

Del Colegio de la Corp^a de S^{ra}s de Granada

2. 1796

CATALOGVS GLORIAE MVNDI

D. BARTHOLOMAEI CASSANAEI, BVRGUNDI, APVD AQVAS SEXTIAS IN SENATV DECVRIAE PRAESIDIS, ac viri clarissimi.

IN QVO MVLTA PRAECLARA DE PRAEROGATIVIS, Praeminentijs, Maioritate, Praestantijs, & Excellentijs, continentur, quae circa Honores, Laudes, Gloriam, Dignitates, Commendationes, etiam Statum & Ordinem: non solum Caestium, verum etiam Terrestrium & Infernorum, versantur. Maximè autem, quae omni ferè Statui mortalium cuiuscunque conditionis, ornamentum & decorem asserre possunt.

OPVS AD OMNES PVBLICAS ET QVOYDIANAS ACTIONES dirigendas, controuersiasque grauissimas dissoluedas, perquam vtilissimum:

In XII. Libros diuisum.

NVNC DENVO ACCVRATISSIME EMENDATVM, AC NOVIS FIGVRIS elegantissimè illustratum: ita vt facile omnes ceteras Editiones antecellere possit.

Nihil habet, à quo dicitur expugnari: antecellere possit.
setur 20ª praescriptum Indictis
Expugn. anni 1583
Expugn. de 6 Jan. anni 1584.

Francisci ad Moenum, Impensis Sigismundi Feyerabendij. ANNO DOMINI, M. D. LXXIX.

Por comision de las Señores Ynquisidores conoçidos este libro conforme a la censura del Excmo. Consejo del Nro. de 1632. en granada. 7. de junio. 1632.
M. de Medrano

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32 33

2 400 40 MADE IN SPAIN

CATALOGVS GLORIAE MVNDI

D. BARTHOLOMAEI CASSANAEI, BVRGUNDI, APVD AQVAS SEXTIAS IN SENATV DECVRIAE PRAESIDIS, ac viri clarissimi.

IN QVO MVLTA PRAECLARA DE PRAEROGATIVIS, Praeminentijs, Maioritate, Praestantijs, & Excellentijs, continentur, quae circa Honores, Laudes, Gloriam, Dignitates, Commendationes, etiam Statum & Ordinem: non solum Coelestium, verum etiam Terrestrialium & Infernorum, versantur. Maximè autem, quae omni ferè Statui mortalium cuiuscunque conditionis, ornamentum & decorem afferre possunt.

OPVS AD OMNES PVBLICAS ET QVOTIDIANAS ACTIONES dirigendas, controuersiasque grauissimas dissolucendas, perquam vtilissimum:

In XII. LIBROS diuisum.

NVNC DENVO ACCVRATISSIME EMENDATVM, AC NOVIS FIGVRIS elegantissimè illustratum: ita vt facile omnes ceteras Editiones antecellere possit.

*Nihil habet, à quo denuo expurgatum
1770. 20ª praestantissimum in diuisis
Expurgatum. anni 1770
Expurgatum die 6 Jan. anni 1771.*

Printum ad Mœnum, Impensis Sigisfmuandi Feyerabendij.
ANNO DOMINI, M. D. LXXIX.

*Por comision de las Señoras Ynguisidores conegales
este libro conforme a la censura del Excmo. Consejo
del Mes de 1632. en granada. 7. de junio. 1632.
Al. de Medrano*

REVERENDIS ET ILLV-
STRIBVS DOMINIS, D. IOHANNI
DANIELI, ET IOHANNI, FRATRIBVS, LIBERIS BARO-
nibus in VVinnenburg & Beilstein, &c. nec non Cathedralium
Ecclesiarum Colonienfis, Argentinensfis, & Leodiensfis,
Canonicis, Dominis suis summa ob-
feruantia colendis.

*Est totius vniuersitatis memorabiliores, ut sunt Honores,
Dignitates, Excellentia hominis, ordo corporum caelestium
& terrestrium, locus spirituum etiam infernorum, aliaque
multa praeclara, per multi scriptores reru clarissimi conscri-
psere. Earum vero cognitio adeo dulcis, adeo utilis gloriosaque
semper reputata est, ut clare constet, non aliam ob causam,
quam illarum amore atque desiderio plerisque, relicto nat ali-
solo, relictis charis parentibus, coniugibus, liberis et amicis,
cum maximis difficultatibus, periculis, curis, angustiis,
ut aliquid experirentur, remotissimas transmarinas interdum assumpsisse pere-
grinationes: ut compertum habeamus, non hac tempestate nostra solum, verum
ab exordio ferè mundi, omnes perquam maxime autoritatis, Prudentiae, Erudi-
tionis ab omnibus existimatos in Repub. pacis & belli tempore Magistros, Consi-
liarios, Iudices, Censores, Administratores, Duces publico consensu electos ascen-
tosque*

tōsque esse, qui ad remotas terras profecti, cum alias artes, tum verò doctrinam hanc penitus cognouerunt. Fieri enim non potest, ut is ad Rempublicam gubernandam satis instructus sit, qui literarum et artium scientia destituitur, aut degustatas torpore obruit et penitus extinguit. Verum ut in uno libro res illa conscripta essent, facileque quando usus deposceret inuenirentur, magno iudicio atque consilio undique conquisiuit, collegit, in librum hunc conscripsit, digessit Iureconsultus clarissimus atque celeberrimus Bartholomaeus Chassaneus, Pontificij ac Caesarei Iurium Doctor, ac in Balluatibus seu prouincijs Heduen. ac Montisinerij Regij Aduocatus, non spe lucri vilius, non popularis aura ambitione, verum enimverò tam libero et planè iucundo studio, quam rei ipsius mira dulcedine atque utilitate, congescit inquam, tum veteres tum recentes, ut ipsis tanquam presentissimis atque optimis exemplis perspectis, vitam instituendo honestas et laudabiles actiones emulabundus homo sectaretur: culpabiles et obscenas vitas abudus praterat, cognoscatque, quam pulchre et feliciter hodie, quam item incultè et simpliciter olim primi mortalium à creatione sua ad generale usque diluuium, et ultra multis seculis terra fusi vixerint: Cum in usu adhuc assignatum haberent nullum, mercimonia nulla, beneficia mutuo beneficijs aequarent. Nihil proprij cuique esset, quemadmodum aer et caelum, ita terra et aqua omnibus communes: Non honoribus, non diuitijs inhiarent, cum quisque sibi et admodum paucis contentus, in rure sub dio, aut saltem umbrosa sub arbore aliqua, humiliter cum sorte, cum dulcibus natis securus et penè otiosus ageret. Quamuis autem illustris hic autor aliàs de omnibus legum candidatis optimè sit meritis: tamen quanto iudicio atque diligentia omnia in hoc opere sint conscripta, cum ex dicendi genere, tum verò maxime diligenti cum alijs in hac materia collatione facile constat. Nam alij quidem nonnulli summam laudem esse iudicant, per se tenuia et subtilia pleraque suis argutijs et nimia exquisitione ac infinita elimatione abducere ab intelligentia et cognitione communi, ut studio hoc immodica Sapientia non modo comminuit illa, sed planè euanescere saepe soleant, ut quae in hoc opere amipsi dare, sibi quae gloriosum fore putare videantur, si non absque singulari attentione et maximo labore vel à paucissimis perspicari possint inuenta et tradita sua. At hic noster contra summopere studendum sibi putauit, ut subtilissima quaeque commoda oratione veluti crassescerent fierentque tractatione magis grandia et conspicua. In hoc opere enim quae à plerisque ita traduntur, ut propter rerum tenuitatem, orationisque obscuritatem à paucis certè rectè percipiuntur, sic illustrauit, ut iam pueris quoque intellectu difficilia futura non sint. Quare merito in eorum numero est habendus:

Qui vitam excoluere per artes,
Quique sui memores alios fecere merendo.

Nam praeter optimarum artium atque amplissima Iuridica facultatis variam et multiplicem cognitionem, praestantissimum in eo fuit ingenium, acerrimum iudicium, veritatis singularis amor, incredibilis philoponia, summa diligentia, summa fides, nulla arrogantia, nulla superbia, nullus fastus. Ac nihil quicquam in eo desiderari potuisse videtur, quod ad praestantissimum Iureconsultum, et Praesidem optimum requiri soleat. Cum autem hunc autorem et propter Latinae dictionis puritatem, et propter elegantem doctrinam, ac insi-

ac insignem multiplicium rerum experientiam summis laudibus vobis cognoscerem, et immensam utilitatem, quae ex huius tanti viri limatis ac consummatis lucubrationibus ad industrium et vigilantem lectorem redundare posse videretur, mecum aliquantò diligentius expendissem. Tum verò illa ipsa Commentaria ante aliquot annos abhinc impressa inuentu rariora esse, ijsque, ut in transcriptionibus librorum fieri solet, mendas non paucas irrepsisse animaduertentem. Adhac à viro clarissimo, Iureconsulto celeberrimo, Doctore Iohanne Fichardo Comite Palatino, urbis nostrae Aduocato dignissimo, alijsque nonnullis tum officij mei, tum utilitatis publicè admonitus, meis impensis eum typis describendum esse recepissem, operae pretium me facturum putavi, si eum multis editione priore mendis deprauatum, obscuratum, suo nitore pristino, quoad fieri posset, restitui, figurisque planè nouis illustrari, sicque ab interitu vindicari curarem. Mouit me imprimis laudatissimi Principis Augusti Caesaris exemplum, qui doctissimi Poetae Virgilij Poemata, quae ille cremare testamento iusserat, conseruanda putauit. Plus referre arbitratus, extare memoriam sempiternam Romani Imperij originis à tanto Poetae descripta, quam supremae voluntatis Religionem, publicis etiam Legibus sacrosanctam, non violare. Ait enim:

Frangatur potius Legum veneranda potestas,
Quàm tot congestos noctesque diesque labores
Hauserit vna dies, &c.

Collatis igitur quotquot habere potui exemplaribus, scripta illa et bonitate et utilitate praestantia, ut quam fieri potuit emendatissime in lucem prodirent curavi. Ceterum cum opus hoc meae qualicunq; operae repurgatum, magnis quibusdam verè nobilibus in honore et dignitate constitutis viris commendaturus ac inscripturus essem, qui et ipsum et impensum ipsi recognoscendo ac eliminando laborem meum ab iniqua maledicorum hominum censura maleuolaeque obrectatione vindicarent: Ad V. R. D. viri Reuerendi ac illustres haec Commentaria peculiariter cum nominis vestri clarissimi inscriptione mittere, vestroque acerrimo iudicio subijcere volui, quod V. R. D. doctrina et peritia bonarum literarum ac plurimarum optimarum rerum experientia singularis, in varijs negotijs ac consultationibus ita probata et cognita sit, ut de hoc genere scriptorum iudicij vestri calculo reportato, aliorum iniqua censura non sint extimescenda: nec ea cuiquam gratiora fore sperarem, quam utilitatem et praestantiam ipsorum intelligentibus. Nam (ut vulgo dici solet) artis cuiusque iudex est optimus, qui eam cognoscit, nec scientia inimicum habet nisi ignorantem.

Deinde ut hac nuncupatione posteritati testatum facerem, V. R. D. ex eorum numero fuisse, qui Religionem, ac pietatis et aliarum optimarum artium studia, sibi cura esse passi sunt. Quam rari enim nunc sint, qui in hanc curam incumbant ut litera conseruentur, pro dolor, res ipsa clamat, et quotidie nos omnes abundè experimur. Nihil enim, praesertim apud eos, qui praeter generis nobilitatem et magnificas diuitias nihil habent de quo glorientur, ijs, qui doctrina exculti sunt, contemptius est. Quare in V. R. D. maxime laudandum omnibus venit, quod ad generis Nobilitatem et domesticum splendorem, scientiam optimarum artium et literarum studia, à quibus Nobilitas hodie mirificè abhorret, adiunxerit. Neque enim ignorat, quantum hac adiumenti conferunt ijs, qui ad Concilia rerum

P R A E F A T I O.

grauissimarum adhibentur: quod non solum ad moderandos affectus, quorum impetu precipites rapiuntur, qui literis tincti non sunt, sed etiam ad multas causas recte dijudicandas plurimum conducant. Merito igitur eximia illa virtutes per nos posteritati commendantur, ut omnibus innotescat, Deum nullo non tempore excitate nobiles tum genere tum virtutibus viros, qui literarum & bonarum artium conseruandarum curam in se susceperint. Vobis igitur Reuerendi Illustresq; viri, vestroq; patrocinio autorem hunc commendo ac consecro: vosq; rogo vehementer, ut eum pro vestra singulari, qua praestatis omnibus, humanitate, candido atq; beneuolo animo suscipiatis, vestroq; patrocinio contra maleuolos protegatis: & ut hanc compellationem meam benigne admittatis, institutum dedicationis probetis, meq; in numerum cultorum vestrorum referatis, etiam atq; etiam oro. Id quod si obtinero, uberrimos consilij mei fructus percipiam, ac nihil eorum qua ad predicationem & laudem V. R. D. pertinere poterunt, pratermittam. Quam ea valetudinis prosperitate, eoque rerum ac consiliorum felici successu flores precor, quo viri pietate, proauita, auita, paterna propriaq; virtute, meritisq; erga quamplurimos insignes, a bonis omnibus dignissimi iudicantur, ac me totum V. R. D. fauori commendo. Francofordia ad Mœnum, Cal. Martij, anno Domini M. D. LXXIX.

V. R. D.

Obseruantissimus

Sigismundus Feyerabendt
Bibliopola.

A V T O R I S

A V T O R I S P R O O E M I V M,
S I V E A D L E C T O R E M
P R A E F A T I O.

ET ERVM nos monet autoritas, patrum vestigia (si à scopo veritatis & virtutis non deuiarint) imitari debere, & aliquo genere exercitationis animum pellicere. Cum plurima mortalibus commoda per exercitationem, damna verò per segnitiam, eueniant. Nam si fidei Platonice non dissentiam, qui diu ab instituto opere desuescunt, & feriantur, ocij consuetudinem plerunq; induunt, quam postmodum nisi grauatim exuere nequeunt. Ideo Appium Claudium dicere solitum accepimus (Valerio teste lib. 7. tit. de sapienter dictis. c. 2.) Negotium populo Romae potius quam otium committi debere, quoniam quidem exploratum habebat, ingenuos homines agitatione rerum, & exercitatione ad capeffendam virtutem excitari. Contra verò ocio & quiete in desidiam, torporem, & fœcordiam resolui, & prolabi. Emollit enim vires (vt inquit Menander) sicut rubigo ferrum. Propterea Alex. Macedo, quo die nihil gesserat, se non regnasse existimabat. Ideo recenset Guill. Leporeus Heduen. in tract. suo artis memoratiua, in c. otium. lib. 4. Athenienses ignauos homines & languore marcescentes, qui vitam in ganeis & popinis, alijsq; illecebrofis locis silentio transgebant, in forum protrahere solitos esse, eosq; vt facinorosos plectere. Quod, teste Quintil. memoriam exercitatione redigendam cõuenit, ne nobis discamus ignoscere. Nam memoria, nisi exerceatur, cõfestim tabescit, solitoq; vigore destituitur. Et teste Cassiod. ii. variarum. in prologo: Aegrescit ingenium, nisi iugilectione reparatur. cito expenduntur horrea, quæ assidua non fuerint adiectione fulcita: Thesaurus quàm facile profunditur, si nullis iterum pecunijs cõpleatur. Sic & humanus sensus si cum alieno non sarcitur inuento, cito potest attenuari de proprio.

Hanc rem igitur (spectatissime lector) apud me anxie volutans, laborem humeris, licet viribus impari, imponere non veritus. (Ad hoc etiã me adhortante Ouid. ad Ruffinum, dicens) Vt desint vires, tamen est laudanda voluntas: Hunc gloriae mundi Catalogum, vt vires ingenij excitarem, cõgere non erubui. Sicut etenim diligenti cura pretia prædiorum ampliatur, ita si negligentius habitant, minui ea necesse est, vt asserit Iurisconsult. Calistratus in l. non intelligitur. §. diui fratres. ff. de iure filii. Et vitium fouet ipsa suum cessatio iugis ab opere, aut studio, amantque longa ocia culpam. Diligentia ergo præferenda (cum mater omnium virtutum & operum sit) Desidia verò est valde animis periculosa, atque miserabilis. Animum enim corrumpit, teste Cicerone, 4. Rhet. Et omnia ledit, vt in authent. de quaestore. §. hæc omnia. coll. 6. & l. penult. C. de anna. except. Etiam Nouerca Eruditionis dicitur. cano. nihil. 83. distinct. Exercitatione itaque valere solet ingenium, virtus studiorum, augetur, memoria contèruatur, & remissis oscitantesque animi fiunt vegetiores. Vnde per exercitium lectionis quis reperit scientiæ margaritam. tex. in c. post translationem. §. verum. versu. item si quis. de renunc. & legendo libros, melior & doctior quis efficitur. l. penult. in fin. ff. ad exhibendum. Et omne artificium per exercitium recipit incrementum. tex. in l. legaris seruis. §. ornatricibus. ff. de leg. 3. & l. milites. C. de re milit. lib. 12. vnde moraliter Aufonius Poeta Gallicus hominem pigrum in suis Epig. sic increpat:

*Sanus piger febriente multò est nequior.
Potat duplum, dapesque duplices deuorat.*

Etiam diuus Hieron. quantum ocium sit fugiendum, his verbis ostendit: Semper facito aliquid boni operis, vt te diabolus occupatum inueniat. relat. in c. nunquam. de consecra. distin. 5. & ibidem. Scribantur & libri, & manus operetur cibos, & anima saturetur lectione: in desiderijs autem est omnis ociosus.

Quapropter (lector attente) ne vitio illo desidiae arguerer, & excusso negligentiae somno, post Commentaria nostra super consuetudinibus ducatus Burgundiae, iamdiu absoluta & in propatulo conspersa, huic operi animum applicui, in quo quaedam non modica de prærogatiuis, præ eminentijs, præstantijs & excellentijs, quæ circa Honores, Laudes, Gloriam, Dignitates, Commendationes, etiam statum & ordinem non solum Cœlestium, verum etiam Terrestrium & Infernorum, versantur, Deo auctore tentare non erubui. Maxime circa ea, quæ omni ferè statui mortalium, cuiuscunque conditionis fuerint, ornamentum & decorem afferre possent, in hoc opus conieci. Eoque paulo audacior factus, quod ad hæc tempora mortalium nemo scriptis redegerit. Tum quia in Gymnasijs, tum etiam quia in Forensi vsu (vt spero) probabitur: Licet hoc opus nostrum non assero tale: vt eruditum & venustum habeatur: sed ea est nostri fatieras, si non solum circa iura Patriæ, verum etiam pro communi

P R A E F A T I O.

muni utilitate (cùm honor omnes tangat) elaborasse videamur, & si apud rediuiuos eloquentiæ Camillos oblectamentum, ne dicam adiuuentum reputetur. Cùm diuersos diuersa iuuant, non omnibus horis omnia conueniant. Et nihil utilius in vita comperiet quisquam, quàm noscere ordinem & finem sui status, de quibus est nobis hoc opere explicandum, ac propter inopinatum & præposterum (quod sæpe moribus & actibus nocet) non erretur, curandum est. Vnde non immeritò dicit Cicero in Paradox. Cùm quicquid peccatur, perturbatione peccatur rationis atque ordinis. Perturbata autem semel ratione atque ordine, nihil possit agi, quo magis peccari posse videatur. Et scribitur ad Corinth. 14. Omnia honestè, & secundum ordinem fiant in vobis. Et vulgò dici solet, Vbi non est ordo, ibi est confusio. glo. in verbo, confusum. in §. inordinatum verò. in auth. de hæred. & Falc. coll. 1. Ideo his rebus quæ tractantur in vita, modum quandam adhibentes, & ordinem, honestatè, & decus seruabimus. Et licet omnes natura simus æquales, culpa tamen exigente, alij sunt superiores, alij inferiores. cano. de Constantinopolitana. 22. dist. vt superiores culpas puniant, & subditos ad concordiam ducant. c. licet. 45. dist. & cano. fin. qui incipit, ad hoc. 89. dist. vbi inquit text. Ad hoc dispensationis prouiso, gradus diuersos, & ordines constituit esse distinctos, vt dum reuerentiam minores potioribus exhiberent, & potiores minoribus dilectionem impenderent, vera concordia fieret, & ex diuersitate contentio, & rectè officiorum gereretur administratio singulorum. Neque enim vniuersitas alia poterat ratione subsistere, nisi huiusmodi magnus eam differentiarum ordo seruaret. Quia verò quæque Creatura in vnâ eademque qualitate gubernare, vel viuere non potest, cælestium militiarum exemplar nos instruit. Quia dum sunt Angeli, sunt Archangeli: liquet, quia non sunt æquales, sed in potestate & ordine differunt alter ab altero. Etiam ordo naturalis & hæc iustitia est, vt minor seruiat maiori, vt dicit text. in c. est ordo. 33. q. 5. Et verè quisque seipsum agnoscere poterit, si nulli suum officium seu ministerium subtrahatur, si vnicuique sua iurisdicctio seruetur, & ordo rerum non confundatur: nec superiores officia inferiorum sibi vendicent, nec inferiores ditionem, directionem, atque correctionem non resugerent: quia tunc vniuersale bonum optimè gubernaretur, & nullus est, qui non teneatur alicui obedire, aliàs acephalus esset. c. nulli. 93. dist. cum c. seq. Etiam absurdum est, si promiscuis actibus rerum turbentur officia. l. repetita. C. de Episc. & cler. l. consulta. §. absurdum. C. de testa. & c. esto subiectus. 95. dist. Et sicut indecorum est, vt in corpore humano alterum membrum alterius fungatur officio, ita nimirum noxium est, si singula rerum ministeria personis totidem non fuerint distributa. ca. 1. 89. distinctio.

Sed hodie, proh dolor, complures eò præsumptionis, ac temeritatis fumo caligant, inanis gloria cupidi, honorum, magistratum, dignitatum & officiorum ambitiosi, non vt profint, sed ad hoc, vt præfint. Contra quos c. si. 40. dist. quicumque desiderauerit primatum, inueniet confusionem in caelo, nec inter seruos Christi computabitur. Non enim qui maior fuerit in honore inter homines, ille est iustior: sed qui fuerit iustior, ille maior: quia non gradus elegatior, sed vita melioris actio comprobatur. c. sicut. 22. q. 4. & c. sunt nonnulli. 16. q. & nemo sibi honorem assumere debet. tex. in c. in scripturis. §. 1. 8. q. 1. Saltem qui honore alios præstat, ita scientia præcellere debet, aliàs vilissimus est. tex. in ca. vilissimus. 1. q. 1.

Sed quoniam nemo etiam reperitur adeò constans, fortis, & magnanimus, quin aliquando honoris & gloriae stimulis exagitetur. Cùm nullus exaltari aut reuereri renuat, aut ob benè & præclare gesta, administrationem, literaturam, corporis elegantiam, vel ex altera nature largitate, seu fortuna, vel gratiæ donis, & huiusmodi, vt præclare differuit Polycraticus lib. 8. cap. 2. Quoniam virtus comitem secum semper trahit honorem, velut corpus vmbra, vt ait Franc. Patritius. & teste Cicero in Paradoxis. vt quisque est maximè boni particeps, ita & laudabilis maximè. Neque est vllum bonum, de quo non is, qui id habeat, honestè possit gloriari: & qui negligit famam suam, seu dignitatis statum, crudelis est. tex. est in c. nolo. 12. q. 1. & habetur l. ad Corinth. 9. & refert text. in c. sacerdos. 1. qu. 2. expedit mihi magis mori, quàm vt gloriam meam quis euacuet. Et Tullius in 1. Offic. Negligere quid de se quisquam sentiat, non solum arrogantis est, sed etiam omnino dissoluti. Et idem. Non minus promptiores esse debemus, atque parati dimicare de honore & gloria, quàm de commodis nostris.

Nec etiam quis ita humilis, telogonus, seu inglorius esse debet, vt contemni se patiat, nec plus subijci, quàm expediat. tex. in c. admonendi. 2. qu. 7. Maximè contemni solet magistratus, ac regendi frangitur autoritas, dum nimium seruetur humilitas. tex. in cap. quando. 86. distinctio. sed augere debet ex ingenio dignitatis statum & auctoritatem, ne contemptibilis videatur. l. nec quicquam. §. circa. ff. de offic. procons. & legati. leg. obseruandum. de offic. præsid. ff. ideo medium tenendum est. glo. in verbo, aduocatus. in dict. §. circa. & gloss. in verbo, modum. in cap. 2. de offic. custodis. quæ id comprobant his versibus:

*Cum media semper gaudebam ludere forma:
Maior enim modis gratia rebus inest.*

Et

P R A E F A T I O.

Et iterum:

Inter verumq; vola, medio tutissimibis.

Honores ergo ita prosequi possumus, dummodo declinemus ambitionem. Sed cauendum est, ne virtutis specie decipiat nos vitium, quia pauci hodie honores contemunt. Cum ita maximè solent homines affectare opes, voluptates, & honores. & gentes ambulat in vanitate sensus sui. Ad Ephes. 4. Et volunt seu amant (prout dicit Christus de Scribis & Phariseis, Matth. 23. Mar. 12. & Luc. 11.) in stolis ambulare, in primis cathedris sedere in Synagogis, & primos recubitus in cœnis, & salutationes in foro, & vocari ab hominibus Rabbi. Et multi ex Principibus magis dilexerunt gloriam hominum, quàm gloriam Dei. Ioan. 14. Et vnus petit sedere ad dexteram, & alter ad sinistram in gloria, vt habetur Mar. 10. de filijs Zebedæi. Et esse in honore placet, teste Aufonio in Ecloga de vita humana. Et quemadmodum res penè contra naturam est, vt quis sit sine peccato, text. est in cap. vnum. §. nomine. 25. distinctio. ita dicendum est, quod rara auis est quæ non tendat in altum, nullusque respuit gloriam aut honorem. Et si quis reperitur, quis est ille, & laudabimus eum? Ecclesi. 30. Felix ille tamen, coruo quoque rarior albo, ait Iuuen. Saty. 7. Imò omnes conuersi sunt ad cursum suum, quasi equus impetu vadens in prælium. Ierem. 8. Ipsi etiam Philosophi in frontibus librorum, quos de contemnenda gloria scribunt, nomen suum inscribunt. In illo enim, in quo prædicationem gloriamque despiciunt, prædicari de se ac nominari volunt. Ira inquit Cic. in suis Orationibus. Et quia etiam honores quis interdum consequitur ex fortuna, & non ex virtute, sicut verè dicere possumus cum Virgilio in suo Opusculo de Fortuna:

*Fortuna immeritos auget honoribus,
Fortuna innocuos cladibus afficit.*

Ita nec minus verè dicit Ouid. lib. 2. de Arte,

Curia pauperibus clausa est, dat census honores.

Et idem l. Fastorum:

*In pretio pretium nunc est, dat census honores,
Census amicitias, pauper vbiq; tacet.*

Et non solum omnia venalia Romæ, sed vbiq; & sicut de moribus vltima fiet quæstio (ait Iuuen. Saty. 3.) Sic & de sapientia, literatura & virtutibus. vnde emanauit adagium: Corchorus inter olera. Contra eos, qui magnis honoribus inhiant, cùm ipsi sint nihili. Sed non me rapit admiratio, quia sæpe vbi plurimus intellectus & ratio, ibi minima fortuna. Aristoteles in lib. de bon. fortu. & Boetius de consolatione Philosophiæ. lib. 1. metro 5.

At peruersi resident calso mores folio,

Lacet obscuris condita virtus clara venetris.

Ideo in his modestiæ partibus vttemur, si nimias libidines honoris, pecuniæ, similibusque rerum vituperabimus, si vnamquamque rem certo naturæ termino definiemus, si quod cuique satis est ostendamus, & si nimium progredi distuadebimus, & modum vnicuique rei statuemus, vt inquit Cicero 11. Rhetor. nouæ. & Horatius l. lib. sermonum sic ait:

*Est modus in rebus, sunt certi denique fines,
Quos vltra, citraque, nequit consistere rectum.*

Et Martialis:

Illud quod medium est, atq; inter verumq; probatur,

Nec volo quod cruciat, nec volo quod fatiat.

Nam sæpe ex laudis præconio innascitur superbia inflatio. c. sunt plurimi. 6. q. 1. Et nemo plus æquo alium laudare debet, ne sibi debitum subtrahat cum infert indebitum. c. nullus. 99. dist. Nemo tamen nisi vanus falso lætatur honore. Et hoc faciunt stulti, quos gloria vexat inanis, ait ille moralissimus Cato. Cùm stultus honores sæpe dat indignis (inquit Horatius l. sermonum.) Ideo cauere debemus in his, ne aretalogi aut arguti esse videamur. vnde Aristo. (vt refert Laertius in lib. de vita & moribus Philosophorum) dicebat de duobus hominum generibus vehementer admirari: de illo scilicet, in quo bona non sunt, & hæc si de ipso dicantur, acceptat, & gaudet. Et de illo, de quo mala proferuntur, quæ in eo non sunt, & inde turbatur. Natura quippe fermè omnium promptior est, ac paratior ad culpam, dum ea, quæ minus rectè agi arbitramur, quàm ad laudandum ea, quæ cum virtute fieri videntur.

Nec me ab hoc instituto opere quispiam verborum buccinator reuocare potuit, verbis me laceffans: quid te diebus noctibusque in tot scriptis torqueas, & vexes, cùm tota penè mundi machina turbetur per innumerosa interpretum & autorum volumina? Adeò, quòd ea inoleuit consuetudo, vt si quis syllabarius, aut semiuir literarum opus aliquod (quod aiunt) rudi Minerua compegerit, magis quàm fabrefecerit, dignum statim existimemus, quòdque lecturiant omnes & empturiant, quemadmodum

**

& anti-

P R A E F A T I O.

& antiquis factum est temporibus. vt in l. i. §. nostram. ibi, nullis iuris peritis. & in l. 2. §. hæc autem. C. de veteri iure enuclean. & iuxta dictum Horatij:

Scribimus indocti, doctiq; poemata passim.

Quia in primis responsum patet, quod multorum hortatu & persuasionibus, quæ præmissa sunt, saltem in opere ordinato ad bonum, vt voluit Io. Faber Cancellarius Franciæ, & quidem meritissimè. in §. cumque hoc. in proœ. institutionum. vt hoc opus iam inceptum perficerem, completumq; & absolutum in apertum referrem, stimulus sum. Nec vltra proferre, nec diem de die ducere valui, quia in lucem prodiret. Ad hoc etiam me hortante Aufonio Epigrammatista. dum sic inquit:

*Gratia quæ tarda est, ingrata est, gratia namque
Cum fieri properat, gratia grata magis.*

Nec etiam quis ignorat (nisi iners) quod scientia qualis est in homine publicanda licite venit, vt per eundem Cancellarium in d. l. 2. C. de veteri iure enucl. comprobando prout habetur Prou. ii. Qui abscondit frumenta, maledicetur in populis. pro quo facit text. in leg. annonam. ff. de extraor. crimin. & per dictum Senecæ. In hoc gaudebo aliquid addiscere vt doceam, nec vlla res me delectat, licet eximia & salutaris, quam mihi vni sciturus sum. & Ecclesiast. 24. Videte, quod non solum laboravi mihi, sed omnibus exquirentibus disciplinam. Sapientia enim dando fit largior, retinendo minoratur. Ideo dicit Hiero. ad Rusticum monachum, Ama scientiam scripturarum. vt in c. nunquam. de consecr. dist. 5. Et longo tempore discere, quæ postmodum doceas. c. sic vine. & c. si clericatur. 16. q. & plus proficit. Doctor docendo, quam curatus sacramenta ministrando. vt colligitur in c. cum ex eo. de elect. in 6. & non sufficit tantum studuisse, sed & opera studij facere oportet. argum. c. caute. 22. qua. 1. §. Sicut nec prodest triticum feminare, & fructum eius non tollere: & domum construere, & non illic habitare. vt ait text. in cap. quia sanctitas. 50. distinct. Et quis plantat vineam, & de fructu eius non edit? & quis pascit gregem, & de lacte gregis non manducat? vt habetur priori ad Corinth. 9. & præclare inquit Bald. in proœmio decretalium. Quemadmodum turpe est diuiti decedere sine hærede, ita miserimum habenti gratiam intellectus posteris & studiosis nihil scriptum, tanquam hæreditarium, relinquere.

Eriam multa chartis commendanda sunt, cum omnia simul memoria retineri non possint. vt in d. l. 2. §. si quid autem. C. de vet. iur. enucl. Cum labilis sit. l. peregre. circa prin. ff. de acqui. poss. Et nisi antiquorum dicta & gesta scriptis de mandata fuissent, in hominum memoria nullatenus versarentur. Ideo scriptura rerum omnium conseruatio dici potest. Ea tamen præcipue scribenda & legenda sunt, atque mentibus insigenda, quæ memorabilia sunt, iuxta dictum Aufonij ad nepotem de studio, vbi ita inquit: Perlege quodcunque est memorabile. & rursus prima monebo. Perlege quodcunque est memorabile.

Nec putet quispiam nos velle vt verbis antiquarijs, inusitatis, aut obsoletis (quod & vetat Aulus Gellius noct. Attic. libr. ii. cap. 7.) vt lectorem vnoquoque verbo suspensum teneant. Nescius videor si incultum & inusitatum antiquarij sermonem cuiquam gratum existiment (sciant tamen tantum mihi displicere, quantum literatis complaceat Cicero) ideo Favorinum imitabor consulentem, verbis præsentibus vtendum, & moribus præteritis viuendum. Ideo claro & familiari calamo intelligibilibusque & inelaboratis sermonibus (insequendo Senecam in lib. 5. Epist. 38. Epist.) procedemus. Adeo, quod elementarij iuuenes in dicendorum cognitionem deueniant. Non autem grauiore aut seuro stylo, vt nosset Budæus, aut Alciatus (quibus audeo eloquentiæ brauium asciscere.) Quia nos factis & sententijs potius quam verbis intendimus. (Absit tamen dictis eorum contra niti.) Et teste Ambrosio secundum Io. Fab. in §. his itaque. in proœmio institutionum. Melius est vt intelligant nos populi facilliter loquendo, quam si commendant grammatici obscure loquendo, & doctrina prudentum facilis est. Prou. ii. Et verbis sententiæ præponenda sunt, vt animus corpori præponitur. c. sedulo. 38. dist. Nam Euangelium non consistit in verbis seu folijs scripturarum, nec sermonum, sed in radice rationis, & sensu. tex. in c. Marchion. r. q. 1.

Breuitate etiam (qua gaudent moderni, vt ait glo. in le. ff. de eo, quod met. cau.) in hoc opere vti volumus. iuxta tex. in d. l. 2. §. contrarium. C. de vet. iure enucl. vbi inquit: Melius est pauca idonea effundere, quam multis inutilibus homines prægrauare. & vt Doctoris est, non superfluos nec verbosos commentarios facere, vt in l. i. ff. de orig. iur. Ita Aduocati cauere debent verbosis vt assertionibus, vt vult tex. in l. fi. §. in refutatorijs. C. de appel. pro quo etiam facit tex. in §. i. ibi: ne verbosa fiat disputatio. inquit. quod cum eo, qui in aliena potestate est, &c. Quia prolixitas seu superfluitas, & confusio & difficultatem generat. vt est tex. in §. sanè. & ibi gl. in proœ. Greg. Frustra etenim fit per plura, quod potest fieri per pauciora. l. fi. Co. de don. vnde venuste & veridicè breuitatem laudat Aufonius in Epist. ad Paulinum suum, vbi ita inquit:

*Est enim comis breuitas: sic fama renatum
Pythagoram docuisse refert, cum multa loquaces*

Ambiguus

P R A E F A T I O.

*Ambiguus sererent verbis, contra omnia solum
Est, respondebat, vel non. & certa loquendi
Regula, nam breuius nihil est, nec plenius istis.
Quæ firmata probant, aut infirmata reclinant.
Nemo silens placuit, multi breuitate loquendi.*

Et vulgò dici solet:

*Omnia longa solent cunctis sustidia ferre:
Quæ comprehensa breui sunt, bene culta placent.*

Non tamen eam breuitatem insequar, de qua Horatius dicens: Dum breuis esse volo, obscurus fio. quod dictum refert gl. in verbo, compendium. in §. illud autem. in proœ. digestorum. vnde Scævola iuriscons. & Pontifex reprehenditur per gl. in verbo, sum moueri. in l. cum maritus. §. Titius. ff. de patris dotrib. ex eo, quod plerumque non respondet, aut saltem minus clarè quæstioni proposita.

Vereor tamen, ne parum cumulate recensuerim, quæ in laudem & pro illustratione & celebritate status, aut dignitatis cuiusque verissimè dici posse videbantur, sed ea relinquo eloquentiorib. qui copiosè & ornate cogitationes suas mandare literis possunt. Ego enim mulierum more, quæ tam subitæ consilia prudentiora habentur, in hoc ipso negotio quicquid in mentem venit primo conceptu expressi, relinquens alijs vberiorum, si noluerint, scribendi facultatem, cum facillè sit addere inuenis. l. 1. C. de vet. iur. enucl.

Nouerint posteri cum quanta diligentia & labore materiam variam, miscellaneam, & vndequaque resperam & confusam conquisuerim, & in vnum redegerim, & quam difficultatem materia resperam ingerat, vt dicitur in proœ. Gregoriano. Et quod maximus labor est in libris scribendis, vt cauetur in proœ. sexti. §. pen. iuncta glo. in verbo, laboribus. & ex his, quæ inordinate acta sunt, aliquid ordinabiliter fieri non potest, vt in c. qualiter & quando. 1. de accusa. Ideo ex multis pauca, Imò optima colligere dignum duxi, iuxta doct. Imperatoris in proœ. institutionum.

Idcirco studiose lector, animaduertens quod vacare vanis, ocio aut fabulosis libris seu romantijs (vt ita loquar) incumbere, aut legere verum est. vt dicit Ioan. Fab. in dict. §. cumque. verfi. & liceat. ibi, non ab antiquis fabulis. in d. proœ. instituta, quod iuuenibus Comœdiæ & Fabulæ turpes & amatorix legi non debent, quia sunt incendiæ libidinum. Etiam sophorum callida, artque rhetorum, & figmenta vatium nubilant, qui corda falsis atque vanis imbuunt, tanrumque linguas instruunt, nihil afferentes quod ad salutem conferat, aut quod veritatem detegat. Cum multa sine ratione proferrant. Vnde, Irrita ventosæ rapiant ralia verba procellæ. Et prius debemus quæ rere (teste Hugone de S. Victo.) quæ mores informant ad virtutes, quam quæ sensum amant ad subtilitatem, magisque velle præceptis scripturarum informari, quam quæstionibus impediri. Et ait D. Bernard. Multi inuicem sciunt, stulte cognosce te ipsum: quia multo laudabilior & melior es si te ipsum cognosces, nec te quæsiueris extra (teste Persio) quam si te neglecto cognosceres cursus siderum, vires herbarum, complexio nes hominum, naturas animalium, omnium cœlestium & terrestrium scientiam obtineres. Merito ergo & absque reprehensione ad opus hoc condendum elaboravi, quod mea quidem opinione eiusmodi est, quod lectores ad bonum, ac ad omnem vitæ honestatem extollendam, & turpitudinem abijciendam inuitare, vnumquemque in suo statu informare, cupidos & ambitiosos honorem, magistratum, aut officiorum refrenare, detertere, dissuadere, sui ipsiusque notionem habere, ad virtutem incitare, adhortari, ac inflammare poterit: & cognito suo statu, bene recteque viuere valeant contenti suis finibus, & hoc solum bene agitur, vt vita hominum corrigatur. gloss. in verbo, non fauentis. in c. odio. 86. distinct. Etiam, quia materia huius operis est multum commendabilis, necessaria, vilitata, & practicata, cum frequens & assidua circumstrepit quæstio de honoribus, præcedentijs, maiortate, superioritate, ac titulo Dignitatum aut Nobilitatum, aut super ordine sessionum: tam in Concilijs, Congregationibus, Collegijs, Conuiuijs, in foro Prætorio, & in alijs locis: etiam per vicos deambulando, seu super statu quorumcunque, & cuiusvis conditionis sint. Imò interdum inter Magnates grauem contentionem de honoribus inter eos suborram, etiam iudicio gladiatorio dirimunt. Ideo sum in opere circa materiam istam honorariam attendendum est, iuxta doctrinam legislatoris in l. legau. ibi, & plenius rogo, quæ ad hoc spectant attingas, quotidiana enim sunt. ff. de libera. lega. concordat text. in le. in princ. ibi, his verbis appellandi vsus quam sit verus, frequens, quamque necessarius, nemo est qui nesciat. ff. de appellat. tex. est etiam in l. i. ibi: & vis eius in vsu quotidiano est. ff. ad exhibendum. iura etenim constituenda & adaptanda sunt ad ea, quæ quotidiana sunt. tex. in leg. iura prima. & leg. ex his, & leg. num ad ea. ff. de legib. & in dict. leg. r. §. sed & si. ibi. hæc obtinere tantum modo volumus, quæ vel iudiciorum frequentissimus ordo exercuit, vel longa consuetudo approbavit. Co. de vet. iur. enucl. & in proœ. sexti. §. nos. ibi, & plurima in iudicijs & extra frequentata dubia deciduntur. Eriam quia materia præsens aliqui eger explanatione, iuxta quod in simili voluit text. in clemen. sæpe contingit, iuncta gloss. in verbo, sæpe. de verb. sign. Ideo vt melius attingamus veritatem, terminorum necessa-

** 2 riorum,

riorum, præmittimus declarationem in prin. iuxta l. in prin. ff. si cer. pet. & in l. in princip. ff. de iustit. & iure. Et vt recenset Pomponius post Q. Mutium in l. 2. §. Seruius autem Sulpitius. de orig. iur. ff. turpe esse patritio, & nobili viro, & causas oranti, ius in quo versaretur ignorare. Et qui vult intelligere principiata, debet prius intelligere principia, & ad cognitionem particularium debet præcedere cognitio generis, vt notatur per Docto. in d. leg. 1. Esetque inconueniens omittis initijs, atque origine non reperita, interpretationem promittentibus protinus materiam aggredi. cum ipsæ præfationes & libentius nos adlectionem præpositæ materiæ perducant, & eius euidentiore intellectum præstent, vt in leg. 1. de orig. iur. ff. Et in primis cum diuisio animum legentis incitet, mentem intelligentis præparet, & memoriam artificiosè reformet, secundum gloss. in verb. eadem. in §. igitur. in procem. institutio- num. & in l. in prin. vbi not. de doli mali except. ff. & dicit Bal. in procem. forum. §. i. in prin. allegando Ambr. scire quid facias, nescire quo ordine id facias, non est perfectæ cognitionis. & subiungit. Ideo bene est prius quàm ad scientiam perueniatur, modum docendi & ordinem præscribere, quo per ordinem res in lectæ magis delectant animos, mentes nutriunt, sensus magis illuminant, & memori- am reddunt clariorem. Et vt dicit Bal. in consi. Schismatis, posito in rubr. Si quis aliquem testari pro- hibuerit. C. opus nostrum vitarietur, si ordo amitteretur. Sitque utilis diuisio secundum Barb. in rubr. de iudi. col. 2. & ea, quæ diuisim traduntur, commodius & facilius intelliguntur, vt in §. sed nec. Instit. de leg. Ideoque præfens opus diuidendo, duodecim continet partes. Terminos tamen, de quibz prin- cipalis quæstio futura est, ante definiemus seu describemus: quia, teste Cicero. in primo Offic. Omnis, quæ à ratione de aliqua re suscipitur institutio, debet à diffinitione proficisci, vt intelligatur quid sit id, de quo disputetur. Etiam aliquas ad materiam instructiones generales anteponemus. Et hæc erit pri- ma huius nostri operis pars.

Secunda verò dignitates, laudes, honores, gloriam, excellentiam, & decoramenta, tam viri, quàm mulieris complectetur.

Tertia autem ordines cœlestium Spirituum, & locorum infernalium perscrutabitur.

Quarta dignitatem, honestatem, excellentiam, honorem, laudem & gloriam viris Ecclesiasticis attribuendas super omnes alios status humanos, & ordinem inter eos enarrabit.

Quinta excellentias Principum ad alios status, & quomodo, & in quibus ab omnibus sunt hono- randi, atque honores inter eos dilucidat.

Sexta postmodum officarijs sacri Palatii domesticis, dignitates & honores debitos distribuet.

Septima complures dignitates Officiarium iustitiæ, tam Confessorij, seu Auditorij, tribunalis prætorij, quàm aliarum sedium & præcedentijs inter eos impartietur.

Octaua laudes, honores, & præcedentijs nobilium, tam inter se, quàm quo ad alios cuiuscunq; status continebit.

Nona excellentias, prærogatiuas, præminentias laudum, gloriæ, & honorum militum adaperiet.

Decima dignitates, præstantias, & præminentias scientiarum, tam inter se, quàm ad alias tres, & ordinem præcedendi inter viros literatos enucleabit.

Vndecima de præcedentijs Plebeiorum & Artificum inter eos discutiet.

Duodecima & vltima pars excellentias & laudes plurium aliarum rerum, & tam cœlestium, quàm terrestrium in suo genere & specie describet.

Finis Proemij.

ARGV.

ARGUMENTA XII. PARTIUM
ISTIVS VOLVMINIS,

In quibus reconditas materias ad cuiusq; artis considerationum
numeros inuenies, ordine isto infe-
runtur.

Argumenta prima Partis 80. consideratio- nes continentis sequuntur.

- 1 Primum est de honore & eius descri- ptione.
- 2 Honor cunctis rebus preferendus est.
- 3 De differentia honoris à laude & reuerentia.
- 4 Honor em conferre, est Principis.
- 5 Honores consequimur multis modis.
- 6 Diuersa personarum genera mandantur honorari in sacra scriptura.
- 7 Subditi honorem, reuerentiam, & seruitium domino præstare tenentur.
- 8 Honor debetur prælati, & superioribus ratione di- gnitatis & excellentiæ.
- 9 Honores a qualiter & gradatim distribuendi sunt.
- 10 Honorandi sunt homines varijs modis.
- 11 Diuersa sunt signa, quibus cognosci potest honorem adhiberi alicui.
- 12 Dicitur magis honorari, qui sedet prope dominum.
- 13 Honorari quis dicitur, ex quo in medio duorum vel plurium collocatur.
- 14 Etiam honorari dicitur, qui sedet in principio siue in capite.
- 15 Plus dicitur honorari, qui parietem est proximior.
- 16 Qui proximè & immediatè sedet, & subscribit primo loco post Episcopum, dicitur magis honorari.
- 17 Qui prius nominatur, dicitur honorari.
- 18 Honor est illi qui primò offert.
- 19 Maximum signum honoris est in eo, qui primam vo- cem habet.
- 20 Honor illi cui reuerentia exhibetur, quam minor ma- iori impendere debet, & sic minores maiores hono- rare debent.
- 21 Superiores etiam inferiores honorare debent, si ab eis expectent beneuolè honorari.
- 22 Honor consistit in melioribus & delicatioribus cibis.
- 23 In vestibus pretiosioribus adhibetur honor.
- 24 Honor fit in legati præstatione.
- 25 Honor fit in heredis institutione.
- 26 Quis honorari dicitur in salutatione.
- 27 Maioritas consistit in prærogatiua ordinis.
- 28 Maioritas consistit in prærogatiua consecrationis.
- 29 Maioritas habetur in prærogatiua administrationis.
- 30 Maioritas seu honor consistit in eo qui recumbit.
- 31 Honor debetur ei qui est magne auctoritatis.
- 32 Honor consistit in commendatione noui præsidis.
- 33 Quis collaudandus est de his quæ bene meruit in exer- citio officij.
- 34 Honor est in aduendo principem.

- 35 Honor consistit in erectione statuæ, & ibi describuntur qui statuas meruerint.
- 36 Honor consistit in triumpho receptione, & ibi leges, triumphi, & triumphatorum plures describuntur.
- 37 Honor consistit in bibendo in auro, esse secundus post regem, vestiri purpura, & cognatus principis vocari.
- 38 Honor consistit in delatione armorum & insignium, ad cuius comprobationem, & in ipsa materia armorum & insignium sunt centum conclusiones, quarum seriatim sequuntur argumenta.

ARGUMENTA IN IPSAS CEN-
tum conclusiones.

- 1 Insignia regum Romanorum describuntur.
- 2 Diadema, corona, & sceptrum, sunt Imperatorum & regum insignia, & de diuersis coronarum generibus, & quibus dabantur.
- 3 Insignia seu ornamenta Pontificum & sacerdotum legis Mosaica, & quibus loco illorum hodie pontifi- ces utantur.
- 4 Insignia Patriarcharum, cardinalium, & archiepi- scoporum, vt sunt crux, galerus ruber & pal- lium.
- 5 Mitra Episcopale insigne est, vt & dalmatica, chiro- theca, annulus & baculus.
- 6 Pastores ecclesiastici, quare habeant virgam, seu bacu- lum, & quare datur principibus.
- 7 Latusclauus erat insigne senatorum, & de insignibus consulum, Augurum, Saliorum Martis, sacerdo- rum, seu fratrum Arualium, & principis iudicum Aegyptiorum.
- 8 Insignia militaria literatorum, & diuersorum ordi- num.
- 9 De insigni Ducum, Comitum, & Marchionum, vt est pileus dignitatis.
- 10 Arma originem habuerunt loco imaginum.
- 11 Arma seu insignia ad perpetuam hominum memoriam in plerisque locis apponi solent.
- 12 Honor est portare & habere arma.
- 13 Arma alicuius in opere eius sumptibus & liberalitate constructo affigi aut pingi possunt, nec abradi de- bent, vt alterius arma ponantur.
- 14 Arma seu insignia, sunt triplicia.
- 15 Arma singularis dignitatis nemini alteri licet assu- mere seu deferre, nec in suo depingi facere, nisi in si- gnum subiectionis.
- 16 Arma seu imago principis in opere publico poni de- bent, & an priuato liceat sua ibi apponi facere, in-
* * * 3
consul.

- consulto principe.
- 17 Subditus usurpans arma sui principis, incurrit crimen lesae maiestatis, & quomodo Iulius Caesar habuerit Aquila pro armis, quibus utitur Imperatores Romanorum. Et ibi de excellentia coloris nigri cuius est Aquila, & quibus armis utebatur Carolus Magnus. Et de armis regum Christianorum. Et quibus signis utuntur in bello Franci, Burgundi, Angli, Scoti, Veneti, Sueui & Neapolitani.
- 18 Violator armorum principis poena criminis lesae maiestatis tenetur.
- 19 Dicta de armis supremorum principum, habent locum in armis inferiorum principum.
- 20 Nobiles ex origine habent arma certa & distincta, nec licet alteri illa deferre, etiam si sint de eadem agnatione & familia, nisi cum quadam differentia.
- 21 Inferiores, praesertim viles, turpes, & ignominiosae persona non possunt assumere nec portare arma nobilium, alias tenentur poena falsi, & potest eis inhiberi.
- 22 Sicut non licet vituperose, & in odium arma alterius usurpare, sic nec ubi versatur interesse publicum, & propter bonum commune vitetur scandalum & seditio.
- 23 Ignobili seu populari non licet arma nobilis usurpare, nec ipsa ignobilis arma simbrata habere potest.
- 24 Bastardi seu illegitimi quomodo portant arma domus seu familiae ex qua geniti sunt.
- 25 Vasalli quomodo arma suorum armis domini collocare, & depingi facere possunt.
- 26 Adagnatos spectatius & facultas gestandi arma domus.
- 27 Ignobiles & populares arma licite habent ex concessione principis.
- 28 Populares etiam autoritate propria arma sibi assumere possunt.
- 29 Delens aut non pariens poni arma in loco licito & permisso, qua actione teneatur.
- 30 Usurfructuarius, quem admodum & proprietarius in re in qua habet usufructum arma sua ponere potest.
- 31 Mercatoris & artifices licite marchas & signa habere, & etiam mutare possunt.
- 32 Nullus debet mutare signum seu mercham suam in praedictum alterius & reipublicae detrimentum, nec usurpare signum alterius.
- 33 Notarius signum nec nomen suum mutare debet, etiam nec signum alterius usurpare.
- 34 Nullus artifex seu faber aut hospes signum alterius accipere debet, alias inhibito fieri possit.
- 35 Signum seu mercha mercatoris, an probationem vel presumptionem faciat in rebus in quibus fit.
- 36 Gloriosum & vile est habere arma a principe.
- 37 Arma agnationis & familiae transeunt & remanent plana & integra penes primogenitum.
- 38 Arma sunt transmissibilia ad posteros & successores secundum prioritatem & posterioritatem gradus.
- 39 Arma transmittuntur ad succedentes multis modis & cum differentia.
- 40 Quomodo arma transeant ad cognatos & affines.
- 41 Identitas armorum inducit presumptionem agnationis vel cognationis.
- 42 Arma rebellium abradi debent, nec transeunt ad heredes eorundem rebellium proditorum, seu falsariorum.
- 43 Arma domus an transeant ad fideicommissarium.
- 44 Principes supremi an possint vendere, donare, aut alio modo concedere arma seu insignia sua dignitatis.
- 45 Inferior a principe an possit vendere aut alias alienare sua arma.
- 46 An valeat legatum factum cum onere portandi nomen & arma domus.
- 47 Praescriptio an habeat locum in delatione armorum.
- 48 An pro armis seu insignijs duellum indici possit.
- 49 Arma sunt excellentiora ea dignitate aut officio persona ea gestantis.
- 50 Insignia seu vexilla civitatis societatis, vel exercitus penes quem remanere debent.
- 51 Signa artificij ratione loci ex privilegio decreta remanent penes illum qui in illo loco residee.
- 52 Officialis seu magistratus signa, aut insignia ratione officij seu magistratus data & concessa habere debet.
- 53 Signa artificij communis approbata penes existentes de communitate illius stationis, officinae seu ministrij remanere debent.
- 54 Artifices videntes eodem signo, si separentur, penes quem remanebit signum.
- 55 Arma an inducant probationem, iurisdictionem & dominium.
- 56 In omni principatu sunt certa arma soli principi competentia, & quae eis magis approximantur, & de eis participant, nobiliora censentur.
- 57 Habens officium aut dignitatem si arma a principe obtinuerit, excellentiora iudicantur.
- 58 De armis parium Franciae, praecipue ex quibus consistant arma ducatus Burgundiae, & de antiquis armis Heduorum, Bibracteorum, Druidum, & Aloxensium.
- 59 Arma sub diversis formis & typis fiunt.
- 60 Arma tripliciter componuntur, metallis, scilicet, coloribus & pennis.
- 61 De auro, & quid repraesentet.
- 62 De argento, & quid designet.
- 63 De colore rubeo, & eius significatione.
- 64 Isti tres colores, scilicet, aureus, argenteus & rubicundus alijs sunt praestantiores.
- 65 De azureo colore, & quid per eum demonstretur.
- 66 De nigro colore, & de eius notificatione.
- 67 De viridi colore.
- 68 De purpureo colore.
- 69 Scutum armorum simplex, aut ex metallo aut colore fit.
- 70 Arma quo modo interdum composita sint ex altera pennarum.
- 71 Color nobilior in nobiliori & superiori parte armorum

RELIQVA ARGVMENTA AD CONSIDERATIONES PRIMAE PARTIS.

- rum poni debet.
- 72 Arma secundum variationes ipsorum colores diversimodis in eis poni, & multifariam nominari debent.
- 73 In armoria nouem sunt signa.
- 74 Arma diuerso modo blasonari, non dico blandiri sed recitanda & commemoranda alicuius virtutis gratia sub quibusdam signis quempiam abunde sed vere laudare debet, secundum diuersitatem signorum in eis appositorum.
- 75 Arma in multis alijs signis a nouem praenominatis compacta sunt.
- 76 Nulla signa important in armis diminutionem seu depressionem.
- 77 Legitimi an portent arma plana & integra, ut arma domus a qua descenderunt.
- 78 Signum vocatum burlein in armoria an sit color, & qualiter fiat & nominetur.
- 79 Arma etiam fiunt ex bestijs, auibus, & piscibus, arboribus, herbis aut floribus.
- 80 Arma ex bestijs composita sunt perfectiora ijs quae ex auibus aut piscibus, & quae ex auibus fiunt sunt nobiliora ijs quae ex piscibus composita sunt.
- 81 Arma ex auibus honestata, quomodo blasonari debent.
- 82 In armis numerus animalium depictorum certus nominari debet.
- 83 Quae in armis depictae secundum proprias naturas stare, seu sedere debent, & quid significant.
- 84 Arma ex bestijs protracta, a quibus originem habuerunt, & de significatione quarundam.
- 85 Animalia bruta secundum eorum nobiliorem actum in armis poni debent.
- 86 Non solum animalia, sed etiam quaecumque aliae res secundum proportionem & qualitatem illi conuenientem in armis poni debent.
- 87 Animalia etiam non ferocia in nobiliori eorum actu in armis pingi debent.
- 88 In armis pes animalis dexter traductus semper debet anteire & eleuari.
- 89 Insignia qualiter sint imprimenda in vexillis quae eleuata portantur.
- 90 Insignia in vexillis affigendis in tubis qualiter pingi debeant.
- 91 Vexilla quomodo fieri debent, ubi duo animalia se conspicienda ponenda sunt.
- 92 & 93. Insignia super vestibus hominum, tam in parte anteriori, quam posteriori qualiter fieri debent.
- 94 Arma in sigillis qualiter incidi debent.
- 95 Arma seu insignia in clypeis, in coopertorijs lectorum & equorum, & super testis, quomodo componi debent.
- 96 Item in muris & parietibus.
- 97 Item in testudinibus & alijs locis conuexis & quae se habent ut caelum.
- 98 Crux Christi in terra imprimi non debet, & ibi multa de laude crucis.
- 99 Crux Christi multipliciter figurata fuit.
- 100 Crux Christi quomodo fieri debet nos ea signando & muniendo.
- 39 Inferior temere se intrudens in locum maioris, suo honore priuari debet.
- 40 Honor non est suscipiendus, nisi prius qui assequi illum optat, vires suas cum honoris onere metiatur.
- 41 Nullus usque adeo honorandus est, quod per honorem superuacaneum & excessiuum alteri detrahatur.
- 42 Praui non sunt honore digni.
- 43 Fortuna bona facit homines honorari & exaltari.
- 44 In eligendo aliquem ad honorem decem sunt consideranda.
- 45 De laude & eius descriptione, & de distinctione ab honore.
- 46 Laus quae fit de altero contingit quadrupliciter.
- 47 Propter virtutem quis est publice laudandus & commendandus.
- 48 Fugiendum est laudari a malis & improbis, alias secus.
- 49 Nullus plus debito & aequo alium laudare debet.
- 50 Perfecta laudatio quae sit.
- 51 De gloria, quae est effectus honoris & laudis, quid sit gloria, de laudis differentia ab honore.
- 52 Fundamentum gloriae est humilitas.
- 53 Nemo gloriam respuit.
- 54 Gloria an sit summum bonum.
- 55 Gloria ex virtute radicata non est fugienda.
- 56 Gloriae cupiditas vitanda est.
- 57 Gloriae cupiditas, & honoris concupiscentia multos pessumdedit, & conculcauit.
- 58 Nihil apud dominandi & praesidendi cupidos, probitatis, aut fidei reperitur.
- 59 An homo gloriari debeat, & se ipsum laudare, iactare, seu de bono commendare possit.
- 60 Homo gloriari non debet appetendo honorem non sibi debitum.
- 61 Quis debet esse contentus uno honore, & uno officio.
- 62 Quid virtus & unde vocetur.
- 63 Virtus est effectrix vitae beatae.
- 64 Virtutis vberimum alimentum est honor, & quomodo.
- 65 Propter virtutem multi ex infimo loco ad regna perueniunt.
- 66 Quid sit dignitas, & de dignitatum gradibus.
- 67 Quales sint promouendi ad dignitates.
- 68 De privilegijs dignitatis.
- 69 Dignitatem assequendo, laborem, studium, curam, miseriam, vigilias, & calamitates amplectimur.
- 70 Quid sit maiestas, & an sola sit in principe.
- 71 Quid sit reuerentia, & cui debeat.
- 72 Subditi praetatos reuereri debent.
- 73 Reuerentia quae debetur a vasallo domino, a filio patri, a uxore viro, an remitti possit.
- 74 Reuerentia quae debetur viuo, debetur & mortuo.
- 75 Pro reuerentia, quae quis exhibet alteri datur ei praemium, cum ei accedat bona gratia.
- 76 Excellentia cadit in principem.
- 77 De ordine dignitatum, & qualiter sit obseruandus.
- 78 De duplici ordine, temporis, scilicet & qualitatis.

INDEX

- 79 *Triplex est ordo alio respectu.*
 80 *Ordo in multis attendendus est.*
- S**ecunda partis argumenta, 41. considerationes continentis.
- 1 *Quatuor sunt generantium.*
  - 2 *De laude, excellentia & dignitate hominis supra omnes alias res mundi.*
  - 3 *Homo est dignior angelis.*
  - 4 *Homo præceteris honoratur, anima, memoria, intellectu, & quinq; sensibus ultra alia animalia.*
  - 5 *Sicut homo in vita honorari debet, ita in morte, & de laude, gloria, & honore sepulture.*
  - 6 *De pompis funeralibus, & vnde originem habuerunt.*
  - 7 *Sicuti vir laudari debet, ita & femina.*
  - 8 *Mulieres laudantur ex magnanimitate.*
  - 9 *Ex sapientia & doctrina.*
  - 10 *Ex consilio.*
  - 11 *Ex virginitate.*
  - 12 *Ex castitate & pudicitia.*
  - 13 *Ex clementia.*
  - 14 *Ex timore dei & mariti.*
  - 15 *Ex deuotione & pietate.*
  - 16 *Ex gratiositate.*
  - 17 *Ex misericordia.*
  - 18 *Ex diligentia.*
  - 19 *Ex sagacitate.*
  - 20 *In seruanda viduitate.*
  - 21 *In conseruatione generis humani.*
  - 22 *Ex pulchritudine.*
  - 23 *De iudicio Paris.*
  - 24 *Laudantur etiam si ex bonis parentibus orta sint.*
  - 25 *Si se magis domi contineant.*
  - 26 *Ex verecundia.*
  - 27 *Ex constantia & patientia.*
  - 28 *Si maritos honorauerint.*
  - 29 *Mulieribus danda est præeinentia in rebus domesticis administrandis.*
  - 30 *Mulieres gaudent priuilegijs egregiarum personarum & alijs.*
  - 31 *Honorantur in hoc quod vocari debent domine.*
  - 32 *Laudantur etiam & honorantur ex cultu & ornatu.*
  - 33 *Ex taciturnitate & silentio.*
  - 34 *Si se lanificio exercuerint.*
  - 35 *Ex amicitia & amore erga maritos.*
  - 36 *Ex fide erga viros.*
  - 37 *Honor deferendus est mulieribus in assurgendo.*
  - 38 *Laudandæ etiam sunt ex sollicitudine.*
  - 39 *Item propter multa remedia salubria ex corporibus earum in medicina reperta.*
  - 40 *Mulieres coruscant radijs maritorum.*
  - 41 *Mulieres etiam decorantur titu. nobilitatis, & alijs tit. dignitatum & honoris.*

- T**ertia partis argumenta, 50. considerationes complectentis.
- 1 *De sede & throno Dei, de diuinis nominibus, laudib.*

- 2 *gloria, honore & adoratione.*
- 3 *Iesus Christus filius Dei sedet ad dexteram patris, & de throno eius, & sedere à dextris est honor.*
- 4 *De sede spiritus sancti, & eius throno.*
- 5 *De throno & sede deiparæ virginis Mariæ, quæ exaltata est super hierarchias, & choros angelorum.*
- 6 *Tres sunt hierarchiæ angelorum, & de nouem ordinibus, nominibus, distinctionibus & excellentia eorum.*
- 7 *De prima hierarchia, & ordine Seraphin, & loco demonum, qui ab illo ordine descenderunt, & qui in illis collocabuntur, & an sit diabolus ordo in inferno.*
- 8 *De ordine Cherubin, & loco illorum qui ab isto ordine ceciderunt, & qui in illis collocabuntur.*
- 9 *De ordine Thronorum.*
- 10 *De media hierarchia, & ordine illius ordinis qui dicitur Dominationum, & loco illorum qui ab isto ordine ceciderunt, & qui in illis collocabuntur.*
- 11 *De ordine Principatum, & loco illorum qui ab illo ordine corruerunt, & qui in illis ponentur.*
- 12 *De ordine Potestatum.*
- 13 *De tertia hierarchia, & quomodo diffinitur, & de eius potestate & officio.*
- 14 *De ordine Virtutum.*
- 15 *De ordine Archangelorum, & loco illorum, qui ab eo ceciderunt, & qui in illis collocabuntur.*
- 16 *De ordine Angelorum, & quod quilibet habet unum bonum angelum, aliqui vero duos.*
- 17 *Angelorum multiplex est effectus.*
- 18 *Qui ad ordinem Angelorum assumuntur, & qui ab illo ordine ceciderunt.*
- 19 *Anima defunctorum in quolibet ordine collocantur.*
- 20 *Quid dabitur sit decimus ordo angelorum in Paradyso.*
- 21 *Nedum angeli habent loca & sedes in celesti patria, sed etiam beati.*
- 22 *Deus dat gloriam sanctis in gloria.*
- 23 *Sancti etiam honorandi sunt in terris.*
- 24 *Sanctos honorandos esse, & laudandos multipliciter probatur.*
- 25 *Sanctos esse honorandos, etiam probatur exemplis.*
- 26 *Festa sanctorum celebrantur ab ecclesia die quæ mortui sunt.*
- 27 *Adam an sit primus in cælo post sacram virginem Mariam.*
- 28 *In ordine Sanctorum an Patriarchæ & Prophætæ sint præferendi.*
- 29 *Sanctus Io. Bapt. an sit maior alijs.*
- 30 *Apostoli tanquam primores ecclesiæ an debeant præferri Patriarchis & Prophætis.*
- 31 *Petrus Apostolus inter Apostolos obtinuit primum.*
- 32 *De excellentia Petri & Pauli apostolorum & quibus illorum maior.*
- 33 *Lazarus fuit primus discipulus Christi, & primus inter discipulos, martyres, & confessores.*
- 34 *Martyres sunt laudandi & extollendi post apostolos & pro-*

ARGUMENTORVM.

- 35 *& prophetas.*
  - 36 *Doctores ecclesiæ sunt honorandi.*
  - 37 *Præcipui inter doctores sunt quatuor Euangelistæ, & quis eorum maior, & quomodo figurantur.*
  - 38 *Post euangelistas quatuor doctores ecclesiæ multum laudandi & honorandi sunt.*
  - 39 *De laude & honore innocentum.*
  - 40 *De laude & loco confessorum.*
  - 41 *De laude & loco viduarum.*
  - 42 *De laude & loco coniugatorum.*
  - 43 *De pueris baptizatis, & an vnus præferatur alteri.*
  - 44 *De loco puerorum non baptizatorum in iudicio vniuersali.*
  - 45 *Nedum sancti sunt venerandi, sed etiam eorum reliquie.*
  - 46 *Nedum etiam sancti sunt honorandi, & eorum reliquie, verum etiam eorum imagines.*
  - 47 *Qui dicantur sancti, & qui beati.*
  - 48 *Quis possit sanctum canonizare.*
  - 49 *Episcopus quem sanctum venerandum decernere potest sine populo.*
  - 50 *Quæ requirantur ad hoc vt quis possit sanctus canonizari.*
  - 51 *Quæ forma in canonizatione sanctorum seruanda sit.*
- Q**uarta partis argumenta, 86. considerationes amplectentis.
- 1 *De æquiparatione hierarchiarum militantium, ad hierarchias triumphantes, & de ordinibus illarum.*
  - 2 *Status ecclesiasticus est præferendus temporali ratione institutionis.*
  - 3 *Sacerdotes sunt honorandi ratione meditationis, inter Deum & populum.*
  - 4 *Tum ratione principatus & utilitatis.*
  - 5 *Tum exemplo paganorum & infidelium.*
  - 6 *Tum propter eorum potestatem, quæ omnes alias excedit.*
  - 7 *Papa omnes dignitates mundi excellit.*
  - 8 *Cardinalis Hostiensis ex priuilegio secundum locum, in consistorio obrinet.*
  - 9 *Quatuor patriarchæ primum locum post apostolicum obtinent.*
  - 10 *Cardinales alijs dignitatibus præferuntur, & de eorum differentia.*
  - 11 *Cardinales præferuntur episcopis, & sic maior officio, minor vero ordine præferuntur.*
  - 12 *Cardinales episcopi præferuntur alijs.*
  - 13 *Inter cardinales in cancellaria præferuntur vicecancellarius.*
  - 14 *Camerarius habet dignitatem ultra alios ratione iurisdictionis.*
  - 15 *Cardinales presbyteri præferuntur diaconis.*
  - 16 *Cardinales residentes in curia alijs sunt digniores.*
  - 17 *Penitentiarius habet officium ratione cuius dicitur habere dignitatem.*
  - 18 *Legati cardinales sunt digniores & excellentiores legatis missis.*

- 19 *Primates etiam præter quàm quatuor ordinarij præcedunt Archiepiscopos & Episcopos.*
- 20 *Archiepiscopus præcedit Episcopum in loco, vbi ambo habent administrationem.*
- 21 *Archiepiscopus Mediolanen. præcedit Rauennoten. & an Bituricen. præcedat Senonen. & Lugdunen.*
- 22 *Archiepiscopus in terra Episcopi honorare debet Episcopum.*
- 23 *Inter Episcopos in sessionibus, subscriptionibus, & concilijs est seruandus ordo ordinationis.*
- 24 *Episcopi exempti sedere debent in altiori loco.*
- 25 *Episcopus debet præcedere quoscunque suæ diocesis.*
- 26 *Episcopus Heduen. debet præcedere alios Episcopos prouinciæ Lugdunen.*
- 27 *Exempti ab Episcopo, & habentes iura episcopalia in diocesi tenentur præstare reuerentiam Episcopo.*
- 28 *Episcopum honorare debet Princeps.*
- 29 *Protonotarij participantes cum habeant officium in curia, præferuntur alijs officarijs post Vicecancellarium, Camerarium, Penitentiarium & Referendarium, & ibi de dignitate Protonotariorum.*
- 30 *De ordine aliorum officiariorum curiæ Romanæ.*
- 31 *Quatuor Abbates generales præferuntur omnibus alijs Abbatibus.*
- 32 *Abbas regularis præferuntur cæteris clericis.*
- 33 *Sicut Abbas præferuntur clericis secularibus, ita præpositus qui est loco Abbatis.*
- 34 *Abbas post depositam dignitatem abbatialem debet habere primum locum in choro.*
- 35 *Distia de Abbate habent locum in Abbatissa.*
- 36 *Idem in priore & in priorissa.*
- 37 *Decanus in Ecclesia cathedrali est maior dignitas post pontificalem.*
- 38 *Decani, Præpositi, Priores, Rectors, Præceptores, & alij seculares habentes iurisdictionem, & qui præ sunt Ecclesiæ collegiatae habent dignitatem.*
- 39 *Archidiaconus in Ecclesia tanquam oculus Episcopi est maior post Episcopum de iure communi.*
- 40 *Thesaurarius de consuetudine potest esse maior dignitas in Ecclesia.*
- 41 *Præpositura videtur maior dignitas de iure quàm decanatus.*
- 42 *Cantoriatu est prima post decanatum in Ecclesia Heduen. si.*
- 43 *Maior auctoritate præferuntur.*
- 44 *Minor ordine, sed maior administratione præferuntur maiori ordine in loco administrationis.*
- 45 *Existent in maiori dignitate quàm sit locus vbi est, non præcedit omnes de illo loco, quando est ibi vnus de illo loco.*
- 46 *Vicarius Episcopi præcedere debet Archidiaconum, nec valet consuetudo in contrarium.*
- 47 *Inter plures eiusdem dignitatis & nominis præferuntur, qui in maiori loco habent dignitatem & nomen.*
- 48 *Inter plures æqualiter promotos in vno loco præferuntur, qui merito vite, nobilitate, vel scientiæ alios antecellit.*

INDEX

- 49 In habentibus eandem dignitatem in vno eodemq; loco præfertur qui à maiori recepit dignitatem.
  - 50 Officialis principalis episcopi cum habeat dignitatem alios clericos seculares præcedere debet.
  - 51 Clericus secularis præfertur regulari.
  - 52 Excellentia vnus religionis attenditur ex nouem.
  - 53 Antiquitas religionis confert & valet ad hoc, vt vna excellentior iudicetur alia.
  - 54 Ordo monachorum nigrorum tanquam primus, omnes alios præcedit.
  - 55 Primus & dignior ordo in ordine sancti Benedicti est Cluniacen.
  - 56 Monachi nigri præferendi sunt canonicis regularibus, sed canonici regulares alijs religiosis præferuntur.
  - 57 Ordo vallis vmbrosa post Cluniacen præfertur.
  - 58 De excellentia ordinis Cisterciensium.
  - 59 De excellentia ordinis Camaldulensium.
  - 60 De ordine humiliorum.
  - 61 De ordine illorum qui dicuntur Cælestini.
  - 62 De ordine & laude Carthusiensium.
  - 63 De ordine sanctæ Trinitatis, vulgo, les Mathurins.
  - 64 De religiosis S. Ioan. Euangelistæ, qui dicuntur Ierosolymitani.
  - 65 De religiosis S. Antonij, & ordine illorum.
  - 66 De institutione, & laude ordinis Pramonstratensium.
  - 67 De ordine Grandimontensium.
  - 68 Quatuor sunt alij ordines mendicantium, & fratres prædicatores minoribus præferuntur.
  - 69 De ordine & laude fratrum minorum, quos prædicatores præcedunt.
  - 70 De origine ordinis Carmelitarum, qui de iure alijs præferendi sunt. Et de ordine illorum qui dicuntur Seruitæ.
  - 71 De ordine præ eminentiæ, seu præcedentia Eremitarum S. Augustini.
  - 72 De antiquitate & excellentia monialium.
  - 73 De præcedentia monachorum nigrorum, & Canonico regularium.
  - 74 Qualis sit honor, an sequi, an præcedere, an esse in medio.
  - 75 Cur in actibus ecclesiasticis, puta in processionibus, inter ecclesiasticos, minores præcedunt, & maiores sequuntur. Secus vero in laicis.
  - 76 Antiquiores clerici, & doctores, primum locum deinde ceteri ordinati loca habere debent.
  - 77 A subdiacono vsq; ad lectores omnes sunt subditi diacono.
  - 78 Vbi concurrunt dignitas ecclesiastica & secularis, præfertur ecclesiastica.
  - 79 Filius sacerdos præcedit patrem non sacerdotem.
  - 80 Patronus in ecclesia, præ alijs est honorandus.
  - 81 Rector vniuscuiusq; parochiæ, in ea est præferendus.
- Q**uintæ partis argumenta, 56. considerationes continenti.
- 1 Reges & Principes quomodo dominia habuerunt.
  - 2 Honor & gloria est boni regis præmium.
  - 3 Non solum præmium optimi regis est honor mundanus, sed & gloria cælestis.
  - 4 Reges laudantur & commendantur ex veritate.
  - 5 Ex iustitia.
  - 6 Ex pietate seu clementia.
  - 7 Ex affabilitate.
  - 8 Ex liberalitate.
  - 9 Ex magnanimitate, & magnificentia.
  - 10 Ex sapientia, quæ maxime in principe requiritur.
  - 11 Ex castitate, & continentia.
  - 12 Ex fortitudine.
  - 13 Ex fide.
  - 14 Principatus Romanorum ex tribus præcipue laudatus extitit.
  - 15 Reges & principes ex lata & populosa gente gloriam consequuntur.
  - 16 Honor principis in pace subditorum consistit.
  - 17 Principes gloriam summam etiam apud Deum ex cælestium restauratione consequuntur.
  - 18 Laudantur reges & principes ex pulchritudine.
  - 19 Laus & honor regis augetur per dignitates subditorum, & si plures habeat vasallos.
  - 20 Laudantur principes ex severitate, & quomodo.
  - 21 Gloriosum est optimo principi habere ratione studio-rum & vniuersitates literarias in suo regno.
  - 22 Reges laudantur ex coronatione.
  - 23 In seipso etiam honoratur rex.
  - 24 Principes honorantur pluribus iuribus regalibus eis de iure solum competentibus, & præter alios, vide sub ista consideratione 208. casus enumeratos.
  - 25 Rex laudatur ex constructione ciuitatis.
  - 26 Honor principis maxime exaltandus est.
  - 27 An imperator inter omnes principes sit primus.
  - 28 An imperator sit dominus totius mundi, & si semel fuerit monarcha vniuersalis.
  - 29 Rex Francia præcedere debet electum in imperatorem, nondum coronatum.
  - 30 De excellentia regis Francia, qui imperator est, & monarcha in suo regno.
  - 31 Rex Francia in suo regno omnes regnicolas, etiam alios reges præcedit & ibi de excellentia & laude armorum Francia.
  - 32 Rex in suo regno in culmen sedere debet.
  - 33 Princeps non solum honorari debet, sed etiam adorari dicitur.
  - 34 Principi obtemperandum est.
  - 35 Pro Rege orandum est, vbi etiam aliquid scribitur de excellentia principum.
  - 36 An princeps solutus legibus obligetur ex contractu.
  - 37 De excellentia regum Hispaniæ, & quomodo illorum præcedere debeat.
  - 38 De regis Anglorum excellentia, & aliorum regum ordine.
  - 39 De excellentia Regine, quæ post regem, & à dextris sedere debet.
  - 40 Mater regis, cunctis alijs præferenda videtur.
  - 41 Post regem & reginam præfertur primogenitus.

ARGUMENTORVM.

- 42 Sicut primogenitus præfertur, ita filius eius.
  - 43 Consuetudo sedendi quo ad principes, & nobiles iuxta regem attendi debet, & ibi, quod pares Francia alios præcedunt.
  - 44 An dignitas Archiducalis sit dignior Ducali.
  - 45 Dux Burgundia in coronatione regis & in locis vbi principes congregantur, omnes alios præcedit.
  - 46 Duces sunt præferendi comitibus, & de ducibus, & comitibus Gallia, & ordine illorum.
  - 47 An marchio præcedere debeat comitem.
  - 48 Ille qui est marchio & comes præfertur marchioni tantum, vel comiti tantum.
  - 49 Princeps vi expulsus à domicilio per hostem, retinet dignitatem.
  - 50 Comites Palatini, qui non habent territorium, habent dignitatem, & præcedunt alios non comites.
  - 51 Comes habens dignitatem à iure, & non à principe, præcedit milites & barones.
  - 52 Comes non recognoscens superiorem æquiparatur principi: si verò recognoscat superiorem, æquiparatur præsidæ.
  - 53 Comes est nomen dignitatis, quando præfertur simpliciter, & nunquam debet ornamento carere.
  - 54 De dignitate speciali principatus qualis sit.
  - 55 De dignitate vicecomitatus, qualis sit.
  - 56 Barones non habent potestatem principis, præcedunt tamen alios nobiles.
- S**extæ partis argumenta, 38. considerationes continentis.
- 1 De ordine dignitatum & officiorum illustrium, & de tribus dignitatibus officiorum, administrantium scilicet, vacantium & honorariorum.
  - 2 Tres ordines etiam reperuntur in alijs officijs ad illustribus.
  - 3 Maior honor administrantibus, vacantibus & honorarijs presentibus, quam absentibus debetur.
  - 4 Inter vacantes, qui priori tempore vacauerint, præferuntur.
  - 5 Habens administrationem semper præfertur honorario.
  - 6 De officijs circa personam principis existentibus, quæ sunt in quadruplici differentia.
  - 7 De officio magni magistri.
  - 8 De officio præpositi sacri cubiculi.
  - 9 De officio chartularij, qui stat in camera cubiculariorum, hoc est, cambellanorum.
  - 10 De officio magni scutiferi, qui dicitur comes sacri stabuli.
  - 11 De officijs protectorum, stipatorum, seu custodum corporis principis.
  - 12 De officio medicorum existentium iuxta personam principis.
  - 13 De officio Archiatry, seu ostiarij sacri palatii.
  - 14 De pluribus comitibus sacri palatii, qui principem sequuntur, seu comitantur.
  - 15 De comite horreorum.
  - 16 De officio præfecti fabricarum.
  - 17 De officarijs finantiarum, & primo de quatuor generatibus Franciæ.
  - 18 De thesaurarijs, & eorum origine, & dignitate.
  - 19 De receptoribus generalibus.
  - 20 De receptoribus particularibus.
  - 21 De contrarotulatore officijs.
  - 22 Curiales in multis casibus ultra alios à iure honorantur & privilegiantur.
  - 23 Curialibus permittitur cultus ornator & preciosior non curialibus.
  - 24 Illegitimus per oblationem curiæ de eo factam legitimatur.
  - 25 Curialium prædia absq; certa solemnitate alienari non possunt.
  - 26 Curiales nouem vncias pro legitima habere debent.
  - 27 Curiales principi obsequentes, si fuerint ignobiles, acobilitantur.
  - 28 Curiales & famulantes principis dignitatem habere dicuntur.
  - 29 Curiales censentur esse illustriores, & præferuntur alijs etiam data paritate gradus, aut dignitatis.
  - 30 Curiales vbi conueniri, & eorum causa, & negocia tractari debeant.
  - 31 Curiales à tutela excusantur.
  - 32 Item ab hostijs militum.
  - 33 Item à talijs & collectis.
  - 34 Item à vectigalibus & pedagijs.
  - 35 Item à residentia ratione officij, aut dignitatis.
  - 36 Curia principis exaltanda si curialibus virtuosus abundet.
  - 37 Quales curiales laudandi sint.
  - 38 Curialibus facilius parcutur, & cū eis mitius agitur.
- S**eptimæ partis argumenta, 52. considerationes continentis.
- 1 De quinque gradibus dignitatum, & ibi de superillustribus.
  - 2 De illustribus & qui sint illustres.
  - 3 De excellentia illustrium & privilegijs eorum.
  - 4 De spectabilibus & laude illorum.
  - 5 De clarissimis & excellentia illorum.
  - 6 De infimis & eorum honore.
  - 7 De officio cancellarij, & excellentia illius.
  - 8 Cancellarius an præcedere debeat Connestabilem, vel ediuerso.
  - 9 De præsidentibus parlamentorum, & eorum excellentia, & etiam parlamenti Parisiensis.
  - 10 De locum tenentibus regis, seu gubernatoribus, patriarcharum, & eorum excellentia.
  - 11 De magistris requestrarum, & illorum laude.
  - 12 De consularijs parlamentorum & eorum laude.
  - 13 Offendentes consiliarios principis incurrunt in crimine læsæ maiestatis.
  - 14 De præcedentia consiliariorum magni consilij ad consiliarios parlamentorum.
  - 15 De officio præsidentium in camera computorum, & de alijs officarijs illius camere.
  - 16 De secretarijs principum, & grapharijs, si præmarum curiarum.

- 17 De praefecto urbis seu praeposito Parisiensi.
 18 De officio praetoris, & cui adaptari possit.
 19 De praesidibus prouinciarum, & an adaptentur Bal-
 lius & Senescallus Francia.
 20 De gubernatore cancellaria in Burgundia & eius of-
 ficio.
 21 De grauarijs, seu forasterijs, & eorū officio & laude.
 22 De granatarijs habentibus iurisdictionem circa di-
 stributionem salis, & eo abutentes.
 23 De electorum regionum officio seu dignitate.
 24 Gerentes magistratum ceteris sunt praeferendi.
 25 Dicta de Balliis, seu Senescallis, habent locum in eo-
 rum locumtenentibus generalibus.
 26 Quis praeferratur debeat, an locumtenens civilis an cri-
 minalis.
 27 Assessoribus qualis honor debeat.
 28 Aduocati in loco ubi redditur iurisdictione secundo lo-
 co sedere debent.
 29 Officium aduocationis quadrupliciter laudatur, sum-
 mum quia est licitum.
 30 Tum quia est utile.
 31 Tum quia est necessarium.
 32 Tum etiam quia meritorium.
 33 Aduocatus fisci inter ceteros aduocatos in auditorio
 iudiciali praeferendus est.
 34 Post aduocatum fisci, procurator fisci sedere debet.
 35 Receptores prouinciarum ante aduocatos simpliciter
 graduatos sedere debent.
 36 Inter alios aduocatos praeferuntur habentes dignita-
 tem.
 37 Aduocatus minor ordine, sed maior administratione
 in loco administrationis praefertur.
 38 De controuersia circa praecedentiam, seu praesidentiam
 inter locumtenentes sedis cancellariae contractuum
 in Burgundia.
 39 De contentione inter locumtenentes dicta cancellariae,
 & aduocatos fiscales praedictorum, seu balliuatum.
 40 De praecedentia locumtenentium dicta cancellariae &
 grauariorum, seu forestariorum.
 41 In auditorijs iudicum post officarios principis, nobi-
 les praeferendi sunt in sedendo.
 42 Examinatores, seu inquestores ubi sedere debeant in
 auditorijs.
 43 Aduocati non salariati non debent praeferrari habenti-
 bus stipendia.
 44 Inter aduocatos, an praeferatur qui magis ornatus, &
 pro honore status melius indutus est.
 45 Inter aduocatos praefertur filius aduocati fisci.
 46 Inter aduocatos ordo promotionis obseruandus est.
 47 Qui vita merito, nobilitate, aut scientia antecellit, ce-
 teris praeferendus est.
 48 Aduocati doctores licentiarum, & licentiarum baccalau-
 res praeferuntur.
 49 Aduocati ex pulchritudine laudari possunt.
 50 Grapharijs seu scribis causarum, seu actorum curiae,
 commodus locus dandus est in auditorio iudicis, et-
 iam cuiuscumque gradus.
 51 Apparitores locum in auditorio deputatum & con-
 uenientem habere debent.
- O**ctava partis argumenta, 50. considerationes con-
 tinentis.
 1 Quid sit nobilitas.
 2 De origine seu derivatione nobilitatis.
 3 Quid apud antiquos fuerit gentilitas, & quare nobi-
 les dicantur gentiles homines.
 4 De speciebus nobilitatis.
 5 Nobilitas vera, an sit dabilis, & de numero commen-
 dabilium.
 6 An sit de nobilitate generis intumescendum, & inane
 gloriandum.
 7 Inter plures eiusdem qualitatis nobiles praeferuntur.
 8 Nobilitas causatur ex origine praedecessorum.
 9 Ex sapientia.
 10 Ex scientia iuris civilis.
 11 Ex iudicatura & officio principis.
 12 Doctor dicitur nobilis.
 13 Nobilitas causatur ex quacumque virtute.
 14 Ex quacumque dignitate.
 15 Ex Ducatu, Comitatu, & Baroniam.
 16 Ex communi opinione.
 17 Ex principis concessione.
 18 Ex loco.
 19 Ex adhaerentia lateris principis & seruitio.
 20 Ex usu immemorialis temporis.
 21 Ex matrimonio.
 22 Ex diuitijs.
 23 Ex adoptione.
 24 Nobilitas transit in filios in infinitum.
 25 Nobilitas causatur ex militia.
 26 Nobilitas etiam dependet ex clericatura.
 27 Nobiles ex multiplici specie praeferuntur nobilibus
 ex una specie tantum.
 28 Nobiles ex sapientia & virtutibus praeferuntur no-
 bilibus ex genere vel diuitijs.
 29 Nobilitas virtutum praefertur nobilitati acquisitae ex
 dignitate.
 30 Nobilitas animi praefertur.
 31 Nobiles genere quomodo ceteris sint praeferendi.
 32 Omnes virtutes panem nobilitati famulantur.
 33 Nobiles in penis honorantur, & eis defertur.
 34 Maior fides in promissis nobilium adhibetur.
 35 Licitum & magis laudabile est nobili donare quam alijs.
 36 In electionibus nobiles anteferuntur.
 37 In testimonijs ferendis nobiles praeferuntur.
 38 Nobilitati defertur quoad honores, salutationem, &
 sedis inter iudices assignationem.
 39 Nobilitati in beneficijs est deferendum.
 40 Nobilitati defertur in bonis, quia maior dos danda
 nobili.
 41 Excessiua dos constituta per nobilem reducit ad
 debitam mensuram, secus in plebeios.
 42 In constituenda & restituenda dote furiosus nobilio-
 res sunt vocandi.
 43 Nobiles nomina sua in instrumentis solent facere ap-
 poni.
 44 Nobili defertur in privilegio condendi testamentum.

- 45 Nobilitati in hoc defertur, quod incolae duarum ciui-
 tatum tenentur ad munera imposita per nobiliorem
 ciuitatem.
 46 Nobilium appellatione comites & marchiones com-
 prehendantur, & quod imperator se nobilem dicat.
 47 Nobiles laudantur ex pluribus.
 48 Nobiles excusantur à tallijs & collectis.
 49 Nobiles diuersarum regionum diuerso modo laudari
 possunt, secundum diuersos ritus eorum viuendi.
 50 Vnus est magis nobilis quam alius, & diuersi sunt gra-
 dus nobilitatis.
- N**ona partis argumenta, 48. considerationes com-
 plectentis.
 1 Quis praecedere debeat, an doctor, vel miles.
 2 Plura militum genera reperiuntur.
 3 Inter omnia exercitia mortalium nihil excellentius,
 nihil praclarius armata militia.
 4 De militibus Christianae fidei qui dicuntur milites Ie-
 rosolymitani.
 5 De alijs militibus, qui templarij dicebantur.
 6 De militibus Alemanniae, qui dicuntur milites deipa-
 ra Mariae virginis.
 7 De militibus in Hispania, qui vocantur sancti Iaco-
 bi de Spata.
 8 De militibus Calatrauensibus, qui sunt in Portuga-
 lia.
 9 De militibus qui sunt in regno Castelle, quos etiam in-
 stituit rex Fragoniae.
 10 De militibus ordinis sancti Michaelis in Francia &
 aliorum ordinum.
 11 De militibus armata militia, quibus danda est sum-
 ma laus si habeant necessaria ad militiam.
 12 Duplex est militia armata, secularis, scilicet pedestris
 & equestris.
 13 Inter milites equestris sunt multae dignitates.
 14 Locumtenentes regij in aliquo exercitu omnibus sunt
 praeferendi.
 15 De contentione duorum Capitaneorum quis illorum
 esset dignior.
 16 Admirallus seu Comes maris, post Constabilem praefertur.
 17 De laude & praecedentia quatuor Marscallorum.
 18 De laude & honore Capitaneorum.
 19 De 100. militibus nobilibus, & 200. Sagittarijs com-
 missis pro custodia regis nostri.
 20 De primipularijs & praepositis laborū, qui forte por-
 tant stendarum.
 21 De Marscallis hospitiorum, & epidemericis seu vul-
 go Forrerijs.
 22 De castrensarijs militibus.
 23 De militibus praesentialibus.
 24 De circitoribus militibus.
 25 Gloria militibus est exhortanda.
 26 Nobiles laudantur ex singulis eis imposito per ducem
 exercitus.
 27 Ex corpore bene disposito.
 28 Ex formositate & pulchritudine.
- 29 Ex audacia & terribilitate.
 30 Ex latitudine pectoris.
 31 In sobrietate.
 32 Ex paupertate.
 33 In castitate.
 34 Ex obedientia.
 35 Ex scientia rei militaris.
 36 Ex vigilantia.
 37 Ex patientia.
 38 In fortitudine.
 39 Milites appetunt laudari, & prodest laus à duce pro-
 lata de eis.
 40 Milites laudantur ex deuotione.
 41 Ex fidelitate.
 42 Ex perseverantia.
 43 Ex charitate.
 44 Ex sapientia & consilio.
 45 Ex felicitate.
 46 Ex multis milis consequitur honorem in duello.
 47 Milites armigeri excusantur à collectis.
 48 Milites & pugiles laudantur ex vultu cicatricibus
 in praelio susceptis.
- D**ecima partis argumenta, 56. considerationes com-
 prehendentis.
 1 Scientia est de numero honorabilium, & literati sunt
 honorandi.
 2 Scientia laudatur, quia necessaria ratione perfectioris.
 3 Item ratione illustrationis.
 4 Item ratione appetitionis.
 5 Item ratione fructificationis.
 6 Item ratione utilitatis.
 7 Scientia utilis est, quod probatur exemplis illorum
 qui ex ea habiti sunt in magno precio & honore, &
 multa acquisierunt.
 8 Scientia est honorabilis & gloriosa.
 9 De septem artibus liberalibus, quae sint, & quare libe-
 rales dicantur.
 10 Inter literatos praeferuntur Theologi.
 11 Item ratione certioris veritatis.
 12 Item ratione dignitatis materiae.
 13 Item ratione potioris, nobilitatis, & stabilioris fi-
 nis.
 14 Item ratione utilitatis.
 15 Item ratione excellentioris doctoris.
 16 Item ratione disciplinatus perfectionis.
 17 De excellentia iuris canonici, ex nouem rationibus.
 18 An ius canonicum & ius civile scientiae dici de-
 beant.
 19 De excellentia iuris civilis ad omnes alias scientias
 ex origine.
 20 Ex effectu.
 21 Ex fine.
 22 De excellentia iuris civilis, ex eo quod theologia eius
 patrociniatur.
 23 Quomodo scientia theologalis participat cum scientia
 legali & canonica.
 24 Doctores iuris civilis sunt multum honorandi.

I N D E X

- 25 De precedentia iuristarum & medicorum.
 26 Inter doctores eiusdem scientiæ præferuntur actu legentes.
 27 Præferuntur qui maiora stipendia habent.
 28 Præferuntur qui libros composuerunt.
 29 Doctor antiquior præferitur iuniori.
 30 Doctor excellens, licet iunior, antiquiori non doctori præferitur.
 31 Doctor creatus à maiori præferitur creato à minori.
 32 Doctor atus in famosiori universitate præferendus est, & de pluribus universitatibus.
 33 Doctor habens plures gradus præferitur.
 34 Præferitur qui primò licentiatus, & postea doctor, illi qui secundò licentiatus, & primò doctor effectus est.
 35 Data paritate temporis & gradus inter doctores præferuntur divites & nobiles.
 36 Doctores in assumptione doctoratus honorantur pluribus insignijs.
 37 Doctor non tenetur semper uti doctoralibus insignijs.
 38 Vsurpans insignia sibi non debita, amplius illis uti non debet.
 39 Insignia doctoratus præscribi possunt.
 40 Iudex tenetur doctores ad se venientes invitare ad sedendum.
 41 Doctores consiliarij principis nuncupantur.
 42 De excellentia Philosophi ad medicum & oratorem.
 43 De excellentia medici ad Philosophum & oratorem.
 44 De excellentia oratoris ad medicum & philosophum.
 45 De laude poetarum.
 46 De laude historicorum.
 47 De laude grammaticorum.
 48 De laude dialecticorum.
 49 De laude scientiarum mathematicarum & arithmetica.
 50 De laude geometria.
 51 De laude Musicæ.
 52 De laude astronomia seu astrologia.
- V**ndecima partis argumenta, 53. considerationes complectentis.
- 1 Cura administratorum civitatum qualis esse debeat.
 2 Tres sunt status seu ordines hominum, quorum plebei sunt infimi, & ex his sunt novem modi.
 3 Mechanicæ artis septem sunt species, seu septem sunt artes mechanicæ.
 4 Masculi in omni arte & statu præferendi sunt fœminis.
 5 Defensores civitatum præferuntur cæteris civibus non habentibus maiorem dignitatem, aut maius officium.
 6 Magistratus municipales præferuntur cæteris municipibus.
 7 Qui præsumunt cognitioni vici, seu villæ vel castri, præferuntur cæteris.
 8 Postiales præferendi sunt satrapæ, hoc est, sapientes.
 9 Non solum sapientes, sed etiam quandoq; imbecilles laudantur.
- 10 Vxorati præferuntur non vxoratis.
 11 Sicut civis præferuntur habentibus tantum incolatū, ita & Burgenfes.
 12 Habens liberos præferitur non habenti.
 13 Inter duos æquales qui est in suo territorio est maior altero.
 14 Civis civitatis suprema præferitur primario mediocris civitatis.
 15 Legitimi plebei præferuntur bastardis etiam ex nobili genere ortis.
 16 Inter plebeios ubi nulla est dignitas, patres sunt præferendi filijs.
 17 Inter plebeios æqualis status senes præferendi sunt iuvenibus.
 18 Inter plebeios præferuntur habentes aliquam scientiam, maxime legalem, & artem medicina.
 19 Inter plebeios præferuntur notarij & tabelliones.
 20 Inter plebeios præferuntur virtuosij.
 21 Inter omnes honorandus est & laudandus, qui ab omnibus & publico iudicio bonus & optimus iudicatur.
 22 Inter plebeios præferri debent originarij cæteris peregrinis.
 23 Præferendi sunt qui pulchra nomina habent.
 24 Præferendi sunt inter extraneos, qui non sunt infamata nationis.
 25 Præferendi sunt qui ex honestis parentibus orti sunt.
 26 Præferendi sunt qui sunt magnæ autoritatis seu potestatis.
 27 Divites præferuntur cæteris.
 28 Præferendus est honestus inhonesto.
 29 Præferendus est utilis inutili.
 30 Præferuntur cæteris pulchriores.
 31 Artificium quomodo mutat hominum condicionem & quod potentius est officio.
 32 Artificium est necessarium in republica.
 33 Inter artificialia est contentio de nobilitate & excellentia.
 34 Multi artifices privilegiantur.
 35 Inter plures artifices præferuntur qui sunt artifices principum.
 36 Præferendi sunt habentes officium in sua arte.
 37 De laude agricolarum, quorum plures sunt species, & de privilegijs eorum.
 38 De laude argentariorum seu aurifabrorum & aliorum fabrorum in omni genere metallorum.
 39 Inter artifices præferuntur librarij & impressores.
 40 De laude alchimistarum, & an alchimia sit licita.
 41 De laude lanificum, qui sunt in multiplici differentia, prout circa diversa lanificia versantur.
 42 De laude fabrorum lignariorum.
 43 De laude artificum, qui circa lapides versantur.
 44 De laude artificum, qui circa colores versantur.
 45 De laude mercatorum, qui sunt in multiplici differentia.
 46 De laude hospitum, & multis privilegijs eorum.
 47 Quo loco sit ponendus hospes in domo.
 48 De laude medicina, nec non dierum medicorum.
 49 De laude venatorum.

A R G V M E N T O R V M.

- 50 An sit licita venatio.
 51 De laude piscatorum, & an sit licita piscatura.
 52 De laude artificum ludos exercentium.
 53 De laude saltatorum.
- D**odecima & ultima partis argumenta, centum considerationes continentis.
- 1 De laude, excellentia, & dignitate diuina.
 2 De excellentia Paradysi celestis.
 3 De excellentia animæ & privilegijs.
 4 De excellentia vnius paradysi terrestris inter alios.
 5 De excellentia vnius cæli ex duodecim.
 6 De excellentia vnius hierarchie supra alias.
 7 De excellentia stellarum fixarum ad planetas.
 8 De excellentia vnius ex planetis.
 9 De excellentia vnius ex circulis positis in 8. cælo.
 10 De excel. mundi.
 11 De excel. vnius seculi inter alia.
 12 De excel. vnius ex quatuor elementis.
 13 De excellentia vnius ex quatuor partibus terræ.
 14 De excellentia vnius ex ventis.
 15 De excellentia certarum zonarum cæli ad alias.
 16 De excel. certorum climatum ad alia.
 17 De excellentia vnius ex tribus partibus orbis.
 18 De aliquibus aquis, fluvij et fontibus.
 19 De excel. aliquorum montium.
 20 De excel. Christianæ sectæ ad alia.
 21 De excel. vnius sectæ Christianitatis, ad alias.
 22 De excel. vnius ex tribus linguis.
 23 De excellentia vnius modi cognoscendi vires perfici.
 24 De excellentia vnius boni ad alia.
 25 De excellen. aliquarum virtutum ad alias.
 26 De excellentia veritatis ad omnes res mundi.
 27 De excel. vnius ex præceptis divinis.
 28 De excellentia vnius ex septem beatitudinibus.
 29 De excellentia vnius ex operibus misericordie.
 30 De excel. vnius ex donis spiritus sancti.
 31 De excel. vnius ex sacramentis.
 32 De excel. vnius ordinis ad alios.
 33 De excel. vnius vite ad alias.
 34 De excel. aliquarum divinarum legum.
 35 De excel. vnius ex gradibus prophetiæ.
 36 De excellentia vnius ex iuribus, nec non de excellentia vnius ex tribus præceptis iuris.
 37 De excellen. certorum numerorum ad alios.
 38 De excel. vnius temporis ad alia.
 39 De excel. certorum annorum ad alios.
 40 De excellentia vnius ex quatuor temporibus anni.
 41 De excel. vnius mensis ad alios.
 42 De excel. certorum dierum ad alios.
 43 De excel. aliquarum horarum ad alias.
 44 De excellen. aliquarum potentiarum animæ.
 45 De excel. aliquarum complexionum.
 46 De aliquibus membris corporis humani.
 47 De excellentia sanctitatis ad omnes res mundi.
 48 De excellentia laboris.
 49 De excellentia ocij.
 50 De excellentia naturæ.
- 51 De excellentia consuetudinis.
 52 De excellentia fortunæ.
 53 De excellentia amoris.
 54 De excellentia pecunie.
 55 De excellentia vnius ex tribus modis regendi republicam.
 56 De excellentia aliquorum regnorum.
 57 De excellentia aliquarum insularum.
 58 De excellentia aliquorum ducatum, comitatum & principatum.
 59 De excellentia vnius ex duodecim tribubus Israël.
 60 De excel. aliquarum civitatum inter alias.
 61 De excellentia aliquarum urbium, seu oppidorum.
 62 De excellentia quorundam templorum seu ecclesiarum.
 63 De excel. vnius capelle inter alias.
 64 De excel. vnius campanis inter alia.
 65 De excel. quorundam castrorum inter alia.
 66 De aliquibus theatris & amphitheatris.
 67 De excel. certorum palatiorum.
 68 De excel. murorum aliquarum civitatum.
 69 De excel. quorundam turrium.
 70 De excel. aliquarum portarum.
 71 De excel. aliquorum pontium.
 72 De excel. aliquarum domorum.
 73 de excel. aliquarum Bibliothecarum.
 74 de Pyramidibus, obeliscis, & Labyrinthis.
 75 de excel. aliquorum sepulchrorum.
 76 de excel. aliquorum hortorum.
 77 de excel. aliquorum balnearum.
 78 de excel. aliquorum animalium terrestrium.
 79 de excel. quorundam animalium insectorum.
 80 de excel. antiquarum avium.
 81 de excel. aliquorum piscium.
 82 de excel. aliquorum onorum.
 83 de excel. aliquorum granorum.
 84 de excel. aliquorum vinorum.
 85 de excel. aliquarum carnum.
 86 de excel. aliquorum caseorum.
 87 de excel. aliquorum oleorum.
 88 de excell. aliquorum fructuum.
 89 de excel. aliquarum sylvarum et arborum.
 90 de excel. aliquarum herbarum & radicum.
 91 de excel. aliquorum lapidum.
 92 de excel. aliquarum gemmarum.
 93 de excel. aliquorum colorum.
 94 de excel. aliquorum florum odoriferorum.
 95 de excel. aliquorum ex metallis.
 96 de excel. aliquarum vestium.
 97 de excel. parvarum rerum.
 98 de rebus sibi obviantibus, quæ cedere debeant.
 99 de excel. prioritatis tempore.
 100 de excel. posterioritatis.

Indicis Argumentorum Finis.

PRIMA HVIVS OPERIS PARS QVAE TERMINOS DECLARAT ET DIFFINIT, ALIASQVE DOCTRINAS AD

PRAESENTIS MATERIAE COGNITIONEM
NECESSARIAS DEMONSTRAT,

Octoginta Considerationes continet.

DPRIMA consideratio est de honore, cū secundum B. Th. 2. 2. q. 103. Honor testificationē quandam importat de excellentia alicuius. Vnde homines qui volunt honorari, testimoniū suae excellentiē quærunt: & hoc est aut coram Deo, aut coram hominibus. Et hoc casu ultimo testimonium non potest aliq̄s ferre, nisi per aliqua signa exteriora, vel verborū, vel factorum, vel rerum, de quibus singulariter in suis locis dicemus. Et ex his dicit Anton. Floren. in sua sum. in 4. part. tit. 5. c. 10. §. 1. quod honor consistit in signis exterioribus. Et secundum Philof. 4. Ethic. Honor est maximum bonorum exteriorū. Et secundum eundem 2. Ethic. honor est exhibitio reuerentiā in testimoniū virtutis: vt ibi dicit Ant. Flor. facit text. in l. si honore. ff. de mune. & hon. alle. per Barb. in addi. ad Bal. in c. 1. de feudis datis minimis valua. in vsib. feudo. Sed est error in illa apostilla, quia voluit all. l. honor. quā infra alle. Arist. lib. 1. Rhet. Honor est benefactiua gratia iudicium, vel etiam est cuiuslibet virtutis prēmium, secundum eundem 8. Ethic. & secundum Th. 2. 2. q. 128. artic. 4. & quol. 131. & Luc. de Penna in l. 1. C. de veteranis. li. 12. vbi dicit etiam, quod honor est administratio reip. cum dignitatis gradu, siue cū sumptu, siue sine sumptu. l. honor. ff. de mun. & ho. in prin. No. lo. de Pla. postgl. 1. in l. sicut. C. eod. li. 10. & ibi dicit tex. in d. l. honor. quod honor municipalis est reip. administratio cum dignitatis gradu, sicut cum sumtu, siue sine erogatione contingens. Vel etiam honor est propriē reuerētia & dignitas, quā quauis ex causa exhibetur. Vnde Virg. *Haud equidem tali me dignor honore.* Et ideo dicitur dignitas, vt dicit Cic. lib. 1. ad Cas. iun. Tu cum ea quā es e senatu summo cum honore consecutus, facit l. decurionatus. ff. de vac. mun. Et honor administratio magistratus dicitur, vnde consulatus & praetura honores dicuntur, & ius honorariū ius praetoris, vt l. curiales qui honorariam. C. de decu. lib. 10. & in auct. vt ordinaria praefectura. per totū. coll. 5. & Ouid. li. 1. Fast. *Verbaq̄ honoratus libera praetor habet.* Quandoq; etiā dicitur pulchritudo. Virg.

Frigidus & syluis Aquilo decussit honorē. Et alibi idē, *Et laetos oculis afflarat honores.* Aliquando pro prēmio. Vnde idem Virg. *Ipsis praecipue ductoribus addit honores.* Et sic aliquando pro donatione vel remuneratione, vt habetur in l. si mandauero. in prin. ff. mandati. Et quandoq; exponitur honor, l. salarium. l. 1. §. proinde. ff. de var. & extraor. cog. & inde dicitur honorarium, eadem l. 1. §. 1. in honorarijs. & in l. 1. si mensor falsum modum dix. & in l. properandum. §. in honorarijs. C. de iud. Quando que ponitur pro sepultura, vt Virg. *Cernit ibi mactos, & mortis honore carentes.* Aliquando pro obseruantia, & cultu, vt apud eundem Virg. *Semper honore meo semper celebrabere donis.* Aliquando pro pudicitia, vt ibid. *Et rapti Ganymedis honores.* Aliquando pro amore, vt apud Ouid. *Per si quis amata tangit honos animum.* Et ex hoc descendunt honorarium, honoraria, honorus, honora, honorū, honoro, honoras, honorificus, honorifico, honorificentia, honorabile, & honestus: de quibus per Calepinum in suo Dictionario. in verbo, honor, & honos, quā cū non sint ad propositum nostrum seu materiē nostrē, ad ibi dicta me remitto. Et vt dicit Ant. Flo. vbi supra, Reuerentia est idem quod honor, sed ex vna parte est principium motuum ad honorandum, in quantum scilicet aliquis ex reuerentia quā habet ad aliquem, honorat. Ex alia verò parte est finis honoris, in quantum scilicet quis ad hoc honoratur, vt in reuerentia ab alijs habeatur. Propriē tamen honor est in se ab alijs, & est quaedam praestatio alicuius praeminentiā in aliqua exhibitione illi qui honoratur. Et vt dicit Aug. lib. 5. de ciui. Dei. Honorem non debet sequi virtus, sed virtutem honor. Et istud bonum honoris & gloriae multum appetitur. Vnde Aug. de ciui. Dei, allegans Cicero. in 1. offi. Honos alit artes, omnesq; incendimur ad studia gloriae. De quo Floren. in sua sum. parte 1. titu. 7. c. 3. §. 1. in medio. ibi, bonum honoris. & statim dicam amplius.

Secunda consideratio. Honor cunctis reb⁹ praefereendus est. l. Iulianus. vbi no. ff. si qs omiff. cā test. quā ad hoc all. do. meus Ias. in l. reprehendenda. vbi illud idem no. C. de inst. in 3. no. Barb. in cō sil. 47. col. 19. in 1. vol. & dicit Bal. in c. 1. de ho. & viclep. quod honor nō potest nummario pretio aestimari. & idem Bald. in c. extenore. in 2. col. de app. Vnde quod plus est, honor affert utilitatem. l. si lo
gius.

gius in ff. de iudic. Et vbi chique est questio honoris, dicitur esse ardua causa, per text. in ratione sui, in l. si inimicitia. in ff. de his quib. vt indign. In tantum quod pro tuitione & defensione honoris est permittum duellum de iure, put tenet Bal. in c. circa prin. 3. col. de pace tenenda. in v. sib. feu. de dicit tex. in l. miles. §. focer. ff. de adult. verendum esse honorem suum in ultimum relinquere. Et dixi in commen. nostris super consuet. ducatus Burgundia, in tit. des iustices. §. 5. in glo. si n'a grace. nu. 165. Et dicit text. in c. nolo. 12. q. quod is crudelis est, qui famam suam negligit. Et adeo honor & honestas in pretio habedi sunt, vt pari passu cum vita ambulent. l. i. iusta. ff. de manumiss. vin. Facium quae dicit idem D. meus Ias. in repet. l. admonedi in 95. col. ver. terriò ex praedicta cõclusio ne. ff. de iureiu. vbi satis ample cõmendatur fama, ex qua quis consequitur honorem. Inde est, quod id quod non potest fieri non seruato honore, fieri non potest. tex. in l. in eadem causa. ff. ex quib. cau. ma. Notat plenè Petrus Geraldus in suis singula. singu. 82. Et de honoris commendatione vide Bonum de Curtili in suo tract. nobilitatis. in 2. par. nu. 42. vsque ad num. 48. Dicit tamen Fel. in rub. de ma. & obe. quod non dicitur pati prauidicium in redditibus, cui alius praefertur, per c. cõ olim. extra de consue. & dicit Barb. in consi. 29. in 11. col. in 1. vol. quod interesse huiusmodi est minus omnino interesse. Et etiam apud Deum non gradus elegantior, sed vitae melioris actio approbantur. 23. q. 4. c. sicut excellentiam, circa med. & 40. dist. c. nò loca. quia non in sublimitate graduum, sed in amplitudine charitatis acquiritur regnum Dei, extra de temp. ord. c. ad aures. Et non qui maior est, sanctior est, sed qui sanctior est maior est. 40. dist. c. multi. Alberri. de Rosa. in l. nemo. C. de officio magistri milit. & Lucas de Pen. in l. i. C. de prapofitis sacri cubiculi. lib. 12.

Quicquid sit, teneas, quod interesse honoris est maius omni alio interesse. Nam vt dicit Cic. de amici. Vbi enim istum inuenies, qui honorem amici anteponat suo? & vt ait Arist. lib. Oeconomicorum: Multò grauius fert aliquis, si honore suo priuetur, quam si bona sua ei auferantur, & huiusmodi honores terreni plus cupiuntur, quàm coelestes, extra de renun. c. nisi. §. pro graui. Luc. de Penna in l. filios. C. de decu. lib. 10. imò vt dicit idem Lu. de Penna in ff. C. de loc. praed. ciui. in 8. & 9. col. libr. 11. quod honor publicus publico commodò praefertendus est. Imò etiam pro honore iudicij, seu eorum quae aguntur in iudicio, iniquitas toleratur: & sic pro honore principis potest tolerari iniquitas, prout ibi dicit idem Lucas.

Et pro honore sustinendo etiam agendum est actione iniuriarum, vt dicit Bal. in l. obseruare. §. antequam. ff. de of. procon. Et dixi ample in commentarijs nostris super consuetu. ducatus Burgundia. in ti. de feud. §. 4. in glo. 1. in ver. aduerte ad il-

lud. cum sequi. & in tit. des enfans plusieurs lietz. §. 4. in gl. 1. ver. qui dicantur. Imò vt dictum est, potest resisti armata manu. Imò etiam alium occidere prout pro defensione corporis: vt tenet Petrus Geraldus in suis singularibus, singu. 33. quem vide. Aduerte, quod etiam nò administrans honorem cui debetur, puniendus est. vt sunt text. ad literam in l. sing. & in l. sciant. C. de offi. diuer. iu. vide in proxima parte, in consideratione 37.

Tertia consideratio. Virtutis vberimum alimentum est honor, vt ait Valerius lib. 2. de institutis antiquis. & facit tex. in §. cum que. & §. si. in proce. insti. ideo dicit Arist. honorem esse reuerentiam, & dignitatis collationem, quae datur in testimonium virtutis. & dicit Arist. 8. Ethic. quod honor est praemium virtutis, & in 4. Eth. dicit, quod virtuti perfectae nò fiet vtiq; dignus honor. Lucas de Penna. in l. per singulas. C. de decur. lib. 10. Praemia autem honoris ponit Plutarchus in sua Politica. & Textor in sua officina. in c. premia virtutis, & doctrine. f. 114. de quibus alibi dicam. duo tamè elementa virtutum esse reor, honoris spem, & poenametum. Illa quippe ad honesta studia alacrior reddit, hic deprauatos impetus hebescere cogit, tardioresq; facit ad ea, quae à rationis libra visuntur semota. His ad terrorem incrementis audaciae, poenarum genera octo legibus fanciri M. Tullius scribit, damnium, vincula, verbera, talionem, ignominiam, exilium, mortem, seruitutem. Et vide infra par. in 5. & 64. consideratione.

Differunt tamè honor, & reuerentia, cum reuerentia ex vna parte sit principium motuum ad honorandum, in quantum s. aliquis ex reuerentia, quam habet ad aliquem, eum honorat. Ex alia vero parte est finis honoris, in quantum s. quis ad hoc honoratur, vt in reuerentia ab alijs habeatur. Honor ergo, vt dictum est, & exhibitio reuerentiae in testimonium virtutis, secundum Philosophum 2. Eth. reuereri est actus timoris. ita dicit Anto. Flor. in 4. parte suae summae. ti. §. 1. dixi antè in prima consideratione, & dicturus sum infra ample de reuerentia in hac parte, in 71. consideratione.

Et etiam differt honor à laude, quia honor est propter se & in se, sed laus ordinatur ad aliud. Ideo honor est excellentior laude, vt dicit S. Th. in expositione super Psalterium, Psal. 40. col. 7. & in expositione eius super libros de anima. Et 2. 2. q. 103. 1. dist. supra nu. 3. & 3. di. qu. 1. art. 2. & vt dicit idem Tho. 2. 2. quolib. 1. Sed honor est testimonium excellentiae, quae est in homine, sed maximè secundum virtutem, ideo secundum virtutem & dignitatem dantur honores, nec indignis debent dari, cum vt dicat Ar. 4. Eth. Prauus honore non est dignus, & conuersus in tyran. tendit ad noxam. c. licet. 45. d. Lucas de Pen. in d. l. per singulas. in fi. C. de decu. lib. 10. & in l. i. C. de veteranis. lib. 12. & in l. 2. in 4. col. C. de dig. lib. 12.

Quarta consideratio. Cum honorem confer-

re principis sit, l. 3. C. de consulibus, & non spargendis. lib. 12. ideo honorandus est, quem princeps honorat. text. in l. restituenda. in fi. C. de adu. diuer. iud. facit tex. in l. i. ff. de albo scribendo, ibi, nomina antè scribi oportet, qui dignitatem principis iudicio sunt consecuti. hinc dicit gl. in c. qui autem. in verbo dignus. 17. q. 3. quod quem princeps iudicat dignum, & nos iudicabimus. all. c. 1. 94. di. & ff. de re iu. l. qdā. facit tex. in l. i. §. his cunabulis. ibi, credidit eum princeps. ff. de offi. pfe. p. t.

Sic etiam dicitur, quem Papa approbat, nemo improbare potest. c. hac est fides. 24. q. 1. & ibi notat glo. & c. vna. 35. q. 9. in ver. nolite. nam nullus debet esse tanta superbiae fastigio tumidus, vt regalem sensum contemnat. l. si imperialis. C. de legib. & sacrilegij instar est, diuinis super quibusdam administrationibus, vel dignitatibus promulgandis obuiare beneficijs, vt est text. in le. sacrilegij instar. C. de diuer. rescriptis. l. lege repetita. C. de ero. mil. an non. lib. 12. & in l. si. C. de privilegijs eorum, qui in sacro palatio militant. & l. 1. C. vt dignitatum ordo seruetur. & d. l. imperator. in l. 1. C. de domesticis, & proest. lib. 12. quod poena sacrilegij est, si his honorificentia non deferatur, quae contingere nostram purpuram digni sunt aestimari. ita dicit, & tenet Bar. Veron. in suo trac. de imp. eligē. in verbo, pro imperat. in 2. col.

Quinta consideratio. Ad honorem peruenitur ad honorem ex virtute, quoniam vt dicit Arist. 8. Ethic. honor est praemium virtutis. & 3. Ethic. dicit. Virtuti perfectae non fit condignus honor. & 4. Eth. dicit, secundum veritatem solus virtuosus est honorandus. vnde vt ait Aug. de ciui. Dei. antiquitus Romani colebant virtutem & honorem pro dijs. vnde duo templa construxerunt, sic sita: quod nullus intrare poterat templum honoris, nisi prius pertransisset templum virtutis. Ad signum, quod nullus honoraretur, nisi meruisset honorem aliqua virtute. dicam infra de huiusmodi virtute in hac parte. in 62. consi. Et sicut etiam recitat Textor in sua officina. c. de Deis. Veteres honorem in numero Deorum ascripserunt, & eidem templum dicauerunt, authore Plinio.

Secundò quis honoratur propter imaginem Dei, secundum quam creatus est. Sic homines honorandi sunt, & quibuscunque rebus digniores sunt: ideo homo dignitatem primam inter ceteras creaturas obtinet. l. iustissime. in prin. iuncta. gl. in verbo, dignitate. ff. de ad. l. edict. & eius gratia omnia inuenta sunt. l. in pecudum. ff. de vsur. vnde etiam l. Pe. 2. Omnes honorate. & de hoc honore dicam in secunda parte, per torum.

Tertiò quis honorandus est propter diuinam maiestatem, & aeternam gloriam, vt est Deus, & sancti eius, & de his dicam infra in tertia parte.

Quartò quis est honorandus propter eius dignitatem, vt sunt principes, praelati, & habentes offi-

cia, & dignitates à principe. & de his dicam in 4. 5. 6. & 7. partib. huius libri. vbi ponam de principib. praelatis, & alijs officijs eccle. & temporalibus. & dicitur l. Pet. 2. Regem honorificate.

Quintò honorandi sunt seniores propter antiquitatem, vt habetur Leuitici 19. Coram cano capite confurge, & honora personam eius. de quo in fra dicam in parte, in 17. consideratione.

Sextò honorandi sunt alij propter ministerium, quod habent, vt sunt sacerdotes, & religiosi, quia ministri Christi sunt. de quibus infra dicam in 4. par. in pri. 2. 3. 4. 5. & 6. considerationibus.

Septimò honorandus est quis propter maiorem locum, quem habet in ciuitate, & plus potest professe communitati, quam alius. de quo infra dicam in 11. par. in 5. consideratione. Et ponitur in sermone discipuli 28. vbi ponit causas quare quis sit honorandus.

Octauò, vt dicitur ibi, quis honorandus est propter participationem diuinae dignitatis, quoniam vt dicitur, sic honorandi sunt parentes, quia repraesentant Dei honorem, & dignitatem eius, qui est pater omnium, & à quo sunt omnia. vnde vt dicitur, parentes sunt honorandi, vt habetur pro. 28. Honora patrem, & matrem, vt sis longaeuus super terrā. de quib. infra dicam in 11. parte. 16. consider.

Sexta consi. Secundum Ant. Flor. in sua summa. 4. par. ti. 5. c. 11. §. 2. diuersa genera personarum in scriptura sacra mandantur honorari. Primò enim (vt dicit) rectores. Eccl. 10. In medio fratrum rector eorum in honore, & multò magis praelati Ecclesiae, quam seculares personae. l. ad Ti. 5. Qui benè praesunt presbyteri, duplici honore sunt digni, arg. ad hoc. 96. di. c. duo sunt. Maximè qui in ves. laborant, vt dicit Petr. Abb. Clun. in 1. lib. epi. vbi dicit, quod est honor qui tantum creatori debetur, & honor qui creaturae impeditur, & quem sibi inuicem rationabilis creatura exhibere debet.

Secundò vt dicitur, sunt honorandi deuoti viri, hoc fit propter inhabitantem Spiritum sanctum, sicut capsella propter religas. Et propter hoc Thobias fuit honoratus à rege Salmanasar.

Tertiò honorandi sunt sacerdotes. Eccl. 7. Honorifica sacerdotes. 6. q. 1. c. sacerdotes. Exemplo B. Martini praefertentis sacerdotem Imperatori. reliqui etiam ministri sunt honorandi secundum gradum ordinis. 93. dist. dixi ante. & dicam infra in 4. parte.

Quartò dicitur, honorandi sunt medici. Eccl. 33. Honora medicum. Et si corporum, vt dicit, multò magis animarum, cum Confessores dicantur medici animarum. c. cum infirmitas. extra de poen. & remiss.

Quintò honorandi sunt dono sapientiae praediti. Sapien. 8. propter hanc, scilicet sapientiam, habeo honorem apud seniores. Propter hoc Ioseph à Pharaone, Daniel à Nabuchodonosore honorati fuere. dicam infra in 10. parte. vbi ample de viris literatis, & sapientibus.

Sexto à superioribus ad aliqua officia exercenda, vt oratores, & legati, & vicarij principum. ad Phil. 2. Eum cum omni honore habetote, & loquitur de Epaphrodito misso ab eo ad eos: quod quo modo sit, vide Bar. Cepollu in tract. suo de imper. militum eligendo. in verbo, pro imperatore. 3. & 4. col. & dicam infra in 7. par. in 10. consider. vbi loquitur de locumtenentibus regijs. Vnde quia missi à Nabuchod. reuersi sunt sine honore, turbatus est contra illos de Ierusalē, vt habetur Iud. c. 1. & vt habetur Paralip. 36. quia illi subannabant nuncios Dei, & paruipendebant sermones eius, illudebātque Prophetis, idē ascendit furor Domini in eos.

Septimò honorandi sunt religiosi. Aug. in regula. Honorate Deum in vobis inuicem, cuius tēpla facti estis. Templū materiale honoratur, quasi Deo dicatum: quātō magis rationale dicatū Deo per votum religionis. vt dixi supra in consideratio ne præcedenti. ibi, sexto honorandi.

Octauò vt dicitur honorandi sunt senes, vt etiam dixi antè in præcedenti consideratione, ver. 5. honorandi sunt seniores, & habetur Eccl. 14. Honora personam senis. Similiter & priores in ordine, sicut antiquitus primogeniti, sicut Iacob à Pharaone.

Nonò omnes vniuersaliter inuicem. Rom. 12. Honora inuicem præueniētes, quoniam vt ait Arist. 6. Topic. Omnes honorem appetunt. & 1. Pet. 2. scribitur: Omnes honorate.

Decimò tu adde, quòd etiam medici sunt honorandi, vt habetur Eccl. 38. Honora medicum, cum propter necessitatem creauerit eum Dominus. dicam infra in 10. parte, vbi describā de scientia medicinae.

Vndecimò honorandus est Deus. Prou. 3. & Pf. 28. 1. Reg. 2. imò habetur 1. ad Tim. 1. Soli Deo honor, & gloria. & Deut. 6. Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruias. Et honora Dominum de tua substantia. Et, Gloriam meam alteri nō dabo. Eccl. 7. Honora Deum ex tota anima tua, & dicitur sum infra amplè in 3. par. in 1. 2. & 3. consid. & in vltima parte. in prima consider.

Duodecimò honorandus est maritus ab vxore. Ester. 1. Vxores deferant maritis suis honorē, quia maior dignitas est in sexu virili. l. 1. ff. de senat. Inde vxor Philonis Philosophi in coetu matronarū interrogata, cur coronam auream sicut cetera nō ferret, respondit: quòd vxor satis habet ornamenta, viri virtutem, & honorem.

Decimotertio, seruus debet honorare dominū suum, Malachia 2. dicam etiam infra in 11. parte.

Decimoquarto, Honor debetur operatibus bonum. ad Rom. 2.

Item, Honora patrem tuum, & matrem tuam. Exo. 20. Deut. 6. Mat. 15. & Mar. 7. Eccl. 7. Honora patrem tuum, & gemitus matris tuæ ne obliuiscaris. De quo Anton. in d. sua sum. in 4. par. tit. 5. c. 9.

& Bernar. de Bustris in 1. par. sui Rosarij, ser. 20. in littera L. de quo infra in 11. part. in 16. consid. & supra in præcedenti consid. in fi.

Septima consid. Subditi tenentur præstare seruitium, honorem, & reuerentiam domino. l. 1. C. de offi. præf. vigili. l. potiores. C. de offi. rect. prouin. Bal. in l. cum plures. C. de cōd. inst. dixi in Commentarijs nostris super consue. ducatus Burgū. in ti. des fiedz. §. Le vassal. in gl. 1. quasi p totū. Quib. aut causis hoīnes subijciātur alijs, ponit Lucas de Pē. in l. vnic. C. de magistris friniorū. lib. 12.

Octaua consid. Honor debetur omnibus prælatis, & superioribus ratione excellentiæ. Cultus autem consistens in obsequio obedientiæ & beneficij, ratione gubernationis, etiā debetur prælatis ex debito legali. Alijs autē in dignitatib' constitutis ex debito morali, vt amplè declarat S. Th. 2. 2. q. c. 2. 1. dist. supra secundū nu. & vt ibi dicit 2. dist. supra tertiu nu. Honor debetur constitutis in dignitatib. ratione excellentiæ, timor autem ratione potestatis, obedientia verò, & tributum, ratione gubernationis. Et ille honor qui debetur ratione excellentiæ est diuersus secundū diuersitatem excellentiæ. idem S. Th. 2. 2. q. 81. 4. dist. per tot. & idem alio modo prosequitur quomodo q's honoratur: q' dicit fieri quadrupliciter, s. pp virtutē propriā, vt virtuosus: vel pp virtutē alteri, s. Dei. vel Comitit: vt superioris: vel pp signū virtutis, vt senes: vel pp participationē diuinæ bonitatis, vt domini & parentis. ita dicit 2. 2. q. 63. 3. dist. per totum.

Et tamen conditione inferiores debent præstare honorē superiorib. vt si superiores id quod debent, non impendunt inferiorib. inferiores eis debent obedientiam nō impendant. frustra. n. exigit debitum, qui quod debet non impendit. ar. c. esto. 95. dist. 2. 2. q. 5. c. de forma. ita dicit de Turrecremata in c. cum beatus. 45. dist. in c.

Nonā consideratio, Honorēs sunt æqualiter distribuendi. l. & cum. §. præf. ff. de mune. & hon. & etiam gradatim sunt cōferendi. l. vt gradatim. ff. de mun. & hon. & non maiorem honorem, nisi prius minorem susceperit, gerere potest. l. honor. §. gerendorum. ff. de mun. & hon. Per gradus enim est ad ordines ascendendum. c. sicut. 48. dist. casum enim appetit, q' ad summi loci fastigia postpositis gradibus per abrupta quærit ascēsum. non autem descendendum est. l. nulli. C. de numerarijs. vbi Lucas de Pen. libr. 12. In singulis autem gradibus ordinum, & honoribus conferendis interstitia sunt seruanda. c. in singulis. 77. dist. & c. sequē. & in C. de muneribus non continuandis. lib. 10. Et genus humanum quidem consistere non posset, nisi quidam maiores, quidam minores existerent. c. ad hoc. 89. dist. sicut etiam in angelis, d. c. ad hoc. & notatur in c. de Constantinopolitana. 22. dist. in fin. & gradus diuersi, & status in Ecclesia conseruant Ecclesiæ vnitatem, d. c. ad hoc, & hoc plenè tractat Ambro. in 3. de offi. c. 4. sine tra-

mca

men suffragationē temporis, aut merito laboris ad mundi honores indignum est perueniri. c. miramur. ante fi. 61. dist.

Decima consideratio. Diuersis & varijs modis honorādi sunt homines. Primus modus est, diligenter præstare auditū loquentibus, vnde Sapientia 8. dicitur. Loquente me respiciant. Secundus est, loqui reuerenter. Eccl. 5. Honor est in sermone sensati. Tertius est, assurgere venienti. Leu. 19. Coram cano capite consurge. Vnde iudices debent aduocatos in Consistorio, & Adiutorio recipere, & reuerentiam cum salutatione deferre, & sedēdi locum tribuere. l. fi. C. de offi. diuer. iud. Et obsequium est in assurgendo, vt notatur in l. si nō fortem. §. libertos. in gl. magna. ff. de cōd. ind. & in l. etiam 2. C. de obseq. patro. præstan. Vnde refert Aul. Gellius noct. Atticarū. li. 6. c. 9. quòd Cn. Flavius Annij filius dicitur ad collegium venisse vifere ærotum, & in conclave postquam introiuit, adolecentes ibi complures nobiles sedebant: ij cōtinentes eum (fortè quia patre libertino natus, aut quia scriba fuisset) assurgere nemo ei voluit. Cn. Flavius Annij filius adilis id arrisit. Sellam eum rulem iussit ibi afferri: eam in linine apposuit, ne quis illorum exire posset, vtique ij omnes inuiti viderent sese in sella curuli sedentem. Et Imperator Antoninus Augustus cognomtēo Pius à præfectis prætorio salutatus paululum eis assurgit, vt in l. 1. C. de sen. pas. Et reges episcopis assurgere debent. c. solita. de ma. & ob. vbi est rex. Quartus est, decenter assurgere sedenti. Efa. 6. Vidi dominum sedentem, & postea Seraphin stabant, & c. Quintus comitari incedentem. 2. Reg. 15. Vniuersi serui eius ambulabunt iuxta eum, s. Dauid, imitantes eum cum fueret de Ierusalem à facie Absalonis. Virg. Ipse vno graditur comitatus Achæ. & ibi, magna comitante caterua. Idem est in his, de quibus Cic. in Car. ait. Hac enim ipsa honorabilia, quæ videntur leuia atq; communia, salutaria appeti, decedi, assurgi, deduci, reduci, consuli. Item in lib. de Oratore. Cumq; maior natus, & cōsularis Sergium Galba affectaretur. Et Gellius lib. 2. c. 14. Scriptum est in antiquitatibus, vt à conuiuiis seniores à minoribus domum reducerentur, eumq; morem Romanos accepisse à Lacedemonijs traditum est, qui Lycurgi legibus vterentur. Sextus in signis humilitationis, vt in inclinationibus & huiusmodi. Eccl. 3. Ab hominibus honoratur, s. Deus. Septimò in exhibitione seruitiorū, vt lotionem pedum, & manuum, & huiusmodi. Eccl. 3. Qui timet Deum, honorat parentes. Hac allegatio ad istud propositū non videtur aliquid facere: quicquid dicat Anto. Flo. sed melius dictum est hic ante in 6. consider. Sed mos lauandi pedes tam inter sacerdotes, quā laicos, fluxit ab instituto Christi, vt habetur Io. 13. de quo Polydo. de inuentoribus rerum li. 4. c. 10. Octauus in rerum honorabilium collatione, vt honorabilijus fereulum, & huiusmodi. vnde Nu.

24. dicit Balach Balaam. Denouerā te honorare, s. muneribus, sed & Deus priuauit te honore. Nonus in propriæ magnificentiæ depositione, vt depositio caputij, & huiusmodi. Apoc. 4. Cūm gloriam & honorem darent illa quatuor animalia sedenti super thronum, & viginti quatuor seniores deponerant coronas, & c. Magistratibus verò, & alijs potentioribus caput aperimus, tanquam omnia nostra illis parere debent, ait Plutar. Hinc haud dubiè nobis mos est, & orare nudo capite, & superiores reuereri. Quod de oratione dicitur, vt habetur 1. ad Cor. 11. Omnis vir orans velato capite, deturpat caput suum. licet secus de muliere, vt ibi. Decimus est in alterius præpositione, in descendendo, in sedendo, in loquendo: de quib. singulis statim amplius dicam. Et hos decem modos honorandi ponit Ant. Flor. in sua sum. in quarta par. tit. 5. 5. 2. in fin.

Vndecima consid. Alij modi honorandi alij quem ponuntur per Doct. nostros per diuersa signa, quibus cognosci potest, quòd honor adhibetur. & aliqua ponit Fel. in rub. de ma. & obe. vbi primò dicit, q' inter alia signa honoris est, quòd quis sedeat. Quoniam qui sedet, dicitur magis honorari, quàm stans. Bal. in l. quoties. C. vbi senator, vel clarif. per illum tex. in ver. sedendi quoq; in alia parte. vbi vir in dignitate constitutus litigans coram iudice, nō debet stare, sed federe paulo inferius. & arguit Bal. ad Episcopum accusatū, qui nō debet stare coram iudice, sed federe: quòd tamen videtur esse intelligendum, dum eorum causa non agitur, aliàs secus, secundum gl. ibi in d. verbo, sedēdi, & etiam qui recumbit, maior est, quàm qui ministrat. Luc. 22. Secundò dicitur maior, & honoratur, qui sedet à dextris. Bal. in l. decernimus. in 3. no. C. de sacro. eccl. gl. in c. quàm periculosum. 7. q. 1. Facit ad hoc illud quòd dicitur in Euangel. Vnum à dextris, & alium à sinistris. & est tex. in c. solira. in ver. hoc autem si prudenter. Ibi, in sinistra parte sedere. de mai. & obed. dicit enim Bar. in suo tract. de insignibus & armis. in 4. colū. quòd dextera pars est principium motus. & in ista parte, in 38. consid. in 88. concl. Et plenè declarat Iaco. Bonaudi in glo. suis ad Io. de Terra rubea, in lib. suo de vinea ecclesiæ. art. 2. primi tract. in 4. col. in verbo, à dextris. Quid autē dicatur à dextris, vel à sinistris, dicit Barth. Veron. in suo trac. de imperat. eligendo. in verb. ratione dignitatis, quòd istud intelligendum est maximè, quādo insignia, litera, vel figura in clypeis, cooperturis, vestibus, parietibus, vitrinis, vel in loco ad similitudinem coeli pinguntur: & in alijs etiam casibus, vt habetur plenè p. Bar. in d. suo tract. de armis. & in tract. de insula. 13. col. cum seq. q. vlt. & pen. ante primā figuram, vbi omnino est videndum, & ponit Bar. Veron. in loco hic ante alle. Exemplum de Venetis, q' malè ponunt in sigillis leonē in parte dextra, & ducem in parte sinistra, habendo respectum ad

A 3

contra-

contrarium. Quoniam vt dicit, imago impressa dicitur esse in latere dextro, quæ nos respiciendo est respectu lateris sinistri nostri, sicut si quis faciem suam ad meam conuertat, latus eius dextrum est respectu mei sinistram, secundum Barth. in d. suo tract. Idem si imaginem nostram in speculo inspicimus. Eadem autem in sigillis cæolata ab altera parte reperiretur, quoniam eius terga, non faciem inspicimus.

De primogenito, quomodo sedet ad dexteram, dicam infra in quinta parte, in 41. consideratione. **D**odecima consideratio est. Quis dicitur magis honorari, qui sedet prope dominum, & tanto maior, dignior dicitur, & altior. gl. notab. in §. aliam. in verbo, altiori. in st. de bo. poss. & ibi per Porcum, & Ang. & per Io. de Imo. in l. qui soluendo. la. 2. ff. de har. inst. Bal. in l. obseruare. §. antequam verò. iuxta ff. de offi. proconsulis & leg. Et ideo, vt dicit Veron. in loco supra alleg. Adam, & Petrus magis honorantur, ex quo sunt proximiores virgini, & de hoc honore sedendi iuxta principem, habetur 2. Esdr. 3. e. & vide Io. de Terra rubea in loco allegato in precedenti consideratione.

Decimatertia consid. Dicitur honorari quis, quoque est in medio duorum, vel plurium: quoniam vt ait Salustius in Iugurthino: Apud Numidas locus dignior erat in medio, & ideo, vt dicit Veron. in loco supra all. dux Venetiarum stat in medio sex Consiliarium. q. intellige, quoniam omnes sunt æquales aliquali qualitate: sed si non esset aliqua æqualitas, semper maior deberet esse in eminentiori, & altiori loco. Sicut videmus quod cū æqualis Pater, æqualis Filius, æqualis Spiritus sanctus: ideo Pater stat in medio, Filius ad dexteram Patris, & Spiritus sanctus ad sinistram, vt dicam in 3. par. in l. 2. & 3. consi. Facit, quia mediocritas in electione loci maximè probatur: quoniam in cōsilio boni maliq; posita est. Et Ci. li. 1. off. eadem ratio est habenda vestitus, in quo sicut in pleriq; rebus mediocritas optima est.

Decima quarta consid. Dicitur honorari, qui sedet in principio, siue in capite, & altiori loco, quod probatur, quia à digniorib. est inchoandum, vt est tex. cum glo. in §. fin. in st. de iure nat. gen. & ci. vnde Virg. in Buco. *A lone principum Musæ.* Facit ad hoc illud. In capite libri scriptum est de me. & ad hoc videtur tex. in l. 2. §. Seruius autem Sulpitius. ff. de ori. iu. vbi sic dicit: Seruius autem Sulpitius cum in causis orandis primum locum, aut certè post M. Tullium obtineret, & tex. in c. quiatua. 50. dist. ibi, à capite incipiente. Et ita per hæc tenet idem Veron. in loco hic antè alle. facit quod scribitur de Saule. li. 1. Re. 9. c. sic: Assumens itaq; Samuel Saulem, & puerum eius, introduxit eos in triclinium, & dedit eis locum in capite eorum, qui fuerant inuitati.

Decima quinta consid. Magis dicitur quis honorari, qui parieti magis est proximus, vt pro-

batur in tex. cum gl. in d. §. aliam. & probatur in c. episcopos. 17. dist. vbi dicitur, q. episcopus in ecclesia, in confessu presbyterorum sublimior sedeat: quia locus ille dicitur dignior. Ita videmus seruari in tribunalibus, vbi ius redditur, & in locis, vbi nuptiæ celebrantur. Ita etiam tenet idem Veron. in loco prædicto. Ex quo etiam dicit, q. in cædo ille, qui est iuxta parietem, dicitur esse in digniori, & nobiliori loco: quod comiter obseruamus, nisi tres essent personæ simul, vt dictum est: quia tunc esse in medio, est magis honorabile, si tum omnes tres sint eiusdem qualitatis, ne dicatur, q. vltimus sit inferior, aliorū vnus præcedere debet, iuxta illud vulgare apud omnes: Et si tres in cædāt, vnus præcedere debet. Venetiam tamen seruāt, q. esse à latere dextro, è honorabili, vt dicit Veron. vbi supra.

Decima sexta consid. Qui sedet immediatè post episcopum, & subscribit primo loco, dicitur esse in eminentiori loco. Fel. in rub. de ma. & obe. Car. in consi. 32. dicam infra in 4. par. Et qui primus est post principem. 2. Esdr. 3. c. Item qui primo deambulat, dicitur magis honorari, cū qui comitantur dicantur honorem facere illi quæ comitantur, vt dixi antè in consid. præced. & faciunt quæ dicunt Io. de Imo. & Ang. in l. qui soluendo. ff. de h. q. inst. & facit tex. in c. sedes Apostolica in ver. mitiores, & vtiliores. extra de resc. & qui præcedit maior est illo, q. subsequitur. tex. in l. i. in fi. C. de ppo. sacri cubi. li. 12. Et antè quis dicitur in cædo, loquendo, sedes prior, locus cōpletior: decernendi loquendiq; facultas antiquior, & vetustior. li. 1. & ibi gl. in ver. antè. C. de cōsiliis. Melior tex. in l. 2. C. de præf. pto. sine verbis, & c. li. 12.

Decima septima consid. Qui prius nominatus dicitur honorari, put dicit Bal. in auth. hoc amplius in vlt. col. C. de fideic. & probatur in c. si quis iusto impedimento. ibi, is qui primò. de ele. lib. 6. & in l. seruus cōmunis ita. quod ibi no. Bar. ff. de stip. seru. & faciunt, quæ dicit d. meus Ias. in l. i. in prin. in §. col. ff. de ver. ob. vbi dicit, quod denominatio debet fieri à digniori, quod ibi cōprobatur per multa. Facit, quia in concionando maiores præponi debent, & in omnibus facit tex. in auth. de defensi. ciuit. §. vlt. dum inquit, quia & maximorum, & mediocrium, & paruulorum nobiscura est & ibi gl. in verbo maximorum. coll. 4. & q. ordo scriptura, vel nominationis titulum conferat prælationis, scribit Guil. Benedic. in rep. c. Ray. in verbo, testimonium. 2. nu. 28. extra de testamentis. Consului in casu emergenti. in nominatione filiorū primi gradus & sedis, in cōsilio meo incipiente: Le cas est tel, en pays de droit escrit.

Decima octaua consid. Honor est illi, q. primò offert, & ideo primogenitus primò ante fratres offerre debet, vt dicit Martinus de Cazarijs in tract. de primogenitura. Ex quo dicit Io. Sanxo. in suo Cōmentario consuetu. Turon. in ti. de succ. feud. art. 3. q. secundogenitus in oblationibus, & processio-

processionibus cedere debet primogenito, & ita dicit se semel respōdisse cuidam nobili Pictauensi. Et facit quoad nos in hac nostra patria ducat^r Burgundia, vbi non est habilis primogenitura, taliter, quod omnes filij æqualiter succedunt. Si tamen fiat diuisio alicuius hereditatis, in qua quilibet habeat suam partem hereditariam in tāta iurisdictione, quam alter habet, si sint ambo, aut omnes eiusdem parochia: est tamen deferendum per alios iuniores, & minores annis primogenito in oblationibus, & processionibus, & alijs actibus, in quibus potest adhiberi honor ita, quod èt vxor primogeniti præcedere debet aliā, & in oblationibus, & processionibus, in danda & osculanda pace, in deambulationibus, in conuiujs, & plurib⁹ alijs actibus: secundū q. èt videre poteris ex dictis Io. Fabri. in d. §. aliam. in st. de bonorum possessionib.

Decima nona consid. est. Maximum signū est honoris in eo, qui primam vocem habet, & debet primò loqui. Eccl. 22. Loquere maior natu, decet enim te, & c. Et dicit Præposit. in c. episcopos. 17. dist. col. 2. quod qui dignior est, primò votum dare debet, facit, quod dicit Bal. in c. i. in tit. de cōtrouer. seu. apud pares term. & Lu. Ro. in sing. suo 81. vbi dicit, quod licet de iure in consilijs dandis senior primò loqui debeat, per text. in d. c. 1. & Bal. ibi, in 1. col. & facit tex. in l. fi. C. de tyro. lib. 12. & in l. 2. C. de primice. & in l. 2. C. de præf. prato. eo. lib. 12. tamen iste vsus apud do. de Rota non seruatur, quia ætate minores in consilijs dandis primò loquuntur. Et dignior dicitur interdum propter antiquitatem, puta si primò fuit adeptus dignitatem, iuxta no. per Inno. in c. tua: extra de ma. & obe. & per Bar. in l. i. ff. de albo scrib. & sic in capitulis, collegijs, seu vniuersitatib⁹ dignior semper est præferendus, vt antiquior Canonicus facit cōgregare Capitulum. Aliquando dicitur dignior, q. clariorib⁹ fulget virtutibus. tex. est in auth. de monachis. §. pe. col. 1. Et sic quando vna res est cōmunis inter plures, & nō potest stare nisi penes vnum, vt sunt tabulæ testamenti, seu aliud instrumentum, dignior est concedenda, vel apud seniores deponenda, vt l. fi. ff. de fid. inst. Et sic frater maior natu debet habere & custodire clauēs castri. Item testibus deponentibus in pari numero, digniorib⁹ est ereddendum. l. ob carmen. §. i. ff. de testi. Et de materia dicam infra, in 10. parte in 29. consideratione. de doctores, qui primò vocem & opinionē dare debeant, seniores an iuniores.

Vigesima consid. Honor illi cui reuerentia exhibetur, vt probatur in l. potioris. C. de off. re. prouin. & in c. statuius. & ibi gl. & doc. de ma. & obed. & per gl. in l. i. §. si vicinus. & ibi doc. ff. de aqua plu. arc. de qua dixi supra. Nam reuerentiam debet minor maior impendere. gl. fi. in l. nihil omnino. C. de pal. sac. lar. lib. 12. & inferiores iudices superioribus reuerentiam tribuere debent. vt est tex. in d. l. potioris. & in l. fi. C. de off. præf. vrb. &

minores maiorib. debent honorem. l. 2. & fin. C. de of. diu. iud. dixi infra in ista parte, in 71. conside. in c. reuerentia est honor. in fi. cum seq. maximè salutando Iacob. Rebuffi. in l. 2. C. de prox. sac. scriu. lib. 12. de quo infra.

Vigesima prima consid. Non solum semper, & indeterminatè honor ab inferioribus debetur superioribus, sed etiā quandoq; superiores honorare debent inferiores, l. potioris. §. i. C. de off. rect. prouin. quoniam vt ait Hier. de quo habetur in c. esto subiectus. 95. d. Episcopi honorent clericos, quasi cler. vt ipsis episcopis à clericis quasi episcopi honor deferatur. Subiungitq; scitum est illud orat. Domin. cur ego, inquit, te habeā in principem, cū tu me non habeas vt senatorem. de quo gl. circa initium in c. frustra. de re. iur. in 6. Cui & omnino simile est, & nescio an idem sit, q. Hier. fortè memoria lapsus nominibus mutatis scripserit illud L. Crassi senatoris ad L. Philippum consulem. Non es mihi Philippe consul, quia nec tibi senator sum, quod à Vale. Maximo traditum est li. 6. c. 8. & Quintil. li. 8. oratoriarum institutionum. ti. de ornatu. ad fi. & lib. 11. ti. 1. Et ante eos Tullius li. 3. de Oratore. Quibus & simile est illud Platonis ad Dionysium Syracusanum: Si nostra tibi placent, nos quoq; honorare debes. Nūc autem tanquam ab initio tu ducas, ego sequar: honoratus enim à te, & te honorabo. Non honoratus autem, congestam. Ad quod optimè facit tex. in c. cū beatus. circa initium. 45. dist. ibi, ne dum incautè subdita percutiat membra: ipsa quoque debitam sibi subditorum reuerentiam subtrahat. Ex quo notatur, q. si prælatus nō seruat reuerentiā subdito, nec subdit^r tenetur ei seruare, etiā text. in c. significasti, in fi. de ele. in c. ad decorē. de inst. & q. no. gl. in verbo me. in d. c. esto, per tex. illum ibi. Frustra petit debitum, qui quod debet non impendit, & facit dictū Plutarchi in lib. de præceptis nuptial. quod senes honorabat Plato, vt iuuenes venerarentur, vt & illi erga ipsos verecundiam conseruarent: vbi enim in iuuenes pudorem senes abijciunt, nulla in eos verecundia iuuenibus residet, ait Plato. Facit glo. in c. si ducturi. 32. q. 6. vbi èt ait text. & quales volum⁹ vxores nostras inuenire, & ipsæ nos inueniant, & si intactam quarimus, intacti simus, de quo amplè per Tiraquellum in suis legibus connubialib⁹. in lege 13. Et aduerte in hoc, quod gl. suæ seu Commentarij ponuntur ante tex. & ibi scribit materia: si amari volumus & cupimus ab vxorib. eas quoq; vicissim amemus: quod multis rationibus cōprobatur. Et facit tex. in l. si non fuerit. ff. de iure iur. p. quæ no. glo. & doc. ibi, q. si non facio quod debeo, si tamen non facis q. debes, non obtines. Et p. illū tex. dicit Bald. in c. 1. in verbo, vel nō. in ti. qualiter do. ppriet. seu. priuetur. q. q. non facit q. debet, nō recipit q. oportet. q. & ipse Bald. dicit in l. post legatum. ff. de his quib. vt indig. & vt voluerunt Inn. & Io. An. Car. & Panor. in c. suam. de poenis. quod cum

cum aliquis tenetur aliquid dare aut facere ad hoc ut aliquid consequatur, non potest illud petere, nisi totum dederit aut fecerit. all. Panor. text. in l. Mauius. & in l. cui fundus. ff. de cond. & dem. facit etiam text. in auct. dos. data. C. de don. ante nup. vbi no. Bal. quod si differt facere, quod debet, non potest petere quod ei debetur. & in l. in testō. ita erat scriptum. ff. de cond. & dem. quem ad hoc propositū facit singularem Bal. in d. c. i. qualiter do. propri. feudi priuetur. & text. in l. quæro. §. inter. ff. loca. p. quem dicit Bal. in c. i. §. vlt. in fi. in tit. de forma fidel. in vlt. seu. quod qui fidem non præstat, eam sperare non debet. Faciunt text. in d. c. frustra sibi fidem quis postulat ab eo seruari, cui fidem à se præstitā seruare recusat. & ibi gl. & doct. de reg. iu. in 6. Faciunt etiam dicta Panor. in cons. 61. inci. videtur primo. col. 2. lib. 2. & Roma. cons. 204. incip. pro discutienda veritate. col. 2. vers. 2. idem probatur, & cons. 417. incip. in casu propositæ consultationis. & Barba. cons. 306. incip. sapienter scripsit propheta. col. 12. vers. præterea. & col. 15. & seq. in 2. vol. & cons. 73. incip. omnia quæ facitis. col. 11. & seq. eo vol. Corn. cons. 343. inci. in causa vertente. col. 2. ver. his tamen non obstantibus. in 1. vol. Ant. Corfer. in repe. c. grandi. charta 7. vers. nota ibi fidelitate. de supp. neg. præla. & ita aliàs dixi in facto contingenti. Et facit, quia maior, & superior etiam iudex minorem benignè & sine iniuria audire debet: cum possit vnius forsitan & deterioris sententia, & multos, & maiores in aliqua parte superare. text. in l. 1. §. sed neque. C. de vere. iur. enucle. & quādoq; reuelatur minori, quod maior nescit. c. ad audientiam, iuncta gl. 1. circa fi. de consuetudine, vide infra ista parte, in 26. cons. id.

Vigesima secunda cons. Honor consistit in melioribus & delicatioribus cibis conferendis. Quia inferiori non sunt tales cibi conferendi, quales sunt superiori. Quoniam alimenta debentur secundum qualitatem personarum. gl. in verb. victus. in c. episcopus. 10. q. 3. Ex quo dicit Floria. in l. sed & siquid. §. mancipiorum. ff. de usufru. quod alimenta sunt præstanda secundum ordinem dignitatum. Faciunt quæ dicit Alex. cons. 70. in 4. vol. Maiora enim & delicatiora debentur domicellis, & maiora monachis quam conuersis. facit text. in l. seruis urbanis, in prin. iuncta gl. in ver. cibarijs. ff. de leg. 3. vbi dicitur, quod rustici non debent vti pullis, vel alijs delicatis cibarijs, sed caseo, capre, fabis, & lardo: etiam grosso pane, & non albo, ut ibi dicit gl. in verbo ex libellis.

Vigesima tertia cons. In vestibus pretiosioribus adhibetur honor, ut habetur per Florianum in d. §. mancipiorum. Hinc dicit Spec. tit. de aduocato. §. sequitur videndum de vestibus. col. mihi. 2. quod aduocati indui debent pro grauitate & maiestate officij sui. Ideo dicit gl. in l. 1. C. nulli licere in frenis. lib. 11. quod chlamys militem, purpura regem, stola sacerdotem, toga aduocatum,

cuculla monachum demonstrat. quod dictum refert Bal. in c. causam. extra de prob. Faciunt quæ dicit Barba. in c. cum omnes. nu. 49. cum quatuor sequitur. extra de consti. vbi etiam plura de victualibus refert. & dicam infra in 7. par. in 44. cons. vbi dicitur, quod aduocati honestioribus vestimentis induti, sunt præferendi. Et facit etiam dictum Senecæ ad uxorem Neronis: Indue te charissima vxor delicate, non propter te, sed propter honorem imperij. de quo dicto meminit Spec. vbi supra alleg. text. in c. 1. 21. q. 1. & in c. 2. de cust. eucha. subiungens, quod vestis debet esse conueniens statui, ordini, & officio. p. quo facit text. in arg. in l. id vestimentū. ff. de pecul. Et facit 2. Eisd. c. 3. vbi apparet, quod vestiri purpura, est honor.

Vigesima quarta cons. Honor fit in legari præstatione. l. amicissimos. in prin. & ibi Bart. ff. de excu. tu. hinc est quod dicitur, quem non honoro in præstatione legati, sicut institutione, non onero, de quo plenè per Gui. Benedicti in sua repe. c. Raynutius. in verbo, si absq; liberis moreretur. in materia substitutionis fideicommissariæ, nu. 25. extra de testam.

Vigesima quinta cons. In hæredis institutione fit honor: quoniam maximus est honor filio succedere patri titulo & iure, seu nomine institutionis, tanquam sit hæres, ob quod dicit text. in leg. 1. in fi. C. de his qui sibi in testa. ascri. quod pater filium instituendo, & hæredem scribendo, dicitur fungi duplici officio, quod tendit in honorem & fauorem filij, de quo in d. repe. c. Raynutius. in verb. in eodem testamento relinquens. 1. nu. 31. 32. & 33. de test. in antiq.

Vigesima sexta cons. Quis dicitur honorari in salutatione: quoniam ex quo quis salutatur, honoratur, ut dicit Iacob. Rebuffi. in l. in sacris. C. de proximis sacrorum scriin. lib. 12. vbi etiam dicit, quod salutando videtur fieri reuerentia, per l. fi. C. de offi. diuer. iud. & per l. peculium. C. de proximis sacri. scriin. Ideo ut dicit Spec. in tit. de aduocato. §. 5. iudex est reuerenter salutandus: imò per salutationem videtur esse remissa iniuria. c. cum Adrianus. 63. dist. c. omnis qui. 24. q. 1. & ex non salutatione præsumitur quis inimicus, ut tener glo. fi. in d. c. cum Adrianus. & all. c. cum super. de offi. dele. & dicit dominus meus Iason in l. apertissimi. col. 2. C. de iudicijs.

Videtur tamen, quod maior etiam porrigit salutem minori, ut pater filio: ut in c. 1. in prin. de feu. cogni. ut etiam videmus in literis regijs, rex dirigendo literas suas exequendas, etiam nuncio, seu seruianti porrigit salutem, sic dicendo: Franciscus Dei gratia Francorum rex tali, &c. salutem. Vnde Traianus Imperator (ut Eutropius scribit) per sepe amicos salutationis gratia visitauit. Quippe ipse omnibus in omnia se æqualem exhibuit. Cuius per sepe tale erat dictum: Talem priuatis Imper. esse oportere, quales priuatos sibi optat habere.

CATALOGI GLORIAE MVNDI.

re. Item, Antoninus Imperator cognomēto Pius, tantum detulit senatui, quantum sibi priuatus ab alio principe deferri optauit: ut ait Inl. Capitolinus in eius vita, maximè iuris peritis. Nam ipse à præfectis pratoris tunc amicis, & principalibus officiorum & vtriusq; ordinis viris salutatus, eis aliquantulum assurgit, ut est text. in l. 1. C. de sent. pass. dixi supra in 21. cons. Et quando Papa scribit inferiori, puta episcopis aut regibus, quomodo de beat eos salutare ponit Ioannes de Montholono in suo prompt. iuris. in ver. salutare. articulo, salutate Priscum & Aquilam.

Item etiam per pari. l. Publia. §. Titius. & l. Quintus Cecilius. ff. de positi. Etiam inferior superiori mandat salutem, excepto principe: quia ab inferioribus non salutatur, exceptis quibusdam, quibus in priuilegium conceditur, de quibus in l. 2. C. de prox. sacri. scriiniorum. li. 12. & in l. 1. C. de filerij. eo. lib. & post salutem datur potestas osculandi, excepto Papa & Imp. qui osculantur in pede. l. 1. C. de domest. & protect. dicam infra in 33. cons. 4. parte. Vnde fluxit mos de osculandi pedes Papæ aut Imperatoris, & osculo salutandi: vide Polyd. de inuento. rerum. lib. 4. c. 10. vbi etiam dicit, quod egeri præfules dextram manum auersam ad euntibus osculandam porrigunt, & viri dextram dextre iungere solent salutationis causa.

Aduerte tamen, quod inferiores iudices scribendo iudicibus superioribus, ut dominis de Parlamento, non debent se in subscriptionibus suis nominare fratres. text. est in l. singuli. C. de offi. diuer. forum iudicum.

Vigesima septima cons. Maioritas consistit in prarogatiua ordinis. Nam presby. maior est diacono. c. legimus. in fi. 93. dist. & c. statuius. extra de ma. & obe.

Vigesima octaua consideratio. Maioritas etiam consistit in prarogatiua cōsecrationis. vnde episcopus est maior presbytero, ideo magis honorandus est. c. olim, & c. episcopus in ecclesia. 95. dist. & c. manus. de consec. dist. 5. & c. perlectis. ver. ad episcopum. 25. dist.

Vigesima nona consideratio. Maioritas habetur in prarogatiua administrationis: vnde Archidiaconus maior est archipresbytero, & ei obedire debet. d. c. perlectis. ver. archipresbyter. vero. 25. dist.

Et cum ad præcedentia deueniatur ratione maioritatis, propter quam quis laudatur, honoratur, & reueretur, videat plenè in quibus consistat hæc maioritas, per Fel. in rub. de ma. & obe. p. Alberic. in suo Dictionario. in verbo, maior, & maioritas. de quibus suis locis dicitur: ideo circa ea aliter hic non insisto.

Trigesima cons. Etiam maioritas consistit & præminentia in eo qui recumbit, non in eo qui ministrat. Luc. 22. quod tamen Christus non fuit esse inter suos discipulos, inter quos ministra-

bat. Lucæ eodem loco. & Matth. 20. vbi inter illos ordinauit, quod maior esset minister. Et inter istos recubentes digniores sunt, qui in primo scamno honoris recumbunt: & communiter videmus in scamno quod est versus ignem, vel à latere dextro, ita quod dignior est secundus illius scani quā primus alterius, ut alibi dicam.

Trigesima prima consideratio est. Honor etiam debetur, & defertur illi qui est maximæ autoritatis, seu qui consequitur laudem & honorem ex autoritate, facit text. in c. dudum ad audientiam. circa medi. ibi, inuenimus quod pro præposito sanctorum Apostolorum autoritas faciebat. extra de cle. & in l. Quintus. §. Pomponius. ibi, ad auctoritatem scribentis. & ibi, sed ad autoritatē defuncti conseruandam id pertinebit. ff. de annuis leg. & in l. 3. §. 1. vers. quæ argumenta. ibi, aliàs dignitas & autoritas confirmat rei de qua quaritur fidem. ff. de testib. & in l. 2. §. post hos Q. Mutius. ibi, ex quibus Gallum maximæ autoritatis. & in §. post hunc. in princip. & in §. primus diuus Augustus. ibi, ut maior iuris autoritas haberetur, & ibi, sed plurimum in ciuitate autoritatis habuit. & ibi, sed Proculi autoritas maior fuit. ff. de orig. iur. & in l. pe. §. Papinianus. ibi, & huiusmodi sententiæ subtilissimum testem adducit Saluianum Iulianum, summæ autoritatis hominem. C. de cond. ind. & hoc modo assumitur autoritas hoc casu p. quadam reputatione siue æstimatione, ut probatur in l. cognitionum. §. 1. & ibi glo. in verbo æstimatio. ff. de var. & extraor. cogn. Sicut dicimus, quod hi maioris autoritatis sunt qui habent potestatem seu dignitatem. l. 1. ff. de albo scrib. & d. l. Quintus. §. 1. cum similibus. Et hæc autoritas, siue æstimatio (quam vulgo reputationem appellamus) multis modis acquiritur, de quibus suis locis dicitur, & de his scribit aliqua Barth. Cepolla in suo tract. de Imper. eligendo. in ver. autoritatis. vbi multum commendat autoritatem, & autore Iosepho, ordo in Romanorum militia hic erat, ut milites ad centuriones, illi ad tribunos (quos Græci Chiliarchos vocant, hoc est, qui mille præerant hominibus) manè conuenirent salutatum: & sic ordo dignitatum & autoritatum obseruabatur.

Trigesima secunda consideratio. Consistit etiam honor in commendatione noui præsidis prouinciæ, in suo nouo & ineundo aduentu in gradientis aliquam celebrem ciuitatem, vel prouinciæ caput: ut est text. in l. si in aliquam celebrem ciuitatem, vel prouinciæ caput aduenerit Potestas, deberet se commendare, laudesque suas cum grauitate audire, cum id prouinciales honori suo sibi vendicent. ff. offi. proconf. & leg. & istud communiter obseruatur in Italia in aduentu noui Potestatis: & apud nos non solū in aduentu noui regis, sed & Gubern. noui alicuius patriæ, & nouorum Balliuorum in suis prouinc. vidi quæ dixi infra ista parte in 47. consider. inci. ex quo ex laude.

PRIMA PARS

& dicit Bal. in confid. 418. in i. par. quod honor est, quando in iucunda visitatione domini fuit ei honorantia, sicut sunt xenia, caritatis, seu blanditiae, quae sunt pro ipso vitando vel misso ab eo, & similia, & ad istam honorificentiam pertinent omnes operae obsequiales & reuerentiales, quod videtur esse contra id, quod dicit confid. suo 335. in i. part. ubi dicit, quod honoris nomine continetur id quod est sine onere.

Trigesima tertia confid. est. In eo, quod quis ratione maioritatis meruit laudem & honorem de bonis operationibus seu beneficiis in re publica exhibitis, & impensis, collaudandus est publicis vocibus, ne per silentium bonum quod fecit videatur incognitum, ut est tex. & doc. in l. vnica. C. de quaestio. & magi. of. li. 12. Et in hoc delectatur princeps, cum audit officiales suos collaudari à subditis de bono regimine officij: & hoc casu admittit voces populi exclamantis, viuat talis, qui in officio se bene gessit, sicut faciunt Romani de Papa, ut docent gl. & Io. de Platea in d. l. vnica. C. de quaestio. Et licet voces populi collaudando sint admittenda. d. l. vnica. & l. iustitiam. C. de off. rect. p. in. & §. renouam. in autem. ut ordinaria praefectura. coll. 5. faciunt quae dicta sunt infra ista par. in 47. confid. inci. ex quo ex laude. Nō tamen in eligendo vel puniendo. l. si constat. ff. de app. l. decurionum. C. de p. c. 2. de ele. & in c. de in literis. de exce. pl. & plenè declarat G. Benedicti in sua repe. c. Rayn. in ver. mortuo itaq; testatore. l. nu. 191. & 192. vsq; ad numerum 197. dixi supra in 32. consideratione.

Trigesima quarta consider. est. Honor etiam in adeundo principem, & alios iudices reuerenter salutando consistit, ut dicit Ioannes de Platea in rubri. C. de praepositis sacri cubiculi. lib. 12.

Trigesima quinta consideratio est. Honor consistit & habetur in praemium virtutis ex erectione statuae in publicum. Cum olim multi fuerint honorati ex erectione statuarum, inter quos enumerat Textor Niuernensis in sua officina 49. qui fuerunt honorati ex erectione statuarum. Et in tantum consistit honor in statua alicuius, quod si ipsa statua rumpatur, datur actio iniuriarum. l. si statua. & ibi doctores. ff. de iniurijs.

Qui statuas meruerint, teste Textore Niuernensi, sunt sequentes.

1	Verrius Flaccus	11
2	Isocrates	12
3	M. Claudius Marcellus	13
4	Mutius Scauola	14
5	Ptolemus Philopator	15
6	Oppianus	16
7	Horatius Cocles	17
8	Demosthenes	18
9	Conon	19
10	Euangoras	20

Mercurius	21	Claudius Imperator	36
Polydamas	22	Epicurus	37
Cylan	23	Iosephus	38
Otaurus orator	24	Minutius Augurinus	39
Vestritius	25	Trebius	40
Nerua Imperator	26	L. Astius	41
Archias	27	Numa	42
Claudianus	28	Seruius	43
Iunius rusticus	29	Gorgias Leontinus	44
Virgilius	30	Plato	45
Berosus	31	Chelia	46
Antonius Musa	32	Porfena	47
Tanaquil	33	Phocion	48
Pausanias	34	Lucullus	49
Phyrne	35		

Mulieres etiam olim fortè habuerunt statuas, cum Hyppiades statuae mulierum equestres vocabantur, cuiusmodi fuisse videntur Amazonum, quae mortalium primae equum scādere ausae sunt, si Lysia oratori creditur.

Qui autem fuerint qui primò statuas inuenerint, ponit Polydorus de inuentoribus rerum, li. 2. c. 13. & ibi ponit quomodo alijs fuerunt prohibita. Et de usu imaginum, quomodo & in quibus olim utebatur imaginibus, & qui poterant scribit Budæus in suis annotationibus, in l. ff. de orig. iur. dicam statim, ex quo dixit, quod hodie loco imaginum posteriora tempora vtuntur armis. Hodie apud nos loco istarum statuaturum in inferioribus à principibus fiunt monumenta, seu sepulchra eleuata: alij faciunt ea extra & supra terram eleuari ex altitudine trium pedum vel circa, & supra magnum, & latum lapidē, vel marmorem poni, nonnunquam in medio chori ecclesiae, ut sunt patroni, & fundatores ecclesiarum, puta principes, duces, barones, & huiusmodi. Reges autem nostri faciunt sibi erigere statuas, & ex more cuiusque regi post eius mortem erigitur statua in palatio Parisiensis: & fit talis quod per eam demonstratur, qualis fuerit regiminis: quoniam si fuerit bonus, prudens, & verus rex, sic quod suo tempore iustitiam administrauerit, habet manus eleuatas, & in altum tendentes: si verò malè, aut vnicam, vel ambas habet depressas, & basè tendentes: & per hæc denotatur, quod fuit malus administrator iustitiae: quod timēs Ludouicus XI. ne in statua eius post mortē fieret hæc depressio manuum vel manus, eius vita durate fecit fieri suam statuam, & sunt nu. 62. vsq; ad Franciscum primum, qui hodie regnat: & quilibet illorum habet suum epitaphium, per quod ostenditur, quot annis vixerit seu regnauerit. & licet ad me nullo modo deuenirent, tamen alia hic ex Chronicis, & Francorū gestis calculando illorum tempora descripsi.

De Regibus Franciæ Carmen.

Aspice quo Franci regnarunt tempore reges,
Quos prior & regum Gallica sceptr a tulit.

Phara-

Pharamondus.
Primo Pharamondus decimo si iunxerit unum
Occupat, & Saliqua legis origo fuit.
Clodio.
Clodio succedit pacis seruator honestæ,
Quatuor incolumi corpore lustrar videns.
Meroueus.
Meroueus sequitur, toto qui iustior orbe,
Tradiderat decies annua iura pater.
Childericus.
Sex quater imperium Childericus possidet annis,
Cum coco subito carpitur ense necis.
Clodoueus.
Et Clodoueus fidei seruator, & equi,
Gallica ter denis messibus arua tenet.
Childebertus.
Iam quater decies nonus super additur annus,
Childeberte tuum cum decus orbe cadit.
Clotarius.
Quinque suo decades Clotarius addidit anno,
Ætamen immensum contegit vna caput.
Childericus.
Childericus decimo decies tres porrigit annos,
Dicitur & probitas multa fuisse viro.
Gontranus.
Hunc celeri sequitur Gontranus tramine princeps,
Bisferua imperium seruat olympiade.
Childebertus II.
Posterior dictus Childebertus praesidet annis
Bisseptem, dura sed iacet alter humo.
Theodobertus.
Mox Theodobertus decimo cum iungeret annos
Septem, tunc versu sorte relictus abit.
Theodoricus.
Vix vim addideras cum tu Theodrice, tandem
Imperij celsa prociuis arce cadis.
Clotarius.
Vndecies quater positus Clotarius armis,
Insignis populo libera iura dedit.
Dagobertus.
Tum Dionysæ Dagobertus conditor adis,
Bisseptem ætates tradidit imperio.
Clodoueus.
Clodouee tibi decimo coniungere sextum
Non datur, in fatum tendere nemo potest.
Clotarius.
Cum tibi fallaci vultu fortuna minatur,
Clotari, quartus respuit annus opes.
Childericus.
Et tandem decimus septem vix iungitur annus,
Childerici nocuo cum perit ense decus.
Theodoricus.
Æque nouem decem Theodoricus iunxerat annos,
Æthereum celeri cum pede carpit iter.
Clodoueus.
Et Clodoueus sola trieteride regnans,
Saucius incerta cuspide mortis abest.

Childebertus.
Bis decies rutilans Phæbus compleuerat orbes,
Cum Childerberi Gallica sceptrar uunt.
Dagobertus.
Vnica cum saboles Dagobertus regna ministrat,
Sed sua sub quarto lilia sole cadunt.
Clotarius.
Insignis totidem Clotarius induit annos,
Cuius inextincto nomine fama volat.
Childericus.
Vix adit imperium Childericus, fata repente
Vertuntur, lapsu labitur ille graui.
Theodoricus.
Non puduit molli Theodorice viuere lustris,
Sed vetito tandem victus amore cadis.
Carolus Martellus.
Iam Martellus adest, belli cui firma potestas,
Imperium quinta linquit olympiade.
Pipinus Paruus.
Quinque ter atque tribus Gallis Pipinus habetur,
Maxima cui paruo corpore virtus erat.
Carolus Magnus.
Maior hic imperio dominatur Carolus omni,
Per binas hyemes lustrasq; iure nouem.
Ludouicus Pius.
Bis denisq; Pius Ludouicus quinque peractis
Imperat, & mortis vulnere pulsus obit.
Carolus Caluus.
Carolus octauum ter denis præbuit annum,
Hausta sed innocuo toxica corde nocent.
Ludouicus Balbus.
Et Balbus binis Ludouicus præbuit annis,
Gallica non modico robore sceptr a tenens.
Ludouicus III.
Heu Ludouice tibi dextro quid sceptr a feruntur
Sydere, cum lustris tollitur umbra breui?
Carlonus.
Vix totidem regno Carlonus traditur, ecco
Sydere tenuis spiritus arce iacet.
Ludouicus iners.
Mox Ludouicus adest, Lachesis cui bina repente
Tradidit immittis stamine lustra suo.
Carolus Simplex.
Bisseptemq; tribus regnauit Carolus annis,
Ex humili simplex pectore dictus erat.
Rodolphus.
Ter quater insignis dominatur laude Rodolphus,
Ecce repentino turbine pulsus abest.
Ludouicus IIII.
Ter numerant bis sex Ludouici tempora regis,
Robore cui subsunt parta trophæa suo.
Lotharius.
Lothari primus ter denis iungitur annus,
Gallia magnanimo tunc maeret orba duce.
Ludouicus.
Cui saboles nulla est primosq; extinctus in anno,
Hæc Ludouice breui sunt data sceptr a die.

Hugo Capetus.
*Virtus ipsa pater nono cum vivitur anno,
 Condatur inuicta sorte Capetus humo.*
 Robertus.
*Bis decies quater dominatur iure Robertus,
 Qui prius hostilem tenuit ense manum.*
 Henricus.
*Ter tribuunt decades Henrici fata, nec unquam
 Largior in magno murex dextra fuit.*
 Philippus.
*Sex decies tandem quartus tibi iungitur annus,
 Liber a cum populo iura Philippe canis.*
 Ludouicus Grossus.
*Iam Ludouicus adest, morti sed ille propinquus,
 Alter a cum neuit bis tria lustra foror.*
 Ludouicus Iunior.
*Hinc quater decies Ludouicus praesuit annis,
 Caeteris tribus victor ab hoste manet.*
 Philippus Augustus.
*Gallorum totidem moderatur regna Philippus,
 Nobile cui valido corpore robur erat.*
 Ludouicus VIII.
*Florida quam celeri truncantur flamina motu,
 Sed prius autumnos ter Ludouice vides.*
 Ludouicus Sanctus.
*Sancte quater decies annis cum quinque peractis,
 Imperium merito iam Ludouice tenes.*
 Philippus Posterior.
*Vixit inaudita regno probitate coruscans,
 Posterior septem lustra Philippus habet.*
 Philippus Pulcher.
*Iam quater septem Pulcher conuinxerat annos,
 Tunc immaturo labitur umbra die.*
 Ludouicus Hutinus.
*Per binas hyemes regni vix sceptrum feruntur,
 Cum Ludouice tibi tristia fata nocent.*
 Philippus Longus.
*Insignis sextum Longus numerauerat annum,
 Gratia cui grato corde viribus erat.*
 Carolus Pulcher.
*Carolus hinc sequitur, bina trieteride Gallis
 Praesidet, & pulchro gratior ore fuit.*
 Philippus Valefius.
*Felici valida moderaris sorte Valefius,
 Bis decies quater tribus sceptrum tenere datur.*
 Ioannes.
*Tunc Ioanni nec nono coniungere sextum,
 Toxicam propulsis legibus Angla sinunt.*
 Carolus.
*Carle decenniali sextus cum iungitur annus,
 Tunc virtus Gallia perditur omnis humo.*
 Carolus.
*Tristia si numerans florentis tempora Carli,
 Haec decies quater binaque cernit hyems.*
 Carolus.
*Sapienter ex Anglo victorica dona rebelli,
 Tertiat decies Carolus ecce tenet.*

Ludouicus XI.
*Adest Ludouicus adest clarus, nec iustior illo,
 Bis tria, si memini, nunc sua lustra ferunt.*
 Carolus VIII.
*Hostibus hic victis victor remeavit in orbem
 Carolus, & victus post tria lustra cadit.*
 Ludouicus XII.
*Bisseptem quater tribus Ludouicus praesidet annis,
 Cuius & in toto floruit orbe decus.*
 Franciscus.
*Iam Franciscus adest Gallis, generosior illo
 Alter & in toto non fuit orbe prior.*
*Magnanimus bello (lustris vix quinque peractis)
 Cum decorat meritum parva corona caput.*
*Helueticos dextro domuit qui marte rebelles,
 Oppida victorica tradit & alta manu.*
*Imposuitque potens Anglo qui frenas feroci
 Sedulus, hic patrio ductus amore nimis,*
*Italiam petiit, Francum remeavit in orbem
 Sapiens, & pulsus hostibus vltor adest.*

Trigesima sexta consideratio est. Etiam honor consistit in triumphu receptione, cum duces belli, aut principes victoriam contra hostes, & inimicos obtinuerint, de victoria triumphabant: hoc est, in introitu ciuitatis auratis curribus vehebantur, quos albi trahebant equi, capite lauro coronato. Pompeij tamen currum in triumpho Aphriaco traxerunt elephantum. Quem imitatus Caesar victus est elephantis 40. dextra laevaque lychnos gestantibus, autore Tranquillo. Et Gordiano quadrigae elephantorum decretae sunt triumpho Persico. Habuit & Aurelianus currum cum quatuor ceruis iunctis.

Morisque fuit ut in triumphantium currum sederent eorum filij. Vnde & Aemilius Paulus speciosissimo triumpho filium duxit, quem triduo post amisit.

Triumphantem sequebantur laureati milites triumphantis, ut quia laurus semper viret, signum esset rempublicae florere.

Item captiui hostium duces in triumpho circumuecti, praecedebant currum triumphalem.

Item triumphantis rem diuinam facientis verba erant: *Dij, quorum natus, & imperio nata, & aucta est res Romana, eandem placati propitiique seruate.*

Item moris erat consules ad coenam inuitari a triumphante: deinde rogari, ut venire superfederet, ne esset aliquis maioris imperij & autoritatis triumphante.

Item in triumpho lignae turres, & captarum urbium, arcium, & montium simulacra, omniumque victorum simulacra, aurum praeterea & argentum ferebatur.

Moris item fuit Imperatoribus belli ciuilibus victoria quantumuis magna non triumphare, quia ciues non hostes occidissent.

Item ut milites & abiectissimi quique triumphalem

phalem currum sequentes diuersis conuictijs triumphantes inceserent, ne prosperè illa fortuna plus equo superbiret & insolescerent. Sic triumphante Caesare milites dixerunt: Gallias subegit Caesar, Nicomedes Caesarem. Item, Romani, seruatae uxores, Mechem caluum vobis adducimus.

Ventidium quoque Bassum Parthico triumpho secuti milites decantant: *Qui mulos fricabat, factus est consul.*

Porro lege cautum erat, ne dux triumphaturus ante triumphu initium urbem ingrederetur.

Item ne quis triumpharet, qui minus quam quinque hostium millia vna acie superasset.

Nulli item licuit triumphare, qui nec dictator, neque praetor, nec consul res gessisset. Nec pro instaurato sed aucto duntaxat imperio triumphus concedebatur.

Item nemini prius decernebatur triumphus, quam regionem (de qua triumphaturus erat) successori pacatam reliquisset.

Itè poena à lege erat constituta ei, qui super interfectorum numero mentiretur. Ideo triumphantes ut bem ingressi de veritate apud censores iurabant.

Item triumphantes habebant iouis insignia, faciemque erubrica illinibant, ut esset coloris etherei, sceptrumque gerebant.

Qui autem de diuersis regibus, & populis triumpharunt (ut scripsit Textor in sua officina) sunt sequentes.

Lucius Artilius Calatinus triumphauit de Sardis. Gn. Dominicus de Aruernis, & Batulo eorum duce.

Linus Salinator de Illyrijs seu de Hasdrubale, ut testatur Linus libro 37.

Marcus Atrilius regulus de Salentinis. Paulus Aemilius iunior de Liguribus, & Perseo Macedoniae rege, cuius triumphu ordinem pulchre recitat Philippus Bergomenis in suo supplemento Chronicorum.

Menenius Agrippa Lanatus de Sabinis. Marcus Antonius triumphauit de Armeniae rege.

Marcus Aquilius consul de Aristonico rege. Innius Bubulcus Brutus dictator Aequeos subegit, ac die octaua de eisdem triumphauit.

Furius Camillus Veios decenniali obsidione domuit, ac de eisdem triumphauit.

Sp. Cassio duo triumphu contigerunt. Marcus Curius de Samnitibus & Sabinis.

Publius Decius iunior de Samnitibus. Gn. Duilius primus de nauali victoria triumphauit.

Fabius Rullianus de Appulis, Nucerinis, Samnitibus, Umbris, Marfibus, ac Thuscis triumphauit.

Fabius Gurges de Samnitibus. Q. Fabius Maximus de Liguribus, de Lybicis, Aethiopiae, & alijs multis nationibus triumphos 5. egit.

Gneus Fuluius Flaccus de Samnitibus. M. Fuluius nobilior ouauit de Aetolis, triumphauit de Ambracensibus.

L. Lucretius Tricipitinus de Volscis. Marius de Theutonibus & Iugurtha. Propertius libro 4.

*Dij melius, quantum mulier foret vna triumphus,
 Ductus erat per quas ante Iugurtha vias.*

Q. C. Metellus de Iugurtha & Numidis. L. Mumius de Achaëis.

M. Horatius consul de Sabinis sine autoritate senatus. L. Papius Cursor de Samnitibus.

L. Papyrius Crassus eius filius de Priuernatibus. Gn. Pompeius Magnus Pompeij pater de Picentibus.

Pompeius Magnus de Iarba, Mithridate, Aristobulo rege Iudaeorum. Hic triumphus maximus ac splendidissimus omnium fuit qui hactenus Romae fuerunt.

Aul. Posthumus Tubero de Volscis. L. Aemilius Paulus de Liguribus.

Q. Capitolinus quinquies consul de Volscis. Scipio Africanus de Hannibale, & Syphace Numidiae rege, cuius triumphu formam Appianus historicus stylo diligenti perscripsit.

Sulpius de reliquijs Brenni. L. Valer. Valefij filius de Veientibus, & Sabinis.

Val. Coruinus, qui sexies fuit consul, de Sannitibus. L. Valerius Potitus de Volscis, & Aequis sine autoritate senatus.

M. Attilius Glabrio de Antiocho, & Aetolis. Aurelia. Imp. de Zenobia Palmirenorum regina.

Septimius Seuer. Imp. de Arabibus, & Adiabenis. Dagobertus Rex Francorum de Saxonibus.

Papyrius Naso de Corsis. Iulius Caesar, confectis bellis, quinquies triumphauit.

primum triumphum egit Gallicum, sequentem Alexandrinum, deinde Ponticum, huic proximum Africum, nouissimum Hispanicum.

Triumphauit Bacchus de Indis, & primus omnium triumphauit vectus Indico elephantum, ut scribit Dioscorus, & diadema regium ad triumphum inuenit.

Tatius de Sabinis. Gordianus de Persis.

M. Claudius Marcellus de Hiberis. Augustus curules triumphos tres egit: Dalmaticum, Aetiacum, Alexandrinum continuo triduo.

Antonius Commodus triumphauit de Germanis. Domitianus de Dacis, & Catis.

Papyrius Cursor de Corsis in monte Albano. Paulus Orosius, & cum eo Blondus Foroliuensis scribunt Romanos triumphos numero fuisse 330.

Vltimus omnium triumphauit Probus Imperator de Germanis & Bennis omnium gentium ferociss.

Qui triumphabat, triplici iudicio honorabatur. Primo exercitus de triumpho decernendo duci iudicabat, secundo senatus, tertio populus.

Erat autem triumphus omnium honorum qui à populo Romano dari solebat maximus. Nam illa populi solennis erat, quae fiebat redeuntibus in urbem cum victoria, ut dictum est. Et quemadmodum Romani

victoribus Imp. suis magnum honorem, & triumphum

phum psallendo, & cantando impenderunt, qui hostibus superatis Romam rediissent. Sicetiam 1. Reg. 17. legitur de David. quod postquam Goliath quinque lapidibus occidit, & populum eius vicit, reuerfus, cum magna gloria receptus est a suis, & mulieres in eius laudem cecinerunt dicentes, Saul percussit mille, & David decem millia. Et Exo. 15. c. dicitur, quod quando Dominus liberauit Israel de manu Aegypti, & viderunt Aegyptios mortuos super littus maris, tunc Moyses cecinit carmen hoc Domino: Cantemus Domino, gloriosè enim magnificatus est, equum, & ascensorem proiecit in mari. Quia fortitudo mea, & laus mea Dominus: & factus est mihi in sa. &c. Similiter Maria soror Moysis & Aaron sumpsit tympanum in manu, egressaque sunt omnes mulieres post eam cum tympanis, & choris praeincentes, & dicentes, Cantemus Domino, &c. Sed maior victoria, & triumphus, & de quo maior laudis honor impendi debet, est de gloriosa & triumphanti resurrectione Imp. nostri Iesu Christi, qui magnificè triumphando ab inferis ad nos reuerfus fuit, vt perpulchrè scribit Ber. de Bustis in 2. parte sui Rosarij. ser. 17. in prin. Similiter Iudas Macab. superatis hostibus, epinicia, solennitatè, festiuitatè & gratiarum actionè celebrauit pro parva victoria, vt habet 2. Mach. 8. ibi. Et cum epinicia agerent in Ierosolymis. Et habetur Apoc. 3. Qui vicerit, sic vestietur vestimentis albis, & non delebo nomen eius de libro vitae, & confitebor nomen eius coram patre meo, & coram angelis eius. Ideo triumphantes indui debent, & ornari vestimentis albis, vt fecit Lud. xii. habita victoria contra Genuenses, dum ingrederetur Genuam, anno 1508. dixi infra ista parte 28. considera. in 62. concl. Legitur & Iudith c. 15. quod postquam Iudith iugulauit Holofernem, & Assyrij victi fuerunt, omnes populi gaudebant cum mulieribus, & virginibus & iuuenibus in organis & citharis, & c. seq. scribit quod tunc cantauit canticum Domino, dicens: Incipite Domino in tympanis, cātate Domino in cymbalis, modulamini illud psal. nouum, exultate & inuocate nomen eius, &c. Et factum est post hæc, omnis populus post victoriam venit in Ierusalem adorare Dominum, & mox, vt purificati sunt, obtulerunt omnes holocausta, & vota, & repromissiones suas. Erat autem populus iucundus secundum faciem sanctorum, & per tres menses gaudium huius victoriae celebratum est cum Iudith.

Quis verò primus apud Rom. triumphum, aut ouationem duxerit, scribit Polyd. lib. 2. c. 16. de inuentoribus. & ibi de multis qui triumphauerunt. Plinius verò 7. nat. hist. inter plura alia de laude Cic. ait, quod primus in toga triumphum, lingueque lauream meruit.

Macrobius in Saturn. dicit, Bullam esse insigne triumphantium. Quomodo autè fiebat, ad quid & vbi portabatur hæc Bulla, vide Calepinum in

suo Diction. in verbo, Bulla. Toga regia, quæ erat auro, & purpura intexta, qua reges utebantur, à Liuius inter insignia triumphantis numeratur, purpura autè vocata, & erat sine pictura. Erant etiam alia ornamenta triumphalia, vt Liu. tradit lib. 30. aurea corona, aurea patera, sella curulis eburnea, scipio eburneus, toga picta, palmata tunica.

Trigesima septima consideratio. Honor consistit in bibendo in auro, esse secundum post regem, vestiri purpura, & cognatum principis vocari, vt habetur 2. Esdræ 3. c. maxime (vt dicit ibi text.) propter sapientiam. Hinc videmus, quod doctores tanquam sapientes, & scientia præcipientes, parentes principis vocantur, per tex. & glo. in l. ex diui Pij. C. de loca. vbi Domitius Ulpianus qui erat præfectus prætorio, ab Ale. Imperatore eius parens nuncupatur. Etiam antecessores principis dicuntur, per tex. in §. cum que. & ibi not. per gl. & doct. in præmio Institutionum.

Trigesima octaua consid. Etiam honor consistit in delatione insignium, & armorum. Nam qui maioribus insignibus vtuntur, maioribus honoribus præfulgent, & in digniori loco collocari debent. Faciunt que dicunt doct. in c. vt apostolicè. de priuileg. in 6. & in c. 1. 41. dist. cum text. in c. pen. extra de vi. & hon. cle. vbi ex qualitate, & pretiositate ornamentorum, augetur dignitatis prærogatiua. vt dixi infra in quarta par. in 32. consideratione. ibi, duodecimo Abbates. Et quilibet dignitas habet sua insignia. Nam Papæ imponitur Frigium, Imperatori Diadema seu Infula, Regi corona, Episcopo mitra, Archiepiscopo pallium, Doctori biretum, vt dicit Luc. de Penna in l. murileg. in prin. C. de de murilegulis. lib. 11. de quibus omnibus infra dicam.

Hinc sumpta occasione hæc describam de insignibus diuersorum statuum mundi, & armis, tam principum, dignitatum, quam aliorum, & de his sigillatim faciam centum conclusiones sequentes, remissiuè tamen interdum ad loca sua in presenti opere tacta: & primò faciam decem de insignibus, & alijs de armis.

Prima conclusio sit de insignibus regum Romanorum. Nam vt refert Polydorus de inuentoribus rerum lib. 2. c. 3. Romanorum regum insignia erant, fasces cum securi, corona aurea, sella eburnea, trabeæ curules, phaleræ, annuli, paludamenta prætexta, togæ pictæ, tunicaque palmata, & omnia denique decora, quibus imperij dignitas eminebat. Ex duodecim Thufciæ populis (quos Tarquinius Priscus subegit) originem habere, quibus Tarquinius simulatque id senatus permisit primus vsus est. Verum Romulus ex more duodecim Hetruriae populorum, qui singuli singulos regi statim creato lictores dabant, antea 12. lictores assumpsit. Alij à nume. auium, quæ augurio regnum portenderant, eum secutum numerum

merum autumant. Hi magistratibus ministrabant, fascesque virgarum alligatos, cum securibus gestabant, & huiusmodi virgæ ex Berula arbore fieri consueuerunt, quæ est arbor Gallica, mirabili candore atque tenuitate, terribilis magistratum virgis secundum Plinium lib. 16. c. 19. naturalis historiae.

Secunda conclusio est. Etiam Diadema, & corona sunt insignia Imperatorum, & etiam sceptrum, vt infra habetur in 5. part. in 19. consid. vbi ponitur etiam de rationali, de quo statim dicatur sum.

Sed prius videndum est varia esse genera coronarum, & qui primus eas inuenerit. Polydorus de inuentoribus rerum lib. 11. c. 17. refert, Lib erum patrem coronarum repertorem fuisse, qui primus omnium imposuit capiti suo coronam ex hedera. Moyses tamen qui multis ætatibus Liberum patrem præcessit, coronas aureas fecit secundum Iosephum in 3. & 8. antiquitatum. Aegypti regum (teste Cælio lectio antiquarum lib. 13. c. 61.) mos fuit peruetus, Diademata serpentis aspersione distincta gestare. Principio ex arborum ramis fieri coronas in ludis, & sacris certaminibus mos fuit. Postea varia florum mixtura componi ceperunt. Has Glycera primò adinuenit. Paulò post subiere quæ vocata sunt Aegyptiæ, siue Hybernæ, factæ è bracteis ligneis siue eburneis, varijs coloribus infectis. Deinde subsecuta sunt è lamina aenea tenui inaurata, aut argentea, quæ propter gracilitatem corollæ dicuntur. Crassus autem diues primus suis ludis coronam aureis argenteisque folijs dedit, & alij alias. Hinc denique multifariè coronæ repertæ sunt, & in maximo pretio habitæ, præcipue apud Romanos, & tempore consulum. Erant enim militares coronæ, puta Triumphalis, qua donabantur, seu coronabantur in triumphis Imperatores, seu triumphanti dabatur, & ex lauro primitus fiebat: quoniam ea arbor præcipue est lætitiæ victoriarumque nuncia: sed deinde ex auro sui facta, & hæc dicitur aurum coronarium, erantque eiusdem & virtutis, & honoris præmia.

Muralis dabatur ei, qui primus murum hostium subierat, seu in oppidum hostium per vim ascendisset, hæc etiam aurea erat, muri pinnis decorata.

Castrensis (quæ & vallaris dicitur, quia insigne valli castrensis haberet) similiter aurea erat. hac donabatur qui primus hostium castra pugnando introisset, & irrupisset.

Naualis pariter aurea erat, & dabatur ei, qui primus maritimo prælio vi, & armis in hostium nauem transilibat. Ea rostro nauium erat insignita.

Oleagina, qua victores in Olympiaco certamine donabantur, vel ob conuersum hostem.

Onalis, quæ & myrta dicebatur, dabatur his qui urbem intrabant ouantes, quando bellum leuiter, & sine cruore perfecissent, deditioe facta:

aut cum bella non rectè in dicta essent nec cum iusto hoste gesta, aut cum hostium nomen humile esset, vt seruorum aut piratarum.

Obsidionalis dabatur duci, qui exercitum suum ab obsidione hostium liberasset, & dicta est graminea, quia fiebat ex eo gramine, quod ibi natum fuerat vbi obsidebantur. Hanc S. P. Q. R. Fabio Maximo dedit secundo bello Punico, quod urbem obsidione liberasset. & hanc Plin. lib. 22. alijs nobiliorem fuisse dicit.

Ciuica corona erat celeberrima, quæ ciuis ciui, à quo in bello seruatus fuerat, & à morte liberasset, testem vitæ salutisque; perceptæ dabat: & hæc fiebat ex fronde querna: quoniam quercus primè mortalibus victum præbuit, qui glande vesciebantur: vel quia Ioui (in cuius tutela sunt ciuitates) sacra quercus est. de hac Plin. li. 16. meminit, appellans eam militum virtutis insigne clarissimum. Vnde præclarè Antoninus Pius, teste Capitolino, Scipionis recolendam sententiam frequenter vsurpabat, dictans, se malle vnum ciuem seruare, quàm mille hostes occidere. Hanc consuetudinem ciuib. claris coronas dandi secundum Valerium lib. 12. de institutis antiquis, Athenienses primi omnium introduxerunt, hoc honore laudatissimo virtutis alimento primè Periclem decorantes, & coronantes. L. Gel. vir censorius censuit Cic. consulem hac ornandum corona, quæ eius opera atrocissima illa Catilinæ cõiuratio deleta vindicataque; fuisset.

Hederalis dabatur poetis.

Populea dabatur iuuenibus virtutem imitantibus, & has coronas posuit etiam Lucas de Pen. in rub. C. de auro coronario. lib. 10. Et dicit idem in l. 4. C. de vestibus oboberis. lib. 11. quod legitur in historia scholastica, quod quatuor sunt insignia regalia, scilicet purpura, fibula aurea, sceptrum & diadema. vel secundum Hugo. lib. 2. de sacramentis, sex sunt insignia quibus excellentia regalis ordinis ostenditur, & sacramentum iustum figuratur, puta Annulus, per quæ designatur fides. Armilla, per quæ bona operatio. Sceptrum quo iustitia. Gladius, quo vindicta. Purpura, per quam reuerentia: & Diadema, per quod designatur in rege gloria.

Tertia conclusio est de rationali, quod erat olim insigne supremi, seu maximi sacerdotis: vel secundum Beroaldum in Apuleium, Galerius, id est pileus rotundus in modum galeæ factus, erat insigne pontificum. hodie verò est thiara. Guillelmus verò Durandus in suo rationali diuinarum officiorum lib. 3. c. de indumentis legalibus, seu veteris testamenti dicit, quod secundum Mosai cam legem erant quatuor indumenta legalia tam minoribus sacerdotibus, quam principi sacerdotum communia, de quibus legitur Exod. 28.

Primum dicebatur Manastasim, quod Græcè brace, Latine verò foeminalia linea dici potest, de bysso retorta contextum: quo utebantur pro eo, quod legitur Exo. 29. c. in fin. Non ascendes ad altare

altare meum per gradus, ne reueletur turpitudi-
tua. & Eze. 24. Fœminalia linea erunt in lumbis
eorum.

Secundum Cathemone siue linea, quod nos
subuculam, vel albam, eratq; biffinum, & duplex.

Tertium Baltheus, i. zona, vel cingulum latū,
quasi digitis quatuor, contextum de bysso, purpu-
ra, & hyacintho, per quæ quatuor elementa signi-
ficantur.

Quartum est Tiara, quod nos infulam vel my-
tram appellamus, à Tydari pontificali plurimum
differens, quasi formam rotundæ cassidis repræ-
sentans.

Super hæc quatuor communia, quatuor pro-
prijs indumentis pontifex utebatur.

Primum erat tunica hyacinthina, quæ latinè
talaris dicitur, quæ habebat pro fimbrijs mala
granata cum octoginta tintinnabulis aureis in-
tercarlari modo disposita, vt audiretur sonus, cū
Pontifex ingrederetur Sanctuarium, ne fortè mo-
reretur.

Secundum erat Ephor, id est, Superhumera-
le de quatuor prædictis colorib. auroq; contextum,
siue manicis, ad modum colobij, habens apertu-
ram in pectore quandam, ad magnitudinem pal-
mi, in qua Longion eiusdem mensuræ infereba-
tur. In cuius parte superiori videlicet super hume-
ros infibulati erant auro duo lapides onychini,
quibus duodecim nomina filiorum Israel erant
in sculpta, sex in vno, & sex in altero. Samuel au-
rem, & Dauid induti leguntur Ephor. illud erat li-
neum: & propriè quidem Ephorar dicebatur.

Tertium dicebatur Hesen, gracè Longion, la-
tinè verò rationale vocatur, quod pontifex fere-
bat in pectore: dictum est autè rationale iudicij,
quia ibi erat lapis in cuius splendorem sibi Deum
esse propitium cognoscebant. Erat autem ratio-
nale quadrangulum duplex in modum vnus pal-
mi de quatuor prædictis colorib. auroque contex-
tum, habens duodecim lapides per quatuor ordi-
nes. In primo Sardium, Topazum, & Smaragdū.
In secundo Carbunculum, Sapphirum, & Iaspide-
dem. In tertio Ligurium, Achatem, & Amethy-
stum. In quarto Chrysolithum, Onychinum, &
Berillum: in quibus erant scripta duodecim no-
mina filiorum Israel in singulis singula, iuxta or-
dinem suæ natiuitatis. Erant enim in eo scripta
hæc duo nomina, hurim, & thumim, id est, veri-
tas, & disciplina.

Quartum, & vltimum erat capitis ornamen-
tum, videlicet Tiara, seu Tydaris in acutum pro-
cedens, habens circulum aureum cum malis gra-
natis, & floribus: ex qua supra frontem pendebat
aurea lamina, quam Petalum dicunt, ad modum
lunæ dimidiæ, in qua scriptum erat, Anoth Ado-
nai, id est, sanctum nomen Domini. Tetragram-
maton, id est, quatuor literarū, ne verò cum mo-
uebatur Pontifex, moueretur & lamina, ligabatur

vitta, seu iunctura hyacinthina perspicua, quæ
summitates posteriores diffundebat.

Noster ergo pontifex pro fœminilibus habet
sandalia: pro linea, albam: pro baltheo, cingulum,
pro poderi, tunicam: pro Ephor, amictum vel sto-
lam, pro Longio, pallium, pro Tydari seu Tiara,
mitram: pro lamina, crucem: & quædam ex his
diuersam habent formam ab illis, sed eandem fi-
guram. hæc ille. Et post historiam ibi per eum po-
sitam, vide quomodo declarat secundum Allego-
riam & tropologiam. Et aduerte quia Papa non
vtitur baculo, sed tantum inferiores prælati, vt in-
fra dicitur.

Aduerte etiam, quod chlamydem purpuream,
tunicam hyacinthinam, coronam, frigidum, lorū,
& superhumerales habet ex concessione Constan-
tini Imperatoris: vt dicit ipse Durandus in d. lib.
3. c. de mitra. & de hoc habetur in Cano. Constan-
tinus 11. 96. distinctione.

Quarta conclusio erit de insignibus Patriar-
charum, Cardinalium, & Archiepiscoporu.
Nam Patriarchæ, & Archiepiscopi habent crucē
quam ante se deferri faciunt, vt habetur per Car.
in cle. 2. in prin. de priuilegijs. habent & pallium,
& etiam nonnulli episcopi, de quo dicturus sum
in quarta parte, in 26. consideratione.

Innocentius III. in Concilio Lugdunensi Car-
dinalibus in signe dedit, quod capite perpetuo de-
ferre debent, hoc est, rubrum galerum. Idque dili-
genter seruatur secundum Gaguinum in suis
Chronicis super Francorum gestis, in vita diui
Ludouici.

Quinta concl. Episcopi verò habent mitram,
quæ habet duo cornua, ad denotandū, quod
debent scire vetus, & nouum testamentum: vt ha-
betur per Archidiaconum, & Ioannem de Turre-
crema. in c. disciplina. 45. dist. Et quod mitra fit e-
piscopale, & pilcus regale in signe, text. est. & ibi
Bal. norat, in c. inter dilectos. §. sed contra. extra
de fide inst. etiā mitra episcopalis dicitur Cidaris.

Hæc verò mitra est loco Tiaræ seu cidaris, vt
dicit Durandus in loco prædicto. Sed & alia sunt
ornamenta Prælatorum, vt sunt Dalmatica, chi-
rothecæ, annulus, & baculus, de quibus hic infra:
& isto non vtitur Papa. c. 1. de sacra vnctio. ad fin.
sed vtuntur episcopi, & compagis sandalijs. 93. di.
c. cum nonnulli. §. compagis. & c. seq. & annulo.
c. cleri. de vit. & hon. cle. extra. Et de his omnibus
vide per dictum Durandum in præfacto loco, vbi
amplè.

Sed vsus talium Pontificalium non competit
inferiorib. ab episcopis de iure communi: & ista
omnia tendunt ad gloriam, honorem, & magni-
ficentiam ecclesiarum, & non in amplitudinem
officij dantur, quando conceduntur inferioribus
prælati, puta abbatib. & ideo dicit Geminianus
in c. vt apostolicæ. de priuilegijs. in 6. q. hæc opera-
tur pontificalia in istis, quod genitalia in multis.

Ne

Ne tamen scandalū in ecclesia generetur, Ab-
bates, & inferiores prælati exempti ab episcopis, si
habeant priuilegium portandi mitram, possunt
tantum vt in Concilijs & synodis episcopolib. nõ
tamen aureas vel argenteas laminas habentibus.
Non exempti verò simplicibus, & albis, ac planis
vtantur. Ita est textus ad literam in d. c. vt aposto-
licæ. de priuilegijs. in 6.

Aduerte quod exempti nõ possunt talia defer-
re in potentia episcopi suæ diocesis, nisi hoc habe-
ant ex speciali priuilegio, vt dicit ibi tex. & Gemi-
nianus ex illo tex. per hæc enim detrahitur honori
episcopi. & ibi ponit Geminianus, qd exēpti debēt
in ordine præferri non exemptis. dixi alibi plenè.

Sexta cōclusio ex præmissis est: quod & isti prin-
cipes seu pastores habent aliud in signe, quod
dicitur virga, seu baculus: quo vtuntur maximi viri
Ecclesiastici. Vnde dicit tex. in c. inter dilectos. §.
sed & contra. & ibi Bal. extra de fide instr. qd bacu-
lus est pastoris, & sceptrū est regis: & vt dicit Aug.
Dathus lib. 3. suarum orationum, oratione 38. bo-
nus pastor, qui iuxta saluatoris vocem animam su-
am dat pro ouibus suis, quintuplicem virgam ge-
stare perhibetur. Virgam disciplinæ, per quam au-
dacium & improborum hominum insolentiam
cōpescat. Virgam potestatis, per quam iustè præ-
sit. Virgam cognitionis, & scientiæ, per quam in-
struat. Virgam custodiæ, per quam iustitiam, libe-
ralitatem, pacem, & legum disciplinam custodiat
actueatur. Virgam miserationis, per quam te-
nuioribus, & iniuria laborantibus, piè misericordi-
terq; subueniat. Virgam debellationis, per quam
victoriam assequatur.

Datur igitur virga pratoribus, pp disciplinam.
Datur principibus, propter summam regendi
potestatem.

Datur senioribus, in quibus sapientiæ munus
excellit.

Datur præsidibus, ad custodiam obeundam.

Datur regib. ad mansuetudinem, & clementi-
am exercendam.

Datur Imperatoribus, ad hostilem impetū co-
ercendum, atque iniuriam propulsandam.

Et vt ibi dicit, assumpsit Zacharias propheta vir-
gas duas ac paui gregem suum: ac duæ virgæ qui-
dem duæ sunt præclaræ eximiazq; virtutes: altera
iustitia, altera verò mansuetudo, per quas possit,
qui imperat, parcere subiectis, & debellare super-
bos. de quib. per prophetam Dominus: Visitabo,
inquit, eos in virga ferrea. Virgam aureā tenebat
Assuerus Rex, eamq; flectebat ijs qui eius iniustiti-
ipsum thalamum fuissent ingressi, vt liquidò pate-
at populos ad obsequia atq; obedientiam princi-
pum erudiri oportere. Radamanthus, & Aeacus,
Platone testante, virgam tenent dū iudicant. Mi-
nos verò considerans sedet solus, habens auream
sceptrum, vt de eo inquit Vlysses apud Homerū,
vidisse sceptrum tenentem, iura mortuis dantem.

& magistratus quoq; & rectum iudicij examen di-
spicere, & iustum iudicium debet iudicare. Nem-
pe virga hæc iustitiam designat, & potestatem. Vir-
ga directionis, inquit propheta, virga regni tui. Et
virga quidem corripit delinquētes, quemadmo-
dum & baculus imbecilles tuetur, ac sustinet. Vir-
ga tua, ait propheta psal. 22. & baculus tuus, ipsa
me consolata sunt. Hæc virga, inquit, velut demis-
sa cœlitus hostium vim arceret, ac deuittat infidias,
dicente propheta, psal. 111. Virgam virtutis tuæ e-
mittet Deus ex Sion: dominare in medio inimico-
rum tuorum. Quod si arca fœderis in veteri testa-
mento duo continebat, scilicet māna, & virgam,
satis argumenti esse debet, magna in hoc præcla-
ro insignia mysteria contineri: videlicet manna,
vt denotaret in prælati & pastorib. dulcedinem
exhortationis ad bonū quo ad bonos: & virgam,
vt denotaret correctionem quo ad malos, secun-
dum etiam quod lex hoc contingere debet secun-
dum philosophum 10. Ethic. vt refert. & sequitur
Io. de Turrecremata in c. disciplina. 45. dist. in 1.
col. pro quo facit tex. in c. omnis autem lex. 3. dist.
& in c. facta sunt autem. l. 4. di. & in l. 1. c. vt elegan-
ter. ff. de iustitia, & iure.

Has duas virgas solent deferre, & gerere reges
Francia: cum depinguntur, aut eorum imagines,
seu statuæ fiunt, & eleuantur. Quoniam vnā vir-
gam portat in manu dextera: in qua supra in sum-
mitate virgæ est vnū lilium, quod habet vim sce-
ptri, & ad instar sceptri fit. Alteram verò gerit in
manu sinistra, in cuius apice est repræsentatio
manus, quod habet vim iustitiæ, & illius admini-
strationis: & modo quo iustitiam administraue-
rint, & regnum gubernauerint habent prædictas
manus. Quoniam si bene habent manus cleuatas:
quia iustitia de cœlo prospexit, quam manu de-
monstrat. si malè, habent manus depressas, vt de-
notetur mala eorum administratio iustitiæ. Et sic
illa manus posita super virgā denotat autoritatē,
correctionē, dignitatem, & potestatem, quam debet
habere princeps in subditos in virga pastorali.

Quæret forsitan aliquis, quare summus Pon-
tifex non vtitur virga pastorali, & tamen alij infe-
riores ea vtuntur, Guillelmus Durandus in dicto
tertio lib. in c. de baculo, ponit rationē historię, &
rationem mysticam.

Historia est, quoniam B. Petrus Apostolus Mar-
tiale discipulū suum (quem dominus inter di-
scipulos constituit, cum dixerit: Nisi efficiamini
sicut paruulus iste, nõ intrabitis in regnum cœlo-
rum) misit cum quibusdam alijs ad prædicandū in
Germanis, quo in via ad viginti dies, defuncto col-
lega eius redijt ad nunciandum hoc Petro. cui Pe-
trus: Accipe hunc baculum, & tangens eum dic:
surge in nomine Domini, & prædica. Ille verò in
vigesimo die à tempore mortis illius tetigit eum,
& surrexit, & prædicauit, & ita Petrus baculum à se
amouit, & subditis dedit, nec recuperauit.

C. Inno-

Innocentius verò Papa III. in Speculo ecclesiæ scripsit, quòd beatus Petrus misit baculum suum Eucharistio Treuirensis episcopo: quem vnà cum Valerio, & Materno ad prædicandū Euangelium genti Teutonice destinauit. Cui successit Mater nus in episcopatu, qui per baculū Petri de morte fuerat suscitatus. quem baculū vsq; hodie cū magna ueneratione Treuirensis ecclesia seruauit, & adhuc seruat, imò Papa in illa diocesi utitur baculo, & non alibi.

Mystica verò ratio est, quia baculus in summitate curuus est quasi ad attrahendū, q̄ in Romano Pontifice necesse nō est. Quia nullus ab eo finaliter diuertere pōt. Hæc ratio mihi videtur friuola. cū Romanus pontifex magis ad se habeat attrahere deuiantes, & errantes à fide catholica, q̄ alij prælati. Cum ex quo est caput ecclesiæ catholicæ, ad ipsum magis spectat purgare errores, q̄ ad mēbra. Et dicit B. Th. q̄ Papa nō habet coarctatā potestātē, quā donatur in curuatione baculi, vt dicit Fe. in ru. de const. col. 2. ver. bene facit quod nō. B. Tho.

Præterea vt dicit idē Durandus, per baculum designatur coertio, q̄ quia ceteri pontifices ab homine recipiunt, ideo à solis superiorib. baculos recipiunt, & habent. Romanus verò pōtifex, quia potestātē à solo Deo accipit, baculum non habet. Hæc ratio adhuc non mihi videtur consona, eo quia etiā Romanus Pontifex potestātē saltem secundariā accipit ab electorib. secundū rex. in c. vbi periculū. de electionib. in 9. Imo potius videretur, q̄ virgam, & baculū potius deberet habere, quā alij. Quoniam cum capite, scilicet Christi, conuenit, debet illum habere, vt Christi potestatem signaret: de qua habetur Psal. 44. Virga recta sicut directionis virga regni tui: quia dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatem. Propter quod alibi dicitur: Reges eos in virga ferrea. duritia ferri vigorem signat æquitatis, qua Christus tanquam vas figuli peccatores confringet. Verum potestas Christi nō solum est virga, sed baculus: quia non solum corripit, sed etiam sustentat. Vnde Psal. 22. iam superius all. Virga tua, & baculus tuus ipsa me consolata sunt. Sic exemplo Christi summus pōtifex, tanquā eius vicarius, non debet esse sine baculo. saltē si non vult eo vti pro coertione, q̄ denotaret consolationē, sicut hodie videmus nostros summos pontifices esse multū consolatiuos, præsertim in concessione Indulgentiarū, gratis, q̄ facere debēt. & omnia sua conuertendo in defensionē Christianitatis, quæ iam his nostris temporib. tanta passa est, vt de expugnatione, & captiuitate Rhodi videmus, & adhuc non est sine magno periculo, q̄ multa patitur, propter guerras, & dissensionē Christianorū, quæ nunc sunt inter principes Christianos, quas debet summus Pont. suo baculo sedare, & pacificare, illos compellendo ad pacem promotionē Christianitatis, illis auxilium, & fauorem tam in pecunijs, quā hominibus armatis præ-

stando. Ecce quomodo baculo suo vti debet. Deus omnipotens in omnibus prouideat.

De insignib. verò principum, Imperatoris scilicet & Regum, ponitur infra in 5. par. in 19. cōsid. cum seq. vbi ponitur de Diademate, & Corona, quæ sunt insignia Imperatorum & Regum: etiam de Sceptro, vt iam prædictum est.

Septima concl. Insigne senatorum, seu ordinis Senatorij erat latusclauus secundū Sueton. in vita Cæsaris dictatoris, & calceus lunatus, qui tamen cōmunis nobilitatis fuisse putatur. Iuuenalis de Quintil. *Apposita nigra lunam subrexit alata.* Cic. Philip. Est etiam Asinius quidam senator vulturarius lectus, ipse à se aperta curiam vidit, post Cæsaris mortē mutauit calceos, pater conscriptus repente factus est, id est lunatos calceos sumpsit.

Latusclauus, quod etiam laticlavium dicitur, pro senatoria dignitate ponitur: & ius annulorū aureorum, pro equestri ordine, vt dicit Budæus in l. vlt. de senatoribus. vbi etiam refert, quod Latusclauus est tunica purpurea prætexta latior, & longior tunica vulgari, ac distincta, cui toga superinduebatur vt tunica: & tali veste Tul. Hostilius primus è regib. Romanis vsus est. Credo, quod hodie sit cappa seu ille mantellus magnus, latus, longus, & rubeus, quem deferunt præsidentes in Consistorijs seu Parlamētis, cum reddunt ius, seu pronuntiant Arresta curiæ populo. Qui loco lictorum etiam habent ostiarios cum virga alba, & tenui.

Legitur apud Plutarchum in prole. q̄ lictores cum securi, & virgarū fascibus, prætexta vestis cum eburneo curru erant insignia consulum. Sicut Lictus augurium secundum Cic. i. de diuina. Tunica picta cum aeneo pectoris tegmine Saliorū Martis, vt inquit Liuius lib. 1. ab vrbe cōdita. Spicea corona, & alba infula fratrum Arualium, teste Gellio lib. 6. c. 7. principis iudicium Aegyptiorum aurea catena è collo suspensa, qua pendebat signū, quod veritatem dicebant, autore Diodoro lib. 2.

Octaua conclusio. Insignia militaria sunt plura, ensis scilicet, torques aureus, & calcæia deaurata: de quib. infra dixi in nona parte, in pluribus considerationibus, & quemadmodum haec est signum belli, ita caduceus est pacis.

De insignibus verò literatorum, infra dicam in 10. parte, in 36. cōsid. Nota tamen, quod sicut purpura est regum, vt dixi, & probatur per totum titulum, de vestibus oloberis lib. 11. C. & in l. fi. C. qui militare non poss. lib. 12. ita chlamys militum, stola sacerdotum, toga aduocatorum, habitus rusticorum, cuculla monachorum appellatur, vt in gl. in verb. fibulis in l. vnic. C. nulli licere in frenis. lib. 11. de quo meminit Bal. in c. causam. col. 1. extra de probationibus.

Nona concl. Reperitur ex communi vsu etiam aliud insigne, quod est Ducum, Comitum, & Marchionum: & est pileus circumdatus quadam

quadam corona rotunda, non erecta, nec ascendente, in modum zonæ circumdantis pileum, & apud nos ita seruat, ita quod licet duces habeant iura regalia, non tamē portant coronam erectam prout reges.

Et de huiusmodi pilei ducalis inuentione, seu introductione pro insigni seu infula, non video originem, nisi eā, quia cum capiebantur olim serui aut captiui, sequebantur ducem in triumpho, & post eum deferere pileum, vt de Terētio capto à Scipione Africano, qui illū sequendo defererebat pileum in triumpho ipsius tanquam ducis, vt refert Quintilianus in gladiatore. de quo meminit Lucas de Penna in l. murileguli. C. de Murilegulis. lib. 11. Ex quo postmodum in signum huius triumphi duces acceperunt pro corona pileum, & iste modus apud nos obseruatur. Vel dicendum videtur, quod huiusmodi mos gerendi pileū per duces, vel comites est introductus ex eo, quod sicut olim flamines gentiliū inter alios tanquam duces, & pastores suorum, portabant pileū, in quo erat desuper breuis virgula habens aliquid lanæ, vt dicit Albericus in suo Dictionario, in verbo, Flamines. ita hodie ille mos remanet nō solū apud Cardinales, Episcopos, & pastores, sed etiam apud Duces, & principes, quod gerūt pileū in quo est zona circumdans eum in signum dignitatis, & præminentiae inter alios. quia nō deferunt coronam quæ solum regib. competit. Et hoc quoniam in eo dignitatis gradu videntur esse duces in secularitate, sicut flamines in spiritualitate, vt inferius examinabitur.

De iure reperio, quod pileus lineus, seu sericus, est insigne hodie prohibitum clericis, vt ait glo. in cle. 2. de vi. & ho. cle. apud Græcos tamen sacerdotes deferere in signum dignitatis, vt dicit ipse Lucas in dicto loco. Tamen quo ad Duces, Cardinales, episcopos, protonotarios licet diuersimodē, est multum in vsu. Et sicut pilos tegit, stringit, & gubernat, ideo etiā videtur quod dux suos subditos tegere, & gubernare debet. Et est etiam insigne libertatis, quia magis debent esse liberi apud principem supremum, quā alij: quia antiquitus serui manumissi accipiebant pileum raso capite. facit l. vnica. §. sed & qui. C. de latina libertate tollenda.

Hic verò pileus istorū ducum designat præminentiam supra alios, & est in modū coronæ non erectæ, vt dixi, & tali insigni solent vti duces in signū excellentiæ, & dignitatis: quia excellentiorem, & digniorem gubernationem habent ceteris.

Isto etiā insigni vtuntur apud nos Præsidentes Parlamentorum, quia habent certum pileum ex nobili panno, rotundū, sederatum, vt ita dicam, & vulgo dicitur vng. mortier' (Cum graues illi debent esse) qui habet circumcirca vnā zonam ex panno aureo, & suprā pilos sericeos, & auratos, ad denotandum excellentiam illius status, & officij. Et

istud ornamentum seu insigne propriè dicitur faciale: de quo plenè infra in 7. parte, in 24. confid. in c. generalis est. in ver. tantum est infra.

Decima conclusio. Deueniendo amplius ad materiam armorum, & vnde originem habuerint, quæ hodie ita sunt in vsu apud nos. In qua dico, quod tria fuerunt iura apud antiquos, Agnationis, Gentilitatis, & Stirpis: sed nobiliorum fuisse videtur gentilitas, vt ex diffinitione Ciceronis apparet, eorum scilicet, qui imagines generis sui proferre poterāt. Inde Tranquil. in Vespasia. Flauia gens, inquit, obscura illa quidem ac sine maiorum imaginibus, sed tamen reipublicæ nequaquam pœnitenda. Vnde imagines pro nobilitate generis accipi saepe solent. Cic. de lege agraria significare volens nouum hominem, id est, nulla generis nobilitate commendabilem, consulem tamen factum, ita ad populum inquit: Quemadmodum cum petebam, nulli me vobis auctores generis mei commendarunt: sic si quid deliquero, nullæ sunt imagines, quæ me à vobis deprecantur. Idem in Pisonem: Obrepisti ad honores errore hominum, commendatione fumosarum imaginum, quare simile nihil habes præter colorem. Fumosas imagines appellauit Cicero antiquissimi generis stemmata. vt legi omnino debeat apud Iuuenalē. *Fumosos equum cum dictatore magistros.*

Hoc autem ius quæsiisse se ab ædilitate gesta, his verbis refert Cicero vltima in Verrem actione: Ob earum rerum laborem ac sollicitudinem fructus illos datos, antiquiorem in senatu sententia dicendā locum, togam prætextam, sellam curulem, ius, imagines ad memoriam posteritatisque prodendam.

Ex quo loco apparet, ex honoribus gestis imagines familiarum comparari, aut etiam retineri solitas esse. Vnde in principio legis agrariae: Et in hoc more positum, qui ritus, institutioq; maiorū, vt hi qui beneficio vestro imagines familiarum suarū consecuti sunt, eam primū habeant concionem, quæ gratiam beneficij vestri cum suorum laude coniungant. Quæ in oratione nonnulli aliquando digni maiorū loco reperitūtur. Pleriq; autē hoc perficiunt, vt tamē maiorib. eorū debitū eē videatur, vnde etiam, quod posteris solueretur, redundaret.

Qui autem ius gentilitatis, & maiorum imagines nullas habebant, hi terræ filij, & à sese orti, & homines noui vocabantur. Vnde Cic. in 7. epi. Cornelius quidem tuus familiaris summō genere natus, terræ filius. Summo autem genere natus, ab eo per ironiam dicitur. Et Persius: *Præsto est mihi Manius heres, progenies terræ.* Iuuenalis. *Vnde fit vt malim fraterculus esse gigantum.*

Hæ imagines etiam stemmata vocantur, vt per Satyricum. *Stemmata quid faciunt?*

Cereæ autem erant simulachra per armaria disposita. Vnde illud eiusdem:

*Totalicet veteres exornent vndiq, cere
Aeria, nobilitas sola est, atq, vnica virtus.*

Mos autē fuit olim Romā, vt imagines maiorum in funerib. ducerentur, ad gentilitatē ostendendā. id quod Cicero ostendit in secundo de oratore: Brute, quid scdes? quid anū illam patri nuntiare vis tuo? quid illis omnibus, quorū imagines duci vides? quid maiorib. tuis? De anu lunia agnata Bruti loquens, quæ funere efferebatur. Plin. lib. 35. c. 2. Apud maiores, inquit, in atrijs imagines erant, quæ spectarentur, expressi vultus singulis disponebantur armarijs, vt essent imagines, quæ committarentur gentilitia funera, semperq; defuncto aliquo totus aderat familiæ eius, qui vnquam fuerat, populus. Stem mata verò lincis discurrebāt ad imagines pictas. Tablina verò codicib. implebantur, & monumentis rerū in magistratu gestarum. Alia in forib. & circa limina animorum ingentium imagines erāt, affixis hostium spolijs, quæ nec emptori refringere liceret: quæ etiā dominis mutatis, domus ornamenta erant, vt dicit Plinius.

Proijs, vt opinatur Budeus, posteriora tempora insignia gentilitia habuerūt, quæ arma vulgō vocantur, quæ ipsa quoq; primū, vt simile est veri, virtutis præmia fuerunt, ac rerum præclarè gestarum decora. Quæ tamen gestantium nōnulli hodie atque etiam pleriq; moribus ac vitæ instituto hoc certè perficiunt, vt tantum maiorib. eorum honoris debitum esse videatur, vnde etiam quod posteris solueretur redundaret, vt Cice. dixit. haec tenus Budeus. in l. fi. ff. de orig. iur.

Ex quib. cognoscimus, vnde habuerunt originem insignia seu arma, de quib. præfens est quaestio. Nam etiā Alex. Magnus insequendo vestigia antiquorum, & prædecessorum, & volendo exaltare nomina Athletarū virtuosorum, & militū bene certantium, vt magis atq; magis animarentur ad decertandum contra hostes, & vt præmiarētur in honore sicut in præmijs: statuit consilio Aristotelis eius præceptoris donare, & tribuere militib. suis bene & validè certantibus & merentib. insignia, vexilla, & alia. Nam donis, & gratijs quis inuitatur ad bonū. notat Pet. de Anch. in cle. vnic. §. nos itaque. in fi. de reliquijs & veneratione sanctorum. Item blandimentis, & honorib. c. qui synccera. 45. dist. & c. quam pio. l. q. 2. notatur in l. 4. ff. de inoff. test. Item munerib. c. nimium. cum c. seq. & c. pe. 23. quæst. 4. facit l. i. ff. de iust. & in. ibi, bonos non solum metu poenarum, verum etiam præmiorum exhortatione efficere cupientes. concordat c. non vos. circa initium. 23. q. 5. Hinc ea ipsa hodie in vulgari nostro vocantur Cortes d'armes. Ex quo fit obseruantia, quod milites principis, & alij portant sua insignia seu arma, vt inter alios cognoscantur, maximè in bello, quum ibi intereunt cum eorum principe. facit l. stigmata, in his verbis. ad imitationem tyronum. de fabricen. lib. ii. c.

Vndecima concl. Arma seu insignia etiā ponuntur ad perpetuā hominū memoriam in multis locis, vt in sepulturis: vt habetur l. Macca. 13. c. ibi. Aedificauit Simon super sepulchrum fratris sui & fratrum adificiū altum visū, lapide polito retro & ante. Et statuit septem pyramidas, vnā contra vnam patri & matri, & quatuor fratrib. & his circumposuit columnas magnas, & super columnas arma, ad memoriā æternā: & iuxta armā naues sculptas, quæ viderentur ab hominib. nauigantib. mare. Et l. Reg. 31. c. ibi: Posuerunt Philisthim arma Saulis interfecti in templo Astaroth, corpus vero eius suspenderunt in muro Bethsan.

Vndecima concl. Non est dubium de iure, qd honor est portare arma, vchicula seu vexilla honoratorū, & suorum prædecessorum: tex. est in l. i. & ibi Io. de Pla. & in l. fin. C. de præpositis sacri cubi. li. 12. & in l. vnica. C. de honora. vehicu. li. ii. & dicit Bal. in l. generaliter. §. fi. C. de insti. substi. qd portare arma est honor, vt etiā satis patet ex supra deductis. Et sicut nomen decorat. §. sed nos. insti. ad Tertullianū. ita & hæc arma decorant.

Vnde hæc fuit causā hęc inferendi materiam armorum hoc est insignium, non armorum ad bella necessariorum, cum alibi de his dicturus sum infra in nona parte. vbi describā de arte militari: sed sic ponam quomodo laudantur & honorantur, aut laudari poterunt homines in armis, seu scutis, secundum quod in eis apponuntur metalla, colores, animalia, & alia huiusmodi, quæ dant auctoritatem, & honorem seu laudem in illis.

Et hæc materia armorum generat arma: quoniam vt dicit Ouid. *Bella mouet clypeus, deq; armis arma feruntur.* Quia de his saepe solet esse grandis quaestio inter nobiles, sicut videmus apud Ouidium. in 12. & 13. Metamorph. inter Aiacem, & Vlysem pro armis ipsius Achillis. dicam latius infra in 4. 8. conclusione.

Decimatertia conclusio. Donans seu legans pecuniam, vt fiat aliquod opus, puta templum, aedes sacra, hospitale, imagines, & c. nomen vel arma sua in eodem inscribere, ponere, seu depingi facere potest: nec debet abradi, seu deleri, etiam vt alterius arma ponantur. tex. in l. qui liberalitate. in prin. & in. ff. de op. pub. Notat Alberic. in l. legatam. per illum tex. in fi. ff. de admin. rerum ad euitatem pertinentium, facit tex. in l. fi. in fi. C. de statutis, vbi ait: sed eius cuius ad honorem petitur expensis proprijs statuarē collocari præcipimus. Quod intellige si donauerit spontè, & ex liberalitate: quia si coactus, vt sunt qui condemnantur apud nos ad emendas ciuiles, non possunt procurare, vt sua arma apponantur in dictis operib. publicis factis ex illa mulcta, per dictū tex. qui liberalitate. Amplia procedere, etiam si aliquam summam, & nō totam donauerit, quia talis donans etiam arma sua apponere poterit per dictū tex. in l. i. ff. c. vide infra in 21. concl. vbi amplius.

Aduerte

Aduerte tamen, quod ponentes arma sua in ecclesijs quas faciunt, aut in ornamentis, quæ donat ecclesijs, perdunt meritum, vt tenet Ge. in c. dua sunt. circa me. 45. dist. quæ refert, & seqtur Bernardus de Landriano. in c. dilecta. in apostillis ad Pa norm. de exec. præla. extra.

Decimaquarta consi. In sequendo doctrinam Bart. in suo tract. de insignibus & armis est, qd quædam sunt insignia, quæ competunt alicui ratione dignitatis, vel officij. Et sunt talia, quæ quilibet habens illam dignitatem, vel illud officium, portare potest: non tamen licet alicui portare nisi habeat illam dignitatem, seu officium, pro quo al lego glo. in verbo dignitatem. in c. vt apostolica. de priuilegijs. in 6. facit tex. in leg. 1. & ibi doct. C. quæ res vendi non poss. vbi habetur, quod vestes, insignia, vel arma, & colores ipsius principis, nemi nisi assumere licet.

Exemplificat Bar. in insignibus proconsularib. & legatorum, de quibus in l. i. ff. de offi. proconsularib. & legati. & l. sanctum. in prin. ff. de rerum diu. vbi proconsul insignia sua, etiam extra iurisdictionem suam, portare potest. Nam sex fascibus tantum utebatur. l. proconsules. ff. de offi. proconsularib. Et etiam legati Romani populi portabant verbenas (forte satureias secundum gl. in d. l. sanctum.) id est, herbas seu frondes sacras, ne violarentur à populo vbi mittebatur, & ratione illius insignis erant in custodia Romanorum, ita qd dicebantur sancti, prout sancti habentur, vt dicit tex. in l. fi. in prin. & de legationibus.

Similiter legati Græcorum ferre solebant, ne quis eos violaret, ea quæ vocantur ceritia, vt inq; tex. in d. l. sanctum.

Item archiepiscopus vt potest pallio in tota sua diocesi & provincia, vt dicit tex. in c. cum sis. extra de auctori. & vtu pallij. Sicut hodie videm⁹ in clientulis seu seruiensib. regijs, qd si offenduntur in exequendo mandata regia, habendo, & portando signum seu sententiam regium, quod portare debent p insigni, & sunt in salua guardia regis natiua, ita quod grauius puniuntur qui eos offendunt.

Exemplificat etiam Bar. in insignibus episcoporum, quæ si quis non habens illam dignitatē portet, incurrit in crimen falsi. l. eos. §. fi. ff. de fal. vbi habetur, quod portans insignia doctoratus, cum non sit doctor, incurrit in poenam falsi. Et idem dicendum est de quacunq; alia dignitate habente certa & distincta insignia, de quibus supra dixi in nouem primis conclusionibus.

Et dicta Bar. in hac conclusione sequitur Panor. in c. dilecta. in vlt. notab. de exce. præla. extra. Et Bonus de Curtili. in suo tract. nobilitatis, par. 2. vbi dicit, quod quædam sunt arma, seu insignia dignitatis, vel officij in vniuerso, vt episcoporum, doctorum, rectorum & similia, & talia solum deferri debent ab illis habentibus talem dignitatem aut officium, vt hic patet.

Quædam autem sunt arma, seu insignia singularis dignitatis, quibus vtuntur reges, principes, duces, comites, & ceteri potentiores. Quæda verò sunt arma priuatorum, siue nobilium, siue popularium, de quib⁹ particulariter infra amplè dicitur.

Decimaquinta conclusio erit de insignib. siue armis cuiuslibet singularis dignitatis (vt vidimus in quolibet rege, qui habet sua insignia seu arma. Nam Rex Franciæ vndecunq; sit, habet pro armis suis in campo azureo tria lilia aurea, & coronam supra erectam. Imperator verò habet Aglam nigram in campo aureo, & sic de singulis, prout infra dicitur, in 17. concl. de regibus Christianis, de Principibus Franciæ, & multis alijs.) Et talia nemini alteri licet deferre, seu assumere, vt tenet Bal. in l. i. C. quæ res vendi non poss. quia vt dicit, propter hoc videtur se parem facere sicut Lucifer, qui voluit se parè facere Deo, & ideo deiectus fuit de paradyso. Nec etiam suis reb. depingere. l. i. C. de his, quæ poenæ nomine, & in auth. de mandatis principum. §. pe. colla. 3. & in l. i. C. vt nemo priuatus, & c. vbi nō licet priuato apponere arma regis in sua domo. Dicit tamen ibi Albericus, qd vidit seruari, & quod quotidie seruatur contrariū. Ideo Bar. in dicto tractatu dicit, quod hoc intelligendum est principaliter, sed accessoriè potest, puta, in signum subiectionis supra ponere in signibus proprijs insignia regis, comitis, domini, seu principis sui, & hoc de consuetudine seruatur, vt ibi dicit Bar. & ita etiam tenet Bonus de Curtili. in suo tract. nobilitatis, in 2. parte. nu. 170. quod intelligendum modo non sit vilis persona, vt infra in 18. conclu. dicitur.

Sed vnde hoc quod videmus multos principes in Gallia, & Francia, qui vtuntur lilijs sicut Christianissimus Rex noster, & tamen soli regi fuerunt demissa coelitus pro scuto suo: etiam illi simul fuit demissum oleum sacrum pro vntione in eius coronatione fida, quod tamen alijs quam regi non competit. dicam infra ponendo illos, qui communitè in Gallia gestant lilia, ratione quorum videntur esse de maioribus, & magis honorari debent; cum magis approximent sua arma armis supremi principis, quanto magis sunt conformia, & in minori differentia, tanto magis sunt honorabiliora.

Aduerte tamē, quod si arma alicuius principis sint picta in aliquo castro in signum subiectionis, si quis tollat illa arma, dicitur tollere subiectionē domino, & sic per dominū puniri potest tanquam rebellis, nisi aliter appareat de alia causa delendi, vt dicunt Geminianus, & Cardinalis Alexander, in canone quæcunq; 30. distinct.

Decima sexta concl. Arma, imago, seu nomen principis in opere publico, vt in muris ciuitatis, & portis, in prætorijs iudicij, & domib. publicis, seu vniuersitatū, poni & inscribi debet, p text. in l. opus nouum. in fi. ff. de operibus publicis. & in l. i. qui iudices. C. eo. Quod etiam procedit in eo,

cuius pecunia id opus factum sit, per tex. in d. l. o. pus. sed non supra arma principis. Quia nec præsi dis liceret nomen vel arma superscribere seu supponere. l. nec præsidis. ff. eo. Cum in opere publico nulli iudicum licere debet sua arma apponere, inconsulto principe, aliàs reus maiestatis efficeretur. d. l. si qui iudices.

Contrarium tamen de consuetudine seruatur secundum Salicetum in d. l. si qui. & Albericum de Rosate in l. qui libertate. ff. eo. Nam hodie videmus, quod quando fiunt opera publica, gubernatores patriarum in Francia, vel iudices arma sua eis imponunt, sed sub armis regis, quod potest fieri, vt dixi in præcedenti conclusione. Dicit etiam text. in l. basilicam. C. eo. quod in basilica, quæ est domus regis, vel ecclesia sacra, non debent imagines seu arma alicuius pingi: quod intellige prout supra in 13. conclu. nisi expensis in toto vel in parte alicuius fuerit fabricata, quia tunc talis arma seu nomen suum in eadem inscribere, vel depingi facere potest.

Decima septima conclu. Arma principum distincta, & separata ab alijs ratione suæ dignitatis non solum non possunt tanquam propria ab alijs assumi, imò quod plus est, etiam non licet ea in domibus proprijs depingere, & assumentes ea & portantes incurunt & incidunt in crimen falsi, vt dixi supra in 14. conclu. Imò quod plus est, dicere quod assumentes propria arma supremorum principum, & existentes in patria subdita tali principi, incurunt crimen læsæ maiestatis: eò, quia talis assumit sibi honorem, & potestatem quam non habet. Per signum enim cognoscitur signatum. l. i. §. si intelligatur. ff. de ædil. edict. stigmata. & ibi Io. de Platea. C. de fabricensibus lib. 11. Tria enim lilia aurea in campo azureo, vt dixi, denotant insignia seu arma regis Franciæ. Idco si quis illa assumat pro armis, videtur se velle dicere regem: quapropter illi contradicere videtur. Omnis enim qui se regem facit, contradicit Cæsari. Io. 22. c. Cum enim quis in se accipit iurisdictionem aut potestatem ultra quam habeat, aut habere debeat, puniatur: vt dicit Lucas de Penna in l. i. in 10. & 11. col. C. vt nemo ad suum patrocinium suscipiat rusticanos. lib. 11. De isto scuto regio plura alibi dixi, scuto non insisto, licet adhuc aliquid de eo infra.

Sic erit dicendum in omnibus alijs scutis seu armis principum supremorum in suis regnis, principibus, seu dominationibus, vt est in imperio Romano, in quo est Aquila nigra, habens duo capita in campo aureo, quæ sunt arma seu insignia Romanorum Imperatorum, vt in fine huius conclusionis patet. Et fuerunt primò arma Iulij Cæsaris, quæ Aquila inter copias armorum in caput Cæsaris residens, duos coruos hinc atque hinc illi molestiam inferentes, morte affecit, quod cum summa omnium admiratione factum est. Hanc Louis alitem Poëtæ confabulantur, vario quidem colo-

re, quem Mercurio ascriptum ferunt, obductum quadam nigredine superfluo: quod cum aures animaduertissent, vi quadam belloq; dolis ac calliditate Cæsarem regnaturum vaticinati sunt. A quo tempore Imp. Romani pro armis ea Aquila vsi sunt in campo aureo sub colore nigro, vt præ tactum est.

Legi tamen, quod C. Marius (cuius Cæsar Imperator fuit fororius nepos) in secundo consulatu suo, qui septies consul fuit, Aquilam Romanis legionibus propriè dicitur: vt autor est Plinius lib. 10. c. 4. de qua in fine istius conclusionis. Sed ibi notat Plinius non ferè apud legiones Romanorum vnquam hybernatum in castris, vbi Aquilarum non fuerit iugum. Ex quo, vt opinor, adhuc hodie Aquila pro armis Imperij designata habet duo capita, sed quas significationes habeat, volens referre omitto: & de ea in finali parte, in 80. consid. dicitur.

Et licet color niger sit infimus inter colores, vt infra patet, in 66. conclu. Crederem tamen, quod inter Aquilas in armis apponi solitas, dignior sit aliqua nigra quam alterius coloris: eò, quia à minori, & potentiori portatur, & etiam quicquid accant alij, videtur hic color nobilior & dignior propter eius potentiam, & effectum. Nam licet de omnibus alijs colorib; possit fieri nigrum, ita quod nigredo extinguit, supprimit, & offuscet omnes alios colores, non tamen alij colores possunt ita delere, & extinguere nigrum, sicut nigrum delet, obscurat, & extinguit alios: & sic videtur esse maioris potentia, & effectus quam alij: propterea magis honorari, & maior seu dignior reputari debet.

Carolus Magnus tanquam Imperator & Rex Franciæ prædictis duobus armis simul iunctis in vno scuto utebatur: sed Aquila à parte dextra, Lilia autem à parte sinistra designabantur. De huiusmodi Aquila, latius infra in vltima parte.

Idem est dicendum de omnibus armis aliorum principum, vt in Anglia, vbi rex Angliæ habet pro armis tres Leopardos aurcos in campo rubeo: sed vnde hoc, nisi quia asserit se esse ducem Normanniæ (qui habet pro armis suis duos Leopardos) & ducem Aquitaniæ, qui vitur, & habet vnum: & hos tres simul copulat, seu accumulatur, & ponit, ratione regni. Et sic in Anglia qui vituntur Leopardis pro armis suis, cum aliquali tamen distinctione, videntur esse de domo regia, & sic digniora arma habere, & gestare.

Sic in Aragonia, vbi rex vitur pro armis quatuor palis rubeis, & armis quatuor aureis. Et ratione regni Castellæ, & Hispaniæ, vitur duobus Leonibus azureis, in duabus partibus scuti seu campi argentei, & in alijs duabus partibus, duabus turribus seu castellis aureis in campo rubeo.

Rex verò Cypri vitur pro armis, & habet in parte superiori dextra vnam crucem potèciatam auream cum quatuor paruis crucibus aureis in campo ar-

po argenteo, & in sinistra Leone rubeo in campo argenteo cotiffato, quatuor cotiffis azureis: & in duabus partibus inferioribus in campo argenteo duobus Leonibus rubeis.

Rex Nauarchiæ vitur tribus Leopardis azureis in campo aureo, & tantum est diuersitas in coloribus ab armis regis Angliæ.

Rex Portugalliæ vitur quinq; paruis scutis argenteis in campo azureo bordato bordatura rubea, & feminata turribus.

Rex Phrygiæ (quam Phrasiam vocant) vitur pro scuto campo argenteo feminato pluribus cordibus rubeis, & bordato ex bēda azurea quatuor petiarū.

Rex Siciliæ, & Ierusalem vitur cruce aurea potentata, cum quatuor crucibus seu croisetis aureis in campo argenteo: in parte superiori dextra, Lilia feminatis, seu insertis in medio partium superioris & inferioris: & ex latere sinistro partis superioris campo argenteo fessato tribus fessis rubeis in parte inferiori: ex parte dextra tigno seu cheurono rubeo in campo rubeo: & sunt hodie arma, quibus vituntur duces Lotharingiæ.

Rex Noruegiæ vitur tribus coronis aureis in campo rubeo, & istis armis utebatur Arthurus dux Britanniæ, licet quandoque sit vsus multò magis pluribus coronis aureis feminatis seu resperfis in campo azureo.

Rex Nauariæ habet in campo rubeo escarbunculum pometatum ex auro, & à certo tempore, ex quo descenderunt tales reges à regibus Franciæ, assument in duabus partibus lilia aurea feminata, & conspersa in campo azureo cum banda argentea tendente à sinistra ad dextram.

Rex Maioricarum vitur quatuor palis rubeis, & quatuor aureis.

Rex Poloniæ habet scutum rubeum quadripartitum in superiore parte dextra, & inferiore sinistra habet duas Aquilas argenteas, vnam in qualibet parte. In partibus verò superiori sinistra, & inferiore dextera hominem argenteum super equo argenteo.

Rex Hungariæ in campo argenteo habet quatuor gemellas rubeas.

Rex Hirlandiæ in campo rubeo habet Leonem argenteum.

Rex Hiberniæ habet regem aureum tenentem liliū in maiestate sedentem in campo nigro.

Presbyter Ioānes seu Ianus Rex Indiæ habet, vt fertur, crucifixū nigrum duobus flagellis nigris in campo aureo. De cuius dignitate, religione, seu deuotione, secta, & potentia, infra in finali parte, in 20. consid. in qua de nationibus Christianis locuti sumus.

Vt manifestius res liqueat, referenda est huc arbor, in qua præcedentia arma figurantur.

Sic legimus, quod certa sunt insignia diuersarum gentium, vt Romanorum Aquilæ, Scytharum

Fulmen, Filiorum Israël signum Thau, de quo infra 98. concl. Aegyptiorum Apis, hoc est, Bos. Sus Phrygium, Gemina rotæ Corallorum, Thraciæ Mars, Arcus & pharetræ Persarum, & ita de alijs, vt in arbore præcedenti patet. Deis attributa fuere etiam insignia, vt Fulmen Ioui, Tridens Neptuno, Framea Marti, Claua Herculi, & Baccho Thyrsus. Et ab Aquila, aquiliferi dicti sunt signiferi in Romana militia. Habuerunt & Romani quatuor alia signa, videlicet Lupos, Minotauros, Equos, & Apros, quæ singulos ordines anteabant: sed Marius ea in totum abdicauit, sola Aquila pro signo relicta: testis est Plinius lib. 10. c. 4. Scribit Vegetius, primum signum totius legionis esse Aquilam, quam aquilifer portat. Idem Draconarios appellat signiferos à Draconibus, qui per singulas cohortes ferebantur ad prælium. Franci verò vituntur in prælio pro signo Cruce alba: Burgundi, Cruce S. Andree rubea: Scoti verò alba: Angli, Cruce rubea contra Francos, & ros contra Scotos. Veneti Leone, Sueui Vrsu, Senenses Lupa, Neapolitani Asino onerato clitella.

Decima octaua conclu. Cum hodie arma in locum imaginum, quæ olim fiebant, sint subrogata, vt supra dixi in 10. conclu. ideo inferitur, quod sicut violator statuae, & imaginis principis tenetur criminis læsæ maiestatis. l. qui statuas. ff. ad legē Iuliam maiestatis. Lucas de Penna. in l. si qua. col. 1. C. de spectaculis. li. 11. & in l. prædia. C. de loca. p. d. ciui. & c. eodem li. 12. col. Ita etiam violator armorum principis tenetur poena criminis læsæ maiestatis: cum subrogatum sapiat naturam illius, in cuius locum subrogatur, vt habetur plenè per doctores. maximè d. meum lasonem, in l. si eum §. q. iniuriarum. ff. quis cautio. quod dicit esse verum idem d. meus ibi in dotabilibus, etiam si subrogatum in aliquo discreparet. & idem d. meus in l. possideri. col. 2. ff. de acq. pos. dicit habere locum etiam in correctorijs. Facit etiam, quia statutum extenditur ad subrogatum. glo. singularis in cle. & si principalis in verbo, principalis, in fi. glo. de rescripta. Bu. in l. placet. C. de sacros. ecclie. Ant. de But. in c. si, extra de consue. d. meus lason in l. i. col. 2. ff. de vul. & pup. dixi in conclusione consuetudinum ducatus Burgun. in gl. in verbo, interpretes. ver. 14. conclu. Et ideo etiam à simili, sicut non licet iuxta imaginis principis sordida signa apponere. d. l. e. si qua. ita iuxta arma principum non licet arma aut signa sordidorum hominum, & sic vilium personarum apponere. secus de armis nobilibus, vt infra in 25. conclu. incip. licet vasallus. & superius in 15. conclu.

Decima nona conclusio erit talis, quod duæ conclusiones præcedentes extenduntur in omnibus alijs dignitatibus principalioribus, vt in ducibus, marchionatibus, & comitatibus, habentibus ex antiquo aliqua arma, & insignia dignitati ducali, marchionali, aut comitali

mitali conuenientia, quoniam debent à pari iudicari, eò, quia tales dignitates habent iura regalia, maximè quando in eis succeditur prout in alijs dignitatibus, prout amplè dixi de ducatu Mediolani in Comment. nostrarum cõsuetudinum ducatus Burgũd. tit. Des successions des bastardz. art. 5. in consi. ibi posito, quo tenui, quod duces habent iura regalia. & ideo idem dicendum est in eis sicut in alijs principibus, de quibus ante dictum est.

Vigesima cõclusio est, quo ad arma nobilium. Nam certũ est, quòd nobiles ex origine, longa serie, & prosapia prædecessorum habent sua arma, & insignia, & communiter à tali tempore cuius initij memoria non extat. In contrarium, omnes nobiles seu gentiles homines, vt ita loquar, habent & gerunt sua arma & insignia distincta & separata, nec vnus pateretur, quòd alter portat arma sua, etiam si esset de sua familia, domo, & nomine, nisi cum quadam differentia quam habent inter se; quæ est videlicet, quòd primogenitus familie suæ domus, portet ea plana & integra sine aliquali distinctione, vel additione. Alij verò posteriores, quilibet cum quadam discrepantia. Et hoc de consuetudine quæ valet in his, vt in descendentes omnibus præterquam primogenito, velut in capite ponatur aliqua differentia, qua median- te ab alijs discernatur, & cognoscatur, vt in l. i. C. quæ res ven. non pos. & ibi per doct. & sic illa differentia siue signa inducta sunt per regni consuetudinem, & talis consuetudo tenet secundum Bar. in tract. de insignibus & ar. quæ consuetudo viget, & vsitata est in omnibus nobilium domibus regis Franciæ, vt tenet Guillelmus de Monteferrat. in tract. suo de successione regum, in secundo dubio. nu. 18. in fin. exemplificat in domo Dalbret, & domo Darual, & sic de singulis. Quæ insignia & arma licet sint omnibus & singulis de illa agnatione, etiam nobili, communia. l. vel quæ pater. in prin. & l. familiaria. ff. de religiosis, & sump. fune. tamẽ illa differentia de consuetudine inducta (cum de iure arma vni per diuisionem vel differentiam assignari non possunt. l. sepulchra. C. de religiosis, & sump. fune.) non est communis, sed potius singularis & diuersa, per quam vnusquisq; de illa agnatione dignoscitur, in qua linea descendentium de illa nobili agnatione sit. an in linea primogenitorum, secundogenitorum vel tertio genitorum, vt dicit ibi idem de Monteferra. nu. 20. Vt videmus apud nos, domini Trimolij habent tres Aglas azureas in campo aureo cum signo rubeo, quæ sunt integra, plana, & originalia arma illius domi, quæ primogenitus habet, & portat, nec licet alteri ea portare, etiam si sit frater, nisi eũ quadam distinctione, quæ sit multifariam, vt hic infra videre poteris, in 76. concl. & sic de singulis. Et ista sunt, & fiunt ad conseruationem agnationis & domus, in hoc quòd nemo assumat talia arma, nisi sit de tali

domo & familia: cum agnationis seu familie dignitas semp debet esse salua, vt plenè infra in seq. concl. & vt per istam differentiam in insign. & armis positam vnus de agnatione, vel familia ab alijs & singulis de illa agnatione dignoscatur, & discernatur, qd licet, vt nomini additur prænomen: vt in l. vnica. C. de mutatione nominis. faciunt notata in proœmio Clemen. in gl. & in l. 2. ff. de liberis & posthumis.

Sed quòd ignobilibus non liceat quouis modo arma, seu insignia solis nobilib. concessa, & inter nobiles vsitata deferre, dicam infra in 23. concl. in c. Non licet ignobili. Dixi remissiuè post Bonum de Curtili in Commentarijs nostris super consuetudinibus ducatus Burgun. tit. Des in fans de plusieurs listz. §. 4. in l. gl. in vers. additio. in fi.

Vigesima prima concl. Quæ dicta sunt hinc antè in principalibus, idem est in nobilib. ex antiqua prosapia habentib; in sua progenie & familia certa arma distincta ab alijs ratione antiquitatis domi. Quia tũc, si in patria & regione vbi sunt & morantur, possit eis esse dedecus, quòd inferior res minoris conditionis gestarent talia arma, ex quo eis prohiberi possit, ne talia portent, instante parte. Puta si in ducatu Burgũdiæ aliquis veller assumere talia arma qui non esset de domo, & casata, possit prohiberi à superiore: vt si quis veller assumere arma Trimoliorum (qui fortè à Timoleone duce Corinthiorum originem habuerunt: vel à Timoleo monte Lydiæ, vt in vlt. parte, in cõsideratione, quæ tractat de excellentia vinorum, dicitur) possit ab eis prohiberi, vbi non esset de parentela. & idem de ceteris magnatib. seu magnificis potentioribus & in nobiliorib. in vna patria. Quoniam alijs non licet portare talia arma, nisi sint de casata, & domo illorum, & si portarent aliqui, possunt prohiberi, quoniam ex hoc iniuriaretur, quòd inferiores qui non essent de eorum parentela, se tales dicerent. notatur in d. c. cum dilecta. extra de excessib. præl. imò dicit Bal. in l. 2. C. quæ res vendi nõ possunt. quòd si quis assumat arma, seu insignia alterius, qui eis longo tempore vsus fuerat, tenetur poena falsi, vt saepe allegatum, & comprobatum est supra. Ita etiam tenet Ioannes de Montolono conciuis, & contemporaneus noster in suo Promptuario iuris. in verbo, arma. Maximè si sit talis, qui in sua agnatione habuisset, vel conuictus fuisset, quòd vituperio & ignominia possit ex hac ratione prohiberi, argũ. l. minæ. C. de episcopali audientia. Et non solum principalis de casata potest talia prohibere, sed etiam quilibet alius etiam tertius, vt dicit Bar. in d. tract. de armis. arg. l. i. C. de his, qui potentiorum nomine titulos prædij assignant, & c. & ita no. in verb. titulos. & in auth. de mandatis principum. §. pe. coll. 3. Et facit ad hæc ratio Ange. de Perus. in consi. suo 79. & cons. 281. in pe. col. vbi dicit, quòd grauissimum, & iniu-

& iniuriosissimum est videre arma agnationis ad extraneos deuoluta.

Hinc est, qd domus antiquorum, in quib. sunt arma prædecessorum, & imagines, seu stemmata, de iure prohibentur vendi per tutorem & curatorem. Quoniam vt dicit tex. in l. quæ tutores. §. nec verò domum. C. de admi. tu. satis lugubre est, aut non videre maiorum imagines in domo propria fixas, aut videre reuulsas. Ratio depromitur. Exempla præcorum virorum honoratorũ nos animant ad eorum vestigia sequenda, quos solitos dicere legimus, cum solas maiorum imagines intueretur, vehementissimè sibi animum ad virtutè accendi: nec prudentissimis viris modicè succurrebunt effigies maiorum, cum titulis suis in prima parte ædium poni solere, vt eorum virtutes posteris non solum legerent, verum etiam imitarentur, & semper audire videantur poeticum illud dictum: *Et pater Aeneas, & auunculus excitat Hector.*

Et de Themistocle tradunt veteres, quæ ferunt stimulis virtutum agitarum, & ob id noctes inquietas exigentem: quæret quid ita ex tempore in publico versaretur, respõdissè: quia me trophæa Milciadis de somno excitat. Et dicit Laetan. li. i. Itaque homines eorum simulacra fixerunt, vt haberent aliquot ex imaginum contemplatione solatium. Et de materia amplè infra in 8. par. in 6. consider. ver. dicit tamen.

Hinc videmus, quòd si sint aliqui de aliqua familia, & casata antiqua, qui videant arma suorum prædecessorum depicta, aut aliàs insculpta in aliquo loco publico: si quis velit ea amouere & ponere sua de nouo, etiam edificando nouum opus, qd potest ei prohiberi per iudicem ex officio suo, ex quo non est licitum abraderè antiqua, & ponere noua: vt dicit Bar. in l. qui liberalitate. §. nec eius nomine. per illum text. ff. de ope. pub. Vbi refert contra religiosos, qui capellas seu capellanas defunctorum aliquorum antiquorũ fundatorum, vbi sunt eorum arma, attribuunt alijs nouis, quòd malè faciunt, vt etiam dicit Lud. Ro. sing. suo 474. & refert Ioannes de Terra rubea, in suo opere de vinea ecclesiæ: tract. 3. art. 6. in 8. conclu. super glo. in verbo, damnabilis.

Et ideo vidi, quòd cum in ecclesia Hedueni remoueretur quidam lapis magnus in modũ tumbar, vbi erant arma & imago domini quondã Dautigneyo, conquestus est dominus Gerardus de Vienna, dominus dicti loci, tam ea ratione, quia dominus ipsi loci Dautigneyo, quam ea ratione, quæ erat de agnatione illius prædefuncti, cuius arma ibi posita erant & insculpta: & fuit necesse, quòd in loco vbi construebatur capella noua, quòd arma antiqua ibi reponerentur cum nouis, quòd & æquum fuit, prout probat text. ad hoc expressus, quem etiam ad hoc allegaui in l. fi. §. si quis. ff. de ope. pub. Ad qd facit tex. in l. si quãdo. C. eo. vbi habetur: quoties opus publicũ vt palatiũ, aedes sacre,

vel porricus, reparatione indigerint: licitum est imagines, statuas, inscriptiones nominum, vel arma quoruncunq; deponere: sed resectis ædificijs, vnaquæq; remota reportari, & proprio loco de nouo collocari debent. Sed in re priuata vendita, licitũ est emptori rei emptæ arma sua apponere, & alia si quæ sint affixa remouere. facit, quia satis absurdum est origine rei sublata, eius imaginem derelinqui seu remanere. tex. in l. vnica. §. i. C. de latina libertate tollen.

Ex dictis tamẽ Bar. in prædicto tra. in 2. col. sublimita istud dictum præcedens, s. de portu & delatione armorum, nisi essent exteri, seu ita de longinquo, vt esset talis distantia de vno loco ad aliũ, quòd primus lædi nõ posset. puta si Italus assumat arma Theutonici, vel Anglici & econtra, vel Italus arma Hispani, certè, vt dicit Bart. in hoc non videretur generari præiudicium, nec scandalum inter eos. & dictum Barthol. sequitur Panorrit. in c. dilecta. de excess. præl. & amplè infra in 48. conclu. Et ideo ex quo in his, in quibus quadam facultate quis occupat sibi vsũ, nõ licet quæri, nisi ex magna causa. l. pe. §. sunt autem qui putant. ff. ne quid in loco publico. Vel nisi etiam essent ita antiqua arma, quòd amplius dici nequeat, quòd sit aliquis in patria de familia illorũ, qui talia arma antiquitus portabant, & deferebant, vt sunt quædam ex antiquis armis nouem heroum, qui dicuntur in vulgari, Leus neuf preux. quorum tres erant Iudæi, s. Iudas Machabæus, Iosue, & Dauid. Tres gentiles, seu pagani, Hector, Alexander Magnus, & Iulius Cæsar: & alij tres Christiani fuerunt, Carolus Magnus, Arthurus, seu Arthusius de Britannia, & Gaudfredus, seu Godofredus Billonius: quorum quidem arma infra in 28. conclu. videre poteris. Item vt sunt arma militum (quos mensæ rotundæ vocant) qui fuerunt numero centum, & septuaginta, qui omnes portabant arma diuersa, vt vide ripotes in quodam volumine, seu Romantio, qd vulgari nostro dicitur & intitulatur, Gyrõ le courtoys. in prin. Et si quis velit videre, aut habere diuersitatem armorum, recurat ad illum locum. Maior tamẽ diuersitas erat in turri Dauid. de qua Canticorum 4. c. Cum in ea erant mille clypei pendentes. de qua infra in 59. conclusi. ver. quandoque.

Vigesima secunda conclu. In casu in quo oēs, & maiores & minores comprehenduntur, & est interesse, quòd potest contingere vnũ quemque in casu, scilicet quando quis odijs plenus, cuius vitæ multi insidiantur, assumeret arma seu insignia hominis quieti & pacifici, certè illius interest, & poterit facere prohiberi, si vituperosè portat, vt dictũ est, multo fortius potest peti prohibitio, ne ex hoc propter vnionem armorum alijs pro alio occidatur vel iniurietur.

Item dicendum est, si ex hoc pudor primi aliquo

qui eum soluat occurreret: vt recitat Guiliel. Benedicti in sua repe. c. Ray. in ver. Ray. de Clera. nu. 25. de testamentis, & ibi reprehendit illos qui neglecto honore patris, se filios bastardos magnatū dicunt, vt illorum nomen & arma eis nō debita occupent, de quo vide ibi plura exempla.

Et ita vt magis communiter videmus, assumētes de nouo arma, assumunt ea quæ magis suo nomini, aut cognomini approximātur & cōueniunt propter conformitatē, alludendo ad vocabulum cognominis, vt nomina sint cōsonantia reb. vulgato §. est & aliud. in fi. de don. & siquidē data sunt ab antiquitate nomina significatiua à parte rerum, vt Petrus, quia firmus vt petra. tex. & ibi glo. in anth. de defen. ciui. in prin. col. 3. & Lucius Lucillius, & Lucullus à luce. Puta si quis cognominetur de quercu, assumit pro armis quercū, vt in Papa Iulio II. qui dicebatur de Rouere, & assumpsit pro armis quercum. Et rouere in vulgari Italico, est quercus. Et illi qui vocātur de castro, aut castello, sumunt castrum seu castellum: qui verò cognominātur de Loup, accipit lupum, & sic de singulis. Et licet propria nomina ad placitum imponantur, appellatiua tamē ab aliqua proprietate imponi solent, vt dicit Bal. in proce. instituti. allegans. l. si quis in fundi vocabulo. ff. de leg. I.

Sicut videre est multas familias Romanorum cognomina assumpsisse à leguminibus, & ab ea re quam optimē sererent, vt Fabij à faba cognominati, Cicerones à Cicere, Lentuli seu Lentini à Lente, Pisones à pīso, & sic de huiusmodi. & vt ait Plinius, fuerunt ab arboribus cognomina antiq̄s, vt Frondicio, qui præclara facinora Vulturum transtans fronde capiti imposita aduersus Hannibalem edidit. Item Cornutus ait: Q. Cincinnatus cum suum agrum & araret, & fereret, dictatura ei à populo Rom. delata est. Qui contra Samnites profectus victor extitit, qui à terendo, Scranus appellatus est. A pinfendo Pillumus, qui primus pinfendi frumenti vsum inuenit: & pilum, id est, instrumentum aptum ad terendum. Item ab herbis vt Lactucini, à lactucis dicti. Item à piscibus, vt Muræna, quod fuit cognomē viri Romani, ab eo pisce deductum. vnde Ciceronis extat oratio pro Muræna. Item Orato, quod cognomen fuit Sergij viri Romani, quod ab hoc pisce sortitus est. Cognomina etiam, vt inquit Varro, habentur à maiori & à minori pecore. A maiori, vt Equitius, Taurus. A minori, vt Saprilius, Scropha, Portius, quod cognomen fuit Catonis Censorij, à porco tractum. Quidam etiam à vestimento, vt Antoninus Caracalla.

Et assumeudo antiqua arma (puta duos leones aureos eleuatos, se inuicem respiciētes in campo rubeo quæ fuerunt arma Hectoris. Lyram auream in campo rubeo, quæ fuerunt arma Danidis. Tres pīttacos virides in campo aureo, quæ fuerunt arma Iosue. Draconem rubeum in campo argen-

teo, quæ fuerunt arma Iudæ Maccabæi. In campo azureo regem in folio maiestatis sedentem aureum, quæ fuerunt arma Alexandri Magni. In campo azureo tres coronas aureas, quæ fuerunt arma Arthuri) non potest quis reprehendi, nec ab aliquo prohiberi, cum nunc nō sint aliqui de parentela illorum, & ita de alijs similibus, de quo latissimē infra in 48. conclusione.

Vigesimanona conclusi. Si quis impediatur, ne arma sua aliquis ponat in loco, in quo ponere potest, non patiendo eidem honorem decerni, qui decerni potest, non tenetur actione iniuriarum, vt est text. ad litteram, in l. iniuriarum. l. §. si quis. de honoribus decernēdis alicui passus non sit decerni, vt puta imaginem alicui, vel quid aliud tale, puta arma. ff. de iniurijs. quamuis, vt dicitur hoc contumeliæ causā faciat. Intellige si fiat impedimentum antequam sint posita. sed postquam fuerint posita in aliquo loco: si amoueantur, credo actionem iniuriarum esse ortam. Quoniam turpius eijcitur, quam non admittitur hospes. tex. in c. quemadmodum. §. alioquin. de iniurijs. extra. Ex quo dixi in casu emergenti, de quo infra 49. conclu. in fi. cum esset inter duos dominos contentio de quadam ecclesia, in cuius iurisdictione esset, & quis illorū facere deberet zonam lugubrem, seu funebrem in dicta ecclesia: quod ex quo vnus superstes abradere fecerit zonam lugubrem, quam filij alterius prædefuncti fecerant fieri, p̄scriptura eorum patris, quod in hoc tenebatur actione iniuriarum. Quia non solum non passus est honorem decerni, sed decretum tulit, diminuendo eius dignitatem, quo casu tenetur actione iniuriarum, vt est gl. in d. §. si quis. in verb. quid faciat. Idem dicendum est de eo, qui arma alicuius iam in aliquo loco depicta deleuit, aut abrasit, quoniam hoc casu tenetur actione iniuriarum, si talis, qui illa posuit, non poterat prohiberi illa ibi ponere, quoniam si potuit prohiberi per alium: videtur quod si ponat sine eius autoritate & licentia, possunt per dictum, qui prohibere potuit, aut eius mandato, deleri, & abradi. Quoniam ex quo per illum text. in d. §. si quis. potest impediri ne vtatur honore, & ne honor sibi decernatur: ita quod non potest hoc casu teneri actione iniuriarum. Multo ergo fortius si qs vtatur honore non sibi debito, potest talis honor impediri per illum cui præiudicatur in honore, puta in appositione imaginis in vno loco, vel alicuius alterius rei ad honorem tantum, vt est in appositione armorum.

Et ideo dic, quod si quis in re litigiosa ponat, aut pingere faciat arma sua, possunt ab aduersario deuastari, excidi, & arripi, per tex. in l. 2. c. vt nemo priuatus titulos prædij suis vel alienis imponat, vel vela regia suspendat. & ita tenet Vincen. C. caut. in quodam tract. quem fecit de factis Principum. in c. de autoritate ecclesie. fol. 5. sed pro hoc vltimo dicto allego formaliozem text. in l. 1. etiam

etiam in l. 2. c. vt nemini liceat sine iud. autor. signa impri. rebus quas alius detinet.

Trigesima concl. Non solum habens proprietatem in aliqua re arma sua potest facere pingere, sed etiam vsufructuarius in re in qua habet vsufructum. l. æquissimum. §. sed si ædium vsufructus legatus sit. Nerua filius, & lumina immittere eum posse, ait. sed & colores, & picturas, & marmora, poterit, & sigilla: & si quid ad domus ornatum pertinet. & no. ibi sigilla. ff. de vsufructu. & ibi Ang. de Peru. & Flo. Quia per hoc non efficitur deterior conditio rei, neq; mutatur eius substantia, quoniam aliàs secus esset, vt l. monumentorum. c. de reli. & l. repeti. §. rei mutatione. ff. quib. modis vsusu. vel vsu amittatur. Ex quo dixi in casu emergenti, quod vidua post mortem mariti, quæ habet donariū in aliqua domo, seu in aliqua terra, & Signoria, potest ibidem ponere arma sua, prout eius maritus fecisset eius vita comite: sed tamen zona funebris in ecclesia pro ea fieri non potest. arg. d. l. monumentorum.

Trigesima prima conclu. est circa merchas, & insignia mercatorum, & artificū. & hoc casu dicendū videtur, quod vnicuique liceat tales merchas, seu signa portare, & habere. Quoniam talia sunt ad recognoscendas res suas & opera sua, seu artificia. vnde not. Bald. in aut. dos data. in magna lectura. c. de do. ante nu. quod ballæ mercatorū recognoscuntur ad signum, sicut supra dictum est in 28. concl. quod nomina sunt inuenta ad cognoscendos homines. c. de ingenuis manumissis. & §. si quis in nomine insti. de lega. Et licet vnicuique nomen suū mutare, & accipere ad placitum, dum modo absit fraus. l. vni. c. de muta. nomi. ideo videtur quod etiam signum, seu mercham mutare potest. De mutatione tamen nominis, vide Gem. in proemio sexti. in 3. col. & Angelum in d. §. si quis in nomine. & per Doctores in d. l. vnica.

Sed quid de armis, an liceat ea variare, & mutare pro libito? videtur quod non: quia vt sepe dictū est, bonum est argumentum de nomine ad arma. Modo sic est, quod mutatio nominis videtur prohibita, vt in l. 1. §. qui in rationib. ibi, vel rem amouerint. & l. falsi nominis. ff. de falsis. & l. Titio, in prin. ff. ad mun. ideo nec arma mutare licet. Facit, quia nemini licet titulū semel assumptum variare, saltem sine scitu principis. ex ratione. l. eos. §. qui se pro milite. & ibi Bal. ff. de fal. Item mutatio nominis non fit in imperatore, vt tenet Bald. in proce. Gregoriano. col. 1. igitur nec in alio inferiore permitta esse videtur, cum dicat se dominū in terris, & eius dignitas alta est, vt per Bald. ibi. Item notarius non debet mutare nomen, nec signum, vt in proxima sequenti consideratione dicitur. In oppositum facit: quia quis dum dignitatem apostolatus assequitur, mutat nomen proprium primæ impositionis, vt tenet Bal. vbi supra. & illa mutatio dicitur gratiosa, adcirco variatio armorum

est licita. Ideo dic, quod sicut nomina bona possunt mutari, dum modo illa mutatio non sit calumniosa, captiosa, ignominiosa, & fallēs: quia tunc prohibetur tanquam etiam gloriosa, iuribus pro prima parte allegatis. Sed illa est licita, quæ damnum, fraudem, & deceptionem alteri non inferat, nec inferre potest, vt dicit ibi Bald. in col. 2. & pro vtroq; casu est tex. in d. l. vnica. c. de mutatione nominis.

Trigesima secunda conclusio erit pro limitatione prædictæ conclusionis, quæ fallit multis modis. Primò quando interesset multis seu cōtingere posset ex hoc interesse multorum: quod fieri potest, quando esset quidam faber expertus, & bene famatus, qui in gladijs suis seu alijs operibus aut artificijs facit certa signa, vel mercham, ex quibus opus talis magistri, seu artificis esse cognoscitur, & laudatur, vt per hoc tales merces melius vendantur, & auidius emanant.

Et ideo dicunt Bened. in d. suo tract. armorum, Pan. & Pet. de Anch. in c. dilecta. extra. de excess. prælat. si alius faceret tale signum, posset prohiberi, quia ex hoc commune bonum, seu res publica læderetur, & decipi posset. Acciperetur enim & emeretur opus vnus (vt sepe fit) pro opere alterius. ar. l. 1. c. de latina liber. toll. & c. à nonnullis. extra de Iudais.

Itud exēplificari potest in multis, maximē tempore nostro in quodā fabro cultellorū, qui dicebatur Vauldoire, qui vtēbatur certo signo pro sua mercha operi suo imprimenda. Nam si alius vsurpasset illud signum, potuisset ille, & quilibet alius de populo cōqueri, & ad preces illorum per Iudices prohiberi eidem vsurpanti, potuisset etiā cæteris ne tali signo vtentur, quod & factum fuit.

Sic etiam in oppido Belnensi, vbi erat quidam faber balistarum laudatissimus, & ingeniosus, qui cæteros in operis sui dignitate excellebat. Nam si aliquis signum suum accepisset, potuisset ad iustitiam illius, aut alterius de illo loco prohiberi, ne quisquam alius vsus fuisset, & sic de singulis faciunt ad prædicta, quæ rērigi infra in 34. conclu.

Sicut videmus in Burgundia, dolia vinorum sunt diuersa, & distincta ab alijs totius Gallie: ita quod nulla prouincia est in Gallia, quæ vtatur dolijs, seu vasis vinarijs ad mensuram, & sub forma, & modo quib. fabricantur in vrbe Belnensi, & in tota Burgundia.

Altrifiodrenses tamen ad æmulationem voluerunt facere similia vasa, & dolia, vt carius, & citius venderent eorū vana, & pro vinis Burgundie, quod tamen fieri non potuit, nec debuit. Et ideo super hoc pendet processus Parisijs (vt audiui) Et pro certo iuste possunt, & potuerūt Burgundi impedire, & conqueri, ne fiant neq; fierent dolia ad vsum vinorum ad instar suorū propter excellentiam vinorum Belnensium, & totius Burgundie,

quia aliàs euenire posset, quod alia vina venderentur, & exponerentur venalia pro vinis Burgundia, & diffamaretur, seu minueretur fama, & celebritas vinorum ipsius Burgundia, etiam decipi possent multi emptores: ideo interesse tam publicum, quam priuatum considerandum est.

TRigesima tertia concl. erit pro secunda limitatione antedictae conclusionis, quae fallit secundò in signis quibus vtuntur Notarij, qui semper vno signo vti debent, & mutare non debent, nec nomen, aliàs tenerentur de falso. Bal. in l. comparationes. col. fi. C. de fid. inst. & in l. cōst. C. & Lanfran. in c. quoniam. ver. instrumenta. col. 2. extra, de probationib. Quia nullus potest assumere signum alterius notarij, nec eo vti: & si id faciat, incidit in crimen falsi. notatur in l. nemo. quae est l. fin. §. nec calidis. C. de accessorib. in §. item Lex Cornelia. inst. de pub. iu. & in authen. de instrum. cautela, & fide. §. oportet autem. & quod ibi no. col. 6. vbi si quis signum alterius accipiat, potest prohiberi. ita etiam tenet Ioan. de Platea. in l. stigmata. C. de fabricensib. lib. 11. quia aliquando posset diffamari primus signans tali signo, si secundus non bene vteretur eo. art. d. ca. dilecta. de exce. prael. extra. Et ibi Berna. de Landrino in apostillis ad Panormitanū allegans Bald. in sua disputatione, quae incipit, accusatus de vi turbatiua.

TRigesima quarta conclusio erit pro tertiā limitatione praecedentis conclusionis in ordine 31. quae fallit tertio in signis quibus vtuntur fabricatores omnium rerum: quoniam etiam tales possunt ad requestam eorum inhiberi facere, ne alij illo signo vtantur, vt supra dixi in concl. 32. Quia si sit bonus faber, pictor, aut textor, & alius qui nō esset ita peritus in arte, vteretur suo signo, posset ille bonus artifex, qui primò vtebatur tali signo, diffamari in opere suo. Eius enim interest ne alius imperitus artifex tale signum assumat, ne confusio operum inducatur, & sic esset primi boni, & periti artificis diffamatio, vt etiam tenet Bal. in l. 2. C. quae res vend. non pos. & dicit Bal. in c. 4. col. 2. de iureiu. quod vnus mercator non potest apponere signum alterius mercatoris in ballis.

Idem etiam dicit Guillelmus Benedicti in sua repet. ca. Ray. in ver. Raynutius de Clera. num. 59. de testamentis in hospite tenente diuersorium, seu hospitium. qui si primò acceperit signum aliquod, seu inter signum, potest prohibere ne in illo loco alius accipiat illud: quia sua interest si in illo loco, seu ciuitate vbi habet tale signum, vel quia forte propter eius famam, & diligentiam seu prouidentiam, cuncti viatores, & hospites ad ipsum eurrerent, & nunc diffamaretur, saltem fama talis hospitij diminueretur, si alius non aequè idoneus, fidelis, & seruitialis inter signum illud assumeret, quod non est tolerandum in prauidicium primi occupantis, & habentis tale signum, seu inter signum.

Vel quia fortè vnus mercator, vel alius artifex habet in sua domo ex praescriptione aliqua insignia, quibus semper sui praedecessores vti fuerunt per triginta annos, & vltra, vt dicit Bal. in l. 1. quae in c. fucandae. in fin. C. quae res vendi non possunt. quem ibi vide pro materia. & facit pro hoc l. monumentorum. in fi. C. de relig. & sum. fu. Et praedicta intelligo vera, nisi esset magna distantia loci de vno intersigno ad aliud, aut vnus vicus multum distaret ab alio, quia tunc in illis vicis longè distantibus etiam in eadem ciuitate saepe similia intersignia (vt Parisijs) videntur esse appensa, licet plerunque in aliquibus differant vt vnum fiat paruum, aliud magnum, vel cum aliqua dissimilitudine, & discrepantia. pro quo faciunt dicta infra in 3. conclusione.

Et ex hac conclusione infero, quod cauere debent aduocatus se subsignent scripturis factis per procuratores aut alios aduocatos imperitos. Quoniam ex hoc si deueniant ad manus expertorum, & doctissimorum virorum, posset eorum fama attenuari: quia in his inspicitur signum aduocati se subscribentis, quod malè obseruant aduocati Heduenfes, qui vt plurimum subsignant scripturas per procuratores factas. quod tamen semper facere renui, & vidi multos in hoc decipi, & poenitere, cum eorum scripturae declarabantur inadmissibiles, inciuiles, impertinentes, ineptae, & nullae, quod in eorum dedecus redū dabat, ex quo non cogitauerant, nec illas fecerant. Cauent ergo de cetero ne signa eorum talibus scripturis apponant, nisi ex fontibus proprijs processerint, & facit, quia inciuile est (nisi tota lege perspecta) de aliqua particula eius proposita iudicare, vel respondere. l. inciuile. ff. de leg. facit etiam l. de his controuersijs, in his verbis, inspectis cognitisque verbis testamenti. ff. de transacione. & plerunq; principium per finem corrigitur. l. si tibi. in fine. ff. si certum petatur.

Et ampliando praedictam fallentiam videtur, quod apponere signum alienum, seu mercha alienam, in rebus suis sit prohibitum. l. 1. C. de nauibus excusandis. lib. 11. imo quod perdatrem suam. d. l. 1. & l. sacrilegij. §. qui cum. ff. ad legem Iuliam pecularis. cum alijs allegatis per Lucam de Penna. in l. stigmata. C. de fabricensib. lib. 11. Et sic vnus mercator non potest nec debet apponere signum alterius mercatoris in ballis suis, vt dictum est hic ante.

TRigesima quinta concl. erit de insigni, in signo, seu mercha mercatoris, an probet. Ioan. de Platea. in d. l. stigmata. & Guillel. Benedicti in d. rep. c. Raynutius. in ver. Ray. de Clera. de testamentis. dicunt, quod talis mercha sufficit ad probandum rerum dominium. facit c. displicet. 23. q. 4. ibi, & vos oues Christi estis, characterem dominicum portantes, secundum Lucam de Penna in d. l. stigmata. Eius enim res esse videtur, cuius signo

igno signata est l. quod si neque. §. fi. ff. de periculo & commodo rei venditae. & c. si iudex. de sent. exc. in 6. Ad idem bene facit. l. que est. l. c. quod quidam. in fin. & 23. q. 7. c. quemadmodum. de consec. dist. 4. c. postea signatur. 24. quae est. 2. c. sanè profertur. extra de voto magna. & c. fin. ibidem. & Ezechiel. c. 9. Transi per mediam ciuitatem, & signa Thau. super frontes virorum gementium, & dolentium super abominationibus quae fiunt in medio eius. Et Luc. 20. Ostendite mihi numisma census. At illi obtulerunt ei denarium. Cuius habet imaginem, & inscriptionem? Et respondentes dixerunt: Caesaris, & ait illis: Reddite ergo quod est Caesaris, & c. Et Gene. 4. Posuit Dominus signum in Cayn. Ad idem Exo. 12. quod verum dicit esse: Lucas de Penna si probetur impositio mercha. l. 3. C. de bonis vacantibus. lib. 10. & d. l. quod si neque. Quod videtur etiam esse verum, quo ad possessionem, & dominium, art. d. l. 3. & l. monumentorum. C. de relig. & sum. p. fin. & facit quod notatur in c. quanto. in gloss. in verbo, patris. de iureiu. extra. & in l. vnica. C. de nautis Tyberinis. lib. 11. Ita dicit Lucas de Penna in d. l. stigmata. & dixi in meo monologio, in verbo, mercha mercatoris. Dicit tamen Bald. in authen. dos data. C. de don. ante nup. quod facit tantum praesumptionem, vt in ballis mercatorum, si quod facit praesumi esse illius cuius est signum. De impressione armorum, inscriptione nominum, & imaginum an probent, vide infra in 55. conclusio.

TRigesima sexta conclusio circa vtilitatem armorum quae quis habet à Principe versatur: de quibus supra in 27. concl. in c. circa populares, an plus prosint & an afferant aliam vtilitatem, quam si alius ea non habeat à Principe. In quo cōcludit Bart. in suo tract. de armis, quod magis prodest, & magis releuat habere arma à Principe, quam à se ipso, in multis.

Primò, quia est maioris dignitatis, sicut dicitur in testamento facto à Principe, vt in l. omnium. C. de testa.

Secundò, quia non possunt prohiberi ab alio illa portare, l. 2. C. de iureiu. & ff. de mino. 25. annis. l. minor autem magistratus. in princ. & §. 2. qui tex. bene facit cum dicat, quod aduersus sententiam Principis non admittitur quis ad petendam restitutionem in integrum, cum solus Princeps restituat aduersus suam sententiam. Quia nullus eo maior sit, l. de precatio. ff. ad legem Rhodiam. de iact.

Crederem doctrinam Bart. in hoc esse veram, dummodo Princeps non concessisset ei arma alicuius magnatis, seu domus, aut casatae antiquae: quia tale priuilegium concessum à Principe, intelligitur sine prauidicio tertij. tex. in l. 2. §. merito. ff. ne quid in loco pub. & l. 2. C. de prec. impe. offe. Ideo si Princeps concederet arma alicui no-

ua, quae quis non solitus est habere, nō potest prohiberi. Secus si solitus esset portare aliquis, & gesta re à tempore immemoriali: quia tunc posset querelare talis de suo interesse, & quod Princeps non intellexit illud fecisse in prauidicium illius: & sic ad instantiam illius prohiberi, nisi Princeps diceret, Non obstante, & cetera. quia tunc Princeps posset concedere. ar. notato. in l. fi. C. si contra ius vel vtilitatem pub.

Tertio, quia si duo assumpserint eadem arma, seu insignia, nec de prioritate nec posteritate appareat, praefertur ille qui à Principe habuit. l. si duas. in prin. ff. de excu. tuto.

Quarto, quia si in exercitu esset, vel alio loco, & quaeretur quis deberet praecedere, debent praeferi illius arma, quae à Principe sunt concessa. l. fi. ff. de albo scrib. l. 1. C. de consulib. lib. 12. c. per tuas. extra de maio. & obed. & ar. d. l. si duas. in prin. ff. de de excu. tut. Et dixi in pluribus locis, quod inter eiusdem qualitatis pares, semper praefertur, qui à Principe honoratus sit, seu a quo munere donatus sit. rex est ad hoc in l. restituenda. in fi. C. de aduo. diuer. iud. & merito illis est deferendum cum ratio priuilegij sit habenda. l. 3. ibi, nisi quis priuilegiatus veniat. ff. quod cum eo, qui in alie. potest. & c. Et sic intelligit Bar. praedicta procedere ceteris parib. scilicet quod aliàs illi qui habent arma, sint aequalis dignitatis, aliàs praeferrī debent arma illius qui esset in maiori dignitate, arg. l. superius allegatum, & quae ibi notantur, allegata tamen text. expressum in l. 1. ff. de albo scrib. Exemplifico, si aduocato fiscali alicuius alterius prouinciae in Burgundia Princeps daret arma hodie, & ego cras assumerem propria autoritate: cum vterque sit aduocatus fiscalis, & sic parit dignitatis, ille, qui haberet à Principe praefertur. Sed si Cancellarius Franciae assumeret sibi arma de nouo hodie, & Princeps hodie mihi concessisset, non essem propter hoc praefereendus, imo ille, qui est maioris dignitatis, vt latius infra dicitur in 49. conclusio.

Et ideo cum arma donata à Principe maiore autoritate praestent, & praelationem, quam arma sumpta propria autoritate, nō mirum si Bar. gloriabatur in hoc, quod arma sibi fuerant concessa à Carolo III. Impe. qui sibi donauit, & ceteris de sua agnatione Leonem rubeum cum caudis duabus in capto aureo portare, vt dicit in d. suo tract. & dixi supra in d. 37. concl. vbi de materia.

TRigesima septima conclusio, attingendo materiam circa transmissionem armorum ad successores, est, quod arma vnus domus, familiae, vel casatae remanent, & transeunt integraliter ad filium primogenitū tanquam digniorem: qui quidem illa debet, & potest portare in tegra, plana, sine aliqua additione, vel diminutione, vt infra dixi in 76. concl. Eo quia primogenito debetur honor in omnibus, cum praefertur ceteris, & in mēsa, in oblationibus, & alijs multis de quibus infra

in 5. parte, in 41. consideratione. & portare arma est honor. vt saepe repetitum est supra. & dicit Bal. in l. fi. C. pro socio, quod arma, & nomē nobilium remanent apud principalem domus. Cum in illo tanquam in capite splendor geniturae sit & permaneat, argu. l. cum scimus. in fi. C. de agricolis. & censu. lib. ii. quem allegat Vincentius Cigault in suo tract. de potestate ecclesiae. Cum deterioris conditionis non sit quam pater. l. cum satis. C. eoti. & lib.

Trigesima octava concl. Arma sunt tantae virtutis, quod transunt in successores vnus domus, seu agnationis. l. familiaria. cum l. seq. C. de religio. & sumpti. fune. & hoc secundum prioritatem gradus, vt in successione aliarum rerum. de quo inferius in 76. conclu. in fin. & amplē Guil. de Montferrat in tract. de successione regū, in secundo dubio. nu. 19. & supra in 20. conclu. Facit, quia filius familiam sequitur & agnationem patris. §. primo. ibi, quia qui nascuntur, patris non matris familiam sequuntur. institutio. de legitim. agna. tutela. concordan. tex. in cap. 2. & ibi gloss. in verbo, potestate. extra de conuersi. infidelium. & sic de iure à patre, & non à matre denominari debet. Item filius sequitur conditionem patris quo ad originem. Item sequitur patrem quo ad dignitatem, & honores. Item nationem patris, vt probat, & tenet Guil. Bened. in sua rep. c. Ray. in prin. de testamen.

Trigesima nona concl. Si sint plures successores, ad proximum transunt arma integra sine diminutione. Ad sequentes verò cum aliqua diminutione, aut cum appositione, seu additione alicuius rei, sic quod possint discerni ab armis principalibus. integris, & planis. Sed quomodo hoc fiat infra dicturus sum in 76. conclusio.

Et dicit Bar. vbi supra, quod istud licet, sicut licitum est addere cognomen nomini, aut illud inter duos eiusdem nominis: ex quo denotari possit diuersitas inter eos, sicut inter duos fratres eiusdem nominis dicitur vnus Ioannes iunior, vel paruus, alter verò Ioannes antiquior, vel magnus, &c. Et istud semper operatur antiquitas, seu primogenitura, quae debet habere aliquam prerogatiuam: & ex communi obseruantia in Gallia in quocunq; gradu sit, semper habet istam praerogatiuam in armis, quod ea portat integra: sequentes verò cum aliqua adiectione, vt dixi supra in 20. conclu. & amplē declarat Guillelmus de Montferrato in tractatu de successione regum, in secundo dubio.

Quadragesima conclu. Arma non transunt ad cognatos, & affines. l. ius familiarium. C. de rel. & sumpt. fune. Et facit quia cognati descendentes ex femina non sunt de familia. l. cum in adoptiuus. C. de adop. Sozinus in consi. suo 30. col. 3. Et foror dicitur quasi seorsum nata, & à familia separata appellatur, vt dicit idem Sozi. in d. consi. per me allegato in Commentarijs nostris super

consuetudinibus ducatus Burgundiae. ti. des droitz, & appartenances à gens mariez. §. i. in gl. en puiffance. de som. mary. & ti. des successions. §. 12. in gloss. i. vbi dicitur quod agnationis dignitas semper debet esse salua, considerato in hoc, quod honor debet remanere apud agnationem, & sic cum arma sint honor domus, vt praedictum est, ad cognatos transire non debent. Faciunt etiam ad propositum, quae dicit Ang. in consi. 169. & in consi. 281. supra allegat. Ita etiam tenent Bar. in d. tractatu de armis. Pet. de Anch. d. c. dilecta. de excess. praela. & Ioannes Sanxon. in dicto cap. i. titul. des droitz de chastellenie. in consuetudinibus patriae Turonensis.

Ex communi tamen obseruantia & vsu arma, domus, seu familiae transunt ad cognatos, & affines, vno modo, videlicet cum adiunctione in vna parte armorum: alterius familiae ex parte sinistra maxime in descendenti. ab illis, quia solent depingere aut depingi facere arma sua diuisa, & bipartita, ita, quod in parte dextra sunt arma patris, & in parte sinistra sunt arma matris. Quod quomodo facere liceat, scilicet assumere etiam nomen & arma matris, vel alterius, ponit Guill. Benedicti in sua rep. c. Rayn. in ver. Raynutius de Clera, nu. 44. de testamentis.

Quadragesima prima concl. Sicut identitas cognominis inducit praesumptionem agnationis. l. cum precū. C. de liberali causa, ita etiam identitas armorum inducit praesumptionem agnationis, aut cognationis. Quoniam sicut nomina imponuntur, & reperta sunt ad cognoscendos homines, l. ad recognoscendos singulos nomina comparata. C. de ingenuis manumiss. & §. si quis nomine. insti. de legatis. Ita etiam arma, signa, seu insignia sunt & adiuuentia sunt ad recognoscendas familias, & agnationes, quia per signum cognoscitur signatum. facit tex. in l. i. §. si intelligatur, ff. de aedil. edict. facit l. quod si neque. §. fin. ff. de per. & commo. rei vend. & l. signata. ibi Ioan. de Plat. de fabricensib. lib. ii. C.

Quadragesima secunda conclu. Arma non transunt ad haeredes, rebellium, proditorum, seu falsariorum, eò, quia quod fortius est, si tales delinquentes iam haberent arma ante rebellionem, proditorem, aut falsitatem, destrui, deleri, & detrahi possent post talia delicta perpetrata, vbiunque essent depicta, seu affixa: vt dicit Bart. per tex. singularem in l. eorum. ff. de poen. ita tenet Lud. Ro. singulari suo 474. in c. eorum arma. & singulari 666. & d. meus las. in §. poenales. in 3. col. nu. 104. insti. de actio. & Ioannes de Terra rubea, in suo opere de vinea ecclesiae. tract. 3. l. 3. ff. de interdicit. idem de bannitis. artic. 6. in materia rebellionis: qui impunè possunt occidi, cum dicantur hostes. Bar. in l. amissione. §. deficientium. ff. de capitis diminu. Multo fortius ergo impeditur translatio, seu transmissio armorum praedictorum

in eorum haeredes, cum memoria eorum etiam destrui potest, & debet. l. fi. C. ad legem Iul. maiesta. Et turpius eijcitur, quam non admittitur hospes. text. in c. quem admodum. §. alioquin. extra de iureiu. Facit pro praesenti conclu. quia patre damnato de crimine laesa maiestatis, amittit filius iura sepulchrorum, vt de hoc est casus specialis in l. i. §. interdum. ff. de suis & legit. haeredib. & vltra, talis filius amplius ad honores seu dignitates aspirare non potest. tex. in l. quisquis. §. i. ff. ad legem Iul. maiesta. quae lex est canonizata in c. pen. 6. quæst. i. & satis videretur absurdum illos admitti, quorum repellerentur autores, vt in c. licet. infra de testibus extra. In alijs verò delictis secus. l. 2. §. nullum patris delictum innocenti filio poenae est. ideoque nec ordine decurionum aut ceteris honoribus propter eiusmodi causam prohiberetur. ff. de decurionibus cum pluribus concor. in glo. ibi alleg.

Quadragesima tertia conclu. Insignia, & arma domus non transunt ad fideicommissarium, ita tenet G. Benedicti. in sua rep. c. Ray. in verbo, si absq; liberis. 2. de fideicommissaria substitutione. nu. 204. & 205. de testamentis, vbi in simili arguit de iure patronatus tam spiritali, quam temporali, seu seculari, cui aequiparat in hoc talia iura armorum, & insignium. Licet ius patronatus ad quoscunq; haeredes, etiam extraneos transeat. glo. in verbo, haeredes. in cle. 2. de iure patronatus. & glo. in cano. considerandum. 17. q. 7. Notat plenè Pan. in c. i. & in c. cum seculum. de iure patronatus. Non tamen (vt dicit) transunt talia iura ad fideicommissarium, vbi est substitutio fideicommissaria, & obliqua: imo haec omnia remanent penes haereditatem directam. l. quia perinde. vbi Bar. singulariter, & Alexan. ff. ad Treb. d. meus las. in l. precib. col. 12. C. de impuberum, & alijs subst. allegans Imolam, & Bal. in dicto loco per dictum G. Benedicti allegatum.

Dicit tamè Guido Papa q. 57. quod tale ius patronatus seculare transit ad fideicommissarium facta restitutione, sed ante restitutionem remanet penes haereditatem. Ideo videtur idem dicendum in armis & insignibus, quae competunt alicui ratione familiae, aut domus. Sicut etiam videmus in iure sepulchrorum, aut monumentorum, quod etiam transit in fideicommissarium: imo etiam quod plus est, in legatariū. tex. est in l. monumenta. C. de legatis.

Ex praedictis, & ex dictis Pan. in d. c. cū seculum. extra de iure patronatus, dicentis, ius patronatus vendi non posse simpliciter, aut alienari, sed bene cum vniuersitate, vt in d. c. cum seculum. infero sequentia.

Vnum videlicet, quod vendendo totam haereditatem alicuius, seu successionem, quod in emptorem haereditatis vniuersalis transibunt arma, & insignia, sicut transiret seu transferretur ius pa-

tronatus, cum de his fiat argumentum de vno ad aliud, ex dictis G. Benedicti in d. c. Raynu.

Aliud verò erit, quod sicut non potest vendi ius patronatus de per se, nec legari, vt dicit Albe. de Ros. in d. l. monumentum. ita nec arma de per se, aut insignia de per se vendi possunt, sed bene cum vniuersitate, quod tamen de vtroq; an sit verum, in sequentibus videbitur.

Quadragesima quarta conclusio ergo erit talis. An arma seu insignia sint in bonis, ita quod alienatione omnium bonorum comprehendantur, cum transeant ad successores, vt supra dictum est in 37. cum duabus seq. conclu. viderur, quod sint in bonis. Ista conclusio erit tantummodo de armis, & insignibus principum supremorum: An videlicet possint vendere, aut alio modo concedere arma suae dignitatis supremae, aut insignia in parte, vel in toto alijs suis inferioribus non habentibus facultatem illa portandi, aut ratione agnationis, aut alijs quouis modo. Do exemplum in Imperatore, qui gestat Aquilam nigram, in regno nostro qui habet tria Lilia aurea bene ordinata in campo azureo, & sic de alijs. An possint alijs concedere, quod sua arma portent in totum, cum aliqua diminutione, aut in parte. Et si faciant, an principes de eorum sanguine, aut ab antiquo talia arma portant cum aliqua tamen diminutione possint de hoc conqueri, & impedire, ne deferantur.

De armis autem regis Franciae, inter alia arma principum cum fuerint Clodoueo primo regi Francorum Christiano coelitus demissa in baptismo illius, & coronatione, videtur quod non possint alijs concedi, nec quod sint in commercio ipsius, & quod solus ipse ea portare debeat, & habere sine aliqua diminutione. Alij verò de sanguine reali cum aliqua diminutione: & si concedat alijs, an quod ex eis videretur facere iniuriam, & inferre interese & commodum dignitati regali, & illis de suo sanguine, & profapia regali: & cum sit incorporale concernens non personam ipsius tantum sed regnum, & illos de sua agnatione, ex quo non percipitur commodum, videtur quod non possit alteri dare, aut alio modo alienare, cum pignori talia iura dari non possunt, vt dicit Bar. in l. si is qui. §. fin. ff. de pignori bus. dominus meus las. in §. item Seruiana. nu. 109. cum seq. insti. de actio.

Imo, & quod minus est, vestes regales non possunt vendi, nec per alios assumi, vt est text. in l. i. & ibi Bal. C. quae res vendi non poss. & l. 4. C. de vestibus oloberis. lib. ii. & amplē declarat Guil. de Montferrato in trac. allegato, de successione regum in 2. dubio. Et de his iuribus regalibus, quae non possunt concedi per Principem, vide Lu. de Pen. in l. contra publicam. C. de re mili. lib. 12.

Hic tamen super praesenti dubio causa disputationis, & veritatis indaganda ex doctrinis doctorum aliquid dicendum videtur, arguendo ad vtran-

que partem. & tandem omiſſis diſputationibus concludam.

Primò pro parte affirmatiua, quod poſſit princeps concedere alicui, etiam inferiori, quod arma ſua deſerat, probatur ſic. Nam nemini eſt dubiũ, quin ſit ad inſtar ſacrilegij, de poteſtate principis diſputare, vulgata l. 2. C. de crimine ſacrilegij. & quod omne, quod vult princeps facit, nec ei dicere quicquam poteſt, cur hoc facis? Ecclē. 8. c. in memoriam. 19. diſtin. d. meus laſ. in l. reſcripta. col. 1. C. de precib. imperatori offerendis. Et quod vult fieri, pro facto habetur. l. apud eum. ff. de manumifſo. & eſt apud eũ pro ratione voluntas. l. 1. ff. de conſt. principum. Mutat rerũ naturas. l. 1. C. de rei vx. act. Nec de facto eius eſt dubitandum, quia dicitur habere nomen diuinum ad exemplum diuinæ maiſtatis. l. quicumque. C. de fundis patrim. lib. 11. Diuinitio namque in labijs regijs eſt. Prouerb. 16. Et ideo, ſicut mentiri Deo, vel Papæ eſt ſacrilegium. c. ſerpens. iuncta glo. de pæ. diſtin. 1. ita de Principe falſum referre, temerarium, & periculofum eſt. Quia tamẽ circunſcripta autoritate principis de principe diſputare licet, art. 1. Aemilius, vbi no. Bald. ff. de minoribus. Salua in omnibus autoritate eius, pro elucidatione dubij adducuntur ſequentia.

Primò, quod poſſit princeps concedere inferiori delationem ſuorum armorum, ſatis videtur probatum ex iam deductis. Ex quib. patet principem multò maiora poſſe, ergo hoc quod minus eſt poteſt, per regulã iuris: Cui licet, quod eſt plus, licet utique quod eſt minus. c. cui licet. de re. iur. lib. 6. Nec debet, cui quod plus eſt licet, quod minus eſt, non licere. l. non debet. ff. eo. ti.

Secundò, de eo iure, quod quis habet, poteſt ad libitum diſponere. l. ſi domus. §. ſi. in fin. verbis. ff. de le. 1. l. qui tabernas. ff. de contrah. emp. & vend. facit. l. 1. in re mādara. C. mādari. vbi dicitur quod rei ſuæ quilibet eſt moderator, & arbiter. Et nihil tam conueniens eſt æquitati naturali, quàm voluntatem domini volentis rem ſuam in alium transferri, ratam haberi. §. per traditionem. inſti. de rerum diuiſi. Ex quib. ſequitur, quod princeps ſuis armis uti poteſt ad libitum, & ſic eorum portum inferiori, & cui volet, concedere poteſt.

Tertiò cuiilibet licitum eſt aſſumere arma prout vult, vt ſupra dixi in 28. conclu. dummodo non cedat in iniuriam, aut præiudicium alterius. decifio eſt Barto. in ſuo tract. de inſignibus & armis. Et Pan. in c. dilecta. de excep. præl. Tenet Paris de Puteo in tract. quem fecit de re milita. & duello. lib. 6. c. antep. Bonus de Curtuli in tracta. nobilitatis. nu. 172. tertiæ par. Ergo & mutare arma propria, & ea ad illum transferre. Et ſic etiam licere debet principi, qui ab vniuerſali non eſt excluſus, verum iure communi utitur, vt priuatus. l. iuſtas. C. de iure ſic. lib. 10. l. 2. C. de pe. here. l. cum hæredes. C. qui teſt. fac. poſſ.

Quartò nomina poſſunt aſſumi, & mutari ad placitum. l. vnica. C. de muta. nomi. poſſunt etiam concedi, & transferri. l. hoc iure. §. ſi ibi, ſi iuraffes te nomen meum laturum. ff. de dona. l. facta. §. ſi ſub conditione. in illis verbis, nihil mali eſt, honeſti nominis nomen aſſumere. ff. ad Treb. Ergo & arma ſeu inſignia poſſunt concedi, & transferri. tenet cõſequentia ex eo, quod valet argumentum de nominib. ad arma, ſeu inſignia: quia ſicut nomina inuenta ſunt ad recognoſcendum, vulgata l. ad recognoſcendos. C. de inge. & manumif. §. ſi quis in nomine. inſtitu. de leg. ita & inſignia. l. ſanctum. & de rer. diui. & ita tenet Bar. in tract. ſuo de inſignib. & armis. col. 2. & dictum eſt ſupra in d. 23. concl. in c. etiam populares.

Quintò faciunt pro hac parte. quæ ponunt Feudiftæ in ti. quæ ſunt regalia. vbi tenent, quod princeps poteſt iura regalia concedere: & hoc tenet aperte And. de Iſer. in d. ti. de ſumm. vbi dicit, quod ſi princeps generaliter, & indefinitè concedit, videtur cõceſſiſſe omnia quæ perſonæ principis cõhærent: & ſic concedere poteſt delationem armorum ſuorum, quæ dicuntur eſſe de legalibus principis: ſunt enim inſignia regalia.

Sextò condere leges, eſt de præcipuis pertinentib. ad principem ſolum. l. ſi. C. de legib. Et tamen ſenatus legem facit de autoritate principis. l. non ambigitur. ff. de leg. Idem præfectus præto. l. 2. C. de offic. præfec. præto. orientis. ſi hoc maximum imperij & poteſtatis ſignũ concedit princeps: ſimiliter portũ armorũ ſuorum concedere poteſt, cum non poſſit assignari congrua ratio differentia.

Septimò ad idem poteſt princeps comiti, & alij inferiori cõcedere, quod monet aſſumit, ita tenet Hoſt. in ſumma. de cenſib. ſed hoc non eſt minus, quàm deſerre inſignia principis, vt clarũ eſt, ergo portum ſuorum armorum cõcedere poteſt, iuxta regulam iuris iam all. quæ vult quod qui poteſt plus, poteſt minus, & tantundem. l. cui pacto. ff. de ſeruis exportan. l. non debet cui quod plus eſt. ff. de reg. iur. & c. cui licet. de reg. iur. in 6.

Octauò, facit quod ſcribitur Eſter. 6. c. Homo quem rex honorare cupit, debet indui veſtib. regijs, & imponi ſuper equum, qui de ſella regis eſt, & accipere regiũ diadema ſuper caput ſuũ: quod factum fuit Mardocheo ex regis Aſſueri præcepto. Ex quo approbatur principem ceſſiſſe inferiori portum ſuorum armorum, & ſic nunc concedere poſſe. facit tex. in c. antiqua. de priui. §. dominicæ, vbi ſummus pontifex concedit legato ſuo, quod vtatur inſignibus pontificalib. ſcilicet veſte rubea, palafreno albo, freno, & calcaribus deauratis.

Nonò probatur arguendo de nominibus ad arma, quod eſt validum, vt deductum eſt. Duo enim eodem nomine vocari poſſunt. l. duo ſunt Titij. ff. de teſta. tute. l. ſi quis ſeruũ. §. ſi inter duos. ff. de leg. 2. Ergo duo eadem ferre poſſunt. Et quis

quis nominari nomine alterius poteſt ex ſua conceſſione, & illud ferre. d. l. hoc iure. §. ſi. ff. de dona. & l. ſed ſciẽdum. in ſi. ff. ad Tre. ergo & arma, cum parificantur.

Decimò, facit quia vt dicit Bal. in c. quanto, de iure iuri. Nemo poteſt portare arma principis ſine ſpeciali priuilegio. allegat. l. 3. C. vt nemo priuatus titulos prædijs ſuis, vel vela regia ſuſpendat. & l. 1. C. vt nemini lic. ſine iudicis autoritate ſigna imprimere rebus, & c. Ergo videtur quod cum ſpeciali priuilegio poteſt, quoniam hoc caſu non eſt ſublata poteſtas principi quin poſſit facere, & princeps poteſt omnia, vt dictum eſt.

Vndecimò ſcribitur de multis imperatoribus, quod ſibi ſociũ, & comitem imperij delegerunt. Aſſumpſit enim Gratianus Imperator Theodoſium ſecum, qui cum eo, & Valentiniano imperauit, vt aperte reſtatur l. 1. C. de ſum. tri. iuncta ſuperſcriptione eiusdem legis, vbi loquuntur Gratianus, Valentinianus, & Theodoſius imperatores. Similiter Arcadius filius Theodoſij aſſumpſit ſecum Honorium: & poſtea idem Honorius Theodoſium iuniorem ſecum aſſumpſit in adminiſtratione imperij: & multi alij Imperatores ita fecerunt, vt perſcrutanti hiſtorias, & ſuperſcriptiones legum apertum eſt. fuerunt ſimul imperatores Diocletianus, & Maximianus, vt probatur in c. nunc autem. 20. diſt. in illis verbis: ſi quidem tempore Diocletiani, & Maximiani Auguſtorum. iuncta glo. l. ibi: in verbo, Diocletiani. & in l. ſi ſoror. iuncta ſuperſcriptione illius. C. de col. pro quo facit cl. Romani. in glo. in ver. reges, in ſi. de iure iuri. Bal. in auth. ex teſtamento. col. ſi. d. ti. de col. & in c. non autem & ibi glo. mag. 7. q. 1. vbi etiam apparet, quod duo poſſunt eſſe epiſcopi in eadem diocēſi.

Ex quibus patet Imperatorem aſſumpſiſſe confortem, & ei ceſſiſſe iura imperij: ergo multo magis arma, & inſignia: & ideo nunc poſſe portũ ſuorum armorum concedere, arg. auth. multò magis. C. de epiſ. & cler.

Vltimò, certum eſt, quod apud populũ primò fuit imperium, ſed tranſtulit populus omne ius imperij, & dignitatẽ in principem, vt de hoc ſunt tex. in l. 2. §. nouiſſimè. ff. de orig. iuris. in l. in prin. ff. de conſtit. principum. & in §. ſed & quod principi. vbi ſunt eadem verba, inſt. de iure nat. gentium & ciui. & firma manet talis tranſlatio: cum itaque res de facili redeat ad ſuam primæuam naturam, cano. ab exordio. cum gl. in verbo, ad a. 35. diſt. vulgato §. pactus ne peteret. ver. quoties. in l. ſi ſinus. ff. de pac. Si potuit populus omne ius imperij principi cõcedere: videtur modò principem aliquid de pertinentibus ad imperium in alium transferre, ſeu alteri cõcedere poſſe: & ſic portum ſuorum armorum inferiori, & cui voluerit, concedere poteſt.

In poſſitum facere videntur, quæ ponit Ioan.

Andræ. & Inno. in c. Inquiſitioni. de ſent. exc. vbi dicunt non eſſe obediendum principi præcipienti aliquid, vnde ſequi poteſt turbatio reipublicæ: & eos ſequitur Panorm. in c. ſi quando. de reſcrip. & Felyn. in c. quæ in eccleſiarum. col. 17. in fine. de conſtitutio. Sed ſi princeps concederet alteri portum ſuorum armorum, turbari poſſet ſtatus ſui imperij, & dignitas decreſceret. Nam plures de principatu ſequerentur deſerentem arma principis quaſi ſuũ principem, propter ſignum quod repræſentat ſignatum. l. decernimus. ad fin. C. de aquæ ductu. lib. 11. l. dos data. C. de do. ante nup. c. ad audientiã. de falſis. & c. ſi iudex. de ſen. excom. in 6. idem eſſe. & habetur ad Galath. 6. Stigmata Domini mei Ieſu in corpore meo porto. Omiſſis vulgaribus. & quia poſſeſſio dignitatis probatur per inſignia, vt dicit Bald. in l. ſi quàm. C. de ſeruitu. & aqua. arbitrarentur quamplurimi deſerentem inſignia principis eſſe principem: vnde quaſi principem eum ſequerentur, & venerarentur, & exinde deciperentur, & turbarentur: ex quo ſequeretur factio, & diuiſio in populo, & ex conſequenti turbatio principatus, quare hoc non poteſt princeps. Faciunt, quæ voluit Innoc. in tit. qui filij ſunt legitimi. §. qualiter, & à quo. circa finem. vbi vult, quod princeps non poteſt facere aliquid vnde turbetur populus, & ſequatur ſcandalum in populo.

Item quod rex illud facere nõ poſſit, tanquam contra publicum, & vniuerſalem regni & coronæ ſtatum, & eius dimembrationem ſeu decolorationem, probat glo. in verbo, diſpenſare. in c. literas. de reſt. ſpo. & glo. in verb. ſupra ius. in c. propoſuit. de conceſ. præben. quæ gl. ab omnibus approbantur: nec valet diſpoſitio ſeu conceſſio ex qua ſequitur difformatio, & decoloratio communis & publici ſtatus, per text. in c. & ſi illa. ibi, illa tamen magnopere præcauenda ſunt, quæ recipi, & tolerari ſine manifesta decoloratione non poſſunt. 1. q. 7. Ad hoc facit dictum Inno. in c. innotuit. de cle. quem ſequitur Pan. in c. ad hoc ſumus. de reſcrip. in ſi. vbi dicit Papam ſine cauſa non debere uti plenitudine poteſtatis: nec tolerandus eſt princeps ſine magna cauſa ſibi & alijs manifeſtè aliquid contra vniuerſale ſtatutum eccleſiæ, vel regni faciens, vt clarè decidit idem Inn. in c. quanto. de conſuetudine.

Confirmatur per id quod ponit Bart. in d. ſuo tract. de armis. verſ. 3. iudex. vbi dicit, iudicem poſſe prohibere, ne aliquis ferat arma alterius, ſi hoc in ſcandalum, diſſenſionem, ſeu deceptionem ſubditorum viderit fieri. & allegat pro hoc c. in nonnullis. de Iudæis & Saracenis, vbi habetur, quod error, conſuſio, & ſcandalum, oritur ex eo, quod Iudæi, & Saraceni nõ diſcernuntur habitu à Chriſtianis. Quod dictum Bar. corroboreo ex eo, quod ad omnem ambiguitatem tollendam habitus nouitiorum à profeſſorum habitu diſtingui de-

bet. text. in c. pen. de regularibus. Et per habitum mererit à matrona, & virgo ab ancilla discernitur. c. in audientia. extra de sen. exc. l. itē apud Labonem. §. si quis virgines. ff. de iniur. l. mimā. C. de epi. audien. & in authen. de sancti. epif. §. pen. colla. 9.

Item habitus clericorum discernitur, & diuificatur ab habitu laicali. d. c. in audientia. c. clerici de vi. & ho. cler. prout & in coma discerni debent. c. si vero aliquis de sen. exc. si quis. & c. clericus. de vi. & ho. cler. Et per habitus dissimiles monachi & religiosi diuersarum professionum seu regularum cognoscuntur. c. Deus. d. ti. de vi. & ho. cler. Item viri à foeminis per crines, vestes & ornamenta. c. si qua foemina. l. & 2. dist. c. mulier. 33. q. 3. prout etiā liber à seruo distinguitur per pileum. l. vnic. §. sed & qui in domini fun^o pileati incedunt, qui tunc illicomaumittebantur. vt dicit ibi text. & gl. in verb. additis. §. si. insti. de libertinis. Et dicti sunt serui pileati, qui pileo imposito vendebantur. Nam teste Budæo in suis annot. in pandectas, in l. si. ff. de orig. iur. Gellius scriptum retulit libr. 7. his verbis: Pileatos seruos vanum solitos ire, quorum nomine venditor nihil præstaret, Cælius Sabinus iuris peritus scriptum reliquit. Cuius rei causam esse ait, quod huiusmodi conditionis mancipia insignia esse in vendendo deberent, vt emptores errare, & capi non possent, neq; lex vendendi operiunda esset, sed oculis perciperent quodnam esset mancipiorum genus. Sicut antiquitus mancipia iure belli capta coronis induta vanabant, & idcirco dicebantur sub coronis vanire. Nam vt ea corona signum erat captiuorum vanalium, ita pileus impositus demonstrabat eiusmodi seruos vanundari, quorum nomine emptori venditor nihil præstaret. Quomodo quis talis esse præsumitur prima facie, qualem eum indicant vestes, & qualiter ex vestibus, & ornatu præsumatur pro & contra aliquem. Et quod ornamenta debent esse conuenientia statui, ordini, & officio, tractat Spe. ti. de aduocato. §. 2.

Conclusio itaque ex prædictis à simili, si arma principis non differrent ab armis alterius, oritur confusio, error, & scandalum in populo. Vnde non videtur hoc posse princeps facere, qui suos subditos congregare, & cōseruare debet in pace perpetua, exemplo regis summi, & pacifici, qui disposuit sibi subditos fore pacificos & modestos, & eos congregare quemadmodum gallina congregat pullos sub alas. Et potest corroborari per id quod dicitur in c. si. in ver. ad nos. 9. q. vlt. quæ habet quod Papa non potest omnes episcopos deponere, quia sic vniuersalem ecclesiam turbaret. & gl. fi. in c. apostilla. 8. q. 1. quæ dicit, quod Papa non potest sibi facere successorem: quia hoc esset immutare statum ecclesie, quæ videtur in multum singularis pro decisione presentis casus. Quia cum ex dicta concessione possit sequi deceptio & perturbatio sub-

ditorum, sequeretur inde immutatio status imperij aut regni, quare hoc non videtur posse princeps.

Item ex tali concessione videretur communicata, & diuisa imperialis dignitas seu regia, quæ tamen incommunicabilis, & indiuisibilis est. c. præterea ducatus, marchia, comitatus, de cætero non diuidatur. de prohibita feudi alie. per Fridericum in vlt. feu. & ita tenet Cyn. in l. si viua matre. C. de bon. mater. Bal. in auth. hoc amplius. C. de fideic. qui etiā dicit in c. cū nostrum. de ele. quod regnum non potest esse commune, cum certa prouincia seu regnum vnum regem habet vel habere debet. c. 3. 6. q. 3.

Item si admitteretur dicta concessio. viderentur duo esse principes, signum enim vt dictum est, repræsentat signatum. & hoc esse non potest. Nam vt dicit Philof. 12. Metaphy. Entia nolunt malè disponi, pluralitas principatum mala, vnus ergo Princeps concordat c. in apibus. 7. quæst. 1. ponderatis illis verbis, Imperator vnus, & regnum, non capit duos: vt eleganter scribit Cælius lib. lect. antiquarum 13. c. 11. Facit c. non autem iuncta gl. fin. eadem causa & q. quæ dicitur monstrum esse, vbi sunt duo capita, & l. non sunt liberi. iuncta glo. in ver. prodigiosum. ff. de sta. homi. & formalis text. in c. quoniam, de officio iud. ordinarij. vbi est text. prohibemus autem omnino ne vna eademq; ciuitas siue diocesis diuersos pontifices habeat, tanquam vnū corpus diuersa capita quasi monstrum.

Ex quo inferitur quod duo Cæsares esse non possunt simul, & eodem tempore, ne sequatur inde euidenter reipublicæ status perturbatio & confusio. Facit, quod dicit Bal. in c. si quis. quo tempore miles inuestituræ petere debeat, in vlt. feu. vbi dicit, quod princeps non potest partem ciuitatis alienare, & partem retinere, propter perturbationem populi. Cum ergo non possint verè esse duo principes, nec repræsentari. Quoniam fictio non potest plus operari quam veritas. l. legem. C. locato. & l. qui ad certum. ff. eodem.

Facit ad hoc elegans decisio Bal. in c. generali. si de feudo defuncti contentio sit inter dominum & agnatos vasalli in vlt. feu. vbi determinatur in specie, quod rex Franciæ non potest alienare vnam de ciuitatibus regni sui in iuris ciuibus alleg. Hoff. in cap. dilecti filij. de ma. & obe. & ibi Ioan. Andr. in nouella. quos sequitur d. Iaf. in §. item Seruiana. num. 105. insti. de act. ideo à fortiori, nec arma regni inuitis principalibus alienare poterit: & subtilis interesse non perdere. d. Pan. in consi. 3. in §. q. in 2. vol.

Item non potest princeps difformare principatum. c. intellectio. de iure iur. dicto cano. in apibus, ponderatis illis verbis, & omnis ordo suis rectoribus mittitur. Vbi enim singuli singulis dignitatibus præfunt, decoratur ordo. vbi autem duo vni dignitati præponuntur, decoloratur status & ordo. Et ad imperium seu regnum deuentum est, vt reipublicæ

publicæ per vnum consulatur. l. 2. §. nouissimè. ff. de ori. iur. quia tunc vtile bonum optimè gubernaretur, si nulli suum officium seu ministerium subtrahatur, si vnicuique sua iurisdicctio & dignitatum ordo seruetur, nec superiores officia inferiorum sibi vendicent, nec inferiores ditionem, directionem, atque correctionem non refugerent. Etiam absurdum est, si promiscuis actibus rerum turbentur officia. l. repetita. C. de episc. & cle. & l. consul. §. absurdum. C. de testamentis. & cap. esto subiectus. 95. dist. & indecorum est, vt in corpore humano alterum membrum alterius fungatur officio. Sed ex concessione suorum armorum princeps induceret difformitatem in populo, & reipublica, & poneret corruptibilitatem & scandalum in ipsa. Cum tamen deceat imperialem solertiam ita reipublicæ curam gerere, & subiecto rum commoda inuestigare, vt regni utilitas incorrupta persistat, & singulorum status iugiter seruetur illatus. c. imperialem in prin. de prohibita feudi alienatio. per Frid. in vltibus feudorum. Faciunt quæ ponit dominus Præpositus. in ti. qui feu. dare possunt. col. 5. in vltibus. feu. vbi dicit, quod remissio facta per Principem, si noceat reipublicæ non valet. allegat pro hoc d. c. imperiale, & Bal. in c. cum causam. de prob. vbi tenet quod non licet principi exuiscerare viscera imperij, & eum sequitur Barbatia ibi, dicens in §. col. quod princeps non potest subuertere imperij maiestatem, ne dicatur homicida suæ dignitatis. Sicut enim tutor debet esse ad ministrator pupilli, & non spoliator. l. qui fundum. §. si tutor. ff. de vlt. pro empto. Ita rex non debet esse destructor, aut diminutor maiestatis regni. faciunt, quæ ponit Old. in consi. 231. Et quæ ad plenum dicit Lucas de Pen. in l. quicumq; de omni agro deserto. lib. 11. C.

Præterea pro hac parte videtur naultum stringere, quod dicit Martinus Laudensis in suo tracta. de principe. vers. 305. videlicet, quod bonæ & naturales consuetudines ligant principem. all. Bald. in c. 1. qui feuda dare poss. in §. si. vbi ita tenet: quia vt ipse inquit, potētius est ius naturale quam principatus. Vnde infert post gl. quod non potest deuestire vasallum sine conuicta culpa. facit, quia quæ consuetudo dat, homo auferre non potest. auth. quod locum. C. si mulier secundo nupserit. l. si arrogator. §. sed ante impuberi. ff. de adop.

Facit etiam quod scribitur Deut. c. 21. Si habuerit homo duas vxores, vnam dilectam, & alteram odiosam, non poterit filium dilectæ facere primo genitum. supple: quia ex consuetudine ius primogenituræ comperit. Si ergo ius primogenituræ, quæ acquiritur ex consuetudine, non potest alteri concedi per patrem, ex consequenti nec arma quæ annexa sunt dignitati primogenituræ. habet enim accessoriè primogenitus arma domus, & ea conseruare debet, vt dixi supra in 37. conclu.

Modò verū est, quod princeps ex naturali con-

suetudine deserat arma dignitatis, s. principatus, ergo alteri concedere non potest immutando dictā consuetudinem.

Maximè rex Franciæ non potest alteri concedere portum suorum armorum, quæ habet non solum ex consuetudine, sed ex diuina reuelatione, seu transmissione, vt sæpe dictum est. Diuinitus enim regi Clodoneo fuerunt lilia de caelo missa: quibus ipse, & qui secuti sunt reges Franciæ pro armis seu insignibus. ab illo tempore vsi sunt: loco trium bufonum, & ventur in perpetuum.

Insuper arma ad honorem dignitatis noscitur deputata, vt in hoc dignoscatur à cæteris omnibus. Et soli principi ordinata sunt, quia solus cæteros omnes antecellit. Rex enim super omnia præcellit, vt scribitur 3. Esd. c. 4. Cū igitur non habeat princeps parē, nec patiatur confortē, arma sua, quæ sunt signa super excellentiæ, alteri cōcedere non debet: sed nec pati, quæ aliquis alius deferat, iuxta illud Apostoli: Gloriam meam alteri non dabo, maxime quæ faceret præiudicium reipublicæ & subiectis, qui armis, propter signatum honorem, debent.

Et facit. nam sicut videmus, quod non licet priuatis deferre vestes oloberas, auratas, seu fericas, aut purpureas. l. 1. 2. 3. & 4. C. de vestib. oloberis. lib. 11. Et hoc, vt dicunt ibi doct. ne priuati parificent se principibus. ita quod talia faciētes incidunt in crimen læsæ maiestatis. d. l. 3. Sic ergo à simili, imo à maiori, cum maior autoritas principis denotetur in insignibus & armis suæ dignitatis, quam in vestibus. non licet alicui alteri inferiori arma, & insignia principis deferre, quod credo esse verum sua auctoritate, sed quia cum concessione principis licet alicui existenti in ministerio principis ex concessione illius, vt ornatior sit cum eo deferre tales vestes, vt in d. l. 2. & ibi Ioan. de Platea. Ideo videtur, quod idem in armis. Sed cum princeps possit tales vestes auferre, cum recedit ab eo ministrans, ar. l. id vestimentū. ff. de peculio. & notatur in l. in his. §. 1. in gl. ff. solu. ma. Ergo videtur, quod si princeps alicui concedat talia arma, quod tamen poterit eidem auferre quando voluerit, vt statim dicitur.

Facit vltra quod dicit Bal. in c. licet causam. de probationib. quod licet imperator vel rex possit donare ecclesiæ ciuitates & castra, non tamen clauis imperij: quia esset causa destructionis imperij: sed certè maius videretur, tradere arma quam clauis, quia arma sequentur subditi, qui etiam clauibus obfistere possent.

Etiam facit, quia rex vendens oppidum cum mero mixto imperio & iurisdictione, etiam in se nihil retinens, non videtur transfuisse in emptorem ius regium, vt tenet Iacobinus de S. Geor. in l. imperij. in l. lectura. col. 3. ff. de iurif. om. iud. Alberi. in l. si. in fi. C. eo. ti. de quo vide Guillel. Benedicti in repe. c. Ray. in verbo, & vxorē nomine Adela, in nu. 217. in fi. cum duob. sequenti. de testament. sed

nihil magis potest esse ius regium, quā arma, præsertim regis Franciæ, cū ei diuinitus tanquam regi fuerunt demissa & concessa, vt dictum est, igitur. Et dicit Bal. consi. 207. inci. ego puto. libr. 3. q. super vexilla inuidissimi Francorum regis nemo præsumat honorem.

Item vt decidit de Rosellis in d. suo tract. de potestate Imperatoris & Papæ. fol. 20. col. 3. circa medium, Papa non potest sedem Romanam mutare, & alibi caput constituere, nec Romanam Ecclesiam alteri vnire, nec licet ei testamentum facere quo ad papatum, vt probat gl. sing. in c. apostolica. 8. q. 1. secundum Francum in rubr. de testamen. in 6.

Item etiam Reges, Duces, Comites, vel Marchiones, de suis dignitatibus testari non possunt, præsertim rex Franciæ testari non potest de suo regno, etiam primogenitum, cui debetur, hæredem instituendo: cū primogenito debeat ex sola consuetudine regni, quæ hoc introducit in honorem, & fauorem regni, vt integrum permaneat, & non diuidatur, vt tenet Guill. Benedicti in repe. c. Ray. in verbo, in eodem testamento relinquens. nu. 147. cum tribus seq. extra de testamentis. & regnum est quid indiuisibile. Cy. in l. si viua matre. C. de bonis mater. Bal. in auth. hoc amplius. C. ne fideicommiss. & in successione regni non habent locum iura legitimæ, ne fiat diuisio regni. gl. in c. non licet. de voto, & voti redempt.

Ergo à simili, sicut non potest princeps dignitatem suam immutare, ita nec signa ipsius dignitatis, sed alteri concedere: quia per hoc viderentur duo capita in eodem corpore, quod esset monstrum, vt iam dixi allegando tex. pro hoc in c. quoniam. §. 1. de offi. iud. ordinarij. & in l. non sunt liberi. iuncta gl. si. ff. de statu hominum.

Adhuc instando pro hac parte possent adduci, quæ per Lucam de Penna amplissimè traduntur in l. contra publicam. de re mil. libr. 12. C. vbi per multa decidit, regem nō posse committere alij in signa regalia. cō. 7. Cui decisioni assentire videtur Guill. de Monteferrat. in suo tract. de success. regū. in conclusione secundi dubij. cum quibus videtur decidendum pro hac parte secunda, non obstantibus deductis pro parte affirmatiua. Quib. facile responderem, si hanc secundam partem negatiuam tenere vellem. Sed quia in hoc passu volo deuiare ab eo, quod diu obseruatum est: cū vt dicit Alex. in consi. suo 27. inci. viso libello. col. 4. in 1. vol. Non est recedendum à communi obseruantia, & minimè mutanda sunt, quæ certā interpretationem habuerunt. l. minimè. ff. de legib. Nec facile discedi debet ab eo, quod diu visum æquum est. in reb. de const. princip. & quia aliàs sic practicum extitit. Lapsus alle. 52. & faciunt quæ dixi in Commentarijs nostris super consuetudinib. ducatus Burgund. tit. Des confiscations. §. 1. in glo. 1. ibi, pro hac secunda parte.

Ideo insequendo id, quod vsq; nunc communiter factum est in Gallia, nec reprobando quod à tantis fuit approbatum, & vsq; in hodiernum diem obseruatum, videlicet, quod principes etiam supremi possint et inferioribus suis concedere licentiam, seu potestatem deferendi, saltem communicare aliquid de armis suis. Non tamen priuatiuè ad suam dignitatem, in totum ea alterare. Et quod princeps arma sua omnino à se non debeat abdicare, & in alium transferre, sed retinere debet integra, & plana patet, arg. l. pe. ff. de offi. præsidis. & per notata in glo. in verbo, ad alium, in cap. præterea ducatus. de prohibita feudi alienat. per Fridericum in vsibus feudo. Teneo primam opinionem.

Et pro certo si vsque nunc non fuisset obseruatum, nec factum in regno, & nunc rex vellet facere de nouo, ego dicerem quod rex Franciæ nō deberet, nec posset permittere, aut concedere, quod aliq; in suo regno portaret tria lilia aurea in campo azureo plana, & integra præter ipsum, aut illos qui essent de agnatione, & prosapia regali, & tales qui essent successibiles in regno, ex quo fuerunt prædicta arma coelitus demissa regi Clodouæo in assumptione coronæ, & diadematis, vt dixi: & videtur illi esse data in excellentiam illius dignitatis regalis inter alios, ex quo non licet alteri se cum tali dignitate sociari, nisi sit capax illius eo modo quo ad illam deuenitur, s. per successionem.

Sed quia aliter obseruatum est vsq; nunc, & multa facta tenent, quæ si fienda essent, non permitterentur, vulgata l. patre furioso, ibi, Nam furiosus, cum multis concor. ibi in gl. in ver. retinere. ff. de his qui sunt sui vel alie. iu. & ibi amplè p. d. meum l. as. concor. c. dilectus filius. de sponsa. & c. neq; furiosus. 32. q. 7. dico quod eo modo quo obseruatur, non videtur esse diminuta autoritas, & excellentia regalis dignitatis. Mos namque retinendus est fidelissimæ vetustatis, quem si quis immutare uoluerit, iniuria prædecessorib. fieri videretur. iuxta l. testamenta. C. de testa. Nec patitur in hoc detrimentum in honore & gloria quam habere debet, & potest ex delatione dictorum armorum, sicut nec patitur damnum & interesse in concessione aliquorum iurium regaliū aliquibus particularibus facta: cū etiam princeps iura regalia alteri concedere possit, non priuatiuè in totum, sed secum accumulatiuè. Nec vniuersaliter omnia iura regni, sed solum alicui particulari in aliquo loco regalia, vt dicit And. de lse. in rub. quæ sint regalia. ibi, sed, quomodo potest donare. quoniam si alienaret in totum, aut ab se iura regalia in totum abdicaret, esset in præiudicium regni, & contra regni & regis honorem, quod fieri non potest, vt dicit tex. in c. intellectu. extra de iure iu. vbi alienatio facta in præiudicium regni, & contra regis honorem non valet, nec tenet, & sic ibi parificantur præiudicium regni, & factum contra honorem regis. Si

ergo

ergo rex in totum concederet arma sua, ita quod amplius illa deferre non posset, esset sibi in dedecus maximum, abdicando à se ea quæ in signum supremæ dignitatis & excellentiæ fuerunt sibi coelitus demissa, vt dixi supra & amplè in 5. par. vbi de rege Franciæ, & eius excellentia, seu dignitate. Sed sicut aliquibus sui regni comitibus, & inferioribus utilitatem, commodum & honorem regni zelantibus aliqua regalia concedere potest, non vniuersa: ita etiam aliquibus sui regni Christi fidelibus. ob aliquam causam eos fidei Christianæ sibi commissæ in delatione dictorum armorum associando, vt firmiores sint, & in fide Christiana, & in subiectione ipsius, potest particulariter eisdem impartiendo aliquid de honore, quem vult eis tribui, cōcedere, q. deferat partē armorum suorum. Sicut fecit Assuerus rex (qui regnauit ab India vsq; Aethiopiā super 127. puincias) de Mardochoo Iudæo quem honorare voluit, ordinando quod indueretur vestibus regijs, & diadema regū sup caput suum imponeretur. de quo habetur Ester 6. c. & 8. in fine.

Sed cum Ludouici Francorum regis vndecimi tempore multis fuerit concessum, quod deferret lilia in armis suis: an rex successor possit illas concessiones reuocare? Videretur quod non, cum decet priuilegium Principis esse mansurum, & beneficio Principis nos iuari oportet, non decipi. Cogita ex his quæ ante dicta sunt in Commentarijs nostris super consuetudinibus ducatus Burgundia, tit. Des iustices, arti. 5. in gl. Si n'a grace, quasi in fine. ibi, vltius quæro. vbi posui, an priuilegium Principis possit reuocari.

Crederem tamen, q. cessantibus prædictis causis, videlicet aut quod non essent Principes, aut de illis quos sibi associare potest ad fidē Christianam, vt sunt milites ordinis, aut qui tali ordini associari possint, & debeat de honestate, vt sunt magnates, quod honestius & melius faceret si prædictas concessiones reuocaret, maximè in subditis. In alijs vero est dubium ex dictis Fel. & aliorum in c. nouit. de iudicijs. per me allegatum in loco hic ante citato: vbi videntur concludere, quod priuilegia extra neis concessa, non possint reuocari.

Quadragesima quinta cōcl. erit de armis inferiorū à Principe cōcessis, an possint vendi, an alio quocunq; titulo per hæredem, vel alium habentem certa arma domus aut familiæ alienari, ita quod eius hæredes non possint amplius talia arma deferre, aut gestare.

Circa istud considerandū est, q. aut sunt arma, quæ competunt alicui ratione suæ personæ, & officij eidem concessi, & tūc videtur q. non, eò quia vendendo arma sua, & signa, videtur incidere in vituperium. arg. l. quædam. ff. de pœnis. & l. 2. in fi. ff. de capt. & postlimi. reuer. per quos text. ita videtur tenere Alber. de Rosate in l. si vt certo. §. vsque adeo. in quaestione, An vendito equo, videatur vendita sella. ff. commodati. vbi dicit, quod si arma pa-

trisa. sint in sella vendita cum equo. Eò quia talis sella magis videtur respicere personā domini, quā equi, ex quo nō videtur vendidisse, ar. l. decernim. §. vniuersos. C. de aq. ductu. lib. 11. vbi signa hydrophilatorū dantur successoribus. ergo nō possunt per eos alienari in præiudicium eorū successorū, & in l. stigmata. de fabricis. lib. 11. C. vbi puniuntur qui à fabricensibus talia signa illos latitando euellunt, aut subripiunt, ex quo videntur talia signa respicere personam habentiū ipsa aut arma. Cū ergo videatur respicere personam, extinguitur cum persona, & sic post mortem eorū transire debent ad eorū successores, ita q. non possunt in præiudicium successorum alienari. Aut verò competūt alicui tanquā existenti de aliqua agnatione, aut familia antiqua, & est quoddā ius quod datur vnicuique agnationi seu familiæ, quod non videtur posse transire extra illum. Cū sint arma inuenta ad cognoscendas agnationes, familias & domos, sicut nōina ad recognoscendos homines. dixi supra in pluribus locis. & cōmunis vsus vtendi in talibus. est, quod gradatim deueniant ad successores de familia & agnatione cum distinctionibus, quas supra dixi in 39. conclu.

Sicut in simili videmus, de verbo familiæ prolato, quod intelligitur ordine successiuo, vt dicit Ang. & d. me. Iason. in l. si. C. de ver. sig. & Bar. in l. si cognatis. ff. de rebus dubijs. col. fi. Barb. cons. 27. in 11. col. in 1. vol.

Et q. cōmunis vsus vtendi in his considerandus sit, tenet Bar. in l. Labeo. ff. de suppellectili legata. Quoniam ab eo, quod solitum est fieri, bonum est ar. l. quod si nolit. §. assidua. ff. de ædil. edi. notatur plenè per d. meum Ias. in l. certi conditio. §. si numeros. ff. si cer. per. Barb. & Fel. in c. cū M. Ferr. extra de consti. & idem Fel. in c. ex literis in ver. septima & vt. de fid. instr. & dicit Bal. in l. si prædium. col. 4. C. de ædil. actio. quod frequentia actus multum operatur. Imo illud quod in obseruantia, & moribus vtentium obseruatur, est tātā efficaciac, quod tollit statutum in contrarium, dominus meus Ias. in l. rem non nouam. in prima & secunda col. C. de iudi.

Et ex quo consuetudo generalis vtendi in Gallia debet istud ius agnatis successoribus. non potest tale ius eis tolli per homines, cū quod consuetudo dat, homo tollere non potest. auth. q. locum. C. si mulier secundo nupt. le. si. arrogator. §. sed an impuberi. ff. de adop. Consuetudo. n. in vnaquaq; regione est omnium dignitatū & iurisdictionum origo, forma, & principium, vt in l. missi opinatores. ibi, dum dicit: cōsuetudine seruata regionum, de exactoribus tributorum. libr. 10. & leg. 1. ibi, sicut plectendi consuetudo criminis habet. de peti. bono. subla. eo. lib. C. l. obseruare. §. hoc etiam ibi. Magni enim faciunt prouinciales seruare sibi consuetudinem istam, & huiusmodi prerogatiuas. & in l. si in aliquam ibi, & ferias secundum mores & consuetudines, quæ retro obtinuit dare. ff. de offi.

offi. proconsulis & legati. & l. vt prophanos. ibi. secundum veterē. C. de paganis. & sacrificijs eorum. l. nullum. ibi. & consuetudo deposcant. C. de offi. rector. prouin. l. testamenta. C. de testamentis. Et consuetudinis vsusq; longæui non vilis autoritas est. l. 2. C. quæ sit longa consuetudo. Concordat c. cum consuetudinis. & cap. si. extra eo. & cano. consuetudinis. n. dist. Et si quid contra consuetudinem fiat, ad sollicitudinem suam reuocabit præses prouinciæ. l. 1. in fi. C. quæ sit longa cōsuetudo. l. si manifeste. C. de serui. & aqua. cano. consuetudo. 12. dist. Ex quo æquè puniri debet transgressor cōsuetudinis sicut transgressor legis, cano. in his. 11. dist. Et quod antiquæ consuetudines sint seruandæ, habetur in tit. de pace Constantiæ. §. nos Romanorum. ibi, sicut ab antiquo habere consueuistis. & c. ad apostolicam, extra de simonia. Et maximè in Francia, vt dicit tex. in c. dilecti filij. ibi, iuxta consuetudinem approbatam, quæ pro lege seruatur in partibus Gallicanis. extra de arbitris.

Ex antè deductis sequitur, quod si ceteris testatorem si esset aliquid relictum indistinctè non nominando personas familiæ, quod transfret ad omnes de familia gradatim, ita quod non possit per aliquos alienari: vt notat Bart. in l. peto. §. fratre. ff. de lega. 2. faciunt quæ dicit Barbatia in d. consilio. 27. col. 11. in 1. vol. Alexan. consi. 165. in 2. vol. & in consi. 36. in fi. in 1. vol. Imò quod plus est, ibi dicunt: hoc casu prohibetur hæredis institutio. & ita decidit d. meus Iason, in l. non dubium, in 1. col. C. de testamentis. vbi prohibita alienatione, simpliciter prohibetur hæredis institutio. Sic ergo cum prohibetur in fauorem familiæ stante familia, alienatio facta in contrarium potest reuocari per existentem de familia. Sic ergo in hoc casu, vbi est prohibitio legis ex obseruatione generali, & ex cōmuni vsu vtendi, quæ habent vim legis. §. ex non scripto. in fi. de iure naturali gentium, & ciuili. notatur in l. de quib. ff. de legib. & cano. consuetudo. 1. dist. Et ideo cū prohibito legis & testatoris æquiparentur: notatur in l. filiusta. §. diui. ff. de leg. 1. vbi Bar. & alij, sequitur necessariò dicendum, quod stante aliquo de agnatione, aut familia, seu domo habente aliqua arma, à tempore cuius initij memoria non extrat in contrarium, quod talia arma non possunt vendi, nec alienari quocunque titulo in præiudicium illorum de familia, domo, aut agnatione.

Aut verò loquimur de armis datis & concessis alicui pro se & sua familia, aut agnatione: quoniam per illam concessionem facta familiæ, & agnationi, est acquisitum ius familiæ, & agnationi, vt satis probant iura allegata per Barbatia in d. consi. 27. in 12. col. Sicut etiam videmus de feudo concessio alicui pro se & sua agnatione, seu familia: quoniam transit successiuè ad posteros absq; eo, quod possit alienari in præiudicium successorum, vt per Bal. in c. 1. §. hoc quoque. de feudi successione. & i.

dem in emphyteusi data pro se & liberis: quia illa pater non potest præiudicare liberis, vt no. Bartol. in auth. si quas ruinas. col. pen. ver. iuxta hoc quaero. C. de sacro. eccl. Petrus de Anch. in consi. 142. inci. pro domina Paula. in prin. Imola in c. potuit. de locato. Romanus in consi. 35. incip. visa facti serie. in fi. Paulus de Castro in consi. 161. inci. in cā quam magnificus. col. 5. & in consi. 208. incip. præmittendum est. Soci. in consi. 205. inci. dominus Franciscus. in quarta & 5. col. Philippus Cor. in consi. 299. inci. in præsentī consultatione: col. 18. in 2. parte. & in consi. 200. inci. visa dicta copia. in quarta parte. & idem Romanus in consi. 202. incip. pro proposita consultatione habenda veritate. quem allegat dominus meus Iason. in l. 2. in 89. col. ver. quid autem in themate prædicto. C. de iure emphyteu. Cū enim talibus liberis fuit ius quæsitum per huiusmodi cōcessionem, tolli non potest ab eis. l. quocunque. §. si quis ita. ff. de verborum oblig. vbi Bar. in l. quod dicitur. col. pen. de verborum oblig. & in consi. 70. inci. quæstio ista. in secundo dubio. no. Bal. in l. si constante in vltimo notabili. C. de do. ante nuptias. dicens, quod ius quæsitum tertio etiam in spe tolli non potest. facit tex. in l. si. ff. de pactis. & in regula, id quod nostrum est. ff. de regulis iuris. & dicit Alex. in consi. suo. 160. in fi. in 4. col. hoc est verum respondendo ad dictum Bartol. in l. qui Romæ. §. Flauius. ff. de verborum oblig. & etiam Corneus in consilio 68. incipiente, ardua quædam. in tertia col. in tertia parte.

Cū ergo communis vsus loquendi in appellatione familiæ sit in talibus, quod extendatur ad agnatos ordine successiuo, vt dicit Bart. in l. cū ita. §. si. ff. de legatis secundo. d. meus Iason. in l. si. C. de verborum oblig. qui hoc casu in talibus armis iungitur cum communi vsu vtendi, qui attendendus est, vt dixi: & sit ex illo communi iure vtendi acquisitum ius in talibus armis omnibus posteris de familia. quo casu (vt antè dictum est) præiudicari non potest. Idè ergo erit in casu in quo ex cōcessionem Principis est acquisitum ius agnatis, & illis de familia, seu agnatione: vt in Bartolo qui habuit arma à Carolo III. Imperatore, pro se, & sua agnatione. Quoniam in præiudicium suæ agnationis, cui ius fuit quæsitum, non potuisset illa alienare. Idem si dictum sit pro se, & sua posteritate, quoniam posteri dicuntur tantum ex linea masculina, & sic de agnatione. l. 1. §. 1. ff. de iure in manutatis.

Licet in omnibus supradictis casibus, in quibus arma competunt, aut ratione familiæ, aut ratione concessionis, à Principe, ex quo sunt transmissibilia ad hæredes, vt supra dictum est, videtur etiam quod sint cessabilia: cū quicquid transmissibile, censetur & cessibile, vt l. ex plurib. ff. de administratione tutor. Bar. vtitur hoc fundamento in l. §. v. usufructuario. ff. de operis noui nuncia. sed ibi dicitur meus

meo Ias. & in l. cū fecudum. C. de legatis. dicit, quod tale fundamentum non habet locum affirmatiuè, imò adhuc alia ratio reformat pactum, scilicet, quia videtur esse priuilegium familiæ, & agnationis, de cuius præiudicio agitur in alienatione, cū ei sit ius quæsitum in prædictis, vt sæpe hic ante dixi: igitur.

Sed an arma agnationum accrescant alicui secundum quod dignitati aut dominio succedit, sic per iam succedat in armis, illi dignitati, seu dominio coniunctis. vide Guil. de Montefer. in tract. de successione regum, in 2. dubio. num. 170. sed ad priorem materiam redeo.

Aut verò loquimur de armis quæ quis sibi assumptis propria autoritate, aut quæ cmit ab alio in casu in quo poterit vendi: & tunc non est dubium, quod talia possunt vendi, & quocunque titulo alienari. Quia ex quo sunt in commercio hominis, quod sibi propria autoritate assumpsit, quod potest, vt supra dixi in 208. conclu. potest illa alienare, vendere, aut quocunque alio titulo transferre, prout dicitur, Emerat ille prius, vendere iure potest.

Aut verò loquimur de armis, seu de insignib. quæ quis habet ratione sui artificij, vel suæ artis, & tunc aut habet, quia sua autoritate assumpsit, vel ab alio habuit, & de per se sine socio, tunc vendere potest quicunque. Aut cum socio, & tunc non potest nisi iudicium socij, eo non consentiente. Aut verò habet ea à republica, puta si in ciuitate aliqua dentur certis artificib. aliqua insignia quib. vti debeant in eorum artificijs, seu operib. non possunt talia signa, seu insignia vendere, aut in alios transferre. ar. corum quæ dicta sunt in princ. huius conclusionis de fabricenlib. & hydrophilatis.

Quadragesima sexta concl. Habens arma antiqua suæ familiæ, domus & agnationis, non habens aliquos de familia, ad quos de iure, & iure successorio deuenire debeant, potest ea relinquere alicui, relinquendo eidem bona in casu in quo poterit de alijs bonis testari, aut disponere de armis, etiam & nomen, seu cognomen domus, & valet tale relictum: imò, quod plus est, hæres, aut fideicommissarius, cui est iniunctum onus de assumendo nomen & arma domus, tenetur adimplere voluntatem testatoris, si velit consequi cōmodum, vt notatur in l. facta. §. si sub conditione. ver. in danda. ff. ad Trebellianum. & hæc verba, quod hæres meus portet nomen meum & arma, important conditionem secundum Guidonem Papæ, q. 251. suarum decisionum, per textum quem ad hoc allegat in l. mulieri. §. si quis hæreditarium feruum. per hæc verba, iustus est manumittere, & hæres esse. ff. de conditionibus insti. & sic conditio adimpleri debet, vt sequatur effectus, scilicet, vt hæres esse possit, sicut in materia conditionis, de qua amplè notatur in c. verum. extra de conditionibus apposi. & ita vidit determinari & practitari ipse Guido Papæ, vt refert in loco prædicto.

Quod tamen videtur multis fore graue, non est si antiquum suæ agnationis antiquæ dimittere, & arma magnifica suæ agnationis: imò si sit antiquæ domus, habens arma magnifica, non potest in minorā assumere, cū reipublice intersit vt ordinū dignitas familiarumq; salua sit. l. 1. §. sed & si feruus. ff. de ventre inspiciendo. Ne forte alienæ fordidæ stirpes splendidis & ingenuis natalibus audeant subrogari, vt dicit tex. in l. super statu. C. de quæstionib. & discretio personarum est habenda, atq; dignitas & autoritas obseruanda: vt in l. 1. in prin. ff. de postulando. Ob quod dicit tex. in l. hoc iure. §. si. ff. de donationib. quod donatio alicui facta vt nomen portet donatoris cū sit causata, non dicitur proprie donatio, de cuius substantia est, quod ex liberalitate pcedat, & donatario sit lucrosa, quia donari id videtur, quod nullo cogente imperio cōceditur, sed dicitur quædam remuneratio onerosa in recōpensationem nominis ferendi facta, quod onus non est modicum, si nomen sustinet alienum, vt clarè demonstrauit propinquus Ruth, cui successio & ius sanguinis competebarat cum onere gerendi nominis, quod respondit: Cedo iuri propinquitatis, neq; enim posteritatem familiæ meæ delere debeo. & vt dicit ibi tex. Istud est suscipere nomen defuncti, ne vocabulum eius de familia sua, ac fratrib. & populo deleatur, quod est cōmodum, & honor defuncti, vt familia sua, & nomē, & arma sua maneant, & non deleantur. Cū reipublice intersit, vt dignitas familiarum salua sit, vt supra dixi. Et sic cū talis donatio non sit simplex, sed remuneratoria, non indiget insinuatione, ar. l. Aquilius. ff. de don. ita dicit & tenet Guill. Benedicti in sua repe. c. Ray. in ver. Ray. de Clera. num. 44. & l. de testamentis.

Quod intelligendum est fieri posse, vbi non esset alius de familia iure successorio, cui nomen & arma deberentur, quia ex quo (vt in præcedenti consideratione dixi) ex communi vsu nomen & arma domus antiquæ seu familiæ deberentur ordine successorio, ita quod in his videtur esse prohibita alienatio ex dicto vsu, quæ est realis, hoc est, in rem respiciens, & nomen, & arma, & familiam, non personam Titij, s. Petri, aut alterius.

Intellige tamen, quod in dicto legato, seu fideicommissio veniunt arma, quæ licitè & sine vituperatione portare potest: puta si quis miles portauerit aliqua insignia regis, quæ prohibebantur portare, si legauerit equum suum, omnia ornamenta, & arma sua, seu insignia, intelliguntur solum ea legata, quæ honestè, & sine vituperatione portare poterat legas, vel quæ eidem competebarat ratione personæ tantum: vt voluit Bal. in l. 1. C. de ver. sig. per tex. in l. vestis. §. muliebria. ff. de au. & ar. leg. Arma verò vel insignia ratione officij aut dignitatis debita, deueniunt ad successorem, & gerentem dignitatem, vel officium huiusmodi, & non alium, vt supra dixi in 14. 15. & præcedenti conclusionibus, & infra 52. conclusio.

Quadragesima septima conclu. Præscriptio ca-
dit in talibus, in delatione armorum, seu in
signum, & in casibus, in quibus possunt alienari
arma, in talibus cadit præscriptio: & satisfaciunt
quæ dicit Bal. in l. fucandæ. in fi. C. quæ res ven. nō
pos. vbi dicit, quod in præscriptis per vsu longi
temporis, quod alius talia signa accipere non po-
test, quia ius causâ habendi quæsitum est primò, q̄
tamē dicit esse verum, nisi hoc alicui obesset, quo-
niam ille cuius non interest, non habet ius prohibendi.
Vnde cōcludit, quod ad æmulationem, & dam-
nū præscribendi alteri nō licet accipere idem
signū. Vnde videtur cōcludere, q̄ in talib. habet lo-
cum præscriptio, nisi fiat ad æmulationem, vel da-
mnum alterius: quo casu non licet accipere idem
signum, per tex. in l. si iniuriæ, ff. de iniurijs. Et sic
ut regalia tãto tempore cuius initij memoria non
extat in contrarium, præscribuntur etiam aduer-
sus principē in parte, tamen non in totū, vt in iure
inductionis gabellarum, quæ cum non possint im-
poni nisi per superiorem. l. vestigalia. ff. de publica
nis. Tamen exactio gabellarum præscribitur tãto
tempore, cuius initij memoria non extat in cōtra-
rium, vt tenet Bar. in l. si publicanus. §. vestigalib.
ff. de publicanis. Bal. in conf. 112. in 2. parte. Pan. in
conf. 20. inci. super quæstione vertente. & idem de
iure nauigandi. & per plura dixi in cōmento meo
super consuetudinibus ducatus Burgun. ti. Des iu-
stices. §. 2. in glos. Et la preuue. q̄ ea quæ compe-
tunt principi acquiruntur aut ex priuilegio, aut ex
præscriptione tanti tēporis, &c. Cū ergo (vt di-
ctum est) princeps possit concedere ius & facultate
alicui arma sua portandi, ita etiam istud præ-
scribi potest. Dicerem tamē hoc posse esse verum
in capace, & habili ad tale ius, puta in vestigalibus
in alio inferiori principe, & non in simplici priua-
to, & sic simili in iure deferendi arma in nobili &
non ignobili: quoniam talis etiam non posset præ-
scribere tale ius deferendi arma principis, prout in
simili videtur tenere Fel. in c. dilecto. de testib. &
dixi in loco supra allegato. Ex quo potest hæsitari
de tribus lilijs datis per Carolum regē Francorum
VIII. Cosmæ de Medicis Florentino nummulario,
qui tunc non reputabatur nobilis. Imo adhuc
videretur, quod non sufficeret, quod esset nobilis
nobilitate cōmuni & inferiori: sed requiretur,
quod esset nobilis, puta dux, princeps, marchio, co-
mes, aut baro: & quod alius nobilis inferior non
posset arma principis præscribere, nec etiã ex priui-
legio, cū videantur esse solis principib. concessa,
prout & alia regalia, quæ per inferiores præscribi
non possunt. Maximè illa, quæ sunt in signum v-
niuersalis recognitionis, vel supremæ potestatis re-
seruata, vt dictum est, & etiã vt declarat Ioã. Fran-
ciscus Balbus in suo tractatu, de præscriptio. in 2.
parte quintę partis principalis, in tertia quæstione.
sic à simili, quod vnus nobilis potest præscribere
arma alterius nobilis, etiam superioris, dum mo-

dō non sit princeps. Sed non ignobilis potest præ-
scribere arma nobilis propter incapacitatem, ex
antedictis, cū talis habeatur pro incapace.

Et in hoc, quia supra positi sunt casus, in quibus
talia arma seu insignia possunt alienari in illis, pos-
sunt & præscribi: sed in casibus in quibus non pos-
sunt alienari, non possunt etiam præscribi: quia
procedit regula, quod quæ non possunt alienari,
non possunt & præscribi, vt per Bart. & Bal. & Sal.
in l. si. C. in quibus cau. in int. rest. non est necessa-
ria, de qua regula amplè per dictum Ioan. Franci-
scum in d. tractat. in 5. par. quintę partis principa-
lis, in 4. quæstione illius quintę partis. vbi amplè
de materia illa brocardica. Et ad prædicta faciunt
quæ dicit Sozi. de maioricatu inter cōsanguineos,
& collateralales, qui potest præscribi, vt dicit in cōf.
suo 148. nu. 14. in 3. vol.

Quadragesima octaua conclu. erit circa duel-
lum. An p̄ insignib. & armis possit duellum
indici ponamus. Videmus, quod rex Angliæ se
asserit regem Franciæ, & portat tria lilia Franciæ in
vna parte scuti suorum armorum, an sit iusta cau-
sa ad indicendum ei bellum per regem Fran-
ciæ, & eidem duellum præsentare, & sic de singu-
lis.

Ista conclusio habet magnam materiam: sed
cū clarum sit, quod tria lilia Franciæ integra cum
corona non debentur, nec deferri possunt nisi per
regem Franciæ, cū eidem coelitus fuerint demis-
sa, vt dictum est supra pluries. Ideo rex Angliæ non
potest illa portare, nisi asserendo se regem, ex quo
contradicit in hoc Christianissimo regi nostro,
ideo eidem facit iniuriam, pro qua licitum est ei-
dem indicere bellum, & duellum. Et latius solui
poterit ista quo ex deductis per Paridem de Puteo,
in tract. de re mili. & duello, in vna quæstione, vbi
quærit, An ratione insignium, vel armorum pro-
cedi possit ad pugnam. Et vt dicit, nobiles & armi-
geri pro hoc consueuerunt pugnare. & pro hoc (vt
dicit) facit, quoniam arma seu insignia alicuius
de voluntate domini sunt portanda, & non aliàs.
C. de muta. nominis. & possunt alteri communi-
cari. l. hoc iure. §. si. ff. de dona. sicut etiam nomen
dignitatis suæ potest alteri concedi. notatur. in l.
facta. §. sub condonatione. ff. ad Trebel. Bald. in c.
2. extra de fid. instru. in vltima col. vbi dicit, quod
in aliquibus æquiparat sigillum armis, & sic requi-
ritur concessio illius cuius sunt arma, vel insignia
ipsa, vt per alium portari possint, arg. l. i. C. de his
qui potentio. nomine. & in auth. de mandatis
principum. §. pen. coll. 3. secundum Bartol. in suo
tract. de armis. supra alleg. & Bald. in cap. quanto.
de iure iu. & si quis gestat insignia sibi phibita, vide-
tur cōmittere falsū. l. eos. in fi. ff. de fals. Insignia e-
nim dignitatis faciunt eum haberi pro tali. l. ego.
cum gl. ibi. ff. de manumif. vindictæ. l. item apud.
§. si quis virgines. de iniurijs. c. si verò aliquis. & c.
in audientia. extra de sentent. exc. & cap. si iudex.

de

de sent. excom. in 6. facit. l. mimæ. C. de episcopali
audientia. Ideo nostra interest, quod nemo defe-
rat insignia nostra, vel arma propter multa scan-
dala, quæ occurrere nobis possent, vt dicit Bar. in
d. tract. & supra dixi in pluribus locis. Quia si aliq̄
portaret insignia nostra, & haberet inimicos capi-
tales, possent nos offendere, putantes illum esse.
Nam nostra insignia faciunt nos & nostros reue-
reri. l. i. §. casum. ff. de postulando. & dicit Bald. in
leg. i. C. quæ res vendi non poss. quod insignia de-
putata alicui magistratui, vt sunt insignia pro con-
sularia. l. i. ff. de offi. proconsulis & legati l. milites.
C. de locato. non licet propria auctoritate assūme-
re: & idem in signis præscriptis longo vsu, vt dixi
in conclusione præcedente: quoniam in talib. ius
est quæsitum primò, & ille cuius non est tale si-
gnum, non habet ius vtendi ad æmulationem, ini-
uriam, seu æquiparationem alterius: puta se vo-
lēdo dicere habere illam dignitatem, vt si aliquis
diceret se esse regem, & vellet portare arma data
regi Franciæ, in hoc committeret crimē læsæ ma-
iestatis, si esset inferior eo, & esset illi subditus. A-
lius verò non subditus faceret ei iniuriam, arg. l.
nec magistratib. §. quod si ex minorib. cum seq. ff.
de iniurijs.

de iniurijs. §. quod si ex minorib. cum seq. ff. de iniurijs.

Ponit tamen ibi multos casus, in quibus etiam
sumendo arma alterius non potest bellum neque
duellū indici, de quibus iam supra dixi in 28. con-
clu. in fi.

Primus est in eo qui defert arma illius, qui com-
misit crimen læsæ maiestatis, quia propter hoc cri-
mē possunt eius arma, & insignia abradi. l. eorum.
ff. de pœnis. Lu. Ro. sing. suo 474. & 656. dixi supra
in 42. conclu. Imo quando miles male se habuerit
in bello, potest iudex scutum illius perforari fa-
cere, vt hoc exemplo alij milites in prælio sint
fortiores, vt est casus in l. quod rei publicæ. ff. de in-
iurijs.

Secundus est in capitaneo armorum, qui sten-
dardum suum seu vexillum perdidisset: quoniam
hoc casu occupator, vel dux exercitus possit illum
deferre, nec perdens posset postea prouocare cap-
tientem ad duellum, quia ista efficiuntur occupan-
tium de iure. l. hostes. ff. de captiuis. le. i. §. item in
bello. ff. de acq. poss. l. naturalem. §. si. ff. de acqui-
rendo rerum dominio.

Tertius in casu quando duo eadem arma porta-
rent, nec apparet de prioritate, & posterioritate: si
tamen vnus illorum habuit à Principe, præfertur,
vt dixi supra in 36. concl. quod est verum, quando
illi qui portant talia sunt æqualis dignitatis: secus
si vnus sit maioris dignitatis, quia preferretur, vt
dicit Bar. in d. tracta. de armis. per l. i. C. de consul.
lib. 12. dixi supra in dicta conclu.

Quartus casus in duobus habentibus similia

arma ab antecessorib. suis: quoniam licet sint simi-
lia. ex quo nō apparet de prioritate inter eos, non
est locus pugnæ, quoniam licet habeant omnimo-
dam similitudinē: tamē nō sunt eadem, quoniam
nullū simile est idē. l. q̄ Nerua, vbi Bar. ff. de positi.
l. ad similitud. C. de epi. & cler. & aliàs videtur q̄ in
ter similia nō pōt dari ratio consequentiæ similitu-
dinaria. l. si. ff. de calumnia. l. 3. §. nihil cōe. ff. de ac-
qu. pos. & dicit Bal. in l. Gallus. §. nunc videndū. ff.
de lib. & posth. quod nō omne q̄ est simile, est idē:
quia similitudo est inter diuersa habentia incōue-
nientiam aliquā, & facit. l. qui liberis. §. i. ff. de vul.
& pu. sed vt dicit d. meus Iaf. in l. i. in 2. col. C. de iu-
re emphyt. dicitur propriè similitudo, vbi plures
sunt conuenientia, quàm differentia: & valet tale
arg. à simili, licet nō sit omnimoda similitudo. Idē
d. meus in l. creditori. in 2. col. ff. de nou. ope. nun.
vbi est materia similitudinis. Et hoc casu poterit
dicere iudex, qui super pugna adiretur, vt posside-
tis, ita possideatis. l. i. §. i. & l. fin. & si duo. ff. vti pos.
Nam nō apparet prioritate, & posterioritate v-
sus, vel concessionis huiusmodi insignium, vel æ-
morum, nemo eorum dicere poterit ab alio iniu-
riam, vel vim sibi fieri: quia quilibet eorum habet
antiquitatem & titulum, arg. l. etiam. §. si quis. ff.
de per. har. Nam ambo possunt assignare causam
suæ possessionis, scilicet antiquitatem antecesso-
rum, propter quod nemo dicitur prædo. per Inno.
in c. cū venissent. de rest. in int. & antiquitas mul-
ta operatur. l. i. §. pe. ff. de aqua plu. arc. & per no-
tata in auth. quas actiones. per Bal. C. de sacros. ec-
cle. & cū sint pares, in hoc vnus non impedit al-
terum. l. cū quidam. §. i. ff. de acqu. hæ. & obliga-
tiones paris potentia non se tollunt. l. si reus. ff. de
duobus reis.

Quintus casus est: si inter eos appareret priori-
tas, tunc illi q̄ esset posterior in delatione istorum
insignium deberet cedere priori, qui ratione prio-
ritatis temporis esset prior, arg. l. 2. l. prior. & si fun-
dum. C. qui potiores in pignore habeantur. & leg.
qui prior. ff. de iudicijs. & in l. operis. ff. locati. & in
leg. quoties. C. de vsu fruct. & de albo scribendo, l.
2. & leg. i. de consulib. lib. 12. Melior enim est con-
ditio occupantis. l. plurib. ff. de procur. & si quis a-
multis. ff. de nox. Bar. & Bal. in rub. ff. de rerum di-
uisione.

Sextus casus est in plurib. seruitorib. portantib.
eadem arma & insignia à domino eis data, quia
tunc inuicem non possunt conqueri: quod vnus
solus illa debeat portare, vt est in plurib. armigeris
vnius societatis: eò, quia in hoc consideratur vo-
luntas domini dantis, vt dicit Paris de Puteo in lo-
co allegato.

Septimus casus est vbi insignia, & arma essent
similia in pictura, vel signo, differrent tamen in
nomine, tunc data nominis dissimilitudine, vide-
rentur diuersa, quia nominis diuersitas inducit di-
uersitatē rei. l. si idem. C. de codicillis. vbi Cy. & l.

*Dux non mi-
si ante vitate
publica et rone
verissima*

fortuna semper fuit, vt inquit G. Bene. in sua repe. c. Ray. in ver. vxorem nomine Adelafiam. nu. 394. cum duob. fequentib. extra. de refta. Ludouicus verò x. i. Frācorum rex, fcutum regium hiftricib. ab vtroquelatere ornabat, vel fcuto hiftricem fupponebat. Nam hiftrix animal est habens pinas aculeatas, & porcus pungens, feu spinofus appellatur, vnde Calphurnius:

Veni ex hirsuta spinofor hiftrix barba.

Francifcus verò Rex nunc imperans ex falamandris duab. & communiter habentes in fuis armis lilia tymbraunt ex lilijs quadratis, vt olim fiebat in armis ducum Burgun.

Aut verò ornantur aliquo alio in figni, & tunc aut ordinario, puta in rege Franciæ, & alijs militibus ordinis S. Michaelis, qui vulgo apud nos dicuntur Les cheualiers de lordre, qui geftant torquem aureū circumdantem eorum arma, in quo funt coclearia, Coquilles Gallicè, affixa: & in infima parte imago feu repræfentatio S. Michaelis aurea est appenfa (quem quidem ordinem militarem in honorem Michaelis Archangeli protektoris regni fui Rex Ludouic. xi. inftituit & perpetuò fundauit.)

Milites verò ordinis velloris aurei, à Philippo i. i. duce Burgundiæ inftituti, geftant torquem aureum, in quo vellus aureum, hoc est arces lanana aurea ferens, pendet: & dicitur apud nos la Thoiſon dor, vt publicè videri poteft Diuione in capella ducum Burgundiæ.

In Anglia verò milites ordinis regis Angliæ zonam deferunt, quam dicunt, la larretiere, & fic de alijs. Et talia in fignia non poſſunt deferri niſi ab illis qui defcripti, recepti, & defignati fuerint in illo ordine: & ex illis in fignib. plus decorantur arma talium, maioremq; laudem, & excellentiam merentur. Et fic licet duo habeant paria arma, vt dictum est, cui tamen talis præ eminentia conceditur, & ſua arma modo prædicto exornata funt præferenda, & maiori honore extollenda erunt.

Aut verò extraordinario in figni, feu ornata arma illuſtrantur, vt communiter fit in alijs nō habentibus talem ordinem, ex quo poſſunt ferre ornatum extraordinarium, qui tamen funt conſtituti in magna dignitate, etiam vſq; ad clariffimum, & tunc tales ornatus feu in fignia funt ad voluntatem cuiuſq; vt iam prædixi, ex quibusdam varijs & diuerſis ſignis, quæ magis cōformantur, aut eorum armis, feu dignitatib. & officijs. Nempe aliqui ſibi aſſumunt arborem circumdantem arma, alij laqueum amoris, alij angelos, quidam homines ſilueſtres, aut puerulos nudos, aut alia ſigna, & hæc ſolum competere videntur magis nobilib. & in dignitate aut officio conſtitutis: ita, qd ſi ſimplex ſcutifer deſerat arma cum tymbro, videtur quod à milite aut ab alio habente dignitatem vltra ſimplicem nobilitatem prohiberi poſſit; aut ad eius requæſtam per ſuperiorem prohi-

beri poteſt, ne portet timbrata, feu vt ferat tymbrium.

Sed ſi ſuperior nō habens iurisdictionem in talem ſcutiferum deleter arma ſcutiferi ſua autoritate, an daretur tali actio iniuriarum: vide ſupra in concluſio. 29.

Aduerte tamen quod per hæc augmenta non est dicendum, quod ſint arma alterius ſpeciei, nec quod differant ſpecie. Ita quod ſi ſimplex ſcutifer tanto tempore quo fuerit ſcutifer, portauerit ſua arma ſine tymbro: ſi poſtea ratione, & ex cauſa dignitatis, aut officij ſuperuenientis tymbrauerit, non propter hoc dicentur noua arma, ita quod in ſe differant aliqua ſpecie, ex quo non eſt augmentum in parte ſubſtanciali, ſed eſt tantum additio, & qualitas circa accidentia, quæ non faciunt rem differre ſpecie, vt eſt gl. notabilis in verbo, anno. in l. ſi. §. quories. ff. de publicanis. no. Bart. in l. ius ciuile. ff. de iuſt. & iur. Ang. in l. & an eadem. §. alijs. in princ. ff. de exce. rei iu. vbi dicit, quod differentia penes ſolam qualitatem non facit rem eſſe aliam, & dixi in præcedenti conc. verſic. ſepimus caſus. Dum modo vera rei eſſentia nō ſit immutata, no. Barto. in l. i. col. 4. ff. de act. & obl. facit quod habetur in c. cum Marthe. §. quæſiuiſi. de celebratio. niſi extra. vbi dicitur quod accidentia poſſunt miraculoſè, & non aliter mutare ſubiectum. Ad prædicta facit bonus tex. in l. pacta conuenta. in princ. ff. de contrahen. emp. vbi dicitur, quod augmentum, vel diminutio circa accidentalia contractuum non reponunt contractum in diuerſo eſſe, nec per ea intelligitur ab eo in ſubſtancialib. reſeſum: de quo etiam per Bar. & alios in l. in conuentionalib. ff. de ver. ob. dum tangunt an ſi per contrahentes addatur ſtipulationi prætoriam, vel ſtipulatio prætoriam alteretur, deſinat eſſe prætoriam, vel conuentionalem. Et ex hoc inferunt Ang. in d. l. & an eadem. §. i. ad quaſtionem, quæ fuit de facto. Nam productum fuerat quoddam teſtamentum animo inſinuandi, quod habebat adiectionem certarum qualitatum: aduerſarius autem reſeſum habuit ad protocolli, & fecit teſtamentum punctualiter extrahi prout ſcriptum erat in protocollo. & quia ſcriptura reperiebatur diuerſa ratione dictarum qualitatum, dicebatur inſinuatio nulla: quia non fuerat requiſita, prout ſcriptura emanauerat. Contrarium dicit Ang. quod valuerit inſinuatio, quia illa variatio circa illas ſolas qualitates non facit aliud eſſe, vel cenſeri teſtamentum, per illu text. quem in ſimili allegat Spe. in ti. de iura. cal. §. ſequitur. ver. quod ſi moteo. facit quod dicit Bart. in l. ſi fundus. §. ſi res. per illu text. ff. de pig. Quod additio qualitatis nō extinguit hypothecam, facit quod dicit Bald. in l. fundi. ff. quib. mod. vſufr. amittatur, quod mutata forma in acceſſorijs, non perit ſubſtancia, per illum text. facit tex. in l. 4. §. modum. ff. de ſerui. ti. generali. vbi modus adiectus ſeruituti, non facit deſinere ſerui-

ſeruitutem: quod eſt intelligendum in qualitatibus accidentalibus nō ſubſtancialibus, vt ſunt prædicta in armis, ſcilicet tymbrium, litra, & zona, licet ſecus ſit de qualitatibus ſubſtancialibus quæ ſunt in ipſis armis, vt videmus in armis aliquorum principum Franciæ ex proſapia regali qui habent lilia ſicut rex. tamen quia habent qualitates ſubſtanciales additas eorum armis vltra arma regis, vt in duce Borboniorum, qui pro armis vltra tria lilia habet bendā in medio ſcuti tendentem à parte dextra ad ſiniſtram. In duce Aurelianiſi, qui habet tria lambentia ex trib. lilijs: & fic de ſingulis. Et talia ſunt arma dicta, & diuerſa ſpecie ab armis regis Franciæ, licet omnia habeant tria lilia aurea in ſcuto azureo: quoniam talia ſuperuenientia reponunt prædicta arma in diuerſa ſpecie: & etiam idem dicendum eſt de alijs diminutionibus aut augmentis, quæ ſunt in quibusdam armis ad cognofcendū quis ſit primogenitus, & ſic quis portet arma plana, quoniā alij poſtea geniti ea geſtare debēt cum aliquali diſtinctione, vt ſupra pluries dictum eſt.

Intellige etiam dum modo ex adiectione qualitatis non mutetur forma primi actus, quoniā hoc caſu adiectio nō mutat id cui adijcitur: ſecus verò ſi fiat mutatio formæ tunc reponit rem in diuerſa ſpecie, vt per Inn. in c. i. de conſec. eccleſiæ vel altaris. dum dicit, quod ſi ageatur altare, non deſinit eſſe altare, nec perit conſecratio. Et eſt ratio hu ius dicti: quia vbi mutatur forma, noua forma dat nouum eſſe. l. Julia. §. ſi quis ff. ad exhibendum. ſed vbi nō mutatur, ſed aliquid exterius additur: licet illa adiectio faciat differre in plus aut minus, ita qd vna ſit maior, aut minor propter adiectionē, non tamen dicitur alia à prima: vt videmus de illo qui promiſit dare ſchachū mattum cū pedona, quod poteſt dare cū pedona facta domina, vt tenet Bar. in l. ſenat. ff. ſenat. & in l. ſeruis lega. §. i. ff. de lega. 3.

Sequeretur ergo ex prædictis, quod ſi hæc adiectione non mutet ſubſtanciam ſpeciei, ſed ſit eadem, quod idem erit dicendum de vna ſicut de alia: & ſic quod ſicut illud quod eſt principale, ſi arma ſimplicia cōpetent omnib. de familia in qua ſunt, etiā ſi ſint tantū ſcutiferi, quod etiam adiectio omnib. competat, cum ſequatur naturā ſui præexiſtentis, ſeu eius cui accedit. l. etiā. vbi Bar. Bal. & doctores. C. de iure dotium. l. quod in rerum. §. ſi quid poteſt. ff. de leg. i. vbi idem iuris eſt in augmento dotis, & rei legata, quod in ipſa dote. faciunt plura quæ ponit Albert. Brun. in tractat. de augmento. in 5. cōclu. principali, quod ibi ampliatur in plurib.

Sed tamen ſecus eſt hoc caſu, vbi iſta augmenta nō accedunt armis, tanq̄ illa cōtingentia, ſed tanquam re, & conſeſu ſeparata, & nō ipſi rei ſimpliciter de per ſe accedunt, ſed in fauorē tantū perſonæ, qua extineta, extinguitur & adiectio. Sicut in ſimili dicitur de caſtro conſeſo, in quo nō venit iurisdictione perſonæ coherens, ſed illa tantū quæ ca-

ſtro cohæret, vt dicit Bar. in l. ſi aliena. §. i. ff. de vſu. ca. & patet in l. ſi Titio. §. ſi. ff. de vſufr. & in l. interdum. ff. de vſu. accref. & in l. 3. §. i. ff. quemadmodū vſufr. amittatur. vbi pars vſufructus vacans accreſcit etiam illi vſufructuario, qui portionem ſuam iudicialiter, vel aliter amiſit, & nō proprietati, eo quia vſufructus perſonæ debetur.

Hinc ex his concludo, quod ſi baro, comes, dux, aut rex, qui dignitatis ratione, vt dictum eſt, tymbrare poſſunt & littrare, decedat relictis pluribus filijs: ſi primogenitus habeat ſolus illam dignitatem, quæ ratione eius perſonæ tribuat illam adiectionem, puta quia baro ſolus, comes ſolus, &c. poterit ſolus illam adiectionē deferre, & non alij (licet etiā habeant principale, ſcilicet arma domus, & familia) poſſunt illa adiectione vti. Cſi tantum (vt prædictū eſt) videatur eſſe data ratione dignitatis perſonæ. Et ita videtur tenere idem Albertus in d. 5. concl. principali. in 4. limitatione illius. Et hoc, quia illa dignitas non extinguitur cum perſona, vt in milite, capitaneo, ſiue principali, ſiue præpoſito laborū, de quo proxime dicam, tunc extineta perſona, licet principale, ſcilicet arma tranſeant ad ſucceſſores, & filios, non tamen illa augmenta, ſed extinguntur cum perſona, & in hoc non ſequuntur naturam præexiſtentis: quod eſt verum in his, quæ ſunt aut fieri debent in vita, ſed in his, quæ ſunt in ſepulturis, illorum etiam filij aut parentes pro pompis funeralibus eorum poſſunt geſtare arma tymbra, & littrata, & eis zonam facere lugubrem in loco ſepulturæ, quæ conſuevit fieri exiſtentibus in dignitate.

Sed videre reſtat, an omnib. habentib. tamen iurisdictionem omnimodam, altā, ſcilicet mediā & infimā, non tamen honoratis ſeu conſtitutis in dignitate, aut officio: in armis ſuis tymbra, aut littra, ſeu in eorum pompis funeralibus zonæ funebres fieri poſſint in loco ſepulturæ, ad ponendum arma eorū vbi habent omnimodam iurisdictionem. In hac patria ducatus Burgun. antea pauci vſi ſunt hac zona ſeu littra in pompis funeralibus. Sed à certo tempore citra domini terrarū habentes omnimodam iurisdictionem vti volunt dicta zona circumdando eccleſiā, aut capellam, in qua inhumantur, intus & foris zona nigro depicta, & ſuper ea ſunt, & pinguntur eorū arma tymbra, & ornata: quod an fieri poſſit, aut ex eo ſolū, quod iurisdictione habent omnimodā, aut qd requiratur, qd ſint, & fuerint in aliqua dignitate cōſtituti, ſaltem militares equeſtres. Nam cum de his nihil ſcriptū reperiat in volumine noſtrarū conſuetudinū, ideo ad ius cōmune recurrendum eſt. Sed cum de iure pauca reperiantur, ideo videretur dicendum, qd ſit recurrendū ad conſuetudines vicinarum prouinciarū, vt notatur per gl. magnā in c. cōſuetudo. i. diſt. quæ ad hoc allegat tex. in c. ſuper eo. extra de cenſib.

Cum

Cum ergo sit consuetudo expressa in aliquibus partibus & prouincijs Franciæ (cui Burgundia subiicitur, cum sit de feudo, & paritate Franciæ) quod etiam vasalli castellanorum simplices, dummodo habeant iurisdictionem supremam sine aliqua dignitate, aut habeant aliquid ius in ecclesia, seu ex consuetudine, vel ex antiqua fundatione, etiam in iuris castellanis possunt litteram, & tymbram facere in eorum armis, ut habetur in consuetudinibus patriæ Turonensis, tit. de iurib. castellanæ. §. 3. Ideo videtur dicendum, quod hæc præeminentie seu prærogatiuæ, & facultates debentur non solum ratione dignitatis, aut officij, verum etiam ratione & ex causa altæ iustitiæ, cum iurisdictione tribuat dignitatem. dictum est singulare Bal. in c. vnico. §. ceteri. quis dicatur dux, marchio, comes, in vrbibus feudorum. & dixi infra in 11. parte, in 7. confid.

Si ergo etiam in dictis locis possint tales facultates, & præeminentie cõpetere habentibus tantum modo iurisdictionem, & vasallis castellanorum: multo fortius competere poterunt vasallis principum habentibus iurisdictionem altam, & si in illis locis, multo fortius in Burgundia, vbi domini habent res altam iurisdictionem, habent etiam in multis iura regalia, quoniam percipiunt confiscationes damnatorum, ut in tit. des confiscations, art. 1. in li. consuetudinario ducatus Bur. Habet & ius bannizandi, faciendi proclamata, tenendi forestas, & flumina bannalia, quæ sunt de regularibus & alia huiusmodi plura eisdem sunt concessa: ergo à fortiori habent supradictas facultates, & præeminentias, quæ non reperiuntur esse expressè reseruata Principi, & cum solum fiant ex consuetudine, aut ex quadam laudabili obseruantia in ipsis pompis funeralibus principum, magnatum, & aliorum dominorum: ideo dicendum est, quod non tamen sunt permittæ, imo etiã vtilis, & honestæ, & quam plurimum laudandæ, ut dixi inferius in 2. par. in consideratione, vbi fit mentio de honoribus exhibendis in sepulchris & funeralibus mortuorum. Et cum talia non reperiunt dominis habentibus altam iurisdictionem prohibita, quare non videantur illis permittæ, cum quod non est prohibitum, permittum esse censetur. l. nec non. §. sed quod eis. ff. ex quibus cau. maio. in l. scientiam. §. qui cum in gl. permittunt. ff. ad legem Aq. notatur in l. certa forma. in gl. fi. C. de iur. fisci libr. 10. & cui licet plus, licet & minus. c. cui licet. de re. iur. in 6. & l. non debet, cui plus licet. ff. e. facit. l. 1. §. 1. ibi: & hi quibus non interdicitur testimonium, nec vlla lege à dicendo testimonio excusantur. ff. de testibus. & quod non mutatur, stat. text. in l. sancimus. §. 1. C. de test. & l. præcipimus. in fin. C. de appellacionibus.

Maximè etiam cum tales zone non sint de reseruatis Principi, imo ex communi vsu, qui in his multum attenditur, ut dixi in multis locis, Principes & magnates in dignitate constituti non fo-

lent has zonas facere, verum loco illarum cinguntur, & ornantur ecclesiæ vbi sepeliuntur pannis, aut lanceis, aut sericis nigris intus, & foris. Inferiores tamen à principibus, qui non possunt commodè cingere ecclesias ex dictis pannis, solent facere has zonas, seu litteras ex pictura nigra, vbi sepeliuntur, dummodo ibi habeant iurisdictionem omnimodam, aut sint patroni, & fundatores in illis. De ratione iurisdictionis dixi, de iure verò patronatus patet, eò quia habet ius honorificum, & debetur ei honor: & si in vita (ut clarè probat Rochus de Curte in suo tractatu. de iure patro. in verb. honorificum) ita etiam in morte & in sepultura, ut dixi infra in 2. par. in 5. confid.

Et cum aliàs fuisset interrogatus de quodam nobili huius patriæ, qui habebat altam iurisdictionem in cancello cuiusdam ecclesiæ parochialis, eò quia circum circa dictum cancellum, & in ambitu illius iurisdictionem habebat: imo ex consequenti, ecclesia, quæ est in finibus suæ iurisdictionis existentis in illa parte cancelli, erat & in sua iurisdictione. arg. notatorum in c. si diligenti. & ibi Hof. Pan. & Henricus Boich. extra de fore. comp. Qui quidem nobilis erat in dignitate constitutus: quoniam erat præpositus laborum vnus societatis centum militum armorum, quem in vulgari dicunt Porteur de seigne dune bande, qui sunt in dignitate, seu ordine clarissimus, ut est text. in l. vnica. & ibi Lucas de Pen. C. de præpositis laborum. dixi eo casu, quod vti poterat in pompis funeralibus. tali facultate, præeminentia, & prærogatiua faciendi zonam in dicta ecclesia: cum notorium sit etiam ex generali consuetudine Franciæ, quod Capitanei belli (qui etiam tamen in dignitate clarissimus essent) vtantur talibus iuribus, & facultatibus, imo maiori, cum ante se deferrefaciant & galeam, & vexilla militaria quibus vtantur in exercitu. Idè ergo erit dicendum de dictis præpositis laborum, cum sint eiusdem dignitatis. Et crederem, quod tales præpositi laborum etiam possent in eorum pompis funeralibus, deferri facere vexillum, cum sit apud nos officium seu dignitas, quæ non conceditur ab ipso Capiteano, sed à Principe. De galea autem, quod ante se deferri possit, etiam si non esset eques auratus, non dubito. Militibus autem equestribus ante eorum corpora in pompis funeralibus deferuntur & galea, tunica militaris, ensis, calcaria, manica, les genteletz, &c. de huiusmodi dicam infra in d. 2. par. cū tales habeant dignitatem, ut habetur in l. 1. & ibi no. C. de equestri dign. lib. 12.

Et aduerte, quod littera, & zona idem sunt, sed zona non cingitur nec clauditur ab omni parte, littera vero sic hanc differentiam accipit à nonnullis nobilibus patriæ Turonensis, qui his maximè vtuntur.

Quinquagesima conclusio. Insignia, seu vexilla alicuius societatis, seu exercitus, habentis Capita-

pitaneum, vel magistratum, debent remanere penes illum. Barto. in d. tract. de armis, allegat pro hoc text. in simili in l. peculium. §. 1. ff. de leg. 2. sed melius facit text. in ratione sui, in c. dilecta. de excess. præla. extra. vbi apud illum, qui est caput, sigillum remanere debet. Et facit pro hac parte ratio inconuincibilis: quia ex quo ille est maior, debent remanere insignia apud eum. ar. l. fin. ff. de fin. inst. facit l. quæ sunt cautiones. ff. fam. circif.

Et si sint plures magistri, seu Capitanei, aut domini alicuius societatis, insignia illius transeunt & deueniunt in illum qui est magister maioris quantitatis sociorum. l. actione. §. Labeo. in fin. ff. pro soc. & d. l. si quæ sunt cautiones. in princ. ff. fam. circ. & minor pars maiori cedit. ar. l. in rem. §. item quæcunque. ff. de rei vend. l. quæritur. ff. de stat. homi. & dicit text. in c. quæ contra. in fi. 8. dist. quod in potestatibus societatis humanæ, maior potestas minori ad obediendum præponitur, & maior numerus transcendit minorem. no. glo. in ver. sententiam. in aut. vt iudices non expectent. & c. §. 1. colla. 9.

Si verò sit societas vbi omnes sunt æquales, nec vnus sit maior altero, tunc forte dirimendum est, apud quem insignia illius societatis remanebunt, d. l. si quæ sunt cautiones. §. 1. vn de quæri posset, an fors sit permittæ. sed de hac materia me remitto ad Bald. & do. meum Iasonem in l. fin. C. communia de delegatis. cum non sit præsentis speculationis.

Si autem in totum sit finita societas alicuius negotiationis, si vnus solus negotiator illius societatis remaneat, debet remanere apud eum signum illius societatis. Primò, quia aliorum non interest, etiam quamuis sit dissoluta societas, tamen negotiator remanet penes illum. Ergo iniquum esset, quod signum, quod erat accessorium negotiationi, dissoluatur, & separetur ab eo. arg. l. possessionum. C. communia vtriusq; iud. & vide Bal. in l. 1. ver. item quæro. C. pro socio.

Quinquagesima prima conclusio. Vbi sunt aliqua signa vnus artificij in quibus principaliter operatur & attenditur qualitas loci ex beneficio, seu ex priuilegio, apud illum remanebunt insignia seu signa, apud quem remanet locus siue ex beneficio, seu ex priuilegio, siue iure proprietatis, siue iure conditionis, siue in mala fide ibi remaneret toto tempore vitæ quo ibi remanebit: ita, quod ibi illo signo vti prohiberi nõ potest, quod videtur eidem competere, sicut in cæteris iuribus realibus, quæ adhærent rei. ar. l. omnia constitui. §. fin. ff. de seru. rust. prædio. l. 2. §. fin. & l. seq. ff. si seruitus vendicetur. l. vsus fructus, & l. seq. ff. quemadmo. seruitus amittatur. Ponit exemplum Bar. in quodam castro cuius nomen est Fabrianum, vbi artificium faciendi chartas viget principaliter, ibique sunt ædificia multa deputata ad hoc, & ex quibusdam ædificijs meliores char-

tæ veniunt: quia vt dicit Pli. spectantur in chartis tenuitas, densitas, candor, leuor hoc est leuitas, complanatio, seu tersitudo.

Quinquagesima secunda conclusio. Si ratione alicuius officij debeantur aliqua signa, seu insignia alicui, si eidem conducatur officium tanto tempore quo durabit cõditio officij, tanto tempore durabunt, & remanebunt apud illum insignia alius officij: arg. l. sed adde. §. illud. ff. locati. Exemplum de inofficio maioris Sinemuri in Auxero. Nam apud eos conducitur, & cum sint ibi insignia illius officij, quæ seruiunt communitati, seu vniuersitati illius loci, tãto tempore quo conducitur maioritas, tanto tempore remanent apud eum illa insignia, quæ competunt ratione dicti officij maioritatis, scilicet insignia, seu signa quibus signantur, & marcantur mensuræ tam vniuersorum, quam bladorum, & alia huiusmodi.

Et istud facit ad omnia officia temporalia habentia ratione officij quædam insignia: pone in sigilla, vestem, cappam, seu mantellum, aut caputium, massam, quæ deferuntur officio, quia durante officio, remanebunt apud tales officarios, & finito illo transeunt ad successores officarios, siue habeant ex concessione Principis, siue ex electione, siue ex conductione, aliàs quouis modo.

Quinquagesima tertia conclusio. Quædam verò sunt insignia artificij in quo principaliter bonitas artificij operatur, & isto casu si stant plures in vna statione illius artificij, omnes possunt vti illo signo, quasi magister principalis illius stationis approbet illa opera, vt in auth. de tabellionibus. §. nos autem. & ibi notatur gloss. in verbo, ipsis per se, colla. 4. Barto. in d. tractatu exemplificat in signis quæ apponuntur in spatibus, gladijs, & alijs operibus metallorum. In argento tamen & auro duo signa, seu marce communitè apponuntur, saltem apponi deberent: vnum quod esse debet commune omnium ad denotandum omnibus, quod opus est argenteum, vel aureum. Alterum verò signum illius operatoris seu artificis, ad designandum, quod opus est factum à tali artifice, inter quos vt plurimum lata differentia, vt dicit text. in l. artifices, longa differentia est, & ingenij, & naturæ, & doctrinæ, & institutionis. ff. de solutionibus. Facit, quia sæpe opera vnus plus valet, quàm alterius, vt in §. nam & ita. instit. de societate.

Quinquagesima quarta conclusio. Si sint plures in vna statione vtentes vno signo, si separentur, remanebit signum penes magistrum illius stationis, vel illum qui principalis & maior erat inter eos, argumento l. si. ff. de fide instr. quod intellige verum, quando est disparitas inter eos, ita quod vnus est maior alijs. Secus si æquales, quia tunc forte dirimendum esset, apud quem remanere debeat. dict. l. si quæ sunt cautiones. ff. fam. circif.

Hæc autem maioritas consideratur ex multis, ut quia pater cum filiis, vel quia frater antiquior cum iunioribus, vel quia vnus erat primo solus qui vocauit alios secum in illa societate, vel alij pluribus modis quibus potest arbitrari ista maioritas seu superioritas inter plures, quibus in dict. l. fin.

Quinquagesima quinta concl. Arma depicta in muro probant murum esse illius, saltem pro illa parte vbi sunt sua arma depicta. l. qui liberaliter. & ibi Bart. in ff. de ope. publicis. Et ibi dicit Bart. nota. contra illos qui abradunt arma alicuius & ita dicit Boerius in cons. suo in c. quo habent parietem communem. posito post Cōmentaria consuetudinum septenarum Bituricen.

Et videntur arma aliquo modo probare iurisdictionem & dominium, quoniam etiam ut videamus mensuræ locorum debent signari armis dominorum. l. 2. C. de frumento Alexandrino. l. 11. Licet olim signabantur nominibus dominorum, hodie vero armis. Cum arma sint additamenta ad recognitionem agnationum, & nobilium, ut ante dixi in 20. concl. circa fin. Et ut communiter obseruatur in reb. in quib. quis habet autoritatē, facit nomen suum scribi & apponi, ut dicit Iacob. Rebuffi in d. l. 2. ut in monumentis, ecclesijs, capellis, edificijs, & palatijs, quorum nominum loco hodie apponuntur per nobiles arma, ut dicitur hic, & etiam per Guid. Papæ. q. sua 49. & Bal. in ti. qualiter feudum alienari possit. circa si. principij. ex quib. constat, quod probari possit in hoc & dominium, & iurisdictione per appositionem armorum in locis publicis. Sed vsus se habet vbi plebeij & ignobiles apponunt nomē, nobiles & domini apponunt arma sua. Sed an tales inscriptiones probent, videatur amplè per gloss. in verbo. patris. & ibi doc. extra de iure iu. Fel. in c. cum causam. col. 3. ad fi. de prob. Ang. & Ia. in §. pœnales. col. 3. in fi. de actio. Bar. in l. monumentorum. C. de religiosis. vbi tenet quod sic, quoniam continet quid possibile. facit gl. singularis in verbo, scribebat. in c. pulsat. 3. q. 7. & in c. fanè. 2. in gl. disticius. 24. q. 2. & de imagine impressa in nummo, vide hic antè in 35. conclusione.

Quinquagesima sexta conclu. Perstringendo paucis materiam armorum circa maioritatem, dignitatem, seu excellentiam ipsorum, quod in vnoquoque principatu & potentiatu seu regno sunt arma principis certa & determinata, quæ sunt illi data & attributa in signum præeminentie dignitatis, & autoritatis, & quæ nemo alius illo modo, quo portat ille princeps, gestare potest nec debet, ut in regno Franciæ sunt tria lilia aurea in campo azureo, quæ sunt arma regis Franciæ coelitus de missa, ut dixi supra in 15. conclu. & dicam infra.

Et habentes arma sua quæ magis illis approximantur, & aliquid habent ex illis lilijs, dicuntur esse digniores, & habere arma digniora. Istud pro-

batur arg. tex. in c. perlectis. 25. dist. & per gloss. in verbo, altiori. in aliam verb. in fi. de bon. pos. per quam gloss. probatur, quod maior est & altior alijs qui proximior est domino, & magis stat prope dominum. facit text. in l. 1. ibi: poena enim sacrilegij similis erit, si his honorificentia non deferatur, qui contingere nostram purpuram digni sunt æstimati. Et ibi not. in gloss. fin. quod quem princeps honorat, ab omnibus est honorandus, quæ pro hoc alleg. multos text. C. de domesticis. lib. 12. Item ad prædicta facit text. in l. vnica. C. de præpositis laborum. C. e. lib. vbi dicit: Nam & immunitate digni sunt, quos nostri lateris comitatus illustrat.

Cum ergo arma alicuius magis approximantur seu assimilantur armis principis, dicitur ille esse maior in armis, & digniora habere arma.

Sicut videmus in domo de Borbonio, quæ habet tria lilia aurea in campo azureo: sed ad denotandum, quod est princeps seu rege nostro minor & inferior, habet cum illis bendam rubeam tendentem à dextra ad sinistram.

Sed vnde hoc quod habet talia arma, cum descenderit ex rege Franciæ scilicet Ludouico, à quo descendit Robertus eius filius, comes Claromonten. & ab ipso Roberto Ludouicus de Borbonio primus dux Borbonij? A quo quidem Ludouico descendunt Petrus 1. dux Borbonij, & Ioannes comes de la Marche, & ab illo Ioanne descendit Ioannes de Borbonio etiam comes dicti loci, à quo descendit Ludouicus comes Vindocinensis, qui portat arma de Borbonio cum aliqua distinctione, quia in benda sunt tres leones argentei, qui sunt tantummodo positi, ad denotandum quod non sunt primarij, seu principales de dicta domo Borbonia: sed iam sunt descendentes, & filij secundogeniti, quia secundogenitus non portat arma plana, seu integra domus principalis à qua descendit, ut dixi supra in 20. conclu.

Sic etiam ex Ioanne rege Franciæ descendit Philippus 3. eius filius, qui fuit rex, & ex eo ortus est Ludouicus comes Eboracen. ex quo descendit Philippus rex Nauarræ, ratione cuius originis reges Nauarræ portant in parte scuti suorum armorum lilia cum benda argentea tendente à sinistra ad dextram.

Similiter ex prædicto Philippo descendit Carolus comes A lenconien. & iste Carolus, & alij vsque nunc, ratione quorum, quia sunt de prosapia, & sanguine reali, portabant tria lilia aurea in campo azureo circumdata seu bordata vna bordatura rubea seminata ex befanis argenteis.

Eodem modo ex ipso Ioanne rege Franciæ descendunt duces Aureliani. ex quo portabant pro armis tria lilia aurea in campo azureo habentia desuper tria lambentia argentea, troys lambentia d'argent, in vulgari.

Et

Et quia ex domo Aurelianensi orti sunt comites Angolismenses, ideo arma illa portant cum ista distinctione seu additione, scilicet quia cum lambentibus habent tria crescentia rubea, hoc est, troys cresans de quelle taux lambeaux. de quibus meminit amplè Guillelmus de Montferrato in tractatu suo de successione regum in secundo dubio. nu. 6.

Sic dicendum est de comite Niuernensi, qui pro armis etiam vititur trib. lilijs aureis in campo azureo, cum bordatura composita ex auro, & rubeo, & quæ participat de vtroque, & tantum de vno quantum de altero.

Pariter in comite Dunensi, qui etiam in campo azureo habet tria lilia aurea pro armis: sed cum banda composita partim ex argento, & partim ex colore rubeo tendente à dextra ad sinistram.

Plures sunt alij principes qui in suis armis apponunt lilia tanquam existentes de sanguine & progenie regali: ut fuerunt duces Burgun. descendentes ex Philippo le Hardy, hoc est audacis cognomine, duce Burgun. filio præfati Ioannis regis Franciæ. Item duces Bituricen. Andegauen. & Mortij. Item comes Artesij. Nec alij talia arma portant, nec portare debent, nisi sint ex prosapia regali, & descenderint aliquo modo ex progenie regali.

Aduerte tamen quod omnes domus à stirpe regia masculina descendentes signatæ & differentias, characteres & accidentia continent in armis suis, ut supra visum est, cum eis differant, sunt separatæ: quia cum in armis sit quædam differentia siue signum, per quam, seu quod cognoscitur & dignoscitur ab armis vnus ab armis alterius: imo denotat separationem, & diuersitatem, ut in l. quod si neque in §. materia. ibi, quas emptor signasset. ff. de pericu. & commo. rei ven. & illud signum demonstrat aliquid præter id, quod in se est, scilicet domum, in quib. apponitur, & dicitur quoddam accidens, quod per se non stat, ut in l. pacta. ff. de contrah. emp. & in l. Valerianus. ff. prætor. stipul. & in d. §. materia. cum igitur differant, sunt separatæ, ut in c. susceptum. in fi. de rescr. lib. 6. & in l. fin. ff. de calumniato. & plene de materia per G. de Montferrato in tract. de successione regum. in 2. dubio. nu. 7.

Reperio tamen, quod domini de Turnone de Delphinatu, licet non sint principes, nec de principibus Franciæ, portant & habent arma bipertita. & in media parte campi à parte dextra habent leonem adentem, quæ sunt arma Troiæ, in altera verò parte sunt lilia seminata, quæ sunt arma Franciæ, ut refert Io. de Maire in Illustrationib. Galliar. lib. 3. c. incipiente touchant la cite de Troie. Ex quo constat eos esse ortos à nobili, & antiqua progenie, scilicet à Troianis, ut ibidem dicitur, & describitur etiam præsumendum est quod dicta lilia

à regibus Franciæ eis concessa fuere: quod an fieri possit, supra videre potes in 44. conclusione.

Similiter Florentini habent pro armis, & insignibus suis vnum liliū, quæ arma (ut legi) habent ab anno Domini 1265. & eisdem tunc donati sunt à Carolo, tunc comite Andegauenfi, Proinciæ, & Cenomani, fratre diui Ludouici Francorum regis, tum quia benignè receptus in eorum ciuitate, tum quia sibi fauerent, dum iter faceret vna cum exercitu copioso ad Siciliam, causa dicti regni adipiscendi, quod sibi donauerat Urbanus 11. Papa: quia detinebatur à Nauastro hoste, & persecutore ecclesiæ Romanæ. Florentiam tamen denominauit (ut legi) Carolus Magnus Francorum rex à liliorum floribus Francorum insignibus.

Quinquagesima septima concl. Excellentia armorum etiam denotatur, & designatur ex cōcessionem principis primæua, ratione officij aut dignitatis, de quo supra in 26. cōcl. ut fuit in Carolo Magno, qui constituit, creauit & ordinauit 12. pares Franciæ, & vniciuque dedit & attribuit arma propria, ratione paritatis, ut in paribus viris ecclesiasticis, quibus concessit ut in armis eorum uterentur lilijs aureis. Maxime quinque paribus ecclesiasticis habentibus campum armorum eorundem azureum, cui adaptari possunt lilia aurea: sed quia campus armorum episcopi Beluaceni vnus ex sex paribus ecclesiasticis est aureus, in quo non possunt adaptari lilia aurea, ne sit metallum supra metallū, aliàs falsificaretur arma eiusdem, ideo non habet aliqua, prout archiepiscopus Rhemensis, & cæteri alij episcopi pares Franciæ.

Cæteris verò paribus Franciæ, scilicet sex laicis dedit & concessit ipse Carolus Magnus arma etiam distincta, & separatæ, ut tandem cognoscerentur, & distinguerentur inter eos ratione paritatis.

Quinquagesima octaua concl. Primò enim duci Burgundiæ (cui nomen Sanxon erat) dedit pro armis suis in campo azureo vnam corollam auri ex tribus petijs, seu partibus separatis, & diuisis cum vna bordatura ex rubeo, quæ in vulgari nostro dicuntur, à vno corisso dora troys picis borde de gueulle, ut asserunt nonnulli. Et hæc prædicta arma semper soliti fuerunt portare duces Burgundiæ ratione ducatus Burgundiæ existētis de paritate. Imo qui in ipso ducatu vtuntur prædictis armis, præsumuntur, & vt andeam dicere, dicuntur esse de prosapia ducum Burgun. sicut est videre in illis de Montecuto, qui talia arma habebant, cum aliquali tamen distinctione.

Nonnulli tamen aliàs mihi retulerunt, quod ista bordatura (vt ita loquar) non debet apponi in armis principalibus ducis Burgundiæ, eò quia bor-

datura est quaedam diminutio ab armis principalibus. Et ideo cum nulla alia reperiantur apud nos similia, quæ sint principalia alicuius principatus, videtur quod talis bordatura seu circumpositio ex colore rubeo non debeat in eisdem armis apponi, sed quod fuit quaedam additio in armis alicuius descendentes à domo ducum Burgund. ad denotandum differentiam inter principalia arma domus ducis Burgund. quæ debent esse plana, & descendentes, puta secundogeniti.

Sed quicquid sit, ego credo quod arma ducis Burgund. quæ habuit & habebat Sanxon dux Burgund. tempore ipsius Caroli Magni Franciæ regis, erat cotissa sexpartiarum ex auro, & azureo æqualiter partito in campo rubeo. Et istud mihi magis videtur consonare veritati.

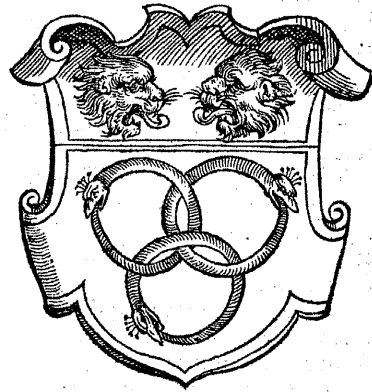
Et ista arma sunt, & competunt duci Burgund. non ratione originis, sed ratione paritatis, seu dignitatis, cum sit primus pars Fraciæ, & parium decanus. Et ideo videretur, quod descendentes ex eis non deberent uti talibus armis, saltem nisi primogenitus ducis, si sic esset, quod essent donata ratione dignitatis seu paritatis. Sed potius videtur dicendum, quod sint arma patriæ seu principatus Burgund. & quod principes Burgundiæ, etiam ante tempora Caroli Magni talia arma portabant. Et istud credo verius.

Nos verò Hedui habemus nunc & à tempore ducum Burgund. in armis nostræ civitatis Heduenfis pro capite scutum seu arma ducatus Burgund. ad denotandum nos Heduos velle esse subditos principi, & illi subijci & obedire. Cum in signum superioritatis sint superposita arma principis, prout supra dixi in concl. 25. quæ in c. licet vasallus habeat arma, &c. Et pro parte inferiori habemus leonem rubrum in campo aureo.

Audiui tamen à maioribus nostris, quod alij Hedui utebantur pro armis civitatis, capitibus aprorum nigris in campo aureo: & hoc ante tempora Philippi le Hardi ducis Burgund. Licet tamen ante aduentum Christi vterentur alijs armis, vt statim dicam.

Nam eo tempore quo civitas Heduorum erat principalis civitas, & caput Celtarum, & quo Druides regnabant, & ipsi Hedui principatum fere totius Galliæ obtinebant, in capite armorum eorundem ipsi Hedui habebant duo capita leonum aurea, in campo azureo, & in inferiori parte habebant in campo rubeo tres angues argenteos in modum trium annulorum, seu circularum inter se colligatos, & reuolutos, habentes & ponentes in ore eorum caudas cum taliorunditate, quod erant in gyrum, seu in figuram orbis, prout sequitur.

Antiqua Heduorum insignia.

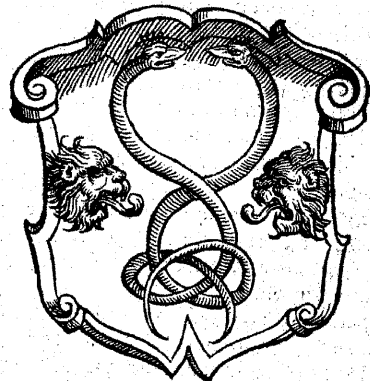

Leonarum faucium ac serpentum disticha Apostrophe.

Nos Drius Herculeo finxit pro pignore vincas, Hedua vincula stetit, vincula soluta ruit.

Fuerunt & tunc temporis multi ex Heduoꝝ confederatis, qui anguib. utebantur. Maxime Bibractenses (qui erant ex vrbe Bibractis, q̄ erat vrbs Heduoꝝ, & de clientelis eorū) & habebant in campo azureo duos angues argenteos in medio simul colligatos, & viperinis orbib. se implicantes in modum laqueiamoris, dunt lacz damours, Gallicè, & capita eorū eleuata quasi simul colligata, curuantia à capite vsq; ad colligationē, & à colligatione media vsq; ad finē cāpi partis inferioris caudas longas, tenues, pēdētes, & in fine retortas, & in medio campi à quolibet latere prædictoꝝ duorū anguium, duo capita aurea leonum, vt infra patet.

Insignia Bibracteorum.

Insignis huius ad Heduos disticha Apostrophe.

Augustudunens cognatos anguib. angues Cerne, Bibracteam dum liquet esse fidem.

Druides verò Heduoꝝ qui tunc habitabant in quodam loco, hodiernis temporibus mons Druidum dictus, distans à nostra civitate Heduenfi per vnum milliare, vbi adhuc restant vestigia loci habitationis eorum: de quo

quo latius infra dicam in vlt. par. in 17. & 59. consi. utebatur pro eorum armis anguib. in campo azureo. habebant enim in parte superiori ramum visci quercin ei, vng. ramcaul de guyg de chafne, & in parte inferiori vnum cumulum paruorum, anguium, seu serpentium argenteorum, quasi tunc nascentium, qui vulgo dicitur couhée de serpens dar gent, vt hac forma seu pictura demonstratur.

Augustudunensium Druidum insignia.

Anguium & visci ad eisdē apostrophe disticha.

Querimus in omnes Druidis insignia casus, Anguinum visco religione subest.

Alexienses etiam tunc habebant arma, seu insignia, in quibus erat bos aureus in campo viridi, exiens de nube argentea.

Alexiensium insignia.

Effigiati bouis apostrophe disticha.

En Deus ista suo posuit monumenta popello, Cui statuit sedes, nomina, cuiq; modos.

Sed non mihi videntur habere apparentiā veritatis prædicta arma Alexiensium. Cum Hercules Lybicus, quam Alexiam construxit, pro insigni & armis utebatur leone magno rubeo radente, & coronato, vt refert Io. le Maire in Illustrationib. Galliæ, lib. 1. c. 11. in fi. post Io. Annum in 7. libr. Commentariorum ad Berosum. Vel potius dicerem,

quòd Alexienses etiam serpentibus sicut Hedui, & Bibractenses in armis eorum vti solebant, cū Hercules dictus anguifer, serpentarius, anguitenens, siue ophiuchus.

Insequendo verò modum Heduoꝝ, & tanquā cuius, & alumnus huiusce civitatis, ballinatus, & diocesis Heduenfis, pro armis habeo leonem, & eo in eisdem vtor: sed diuersimodè. Quoniam in armis nostræ civitatis est rubeus in campo aureo, vt supra proximè dixi: ego verò cum bipartitum habeo, s. in parte superiori, aureum in campo azureo, & in parte inferiori pro alia media parte, azureum in campo aureo habentem per medium vnum filetum argenteum, & in dicta parte superiori rapientem seu radentem super mola molenaria argentea, & super illa cum rapacitate trāscuntem.

Et non mirum si leonē assumpsit in armis, cum tanquam Heduus insequor naturam Heduefium, qui habent tertiam leonis faciem pro horoscopo suo, quæ est martis, sed leo solis totus est domus, & sol ascendēs significat, quod leonibus delectantur, eosque pingunt in vexillis, tesseriis, pistromatibus, aulæis, & id genus vt iam dixi in Commentarijs nostris super proœmio consuetudinum ducatus Burgund. in gl. messire Ferry de Clugny, vbi cœlestes influxus siderum civitatis Heduenfis describuntur.

Prosequendo tamen principale nostrum intantum post arma ducatus seu ducis Burgund. sunt arma ducatus Normandiæ, quæ sunt, in campo rubeo duo leopardi aurei, & est secundus dux in regno pars Franciæ, secundum institutionem regis Caroli Magni.

Et maior videtur in Normandia, qui habet leopardum pro armis suis in campo rubeo, cum aliqua tamen distinctione, puta aliquo addito, vel diminuto. Si ramen aliquis filius regis Franciæ haberet nunc ducatum Normandiæ pro appanagio, pro armis vteretur principaliter, & in parte dextra in quartelato, seu quadripartito superiori, & inferiori à sinistris lilijs aureis cū aliqua differentia à corona regia, & in parte sinistra superiori, & dextra inferiori ratione dignitatis & officij (quia pars Franciæ) vteretur armis ipsius ducatus, s. duob. leopardis aureis, aut vno tatum, cum aliqua discrepantia, vt dictū est supra, aut per Bordaturā, bendā, aut alia, vt infra dicitur. Et quando talia arma accrescant filijs regum Franciæ, cū dignitatib. vide Guil. de Montefier. in suo tract. in successione Regum, q. 2. ibi, & descendendo ad aliam partem huiusmodi dubij, an arma eidem Francisco accrescant.

Post istum ducatum etiam est alius ducatus (cuius dux erat de partibus Franciæ in ordine tertius) qui dicitur ducatus Aquitaniæ, & habet pro armis suis in campo rubeo leopardum aureum, de quo dicendum est, vt de præcedenti. Item similiter dicendum est de tribus comitib. secularib. pari-

bus Francia, videlicet de comite Flandriæ, qui habet in campo aureo leonem nigrum.

Et de comite Campaniæ, qui habet in campo azureo potentiam contra potentiam auream, potence conera potence dor, Gallicè, cum benda argentea.

Item de comite Tholosano qui habet in campo rubeo vnam crucem auream, & supra illam aliam crucem rubeam.

Ex præactis infertur, quod habentes aliquid de dictis armis in patria post arma Principis, illa sunt principaliora, & ipsi dicuntur excellentiores & digniores: & sic consequenter secundum quod approximantur maioribus, maiores reputantur. per glo. notabilem in di. §. aliam. in fit. de bonorum possessionibus. & magis honorari & priuilegiari debet, vt dicta l. vnica. C. de præpositis laborum. lib. ii.

Sunt & fuerunt plures alij principes in Gallia habentes alia arma antiqua ratione & ex causa antiquitatis eorum domus & familiæ, vt sunt illi de Fuxo, qui dicebantur comites Fuxi, de foyes Gallicè, & habebant pro armis suis in scuto quartelato, seu quadripartito in prima parte superiori & vltima inferiori ex auro duas vaccas rubeas itinerantes, seu transeuntes, & in alijs duabus partibus palos aureos & rubeos.

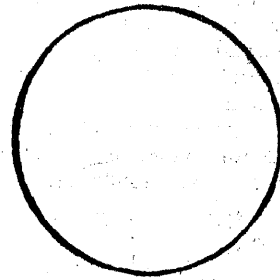
Et sic nobiles qui in dicto comitatu vtuntur pro armis suis, aut vaccis rubeis, aut palis prædicti coloris magis approximari, seu attinere videntur domui illius principis quam alij, & sic maiores censendi sunt.

Etiam comes Arminiaci scutum quartelatum argenteo & rubeo, pro armis gestare solebat, cuius scuti prima pars superior, & vltima inferior erant argentea cum duob. leonibus azureis. Alia autem duæ partes scuti erant rubeæ, cum duob. leopardis leonatis. Ex quo qui adhuc illis, aut aliqua potestate contenta in illis, vtuntur, maiores & honoratiores alijs in illo loco esse dicuntur.

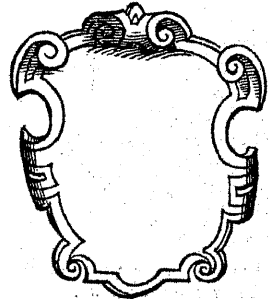
Sic etiam in ducatu Mediolanensi, vera & antiqua arma ipsius sunt serpens, seu coluber azureus in campo aureo tenens in ore puerum nudum rubei coloris. Et qui ibi illo colubro vtuntur in armis, de primoribus illius ducatus, & de familia ducum ortum habere dicuntur, vt sunt Vicecomites.

Quinquagesima nona conclusio. Arma seu insignia quandoque fiunt, pinguntur, aut figurantur in scutis; nonnunquam in clypeis, interdum in parmis, quandoque verò in tessera, aut alijs. Sed fiunt scuta diuersis modis, aliquando in forma trigonal, triquetra, seu triangulari, quæ tribus lineis constare videtur, vt fiunt magis communiter apud nos hoc modo.

Licet videatur, quod scuta fieri debeant in forma rotunda ad modum scutelle, quæ sit rotunda, & concava, vnde videmus, quod moneta aurea,

quæ est rotunda, in qua imprimuntur arma principis dicitur, & vocatur in vulgari numero scutum, quia est rotundum, & olim arma (vt videre est) nullibi fiebant, nisi prius facta rotunditate, in qua intro pingebantur, & scuta armigerorum quibus se defendunt, fiebant antiquitus, & adhuc vt plurimum fiunt rotunda, ideo in Gallico dicuntur rondelles, & sic fiunt orbiculata.

Quandoque verò fiunt non rotunda, sed ex vtroque latere recisa: ita quod nullus angulus videri potest, vt summum infimumque eius latere medio pateat, & dicitur ancile.

Alij describunt aliter ancilia scuta,

& dicuntur secundum eos, quæ oras, id est, extremitates habent in similitudinem labiorum seu cubiti, in quo est decens flexura, seu curuatura brachij. Fertur regnante Numa Pompilio breue scutum de cælo lapsum, quod pestilentia remedium fuit, quo ciuitas laborabat tunc: de quo Ouid. lib. 4. Fast.

*Ecce leui scutum versatur leuiter aura,
Decidit, à populo clamor ad astra venit.*

Et libro quinto:

*Atq. ancile vocant, quod ab omni parte recisum est,
Quas, oculis spectes, angulus omnis abest.*

Consulti deinde aruspices responderunt ibi futurum totius orbis imperium, vbi scutum illud feruaretur. Licet alij dicant vnam editam vocem de cælo de hoc, quo accepto responso, & honoris gratia, & quod idem tutius seruaretur, ne ab hostibus furripi, seu internoſci posset, Numa Pompilius duodecim alia ad similitudinem cælestis illius à Mamurio fabricari iussit, quæ fuere in templo Martis reposita. Et cum duodecim sacerdotes ex patricijs spectatissimos iuuenes Numa ipsi Marti Graduo delegisset, illisque dedisset insignia, tunicas pictas, & super tunicas æneum pectori tegmen, iussit ipsa cælestia arma, quæ ancilia nominauit, suspensa collo ab illis per urbem portari, cum saltu atque tripudijs carmina decantari: & Salij dicti sunt à saltu. Vnde Ouid.

*Lam dederat Salij à saltu nomina dicta,
Carmasq. & ad certos verba canenda modos.*

Hi

Hi autem Salij omnes iactatores quidam erant, & laudatores armatorum decorum.

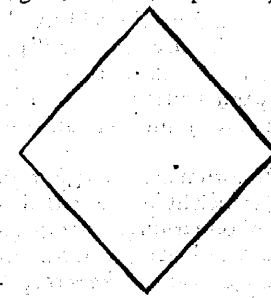
Nec hoc beneficio diuino soli Romani potiti sunt, sed & Franci qui habent sua arma coelitus demissa, quæ sunt lilia: & etiam vexillum, seu signum militare, quod Auriflammam vocant, de quibus Gaguginus super gestis Francorum lib. i. in vita regis Clodouei ita refert: Non præteribo adijcere quod nullo certo autore, sed perseverante ad hanc meam ætatem fama, vulgatum accepi, fuisse regibus Francis bufones tres, nobilitatis quidem insigne, sed Clodoueo Christianis sacris hortatu Clotildis Burgun. eius vxoris Christianæ initiato demissum cælo esse id, quod nunc reges gestant lilia aurea, quibus subest cæli fereni color, quem azureum Franci dicunt. Huius miraculi fons testis est incolis ostenditur, qui prope diuini Bartholomæi monasterium (quod gaudiū ballis appellatur) habitant: de quo scuto amplius infra in 5. par. in 31. consider. Traditum est quoque pannum sericeum rubrum instar signi militaris quadratum, miro fulgore splendens, diuinitus esse exceptum, quo in expeditionibus contra fidei Christianæ hostes pro signo Fræciæ reges vterentur. huicque vexillo nomen Auriflammam hæcenus permansisse, diuque à Dionysianis cœnobitis asseruatum esse. Sed ab uentibus signo aduersus Christianos regibus illud euaniuisse. Alterum tamen non dissimili forma instauratum esse, quod ab episcopis & loci abbate consecratum inter sacra asseruatur. Sunt tamen, qui hoc celeste beneficium Carolo Magno collatum fuisse contentunt. Sed hæcenus de his, ad ancilia reuertamur, quæ forte his modis fieri potuerunt.

Quandoque etiam fiunt in forma quadrangulari, seu terragone, & fiunt in modum tessera. Cum tessera Græcè, Latine quatuor dicitur. vnde & id dicitur, quod omni ex parte quadratum est.

Nonnunquam etiam apponuntur arma in clypeis, prout fecit Dauid, qui fecit turrim ex qua peditabant mille clypei omnis armaturæ fortium: vt habetur Cantic. 4. Vtinam possem scire differentias illorum & quorum fuerint: & credo quod fuerint insignia & arma mille magnatum, tam parentum, quam amicorum, aut sibi subditorum, quæ posuit in mille clypeis pendentibus. ex dicta turri: & sufficeret mihi habere sensum literalem, in quo explicarentur arma seu insignia cuiusque clypei, & relinquerem sensum moralem, allegoricum, & anagogicum dominis Theologis. Et licet multos interrogauerim de his, pro certo tamen omnes ignorant, & dicunt quod nunquam fuit talis turris materialis: quod non credo, cum de ea non fuisset facta mentio ad comparisonem alterius. Nec istud est mirum. Nam teste Pli. lib. 35. c. 1. Ap. Claudius, qui cōsul cum Seruilio fuit, suorum clypeos in sacro vel publico priuatum dicare primus instituit. Posuit enim in Bellonæ ade maiores suos, placuitque in excelso spectari, & titulos honorum legi.

Decora res utique; si liberorum turbæ paruulis imaginibus seu nidum aliquem sobolis pariter ostendant. Quales clypeos nemo non gaudens fauensque aspicit. Postquam M. Aemilius collega in consulari Q. Luctarj, non in basilica modo Aemilia, verum & domui suæ posuit: id quoque Martio exemplo. Scutis enim qualibus apud Troiam pugnatum est (vt infra etiam dicitur) continebantur imagines (vnde & nomen habuere clypeorum) non vt peruersa Grammaticorum subtilitas voluit à cluēdo, plenam videlicet virtutis faciem reddi in scuto cuiusque qui fuerit vsus illo. Poeni ex auro factitauerunt & clypeos & imagines, secumque in castris tulere. Certè captis eis, talem Afrubalis inuenit Q. Martius Scipionum in Hispania vltor. Itaque clypeus supra fores Capitolinæ adis usque; ad incendium primum fuit. Maiorum quidem nostrorum tanta securitas in ea re annotatur, vt L. Manlio, Q. Fuluio consilibus M. Aufidius tutelæ Capitolij redemptor docuerit patres, argenteos esse clypeos, qui pro arcis per aliquot iam lustra assignabatur. hæc Plin.

Clypei autem sunt maiora scuta, & peditem tantum, vt docet Seruius. Scuta equitum, vnde Liu. lib. 6. Clypeis autem Romani vsi sunt, deinde postquam stipendiarij facti sunt, scuta pro clypeis fecerunt, dicti clypei, quod celerem rotum corpus, & posuit dici in vulgari, targe ou espauoir. vel à glypo, & melius, i. sculpo deriuatur, quasi glyptos, hoc est, sculptus. Scutis enim, qualibus apud Troiam pugnatum est, continebantur imagines, vnde & nomen habuere clypeorum, vt testis est Plin. loco præallegato, & fiunt sub quacunque figura.

Vimbo verò dicitur media pars clypei eminentior, licet quandoque pro toto. Parma verò scutum rotundum dicitur, quod est medio in omnes partes sit par, & breue, quo pedites, & expediti milites utebantur.

apud nos dici potest, bouclier. Pelta verò scutum breuissimum in modum lunæ iam mediæ. aliis verò, & aliter fieri possunt scuta sub diuersis formis, vt inferius patet.

Sexagesima conclusio. Arma pinguntur & fiunt aut ex metallo aut ex coloribus, aut expennis, de pennis Gallicè, secundum Armoritas. Et quantum ad metalla, tantum sunt duo, ex quibus depinguntur, & effigiatur arma seu insignia, aurum scilicet & argentum, quæ pinguntur in coloribus aureis, seu flavis, & albis, & sunt alij quatuor colores, primus quæ azurum vocant, azur, secundus est rubeus, gueules, sinopis sinoble, & alij sinople, qui est viridis coloris, tertius & quartus est niger, quod dicitur sable, & de his

his omnib. sex fit vnus alius color mixtus, q in armaria dicitur purpureus. Sunt & in armaria duæ pennæ, scilicet hermines, & vair, & à nonnullis ba lius color dicitur, & de vno quoque in conclu. seq. dicam.

Aduerte tamen prius ad vnum, quòd aurum se cundum Polydorum Virgiliū de inuentoribus rerum lib. 2. c. 19. in prin. vt Plinio placet, Cadmus Phoenix ad Pangæum montem inuenit, secundum alios Thoas, & Eacelus in Panchaia, aut Sol Oceani filius. Argentum verò Eriethonicus Athenensis aut Ceacus. Sed magis placet Polydoro ad Pangæum montem Thraciæ hæc metalla primū in uenta fuisse, cum ibi, teste Herodoto lib. 7. aurum & argen. maximè abundant.

Colores verò primū inuenit Cleophantus Corinthius, secundum Polydorum eo. lib. c. pe. circa fi. Et de excellentia colorum scribitur infra in vlt. par. in 93. confid.

Sexagesima septima conclu. Ex metallo quod aurum dicitur, quia preciosissimum est, fit color aureus, qui est nobilior cæteris respectu rei quæ representat secundum se. Per eum enim representatur lux. Si quis vellet figurare radios solis, qui est corpus magis luminosum, hoc non posset congruentius facere quàm per radios aureos. Cõstat autem quod nil luce nobilius, epistola inter clares. C. de sum. tri. ibi, nihil est quod lumine clario re præfulgeat, & auth. habita. C. ne filius pro patre ibi: totus mundus illuminatur. Et ideo in sacra pagina pro re maximæ excellentiæ figuratur, vt Ma. 7. Fulgebunt iusti sicut sol, & Ma. 23. Resplendet facies eius sicut sol. Et propter eius nobilitatem nulli licet portare vestes aureas, nisi principi. l. 2. C. de vestib. oloberis, & auratis, lib. 11. & habetur Pl. 44. Altitit regina à dextris tuis in vestitu deaurato circumdata varietate. Et paulò post: Omnis gloria eius filia regis abint? in fimbrijs aureis circummicta varietatib.

Vnde secundum Isidorum aurum dicitur ab aura, id est splendore, vt dicit lib. 16. c. 17. vel habetur de natura rerum, quod aurum est in corporibus, sicut sol inter stellas. Sol autè dicitur rex stellarum, & lumen earum. Sic aurum est rex corporaliū rerum, & mensura omnium. Et plenè de eius excellentia ponit G. Benedicti in sua repe. ca. Ray. in verbo, duas habens filias, à nu. 110. vsq; ad nu. 170. de testamentis, & dicam infra in 5. part. in 31. conclu. & in fina. par. in 95. confid. Et hoc metallū seu hic color inter planetas significat solem, assimilatur topazio, qui est lapis preciosus, & in reb. mundanis figurat diuitias. In ætatibus denotat adolescentiam à 25. an. In virtutibus Theologalibus fidem, sapientiam, fidelitatem, & multas alias, quæ declarat ipse G. Benedicti in loco supra alleg. Et refert Coelius lib. suarum antiquarum lectionum 4. c. 24. in fi. aurum esse sapientiā, argentum verò naturalium notitiam. Porrò, inquit, il-

lud autem est omni censu maius, quo ab Hebræis Aegyptios fuisse spoliatos, sanctæ produnt literæ. Etenim sic auri nomine Christianæ veritatis assertores diuinorum cognitionem intelligunt. Vt argentum symbolicè scientiam rerum à Deo conditarum signare tradunt. Porrò in Apocalypsi Ioannes Theologus & diuinitatis intimus, & sine pari contemplator, ac vt sic dixerim, à secretis, vbi aurum ignitum censet emendum, non aliud quàm ipsum hoc intelligendum prudentibus reliquit. Sed & magicum illud aurum infanti oblatū Christo, non alium (vt opinatur Coelius) habuerit sensum, pro quo allego text. in cap. legimus. ver. magi quoque. 37. dist. & ibi Arc. qui ait, quod in auro ostenditur regis potentia, & inter dies dominicā dicim, atque vt finiam, inter alia aurum cunctis corporibus nobilissimum est, & rex eorum ac dominus: quæ nec terra, nec aqua, nec aere, nec igne corrumpitur aut minuitur, nec comburunt illud sulphura, quæ alia comburunt corpora. Natura quippe eius & complexio recta est, ex qua maximè in hoc denotatur, & figuratur constantiam. Hæc sunt ex quibus laudantur homines gestantes talia arma.

Sexagesima secunda conclusio. Inter colores in compositione armorum accipimus pro secundo metallo argentum, quod argyrion Græcè dicitur: vnde argyraspidas dicimus eos, qui argentata scuta ferunt, sicut chryspidas ab aureis clypeis. Lampri. Alexander Imperator Romanus non solum fecit chryspidas, sed & argyraspidas. p. quod argentum representatur color alb. seu candidus, p. quæ figuratur aqua, quæ est post aerem nobilissimum elementum: eò quia in armaria approximatur rebus lucentibus. seu magis appropinquat luci, vt dicit Bar. in tract. de armis. in 5. col. & omnes colores suscipit, & non suscipitur ab alijs. l. 3. C. de vestibus olob. li. 11. & denotat victoriam, ex quo triumphantes vestiri debent indumentis albis, vt dixi ante in 39. conclu. vnde sancti qui per fidem vicerunt, vixi fuere à Ioanne stantes ante thronum in cõspectu agni amicti stolis albis, Apocal. 7. Et Christi vestimenta in eius transfiguratione facta sunt alba sicut nix, Mat. 17. Mar. 9. & Luc. 9. in c. quòd quidam i. q. 1. Et cum hoc significat puritatem & innocentiam. & habetur Mat. vlt. vbi dicitur de Christo, q. apparuit in resurrectione in vestimentis albis vt nix, vt purus, innocens, & victor. & Ioan. vlt. c. dicitur, quod Maria vidit duos angelos in albis, sedentes in monumento, vbi positum erat corpus Iesu. & Actor. 10. dicitur, quod angelus stetit ante Petrum in vesta candida.

Nec prætereundum, argentum, autore Plinio, quàm aurum militaribus signis fuisse familiarissimum, quod longius fulgeat. Et licet sit alius color nobilior, tamè ponitur hic pro secundo, eò quia est metallum, ex quo non videntur arma esse bene conuenientia imò falsa, nisi sit in scuto armorū vnū ex metallis, prout statim dixerat.

Hic

Hic color cõparatur conchis, vnionib. margaritis exluminatis, hoc est perlis, quæ sunt lapides preciosi. Denotat infantiam à 7. annis vsq; ad 15. cõparatur lunæ, denotat spem, in eo figuratur dies lunæ, & in cõplexionib. significat hominē phlegmaticū, denotat integritatē. Nam solus hic color sine rus, candidus, purus & minimè inquinatus est. Itē & per argentum eloquentia designatur c. legim. ver. legitur. 37. dist. de quo in præced. confid.

Sexagesima tertia conclu. Color rubeus, qui figurat ignem, qui est super alia elementa, & nobilissimum elementum est, & corpus post solē secundario luminosum, & pp. eius nobilitatem nulli licet portare vestes comptas seu tinctas eius colore, vt l. 2. 4. 5. de vestib. olob. li. 11. vbi expressè dicitur, quod dictus color est nobilior alijs.

Hic color rubeus multos colores comprehendit, s. sanguineum, croceum, aureum, austrinum, fuluum, flauum, rubidum, phoeniceum, rutilum, luteum, spadicum. Hi enim colores rubei seu rufi coloris sunt, vt acuentes eum, quasi incendentes, aut cum colore viridi miscentes, aut nigro insulfantes. Gel. lib. 1. Sed cum aliter rubeat ignis, aliter sanguis, aliter ostrum, aliter crocum: has singulas ruffi varietates latina oratio singulis proprijsq; vocabulis non demonstrat, omnia ista significat vna ruboris appellatione.

Hic color æquiparatur lapidi precioso qui dicitur rubeus, rubis gallicè, significat audaciā, altitudinē, virilitatem, in homine à 35. an. vsq; ad 50. æquiparatur Cholericis, denotat charitatem. Marti comparatur & diei Martis. Alij dicunt diei sabba thi: de quatuor elementis igni: de duodecim signis Arieti, Leoni, & Sagittario.

Sexagesima quarta conclu. Tres colores supradicti multum placent, & sunt commēdabiles in armarijs, quoniā vt habetur Canti. 4. Dilect? me? candidus, & rubicundus, caput eius aurum optimum. Ecce ergo quomodo inter colores aurū est preciosius, & debet esse in superiori loco, s. capite, vt dixi supra in 61. conclu. Sed an color azureus sit pfe rendus argenteo seu colori albo, vide in cõcl. seq.

Sexagesima quinta conclu. Nobilior color post rubeum est azureus, qui fortè coerule? dicitur. Per eum enim figuratur nobilis aer, qui est corpus transparentis, & diaphanū, & maximè receptiuum lucis, & est elementum sequens post ignem nobilissimum alijs. Vnde prædicti colores propter id quod representant, dicuntur nobiliores.

Comparatur iste color Sapphiro, qui est lapis preciosus habes multas virtutes, & singularitates in se, de quib. p. G. Benedicti. in d. sua rep. c. Rayn. tius. in verbo, duas habens filias, nume. 114. & 115. de testamentis, & dicam infra in 5. part. in 22. consideratione.

In virtutibus verò denotat pulchritudinem, castitatem, humilitatem, sanctitatem, & deuotionem, vt dicit ibi G. Benedicti: & puritatem à 15.

annis vsq; ad 25. Acquiratur sanguini, seu homini sanguineo. Figuratur louem tanquā sit color cœli, & denotat iustitiā. Hæc omnia sunt dilucidada in laudando aliquem in armis suis. Alij aliter dicunt in metallis, & complexionib. capias diuersitates secundū varietates morū hominū. De colore tamè azureo, & eius excellētia scribit Ioan. Ludo. Vivald? in suo tract. de vita animæ sensitivæ. articu. de laudib. ac triumphis triū liliorū Fraciæ. q. 1. & H. Benedi. in sua repe. c. Ray. in verbo, duas habens filias. nu. 113. vsq; ad nu. 114. vbi dicit, quod prædicti tres colores, s. rubeus, & aureus sunt nobiliores colores in armarijs & insignibus.

Sexagesima sexta conclu. Color niger est infim? prædictis, quia magis appropinquat tenebris, ex quo per contrarium colores qui magis appropinquant luci, sunt nobiliores, vt dicit Bart. in d. tract. de armis, quoniam, vt dicit Arist. in libr. de sensu, & sensato. Colores sunt aut magis, aut minus nobiles, secundū quod magis appropinquant albedini aut nigredini: ex quo sequitur, quod color niger est infimus ab alijs omnibus, & niger propriè fuscus dicitur: est enim contrarius albo. per translationem tamè quandoq; ponitur pro malo: vnde Iuuen. Nigrum in candida vertunt. Solebāt enim prisci quod bonum, & laudabile erat creta, vel alba linea notare: contra, quod turpe fuisset nigro signabant. vnde Persius: *Quæcumq; sequenda forent, et quæ vitanda vitissim, Illa prius creta, mox hæc carbone notasti.*

Et dicitur in Commento Valerij maximi, in ti. de his, qui ex inimicis coniuncti sunt amicitia. super c. 1. vt color niger tristem, ita candidus lætum facit. Funesti homines atra, hoc est, nigra veste induuntur, quæ sine dubio tristitiam representat: contra dignitates petentes candidati erant, i. candida veste induti. dicitur tamen Canti. 5. quod ad laudem Virginis Mariæ intelligi potest: Comæ eius sicut elate palmarum, nigra quasi coru?. Nam ibi Canti. 1. habetur. Nigra sum, sed formosa. Ad hæc faciunt dicta in 17. conclu. super ver. & licet color niger. Hic enim color assimilatur adamanti, a vng. dyamant, qui est lapis preciosus, & significatur per hunc colorē melancholia, simplicitas & decrepitas, seu mors, & inter planetas denotat Saturnum, inter virtutes prudentiam, inter dies diem Veneris, inter metalla ferrum, ex quo conficitur nigrum, inter elemēta terrā: hinc est q. in armaria dicitur fabulū, quod armariis vocāt sable.

Sexagesima septima conclu. Ex quo viridis color non multum participat de nigro, non est ita infimus sicut color niger, licet non sit ita nobilis, sicut alij colores: præter nigrum. Tamen, vt quidam volunt, quia non numeratur inter quatuor elementa, est minus nobilis color: sed solum significat ligna, prata, plantas, campos, arbores, herbasque viridantes. Comparatur lætitiæ, & iuuentuti, & est similis smaragdo lapidi precioso. Et dicitur

citur à vigore, vnde dicimus virides plantas, quæ nondum aruerunt, & in vigore suo sunt, & quoniam in his herbarum color est, eum etiam colorem viridem dicim⁹. Hic color in armaria dicitur synoble, seu synople. Apud nos significat in virtutibus honorem, amorem, amicitiam, & seruitium. Ex planetis Venerem, ex metallis argenteum viuum, ex quo fit color viridis, ex ætatibus iuuentutem à 35. annis, ex diebus diem Iouis.

Olim & tēpore Iulij Cæsaris, quo Alexia vrbs florebat, non distans à nostra ciuitate Heduenſi nisi per 25. milliaria, ipsi Aletxenſes habebant in eorum armis campum viridem, & in d. campo erat bos aureus exiens de nube argentea, vt supra vide re potes in figura armorum eorundem. Nunc tamen paucos videmus, qui talibus vtantur coloribus, & est quasi color, qui minus practicet inter colores, saltem in armis. Licet vt plurimū signa, quæ dicuntur beſans, sint ex viridi colore.

Vndedominide Triultio Mediolan. vtūtur palis ex viridi contra palos aureos, & erant tempore quo residebam Mediolani arma domini Iaco. de Triultio, qui tempore suo fuit vir magnæ autoritatis in Italia, & magnā gessit administrationem pro rege Ludouico XII. in ipsa Italia, quo tempore erat illustris. domin⁹ Carolus de Ambasia magn⁹ Magister Fræciæ, & Locum tenens generalis regi⁹ in dicta Italia, q̄ habebat pro armis tres palos rubeos in campo aureo, & sunt arma illorū de Ambasia.

Sexagesima octaua concl. In armaria ex omnibus sex coloribus supradictis simul pro æquali portione mixtis fit alius color, qui vocatur pourpre, & fortè dici potest purpura, & quidam tenent eum pro colore, quidam verò non: hac forte moti ratione, quod sub simplici comprehendatur mixtum, de qua amplè per d. meum las. in §. omniū, nu. 28. cum quinque; seq. inst. de act. & si sit color, est minimus, & infimus inter alios, cum sit factus, & compositus ex alijs, & non habet virtutem nisi illam quam accipit ab alijs. Cum subrogatum sapiat naturā illi⁹ in cui⁹ locū subrogatur. §. fuerat. ibi, merito. inst. de ac. & l. si eū. §. iniuria. ff. si quis cau.

Alij verò tenent eum nobiliore, quia de omnibus alijs participat, & cōmunicat. & dicit Luc. de Pen. in l. negociantes. C. de exc. mun. lib. 10. quod purpura est color roseus nimis speciosus. dicta à puritate lucis: & fit ex prima tinctura cōchilij, lucesque ob nigram rubedinem, crocus ex secūda, & magis rubet, & cū sit tincta cōchilio nemo portare poterat, nisi esset princeps: & prohibebatur. Primus autem qui eam portauit fuit Tullus Hostilius.

De hac purpura eximio modo Hieronym⁹ exemplificando testatur in sermone de assumptione Beate Mariæ. Virg. in lec. quæ inci. Cogis me ô Paula, &c. ibi cum dicit, ad Mariam autem cum venisset Spiritus sanctus, quasi ipsa lana cum inficitur sanguine conchilij, vel muricis, vertitur in purpuram, verū est & ipsa sola salutatione in ma-

trem. Plura de conchilio & eius sanguine ponit Cassiodorus infra variarū epist. 2. alle. per Lucam de Pen. in l. temperent. col. 2. C. de vestib. olobe. & auratis. lib. 11.

Alij dicunt purpuram esse piscē ex concharum genere septem annis viuentem. Congregatur vero tempore, mutuoque attritu lentorem quandam veluti ceræ emittit, sed nobilem illū succum ad tingendas vestes in medijs faucibus habet. Reliquo tempore ferè sterilis cum vita succū emittit, & ideo viuas capere oportet. Hinc purpureus color dicitur, qui nigrantis rosæ splendore subluet: cæterorum omnium colorum gratissimus, & tingendis vestibus maximè expetitus. hinc purpureæ vestes dictæ sunt Tyriæ à loco vbi purpura fit. Purpureus tamen niger color est præcipuè de mari, q̄ ex altitudine nigrum accipimus. Virg. 4. Georg.

In mare purpureum violentior influit amnis.

Inde purpurascit, i. purpureum fit. Cic. lib. 2. Acad. Quid mare non cœruleum, aut eius vnda, cum est pulla remis purpurascit? Amb. Quid igitur describam purpurascens violas, cādida lilia, rutilantes rosas? Sciendum autem est, vt Vitruui⁹ inq̄t, quod purpura pro solis propinquitate colorē habet. Et puniceū quidem procreat Aphrica, i. quasi violaceum colorem. Tyros autem rubeum. Purpura in violæ colorē tendens, violacea dicitur.

Hic color denotat liberalitatem, abundantiam, & diuitias. Inter planetas Mercurium, inter lapides preciosos lebalaim, qui balagius, seu berillus dicitur, inter dies diem Iouis, inter metalla stannum, etiam per eum denotantur nubes, vt volūt aliqui armaria.

Sexagesima nona concl. Arma sic fiunt, & componuntur: quia vt scutum seu campus scuti est de metallo, aut de vno ex coloribus supra nominatis, quando scutum non est bipartitum nec quadripartitum, seu quartelatum. Aut fiunt ex pennis, de Pennes. quæ sunt duæ, Hiermines, & varium Vair, vt de his statim dicam.

Sed in his quæ fiunt de metallo, aut coloribus, si scutum sit de coloribus, quod supra scutum erit, debet esse de metallo. Si verò scutum sit de metallo, arma supra posita debent fieri ex coloribus. Ratio, quia nec metallum supra metallū, nec color supra colorem in armis seu insignibus poni debet: & ista est vniuersalis in armaria.

Quæ tamen fallit, & recipit limitationem in armis regis Hierusalem, in quibus licet scutum sit ex argento, tamen supra scutum est crux aurea potentia cum quatuor croisetis, seu cruciculis aureis. Sed ratio istius est. Nam cum Godof. Billonius victoriosè terram sanctam recuperasset, fuit tunc conclusum, & ordinatum, & per se, suosque Principes strenuos, & consiliarios qui aderant cum eo in ipsa victoria, quod ipse rex vteretur talibus armis, vt differrent à communi cursu aliorum: & vt multi cogitantes illa videndo, ad q̄ & cur ita fierent,

rent, & an essent falsa, nec ne, scirent causam rei, & inquirerent quare sic portarētur, vt exinde memoria foret perpetua de tali victoria: vnde propter hoc non reputantur falsa, sed sunt vera, & ga princeps ita voluit, non est amplius disputandum nec improbandum quod fecit, ne crimine sacrilegij notati simus, iuxta l. 2. C. de cri. sacril. Vbi autem alius portaret metallum supra metallum, aut colorem supra colorem, reputarentur arma sua falsa, vt d. est.

Septuagesima concl. De duabus pennis, de duobus pennes gallicè, quæ sic nominantur in armaria, vna dicta est vulgariter Vair, hoc est varium, altera hermines. Vair verò habet quandam colorem qui dicitur Bleu, & alium colorem album (quia ex argento & azureo fit.) Hermines est in modum albi & nigri (quia ex argento & nigro fit) sed magis participat de albo quam de nigro.

Reperio, quod herma capitur pro statu, & sigillis præcipuè truncis, & quorum capita permu- tari possunt. Cic. ad Att. lib. 6. Hermæ illi tui pen- telici cum capitibus æneis, de quibus. ad me scripsi- stis, iam nunc admodum me delectant. Prob. in Al- cibiade. Id cum appareret, prius quam classis ex- iret, accidit, vt vna nocte omnes hermæ quæ in op- pido erant, æneis deijcerentur, præter vnā quæ ante ianuam erat. Suidas dicit, hermæ statuas di- ctas, quod plurimum Mercurij statuæ delinearen- tur. Hæ enim hermæ viriles statuæ ad propagan- dam defuncti memoriam sepulchris erigebantur. Solebant autem Romani Mercurij ac Mineruæ statuas coniungere gymnasijs, dicariq̄que, quas her- mathenas Cic. nominat. Quod ad me de herma- thena (inquit) scribas, mihi pergratum est, orna- mentum Academiae proprium meæ, quod & her- mes cōmune omnium, & Minerva singulare insi- gne eius gymnasijs. Et quomodo reges Alexandriae & Pergami itentidem, & Romani posuerunt ima- gines virosum literatorum in bibliothecis ad eorum memoriam, & decorem, vt earum specie ad virtutes, & literas magis incitarentur. vide Plini- um lib. 35. c. 2. Et ista satis conueniūt his, quæ iam supra dicta sunt in 10. concl. de imaginibus, in qua- rum locum hodie sunt adiuuenta arma. Sic & al- liud genus armorum est in locum dictarum her- mathenarum, prout fortè sunt signa illa, quæ re- tinuerunt istud nomen vulgatum apud nos, Her- mines.

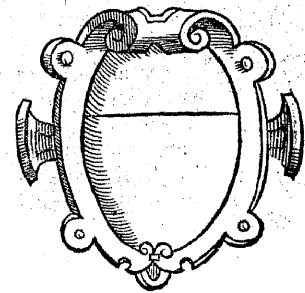
Et in armaria quando arma sunt ex dictis pen- nis, non aliter nominant quàm hermines simpli- citer, aut vair: posito quod in his sit tantum de vno suo colore, quod de alio potest super his poni metallum, sed bene color: & tunc si sit ali⁹ color, debet dici variatum ex ipsis coloribus. & si ponatur puta benda fessa trabes, seu tignum hoc est cheu- ronum aut aliud huiusmodi, prout infra dicitur, debet illud nominari, seu blasonari secundum eius colorem, vt infra patebit.

Septuagesima prima concl. Quando arma fiūt ex signis simplicibus, aut ex varietatibus colorum, nobilior color poni debet in nobiliori loco. ar. l. 1. C. de of. præf. vr. & l. potioris. C. de offic. rect. prouin. & l. 1. C. de conse. & non spargen. ab his pec- cu. lib. 12. ita Bar. in d. tract. de armis. ibi, circa secū- dum. & ibi dicit, quod locus prior & superior est nobilior & dignior posteritate, seu inferiore iuri- bus præal. & dixi amplè supra in 14. consid. Nam qui prior est in ordine, dignior censetur. ca. anti- qua. extra de priuile. & quod digniora præcedant, sint præponenda. & facit. §. si iuncta glo. si. inst. de iure naturali gen. & ci. & l. sancimus. C. de sacros. ecclie. & c. statutum. §. 1. de rescri. in 6.

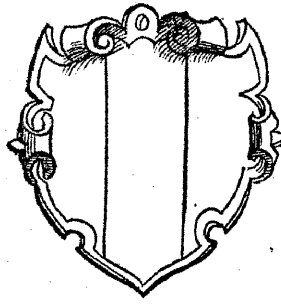
Septuagesima secunda concl. Arma quandoq; variantur per medium, vt quæ quis porrat ban- deriam duorum colorum, tunc aut diuiduntur per medium ante & post, & in istis color nobilior de- bet esse supra id in ea parte, quæ respicit cœlū, vel ante, id est, in ea parte, quæ respicit hastam. Si ve- rò varientur per quarteria, tunc nobilior color de- bet esse in quarterio superiori, & anteriori prope hastam. Si verò varientur per listas directas, tunc lista colorum nobiliorū debet esse prope hastam.

Si verò fiat variatio per listas transversales, lista nobilioris coloris debet esse versus cœlum. Si verò lista, vel benda sint pendentes, tunc cum ha- sta habet tanquā pars prior in banderia: ideo pars magis eleuata debet respicere hastā. ita dicit Bart. in d. tract. verb. hoc præmissis dico. Et sic inferior quod quādo scutum est ex metallo, seu aliquo co- lore, vel pluribus, & est integrum primò debet no- minari: à capite quod in vul. dicitur, à la pointé. Facit in ar. l. argentarius. §. 1. ff. eden. vbi dicitur, q̄ ratio à capite edenda est. Quando verò est parti- tum, seu diuisum, debet fieri, & incipi nomina- tio à parte, quæ tendit ad dextram. Si verò qua- dripartitum, seu quartelatum scutum armorum: etiam prius nominetur quarterium, seu pars su- perior, & dextra.

Septuagesima tertia concl. In armaria sunt no- uem signa, quæ si apponantur in scuto, faciūt, occupant, aut tenere debent tertiam partem ipsi- us scuti, quæ sunt sequentia:

Primum, quod dicitur caput, vulgo chief, fit sic ex transuerso.

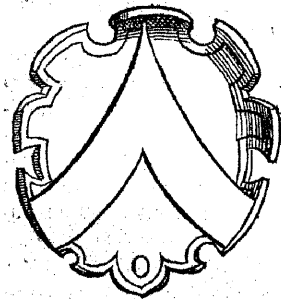

Secundum verò vocatur palus, pal in gallico, & decurrit à summo ad imum scuti, forma sequenti.

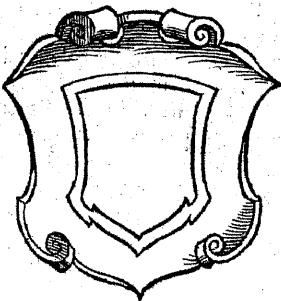
Tertium nominatur benda, bende gallicè, licet Bar. in sæpe alleg. tractatu de armis, vtatur hoc vocabulo banderia tam pro ea, quæ fit ex directo siue ex transuerso, quàm expendenti, & fit, vt infra demonstrabitur.

Quartum dicitur fascia seu fessa, in vulgari fesse, & fortè fastigium, & apud Bart. ibidem videtur esse lista, sed etiam vtitur diuersimodè: & fit fessa sua figura infra posita.

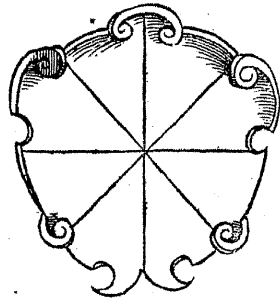
Nota, quod dom^o Austrasiæ bassæ, D^o aultriche, portat pro suis armis vnam fessam argenteam in campo rubeo: & prædictis armis ab antiquo vsi sunt reges Austrasiæ, quæ dicitur, & est nunc ducatus de Lothri. Et talia arma prius portauit Saluius Brabo, primus dux Brabantia, vt refert Ioannes de Maire in illustrationibus Gallia, libr. 3. cap. incip. Iulianus Cæsar. in fine.

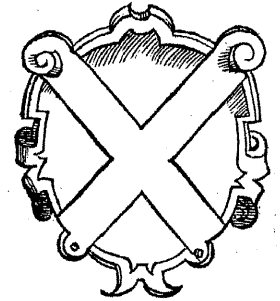
Quintum appellatur tignum, trabes, seu cheuron in vulgari, & sic fit.

Sextum vocatur orla, orle gallicè (quàm fortè flexuram fimbriarū voco) & fit taliter secundum nonnullos.

Septimum gyronum, hoc est, gyron, lingua Gallica, & fit modo sequenti.

Octauū dicitur crux, & fit multis modis, vt infra patebit.

Nonū est, quod vocatur faultoir, & ponitur in armis episcopi & ducis Lingonensis, paris Franciæ, & ita formatur.

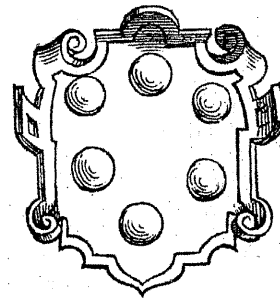
Ciuitas nostra Heduen. olim habebat septem nobiles vicinos, qui hoc signo pro armis vtebantur, diuersis tamen coloribus, hodie tantum sunt tres, quorum vnus est dominus de Loges, habens prædictum signum de faultoir coloris aurei in campo azureo. Alius est dominus de Môteioco, habens prædictum signum azureum in campo aureo. Alius est dominus de Perreria, qui habet hoc signū album in campo viridi.

Septuagesima quarta conclusi. Si ponatur aliquod ex istis nouem in scuto, quod non contineat tertiam partem ipsius scuti, nō debet nominari pro parte armorum, sed est diuisum, diuisè gallicè.

Et ex dictis nouè signis sunt sex, benda s. palus, fessa, gyronum, cheuronum, & orla, quando sunt ex pluribus petijs, quæ debent blasonari vno nomine cum tot petijs, sic dicendo. Talis dominus habet in suis armis vnam bendam, seu fessam de quinque aut sex petijs, & sic de singulis. Sed de alijs trib. s. cruce, capite, faultoir, est semper vnum, quod facit tertiam partem scuti. Et licet possint poni plures cruces in scuto, debent omnes nominari, & dici debet, sunt tot cruces in talib. armis, & sic blasonari debent, secundum earum num.

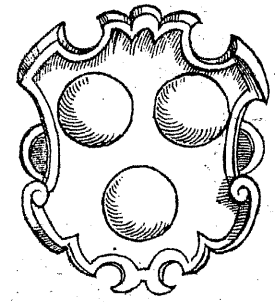
Et aduerte, quod blasonare est dictio armistarum, quæ tantum importat quantum recitanda, aut commemoranda alicuius virtutis gratia, sub quibusdam signis quenpiam abundè, & verè laudare, aut decorum dicere: quod est teste Tul. in offi. Id quod consentaneum sit hominis excellentiæ quo ad prudentiam, fortitudinem, iustitiam, & ad temperantiam pertinet, & in omni honestate versatur, referre.

Septuages.

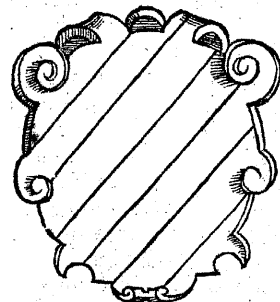

Septuagesima quinta conclusi. Plura sunt alia signa, & res, ex quibus sunt arma, vt patet ex sequentibus puta ex basanis, de basans: & sunt hæc signa rotunda ex auro tamen vel argento, & numerantur vsque ad octo (qui numerus octonari^o ogdoas dicitur.) Post verò dicuntur befandæ, & si sint ex auro non dicitur, secus si ex argento, & figurantur sub hac forma.

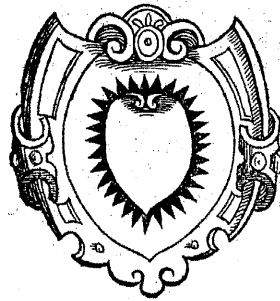
Aut verò fiunt arma ex tortellis, de torteaux, & sunt hæc signa grossiora basanis, & semper fiunt ex coloribus, & numerantur, sicut dictum est de ipsis basanis, & quæ liter effigiantur, hic patet intuenti.

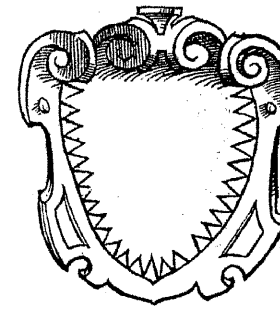
Aut ex cotissis compacta sunt arma, de cotiffes. Cotiffa enim est in triplo minor quàm benda, & vadit per transuersum sicut benda: & cotiffæ in armis se numerant vsq; ad octo, & ponuntur in armis ducis Burgundiæ, in armis comitis Capaniæ, & do. de le Roche Guyon, & sic figurantur.

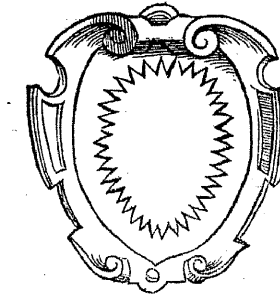
Etiam ex denturis, endentrez gallicè: hoc est tanquàm dentata, vel dento fa fiunt arma, vel de engrellez, quæ quasi idè sunt: sed d^o natura est maior, & fit isto modo.

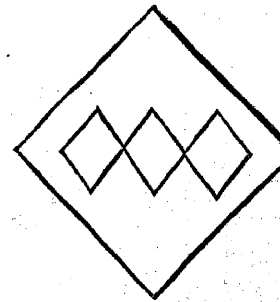
Item ex fusis, de fuzées, & sunt acutæ in superiori & inferiori partibus, & rotundæ ex vtroque latere, & fit de eis numerus, pro ut de lozangijs, & sic depinguntur.

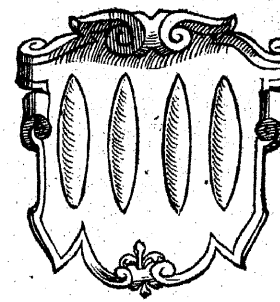
Vel sic, vt in armis ducis Bituricensis.

Engrelatura verò est minor endentura, & fit sub hac specie.

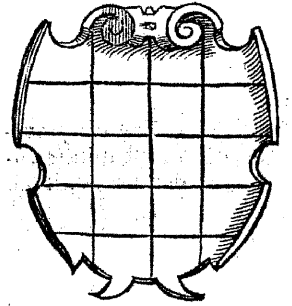
Itè ex lozangijs, iozenges, factis ad modum lozangiarum, quæ ponuntur in vitrinis sub forma quadranguli: sed superior & inferior partes plus tendunt in acutum, quàm alia duæ collaterales seu media, & sic plus longæ sunt, quàm largæ: & numerantur vsque ad 26. aut ad 23. secundum alios, vt sunt arma ducis Bauriæ, & fiunt hoc modo.

H 3 Item

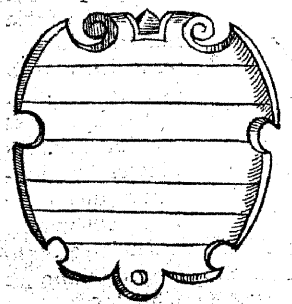

Item ex fretura, de frettes, quæ fit sicut cotiffa, sed recotiffatur, seu recruciat, recroisé gallicè, ex contrario vna alteri, hac forma.

Item ex scachis, de esche quier, qui fiunt sub forma tabulati lusorij, & conuenientis ludo scachorum, & numerantur puncta schachi: & si sint tot puncta ex vno colore sicut ex alio, dicitur solum scachotatum, eschequeretè, de colorib. quib. erit. Si vero excedat numerum 25. punctorum, & tres cuspides scuti, les troys pointes, sin eiusdem coloris, aut metalli, dicitur scutum talis coloris scachotatum, eschequeretè & ex tali colore: & numerantur sicut lozangia, & figura fit hic expressa.

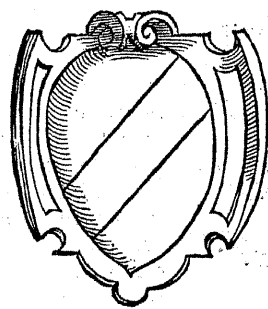
Item ex gemellis, de gemelles, & ipsa est in triplo minor, quæ fessa, & debet poni in medio scuti, sicut fessa, & sunt prout cotiffæ, vna pro altera, in modum tamè fesse: & inter eas in medio debet esse tantum spatium quantum vna est grossa: & quando sunt tres, seu triplicate, vocantur trierces, & fiunt non hic ad oculum ostenso.

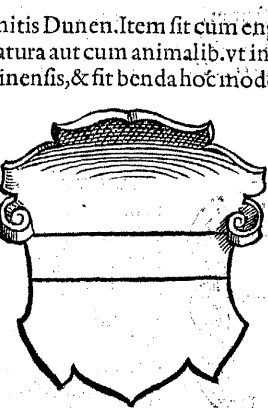
Item ex billetis etiam componuntur arma, quæ sunt modicum longæ, & strictæ, & non sunt ita longæ sicut longæ, & numerantur usque ad 16. & sic effigiantur.

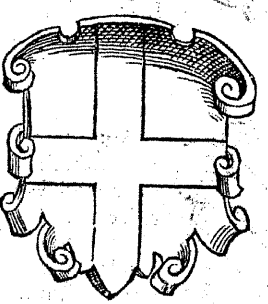
Item ex fasca seu fessa, & interdum ex benda, quæ quandoque sunt similes, quando super suis coloribus sunt figurata ex aliquibus bestiis, aut auibus prout si

diceretur diaspres, & sunt arma domini de Clera in Normannia. Est tamè differentia inter fascas, & bēdas, quia benda est maior quam longior, & interdum dicitur composita ex diuersis coloribus seu metallo & colore, vt in armis comitis Dunen. Item fit cum engrelatura, seu genelatura aut cum animalibus vt in armis ducis Vindocinensis, & fit benda hoc modo.

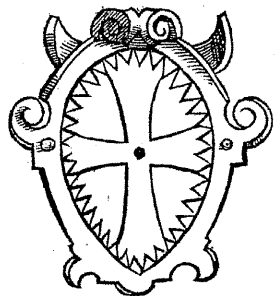
Fasca verò siue fessa fit, vt hic videte potes.

Item ex crucibus, quæ fiunt pluribus modis, & cum differentia. Nam quandoque fiunt simpliciter, & dicitur simpliciter à vna croix vt in armis ducis Sabaudia, archiepiscopi, & ducis Rhemensis, episcopi, & comitis Capthalaunensis, episcopi, & comitis Beluacensis: qui quidem tres sunt pares Francia, & sic fiunt.

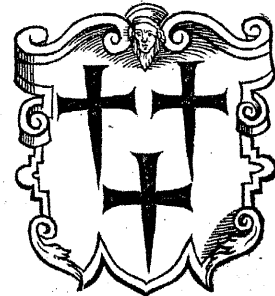
Vnde tamen habuerint originem talia arma ducum Sabaudia, legi in quadam oratione Pet. Care Iurisci. descripta in lib. suarum orationum, quam habuit tanquam legatus ad Alé. VI. Pont. maximum: quod extincto Rhodiorum Principe, vrbe à Turcis obsessa, rebus Christianorum vndique trepidantibus Amadeus vnus Sabaudia princeps Christiani exercitus Imper. barbarorum impetum non modo sustinuit, verum excelso in fracto; animo fudit, fugauit, oppressit: vrbe Rhodum, infulam omnem, Christianos cunctos, ea obsidione, illis periculis liberauit. Hinc communi Christianorum omnium principum consensu, summo Rhodiorum applausu, Christi vexillo donatus est, decretoque; illo actus, vt in militaribus signis crucem albam, crucem candidam, crucem agni immaculati deferret, quo trophæo, gloriosoque; insigni omnes postea Sabaudia Principi-

Principes, relictis Cæsareis aquilis (quæ priscum, & gentile illius antiquissimæ familiae insigne fuerat) in hunc usque; diem insigniri exornatique; videmus.

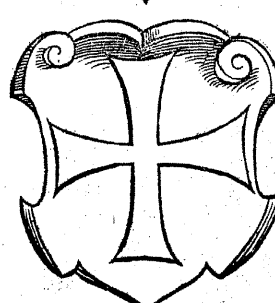

Vel alio modo crux simplex fieri potest sic, licet videatur, quod potius dici debeat patée, vt infra patet.

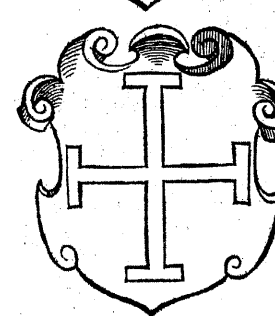
Et ista fortè fuerunt insignia Flauii Constantini Magni, qui ann. Domini (vt referunt Historiographi) 310. regnare coepit, bellis victoriosus, in gubernando rempublice prudens, liberalitate & gratia omnium beneuolentiam sibi comparauit: iturus ad bellum, non alio quam crucis signaculo usus est. de quo ad radicem inferius dixi, in 98. conclusione.

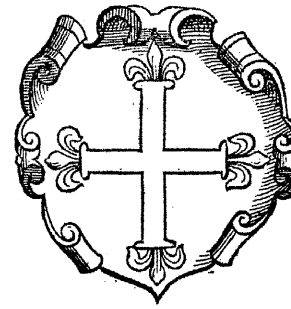
Quandoque cruces dicuntur fixæ, fichées, & sic fiunt:

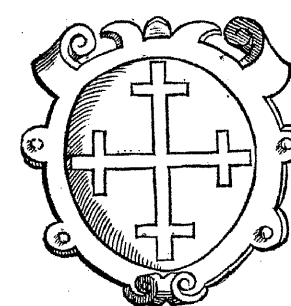
Quandoque fiunt patées, sic quæ extremitates eorum vndique sunt partitæ.

Etiam fiunt potentiate, potentes, sub proxima forma, & fortè ad similitudinem scipionis, seu baculi ad capiendum & sustentandum apti.

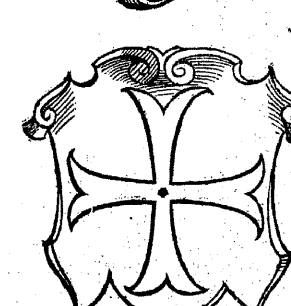
Interdum dicuntur Floratiæ Florencées, & ita depinguntur, vt sequitur, & fortè tales cruces floratae seu floridae dici possunt: quia instar florum resperasæ sunt.

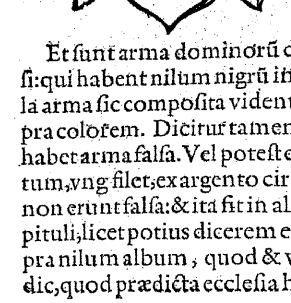
Aliæ fiunt, seu dicuntur cruciate, croisées, hoc modo:

Item & arma dicuntur emmaché, quæ sic fiunt:

Item fiunt cerni nilo, yngnyle, in vulgari: & est ferrum innersum, seu recutum, super quo mola molendinaria rotatur.

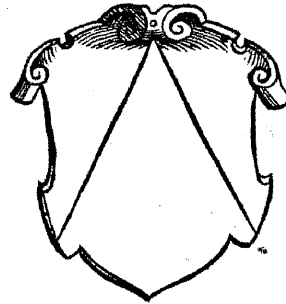

Et sunt arma dominorum de Capitulo Heduenfi: qui habent nilum nigrum in campo rubro: sed illa arma sic composita videntur falsa, quia color supra colorem. Dicitur tamen quod ecclesia nunquam habet arma falsa. Vel potest dici, quod si ponatur fletum, vng flet, ex argento circundans nilum, tunc non erunt falsa: & ita fit in aliquibus armis dicti Capituli, licet potius dicerem esse nilum nigrum supra nilum album, quod & verum est. Vel aliter dic, quod prædicta ecclesia habet talia arma, & de cis

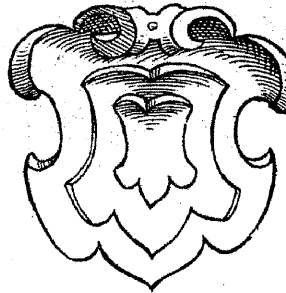

PRIMA PARS

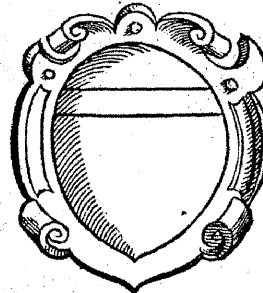
eis fiat quaestio, & inuestigatio, ad sciendum cuius sint arma. Sicut fit de armis Ierusalem, quae propter excellentiam tolerantur, vt supra dixi in 69. conclusi.

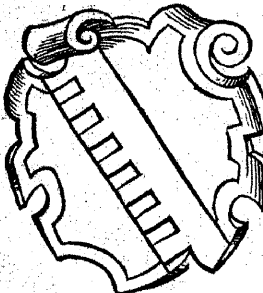
Item aliquando fiunt cum bina cuspidate sursum tendente, & se contingente in superiori parte, deus pointes l'vne contre l'autre dresées, & sic videtur esse medietas chearoni, & sic fit:

Item etiam fiunt cum vno filo, seu linea, vng filit, & ita struitur:

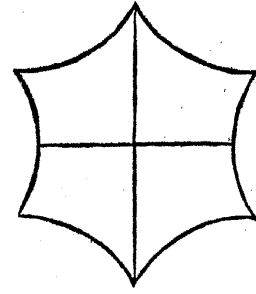

Vel sic, vt in armis comitis Arthesij.

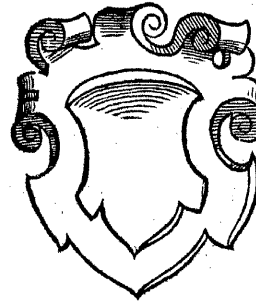

Item aliàs fiunt cum crenelatura, crenelure, quae si ponatur in benda sic fit:

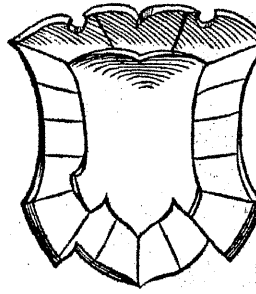
Notabitur, quod benda simplex potest figurari, & colorari, seu depingi super diuersis coloribus, seu metallis, vt fit in armis dominorum de Cauilone, de Nouo castro, & de Giury. de Burgundia, qui omnes solam habent bendam pro armis, sed diuersis coloribus: ex quo apud nos facile discernantur cuius illorum sint.

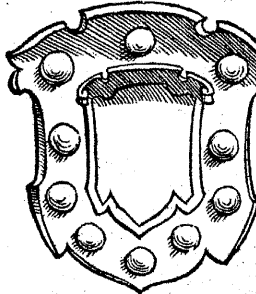
Item & vltra etiam fit scutum armorum diuisum in quatuor, & sic est quadripartitum, & dicitur esquarteré, vt in armis Dalphini regni Franciae, ducis Aurelianensis, ducis Nemortij, comitis Fuxi, Fomez, comitis Armi

gniaci, quam plurimum aliorum, & sic formatur. Item in armis apponitur bordatura, & fit aut simplex, vt in armis ducis Andegauensis, puta:

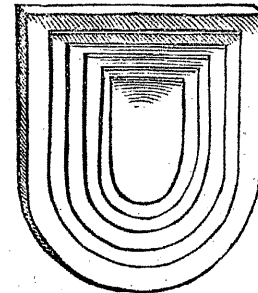
Aut componata, vt ita loquar, vt in armis comitis Niuernensis, vt supra dixi, & taliter fit:

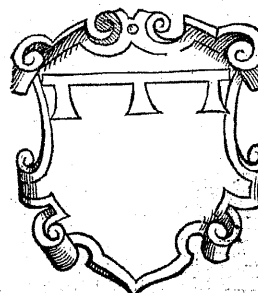
Aut crenelata, aut dentata, vt in armis Bituricensis, vt iam supra ostensum est. Aut alio modo munita, & feminata besanis, vt sunt arma ducis Alenconij, Delencon, quam sic depingemus.

Item arma etiam non raro fiunt, in quibus apponitur barra, quae si veniat à sinistra ad dextram, denotat, quod gerens talia arma apud nos, est naturalis tantum. Si vero à dextra ad sinistram, secus, vt in armis illorum de Borbonio, de quibus aliquid supra tetigi: & plenè per Guillelmum Benedicti in sua rep. c. Rayn. in verb. Rayn. de Clera. nu. 31. extra de testamentis. & in Commentarijs nostris super consuetudinibus ducatus Burgundiae. ti. des successions des bastards. arti. 3. ver. iuxta praedicta.

eta. cum duob. seq. in quibus locis comprobatur, quod bastardi non possunt portare arma plana, vel insignia domus, licet ex communi vsu in tota Francia portent arma legitimorum, quibus super addunt tamen Barram per transuersum scuti armorum, quae incipit sursum à sinistris, & ducitur inferius ad dextram, vt etiam tenent Guido Papae. q. 380. commentum Cosinae Guimier. in verbo, filij. titulo. de numero, & qualitate. Cardinalium, & Nicolaus de Vbaldis in tracta. succ. prima parte. Et hoc debet seruari in bastardis, vt differentes & distincti à legitimis cognoscantur, ne sordes per errorem computetur inter praecipuos. Maximè in participatione priuilegiorum, & bonorum filijs delatorum, & propter bonos mores custodiendos, dixi supra in 24. conclu. quae incipit, limitantur etiam praecedentes. Quid autem de legitimatis. vide infra in 47. conclu.

Item interdum fiunt arma in quibus apponitur orla, orle, & quandoque fit ex pluribus pctijs, vsq; ad sex, & id quod album seu argenteum est scutum, & illius coloris cuius erit, nominatur. Alia vero, quae sunt intra scutum, & extra, dicuntur orle, & ita figurantur:

Item similiter in armis apponuntur quadam signa vulgo dicta, lambreaux, hoc est, lambentia, vel lambentia, seu appendix, vt in armis ducis Aurelia. ducis Andegauensis & comitis Angolisinensis isto modo:

Item ponuntur etiam in armis tractus, treetz, & sunt minores benda, ita quod est tertia pars bendae, seu fasciae. Et si sint tres in scuto, dicuntur tractus, vbi vnus satis distat ab alio, & sunt minores palis, seu baculo. Aliquando ponuntur in modum bendae seu fasciae.

Septuagesima sexta conclu. Sunt multa signa sex praedictis etiam denotantia, & importantia in armis diminutionem, vt sunt lambentia, hoc est, ea signa, quae vocamus lambreaux, quae solent poni, & addi ad doctrinam armorum principaliu domus, seu castre principalis. Nam apud nos, vt etiam supra in 20. conc. dixi, & in 37. ex

consuetudine regni quilibet primogenitus solet portare arma plana, & integra ipsius domus, sine aliqua diminutione. Alij vero posteriores, & postea geniti descendentes portant cum aliqua differentia, diminutione, & distinctione, videlicet vt communiter secundogenitus portat, & addit cum armis principalibus les lambeaux. Tertius vero bordaturam simplicem. Quartus bordaturam componatam, aut alio modo distinctam per edenturas, crenelaturas, aut seminatam besanis. Alij vero, aut per bendam, seu barram, seu aliis quouis modo per aliquam distinctionem, vt cognoscantur de armis primogeniti, cui tanquam antiquiori in familia deferendum est, & ceteris fit honorabilior, vt testatur P. sal. 88. & ego primogenitum illum excelsum praeregis tatrae, hoc est, honorabilem, vt exponit ibi de Lyra. & in primogenito tanquam in capite remanet, & stat splendor geniturae, arg. l. cum scimus. in fi. C. de ag. & cen. lib. 10. & in l. cum in diuersis. ff. de religiosis. Ideo arma domus nobilis remanent apud primogenitum, tanquam caput, & imaginem domus secundum Bald. in l. fin. C. pro soc. & ea, quae acquiruntur primogenito, acquiruntur titulo vniuersali. Item acquiruntur, vt constituto in dignitate, vt tenet gl. in c. quam periculosum. 7. q. 1. ideo arma debent penes eum remanere: quia dignitas, & titulus vniuersalis non reperiuntur in alijs filijs secundogenitorum, vel tertio genitorum. Alias primogenitus potest alijs prohibere ne ea integra portent ex generali vsu, & consuetudine Franciae. facit in argumentum ad praedicta. ca. omnes filij. si de feudo defuncti contentio sit inter dominum, & agnatos vassalli. in vsibus feudorum.

Primogenito tamen sine liberis decedente, secundogenitus poterit portare arma domus seu familiae integra, & sic consequenter. Facit ad hoc in arg. c. quidam habens filium. de filijs natis ex matrimonio ad morganaticam contracto. c. mulier. & c. filij nati, & ibi gloss. in verb. filij. si de feudo defuncti. conten. sit, & c. in vsib. feu. Facit, nam in iure primogeniturae attenditur ordo primogeniti, vt notum est ita in successione ab intestato, inspicitur ordo proximorum. l. 2. §. 1. ff. de suis, & legi. eodem modo & in portu armorum, vt supra tactum est in 39. conclu.

Septuagesima septima conclusio. Quia supra in pluribus locis, vt in 24. & 75. conclusionibus de armis bastardorum dictum est: nunc vero queri posset, an legitimitate a principe per rescriptum possint portare arma plana domus, vnde descendunt sine aliqua barra in medio per transuersum. Primò videtur, quod non, cum non includuntur, nec succedunt tales in feudis. text. est in c. naturales filij. licet postea fiant legitimi ad successionem feudi: nec soli, nec cum alijs admittuntur, si de feudo defuncti contentio sit inter dominum

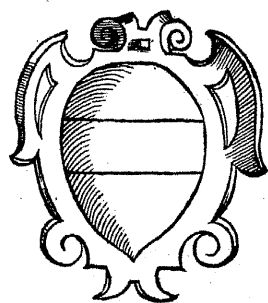
& agnatos vasalli. facit c. quidam. de filiis natis ex matri. ad morgo. contracto. in vlibus seu. Ergo eodem modo dicendum est de armis. Quia quem admodum est beneficium & honor, qui non intelligitur sentire de reprobatis, l. Lucius. §. Lucius. de leg. 2. ita etiam portare arma est honor, vt supra dixi. Secundo non comprehenduntur in dispositione emphyteuticaria. secundum Spec. tit. de emphyteu. §. nunc aliqua. vers. 172. ergo etiam videtur, quod nec in portu armorum, cum eadem militet ratio in vno sicut in alio, ergo idem ius constituendum in vtroque vulgata l. illud. §. 1. ibi. eaque ratio similiter, & c. cum pluribus concor. allegatis in gloss. in ver. estimari. ff. ad l. Aquiliam. Prædicta duo fundamenta posuit Bald. in l. generaliter. §. cum autem. C. de insti. & subst. & post eum G. Benedicti in repe. c. Ray. in verbo, Ray. de Clera. nu. 23. & 24. de testam. & ibidem in verbo, & uxorem nomine Adelasiam num. 101. Tertio facit, quia legitimatus etiam expressè ad quamlibet dignitatem non intelligitur legitimatus ad regiam dignitatem, vt tenet Bald. in l. eam quam col. 9. in fine. C. de fideicommissis.

In oppositum facit, quia existentia sui hæredis habet locum in legitimatis secundum Bal. in d. l. eam quam. col. 2. & d. meum Ias. in l. qui se patris. in 3. & 4. col. C. vnde liberi. & in l. moribus. col. 5. ff. de vulgari. dixi in commento meo super confus. ducatus Burgundia. ti. des successions bastardz. §. 5. in gl. ab intest. vers. quomodo autem, & plenus in eodem ti. §. 5. in consi. ibi posito: vbi sunt de materia multa argumenta.

Pro concordia prædictorum breuiter dicendum est, quod prima opinio procedit, vbi simplex interueniret legitimatio. Secunda autem etiam est vera in casu, in quo ita fiant legitimi, vt in feudo, emphyteusi, portu armorum domus, aut successione regni succedant, & hoc fuerit expressè & nominatim dictum in rescripto legitimatationis, prout tenet gloss. in verbo, legitimi in d. c. naturales. quam sequitur ibi Bal. in d. l. eam quam. col. 9. in fi. Quia hoc licet principi facere ex suo rescripto, vt satis innuit G. Benedicti in sua repe. c. Ray. in verbo, & uxorem nomine Adelasiam. numero 389. de testa. vbi dicit, quod talis legitimatio quo ad honores & cætera filiis legitimis post vel antea susceptis non præiudicialia perpetuo durat, & sum semper continuat effectum. pro quo facit l. quoties. C. de precibus impe. offer. Tamen quo ad regnum, & per consequens quo ad arma regni talis legitimatio non potest fieri, saltem in regno Francia, vt tenet idem G. Benedicti in loco prædicto, nu. 192. & 194. in fine.

Legitimati verò per subsequens matrimonium habent intrepide ius & facultatem deferendi arma plana domus, & familiae. Sufficiat ad hoc melior tex. in c. tanta. in princ. & ibi gloss. l. ad hoc ferè expressè, saltem quo ad honores, extra. qui filij

sint legi. Ex eo quia habentur pro suis, & habent iura sicutatis. in d. gloss. ab intest. ver. primo enim legitimantur, etiam quod succedunt sicut alij filij legitimi, & naturales etiam in feudo & in emphyteusi, prout etiam tenet Pan. in cap. in notuit. col. 7. & in cap. cum Vintoncinen. de ele. & in c. lator. & d. c. tanta, extra qui filij sint legit. Imo etiam si sit consuetudo quod succedat primogenitus, iste taliter legitimatus, si sit primo natus, intelligitur primogenitus, & sic poterit, & debet portare arma plana domus, licet reperiat postea alius natus legitimus & naturalis, aliàs secus. Faciunt ad hæc nota Bal. in d. l. eam quam. ibi, denuo dubitatur. & ibi, Sed pone quod est nominatim, C. de fideicommissis.

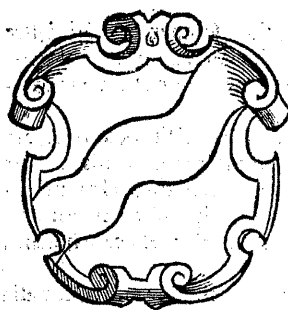

Septuagesima octaua concl. Reperitur & alius color seu species signi in armis secundum nonnullos armoristas, & dicitur in vulgari eorum burle, & est tertia vnus fasciæ: & ponitur fasciæ per medium scuti, vt supra videre potes ad oculum. Dicitur nempe burle, quando excedit decem petias, & infra numeratur ex argenteo & azureo. Et eius proprius color est sicut balius color, vair gallicè. Et si fiat alterius coloris, debet nominari seu blasonari cuius coloris sit, & fit seu fieri debet isto expresso modo, quando est vnica tantum.

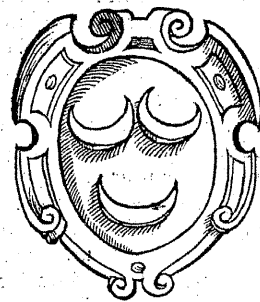

Quando vero sunt plures quam decem, seu decem, modo sequenti:

Item

Item etiã sunt arma per vndaturam, hoc est ad typum vndæ fluentis: vt est in armis illorum de la Baulme, qui gestant in campo aureo vndam azuream forma hic designata.

Item in armis ponuntur planetæ, vt Luna, putà in parte per modum crescentis lune, cū curuatur in cornua, vt in armis Soldani, qui habet secundum aliquos tres crescentes argenteas in campo azureo, in hanc figuram.

Itè arma depinguntur per membra hominis, vt manus, caput, & si manus dextra passis digitis apponatur, libertatem designat, vt habent domini de cap. Ecclesiæ Lingonen. Si verò sinistra compressis, tenacitatem. Si vero oculus, interpretatur iustitiæ seruator & corporis custos. Vel etiã cum manus hominis pingitur, hominem laboriosum significat, cum manus omnia opera perficit: vt describitur in hieroglyphica Ori Apollinis Niliaci. Septuagesima nona concl. Licet supra abundè viderimus multa ex quibus sunt arma, & diuersimodè, tamen adhuc est aduertendū, quod multoties arma etiã sunt, aut ex auibus. seu alijs animalibus, & bestiis, seu piscibus, aut ex floribus, herbis, vel arboribus, & in his sunt attendenda sequentia.

Octogesima concl. Cum animalia terrestria sint auibus, & piscibus, perfectiora, vt dicam infra in 7. par. in 78. consi. vbi scripsi de animalibus. Ideo videtur dicendum quod arma ex talibus animalibus, sint digniora illis quæ sunt ex auibus. seu piscibus, data paritate nobilitatis. Et quæ sunt ex auibus digniora sunt, quàm ex piscibus. Cum aues, ex quo magis participant de aere, & igne, quàm de aqua & terra, ideo videantur digniora, cum aer sit dignius elementum aqua & terra, vt in d. par. in 7. consid. dixi, quod facit etiam pro armis ex auibus, quod sint digniora, quàm si essent ex alijs animalibus, vt sunt arma imperatoris, quæ sunt alijs digniora.

Octogesima prima concl. Si fiant ex auibus, notandum est quod de omnibus, habentibus pedes & rostrum ex alio metallo seu colore quàm sit corpus ipsius auis, dici debet, in blasono talium

armorum tales aues membratæ. Et istud est generale in omnibus auibus, præterquam in merula, quæ si apponatur in armis, nõ debet habere pedes nec femora, & sic nominatur sine pedibus, nec dicitur membrata. Et tene istud pro maxima in armaria.

Octogesima secunda concl. Si in armaria alius sit pictæ aues, bestia, pisces, & id genus incerto numero, tunc numerus illorum numerari, nominari, seu blasonari debet, si sint vsq; ad sexdecim, vt est in armis illorum de Lauel, aut de Montmorancy, vbi dicitur, quod habent sexdecim aquilas, propterea dicitur in campo aureo cū 16. aquilis aureis. Si verò sint plures, dicitur in tali scuto aureo, vel aliàs prout erit, sunt aquilæ feminatæ ex azureo, vt est in armis illorum de Peulle, vbi non dicitur nec fit numerus, sicut nec in omnibus alijs, vbi est maior numerus quam 36. sed debent dici talia feminata, vel sine numero.

Octogesima tertia concl. Auis in armaria est ita figuranda & collocanda, prout de sui natura stare, seu sedere possit in simili loco, aliàs arma sunt & dici debent falsa, cum ars imitetur naturam in quantum potest. §. minorem, instit. de adop. & in l. si paterfa. in fin. ff. eo. Pan. in c. debitum. de baptismo. & Barto. in d. tract. de armis. in 3. col. Et ideo si ponatur aquila super aliqua parua herba, aut super flore, seu viola, super quibus naturaliter non possit stare, non videtur bene collocata. Sicut videmus in armis domini de Foletto in comitatu Pinctauensis, qui habet accipitrem super lilio seu flore lilij. Cum istud sit impossibile, quod accipiter stare possit naturaliter super flore lilij. Ideo videtur quod malè collocetur in talibus armis. Sic etiam qui depingeret in armis auem non aquatilem in aqua, non esset bene collocata: sicut si piscis collocaretur aut depingeretur in arbore vel in aere super terra, vbi non solet viuere nec stare. Aut etiam si figuraretur bos in aere, vel in nube, vel in aqua. Ex quo mihi videtur, quod arma antiqua Alexien. (de quibus supra in 48. concl.) vbi bos figuratur exiens de nube non sunt bene composita, quia non est de natura bonis, quod exeat de nube. Cum sit ridiculum dicere, quod bos volat, aut volare possit, iuxta proverbum commune, quo dicitur: Dum piscis arabit, & bos volabit, omnia erunt in pace.

Aduertendum est, quod vt refert Lucius, dictus de Lyngres, inuentio armorum ex auibus compositorum, vt ex aquilis, grifonibus, vulturibus, coruis, gruibus, anseribus prouenit & habuit initium à Romanis. Et donationem seu designationem plurimum autum vide in Ori Apollinis Niliaci hieroglyphica per Bernardinum Trebatium de Græcis translata: & post eum in fragmentis Iacobi Capelli Parisiensis: vbi dicunt Pellicani formam designare insidiantem, Cuculi effigiem ingratitude, Ciconiam parentum amantes designare, Columbam gratitudinem. Apis effigiem regem

indicare. Vulturem genium, & maiestatem. Perdices contumeliosos homines. Accipitrem rem denotare citò factam: & ibi allegat pro talibus dictis suos autores.

Legitur apud Ioan. le Maire in illustrationibus Gallia. lib. 5. c. inci. Semiramis. quod ipsa Semiramis regina Babyloniorum portabat in suis armis vnam columbam. Item ramus aureus in campo viridi cum duabus columbis argenteis erant arma Aeneae, de quo meminit Virg. in 6. Aen. sic inquit:

Sinant se nobilis ille aureus arbore ramus

Offendat memore intanto. Et sequitur:

Vix ea fatuus erat, gemina cum forte columba,

Ipse sub ora viri caelo venere volantes:

Et viridi sedere solo. De quarum columbarum

geminarum interpretatione, vide Coelium lib. antiq. lectionū. 10. ca. 4. vbi etiam declarat quid denotent geminae alae.

Octogesima quarta concl. Inuētio armorum depictorum ex bestiis, puta ex Leonibus, Leopardis, Ursis, Lupis, Apris, Ceruis, & alijs, provenit ex Hunnis, seu Hungaris, Saxonibus & Pannonijs secundum eundem Lucium, & vt scribitur in hieroglyphica Ori Apollinis Niliaci, & refert Iacobus Capellus in suis fragmentis: Aegyptij vtebantur notis animalium, & auium, vt supra propè dictum est ad quid significandum: quoniam serpens caudam sibi mordens (vt in armis antiquis Heduarum supra positis) annum, astra, eorumque discursus significabat. Figura leonis furorem. Anteriores partes leonis fortitudinem. Musca impudentem. Formica cognitionem & prudentiam. Caput leonis vigilantes aut custodes. Vipera mulierem viro insidiantem. Hyena picta inconstantem hominem. Pellis hyenae fortunae & calamitatis contemptorem, Caprae figura optimè audientem, Camelus pigrum, Bonis figura terrae, Hippopotami vngulæ deorsum versæ impium, iniustumque significant, Crocodilus malum notat.

Octogesima quinta concl. Circa bestias & animalia bruta, istud etiam est attendendum, quod secundum eorum naturam & conditionem meliorem seu actum nobiliorem in armis poni & designari debent. Ita tamen quod pars anterior semper præcedat, & sit in anteriori parte, quæ est nobilior: vt dicit Ang. in l. quod conclauc. & ibi Alexander in apostil. ad Bart. ff. de dam. infe. Ideo si portentur in vexillo, debent portari secundum illum usum, ad quem vexillum destinatur seu appropriatur. Et ideo cum hasta in vexillo præcedat, & vexillum sequatur, si sit aliquod animal in ipso vexillo depictum, debet respicere hastam. Cum de natura & inclinatione naturali faciei sit antecedere. Et dicit Bartol. in d. tractatu de armis. in 3. col. ibi, de natura autem vexilli quod idem est in omni re & figura, quæ habet partes quæ denotantur

per ante & post, tunc semper anterior debet esse, & vergere versus hastam, aliàs videretur retro cedere tanquam monstrum, & non esset bene compositum vexillum.

Dicit tamen ibi Bar. quod si sit alicuius rei pars anterior, quæ solum portetur pro armis, vt sunt multi qui faciem arietis, vel bouis, vel caput leonis, aut galli gallinacei suo signo & armis portant, tunc non potest pars anterior respicere hastam, sed à latere.

Octogesima sexta concl. Non tamè animalia picta & posita in armis in eorum nobiliori actu, & eo quo magis suum vigorem ostendunt, designari debent. Pro quo facit l. quaritur. ff. de stat. hom. l. quicquid. §. cum partes. ff. de acqui. re. do. & l. si non sunt. §. si. ff. de auro, & arg. leg. sed vt dicit Bar. in prædicto tract. sic visitatum esse videmus ab antiquo, quod princeps in maiestate, pontifex in pontificalibus depinguntur & designantur, & sic singuli secundum suos nobiliores & conuenientes actus, in quo possent esse: hoc est quod cōmuniter dicitur, Cæscun à son attour. & quod quis debet ornari secundum ordinem & qualitatem dignitatis, & prout conueniens est statui, ordini, & officio. facit tex. in l. sed si quid. §. sufficienter autem alere & vestire debet secundum ordinem & dignitatem micipiorum (hoc est statum secundum expositionem gl. ibi) ff. de usufr. & plenè per Spec. tit. de aduocato. §. sequitur videre de vestibus aduocatorum. de quibus & pluribus alijs vide supra in 8. concl. Vnde Seneca ait vxori Neronis, vt refert ibi Spe. indue te delicatè charissima non propter te, sed propter honorem imperij. pro hoc alleg. text. in c. 1. ibi: propter necessitatem, hoc est honestatem, secundum gl. ibi. 21. q. 4. & in c. fin. de custo. eucha. extra facit etiam c. vestimēta. de consecra. dist. 1.

Ex prædictis sequitur, quod animalia quorum natura fera est, vt l. 1. §. bestias. ff. de post. debent designari, & figurari in actu feroci vt leo, vrsus, tigris, leopardus & similia.

Figuratur ergo in armis Leo erectus seu eleuatus, mordax ore, & radens pedibus. quod in vulgari nostro dicitur, Rampant. Quia morsu & vnguibus sauit. Et Leopardus transiens, passant, gallicè. & idem in similib. vt lupus qui de sui natura dicitur Passant: & ex illis actibus magis suū vigorem ostendunt, pariter & naturam.

Octogesima septima concl. Animalia non ferocia etiam in nobiliori eorū actu designari seu depingi debent in armis: vt Equus in currendo aut saliendo, Agnus in ambulando planè per terram, & sic de cæteris huiusmodi animalibus in sua specie.

Octogesima octaua conclusio talis est, quod semper pes qui antecedit sit pes dexter, quoniam vt supra dixi in 11. consi. pars dextera est principium motus, & principalior seu dignior pars, aliàs

aliàs signaret talem figuram laeuam esse, quod vitium sonat le. qui clauum. §. item sciendum. ff. de delictio edicto.

Et de huiusmodi parte dextra an sit nobilior, vt de Io. Sanxon ad hoc propositū in commentis suis super consuetudi. Turonia. tit. Des droitz de chastellenie, art. 2. vbi ponit conclusiones de præsentimateria. Et ibi dicit, quod in Normania pars sinistra in Ecclesijs est nobilior & dignior.

Octogesima nona concl. Licet pes dexter in vexillis, quæ portantur ex vna parte, videatur esse pes sinister, tamen in vexillo inspicitur pars, quæ respicit portantem, & non alia. Cum illud quod videtur ex alia parte non ex principali proposito cōtingit, sed per accidens. Et vexilla portantur in hasta, cuius natura est quod portetur recta, & eleuata, vt l. qui sella. ff. de serui. rusti. prædio. Sicut videmus in scribere literas, respicitur enim illa pars, quæ respicit scribentem, non pars quæ est ex conuerso, quæ non habet formam. Sic etiam si quis in speculo aspiciat seipsum, quod in se dextrum est, in speculo sinistrum apparebit. ita dicit Bart. in d. tract. suo de armis.

Nonagesima concl. In vexillis seu vehiculis, quæ affiguntur & portantur in tubis, quarum natura propriè est, vt ad os tubarum posita quasi per planum gerentis positum: tunc facies rei vel designata pars anterior non debet inspicere tubam sicut hastam. Non enim tuba est pars anterior, sed superior, & sic debet partem anteriorem illius vexilli tubæ planè iacentis portare: ita Bart. vbi supra.

Nonagesima prima concl. Vt dicit idem Bar. loco prædicto, supra dicta habent locū, quando est tamen vnum animal in armis, seu vexillis pictum. Si verò sint duo animalia se inuicem respicientia non est amplius quæ pars sit, quæ debeat poni à dextra vel sinistra, & non est locus (vt dixi) præcedenti inuestigationi seu speculationi. Quia in incertis non certis locus est coniecturis. l. contrarius. §. cum ita. ff. de ver. obli. notatur per gl. in l. tres denuntiationes. C. quomodo & quādo iudex c. ad audientiam. & ibi glo. 2. de homicidio. extra. Quod intellige nisi essent duo animalia diuersæ naturæ seu generis diuersi: quoniam si esset leo cū alio, puta cane, deberet poni leo à dextris, canis vero à sinistris, & ita dicendum de quibusuis alijs animalibus, quorum vnum cōparari nō posset cū alio, vt obseruetur illud generale sæpius repetitum, quod semper digniora & nobiliora præcedere, & in loco priori seu digniori poni debeant.

Nonagesima secunda conclu. In armis portatis, etiam super vestibus. hominum (puta en cortes d'armes) protractis seu fibulatis, illud quod in armis se habet vt pars superior, debet esse versus caput hominis, quod verò vt inferior, versus pedes. Et quod depingitur in anteriori parte hominis vt in pectore, pars nobilior armorum debet

respicere latus dextrum: est enim illa pars nobilior & principium motus, vt dixi supra in pluribus. locis secundum Bar. vbi supra.

Nonagesima tertia concl. Si verò arma depingantur, & fiant à parte posteriori super veste hominis, & sic à tergo illa pars quæ se habet vt anterior, vel nobilior, debet esse versus latus sinistrum hominis portantis. Ratio (vt dicit ibi Bart.) quia illius arma erunt sicut facies illius respiciens rectè illud videndo. Facies ergo istorum armorum à parte posteriori, idem Bart. alio modo comprobatur fingendo vnum hominem habere faciem retro: proculdubio latus quod erat sinistrum ex parte posteriori, erit dextrum. Item Bart. super hoc dubio ad illud magis elucidandum ponit quæstionem de modo scribendi apud nos, qui cum scribimus, incipimus à latere sinistro, & tendimus ad dextrum. Apud Iudæos autem sit è conuerso: quoniam cum scribunt, incipiunt à latere dextro, & tendunt ad latus sinistrum: quis istorum modus sit æquior & rationabilior. Videretur dicendum, quod modus Iudæorum. Dicunt enim Iudæi, quod modus seu mos noster nō est rationabilis, eò quia illud quod debet esse principium motus & actionis, est terminus, & finis, & illud, quod debet esse terminus, est principium, & sic perturbatur ordo rerum, & per consequens modus eorum scribendi est rationabilior, cum incipiāt scribere à latere dextro, & traducunt versus sinistrum.

Sed Bar. ad tollendam illam eorum friuolam rationem dicit, quod aliquid rationabiliter fieri debet respectu finis ad què ordinatū, ideo finis dicitur primus intellectus operantis, & hæc naturaliter sunt vera: & vt dicit, probatur istud per regulam. Nam & si intellectus operantis finis sit rationabilis, & si postea non sequitur, nō dicitur irrationabiliter operari. l. sed an vltro. §. 1. ff. de nego. gest. sed scriptura fit vt legatur. Legere autem est oculis inspicere & videre quæ scripta sunt. text. est in l. 1. §. 1. ff. de his quæ in Testamento delentur. Et sic legi fit per visum, videri autem est facti, vt Physici dicunt, scriptura autem representata in oculis nostris, agit in oculos nostros: oculi autem pati dicuntur, quod patet, quia ex hoc laeduntur. Cum ergo scriptura agat in oculis, debet ista actio incipi à latere dextro ipsius scripturæ, quia illud latè est principium motus seu actionis, sed latus dextrum scripturæ, quæ nos respicit, est respectu lateris nostri sinistrum. Sicut si homo voluat vultum suum versus meum directò, latus eius dextrum respectu mei, est sinistrum.

Et sic infertur, quod nos in scribendo magis rationabiliter operamur, inspicimus enim finem, si vt à latere dextro scriptura in omnibus incipiat operari: secundum modum Iudæorum incipit à latere sinistro.

Ex quibus concludit Bar. ad propositū qualiter arma seu insignia depingi debeant rationaliter à

parte superiore super veste hominis, put hic proximè decifum est: & ibidem ulterius fortificat Bar. prædicta, ponendo aliquem velle scribere Latine in speculis alicuius, quod absque dubio incipiat à parte sinistra, quoniam illo respõsum legedo erit dextra, vt amplè demonstrat, & supra ostẽsum est.

Nonagesima quarta conclu. Secundum eundem Bar. loco quo supra literæ & arma semper debent incidi in sigillis per conuersum, quando fit sigillum ad finem imprimendi in ceram vel aliam materiam, & remanet rectum, & sic inspicendum finis ad quem fit, non id quod fit, & sic fit in eo quod vulgò dicimus vng cachet, aut in signeto cuiusvis personæ, quibus signantur seu sigillantur literæ missiuæ. Si tamẽ in aliquare incidere tur, in sculperetur seu conflaretur non ad sigillandum, sed vt sic esset & remaneret, tunc directè incidi, in sculpi seu confari debet.

Nonagesima quinta conclu. Arma quandoq; depinguntur in clypeis, & tunc etiã pars clypei quæ secundum naturam portandi respicit latè dextrum. Illa enim assumitur vt potior, ita quod dignior pars armorum debet illam partem respicere, vt ex his, quæ supra dicta sunt, patet.

Interdum arma portantur & depinguntur in coopertorijs equorum seu phaleris, & tunc siue sit à dextraparte siue sinistra, pars nobilior respicere debet caput equi. Monstruosum enim & abhorrendum esset, quod vnus caput equi respiceret, & alius caudam. Hoc autem quod nulli liceret, magis accideret, & cum deberent stare in fronte vel in croppa seu cauda, tunc latus dextrum respiceret secundum ea quæ supra posita sunt.

Nonnunquam arma depinguntur in coopertis siue perimentis tectorum domus, vel quorumcunq; ædificiorum, & tunc debet inspicere ea res in qua debet depingi, cum stat in suo proprio esse.

In coopertorijs lectorum sunt quædam partes, quæ circa lectum iacent, quædam quæ planæ iacent supra, & in parte iacenti forma pingendi sumitur à forma hominis iacentis in lecto: in parte verò pendente in loco assumitur forma pingendi arma à forma hominis rectè iacentis seu extantis, vt fit in peristromatibus siue aulæis, cortinis, conopeis, tentorijs siue velis, & papilionibus lineis, vel laneis, seu bombycinis, qui toto circundantur ad arcendum culices & muscas.

Nonagesima sexta conclu. Arma et quandoq; in sculpuntur, depinguntur, & figurantur in muris, parietibus & alijs locis stabilib. & firmis: & tunc secundum eundem Bar. in loco sæpè allegato: aut locus, in quo depinguntur se habet vt paries, & tunc consideratur, quod paries voluar faciem suam versus nos, & sic latus dextrum parietis cognoscetis, & sic facies pars nobilior armorum voluatur versus partem dextram.

Quod tamen limitat Bar. ibi, nisi ex causa: puta

si in medio vnus parietis depingatur statua principis aut eius arma vel alterius magnifici, tunc aliæ imagines vel arma, quæ ab vtraq; parte depinguntur, debent illam statuam vel illius arma respicere, non inspecto à dextris vel sinistris voluatur, ad similitudinem trium hominum circa dominum existentium: homines enim se voluunt versus eum, pro quo vide supra in 25. conclu. quæ incipit, licet vasallus. Et prædicta istius limitationis cuiq; rectè intuenti patet apud Diuionem in ingressu, & supra portam hospitalis sancti Spiritus, vbi arma Ducum Burgũ. in medio sunt collocata, & picta; plurimq; alia arma magnatum, & heroum à duob. laterib. circumstant depicta.

Nonagesima septima conclu. Si locus vbi pingitur habet se vt cœlum, veluti camera vel aula, tunc cognoscendum est vbi dicatur caput aulæ seu camera, postea finge hominem iacentem & vultum versus nos voluentem, ex quo consideranda est pars dextra & sinistra, & sic modus pingendi cognoscetur, & ingressus. Si verò locus depingendus habet se, vt terra, tunc eodem modo considera caput & pedes, & effinge hominem iacentem ibi, & voluentem vultum versus nos, & tunc cognoscitur dextra & sinistra, ex quo inuenietur modus pingendi rationabilis. ita dicit Bar. in d. tract. de insignibus & armis. in fine.

Nonagesima octaua conclu. Non licet alicui signum seu arma saluatoris nostri Iesu Christi in terra in sculpere vel pingere, vt in rubro & nigro. C. nemini licere signum saluatoris Christi huiusmodi, vel in silice, seu marmore, aut in sculpere, aut impingere, per quem text. extedit Bar. in suo tract. de armis. in fine. idem esse in signis vel armis alicuius domini sui vel maioris, licet (vt dicit) sita possit, vt videmus quotidie multos facientes in sculpere eorum arma in sepulchris suis supra lapidem seu tumulum.

Crux verò dicitur signum saluatoris Christi, & istud signum portant Christiani. Signum enim distinctiuum est seruorum Dei Iesu Christi domini nostri. Vnde Damasc. Hoc nobis signum datum est super frontem, per ipsum enim fideles ab infidelibus distamus & cognoscimur, hoc certè est signum Dei viui, quo signatur serui Dei, de quo Io. ait Apo. 7. Vidi angelum descendentem ab orbe solis, habentem signum Dei viui, & clamauit voce magna quatuor angelis, quibus datũ est nocere terræ, & mari, dicens: Nolite nocere terræ & mari, neque arboribus, quoad vsque signemus seruos Dei nostri in frontibus eorum. Et in omnibus negotijs nostris semper præponimus signum crucis, etiam in bello, vnde Eusebius libro Ecclesiasticæ historiæ 9. author est, Constantinum imperatorem eo die quo cum Maxentio tyranno, & sauisimo Christianorum persecutore ad pontem Miluiũ non pœn ab vrbe Roma cõsiliat, sereno puroq; cœlo crucem vidisse, eamq; adorasse, ac auditã supernè vocem, Constanti-

Constantinè, in hoc signo vinctus, vel, vt alij volũt, tunc de cœlo missum est ei vexillum, in quo erat crux pro signo, & erat scriptum, In hoc signo vinctus. Nec defuit oraculo euẽtus, cum vicit hostem insigniter, tum cæteris quæ deinceps bella gessit, par felicitas adfuit, & vt dicit Lucas de Pen. in rub. C. de præpositis laborum lib. 12. Ipse credit, quod sit auri flamma cœlitus demissa regi Franciæ.

Hinc Franci in exercitu militari portant à tergo, & pectore super tunicis militari. crucem albam, vt se cognoscant, & cognoscantur ab aduersarijs: nec defuit ille mos apud eos à tempore quo effecti sunt Christiani. Sicut Angli in bello gestat crucem rubeam. Burgundi verò crucem beati Andree, & sic de alijs, de quibus dixi supra in 17. conclu. in fi.

Crux olim supplicium noxiorum seu pœna & tormentum reorum, vt habetur 2. Reg. 12. c. vbi dicitur, quod Gabonitæ pro iniuria per Saulem eis allata, septem viros de genere suo crucifixerunt, & id quidem infame fuit supplicium: de quo meminit Vlpianus in l. sacrilegij. in princ. ibi: alios verò in furcas suspendisse. ad legem Iuliam de sacrilegijs. & Callistrat. in l. capitalium. in prin. ff. de pœnis. Summum (inquit) supplicium esse videtur ad furcã damnatio. Et satis probatur in passione dom. nostri: quod ideo saluator noster subire voluit, vt qui humilis aduenerat, & humilib. & infirmis opem ferret, & in omnib. spem salutis ostenderet. Proinde (teste Lactantio) genere mortis afficiendũ fuit, quo humiles, & infirmi solent, ne quis esset omnino qui eum non posset imitari. Et dicitur à cruciatu. text. est in c. nulli. 5. q. 1. Huius autem rei postea honor accessit, & est hodie gloria & exaltatio bonorum, & ipsorum protectio aduersus insidias & machinam etiã diaboli, vt est text. in c. postea signatione. de consecr. dist. 4. vbi dicitur. Signatur baptizãtus signaculo S. Crucis, tam in corde, quam in fronte, vt ab eo tempore apostata Diabolus in vase suo pristino suæ interemptionis cognoscere signaculum, iam sibi deinceps illud sciat esse alienum, vt dicit ibi text. Et propterea omnia sacramenta Ecclesiæ crucis signaculis perficiuntur. text. in c. nunquid. de consecr. dist. 5. vbi dicitur: nunquid nõ omnia chrismata sacerdotalis mysterij crucis figura perficiantur? nunquid baptismatis vnda, nisi cruce sanctificata peccata relaxet: & vt cætera prætereamus, sine crucis signaculo quis sacerdotij gradus non ascendit? tutum est illius, qui tali signo semunit, maximè contra dæmones: cum & vt ait Io. de Turrecr. in c. Ecclesiasticarum. 11. dist. Crux est armatura fortis ad pugnandum contra dæmones. Vnde beatus Chrysost. inquit. Vbi crux Christi est, nullis stare potest immundorum dæmonũ, videt enim in quo plagam accepit. videt gladium, in quo pestiferũ vulnus accepit. Vnde Aug. in quodã serm. Signũ crucis à nobis expellit externi nationẽ, si tamen cor nostrum habeat habitato-

rem. Imo etiam crux extraneis, & Iudæis quandoque prodest. Facit quod dicit gl. in c. postquam. in ver. interemptionis. de conse. dist. 4. de Iudæo qui signauerat, seu supra se posuerat signũ crucis, cui Diabolus nocere non potuit, sed dixit: Iuueni vas vacuum, sed signatum. De qua historia loquitur Pan. in c. quod quidã de pœn. & remiss. Alias duas virtutes signi crucis ponit Io. de Turrecr. in d. ca. Ecclesiasticarum. quia virtus est contra vitiorum tentamenta, & vt diuinæ benedictionis dexteram homo consequatur. Sicut Ephraim cõsecutus est benedictionẽ cæcellatis manib. Iacob, in modũ crucis super eum. de quo infra in seq. cõcl. Et de benedictione crucis Christi habetur Sapient. 14. in prin. & de eius inuentione eleganter scripsit Polydor⁹ de inueterib. rerũ. lib. 5. c. 6. in fi. Helena (inquit) mater Constantini imperatoris, religione insigni ac pietate mulier, p quietem monita Ierosolymam petijt quæ situm dominicam crucem, vnde humana salus pependisset. Ita fortè accidit, vt Veneris simulachrum eo esset loci ab impijs orthodoxæ fidei persecutoribus collocatum, quod omne dominicæ passionis monumentũ aboleretur: Christianiq; Venerẽ loco Saluatoris adorarent. Cæterum loco ruderibus purgato, crux reperta est, & cum illa duæ alię, vnde duo pependerat latrones. Sed titulus ille, Iesus Nazareus Rex Iudæorum, & si vetustate pmodum abolutus, indicio fuit vt crux verã agnosceretur, quæ admota mulieri defunctæ vitã illico restituit. His & in victoriã sibi parte retributionem Constantinus princeps motus, edicto vetuit quenquã deinceps eo crucis supplicio necari. Sic res, quæ antea mortalibus pbro fuerat, venerationi atq; honori esse, & haberi cœpit. Idẽ postea voluerunt Theod. & Valen. seruari, qui (vt supra in prin. dictũ est) lege prohibuerunt signum Saluatoris in solo vel in silice, aut in marmore hũmi positum in sculpi, ne s hominum pedibus calcaretur, Vnde impõrrunum, & contra religionem videre est, passim hodie in templis signum illud, id est, nõ mẽ ipsius Saluatoris in ære vel lapidibus quibus mortuorum sepulchra teguntur, incisum. Item cruces ac diuorum imagines impressas, quæ assiduis calcantium vestigijs obtrita latè resplendent.

Nonagesima nona & penultima conclusio fit talis, quod Crux Christi multipliciter figurata fuit in veteri testamento.

Primò reperitur figurata in signo Thau, de quo dicitur Exod. 12. quod cum angelus primogenita Aegypti deberet occidere, præceptum est filijs Israel, vt de sanguine agni vtrunq; postem linirẽt in modum Thau literæ, quæ facta est in modum crucis. Nam & Thau Gallicum positum inuenies pro cruce apud celeberrimos authores, quam ad eum construere modum Galli confreuerant. Author est Coelius lib. antiquarum lect. 6. c. 8.

Itẽ secundò Ezech. 9. vbi propheta legitur audisse dominum dicentem ad virum vestitum lineis

neis habentem atramentarium scriptoris iulumbis suis. Transi per mediam ciuitatem, & signa Thau in frontibus eorum virorum dolentium & egentium. Post hæc dicit septem viris: Trāsite per mediam ciuitatem, & percutite omnem sup̄ quē non videritis Thau, nemini parcent oculi vestri. Tertio figurata fuit in cācellatione manus Iacob super Ephraim & Manassēs. Legitur enim Gen. 48. quod cum Ioseph applicuisset Manassē & Ephraim ad Iacob, statuens maiorem ad dextram, & minorem ad sinistram, vt eis secundum ordinem benediceret: Iacob manus commutans in modum crucis cancellans dextram super caput Ephraim minoris, & sinistram super caput Manassēs maioris, & ita benedixit illis. Porro q̄a de cruce mentio est, nō grauemur p̄nere hīc, quā in primis studio forū digna auribus arbitramur, ex monumentis excerpta clarissimis, præcipuē ex Cœlio loco super citato. Si quidem traditum est (inquit Cœlius) ab Arabibus crucis figurā videri ceteras quotquot sint præstare, quoniam superficies prima cruce describitur. Sic enim in primis longitudinē habet atque latitudinē, primāq; hæc figura est omnium recta quā maximē, constantēq; rectis angulis quatuor. Effectus verō cœlestium, maximē per restitutionem angulorum radiorumq; resultant. Tūc enim stellarum potestas præualeat, quando cœli quatuor habeant angulos vel cardines potius, orientis videlicet, occidentisq;, & medij vtrinque, cœli. Sic verō dispositæ radios ita cōiungunt in se innicē, vt crucē inde cōstituant. Propterea esse crucē veteres dicebant, tum stellarum fortitudine factam, tum earundem fortitudinis susceptaculum. Ideoque habere summam in imaginibus potestatem, ac vires, & spiritus suscipere planetarum. Quæ opinio ab Aegyptiis initia duxit, confirmataq; vel præcipuē est, inter quorum characteres crux erat insignis, vitā eorū more futuram significās. Proinde figuram eiusmodi Serapidis seu Osiris pectori insculpebant. Adijcit Hieronymus, aues in surrectum se attolentes crucis exprimere figuram, quod adorans homo, & natans item facit: sed & nauis antenna cruci assimilata sufflatur. Scribit porro Suidas Theodosio imperante, cum æquarentur solo Græcorum templa, in Serapidis sacrario hieroglyphicas esse cōpertas literas, quæ crucis præferrent formam. Cæterum q̄ ad crucis pertinet excellentiā, apud Aegyptios ante Christum humanæ salutis auctorem inenarrabilem: nō tam muneris stellarum testimonium fuisse contenderim, quā virtutis prælagium, quā a diuinissimo corpore fuerat acceptura. Nec illud omiserim diuina, vt equidem reor, agente vi, fuisse in adoratione veterum crucis itē figurā summē religiosam. Quoniā in veneratione supplicii, dum ori dextram ad mouerēt, indicē super pollicē residentē, quod & tempestate hac ferē à plerisq; sit, ex osculabatur. Quod Plinius quoq; significasse videtur. In adorando (inquit)

dextram ad osculum referimus, totumq; corpus circumagimus. Et in Apologia item Apuleius: Si sanū aliquid prætereat, nefas habet adorandi gratia manū labris admouere. Hinc factum opinantur, vt Hebræi iuxta linguæ suæ proprietatem de osculationem ponant pro veneratione. q̄ Hieronymus aduersus Ruffinū notatum reliquit. Hæc Cœlius.

De laudibus. S. Crucis scripsit egregiē & deuote Rabanus Episcopus Maguntinēsis libros duos, partim metricos, partim prosaicos, quos habeo non impressos. De quibus laudibus aliquid recitat Antoninus in 2. par. suarum historiarum tit. 14. c. 5. §. 2. Et de crucis gloria, & laudibus copiosē & sanctē scribit Petrus Abbas Cluniacen. lib. 1. Epi. interpretans dictum Mat. 24. dum ait. Virtutes cœlorum mouebuntur, & tunc apparebit signum filij hominis in cœlo. & illud Esa. 5. dum dicit: Et leuabit dominus signum in nationibus. vbi hoc scribit: Signum leuatum in nationes crux est, & apparens signum filij hominis in cœlo crux est, quæ q̄a hic in signum à Christo leuata, nationes totius orbis ad fidē salutis æternæ à quatuor ventis congregat, quia, vt ait propheta Esa. 5. Et congregabit profugos Israel, & dispersos Iuda colliget à quatuor ventis. Et in ultimo Christi iudicio ad eandem æternā salutem & gloriam à quatuor ventis, vt habetur Matthæi loco præalle. & mittet filius hominis angelos suos cum tuba & voce magna, & congregabit electos eius à quatuor ventis, hoc est, de toto mundo electos in cœlo apparens conuocat, summo ab eis honore colēda creditur, dicitur, & prædicatur. An nō (vt ibi ait) dignum sit, vt quā ad salutis humanæ causam cōmendandā cœlum exhibet, terra respuat? An dignū sit, vt eā homines abijciāt, quā angeli honorant? An non honorāt, quā cōmoris ad iudicium cœli virtutibus ipsam mundo indicādo, secū pariter repræsentāt? Nāq; dixit, virtutes cœlorū mouebuntur, ipse subdidit: Et tūc apparebit signū filij hominis in cœlo. Cumq; hoc signū crux Christi sit, cum virtutes cœlorum, hoc est, ordo totus cœlestium spirituum desuper veniens apparuerit, tunc & ipsa pariter in cœlo fulgebit. Fulgebit in cœlo, vt discant terrigenæ non posse sibi consensum esse ad cœlos, nisi per ipsam se posse fieri socios angelorum. Non est igitur honoranda ab hominibus, quæ angelicum eis honore præparat? Nō est glorificanda à mortalibus, quæ immortalis eis gloriam præstat? Non est vt vitalis & salutifera adoranda, quæ vitam mortuis beatā, quæ salutem perditis conferet æternam? Et planē velint nolint hæretici, vitalis, quia vitā: salutifera, quia salutē: honorabilis, quia honorem: amabilis, quia amorē: admirabilis, quia admirationē: felix, quia felicitatem: nobilis, quia nobilitatem: beata, quia beatitudinē: gloriosa, quia gloriam præstat æternā. Qui idcirco crucē oderunt, q̄a domi. toris, diligāt eam, q̄a non solum nobis, sed ipsi gloriā peperit.

perit. Peperit enim ei gloriam, de qua habetur ad Hebr. 2. Vidimus Iesum propter passionem mortis, gloria & honore coronatum. Peperit inquam gloriam crux crucifixi: sicut scribitur ad Philip. 2. Factus est obediens vsq; ad mortem, mortem autem crucis: propter quod & Deus exaltauit illum. Hanc quia gloriam huiusmodi illi à Deo assumpto peperit, & nobis in super vitam & gloriam æternam contulit, gloriosa esse promeruit. Ideo crux Christi honoranda, collaudanda, & Christianis glorificanda probatur. Sed quærit ibi Petrus, an sit adoranda? Et dicit quod non, adoratione latris, quæ dicitur cultus soli Deo competens: quia habetur Deut. 6. Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies. Ratio, quia sicut ordine ipso creationis creator creaturæ, quæ creauit, merito iusteque præfertur: sic decebat vt prælatio ipsa aliquo signo congruo signaretur. Signatur igitur prælata creaturis deitas sacrificiorum signo: signatur isto, signatur multiplici quod nūc agitur Christiani populi sacramento. Nisi intelligatur q̄ adorare idē sit, & tantum importet quod venerari honore Deo debito: & hac adoratione adoramus Christum, non tantum Dei sed & hominis filium. Adoramus & crucem, imo in cruce ipsū (qui Deus & homo est) crucifixum. Neque quantum in ipso est, aut lignum colimus, aut lignum adoramus: quia soli Deo est seruendum ipsum adorando, vt ante dictum est. Sed dum crucē (vt ait Petrus) me adorare dico, crucifixum dominū Deum meum esse, meq; illi soli seruiri debere profiteor. Et iuxta istum intellectum ecclesia catholica laudabili deuotione se adorare pronunciat nō solum crucem domini, sed & passionem eius, mortem, ac resurrectionem, atq; ascensionem. Sic cum dicim⁹ mortem domini, resurrectionem, ascensionem adoramus: hoc est dominum mortuū, resurgentē, ascendentem: aut dominum, qui mortuus est, qui resurrexit, qui ascendit, adorare nos profiteamur.

Et per ista infert Petrus, ibi, quod hoc priuilegium cruci dominicæ datum est, vt in creaturis sola post filium hominis, qui & filius Dei est, adoranda esse credatur, quatenus in morte domini, quam in cruce passus est, finem summamq; salutis humanæ constitutum esse sciamus.

Reperitur & alius adorationis modus, quo humana hominibus impendenda reuerentia tantum signatur. Et ista adoratio dulci vocatur, & impeditur homini, vel angelo. Hoc magnus ille patriarcha Abraham adorauit populum terræ, filios videlicet Heth, de quo Gen. 23. Hoc Loth (testimonio quoque Petri apostoli) iustus, subuersores Sodomorum angelos adorauit. 2. Petri. 2. & Gen. 19. hoc fratres Ioseph, cum prostrati adorauerunt. Ge. 50. Hoc Iosue Principē militiæ domini angelū. Ios. 5. Hoc propheta Nathan Dauid regem. 2. Reg. 1. Hoc fortassis, & si mal⁹, Nabuchodonosor prophetam Danielem adorauit, vt Dan. 2. scribitur. Neque e-

nim credendum est sanctos homines, vel sanctos Angelos cultum soli Deo debitum, aut hominibus impendisse, aut sibi impedi æquanimiter tolerasse. Vnde clarum est modum hunc non esse adorationis diuinæ, sed venerationis humanæ: nec esse singulare illud insigne deitatis, sed officiosam, & communem exhibitionem honoris. Sed speciale illud omnem creaturam refugit, generale istud tam creatori quàm creaturæ rationali inseruit. Nam irrationali honorem vel modicū exhibere, & auctoritas prohibet, & ratio dissuadet. Cum tamen vel sanctorum pignoribus, vel sacris locis, vestibus, vel vasīs, vel quibuslibet huiusmodi reb. honor, & reuerentia deferatur, nō quia sunt insensibilia, pulchra, suauia, preciosa, vel quolibet modo corporaliter homini accommoda, fieri creditur, sed quia Deo, vel sanctis eius perpetuò cum eo victuris, in his honor cōgruus exhibetur. Si igitur & hoc modo crux domini adoranda, id est, honoranda suscipitur, nec impiam est, nec erroneam, sed piam, & salutiferam. Piam, quia à recte fidei tramite non discordat. Salutiferam, quia salutem pijs adoratoribus seu veneratoribus comparat. Licet ergo primo vel secundo modo crucem domini adorare, vt in primo non tam ipsa quàm Deus adoretur, in secundo non tam ipsa quàm Deus honoretur: illo modo colatur in cruce crucifixus, isto veneretur in ligno auctore eius, illo cultus diuinus ipsi Deo crucem exhibeatur, isto cōmunis multorum honor per eandem crucem eidem Deo, cui debetur honor & gloria, impendatur.

Centesima, & finalis conclusio. edocet quō signū crucis fieri debeat. Circa id in primis scitu dignum est, q̄ ex notatis p̄ Hugo. in suo apparatu, & Guillelmum Durandi in suo rationali, Ioannē de Turrecremata in c. Ecclesiasticarum 11. distin. colligit tres differentias in signo crucis faciēdo.

Quidam enim (vt dicit) signant se à fronte ad dextram & inde in sinistram, propter tres personas Trinitatis, quæ in ipsa signatione crucis nominantur. Et ita isti signum crucis in forma quadā triangulari perficiunt, sicut erat signum Thau: de quo in præcedenti conclusione dictum est.

Alij verò in figura quadrangulari signant & inuicem se signo crucis, à fronte deorsum faciētes signum crucis ad designandum descensum filij ad terram, secundum illud: inclinauit cœlos, & descendit. Deinde transeunt in dextram, & de dextera in sinistram terminando ibi signum crucis: tū ad designandum, q̄ æterna quæ per dextram, temporalibus, quæ per sinistram significantur, anteponenda sunt. Tum ad demonstrandum, q̄ Christus de Iudæis ad gentes transiit.

Alij verò signando se, signum crucis incipiunt à parte superiori, quæ partē signat, deinde descendunt ad inferiorem, quæ mundum designat, postea à sinistra, quæ infernum significat, producunt ad dextram, quæ cœlū denotat, & ibi signū terminant.

nant, sulti autoritate illa, Egressus eius à patre, ex-
curtus usque ad inferos, recursus ad sedem Dei. &
est sic versi. hymni: Veni redemptor gentium à D.
Ambr. compositi. nam Christus descendit de coe-
lo in mundum, de mundo in infernum, de infer-
no ascendit in coelum, vbi sedet ad dexteram pa-
tris, & isto modo dicunt signum crucis debere fieri,
Archid. Gemi. & Card. Alex. in d. c. ecclesiastica
rum. & ibi Ioan. de Turrecremata probat huc mo-
dum signandi de signo quadrangulati esse melio-
rem, quinque rationibus, & etiam, quod termi-
nari debeat in dexteram comprobatur plurib. ratio-
nibus. Ideo reprobatis alijs duob. primis modis se
signandi signo crucis tanquam non bonis nec vfi-
tatis, tertium modum tanquam communem, &
ab omnibus approbatum, religionisq; nostrae con-
uenientem, dico esse insequendum.

Trigesima nona consider. continuando ma-
teriã nostrã honorariã (cũ satis de armis & ho-
norib. causa eorundem impẽsus disceptauerim?)
sit talis: Si inferior temerè intrudat se in loco ma-
ioris, maiorem honorem quàm ei debeat affu-
mendo, seu vsurpando, debet suo honore priuari,
& à loco proprio expelli, vltimusque post alios in
opprobrium poni. cap. præcipimus. 93. distinct. fa-
cit l. neminem. C. de officio magistri officiorum,
quod limitat Fel. in rub. de ma. & obe. Nisi minor
esset substitutus maiori, quia tunc in actu, in quo
est vicarius suus, sedebat in loco maioris: quem
textum in hoc extollit Lu. Ro. singulari 340. quo-
niam vicerector honoratur vt rector. dixi infra in
6. par. in consid. vbi de gubernatoribus patriarum
scribitur. Et facit quia ex quo substitutus loco ma-
ioris habet maiorem administrationem: imo ma-
ior ei minori substituto reuerentiam præstare de-
bet. gl. in summa. 93. distinct.

Quadragesima consid. Honor non est suscipi-
endus, nisi prius qui adipisci desiderat, vi-
res suas cum honoris onere metiatur. l. q. 1. c. non
est. Ad honores autem sine labore non perueni-
tur. l. 1. C. de excusationib. artificum. libr. 10. Imò
etiam si digno conferatur, cum metu suscipiendus
est. 63. dist. c. Valentinianus. & d. c. non est. Et ne-
mo debet sibi honorem assumere, sed qui à domi-
no vocatur, quemadmodum Aaron. ca. qualiter.
extra de ele. c. in scripturis. 8. q. 1. verum contem-
nenti & fugienti offerendus non est. d. c. in scriptu-
ris. & c. sicut. l. q. 1. & l. si quenquam. C. de episco. &
cler. ita dicit Luc. de Pen. in l. filios. C. de decurio.
lib. 10. Sicut tamen scientiã cupiditas non est ar-
guenda, sed commendanda. l. apud Iulianum. ff.
de fideicommissarijs libertatibus. vbi Pomponius
ait: Nam ego discendi cupiditate, quam solam vi-
uendi rationem optimam in octauum & septua-
gesimum annũ ætatis duxi, memor sum eius fen-
rentiã, quam dixisse fertur Iulianus: Et si alterum
pedem in sepulchro haberẽ, adhuc addiscere qui-
dem vellem. Sic & honoris, secundum quod nota-

tur per Lucam de Penna in l. 2. per illum tex. C. de
his qui sponte munera publica subeunt, eod. libr.
decimo.

Quadragesima prima consid. Nullus ita hono-
randus est, quod per huiusmodi honorem
excessiuum vni alteri detrahatur. 29. dist. ca. nulli.
in fi. & c. ecclesiã. Nec honorabilius quid exhiben-
dum est vni, vnde alij scrupuloso corde mouean-
tur. c. decimas. 16. q. 7. & faciunt notata in c. statui-
mus. extra de ma. & obe. Spec. in titu. de lega. §. 2.
ante versiculum patet ergo. & in tit. de disputatio.
& allegatio. §. 6. incipiente. satis clarè. in princip.
Quia quando aliquem excessiuè quis commen-
dat, alios tali nimia prædicatione vituperat. arg. §.
sed si quia. in proœmio Digestorum. & l. nec quic-
quam. §. obseruare. ff. de offi. proconf. & leg. c. qua-
lis. 25. dist. & c. nomen extra. de præsumptio. Vnde
Egesippus de bello Iudaico: Vos honore congruo
prosequimur, vt neq; immoderatus, neque infir-
mus honor sit. Aliud inflat, aliud exasperat, quod-
cumque suã portionis vnicuique suppetit, impar-
tiatur. Non enim quis delectat tatum eum, quem
supra mensuram honorat, quantum lædit, cum
cui debitum negat, & plerunque vterque eorum
offenditur, vbi prælationis adulatio est. & Arist.
dicit. Polit. Quod in honorati alios videntes ho-
noratos faciunt, & rursus in honorationem ama-
tores honoris grauius ferunt. Et qui dehonora-
tari parvipendit, secundum eundem in rhetorica. vi-
deatur c. ecce. & cap. nullis. 99. distinct. quem alle-
gat Luc. de Pen. in l. 2. col. 2. C. de proximis sacro-
rum scriuorum. lib. 12. Turpius tamen est frigidè
laudari, quàm acerbius vituperari, ait Aul. Gelli-
us lib. noctium Attic. 19. c. 2. Et de huiusmodi lau-
dib. etiam (sicut inquit Salustius de Carthagine)
melius esset tacere, quàm pauca dicere, saltem vbi
non pauca commemoranda essent.

Quadragesima secunda consid. Praui non sunt
honore digni, quia honor est præmium vir-
tutis, & virtuti perfectæ non est condignus honor.
Arist. Ethic. 4. Benemeritis igitur, & studiois ho-
nor impendendus est: quia honor magis est in ho-
norante quàm in honorato, ait Arist. Ethic. 1. &
Bald. in proœmio feudorum. Et dicit Cic. in libr.
orationum: Is magis gloria excellat & honoret,
qui virtute plurimum præstat. & si laudati sese il-
lustribus conferre, & amplissimis honorib. inha-
re audent, dicitur in eis adagium Polydori: Nihil
cum fidibus graculo, nihil cum amaracino sui. &
habetur Prover. 26. Quomodo nix in æstate, & plu-
uiã in messe, sic indecens est stulto gloria, & in ex-
emplum culpa vehementer extenditur, cum pro-
reuerentia status peccator honoratur, cap. nemo.
83. distinct. Nec hic debet minor irasci, si maior præ-
latus est. c. qui resistit. 11. q. 3. Ex quib. videtur, quod
infames non possunt cõcludere ad emendam ho-
norabilem, vt dixi infra in vndecima parte, in 13.
consider.

Quadra

Quadragesima tertia consid. Fortuna bona fa-
cit homines exaltari, & honorari. Nam ma-
ior dignitas procedit ex ea. l. digna vox. & ibi nota-
tur in verbo, principatum. C. de leg. subiungens
versus:

Si fortuna volet, spes de rhetore consul.

Si volet hæc eadem, spes de consule rhetor.

Notat Iacobus Rebuffi in l. vnica. C. de comiti-
bus & tribunis scholarum. lib. 12. vel quia cõstituti
in dignitatibus maximis, vt plurimum prosperat,
& magis honorantur. facit. l. ad splendidiore. & ibi
Luc. de Pen. C. de diuersis officijs. libr. 12. tamen
fortuna quandoque dat honores immeritis. vnde
Virg. in suo opusculo de fortuna, ait:

Fortuna immeritos auget honoribus,

Fortuna innocuos cladibus afficit.

Nec minus verè dixisse videtur Ouid. libr. 3. de
arte:

Curia pauperibus clausa est, dat census honores,

Et idem in primo Fastorum:

In precio precium nunc est, dat census honores,

Census amicitias, pauper vbiq; iacet.

Et non solum omnia venalia Romæ, sed vbiq;
Item sicut de morib. vltima fit quæstio, ita de lite-
ratura, & prudentia, sed non est mirandum, quia
sæpe vbi plurimum in intellectus, & ratio, ibi minima
fortuna. Arist. de bono fortunæ, & Boetius de con-
sol. philos. lib. 1. metro. 5.

At peruersi resident celsa mores solio,

Lacet obscuris condita virtus clara tenebris.

Sed videtur, quod dignitates, & honores à Deo,
& non ex casu, & fortuna præstentur, cum à Deo
est omnis potestas, ad Roma. 8. c. quid culpatur. 23.
q. 1. & omnia à Deo. Bona. n. & mala, vita & mors,
paupertas, & honestas à Deo sunt. Eccle. 11. Vnde
Romanum imperium non fortuna, sed diuinitate
propitia defertur. tex. in l. fi. in prin. C. de off. ma-
gistri mil. Vnde reges nostri in suis rescriptis sæpe
dicunt: Talis Dei gratia Francorum Rex. de mate-
ria tamen plenè per Lucam de Penna in d. le. vni-
ca. C. de comiti. & trib. schola.

Quadragesima quarta consid. In eligendo ali-
quem ad honorem, siue minus personale, de-
cem sunt consideranda, quæ scripta sunt in glossa
rubricaria, C. quemadmodum ciuilia munera in-
dicuntur, lib. 10. & etiam refert Barthol. Cæpol. in
tract. de imperatore. in fine versic. circa hæc. & Io.
de Plat. in d. rubr. vbi plura alia addit.

Primum ergo est, si persona indicentis, vt habe-
at iurisdictionem indicendi, vt sunt decuriones,
qui possunt distribuere officia, & eligere officiales,
vt in l. 2. C. de decurionib. eo. lib. 10. & comes rerũ
priuatarum in creando susceptores, vt l. super cre-
andis. de iure fisci. C. eo. lib. Item decuriones, hoc
est, consules ciuitatis, iudicio præsidum prouincia-
rum eligunt Irenarcham (hoc est, quem præpositũ
mare schallorum vocamus) vt ait text. in l. vnica.
C. de Irenarchis. lib. 11.

Secundum, modus & ordo, vt persona eius cui
indicitur non grauetur vltra modum, sed secun-
dum æqualitatem, vt l. fi. C. quemadmo. ciui. mu-
nera. & vt in ordine primo vocetur pater, si est ha-
bilis, quàm filius: & primogenitus, quàm secundo
genitus. l. in successione. & l. neminem. C. de decu-
ri. & l. 3. §. de filijs familias. & quemadmodũ pater
pro his teneatur. eod. lib. 10. C.

Tertium est habitus, scilicet an persona cui in-
iungitur, sit habilis & idonea, vel non, tex. in l. ho-
nor. §. de honorib. & in l. vt gradatim. in princ. ibi,
sciendum est hoc esse obseruandum, si idonei sint.
ff. de mune. & hono.

Quartum, eius origo. tex. in d. §. de honorib. vt
si non sit origine ingenuus, sed libertinus, officia
ingenuorum non concedantur ei, nisi impetra-
set ius annulorum aureorum, aut restitutionem
natalium, aliàs incidit in l. Iuliam Viscelliam, vt
in l. 1. C. si seruus aut libert. lib. 10. & in le. vnica. C.
ad leg. Viscelli. & intellige de origine propria, vel
paterna, vel ex priuilegio, vel etiam incolatus. l. 1.
& l. ciues. C. de incol. & l. in filijs. & le. exemplo. C.
de decu. lib. 10. Attendi etiam debet, an sit mascu-
lus vel fœmina, an sit minor, vel infirmus: vel aliam
inhabilitatẽ habeat, vt dicit Io. de Plate. in d. rub.
C. quemadmodum ciuilia munera, & c.

Quintum considerandum, scilicet facultates, an
iniuncto muneri sufficere possit. tex. in d. §. de ho-
norib. aliàs si non sit sufficiens ad complendũ mu-
nus sibi iniunctum, suscipere non debet. Vnde di-
citur:

Qui sua metitur pondera, ferre potest.

Et facit dictum Horatii:

Sumite materiam vestris qui scribitis æquam viribus.

Quod si etiam intelligas diuites esse præponen-
dos pauperibus in electione honorum seu officio-
rum, rectè sentis: vt etiam inquit text. in leg. ad
subeunda. cum pluribus concordantijs. C. de de-
curionibus.

Sextum, cõsuetudo. Nam in delatione officio-
rum seruanda est cõsuetudo loci, vt vult §. de ho-
norib. superius allegatus. & tex. in d. l. super crean-
dis. C. de iure fisci. & in l. non tantum. ff. de decu-
rionibus.

Septimum, vt potiores, & idoneiores eligantur.
d. l. ad subeunda. l. honores. in prin. ff. de decu. l. vt
gradatim. in prin. ibi, si idonei sunt. & le. honor. §.
fi. ff. de mune. & hono.

Octauum considerandum, scilicet ordo gradu-
um, vt quis prius vocetur ad minores, quàm ad
maiores. d. l. vt gradatim in prin. & l. honor. §. ge-
rendorum. ff. de munerib. & l. 2. C. quemadmodum
ciuilia, libr. 10. & le. quæ vtiliter. in prin. ff. de neg-
gest. & ibi deciditur, quod expensæ consuetæ & ra-
tionabiles factæ pro alio, vt honores assequere-
tur, peti possunt. cum prædictis l. concordant tex.
in c. si officia. 59. dist. & in cap. legimus. in fi. 93. dist.
Alioquin casum appetere videtur, qui ad summi

K 2 loci

loci fastigia, postpositis gradibus per abrupta quarit ascensum. c. sicut. 48. dist. & est tex. ad literam in l. nemini ad subst. C. de consulis & non spargen dis. lib. 12.

Nonum, ut curialis vnius curiæ non eligatur ad honores alterius curiæ, cū non debet quis eodem tempore habere plura officia. c. singula. 89. dist. & in l. i. C. quemadmodum ciuilia mune. & c. Sicut non potest esse monachus vel abbas in plurib' monasterijs. cap. si. extra de religiosis domibus. Sicut autem de iure nullus potest præfici in diuersis Ecclesijs secularibus. c. de multa. extra de præben. & officia ecclesi. singula singulis personis sunt distribuenda. c. i. 89. d. c. cum ex iniuncto. & c. sicut. de hære. ext.

Decimum, ut quis non cogatur continuare illud idem vel aliud officium, sed habeat vacationem, & interualla legitima. l. pen. eadem rubr. C. quemadmodum ciuilia munera. & l. i. & 2. C. de munerib. & honorib. non continuandis, & c. Et de interuallis. eodem lib. 10. & hoc verum, nisi necessitas aliud exposcat. d. l. pen. & l. vt gradatim. §. quoties. & l. hon. in fi. ff. de munerib. ita quod propter necessitatem quis admittitur, qui alias non admitteretur.

Addit ad præcedentia Ioan. de Platea in dict. rub. C. quemadmodum ciuilia munera inducuntur. quod etiam consideratur morum honestas, & vita laudabilis, & laboris prolixitas, & stipendiorum merita. Hi enim ad honores seu dignitates eligendi sunt, quos morum honestas commendat. l. magistrum. infra de professorib. & medicis. lib. 10. & l. vnica. C. de professorib. qui in vrbe Constanti. lib. 12. Et ad honoris augmentum, nō ambitione, sed labore conuenit peruenire. l. contra rē publicam. C. de re milit. & l. fi. C. de tyronib. eo. lib. 12. Labores enim & stipendia dignitates tribuunt, non suffragia medicata. l. scrinijs. C. de Palatinis. l. i. C. de castrensiis. d. lib. 12. l. c. nemo. C. de offi. magistrorum. & l. virtutum. C. de statutis, & imaginibus. de quibus omnib. supra & infra ista parte plenius & optimè liquet, & liquebit.

Quadragesima quinta consi. est circa laudem. Et pro eius declaratione dico, quod laus est sermo elucidans magnitudinē virtutis secundum Arist. libr. 1. & tertio Rhet. & B. Tho. super P. 17. Et dicitur à laudo verbo, quod verbum extollo aliquando significat, vt apud Horatium: Laudabit alij claram Rhodon, aut Mitilenem. Aliquando idem, quod nomino. Plautus: Id vt scias Iouem su preimum testem laudo.

Et laus, & laudatio differunt, quia laudatio est oratio ipsa laudantis, laudes continens ipsius laudati. Laus verò est virtus ipsa non aliunde proueniens, sed suis nixa radicibus. Vnde Virg. *Primum merui qui laude coronam.* dicta laus à populo, quod propriè laus sit populi de aliquo recta loquentis.

Et laus distinguitur ab honore dupliciter: Primò, quia laus consistit in solis signis verborum: honor autem in quibuscunq; signis, & secundo hoc laus in honore.

Secundo modo, quia per exhibitionem honoris redimimus testimonium bonitatis de excellentia alicuius absolute, sed per laudem testificamur de bonitate alicuius in ordine ad finem, sicut laudamus bene operantem propter finē. Honor autem est etiam optimorum, quæ non ordinantur ad finem, sed iam sunt in fine, vt dicit Florentinus in dicta sua sum. par. 4. c. 10. tit. 5. §. 1.

Quadragesima sexta consi. Laus quæ fit de altero, contingit quadrupliciter. Primò, prout Deus honoretur, & hoc est bonum. Sic sacerdos summus Ioach. laudauit Iudith de occisione Holofernis, & liberatione populi, dicens: Iudith. 15. Tu gloria Ierusalem, tu lætitia Israël, tu honorificentia populi nostri, eo quod dilexeris castitatem.

Secundò laudatur quis virtuosè, vt nō deficiat in tribulatione positus, sed eō soletur. Sic laudata fuit Noemi, & Ruth Moabitides afflicta, & depauperata à Booz, vt consolarentur. Ruth. 3.

Tertiò, vt virtus in proximo augeatur, & in bono proficere conetur: quoniam virtus, secundum Senecam, laudata crescit. & Iuuenalis Saryra prima, *Probas laudatur, & alget.* Et vt ait Iulius Cæsar de gestis Cæsaris: Laus cupiditas & timor ignominia ad virtutem excitat. Et vt ait Arist. lib. 3. suæ Rhetoricæ nouæ: Neque solum laudis causa rectum sequi conuenit, sed si laus consequitur, duplicatur recti appetendi voluntas. & Ouid. de Ponto, lib. 4. Elegiarum:

*Excitat auditor studium, laudatq; virtus
Crescit, & immensum gloria calcar habet.*

Et ista est laus, de qua intendimus tangere principaliter.

Quartò, vt quis ferat mitius correctionem. Sic Apostolus laudabat mirabiliter Corinthios in princ. suæ epist. primæ, dicens: In omnibus diuites facti estis in illo, ita, vt nihil vobis desit in vlla gratia. Et paulò post de multis reprehendit, & de ista cum præcedente facit tantum vnum modum. Ant. Flo. in 2. par. suæ summæ titu. 10. c. 2. §. 1. & ibi dicit, quod etiam quatuor modis contingit aliquem inordinate laudare, quod non est bonum: sed quia nō est materia præsentis speculationis ad illum ibi recurre, sed solum de laude, quæ debetur, de qua Arist. 2. Ethic.

Ad magnā enim laudem consequendam quatuor requiruntur, scilicet quod fiat à magno, magno modo, & de magnis factis, & de magnis personis, vt declarat Ant. Florent. in sua sum. 4. par. tit. 15. In Cantico B. Mariæ. Virg. §. 3.

Quadragesima septima consi. Et quo ex laude virtuosus homines disponuntur amplius ad bene agendum, & ad virtutem, quod si bene quis

quis se in suo officio laudabiliter habuerit, publice commendandus est, facit dictum Psalmistæ 32. Rectos decet collaudatio. & text. in l. iustissimos. C. de off. recto. prouin. & quæ dixi supra in 32. confid. Sicut enim ignis aura flante fit grandior, ita bonæ mentis studia commendatione proficiunt, vt ait Gregorius in registro, libr. 6. c. 109. vnde Cassiodorus primo variarum epistolarum, 13. Debetis bene agentibus, vt eos laudis vestræ comiteretur assensus. Nam si equorum cursus hominum clamoribus incitantur, & insonantium manibus agitur, vt à mutis animalibus velocitas operetur, quanto magis homines inde stimulari posse credimus, quos ad laudis auiditatem natos singulariter inuenimus? Hinc etiam Hiero. in 15. epist. ad Marcellam. Nemo reprehendat, quod in epistolis aliquos laudamus, aut carpinus. Cum in arguendis malis sit correctio cæterorum, & in optimis prædicandis bonorum ad virtutis studia incitentur: imo etiam aliquando si qui boni sint, si tamen quid malè agant, propter eorum virtutes nō omnino rephendendi sunt, vt dicit Luc. de Pen. in l. fi. C. de numerarijs. lib. 12. & facit ad prædicta dictum Ouidij in Ponto, *Laudatq; virtus Crescit, & immensum gloria calcar habet.* dicam infra ista par. in 74. considera.

Quadragesima octaua consi. Aug. in sermone de die suæ consecrationis dicebat, A malè videntibus nolo, & detestor laudari. Laudari autè à bene viuentibus. si dicā nolo, mentior: si dicā volo timeo ne sim humanitatis appetentior, & soliditatis. Quid ergo dicā, nec plenè nolo, nec nolo, nō plenè nolo in laude humana periclitari: nō plenè volo, ne ingrati sint quib. prædico, facit quod notat. 31. dist. c. tenere. vbi patet quod licet iusto se laudare. prima quæstio. 6. c. sicut is. & cap. in scripturis. 8. q. 1. & Lucas de Pen. in l. i. C. de agentibus in re. in fi. lib. 2. vbi ponit proprietates ambitiosi, & in l. fi. C. de coartatilib. lib. 12. dicam infra in 2. par.

Quadragesima nona consi. Quod ex quo sæpe ex laudis præconio innascitur superbiæ inflatio. c. sunt plurimi. 6. q. 1. nullus plus æquo debet laudare alium, ne sibi debitum subtrahat cum infert in debitum, c. nullus. 99. dist. c. Nemo tamen nisi vanus falso lætatur honore, & hoc faciunt stulti, quos gloria vexat inanis. prout ait Cato moralis. Et vt ait Horatius in primo sermone: Stultus honores sæpe dat indignis, vnde Arist. vt refert Laertius de vita, & moribus philosophorum, dicebat de duobus hominum generibus vehementer admirari, scilicet de illo in quo bona non sunt, & tamen si de ipso dicantur, acceptat, & gaudet. Et de illo de quo mala præferuntur, quæ in re non sunt, & inde turbatur. Inter cætera tamen aduerte, quod natura promptior est ac paratior ad culpandum ea quæ minus rectè agi arbitramur, quàm ad laudandum illa, quæ videntur fieri cum virtute.

Quadragesima c onsi. erit ex dictis Platonis in lib. de Amore. c. 2. vbi dicit, quod perfectæ laudatio est quæ præcedentem rei recenset originem, præsentem formam narrat, sequentes ostenditeuentus. Ab antecedentibus res quæque laudatur, vt nobilis, à præsentibus vt magna, à sequentibus vt utilis: quare ex tribus illis via hæc in laudibus concluditur, nobilitas, magnitudo, atq; utilitas, & ex illis tribus multum ibi laudat amorem, de quo infra dicam in vlt. par. Et infra dicam in d. par. in 38. confid. à præterito, præteriti, vel futuro qualibet res debet laudari, quod idem est vt supra dictum est.

Quinquagesima prima consideratio. Ex quo gloria est effectus honoris, & laudis, post honorem, & laudem de ea dicendum est. Et est effectus illorum, vt dictum est, eò quia ex hoc quod testificamur de bonitate alicuius, clarescit bonitas eius in notitia plurimorum, & hoc importat nomen gloria, vt dicit Antoninus Florentinus in prima part. tit. 3. c. 1. §. 3.

Dicitur enim gloria quasi clara. vnde Beatus Ambro. super epist. ad Romanos. Gloria est clara cum laude notitia, vt refert Anto. Florentinus in quarta parte suæ summæ, tit. 5. ca. 10. §. 1. Et secundum Ciceronē in Rhetoricis, gloria est frequens de aliquo fama, cum laude. vel secundum eundem in oratione pro M. Marcello, est illustris, & promulgata multorum, & magnorum, vel in suos ciues, vel in patriam, vel in omne genus hominum fama meritum, vel etiam secundum eundem, est consentiens laus bonorum, incorrupta vox bene iudicantium de excellenti virtute, vel secundum Aug. est iudicium hominum bene de hominibus opinantium. & vt ait Lucas de Pen. in l. qui publici. C. de his qui sponte munera subeunt. lib. 10. quod gloria dupliciter sumitur. vno modo improprie pro vana gloria. Alio modo proprie sumpta est frequens fama cū laude notitia, secundum Ambr. vt supra. vel gloria quasi glareæ, id est gerēs lauream secundum etymologiam, quam, vt dicit, facit Catholicum. sed secundum Tullium 3. Tusculana. quæstionum, gloria est solida quædam res, & expressa, non adumbrata: ea est consentiens laus bonorum incorrupta, vox bene iudicantium de excellenti virtute, ea virtuti reponit, tanquam imago gloriæ, quæque rectè factorum plerumque comes est, non est bonis viris repudianda, & c. vt ibi.

Differunt tamen gloria, & honor, quia proprie gloria est in se ad alios, honor verò in se ab alijs, & secundum B. Tho. 2. 2. quæst. 132. art. 3. quod sicut magnanimitas est circa honorem, ita & circa gloriam. Vnde, & sicut magnanimus moderatè vtitur honore, ita & moderatè vtitur gloria: gloria tamen magnanimus circa res magnas non circa modicas, vt dicit Antonius Florent. in 1. par. suæ summæ, titu. 3. cap. 1. §. 3. & ibi dicit. quod

gloria operatur, quod quis excellentiam consequitur, quando est appetitua ad bonum, quod naturaliter amat & honoratur à cunctis, & ideo sicut per gloriam, quæ est apud Deum, consequitur homo excellentiam in reb. diuinis, ita per gloriam quæ est apud homines cõsequitur quis excellentiam quæ est in rebus humanis. & ibi ponit de vana gloria, quæ multum est euitanda.

Quinquagesima secunda cõsideratio est, quod fundamentum gloriæ est humilitas, quoniam ut habetur Iob. 21. in fi. Qui humiliatus fuerit, erit in gloria. & Prouerb. 39. Nam humilem spiritu suscipiet gloria. & vide Luc. de Pen. in l. humilioribus. C. de susce. lib. 30.

Quinquagesima tertia confide. Gloriæ cupiditas est frequens, & quotidiana, ita, quod nemo est qui eam non desideret, teste Valerio lib. 8. dicente: Neminem esse tam humilem tamque abiectæ conditionis, quem gloriæ dulcedo non demulceat, & tangat, quem refert Lucas de Pen. in l. 2. in 2. col. C. de his qui sponte munera publica subeunt, ubi etiam ad hæc plura alia dicta allegat, & Cicerone in Tusculanis quæstionibus asserente, quod honos alit artes, omnesque incendimur ad studia gloria laudis. & ex 1. officiorum lib. eiusdem. Vix inuenitur qui laborib. susceptis periculisq; aditis, non quasi mercedem rerum gestarum desideret præter hanc gloriæ, & laudis. & Balb. in suo dialogo post Cice. Omnes studio laudis trahimur, & optimus quisque maximè cupiditate gloriæ incenditur. An erit qui velle recuset os populi meruisse, ait Persius, satyra prima, & Horatius in sermonib. lib. 1. *Sed fulgentis trahit constrictos gloriæ curru, Non minus ignotos generosis.* vnde Socrates solitus erat dicere, viam ad gloriam proximam esse, & quasi compendiarium: quod intelligitur, si quis id ageret, ut qualis haberi vellet, talis esset, aliàs fortis est & magnanimi viri gloriam nõ appetere: sed sola suorum rectè factorum conscientia contentos esse. Vnde communiter dicitur: *Sape viri maior gloria sperata redit, ut dicit G. Benedicti in sua reper. c. Rayn. in verbo, condidit.* primo nu. 51. de testam. & propterea dicit Chryf. hom. 4. Si gloriari cupis, gloriam despice, & omnibus gloriosior eris.

Sed quicquid sit gloria, & honor, sunt de genere delectabilissimorum, quia fit phantasia vnicuique qui honoratur, quod sit talis, ut dicit Arist. 2. Rhetoric. allegatus per Luc. de Pen. in l. 2. C. de proximis sacrorum scriniorum. li. 2. & dixi supra.

Quinquagesima quarta confide. Hinc Beroald. in suo tract. de felicitate, ubi quærit, An gloria sit summum bonum, sic ait: Quanto honestior videri debet sententia illorum, qui summum bonum felicitatemq; in honore, & gloria collocauerunt, videtur ferè hæc fuisse summa boni in summis Imperatorib. Romanorū, Græcorum, Barbarorum, qui voluptates omnes contempse-

runt, qui dies, noctesq; in laborib. militarib. exanthlauerunt, qui vigilarunt, sudarunt, alserunt hoc solum, ut gloriosi viuerent, gloriosiores morerentur, de quib. illud est poetæ Satyrici: *Ad hæc se Romanus grauisq; Barbarus Induperator, Eræxit, causas discriminis atq; laboris Inde habuit.* Tanto maior famæ sitis est quàm virtutis. In Romanorum laudem dicit Salustius: Laudis auidi, pecuniæ liberales erant: gloriam ingentem, diuitias honestas volebant. Hanc gloriam, ut inquit eleganter diuus Augustinus, ardentissimè dilexerunt, propter hanc viuere voluerunt, propter hanc & mori non dubitarunt, ceteras cupiditates huius vnus cupiditate prefferunt.

Hæc gloria veluti finis foelicitatis, Fabios, Marcellos, Africanos Cæsares, incitauit, inflammauit, stimulauit ad res magnas forti animo capeffendas. De hac cecinit Valerius Flaccus:

Tu sola animos mentemq; pararis gloria.

Hanc Silius Italic. facem honestæ mentis appellat, cum ait:

Abripuit traxitq; virum fax mentis honestæ

Gloria. Et, ut ait idem Silius:

Mortales ad laudem, & gloriam geniti sunt.

Ad laudes genitum capiat si mûnera diûm.

Felix ad laudes hominum genus.

Scribunt historici, quod Themistocles Atheniensis noctu ambulabat in publico, quod somnum oculis capere non posset: quærentibus huic vigilæ causam, respondebat: Milciadis trophæis & gloria se ex somno suscitari.

Demosthenes oratorum apud Græcos clarissimus valdè lætatus est gloriæ susurro, quando anus Attica aquam ferens, ita alteri insusurravit, hic est ille Demosth.

Alex. qui ex reb. gestis nomen Magni sibi inuenit, pectus infatiabile laudis fuit, qui plus quàm par sit stitor gloriæ, Anaxagora referente innumerabiles esse mundos ex autoritate Democriti præceptoris. Heu me miserum, inquit, qui ne vno quidem mundo sum potitus. Hinc exit illud:

Vnus Pelleo inueni non sufficit orbis.

Hinc controuersia illa est apud Senecam famigerata: Alexander orbi terrarum magnus est: orbis Alexandro angustus est. Idem cum in Sigæo ad Achillis tumulum adstitisset: O fortunate, inquit, Adolescens, qui tuæ virtutis præconem Homerum inueneras. Quod apud Silium versibus modulatis sic expressum est:

Felix Acæida cui talis contigit ore

Gentibus ostendi, creauit tua carmine virtus.

Cæsar cum apud Herculis templū in Hispania res gestas ab Alexandro (ut inquit Plutarchus) contemplaretur in pictura, ingemuit illacrymavitq; veluti ignauiam suam pertæsus, quod nihil tum memorabile se actum esset in ea ætate, quam Alexander orbem terrarum subegisset.

Hanc

Hannibal Poenorum ille inclytissimus Imperator apud Silium, alloquens milites in pugna Cannensi, mercedem laborū suorū solā gloriā esse vult. Sic. n. inquit: Mihi magna satis fat vera si perque bellandi merces sit gloria, cetera vobis vincantur.

Quid multa? non solum magni in re militari duces, & egregij in administratione reipublicæ ciues gloriæ in hiant, & amplexantur, sed etiam scriptores ferè omnes hanc gloriā veluti præmium vberimum suarum lucubrationū spectare videntur. Illi quoq; philosophi qui libros scripserunt de gloria contemnenda, sua nomina in titulo inscripserunt, & in liminari pagina lectitari voluerunt.

Quid nonne & opifices ipsi gloria ducti nobilitari volunt? ut de Phydia infra dicemus, in 2. cõsid. post istā, qui nomen in clypeo Mineræ inclusit.

Sauros quoq; & Barrachus sua impensa cõstruxisse produntur templa octauis porticibus inclusa, inscriptionem sperantes: qua negata, hoc tantum alio modo usurparunt, in columnarum. n. epistylis insculperunt Ranam atq; Lacertam tanquā nominum eorum argumenta. Sauros. n. Græcè Lacerta, & Barrachos, Rana significat.

Quid. n. ipse Beroaldus in dicto opere de seipso, quoniā liber & sibi, ut de se aliquid attingat, illud Horatianum assumendo.

Gaudeo quod spectant oculi me mille loquente.

Hinc est quod etiam alios insequendo nomen suum in operibus suis intitulauit.

Sed an hoc licitum sit, & fieri possit tractat ample Io. An. in suis mercurialibus, in vlt. q. quæ est multum notabilis, & singularis, & quam statim in fine huiusce partis positurus sum.

Plures alij sunt qui posuerunt felicitatē in gloria, elatione, & ambitione, quos enumerat Textor Niuernensis in sua officina, in c. gloriosi, superbi, elati, & ambitiosi: quos vide, & ibi inuenies quosdam, sed non omnes, quoniam pauci sunt qui se abscondant à calore eius.

Tandem tamen concludit ipse Beroaldus ubi supra, quod hæc gloria non videtur esse finis ille felicitatis quem querimus, cum sit res caduca, & in tra breuē seculū flaccescat, cū aliunde pendeat, quod de summo bono credi nefas est: magis. n. in laudatibus, quàm in laudato consistit gloria, quæ nihil aliud est, quā opinatio de aliena virtute bene sentientium.

Huc adde, quod philosophi, & cū primis diuus Augustinus amorem laudis & gloriæ feruentissimū vitium esse dixerunt. hinc illud Horatianum.

Laudis amore tumes.

Hinc illa Persiana mordacitas.

Egregium cum me dicat vicinia, non credam.

Et illud:

Sed recti finemq; extremumq; esse recuso.

Euge tuum & bellè.

Exclamat tragicus poeta, O doxa, O doxa, O gloria,

O gloria, Quid aliud est quàm aurium inflatio magna? Hinc Democritus Abderites philosophus lætatus est, quod Athenis multos annos vixerit, ignotus illi vrbi. Veni, inquit, Athenas, & nemo me nouit.

Anneus Seneca decenter ait: Qui vixit notus omnib. ignotus moritur sibi. Et ab Horatio luculenter dictum est.

Nec vixit male, qui natus moriensq; fefellit.

Neminem tamen sanorum dicam virorum, qui aliquando gloriæ amore non caperetur.

Quis enim philosophorum illius amore vnquam caruit? Quis vnquam summus Imperator, aut quis clarus miles extitit, qui gloriæ admonitu, quicquid arduum ausus est, nõ gesserit? Quis tam Platonem ad tanta tanq; ardua discenda animauit? Gloria. Quis illius discipulum Aristot. post tam multa tanq; præclarissima à se ferè in omni scibili genere cõscripta magistro, & ei à quo filij loco, & honore semper habitus fuisset, cõtrariari, & magistri aduersari opinionibus coegit? Gloria. Inuidit profecto tantus gloriæ zelus ei à quo superari solo illa ætate se posse sentiebat. Quis Diogenem (ut ad Cynicos & qui summam sordidamq; inopiam pati videri volunt) ad id vitæ genus perduxit, ut id magis mori sit quàm viuere? Gloria. Quis, ut finem ex philosophis demus exemplis, Epicurum summæ, & continentissimæ vitæ hominem coegit quo doctior appareret, de voluptate ita differere, ut in illa summum bonum esse constitueret? Gloria. Quis, ut ad militares descendamus, Scæuolam regis occidendi cupidum cum in cæde errasset, manum vrere coegit? Gloria. Quis Coclitem victori exercitui solum resistere fecit? Gloria. Quis Curtium in hiatum se propriere? Quis Marium consuli à quo obseruabatur inuidere? Quis Syllam aduersum Marium tanta bella mouere? Quis Cæsarem armis cinctum maximam orbis partem inuadere? Quis illius ætatis Scipionem? Quis Catonem sibi manus inferre? Quis Hannibalem transire alpes? Quis Philem fratres viuos se terra obrui? Quis Alexandrum? Quis Herculem? Quis Cyrum? Quis Perseum, tanta subire belli discrimina? Quis Zophirū Persam sibi aures, & nasum secare induxit? fatebimur profecto, gloria.

Nec illud tamen à vera abhorrentes lege egerunt. Nempe plerique cum Iudæi, tum Christiani simile eadem gloriæ auiditate peregere, & horum præbere exempla frivolum esse notum est, cum etiam supra ætatem nostram, nostræ quoque ætatis literati omnes eadem via pergere videamus.

D. Tho. plerunq; à Ioanne Scoto suo discipulo in de re diuina opinionibus (quam Theologiam appellat) carpitur. Idem fecisse Thomam in Albertum, quem ob excellentiam Magnum appellat, vulgata fama est.

Nostræ

Nostræ autem ætatis scholastici, quid aliud in suis gymnasijs agunt, quàm vt clariores ingenio & doctrina se demonstrare possint?

Quinquagesima quinta consi. Gloria quæ ex virtute procedit non est fugienda, aut alteri danda, iuxta Esaiæ dictum 42. Gloriam meam alteri non dabo. & Archi. in c. cauendum. in fin. de pœn. di. 3. & Baruch 4. Ne trades alteri gloriam tuam, & dignitatem tuam genti alienæ. & Apo. 1. ad Cor. 9. Bonum est mihi mori, quàm vt gloriam meam quis euacuet. c. sacerdos. circa fi. i. q. 2. & vulgo dicitur: Honorem meum nemini dabo. & qui non diligit honorem suum, fur est ipsius, & homicida. Et qui negligit famam suam, crudelis est. 12. q. 1. c. holo. Capolla in tra& de Imper. militum eligendo. in verbo, autoritatis. Quod intelligit, vt dictum est, dum modo procedat à virtute. Quoniam, vt ait Valerius de institutis antiquis, vberimum alimentum virtutis est honos, eximiusq; virtutis minister est, vt ait Arist. 8. Ethic. & Iustinianus in authen. de monachis. §. ordinatione verò abbatia. colla. i. in quam sententiam incidit Quid. in Ponto.

Laudataq; virtus

Crescit, et immensum gloria calcar habet.

Et Cic. in lib. de offic. nihil esse in vita magno-pere expetendum, nisi laudem atq; honestatem: in ea autem persequenda, omnes cruciatus corporis, omnia pericula mortis atq; exilij, parui esse ducenda. Et Valerius lib. 4. ti. de Abstinentia, & continentia: De publico ministerio nihil cuiquam præter laudem bene administranti officio accedere debet, vt ibi de Paulo Aemilio exemplum patet, qui præclarè actum secum existimauit, quod ex victoria contra Xerxem Persarum regem par-ta; alij pecuniam, ipse verò gloriam occupasset, memoriamq; nominis sempiternam fecisset. Nam gloria cupiditas, & timor ignominie ad virtutem excitant, vt refert Cæsar in suis Commentarijs li. 7. & vt ait Cice. in orationib. Est in virtute ascen-sus, vt is gloria magis excellat, qui virtute plurimū præstet. Igitur rectè ex sententia eiusdem Cic. 2. officiorum dicebatur sic: Præclarè Socrates hanc viam ad gloriam proximam, & quasi compendi-ariam dicebat esse, si quis id ageret, vt qualis habe-ri veller, talis esset. Quod si qui in simulatione, & inani ostentatione, & ficto non modò sermone, sed etiam vultu stabilem se gloriam consequi posse dicerent, vehementer erant. Vera enim gloria radices agit atque etiam propagatur, ficta omnia celeriter tanquam flosculi decidunt, nec simu-latum quicquam potest esse diuturnum, dixi hic antè.

Quinquagesima sexta consi. Gloria cupiditas cauenda est, vt ait Cice. i. offic. Eripit enim libertatem, pro qua magnanimis viris omnis de-bet esse contentio, quoniam etiam, vt Sapiens ait: *Quid valet hic mundus, quid gloria, quidue triumphus:*

Post miserum funus, puluis & umbra sumus. Et vt La-ertius in libro de vita & moribus philosophorum testatur: Scipio Africanus solitus erat dicere, nul-lam pestem fuisse maiorem, quàm gloria cupiditatem, ex qua ob certamen honoris & gloria in-i-micitias maximas inter amicissimos sepe extitisse videmus. Sitq; gloria cupiditas, stultitia, teste Ci-ce. lib. veteris rheto. Et vt habetur lib. 9. Quinti Curtij de gestis Alexandri: Auaritia gloria & insa-tibilis cupido famam nihil inuicū, nihil remotum videri sinit. Auidi milites sunt & pecuniæ, & glo-riæ simul: fortuna reb. famam pretiumque consti-tuit, & militiæ probrum plerumque vertit in glo-riam vulgi, vt dicit Tibul. in Elegia 10. lib. 4. quæ quantacunque sit, tota est breuis planeq; inanis, & nemo nisi vanus falso lætatur honore secundum Polycratum de nugis curialium in suo prologo. Audi sententiam Fran. Petrar. Gaudeo, magnam inueni gloriam, respondeo, magna in exiguo qua-liter explicentur non intelligo, si temporum, si lo-corum angustias metiare, magnam hic gloriam non posse esse fateberis. Nam & liquidò cernitur, quænam sit hæc mortalis atq; terrenæ gloriae ma-gnitudine, si tamen præfulgens & digna sit tibi glo-ria gaude, non quod habeas, sed quod meruisti: miserrimaq; est omnino ambitio, bonorumque contentio, quoniam nihil laudabilius, nihil ma-gno atque præclaro viro dignius placabilitate at-que clementia, vt ex Cic. i. officio. scerni potest.

Quinquagesima septima consi. Ipsa gloria cu-piditas, & honoris concupiscentia multos pessumdit, seu decipit. Nonnullos enim legi-mus, qui à parentum in clyta nobilitate degenera-runt, & honore domus postposito, ad vilia officia conuolarunt: vt refert Valerius ti. 8. de cupiditate gloriae, de Quinto Fabio Romano, qui derelicta clara & nobilissima Fabiorum secta, pictor esse-ctus fuit, vt nomen suum in publico pingens fa-ceret æternum, de claro genere faciens se sordi-dum.

Alios verò qui de statu infimo deitate gloriari volentes, ausi fuerunt in vertice deorum nomina sua includere, vt de Phidia statuario legitur apud eundem Valerium eiusdem lib. & ti. & apud Cice. lib. i. Tusculana. quaestionum, qui clypeo Mineræ effigiem suam inclusit, ita inseparabiliter: qua cõ-uulsa, tota operis colligatio solueretur, rememo-rans Luciferum qui dixerat: Ponam sedem me-am ab aquilone, & ero similis altissimo. de quo Esa. 14.

Alios verò qui se ipsos interfecerunt, vt Empe-docles, vt refert Textor in sua offic. c. arrogantes, superbi, gloriosi, ambitiosi. & in c. qui se occide-runt, & videas plures casus, in quib. ambitio mul-tos decipit per Textor. in d. c. arrogantes, superbi, gloriosi, ambitiosi.

Ceteros verò qui cum virtute gloriam, & fa-mam assequi non possent, seclerib. insigniq; male-ficio

ficio innotescere non dubitarunt, vt de Pausa-nia nobili adolescente, qui Philippum Macedo-niæ regem Alexandri Magni patrem interfecit, vt tali parricidio immortalitatem sibi compararet.

Et de Phegio seu Herostrato, qui gloriae cu-piditate templum Dianæ incendit, & comburi fecit, vt sui nominis memoria obliterari non pos-set, atq; perpetuaretur, vt refert hæc duo exempla Valerius loco quo supra, & multa alia ibi videre poteris, quæ demonstrant non solum in magnis viris, sed etiam in alijs affectus gloriae affuisse. vide Textorem in loco supra allegato.

Quinquagesima octava consi. Nihil apud do-minandi, & præsidendi cupidos probita-ris aut fidei est, quod multis exemplis demonstra-rur, & ostenditur.

Et primò Cain libidine dominandi, & præsi-dendi, & vt solus dominaretur, & præflet cæteris, ac prædam suam liberius exerceret, fratrem suum Abel interfecit, vt habetur Gen. 4. vnde Proba mulier in suo Centone ait:

*Tunc gemini fratres adolent dum altaria cadis,
Alter in alterius prælato inuidit honore.*

Etiam habetur 2. Paralipomenon 21. c. Ioram enim filius Iosaphat regis Iuda, gladio sex fratres suos occidit, vt bona eorum possideret, & regnum suum ampliaret, solusq; dominaretur, atq; illi soli honor tribueretur.

Refert etiam Orosius, quod Romulus fratrem suum Rhemum interfecit, vt regnaret solus, & to-rus honor eidem cederet. & etjã habetur i. Mach. 1. & 2. c. ibi: Surrexerunt in Hierusalem filij Belial introducentes ritū gentiū. vbi habetur, quod Iesu & Ioan, qui de principatu futuro & dominatione præ cæteris habenda cogitantes, ex eo quòd O-nias primogenitus Simonis sacerdotum princi-pis liberis careret, vt vnus alterum perderet, Deo Israël penitus derelicto, ad Antiochum regem Af-tyriæ se contulerit, ritum prophanum in ciuitate Dei initiante: ex quo tanta succedit tribulatio, vt ibi habetur plenè.

Et etiã habetur de Etheocle & Polynice fratrib. quibus Oedipus rex Thebarum eorum pater re-gnum alternis annis regendum dimisit: verum cū Etheocles maior natu, anno peracto, fratri ce-dere noluisse, cupiditate dominandi motū fuit propterea bellum, contractis deniq; vtriusq; co-pijs, ambo mutuis se vulneribus interfecerunt.

Virgilius in culice:

*At discordantes Cadmeo sanguine fratres
Iam truculenta ferunt, in festa q; vulnera corpus
Alter in alterius iamq; aduersatus: vterque
Impia germani manat quod sanguine dextra.*

Athila rex Pannoniæ reuersus è Gallia Budã, fra-ter (qui regnum occupauerat) vt dominaretur de medio sustulit.

Antiochus Magnus Seleuci filius mortuo pa-

tre, fratrem vita exiit, vt solus principaretur & re-gno frueretur.

Fernandus rex Castellæ Sanctij filius Garfiam fratrem regem Nauarræ peremit, vt Nauarram ip-sam suo adijceret regno, vsq; adeo libido principã di non præscripsit sibi modum.

Nempicus filius Maddã rex Britanniæ Malym fratrem exiit vita, vt eo mortuo principaretur.

Cunedagius quoque non alia ratione fratrem Morganum occidit, quo tempore Roma condita est, vt refert Volaterranus.

Canfignorus Veronensium princeps moriens, Antonium, & Bartholomæum filios reliquit hæ-redes, quorum Bartholomæus Antonium fratrem è medio sustulit, quem in principatu consortem aut parem, ferre non poterat.

Cambyfi Persarum regi visus est per quietem nuntius adesse, dicens Mergidem fratrem solio se-dere regio, qua ille visione consternatus Prexaspè Persam ad eum interimendum misit. Trogus, & Herodotus authores.

Canis Grandis Veronensium princeps fratrem Erigamū (qui dum abesset, Veronam inuaserat) fo-ris reuersus obsecum vicin, victum morti dedit.

Perinus Fregofus Genuensium princeps, Nico-laum fratrem doctrina moribusq; insignem ob-suspicionem principatus affectati interfecit.

Pinus Ordelaphus Foroliuensis, vt solus regna-ret, Franciscum fratrem trucidauit, eius liberis in exilium missis. Author Volaterranus.

Ptolemæus Philadelphus Argeum fratrem (à quo insidias parari sibi intellexerat) interfecit, & alteri fratri Mage nomine (qui Cyrenis impera-bat) vt solus imperaret, bellum indicit.

Franciscus & Ludouicus Gonzagæ, Vgolinum fratrem simulata amicitia ad cœnam inuitatum adorti sunt, & interfecerunt: sola ad facinus inuidia moti, quòd Guido Gonzaga pater, Mantuanorū dux, eis soli principatum reliquisset.

Frotho Danorum rex tres habuit liberos, Hal-danum, Roem, & Scatonem, quibus mortuo par-tre æqua incesit regnandi cupiditas: quo factum est, vt Haldanus natu maximus duos iuniores in-terfecerit, & regnum parricidio suscepit. Autor Saxo Grammaticus.

Feugo quoque Horuendilium Danorum re-gem fratrem suum insidijs circumuenit, atque v-bi parricidio datus est locus, cruenta manu fune-stam mentis libidinem satiauit, vt eo mortuo re-gnaret.

Herminefredus Berthariū fratrem vi oppres-sit, vt sibi soli tràquillus, & securius apud Thuringos liceret regnare. Autor Gregorius Turonen.

Orta inter Dardanum, & Iasium contentione, Dardanus superior fratrem peremit: adeo confor-tè nescit potestas, adeo rara est in necessarios cha-ritas, vbi illa dominandi libido mentes hominū titillat.

Belarex Pannoniæ Polonorum copijs instructus, Andream fratrem bello aggressus est, partaque victoria interfecit victum.

Tiphon Aegyptius fratrem suum Osyridem peremit, inuidia accensus, autores Berofus & Seneca de sacris Aegyptiorum. Diodorus item, comperitum est (inquit) Osyridem Aegypto iuste regnantem à Tiphone fratre impio ac nefario interemptum, quem in sex & viginti partes dissectum, cuiuslibet eorum qui tanti sceleris participes fuerant, partem dedit, ut ipsos defensores custodesq; regni fidos haberet.

Henricus cognomento Clericus Anglorum rex, Robertum fratrem hostem habuit, quem in bello captum, oculis primū auulsis, in carcerem detrusit, ac demum pedore, & inedia ibidem emori fecit. Volaterr.

Ludouicus x i. Francorum rex contra ducem Aquitaniæ fratrem suum bellū mouit, quo tempore mortuus est.

Orodes Phraatis filius, Parthorum rex, Mithridatem fratrem suum obsedit Babyloniam, factaq; deditio in conspectu omnium, quamuis supplicem, interfecit. Deus te perdat ambitio, quæ fratres armis in fratrum viscera, quæque securum à nato non finis esse patrem.

Iugurtha Manastabilis filius nothus, fratres suos Adherbalem, & Hiempalem Micipsæ patris sui filios interfecit, ut solus Numidis imperaret, autor Salust.

Friola Alphonfi Catholici filius rex Hispaniæ, ab Aurelio fratre interfectus, cum ann. 12. regnasset. hæc exempla ponit Textor in sua officina, in c. parricide, ver. interfectores fratrum aut sororum. vbi multos ponit fratres, qui occiderunt fratres, & sorores.

Legitur etiam de Perpenna cōsule, qui regnandi cupiditate Sertorium inter epulas incautum occidit, ut solus in Hispania principaretur.

Amulius Numitorem, Artabanus Xerxem, Athalia vniuersum Dauidis semen interfecerunt, ut apud suos dominarentur.

Spitigneus rex Boemorum dominandi libidine bellum gessit cum fratre Vratislao.

Eraclius Phocæ interfecit, ut solus imperaret.

Constantinus Imp. Irenem matrem expulit, ut solus imperaret. hæc exempla ponit idem Textor in sua officina c. arrogantes, superbi, gloriosi, ambitiosi.

Refert etiam Gaguinus lib. 1. c. antepc. quod in regno Franciæ post Clodouai regis obitum, cui quatuor liberi successerunt, duo ambitione dominandi & regni vsurpandi, ut reliqui præferrentur, occisi sunt.

Hæc enim gloria videtur multa attulisse incommoda & damna & angelicæ naturæ, ut habetur de Lucifero qui voluit fieri similis altissimo, ut habetur Is. 14. & à humana natura. Gen. 8. Eritis si-

cut dijscentes bonum & malum. Ex quo videtur, quod gloria nō est multum appetenda: quoniam etiam scriptum est: Ne glorieris in crastinū, ignorans quod superuentura pariat dies. Prouerb. 28. Et hoc quoniam homo cum in honore esset non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus. & similis factus est illis. Psa. 48. notat Arch. in c. principium. de poeni. dist. 2. Homo enim vanitati similis factus est, dies eius sicut vmbra prætereunt. psal. 103. & est tex. in c. fi. §. charitas. de poen. dist. 2. Sicut vmbra sunt hominis dies. Iob. 13. Et quasi putredo consumēdus, & quasi vestimētum quod comeditur à tinea. Iob. 14. c. Nec plus gloriatur vnus quàm alter: quoniam vnus est introitus omnibus ad vitam, & similis exitus. Sap. 7. & habetur Eccl. 7. quod sicut egressus est de vtero matris nudus, sic reuertetur, & nihil auferet secum de labore suo. Nescit enim homo finem suum, sed sicut pices capiuntur hamo, & aues laqueo comprehenduntur, sic capiuntur homines in tempore malo, cum eis extemplo tempus superuenerit. Eccl. 10. c. Et ut ait Cic. lib. 3. de oratore: O fallacem hominum spem fragilemq; fortunam, & inanes nostras conceptiones, quæ mediocri spatio sæpe franguntur, corrūit, & cum ipso cursu ante obrunt, quàm portum conspiceret valuerint: & semper habenda est prouidentia, & consideratio futuræ mortis. Ut enim dicitur in vita B. Ioannis electosynarij, antiquitus postquam imperator coronabatur, statim ingrediebantur ad eum ædificatores monumentorum, dicentes eidem: De quali metallo iubet imperium fieri monumentum tuum? ei insinuantes, quod cum sis homo corruptibilis, & transitorius, curam habeto tui ipsius, & piè regnum dispone. & habetur Eccl. 14. Cum enim morietur homo, hæreditabit serpentes, & bestias, & vermes. Et omnis caro sicut foenum veterascet. Eccl. 28. Et vanitas vanitatum, & omnia vanitas. Eccl. c. 1. Vniuersa enim vanitas omnis homo viuens. Psa. 88. Vnde ut habetur in lib. de contemptu mundi:

*Quid valet hic mundus, quid gloria, quidue triumphus?
Post miserum finem, puluis es vmbra sumus.*

Et amplissimè de huiusmodi gloria fugienda, vide Petrum Antrarian. in sua summa de fuga vitiorum. de quinto vitio superbiæ, vbi ponit in reprobationem illius gloriæ & superbiæ per l. folia vel circa, ad quem recurrere in omni statu. sed quia extra propositum, non insisto. Maxime etiam gloriari non debet se iactando, & sic se ipsum laudando, quoniam, ut ait Ari. 4. Ethic. iactator maxime vituperandus est. Et Cic. libr. 1. officiorum ait: Turpe est de seipso prædicare. Et, ut ait Quintil. lib. 8. de oratoria institutione: Vitiosa est iactatio, infertq; audientibus. nō modo fastidium, sed etiam alijs plerunque odium. Ideo dicitur q; iactator nocet nō solum ipsi, sed etiam alijs. Et habetur in c. si quis 1. q. 2. Et in communi prouerbio dicitur.

Laus

Laus in ore proprio fordescit. de quo habetur in ca. si quis verò non obedi. 11. q. 3. & Io. de Platea. in proemio. insti. §. quorum. Et etiam habetur per Apost. & Ro. 1. Dicentes se esse sapientes, stulti sunt. Ait enim Bernardus in lib. de improbatione vitiorum. c. 2. *Vana superborum vacuat iactantia mentem.* Et ideo inquit Seneca lib. 2. de beneficijs. Retrahenda inanis iactatio, res loquantur nobis tacentibus, quoniam, ut habetur in gl. in proemio insti. §. cumq; hoc. & in auth. de monachis. §. sancimus. ibi: & impedimento eorum tolerantiam. coll. 1. & in auth. de quæstio. circa prin. ibi: vtilissimè ex ipso rerum experimento. coll. 7. Opus laudat magistrum. Et Paulus 2. ad Corinth. 10. in fin. ait: Non enim qui seipsum commendat, ille probatus est, sed quem Deus commendat. Et vnusquisque sequi debet consilium Ambr. de quo 6. q. 1. c. imitare. quod nemo debet se iactare, ut docet de Petro, qui se iactauit dicendo: Et si omnes scandalizati fuerint in te, &c. & tamen Christum negauit, & de Danide qui dixit, Ego dixi in abundantia mea, non mouebor in æternum. Et tamen hanc fuisse iactantiam dixit, cum dixit: Auertisti faciem tuam à me, & factus sum cōturbatus. Ideo nos hortatur Sapiens Prouerb. 20. Laudet te alius, & non os tuum: aliena labia, & non lingua tua. Nam etiam iactans se bono gratiam Dei effundit, quoniam ut habetur Ecc. 20. Et omnia bona perdit, quoniam ut ait Greg. in moralibus. O quam miseri sunt qui affectant laudes hominum in semetipsis, dissipant fructus laborum: dumque se alienis oculis ostendere appetunt, damnant quod agunt. Hinc reprobantur opinio & actus illorum, qui eum aliquid in ecclesijs & intuitu pietatis & ecclesiæ faciunt, in eis arma sua aut insignia ponunt, quoniam ex hoc videtur consequi præmium, scilicet gloriæ & laudis mundi, & amittunt fructum quod à Deo percipere deberent, ut notatur per doct. in apost. ad Pan. in c. dilecta. extra de excessibus præl. vbi allegatur Gemi. in cap. duæ sunt. 45. distinct. qui dicit: Nota contra illos qui cum in ecclesijs quid faciunt, ibi insignia eorum ponunt.

Quinquagesimanona consideratio erit, quæ etiam quandoq; licitum est se iactare & commendare de bono, secundum Ioan. de Platea in proemio insti. & ibi Angelus in §. quorum. faciendo distinctionem inter commendationem necessariam, vtilem, & voluntariam, notoriam, aut non notoriam. Necessariam dicunt permissam, ut puta in eo qui veniam ætatis impetrat, qui non aliter admittitur nisi morum suorum instituta, probitatemque animi vitæ honestioris edoceat. Homnes. C. de his qui veniã ætatis impetra. & nisi commendatio sit intentio quærentis aut petentis, ut l. vnicique. C. de proximis sac. scrip. lib. 12. Vitalem etiam permissam, videlicet, cum nouus rector prouinciæ commendat se à bono regimi-

ne & iustitia, pro beneuolentia subditorum consequenda. l. solent. §. ante omnia. ff. de off. procon. & leg. 31. di. c. tenere debet. Voluntariam etiam notoriam permittunt legistæ, ut in §. quorum. in proce. insti. & C. de nouo codi. compo. in prin. Nō notoriam, dum tamen modica sit, etiam permittunt, iuxta illud:

*Nec te collaudes, nec te culpaueris ipse,
Hoc faciunt stulti, quos gloria vexat inanis.*

Ista est doctrina legistarum, in d. §. quorum. supra allegato. & vide etiam Albericum de Rosate in l. 1. C. de nouo codice compo. Theologi verò aliter sentiunt, & dicunt, quod iactare, laudare, seu commendare contingit pluribus modis, qui tres ponunt permissos.

Primo videlicet quando quis se laudat seu commendat propter bonum propriæ famæ, ut scilicet homo possit saluare suam bonam famam. Sicut Samuel se laudauit postquam senit coram filijs Israel, ut habetur 1. Reg. 12. dicens ad filios Israel: Ita q; conuersatus sum coram vobis ab adolescentia mea vsque ad hanc diem. Ecce ego præsto sum, loquimini de me coram domino, & coram Christo eius, vtrum bouem cuiusquam tulerim vel asinum, si quempiam calumniatus sum, si oppressi aliquem, si de manu cuiusquam accepi, & cōtemnam illud, hodieque restituum vobis. Et post hoc subdit: Testis est mihi dominus, quia non inuenietis in manu mea quippiam mali. Sic etiam simili modo cum quis inculpatur iniuste, vel etiam timet iniuste inculpari, posset in tali casu in quo inculpatur, seipsum laudare ad conseruandum bonam famam suam. imo hoc casu tenetur ad conseruandam bonam famam suam, aliàs crudelis esset: cum crudelis sit, qui famam suam negligit. 12. q. 1. c. nolo. & gloss. in proemio decreta. in verbo, prodiga. & habetur Prouerb. 22. Melius est nomen bonum quàm diuitiæ multæ. & Hugo de S. Victore. Nō sufficit nobis vita sancta, nisi sit bona famam. Vnde etiam dicit Aug. quod sunt duo necessaria scilicet conscientia & bona fama. Conscientia propter te ipsum: & fama bona propter proximum. Et ista commendatio quandoq; est necessitatis: quando scilicet quis inculpatur de delicto, ut habetur de purga. can. per totum.

Secundò potest quis se laudare propter charitatem Dei ac illius gloriã, gratias sibi à Deo concessas, non ad se, sed ad Dei honorem referendo. Et de hoc inquit Cypria. in epistola ad Donatum. Odiosa iactatio non est, quamuis non iactatum esse possit, sed gratum, quicquid non hominis virtuti ascribitur, sed de Dei munere prædicatur. Sic fecit gloriosa virgo Maria, quæ cecinit Luc. 1. Magnificat anima mea dominum &c. Et sequitur. Quia respexit humilitatem ancillæ suæ, ecce enim ex hoc beatã medicent omnes generatiões.

Tertiò potest quis se laudare propter charitatem proximi, ne scilicet scandalizetur propter ver-

ba detrabentiū: quoniam vt dicitur in c. sunt plurimi. 6. q. 1. Sunt plurimi qui vitam moresque bonorum amplius quam debent laudant: ideo permittit Deus malos in obrectationem, & obiurgationem prorumpere, vt si qua elatio ab ore laudantium in corde nascitur, ab ore vituperantium suffocetur. Quia de re quia saepenumero de bonis viris & iustis pusilli malorum diffamationib. scandalizantur, licitum est quandoque virtutes aperire, sicut fecit B. Aug. qui in sermone qui legitur in festo eius, dicit, Charitati vestra de nobis ipsi hodie sermo reddendus est. Quia enim vt ait apostolus, Spectaculum facti sumus mundo, angelis, & hominibus qui nos amant, quærunt quod laudent in nobis. Qui verò nos oderunt, quærunt quod detrahant nobis. Nos autem in vtroque medio constituti adiuuante Deo vitam & famam nostram sic custodire debemus, vt non erubescant de detrectatoribus laudatores. Cuius doctrinam sequi volentes debent seruire doctrinam, quam ponit auctor ad Rudium lib. 2. dicens:

*Et quis quis famam cupiat retinere celebrem,
Omnibus hic studeat gratias adesse bonis.
Sit mitis cunctis, et actabilis, atq; benignus,
Subleuet vt nomen prospera fama suum.
Et si displiceat prauis, non sollicitetur,
Quis nisi sit prauis nemo placere potest.
Verum profiteor, simul omnibus opto placere,
Si nequeo saltem, glisco placere bonis.*

Quarto etiam licitum est se laudare pro ædificatione liberorum ac proximorum. Vnde cum B. Paulus haberet de se prædicare Corinthiis ab eo ad fidem conuersis, post recessum eius cum seducti fuissent à quibusdam pseudoprophetis, qui Paulo detraxerant, vt eius prædicationem contemni facerent, ipse Paulus zelo & charitate salutis eorum ductus mirabilia de se refert, vt eos ad fidem veram reuocaret, vt habetur 2. ad Corin. 11. & 12. capitulis, vbi dicit se nihil minus fecisse à magnis apostolis. Et alio loco dicit, quam abundantius his omnibus laboravi. Et deinde iactat se de his que passus est: postmodum dicit se raptum fuisse usque ad tertium coelum, & vidisse quæ non licet homini loqui. & dicit etiam se habere Spiritum sanctum. 28. q. 1. c. sic enim, circa fin. & multa alia in sui commendationem, de quo habetur, & alijs hic aptè dictis per Antoninum Flor. in sua sum. 2. parte tit. 4. c. 4. §. 2. & ibi in illo titulo ponuntur aliqui casus ex prædictis, quem videatis. Etiam B. Aug. dicit se parem prophetis. 23. quæst. 4. c. ecce. & Deus se ore proprio commendauit, dicendo se sanctum. c. tenere debet ecclesia. 31. dist. Ita dicit Albericus in dist. 1. 1. C. de nouo codi. compo. & Christi actio nostra est instructio. c. legitur. 71. dist. ergo, & nos commendare possumus.

Quinto licitum est alicui se laudare, & commendare, quando est in tribulatione, & oppressione de benefactis suis, ne in desperationem in-

cidat. Vnde Iob turbatus, & ab amicis calumniatus se laudauit, vt habetur 29. cap. Oculus fuit cæco, pes claudus, manus debili, & pater eram quondam pauperum. Et habetur de S. Antonio, quod cum plus deprimeretur à diabolo, plus se exaltabat.

Sexto licitum est se laudare, vt euitetur malum vel periculum, non tamen deficiendo à veritate, prout fecit Paulus, qui se ciuem Romanum dixit, propter quod fuit dimissus liber qui tenebatur captiuus. Act. 25. c. Imo etiam quo ad Deum licitum est se laudare coram eo ad sublimationem spei, & vt euitetur periculum, prout fecit Ezechias rex Iuda, vt habetur Esa. 28. c. vbi dicitur: Aegrotauit Ezechias vsque ad mortem, & introiit ad eum Esaias propheta, & dixit ei: Dispone domui tuæ, quia morieris & non viues. Et conuersus Ezechias faciem suam ad parietem, orauit ad dominum, & dixit: Obsecro domine memeto quomodo ambulauerim coram te in veritate & corde perfecto, & quod bonum est, in oculis tuis fecerim. Et vide ad hoc eundem Antonium in loco hic antè allegato.

In omnibus autem his est prohibita iactantia ultra prædictos, ita quod semper aut est veniale peccatum, aut mortale. Veniale videlicet in casu, scilicet cum aliquid dicit in sui commendationem, quod etiam est verum, & non iniuriatur nec Deo nec proximo, sed aut quia non est nec necessarium nec utile, sed cum aliquo inani gloria, & in hoc pacto pauci inueniuntur immunes, vt ait Greg. in 31. c. moralium. Et ista iactantia magis minuit laudis præconium si sit assidua, vt multi cupidi laudis faciunt, vt dicit Valerius. Et iste septimus est modus iactantiae. De his dicitur prout Cato: Nec te collaudes, & c. hoc faciunt, stulti quos gloria vexat inanis.

Octauo contingit alicui se laudare aut iactare contra honorem Dei, vt fecit Senacherib dicens, quod Deus non posset liberare populum suum ab eius potentia. de quo habetur 4. Reg. 19. Et isto modo multi delinquant etiam mortaliter, cum dicunt, Deum non posse facere, quin talia per eos fiant.

Nono contingit aliquando quod quamuis laudat se in contumeliam proximi, sicut Phariseus se laudando vituperabat publicanum, de quo Luc. 18. & Goliath dicens, Ego exprobraui agminibus Israel hodie, qui suo proprio gladio à Dauide capite truncatus est, vt habetur 1. Reg. 17. c.

Decimo quis se laudando de bono opere principaliter, & finaliter vt laudem humanam habeat quam præponit Deo, peccat: & ex hoc potest damnari, vt habetur de quodam Phariseo Luc. 18. c. Qui decimas dedit, & duos dies in hebdomada ieiunauit, cum de his bonis operibus se iactauit, & in eisdem vanam gloriam quæsiuit. Ex quo periculosum est, se in bonis operibus iactare, de sum. bo.

Qui

Qui hic de bono laudari appetit, spem perdit, & gloriam mercedis in futurum non recipit. Vnde Chrysof. super Matth. O insipiens quid tibi prodest illa laudatio post mortem, si vbi crîs non lauderis? vnde non solum cauere debemus ne bona opera iactanter proferamus, sed etiam diligenter cauere debemus, ne in elatione mentis de bonis nostris extollamus: vt docet exemplo de quo habetur in sermonibus discipuli, sermone 17. vbi quædam ex prædictis extraxi, de quo amplè infra dicam.

Vndecimo cum quis se laudat de peccato mortali, & de his loquitur Salomon Prouer. 2. ca. Qui gloriantur cum malefecerint, & exultant in rebus pessimis. Et David Psal. 51. Qui gloriatur in malitia, & habetur Esa. 3. Peccatum suum quasi Sodoma prædicauerunt. De quo etiam delicto iactatio nis hoc casu quomodo sit de iure puniendum, notatur in c. quàm sit. de excel. præla. vbi dicit Petrus de Anch. quod de crimine laudari est crimen graue, vnde allegat Senecam de quatuor virtutibus: Tam turpe tibi sit laudari à turpibus, quàm si lauderis ob turpia, & maxime reprobatur in clericis vt ibi. Imo etiam sapiens in sapientia sua non debet gloriari, vt habetur Hier. 9. Non gloriatur sapiens in sapientia sua, nec fortis in fortitudine sua, nec diues in diuitijs: sed in hoc gloriatur qui gloriatur, scire & nosse me.

Duodecimo cum quis se iactat & laudat, vt aliquem decipiat, vt puta dicens se expertum esse in aliqua scientia, & in ea magna commoda fecisse, alluciat homines ad se, & in manibus suis se ponat cum damno, & periculo eorum. De talibus loquitur Arist. 4. Ethic. Turpior est, qui causam lucri se iactat, quàm qui causam gloriæ vel honoris. Et ibidem dicit Philosophus. Iactator fingit de se maiora existere, quandoque nullius gratia, i. ex vanitate, quædoque honoris & gloriæ, quandoque gratia argenti: & hoc casu si faciat cum damno aliorum, est prohibitum, cū sit maxime quædam simulatio, cum iactor simulat ea sibi aliqua in esse, quæ non sunt, vel si sunt simulat esse maiora quàm sunt, vt ait Arist. vbi supra. Si tamen dicat veritatem & non derogat alijs, licitum est laudare se apud eos quibus quis est ignotus, vt dicit Ber. de Buff. in 2. par. Rosarij. ser. 9. part. 2. in litera E, vbi in dicto sermone multa ex prædictis dicit.

Decimotertio dicit quod huiusmodi vana gloria seu iactantia est euitanda trib. de causis, vt amplè dicit Antoninus Flo. in sua sum. 2. par. tit. 4. c. 1. §. fi. & in §. 1. 2. & 3. ponit materiam inanis, & vanæ gloriæ quæ dicitur iactantia: ad quem recurrit. Et dicit idem Ant. ead. part. tit. 10. cap. 2. §. 1. quod alios laudare contingit quadrupliciter, vt ibi per eum, Sexagesima confi. Homo non debet gloriari appetendo honorem terrenum non sibi debitum, quoniam ad honores mundi sine suffragio temporis aut sine merito laboris, velle promoueri, dici-

tur ambitio, quæ non est permissa, cū sit inordinatus appetitus honoris terreni & amplitudinis dignitatis. c. miramur. in fi. 61. di. Er ideo, vt dicit S. Tho. 2. 2. q. 131. arti. 2. & Alexander de Alis in 2. par. summa. in tract. de ambitione, est peccatum. Quia cum honor sit præmium virtutis, Arist. 4. Ethic. Ambitiosus desiderat præsidium, & regimen, quod non debetur nisi virtuosus, & per consequens non sibi. Imo etiam si esset sanctus, ex ambitione fit indignus. 1. q. 1. c. principatus. Miserrimaque est omnino ambitio honorum que contentio, vt amplè habetur per Lucam de Pen. in l. omnium in fi. C. de decu. lib. 10. Refert Cice. lib. 1. officiorum. vnde dicitur Eccle. 9. Noli quærere ducatum ab homine, nec à regem cathedram honoris. Et ratio potest assignari, quæ habetur Sapientia 5. Iudicium durissimum his, qui præsumunt, fiet. & dicit text. in c. mul. ti. 4. o. dist. Quicumque desiderauerit primatum in terra, inueniet confusionem in caelo, nec inter seruos Christi computatur, qui de primatu tractauerit. & in cap. principatus 1. quæstio. Principatus, quem meritis extorsit, aut ambitio occupauit, & si actibus suis vel moribus non offendat, ipsius tamen initij est perniciosus exemplo. c. sicut is. 1. qu. 6. & habetur in cap. in scripturis. 8. q. 1. Sicut qui in uilitate renuit, quæ sitis refugit, est sacris altaribus remittendus: sic qui ultra ambit, vel importunum se gerit, procul dubio est repellendus. Et dominus Iesus Christus contra ambitionem Pharisæorum inquit, Mat. 22. Amant primos accubitus in cœnis, primas cathedras in synagogis, & salutarium in foro, & vocari ab hominibus Rabbi. Nam huiusmodi ambitio totum ferè mundum cõturbat, denique Ecclesiam destruit. c. nihil de ele. Ambitio enim causa est omnium malorum, & ideo vitanda, vt peccatum mortale, vt dicit Card. in cle. 1. in 3. & 4. notab. de regularibus. & est reprobanda per eundem Card. in d. cle. 1. & in cle. fi. de ele. Imo dicit Albericus de Rosa. in rubr. C. ad legem Iulianam de ambitu. quod dispositio vniuersi quæ in prædictis vsurpat tam in brachio seculari, quàm Ecclesiastico, mundum in malo statu in quo est ponit. & dicit text. in cap. omnes huius seculi 47. dist. Omnes huius seculi dilectores in terrenis rebus fortes, sunt in cœlestibus debiles. Nam pro temporali gloria vsque ad mortem defudare appetunt, & pro spe perpetua, nec parum in labore quidem subsistunt, vt ibi amplè. Et dicitur per Ambrosium super Lucam. Saepè quos vitia nulla delectant, quos nulla potuit mouere luxuria, nullaque auaritia, facit ambitio curiosos. Et vt ait Aug. super Psal. 1. Non est ferè quisquam, qui careat amore dominandi, & humanam non appetat gloriam. dixi supra in præfatione. Imo etiam & ambitio de iure digestorum, & C. est reprobata. ff. & C. ad legem Iulianam de ambitu. Et ideo de iure nostro videndum est nunquid liceat appetere officium vel dignitatem. Salyc. in dist. le. vnica. C.

ad legem Iu. de ambitu. examinando hanc materiam, dicit, Aut est quaestio de iam praesidente & habente officium aut dignitatem. Et tunc, vt dicit, non licet eidem illud officium repetere, vt finito tempore statuto possit illud continuare etiam si illud precibus porrectis obtineret à principe, vt d. l. r. Si tamen princeps proprio motu ex priuilegio illud confirmaret, tunc illud continuare & exercere posset, vt gl. ibi in d. l. r. Quoniam, vt dicit ibi Sali. tunc non creditur ob importunitatem petentis fecisse, nec creditur eum rempublicam & subditos laedere, cum non sit credendum principem, cuius est proprium subiectorum commoda inuestigare, illum motu proprio concessisse, nisi exigente suorum experientia meritorum. Alij autem inferiores à principe non possunt illum etiam motu proprio confirmare, nisi in defectum aliorum, in auth. de defenso. ciuira. §. fi. & in l. honor. §. fi. ff. de mun. & honorib. & in l. nemo. C. de offi. assesso. & tales qui talia officia petunt per ambitionem sibi continuari etiam per rescriptum principis, nisi sit motu proprio, priuantur officio & poena deportationis. d. l. r. quod male obseruat officiarj nostrae ciuitatis & aliorum locorum huius patriae, qui semper volunt singulis annis continuari in electionibus quae fiunt, & multas prosecutiones pro continuatione eorum in officijs faciunt: etiam vt plebrosque vidimus usque ad decennium, licet officia sint annalia, ex quo non aduertunt ad hanc legem, ideo caueant in futurum.

At verò loquitur in non praesidente seu non habente officium illud, tamen aut dignitatem appetente, & tunc appetit solum moribus & virtutibus operantur in illo, & hoc est permittitur l. 2. C. de offi. recto. pronun. l. liceat. C. de assesso. l. magistris. C. de professo. & medicis. & facit l. contrapublicam. C. de re mili. libr. 12. vbi dicit. Ad honoris augmentum non ambitione sed labore vnumquemque conuenit euenire. Et hic modus erat in troductus apud Romanos, cum in signum huius quod soli virtuosus ad dignitates promoueri deberent, duo construxerunt templa contigua in vrbe, vnum dea virtutis, aliud dea honoris. Ita tamen vt ad templum dea honoris non esset ascensus, nisi per templum virtutis. refert Aug. 4. de ciuitate Dei. & Bernardinus de Buftis in 2. parte sui Rosarij, sermone 9. litera H.

Aut quis appetit dignitatem, verbo & procuratore, & tunc aut solum vt praesit & reparaet quod cadere videbat: & ei licet, & commodandus est. 8. q. 1. c. qui episcopatum, & notatur in l. si quaequam. C. de epi. & cle. & habetur ad Timo. 3. vbi habetur. Qui episcopatum desiderat, bonum opus desiderat. Aut vt praesit tantum, & tunc si dignitas est spiritualis, non licet nedum pretio, sed nec prece nec verbo. d. l. si quenquam. Ratio, quia praesentis animabus non licet, quas Deus omnes fecit aequales, vt in auth. de monachis, in prin. col. 1. Non tam est,

dicit Sal. quod de iure canonico sit simoniacus, qui tantum preces effundit: sed in hoc casu de desiderante episcopatum aliter sentit S. Tho. 2. 2. q. 185. art. 1. vbi dicit, quod in episcopatu tria possunt desiderari.

Primum est principale & finale, scilicet episcopalis operatio, per quam vtilitati proximorum attenditur, secundum illud Io. vlt. Paece oues meas. & hoc secundum se est laudabile, & meritorium: verum, quia talis actus episcopalis habet annexam celsitudinem: hodie praesumptuosum videtur quod aliquis praesens appetat ad hoc, vt subditis proficit, nisi manifesta necessitate vrgete: quia locus superior sine quo populus regi non potest, & si ita administratur, vt decet, tamen indecenter appetit. 8. q. 1. d. c. qui episcopatum.

Alia autem duo desideranda in episcopatu sunt excellentiae gradus, quia episcopus super alios constituitur, ac reuerentia & honor ei exhibetur. Et ista appetere est praesumptuosum. vnde inq. Chrysof. sup. Matth. Opus quidem desiderare bonum, bonum est. Primum autem honoris concupiscere, vanitas. Dicit tamen Ang. de Peru. in l. 1. C. de ambitu, quod si aliquis fuerit electus ad episcopatum, potest petere se confirmari, vt dicit Io. An. in c. cupientes. ver. post obtentum. de ele. in 6. Et si tales qui per ambitionem habuerunt praelaturas, remaneant male consolati, cum difficile sit, vt bono pagantur exitu, quae malo sint inchoata ambitionis principio. 1. q. 1. c. principatus, cum etiam illicitum quaerat, qui per ambitionem ad honoris fastigia per abrupta conscendit. c. sicut. 44. dist. & c. sicut. 1. q. 6. Quid dicendum erit de illis, qui tales praelaturas emunt, aut per promissionem pecuniarum ad praelaturas eliguntur, aut alio modo promouentur: taceo, & ex causa. Reduendo vnde digressi fueramus, aut verò quis appetit dignitatem, aut officium temporale, aut publicè & palam, aut occultè & clam. Et quia haec distinctio non placet Sal. non in fisco. Ideo prosequendo dic, aut dignitas non habet iurisdictionem annexam, & tunc non prece sed etiam pretio publicè, & palam petere, vel etiam clam mediante suffragatore: le. 1. in prin. & l. toties. §. 1. de pollicit. Et istud bene obseruatur in Francia. Quoniam officia temporalia, & non habent iurisdictionem annexam, sunt venalia, sicut officia Papae in curia Romana, vt dicit Ang. in d. l. 1. Aut verò habet officium, dignitatem & iurisdictionem annexam, & tunc non potest ab inferiore à principe per preces aut precium, quia praesumeretur subditos grauare, vt in authen. vt iudices sine quoquo suffragio. col. 2. A principe autem potest petere & prece, cum in eo cesserit lex Iulia de ambitu. l. 1. in prin. ff. ad legem Iuliam de ambitu. Quinimo & pretio de eius potentia absoluta, vt dicit Bal. in l. Barbarius. ff. de offi. pr. Hoc enim prohibetur non inuenitur de iure diuino, sed tantum ciuili, cui princeps supremus non subest.

est. l. princeps. ff. de legib. vnde Papa etiam si officia temporalia vendere potest, prout vendit, vt dictum est ante, igitur, &c. licet tamen non congruat honestati. Quia venditionem iustitiae praesumptiuè dicitur tolerare, in auth. vt iudices sine quoquo suffra. sicut. vbi est pulcher tex. prohibens venditionem huiusmodi officiorum. ex consilio vxoris Iustiniani facta est illa ordinatio, quod de cetero officia iudicaturae non vendantur. Imo iudices deinceps faciunt sine quoquo suffra. Et de hoc etiam est ordinatio Ludouici beati, de qua mentionem fecit Gaguinus lib. 6. c. 2. & Ludouicus 12. ordinatione sua 40. quae est approbatiua, & confortatiua aliarum ordinationum regiarum, videlicet Caroli 7. ordinatione sua 97. Et Caroli 8. ordinatione sua 68. de quibus per d. Guil. Benedicti in sua solennia repe. c. Ray. in ver. duas habens filias. vbi ponit multa alia exempla, quae causa breuitatis non infero. Et facit, quia iurisdictiones & honores venales esse non possunt. d. auth. vt iudices. & l. quisquis. C. si cer. pet. Nec iustitia venalis esse debet. Quinimò res malè agitur, cum quod virtute fieri debet, pecunia tentatur, vt dicit Tul. Cic. què refert Bal. in d. l. Barbarius. in 2. col. vbi in vnaqueque lectura amplè tractat hanc materiam, quam videas. Et facit etiam in l. bacchij. C. de murilegul. lib. 11. Quia officia vendi non possunt. Et dicit ibi glo. illud esse simoniacum. facit tex. in l. lege Iulia. & in l. si. 1. q. 1. & est casus in c. iuncta gloss. ibi super verbo, consuetudines, de magistris. quae dicit. quod talia emere, est quasi simoniacum. facit gl. in d. l. 1. ff. ad legem Iuliam. de ambitu. vbi Bar. dicit, quod illud quod canonice vocant simoniam, legistae vocant ambitum, qui committitur in redemptione pecuniaria officiorum: & ibi plura alia dicit dictus Benedicti, qui vltra dicit, quod quicquid de iure communi ordinationibus regijs & alio modo sit prohibitum, hodie non instamus in istis, quia temporale, & spirituale, & etiam omnia venalia, ita exposita sunt, & omnia pecuniae obediunt. Eccl. 10. prout dicit Lucas de Pen. in d. l. bacchij. vbi dicit, quod de hac materia parum scribit, quia omnibus pontificibus, regibus, & principibus nota est plus exercendo, quam in libris studendo: ex quo nobis succedunt illa, de quibus in auth. vt iudices, sine quoquo suffragio, & peiora, vt videmus quotidie in oculis nostris.

Imo, quod plus est, multo minus licet emere talia officia, & dignitates. & ad illa ambire per pecuniam: cum etiam non licet sola voluntate dignitatem, vel officium appetere, vel desiderare sine peccato, vt ante dictum est. Et vt dicit Aug. lib. 9. de ciuitate Dei. Locus (inquit) superior et si administratur, vt decet, indecenter tamen appetitur: vnde sine causa, & ratione, Hala, magister equitum, Spurium Melium regnum Romanorum affe & ante occidit, vt refert Valerius lib. 5. tit. de ingratis. quod sibi fuit reputatum ad maxi-

mam reipublicae gratitudinem, & obsequium, & vt idem Valerius lib. 6. tit. de seueritate, ait, Par indignatio ciuitatis aduersus Spurium Cassium erupit, cui plus suspicio concupitae dominationis nocuit, quam tres magistri, consulatus ac duo speciosissimi triumpho profuerunt. Senatus enim populisque Romanus non contentus eum capitali supplicio afficere, interempto domum superiecit. vt penatum quoque strage puniretur. In solo autem adem Telluris fecit: itaque quod prius domicilium potentissimi fuerat, nunc religiose seueritatis monumentum est. haec dicit Valerius vbi supra. Et dicit text. in l. 1. C. de comitibus. & tribunis scholarum. lib. 12. quod dignitates, & dominationes dependent à casu, & fortuna: quod dicit esse verum Io. de Platea. in d. l. 1. prout ista adhaerent, aut illi, sed non in abstracto, quoniam à Deo emanauerunt, in auth. quò oporteat episcopos. in prin. col. 1. & in c. solita. de maior. & obedi. extra. Vnde dicit Ber. Quoties hominibus praesentis desidero, Deum meum praesentis contendo, & tunc non sapio quae Dei sunt. Pariter dicit Chrysof. super Matthaeum. Qui cuncte desiderauit primatum in terra, inueniet confusionem in caelo. c. multi. 40. dist. & dixi supra, quod nobis Christus etiam ostendit, qui aufugit cum eum regem facere voluerunt. Ioan. 6. ob quod dicit Apostolus ad Hebr. 5. Nemo sibi assumat honorem, nisi qui vocatus fuerit sicut Aaron. sic & Christus non semetipsum clarificauit, vt pontifex fieret, sed qui locutus est ad eum: Filius meus es tu, ego hodie genui te. quem admodum, & alibi dicitur. Tu es sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech.

Et de multis qui regna, & dignitates respuebant, refert G. Benedicti in sua repe. c. Rayn. in verb. duas habens filias, extra de testamentis, vt de Numa Pompilio, prout refert Plutarchus de Scipione Africano, vt etiam refert Valerius lib. 4. titu. de moderatione animi, qui recusauit statuas, & stemmata in comitio, in rostris, in sella denique Iouis Capitolini. Et Marcus Fabius, vt ait Plinius libr. 2. Oblatum à senatu triumphum laudabili animi modestia contempsit. Denique Caius Claudius Nero secundum Liuium lib. 7. decados 3. Triumphum à senatu decretum cum Liuius consule recusauit, Liuiumque triumphantem equo sequutus est. Cato etiam (Plutarcho teste in vita eius) nullam sibi passus est statuam poni, inquiens, malle vt posteri interrogarent, cur Catoni non posita esset statua, quam cur posita esset. Et de Labeone qui noluit cum offerretur ab Augusto consulatus quo subiectus fieret, & honorè suscipere, vt l. 2. §. post hunc. ff. de orig. iur. Vnde Valerius tit. 5. de indulgentia patrum in liberos. Laeti erant qui regna deponabant, & tristes cum dabantur. de quibus ibi per eum amplè.

De huiusmodi materia ambitionis amplissimè per Antoninum Florent. in sua summ. part. 2. li. 3. c. 5. vbi

vbi amplè, & alto stylo tractat hanc materiam: & ibi ponit, An sit licitum appetere honores. §. 1. & 2. & in §. 3. an sit licitum appetere episcopatum, vbi declarat. c. qui episcopatum desiderat. supra allegatum. & in §. 4. vtrum licitum sit appetere honores, & alias dignitates ecclesiasticas seu officia, vel beneficia curata infra dignitatem episcopalem, & in §. 5. & quid de officijs, & dignitatibus secularibus.

Sexagesima prima consideratio. Licet vt hic ante dictum est non liceat ambire, seu appetere dignitatem aut officium, tamen etiam aduertendum est, quod vbi licitum esset appetere officium, homo contentus esse debet vno, nec duo officia perere aut tenere potest. text. est ad literam in l. 1. C. quemadmodum ciuilia munera indicuntur. libr. 10. & habetur in leg. quisquis. C. de cohortalibus principib. & c. libr. 12. Vbi Bart. dicit, quod duo etiam officia non licet simul habere. & Iacobus Rebuffi. in d. l. 1. C. quemadmodum ciuilia munera. & in l. æternam. C. de murilegulis, libr. 11. & l. vnica. vbi idem Iacobus. C. quib. ad conductionem prædiorum fiscalium accedere non licet. libr. 11. Nec etiam duos honores. l. libertus. §. præscriptus ad munera. & l. fin. C. de assessorib. & l. quisquis. C. de proximis sacrorum scriniarum. libr. 12. Nec etiam duas militias. l. his quidam. §. in postremo. C. qui militare non possunt. libr. 12. Et dicit Lucas de Pen. in l. 1. C. de primicerio. libr. 12. Quia vnum solum officium vix dignè quis potest implere. c. 1. de consuetudine. libr. 6. & quod ibi notat Archidiaconus: & ibi plenè per eum, quem videas. Et istud obseruatur in regno Franciæ, quod quis non potest tenere duo officia principis sine dispensatione. Hinc Quintus Mutius Volusij auditor homo quæstorius noluit vltra proficere, cum Augustus illi etiam consulatum offerret. l. 2. §. Seruius autem. versi. fuit eodem tempore. ff. de origine iuris.

Et apud Francos Gaguinus li. 9. c. 3. refert, quod cum Ioannes Solleuillus homo sine controuersia eruditus, & iustus, duo gubernacula in vrbe Parisiensis gessisset, non inscius quæta sollicitudinis erat vtriusq; officio inservire, regem Carolum VI. adiuit, enarrans curas quæ bino magistratu incumbere, alteri, vix se satis posse orare, vt se vno abdicare posset: deputatur in eius locum Ioan. Iuuenellus inter Parlamenteos aduocatos boni nominis, & probitatis vir. hæc recitat Guilelmus Benedicti in sua re. c. Raynutius. in verbo, duas habens filias. extra de testamentis.

In spiritualibus autem quomodo non licet appetere plura beneficia, vide in c. de multa. de præb. extra in cle. cum plures. eo. tit. in extrauaganti excrabilis. eo. tit. non insisto: quia non est præsentis speculationis.

Sexagesima secunda consideratio circa virtutem. Serit, quod virtus vocata est ex eo, quod suis virib. nitens, non superetur aduersis, secundum Bo-

tium, tertio de consolatione. profa vltima. Vel virtus est, quæ bonum facit habentem, & opus eius bonum reddit, vt habetur 2. Ethic. vel vt dicit Lucas de Penna in l. vnica. C. de metropoli. Beryto. in 3. col. dicitur etiam virtus, vt habetur in libro de spiritu & anima: mentis habitus bene institutus. Vel virtus est bona qualitas mentis, qua rectè viuunt, qua nemo malè vititur, qua deus qui in nobis sine nobis operatur. Et vt ibi dicit sunt septem virtutes, tres theologicae: scilicet fides, spes, & caritas, & quatuor cardinales, iustitia, fortitudo, prudentia, & temperantia, de quibus ibi videre poteris per eum: & infra in fin. in 25. consideratione dicitur.

Sexagesima tertia consideratio. Virtus est effectrix vitæ beatæ. hinc Horatius: *Ad summam sapiens, vno minor est Ioue, diues, liber, honoratus, pulcher, rex deniq; regum.* Et vt ait Seneca in libro ad Galionem de vita beata. Altum quiddam est excelsum, & regale, inuictum: infatigabilem virtutem in templo inuenies, in foro, in curia, pro muris stantem, puluerulentam, coloratam, callosas habentem manus, huic sententiæ subscribit Silius, à quo virtus ita describitur:

*Frons birta, nec vnquam composita mutata coma,
Stans vultus ex ore:
Incessusq; viro propior latiq; pudoris.
Celsa humeros, niuea fulgebant flamme palla.*
Et ait Ouid.

Inuicta virtuti nulla est via.
Horatius verò virtutem sic diffinit.
Virtus est vitium fugere, & sapientia prima stulticia caruisse.

Lucilius satyræ conditor, virtutem his versibus enarrat:

*Virtus est homini scire id quod quæq; habeat res.
Virtus scire homini rectum vitæ quid sit honestum.
Quæ bona, quæ mala, itè quid inuile, turpe, inhonestum.
Virtus querenda rei finem scire modumq;
Virtus diuitijs precium persolvere posse.
Virtus id dare quod re ipsa debetur honori.
Hostem esse atq; inimicum hominū morumq; malorum.
Contra, defensore hominum morumq; bonorum:
Hos magnificare, his bene velle, his viuere amicum.
Commoda prætere patriam sibi prima putare:
Deinde parentum, tertia iam postremaq; nostra.*

Et vt ait Plautus in Amphitryone. *Virtus omnibus rebus anteit profecto: libertas, salus, vitæ res, parentes, patria, & prognati tutantur, seruatur: virtus omnia in se habet. Omnia ad sunt bona quem penes est virtus.* Seneca lib. Epistolarum 9. ad Lucilium: Virtus (inquit) est recta ratio. Et Augustinus, Virtutem artem esse bene viuendi. Vnde Horatius: *Vilius argentum, est auro, virtutibus aurum: Virtus est medium vitiorum, & vtrinq; redactum.* Cicero putat in Tusula. quæstionib. ad bene viuendum satis posse virtutem, cui stipulatur Silius. *Ipsa quidem virtus sibi met pulcherrima merces.*

Et

Et Claudianus decenter his versibus virtutem describit, cum ait.

*Ipsa quidem virtus pretium sibi solaq; late
Fortuna secura nitet, nec fascibus vllis
Erigitur, plausuue petit clarescere vulgi.
Nil opis externa cupiens, nil indiga laudis.
Diuitijs animosa suis immotaq; cunctis
Casibus, ex alta more alia despicit arce.*

Et ait Horatius:

Virtus repulsa nescia sordida, Intaminatis fulget honoribus. Hæc Beroaldus in sua declamatione de excellentia Philosophi, medici, & oratoris. & ibi an virtus sit summa felicitas de per se, & quomodo virtutes naturaliter appetuntur, & de multis alijs circa virtutem vide in Sophologio Sapientiae. c. 1. 2. 3. & 4.

Sexagesima quarta consideratio est. Virtutis vberimum alimentum est honor, teste Valerio, de Institutis antiquis lib. 2. & Aristot. 8. Ethic. & in auth. de monachis. §. ordinatione. collatio. 1. & vt ait Franciscus patritius lib. 3. de institutione reipublicæ titu. 6. virtus secum semper habet comitem honorem, veluti corpus vmbra, laudatque crescit. vide quæ supra dixi in 3. & 5. considerationibus. Et ipsa virtus est animi habitus naturæ modo ratione consentaneus, habens in se plures partes, vel est affectio constans conueniensq; laudabiles efficiens eos in quibus est, & ipsa per se sua sponte separata etiam vtilitate, laudabilis, & ex virtute gloriosus, efficitur: quoniam bonorum laborum gloriosus est fructus, vt habetur Sapientiae cap. 3.

Ex quibus satis constat virtutem esse præambulam ad honorem, laudem, & gloriam: & virtus est, quæ extollit hominem, & super astra mortales collocat. Seneca epistola sua 88. Imo homines dii dicuntur fieri propter virtutum excellentiam, Arist. 4. Ethic. Virtuti enim perfectæ non fiet condignus honor. Idem Arist. Ethic. 8. Honor est præmium virtutis, & præmia virtuosos danda sunt. l. 2. C. de statu & imagi.

Sexagesima quinta consideratio. Quod propter virtutem multi ex infimo loco ad regnum perueniunt, vt habemus de Saul, qui pascebat asinas. 1. Regum. 9. & Iosephus lib. 6. antiquitatum. c. 4. & David oues, vt ibi 16. c. Iosephus eod. lib. c. 9. & tamen iuuenes, ambo reges facti sunt propter virtutem.

Ortus Tullij Hostilij, vt Valerius ait lib. 3. tit. de his, qui infimo loco nati, clari euaserunt, nunquam nisi agreste tugurium habuit, cuius parentes penè incogniti sunt, illique diu pecoris pascendi cura fuit, postea verò Romanum Imperium rexit.

Ventidius Bassus adeo sordido natus est loco, vt victum ægrè sibi quæreret adolescens. demum tamen cum in Caij Cæsaris beneuolentiam inuotropeffisset, eius patrocinio, & fauore, factus est pri-

mus tribunus plebis, mox prætor, inde pontifex, & consul ad extremum: qui prius curandis mulis victum sibi quærerat, eò conscendit gloriæ, & autoritatis, vt primus subegerit Parthos, ac de his triumphauerit. cui eius gloriæ vique adeo inuidit populus Romanus, vt sequentes in eum versuculi vulgò iactati sint:

*Concurrite omnes, augures, aruspices,
Portentum inusitatum, constat esse recens.
Nam mulos qui fricabat, consul factus est.*
Author Gellius lib. 15. c. 4.

Quintius Cincinnatus cum agrum coleret, sudore deserto prætextatam accepit togam, & ab aratro conscendit ad dictaturam.

Tullius quoque Seruius, verna, & ancillæ filius, Romanis principatus est propter virtutes. Pariter Arthilius ab aratro vocatus, & Constantinus ex pauperissimo, postquam Helenam duxit in uxorem, ac Theodosius primo stabularius, Imperatores, ac vitæ merito facti claruerunt: quæ etiam Helena inter Britannos humili loco orta est. De Marco Porcio Catone refert Valerius loco supra allegato, qui apud Tusculanum vicum agresti tugurio natus, illius tanta fuit in vrbe dignitas, vt Senatorum ordinem auxerit, ipsam quoq; Senatus maiestatem suo splendore decorauit. Orofio referente nonnunquam Caium Mariū humi super crepidinem iacentem, à parentibus infimis penè sordidissimum ortum traxisse nouimus, tamen secundum Romæ triumphum egit.

Telephantes cum antea currus factitaret, tandem rex Lydorum factus est.

Agathocles è figulina patris officina ad regnum Siciliae peruenit. vnde apud Aufonium sic inducitur loquens, Rex ego qui sum Sicania, figulo sum genitore fatus.

Tamberlanus à tenera ætate Porcarius, Scytharum rex effectus fuit, refert P. Bergomensis, lib. 14. sui supplementi Chronicarum.

Lamiffio infans in Piscina repertus Lombardorum rex fuit.

Narfes eunuchus è Chartulario patritiam consecutus est dignitatem, & totius Italiæ principatum, vt refert Bergomensis, lib. 10.

Ptolemæus, filius Lagi, ex Gregorio Alexandri milite factus est rex Aegypti, refert Bergom. li. 7. Valentinianus Imperator, patrem habuit funestorquentem.

Mauritius Cappadox, è famulo, & excubitore imperium adeptus est post Tyberium secundum, refert idem Bergomensis, lib. 10.

Primiſlaus rex Boemorum ab ineunte ætate bulbucus erat, & armentarius.

Hyperbolus Chremydis filius, qui prius lucernas factitabat, Athenis tandem principatus est.

Darius, Hyftaspis filius Cyri primum extitit Phæretrophorus, & lictorio functus est munere, rex postea Persarum factus.

M

Macedo-

Macedonum rex Archelaus, natus est Symiche matre serua.

Mandro, fuit quispiam, qui ex nauiculario factus est Imperator. hinc adagium fuit: & Mandroni ficulna nauis.

Bonosus Imperator, filius fuit Pædagogi literarum, auctore Vopisco.

Gordius ab agricultura ad Imperium euectus

Lycastus & Parrhasius à Philonomia matre expositi, & à Tilipho pastore nutriti, Arcadia regno tandem præfuerunt.

Sadragessillus Dagoberti pædagogus è Iudi magistro dux Aquitania.

Cornelius Sylla, ex Nicopolis meretriculæ sinu assumptus, super Cymbricos Marij triumphos septemque consulatus Imperijs, dictaturisque affecit.

Ioannes Zymiscenus prius Iudi magistrum egerat, Imperiali tamen dignitate tandem functus est.

Rhemus & Romulus, ex lupa nutriti, & tamen urbis conditores fuerunt, & regnavit Rhemus. Bergomensis libr. 4. & hi omnes ex infimo loco, & ex paruis parentibus propter eorum virtutes ad regna peruenerunt: de quibus etiam fit mentio per Capollam in tractat. de Imperat. milit. eligend. versi. pro Imperatore. col. 12. ubi ponit inter ceteros de Pet. & Iacobo qui piscatores fuerunt, vt no. 10. An. in c. venerabili. de præbend. in nouella.

Cœlestinus v. ex Anachoreta factus est Põtifex max. refert Bergomensis, lib. 13.

Imo etiam plures fuerunt, qui licet bastardi essent, & illegitimi, propter eorum excellentes virtutes ad apicem Papatus deueniunt, vt fuerunt Felix, Romanus III. Gelasius ex patre episcopo, natione Afer. Agapitus natione Romanus, ex patre Gordiano presbytero, & Osius, Bonifacius, Agapitus, & alij de quibus habetur 56. dist. ferè per totum. & in c. Osius. ibidem.

Nicolaus v. natione Lunen. seu Genuë. patria, Sarzanen. humili natus loco, & professione medicus ad summum tandem pontificatum peruectus, refert idem Bergomensis, lib. 15.

Innocentius VIII. ab ineunte ætate coactus est ob paupertatē famulari. & inter Alphonfi Siciliae regis ministros victū sibi cõparare: mox tamen Sixto III. in pontificatu successit: & vt dicit Bergomen. li. 16. inter Cardinales erat etiam pauperior.

Pius II. ob parentum paupertatem peregrinari coactus est, & victum emendicare, prouectior factus successit Calisto III.

Sixtus I. pastore patre natus, post Alexandrum pontificem, ad summum pontificem conscendit. Bergomensis, lib. 8.

His annumerandi sunt Iulius Papa I. qui ex nauiculario patre, tandem cum tanta gloria effe-

ctus est summus Pontifex, quod non potest ultra dici.

Et etiam Adrianus huius nominis v. qui Caroli Austriaci archiducis Austriae, & Imperatoris pædagogus fuit, non ex nobili genere natus, vt per vniuersum orbem euolat fama, ob eius ingentissimas virtutes, à Cardinalibus incognitus, spiritu sancto inspirante in summum Pontificem electus est. Hic vir doctissimus, & probissimus reputatur: & vidi, & legi quodlibeta ab ea composita, quæ mihi videntur recto tramite, & recta via ordinata, & videtur ex suis dictis insequi veritatem, non discurrendo per mendicata suffragia, qui hoc anno Do. M. D. XXXIII. in mense Septembri, migravit in caelos.

Plures alij præter dignitates imperiales, regales, & pontificales ex sola eorum virtute ad alias dignitates euecti sunt, vt de Demosthene fabri filio, qui clarissimus euasit philosophus. vnde Sydonius: Fabio pgenitus, spretio cui patre polita eloquijs plus lingua fuit. Idem. Qui fabro genitore procreatus, oris maluit expolire linguam.

Aeopos tragædus cum hystrionicam artem exerceret, & tamen euasit ditissimus.

Gadareus sophista, q. prius more mendici peregrinabatur, Maximiani beneficio consulatum adeptus est.

Adrianus, & Marcus Antoninus principes, Arrianum historicum euekerunt ad consularem dignitatem.

Cyrus Panapolyra beneficio Theodosij imperatoris & Eudoxiæ vxoris eiusdem, præsul factus est.

T. Corrunanus è plebe factus est consul maximus.

C. Marius senior septies consul Arpinas fuit, obscura prognatus origine.

Terentius Varro sordido natus loco, tandem que stura & duabus ædilitatibus functus est.

Ioannes Campanus, qui infans pascendis ouibus tempus contriuerat, tandem beneficio Pij II. præsul factus est.

L. Tadius Ruffus natalium humilitate, consulum militari industria meritis est, auctore Plinio.

Euripides ex matre oleorum venditrice, euasit poëta clarissimus.

Plures alij adepti fuerunt maximas laudes & glorias ob eorum virtutes, quos cum aliquibus ex supradictis enumerat Textor Niuernensis in sua officina, in cap. qui ex humili fortuna clari & diuites euaserunt. Alios verò enumerat G. Benedicti in sua repet. cap. Raynur. in versi. condidit primo num. 38. extra de testament. quod cum talia ex virtute consequantur, est vndiq; appetenda, & amplexanda: & illa quæ in radice rationis non in folijs verborum consistit. i. qu. i. ca. marchio. & c. Bassilides. quoniam, vt dixi supra, illius laus in actione consistit, & meritò: quoniam ex ea sperandum est

est præmium. l. vt virtutum. C. de status & imaginibus. cle. cupientes, de poenis. glo. in c. ecclesiasticis. 12. quest. 2. Nec carere debet effectu. c. vlt. de cleric. ex com. ministran.

Illam verò diffinitionem virtutis cum diuisione, acquisitione, duratione, connexione, & operatione ponit amplissimè Ant. Floren. in sua summ. par. 4. ti. 1. per totum. & quædam per Dominicum Nanum in polyanteo. in verb. victus. Et de commendatione virtutis dicit Lactantius, quod nos facit immortales, & pares dijs. vt amplè declarat Bonus de Curtili in suo tract. nobilitatis. in secunda part. nu. 47. dicam latius in discursu materia: in pluribus & diuersis locis. Imo ex multis comprobatur P. Beroaldus in opere de Felicitate, quod virtus est effectrix vitæ beatæ: quoniam (vt ait) seuerissimique philosophorum summum bonum in honesto, hoc est, in ipsa virtute posuerunt: existimantes solum sapientem esse omnia. vt supra dixi in 63. consideratione.

Septuagesima sexta consid. Cùm ergo ex virtute deueniatur ad dignitates, faciatque hominem gloria decorari. l. nullus. C. de decurionib. li. 10. & Lucas de Pen. in l. obsistere. C. de anno. & tribut. lib. 10. sitq; materia huius tractatus principalis circa ordinem dignitatū intendens: videndum est quid sit dignitas, vnde dicatur, quot sunt dignitates, quibus sunt conferendæ, quæ sunt priuilegia dignitatis.

Primo enim dignitas secundū Tullium secundo rhetoric. est autoritas alicuius honesta, cultu & verecundia, & honore digna. ita dicit Lucas de Pen. in l. obsistere. C. de anno. & tribut. lib. 10. & in l. murileguli. C. de murilegulis. lib. 11. Vel dicetiam, quod dignitas est quicquid à principe iniungitur, prout colligitur ex l. nemo perfectus. C. de dignita.

Hinc dicitur, quod cocus principis habet dignitatem. Romanus sing. suo 690. licet aliàs sit officium, tex. est iuncta gl. in l. legatis. in glo. 1. ff. de leg. 3. siue artificium si sit cocus optimus. l. si quid venditor. §. venditor qui optimum. ff. de edil. edict. bene facit quæ dicit Ang. in §. si. in. 1. col. instit. de excep. per text. in l. 1. C. de mandatis principum. & in l. laudabile. C. de aduocatis diuerso. iud. quod secretarij principis habet dignitatem, sequitur Fel. in c. fraternitatis. col. 2. de hæreticis. sic etiam licet medici simpliciter per se non habeant dignitatem (cùm obstetricibus æquiparentur) tamen si sit medicus principis, habet dignitatem. Bartol. in l. omnes. la. 3. C. de decurio. lib. 10. Imo omnes famulantes principi, vt notatur in leg. vnica. C. de comiti. & archidia. lib. 12. eod. quia tales habent aliquod onus eis iniunctum à principe. ita videtur sequire Bonus de Curtili in suo tracta. nobilitatis in 3. part. numer. 54. vsque ad numerum 158. & ibi videtur insistere, an habens officium dicatur habere dignitatem, in quo multum ponderat consue-

tudinem, vel statutum. dicam infra in 8. part. in 19. consid. ideo non aliter nunc insisto.

Et ista dictio dignitas quandoq; ponitur pro familia. 3. C. de remilitari. lib. 11. Quandoq; pro conditione. l. nepos autem. in fi. ff. de verb. sign. interdum pro potestate. l. 1. ff. de offic. quaestoris. quoniam qui potestatem gerit, eam dignè gerere debet, ipsaque dignus esse. Imo etiam potestas potest sine administratione esse, & hæc vocatur dignitas honoraria. l. fin. C. de dignit. l. fina. vt dignitatum ordo seruetur. lib. 12. Imo etiam quandoque ponitur pro publico honore. l. generali. C. de decur. lib. 10. & l. fi. C. qui milit. non possunt. lib. 12. l. pe. §. si. ff. qui mili. non possunt. Aliquando pro bona opinione vel statu. l. si quid. ff. de vsufr. & l. 4. ff. de ventre in possessio. mittendo. glo. in l. maiorem. in verb. dignitatis. ff. de pac. Quandoque sumitur pro ordine Ecclesiastico, qui dicitur dignitas siue honor. i. q. 1. c. reperimur. in fi. Quandoque pro ordine. 4. dist. c. deniq; Quandoq; pro officio quod habet dignitatem annexam, vt in titulo, de præb. & digni. & in c. de multa. co. tit. & ita loquitur glo. in l. 1. ff. ad l. Iuliam de ambitu. quæ dicit officia sibi numerata esse dignitates. Quandoque etiam sumitur pro potentia natura tributa cuiilibet, quia cùm homo sit dignior omni creatura. l. iustissimè. ff. de edil. edict. dicam infra in 1. consideratione tertia: partis. Quandoque sumitur pro singulari potestate, quia seculares potestates dicuntur. 23. q. 3. c. administratores. & in l. 1. in princ. ff. de officio quaestoris.

Vnde omnis, qui præest cognitioni villæ, vel castelli, dicitur habere dignitatem, argumento notatorum extra, de præb. c. cum olim. in nouella. & Bal. in c. 1. in titu. quis dicatur dux, Marchio, comes. Imo etiam habens milites sub se dicitur habere dignitatem, arg. cap. ius naturale. 51. distin. & leg. magisteria. & quod ibi notatur. C. de iurisd. om. iud. Quandoque etiam sumitur pro quadam præeminentia, prout notat Archid. in c. 1. de consue. lib. 6. vnde Oldradus consi. 163. dicit, quod dignitas est quadam præeminentia cum administratione. Quandoque etiam accipitur pro quadam qualitate quæ facit personam differre à plebeis, & ista est nobilitas, de qua dicam infra in octaua parte amplissimè. Et magis digni maioribus præmijs sunt extollèdi. c. dicat. 23. q. 5. notatur in c. de multa. in fi. de præb. c. statuimus. de maio. & obediens. & hoc siue in militibus coelestis militiae siue armatae, vt notat Petrus de Ancha, in c. v. nico. per illum text. de reliquijs & venerat. sanctorum, in 6.

Alio modo consideratur prout constat in nomine sui generis, nec habet nomen speciale, vt est decurio. l. spurij. in prin. ff. de decurio. & esse militem & presbyterum & similes. le. ne quis. C. vt nemo priuatus.

Alio etiam modo vt sunt dignitates quæ nomen

men habent speciale, & per suos gradus nominantur, ut sunt superillustres, illustres, spectabiles, clarissimi, & infimi, de quibus Lucas de Penna, in rubrica de dignitatibus, ponit versus sequentes.

*Illustris primus, medius spectabilis, imus
(Vt lex testatur) clarissimus esse probatur.
Et super illustri praeponitur omnibus istis.*

Et etiam istas quinque dignitates ponit Io. de Platea, in l. fi. C. de decurio. lib. 10. vbi ponit 12. dignitates: videlicet superillustres, ut sunt Imperator, Papa, & quilibet rex in suo regno non recognoscens superiorem, ut est Rex noster, qui dicitur Imperator. Patritius, qui apud nos dicitur Cancellarius, & Consul, loco cuius sunt duodecim pares Franciae. Illustres, ut sunt praefectus praetorio qui dicitur praesidens. Senator, qui dicitur consiliarius, & inter istos multi alij enumerantur. Praefectus vrbis, loco cuius est hodie praepositus Parisien. Comes donarionum quae sunt in curia principis. Praefectus praetorio militaris annonae. Proconsul. Comes rerum priuatarum, qui apud nos est magister domus, & Comites prouincias gerentes, qui hodie apud nos sunt gubernatores prouinciarum, de quibus infra dicitur suis locis. Et sunt etiam quaestores sacri palatii, qui dicuntur generalis seu thesaurarij.

Spectabiles sunt proximi sacrorum scriniorum, praesides prouinciarum, aduocati fiscales, principes agentium in rebus. Quandoque etiam dicuntur clarissimi.

Clarissimi etiam sunt rectores ciuitatum, seu defensores qui habent merum & mixtum imperium: ut sunt Potestates Italicę, & alij Potestates apud nos, qui habent merum imperium, ut sunt in pluribus locis.

Infimi vero sunt Iudices pedanei, magistratus Municipales, cognoscentes vsque ad certam summam, aut certam rem: & isti infimi licet non habeant merum imperium, tamen possunt causas delegare, & vicarios seu locum tenentes constituere. no. gl. fi. in l. fi. C. de sent. expericulo recit. Quod facit contra scabinos nostrae ciuitatis Heduen. qui dicunt quod Virgobretus noster, hoc est maior, non potest committere vicarium in sui absentia: imo antiquior eorum debet iurisdictionem exercere. De suprascriptis omnibus dignitatibus suo loco dicemus: & de istis quinque gradibus, vide amplissime infra in 7. par. in princ.

Aliquando etiam sumitur dignitas pro quodam gradu dignitatis a principe vel superiore collata, ut est dignitas ducatus, marchionatus, comitatus & similes: de quibus per totum tit. C. de dig. vsque ad tit. de re mili. lib. 12. Et de his quomodo assumantur videatur per Lucam de Pen. loco supra alle. & Capolla in tra. de imperat. militum eligen. in ver. dignitatis. vbi allegat plura alia loca quae videre poteris.

Sexagesima septima consid. Lucas de Penna in d. rub. C. de dignit. libr. 12. dicit, quod ad digni-

tates assumendi sunt viri nobiles, prudentes, fideles, optime sibi conscij pro mentis integritate, qui pro sua fide ac industria nec fallant, nec fallantur, tam moribus optimis praediti, quam scientia peritiamque rerum habentes. Et ibi ponit, quod ad dignitates minus idonei non sunt assumendi, quae vide quia est extra propositum, ideo non infisto.

Sexagesima octaua consid. Dignitas habet multa priuilegia quae ponit Capolla in tra. de Imperatore eligendo. in verbo dignitas. vbi ponit triginta priuilegia, & duo alia ponit Lucas de Penna in l. obliuere. C. de annonis & tributis, libr. 10. Vnum videlicet, quod facit hominem gloria decorari. l. nullus. C. de decurio. libr. 10. Latitiam gaudiumque in eo generat. l. 3. §. his addimus. C. de silentia. lib. 12. Tertio, ultra per eum ibi posita dignitas superueniens operatur, quod excusare facit quem ab eo, quod prius promiserat, secundum Bal. in l. quisquis. in fi. C. de epif. & cler. Hinc per hoc Bonus de Curtili in suo tra. nobilitatis, in 3. part. nu. 23. dicit, quod homo mansuetor, qui tenetur ad corueas, si potest efficiatur doctor, aut conferatur aliam dignitatem, liberatur, & est immunitus ab illis corueis, per text. que ad hoc ponderat in l. interdum. ff. de operis liber. & dicit Fel. in c. quoniam abbas. in 5. col. versu. quare hic abbas. de offic. deleg. quod dignitas mutat conditionem personae faciunt quae dicit Bal. in l. quisquis. in fi. C. de epif. & cler. quae intellige non diminuendo, sed pullulando, & augmentando, quoniam, ut ait G. de Montferato in tra. de successione regum. in prin. nu. 5. honor, & dignitas personae superueniens, eiusdem personae qualitatem non mutat neque extinguit, sed potius illam pullulat, & augmentat. l. falsa demonstratio. §. sed si cui ibi. Nam honor eius auctus est, non conditio mutata. ff. de condi. & demon. & in l. pe. ff. de senatorib. & ex dignitate quae efficitur homo nouus, & immutatur ei cor aliud, ut in Reg. 10. c. vbi dicitur: Num & Saul inter Prophetas? facit quae dicit D. meus las. in l. non solum. §. morte. in 27. col. ff. de no. oper. nuc. vbi dicit, quod verecundia excusatur ac si quis esset obligatus. Faciunt etiam quae dicit Barb. in cons. 60. in 1. col. & seq. in 1. vol. & idem D. meus las. in §. quadrum in 10. col. in situ. de act. & Fely. in c. cum omnis in 7. col. extra, de consti.

Et his diebus mihi euenit casus de quodam notario regio, quae terras suas, & haereditaria in loco mansuetor habebat, & per homines loci illas cultuari, & laborare faciebat: dominus volebat eum cogere ad faciendum corueas. Dixi, attenda eius qualitate, cum illi fuisset verecundus & inhonestus, tales corueas facere, quod non tenebatur ad illas, & quod erat immunitus, imo solum tenentur ad tales corueas qui sciunt illas facere ex natura sui officij, & secundum naturam illorum, & adhuc pendet processus.

Sexagesima nona consid. Quod dignitate acquirendo & regendo consequimur laborē, studiū, curam, miseriam, vigilias, & calamitatē secundum

Lucam

Lucam de Penna in l. i. C. de vetera. lib. 12. vnde Gre. in registro. li. 4. c. 68. Quomodo autem susceptio pastoralis onere habere serenitatem cogitationum possitis, cum scriptum sit: Ecce gigantes gemunt sub aquis, quod satis ibi per Lucam exponitur, vbi etiam dicit, quod dignitas habet onera annexa. l. i. nec castrense. ff. de collat. bonorum. l. continent. ff. quod metus causa. facit 40. distin. c. ante. & sicut patrimonium non sine labore consequimur, sic nec beneficia ecclesiastica, nec honorum insignia, nec stipendia. Luc. in l. i. C. de metallarijs. lib. 11.

Septuagesima consid. Maiestas est, virtutis, & probitatis quaedam excellentia, sine magistratu, sine imperio, sine fortunae adminiculo, honoratum reddens hominem. Et sic maiestas est honor longus, id est diuturnus etiam post mortem, aeternus sine honore, id est, magistratu publico, ut dicit & refert G. Bened. in sua repe. c. Rayn. in ver. testamentum. primo nu. 45. de testamētis. sed tamen quicquid dicat cadit in principem, ut in processu. in prin. & in rege. ut in l. regina. C. vbi nemo priuatus. & in praetore, ut in l. pen. in fi. ff. de iust. & iur. & in quolibet iudice, ut in C. & ff. ad l. iul. maie. Et dicitur maiestas, id est, maior status. c. felicis. de penis. lib. 6. cl. i. co. ti. cui ibi notatis. c. 2. de stamona. c. pastor. de sen. & re iud. per Valer. li. 2. c. de maiestate. vel maior potestas. Luc. de Pen. in l. vlt. C. de delato. lib. 10. vbi ponit differentiam inter maiestatem & dignitatem. vel dicitur maiestas auctoritas sacra quae in terris post supernum honorem secundo loco posita habetur, ut in §. arripit. ibi, quae merito post supernum honorem secundo loco posita sunt, in auth. ut omnes obediant iudicibus prouinciarum, colla. 5. Et in sacra maiestate solum beneplacitum pro ratione est, dummodo honor inde non afferatur rationi naturali: quia tunc tale beneplacitum iniuriæ & illegitimum esset, ut in l. Marcel. in fi. ff. de reg. in. In publica vero auctoritate disciplina adhibetur, hoc est, doctrina populi cum increpatione: quae quidem increpatione sacrae auctoritatis summa non congruit, cui etiam dedit deus leges esse subditas, ut ipse princeps sit animata lex scripturarum legum, ut in auth. de consilijs in fi. collatio. Qui autem publicam disciplinam agunt, multa prudentia primo imbuti esse debent, ut eorum prudentia auctoritas assequatur, prout lex dicit Platonem fuisse virum primo summae prudentiae, deinde summae auctoritatis, ut in l. 2. ff. de nundinis. Princeps autem qui maiestatem habet, primo auctoritate fulget, quia a deo secundus in terris habetur, allegato §. arripit. & secundo prudentia ipso pro eximio ornatu & illustri decore apparet.

An autem duces & barones habeant maiestatem, vide infra in 5. parte. in fin. in consideratione incipiente, Alij autem inferiores. quae est in ordine 56.

Septuagesima prima consideratio. Reuerentia est honor qui exhibetur cum pauore, ut dicit Archi. in c. 2. de offi. dele. in 6. & ibi Dominicus de S. Gemi. & est inter maiores & minores, ut not. Ioan. And. in c. non est sine culpa. & de regularibus. in 6. Et alicui exhibetur ratione dignitatis, vel potestatis. c. visis. 16. q. 2. ut dicit Tullius in Rheto. Reuerentia est virtus aliqua praelatione sublimatis debita honorificationis cultum exhibens. Sed veneratio est virtus, qua reuerentiam exhibemus maioribus, in corporis humiliatione, gestu, nutu, & verborum emissionem. Ita dicit Luc. de Pen. in l. 1. in 2. col. C. de collegatis. lib. 11. & de huiusmodi descriptionibus reuerentiae & venerationis, vide Ioan. de Terra rubea cum gloss. Iacobi Bonaudi in suo tra. de vinea ecclesiae, arti. 3. tertij tra. in verbo, honorificate. Dicit tamen S. Thom. 2. 2. quaest. 13. 1. distin. supra numerum primum, quod reuerentia non est honor: sed motuum honorantis, & finis aliorum. & ibid. quaestione 104. 2. distin. supra numerum quartum, dicit, quod reuerentia directe respicit personam excellentem: ideo secundum diuersas rationes excellentiae, diuersae sunt species eius, ut de pluribus ponam in hoc libro, secundum ordinem dignitatum, in quolibet suo statu & ordine. de hac reuerentia vide Polycratium libro 5. cap. 4.

Vel etiam dic, quod reuerentia est honor exhibitus, in testimonium virtutis. Et est timor initialis & castus, & potest capi in bono & in malo, sicut etiam confusio, id est, erubescencia, secundum Thomam super psal. 34. Et ideo cum nec daemones, nec damnati, nec irrationabiles, vllam habeant virtutem, eisdem nulla debetur reuerentia, nec honor, prout dicit sanctus Thom. in 3. par. d. 9. quaest. 2. hinc Boetius de philosophica consolatione, lib. 3. Non possumus ob honores reuerentia iudicare dignos, quos ipsis honoribus iudicamus indignos. Et ideo boni reuerendi sunt ne offendantur, ne fortasse per eos ille prouocetur ad iram, qui eorum corda semper inhabitat, ut dicit Greg. super Ezechielem. Inferiores enim suis potioribus debent reuerentiam exhibere. l. potioris. C. de offi. rectoris prouinciae. c. statuimus, extra de maiestate, & obedientia. Nec debet iunior ex hoc irasci, quod maior ei praefertur. 11 quaestio. 3. cap. qui resistit. vide Lucam de Penna in l. i. Cod. de consilijs. libro 12. dixi supra amplius in 20. consideratione incip. honor est illi.

Septuagesima secunda consid. Subditi praelatos reuereri debent, eis effectum dilectionis impendendo. 95. d. c. esto. 2. q. 3. c. habet ipsis obediendo. 93. distin. §. 1. & c. sequenti. & 2. q. 2. c. sacerdotes. eis communicando & subsequendo, 95. distin. c. non oportet. eorum officium temerarie non usurpando, eadem distinctione. c. presbyter.

M 3 byter.

byter. eorū statuta seruando. 7. q. 1. quia. & c. si quis extra de maiorita. & obediens. eos temerariē non arguendo, vel iudicando. 21. d. c. nolite. & eorum defectus non reuelando, sed potius contegendo. 97. distin. c. in scripturis. & dicitur in c. regnum. 23. q. 5. Ipsi autem principibus, & potestatibus fidem, & reuerentiam seruari oportet: quam qui non exhibuerit, apud deum prēmia inuenire non poterit. Sic etiam filius patris, & vxor marito tenentur reuerentiam prestare. 23. q. 5. ca. est ordo. ita dicit Lucas de Penna in d. l. c. de collegiatis. libr. 11. Imo etiam reuerentia debetur in vtili prelato, quādiu sustinetur. c. si fortassis. 16. q. 6. Nec dignitas regia, vel imperialis vituperanda est, si Rex aut Imperator tyrānicē sēuiat, vt est textus in c. neque. 24. q. 6. Imo etiam reuerentia debetur ab exemptis. Bal. in l. si. per illum text. vers. ibi. per hunc. C. de bonis libertorum, & dicam infra in 4. parte. & ibi etiam Bal. in vers. vlt. nota. dicit, quod reuerentia debetur naturali, nec potest reuerentia pacto remitti, prout dicit Bal. in l. libert. in 2. col. pone, ego promitto. C. de operis libertorum. Ita qui tenetur ad reuerentiam alicui, nō potest vocare talem in ius sine venia, vt dicit Specu. in tit. de actore in 11. colum. in fin. Sed nunquid edictum. quod nō credo indistinctē verum. Cum princeps doctrinā exhibeat iuris peritis ob finem meritum. l. quicquid. C. de aduocatis diuersorum iudiciorum. & tamen non est verum, quod eos non possit in ius vocare sine venia. Dic tamen, quod princeps hoc facit, non quod teneatur, sed tantum ex vrbannitate, & ob finem meritum, & propter honorem sciētiae, adeo quod nominatim opiniones eorum exprimit in scripto. vt in lege. si pure. ff. de fidei cō. libert. & hoc, studiorum labor, iuste meretur. l. i. C. de affect.

Septuagesima tertia confid. Reuerentia, quæ debetur a vassallo domino remitti potest, cum videatur deberi ratione contractus secundum Bal. in l. 1. in 52. q. ff. de rer. diu. & in c. si cautio. de fin. instru. Secus autē in reuerentia, quæ debetur ratione personæ, vt est illa quæ debetur a filio patri, ab vxore marito, a iudice doctore, vt dicit G. Benedic. in sua repe. c. Raynutius. in ver. duas habens filias. nu. 234. de testa. & idem de illa quæ debetur episcopo. de quo per. cano. in c. cum venerabilis. de test. & dicitur sum infra in 4. par. in 28. confid.

Septuagesima quarta confid. Reuerentia quæ debetur viuo, debetur & mortuo, vt dicit text. in l. apud Celsum. §. aduersus. ff. de exc. ibi: semper enim reuerentia ei adhibenda est tam viuo quam mortuo. & ibi, namq; conuenit tam viuo quam mortuo patrono a liberto honorem exhiberi, de quo honore exhibendo circa corpus mortuum seu reuerentia, infra dicam in 2. parte. in 5. confid. ratione, vbi amplē.

Septuagesima quinta confid. Pro reuerentia quæ quis facit alteri: datur ei prēmium, cū ei accedat

bona gratia, vt habetur Eccl. 32. Audi tacens, & pro reuerentia accedet tibi bona gratia. Laudabile namque discretumque est reuerentiam & honorem exhibere prioribus. dicitur in c. sicut inquit. in prin. 2. q. 7. facit text. in c. ex ore. in fi. de priuilegijs. etiam si inutiles sint, dummodo tolerantur. dixi antea & videatis conciuem & contemporaneum nostrū Io. de Montholono in suo promptuario iuris. in vers. reuerentia.

Aduerte ad id quod dicit Luc. de Pēna in d. l. 1. C. de collegiatis. an faciendo reuerentiā, vt prepositi cū quo de prepositura litigatur, iuri suo propterea renunciare videatur. videantur notata in c. ex ore. extra de his, quæ fiunt a maiori parte. c. vbi videtur dicendum quod sic.

Septuagesima sexta confid. Excellentia propriæ scedit in principē, vt notatur in c. 1. de probat. vbi imperator scribit regi Angliæ, & vtitur his verbis: Tua excellentia. Tamē etiam præfectus vrbis dicitur excellentissimus, vt in l. tam dementis. C. de episc. audi. & etiā quæstor dicitur excellentissimus, vt in l. si quando. C. de appel. Ex quo non indistinctē excellentia cadit in principē: & ratione excellentiæ quis præfertur qui aliā non præferretur, vt dicit glossa in l. 1. C. de ano. ciui. lib. 11. vbi dicit, quod si scholaris sit excellens, debet præcedere doctore. d. meus las. in l. cum quid. in 1. lec. in 4. col. ff. si. cer. pet. Et etiam minor excellens debet præcedere seniori, vt plenē habetur per G. Benedic. in sua repe. c. Raynutius. in ver. Adiecte impuberi. nu. 2. de testa. Et alia quæ fiunt ratione excellentiæ personæ, ponit Spec. in ti. de arbit. §. 2. vers. 1. & Alex. in d. l. cum quid. & dicam infra in 10. parte in 30. consideratione. vbi ponam, quod iunior doctor excellens, præfertur antiquiori indocto.

Septuagesima septima confid. est. Quod vt cognoscatur, quis honor, quæ laus, quæ gloria dignitatem habentibus sint deferendæ, & quomodo inter illos sit seruandus ordo, & quomodo vnusquisque agnoscere debet ordinem suum, & quod dignum sit eo ordine quem suscipit, intelligere. & ita actus suos, sermonem, incessum, habitum, moderare. Ideo videndum est quid sit ordo. Vnde vt ait Aug. de ciuita. Dei li. 29. Ordo est parium dispariumque rerum, sua cuique loca tribuens dispositio. & dicitur ab ordine: & ordino ab ore dicitur, quod idem est quod dispo, quasi ore pronuntio, quis cuique locus esse debeat. A quo ordo, dispositio gradus, & ordinarium, in quo ordo seruatur, & maximē ordo in dignitatibus, est seruandus. l. si. C. de primicer. & secundicer. & toto ti. vt dignit. ordo seruatur. C. l. 12. & bonum consistit in ordine. sc. v. d. Aug. in li. de natura boni. & ordo dicitur perfectio. 7. q. 1. c. nihil. Nullius quippe vniuersitatis administratio gereretur, neque subsistere posset, nisi eam magnus ordo differētiæ seruaret. c. ad hoc. 89. d. vbi habetur quod ecclesiæ militantis & triumphantis duplex est ordo, & sicut in ecclesia

ecclesia triumphantis sunt nouem ordines designati per nouem lapides. de poeni. d. 1. c. principium ita in ecclesia militanti, quos habes. c. clero. 21. d. c. cum in ecclesia nihil debeat esse inordinatum 61. d. c. miramur. Et ideo quanto aliquid ordinarium est, tanto id melius, & perfectius. l. 2. §. 1. ff. ad Velleia. Ita dicit Lucas de Pen. in rub. C. vt dignitatis ordo seruatur. li. 12. Et proprie ordo dicitur, cum diuersarum rerum vel personarum, vnaqueque proprium locum tenet. Arch. in c. decernimus in prin. 10. q. 1. graduum enim & ordinum distributio vnitatem in ecclesia conseruat. d. c. ad hoc. vbi glo. & Arch. 89. dist. super c. licet. 45. dist. quod amplissimē & eliganti stylo declarat Iodocus Clid. in suo Antiluthero. c. 2. & 3. in 3. lib. Ratio autem ordinis obseruandi inter personas, ponitur in c. fin. in princ. 89. dist. vbi dicitur. Ad hoc, dispensationis prouiso, gradus diuersos, & ordines constituit esse distinctos, vt dum reuerentiam minores potioribus exhiberent, & potiores minoribus dilectionem impenderent, vera concordia fieret, & ex diuersitate contentio, & reuēti officiorum gereretur administratio singulorum. Neque enim vniuersitas alia poterat ratione subsistere, nisi huiusmodi eam magnus ordo differētiæ seruaret. & ibi glossa. allegat Apost. dicentem. Dum mundus iste durabit, homines præstant hominibus, demones demonibus, angeli angelis. Cum enim Deus erit omnia in omnibus cessabit omnis prælatio, non tamen ordo vel maioritas. Aliquis enim maior erit alio, quoniam in domo patris mei multa mansiones sunt. c. in domo. de poeniten. d. 4.

In omnibus enim actibus & virtutibus, est ordo, & vtitur secundum ordinem, secundum Arist. 3. Ethicorum. Et ideo, vbi sunt plura ordinata in vnum, oportet esse aliquod vniuersale regimen, supra particularia regimina, & ad hoc est facta prælatio inter ministros, vt not. glo. & Doct. in c. legimus 93. dist. Et etiam dicit Tull. lib. 1. officiorum, quod ordo proprie est compositio rerum in aptis, & commodatis: prout etiam dicit Luc. de Pen. in l. his quidem. C. qui milit. non pos. in 2. col. lib. 12. Potest autem ordo multipliciter considerari, vt infra dicam. Nam vt habetur in c. conuenit. de consecr. distinct. 5. Conuenit ordinem æqualiter ab omnibus custodiri, nec debet turbari ordo officii. l. quisquis. in fin. & ibi glossa. fin. C. de postulan.

Et ordo est etiam vniuersiusque rei figura substantiæ, vt inquit Bald. in consi. schismatis, quod posuit post rub. si quis alteri, vel sibi. & testatur D. Ambr. quem recitat Bald. in proce. digestorum. in prin. & dixi satis amplē supra in proce. huius libri. Vdalricus Zasius in repe. l. 2. ff. de ori. iu. in §. post hunc maximæ autoritatis. in glossa. in equestris ordine. dicit, quod est discretio status hominum conditioni accommodatus. Et Origen. in Leuit.

c. 4. ordines duodecim rationalis creaturæ esse, ex 12. tribub. collegit. de quibus infra dicam in sequenti parte.

Ordo etiam rem decorat l. numerarios. & ibi Luc. de Pen. C. de apparitoribus. magistrorum militum. lib. 12.

Septuagesima octaua confid. Duplex est ordo, temporis scilicet & qualitatis. De ordine temporis habetur in l. 1. C. consulibus. li. 12. & de præpositis sacri cubiculi. l. 1. C. eo. lib. & de proximis sacrorum scriuitorum. l. vnicuique. & de tyronibus. l. si. C. eo. lib. de quo infra in pluribus locis dicam, & maxime in vlt. par. De ordine qualitatis seu maioritatis, de quo est nunc quæstio in partibus sequentibus. quasi in omnibus, & de quo habetur in rubro & nigro, vt dignitatum ordo seruatur. C. lib. 12. & hic ordo potior est primo: quia, vbi habet locum ordo qualitatis, de ordine temporis non curatur, vt in l. 1. de consulibus in fin. & C. qui accus. possunt. l. 1. in fin. Vnde immutatio operis præfertur origini carnis. 22. q. 2. §. item opponitur quod Iacob. ita dicit Luc. de Pen. in rub. C. vt dig. ordo seruatur. Et ideo dicit Iacob. Rebuffi. in d. l. 1. C. de consulibus. lib. 12. quod ordo temporis seruatur tantum inter existentes in dignitate æquali: sed vbi sunt inæquales dignitates, non seruatur ordo temporis: sed ille est prior alijs, qui meruit maiorem dignitatem, vt ibi amplē per eum.

Septuagesima nona confid. ratio, quod adhuc alio respectu, triplex ordo.

Primus est, vnius rei ad se ipsam in esse producendam, vt in sententia, ad quam rectē faciendam, seruandus est ordo iudicij præced. prolatam, C. de sent. & interl. om. iu.

Secundus ordo est temporis, vt quia vna res est prior tempore, quam alia, tunc in honoribus ordinandis non præfertur prior, sed potior, l. honores. ff. de decurio. l. ad subeunda. C. de decu. lib. 10. Sed in iam ordinatis inuicem præferendis, seruatur ordo, tam temporis, quam qualitatis, vt dixi in præce. confid. dicam infra in vlt. par.

Tertius est ordo, qui non attenditur, quando constat de mente contraria. l. nec enim. ff. de solutione. quoniam quandoque verba transposita & vt plurimum, idem significant, l. 1. C. qui accus. non possunt. l. quidam. ff. de pecul. lega. l. præposteri. C. de testa. vbi do. meus Iason. l. cum pater. §. si fidei me. ff. de leg. 2. & hoc quia sensum & non verba spectamus. l. 3. §. cum domino. ff. de adi. leg. & declaratur quandoque mens ex conceptione sermonis, & personarum affectione, vt vult glossa. in d. l. cum pater §. à te rogo. ff. de lega. 2. Si autem non potest constare de mente, non recedimus ab ordine scripturæ. l. 1. §. is qui nauem. ver. in re igitur dubia. ff. de exercitoria. & ita dicit Ioan. de Platea in l. 2. C. vt dignitarum ordo seruatur. & dicam plura infra de hoc brocardico, An ordo scripturæ attendatur, videatur Fel. in rub. de maioritate & obe.

PRIMA PARS

obe. & in c. cum dilecta. de rescri. vbi ponit quinque limitationes. & do. meus Iason in l. 2. §. prius. ff. de vulg. & pup. Benedictus in sua repetitione c. Raynutius. in verbo, testamentum. 2. nu. 3. de testamen. dicit, quod procedere contingit trib. modis scilicet tempore, ordine naturæ, & iuris fictione, seu ingenio intellectus. vide ibi.

Octuagesima consideratio. Quia, licet ordo in dignitatibus sit seruandus, quod etiam in alijs est seruandus. Primò, in subeundis muneribus. l. si quemadmodum ciuilia mune. inducuntur. lib. 10. C. & l. 1. C. de muneribus. patrimon. eod. lib.

Secundò, in debitoribus fisci conueniendis. l. quoniam Augerio. C. de conuenien. fisci debito. lib. 10. quo quis ordine conueniatur, per totum.

Terrio, in liberalibus. l. generaliter. §. si quis alienum. verfi. si quis ergo. ff. de fideicommissis. libertatibus.

Quartò, in pignoribus. l. 2. C. qui potio. in pig. hab.

Quintò, in petitionibus à diuersis in iudicio propositis. l. qui prior. ff. de iudi.

Sextò, in executione rei iudicatæ. l. ordo. C. de exe. rei iudi. & l. à diuo Pio. §. in venditione. ff. de rei iud. Qui si non seruetur, actus est nullus. Fel. in c. cum dilecta in 6. col. extra de rescri. lo. de Imo. in d. §. in venditione. & maximè quando executio fit ab executore, vt dicit Alexan. in consi. 5. in 3. col. in 2. vol.

Septimò, in petitionibus ab eodem propositis. l. ordinarij. C. de rei vindicatione.

Octauò, in testamentis. l. qui soluendo. 2. ff. de her. insti. l. 2. §. prius. ff. de vulg. & pup. subfi. Ista ponit Ioan. de Platea in l. 2. C. vt dignitatum ordo seruetur. lib. 12.

Nonò, in visitatione fienda per episcopum, vel alium habentem ius visitandi. c. 1. de censibus. in 6.

Decimò, in electionibus. fiendis. c. quia propter. & ibi notatur, extra de electionibus. ita quod non debet fieri præposteratio requisitorum ad electio-

nem, vt notant Io. And. & Panor. in d. c. quia propter in 5. & 6. col.

Vndecimò, in confirmatione electionis: quoniam prius debet fieri inquisitio de processu electionis, de meritis, & dignitate vel in dignitate ipsius electi, per ipsum confirmatorem, quam electus confirmetur, aliàs confirmatio nõ teneret. c. pronida. & c. si. de electionibus. in 6. & ibi Dominicus, & Philippus Francus, & amplè de his duob. per. Pe. de Braxio in suo directorio electionis, 3. parte c. 38. vbi multa de materia ordinis, & ibi ponit triplicem esse ordinem. de quibus dixi in præced. consi.

Duodecimò, in euangelijs, vbi primo in ordine ponuntur euang. Matthæi, quia primus scripsit Euangelium in Iudæa, vt habetur in argumento in euangelium secundum Matthæum, & ibi Nicolaus de Lyra.

Decimotertio, Etiam Deus præcipit nomina filiorum Israel scribi in veste Aaron, iuxta ordinem natiuitatis eorum. Exod. 28. & habetur per Lucam de Pen. in l. 3. in prin. C. de tyronibus. lib. 12.

Decimoquartò, in oneribus. ordo est seruandus, l. ordine. ff. de leg. 3. l. 3. §. præfens. ff. de muneribus. & honoribus. gloss. in l. vni. C. de potioribus. ad munera nominandis, lib. 10.

Decimoquintò, ordo seruandus est eorum que lege ponuntur, vt l. si. C. de officio præfecti vrbis secundum gl. 1. in l. 2. ff. de adop. & sic vbi legalis paternitas cõtrahitur, primò interrogatur pater quàm filius, d. l. 2. vbi, quia is qui adoptat rogarur, id est interrogatur. ff. de adopti. per quem text. d. gl. 1. infert, quod sponsus primo debet interrogari in matrimonio contrahendo, quàm sponsa, & ad illud propositum, illam gloss. singularizauit ibi Bald.

Decimosexto, in iudicijs, vt in l. prolatam. C. de sent. & interloc. om. iud. & C. de ordine iudiciorum: & de ordine cognitionum. & in his si ordo non seruetur, an actus sit nullus. Alb. de Ros. in l. 1. in 5. col. de nouo cod. comp.

Prima partis Catalogi Gloria Mundi finis.

SECUN-

49

SECUNDA CATALOGI GLORIAE MVNDI PARS,

A Barthol. à Chaffaneo humanorum Iurium Doc. Patrono Heduum
fiscali, editi: dignitates, laudes, & excellentias hominis, præ-
cipuè mulierum, complectens:

Diuisa in vnā & quadraginta Considerationes.

In primis, pro clariori subsequen-
tium intellectu, duas primas præmitto Considerationes,
tanquam ferè vniuersales ad huius operis materias.

SI ergo Prima: Omnium Entium quatuor sunt genera. Primum est earum rerum, quæ habent esse tantum, & charum multiformis est differentia. Nam & si in hoc vno conueniant, quod habent esse, recipiunt tamè hoc esse: ista quidem clarius, ista verò obscurius. Inter elementa enim aqua dignior est terra, & ignis supra aquam & aerem multò præclarior. Dixi inferius in vlt. par. in 12. conside. Iste gradus complectitur cuncta, quæ generantur in visceribus terræ, vt sunt mineralia, & metalla omnia, argentum viuum, plumbum, ferrum, cuprum, stannum, argentum, & aurum. Quod autem istorum altero sit præstātius, etiam narraui in d. par. in 95. consid.

In hoc gradu est lasurium, quod aurum pretio superat: sulphur, saphetra, sal gemma, & cuncti lapides pretiosi, vt sunt carbunculus, hyacinthus, smaragdus, amethystus, topazius, corallus. Hi omnes magni sunt pretij, pulchritudinis, & virtutis. De quibus videre poteris aliquid in d. par. vlt. in 91. conside. In hoc præterea gradu sunt omnes cœli, omnia corpora cœlestia, omnes spheræ, sidera, & septena planetarum lumina. De quibus etiam in dicta finali parte. Artificialia quoque ad istum referuntur gradum. Quæ, & si inter se de nobilitate compugnent, vt in fra dicturus sum in 11. par. in hoc tamè cuncta conueniunt, quod esse tantum habent, & non viuere.

Secundus gradus est earum rerum, quæ habent esse, & viuere, cuiusmodi sunt omnes planetæ, arbores, & herbæ. Hic nempe vitam suam oculis nostris insinuât, dum videmus eas sursum, deorsum, ante & retro, ad dextram sinistramque moueri. Attrahunt & habent è terra suam, vnde se nutriunt, clementum, crescunt, augmentantur, & flores, frondes, fructus seminamque producant. Habent enim intra se virtutem quandam, qua facile ista perficiant. Sub isto gradu innumerabiles ponuntur arborum, & herbarum species: quarum inter se fructus, sapor, odores, virtutes, coloresque longissime separantur. Omnibus vna viuendi ratio, sed nobilitas dignitasque non vna, prout etiam in d. part. dicitur, in 88. 89. & 90. considerationibus.

Tertius gradus est eorum etiam quæ habent esse,

viuere, & sentire: & in hoc sunt cuncta animantia. Ad sensum enim visus requiritur & auditus, gustus, odoratus, & tactus. Ad istum gradum referuntur cuncta quæ mouentur in terris vel in aquis, vel quæ in liquido aere peruolitant. De his infra, in 78. 80. & 81. considerationibus dictæ vltimæ partis.

Quartus gradus est eorum quæ habent esse, viuere, sentire, & intelligere: & in hoc est homo, cui præter esse, viuere, & sentire, subest etiã intelligere, discernere, velle & nolle libere. Solo enim arbitrio ascendit homo supra cætera animantia: qui potest iudicare, ratiocinari, & susceptibilis fieri experientia, artis, scientia, atque doctrina. In hoc etiam sunt angeli & demones, boni & mali, cum demon etiam in bonam partem olim accipiebatur, & erat nomen demonis veteribus. honestum, vt ait Cælius lib. antiquarum lectionum primo c. 23. & c. sequenti. Vbi, & Platoniorum schola asserit, rationalis naturæ gradus esse tres, non dignitatis tantum maiestate inter punctos adiunctosque, sed etiã locorum inter capedine. Nam in mortalibus dijs summam attribuant sedem, hoc est cœlestem. Sed horum alios dicit, & esse intelligibiles, ab omni materia contubernio semotos, quorum parens princepsque, is sit, quem rerum conditor & opificemque veneramus, maiestatis amplitudine vitra mundana, sanctum, & humano sermone inenarrabile, sed ne mente quidem facile apprehensibile. Quisquis est, quantumcumque vnus est, verus, bonus, veritas vna, bona, bonitas vna, vera. Cæteri non tam dii, quam ministri. Visibiles Deos intelligunt cœlestia corpora, atque hic gradus vtiq; vnus, qui & primus. Immo verò tenet numisma præcellens diuinitatis. Eximium, homo, cuius eminentissimam naturam cœli trib. ferè comparè, contendunt. Medium vero inter hosce extremos gradum, à lunæ collimitio ad nos usque; expansum iam habent, quos à scientiæ magnitudine præsci demones vocarunt. Hos tanquam interpretes quosdam, & salutigerulos arbitrati sunt priores: qui concepta à nobis vota ad Deos deferret, & illinc ad nos diuina munera referretur. Hos Romani veteres medioximos nuncuparunt: quia insiti ex suis, ratione, ac loco, & potestate, dijs summis sint minores: hominum natura velut cõplacitum est antiquis: vtiq; maiores. Hęc Cælius. Et de isto tertio gradu, & primo dicam in 3. par. De se-

quando verò, q̄ est hominis, in hac parte discutitur. **S**ecunda & principalis cōsideratio huius secundæ partis, quæ est generalis ad omnes sequentes, & ex qua omnes dependent, est, Quod cū homo honorari naturaliter appetat. Spe. in ti. de citatio. §. 5. ver. porro si sunt plures delegati. & dixi supra. Ideo dic q̄ homo est animal honorandum. Hoc in naturā Dei transit, quia ipse sit Deus. Hoc demonum genus nouit, ut pote, qui cum iisdem ortum se esse cognoscat. Hoc humanæ naturæ patrem in seipso despicit, alterius partis diuinitate confusus. Et, ut ait Trimegistus: Miraculum est homo, ad similitudinem dei factus. Gen. 1. & 9. c. tex. in c. hæc imago. 33. q. 5. & in l. si quis metallum. C. de poen. In tantum, ut ipse pater architectus Deus omnipotens, omnium creaturarū creator, cunctis rebus creatis, vltimum, diuinum hominem creauit ad imaginem, & similitudinem suam: ut postquam ipse Deus hæc quam mundanam domum videmus, diuinitatis templū augustissimū, arcana legibus sapientiæ fabricauerat, super cœlestem regionem mentibus decorarat, æthereos globos, æternis animis vegetarat, excrementarias, & feculentas mundi partes, omnigena animalium turba, compierat: opere consummato, considerabat aliquid esse, qui tanti operis rationē perpenderet, pulchritudinē amaret, magnitudinem admiraretur. Inducendo vnum, quod à regibus & principibus nostri temporis vsurpatum videmus: ut cum magnificam, & nobilem ciuitatem cōdiderunt, iam vrbe absoluta, imaginē suam, omnibus visendam, in medio illius, spectandamq; constituunt. Sic fecisse videmus principem omnium Deum, qui tota mundi machina cōstructa, postremum omnium, hominem in medio illius statuit, ad imaginem & similitudinem suam, formatū. Res ergo & supra fidē mira, est homo. Cœlestis enim illi est origo, te stante Virg. & cōprobate Ouid. in suo li. Metamor.

*Prona q̄ cum spectent animalia cetera terram,
Os homini sublime dedit, calumq; videre
Iussit, & erectos ad sidera tollere vultus.*

De quo habetur in gl. in §. partus. inst. de rerum diui. & in l. iustissimè. ff. de ædil. edi. & in §. fi. Insti. de iure naturali gentium & ciuili. Vnde etiam Silius Italicus:

*Nonne vides hominum celsos ad sidera vultus
Sustulerit Deus, ac sublimia finxerit ora.*

*Cum pecudes volucrumq; genus formamq; ferarum,
Segnem, atq; obscenam partem strauisset in aluum.*

Huncq; gloria & honore coronauit dominus, & constituit eum super opera manuum suarum, ut habetur Psal. 8. Omnia sub pedibus eius subiecit, oues, boues, vniuersa insuper & pecora cāpi: Volucres cœli & pisces maris. Psal. 38. Et super vniuersas terre creaturas contulit ei dominij principatū, nobilitando etiā, & sublimando hominis dignitatem, ex ministris spirituum superiorum. text. in cle. si dominū. de reliquis & vener. sanct. Hinc etiā

Apostolus ad Heb. 2. dicit, q̄ Deus omnia submitendo homini nihil dimisit nō subiectū. Hinc dicit Pli. lib. 7. naturalis historia. c. 1. quod homo est animal cunctis imperās, & etiā ceteris animalibus excellēs. Arist. li. 2. de animalibus. Nobilissimumq; & altissimū animal est homo. eo. lib. de animalibus. 1. Et, ut dicit Lucius Apuleius de Deo Socratis. Prestantissimū animal est homo. Ita ab ipso Deo magnificatus. Iob. 7. ut paulominus angelis sit diminutus. Psal. 8. Hoc enim in naturā Dei transit, quia ipse sit Deus. Hoc demonū genus nouit, ut pote q̄ cum iisdem ortū se esse noscat: hoc humanæ naturæ partem in seipso despicit, alterius partis diuinitate confusus. O hominum quanta est natura temperata, felicius, ac dijs cognata diuinitate coniunctus, partem sui qua terrenus est, despicit. Cetera omnia, quibus se necessariū esse cœlestis dispositione cognoscit nexu secū charitatis astringit, sicque suspicit cœlum. Sic ergo feliciore loco medietatis est positus, ut quæ infra se sunt, diligit. Ipse autem à superioribus diligitur, elementis velocitate miscetur. Acumine mentis in profundo maris descendit. Omnia illi lucent, non cœlum videtur altissimum, quasi enim è proximo sagacitate animi inuenitur. Intentionem animi eius, caligo aeris non confundit. Non densitas eius operum impedit. Non aquæ altitudo profunda, aspectum eius obtundit. Omnia idem est, & vbiq; idem est. Hoc satis probat dictum Aristotelis in 3. lib. Politicorum dicentis. Animal hoc prouidū, sagax, ac tutū, memor, plenum rationis, & consilij, quem vocamus hominem, præclara quadam conditione generatum est. Non solū famulantur terrestria, imo & angeli hominis sunt, ut habetur Apoc. 19. Vbi Angelus nō fuit passus se adorari ab homine. Dixit enim homini, nequaquam, conseruus tuus sum & confratrū tuorū habentiu testimoniū Iesu. Et dicit gl. in l. cognitionū. ff. de varijs & extraor. cogn. q̄ angelica natura seruit homini. Omnium enim animantium dominus habens ad sui custodia angelos quasi satellites aut pædagogos posuit. Quoniam, ut dicit Albertus de Gadinio in tractatu maleficiorū. in ti. quomodo cognoscitur de maleficijs, quando crimen est notoriū. Virtus Angelica est hominis seruitio deputata. Cœli insuper, nisi Deū offendat hæres futurus: demonibus, hoc est angelis malis & apostatis imperat. Vnde Hermes Trimegistus dicit, hominem tantæ sublimitatis esse, ut Deos facendi habeat facultatem. Dij enim cœli & filij dei omnes, ait ppheta. Omnis enim creatura dicitur, cū, ut habetur Mar. 26. Euntes in vniuersum mundum, prædicare euangeliū omni creaturæ, Et omni creaturæ euangeliū prædicatur, cum homini prædicatur, ut dicit Greg. in homilia euāgelij Pentecostes. & in glossa ad Romanos ibi. Inuisibilia. Et hoc est etiā, quia, cum omni creatura participat, & omnes proprietates creaturarum in se admittit. Habet enim cū herbis & arboribus viuere, cum

brutis

brutis sentire & fructus percipere. De his duobus, Gandinus in loco hic ante allegato, allegat text. in l. qui vas. §. ex furtiuo. ff. de fur. & in l. in pecudum. ff. de vsur. Habet & tertio cum angelis intelligere, ex quo facta est anima rationalis, ut Deum intelligeret, intelligendo amaret, amando possideret & possidendo frueretur.

Omnium enim ceaturarū est dignissimus. Ita dicitur in summa confessionis, in ti. ex quibus causis infamia irrogatur. in prin. & in auth. de nuptijs. §. quia vero. & gl. in l. emp. ff. de euic. & facit. §. per editum in d. l. empt. & inst. de re. diui. Hominis etenim gratia omnes fructus rerum natura comparauit. §. partus. & d. l. in pecudum. Hinc Pli. 1. c. lib. 7. naturalis historia, quod causa hominis videtur cuncta alia genuisse natura. Hominem etenim dico tantæ excellentiæ & sublimitatis, quod quodammodo est finis omnium, teste Arist. 2. Ethic. & omnia continere dicitur, ut Deus, sed deuersimodè. Deus autem omnia in se continet vti principium, homo vero omnia continet, vti omnium medium: quo fit, ut in Deo sint omnia meliore nota, quam in se ipsis. In homine inferiora, nobiliori sunt conditione, superiora autem degenerent. Sunt ignis, aqua, aer, & terra, per verissimā proprietatem naturæ suæ in crasso hoc & terreno hominis corpore, quod nos videmus. Huic etenim nulla creata substantia seruire dedignatur: huic terra & cetera elementa, huic bruta præsto sunt, ut famulentur. Huic militat cœlum, salutem bonūque procurant angelicæ mentes, ut siquidem verum est, quod scribit Apost. esse omnes ad ministrarios spiritus missos, propter eos qui hæreditarij sunt destinati. De quo originaliter Paulus ad Heb. 6. transumptiue in clementi. si dominū. de reliq. & vener. sanctorum. Imo seipsum Deus pro homine exhibuit. Ad Heb. 5. Et transumptiue in d. cle. si dominum. Imo se tradidit contumeliosis afficiendum pro homine, ut ipsum à vinculis potestatis diabolicæ liberaret, ut est rex. in c. suggestum. 7. q. 1. Sic etenim huic mancipantur terrestria, fauent cœlestia, quia cœlestium, & terrestrium vinculum est, & nodus. Hanc hominis excellentiam amplissimè ponit Antoninus Flo. in sua hist. par. 1. lib. 1. c. 1. Vbi dicit hominem à Deo fuisse sublimatum honore, & excellentia, quo ad animam, in tribus, scilicet in magna gratia, in mira iustitia, & in eximia notitia: quo ad corpus, quantum ad immortalitatem, impassibilitatem, & loci amoenitatem, & quo ad honorem dominij, ut præfesset omnibus. Quæ omnia amplè declarat, quæ nō transporto, cum sint clara, & clarè posita. Vnde ergo meritò dicit Hermes Trimegistus, q̄ miraculum est homo, prout amplè recitat Picus Mirandula in sua elegati oratione in cœtu Romanorum per eum recitata, vbi dicit legisse in monumentis Arabum Abdalam Saracenum interrogatum fuisse, quid in hac mundana scena admi

randum spectaret: qui nihil homine admirabilius spectandum, respondit. Et dixi in tractatu meo, de maledictione creaturarum irrationabilium, in 2. par. in 3. in 4. fundamēto illius par. vbi alias dignitates, & excellentias hominis posui, quam composui in scholis me existente in studio Ticinen. Et vide etiam in sermone Discipuli 32. nouem dignitates hominis. Et ex prædictis possent vltra numerum 52. numerari. Et inter alia priuilegia hominis, inter cetera animalia, quod licet omne animal icturnum fulmine intereat, homo tamen non semper interit, imo percussus euadit sæpissimè. ut de Anchise apud Vir. legitur, ut recitat. G. Benedi. in sua rep. c. Raynuri. in verbo. Adiecte impuberi. in prin. de test. Vbi ponit, quod inter aues nunquam aquila percutitur fulmine, inter quadrupedia, vitulus, seu bos marinus, inter ramos laurus, & ibi tam in dictis quam in allegationibus plurimum, multa de laude & excellentia hominis comprehendendi possunt, quæ omitto, ne sim nimis prolixus: quæ prolixitas quandoq; & ut plurimum inducit desperationem & fastidium legentibus. Sed amplius vide de dignitate primi hominis, Ioan. Chrysof. qui librum vnum fecit, incipientem: Dignitas humana.

Aduertendum est etiam, quod in corpore humano sunt multa admiratione digna, quæ amplè ponuntur per Cælium lib. 1. suarum antiquarum lectionum. c. 12. & de omnibus quæ sunt in homine, tam in mente, intellectu, memoria, quam in corpore, ponit amplè idem Cælius lib. 2. per totum, vbi ponit rationem omnium membrorum: & inter omnia dicit esse quatuor principaliora, & digniora, videlicet cerebrum, cor, epar, & testiculos, de quibus eodem lib. c. 39. & infra in vlt. part. vbi quaritur, quod membrum humanum est dignius, & excellentius.

Tertia consid. Homo est dignior angelis propter assumptam à diuinitate humanitatem, propter quod homo magis attinet Christo, quam angelus, propter multa.

Primo, quia Deus nō solum fecit hominem de progenie sua, quia eū ad imaginem suam creauit sicut & angelū, sed insuper de progenie humana seipsum fecit, quando verbū caro factū est Io. 1. & in simbolo: Et homo factus est. Maxima quidē esset hominū cuiuslibet dignitas, & gloria atq; nobilitas, si Imperator, aut quilibet alius princeps supremus, de eius se faceret profapia & parētela. Multo autē maior nobis & gloria atq; nobilitas, q̄ Deus se de nostra fecit profapia, progenie, & cognatiōe.

Secundo, quia Angelus attinet Christo ex parte patris, qui est pater Christi per æternā generationem, ac angelorū & hominū, per temporale creationem: sed homo attinet Christo, etiam ex parte matris, quæ non est angelicæ naturæ, sed humanæ. Ad Heb. 2. Nusquam enim angelos apprehendit, sed semen Abrahæ. Et fratrem hominis se vo-

cat, vt habetur per Psalmistam: Narrabo nomen tuum fratrib. meis. Et ait Bernardus. Puto, quod iam me spernere non poterit, quod os ex ossibus meis, & caro ex carne mea.

Tertio, quia Deus contraxit parentelam cū angelo solūmodo dando, quando scilicet filiā suam, id est imaginem ei dedit, quam etiam homini dedit: sed cum homine contraxit parentelā, etiam recipiendo: quia sororem eius, scilicet animam rationalem, & matrē ipsius: videlicet et humanam naturam, sibi copulauit.

Quarto quia homines beatitudinē habent in visione humanitatis Christi, in quā desiderāt angeli, p̄spicere. i. Pe. i. & in contemplatione diuinitatis, q̄ angeli solū habent in cōtemplatione diuinitatis.

Quinto, quia humana natura est deificata, non autem angelica.

Sexto, quia ipsa humana natura, est super omnes choros angelorū exaltata, vt patet in humanitate Christi, & matris eius. Cum exaltata sit sancta dei genitrix super choros angelorum ad celestia regna: & etiā Christus, qui assumpsit in se humanitatem, sedet ad dexterā dei patris quod quō intelli-gatur, dicit August. in lib. de symbolo, & dicā infra.

Septimo, quia deus dedit potestatem homini Deum faciendi, & corpus suū consecrandi. Clem. si dominum, de reli. & vene. sanct. & tamen non dedit angelis, vt habetur per Io. de Turrecr. in c. quid sit. de consecr. dist. 2.

Octauo, quia angeli ad custodiam hominis sunt deputati, vt habetur per Psal. ps. 90. Angelis suis Deus mādauit de te. Et dixi hic ante in prima cōsi. Dicit tamen Io. de Turrecr. in loco hic ante allega. imo angelica natura seruit homini, vt dicit gl. in verb. dignitatis. in l. cognitionū. ff. de var. & extra. cogn. Quia angeli sunt maiores homine, natura, gratia, & officio: & quomodo vide Benedic. de Bultis in 2. par. sui Rosarij. in sermo. 10. in 2. par. littera L, vbi posuit sex primas rationes, etiam ponit alias, ex quibus angeli sunt maiores.

Aduerte tamen, quod quilibet homo debet honorare angelū suū, in quocunq; loco fuerit. vnde Ber. In quouis diuersorio, in quouis angulo reuerentiam exhibe angelo tuo, ne audeas illo absēte, quod nec præsente audeas facere. Et semper, die, & sero, & mane, & omni hora.

*Angele qui mens es cū Cos, pietate superna
Me tibi commissum serua, defende, guberna. Amē.
Et subiunge de Beata Virgine Maria.*

*Vt me pausantem conserues, & vigilantem,
Me tibi virgo pia, semper commendo Maria.*

Aduertendum est etiam, quod principes etiā habēt duos angelos: vnum, scilicet ratione suę singularis personę, sicut habēt ceteri homines, vt habetur Mat. 18. ibi. Videte ne cōtemnatis vnum ex his pusillis. dico autem vobis, quia angeli eorum semper vident faciē patris mei, qui in cœlis est. Et isti angeli sunt de ordine inferiori. Alterum verò

angelū habēt ratione dignitatis, vel officij regalis, aut prælaturæ, vt de Eliseo legitur. 3. Reg. 4. c. Quia angelorū multitudinē ad sui defensionem habebat. quod, quomodo intelligatur, vide G. Bened. in sua repe. c. Ray. in verbo. Adiectæ impuberi. extra de testamētis. Et ibi ponit quomodo Michael est angelus regni Franciæ. Et etiā quomodo vnus angelus quandoq; impedit alium, & resistit alteri in porrigendis precibus, & obtinendis meritis. Ideo vt habetur Dan. 10. Vbi Gabriel dixit Dan. princeps id est angelus regni Persarum resistit nūhi viginti & vno diebus. dicam infra in 3. par. seq. in 26. consid. versicu. 4. adiuuir.

Quartā consideratio est. Quod homo p̄ ceteris honoratur, anima, mente, memoria, intellectu, & quinq; sensibus, vltra alia animalia Mundi, de quib. singulariter dicem⁹. Et de anima, quomodo omnis dignitas hominis sit ab anima, ample pbat Coeli⁹ li. i. suarū antiquarū lectionū. c. 43. 44. 45. & 46. De mēte que est vice luminis & instrumenti, & viuis, eodē li. c. 44. De memoria, & eius excellentia habetur li. 3. c. 21. & li. 2. cap. 3. De intellectu, habetur eodē lib. 2. c. 1. & 2. De quinq; sensibus, habetur per eundē Cœliū lib. 1. c. 48. 49. 50. 51. & 52. & ibi, quis ex quinq; sensibus sit præstantior, dicam infra in vltima parte, in 44. consideratione.

Quinta confide. Sicut homo præ ceteris animalibus honorādus est in vita, vt ante dictum est, ita etiam in morte, & eius sepultura, exemplo Christi, qui Deus & homo, licet se pro homine contumelijs afficiendum dedit, ignominiosa que mors illi fuerit, sepultura tamen illius fuit gloriosa, sicut iam Esaias prophetauerat, vt habetur Esa. 53. c. Et erit sepulchrum eius gloriosum, prout sepulchra Adæ, Abraham, Isaac, & Iacob, & eorum vxorum, & aliorum plurimum Patriarcharum fuerunt gloriosa. prout recitat Hierony. in lib. Hebraicarum questionum. & recitat amplissimē Io. Ludo. Viualdus, in suo tract. de pugna partis sensitivæ & intellectivæ, in prin. in ti. de officio pietatis in defunctos. habetur in cap. Ebroni. 13. quæst. 2. & etiam de Thobia ibi habetur Thob. 4. Cuius, Christi, & patriarcharum actiones & exempla, se qui debemus, cum Christi actio nostra sit instructio, c. significasti. cl. 2. de elec. 2. q. 1. ca. Deus. Petr. de Anc. in c. nos. extra. de sepulturis. quæ etiam sepulchra in magna veneratione habita fuere à gentibus prout Iustinianus, & Valerius scripserunt. Et inter cetera, Scythæ illud diligentissimē obseruabant, quod sepulchra parentum, quæ voluerunt habere communia, non minus venerabātur, quàm sacra deorū. Et etiam multū fuerunt commendatæ sepulturæ mortuorū tempore antiquo. Quoniā, vt habetur Eccl. 7. Mortuo nō negabis gratiam, id est sepulturā. transumptiuè, in c. ecclesiastico. 11. q. 2. & David Psal. 87. in prin. inter horribilia ponit, eod quod nō erat qui sepeliret. Et ille bonus Thob. mortuis, & occisis, sepulturam exhibe-

exhibebat. Thob. 1. Et de vtilitate sepulturæ, ponit amplē. Ant. Flor. in 3. par. suarū sum. ti. 10. c. 1. §. 3. & amplē etiam per Bernardum de Bultis, in 2. sui Rosarij, sermone. i. vbi ponit, quod exequiæ & ceremoniæ mortuorum profunt. in 12. Apud maiores gentilium Romanorum ritus talis erga mortuos obseruabatur. Nam perungenda cadauera preciosis quibusdam vnguentis detinebantur, & in rogis multa simul aromata cum cadaueribus cremabantur. Vnde de Sylla legimus, maximam multitudinem aromata in eius rogo fuisse absumptam. Refert idem Viualdus in loco hic ante allegat. Hic mos, etiam apud Aegyptios obseruabatur, vt habetur Genes. 50. de Ioseph, qui præcipit seruis suis medicis, vt aromatibus condirent patrem suum. quibus iussa explentibus. transierunt quadraginta dies. Fleuitque eum Aegyptus septuaginta diebus. scilicet quadraginta dies condimēti, & triginta fletus, vt dicit ibi de Lyra. Etiam habetur Deut. 34. de Moyse, quem populus Israëliticus fletit triginta diebus. Et recitat Valerius, in tit. de seruata religione. c. fi. Quod Senatus Romanus, post Cannensem cladem decreuit, ne matronæ vltra trigessimum diem luctus suos extenderent, vti ab his sacra Cæreris peragi possent. Alius tamen mos erat apud aliquos, vt lugerentur de functi, vsque ad tertium diem. apud alios, vsque ad septimum. apud alios verò, vsque ad quadagesimum. de quibus moribus in c. quia alij 13. q. 2. Et iste mos quadraginta dierum apud nobiles in Gallia obseruatur. Ex quo sententiatum fuit per Officialem Heduensem, quod domicella Iaquelina de la Trimouille, filia nobilis & potentis domini Georgij de la Trimouille, locumtenentis regij generalis in Burgun. citata coram ipso, super certis promissionibus matrimonialibus. per verba de præfenti, instante procuratore domi. epi. & ad denunciationem generosi & magnifici viri domini Io. de la Bulme, domini de Pefinc, & filij illustri. domini comitis de Montereuel, nō tenebatur comparere in iudicio, nec exire domum, ante quadraginta dies, computandos à tempore mortis dicti quondam sui patris.

Aduerte etiam ex illo Gen. 50. c. circa tria. Primo, ibi interuenit honoris exhibitio in cōdimento corporis defuncti. Secundo, fletus solennis super mortuū. Tertio, honorabilis deportatio cum comitiua valde solenni, & nobili. Nā Ioseph conuocauit omnes maiores patrię domus Pharaonis, & amicos, ad conducendum corpus patris sui Iacob ad sepulchrum suum: quæ hodie etiam obseruantur apud nos, quoniam in executione sepulture, & funeralibus defunctorum, præcipuè magnatum, & diuitum, interuenit pompa funebris, tam in vestibus lugubrib. tēdis, & luminatibus. cereis ardentibus. vbi domus, & aula, equi & sepultura, nigris sternuntur pannis, & conuocantur parentes, & amici ad 40. diem quo ad nobiles, & quo ad alios,

statim cum reconduntur in terra, aut sepulchricorum. Alexander verò, & Cæsar Imperatores se in eorum testamento, in nuda terra humari iusserunt. vt infra dicam. Varios enim inhumandi ritus, ponit Textor Niuernensis in sua officina, in ti. de vario inhumādi ritu. vbi dicit. inexpressibile quōdam scelus creditum est, sepulchra violasse: adeo, vt lex sacrum esse iusserit, vbi corp⁹ hominis mortui iaceret, dicereturque minuisse in patrios cineres, cui omnia cadebant sinistrè, & inauspicatè. ac de materia sepulchri, & monumenti, quomodo apud leges habeatur, sunt tituli. de relig. & sum. fune. ff. & Codice: & dicam infra post dicta Textoris. Sed, vt dicit, apud nos quoq; Christianis dam naturæ ceremonijs, qui aut lotium in sepulchris cesserit, aut quid aliud ibidem fecerit immūdum, neque apud nos solum religiosum est. Nam nulla prope tam efferata gens est, quæ non nonerit habere sepulchrorum rationem, præter paucos barbaros: qui cum beluino prope ritu inter se degant, nihil mirum, si aliorum vestigijs nequaquam insistant. Nunc de vtriusque loquendum, his scilicet, quibus nulla est funerum cura, & illis quibus maxima.

Lotophagi suos in mare defunctos abijciunt, asseuerantes, parum interesse humone, an aqua, absumantur. Hunc modum reprobatur iuriscōsultus Modestinus. in l. in suo. ff. de condi. inst. vbi dicit. quod laudandus est magis quā accusandus hæres, qui reliquias testatoris non in mare secundum ipsius voluntatem abiecerit, sed in memoriam humanæ conditionis, sepulturæ tradidit. Nec etiam obtemperatum fuit Soloni philosopho, qui Cypro moriens, hæredibus mandauit ossa sua in cinerem dissoluta per prouinciam disseminari.

Albani olim nephas putabant curam mortuorum agere: quod etiam reprobatur, vt habetur Eccl. 2. Noli mortuo denegare gratiam, id est, sepul-turam. 13. q. 2. c. in Ecclesiastico.

Sabæi corpora defunctorū eo, quo sterco, modo ducebant, quinetiā reges reijciabant inter sterquilinia, videtur, quod istud esset apud eos eod, quia homo quasi putredo consumendus est. Iob. 14. ca. & Iob. 34. homo putredo, & filius hominis. & facit Eccl. 10. Memento quoniam omnes in corruptione sumus. Hinc dicit Ber. in lib. meditationū. Homo nihil aliud est, quàm sperma foetidum, saccus stercoreum, & cibus vermium: vnde,

*Post hominem vermis, post vermem factor, & horror,
Sic & in hanc speciem vertitur omnis homo.*

Sed pro certo hic mod⁹ est improbat⁹, cū, vt dicit tex. in d. c. ecclesiastico, quod cum homo de terra sit, debet in terram reuertri. Eccl. 3. & Gen. 3.

Troglydytæ, mortui cervicē pedibus. allegabāt: & raptim cum iocis, & risu efferebant, nullaq; habita loci ratione mandabant terræ.

Scytharum verò mos longè melior, qui mortuos inter epulas vorare causa honoris cōsueuerant. Imo dicendum est longè deterior, vt de his &

alij habetur per Hiero. contra Iovinianum ca. 36. & habetur per Caelium lib. 9. suarum antiquarum lectionum. c. 46. vbi ponit aliquos ritus sepeliendi. & in c. 44.

Hircani, non ad alium usum nutriebant canes, quam vt eis sanctos vita, vorandos obijcerent. Et etiam apud Parthos sepultura: homo, aut auium, aut canum laniatus est, nuda demum ossa terra obruunt. Ethic mos erat apud magos, non humana corpora suorum, nisi prius a feris laniata.

Et Massagetæ, senio confectos, in frusta cædit, & ouillis carnibus edunt. Et qui morbo moriuntur, deuorandi feris obijciuntur, vt refert Iustinus. Et hos modos etiam ex supradictis reprobare debemus, prout reprobatur G. Benedicti in sua re. c. Ray. in verbo, mortuo itaq; testatore. primo. nu. 54. in fi. cum sequenti. vbi reprobatur tales modos, ex quo in eis non fit honor defuncto.

Alium verò modum obseruabant Athenienses, quorum tanta fuit sepulchrorum cura, vt si quis dux bello peremptus sepulchro honestare neglexisset, capite plecteretur.

Macedonibus verò nullum fuit tam solenne militiæ munus, quam suos sepelire.

Aegyptij, in domorum ædificatione negligentes, miro sumptu, superbaque magnitudine, construere sepulchra consueuerant, operæq; prodigio sæ pyramides, quod existimarent defunctorum domus sempiternas. Idem mortuos condunt, & eos domi seruant, vt refert Cicero lib. 1. quæstionum Tusculanarum.

Hic mos olim apud nos Heduos, seu Augustundenfes seruabatur. Cum viderimus, temporibus nostris plura corpora defunctorum inueta in antiquis domibus ciuitatis antiquæ. Et etiam adhuc est pyramis excellens, & magnæ altitudinis, quæ non potest aliud iudicari, nisi quod esset monumentum cuiusdam magnifici, quod factum fuerat in modum pyramidis, prout etiam iudicauit Christianissimus Rex noster Franciscus 1. magnus Historiographus. Qui illam, ob eius magnitudinem, tanquam etiam antiquitatum amator, post orationem, per me ei habitam, in introitu huius suæ ciuitatis Heduenfis, in qua, de illa, ad demonstrationem antiquitatis suæ ciuitatis Heduenfis, mentionem feci, videre voluit. Et statim, oratione audita, ad illam accessit, & amplissimis disputationibus, cum Budæo de illa perferutatus est. Tandem conclusit, esse monumentum cuiusdam primatis, seu domini, huius antiquæ ciuitatis Heduenfis, & fuisse constructum, & ædificatum in formam pyramidis. Ex quo dicendum est, verisimiliter huc modum apud nos obseruatum fuisse.

Mos fuit plerisque populis, mulieres conducticias (præficia vocabantur) comparare, quæ in eorum morte lugerent, quibus decedent parètes. Hic mos adhuc hodie seruatur apud Italos, maximè Tusculanos, & Romanos, & etiam Lombardos,

& pluries vidi ita obseruari in Lombard.

Apud Hebræos cautum fuit lege, ne in sepulchrum hostem relinquerent. Pyrrhus, gentilis etiam rex Epirotarum, vt Eutropius refert, quam fauendum sit sepulchuræ, licet paganus foret, ostendit: qui cum mille octuaginta ex Romanis in bello captos teneret, summo honore tractauit, multosque defunctos, licet hostes, honorifice sepeliuit. Sic & Caesar, caput Pompeij hostis sui, vt refert Valer. lib. 5. de humanitate. c. 16. Et primus, qui funerare corpora in bello docuit, fuit Hercules. Et tales pulchre commendauit Propheta eximius 2. Reg. c. 2. Vos benedicti à domino, qui fecistis misericordiam hanc cū domino vestro Saul, & sepelivistis eum. Et Machabæus, inimicorum interfectorum corpora sepeliri iussit, vt habetur 2. Machabæorum 10. & 12. Alexander Darij interfecti corpus, matri Tumbudini præbuit. Pauli Aemilij cadauer, Hannibal hostis sepeliuit. Refert Textor in sua officina, in loco hic ante allegato. Et etiam Gracchum, & Marcellum ipsius hostes, sepeliuit, vt refert Valerius li. 5. de humanitate. Et vt etiam refert idem Valerius tit. 1. de somnijs. quod Symonides poëta ad littus applicans maris, corpus, quod vidit inhumatum, sepeliri mandauit: propter quod periculum maris euasit, vt ibi, & in sequenti titulo de miraculis. Constat etiam, quod periculum terræ euasit. Expedit enim Reipublicæ, non minus mortuos humari, quam viucentes conseruari, secundum Baldum in l. fi. C. de neg. gest. prout nobis etiam exemplis gentiliū traditur, scilicet Cyri, Alexandri, & Cesaris Imperatorum, qui se suis mandauerunt in testamentis in nuda terra humari, vt refert Leonardus Aretin. epist. 94.

Pleraque Assyriorum corpora in locis palustribus fuisse condita feruntur, quod non fuit honestum, nec defuncto in talibus obtemperatum est, exemplo Solonis philosophi ex septem Græciæ sapientibus, qui Cypro moriens, heredibus mandauit ossa sua in cinerem dissoluta per omnem prouinciam disseminari: cui tamen obtemperatum non fuit. Refert Guil. Benedicti in d. repetitione. in loco hic ante allegato. nume. 69. Aliquos ex his ponit Volaterranus in suo tertio tomo. lib. 31. de Philologia, c. pen.

Alios modos, & ritus sepeliendi corpora ponit Textor in sua officina, in loco supra allegato. Et dicit Silium Italicum lib. 13. varios funerandi ritus his versibus describere.

*Tumuli & cinerum sententia discors.
Tellure (vt perhibent) is mos antiquus Ibera
Examina obsecans consumit corpora vultur.
Regia quum lucem posuerunt membra, probatum est
Hircanis addidere canes. Aegyptia tellus
Claudit odorato post funus stantia saxo
Corpora, & à mensis exanguem aut separat umbram.
Exhausto instruit Pontus vacuare cerebro.
Ora virum, & longum myrrhata reponit in auum.*

Quid,

*Quid, qui reclusa nudos Garamantes arena
Infodiunt, quid, qui sauo sepelire profundo,
Exanimis mandant Lybicis Nasamones in oris?
At Celta vacui capitis circumdare gaudent
Ossa (nefas) auro, & mensis ea pocula seruant.
Cecropida ob patriam Mlaurotis forte peremptos,
Decreuere simul communibus vterere flammis.
At gente in Scythia suffixa cadauera truncis,
Lenta dies sepelire putri liquentia tabo.*

De gloria autem, & priuilegio sepulchuræ, quantum sit appetenda, ostendit Inn. in c. cū liberum. de sepulchris, vbi dicit, quod sacerdos, spoliatus corpore iam sepulto, non est ante omnia restituendus, vt vexatio videtur corporis humati. Et idem si ageret per viam attentati, secundum Inn. & alios in d. c. cū liberum. de sepul. quod dicitur domini de Rota esse verum de æquitate, secus de rigore iuris. Ita dicitur in decisionibus suis, decis. 854. in antiq. Hanc tamen Inn. opinionem reprobant plures p. l. esse. ff. de reli. & sumpt. fun. vbi autoritate principis potest extrahi corpus de sepulchro alieno, eo, quia non videtur esse iuste sepulchuræ traditum, ex quo potest eum extrahi facere. l. diui. ff. de relig. & sumpt. fun. Et adeo vexari non debet corpus sepulchrum, quod nec vexabitur corpus infidelis Iudæi. c. sicut. de Iudæis. facit. l. i. ff. de sepul. vio. & l. fi. C. eo. tit. & semel sepultos, decet ibi perpetuo manere, nec possunt eorum reliquiæ de loco transferri. l. nemo. C. de relig. & sumpt. fune. sub pœna violatoribus sepulchrorum in dicta, & decem librarum auri ultra. l. g. sepulchra. in fin. C. de sepulchris vio. præsertim si beati existunt, exemplo Iosue regis, quod ossa tollens mortuorum, certificatus de sepulchro viri Dei, qui venerat de Iuda, ait. Dimitte eum, nemo commoueat ossa eius: & manserunt ossa eius intacta cum ossibus Prophetæ, qui venerat de Samaria. 4. Reg. 23. c. quod etiam ordinatum est per Imperatores. l. nemo. C. de sacrosan. ec. quod male obseruauit Clodouæus, Dagoberti regis filius, ob quod graui punitione fuit punitus, vt refert Gaguinus in suis chronicis, lib. 3. c. 4. apponendo ferretum beati Dionysij, ex quo male successit, vt ibi. Imo, etiam si non vt beati honorentur, eorum reliquiæ prohibentur auferri. d. l. e. qui sepulchra. Quod pulchre demonstrat Ludouicus xi. Qui corpus Agnetis pulchre, concubina sui patris, licet eidem aduersata multum fuisset, noluit de medio chori templi nostræ dominæ apud Cleriū permittere amoueri posse, & ad alium locum transferre, licet impedimento esset sacerdotibus illius ecclesiæ, prout refert Gaguinus in suis chronicis, lib. 10. c. 1. & 2. De priuilegio & fauore, quantum sit accuratè fauendum sepeliendis cadaueribus, ponit Io. Andreæ in rubr. de sepul. & ibi etiam Card. Zab. Et vide, quæ dicit D. me^o las. in l. furiosum. in 2. col. C. qui testa. facere poss. quod cadauera de iure debent deferri ad sepulchram cūsonis, & cantibus psallentium. tex. in c. qui diuina. 13. q. 2. & in c. vbi cunq.

eadem causa, & quæstione Ale. in l. si cum dotem. §. si maritus. in vlt. col. ff. soluto matrimonio. Dicit tamen Pau. de Cast. in l. non oportet. C. de his, quibus vt indi. Quoddam testamentum cuiusdam doctoris Paduani, qui in testamento inter cetera ordinauit, quod eo mortuo cadauer suum sine planctu deberet deferri ad ecclesiam, fuisse bestiale: quomodo intelligatur vide dominum meum las. in d. l. furiosum. Et etiam quantum cadaueribus sepultis honoris debeat, vide eundem Benedicti. in loco supra allegato, vbi amplè. & Caelium, li. 9. suarum antiquarum lect. ca. 44. vbi ponit de religione sepulchrorum.

Aduerte etiam, quod in tantum sunt honorandi defuncti, quod eis non debet fieri iniuria, vt dixi in meo monologio. in verbo, iniuriam, & in verbo defunctus, & quod reuerentia sit exhibenda mortuo, etiam dictum est supra in 1. parte, in 74. consideratione.

Sexta consideratio erit de pompis funeralibus, quæ hodie fiunt apud nos pro principibus, & magnatibus, in quibus fiunt multa valde excellentia, & vbi omnes domestici, officiarij assistunt, & antè deferunt omnia defuncti insignia, & ad hoc congregantur parentes, & amici: præcipuè in quadagesimo die post obitum, quo die fieri solent exequiæ funerales. Ideo videndum est vnde tales pompæ habuerunt initium.

Legitur enim Genesis 50. c. iam all. quod cū Iacob mortuus fuisset, post benedictionem singulam ab eo impertitam filiis suis (ex quibus fuerunt duodecim tribus Israel, iuxta numerum filiorum eiusdem) cernens Ioseph obitum patris, ruit super faciem illius, flens, & deosculans eum, præcepitque seruis suis medicis, vt aromatibus condirent patrem. Quibus iussa explentibus transierunt quadraginta dies. Iste quippe (vt dicit textus) mos erat cadauerum conditorum. Fleuitque cum Aegyptus septuaginta diebus. Et expleto planctu tempore, locutus est Ioseph ad familiam Pharaonis, in hæc verba: Si inueni gratiam in conspectu vestro, loquimini in auribus Pharaonis. Eò, quod pater meus adiurauerit me, dicens: En morior, in sepulchro meo, quod fodi mihi in terra Chanaam, sepelies me. Ascendam igitur, & sepeliam patrem meum, ac reuertar. Dixitque ei Pharaon: Ascende, & sepeli patrem tuum sicut adiuratus es. Quo ascendente, ierunt cum eo omnes Senes domus Pharaonis, cunctique maiores natu terræ Aegypti, Domus Ioseph. cū fratrib. suis absque paruulis, & gregibus, atque armentis, quæ dereliquerunt in terra Iessen. Habuit quoque in comitatu currus, & equites, & facta est turba non modica. Veneruntque ad arcem Achad, quæ sita est trans Iordanem, vbi celebrantes exequias magno planctu, atque vehementi, implerunt septem dies. & sequitur: Et portantes eum in terram Chanaam, sepelierunt eum in spelunca duplici, quæ emerat Abraham cū agro, in possessionem sepulchri,

ab

ab Ephron Chetho, contra faciem Mambre. Ex quibus facile deprehendi potest, quod iam in antiquo testamento fiebant pompæ funerales in pluribus etiam in ædificijs, & sepulchris, ut habetur 1. Machabæorum 13. c. pompæ funerales fuerunt permissæ. vbi dicitur: Et ædificauit Simon super sepulchrum patris sui, & fratrum suorum ædificium altum visum lapide polito, retro, & ante, & statuit septem pyramides vnâ contra vnâ, patri & matri, & quatuor fratribus: & his circum posuit columnas magnas, & super columnas arma, ad memoriam æternam: & iuxta arma naues sculptas, quæ viderentur ab hominibus nauigantibus mare: Etiam habetur de Christo, quod Ioseph ab Arimathia, & Nicodemus, sepelierunt eum honorifice, ut habetur Ioan. 19. in fi. vbi dicitur. Venit ergo Ioseph, & tulit corpus Iesu. Venit autem & Nicodemus qui venerat ad Iesum nocte primum, ferens mixturam myrrhæ, & aloes, quasi libras centum. Acceperunt autem corpus Iesu, & ligauerunt eum linteis, cum aromatibus sicut mos est Iudæorum sepelire. Erat autem in loco vbi crucifixus est, hortus, & in horto monumētum nouum, in quonondum quisquæ positus erat. Quod & prophetizatum fuerat, ut dictum est in præcedenti conclusione, in principio. Ideo videtur tales pompæ permissæ, ita, quod non peccant, eas facientes, prout tenet Io. de Turrecremata, in c. animæ defunctorum, col. 4. 13. q. 2. & eadem causâ, & quæstione. in c. cum grauis. dicit, quod tales pompæ in luminariis pannis, & alijs sumptibus, profunt animabus defunctorum: si non per se, saltem per accidens, in quantum per talia homines excitantur ad compatendum, & per cōsequens ad orandum pro eis, in quantum pauperes inde fructum, & eleemosynas capiunt, & ecclesiæ decorantur. Etiam ut habetur Tobia 12. Sepelire mortuos, est opus pium, & inter ceteras eleemosynas computatur, ut dixi infra in vltima parte, in 29. consideratione, & prout tenet Io. de Turrecr. in dictis locis, accumulans aliquas conclusiones, quas vide.

De huiusmodi pompis funeralibus, cura sepulchrorum, & laudandis defunctis, scripsit Volaterranus in philologia. lib. 31. c. fi. & in principio damnat funeri ac sepulchri pompam, quam præcipue (ut ait) inter Christianos sacerdotio dicati expetere non debent. Au. de ciuitate Dei. Sepulchrorum memoriam, sumptusque funeri, magis viuorum consolationem dicit esse, quã defunctorum vtilitatem. Ambrosius in sermone. Quid proficit (inquit) sepulchrorum superbia, damna sunt potius viuentium, quàm subsidia mortuorum. Et Gregorius, ut recitatur in d. c. animæ defunctorum, ait: Curatio funeri, conditio sepultura, pompa exequiarum magis sunt viuorum solatia, quàm subsidia mortuorum. Tu tamen tene, quod profunt, aut prodesse possunt, modo supradicto: & etiam comprobo, isto medio: quia ibi, potius sepeliendi sunt

homines defuncti, vbi fit maior concursus populi, ut est tex. in c. vbi que. 13. q. 2. & no. in d. c. cum grauis, vbi videtur assignari ratio, quia, quoties ad sacra loca veniunt fideles Christiani, & defunctorum sepulturas aspiciunt, recordantur, & pro eis Domino preces fundunt. De laudibus funerarijs (de quibus infra) quomodo fieri debent, scripsit Blondus, in secundo lib. de Roma triumphante. Et quomodo sit honor corpori sepeliendo in appositione florum, & odoramentorum, in funeribus etiam, & super tumulo, qui mos adhuc hodie apud nos obseruatur.

Laudare verò defunctos, vetus est (ut ait ibi Volaterr.) consuetudo, cœpitque apud Græcos iam inde à Pericle, qui, teste Thucydide, primus defunctos in bello Peloponnesiaco, pro concione laudauit. G. Benedicti in sua repe. c. Ray. in verb. mortuo itaque testatore, primo nu. 62. extra de testamentis ait, quod à Solone ortum habuit, qui è septem sapientibus vnus, urbem Athenarum, quasi nouam ciuitatem moribus ac legibus condidit. Hic tantus ac talis philosophus instituit, ut clarissimi virorum laudes, in funere prædicarentur. Qui, teste Gell. lib. 16. Tarquinio Prisco, Romæ regnante, leges Athenien. dedit. Et sic huius rei autor (ut Anaximenes orator dicit) ante extitit. testis Plutarchus, in vita Valerij. Apud Romanos verò Valerius Publicola, primus collegam suum Brutum, funebri oratione laudauit: quæ adeo grata iucundaque Romanis fuit, ut ex eo consuetudo manserit, ut qui strenue pugnando obijisset, ab optimatibus laudaretur.

Apud Romanos deinde, autore eodem Plutarcho, in vita Camilli, cum mulieres ornamenta aurea quibus circa corpus utebantur, ad conficiendam pateram, in Delphum mittendam, contulerint, Senatus decreuit, ut quemadmodum pro viris, ita etiam pro foeminis, in funere orationem haberi liceret. testis est Polydorus, de inuentoribus, lib. 3. c. 10. in fin. Lilius tamen scribit de auro collato, cum in publico deesset aurum, ex quo pacta merces, Gallis arcem oppugnantibus, conficeretur, id fuisse à matronis ex monilibus collatum. Proptereaque institutum, ut earum quoque, sicut virorum, post mortem solennis esset laudatio. Hinc igitur defunctos laudandi mos defluxit, quem nos hodie seruamus, ut ferè in toto regno Franciæ, die sepulturae, laudes prædicantur defunctorum, & etiam nobilium, & matronarum, seu burgentium.

Modum verò funerandi principes, vide apud Herodianum in Commodio: quem morem, hodie in summis Pontificibus & Cardinalibus seruari, dicit Volaterranus in loco supra allegato. ea de modo funerandi. Et est mirabilis & ferè incredibilis excellētia, apud nos Christianos, saltem in Gallia: vbi fit pompa sumptuosa, p. regib. & principibus, tã in delatione insigniorum ante corp⁹ per officarios, & domesticos, in vestibus tetris, in tegdis, & cereis ferè

ferè innumeris, in equis paludatis, seu pallio frenatis, in armis, in pannis etiam sericis nigris, quibus locus sepulturae, & domus defuncti, decorantur. In comitiis, & associationibus corpus, per dictos officarios, & subditos, in cantibus & psalmis pijs, & in prædictis orationibus & declamationibus, ex quibus magnum honorem præbent huiusmodi defunctis, & de his putant illustrandos, de origine nouendialis, septimanique sacrificij: q. primum à funere fit. Item de ordine, & modo apud præcos offerendi funeri ad sepulchrum, & de funebri pompa, vide Polydo. in d. loco, lib. 6. c. 10. Legitur, quod Alphosus, patrem suum Ferdinandum, decem ac septem aureorum millibus funeravit, magno pietatis argumento.

Item Alexander, in tantu coluit Ephestionem, ut eo mortuo, propugnacula urbiis diripi, equos multosque, tonderi, plerosque, gregarios homines interfici, ad meroris argumentum iusserit, idque vocauerit Ephestionis inferias. In eius quoque, exequijs, decem millia talentum profudit, secundum Plutarchum, & Arrianum.

Septima consid. Cum foemina, seu mulier, sit Sadiutorium simile homini, Genes. 2. & masculinum, & foeminam creauit eos dominus, Genes. 1. & os ex ossibus hominis, & caro ex carne illius, Genes. 2. Ideo est eidem foemine adhibendus honor inter alias res mundi. Cum omnia, quæ dicta sunt de homine in genere, quod ad imaginem, & similitudinem Dei, creatus est homo, ita & foemina. Masculinum enim & foeminam creauit eos, ut habetur Genes. 1. & ut habetur Ecclesiastici 17. loquendo de excellentia hominis masculi, & mulieris: cōsiliium & linguam, & oculos, & aures, & cor dedit illis excogitandi, & disciplina intellectus repleuit illos. Creauit illis scientiam spiritus, sensu repleuit eos: illorum, & mala, & bona ostendit illis. Posuit oculum ipsorum super corda illorum, ostendere illis magnalia operum suorum, ut nomen sanctificationis collaudent, & gloriari in mirabilibus illius, ut magnalia enarrent operum eius. Addidit illis disciplinam, & lege vitæ hæreditauit illos. Testamentum æternum constituit cum illis, & iustitiam, & iudicia sua ostendit illis. & magnalia honoris eius vidit oculus illorum. & honorem vocis audierunt aures illorum. Imò, mulieres faciunt gloriam hominibus, & non possunt homines separari ab eis, ut habetur Esdrae 3. c. 4. Verum, ut ibi dicitur, foemina hominibus dominantur. Dicit tamen Apostolus 1. ad Corinth. 11. transumptiuè in c. hæc imago. & c. pen. 33. qu. 5. quod mulier debet velare caput: quia non est gloria, aut imago Dei, sed gloria viri. Quod dictum Apostoli, quomodo intelligatur, vide Io. de Turrecremata in d. ca. hæc imago. Item, mulieres plus appetunt gloriã, & multum cupiunt laudari, ut dicit Guillelmus Benedicti in sua repetit. c. Rayn. in verbo, Cuidam Petro tradiderunt, nu. 38. de testamentis, extra. Vbi dicit,

quod mulier habet duo. Vnum, quia cupit laudari. Secundò, quod semper affectat extrinsecè ornari. De quibus ibi vide.

Octaua consider. Mulieres laudari possunt ex multis: ex magnanimitate, scilicet fortitudine, sapientia, industria, ex pudicitia, & honestate, & pulchritudine, & clementia, ex liberalitate, ex deuotione, ex fortitudine omnium: prout habetur Esdrae 3. c. 4. supra allegato. Vbi disputatum fuit de fortitudine mulierum. Et finaliter fuit conclusum, forte vinum, fortiores sunt mulieres, ut ibi: vbi tandem cōcluditur, quod super omnia vincit veritas, ut alibi dicam. Imò, sunt excellentiores viro, cum vir sit ex limo terræ, & mulier de costaviri, & sic de materia digniori. Itè, Adam fuit factus extra paradysum, scilicet in agro Damasceno, ut dicunt doctores. super Genes. 2. Eua verò in paradiso facta est. Ita dicit Bernardinus de Bustis in 2. par. sui Rosarij, sermo. 28. 2. part. in littera E. Et habetur in c. illud. 4. o. distinct. De fortitudine hic parum dicam, sed in c. remitto ad ea, quæ dicturus sum infra in vlt. par. in 26. consideratio. vbi ponam, quæ res sit fortissima.

Et magnanimitate, put fuit Minerua, quæ multa praelia commisit. De qua Aug. de ciuit. Dei, li. 18. c. 8. dicit. Anno 38. ætatis Isaac, lbim, apud Tritonidem lacum, apparuisse. Ipsam enim ferrum in arma arte conuertere, armis corpus tegere, aciem bellantium ordinare, leges omnes, quibus eatur in pugnam, edocuisse fertur. ut attestatur Cic. in 3. de Nat. Deorum. Hæc & multa alia, adinuenit, de quibus per Philippum Bergomensem, in suo supplemento Chronicarum, lib. 3. Vbi dicit, quinque fuisse Minervas. Sed hæc bellicosa fuit mater Apollinis. Author etiã est Berofus dicens, quod virgo Pallas apud Tritonidem lacum omnem militiam prima Lybicos docuit.

De Diana insigni virgine, Apollinis Delphici sorore, quam Cicero libro eodem de natura Deorum, præcipuã inter alias Dianam, & nominatissimã, asseruit. In pretio enim fuit non modico, ut refert idem Philippus eodem libro. Orionem verò Neptuni filium vitare volentem occidit.

De Artemisia etiam Halicarnasorum regina, quæ virili robore, & audacia, ac militari disciplina plurimum valuit, & multis triumphis, maiestatem sui nominis exornauit, quoniã post viri mortem, ad tempus sepositis lachrymis, bis arma suscepit. Primò, ut patriæ salutem ruraretur. Secundò, ut socialem fidem requisita, seruariet, Rhodios naua li praelio superauit, & Rhodum ipsam sibi vendicauit. Iustinus etiam, libr. 5. epitomarum dicit, Artemisiam, in auxilium Xerxi, contra Græcos venisse, inter primores duces acerrimè bellasse. hæc dicit Philippus Bergomensis lib. 5. Hæc Artemisia, Mausolo marito mortuo sepulchrum erexit, inter orbis miracula annumeratum. Cuius altitudo attollebatur 25. cubitis: cingebatur col. 36. parebat

rebat ab austro, & septentrione 63. pedes: toto circuitu continebat pedes 411. ipsum ab oriente calauit Scopas, à septentrione Briax, à meridie Timotheus, ab occatu Leocares. hæc dicit Tex. in sua offic. septem orbis miracula.

Semiramis, magni Nini Assyriorum regis vxor, anno à natiuitate Abrahæ duodecimo, regnandi libidine tota pruriens, petijtse fertur à marito Nino, vt quinque tantum dies imperaret, & sceptro vreretur, quod cum exorasset, satellitibus iussit, Ninum vt interficerent. Hoc itaq; modo regnum consecuta, Assyrijs dominata est, & quadraginta duobus annis regnauit. Hæc quippe mortuo marito, cum iuencula admodum haberetur, eiusque vnicus filius nomine Ninus, puer tenellus esset, non æstimans tutum esse, imperium tā grande filio tenello committere, cum esset animo ingenti, quodam muliebri astu malitia excogitata (vt Iustinus in primo Epitomarum ait) hoc modo decipere exercitum cogitauit, non contenta à viro acquisitos terminos tueri, Aethiopia suo adiecit imperio. Indis etiam bellum intulit implacabile, quo præter illam, & magnum Alexandrum, nemo vnquam intrare præsumpsit. Multasque ciuitates alias condidit, & femoralium vsium primo excogitauit. Hæc & plura refert Philippus Bergomensis libr. 3. Et habetur in historia scholastica, & secundum Lyram Genes. 9. cap. super verbo, & ingentia facta peregit. Et quadam ex supra dictis dicit Textor in sua officina. c. mulieres bellicosæ. Et G. Benedicti in sua repet. c. Raynut. in verbo, duas habens filias. in initio. extra. de testamentis. Vbi etiam dicit, quod Pythadoris Ponti regina, suscepto regno, multa in Ponto gessit prelia, cui ob eius virtutes Tyberini & Caldæi vsque in Colchidem sese vltro subdidere. Hæc quippe fuit inignis mulier, vt describit Philippus Bergomensis in suo supplemento Chronicarum, libr. septimo, quem tamen non allegat Benedicti in loco hic ante allegato.

Dicit etiã de Cleopatra, Aegypti regina, quod cum Antonio eius viro in Artiaco bello fuit, imò, cum mortuo iam Cæsare, Antonium lasciuientibus momordisset oculis, & in amorem sui pellexisset, præter Syriæ & Arabiæ regnum, ausa est imperium quoq; Romanum sperare. Quum ergo magis indies cresceret libido principandi, imperium ipsum ab Antonio petere non dubitauit. Quod cum exorasset, sumptis cū eo armis, in Augustum, eiusq; generum Agrippam, copias duxit, mouitq; bellum, cuius fortuna anceps aliquandiu pependit. hæc Textor in sua officina, loco hic ante alleg. & Bergomen. in lib. 7.

De Marthesia, Marsepia, & Lapedone quæ fuerunt primæ reginæ Amazonum, quomodo floruerunt in exercitu armorum, ponit Philippus Berg. lib. 2. Et ibi ponit, quomodo Amazonum mulierum tanta fuit virtus, quod relicto virorū & prin-

cipatu, & commercio, solæ sibi imperauerunt, suamq; libertatem armis defenderunt.

De Mannia seu Mannica Aegyptiorum habetur, quod ante Christum 377. regnauit in Aegypto, & defuncto eius viro suæ gentis gubernacula suscipiens, ob animi præstantiam viribus auctis, Romanis quàm maximè formidabilis fuit, & frequentibus bellis Romanorum opes attriuit. Etiam Palæstinorum, & Arabum limites, oppida, vastrauit. hoc dicit Philippus Bergomensis, libr. 9. & Benedicti in loco supra allegato. tacendo auctorem.

Penthesilea, Amazonum regina, muliebrem aspernata molliciem, operib' semper, quæ virum decent, innutrita est. Troianis fauit contra Græcos: fuitq; vexillifera, & turmas equitum duxit. Vn de Proper. lib. 5. sic ait:

*Cyfa ferox ab equo quondam oppugnare sagittis,
Nleotis Danaum Penthesilea rates.
Aurea cui postquam nudauit castida frontem,
Vicit victorem candida forma virum.*

Et Virg. lib. 1. Aeneidos:

*Ducit Amazonidum lunatis agmina peltis,
Penthesilea furens, medijsq; in millibus ardet.
Aurea subnectens exerta cingula mamma
Bellatrix, audeq; viris concurrere virgo.*

Et ait Pamphilus:

*Non probo peltatas inter quæ tela cateruas,
Hectore sub forti sanguinolenta tulit.*

Hæc Textor vbi supra. Et plura etiam de ea dicit Bergomensis libr. 4. & Benedicti in loco hic ante allegato, tacens auctorem.

De Camilla, Volscorum regina, dicit Textor, quod cum abula ipsius manifestum futuræ virtutis lumen promiserunt. Nam ab ipsa iam tum infantia non molliculis inuoluta est pānis, non à blandientibus nutriculis educata, sed à patre Metabo in medijs silaarium latebris ferino lacte pasta est. Relictis demum crepundijs, paulò prouectior facta, neque tractandis iniuenuit lanis, nec fusos, aut pensā manibus accepit, sed ferinis amicta pelli. fundas cœpit circumagere, complicare arcus, sagittas torquere, ceruos & capreas lassare cursu. Cui virtuti adiecit studium virginitatis. Orto demum inter Turnum, & Aeneam bello, Rutulis adhæsit, fuitq; ductrix copiarum: quam ei' virtutem Virg. in fin. 7. sic describit:

*Hos super aduenit Volca de gente Camilla,
Agmen agens equitum, & florentes ære cateruas.
Bellatrix, non illa colo, calathifuso Minerue,
Fæmineas assueta manus, sed prælia virgo
Dura pati, cursumq; pedum præuerrere ventos
Illa, vel intacta segetis per lumina volaret
Gramina, nec teneras cursu lassisset aristas.
Vel mare per medium fluctu suspensa tumentis,
Feret iter, celeres nec tingeret æquore plantas.*

Hæc Textor vbi supra.

Et de ca Philippus Bergomensis libr. 4. & Benedicti

dicti in dicto loco, tacendo semper autorem, c. Philippum Bergomensem.

Tomiris, regina Scytharum, cum audisset suorum cædem, & filij vnici mortem, fœmineis postpositis lachrymis, Cyrum I. Regem Persarum, ad montium angustias perduxit, ibidemque, cum ducentis millibus, obtruncauit. hæc Benedicti vbi supra.

Zenobia, Palmyrenorum regina, post mortem Odenati mariti sui, imperiū arripuit in Syria. Nec dubitauit arma capere in Aureliano Imperatorem, à quo victa, in triumphum ducta est. Cum autem in probro daretur ipsi Aureliano, quod de eam triumphasset, Nihil (inquit) me pudet de fœmina triumphasse, quæ virtute plus quàm virili sit prædita.

Vnde Pontanus:

*Qualis Aethiopum quondam stientibus aruis,
In fuluum regina gregem sese armat, & audet
Sola pedes sese irato obiectare leoni,
Insigniq; arcu, & duplici Zenobia celo.
Hæc Textor vbi supra.*

Et de ea amplè per Philip. Bergomensem libr. 8. quem recitat G. Benedicti in loco hic ante allegato. illum tacendo.

Calepinus verò in suo Dictionario dicit, quod hæc Zenobia fuit mulier, quæ à Ptolemæis originem ducens Græcis ac Latinis literis ornatiss. nec non & rebus bellicis celeberrima, in Palmyra, Syriæ vrbe regnauit. Hæc cum Saporem Persarum regem superasset, tandem ab Aureliano Augu. victa, Romanam in triumphum ducta: quæ in vrbe summo in honore obfenuit, à qua Zenobia familia nuncupata est.

De Clœlia virgine Romana habetur, quod Porcena vrbe obsidente cum Hetruscis, quorum rex erat, noctu Thyberim transfretauit, obses regi data: quo facinore, Porcenna rex à Romanorum obfidione destitit. de qua Valerius lib. 3. de fortitudi. c. 250. vbi dicit illam puellam, lumine virtutis præferendam viris. vt dicit & refert Benedicti in loco hic antedicto.

De Iudith habetur Iudith 13. quod abscidit caput Holofetnis inimici Iudæorum: ex quo per Oziam, magnum sacerdotem, fuit ei dictum: Benedicta es tu filia, à Domino Deo tuo excelso, præ omnibus mulieribus super terram, &c. quia hodie nomen tuum ita magnificauit, vt nō recedat laus tua de ore hominum, &c.

Et etiam habetur Iudic. 4. cap. in fine, quod Iahel interfecit Syfaram, infigendo ei clauum cum malleo in tempore capitis, vt ibi.

Hippolyte, Amazonum regina, quum instar cæterarum bello infuesceret, ausa est arma capere in Theseum, à quo expugnata, & in vxorem ducta est.

Propertius.

*Felix Hippolyte nuda tulit arma papilla,
Et rex in galea barbara molle caput.*

Et Seneca de Agamemnone: videt Hippolyte ferox pectore è medio rapi spoliū, & sagittas.

Valasca, Boemorum regina facta, cum cæteris mulieribus, coniuratione de excutiendo virorum principatu, copiarum ductrix, bellum mouit, interfecitq; viris, fœminas omnes asseruit libertati, adeo, vt Amazonum instar, multos annos principata sint sine viris.

Atalanta venatrix fuit Arcadica, vibrandis iaculis, & arcub. complicandis assuesceta, quæ in usitata magnitudinis Aprum, vniuersæ formidolosum Aetholiæ, prima aggressa est, & vulnerauit vnà cum Meleagro. Ponta. li. 3. de stellis, de hac puella, eiusq; virtute sic meminit:

*Qualis in Aetholum campis Meleagria virgo
Stravit Aprum, primamq; manu stringente sagittam
Intorquens, ausa est spumanti accurrere monstro,
Mox lata, & spolijs, famosa & sede superba.*

Athalia, mater Ochoziæ regis Iudæorū, tumultu concitato, per tyrannidem regnauit annis septem. 4. Reg. 11. c. Et tandem populo in eam acclamante, ad portam Mulariam perducta, ibi interfecta est. Paralip. c. 22. Bergomensis libr. 4.

Delbora, mulier bellatrix, imperauit Israelitis, quos ab incursionibus vicinorum plerunque cutata est, quorumque rempublicam, & imperium varijs auxilijs honoribus. De hac ponit Bergomen. lib. 4. vbi eam inter prophetissas, & sanctas nominauit, & ibi dicit, quod iudicauit Israel em cū omni gloria, annis quadraginta.

Virtutem Hasbites fœminæ bellicis exercitæ, sic describit Silius lib. 1. vbi sic ait:

*Hæc ignara viri, vacuq; assueta cubili,
Venatu, & syluis primos defendat annos.
Non calathis mollita manus, operata uel fuso.
Dittynnæ, & saltus, & anhelum impellere planta
Cornipidem, ac strauisse feris immittis amabat.*

Et idem lib. 2. ait Tyburnam Sagubthinam fuisse fœminam Murrhi vxorem, & bellatricem.

Teuca Illyricorum regina, viris fortiss. imperauit. & Rom. vires fregit sæpè numero. Fuit Argonis vxor.

Helerna, Iani filia, mortuo patre apud Tyberim regnauit, præfuitq; viris sine viri auxilio.

Candace, regina apud Meroem principata est, & imperauit Aethiopum genti, hæc refert Textor in sua officina. in loco hic ante allegato.

Idem Tex. ponit de Amazonib. Quæ solæ sibi imperauerunt, suamq; libertatem armis defenderunt, & vltra supranominatas, fuerunt quamplures aliæ, videlicet Harpalice, Antianyra, Lampedo, Antiopa, Minythia, Harpe, Parthoe, Phebo, Otherra, Thalestris, Alca, Eribyæ, Archenis, Menalippe, Marthesia, Strongylios, Euriale, Philippis, Celeno, quæ fuerunt vltra supradictas. Et de his refert Curtius libr. 5. de gestis Alexandri, his verbis: Vestis nō toto Amazonum corpori obducitur. Nam læua pars est ad pectus nuda, cætera deinde velan-

tur, nectamen sinus (quem nodo colligunt) infra genua descendit, altera papilla intacta seruat, qua muliebris sexus liberos alant. Aduritur dextra, vt arcus facilius intendant, & tela vibrent.

Stroza pater lib. 1. Eroticon, de quibusdam sic meminit:

*Virginitas vltro seruata, & bellica virtus,
Magnam Orichyia contribuere decus.
Lampedon Hippolytem, Menalipem lane videmus
Illustres inter nomen habere viros.
His quoq; se comitem merito Marthesia iungit,
Nec caret Antiope laude, nec Harpalice.*

De qua Harpalice habetur in margarita poetica, part. 2. tractatio. 2. de commendationibus oratione 17. vbi multum amplè laudantur mulieres.

Hinc & vltius dicit idem Textor, quod Lacinae mulieres, virorum obibant munera, sese in gymnasio, in bello, in venatione exercentes: hæc cum viris in certamen aduersus Messenios fortiter descenderunt.

Olim Germanorū mulieres, inclinata aciem, & iam ad Triarios vergentem restituerunt.

Bellouacæ mulieres, à Carolo Burgundorum duce, longa obsidione fatigatæ, moenia defenderunt, & obsessorem de scalis in fossam vrbs detruserunt, reportatis ad suos vexillis.

Recitat Philippus Bergomensis in suo supplemento Chronicarum lib. 8. Quod cū Maximinus Imperator Romanorum, Aquileiam obsedisset, in ea obsidione femina Aquileiensis tantæ fuerunt magnanimitatis, vt cum nerui, & funes, ad iacendas sagittas, viris deessent, sibi ipsas capillos capitis præciderunt, & ex ipsis funes arcuū fecerunt, vnde postea in earum gloria templum Veneri caluæ fenatus dedicauit.

Refert etiam Berg. lib. 12. quod in captione Calcidis Eubææ ciuitatis, quæ nūc dicitur Nigropōs, cuius est Episcopus quidam noster Canonicus Heduesis, suffraganeus epi Heduen. qui dicitur magister Philip. Brunet, doct. in Theologia, vir quidam doctissimus, & literatissimus fuerunt repertæ multæ mulieres armatae, mortuæ in strage dictæ ciuitatis, & hoc fit anno Christi 1471. vt ibidem refert Bergomen.

Gaditanæ mulieres à partu statim surgunt, ministeriaq; domus obeunt.

Margarita, Henrici sexti Britaniæ regis cōiunx, aciem viri deficientem restituit.

Portia autem, cū apud Philip. Macedoniae campis Brutum maritum mortuum intellexisset, ga ferrum non dabatur, orē ardentes carbonēs hausit. Margarita poetica vbi supra.

Lesbia puella, murorum parte machinis Turcarum deiecta, oppidanis fugam, aut deditorem meditantibus salutē peperit. Obtulit enim se primam imperui, & iaculis inimicorum, pro tutandis ipsis muris.

Amalasia sumpta, Gothorum regina, principata

est apud Raennam, Burgundiones, & Alemanos, Liguriam populates, Italia pepulit, adiuuante Theodato, quem regni cōsortem susceperat. hæc & plura alia Bergomen. lib. 9.

Maria Puteolana, à Putcolis Cāpaniæ vrbe nomen adeptæ, bellica virtute maxime floruit ætate Francisci Petrarchæ. Erat laborum apprimè patiens. Ab ipsa iam inde adolescentia abstinebat vino. Erat parca cibi, & verborum. Reiciebat collos, penas, & lanas, & cætera quæ muliebrem decet mollicie: gaudebat arcibus, iaculis, pila, galea, scuto. Noctes perpetuas quandoq; vigilabat, nec dormiebat, nisi coacta. Idq; sub dio, & humi reclinans caput in scutum pro puluinarum, inter armatos versabat. Quod quamuis impudentiæ speciem præferat, nihil tamen vehementius curauit quam studium virginitatis, in qua permāsit ad mortem vsq; cultum corporis aspernabatur, quibus artibus bellicosa admodum facta est.

Bona, Longobarda bellatrix, itidem puella, floruit anno domini 1468. nupsit Brunorio Parmensi egregio bellatori. A teneris annis lustrabat siluas, venatricibus stipata canibus. Maritum in omni discrimine cōcomitabatur, quem, quum Alphonsus rex Siciliae aliquando certa de causa in vincula coniecisset, misera captiuæ foemina, ad diuersos principes, instar Pegasarij cursor cucurrit, vt ab eis literas & patrociniū obtineret, pro viri salute, quod obtinuit.

De Ioanna, puella Franciæ, habetur apud Gaguinū, quod gladio in bello utebatur, quem nata erat in templo diuæ Catharinæ, existente in agro Turonen. vtraque parte lilij insculpro, quem petit sibi afferri, licet nunquam eo in loco fuisset, & regnante Carolo VII. de quo per Gaguinū in suis Chronicis, lib. 10. Cum Angli omnia populandi causa passim irrumperent, & iam prospero fortunæ zephyro adfuti, nihil sibi non pollicerentur, desperatis Gallorum reb. absuit ipsa Ioanna virgo, quæ attritos Gallos animans ad vltionem, & libertatis gloriam: prima belli campum ingressa, non prius suos hortari, & ipsa certare desijt, quam hostem in fugam verteret, reportata victoria.

De ea etiam habetur per Berg. lib. 15. vbi dicit, quod Carolus VII. Francorum rex, auspicio & ductu huius puellæ, regnum perditissimum recuperauit. & G. Benedicti. in sua repe. c. Rayn. in verbo, duas habens filias. num. 14. extra de testa. vbi ponit verba Gaguini. Et vide etiam text. in loco hic antea alleg.

De Elisabetha autem Ferdinandi regis Arragonum vxore, & Hispaniarum regina, quanta fuerit circa arma, quantum pro fide Christiana debellauerit, Granatarios, & alios populos finitimos subiugando, & ad fidem Christianam reducendo, attestatur Bergomen. lib. 16. vbi amplè.

His posset annumerari Ioāna, Caroli Calabriae ducis filia, quæ fuit potentia, moribus & animo robustissima, & illustrissima foemina: vt refert Bergomensis, lib. 13.

Ioanna etiam, regina Neapolitana, soror regis Ladislai huius nominis secūdi, virilem animum in pectore gerebat, vt dicit idem Bergomensis, lib. 4.

Non sunt tacendæ mulieres, de quibus Luc. 24. quæ sequebantur dominum euntem ad passionem, plagentes, & lamentantes, & non terrebantur vlla armatorum militum furiosa sæuitia. & etiam habetur Ioan. 20. vnde de illis potuit, & potest dicere dominus illud Boetij:

*Hæc saltem nullus potuit peruincere terror,
Ne nostrum comites prosequerentur iter.*

Ad tot millia mulierum conuertendus est animus, quæ sequissimæ tormenta, crudelissimasq; cædes, pro Christi amore fortiter, & cum magna fortitudine & patientia tolerauerunt, vt pater de Vrsula, & vndecim millibus puellis eius, & de pluribus alijs, vt habetur per Bern. de Buxis in secūda part. sui Rosarij, sermone 28. in prin.

Nona consideratio. Mulieres etiam ex sapientia, & scientia, quandoque laudem meruerunt, prout & laudandæ sunt. Quoniam sapienter mulier ædificat domum, Proverbiorum 14. Et multæ mulieres fuerunt doctæ, quæ in multis scientijs claruerunt. & Textor in sua officina, in c. mulieres doctæ. enumerat 64. & vltra, quæ multum doctæ fuerunt, quas hic enumerare intendo cum pluribus alijs.

Primò, secundum numerum illius, ponit tres Corinnas, quarum vna fuit Thebana, altera Thespia, alia Ouidiana dicitur, cum charissima illi potestæ fuerit. Prima Thebana, seu Tanagrea Arche lodori & Procratiæ filia, & Mirthidis discipula, quæ Lyricorum principem Tyndarum quinquies viciss. & epigrammatum quinque libros edidisse fertur. Et de hac Propertius. lib. 2.

*Et sua cum antiqua committit scripta Corinnæ.
Stadius, lib. 5. Syl.*

*Sophrona q; implicitum tenuisq; arcana Corinnæ.
Baptista Pius.*

*Nec tetigit dulcem trina Corinna lyram.
Idem.*

*Non tres dulciloquo præsent sermone Corinnæ.
Politianus.*

*Sed Tanagrea suo mox iure poetria risit.
Secunda fuit Thespia, veterum quoq; monumentis celebrata.*

Tertia floruit Ouidij temporib. poetæ clarissimi: de hac Martialis:

Notat Nasonem sola Corinna suum.

De Myrthide, Politianus in nutritia facit mentionem, de qua infra dicam. & Franciscus patritius in lib. 4. tit. 6. de institutione reipublicæ. vbi dicit, quod habuit magnam laudem, sed longè fuit præstantior eius discipula Corinna, de qua hic ante.

De Erinna, poetria Veia aut Delia, (est enim Delos insula prope Gnydon) floruit Dionysij Syracusani temporibus: scripsit Dorica lingua elegans poema trecentis versibus absolutum. Alia item epigrammata. ferunt eius carmina ad Homericam accessisse maiestatem. mortua est annos 19. nata. de hac Propertius lib. 2.

*Carmina q; Erinnes non putat æqua suis.
Baptista Pius.*

*Erinnam credit Græcia docta suam.
Idem.*

Non melior coluisse sacras Erinna sorores.

Fuit contemporanea Sapphus. In eam elegans est apud Græcos distichon, cuius talis habetur sensus. Quanto Erinna in Lyricis Sappho præstantior, tantò Sapphus gloria Erinna hexametris præcellit.

Sappho, Lesbica, Lyrica, floruit temporibus Alcæi, & Stesichori poetarum. Maritum habuit Cercylam ditissimum virum ex Andro. ex quo filiam suscepit Clio nomine. scripsit Lyricorum lib. 9. præterea Epigrammata, Elegias, Iambos, & Monodas, carmini Sapphico (cuius inuētrix fuit) dedit nomen. Sunt qui dicant aliam fuisse Lesbiam, poetriam quoq; quæ adolescentem Phaonem adamauerit, & Leucade in aquas se dimiserit. vtracunque fuerit, vnam tantum commendant Latini poetæ.

Stadius lib. 5. Syl.

*Sesichorus q; feror, saltusq; ingressa viriles
Non formidata temeraria Leucade Sappho.
Sydonius.*

*Aur quod composuit puella Lesbi.
Baptista Pius.*

*Mascula quæ que suos cantat moritur a calores,
Leucadij Sappho crimen, honorq; freti.*

Philippus Bergomensis verò, lib. 4. sui supplementi Chronicarum, dicit, quod Sappho Eresia, diuini ingenij poetrix, anno mundi 4576. claruit, & plectrum prima inuenit: hæc viro ditissimo nupsit, ex quo Didam filium suscepit, habuitq; discipulas Anagoram, Mylesiam, Congillam, Colophoniam, Euthemiam, & Salamynā: quas etiam Lyricos quosdā versus docuit: scripsit autem hæc modulos Lyricos, epigrammata, Elegiam, Iambos, & Monodas. Fuit quoque vates nobilissima. Et ex his dictis, à Philippo Bergomeni sunt annumerandæ hic sex mulieres doctæ, de quibus non meminit Textor: videlicet prædictæ Anagora, Mylesia, Congilla, Colephonia, Euthemia & Salamyna: ex quo ex supradictis iam connumerabis 12. mulieres doctas & scientiam habentes.

Pro 13. ergo annumerabis Pollam argētariam, quæ Lucani fuit vxor, vt testatur Martialis.

*Hæc est illa dios, quæ magni conscia partus,
Lucanum populis, & tibi Polla dedit.*

Tanta fuisse dicitur doctrina, vt maritum suerit in emendandis tribus primis libris Pharsaliæ.

Statius. lib. II.

*Huc casta titulum decusq; Polle,
Incunda dabis alloquutione.*

Sidonius.

Quid, quod duplicibus iugata redis argentaria Polla dat poetas. Eadem, inceptos à marito permultos versus, perficiebat pari grauitate & elegantia.

Pro 14. annumerabis Aspasiam mulierem Milesiam, quæ doctrinæ fama claruit. Periclis magistra, & tandem vxor fuit: in studijs philosophicis abundè promouit, rhetoricen exercuit, & tempore Socratis doctissima, à qua Socratem philosophum sanctum se didicisse quædam non pudeat cõfiteri, vt habetur in margarita poetica 2. parte, tractatu 2. oratione 17.

Cleobulina, Cleoboli Lidij (qui fuit vnus ex septem sapientib. Græciæ) filia, scripsit ænigmata quædam hexametris versibus, quorum vnus adhuc extare fertur:

*Est vnus genitor, nati bona pignorabis sex,
Triginta, cuius nata sed dispars forma.
Hæ niuea aspectu, nigraq; coloribus illa
Atq; immortales omnes, moriuntur ad vnam.*

Et de ea etiam facit mentionem Bergo. lib. 4. cum loquitur de Cleobolo eius patre.

Pro 16. inuenies Cornificiam, sororem Cornificij poetæ: quæ & ipsa fuit poetrix memoratu dignissima, & ipsa tempore suo, quod fuit anno 33. ante Christi aduentum, tanto poetico effulsi dogmate, vt non Italico lacte nutrita, sed Castalio videretur laticæ. Cornificio prædicto germano fratri, æquè esset gloria illustris: hæc quippe, non contenta pulcherrimis valuisse verbis, nisi vt Helycon carmè describeret, atq; plurima & insignia descripsit epigrammata, quæ tempore diui Hieronymi, vt ipse testatur, extabant: quibus virtutibus perpetuum sibi acquisiuit nomen. hæc Philippus Bergomensis, lib. 7.

Lilia, Lelij filia reddidisse dicitur in loquendo paternam eloquentiam elegantior.

Hortensia, Hortensij Romani oratoris filia, post patrem non solum patris facundiam, & doctrinam amplexa fuit, sed etiam ipsius pronuntiandi splendorem seruauit, quem scilicet oportunitas exquisiuit, & qui sapissimè in viris doctissimis deficere consuevit. hæc, & alia dicit Philippus Bergomensis, lib. 7. Eiusdem oratio apud triumphos habitæ legitur, non tantum in sexus honorem, vt per Valerium, lib. 8. tit. de mulieribus caudicis, in fin. Liciniæ quoque Lucij Crassi filia, quarum in dicendo lepos ab eorum patre emanauit.

Mutiæ duæ filia ab utroq; parente eloquentiam didicere.

Pro 20. annumerabis Corneliam, vxorem Africani & matrem Gracchorum, quæ epistolas reliquit ornatissimè scriptas: vnde & filiorum flu-

xit eloquentia. vnde Quintilianus. Nam Gracchorum eloquentiæ (inquit) multum contulisse accepimus Corneliam matrem, cuius doctissimus sermo, in posteros quoque est epistolis traditus.

Anastasia, illustrissima Romana mulier, Publij Romani potentissimi vxor, discipula Grifogoni martyris fuit, eius mariti simulato morbo torum euitauit. Scripsit epistolas ad Grifogonum. Hæc enim bonarum literarum eruditissima fuit, vt refert Bergomensis, lib. 8.

Damophila Græca, quam hic ponam pro 22. vxor Pamphili, socia Sapphus poetriæ, poemata scripsit amatoria, & laudes Dianæ.

Hyptathia, mulier Alexandrina Theonis geometriæ filia, & vxor Isidori philosophi, vixit imperante Archadio, scripsit in Astronomiam, professa est Alexandriæ varia disciplinarum genera, magno, & frequenti auditorio, conuolantibusq; turmatim & vndiq; discipulis.

Leontium, Græca adolescentula, inter prædictas mulieres doctas erit, cum philosophicæ disciplinas adeo se statura fuerit, vt etiam non dubitauerit, cum magna sui nominis laude, in Theophrastum phil. alioqui laudatissimum, scribere. Pamphila scripsit commentarios in grammatice, citatur à Gellio.

Praxilla Sicyonia, fuit poetrix, quæ in suis carminibus, Adonidem induxit ab inferi interrogatum, quid apud superos pulcherrimum reliquerit: respondere, solem, cucumeres, mala: quod cum vehementer insulsum videretur cucumeres & mala cum sole componere, fluxit inde prouer. Stultior Praxillæ Adonide, in homines nullius iudicij.

Phemone, prima Apollinis Delphici vates fuisse, carmenq; Heroicum inuenisse dicitur autor Textor, vbi supra.

Sosipatra, vates fuit Lyda multis disciplinis cumulatissima, quam propterea creditum est à numeribus quibusdam fuisse educatam.

Theano, mulier fuit apud Locros in Lyricis præcellens. alia fuit, Metapontina seu Cressa genere, mulier Pythagoræ, vxor Brotini Crotoniata, quæ subscripsit commentarios in philosophia, poemata quoq; & apophthegmata Pythagorica.

Pro 30. ponemus Zenobiam, de qua iam supra dictum est, quæ licet bellatrix fuerit, vt dictum est, tamen Græci, Aegyptijq; sermonis eruditissima fuit, & Latini non ignara. Scripsit epitomen in Orientali, Alexandrinamq; histo. Herennia autem, & Tymolaum filios, literis erudiuit, elegantissimas orationes ad milites suos plerumque habuit, quas galeata recitabat. Et, vt ait Bergom. lib. 8. fuit Aegyptiarum ac Græcarum literarum, non mediocriter erudita, quarum suffragio, omnes hist. tam Latinas, quam Græcas, & Barbaras, summo studio vidit, & memoriæ commendauit.

Alpades.

Alpades virgo, cum religionem in magno cultu amplecteretur, cœlitus meruit, scriptura sacra, bibliorumq; sensum percipere.

Quid de Catharina Senen. dicemus? Nam ad eam in sacris literis profecit, vt libros scripserit cum theologorum doctrina conferendos, & maximæ sanctitatis fuit, vt refert Bergomen. lib. 14.

De Delbora, quam nu. 32. annumerabimus, dicemus cum Bergomensis li. 4. quod propheta fuit Hebræorum de tribu Effraim progenita, vaticinio claruit.

Hyldegardis, virgo Germana, quæ fuit abbatissa, vt refert Bergom. lib. 12. patria Maguntina, spiritu quodam imbuta propheticò, multa prædixit de futuris, scripsitque aliquot catholicæ doctrinæ libros: hanc epist. suis dignatus est beatus Bernardus. Scripsit super Benedicti disciplina, triginta rheologicas quaestiones eruditissimè absoluit. Excellentium virtute virorum vitas scripsit, de altaris sacramento, Homilias in euangelij, præterea in medicina, quæ simplicia, & quæ cõposita, tollendis ægritudinibus profunt. Item carmina, & epistolas, testimonio apostolicæ autoritatis comprobata, quo factum est, vt Eugenius tertius, Anastasius quartus, Adrianus quartus pontifices: Conratus tertius, & Federicus primus Cæsares, ad eam plerumque scripserint. Plures alios libros scripsit, quos enumerat Bergomensis in loco supra allegato.

[REDACTED]

Lucia mima, autore Plinio, centum annis in scena pronunciauit.

Lasteniam Mantincam, & Axiotheam Phliasi- am, Platone vfas præceptore, scribit Plutarch. ornatuq; interim virili, auditorium ingressas, hæc Textor vbi supra. Ex quibus iam connumeratae sunt 37. mulieres doctæ & prudentes.

Pro 38. annumerabitur Michale Centaura, quæ docuit Theffalas remedium amoris.

Dyotima, & Aspasia, mulieres in philosophicis promeruerunt disciplinis, vt alteram Dyotimam appellare magistram, alterius lectionibus interese non erubuerit Socrates, philosophorum omnium optimus.

Lactantius ait, philosophus, nullas vnquã mulieres philosophari docuisse, præter vnam ex omni memoria, Themistem. Sed quænam hæc, & cuias fuerit, non docet.

Arête mulier, eo doctrinæ cõscendit, vt filium etiã instrueret, qui appellatus est Aristippus, fuit Cyrenaica, & Aristippi patris Socratici dogma se-

cuta est. Mortuo patre, scholam rexit in philosophia magno & frequenti auditorio.

Pro 42. hic annectimus Nicostratam vaticinatricem clarissimam mulierem, quæ Arcadica de carminibus carmētis cognominata est. Ostia Tyberis intrans in Palatino monte, vbi nunc Roma habetur, conscendit, in quo Euandro eius filio rege constituto, cum ipsa Graiarum literarum doctissima esset, atq; versatilis ingenij, incolasq; siluestres comperisset, nouos literarum characteres inuenit, eosq; canere coniunctionem, atq; sonos edocuit: cuius admirati rudes posteri, eam non mulierem humanam, sed Deam arbitrati sunt. Vnde Virg. VIII. Aen.

*Tum rex (inquit) Euandrus Romana conditor arcis,
Fort una omnipotens & ineluctabile fatum
Me patria pulsum pelagiq; exire ma sequentem
His posuere locis, matrisq; egere tremenda
Carmenis Nympha monitu & deus autor Apollo.*

Et hoc idem, Ouidius libro Fastorum affirmat: vnde et margaritam poeticâ oratione qua supra. Et ibi etiam fit mentio de Iside filia Inachij, quæ non solum terræ cultum, & lini vsum, sed & quod præstatius, apud Aegyptios literas inuenit, ex quo diuinos honores affecuta est; teste Philippo Bergomensis, libro 3. vbi amplè de ea.

Ceres etiam fuit diuinis honorib. exaltata, ex quo prima agrorum cultum excogitauit, vt refert idem Bergomensis, in loco hic ante allegato, & in margarita poetica, in oratione hic ante dicta, & vt dicit sophologium sapientiæ. lib. 1. c. 3. Fœminæ omnes artes inuenerunt, & etiam habetur in margarita poetica, in loco hic ante allegato.

Quid de Amesia, quam eò quod sub fœminea forma virilem animu gereret, Androgynem vocauerit? Ea apud prætores maximo populi concursu causam egit, & prima actione à cunctis penè iudicijs liberata est, vt habetur in oratione supra dicta.

Et pro 45. addemus Gaiam Afraniam, Lucij senatoris vxorem, quæ ita litib. & causis apta fuit, vt apud plures magistratus sapissimè orasse dicatur.

Dama, Pythagoræ filia, & ipsa philosophiæ sectatrix, ingenium & doctrinam in exponendis parentis sententiarum inuolucris exercuit.

Thargeliam quoque fœminam soia illustrauit philosophia.

Ferunt & Muscam, poetriam fuisse Lyricâ, quæ & epigrammata scripserit, & Lyricos nomos.

Semyamira, Heliogabali imperatoris mater, sapiens fuit, & multa inaudita fecit, vt dicã infra.

Sempronia literis Græcis & Latinis docta fuit, vt dicit Salustius in Catilina. G. Benedicti in sua repet. c. Raynutius. in verbo, cuidam Petro tradiderunt nu. 64. de testa. Sed, quoniam hæc duæ mulieres inhonestæ fuerunt, & luxuriosè vixerunt, non ponam eas in numero illustrium & probarum mulierum.

Refert

Demofq; Phigofq; & verignara Phaenif,
Et Carmenta parens, & Monto, & Pythia longos
Phemonoe commenta pedes, & filia Glauci.

Hæc Textor, vbi supra ponēs nomina plurium
fœminarum illustr. nos remittens de reliquis ad
Plutar. & ad Strozam, qui his versibus quasdam
enumerat:

Magnanimam Tomyrin, fortem propono Camillam,
Et subeat menti Penthesilea tue.
Aula & Amazonias reliqua de stirpe sorores,
Rospice Carmentam, respice Penelopem.
Vitæ asphas animo, propriaq; Lucretia dextra
Inuictio occurrit clara pudore tibi.
Ac rapidum nando transmittere Clavia Tybrim
Aula, suis animis præmia digna tulit.
Quid te commemorem vestalis Claudia virgo,
Qua stetit ætoniti vindice fr atris bonos?
Quæ tuo dignis nomen Cornelia tollat
Laudibus, aut animum Portia casta tuum?
Quis te prætereat generosi pectoris Ester,
Non bene damnatos protinus vltra Syros?
Quisue Palestina genitam te stirpe virago
Spem taceat, patriæ subsidiumq; tua?
Si fortasse petes exempla recentia, nonne
Cognita per perna laude Martildis erit?
Sponte opibus spectis regum Violantæ reliquit,
Seque sacri sociam maluit esse chori.

Et Benedicti in iam dicta sua repe. in loco supra
alleg. dicit, quod plures aliæ fœminæ Romanæ, in
quibus literaria dignitas seruata est, vsq; ad Hier.
tempora quib. omnia fermè scripta. & editiones
dicauit suas, vt visus sit Paulam, Blesellam, Aletã,
Assillã, Cellantiã, multasq; alias, non minus q̃ il-
lius temporis viros, dignas, meritasq; duxisse: qui-
bus suos dedicaret libros, suumq; desudaret inge-
nium. Plures ex his etiam enumerat Iacobus Ma-
gnus suo Sophologio sapientiæ, li. i. c. 3. vbi ponit
fœminas, quæ inuenerunt quasdam artes, vt ibi per
eum. Et Cælius lib. 8. antiquarum actionum. c. 1.
Vnde multum inuehit Franciscus patritius, l. 4. ti.
6. de institutione reipublice. quod nunc tanta de-
sidia torpeant mulieres nostræ, vt pro miraculo
quodammodo videretur, si quas primorib. labris
literas attrigerint, licet tanta copia doctissimarum
fœminarum apud antiquos fuerit: vt etiam inue-
hit Benedicti in loco supra allegato, volentes infer-
re dolendum, quod hodie fœminæ non vacant li-
reris: quod tamen non videretur mihi esse vtile,
& ipsis, & maritis, & reipublicæ; propter multas ra-
tiones quas dicere possem. Sed inde tacebo, cum
tantum intentionis meæ sit tangere in omnib. ea
solum, quæ tangunt laudem, honorem, & gloriã,
non quæ faciunt ad dedecus, vituperium, aut op-
probrium alicuius, sed alio fortè loco de his dice-
mus. Et potest videri per Ioannem Neuzan, in sua
filua nuptiali, in octaua ampliatiōe suæ quæstio-

nis, vbi ponit: an sit licitum ducere vxorem doctã
Nescio si his debeam adiungere Semyamiram,
matrem Heliogabali, quæ semper in senatu inter-
fuit cum alijs senatorib. & fuit in senatu prælata,
ita quod nihil ferè, nisi ea disponente, senatus per-
agere poterat, sententiamq; suã, more cætorũ,
de agendis dicebat: quod mulieri nunquam con-
tigisse legitur. Conuentum mulierum ordinauit,
quibus potestatem præbuit, & præstitit, vt senatorio
more, de moribus circa statum tractarent. Et
huic senatui principissa fuit, vt Philippus Bergo-
mensis in suo supplemento, li. 8. quæ anno Christi
224. regnabat. Refert etiam Textor in suis Epithe-
tis. in verb. Galli. Quia apud Gallias fuerunt sapi-
entissimæ mulieres Gallicanæ, quæ secundũ mo-
rem antiquum, quum de pace bellouè consultare
tur, adhibebantur. Si qua tunc inter socios inci-
disset controuersia, mulieres sedebat arbitra. Pro-
pterea in fœdere (quod tanxerunt cum Hannibale)
voluerunt, vt si quis Gallorum ab aliquo Cartha-
ginensium iniuria affectus, quereretur, eius rei iu-
dex esset Carthaginensium magistratus. Sin Car-
thaginensium quisquam ab vilo Gallorum ini-
qui quippiam passus esset, Gallicas mulieres de ea
re iudicium facere. & alibi de his dictum est.

Decima consideratio. Non solum mulieres
laudantur ex sapientia, verum etiam ex
consilio: quoniam etiam in his quæ ad curam
virorum spectant, sumendum est, & ab vxori-
bus consilium, vt ex exemplis & doctrinis Augusti
& Iustini in imperatorum probatur. Nam Augu-
stus, vt ait Seneca li. de clementia, Livia vxoris cõ-
silio vsus est, etiam in magnis reb. atq; eius opera,
innatam quandam seueritatem exutus, clemen-
tiam induit. Iustinianus verò, in arduis etiã nego-
tijs, & ad summam rerum pertinentib. vxorem
consilij participem fecit: vt ipse fatetur in auth. vt
iudices sine quoquo suffra. §. hæc autem omnia.
col. 2. & ibi Accursius annotat in verbo, reueren-
dissimam. sumendum esse ab vxore consilium. &
illum tex. etiam ad hoc ponderat Io. An. in c. qui
prior. de reg. iu. libro 6. in c. mercurialibus. Do-
meus las. in l. i. colum. 2. ad si. ff. de legibus. Alberi-
cus in l. aduersus. C. de crimine expilat. hæc. &
Host. in summa, ti. de matrimonio. §. i. colum. 2.
ver. sed & in eo habent. facit etiam tex. in l. bene à
Zenone. §. pe. in fin. C. de quadriè. præscriptione.
vbi Iustinianus dicit, qui. n. suis consilij suisque
laboribus pro toto orbe terrarum, die, nocteque
laborant, quare non habeant dignam suam præ-
rogatiua fortunam? quem tex. ad hoc allegat Bar-
batia in cle. i. in 6. charta. in paruis. de elec.

Exemplo nobis est ille bonus pater multarum
gentium Abraham, cum durè accepisset consili-
um Saræ vxoris monentis, vt Agar ancillam, &
filium eius eijceret, statim audiuit à domino: Om-
nia quæ dixerit tibi Sara, audi vocem eius. Genes.
21. c.

Sefo-

Sefostrates, Aegyptiorum rex, qui ceteros om-
nes gloria, & rerum magnitudine, excessit, vxoris
consilio vsus, se, vxoremq; suam, & liberos, partim
graui, inopinatoque periculo liberauit. Nam,
cum illum frater, à quo nihil tale reformidabat,
inuitatũ excepisset, domumq; sicca exterius ma-
teria, circumspicisset, re intellecta, extemplo cum
vxore deliberauit. Nam, & vxorem secum duxe-
rat, eaq; suadente, vt duos ex sex liberis, super ar-
dentem pyram extendens pontem faceret, super
quos ipsi transeuntes, euaderent, ita fecit: & dua-
bus tantum filijs ita incensis, ceteri cum patre,
matreque fuere seruati. Testis Herodotus in Eu-
terpe.

Plutarchus, in libro de virtutibus mulierum,
narrat historiam de Pytheci vxore, quæ Xerxis tem-
poribus claruit: de quo etiam meminit Plinius.
lib. 33. c. 10. Quæ viro omnium per id tempus di-
gissimum, auro semper inhianti, & auri fodinas iu-
giter exercenti, cum ex peregrinatione domum
esset reuersus, & cenam parari postulasset, auream
mensam apponi iussit, in qua omnia erant ex au-
ro fabrefacta obsonia, ac primo quidem aspectu,
gauissus est Pytheus, miro artificio singula elabo-
rata conspiciens. Inde aspectu iam abundè satia-
tus, præcepit cibum auferri. Verum mulier, cun-
ctã quæ postulasset, ex auro concinnata afferri ius-
sit. Cumque ille iracundia percitus, fames namq;
& bilis nasum conciant, esurire se vociferatur,
neque se aurum id temporis exposcere. Sapien-
ter, inquit vxor, Tu nullius rei, præter hanc vnam
habendæ facultatem præbes. Omnis enim viro-
rum cura, omnisque ars, tuo iussu, in auro fodien-
do occupata est, vt nemo iam agros colat, nemo
fruges serat, nemo arbores plantet. Qua vxoria cas-
tigatione permotus Pytheus, negotium haud
quaquam penitus omittens, quintam duntaxat
ciuium partem in opere continuit, reliquos, tum
agriculturæ, tum ceteris artibus, operam dare
præcepit.

Aurelius victor, quo loco Constantij impera-
toris vitam describit, fœminarum (inquit) præce-
pta, sæpe maritos iuuare. Namque (vt de ceteris
taceam) Pompeia Plotina (incredibile dictu)
quantum auxerit gloriam Traiani, cuius procura-
tores, cum prouincias calumnijs agitent, ad-
eò, vt vnus ex his diceretur locupletissimũ quem-
que ita conuenire. Quare habes tertius? pone
quod habes. Illa maritum castigauit, atque incre-
pans, quod laudis suæ esset incuriosus, talem red-
didit, vt postea exactiones improbas detestans, fi-
scum lienem vocaret, quod eo crescente, artus re-
liqui tabescunt.

Ataulphis, Gothorum Rex, in animo habuit,
Romam a se receptam, funditus euertere, diuer-
sòq; vrbem loco statuere, Gothiamq; pro Roma
nominare, à Cæsarem Augustorumq; memoria,
prorsus abolita, Ataulphi appellatione in posteros

transmittere. Verum, Placidæ coniugis, seu Placi-
diæ Honorij sororis suafu, adeo est mutatus, vt bre-
ui, non hostis, sed amicus, non vrbis euerfor, sed
instaurator sit vocatus. de quo meminerunt Pau-
lus Orosius. c. 123. & Paulus diaconus de gestis Ro-
ma. lib. 13.

Dominica, vxor Valentis imperat. Gothos ad
euerendum Constantinopolim irruentes, pa-
cauit.

Pompeia Plautina, Iulianum imp. maritum
suum auertit ab extorquenda à populo pecunia,
& colligendo fisco. testis est Sex. Aurelius. & sic re-
periuntur fœminæ, quæ maximi quandoque bo-
ni authores extiterunt.

Etiam narrat Seneca lib. 1. de Clementia. c. 5.
quod, quum quidam Rex, non possit potentia
quendam suum destruere inimicum, Reginam
consuluit coniugem suam: quæ tale regi dedit con-
siliũ, Fac domine, quod medici facere solent,
quia, vbi vsitata remedia minimè profunt, ten-
tant contraria: si seueritate nihil profecisti, nunc
tenta, quomodo cedat tibi clementia: ignosce il-
li. Quod ille gauissus, annuit, factòq; adimpleuit, &
contulit ei consilium: ex quo habuit eum ami-
cissimum fidelissimumq; hæredem. de quo infra
dicitur.

Refert etiam Cassiodorus, post Theodoricum,
in tripartita historia, lib. 9. c. 31. ad Theodosij Im-
peratoris sanctitatem, multum cõtulisse vxorem,
quæ virum sæpius diuinas leges admonebat, eiq;
frequenter dicebat: Oportet te semper marite cog-
itare, quid dudũ fuisti, quid modo sis: Hæc si sem-
per cogitaueris, ingratus benefactori non eris, sed
imperium, quod suscepisti, legaliter gubernabis,
& harum rerum placabis autorem.

Saxo, grammaticus in historia Danica, li. 9. tra-
dit, Regnerum, Danorum Regem sexagesimum
secundum, Vnithferici filij mortem adeo mole-
stè tulisse, vt obstinato ad moriendum luctu, cor-
pus lectulo per summam animi ægritudinem af-
fixerit. Quem vxor, virilem supergressa fiducia,
imbecillitatis increpitum, virili adhortatione fir-
mauit, reuocatumque à mœrore, animum armita
impensius tractare, perdocuit: affirmans, fortissi-
mum patrem, cruentos filij cineres, iustus armis,
quàm lachrymis expiaturũ. Ad cuius monitum,
Regnerus, discussò mœstitiæ habitu, depositisque
doloris insignib. iacentem reuocauit audaciam,
breuiq; hostem, qui filium interemerat, compre-
hendit: adeo (inquit Saxo) interdum ab inualidis
fortia roborantur ingenia.

Profuit & consilium Clotildis filia Regis Bur-
gund. cuius cõsilio Clodouæus, Rex Franciæ, eius
maritus, Christianus effectus fuit: vt refert Gagui-
nus li. i. c. 8. de gestis Francorum. & post eũ G. Be-
nedicti amplè in sua rep. c. Ray. in verbo, duas ha-
bens filias. nu. 81. & dixi in præcedenti considera-
tione, vbi etiam de vxoribus Io. And. & Cald.

Intiguldís, foror Childeberti, Hermogillum, Lemigildi Gothorum regis filium, & maritū suum, ad Christianam conuertit pietatem.

Profuit & consilium Theodelindæ, Longobardorum Reginæ viris suis, cum sua ipsius opera, & pia suasionē, Eutharim, priorem maritum, multò mitiorem fecissē scribitur, ad verā pietatem amplectendam longè prouiore. Sed & Agilalphum maritum posteriorem, præferocem virum, dextere monendo, veritatisq; lucem oculis admouendo, eò traxit, vt omnib. suæ gentis author fuerit à malorum dæmonum cultu, detestandaq; hæresi, sese vindicandi.

Quo etiam tempore Brunehildis, pari studio, Childebertum, Francorum Regem ipsius virum, eò quoq; impulit, vt Tassilonem, Bauariæ Regem, ea lege constitueret, vt à Sclauorum gente bello insectanda, non prius desisteret, quàm ad Christi fidem amplectendam subegisset.

Lacedæmonij etiam, nō minus publica quàm priuata consilia, cum mulierib. communicabant, vt scribit Plutarchus tum in comparatione Numæ, ac Lycurgi, tum in vita Agidis. & Arist. politico. 2. c. 7. multa in Lacedæmoniorum principatu à mulierib. administrabantur.

Apud præcos quoq; Athenienses, non minus famigerabilem Græcorum gentem, mulieres, publicis consultationibus interesse, suffragiaq; ferre solitas, testis est Varro.

Germani item, in esse sanctum aliquid & prouidum fœminis putant, nec aut consilia earū aspernantur, aut responsa negligunt, vt Cor. Tacitus scribit, in lib. de morib. Germaniæ.

Apud Gallos, gentem nostram, olim consuetudo fuit, vt quoties de bello eis esset, aut pace, consultandum, mulieres quoq; eiusmodi cōsultationib. admitterentur. Præterea, si qua aduersus socios incidere cōtrouersia, eam ex mulierum sententia componere consueuerant, vt refert Plutarchus libro de virtutib. mulierū. Dixi ante in præcedenti consideratione, vbi de sapientia, & prudentia mulierum. Et de conditionib. pactis inter Hannibalem, & Gallos, quod mulieres iudicabāt de commissis per Gallos, dixi in finali parte, in 17. consi. in c. aliam orbis diuisionem, versiculo, vnde & apud &c. cum versic. seq.

Socrates, in libro de republica quinto, dicit, nō omnino esse arcendum mulierum genus ab administranda republica, si qua modo reperiatur idonea: quin præcipit. non magistratus tantum, sed omnia, & publica, & priuata, tum pacis, tum belli studia, mulierib. cum viris, communia fieri. Sed in eare, illum reprehendit Lactantius libro diuinarum institutionum 3. c. 22. Et hæc non sine ratione dicuntur, quoniam, vt in præcedenti consideratione dixi, aliquid iudicij, & discretionis habent, prout facit text. in l. cum præror. §. pen. ff. de iudicijs. concordat tex. in c. infamis. 3. q. 7. probat

illud Pro. 13. Sapiens mulier ædificat domum suam. & Prou. 19. Domus, & diuitiæ, dantur a parentibus, à domino autem vxor prudens, vt refert Ioan. Fabri. in rub. inst. de nuptijs. & Luc. de Penna. in l. 2. col. pe. C. quando & quibus quarta pars debetur. lib. 10. & dixi in commentarijs nostris, super consuetudinibus ducatus Burgundiæ. titulo, Des droictz & appartenances agens mariez. In rub. & etiam Regum 10. c. fit mentio de quadam muliere sapientia. facit etiam text. loquens de mulieribus in c. viduas. le premier. ibi maioris sapientia, & consilij existunt, 27. q. 1. & in c. si aliquid 22. quest. 4. vbi prudentis quoque fœminæ fit mentio.

Ex quibus concludit Tiraquellus, in suis legib. connubialibus in l. 1. quæ est, quod in his etiam, quæ ad virorum curam pertinent, ab vxorib. ipsi consilium fumant: quod, cum fœminæ sint non omnino expertes sapientia, consilij, & prudentia, possunt salubre quandoque dare consilium. facit tex. in l. si quis decedens. §. Papinianus. ff. de admi. tutorum. Ideo admodum scite dicit Cornutus consi. 36. in cap. quo ad primum consultationis articulum. colum. 7. versic. & constat, quod illud statutum. lib. 3. quod non semper spernitur mulieris consilium, prout nec spreuit Ioan. And. consilium suæ vxoris Milantiæ. cum illud referat in c. cum secundum Apost. de præbendis: vbi dicit, se ab ea didicisse, quod si nomina (vt pleraque alia) in foro venderentur, pulchra quidem, parentibus esse magno pretio emenda, vt filijs imponerent. Eandemq; vt doctam, se aliquando consuluisse asserit, in c. prior. col. pen. de reg. iur. in 6. in Mercurialib. Nec etiam spreuit Ioan. Cald. consilium suæ vxoris: cum, vt inquit in c. fin. de ren. & post eum Pan. in c. cum inter vniuersas. in fin. de elect. ipsum Calderinum consuluisse vxorem, an conuiuator teneatur hora prandij, mittere ad conuiuas, vt veniant: quæ satis æquè respondit, ad fœminas, & forenses, esse mittendum, qui se facile non ingerunt: nō etiam ad alios, nisi essent graues personæ. de quo, etiam per Collecta. in c. à crapula. de vita & hon. cle. & Bald. in proœmio Gregoriano. col. 5. versic. quæro. quidam scholaris.

Aduerte ad dictum Philippi Decij in l. fœminæ. col. 2. versic. 3. postulare. ff. de re. iu. quod, licet mulier prohibeatur postulare, potest tamen in camera consulere.

Ex quibus dictis, videmus, certos casus, in quibus consilia mulierum fuerunt salubria: ideo in talibus aut similibus, videtur esse illis credendum. Et inter alia, aduerte ad consilij Saræ, quoniam exemplo illius, si vxor tua consuluerit te agredi ad ancillam, crede illi, si sit pulchra, alias nō: sed his temporibus mulieres hoc de raro contingenti, consulunt.

Adde alios tres casus vltra prædictos, in quibus credendum est vxori, & non vltra.

Primus

Primus, si cum volueris egredi extra locum tuæ habitationis, & vxor tua tibi dixerit, & consuluerit, bibendum esse antequam exeat, crede illi.

Secundus, si cum vxori tuæ quandoq; dixeris, ille te velle dare vestem pretiosam, causa ornatus, similem eius vicinæ, & dixerit alio tempore referuandam, crede illi.

Tertius, si cum noctu aut diu in palæstra venerea illam amplexatus semel fueris, & iterum concumbere velis, si dixerit tibi vxor tua fat esse, crede & illi, quoniam in his tribus optimū erit eius consilium: quoniam verò videtur de raro contingenti euenire, ideo videtur charius & vtilius: cum quæ rara sunt, chariora videntur.

Et pro certo, nisi esset intentionis nostræ in hoc opere, recensere tantum quæ laudem cōcernunt, libenter adducerem, in nullo alio casu consilij mulierum esse credendum, cum sit fragile & debile, vt satis declarat Tiraquellus in dictis legib. connubialib. in prima l. ad quem te remitto, tãquam ad solitum de ipsis mulieribus malè dicere, ferè in toto illo opere.

Vndecima cōsid. Etiam fœmina laudem meretur, & honorari debet ex virginitate. Cum virginitas ipsa Dei templum sit, & qui eam habet, fortitudinem habere dicitur, secundū Augu. de ciuitate Dei lib. 2. c. 26. tantaq; est vis probitatis & castitatis, vt penè omnis eius laude moueatur humana natura. Et virginitas virtus est animi, comitem que secum habet fortitudinem. 32. q. 5. c. ita ne aliqui. Et de laude, excellentia, & priuilegijs virginū, diffusè in proxima sequenti parte, in 39. consider. scribitur. Et inter cæteras virtutes mulierum pudicitia præfertur, vt habetur in Margarita poetica, 2. parte, tractatu 2. oratione 17. in principi. Et de humiliori virtute, satis amplè habetur in Rosario B. de Bustis. in 2. part. sermo. 28. vbi de virginitate ponit in litera B. C. D. E. F. G. & c. Et in litera Y. antea ponitur de pudicitia, in quibus locis enumerantur aliquæ, quæ fuerunt laudatæ, ex pudicitia, vt Susanna, & Sophronia. Sed quia istud esset nimis fastidiosum, omnes pudicas, & virgines, enumerare non insisto: cum non sit ita nouum sicut de doctis, & magnanimitatem habentibus. Etiam Textor in sua officina ponit quædam virgines Vestales. De laude etiam virginum vide Iacobum Nigrum in suo Sophologio sapientia, lib. 10. ca. 16. vbi multa ponit de virginibus. Vide etiam de laude & eius priuilegio pulchra, quæ dicit Pan. & alij in c. causam matrimonij. extra de probat. & Lud. Romanus in consil. suo 500. incipiente: vos estis lux mundi. vbi est oratio per eum facta in consilio Basiliens. Quæ quidem virginitas (si semel amissa fuerit) amplius reparari nō potest, secundum Aug. vt dicit gl. in l. 1. c. de rapto. virg. Cui concordat Ouid. lib. Epistolarum. Nulla, inquit, reparabilis arte læsa pudicitia est, & castitas præfertur vi-
ra. text. in leg. 2. §. initium. ff. de origine iuris. Ete-

nim hæc castitas virginalis nobilior cæteris: in cuius signum virgines Laureolam portant. c. si Paulus. 32. qu. 5. imo pro virginitate sua conseruanda, Daphnes, Penei filia, tota in Laurum conuersa fingitur. lib. 1. Metamorphoseos: vt ex ea Laurea corona triumphantes Imperatores, Ioui pro victoria in Capitolio sacrificaturi, in posterum ornarentur:

*Cui Deus, at quoniam coniunx mea non potes esse,
Cybor eris certe d. x. i. mea semper habebunt
Te coma, te cithare, te nostra Laure pharetra.
Tu ducibus lactis aderis, cum læta triumphum
Vox canes, & longas visent Capitolia pompas.
Tu quoq; perpetuos semper gere frondis honores.*

Hoc dicit Guil. Benedicti in sua repet. c. Ray. in verbo cuidam Petro tradiderunt. nu. 46. de testamentis. Et de laude virginitatis videas Osum Episcopum Cordubensem, qui fecit librum vnum, & Iulianus, Episcopus ecclesiæ Tholetanæ, fecit librum vnum, & Saluanus libros tres. De excellentia etiam huiusmodi virginitatis ponit amplè Iodocus Clithoueus, in suo Antiluthero, cap. 39. Et dicit G. Benedicti, in loco hic ante alle. triplicem esse castitatem, virginalem scilicet, quæ propriè virginitas appellatur, de qua hic, & in locis supra allegatis, vbi multa enumerantur virgines, quæ plura egerunt pro earum virginitate conseruanda, vt etiam de filiabus Scedasi (quæ Hippo & Miletia dicebantur) in Leuctris oppido Bæotiæ, quo ore laudandæ sunt, quas traditū est (vt ait Hieronymus contra Iouinianum) absente patre, duos iuuenes Spartanos prætereuntes, iure hospitij suscepisse, qui multum vino indulgentes, vim per noctem intulere virginibus: quæ amissa pudicitia, nolentes superviuere, muris conciderunt vulnerebus. Et vt refert Coelius, lib. antiquarum lectionum 7. c. 28. maxima virginitas & castitas obseruatur apud Chios. Nam nullum adulterium, neque illegitimus concubitus (quod est maximum temperantiæ muliebris argumentum) ex Chio (vt ait) memoratur prodijisse.

Legitur quod Britora, nympha Cretensis, cū esset formosa, perpetuoq; virginitatis voto venationi vacaret, ad vim & stuprū Minois regis declinandum, se in aquas dedit præcipitem.

Item Thexena mulier à Philippi Macedonum regis militibus in mari sepra, cum nullum salutis effugium videret, in mare se deiecit, idq; ne in regis potestate veniret, & vide Plu. in 2. tri. castitatis. & Aug. lib. 1. de ciuitate Dei. cap. 26. vbi fit mentio de his, quæ se necauerunt, & in fluuium proiecerunt: vt insectatores suæ pudicitia deuitarent: sed ibi commentator dicit, se nullibi legisse de virginibus Christianis, quæ sic se occiderint, quia Deus præbuit auxilium virginibus, vt suæ virginitatis seruarent decorem. Quis Luciam eripuit de tor malis? Quis Agnetem? Quis Apolloniam? Quis Catharinā? vere Christus Iesus ob gratiam virginitatis.

ratis. Virginitatem omnibus præfert virtutibus, & ad eam sequendam omnes inuitat Petr⁹ Abbas Cluniacen. lib. 6. suarum Epistolarum, epist. 40. quæ est exhortatoria, & missa ad sanctimoniales Marciniacenses (quæ sunt in diocesi Hedueni super Ligerim) vt in virginitatis foelici proposito perseuerent, exemplo sanctarum virginum, & martyrum.

Secunda verò castitas dicitur continentia, seu vidualis, de qua infra prope, in 20. confid. & amplè in 3. par. sequente, in 40. confid.

Tertia est, quæ pudicitia appellatur, quæ est in legitime coniugatis, de qua faciam considerationem sequentem. Et de his tribus scilicet virginibus, continentibus, & coniugatis facit tres ordines in Ecclesia Dei, gl. fi. in decretali, firmiter credimus, in fi. de summa tri. &c. Christus tamen, vt ibi ait, plus amat virgines, quàm alios, quia spontè tribuunt, quod sibi non fuerat imperatum. Continentes etiam plus Deo placent, quàm coniugati: quia non expedit homini ad regna cœlestia tendenti, accipere vxorem. tex. est in c. qui sitit. 33. qu. 5. & ea sunt in nostris officijs gratiora, quæ, cum liceret nobis etiam nõ impendere, tamen causa dilectionis impendimus: vt est tex. in c. iam nunc. 23. q. 1. dicit tamen tex. illius decretalis. in fi. Non solum virgines & continentes, verùm etiam coniugati, per rectam fidem, & operationem bonam placentes Deo, ad æternam merentur beatitudinem peruenire.

Dodecima confid. Sicut ornat virum fidelitas, ita mulierem castitas: quæ etiam est in matrimonio, vt dixi, & probat tex. in c. Nicena. ibi, honorabiles confessus nuptias, & castitatem, dicens esse cum propria coniuge concubitum. 31. dist. facit l. mulier. §. cum proponeret. ibi, quod & mulieris pudicitia, & patris voto cõgruebat. ff. ad Trebellianum.

Et in conseruatione huiusmodi castitatis plurimum laudentur mulieres, vt legitur de illa nobili Lucretia, totius pudicitia & castitatis gemma, à Tarquinio Superbo, licet vi oppressa, proximis, & Collatino eius marito, cum dignitatem toro violato fœdare noluit, simul conuocatis, gladio se transfixit.

De Penelope Vlyssis regis coniuge pulcherrima legitur, quod ob suam tutandam pudicitiam, & marito seruandam fidelitatè, multas à suis prociis pertulit iniurias, tamè nulla vnquam molestia à proposito fidei mariti diuelli potuit: Lanificio, & absentiam mariti solabatur, & procos frustrabatur, quibus se concessuram absoluta tela pollicebatur. Sed, vt eos longius frustraretur, noctu reuerebat, quod interdum texuisset. Quo factum est, vt Penelope hæc venusta iuuenis, solatio viri, in Troiano decennali bello persistentis, destituta, illi barid decoris, atque intemerata pudicitia matronis omnibus semper exemplum sanctissimum fuit, in

qua plus laudatur mentis fidelitas, quàm pudicitia effectus. vnde Tibullus:

*Casta precor coniunx maneat, sanctiq; pudoris.
Nec sis casta meru, queso, sed mente fidei.*

Nam animus & propositum distinguunt maleficia. l. iniuria. ff. de furtis. Hinc teste Coelio lib. antiquarum lectionum septimo, c. 27. scribit Hierony. doctissimi viri esse sententiam, pudicitiam in primis esse retinendam, quoniam ea amissa, omnis ruit virtus, & in ea decoris muliebris enitescit principatus. Hæc pauperem commendabilem facit, diuitem extollit, deformem redimit, exornat pulchram, viros quidem cõsulares illustrat, effert in æternum nomen eloquentia, claritas militaris gloria, & ex deuictis gentibus, arreptus triumphus parem quodammodo Deo facit. Multa porò sunt, quæ ingeniorum fertilitate, nobilitate adoptent præsignem. Per propria mulieris virtus pudicitia censetur. Hæc Lucretiam Bruto æquauit, nescio an etiam prætulerit, quoniam Brutus non posse seruitutem pati, à fœmina commotus, edidit. Hæc æquauit Corneliæ Graccho. Hæc parem alteri Bruti Portiam fecit: & ibi laudat puellas Parauinas in verecundia, dicens: Durant etiam in virginibus præca castitatis vestigia, quædo non nisi operata facie prodeunt visendæ in publicum, velut dicent subinde illud Hieronymi in epistola ad Demetriadem virginem. Cui⁹ dictum, qui coniugari cupiunt, bene considerent. Illa, inquit, sit tibi pulchra, illa amabilis, illa habèda profœcia, quæ se nescit pulchram, quæ negligit formæ bonum, quæ procedens in publicum, non peccat, & colla denudat, nec reuocato pallio, ceruices aperit: sed vix vno oculo (qui viæ necessarius est) patente graditur. In hoc dignum scitu illud occurrit, quod in Græcorum historia obseruatum est. Si quidem apud Spartanos diu obtinuisse legim⁹, vt aperta facie virgo, at conuelata nuptæ, in propatulo viserentur. Cuius eam Charilaus reddebat rationem, quoniam virginibus viros sibi prospicere necessarium sit. Mulieribus autem, quos compararint, custodire. Obseruatum & illud, Chalcedonas mulieres eum seruasse morem, vt si in alienos viros, & magistratus potissimum inciderent, dimidium retergerent faciei: quia à viduis coorta consuetudo prorepset, & in eas quæ iunctæ viris forent. Hunc morem etiam apud nos in Burgundia obseruari videmus. Mulier autem in signum verecundia, subiectionis & reuerentia, debet velare caput suum: vt habetur 1. ad Cor. ii. & recitatur 15. q. 3. in prin. & c. hæc imago. & c. pen. 33. qu. 5. Vnde Linus ex mandato Petri constituit, ne qua mulier, nisi velato capite, templum ingrederetur.

Imperator etiam pudicitiam semper esse colendam cõsuet. Tex. est in l. si qua illustis. ibi, ipsi pudicitiam, quam semper colendam censemus. Maxime in ingenuis, & nobilibus seu illustribus quibus castitatis obseruantia præcipuum debitum est,

vt

vt ibi dicit tex. C. ad Orficianum. Etiam Imperator castitatis est amator. tex. in auth. quib. modis natura. efficiuntur legit. §. nouimus. col. 6. de quo per G. Benedicti in sua re. c. Ray. in verbo, cuidam Petro tradiderunt. nu. 69. cum trib. seq. extra de testam. vbi dicit, quod libido in potente & honorato est deterior, & quod ob vitium luxuria plures reges fuerunt interfecti, & expulsi à regno: & ibi vide pulchra exempla de castitate & pudicitia antiquorum principum.

Decimatertia confid. Quod mulieres laudantur ex clementia & liberalitate: vt habetur p. Bern. de Buisis eodem sermo. 28. in prin. in 2. part. in litera Z. & de liberalitate reginae Sabbæ exemplificat. Quæ venit à finibus terræ ad audiendam sapientiam Salomonis, & donauit ei 120. talenta auri, & aromata multa, gemmasq; preciosas, vt habetur 3. Reg. 10. c. Et quadam fœmina nomine Buba ditissima, Marium à senatu Romanorum hostem iudicatū, in suam domum reduxit, vt refert Margarita poetica in oratione 17. supra alleg. Et vnum actum clementia narrat Seneca lib. 7. de clementia. c. 5. Quod cum quidam Rex non posset potentia quendam suum destruere inimicum, Regina consuluisset coniugem suam, quæ tale regi dedit cõsiliū: Fac domine, qd medici facere solent. Quia, vbi visitata remedia minime profunt, tentat cõtraria. Si seueritate nihil profecisti, nunc tenra, quomodo cedat tibi clementia: ignosce illi. Quod & factum est, vt de hoc attestatur Benedicti in d. rep. c. Raynur. in verbo, duas habens filias. nu. 19. extra de testa.

Decimaquarta confid. Quod mulier timens Deum, ipsa laudabitur, vt habetur prouerb. vlt. & Bernardinus de Buisis in 2. par. sui Rosarij, serm. 28. in 2. par. illius. in litera E.

Adde etiam, qd mulier timens maritum, consequitur honorem, quoniam scriptū est ad Eph. 5. Vnusquisq; vxorē, sicut seipsum, diligat: vxor autē timeat virū suum. de quo à nobis dictum est in rub. Des droictz, & appartenāces agens mariez. in cõmentarijs consuetudinū ducatus Burgun. Laudem etenim consequuntur, si viris se subiecerint, dicit Plutarchus in præceptis conubialibus. dicam alibi, & hic ante in consideratione ante proximam.

Decimaquinta confid. Laus mulierum consistit etiam in deuotione & pietate, vt amplè declarat idem Bernardinus de Buisis in d. serm. 28. in 2. part. sui Rosarij. Et ibi ponit de multis, quæ pietate, & clementia motæ, multa seruitia impenderunt sanctis. Etiam habetur per Albertum de Eyb, in sua margarita poetica. in d. 2. par. tract. 2. oratione 17. vbi ponit de Antigona, Oedippi filia, de Claudia, Vestali virgine, & de Aemilia, virgine Vestali; & virginibus Spartanis. Vide Franciscum Patritium, lib. 4. tit. 5. de institutione reipublicæ: vbi amplè commendat laudem mulierum in virginitate, de qua supra.

Decimasexta confid. Gloria etiam mulierum consistit in gratiositate, quoniam, vt habetur Irou. 11. mulier gratiosa inueniet gloriam, vt fecit Ester, qd eius gratiositatem fuit cõiuncta matrimonio regi Assuero, repudiata Vasthi eius prima vxore. Ester 1. & 2. & dicam infra. Et hæc gratiositas consistit in modestia, quæ multum commendatur in mulieribus, vt inquit Epictetus philosophus in enchiridio cap. 155. vbi de officio viri erga vxorem dicit. Monendæ igitur sunt apud nos mulieres, in honore esse, nihil ob aliud, nisi, vt modestæ sint, & virum reuereantur. Etiam consistit hæc gratiositas in modo, qui multum in vxoribus & fœminis attenditur, & est pulcherrima virtus: vnde Horatius:

Omnibus adde modum, modus est pulcherrima virtus.

Et stat vulgare prouerbium, En drap couleur, En vin faueur, En aduocat eloquence, Et en femme contenance. E diuerso, si vxor non inuenerit gratiam in oculis viri, scribet libellum repudij, vt habetur Deut. 24. c.

Decimasextima confid. Quod etiam mulieres ex misericordia laudantur potius quàm viri, quoniam, vt ait Arist. 8. lib. de animalibus. Mulier viro misericordior est. ita dicit Bernardinus de Buisis in 2. par. sui Rosarij, sermone 28. 2. parte. litera E. Et vbi non est mulier, ingemiscit egens. Eccle. 36. in fi.

Decima octaua confid. Mulieres etiam propter earū diligentiam laudantur, quoniam, vt habetur Prouerb. 12. Mulier diligens corona est viro suo.

Decimanona confid. Mulieres etiam sunt laudandæ, quoniam sunt sagaciores viris. gl. fi. in l. si à sponso. C. de don. ante nup. in l. 2. C. de his, qui veniam æta. impet. Ioan. de Montraigne. in tractatu suo de bigamia. 1. q. col. 20. & sequ. Et prudentia mulieris multum solet mederi vitijs maritorum. Vt Vbertinus super Epist. Ciceronis 25. in epiente Non potuit. & habetur Prouerb. 14. Mulier sapiens ædificabit domum suam. Et propter mulierem bonam, saluatus est vir malus. Et sagacitas, seu sapientia earum, ita antiquitus apud Gallos reputabatur, quod cum discordia esset, adhibebantur mulieres pro pace componenda. Et mos antiquus erat, quod, si qua tunc inter socios incidisset controuersia, mulieres sedebant arbitræ. Propter quod sanxerunt Galli cum Hannibale: vt si quis Gallorum se à Carthaginensium aliquo iniuria affectū quereretur, eius rei index esset Carthaginensium magistratus: si Carthaginensium quiscquam ab illo Gallorum iniusti quipiam passus esset, Gallicas mulieres de ea re iudicium facere: vt refert Textor in suis Epithetis, in verbo Galli. & in hoc constat, quod etiam mulieres sunt sapientes: imò ab eis est exquirendū cõsiliū, vt constat de Iustiniano, qui quæsiit cõsiliū à Theodora ei⁹ vxore, vt habetur in auth. vt iudices

dices sine quoquo suffragio. in §. cogitatio. ver. sed neque sufficiemus. vbi gl. in verbo, coniugem. allegat Catonem. Barbatia in cle. l. col. 14. de ele. D. meus las. in l. 1. in 2. col. ff. de legi. vbi etiam allegat Io. An. dicentem, se ab vxore sua didicisse, bona nomina magno pretio esse emenda.

Vigesima confid. Laudanda etiam sunt mulieres, in seruanda viduitate, propter signi charitatis, vt. f. ostendat vxor, quantum amauerit virum. Vnde, vt refert Virg. in 4. Aeneidos, dicebat Dido vidua:

*Ille meos primus qui me sibi iunxit amores
Abstulit, ille habeat secum, seruetq. sepulchro.*

Quos allegat Lucas de Penna in l. mulier est. r. col. C. de incolis. vbi amplè commendat viduitatem. & Hieronymus cōtra Iouinianum scribit de Valeria, nobili Romana. Quæ Seruio viro suo mortuo, nulli nubere volebat. Cum rogaretur secundum virum accipere, respondit, se non posse hoc facere, quia primus adhuc viuebat. Quam diu enim vixero, vir meus per amorem viuet in corde meo. Putabat enim virum sibi quæ animo gestabat, à cuius memoria ne mors quidem eum eripere poterat. O sententiam singularem, & excellentissimam matrona dignam, qua declaratur, non corporis illecebris, sed animi affectu matrimonium tueri. Quod quidem probauit Democionis Atheniensis filia. Quæ quamuis virgo esset, cū audiuisset Leosthenis sponsi mortem, qui in bello Lemniaco occubuerat, seipsam interemir: afferēs quamquam intacta esset corpore, tamē si alterum cogeretur accipere, secundum deciperet, cū priori animo nupisset. hæc Franciscus Patritius, lib. 4. tit. 5. de instit. reipublica. vbi dicit, quod licet maioris amoris vinculum sit, & ingenui esset animi, non nisi vni viro coniūgi: & in hac re turturis naturam imitari: quam naturæ indagatores diligentissimi afferunt, si parem amiserit, nunquam alterius commixtionem quærere. Et etiam, quoniam vetustissimi Romani eam fœminam corona pudicitia honestabant, quæ vno contenta matrimonio tantum fuisset, perperuaq. viduitate, corrupti animi sinceritatem ostendisset. Impatiens enim libidinis videtur illa, quæ rursus nubit, & præcipue, si liberos habet, matrimonij pignora: & mortuum virum facie ac nomine exprimētes. Quam quidem sententiam Elise verbis elegantissimè exprimeret videtur Maro Mantuan. cum se viduam ac desertam quereretur his versibus.

*Saltem si qua mihi de resuscipra fuisset
Ante fugam soboles, si quis mihi parvulus aula
Luderet Aeneas, qui te tantum ore referret,
Non equidem omnino capta aut deserta viderer.*

Quid, quod ea, quæ rursus nubit, impia in liberos esse cernitur. Quos orbatos patre, & ab omnibus destitutos, quasi in lumine vitæ negligit, eo etiam tempore, quo magis parentis ope indigere videntur. Quæ ratio quidem omnibus persuadere

debet, vt videtur, Cum liberis pudicitiam seruēt, nec rursus fortunam experiantur, à qua semel deceptæ, vix meliorem sortē desperare possunt, cum honori ac liberis omnino malè consulant.

Auia Romanæ nobilitatis animum ostendit, cum eius propinqui ac necessarij ei suaderent, vt alteri nuberet, cum integra adhuc ætate, & facie optima esset: inquit enim, senequaquem esse facturam. Nam si virum inuenero vt antea habui, nolo perpetuo formidare, ne perdam. Sin malū? Quid enim habeo malum experiri, cū optimum priorem fuerim experta? Illula enim prioris fato sapienter fecisse videtur, si maritali fortunæ rursus se credere noluit.

Sed Portia, minor Catonis filia, firma ac consona sententia declarauit, quid pudicam fœminam deceat. Nam cum apud eam, vt moris est, laudaretur mulier quædam, quæ rursus nupta est, tacere inquit. Nam neque felix, neque bene morata, aut pudica esse potest fœmina, quæ secundò nubit. Laudat sum m opere Plutar. Corneliæ, Grachorum matris, viduitatem. Ad hanc ferè sententiã Corneliæ filiorum, & familiæ cura suscepta, post mortem viri talem se præbuit, vt non male consuluisse Tyberius videretur, qui pro eius salute occubuit. Nam Ptolemæi regis nuptias respuit. Et cum ille regnum, & communionem diadematis sibi offerret, vidua quam regina esse maluit. Hæc Patritius vbi supra. Et Hieronymus narrat in loco supra alleg. quod Martia, Catonis filia, cum nollet nubere, sed virum defunctum semper lugeret, interrogata, quem diem vltimum haberet, luctus respondit, quem & vitæ.

Et, vt ait Berg. de Buffis in ser. 28. in litera T. V. X. Y. Z. Viduitas in multis alijs commendatur. Et commendationem huius viduitatis etiam amplè ponit Luc. de Pen. in l. mulieres. supra alleg. Et ista castitas continentalis, quæ dicitur viduitas, si longo tempore continetur, non procul distat à virginitate. §. optimum itaq. est. in auth. de non eligendo secundò nubentes.

Sed vt dicit Patritius in loco supra alleg. Tolera bilius agunt, qui in primo ætatis flore, ad secundas nuptias transferunt, si liberis carent. Studēt namque singula animalia sobolem propagare, & liberorum gratia se collocare potius, quam libidinis, æquius omnino esse videtur.

Sed si qua impatiens libidinis esset, ne sine viro caste degere posset, optimi consilij esse puto, vt rursus nubat: malo siquidem laude viduitatis careat, quam pudicitia. Illa enim sine ignominia ac turpitudine: hæc autem non sine probro ac dolore mittitur. Et propterea de iure statutum est, q. insequendo dictum Apostoli i. ad Cor. 7. in fi. Mortuo viro, mulier nubat in domino. c. cum secundum. & c. super illa. extra de sec. nupt. dixi in rubr. Des enfans de plusieurs lictz. in consuetudinibus nostris. & non est præsentis speculationis, igitur non

non insisto. Et etiam, quia matrimonium est causa conseruandi genus humanum, ideo facio considerationem sequentem pro laude mulierum secundo nubentium. Sed quoniam hic loquitur de viduitate, quæ dicitur vidua, vide amplè Benedicti in sua repe. c. Rayn. in verbo, cuidam Petro tradiderunt, nu. 48. de testa. & ibi in verbo, & vxorem nomine Adelasiam. vbi & viduitatis priuilegia ponit. nu. 806. cum sequenti. Et vidua retinet priuilegia omnia defuncti mariti, quibus ipso viuente fruebatur: quia in eo gloria defuncti meritò relictet. & dicit Bal. in l. pignoris. C. de pign. actio. q. vi dua alicuius relicta, mortui viri est imago. Et plura scripsi infra in sequenti part. in 9. confid. de statu vidual. & de eius laudibus, & quod præfertur ante statum coniugalem.

Vigesima prima confid. Quòd ita mulieres sunt laudanda propter conseruationem generis humani, quod breui tempore periturum esset, nisi hic mulieribus sexus esset.

Mulieres enim sunt, quæ familias, quæ republicas, quæ totam denique conditionem restaurant. Et quod maius est, immortalem reddunt. Et ideo, vt dicit Albertus de Eyb. in sua margarita poetica, in 2. part. tract. 2. in oratione 17. Hæc Romanæ virbis conditor intelligens, quando fœminas carceret, cum Sabinis bellum graue inire non dubitauit. Cognoscebat enim huiusmodi imperium, si mulieres non affuissent, paucissimis esse duraturum dieb. Dicā infra amplius in hoc tract. in 9. par. in 12. consideratione: vbi ponam, q. coniugati, tanquam existentes in dignitate, præferuntur cæteris non coniugatis.

Vigesima secunda confid. Mulier propter eius pulchritudinem & formositatem laudanda est. Quoniam, vt ait Albertus de Eyb. in sua margarita. in 2. part. tra. i. c. 4. de auctoritat. Lucij Appulij: virgo formosa, & si sit oppidò pauper, tamē abundè dotata est: & propter pulchritudinem facilius maritatur: de quo etiam per Coelium li. 13. antiquarum lect. c. 7. & 8. & 9. vbi amplè laudat, & extollit pulchritudinem, maximè in muliere. notatur in l. si voluntate. C. de dotis promiss. Dixi in consuetudinibus nostris ducatus Burgun. in rubr. Des droictz, & appartenen. à gens mariez. Vbi dixi, quod mulieri formosæ nubendum est. Et tantum pulchritudo mulieris allicit homines, quod ab ea non possunt separari, vt habetur 3. Esdræ 4. c. vbi habetur. Mulier pulchra, & fortis, & dominans regi, vt non possint homines à mulieribus separari. de quo per Ant. Flor. in sua sum. i. par. lib. 1. c. 2. §. 2. vbi ponit, quomodo anima signatur per pulchram mulierem. Sed cauendum est, ne quis, si tali nubat, quandoque legat titulum ad Cornelianum: quoniam, vt ait Albertus in loco hic ante alleg. in 10. c. illius 2. partis, & primi tractatus. Mulier speciosa, & pulchra, templum est super

cloacam ædificatum: cum lis sit cum forma iuncta pudicitia.

*Corporis egregij miseros trepidosq. parentes
Semper habet, rara est adeo concordia formæ:
Æque pudicitia sanctos habet horrida mores.
Tradiderit dominus.*

Et formosis lenitas semper amica fuit. Et difficile est custodire quam plurimi amant, vt satis colligitur ex dictis Io. Neuizani Astensis in sua filua nuptiali, in ampliacione 7. in ver. quarto iuxta prædicta si sint duo. vbi ponit, quid operetur pulchritudo mulieris. Et ibi dicit, quòd debet habere triginta quatuor, ad hoc, vt sit pulchra, quæ his versibus ibi positis continentur:

*Triginta hæc habeat, quæ vult formosa vocari
Fœmina, sic Helenam fama fuisse refert.
Albatria, & totidem nigra, & tria rubra puella,
Tres habeat longas, tres totidemq. breues.
Tres crassas, totidem graciles, tria stricta, tot ampla.
Sint ibidem huic formæ sint quoq. parua tria.
Alba cutis, niuei dentes, albiq. capilli,
Nigri oculi, cummus, nigra supercilia.
Labra, genæ atq. unguis rubri, sit corpore longa,
Et longi crines, sit quoque longa manus.
Sintq. breues dentes, auris, pes, pectora lata,
Et clunus, distent ipsa supercilia.
Cummus, & os strictum, stringunt vbi cingula, stricta:
Sint coxæ, & collus, vuluæq. turgidula.
Subtiles digiti, crines, & labra puellis,
Paruus sit nasus, parua mamilla, caput.
Cum nulla aut rare sint hæc, formosa vocari
Nulla puella potest, rara puella potest.*

Non aliter hic insisto circa talia, cum satis, & vltra, quam decens sit, ponatur in dicta filua nuptiali.

De his tamen supradictis, & alijs, quæ faciunt ad corporalem pulchritudinem mulieris. Et habetur Cant. 4. vbi primo commēdatur mulier ex pulchritudine. Secundò, ex simplicitate aspectus, quod multum facit ad gratiositatem mulieris. Tertio, ex pulchra membrorū dispositione, & hoc est q. dicitur: habet pulchrum corpus, facit l. vel pter ui. ff. de ædil. edict. Quarto, ex capillis ordinatè dispositis, & compositis, vnde habetur i. ad Corinth. 11. Mulier, si comam nutriat, gloria est illi. Quintò, ex dentibus albis bene ordinatis, quia dentes, seu unguis, non debent esse scabri, seu fordidi. Sextò, vbi superiores dentes decenti ordine correspondēt inferiorib. sicut gemelli adinuicem. Septimò, vbi non est dentium fractus, putrefactio, seu commotio. de quo laudatur Moyses Deut. 34. quia, cui os olet ex corporis vitio, morbosa est. le. qui clauum. §. ff. e. Octauò, vbi est rubedo in labijs, quæ rubedo iuxta albedinem facit ad decorem. Nonò, vbi mulier habet eloquium dulce, & gratuitum omnibus audientibus ipsam. Nam, si balbescit, nō placet. facit l. i. §. sed sciendum. ff. eo. Vnde decimò, vbi habet collum rectum, & decenter

elestatum. Duodecimò, vbi habet vbera conformia non nimis eleuata, sed deceter in quantum facit ad ostensionem muliebris sexus.

Sed tamen aduertatur, quæ sint mulieres, & foemina memoria dignæ, propter earum pulchritudinem: fuerunt sequentes:

Amaryllis puella. Virgilius.
Formosam resonare doces Amaryllida syluar.
Aegle nympha. Virg. Ecl. vi.
Aegle Naxadum pulcherrima.

Atalanta, puella fuit in Archadia, & Iasij filia liberali admodum forma.

Quid. lib. 8.
Venit Athalante Schœnei pulcherrima virgo.
Rafis huic summam mordebat fibula vestem,
Crimis erit simplex nodum collectus in vnum.
Talis erat cultus facies, quam dicere verè
Virgineam in puero, puerilem in virgine posses.

Ariadne, filia Minois, forma fuit eleganti, quæ propterea Bacchus duxit in vxorem, eiusq; coronam stellis ornatam, in astra retulit. Catul. de ea & Theseo loquens, sic inquit:

Hunc simul ac cupido conspexit lumine virgo,
Regia quam suaves expirans costus odores.
Lectulus in molli complexu matris albat,
Quales aurora perpingunt flumina Myrthos.
Curauit distinctos educit verna colores.
Non prius ex illo flagrantia declinauit
Lumina, quam cuncto concepit corpore flammam.

Antiopa, filia Nistei, & vxor Lyci, regis Thebarum, speciosissimam propter formam à Ioue adamata est: ex quo Zetum, & Amphionem suscepit.

Propertius.
Tu licet Anthiope formam Nyctæidos, & tu
Sparthanam referas laudibus Hermionem.
Argia, Adrafi Arginorū regis filia, & vxor Polynicis, fuit itidem mirum in modum speciosa.
Stadius lib. li. Thebaidos.

Egrigiam Argiam nec formæ laude secundam Deiphilem.
Aeginam, Afopi regis Beotia filiam, ob excellentem pulchritudinem, adamauit Iupiter: iacuitque cum ea in specie ignis.
Ouidius.

Cureus vt Danaen Afopida luserit ignis.
Agaristam, Cliftheis filiam, adeo formosam extitisse, scribit Herod. vt ad habendas eius nuptias celebrata sint Procorum spectacula, & certamina, quo speciosissimi quiq; Graciæ adolefcentes confluerunt.

Barynes, meretricis formam, commendat Horat. lib. 2. Carm. dicēs: Nulla si iuris tibi peierati Pæna Barine nocuisset vnquam. Dente si nigro steres, vel vno Turpior vngui, Crederem, sed tu simul obligasti Perfidū votis caput, emitescis Pulchrior multo iuuenum que prodis Publica cura.

Bryseis fuit adeo formosa, vt Achilles amore eius conflagrauerit, eamque, quamuis ancillam,

plusquam puellas omnes adamauerit. Horat. Prius insolenem serua Brys. nūeo colore Mouit Achillem. Propert. lib. ii.

Omnia formosam propter Bryseida passus,
Tantum in erepro seuit amore dolor.
Credibile est, Bersabeā, Vriæ vxorē, eleganti fuisse forma, quæ sapientia illū Regem & Prophetam sanctif. Dauidē, vsq; adeo titillauerit, vt solitæ religionis oblitus, adulterio, & homicidio. (Vriā. n. deuouit morti) suam contaminauerit sanctitatem.
Vnde Stroza pater.

Ille sacri vates operis Iesseia proles,
Præfecit populo quem Deus ipse suo.
Bersabea captus forma, tibi magne Cupido
Cessit, nec Salomon tutior ipse fuit.

Refert Phil. Ber. lib. suo s. Chronicarum, quod Ester Hebræa, Abiachil, Mardochæi fratris filia, ex tribu Benjamin, mulier fuit speciosissima, & omnium oculis gratiosissima: quæ ob eius pulchritudinem cum rege Assuero matrimonio coniuncta est. habetur Ester 2. de qua dixi in §. i. in glo. En puissance de so mary. in tit. Des droictz & appartenen. in consuetudinib. nostris ducatus Burgun.

De Chione, Dedalionis filia. Idem Ouid. lib. xi. Metam.

Nata erat huic Chione, que dotatiſſima forma,
Mille proci placuit, bis septem nubilis annis.
Cenis, puella Theſſala, à Neptuno compressa, pulcherrima fuit. Idem Ouid. lib. xii. Metam.

Clara docore fuit proles Elateia Canis:
Tessalidum virgo pulcherrima.

Calisto. Idem Ouid. lib. ii. Fast.
Fœdera seruasset si non formosa fuisset.
Hæc non esset hic ponenda, quoniam formositas non tendit ad eius laudem.

Celeno formosa fuit. Idem Ouid. lib. 4. Fast.
Neptuno Halcyonem & te formosa Celeno.
Calipso, Oceani & Tethyos filia pulcherrima fuit. Ouid. de Ponto.

An graue sex annis pulchram fouisse Calypson,
Aequoreaq; fuit concubuisse Deæ?
Idem lib. ii. de Arte.
Littore constiterant, illic quoque pulchra Calypso.
Cydippe ab Acontio ob formam adamata est. Ouidius in Epistolis.

Siesse tu formosa minus, peterere modestè,
Audaces facie cogimur esse tua.
Tu facis hoc, oculiq; tui, quibus ignea cendant
Sydera, qui flamma causa fuere meæ.
Hoc faciunt flauis crimes, & eburnea ceruix,
Quæq; precor veniant in mea colla manus.
Et decor & vultus sine rusticitate pudentes,
Et Thetidis quales vix reor esse pedes.
Cetera si possem laudare, beatius essem,
Nec dubito, totum quin tua pars sit opus.
Hæc ego compulſus, non est mirabile, forma
Si pignus volui vocis habere tuæ.

Catulla. Mart. lib. 8. Formosissima, quæ fuere, vel sunt.

sunt. O quam te fieri Catulla vellem Formosam minus, aut magis pudicam.

Propertius formam suæ Cinthiæ sic commendat:

Et quascunq; tulit formosi temporis ætas,
Cynthia non illas nomen habere sinat. Idem.
Illic formose veniat chorus heroinæ.

Quos dedit argiu's Dardana præda viris.
Quarum nullatua, fuerit mihi Cynthia forma
Gratior. Idem.

Fulua coma est, longæque manus & maxima toto
Corpore, & incedit vel Ioue digna soror. Idem.
Lilia non domina sunt magis alba mea. Idem.

Post Helenam hæc terris forma secunda redit.
Hæc ego non miror si flagret nostra iuuentus,
Pulchrius hæc fuerat Troia perire tibi.

Digna quidem facies, pro qua vel obiret Achilles,
Si quis vult fama tabulas attere vetustas,
Hic dominam exemplo ponat in arte meam.

Herodotus ait Candaulis Sardium Tyranni vxorem foeminarum omnium fuisse pulcherrimam.

Deiopœa nympha. Virg. Aen. i.
Sunt mihi his septem præstanti corpore Nymphæ,
Quarum quæ forma pulcherrima Deiopeam
Connubio iungam stabili propriamq; dicabo.
Dido. Idem Virg. Aen. lib. ii.

En regia ad templum forma pulcherrima Dido
Incessit.

Deianira Herculis vxor. Ouid. lib. ix.
Nominè si qua suo tandem peruenit ad aures
Deianira tuas, quondam pulcherrima virgo.
Mulatorumque fuit spes inuidiosa procorum.
Deiph. vxor Thidei, Adrafi filia. Stadius l. xi.

Theb.
Egregiam Argiam nec formæ laude secundam
Deiphilem.

Euridice Orphei vxor. Quintianus lib. ii. Orpheos.

Hæc fata Mercurio Euridice formosa puellas
Tam visa est superare pares caelestibus aulis,
Quam iucunda Venus dominas supereminet oēs. Idem.
Venerat Eurydice sparsis formosa capillis,
Cui teretes digiti, cui flaua monilia vultus
Syderei, incerto rubris candore papillis.

De Fabula. Martialis lib. ii.
Bella est nouimus & puella, verum est
Et diues, quis enim potest negare?

Galathea nympha. Ouid. lib. xiii.
Candidior folio niuei Galathea ligustri,
Floridior prato, longo procerior alno,
Splendidior vitro, tenero lasciuior hœdo,
Leuior assiduo derritis aequore conchis.
Solibus hybernis, æstiuæ gratior umbra,
Nobilior pomis, platano conspectior alta,
Lucidior glacie, maturæ dulcior vna,
Mollior & cygni plumis, & lacte coacta,
Et (si non fugias) riguo formosior horro.

Glycera. Horatius lib. i. Carm.
Vrit me Glycera nitor splendentis Pario
Marmore purius, vrit grata proteruitas.
Et vultus nimium lubricus affrica.

Veteres fabulosè confinxerūt Gorgonem propter eximium venustatis decus, mentis inopes, & stupidos reddentem spectatores, in saxa deformatæ. Coelius lib. antiquarum lect. 14. c. 9.

Celebratur etiam Hermiones Menelai filie pulchritudo. Vnde Propertius lib. i.

Tu licet Antiopæ formam Nyctæidos,
Et tu Spartanam referas laudibus Hermionem.

Fuit tam elegans & concinna Hippodamiæ pulchritudo, vt ad impetrandas eius nuptias celebrata sint certamina Procorum. In quibus, quum victor euassisset Pelops, puellam duxit vxorē. Propertius.

Nec Porygium falsò traxit candore maritum,
Aduelta externis Hippodamiæ rotis.
Sed facies aderat nullis obnoxia gemmis,
Qualis Apelleis est color in tabulis.

Idem lib. i. Hippodamiam vocat Hyscomachen, quod propter eum ortum sit bellum Centaurorum.

Qualis & Hyscomache Lapithæ genus heroinæ,
Centauris medio grata rapina mero.

Hiera, fuit vxor Telephi, mulier omniū (quas Proteſilaus vidit) maxima & pulcherrima.

Proposita de muliebri pulchritudine certamina pleriq; in locis legim⁹, sicuti in Cereris Eleusina festo, ppe Alpheū, vbi victrix Herodice meruit palmam. Coelius lib. antiquarum lect. 13. c. 9.

Hyppipyle. Stadius lib. 4.
Errantes subito pulchram in mærore tuentur
Hyppipylem. Fuit Thoantis filia, à quo Thoantias appell.

Lauiniæ forma fuit origo belli inter Aeneam & Turnum, quorum vterque eam sibi vxorem dari volebat. Virg. lib. 12. Flauos eius crines, & roseas appellat genas, vbi ait:

Filia prima manu flauos Lauinia crines,
Et roseas laniata genas.

Catullus de sua Lesbica sic inquit:
Lesbia formosa est, quæ quum pulcherrima tota est,
Tum omnibus vna omnes surripuit Veneres.

De Laodomia Catullus. Quo tibi cum casu pulcherrima Laodomia.

Lais Corinthia, meretrix fuit speciosiss. Ouid. i. Eleg.

Qualiter in thalamos formosa Semiramis iſſe
Dicitur, & multis Laïs amata viris.

Lycoris, Corn. Galli amasia. Martial. lib. vi.
Fæmina præferri potuit tibi nulla Lycori. Prop. li. i.
Et modo formosa quam multa Lycoride Gallus
Mortuus inferna vulnera lauit aqua.

Lucretiæ formam tanti fecerunt Romani, vt eam suis monumentis vbique celebrauerint, & vindicauerint à mortalitate: nec solum ob eximi-

am pulchritudinem, verum etiã ob castitatem, quod vim Tarquinij gladio sit vltra.

Lycaste, Priami filia, tantã fuit pulchritudinis, vt Polydamas, Anthenoris ex Theano Hecuba sorore filius, illam ex concubina vxorem sibi copulauerit. Fuit & alia Lycaste, quã ob pulchritudinẽ Venus vocabatur.

Lamia, autore Plutarcho, puella fuit speciosissima à Demetrio adamata, quã & tibijs optime cecinisse dicitur. Hęc primò canendi modulandiq; suauitate, gratiam sibi apud omnes comparauit.

Maria, Atlantis filia. Ouid. lib. 5. Fast. Quarum Maia sua forma superasse sorores Traditur, & summo concubuisse Ioui.

Omphale, regina Lydorum, fuit facie adeo præstanti, vt ei se submiserit Hercules. Proper. lib. 3.

*Omphale instantum forma processit honorem,
Lydia Gygeo vineta puella lacu.
Vt qui pacato statuisse in orbe columnas,
Tam dura traberet mollia pensa manu.*

Plutarchus in Lucullo scribit Preciam quandam fuisse in vrbe Roma foeminam venustate forme nulli secundam, quã sua pulchritudine Cethegum sibi adeo deuinxerit, vt nihil probaretur Cethego, quod Precia non iussisset.

Panthea, vxor fuit Acradate viri nobilis apud Persas, quã Cyrus expugnatis Assyriorum castris, duxerat captiuã. Abradota autẽ absente, & apud Bactrianos legatum agente, Araspe Medo seruanda tradita est, qui apud Cyrum affirmavit nondũ esse ortam, aut omnino inuentam tota Asia pulchriorem.

Sulpitia formã commendat Tibul. l. 4. dicens. *Illius ex oculis quum vult exurere diuos,
Accendit geminas lampades acer amor.
Illam quicquid agit, quo quo vestigia mouit,
Componit furtim, sublequiturq; decor.
Seu soluit crines, fufis decet esse capillis,
Seu compositis compositis est veneranda comis.
Vrit, seu Tyria voluit procedere palla,
Vrit, seu niuca candida veste venit.*

Fuit etiam in Semiramide eximia pulchritudo, & facies imperio digna. Vnde & mortuo marito, Persis imperauit vsque ad prouectam filij etatem. Ouid. lib. 1. Eleg.

*Qualiter in thalamos formosa Semiramis esse Dicitur.
Sifigambis, vxor Darij, nulli suã etatis foemina pulchritudine cessit, teste Curio. Quam tamẽ, victo Dario, Alexander non solum non violauit, sed & summam adhibuit curam, ne quis captiuo corpori illuderet.*

Saxo Grammaticus lib. 8. Danicã historie scribit Suauildam reginam, tantã fuisse pulchritudinis, vt quã vineta loris, exposita esset equinis calcibus, obterenda, ipsis quoq; iumentis horrore fuerit, artus eximio decore præditos, sordidis lacera re vestigijs.

Thysbe, amafia Pyrami. Ouid. li. IIII. Metam. *Pyramus & Thysbe iuuenum pulcherrimus alter.
Altera (quas oriens habuit) præalata puellis,
Contiguas habuere domos.*

Thetidem, deam Maris poetã niucam, & formosam faciunt, quod perpetuis aquis abluatur. Catullus:

*Tene Thetis tenuit pulcherrima Neptuniae.
Tyro puella, Salmonci filia, ob formam à Neptuno adamata est. De hac Propertius lib. II.
Vobiscum est Iope, vobiscum candida Tyro.
Baptista Pius.*

*Carmine conspicua est Tyro Pegasæ puella. Idem.
Est Helene formosa illic, est candida Tyro.
Violantillam, Stellã poetã vxorem, multis verbis commendat Statius lib. 1. Syl. sed maxime vbi Venerem sic inducit loquentem:*

*Hanc ergo forma
Egregium mirata decus, cui gloria partum
Et generis certabat bonos, tollere cadentem
Excepi, foui, sinu, nec colla genasq;
Comere, nec pingui erinem deducere amomo
Cessauit mea nate manus, mihi dulcis imago
Prostituit, celsæ procul aspice frontis honores.
Sugge sumq; comã, Latias metire quid vltra
Emincat matres, quantum Latonia Nymphas
Virgo praeit, quantumq; egomet, Nereidas exto.
Idem paulò post.*

*At tu pulcherrima forma,
Italidum tandem merito possessa marito.*

Sunt & alia per multã puellã, in quibus elegãssimã pulchritudo memoratur vt Pasiphae, Ariadne, Berenice, Hermione, Briseis, Penelope, Deidamia, Ersilia, vxor Romuli, Ero, Virginia, Anaxarete, Antigone, Arachne, Arethusa, Arfione, Polixena, Pelagia, Lycaste, Iocasta, Hecuba, Castandra, Hesperie, Cleopara, Chelia, Illia, Sibylla, Vestales, Heroine & alia propẽ infinita. Quas, qui scire voler, authores reuoluat. Stroza pater l. 6. Eroticon de quibusdam sic meminit:

*Talis erat virgo Ceneã, talis & altum
Per mare Diãteo vesta puella boue.
Talis erat fului decepta cupidine nymbi,
Et quam sub falso iussit obore Venus.
Talis erat vatum Omphale celeberrima cantu,
Talis & Idaorapta Lacena proco. Item Pamph.
Oebalides, Cyparissus, Hylas, Diadumenus Aëys
Phryx puer, & fisco Parthenopus equo.
Cuius & in gremio posuit miserabilis ora,
Quum Strygia vates iret ad antra domus.*

Helena forma, poetis omnibus cantatissima, laudem meruisset maximã, nisi ea Troie ruinam, belliq; decennalis causam attulisset. At nemo est, cui non sit odio, quum tantã cladis & calamitatis venit in mentem. Paris apud Ouidium formam illam Veneri comparat, dicens:

*His similes vultus (quantum reminiscor) habebat,
Venit in arbitrium quum Cytherea meum.*

*Si tu venisses pariter certamen in illud,
In dubium Veneris palma futurã fuit.
Magna quidem de te rumor praecordia fecit,
Nullaq; de facie noscitur terra tua esse.
Nec tibi par vsquam Phrygiae, nec solis ab ortu,
Inter formosa altera nomen habet.
Credis & hoc nobis, minor esse tua gloria vero,
Famaq; de forma penẽ maligna tua esse.
Propertius lib. 2.*

*Post Helenam hæc terris forma secunda redit:
Digna quidem facies, pro qua vel obiret Achilles,
Vel Priamus belli causa probanda fuit.
Pamphilus.*

*Cui modo cedebat formosa Tyndaris ore.
Baptista Pius.*

*Carmine formosa est Cyeno generata lacana,
Qua quondam incineres Troia superba ruit.
Iocrates, orationem scripsit de laudib; Helenę
vbi cumulatissimẽ formam eius commendat.*

Textor Niuern. in sua officina volens denotare, & describere pulchritudinem mulieris, finxit se habere Damiscellam pulchram, quam his versibus comendat:

*Floricomo quid adhuc Damiscella quis fecit in horto?
Et roseum pubens occultit herba caput.
Egredere, atq; animos populosi pace theatris,
Vt Phrygiã taceat publica fama Deas.
Fasiloquis aufer palmam, pretiumq; Sybillis
Liuor erit formã buccina magna tua.
Nec timeas, quod sis in agro generata nuuoso,
Terra vbi fructifero surgit apruã iugo.
Namq; tibi simile nullus parit angulus orbis,
Pulchrior & nulla viuit in vrbe Venus.
Præterea nunquid Dryades in montibus altis,
Nunquid in herbis, ero viuit Oreas agro?
Quid fuit Hippolyto, quid Apolline pulchri, aut quid
Candidius natio Myrrha decora tuo?
His placuere tamen syluae, montesq; supini,
Et placuit violis ludisurius ager.
Urbanas alij mirantur, amantq; puellas,
Tu mihi præ cunctis, o Damiscella places.
Sic, inquam, Damiscella places, vt sordeat illa,
Quam peperit gelido lucida concha mari.
Et iacularis cultusq; decorq; Diana,
Atque cerebrigena forma venustã deã.
His oculis si quando tuos contempler ocellos,
Has mihi qui venas acris igne coquunt,
Cycnigenam præ te tuõ nihil esse puellam,
Quã Danaus cecidit Troia superba rogis.
Vros, & in modicas soluit me flamma fauillas,
Atque animo vires deficiente cadunt.
Nec solum tantis vigilem me concremat aëstus,
Lampade sopitum me quoq; torret amor.
Nam mihi dum thalamo comes esse videris eodem,
Aethereo nollem proximus esse Ioui.
Multa quidem in tenero surgunt tunc gaudia somno,
Felicemq; malus me facit esse sopor.
Verum ego quum falsa delusus imagine surgo,*

*Et somni video spem cecidisse mei.
Quas ego tunc lachrymas, & que suspiria mitto,
Maximus ex oculo riuus vt roq; fluit.
Vis dicam Damiscella, thymo mihi dulcior Hybla,
Suauior atq; tuo terra Cithissa croco.
Non ita flammifera Briareus correcur in Aëna,
Vt tua me facies, vt tua forma coquit.
Tu si quidem Graie speciosior anserẽ Lada,
Pulchrior es prima, candidiorq; mine.
Blanda tibi ceruix fragrat, quod & Atica ceras,
Et quod virginea lilia secta manu.
Leuior est tibi frons detrita in littore concha,
Pulchrior & cycnis vnda Caystra tuis.
Si talem in vinculis Venerem Gradine teneres,
Plus tibi quã cælum vincula grata forent.
Sed quem non faciunt gemipomæ ardere papilla,
Rugosa quamuis fronte Catonis eat?
Quas ego quum video (Libirinam afferite ministri)
Mammaram intruens me facit ex animem.
Ergo breuem ex angui si fudero corpore vitam,
Hoc habeat carmen, qui reget ossa, lapis.
Non iaculis, nec aquis perijt, bibitq; veneno,
Quem breuis augusto contegit vna loco.
Hunc tu pomosa fecisti ardere papilla,
Acrior Etheis o Damiscella regis.
Cetera quid memorem venerande insignia forma?
Sunt tibi quos crines vellet habere Venus.
Inq; genis ardet rubri tibi flamma pyropi,
Molior Hybleis est tua lingua rosas.
Quis tam formoso nollet sub corpore fulcrum,
Cui (per quem incedit pes tuus) esset lapis?
O quoties volui, mutato vt corpore pulex,
In thalamo fierem te recubante tuo.
Ipse tuis oculis (quum vult exurere diuos)
Accendit faculas deliciosus amor.
Dum loqueris, sedet in tenero tibi suada labello,
Cecropijs vngens omnia verba fatis.
Dum rides, lepidota tanta est tibi gratia risu,
Iratum vt facias poneretela Ionem.
Dum varias lepidis implet contentibus auræ,
Auriti veniunt ad tua verba dei.
Est in foemineo virtus tibi mascula sexu,
Quid sibi Saturni filia manus habet?
Nec minor est forma morum præsignis honestas,
Qua potes Argolicam vincere Penelopem.
Tota Deo incumbens, miris, simplex, sine fastu,
Sermone atque ipso tota pudica thoro.
Tam tua te virtus, quã regia forma venustas,
Quicquid agis, cælum totaq; terra probant.
At caueas, ne (dum Nucernino ludis in agro)
Te premat ignoti subdola forma Dei.
Fecit olorina Ladam succumbere pennæ.
Quem timet astriferi machina tota poli.
Et Danaen lusit fictum mutatus in aurum,
In taurum Europen, in Satyrum Asterien.
Te quoque (ni caueas) eludet imagine falsa:
Vrit enim summos hæc tua forma deos.
Vrit, & ipse suo Naptrunus in a quo re seruet.*

*Teq; cupit Nymphis prapofuisse suis.
Nominē cur ficto Damifellam te voco fallor.
Verus amor nomen difsimulare nequit.
Nyfianomen habes, quod Nyfium & Myrea vincas:
Quodq; tibi flaua cedat vterq; coma.
Nulla tui fimilem, ventura nec afferet etas,
Quam tibi praponat, non habet Aula Louis.
Addo & alias mulieres, quæ venustæ & decoræ
perhibentur.*

Maria verò, vxor Herodis regis, pulchritudine corporis omnes mulieres anteire fertur, vt ait Iosephus li. antiquitatum 16. c. 9. & Aegifippus, de excidio Hierosolymitan o. lib. 10. c. 38.

Rachel, vxor Iacob, virgo decora fuit facie, Gen. 29. & ob eam causam Iacob eam sibi delegit, vt tradit Magister sententiarum in 4. dist. 30. & Bonauertura ibi, in expositione illius tex. & Pe. de Palude: qui etiam asserunt hominem quidem, nec veniãditer peccare, qui vxorem ducit propter pulchritudinem, modo non sit causã principalis, & præcipua ipsius matrimonij, sed secundaria: & vt loquuntur, inductiua, vt illã scilicet porius assumat quã aliam, & sequitur Ang. de Clauasio, in sua summa, in verbo, matrimonium, ver. pe. Ant. Flo. in 1. parte tertiã partis suã summã, tit. 1. c. 19. §. 4. concl. est, & Aftetanus in sua sum. lib. 8. ti. 9. art. 1. in fi. Collecta. in c. ad dissoluẽdũ. extra de spon. im. puberũ gl. in summa 27. q. 1. Pan. in c. tua nos in tertio notabili de sponfalib. Imò S. Tho. in d. ti. 31. et super textu sentit, nõ esse mortale peccatũ, etiã si libido pulchritudinis sit causã principalis, modo nõ sit immoderata, & vt inquit, effrenata. Et facit, quoniam vt habetur Deut. 21. Si videris in numero captiuorum mulierem pulchram, & adamaueris eam, voluerisq; habere vxorem, intioduces eam in domũ tuam. & facit illud Cantic. 1. Ostende mihi faciem tuam. Facies. n. tua decora. & habetur Pf. 44. Concupiscet rex decorẽ tuum. & Eccl. 36. Species mulieris exhilarat faciem viri, & super omnem concupiscentiam viri superducat desiderium. & eodem Eccl. 26. c. Sicut sol oriens mundo in altissimis Dei, sic & mulieris bonã species. in ornamentum domus eius.

Et vt concludatur, vnum certò scias quod mulieres in forma, & pulchritudine, felicitatem metuntur, sine qua vera felicitas (vt opinantur) non potest esse, nihilq; magis cupiunt, quã esse, & videri formosã, & a forma ipsã laudari: nec alia laude magis delectantur, neque illis quicquam gratius eo laudis genere præstari potest. Vnde vulgò veridicè dicitur:

*Vulpes amat fraudem, lupus agnum, fœmina laudem.
Maximè in pulchritudine. Horatius primo carminum Ode 16. vt se Tyndaridi, quam carminib. læserat, conciliaret, ab eaq; benevolentiam captaret, nihil habuit ad consequendum efficacius, quã vt formosã eam vocaret. Sic. n. suam Palinodiã exorditur. O matre pulchra filia pulchrior. Idem li. 4.*

Ode 13. exprimens morem mulierum, felicem mulierem pro formosa dicit, vt inibi annotatur. Mulieres enim in pulchritudine summum bonum reponunt. vnde Oui. lib. 1. de Arte amandi:

*Nec faciem, nec te pigeat laudare capillos,
Et teretes digitos, exiguumq; pedem,
Delectant etiam castas præconia forma,
Virginibus curæ grataq; forma sua est.*

Faciunt & notata per Io. And. in c. i. de clerico venatore.

Idem quoque Oui. in lib. de Medicamine faciei, ita ait.

*Virginibus cordi, grataq; forma sua est.
Idem lib. 9. Metamor.*

*Nimumq; cupit formosa videri. & Virg.
Et fugit ad salices, & se cupit ante videri.*

Et de hac forma, & pulchritudine mulierum, olim plura certamina (vt propè dixi) proposita fuere, & inter alia, celebratissimum est illud (de quo in proxima consideratione dicitur) inter Iunonem, Palladem, & Venerem factũ. Etiam foeminae, vel circa mortem anxie sunt, ne pulchritudinem amittant, optantq; prius mori, quã desint esse pulchræ: vt decantat Hora. lib. carminum 3. Ode 27. inducens Europam moribundam, sic dicitantem:

*O deorum: Si quis hæc audis, vtinam inter errem
Nuda leones, antequam turpis macies decentes
Occuget malus, tener a que succus*

Defluat, præda speciosa quero, Pascero tygres.

Et hinc videri potest prodũisse, quod foeminae suapræ natura illis inuident, quæ se formosiores esse dicuntur. Vnde Ouid. li. Met. 9. concordans ita enunciat:

Et si qua est illuc formosior, inuidet illi.

Ita recitat Andreas Tiraquellus in suis legibus cõnubialib. in secũda leg. Vbi laudat pulchritudinem, dum modo nõ sit excessiua, sed mediocritas, & media, & multum vituperat deformitatem, attamen inquit, pulchritudinem mulierum illis asferre superbiam, & præsumptionem libidinis, & appetitum inordinatum Veneris: & sic magnam partem vitæ eis adimere: q; multis ostendit rationib. quas nõ refero, cum huic operi nõ quadrent. Et de commendatione pulchritudinis, scripsit Cælius lib. antiquarum lect. 13. c. 7. cum pluribus seq. a quo multa transfuit ipse Tiraquellus, illum tamen tacendo: & ab G. Benedisti in d. suarep. c. Ray. in verbo cuidam Petro tradiderunt, vt amplè de materia. extra de testamentis.

Vigesimatertia confi. erit subsecutiua ad præcedentem, de iudicio Paridis inter tres deas Venerem scilicet, Iunonem, & Palladem (qui respondit. Vtraq; forma me iudice sunt venerande) fuerit verum & iustum iudicium, ita, quod vtraq; æqualiter sit extollenda, vel etiam si (vt aliqui volunt) malum aureum, hoc est, Victoriã, Veneri adiu-

adiudicauerit, in hoc errauerit, necne. Primo, de hac contentione decantatissima, quæ inter Iunonem, Palladem, & Venerem fuit, cuius Paris arbiter, victoriã Veneri tribuit, quod egerime tulerunt Iuno, & Pallas, non tam iratæ, quod essent victæ à Venere, quã in, quod sua forma sprete fuisset, vt mire expressit Vir. circa initium Aen. cum inquit de Iunone loquens:

*Nec dum etiam cause irarum, seuq; dolores
Exciderant animo, manet alta mente repostum
Iudiciũ Paridis, spreteq; iniuria forma.*

Quasi per illud iudicium Paridis, non satis expressisset id, quod erat Iunoni molestius, nisi subiunxisset, Spreteq; & c. sed & Homerus lib. 24. & vltimo Iliados narrat, Iunonem ipsã, & Palladem adeo infensas Ilio & Troianis, ob id, quod Paris Venerem illis in forma prætulisset, vt etiam Hectoris & mortui, & procul ab ea iniuria remoti, corpus, nequaquam, vt ceteri Dei miserentur.

Etiã singulariter, & cum maxima pompa recitat id iudicium Io. le Maire in illustrationibus Gallia. lib. 1. c. 30. 31. 32. & 33. vbi concludit, quod adiudicauit malum aureum, id est, victoriã Veneri, de pulchritudine. Sed paulò remotius recitat istam historiam Cælius, lib. antiquarum lectio num. c. 59. vbi ita ait de Paride, electo inter deas de forma præstantia certantes, iudice, varia ingenij captu asferri solere, vel inter eos, qui vulgares, vilesq; nuncupari solent, & sunt. non me fallit, illud iure Latij donauit Cælius ex Græcorũ Thefauris excerptum. Parui videlicet hunc Priami filium educatum patris iussu, in loco, quem Andrum dixerunt, mox verò & Parion de ipsius nomen clatura, trib. ferè annorũ decadib. Atq; inibi cum natura geniosus foret, nec ad doctrinarum studia ineptus, Græcis imbutum disciplinã, in quib. vbi non parum promouisset visus est, etiam Veneris laudes, oratione edita, proliabuit. In eaq; Palladi, ac Iunoni, præstare contendit. Quando, vt videretur Deæ nomine concupiscentia esse intelligendas significabat, atq; voluptates, sicut etiam meminit Athenæus: vnde mala omnia sese mortalib. agminatim, ac fluenti exastuantis more, affundant. Atque hinc fabellæ occasionem, inter disceptantes deas, captum iudicem, datumq; Veneri malum, id est victoriã: quæ historia multum differre videtur à sententia poetarum: sed qualitercunque sit, finis vtriusq; tendit ad hoc, quod Paris voluerit præferre voluptatem diuitijs, & sapientia, quod an bonum fuerit eius iudicium, paululum disceptabitur.

Et prius videtur quod sic, quoniam Aristippus, conditor sectæ Cyrenaicæ, voluptatem statuit esse summum bonum, & ita voluptate metitur felicitatem. In hanc sententiã agminatim pedib. eunt docti pariter & indocti. Etenim mortales eo concurrunt, vt inquit verissimè Senec. vbi audiãt laudari voluptatem, nec fortassis im merito. Nam, si

teste Arist. id bonum est, quod omnia appetunt, omnia autem appetunt voluptatem, effici videtur vt voluptas sit id bonum.

Eudoxus quoq; philosophus, Astrologiq; consultissimus, voluptatem ex eo summum bonum esse putabat, quia cernebat, rationalia irrationaliq; vniuersa, voluptatem affectare: huius autem rationes probabiles videbantur, ob ipsius hominismodestiam ac probitatem. Non enim vt voluptatis amicus, voluptatẽ asserere credebatur, sed quia res verè ita se haberet. Nec minus manifestũ hoc esse, ex contrario censebat. Etenim, cum contrariorum contraria sint consequentia. Si dolor est, inquit, per se, omnib. fugiendus, tanquam summum malum, ita voluptas omnibus erit experenda, tanquam summum bonum.

Hæc omnia emanauerunt ex schola Epicuri philosophi voluptarij, qui in voluptate summum bonum, felicitatemq; constituebat: habet hæc secta sectatores penè infinitos, quorum, (vt inquit Apostolus) Deus venter est, & quæ sub ventre sunt.

Hinc Philoxenus, summum bonum collocans in voluptate gustatus, optabat sibi dari gruis collum, vt videlicet diutius illa voluptate bibendi, edendiq; frueretur.

Hinc Sardanapalus, Assyriorum rex, gulæ, & ventri deditissimus, natusq; heluatiõni, voracitate, scripsit in Epitaphio, si ille tantum haberet quæ edificet, & quæ per libidinem expletam percipisset. verba eius hæc sunt descripta in monumento:

*Ede, bibe, lude, & cum te mortale noris, presentib. exple
Delitijs animum, post mortem nulla voluptas.
Namque ego sum puluis, qui nuper tanta tenebam,
Hæc habeo quæ edis, quæq; exaturat a libido
Hæc, at illa manent multa & præclara relicta.
Hoc sapiens vitæ mortalibus est documentum.*

Hinc Xerxes ille, maximus Persarum rex, reperi tori nouæ voluptatis, constituit præmium. Claudius Tyberius Nero, tertius Cæsarum, nouum instituit officium, quod à voluptatibus dicebatur: qui propter nimiam vini auiditatem, pro Tyberio, Biberius, pro Claudio Caldus, pro Nerone, Mero, vocitatus est, qui noctem continuumq; biduum epulando, bibendoq; consumpsit.

Quid memorem ingluuiem Vitellianam, Hellogabali, & Galieni, imperatorum, multorumq; aliorum afortiam, & luxum, qui omnes mancipari fuerunt à domino, vt pote Helnones, & Gulones maximi, quales Græco vocabulo aforti nuncupantur. Et ista voluptate gulæ, & deliciarum plerumq; paratur esca voluptaria libidinis, & sic voluptas consistit in his, quæ delectant, & maximè volumus, ita libido in his, quæ libent & placent: & licet sint multæ, & multifarie, quæ hic accumulari possent, tamen de his subitico.

Denique inuentæ sunt ciuitates, & populi, qui voluptatem veluti summum bonum, amplexarentur,

rentur, quales fuere Milesij, Sibaritæ, & Tarentini. Olim Milesij, luxu diffuentes, eiecerunt ciuitate Hermodorum, virum clarissimum, quia frugalitatis, continentia, & modestia erat amator egregius. dixerunt enim, Nemo apud nos frugi sit, nemo vnus excellat.

Apud Græcos, maximè apud Aristophanem in Pluto prouerbum est, de Milesijs vsitatum: olim fortes fuere Milesij, tanquam Luxuria, & nequitia: omne robur virilitatis perdidissent.

Sibaritæ verò, in Italia, quibus, vt ait Quintilianus in tertio, odio erat frugalitas, adeo delitijs, & luxuria intemperantes diffuebant, voluptatem, veluti deam amplectentes, vt intra dies septuaginta, à Crotoniatis deliti sint.

Tarentini in Calabria, vt nomen ipsum ostendit, molles, delicatij, & voluptuosi, supra cunctos mortales fuerunt. Namq; Tarentum, etiam Sabinorum lingua molle, significat, teste Macrobio 3. Saturnalium. Vnde Tarentini dicti sunt, secundum M. Varronem. & concordat dictum Horatij cum ait, *Et molle Tarentum*. Et apud Tarentinos delitiæ, & voluptates illicibiles, intantum inuauerunt propter fortunas nimium secundas (quia, vt ait Tibullus.)

Luxuriant animi robur plerunque secundis.

Vt plures ludos, festasq; celebritates, quas reliquos anni dies agerent, vt autor est Strabo. Præterea, vt tradit Plutarchus, Balneis, cõuiuijs, Gymnasijs Tarentini indulgebant: potum & lasciuias & id genus genialia immodica percolentes, ex quo Satyricus dicit:

Atq; coronatum, & petulans, madidumq; Tarentum.

Hæc Beroaldus in suo opusculo de felicitate circa principium. Et licet propè infinita congerere possemus de vita voluptaria, hominibusq; voluptarijs, qui hoc sine voluptatem metiuntur: tamen aurium satietati circa fastidium studendum est.

Solent denique (vt ait Beroaldus) philosophi, qui voluptatem per se ipsam, tanquam summum bonum existimant appetendam, vernis pingere tabulam, in qua voluptas in sella regali, quasi quædam regina sedeat, eiq; virtutes veluti famulæ, subijciantur, obseruantes eius nutum, vt faciant quicquid illa imperauerit: & hæc Voluptas, id est voluptatis Dea dicitur.

Ex quibus persuasum videtur iudicium Paradis fuisse bonum, cum victoriam Veneri, hoc est voluptati adiudicauerit, maximè, cum voluptas habere videatur virtutes, penè famulas, & ei suppositas, & ad eius nutum, & imperium, voluptabiles, vt hic propè dictum est.

Quicquid tamen sit, veritas contrarium suadet, vt voluptas non est dicenda summum bonum, & à plurimis philosophis reprobatur voluptas, vt quam verè scribit Beroaldus vbi supra. Et Cælius

lib. 5. antiquarum lectionum. c. 33. circa quæ non insisto, quia potius est quæstio de laudanda pulchritudine & formositate, quæ maior est in Venere, & sic in voluptate.

De excellentia verò Iunonis, satis potest perpendi & cognosci ex his, quæ inferius dicuntur in finali parte, in 54. consideratione: vbi laudantur pecuniæ, & diuitiæ, quia iuuant, ideo Iunoni consecrantur.

De excellentia verò Palladis, & sic sapientie, scientia, artis, virtutis, & ingenij (quo nihil excellentius, cum eo vniversa regantur) etiam satis à nobis scriptum est infra in 10. parte, vbi extollitur sapientia, & ibi videre poteris pura fundamenta ad laudem ipsius, vltra diuitias, & voluptatē: & de virtute satis dixi in præcedenti parte, in 62. 63. 64. & 65. considerationibus.

Vigesimaquarta consid. Laudatur etiam mulieres, si ex bonis parentibus fuerint ortæ & progenitæ, maximè ex muliere proba, & honesta, seu bonis moribus imbuta. & istud satis expressit Io. Fabri in rubr. insit. de nup. qui inter cetera quæ mouet, attendenda esse in vxoribus ducendis, Illud non prætermisit, vt vxorem ducamus, boni, pacifici, & fidelis generis, quia frequenter videmus (vt ipse dicit) non solum labem sanguinis, sed & morum quoq; ad posteros deriuare. Quam sententiam dicit esse verissimam Tiraquellus in suis legib. connubialibus, in l. 3. vbi ita ait: Futuræ vxoris parentes, patriam, mores conspicio, & hanc rationem adducit. Nam licet sua cuique mens est diuino creata arbitrio, pleræque tamen sunt animi vires, quæ simul cum corpore à parentibus transfunduntur in filios. Sic enim natura comparatum est secundum Ficinum, vt corpus & anima, proportionem quadam harmonica, congruant, motusque corporis in animam, sicuti & animæ in corpus, quod medici astruunt, facillimè & vehementissimè penetrant. Ideoq; quanquam non educitur anima filij, aut à corpore parentis, aut ab anima, tamen corporis tale, & cum tali quadam procliuitate, à tali quodam corpore parentis educitur. Sic vvas acerbas comederunt patres, & dentes filiorum obstupuerunt, vt scribitur Iere. 31. Porro procliuitate illius corporis anima, ob cognitionem quandam affectumque erga corpus proprium, particeps quodammodo redditur, præsertim secundum vim eius inferiorem, quæ corpori propinquat, plurimumque consentit: deinde vis superior animæ, naturali quodam amore, inferiori sæpè obsequitur, ferme sicut illa corpori, obsequitur inquam quasi similiter, sed non æque: motus autem, qui in anima actio est, fit in corpore passio, qui in corpore passio est, fit in animo sensus, atq; compassio.

Ad hæc filij ipsi parentum præceptis imbuti, ad eorum consuetudinem, moresque deducuntur. Nam, cum omnia adolescentes, quæ oculis excipiunt,

piunt, simiarum instar imitantur, ita fit, vt, quæcunque à parentibus, maximè quorum præcentior est, & assiduor conuersatio, fieri videtur, ad vnguem etiam facere nituntur, & assuefaciunt, & diu seruant: & assuefacti (tanta est vis consuetudinis) perpetuo, ita vt primò imbuti, quasi secretiore quadam vi agente, perseverant. Cum consuetudo videatur esse altera natura, ita, quod vincit ingenium, & artem. Luc. de Pen. in l. missi opinatores. C. de exacto. tribu. lib. 10. in l. si quis posthumos. in verbo consuetudo. ff. de lib. & post. quam gl. allegat Iacob. de S. Georg. in l. de quibus in fin. ff. de legib. & dixi in commentis nostris super consuetudinibus. ducarus Burgun. in proœ. in r. gl. in finali par. huius operis, in l. 1. confide. Et diu seruatur, id quod in iuuentute assuefactum est, iuxta illud Horatij:

Quo semel est imbuta recens, seruabit odorem Testa diu.

Et vulgò alijs verbis dicitur:

Quod noua testa capit, inueterata sapit.

Et quod procedat in filijs, dicam in 11. par. in 50. consid.

Sed cum hic discurratur in materia quæ tangit foeminas, ideo dico istud potissimum obtinere in foeminis, quæ plerunq; mores matrum repræsentant. Neq; enim verisimile est, vt filia, statim ab ineunte ætate turpibus matris moribus imbuta, honestatem in grandiori ætate sectetur, ad quam tantum abfuit, vt mater cohortaretur, vt etiam ab ea magis & exemplo dehortaretur & verbo: id quod intellexit Iuuenalis Saty. 6.

Sic licet expectas, vt tradat mater honestos

Aut alios mores, quam quos habet. Et sequitur:

Vile porro

Filiolam turpi verule producere turpem.

Ideo Ezechiel propheta c. 16. ait: Sicut mater, ita & filia eius. & in hanc sententiam gloss. in c. si quis. 6. q. 1. in verbo metiuntur. adducit versiculum vulgatum:

Insequitur leuiter filia matris iter.

Vnde habetur Esdræ 4. c. 9. qualis ager, talia & semina: & quales flores, tales & tincturæ: qualis operator, talis & creatio: & qualis agricola, talis & cultura. Hinc prodijt prouerbum vulgare Gallicum. De bono plant, plante ta vigne. Et de preude femme, prens la fille. Vnde Horatius libro carminum 4. Ode 4.

Fortes creantur fortibus & bonis:

Est in iuuenis, est in equis patrum

Virtus: neque imbellem feroces

Progenerant aquile columbam.

Ideo Libanius ad Solonicum scribens: Vxorē, inquit cognitam ducas, cuius parētes, & matrem præcipuè, bonis moribus præstantem noueris. Et Horat. libro carm. 3. Ode 24.

Scythas eo nomine laudat quod illis

Dos est, magna parentum virtus

Vigesimaquinta consid. Mulieres ex eo, quod magis se continent domi, plus honorantur, & sunt laudabiliores secundum Thucydidis sententiam, qui optimam esse foeminam censet, de cuius laude, aut vituperatiõne, quam minimus apud exteros, forisq; sermo habeatur: existimans, probæ mulieris nomen, itidem atque corpus, domesticis parietibus contineri oportere: licet huic sententiæ Plutarchus dissentiat in lib. de claris mulieribus, in initio, dicens, sibi probabilius dixisse videri Leontium Gorgiam, qui putat mulieris non formam solum, sed & egregium nomen, atq; famam, debere apud quamplurimos esse vulgatam. Sed, pro opinione Thucydidis, accedit, quod dominus noster Exodi 11. cap. monet viros Hebræos, vt ab amicis, mulieres autem, vt à vicinis postulent vas aurea & argentea, quasi videlicet mulieres à vicinis duntaxat sint cognoscendæ: nulliq; illis amici præter vicinos sunt comparandi, nec earum fama longius, quam ad eos deferri debeat: quod & ibi Nicolaus de Lira, licet obscure, annotauit.

Parthi, teste Iustino, lib. 41. Foeminis non commercia tantum virorum, verum etiam conspectum interdiciunt. Quod & nostra tempestate Itali, maxima ex parte obseruant. ad hoc facit dictum Psalmistæ, psal. 127. Vxor (ait) tua, sicut vitis abundans, in lateribus domus tuæ. Et Chryso. in quadam in Ioannem Homilia: Mulieris est domi philosophari. Et Amb. in Lucam, lib. 2. Discite (inquit) virgines, non circumcurfare per alienas aedes, non demorari in plateis, non aliquos in publico miscere sermones. Vnde Euripides in Iphigenia, de foemina loquens. Maneat (inquit) domi, pudicam enim decerpudor. Et Plutarchus in præceptis connubialibus. scribit. Aegyptijs mulieribus non vt calciamētis patrium morem fuisse, vt se domi continerent. Et ait Xenophon in œconomic. Deus vxorem pulchriorem condidit, vt formam eū pudicitia se domi continendo tueretur.

Et sanè ex historijs Romanorum patet, Romanas mulieres, ex institutione patriæ sese domi continere solitas. Quod facillè coniectari possur, us: quod C. Sulpitius Gallus, vxorem dimiserit, quoniam eā capite aperto, foris versatā cognouerat. Et Q. Antistius, ideo repudiasse vxorem suam dicitur, quod illam in publico, cum quadam libertina vulgari loquentem videret.

Publius quoq; Sempronius Sophus coniugem repudij nota affectit, quoniam se ignorante, ludos spectasset, vt testis est Valerius lib. 6. tit. de feruitate. c. 629. cum duob. seq. Et hoc clarè manifestauit Cornelius Tacitus, lib. de claris oratoribus, cum de antiquis Romanis loquens: lampridem (ait) suus cuiq; filius, ex casta parente natus non in cella emptæ nutritis, sed gremio, ac sinu matris, educabatur: cuius præcipua laus erat, tueri domum, & inferuire liberis.

R.

Et

Et facit ad hoc epitaphium cuiusdam Claudie Romanæ, inter vetera monumenta repertum, in quo quidem, inter alia pleraque; quæ ad ipsius honorem dicuntur, illud postremo adiectum est, quod domum seruauerat: veluti cætera parui essent ponderis, nisi & hoc quoque; adfuisse. Epitaphium autem est huiusmodi:

*Hæus hospes æsta paululum, & pelliger:
Hic est sepulchrum haud pulchrum pulchrae feminae.
Nomen parentes nominarunt Claudiam.
Suum maritum corde dilexit suo.
Natos duos habuit, horum alterum
In terris liquit, alterum sub terra locauit.
Sermonem libido tum incesit commodo.
Cæsa vixit, sanam fecit, domum seruauit.
Dixi, abi.*

Et quod laus sit mulieribus, domi se continere, facit text. in l. i. C. de offi. diuer. iud. in illis verbis: quæ intra domum, considerato sexu semet contineat. Imo ex illo textu extrahentes matres familias ex domo earum, & in publico trahentes, puniuntur poena capitali. & facit text. in auth. vt liceat matri & auæ. §. quia verò plurima. col. 8. Vbi inter paucas causas repudiandi uxorem, hæc vna, quando vxor, nolente viro, extra domum manserit. Et dicit Spec. tit. qui fil. sint legit. §. i. ver. quid si viro absente. quod vir potest cogere uxorem, vt se domi contineat, per text. in l. 2. ff. de liberis exhibendis, facit d. l. i. & text. in d. §. quia verò, ver. item si nolente marito. & in l. 2. C. de his, qui veniam ætatis impetr. vbi feminas coeui publico sefe demonstrare non decet. & in c. indēnitatib. §. porro. de cle. lib. 6. & in c. 5. in princ. de iudicijs. col. lib. vbi mulieres vagari non conuenit, nec virorum coetibus immisceri. quod extractum est ex l. maritus. C. de proc. facit etiam text. in l. optimam. G. de contrah. & comm. stip. vbi naturalis pudor non permittit mulieres sefe omnibus passim manifestare. & in c. mulier. 23. dist. in hæc verba. Mulier, quamuis docta, & sancta, in conuentu docere non præsumatur. In quibus potissimum notandum illud verbum, sancta: ad hoc videlicet, vt ne sanctimonia quidem, nullum huic sententiæ afferat præiudicium, obseruanda sit. facit item c. mulieres. & c. de monialib. & c. quamuis incidēs. extra. de sen. excom. vbi si mulieres inciderint in canonem, si quis suadente, possunt ab eo absolui, nec opus est, vt adeant summum pontificem, sicut viri, quoniam, vt dicunt Pan. & alij in d. c. mulieres. periculo sum est, mulieres peregre proficisci, & se virorum coetibus immiscere.

Ex quibus & multis alijs concludit Tiraquellus in suis legibus connubialibus. in lege decima, quod laus est mulieribus, se contineri domi, & ex contrario more ignominiosum est mulieribus, euagari, vt ibi vide.

Vigesima sexta consi. Mulieres & foeminae laudantur, & ornantur, ex verecundia, vt habe-

tur Eccl. c. 26. Gratia super gratiam, mulier sancta & pudorata, in 17. Gratia verecundia mulieris, est super aurum. Et Virg. qui cum Didone ante Aenæe aduentum, veluti omnibus virtutibus foemineis compactam, depinxisset, illam maxime verecundia adornauit isto versu:

Tum breuiter Dido vultum demissa locuta est.

Facit text. in l. in cōiunctione. ibi: & si puella cultu verecundia. C. de nuptijs. vbi not. Bal. quod naturale est mulieri, propter verecundiam tacere: & illa lex loquitur de puella, quæ præ verecundia de nuptijs suis interrogata, tacet. Et de puellarum natura, est text. in c. honorantur, ibi: non est virginalis pudoris, quæ eret maritum. 32. q. 2. Pudor autem, & verecundia comes est semper, & custos pudicitie, & castitatis. Quorum primū affirmat D. Ambr. li. i. officiorum. Secundū Accu. in l. ita nobis. in r. gl. C. de adulterijs. Ideo Ouid. in epist. Sappho ad Phaonē, ait:

Non veniunt in idem pudor atq; amor.

Et S. Tho. lib. de regimine principū 4. c. 6. scribit, quæ natura foemina multa fræna inposuit: inter quæ verecundiam annumerat. Cuius etiam sententiæ est Aegidius de Roma lib. eo. par. i. ti. 2. quem refert Luc. de Pen. in l. vnic. col. i. C. de muliere. in quo loco & c. lib. 10. & Tiraquellus in suis legibus connubialibus, lege 9. ex quibus concludit mulieres, quo viris sunt frigidiores, atque verecundiores, eo quoque; esse pudiciores.

Ob hanc verecundiam laudauit Valerius Spurinam, lib. 4. c. 438. & Bap. Fulgosi, tit. de pudore lib. 4. laudauit uxorem Panthi Lacedæmonij Olympiam, Alexandri Magni matrem. Alexandri nam Virginem Aegyptiam, & quandam abbatissam, & monachasà Saracenis captas.

Vigesima septima consi. Etiam nonnunquam mulieres laudantur ex constantia, seu patientia. Imprimis commendantur ex historicorum monumentis Leena meretrix, quæ vsque ad mortem cruciata à tyrannis, non prodidit consilia Hermodij, & Aristogitonis de tyrannicidio. Quam obrem Athenienses eam honorare volentes, ne tamen scortum celebrasse videretur, animal eius nominis fecere, atque vt intelligeretur causa honoris, in opere linguam addi ab Iphicrate artifice venterunt. vt refert Plin. lib. 7. c. 23. & li. 44. c. 8. Et de ea etiam meminit Eusebius, dum ait: Hermodius, & Aristogiton Hipparchū tyrannum interfecerunt. Leena meretrix amica eorum, cum tormentis cogere, vt socios proderet, linguam suam amputauit, & Tertullianus in Apologetico, c. 46. & c. vlt. & in lib. ad martyres, & Bap. Fulg. lib. 3. de potentia.

Epicharmis, Libertina mulier, in coniuratione aduersus Neronem nominata, nullis cruciatibus nullisque tormentis perueniri potuit, vt coniuratos proderet: tantaque fuit feminae constantia, vt illam non verbera, non ignes, non ira, eo acriter torquentium, ne à femina spernerentur, peruerit cum obiecta denega-

denegaret: priusque spiritu compressit, quam vocem ad detegendam coniurationem, vt refert Cornelius Tacitus, libro historiae Augustæ 15. & Bernar. Landrianus in additione ad Albertum de Gaudino, in tract. de malefi. in rub. de quaestionibus & tormentis. & Ang. in tract. maleficiorum. in verbo, fama publica. col. 34. ver. nunc videamus de tortura.

Sempronia quoque; foemina in concionem producta, vt osculo attestaretur, quendam ignobilem, vt Authore Tribuno plebis, sese afferebat esse filium Tiberij Gracchi, nullis minis ad mendacij attestacionem induci potuit, testis est Vale. lib. 3. ti. de constantia. c. 369.

Maiores constantia fuit Magistona Eliensis. Quæ cum ab Aristotimo immani tyranno, vna cum filijs, multisque alijs foeminis, in carcere obseruaretur: ipsius, & aliarum mulierum viri, parentisque; à tyranno patria pulsi, armis eam, libertatemque simul repeteret, fretus posse exules ad pacem redigere, tyrannus, si vxores, filiosque; eorum id per literas petissent, carcerem ingressus, mulieres captiuas, vt de pace scriberent, humanis verbis hortatus est. Omnes autem ad Magistonam conuersæ, respondendi cura ei detulerunt. Magistona verò, minimè tyranni presentia mota, non solum quod petebat, negauit, sed ne assurrexit quidem, aut alio honore tyrannum dignata est, pariterque; cætera mulieres captivæ idem fecerunt. Quare adeo commotus est Aristotimus, vt statim in carcere Magistonæ filium, ad occidendum perquiri præciperet. Sed ne hoc quidem Magistonam flexit, vt a sententiâ diuenteret: verum, ipsa, manu apprehensum filium, his, tradidit, qui tyranni iussu eum quærebant. quanquam verò ita tyranni ira ob hoc succederetur, vt vix qui manu sua interimeret, temperare sibi posset, efficere tamen nequit, vt Magistonam, comitesque; propositi pœniteret, atque; vel vnum verbum, vt cupiebat, scriberent, cum plus apud eos, induta semel constantia, quæ carcer, tyranni que; minæ, valerent. hæc Baptista Fulgo. li. 3. ti. de constantia. Sed an potius fuerit pertinacia, & obstinatio, quam magnitudo, non iudico, cum laudare potius, quam vituperare, hic studeo.

Quintilia quoque; foemina iussu Caij Caligulae torta, cruciataque; vt vi tormentorum coacta, confiteretur confcios coniurationis eius, quæ dicebatur in Caligulam, parata fuisse, cum ad tormenta diceretur, vnius ex cōscijs pedem calce premens, significauit eos confidere debere, & nihil tormentis eius penitus timere: & quod significauerat, euentu comprobauit, vt quæ tormentis tam deformata (quam ob pulchritudinem amabilis, amicaque; multorum esset) vt etiam ab amatoribus sine voluptate conspiceretur, nihil omnino manifestauit, ex quo Caligula eam absolutam dimisit, pecuniarumque; dono munerauit, vt testis est Iosephus, lib. antiquit. 19. c. 1. in fin.

D. Hierony. ad Innocentium de muliere septies ista, refert, iuuenem quendam imparem tormentis, mentitum fuisse, adulterium se commisisse, & ita morte multatum: mulierem verò constantiter tormenta grauissima tulisse, & ea quoque ita omnino vicisse, vt nihil confessæ fuerit. Sed si videre cupis veram constantiam mulierum, videas constantiam diuæ Catharinæ, Barbaræ, Agathæ, Margaretae, Apolloniae, & pene infinitarum aliarum virginum martyrum: de quibus in catalogo Sanctorum, & per Baptistam Fulg. libr. 3. tit. de patientia. vbi plures è patientia laudat, quas omnes enumerare ne equidem sufficeret volumen.

Vigesima octaua consi. Mulieres laudantur, & honorantur, si maritoseorum honorauerint. Vnde Ignatius, in epist. quam ad Antiochenes scripsit. Mulieres (inquit) honorificent viros suos, sicut carnem suam, & non audeant eos proprio nomine vocare: & quo nomine vocabuntur, docet Sara illa sancta mulier de Abraham viro loquens. Dominus (inquit) meus vetulus est, vt scribitur Gen. 18. & in epist. Pet. 1. c. 3. his verbis: Sic enim aliquando & sanctæ mulieres, sperantes in Deo, ornabant se, subiecte proprijs viris, sicut Sara obediebat Abraham, dominum eum vocans. Quibus ad stipularum & illud Virg. lib. 4. Aeneid.

Connubia nostra

Repulit, ac dominum Aeneam in regna recepit.

Ideo Marcellus scribit dominum aliquando pro marito accipi, prout etiam capitur in l. pe. ibi: consentiente domino, id est marito, secundum gl. ibi. C. de offi. dona.

Quæ cum ita se habeat, prudentissima censenda sunt, quæ maritos ita nominant: de quibus in l. ea quæ. in prin. ff. de don. inter virum & vxor. & in l. Lucius. §. quæ marito. ff. de leg. 2. & ita etiam notat ad hoc illum text. Alb. de Ros. in l. aduersus. C. de crimine expilatæ hæreditatis. Etiam Bersabee, David regem, maritum suum alloquens, ita vocauit. 3. Reg. 1. Domine (ait) mi rex, tu iurasti &c. Et Lucretia, de qua Ouid. lib. 2. Fastorum de marito loquens, ait:

Mittenda est domino nunc nunc, properate puella,

Quam primum nostra facta lucerna manu.

Etiam Matidia, diui Clementis mater, quæ Faustianum maritum, dominum quoque vocat apud ipsum Clementem, lib. recognitionum. 9. c. vlt.

Et diua Natalia, quæ item Adrianum maritum, dominum vocabat, vt testis est Iacobus de Voragine.

Item Plutarchus lib. de claris mulieribus, laudat Magistonam, Timoleonis uxorem (de qua in prece. const. dixi) quod Aristotimo, Aelienium tyranno, præcipiente captiuas mulieribus, in quarum numero & ipsa erat, nuncios cum literis ad maritos, qui Aelidem obsederant, emittere, eosque vt

obsidione desisterent rogare, alioquin se paruos natos, in carum conspectu prius, ipsas deinde omnes, verberibus, casibus, interfecturum minitabatur. Talibus verbis respondit, Si quid in te virilis prudentiæ, aut consilij resideret, non utiq; mulieres iuberes, quæ factio opus essent, suis viris proscribere, sed nos ad ipsos, tanquam dominos nostros, permiffes proficisci.

Et ait D. Hierony. ad Celantiam, de ratione recte viuendi, vbi ita scribit. Præcipue autem, in coniugio venerabili, atque immaculato, apostolica regulæ ordo teneatur. Seruetur imprimis viro autoritas sua, totaque à te discat domus, quantum illi honoris debeat: ru dominum illum, obsequio tuo, tu magnum illum, tua humilitate demonstra, tantò ipsa honoratior futura, quanto illum amplius honoraueris. Caput enim (vt ait apostolus) mulieris est vir. Nec alium de magis reliquum corpus ornatur, quam ex capitis dignitate. Ideo si mulieres ab hominibus honorari cupiunt, & laudari, quod sic, (vt alibi dicitur) maritos imprimis honorent, sibi que dominari facile patiantur, nec molestè ferant. Cum omnis penè eorum honor ac dignitas, ex honore dignitateq; virorum pendeat, vix, aut nunquam vxor honorabitur, nisi & apud homines maritus in honore, pretio, æstimationeq; fuerit. Honoris enim maritorum, vxores sunt participes, l. fœminæ. ff. de senat. l. cum te. C. de nuptijs. l. fin. C. de inco. lib. 10. l. 1. & l. mulieres. C. de dign. lib. 12. in auth. de consulib. §. hæc itaq; col. 4. & infra dicitur ista parte, in 40. consi. & dicit gl. magna in l. 1. C. de in ius vocand. quod vxor propter maritum honoratur. Econuerso verò fœminæ, quæ maritis dominari volunt, vilipenduntur, & eorum mariti pro vilibus & abiectis habentur. Cy. in l. 2. C. de test. Alexan. consi. 156. inc. visò processu causæ vertentis. in 5. vol. ver. 2. respon. deo. Et Pet. de Bellaper. in l. curatorem. C. de inter. matr. mi. & amplè scripsit Andreas Tiraquellus in suis legibus connubialibus in princ. in 1. l. sed, cum sint extra metas operis, non in ea re discutimus.

Vigesima nona consi. Etiam mulieribus danda est præeminentia, in administrandis his, quæ in domo sunt, & quæ domestica dicuntur, ita, quod vxori debemus vitrò relinquere domus principatum, vt maritus foris sub dio, in agro, in foro, in republica, omnia suo arbitrio conficiat, diuitiasq; comparet, quæ relictis recondantur: vxor verò domi, rebusq; domesticis conseruandis, præparandis præsit, & relictis illatas diuitias custodiat, vt tradit Xenophon in œconomico. Arist. lib. 2. Politi. c. 3. & libro. 3. & œconomico. libro primo cap. tertio. & Plato in Menone dicit esse vxoriam virtute, domum rectè gubernare, dum custodit domestica, viroque obedit: hinc dominæ domus vocantur, vt ait Bartol. in l. Titia cum testamento. §. vlt. colum. 2. ver. quæro quid si dixerit testator. iuncto

ver. seq. ff. de leg. 2. quod & idem dicit ipse Bartol. in consi. 56. inc. in nomine domini amen. Bar. fecit testamentum in 2. dubio, Ange. consi. 144. ad primum dico. Petrus de Anch. consi. 237. in c. quia in primo quasito. col. 1. & Rom. consi. 118. inc. quo ad primum. Pau. consi. 4. in 5. col. in 3. & 4. dubio, in 2. vol. & consi. 78. col. fin. eo. vol. Ideo cura domus illis est relinquenda, cui præesse debent, & facit illud ad Ro. vlti. c. vbi declarat, quod mulieres debent domum bene regere. Facit etiam, quod legitur de filia Raguels, cum fuisset missa ad Thobiam, eius maritum, inter cætera præcepta, quæ illi data fuerunt, fuit admonita à parentibus, vt domum mariti gubernaret, tanquam domus gubernatio ad mulierem peculiariter spectaret: quod etiam attestatur D. Paulus ad Titum. c. 2. monens fœminas, vt domus curam habeant. Quod & senserunt Ioan. And. & Pan. in c. literas. extra de resti. spo. scribentes, vxoris esse proprium custodire res mariti: in qua sententia est Arist. lib. 2. œconomico. c. 1. probam ait mulierem omnibus quæ sunt intus dominari oportet. & paulo infra. Et si quid intus accidat, ipsi notum sit soli. & paulo post. Viro quidem indecens videtur ea scire, quæ intra ædes fiunt. in cæteris verò omnibus parere mulier viro contendat. Atque iterum, turpe est viro, quicquam eorum quæ domi sunt, facere. Et licet apud aliquos, aliud sit in obseruatiâ, vt apud Aegyptios, & Getulos, tamen apud Græcos, Romanos, Gallos, Germanos, Portugalenses, cæterosq; omnes ferè populos, lege naturæ viuentes, domestica labor matronalis atque vxorius fuit, & domestica negotia, & officia mulieri deputata sunt: quibus mulieres præfunt. & ex his dominæ à maritis, & alijs domesticis, & familiaribus vocantur. Etenim, vt à natura comparata est viri opera ad exercitationem forensis, ita & mulieris ad domesticam diligentiam, & curam. hæc Tiraquellus in suis legibus connubialibus, lege nona.

Et sic dicunt doctores nostri. Quod si testator aliquis, habens liberos, vxorem suam, dominam suorum bonorum relinquat, non propterea videtur illi relinquere dominum, sed alimeta tantum cum ea præeminentia in domo, quæ ante mortem testatoris habuerat. De quo etiam per Bar. & alios in auth. hoc locum. C. si secundò nup. mulier. & Bart. in consi. 9. in c. super eo quod queritur. & per doc. in d. l. Titia. §. si supra alle. cum pluribus alijs allegatis per me in commentarijs nostris super consue. ducatus Burg. tit. des droictz & appartenances à gens mariez. §. 6. in tex. ibi, pour en iouyr in prin. & per eundem Tiraquellum in loco supra all. vbi satis ostendit, mulieres non debere euagari, nec exire domum, nisi iusta ex causa: & quanto magis se continent domi, tanto magis laudantur, & honorantur.

Trigesima consi. Mulieres honorantur, & in hoc, quod si ex eis sit habendum testimonium,

nium, aut aliud, cum eis à iudicibus agendū, mittendum est ad domum earum, & in hoc, priuilegijs egreriarum personarū vtuntur, vt est gl. optima, & doctores, maxime d. meus las. in le. ad egregias. ff. de iureiu. nec mulieres coguntur in iudicium personaliter accedere, c. mulieres. de sent. excom. extra. Nec matrona pro aliquo debito ad aliam prouinciam ire cogatur. l. 1. C. de offic. diuer. iudi. cum auth. seq. Et verus mos fuit, cum virgines Vestales ad iudicium vocabantur, aut audientæ erant, quod ad eas mittebatur, & domi interrogabantur, vt dicit Cornelius Tacitus, lib. 2. Historiarum, vbi exemplum adducit de Vrgulania, quoniam vbi periculosum est eas euagari, & peregrè proficisci. Cùm mulierū honor consistat in hoc, si se magis domi contineant, vt supra prope in 25. consi. enarratum est.

Trigesima prima consi. Mulieres ex hoc etiam laudantur, & honorantur, quod vocantur & vocari debent dominæ, exemplo illorum, qui vxores suas dominas vocabant. vt scriptum est à iurifconsultis. infra in l. vxorem. in prin. ff. de leg. 3. Peto (in quiebat Bal. ille) à te domina vxor mea. & in l. Titia. §. qui Marco. ff. de annuis lega. vbi vir quispian, nescio qua ratione motus, non solum vxorem suam ibi vocauit dominam, sed & sanctissimam. & in fin. §. vxori. ff. de auro & arg. leg. & in auth. quibus modis nat. legi. §. illud quoque, ibi: quia vir vocabat dominam & c. col. 6. Et id fit gratia honoris, vt dicit Bar. consi. 217. incip. fuit quidam de Assiso. col. vlt. & Luc. de Pen. in l. quicunque. col. 4. C. de re mil. libr. 2. Bart. in le. pen. C. de don. inter virum & vxor. Pano. in ca. ex parte. in fi. extra. de for. compe. Do. meus las. in l. cum filio. in positione casus. ff. de leg. 1. Sic & Claudius Casar, homo stupidi ingenij, nō modo Messalinam vxorem dominam vocabat, sed & alios ciues Romanos dominos appellabat, auctore Suetonio. Et istud à Græcis deductum esse videtur, qui vxores suas dominas vocant, teste Homero, li. 3. Odyssæ, cum loquitur de vxore Nestoris sic: Cui domina vxor lectum strauit. & lib. 7. in fi. in his verbis: Alcinous in interiore domo, lecto quem suis ipsa manibus vxor domina constrauerat, cubitum se recepit. Et ait Menander in Plotio seu Comœdia, secundum Gellium lib. 2. c. 23.

Tum me cunctis notum sic faceret vxor Hera.

Et tradit Epicetus Philosophus in eo libro, cui est titulus, Enchiridion. c. 55. vbi de officio, & cura viri erga vxorem differens: Mulieres (inquit) à 14. anno dominæ vocantur. & subdit: Monendæ igitur sunt apud nos in honore esse, nihil ob aliud, nisi vt modestæ sint, & virum reuerentur. & apud poetis plerisque in locis vxores dominæ vocantur, vt apud Virg. 6. Aeneidos.

Hi dominam Divis thalamo deducere adorti.

Et apud Ouid. lib. 3. Tristium.

Nanciet huc aliquis dominam venisse, resurgam.

Et paulò post.

*Nec domina lacrymis in nostra cadentibus ora,
Accedant animæ tempora parua mea.*

Et apud Luuenalem.

Ferre potes dominam saluis tot restibus vllam?

Et teste Iacobo de Voragine, Adrianus vxorem Nataliam, dominam vocare solitus erat, sicut & illa è diuerso virum dominum. Et Io. An. Milantiam vxorem dominam vocabat, in c. cum secundum. col. 1. de præbendis. & in c. qui prior. col. pe. de re. iu. lib. 6. in mercurialibus. Ex quibus mos processit apud nos (sicut apud Italos & Hispanos) vt matronas vulgò damas vocemus, vt infra patet. Etiam Plinius lib. 33. c. 3. fœminas dominas appellat, cum ait: Et incerta margaritarum pondera è collo dominarum auro pendentia. Item Accursius in l. si ignorans. ff. locati. in le. ad egregias. ff. de iureiu. in l. medicos. in verbo, deduci. & in verbo, exhiberi. C. de professoribus & medicis, lib. 10. in quibus locis de domina loquitur, hoc est muliere: quæ inuita (vt ibi ait) in iudicium deduci, vel exhiberi non debet per tex. in l. 1. C. de offic. diuer. iud. Etiam glo. decreti vocant mulieres dominas, vt est glo. in verb. sed suas. in cap. odi. 24. q. 1. cum dicit: Nota contra scholares, qui vadunt ad Ecclesias, vt videant dominas, quam glo. singularizat Bar. in proœmio Clemen. in verbo, salutem. col. 4. etiam doctores nostri scribentes in pluribus locis vocant vxores, cum de eis incidit sermo: vt Bald. consi. 39. incip. tam profundè, & tam copiosè. col. fin. lib. 2. & Ang. in l. usufructuarium venari. ff. de usufruct. Etiam viri sancti, vt Ioannes Euangelista, in secunda sua Epistola vocauit mulierem quãdam nomine Electam, dominam. Et Hierony. in regula sanctimonialium. ca. 16. vocauit Eustochiam, quãdam mulierem, dominam. Et statuta Italiæ, vt communiter mentionem facientia de mulieribus, vocat eas dominas, vt refert Bar. de quodam statuto Pisano, & idem Bart. in l. inficiando. §. in fans. in fi. & ibi etiam Ang. in fi. ff. de fur. & Io. de Ana. in c. fi. co. ro. ver. ex prædictis refert. extra, de collusionem detegenda.

Non tamen credo hoc indistinctè esse verum, quod omnes mulieres dominæ vocari debeant, quicquid audaculè sentire voluerit Tiraquellus, frerus (vt ait) autoritate Plinij in loco supra alleg. Cum ibi Plinius vocat eas dominas, quæ margaritis ornabantur, & non de alijs indiscriminati intelligi debet. Sed tantummodo hæ vocari debent dominæ, quantum mariti vocari possunt domini, aut de iure, vt sunt in dignitate constituti: aut de communi obseruantia, & communi vsu vtendi, & loquendi, qui in his attendi debet, vt videmus in Italis & Hispanis, & maxima parte Gallorum, qui matronas (vt dixi) dominas, seu donas vocat. Apud nos verò, vt communiter videmus, omnes mulieres (exceptis artificum viliū, & pauperum vxoribus) dominæ vocantur, cum adiectione quãdam,

dam, scilicet, si sint mulieres mercatorum, diuitum, aut burgensium non habentium officium, aut dignitatem cum adiectione nominis proprii: puta domina Philiberta, domina Petronilla. Si verò mariti eorum dignitate, aut officio titulati fuerint, vocantur dominae, cum adiectione huiusmodi dignitatis mariti, secundum l. i. ff. de senatori. f. domina Balliua, si sit vxor Balliui: domina locum tenens, quando est vxor locum tenentis: domina aduocata, si sit vxor aduocati fiscalis, & sic de singulis.

Sed, an mariti etiam teneantur illas vocare dominas, aut simpliciter, aut cum adiectione officij, aut dignitatis, quã habent ex earum maritis. Bar. l. pen. C. de dona. inter vir. & vxor. & in l. si iudex. ff. de minorib. & in l. si post. §. vlti. in pen. q. ff. de bo. poss. contra tab. dicit, quod non: cum, vt ait, bene fice, quod à te habeo, contra te vt non possum, te inuito. Idem tenent Pan. in fi. & Fel. in c. ex parte B. col. i. extra de foro comp. de qua regula est Sozi. in l. omnes. ff. de exceptioni. & Barba. in ca. vlt. de ordine cognitionum. do. meus las. in l. cum filio supra alleg. Fel. in c. super eo. la. secund. extra de rest. Deci. in regula, scemine. col. 2. ff. de re. iu. Antonius Corsetus in tractatu suo de potestate regia. in 30. q. mouet hanc questionem in Rege, vbi videtur tenere, quod non tenetur rex vocare vxorem suam dominam, nisi in duobus casibus. Primò scilicet, nisi aliter se habeat consuetudo, seu communis obseruantia, quoniam illa tenenda est, vt ibi dicit. Secundò, nisi vxor sua haberet aliam dignitatem, ex qua de per se sine eo vocari possit domina, vt in filia regis, aut regina, quæ habet etiam regem in maritum, aut in filia alicuius existentis in dignitate, quæ desponsatur alteri in dignitate constituto, quoniam si ex se, & titulo proprio vocaretur domina, etiam tunc à marito domina vocari debet, vt ante discussum est.

Trigesima secunda consid. Quoniam mulieres ornari desiderant, vt ait G. Benedicte in rep. capitu. Ray. in verbo, cuidam Petro tradiderunt, nume. 38. extra, de testa. Et Germanorū pro uerbium est seu dicitur, quod mulieres affectat quatuor, scilicet, à pulchris iuuenibus amari, polere plurimis filiis, ornari preciosis vestibus, & dominari in domib. hinc dicit Marianus. in c. veniens. de accu. quod hac potissimum voluptate, scilicet, cultus, & ornatus, gaudent foeminae, imo naturaliter appetunt ornatum, quippe Romani nulla alia re magis quam auro, argento, purpura, & cetero ornatu vxores in suam ipsorum sententiam traducere, sicque abstemias atque honestiores efficere melius potuerunt: probè quidem mulierum cupiditates nouerunt, quarum affectus (licet imperfecti) semper in vestib. semper in auro, semper in lapidibus preciosis, & ornamentis extrinsecis, gloriam ponit, vt scribit diuus Hier. in regula sanctimonialium. ca. 28. & idem ad Gaudentium,

de educatione Pacatulæ infantulæ, inquit, studio sum, amansque ornatus, foemineum genus est, multasque etiam insignis pudicitiae, quamuis nulli virorum, tamen sibi scimus libenter ornari. Imo ex his dicendum est, quod seipsas ornare possint. text. est rotundus in l. sed si vir ex lana. §. si vir vxori munus. ff. de dona. inter vir. & vxor. vbi permittitur est impentia, quam facit vir pro vxore, quo se honestius orneret: & in l. quod autem. §. i. & d. l. sed si vir ex lana. §. non videtur: permittitur viro pecuniam vxori in vnguenta dare. Nam vnguento etiam nardo foeminae vngi possunt. ex quo fiunt elegantiores, ac mundiores, in conspectu duntaxat dico maritorum. l. in argento. §. vnguentis. ff. de au. & arg. leg. Et in his ornamentis debet mulier potius obedire marito suo, quã statuto. c. quod Deo patri. c. manifestum. & c. hæc imago. 33. qu. 5. Io. de Platea. in l. vellera. C. de vestib. oloberis. lib. 9. ita edisserit G. Benedicte. in sua repe. ca. Rayn. in verbo, cuidam Petro tradiderunt. nu. 41. de testam. Ideo vestes auratæ, & fericæ, non prohibentur foeminis, sicut viris. leg. i. & 2. C. de testib. lib. 11. & ibi glossæ & doctores, vt refert Tiraquellus in suis legib. connubialib. in tertia lege. Imo leges expresse permittunt foeminis ex auro gemis sibi ornamenta conficere, & deferre, vt dicitur infra in 37. consideratione huiusce partis: viris autem hoc expresse prohibent. C. nulli licere in franis, li. 11. vbi Bar. Bal. Ang. & Io. de Platea. secundum quam sententiam Alex. Seuerus gemas sibi oblatas vendidit, muliebri esse existimans, gemas possidere, quæ neque militi dari possint, neque à viro haberi. Ideo Bal. in l. quod non ratione. ff. de leg. dicit, quod statuta quæ quotidie fiunt contra dominas, ne margaritas deferant, & similia, sunt præter rationem, ideo non debent extendi. sequitur Cappolla in tract. de seru. rusticorum prædiorum. tit. de seruitute aquæ hauustus. col. pen. & idem voluit Marianus in d. c. veniens, col. 13. de accu. vbi ait huiusmodi statuta maximam sapere iniquitatem. Et Valerius lib. 5. tit. secundo scribit: Sancitum fuisse à Romanis, vt foeminae purpurea veste, & aureis segmentis vti possent. Et idem li. 2. tit. 1. inquit, vini vsum olim Romanis foeminis fuisse ignotum, ne in aliquod dedecus prolaberentur: quia proximus à Libero patre intemperantiæ gradus, ad incoessam Venerem esse consuevit. Cæterum, vt non tristis earum, & horrida pudicitia, sed honesto comitatis genere temperata esset, indulgentibus maritis, & auro abundantibus, & multa purpura vsæ sunt, quo formam suam concinniores efficierent, summa cum diligentia capillos cinere rutilarunt: & hac potissimè cultus, & ornatus voluptate, gaudent foeminae, vt supra dixi. Hinc est, quod foeminis cura cultus sui eripi non potest, vt dicit Cornelius Celsus li. 6. c. 5. & sunt duæ res, quæ nunquam satis ornantur, nauis, & mulier, vt scribit Plautus in Penulo.

Etiam

Etiam habetur apud Titum Liuium lib. 34. Munditiæ, ornatus, & cultus foeminarum insignia sunt, his gaudent, & gloriantur. facit dictum Salustij: cum ait, Audiui se penumero à sanctis viris munditiæ mulierib. laborem viris conuenire. Hunt mundum muliebrem appellauere maiores nostri: de quo Vlpianus in l. argumento. §. mundus. ff. de auro, & argen. lega. ita ait: mundus muliebris est, quo mulier mundior sit. & post aliqua sit differentia inter mundum muliebrem, & ornamentum. Mulier enim potest esse munda, non tamen ornata, vt fit in his, quæ se munda uerint lotæ in balneo, neque se ornauerint. Contra est aliqua post somnum statim ornata, non tamen emundata. & amplè de huiusmodi differentia per Tiraqu. in d. l. 3. connubiali. §. est & Valerij. & in d. l. satis comprobatur mulieres, maximè vxoratas, debere ornari cultu honestiori. testis est Macrobi. libr. 2. Saturn. loquens de Iulia, Augusti filia, quæ, cum aliquando propter profusorem seu licentiosorem vestitum offendisset oculos patris tacentis, postera die mutauit cultus sui morem, & lætum patrem, affectata seueritate, complexa est. At ille, qui pridie dolorem suum continuerat, gaudium contigere non potuit. Et quantum, hic ait, in filia Augusti probabilior est cultus, non defuit patrocinio suo Iulia, his verbis: Hodie enim me patris oculis ornauit, heri viri. Ideo dicit Bald. in consil. 30. inc. viso testamento excelsi. circa 4. in 5. volu. q. viduæ (quoniam maritis carent, quib. sunt care) non debent tam pretiosa atque nitida vestimenta ferre, quæ quæ maritos habent, quasi hic omnino liceat maritatis. Cum ornatus mulierum fiat gratia viri. l. si vt certo. §. interdum. ff. commodati.

Etiam iste cultus & ornatus mulierum ex sacra pagina approbatur: vt probatur de Rebecca, Genesis 24. quæ à seruo Abraham accepit in aures aureas appendentes siclos duos, & armillas totidem, pondos siclorum decem, quibus se ornaret.

Noemi sancta illa muliere dum Ruth doceret, quoniam pacto sibi maritum Booz aduocaret: laudare inquit, & vngere, & induere cultioribus vestimentis, vt scribitur Ruth cap. 3.

Ezech. c. 6. introducitur dominum his verbis mulierem alloquentem: Vni te olio, & vestiti te discolorib. & calciati te hyacinto, & cinxi te bysso, & indui te subtilibus, & ornauit te ornamento, & dedi armillas in manibus tuis, & torquæ circa collum tuum, & dedi in aurem super os tuum, & circulos auribus tuis, & coronam decoris in capite tuo, & nata es auro, & arg. & vestita es bysso, & polymito, & multis coloribus & decora facta es vehementer nimis.

Daniel, vir æquè sanctus ac doctus, scribit c. 14. Susannam illam insignè castimoniam foeminam præcepisse ancillis afferre sibi oleum, & smignata, quibus scilicet faciem abstergeret, & emacularet.

Cum Andreas Tiraquellus & G. Benedicte in

locis præallegatis ad vtramlibet partem videatur multa dixisse: tamen conclusio in his, secundum omnes, & theologos, & canonistas, & legistas est, quod ornatus muliebris, & cultus moderatus, & consuetus, est laudabilis. Immoderatus verò, & excessiuus, est vituperandus & reprobandus. Intellige adhuc, quod cultus & ornatus mulieris matrimonio copulatè sit ad hoc, vt viro placeat, eiusque amorem sibi conciliet, ne ipsa despecta in adulterium labatur. Et ex quo apparebit formosior, maritum è vago faciet abstinere coitu. Et ait Hier. ad Demetriadem de virginitate seculi, virgines vt sponsis placeant, eosque in amorem sui magis incitent, mira se sollicitudine formare student, & naturalem corporis pulchritudinem ornandi arte commendant. Potest & cœlebs se ornare, vt virum sibi faciliè quærat. Nulli verò istud conceditur, si eo animo ducatur, vt externos ad libidinem prouocet, in suum amorem inconcessum alliciat, animos iuuenum sollicitet, incēdat: quoniam id semper peccatum. Fucare autem non licet, vt naturæ lineamenta corrumpat, sed vt occultet deformitatē, quam morib. aut aliud quippiam aduentitium pepererit, nihil id esse obnoxium crimini, comprobatur autoritate Apost. i. ad Cor. 12. Quæ putamus ignobiliora membra corporis esse, his honorem abundantiore circumdamus. Et G. Benedicte in d. ver. cuidam Petro tradiderunt. & Th. 2. 2. q. 169. art. 2. & in suis cōmen. in Esai. c. 3. Et Al. de Hales. in 2. par. suæ summæ. q. 151. mēbro 3. & in 4. par. q. 78. membro 9. & vlti. Astefan. in sua summa, lib. 2. tit. 54. ver. vtrum ornatus mulierum. Aug. de Clauas. in sua summa, in verb. ornatus. Ant. Florentinus in sua sum. in 2. par. tit. 4. c. 5. Bernardinus de Buftis. in 2. par. sui Rosarij sermone 20. part. 3. c. 3. Martinus Magistri, in libr. de temperatā, in loco de virginitate. q. 6. per totum: vbi dicit vnum memoratu dignum, quod quemadmodum in hac re mulieres errare possunt in excessu, & exuperatione modi, finiumque ornatus legitimi atque honesti, sic & in defectu. Nam antiquitus mulieres, quæ non se ornabant, multabantur, vt Iulius Pollux, lib. 8. scribit olim Athenis fuisse muliebris ornatus præfectos. Inornatas autem multabant, & multas ipsarum scribentes, ponebant in platano, quæ erat in figulina. Harpocratia autem, teste Hyperide oratione secunda aduersus Aristagorā inquit, drachmis mille multabantur mulieres in vijs inornatæ: & interdum res expostulat, vt alter ex coniugibus alterum excitet, & ad honestam oblectationē prouocet. In ea sententia fuerunt Io. And. & Philippus Francus, in regula, ea quæ fiunt. de re. iu. li. 6. vbi ipse Io. And. amplè differit hanc materiam. & post eum Alberi. in l. factum à iudice. ff. de re. iu. & in suo Dictionario. in ver. ornatus. Hof. & Pan. in c. 1. de cler. vel monachi. Barb. in prooe. clemen. col. pen.

Aduerte tamē in hac ornatus cultusque rationem morem

morem cuiusque regionis, eorumque, cum quibus versaris, esse maxime obseruandum. Quisquis enim, vt ait Aug. libr. 3. de doctrina Christiana, & repetit in c. 1. 4. 1. d. reb. prætereuntib. restrictius vitur, quam sese habent mores ecclesiarum, cum quibus viuit, aut intemperans, aut superstitiosus est. Quisquis verò sic eis vitur, vt metas consuetudinis bonorum, inter quos versatur, excedat, aut aliquid significat, aut flagitiosus est. Et habetur eadem dist. c. fi. Quisquis contemptis his, cum quibus viuit, lautiora sibi, vel austeriora, præ cæteris indumenta quarit, aut intemperans sui, aut superstitiosus est. Propterea dicit gl. in c. si quis virorum, 30. dist. in c. 1. 21. q. 4. In vestib. & ornatu, inspiciendam esse regionis consuetudinem: quod & voluit gl. & Pan. in c. pen. in verb. deauratis. extra de vi. & hone. cle. Bal. in rub. de consuetud. col. fi. ver. consuetudo debet seruari. & Hieron. in epistola ad Heliodorum Nepotianum laudat, quod cultus ipse prouinciae morem sequeretur. & de materia infra in 7. part. dicitur, in 45. consideratione. vbi aduocati, ornatori vestitu induti, laudantur & honorantur.

Aduerte etiam, ne modus in his turpiter excedatur, qui omnibus addendus est. Cui sit pulcherrima virtus, quem excedere, nihil habet honestum, iuxta illud Horatij:

*Est modus in rebus, sunt certi demq. fines,
Quos ultra citraque nequit consistere rectum.*

Et text. est in authen. de referendarijs. col. 3. & plenè scribit Iacobus Bonaudi in glo. suis ad Ioan. nem de Terra rubea, contra rebelles suorū regum. art. 2. primi tractatus. in 2. conclusione. in verb. vestem.

Trigesima tertia confid. Mulieres etiā laudantur ex taciturnitate, silentio, & breuiloquio: & ex his plurimum commendantur, vt habetur Eccl. 26. vbi mulierem sensatam & tacitam laudat sapiens. & facit 1. ad Cor. 14. Non ius facit mulieribus, vt vel in Ecclesia loquantur, sed domi: si quid ignorant, viros suos interrogent. & 1. ad Tim. 14. Mulier in silentio discat cum omni subiectione. Et vt ait Arist. libr. 1. Polit. ca. 8. & fi. Mulierem ornat taciturnitas. ex dictis Sophoclis Athenien. tragici dicentis in Aiace flagellifero, mulieribus ornamentum silentium affert. Et Democr. Ornamenta breuiloquentia mulieri. Et facit id quod Pinacium, mulier pudica apud Plautum in Stico Antiphoni patri quærenti, quales esse mulieres oporteat, Respondit, vt per vrbem cum ambulat, omnibus obturent. i. occludant, ne verbum vllum proferant. Apud eundem quoque in fidente Trachalio: Tacita, inquit, bona est mulier semper, quam loquens. Et Pontanus libr. 1. de amore coniugali ita vxorem monet. Pauca loqui studeas. & Alberi. de Rosate in l. generalis. ff. de adoptio. scribit, mulieres decere taciturnitatem. Id, quod etiam natura ipsa omnium parens aper-

tè docuit: qua duce masculæ solum cicadæ canit. Mutum verum est foeminarum genus, vt Arist. placuit, lib. de natura animalium, 5. c. 30. Sicuti & Luscinia irem foemellæ cantu priuantur. Idem in carduelis, & caladrijs, & plurib. alijs auib. vt merula, & quæ vulgo Lunotte apud nos dicuntur, quarum foeminae non eliguntur, vt in caueis reponantur. Magno foeminarum documento silentium illas si quod aliud admodum ornare, vt etiam ample monuit Coel. libr. lectionum antiquarum. 9. cap. 32.

Trigesima quarta confid. Mulieres laudantur si se lanificio exercuerint: quod probatur ex Hectoris Homerici, & Gregorij Nazianzeni sententia, cum inquit, vt mulieres domi maneant, domestica negotia administrent, & in his eolum, lanam, linum, telam, fufum exercent, quæ matronis pudicis conueniunt, easque si quid aliud quam maxime decent. Salomon in Prouerb. c. 31. de muliere forti & pudica loquens, Quæsiuit (inquit) lanam & linum, & operata est consilio manuum suarum. Et Hieronymus instruens virginem Demetriadem. Habeto (inquit) lanam semper in manibus, vel staminis pollice fila deducito: vel ad torquenda subtegmina in alueolis fusa verantur. Et alibi, ad Lactam de institutione filia. Discat & lanam facere, tenere eolum, ponere in gremio calathum, rotare fufum, stamina pollice ducere. Ex veteri Romanorum more, Tallasij nomen in nuptijs crebro iactabatur, vt videlicet hac nuptiali voce prouocarentur nouæ nuptæ, exhortarenturque ad opus, & lanificium, quod Græci Tallasiani dicunt, vt Varro & Plutarchus in Romulo, & in quæstionib. 129. Festus Pompeius tradiderunt.

Sed & sponsæ (vt scribunt & Plutarchus in postremo loco, & Plinius, lib. 8. c. 48.) eolum secum inferebant & fufum, virorumque fores lana coronabant, ac cingebant. Hac quoque obseruantia nuptiali indicantes, lanificium à nuptis in domo maritali exercendum esse.

Item apud eosdem Romanos in pelle lanata noua nupta confedere, & reponi solebat: quod testaretur lanificij officium se præstaturam viro, vt refert Pompeius, quum ipsi Romani apud Caiæ Cecilie statuam æream in templo Marci Ancii sitam, eolum, lanam, & fufum confinxerunt, pudicitie industriæ suæ certa monumenta. authores M. Varro & Pli. vbi supra, & Plutarch. in proble. c. 28. Ea est autem, vt dicit Festus, quæ antequam Romam venisset Tanaquil vocabatur, vxor Tarquinij Prisci Romanorum regis, quæ tantæ probitatis fuit, vt id Caiæ nomen, boni ominis causâ, frequentarent nubentes, quæ summam assueuerant fuisse lanificam.

Et, vt refert Titus Liuius ad finem primi libri, ab vrbe condita, signum probitatis fuit reputatum in Lucretia, quod sera nocte, lanæ dedita, inter vigilan-

gilantes ancillas in medio ædium sedebat, & per Collatinum eius maritum, iuuenescq; Tarquinij fuit inuenta: quam historiam recenset etiam Ouidius libr. 2. Fastorum, dum ait:

*Inde cito passu petitur Lucretia, cuius
Ante chorum calathi, lanaq. mollis erat.
Lumen ad exiguum famule data pensa trahabant, & c.
Harum, Tanaquilis, Lucretiæ, & aliarū exemplo, monet Ponta. lib. 1. de amore coniug. vt filias in ea re instrueret, ita dicens:*

*Tum colere antiquas artes maternaq. iussa,
Eaq. agili discant carpere pensa manu.
In digitis acus, ante pedes intexta quasilli,
Viminatq. & fuso stamina torta leni.*

*Hoc Tanaquil opus, hos mores Lucretia monstrat,
Phylacidae hos coniunx Telemachiq. parens.*

Theano, Pythagoræ vxor interrogata, quæ potissimè vxorem commendaret. Respondit illud Homericum, lib. 1. Iliados.

Tela vacantem, & viri lectum parantem.

Helena etiam lanificiū exercebat, vt apud eundem lib. 11. & 4. Odyssæa probatur.

Mercurius Calypso Nympham Athlantis filiam texentem reperit, vt libr. 5. Odyssæa habetur. Et lib. 6.

Areten regis Phæacum vxorē inter ancillas colio purpurea inuenit Naufica ipsius filia.

Eadem Arete paulò post videt Vlysssem indutum vestem atque tunicam, quas ipsa sua manu confecerat, quibus Vlysses donatus fuerat à Naufica.

Et libro eiusdem operis decimo. Vlysses Circem texentem comperit.

Et lib. 15. scribit Penelopen, non frequenter domum relinquētem, sed in ædium conclauit telam texentem.

Idem Homerus libr. 5. Iliados refert, Mineruam super pauimentum Iouis depinxisse amiculum, quo velata erat quodque suis ipsis manib. artificiosè neuerat, & texerat: vt hinc quoque ostenderet, omnes gradus eius artis Mineruam fuisse edoctam.

Audromache quoque Hectoris vxor, teste li. 11. Iliad. Telam orditur, dum lamenta, eiulatuque è turri ob mortem mariti audit.

Et apud Virg. lib. 8. Aeneid.

*Proba castaq. foemina,
Tolerare colorem, tenuiq. Minerua,
Impositum cinerem, & sopitos suscitât ignes:
Noctem addens operi, famulasq. ad limina longo
Exercet penso: castrum vt seruare cubile
Coniugis, & possit paruos educere natos.*

Herodotus in Calliope tradit, Xerxem illum maximum regem ab Amestri vxore donatum amiculo quod ipsa texerat.

Curtius lib. 5. tradit, Alexandrum vestes Macedonicas, ad eum ex Macedonia missas, cum hisque eas conficerent, tradi Sisigambri matri Darij ius-

sisse, eamque admoneri præcepisse, vt si cordi quoque essent, eos neptes assuefaceret. Ad quæ vocem, cum lachrymæ obortæ prodidissent animū aspernatu id donum, quippe cum non aliam contumeliam magis Persarum foeminae accipiunt, quæ ad mouere lanæ manus, Alexander ea re cognita, ad eam peruenit: & mater, inquit, hæc vestem, quam indutus sum, sororum non solum munus, sed etiam opus vides, nostri decipere memores. Caue, obsecro, ne in contumeliam accipias ignorantem meam. Ex quibus Tiraquellus facile ostendit in suis legibus connubialibus, leg. 10. quod nedum apud Romanos & Græcos, sed etiam apud alios lanificium matronis, & ipsis principibus, & illustriori loco natis decorū fuisset, & honestum: quod maxime obseruant matronæ Italicae, etiam nobiles, cum lanas sericeas nere soleant, conducti tamen, ex quo seipsas vestiunt & ornant, vt vidi in pluribus Mediolani.

Addidit & idem Tiraquellus Virgilium loquentem de Didone, quæ Aeneæ vestem donauerat, lib. Aen. 4.

*Tyrioq. ardebat murice lena
Demissa ex humeris, diuus quæ muner a Dido
Fecerat, & tenui telas discreuerat auro.*

Et apud eundem, lib. 3.

*Andromache Phrygiam Ascanio clamidem donat,
Manuum monumenta suarum.*

Et denuo, lib. 11.

*Tum geminas vestes ostroq. auroq. rigentes
Exiit Aeneas, quas illi læta laborum,
Ipsa suis manibus quondam Sidonia Dido
Fecerat, & tenui telas discreuerat auro.*

Tranquillus etiam lib. 11. memorat, Augustum Cæsarem ita filiam & neptes instituisse, vt lanificio assuefaceret. Et alibi testatur, illum ipsum non temere alia veste, quæ domestica vsum esse ab vxore, & sorore, & filia, neptibusque confecta.

Idem de filiabus suis Carolum Magnum fecisse Gaguinus in suo compendio de gestis Francorum, lib. 4. c. 1. circa finem attestatur, dum inquit, Circa liberos educandos eam curam adhibuit, vt mares bonis disciplinis, foeminas lanificio erudiendas summo opere studuit. Iuxta illud prouerbiorum vlt. Quæsiuit lanam & linum, digiti eius apprehenderent vt fufum, & operata est consilio manuum suarum. quod prophetatū fuerat de Virgine Maria: Quæ secundum Hieronymum, acu & colo acquirebat vnde sibi & Christo eius filio necessaria compararet. vt refert G. Benedicti in sua repe. c. Rayn. in verbo, dotem quam ei dederat. nu. 49. extra de testam.

Plutarchus testimonio Bibuli afferit Brutum ad bellum exiturum, Portiam vxorem interpellantem, ad eolum & telam remississe: & ista est communis & vulgaris remissio vxorum per maritos, cum aliquid eis dicant cui non congruit dare responsum. Et hac remissione prius vsus fuerat Hector

Et in Andromachē vxorem, ita propemodum alloquens in 6. Iliad. Rapsodia. Tu verò, quod ad te attinet, abi domum, & quæ tibi curanda sunt, circa telam & colum, ancillâsq; exerce, & vt opere domestico incumbant iube, hoc officium munusq; tuum est, viris autem suum relinque, vt current bella. Item Claudianus, in lib. 1. de raptu Proserpinæ, ita de Proserpina dicit:

*Ipsa domum mulcens tenero Proserpina cantu,
Irrita texebat reditura munerâ matri.*

Et Silius Italicus, lib. 7. post principium inducit matronas Romanas in hæc verba deprecantes:

*Huc ades O regina Deum, gens casta precamur,
Et ferimus digno quacumq; est nomine turba.*

*Ausonidum pulchrâq; ac sub regmine fuluo,
Quod nostræ ne uere manus, venerabile domum.*

Et tandem refert ipse Tiraquellus, quod Accursus in l. si patrono. in verbo, Magistris. C. de negotiis scribit, proprium esse mulierum nere vel texere, & in l. cum quereretur. §. lana. in verbo, in lana. ff. de l. 3. dicit mulieres lanam & linum appetere, velut natura ad id eas inclinante, quod maxime deceat.

Trigesima quinta confid. Mulieres laudantur ex amicitia & amore, quem habent erga maritos, si perfecte & verè eos adamauerint: quoniã vt habetur ad Titum c. 2. præcipitur adolescentulis, vt viros suos ament: & dilectio in matrimonio est multum commendabilis: quoniam, vt inquit Philosoph. 8. Ethic. Amicitia viri & vxoris est, secundum quandam excellentiam. & istud significatur per anulum, quo vxor à viro desponsatur: de quo habetur in c. nostrates. & in c. foemina. 35. dist. Qui quidem debet esse aureus, rotundus, & quarto digito positus. Et tantum vnus aureus: quæ sicut aurum excellit omnia alia metalla, vt infra dicam in vlt. part. in 95. confid. de metallis. ita iste amor omnes amores excellit. Rotundus, quoniam forma rotunda est nobilior forma, vt etiam in dicta parte vlt. in 5. confid. de cœlis dicitur. Et per hoc etiam ostenditur perpetuitas istius amoris, vt nunquam finiatur nisi per mortem: & in quarto digito ponitur ex institutione Ecclesiæ, vt ostendatur, quod ille amor debet habere præcordialitatem: dicit enim Philosophi naturales, quod quædam vena à corde procedit, & in quarto digito apparet, vt etiam dicitur in cap. foemina. 35. qu. 2. ad si. Vnus autem annulus ponitur ad ostendendum istius amoris singularitatem: vir enim & vxor per consummationem matrimonij efficiuntur vna caro. notatur in l. aduersos. C. de crimine expilatæ hereditatis. cum socij sint diuinæ & humanæ domus: vt ibi, & dixi latius in commento nostro super consuetudin. ducatus Burgund. in titul. Des droictz & appartenâces à gēs mariez. Vbi istis descripsi de laudibus matrimonij: & ibi allegaui Arist. 8. Ethicorum. ca. 2. dicentem, quod viro & vxori videtur amicitia consistere secundum natu-

ram, quod excellat & excedat omnes alios. Cum licet dicatur quod nullus amor vincat patronum l. si. C. de cura. furios. & dixit amplè in dicto nostro commen. in rub. Des iustices. in gl. & droictz dicelles. ver. item quia dictum est. Tamen vt habetur Gen. Relinquet homo patrē & matrem, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna.

Et hæc amicitia coniugalis multum laudata est in vxoribus ab antiquis scriptoribus. Nam Valerius Maxi. de ea. lib. 4. titu. de amore coniugali scribit, vbi plura exempla adducit, & ibi multum eam extollit. In primis in Iulia, Caij Cæsaris filia, quæ cum adilitijs comitij Pompeij Magni coniugis sui vestē cruoris resperfam sanguine, quorum doctrina, qui iuxta Pompeium ipsum mutuis vulneribus se læserant, è campo domum relata vidisset, consternata, atque territa metu (ne qua vis ei esset allata) exanimis concidit, partum, quem vtero conceptum habebat subita animi consternatione, & graui dolore corporis, eijcere coacta, atque ita expirauit: magno quidem cū totius terrarum orbis detrimento. author Plutar.

Et de Portia, Cæonis filia, vxore Bruti, quæ cum apud Philippos victum & interemptum virum suum Brutum cognosceret, quia ferrum non datur, ardentes ore carbones haurire non dubitauit: à quibus præcordia exurētibus spiritum exhalauit.

Pamphilus.

Vixisset Brutus, tunc non tam clara fuisset Portia.

Et de Arthemisia gentis Cariæ regina, quæ post mortem Mausoli mariti in perpetuo luctu & mœnore vixit, quo etiam confecta rabuit amoris eius fide.

Mausoleum seu sepulchrum eidem magnificentissimum fecit, vt dixi ante, & infra in vlti. part. in 65. confid. de sepulchris.

De Hypsicratea regina, quæ Mithridatem, virum suum, effusus charitatis habenis amauit, propter quem præcipuum formæ suæ decorem in habitum virilem cōuertere voluptatis loco habuit. Tōlis enim capillis quo commodius vteretur galea, equo se & armis affuefecit, quo facilius laboribus & periculis eius interesset.

Quinetiã victum à Cneo Pompeio per effertas gentes fugientem animo pariter & corpore in fatigabili secuta est. Cuius tanta fides asperarum, atq; difficultium rerum, Mithridati maximum folatium & iucundissimum lenimentum fuit. cum domo enim & penatibus ferè vagari se credidit, vxore simul exulante.

Ex eodem loco scripsit Valerius certa exempla de amore coniugali maritorum, quo ad eorū vxores, quæ videre poteris.

Apud nos temporibus nostris euenit mirabile exemplum de prima vxore quondã nobilis & potentis viri domini Guil. Greffier, dicti de Bois, qui

quiso tempore Admirallus fuit Franciæ, Quæ cum repente vidisset eum à manibus hostium ereptum, & in Galliam è Lombardia reuersum captiuitate illum amplectendo occurrit, & cum tali gaudio eum salutando amplexata est, quod cunctis videntibus, qui aderant, spiritum emisit, & de eadici potest, quod de duabus foeminis, de quibus apud Valer. l. 10. tit. de morte non vulgari. genus casus inusitatum, quam dolor non extinxerat, lætitia consumpsit.

Eriam Bapt. Fulgosius in suo lib. 4. de coniugali charitate, multa exempla accumulauit de charitate vxorum erga maritos, vt de Panthæa vxore erga Abradotam eius virum, cuius tantus amor fuit, quod cum is in exercitu Cyri aduersus Babylonios militaret, casus in prælio ab hostibus, posteaquam ab vxore gentis more deploratus, ornatusque fuit, neque aliud iam funeri nisi vt sepeliretur superesset, supra mortui viri corpus se peremit.

Phile erga Demetrium regem virum suum insignis amor, animi quoque magnitudinem coniunctam habuit. Nam, cum eum accepisset, prælio victum in Cassandriam amissis regnis se recepisse, neque ferre posset regno priuatum videre, quem regem victorijq; in signem amasset, ingenti compulsa amore veneno seipsam extinxit.

Idem de coniuge Ligarij Romani, quæ mori cupiens cum marito, dicit se maritum suum pro scriptum diu domi seruasse, propterea Triumvirorum lege mori dicere: quæ cum audita non fuisset, extincto viro, cum nemo eam audire voluisset, domum reuersa, cibo abstinuit, atque in magno mœnore, fame, & lachrymis, vitam finiuit.

Idem de Paulina, vxore Senecæ: cum enim Senecæ Nero generis mortis arbitrium attulisset: ipseque defectis venis delegisset, vt in balneo cum sanguine simul etiam vitam effunderet: Paulina, eius vxor, coniugali amore compulsa, licet Seneca repugnaret, mori tamen quoque ipsa decreuerat, vt non minus in morte, quàm in vita viro cōmes fidissima esset. Cæterum, cum rem Nero præsciuisset, misit qui sanguinem sisteret, atque eam in vita retineret. Itaq; cū iam multum esset sanguinis effusum, pallida semper mansit, atq; in vultu pudici amoris sui signa semper retinuit.

Idem de Triara, L. Vitellij, Auli Vitellij imperatoris fratris coniuge, quæ Hypsicrateæ vxori Mithridatis comparanda est, de qua non longè dictum est.

Hæc coniugalis flamma, Annia Romana, prudentiam inspirauit, cum hortanti, vt vidua iuuenis, formosaque iterum nuberet, Respondisse fertur nolle, si bonum virum vt priuim habere cōtigisset, perpetua ne eum amitteret molestia torqueri: quod si contra in malum incidisset virum, nihil graue semper habituram illud malum,

quæ nulla necessitate cogente sibi ipsa peperisset.

Per simile quoq; Valeria, maior Messalarum fratrum soror, quanquam alijs verbis responsum fertur in pari causa dedisse: dixit enim Seruium, qui eius vir fuerat, & si alijs mortuus videretur, apud se tamen adhuc viuere.

Magnum quoque veri coniugalis amoris experimentum illud fuit quod Stratonis Sydoniæ principis vxor edidit, cum vrbe à Persis obsessa, verita est, ne in hostium ditionem vir veniret. Id autem etiam morte si fieri posset deuitare decreuerat. Itaque, cum iam accepisset hostes vrbe ingressos esse, atque non longè abesse, vt viro eius potirentur, adempto ei gladio, manu sua ipsum occidit, corpusque eius, quantum pro tempore potuit, decenter exornauit: cui postea superincumbens ipsa gladio seipsam confodit, vt eadem in morte viro, qua viuens charitate comes esset. vna enim simul & coniugalis charitatis, & animi sui magnitudinem, atq; in super honoris quoque curam (cum ne viui in hostium manibus indigna paterentur prouidit) palam testata est.

Idem Baptista, & alia exempla recenset, vt de vxore piscatoris, cuius dolore morbi turbata, amoris animique plena, se cum marito arctissimis vinculis ligatam de rupe præcipitem in lacum misit.

Et de Arria, Romani senatoris coniuge, quæ cum maritum suum Petrum nomine ex contumione, captum in Illyrico, Romam nauis deferri vidisset, vt cum eo moreretur rogauit, quod cum obtinere non potuisset, seipsam gladio iugulauit, & educit gladium à pectore marito cōstanter porrexit: affirmas, vulnus quod fecerat, nihil doloris habere, vt exemplo ipse quoq; animaretur, atq; in hæc verba, dum virum hortaretur, moribunda corruit.

Per similem enim historiam recenset ipse Fulgosius de re quæ obuenerit sua ætate. Cum, vt ait, à Iacob Persarum rege rebellasset militarium ducum vnus nomine Pandoerus, hic formosissimam habebat vxorem, quæ sextumdecimum non excedebat annum, à qua mirum in modum diligebatur. Ab ea diu rogatus Pandoerus ne cum hoste prælium committeret, cum assentiri coniugi nollet, petijt vxor vt ante prælium saltem eam occideret, ne post eum vitam ageret.

Id quoque recusante, prælium iniit, in quo victus occisusque fuit vxore eius captiua, & postremo, militarium ducum vni à rege donata. Cum verò is eam in matrimonium ducere vellet, ipsa diu denegauit: & cum ad extremum vim parari cerneret, sumpta super ea re deliberationis dilatione, in parua schedula cum scripserit: Nunquam ferent homines, Pandoeri vxorem, diu post eum vixisse, gladio se traiecit: virum moriens secuta, quum aduersante fato viuum non potuerat.

Ex his facile constat de amicitia coniugali, tanquam

quam arctissimo vinculo, quā plures vxores magnanimiter obseruarunt erga eorum maritos, ideo ex his laudem meruerunt.

Et de his etiam recitat. Textor Niuernensis in sua officina aliqua exempla supra scripta, & alia, vbi ait: Alceftis maritum suum Admetum, regem Theſſalia, tanto amore dilexit, vt quum Admetus ipſe morbo laboraret, conſultaque oracula reſpondiſſent, futurum eum incolumem, ſi quis amicorum pro eo mori vellet, ſola vxor, reſuſcitantibus pietatem illam cæteris amicis, pro viri ſalute, morti ſe deuouerit, propterea Poëta fabulati ſunt, reuiuſcendi munus ei à Dijs conſeſſum. Admetus vrò beneficij memor, perpetuas deſun- & nãnas inſtituit. Hieron. Alceſtem fabulæ ferunt, pro Admeto ſponte deſunctam.

Tantus deniq; fuit Penelopeſ in Vlyſſe amor, vt eo abſente per annos 20. caſtitatem ſeruauerit impollutam, nulliq; procorū blandimentis ſucubuerit.

Propertius, lib. 11.

Felix Admeti coniunx & lectus Vlyſſis. Strozapater. Adde fidem quam nec coniunx Ithacæ vincat.

Capanei, apud Thebas mortui, dum celebrantur exequia, vxor Euadne in rogum mariti ſe coniecit.

Quum Belides omnes facta coniuratione maritos interfeciſſent, ſola Hypermeſtra pepercit marito Lino ſeu Linceo.

Proteſilaus, primus Græcorum, interfectus eſt apud Troiam à Dardano quodam: quod quum reſcuiſſet Laodomia, in ſolatium mœroris optauit, vt mortui vmbram videret, quod cum impetraſſet, in illius amplexibus expirauit.

Antonium quum ſuperafſet Auguſtus, Cleopatra præ animi dolore mortem ſibi conſciuit.

Gunnilda fuit mulier, quæ cum videret exegas Aſmündi mariti ſui ſpiritum ferro ſibi ſurripuerit. hæc Textor. Huc adde vt plurimū vxores eorū maritos amant, & hanc amicitiam coniugale appetere ſolent, multumq; deſiderant ab eorū maritis præamari: vſque adeo, vt non curent qua via amari poſſint, quo item modo in virorum amore alliceſciant, inducaturne: id, quod attentat magicis artibus, carminibus, poculis amatorijs, cibus, gemmiſq; precioſis, alijsq; id genus vt opinantur conciliantibus, de quibus ſigillatim explicat Tiraquellus in ſuis legibus: cōnubialibus lege 14. in prin. de quibus ad eum te remitto.

Plures tamen reperiuntur, qui præcedenti opinioni reſtantur, teſte eodem Tiraquello, inter quos Ouid. in libr. de medicamine faciei hæc ſcribit:

*Sic potius vos vrget amor, quam fortibus herbis,
Quas magis terribili ſubſecat arto manus.
Nec vos graminiſus, nec mixto credite ſucco,
Nec tentate nocens virus amantiſque:*

*Nec media Marſis fundantur cantibus angues,
Nec redit in frontes vnda ſupina ſuos.*

Et idem lib. 2. de Arte amandi negat cōtrunculam (quæ in pulli equini fronte naſcitur) aut quauis artem magicam conferre ad amorem conciliandum, cum ait:

*Fallitur Aemonias ſi quis decurrit ad artes,
Atq; quod à teneri fronte reuellit equi.*

*Non facient vt viuat amor Medeides herbe,
Mixtaq; cum magicis Marſa venena ſonis.*

Quod poſtea exemplis Medæ & Circeſis cōprobat ſubiungendo.

*Pharſias Eſonidem Circe tenuiſſet Vlyſſem,
Si modo ſeruari carmine poſſet amor.*

*Nec data proſuerant pallentia Philtra puellis,
Philtra nocent animis, vimque furoris habent.*

Idcirco monet fugiendum hoc genus artis magicæ, cum ſubdit:

Sic procul omne nefas, vt amaris amabilis eſto.

Quin etiam idem probat, libr. 1. de remedio amoris.

*Viderit Aemonie ſi quis mala pabula terræ,
Et magicas artes poſſe iuuare putat.*

Imo ex his & pluribus alijs ipſe Tiraquellus in d. l. cōnubiali 14. friuolum reputat & fabuloſum, poſſe huiusmodi pocula ad amorem inducere, explodendo huiusmodi magicas vanitates, quas familiares ſceminarum artes Apuleius lib. 9. appellat, ex quo dicit amorem mulierum & vxorum alijs rationibus comparandos eſſe.

Et inter cæteras, vt ait, nihil eſt ad hoc efficacius, nihilque in id plus habet roboris, quam ſi fundum vxoriorum diligenter, non modicè frequenter colas. Id enim faciens, licet fueris horridus, deformis, ſqualidus, ab vxore tamen vnice inſigniter amaberis: quin illa te coler perinde ac Deum in retris alterum, & obſeruaabit. Alioquin ſi hoc deſit, odio te & deſpectui habebit, quantumcunq; eam amaueris, caſtumq; atq; aliarum coitum abhorrentem præſtiteris.

Apud Plautum in Truculento, cum miles miraretur Phroneſiam mulierem Ruſſicū quendam ardentem amare. Mox adiuuit mulierem, vt admirari deſineret: hæc dicentem, quanquam ſqualidus eſt, quāquam hic horridus, citus bellum init. Contra apud Apuleium, lib. 5. de aſino aureo. Fœmina quædam virum exitiali odio proſequitur: quia rarerent palæſtram venercam exerceret, ſumq; in ea re fortunam dolenter ac miſerè deplorat. Ego vrò, inq; maritum rariffimè Venerem meam recolentem ſuſtineo. Et, vt idem Tiraque proſequitur (qui ſatis laſciuè in multis ſcripſit) credit hoc eſſe verum, etiam ſine teſtimonio. Quis enim (ait) non credat mulieres eam rem ſitienter appetere, nullaq; re magis ad amandū allici: & imo, vt magis in laſciuia profluat, dicit fore multa, quibus ſi vtatur vir, vxorè virili? & frequenti? cōprimet. Adducit in teſtimoniū glo. in c. quicquid. 32.

q. 2. &

q. 2. & Inno. in c. fraternitatis, ſuper ver: commiſſetur. colum. 2. extra de frigi. & maleſi. Bald. in c. à crapula. extra de vir. & hon. cle. Plin. lib. 26. c. 10. & lib. 28. c. 19. ad fin. & Galenus, lib. 5. de ſimplicibus diſtinct. 6. ca. 2. & plures alios medicos ibi citat. tandem concludit mediū in hoc eſſe tenendum, prout & in alijs reb: cum mediocritas dicatur, & in omnib. fere reb: optima exiſtimatur: cum ex exceſſiuo & immoderato coitu, multa mala & inconuenientia ſequantur, etiam ex abſtinentia, & dimiſſione coitus, tam in viris, quàm in fœminis. A quo dicit non omnino abſtinentum eſſe, cum ſit vtilis, ſicut labor, ſi modus adſit, & quibus conſeruat, & quibus non. Sunt etenim, vt ait, mulieres, coitus appetentiſſimæ: ita quod ex improbitate, importunitate, & acerba exactione earum, mariti quādoq; coguntur immoderate vt: ideo ad hanc rem dat plura remedia prohibentia coitū: Primo enim vt inquit, monet, vt è boue ſilueſtri, nigro ſanguine hircini lumbi perungantur, vt illi rædium Veneris fiat. Iuxta Plinij ſententiam in lib. 28. d. c. 19. ibi & ipſe Plin. ſubdit. Amoris quoq; teſtium fieri, pota hirci vrina am mixto propter faſtidium nardo. Idè rurfum eo. li. ca. 28. dicit Hippo- optami pellem, è ſiniſtra parte frontis, in inguina ad alligatam, Venerem in hibernere. Aſperſu quoque cineris, ex Lincum corio, & vnguibus exuſtis ſit, ſceminarum libidines in hibernere. Idem Plin. libro 30. c. 6. ſcribit. Puluerem in quo ſamula voluta uerit, corpori in ſperſum, mitigare ardore amoris. Idem lib. 32. c. 4. dicit. Magos dicere, quod harundine tranſfixa ranæ natura per os, ſurculus in menſtris deſigatur à marito, adulterorum rædium fieri: quæ ſi vera ſunt, vt ille dicit, multum vtiliores vitæ exiſtimantur ranæ quam leges. Idem quoque eo. ca. in princ. Squamæ teſtudinum è ſumma parte deſata, & in potu data, venerem cohibent. Dioſc. lib. med. mat. 2. cap. 71. tradit, Scincum decoctum cum lente ac melle, aut ſeminè laſtuce cum aqua potum, Veneris cupiditates in hibernere.

Albertus Magnus, libro 22. de anim. teſtis eſt, quod ſi quis teſticulum dextrum Lupi, oleo mixtum, mulieris vuluæ cum lana imponat, remouet ab ea coeundi deſiderium, etiam ſi fornicaria fuerit.

Idem paulò ante dixerat (vt ait Tiraquel.) quæ an ſit vera, viderint alij, quod ſi virga Lupi in nomine alicuius ſiue viri, ſiue mulieris ligetur, non poterit coire donec nodus talis fuerit ſolutus. Nō crederem in æternum iſta eſſe vera, ſed potius ridiculoſa & deriſoria.

Aliud quod mirum eſſe dicit, veterum monumentis ſcriptum reperitur: Fuiſſe in Achaia ciuit. Argyram nomine, ac fontem quoque, & in propinquo fluuium Sclenium ab adoleſcente dictum, qui Argyre nympha oblaqueatus amore, ac deſiderio extabefcens, ſit à Venere in eum deſor-

matus. Vnde Selenini aquam id laudis adeptam ferunt, vt ea ablutos amore liberet, tam viros quàm fœminas. quod ſi verum eſt, multis pecunijs pretioſior eſt hominibus aqua Selenini, de quo dixi in vlt. part. vbi de excellentijs aquarum fit conſid.

Sed & medici, multa paſſim ad in hibernendam Venerem conſcripſerunt, vt Auicen. in 20. tertij tra. 1. c. 25. & plures alij, quos in loco prædicto allegat Tiraquel. quibus potius aſſentirem, quàm nugacibus præal. & admonet coniuges, non tempeſtius eos voluptati veneræ opem dare, quam cum aliquid iurgij, aut diſcordiæ inter eos interceſſerit. Nihil enim omnium rerum eſſe, quod eos ocuius faciliusq; ad amicitiam reuocet, apertè inſinuat Homerus, apud quem lib. 13. Ili ad. Iuno. de Oceano & Thetide eius vxore loquens, illorū iurgia ſe ſoluturam, atq; in coitum reducturam profretur. & Plutarch. in præceptis cōnubialibus cum ira, ait, diſſidioq; vir & vxor vexantur, tum maxime Venerem optimam huiusmodi malorum medicam accerſere oportet. Et hoc ſane efficacius in eam rem fore exiſtimo, quàm fuerit olim Romæ ſacellū illud deæ Viriplacæ: Id, quod cum vir & vxor diſcordes conueniſſent inuicem locuti quæ voluiſſent, contentione animorum depoſita, concordēs reuertebantur, vt à Valerio Maximo in ti. de inſti. antiquis dicitur. Quanquam illud veriſimile eſt, virum & vxorem in eo Sacello congregari inuicem ſolitos, & hinc pacatam omnī ira redire. Neq; hoc abſurdum omnino videri debet, cum teſte Hieron. in Euter. cæteri fere mortales, præter Aegyptios ac Græcos, cocant in templis, putantes homines eſſe, vt cæteras animantes. Etenim videre licet, & pecudes omnes & volucrium greges, coire in deorum templis atque in phanis: quod ſi non eſſet dijs gratum, non facturas illas fuiſſe allegant. Quod, & ſi in cæteris templis non ſatis honeſtum fuiſſe, videri poteſt, nec etiam probat Hiero. vt & improbat Eccleſia catholica in c. ſignificauit. de adulterijs, in c. propoſuiſti. & cap. ſi. de conſecratione eccl. in hoc tamen, quod Deæ Viriplacæ dedicabatur, non in tantum vituperandum fuit.

Trigeſima ſexta conſi. Mulieres laudem conſequuntur ex fide earum erga maritos: vt multarum exemplis patet apud Baptiſtam Fulgoſium in ſua collectanea de dictis factisq; memorabilibus. li. 6. c. 7. vbi plures vxores commendat, ex earum fide, quam habuerunt erga maritos. In primis, de Chilonia Spartana, Leonidæ filia, & Cleombroti vxore reſert, qui ambo in Spartano regno contentebant, & inter diſcordias ciuiles cum Cleombrotus vir, Leonidam, eius patrem in exilium miſiſſet, à viro patris reſtitutionem impetrauit. Mutata vero fortuna: pari opera apud patrē reſtitutionem eius mariti, impetrare non valuiſſet, licet feliciter apud Leonidā eius patrē in patria viuere poterat,

S 3 maluit

maluit attamen vt cum eius viri exilij comes ef-
ficeretur.

Etiā de vxore Panthæi Lacedæmonij, cum
expulso Cleomene Spartarum rege, ab Antigo-
no, Macedonũ rege, cum is in Aegyptum ad Pro-
lemeum regem ſerecepiffet, ac Panthæum vxor
ſequi vellet, à parentibus prohibita, magno ſtudio
ſeruabatur. Demũ ipſa aſtu ingenti adiuuato, e-
quo ad mare noctu ſe contulit, atq; incognita na-
uem conſcendens, in Aegyptum ad virum perue-
nit, amboque illic ſimul vitam ſinierunt.

Sequitur & tertio loco de Sara, vxore Abrahã,
cuius modettiam, fidem atq; amorem admirari
debent omnes: de qua habetur Gen. 12. & 16. quæ
cum ſe virumq; iam grandes natu, orbos inſpice-
ret, viro perſuaſit, vt cum ipſius ancilla Agar Ae-
gyptia concumberet, tentaretq; ſi ex ea filios pro-
creare poſſet: quod cum Abraham feciſſet, natuſ-
que eſſet Iſmael, non aliter, ac filium ex ſe natum,
Sara ei ſuſtulit. Nam præter aliarum morem pru-
dens, atq; viri ſuum amans fœmina zelotypicę gra-
ui in mulieribus malo, propagandæ viri ſui ſtirpis
reſpectum antepoſuit.

Stratonica, Deiotari Galatarum regis vxor, ſuo
beneficio nec fruſtrata eſt, quæ tum aduerſante
valetudine cum viro filios ſe concipere non poſſe
videret: qui in regni ſucceſſionem vocarentur,
marito perſuaſit, vt libere cum alia operam daret,
genitoſq; ſibi ſupponere, quod cum is negligeret,
ad eum deduxit virginem nomine Electram, cu-
biſcularem ſuam miniſtram, morib. atque forma
inſignem, ex qua Deiotarus aliquot filios procrea-
uit, quos Stratonica poſt viri mortẽ amanter non
ſecus ac ſuos aluit, atq; in regno ſuccedere pmiſit.

Succedit & decenter Tertia Aemilia, prioris
Aphricani, quæ cũ ſciret, viro ſuo ancillulã ex ſuis
gratam eſſe, diſſimulauit, ac poſt mortẽ viri, ma-
numiſſam ab ea ancillã, in matrimonium liberto
ſuo cũ liberali dote dedit. teſtis eſt Valer. li. 6. c. 7.

Longe etiā maior Liuiã erga Auguſtum vi-
rum fides, atque indulgentia fuit, quæ cum ſciret
Auguſtum puellis nondum maturis oblectari,
clam, magna diligentiã perquiſitas ſecretõ ad eum
deduci curabat, præ nimia fide amoreq; id mari-
to concedens, cuius gratia nonnullæ cum pelli-
cem ferre non poſſent, interdum viros pereme-
runt: atq; idcirco tantõ magis laudanda, quanto
eius exempla rariora inueniuntur. Anteponenda
tamen eſt Liuiã Tertiã Aemiliã (de qua proxime
dixi) fidei erga Scipionem: verum quanto maius
eſt rem ipſam ſponte agere, quàm contra ipſius
mentem ab alio facta perferre?

Rachel quoque, cum ſe ſterilem animaduerte-
ret, Balam, ancillam ſuam marito Iacob compri-
mendam dedit, vt pariat, inquiens, ſuper genua
mea, & habeam ex illa filios, vt ſcribitur Gen. 30. &
ibi ſimiliter dicitur quod Lya, Zelpham ancillam
ſuam, marito tradidit.

Sed nunc ſe offert locus, vt de Octauiã M. An-
tonij vxore loquamur. Quam cum ipſe Antonius
Romam remiſiſſet, frater Auguſtus Octauiã ſua-
debat, ne in Antonij domo habitaret, cœptum
enim iam inter eos bellum erat: ei Octauiã
reſpondit, ſe nunquam adduci poſſe, vt in alia do-
mo habitaret: quam obrem eodem animo Anto-
nij amicos quo antea vidit, & priuignos non ali-
ter habuit, ac ſi ex ipſa procreati eſſent, conata,
quantum permittebatur, fratrem ab armis in An-
tonium dimouere: dedecere enim plurimum a-
iebat, vt duo terrarum orbis gubernatores, vnus,
quod alter ſorori ſuã amicam anteferret, alter au-
tem, nimio erga amicam amorẽ captus, inter ſe
bellum gererent.

Pariter de Herodiade, Herodis Tetrarchæ vxore,
quæ ingentem quoq; fidem viro oſtendit, cum
ad urbem Romam cum eo profecta, vt Agrippam
fratrem accuſaret, rem in contrarium cedere vi-
dit. Viro enim Lugdunum exulatum in Galliam
miſſo, licet multum à fratre fratris cauſa à Caligula
Auguſto rogata fuerat, vt redire in patriam vel-
let, p̄ncipatus parte quam vir obtinebat obla-
ta: maluit relicta patria in Gallia cum viro ino-
pem vitam degere, quàm ſine eius præſentia ma-
ximas opes in patria poſſidere.

Idem quoque de Arcollia Flacilla, Priſci vxore.
Quæ cum Romã in magnis opib. manere poſſet,
patriã opib. exilium cum marito Piſonianã con-
ſpirationis conſcio prætulit.

Gnatia etiā Maximilla Flacillæ exemplum
imitata, omnib. relictis, virum Gallum ſequi vo-
luit, ob eandem qua Priſcus Flacillæ maritus con-
ſpirationem damnatam.

Sed ſingulare, & vltimum fidei vxoris erga ma-
ritum, recenſet idem Fulgoſius de Giſberti Cor-
regienſis vxore: quæ propinquorum conſpiratione,
& eorum quidem, qui ipſius factionis erãt, ab
urbis Patum imperio Giſbertus expulſus fuit: In-
ter conſpiratores autem cum vxoris frater Rolan-
dus Roſcius eſſet, & ſororem in tumultu rogaret,
vt populi impetum in domum ſuam declinare
vellet, qui ei uſmodi erat, vt etiā fortem virum
terrere poſſet, ipſa obliqua facie ad fratrem con-
uerſa, proditorum cum compellans, reſpõdit, Dij
faxint ne me profanę eius domus ingreſſu, quæ in
propinquum ſuum adeo perfida fuit, neq; eo pa-
ne veſcar, quem canes quoq; ob perfidiã labem,
etiā in maxima fame deuiterent: quin potius ad
virum meum profectura ſum, quem nuptiarum
mearum pignore fefelliſti, & coram eo me conſti-
tuam, vt hanc iniuriam in me ipſa vlcifcatur. His
dictis, nudis pedib. paſſisq; capillis ad caſtrum no-
uum vbi vir erat profecta eſt, cuius pedib. obuolui
cœpit, & ſlens rogare, vt ipſius morte acceptam à
Rolando fratre iniuriam vlcifceretur. Hæc Fulgo-
ſius in loco alleg.

Quam fidelitatem in mulierib. etiā multum
lauda-

laudauit Apoſtolus cum per fidelẽ mulierem vir
infidelis ſanctificat⁹ eſt, vt ait 1. ad Cor. 7. & in ſum.
28. q. 1. ad fi. & in c. iam nunc illud. concordat tex.
in l. eum qui. in fi. C. de epi. & cle. vbi vxores inter-
nim vires meliores efficiunt. & ibi not. Bal. quod
bona mulier facit bonum virum, & ſic fidelis mu-
lier facit virũ fidelem: felix ille eſt, qui talium po-
tuit cognoscere cauſas. Legitur enim, quod Pub-
lius Rubrius Celer, vixit cum Caia Ennia vxore
ſua annos 43. menſes 8. ſine vlla querela. Albutius
etiā vixit in coniugio cum Terentiana Valenti-
niana annos 25. ſine vllõ iurgio.

Trigefima ſeptima conſid. Honor deferendus
eſt mulierib. in aſſurgendo, in vijs eis ceden-
do, & eas ſedib. præponendo: quod à Veturia Co-
riolani matre habuerunt. Nam, cum antiquitus
nullus, vlt modicus honor, vſque ad tempora Ve-
turie præſtaretur: ſancitũ fuit à Romanis, propter
ingens beneficiũ ciuitati factũ per Veturiam, ne
ciuitas ingratitude argueretur, vt mulierib. ho-
mines ſemper aſſurgerent, & in vijs eis cederent.
de quo Valerius lib. 5. ti. de gratis. & Philip. Bergo-
menſis, lib. 5. Anno mundi 4700. Et facit pro hoc
quod decidit Ioan. Cal. de conſi. ſuã vxoris, quem
refert, & ſequitur Pan. in c. cum inter vniuerſa. in
ſi. de electio. vbi mulieres æquiparantur grauib.
perſonis. Et alibi text. eas comparat excelſis digni-
tate viris. in l. optimam. C. de contrah. ſtipu. Imò
mulieres inter egregias perſonas numerantur. gl.
& doc. in l. ad perſonas. ff. de iure iu. Bal. in l. ſi quis
teſtium. de teſtib. Et, vt dicit Albertus de Eyb. in
ſua margarita ſupra alleg. part. 2. tract. 2. oratione
17. Vlpianus lurisconſultus fœminas clariffimas
appellat. Imo imperator Iuſtinianus vocat vxor-
em ſuam reuerendiſſimam, in authen. vt iudi-
ces ſine quoquo ſuffragio. §. ſed neque. & ſere-
niſſimam. l. bene à Zenone. C. de quadrienn. præ-
ſcrip.

Imò, & maritus debet vocare vxorem ſuam do-
minam, vt eſt tex. in l. vxorem. ff. de lega. 3. Bar. in l.
penul. C. de dona. inter virum & vxor.

Sed quæres, an doctor vel miles teneatur vxor-
em ſuam vocare dominam. Iſtam q. tetigit G.
Benedicti in ſua repe. c. Rayn. in verbo, in eodem
teſtamento relinquens i. extra de teſtam. & dicit,
quod ſi ex pſona, & facto mariti militis, aut docto-
ris, vxor vocetur domina, non tamen maritus mi-
les, vel doctor, eam appellare tenetur dominam, ſi
vri noluerit maritus, illo priuilegio. & refert, quod
ita decidit Barto. in d. l. pen. Rom. aſſignatur: nam
vxor tali priuilegio vtitur iure mariti, & in conſe-
quentiam dignitatis mariti, eſt domina: ideo non
potest eo vti contra maritum, vel eo nolente. argu-
mento l. ſi iudex. ff. de minoribus.

Et vtrum pro tali honore eiſdem debito, com-
petat eis, aut interdictioni, aut officium iudicis,
dicam infra amplius.

Sed videatur Ioan. Fab. & alij, in §. aliam inſt. de
bonorum poſſ. & Bal. in l. obſeruare. §. antequam.
in ſi. ff. de offi. procõſu. & Bal. in c. licet cauſam. in
4. colum. per illum tex. de cau. poſſ. & prop. Et vide
Pan. in c. abolendã in 2. col. de ſepulturis. dixi in
precedenti parte. & in 2. conſideratione incip. hõ
nor cunctis rebus.

Imo etiā, an contra homines habeant reme-
dium, ſi non deferatur eis in aſſurgendo aut in ce-
dendo, ponit Benedicti in loco ſupra alleg.

Et quod mulieres, in multis, ſint melioris con-
ditionis, ponit Dec. in reg. fœminã. ff. de reg. iur.
vbi amplẽ per eum. Nam etiā refert Philippus
Bergomenſis, in ſuo ſupplemento Chronicarum.
lib. 8. quod anno Chriſti 224. & tempore Helioga-
bali Imperatoris (cuius Semymira mater fuit)
qui conuentum mulierum, more ſenatorio or-
dinauit, quibus fuit data autoritas, de moribus
circa ſtatum tractare, & ſuper his leges inſtituere.
Et huic ſtatui matrem Semiamiram fecit princi-
piſſam Heliogabalus, à qua ſenatus conſulta pluri-
maridicula manarunt. Statutum quippe in eo ſe-
natus fuit, quo veſtitu, quibusue ornamentis, vni-
cuiq; vtilicium eſſet. Cui etiā cedere, cuiq; aſ-
ſurgere deberet, &c.

Dixit hic ante, quod propter beneficium illa-
tum ciuitati Romanæ, fuit ſancitum in ſenatu, qd
mulieres in antedictis honorarentur. Nã etiã rñc
fuit ſancitum, quod mulierib. liceret vti auro, &
purpurea veſte, aureisq; fibulis, & armillis. Et ra-
tionem ponit Valerius, li. 2. de inſtitutis antiquis.
facit tex. in l. 2. iuncta deci. Bartho. in l. 1. C. de ve-
ſtibus olobris lib. 9. & in l. 1. C. vt nemini liceat in
ſuis frãnis equeſtribus eod. lib. & in dictis locis
Luc. de Penna & Iacobus Rebuffi. & Ioan. de Pla.
vbi veſtes & iocalia, nimis precioſa portari verita
nõ cenſentur mulieribus prohibita: ſed viris ſolis
niſi de mulieribus expreſſe dicerentur: adeo quod
in ſtatuto perlas portari prohibente, mulieres
non comprehenduntur, ſecundum Bartol. in l. 1.
ff. de fronte. prout dicit Benedicti in dicta repeti-
tionẽ, in verbo, duas filias. Sed parcat mihi, quia
Bart. hæc non dicit in d. l. 1. ſed ſolum dicit, quod
ſtatutum prohibens, ne mulieres portent perlas,
intelligit de portantibus perlas naturales & non
fiſtas. Videntur tenere contrarium multi, vt per
Barb. in conſi. ſuo 29. in 2. Volu. Vnde licet
olim, vt dicit Benedicti, ab Appio Tribuno, lex
Romã lata fuiſſet, quod neque mulieres aliam,
quàm ſemiunciam auri haberent, & ne di-
uerſi coloris veſtimento, nec vehiculo per urbem
vterentur, tamen poſtea, lex illa mulieribus dura
per Marcum Catonem & Tyberium Gracchum
conſules fauore earũ abolita fuit, vt refert Faſciu-
lus temporũ de his conſulib. loquens. Et quonia m
amplẽ per eundem Benedicti in d. ſua repetitione
de ornatu mulierum, fit mentio in gl. cuidam Pe-
tro tradiderunt. & quia eſſet nimis extrauagare
mate-

materiam, non aliter infisto: sed recurrendum est ad eundem Benedicti in dicto loco.

Trigesima octava confid. Laudanda etiam sunt mulieres propter earum sollicitudinem circa maritos, res domesticas, & filiorum educationem. Circa maritos vero, quoniam, ubi non est mulier, ingemiscit egens, Eccl. 36. dixi in consuetudi. nostris ducatus Burgundia, in rub. Desdroictz & appartenaces a gens mariez, ibi. Primò enim. ubi dixi de felicitate hominis habentis bonam mulierem. Sed quia rare sunt, ideo etiam tales sunt raro felices. Quae in hoc meruerunt obtinere, quòd matrimonium assumeret nomen à matre, & non à parte. c. ex literis. de conuer. infidelium, secundum doct. in rub. de sponsal. Ioan. Fab. in sti. de patria potesta. in prin. Et haec sollicitudo versatur circa laborem matris. Quoniam, ut dicit Arist. 8. Ethic. Matres plus diligunt pueros, quam patres, quia certiores sunt de eis, & habent plures labores circa eos. Quis enim non misereatur earum, propter obsequia, quae viris praestant, propter partus periculum, ipsam liberorum procreationem? dicit tex. in l. aliud. C. qui potio. in pig. habet. plus laborat mater erga filios, quam pater in pluribus. Primò, eos portando nouem mensibus in utero, quod non bene dicitur onus tanto tempore conceptum in utero portare: inde est, secundum aliquos, quod sicut aedificium latius, & grossius est inferius, & magis subtile superius, ita mulieris corpus grossius est in partibus inferioribus ad portandum tale onus, & subtilius, & gracilius est in superioribus. Vnde, ut dicit Ambrosius, super Lucam. 2. c. Tu matri debes pudoris iniuriam, virginitatis dispendium, partus periculum, vteri longa discrimina, &c. Alia tamen est ratio, quam ponit Nicolaus de Lyra Gen. 2. in verbo. aedificauit. ubi dicit, hoc ideo esse propter debilitatem calidi naturalis in muliere, quae naturaliter est frigida: ideo maior pars alimenti, de qua fit mutatio & augmentum, remanet in inferioribus partibus. & vide Lucam de Penna in l. 1. C. de agricolis & censuris. lib. 11. Et minor pars, superius eleuatur. quod contrarium est in masculo.

Secundò, magis laborat mater in liberos pariendo, ex quo multoties contingit sibi mors.

Tertiò, magis laborat mater post partum eos lactando, & nutriendo. vide Felinum in d. c. ex literis. de conuer. infidelium. de quibus vide per Guillelmum Benedicti in sua repe. c. Ray. in ver. mortuo itaq; restatore. l. secund. numero 27. 28. & 29. de testamentis. ubi dicit, quod propter labores quos matres habent in filios, plus diligunt filios, quam patres. Quoniam, ut dicit, sunt certiores: ut dicit Aristoteles in loco supra allegato. Et etiam, ut dicit Benedicti in dicto loco, num. 24. mater, in procreatione liberorum praebet materiam, & sic maiorem portionem. Cum naturaliter, illam rem magis diligamus, in qua magis scimus nos

habere ius. Et, ut dictum est, maior portio de substantia matris est. Quoniam, ut Galenus ait, sperma hominis, est velut fides ad citharam, id est, instrumentum ad materiam, circa se coagulandam. Inde dicitur mater, quasi martila in generatione: vel, quasi mamma, quia mamillas terit. propter quod confunditur opinio aliquorum erronee dicentium, quòd mulier non dicitur generare filios, sed solus pater, habita nominatione ab agente, non à patiente, quod fatuum est dicere, secundum Paulum de Cast. in l. 1. C. de conditionibus infertis. ubi dicit, quod aequè principaliter generat mulier, sicut masculus, cum generatio fieri non potest sine utroque. Quia, cum secundum naturales, pater praebet formam, & mater format materiam in re generata, aequè principalis est materia, sicut forma: Imò se habet per prius. Cum sine materia imprimi non posset nec esse forma, sed è conuerso sic.

Trigesima nona confid. Laudanda sunt etiam mulieres, quoniam ex corporibus earum, aut ex partibus, multa remedia salubria in medicina inueniuntur: ut plene narrat, & ponit Plin. in suo li. natu. histo. lib. 28. & c. 7. ubi dicit, quòd ex capillis, lacte mulieris, salua, & menstruo multa singularia remedia sunt.

Quadragesima confid. Licet mulieres ex dignitate mariti honorari debeant, ut est text. in l. mulieres, C. de dignitatibus. lib. 12. ubi amplè Lucas de Pen. l. 1. C. de incolis. lib. 10. ibi, honore mulieres maritorum erigimus, genere nobilitamus. in l. 1. C. de nuptijs. ibi, vxor marito conerescat, & sentiat eius fulgorem. in auth. de consulis. §. si autem. ibi, decet enim frui eas & coniugis claritate. sequitur: Quoniam vxores coruscant radijs maritorum. collatio. quarta. Facit ratio. quia sunt vna & eadem caro c. nec illud. 33. q. 5. & c. Martinus cum similib. de cognatio. spirituali. c. debitum, extra de biganis. c. Agathosa. in fi. 27. q. 2. faciunt quae dicit Fel. in ca. super eo. de test. ubi dicit, quòd honor est incrementum quae vxori, si nubat se potentiore. faciunt, quae dicit Bonus de Curtili, in suo tractatu de nobilitate, parte tertia. num. 186. dicam alibi amplissimè, & iam dixi in consuetudinibus nostris ducatus Burgundia. in titulo, Des mains mortes. §. 8. in gl. 1. Adde tamen, quia Paulus 1. ad Corinth. 11. dicit, quod mulier est gloria viri. Et aduerte etiam, quod licet mulier habeat dignitatem à viro, est tamen dignitas, quae est sine administratione: quoniam dignitatem cum administratione habere non possunt. l. secunda. ff. de re. iur. quod tamen dicunt fallere in mulieribus: excellentibus, de quibus in fin. C. de arb. & in c. dilecti. de arbitris. Et in abbatissis, quae habent administrationem in suas monachas: ut no. per Bart. in rep. l. 1. in oppositione. C. de dign. li. 12. & per Cyn. in l. 1. C. de arbit. Dicit tamen Iacobus Rebuffi in d. l. 1. C. de dignitatibus. quòd dignitas generis filia, quae

quae venit à patre, est excellentior, & praeferi debet dignitati, & mulieri obuicenti ex parte mariti. Ut propterea, ut dicit, Si filia regis nubat alicui duci, vel comiti, dicitur regalis. Et etiam, si filia ducis nubat alicui militi simplici, dicitur ducissa: & probatur, ut dicit per d. l. 1. Si tamen dignitas inariti sit maior, quam dignitas, quae eidem obuenit, ex parte patris, quod tunc uti poterit nobilitate viri. Ut si filia ducis nubat regi, dicitur regina. Et si filia militis nubat comiti, dicitur comitissa. Et vxor nobilioris, min⁹ nobili vxori praefertur l. 1. ff. de senatoribus. & no. gl. in verb. coniugis. in auth. de consulis. §. haec itaq; col. 4. & dicit Bald. in l. foemina. ff. de senatoribus. quod fortior est nobilitas, quam habet filia ab origine, quam illa, quae habet à marito: quia proprio radio, & non alieno coruscat. Et hoc bene sciunt dicere gloriosae nostrae mulieres, de quibus. taceo, cum non sit intentionis nostrae aliquid tangere hic, nisi concernat honorè: Dicam latius infra, in 5. part. in 36. confid. In muliere tamen, dignitas esse non potest, licet radijs maritorum, aut suorum parentum coruscant, sed venustas, quoniam dignitas in viris, & in mulieribus. venustas. Vnde dicit Cicero lib. 1. officiorum. Venustatem muliebrem dicere debemus, dignitatem virilem. & vtrunque est dignitas dicit Cicero eod. lib. 2. officiorum. Augustinus verò fecit librum vnū de honestate mulierum.

Quadragesima septima confid. Mulieres etiam dicuntur (sicut & viri) nobiles. primò probatur, Actuum 17. ibi. Et mulieres nobiles non paucae. Secundò, iure canonico, per tex. in c. 1. quod incipit, de Francia quidam nobilem mulierem. extra de sponsal. & dixi aliquid infra. in 8. par. in 39. consideratione incipit. Nobilitati in beneficijs. Et non solum ratione mariti, ut in praecedenti consideratione, sed etiam parentum. tex. in l. mulieres honore maritorum erigimus, genere nobilitamus. C. de dignitati. li. 12. Nam liberi originem paternam sequuntur. l. cum legitimae nuptiae. ff. de statu hominum. etiam quo ad dignitatem, & honores. l. foemina. ibi, parentes vero. cum duab. ll. sequentibus. ff. de senatoribus. & l. exemplo. C. de decurionibus. libro decimo.

Item, foeminae dicuntur praecellentes, ut est text. in c. dilecti. de arbitris, extra.

Item, comparantur excelsis dignitate viris, per tex. in l. optimam. §. cum itaq; C. de contrah. stip.

Item, grauib. comparantur personis, ut supra propè. in 37. consideratione.

Item, sicut ad personas egregias, propter eorum dignitatem, mittitur ad iuramentum praestandum vulgata. l. ad personas egregias. ff. de iurei. Sic pariter ad mulieres (ne dicam dominas, ut ibi exemplificat gl.) propter honestatem, & reuerentiam.

secundum Bal. in c. qui testium. extra de testibus. Quia non decet eas coetibus virorum commiseri, quas sexus pudicitia, ab eorum consortio fecit alienas. l. fin. C. de arbi. Nec omnibus perperam naturalis pudor sese manifestare concedit. §. cum itaq; supra allegato.

Item, ut testis est Papinianus in l. vxor, in prin. ff. de lega. tertio. marit⁹ quidam (quod beneficio affectionis, & pietatis, semp motus fuerat erga eam) vxorem suam dominam appellat in suo testamento, & Oui.

Nam furor in dominam temeraria brachia mouit.
Id est amicum, ut aliqui exponunt, sed capi potest pro vxore, sicut dominus pro marito. Virg. li. 4. Aeneidum. *Connubia nostra Reppulit, ac dominum Aeneam in regna recepit.* ut supra satis probè dixi.

Item, Scauola iureconsulto argutissimo autore. l. Titia. §. qui Marco. ff. de annuis legatis. vxor à marito, Domina sanctissima nuncupatur, ut supra amplè dictum est ista parte, in 31. consideratione inc. mulieres ex hoc etiam laudantur.

Item, Iustinianus Imperator, coniugem suam nomine Theodoram (cuius consilio administrationis, seu officiorum venditio reuocata fuit) Reuerendissimam intulit, ut patet in auth. ut iudices sine quoquo suffragio. §. haec autem omnia. col. lat. 2. de quibus paulò ante dictum est in 37. consideratione, incipiente Honor deferendus est.

Et non solum vxor Regis (licet regnum sibi non pertineat) Regina vocabitur, ut est casus secundum Pan. & alios in c. dilecti. extra de arbitris. cuius radijs coruscabat. l. foemina. ff. de senatoribus. Et rationabiliter Regina appellatur, etiam secundum communem usum loquendi, quo vxores, dignitate mariti, in honorem decorantur: verum etiam vidua Regis relicta, durante viduitate, vocabitur Regina. videtur pro hoc text. iuncta supra-criptione: in capitulo cum deuotissimam. cum cap. sequente. 12. quae est secunda, & hoc modo loquendi etiam utimur, ut quandiu vidua permanet, dignitate mariti defuncti, post illius mortem sicut in vita decoretur. Cum vidua sit mariti mortui imago, ipsum representans, secundum Bald. in l. pignoris. C. de pignoratitia actione, pro quo est text. in c. ex parte, extra de foro competenten.

Aduertetamen, cum vxor tali priuilegio vtatur iure mariti. & in consequentiam dignitatis mariti est priuilegiata, ideo relicta, vel commissa, vxori Regis, vel Comitum, licet sub nomine dignitatis regiae, vel comitalis (cum dignitatem habeat ex persona mariti, & non sua) non transibunt ad successorem, ipsa mortua: quod secus esset in Rege, casus est in l. quod principio cum l. seq. ff. de lega. 2. ubi Bar. & alij.

Finis Secunda partis Catalogi Gloriae Mundi.

T

TERTIA

**TERTIA PARS CATALOGI
GLORIAE MUNDI,
ERIT DE ORDINE COELESTIVM CORPORVM,
ET DE LOCIS SPIRITVVM**
etiam infernalium.

QUINQVAGINTA CONSIDERATIONES HABET.

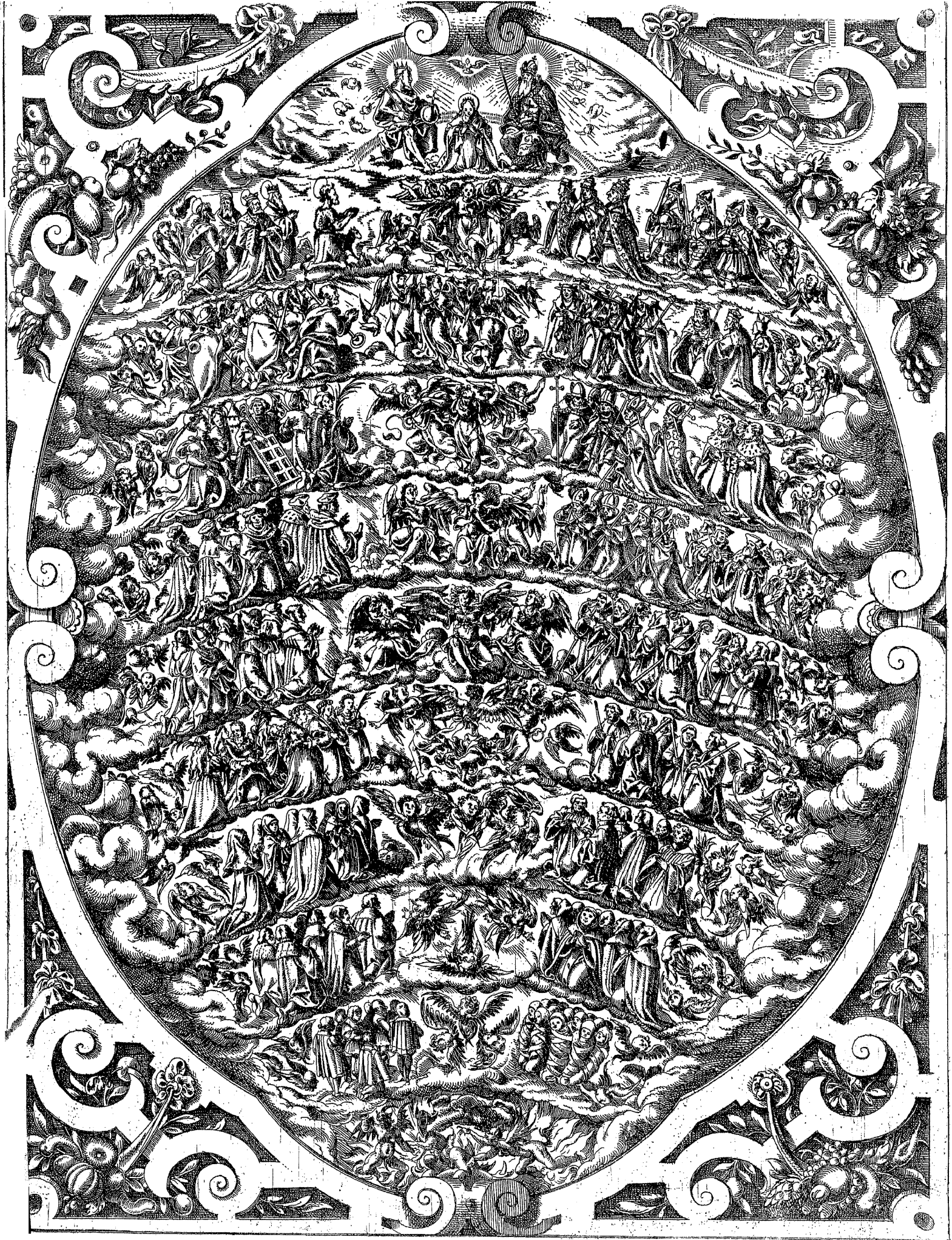
PRO expeditione huius tertiæ partis, quæ est de ordine coelesti, ad quem omnes alij ordines sumunt exemplum, ut dicam in sequenti parte: & Coelestibus, ordine, sedes prima datur, ait Claudianus. Quoniam licet ratione naturali, istud non sit bene cognoscibile, aut scibile, secundum illud Iob 38. Nunquid nosti ordinem cœli, & pones rationem eius in terra? quasi dicat. Non, sed per reuelationem diuinam aliquid scitum est. vnde Paulus scriuit per reuelationem. A quo B. Dionysius, qui in sexto capitulo cœlestis hierarchiæ, distinguit tres hierarchias angelorum, ex quibus facit nouem ordines: & ex dictis ibi, & quæ infra dicentur, videtur dicendum principaliter, quod sint duodecim sedes principales in paradyso, videlicet: Sedes ipsius Trinitatis, & deitatis. Sedes filij respectu humanitatis. Sedes beatissimæ Virginis Mariæ. Et nouem aliæ sedes, nouem ordinum. Ioannes verò vidit sedes multas positas in Cœlo, ut habetur Apocalyp. 4. de quibus statim dicam.

Consideratio ergo prima erit. Quod cum Deo sedes per sanctos prophetas attribuuntur, ut Esaiæ 66. Cœlum mihi sedes est. Et Dan. 7. Aspiciebam, donec throni positi sunt, & antiquus dierum sedit: quod Deus noster sedet super thronum & agno. Vnde habetur Apoc. 7. Vbi dicit Ioannes, quod vidit turbam magnam, quam dinumerare nemo poterat, ex omnibus gentibus, & tribubus, & populis, & linguis, stantes ante thronum in conspectu agni, amicti stolis albis, & palmæ in manibus eorum. Et clamabant voce magna, dicentes: Salus Deo nostro, qui sedet super thronum, & agno: Et omnes angeli, stabant in circuitu throni, & seniorum, & quatuor animalium &c. Et ceciderunt in conspectu throni in facies suas, & adorauerunt Deum, dicentes: Benedictio, & claritas, & sapientiæ & gratiarum actio, honor, & virtus, & fortitudo Deo nostro in secula seculorum, amen. Et habetur Esaiæ 6. Vidi dominum sedentem super solium excelsum, & eleuatum, & plena erat domus à maiestate eius, & ex qua sub ipso erant, replebant templum: Seraphim stabant super illud, sex alæ vni, & sex alæ alteri, duabus velabant faciē eius, &c. Et volabat alter ad alterum: & dicebant: Sanctus Sanctus Sanctus Dominus exercituum. plena est omnis terra gloria eius. Et procedebant viginti quatuor seniores ante seden-

tem in throno, & adorabant viuentem in secula, & emittebāt coronas suas ante thronū, dicentes: Dignus es domine Deus noster accipere gloriā, & honorem, & virtutem, quia tu creasti omnia, & propter voluntatem erant, & creata sunt: ut etiam habetur Apoc. 4. Et ecce sedes posita erat in cœlo, & supra sedem sedens, & in circuitu sedis sedilia 24. Et iris erat in circuitu sedis similis visioni smaragdina. Quæ autem sint huiusmodi sedilia 24. Et etiam, quia dicitur, & super thronos 24. seniores sedentes, circumamicti stolis albis, & in capitibus eorum coronas aureas. qui sint isti 24. seniores, sedentes super throno. Et sic an sint adhuc sedes existentes super thronum illius: vide in locis prædictis per Doctores ad quos te remitto, cum sit materia eorum. Et sufficit mihi generalia attingere, ad propositum materiæ meæ. In specie tamen, de explanatione harum sedium ponit conuiuii & contemporaneus noster Ioannes de Monthelon, in suo promptuario iuris, in verbo, vidi, in secundo articulo. Quæ cum non faciant sedes distinctas ab his, quæ infra dicentur, nō aliter insisto.

Sed etiam aduertendū est, quod theologi multis nominibus nuncupatum Deum laudant, cum ipsum omnium auctorem, multis prædicant nominibus, ex omnium creaturarum consideratione sumptis. Vt Bonum, Luc. 18. Nemo bonus nisi Deus. Vt Pulchrum, Cant. 1. Ecce tu pulcher es dilecte, & decorus. Sicut sapientem, Iob 9. Sapiens corde est, & fortis robore. Sicut diligibilem, Can. 5. Guttur eius suauissimū, & totus desiderabilis. Vt magnitudine excedentem omnibus. Ipse enim Deus excelsior cœlo est. Et quid facies, profundior inferno. Iob. 11. Et vnde cognosces, longior terra mensura eius, & latior mari: vnde ipse Deus in spiritibus, & cordibus vestris est, secundū prophetas, Sapi. 7. Et per nationes in animas sanctas se transfert, & in corporibus, primæ ad Cor. 6. A nescitis, quoniam membra vestra templum sunt spiritus sancti, qui in vobis est? Et paulò post: Glorificate, & portate Deum in corpore vestro. In cœlo. Psalm. 10. Dominus in templo sancto tuo, Dominus in cœlo sedes eius. In terra, Ierem. 22. Nunquid non cœlum, & terram ego impleo dicit dominus? & simul in eodem, hoc est in eadem natura, & secundū idem aut eundē esse. In mundo, Io. 1. In mundo erat, & mundus per ipsum factus est. Circa mundū, Sap. 1. Spiritus domini repleuit orbem terrarū, & hoc quod continet omnia scientiā habet vocis. Supra mundū, Esai. 66. Cœlū mihi sedes est.

TERTIA PARS CATALOGI
GLORIAE MVNDI.
ERIT DE ORDINE COELESTIVM CORPORVM,
ET DE LOCIS SPIRITVVM
etiam infernalium.
QVINQVAGINTA CONSIDERATIONES HABET.

est, terra autem scabellum pedum meorum. Super coelestem, Psal. 112. Excelsus super omnes gentes dominus, & super coelos gloria eius. Super substantialem. Mat. 6. Panem nostrum substantialem, da nobis hodie. Solem, Malach. 4. Vobis timentibus nomen meum orietur sol iustitiae. Stellam, Apoc. 22. ego sum genus, & radix David, stella splendida, & matutina. Ignem, Deut. 4. & Pau. ad Heb. 12. Deus noster ignis consumens est. Et ideo dicitur Exod. 3. Apparuit dominus Moysi in flamma ignis, de medio rubi. Aquam, Io. 7. Qui credit in me, sicut scriptura dicit, flumina de ventre eius fluent aquae viuae. Spiritu roris, Osee 14. Ero quasi ros. Nubem, Osee 6. Misericordia vestra quasi nubes matutina, & quasi ros mane pertransiens. Lapidem, Psal. 117. Lapidem quem reprobauerunt aedificantes, hic factus est in caput anguli. Petram, 1. ad Cor. 10. Petra autem erat Christus. Electrum, Ezech. 1. Et splendor in circuitu eius, & de medio eius quasi species electri. Existentem, Iob 14. Numne tu qui solus. Vt saeculorum Authorem. Eccl. 24. Ego feci in coelis, ut oriretur lumen indeficiens, & sicut nebula texi omnem terram. Rursum eiusdem libri 18. Qui viuit in aeternum creauit omnia simul. Lucem, Ioan. 1. Deus lux est. Vt indultorem vitae, Act. 17. In ipso enim viuimus, mouemur, & sumus. Vt sapientiam, Sap. 5. Et tecum sapientia tua, quae nouit opera tua. Vt mentem, Iob 10. Licet haec celes in corde tuo, tamen scio, quia uniuersorum memineris. Vt verbum, Psal. 32. Verbo domini caeli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum. Vt scientem, ad Heb. 4. Omnia nuda, & aperta sunt oculis eius, nec est vlla creatura inuisibilis in conspectu eius. Vt thesauros omnes totius scientiae in se eminentissime continentem, Ad Coloss. 2. In quo sunt omnes thesauri sapientiae, & scientiae absconditi. Vt virtutem, primae ad Cor. 1. Christum Dei virtutem, & Dei sapientiam. Vt protectorem, Quoniam, ut ait Psal. 17. in Deo meo transgrediar murum. Deus meus, in polita via eius, protector est omnium sperantium in se. Et Dei est adiuuare, 2. Paral. 25. Vt potentem, Psal. 23. Dominus fortis & potens, dominus potens in praelio. Vt antiquum dierum, Dani. 7. Aspicietiam donec throni positi sunt, & antiquus dierum sedit. Vt insensibile. Et habetur ample per Dionysium, & Fabrum Stapulensem. in Commentarijs in dicto loco. cap. 10. Et immutabilem, Psal. 101. Tum autem idem ipse es, & anni tui non deficient. Et Malach. 3. Ego Deus & non mutor. Vt salutem, Psal. 84. Conuerte nos Deus salutaris noster. Vt iustitiam, ut iustificationem, ut redemptionem, primae ad Cor. 1. Qui factus est nobis sapientia, & iustitia, & sanctificatio, & redemptio. Vnus enim Deus est, Deut. 6. Audi Israel, dominus Deus vester vnus est. Et Paul. ad Ephes. 5. Et nihilominus trinus. vnus ergo in substantia, trinus in personis. ut dicit Aug. in lib. de trin. transumptiue c.

fin. de conse. distinct. 3. ubi dicit Aug. Omnes quos porui legere, qui ante me scripserunt de trinitate, qui Deus est diuinorum librorum veterum, & nouorum catholici tractatus, hoc intenderunt docere secundum scripturas. Quia pater & filius & spiritus sanctus, vnus eiusdem substantiae inseparabili aequalitate diuinam insinuant unitatem. Ideoque, non sunt tres Dii, sed vnus est Deus, quamuis pater filium genuerit. Et ideo filius non sit, qui pater est, filiusque a patre sit genitus, & ideo pater non sit qui filius. Spiritusque sanctus, nec pater, nec filius, sed tantummodo patris, & filij, spiritus, & patri, & filio ipse coequalis. & ad trinitatis pertinens unitatem. Non tamen eandem trinitatem, nam de Maria Virgine, & sub Potio Pilato crucifixam, & sepultam, tertia die resurrexisset, & in caelum ascendisset, sed tantummodo filium. Nec eandem Trinitatem descendisset in specie columbae super Iesum baptizatum, aut die Pentecostes post ascensionem Domini, sonitu facto de caelo, quasi ferretur flatus vehemens, & linguis diuisis velut ignis, sed tantummodo spiritum sanctum. Nec eandem Trinitatem, dixisset de caelo: Tu es filius meus dilectus, siue cum baptizatus fuerit a Ioanne, siue in monte, quando cum illo erant tres discipuli. Aut quando sonuit vox de caelo dicens, Clarificauit, & iterum clarificabo, sed tantummodo patris ad filium, vocem fuisse factam, quamuis pater, filius, & spiritus sanctus, sicut inseparabiles sunt, ita inseparabiliter operentur. Haec sunt verba rex. in loco supra allegato, qui de hac Dei virtute in essentia, seu substantia, & trinitate in personis ita loquitur. Loquitur etiam in c. 1. in princ. extra de sum. trin. & fid. cath. ubi dicitur: Firmiter credimus & simpliciter confitemur, quod vnus solus vnus Deus, aeternus, immensus, & incommutabilis, incomprehensibilis, & omnipotens, & ineffabilis, pater & filius, & spiritus sanctus. Tres quidem personae, sed vna essentia, substantia, seu natura simplex omnino. Pater a nullo, filius a patre solo, ac spiritus sanctus pariter ab utroque, absque initio, semper, ac sine fine. Pater generans, filius nascens, & spiritus sanctus procedens, Consubstantiales, & Coaequales, & Omnipotentes, & Coaeterni: vnum vniversorum principium, creator omnium, visibilium, & inuisibilium, spiritualium, & corporalium. Haec sunt quae dicit rex. in d. c. 1. supra alle. Et etiam tex. in l. 1. circa prin. C. de sum. tri. & fi. cath. de eadem unitate, & trinitate loquens sic dicit. Secundum apostolicam disciplinam, euangelicamque doctrinam patris, & filij, & spiritus sancti, vnam Deitatem sub pari maiestate, & sub pia trinitate credamus. Sed est tex. multum not. in c. damnamus. versi. nos autem. de summa trinitate, & fide catholica. ubi dicitur. Sacro approbante Concilio, credimus, & confitemur cum Petro, quod vna quaedam summa res est, incomprehensibilis quidem, & ineffabilis, quae veraciter est pater, filius, & spiritus sanctus,

sanctus, tres simul personæ, ac sigillatim qualibet eandem. Et ideo, in Deo solummodo trinitas est, non quaternitas, quia qualibet illarum trium personarum, est illa res, videlicet, substantia, essentia, seu natura diuina, quæ solum est vniuersorum principium, præter quod, aliud inueniri non potest. Et illares non est generans, neque genita, nec procedens: sed pater, qui generat, & filius qui gignitur, & spiritus sanctus qui procedit, vt distinctiones sint in personis, & vnitas in natura. Licet igitur, alius sit pater, alius filius, alius spiritus sanctus: non tamen aliud, sed id, quod est pater, est filius, & spiritus sanctus. Idem omnino, vt secundum orthodoxam, & catholicam fidem, consubstantiales esse creduntur. Pater enim ab æterno filium generando, suam substantiam ei dedit. Iuxta quod ipse testatur: Pater quod dedit mihi mihi est omnibus. Ad dici non potest, quod partem substantiæ suæ ei dederit, & partem ipse sibi retinuerit. Cum substantia patris indiuisibilis sit, vt pote simplex omnino: sed nec decipi, quod pater in filium transtulerit suam substantiam generando, quasi sic dederit eam filio, quod non retinuerit ipsam sibi: alioquin desisset esse substantia. Pater ergo, quod sine vlla diminutione, Filius nascendo, substantiam patris accepit. Et ita pater, & filius, habent eandem substantiam. & sic eadem res est pater, & filius, nec non, & spiritus sanctus, ab utroque procedens. ita text. supra alleg. Et in hoc, sequendo textus scientiæ nostræ, nõ transcendo metas, ne videar fallacem in messem alienam ponere. Sed plenius me remitto ad doctores theologiæ, de quib. videri potest Dionysius, in loco hic ante alleg. & post eum Faber, & Ant. Fl. in summa sua tit. 30. c. 2. vbi dicit, & ponit de Deo trino, & vno.

Dionysius etiam, & post eum Faber Stapulensis, in suis commentarijs, super c. 1. de diuinis nominibus dicunt, quod diuinæ sapientiæ studiosi laudant Deum in formis humanis circumdando ei formas humanas. Quædoque; ipsius oculos. Ad Heb. 4. Omnia autem nuda, & aperta sunt oculis eius. Et dicit Aug. super Psal. 136. Deus totus oculus est, quia omnia videt. Totus manus est, quia operatur. Totus pes est, quia ubique est. Quandoque; aures, Psal. 142. Domine exaudi orationem meam, auribus percipe deprecationem meam. Quandoque caput, & crines. Can. 5. Caput eius aurum optimum, comæ eius sicut elata palmarum, nigra quasi coruus. Et Dan. 7. vestimentum eius candidum quasi nix, & capilli eius capitis quasi lana munda. Vultus seu facies, Psal. 33. Vultus autem domini super facientes mala, vt perdat de terra memoriam eorum: Et Psal. 50. Auerte faciem tuam a peccatis meis, & omnes iniquitates meas dele. Manus Psal. 128. Manus tuæ domine fecerunt me, & plasmauerunt me: da mihi intellectum, vt discam mandata tua. Scapulas, siue humeros. Psal. 90. Scapulis suis obumbravit tibi, & sub pennis eius sperabis. Et Deut. 32.

Assumpsit eum, atque portauit in humeris suis. Brachia. Esa. 53. Quis credidit auditui nostro, & brachium Domini cui reuelatum est. Etiam Psal. 97. Saluauit sibi dexteram eius, & brachium sanctum eius. Posteriora. Ex. 34. in fi. Videbis posteriora mea, faciem autem meam videre non poteris. Pedes. Deut. 33. Et qui appropinquant pedibus meis, accipient de doctrina illius. Etiam Esa. 66. Terra autem scabellum pedum meorum. Attribuunt etiam ei alas Psal. 19. Sub umbra alarum tuarum protege me, a facie impiorum qui me affixerunt. Etiam Deut. 32. Sicut aquila prouocans ad volandum pullos suos, & super eos volitans, expandit alas suas. Et etiam coronas illi applicant seu attribuunt, Esa. 62. Et cris corona gloriæ in manu Domini, & diadema regni in manu Dei tui. & Esa. decimo cap. & cetera. Dicunt etiam Theologi Deum esse omnia quæ sunt, secundum quandam eius ad omnia conuenientiam, atque congruentiam, quod quæcumque proprietates, particulariter, & contractæ sunt in rebus conditis, eadem super inueniuntur, & absolute sunt in Deo, vt omnium veritate primitiua, & exemplari. Ipse enim est super omnia, neque omnium debet nuncupatione aut ambitu, comprehendere, neque nominis illius vniuersalitate concludi. Omnium enim causa est, super omnia existens. Et omnium reuera est regnum, dominatio, & principatus: quod sapientissimè & cœlestia omnia & terrena moderatur, regit & gubernat: & circa ipsam omnium causam sunt omnia, ita quod est omnia in omnibus. vt amplè declarat Dionysius in d. li. de diuinis nominibus. & Commentator in commentario primi c. libri primi: vbi dicit, quod laudatur in decem, & nouem nominibus vltra supradicta, vt puta quod fit:

- I. Sacrae totius illustrationis principium, omnia illum inans.
- II. Omnium causa, cuncta ad esse producens, & formans.
- III. Initium rerum omnium, a quo vniuersa sunt & habent exordium.
- IIII. Substantia omnium, per quam cuncta in suo gradu subsistunt.
- V. Erigens & reuocans eos, qui vita spiritali exciderunt.
- VI. Reuocans, & reformans eos, qui diuinam in se imaginem corruperunt.
- VII. Confirmans eos, & consolidans, qui impura vexatione agitantur.
- VIII. Stantes corroborans, vt in bono perseueranter permaneant.
- IX. Accedentes ad se, quasi porrecta manu subleuans, ac promouens.
- X. Eis, qui spiritaliter illuminantur, fulgor intus, & lucidus.
- XI. Illis, qui perficiuntur, consummationis perfectionisque; princeps.

Eorum

- XII. Eorum, qui in Deum assumuntur, summa diuinitas & deifica virtus.
- XIII. Eorum, qui simplices sunt, vera & singularis simplicitas.
- XIIII. Eorum, qui in vnum transeunt summa virtus & vnica virtus.
- XV. Principium totius vniuersi, omnia superans, substantiale principium.
- XVI. Occultæ suæ diuinitatis quantum licet participationem tradens.
- XVII. Viuentium vita, omnibus pro suo gradu vitam elargiens.
- XVIII. Subsistentium entitas cunctis substantiis communicans.
- XIX. Omnis vitæ ac substantiæ causa primitiua ac præcipua.

Hæc omnia, & multo plura, ponit ille vir diuinus, incomparabilis, & omnium viuentium doctissimus, & excellentissimus Magister Iacobus Faber Stapulensis in Commentarijs suis ad D. Dionysium de diuinis nominibus in 1. c. vbi dicit, vltra prædicta diuinitatem esse laudandam, s. vna, trina, causa, sapiens, & pulchra, summeque; benigna, quæ ibi explanat, & declarat post Dionysium: cuius dicta declarat ad demonstrandum, Quæ sit diuinitas, & deitas: & quomodo laudanda, honoranda, & glorificanda, maximè in nominibus, vbi etiam dicit, quod Theologi dicunt ipsam deitatem carere nomine. Cum Deum ipsum aiunt respondisse Iacobo eum interrogati de nomine, vt Gen. 32. dic mihi quo appellaris nomine? Cur queris nomen meum, quod est mirabile? Et Iud. 13. Et nesciebat manere, quod angelus Domini esset. Dixitque; ad eum: Quod est tibi nomen, vt si seruus tuus fuerit exple tus honoremus te? Cui ille respondit, Cur queris nomen meum quod est mirabile, & est supra omne nomen? Hinc dicitur Exo. c. 3. Si dixerint mihi, quod est nomen eius, quid dicam eis? Dixit dominus Moysi. Ego sum, qui sum. Sic dices filiis Israel. Qui est, misit me ad vos. Et eo. c. paulo ante. Ego sum Deus patris tui, Deus Abraham, Deus Isaac, & Deus Iacob. Et se dicit viam, vitam & veritatem, vt habetur Io. 14. Et lucem, Io. 8. Ego sum lux mundi, qui sequitur me, nõ ambulat in tenebris, sed habebit lucem vitam, & c. 12. Ego lux in mundum veni, vt omnis, qui credit in me, in tenebris non maneat. Et hæc comprobatur dictus Faber post dicta Dionysij in loco hic ante alleg. vbi etiam comprobatur, quod sit omnia in omnibus. Iuxta dictum Apost. 1. ad Cor. 13. Cum autem subiecta fuerint illi omnia, tunc & ipse filius subiectus erit illi, quod subiectus sibi omnia, vt sit Deus omnia in omnibus. Et nemo nouit filium nisi pater, neque patrem quis nouit nisi filius, & cui voluerit filius reuelare, Marc. 11. Et habetur ad Eph. 4. c. quod Deus pater est omnium, qui super omnes, & per omnia, & in omnibus nobis. Et quomodo et à Philosophis describitur, ponit Arch. Flor. in sua sum. in 3. par. titu. 30. §. 1. Aug. etiam super il-

lud Pater noster, dicit, quod Deus in seipso est sicut alpha & ω. In mundo sicut rector & author. In angelis, sicut sapor & decor. In Ecclesia, sicut paterfamilias in domo. In anima, sicut sponsus in thalamo. In iustis, sicut adiutor & protector. In reprobis, sicut pavor & horror.

Et etiam omnipotens dicitur, Genesis c. 17. Dominus quasi vir pugnator omnipotens nomen eius. Et dicitur omnipotens, eo, quia ipse omnium rerum est firmitas & vigor, quod omnia potest. Omnia potestate sua comprehendens ac continens, cuncta firmans, stabiliens & consolidans. Et hoc totum mundi opificium induratum atque indissolubile sua potentia conseruans atque perficiens, vt omnium sedes omnium capax quæ continentur, omnia vna cuncta excolente virtute conuincens, omnia superans, & omnibus, quæ prouidentia reguntur mirè imperans. Et vt dicit Faber in dicto loco post Dionysium. ca. 10. Onerosum nimium esset, velle adducere quoties in sanctis eloquijs Deus omnipotens appellatur.

Et bonus appellatur, Mar. 10. Nemo bonus, nisi vnus Deus, vt per pulchre declarat ipse Dionysius. eo. lib. Et Ant. Flo. in sua sum. par. 1. tit. 13. c. 2. §. 5. 6. & 7. vbi amplè de eius bonitate.

Sanctus etiam sanctorum, Rex regum, & regnantium in seculum, & in æternum, & vltra: dominus dominorum, & Deus Deorum dicitur, vt dicit idem Dionysius in d. suo libr. de diuinis nominibus. c. 12. Quia laudare eum conuenit, infinitis nominibus præditum. Itaque; sanctitas quidem est, vt secundum nos loquamur, omni scelere libera perfecta; & penitus coinquinata munditia. Et habetur Dan. 9. c. Tu autem animaduerte sermonem, & intellige visionem, & c. Et vngatur sanctus sanctorum. Et in pluribus alijs locis sacrae Theol. dicitur. Sanctus sanctorum, sed longum esset colligere.

Rex regum dicitur porro, vt dicit Dionysius. Regnum est omnis termini & ornatus legisque & iuris ordinisque distributio. Et habetur Psal. 144. Regnum tuum regnum omnium seculorum, & dominatio tua in omni generatione, & generationem: Et Psal. 145. Regnabit dominus in secula, Deus tuus in generatione, & generationem, regnans in æternum, & vltra, Et Exo. 15. c. Sanctuarium tuum domine, quod confirmauerunt manus tuæ: dominus regnabit in æternum, & vltra. Apo. 19. Et habet in vestimento, & in femore, scriptum: Rex regum, & dominus dominantium.

Et æternus dicitur, Baruch. 4. Exacerbasti enim eum qui fecit vos, Deum æternum. Et Luc. 10. Dominus Deus vnus est ipse Deus viuens & Rex sempiternus, qui iure humano appellatur. ca. 1. de sum. trinit. & fide cath. in leg. Julia. ff. ad leg. Jul. pecul.

Dominus dominantium. Dominatio verò nõ modo inter deteriores eminentia, verum quomodo honestorum ac bonorum perfecta possessio,

T 3 verã

veraque, & incommutabilis firmitas, unde à libera potestate dominandi facienda, & dominatio, & dominus, & dominans, & dominus minorum dicitur, vt comprobatur Psal. 135. Confitemini domino dominorum, quoniam in aeternum misericordia eius. Et Apoc. 19. vt ante dictum est.

Deus deorum. Quia prospiciat cuncta, prouidentia bonitateque mirabili, & circum omnia currat, cunctaque contineat, & se omnia repleat atque vniuersa transcendat, quæ prouidentia illius vtuntur. Hæc Dionysius.

Et quod Deus deorum dicatur, habetur Psal. 49. Deus deorum locutus est, & vocauit terram. Et Psal. 135. Confitemini Deo deorum, quoniam in aeternum misericordia eius. Et habetur Deut. 10. Dominus Deus vester ipse est Deus deorum, & dominus dominantium.

Et etiam magnus dominus dicitur, & laudabilis nimis, Psal. 47. Et benedictum nomen maiestatis eius in aeternum, Psal. 71. & Esa. 54. Dominabitur tui qui fecit te, dominus exercituum nomen eius, & redemptor tuus sanctus Israel, Deus omnis terræ vocabitur, & dicitur Albe. de Rosâ. in suo Dictionario, in verbo, Deus. allegando Dionysium. Quia Deus varijs nominibus nuncupatur.

Quandoque enim dicitur hely, id est, fortis. Quandoque eloy, id est, dominus noster. Quandoque alon, id est, excelsus. Quandoque sabaoth, id est, dominus exercituum. Quandoque adonay, id est, robustus, & ad omnia sufficiens. Quandoque emanuel, id est, nobiscum Deus. Quandoque tetragrammaton, id est, Dominus. Quandoque theos, vel à theos, quod est videre, vel currere, quia omnia videt, & percurrit. & hoc vltimum ponit Archid. in c. estimant. in prin. 11. q. 3.

Quandoque etiam Deus absconditus, & saluator, Esa. 45. Et incomprehensibilis. c. 1. de sum. tri. & si. catho. iustus iudex, fortis, & patiens. Psal. 7. De patientia cuius est bonus tex. in c. horum, §. e. contra. 2. q. 4. Et de illius benignitate videnda est singularis & admirabilis epistola 8. Dionysij ad Demophilum monachum, & ibi Faber Stapulensis, vir incomparabilis, qui multum singulariter declarat benignitatem esse commendandam, Et ibi eam multum commendat ipse Dionysius & Faber in commentarijs suis.

Licet enim Deus diffiniri non possit, teste Casiodoro, tamen Ioannes Ludouicus Vivaldus in suo opere regali, in tra. de cognitione electorum. in 3. no. ponit 14. aut 15. diffinitiones Dei, & postmodum dicit, quod excellentia deitatis tribus nominibus nominatur. & vt dicit, omnem sensum, & omnem naturam supergreditur secundum August. ibi allegatum. Et vide etiam Luc. de Penna in l. 1. C. de veteranis, lib. 12. vbi ponit quid sit Deus, & de eius nominis interpretatione.

Quia Deus laudandus sit, & laudatur in multis, habetur Psal. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. & in

pluribus alijs locis, & dicam infra in vltima parte, in prima consideratione.

Quomodo autem sit laudandus, videatur Dionysius & Faber in libro de mystica theologia. Quæ cum sint nimis alta, relinquo theologis.

Quomodo glorificandus & honorandus, Psal. 28. Afferte domino gloriam & honorem, afferte gloriam nomini eius.

Quomodo magnificandus, dicitur Deu. 32. Date magnificentiam Deo vestro. Et 1. Paral. 24. Tua est domine magnificentia, & tua est gloria. & Psal. 68. Laudabo nomen Dei cum cantico, & magnificabo eum in laude.

Quomodo benedicendus. Vide Thobia ca. 4. vbi habetur. Omni tempore benedic Deum.

Quomodo etiam honorandus, facit tex. & quæ ibi no. in clem. si dominum in sanctis. De reliquijs & veneratio. sanctorum. dicam infra in vltima parte. Solus enim adorandus est, & soli sibi Sacrificium est faciendum, dicit Inn. in c. 2. de l. 2. de celebratio. missæ. & Lucas de Penna in d. l. 1. C. de veteranis, lib. 12.

Quomodo autem Deus sit adorandus, videatur Psal. 71. Et adorabunt eum omnes reges, omnes gentes seruiunt ei. Et est adorandus Deus adoratione latriæ, quæ idem tantum debetur. Et sibi sacrificium sit quod pertinet ad latriam, quod est sacrificium verum secundum Aug. de ciui. Dei, lib. 10. c. 6. Et est omne opus quod agimus, vt sancta societate inhæreamus Deo. Et vt dicit Anto. Flo. in sua summa, tertia part. ca. 9. §. 3. Quia sicut est triplex hominis bonum, ita triplex sacrificium: vt ibi per eum, & statim dicam. Et huiusmodi latria græcè, dicitur seruitus latinè, vt dicit Ioannes de Turrecremata, in eius auct. in 11. col. 1. dist. Quæ latria sic describitur. Latria est cultus Deo debitus, vel exhibitus: est voluntas impendendi Deo cultum diuinum & debitum, & nulli alij debetur, vt dicit de Turrecremata in c. nos autem de consecr. dist. 2. & in c. venerabiles. de consecr. dist. 3. Et hanc adorationem latriæ commendat nobis scriptura sacra. vnde Psal. 94. Venite adoremus & procidamus ante Deum. & Psal. 95. Adorate Dominum in atrio sancto eius. Item, Adorate eum omnes angeli eius. Et in infinitis locis, & vt supra dictum est Psal. 71. & Mar. 4. Dominum Deum tuum adorabis. Similiter de Christo dicitur Luc. 22. Quod positus genibus adorabat, dicens: Pater, &c. Et dixi supra in principio, quando dicitur Apoc. 4. de viginti quatuor senioribus. & alijs qui adorabant videntem in secula seculorum. Et Apoc. 15. Quatuor seniores ceciderunt in facies suas, & adorabant. Et eiusdem 7. Omnes angeli stabant in circuitu throni, & adorauerunt Deum dicentes: Amen. Benedictio, & clarit. &c. Et legitur de beato Bartholomæo, cuius nomen porto, quod centies flexis genibus in die orabat Deum, & centies per noctem. Et de beato Iacobo minore legitur, quod tantum

tum iacebat sup genua sua orans, quod genua habebat vt calcaneum, similem duritiem habens in eis duritiei camelorum.

Et hæc gloria adorationis est, quam sibi Deus specialiter retinet. Et de hac dicitur Esa. 42. Gloriam meam alteri non dabo. Et Ecclesiasti. 25. Bono animo redde Deo gloriam, & non minuas primitias manuum tuarum. Et hæc gloria significata per thymiamam. de quo Exo. 30. in fi. Sanctum sanctorum nobis est thymiamam: talem compositionem non facietis in vsus vestros, quia sanctum Domino est. Homo quicumque fecerit similem aut simile, vt odore illius perfruat, peribit de populis suis. Obsequium est multum placens Deo. Ecclesiasti. 35. Qui adorat Deum in oblatione suscipietur, & deprecatio illius vsq; ad nubes appropinquabit.

Et aduertendum est, quod licet hæc adoratio latriæ soli Deo sit exhibenda, tamen exhibetur illi homini, qui est filius Dei: sed non inquantum est homo, sed inquantum est Deus. de consecr. dist. 2. c. accesserunt, & notatur in cap. venerabiles. de consecr. dist. 3. ex quibus patet, quod cultus Deo debetur.

Qui quidem est triplex: quidam cordis, alius oris, tertius operis. Cultum cordis vocat specialiter glo. super illud Exodi 15. Non adorabis ea, neque coles.

Aliud est, inquit, colere, aliud adorare, potest enim inuitus adorare: vel adulando regibus idololatriæ, vel tormentis victus, cum sciat quia idolum nihil est. Colere verò est toto his affectu & studio mancipari. Et iste cultus cordis, qui dicitur interior, requirit tria secundum Isidorum, li. 8. etymologiarum: scilicet fidem, spem, & charitatem, Quoniam etiam, vt dicit Aug. in enchiridio: Fide, spe, & charitate, Deum colimus. Et dicit Augustinus, quod iste cultus consistit in cognitione Dei, & dilectione, & debita subiectione. Et super illud primæ ad Corinthios 12. Alij per Spiritum datur sermo sapientiæ, alij sermo scientiæ. Dicit glo. de illo verbo. loquens Iob secundum vnam literam. 28. Ecce pietas cum sapientia. vbi litera nostra habet. Timor domini ipsa est sapientia, inquit. Et habetur Psal. 110. Initium sapientiæ timor Domini. De his etiam esset nimis prolixum tangere, sed videatur Augustinus in dictis locis.

Secundus cultus oris est quædam vocalis professio maiestatis diuinæ, quam fideles faciunt frequenter orando, laudando Deum, benedicendo, gratias agendo.

Sed tertius cultus, qui dicitur operis, est, cum aliquis opere recognoscit, dicens: Tu solus Dominus. Et Dominum istum, quantum ad personas nostras, recognoscimus genu flexione, & prostratione. Esaia 45. Mihi curuabitur omne genu. Et Micheæ 6. Curuabo genu Deo excelsio.

Et tale Sacrificium, quod sit opere, soli Deo de-

betur, vt dicit Aug. lib. 10. de ciuit. Dei. c. 19. & dicitur tex. in cap. sacrificium. de consecr. dist. 2. Quia sacrificium est sacrum signum sacrificij inuisibilis.

Sex autem sunt species sacrificij spiritualis. Primum sacrificium dicitur cordis contriti. vnde Psal. 50. Quoniam si voluisses sacrificium, dedissem: vtique holocaustis non delectaberis. Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non despiciet. Et Augustinus vbi supra. Non vult sacrificium Deus trucidati pecoris, sed cordis contriti.

Secundum est sacrificium cordis igne diuini amoris, inflammati, de quo Aug. Deo suauissimum odorem adolemus, cum in eius conspectu, pio sanctoq; amore preces fundimus.

Tertium est sacrificium corporis propter Deum mortificati. ad Ro. 12. Obsecro vos per misericordiam Dei, vt exhibeatis corpora vestra.

Quartum est sacrificium corporis pro Deo, proprio sanguine cruentati. vnde Aug. Deo cruentas victrices damus, quando vsque ad sanguinem pro eius veritate damus.

Quintum est sacrificium laudis. Psal. 49. Immo la Deo sacrificium laudis. Clemen. prima, in principio. de celebra. Missarum.

Sextum sacrificium est misericordiæ, quo proximo subuenimus. ad Hebr. vlt. beneficentiæ & communionis nolite obliuisci. Talibus enim hostijs promeretur Deus.

Sacrificium septimum est iustitiæ, id est, cuiuscunq; boni operis. Psal. 4. Sacrificate sacrificium iustitiæ.

Octauum sacrificium est voluntatis, de quo Luca 2. Et in terra pax hominibus. Grego. Ante Dei oculos nunquam est inanis vacua munere, si arca cordis plena est bona voluntate. Nil quippe offertur Deo dignius voluntate bona. Et Aug. vbi supra dicit: Sacrificium res diuina est, & opus misericordiæ propter Deum, ipsa verò misericordia quæ homini fit, si non propter Deum, non est sacrificium. Etiam ad cultum operis pertinet thurificatio, quæ ostendit affectum nostrum integrè dirigendum esse in Deum.

Secunda considera. Iesus Christus filius Dei sedet ad dexteram patris. Et istud potest referri ad humanam vel diuinam naturam. Si ad humanam, tunc dicendum est secundum Aug. li. de symbolo, quod est intelligendum, vt Deus pater humanitatem Christi ad dexteram suam collocauerit quoniam Deus membra non habet, vt possit dici eum habere dexteram, vel sinistram, sed est sermo metaphoricus. Quia sicut in dignitatibus humanis nullus apud Regem vel aliquem dominum dicitur praesantior & honoratior, quàm qui ad dexteram eius sedet: prout dixi infra in 5. parte, in 5. consideratione, incipiente: alij modi. Sic etiam Deo

Deo esse gratior & sublimior dicitur, qui est ad dexteram virtutis Dei patris. Id est, illa humanitas est sic apud Deum exaltata, quantum est possibile aliquam creaturam exaltari, ita quod nunquam alia sic exaltabitur. Quoniam, ut ait Psalmista Ps. 8. Deus pater gloria & honore coronauit Deum filium suum, & constituit eum super opera manuum suarum. Et ideo dicebat beatus Stephanus cum lapidaretur, Acto. 7. Ecce video caelos apertos, & Iesum stantem à dextris virtutis Dei. Et etiam ipse Christus dicebat, Matth. 26. Amodo videbitis filium hominis sedentem à dextris virtutis Dei.

Sed si dextera referatur ad diuinam naturam, nunc per dexteram intelligitur equalitas patris & filij. Ne quis enim crederet Dei filium, propter assumptam humanitatem, esse minorem patre secundum diuinitatem. Ideo filius dicitur sedere ad dexteram patris, id est, ad equalitatem patris. Ideo dicit Paul. ad Colof. 3. Quae sursum sunt, quarite, vbi Christus est in dextera Dei sedens. Et ad Hebr. 1. dicit. Qui, cum sit splendor gloriae, & figura substantiae eius, portans omnia verbo virtutis suae, sedet ad dexteram maiestatis in excelsis, tanto melior angelis effectus est, quanto differentius praeter illis nomen hereditauit. Cui enim dixit aliquando angelorum: Filius meus es tu, &c. Et ibi, Et adorent cum omnes angeli Dei.

Vel aliter, & quasi in idem, sedere à dextris Dei secundum diuinitatem, est esse aequalem Deo, ut dictum est, sed sedere secundum humanitatem, est frui potioribus bonis Dei praeter ceteris creaturis, id est, in maiori beatitudine. Et cum hoc, ut dictum est, habens iudiciariam potestatem iudicandi viuos & mortuos. Ideo dicitur in simbolo: Inde venturus est iudicare viuos & mortuos. Quoniam iudicantis sedes sublimior ceteris esse debet. c. episcopus. 95. dist. dixi infra in 7. parte, in 24. confid. inci. generalis est, &c.

Et de dignitate & excellentia Christi ponit Paul. in Epistola vlt. supra alleg. ad Hebr. In ipsa autem ostendit Paulus dignitatem Christi, quia Deus est & homo. Diuinitatem dum ait: nouissimè locutus est nobis in filio per quem fecit & saecula. Qui cum sit splendor gloriae, & figura substantiae eius, portans omnia, id est, sustentans verbo virtutis suae, &c.

Excellentiam humanitatis eius demonstrat dicens, quem feci heredem vniuersorum, id est, do minum, purgationem peccatorum faciens, scilicet humani generis per passionem suam, sedet ad dexteram maiestatis in excelsis: scilicet resurgens, & ascendens, ad maiorem gradum gloriae, ut praedi. c. supra alleg. ample declarat An. in sua Chronica, lib. 1. tit. 6. c. 5. §. 3. Et Christus nemini fuit subiectus 23. q. 3. in prin. ut ait gl. in ver. omnis anima. in c. magnum. 11. q. 1. sed habetur Luc. 2. Et erat subditus illis. De huiusmodi gloria filij Dei & vniuersi videtur Carolus Bouillus super Euangelium

Ioannis, in verb. Et vidimus gloriam eius. Ipse enim constitutus est ad dexteram patris in caelestibus super omnem principatum & potestatem, virtutem & dominationem, & omne nomen, quod nominatur non solum in hoc saeculo, sed etiam in futuro, &c. ut habetur per Pau. ad Eph. 1.

Aduertendum tamè est ad illud, quod dictum est hic ante. Cum apud omnes nationes vsitatissima sit consuetudo, ut qui sedet siue incedit ad dexteram alicuius, obtinet locum priorem. Querit Antonius Nebriffensis in sua quinquagesima materia quaestione, seu annotatione 39. quid sibi vult, quod in Ps. 109. legitur. Dixit dominus domino meo, sede à dextris meis. Nam cum Psalmus ille in sensu literali de Christo intelligatur, sintque verba patris ad filium, quid incongruentius dici potest, aut quid magis indecorum, quam quod filius priorem occupat locum? Neque solum ibi, sed mille alijs in locis scriptura sacra testatur, Christum ad dexteram patris sedere: Qui, tamen si natura patri est aequalis, quia tamen filius, & quia homo est, cedere debuit patri primam sedem. Sed, ut dicit, iste locus à Theologis exponi solet à dextris, id est, in bonis potioribus. sed eodem teste, certè expositio nimis violenta, atque male cohaerens. Quod si ad dexteram sedere honorificentius est, cur in eodem Psalmo subiungitur: Dominus à dextris tuis? aut quid sibi vult hæc dexterarum permutatio, quod & Augustinus subdubita- uit?

Legimus praeterea 3. Reg. c. 2. Bersabee, cum venisset ad Salomonem filium nuper regno potitum, quod sedit Rex super thronum suum, & quod positus est thronus matri Regis, & sedit ad dexteram illius. Illud quoque ex Psal. 44. Astitit regina à dextris tuis in vestitu deaurato. Neque enim tantum reuerentiae filius debet matri, aut sponsae sponsus, ut si ad publicum magistratum peruenerint, matri aut sponsae in aliorum maxime conspectu, priores sedendi partes concedant. Iure igitur factum est, quod Quintus Fabius Maximus, consul, cum pater procul equo vehens illi obuiam processisset, imperauit licitori, ut iuberet patrem ex equo descendere, qui iussu paruit, filiumque collaudauit, quod dignitatem imperij retinuisset. Et ideo, ut dicit idem Nebriffensis, cum hanc ordinis sedendi dignitatem secum sapius reputaret, subiit sibi quaedam suspicio alium fuisse apud antiquos sedendi ordinem quam qui sit nostris temporibus: ut videlicet qui sederet ad sinistram esset potior eo qui sederet ad dexteram, id quod postea fuit multis argumentis sibi exploratum, quod sic comprobatur. Principio, quod illi qui potentiores affectabatur, siue armati, siue inermes, tum satellites, tum stipatores, tum laterones siue latrones fuisse dictos. eosdemque apud authores dici aut tegere latus, aut claudere latus, aut cingere latus. Horat. in 2. sermonum.

Iuue-

Vt ne tegam spurco Dama latus.

Iuuenalis.

Diuini hic serui claudic latus ingenuorum.

Quidius quarto de Ponto.

Dumq; latus sancti cingit tibi turba senatus.

Latus quoque; in tectum siue nudum dicebatur illius, quem nemo comitaretur. Ambro. in sermone de obitu fratris sui. Quod si quando sine altero proeundum fuit, in tectum latus putares. Seneca li. 3. Epistolarum: Nudum erit latus incomitatae laticitiae. Is praeterea, qui alium comitabatur, dictus erat ire exterior. Cui verò praestaretur comitatus, ire interior.

Horatius vbi supra.

Ne tamen illi

Tu comes exterior si postulet ire recuses.

Et subdit verba quae supra retulimus. *Vt ne tegam spurco Dama latus. Haud ita tria me gessi.*

Quid. lib. 5. Faكتورum.

Et medius iuuenum ipsi. Ibat & interior si comes uenus erat. de sene loquitur, cui debetur honos à iuuenibus.

Et ut idem Nebriffensis dicit, atqui restat probandum, quod exterioris dicitur, qui sit ad dexteram alicuius, & interior qui ad sinistram. Seruius Grammaticus enarrans illud Virg. ex 5. Aeneidos. *Radix iter laeuum interior.* exponit per sinistram. Citatque; Cicero in eodem in quem omnia intus. & Salustium in 2. historia. Intra primum A. Bithinia est. vbi Cicero intus, & Salusti introrsus pro sinistrorsus seu sinistro acceperunt. Horat. quoque; in 2. sermone ait: *Interiore diem gyro trahit ire necesse est.* vbi interior pro sinistram ponitur. Quod meridies mundi pars sinistra est, quemadmodum dextra. Lucan. in 3. Pharf.

Ignorant vobis Arabes venistis in orbem,

Vmbra mirati memores non ire sinistras. id est, meridionales, etiam in aestate. Ouidius quoque; in secundo de Metamorphoseos.

Nec te dexterior tortum declinet ad anguem.

Inter duos arctos in morem fluminis labi. Et aram ad meridiem suam esse, nullus poetarum, sed neque; astrologorum ignorat. Colligit ergo Nebriffensis ex his quae dicta sunt, eum qui sit alterius comes, claudere, aut cingere, aut tegere latus, atque eidem ire exteriorem, hoc est, ad dexteram illius: cuius verò latus clauditur, cingitur, tegitur, ire interiore, hoc est, ad sinistram, qui loc' erat dignitate praestantior.

Et praeterea non contemnenda quaedam ratio sumpta ex eo, quod legimus Paulum Apostolum datum comitem ad dexteram Petri, quod ab illorum imaginibus disponendis pictores obseruant, & in diplomatis pontificum sigillo munitis animaduertimus, ut Paulus semper sit Petro dexter: de quo infra dicam. Nunquid tamen tanquam in priori loco? absit, ut Apostolorum principi alter gnis praeratur. Nam quid sibi vult gladius ille,

quem Paulus habet strictum, nisi quod est Petri comes, stipator, atque satellites? Huius antiquitatis signarius Thomas, in illud Apostoli ad Galat. 1. Qui suscitauit eum à mortuis, cum non haberet quid diceret, ad commentum illud cofugit, quia praesens, inquit, vita significatur per sinistram. Futura verò per dexteram, inquam, ista est caelestis & spiritalis, illa verò temporalis. Ideo Petrus quia vocatus à Christo adhuc in carne mortali posito, ponitur in bulla parte in sinistra. Paulus verò quia vocatus à Christo iam glorificato, ponitur in dextera parte. Diximus amplè infra ista parte. in 31. confid. Reliquum est, ut ad quaestionem Augustini de permutatione dexterarum respondeatur. Ille namque, ut est in reb. quae ad nostram religionem pertinent, nihil affirmantis Academiae imitator, videtur illa non penitus explicasse, sed ut dicit Nebriff. ex his quae superioribus dicta sunt respondendum est, Quod aut pater sedet in throno maiestatis suae, & ita iubet filium sibi à dextris, hoc est, in secundo loco sedere: aut praestat se filio tanquam stipatorè, protectoremque; & tunc reponit filium in primo, hoc est, in tutiori loco, & sic dictum est. dominus à dextris tuis. unde subdit: Cofregit in die irae suae Reges. atque iterum in Psal. 15. Prouidebam domino in conspectu meo semper, quoniam à dextris est mihi ne commouear. Faciunt, quae dixi in prima parte, in 25. concl. quae incipit: licet vafallus. & in nonagesima sexta concl. incipien. arma etiam, 38. confid.

Tu dic vltra Nebriff. concordando omnia praedicta, quod aut est quaestio de trib. eiusdem dignitatis. aut de quib. potest esse dubium: & tunc quae me dius est, in digniori loco est, & quae à dextris eo dignior qui à sinistris. ut patet in dictis conclusio. Quando verò est quaestio de duob. tantum, quorum vn' comitatur alterum, tunc qui est ad sinistram dicitur esse primus & in priori loco, cum lat' cingat, claudat, aut tegat, ut supra dictum est. Intellige, s. post illum cui cingitur, clauditur, aut tegitur lat', quoniam ex illo datur prior locus existenti ad latus & cingenti, seu claudenti & regenti, & ita credo esse intelligenda dicta Nebriffen. ex dictis etiam supra in prima parte, vbi ponitur qui dicantur habere priorem locum & digniorem.

Vel melius dic, quod sedere filium à dextris nihil aliud est, quam conregnari patri: sicut ille qui consideret regi ad dexteram, affidet ei in regnando & iudicando secundum Aug. & Thomam in vltima par. q. 7. allegatos per Io. de Terra rubea, in tractatu suo, Vinea ecclesiae, intitulato, ar. 2. primi tract. in 4. conclu. quae expositio mihi videtur verior & sanior.

Tertia consideratio erit de Spiritu sancto, cuius est vna deitas, & essentia cum patre & filio. Ideo quod ratione deitatis pater non est maior filio, filius non est maior spiritu sancto, sed sunt aequales. Et cum sint tres personae, ratione personae se-

V

debit

habebit ad sinistra patris, eo quia filius sedet ad dexteram. Non per hoc, quod Spiritus sanctus sit minor, quia si nulli, nulla est maiestas & minoritas inter patrem & filium, & spiritum sanctum. Sed ut secundum philosophos naturales, si essent tres aequales, qui vellet sedere in vno loco, vnus esset in medio, & alij duo ad latera, vnus ad dexteram, alter ad sinistra: Ideo hoc modo dicemus in Trinitate, vbi sunt tres personae aequales, quod sedebunt hoc modo. Et vnus quoque persona in sua sede aequaliter operatur effectum deitatis, non quod vnus sit melior alteri, sed aequalis: & procedit spiritus sanctus a patre & filio, quod de sum. tri. & si. cath. habetur in c. de spiritu. & in c. saluator. de conse. di. 5. & in c. si. de conse. di. 3. Et dicitur in Symbolo, Credo in vnum Deum, quod in vnica catur, ibi: Qui ex patre filioque, procedit, & in vnica catur, vult. Et per multos effectus dicitur spiritus sanctus intelligit, sanctus, vnus, multiplex, subtilis, invisibilis, discretus, incoquinatus, certus, suavis, amans bonum actum, qui nullum verat benefacere, humanus, benignus, stabilis, securus, omnem habens virtutem, omnia prospiciens, vt per Bernar. de Buft. in 2. part. Rosarij, serm. 38. in litera X.

Quarta confid. Sancta Dei genitrix virgo semper Maria est supra Apostolos, angelos & archangelos, vt dicit gl. in I. omnes dies. in ver. Apostolica. C. de ferijs. Et canit mater Ecclesia, quod exaltata est super choros angelorum: quod probat Albertus: Omnes chori angelorum sunt de aliqua Hierarchia: sed ipsa exaltata est super choros angelorum, ergo ipsa est super omnem Hierarchiam. Et facit, prout dicitur, quoniam beata virgo Maria plus distat a Seraphin dignitate, & gloria, quam Seraphin a Cherubin. Sed per excellentiam dignitatis ordinatur Seraphin super Cherubin vno ordine, ergo beata virgo Maria erit super Seraphin vno ordine, ergo super Hierarchiam angelorum. Et et quia mater Dei, ideo thronus eius poni debet iuxta thronum Dei, vt habetur 3. Reg. 2. c. Positus est thronus matris eius iuxta thronum Regis. Et a dextris Dei sedere debet, iuxta Psalm. 49. Assirit Regina a dextris tuis in vestitu deaurato.

Et quod sit super Hierarchias omnium angelorum, & super choros, satis probatur per Bar. Sibylam. in suo speculo questionum peregrinarum: in c. 10. secundae decadis. ver. secunda quaestiuicula est. Et amplissimum comprobatur ex multis Ant. Flo. in sua summa. 4. parte. tit. 15. §. 15. vbi ponendo duodecimum privilegium illius, dicit Mariam vltra omnes creaturas mundi esse honorandam & privilegiatam duodecim privilegijs. Et ibi cum beato Aug. De te o virgo Maria quid dicam pauper ingenio: Cum quicquid dixerit, minor laus est, quam tua dignitas mereatur. Et quibus te laudibus efferram nescio: Si coelum appellem, altiores, & quae coeli capere non poterant, tuo gremio contulisti. Si matrem gentium dicam, excedit. Si formam Dei appellauit, digna existis. Si dominam ange-

lorum vocem, per omnia comprobaris, quia domina angelorum es. ergo super omnes angelos exaltata.

Petrus Comestor compilator historiae scholasticae hos sequentes versus in laudem virginis eleganter composuit: vt refert Ant. in tertia par. suarum historiarum, tit. 18. c. 8.

*Si fieri posset quod arena, puluis & vnda,
Vndarum gutta, rosa, gemma, lilia, flamma,
Aethera, calicula, nix, grando, sexus, vterque,
Cum ventis penae, volucrum, pecudum genus omne,
Siluarum rami, frondes, auium quoque, penae,
Gramina, ros, stella, pisces, angues, & arista,
Et lapides, montes, conualles, terra, dracones,
Lingua cuncta forent, minime deprimere possent,
Quae sit vel quanta est virgo regina Maria,
Quae tua sit pietas, nec litera, nec dabit aetas.*

Si ergo tot & tales viri laudem sufficientem & condignam dicere nec referre possint, quid ego miserum pauca ingenijs faciam? nihil aliud, nisi de his ad illos me remittam, maxime ad dicta ipsius Ant. in d. 4. parte, lib. 10. c. 43. in sermone de assumptione: vbi ponit quomodo habet omnes proprietates omnium ordinum caelestium Hierarchiarum, & illas omnes excedit. Et post dicta Anselmi de laudibus Mariae dicam in seq. O foemina mirabiliter singularis, & singulariter mirabilis, per quam elementaria renouantur, angeli reintegrantur, inferna eneruantur, homines saluantur. O foemina, plena & semper plena gratia, de cuius plenitudinis exundantia reserua, resultat omnis creatura. O virgo benedicta, per cuius beatitudinem benedicuntur omnis creatura, & non solum creatura a creatore, sed etiam creator a creatura laudatur. O Maria dulcissima semperque beatissima, si omnis peccator ad te conuersus, & a te sit despectus, necesse est vt terreat, si omnis peccator ad te conuersus & a te conspiciatur, impossibile est vt percat. Et idem Anselmus de conceptu virginali cap. 12. & 13. Nihil dominae est aequale, nihil comparabile. Omne enim quod est, aut supra te est, aut infra te est: quod supra te est, solus Deus est: quod infra te est, omne quod Deus non est. Ideo dicam cum Baptista Mantuano, li. 1. Parthenices, cap. 2.

*Nulli adeo viuax animi solertia, nulli
Tam felix aderit floris gloria lingua,
Ve Maria possit laudes aequare loquendo.
Quae data sunt illi, nunquam mortalibus ullis
Antea concessit, nec post concedat olympus:
Et ideo etiam Dionysius videns Mariam, ait:
O quam te memorem virgo, namque, haud tibi vulnere
Mortalis, nec lex hominum sonat, o Dea, certa
An Phoebe soror, an nympharum sanguinis vna,
Sis felix, nostraeque leues quemcumque labores.*

Idcirco ego minimus aduocatorum & scribae tantum te Mariam omnium Christianorum aduocatum salutando, supplex dico.

Humana

*Humana cum sis turris pia virgo cohortis,
Quam sterilis genuit nobilis Anna sinu.
Ad tenunc humiliter conuerto mente salutes,
Quas pius excelsae Gabriel arce tulit.
Te facile concede precor, tu voca rogantis
Suscipe, nec fufas despice virgo preces.
Tu dextrum mundi sydnus, tu lumen honoris,
Per quam lesse suspicis vmbra nitet.
Tu decoris speculum, nostrae spes sola salutis,
Qua duce flagranti pectore maror abest.
Tu regina poli, cunctique medela reatus,
Diceris & celsa ianua certa domus.
Quae fuerat vetito virgo castissima morsu,
Claua prius iussu panditur illa tuo.
Non opus est tenui praeconia ludere versu,
Pro tanto nostras laudibus ecce preces.
Fac quae portus veniant ad vela secundos,
Nostra nec immenso fluctuet amne raris.
Per dubios pelagi fluctus, per saxa, per hostes
Carrimus, inferno porrige diua manum.
Ad te conuersus stygia non caeca charybdas,
Antraeque nec dura corruat hoste timet.
Quid memorem nostro praeceps illabere cordi,
Fulgens eloquio lingua, nostrae graui.
Pelle procul mortis volitantia tela sinistra,
Nec mea sor descant crimine corda precor.
Fac sanas habeam, ano cum corpore mentes,
Nec careat salubri debile pectus ope.
Si corpus Lachesis cum strauerit ense, fruatur
Protinus aspectu spiritus ipse tuo.
Protege quae cecini, gressu sed ille citato
Pergat in extremum Zolus alter humum.
Te duce non rimuit vultus nunc musa minaces
Nostra, sed expulso lata pauore canit.
Et cum Ecclesia Catholica deuote dicam.*

*Tu spes certa miserorum. Vera mater orphanorum.
Tu lenamen oppressorum. Medicamen infirmorum.
Omnibus es omnia. Terogamus voto pari.
Laude digna singulari. Ve errantes in hoc mari
Nos in portu saluari. Tua sistat gratia. Amen.*

Quinta confid. Post supradictas personas ponuntur angeli: quoniam ex quo dicit sanctus Thoma in prima par. summa. q. 66. ar. 3. Angeli sunt in caelo collocati, non solum vt aeternaliter contemplantes, sed etiam vt generaliter praesidentes, quia praesunt omni corpore naturae, ideo in supremo loco debent collocari, post Christum tamen, qui praesit omnibus Principatibus, Potestatibus, & Virtutibus, & Dominationibus, vt habetur per Paulum ad Ephes. i. c. Quorum collectio distincta est in triplicem Hierarchiam, & quaelibet Hierarchia in tres ordines. vnde Gre. in moralib. Nouem sunt ordines angelorum, cum per sacra eloquia Angeli, Archangeli, Dominationes, Virtutes, Principatus, Potestates, Throni, Cherubin, & Seraphin, aperta narratione memorantur. Et superiorum ciuium quantae sint distinctiones

ostenditur, de poe. distinct. 2. c. princip. §. nouem.

In prima igitur & suprema Hierarchia ponuntur Seraphin vt supremi, deinde Cherubin, & Throni. In media ponuntur Dominationes, Principatus, & Potestates. Et in tertia Virtutes, Archangeli, & Angeli, secundum Gregorium. Et in huiusmodi ordine relucet mysterium Trinitatis. Nam ex vnitatem Hierarchiae inuenitur vnitatem diuinae essentiae. In tripartito ordine ostenditur trinitas personarum, Et ipse quidem Deus trinitas, quod omnia operatur in singulis diuidens, prout vult. Amat in Seraphin vt charitas, Nouit in Cherubin vt veritas. Sedit in Thronis, vt aequitas. Dominatur in Dominationibus, vt maiestas. Regit in principatibus vt principium. Tuetur vt virtus, in virtutibus. Reuelat vt lux, in Archangelis. Assistit vt pietas in Angelis. Et in prima Hierarchia aequitas in Thronis refertur ad patrem, cognitio veritatis in Cherubin ad filium, ardor amoris in Seraphin ad Spiritum sanctum. In secunda Hierarchia maiestas Dominationis ad Patrem, reuerentia principatibus ad filium, salus in tuendo potestate ad Spiritum sanctum. In tertia operatio virtutum ad patrem, reuelatio ad filium, inspiratio intellectus ad Spiritum sanctum.

In quolibet etiam angelo relucet vestigium trinitatis. Nam in quolibet est tria necessario distincte reperiri, secundum Dionysium scilicet, essentia, virtus seu potentia, & operatio: & tamen in vno sunt, & sic omnes Angeli benedicunt Dominum, trinitatem, & vnitatem in sinuantes, scilicet eorum conditionibus. ita dicit Ant. Flor. in sua sum. 3. part. tit. 31. q. 6. §. 1.

Et vt dicit Thomas 1. parte per totum. & 2. distinct. 1. Hierarchia, est diuinus ordo secundum scientiam, & actionem in assimilatione Dei. & ibi ample ponit, quod in qualibet Hierarchia sunt tres ordines, & in quolibet ordine sunt multi angeli, & angeli vnus ordinis non sunt aequales: & ibi etiam ponit, quod homines assumuntur ad omnes ordines angelorum. Angelus tamen inferioris ordinis non assumetur ad superiorem. Etiam dicit ibidem, quod minimus ordo angelorum est superior supremo naturae Hierarchiae, quod quo modo intelligatur, vide ne sint contraria ea quae dicuntur, in quantum dicitur, quod in quolibet ordine assumuntur homines, vt infra etiam dicturus sum.

Et vt dicit Raymundus Sebnudius in suo Dialogo quarto. c. 42. omnino necesse est credere in maximo atque incomprehensibili numero angelos esse: in multitudine enim ministrorum dignitas principis, & in paucitate plebis, ignominia principis, imoque millia millia ministrant ei, & decies millies centena millia assistunt ei. Itaque si in natura corporea sunt innumerae species lapidum, herbarum, arborum, piscium, auium, quadrupedum, & innumera indiuidua hominum, erunt etiam

etiam infinita species angelorum. At ne putem? hanc multitudinem confusam esse, ideo oportet scire, quod inter angelos est ordo pulcherrimus, discretissimus, iucundissimus. Videmus enim quod in rebus corporeis est ordo mirabilis: sunt enim quaedam superiora, quaedam inferiora, & quaedam his media. Elementata, & omnia inanimata sunt infima, vegetatiua media, sensitiua suprema. Super haec omnia est homo omnium sublimissimus. Habet tamen et humana natura multiplicem statum secundum saperi & inferius. In hominibus enim sunt agricolae, mercatores, burgenses, nobiles, milites, barones, comites, duces, reges: & vni omnium imperator, in statu ecclesiastico sunt rectores, diaconi, & archidiaconi, decani, praepositi, abbates, episcopi, archiepiscopi, patriarchae, & super omnes papa apostolicus. Si igitur tanta decorus est ordo in his rebus in inferioribus, multo amplius in illis nobilissimis, altissimisque spiritibus erit ordo mirabilis, artificiosus, iucundus. Sunt enim inter eos tres Hierarchiae, id est, tres sacri principatus, & in qualibet Hierarchia sunt infimi, sunt medij, sunt supremi, & haec ordinatissima cuiuslibet Hierarchiae multitudo ad vnum tendit omnium supremum. In elementis, ut videmus, ignis est dignior, in genere piscium, Delphinus, in auiibus Aquila, in bestiis Leo, in hominibus Imperator: omnia tendunt ad vnum caput. Ita quoque in angelis aestimandum est.

Sexta consideratio. Seraphin tanquam excellentes sunt in primo loco, ac supremo ordine angelorum, & in prima Hierarchia & superiori, cum tres sunt Hierarchiae coelestes, quas distinguit Dionysius in sua Hierarchia lib. 9. in supremam, mediam & infimam: ut hic ante dictum est. Et dicitur Hierarchia à Hieron quod est sacrum, & archos princeps, quasi sacer principatus. Et ut dictum est, sunt tres Hierarchiae, in quarum qualibet sunt ordines, & sic in toto sunt nouem ordines angelorum seu spirituum beatorum chori. Et in suprema sunt Seraphin, Cherubin, & Throni. In media sunt Dominationes, Virtutes, & Potestates. In infima sunt principatus, Archangeli & Angeli. Et de singulis videndo: incipiemus à Seraphin, tanquam superiori & excellenti, cum tales excellunt in hoc, quod est omnium supremum ipsi Deo vniri. Quia nomen Seraphin non imponitur tantum à charitate, sed à charitatis excessu, quoniam importat nomen ardoris, vel incendij, ut inquit Dionysius, relatiue Barth. Anglici in suo lib. de proprietatibus rerum, li. 2. Pulchre, inquit, prima coelestium Hierarchiarum, excellentissimis essentibus, sanctificat, Ordinem habes omnibus circa Deum immediate collocatum.

Et isti nouem ordines, qui sunt in Ecclesia triumphantis, designantur per nouem lapides, de quibus in c. principium. de pœ. d. 2. Sic etiam in Ecclesia militante sunt nouem ordines, de quibus in c. clericos. 21. dist. Et sic Ecclesiae duplex est ordo, ut dicit Luc. de Pen. in l. ordinem. C. de consubli-

& non spargendis, lib. 12. Et primus ordo Ecclesiae triumphantis est Seraphin.

Dionysius enim exponit nomen Seraphin secundum proprietates ignis, in quo est excessus caliditatis: In ipso enim igne tria sunt. Primum, quod semper tendit sursum, & quod est continuus: per quod significatur, quod ille ordo in declinabiliter mouetur in Deum. Secundum, eius virtus actiua est, quia calidus cum quadam acuitate, & est maxime penetratiuus in agendo, & pertingit vsque ad minima, cum quodam excedenti feruore. Et per hoc significantur actiones angelorum huius ordinis, quas in subditos potenter exercent, eos in similem feruorem excitando, & totaliter eos per incendium purgando. Tertio est in igne claritas, & hi angeli habent in se inextinguibilem lucem, etiam alios perfecte illuminando. vnde Gregorius, Seraphin vocatur illa agmina, quae ex singulari propinquitate conditoris sui in corruptibili ardent amore.

Et hi nobis mittuntur ad cordium nostrorum inflammationem, ut dicit Bernard. de Buis in 2. parte sui Rosarii, ser. 10. in litera H. ut patet 4. Reg. 2. c. In angelis, qui in curru igneo, equis igneis apparuerunt Eliae, quem transtulerunt in caelum tanquam vnum de Seraphin. & Esa. 6. vbi dicitur: Apparuit & volauit ad me vnus de Seraphin, qui deuotos & contemplatiuos incendunt & inflant in feruore & amore diuinorum: vnde dicuntur habere sex alas, duas quibus volant, duas quibus se tegunt superius, & duas quibus se tegunt inferius, vultum habentes igneam & rubrum, & in amore diuorum inflammatum.

Si tamen isti de superiori ordine mittuntur ad nos, & quomodo, vide Ant. Flor. in sum. in 3. part. tit. 31. c. 6. §. 4.

Ad hunc ordinem transferuntur homines in hoc mundo rapti ad diuina, omnia exponentes propter amorem diuinum, cupientes omnes saluos fieri in dilectione proximorum, & de eorum salute tanquam de sua gaudentes. Quidam enim sunt in igne charitatis ita conuersi, & in solo Dei desiderio ita anhelantes, quod omnia huius mundi propter Deum ita contemnant, qui ad hunc ordinem assumuntur, teste Greg. Qui supra contemplationis amore accensi in solo conditoris sui desiderio anhelant, nihil in hoc mundo iam cupiunt, solo aeternitatis amore pascuntur, terrena quaeque abijciunt, cuncta temporalia mente cõscendunt, imo transcendunt, amar & ardēt, atque in ipso suo ardore requiescunt: amando ardēt, loquendo accedunt, & quoscunque verbo tangunt, ardere protinus in Dei amore faciunt, qui intra Seraphin numerum sortem suae vocationis acceperunt.

Et isti sunt maiores & excellentiores omnibus alijs Dei propè diuina secreta cognoscentes, quibus ipsi inflammati alijs reuelare gaudent. Cum quibus stabunt omnes personae charitate diuina inflammatae super omnes alios, quia maior horum est chari-

tharitas 1. ad Cor. 13. Quia, sicut lucerna ad ignem liquescit, & cera fluit, sic talia sunt instanti in Dei amore ardentes, quod statim, quando de Deo cogitant, quam magna opera eius, quam magna virtus, misericordia, & miseratio eius, statim fluunt in laehrymis, considerando eius bonitatem, & quanta eis contulit, & pro eis fecerit, delectabiliter sustinent omnes labores: qui in hoc ordine collocantur, & solemnitate coronantur, Deo propinquiores inter ciues coelestes.

Ad hunc ordinem affumentur legis naturae prophetae, legis Moysae, & apostoli, seu eremitae, aut eis succedentes in lege gratiae, qui vitam propriam contempserunt ex nimia charitate, propter salutem propinquorum summi Pontifices, & supremi principes. Quoniam, ut dicit S. Tho. in lib. ad Regem Cypri, veri Reges & principes supremum gradum tenent in beatitudine coelesti, relatus per lo. Ludouicum Vial. in suo opere regali. in prolog. tractatus, de cognitione electorum.

Sed, ad declarationem sequentium notandum est, quod quando creauit Deus caelum, statim angelis repleuit, quia simul creati sunt angeli, & caelum angelis repletum, imo omnia creata sunt simul. ait gl. in verbo, simul. de sum. tri. & si. catho. in prin. extra. Et ipsos angelos distinxit per tres hierarchias, & noue choros siue ordines, secundum illud lo. 14. In domo patris mei multae mansiones. & in c. nouit. & c. in domo de pœ. dist. 4. Quoniam in quolibet ordine sunt sex mille, sexcentae, & sexaginta sex mansiones. In qualibet mansione possunt esse tot regna, tot ducatus, tot comitatus, tot nationes, tot prouinciae, tot ciuitates, tot domus. Et in qualibet domo tot sedes seu loca, scilicet sex mille, sexcentae, & sexaginta sex. Et in qualibet sede, seu loco, de quo dicitur: Nomina vestra scripta sunt in caelis, est anima. Et quando omnia illa loca replebuntur, tunc (ut opinantur nonnulli doctores deuoti, hanc calculationem pie ponentes & credentes) adueniet extremum iudicium. Et in quarum qualibet, constituit vnum principem, & in primo isto ordine Seraphin, constituit luciferum, & in quolibet alio posuit alium, tanquam capitaneum, ut infra dicitur. Qui quidem lucifer, suam pulchritudinem conspicens, inde superbinit, dicens: Ponam thronum meum in aquilone, & ero similis altissimo. Et suum intentum inferioribus notum fecit, qui quanto plus ei confesserunt, magis peccauerunt: ita quod traxit secum partem de quolibet ordine. Imò numerum nobis infinitum, seu infinitam multitudinem: contra quos debellauit Michael.

Et ab hoc ordine cecidit vsque ad vltimum, & inferiorem inferni carcerem cum suis complicibus. Lucifer princeps omnium praedictorum, secundum Magistrum sententiarum, lib. 2. qui eminentiam suae naturae, & profunditatem suae sapi-

entiae perpendens, in suum creatorem superbinit, & ut Deus esse voluit. Non quidem per imitationem iustitiae, sed per aequalitatem personae: & quanto deo factori suo contradixit, & caeteris erat altior, & pulchrior, tanto factus est caeteris inferior, turpior & miserior, & descendit in profundum inferni, secundum illud Luc. 10. Videbam Satanam tanquam fulgur de caelo cadentem. Et istud rationabile fuit: cum, in quo quis peccat, in eo torqueri debet. gloss. fin. in cap. si quis. 94. dist. & maxime in illo, qui sedem sibi non conuenientem petit, & in supremo loco se ponere vult, qui sibi non debetur, in eo punitur, quod ponitur in remotiori. ut habetur. l. r. C. ut dignitatum ordo seruetur. lib. 12. facit tex. in c. praecipimus. 93. dist. & Bal. in consi. 237. in 1. vol. licet tex. in l. neminem. C. de offi. mag. offi. vtatur maiori benignitate, vt supra dixi, in 1. par.

Et ideo, ex quo ipse fuit occasio peccati aliorum, ideo magis punitur, & in loco inferiori: cui loquitur Esa. 14. dicendo admiratiue: Quomodo cecidisti de caelo Lucifer, qui mane oriebaris? qui dixisti in corde tuo. In caelum conscendam, super astra caeli exaltabo solium meum, & similis ero altissimo: veruntamen ad inferna detraheris in profundum lacus. Qui te viderint ad te inclinabuntur, teque prospicient, scilicet qui te viderunt per consensum peccati ad te inclinabuntur, & ad tuos, qui tibi consenserunt.

Ad quem descendunt superbi, inflati, nequissimi blasphematores dei sui creatoris, & omnes in statu supremo in hoc mundo existentes. vt sunt Reges, Imperatores, Papa, & alij superiores principatus, si contingat eos ad inferna descendere, erunt in dicto inferiori carcere cum Lucifero, & suis complicibus. quierant illius ordinis Seraphin. Et à lucifero coram deo accusabuntur, secundum quod scriptum est Ezech. 22. de quo Ber. de Buis. in 1. par. Ros. ser. 10. in 1. par. in litera L. De pluribus autem principibus dubitare possumus, de eorum saluatione, imò, plus credendum, & praesumendum est, de eorum damnatione, cum male vixerint, & mala morte dies suos finierint, he sunt in hoc loco collocati: de aliquibus dicam infra in sexto ordine chori angelorum, vbi ponam de luxuriosis: hic verò ponam de alijs, qui male vixerunt, & pessima morte vitam suam finierunt: vt de Nemroth habetur, qui fuit oppressor, & tyrannus, & morte infelici consummatus est.

Pharao, rex Aegypti, ignorans deum, idololatra, & oppressor, decies contumax domino deo, & seruo suo Moyse, in mari rubro submersus est cum exercitu suo. Exodi 14. & c. Nabuchodonosor 24. q. 4. De pluribus autem alijs, infra dicam in 5. par. in prin. Sed quoniam hic ante dictum est, quod Lucifer descendit ad infimum locum inferni, ex quo videtur, quod in hoc sit ordo, aduertendum est, quod in inferno est ordo triplex secundum aliquid,

& secundum aliquid, non est ordo inferno. Est ergo ordo. Primum, diuinæ iustitiæ, quia si dicit Paulus ad Rom. 13. ibi: Quæ à deo sunt ordinata. sicut peccatores in supplicijs ordinantur, vt nunquam sit dedecus culpæ sine decore iustitiæ. Vnde ita pulchre, & ordinatè stat peccator in inferno, sicut in anulo gemma, & latro in furca, sicut seruus in cloaca. Secundò, Ordo est culpæ: quia illi qui fuerunt similes in culpam, sociabuntur in pœna. vnde super illud Mat. 13. Alligate ea in fasciculos ad cõburendum. dicit Gre. Fasciculos ad comburendum ligare est hos, qui æterno igni tradendi sunt pares paribus affociare: & quos similis culpa inquinat, par etiam pœna constringat, iuxta tex. in l. si quenquam. in fin. C. de epi. & cle. Tertio, est ibi Ordo pœnæ: quia, non omnes æqualiter punientur. sed iuxta mensuram peccati, datur mensura supplicij. Deut. 35. Pro mensura peccati, erit plagarum modus, & in c. pen. 11. q. 3. & in c. frater. 17. q. 4. & plenè in c. si qui episcopi. 1. Et hæc dixi, vt intelligantur ea quæ hic dicuntur de locis infernalibus, & de illis, qui in illis collocantur. Sed tamen nullus est ordo in inferno quo ad elementa, quo ad loca, & quo ad actiua, & passiua, vt declarat Ioannes de Sancto Geminiano in suis sermonibus funebribus, distinctione quarta, sermone 7. in litera E.

Septima cõsid. Chorus Cherubin dicitur octauis ascendendo, & plenitudo scientiæ interpretatur: quia à quodam excessu scientiæ imponitur, qui supereminenter diuina secreta seu mysteria cognoscunt. Et hoc, vt ait Gre. quantum ad quatuor.

Primum, quantum ad perfectam dei visionem, qua etiam cætera cognoscunt. Ait enim Greg. quid est, quod non vident, qui videntem omnia vident?

Secundò, ad plenam diuini luminis susceptionem, quo mediante vident diuinam essentiam. vnde Psalmi: In lumine tuo videbimus lumen. species enim gloriæ domini super Cherubin erat. Ezech. 10.

Tertio, quantum ad hoc. Quod in ipso deo contemplantur pulchritudinem omnium rerum à deo derivatam, quoniam ipse Deus est causa omnium rerum productarum. vnde Gen. 2. Et vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona.

Quarto, quantum ad hoc. Quod ipsi pleni existentes huiusmodi cognitione rerum, & primæ causæ quæ Deus est, ipsam copiosè in alios effundunt. vnde ait Gre. Cherubin plenitudo scientiæ dicitur: & sublimiora illa agmina Cherubin vocata sunt, quantum perfectiori plena sunt scientia, tantò claritatem dei vicinior contemplantur. Et hi nobis mittuntur, ad scientiarum eruditionem, vt patet Apoc. 10. in angelo, qui habebat librum in manu. & Apoc. 8. In angelo, à cuius claritate terra illuminata est, id est homines sunt in doctrina eruditi. & Apoc. 21. dicit Ioan. Suscepit me angelus

in spiritu, in montem magnum, & altum, & ostendit mihi ciuitatem sanctam Hierusalem. & Actuum. 10. Quomodo angelus illuminauit in fide Corn. Cæturionem. & Apoc. 1. habetur quod Deus per angelum suum reuelauit Apocalypsin seruo suo Iohanni. Et hæc habentur per Ber. de Bult. in ser. 11. in 2. par. sui Rosarij. in 2. par. illius ser. in litera H. Et hi illuminant sanctos ecclesiæ doct. & tempore præterito illuminauerunt prædicatores, & apostolos quibus dicebatur: Ante Reges, & præfides ducemini propter me, & eritis illis, & gentibus in testimonium: sed data est eis sapientia, ita, quod resistere non poterant spiritui, qui loquebatur in eis. Et omnes ista assumuntur ad illum ordinem. Et etiam doctores lurium qui ad iustitiam erudiunt, tanquam se dantes contemplationi diuinarum scientiarum, vt est scientia iurium. auth. habita. C. ne filius pro patre. l. leges sacratissimæ. C. de leg. Quæ per ora principum diuinitus est promulgata. Eas scilicet scientias docendo, addiscendo, tam in consulendo, quam in prædicando: habentes claritatem intellectus, cæteros illuminantes, vt est scientia iuris ciuilibus, per quas torus mundus illuminatur. d. auth. habit. §. 1. De quib. etiam Dan. 12. Qui docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti, & qui ad iustitiam erudierint plurimos, quasi stellæ in perpetuas æternitates. Et euang. verbum ait: Qui fecerit vnum de his mandatis, minimus vocabitur: qui autem fecerit, & docuerit, magnus vocabitur in regno cœlorum. Hi sunt, qui pro scientia acquirenda, omnia postposuerunt, totaliter inferius illuminati, ad expositionem sacrarum literarum vacauerunt: diuitijs renuntiantes mundanis, & qui de diuitibus pauperes effecti sunt exules, vitâ suam multis periculis exponentes, à vilissimis personis, etiam pluries iniuriam patientes, soli Deo, eius doctrinæ, & sapientiæ vacauerunt.

Ad hunc etiam ordinem, assumuntur Cardinales, & Patriarchæ, cum in ecclesia militante, faciunt secundum ordinem, videlicet primum post Pontificem: cum ordo Ecclesiæ militantis regulari debeat, secundum ordinem Ecclesiæ triumphantis. Et etiam, quia tanquam proximiores summo Pontifici in officio sacerdotali, eidem, tanquam fratres, coadiutores existunt. c. fundameta. de cle. in 6. Ideo tanquam digniores, & maiores, in Ecclesia militanti, sic etiam in Ecclesia triumphanti. Et sic etiam, quia Reges alios superiores recognoscentes, hoc est, non existentes supremi in eorum regnis, cum tales non sint super illustres, sed tantum illustres, æquiparantur Cardinalibus, & Patriarchis, vt dicit d. meus Ias. in l. 1. in 3. col. ff. de offi. eius cui man. est iur. Ideo etiam erunt in hoc ordine, si bene agant, & fuerint tales, qui fuerint scientia, & doctrina diuina illuminati, prout fuit Salomon de quo Sap. 9. de quo tamen dubitatur, an sit damnatus an saluatus. De quo videatur Io. Lud.

Vi.

Vi. de Monte regali, in suo opere regali, & infra dicam.

Ab hoc ordine cecidit, vsque ad octauum locum carceris inferni quidam Dæmon nomine Satan, seu Satanas, qui aduersarius interpretatur: qui penitus humano generi aduersatur, nitens perducere ad ignorantiam peccati, vt perducatur in damnationem, vt habetur Zach. 3. Et Satan stabat à dextris eius; vt aduersaretur ei: & cum eo tertia pars illius ordinis Cherubin. Et cum his damnabuntur omnes hæretici: de quibus habetur in c. quidam hæretici. 24. q. 3. Et qui sequuntur opiniones illorum, & aliorum hæreticorum: & alij literati, qui male sanctas scripturas interpretabuntur, diuersos introducentes errores, & omnes illis adherentes. Ac tempore nostro, dubitandum est, quod quidam Lutherus Alemanus, qui in finitimos refuscitauit, & seminavit errores, & hæreses, non fuerit causa damnationis plurimorum: Qui tanquam Antichristi erunt præcones, & prædicatores malæ doctrinæ seminantes. Doctores etiam iuris, qui malas opiniones contrarius, & æquiritatem dedegunt, & contra determinationem ecclesiæ consuluerunt. Vnde dubitandum est de Dyno, qui ex quo contra Ecclesiam semel consuluit, fuit damnatus, vt cuidam Eremitæ, viro sancto, fuit reuelatum, vt refert G. Bene. in sua repe. c. Rayn. in verb. testam. infra nu. 6. de rest. extra.

Cum his etiam collocabuntur Principes illustres damnati, vt sunt Reges non supremi, sed superiores recognoscentes, & existentes immediate post supremos à patitate loci eorum in mudo, & vt dictum est, in ordine cœlesti.

Octaua cõsid. Tertius ordo angelorum, seu beatorum spirituum, descendendo, & septimum ascendendo, est ordo thronorum, qui à thronis ordo dicitur à domo iudicij, eo quod Deus in eis sedeat, & iudicia sua discernat, & cuncta subiecta per illos disponat: vt dicit Irido. & per cõuenientiam, dicitur ad sedes materiales, in quibus quatuor considerantur: Primum, Situs, quia sedes super terram eleuantur, & sic throni eleuantur vsq; ad hoc, quod in Deo immediate rationes rerum cognoscunt. Secundo, firmitas, quia in sedibus materialibus aliquis firmiter sedet, sed throni à contrariio firmiter in Deo. Tertio, susceptibilitas, quia sedes suscipit sedentem, & in ea deferri potest: sic throni suscipiunt Deum in seipsis, & eum quodammodo ad inferiores deferunt. Quarto, capacitas, quia sedes ex vna parte est aperta ad suscipiendum sedentem: sic throni per promptitudinem sunt aperti, ad suscipiendum Deum, & ad sibi famulandum. vnde ait Gre. Throni dei sunt hi, quia tanta deitatis gratia replentur, vt in eis sedeat Dominus, & per eos iudicia sua discernat. Throni enim nobis mitti dicuntur, ad iudicij in formationem. habet enim informare iudices, vt legem intelligant, vt dicitur Act. 8. Accepistis le-

gem. in dispositione angelorum. Et ad Gal. 3. Lex ordinata fuit per angelum in manu mediatoris. Et dicit Bar. Ang. de prop. rerum, lib. 2. ver. Tertius ordo est, quod illi angeli, in quibus singulariter relucet certitudo iudicij diuini, Throni nuncupantur. Et idè, à beato Dio. sedes alar, & altissimi dicuntur. Altæ, quia propter diuinam autoritatem, quasi ad iudicandum ordinantur. Altiores, quia secundum iustitiæ regulam incitatur ad iudicandum. Altissimi, quia immediatius altissimo Deo dispositione hierarchica collocantur. Sedes compactæ etiam dicuntur, quia aptæ, & conuenienter iunctæ quo ad iuncturam, & conuenientiam diuinorum iudiciorum. Conueniens enim est, & aptum, vt ex culpa pœnam quis patiat, & ex iustitia gloriam, ex qualitate operis qualitatem retributionis, quilibet sortiatur. Vnde conuenit, & aprè cohæret pœna culpæ, & gloria iustitiæ, l. capitalium. §. famofos. & l. aut facta. §. si. ff. de pœnis. Nam si culpa, & gloria, pœna & iustitia conuenirent, coaptatam sedem inuicem non haberent: compactio itaq; sedium, æquitas est iudiciorum.

Ad hunc enim ordinem assumuntur Archiepiscopi, & Episcopi tanquam iudicantes duodecim trib. Israel, cum in partem solitudinis sint vocati. c. cum ex eo. de aucto. & vsu pallij. c. decret. 2. q. 6. Et omnes principes, qui obtinent secundam sedem post maiorem: vt sunt Duces, Comites, & Marchiones, qui solum habent regem recognoscentem superiorem, cum sint tales in tertio gradu: & etiam primi magistratus, vt sunt Cancellarij, qui præfecti Prætorio simpliciter dicuntur, & etiam Quæstores & omnes habentes primam cognitionem iudicandi, hoc est supremam. Quoniam tales æquiparantur, & sunt etiam Illustres, vt satis declarat amplè d. meus Ias. in l. col. 4. de officio eius cui man. est iuris. ff. Et generaliter, Omnes pastores Ecclesiæ habentes oues sibi commissas, qui bene eorum Ecclesias rexerunt. In secundo gradu post primum erunt collocandi in ordine, argumento similitudinis iam supradictæ.

Ab hoc ordine vsq; ad septimum inferni carcerem, cecidit quidam principalis capitaneus dæmon, qui dicitur Belial seu Berith, qui interpretatur sine domino: Qui cum suis socijs tentat de ira, qua nititur pervertere iustitiam iudicium, quod quatuor modis corrumpitur, timore scilicet, premio, odio, & amore. c. quatuor modis. 11. q. 2. Et etiam tentat indices & ecclesiasticos Prælatos, qui non curant de subditis, populum non erudiunt, fidem catholicam perire permittunt, suis pompis ex bonis ecclesiæ gloriantur, & incedunt. infinita & innumerabilia possident beneficia, & lanam gratanter accipiunt, in bonis deducunt dies suos, & in puncto ad inferna descendunt cum simoniacis & schismaticis, & talibus cæteris, quos ad veritatem Ecclesiæ per suam negligentiam non reducant, & cū eis patientur omnes tales Principes, & Iudices superiores.

superiores, de quibus hic ante dictum est, ad instar similitudinis iam factæ.

Nona confid. Media hierarchia continet tres ordines, scilicet dominationū, potestatum, & principatum. Et primus ordo istorum, qui dicitur quartus habendo respectum ad hierarchias, & sextus locus habendo respectum ad dictas sedes, dicitur Dominatio chorus, ad quos pertinet diffinire ea quæ agenda sunt, dicente Gregorio: *Quædam angelorum agmina, pro eo, quod eis cetera ad obediendum subiecta sunt, Dominationes vocantur. Nomen enim dominationum tria significare dicit. Primo enim significat quandam libertatem, quæ est à seruili cōditione, sicut plebs subijcitur, & à tyrānica oppressione, quam etiam interdum maiores patiuntur. Secundo, significat quandam rigidam, & inflexibilem gubernationem, quæ ad nullum seruilem actum inclinatur, neq; ad statum aliquem, seu actum subiectorum, vel oppessorum à tyrannide. Tertio, significat dominationis appetitum, & participationem veri dominij, quod est in Deo, sicut sunt domini curiæ regalis. Et sicut dominationes imperant diuina ministeria alijs angelis. Zach. 2. vbi vnus angelus imperauit alteri dicendo: Curre, & loquere ad puerum istum.*

Et secundum Isidorum, horum angelorum ministerium est, seruili timore deposito in Deum moueri, & absq; reflexione, ad commodum temporale, & incessanter famulari, quæ singulari excellentia, inuisibilem annunciationem, in subiectis ordinibus imperio solo formant. Et ut dicit Greg. in bello spirituali, officium eorum est instruere, qualiter oporteat homines prælationis officium exercere. Suggestunt etiam prælati, qualiter sine tyrannide, & subiectorum oppressione, debeant se habere. Et, ut dicit Ber. de Busto in 2. parte sui rosarij. ser. 11. 2. parte littera H. Operantur ad sensum, sub domino rationis subiugationum, vnde Gen. 16. Angelus dicit Agar, ut ad dominam suam rediret, & se ei humiliaret. Et sunt angeli istius ordinis immunes ab omni impressione, ut libere ad summum eleuentur, & nulli infra summum subijciantur. Vnde ita Deo subsunt, quod nulli inferiori subijciantur, & per vniuersalem excellentiam, supra omnem subiectionem eleuantur: ita tamen, quod per nullā violentiā, aut tyrannidem, ad oppressionem inferiorum inclinantur, vnde dicit Dio. in sua hierarchia, quod secundum dissimilitudinem tyrannidis dominorum, exercent seueritatem: habent in potestate, & cum seueritate, liberalitatem in benignitate: Et dum à dominationibus potestas exercetur, liberalitas circa inferiores non tollitur. Per istam tamen liberalitatem, eorum potestas nullo modo minoratur, imò Deo se confirmantes, regulam, & legem suæ præsentia, quantum possibile est, imitantur. ut ait Bart. Angelici in d. lib. 2. de propr. rerum.

Ad hunc ordinem, assumuntur alij inferiores Prælati ab Episcopo, qui nulli alij subijciantur quam supremo Principi, ut sunt Abbates exempti ab omni iurisdictione: *Qui licet non sint immediati ad summum Pontificem, in ordine tamen nulli alij superiori, quam supremo subijciantur. Et etiam à simili, inferiores Principes, ut sunt Comites. Qui licet non sint immediati post supremum Principem, tamen nulli alij Principi, puta Duci aut Regi superiorem recognoscenti, præterquam supremo Principi, puta Imperatori aut Regi, non recognoscenti superiorem, subijciantur. Cum tales dominantur inferioribus, eisdem iustitiam administrando, & eos ab oppressionibus, violentijs, & tyrannide præseruant. Et etiam hi, qui non permittunt in se vitia dominari, sed vitijs dominantur: ita, quod non permittunt turpia in se, sed omnia honesta regnare, in quibus, sensualitas nullo modo rationi dominatur, sed e contra ratio ipsa dominatur sensualitati, quæ quidem ratio, refrenat in mortali corpore omnem appetitum inordinatum, quem reducit ad debitam regulam, poenitentiam agentes, & corpus suum in seruitutem redigentes. Et tales Principes supradicti, qui in omni iustitia & æquitate, vitam suam præfiderunt, neminem lædentes, nihil alienum vsurpantes, vnicuique quod suum erat reddiderunt, plus affectati æquitati, iustitiæ, & Reipublicæ utilitati, quam proprio profectui: qui subditos, in omni zelo iustitiæ, nutruerunt, & defenderunt, non aliena rapientes, sed suis iuribus, & redditis, neminem læserunt, zelo iustitiæ feruentes.*

Quibus etiam comparandi sunt omnes præfides parlamentorum, & supremarum curiarum, qui licet non sint primi in ordine post Principem, nulli tamen alij subsunt in dominatione. Inferioribus dominantur, eis auctoritate supremi Principis iustitiam administrando.

Ab hoc ordine, cecidit vsque ad sextum inferni carcerem, quem inhabitat cū socijs suis quidam dæmon nomine Astaroth seu Veemoth, & bestia interpretatur, & tentat de multis, ut habetur Iob. 41. Vbi dicit, quod non est super terram potestas quæ comparetur ei, qui factus est, nullum timet, & omne sublime videt. Et ipse est Rex super vniuersos filios superbiæ. Tentat etiam de accidia, & pigritia, & de malitia eius, ponitur Iob 40. & 41. Et cum talibus damnatur tales, in tali statu, ut dictum est, existentes superbi, quorum est res, accidiosi, & pigri, qui præ pigritia permittunt in suo corpore humano diuersa vitia, qui ita sunt delicti, & impinguati, quod ex sua consuetudine ad vitia, ipsi resistere, & obuiare nesciunt, aut nolunt, sed ipsi longo tempore inuoluti, & dormientes sicut porcus in volutabro, iam ex consuetudine ducti, eos pigeret à peccato cessare.

Et etiam prædicti Prælati inferiores, qui suos inferiores non bene gerunt, sed per lasciuiam, pigritiam,

gritiam, & negligentiam, eos viuere cōtra eorum regulas sinunt, & permittunt eis in peccatis consuetis remanere.

Et prædicti Principes temporales, qui populū suum, per suos officarios opprimentes, ad iustitiam zelum non habentes, pauperibus subditis non compatientes, iustitiæ non vacantes, exactionibus, indebitis, & insolitis intendentes, lubricis actibus intricati, venationibus dediti, de pauperibus subditis non curant: populi oppressoribus eis adulantibus omnino fauent, & placent. Et etiam præfidentes in curijs supremis, qui iustitiam non administrant, & retardant.

De isto dæmone, quos tentabit, ample ponit Bern. de Busto in 1. par. sui Ros. in sermo. 10. in littera P. vbi dicit, tentabit clericos, presbyteros, episcopos, archiepiscopos, Cardinales, & omnes simoniacos, & plures alios, ut ibi dicit, quos vide & cogita tu.

Decima confid. Quintus ordo in choro angelorum, dicitur Principatus, qui est octaua ædes, habendo respectum ad supradicta. Et hic ordo, secundum sanctos, docet homines inferioris gradus exhibere reuerentiam maioribus existentibus in statu altioris dignitatis: ut puta Regibus, Principibus & prælati. De angelis istius ordinis, dicit Dion. Ad principatus pertinet vniuersalis datus & regimē ductuum, ad Dei similitudinem: quia isti angeli habent ex officio, ut alios inferiores ordinaliter reducant ad Deum, & doceant ipsum reuereri in seipso, & proximo, specialiter in Prælato: Qui, secundum Dion. ideo dicuntur principatus, quia habent alios reuertere, & reducere ad primum, & principale principium, scilicet eum, quem ipsi, prout possibile est, imitantur, & quantum fas est, in præfidenti officio principii assimilantur: & ut dicit Isid. lib. 7. Principatus sunt, qui angelorum agminibus præfunt, qui pro eo, quod subditos angelos ad explendum mysterium ordinant, & disponunt, principatus vocabulum acceperunt. Nam alij sunt qui administrant, alij qui assistunt. Milia enim milium administrabant, & decies centena milia assistebant, Dan. 7. Hæc dicit Bar. Angli. in loco hic ante alle. Et quoniam, ut dicit Greg. Principari est inter reliquos esse prior: quia primus est in executione eorum, quæ imperantur. Illi enim qui alios ducunt, primi inter eos existentes Principes dicuntur, & vocantur. Iuxta illud Psal. Præueniunt Principes coniuncti psallentibus.

Quomodo autem capiatur Princeps, videatur gl. in ver. Regum, in clem. vnica. de baptismo. Et hi etiam angeli, qui bonis spiritibus principantur dicuntur Principes, & ad loca determinata, vel ne gotia Regis deputantur, per modum legatorum, mittuntur ad ista inferiora ad Principum instructionem, eruditionem, protectionem, seu defensionem: ut habetur Iosue 9. Ego sum Princeps ex-

ercitus. & Dan. 10. Vbi ponuntur tres Principes scilicet Persarum, Medorum, & Græcorum, quos omnes angelus domini instruxit: ut dicit Ber. de Busto in ser. 11. iam supra alleg. Habent enim præfidentem vni regno, vni nationi, vni prouinciæ seu eorum communitati, maximè principali personæ illius communitatis, ut patet Dan. 10. vbi dicitur, quod Princeps Persarum scilicet angelus illius regni resistit angelo Danielis viginti duobus diebus, de quo infra dicam.

Ad hunc ordinem, assumuntur Prælati inferiores, ut sunt Abbates subditi Episcopis, & abbatibus exempti, qui suos religiosos instruunt, & docent, quomodo sit in regula, & fide Christiana, & catholica viuendum, & quæ sint obseruanda. Et prælati inferiores seculares, ut sunt Decani, præpositi, & alij in ecclesijs collegiatis, qui docent, & instruunt inferiores in eorum modo viuendi. & secundum eorum regulas eis datas à superiore. Et Principes inferiores, ut sunt Comites, Marchiones, & alij habentes superiores & existentes administratores vnius prouinciæ ad illam instruendam, ut viuat secundum regulas & ordinationes supremi Principis, & causā defendēdi ab oppressionibus inferiorum, & omnium aliorum subditorum: inter quos connumerandi sunt gubernatores prouinciarum, si bene exerint populū eis commissum: timendum est tamen ne ille locus sit diu vacuus, & non repletus nisi alij ibi assumerentur. Sed assumuntur etiam Doctores, Prædicatores, Confessores, & alij sacerdotes in dignitate constituti, habentes administrationem, & gubernationem, ut habetur Malachiæ c. 2. Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirent ex ore eius, quia angelus domini exercituum est. Et etiam viri deuoti, & charitate secundi, de bonis alterius gaudētes, qui obseruauerunt illud præceptum: Diliges dominū Deum tuum, & proximum tuum sicut teipsum: eis iustitiam administrando, ex mandato Principis supremi, cui subsunt. Ex quo consiliarij Parlamentorum, existentes in pari loco, & dignitate cum talibus, & supradictis Principibus, quibus comparantur, ut dicam infra in 5. par. ad hunc ordinem assumuntur, & in ordine collocabuntur, si maiora non habuerint merita.

Ab hoc ordine, vsque ad quintum inferni carcerem, cecidit quidam principalis dæmon nomine Leuiathan, cum omnibus suis complicibus. Qui omnes tentat, tã de superbia, ira, quam auaritia, cum quibus collocabuntur omnes Prælati inferiores, qui ob eorum superbiā, male tractant suos subditos, & inferiores, eis à superiore commissos, Principes suos subditos non custodientes, instruentes, nec defendentes, nisi ad eos excoriandū, & opprimendum, qui tales sunt similes Cete in mari, quæ a leca defendit ab alijs piscibus, sed per se ea deuorat: quibus minatur dominus Esa. 27. In die illa visitabit dominus in gladio suo, & grandi & forti super Leuiathan.

than, serpentem veterem, super Leuiathā, serpentem tuosum. & occidet Cetum qui in mari est, & præfati, ubi domini, & Principes, subditos in personam ostendunt, quos rationabiliter verberare non possunt, secundum Bartolum in l. cum satis. C. de agricolis & censuris. lib. 11. Nec alius opprimatur, aut bonis damnificari, vel iniuriari, per tex. in l. cum satis. §. caueat. & ibi Io. de Plat. C. eodem. ut ait Catilina in secunda responsione contra Cic. Nec vlla potest illustris viris, in abiectis hominibus, vltro laudem afferre.

O Deus omnipotens, quid hodie dicendum est in Principibus huius seculi, de quibus omisi dicere in 4. consideratione, cum ibi tantum collocantur supremi Principes, & in illo carcere inferni ultimo iuxta Luciferum collocantur? Nonne reperentur, qui potestate abutuntur, in subditos, eos opprimendo, quos defendere debent? Nonne sunt effeminati, qui filias & vxores subditorum violant? ut olim fuit quidam Rex Franciæ nominatus Childericus, quem Zach. summus Pontifex suo regno priuauit, de quo in c. alius. 15. q. 6. iuncta gl. ibi in ver. inutilis.

Refert etiam Gaguinus, li. 1. historiarum, Childericum, ob illam rem, regno fuisse pulsatum.

Aduertendum est, quod etiam Deus ob punitionem peccatorum subditorum, dat populis Regem effeminatum, ut habetur Esa. 3. Et dabo pueros Principes eorum, & effeminati dominabuntur. Et Iob 36. Morietur in tempore corum, & vita eorum inter effeminatos. De hoc vitio dicam alibi, cum hinc tantum sit questio de Principibus deprædantibus suos subditos, & abundant tabernacula prædonum, dicit Iob 12. & Esa. 3. Vos enim depasti estis vineam meam, & rapina pauperis in domo vestra. & tales deprædabuntur in inferno. Iuxta illud propheta Esa. 33. Vx, qui deprædatis, quoniam tu ipse deprædaberis, & Psal. 117. Et qui deuorat escam meam, sicut panis, &c. Quoniam etiam

Non habet euentus sordida præda bonos.

Nec immerito, cum inter cæcra, quæ clamant ad Deum, est vox subditorum oppressorum: iuxta illud Iacob 3. & quod vulgari ter, & communiter dicitur: *Clamitat ad caelum vox sanguinis, & oppressorum.*

Tales enim populi oppressores sunt causa, propter quam bella fiunt, secundum tex. & glo. in d. c. ad apostolicam. de re iu. li. 6. Ut qui iustitia, propter potestatem, reprimi non possunt, bello clade cum sonitu in hoc seculo pereant. Cum de talibus concludatur Iob 27. Hæc est pars hominis impij apud Deum, & hæreditas violentorum, quam ab omnipotente suscipient. Si multiplicati fuerint, filij eius in gladio erunt, & nepotes eius non saturabuntur pane: qui reliqui fuerint ex eo, sepelientur in interitu, & viduæ illius non plorabunt. Et etiam habetur amplius Esa. 13. Et tales in inferno collocabuntur in hoc carcere, iuxta illud Apostoli. 1. ad Cor. 6. Neque auari neque rapaces, regnum Dei possi-

debunt: imo iudicium durissimum his, qui præsumpti, & potentes potenter tormenta sustinebunt, seu patientur. Sapi. 6. & Psal. 7. concluditur: Conuertetur dolor eius in caput eius, & in verticem ipsius iniquitas eius descendet. Prout ab Angelo fuit Carolo Caluo Francorum Regi diuinitus irrostratum. De quo Gaguinus lib. 5. c. 1. Prout refert etiam Benedictus, in sua rep. c. Raynutius. in verbo. condidit. 1. in si. de testamen. extra.

Vndecima confid. Ordo sextus chori Angelorum dicitur Potestatum, & est nona sedes habendo respectum ad supradicta. Et dicuntur potestates secundum Isidorum, quia eis virtutes diuersæ sunt subiectæ, & ideo potestatum nomine nuncupantur, quia maligni spiritus eorum potestate coercentur.

Ad rationem enim gubernationis, pertinet ordinare, qualiter ea, quæ præcepta, vel diffinita sunt, impleri possint, ut alij exequantur: & hoc pertinet ad potestates. Nomen enim potestatis quandam ordinationem designat, secundum illud Apostol. ad Roma. 13. Qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit. Et ideo Dion. dicit, quod nomen potestatum, quandam ordinationem significat, circa susceptionem diuinorum, & circa actiones diuinas, quas superiores in inferiores agunt, eas sursum ducendo. Ad ordinem ergo potestatum pertinet, quomodo à subditis sunt agenda. Et horum officium est, secundum Greg. Illos, qui in bello spiritali desudant confortare, & per hos arcentur mali spiritus, & ne violentiam inferant. Et, ut boni victoriam obtineant, eos ab aduersarijs defendat, sicut per potestates terrenas, malefactores arcentur, ne violentiam aut vim bonis inferant, vnde Gre. Potestates vocantur hi, qui hoc potestius, præceteris præceperunt, ut eorum ditioni potestates aduersæ subiectæ sint. Et mittuntur nobis ad dæmonum, & tentationum repressionem, ut patet Exo. 13. Angelus domini interposuit se inter Aegyptios, persequentes filios Israel, & ipsum exercitum. Sicut etiam Thobiae s. dicitur. Quia Raphael religauit dæmonem in deserto superiori, ne noceret Thobiae. Quæ autem dicat de his potestatibus. Bart. Anglici in suo lib. 2. de proprietatibus. post Dionysium, vide eundem.

Ad hunc ordinem sextum, in ordine angelorum, & nonum, in ordine supradicto, post hanc vitam assumuntur homines, in hac mortali vita degeneres in omni castitate vitæ: qui aliquando à corporibus à dæmone obsessis dæmones expellunt, peccata purgant, suis sanctis orationibus. & alijs sanctis operibus. à mentibus hominum, dæmones arcent, homines suo bono exemplo quasi viuere compellunt. Assumuntur Sancti, & sanctæ Virgines, & alij casti, & in castitate viuentes, in omni morum honestate, & sanctimonia vitæ: quoniam virginitas replet Cælum. c. nuptiæ. in prin. 32. q. 1.

Ab hoc ordine cecidit quidam dæmon vocatus

tus Beelphegor, qui alio nomine vocatur Priapus, qui est Deus hortorum, qui cum suis complicitibus tenetur in carcere inferni. Et est capitaneus omnium dæmonum, qui tentat de luxuria, cum quibus patientur in illo carcere inferni luxuriosi, & omnes lubrici, ut puta corruptæ virgines, adulteri: ut habetur 1. ad Corin. 6. Adulteri regnum Dei non possidebunt. & Apocalyp. 21. Erit pars eorum in stagno sulphure, & igne vincit. & Osee. 7. Omnes adulterantes, quasi clybanus succensus. Pessimus est enim vitium, alterius vxorem adulterari, secundum Ang. per illum tex. in §. 2. in auth. de mona. Imo abominabile est in muliere, seu foemina plus quam in viro: quia maior castitas, etiā secundum mores hominum, exigitur à foeminis. l. palam. §. qui in adulterio. vbi gloss. ff. de ri. nu. pe. C. de Orfi. & satis no. Deut. 32. ut per plura comprobatur G. Bene. in sua rep. c. Ray. in ver. cuidam Petro tradiderunt. nu. 53. de testa. extra. & ibid. nu. 68. Quod quamuis omnibus libidinis amor turpis sit, nunquam tamen deterior, quam in honorato, quia, quanto nobilior, tanto nocibilior, secundum Alb. Mag. Licet enim in serico, & lana, eadem libido versetur: dignitas tamen personæ habet libidinis aggrauatum delictum. c. cum quidam, de iure iu. l. presbyteri. C. de epi. & cle. Illustribus enim ut dicit, castitatis obseruatio, præcipuum debitum, & ob vitium luxuriæ, plures Principes fuerunt à regno remoti.

Sichem, Princeps magnus, quia oppressit virginem Dynam, à filiis Iacob cum esset in dolore circumcissionis, interfectus est, Genesis 34.

Rex Salomon, domini amantissimus, plenus sapientia, diuitijs, & potentia, super omnes Reges, in senectute deprauatus, mulieres adamauit alienigenas, & recessit cor à domino propter mulieres, & secutus est Deos alienos, & factus est Idololatra, mulierum talium amore. Habuit. n. 70. sicut Reginas, & trecentas concubinas: & ideo suscitauit sibi Deus aduersarios Adad Idumæum, & Ierobomam suum seruum, qui afflixerunt eum vehementer, & in senectute sua mulieribus deprauatus, mortuus: & sic scriptura de eo male sentit 3. Reg. 11. & 32. q. 4. c. Salomon. de poen. d. ca. 2. c. si enim. vers. Salomon.

Vndecima confid. Post illos sex ordines chori Angelorum, contentos in duabus primis hierarchijs, est tertia hierarchia. Quæ dicitur Epiphonia, tres continens ordines inferiores, scilicet virtutes, archangēlos, & angelos. Et hæc inferior hierarchia sic describitur: Inferior hierarchia, est diuinum participium, naturæ legibus occurrens, secreta reuelans, pro capacitate discerens. Naturæ legibus occurrens: hoc pertinet ad virtutes, quæ potestatem habent faciendi miracula, & curandi morbos, & languores. Secreta reuelans: hoc pertinet ad archangelos, & angelos. Pro capacitate discerens: hoc pertinet, & refertur, ad archangelorum doctrinam, & angelorum: quia maiores, ut archan-

geli, maiora, minores, ut angeli, minora reuelant, per archangelos enim reuelantur prophetiarum maiora secreta, ut illud, Ecce virgo concipiet, & pariet filium, &c. Per angelos autem minora. Ut illud David: Episcopatum eius accipiet alter.

Decimatertia confid. Septimus ordo angelorum, qui est decimus in ordine nostro supposito, dicitur Virtutum. Virtutes enim, sunt angelorum agmina, ministeria, habentia ad virtutes, & miracula facienda, ut habetur amplè per Barth. Anglici, in secundo lib. de proprietate rerum. ver. 7. est ordo. Et sicut ad rationem pertinet, præbere facultatem adimplendi, sicut præsidentes, balliui, & alij potestates dant mandata adimplendi legum præcepta. Quod ad virtutes pertinet, secundum quod virtus importat quendam excessum fortitudinis: & sic dicit Dionysius, quod nomen virtutum, significat quandam virilem, & inconcussam fortitudinem, ad omnes operationes diuinas ei conuenientes, & ad suscipiendum diuina, ita quod significat, quod sine aliquo timore aggrediuntur omnia, quæ ad eos pertinent, quod videtur ad animi fortitudinem pertinere. Isti enim sunt iustitiarum in domo Regis, quorum est ardua operari. Vnde dicit Greg. Virtutes vocantur etiam illi spiritus, per signa & miracula, quæ frequenter fiunt, & nobis mittuntur ad miraculorum cooperationem: ut patet Thob. 11. vbi dicitur quod Angelus Raphael Thobiam illuminauit, cuius filium à piscis deglutitione eripuit. Similiter & Daniele in lacu profundo, inter leones rapidos, ab eis liberauit, & viuum præseruauit, ut habetur Danielis 6. Deus meus misit angelum suum, & conclusit ora leonum, & non nocuerunt mihi, quia coram ipso iustitia inuenta est in me. Ex quibus dicendum est, quod omnes iustitiarum inferiores, mandata iustitiæ adimplentes, & iustitiam administrantes, in quibus iustitia inuenta erit, in hoc ordine assumuntur.

Et, ut dicit Gre. Homines hic viuentes virtuosos, omnibus virtutibus præpollentes, ita, quod tantum à Deo illuminatio, quod ex eorum sanctitate vitæ, faciunt miracula, suis precibus Deo fuis, & operibus virtuosis adhibitis, in hoc ordine collocabuntur, sicut fuerunt multi sancti, qui miraculis claruerunt.

Ab hoc ordine cecidit quidam dæmon nomine Beelzebub, qui interpretatur Princeps muscarum: quia illi, idolo sacrificatur de sanguine, aspergendo sanguinem supra ipsum, idcirco muscæ adhærent sibi: quod idolum, primus adinuenit Ninus rex Niniue, in honorem patris sui, qui Beelus dicebatur. Qui quidem, cum suis collegis, tentant de inuidia: & ideo omnes inuidi de bono alicuius, erunt in tertio carcere inferni cum ipsis, & etiam iustitiarum, non cum virilitate, & fortitudine, iustitiam administrantes, & indeuoti Doctores, & Confessores, seu prædicatores, aut quicumque

alij inferiores sua officia non viriliter exercentes. Et, vt dicit Bernardinus de Buis in prima parte Rosarij sermone decimo. in litera O. Tentabit etiam hæreticos, incâtatores, diuinatores, maleficos, & sortilegos, qui cum eo collocabuntur, vt ibi amplè.

Decima quarta confide. Octauus ordo Angelorum, qui est vndecimus in ordine nostro supraposito, dicitur ordo Archangelorum: qui secundum Isid. summi nuntij, vel Principes nuntiorum interpretantur, & primatum tenent inter Angelos. Cum dicitur ab archos, quod est Princeps, & angelus, quasi angelorum Princeps. Sunt enim Duces, & Principes, sub quorum ordine vni cuiq; Angelorum officia deputata sunt. Nā Archangeli Angelis præfunt, vt patet in Zacharia, vbi Angelus maior dicit minori: *Vade, & doce puerum istum.*

Horum enim officium est, maiora Dei secreta, nobis hic inferius nuntiare, sicut Gabriel nuntiauit. Beatæ Mariæ virgini, incarnationem filij Dei. Et etiam mittuntur, ad eruditionem rectorum, vt Gabriel, qui etiam missus fuit ad Zachariam Pontificem, & ipsum docuit, quod esset pater Ioannis Baptistæ, vt canit ecclesia:

*Nuntius celsò veniens Olympo,
Te patri magnum fore nasciturum
Nomen, & vitæ seriem gerende
Ordine promit.*

Et Raphael etiam, tanquam medicina Dei, ad Thobiam missus fuit, qui eius oculis curationē adhibuit, & cæcitatem abstulit, & detersit, vt refert Isid. lib. 8. Et secundum Dionysium, officium archangelorum est etiam prophetias reuelare, demones hominibus dominantes arcere, ne vltius plus lædant. Archangeli etiam angelis superpositi, eis sunt digniores, & annunciatione sunt priores cæteris, quia sunt perfectiores, vt pulchrè declarat Barth. Anglici in loco hic ante alle. Et tales dicuntur deputati ad regimen, seu custodiam vnius multitudinis, vt puta, vnius familiæ domus, vnius prosapiæ seu prolis, vnius villæ, seu parochiæ, cum tamē angelis, singularum personarum de illa multitudine. Nam misericors Deus, humanam fragilitatem cognoscens esse inexpertam, & ineptam ad bellandum, & resistendum dæmoni infernali, de quo veritas diuina in euang. dicit, quod non est potestas sub cælo, quæ comparetur illi, quem alibi vocat Principem huius mundi, dicens: Venit enim Princeps mundi huius scilicet diabolus, & in me non habet quicquam: ne à tanto & tam forte Principe, qui est leo rugiens, quærens quem deuoret, natura humana in aliquo decipiatur, dedit vnicuiq; hominum, vnum angelum magistrum, directorem, & conseruatorem, scientem omnia necessaria pro humana salute. Et de primo qui datur omnibus de primo ordine, dicam in conti. sequenti.

Sed quia etiam habenti dignitatem, datur alius angelus de maiori ordine, secundum dignitatem illius, cui datur. Ideo, in hoc tantum insistendo, dico, quod archangeli dantur cōmunitati, familiæ, domui, prosapiæ, aut Principi, seu gubernatori. vt de Eliseo 3. Reg. 4. c. Qui angelorum multitudinem habuit ad sui defensionē. Habuit enim vt singularis persona, vnum, & vt propheta, alium, & secundū suas dignitates, alios, Et, vt ait Bernardus in quodam suo sermone. Beata Virgo Maria, plurimas angelorum legiones habuit, ad sui protectionem, & custodiam, & qui ei, tāquam domina, deseruirent, vt ei conueniret, quod habetur Psal. 90. Angelis suis Deus mandauit de te, vt custodirent te in omnibus vijs tuis.

Singulis enim regnis, & præfidentibus, seu Principatibus supremis, præfunt angeli de superiori ordine inferioris hierarchiæ, ad custodiam solum illorum. Et isti sunt principaliter custodes Regum, & regnorum. Et ideo aliquando accipiuntur pro Regibus, & regnis, quibus præfunt, eò, quia rationabiliter procurant bonum gentium sibi commissarum ex earum meritis. Nam, quilibet angelus offert Deo merita suæ gentis cui præest, propter quod videntur tales angeli sibi iuncti quandoq; contrariari, & resistere, quoties duo regna, quibus præfunt, diuersi angeli sunt in contradictione. Et hoc est, quod dicitur Danielis decimo: vbi Danieli dicit Gabriel: Princeps, id est angelus regni Persarū resistit mihi viginti, & vno diebus. Et permanent illi angeli in tali resistantia, non quod inter ipsos sit contrarietas voluntatum simpliciter, sed quia futura ignorant, donec sciant determinationem diuinæ voluntatis de futura istius, vel alterius gentis, subiectione. Sed quam primum sciunt diuinam voluntatem, per reuelationem, vel effectus positionem, tunc concorditer approbant diuinam sententiam, cum voluntates eorum semper sint conformes diuinæ voluntati, vt declarat beatus Tho. in 1. par. q. 113. art. 8. & idem Thomas in 2. sent. d. 11. & Nicolaus de Lyra Apo. 10. in verb. & angelus. & in verb. audiui angelum. & ibidem 16. c. & clarius Dani. 10. & Geg. lib. 4. mor. 31. & lib. 17. c. 7.

Et huius regni, & Regis Franciæ custodia, & protectio, attribuitur Michaeli archangelo, qui olim Princeps fuit synagogæ. Sed nunc constitutus est à Deo in Principem Ecclesiæ, cuius super cæteros seculi Principes, brachium dextrum, & præpotens fuit, vsq; nunc, & ad hunc regem Franciscum huius nominis primum, Christianissimus tunc dicitur Rex noster Franciæ, vt dicam infra in 5. part. in 31. consideratione, vbi ponam quomodo Reges Franciæ semper profuerunt in Ecclesia: multaque pro ecclesia fecerunt, quæ alij principes Christiani non fecerunt. Ideo datus eis Michael, pro custodia sua, & sui regni. Non ergo immeritò, & sine causâ, regnū Franciæ vsq; ad hæc tempora floruit,

floruit, & augmentatum fuit, tanquam ab ipso Deo institutum, protectum & custoditum vsque ad hæc tempora, vt fati declarat G. Benedicti in sua repetitione c. Rayn. in verbo, duas habes filias. de testamentis, extra.

Nam, vt ait Gregorius, quoties miræ virtutis aliquid agitur, Michael mitti perhibetur, vt ex ipso actu & nomine detur intelligi, quod nullus facere potest, quod facere præualet Deus. Idcirco eidem Michaeli plura, quæ sunt miræ virtutis attribuntur, vt de pugna ei data cum dracone, de qua Apocalypsis 12. ob quod inter sanctorum acies angelorum Christi signifer habetur, & paradysi præpositus nominatur. Ita quod quoties de ipso fit festum, de omnibus angelis etiam solennizatur.

Insignum huius Regis & regni Franciæ protectione post primam Michaelis in terra Ecclesiæ Romanæ in monte Gargano Apuliæ miraculosam apparitionem, in suiq; honoris templi dedicationem, facta fuit apparitio secunda in regno Franciæ, in loco qui Tumba dicitur, iuxta mare sex milibus ab vrbe Abricensi, circa an. Domini 707. vbi Michael episcopo prædictæ ciuitatis apparuit, iubens, vt in prædicto loco Ecclesiam construeret, & sicut sit in terra Ecclesiæ, scilicet, in monte Gargano: ita & ibi in sui memoriam celebraret, qui locum incolere, regnumq; tutum seruari statuerat. De quo meminit Gaguinus, lib. 3. c. 4. Eodem, inquit, propè tempore Aubertus Abriacensis Pontifex, in colle altissimo sancti Michaelis coenobium exadificauit, cum ageretur annus salutis 709. Quæ omnia prudenter considerans Ladouicus vndecimus pater Caroli 8. Rex Franciæ, in honorem Michaelis archangeli protectoris sui, Ordinem militare sancti Michaelis dicitur, cum sit Princeps & Præpositus cœlestis militiæ: quia pugnauit cum dracone, & data est ei talis potestas, instituit perpetuo, & fundauit certo militum numero, quorum Rex primus est decreto & determinato, de quibus infra dicturus sum.

De quo Michael e dicere potuerunt Reges Christianissimi, quod habetur Danielis 10. cap. Ecce Michael vnus de Principibus primus venit in adiutorium meum, & c. c. in fi. Nemo est adiutor meus in omnibus his, nisi Michael Princeps vester. Et ad hunc ordinem assumuntur omnes elemosynarij & sobrij, qui sua bona elemosynis erogauerunt, qui pauperibus subuenerunt, ægrotis peregrinis & indigentibus hospitalia visitauerunt, Ecclesias reparauerunt de suis bonis, & pro defunctis orauerunt, & orare fecerunt.

Assumuntur etiam domini temporales, habentes custodiam suorum subiectorum, & inferiores curati, & viri Ecclesiastici habentes custodiam animarum, & eis annuntiantes verba Dei, decem præcepta Legis, & Euangelia, & Prædicationes, qui sunt nuncij Dei & verborum ipsius.

Ab hoc ordine cecidit ille Dæmon, qui Asmodius alio nomine Belshephon dicitur, qui secundum carcerem inferni cum omnibus sibi adhærentibus tenet: cum quibus ipse tentat de Gula, ita quod gulosi, tabernarij, & ebriosi, & sic de similibus erunt de isto secundo carcere inferni. Similiter & carnum voraces, qui mane surgunt ad ebrietatem, & sunt potentes ad bibendum. de quibus habetur Esa. 5. Væ, qui confurgitis mane ad ebrietatem, & tandem vsque ad vesperum, vt vino aestuetis, quoniam, vt plurimum talis ebrietas est peccatum mortale propter assiduitatem. notatur in c. vnum orarium. §. alias ea demum. 25. dist. & Host. in summa, de tempo. ordi. col. 6. versiculi. tertia regula.

Similiter omnes habentes custodiam aliquorum, vt sunt domini temporales & curati, qui subditis non nunciant quæ habent in mandatis, tam in administrando eis iustitiā, seu iurisdictionem, quàm in prædicando, & annuntiando verbum diuinum diebus festiuis, sed sunt negligentes: aut alii non ita nunciant, prout tenentur, in hoc carcere collocabuntur.

Decima quinta confid. Nonus ordo chori cœlestis, seu spirituum cœlestium dicitur Angelorum, & est vltima sedes, habendo respectum ad ea, quæ dicta sunt hic ante in 3. par. Et iste ordo angelorum est deputatus ad voluntatem domini, populis nunciandam.

Angeli autem vocabulum nomen est officij non naturæ. Nam angelus nuncupatur, vt dicit Arch. in c. fatendum. 13. quæst. 2. & iuxta illud: Qui facis angelos spiritus, & ministros ignem vrentem.

Angelis verò pictorum solertia pennas fingit, vt eorum discursum celerè significet, sicut & iuxta poetarum fabulas venti pennas habere dicuntur, sicut dicitur: Qui ambulat super pennas ventorum. & hæc secundum Isidorum. Dionysius autem dicit, quod angeli inferioris ordinis non participant ordinem superiorem illuminationum. Non enim participant cum ipsis, sed ex ipsis. Nam angeli superiores primo loco diuinis illuminationes suscipiunt, & illas postmodum ad aliorum notitiam deferunt, qui & primi nuncij dicuntur. Sed an de superioribus quatuor ordinibus etiam mittantur ad nos, vide Ant. Florentinum in sua summa, in 3. part. titu. 31. c. 6. §. 4. versicu. quantum ad quartum. vbi exponit illud Esaie 6. Et volauit ad me vnus de Seraphin, qui est de ordine superiori.

Et isti posteriores & vltimi homines ad diuinam constitutionem adducunt & subleuant, & vt isti viuunt, informant. Vnde quibus isti inferiores angeli, etsi non habent alios angelos sub se inferiores, quibus præfunt, habent tamen sub se hominum ordines, quibus præfunt, quos ordinant & disponunt: sursum eleuantur & extenduntur, per dilectionem Dei, in semetipsis formantur,

per custodiam sub se progrediuntur, per illorum tutelam, quorum ministerio deputantur.

Vnde quilibet habet vnum bonum angelum ab ortu suae natiuitatis, vt dicit Archidiaconus in ca. fatendum. 13. q. 3. Imò Adam & Antichristus, vt dicit Ant. Flor. in sua sum. par. 3. c. 6. §. 4. vbi dicit, qd Antichristus habet etiam bonum angelum. & in §. 3. dicit, quod iste angelus non est in ventre matris, sed statim postquam ortus est ex ventre matris, secundum Iacobum de Voragine, & secundum Tho.

Quod etiam cognouerunt gentiles: vnde Aristoteles in libro de secretis secretorum ad Alexandrum. Nescis, inquit, quod teste Hermogene duo sunt spiritus, qui te custodiunt, quorum vnus stat ad dexteram, & alius ad sinistram, custodientes & scientes opera tua, & referentes factori tuo quicquid feceris? Hoc solus in veritate debet te, ò Alexander, retrahere ab omni inhonesto opere. Per quos angelos intelligit vnum bonum, qui stat ad dexteram, & alium qui stat ad sinistram, s. angelum Satanæ, quarentem hominem, tãquam leonem deuorare. Vel, qui erat Rex & Praelatus, duos habebat bonos angelos custodes, vt dicit Bernar. de Bullis. in 2. parte sui Rosarij. in sermone. part. 2. in litera D. Quia certum est Imperatores & Reges duos habere angelos custodes. Vnum, videlicet ratione singularis personæ, sicut habent ceteri homines. De quo habetur Mat. 18. ibi. Videte ne contemnatis vnum ex his pusillis. Dico enim vobis, quia angeli eorum semper vident faciem patris mei, qui in caelis est.

Et isti angeli sunt de ordine inferiori, quorum custodia habet multos effectus, vt statim dicam. Et iste angelus custodit, vt alij angeli.

Alterum verò angelum habet ratione dignitatis, vel officij regalis, vt de Eliseo legitur 3. Reg. 4. quod angelorum multitudinem habuit ad sui defensionem, vt infra dicam. Et iste secundus angelus, qui datur ratione dignitatis, illuminat, vt tenet sanctus Thomas 2. dist. 11. q. 12.

Singulis enim regnis præsent angeli de superiori ordine inferioris Hierarchiæ, qui dicuntur secundum aliquos, Principatus, & secundum alios, Virtutes. Et isti sunt principaliter custodes Regum & regnorum. Ideo aliquando accipiuntur pro Regibus & regnis quibus præsent, eò, quia rationabiliter procurant bonum gèrium sibi commissarum ex earum meritis, vt infra dicam.

Et, vt dicitur ad Hebræos primo, Omnes administratorij spiritus sunt missi in adiutorium eorum, qui hereditatem capiunt salutis: propter septem, quæ Deus circa nos operatur, quæ ponit Ant. Florentinus in sua historia, prima parte, titu. 6. cap. 1. §. 1. vbi ponit circa quæ operantur angeli apud nos.

Decima sexta consideratio. Istorum angelorum etiam multiplex est effectus, quos po-

nit Bernardinus de Busto. in secunda part. sui Rosarij allegati, in sermone 13. in 2. par. in litera C. D. E. F. vsque ad literam M. vbi ponit duodecim officia quæ habent angeli erga nos. Et quosdam etiã ponit Discipulus, in suis sermonibus in sermone de angelis, sermone 2. vbi dicit, Quod propter illa officia, quæ habent apud nos, debent à nobis honorari. Eisdem effectus etiam describit Bartholomæus Anglicus, in suo 2. lib. de propr. rerum. Etiam Bernardinus de Parentinis, in suo elucidario, in quarta parte, ibi: Quaritur quarto. & Ant. Floren. in loco supra alleg. §. 5. Ego autem alio stylo, vt melius & plenius à rudibus intelligantur, & magis succinctè & clarè ponam effectus custodiæ angelorum, quam habent in nobis. Et dico, quod angelus noster datus est nobis ad custodiam ad multos effectus sequentes.

Primò, vt ab insidijs Diaboli nos præseruet, vt satis notatur Iudith 13. Viuit dominus, quia custodit me angelus eius, & hinc euntem, & ibi comorantem, & inde huc reuertentem. Et Genesis 32. Cum Iacob Esau valde timeret, angelos sibi obuios habuit, ipsum adiunare paratos, qui ait: Castra Dei sunt hæc.

Secundò, custodit nos contra Dæmonum tentamina, velut pastor sollicitè custodit oves suas à luporum moribus. Christus enim est verus pastor, qui cum mittit oves suas, id est, animas, in hæc inferiora, mittit custodes angelos ad custodiendum eas. Vnde angeli Dei custodierunt & liberauerunt Loth de periculo Sodomorum. Gen. 19.

Tertiò, nos quandoque à periculo mortis liberat, vt de Isaac filio Abrahæ, quem angelus à morte liberauit. Genes. 22.

Quartò, nos præseruat à poenis humanis, vt habetur Danielis tertio: vbi angelus custodiuit tres pueros à flamma ignis ardentis, & etiam à morte. Et dicit ibi tex. Angelus Domini descendit de caelo cum Azaria & socijs eius in fornacem, & excussit flammam ignis de fornace, & fecit mediū fornacis, quasi ventum roris flantem.

Quintò, bonus angelus orationes nostras Deo representat, vt dicitur Thobie 12. Quando orabat cum lachrymis, & sepeliebat mortuos. Ego abruili orationem tuam Deo. & Daniel. 9. dicebat angelus Danieli. Ab exordio precum tuarum egressus est sermo: ego autem veni, vt indicarem, quoniam vir desideriorum es: sed angelus Persarum resistit mihi 21. dieb. Vnde Bern. Discurret mediis inter dilectum, & dilectam, vota offerens, referens dona: excitat istam, placat illum.

Sextò, nos in tristitia positos confortat, & corruentes releuat. Thob. 5. cap. Forti animo esto, in proximo est vt à domino cures. Vnde, cum Daniel corruisset in terram, tetigit eum Angelus domini, dicens: Noli timere, pax tibi, confortare, & esto robustus vir desideriorum.

Septimò, bonus angelus nos à Dæmone tentatos,

tos, consulit & protegit: imo contra multos Dæmonū insultus nos defendit, & patet de B. Michael tempore legis Moyfi, & ante patet, qui princeps synagogæ eam quam diu durauit, fortiter defendit. Daniel 1. Nemo mihi adiutorè, nisi princeps Michael. Circa quam synagogam eam protegendò, primo miranda fecit, quia ipse fuit ille angelus, qui plagas Aegypti intulit. Qui mare diuisit, Qui in columna nubis, & igni, populum Israeliticum introcessit. Qui in terram promissionis populum introduxit.

Secundò fecit stupenda: sciens enim Diabolus Iudæos ad idololatriam prurptos, volebat corpus Moyfi honorificè sepeliri, vt Iudæi suas idololatrias exercebant: sed Michael victoriam obtinuit contra Diabolum, & corpus Moyfi ab omnibus abscondit. Vnde in Epistola Canonica Iudæ, & transumptiuè in c. igitur. 24. q. 3. Cum Michael archangelus condispurans altercetur de Moyfi corpore, non ausus est iudicium inferre blasphemiam: sed dicit, imperet tibi Deus.

Tertiò, protexit illos de synagoga, vt patet 2. Reg. 6. c. Et habetur in c. reuera. de consecr. dist. 2. vbi est historia de Syris, qui obsederant ciuitatem Samariæ: tunc dixit Elifèus, Plures nobiscum sunt, quam cū illis. Et loquebatur de angelis, quorum erat Michael, qui percussit Syrios cæcitate, quos Elifèus duxit in medium ciuitatis in Samariam, ipsis non videntibus.

Quartò, adiuuit eos, qui erant de synagoga. Dicitur enim Dan. 10. c. ex persona Gabrielis archangeli, Princeps regni Persarum resistit mihi 21. diebus. Et ecce Michael, vnus de Principibus primus, venit in adiutorium meum. Et in fine illius c. Et nemo est adiutor meus in omnibus his, nisi Michael Princeps vester. Greg. verò li. 17. Moralium dicit, quod Princeps regni Persarum erat bonus angelus, custodiens illius regni deputatus (cum quodlibet regnum, natio, aut prouincia, habeat vnum bonum angelum ad sui custodiam deputatum) qui resistebat pro regno suo contra Gabrielem archangelum, cui populus Israel in Perside erat commissus, qui laborabat pro populi deliberatione, quem tuto posse angelus Persarum impedire nitebatur, Et vide infra in 9. parte, in 45. consideratione.

Sed quomodo hoc, quod vnus angelus dicatur alteri resistere aut pugnare pro sibi commissis? Nam, vt dicit S. Th. in 1. par. q. 13. relatus per Ant. Flor. in sua summa in 3. par. tit. 31. c. 6. §. 7. Diuersa iudicia circa diuersa regna, & diuersos homines varia exercent per angelos, qui in suis actionibus seu operibus regulantur, secundum diuinam sententiam. Sed aliquando contingit, quod in diuersis regnis, vel in diuersis hominibus contraria merita, vel demerita inueniuntur, vt vnus alteri subdatur, vel præferatur. Quid autè super hoc ordo diuinæ prudentiæ habeat disponere, nō possunt ipsi ange-

li cognoscere, nisi Deo reuelante. Et tunc necesse est ipsis angelis, quod super hoc consulant sapientiam diuinam, & eius agnoscant super hæc voluntatem, quam cognitam adimplere studeant.

Ex quo patet, quinquantum de contrarijs meritis, & sibi pugnantibus, diuinam consulunt voluntatem, dicuntur sibi inuicem resistere. Non quia sint eorū voluntates contrariæ: quia in hoc omnes concordant, quod Dei sententia & voluntas impleatur, sed quia ea, de quibus consulit, sunt contraria.

Et cum fuerit Dux synagogæ tatum quantum durauit, post illam sepulta, fuit Dux & custos Ecclesiæ Catholice & Christianæ, & huius regni, & regis Franciæ dicitur data custodia & protectio attributa, tanquam supra ceteros seculi Principes, brachium dextrum ecclesiæ Catholice tenentis: & in illa fide conferuanda, manutenenda, & defendenda præpotentis. Nam, vt ait Greg. Quoties mira virtutis aliquid agitur, Michael mitti perhibetur, vt ex ipso actu, & nomine detur intelligi, quod facere præualet Deus. Ideo eidem Michaeli plura, quæ sunt meræ virtutis attribuuntur ob quod inter sanctorum acies angelorum Christi signifer habetur, & paradysi præpositus nominatur, in signum cuius, & reges Franciæ protectionis, post primam Michaelis in terra Ecclesiæ Romanæ. s. in monte Gargano Apuliæ miraculosam apparitionem, in sui que honorem templi dedicationem, facta fuit apparitio secunda in regno Franciæ, in loco, qui Tumba dicitur, iuxta mare sex millibus ab vrbe Abriacensi, circa annum Domini 707. vbi Michael episcopo prædictæ ciuitatis apparuit, iubens, vt in prædicto loco Ecclesiā construeret, & sicut fit in terra Ecclesiæ in monte Gargano, ita & ibi in sui memoriam celebraret, qui locum incolere, regnumque tutum seruare statuerat, vt plenè habetur in eius legenda. de quo etiam meminit Gaguinus in suis Chronicis, lib. 5. c. 4. Eodem, inquit, propè tempore Aubertus Abriacensis Pontifex in colle altissimo S. Michaelis cœnobium exædificauit, cum ageretur annus salutis 709. vt refert G. Benedicti in sua repe. c. Rayn. in verbo. Adiectæ impuberi. nu. 46. A quo tempore apprehendit serpentem antiquum, qui est Diabolus, & ligauit eum per annos mille, & misit eum in abyssum, & clausit & signauit super illum, vt non seducat amplius gentes, donec consumantur mille anni. Apocal. 20. A quo quidem tempore vsq; nunc semper floruit regnum Franciæ in fide Christiana plus quam alij principatus. Ita qd, vt ex historijs & rebus gestis Gallorū, & aliarum prouinciarū, reperiuntur adhuc plures Principes, & plura regna, in quibus sunt Iudæi manentes, & residetes, & plures sunt hæretici, qui non arcentur, neq; puniuntur à principibus, sed tolerantur. Imo, quod plus est, sustinetur: vt nūc est de quodam Luthero Alemano, qui multas hæreses in Alemania seminavit.

navit: quæ adhuc nisi fuissent acriter eius sectatores puniti per curias nostras parlamentales, in quibus viget omnis excellentia iustitiæ, plures nostras ad inferna deduxissent. Sed fuerunt ita extirpatae huiusmodi hæreses, quod non amplius tam audax, qui ausus sit de his verbum proponere, nec aliquid eius dictum propalare. Et non mirum si tales hæreses non possunt pullulari in Francia, quia Diabolus ligatus est per Michaelem, ut non seducat amplius gentes, donec consumantur mille anni.

Hic enim Michael, si in synagoga mirabilia fecit, ut dictum est, multo maiora & mirabilia in hoc regno fecit. Fuit ille, qui ampullam, oleo plenam in baptismo Clodovei, regis Francorum primi Christiani, medio Clotildis eius uxoris, filia regis Burgund. quo adhuc hodie liniri solent Reges Franciæ, cum sacrantur & vnguntur, ut dicit Gag. lib. 1. c. 8. quod creditum est spiritus Dei ministerio id perpetratum. Et ideo per Michaelem, cum sit Princeps Ecclesiæ Cath. cui tunc credidit dictus Rex Clodoveus. Secundò, Alemanos fugavit ministerio Dei. Ex quo creditum est, angelum Mich. ibidem adesse, ut de eo dici potest illud quod dicitur 4. Reg. 6. Plures nobiscum sunt, quam cum illis. Ipse fuit ille, qui ceruum duxit ad transcūdum vadum, cum Clodoveus dolens exercitum suum debellare volentem contra Gothum hæreticum, orationem Deo habuit in hunc modum:

Deus, inquit, optime in tribulationibus adiutor, sanæ religioni tuæ quam tueor, ne differ de hæretico Gotho sumere ultionem, da fluuium vadabilem. Hoc precantem Clodoveum non est asperratus Deus: ad primam enim insequentis diei lucem, ceruus est sua nemine in clamante in conspectum se prorupit, qui magnis inde militum vocibus excitus, fluuium enatans, quasi itineris explorator, vadum monstravit, quem Deus conducere faciebat per Michaelem, tanquam protectorem & defenforem Ecclesiæ Cathol. cui tunc Clodoveus credebat, & contra hæreticum pugnabat, prout credendum est. Et ut dicit Gagninus eodem loco, hunc secuti milites in vltiorem fluentis ripam, qua ceruus traiecerat, euadunt.

De huiusmodi Regis conuersione, & eius miraculis in eius conuersione factis, videatur Ioannes Ludonicus Viualdus de monte regali, ordinis Prædicatorum, in tractatu de triumpho trium liliorum Franciæ, regi Ludouico XII. directo: quem refert de verbo ad verbum G. Benedicti in sua solenni repe. c. Ray. in verbo, duas habens filias. nu. 86. vsque ad nu. 116. & per 20. col. & vltra. extra de testamentis. vbi multa miracula ponit, quæ fuerunt facta in huiusmodi conuersione. Et multa pulchra gesta regum Francorum contra infideles, contra quos fuerunt protecti & adiunati pro fide Catholica sustinenda, & defendenda, augmentanda per Michaelem Archangelum Principem Ec-

clesiæ Catholice: quod ita credendum est, cum talia sine auxilio illius fieri non potuissent. Dicam alibi de excellentia huius regni, & Regis Franciæ.

Item idem Michael pluries & multoties, ptegit Reges Franciæ vsque ad hæc tempora ab inimicis, contra ipsos inimicos eis victoriam dando, ut videri potest de pluribus, per dictum Benedicti in loco hic ante allegato. quæ essent nimis longa, & foret ratio ad recitandum.

Illuminauit etiam taliter reges Franciæ, quod omnes hæreses ab eorum regno extirpauerunt, & omnes Iudæos fugauerunt, ut dictum est hic ante, & videri potest per dictum Viualdum, in prædicto suo tractatu: & eundem Benedicti in iam dicta repe. c. Ray. in verbo, duas habens filias. nu. 93. vsque ad nu. 100. Et de huiusmodi illuminatione Michaelis dicam infra in sequenti effectu Angelorum.

Octauò, ergo bonus angelus noster nos illuminat in Dei & fidei Catholice secretis, & ab errore ad verum lumē nos reducit. intellectus enim noster ista alta capere non potest, cum se habeat ad secreta cœlestia, sicut oculus noctuæ ad lumen solis: tunc angelus noster secreto illuminat intellectum nostrum, & manuducit in cognitionem diuinorum arcanorum per fidem, & cognitionē. Vnde Zach. 4. Reuersus est angelus qui loquebatur in me, & suscitauit quasi vnum, qui suscitatur de graui somno. Vnde superiores angeli, qui plura de arcanis cognoscunt quam inferiores, illuminant ipsos inferiores secreta diuina quæ eis nouerunt reuelando, & eis manifestando talia secreta, quæ hic inferiora vsque ad diem iudicii concernunt, dicuntur eos illuminare, & eis loqui. quæ secreta diuina, si nobis sint reuelanda, tunc reuelant pro salute nostra, & inferiores, quæ erga nos gerentur, referunt. Et sic superioribus loqui dicitur, ut dicit Tho. in 1. part. suæ summa. q. 113. Vnde virgo Maria fuit illuminata, cum prius diceret: Ecce, virum non proposui cognoscere, turbata de angelico sermone, statim post adiunxit: Ecce ancilla domini, &c. ut habetur Luc. 1. Similiter Iacob videns scalam, in qua ascendebant & descendebant angeli, in cuius cacumine erat dominus innixus, per quam significatur descensus Dei in mundum, & vnitas trinitatis in lapidibus capiti suo appositis in vnum coniunctis, illico illuminatus dixit: Terribilis est locus iste, non est in eo nisi domus Dei, & porta cœli, Gen. 28.

Nonò, nos ab aduersis inimicis defendit, & aduersos indiuisibiles deuincit. vnde habetur Apoc. 12. Prælium factum est in cœlo, & Michael & angeli eius præliabantur, & pugnavit Michael cum dracone, & fecit victoriam. Et, ut dicit S. Tho. in loco supra alleg. S. Michael in prælio habito cum Lucifero, fuit dux & princeps, ideo dicitur de ordine principatum, & ipsum Luciferum cum angelis

gelis suis de cœlo in hunc caliginosum aerem, & in profundum abyssi deuinxit: vnde cantat Ecclesiæ: Collaudemus venerantes omnes cœli milites, sed præcipue primatem cœlestis exercitus Michaelis in virtute conterentem Zabulon, s. Luciferum. Qui quidem Michael erit etiam destructor Antichristi, prout etiam destruxit Luciferum: ut dicit gloss. super illud Apoc. 13. Vidi vnum de capitibus eius occisum. Antichristus. n. mortuum se finit, & per triduum latens postea apparebit, dicens se esse suscitatum. Et ferentibus eum dæmonibus, in aere ascendet, & vniuersis mirantibus, adorabit eum, tandem stabit in papilione suo in monte Oliueti, Michael eum occidet, ut dicit gloss. super illud 2. Thes. 2. Quem Deus interficiet spiritu oris sui.

Decimò, bonus angelus nos consolatur, nobis panem & vinum ministrando, tempore necessitatis. De hoc habemus 3. Reg. 19. vbi dicitur, Quod cum Elias dormiret in vmbra iuniperi, fugiens a facie idololatricæ Iezabel, Deus misit sibi angelum dicentem: Surge, & veni, comede, grandis enim restat tibi via. Surrexit, comedit, & bibit, & in virtute illius cibi ambulauit vsque ad montem Dei Oreb. Et habetur Dan. 14. Quomodo angelus domini portauit Abacuch, a Ierusalem in Babyloniā, & panem & aquam, quæ suis messoribus in agro deferebat, Danieli inter leones existenti detulit, ut ex illo resciretur, qui longo tempore ieiunauerat, quem angelus consolatus est. & habetur Luc. 23. & Gen. 16.

Vndecimò, docet orare, poenitentiam agere, Dæmonem ligare, & compescere vxorem. ut habetur Thob. 5. & 12. quomodo angelus Raphael docuit Thobiam iuniorē prædicta. Et ideo, cum inter alia quis vult vxorem ducere, debet considerare angelum suum, qui eum docebit habere prudentem, cum a domino datur vxor prudēs, & dotes, & diuitiæ a parentibus. ut habetur Prou. 19. Et dixi in rubr. Des droictz & appertenances a gens mariez. in consuetud. Burgundia.

Duodecimò, impedimentum boni, & occasum mali remouet, & ad bonum reuocat, ut habemus exemplum Gen. 21. Quod angelus reuocauit Agar, fugientem dominam suam, & ad humilitatem & bonum reduxit. Et Exod. 12. Vbi angelus percussit primogenita Aegypti, ut tolleret eis occasionem mali.

Decimotertio, excitat nos a somno culpæ, ut habetur Zach. 4. De angelo, qui excitauit Zachariam, vbi dicit, Angelus domini excitauit me, quia si hominem qui excitatur a somno. & Act. 12. quando angelus percusso latere Petri excitauit eum, dicens, Surge, velociter.

Decimoquarto, a contrarijs potestatibus nos defendit, hostes visibiles etiam percutiendo. Psalm. 33. Immittit angelus domini in circuitu timentium eum, & eripiet eos. & 4. Reg. 19. venit angelus domini, & percussit in castris Assyriorum 80. mil-

lia. Et contra hostes nos adiuuant, Genesis 31. & 2. Maccab. penul.

Decimoquintò, peccata præterita increpat, ut ab eis recedamus. Num. 2. Vbi cum angelus filios Israel de præuaricatione increpasset, ipsi eleuauerunt vocem cum fletu.

Decimosexto, a peccato præterito nos eripit bonus angelus, ut patet in educatione Loth, & vxoris eius de Sodomitis, id est, de peccati consuetudine. Gen. 19.

Decimosextimo, impedit angelus peccatum futurum, ne fiat. ut patet Nu. 22. in Balaam, qui ad maledicendum Israel pergens, ab angelo est impeditus.

Decimo octauò, purgat labia nostra ad consolationem angelus noster bonus, Esa. 6. ibi: Et volauit ad me vnus de Seraphin, & in manu eius calculus, quem forcipe tulerat de altari, & tetigit os meum, & dixit: Ecce tetigi labia tua, & auferetur iniquitas tua, & peccatum tuum mundabitur.

Decimonono, secreta Dei reuelat. Thob. 12. Dicit Raphael angelus: Manifestabo vobis intentionem: & non abscondam a vobis sermonem occultum. & instruit in ambiguis ut certificemur. Dan. 9. & 10.

Vigesimo, bonus angelus increpat malos, ne amplius malum committant, & de malis commissis, Num. 22. Cur verberasti tertio asinam tuam? & Apoc. 18. Angelus increpat Babylonem, & multitudinem eius, ei que comminatur. Exite, exite de illa populus meus, & ne participes sitis delictorum eius, & de plagis eorum non accipiatis.

Vigesimo primo, gaudent angeli de satisfactione, & reductione ad poenitentiam, ut habetur Lu. 10. Gaudium est angelis super vno peccatore poenitentiam agente.

Vigesimo secundo, concupiscentiam debilitat, ut patet Gen. 32. vbi angelus tergit neruum femoris Iacob, & emarcuit.

Vigesimo tertio, memoriam passionis Christi nostris mentibus imprimi, ut patet Ezech. 9. Transi per mediam ciuitatem in medio Ierusalem, & signa Thau super frontes virorum gementium, & dolentium super cunctis abominationibus, quæ sunt in medio eius.

Vigesimo quarto, angeli orant pro nobis, imò totam terram circueundo compescunt. Zach. ca. 1. Omnis terra habitatur & quiescit. Illic erat angelus, & lucuosam ad Deum fundit precem. Domine exercituum (inquit) vsque quo tu non misereberis Ierusalem & urbem Iudæ, quibus iratus es? iste iam septuagesimus annus est, & meruit angelus petitionis suæ consolationem audire.

Vigesimo quinto, angeli etiam nostris duris casibus, calamitatibusque spiritualiter compatitur. Esa. c. 33. Ecce videntes clamabunt, angeli pacis amare flebunt, dissipatae sunt viae, cessauit transiens

iens per fenitiam, irritum factum est pactum, &c. Et dicit Iacob. Fabri in Commentarijs diui Dionysij epist. 8. ubi ponit de benigna cura prouidentiaque angelorum circa gentes.

Vigesimo sexto & ultimo, Bonus angelus noster portat animas nostras de corporibus nostris egredientes in caelo, & eas ibi secundum sua merita collocat in loco in eis debito, secundum quod dicitur: Nomina eorum scripta sunt in caelis. & habentur Luc. 16. Factum est, ut moreretur medicus, & portaretur ab angelis in sinu Abrahae. vnde archangelus Michael multa habet officia in caelis, vt ante dixi.

Inter alia tamen habet officium ponderandi animas. Ideo in Ecclesijs pingitur ponderans animas: quia Dan. 5. dicitur. Appensus est in statera, & inuentus est minus habens.

Habet etiam officium portandi eas, & collocandi in paradyso. vnde cantat Ecclesia. Venit Michael archangelus cum multitudine angelorum, cui tradit Deus animas sanctorum, vt perduceret eas in paradysum exultationis: quia data est ei potestas super animas sanctorum. Cum enim quis moritur, assistunt boni angeli pariter & mali, merita aut demerita expectantes, & quando inuentus est dignus, tunc bonus angelus valde reuerenter portat cum multitudine angelorum ad gloriam beatorum, praesentans eam Deo altissimo creatori suo, vt de tanto bono & excellenti gaudio referat gratiarum actiones: & deinde refert eam ad locum sibi ab aeterno assignatum, quia nomina saluatorum scripta sunt in caelis. Et tunc verum est, quod nostra mater Ecclesia cantat: Gaudet in caelis anima sanctorum, qui Christi vestigia sunt secuti. Et quia pro eius amore sanguinem suum fuderunt, & multa alia passi sunt, ideo cum Christo regnant sine fine, & exultant. Ex quorum salute gaudet tota coelestis curia, imò cum magno gaudio egrediuntur, Esa. 55. In laetitia egrediemini, & in pace deducemini.

O quanta animae dignitas est, & quantum eam diligit Deus, quando talem in vita sua assignat sibi custodem, & in morte securum directorem, cui tota applaudet coelestis curia: vt dicitur Esa. ubi supra motes & colles cantabunt coram vobis laudem, & omnia ligna regionis plaudet manu. i. angeli maiores & minores gaudent & exultabunt in aduentu sancti animarum in gloria, ita quod accrescit eis quoddam gaudium accidentale usque ad diem iudicii.

O quam sollicitè & diligenter omni die, omni hora, & omni loco nos talem, & tam potenti custodi debemus commendare, & nos, & omnia bona nostra temporalia & spiritualia committere, fructus, agros, pecora, gesta, actus, opera, liberos, ac totam familiam. Imò & nutrices seruo & mane: & quando lactantes pueros in cunis decubant & reponunt, debent Deo, virgini Mariae, suo bono angelo, patrono, & omnibus alijs sanctis Dei, pro posse, diligenter & deuotè cum crucis signaculo committere,

ex quo sanctus angelus tantam habet potestatem custodiendi nos, non immerito de eo cantat Ecclesia: Quo custode procul pelle rex Christe piissime, omne nephas inimici, corde & corpore paradyso redde tuo nos tua sola clementia. Et propter ea mihi visum fuit, & consului multis, quod quilibet bonus Christianus notabilis alicuius dignitatis, qui vult habere aliquem lectum seu torum triumphalem, quod triumphum sui lecti debet conuertere in hunc modum. Videlicet, quod in coopertorio lecti seu cussa debet esse triumphus trinitatis in medio, cum quatuor Euangelistis, in forma quatuor animalium à quatuor lateribus, secundum quod figuratum est Apocal. 4. Et in capite lecti sint haec scripta. In manus tuas domine commendo spiritum meum, Redemisti me domine Deo veritatis. Et in vno latere à parte dextra sit crucifixus in vno angulo lateris, & sint ante eum duo versus, quos teneat quidam homo pictus in formam rogantis, & dicat:

*Ore tuo Christe benedictus sit torus iste:
Dormiat in Christo, qui toro iacet in isto.*

Et ex alio latere in parte sinistra sit in parte superiori virgo Maria: & in parte inferiori illius lateris sit mulier etiam depicta in formam deprecantis, quae teneat hos versus:

*Vt me pausantem conseruas & vigilantem:
Ne tibi virgo pia semper commendo Maria.*

Et in pendulis lecti in pendente superiori sint duo angeli, vnusquisque in angulo: in medio quorum erunt hi duo versus sequentes:

*Angele qui meus es custos, pietate superna,
Ne tibi commissum seruas, defende, guberna.*

Quos omnes versus vnusquisque bonus Catholicus debet dicere singulis diebus pluries, maxime cum vadit ad dormiendum, cum Pater noster, & Ave Maria: si saltem vacare non possit pluribus alijs ordinibus, saltem habeat in mente, corde, voce, & oratione praedicta, vt aliquid mereatur cum non sufficit abstinere à malo, nisi fiat quod bonum est. c. de forma. 22. q. 5. concordat text. in c. cupientes. de poenis in clementinis. notatur in l. in illa stipulatione. ff. de verb. oblig.

Decima septima consid. Redeundo vnde diximus sumus, Ad istum ordinem angelorum vltimè assumuntur omnes pueri baptizati, qui in merito passionis Christi; & fide parentum in gratia baptizati decedunt: quia vt dicitur Mat. 22. Erunt homines sicut angeli Dei in caelo: quia per donum gratiae homines possunt mereri tantam gloriam, quod etiam angelis singulorum ordinum aequentur, & haec vocantur assumi seu locari in ordines angelorum. Dicit. n. Aug. super Ezech. Sunt nonnulli qui parua cupiunt, sed tamen hoc nunciare fratribus non desistunt, & hi in angelorum numerum cernuntur. Multi enim sunt simplices & illiterati, & tamen verbo & exemplo quantum possunt, alios aedificant, qui inter angelos collocabuntur.

Item

Item, sunt nonnulli, quibus bene regunt scriptos, uxorem, totam familiam, liberos, singulaque negotia, cuncta ordinantes ad Dei honorem, timorem & amorem, sicut faciebat Thobias: fili pauperem vitam gerimus, multa bona habebimus si timuerimus Deum. Tales similiter si maiora non habuerint merita, inter angelos collocabuntur, & etiam simplices, qui poenitentiam egerunt, carnem suam affligendo pro peccatis inter angelos collocabuntur.

Ab hoc ordine cecidit quidam principalis Demon, qui vocatur Mammon, cum pluribus alijs suis complicitibus, qui tentant de auaritia, quos do minus paupertate percussit, Mart. 6. Et ad illum carcerem inferni superiorem descendunt omnes auari, usurarij, & eis similes. Et de quibus tentet huiusmodi Dæmon, vide Bernardinum de Buis in prima parte sui Rosarij, sermone decimo, in littera M. vbi amplè.

Ex quibus patet, quod sicut in caelo, scilicet coelesti, sunt nouem ordines angelorum, qui mansiones dici possunt, ita in inferno sunt nouem carceres, in quibus sunt Dæmones, qui recipiunt damnatos de pluribus peccatis, secundum eorum grauitatem, & secundum quod supra dictum est, vt recitat amplè Vincentius in suis collationibus. Et alij praesunt alijs: cum Dæmones praesunt Dæmonibus, vt etiam supra dixi.

Decimo octaua consideratio erit talis. Cum in paradyso sint nouem ordines, & in quolibet ordine sint sex millia sexcenta sexaginta sex mansiones, & in qualibet mansione possint esse tot regna, tot ducatus, tot comitatus, tot nationes, tot prouinciae, tot ciuitates, tot domus: & in qualibet domo tot sedes seu loca, scilicet, sex millia sexcenta sexaginta sex, & in qualibet sede seu loco, de quo dicitur, nomina vestra scripta sunt in caelis, est vna anima: quando omnia illa loca replebuntur, tunc vt opinantur nonnulli Doctores deuoti hanc calculationem pie ponentes & credentes, adueniet extremum iudicium: sed quia ista non sunt praesentis speculationis, nec etiam, vt dicit Bernardinus de Buis in 2. part. Rosarij, sermone 19. 2. part. in littera L. non potest dari nec dici certus numerus angelorum, ex pluribus per eum ibi allegatis, non aliter in isto. Plures tamen sunt angeli boni quam mali, prout habetur Paral. 32. vt ibi dicitur. Et etiam habetur in sermone Discipuli, sermone 88. quod certus numerus angelorum dari nec numerari potest. & ibi amplè ponit illos nouem ordines angelorum superpositos, & quomodo, & qualiter animae collocantur in illis ordinibus, secundum dignitatem illarum.

Quia tamen dictum est, quod etiam mali angeli sunt in inferno, & habent carceres & officia distincta, quaerit Robertus de Licio in sermone 11. c. i. in feria 4. septuagesimae. ver. 2. Vtrum mali an-

geli sint in inferno? Et respondet secundum Bonauenturam. di. 6. art. q. 1. lib. 2. cum Alexandro de Halis in 2. vol. summae. q. 96. quod locus Dæmonum post lapsum usque ad diem iudicii, non est locus subterraneus, quem vocamus infernum, sed aer caliginosus, in quo generaliter Dæmonum habitat multitudo: & vtrum aliqui sint detrusi in inferno, dicit se nescire, nec inuenire determinatum à sanctis. dicit tamen bene credere, quod aliqui descendunt ad torquendas animas, secundum quod habent in se deputata maledictionis officia. Si etiam in praedicto aere puniantur poena ignis, vt dicit, diuersi diuersa sentiunt. Quidam dicunt quod sic, licet minus intense quam post iudicium. Alij autem dicunt, quod talis poena eis differtur usque ad iudicium, & interim grauem poenam suscipiunt ex eo, quod sunt in isto aere caliginoso: quia locus in quo conditi sunt, erat caelum empyreum, quod est luminosum, & est eorum locus naturalis, ad quem non possunt amplius reuerti.

De his omnibus supra dictis me remitto ad doctores Theologos (quorum est talia nosse) quoniam melius est tacere, quam male loqui: & in reliquis ab articulis fidei, in quibus firmiter credimus, & simpliciter confitemur, credo, prout sancta mater Dei Ecclesia credit. Et quae hic ante dixi, intelligo me dixisse sub benigna correctione dominorum Theologorum, & sub protestationibus, quod si sit dictum, quod habeat in se aliquid dubium, aut quod non sit bene dictum, quod habeatur pro non dicto nec scripto, & sic me submitto limae & correctioni praedictorum dominorum Theologorum.

Decima nona consid. Erit per modum quaestionis: An possit dari decimus ordo angelorum in paradyso? Et pro decisione huius dubij videndum esset, quod dicit Ioan. de Turrecre. in c. hi duo. de consecr. dist. 1. vbi innuendo ex illo textu dicit videri, quod sint vel fuerint decem ordines angelorum. Item dicit Magister Sententiarum in secundo. d. 9. testatur, quod scriptura testatur, decimum ordinem ex hominibus esse restauratum, ergo ita est: quia, vt dicit Aug. Maior est Scripturae autoritas, quam omnis humani generis perspicuitas, ibi arguit in oppositum, tandem concludit secundum mentem Theologorum, quae doctrinis sanctorum est magis consona, quod omnes electi assumuntur ad ordines angelorum: quidam, scilicet ad superiores, quidam ad inferiores, & quidam ad mediocres, pro diuersitate suorum meritorum: sed beata Maria super omnes, vt dixi supra in hac parte, in 3. consideratione.

Et istud comprobatur diuersis rationibus. Primo, vt dicit, ad hoc est glossa super illud Psal. 44. Constitues eos principes super omnem terram, quae dicit: elegit pauperes, vt exaltet ad ordines caeli qui sunt ex hominibus, & angelis: ergo homines assumuntur ad ordines angelorum.

Y 2

Secun-

Secundò, ad idem est gl. Deut. 13. super illud: Omne locum, quem calcauerit pes vester, vester erit. quæ dicit, si Diabolum vincere potero, si metuo, vt Deus conterat eum sub pedibus meis, consequenter locum eius habebò in cœlo.

Tertiò, hæc idem gl. Deut. 33. super illud. Eijci et à facie tua inimicum, dicitur; contere. Et super illud ad Rom. 11. Dominus conteret Satan sub pedibus vestris velociter.

Item, B. Dionysius dicit in r. c. de diuinis nominibus, quod homines angelorum gloriam fortentur. Item Greg. in homilia de centum ouibus dicit, quod homines secundum diuersitatem meritum ad diuersos ordines transferentur angelorum. Hæc de Turrec. vbi respondet ad obiecta in oppositum. Videatur etiã de hac materia Bart. Sibylla in speculo peregrinarum. quæst. in prima quæstiuncula decimi c. secundæ decadis: vbi dicit, quod opinio dicentium posse dari decimum ordinem, videtur sapere hæresin: dicit tamen ibi in si. vnum singulare, quod meritum hominis est efficacius merito angelorum, quod cõprobat quatuor rationibus.

Vigesima consi. Nedum angeli habent sedes, & loca in cœlo: sed etiam beati, & ibi honorantur, glorificantur, & laudantur, ita quod vnus præfertur alteri, & vnus maiorem sedem habet altero. Non quod vnus sit supra caput alterius, sicut in solario, sed sunt in cœlo empyreo, sicut si esset mons rotundus, & aliquis esset in culmine, & alij circumcirca. Et isti sunt, de quibus dicitur Psalm. 83. Beati qui habitant in domo tua domine. Gloria enim est omnibus sanctis eius, Psalm. 149. Qui sunt ciues sanctorum, & domestici Dei, inter quos nulla est inuidia: sed vnusquisque ita gaudet de reuerentia alterius, sicut de sua, vt dicit Aug. in Epist. ad Cyrillum. Noueris, quod reuerentia, quæ singulis sanctorum exhibetur, cæteris omnibus exhibetur: nec putes, quod in cœlo sit aliqua inuidia, vt in mundo. Sicut enim in mundo quilibet hominum cæteris præesse magis vellet, quam subesse: ita in cœlo per charitatē ineffabilem, quæ se inuicem diligunt beatæ animæ quilibet sanctorum, ita alteri gloria gaudet sicut sua, quoniã vellet quisque maior, vt quisque minor sibi esset æqualis. & penè maior, quia gloria eius esset sua. Nam minor ita maiori gloria gaudet, sicut si eam haberet, imò potius de sua, si fas esset, sibi impartiret: vnde gloria singulorum est gloria cūctorum. hæc ille. Et hæc recitat Ber. de Buft. in 2. part. sui Rosarij, ser. 19. in 2. part. in litera N.

Sunt tamē in multiplici passionum genere gloria. Quoniam, vt ait Aug. in ser. de martyrib. Sanctorum societate cœlum exultat, quorum patrocinij terra lætatur, quorum triumphis Ecclesia sancta coronatur, quorum gloria multiplici passionum genere adornatur: & qui nescit dispositionem beatorum in patria cœlesti, potest sic imagi-

nari, quod Deitas est in supremo culmine, & post eam beata virgo Maria, vt dixi supra: & postea angeli iuxta gradus & ordines supra positos & descriptos, & post angelos sancti iuxta eorum gradum, quia angeli sunt in superiore loco ante sanctos, vt dicit S. Tho. in 1. par. suæ sum. q. 66. art. 3.

Aduertendum est etiam ad id, quod dicitur Ioan. 14. In domo patris mei mansiones multe sunt. Et Hieronymus fecit librum vnum de 42. mansionibus. & Ambrosius vnum, & Richardus de S. Viatore.

Altitudinem autem cœli, & magnitudinem, si quis contemplari voluerit, debet primò considerare magnitudinem terræ, & aliorum elementorum, quæ singula excedit se inuicem in decuplo: & postmodum considerare latitudinem orbis, quæ est maior in decuplo omnibus elementis simul. Quæ, cuius sint magnitudinis, ponit Bern. de Buftis in 2. parte sui Rosarij, serm. 10. part. 2. litera Y.

Deinde extendere considerationem suam vsque ad cœlum empyreum, discurrendo mente, magnitudinem aliorum nouem cœlorum, quorum singula excedunt inferiores omnes in decuplo secundum mathematicos: & sic aliquantulum intelligit magnitudinem & altitudinem ipsius decimi cœli, scilicet, empyrei, quod excedit in decuplo omnes alios: & similiter poterit inuestigare aliquo modo pulchritudinem illius cœli, considerando pulchritudinem omnium prædictorum elementorum & cœlorum, quorum quodlibet in decuplo, quo ad formositatem & speciositatem: tunc intelligit, quod inexplicabilis est pulchritudo illius cœli empyrei, in quo collocantur sancti in visione gloria: Eccl. 43. De cuius excellentia ample Ber. de Buftis in dicto serm. 19. supra alleg. & in litera S. ponit, quomodo ibi collocantur Patriarchæ, Apostoli, Martyres, Confessores & Virgines, quæ cum sint nimium proluxa, nihil aliud de collatione illorum, & prælatione hic dicam, nisi forte statim de duobus, videlicet, de Ioanna Baptista, vtrum præcedat Adam, & de Petro, quod præcedat omnes apostolos, tãquam Princeps illorum, & primatum habens inter eos.

Vigesima prima consi. Deus dabit gloriam sanctis in gloria. Probat mirabilibus rationibus Raymun. Lullius in suo introductorio artis generalis, in arbore Apostolicali: vbi dicit, quod Deus creauit mundum cum magnitudine bonitatis, æternitatis, potestatis, sapientia, voluntatis, gloriæ, & veritatis: & ita sua magnitudo est, ita ratio, quod Deus creauit mundum ratione gloriæ, sicut ratione bonitatis. Est ergo finis mundi ita magnus per gloriam, sicut per bonitatem: sufficit ergo veritas ad gloriam homines in gloria, vt magnitudo tantum sufficere possit fini gloriæ, sicut fini bonitatis. Est ergo probatum, quod Deus qui creauit mundum, dabit gloriam hominibus bonis. Et, vt dicit

dicit idem Raymun. Lullius ibi. Iste passus est placens ad intelligendum, quoniam intellectus gaudet in attingendo veritatem gloriæ, quam expectat: gaudet etiam in nouo modo probationis, quam, vt ipse dixit, dat secundum tabulam generalē hoc modo, videlicet. In Deo est gloria, & ipse est gloria: & si nõ daret gloriam illis, qui suam gloriam diligunt, iniuriam faceret amabilitati suæ gloriæ, & amatiuitati illorum, qui suam gloriam diligunt, & sic esset iniustus, & auarus amabilitati suæ, & amatiuitati illorum, qui suam gloriam diligunt. Et idem sequeretur de sua memorabilitate, intelligibilitate, memoratiuitate, & intellectiuitate hominum, quæ iniuria est impossibilis. Dabit ergo Deus gloriam omnibus illis, qui moriuntur in statu bonitatis, virtutis, & veritatis, & qui ipsum diligunt, & suam gloriam sperant. Et ibidem amplius ponit, an Deus glorificabit hominem, cum medio, vel sine medio, & cum pura concordantia, & sine contrarietate, vt ibi per eum.

Vigesima secunda consi. Sancti etiam sunt honorandi & venerandi in terris, prout in cœlo, & festiuitates eorum sunt solennizandæ: quod probatur ratione, autoritate, & exemplo. Et primò ratione probandum est: quia secundum Io. de Turrec. in cap. 1. de consec. distinct. 3. allegando Guil. Altiſiodoren. in sua summa de officio, propter sex causas festiuitates sanctorum in terris sunt faciendæ.

Prima est propter honorem diuinæ maiestatis. Cum enim honorem sanctis impendimus, Deum in sanctis honoramus, & ipsum in eis mirabilem prædicamus: quia, qui sanctis honorem tribuit, illi specialiter honorat, qui eos sanctificauit.

Secunda est, propter auxilium nostræ infirmitatis. Quia enim per nos salutem habere non possumus, ideo sanctorum intercessionibus indigemus: à quibus vt adiuuari mereamur, meritò ipsos honorare debemus. Legitur enim 3. Reg. 1. quod Bersabee, quæ interpretatur puteus sarietatis, id est ecclesia triumphans, filio suo, id est ecclesie militanti regnum suis precibus obtinuit.

Tertia est, propter augmentum nostræ securitatis, ad spei nostræ subleuationem, vt per sanctorum gloriam, quæ nobis in eorum festiuitate proponitur, nostra spes, & securitas augeatur. Si enim homines mortales nobis similes, potuerunt ita per sua merita sublimari, cõstat, quia nos similiter poterimus: cum manus domini breuiata non sit.

Quarta est, propter exemplum nostræ imitationis. Cum enim eorum festiuitates recensentur, ad eorum imitationem prouocamur, vt scilicet eorum exemplo, terrena contemnamus, & cœlestia desideremus, vbi sunt collocati. Quoniam cum ipsorum virtutes, in die solennitatis eorum, nostræ mentis oculis obijciuntur, ardentè accendimur ad honorificentiam illorum. Et ideo dicit Leo Pa-

pa, in quodam sermone de martyrib. Quotiescumque fratres charissimi sanctorum martyrum solennia celebramus, ita ipsis intercedentibus. expectemus à domino consequi temporalia beneficia: vt ipsos martyres imitatio accipere mereamur æterna: quoniã, vt dicit Pau. 2. ad Cor. 1. Si fuerimus socij passionum, erimus & consolationum.

Quinta est, propter debitum mutua vicissitudinis. Sancti enim de nobis in cœlo festum faciunt, quia gaudium est angelis Dei, & animabus sanctis, super vno peccatore pœnitentiam agente. Vt igitur vicissitudinem repẽdamus, iustum est, vt quia ipsi de nobis festum agunt in cœlis, & nos de ipsis festum agamus in terris.

Sexta est, propter procuracionem nostri honoris. Cum enim sanctos honoramus, tunc nostram rem agimus, & nostrum honorem procuramus: quia eorum festiuitas est nostra dignitas. Nam cum honoramus fratres nostros, honoramus nosmet ipsos. Vnde apost. Omnia vestra sunt, vos autem Christi. Charitas enim omnia facit communia, quæ honores inuicem præuenire facit, & necessitatibus sanctorum communicare: vt dicit Apost. ad Ro. 12. Dicit etiam Ioan. de Turrecrem, quod alias rationes ponit Damasce. lib. 4. c. 7. quare scilicet sancti, & eorum corpora, seu eorum reliquiæ, debeant honorari: quarum quædam sumuntur quo ad eorum dignitatem, quædam quo ad eorum preciositatem corporum. Dignitas autem eorum, vt ibidem dicit, quadruplex est: quoniam ipsi sunt amici Dei, & filij Dei, hæredes Dei, & duces nostri: quantum verò ad corporum eorum preciositatem, ponit etiã idem quatuor, & Aug. addit quintum, per quæ manifestatur preciositas corporum, scilicet sanctorum, siue reliquiarum. Ipsa enim corpora sanctorum, fuerunt promptuarium Dei, templum Christi, alabastrum spiritualis vnguenti, fontes diuini, & organum spiritus sancti: propter quæ sancti meritò veniunt colendi: & ibi responderad quædam argumenta in contrarium.

Pro septima ergo ratione dicendum est, quod insignis eminentia virtutis, & sanctimoniam, qua hic vitam agentes, mirificè claruerunt, debet nos mouere ad venerandum, & honorandum sanctos.

Nemo siquidem est, qui non norit virtuti honorem deberi, & his, qui virtute sunt præditi. I. f. in prin. C. de statuis, & imaginibus. & dixi supra, & dicam infra, in multis locis: quandoq; excellentior fuerit virtus, tanto præclariore afficienda est honore.

Atqui, nullus est sanctorum ordo, & gradus, & in quouis ordine, nullus reponitur sanctus, qui non eximio virtutis splendore corruscauerit, qui que non miro bonorum operum ornatu refulserit. Quoniam, vt dicit Paulus ad Heb. 11. Sancti per fidem vicerunt regna, operati sunt iustitiam, adepti sunt repromissiones, fortes facti sunt in bello

bello, non corporali tantum, sed & spirituali, contra daemones, mundum, & carnem, quem triplicem hostem virtute dextrae fuderunt. Et Pau. in eadem epist. antiquos veteris instituti patres claro celebravit encomio: illustresq; eorum virtutes, & nomina catalogo quoq; sacro recensuit. Et habetur Ecc. 44. Laudemus viros gloriosos, & parentes nostros, in generatione sua: & post describas generationum illorum laudes, mox subnectit: Omnes isti, in generationibus gentis suae, gloriam adepti sunt, & in diebus suis, habetur in laudibus, qui de illis nati sunt, reliquerunt nomen narrandi laudes eorum, & semen eorum, & gloria eorum non derelinquetur, & ibi, & in c. sc. Ecc. c. 45. ponit laudes antiquorum patrum.

Vigesima tertia consi. Sanctos etiam honorandos, laudandos, & glorificandos, autoritate sacrae scripturae, ecclesiae catholicae, constitutionis summorum Pontificum, & Principum secularium, doctissimorumq; scriptorum comprobatur.

Primo enim autoritate sacrae scripturae, cum, ut habetur Psal. 150. Laudate dominum in sanctis eius, & Psal. 32. Rectos decet collaudatio. Et habemus Ecc. 20. & 44. Laudemus viros gloriosos, & patres nostros, in generatione sua. & habetur Io. 12. Si quis mihi ministraverit, honorificabit eum pater meus qui est in caelis. Cum ergo sancti honorentur à Deo, aequum est, ut honorentur etiam ab hominibus. cum is gloria, & honore dignus sit, quem Princeps honorat. tex. in l. restituendae, in fi. C. de advocatis diuersorum iudic. vbi sic dicit tex. Qui à nobis digni iudicati, hi multò magis in anterioribus quoque iudicandi sunt. dicam plenius infra in vltima parte. Quem ergo dominus honorificat, aequum est, & seruos eius eundem honorare, ut eo ipso conformes sint domino suo, bonitatisq; eius respondeant. Improbis enim videtur, qui designatur cum honore prosequi, quem dominus suus honorificat. cap. 19. 4. dist. 1. C. de dome. & protect. Et perinde atq; rebellis censetur Regi, nec non iniurius, qui amicum eius summo affectum honore à Regia maiestate, recusat honorare, facit l. si imperialis. C. de legib. & l. si. in fin. C. de priuile. eor. qui in sacro palatio militant. li. 23. & dixi amplè alibi.

Cum ergo Deus sanctos honorificet, quare ergo illos non honorabimus, ut conformemur voluntati Dei, & ne illi resistere, nec contra iudicium facere dicamur? iuxta illud Damasc. in lib. 4. de fide orthodoxa. Honor erga gratos, & benignos conseruos, benivolentia erga communem dominum indicium est. Nonne etiam dicit propheta Psal. 48. Mihi autem honorati sunt amici tui Deus, nimis confortatus est principatus eorum. Vbi vocat eos amicos Dei, quos dominus in Evangelio eadem dignatus est appellatione nominare, cum inquit: Vos amici estis, si feceritis quae ego praecipio vobis: iam non dicam vos seruos,

quia seruus nescit quid faciat dominus eius. Vos autem dixi amicos, quia omnia quae audivi à patre meo nora feci vobis. Et etiam habetur Eccl. 54. Laudemus viros gloriosos, & parentes nostros in generatione sua. dixi supra, & dicam amplius. & hoc est: quoniam qui bonum operatur, gloriam, & honorem inuenient, ad Rom. 2.

Secundo, probatur autoritate ecclesiae, quae hac consuetudine immemorali ex sua ordinatione vniuersali procedente tot festa, & festiuitates sanctorum introduxit, & ordinavit, quae quotidie coram nobis videntur, & de quibus habetur in c. fin. & alijs capitulis de ferijs. & in c. 1. de consec. dist. 3. vbi habetur ex concilio Lugdun. Et sic est Sancta mater Ecclesia in Spiritu sancto congregata, in medio quorum ibi existente nomen ecclesiae erat populus, iuxta illud. Vbiq; duo aut tres in nomine meo erunt congregati, ibi in medio illorum ero. Matth. 18.

Tertio, probatur autoritate summorum Pontificum, ut habetur in c. fi. de ferijs. Vbi ponit multas festiuitates sanctorum, quae honorari debent, & probatur c. gloriosus Deus in sanctis suis. dereliquijs, & veneratione sanctorum. in sexto. Vbi ponitur constitutio Bonifacii VIII. qui ordinavit plures solennitates plurium sanctorum ibi descriptorum, facit de. si domini. de reliquijs, & vener. sanctorum. Vbi Clemens v. in concilio Viennensi approbavit, & confirmavit ordinationem Urbani III. de celebritate Sacramenti Euchar. Eusebius etiam solennitatem sanctae Crucis, quae ipso sedente in Pontificatu facta fuerat, mandauit obseruandam. c. Crucis domini. de consec. dist. 3. Et ibi Io. de Turrecr. ponit rationes quare adoratur Crux, & Ant. Flo. in sua summa, part. 3. tit. 109. §. 5. vbi allegat S. Tho.

Etiam Sergius primus, festum purificationis beatae Mariae Virginis cereis accensis, & sacerdotali ordine consecratis, celebrandum sanxit.

Et Inno. octauus, natiuitatis eiusdem gloriosae virginis solennitati praecipue adiungendas statuit.

Et Basilic. Synodus, in decreto quadragesimae sessionis festum sanctae conceptionis eiusdem virginis statuit.

Quas quidem constitutiones, vniuersalis ecclesiae consuetudo, & omnium Christianorum approbavit. Cuius quidem consuetudinis, non leuis est autoritas, imò magna. c. in his. & c. consuetudinis. 11. d. Pan. in c. consuetudinis. extra de consue. Et ibi apostil. Bart. & Corseti. Et quantum consuetudini tribuendum sit in sanctionibus ecclesiasticis, ponitur in c. ecclesiarum, in 11. d. & in c. catholica, eadem d. vbi dicitur, Ecclesia catholica, per orbem terrarum diffusa, tribus modis probatur existere. Quicquid enim in ea tenetur, autoritas est scripturarum, aut traditio vniuersalis, aut certe propria & particularis instructio, &c. Et dicitur

tex.

rex. in d. c. in his rebus, de quibus nil certi statuit diuina scriptura, mos populi Dei, & instituta maiorum, pro lege seruanda. Cum ergo hic, in hac veneratione sanctorum, non solum sit mos populi, sed etiam diuina scriptura, autoritas ecclesiae vniuersalis, & summorum Pontificum, non est dubium, quod illa vniuersalis consuetudo nos astringit ad honorandum, venerandum, & laudandum sanctos, vltra rationes supradictas, in praeced. consi. adductas.

Quarto, etiam solennitates sanctorum sunt celebrandae, & honorandi sunt sancti in eorum festiuitatibus, autoritate Principum secularium, videlicet Valentiniani, & Theodosij Imperatorum, qui ordinauerunt commemorationem duodecim apostolorum esse celebrandam. ut in l. omnes dies. C. de ferijs.

Quinto, & vltimo, probatur autoritatibus plurium doctorum, qui tenent decisiuè sanctos esse venerandos, honorandos, & glorificandos. In primis dicit Ambrosius. in quodam serm. de sanctis martyribus. Cum omnium sanctorum martyrum, fratres, deuotissimè natalem celebrare debemus: tum eorum praecipue solennitas, tota nobis veneratione, curanda est, qui in nostris domicilijs proprium sanguinem profuderunt, & ibi: Cuncti igitur martyres percolendi sunt. & statim post. id. eo fratres veneremur eos in seculo, quos defensores habere possumus in futuro. & dicit Hieron. in epistol. ad Riparium alleg. per Ant. Fl. in sua sum. par. 3. tit. 12. c. 9. in prin. Honoramus autem martyrum reliquias, ut eius cuius martyres adoramus, honorem seruos, & honor seruatorum redundet in dominum. & idem Hieron. in sermone de assumpt. B. Mariae virginis, dicit. Si Deum fratres charissimi, ore prophetico, in sanctis suis laudare iubemur, multò magis in veneratione Beatae Mariae. Et Aug. in serm. de nat. B. Ioan. Baptistae, dicit. Post illum sacrosanctum Domini natalis diem, nullius hominum natiuitatem legitime celebrari, nisi solius Beati Ioan. Baptistae. In alijs sanctis, & electis Dei, nouimus illum diem coli, quo illos post consummationem laborum, & deuictum triumphatumq; mundum, in perpetuas aeternitates, praesens hac vita parturit: in alijs consummata, vltimi diei merita celebrantur. In hac prima dies & ipsa etiam hominis consecratur, eò quia per hunc dominus aduentum suum, ne subito homines in speratum non agnoscerent, voluit esse testatum. Et idem Aug. in serm. de Assumpt. Beatae Mariae dicit, illum diem venerabilem cunctis alijs honorandum: hunc satis praepositerum iudicandum esse, ut cum Sanctorum celebramus victorias martyrum, illius solennitatem illis non praefereamus, quae huic mundo edidit Principem martyrum, & per quam meruimus autorem vitae suscipere. Et etiam dicit Floren. in sua sum. par. 3. tit. 12. c. 7. §. 2. quod sancti sunt adorandi non ea adoratione, qua adoratur Deus, scilicet latrae: id

est, non eos adorantes, ut creatores, vel datores gratiarum, sed ut participantes Dei bonitatem, per gratiam, vel vanam gloriam, & ut nostri intercessores: & sic, ut dicit, Abraham angelos adorauit, Gene. 18. Et Cornelius centurio Petrum, Act. 20.

Sanctus Dionysius, etiam in sua ecclesiastica hierarchia. c. 3. 3. par. dicit verba sequentia: Enimvero sanctorum, post pacem illam nominum praedicatio, eos praconio attollit, qui pie sancteq; vixerunt, & ad finem usque virtutis vitam constantem, nusquam ab ea deflectendo, tenuerunt. Nos quidem, ad imitandum beatissimum illorum habitum, atque ad diuina appetenda praemia, prouocans adducens: Illos autem veluti viuentes, praedicans, qui (ut theologia ait) non mortui, sed in diuinam penitus vitam ex morte translati sunt. Et dicit etiam S. Bernardus in sermone de solennitate omnium sanctorum, in prin. Festiuitas omnium sanctorum hodie celebratur, & dignum est, ut cum omni deuotione celebretur. Et amplè Io. Damascenus in lib. de fide orthodoxa. c. 16. dicit, & tenet, sanctos esse orandos, ut amicos Christi. Io. 15. Vos amici mei estis, ut dictum est supra. Ut filios, & haeredes Dei, ut habetur Ioan. 1. Quicunq; autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri. Et habetur ad Ro. 8. Si autem filij, & haeredes quidem Dei, cohaeredes autem Christi. Et ibi amplè declarat Damascenus, sanctos esse venerandos per singulos sanctorum ordines, apud progressionem. Deiparam, ut proprie, & verè Dei matrem honoremus, de qua supra dixi. Praecursorem Ioannem, ut praecursorem, & Baptistam missum, & martyrem: de quo infra dicam. Apostolos, ut fratres domini, & inspectores, & ministros, in passionibus eius: videatur ibi amplè Damascen. & de laudibus sanctorum fecit Rupertus de Licio librum vnum.

Vigesima quarta consi. Etiam, quod sancti sint honorandi, demonstrabitur quibusdam exemplis, quae posuit Iudocus Chlicoueus in suo tractatu de veneratione sanctorum, & maxime Lutheri Alemani, & quorundam sequacium.

Et in primis, adducit exemplum de sancto Patriarcha Ioseph, qui, ut habetur Gen. 41. vbi postquam interpretatus fuit somnium Pharaonis Regis Aegypti, suggereritque consilium, quo futura fami septennali occurreretur, dixit ei Pharaon: tu eris super domum meam, & ad tui oris imperium cunctus populus obediet, vno tanto Regni solio te praecedam: ecce, constitui te super vniuersam terram Aegypti. Tulitq; Pharaon annulum aureum de manu sua, & dedit in manu eius, vestiuitque eum stola byssina, & collo torquem aureum circumposuit, fecitq; eum ascendere super currum suum secundum clamante pracone, ut omnes coram eo genu flecterent, & praepositum esse scirent vniuersae terrae Aegypti.

Certe

Certè ergo, vt dicit idem Iudocus Chlicoueus Ioseph, ob nimiam animi sagacitatem, & prudentiam, à Pharaone in excelsum dignitatis culmen à carcere sublatus, non absurdè sanctorum quem libet nobis significat, ob vitæ sanctimoniam, preclaraq; opera, ex huius mundi ergastulo, in sublimem thronum Regni cœlestis euectum: à Deo super omnia bona domini sui constitutum, quod seruus fidelis & prudens in vita fuerit, iuxta illud Lucæ 12. Nunc Deus splendida immortalitatis adornatum stola, coronaq; rutila decoratum, publico Ecclesiæ præconio vult à cunctis etiam pia ueneratione coli, vt celsitudo gloriæ eius, ac sublimitas, omnib. innotescat, quemadmodum Pharaon ipsum Ioseph, à cunctis Regni sui incolis, voluit sublimem regio curru honorari.

Pro secundo exemplo, adducitur historia Mardochei, de qua habetur Ester 6. Qui, ob detectas insidias duorum eunuchorum Regis Persarum, qui conspirauerant in necem Assueri, indurus stola purpurea, & impositus equo Regio, circumdatus est iubente Rege, per plateas ciuitatis, ab Amam, vno ex primorib. eius clamante in propatulo: Sic honorabitur, quem cunq; Rex voluerit honorare. Ecce Mardocheus vir spectabilis probitatis ac fidei, non solum stolam accepit Regiam, & splendidis vestibus magnificè est amictus, sed & equo regio inuectus, sui honoris publicum habuit præconem, palam buccinantè. Hoc honore cōdignus est, quem Rex voluerit honorare. Quod vt dicit Iudocus Chlicoueus, planè nobis insinuat, sanctos ipsos propter ineloquibilem illam gloriam, qua exaltantur in cœlis, etiam diuino beneplacito, & ordinatione, in terris honorandos esse, quo alijs pateat magnitudo honorificentia, quam obtinent in cœlis: de qua statim aliquid dicam summarim.

Pro tertio exemplo huius nostræ materiæ, adducitur illud, Dan. 2. quod ponit Iudocus in dicto loco de Daniele, qui postquam Babylonis Regis somnium, quod eius animo exciderat enarrauit, & sapienter, vt coelitus fuerat sibi inspiratum, interpretatus est: Rex ipse, nouitate referationis tantorum mysteriorum, attonitus pariter, & permotus, illum in sublime, vt dicit scriptura, extulit: & munera multa, & magna dedit ei, & cōstituit eum Principem super omnes prouincias Babylonis, & præfectum, & magistrum super omnes sapientes Babylonis. Nimirum hæc Dan. sublimatio à Rege, aptè nobis significat exaltationem illam sanctorum in regno cœlesti, quia ob acta vitæ sanctitatem, subuehuntur ad sedes æthereas, ac glorificantur. Et hæc honorificentia, de qua supra, clarè nobis innuit, præclarum honorem ex Dei decreto, & sanctione, à mortalib. exhibendum sanctis, qui ita à deo honorantur in cœlis.

Pro quarto exemplo, insequendo prænomina Iudocū inferemus, quod est Dan. 5. qui cum

scripturam, manus apparentes Regi Balthasar in conuiuio diuinitusq; exarantis, quæ vctura erant, legisset, & interpretatus fuisset, Rege iubente indutus est purpura, & circumdata est torques aurea collo eius, vt sacra refert historia: prædicatumque est de eo, quod haberet potestatem tertius in regno. Et vt dicit Iudocus, hæc etiam Danielis honoratio, secundum regis pollicitationem, cuiusvis sancti, in cœlestem translata curiam, designat glorificationem. Prædicatio vero illa, de Principatu eiusdem prophetæ tertio post Regem loco obtinendo in regno, nobis publicam insinuat uenerationem, qua sanctum quemlibet in cœlo glorificatum vult Deus etiam in terris piè honorificari. Et de huiusmodi ueneratione sanctorum, vide eundem Chlicoucum in suo propugnaculo Ecclesiæ, aduersus Lutheran. lib. 1. de forma missæ. c. 14. 15.

Vigesima quinta consi. Festa sanctorum celebrantur ab Ecclesia die, qua mortui sunt, & non die qua nati sunt: quia illa die qua moriuntur, nascuntur ad gloriam, gl. in l. cum quidam. ff. de annuis legat. gl. institu. de ingenuis, in fin. Ludouicus Romanus singulari suo 34. adde & aliam glossam in capi. non licet. 33. quæst. 4. Et vide Pan. in c. licet. in 7. not. de ferijs. Et hoc est quod intendit Eccl. 7. Vbi in principio dicit, quod melior est dies mortis, scilicet iustorum, qui tunc viuere incipiunt, quam dies natiuitatis. Propter quod, vetus Gallorum mos fuit, pecunias aliquando credere, & mutuo dare sibi reddendas apud inferos: quia cum ex doctrina Druidum Pontificum suorum de quib. Cæsar in commen. suis de bello Gallico, lib. 6. plenè meminit, animas crederent immortales, sicut Pythagoras palliatus, id est Græcus, pallio, more Græcorum, indutus, credidit: & sic maius præmium ex charitate, à Dijs immortalibus consequi sperabant post mortem perpetuè victuri. De quibus Valer. lib. 2. de institutis antiq. Et sic non abste, quinimo prudentissimè, & catholicè prospexit Ecclesia, quod mors sanctorum vocatur eorum natalitium, secundum Lyram vbi supra. In cuius vestigium cygnus cantat dum est moriturus secundum Martia. ibi:

*Dulcia deserta modulatrix carmina lingua,
Cantator cygnus fumeris ipse sui.*

Ideo sapiens debet lætari, cum moritur, melius victurus, vt amplè declarat G. Benedicti in sua rep. c. Raynut. in verb. testamentum. nume. 17. de testa. Fallit tamen in virgine Maria, & beato Ioan. Bap. quorum natiuitates celebrantur, cum fuerint sanctificati in vtero à ventre matris. Et sunt tantum quatuor, qui fuerunt sanctificati in vtero à ventre matris, vt Iob, Ieremias, Beata virgo Maria, & Ioan. Bap. vt ait Petrus de Monte episcopus Brix. in suo dictionario, in verb. sanctitas. §. quatuor alleg. c. nisi. in gloss. 2. extra de renuntiatione.

Vige-

Vigesima sexta consi. Credo, quod Adam tantam pater omnium, & primus patriarcha sit primus post Mariam. Et ita videtur tenere Bart. Veronen. in tract. de Imperatore militum eligendo: in verb. ratione dignitatis. vbi allegat Dantem 32. c. Paradyfi. hoc ponentem:

*Quei due che seg gon la su piu felici,
Per esser propinquissimi ad Augusta,
Sond' estarosa quasi due radici.
Colui cheda sinistra le s' agguista,
E'l padre per lo cui ardato gusto,
L' humana specie tanto amaro gusta.
Dal destro, vedi quel padre vetusto
Di Santa Chiesa, a cui Christo le chiaui
Raccomandò di questo fior vetusto.*

Vigesima septima consi. In ordine sanctorum in paradyso, videtur, quod patriarchæ, seu prophetæ sint præferendi, & omnib. alijs sanctis anteponendi: cum, vt videmus in actibus ecclesiasticis maxime in lætarijs, præponuntur apostolis, & inter illos Io. Bap. videtur esse maior: quoniã, vt habetur Matt. 11. Inter natos mulierum non surrexit maior Io. Bap. quod testimonium est ipsius Iesu, qui de eo dicit, ex quo illi credendum est.

Ipse enim patriarcha fuit, & propheta, & plusquam propheta. De cuius laude, & gloria in cœlo, & mundo. & de alijs patriarchis, & prophetis videatur amplè Ant. Floren. in sua sum. in 3. par. tit. 31. c. 7. per totum: ad quem recurras in materia laudis, & excellentiæ patriarcharum, & Io. Bap. & in fin. illius. c. ponitur; quomodo fuit propheta de præterito, præfenti, futuro, & per visionem intellectualem, sensibilem, & imaginariam.

Vigesima octaua consi. erit ex dictis Gabrielis Barlette, in sermone pro festo sancti Ioannis Bap. qui quærit de dubio: Vtrum, iuxta verbum Christi, Matt. 11. & Lucæ 7. Inter natos mulierum non surrexit maior Ioanne Bap. Ioannes Bap. sit omnibus sanctis maior? & circa hoc, adducit quadruplicem opinionem.

Prima est, vt dicit, Quod apostoli sunt maiores, & rationem esse dicit. Ex quo illi sunt maiores omnibus sanctis, qui abundantius super omnes habuerunt spiritum sanctum, sed apostoli fuerunt huiusmodi: quoniam, vt dicit S. Tho. super illud Rom. 8. Nos ipsi primitias spiritus habentes, dicunt, Apostoli, & tempore prius, & cæteris abundantius spiritum sanctum habuerunt. Ideo prima parte. q. 44. artic. 7. in primo sententiarum, dist. 16. articulo secundo. Ioannes Scotus in 4. & Duran. eiusdem ordin. Apostoli sunt præferendi omnibus sanctis, tanquam abundantius spiritum sanctum habentes.

Secunda opin. quod Ioannes euangelista, & si non sit maior, tamen æqualis: & ratio huius est, quia prærogatiua, quæ sunt Ioan. Baptistæ concessa,

ætiam Ioani euangelistæ. Et secundum Petrum Damianum sunt quinque.

Prima, quia Ioannes fuit virgo, & Ioannes euangelista similiter: qui corrumpi non potuit in terra propter eius virginitatem, nec etiam dominus permisit corpus eius in feruentis olei dolio destrui.

Secunda, quia Ioan. Bap. fuit germanus Christi, filius Heliæ cognatæ Virg. Mariæ. Io. euangelisti. in hoc excessit eum, quia fuit nepos eius, videlicet filius Salome fororis matris.

Tertia, quia Io. Baptista fuit sanctificatus in vtero matris, Luc. 1. Spiritu sancto replebitur adhuc ex vtero matris: & Ioannes Euangelista, licet non fuerit sanctificatus in vtero matris, tamen accepit spiritum sanctum tempore Pentecostes cum alijs apostolis.

Quarta, quia Ioan. Bap. fuit propheta. Ioan. 1. Post me venturus est: qui ante me factus est. Et etiam prophetizauit in vtero, Luc. 1. Exultauit infans in vtero meo. Et plus quam propheta, Ioan. 1. Ecce agnus dei. Ioannes euangelista fuit propheta in Apoc. quia futura pronunciat. Et plus quam propheta, quia fuit apostolus, qui excedit omnes, cum abundantius habuerit Spiritum sanctum. Et Apost. id est missus. Vnde Ioan. 1. Fuit homo missus à deo.

Quinta, quia Ioan. Bap. fuit martyr, ab Herode decollatus. Ioan. Euangelista fuit martyr mortaliter: quia, vt dicit Petrus Damianus: Ille, qui perforauit cor Mariæ, ille met cor Ioan. euangelistæ perforauit, vnde videtur, quod ad minus æqualis erit Ioanni Bap. & sic Christi verba, Inter natos, &c. non essent vera. Ista etiam rationes, & comparationes, refert Robertus de Lito, in quodam sermone de S. Ioanne euang. & concludit, quis istorum sit maior, vel minor, non est curandum, cum bene concordet sint in cœlis, ideo non est disputandum de eis in terra: pro quo recitat ibi miraculum. Et, vt dicit Dominicus post 10. And. in c. vnico, de reliquijs, & ueneratione sanctorum, in 6. Periculosum est, de meritis sanctorum disputare.

Tertia opinio, vt dicit idè Barlette, quod Moyse fuit eximius prophetarum: quia Ecclesiastici 44. dicitur. Non est inuentus similis illi, qui conseruaret legem excelsi.

Quarta opinio est, quod fuit Adam, qui creatus est non genitus, & pater omnium. Hinc dicit Petrarca, quod est primus post Virginem Mariam: de quo Bartholomæus Veronen. in tract. de Imperatore militum eligendo. in verbo, ratione dignitatis. Sed tamen de Adam non est bona argumentatio, cō, quia non surrexit inter natos mulierum, sed à Deo creatus, & ideo non comprehensus in dicto Christi.

Quinta opinio, est Iesu Christi, (cum quo subuenia nos erimus) vt dicit Barlette in dicto loco, quia

Z

quia vera: cum qua opinione est Tho. 2. 2. q. 174. artic. 4. quod inter natos mulierum non surrexit maior Io. Bapt. ut habetur Matt. 11. Quam conclusiōnem, comprobatur idem Barlette, in dicto loco triplici ratione, quæ extrahuntur à doctoribus.

Primò, ratione diuinalis prænominationis: quoniam, ut dicit S. Tho. 3. par. q. 27. art. 5. quod diuina prouidentia, quoties mittere voluit aliquem sanctum virum in mundo, pro vniuersali præparatione, voluit illum prius mundo ostendere duplici modo. Primò, verbo prophetico. Secundo, signo diuino: quod patet triplici signo. Primò, in l. naturæ, quando misit Noe in impositione nominis. Gen. 5. dicit pater eius Lamech, vocabitur nomen eius Noe. Iste consolabitur nos ab operibus manuum nostrarum in terra, cui maledixit dominus. Secundò, in lege scripturæ de Moyse per signum diuinum, quando in terram proiecit coronam Regis. Tertio, in lege gratiæ, tempore Christi, quando missus est Io. Bapt. qui ostensus est verbo prophetico per angelum, Luc. 1. Erit magnus coram domino. Et ista magnitudo, fuit in pluribus. scilicet circa eius aduentum, in eius conceptione, & in eius natiuitate. Et circa laudem illius, quam habuit ab ipso Christo, qui cum laudauit in constantia, in austeritate, in prophetia, & in perseverantia, ut ibi dicit Barlette.

Et ex quo sequitur secundò, quod fuit maior inter natos mulierum ex diuina commendatione, ex qua sumuntur laudes, & magnificentiæ ipsius, quas ponit idem Gabriel in dicto loco. ver. Secundum dicitur.

Ex quo & tertio sequitur, quod infusæ sunt, & fuerunt in Ioanne infinitæ gratiæ: quoniam fuit angelus, fuit patriarcha, fuit propheta, & plus quam propheta, magnus coram domino. Apostolus, martyr, confessor, virgo, eremita. Et ibi concludit, illum omnibus ceteris præpositum: quod credo esse verum, & sum in hac opinione, quod post Mariam, est primus in celo, & habet proximiorē sedem, & sedet ante omnes, & quoscunque: quia magis dilectus à Deo, propter eius gratam virginitatem, propter eius gratam humilitatem, & propter eius gratam charitatem: quæ tria ibi amplè explicat, & declarat idem Gab. in fine ibi: Tertium dicitur, &c.

Et de eodem, & eius excellentia, videatur etiā Ioannes Ludouicus Viualdus in suo opere Regali, in tract. de pugna partis sensitivæ in 4. notab. vbi etiam amplè. Et ibidem etiam, vide de laude, & excellentia omnium patriarcharum, & prophetarum, quos videre poteris, cum de vnoquoque veniet ad propositum.

Legimus & de Io. Bapt. quod triplex mirabile munus gratiæ habuit in vtero adhuc existens. Primò, gratiam, qua in vtero sanctificatus fuit: vnde fuit ante sanctus, quam natus, in quo cum Ieremia conuenit. Secundò, gratiam habuit, qua in vtero

prophetare meruit: quoniam in vtero matris exultans Deum adesse cognouit. Tertio, gratiam habuit, qua suis meritis matri prophetiæ spiritum tradidit. De quibus amplè G. Bened. in sua rep. c. Ray. in verb. & soboles quæ gestabar. nu. 22. extra de test. vbi concludit ex verbo Christi, quod nullus surrexit maior Io. Bapt. inter natos mulierum corruptarum.

Vigesimanona consi. Ex primoribus Ecclesiæ tam militantis, quam triumphantis, censentur Apostoli, qui etiam videntur præferri debere patriarchis & prophetis. Quoniam, ut habetur Ephes. 4. ponit apostolus narrando dona collata à Christo in ædificationem corporis sui, id est ecclesiæ. Primò, ponit apostolos, deinde omnibus loquens, ait: Estis ciues sanctorum, & domestici Dei super ædificati supra fundamentum apostolorum, & prophetarum ipso summo angulari lapide Christo IESV scilicet doctrinam eorum vtrunq; siue testamentum, siue populum Iudæorum, & gentium. Christus lapis angularis dicitur, quia vtrunque in se coniungit: & ideo se excusat, & rationem reddit Ant. Flo. in 3. part. suæ summæ. tit. 31. c. 8. quod prius de prophetis quam de apostolis scripserit, & eos in ordine suæ scripturæ præposuerit, reddens rationem solam, eo quia tempore præcesserunt apostolos.

Sed videtur, quod sunt præferendi tanquam Principes populorum, ut habetur Psal. 46. Principes populorum congregati sunt cum Deo Abraham. & Psal. 44. Constitues eos Principes super omnem terram. Et de his habetur Apoc. vlt. cum dicitur: Quod murus ciuitatis, scilicet supernæ Ierusalem, est habens duodecim fundamenta, & in eis duodecim nomina apostolorum & agni, & post Cherubin, & Seraphin, incessabili voce clamatis, Sanctus, &c. dominum laudat in cælis gloriosus apostolorum chorus, quorum dignitas est veneranda: quoniam, ut canit Ecclesia, Ecclesiarum sunt Principes, belli triumphantis Duces, cælestis aulae milites, & vera mundi lumina. Et quilibet habuit principatum sibi à Deo decretum magnæ prouinciæ vel regni.

Nam, Andreas fuit Princeps populi Achaicæ in Græcia.

Iacobus maior, Princeps populi Hispaniæ, & quod sibi defuit honoris in mundo, quia in capite anni à passione Christi in Iudæa decapitatus est, hoc Deus suppleuit post mortem, quia in maiori veneratione est corpus eius, quam alicuius apostoli.

Thomas, Princeps Indiani populi, quem conuertit Iacobus minor, Ierosolymorum populorum regens primus ibi archiepiscopus fuit, & primus missam canauit se legit, ut in c. fi. 66. dist.

Phili. Syriæ, seu Scythiæ specialiter gubernauit. Bartholomæus, (cuius nomen porto) Armeniam, & Licaoniā. De cuius vita, & martyrio ponit Anto. Flo. in sua historia. parte prima, titulo sexto, cap. 12. cuius verba hic inserere volui ad laudem, & de.

& decorem ipsius & nominis eiusdē. Dicit enim quod Bartholomæus interpretatur filius suspendentis me, vel filius suspendentis aquas. De eo dicit Dionysius in libro de mystica theologia. Diuus Barth. dicit multā esse theologiam, & minimam, & euangelium latum esse, & magnum, & rursus concisum: vult dicere, quod vna consideratione, omnia possunt de Deo affirmari, & alia magis propriè de Deo negari. Euangelium est concisum, id est breue quo ad finem, qui est fides Christi, & charitas. Latum autem, & magnum, ratione materiæ propter innumera documenta, & mysteria comprehensa.

Hic vnus fuit ex senatoribus Ecclesiæ apostolis Christi, ut patet Luc. 9. & 6. Mar. 3. & Matth. 10. & dicam infra in consideratione seq. Et post aduentum Christi intrauit in Indiam, quæ est in fine orbis, & ad quandam ciuitatem deueniens habitare cepit in templo, vbi colebatur Deus Astaroth. Diabolus autem habitans in illo idolo ita decipiebat homines, immitens quasdam infirmitates, ut ipsi infirmi pro sui liberatione, sacrificia idolo offerrent, quo facto, diabolus ab illa passione illata cessabat. Cum autem templum Astaroth languentibus esset plenum, & quærentibus, ut solitum erat, nullum diabolus per idolum daret responsum, pergunt ad vicinam ciuitatem vbi colebatur Berith, interrogantes eum quare Deus si us eis non daret responsum, Berith respondit: Deus vester catenis igneis religatus est, ita ut nec loqui, nec respirare valeat, ex quo Apost. dei ciuitatem vestram ingressus est. Aiunt illi, Quis est iste Bartholomæus? Inquit, Amicus Dei omnipotentis est, & ad hanc prouinciam venit, ut euacuaret omnes Deos Indiæ. At illi, Da nobis signum eius, in quo valeamus eum discernere inter tot millia hominum, & cognoscere eum. Quibus dæmon ait, Capilli eius nigri & crispi, caro candida, oculi grandes, nares æquales, & directæ, barba prolixa, habes paucos capillos canos, statura æqualis, color albo, clauato, purpura vestitur: induitur pallio albo, quod per singulos angulos gemmas habet purpureas. Vigintri sex anni sunt, ex quibus vestimenta eius & sandalia, nec veterascunt, nec fordescunt: centies per diem orat, centies per noctem: angeli Dei eum comitantur, qui nec eum sinunt fatigari, semper eodem vultu & animo lætus & hilaris perseverat. Omnia præuidet, omnia nouit, omnium linguarum notitiam habet: & quod nunc loquor vobiscum, ipse iam nouit. Cum eum quæsieritis, si volet, ostendet se vobis, si noluerit, non poteritis inuenire: rogo autem vos, ut cum eum inueneritis, deprecemini eum, ne huc veniat, & similia Astaroth mihi faciat. Euntes ergo, cum per duos dies sollicitè quæsiissent, nec inuenire possent, altera die quidam dæmoniacus, ambulans iuxta eum clamauit, dicens, Apostole Dei Bartholome. incendant me orationes tuæ. Cui Barth. Obmut-

fce, & exi ab eo. Qui subito liberatus est. Audiens autē hæc Rex illius prouinciæ nomine Polemius. Cum haberet filiam lunaticā, misit ad illum rogans ut veniret & sanaret filiam suam dæmoniacā. Apostolus vero accedens ad palatium Regis, cum vidisset illam catenis ligatam, eo quod appropinquantes sibi, moribus lacerabat, iussit eam solui: cum ministri timerent hæc agere, dicit: Ego dæmonium illud ligatum teneo, & vos timetis. quam solutam subito à diabolo liberauit. Misit autē Rex Polemius multos camelos oneratos auro & arg. & lapidibus preciosis, ut quærentes Dei apostolum ei prædicta ex munere Regio offerrent. Cum ergo inuenire non potuissent, reuersi sunt ad Regem. Ipse vero apostolus mane sequenti, cum Rex solus esset in cubiculo apparuit, dicens: Et quid per totam diem hesternam me fecisti quærere cum auro & lapidibus preciosis? Hæc necessaria sunt his, qui terrena, & carnalia cupiunt: ego autem nil mundanum requiro. Tunc apost. loquens ei de mysterio nostræ redemptionis, ostendit ei Christum diabolum vicisse per mirabilem congruentiam, potentiam, & sapientiam, & iustitiam. Quibus declaratis, dicit apostolus: Si baptizari disponis, ego tibi & populo dabo Deum vestrum catenis religatum. Quod cum affirmasset se facere paratum die sequenti, congregatis sacerdotibus Astaroth, & populo ad templum, cum sacerdotes ei immolarent in potentia Regis & populi, Dæmon in statua clamare cepit, & dicere: Cessate miseri mihi sacrificia offerre, ne peiora, quam ego, patiamini tormenta. Qui catenis igneis religatus sum ab angelis Iesu Christi, qui crucifixus est à Iudeis, putantibus eum à morte detineri: Ipse autem IESVS, per mortem Regiam nostram deuicit, & Principem mortis dominum nostrum vixit. Statimque omnes miserunt funes, ut simulachrum euerterent, sed non valuerunt. Apostolus autem præcepit dæmoni, ut idolum illud comminueret, & omnia illa simulachra templi per seipsum cōfringeret: quod & factum est. Omnes infirmi, qui erant in templo sanati sunt, orate pro eis apostolo, qui & templum Christo dedicauit. Sed & angelus domini circumuolans templum in humana specie apparens, in quatuor angulis templi signum crucis insculpsit, dicens: Sicut sanati sunt infirmi ab apostolo à languoribus suis, ita sit hoc templum mundatum ab immundicijs & habitatore eius diabolo: sed antequam pergat in desertum, (quo apostolus eum ire præcepit) ostendam vobis eius horribilitatem quem videatis, non timeatis: sed signum illud quod insculpsit in templo frontibus vestris imprimite. Tunc viderunt omnes Aethiopes fulgine nigriorem, facie acuta, barba prolixa, crinibus usque ad pedes protensis, oculis igneis scintillas ut ferrum igneum emittentibus, flammam sulphuream ex naribus spirantem, catenis igneis vincitū retrò manibus. Et dicit ei angelus domini: Quia apostolo ob-

edicens, omnia idola templi cōfregisti, solam te, & perge in desertum locum, vbi nullus hominum moratur, ibi mansurus vsq; ad diem iudicij. Qui cum magno strepitu, & vlatu, disparuit, angelus cunctis videntib; ad coelū ascendit. Rex verò Polemius cū vxore & filijs & omni familia baptizatus est, multusq; populus cū eo, qui etiā Polemius relicto Regno, apostoli discipulus effectus est. Pontifices verò idolorū, ad Aftiyagem Regem fratrem dicti Polemij, conuenerunt, & de Deorū suorum iniuria, ac templi mutatione, ac fratris sui per artem magicam deceptione, contra apostolū conqueſti sunt. Aftiyages autē vehementer iratus, misit mille viros armatos ad quaerendū apostolum, & captū ducendū ante ipsū. Eo autem adducto coram se, ait Aftiyages: Tu es qui euertisti fratrem meum? Cui Apostolus, Ego non euerti, sed conuertisti fratrem tuum. Et Aftiyages. Sicut tu fecisti fratrem meum relinquere Deum suum, & tuo sacrificare, ita ego faciam te Deum tuum deserere, & meum adorare. Apostolus verò ait ad eum: Ego Deum quē adorabat frater tuus ligavi, & ligatum ostendi, & eum confringere statui feci: si ita tu feceris Deo meo, poteris me ad simulachrum prouocare. Si ego verò Deos tuos comminuam, & tu crede Deo meo. Hæc eo dicente, nunciatum est Regi, quod Deus suus Baldach, comminatus cecidisset in terram. Quod audiens Rex præ tristitia scidit purpurā, qua erat indutus. Et apostolum iussit sustulib; cædi, & cæsum viuum excoriari, & demum excoriatum decapitari mandauit. Sicq; per martyrij palmam ad coelū volauit. Fideles autem corpus apostoli accipientes honorificè sepelirunt. Aftiyages autem, & Pontifices idolorum, arrepti à demonibus suffocati sunt. Polemius verò factus Episcopus, viginti annis laudabiliter ecclesiam rexit, & virtutibus plenus in domino requieuit.

Quia verò de morte eius varia est opinio. Nam B. Dorotheus dicit, quod Barthol. in Albano, ciuitate magna Armeniae, crucifixus est, capite deorsum. Beatus verò Theod. quod fuit excoriat. ab alijs asseritur, quod fuerit decollatus: quæ ita possunt concordari, quod fuerit primò excoriat, exinde crucifixus, demum nondum mortuus decapitatus. Post aliquod tempus, corpus B. Barthol. ad insulam Liparitanam circa Siciliam translatum est: infideles autem insulam illam inuadentes, & omnino deuaſtantes circa annū Domini 331. ossa Apostoli per plateam sparserunt, sed iussu ipsius Apostoli apparentis vni sancto viro in fornix, & designata quæ essent ossa, scilicet splendentia vt ignis, collecta sunt, & Beneuentum Metropolitim in regno Apuliæ ab ipso delata, & communiter tenetur corpus eius haberi Beneuenti, licet & Romani asserant se illud habere. Hæc dicit Ant. Flo. in sua hist. par. 1. ti. 6. c. 12. sed in part. 2. tit. 24. cap. 4. §. 5. dicit illam translationem fuisse

tempore imperij Caroli, qui fuit 706. ab incarnatione Domini, & ibi ponit amplè modum exhortationis factæ viro sancto, vt eius ossa congregaret, qui bis recuſauit: & quod miraculosè nauis vbi ossa eius erant, euasit ab incurſu infidelium. Redeundo ergo ad propositum, vnde digressi fueramus, dignitates apostolorum conscribamus.

Matthæus, Aethiopiā nigram, candidam doctrina fidei effecit.

Simon, prius Mesopotamiā.

Thadeus, eius germanus Aegyptum, simul ambo per fidem illustrant.

Matthias, Iudæam in sortem accepit, & primus legitur ordinatus in clericum per apostolos. tex. & ibi gl. in clericos. 21. distin.

Ioannes euang. Asiā, cuius septem ecclesijs Apoc. scripsit, & à quibusdam viuis adhuc opinatè creditur in paradysum terrestrē translatus, vt cum Enoch, & Elia, contra Antichristum prædicet, vt de statu legis euang. habeatur testis Ioan. sicut de statu legis naturæ Enoch, & de lege Mosaiica Elias habetur: quod tenet d. Ioan. Dominici in quodam suo dialogo, allegato per Anton. Flo. in sum. 3. par. ti. 31. c. 8. §. 1. vbi prædicta de apostolis dicit, lubiungēs tamen quod communius creditur in patria cum cæteris in corpore, & anima. quia corpus eius inuenitur, vel in anima tantum, exponentes illud, Si eum volo manere donec veniam. Io. vlt. quia non ad aduentum vel ad iudicium refertur, sed ad aduentum in regno ecclesiæ iam per orbem diffuso. Ipse veniet pro eo sine martyrio in pace migraturus.

Paulus Princeps fuit totius ferè orbis prædicando.

Sed Petrus, non solum pontifex Galatiæ, Capadocia, Antiochiæ, vbi prædicauit, & Romæ, sed absolute Princeps fuit totius Ecclesiæ autoritate & iurisdictione plenaria sibi tradita, non ab apostolis cæteris, vel concilijs, sed à domino Iesu Christo, vt infra plene in sequenti consideratione dicam.

Principes ergo apostoli fuerunt ecclesiarum, & populorum facti à domino Iesu Christo, vt Ecclesias gubernarent & ordinarent circa diuinum cultum, populos meritis & virtutum exemplis ad salutem traherent, debellando hostes interiores vitiatorum, doctrina & miraculis orbem illustrarent, quod quomodo fit: ample demonstrat Ant. Flo. in sua sum. par. 3. ti. 31. c. 8. §. 1. vbi ample per eos de simbolo per eos composito.

Item etiam tanquam iudices duodecim tribus Israel, sedentes cum filio hominis in sede maiestatis suæ, prout sunt duodecim apostoli qui secuti fuerunt Christum in regeneratione, vt habeatur Matt. 19. & Luc. 22. Et isti habent iudicium approbationis, vt dicit Arch. 8. q. 1. c. vereor. Et debent omnes

omnes alios præcedere, quoniam iudices cæteris sunt præponendi, & in altiori sede, vt dixi infra in 7. parte in prima confi. vbi dixi, quod iudices debent habere sublimiorem locum. facit. c. Episcopus. 98. dist. Ex quo ergo Apostoli fuerunt & Principes nostri constituti, & iudices debent quoscunque præcedere, vt dictum est, igitur, &c.

Et iste numerus duodenarius Apostolorum, p multas figuras diuinarum scripturarum mirabiliter præsignatus fuit, & à domino consecratus.

Primò, per duodecim filios Iacob, omnes vno patre genitos, Gen. 25. & iterum 42. c.

Secundò, per duodecim fontes aquarum, quos in deserto Elim inuenerunt filij Israel, Exod. 15. & Num. 33. c.

Tertiò, per duodecim lapides preciosos, quos præcipit Dominus vt ponerentur in veste Aaron, Exod. 27. c.

Quartò, p duodecim Principes electos de duodecim tribubus Israel, singulos per singulas trib. Ios. 3. c.

Quintò, per duodecim durissimos lapides, quos præcepit poni Iosue in loco castrorum, vbi fixit tentoria, Iosue 4. ca.

Sextò, per duodecim panes propositionis, qui ponebantur super mensam in cōspectu Domini, Leuit. 24. c. & Exo. 25. c.

Septimò, per duodecim exploratores quos misit Moyses ad considerandam terram, quam daturerat Dominus filijs Israel, Num. 13. c.

Octauò, per duodecim boues qui sustentabant mare æneum, 3. Reg. 7. c.

Nonò, per duodecim præfectos, quos posuit Salomon super omnem populum Israel. 3. Reg. 4. cap.

Decimò, per duodecim lapides, quos tulit Elias iuxta numerum filiorum Israel, & edificauit de lapidibus altare in nomine domini. 3. Reg. 18. c.

Vndecimò, per duodecim stellas fulgentes in corona sponsæ, scilicet Ecclesiæ, Apoc. 12. c.

Duodecimò, per duodecim portas ciuitatis Ierusalem, quas vidit Ioannes, Apoc. 21.

Tertiodecimò, per duodecim fundamenta superne ciuitatis, quæ vidit Io. & in ipsis nomina Apostolorum & agni, de quibus iam dixi supra, & habetur Apoc. 21.

Decimoquartò, per duodecim horas diei. Christus est dies, de qua inquit Dauid, Psal. 83. Melior est dies vna in atrijs tuis super millia. Hic autem dies habet duodecim horas, scilicet Apostolos. Vnde ipse Ioannes vndecimo ait: Nonne duodecim horæ sunt diei? In quo verbo dominus Iesus non ludam, sed successorem eius præuidebat. Hæc dicit Ioannes Ludouicus Viualdus in suo opere Regali, in tractatu de pugna partis sensitivæ & intellectualis, in quarto nota. vbi plenè ponit de excellentia omnium Apostolorum in genere & in particulari, ideo eum videas ibi.

TRigesima confi. Petrus Apostolus, qui fuit inter Apostolos domini primus, obtinuit primatum in ecclesia, & constitutus fuit Princeps totius ecclesiæ: & ideo primatum & primum locum in ecclesia triumphatè; hoc est, in coelo empyreo. Et quod constitutus fuerit Princeps totius ecclesiæ & Apostolorum, probatur auctoritate sacre scripturæ in duodecim locis.

Primò, Mat. 16. vbi dicitur: Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam: Petra enim dicitur, quod primus in nationibus fundamenta fidei posuerit, & tanquam saxum immobile totius operis Christiani compagem molemque continet. c. fidelior. 50. dist. faciunt hæc verba text. vt in beatissimo Petro omnium Apostolorum summo principaliter collocaret. Et in c. præceptis. 11. dist. ibi: Cura & totius ecclesiæ principatus committitur. & in c. considerandum. ibi: Et tunc præposuit cæteris. 50. dist. Et ideo dicitur Romana ecclesia caput esse omnium ecclesiarum, cum non ab Apostolis, sed à summo Deo primatum obtinuit. c. in nouo. cum c. seq. 21. d. c. sacrosancta. 22. d. & c. cum beatissimus. 24. q. 1. & probatur in c. rogamus. 24. q. 1. quod Petrus fuit caput ecclesiæ, cuius sedes iussu Dei ab Antiochia fuit translata Romam, & vt dicit text. in c. cuncta per mundum. 9. q. 3. Petrus voce domini principatum ecclesiæ tenuit, præbant etiam text. in c. relatum. 9. q. 1. & in ca. audiui. ver. vnde cum omnibus. 24. q. 1. & in ca. Paulus. & c. Petrus. 2. q. 7.

Secundus locus sacre scripturæ Ioannis vltimo, vbi dicitur: Pasce oues meas. Ex quo dicto probatur primatus & principatus seu prælatio Petri ponderando verba. pro quo in c. significasti. in principio. & ibi glo. de electio. extra. & glossa fin. in cap. considerandum. l. d. & glossa in verbo, tu es, in ca. in nouo. 21. dist. Quamuis enim Dominus noster IESVS CHRISTVS; omnibus Apostolis in cōmuni clauis dederit, vt habeatur Ioan. 20. & Matt. 18. Similiter omnibus discipulis præcepit prædicare: Marci vlt. & Mat. vlt. In his tamen non fuit datum regimen, sicut per hæc verba, Pasce oues meas, vt in cap. in nouo. 51. dist. quoniam Reges dicuntur pastores. 3. Reg. 22. Vidi cunctum populum Israel dispersum in montibus, quasi oues non habentes pastorem. & Esa. 44. qui dico Cyro, pastor meus, & omnem voluntatem meam complebis. Nemo non nouit Cyrum potentissimum fuisse regem. qui Astiage auo materno interfecto transfuit regnum à Medis in Persas, & probatur Esa. 46. Ipsi pastores ignorauerunt intelligentiam. vbi taxat pastores velut maiores regentes, non solum superintendentes. & Ierem. 2. Sacerdotes non dixerunt vbi est dominus, & tenentes legem nesciuerunt me, & pastores præuaricati sunt in me. & in cap. seq. & dabo vobis pastores iuxta cor meum, & pascent vos scientia & doctrina. Ipse quoque, cui data est potestas in coelo & in terra, & q est

Rex regum, & dominus dominantium, ut habetur Psal. 14. 4. Dixi supra in parte præcedenti, in 1. confid. est pastor bonus, ut habetur Ioan. 10. cuius Petrus dicitur vicarius in terris, ut est tex. in c. 3. §. 1. de translatione epif. Similiter Papa gerit vicem Dei in terris, c. 2. circa principium de translatione epif. extra. & c. ad Apostolicam. §. nos itaque. de sententia & re iudic. in 6. & cle. 1. §. ideoque. de Magistris. & Iesus dedit Petro claves regni cælorum, ut habetur Mat. 16. in nouo. cum c. seq. 21. d.

Et quando in sacra scriptura fit mētio de pastoribus, indubitatē intelligitur loqui de Regentibus & Principibus, ut 22. c. Jeremia, dicendo. Omnes pastores tuos pascet ventus. & eodem loco ca. 23. Væ pastoribus, qui dispergunt & dilacerant gregem pascuæ meæ, dicit Dominus. ideo hoc dicit dominus Deus ad pastores, qui pascunt populum meum: Vos dispergistis gregem meum, & eiecistis eos, & nō visitastis eos. in quib. omnib. locis apparet, eos pastores appellatos, quia alijs præfuerūt in regimine & dignitate: quare Petro constituto pastor primatus prælationis & regiminis ei datus est.

Istud etiam probatur Ezechielis 24. quem ad hoc allegat Cyprianus in epi. 13. ad Stephanum Papam li. 3. Ait Dominus: Fili hominis propheta de pastoribus Israhel, propheta, & dices pastoribus. Dicit dominus Deus, Væ pastoribus Israhel, qui pascunt semetipsos: nōne greges à pastoribus pascuntur? &c. Et habetur etiam Zach. 10. Ex quibus constat, quod cum soli Petro fuerit data potestas pastoris, nec dictum fuerit alijs, pascite oues meas, quod ipse fuit prælatus Apostolorum: quod comprobatur in c. hi qui. 50. d. & in c. si post. eadem d. & in c. solite. de maiori. & obed. in c. significasti. de ele. in c. fundamenta. de ele. in 6. & in c. fidelior. 50. d. Et canit ecclesia Catholica, cui credendum est. Tu es pastor ouium, Princeps Apostolorum, tibi tradidit Deus omnia Regna mundi, & ideo traditæ sunt tibi claves regni cælorum.

Tertius locus sacra scripturæ est, Luc. 22. vbi sic dicitur, Ait dominus Simoni: Simon, ecce Satanas expetuit vos, ut cribraret sicut triticum. Ego autem rogavi pro te, ut non deficiat fides tua, & tu aliquando conuersus, confirma fratres tuos. De intellectu quorum verborum Aug. in q. 75. de questionibus Veteris & Noui Testamenti. & facit tex. in c. 1. 21. d. & ibi amplè Io. de Turrecr. ponit potestatem summi Pontificis & Prælatorum vltra simplicem sacerdotem ratione iurisdictionis. facit etiam tex. in c. maiores. de Baptismo. vbi etiam ponitur, quod Dominus orauit pro Petro, ne deficeret fides eius: quæ verba bene ponderata denotant, quod Petrus habuit primatum omnium à Deo. Primum enim nominatim eū appellat Simon, quasi ex alijseum vocando, & diuinitim alloquendo: Simon ait. Deinde quod communem futuram prædixit eorum tentationem, experiuit vos: deinde tertio, reuertitur specialiter, dicendo. Ego rogavi

pro te, non dixit, pro vobis. Et iterum, ut non deficiat fides tua, non vestra. Et ne aliquid dubitationis subesset, addit. Et tu in præsentia aliorum Apostolorum: & ut indubitatisimè ab alijs esset distinctus, addit: confirma fratres tuos, qui erant Discipuli & Apostoli, ac si apertissimè diceret Christus: Ego tui, tu aliorum curam habeas.

Quartus locus Euangelicus pro primatu Petri inter Apostolos est, Mat. 17. vbi Petrus iussus est dare didrachmam pro Domino & pro se, cum dicitur: Et cum venerunt Canaam, accesserunt qui didrachmam petebant ad Petrum, & dixerunt ei: Magister nō soluit didrachmam. Et ibi, Et cum intrasset domum, peruenit ad eum Iesus, dicens: Quid tibi videtur Simon? Reges terræ, à quib. accipiunt tributum vel censum, à filiis suis, an ab alienis? Et ille dixit, Ab alienis. Dixit illi Iesus: Ergo liberi sunt filij. Ut autem non scandalizemus eos, vade ad mare, & mitte hamum, & eū piscem, qui primus ascenderit, tolle, & aperto ore eius inuenies stateram, illam sumens da eis pro me & te. Ex quibus verbis, & eò, quia Apostoli statim in his verbis dixerunt: Quis putas maior est in regno cælorum? Beatus Hierony. declarans prædicta verba, & sensum literæ, dixit, quod etiam hæc fuit mēs Apostolorum, & etiam B. Ambrosius, de quo habetur in c. est aliud. 24. q. 1. & etiam Aug. in quæstionibus Veteris & Noui Testamenti. q. 75. vbi per hæc verba multum ponderauit primatum Petri inter Apostolos.

Probat & vltimè extrina nominatione Apostolorum per tres Euangelistas facta, videlicet Mat. 10. ut sic nominantur:

Petrus, Andreas, Philippus, Bartholomæus, Iacobus Zebedæi, Ioannes, Thomas, Mattheus, Iacobus Alphæi, Thadæus, Simon Cananeus, Iudas Scarioth.

Marcus, Petrus, Iacobus Zebedæi, Ioannes, Andreas, Philippus, Bartholomæus, Mattheus, Thomas, Iac. Alphæi, Thadæus, Simon Cananeus, Iudas Scarioth.

Lucæ 6. Petrus, Andreas, Iacobus, Ioannes, Philippus, Bartholomæus, Mattheus, Thomas, Iacobus Alphæi, Simon Zelotes, Iudas Iacobi, Iudas Scarioth.

Vbi semper sunt in numero duodenario, & tamē semper Petrus est primus: & non primus ratione primæ vocationis, quia Andreas fuit primò vocatus. Et dicitur in sermonibus Discipuli, ser. 38. de sanctis Iacobo, & Philip. in ser. de sanctis Petro & Paul. Et semper Doct. Theologi intellexerunt de primatu ratione prælationis & principatus, ideo & nos ita intelligimus.

Sextus locus est Ioan. 21. vbi habetur, Simon Petrus cum audisset, quia Dominus est, tunica se succinxit: erat enim nudus, & misit se in mare. Alij autem Discipuli nauigio venerunt. Nō enim longè erat à terra, sed quasi cubitis ducentis trahentes

retia,

retia, & c. quod singulariter declarat, & ita intelligit Ber. de Buis, li. 2. de consi. ad Eugenium.

Septimus habetur Luc. 5. quem ad hoc adducit Ambrosius relatus per Gratianum 24. q. 1. ca. non turbatur. denique, ut dicit tex. & si alijs imperatur ut laxent retia sua, soli tamen Petro dicitur, duc in altum, hoc est, in profundum disputationū. Quid enim est tam altum, quam altitudinem diuinarū videre, scire filium Dei, & professionem diuinæ generationis assumere, licet mens humana plene rationis nō queat inuestigatione comprehendere: fidei tamen plenitudo complectitur? Et ibi dicit Io. de Turr. quod licet dederit omnibus potestatem prædicandi, nō tamen omnibus, sed soli Petro dedit altas quæstiones circa fidem determinare, & in lucem veritatis ducere.

Octauus, habetur Mat. 18. quem ibi declarat Chrysof.

Nonus, habetur Mar. 14. cum soli Petro dixerit Christus: Simō dormis, nō potuisti vna hora vigilare mecum? quasi dominus voluerit ostendere, ipsum præ cæteris ex commissio sibi officio debuisse vigilare.

Decimus, habetur Ioan. 6. dum multi discipulorum abissent retrò: dixit Iesus ad duodecim. Nunquid & vos vultis abire? Respondens ei Simō Petrus, Domine ad quem ibimus? & dicit gl. vnus pro omnibus respondet.

Vndecimus, habetur Luc. 21. de amputatione auriculæ Malchi à Petro facta: quod declarat Gregor. Papa relatus per Gratianum. cap. si Petrus. 24. quæst. 1.

Duodecimus & vltimus locus est Io. vltimo, vbi dominus dicit ad Petrum: Amen, Amen dico tibi, cum esses iunior, cingebas te, & ambulabas vbi volebas: cum autem senueris, extende manus tuas, & alius cinget te, & ducet te, quo tu non vis. Et infra dicit ei: Sequere me. quod non modo intellexit de genere martyrij, sed & ordine magistris, ut ait Teophi. Inde quidam recentior ait: Sequere me, gerendo vices meas, & in officio pastoralis & martyrij. Et hæc sunt quæ satis probant, quod Petrus inter Apostolos obtinet primatum, tanquam pastor inter eos. Et quoniam summi Pontifices sunt successores Petri, ideo obtinent primatum in ecclesia militante, prout Christus: cuius vicarij sunt, in ecclesia triumphante. Dicam infra in parte sequ. Et nota quod Christus simpliciter magis dilexit Ioannem Euangelistam quā Petrum ex pluribus priuilegijs ei concessis, ut ait Anton. Flor. in 4. parte suæ sum. tit. 10. ca. quarto. §. 3. & nullus alius ita familiaris & continuus cū Christo.

Trigesima prima consideratio. Ambrosius recitatus in c. beati. 2. q. 7. dicit, Beatus Petrus & Paulus eminent inter vniuersos Apostolos, & speciali quadam prerogatiua præcellunt: verū inter ipsos quis cui præponatur incertū est. Puto e-

nim illos æquales esse meritis, qui æquales sunt passione, & simili cos fidei deuotione vixisse, quos simul videm⁹ ad martyrij gloriam peruenisse. Nō enim sine causa factū putamus, quod vna die passi sunt, vno loco, sub vno persecutore. Vna die, ut ad Christum pariter peruenirent. In vno loco, ne alteri Roma deesset. Sub vno persecutore, ut æqualis crudelitas vtrumq; cōstringeret. Dies ergo pro merito, locus pro gloria, persecutor decretus est pro virtute, & c. Et Et Pelagius Papa, in c. quamuis. 21. d. Sic quamuis vniuersæ per orbem Catholice & Apost. constitutæ ecclesie, vnus thalamus Christi sit: tamen sancta Rom. ecclesia Catholica & Apost. nullis synodicis constitutis cæteris ecclesijs prælara est, sed Euangelica voce Domini & Saluatoris nostri primatum obrinuit. Tu es, inquit, Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam. Cui data est etiam societas beatissimi Pauli vasis electionis, qui non diuerso (sicuti hæretici garriunt) sed vno tempore, vna eademque die, gloriosa morte cum Petro in vrbe Romana, sub Cæsare Nerone, agonizans coronatus est, & supra dictam pariter Rom. ecclesiam Christo domino consecrarunt, eamq; omnibus vrbebus in vniuerso mundo sua præsentia ac venerando triumpho prætulerunt.

Ex quibus videtur dicendum, quod Paulus fuit æqualis Petro, & sic quod Petrus solus non fuit Princeps Apostolorum, nec illi soli fuerit data illa potestas vniuersalis antedicta. Io. de Turrecr. in c. per. 8. qu. 1. Et Anton. Florentin. in sua histor. in 1. part. titu. 6. cap. 4. ponunt hanc æqualitatem, sed dicunt illam fuisse in merito, & premio, & potestate ordinaria, sed non quo ad iurisdictionem: quia Petrus fuit maior in hoc & in administratione Paulo, ut in c. in illis. in fine. 80. dist. & gl. in verbo, pari. in c. nouo. 21. dist. Et etiam quo ad potestatem faciendi miracula. & idem Flor. in sua sum. 3. par. tit. 31. c. 8. §. 1. Attamen Ioan. Ludo. Viual. in suo opere regali, in tracta. de pugna partis sensitivæ. in 3. notab. vers. Paulus Apostolus. dicit quod Paulus fuit Petro sublimior in quibusdam: hinc est quod in bulla sine sigillo plumbeo ponitur Paulus à dextris, & Petrus à sinistris. Aliam tamen rationem quare hoc fiat retulit Ioannes de Selua in suo tractatu de beneficio, in prima parte, qu. 5. scilicet, quia sinistra est pars mortis, quam Christus habebat tempore, quo Petrus venit ad Christum ante passionem. Dextera verò denotat immortalitatem Christi, quam habuit post resurrectionem, quo tempore Paulus venit ad Christum. Hæ rationes sunt somnia: ideo melius dixi supra in hac parte, in 2. confid. vbi dixi de Christo quomodo sedeat ad dexteram. Et in dicto quarto notabili ponit ipse Viuald⁹ de omnib⁹ Apostolis: sed dicit qd Paulus præcellit alios Apostolos sex rationibus. Et de omnib. alijs Apostolis & conuersatione eorū ponit idē Ant. Flo. in dicta sua historia, in prima

prima parte, in 6. tit. 4. ca. vsque ad finem ponit de Discipulis, & solum ponit de tribus, videlicet de Lazaro, & Martha, & Magdalena: de quibus facio considerationem sequentem. Dicit tamē Bartho. Veron. in tractatu de imperatore eligēdo, in verbo, ratione dignitatis, quod Adam & Pe. sunt digniores, quia proximiores Virgini Mariæ.

Aduerte tamen, quod de iure appellatione Apostoli simpliciter, intelligitur de Paulo. vt ait gl. in verbo Vir. de iure naturali, gentium & ciuili. in institutio. quæ gl. à Doctoribus approbatur. Cui concordat glossa iuris Canonici in verbo, part. in cap. forus. de verb. signific. quæ allegat pro hoc cano. Apostolus. 32. q. 7.

TRigesima secunda consid. Lazarus, post Apostolos, discipulus Christi, huius nostræ ciuitatis Heduen. patronus, protector & conseruator, & in qua eius corpus requiescit, inter cuius membra caput peregrinis demonstratur, summa gloria, summa laude, summo honore glorificandus, laudandus & honorandus. Hic enim vt dicit Flor. in dicto sexto ti. 19. c. frater erat Martha & Magdalene, à Christo fuit familiariter dilectus, & solum inter discipulos Christi amicus vocatus, vt habetur Ioan. 11. Lazarus amicus noster dormit. De stirpe regia descendens ex populo Iudæorum patre Syro nuncupato, & matre Eucharis, & mortuis eorum patre & matre magnas sui patrimonij diuitias, sic inter se diuiserunt, vt Mariæ quoddam castrum Magdalon dictum (vnde Magd. nuncupata est) in partem contigerit. Martha verò castellum Bethaniam, quod erat propè Ierosolymam ad duo milliaria: Lazaro aliam, militiæ vacanti, pars non modica Ierosolymorum: & cum quatrduanū à mortuis suscitauit Christus. Post passionem domini, lapsis aliquot annis, Iudæi fugatis Apostolis de patri bus illis insurgentes contra Lazarum, Mariam & Martham, sorores eius, Marcellam pedisse quam Martha, quæ Christo disputante contra Phariseos clamauerat, Beatus venter qui te portauit, &c. & Celidonium, quem à natiuitate cæcum Christus illuminauerat, & Maximinum vnum ex 72. discipulis Christi, nauis imposuerunt sine gubernaculo, periculis marinis exponentes, vt quæ citissime submergerentur. Sed diuino nutu, Massiliam incolumes peruenierunt, vbi prædicationibus eorum Princeps cum vxore ad fidem Christi conuersus, idola ciuitatis confregit, Ecclesias construxit. fidem & baptismum plurimis recipientibus, beatum Lazarum Massiliæ episcopum præfecerunt: deinde populum Prouinciæ ad fidem induxerunt. Reliqua verò vide infra in vlt. par. in consideratione, quæ de laude ciuitatū tractat, vbi plura in laudem diui Lazari scribuntur. & meritò, cum sit nomen turelare Heduenorum.

TRigesima tertia consider. Post Apostolos & Prophetas dominum Deum martyrum candidatus laudat exercitus, vt habetur in canticò Am-

brofij & August. Vnde Ioannes Apoc. 7. dicit, se vidisse turbam magnam in Ecclesia triumphante, quam dinumerare nemo poterat, ex omnibus gentibus, & populis, tribubus & linguis, stantes ante thronum, & in cōspectu agni amictis stolis albis, & palmæ in manibus eorum, & clamabant voce magna, dicentes: Salus Deo nostro, qui sedet super thronum & agno: & omnes angeli stabant in circuitu throni & seniorum, & quatuor animalium laudantes Deum: & qui sunt hi amicti stolis in circuitu throni cum palmis in manibus sunt, qui venerunt ex tribulatione magna, & lauerunt stolas suas, & dealbauerunt eas in sanguine agni: ideo sunt ante thronum Dei, & seruiūt ei die ac nocte, & qui sedet in throno, habitabit super illos: de quo in prima consideratione huiusce partis. Et non esuriunt amplius, neque sument, vt de his dicit Ant. Flor. in sua sum. par. 3. tit. 32. c. 9. vbi plenè de martyribus, quos ponit post Apostolos & Prophetas.

Vnde multum sunt honorandi & glorificandi martyres, cum sufferre martyrium sit actus maximæ perfectionis: quod probat sanctus Thomas 2. 2. quæstio. 124. arti. 3. duobus modis, vbi ibi per eum.

Ex quibus concluditur, quod martyres sunt perfectiores doctoribus: quia ipsi docent non solum verbo, sed etiam factò. Sunt etiam perfectiores Virginitibus. vnde Aug. in libro de virginitate facit comparisonem inter perfectionem martyrij & virginitatis. & etiam S. Tho. in 4. dist. 49. inquit: quod licet vna aureola sit maior altera, secundum quod simpliciter tamen loquendo, aureola martyrum est potior aureola doctorum & virginum: quia cum martyrio sit pugna difficilior & victoria maior, debet etiam esse & excellentior aureola, quæ martyribus datur. Vnde glossa sup illud Mat. 5. Beati, qui persecutionem patiuntur, &c. dicit, quod omnes aliæ beatitudines perficiuntur in ista. Ecclesia quoque in commemoratione sanctorum martyres præordinat & præponit doctorib. & virginibus, ad ostendendum præminentiam eorū, respectu doctorum & virginum. Quorum martyrum gloriam admirans sancta mater Ecclesia, inquit Deo: Quæ vox, quæ poterit lingua retexere, quæ tu martyribus munera præparas. q. d. nulla. Ideo canit Dauid Propheta, Psalm. 115. Preciosa in conspectu domini mors sanctorum eius, id est, secundum Alexandrum de Hales, ibi: Chara & grata est Deo mors martyrum. Cum enim ipsi ostenderint operibus arduis, quod super alios Deum dilexerunt, dicente Gregorio in quadam homilia paschali, quod probatio dilectionis exhibitio est operis. Cregendum est ergo, quod Deus in cœlesti curia illis præcipui amoris signa ostendet, eos singulari gloria decorando. hæc dicit Bernardinus de Buis in suo Rosario, in prima parte, sermone 39. prima parte. litera Z. a. & b. in dicto sermone

mone tractat materiam martyrij.

Et dicit Ioan. Ludouicus Viualdus in suo opere regali, in tract. de pugna partis sensitivæ: in quarto notabili, quod triumphus, dignitas, magnificentia, honor & gloria totius Christianæ religionis, est in tam grandi exercitu sanctorum martyrum, qui pro veritate fidei orthodoxæ suum proprium fuderunt sanguinem. De laude, gloria & excellentia, quorum, videas ibi.

TRigesima quarta consideratio erit de doctoribus ecclesiæ, qui etiam sunt de numero beatorum: imo etiam ad ecclesiastici corporis integritatem & confirmationem cōstituti sunt à Christo. Inter ceteros eius gradus & partes, doctores qui veritatem palam edoceant, & populum rectè instituant, quemadmodum testatur beatus Paulus in prima ad Corinthios epi. cap. 12. dicens. Et quosdam quidem posuit Deus in ecclesia, primò Apostolos, secundò Prophetas, tertio Doctores, deinde virtutes, &c. & ad Ephe. 4. c. idem affirmat his verbis. Et ipse Christus dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios verò Euangelistas: alios autem pastores & doctores ad confirmationem sanctorum in opus ministerij, in edificationem corporis Christi: Ex quibus etiam videtur, quod præcedant martyres, cum ibi Apostolum ponantur in tertio gradu post Apostolos & Prophetas: sed parum (vt credo) hic curatur de ordine literæ. De aureola doctorum dixi in præcedenti consideratione: de quibus Dan. 13. dicitur. Qui ad iustitiam erudiunt plurimos, quasi stelle in perpetuas æternitates. & vide p. Ant. Flo. in 3. part. suæ summæ. tit. 30. c. 8. §. 2. Et nota, quod in paradiso sunt tot ordines dignitatum, & vnus excellit alterum, ita & in terra: & sunt tales differentiæ pro maiori concordia tantæ multitudinis, quæ non possit alia ratione subsistere. c. ad hoc. 89. dist. & c. licet. 2. 45. dist.

TRigesima quinta consideratio erit de Euangelistis, qui sunt quatuor, qui præferuntur omnibus alijs inferioribus ab Apostolis, imo inter Apostolos simul connumerantur: ca. vnic. de reliquijs & veneratio. sanctorum in 6. Sed quis illorū sit præferendus? Videtur, quod sit Ioannes: tū quia Apostolus, tū quia ecclesia canit, quod inter ceteros magis dilectus, tū quia dicit gl. in ver. miraculo. in c. per baptismum. de cōse. dist. 4. quod beata Maria & Ioannes Apostolus peccare non poterunt, tū ex eo, quod quatuor Euangelistæ figurantur per quatuor elementa: videlicet per terram, aquam, ignem, & aerem.

Primò, Matthæus figuratur per terram, quia primo fuit valde terrenus, deditus mundi lucris: vnde telonarius dicitur seu publicanus. Vnde etiam Ezech. primo, & Apocal. 4. per hominem figuratur, cui commissæ sunt cura terræ, vt in ea operaretur. Genesis 3. Tradidit etiam notitiam nobis de Christo secundum carnem, quam à terre-

nistraxit, incipiens Euangelium, Liber generatio nis.

Marcus figuratur per aquam: nam in ciuitate quæ fundata est in aquis, scilicet Venetiarum, elegit habitationem suam: & per leonem figuratur, qui quartanam patitur, eò, quod multo humore abundat. Aqua summè nutrit quartanam. Hic tradit notitiam de Iesu, secundum suam sapientiā, quæ per aquam figuratur in scriptura, iuxta illud Eccl. 15. Aqua sapientiæ salutaris potauit illum. Vnde principaliter Marcus describit prædicationē Christi, & incipit Euangelium suum in aquis Iordanis, dicens: Mox post exordium fuit Ioann. in deserto baptizans.

Lucas autem est vt aer. vnde Euangelium scripsit ea lingua, quæ melius vtitur aere, informando vocem, quam alij. Dicit Isyd. in Aety. libro, quod Orientales frangunt aerem in gutture, & in gutture loquuntur, vt Hebræi seu Iudæi. Occidentales præcipuè Hispani frangunt vocem in dentibus, & ideo in dentibus loquuntur, vt Latini. Sed mediterranei frangunt vocem in palato, & in palato formant vocem, & ideo melius quam alij loquuntur, vt Græci: & ideo locutio eorum comptior est ceteris secundum ipsum, & hæc lingua Lucas suum scripsit Euangelium secundum Hieronymum. Vnde seculari quadam redolet eloquentia: Hic figuratur per vitulum, qui in Veteri Testamento figurabat mortem Christi, quæ in aere facta est. Vnde principaliter Lucas describit ignominiam passionis: & hæc visio est nobis magis proportio nati. Nam per aerem corporaliter melius videmus. Et est ratio, quia nil nobis nasci profuit, quod dixit Matthæus. Nec prædicatione profuit, quod dixit Marcus, nisi redimi profuisset, quod dixit Lucas.

Ioannes autem figuratur per ignem, & meritò, quia dilectionis amore ardebat. Hic figuratur etiam per Aquilam, quæ super omnia alia animalia visitat spheram ignis, vbi exustis plumis ad terram veniens iterum iuuenescit. Igne rectè comparatur, cuius verba fuerunt plena igne charitatis. Ipse describit, quomodo sic Deus dilexit mundum, vt vnigenitum suum daret, & qualis ipse vnigenitus datus est nobis, id est, in principio erat verbum, & Deus erat verbum. Ipse narrat sermonem in vltima cœna plenum igne amoris. Ipse solus latus Christi lancea perforatum describit, vnde exijt omnis flamma amoris. Epistolæ eius plenæ sunt fraterno amore. Hæc sunt, quæ dicit Antoninus Florentinus in prima parte suæ summæ. titu. 3. cap. 3. §. 2.

Ex quo, vt dixi supra ista par. in 12. consid. Quod inter quatuor elementa dignius & excellentius est ignis. Ideo etiam cum Euangelia Ioannis igni cōparentur, digniora ceteris censenda sunt. Et de ordine illorum habetur per Hierony. de Lyra & alios scribentes in proemio seu argumento Euangelio-

gellorum Matthæi, ex quo primus scripsit Euangelium in Iudæa, sed propter hoc Euangelia sua non sunt digniora, sed Ioannis, ut dictum est.

Figurantur etiam per Angelum & tria animalia, videlicet per Angelum Matthæi, per Taurum Lucas, per Leonem Marcus, & per Aquilam Ioannes, ut habetur Ezechielis primo. Et declarant de Lyra, & alij Doctores Theologiæ in dicto proœmio Euangeliorum.

Trigesima sexta confid. Post hos sunt quatuor doctores præcipuè Catholici quatuor columnæ Ecclesiæ, videlicet sanctus Greg. Papa, sanctus Hierony. presbyter Cardinalis, sanctus Ambrosius Archiepiscopus Mediolanensis, sanctus August. ante conuersionem suam rhetor maximus & philosophorum acutissimus: post susceptum verò baptismum Episcopus. Hypo. per totum mundum celebris doctor & falsitatis inimicus. Hi sunt eruditissimi & sanctitate præfulgidi. Et, ut testatur Romanus Pont. in c. vnico. de reliquijs & ueneratione sanctorum lib. 6. Quorum perlucida ac salutaria documenta Romanum illustrarunt Ecclesiam, decorarunt virtutibus, & moribus informarunt. Per ipsos præterea quasi luminosas ardentis lucer nas super candelabrum in domo domini positas errorum tenebris profugatis, totum corpus Ecclesiæ tanquam sidus irradiant matutinum. Et, ut iam prædixi ista parte, in 22. consideratione, vbi de tribus linguis fit mentio inter istos tres, August. Hieronymum, & Gregorium, magis creditur Augustino in disputationibus, Hieronymo in historijs & translationibus. Gregorius verò in moralibus præponitur: ut notatur in verbo Greci. in c. vt veterum. 9. dist. Et sic sensus historicus Hieronymo, Tropologicus moralis Grego. Allegoricus Ambro. Anagogicus verò Augustino attribuitur. Historia verò docet factum, Tropologia faciendum, Allegoria credendum, & Anagogia appetendum. Sed an Hieronymus præponatur Augustino, vide Dominicum in c. vnico, de reliquijs & uen. sanct. in 6. vbi probat, quod quandoque vnus præponitur alteri in ordine literæ.

Trigesima septima confid. erit de Innocentibus, quo loco collocatur in paradiso, an sint corona martyrum coronandi & laureandi. Robertus de Licio, in sermone de Innocentibus. recitat tres opiniones. Quarum dicit vnã esse falsam, aliam debilem, alteram verò veram. Et est, quod martyrij gloriam quam in alijs propria voluntas meretur, illi paruuli occisi Dei gratia sunt affecti. Quoniam, ut ait, effusio sanguinis pro Christo, vicein gerit baptismi: vnde sicut in pueris baptizatis, per gratiam baptismalẽ meritum Christi operatur ad gloriam, ut infra ista parte, in 42. confid. dicitur, sic in istis operatum est ad palmam martyrij obtinendam. Et hoc vult Aug. in quodam sermone de Epiphania, quasi alloquens ad Innocentes, dum inquit: Ille de vestra corona

dubitauit in passione pro Christo, qui etiam paruulis baptismum prodesse nõ æstimat Christi. Nõ habebatis ætatem, in qua in passurum Christo passuro passionem sustineretis. Hæc ille. Ne est dubium, ipsos sanctos Innocentes esse in celo altissimo, & gaudium speciale habent, cum primi pro Christo nato, mandato impij Herodis Alconitæ occisi, & martyrium passi fuerint. Ideo mirum in modum in terra glorificari debent. Vnde Aug. in sermone Innocentium (vbi multa profertur de gloria eorum) dicit: Hodie, fratres charissimi, natalem illorũ in fantiũ colimus, quos ab Herode crudelissimo Rege interfectos esse Euangelij textus eloquitur. Ideo cum summa exultatione gaudeat terra nostra celestium militum, & tantarum parens secunda virtutum. Ecce prophanus hostis nunquam beatis paruulis tantum prodesse potuisset obsequio, quantum profuit odio. Nam sicut præsentis dici festa manifestant, quantum contra beatos paruulos iniquitas abundauit, tantum in eis gratia diuinæ benedictionis effulsit. Hæc ille. Sed in quo loco sint in paradiso, si vis facere comparationem ad sanctos, qui præcesserunt eos, & ad sanctos, qui sequuti sunt, essent collocandi post Prophetas, & Patriarchas, & ante Apostolos. Quemadmodum, & in letania descripti sunt.

Trigesima octaua confid. de confessoribus fit, qui sunt in quadruplici differentia. Quidam sunt pastores, quidam scripturarum Doctores, quidam eremi seu cœnobij cultores aut monachi, & quidam seculi habitatores: Vt de his scribit Ant. Flor. in summa, part. 3. tit. 31. cap. 10. §. in 2. 3. 4. & 5. Et de his dici potest id, quod habetur Psal. 38. Consierebuntur cœli mirabilia tuã domine, etenim veritatem tuam in Ecclesia sanctorum. Et merito Prælati, confessores cœli dicuntur, quia sicut inferiora corpora gubernantur per superiora, Cœlos & Planetas eorum, & ex influxu cœlorum in inferioribus elementis, & elementatis fiunt generatio, & corruptio, mutatio, & omnis motus, sic ex dispositione Prælatorum, & ordinatione populi, ipsi populi mouentur ad bene operandum, ad Hebr. 5.

Etiam Doctores cœli dicuntur propter lumen sapientiæ, ut dicitur Eccl. 24. Ego feci, ut in cœlis oriretur lumen, qui propter pluuiam doctrinæ de cœlo descendente, Iacob. 5. cœlum dedit pluuiam. s. acrem, & hi maximè cõsententur mirabilia cœli, & veritatẽ Christum vel veritatẽ scripturarum. Vnde Greg. 2. moralium tractatũ illud Iob. 38. Quis dedit Gallo intelligentiã? exponit de doctoribus & prædicatoribus Ecclesiæ, quibus Deus dedit intelligentiam sicut gallo, & non alijs, & ibi ipse Ant. scribit de natura galli, vbi dicit, quod gallus dicitur habere intelligentiam per metaphoram. Aestimatio. n. sensitiua, quam habet gallus, secundum quã operatur præpens ad cantũ, dicitur hic intelligentiã,

gentia. Cantat enim certis horis determinatis, secundum instinctum naturæ, ac si haberet intelligentiam, mensuram, & proportionem motuum cœlestium. Vnde subdit: Quis enarrabit rationem cœlorum, & concentum cœli, quis dormire fecit doctores? Ergo ecclesiæ viros assimilat gallo propter tria: quia certis & determinatis horis cantat, & quia vocem in cantu variat, & quia cantando se prius alius verberat. Intelligentiã ergo primum gallus accipit, ut prius nocturni temporis horas accipiat, & tunc demum vocem exhortationis emittat. Gallo igitur intelligentia attribuitur de super, quia doctores veritatis discretionis virtus, ut nouerit, quibus, quid, quando vel quomodo diuinitus ministratur. Non enim vna eademque cunctis exhortatio conuenit, quia nec cunctorum parum qualitas astringitur. Sæpe enim alijs officit, quæ alijs profunt, & pleraque herbæ, quæ aliqua animalia reficiunt, alia occidunt. Pro qualitate ergo audientium, sancti doctores & prædicatorum formabant suos sermones, ut pulchrè ostendit gloriosus doctor Hiero. in epist. suis. Hæc ille. Vbi etiã amplè declarat quomodo capienda sit illa intelligentia Galli, illam doctoribus & prædicatoribus applicando & attribuendo.

Tertij sunt, de quibus agitur in viris & collationibus patrum. S. Anachorita, s. horum primus fuit Paulus primus emerita, qui tantæ perfectionis fuit, ut B. Antonius animam eius egressam de corpore in choro angelorum viderit collocari. Additi sunt eis cœnobite viuentes in congregatione, etiam contemplationi debiti, ut Monachi omnes, de quibus infra in proxima seq. parte, quasi circa finem in pluribus considerationibus, & hi cœlo merito comparantur, quia, sicut cœli exaltantur à terra, Esa. 1. & valde, ita prædicti eleuati fuerunt in altissimis contemplationibus à terra separati, i. affectu terrenorum confessi sunt, & confitebuntur hi cœli mirabilia tuã, de quorum conuersatione & contemplatione dicitur Iob. 39. Quis dimisit onagram liberum in solitudine, & vincula eius quis soluit? cui dedit in solutione domum, & tabernacula ei? in terra saliginis. Contemnit multitudinem ciuitatis, vocem exactoris non audit, circumspicit montes pascuæ suæ, & virentiã quæque perquirat. Quæ verba ibi exponit Ant. Flor. post Greg. in moral. li. 30. Et iste status religiosorum excedit statum virginum, ut dicit S. Tho. 2. 2. q. 186. art. 8. all. per Fel. in c. causam. col. 2. extra. de probationibus.

Quarti sunt confessores, qui, ut cœli confitebuntur mirabilia Dei, qui Deum cõfessi sunt sanctis operibus glorificati in gloria superna. Hi etiã cœli dici possunt, quia, sicut mouentur continuo à primo mobili omnes alij cœli, sic & isti à Deo, qui est primum mouens omnia, sed immobilis manens in se, moti sunt ad bona operandum: propter quod dicitur Esa. 26. Omnia opera nostra opera-

tus es in nobis. Et quia omnis motus noster interpretatur, quod est nobis datus ad merendum, & bene operandum, ideo dicit Apost. ad Galat. 6. Dum tempus habemus, operemur bonum. Scribit autem Salo. 28. tempora diuersarum operationum, in quibus homo mouetur de vno ad aliud, ut habetur Eccl. 3. Omnia tempus habent, & c. f. opera, & tempus sibi congruum. De vna ad aliam expositionem moralem assumit Florentinus in loco hic ante alleg. & reducit ad quatuor status hominũ iustorũ. Quidã sunt baptismũ recipiẽtes, quidã pœnitentes, quidã pficiẽtes, & quidã præfidentes: quemadmodum ibi amplè declarat in d. §. 5. Etiam amplissimè de istis quatuor gradibus confessorum ponit Ioan. Lud. Viualdus in suo opere regali, in tracta. de pugna partis sensitiuæ & intellectiuæ. Et quomodo varijs tentationibus ac persecutionibus in hoc seculo affliguntur. De beatitudine vero istorum & aliorum scribit Robertus de Licio, in suo tractatu de beatitudine sanctorum.

Trigesima nona consideratio de Virginibus tractat, quibus datur aureola in cœlo, de quibus vltus est loqui Ioan. in Apocal. 7. cap. cum ibi ostendat, illas vidisse ante thronum Dei per numerum determinatum, s. centum quadraginta quatuor millia, ut dicit Ant. Flor. in tertia par. suæ sum. mæ. titu. 2. cap. 1. §. 8. vbi amplè collaudat, extollit & commendat Virginitatem ex multis, quibus datur corona, quæ dicitur aureola, ut ibi dicitur, & in fine huius considerationis: & de Virginitate statu, & laude tetigi in præced. parte, in 11. cõsideratione.

Sed cum & ad Regnum cœlorum perueniant & Viduæ, quæ sint in digniori seu altiori loco, an Virgines, an Viduæ? Dicit enim Anto. Floren. loco præall. c. 2. §. 8. quod quæuis status Virginalis melior sit quàm coniugalis, tamen & in statu Virginali vel coniugali potest quis perfectior esse Virgine, & maioris meriti, s. quia maioris meriti charitate existit. Sed hæc dubitatio de his, quæ sunt eiusdem meriti respectu charitatis, quæ vitã sit perfectior, ita, quod in perfectiori loco collocari debeat. Et habetur, quod Vidua sit eiusdem qualitatis. Cum ita commendat Viduitas, sicut Virginitas. Vt de commendatione eius ponit ipse Anto. in dicta 3. parte suæ sum. titu. 2. cap. 3. §. 2. vbi dicit commendatam fuisse autoritate diuina & canonica. Cum etiam castitas Viduarum multum commendetur, de qua supra in 2. par. in 20. consideratione.

Imò etiam videtur, quod Virginitas non sit excellentior matrimonio ex multis.

Primo, ex dictis Aug. in lib. de bono coniugali. Non impar meritum continentia est in Ioanne, qui nullas est expertus nuptias, & in Abraham, qui filios generauit. c. si enim. ver. cæterum. l. secund. de pœ. dist. 2. sed maioris virtutis maius est meri-

tum, ergo Virginitas non est potior virtus quam castitas coniugalis.

Secundò sic. Ex virtute dependet laus virtuosi, si ergo Virginitas præfertur continentia coniugali, videretur, quod qualibet Virgo esset laudabilior qualibet coniugata, sed hoc est falsum, ut dictum est: ergo Virginitas non præfertur coniugio.

Tertiò sic. Bonum commune potius est bono priuato, ut patet 10. Ethic. text. in §. pen. & ibi not. in l. vnica. C. de cadu. toll. c. scias. 7. q. 1. Sed coniugium ordinatur ad bonum commune, & ad publicam utilitatem. l. in libel. §. medio. ff. de captiuis. & postli. reuer. l. 1. & ibi gloss. in verbo Reipub. & docto. ff. solut. mat. Luc. de Pen. in l. e. si. col. 5. C. de incolis, lib. 10. vbi etiam videtur tenere, quod matrimonia sunt necessaria pro conseruatione generis humani: dixi infra in II. par. 10. cõsi. Vbi scripsi, quod vxoratus præfertur non vxorato, sed Virginitas solum tendit ad bonum priuatum.

Quartò, quoniam videtur, quod Virginitas contrarietur præcepto legis naturæ, & diuinæ. Naturæ, sicut dicit Arist. in lib. 3. de Animalib. in l. de Cœlo, & Mundo, & in 2. de Anima, quod natura appetit generationem indiuiduorum propter conseruationem suarum specierum, sed matrimonium tendit ad sobolem procreandam, & ad multiplicandum genus humanum. Hiero. c. nuptiæ. 32. q. 1. & est ad Paulam. Nuptiæ replent terram, Virginitas verò contrariatur: Igitur, & eam seruantes in veteri lege, nõ relinquentes post se semen, erant maledicti, maledictione opprobrii, ut patet de Iochim, & c. quod figuratur Matt. 21. quando Christus maledixit ficulneæ: quia sine fructu. Item contrariatur legi diuinæ, cum præceperit Deus homini, Gen. 1. Crescite, & multiplicamini, & replete terram. Et dicit Paul. 1. ad Cor. 5. Voloi iuniores nubere, & filios procreare. & Timoth. 2. dicit. Saluabitur mulier per generationem filiorum. Ex quibus videtur, quod matrimonium sit laudandum. Et poena imponebatur apud Romanos seruantibus virginitatem, & qui vitam cœlibem ducebant teste Valerio. & veteri lege Deut. 7. prohibebatur seruire virginitatem. Ioan. de Turrecre. in c. integritas. 32. q. 5. in 3. dubio. Et Bernardinus de Bistis in suo Rosario, part. 2. serm. 23. in litera D. Et Gabriel Barlette, in sermone pro festo sanctorum Innocen. faciunt prædicta fundamenta, sed tandem concludunt, quod Virginitas sit præferenda, quia Virginitas est in consilio & opera perfectionis. Cedit enim sub consilio, quia Apostolus consulit Virginitatem, tanquam melius & perfectius. 1. ad Corinth. 7. Quia bonum animæ præfertur bono corporis, & bonum diuinum bono humano, & bonum contemplatiuæ vitæ, præfertur bono actiuæ vitæ. Virginitas autem est bonum animæ, diuinum, & vitæ contemplatiuæ. Coniugium est bonum corporis ad conseruationem humani generis, & sic humanum, & pertinet ad vitam actiuam:

quoniam vir & mulier in matrimonio viuentes necesse habent cogitare, quæ sunt mundi, ut patet 1. ad Cor. 7. & ibi respondet ad motiua in contrarium facta.

Etiam secundò facit, quia ille statº dignior, qui maiorem recipit fructum, sed virginibus datur maior: quia ut dicit Luc. de Pen. in l. quoties. quæ est finalis. C. de priuilegijs scholarium, lib. 12. quod cum sementem terræ bonæ centesimum, sexagesimum, & trigessimum fructum Euangelia doceant, & centenarius pro Virginitatis corona primum gradum teneat: Sexagenarius, pro viduitatis labore, & Trigenarius, pro coniugio, ut patet per parabolas Mat. 13. Ut tenent Theologi: quod etiam tenet, & sequitur Bernardinus de Bistis in dicta. 2. par. sui Rosarij, sermone 38. in principio. Et ipse Gabriel Barlette in dicto sermone. Pro festo sanctorum Innocentium. Vnde Ambr. lib. de Virginitate. Bona est continentia coniugalis, melior continentia vidualis, optima mundicia virginalis.

Tertiò, ille Status est dignior, de quo Christus nasci voluit, sed Christus non de coniugata, sed Virgine nasci voluit, & hoc, ut dicit Beda super Lucam, ut ostenderet præconium Virginitatis, & quantum ipsam diligebat. Ex hoc Ioannem Euange. & patrem putatiuum Ioseph, virginem custodiuit. Vnde Tho. in 4. q. 35. q. art. 3. Virginitas supremum decorem vendicat.

Quartò, ille Status est nobilior, qui primò est institutus in nobiliori loco, sed Virginitas priº fuit quam matrimonium, & in nobiliori loco: quia angeli Virgines prius sunt creati, quam homo, & in nobiliori loco, quia in empyreo cœlo. Præterea, & Adam positus est Virgo in paradiso, & de terra Virginea creatus. igitur.

Ideo videtur, quod Virginitas apud Deum maiori præmio & corona præmiatur, & coronetur quam Viduitas: & Viduitas quam Coniugium. Et hoc multis decisionibus. autoritatibus doctorum, & rationibus probatur.

I. Quoniam primò, ut inquit Hiero. ad Natalium, tria præcipua sunt genera metallorum: Ferrum, Argentum & Aurum. Ferrum est castitas coniugalis, Argentum est Viduitas, Aurum verò est Virginitas. Cum ergo Aurum sit inter cetera metalla, excellentius & preciosius, ut dicitur in vlt. par. in 95. confid. ideo Virginitas cui comparatur est excellentior.

II. Ut dicit, Virginitas est vt Regina, Viduitas vt domina, Coniugalitas vt ancilla.

III. Virginitas, vt patria, Viduitas, vt portus, Coniugalitas, vt pelagus.

IIII. Virginitas est summa gēma, thesaurus preciosus, margaritis refertus.

V. Sicut Aquila inter volucres, Lucifer inter stellas, & gemma inter lapides, ita excedit Matrimonium & Viduitatem Virginitas.

VI. Au-

VI. Augustinus in lib. de Viduitate dicit, quod bona est pudicitia coniugalis, melior Vidualis, & optima Virginalis.

VII. Dicit Cyprianus, quod Virginum sublimior est gloria, melior est vita.

VIII. Dicit Cassianus, in libro collationum. Maior est virtus castitatem tenere, quam demones expellere.

IX. Dicit Damascenus lib. 4. Quanto angelus homine est superior, tanto Virginitas est nuptijs honorabilior.

X. Hieronymus ait. Qui immundiciam luxuriæ perfectæ continentia subijcit, sanctior David existit, & fortior Samson.

XI. Inquit Bern. Virginitas est sicut lux solis, Viduitas sicut lux lunæ, & Matrimonium sicut lux stellarum.

XII. Idem Bern. Sola Virginalis castitas est, quæ in hoc mortalitatis loco & tempore, statum quandam immortalitatis, & gloriæ representat. Nam quod sancti habebunt in cœlo, scilicet integritatem, & mundiciam corporis, & animæ, hoc iam Virgines obtinent ex gratia in terra.

XIII. Ex quo, ut ait Plin. in suo lib. 21. naturalis histo. c. 48. & 19. Flos rosæ inter omnes flores obtinet principatum: cum sit iucundus, gratus odore, & colore, commendatur, cum nihil gratius tradatur aspectui, & ex rosâ plures medicinae fiunt: & dixi in vlt. part. in 94. consil. Ideo, non immerito si per rosam Virginitas figuretur, ut ait Bernardinus de Bistis in 2. parte sui Rosarij sermo. 28. in littera B.

XIIII. Hieronymus ait. In omni sexu, & gradu Virginalis pudicitia obtinet principatum.

XV. Cyprianus dicit, in lib. de Virginitate. Virginitas est foror angelorum, victoria libidinum, Regina virtutum, possessio omnium bonorum, quæ tenet in cœlo aureolam, & in terra principatum.

XVI. Facit id, quod supra dixi, scilicet quia Virginitas datur fructus 100. Viduis 60. Coniugatis 30.

XVII. Augustinus dicit in li. de Virginitate. Certa ratione, & scripturarum autoritate, nec peccatum nuptias esse inuenimus, nec earum bonum bono Virginalis, vel Vidualis continentia æquare præsumimus.

XVIII. Facit, cuius finis melior est, ipsum quoque melius, secundum Philo. in 2. & 3. Physi. Quia sic est, quod secundum Philo. 10. Ethi. & dixi infra in 33. consil. duplex est vita, actiua scilicet & contemplatiua: & perfectior sit, secundum Philosophum, omnis vita contemplatiua, quam actiua. Castitas virginalis est perfectior quam Coniugalis, quoniam Virginitas ordinat hominem ad finem vitæ contemplatiuæ: vsus autem matrimonialis, ad vsus vitæ actiuæ, ut dicit S. Tho. 22. q. 252. art. 2. in corpore quaestionis. & hic ante iam aliquid dixi.

XIX. Facit, quoniam ut dicit Apost. 1. ad Corin. 7. Mulier innupta, & Virgo cogitat quæ Dei sunt, ut sit sancta, & corpore, & spiritu. Quæ autem nupta est, cogitat quæ sunt mundi, quomodo placeat viro.

XX. Facit, quoniam ut dicit idem Paulus ibi. Qui matrimonio iungit Virginem suam, bene facit, & qui non iungit, melius facit.

XXI. Facit, quod habetur Apoc. 3. Qui nõ inquinauerunt vestimenta sua, ambulabunt mecum in albis: & ibi doctores intelligunt de virginibus.

XXII. Facit, tantò aliquid perfectius est, quanto habet maiorem conformitatem cum suo principio. Et, ut dicit Philosophus. 5. Metaphy. Melius est simpliciter, quod primo principio propinquius est: cum igitur Deus sit principium, & finis omnium. Apocaly. 1. Et ipse sit actus simpliciter purissimus secundum Philosophum. 12. Meta. Ideo, Castitas Virginalis, quæ est purior omni actu Matrimoniali, perfectior est Matrimonio, quia Deo est conformior, qui est ab omni libidine alienus.

XXIII. Facit, nam Virtus simpliciter circa bonum, & difficile, secundum Philo. 2. Ethic. Cum igitur maior sit difficultas abstinere ab omni delectatione actus venerei, sicut fit in Virginitate, quam abstinere solum ab alijs delectationibus extra matrimonium, ergo magis merentur Virgines quam alia.

XXIIII. Facit, id quod dicit Ambro. relatus in c. nuptiæ. 32. q. 1. Nuptiæ implent terram, Virginitas paradysum. Intellige, facilius, ut ibi gl. 1. declarat. Et istud est priuilegium Virginitatis maximum, secundum gl. vlt. in c. causam. extra de proba. Vel quia, ut ait, Virginitas, est foror angelorum, vbi omnes erunt Virgines, vel continentes, neque nubentur.

XXV. Facit, quod Hiero. ad Eustochium in sermone Assumptionis Virg. Mariæ ait: Bene angelus ad Virginem mittitur, quia angelis semper est cognata Virginitas, profecto, in carne præter carnem viuere, non terrena vita est, sed cœlestis: Vnde, in carne cœlestem vitam acquirere, maioris est meriti, quam habere. Esse enim angelum, felicitatis est: esse verò Virginem virtutis, dum hæc viribus obtinere nititur cum gratia, quod habet Angelus ex natura.

XXVI. Facit, quod dicit Amb. in lib. de Viduis. Supergreditur Virginitas conditionem humanæ naturæ, per quam homines angelis assimilantur: maior est victoria hominum quam angelorum. Angeli enim, sine carne viuunt, Virgines autem in carne triumphant.

XXVII. Facit, quod inquit Chryso. super Matt. Licet omnes Virtutes sint res angelicæ, specialiter tamen castitas, Angelica virtus est.

XXVIII. Facit, quæ dicit ibi Aug. Quæ maior gloria super terram, quam in carne corruptibili ducere vitam Angelicam?

XXXIX. Facit quod dicit Aug. Qui Virginitatem seruant, sicut angeli Dei in terris sunt, imo & angelos transcendunt.

XXX. Facit id, quod dicit idem Ber. de Bultis in d. 2. par. serm. 27. in litera E. vbi dicit Virginitatem esse ante Matrimonium.

XXXI. Facit id, quod idem ait ibi sub litera F. Quod à Christo in propria persona consecrata est Virginitas quod probat ex dicto Leonis in quodam sermone, cum inquit, Christus Virginitatis est filius. verum, super omnia quæ dici possunt hanc virtutem commendabilem reddit: quod ipse Saluator humani generis, de mundissima Virgine nasci voluit, vt hic ante dictum est, ver. 3. Ille status, &c. Et quod ipse Virgo permanfit, & præceteris illum discipulum amauit, quem Virginein de nuptijs carnis abstraxit. Intantum enim ei Virginitas placuit, quod speciali arbitrio, vterum Virginealem accepit. in quo sibi naturæ assumptæ nuptias celebrauit.

XXXII. Facit, quod dicit Cypr. in lib. de Virginitate. Flos est enim Virginitas, ecclesiastici germenis decus, atq; ornamentum gratiæ spiritualis, illustrior portio dominici gregis. Idem dicitur Esa. 54. Lætare sterilis, quæ non parit, exulta quæ non parturit: quoniam multi filij deserta magis, quàm eius, quæ habet virum.

XXXIII. Facit, quoniam Christus semper est cum Virginitate, & ipsi cum eo. Vnde Apoc. 14. Virgines enim sunt, & sequuntur agnum, quocunque ierit. Et canit Ecclesia: Quocunque pergis, Virgines sequuntur, atq; laudibus post te canentes cursitant.

XXXIV. Facit, quod dicit Hic. in epist. ad Eustochium, vbi ostendit quomodo Christus dilexerit Virginitatem: Quoniam, vt dicit, statim, vt filius Dei ingressus est mundum, istam nouam familiam sibi instituit, vt qui in cælis habebat angelos, haberet proximè in terris Virgines.

XXXV. Facit, quod habetur Apoc. 14. vbi Virgines suauiter canunt in cælo, quàm alij sancti, cum dicat: Cantabant quasi canticum nouum ante sedem agni: & nemo poterat dicere canticum illud, nisi hi qui cum mulieribus non sunt coinquinati.

XXXVI. Facit, quoniam sunt ministri Dei. hinc dicere possunt illud Eccl. 14. In habitatione sancta coram ipso ministraui, sine macula enim sunt ante thronum Dei Apoc. 14.

XXXVII. Facit, quoniam Iesus Christus est corona Virginum, vt cantat Ecclesia.

XXXVIII. Facit, quoniam, vt ait Hiero. contra Iouinianum, Nuptias quidem recipimus, sed Virginitatem præferimus, sicut ramo præferuntur poma, & fructus.

XXXIX. Facit, quod dicit Bernar. Virginitas est gemina virtutum, germana angelorum, & lux animarum. Ipsa calcit libidinem, vincit diabolium,

contemnit seculum, & deprimat omne periculum: ipsa est lampas Ecclesiæ, & semita cœlestis patriæ.

XL. Facit, quoniam vt habetur Sap. 3. Felix sterilis, & incoquinata, quæ nesciuit thorum in delicto, habebit fructum in respectu animarum sanctarum. Et Eccl. 26. Ponderatio non est condigna animæ continentis. Et habetur in c. tunc saluabitur, 33. q. 5. quod non solum prodest Virginitas illam obseruantibus, sed etiam parentibus confert ad salutem, proles in Virginitate perseuerans.

XLI. Facit, quod dicit Hieron. ad Natalium, Virginitas purpura est Regalis, qua quisquis indutus fuerit, cunctis eminentior erit.

XLII. Facit, quod dicit Amb. in lib. de virginitate. Pulchritudinem non potest quis maiorem æstimare decore Virginitatis, quæ amatur à Rege, probatur à iudice, dedicatur à domino, consecratur à Deo.

XLIII. Facit, quoniam, vt dicit tex. in auth. de Leonib. §. sancimus. colla. 3. Sola castitas est potens, animas hominum Deo præsentare. quem tex. recitat glo. in vers. pudicos in proce. decre. & eum intelligunt gl. vlt. in c. causam. de prob. extra. & ibi Doct. & etiam gl. fi. circa fin. in c. cum ad monasterium. extra de statu mō. & gl. vi. in c. i. extra de voto, & voti redemp. quod sola est de per se, sine alijs virtutibus: sed non quod alia Virginitas hoc non possint, quia hoc esset falsum. Cum etiam & Viduæ, seu continentis, & coniugati virtuosè viuendo: & per rectam fidem, & operationem bonam, placet Deo, vitam æternam acquirere possunt, vt ait tex. in c. firmiter. §. fi. extra de sum. trin. & fid. cath.

XLIV. Virginitas est principium, & fundamentum aliarum Virtutum. text. in auth. quomodo oporteat episcopos. §. neq; autem secundas. colla. 1. gl. vlt. in d. c. causam. extra de proba.

XLV. Facit, quia in incessu etiam virgines sunt viduis, & coniugatis præferendæ, vt dicit Bald. & post eum Barb. & Fel. in d. cap. causam. extra de prob.

XLVI. Facit, quia etiam testimonio vnus Virginitatis magis creditur quàm Viduarum, & coniugarum, vt dicitur Barb. & Fel. in d. c. causam. col. 2. de prob. extra.

XLVII. Et vltimò, quoniam solæ Virgines laureolam consequuntur, quæ solis Virginitate datur, vt in d. gloss. fin. in d. c. causam. tex. in c. si Paulus. §. 1. & ibi gloss. in verbo suscitare, in fin. 32. quæst. 5.

Et de hac aureola, dicit Io. de Imo. in d. c. causam, quod dicitur sertum siue gyrlanda, quæ fit de lauro, qua olim vincentes alios in aliquo actu virtutis, in signum laudis coronabantur. Ideo Virgines per similitudinem in signum laudis laureolam habebunt. Erit autem, vt dicit, quædam corona

rona laudis, quidam splendor, quo mediante, Virgines discernentur ab alijs: & hæc corona fit à lauro, quæ semper est virēs, vt dicit Cardinalis Zabarella, in d. c. causam. & ait S. Tho. in 4. sent. d. 8. q. 1. art. 2. circa medium, quod laureola non cuiuslibet datur, sed illis tantum, qui sunt in statu perfectionis: sed etiam, vt dixi ante in præcedenti consideratione, status religiosorum excedit statum Virginitatis.

Et vide plures quæstiones, quas ponit S. Tho. de laureola, in 4. sent. d. 48. q. 5. art. 2. 3. 4. & 5. vbi ponit, vt rum laureola à fructu sit aliquid aliud præmium ab essentiali, & vt rum differat à fructu, & vt rum fructus debentur soli virtuti continentia, & vt rum conuenienter assignentur tres fructus tribus continentia partibus, & vt rum ratione Virginitatis, debeatur laureola, & vt rum martyribus & vt rum Christo, & an angelis, & an etiam corpori, & an conuenienter assignentur tres laureolæ, & vt rum vnus laureolam Virginitatis de materia excellentiori habeat. Et ibi examinat has omnes quæstiones, & de laureolis in generali, & speciali tractat. Ant. Floren. 3. par. suæ sum. tit. 30. c. 8. per totum.

Et aduertendum est, quod præeminentia dignitatis ex huiusmodi aureola, considerari potest tripliciter, scilicet ex parte pugna, ex parte permanentia, & ex parte materia.

Primo modo Aureola illa, est potior quæ fortiore pugna debetur: hoc modo aureola martyrum alijs aureolis supereminet, quia ibi est difficilior pugna.

Secundo modo, considerari potest aureola, ex parte permanentia: & sic aureola Virginum alijs aureolis supereminet, quia pugna carnis periculosior est, in quantum est diuturnior, & magis nobis eminet à vicino.

Tertiò, potest Aureola considerari ex parte materia, de qua est pugna: sic aureola doctorum, & prædicatorum, inter omnes est potior. Omnis ratio est, quia pugna doctorum vel prædicatorum, versatur circa bona intelligibilia: aliq; verò pugna, scilicet Virginum, & Martyrum versatur circa passiones. Quamuis autem vna aureola sit secundum quid, maior altera, simpliciter tamen loquendo, aureola martyrum, inter omnes est potior, vt ante probatum est in 33. consideratione, autoritate, ratione, & obseruatione. Vide etiam in hoc per speculum humanarum q. Bartholomæi Sibyllæ cap. 3. primæ decadis. in 9. quæstionum. 2. quæstionis.

Quadragesima consid. Post Virgines collocantur Viduæ. Quæ si longo tempore fuerint Viduæ, non procul distant à Virginitate, vt inquit tex. in auth. de non eligendo secundo nubentes, &c. §. optimum. colla. 1. Et beatæ quæ felices dicuntur, vt in auth. de nupti. §. saluto. col. 4. & ex eo laudabiles, & oratione dignæ censentur,

tex. in d. §. optimum. Et pulchra de his tradit Nic. de Lyra Mat. 13. ibi: & dabant fructum, vbi ponit tres gradus, in qualibet virtute. Exempli gratia. In virtute castitatis, primus gradus est castitas coniugalitatis, per quem vitatur illicitus concubitus, licitè tamen concubitu retento in matrimoniali actu.

Secundus gradus, est castitas Vidualis, per quem euitatur de cetero omnis concubitus, vt animus possit de cetero liberius Deo seruire, licet possit licitè matrimonium contrahere.

Tertius, est castitas Virginalis, quæ est superior istis: per quem omnis concubitus simpliciter euitatur, vt mens ipsa, tanquam sponso suo soli Deo per amorem copuletur, secundum quod in præceden. dixi. Et hos tres gradus amplectitur, & declarat G. Benediciti in sua repetitione c. Raynutius. in verbo, cuidam Petro tradiderunt. nume. 46. vsque ad numerum 50. de testamentis. vbi etiam dicit, quod Viduæ adeo non distant à Virginitate, quod si priuilegium detur alicui, & suis descendentibus, tam masculis quàm feminis: sicut filij Virgines tali gaudent priuilegio, sic pariter eo gaudent filij Viduæ, vt notat singulariter Barto. in l. quoties. quem sequuntur ibi omnes doctores. C. de priuile. scholarium. li. 12. & dominus meus Ias. in l. 1. in si. ff. de Consti. principum & in l. cum quædam puella. colum. mihi 2. post Ludo. Romanum. ff. de iuris. omnium iud. licet Alexand. ibi teneat contrarium: quoniam, vt dicit, sicut maritatus sortuntur forum. l. mulieres. ff. ad municipales. ita & Viduæ.

Nam etiã iste status Vidualis est Deo acceptus, vt probat Bernardinus de Bultis in suo sermone 28. secunda parte sui rosarij, in secunda parte illius sermonis, sub literis T, V. vsq; ad litera C. vbi ample laudat, & extollit Viduitatem.

Primo, vt dicit, laudanda est ratio diuine visitationis, quoniam Deus Viduas gratiosissime visitauit. Vnde habetur 3. Reg. 17. Tempore famis missus est Elias ad Viduam Sareptanam, quæ postquam dedit comedere Eliæ hydria farina eius non defecit miraculosè, & lecythus olei non est immixtus omnibus illis diebus.

Secundo, patet de Iudith Regina Iudæorum, quæ vt legitur eiusdem lib. c. 13. erat grata omnipotenti Deo: cui Viduæ tantam gratiam contulit Deus, vt populum suum ab impetu, & furore inimicorum liberaret.

Tertiò, etiam probatur, quoniam habetur Lucæ 2. Erat Anna prophetissa Vidua vsque ad annos 84. quæ vixerat cum viro suo annis septem à Virginitate, & hæc non discedebat à templo, ieiunijs. & obsecrationibus seruans Deo, die ac nocte: huic Christus paruulus, sicut & Symeoni præbuit se videndum, illaque dignatus est visitare, quæ confitebatur Domino, & loquebatur de illo omnibus qui expectabant redemptionem Israel.

Quarto,

Quartò, etiam legitur Luc. 7. quod dominus Iesus consolatus est Viduam, resuscitans eius vnigenitum filium.

Quintò, probatur commendatio Viduarum ratione diuinæ acceptionis: quoniam Luc. 21. scribitur, quòd accepta fuit Deo oratio Viduæ pauperulæ, quæ offerens duo ara minuta, omnes locupletes ratione suæ sanctitatis in oblatione superauit. Deus etiam exaudit orationes Viduarum. Vnde Eccl. 35. dicitur. Lachrymæ Viduæ ad maxillam descendunt, & exclamatio eius super ducentium eas. A maxilla enim ascendunt vsque ad cœlum, & dominus exauditor delectabitur in illis. Et ideo dicitur in c. fi. 81. dist. quòd Viduæ, quæ stipendio Ecclesiæ sustentantur, debent meritis, & orationibus suis ecclesiam adiuuare.

Sextò, probatur earum commendatio, ex eo, quod à Deo fuit commendata Viduitas. Dedit namq; Deus præceptum omnibus Regibus, Principibus, Iudicibus, & Aduocatis, omnibusq; hominibus, vt Viduarum causas tuerentur, & ne illas opprimerent, vel molestantur.

Septimò, quoniam Esā. 1. dominus ait: Querite iudicium, subuenite oppresso, iudicare pupillo, defendite Viduam. & Exo. 20. ait, Viduæ, & pupillo non nocebitis: si laeseritis eos vociferabuntur ad me, & ego exaudiam clamorem eorum, & indignabitur furor meus, percutiamq; vos gladio, & erunt vxores vestræ Viduæ, & filij vestri pupilli.

Octauò, probatur Hiere. 22. cum dicatur: Facite iudicium, & iustitiam, & liberate vi oppressum de manu calumniatoris: adueniam pupillum, & viduam nolite contristari, neq; opprimatis iniuste.

Nonò, facit id quod etiam habetur Iere. 5. vbi dominus de his qui Viduas spernunt, & abiciunt, sic loquitur: Præterierunt sermones meos pessimè, causam Viduæ non iudicauerunt: nunquid super his non visitabo dicit dominus, aut super gentem huiusmodi non visitetur anima mea?

Decimò, facit id quod habetur Iob 22. vbi dicitur: Viduas dimisisti vacuas, & lacertos pupillorū comminasti: propterea circumdatus es laqueis, & conturbat te formido subita.

Vndecimò, facit dictum Iac. 5. c. suæ canonicæ, dum ait, Religio munda, & immaculata apud Deum, & patrem hæc est, visitare pupillos, & Viduas in tribulatione eorum.

Duodecimò facit, quod dicit Pau. 1. ad Timo. 5. Viduas honora: quæ verè Viduæ sunt. facit tex. in authen. de non eligendo secundo nubentes, §. optimus. supra alle. in principio huius considerationis.

Decimotertio facit, quoniam etiam Viduæ, tanquam afflictæ debent consolari, & magnum meritum est eas consolari: quoniam, vt ait Iob 29. c. Cor Viduæ consolatus sum. & 31. c. Oculis Viduæ spectare non feci.

Decimoquartò, sancta mater Ecclesia præcipit defendere & adiuuare Viduas: quoniam vt habetur 1. c. 87. dist. præcipitur Prelatis, vt Viduis suum præstent auxilium, & præsidium, & protectionis patrocinium, contra improborum violentias.

Decimoquintò, etiam præcipitur Principibus facere iudicium, & ministrare iustitiam. maximè Viduis, liberando eas de manu potentum, à quibus facilliter calumniantur, & opprimuntur, vt habetur in c. Re. 24. q. 5. Ideo Imperatores, & Reges volunt eas esse sub protectione eorum, & prohibent ne opprimantur, vt habetur in l. vnica. C. quando Imperator inter pupillos, vel Viduas, vel miserabiles personas cognoscat. & ne exhibeantur, facit tex. in c. ab imperatoribus. Vniuersis iustis, est auxilium postulandum propter afflictionem pauperum, aduersus potentias diuitum. 23. dist. 3.

Decimosexto, faciunt pro laude Viduarum multa, quæ in præcedenti consideratione dixi de Virginitate, quæ habet locum in Viduis propter earum continentiam, habito respectu ad coniugatas: quoniam tales inter continentes comprehenduntur, quæ cum Virginitate ad Regnum cœlorum perueniunt: quoniam, vt habetur in c. firmiter. in fi. extra. de summa tri. & fide cath. Nunquid enim ad Regnum cœlorum solæ Virgines perueniuntur, perueniunt & Viduæ. Ex quibus constat, quod status Viduarum habet locum post Virgines, & ante coniugatos, data in reliquis paritate meriti. Et de laude Viduarum dixi in præcedenti parte, in 11. & 20. considerationibus. vbi dixi, quod mulieres laudantur ex continentia, & in seruanda Viduitate.

Quadragesima prima confide. de Coniugatis sublequitur, nunquid etiam habeat locum in paradiso? Et videtur quod non: quoniam, vt habetur in c. qui sitit. 33. q. 5. alle. per gl. fi. in c. r. in fin. extra de summa trin. nō expedit homini ad cœlestia Regna tendenti vxorem accipere. Sed contrarium est verius. quoniam, vt constat ex decisione concilij Niceni, de quo in c. 1. in fi. extra de summa tri. & fide cat. in præcedenti sepe alleg. non solum Virgines, & continentes, verum etiam Coniugati per rectam fidem, & operationem bonam placentes Deo, ad æternam merentur beatitudinem peruenire. Et tales etiam dicuntur seruare castitatem quæ dicitur pudicitia, quæ est in legitime Coniugatis, vt in c. Nicena 31. d. l. mulier, §. cum proponeretur. ff. ad Trebellianum. Quæ quidem pudicitia etiam laudata est, vt in præcedenti parte dixi in 12. consideratione. & quam etiam obseruauerunt plures sancti Prophete, & Patriarche, vt Iacob, qui Liam secum iacentem, non illam esse cognouit, putans tenere Rachelem, vt habetur Gene. 29. secundum Lyram, ibi. possent hic adduci omnia connubia seu matrimonia antiquorum Patrum, Prophetarum, & Patriarcharum scilicet

scilicet primò illorum, qui fuerunt ante diluuium, vt Adam, Seth, Enos, Caynan, Malalehel, Jared, Enoch, Matusalem, Lamech, Noe, Sem, Chã, & Iaphet. Et post diluuium Abraham, qui tres vxores habuit, Isaac, Iacob, qui quatuor vxores habuit, Ioseph, Iudas, Cath, & Amram, Moyse, Aaron, & Maria eorum soror, Delbora, Barach, Sifaram, Iahin, & Iahel: Iepre, Samuel, Helcana, Ephrateus, Samuel, Booz, & Ruth, Iesse, & omnis eius generatio: David, Salomon, Elias, Elifeus, Ezechias, Iosiam, Daniel, Zacharia, Petrus, & apostoli, & Ioannes Euangelista, qui omnes fuerunt coniugati, vt satis declarat Iouinianus contra Hierony. alterantem cum eo, de præ excellentia Virginitatis, & Marrimonij: de quibus connubijs sanctorum amplissimè Augu. Datus in suo tractatu de connubijs sanctorum, vbi excellentias illorum connubiorum satis denotat laudandò castitatem matrimonialem: de qua etiam lib. 2. contra aduersarium legum & Prophetarum Deus inquit: Masculum, & foeminam propagandi generis cum nuptiali castitate coniunxit. Ad quod facit doctrina Bedæ, sic dicitur: Bona est castitas Coniugalis, melior continentia Vidualis, & optima perfectio Virginalis: quæ tria Christus patenter approbauit. Primò, statum Virginalem in eo, quòd de Virgine nasci voluit, statum Viduaem, in eo, quod ab Anna Vidua benedici dignatus est, Luca 2. & statum Coniugalem, in eo, quod in Chana Galilee nuptijs interfuit, quarum honore aquam in vinum conuertendo primum miraculum inter cetera inchoauit, Ioan. 2.

Similiter, vt ab omni gradu mulieris opprobrium tolleretur, scilicet à Coniugatis, Virginitate, & Viduis, Matrem eius gloriosam in hoc triplici statu esse voluit, scilicet Virginem, Coniugatam, & Viduam post eius mortem. Ex quibus sequitur, quod etiam Coniugati possunt mereri, & æternam beatitudinem consequi, vt dictum est ante: & plenè comprobat G. Benedicti in sua repetitione. cap. Raynultus. in ver. cuidam Petro tradiderunt. au. 40. §. 1. & 52. extra de testa. vbi per eum, de castitate, & pudicitia coniugali, & de laude matrimonij dixi in commen. nostro ad consuetudines ducatus Burgun. in ti. Des droitz & aparten. a gensmariez.

Et aduerte, quod secundum Gabrielem Barlete in sermone profesto S. Innocentiū, status Coniugatorum, fuit maioris meriti, quam abstinentium, & status ille præferebatur statui Virginitatis, quia erat tempus multiplicandi genus humanum, ideo status Virginitatis prohibebatur hoc, habendo respectum ad tempus legis scriptæ, siue naturæ. Si autem referatur ad tempus legis euangelicæ, quia est tempus multiplicationis fidelium per generationem spiritualem, status Virginitatis est maioris meriti, quam status Coniugatorum. Ideo Virginitatis status est dignior & excellentior

marrimonio, quod ibi comprobatur triplici ratione: sed vide hic ante in 2. consi. vbi longè plura alia media adiuuenta sunt ad laudem Virginitatis.

Quadragesima secunda confid. incipit de pueris baptizatis, qui statim baptismate suscepto, decedunt, antequam mercantur, vbi collocantur in paradiso, & an ex solo baptismo possit vnus plus habere gratiæ, quam alius: hoc est, An plus possit operari baptismus in vno, quam in alio ad remissionem culpæ, & poenæ, quo ad diminutionem poenæ, & quo ad effectum gratiæ. In hoc, Ioan. de Turrecr. in c. cum tantum. de cons. dist. 4. ex dictis S. Thom. Sed prius aduertatur, quod nemo potest saluari; nec vitam cœlestem consequi, nisi fuerit baptizatus, vt habetur Ioan. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & spiritu sancto, non potest introire in Regnum Dei, & habetur in c. nō potest. de consecr. dist. 4. & ibi Io. de Turrecr. Et omnes baptizati ratione remissionis culpæ originalis, quæ baptismate purgatur, gratiam Dei cœlestis accipiunt. c. non potest. & ibi Ioan. de Turrecr. de poeni. d. 1. & in c. per baptismum. & in c. nō licet. de consecr. dist. 4. Et in hoc, concluditur duabus conclusionibus, in d. cap. cum tantum. quod æqualiter operatur effectum remissionis culpæ & poenæ, in omnibus, & continet perfectionem salutis, ad quam Deus omnes homines vocat, vt dicit Io. de Turrecr. in c. ex quo. de consecr. dist. 4. Infundit etiam gratiam, vt per eundem in c. proprie. loco præalleg. Sed nunc videndum est quomodo hæc gratia infundatur, an plus in vno, quam in alio. Idem Ioan. de Turrecr. in c. cum tantum. supra allegato, distinguit, inter adultos, & pueros, & dicit, quod inter adultos non æqualiter se habet, sed secundum maius & minus: prout quidam cum maiori fide, & deuotione, accedunt ad ipsum sacramentum baptismi suscipiendum quam alij, & hoc comprobat ex dictis Dam. dicentis sic, Peccatorum remissio cunctis æqualiter in baptismo datur: gratia datur autem Spiritus sancti, secundum proportionem fidei & purgationem. Sed non omnes cum æquali fide, nec æqualiter præparati ad baptismum accedunt, ergo, nō omnes ad baptismum accedentes æqualiter gratiam consequuntur, & ista est alia ex suis conclusionibus.

Alia est conclusio in pueris, in quibus concluditur quòd baptismus de communi lege, æqualem effectum gratiæ habet: quod probatur ex dictis S. Tho. in 4. sent. d. 4. cum ait: In pueris baptizatis, nihil ex parte eorum requiritur, sed habent præ dispositione ad salutem fidem Ecclesiæ, & pro effectum salutis virtutem passionis Christi, quæ operatur in baptismo: sed hæc duo æqualiter ad omnes pueros se habent, ergo ipsi pueri non differunt quantum ad effectum baptismi suscipiendum; sed omnes æqualem gratiam suscipiunt. Id-

eo inter istos nō disceptandum de prioritate, aut posterioritate, cum omnes simul simili gratia & æquali fruatur.

Quadragesima tertia confid. erit de pueris decedentibus sine merito, & absque baptisinate, in quo loco in iudicio vniuersali collocabuntur: an à dextris, vel sinistris comparebunt. S. Tho. in 4. sen. d. 47. art. 3. & B. Vincentius in suis sermonibus dicit, quod in iudicio domini tales pueri comparebunt: sed non sedebunt, neque à dextris, neque à sinistris, (cum electi boni erunt à dextris, & damnati mali, à sinistris) sed tales pueri, cum peccato originali mortui, non sunt simpliciter mali, nec boni, ideo in medio inferius collocabuntur, & videbunt gloriam iudicis, & vindictam exquirent eorum, qui causam eis dederunt perditionis gloriæ, & diuinæ visionis: & omnes huiusmodi paruuli, siue sint filii Christianorum, siue Iudeorum, siue Gentilium, siue in utero, siue extra uterum decesserint sine baptisinate, resurgent, cum corporibus integris, in mensuram ætatis, plenitudinis Christi, 30. ann. vel circa, vt habetur ad Ephes. 4. sicut & alij mortui, & ita refert & tenet Barthol. Sybillæ in suo speculo peregrinarum questionum, in sexta questionum, quinta quæst. tertij capitis primæ decadis. Sed in loco seu receptaculo limbi, collocabuntur, in quo est carentia gratiæ, & poena damni æternalis, sed non poena sensus, secundum Petrum de Tarant. & Tho. in 4. dist. 31.

Sed altius ista repetendo, quæres: Cum sint in limbo, & non in paradiso, an puniuntur aliqua poena, & qua? Et in hoc dicendum est secundum Tho. in loco inferius alleg. quod poena conueniens puerorum qui sine baptisinate cum solo peccato originali decesserunt, est subtractio gratiæ: & per consequens, carentia diuinæ visionis, vt dictum est, ad quam homo per gratiam ordinatur. Sed vltius videndum est, an tales pueri sentiant aliquem dolorem, vel afflictionem interiorem, ex carentia visionis diuinæ. Responderi potest, secundum quod aliqui dicunt, quod tales pueri in limbo ex carentia visionis Dei nullam afflictionem interiorem sentiunt: rationem assignant. Quia, vbi nulla est cognitio, & cogitatio boni propter se facti, ibi nulla est afflictio: sed animæ puerorum, cum solo originali decedentium, sunt in tantis tenebris ignorantia constituti, quod nesciunt se ad beatitudinem creatos, nec aliquid de beatitudine cogitant, ideo dicunt nullam illos pati afflictionem. Sed S. Tho. dicit hanc rationem non valere. Primo, quia cognitio naturalis magis viget in anima separata, quam in anima hic coniuncta. Ergo, cum in pueris illis non sit peccatum personale, non debetur eis, vt detrimentum aliquod patiantur in naturalibus, scilicet in naturali cognitione. Item, (vt dicit) secundum hoc, illi, qui sunt in inferno, essent melioris cognitionis, quantum ad intellectum, quam

pueri in limbo. Nam qui sunt in inferno, nō sunt in tenebris ignorantia, pueri autem secundum istos sic: & ita damnati melioris conditionis forent, quam pueri huiusmodi, quia nullus est, (vt ait Aug.) qui non mallet dolorem pati cum sana mente, quam gaudere infans. Ideo assignatur alia ratio, quare pueri in limbo ex carentia visionis diuinæ, non habeant interiorem dolorem, vel afflictionem, quæ talis est: Duplex cognitio de beatitudine potest haberi, naturalis scilicet & supernaturalis. Animæ autem infantium in limbo, cognitione quadam naturali non carent, quæ debetur animæ separata, secundum naturam suam. Imo augetur cognitio eorum naturalis, cū intret mediū cognoscendi intellectum separatorum. Ideo de Deo, & de creaturis magnam scientiam habent naturaliter, & maiorem, quam vnquam philosophus in mundo habuerit. Cognoscunt enim naturaliter se ad beatitudinem factos, & quod beatitudo consistit in adeptione perfecti boni: sed nō, quod tale bonum sit gloria, quam sancti in cælo possident. Id autem, quod per naturam habetur, possidetur absque dolore: ex hacigitur parte, pueri in limbo non dolent. Est autem & alia cognitio de beatitudine, quæ habetur supernaturaliter, quæ hic in nobis per fidem plantatur: quæ est de gloria, & fruitione sanctorum in cælo: quam nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis naturaliter ascendit. 1. ad Corinth. 2. Quam Deus nobis reuelauit per spiritum sanctum. ad Rom. 1. Quæ quidem reuelatio habetur per fidem, in nobis hic plantatam in sacramentis, vel frequentatis actibus Christianis. Pueri autem in limbo, nec fidem de beatitudine in actu habuerunt, nec sacramenta fidei susceperunt, nec per reuelationem, ergo, nec de carentia eius dolent. Nemo enim dolet de eo, quo se priuari nescit: vel de perditione eius, quod ad ipsum non tangit aut pertinet. Quia tamen pueri in limbo non impediuntur à perfecta cognitione naturali, primæ causæ, & Dei, & aliarum rerum ex immersione, & afflictione poenarum, sensus ignis, & vermium conscientia, & dæmonum, vt sit in damnatis, ideo de cognitione tali naturali ipsius Dei & creaturarum, gradum aliquem delectationis habent. Quilibet enim in cognitione veritatis, naturaliter delectatur: Vnde in hac delectatione pueri laudant, & laudabunt, reassumptis corporibus, Deum, causam causarum omnium rerum, ab eis naturaliter cognitarum, quod damnatis non accidit, nec accidit: quia vermis eorum viuit, & non morietur, nec vnquam ab inferno deerunt dæmones, nec ignis, ibi torrendo in æternum deficiet. hæc S. Thom. in quæst. disputatis de malo. & in 2. senten. d. 32. quæst. 2. & ad prædicta facit text. in c. firmissime. de consecr. d. 4. vbi Ioan. de Turrecr. etiam disputat, an tales pueri puniantur poena sensibilis.

Quadra

Quadragesima quarta confid. de reliquijs sanctorum ostendit, quæ etiam sunt honoranda, & veneranda, vt habetur in rubro & nigro, de reliquijs & veneratione sanctorum in antiquis, & in libro sexto, & in clementinis. Et vt dicit S. Tho. in tertia part. q. 25. artic. vltimo. Adorare, id est venerari debemus reliquias sanctorum. Nam, vt ait Ant. Floren. in 5. par. suæ sum. tit. 12. c. 9. in princ. Qui habet affectum ad aliquem, etiam ea quæ de ipso post mortem requiruntur, veneratur, non solum corpus, aut partes eius corporis, sed etiam exteriora aliqua eius: puta vestes, & huiusmodi. Nam, vt auctor est Herodotus, Mycerinus Rex Aegypti filiam quam habebat vnicam adeo dilexit, vt mortuæ cadauer, in cluserit aureo bouis simulachro, quod in templis proximè Deos posuit, floribusque ornauit quotidie, admota noctu perpetualucerna. Item Attedius melior, duos habuit liberos. Blessum, & Glauciam nomine, quos adeo dilexit, vt dicti Blessi mortui natalem singulis annis celebraret. Martialis lib. 8.

*Præstat hoc melior sciente fama,
Qui solennibus anxius sepulchri
Nomen non finis interire Blessi.
Et de munifica profusus arca,
Ad natalitium diem colendum,
Scribarum memori, præq. turba.
Quod donas, facies ipse Blessianum.*

Item Vrbinus, in agro Reatino delitescens, cum milites ad mortem inquirerent, seruus eius domini ornamentis indutus, in eiusdem cubile se reclinauit, vt irruentes hostes Vrbinum esse suspicarentur, & ita primo impetu iugularent. In cuius rei monumentum, Vrbinus mortuo erexit statuam, cum titulo, & inscriptione, quæ tam memorabilem testaretur amorem & fidelitatem.

Item, fidem facit in hoc Arthemisia, quæ Mausolo marito mortuo, sepulchrum memorabile fecit, vt infra in vltima par. in 75. consideratione dicitur.

Item, Iulius Cæsar, Syllanæ factionis inimicus, adeo partes Marianas fouebat, vt deiecta trophæa restituerit, statuasque noctu erexerit in Capitolio.

Item, Phydias, statuarius Agorantum Parium discipulum suum adeo dilexit, vt nomen eius suis operibus plerumque inscripserit.

Item, Nicomedes Rex Bithyniæ, tam propenso fuit in Romanos animo, vt raso capite, pileum sumpserit, & se Romanorum libertum vocauerit.

Cum autem sanctos Dei in veneratione debeamus habere, tanquam membra Christi Dei filij & amicos, & intercessores nostros, supra ista parte dictum est: ideo eorum reliquias, qualescunque honor congruo in eorum memoria venerari debemus,

præcipuè eorum corpora, quæ fuerunt templum Dei, & organa Spiritus sancti in eis habitantis, & operantis, & sunt corpori Christi configuranda, per gloriam resurrectionis. Vnde & ipse Deus huiusmodi reliquias conuenienter honorat, in eorum potentia miracula faciendo. Et, vt dicit Hiero. ad Riparium. Nos nec martyrum reliquias, nec angelos adoramus, scilicet adoratione latria: honoramus autem martyrum reliquias, vt eum, cuius martyres adoramus, honoremus seruos, vt honor seruorum redundet in dominum. Et habetur Psal. 75. Et reliquiæ cogitationis, diem festum agent tibi: quoniam grata est apud Deum. Ea, quæ à nobis sic habetur præteritorum nostrorum bonorum recordatio. vt de his non in bonis, sed in domino gloriamur. Et ita remunerantur à Deo bonorum reliquiæ, & utilis est ipsorum memoria: quemadmodum etiam dicimus in iure humano, quod memoriæ, seu reliquiæ pristinae qualitatis bonæ, multum operantur, vt per multa comprobatur Fel. in c. quæ in ecclesiis. col. 29. vers. Fallit quinto. extra de constitutio. Dicā latius infra in 3. par. in 36. confid. vbi de huiusmodi memoria pristinae dignitatis scribitur. Et ad istud propositum, lo. de Montocolon ciuis & contemporaneus noster, in suo promptuario iuris. in verbo, reliquiæ. adducit decisiones Fel. in d. c. quæ in ecclesiis. Non tamē, vt dicit, sunt in publico venerandæ, nisi prius approbatæ per summum Pontificem, & per sedem apostolicam canonizatæ, quod quomodo fiat, & quæ requirantur, habetur in c. 1. de reliquijs & veneratione sancto. in antiquis. de qua materia canonizationis sanctorum, sicut aliqua consideratio in sequentibus.

Quadragesima quinta confid. Non solum sancti venerandi, & honorandi sunt, sed etiam eorum Imagines venerandæ sunt, propter illos, c. per latum. & c. venerabiles. de consecr. dist. 3. & ibi gl. in ver. fregisse. & in verb. cultu, & per gl. in verbo. in deuotionis. in cap. si canonici. de offi. ord. in 6. Et, vt scribit Ouid. de Ponto. lib. 2.

*Felices illi qui non simulachra, sed ipsos,
Qui, Deū corā corpora vera vident, & c. Et sequitur:
Sic homines mouere Deos, quos arduus æther
Occulit, & colitur pro Ioue forma Iouis.*

Et videatur Cardi. in cleinen. vnica. vers. O excellentissimum. de reliq. & vener. sanctorum & in duob. canonibus supra alleg. satis probatur, quod licitum est in Ecclesia Dei facere imagines Christi, & sanctorum, quæ sunt venerandæ: & causas ibi videt, quicquid audeant dicere quidam hæretici, insequentes damnabiles opiniones Lutheri hæretici, quem Deus in sensum bonum reducat, ad suas infinitas hereses seminatatas extirpandum, & annihilandum.

Et amplè per Ioan. Damascenum, & Commentatorem, ibi in suo opere theologi. lib. 4. c. 17. vbi dicit, quomodo imagines sanctorum, etiam anti-

quo tempore fuerunt approbatæ, & etiam certo tempore reprobatæ, videlicet tempore Leonis I. Imperatoris, & Greg. I. summi Pon. per Ant. Flo. 3. sicut sum. par. ti. 12. c. 9. §. 1. 2. & 4. vbi expresse scribit de vener. imaginum.

Quadragesima sexta consi. Quoniam ante dictum est de veneratione & honore sanctorum. Sciendum est qui dicantur sancti. Et in hoc sic distinguendum est: aut consideramus hanc Ecclesiam militantem, & sic in hoc seculo viuentes. Aut Ecclesiam triumphantem, & per consequens eos, qui de hac vita migrauerunt, & cum ambo sint laudandi, & venerandi, de ambobus dicetur.

Primo de his, qui in hoc seculo sunt viuentes, qui videntur esse omnes mundè ac virtuosè viuentes, qui merito sancti dici possunt. & ita intelligitur, quod habetur in c. tenere debet. 31. distinctione. & Leuitic. 31. & 1. Petri cap. vbi dicitur. Sancti estote, quoniam ego sanctus sum dominus Deus vester. & in c. proposuisti. & c. plurimos. 82. dist. & est tex. in c. non oportet. 81. dist. & ibi Arch. & facit tex. in c. Maximianus ibi: quia qui sancti non sunt, sancta tractare non possunt, ea. dist. quam ita intellexit Arch. in d. c. tenere. facit etiam text. in cap. non vos. ver. quis enim sanctum dubitet. 4. dist. & psal. 17. cum sancto sanctus eris, & cum innocente innocens eris. Et illud. Non enim loca, sed vita & mores sanctorum, faciunt sacerdotem. de quo in prin. 4. dist. & in c. multi. & in c. non est facile, ea distin. Et Eccl. 27. Cum viro sancto, assidens esto. & facit tex. in c. sancta quippe rusticitas. 2. quæst. 7. Et facit satis tex. in l. sanctum. ff. de rer. diuisione. vbi sanctum dicitur, quod ab iniuria hominum defensum est, atque munitum. Facit text. iuncta gloss. in verbo. sanctificetur. de successio. ab intest. Et dicit Gemini. in cap. non decet. de immunit. Ecclesi. in 6. quod loca sacra sunt sancta, id est firmata poenis, & statutis, contra delinquentes, in illis, vt in athen. vt liceat matri & auia. §. pen. incipi. quia vero. colla. 8. & in §. sancta. in situ. de rerum diuisione, & l. si quis in hoc genus. C. de epi. & cleri. per id, quod habetur in cap. imprimis. 2. quæst. 1. Et facit ad propositum, & ad dictas duas significationes, Id quod dicit S. Thom. 2. 2. quæst. 8. art. vlt. quod nomen sanctitatis duo importare videtur. Vno modo, mundiciem, & huic significationi competit nomen Græcum. Alio modo, importat firmitatem: vnde apud antiquos, sancta dicebantur, quæ legibus erant munita, vt violari non deberent. Vnde aliquid dicitur esse sanctum, quia est lege firmatum, vt dicit Vlp. in l. sacra. §. propriè. ff. de re. diu. vel etiam, (vt dicit S. Thom. in loco ante alle.) hoc nomen sanctis, secundum Latinos ad mundiciem pertinet, vt intelligatur sanctus, quasi sanguine tinctus: eo, quod antiquitus illi, qui volebant purificari, sanguine hostiæ tingebantur, vt dicit Isid. in lib. 10. Etymologiarum. c. incipi. Sapiens, &c.

Et vtraque significatio competit, vt sanctitas attribuat his, quæ diuino cultui applicantur, ita, quod non solum homines, sed etiam Templum, Vasa, & alia huiusmodi, sanctificari dicuntur, ex hoc, quod cultui diuino applicentur. Hinc etiam dicuntur sancta sanctorum, de quibus per Panor. in cap. 1. de vita & honest. cle. Mundicia enim necessaria est ad hoc, quod omnes Deo applicentur: nam mens humana inquinatur ex hoc, quod inferioribus rebus coniungitur, sicut quælibet res, ex immixtione peioris sordescit, vt argentum, ex immixtione plumbi. Oportet autem, quod mens ab inferioribus rebus abstrahatur ad hoc, quod supremæ rei possit coniungi, & ideo mens sine mundicia Deo applicari non potest. Vnde ad Hebre. penul. dicitur, Pacem sequimini cum omnibus, & sanctimoniam, sine qua nemo videbit Deum.

Firmitas etiã exigitur, quod mens Deo applicetur. Applicatur enim ei sicut vltimo fini, & primo principio: huiusmodi autem oportet maxime immobilia esse. Vnde dicebat Apost. ad Rom. 8. Certus sum, quod neque mors, neque vita, separabit me à charitate Dei. sic ergo sanctitas, siue sanctimonia, quod idem est, per Arch. in c. victor. 3. dist. dicitur, per quam mens homini seipsam, & suos actus, applicat Deo, ideo iurisc. in dist. l. sanctum. ff. de rerum diuisione. quod sanctum, dictum est à sanguinibus. Sunt autem sagmina herbæ quædam, quas legati populi Romani ferre solebant, ne quis eos violaret. Sicut legati Græcorum, ferunt ea, quæ dicuntur ceritia. Vnde, vt dicit ibi gloss. in verb. violaret. legati dicuntur sancti, per l. fin. in princip. ff. de leg. hinc descendit verbum, sanctio, inuiolabilis, & ab iniuria hominum tuta legalis statutis: & ita intelligitur l. sanctio legum. ff. de poenis. & sumitur multipliciter, vt habetur in prima gloss. in proce. Digestorum. & notatur per Archiepisc. in cap. statutum. de rescrip. libro 6. & vide Dionysii. de diuinis nominibus. capi. 12. Et ista sanctitas in multis honoratur, id est priuilegiatur, vt infra in vltim. consideratione.

Aut verò consideramus Ecclesiam triumphantem, & sic omnes habitantes in coelesti patria, nō solum animas beatorum, sed etiam ipsas intelligentias, hoc est angelos, sanctos, dici debere, cum omni resurgant mundicia: Imò non possent esse immundi, alias essent imperfecti: quæ imperfectio, in cælo non admittitur, vbi est Deus qui est summum bonum, & Ens perfectissimum, quo omnes beati fruuntur: Vnde merito eos sanctos appellamus, imò Deus ipse dicitur sanctus, vt ample dixi supra ista part. in 1. consideratione, & habetur Psal. 15. Nec dabis, sanctum tuum videre corruptionem.

Aduerte tamen, quoniam apud nos sanctus, & beatus differunt: quoniam beatus dicitur, cuius nec

dies

dies mortis, nec officium in eius memoria celebratur. Nec est sibi Ecclesia dedicatur. Sanctus verò nō dicitur, nisi præcedere canonizatione inducta ab Ecclesia, & secundum formam ab Ecclesia traditam, de qua infra dicitur. & ita communis vsus loquendi obseruat quod in multis attenditur. l. librorum. §. q. tamen Cassius. ff. de leg. 3. & ibi Bar. & in l. cum de lanionis. §. asinum molendinariam. ff. de fundo instrum. instrumentoque legato. Felinus amplè post Ant. de Butrio in proce. decret.

Quandoque tamen etiam canonizati dicuntur beati, vt in c. ibi: qui beato Petro æternæ vitæ clauigero. 22. dist. in c. non nos B. Petrum. 40. dist. vn. de omnis sanctus canonizatus dici potest beatus, sed non econtra.

In vita verò quis non potest dici beatus secundum Tho. in 1. par. q. 12. arti. 10. & 11. & 2. qu. 233. art. 2. & in 4. dist. 42. Nam beatitudo idem est, quod vita æterna, quod est pax, & Regnum coelorum, secundum Tho. in 4. d. 49. art. 7. 8. & 9. Et secundum Albericum de Rosate in suo dictionario, in verbo, beatitudo. nihil aliud est beatitudo, quæ reuelatio magni Dei & saluatoris nostri Iesu Christi, vt in c. ieiunium. de conse. dist. 5. quo etiam per Tho. 2. 2. 156. in vltimo articulo. vel secundum Boetii. in 3. libr. de consol. philosophiæ. 3. Beatitudo est status omnium bonorum aggregatione perfectus. Et ibidem, beatitudinem summum bonum esse diffinit. ad hoc potest allegari illud Ouid. Met.

Dicitur beatus

Ante obitum nemo, supremæq. funera debet.

Beatus enim est beatum facere, id est, prodesse. tex. & in l. bohorum. ff. de ver. sig. improprie tamē in hac vita dici potest beatitudo, prout loquitur dist. l. bonorum. & l. iniquum. C. qui acc. non pos. vbi dicit litera. Iniquum longè à beatitudine seculi vestri esse credimus. & ita intelligitur illa beatitudo, quæ summis Pontificibus attribuitur. & tex. in cap. legi. in fi. ibi: beatitudo tua. 16. quæ. 1. etiam in vita dicimus sanctitatem, vt ante dixi. etiam dicitur de Papa, q. & sanctissim⁹ dicitur, & de Episcopo & de Principe, vt infra. in 4. & 5. partibus, vbi de Papa, Episcopo, Imperatore, & Rege nostro Francorum dixi. Sed prout in hac parte intelligimus, sanctus dicitur, qui est ab Ecclesia canonizatus, aut canonizatione Ecclesiastica confirmatus & approbatus, secundum quod accipitur in c. sanctorum. in prin. 70. dist. & in rub. & textu, de reliquijs & veneratione sanctorum. in decretalibus: & libr. sexto. & habetur in cap. 1. de vita & honesta. clericor. in antiquis. Sic, quod non licet aliquem venerari pro sancto, nisi sit approbatus à summo Pontifice, & sic canonizatus, vt statim dicam.

Quadragesima septima consideratio. Nunc ad materiam canonizationis descendamus. In qua dico solus Papa potest canonizare sanctum, & ista est opinio Panormitani & Imolæ in c. si. de ferijs. per tex. in c. 1. in fine de reliquijs & ve-

neratione sanctorum. extra. vbi expresse cauetur, quod sine speciali licentia Papæ quis canonizari non potest, idem Imol. in c. venerabili. de testib. extra. Host. in summa. eodem tit. de reliquijs & veneratione sanctorum. Anton. Floren. in tertia parte suæ sum. ti. 22. c. 5. §. 5. & pro hac opinione Ioan. Andr. in c. vnico. in verbo, sedis. de reliquijs & veneratione sanctorum, in sexto. adducit quinque rationes post dictam gloss. quæ ibi videri possunt: quibus accedat, quod Papa repræsentat Deum in terris, & tenet eius vices. cap. quanto. de translatione Episcopi. cap. vt nostrum. vt Ecclesiastica beneficicia sine diminutione conferantur. cap. fundamenta. §. docet de elect. libro sexto. cle. 1. §. 1. de Magistris. Specula. titu. de legato. §. nunc est sciendum. ver. 89. & gloss. in verbo, quod Deo. in cap. serpens. de poeni. dist. 1. Et sicut de mente Thomæ in tract. suo contra Græcorum errores. cap. 71. in quantum allegat Chrysostomum super homilia, dist. 85. dicentem de Christo, Iacobum localiter in loco terminauit, Petrum autem totius orbis magistrum & doctorem. vbi latius per ipsum, & dixi ante: & idem voluit in tertia parte summæ. quæ. 8. art. 1. & in quarto senten. dist. 15. dicens Papam esse caput vniuersalis Ecclesiæ. facit cap. in nouo. cum c. seq. 21. dist. Et idem in tract. contra impugnantes religionem. & Scotus in tractatu de perfectione statuum. quæstion. 9. dicit, quod Papa est Vicarius Christi, non solum in quantum Christus fuit Ecclesiæ Prælat, sed in quantum fuit totius mundi domin⁹, & quod iuste de statu & bonis hominum potest ordinare. Et dicit Thomas in quarto sent. dist. 19. quod Papa habet plenitudinem potestatis in vniuerso, sicut Rex in regno. Et idem in tractatu de errore Græcorum, consilio 72. tenet, quod de necessitate salutis est, subesse Romano Pontifici: & allegat Cyrillum in libro Thefauro-rum, & Maximianum in Epistola directa orientabilibus. vnde dicit Hostien. in dist. ca. quanto. quod Deus & Papa faciunt vnum & idem tribunal. & dicit Bald. in l. Barbarius Philippus. ff. de officio prætoris. quod Papa est supremus Dei Vicarius, & qui contrarium dicit, mentitur: & in finalibus verbis dicit, quod Papa est omnia, & super omnia in spiritualibus. Dixi supra ista parte 30. consideratione. vers. secundus locus. circa fi. & infra in quinta parte, in septima consideratione. Ex quo, cum sit Vicarius supremus Dei, & sit in locum eius in hoc mundo subrogatus, tanquam sapiat naturam eius, qui canonizat sanctos in Ecclesia triumphante, sic canonizabit in Ecclesia militante: & ista est communis sententia, vt dicit Imol. in dist. cap. si. extra de ferijs. Et ita etiam tenet Ioan. de Turrecremata in cap. 1. de consecra. distinction. 3. quod canonizatio sanctorum rationabiliter reseruetur summo Pontifici triplici ratione, quas ibi vide.

Nec in hoc requiritur consensus Cardinalium. gloss.

gloss. in verb. contingeret. in d. c. fundamenta. in §. decet. de ele. in §. ita etiam tenet Io. And. & Dominicus in c. super eo. de hære. li. 6. Sali. in rubr. C. de legibus, allegans notata per Archi. in c. quæ ad perpetuam, & in c. sunt quidam. 2. quæ. 1. & in cap. quamuis. de officio ordinarij. in sexto. cum hoc pendeat ex illa dubitatione, an Papa possit ardua sine consilio Cardinalium: de qua amplè Barb. in consi. 1. in 1. vol. & in tract. de præstantia Cardin. Cùm canonizare sanctum sit quid arduum, vt dicit Io. And. in d. c. vnico. dereliquijs & ueneratione sancti. in 6. hanc etiam partem tenet Ant. Flor. in sua sum. in 2. par. 3. par. in 14. chatta.

Martinus Laudensis in tract. de Cardinalibus. q. 88. videtur tenere contrarium: & istud idem tenet Ioan. Monachi. in d. c. super eo. Cardi. Floren. in c. petitio. & ibi Io. de Anania, de homicidio idem Cardi. in c. 2. de clericis non residentib⁹. Bal. in l. cum Ia. C. de bon. quæ lib. & in le. fin. C. de diuer. rescrip. Et pro certo istud est mare magnum: sed ad propositum, bonum est, quod Papa faciat ex consilio, non quod teneatur ad hoc, nec illud sequi.

Quadragesima octaua consider. Episcopus an possit decernere in sua diocesi aliquem sanctum venerari & feruari, seu solennitatem celebrari sine populo? Videtur quod sic, prout visus est aliquando tenuisse Ant. de Buss. in c. fi. de ferijs. extra. sed post mutauit opinionem. Sed istam etiam opinionem tenet Pano. in d. ca. fi. per textum ibi, & in c. 1. de consecra. dist. 3. vbi expressè dicunt text. Cæterisque solennitatibus, quas singuli Episcopi in suis diocesis cum clero & populo duxerunt solenniter venerandas. Et ita etiam tenet ibi Barba. vbi dicit, quod Antonin. de Butrio non bene dicit, dicendo, Quod ille textus habet duas lecturas: quia, vt dicit Papa in d. c. fin. ponit verba d. c. 1. & sic declarat qualiter debeat intelligi ille text⁹: aliàs, si esset dubius non mereretur ad hoc allegari: Quoniam, vt inquit Philosophus, Quod multipliciter exponitur, eius veritas ignoratur. Refert Bal. in l. nec quicquam. §. vbi decretum. ff. de officio proconsulis. Et facit, quoniam, vt ait gl. in verbo, v⁹uris. in clem. dispendiofam. de iudicijs. Papa non potest tollere ordinem iudicium in foro seculari, sed bene potest in foro suo. quam glo. pro singulari allegat Bal. in l. cos. §. fi. de v⁹su. Ideo licet Episcopus possit decernere aliquem sanctum in suis Ecclesijs venerandum sine populo, non tamen populo præcipere, vt veneretur abstinendo ab operibus, sine eius consensu, cum de eius præiudicio agatur. Quoniam in his, in quibus versatur præiudicium populi, aut subditorum, non potest statuerè Episcopus sine eius consensu, vel saltem eis præsentibus. vt dicit Imola in c. vestra. extra de locato. & in ca. fi. de officio legati. & confirmat Federicus de Senis consi. 17. alleg. per Imo. in d. c. vestra. Ita et tenet ipse Imo. in d. c. 1. & Arch. in d. c.

1. de consecr. distinct. 3. Dicit tamen Abbas in d. c. fi. Quod si populi contradictio non sit ex iusta causa, & Episcopus moueatur aliquibus iustis causis, quod poterit hoc facere non obstante contradictione populi: puta (vt dicit) si decernat quæ sanctum venerandum, qui fuerit ortus de loco, prout videtur sentire glo. vlt. in d. c. 1. de conse. dist. 3. & q. in simili dicit Arch. in c. vt animarum. de constit. in 6. & tex. in c. 1. de his, quæ sunt à maiori par. ca. Et idem etiam dicit Barb. in d. c. fi. quod si Episcopus habeat iustam causam, puta, quia sanctus sit oriundus de loco, quod potest etiam inuito populo decernere illum venerandum: quoniam propter sanctimoniam recedimus à legibus communibus: quia dicitur esse gloria patriæ suæ. Allegat in argumentum textum singularem iuncta doctrina Bald. in l. sed & reprobari. §. fi. ibi: valde tamen disciplinatos. ff. de excu. tutorum.

Quicquid tamen dicant Panor. Imo. & Barb. Videtur, quod opinio Ant. de Buss. sit verior per rationem per eum allegatam. Cum in his quæ tendunt in fauorem animæ, quilibet est subiectus Episcopo. ca. cum sit generale. de foro comp. c. nouit. de iudicijs. c. per venerabilem. qui filij sunt legi. extra. Et huic rationi non respond. Pan.

Facit, quoniam quo ad actus spirituales peragendos, consensus laicorum non debet esse in consideratione, sicut videmus in electionibus faciendis de prælatis Ecclesiarum, vt in c. Messana. ca. sacrosancti. de elect. cum pluribus alijs. Facit quod habetur in c. 2. de institutio. & in c. fi. de rebus Ecclesiæ non alienandis. & in c. Ecclesia. de constitutio. Ergo in hoc casu, vbi est quæstio de actu spirituali, nõ est necessarius cõsensu populi tanquam laicalis.

Et ad textus allegatos pro opinione Panor. & se quacum respõdeo, quod textus non dicit, quod ueneratio sanctorum sit inducenda & decernenda per Episcopum cum clero & populo: sed dicunt, quod festiuitates sanctorum sunt venerandæ per Episcopum cum clero & populo, quod aliud est, prout dicit ibi Bald. qui hoc cognouit, cum dicit: Non intelligas, quod isti possint has festiuitates inducere, sed inductas possunt feruare. scilicet clerici, respectu officij celebrandi in Ecclesia, & populi respectu artis non exercendæ illo die.

Vel aliter dici potest, quod dicitio, cum, ibi posita, cum dicit, quas singuli Episcopi in suis diocesis cum clero & populo, non coniungit principaliter, sed accessorie. l. 1. & 2. ff. de pen. legata. notatur in §. si quis ancillas. in st. de legatis. facit quod dicit Bar. in auth. ingressi. col. pen. C. de sacros. eccle. vbi facit differentiam, an quis dedicat se cum suis bonis, an se & sua bona, quia dicitio, & coniungit principaliter: & actio, cum accessorie. d. l. 1. & 2. Ex quo, cum in illo textu illa coniunctio cleri & populi non fiat principaliter, sed accessorie, non est dicendum, quod consensus eorum debeat interuenire principaliter, & sic necessario, sed solū

per

per quandam consequentiam tanquam accessorie ad ipsum Episcopum, qui in spiritualibus est caput, & principalis omnium in sua diocesi. c. omnes basilicæ. 16. q. 7. & in c. regenda. 10. q. 1.

Quadragesima nona consi. Duo requiruntur ad hoc, vt quis possit sanctus canonizari. Vitar, scilicet, sanctitas præteritæ, & quod Deus in eius persona, siue in vita, siue operatus fuerit miracula: & in hoc sola sanctitas vitæ, quo ad actum canonizandi non sufficit. quoniam potest esse ficta, vel simulata, & non ad bonum finem, sed potius appetitu inanis gloriæ. vt diceretur bonus, licet non esset, vt sunt hypocritæ, iuxta dictum Mat. 7. Incedunt induti pellibus ouium, intus verò sunt lupi rapaces. Vnde huiusmodi vita non est meritoria, imò demeritoria: & contra tales exclamat Paul. in Episto. 5. Vide quantum bonum est charitas, si ita martyrium ferimus, vt nostras velimus reliquias ab hominibus honorari, & si opinionem vulgi sectantes trepidi sanguinem fuderimus, & substantiam nostram, usque ad medietatem propriam dederimus, huic operi non tam præmiū quàm poena debetur, & perfidiæ magis tormēta sunt quàm corona victoriæ. de quo transumptiue, in c. vide 1. q. 1. Ideo dicit ibi gl. 1. quod dare elemosynam ad vanam gloriam peccatum est, art. ca. militare. 23. quæst. 1. Vnde dicitur in Euangelio Mat. 1. Cum facis elemosynam, noli tuba canere ante te. Et eodem loco in fine. Nesciat sinistra, quid faciat dextera. Et hæc bonitas vitæ consideratur in multis laboribus, in moribus castis, in strenuis actibus, c. miramur. 61. dist. Et hoc oportet præsentis testificatione prædicari, & bonæ famæ præconijs nõ taceri, c. 4. 13. q. 2. Maxime, quæri debet de simplicitate & humilitate: Quia superbis Deus resistit, humilibus autem dat gratiam. Iacob. 4.

Item debet inquiri, an in vita persecutiones passus fuerit. c. omnis qui. 7. q. 1. & an passus ex charitate. cap. si. in c. 1. ibi adunati. in loco ante alleg. & d. c. vide quantum bonum. Ista probantur per doc. in c. 1. dereliquijs & ueneratione sanctorum. extra. per Ioan. And. & alios doct. in c. vnico. eo. ti. in 6.

Et ad probationem vitæ laudabilis canonizandi in confessoribus adduci potest, quod dicitur de Episcopo confirmando, secundum Host. in sum. de elect. §. quis eligitur. versic. canon tamen antiquus. dicens: Quod debet esse natura prudens, docilis, moribus temperatus, vita castus, sobrius, suis negotijs semper cauens, humilis, affabilis, misericors, literatus, in lege Domini instructus, in scripturarum sensibus acutus, in dogmatibus Ecclesiasticis exercitatus, & ante omnia fidei documenta simplicibus asserens, scilicet, patrem & filium, & spiritum sanctum, & c. cap. qui Episcopus 23. distinct. & c. fin. 50. distinct. In martyribus enim non fit tanta examinatio, sed quæritur tantum de miraculis, & causa, propter quam passi sunt. argum.

cap. catechumenum. & cap. baptismi vicem. de consecr. distinct. 4. secundum Host. in sum. dereliquijs & ueneratio. sanctorum. ver. & hæc intelligas. Sufficit tamen ista sanctitas vitæ ad meritum animæ canonizandi secundum Aug. in ca. teneamus. 1. q. 1.

Secundò (vt dixi) requiritur, vt ad sanctum canonizandum sit miraculum, vt notant doctores in loco supra allegato. & in hoc requiruntur quatuor.

Primò, quod ex Deo, non ex arte vel Diabolo contingat, quoniam aliquando etiam miracula fiunt per malos: ideo necesse est, Martyres à Deo impetrasse, quæ mandat. c. si quis præpostera. quini quagesima dist. & hoc casu procedit illud quod dicitur, quod facere miracula est donum spirit⁹ sancti, vt in cap. quærendum. de poeni. d. 2. & ibi notatur. aliàs non est miraculum, sicut fecerunt magi Pharaonis, qui fecerunt ranas & serpentes conuerentes eorum virgas, sicut faciebat Moyses, de qui bus in c. nec mirum. 26. quæ. 5. & illud proprie dicitur præstigiū. c. re vera. & ibi Archi. de consec. dist. 2.

Secundò, requiritur, quod sit contra naturam, sicut dictum est de virga Moyfi mutata in serpentem, & de Asina, loquente ad Balaam: de quibus in d. c. re vera. & in c. cum ex iniuncto. de hæreticis. & in d. cap. re vera. ponitur de virtute dictæ virgæ, de qua etiam habetur Exod. 6. 8. 14. 16. 17. & Iosue 3. & 4.

Tertiò requiritur, quod non vi verbortum, sed ex hominum merito illud contingat. Nam panis & vinum, potestate, & virtute verborum transubstantiatur in corpus & sanguinem. c. cum Marthe. extra de celebra. miss. & sic requiritur, quod miraculum sit euident, non autem latens, & credibile, vt est Eucharistia.

Quartò requiritur, quod sit ad corroborationem fidei. Herba enim ministerio hominis transit in vitrum, & nil ad corroborationem fidei: ideo ad canonizationem nisi hæc quatuor concurrerent in miraculo, non prodesse, quia non esset miraculum, sed potius miraculosum, vt dicit Io. And. in d. c. vnico. dereliquijs & ueneratione sanctorum. in verbo sedis. circa finem. & Host. in summa supraal. ver. item quæredum est de miraculis. Arch. in d. c. teneamus. 1. q. 1. Host. Io. And. & alij in c. venerabili. de testib. ext.

Quinquagesima consideratio. In qua de forma canonizationis sanctorum scribitur, & sequendo doctrinas Doctorum in dicto capit. primo, de reliquijs, & ueneratione sanctorum. in antiquis: reperio ad hoc duodecim esse requisita, quæ seruari debent, secundum ordinem infra scriptum.

Primò debet expectari, quod aliquæ personæ honestæ, & authenticæ, denuncient factum Roman. Pontifici, & supplicent pro canonizatione facien-

da,

TERTIA PARS

da, & hoc non semel, sed pluries, & instanter: sicut notatur de cessione & petitione pallij. ca. quidam cedendi. extra de renuntiation. cap. cum post petitionem. de elect. Non enim consuevit statim moueri ad committendam talem inquisitionem Rom. Pontifex, sed potius expectare, quam diu pulsetur, & famam accedere, & vtrum miracula crescant, & continuentur, antequam inquisitionem committat, & bene, cum miracula seu miraculosa quæ doque fiunt per malos, cap. teneamus. & cap. nec mirū. vigesima sexta quaestione quinta gl. & doct. in cap. cum ex iniuncto. de hæret. Bal. in c. venerabili. de testibus. extra. Vnde cauendum est, ne populus decipiatur, vt in cap. fin. extra de reliquijs, & venera. sanctorum. Et quia circa maiora, maius periculum vertitur, ideo cautius est agendum, c. quiescamus. 42. distinct. cap. miramur. 61. distinct. cap. nuper. 7. quaest. 2. cap. vbi periculum. in prin. de elect. in 6. & in l. i. §. sed & si quis. ff. de Carbo. edicto. dicunt tamen aliqui, quod si fiat elusio, vix possunt continuari miracula, vltra quadraginta dies.

Secundum est requisitum, quod si continuentur supplicationum instantiæ, & fama, & miraculorum continuatio perdurare dicatur, consuevit Roman. Pontifex hoc proponere intra fratres, & aliquibus Episcopis patriæ illius, qui dicitur sanctus vel conuiciniæ, vel alijs personis honestis & incorruptibilibus committere, vt inquirant de fama, & deuotione populi, & de miraculis, & alijs, quæ sunt eidem nuncianda in genere & nõ in specie, & quod ad famam, & non quo ad veritatem. Et quod scribant quæ inuenerint, & an eis videatur, quod super veritate eorundem sit inquisitio committenda.

Tertium est, si tales describunt talia, per quæ videatur, quod inquisitio veritatis sit committenda, requirit iterum summus Pontifex fratrum consilia, & diffinit, vtrum sit inquisitio committenda, vel non.

Quartum, quod si inquisitio ei committenda videtur, iterum rescribit eisdem, vel alijs, quod iterum veritatem requirant. Primo de fama, secundo de vita, tertio de miraculis exactè, diligenter, fideliter, & prudenter, secundum articulos, & interrogatoria, quæ sub bulla sua transmittit: de quo notatur in capit. venerabili. de testib. extra. & quod inuenerunt remittant suis sigillis inclusum.

Quintum, quod remissa inquisitione committatur examinatio in curia, aliquibus capellanis, vel alijs personis authenticis, & discretis, quæ etiam formant rubricas.

Sextum, quod rubricæ sic factæ exacta diligentia examinentur per dominum Papam, & ei fratres, & requirat Papa consilia eorundem, an scilicet videantur probata talia, propter quæ sit canonizatio non immerito facienda.

Septimum, quod si videtur Papæ, quod sit faciendum, hoc secretè diffinit inter fratres. Pro hoc facit, quod in simili dicitur de substantia ex forma electionis, vt notant doctores in ca. quia propter. de elect. & ibi glo. in verbo, maior.

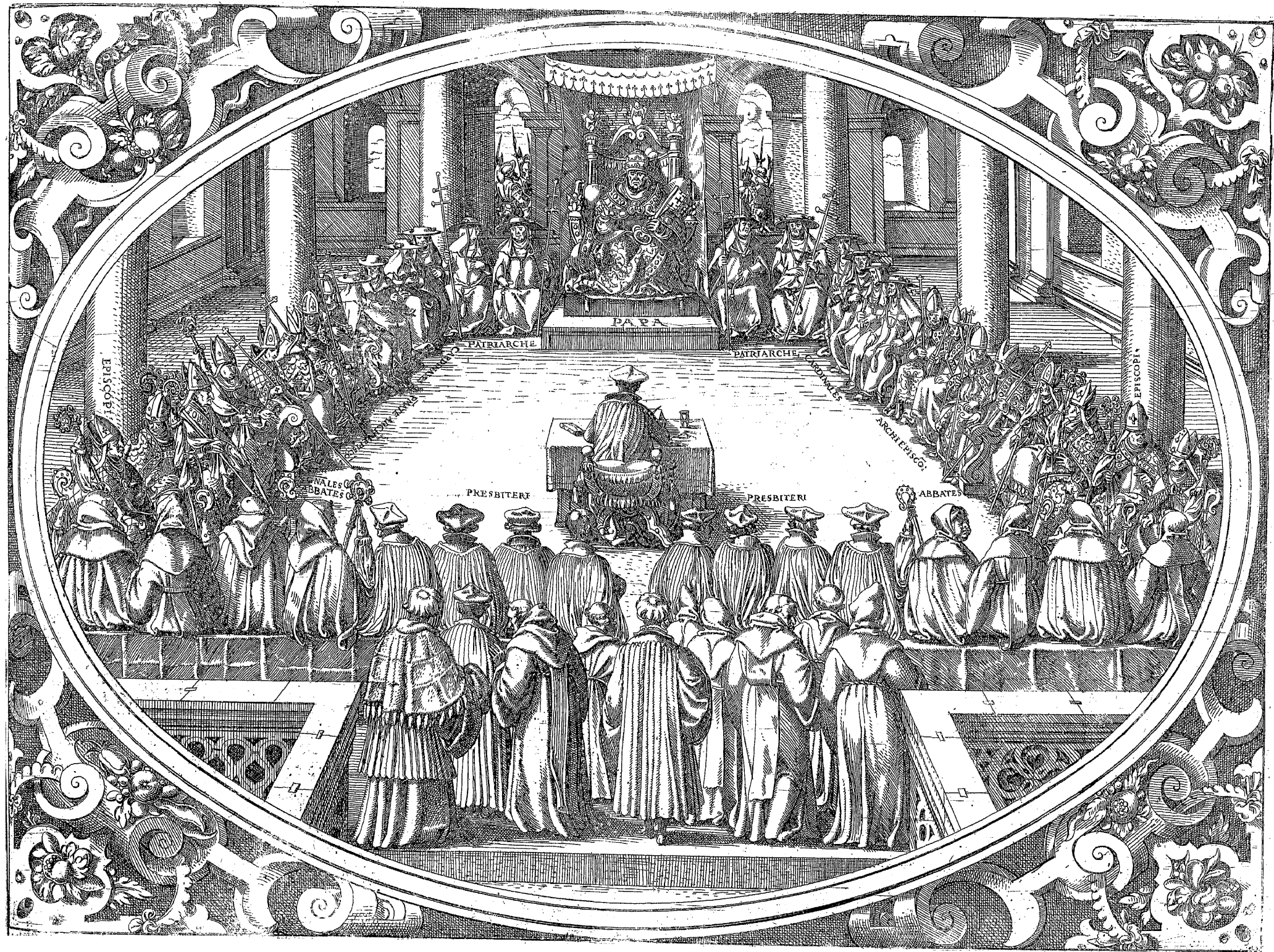
Octauum, quod coadunatis Episcopis, qui sunt presentes in Curia, narret publicè in consistorio ea, quæ acta sunt & probata, secreta diffinitione iam facta suppressa, & requirat consilium Prælatorum: facit gloss. in verbo, consilio. in c. Anastasius. 19. dist. quæ dicit, quod Papa tenetur requirere consilium Episcoporum; vbi de fide agitur: quam gloss. sequuntur ibi Dominicus & Card. etiam facit, quod dicit Panormita. in capitulo significasti, de electio.

Nonum, quod assignatur certa dies, vt omnes conueniant ad certam Ecclesiam, in qua accenduntur cerei multi, & sternitur tapetis Ecclesia, & paratur: & illuc conueniunt Papa, Fratres, & totus clerus, & facit sermonem summus Pontifex processum recitans, & probata, inducens populum ad orandum, quod Deus non permittat eos errare in hoc negotio.

Decimum, quod flexis genibus fiat deuota oratio, & canterur: Veni sancte spiritus, vel alius hymnus, siue antiphona conueniens.

Vndecimum, quod surgat Papa ab oratione, & diffinat illum, de quo agitur, sanctum esse, & sanctorum Catalogo conscribendum, & festum suum tali die colendum, in quantum dicitur sanctorum Catalogo conscribendum. Facit pro hoc glo. notabilis, in l. eos, in verbo, qui. C. de offic. magistri militum. quæ dicit, quod qui non sunt scripti in matricula, sunt tanquam priuati. Ideo dicit Aug. in authen. de mandatis Principum. §. penul. in ca. siquidem. post glo. ibi in dicto verbo, colla. 3. quod solum militibus scriptis in matricula danda sunt priuilegia militaria. Vnde dicit Bald. in l. dixim. in fin. ff. de excusa. tutor. quod mercator non descriptus in matricula non gaudet priuilegio mercatorum. facit cap. si Romanorum. decimanona. dist. vbi probatur, quod qui non reperitur scriptus inter alios de vniuersitate, non præsumitur esse de vniuersitate.

Duodecimum & vltimum requisitum est, quod cantetur, Te Deum laudamus: & celebretur Papamissam solempniter in honorem eiusdem sancti. Et in hoc, quod dicit, quod cantatur, Te Deum laudamus. facit, quia Ecclesia, quotidie in officio in fine horæ matutinæ cantat illud canticum. Pdem fit peracta Episcopi electione secundum Specul. tit. de elect. §. i. vers. consequenter. In fine enim cuiuslibet operis laudandus est Deus, & gratiæ sunt ei agendæ: sicut facit tam in fine celebrationis Missæ; quæ in fine horarum canonicarum, dum dicit Deo gratias, facit. capit. de hymnis. de consecr. dist. i. & ibi glo. in verbo, & hymno, vult quod clerici post assumptionem cibi debent age-

regratias Deo.allegat cap.vlt. §. edent. 44. distinct. facit quod notatur in gloss. fin. in cap. firmissimè. 15. q. prima.

Dicit tamen Ioan. Andr. in d. cap. vnico. de reliquijs, & veneratione sanctorum. in sexto. Quod hic Ordo haftenus non semper vsq; ad vnguem est seruatus, maximè quando agebatur de martyrizatis pro fide. Nam tales consueuerunt facilius, & leuius expèdire: & ita dicit tenere Hostien. Ex quo videtur concludere, quod hæc forma (licet congrua, & honesta) per Papam de necessitate nõ est obseruanda. Et, vt ex prædictis apparet, prohibitas vitæ, & legalitas, seu bona vita operatur ad sanctitatem consequendam, quæ quidem sanctitas, seu pbitas, aut legalitas maxima, operatur in multis. Primò, vt hic ante dictum est.

Secundò, quod licet aliàs electio, nec actiue, nec passiuè, cadat in laicum in spiritualibus, vt de hoc sunt tex. in c. sacrosancta. & c. Mellana. de elect. ex-

tra. tamen laicus vitæ sanctitatis & legalitatis maxima potest eligi in Episcopum. tex. est in c. statimus. §. his omnibus 61. distin. & dat exemplum in beatis Seuero, Nicolao, & Ambrosio. illum tex. ad hoc magni facit Andr. Barb. in c. cum adeo. in gl. pe. de resc. col. 3. & ibi Felyn. in ca. super his. in vlti. col. extra de accusa.

Tertiò facit, quia licet Iudæus factus Christianus in ægritudine non possit presbyter ordinari, tamen fallit ratione sanctitatis vitæ. text. est singularis in cap. 1. 75. dist. Lud. Rom. sing. sio 423. Multa ad hoc sunt cumulata per doctores modernos, videlicet per Fel. in c. super his. in fi. de accusatio. nib. & in d. c. cum adeo. & in capit. causam. 2. extra de offi. deleg. per dominum meum Iasonem in l. iubemus. colum. 2. C. de iudicijs. & in repe. leg. admonendi. ff. de iureiurando, & in l. sciendum. col. 8. ff. de verborum obligationib. quæ cum ita satis sint congesta, non repeto.

Tertia partis Catalogi Glorie Mundi Finis.

QVARTA

QVARTA HVIVS LIBRI PARS ERIT DE LAVDE GLORIA HO nore & ordine Ecclesiasticarum personarum inter se: & ad omnes alios huiusmodi status.

VNAM ET OCTOGINTA CONSIDERATIONES HABET.

Ro cuius expeditione præmitto. Cum hæ & omnes huiusmodi hierarchiæ, spirituales & temporales, seu ordines huius mundi loquendo grosso modo, possunt illo modo distinguui, quo distinctæ fuerunt prædictæ hierarchiæ, s. per tres hierarchias cum suis ordinibus: & aliquo modo per simile videri potest in terreno principatu ministrorum, qui sunt sub vno Principe. Triplex est differentia, hoc est, triplices sunt hierarchiæ, seu gradus. Nam quidam operantur immediate circa personam Principis. Quidam autem deputantur ad alia officia, puta ad regimen Principatus in communi. Quidam verò ad regimen alicuius partis.

Primus assimilatur primæ hierarchiæ. Secundus, secundæ. Tertius, tertiæ. Sed in qualibet hierarchia sunt tres ordines, quorum sufficientia sic potest haberi: Quia videmus, quod inter ministros, qui circa Principis personam operantur, est triplex differentia, in statu, s. spirituali, id est, Ecclesiæ militantis.

Quidam sunt sicut assessores, vt sunt domini Patriarchæ, & his similes: sunt illi de ordine superiori, scilicet, Seraphin, quod interpretatur ardens in amore.

Quidam sunt sicut consiliarij, vt sunt domini Cardinales, & his similes sunt illi de secundo ordine, qui dicuntur Cherubin, quod interpretatur plenitudo scientiæ: quoniam sciunt omnia, quæ sunt in Ecclesiâ militante triumphante.

Quidam sunt cubicularij, & seruientes in domo Principis, & his similes sunt illi de ordine, qui dicuntur throni. In statu verò temporali sunt in Regno nostro pares Franciæ in primo ordine, in secundo Duces, & alij Principes, in tertio verò sunt Camerarij, & alij Officiarij Regis immediate personæ eius seruientes, vt sunt Magister domus, & alij supremi huius ordinis, sub quibus multos connumerabimus in discursu huius libri suis locis. Vel in iurisdictione sunt Cancellarij, & Connestabiles, in primo ordine, in secundo Consiliarij magni consilij, & Magistri Requestarum, in tertio Præsides & Consiliarij curiarum parlamentarium: & isti etiam possunt poni in secunda hierarchia.

Quantum ad secundam hierarchiam sciendum

est, Quod inter illas, quæ deputantur ad regimen commune totius Principatus, est etiam triplex differentia.

Nam ad hoc, quod regimen alicuius communitatis bene & pacifice dispenferur, sunt aliqui rãquam sententiantes quid vnicuique debeatur. Veruntamen, quia sententia debet esse efficax, & recta, ideo indiget auxiliante vel adiunãte. Ideo sunt alij sententiam exequentes, & executionem facientes, vt nihil sit impossibile, quod per sententiam determinatur.

Item sunt alij, vt sententia sit recta, tanquam dirigentes consulentes, & imperant primis. Assimilatur tertius ordo secundæ hierarchiæ, qui dicuntur Potestates, sunt Comites, & alij inferiores Barones. Et isti in statu spirituali assimilari possunt Abbatibus, & alijs dignitatibus immediate sequentes post Episcopales. In statu verò temporali sunt Comites, & alij inferiores Barones.

Secundis vero secundus, vel medius ordo, qui dicitur Principatus. Et isti in statu spirituali sunt Episcopi, in statu verò temporali sunt Duces, alij supra Comites, & Marchiones.

Tertius assimilatur primus ordo secundæ hierarchiæ, qui dicitur dominationes, quibus attribuitur dirigere & imperare omnibus ministerijs diuinis. Sic in statu spirituali Archiepiscopi, in suis prouincijs qui dirigunt, & imperant in omnibus ministerijs Ecclesiasticis Reges, & alij Principes inferiores, à supremo Principe, qui suas prouincias gubernant, inter quos sunt multi, vt dictum est supra, & dicam infra.

Quantum ad tertiam sciendum est, Quod inter illos, qui habent potestatem limitatam, & determinatam ad aliquam partem Principatus, triplex est etiam differentia. Quidam ad vnam prouinciã sunt in statu spirituali Archidiaconi, & alij inferiores Prælati, habentes administrationem, de quibus infra dicam: & in statu temporali, Barones habentes sub se plures subditos.

Quidam ad aliquam partem prouinciæ, vt sunt in statu spirituali Curati, in statu temporali Senescalli & Balliui, & his similes.

Quidam autem ad hominem vnum, & hoc dupliciter: aut quantum ad bonum communitatis multorum, quod explerur per vnam personam, sicut conceptio virginis, vel sicut in statu spirituali sunt religiosi Prædicatores, in statu temporali,

vt

vt sunt Inferiores omnes, habentes administrationem à superioribus Iudicibus.

Aut quantum ad ea, quæ pertinent ad ipsum tãtum, Vt quilibet simplex sacerdos in statu spirituali, & in statu temporali, quilibet simplex homo. Primis scilicet, Virtutes. Qui sunt de primo ordine tertiæ hierarchiæ assimilatur primi supra nominari. Secundis, scilicet archangelis assimilantur secundi: Sic tertijs, tertij, vt dictum est. Hæc omnia videri poterunt clarius in discursu duarum partium sequentium. Et hanc æquiparationem, & assimilationem in quibusdam videtur facere Bernardus de Placentinis in suo Elucidario missæ, in præfatione generali: & vt dicit Host. in summa de ordinatis ab Episcopo, qui renunciauit Episcopatu. §. 1. quod sunt nouem ordines in Ecclesiâ militante ad instar Ecclesiæ triumphantis, vbi sunt nouem ordines angelorum. facit tex. in ca. ad hoc. §. 9. dist. & de diueritate graduum, & ordinum in Ecclesiâ Dei, quomodo sit conueniens ponit Iudoc^o in suo Antuluthero, lib. 2. & 3. vbi ampliè.

Pro secunda consideratione præmittendū est, quod Stat^o Ecclesiasticus in omnibus Statu temporali est præferendus: cum sacerdotes sint honorandi ab omnibus, ex quinque causis, seu ex quinque rationibus.

Primò, ratione Institutionis, quia instituti sunt in terris, non ab homine, sed ab ipso Deo. Imò, rãquam veri Christi Vicarij, non solum in lege Euãgelica, sed etiam in lege veteri. Primus enim sacerdos, qui, iubente domino victimas obtulit in Veteri Testamento, dicitur fuisse Aaron, vt pater Gen. 14. similiter & Melchisedech, in lege natura, dictus Rex Salem, dicebatur sacerdos Dei altissimi, qui primò panem & vinum obtulit, vt patet Gene. 14. & notatur. 21. dist. c. denique. Sed in lege nostra, Iesus Christus, volens exire de hoc mundo, rediens ad patrem suum, die Iouis sancta, sacerdos instituit, & vicarios, in vniuerso orbe ordinauit, dicendo: Ite in vniuersum mundum, docetes omnes Gentes, & baptizantes eos, &c. Quos Regibus, & Principibus totius orbis præfesse voluit, tanquam excellentiores, inter quos adhuc vnum caput, & summum vicarium ordinauit, scilicet, B. Petrum in tota Ecclesiâ Catholica, quando dixit ei Ioan. 2. Simon Petre amas me? Respondit ei Petrus. Domine, cum scis omnia, tu scis quia amo te. Et dixit ei dominus: Pasce oues meas, Quia tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiã meam, & tibi dabo clauas Regni cœlorum. Et quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum & in cœlis. Et quomodo Petro in personam aliorum sit data potestas sacerdotibus, & maximè ei? Vicario, dicam infra in considerati. 6. vbi ponam de præcedentia, excellentia, & honore summi Pontificis supra alios huius mundi homines. Sed redeundo ad propositum. Magna est ergo dignitas sacerdotalis, quæ vicem domini nostri Iesu Christi

in animabus pascendis atque regendis in terra habet & obtinet, à sui prima institutione. Ideo Eccl. 7. ad eorum honorem hortatur sapiens dicendo: In tota anima tua time Deum, & sacerdotes illius sanctifica. Honora Deum ex tota anima tua, & sacerdotes illius honorifica. Et contra eos spernentes, ait dominus, Luc. 10. Qui vos spernit, me spernit. Est enim huiusmodi dignitas spiritualis. Et ideo, quanto spiritus nobilior est corpore, tanto sacerdotalis dignitas nobilior est quacunque, ca. inter corporalia. extra. de transla. Episcopi. Et hoc est quod notatur 96. dist. cap. duo quidem. vbi sic habetur. Aurum non tam preciosius plumbo, quam regia potestate sit ordo sacerdotalis altior. de quo per Alber. de Rosa. in l. gloriosissimo. C. de summ. trinit. & fide Catho. Barba. in capit. nouit, numc. 142. 143. de iud. Præpositus in ca. ad verum. 96. dist. Et etiam habetur eadem 96. dist. c. quis dubitat sacerdotes Christi Regum, & Principum, omniumque fidelium, Patres & Magistros cenferi: imò per sacerdotium iubente domino regalis dignitas est ordinata. Vnde 1. Reg. 8. dicit dominus ad Samuelem sacerdotem: Audi vocem eorum, scilicet, filiorum Israel, petentium habere superiorem, puta Regem. Et constitues super eos Regem. Indè est, quod spiritualis potestas terrenam potestatem habet instituere, vt sit: & iudicare, si bona non sit: quod probatur per Apostolum dicentem ad Corinth. 7. nescitis, quoniam angelos iudicauimus, quanto magis secularia. Quod etiam notatur in cap. per venerabilem. extra, qui filij sint legit. & 9. quæst. 3. capit. nemo. de qua quidem dignitate ait Petrus. 1. Petri. 2. Vos estis genus electum, Regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis, vt virtutes annuncietis eius, qui vos vocauit in admirabile lumen suum Christus Iesus de tenebris. De quo dictus ciuis, & contemporaneus noster Ioannes de Monthelano, in suo promptuario iuris, in verbo sacerdos.

Tanta equidem est ista sacerdotalis dignitas, vt nedum temporibus nostris, sed etiam tempore Romanorum, & magnorum magistratum nulli Imperatores, aut Reges fuerunt nisi sacerdotes. vnde dist. 21. c. clericos. Ante autem qui Pontifex & Reges erant, dicitur. Nam maiorum hæc erat cõsuetudo, vt Rex esset & sacerdos & Pontifex: vnde & Romani imper. & Pontifices dicebantur.

Sed heu quid dicendum de nobilibus, & Burgensibus, qui de presbyteris faciunt suos receptores, suos pincernas, & coquos, & stabularios, quorum manus sacratæ sanctum sanctorum corpus dominicum quotidie contrectant, cuius expletio officio ad ista applicantur vilissima? Contra quos dicit Apostolus, quod nemo militans Deo secularibus negotijs se implicet. Et Esa. 61. Vos sacerdotes domini vocabimini ministri domini Dei nostri, & nõ hominũ in his secularibus. in mundis negotijs:

c 2

Et

Et habetur in quæstio. 3. cap. absit, ut quicumque sinistrum de eis arbitremur, qui Apostolico gradu succedentes, Christi corpus sacro ore conficiunt, per quos nos Christiani sumus, qui claves Regni cœlorum habentes ante iudicij diem iudicant. Ita, quod in veteri lege habetur, Quod, quicumque sacerdotibus non obtemperasset, aut extra castra positus lapidabatur à populo, aut gladio ceruice subiecta contemptum expiabat cruore. Deut. 17. 16. q. 1. c. si clericatus dicitur. Qui superbierit, nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat domino Deo tuo, & decreto iudicis, morietur homo ille, &c. Et habetur in c. sacerdotes. 6. qu. 1. ubi Hieron. dicit, Non est humilitatis meae, neque mensura iudicare de cæteris, neque de ministris Ecclesiarum sinistrum quippiam dicere. Et habetur in c. sacerdotibus. 2. qu. 3. Quod sacerdotes qui proprio ore Corpus domini conficiunt, ab omnibus sunt timendi, non dilacerandi nec detrahendi. Et B. Greg. Munatio imperatori sic scribit, dicens: Sacerdotibus non ex terrena potestate dominus noster citius indignetur, sed excellenti consideratione propter eum, cuius sunt serui, ita eis dominetur, ut et debita reuerentiam impendat. Nam in diuinis eloquijs sacerdotes aliquando Dij, aliquando angelinuncupantur. Quoniam scriptum est Exod. 22. Dijs non detrahes, id est, sacerdotibus. ut exponit text. in c. sacerdotibus. 11. q. 1. & in c. cum ex iniuncto. circa med. de hæret. & in c. futurè. 12. q. 1. Et propheta Mala. 3. Labia sacerdotis custodiunt scientiam, iustitiam, & legem requirunt ex ore eius, quia angelus domini exercituum est. Vocantur etiam ministri Dei: unde dicitur Esa. 61. Vos sacerdotes domini vocabimini ministri Dei. Alijs nominibus vocantur, quæ colliguntur in c. 1. 43. dist. Pastor enim est, quia pastor, dum lupum vidit venientem, non debet aufugere, id est, loquenda tacere, & sic aliorum vitia palpare. Canis etiam dicitur, quia latratu prædicationis debet lupos arcere à gregibus, ne cadat super eas. unde illud Esa. 55. Canes muti non valentes latrare. Propheta etiam dicitur, quia ministeria sacræ script. exponere debet. hoc est enim prophetare, ut gl. 1. ad Corin. 14. Et plura alia vide p. lo. de Turre. in summa dist. 43. vers. hæc autè. & dicit Archid. in c. quisquis. 12. q. 3. quod sacerdotes quandoque vocantur Christi, id est, vincti, quandoque Dij, quandoque angeli, quandoque vicarij seu ministri Dei. 37. q. 3. c. vlt. quandoque successores Apostolorum. c. absit. 11. q. 3. quandoque successores discipulorum. c. sor. Episcopi. 68. dist. Ex quo ergo sunt multum honorandi & reuerendi, quos non solum reueriti sunt Principes fideles, ut infra dicat. Imò etiam infideles.

Recitat enim Magister historiarum, quod cum Alex. capta Gaza iret Ierusalem, sacerdos orabat pro gente sua: cui dominus apparens in somnis ait, ne diffideret, sed in Deo altissimo consideret, & civitatem cercis ornaret, & Pontificalibus indutus,

Alexandro obuiam pergeret. Quo adueniente sic fecit, cum sacerdotibus & civium multitudine. Quem cum Alex. Magnus videret Pontificalibus indutum, & laminam desuper caput eius videret, in qua erat scriptum nomē domini Tetragrammaton, descendit de equo, solus cum sacerdote abiit in civitatem sanctam, & in Salomonis templo nomen domini Dei cœli & terre adoravit, cuius Principatum sic indutus sacerdos sacris indumentis tenet: & quærentibus suis militibus. car sic fecisset in hac civitate, & huic sacerdoti, & non alijs? sic respondit: Quia in somno Deum in tali habitu vidi, qui mihi Principatum Perfarum daturum se promissit. Et de hac historia aliquid recitat Benedicti in sua repe. c. Ray. in ver. & uxorem nomine Adelasiam. nu. 248. de testa. Ex supradictis enim factis patet, quod sacerdotes sunt honorandi ex sui institutione, cum ex illa sint subrogati in locū pastorem Christi animarum, & sic representant personam Christi. Ideo dicitur in c. ouis. 6. q. 1. Oves pastorem suum non reprehendant, plebs Episcopum suum non accuset, nec vulgus eum accuset: quia non est discipulus supra Magistrū. Vide Bern. de Bultis in 2. par. sui Rosarij. ser. 25. in litera M. ubi etiam recitat historiam prædictam.

Tertia consider. Quod sacerdotes sunt honorandi ratione meditationis: quoniam, ut ait S. Th. in 3. par. relatus per Io. de Turre. in c. sacerdos. de consec. dist. 2. Proprium sacerdotis est, esse mediatorum inter Deum, & populum, in quantum I. diuinā populo tradit: Unde sacerdos dicitur quasi sacra dans, secundum illud Malach. 2. Legem requirunt ex ore eius, s. sacerdotis. Et iterum in quantum preces populi Deo offerunt, & pro peccatis populi Deo aliquantulum satisfaciunt. unde Apost. dicit ad Hebr. Omnis Pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in his quæ sunt ad Deum, ut offerat dona & sacrificia pro peccatis. Et etiam, ut dicit S. Th. in 4. dist. 14. & 25. Sacerdotes orant pro nobis, ut Deus nostri miseretur, & nobiscum pacificetur: ut patet de celeb. miss. c. presbyter. 21. dist. c. 1. & 2. & habetur plenè per Bern. de Bultis in 2. par. Rosarij. ser. 25. in litera N. Et, ut practice loquamur, sacerdotes sunt quasi os commune populi, quo plures Deo loquuntur. Et ideo semper in suis publicis orationibus dicit, quæsumus, & non quæso: oremus, & non oro, &c. Sunt. n. tanquam publica persona, semper pro populo orantes ex vinculo charitatis.

Sicut enim angelus est medium inter Deum, & animam seu populum, sic & sacerdos huius meditatione tenet officium atque exercitium. Unde, ut dixi, sacerdos dicitur quasi sacra dans, sacra docēs, sacer dux, ut dicit Anton. Florent. in 3. parte summae. tit. 14. cap. 7. §. 1. & continentur hæc in his verbis:

Sacris dotatus, vel sacris deditus, atq. sacra dans, Sacra docens, sacra dos, vel dux, sacer esto sacerdos.

Etiam

Etiam licet sit peccator, tamen ex officio in aliostransfundere debet, ut dicit Magister sententiarum in quarto, dist. 9.

Quarta consi. Sacerdotes sunt honorandi ratione principalitatis, & utilitatis: quia principales sunt apud homines, pro eorum salute procuranda. Sicut enim officium capitis est, influere singulis membris vitam, & sensum, quibus corpus regitur, & in suo esse manentur: sic & sacerdoti, sacræ scripturæ sensum, in verbo Dei contentum, & vitam diuinæ gratiæ, & salutiferæ, licet Dei populo ex officio sibi credito dispensare, & administrare. Ideo dicitur sacerdos, quasi sacra dos, aut sacra dans, ut dictum est.

Et ideo utilitatis: quia viles sunt in populo Christiano, quem à manibus peccatorum, & fordibus conscientiarum immundarum, purgant, & tanquam spirituales medici, à varijs sanant languoribus. Sunt enim summi Regis seruitores, & filij excelsi, psal. dicente: Dij estis, & filij excelsi omnes super quibus Deus, & super faciem eorum imponit honorem suum, Eccl. 4. cap.

Et ut quidam dicunt, legitur B. Franciscum dixisse, quod si obuiaret simul angelo, & sacerdoti, plus debita reuerentiam viro sacerdoti inferret, quam angelo Dei. Multi tamen sunt mordentes sacerdotes, propter vitia alia aliquorum, sed vadant ad Gregorium, de quo in c. multi seculariū. 1. q. 1.

Sed quicquid sit, aut quid de eis dici possit, periculosius, & damnosius esset, non habere sacerdotes, quam habere etiam malos. Quoniā, ut etiam dicit S. Tho. 3. par. sum. q. 82. quod etiam oratio sacerdotis peccatoris, prodest populo, cum orat tanquam persona publica.

Quid enim modernis temporibus sequeretur, si cessaret verbum Dei à populo, quod à multis ecclesiasticis, licet peccatoribus, quotidie in Ecclesijs populo proponitur, qui velut spina rosam producant? Igitur verbum Dei à spina mali extrahere, & odorem eius carpe.

Quid si cessarent etiam tantæ missæ à malis ecclesiasticis fortassis quotidie celebratæ?

Quis tam, tanta, & etiam tot tradere quotidie populo Christiano sanctissima sacramenta, quibus ad dominum post offensam reuertimur, & ab eo tam benignè suscipimur, & ideo lucem debeant coram hominibus exhibere? Matth. 5. Ita quod non avaritiæ studere debent, nec alijs vitijs. Contra quos inuehitur Hiere. 6.

Veruntamen, quantumcumque sint mali, tamen quia ministri Dei sunt, & personam eius representantes, præcipuè in baptizando, in absoluendo, in confitendo, in administrando sacramenta ecclesiastica, sunt semper honorandi. Cum enim mittitur à Rege, non attenditur ad qualitatem eius, sed ad dignitatem mittentis. hæc dicit Anto. Flo-

ren. in 3. par. suæ sum. tit. 14. c. 7. §. 1. in fin. ubi ponit quomodo sunt honorandi, & maxime propter necessitatem, cum sacerdotium fuerit necessarium pro utilitate Reipublici. ut dicit Io. de Turre. in c. ius publicum. 1. dist.

Quinta consi. Sacerdotes sunt honorandi exemplo sacerdotum paganorum, & infidelium. Si enim tales honorabantur, & venerabantur propter figuram sacrificiorum, quæ suis manibus tractabant, quanto magis nunc sunt honore digni propter dignitatem verorum sacramentorum, quæ veraciter ministrant? Unde & dominus noster Luca 16. cum decem leprosos curasset, dixit eis: Ite, ostendite vos sacerdotibus. & 93. d. dicitur: Dominus noster Iesus Christus Rex, Index, & Deus noster vsque ad diem passionis seruauit honorem Pontificibus & sacerdotibus, quamuis illi necti morem Dei, nec agnitionem seruassent. Nam, cum leprosum mundasset, dixit illi: vade & monstra te sacerdoti, & offer munus. Nam humilitatem humilis nos docuit. Sacerdotem appellat, quem sacrilegum esse sciebat. Nonne infidelissimus qui Deos ligneos, & lapideos colebat, etiam sacerdotibus honorem tribuebat? Imo etiam licet nequissimus, voluit sacerdotes Iudæorum in Aegypto educari de suo arario publico. c. non minus. de imm. eccl. De huiusmodi honore, sacerdotibus attribuendo, dicit Ambrosius. Honor, fides, & sublimitas Episcopalis, imo & sacerdotalis, nullis poterit comparationibus adæquari. Si Regum fulgori compares, & Principum diademati, i. Regiæ potestati, longè erit inferius, quasi plumbi metallum ad auri fulgorem compares, cum videas Regū colla, & Principum, submitti genibus. sacerdotum, & osculata eorum dextra, credunt eorum orationibus se communicari, & posse iuari. de quibus ait Greg. 96. d. c. Quis dubitet sacerdotes Christi Regum, & Principum, omniumque fidelium patres, & magistros censeri? Ideo qui eos accusant, & damnant, Dei ordinationem accusant, ut habetur in c. in scripturis. 96. d. de Constantino imperatore fidelissimo. Qui cum concilium sacerdotum in Ecclesia congregasset, seu convocasset, tantum eos reueritus est, quod nec ausus est primum locum inter eos tenere, nec se presbyterorum commiscere sedibus. sed nouissimam occupauit. Conciliationes vero, & rationes, quas ab eis approbatas audiuit, ita veneratus est, ac si de diuino maiestatis iudicio vidisset. De quo narrat etiam historia scholastica: quia cum ei fuissent scriptæ accusationes contra Episcopos, libellos quidem accusationum accepit, & eosdem qui accusati fuerant Episcopos conuocatos, in conspectu eorum libellos incendit, & in ignem proiecit, dicens: Vos causas vestras iudicate, & disponite, quia non est dignum, quod nos iudicemus Deos, de quo supra dicit in scripturis. Et non est dubium, quod in personis eorū sunt à laicis honorandi, ita

quod nō licet eos tangere, nec cognitionem caufarum eorum accipere, nec etiam quo ad bona eorum moleftiam inferre. De quibus omnibus, cum sint ampliffimè tractata, quomodo Rex nofter in aliquibus habet cognitionem, & quomodo vtatur, vide amplè Guliel. Benediicti in fua re. cap. Rayn. in verbo, & vxorem nomine Adelaftiam. in quinque ampliffimis decifionibus, feu conclufionibus ibi pofitis, de teftamentis. quæ cum fint quodammodo extra materiam, nihil aliud dico. Et etiam dixi in commento confuetudinum ducatus Burgund. in tit. Des iuftices & droictz dicelles. §. 6. in gloff. S' il n'a grace du Prince.

Sexta confi. eft, quod sacerdotes funt honorandi vltra omnes alias perfonas huius mundi, propter eorum poteftatem quam habent, quæ excedit omnes alias poteftates. Ipsi enim foli habent poteftatem corpus Chrifti cōficere, quæ nulli alteri creaturæ poteft conuenire, cuiufcunq; ordinis vel dignitatis exiftat, vt declarat Io. Scorus in 4. d. 13. Alex. de Hales in 4. part. fūm. in tract. de Euchariftia. Bonauertura in 4. fen. d. 13. Richardus ibi art. 1. q. 2. rex. in c. 1. §. vna verò, extra de fūmā trinita. & fūl. catholic. c. per lectis. 23. d. Tanta eft enim facerdotum poteftas & virtus, quod omnes demones infernales fuperat: & tamen vnus ex minimis eorum maiorem habet poteftatem, quàm omnes homines mundi. Quoniam, fecundum doctrinam Scoti, in 2. vnus minimus angelorum, fiue bonorum fiue malorum, poftet ex fua natura li poteftate mouere vnum cœlum, domino permittente. Et tamen, vnus minimus facerdos, habet maiorem poteftatem, omnibus illis. Nituntur enim demones cœlum claudere peccatoribus: fed poftquam claufum eft, facerdos facramentum pœnitentiæ ministrando, Cœlum per confeffionem aperit, ita, quod quando vnus peccator eft à facerdote abfolutus, totus infernus illi peccatori paradyfum claufum tenere non poftet. In cuius fignum, cum facerdotes ab Epifcopo ordinantur, poteftas clauium cum eodem gradu facerdotali ministratur, vt habetur 4. fen. d. 19. Quod & Petro dominus annuit, cum dicit. Tibi dabo clauēs Regni cœlorum, & portæ inferni nō præualebunt aduerfus, &c.

Secundò, facerdotalis dignitas fuperat omnē poteftatem angelorum: quia, vt dictum eft prius, licet vnus angelus poftet vnum cœlum mouere, tamen non poftet vnum ipforum cœlorum ad terram trāsferre, ficut radius folis emiffus ab ipfo in terram. Sacerdos cito, & fubito corpus Chrifti verum trahit à cœlo fūmno, ad terram in altari, tanta temporis breuitate, & tam cito, ficut fit lucis folaris diffufio, vt habetur in 4. fententiarum, d. 19. imo verè fuperat poteftatem archangelorū, quorum poteftas & officium eft, mittere ipfos angelos ad terram, vt ait Dionyfius, in angelica hier-

archia: fic & facerdos poftet eos tranfmittere de cœlo ad terram, cum digniffima celebrat facramenta, in quib. Chriftum gloriofum, de fuis cœlis, manib. tractando, facit descendere, vt dicitur in quarto fen. d. 11. Agnofcens Auguftinus, & videns hanc dignitatem, in lib. de ecclefiafticis dignitatibus, inquit: O facerdos Dei, fi altitudinem cœli contemplanis, altior es. Si pulchritudinem folis, lunæ, & ftellarum reuereris, pulchrior es. Si decretionem angelorum, difcretior es. Si omnium dominorum fublimitatem, fublimior es: folo tuo creatore inferior es: Bernardus quoque in fermonede octaua parte, ait: O quātam dignitatem, & quantam nobilitatem, quantumq; donū, contulit vobis Deus.

O facerdotes, prærogatiuam enim ordinis veftri prætulit Deus omnib. Regibus, & Imperatoribus terræ, prætulit ordinem veftrum omnib. dinibus mundi: imo, vt altius loquar, prætulit vobis Deus omnib. ordinibus angelorum, omnibus angelicæ Hierarchiæ. Sicut enim non angelos, fed folum Abraham apprehendit, ad faciendam redemptionem, fic, non angelis, fed hominib. folisq; facerdotib. commifit dominici corporis, & fanguinis confeccrationem.

Item, etiam excedunt poteftatem Virginis Mariæ, cui non inuenitur data hæc poteftas, vt am denotatur per Ber. de Buftis in 2. part. fui Roſarij ferm. 25. in litera O. P. Q. vbi ponit de poteftate facerdotum, & ibi quomodo funt honoradi, etiam fi funt mali. O igitur veneranda facerdotis dignitas in terra, in cuius manu, velut in vtero beatæ Mariæ Virginis, filius Dei incarnatur. O cœleſte myfterium, per quod Pater, & Filius, & Spiritus fanctus, tanta mirabilia operatur, ita, quod fubito idem dominus qui in cœlis refidet, in manib. facerdotis facrificatur. De quo angelus admiratur, horret infernus, contremifcit diabolus: quam reuereri etiam plurimum debet omnis humana, atq; mundana celfitudo. Hæc funt verba Bernardi, quæ recitat Bernardinus de Buftis, in fua Roſario, in 2. part. in ferm. 13. in principio illius fermonis. Et dicit, quod quantum funt venerandi facerdotes, apparuit ex vifione cuiufdam pueri Mantuani, qui à feptem annis vſq; ad duodecimum, quali quotidie in miſſa, vidit facerdotem corpus, & fanguinis dominici, circumdatum à duobus angelis: qui in capite eius tenebant vnā pulchrā coronam. donec recepiffet facramentum illud benediictum. Et dicit Io. Gerfon lib. 4. de imitatione Chrifti. c. 5. Quando facerdos celebrat, Deum honorat, & angelos latificat, Eccleſiā ædificat, viuos adiuuat, defunctis requiem præſtat, & feſe omnium bonorum participem facit. Quæ omnia confiderans beatus Francifcus, allegarus per Bardinum de Buftis in quadam epiftola fua directa capitulo generali, ſcripfit fratribus fuis, dicendo: Audite fratres, fi beata Virgo Maria fic honoratur, vt dignum

gnum eft, quia Chrifti portauit in vtero, & fi beatus Ioannes contremifit, & non aufus eft contingere Dei verticem. Si ſepulchrum Chrifti, in quo per aliquod tempus iaciit, fic veneratur, quārum debet eſſe homo ſanctus, iuſtus, & dignus, qui nō tam moriturum, ſed in æternum viuentem, & glorificatum, in quem deſiderant angeli cōſpicere; contremifit manibus, corde, & ore ſtimit, & anſ ad ſumendum præbet? Videre ergo dignitatē veftram facerdotes, & ſancti eſtote, quoniam dominus Deus vefter ſanctus eſt, & facerdos in æternum ſectam ordinem Melchizedech.

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

lectabilia, in colloquio grauis, rarus, & modestus, speciosus inter filios hominum. Et in hoc ultimo, concordat cum propheta Dauid, Psal. 44. Speciosus forma præ filijs hominum. Ista pro certo est singularis & admirabilis descriptio illius, & multum honoranda. De qua vide etiam Bened. in rep. c. Rayn. in verbo. mortuo itaque testatore. le premier nu. 275. de testa.

Alia est epistola Pilati ad prædictum Claudium Tyberium, quæ talis est: Pontius Pilatus Claudio Tyberio salutem. Nuper accidit, quod ipse probauit, Iudæos per inuidiam, se suosque posteros crudeli damnatione peremisse. Cum enim promissum haberent patres eorum, quod Deus illorum mitteret per virginem sanctum suum filium, qui Rex eorum merito diceretur, hunc me præsentem misit in Iudæam. Quem cum vidissent cæcos illuminasse, leprosos mundasse, paralyticos curasse, demones effugasse, ventis imperasse, pedibusque siccis super undas maris ambulasse, & alia multa mirabilia fecisse: & omnis populus Iudæorum dicit eum esse Dei filium, Principes sacerdotum inuidiam passi sunt contra eum. Hunc itaque mihi tradiderunt, & alia pro alijs mentientes, eum magnum esse, ac contra legem eorum agere dixerunt. Ego autem ita esse credidi, eumque flagellatum eorum arbitrio tradidi, qui eum crucifixerunt, & sepulchro custodes adhibuerunt: at ille militibus custodientibus, die tertia resurrexit. in tantum verò nequicia Iudæorum contra eum exarsit, ut ipse custodibus pecuniam darent, quatenus dicerent discipulos eius rapuisse corpus: sed illi quod factum erat tacere non volentes, testati sunt eum resurrexisse, seque visionem angelorum vidisse, & à Iudæis pecuniam accepisse. Hæc autem ideo scripsi, ne quis aliter existimet, credendo mendacijs Iudæorum. Hæc sunt, quæ in dicta epistola scripta sunt: sed ex dicta epistola, & ex dictis euangelistarum, clarè constat, & constabit, quod Pilatus male processit contra Christum, & quod malè ad mortem eum condemnauit. imò, quod sententiæ eius fuit nulla, pluribus de causis.

Quoniam ut dicit in sua epistola, Iudæi mentientes eum magnum esse, & contra legem eorum agere dixerunt, quod ut dicit, ita esse credidit: & tamen euangelistæ attestantur contrarium: Nam semper dixerunt: Ego in eo nullam inuenio causam. Ex quo, si dictis euangelistarum credendum sit, postquam excusationi falsæ Pilati, non credit eum magnum esse, nec aliquid agere contra legem Iudæorum: aliàs aliud dicebat in ore, & aliud in mente habebat, quod non est recti iudicis.

Secundò, peccauit Pilatus in huiusmodi probatione sententiæ contra Christum, quia ad furorem populi & clamorè lata fuit, & ideo scienter: iuxta illud poetæ, Aeneid. 1.

Sauitq; animis ignobile vulgus.

Et habetur Luc. 23. At illi clamabant dicentes: Crucifige, crucifige eum. Et instabant vocibus magnis, postulantes, ut crucifigeretur, & inualescebant voces eorum. Nec aduertens Pilatus, quod sicut fauore populi liberari non debet. I. ad bestias. ff. de poen. ita nec ipse furor innocens erat dammandus, adiudicauit fieri petitionem eorum, dicentium: Si hunc dimittis, non eris amicus Cæsaris. Nec, quod vanæ voces populi non sunt audiendæ. I. de curionum. ff. de poen. Ex quo male fecit condemnando Christum, ut dicit gl. in d. l. decurionum.

Tertiò peccauit, quia non zelo iustitiæ, sed timore perditionis officij, cum dictum ei fuisset: Si hunc dimittis, non eris amicus Cæsaris, quia se Regem facit. Et timor est vnum de quatuor, quæ peruertunt verum iudicium. ca. quatuor modis. II. q. 3. iuxta illud:

Quatuor ista: timor, odium, dilectio, census, Saepesolent hominum rectos peruertere sensus.

Quartò, illa sententia fuit iniqua & nulla, & in eam proferendo peccauit Pilatus, propter ordinem processus nullo modo obseruatum. Condemnatus enim fuit ad funestam vocem sacerdotum ipsum accusantium, contra l. si. C. de accusa. Nam licet ageretur de magno, puta de morte hominis, ideo cum nulla vnquam de morte hominis longa cunctatio fiat, debuit fieri processus non ira præcipitanter, prout fuit in Christo, qui fuit ita præcipitatus, quod vix decem durauit horis, contra tex. in cle. pastoralis. de re iudi. vbi nouerca iustitiæ dicitur præcipitatio. In quo verificatum fuit illud Salustij in Iugurthino:

Animo cupienti nihil satis festinat.

Quintò, prædicta sententia fuit iniqua, & in ea peccauit Pilatus. Et ex processu illius euidenter apparet de iniquitate sententiæ, & notoria in iustitia: cum sæpius dixisset Iudæis: Nullam causam inueni in homine isto, ex his, in quibus eum accusatis. Et iterum: Quid enim mali fecit? nullam causam mortis inuenio in eo, Luc. 23. c. Quod & cæteri Euangelistæ testantur, quod sæpe hoc dixit Pilatus ad demonstrandum eius confessionem, de Christi innocentia non fuisse erroneam. Non enim præsumitur de errore, alicuius confessionem reiterantis. Igeo valet confessio reiterata, etiam extra iudicium, absente parte facta, tanquam vera, & excerta scientia procedens, secundum Bar. in l. cum scimus. C. de agri. & censu. lib. II. pro quo est text. quem ipse non allegat. ut dicit Bened. in loco statim allegando. in l. si. C. de plu. petiti. nib. ibi, secundis confessionibus. Et etiam præsumitur cum deliberatione facta, quia reiteratio præsupponit deliberationem. gl. in c. si quis iratus. 2. q. 3. Curtius consilio 55. in 6. col. Et si perfidi Iudæi Euangelistis credere nolint, saltem credendum est ipsi Pilato iudici, per eos electo: qui post ipseus

d Christi

Christi passionem, de ipsius sanctitate & innocentia, Tyberio Cæsari scripsit epistolam, hic antepositam: quam Tyberius cum suffragio magnificiens, retulit ad senatum Romanum, & postulauit, vt Christus Deus haberetur. At senatus recu-
savit, indignatus, quod sibi secundum morem epistola fuisset delata, cum esset mos Romanis, vt prouinciarum Iudices senatui scripto renunciarent, si quid noui in his, quas regebant prouincijs, accidisset. Et iterum eidem Tyberio scripsit Pilatus. Salutem. De IESU Christo, quem tibi planè postremis meis declaraueram, nutu tandem populi, acerbum, me quasi inuito, & subitente, supplicium sumptum est, virum hercle ne pium & seuerum nulla vnquam ætas habuit, nec habitura est, sed metus extitit ipsius populi conatus, omniumque scribarum, Principum & seniorum consensus, suis prophetis, more nostro sibyllis contra præmonentibus, hunc veritatis legatum, cruci, signis etiam supra naturam apparentibus, dum penderet, & orbi vniuersorum philosophorum iudicio lapsum minitantibus, vrgent illius discipuli opere & vitæ continentia magistrum non mentientes, imo in eius nomine beneficentissimi: nisi ego seditionem populi astuantis exoriri pettimuissem, fortasse adhuc nobis ille vir viueret. Et si tuæ magis dignitatis fide compulsus, quam voluntate mea adductus, pro viribus non restiterim, sanguinem iustum torius accusationis immunem, verum, hominum malignitate iniquè, in eorum tamen, vt scripturæ interpretantur exitium, pati & venundari. Vale. Calen. April.

O gloriosum, & nobis salutare iudicis scripto reiterarum testimonium, Christum innocentem profitentis, & ante morrem, vt visum est, & hora mortis, qua scripsit titulum Pilatus, in qua scriptum erat, IESVS Nazarenus Rex Iudæorum: pariter & post mortem, vt in prædictis epistolis continetur, sententiæ iniquitatem euidenter demonstrans, & Christum redemptorem nostrum ab infamia præseruans: quod etiam satis demonstratur testimonio Iosephi, excellentis Iudæorum historiographi, qui de Christo redemptore nostro & eius sanctitate, & innocentia, 18. antiquitatum lib. ca. 9. de illo tempore loquentis, sic ait: Fuit autem eiusdem temporis Iesus, vir sapiens, si tamen eum virum nominare fas est. Erat enim mirabilium operum effector, ac hominum, maxime qui quæ vera sunt libenter audiuit. Hanc obrem multos, tum ex Iudæa, tum ex gentibus sibi adiunxit, Christus hic erat. Hunc autem, cum Pilatus à Principibus nostræ gentis instigatus, in carcerem agendum censuisset, non tamen hi deseruere qui ab initio eum dilexerunt. Eisdem præterea die tertia post mortem, viuis apparuit, quemadmodum diuinitus inspirati propheta, hæc & alia de eo innumerabilia miracula futura esse prædixerant: perseuerat &

vsq; in hodiernum diem celebre Christianorum nomen, ab ipso sumptum, perseuerat & gens. Hæc ille. Ex quibus constat de vera innocentia Christi.

Sexto, quod sententia Pilati fuerit nulla & iniqua constat: quia fuit condemnatus ad dictum falsorum testimonium, quorum testimonia non erant conuenientia, imo varia, contraria, & manifestè vacillantis. Mar. 14. ad instar testimonium Susannæ, de quibus habetur Dan. 13. & gl. in l. ad testimonium. C. de test.

Septimo, peccauit Pilatus, & est eius sententia nulla, quia Pilatus expressit errorem in sua sententia. Quia videns, quod nihil proficeret, sed magis tumultus fieret, accepta aqua lauit manus coram populo, & sedendo pro tribunali, dixit: Innocens ego sum à sanguine iusti huius. Ac protinus Iesum flagellatum tradidit eis, vt crucifigeretur. Matthæi 27. Quia in mundo maior iuris error in sententia nunquam fuit, quam in faciendo, aliquem fore innocentem, ipsum condemnare ad mortem, sicut fecit Pilatus Christo: non aduertens, quod in mente iudicis debent esse duo sales, scilicet scientiæ, aliàs est insipida, & sal securæ conscientia, aliàs est diabolica, vt dicit Bal. in l. 2. circa finem. C. de sen. ex periculo reci. Apices enim iuris in foro conscientia non excusant, quia forus conscientia, est forus boni & æqui simul coniuncti, & est tribunal veritatis & non fictionis. Nam quando bonum æquo opponitur, diuina iustitia potius amplectitur æquum, quam id, quod ius civile vocat bonum: cum perfecta iustitia requirat hæc duo simul. Bald. in l. vnica, C. de cons. Istos denique apices distinctionum iuris civilis, simplicitas naturalis ignorat, secundum Bald. in c. fi. col. 12. de consuetudine. De his, quomodo autem multo magis attendendum est, quod conscientia persuadetur, quam quod autoritate legum ordinatur, vt perpulchrè declarat in hoc casu Benedicti in sua repetitione c. Rayn. in verbo, mortuo itaq; testatore. le premier. nu. 231. 232. 234. de testa. & dom. meus las. in §. æquè. 21. col. inst. de actio. vbi multum ample declarat, quomodo in conscientia est iudicandum, & quomodo conscientia diabolica est. Et, vt dicit Benedicti in loco hic ante dicto: Iudex debet potius sequi conscientiam suam, quam conscientiam partium, maxime conscientiam suam quæ nemini nocet. Quod si Pilatus fecisset, id est conscientiam secutus fuisset, & non Iudæorum latratu crucifige clamantium, recte iudicasset in foro conscientia, quæ secundum Bal. in l. fi. C. de poena iud. qui male iudic. ita excusat iudicem, quod iudex, faciendo secundum conscientiam, licet faciat contra scriptam iustitiam, non incidit in poenam. ca. cum æterni. dere iudi. in 6. Et, vt ibi dicit, est triplex, scilicet ligata rebus visis, & ligata rationibus legum, nec non est motiua conscientia, & adherens quibusdam machinationibus intellectui, prout alibi Baldus in capitul. nisi cum pridem. tertia. colum. de renun. Quod conscientia est animi

motus

motus sibi ipsi perfundens, & sese concernens, vt pariter dicit in c. 1. §. sacramentum. de consuetudine recti feudi. Vnde licet hæc vltima non obliget animam Iudicis, cum sit conscientia impulsiva, & non arctatiua: tamen infelix Pilatus sciens, Christum, omni ratione legum postposita, & quod deterius est, contra motiua imaginationibus sui intellectus, adhærentia, (sciebat enim quod per inuidiam tradidisset eum) contra veritatem & æquitatem, iudicauit illum, quod non fecisset. Bal. qui in ca. quoniam contra falsam. de prob. dicit veritatem, & æquitatem, esse duos lapides iustitiæ angularis, vt probat ibi text. dum dicit ne falsitas veritati præiudicet, aut iniquitas præualeat æquitati. fecit l. illicitas. §. veritas. ff. de offi. præsidis. & l. quod si Ephesi. ff. de eo quod certo loco. & l. placuit. C. de iudicijs. Nam scientia est verorum duntaxat, secundum Bald. in c. fin. de consue. no. in l. si pater familias. ff. de hæc. instituen. Igitur sententia Pilati non fuit bona iure ciuili, nec tenuit in foro contentioso, fuitque minus æqua: nec valuit in foro conscientia, iure diuino, quinimò fuit nulla, ex tali expressione erroris. capit. primo de re iudic. l. cum prolatam. C. de senten. & interl. omnium iud. l. 2. C. quando prouocare non est necesse.

Octauo fuit sententia dicti Pilati nulla, & processus nullus, & male processit Pilatus, quia pro vno actu, infixit eum quinque sententijs poenalis: & tres sententias corporales contra eum exequi fecit, cum illum alapis cædifecit, deinde flagellari, coronamque spineam in capite eius apponit, deinde illudendum Iudæis tradidit, dicendo: Ecce homo: deinde flagellatum tradidit ad crucifigendum: Vnde tanta immunitas, tantaque seueritas, aut crudelitas? ex prolatione veritatis. Si enim se filium Dei fecerit, in quo peccauit? Si enim dixerit in triduo hoc templum destruum, & in triduo ædificabo illud, in quo reprehendendus? Si enim cæcos illuminauerit, leprosos curauerit, aut plura alia miracula fecerit, cui præiudicium intulit, aut cui authoritati, aut potestati præiudicauit? Nonne ipse solus est qui mirabilia magna fecit, aut facere potest?

Nono, peccauit in acerbitate poenæ insolite, condemnando eum crucifigendum. Crudelissima enim morte affecit eum, vt iam prophetarum, Sap. 2. Circumueniamus iustum, quoniam inutilis est nobis, & contrarius est operibus nostris, & impropere nobis peccata legis, & diffamat in nos peccata disciplinae nostræ, promittit scientiam Dei habere, & filium Dei se nominat, contumelia & tormento interrogemus eum, vt sciamus reuerentiam eius, & probemus patientiam illius, morte turpissima condemnemus eum. Et deinde sequitur: vt cognoscatur nullitas iniquitatis sententiæ. Hæc cogitauerunt, & erra-

runt. Excæcavit enim illos malitia eorum, neque mercedem iustitiæ sperauerunt, nec iudicauerunt honorem animarum sanctarum.

Decimo peccauit, quia dicta sententia non fuit in forma sententiæ diffinitivæ, sed in forma simplicis sententiæ interlocutoria; & nudi præcepti. Non enim condemnauit eum, aliquo ordine seruato, sed simpliciter ac præcipitanter, Iudæis tradidit illum, vt crucifigeretur. lo. 29.

Quinq; autem sex causas cum supradictis ponit G. Benedicti in sua repe. c. Ray. in verbo, mortuo itaq; testatore. le premier. nu. 237. vsq; ad numerum 257. de testamentis. vbi plura alia dicit, quæ videre poteris.

Septima confid. est, quod Papa omnes dignitates mundi præcedit, & est superior: vt habetur in cle. pastoralis. de senten. & re iudicata. & de iureiur. cle. l. facit text. in cap. pater profecto. n. quæst. 3. c. nemo. & cap. aliorum. & alij seq. & 40. d. c. si Papa, & ibi gloss. Et prima dignitas, in Ecclesia Dei. in authen. de ecclesiasti. titulis. in princ. & 12. d. c. 1. Ita quod est maior Imperatore, vt plenè per Barba. in cap. nouit. numero 141. 142. 143. extra de iud. vbi plenè Præpositus dictus Cardinalis, in cap. cum ad verum. 96. ita etiam tenet Alberic. de Rosate in l. gloriosissimo. de summa trinitate & fide catholi. vbi tamen videtur concludere, quod vnus præsidere debeat in spiritualibus scilicet Papa, & alter in corporalibus, scilicet Imperator. Et est dominus dominantium. Et habet ius regiminis Regum in subditos, dicit Bal. in c. Ecclesia sanctæ Mariæ, in 3. col. de constitutio. Et apud eum est suprema potestas, in qua non habet parem. Bald. in capit. 1. in prima colum. de probation. prout per plura declarat dom. meus las. in l. rescripta. in secunda colum. cap. de prec. Imper. offe.

Imò, Papatus videtur esse prior Imperio, cum sacerdotium initium habuerit à Melchisedech. Erat enim sacerdos Dei summi, vt habetur Gen. 4. Et hunc tradunt Hebræi fuisse Sem, primogenitum Noe. Dominium vero temporale iusto titulo acquisitum initium habuit in Moyse duce populi constituto à Deo, postquam secuti sunt iudices, vt habetur in libro Iudicum per totum, licet Aug. de ciuitate dei, lib. 5. cap. 1. dicat primum dominium incepisse à Cayn, & Nemroth, & dicam infra in parte seq. in prima consideratione. Sed Archiepiscopus Flor. in sua summa, in 3. part. lib. 22. c. 5. §. 14. dicit illud fuisse dominium tyrannicum: aliud verò quod incipit à Moyse, fuit iusto titulo acquisitum. Et sicut aurum excellit plumbum, sic etiam autoritas & dignitas Papæ excedit imperialem. c. duo sunt 96. dist. Sicut etiam Sol dicitur pater omnium planetarum & dominus, ita Papa pater omnium dignitatum: cum papatus, seu papalis dignitas assimiletur soli, & regalis seu imperialis lunæ. Et sicut luna recipit lumen à

d 2 sole,

sole, ita imperialis dignitas à Papa. cap. solitæ. de maiorita. & obedi. vbi notatur. Et dicit Aug. de Anchona in suo tractatu de potestate Ecclesiæ, quod sicut summo sacerdoti Leuitici generis omnes Iudei obedire tenebantur, cuiuscunque status essent, sic omnes Christiani maiores & minores, Papæ locum Christi tenenti, parere tenentur. Et de obedientia exhibenda summo sacerdoti Leuitici generis, & punitione inobedienciæ, habetur Deutero. 17. & amplè per eundem Archiepiscopum in sua summa, tertia par. lib. 22. & 17. & in dicto lib. 22. capit. 1. 2. 3. 4. 5. & 6. amplissimè ponit de honore, gloria & potestate Papæ, ad quem recurre.

De obedientia, quomodo sit Papæ per Reges præstada, vide per Perrum de Monte in sua monarchia: quem allegat etiam Fel. in capi. si quando. vbi per eum. extra de rescriptis. Et aduertendum est ad id, quod dicit Beatus Thomas in tractatu suo de Rege & Regno ad Regem Cypri, vbi ait: Huiusmodi Regni mysterium, vt à terrenis spiritualia essent discretæ, non terrenis Regibus, sed sacerdotibus est commissum: ita præcipuè summo sacerdoti Christi vicario Roma. Pontifici, cui omnes Reges Christianos oportet esse subiectos sicut ipsi domino IESV Christo, vt refert idem Archiep. Flo. in loco hic ante alle. c. 6. §. 4.

Imo etiam videtur, quod summus Pontifex & sacerdotes secundi ordinis, & alij inferiores sint subiecti Regi & Principi: cum vt habetur 4. Reg. 23. præcepit Rex Helchiæ Pontifici & sacerdotibus secundi ordinis, & Ianitoribus, vt proijcerent de templo domini omnia vasa, quæ facta fuerant Baal. & facit qd habetur 3. Reg. 22. cap. vbi habetur. Prohibitiq; sunt sacerdotes. & ibi ponitur verbè Principis ad sacerdotem imperatiue. Nolite ergo, &c. Ex quibus etiam videtur dicendum, quod etiam sacerdotes debent obedire Principi reciproce.

Sed tamen dic, quod Papa est primus & maximus omnium Episcoporum & Patriarcharum, in totam ecclesiam Christi vniuersalem prælationem habens. Refert S. Thomas in tractatu suo quem fecit contra errores Græcorum. c. 66. & 67. Et est pater vniuersalis omnium fidelium & omnium ouium Christi per hæc verba: Pasce oues meas. vt tenet Io. de Turrecre. in c. cum ad verum. 96. distinct. licet prohibeat, se, propter humilitatem, vocari vniuersalem Episcopum, aut Patriarcham: re vera tamen est vniuersalis Episcopus & Patriarcha, vt tenet idem Ioan. de Turrecre. in ca. nullus. 9. distinct. Et primum locum in consistorio obtinet. c. 1. & 2. 22. d. & Præpositus in c. episcopos. 17. distinct. Imo, in tantum est honorandus, quod debet osculari in pede, vt dicit gloss. & Ioannes de Platea in l. 1. C. de domesti. libr. 12. Imò videtur idem consistorium facere cum Deo. Innocen. & Hostien. in c. 4. de transla. prælat. ideo post Deum

præ omnibus debet honorari. Abbas Siculus in consilio 21. lib. 1. vide etiam Bernardinum de Bruffis in sermone 31. secundæ partis sui Rosarii. in littera G.

Et de huiusmodi prælatione vniuersali in tota ecclesia, & quomodo sit summus Pontifex, vide etiam Archiepiscopum Floren. in dicta sum. 3. par. lib. 22. cap. 6. §. 1. & 2. Et est supra omnia iura mundi. c. cuncta per mundum. 9. quæst. 3. c. proposuit. de concess. præbendæ. Ita etiam, quod est super illustri: imo quasi talis dici non debet, cum sit supra dignitatem, & culmen omnium dignitatum: ita tenet Bal. in c. cum accessissent. extra de constitutio. d. meus Ias. in l. 1. colum. 1. de officio eius cui mand. est iurisd. & ibi amplè Purpuratus, qui ponit quibus honoribus debet honorari supra omnes. Et dicit Zodericus Zanoren. in suo speculo humanæ vitæ, libr. 2. cap. 1. quod huius summi Pontificis tanta est sublimitas & eminentia, tanta immensitas, vt nullus mortalium nondum comprehendere, aut satis exprimere, sed nec cogitare possit: quod multis comprobationibus, quas non transporto, cum habeatur in impressione: & ibi, vsque ad octauum capitulum ponit de miserijs summorum Pontificum, & breuitate eorum vitæ, plures causas assignando. Supremus enim Dei Vicarius est, & qui contrarium dicit, mentitur, vt dicit Bald. in l. Barbarius Philippus. ff. de officio prætor. & idem Bald. ibi in finalibus verbis, dicit quod est omnia, & super omnia in spiritualibus. & allegat Bernardum de contemplatione ad Eugenium. & idem Bald. in proemio Gregoriano in princ. dicit, & Papæ commissæ est tota machina spiritualis: & thesaurus omnis dignitatis est in eo, ita vt nulla sit dignitas spiritualis, vel ecclesiastica, cui non præsideat. & idem Bald. in l. rescripta. C. de precibus impera. offeren. dicit, quod omnes dignitates, omnemque potestatem, quam habuerunt omnes Patriarchæ, solus Papa habet. Et maior autoritas Papæ, quam sanctorum. capit. de libellis. 20. d. de cuius autoritate Pen. de Anch. in repetitione capit. primo, circa secundam chartam de constitur. & per Pan. in capit. nouit. in gloss. 2. de iudicijs.

O Craua consi. Cardinalis Host. ex priuilegio, & ex merito, quia Papam consecrat, & Imperatorem inungit, obtinet secundum locum in consistorio Papæ. Ita tenet Host. Pet. de Anch. & Car. Zabar. in c. antiqua. de priuilegijs. Car. Alex. in cap. episcopus. 17. distinct. & sic est primus post Papam, ideo dicitur honorabilior cæteris: cum ille honorabilior dicatur, qui est proximior domino, vt est gl. in §. aliam. instit. de bon. pos. & dicam infra. in §. 4. consideratione incipiente, ex prædictis fundatur. Et iste Cardinalis Episcopus, licet sit tantum Episcopus, vtitur pallio, vt dicam infra 26. consideratione, incip. Episcopus Hed. Et

Et quod iste Cardinalis obtineat secundum locum, tenet Nicolaus Bocrij in suo tractatu. de autoritate & præminencia sacri magni Concilij. in prima opinione pro magno concilio.

Nona considera. Quatuor Patriarchæ, scilicet Constantinopolitanus, Alexandrinus, Antiochenus, & Hierosolymitanus obtinent primum locum post Apostolicum. Patriarcha verò lingua græca summus Patrum interpretatur. cap. clericos. versu. Patriarcha. 21. distin. Et secundum ordinem supradictum & descriptum obtinent primum locum post Papam in Ecclesia. Primum videlicet Constantinopolit. secundum verò Alexand. tertium autem Antiochen. & quartum Ierosolymitanus. Secundum quem ordinem ponuntur in cap. antiqua. extra de priuilegijs. & in auth. de Ecclesiasticis tit. post princip. col. 9. & ibi intellige de prædictis quatuor, qui sunt verè Patriarchæ, seu primates. cum primas idem sit quod Patriarcha, licet nomina sint diuersa. Non enim inter eos est realis differentia, sed vocalis 90. dist. 1. c. vocatur tamen prædicti Patriarchæ.

Et isti quatuor representant quatuor Euangelistas in Ecclesia Dei, vt est tex. in ca. scriptum est. de elect. & dicuntur mundi Cardinales: quia per quatuor Euangelia ineffabili tuba didicimus, & quod per orbem terrarum illum illustrates prædicam? & agimus, dicit tex. in c. huius. 75. dist. & per Ludo. Rom. in consi. suo 524. incip. Vos estis lux mundi. in 6. col.

Et isti Patriarchæ sunt spectabiles: quia redacti sunt in star Regum, ex quo multas prouincias regunt. Bal. in l. 1. col. 3. §. 1. ff. de officio præfect. prætor. dominus meus Ias. in l. 1. ff. de offi. eius cui man. est iuris. imò Purpuratus ibi dicit eos esse illustres: quæ vide post d. meum Ias. Et dicuntur sanctissimi, in auth. vt determinatus sit numer. saltè vt dicit Purpura. in d. l. 1. post Cardi. Host. in consistorio sedet immediatè.

Alij autem, de quibus habetur per Archidiaconum in c. periculofo. de statu monacho. lib. 6. & in c. 2. & 3. 99. dist. & in c. 1. & 2. 80. dist. non sunt propriè Patriarchæ, sed Primates, vt tenet Aluarot. & Præpositus, dictus Cardi. Alexan. in titul. Episcopus vel Abbatem. §. col. 6. Et de his Primatibus. vide etiam quæ dicunt Cardi. Zabarel. & Petrus de Anchara. d. c. aliqua. vbi dicunt, quod si Episcopus Hostien. Cardin. sit præsens, quod sedebit prope Papam: nec mirum, vt dicunt, quia Papam consecrat, Imperatorem inungit, & est palliatus; & ideo videtur esse maior dignitate Patriarcha Constantinopolitano: quia, vt dicunt, prioritas dignitatis declaratur ex prioritate sedis & loci. c. ex ore. de priuilegijs. c. 1. & c. statumus. de maior. & obediens. Dicit tamen Lucas de Pen. in l. vnica. C. de metropoli. Berito. in fil. lib. 11. quod in Constantinopoli præest Patriarcha.

Alia de his Patriarchis & Primatibus vide etiam

per compatriotam, conciuem & contemporaneum nostrum dominum Ioannem de Montholono in suo Promptuario iuris, in verbo, patriarcha. & in verbo David. Actuum 2. vbi David, Isaac, & Iacob, Patriarchas appellat, vt etiam habetur in c. Ebron. 13. q. 2. Et hos quatuor credo præcedere debere omnes Card. præter Episcopum Host. Cardinalem, vt dictum est.

De potestate autem Patriarcharum ponitur per Aluarotum & Præpositum in dicto titulo Episcopus vel Abbatem, hic ante alleg. & per Florentinum in 3. parte suæ summæ, libr. 20. ca. 4. vbi amplè.

An autem alij Patriarchæ seu primates vltra illos quatuor supra nominatos præcedant, aut præcedere debeant, Car. vt sunt Aquileg. Grandè. Tolent. Cantuarien. Biturien. Pisanus, dicam infra in 19. consid.

Sed quia, vt dicit Aluaro. in d. titu. Episcopus vel Abbatem, quod Patriarchæ seu Primates nihil iuris vel priuilegijs præ cæteris Episcopis habent, nisi quantum sacri canones vel prisca consuetudo tollit. Ideo cum iure non dicatur, quod alij vltra prædictos quatuor teneant primum locum post Papam, ideo stabunt in suis locis post Cardinales. Cum Cardinales etiam Diaconi præcedant quoscunque Episcopos & Archiepiscopos, vt infra dicam in 11. consideratione, incipiente, sumitur ex prædictis. & in consid. supra alleg.

Aduerte tamen ad vnum, quod dicit Gem. in cap. quanquam. in fi. 2. q. 7. quem allegat Felyn. in rub. de maio. & obe. 5. col. quod dignitas Cardinalatus est maior post Papam quacunque alia dignitate. cū Cardinales post Papam iudicent omnes, & ipsi à nemine iudicantur 9. q. 3. c. nemo, cum alijs per eum ibi allegatis. Et etiam voluit tenere Antonius de Butrio in quodam consilio, quod est inter consilia Pauli de Cast. consi. 412. incipiente, viso puncto transmissio, quod Cardinales post Papam primum locum obtinebant. capit. per venerabilem. §. rationibus. extra. qui filij sunt legitimi.

Decima consid. Sicut primo summo Pontifici domino nostro Iesu Christo in triumphali Ecclesia tres Patriarchæ angelorum obsequuntur: ita ad exemplar illius in Ecclesia militanti circa vicarios suos tria genera Cardinalium obsequentium, ipsis vicarijs fuerunt instituta. Qui quidem Cardinales sunt vocati in partem sollicitudinis. c. ad honorem. extra de vsu pallij. 2. quæ. 1. c. de cætero. & quorum consilio summus Pontifex agenda ordinat & disponit. ca. fundamenta. §. docet. de elect. lib. 6. & sunt sibi collaterales. ca. 1. & cap. pen. de offic. legati. libr. 6. Et pars corporis. cap. verum. 6. q. 1. Laurentius, & Card. Zabarella in clem. 1. de celebratione missarum. Speculator in ti. de leg. §. sequitur. post princ. in ver. laterales.

Et interpretantur Cardinales, id est columnæ Ecclesie. c. ministerium. de offi. Archipresbyteri. Oldradus consi. 46. Car. Alex. in c. in nomine domini. 23. dist. imò Papa est de numero Cardinalium. Archidiaconus in c. sacros. de elect. & inter Papam & Cardinales dicitur esse vnio identitatis, secundum Io. And. in c. requisisti. in fin. de testamentis, Philippus Francus in cap. 1. de offi. legati. & faciunt vnum corpus cum Papa, & iudicant totum orbem. c. per venerabilem. qui filij sunt legitimi. Ita quod præferendi sunt Cardinales Episcopis. secunda q. 7. c. quanquam. Card. Zabar. in cle. 4. §. irritum. tertia q. de elect. do. Alex. in rub. ff. de iurisd. om. iud. Eò, quia Car. habet maius officium quam Episcopi. Bar. in l. 1. §. si quis. ff. de appell. Pan. in c. Ecclesia vestra. le dernier. de elect. & in c. 2. de cle. non residentibus. licet tamen Episcopi sint maiores ordine. d. c. quanquam. 2. q. 7.

Faciunt ad hoc, quæ dicit Fel. in rub. de maiortate & obe. in 5. col. vbi ponit quod etiam Cardinalis non Episcopus præcedit Episcopum non Cardinalem. dicam infra in sequ. consider. & vide ibi Fel. in dicta rub. An Episcopatus, Cardinalatus, & Papatus sit culmen dignitatum, & quomodo intelligatur, & de Prælato vero, & de numero Cardinalium, & quot sint Episcopi, quot Presbyteri, & quotquot Diaconi, vide per Aluarorum & Præpositum in d. tit. Episcopatum, vel Abbatem. Fortè dicam alibi, licet & tales Cardinales æquiparentur Regib. d. meus las. in l. nemo potest. in 2. col. ff. de lega. 1. Io. And. in c. 1. de offi. lega. in nouella, ponit vndecim prærogatiuas seu maiortates Cardinalium, quas vide. Et ex vnaquaq; possit fieri vna consideratio de per se, quas vide: & de his tangam in considerationibus sequen. Et quomodo Card. Regibus æquiparentur: & quod sint illustres, ponit Purpuratus post Alex. in rub. ff. de iurisd. omnium iud.

Vndecima consideratio sumitur ex prædictis. Videlicet maior officio, minor verò ordine præfertur quia Cardinalis etiã non Episcopus præfertur Episcopo, vt tenet Pan. post. Cardinalem in c. Ecclesia. le secod. in vltima col. extra de electio. Idem Abbas in cap. quod super his. in lectura Parmensi. de fide instrumentorum. & ibi de Bellòzini in 20. col. allegando Bar. in l. 1. §. si quis in appellatione. circa prin. ff. de appell. vbi dicit, quod Cardinales non habent maiorem dignitatem quam Episcopi, licet habeant maius officium. vide Fel. in loco hinc in præcedenti consideratione allegato. Ita etiam tenet Flo. in 3. par. suæ sum. li. 221. c. 2. & in illo libro plenè habes materiã status Cardinalium.

Dodecima consid. Cardinales Episcopi præferuntur alijs non Episcopis. Ita tenet Card. in cle. 3. §. irritum: de ele. Ratio est, quia habet duplex vinculum. Habent enim officium vltra Episcopos, & vltra id habent etiam Episcoporum ordi-

nem. Ita tanquam habentes duo vincula sunt cæteris præferendi, arg. eorum, quæ infra dicam in 15. consideratione: nec valeret consuetudo, quod Diaconus Cardinalis præferretur Presbyteris. Fel. in c. statuius. extra de maiortate & obe.

Et aduerte, quod sunt septem Card. Episcopi, videlicet Host. qui propter Papæ consecrationem, vt iam supra dixi in 2. consideratione, dignior est alijs. Episcopus Port. Episcopus Albanen. Episcopus Sabinensis, Episcopus Palæstinus, Episcopus sanctæ Ruffinæ, Episcopus Tusculan. Et isti Episcopi tanquam Vicarij domini Papæ: in dominicis diebus, festis & præcipuis solennitatibus in altari sancti Saluatoris Lateranensis Ecclesie debent de seruire, vt dicit Aluaro. & Præpositus in locis supra alleg. Et isti Cardinales succedunt in locum alterius per optionem, ita quod si moriatur Cardinalis Host. Card. Portuen. accipiet locum Cardinalis Host. & sic deinceps: ita quod nouiter creatus Cardinalis Episcopus, erit in loco Card. Tuscul. q. est vltimus illorum. Non sic in alijs Cardinalibus, quia sunt Cardinales secundum titulos eis assignatos, & in locum quorum subrogantur. Sedent tamen in suo ordine secundum prioritatem promotionis.

Sed iuxta prædicta possit insurgere dubium: vtrum si vltra illos septem sint alij Cardinales supernumerarij, quia sint Episcopi, non tamen habeant alium titulum ab Episcopatibus, debeant præferri alijs Card. Presbyteris, aut Diaconis numerarijs, secundum quod est eius numerus impositus extitulis eis assignatis, vt puta quia sint 236. prout fuerunt tempore Pontiani Papæ, vt refert Card. Zab. ind. clem. ne Romani §. porro. in 2. notabili. de elect. Et de illis Cardinalibus supernumerarijs sint centum Episcopi Cardinales: an debeant tales præcedere alios Presbyteros & Diaconos numerarios secundum tit. eorum, & eis impositos, de quibus in locis hic ante alleg.

Licet sit quidam numerus Cardinalium taxatus secundum numerum discipulorum Christi, vt habetur in locis hic ante allegatis, potest tamen summus Põtifex, vltra illum numerum, tot, quot voluerit, creare de suæ plenitudine potestatis, & omnes tales numerarios facere si velit, notat doc. in locis præallegatis. Si tamen aliquos faciat, quos velit esse supernumerarios, tales supernumerarij nõ dicuntur veri Cardinales: cum qui supernumerum militat, quasi nec militare dicatur. l. fi. C. de apparito. Magistri militum. & vt dicit Bar. in le. vnicuique. C. de proximis sacrorum seriniorum. Tales supernumerarij sunt expectantes decedentium locorum. Et ideo debent sedere in vltimo loco post omnes numerarios. Et dicuntur supernumerarij, qui sunt vltra loca & titulos assignata seu assignatos alijs supernumerarijs. Et sunt numerarij Cardinales, videlicet septem Episcopi supra nominati. Presbyteri verò Cardinales sunt 28. nu. qui di-

uisi

uisi per numerum septenarium quatuor Patriarchalibus Ecclesijs vrbis Romanæ sunt intitulati. Septem enim sunt intitulati ad Ecclesiam sancti Petri, videlicet Cardinales san. Mariæ trans Tyberim, sancti Grisogoni, sanctæ Cecilie, sanctæ Anastasie, sancti Laurentij in Damaso. S. Marci, S. Martini in montem.

Alij autem septem, qui sunt intitulati ad Ecclesiam S. Pauli, qui debent in altari maiori deservire: sunt isti, videlicet Cardinales S. Sabinæ, S. Priscæ, S. Balbinæ, sanctorum Nerci, & Archilci, S. Sixti, S. Marcelli, S. Susannæ.

Alij autem presbyteri Cardinales S. Mariæ maiores sunt isti: videlicet Cardinales sanctorum, qui tamen non nominantur per titulum, sed per Basilicam, & in eo est speciale, vt notatur in cap. cum olim. de princip. & de re iud. c. Apostolica, li. 6. & tenet Io. And. in titu. de libellorum cõceptio. §. nunc iam videndum post princi. Cardinales S. Cyriaci in thermis, S. Eusebij, S. Potentianæ, S. Vitalis, sanctorum Marcelli, & Petri, sancti Clementis.

Alij verò presbyteri Cardinales sancti Laurentij sunt isti: videlicet S. Prædixis, S. Petri ad vincula, S. Laurentij in Lucina, sancti Crucis in Ierusalem, sancti Stephani in Coelio monte, sanctorum Ioannis, & Pauli, sanctorum quatuor Coronatorum.

Diaconi verò Cardinales sunt 16. videlicet S. Mariæ in dominica. Et iste est Archidiaconus aliorum, & ideo cæteris præferri debet, S. Lucie in circo palatii iuxta septifolium, S. Mariæ nouæ, sanctorum Cosmæ, & Damiani palatii, S. Adriani palatii, S. Gregorij palatii, S. Mariæ in schola græca, S. Mariæ in porticu, S. Nicolai in carcere, S. Angeli, S. Eustachij, S. Mariæ in aquario, S. Mariæ in via lata, S. Agathæ, S. Lucie in capite Sabine, S. Quiriaci. Et istos titulos sic enumerat Speculator in tit. deleg. §. sequitur. & Aluarotus in d. ti. Episcopum vel Abbatem. vbi ponit quomodo intulatur. Et quod possunt esse ex prædicto numero quinquaginta, & vnus.

Ex quo videtur dicendum, quod si sint vltra illud numerum & titulos prædictos, q. sunt supernumerarij. Et tales supernumerarij post mortem aliorum sunt subrogandi secundum ordinem creationis si velint, aliàs possunt subrogari pro secundum, vel tertio, ar. notatorum per Bartolum in d. l. vnicuique supra allegata.

Et intellige, quod iste supernumerarius subrogatur, quantum ad incorporationem. vt si sit incorporatus, vt numerarius erat, sed non in loco numerarij, quia non debet sedere in loco in quo ille sedebat, sed in vltimo loco post alios prius incorporatos, qui præferuntur ei in honoribus, & alijs prælationibus, & sic non per omnia subrogatur loco illius, vt in d. l. vnicuique. & in l. comperimus. C. de prox. sacro. seriniorum. Et sic in dicta

subrogatione debet seruari duplex ordo. videlicet, vt hic supernumerarios priores eo: Item etiã, vt non præcedat socios supernumerarios priores eo: Imo etiam, vt non præcedat numerarios etiã posteriores illo, in cuius locum subrogatur. Ita tenet Io. de Platea in d. l. vnicuique, in 2. col.

Ita etiam obseruatur in hac ciuitate Hed. in Canonis supernumerarijs, quos præcedunt numerarij, etiam posteriores. & dicuntur Canonici in albis, quia præbendæ eorum sunt in albo descripre: & tales nullis Canonorum priuilegijs gaudere deberent. Sunt tamen exempti à iurisdictione Episcopi Hed. & subijciuntur iurisdictioni Venerabili Virorum dominorum Decani, & Capituli Hed. Quod, an debeat fieri, non insisto. & ex causâ.

Decimatertia consi. Inter Cardinales in Cancellaria præfertur Vicecancellarius. Nam est olim de pari contendere voluisset cū Papa ex gloria, propter excellentiam tantæ dignitatis, q. Cancellarius erat, fuit statutum pro lege, quod non amplius Cancellarius, sed Vicecancellarius à cætero vocaretur, quod & hodie seruatur, vt dicunt Guillelmus, & Zabar. in cle. ne Romani. de elect. Et ita etiam vocatur: in proœmio sexti. in §. sanè. olim vocabatur Bibliothecarius. c. Adr. 63. dist. secundum gl. ibi.

Et inter Officiarios Curie Romanæ post Papam dicitur maior. Notat Zabar. in d. cle. ne Romani. versi. eo ipso. ibi: quarto quæro. Et est iudex in pertinentibus ad expeditionem Bullarum. Regulas Apostolicas Regis, cuius dispositione in Curia dantur. & extra cum subscriptione duorum abbreviatorum, & capit certam partem de registro Bullarum, quia tenentur de omnibus ibi contentis reddere rationem, secundum gl. in proœmio regularum Cancellariæ Innocentij octauo. Et est præses Iustitiæ in Curia: ponens decretum: irritans, & aliàs clausulas: de quo per gl. in c. statutum de resc. lib. 6. §. 1. in verbo literarum. Et sedere potest, & stare cum auditoribus Rotæ, in decisionibus causarum, etiam in præsentia Papæ: quoniam, vt dictum est, est præses Iustitiæ, secundum gl. in d. proœmio. Sicut videmus de Cancellario Regni Franciæ. Qui tanquam primus post Regem præsidet in omnibus parlamētis Regni. Sicut Moyses in Regno, & synagoga Iudæorum pro Deo verus Cancellarius vocatur, cuius & Dei vnus & idē dicitur esse consistorium secundum Host. in c. quanto. de transla. præla.

Decimaquarta consi. Camerarius sedis Apostolicæ habet dignitatem vltra alios ratione iurisdictionis, quã habet. Eo tamen, quia semper solet esse Cardinalis, extra locum Cameræ sedet in suo loco, vt Cardinalis, non habendo respectum ad eius officium.

Et dicitur Camerarius, qui recipit & custodit bona, c. ad audientiam. de præscript. Et hodie magnum eius officium est, & habet dignitatem notant

notant domini de Rota deci. 173. in fine, in nouis. Et iurisdictionem exercet circa omnes debitores Camerae. Et, Papatu vacante, nihil ab eo recipiunt Cardinales. c. vbi periculosum. §. prouisionis. de elect. in 6. Ioann. Andreae in clem. ne Romani. §. eo tamen. de elect. Et habet iudicem, qui dicitur Auditor Camerae, qui de causis appellationis ad Papam extra Romanam curiam per appellationem deuolutis non potest se intromittere: imò conuenerunt per Vicecancellarium committi, & tractari, vt dicunt domini de Rota. deci. 336. in nouis.

Et ad officium Camerarij pertinet temporalia pauperibus erogare. glo. in d. cle. ne Romani. ver. eo tamen. iam supra allegato. in verbo. Camerarium. quod bene obseruauit beatus Laurentius respondendo tyranno: Thesauros quos quæris, manus pauperum deportauerunt. Et libros conserua re. d. c. ad audientiam. Et duabus rationibus non expirat eius officium morte Papæ, Prima, vt non negligantur redditus temporales ad Romanam sedem pertinentes, sine quibus spiritalia diu esse non possunt. l. q. 3. si quis abiecerit. ca. ex officij. de præscr. c. cum secundo. de præbendis. Secunda, propter sustentationem pauperum, ne interim fame moriantur. 86. dist. c. pasce, vt tenet Zabarella. in dicto vers. eo ipso. iam supra allegato.

Decima quinta consid. Cardinales Presbyteri præferuntur Diaconis Cardinalibus ea ratio ne solum, quia licet sint pares officio: sunt tamen maiores ordine: ratione cuius maioritatis alios præcedere debent, notatur in ca. clericos. 21. dist. dicam infra in 15. consideratione: ideo non insisto. facit rex. in c. placuit. 18. dist. & c. oportebat. & ca. si quis in Episcopis. 79. dist. & in ca. cum redemptor. 12. q. 2.

Et aduerte, quia isti Cardinales, & Patriarchæ, æquiparantur præfectis prætorio, vt dicit Albert. de Rosa. in rub. ff. de statu hominum. Ioan. de Platea. in l. curialib. in 2. & 3. col. C. de decu. libr. 10. Intellige prædicta, si sit consuetudo talis: de iure tamen, vt dicit glo. in c. legimus. 93. dist. De consuetudine Romanæ curiæ, Diaconi Cardinales præferuntur Presbyteris Cardinalibus: & si talis consuetudo sit, est obseruanda. Ita dicit Præpositus in c. Episcopos 17. dist. in fine. vbi dicit, quod in dies dicit contrarium obseruari in Presbyteris Cardin. Et poterat scire, quia erat Cardinalis tempore suo. Et credo, quod non valeat ex dictis Host. in ca. r. de maio. & obe. vbi dicit, quod non valet consuetudo, quod minor præcedat maiorem.

Decima sexta consid. Cardinales manentes in Curia sunt digniores alijs. Bald. in rub. ff. de offi. procon. quoniam præsentia Principis illustrat eos. l. vna. C. de præpos. labo. lib. 12. Quoniam licet omnis gradus & dignitas secularis recipiat splendorem à Principe, non tamen æqualiter splendet qui abest ei qui præsens est: sed vt infert dominus

Nicolaus Boerij, in suo tractatu de præminencia magni concilij, & parlamentorum Regni Franciæ in prima ratione pro magno concilio. in fine. quod simplex Cardinalis in Curia residens debet in honoribus præferri Cardinali legato. Et facit vna ratio. Nam Consul, qui est illustris, quando mirtetur extra Urbem, erat tantum spectabilis. gl. in rub. ff. de offi. procon. quod tamen dicit nunquam posse practicari. cum eo ipso, quod legatus ingreditur Urbem, deponit officium, & officia legationis. l. 1. & vlti. ff. de officio procon. iuncto c. legatos. de offi. leg. lib. 6. no. gl. in c. ex communi cationis. eo. tit. Ego etiam dicerem contrarium, quando legatus Cardinalis ultra Cardinalatum habet officium legationis, ratione cuius habet præminenciam, cum tanquam legatus summi Pontificis, eidem honor debet adhiberi. notat Philip. Francus. in c. grandi. de supplen. negligen. prælat. in 6. Dixi supra. infra sic videtur, quod Cardinalis legatus propter autoritatem sui Magistris ratione legationis præcedit alios. Sed solue, dic, quod intrando Urbem perdit officium legationis, & sic semper stat solutio prædicta. Et istud etiam videtur tenere do. meus las. in l. 1. in 3. col. ff. de officio eius cui mād. est iurisdic. & de dicto Bal. in dict. rub. vide Fel. in c. clerici. in vlti. col. extra de iudicij. & vide de hac materia, quæ dixi in prima consideratione sextæ partis.

Decima septima consid. Poenitentiarius habet officium ratione cuius dicitur habere dignitatem. Et secundum styllum Curie solet esse Cardinalis. notatur in cle. ne Roma. de elect. Et istud officium non expirat morte Papæ propter periculum animarum euitandum. arg. c. primi: ne sede vacante. & c. primi. de sepulchris libr. 6. Et literis istius creditur in suo officio de consuetudine, quia non agitur de præiudicio alicuius, cum non habeat potestatem, nisi in foro poenitentiali: quod etiam procedit quo ad minores poenitentiarios, quia quo ad maiorem videtur esse eò, quia Cardinalis quibus de obseruantia Curie creditur, notat Zaba. in d. cle. ne Rom. §. eo ipso.

Decima octaua consid. Legati Cardinales sunt digniores, & excellentiores pluribusq; prærogatiuis decorati alijs legatis missis vel natis. c. 1. & c. ex commu. & c. nolentes. de officio legati. c. 1. eo. tit. libr. 6. Et tales dicuntur de latere, vt dicit Philippus Franc. in d. ca. 1. de offi. delegati. vbi etiam dicit, quod etiam Cardinales, si non sunt legati, sunt cæteris præponendi, & honorandi. licet. n. alij possint esse maiores dignitate vel ordine, tamē isti sunt minores ordine, cum sint pars corporis Papæ. 6. quæst. 1. cap. si quis. & de poenis, in 6. ca. felicitis. Et Cardinales legati æquiparentur Proconsulibus, & sunt Illustris, vt dicit Bald. in cap. pen. de officio legati. Alij verò legati præsidibus prouinciarum, vt est tex. glo. & doct. in ca. 2. de offi. deleg. in 6.

Decima-

Decimanona consid. Primates seu Patriarchæ etiam alijs, quæ supra nominati in 9. consideratione, incipiente: quatuor Patriarchæ præcedunt Archiepiscopos & Episcopos, cum maiorem dignitatem habeant. Imò etiam de iure deberent præferri Presbyteris Cardinalibus: probatur ex subscriptione. c. constitutus. le premier. de app. vbi Patriarcha Granden. præfertur Presbytero Cardinali. Duæ subscriptiones attendendæ sunt. Imò, ad huiusmodi præminenciam multum faciunt. nota gl. in verbo, prædicatorum, in ca. quorundam. de elect. lib. 6. & glo. pen. in clem. 2. de rescriptis. Si tamen sit consuetudo, seruanda est, vt dicit Præpositus dictus, Card. Alexandrinus. in d. c. Episcopos. 17. dist. in c. Quia est consuetudo Romæ, quod Cardinales præferuntur, ideo seruanda est: & sunt alij Patriarchæ inferiores à supra nominatis, vt dicit ibi Præpositus, Aquilegensis, Bituricensis, Granden. & Pisanus: de quibus per gloss. & Arch. in cap. clericos. 21. dist. & in c. fi. 22. dist. & per Florent. in 3. parte suæ summæ, lib. 20. ca. 4. per totum.

Vigesima consideratio. Archiepiscopus præcedit Episcopum in loco, vbi ambo habent administrationem, cum sit maior in dignitate, vel etiam in ordine. Et sic etiam Presbyter præfertur Diacono. De his est tex. in d. c. placuit. 18. dist. supra proximè allegato. Et isti Archiepiscopi præferuntur præsidibus prouinciarum. Albericus de Rosate in l. 3. ff. de offic. eius cui mandata est iurisdic. Et ibi dominus meus las. & alij, qui faciunt aliquas comparationes seu æquiparationes de Prælati Ecclesiasticis ad Principes, & Officiarios seculares. Et de dignitatibus, sublimitate, & excellentia Patriarcharum, Archiepiscoporum, & Episcoporum, vide Zodoricum Zamoren. Episcopum in suo speculo humane vite, lib. 2. c. 10. vsque ad ca. 14. ponit etiam de miserijs, & periculis eorum. vide etiam de Archiepiscopis per Florent. in 3. par. suæ summæ lib. 20. c. 3. vbi amplè.

Vigesima prima consid. Archiepiscopus Mediolanensis præcedit Raunenatē, illique antequam debet, argumento sumpto ex tex. in c. bene quidem. 97. dist. per glo. ibi: & gloss. in l. decernimus. C. de epi. & cle. Albe. de Rosa. in epist. inter claras. Cod. de summa trinitate, & fide cath. Martinus Laude. in tractatu, de dignitate, art. 10. Eò, quia prior ibi nominatur: de quo per Philippum Decium in cõsi. 161. col. 1. ad fi. vbi tractatur ordo scripture. Faciunt, quæ dicit Alexander in consilio 112. versic. non obstante. in 2. volu. dicam infra in hac parte, in 73. consideratione. Bituricen. etiam præcedit Senonen. & Lugdunensis, Archiepiscopus, qui sunt in Francia, secundum Albericum de Rosate in rub. de statu hominum. Et licet afferant se Galliarum Primates, non est tamen de iure cautum. Præcedit etiam Burdegalen. Archiepiscopus, vt de hoc est tex. in c. fi. de maiori. & obe.

& in c. fi. de dilationibus, & tenet Alb. de Rosa. in d. rub. qui dicit, quod Bitur. est Primas in Burdegalenfi prouincia, & etiam Narbonen. prout facit tex. in c. conquestus. 9. q. 3. & de prædictis vide Boerium in dicto suo tract. de præminencia sacri Concilij. & Iacob. Bonaudi in add. ad Io. de Terra rubea in suo lib. de vinea. in art. 2. primi tractatus. in 4. conclusione. in gl. in verb. à dextris. vbi tamen dicit quod Lugdu. & Seno. Bituricen. Archiepiscopus de facto in Concilij generalibus Fraciæ præcesserunt.

Vigesima secunda consid. Archiepiscopus in terra Episcopi debet honorare Episcopum, glo. in l. nihil. C. de palatijs, lib. 12. & ibi, quod reuerentia non solum ab inferiorib; debetur superiorib;, imò quandoq; à superiori debetur inferiori. facit gl. in l. apud eum. ff. de manumissio. Quod quādo sunt duo æquales in dignitate, quilibet in suo territorio est maior altero. faciunt, quæ dicit Capola in suo tractatu. de impera. mili. eligēdo. ver. pro imperator. col. 12.

Vigesima tertia consid. Episcopi in sessionibus & subscriptionibus in Concilij illum ordinem tenere debent, quem habent tempore ordinationis eorum: Vt, qui primò ordinatus fuerit primū locum, & qui secundo secundum sibi vendicet, & sic de cæteris, 74. dist. c. Episcoporum. & 25. dist. c. vlt. & c. 1. & Fel. in rub. de maio. & obed. & cap. Episcopus. 17. dist. vbi Ioann. de Turcremata, post alios. Et sublata prioritate promotionis, quomodo Episcopi, Archiepiscopi, & Primates sedere debeant, vide amplè per Alber. de Ros. in rub. ff. de statu ho. quoniam, vt dicit Fel. in d. rub. de maio. & obe. debent sedere, secundum illum ordinem ibi per eundem Albericum positum & descriptū. Et de huiusmodi prioritate promotionis est text. ad literam. in l. 1. C. de consulib. & non spargendis ab his pecunijs. in l. 1. C. de præpo. sacri cubiculi. li. 12. dicam infra amplius: sed vide Lucam de Pēna in l. 2. de præfec. prætorio. vbi dicit tamen hoc posse limitari, & non esse verum in loco, in quo Ecclesiæ concessum est priuilegium in contrarium, vt est in c. cum antiqua: de priuilegijs. de quibus supra dixi. Et etiam, quia iste ordo est ordo temporis, cui præfertur ordo qualitatis. 16. q. 7. c. laicis. dixi supra in 1. part. De Episcopis, & potestate eorum amplè Florent. in 3. parte suæ summæ, lib. 20. cap. 1. & 2.

Vigesima quarta consid. Episcopi exempti, hoc est, immediate subditi Papæ debent in Concilio generali sedere in alteriori loco, quàm non exempti. facit c. per tuas. cum glo. 1. extra de maio. & obe. Ita dicit & tenet Ioānes Montaigne, in suo tractatu de præminencia & autoritate sacri magni Concilij, in secunda ratione primæ partis. Ex quo videretur dicendum, quod Episcopus de Podio, cum immediate sit subiectus summo Pontifici, & omnes Episcopos suæ prouinciæ præcedere debeat

debeat. Sed in concilijs generalibus Gallie post Primates attenditur semp prioritas promotionis non habendo respectum ad alia, quae facere possunt ad habendum altiorem locum.

Vigesima quinta consi. Episcopus debet praedere quoscunq; suae dioecesis, cum sit culmē dignitatum, notatur in c. i. de prae. & per Fely. in rub. de maior. & obe. Abbas in c. cum Vintonen. in 4. col. de elect. & in c. venerabilis, in vlti. col. de prae. & in c. dilectus. in primo notabili, de cōcessio. praebendarum. Do. me^o Ias. in l. imperium. in 4. col. ff. de iuris. omnium iud. Et Episcopatus dicitur honor, id est, honorabilis dignitas. notat Zabarel. in c. Episcopatus. de priuilegijs. Imo dicitur excellentior dignitas. vt ibi per eum per ca. innotuit. de electione. Ita quod cum est in Ecclesia debet in sublimiori loco sedere in confessu Presbyterorum. 95. distinct. cap. Episcopus. 2. & dicit Bal. in addit. ad Spec. in titu. de iuris. omnium iud. in verbo, super illustres, quod Episcopus dicitur illustris, & ita etiam tenet in l. nullus qui nexu. C. de decurionibus, lib. 10. & in l. ad similitudinem. C. de Episcopis & clericis. Ita etiam tenet dom. meus Ias. in l. i. col. 4. ff. de officio eius cui manda. est iurisdictione. Et ibi Purpuratus, qui multum ample disputat, an sint illustres, an spectabiles. Bar. in l. omnes populi. in 4. quaestio. in pri. ff. de iustitia & iure. Imò etiam dicitur summus Pontifex. text. in cap. si officia. & in ca. qui Ecclesiasticis. 39. distinct. & cap. Episcopus. 18. distinct. & ample per Bertachinū de Firmo, in suo tractatu de Episcopo. in prin. & etiam in quarto libro in prima parte illius quarti libri dicit, quod portat crucem ante se, secundum gloss. in cap. fin. vt litependente. Et aduerte, quod Princeps seu Rex debet ei praebere honorē in assurgendo in aduentu ipsius, & ei iuxta se venerabilem sedem assignare, & sic ad dexteram. Ita dicunt Panormitan. & Ioannes Andree in cap. solita. de maiestate. & obed. & Corsetus in tractatu de potestate Regia. quaestio. 57. vbi dicit, quod quando accusatur, debet sedere, & non stare. dicam infra in 7. par. vbi ponam effectus illustrium personarum, & est in tertia consideratione. Imò etiam dicitur Serenissimus, in clem. in plerisque. de elect. Imò dicitur Dux, Marchio, Comes, & Rex. notat Speculator. in tit. de rescri. praesentatione. §. si. ver. sed nunquid expresso. Et est caput suae dioecesis, etiam si alij sint in dignitate positi. notatur in c. cum non liceat. de praescriptionibus. Imò etiam est caput Capituli. extra de verborum significatione. c. cum clerici. notat Inn. in c. cum dilectus. in prin. gl. de maiestate & obed. & de offic. ordinarij c. irrefragabili: intelligant, quando non est priuilegium in contrarium: dicam infra.

Et licet sint multi ordines & dignitates in Ecclesia Dei. c. clericos. 21. dist. tamen Papa appellat se Episcopum, eo, quia in ecclesia Dei nullus est maior ordo Episcopali, vt dicit gl. in prooemio sexti.

in verbo, Episcopus. & facit gl. in ca. quanquam. 2. quaest. 7. qua dicit, quod Episcopus est maior Presbytero Cardinali: de quo tamen videt. in cap. si Abbatem. de elect. in 6. & Gem. in d. c. quaquam. & in c. i. in 2. col. de officio deleg. in 6. Bar. in l. i. §. si quis appellationum. in 1. col. ff. de appel. Dominum meum Ias. in d. l. imperiū. in 4. col. vide Curtium seniore in consi. suo 79. in 2. col.

Aduerte tamen, quod Episcopus debet honorare legatum de latere in vim iuramenti ab eo praestiti. de quo in c. ego. de iureiurando. & tenet Spe. in titu. de legato. §. i. ver. honorandus. Hinc dicit Bertachinus de Firmo, in 1. tracta. de Episcopo. in prima parte quarti libri. Quod inoleuit consuetudo, quod Episcopi assistentibus dominis Cardinalibus non portant rochetum saltem discoopertū, nec domini Cardinales assident Papa, nec Praetores ciuitatum baculum iustitiae ferunt assidentē praeside prouinciae. Quem autem locum habere debeat in capitulo: dic, Quod si est vt Canonicus, non praecedat capitulum, sed habet secundum locum in c. Pan. in c. postulasti. de concess. praeben. Fel. in rub. de maior. & obedientia. in 3. col. dicam infra latius in 45. consi.

Vigesima sexta consi. Episcopus Hedui. debet praecedere alios Episcopos prouinciae Lugdunensis, cum habeat Pallium, quod est signum, & autoritas Archiepiscopi, in quo plenitudo Pontificalis officij continetur c. nisi. extra de vsu & autoritate Pallij. Ita quod post receptionem Pallij potest se Archiepiscopum nominare. Notatur ibi, quod priuilegium habuit Episcopus Hedui. à summo Pontifice tempore sancti Siagrii tunc Episcopi Hed. vt habetur in c. rationis ordo. & cap. in ea synodo. c. dist. Vtuntur etiam Pallio Episcopus Ipo dien. Episcopus Hostiensis: primus Cardinalis, Episcopus omnium Cardinalium. vt dixi supra in 2. consi. & etiam Episcopus Arelaten. c. Pallium. c. distinct.

Et aduerte, Quod Pallium est e cadida lana contextum, habens desuper circulum humeros contegentem, & duas lineas ex vtraque parte, videlicet ante & retro pendentibus. A sinistris est duplex, & à dextris simplex, & quatuor cruces purpureas ante & retro à dextris & à sinistris. Et ante & retro infiguntur in Pallio tres acus, quorum nullum vacat à mysterio, vt dicit Magister Alexan. de Halis. in 4. Et omnia moralibus sunt imbuta mysterijs, & diuinis grauida sacris, vt dicit Guiliel. in rationali. & plenissime Io. de Turrecrem. in ca. Episcopus. dicta cap. dist. & post eum Cardi. Alex. de verbo ad verbum, recitando verba ipsius de Turrecre. illum tamen tacendo. Sed Archiepiscopus Flor. in sua sum. 3. part. tit. 20. ca. 4. §. 2. dicit. Quod Pallium est quoddam ornamentum ad modum Stolaē sacerdotalscum quibusdam crucib. nigris contextis, q̄ defertur super alia ornamenta, circūdans pecc̄, & humeros ad modū coronae, ante dependens,

pendens. Et ibi ponit dies, quib⁹ vtendum est Pallio: & sic domini supra allegati faciunt differentiam, vt videri potest de crucibus in Pallio apponendis. Et quomodo sit petendum Pallium, & infra q̄ temp⁹, vide in c. quonia & c. instantia. eadem dist. & de sacramento obedientiae, & fidelitatis Ecclesiae Romanae, praestando in receptione Pallij. in ca. opratum. eadem dist. & in c. significasti. de electio. Nec potest quis Pallium alij accommodare, imò cum eo sepeliri debet. c. ad haec. c. ex tuarum. extra de autoritate, & vsu Pallij.

Et ideo ex praedictis inferrē. Quod si Episcopus Hedui. impetrauerit Pallium à summo Pontifice, ex quo tūc poterit se nominare Archiepiscopum, quod praecedet omnes alios Episcopos non vtentes Pallio: sed ante receptionem illius sedebit in suo loco promotionis, vt dictum est ante in 23. cōsid. incip. Episcopi in sessionibus, &c.

Vigesima septima consi. Exempti, & habentes iura Episcopalia in dioecesi tenentur praestare reuerentiam Episcopo. Bal. in l. si. C. de op. libr. Fel. in c. conquerente. extra de offi. ord. no. in cap. cum non liceat. de praesc. Imo, etiam Canonici exempti ad reuerentiam praestandam dioeceseano Episcopo tenentur, & possunt cogi. Nam non est dubium, quod Episcopi est maior dignitas, quam sit in Ecclesia. Imò est culmen dignitatum. not. in c. i. de prae. dixi supra in 23. consi.

Ideo est maior Canonico, etiam exempto, & ideo reuerentiam eidem tanquam digniori debet exhibere. C. de officio rectoris prouinciae. c. statui. mus. extra de maio. & obe. Nec debent irasci minores, quod maiores praefertantur, & quod eis reuerentia exhibeatur. ii. quaest. 3. c. qui resistit. Nam ideo diuersi gradus & ordines iunt distincti, vt minores maioribus exhibeant reuerentiā, vt dicit Lucas de Penna in l. sacri. C. de praepositis sacri cubuli. glo. in l. i. §. si vicinus. ff. de aqua plu. arcen. in verb. seruitutem, facit l. 3. ff. de alie. mutan. iudicij causa facta. Et Canonici debent appellare Episcopum patrem, sed Episcopus debet eos vocare fratres. Pan. in c. nouit. de his quae fiunt à praelato sine consensu c. in 3. not.

Hinc ex his Episcopus Parisiensis iustam causam habebat contra suos Canonicos. Qui tempore, quo ipse benedictionem dabat populo, nolent assurgere, nec ei reuerentiam praestare, in fleatendo genua, si conquestus fuerit: eò quia tenebantur, nec poterant de iure illud recusare: licet praetendant habere quandam exemptionem. Et ita etiam fuit dictum per Curiam parlamētalem Franciae.

Crederem, quod decisio Bald. in d. l. si. C. de oper. liber. esset vera in exemptis per pactum inter Episcopum, & monasterium factum, secus autem esset in exemptis per summum Pontificem ex priuilegio. Ita aliās dicebat dominus meus, & praetor do. Thomas Cusnier, legendo Pistauis pre-

dictam legem, quam sub eo audiui, quem postea audiui esse aduocatum fiscalem in parlamento Burdeg. De quo semper in mente habui, quod nō erat eo maior, & subtilior in iure nostro in tota Gallia. Nihil tamen tunc mihi pro hac distinctione allegauit, sed sicco pede transijt. Sed videtur, quod pro opinione illius sit, eò quia pacto ius reuerentiale tolli non potest. Lalia. §. eleganter. ff. solu. matr. Et ibi dicunt Ang. & Imola, quod licet Ecclesia sit exempta pacto, tamen tenetur ad reuerentiam Episcopo, de quo per Canonistas in c. cū venerabilis. de test. in c. pastoralis. de dona. & etiam per Bal. in l. si. per illum tex. C. de bonis liberto. & in d. c. cum non liceat. de praesc.

Vigesima octaua consi. Episcopum honorare debet Princeps quantumcunq; maxim⁹, text. est, & ibi Abb. in c. solita. de maio. & obe. & in c. omnes. & Martinus Laud. in tract. de dignitatibus. vers. 10. Imò etiam, vt videmus in concilio Niceo, Constantinus Rom. Imp. primum locum tenere non ausus est, nec se Presbyterorum confessoribus adiungere, sed sedē nouissimam occupauit, vt refert Poiycratus in libr. de nugis curialium & vt stigij philosophorum. lib. 4. c. 3.

Aduerte tamen, quod Rex praefertur, & praesidet quibuscunq; Praelatis fenda tenentibus ab eo, secundum Panormitanum in c. cum virum. in fi. de foro compet. maximè Rex noster Franciae, eo, quod oleo sancto vnctus est: de quo latius vide infra in sequ. par. in 31. consi. Imò Episcopi Regni debent ei iurare fidelitatem seu reuerentiam: quā reuerentiam in concilio sibi seruasse, declarat Theodoric⁹ Rex, c. concilia. §. hinc etiam. 42. dist. quod intellige verum ratione feudorum & rerum temporalium, vt tenet Pan. in ca. nimis. extra de iureiu. quo casu tenentur praestare fidelitatem. ca. nimis. & ibi Pan. & alij, de iureiu. Bal. in praedijis feud. Henricus Bohic. in c. si. extra de re iud. nota. in c. solita. & in c. dilecti filij. extra de re iudi. Et in talibus rebus feudalibus Praelatus efficitur subditus Regi: in alijs autem non, sed reuerentiae debitor. dicit Bal. in d. c. nimis. Sed etiam quo ad alia temporalia, licet non sint feudalia, subijciuntur Regi. Imò, constitutionibus & ordinationibus illius obedire tenentur in temporalibus. Bal. in ca. cum venissent. de eo, q̄ mittitur in possessionem causa rei ser. Et ideo videtur, quod si Princeps aut Rex exigeret collectas nouas, super omni temporalitate sui Regni, pro necessitate defensionis suae patriae, quod etiam bona temporalia clericorum, & maximè feudalia essent illi exactioni subdita, vt videtur tenere Petrus de Anch. in d. c. nimis, quod an sit verum, dicam alibi.

Aduerte etiam, Quia Regens etiam in his, quae concernunt negotia Ecclesiae, potest praecipere sacerdotibus primi & secundi ordinis, vt habetur 4. Reg. 24. vbi Rex praecipit Elchie Pontifici, & sacerdotibus secundi ordinis. Dicā infra, in quinta par.

quando ponam de excellentia, & præ eminentia Regum, in 32. confid. incip. quilibet Rex seu Princeps suo Regno. vbi posuit de reuerentia præstanda Regi per Prælatum antequam administret.

Vigefima nona consi. Protonotarij participantes, cum habeant officium in Curia, præferuntur omnibus Officiarijs post Vicecællarium, Camerarium, pœnitentiarium, & referendariũ, post tamen Episcopos: & si sint Episcopi præferuntur ratione dignitatis officij cæteris Episcopis. Quoniam Protonotariatus est dignitas, cum sint notarij Papæ. 12. q. 2. c. 2. & c. cum redemptor. 5. q. 1. ca. quidam. notatur, in c. cupientes. de elect. in 6. glo. 1. in c. scriptum. de elect. Et dicuntur Protonotarij, id est, primi Notarij Apostolicæ sedis, à protos Græcè, quod est primus Latinè. Inde dicitur Protomartyr, id est, primus martyr, vt declarat glo. in auth. de tabellio. §. illud quoq; col. 4.

Ex quo ergo habent dignitatem. le. maximum. C. de excusa. munerum. li. 10. l. 1. C. de mand. principum. l. præclaram. C. de primipila. li. 12. l. 1. C. de præposit. labo. li. 12. l. neq; Dorotheum. C. de decurio. li. 12.

Istud tamen nomen Protonotarius nunquam ponitur in Bulla, nec in alijs dispositionibus Apostolicis, sed tantum notarius. Licet in regulis Cancellariæ ponatur illud nomen ad maiorem excellentiam, vt dicit commentator vbi supra.

Et istud officium in principio Ecclesiæ primitiua à beato Clemente ad sanctorum martyrum gesta perquirenda atque scribenda fuit institutum, vt legitur in historia sancti Clementis Papæ & Fabiani. Et sunt septem ordinarij, qui dicuntur Participantes, qui expediunt hodie Bullas Ecclesiarũ, & Monasteriorum, & habent bonum lucrum: hoc est intelligendum ante Bullam Papæ Pij, & solebant præcedere Episcopos vsque ad tempus Papæ Pij, sed ipse Pius mandauit sub Bulla contrarium, & sic seruatur hodie, vt dicit gl. regularum Cancellariæ Apostolicæ, in regula Papæ Iulij 11. in 3. parte. Et vt dicit Lucas de Penna in rubr. de Magistris seriniorum. Cod. libr. duodecimo. Tales hodie sunt Secretarij domini nostri Papæ, qui sunt maiores post Vicecancellarium, & sunt similes magistris seriniorum, qui diuersis nominibus nuncupari possunt.

Et extraordinarij præferuntur quibuscunque clericis secularibus, cum dignitatem habeant, vt hic ante dictum est, & rochetum portare possunt, dum tamen vigesimum annum habuerint, alijs non, nec possunt ante fieri Protonotarij, prout statuit Paulus secundus. Et etiam, quod post annum à die promotionis ad ordinem Subdiaconatus ordinarentur, vt ponit Benedicti in sua rep. c. Rayn. in ver. Adiecta impuberi. in princip. nume. 13. Et dignitas istorum hodie vilescit propter numerum eorum excessiuum, vt dicit Abb. Pan. in c. 1. de priuilegijs.

Videtur tamen dicendũ, quod etiam antepædictos Protonotarios sint alij officarij sedis Apostolicæ, qui præferantur illis, vt sunt Referendarij, qui debent esse octo, vt ista patent ex ordine litera: de quo per commentatorem regulæ Cancellariæ Iulij Papæ 11. in 3. par. de quib. Referendarijs dicam infra, in 7. par. in 11. consider.

TRigefima consi. Post prædictos officiales Curia Romanæ sunt alij, qui ex ordine literæ sedere aut præcedere debent, secundum quod habetur in regulis Cancellariæ. Post duos Protonotarios est corrector literarum Apostolicarum, cuius officium est magnum, & valde honorabile in Curia Romana. quia corrigit minutas rescriptorum Iustitiæ, & postea corrigit ipsa rescripta, & expedit eadè, & mittit sua autoritate ad plũbum nomine Papæ: & in aliquibus ponit nomen suum in medio rescripti à tergo, & deinde ponit manũ Vicecancellarij, & scribit hoc modo, s. mandatur ad plumbum: puta in sua nobis, & similibus. Er iste habet bonum lucrum, quia habet vnã taxam rescripti. Et de potestate ipsius refert Speculator in rit. de rescripti presentatio. & in rit. de app. & ibi Ioan. Andr. in additionib. vbi multa alia de huiusmodi officarijs, & vide commentatorem regularũ Cancellariæ Iulij Papæ 11. in 3. part. principali, vbi amplè: ad quem te remitto. De officarijs Curia Romanæ, cum nō multum viderim eos in practica, sed intellexi, & cognoui per tres menses, quib. fui in ciuitate Bono. tempore, quo Iulius Papa 11. illam recuperauit. medio Ludouici xii. Francorum Regis: pro quo erat illust. D. Carolus de Ambasia, locum tenens Regius in Italia, & magnus mag. Francie, qui illa subiugauit, & in subiectione Iulij Papæ 11. nomine Regio posuit: expellendo Ioannem Bentiuolum, cui tũc assidebam pro auditore, seu Magistro requestarum, & semper illum incomitatus sum: & illa patria Bononiæ. subiugata, ibidem remansi in Curia Apostolica per tres aut quatuor menses pro negotijs dicti Illustrissimi domini de Ambasia apud Iulium Papam expediendis, tam ratione officij Cardinalatus, eius fratris huius ciuitatis Hedui. Episcopi, quàm multis alijs, vbi aliqua de prædictis officarijs intellexi.

TRigefima prima consi. Sumendo argumentum à titulis Ecclesiasticis dicerem quatuor Abbates generales quatuor ordinũ generalium, videlicet S. Benedicti, Bluniacensis, Cisterciæ, & Præmonstraten. præferri debere omnibus alijs Abbatibus, cum dicantur Reuerendi patres in Christo: alij verò tantum Reuerendi patres. Et sic etiã præferri debere omnibus Protonotarijs, etiã ordinarijs: licet Protonotarij deferant rochetum, quod non faciunt Abbates: & tanquam quilibet sit caput in suo ordine, vt Abbas Cluniacè, qui facit caput in ordine Cluniac. vt tenet Oldradus consilio 204. quod incipit: Prima questio est. Vbi mouetur tribus fundamentis, quæ videas, cum sint opti

ma

ma pro autoritate abbatis Cluniac. qui est vnũ caput in ordine. Et tanquam exemptus in ordine debet præcedere omnes quoscunque alios Abbates. notatur in c. ad apostolicæ. de priuilegijs. lib. 6. & in c. per tuas. extra de maior. & obe. dicam infra in 55. consi. Et exempti abbates possunt in concilio generali vti mitra auri frigiata, sed non exempti debent deferre albam & planam. notatur in d. c. vt apostolicæ. Et ita etiam dicit, & tenet Nicolaus Boerij in suo tractatu de autoritate, & præ eminentia sacri magni concilij, in prima parte. In secunda ratione dixi supra in vigesima consi. huius partis. Abbates tamen Cistercienses, non sunt exempti: quin secundum formam suæ iurisdictionis teneantur reuerentiam, & obedientiam, suis episcopis exhibere, seruata regula sua: vt habetur in c. ne Dei. & ibi gloss. & doct. extra de simonia. Audiui aliquando dici à quibusdam, quod abbates Cluniac. & Cisterc. ordinum, qui sunt duo capita in ordine, in Curia Apostolica stant ad pedes summi Pontificis illa sede, in qua sedent protonotarij participantes, & Episcopi: qui in hoc videntur præcedere Episcopos, eò quia sunt viciniores principali prælato, & superiori, scilicet summo Pontifici, arg. tex. in c. perlectis. 23. distinct. de quo infra dixi in 56. & 58. conside.

Et aduerte, quod Abbates, habentes terras, in quibus exercent iurisdictionem, habent magnam dignitatem, cum æquiparètur præsidibus prouinciarum, & sic stant clarissimi, secundum Bal. in l. 1. §. his cunabulis. circa medium. ff. de offi. prætorio. Crederem tamen istos quatuor potius esse spectabiles, & æquiparari comitibus propter generalem administrationem in inferiores, quam habent.

TRigefima secunda consi. Abbas regularis, præferatur cæteris clericis, & non solum clericis simplicibus, sed alijs constitutis in dignitatibus secularibus inferioribus ab Episcopo. Abbas in c. decernimus. & post eũ Phil. Decius de iudicijs. Gem. in c. si. in prin. per illum tex. de offi. dele. in 6. vbi dicit, quod Abbas præferatur canonicis Ecclesiæ cathedralis: idem etiam tenet Bal. in c. pastoralis, in ver. extra de offi. dele. dicēs quod magis est deferendum vni abbati foraneo, quàm in canonico cathedralis Ecclesiæ, qui est in dignitate, cum præsit cap. Et Canonicus cathedralis Ecclesiæ nō dicitur habere dignitatem. Dominic. de S. Gem. in cap. statutum. in princip. per illum text. de rescrip. in 6.

Sed intellige prædicta, nisi Canonici collegialiter procederent, quia tunc Ecclesiam cathedralē representant, quæ plus alijs honorari debet, vt notanter dicit idem Dominic. de sancto Gem. in c. quamuis. in prin. §. quãquam. in 3. notab. de preb. in 6. & Fel. in c. postulasti. col. 7. extra de refec. & in c. meminimus. in fi. secunde col. de acc. vbi dicunt,

quod Canonici Ecclesiæ cathedralis præcedunt Abbates in processionibus. Ad quod bene facit, quod no. do. Abb. in c. cum non liceat. in prin. de præscr. vbi dicit, quod Ecclesiæ inferiores debent reuerentiam Episcopo, & sic Ecclesiæ cathed.

Ex quibus constat, quod Fratres minores huius ciuitatis Hed. male fecerunt in obitu Nobilis, & potentis viri domini Francisci Rolin, quondam baillini Hed. volendo tunc vltimum locum tenere cum cappa, in corum Ecclesia, etiam post Episcopum, & Canonicos Ecclesiæ cathedralis: cum si fuisset ibi abbas, non potuisset præterire maiorem locum in præsentia Episcopi, & canonicorum Ecclesiæ cathedra. collegialiter procedentibus. vt hic ante dictum est.

Et, quod Abbatia alijs dignitatibus inferioribus secularibus. ab Episcopo præferatur, facit tex. in c. pe. de offi. vic. in c. insinuante. de offi. deleg. in c. 1. de renun. in c. cum dilecti de ele. in c. ex parte, in prin. de ver. sig. & in d. c. decernimus. de iud. ibi, ab bates archidi. Vbi ex priori nominatione præferatur Abbas Archidiacono, & Prior nominatur, & ex priori nominatione, maior dignitas arguitur, notatur in c. bene quidem. 96. dist. & in c. quorundam. de elect. in 6. & in c. præsentia. in prin. de off. ord. in 6. dicam infra latius in 63. consi.

Ex quibus supradictis, infert Barbatia in d. c. decernimus. Quod abbas præferatur Archidiacono cathedralis Ecclesiæ. Pro quo est decisio Pan. in c. ex ore. in 4. nota. per illum tex. de priuilegijs. Faciunt tex. quod præferatur Abbas Archidiacono, cū prior etiam nominatur. in c. si. de dila. & in c. dilectas. de of. deleg. & in c. fin. de confir. vtili, vel inutili. & in c. cum oporteat. de accusatione.

Faciunt, quæ dicit Andre. Siculus, dictus Barb. in d. c. decernimus, iam supra pluries allegato. in 3. & 4. col. vbi etiam Abbas præferatur Duci, cum prior sit in nominatione. authen. habita. C. ne filius pro patre. Ibi tamen dicit Fel. quod videtur, quod abbas non habeat dignitatem, imò solum dicitur habere officium: quod an sit verum, vide eum ibi.

Et quoniam ista in pluribus locis eueniunt, volo ea ampliori stylo tractare. Et primo ponam argumenta pro vtraque parte, & responsiones ad argumenta vtriusque partis, tum ponam quasdam conclusiones.

Primo ergo videtur dicendum, quod Abbates debeant præcedere capitula Ecclesiarũ cathedralium ex eo, quia tex. in c. si. de maior. & ob. ibi, prælatorum Burdegal. prouinciæ, & cathedralium capitulorum, vbi text. præponit prælatos capitulis cathedralium Ecclesiarum: modo Abbates dicuntur prælati. capit. secundo, de iud. Et ordo scripturæ in dubio est inspiciendus. l. quoties. ff. de viuf. l. generaliter. §. & si quidem. ff. de fideicom. liberta. l. moribus. §. prius. vbi d. meus Iason post alios. ff. de vulg. & pup. subst. l. cum pater. §. pen. ff. de

c 3

leg.

leg. 2. c. mandato. de precib. c. pe. in prin. de ele. in 6. 44. dist. c. sit rector. in fin. Fel. in c. cū dilecta, col. 3. de rescri. Are. in consi. 103. Faciunt plura allegat. per do. Præposi. Card. in ca. Nicolao. in pe. col. de app. per Angelum Aret. in §. licet. ex quib. causis manumit. non pos. & in §. ante hæredes. instit. de legatis. & in §. si quis. insti. de inutilib. stipula. & dicam amplius de huiusmodi ordine scripturæ, igitur, &c.

Secundò, sic probatur. Nam, vt videmus, ex eodem ordine Abbates post Episcopos nominantur, vt est tex. in c. decernimus de iudicijs. & in c. in nomine domini in prin. 23. dist. & in auth. habita. C. ne filius pro patre. vbi etiam Abbates præponuntur Ducibus & proceribus sacri palatii. facit tex. in c. si. de offi. dele. lib. 6. & in rubro & nigro Episcopum vel Abbatem. & in cap. 1. in princ. de his qui feudum dare possunt. & per illum tex. in d. ca. decernimus. in 3. col. dicit Barbatia hoc esse sine dubio, quod Abbates præferuntur Canonicis Ecclesiæ cathedralis: Imò videtur ibi tenere, quod præferantur Archidiaconis, & digniores sunt illis: Imò, vt ibi dicit, consuluit quod Prior perpetuus, & Abbas, præferuntur Archidiaconis, Decanis & Canonicis Ecclesiæ cathedralis. consuluit tamen & dicit, quod in processibus Ecclesiæ cathedralis præfertur Abbatibus.

Tertiò facit, quoniam Abbas obtinet dignitatem c. vt apostolicæ. de priuileg. lib. 6. ibi: quibus nõ competit ex propria dignitate. no. glo. fin. in c. exposuisti. de corpore vitiat. c. indemnitate. §. verum. de elec. lib. 6. Sed Canonici Ecclesiarum cathedralium non sunt in dignitate positi, notatur in c. statutum. in prin. de rescri. lib. 6. ibi: habentes dignitatem, & habentes personatum. & Canonici Ecclesiæ cathedralis ponuntur vt diuersi. ad idē c. 1. §. hoc autem. ibi, dignitatib. & canonicatib. de iudic. cum similib. Inno. in c. fraternitatem. de sepulturis. Host. in summa. ti. de filijs presbyterorū. §. si. Barba. in c. quæsitum. in 1. col. de rerum permur. Sed habentes dignitatem, debent alios in sessione, sententijs, vel opinionibus, & in subscriptionib. & alijs similibus præcellere. l. 1. & 2. ff. de albo scribendo. 17. dist. §. hoc quoq; notandum c. episcopos. vbi Præpositus. de Turrecr. Gemi. & alij 17. dist. & digniora præponenda. insti. de iure natu. gentium & ciui. §. vlt. gl. in §. alia. insti. de bo. pos. Ad istud posset responderi, quod non videtur esse bene determinatum, quod Abbatia sit dignitas. sed potius officium, vt videtur tenere Fel. in c. 2. de iudicijs.

Quartò facit, quia Abbas est de maiorib. Ecclesiæ, & alij dicuntur inferiores. ca. si quis deinceps. coniungendo principium cum si. 13. d. 7. per quē tex. dicit Archidiaconus in c. 2. in verbo, dignitas. de præben. lib. 6. Quod in odiosis, appellatione dignitatis non venit Episcopatus vel Abbatia, eò, quia sunt dignitates primi gradus. Aliæ verò di-

gnitates, dicuntur inferiores, & refert hoc tenere Ioannes Monachi cardinalem in c. inquisitionis. de hæreticis, lib. 6. idem tenet gl. ordinaria in d. c. 2. gl. 1. in si. quod sub illo c. continentur Episcopatus vel Abbatia. & ita seruat Romana curia, quæ huiusmodi dignitates in ipsa curia vacantes suæ dispositioni specialiter & expressè referuat.

Quintò, Abbates habent iurisdictionem ordinariam in suis cœnobijs & monasterijs, ita, quod possunt subditos suspendere, interdicare, & excommunicare. c. quanto. ibi, glo. no. in gl. pen. de offi. or. c. ad nostram. iuncta subscriptione. & c. reprehensibilis. in si. de appel. c. sicut tuis, cum subscriptione. & glo. in verbo, anathematis. in prin. de sistimo. optimè tex. in c. nullum, in c. abbates. 18. q. 2. per Barbatiam in c. cum contingat. 32. col. de fo. comp. Abbatem in repe. c. si quis contra clericum. co. ti. de foro compe. Et, quod amplius est, etiam Abbatissa habet iurisdictionem. c. dilecta. de ma. & obe. & in c. detecta. de excess. præl. Non tamen potest excommunicare, vt ibi notatur, Imò, & Prior maior, siue conuentualis, habet aliquam iurisdictionem, c. cum in ecclesijs. co. ti. extra. de maio. & obe. & ibi doct. Et taliter dicitur habere dignitatem per tex. in c. nisi essent viri de præb. Ita quod poterit esse delegatus. cle. 2. de rescriptis. q. non habet capitulum seu collegium Ecclesiæ cathedralis, cum non habeat iurisdictionem in singulis Canonicos de iure communi, imò Episcopus habet illorum excessus corrigere, & deorum causas cognoscere. ca. irrefragabili. §. excussus. de off. ord. nec etiam dignitatem. notatur in c. statutum. de rescriptis, in 6.

Sexto, Abbates debent esse sacerdotes. cap. 1. de æta. & qua. Ita quod ordo presbyterialis est annexus dignitati Abbatiali aptitudine non actus: hoc est, non est necesse quod tempore promotionis ad Abbatiam sit presbyter, sed debet habere ætatem legitimam & alia in sacerdote requisita, & quam primum illum ordinem recipere. no. Panor. in c. cum in cunctis. §. inferiora. pe. col. circa medium. de ele. post gl. valde no. in ver. annexi. cle. vt hi qui. §. 2. de æta. & qua. Ioan. And. in nouella, in c. ei cui. in si. lecturæ. de præben. in 6.

Sed Canonicatus, & præbendæ etiam cathedralium Ecclesiarum, nullum habent ordinem, actu, vel habitum, præter psalmistatum, aut primam tonsuram adiuncta. c. quæris. de æta. & qua. cum ibi notatis per Io. And. & Anton. de But. bonus text. in cle. 2. in prin. de æta. & qual. vbi dicitur quod tales Canonici non existentes in sacris ordinibus, hoc solo puniuntur, quod priuantur voce capitulari: Ratione erga administrationis & ordinis debent Abbates præponi capitulo vel Canonicis. cap. statuiimus. de ma. & obe. c. fin. de consti. c. cum olim. de consuet. iuncto c. ad hoc. in prin. De offi. Archipresbyteri. dicam infra in consi. in c. minor ordine. vbi dicam de Archidiacono qui præfertur Archipres-

chipresbytero, eo quod est maior administratio, licet Archipresby. sit maior ordine.

Septimo, Abbates assumuntur per electionem fratrum vel religiosorum suorum. c. 2. & 3. & c. abbatem. 2. c. quàm sit. §. aliàs. ver. defuncto. 18. q. 2. c. si. 16. q. 7. Adeo, quod omnes solennitates requisitæ in electione Episcoporum, debent interuenire in canonica vocatione Abbatū. c. quia propter in prin. de ele. Honorabilius est autem, assumi per viam electionis, aut postulationis, quàm per provisionem aut collationem. Vnde in gratia generali, per quam mandatur alicui de dignitate, ad alicuius præsentationem, institutionem, collationem, vel aliam dispositionem quamlibet, non includitur dignitas electiua, siue ad quam quis conuenit per electionem assumi, vt est tex. in c. cum in illis. §. 1. de præb. lib. 6. cle. 1. §. ad hæc. & ibi gl. multum notabiliter in verbo, quamuis, co. ti. Canonici vero, & præbendæ vacantes, replentur per collationem Episcopi & Capituli, alterutrius illorum, secundum diuersas consuetudines. c. cum in Ecclesijs, de præben. lib. 6. no. Panor. post gl. in c. cum Ecclesia Vulterrana. de ele. glo. in c. si. de supplen. negl. præla. 21. dist. in summa, in gl. in prin. & in ca. irrefragabili. §. excessus. circa medium. gloss. vnicæ, de off. ord. facit. c. nulla. §. 1. de concess. præben. libr. 6. & ca. ea noscitur. de his quæ fiunt à prælatis.

Octauò, Abbas dicitur Prælatum Ecclesiæ. c. 2. de iudi. c. cum ab Ecclesiarum. cum ibi no. de off. ord. ca. vt apostolicæ. de priuilegijs, lib. 6. cle. 1. in versic. præfidenti. de rescri. c. quanto. in si. de off. ord. c. si. de regularib. in prin. quasi præalijs dilati, vel lati, secundum Panor. in d. c. cum ab Ecclesiarum. primo notabili cum diuersis concordantijs ibi allegatis. Et pastor Ecclesiæ dicitur, ita, quod per eius obitum dicitur monasterium viduatum. c. ne pro defectu. in princ. de elect. in d. c. sicut. in prin. vbi gloss. notabilis. in verb. pastores. qui ponit allusionem bonorum & malorum pastorum.

Item pater dicitur. c. vlt. ibi, patres Abbates. de regulari. gloss. in l. 2. in cle. Abbates. de rescri. vnde Abbas nomen Hebraicum secundum aliquos, vel Syru secundum alios, interpretatur pater. Ad Gal. 4. iuncta gl. ordinaria. & ad Rom. 8. c. 23. q. 4. c. hæc autem. alias §. ex his omnibus. in si. sub d. c. Archimandrite Græcè, hoc est Principes quorum vel monachorum, qui sunt quædoq; lupirapaces. No. Accursius in epist. Inter claras in verbo, archimandrite. circa medium. C. de summa tri. & si. cath. de monachis. §. illud. Quæ nomina non inueniuntur imposita capitulo vel Canonicis, nec illorum officio conueniunt. Et cum sint nomina dignitatis & honoris, maximè cum sint appellatiua, ab eis augmentum sumere licet, vt facit tex. in §. est & aliud. insti. de donationibus. & l. decernimus. ibi. & ipsorum monachorum nomen expo-

scit. vbi glo. ponit interpretationem verbi monachus. C. de epif. & cler. & l. 1. in fin. C. de offi. præfeti vrbis. ibi. vt sciat ex ipso nomine quid præfeto debetur annonæ, & l. defensores. 2. ibi, nominis sui tantum fungantur officio. C. de defensoribus ciuit. 16. q. 1. cap. si cupis. in prin. Ex quo videtur dicendum, quod cum sint maioris dignitatis, & honoris, quam Canonici, quod illos præcedere debent.

Nono, Abbates habent multa priuilegia in corpore iuris clausa, Quæ non competunt cap. ecclesiæ cathedralis, nec Canonicis: inter quæ dispensant in pluribus articulis, contra regulas iuris communis. ex quibus Spe. in ti. de lap. & disputa. §. sunt quoque non nullæ alię personę. versi. alias quoq; enumerauit. 35. casus.

Item possunt conferre primam tonsuram, & minores ordines, vsque ad lectoratum inclusiuè, subditis suis, in quibus iurisdictionem habent quasi Episcopalem. 69. dist. c. 1. iuncta gl. in verb. alia. de suppl. neg. præl. c. cum contingat. & de eta. & qual. c. Abbates in si. iuncta gl. pen. de priuileg. lib. 6. facit c. 1. cum gl. in ver. à non Episcopis. de ordinatis ab Episcopo qui renun. Episcopatu. duobus tamen concurrentibus. vt copulatiue interuenien. videlicet, quod sint presbyteri, & quod benedictionis munus susceperint. d. c. cum contingat. aut saltem per eos non steterit, quominus receperint. per dictum. c. primum.

Abfoluunt insuper monachos ab excommunicatione, pro violenta manuum iniectioe, in personam Ecclesiasticam, incurfa iuxta determinationem. c. 2. c. canonica. & c. cum illorum. de sent. excom.

Modo magis priuilegiatus minori priuilegiato præponitur secundum glo. ordinariam, in verbo priuilegiatum. c. accusatus. §. sanè. de hæreticis. lib. 6. facit c. volentes. de offi. legati. l. fi. ff. de offi. procon. 21. dist. ca. denique, facit de priuilegijs credi. per totum. ff. & C. & qui potiores in pigno. habeantur. l. assiduis. cum duob. auth. sequentibus. & etiam facit. C. de officio fisci. & de priuilegio dotis. per totum.

Decimò, Abbas benedicitur ab Episcopo: dicitur 1. c. & c. cum contingat supra alle. c. quoniam. 69. c. meminimus. de accusa. c. inter monasterium. de sent. & re iudi. vbi etiã plenè tractatur, maximè per Panor. & Fel. An electus, & confirmatus, ante benedictionem debeat appellari Abbas, vel electus. & idem Fel. in c. eam te. col. 5. ver. tertio restringuntur. de rescriptis.

In tantum, quod ista Abbatis benedictio, non est simplex, sed mista inter ordinatoriam, & simplicem, medium tenens: tamen, plus participat ordinatoriæ quàm simplici, eò, quod per illū, potestas conferendi certos ordines, & benedicendi abbates subditos, confertur, prout not. Io. And. in ver. ad sacros. post Host. ibi in c. tuã. de eta. & qual. in c. memi-

meminimus præallegatis. in verbo, benedictionis. gl. ordinaria plenior de iure. in verbo, benedicti. cle. attendetes. §. statuimus. de statu monachorum. Ratione cuius benedictionis, possunt benedicere Ornamenta Ecclesiæ, Imagines, Crucem Libros, & similia. notant Stephanus, Guil. de Lauduno, & Cardinalis. in d. §. statuimus. & in d. c. Abbates. vbi Ioan. And. in nouella. Dominicus de S. Geminiano. & Philippus Francus de priuilegijs, lib. 6. Angelus de Claua, in sua summa, in verbo benedictio. §. 1. & 2.

Vndecimo, Abbates dicuntur sponsi, vel mariti spirituales, suorum monasteriorum, non sic Canonici. not. glo. i. post Inno. in c. quia propter de ele. Non tamen ita proprie, sicut Episcopi ecclesiarum cathedralium. notatur in c. vlt. de postul. præla. iunct. c. si abbatem. de ele. li. 6. vbi probatur quod Episcopus non potest eligi ad aliam prælaturam, sed bene Abbas.

Duodecimo, Abbates, vt plurimum, ex priuilegio, aut cõsuetudine, vtuntur insignib. Pontificalibus. scilicet annulo, baculo, mitra, sandalibus, & benedictione solenni. c. Abbates. de priuileg. lib. 9. & c. vt apostolica. eo. ti. de priuileg. lib. 6. Quæ nõ inueniuntur concessa simplicibus. Canonici, vel alijs inferioribus saltem ita communiter. Et hæc dignitas summe est attendenda. Cum illa tendat ad gloriam, & honorem maximum, ratione delationis prædictorum Pontificalium: de quibus plene per Specu. in tit. de priuilegijs. §. 1. ver. Abbas. Et propterea dicebat Gemi. in dict. ca. vt apostolica. quod plus debet honorari prælatus, qui potest vti talibus insignib. Pontificalibus: quàm qui non potest vti: subdes, quod ex maiori ornatu, quo quis potest vti, colligitur etiam maioritas dignitatis: & hoc dicit esse notandum pro ordinandis Abbatibus, in actibus, qui per eos geruntur: Quoniam ex quo vtuntur dignioribus insignibus, & maioribus præfulgent honoribus, etiam debent in digniori loco collocari. facit gl. 4. l. dist. c. parsimoniam. cum tex. in §. 1. instit. de iniurijs. & in c. pe. & c. quoniam. de vir. & hon. cle. vbi ex qualitate, & preciositate ornamentorum, augetur dignitatis prærogatiua. Dicit tamen Luc. de Pen. in l. vnica. C. nulli licere in frænis. lib. 11. in 3. col. quod inferiores non possunt præsentare maiore dignitate, aut potestate, vti ornamento eius qualitatis, & decoris, quod maiori conuenit: quod not. per tex. in d. c. vt apostolica: quoniam vidi de hoc dubium. Et vide Gemi. in d. c. vt apostolica. vbi ponit, quando, & quomodo, & quibus mitris Abbates possint & debeant vti, & in quib. locis.

Decimotertio, maior idoneitas exigitur in Abbate, quàm in Canonico. Promouendus enim in Abbatem, debet habere 25. ann. notat Panormitanus per illum text. in c. cum in cunctis. §. in festo. ra. de elect. Maior autem septennio, licet minor quatuordecim, potest esse Canonici Ecclesiæ ca-

thedralis. c. super inordinata. cum ibi notatis. de præbendis. bonus text. cum gl. in c. ex eo. de ele. li. 6. facit c. ex ratione. & c. indecorum. de ætate & qual. Ac etiam morib. 18. q. 2. cap. si quis Abbas. in auth. de monachis. §. 1. coll. 1. & in auth. de sanctissimis Episcopis. §. iubemus. coll. 9. In maioribus. autem dignitate, maior idoneitas & sufficienti requiritur, d. c. cum in cunctis. in prin. 1. q. 1. c. viliissimus. facit l. qui indignus. ff. de senato. facit quod no. gl. in ver. præsumptione. in c. scriptum. de ele. Et ex istis fundamentis tenent multi, quod Abbates sunt Canonici Ecclesiæ cathedralis, & ceteris inferioribus dignitatibus Ecclesiæ cathedralis præferendi. Et his motibus mouetur quidam Ioannes Montaigne, post tractatum de bigamia, qui hanc materiam disputauit. Et licet aliqua fundamenta pro parte contraria faciat, ad illa ramen responderet, & videtur in hanc partem inclinare: ego autem adhuc recitabo argumenta & motiua, pro parte contraria, & tandem quid tenendum dicam.

Et primò, pro capitulo Ecclesiæ cathedralis facit: quia Episcopus & Canonici Ecclesiæ cathedralis constituunt vnum corpus spirituale & mysticum, cum Episcopus sit caput, Canonici qui simul capitulum efficiunt alia membra. Vnde Episcopus sine sui capituli consilio, nihil spectantibus. ad regimen Ecclesiæ suæ tractare vel concludere debet. c. nouit. & c. quando. de his quæ fiunt à prel. sine consensu capituli. Nisi consuetudo legitime præscripta haberet contrarium. c. non est de consue. lib. 6. Modo membra caput sequuntur. c. non liceat. in prin. de præscriptione. l. cum in diuersis. ff. de religiosis & sumpt. funerum.

Et quidam doctor, me existente in studio, male interpretans illam legem, allegauit eam, ad istud propositum: Quod vbi est caput, censetur esse totum: quod adhuc peius, pro doctore, intelligentes scholares, ceperunt eius capones & dimiserunt capita. Et cum conquestus fuisset doctor de suis caponibus, accesserunt ad eum scholares, & dixerunt: Domine, vos interpretando legem, cum in diuersis. ff. de relig. & sumptib. funerum. dixistis, quod illa lex faciebat, quod vbi erat caput, censetur esse totum, ideo illam volendo deducere ad effectum, accepimus capones, & dimisimus capita. Sed quia videmus, quod nihilominus conquerimini de caponibus vestris, qui censentur esse in loco, in quo sunt capita, secundum illam legem: Ideo videtur, quod aut illa lex hoc non dicat, aut quod nostre leges sunt fraudulose, aut quod interpretatio vestra non est bona, aut quod indebitè conquestus fuistis de dictis caponibus: & propterea, detis nobis veram interpretationem illius legis. Quid doctor respondit, quod illam intelligebat solum in suo casu scilicet in sepultura cadaveris mortui, & non in caponibus: & quod interpretatio scholarum erat nimis larga, & vltra, quàm intellexisset dictus doctor.

Secundò,

Secundò, pro hac parte Canonici, & capituli facit. Quia maior est communitio inter Episcopum & suum capitulum, seu Ecclesiam, quam cum alijs corporibus, vel Ecclesijs inferioribus. ca. requisisti. §. si vero. in fi. de testa. Aded, quod quicquid acquirit præsul. suæ Ecclesiæ, vel capitulo acquirit, vt ibi. & c. 1. in fi. eo. ti. c. 2. & 3. de peculio clerico. & c. vnico. 17. q. 1. in fi.

Tertio, Canonici dicuntur fratres Episcopi. d. c. & cap. quanto de his quæ fiunt à prælato sine consensu capituli. 25. dist. c. esto subiectus: sicut Cardinales omnes dicuntur fratres Pontificis. c. licet tertio de test. c. 1. c. gl. de offi. leg. c. fundamenta. in prin. iuncta gloss. in verbo fratres. de ele. lib. 6. & sic Episcopi ac superiores, fratres Romani Pontificis appellantur. c. quam graui. de crimine falsi. Quia ergo Episcopus vt maior ordine, & dignitate Abbates præcedit, in quo nullus hæstat: ergo & capitulum suum ratione dictarum conuentionis, & fraternitatis: cum videamus dignitatem, & honorem paternum ad filios transfere. l. fœminæ. l. filium, & l. liberos. ff. de sena. l. cum legitime. cum ibi notatis. ff. de statu hominum. c. 2. de conuers. infidelium. Et facit, quia connexitas & coniunctio, operatur ampliationem priuilegij, vt tenet d. meus las. & ibi ostendit per multa in l. 1. C. de transa. & dixi in consuetudinibus nostris Ducatus Burgund. in tit. Des iustices, & droictz dicelles. §. 4. in gloss. Et sur ses hommes subiectz. ibi. Additio. Er aduerte. Sic etiam, vt videmus, ratione coniunctionis, siue dignitatem siue nobilitatem defendit in vxorem, etiam post eius mortem, quam diu vidua manferit. d. l. fœminæ. l. 1. & vlt. ff. de senatoribus. l. mulieres. ff. de incolis. l. mulieres. C. de dignita. lib. 12. c. ex par. vbi glo. si. Pan. & Fel. de fo. comp. bonus text. in c. is qui. §. fin. de sepul. lib. 6.

Et licet ad ista tria fundamenta, videatur respondere idem Ioannes Montaigne, quod communitio, & fraternitas, existens inter capitulum, & Episcopum non transfert honorem debitum Episcopo ad capitulum, sicut frater, aut socius, non transfert honorem, aut nobilitatem, seu dignitatem ad fratrem vel socium, maximè, quando Episcopus non est de capitulo, vt in pluribus, vt dicam in 45. consi. Quoniam, vt etiam dicit, Episcopus non venit appllatione capituli. probat rub. de his quæ fiunt à Prælato sine consensu capituli. vbi Prælatus, & capitulum ponuntur tanquam diuersa. & dicit esse gloss. magistrum & singulari in cle. 2. §. illi vero. in verbo, in eisdem. de æta. & qualita. facit capit. vnicum. ne sede vacante. lib. 6. c. postlasti. de concess. præbend. c. à collatione. de appel. lib. 6. quod not. gloss. in c. causam, de ele. Tamen suæ responsiones, non stringunt ad prædicta, in casu, maximè in quo Episcopus vadit processionaliter, & est in cap. cum canonicis: quia tunc, cum sit Canonici. Pan. in

c. postlasti. de concess. præben. Ibi est, tanquam caput, & Canonici membra, representantes simul Ecclesiam cathedralem. Non. n. liceat à capite membra discedere. Ideo statim post Episcopum debent esse Canonici, tanquam membra immediate sequentia caput, & hoc tenet Gemin. & alij in ca. quamuis. §. quenquam. in 3. notab. de præben. in 6. & alij supra alleg. in prin. huius considerationis.

Et licet dignitas non transferatur ratione communionis, aut fraternitatis, tamen ratione communionis, & connexitatis, quis sortitur priuilegium seu consequitur priuilegium priuilegiati, vt dixi hic ante: & faciunt infinita quæ adduci possent, de quo plura per do. meum las. in d. l. 1. C. de transa. Vltra eum faciunt, quod ratione connexitatis, quis sortitur, seu consequitur priuilegium. gl. in c. postlasti. quasi in fi. de concess. præben. Hinc videmus, quod si plures delinquant, quorum aliqui sint clerici, quod ratione priuilegij clericatus, non solum clerici delinquentes sunt remittendi coram iudice Ecclesiastico, verum etiam laici delinquentes, cum clericis. Istud est dictum stupendum Antonij de Prato veteri, in l. 2. ff. quæ sententiæ sine appellatione rescinduntur. allegatum per Fel. in c. 1. de præscriptio. pro hoc, facit dictum Bar. in l. præcipimus. §. eo. obseruando. C. de appel. dixi plenè in consuetu. nostris Ducatus Burgund. in ti. Des iustices & droictz dicelles. §. 5. in gl. S' iln' à grace du Prince. vers. antequàm tamen ponam illos casus. nume. 70. Nam, nulla maior esse connexitas potest, quam sit inter caput, & membra, cum sint indiuisibilia.

Sed ratione connexitatis, idem debet esse iudicium, de vno connexorum, quod de alio. Fel. in c. translato. in 2. colum. & in 17. consequenti. Hinc est, quod sententia generalis extenditur ad connexa. Idem do. meus in l. si de certa re. in 2. col. C. de transa. & ratione connexitatis, Ecclesia cognoscit de causa profana. Panor. in c. licet ex suscepto. in 5. col. extra de foro comp. Et ratione connexitatis, Iudex impetratus super petitorio, cognoscit de possessorio. Panor. in c. ex conquestione. extra de rest. spo. Imò, dictio taxatiua, non tollit connexa. do. meus las. in l. actionem. C. de prociu. Et si quis se extendat vsque ad connexa, dicitur obseruare fines mandati. d. meus las. in l. si procurator ad vnam speciem. C. de prociu. Et ratione etiam fraternitatis, quis etiam consequitur priuilegium, vt dicit Bartol. in l. qui iurisdictioni præest. in fin. ff. de iuris. om. iudi. Vbi ponit de duobus fratribus, feudum commune habentibus, & vnus committit feloniam, propter quam priuari deberet feudo, alter verò non, quod neuter priuabitur: quam decisionem sequitur Corset. in singularib. suis, in verbo, communitas, & d. meus las. in d. l. 1. C. de transa. alleg. Bald. in c. 1. quib. mod. feu. amittatur. sed non allegauit Bar. in dicto loco.

f

Quartò

Quarto, pro hac parte facit, quia capitulum, se de vacante, Episcopo succedit in omni iurisdictione Episcopali, siue exercitio eiusdem, in libera spiritualium & temporalium administratione. c. his qua. & c. cum olim. in fin. de maio. & obe. c. vno. eo. ti. lib. 6. c. si episcopus. & c. si de supplen. ne gl. pral. lib. 6. cle. statutum. de ele. cum concord. Et licet ad istud fundamentum respondeatur, quod illud priuilegium est temporale, durante vacatione sedis Episcopalis tantum: & ideo, quod sit honor ratione priuilegij impendendus, eodem tempore finiri debet, quo ipsum priuilegium. Ex quo, vt dicitur, quando sedes vacat, & capitulum gerit vices Episcopi, praferri debet Abbatibus. & inferioribus praelatis, per c. praecipimus. 14. dist. c. sane. le second. de off. del. qua. not. Fel. in rub. de maio. & obe. col. 5. in prin. adducuntur no. per Io. An. in nouella. in c. deliberatione. super gl. 2. de off. lega. lib. 6. vbi dicitur, quod praepositura Ecclesiae Taurinensis. sit ibi maior dignitas post Episcopalem seu Pontificalem, eo, quod immediate sedet post Episcopum, conuocat capitulum, & similia, qua sunt signa maioritatis: licet Archidiaconus dictae Ecclesiae mortuo Episcopo gerat vices Episcopi de iure speciali. & ibidem Dominicus, & Philippus Francus, & Fel. in d. rub. pen. col. in prin. Sed praedicta nihil faciunt ad propositum, quia ea tantum ratione in hoc casu de iure communi capitulum, sede Episcopali vacante, gerit vices Episcopi, quia est maior, quo ad administrationem Ecclesiae cathedralis, qua est magistra totius dioecesis, post Episcopum; cum sit membrum immediate inherens capiti: Ideo tanquam habens maiorem dignitatem, iura dant ei administrationem, de iure communi. In casibus autem alijs allegatis sunt casus speciales, qui habent dicta priuilegia, ex speciali consuetudine locorum: ex quo non debent trahi in consequentiam, nec ex illis arguendum est, ad quod ex iure communi dispositum est. Faciunt ad praedicta l. quod vero. cum l. seq. ff. de legib. vbi ea, quae sunt singulariter & in fauorem alicuius introducta, contra rationem iuris, non debent in consequentiam trahi. Ex quo, in hoc casu, si ex priuilegio speciali competat maioritas praeposito, ergo non est dicendum, quod vacante sede Episcopali, competat eidem administratio: quod secus est in casu nostro, cum maioritas in hoc casu, competat iure communi: ergo & ratione maioritatis, est extendenda ad administrationem, vacante sede Episcopali. & in his responsionibus ad praedicta argumenta, non ambulat recto pede dictus Ioan. Montaigne, qui voluit fauere Abbatibus, in his maximè, quae concernunt ea, quae fiunt cum Episcopo, vt infra dicitur amplius.

Quinto pro hac parte facit, quia cathedralis Ecclesia, quam capitulum constituere videtur, maior gaudet praerogatiua, quam Ecclesiae inferiores, & amplius debet honorari, ita quod in odiosis, appellatione Ecclesiarum ciuitatis, vel dioecesis, non

venit, nec includitur, c. quamuis. in §. quanquam. de preben. lib. 6. vbi Dominicus de S. Geminiano colligit, quod in processionibus generalibus Canonici debent praecedere Abbates ciuitatis, vel dioecesis, & esse proximiores Episcopo. de quo dicto supra dixi in prin. Est enim matrix Ecclesia, hoc est maior, vel mater aliarum Ecclesiarum totius dioecesis. 63. dist. §. ex his constitutionibus. alias est §. cum ero. ca. venerabili. in fine, de verbo. sign. videntes. 12. quaest. 1. & est generalis parochia, Vnde possunt dioecesani, pro sacramentis recipiendis, & diuinis officijs audiendis, recurrere ad ipsam. cap. apostolice. c. vbi Hof. Ioan. Andr. Zabarella, & Anchara. notant de donatio. c. fin. de sepulturis. & ibi Panormitanus in primo notabili. idem Panor. in cap. 2. de parochijs. bonus text. in c. vlt. 9. quaestio. 2. in c. sicut alterius Archidiaconus. & Gem. in 3. notabili. 7. quaestio. 4. in capit. presbyteri. & quod ibi notant Geminia. & Praepositus. 24. distinct. c. bonae. 12. quaest. 2. c. videntes. 12. quaestio. 1. cap. licet. iuncta subscriptione de ferijs. c. si episcopus. iuncta glo. 2. de poen. & remis. lib. 6. gloss. notabilis in c. officium. de offi. archipresbyteri. glo. fin. Pan. & alij in c. omnis: de poenitentijs & remissio. Card. Floren. in clem. dudum. §. statui mus, de sepulturis. Imo est ita mater & maior, quod etiam non est necesse, in expressione illius, exprimere nomen sancti, sub quo est dicata, quod tamen secus est in alijs, vt tenet Praepositus. in dict. c. presbyteri.

Nec obstat, quod capitulum solum, non constituit ecclesiam, sed simul cum Praelato: ita quod Episcopus censetur esse in ipsa ecclesia, & ecclesia in ipso, vt est text. in c. seire. 7. q. 1. vbi gl. notat quot modis dicatur ecclesia, & plenior in c. querelam. glo. fin. ne praelati vices suas. Vnde mortuo Episcopo ecclesia dicitur vacans. ca. cum ecclesia. de cau. pos. & proprie. c. ne pro defectu. c. cum Vinton. cap. Messana, de ele. c. 1. & 2. ne sede vacan. lib. 6. c. quia saepe. de ele. lib. 6. quia verum est, quod capitulum non constituit solum, nec Episcopus solum, sed simul constituunt ecclesiam, Episcopus, tanquam caput, & Canonici, facientes capitulum, ecclesia cathedralis non est extincta, nec mortua, sed solum viduata pastore id est capite. Cuius potestas propter conexitatem remansit penes capitulum, tanquam proximus, & magis attingens Episcopo, ex quo ratione huius maioritatis, & conexitatis, seu propinquitatis, dicitur maior esse omnibus alijs ecclesijs: & ideo in maiori dignitate sunt, qui proximiores sunt Episcopo, & dicuntur maiores & digniores. dixi supra in hac par. in §8. consid. quaerit incipit, quaerendum est de ratione.

Sexto facit pro hac parte, quia Canonici maioris ecclesiae dicuntur clerici primi gradus. Alij autem secundi gradus vel ordinis. no. Inn. in c. sedes. in 1. gloss. de rescriptis, & in ca. fraternitatem. de sepul.

sepulturis. Vbi dicit, quod maior est honor, esse Canonici vnus Ecclesiae cathedralis, quam alterius inferioris etiam collegiatae. facit c. statutum. in prin. de rescr. li. 6. vbi Canonici Ecclesiae cathedralis possunt esse delegati a summo Pontifice.

Hinc est etiam, quod minor quatuordecim annorum, non potest esse Canonici in Ecclesia cathedrali, licet maior septennio possit esse in Ecclesia collegiata. regula cancellariae 17. & Bal. in margarita. in verbo, canonicus. Imò infamis non potest esse Canonici Ecclesiae cathedralis: no. Inn. & Panor. in d. c. fraternitatem. Ex quo videtur esse dignitas, igitur, & c. Et licet dicatur, quod Abbates non sint simpliciter clerici, sed praelati, pastores, & in dignitate constituti: tamen non est negandum, quin Canonici sint maiores ordine ex praemissis, cum sint primi ordinis, & quia etiam sunt maiores administratione, cum administrent Ecclesiam catholicam, qua est maior quacumque alia, vt dictum est: Ideo, & sic sunt maiores, & ordine & administratione, & etiam, quia in administrando sunt proximiores Episcopo, ideo etiam in digniori loco, vt ex praemissis satis demonstratum est.

Septimo, Coetus clericorum secularium, est dignior, & honorabilior, quam religiosorum, no. gl. fi. in c. qualiter le second. de acc. & dixi supra ample in hac par. in 50. consi. Nec obstat ab hoc, quod illud erat tempore, quo Abbates & monachi erant solum laici: hodie autem sunt clerici, sicut Canonici, ideo praferuntur omnibus clericis secundum gl. in c. a subdiacono. 14. dist. quia, non illa ratione clericus secularis praferatur religioso, quia clericus, sed quia clericus secularis fuerunt primò introducti, & quia fuerunt primi quam religiosi. Et quia licet vita contemplatiua sit fructuosior quam actiua, tamen vita actiua est melior, vt dixi in dicta consideratione hic ante allegata.

Octauo facit, Collegium, & quaelibet congregatio, vel vniuersitas, videtur honorabilior, & dignior, quam persona singularis. facit c. statutum. de ele. lib. 6. vbi appellatione Ecclesiae parochialis in odiosis, non venit Ecclesia collegiata, licet alias sit parochialis. per quod dicit Panor. in rub. de vita & hon. cle. quod in materia restringibili. sub nomine clericorum, non comprehenduntur Canonici, nec habentes dignitatem, tanquam habentes quandam qualitatem, super alios simplices clericos. Idem notatur in c. bonae. extra de pos. su. praela. in 1. notabili & in c. 1. de iur. cal. Ad principale dictum, facit capitulum nobis, de iure patri. non habet ius praesentandi Praelatum in Ecclesia collegiata, sed debet eligi per collegium. Item collegium habet multa iura, & plures praerogatiuas, quia potest statuta facere. c. cum omnis, & c. quae in Ecclesiarum. cum ibi notatis. de consti. c. cum dilectus. de consue. not. Inn. Io. An. & Pan. in c. cum constitutudinis. e. ti. gl. notabilis, in c. constitutione. de ver. sign. lib. 6. in ver. statutum. l. omnes populi.

ff. de iust. & in. insti. de iure naturali, gentium & ciu. §. 1. vbi ample notatur materia statutorum & per totum. ff. de decretis ab ordine faciendis. Et habent alia priuilegia, de quibus quod cuiusque vniuersitatis nomine, & de administratione rerum ad ciuitatem pertinentium. & ad municipales. & in l. ciuitas. ff. si certum per. Quae non habet singularis persona.

Nec obstat, si dicatur, quod illud procedit in singulari persona priuata, caeteris paribus, sed & Abbas habet dignitatem, & praest corpori, hoc est monasterio siue congregationi monachorum: & sic licet argumentum praedictum bene concludat, quod capitulum est dignius, & honorabilius singularibus canonicis, quemadmodum totum sua parte, facit c. si. de sponsa duorum. ibi: turpis est pars quae suo non congruit vniuerso. c. in toto. cum concordan. de reg. iur. in 6.

Quia, ad hoc respondetur, quod quemadmodum praest pluribus, quam Abbas, & quia etiam maiorem habet administrationem in Ecclesia, quia maiora administrat, & in maiori loco quod dignius, & maius quam Abbas: qui licet praest aliquibus, sunt tamen illi, quibus praest minores, quam Canonici Ecclesiae cathedralis qui sunt honorandi, & dicuntur habere dignitatem, ad minus aequiparantur habentibus dignitatem, quod non est dicendum in monachis, quibus praesunt Abbates.

Nono, capitulum siue Ecclesia cathedralis, dicitur Vxor, siue sponsa spiritualis Episcopi: contrahit. n. quasi matrimonium cum dicta Ecclesia vel capitulo, quod initiat per electionem, roboratur per confirmationem, & consummatur per consecrationem: sicut carnale matrimonium accipit initium in desponsatione de futuro, robur, & firmitatem, in prolacione verborum de praesenti, & consummationem in carnali commissione. c. cum inter canonicos. circa medium. de ele. c. inter corporalia. post principium. de translatio. Episcopi. c. sicut vir. 7. q. 1. dixi in consi. ducatus Burgund. in ri. Des droitz & appartenances a gens marietz. §. 1. in gl. Apres la consummation. Modo, vxor vel sponsa, de praesenti coruscet radijs mariti, vel sponsae. l. mulieres. C. de incolis. li. 10. & l. mulieres. C. de dignitati. li. 12. Sicut ergo Episcopus praecedat Abbatem, ita & capitulum vel Ecclesia cathedralis. Nec obstat, quod dicit, quod illa inra loquuntur tantum in matrimonio carnali, & non sunt extendenda in matrimonio spirituali: quia alias sequeretur, quod Ecclesia dispensaret in casibus in quibus Episcopus dispensat, quia istud est absurdum: quoniam cum hoc, scilicet dispensare, & alia, quae concernunt dignitatem Episcopalem, seu officium Episcopale: competant Episcopo ratione officij Episcopalis, non extenduntur ad eius vxorem, seu sponsam. Sicut nec etiam in matrimonio carnali, quae competunt marito ratione officij, non competunt eius

Quadragesima confid. Thefauraria de cōfuetudine potest esse maior dignitas in Ecclesia, si habeat administrationem rerum, aut praelationem, & prerogatiuam in Choro & Capitulo; seclusa tamen consuetudine, & reputatione Ecclesiae, De iure communi nō sonat in nomine dignitatis: sed Archidiaconatus, & Archipresbyteratus, etiam si nullam habeant iurisdictionem sonant in dignitatem, secundum Innocentium in ca. de multa, de praebe. Qui Archidiaconus de iure cōmuni est immediatus post Episcopum in cathedrali Ecclesia tanquam oculus Episcopi, & in multis gerens vices illius c. ad hanc. & c. mandamus de officio Archidiaconi. Ita tenent domini de Rota dec. 173. in nouis. & dixi hic ante. Et de statu huius thesaurarij, & eius miserijs, oneribus, calamitatibus, & afflictionibus ponit Zodericus in dicto suo Speculo humanæ vitæ, li. 2. c. 16.

Quadragesima prima confid. Præpositura videtur maior dignitas de iure, quam Decanatus, quia alijs præponitur. c. quamuis. de verb. signi. Dicit tamen Innocentius in c. de multa. de praebe. & Archidiaconus in c. 1. de consuetudinibus. libr. 6. Quod de iure non est dignitas, nec etiam Decanatus. domini de Rota dec. 442. in nouis.

Si tamen Præpositura Ecclesiae collegiata habeat præminentiam in stallis chori, ac loco, ac voce capitulari, & administrationem, censetur ibi principalior dignitas: vt videri potest amplius in dec. Rotæ, dec. 451. vbi amplè ponit signa ad cognoscendum, quam dignitatem habet Præpositus, & quam Decanus, & quando vna dignitas est maior, quod cognoscitur ex præmissis, videlicet ex prerogatiua, iurisdictione, vel administratione, ex præcedentia in choro seu in capitulo, & processione.

Et potest etiam ita se habere consuetudo, quod dignitas Præpositura in aliqua Ecclesia sit maior Archidiaconatu: vt tenet Io. An. in c. si. de off. deleg. in 6. Qui dicit se ita consuluisse. & in add. ad Spec. in rubr. de praebe. & ita refert, & sequitur Barb. in consi. 5. in 2. volu. Et istud est adhuc in Ecclesia Heduen. Ibi dignitas præpositura, est tertia, post Decanatum, & Cantoriam, quæ sunt duæ primæ post Pontificalem dignitatem. Olim tamen fuit prima, quia non erant dignitates Decanatus, & Cantoria, tēpore sancti Leodegarij Episcopi Heduen. quo tempore dignitas Præpositura erat prima post Pontificalem, vt constare potest ex creatione octo Canonicoꝝ, per eum ibi facta, & fundatione eorundem.

Quadragesima secunda confid. Dignitas cantoriatus est prima post Decanatum in ciuitate Heduen. Et hoc tam ex consuetudine, quam ex statutis eorum, & ordinationibus illius Ecclesiae: quod potest introducere consuetudo, vt hic ante in duabus, aut tribus cōsiderationibus præcedentibus, & Fel. in c. statuiamus. de ma. & obed. Et vt

dicit Zodericus in suo speculo humanæ vitæ, lib. 2. c. 15. Cātor siue primicerius singularis honoris, & dignitatis prerogatiua in Ecclesia fungitur, cuius ministerium ad coelestes laudes, ad cultus diuini augmentum ordinatur hic, vt canonica tradit institutio. Accolitos, & ceteros Ecclesie inferioris gradus, ac ministros ad diuina dirigit officia, canendi & legendi hymnos. & Psalmidiam præuidet atque instruit, & quicquid diuinæ laudis in communi choro decantatur, per eum sollicitè præordinatur: Psallendi ordinem, orandi modum, ipse committit. Negligentes aut discolors, puniunt: & eius oneri incumbit, vt diuina officia grauius & ordinatè Altissimo persoluatur, Vt iuxta Apostolum omnia secundum ordinem fiant in Ecclesia. Tanto igitur cantoris dignitas apud Deum dignior acceptiorq; est, quanto principalibus coelestibus laudibus occupatur. Ex quo videtur, quod cū Cantor Heduen. solum exerceat officium in festis principalibus, & solum quando Episcopus & Decanus faciunt officium, quod dignius est eius officium. Et quæ alia competant Cantori Heduen. vide Old. in consi. suo 166. in c. factum est tale. vbi dicit, quod scholas ciuitatis, & maioris partis diocesis confert. Alia de officio Cantoris vide per Zodericum vbi supra.

Quadragesima tertia confid. Maior auctoritate præfertur, & ideo Decanus, Cantor, Thesaurarius aut Præpositus, vel Archidiaconus præfertur Canonico, etiam antiquiori propter eius dignitatem, licet sit posterior promotione, ordine vel aetate: quia claritas tituli denotat claritatem, & præminentiam honoris. Io. de Imo. & Ang. in l. qui soluendo. ff. de har. inst. facit quod dicit Arch. in c. quoniam 16. dist. vbi infert, quod vna synodus licet posterior tempore præfertur alteri propter maiorem auctoritatem. facit text. in c. placuit. ver. propter. & ibi not. gl. ead. dist.

Hinc videmus, quod licet aduocatus sisci sit posterior tempore in pluribus locis, & in promotione, & etiam in aetate iunior, tamen ratione auctoritatis, quia clarissimus, imo spectabilis, præfertur omnibus alijs aduocatis existens in sua sede & prouincia, etiam si sint antiquiores, & prius promoti, & dicam infra in 7. par. in consi. 33.

Quadragesima quarta confid. Minor ordine, sed maior administratione præfertur maiori ordine in loco administrationis: vt est in Archidiacono, qui ratione administrationis censetur maior Archipresbytero. gl. in c. deliberatione. de offi. lega. in 6. Et ideo dicit Dominicus de S. Gemignano in c. Episcopus. 17. dist. quod Archipresbyter in diuinis Archidiaconum præcedit, non autem in alijs. c. 1. de æta. & qua. c. 1. 2. & 3. 60. dist. c. 1. de officio Archipresbyteri.

Vnde extra missam præcedit Archidiaconus in loco, in voce, in iurisdictione, & similibus. Et sic intelligenda est gl. 1. & ibi tex. in c. 1. de offi. Archipresby.

presby. Io. de Anania in c. ad liberandam. de Iuda. is. col. 10. Et de hoc vide plenè per Barba. in consi. suo 5. in 2. vol. vbi amplè disputat hunc casum, & infra in 7. par. in 39. consi. 6.

Sic etiam videmus in Rectore studij, qui præcedit Episcopum scholarem in ipso studio. vt dicit Abb. Pan. in c. auditis. col. 3. de concess. praebe. q. intelligendum est in his, quæ tangunt administrationem sui officij, puta sedendo in collegio, sed extra collegium semper Episcopus debet præcedere Rectorem.

Quadragesima quinta confid. Existens in maiori dignitate quam sit locus vbi est, non præcedet omnes de illo loco, maxime, quando est ibi vt vnus de loco. Abb. Pan. in ca. postulasti. de concess. praebe. qui ponit exemplum de Episcopo existente in capitulo, vt Canonici, quia non præcedit capitulum, debet tamen habere secundum locum: intellige si sit Episcopus illius capituli, alias sedere debet in loco. Hinc est etiam, quod licet Canonici alicuius ecclesiae Cathedralis sit Vicarius Episcopi eiusdem ecclesiae, tamen sedebit in choro, & capitulo ipsius ecclesiae in loco alijs suo. Geminianus in capitulo à collatione ad fi. de appellationib. in sexto. Quando autem Episcopus est in capitulo, vt Prælati, aut vt Canonici, vide in gl. in d. ca. à collatione. vbi dicit, quod quando est in primo loco, & ei primò scribitur, tunc est in capitulo, vt Episcopus, & caput capituli. Quando vero non est in capitulo, in secundo loco, & scribit post alium, tunc est ibi, vt Canonici, vt est in ecclesia Heduen. vbi non scribitur, Episcopus & capitulum, sed Decanus & Capitulum, & ideo est ibi, vt Canonici: de qua gloss. vide Pano. in c. postulasti. de concess. praebe. vbi dicit, quod Episcopus est Canonici de iure communi. & vide Fely. in c. inrefragabili. §. excessus. de off. ord. in sexto. vbi ponit, An Episcopus habeat iurisdictionem in Canonico?

Quadragesima sexta confid. Quod Vicarius Episcopi existens in actu, in quo est vt Vicarius, sedebit in loco maioris. d. c. precipimus. 93. dist. quem tex. in hoc extollit Lud. Ro. sing. suo 34. cap. incip. & dicit Panor. in consi. 22. in c. fuit à me postea quæsitum. in 1. vol. quod non valet consuetudo, quod Archidiaconus præcedat Vicarium Episcopi. & in consi. 21. ponit, quod Archidiaconus, non est maior Vicario: Imò, Vicarius est maior: quoniam, vt dicit, est in maiori iurisdictione, ideo præferendus in sessione. c. statuiamus. 17. dist. §. fi. & c. seq. Et etiam dicitur associari Episcopo in iurisdictione, vt dicit tex. in c. in nouatione. 16. q. 17. ergo præferendus est post Episcopum omnibus diocesanis. argu. in c. recolentes, de statu re. c. cum in tua diocesi. de sponsalibus. Et etiam quia quanto quisque præest melioribus, maior est & honestior, vt dicit tex. in auth. de defen. ciuitatum. §. nos igitur: sed Vicarius Episcopi præest melioribus, quia

etiam Vicario, & omnibus de diocesi. vt dictum est, & habet iurisdictionem ordinariam, & Archidiaconus nullam nisi ex consuetudine in duobus, vt ibi dicit. Cum ergo sit maior, Archidiacono præferendus est: & ideo, vt concludit in consilio sequenti, non valeret consuetudo, quod Archidiaconus præferatur Vicario Episcopi, tanquam omni iuri contraria. Primò iuri diuino, vt colligitur ex c. ad hoc. 89. dist. & ordini naturali. vt colligitur in c. est ordo 33. q. 5. & iure Canonico, cum maiori in administratione præferendus sit iure ciuili, vt colligitur ex l. vt gradatim. ff. de muneribus & hono. & l. i. ff. de albo scribendo. Ergo impræscriptibilis, & potius dicitur pestis, quam consuetudo iuxta ea quæ habentur in simili in c. ad nostram. in tex. & glo. de proba. & etiam contra honestatem: & ideo non valet c. cum decorem. extra de vita & hone. cler. & etiam contra rationem, & contra primum gradum humilitatis, vt probat Pan. in d. consi. 22. quem sequitur Fely. in c. statuiamus. extra de maio. & obe. Hæc tamen consuetudo est in diocesi Heduen. vbi omnes antiquiores in promotione præcedunt Vicarium, & officialem Episcopi, nisi habeat aliam dignitatem.

Quadragesima septima confid. Inter plures eiusdem dignitatis & nominis præferuntur, quæ in maiori loco habent dignitatem & nomen. vt inter plures Canonicos præferuntur, qui sunt Canonici in ecclesia Cathedrali Canonici ecclesiae collegiatae, not. Inno. in c. fraternitatem. in fin. de dona. facit c. statutum. de rescrip. in 6. Fely. in rub. de maio. & obed. facit cap. quamuis, le premier. de praebe. libr. 6. & facit dictum Inno. singulare in c. sedes Apostolica. in 1. sua glo. de rescrip. vbi dicit quod Canonici Cathedralis ecclesiae possunt dici clerici primi gradus, alij autem dicuntur clerici secundum gradus. Rationem huius assignat Nicolaus Boerij in suo tractatu de auctoritate, & præminentia sacri magni Concilij, in secunda ratione primi articuli, eò, quia vt dicit, ecclesia Cathedralis est matrix & communis omnium diocesanorum: a deò, quod ad illam singuli, vtriusque sexus clerici & laici pro sacramentis recipiendis, & diuinis officijs audiendis recurrere possunt sine proprii curati auctoritate, & sine iniuria, & licentia. Cum tota diocesis sit ipsi Episcopo parochia, & Episcopus concurret cum omnibus curatis suis diocesanis, in curæ animarum exercitio, licet non in iurium parochialium perceptione totali, sed bene particulari, inspecto iure cōmuni, quo Episcopus habet quartam omnium decimarum, intra suæ diocesis fines obuenientium. Hæc omnia, vt dicit, præbatur in d. c. quamuis §. quanquã. de praebe. in 6. in c. Apostol. in prin. de dona. c. parochiano vtriusq; Abb. de sepulturis. iuncto c. vlt. & 3. de parochijs. c. cum contingat. de dec. c. conquerente. de offi. or. Et intellige prædicta, quod tales Canonici præcedunt omnes alios Canonicos, et si sint æquales in redditibus, etiam si sint

Canonici capellæ Regiæ, seu palatij regalis, & si similibus cedant Canonici Ecclesiæ cathedralis debent tenere manum dextram, & alij manum sinistram, ut dicit Nicolaus Boerij in loco supra alleg. ver. Et deinde seculares. Sed his temporibus nostris Christianis. Rex noster Franciscus i. impetravit à summo Pontifice Leone Papa x. privilegium tale, quod Canonici suæ capellæ ordinariæ præcederent omnes Canonicos totius Regni, etiam Ecclesiarum cathedralium, & metropolitanarum.

Et adverte, quod Canonici ecclesiarum Cathedralium, in Francia in hyeme habent tegmētum in capite pro ornamento eorum, quod dicitur almutia, quæ fit diuersis modis, ut dicit Card. Zabarella in cle. i. col. 2. de statu monachorum. quasi in tota Gallia fiunt ex pelle grisea desuper, & intus ex pelle varia, quæ apud nos dicitur, Menu vers. In ecclesia verò Cathedrali huius ciuitatis Canonici habent dictum ornamentum ex grisea pelle, seu Penna: alij verò Canonici ecclesiarum collegiatarum, ex pelle, quæ vulgò dicitur, Dungschorieulx, ad differentiam maioris ecclesiæ. Sed in ecclesia Lingonen. portant ex pelle nigra: & dicunt, quod omnes ecclesiæ Cathedralis fundatæ à Carolo Magno ita portant.

Quadragesima octaua cōsi. Inter plures æqualiter promotos in vno loco præfertur, quod merito vitæ nobilitate, aut scientia alios antecellit. no. gl. in c. placuit. in prin. in gl. in verb. præponim. 16. dist. vbi Archidia. Et ideo Episcopus doctor præfertur Episcopo non doctori. Dominicus de S. Gem. in c. Isidorus. 16. dist. Fel. in rub. de maior. & obe. & dicit Bald. in ca. cum olim, de consue. in prin. quod Doctor etiam tardius receptus, præcedere debet. & dicit Bal. in l. nemini. C. de aduoca. diuer. iud. de meliori sanguine præfertur cæteris: & de Episcopo doctore qui præcedit alium, vide Card. Alex. in c. Isidorus. 16. dist. & Barb. consi. 57. in fi. in 2. vol. & ita limitat Fel. in d. c. Episcopos. supra allegatum.

Sic etiam videretur, quod Canonicus doctor, & sic de singulis similibus præcedere deberet non doctorem primò receptum, quod tamen non obseruatur. Et videtur hoc esse, eò, quia prioritas promotionis & ordinationis in talibus semper consideratur, ut dixi ante in 23. confide. incip. Episcopi in sessionibus, &c. & maximè inter personas, ut tenet gl. in c. sacrosancta. in verb. præsentis sessione. circa medium. de autoritate sacrorum Conciliorum. ut ibi Gumier, qui dicit prædictas considerationes debere tantum locum habere in pluribus promotis eodem die, quia tunc isto casu merita personarum debent attendi. per le. i. & ibi Bart. & Alex. ff. de obsequijs præstan. de duobus doctoribus eodem tempore factis, de quo infra dicam. Et ita etiam tenet Nicolaus Boerij in suo tract. de autoritate & præeminentia sacri magni Concilij, vbi dicit, quod ita fuit obseruatum in congregatione

Turoni, & Lugduni congregatis, vbi vniuersalis ecclesiæ congregata fuit.

Quadragesima nona cōsi. In habentibus eandem dignitatem in vno eodemque loco præfertur, qui à maiori recepit dignitatem, ut in Canonico à summo Pontifice, qui præfertur Canonico ab alio inferiore creato: intellige data paritate temporis creationis. Faciunt quæ dicunt Pan. Card. Zabarella, Pet. de Anch. & Ant. de But. in c. per tuas. extra de maio. & obe. Dicam latius infra, in prælatione dignitatum temporalium, maximè, quando ponam præeminentiam militum, quæ erit nona pars huius tractatus, in 26. consideratione. & in 7. part. in 38. considerat. incip. quoniam inter istos.

Quinquagesima cōsi. Officialis principalis Episcopi cum dignitatem habet, alios clericos seculares præcedere debet. notatur per Card. in clem. 2. de rescr. Intellige tamen dum modo tales non sint in dignitate maiori constituti. Imò etiam, si sit Canonicus ecclesiæ Cathedralis, non præcedet ipse Officialis alios Canonicos prius eo receptos in dicta ecclesia, ut dixi supra in 45. consi. inci. existens in maiori dignitate. Dicit tamen Panor. in consi. 21. in 1. vol. Quod Officialis generalis Episcopi debet præcedere omnes totius diocesis post Episcopum, cum faciat idem consistorium cum Episcopo. ca. 2. de consue. libr. 6. Sunt & alij duo post Officialem, qui habent aliquam præeminentiam, ut est Vicedominus, qui præest rebus vel iuribus Episcopalibus: de quibus Spec. in tit. de Vicedomino. & habetur 89. dist. c. volumus. & c. seq. & Oeconomus, qui præest rebus capituli, de quo infra dicam.

Quinquagesima prima cōsi. Clericus secularis præfertur regulari, & præcedit regularem. notatur in c. legi epistolam. & in §. alia. 16. qu. 1. Io. Andr. in regula delictum. lib. 6. in Mercur. lib. 3. & gl. fi. in ca. qualiter, le second. de accusa. quæ dicit quod dignior est cœtus clericorum quàm monachorum. Et anterior est status clericalis, ergo honorabilior. gl. in c. quorundam. ver. prædicatorum, lib. 6. & c. fi. de pac. lib. 6. cum de his mentio habeatur in Psal. 109. ibi: Tu es sacerdos secundum ordinem Melchisedech. & ad Hebr. 7. in prin. & 6. in fine. Religio verò propriè dicta post Christum successit authoribus Basilio, Benedicto, & Aug. de quibus Ang. in Claua. in sua summa. in verb. religiosus. in prin. De antiquitate tamen monasticæ religionis, quomodo etiam fuit ante Christum, dicam alibi. Et plenissimè per Indocum Clithoneum in suo Antiluthero. lib. 3. c. 5. & 6. & in toto illo lib. multum extollit, & magnificat vitam monasticam.

Ex hac consideratione videtur Fel. in d. rubr. de maior. & obed. incidere in dubium: An vita actiua sit dignior quam contemplatiua, & ibi plures remissiones allegat, quas vide. Vide etiam Lucam de

de Pen. in l. 2. C. de dignio. lib. 12. & in l. 2. C. vt dignitatum ordo seruetur. lib. 12. & Ber. de Bus. in secunda parte sui Rosarij: serm. 8. in litera O. vbi ponit, quod vita actiua est fructuosior. Hieronymus tamen inter alios multum commendauit vitam anachoritarum, eremitarum, seu religiosorum: de qua commendatione amplissimam fecit mentionem Io. Ludo. Viual. de Monte regali in suo libro, quem opus regale intulauit, in tractatu de pugna partis sensitiuæ & intellectiuæ. Et etiã Ang. in consi. suo 179. incip. visis prædictis. colum. quarta, quod vita contemplatiua est melior actiua. Albericus tamen, & d. meus las. post eum in le. 1. in 3. col. ff. de iust. & iure. referentes Hostiensem in proœmio summæ, in quarta columna. referunt, & dicunt, quod vita actiua est melior contemplatiua. Hinc ex hoc inferunt, quod recti iudices & Aduocati vtentes recto iure, prout debent, plus merentur, & meliorem vitam faciunt, quàm fratres prædicatores, & religiosi. Et idem etiam tenet idem Albe. in l. per diuersas. C. mandati. quod dicit esse verum Ncuizani in sua sylua nuptiali, si eorum studia & labores sufficiant principaliter gratia obediendi præceptis diuinis, & non gratia lucri vel ambitus. Nam Deus iussit: In sudore vultus tui vesceris pane tuo. Gen. 3. & c. in capite. 50. dist. Et istud etiam tenet idem Alber. in l. si qui desideria. C. de suffrag. Vbi dicit, quod officium Aduocatorum apud Deum non implicat peccatum. de quo dicam infra in part. 7. in 29. consider. incip. officium aduocationis. Et de huiusmodi vita actiua, & contemplatiua dicam infra in 12. part. in 48. consideratione, vbi ponam etiam de vita ista seu communi.

Quinquagesima secunda cōsi. Quo ad præeminentiam vnius religionis ad aliam S. Th. 2. 2. q. 188. dicit, quod excellentia vnius religionis, quo ad aliam potest attendi tripliciter. Vno modo ex parte finis, & sic illa dicitur perfectior religio. Altera ordinatur ad potiorem finem, & secundum hoc inter religiones. Illa quæ ordinatur ad docendum, & prædicandum tenet summum gradum. Et ratio est, quia quamuis prædicare & docere sit actus vitæ actiuæ, procedit tamen ex plenitudine contemplationis, secundum Greg. vnde præfertur simplici contemplationi, sicut maius est illuminare, quàm lucere solū: & vt ait Euangelista: Qui fecerit de his mandatis, minimus vocabitur: qui autem fecerit & docuerit, magnus vocabitur in regno cœlorum, vt dicitur de Ioa. Luc. 1. qui fuit præcursor, & prædicator illius, dicit: Ego sum vox clamantis in deserto, &c. Propterea dictus est de eo per Angelum. Et erit magnus coram domino. Tales enim sunt doctores prædicantes Euangelium Dei, qui ante fulgere debent. Dan. 12. Qui docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti. facit etiam c. licet, de regulis. vbi dicitur, Sicut maius bonum minori preponitur, ita vtilitas communis speciali. Et quia in his

est maior, latior & prolixior, ex quo maiora stipendia saltem honoris, & præeminentie sunt adhibenda. l. nemo. C. de officio Magistrum officiorum. Et in hoc rectè præponitur doctrina silentio, sollicitudo contemplationi, labor quieti. Vnde religiosissima ad ista deputatæ sunt propinquissima præfectioni Episcoporum, ex quo videntur tenere primum gradum, & secundum gradum tenent illi, qui ordinantur ad contemplationem. Tertium, qui occupantur circa exteriores. Ex quibus videretur inferendum, quod sunt præferendi, cum principaliter in his attendant, scilicet prædicando & docendo, vt sunt prædicatores, minores, carmelitæ, S. Aug. eremitæ: & quod deberent dici digniores alijs religiosi ex rationibus prædictis.

Secundo attenditur excellentia vnius religionis ad aliam, secundum quod in eodem genere finis vna ordinatur ad altiorem actum quàm altera: puta si religionum, quæ ordinantur ad contemplatiuam vitam ordinetur vna magis ad orandum, & altera magis ad legendum, erit perfectior prima: quia altioris contemplationis est oratio quàm lectio, licet dicatur secundum Augustinum: Cum oras, loqueris Deo: cum verò studes, Deus loquitur tibi, &c. Et inter opera vitæ actiuæ potius est redimere captiuos, quàm recipere. Et ideo religio, quæ ordinatur ad redimendum captiuos, erit excellentior, quàm quæ ordinatur ad hospites suscipiendos cæteris paribus. Potest etiam attendi ista excellentia, si vna illorum ad plura ordinetur quàm alia: Vnde, si ordinetur vna ad legendum, & ad orandum, potior erit quàm illa, quæ solum ad legendum. Et ita tenent Canonistæ in c. quod Dei timore. de statu monachorum, & in ca. nisi cum pridem. extra de ren. & Arch. in c. si quis vult. 36. dist. Vel etiam, si cõuenientiora habeat statuta ad consequendum finem propositum, dicitur perfectior alia, quæ huiusmodi non habet. Et ista duo aut tria satis declarantur in Concilio Bononien. edito in materia prælationis monachorum, & Canonicorum regularium, in prin. & prima par. in 6. & 7. fundamento: quæ melius hæc declarant. Hinc per hoc deueniemus ad dispositionem Canonistarum, quæ habet, quod illa, quæ habet arctiorem modum viuendi, dicitur perfectior, de qua perfectione statim dicemus.

Tertio, dicitur præeminentia religionis vnius ad aliam, ex parte exercitij, non quidem quatum ad quantitatem, sed quantum ad proportionem eius, ad finem intentum. Vnde in col. 2. Moyse B. Antonius præposuit discretionem, quæ omnia moderatur vigilijs, ieiunijs, & alijs huiusmodi. Ex quibus vult inferre Anton. Flor. post Thomam supra alleg. in sua sum. part. 3. tit. 16. ca. 2. quod non, ex hoc, quod religio aliqua habet arctiores obseruantias debet indicari potior, sed ex hoc, quod maiori discretionem sunt eius obseruantia ordinata ad finem intentum religionis: sicut maceratio carnis

carner abſtinentiam cibi & potus efficacior dinatur ad continentiam, quam per ſubtractionem veſtium, vel corporalem laborem. Et has præminentias ponit Io. And. in c. ſanè, de regularibus in nouella. Sed poſtquam illos poſuit, ſubdit. Nos Canoniftæ, non ponderatis his ſubſtitutibus, ſolum ſolemus aduertere ubi ſit arctior, ſtrictior, durior, vel fortior modus viuendi. Vnde in c. licet. de reg. & tranſeun. ad religio. dicitur de arctiori vita, & ſanctiori, ad quam licet tranſire ex la-tior licentia petita. Et ſic cum omnes religiones ſint ordinatæ ad ſummum finem, qui eſt charitas, per quam coniungimur Deo, vt in extrauaganti Io. 22. ad conditorem dicitur. Et ſic cum finis ſit idem, ſolum ponderamus arctiorem modum viuendi. Vnde ſi in vna religione ſit ſola contemplatio cum arctiſſimo modo viuendi poſſibili, tamè ſine deſiçendi periculo non admittimus tranſitum ad religionem, in qua eſſet contemplatio, & arctio, et prædicationis officium cum laxo, vel minus arcto modo viuendi. q̄ tamen Theologi admittunt, ſecundũ notata per Tho. 2. 2. q. vlti. art. c. 8. in corpore articuli. & addit Io. And. poſt. Tho. q̄ paupertas religionis ex hoc, q̄ eſt maior, non facit religionem perfectiorem alijs. hac dicit Io. Andr. ubi ſupra, & hoc refert, & recitat Anto. Flo. in loco ſupra alle. paucis additis per nos.

Sed reperio, q̄ Canoniftæ noſtri habent alios modos, & alias cauſas ad cognoscendum & inducendum, an vna religio ſit excellentior altera. Et ſic vltra prædictos quatuor modos ſupradictos, q̄ alio modo cognoscitur, an vna religio ſit dignior altera, & excellentior.

Quinto ergo modo vna religio dicitur excellentior altera ratione antiquitatis: de qua infra dicã in ſequenti conſideratione, & ad quam multum attendendum eſt. Quoniam, qui prior eſt tempore, potior eſt in iure. regula qui prior. de regu. iur. lib. 6. c. antiqua. de priuilegijs. c. renouantes. 22. d. l. qui prior. ff. de iudic. §. ſingulorum. inſti. de rerũ diui. quæ regula habet locum in honoribus, & ſeſſionibus. tex. in l. honores. ff. de decur. & in l. fin. & ibi Bar. C. de tyr. lib. 12. vbi dicit Bar. tex. illum eſſe contra inueniẽs doctores, qui volunt locum ceſſiorem habere. Ad idem text. in §. ordinationem in authen. de monachis. & in §. quibus. in i. conſtit. C. Dum rex. dicit vt ordo temporum, earumque conſtitutionum, non ſolum adiectis diebus, ſed etiam ex ipſa conſtitutione clareſcat. Primis quidem in primò loco, poſterioribus verò in ſecũdo ponendis. Et ibi dicit Bald. q̄ qui prius eſt tempore, prius eſt in ſignationis ordine. Et dicit Fel. in rub. de maio. & obe. in 3. col. quod inſpicitur anterior origo. per gl. in c. quorundam. de elec. in 6. Et ideo ex hac ratione volui ponere antiquitatem quorũlibet ordinum, tam in inſtitutione, quàm in conſirmatione, vt infra videri poteſt. Quæ quomodo ſit conſideranda, cogita ex infra dicendis.

Sexto, excellentia & præminentia cõſideratur in illis qui ſunt inſtituti & ordinati à maiori vel digniori, etiam ſi ſit poſterior tempore. c. quia ſape. c. ſi eum. c. ſi a ſede. c. hi qui. de præben. lib. 6. c. per tuas. de maio. & obe. & dicam infra.

Septimò conſideratur, quod vna Religio ſit excellentior altera ex approbatione, vt notatur in c. ſi. de relig. domibus: Et ideo vna religio approbata, eſt excellentior altera, & ſi primo approbata, ideo, quia vtraque approbata. Prima approbata ratione prioritatis approbationis erit excellentior: quæ quidem approbatio multa operatur, vt habetur in concilio Ferrarien. in 13. col. ibi: Item nõ obſtat in quantum dicebatur regulam B. Benedicti non requirere approbationem, &c. & plus attenditur quàm inſtitutio, vt habetur in cõcilio Bon. in 6. col. & concilio Ferr. in 4. col. infra. alleg.

Octauò conſideratur excellentia, & præminentia vnus religionis ad aliam: ex quo vna habet plures religioſos quam alia. Qui enim præſt plurib⁹, maior eſt. auth. conſtitutio, quæ de dignita. §. generaliter. vbi gloſſ. dicit. nota nobiliorem propter ſubiectos. eſt enim præmiũ dignitatis habere plures ſubiectos. dixi alibi.

Nonò conſideratur maioritas ordinis ex ordine nominationis in litera, & in ſcripturis, vbi ſit de eis mentio, quia ordo ſcripturæ denotat prioritatem excellentiæ dignitatis & maioritatis: quoniam, qui primò nominatur, dicitur dignior, & honorari dicitur. Bal. in aut. hoc ampli⁹. in vlt. col. C. de fideicom. & probatur in c. ſi quis iuſto impedimento. de elect. in 6. & in le. ſeruus communis. ita. & quod ibi not. Bar. ff. de ſtip. ſeruatorum. & de huiusmodi ordine literæ latiffimè per Fely. c. cum dilecta. extra de ſcriptis. vide Imol. in rub. extra de præben. do. meũ Iaſ. in le. 2. §. prius. ff. de vulga. & pup. ſubſt. de quo infra dicam in cõſideratione 33. quando ponam, quod prius nominantur monachi nigri, quàm Canonici regulares: de qua in c. auaritia. de præben. vbi Pan. Fely. in rub. de maio. & obe. in 3. & 4. col.

Quinquageſima tertia conſi. eſt, q̄ antiquitas religionis eſt etiam multum attendenda, quoniam eſt maxima, cum reperiatur monachos, & religioſos etiam fuiſſe in Veteri Teſtamento: quoniam vt habetur in volumine ſcholæſtica hiftoria, in rubrica: de ſignis in morte domini, de ſancto Scarioth, qui Abbas monaſterij fuiſſe dicitur: quo mortuo eius monachi, & ſub eius obedientia degẽtes, inſolubiliter doluerunt, ex quo comprehenditur, quod Scarioth Abbas fuit, & nõ ſim-pliciter Abbas, ſed ſub ſe monachos habuit. Legitur etiam in eadem hiftoria, ſub rubrica: de feſtis Iudæorum, quod Eſſæi in omnibus fere vitam monaſticam ducebant, omnia habentia communia, ſed in ſingulis ciuitatibus domicilia inhabitantes, poſt ortum ſolis vsq; ad quintam horam operantes, ſilentium obſeruantes, cõſortio ſuo neminem

minem adhibentes, niſi ſub pbatione anni: mortem pro iuſtitia immortalitate meliorem iudicãtes. Probatur etiam ex le. 1. §. religionis cauſa. ff. de collegijs illicitis, vbi etiam non prohibebãtur fieri collegia religionis cauſa: & ſic in Veteri Teſtamento cum ante Chriſtum, eò, quia libri digeſtorum ſunt ante Chriſtum, vt eſt gloſſ. in verbo, in nomine. in rub. ff. de iuſt. & iure, & allegat pro hoc l. 1. §. 1. ibi: reperimus autem. & §. cumq; hoc. in ſi. C. de iure enucl. Nicolaus de Neapoli in rub. inſtitutio. prope ſi. & dicit Bar. in l. multum intereſt. ff. de verb. ob. quòd cõdentes iura digeſtorum erant pagani, cum leges fu erunt factæ per tercentum annos antequam Chriſtus veniret, vel plus. facit gl. vl. le. pridie. de ferijs. ff. & in le. Titia. §. ſi. in verbo, Dei. de auro, & arg. lega. ff. dicit tamen Io. Fab. in §. reſtituta. col. 2. in glo. 1. inſt. de fideicom. hæred. quod iura digeſtorum & iuriſconſultorum fuerunt poſt paſſionem Domini, & tempore gratiæ. tex. in l. non diſtinguemus. §. ſacerdotio. ff. de arbitris. Dic tamen quod plures fuerunt gentiles, licet poſt Chriſtum fuerint, & maximè quia eſt lex Martiani, qui fuit tempore Iuliani Tyranni imperatoris, qui erat infidelis, & regnauit poſt Helium Pertinacẽ, & ante Seuerum Imperatores. Ex quibus conſtat, quod religio fuit etiam ante Chriſtum. Imò etiam refert hiftoria tripartita, lib. 1. ca. 2. & Iſidorus tit. de officijs. c. 15. quod Elias, & Eliſeus vitam monaſticam duxerunt: plures etiam alij ante Chriſtum vitam monaſticã ſeu eremiticam duxerunt, quos amplè ponit Volateranus in ſua antropologia. lib. 21. vbi ponit amplè initium aſchoritarum, & ordinum omnium. Poſtmodum à ſanctis Apoſtolis ordo monachalis initium habuit: quoniam eorum vitam ſectantes, omnia in communĩ ponebant, propriorumq; bonorũ diſpenſationem Apoſtolis ipſis, vt pote patribus, & ſuperioribus relinquentes diſcipuli, vt apud Caſſianum libro collationum ſuarum. col. 18. c. 5. aper-tiſſimè legitur. Probatur etiam ex autoritate Niceni Concilij, de quo ſit mentio in ca. qui verè. 16. q. 1. vbi hæc verba de cõnobitis, & monaſteria inhabitantibus inſcribuntur. Probatur etiã ex textu Calixti Papæ, qui habetur 27. d. ca. preſbyteris. qui Calixtus fuit anno domini 227. Et idem Calixtus facit mentionem. de quo in c. interdiciamus. 16. q. 2. vbi Abbatibus & Monachis publicas poenitentias dare, in ſumos viſitare, vnctioes facere, & publicas miſſas cantare interdicit. Fit etiam mentio de Monachis ab Eutychno Papa, qui fuit anno Domini 277. de quo in c. ſi quis Epifcopus aut Abbas. Fit etiam à Felice Papa, qui fuit anno Domini 268. de quo in c. eos quoque. de conſe. diſt. 4. Fit etiam mentio à Silueſtro Papa, qui fuit anno 319. de quo in c. à Subdiacono. 93. diſt. Fit etiam mentio à Syricio Papa, qui fuit anno 490. vt habetur in c. monachis quoque. 16. q. 1. Fit etiam mentio per Innocen. primum, qui fuit anno domini 411.

vt habetur in c. de monachis. 16. q. 1. Et per Concilium Nicenum. de quo ſupra, quod fuit anno domini 341. quæ omnia iura ſunt ante Benedictum, cum Benedictus fuerit anno domini 531. vt habetur per Archiepiſcopum Flor. in ſua hiftoria, li. 15. c. 14. per totum in 2. par. licet quidam alij dicant, quod fuit anno domini 475. Sed veritas eſt, quod fuit anno domini 520. Et de eo etiam ſit mentio in Concilio Calcedonen. c. iuxta Calcedonen. 16. q. 1. Et ſic quicquid eſt reperietur, quod antiquitas religionis eſt maxima. Imò Bernardus in ſermone, quem apogeticum appellat, in ca. de intemperantia veſtimẽtorum, monachalem ordinem primum in Eccleſia extiſſe teſtatur: ex quib. poſſet quodammodo argui, quod monachi deberet præcedere clericos ſeculares, contra id q̄ dictum eſt ſupra in 51. conſid.

Quinquageſima quarta conſi. Ex quo ordo Benedicti fuit primus ordo monachorum poſt Chriſtum inſtitutus ab eo, in ſequendo vitam antiquorum monachorum, ſed ante eum fuit Baſiliius, qui fuit in oriente, & Benedictus in occidente, vt refert Ant. Flor. in 2. par. ſua hiftoria. titu. 15. c. 12. in ſi. Ex quo concludendum eſt, quod hic ordo omnes quocunq; alios excedit ſeu præcedit, etiam Canonicos regulares, vt dictum eſt. Eriſta eſt opinio omnium doctorum Canoniftarum, & ſcribentium. Videlicet primò Fel. qui multos allegat in d. rub. de maio. & obe. videlicet, omnes ſcribentes in c. quorundam. de elect. in 6. & in ca. auaritia. de præben. in c. Deus qui. de vita & hon. cle. in c. ſanè. de regularibus. in c. quod Dei timorem. de ſta. monach. in c. intelleximus. de æta. & qual. in c. nimia. el ſecundo. de exce. præla. in ca. Epifcopus. 17. d. in c. alia. 16. q. 1. Et iſta eſt communis quam omnes tenent, de qua multum amplè per Concilia Paduana, & Bononiensia, quæ ſunt nimis proluxa, ideo ad illa te remitto, quæ videre poteris cũ ſint impreſſa, & per Volaterranum in ſua antropologia. in 2. tomo. lib. 21. Et ſub hoc ordine S. Benedicti quibusdam conſtitutionibus additis, ſunt plures ordines, de quibus ſigillatim, & particulariter dicam: Videlicet ordo Cluniacen. monachorum nigrorum. S. Iuſtinæ, ordo Camaldulèſum, ordo Vallis vmbroſæ, ordo Ciſterciën. ordo Grãdimonten. ordo Coeleſtinorũ, ordo Montis oliuarum, ordo Montis phani Silueſtrini, & plures alij.

Quinquageſima quinta conſid. Poſt ordinem S. Benedicti, Primus ergo qui eſt in regula, & ſub dicto Benedicto eſt ordo Cluniacen. qui fuit inſtitutus anno Domini 913. vt refert Vincen. in ſpeculo hiftoriali, lib. 25. Nam, vt dicit Berno, Abbas moriturus, Odonem olim muſicum cõſtituit Abbatem Cluniac. cõnobij, ea conditione, vt Eccleſia Cluniac. ſolueret annuatim Eccleſiæ Gigniacenſi cenſum duodecim denariorum. Et vt dictum eſt, in eo monaſterio à Bernone conſtituto, ſeruabantur inſtituta patris Eutychnij, qui fuit

temporibus Ludouici magni, vir charus Regi, omnibusq; amabilis. Nam cum esset laicus, & peregrinis studijs eruditus, deserens ea vnde superbire solet humana fragilitas, totum se patrum regulis & institutionib. dedit. Ex quibus etiam diuersas sumpfit, vnoq; volum. colligauit. Nec multo post monachus effectus est, & in tanto amore apud Regem habitus, vt intra palatium suum monasteriū ei construeret. Decurso aut vitæ studio circumstantib. fratrib. spiritum emisit. Et cum ab eius discipulis exequiæ pararentur, viuis redijt, illisq; atrōnitis & admirantibus, ait Deo gratias. Sciatis, quod in his 40. annis vnum tantum diem non memini me cibum cepisse, nisi prius fleuissem: hodie autem sublato mœrore me cōsolatus est Deus, & inter choros angelorum tribuit mihi dominus requietionis locū. His dictis ppetuò requieuit. Ipse fuit institutor cōsuetudinū, quæ in monasterijs hæctenus seruātur. Tandem Abbas Berno exitiali morbo decumbēs, vicinos Episcopos accersuit, & ab ordine se deponēs, flebili voce clamabat se reū & indignum tali monasterio presuisse: tunc manibus fratrum, frater Odo cap^t coram Abbate suo vi est adductus proclamantib. omnib. vt ordinaretur: & cum nec sic vellet cedere, vt locū pastoris subiret, superatus est tandem Episcoporum excommunicatione. Sub quo floruit monastica deuotio iā exsiccata, & B. Benedicti institutio plurimū in diuersis cœnobijs reuixit & cōualuit, reparata. Hic verò ordinem Cluniac. instituit quibusdā regulis, traditionib. & constitutionib. additis.

Qui quidem ordo Cluniacen. non est amplius sub ordine sancti Benedicti, sed est vnum caput de per se in toto suo ordine, vt dicit Oldra. in consi. 204. Dixi supra in 31. consi. Et sunt diuersi ordines habentes quilibet de per se vnum caput, vt tenet Aegidius de Bellamera in consilio suo 32. Sed quādoque isti deuiauerūt à regulis eorum, postquam increpātī & impinguati fuerunt pluribus monasterijs, vt dicit idem Antoni. eodem libr. capit. 23. §. 2. vbi ponit de restauratione ordinis circa annū Domini M. C. C. in Abbatia sanctæ Iustinae, vt ibi per eum.

Quinquagesima sexta confid. Sed cum sit magna altercatio inter monachos nigros, cuiusmodi sunt monachi sancti Benedicti, & Cluniacen. ordinum, & Canonicos regulares, qui eorum præcedere debeant, sit cōmunis inter omnes scribentes sensus, qd monachi nigri præcedere debent ex multis rationibus deductis, quæ non habent locum in alijs ordinibus infra dicendis & ponendis: Ideo stabit ad minus firma conclusio, quod post monachos nigros erunt Canonici regulares, qui debent præcedere omnes, quoscunq; alios religiosos, siue sint non mendicantes, siue mendicantes: & hoc, quia licet teneant omnes, quod ordo Canonicorum regulariū initium habeat à Marco Euāgelista, & postea à beato Aug. ante Benedictum, &

qui fuerunt maiores Benedicto, vt satis demonstratur in concilijs dominorum Bononienſium & Paduanorum supra allegatorum: tamen antiquitas monasticæ religionis est ante Marcum & Aug. cū sit etiam in Veteri Testamento, vt dictum est. Et etiam sunt plures rationes hinc inde allegatæ, ex quib. concluditur monachos nigros esse preferendos. Et ideo, cum sint plures rationes pro eis militantes, vt in prædictis concilijs, ad min^o post dictos monachos nigros, & ante omnes alios religiosos admittendi & collocandi sunt.

Quinquagesima septima confid. Post ordinem tamen Cluniacen. ponit Ant. Flor. in dicta 2. parte suarum histor. tit. 15. §. 17. Ordinem Vallis vmbrosæ, qui fuit institutus anno Domini 1040. sub regula sancti Benedicti, quibusdam constitutionibus eorum superadditis. Quæ religio fuit instituta, seu ordo fuit institutus à Ioanne Gualberto, & habet multa monasteria in Tuscia, & in Lombardia sub habitu griseo: quod quomodo fuerit, ponit idem d. Ant. in dicto loco. Dicit tamen idē Ant. in tit. 15. eadem par. historiali cap. 23. §. 2. quod ipsi claudicauerunt à semitis Gualberti eius ordinis primi institutoris, sub regula etiam Benedicti, vt vix esset qui faceret bonum. Sub eodem habitu & regula quidam Siluestri dicit, eò, quod Siluester dicitur est primus autor eorum, qui talem ordinem intrauit in monte Phano propè Fabrianū, in Marchia Anconitana multiplicati, plura monasteria construxerunt in diuersis ciuitatibus. Dicit tamen ibi, quod iam quasi defecit ex tota dicta religio ex carentia fratrum, vt ibidem videre poteris. Et isti non sunt preferendi religiosi Cisterciæ. licet sint priores tempore: quia nunc est aucta religio Cisterciæ, & strictior est eorum vita, ex quo illis preferendi, vt infra dicam. Tamen eos hic ante posui, cum ordo eorum sit prior institutus, quæ Cisterciæ.

Quinquagesima octaua confid. erit de ordine, & fundatione ordinis Cisterciæ, qui fuit institutus sub regula B. Benedicti: habetur per eundem Ant. Flo. in 2. part. suæ histor. tit. 15. §. 18. vbi dicit, quod initium habuit anno Domini 1098. sub quodam Abbate Stephano: sed paulò post mirabiliter dilatatur per B. Bernardum, & fuit initium eius, vt dicit per hunc modum.

Quidam deuoti viri venerabilis Hugonis Lugdunen. ecclesiæ Archiepiscopi sedis Apostolicæ tunc legati: Et religiosi viri Vulterij Cabilonen. Episcopi, nec non & clarissimi Principis Odonis Burgund. ducis freti consilio, & autoritate roborati, inuentum Ereum in Abbatiam construere coeperunt præfeto Ruberto Abbate illius diocesis Episcopo, videlicet Cabilonen. eorā, virgamque pastorem, ceterisq; in eodem loco sub ipso seruantib. stabilitatem. At verò post non multum temporis factum est, vt idem Abbas Robert^o, requirentib^o eū monachis Molisimib.

Papa

Papa Urbani secundi iussu, Vulterij Episcopi Cabilonen. licentia, & assensu, Molisimum reduceretur, & Albericus, vir sanctus & religiosus, in ipsius loco substitueretur. Hoc sanè inter vtranque ecclesiam fœdere pacis retento, gratia & autoritate apostolica seruato, vt ex eo iam tempore, neutra illarum vtriuslibet, monachum ad habitandum sine commendatione regulari reciperet. Quo facto, nouum monasterium noui partis sollicitudine, & industria, breui non mediocriter Deo cooperante, in sancta religione ac conseruatione profecit, opinione claruit, rebus necessarijs creuit: Dicit etiam ibi An. Flo. allegans Vincentium in speculo historiali, quod tempore Gulielmi secundi Regis Angliæ, cepit religio Cisterciæ. Et vt dicit, pertinet ad gloriam Anglorū, quod ralem virum genuit Anglia, qui huius religionis, & autor fuit, & mediator. Is autem fuit Arduignus nomine, qui aliàs Stephanus à puero Suburnæ monachus, postea pannos illos perofus, Scotiam, mox Franciam, contendit, vbi aliquot annis studuit. Deinde, Romam cum clerico consorte profectus est, qui eundo & redeundo quotidie totum Psalterium cantabant. Deinde Burgundiam regressus, in Molisimo, nouo & magno monasterio, se tondit. Ibi quum ea proponerentur obseruanda, quæ non erant de regula, cepit rationem eorum inquirere. Et tandem, de quibusdam superfluis, cum vno & alio disputauit, vt Abbatem ipsum, & alios 17. in suam sententiam induceret. Igitur Cistercium venere, locum prius Salmoſum, & ibi steterunt suffragio Archiepiscopi Viennens. qui postea factus est Papa. Abbas tandem, qui cum eis venerat, à suis monachis requisitus, ad eos redijt quasi coactus. Sed omnes, qui cum eo venerant de Molisimo, cum illo regressi sunt, præter octo, qui sibi Abbatem constituerunt Albericum quendam de suis. Priorem verò Arduignum, qui & Stephanus dicitur, fecerunt: & ibi dicit quod ad Vincentium plenius recurrendum est, & titu. 16. ca. 1. §. 2. eodem libro, dicit, quod Cisterciæ vtrique fuerunt magna columna ecclesiæ sub B. Bernardo, & postea per annos centum scientia decorati & sanctitate. Sed & ipsi declinantes à vestigijs patrum, inutiles facti sunt. Circa autem annos Domini 1436. quidam ex monachis Abbatia Florentinae, sub Eugenio IIII. transierunt ad ordinem Cisterciensem, in obseruantia regulari, collato eis monasterio, septem propè Florentiam, dicti ordinis. Per ipsum deinde Eugenium, hoc procurante reuerendissimo domino Cardinali Firmani, & ex puſillo grege ad auctus est. Sed si bene consideremus, illud fuit tantum in Italia, quia semper Cisterciæ, apud nos, & in Gallia fuerunt decorati, scientia & sanctitate, & tales apud nos reputantur. Et tales monachi apud nos, & etiam Carthusienses, reputantur sanctimonia vitæ: ita quod non est aliqua sinistra su-

spicio præsumentia contra eos. Ita etiam, quod ex hoc possunt esse Iudices in causa propria, vel suorum, vt dicit d. meus Iac. in authen. iubemus. C. de iud. 2. col. ibi: secundò facit. & Fel. in c. super his. in fi. extra de accusat.

Sub hoc habitu Cisterciæ. est alius ordo apud nos, vbi sunt tantum Priores, qui est etiam sub regula beati Benedicti, qui dicitur ordo Vallis collium, seu potius caulium, qui est caput in eorum ordine, & habet multos prioratus sub se, vt est prioratus Vallis sancti Benedicti iuxta Hedua, & prioratus Vallis crescen. qui dicitur Vaultcroissant, propè Sedelocum, & plures alij, qui sunt modici prouentus, & in quolibet prioratu sunt pauci religiosi. Et melius esset, quod reducerentur in totum, sub habitu Cisterciæ. cum habitum eorum deferant.

Quinquagesima nona confid. Est alius ordo sub regula beati Benedicti, qui dicitur ordo Camaldulensium, qui fuit institutus à Ramualdo, viro magnæ sanctitatis, & sancti monia: & fuit institutus anno Domini 1030. Et sic ante ordinem Vallis vmbrosæ, & Cisterciæ. De cuius institutione habetur per Ant. Floren. in suo lib. historia. lib. 2. par. ti. 15. c. 15. Qui licet fuerit institutus ante Cisterciæ. non tamen habetur in tanto honore, nec in tanta existimatione, cum vita Cisterciæ. sit arctior, & strictior, quàm vita illorum: & ideo in maiori prærogatiua, excellentia, & præ eminentia: secundum quod dicit Ioan. Andr. in c. sanè. de regularibus, quam doctrinam refert, & sequitur Florentinus, in sua sum. tertia parte, tit. 16. cap. 1. §. 2. vbi dicit, quod Canonistæ, non ponderatis subtilitatibus theologorum, solent solum præ eminentia religionis ad aliam, quod vna sit arctior, strictior, durior, vel fortior, in modo viuendi. Ex quo inferendum est, quod ordo Cisterciæ. est preferendus, cum vita eorum sit arctior, strictior, & durior. Hi enim monachi, sunt alibi habitus, qui degenerantes, alienati sunt retrorsum: paucissimi exceptis eorum monasterijs, & eremi reclusis. Sed circa annū Domini 1370. vitam quasi eremiticam tenentibus, & laudabilem in diocesi Aretina, sed territorio Senen. Episcopus Aretinus, tunc temporis dedit habitum similem, & regulam ipsius beati Benedicti, ex quibus crescentibus, in gratia Dei & numero, constitutus est ordo Montis oliuarum dictus ab ecclesia, & ipse approbatus, & in monasterijs per Italiam multiplicatus, ac priuilegiatus, & à diocesanis exemptus factus. Qui religiosi, super capita sua ponunt generalem vnum ex eis Abbatem de triennio in triennium. hæc Ant. Floren. vbi supra, in 2. par. tit. 16. c. 1. §. 2.

Sexagesima confid. Sub eadem regula sancti Benedicti, fuit Ordo humiliatorum. Qui licet habuerit primum initium anno Do. 1017. tamen in processu temporis, fuit tripliciter variatus

in modo viuendi. Sed vltimus eorum viuendi modus, fuit approbatus anno 1200. & per Innocentium tertium confirmatus. Et postmodum, per successum ad iocesanis exemptatus priuilegijs multis, & sub regimine vnus principalis, & generalis præpositi, constitutus. Sumptus enim in tertio modo viuendi, pro norma, partem regulæ B. Benedicti, non totam, superiores eorum Præpositos nominantes. Multiplicati quàm valde, fabricauerunt sibi multa monasteria, tam fratrum, quàm monialium, per partes Tusciæ & Longobardiæ, maxime Mediolani. Hi, inter alia priuilegia habent, quod in sabbato paschæ, celebrant eorum officium illius diei de sero, post meridiem, in introitu noctis, ita, quod missa illius diei, de nocte in vigilia paschæ cantatur. Et de institutione, approbatione, & conseruatione prædicti ordinis, habetur per eundem Ant. Floren. in suo libro historiali, 2. par. ti. 15. c. 22. vbi amplè.

Septuagesima prima confid. Sub regula B. Benedicti, adhuc sunt quidam apud nos, qui dicuntur Coelestini, de quibus est notabilis conuentus, in ciuitate Parisiensi, & in multis alijs locis Franciæ. Et isti sunt Obseruantes, sub regula B. Benedicti degentes. Hi etiam sunt à diocesanis exempti. Sed an sint cæteris, puta Carthusien. præferendi, dico inspiciendam esse consuetudinem: quia tamen non sunt omnino mendicantes: Ideo omnib. alijs mendicantib. præferuntur. Et quod sint sub regula B. Benedicti, dicit Antoninus Florentinus in tercia parte suæ Summæ, tit. 16. c. 1. §. 18. in principio. Vbi dicit, quod talis ordo, fuit institutus à beato Petro de Murrone, qui fuit Papa Coelestinus, sed renunciauit Paparui.

Sexagesima secunda confid. Crederem, quod licet ordo Carthusienus non sit sub regula B. Benedicti, nec sub aliqua quatuor regularum ab Ecclesia approbatarum: sed habent sua statuta, pro regula, tamen habentur in magna veneratione ab Ecclesia, vt dicit idem Ant. Flo. 3. par. suæ Summæ, ti. 16. c. 1. §. 6. Et est venerabilis religio, quæ vsque ad præsentem diem seruat rigorem suarum obseruantiarum, per annos circiter 400. vt dicit idem Flo. in libro historiali. 2. par. tit. 15. ca. 22. §. 2. Austera, vt dicit, siquidem est in multis, in abstinentia quidem, quia proluxa ieiunia, & sextis omnibus ferijs, in pane & aqua, ab esu carniū semper abstinent, etiam in grauissima infirmitate. Ita, vt qui eis vesci voluerit, amplius in clausura cum reliquis nõ valeret permanere. Quo ad vestitum, quia semper cilicio induuntur, ad carnem. Quo ad solutionem, quia nunquam exeunt exceptis Priore, & procuratore: & in cellis suis soli manent, cum arcto silentio: vigilias magnas habet, propter prolixitatem officij. Vnde Bernardus, qui epistolam ad eos scripsit, quia dicitur ad fratres de Monte Dei, multum commendat inter cætera, dicens: Vestrum est frui Deo. in fine autem, arguit de ni-

uia sumptuositate & magnitudine ædificiorum: & magis adhuc tempore nostro redarguisset, si vixisset, maxime, quo ad conuentum Papiensem, qui distat à ciuitate Papien. duabus leucis seu quatuor, aut quinque miliaribus, vbi est talis sumptuositas in ædificijs, quod vix vltra dici possit. Et etiam apud Diuionem, est conuentus Carthusienus, valde sumptuosus in ædificijs, & apud Parisien. Et conuentus principalis dicti ordinis est in Delphinatu, iuxta Gratianopolim ciuitatem. Et ex dictis Io. Andreæ in d. c. sanc. de regularibus. Hic ordo, cum propter eius nimiam austeritatem, sit cæteris præferendus, maiorem præminentiam debet habere: tum etiam, quia fuit institutus anno domini 1086. secundum quod habetur per Ant. Flo. in sua historia, secunda par. ti. 15. c. 22. vbi amplè, iam supra allegat. Et Iacobus Bergo. in suo supplemento chronicarum, lib. 12. Et etiam propter eorum antiquiorem institutionem, præferri debent ordini Cister. & Præmonstraten. Et Bernardus teste, primatum obtinet, inter omnes ordines Ecclesiasticos, non ratione temporis, sed religiofitatis. Et etiam Polycratus libro suo ca. 21. incipiente, licet autem, ponit de laude, & origine istius religionis, & aliarum religionum, quæ hic non infero, quia est impressus. De laude huius ordinis, etiam Sebastianus Brant scripsit.

Sexagesima tertia confid. Alius est ordo, qui dicitur Ordo sanctæ Trinitatis, cuius caput est in ciuitate Parisiensi: qui dicitur, Es Maturins: qui sunt deputati ad redimendū captiuos: qui, vt videtur, debent omnes alios religiosos, saltem post monachos nigros, præcedere: saltem præcedet religiosos S. Antonij, qui sunt deputati ad suscipiendum hospites: quoniam ordinantur, & sunt ordinati, ad redimendū captiuos. Ideo religio eorū est excellentior, vt dicit Ant. Flo. in sua Summa 3. par. ti. 16. c. 1. §. 2. Et de his, & cæteris alijs facit mentionem idem Flo. in sua historia, 2. par. ti. 15. c. 1. §. 3. in fin.

Sexagesima quarta confid. Post ordines supradictos non mendicantes, sub regula beatorum Basilij & Benedicti, sunt alij ordines religiosorum non mendicantium, sub regula diui Aug. Vt sunt ordo S. Ioanis Ierosolymitani, qui dicuntur Cruciferi, & sunt milites Rhodiani, seu templi, de quibus dicam infra in 2. parte, in 4. consideratione. Quibus assimilantur milites S. Iacobi de Spata, militantes pro fide, qui sunt in Hispania, qui sunt milites Regis Hispaniæ: de quibus infra dicam in illa 9. parte: de eo hic non insisto.

Sexagesima quinta confid. Alij sunt hospites S. Antonij, qui dicitur ordo hospitaliorum S. Antonij, qui sunt in diocesi Vienen. Qui ex consuetudine, & vsu videtur sumpsisse principium. Et etiam extensum fuit ad hospitale curiæ Romanæ: quoniam sicut in secularibus, in vrbe Romana legitur duos fuisse Prætores: Vnum, qui præerat, Alterum

~~verò, quæ Romanis instituta exhibebat,~~ vt ff. de origine iuris. l. 2. §. & cum placuisset. de iudicijs. l. 2. §. 2. Sic in spiritualibus dignum, & rationi consonum fuit, vbiunque est ipsa Vrbs, id est Romana Curia, diuersos esse superintendentes curiæ animarum. Quosdam Iacobos, & parochiani sunt & religiosi, quantum ex dispensatione sedis Apostolicæ permittitur. Quosdam verò, peregrinis siue curialibus: vt sunt fratres S. Antonij, vt satis clare probatur cap. Quoniam in plerisque. extra de offi. ordinarij. ca. cum secundum, de tempo. ordinan. Rationabiliter ergo Romana ecclesia voluit, & in vsu deduxit, quod essent in Curia Fratres S. Antonij, qui pro pauperib. curialib. hospitale haberent, confessiones curialium audirent, & ecclesiastica sacramenta ministrarent, & sepulchris eorumdem interesse deberent. Ita dicit Old. in consi. suo 21. vbi ponit de emolumentis eorum, etiam in Curia Romana, de quibus aliter pronunc non dico, cum quo, ad præminentiam eorum cum alijs, standum est consuetudini locorum.

Sexagesima sexta confid. Alij sunt ordinis Præmonstratensium, sub regula B. Aug. quorum ordo fuit, & incepit anno dom. 1120. Cuius ordinis fundator fuit vir Dei Northbertus, ex partibus Lotharingiæ oriundus. Et dicit Ant. Flo. in dict. libro historiali. tit. 15. c. 19. Qui quidem est vnus apud nos, de principalibus ordinibus. Et Abbas illius, in suo ordine est generalis in toto ordine: & facit vnum caput, sicut Abbas Cluniac. in toto suo ordine. Ideo cæteris alijs Abbatibus, non faciunt caput in ordine, in congregatione generali, præferendus est, tanquam faciens caput in suo ordine. De his aliter non insisto, cum vltra illum locum, vbi est caput, pauci sint, & in locis vbi sunt, standum est consuetudini loci, de præcedentia aut præminentia.

Sexagesima septima confid. Alij sunt, qui sunt de ordine Grandimondensi. Qui fuit institutus anno Domini 1076. sub patre Stephano viro nobilissimo, de Aruerniæ partibus filio nobilissimi viri Stephani, cuius Stephani institutoris vita fuit arcta. Nam trigessimum ætatis suæ annum agens, habitare cepit eremum, in ieiunijs, vigilijs, & orationibus continuus seruicens Deo. Cibus eius panis & aqua, & interdum ex farinæ siligine, sorbitiuncula, quæ cæteris minus sapida, necessitati vtique seruit, non voluptati. Incedebat quoque armatus lorica ferrea, contra carnis tentamenta, & mentis lasciuiam: quo vsque toto corpore exficato, plenam de seipso obtineret victoriam: Indumenta, quibus super loricam induebatur, nullo tempore augebantur, sed hyeme, & æstate, ad repellendum frigus, & cauma, semper erant æqualia, & eadem. Et plura alia, de eius vitæ austeritate, & miraculis ponit An. Flo. in suo libro historiali, 2. par. tit. 15. c. 21. quæ hic non transporto, cum

sint ibi clara, nec faciunt ad propositum, nisi ad demonstrandum de eius vitæ austeritate, & arcto modo viuendi. Ex quo videretur, quod in hoc essent præferendi, si illum modum viuendi obseruant, quod non credo. Et ideo dico esse standum consuetudini, quomodo in locis vbi sunt, & collocantur, præcedere debeant alios vel non.

De austeritate verò, aut arcto modo viuendi, prædictarum religionum, non credo, quod hodie possit fieri fundamentum de vna ad aliam: cum omnes supradictæ, ita hodie relaxatæ sunt & tepescatæ, vt aperte dici possit Ieremiæ Threnorum c. 1. Quomodo obscuratum est aurum, mutatus est color optimus. Et quod ait Bernardus cõtra Clunia. religiosos monachos relaxatos videlicet. Vnde inter monachos, tanta intemperantia in cibis, in potationibus, & vestimentis, in lectisternijs, in equitatu, & construendis ædificijs, mollescere potuit, quatenus, vbi & studiosus, voluptuosus, atque effusus obseruatus fuerit, ibi ordo melius teneri dicatur, ibique maior putetur religio. Ecce. n. parcitas putatur auaritia, sobrietas austeritas creditur, silentium tristitia reputatur. Et contra remissio discretio dicitur. Effusio liberalitas: loquacitas affabilitas: cachinnatio incunditas: mollities vestimentorum, equorum fastus, honestas lectorum, superfluus cultus, munditia. Quidque hæc alterutrum perpendimus, charitas appellatur. Ista certè charitas destruit charitatem: hæc discretio, discretionem confundit: talis misericordia crudelitate plena est, qua scilicet ita corpori seruitur, vt anima iuguletur. Et vt dicit Anton. Floren. in suo libro historiali, in 2. par. tit. 16. cap. 1. §. 1. sub hac abusione, iam ferè vbi que, pro ordine ista tenentur: ferè iam ab omnibus sine querela & irreprehensibiliter obseruantur, quamquam dissimiliter, vt ibi declarat, & demonstrat: quæ multo cum plus intentionis, nec sit dicere, & declarare quæ laudanda veniant, quàm quæ vituperanda. Sed hæc dixi, vt cognoscatur, quod non est multum insistendum, quo ad præminentiam vnus religionis ad aliam, in arcto & stricto modo viuendi, cum in omnibus istis sit, & in omnibus sit relaxatio, in vrbe & in toto mundo viuendi, dicitur regulis, in quolibet ordine, de quibus prædicantur. Et idem dicitur de ordine, qui ad aliam modum, & ad aliam doctrinam, ad cognoscendum præcedentiam vnus religionis ad aliam, quam potest statim per se ostendere non mendicantium.

Sexagesima octaua confid. Post omnes ordines supradictos, qui non sunt mendicantes, sunt quatuor alij generales mendicantium. Inter quos (vt supra dicitur) vnus est ordo, qui illorum debent præcedere: An. si non meritis præferantur, quoniam in quibusdam locis, vt in Curia Romana, & in quibusdam alijs locis, quæ hic non transporto, cum

dorus, vbi plura alia de constitutis summorum Pontificum, circa prædictam religionem.

Septuagesimatertia confid. ex prædictis fundatur. Ex eo, quia cum monachi primo nominantur quam Canonici Regulares, vt in c. Deus. de vita, & honestate cle. & in rubr. de statu monachorum & canonicorum regularium, & in cap. 2. de supplenda negligentia prælatorum, & in c. perniciolam. 18. quæst. 2. vbi Papa enumerans quasdam regulas approbatas, incepit à regula sancti Benedicti & Basilij: postea nominat August. ideo præferri debent Monachi Canonicis regularibus.

Et ex hoc ordine Archidia. in c. 1. de decimis, in 6. infert, Prædicatores præferendos Minoribus. de quo etiam ordine literæ vide Fel. in hac materia, in rubrica de maiestate & obed. & in dict. c. cum dilecta. vers. ordo scripturæ. Vbi plures decisiones adducit. & etiam dom. meum Ias. in d. §. prius. Et quinquelimitationes ad regulam prædictam ponit ibi Fel. Et inter alias dicit, prædictam regulam non habere locum in actu denotante vitia nominatorum, quia tunc primò nominantur Minores, vt per Abbatem in c. auaritie. de præbendis. Et facit pro hac opinione text. in c. irregularib. extra de simonia. vbi in vitio simoniæ prænominantur Canonici regulares. Et ex his notat idem Fel. in d. c. cum dilecta. Quod in ingressu carceris, vel simili actu, debent præcedere Minores: quia sequi honor est, præcedere autem non. Ex quo videretur dicendum, quod illa declaratio ad c. auaritiæ. per Panormitanum & Felinum nõ habet magnam rationem. Et ideo Fel. in dicta rubrica non omnino firmat illam, nec illi assentit in totum: Imo dicit, quod illud non semper obseruatur, vt patet in c. 1. de decimis, in 6. vbi fratribus Prædicatoribus & Minoribus, qui Pisanos à solutione decimarum retrahebant, scribitur reprehensorie, & tamen præmittuntur Prædicatores, sic etiam in actu honorabili præmittuntur Minores. cap. 2. de supplenda negligentia prælatorum.

De præcedentia istorum, inter se satis amplè disputauerunt plures, de quibus sunt consilia Bono. Paduana, & Ferraricæ. & Baptistæ Caccialupi, de quibus supra feci mentionem in pluribus locis, quæ cum sint impressa, non aliter in listis, sed me remitto ad dicta eorum: conclusiue tamen tenendo, quod Monachi cæteris paribus præferuntur Canonicis regularibus.

Septuagesima quarta confid. Qualis sit honor, an sequi, an præcedere, an esse in medio. Nam vt in pluribus monasterijs vidi maiores de mane præcedere. Ad vespertas verò sequuntur, & in pluribus alijs contrarium obseruatur. Cur tam variè, videtur quod istud sit ad demonstrandum, quod quo ad seruitium diuinum, nulla est maioritas inter eos: sed credo, quod in hoc ad eos, est attenden-

da consuetudo, vt per Fel. in c. statuimus. extra de maior. & obe. & dixi supra.

Septuagesima quinta confid. Quærendum est de ratione diuersitatis. Quare est, quod in actibus ecclesiasticis maximè in processionibus, vbi congregantur status ecclesiasticus & temporalis, ecclesiasticus præcedit, & temporalis sequitur. Et quod plus est, in statu ecclesiastico, Minores præcedunt, & Maiores sequuntur. Et è diuerso, in statu temporali, in eadem congregatione, Maiores præcedunt, & Minores sequuntur. Plures super hoc interrogauit, qui mihi dicebant, quod credebant, quod in hoc sit tantummodo consuetudo locorum, quæ in honoribus deferendis inspicenda est, vt dicit Bald. in l. obseruare. §. antequam. ff. de officio proconsulis in 1. lectura. Dicit tamen ibi, quod vbi non est consuetudo, debent assignari loca superiora, secundum qualitatem personarum, vt dixi ante, quæ attendenda est, quo ad loca sedendi, maximè etiam in Francia: meminit Bal. in c. 1. §. marchio. in ti. de his qui feudum dare possunt.

Mihi tamen videtur, quod alia & melior potest dari ratio, ex eo, quod qui sequuntur quo ad statum ecclesiasticum, sunt in honorabili loco, quia minores Episcopo, vt dicit Præpositus in c. episcopos. 18. dist. Bene tamen facit textus in c. perlectis. 22. d. Vbi in officio faciendo, viciniore Episcopo sunt honorabiliores, & in honorabili loco, vt sunt sacerdotes, qui sunt in administrandis viciniore Episcopo. Et cum iam statim sequantur Episcopum, ideo maiores præcedere debent: quoniam, qui stat proximior post Dominum dicitur maior, vt dicit glo. in §. aliam. in titu. de honorum possessione. in verbo, altiori loco. Et Episcopus semper stat in medio clericorum & laicorum, exemplo Christi, qui sedens in medio Doctorum, & c. Luca 2. Et iste est honor, sedere in medio, quoniam locatus in medio, cunctorum ad se trahit aspectum, vt dicit Cassiodorus, lib. 3. variarum epistolarum. Et apud Numidas, erat honor, sedere in medio, vt refert Salustius in Ingurino. Et ita dicit & refert Lucas de Penna in l. quisquis. C. de præfectis prætorio siue Vrbs, lib. 12. Et episcopus tamquam pastor, adducit oues, ante clericos, docens eos modum eundi, & incedendi, laicos vero post, vt exemplo clericorum incedant. Ex quo hac ratione, vt cunctorum habeant respectum, ponitur in medio, exemplo cuius omnes alij Prælati, in processionibus semper capiunt medium locum, tanquam honorabiliorem in talibus.

Septuagesima sexta confid. Antiquiores Clerici & Doctores, debent habere primum locum, deinde cæteri per ordinem, vt tenet Bal. in c. cum olim. per illum tex. extra, de consuetudi.

De antiquioribus, & doctoribus, quomodo sunt præferendi, notat Doctores, maxime Alexan-

der

der & d. meus Ias. in l. cum quid. ff. si cert. pe. Dicãtius infra in statu temporali, in pluribus confid. Vbi dicam, quod in opinionibus dantis, iuniores debent habere prima vota, maxime dicam in 11. parte.

Septuagesima septima confid. A subdiacono, vsque ad lectores, omnes subditi sunt diacono in Ecclesia, representantes ei honorem prout Pontifici Presbyter, Presbytero Diaconus, Diacono Subdiaconus, Subdiacono Acolitus, Acolito Exorcista, Exorcistæ Lector, Lectori Ostiarius, Ostiario Abbas, Abbati Monachus. intellige in Abbate non clerico, vt erant antiquitus. cap. generaliter. 16. q. 1. Sed hodie Abbas præferitur alijs clericis, vt dixi supra in 32. consi. & prædictam considerationem vide in c. a subdiacono. 93. d. vbi est tex. ad literam sic distinguens honores fiendos inter clericos.

Septuagesima octaua confid. Vbi concurrunt dignitates ecclesiastica & Secularis, præferitur ecclesiastica, c. solitæ. de maio. & obe. dixi supra in princ.

Vnde simplex Sacerdos, militi seculari præferri debet, vt dicit Ioan. de Turrecremata in c. episcopus. 17. distinct. Quia si ille miles est Imperatoris: iste Christi. ca. quoniam omnia. 40. dist. miles Christi præponitur 11. quæst. 3. ca. Iulianus. Ita etiam tenet Ioannes And. in ca. eo libentius. de feruis non ordinandis. Et facit, quod dicit Specu. in tit. de rescripti præsentia. §. 4. versicu. vt autem. Vbi dicit, quod militi præferendus est Presbyter in scribendo. Dicit tamen Panormitanus in capitulo Nicolao. de appellatio. quod miles præferitur monacho in honoribus, non tamen præferitur clerico, qui est miles cœlestis militie, vt ibi Panormitanus. Et, vt habetur Ecclesiast. septimo: In tota anima tua time Dominum, & sacerdotes illius sanctifica. Honora Deum ex tota anima tua, sacerdotes illius honorifica. c. sacerdotes. sexta quæstio. prima. Exemplo beati Martini, præferentis sacerdotem Imperatori, in porrigendo. dixi supra in principio huius partis.

Septuagesima nona consideratio. Filius sacerdos, præcedit patrem non sacerdotem in actu sacerdotali, & est maior patre illo, actu tantu, vt tenet Hostiensis in capitulo primo, de officio Archidiaconi. quem refert Barba. consilio quinto, in tertia colum. in 2. volum. & facit de filio Episcopo. qui præcedere debet patrem, qui licet teneatur ad honorem reuerentialem patri, in ecclesia tamen pater tenetur præstare reuerentiam filio Episcopo: vt dicit Hostiensis in capitulo Iudæorum, De atate, & qualitate. dicam alibi. Et ideo, quis, ex diuersis qualitatibus debet haberi in diuersa consideratione. facit text. in cap. olim de re iudica. & in cap. a collatione. de appellationibus. in 6.

Octogesima consideratio. Patronus in ecclesia præ alijs est honorandus, cap. piæ mentis. decima sexta quæstio septima. & cap. Frigentius. Ita dicit Rosfredus Beneuentanus in suis libellis, in tractatu de iure canonico, in quinta parte, titulo, quem honorem debeat habere patronus in ecclesia, vbi dicit, quod habere primu locum, est magnus honor, vnde Pharisei primos accubitus desiderabant in cœnis, vt dicit, & facit text. in capitulo nobis. extra de iure patronat. & dicit Petrus de Ancharano in dicto capitulo, nobis. in tertia columna. quod in processionibus tenet primum locum, & honorabiliorem in ecclesia. Et si Princeps est, ei in processione eundem est obuiam, vt dicit exemplum esse in Duce Venetiarum, patrono sancti Marci, qui obtinet primum locum: & illi (vt ibi dicit Antonius de Butrio) occurrendum est, vsque ad portas ecclesiæ, non autem vsque ad portas Ciuitatis, quia hoc solum fieri debet Papæ, & Cardinali. & dicit ibi Antonius, quod non semper est illi occurrendum, sed ei occurritur raro. Et idem dicendum est de Rege Franciæ, in omnibus suis ecclesijs cathedralibus, & metropolitanis, cum sit patronus omnium, tanquam Princeps supremus. Archi. in cap. lectis, sexagesimatertia distinctio. Facit, quod dicit Baldus in cap. quanto, de iudi. & in proemio decretalium. Sed vt dicit dominus Rochus Curtius, quem aliàs audiui, in tractatu suo de iure patronatus. in verbo, in ecclesia, in secunda colum. hoc iure non probatur. & contrarium tenuit dominus Præpositus in dicto capitulo lectis. & in capitulo imperium. decima distinct. vbi dicit, quod prædicta decisio Archidiaconi & Bald. debet intelligi quantum ad protectionem, non autem quantum ad electionem, vel præsentationem. Tu dic, quod etiam Principes habent istud ius patronatus in ecclesijs cathedralibus, siue ex constructione, siue ex fundatione, siue ex donatione, siue ex privilegio: quibus casibus etiam habet ius præsentandi, vt dicit Præpositus in capitulo hortamini. in 1. col. 71. dist. Dicit tamen Præpositus, quod si habeatur ius patronatus in ecclesia cathedrali, non tamen per hoc competit ius præsentandi clericos ad beneficia particularia. Ita dicit Præpositus in d. c. imperium. 10. dist. ratione cuius ius patronatus dicit, quod Rex Franciæ, in omnibus suis ecclesijs cathedralibus, & metropolitanis, pro suo iucundo aduentu habet ius nominandi, & præsentandi ad primam præbendam vacaturam, post eius introitu. Et ita vitur in Regno suo. Ita, quod vult præcedere, quod in talibus etiam Papa non potest præuenire, eò, quia est ius sibi debitum in vim iuris patronatus laicalis, & ita vidi in facto. De Rege vero Hispaniæ, quod habeat istud ius, ponitur amplè per Ioannē Ludou. in repetitione rubricæ, extra de donatio. inter virum. & vxorem. in principio, in tertia præuidencia, vbi etiam de Rege Franciæ.

h 2

Octo-

QVINTA PARS

Octogesima prima consideratio. Rector vniuscuiusque parochiæ ibi preferendus est, & honorandus. Ecclesiastici decimo. In medio fratrum Rector eorum, in honore. Et, vt dicit Anto. Floren. in summa. 4. part. tit. 5. c. 10. §. 2. Multo magis Prælati Ecclesiæ, quàm seculares personæ. I. ad Timoth. 5. Qui bene præsunt Presbyteri, du-

plici honore sunt digni, argumento ad hæc. cap. duo sunt, 96. dist.

Hic inferendus esset ordo Alberici de Rosate, quem posuit in rubr. ff. de statu hominum. quem posuit etiam Nicolaus Boerij post tractatū suum de præminetia sacri Concilij, qui talis est, vt per eos videre potes.

Quarta partis Catalogi Gloriæ Mundi finis.

QVINTA CATALOGI GLORIAE MUNDI PARS.

Declarans laudes, honorem, gloriam, & excellentias
Principum secularium.

QVINQVAGINTA SEX CONSIDERATIONES HABET.

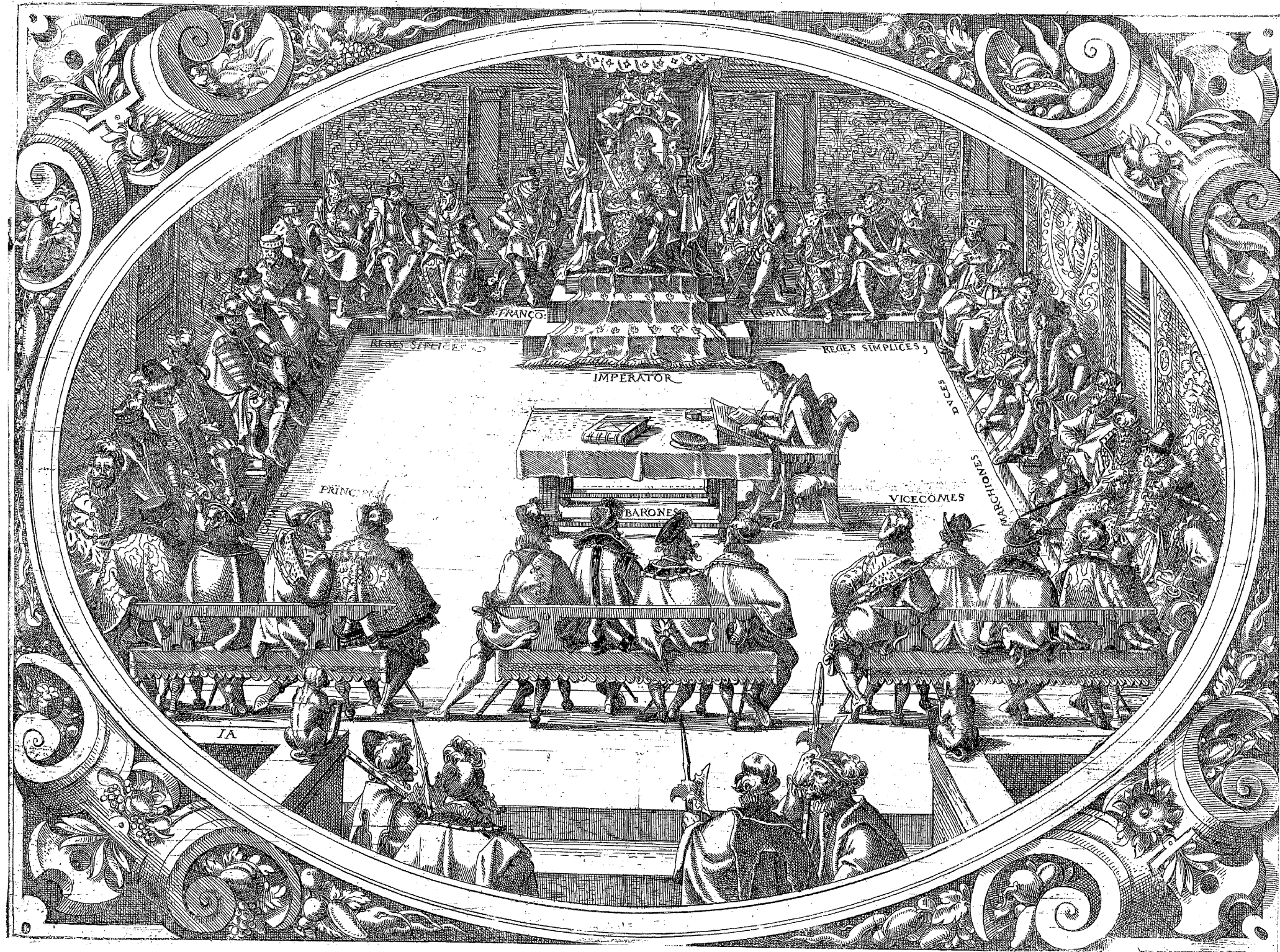
Consideratio ergo prima, vt intelligatur id, de quo est questio, erit quomodo à principio Reges, & alij Principes dominia habuerūt. Nam ab initio, post peccatum ex quodam fastu superbiæ, dominium per yfucapionem incepit, sicut in Lucifero, volente super alios exaltari, Eze. 38. & de pœ. d. 2. c. principium, & Esa. 14. Et hoc argumento notorio demonstratur, quomodo soli reprobis in principio mundi dominium acceperunt, vt ante diluuium primus dominus inter omnes homines fuit Cayn, vt dicit Aug. lib. 13. de ciuitate Dei. cap. vigesimo, qui ciuitatem ædificauit, vt dominaretur in ea: quæ fuit prima ciuitas in mundo, quam nomine filij sui vocauit Enoch, vt habetur Gen. 4. Post diluuium vero, qui dominium acceperunt, fuerunt de malefacto genere Cham, filio Noe, vt habetur Gen. 9. c. & vt dicit Iosephus in libro 1. Antiquitatum, primus accipiens dominium fuit Nembroth de genere Cham. Gen. 9. & dist. 6. §. fi. Cuius consilio ædificata est turris Babel, vt historiæ tradunt, ad dominandum. In cuius signum legitur Gen. 9. quod volebant, quod cacumen eius in cœlum ascenderet, ignorantes altitudinem Cœli innumerabilem, ad significandum cordis ambitionem in præminendo alijs: propter quod Deus ad suam displicentiam ostendendam, scissuram eorum dominij confundendo, eorum linguas diuisit, cum vnus labij omnes essent, vt prædicto c. Gen. 9.

De Nembroth descendit Belus rex Babylonis, de quo natus est Ninus rex Ninie, qui fuit primus Monarcha Assyriorum, arte magica procreatus,

vt habetur in historijs. Et hic primus statuam erigens patri suo mortuo Belo nomine, reuerentiam habendam censuit, quæ fuit occasio idolorū, quæ primò vocata fuit Bel, Behal, Bahalis, Belsebuch, secundum diuersitatem linguarum.

Ex quib. supradictis, satis apparet, quod dominium in principio mundi, consideratis personis, quæ illud assumpserunt, corrupta processit intentione, scilicet fastu superbiæ, & tyrānidis. Vnde primus, qui imperauit post diluuium fuit Nemroth non Rex, sed Tyrannus erat, quia homines opprimebat, vnde venator robustus coram Deo dicebatur, Gene. 10. & dist. 6. §. fi. Et ideo non placuit Deo. In cuius signum Cayn, primus imperans fratricida occisus est à Lamech. Gen. 4. 21. q. 1. c. quomodo. Primus verò Rex in Barbaria occisus est à dæmone, quem exercendo artem magicam colebat, & familiarem habebat. Et conclusiue, omnes antiqui Monarchæ, quia tyranni, dura morte interierunt, vt Pharaō contra dominum induratus Rex Aegypti, in mari rubro submersus est, vt habetur Exod. cap. nono. & 23. quest. 4. c. Nabuchodonosor. Dathan, & Abyron principari volentes, absorpti à terra. Num. 16. de consecr. d. 2. c. & dicit. 2. q. 1. c. denique. Sennacherib à filijs iugulatus. 4. Reg. 19. Antiochus, à vermibus consumptus. 2. Maccabæorum 9. dixi supra in 3. par.

Saul, primus Rex in Israel, prius humilis, in regno suo superbus, & contra Dauid sanctum inuidus, & domino & famuli ministro Dei, & prophetę inobediens, in super Phitonissam consulens, & diabolum loco Samuelis adorans, vulneratus à sagittarijs in bello Philistijm, & vehemēter arripiens gladium propriū, incubuit super eū 1. Reg. vlt. ca. Abalon,

Abfalon, filius Dauid, insurgens cōtra patrem, & se Regem cōstituens fraudulēter, & intrās ad cōcubinas patris, & coniurationē faciens contra patrem, trib. lanceis à Ioab transfixus est, & sic à decē armigeris Ioab hārens quercui interfectus est. 2. Reg. 14. 15. 16. 17. & 18. c.

Adonias filius cōtra patris voluntatem volens regnare propria ambitione, & coniurationē faciens, à Salomone fratre suo regnante loco Dauid interfectus est. 3. Reg. 2. c.

Achab, impijssimus Rex Israel, qui vineam Naboth occupavit, & consensit vt occideretur Naboth iustus, percussus sagitta inter stomachum, & pulmonē in curru suo mortuus est, & canes linxerunt sanguinem suum. 3. Reg. 21. & 22. c.

Ochozias, Rex Israel, cōsulens Deum Acharon Beelzebub super sua infirmitate, mortu⁹ est de ca. 4. Reg. 1. c.

Ioram, Rex Israel, malum agēs coram domino, percussus sagitta Iehu inter scapulas, per cor eius exiuit sagitta, & sic mortuus est. 4. Reg. 9.

Azarias, Rex Iuda, licet aliās bonus, quia tamen permisit populum sacrificare in excelsis cōtra dominum, lepra percussus mortuus est. 4. Reg. 15.

Zacharias, Rex Israel, ambulans in peccatis idololatriæ patris sui Hieroboam, à Selon coniurāte contra eum interfectus est. 4. Reg. 15. Et ibi etiam de Sellor, qui percusserat Zachariam, qui regnavit in peccatis, & percussus à Manahem, mortuus est. & idem de Phacia Rege Israel in Samaria, qui ambulavit in idololatria, à duce sui exercitus interfectus est contra eum coniurante. ibidem. 4. Regum 15.

Sennacherib, Rex Assyriorum, venit contra Ezechiam Regem in Ierusalem: & quia dominum in Israel blasphemavit, & in superbia grandj sua dicit, quod non esset Deus, qui posset liberare Iudæos, & Regem eorum de manu sua: Ideo egressus Angelus domini, interfecit de castris Assyriorum 185. millia. Cumque Sennacherib reuersus esset in Ninivē, ciuitatem suam grandē, & adoraret in templo Nefrach Deum suū, & Idolum, Adramelech, & Sarasor filij eius percusserunt eū gladio, & mortuus est. 4. Reg. 19.

Amon, filius Manasse, fecit malum in conspectu domini, sicut fecerat Manasses pater ei⁹. Ideo fuit à seruis suis in domo sua interfectus. 4. Reg. 21. & ibi habetur de Manasse. & 2. Paralip. c. vlt.

Rex Ioachim fecit malum coram domino, ex quo fuit ductus captiu⁹ in Babylonem per Regem Babylonis Nabuchodonosor. 4. Reg. 24. & Sedechias fuit captus à Rege Babylonis, qui eidem oculoseruit, & filios occidit. 4. Reg. 25.

Ochozias, Rex Ierusalem, quia fecit malum in conspectu Domini, interfecit eum Iehu. 2. Paralipom. 22. Et habetur 2. Paralipom. 21. de Iorem, quia malum fecit in conspectu Domini, fuit agrotus infirmitate, de qua mortuus est, & in lan-

guore vitam suam finiuit.

Alexander, monarcha Orientis, quia cor eius elcuatum est, & gloriam Deo non dedit de potentia, quam ei dederat: & vt tradunt historiæ victus à vino, & libidine, veneno tabefactus cito Monarchiam perdidit, regnans annis xii. 1. Machabæorum.

Quomodo autem Rex Aegypti Antiochus propter multa mala quæ fecit mortuus sit, habetur 1. Machab. 6. & 2. Machab. 9. c.

Quomodo autem Herodes Afcalonita, Rex in parte Iudææ, qui innocētes pueros interfecit, in vita pœnam sustulerit, & tandem quomodo obiit, narrat historia scholastica, & etiam Remigius, qui dicit, quod gladio, quo pomum purgauerat, se occidit. Et habetur per Philip. Bergomensē in suo supplemento Chronicarum.

Alter Herodes, qui despexit Christum in passione, qui erat Rex in Galilæa, à vermibus consumptus expirauit, cum inani iactantia & gloria sua. Actuum. 12.

Quid de Nerone dicemus, qui ita crudeliter vixit, quod omnia ferè volumina sunt repleta: nisi quod Romani eius infamias non ferentes in eum impetum fecerunt: & vsq; extra ciuitatem persecuti sunt eum: qui videns, quod non posset euadere, sustem dentium moribus exacuit, & se per medium palo transfixus est. Alibi tamē dicitur, quod à lupus deuoratus sit: sed Boetius in libr. 2. de consolatione dicit, quod gladio confossus est.

Maximianus, Rex Romanorum, ob suā nequitiam à populo Romano interfectus est, & Diocletianus eiusdem confors à Regno fuit expulsus.

Multi alij Reges & Principes, & ferè omnes mala morte perierunt, ac dies suos finierunt. Ex quo dubitandum est de Regibus nostri temporis. Qui rot & tanta crudelia committere permittunt suis armigeris, & satellitibus seu auantureries. Ita quod non potest aliud dici, nisi quod mundus cruciatur inauditis & mirabilibus cruciatibus istorum militum & peditū: qui vulgo dicuntur Auanturiers: Quod Principes permittunt, & sub silentio pertranseunt, & plusquam insupportabilibus exactio nibus, tallijs, subsidijs, & impositionibus nouis, & inauditis excoriantur homines. Ex quo dubitandum est, quod non pereant, & dies suos finiant, prout alij Principes & Reges, qui malè vixerunt, ac suos subditos malè rexerunt. Vnde paucos videmus sanctos Reges, & hoc ex eo, quia vt dictū est, faciliter delinquant propter eorum ambitionem dominandi quam habent: vt fiant nō solum Reges & Principes, & in statu eorum permaneāt, sed vt fiant Maiores. Ex quo in eis est tam magna, & tam execrabilis ambitio dominādi, & dominationes eorum ampliandi & augmentandi, q̄ tot⁹ populus sub eis cruciatur. Vtinam De⁹ in manibus cuius cor eorum est, corda eorum ad bonum diuerteret, & ab eis tolleretur ambitionem, & cupi-

ditatem dominandi, tanquam eidem sit multum odiosa.

Dici tamen potest, Quod quamuis ambitio dominandi Deo esset odiosa, dominorum tamen ambientium Regimen ad refrenandam hominum malitiam, & ad conseruandum vnumquem que in sua iustitia, & ad disponendum ciues in cōcordia, permiffum est à Deo dominium, & prouiffum. Permissum quidem ad punitionem malorū. 23. q. 5. §. habere notandum. dist. 4. §. sancta. Vnde non est potestas, nisi à Deo. Vnde Christus ad Pilatum, Non haberes potestatem aduersum me vllā, nisi datū tibi esset de super. Io. 19. 24. q. 1. c. paratus.

Prouiffum etiam est à Deo dominium siue considerata natura Entis, siue motus, siue finis. Primò ratione Entis, quia omnis res per participationem habet se ad Ens per se: sed illi qui habent dominium plus vigēt in natura Entis, quā priuata psona, quā gerūt vices quasi toti Entis, cui præsunt. Vnde & bene præsidentes, & gerētes merentur quasi diuinos honores, & duplicatos secundū Au. propter quod dicit Apostolus. 1. ad Timo. 5. Qui bene præsunt, duplici honore digni sunt: quo ergo magis appropinquant ad suum principium, & plus participant. Vnde regentes, de diuina influentia ratione sui regiminis participant. Hinc de Saule scribitur, quod assumptus in Regem per Samuelem ex hoc influentiam meruit prophetia: vnde insiluit in eum spiritus Domini, & cum Propheis prophetauit, 1. Reg. 10. c. Et de Salomone legitur, quod ordinatus in Regem meruit sapientiam. 3. Reg. 4. Et Caiphas contra dominum impius concionator, contra dominum prophetauit. Io. 11. Hinc etiam videmus, quod Reges nostri post Regnum adeptum virtutem habere dicuntur, vt de Regno nostro Francia, qui tanquam Rex vno morbo curat, qui dicitur morbus Regum: de quo infra dicam. Rex Hispania, vt quidam dicunt, fugat demones à corporibus humanis. Et de pluribus alijs dicam fortè infra, & ista est ratio prima, scilicet, ratione Entis: quod Principes sunt cæteris præferēdi, & honorandi, cum à Deo sint instituti.

Secunda ratio est, ratione motus. Quoniam, vt ait Philosophus 8. Ethicorum, in mouentibus & motis non est in infinitum abire: sed est venire ad aliquod mouens, quod non moueatur, & hoc est Deus, iuxta illud: Immobilisque manens dat cuncta moueri. Cum ergo Reges & Principes in gubernando sint motores Orbis, ergo oportet motum sui regiminis in Deum sicut primum motorem reducere. Vnde Iob 9. Sub eo curuantur, qui portant orbem, Hanc rationem ponit Aug. de ciuit. Dei, lib. 3. vbi ordinem motoris, & mobilis ponens, ab inferiori corpore, id est, terra; per subtiliora, & virtuosiora dicit moueri gradatim ascendēdo, secundū ordinem elementorum vsque ad supremum mouens, quod est Deus, in quo consistit tota ratio motus. vnde Apostolus. Actor. 17. In

ipso vniuersi mouemur & sumus.

Tertia ratio, quia omne dominium, quodcūq; sit, à Deo sumitur ex parte finis. Diuina enim prouidentia omnia in debitum finem deducit, in quā tum mouet vnamquamque creaturam in suum finem distinctum: sicut sagittarius sagittam ad de terminatum finem: qua ratione dicit Aug. 3. de trinitate, quod Deus quibusdam ordinatissimis motibus, primò spiritualibus, deinde corporalibus, super cuncta descendit, & vtitur omnibus ad incommutabile arbitrium sententiæ suæ, sicut ad finem congruum. Si ergo alias creaturas debito & ordinato fine concludit, multo magis creaturam rationabilem, vt hominem, quod apparet quando ipsum gubernat, dispensat per suos dispensatores: Vt sunt Reges & Principes. Hinc est, quod cum dixisset Apostolus ad Rom. 14. Non est potestas nisi à Deo: subdit. Quæ autem à Deo ordinata sunt, itaque, qui potestati resistit, ordinationi Dei resistit: Quia ad hoc Deus de eis huic mundo prouidit, vt vnusquisque statum suum prosequatur in debitum finem. Hinc dicitur Prouerb. 8. Per me Reges regnant, & legum conditores iusta decernunt. Per me Principes imperant, & potentes decernunt iustitiam. Propterea, quanto quælibet natura nobilem finem apta est consequi, tanta habet magis mouentia disposita ad cōseruationem finis, sicut manifeste in corruptibilibus patet. Sicut etiam in corporibus cœlestibus, & spiritibus angelicis, qui sine agente contrario mouentur ad suum finem, puta corpus cœleste ad dominum sui motus. Angelus autem ad diuinorum cognitionem, & suum ministerium adimplendum. Cum ergo creatura rationabilis ordinata sit, & producta, vt sit Dei capax, & hoc est finis eius præcipuus, vt dicit Aug. 14. de trin. & idem Aug. Natus est homo ab exterioribus ad interiora redire, ab inferioribus ad superiora ascendere. Tantæ enim dignitatis est humana conditio, vt nullum Bonum, præter summum Bonum, possit ei sufficere.

Ad hunc ergo finem cōsequendum, etsi homo adiuuetur à diuinæ lucis gratia, maximè verò manuteneatur per mundi gubernatores: tum per bonæ vitæ exempla, tum per quotidiana documenta: tum per correctionem continuam: qua ratione Paulus vocat Rectores coadiutores Dei, dicens 1. ad Cor. 3. Dei enim adiutores sumus. Sunt enim Rectores mundi, & Principes, sicut instrumenta Dei principaliter agentis.

Ex quibus constat, quod principatus nō potest esse sine magna laude, gloria, & honore.

Aduerte etiam, quod non est sine magno labore, studio, cura, miseria, vigilijs, & calamitate: vt dicit Luc. de Pen. in l. iubemus. C. de proximis sacro. seruatorum, lib. 12. Bal. verò in l. ex. hoc iure. ff. de iustitia & iure. videtur dicere, quod dominia sint de iure gentium instituta, & ordinata: quod recitat Benedicti in sua repet. cap. Raynut. in verbo,

bo, condidit. l. nu. 29. & 30. de testamentis dicam alibi.

Quomodo autem dominia processerunt, ponit etiam Ant. Floren. in sua summa, par. 3. lib. 3. c. 2. Vbi satis amplè, sed meliori modo, & stylo. & amplè ponit Petrus de Ancha. in consi. suo 339. incip. Pro maiori intelligentia, quod Reges etiam iure diuino cœperunt, vt in Dauid, Salomone, Saule, & pluribus alijs approbatis à Deo. c. 1. de sacra Vnctione. Imo etiam in lege noua habetur de Regibus. 1. Pet. 2. Deum time, Regem honorificate. & alibi: Subditi estote omni potestati, siue Regi, & c. dicam etiam alibi. Et quomodo processit à primo violentia, ponit Alb. de Rosate. in l. 1. in 5. col. C. de sum. tri. & fide Catho. Card. Zabar. in c. venereabilem. §. verum. de ele. extra. col. 2. & seq. Dicit, quod ardua est inter doctores antiquos disceptatio de Imperij origine, & initio monarchiæ terrestri: & ibi demonstrat, quod omnes monarchiæ habuerunt initium ab armis: & quicquid dicantur monarchiæ, nunquam tamen reperietur quod fuerit monarchia vniuersalis, vt dicit, & dixi infra. Et est Bertrandi Episcopus Hed. in suo tract. de origine. q. 1. satis demonstrat per processum sacre scripturæ, quod quatuor monarchiæ fuerunt per violentiam vsurpatæ. dicam infra.

Secunda consi. Honor & gloria est boni Regis præmium. arg. c. ius militare. d. veluti cum corona vel torques donatur. & 91. d. ca. miramur. ad si. ibi, nec potest de eius protectione dubitari, cui laboribus multis pro moribus castis, pro actibus strenuis, celsioris loci præmium debetur.

Ex quo quibusdam visum est Regis præmium non esse aliud, quàm honorem & gloriam: & Tullius de republica diffinit Principem ciuitatis alendum esse gloria, tanquam id sit pabulum suauissimum, vt dicit Beroal. in tracta. de felicitate, vbi quærit: An gloria sit summum felicitatis. quem Ciceronem refert amplissimè Patritius in suo lib. 9. de Regno & Regni institutione. ti. 19. vbi amplè de huiusmodi gloria, & honoris præmio. Cuius rationem Aristot. 4. Ethicorum assignat, quia Princeps, cui non sufficit honor & gloria, consequenter Tyrannus efficitur. Cum si non sit contentus gloria & honore, quærit voluptates & diuitias, & sic ad rapinas, & iniurias cōuertitur subditorum: quod intellige, tanquam id sit pabulum suauissimum, quod intentio Regis non debeat esse realis, sed quia tolerabilis est, si gloriam quærat, quàm si pecuniam quærat, vel cupiat, vel voluptates sectetur. Hoc enim vitium virtuti propinquius est. Cum gloria, quam homines cupiunt, nihil aliud sit (vt August. diffinit) quam iudicium hominum bene de hominibus opinantium. Cupido igitur gloriæ aliquod habet virtutis vestigium, dum saltem bonorum approbationem quærit, & displicere recusat. Paucis igitur ad virtutem peruenientibus tolerabilis videtur si præferatur ad regimen; qui vel iudicium hominum me-

tuens à malis manifestis retrahitur. Qui enim gloriam cupit, aut vera via per virtutis opera nititur, vt ab hominibus approbatur, vel saltem dolis ad hoc tendit atque fallacijs, aut per apertissima scelera quarit obrinere, quod diligit: vnde bestias superat siue crudelitatis, siue luxuriæ vitijs, sicut in Nerone Casare patet. Cuius, vt Aug. dicit, fuit tanta luxuria, vt nihil putaretur ab eo virile metuedum, tantæ crudelitatis, vt nihil molle habere putaretur. Hoc autem satis exprimitur per id, quod Aristot. in Ethicis dicit de maganimo, quod non quærit gloriam & honorem: nec aliquid magnum est, quod sit virtutis sufficiens præmium.

Tertia consi. Non solum præmium Regis est gloria, & honor mundanus, sed etiam gloriā à Deo consequuntur Reges pro præmio regiminis, & administrationis. Conueniens enim est, & fidele, vt Rex bene regens expectet à Christo Rege regum, & domino dominantium præmium. Apocal. 19. Minister, & cuius est merces magna nimis. & Genesis 15. & Matth. 5. ibi: Merces vestra copiosa est in cœlis. Vnde Aug. quod Deus præparauit diligentibus se, non capitur, spe non accingitur, charitate non comprehenditur, & vota transgreditur: acquiri potest, opinari non potest. Rex autem populum gubernando minister Dei est, ad Ro. 14. Omnis potestas à domino Deo est. 22. qu. 1. c. mouet. 23. q. 1. c. quid culpatur. & deum in Apostolo. Nam Principes non sunt timore boni operis, sed mali. Vis autem non timere potestatem, bonum fac, & c. si autem malefeceris time. Non enim sine causâ gladium portat: Dei enim minister est, & Vindex in iram ei, qui operatur malum. 23. q. 4. c. si non ex fidei.

Remunerat autem Deus interdum pro suo ministerio bonis temporalibus. 23. q. 5. hinc notan. sicut alios. 22. q. 2. sic quælibet. & Exod. 1. de obstericibus reseruantibus pueros Hebræorum, quibus dominus construxit domos. & Ezechi. 29. dominus dedit. Nabuchodonosor Rex seruire fecit exercituum suum seruitute magna aduersus Tyrum, & merces non est reddita ei, neque exercitui eius de Tyro, pro seruitute, qua seruituit mihi aduersus eam, ea, scilicet, seruitute, qua, scilicet, potestas secundum Apostolum. Roma. 13. Dei minister est, vt proxime dictum est, & postea de primo subditur. Propterea hæc dicit dominus Deus. Ecce ego dabo Nabuchodonosor Regem Babylonis in terra Aegypti, & diripiet spolia eius, & erit merces exercituum eius.

Regibus autem bonis mercedem dabit æternam. 1. Pet. 5. Ibi, pascite qui in vobis est gregem domini, vt cum venerit Princeps pastorum, scilicet Christus, percipiatis immarcessibilem gloriæ coronā. 95. d. c. esto. de qua corona Esa. 28. Erit dominus seruum exultationis, & diadema gloriæ populo. Ista corona est beatitudo patris. Beatitudo autem dicitur bonum perfectum, cōprehendens omnia

omnia desiderabilia: tale autem non est bonum terrenum, quod nunquam fatiat. 14. qu. 4. c. quid dicam.

Cum ergo nihil terrenum quietare possit animam, neque terrenum aliquod beatum facere potest, ut esse possit Regi conueniens primum. Item nihil est, quod hominem beatum possit facere, eius amplitudo, desiderium tuum. Tanta enim dignitatis est humana conditio, ut nullum bonum præter summum ei sufficere possit, ut habetur Ps. 62. Quid enim mihi est in caelo, & à te quid uolui super terram? Et sequitur: Mihi autem adhaere Deo bonum est, & ponere in domino Deo spem meam. Ipse est, qui dat salutem Regibus. Psal. 154. non solum temporalem, quæ communiter saluat homines, & iumenta. Psal. 35. Homines & iumenta saluabis domine: sed etiam salutem: de qua habetur Esa. 51. Salus autem in sempiternum est, quia homines saluat, perducens eos ad æqualitatem angelorum. de conséc. dist. 1. c. hi duo. dixi supra in 2. par. & 3.

Sic ergo iustificari potest, quod Regis premium sit honor & gloria. Quis enim mundanus, & caducus honor, huic honori similis esse potest, ut homo cuius sit, & domesticus Dei: ad Eph. 2. & inter filios Dei computatus, & hereditatem Regni cœlestis assequitur cum Christo haeres Dei, coheres Christi. Rom. 8. De hoc honore habetur Psal. 178. Nimis honorati sunt amici tui Deus, quos constituisti Principes super omnem terram, & gloria & honore coronasti eos. Psal. 8. Et hæc est gloria, de qua primæ ad Corin. 4. & Lucæ 14. Gloria enim hæc est omnibus sanctis eius, quam qui quaerunt inueniunt, & qui eam non quaerunt, humanam consequuntur. Qui enim officium Regium laudabiliter exequuntur, hanc gloriam consequuntur, cum se & alios regant, & ultra alios, tum quia bonum multitudinis diuinius est quam unius, tum quia à Deo datur premium cuique priuatæ personæ, si egenti subueniat. Matt. 25. 85. distinet. cap. pasce. si discordias pacificet. 90. d. c. 1. & c. præcipimus. si oppressum à potente eripiat. Psal. 71. Quia liberabit pauperem à potente. c. ab imperatoribus. 23. qu. 3. quanto magis laudandus est ab hominibus, & præmiandus à Deo, qui totam prouinciam facit pacem gaudere, violentiam cohibet, iustitiam seruat, & disponit quid agendum sit ab hominibus, suis legibus & præceptis. Tum quia magnitudo Regiæ virtutis præcipue Dei similitudinem gerit, dñ hæc agit in Regno, quod Deus in mundo, unde Exod. 38. Iudices multitudinis uocantur Dii. facit glo. in libemus nulli. C. de sacros. ecclie. & dicit Bald. in auth. hoc amplius. ver. an filij Regis. C. de fideicō. Et vicarij Dei in terris dicuntur ad instar Imperatoris. Bal. in l. 1. c. de iure aureorum annulorum. & dicit Fran. Patritius in libro de Regno, & Regni institutione. tit. 18. Quod vetustissimi Poetæ, Hesiodus in primis, multis in rebus Reges similes Dii

faciunt, & in hoc præcipue, quod cum maxima ipsi quotidie mortalibus elargiantur, paruo thure, tenuique hostia contenti sunt: sic Reges magna dando, parua etiam accipiendo, latari debent. Parthorum Reges sine munere nemo adire poterat. hoc iniquum admodum extitisset, nisi parua quæque munerata animo accepissent. At qui, sicut Numina, non aurum neque argentum ab hominibus uolunt, sed sinceram mentem, liberamque uoluntatem, sic etiam Reges satis esse ducant, si ciues bene animati in eos sunt, dictis audiunt, & mandatis proupto animo obsequuntur. Hæc ille. Illosque sacrosanctos appellat. Idem Patritius eodem li. ti. 5. in fine: & ideo Persæ suos Reges ut Deos uenerabantur. Idem Patritius li. 1. tit. 7. de Regno, & Regni institutione.

Quarta consid. Ex ueritate etiam multum laudantur Principes: quoniam, ut ait Fran. Patritius. li. 4. tit. 1. de Regno, & Regni institutione. Socrates, uir sapientissimus, ueritatem idem esse dicebat, sicut enim illa nec crescit nec minuitur, sic uirtus semper eadem inuenitur: & quia numeros suos habet, plena omni tempore ac perfecta existit. ueritati enim, ut dicit, omnia consonant, ut in fidibus, & cantu, in quibus, si quid dissonat, harmonia omnis perititur: sic ueritas ipsa paruo nonnunquam indicio ostenditur, nec diutius potest sub uanitate in uolucro latere. Falsa enim ueris, & concinnata semper se ipsa indicant. Hinc, ut ibi dicitur, Isocrates Regem suum monet, ut ueritatem ante omnia colat, idque manifestissime semper & indissimulatè agat: Adeo, ut cuncti cognoscant iniuriato potius Regi, quam priuatis omnibus iuratis fidem adhibendam esse. Dicit tamen Benedicti in sua re. c. Ray. in ver. testamen. 3. nu. 43. de testa. quod hodie Principes promissionem etiam iuratum non uerentur tergiuersari, ubi multum exclamat contra tales. Et etiam Franciscus Patritius in loco supra alleg. multum inuehit contra mendaces Principes. Sed cum non assumpturim, nisi materiam laudis, gloriæ & honoris, non inuehendi de mendacibus, ad eundem te ibi remitto. Dicit etiam Bernar. de Buft. in 2. part. sui Rosa. ferm. 24. par. 2. litera F. Quod primum documentum, quod dat Principibus, est documentum obseruationis, si ueritatis, ut nunquam dicant falsitatem. Inquit enim sapiens, Prouer. 16. Non decet Principem labium mendax. & Prouer. 20. ueritas & misericordia custodiunt.

Quinta consid. Cum iustitia sit maior ex quatuor uirtutibus cardinalibus, ex quibus Principes magis laudantur, cum inter omnes uirtutes cardinales iustitia teneat Principatum. Adeo, quod Arist. in 5. Ethic. in ipsa asserit omnes uirtutes contineri. Quæ quidem uirtus necessaria est nostræ salutis, ut ostendunt Theologi in 4. distin. 46. Quam autem sit uilis, ostendit Salomon Sap. 5. Iusti autem in perpetuum uiuent, & apud dominum est merces

merces eorum, & Psal. 111. habetur. In memoria æterna erit iustus, ab auditione mala non timebit. Et habetur Prouerb. 15. Abominatio est domino uita impij, qui autem sequitur iustitiam, diligitur ab eo. & Actuum 10. dicitur: Acceptus est Deo qui cunque iustitiam operatur. Et de uilitate illius, & laude, dixi in rub. Des iustices, & droictz dicelles, in consuetudinib. ducatus Burg. ubi dixi iustitiam de cœlo ortâ, secundum quod habetur Psal. 84. ueritas de terra orta est, & iustitia de cœlo prospexit. Unde, ut refert Franciscus Patritius in libr. de Regno, lib. 8. tit. 1. Nigidius, cognomento sigulus, Philosophus peregrinus, & in Astronomiæ scientia, Romanorum peritissimus: cum de Poetarum figmentis, quæ in signifero cœlo finguntur, scriberet, ait ad aspectum Bootis inter Leonem & Libram, uirginem esse, quæ iustitia siue æq̄tas appellatur. Addit præterea hanc à mortalibus recessisse, & ad superos reuocasse, ut quæ solita esset in hominum cœtus uersari, eisque præcipere, ne à recto arq̄; honesto discederent: quibus monitis donec paruerunt securi sine anxietate aut sollicitudine uictarunt. Ex quibus satis demonstratur: Quod iustitia cœlestis uirtus esse demonstratur: & hoc satis ostendit Homerus, cum ait, Reges discipulos summæ Regis Iouis esse. à quo iustitiam in primis ediscit, quæ deinde inter mortales obseruent, & eam omni studio, omniq̄; diligentia tueantur. Plato est Philosophorum summus, iustitiam bonorum omnium maximum esse ait, à Deo hominibus datum. Proinde Deum ipsum, iustitiæ authorē, causam ac principium multis in locis asserit, & præcipue in libris de Republica, & etiam de legibus, quod etiam asserit Patritius, ubi supra. cuius, ut disserit, duæ sunt partes: Deum pietate omni honorare, & hominem diligere ut fratrem. & tit. seq. in quatuor iustitias diuidit, scilicet Diuinam, Naturalem, Ciuilem & Iudiciale, de quibus ibi per eum, cum satis habeatur, uideri potest.

Sed magis ad speciem descendendo, de iustitia principum. Diuido eam in duas partes seu species, in seueritatem, & liberalitatem: ut habetur in morali dogmate Philosophorum. Est autem seueritas uirtus debito supplicio coercens iniuriam. 45. dist. c. disciplina, ver. moueri 23. q. 5. c. prodest. dicam alibi. De liberalitate uero dicam infra, in consider. 8. huius partis.

Quæ quidem iustitia maximè est in Principe necessaria, cum per eam regnent Reges: ut habetur in epistola, inter claras. C. de sum. trin. & habetur Esa. 31. Ecce in iustitia regnabit Rex, & Principes eius præerunt. Proprium enim Regis officium est facere iudicium, & iustitiam. 23. q. 5. c. Regis est. Unde dicitur 3. Reg. 10. de Salomone: Constitui te Regem, ut faceres iudicium, & iustitiâ: & honor Regis iustitiam diligit. Et habetur Sap. 6. Audite Re-

ges, & intelligite, & discite indices finium terræ. Et ut dicit Macrobius. li. 10. Iustitia est unicuique seruare, quod suum est. l. 1. ff. de iust. & iure. not. in proœm. decre. & de ea ueniunt Concordia, Innocentia, Amicitia, Pietas, Religio, Affectus, Humilitas, ex quibus omnibus laudantur Principes: & inter ceteros Principes semper Reges Franciæ laudati fuerunt ex iustitia, & ex ipsius iustitiæ statu, ut in 7. part. huius libri ponam. Vbi ponitur hierarchicus status iustitiæ totius Regni Franciæ, qui ceteros omnes excellit in institutione parium, parlamento, & ceterorum officiariorum Franciæ supremorum, & aliorum inferiorum, de quibus infra aliquid dicam. Et quia super ceteros seculi huius Principes dilexit iustitiam, & iniquitatem odio habuit, uixit eum Deus suis oleo lætitiæ præconfortibus suis. Psal. 44. Ex quo maximam meretur gloriam, iuxta dictum Ciceronis, lib. 3. De officijs. Qui ueram gloriam adipisci uult, iustitiæ fungatur officijs.

Secundò ostenditur iustitia Regum Francorum ex Regiorum stipendiorum cuiuslibet sufficiētium imperuerti bili assignatione, quæ Reges Franciæ semper fecit anteire, ut in eis verificetur, quod scribitur in l. nemo. C. de offi. magist. officior. Cum nihil rationabilius, quam ut is gradu ceteros antecedit, quem stipendia meliora, uel labor prolixior fecit anteire. Certum enim est, quod stipendia, quæ à Rege nostro capiunt singulis annis sui officiarij in suo Regno, ascendunt ad summam ducentum millium librarum Turonen. & secundum G. Benedicti ascendere ualent ad viginti centum mille libras Turonen. & ultra, præter statum suæ domus, & armatæ militiæ: de quibus infra dicam in 6. par. & 9.

Tertiò, quoniam licet Papa solus, & Imperator de causa propria, & non alius inferior cognoscant. c. cum uenissent. de iud. & l. proximè. ff. de his, quæ in testamentis delentur: tamen Reges Franciæ iudicio suorum officiariorum, nedum curiarum parlamenti, sed etiam senescallorum, seu balliuorum suorum sponte se submiserunt, & quod iudicatum est contra se, efficaciter exequi permittunt, & patiuntur, iudicatoque obediunt. imò illud proprijs patentibus literis mandant. facit c. nos si cōpetenter. 2. q. 7. & l. e. est receptum. ff. de iurisd. om. iud. Ad instar Romanorum & Spartanorum Regum, qui tribunos plebis, seu ephoros, id est, magistratus eligebant ad moderandam Regiam potestatem, qui de causis Regum & Consulibus loco Regum existentium cognoscebant, illorumque potestatem moderabantur, prout narrat Valerius lib. 4. titul. de moderatione animi, ut refert G. Benedicti in sua repetitione cap. Raynutius in uerb. & uxorem nomine Adelaßiam. numer. 598. 599. 600. usque ad nume. 603. de testamentis. Vbi prædicta

dicta dixit inferedo, quod sic pariter salubri exemplo supradictorum Reges Christianissimi semper moderatione vsi sunt. Et ut ibi dicit, Virtus suos habet numeros, ut iustitia diuidatur in sex partes, scilicet, in religionem, pietatem, gratiam, fidem, vindicationem, & obseruationem. Quae dotes praecipue Regum immoderationem suae potestatis considerantes, quod faciles motus mens generosa capit. ut dicit Ouid. & etiam Salustius in Iugurthino: Plerunque (inquit) Regis voluntates ut vehemens, sic mobiles saepe ipsae sibi aduersae. Vnde opus fuit moderatione, quae tanta extitit apud Reges Francie: ut ex ordinatione plurius Regum, ac verbalis praeecepto officarijs Francie sapius fuisset iniunctum literas Regias iudicialiter & publice posse impugnari de nullitate ac subreptione, & ut tales per Iudices, quibus diriguntur posse declarari, etiam de inciuilitate & iniquitate, & ita in omnibus curijs Francie seruatur, insequendo ordinationem Regis Caroli 7. super hoc editam in ordine 78. incip. Item & quae fouentes fois plusieus obtinent de nouis & noz cancelliers. Et idem ordinauerat Philippus 6. eius praedecessor, de qua meminit Afferius in suo tracta. ordinat. tit. de rescriptis. cap. quia saepe contingit. Quae quidem sunt multum laudanda in Rege Francie, quia de iure communi ubi rescripta non sunt falsa, nec subreptitia, nec contra bonum Reipublicae, licet iniquitatem contineant, non possunt de iniquitate impugnari coram Iudice inferiori, sed debet Iudex rescribere Principi. c. si quando de rescriptis. tam in Regno Francie possunt etiam de iniquitate coram inferiori cui diriguntur redargui, & inciuilia declarari. Et hoc est quod dicebat Cassiod. loquendo de Cancellario Regis: Pro equitate, inquit, seruanda, nobis quoque parimur contradici. De quo idem Benedicti in dicta repet. in dicto verbo, & uxorem. in fine secunda decisionis.

Ex quibus praedictis tanta Regum Francie fama intemerata iustitiae per vniuersum orbem euolauit, quod plures eisdem non subditi, etiam infideles eorum iudicio se sub miserunt, ut in eis verificatum sit, quod de glorioso Scipione Africano concludit Plutarchus, quod tanta est virtutis vis & tam magna apud omnes gentes, cum non solum bonos, sed etiam improbos ad se amandum alliciat: quod exemplum fuit in pluribus Francorum Regibus compertum, qui si acceptare uolissent extraneas nationes, regerent in eos consentientes, praesertim in personam Dagoberti Regis Francie huius nominis primi, de quo Guaguinus lib. 3. ca. 3. Sic de Duce Sabaudiae, qui Francorum Regis iudicio sponte se submisit, consuluit Bald. in tertia parte Consiliorum, consi. 358. incipient. petita uenia, flexisque genibus loquar, &c. Vbi ponitur tenor submissionis. Quod consilium videndum est, cum sit pulcherrimum. Et adeo semper apud Francos Reges cultus iustitiae acceptus

& gratus fuit, & speratur perpetuo vigere, quod de ipso Christianissimo Rege dicere verisimiliter possumus, quod per Psalmistam dictum fuit, Psalm. 95. Iudicabit orbem terrarum in aequitate, & populus in veritate sua. & iterum Psalm. 96. Iudicabit orbem terrarum in iustitia. Et sequitur retributio, Psalm. 54. Propter veritatem & mansuetudinem & iustitiam deducat te mirabiliter dextera tua. Quoniam notorie videmus Francorum Reges supra omnes Principes terrarum exaltatos, ut verificatum fuerit eis, quod Cicero lib. 3. de officijs dicit. Qui veram gloriam adipisci vult, iustitia fungatur officijs: quoniam, ut dicit Seneca lib. de quatuor virtutibus: Iustitia est diuina lex & vinculum societatis humanae, quisquis hanc desiderat sectari, Deum prius amet, ut ametur a Deo: quod in Francis Regibus vidistis adimpletum. Quibus recte & iuste appropriari poterat illud, & pariter eorum subditis, quod de Rege iustissimo scribitur: Latentur & exultent gentes, quoniam iudicas populos in aequitate, & gentes in terra dirigis. Sed timeo, quod hodie non sit verificatum illud, de quo habetur per August. de 12. abusionum gradibus, cuius dictum retuli in rubrica, Des iustices & droictz dicelles, in initio. in consuetudinibus nostris ducatus Burgund. Vbi scripsi per contrarium quid operetur iniustitia. Quod cum non sit mea intentionis, in hoc meo opere aliquid tangere, aut parum, nisi de his, quae tangunt laudem, gloriam & honorem, ideo nihil aliud dico.

Sed ibi etiam dixi, quod Iustitia est quaedam turris fortissima, triangularis quodam triangulo contenta. Vnus angulus est honeste viuere, alius alterum non ledere, tertius, ius suum cuique tribuere. Cuius quidem Iustitiae sex sunt partes principales, seu lapides, ut ibi dixi, ideo non repeto, & factis declarantur in locis ibi per me allegatis: de quibus etiam facit mentionem Benedicti in loco hic ante alleg.

Bernardus vero in sermone 4. de aduentu assignat alias partes Iustitiae, ubi ait: quod Iustitia est virtus, quod suum est unicuique tribuens superiori, aequali, & inferiori. Superiori enim debetur obedientia & reuerentia, scilicet, Praelato & Principi. de hoc 23. dist. per totum. Aequali siue pari consilium & auxilium: ut consilio erudiat ignorantia, auxilio iuuetur infirmitas, secundum illud Corinth. 12. Quis infirmatur, & ego non infirmor? Inferiori debetur custodia & disciplina, s. ut non regnet in eo peccatum, & ut dignos fructus poenitentiae faciat. 47. dist. c. omnes. quibus omnibus debet adiungi rectum iudicium, quae septem possunt significari per septem columnas, quas excidit Sapientia in domo, quam aedificauit Prouer 11. prout ibidem exponit Bernardus.

Et

Et non immerito, si Principes ex iustitia laudantur, & gloriam consequantur: quoniam Aug. lib. 7. de ciuitate Dei. c. 12. Sapientum sententiam recitans, concludit hoc verissimum esse, Rempubliam cuius Princeps est meioris secundum Luc. de Pen. in l. quicquid; in 3. & 4. col. C. de omni agro deserto. & cuius commissionem habet a Deo. in auth. ut differentes iudices, in prin. colla. 9. Ad cuius utilitatem respicere debet, in auth. ut iudices sine quoquo suffra. colla. 2. & eius sustentationem. in 1. constitutione. C. ideoque. quam debent cunctis praepone. Bal. in anthen. de haeredibus, & falcidia. in 2. col. colla. 1. sine iustitia conseruare non possit, nec regi. Et ut ait Macrob. lib. 1. de somnio Scipionis: sine iustitia non solum Respublica, sed nec exiguus hominum ictus, nec quidem parua domus constabit. Et ut ait Cyprianus li. 12. de abusionibus. Iustitia Regis est pax populorum, tutamen patriae, immunitas plebis, nutrimentum gentis, gaudium hominum, & merito. Nam Respublica per iustitiam tempore pacis & belli optime gubernatur, ut habetur in proemio Inst. Per iustitiam namque mali terrentur, & boni conseruatur. l. capitalium. §. famosos. & l. aut facta. §. si. ff. de poenis. Nam per ipsam cum punitur vnus malus, reliquis incuitur metus, & isto modo pax & tranquillitas conseruatur. l. 1. C. ad leg. lul. repetundarum. l. diuus. ff. de custod. & exhibitio. eorum. dixi in consuetudinibus nostris ducatus Burgund. in d. rub. Des iustices.

Ex hac iustitia maximam etiam gloriam consecutus est Traianus. Vnde Helinandus in gestis Romanorum narrat: Quod cum ascendisset equum ad bellum profecturus, quadam vidua apprehenso pede eius miserabiliter lugens sibi fieri iustitiam, petijt de his, qui filium eius bonum & innocentem occiderant, dicens: Tu (inquit) Auguste imperas, & ego tam atrocem iniuriam patior. Cui imperator: Tibi satisfaciam cum rediero. Cui illa dicit: quid si non redieris? Successor (inquit) meus tibi satisfaciat. Et illa. Quid tibi prodest, si alius benefecerit, tu mihi debitor es secundum merita recepturus, & fraus utique est nolle reddere quod debetur: successor tuus iniuriam patientibus pro se tenebitur, te non liberabit iustitia aliena, & bene agetur cum successore tuo, si se liberauerit. His verbis victus Imperator descendit statim de equo, & causam exaudiuit praesentialiter, & condigna satisfactione Viduam consolatus est. Et inde statua Traiani in foro posita fuit, representans quomodo in expeditione positus viduam liberauit, & in Senatu exclamatum fuit: Non alter felicior Augusto: nec melior Traiano. vnde & de eodem legitur. Quod cum filius eius equitaret in durum equum, ex eius pedibus filius cuiusdam viduae interfectus est: & ideo eidem viduae sibi conuerenti, filium suum pro filio illius viduae mortuo tradidit, & haereditatem cum eo. Iste Traianus Hispanus

fuit clementissimus & iustissimus, sed quia paganus damnatus erat. Vnde magnus Gregorius diu post mortem Traiani de iustitia eius & pietate (quae est pars iustitiae) audiens, orauit pro anima eius, ante altare beati Greg. & ex privilegio singulari & inaudito, oratione eius liberata est anima Traiani de inferno: de quo testis est totus mundus secundum Damasc. ut scribitur in legenda beati Greg. Facit de eo mentionem Luc. de Pen. in l. 2. in 3. col. C. de exact. trib. lib. 10. Io. Fab. in proemio inst. Bened. in repe. c. Rayn. in verbo, & uxorem nomine Adelasiam. nu. 602. de testamentis.

Vsq; adeo iustitia in Rege laudanda est, Ita, quod melius est regi iusto Rege seu Principe, quam iusta lege, cum ipse in singulis causis iudicat secundum aequitatem, quae sibi videtur, ut no. Bar. & post eum Pan. in l. praesenti. in sui initio per illum text. C. de his qui ad Ecclesiam confugiunt. Nam ipse est summum ius, & lex viua seu animata in terris. dicitur tex. in authen. de consulibus circa fi. & ibi glo. in verb. legē, hoc expresse not. colla. 4. Et ipse solus iudicat de causa a iure non diffinita, ut in ista parte scribitur in consideratione, in qua specialia solis Principibus competentia describuntur. ver. 69. Et de hoc vide Corsetum de potestate regia. q. 67.

In quibus consistat iustitia Regis ponit Cyprianus de 12. abusionibus. dicens: Iustitia vero Regis est neminem iniuste per potentiam opprimere, sine acceptione personarum inter se, & proximum suum iuste adiudicare: Aduenis, & pupillis, & viduis defensor esse, cohibere furta, adulteria, & omnem moechiam punire. 23. quaest. 5. c. Regum. & c. Rex debet iniquos deprimere, & bonos exaltare, impudicos vero, & histriones non nutrire. ad hoc 86. dist. c. donare. Impios de terra perdere, parricidas & peiurantes viuere non sinere. praedicto c. Rex debet Ecclesiam defendere. d. c. Regum. pauperes eleemosynis alere. 86. dist. c. non satis. & c. pasce. & de poen. distinct. 1. ca. quam obrem. Iustos super regni negotia constituere, & senes sapientes, & sobrios consiliarios habere. 1. q. 1. c. estote. Magorum & aliorum phitonissarum superstitionibus non interdere. 26. q. 6. nec mirum. & 1. 2. 3. & 4. eiusdem causae. iracundiam suam differre. 11. qu. 3. c. cum apud, & c. illa. & c. summo. patriam fortiter & iuste contra aduersarios defendere. 23. q. 2. c. iustum. cum c. seq. & quaestione in c. fortitudo. & qu. 8. c. ut pridē. & q. 1. c. militare. & c. noli. & per omnia in Deum confidere. ut Psalm. 124. Qui confidunt in domino, & c. de conse. dist. 1. c. omnis Christianus. prosperitatibus animi non eleuari, sicut fecit Nabuchodonosor Rex. de poeni. dist. 1. c. voluissent. ver. Nabuchodonosor. Cuncta aduersantia patienter tollere. 23. q. 1. §. 1. & c. paratus. fidem Catho. in dominum habere. 96. dist. c. si imperator. l. epist. inter claras. C. de sum. tri. filios suos non sinere impie agere. 23. q. 5. c. Rex. certis horis orationi insistere. ut Rex

David, Psal. 118. Septies in die laudem dixi tibi domine, &c. &c. i. de celebr. missa. & ante horas congruas non gustare cibum. Et subdit Cypr. Hęc Regni prosperitatem in præsenti faciunt, & Regem ad celestia Regna deducunt. sermonem accusantium inuestigare, quoniam vt habetur Prouerb. Gloria Dei est celare verbum, & gloria Regum inuestigare sermonem.

Sexta consideratio. Multum laudantur Principes ex pietate seu clementia: quoniam, vt dicit Iudocus Clithoueus: tra. de nobilit. qui hac virtute insignes floruerunt, perpetua celebratur laude, nulla qua etate obsolescet eorum gloria, maxime quæ innata est Principi. Ie. monente. qui militare non possunt. lib. 12. C. 6. quoniam verò. in auth. de exhibit. reis. colla. 5. Dominus enim constituit Moysem super populum, cum esset super omnes micissimus, Num. 12. & 3. Reg. 20. Et habetur Ester 3. quod Reges Israel clementes erant: vbi dicit: Vt tui potētem nequaquam abuti magnitudine, sed clementia & bonitate gubernare subiectos. & Esa. 16. Emitte agnum domine dominatorem terræ. Et de Christo habetur Matthæi 20. Ecce Rex tuus venit tibi mansuetus. Clementia enim, pietas, misericordia, mansuetudo, humilitas, modestia, dilectio, beneuolentia, preciosa sunt monilia Regiæ maiestatis. Hinc Demosthenes ad Alexand. Nihil (inquit) habes Rex vel fortuna tua maius, quam vt possit, vel natura tua melius, quam vt velit, seruare plurimos.

Nulla enim de virtutibus generosior misericordia, admirabilior clementia, nec per aliud propior Deo accedere potes, quam vt salutem conferas hominibus, vel dando si egerint, vel parcendo si deliquerint, vel indulgendo si supplicauerint. Cum enim vincamur à Dijs in omni munere, sola clementia est quæ nobis Deos reddit æquales. facit Imperialis. C. de nup. Tullius quoq; li. 1. de offi. Nil (inquit) laudabilius, nil magno & præclaro viro dignius placabilitate & clemētia. Quoniam vti Poeta, Sola Deo æquat clementia. Nam si egegium est hostem abijcere, non minus tamē laudabile in foelicis scire misereri: quoniam, vt dicitur Prouer. 20. Misericordia & veritas custodiūt Regem, & roboratur clementia: thronus illius bonitatem & Principis & populi confirmat. Prouer. 16. Clementia Regis quasi imber ferotinus, sicut imber temporaneus est, &c. vt ibi, & habetur Prouer. 11. Clementia præparabit vitam, operatur malorum mortem. & Senec. li. 1. de clementia ad Nerone, Magni certe animi est placidum esse, tranquillum & iniurias atque oppressiones semper despicere. Muliebri autem est furere in ira. Nam de Cæsare legitur, quod omnium memoriam habebat, præterquam iniuriarum reminisci. Pariter Octavianus detrahentibus ei in ciuitate libera, liberas debere esse linguas, respondebat. Et cum in testem produceretur libenter obiectus etiā cōtra

personam suam tolerabat: nec contra obijciētē mouebatur. Hęc recitat Benedicti in repe. c. Ray. in verbo, duas habens filias. nu. 89. de test. Et vt dicit Beroaldus in tractatu de felicitate. Clementia est prima dos Regum, autore Vopisco. Hinc apud Claudianum Theodosius Honorio filio salubriter præcipiens: Sis pius inprimis. Nam cum vincamur in omni munere sola Deos æquat clementia nobis. Et, vt dicit, videtur opifex rerum ac parens natura demonstrasse clementiæ in signe Principibus potissimum conuenire, quæ Regē apum sine aculeo exarmatum esse voluit, vel si spiculum dedit, eotamen vti noluit: sic etiam debent esse Principes, vt dicit Beroaldus, quem videas. Ideo Imperator dicit se clementem, in auth. de trien. & sc. 5. consideremus. col. 3.

Lucas verò de Pen. in l. monente. C. qui militare non possunt. li. 12. ponit duodecim exempla, ex quibus docet, quomodo clementia est multum laudanda in Principe, & etiam scripsit de clementia in l. duos. C. de suscep. & arca. Pli. lib. 7. clementiam Cæsaris commendat, vt habetur in officina Textoris. in verbo, clementes & humani. vbi numerat 36. qui de clementia & huma. laudantur. & videatur etiam de clementia Roman. per Valer. lib. 5. tit. de human. & clementia. ponit Bernard. de Buis in sua 2. par. Rosarij, sermone 24. part. 2. litera B. ibi: 4. documentum. commendat etiam & multum laudat Albertus in sua margarita poetica. 2. part. tract. 1. ex 5. lib. Valerij. Et etiam ex pietate laudatur, cum congruat Principi quod subiectos debet diligere, vt cōiunctos, imò vt filios. Est enim communis pater omnium, vt in auth. neq; virum quod ex do. ad finem. colla. 8. vt dicit Lucas de Pen. in l. 1. C. de thesauris. lib. 10. Et de huiusmodi dilectione Principum in subditos, ponit Bernardi. de Buis in 2. part. sui Rosarij, sermone 24. part. 2. in litera L. Et vt dicit ibi Lucas de Pen. Benignitas debet esse in Principe, quæ est vt sol in cœlo, quæ multum seruanda est in correctione. 23. q. 3. c. quod Christus. c. licet. 45. distin. Et amplissimè demonstratur ex quadam mirabili & singulari Epistola Ignatij, missa ad Tymophilū monachum inserta in libris Dionysij, de diuinis nominib. quæ videas, cum quæstio fuerit de benignitate. In signum enim clementiæ Reges vnguntur, vt sint alijs clementiores & dulciores, notatur in cap. 1. de sacra vnct. Et plures ponit Benedicti in sua repe. c. Raynut. in verbo, condidit. l. nume. 57. 58. & 59. de testam. quem videas: & Iudocum Clithoueam in tract. suo, de vera nobilitate. c. 14. vbi ait nobilibus iracundiam vitandam esse, & clementiam colendam.

Septima consideratio. Principes etiam laudantur ex affabilitate, & ex facilitate ad eundem seu admissionis, Quoniam interrogatus Agefila^o quo pacto gloriam quis inter mortales consequatur. Respon. optima dixerit, nec non pulcherrima facta-

tauerit. Pulcherrimum autem cum primis est, & in Principe longe speciosissimum, exhibere sese omnib. obuium & facilem: audire benigne, & comiter, desideria aduentium. Nam, vt dicit Clithoueus in tract. de vera nobilitate. c. 12. Nihil enim æque animos hominum deuincit, gratiamque ducit & allicit, atq; morum facilitas, moderatio animi, æquabilitas, humanitas, & in omnes affabilitas. Enim verò, hæc subditorū mentes astringit in superiorum amorem: facitq;, vt eos reuerentur, colant ac obseruent, afficianturq; in ipsos amore singulari. Ex hac ad eundem facilitate, miro præconio Pompeius magnus extollitur à Cicerone. Laudat & in Traiano Plinius panegyrista admissio facilitatem: de quo dixi supra in l. par. in 26. cōsideratione, vbi de salutatione fit mentio. Hoc & iurifconsulti in Proconsule ac Præside, veluti officium necessarium deposcunt: vt scilicet omnium desideria audiant, & in ad eundem se faciles præbeant. l. nec quicquam. §. obseruare. ff. de off. proconsulis & legati. Et, vt refert Beroaldus in suo libello de optimo statu. Philip. Macedonum Regem olim adiuit anus pauperula rogans, vt causam audire vellet, qui, cum respondisset, ociosum se nō esse: exclamauit anus: Etiam ne regnes? tanquam imperare non debeat, qui ad eundem adire contemnit. Verbum hoc demiratus Philippus, & illā audiuit diligenter, & cæteris deinceps præstitit se facilem. Huius affabilitatis, & facilis admissionis, nobis est etiam exemplo Alex. Magnus, suis militibus summo opere dilectus, quia humanus & affabilis erat.

Plura exempla è diuerso, quomodo nocuerunt difficiles aditus & superba responsa, scribunt Beroaldus & Clithoueus vbi supra. Ex quibus lucide apparet, quod princeps debet obseruare illud Ecclesi. 32. in princ. Rectorem te posuerunt, noli extolli, esto in illis, quasi vnus ex ipsis. Et illud domini nostri documentum euangelicum. Nolite in sublime tolli.

Octaua consideratio. Principes etiam ex liberalitate laudantur, & commendantur, quæ multum conuenit Principi. l. cum multa. C. de bonis quæ liberis. Vt enim imperialis fortuna omnes supereminet alias, ita oportet principales liberalitates culmen habere præcipuum: & dicit F. Patritius ti. 9. lib. 4. de Regno & Regni institutione: quod liberalitas summo opere Principem commendat. Hinc dicit Bal. in l. legatis, in fi. C. ad l. Falcid. quod proprium Principis est, quod debet esse liberalis & gratiosus. l. 1. in fin. C. de caducis tollend. l. si quis rogatus. §. vltimo. ff. ad Trebellianum. & de huiusmodi liberalitate in Principes ponit Bernardinus de Buis in secunda parte sui Rosarij, sermo. 24. secunda parte, litera I. Facit, quod habetur Prouer. 22. Gloriam & honorem acquirit qui dat munera. &c. 18. Donum hominis dilatat viam eius, & ante Principes spacium ei fa-

cit. Imò donare, quod est liberalitatis, laudatur, etiam si non præstetur: vt facit text. in l. cedere. §. munus. ff. de verb. sign. vt dicit Lucas de Penna in l. vnic. C. de castrensi omnium palati. peculio. libro duodecimo. Et Artaxerxes Xerxis filius aiebat: beneficiū addere longè magis regale, quam auferre.

Et hæc liberalitas viguit in Tito Impera. ad quem nemo accedebat postulandi gratia, sine re aut spe habendi. Et interrogatus ab amicis cur plura polliceretur quam præstare posset. Respondit, quoniā nō oportet quenquam à facie & sermone Principis tristē recedere. Et recordatus super cœnā, quod nihil tota die illa dedisset, dixit: Hunc diē perdi. Et vt ait Seneca lib. 2. de beneficijs. Quod Ale. cuidam petenti vnum denarium, ciuitatem dedit: ille vero dicit, tantum donum non conuenire fortunæ suæ: cui Alex. Nō quero, inquit, quid te accipere oporteat, sed quid me dare. Et de eodē narrat Seneca epi. 4. quod respondit cuidam ciuitati, dimidium omnium suarum rerum eidem promittenti: Eo, inquam, proposito veni in Asiam, non quod acciperem id quod dedissetis, sed vt haberetis id, quod reliquisset. Et de his liberalitatibus Alexandri, ponit Io. Lupus in sua repe. rubricæ, de don. inter virum & vxor. §. 9. vbi amplè de liberalitatibus nobilium.

Nona consideratio. Etiam laudem, gloriam, & honorem consequuntur ex magnanimitate, & magnificentia. tex. est in l. 1. C. de thesauris, lib. 10. ibi, & vt Imperatoriæ magnanimitatis videatur peruenire liberalitas postulando, & ibi Lucas de Penna. qui ponit differentiam inter magnanimitatem & magnificentiam: cum magnanimitas sit in honore, magnificentia in expen. Vel magnanimitas sit in aggressionē, magnificentia in cōsummatione. Et dicit Lucas de Pen. in l. 1. C. de veteranis. lib. 12. quod in Principe magnificentia circa duodecim præcipuè versatur, quæ ibi ponit, & de huiusmodi magnanimitate, & magnificentia amplè Aristoteles 4. Ethicorum. c. 2. & 3. vbi multum commendat & laudat Principē magnanimum: & plura per sanctum Thomam secunda secunda de magnanimitate. Et per Egidium de regimine Principum. c. 24. quod incipit, amatores. &c. 19. hæc enim virtus solis Regibus ac Principibus conuenit, vt dicit Francis. Patritius in suo lib. de Regno & Regni institutio. li. 7. tit. 10. vbi etiam de magnificentia: & quomodo Cæsar & Porsena fuerint laudati de magnificentia.

Decima consideratio. Principes laudem, gloriam, & honorem consequuntur ex sapientia, quæ maxime requiritur in Principe. l. pe. C. de his quib. vt indignis. ibi. ne Princeps philosophiæ plenus, & habetur Eccle. 10. Principatus sensati stabilis erit, Rex autem insipiens perdit populum suum. Qualis. n. est rector ciuitatis, tales habitantes in ea Eccle. 10. Salomon. n. ad regendū populū non

dinitias, non dies multos, sed sapientiam postulat. 3. Reg. 3. Et de Christo dicitur Ieremias 23. Et regnabit Rex & sapiens erit, & faciet iustitiam & iudicium in terra. Nunquid Abraham, qui fuit pater multarum gentium peritus fuit in omni sapientia Aegyptiorum? Actuum 6. Nunquid Dauid habuit sapientiam sicut Dei? 2. Reg. 14. c. Nam regale opus est, sapere & diiudicare. ut ait Tullius lib. 1. de diuinatione: & refert Iacobus in suo sophologio Sapientiae lib. 1. c. 2. ubi narrat multos Reges, qui dilexerunt sapientiam: & ibi maximè de Alexandro, qui eruditus fuit ab Aristotele: de quo amplius dicam infra in 10. huius libri parte, in 1. consideratione. Et refert etiam Ant. Flo. in sua chronica. par. 5. ti. 16. c. 2. §. 5. quod Olfredus Rex Angliæ, iam duodenus, expertus omnis literaturæ erat, ut ibidem de eo habetur plene, & ibi multum commendatur propter eius literaturam, per quam magis quam viribus Regnum suum optime rexit. Et, ut dicit Ari. in Ethicis, Nemo iuuenes eligit in Duces: quia non constat eos esse prudentes, & ideo dicit Sapiens Ecclesiast. 10. Vt tibi terra, cuius Rex est puer. & dicit Boetius de consolatione, in 2. & Val. lib. 7. ti. de sapienter dictis aut factis. & recitat Benedicti in sua rep. c. Raynu. in ver. duas habens filias. num. 102. de test. in additione, Platonem dicentem, beatas esse ciuitates si aut Philosophi regnarent, aut Reges philosopharentur: & ut inquit Seneca, seculum esse aureum si sapientes regnarent. Ideo Sapientia dicitur. Concupiscentia sapientia deducet ad Regnum perpetuum. Si ergo delectum in senibus & sceptris d' Reges populi, diligite sapientiam, & in perpetuum regnetis: diligite lumen sapientia, omnes qui præstis populis. Multitudo enim sapientum, est sanitas orbis terrarum, & Rex sapiens populi stabilitatem est. Et ex prædictis, Bernardinus de Buis in loco supra allega. in litera H. dat documentum Principibus ut sint sagaces: ex quo dicendum est, quod in huiusmodi sapientia laudari debent. Ad quæ faciunt, quæ dicit Lucas de Pen. in l. omnes. C. de decur. lib. 10. in 12. col. ubi dicit, Impossibile est enim ut salubriter disponat Principatum, qui non agit consilio sapientum. Eccl. 9. Et Polycraticus lib. 5. c. 6. de his pauca dicenda sunt, cum pauci tales reperiantur. Legitur enim in Polycrato, lib. 4. quod Traianus Rex Romanorum, hortatus est Regem Francorum, ut filios suos liberalibus disciplinis instrui procuraret, dicēs, quod Rex illiteratus, quasi asinus coronatus.

Et ideo Principes debent habere in honore doctores, & non ignaros: quoniam ut ait Pogius in epistola ad Nicolaum quintum. Vbi doctrinarum cessant exercitia, ibi nullum inter doctores atque indoctos discrimen viget. Vbi nullus virtuti locus, nulla studiorum ratio habetur. Vicia ibi regnant, torpescunt ingenia, Principatus & Regna decidunt, rerumque omnium dominetur confusio

neceffe est. & prouenit talis ruina: quia Imperia & damnationes, sanguinem sequuntur, & non virtutes, ut dicit Benedicti in sua rep. c. Raynutius. in verb. condidit, primo. nu. 34. de testamen.

Et sapientia in Regibus, est multum necessaria, quoniam, ut ait Vegetius lib. 1. de re militari. Nul- lus, inquit, est, cui sapientia cōueniat magis quam Principi, cuius doctrina omnibus debet prodesse subiectis. Nam, ut inquit Polycraticus lib. 4. & 7. Sapientia fecit Romanos dominari. & ibi plura dicit Iacobus in suo Sophologio sapientia, lib. 1. c. 5. Dicam infra in 10. par. quomodo scientia & sapientia sit necessaria, utilis & laudabilis.

Vndecima consid. Principes multum laudantur, & gloriam, & honorem consequuntur, ex castitate, & continentia. Cum ut ait Imperator in l. si qua illustris. C. ad Orfic. Illustribus enim castitatis obseruatio præcipuum debitum est: Imò Imperator pudicitiam semper esse colendam censuit. Hinc, per illum tex. Ioan. And. in c. si. de filiis presbyterorum, quod non valeret dispensatio facta per Papam, cum nato ex coniugato nobili & soluta nobili, nisi de nobilitate fieret mentio, per Fel. in c. postulasti. in 4. col. de rescriptis. Nam pudicitiam & castitatem præ oculis habuit Abimelech, Palaestinarum Rex, quia visa pulchritudine Rebecca iocantis cum Isaac viro suo, præcepit omni populo, dicens: Qui tetigerit hominis eius uxorem, morte morietur. Gen. 26.

Hannibal Carthaginiensium Dux inuictissimus. Qui ut Trogus refert, nunquam inter innumeras captiuas miræ pulchritudinis puellas, castitatem perdidit.

Et Marcus Claudius Marcellus, Romanorum consul, teste Augu. lib. 1. de ciuitate Dei. cap. 6. ante captam Urbem Siracusarum, eius ruinam fleuit, & priusquam ciuitas inuaderetur, edicto perpetuo constituit, ne quis corpus liberum violaret.

Et Alexander, ut Vegetius lib. 2. de continentia Alexandri narrat. Licet diues & potētissimus Rex esset, cum ei pulcherrima Virgo oblata fuisset, cui dam tamen nobili desponsata, illam non aspexit, sed cum dono ad virum suum remisit.

Sic etiam Scipio Africanus, alterius Scipionis filius, ut Valerius tradit, lib. 4. de abstinentia, & continentia. Cum in Hispanias profectus esset, capta Carthagine, Virginem quandam speciosam captiuam, ut etiam Linius dicit, sponso generoso concessit, puellæque pretium dotis nomine condonauit, ubi prius omnem carnis voluptatem, & castis amouerat, ita, quod duo scortorum millia leguntur ab eius tunc exercitu abiisse. ut idem refert Val. lib. 2. de disciplina militari, & dicam infra in 7. par. Idem Totilam, ferocissimum Regem Gothorum fecisse cum Romam vastaret, ut nulla ingenua mulier, Virgo vel nupta, aut Vidua foret, violaretur, præcepisse, idque seuerè custodi-

uisse

uisse recitat Ant. Flo. in historia 2. par. ti. 1. c. 5. hæc dicit Benedicti in d. sua rep. c. Raynu. in verbo, cuidam Petro tradiderunt. nu. 71. & 72. Et ibi videatur, quid etiam eueniat Principibus effœminatis. Quæ cum non sit materia nostra: quia tantum ea, quæ ad laudem attingunt dicere intendo & non alia, ad ibi dicta te remitto.

Et non solum Principes laudantur ex huiusmodi continentia carnali, sed etiam ex continentia gulæ, auaritiæ, & ambitionis, & superbiæ, ut de continentia gulæ dicitur de Alexandro, lib. 4. Vegetij de re militari, quod in itinere ambulans cum amicis, accepto pane vesci solitus erat. Item legitur de Scipione Aemiliano. Et Catonem fuisse contentum eodem vino, quo remiges siue serui remigantes. Et de Arubolo Rege Barbarorum, qui deuenit Romanos, legitur fuisse contentum, quod ante noctem non quiescebat, de nocte surgere solitus erat, & in crepusculo ad coenam vacabat, ut ibi Vegetius, qui narrat de alijs, quem vide.

Et in gestis Romanorum legitur, quod Cæsar erat minimi cibi atque vulgaris, & tantum vesceretur loco, & tempore, quo stomachus desiderabat.

Dauid etiam concupitam aquam effudit. 2. Regum 23. & 41. dist. c. delicia.

Et Alexander, qui cum in inaquosam terram & iniuriam potum inuenire minime poterat, siti laborabat cum suo exercitu fugiens, aquam inuentam à Cohino milite, in aurata galea oblatam, volenti plus Regi, quam sibi etiam sitienti contulere, effudit, ne bibente coram, alij magis sitirent: laudauit tamen, & remunerauit militis beniuolentiam.

Ex quibus patet, quod antiqui Principes non quærebant lauta vel pretiosa alimenta. nec epulis, vel comestationibus vacabant. 44. dist. ca. comestationes. §. 1. de consecr. dist. 5. ne tales. 16. dist. per totum. & 35. dist. §. 6.

Et de continentia, à cupiditate auaritiæ ipsa etiam viguit in Principibus, ex qua laudati fuerunt. unde narrat Valerius lib. 3. Cum Scipio accusaretur apud Sen. Ro. de pecunia, respondit: cum totam Africam vestra potestati subiecerim, nihil ex ea quod meum diceretur præter cognomen retuli. Et iterum addidit, non me Punicæ id est Africae, nec fratrem meum Asiaticæ gazæ auarum reddiderunt.

Narrat etiam Valerius lib. 4. de prædicta continentia Principum, ubi ait de Marco Curio, qui fuit norma frugalitatis. Cum enim legati Sænensium venissent ad eum in agresti scamno assistentem foco, atque in catino coenantem, & magnum pondus auri attulissent, & benignis verbis inuitassent ut auro vti vellent, Vultum risui dissoluit, dicens: Superuacuum enim ne & dicam ineptè, aurum obtulissetis. dicite Sannitibus, Marcum Curium malle locupletibus imperare, quam ipsum fieri locupletem: Atque istud, ut preciosum, ita malo hominum

excogitatum munus refertote, & mementote me nec acie vinci, nec pecunia corrumpi posse. Hæc ille. Et tibi ponit alia de eo, & de Fabricio Lucinio, & de pluribus, quos vide. Sed multum facit quod dicit Tul. lib. 2. offi. Nullum vitium detritius auaritia, præsertim in Principibus Rempublicam gubernantibus, ut refert Lucas de Pen. in l. profectos. C. de munerib. patrimoniorum, lib. 11.

DVodecima consid. Principes laudantur ex fortitudine, quæ est vna ex quatuor virtutibus cardinalibus. habens in se donum fortitudinis & præcepta, ut resistatur hostibus, ut formido sit. Habet plures partes potentiales, de quibus habetur ample in l. vnica. C. de metropoli. Berito, libr. 11. ubi ample ponit de septem virtutibus: Quarum tres sunt theologicae, scilicet fides, spes & charitas: & aliarum quatuor sunt cardinales, scilicet iustitia, prudentia, fortitudo, & temperantia. Et istæ sunt multum in Principe necessariae, & ex his laudantur, & honorantur, ut dixi de aliquibus, & dicam infra. Et tantum hic tetigi & tango ea, quæ faciunt ad laudem, & honorem Principum, cum hic sit locus de his, quæ concernunt alias virtutes non maxime necessariae, licet tamen omnes vitales videantur. Luc. de Pen. in d. l. vnica. C. de metropoli Berito. Vnum tamen aduertendum est, quod latius infra suo loco 17. par. discutietur de huiusmodi virtute fortitudinis, quæ multum necessaria est in militibus: & etiam temperantia quæ est alia virtus cardinalis: Ideo aliter hic non insisto, & etiam quia satis in discursu huius partis tangam ponendo alias laudes & honores Principum.

Et de temperantia, quomodo sit necessaria in Principe, & non declinet in virtutis excessum, id est ad dexteram & sinistram, & non per abrupta vitiorum à via virtutis deuiet, optimè differt Polycr. lib. 4. c. 9. Vbi dicit quod iniuriam non admittit, & vide Aegidium de regimine Principum lib. 2. de temperantia. c. 15. Et de huiusmodi fortitudine, vide Martinum magistrum, qui tractatum vnum fecit de fortitudine satis amplum, ad quem recurre.

Decimatertia consideratio. Etiam Principes ex fide, gloriam & honorem consequuntur. Quoniam nihil est quod lumine clariore præfulgeat, quam recta fides in Principe. l. epistola inter claras. C. de sum. trin. & ut ait Tul. li. 1. offi. Neque enim vlla res vehementius Rempublicam continet, & est fundamentum iustitiæ. Quoniam, ubi non est sana fides, ibi non potest esse iustitia. c. vbi. 24. q. 1. & dicit Luc. de Pen. in l. quoties. C. de ponderato. & auri illato. lib. 10. q. fides præfertur prudentiæ. & ibi multum ample commendat fidem: & dicit tex. in c. in qualibet. 23. q. 8. quod Rempublicam magis quam sudores corporales gubernat, ut dicit Luc. de Penna in l. probatorias, C. de diuersis offi.

officijs, lib. 12. Vbi ponit multiplices effectus fidei. Fran. verò Patritius in lib. de Regno & Regni institutione. lib. 8. ti. 20. in principio dicit, quod fides in Principe tanto splendore fulget. vt sine ea omnes Regum ac Principum virtutes obscuriores fiant. Ab ea singulæ sic lumen accipiunt, vt à sole luna, sidera ac stellæ omnes. Vnde, vt dicit, Prudentia, sine fide, vana ac mēdax est, & vasta quadam versutaq; calliditas temperantia tristis ac verecunda. Quid laudis famæ aut gloriæ Princeps habere potest, qui vanus mendax aut infidus est? quid turpius aut grauius quàm fidem fallere, promissa non præstare, conuentisq; non manere? Vnde refert de Sexto Pompeio, quod cum cœnantibus in nauī apud Puteolos Antonio & Octauio, apud Sextum Pompeium Magni Pompeij filium, qui tunc conciliati societatem iniuerant, Menodorus Pompeianæ classis præfectus, per internum Pompeio significauit, tunc tempestiuum esse, parentis ac fratris iniurias vlcisci: quod si occasionem sumere vellet, se operam daturum, vt è nauibus euadat nemo. Cui Pompeius, refer, inquit, Menodoro sine me id facere licere, qui iam peierare consuevit: mihi autem nefas esset, qui fidem fallere nescio. quæ quidem vox & decora fuit, Magni Pompeij filio digna.

Parmenoni quoque suadenti quidpiam Alexandro, quod præter fidem ac decorum esset, respondit: Facerem id quidem si Parmeno essem. verum Alexandro ne utiquam licet: nec id iniuria dicebat Alexander. Nouerat enim vir animi tam excelsi, qui sibi orbis terrarum polliceretur, nihil esse posse, quod magis gloriā suam obscuriorem redderet, quàm si promissam fidem aliqua ex parte falleret. hæc Patritius ibi: Et ibi ponit de fide Romanorum, & de infidelitate aliorum, quem vide. Textor etiam in sua officina ponit fidelissimos. & ibi ponit paucos: suo loco inter alios ponit Attilium Regulum, qui maluit ad supplicium redire, quàm datam Carthaginensibus fidem violare. De quo etiā Benedicti in dicta sua repe. c. Raynutius, in verbo, testamentum, tertio. nu. 18. de testament. de quo etiam in l. postliminij ius. in §. captiuus ff. de captiuis & postlim. reuersis. & etiam Silius, lib. 6.

*Seranus clarum nomen tua regia proles,
Qui longum semper fama gliscente per auum
Infidis seruare fidem memorabere Panis.*

Et non est mirandum, si Textor ponat paucos fidelissimos: quoniam hæc virtus est valde chara & valde rara. vnde Prouer. 12. Virum fidelem quis inueniet? & 1. ad Corint. 4. Hic iam quaeritur inter dispensatores, vt fidelis quis inueniatur, quaeritur, inquam, & vix inuenitur. Tempore enim Christi inter duodecim Apostolos inuentus est vnus infidelis & alij fideles fuerunt: hodie verò duodecim, & plus inueniuntur infideles, quàm inuenitur vnus fidelis. Huic virtuti committit dominus bo-

norum suorum dispensationem, Matth. 24. Quis putas est fidelis seruus, & prudens. Et huic virtuti dat Deus gloriam suam, Matt. 25. Quia super pauca fuisti fidelis, intra in gaudium domini tui. Et etiam huic virtuti dat Deus augmentum gratiæ, Luc. 19. Euge serue bone & fidelis, quia in modico fuisti fidelis, eris super decem ciuitates. Insequendo stylum Textoris, propter paucitatem talium, pauca dicam.

Et talis fides, maximè in Principib. est seruanda, quando est cum iuramento, prout seruauit Alexander (contra tamen eius velle) prout narrat Valerius. Qui cum iret ad dissipandum ciuitatem nomine Lampacum, obuiam habuit Anaximene præceptorem suum: quod ferens Alexander, quod pro ciuitate eum interpellaret, iuramento præuenit, dicens se non facturum quod petijisset: quod videns Anaximenes postulauit, vt prælibatam ciuitatem destrueret. Quod audiens Alexander suæ paci reliquit: quod hodie non faciunt Principes. Sed quia meæ intentionis est, ponere laudes illum, & non malefacta nec vitia: Videatur de hoc G. Bened. in sua repetitione. Raynutius. in verbo testamentum. tertio numero 42. & 43. de testamentis.

Decima quarta confide. Ex tribus virtutibus fuit laudat⁹, & adhuc apud omnes laudatur Principatus Romanorum: ex quibus etiam omnia comprehendere possunt, ex quib. Principes possunt laudari, quæ sunt scilicet sincerus amor pro patria, traditio legum sanctissima, & morum beneuolentia. Nam, vt ait Aug. 3. lib. de ciuitate Dei plures causæ ex quib. Romani claruerunt, primitus & ex eis tanquam mercedem condignam dominium meruerunt. Hinc dicitur 28. q. 1. §. ex his. Romani virtutibus promeruerunt Imperiū: sed inter illas, post supradictas, quas declarauimus, tantum ponemus tres, quæ multas ex prædictis comprehendunt, quæ omnia faciebant ad honorem, laudem, & gloriam consequendam.

Quantum ad primum, patet ex exemplis Romanorum. Quoniam tota eorum intentio erat in regimine ipsorū, & administratione dominij, ad conseruandam Rempublicam, vt eiusdem cōsulerent præfectibus. Vnde August. de ciuitate Dei d. lib. 5. cap. 6. & 7. inducens verba Salustij de bello Catilinæ, sententiam Catonis in dicto lib. contentam de virtutib. Romanorum veterum attulit: vnde Respublica diuina prouidentia facta est magna, dicens: Nolite, inquit Cato, maiores nostros armis Rempublicam magnam fecisse: si ita quidem esset, multo pulcherrimam nos haberemus quippe sociorum atque ciuium, præterea armorum, & equorum, maior copia est nobis, quàm ipsis: sed alia sunt, quæ viros magnos fecerunt, quæ nobis nulla sunt: domi industria, foris iustum imperium, animus in consulendo liber, nec delicto nec libidini obnoxius. Pro his, nos habemus luxuriam

riani, & auaritiā publicè egestatem, opulentiā, laudamus diuitias: sequimur inertiam, inter bonos & malos nullum discrimen: omnia virtutis præmia ambitio possidet, vt ararium esset locuples, res priuatæ egebant, nunc contra.

Et hic sincerus Amor pro Republica fuit apud Romanos, quod Romani pauperes erant in reb. priuatjs, vt vtilitati publicæ consuleretur, vt narrat idem Aug. d. 5. lib. ca. 18. de Lucio Valerio de sancto in suo consulatu, qui adeo pauper fuit, vt nummis à populo collectis eius sepultura curaretur.

Cōsimile narrat Vegetius de re militari. de Attilio Regulo, qui cum summis reb. præfuisset, adeo pauper fuit, vt coniugem liberosque in agello collocauit, qui ab vno villico colebatur.

Item suos non patiebantur filios præfici nisi possent proficere: vt legitur de Aclio, qui noluit, quod filius suus eligeretur Imperator post eum, dicendo, principatum debere meritis, & non sanguini: prout nec etiam fecit Moyfes, quod facere potuisset. c. Moyfes. 8. q. 1.

Vtilitatem, & salutem Reipublicæ, propriæ vitæ præponebant, prout narrat Aurelius Aug. lib. 1. de ciuitate Dei. cap. 15. & Tul. de officijs, lib. 1. & 3. Quod cum Marcus Regulus esset ductus à Carthaginensibus, & missus Romam sub iuramento redeundi, pro commutatione captiuorū: Ille Romam veniens, in senatum venit, & captiuos reddi, vel commutari negauit esse vtile: quod adulescentes, & boni Duces, ipse autem senectute confectus. Et cum retineretur à propinquis, & amicis, redire maluit, magis quàm hosti fidem datam frangere. Nam secundum Aug. fides quando promittitur, etiam hosti seruanda est. 24. q. 2. noli. Quod quomodo intelligatur notatur ibi, & in clem. Romani. §. porro. de iure iu. & per Ale. in l. 1. ff. de dolo. Nam graue est fidem fallere. l. 1. ff. de cōst. pecunia. Narrat etiam idem Aug. lib. 18. de ciuitate Dei. c. 18. & Tul. in lib. de Senectute. de Theodoro Rege Atheniensis: Cum enim instaret bellū inter Athenienses, & Peloponen. & accepissent in responsis, & illi essent victores, quorū Dux occideretur, hoc audiens Theodorus, in habitu pauperis transiit ad hostes, seq; obiecit eis, necem per iurgium pro-uocando. Maluit enim mori dum vincerent sui, quàm viuere sub superatis. Seruauit autem iste Theodorus verbum domini, sed non propter Deum. Maiorem charitatem nemo habet, quàm vt ponat animam suā pro amicis suis Io. 15. & Io. 3. Ille pro nobis animam suam posuit, & nos debemus pro fratrib. nostris animam nostram ponere. & 1. Macca. 9. Moriamur in virtute propter fratres nostros. Sed qualiter hoc intelligatur habetur 6. q. 1. §. hoc tunc. De hoc etiā de pœn. d. 2. c. qui vult facere. & c. si quis tanquam, &, vt ait Tul. li. 2. offi. Ex scientia Platonis, fuerunt duo præcepta volentib. præficere Reipublicæ, seu prodesse: vnum, vt vtili-

tatem ciuiū sic tueantur, vt quæcunq; agant, ad illam referant, obliuī commodorum suorū, ad hoc 8. q. 1. c. sunt in ecclesia. Alterum, vt totum corpus Reipublicæ tueantur, ne dum partem aliquam tueantur, vt quæcunq; agant ad illam referant, obliuī commodorum suorum, reliquas deserant. Et ideo Aug. eo. li. narrat de Marco Curtio, qui se armato equo sedentem in abruptum terræ hiatus præcipitem dedit, vt pestilentia cessaret ab vrbe. Idem de Marco Regulo, qui consulendo salutem vrbi, à Carthaginensibus. est occisus.

Nec pariter parcebant filijs pro Republica, prout narrat Valerius lib. 5. & Au. li. 5. de ciuitate Dei. c. 18. De Bruto, qui filios comprehensos, pro tribunali virgis cædi, & post ad palum religatos, securi percuti iussit: quia dominationem Tarquinij à se expulsam, reducere voluerunt. Exiit enim patrē, vt ageret consulē: orbatusq; filijs quā publicè vindictæ deesse maluit. de quo poeta laudator ait:

*Natosq; pater noua bella mouentes,
Ad panam pulchra pro libertate locabit.
Infelix, vt cunq; ferent ea facta minores.*

Sed versus sequenti consolatus est infelicem, sic dicendo.

Vicit amor patriæ laudumq; immensa cupido.

De qua immensa cupidine laudis dixi supra in prin.

Narrat etiam idem Aug. vbi supra de Torquato, qui filium non quia contra patriam, sed etiam pro patria pugnabat: quia tamen contra imperium suum, licet vicisset, occidit, vt plus mali in exemplo contempti imperij, quàm gloria occisi hostis esset: sumens in hoc exemplum à Saul Rege, qui Jonathan filium suum, qui contra hostes strenuissime dimicarat, quia cōtra edictum suum fecerat, de non comedendo fauū mellis, causa necessitatis comedit, etiam ignoranter, & ignorans edictum patris, occidere voluit, nisi populus obstitisset. 1. Reg. 14. c. 32. q. 2. §. Item opponitur. ver. Ionathas. facit etiam pro hoc. 23. q. 5. cap. si audieris. Deute. 16. c. disciplina. dist. 45. ibi. Ire, & redire. & Exod. 32.

Narrat etiam ibi Aug. multa alia exempla de laude Romanorum, ratione amoris quem habebant in Rempublicam. Ex quibus sic concludit, Talibus, inquit, dominandi potestas non datur, nisi summi Dei prouidentia, quādo res humanas iudicat talibus dominis esse dignas, prout & dicendum est de quolibet dominio, & Principatu, maximè nostro, vbi tot miranda Deus Regibus nostris concessit, vt dixi & dicam.

Secunda ratio, ex quo Romani dominia, & principatus habuerunt, fuit traditio legum, sanctorum per ora Principum diuinitus promulgatarum. l. leges sacratissimæ. C. de legibus. 16. q. 3. c. nemo. ad conseruandum vnumquenque in sua iustitia. Vnde vt dicit Aug. lib. 18. de ciui. Dei. c. 22. quod Deo placuit, orbem terrarum per Roma-

nos debellare, & in vnam societatem Reipublicæ legum perductum longè lateque parare. Vnde idem Aug. in 3. lib. c. 15. dicit. Quod quia Romani avaritia restiterunt, consuluerunt patriæ consilio suo libero, neque delicto secundum suas leges, neque libidini obnoxij, sed his omnib. artibus tanquam vera via nisi sunt ad honores imperium, & gloriam: honorati sunt in omnibus ferè gentib. imperij sui, leges imposuerunt multis gentibus, hodieque literis, & historia gloriosi sunt penè in omnibus. Ex traditione autem legum, & iustitiæ administratione, quâto tempore vigerit Regnũ Franciæ ex Chronicis satis dixi ante, & dicam infra, & inter alia Regna mundi, vt dixi, semper in eo plus viguit iustitia.

Quanta autè iustitia vigerit apud Romanos, satis apparet in Paulo Cæsarem appellate, de quo Festus præses ait: Cum essem Ierosolymis adierunt me Principes, & seniores, postulantes aduersus Paulum damnationem. Ad quos respondi, quia non est consuetudo Romanis damnare, priusquam habeant accusatores, literas defendendi accipiendi, ad abluenda crimina accipiat, vt habetur Actuum 16. & c. si in adiutorium. 10. dist. & in pluribus alijs chronicis, quas longum, & fastidiosum esset recitare, cum iam hæc pars sit satis onerata.

Tertia ratio, propter quam Romani laudem, & gloriam meruerunt, fuit morum benevolentia in conseruando amicitiam. Est autè, secundum Senecam animus hominis generosus, qui magis suauitate verbi, & operis ducitur quam rigiditate trahatur. Hoc autem fuit proprium Romanis. Præcipua laus in eis erat, parcere subiectis, & debellare superbos: & accepta iniuria ignoscere mallebant, quam persequi, vt dicit August. libr. 1. de ciuitate Dei. c. 6 & propter eorum morum strenuitatem, Iudæi confederati sunt cum eis, primo Maccabeorum 8. & refert Aug. plura exempla de benignitate morum Romanorum in d. c. 6. supra allegato.

Ex quibus debent etiam aduertere Principes Christiani, quod si Romani, qui non verũ Deum colebant, ex talibus laudem, & gloriam meruerunt, quod si prædicta habeant, quod non solum gloriam humanam, quæ sunt merces Romanorum, vt habetur per Aug. lib. de ciuitate Dei. c. 15. sed etiam mercedem sanctorum, quæ alia est, habebunt. eodem lib. ca. 16. vt etiam dixi supra in 4. consideratione.

Decima quinta confid. Reges, & Principes, etiam ex lata gente, gloriam consequuntur, vt habetur i. quæst. 4. c. ecclesia. §. hic itaq;. Nam gloria Regis in lata gente, quoniam, quanto quis maiorib. præest, tanto maior ipse, & honestior est, in auth. de defen. ciuitatum. §. nos igitur. colum. 3. & quanto maiora quis tractat, tãto maior est. de cõsec. d. 5. c. de his vero. Hinc etiam Greg. in morali-

bus, & Salustius in Iugurtino, maximam gloriam in maximo Imperio putauere, vt declarat Luc. de Peq. in 1. 2. in 3. col. C. de dignitatib. libro 12. Et facit quod dicit idem Luc. de Penn. in 1. 2. in 2. col. C. de his qui sponte munera publica. lib. 12. & dicit tex. in auth. constitutio, qui de dignit. §. volumus, quod præmium dignitatis est, habere subiectos. & in §. generaliter. dicit glo. no. nobiliorem propter subiectos. & probat hoc Baptista Caccia lupus in suo consilio. de præcedentia, & præmiuentia monachorum, & canonicorum regularium in 18. col. ver. nec per vos. vide infra in 3. consideratio. sequen.

Aduerte tamen, quod Princeps non potest esse sine multis, vt in l. omnia, in principio. & i bi notatur, in verbo, inter tot. C. de testamentis.

Decima sexta confid. Honor Regis, & Principis in pace subditorum cõsistit, quoniam, vt ait Cassiodorus, lib. 1. epistolarum, epist. 22. decet apicis regalis curam generaliter custodire concordiam: quoniam ad laudem regnantis trahitur, si ab omnib. pax ametur. Quid enim est, quod Principem melius predicet, q̄ quietus populus, concurs, sanatus, & rota Respublica morum honestate vestita? & lib. 2. epist. 29. etiam inquit: Regnantis est, gloria subditorum, ociosa tranquillitas. & lib. 3. epist. 39. dicit principis opinionem longè lateq; distentat subditorum custodita tranquillitas. & lib. 5. epist. 29. Quies suauissima populi, & dispositio tranquilla Regionum, præconium probatur esse Regnantium. Anchises quoq; dicit filio suo Aeneæ, vt refert Virgilius 6. Aeneidos.

Hæc tibi erunt artes pacis, imponere morem.

Et Principes semper eam commẽdare debent secundum quod fecit Federicus imperator in tit. de pace tenenda: Sed amplissimè per Bald. in suo commento super tit. de pace constantiæ, in gl. fin. vbi multa iura allegat.

Dicitur tamen communiter, quod sunt tres bonæ matres, quæ generant tres pessimos filios, veritas scilicet odium parit, nimia familiaritas contemptum: & pax vitium, seu ocium: Ex quo vitium, dicitur etiam quod communitas generat discordiam, vt est tex. in l. cum pater. §. dulcissimis. in ff. de lega. 2.

De laude pacis amplè videatur per Bernardi. de Bultis in sermo. 34. suæ 2. partis sui Rosarij. priuilegia pacis, ponit Ant. Corsetus in tract. suo de potestate regia: vbi ponit tract. particularem de priuilegijs pacis. Est autem pax, vt inquit propheta Esa. 32. c. opus iustitiæ. & dicit Bald. in proce. Gregoriano. in 3. col. quod pax est animi tranquillitas naturam seruans: & temperantiam non relinquens. secundum verò Aug. in lib. de sermone domini in monte, sic diffinitur: Est serenitas mentis, tranquillitas animi, simplicitas cordis, vinculum amoris, confortiũ charitatis. Hæc simultates tollit, bella compefcit, iras comprimit, superbos calcat,

calcat, humiles amat, discordias sedat, inimicos cõcordat, cunctis est placida, nescit ex tolli, nescit infari. Hanc qui accepit teneat, qui perdidit repetat, qui amisit acquirat. Sine tamen iustitiæ administratione, pax resistere nequit, vnde Sapient. 18. c. In disponenda concordia, est lex iustitiæ. Vnde, de aduentu domini nostri Iesu Christi scriptũ est Psal. 61. Orietur in diebus eius iustitia, & abundabit pax. Ideo dicitur Psal. 84. Iustitia & pax osculatae sunt. Sex modis causatur pax, & sex causæ prohibent eam, per G. le Rouille in suo compendio iustitiæ. c. 25. de pace. Et remedio pacis reformatur, quod clade bellica turbatum est. text. in cap. 1. 34. q. & dicitur: *Odia pax pellit, castũ pax nutrit amorẽ.*

Decima septima confid. Etiam Principes temporales huius seculi, maiorem gloriam, honorificentiam, & excellentiam apud creatorem habere non possunt, quàm si per eos ecclesiarum dispersarum potuerit societas restaurari, tex. in c. sicut excellentiam. 23. quæst. 4. & etiam scriptum est in c. fin. 96. dist. Boni Principis esse, & religiosi ecclesias contritas atque concisas restaurare: non uasq; adificare. Imo etiam potest Rex reparare ecclesias, in negligentiam sacerdotum ex proprijs redditibus ecclesiæ, exemplo Ioiadis Israelitæ Regis, qui negligentias videns sacerdotum, captis redditibus templi, autoritate sua ipsum reparari fecit. 4. Regum. 12. & 22. c. & 2. Paralip. 24. Cogere enim & facere reparare ecclesias ac Religionem exæqui, est misti fori, pertinens nedum Pontificibus sed etiam Principi seculari, per tex. in l. hæreditas. in ff. de pet. hæc. facit. l. si in aliquam aedes sacras. ff. de off. proconf. Vbi hoc Principi pertinet, & suis maiorib. officarijs, quales sunt Cõsules, qui apud nos sunt gubernatores patriarum, & præfectis prætorio, id est præidentes in parlamento Principis representantes. Præter ea dicit tex. in c. 1. ne sede vacante, quod Rex cum procerib. Regni multum potest, & operatur circa statum ecclesiæ reformandum. Habemus etiam textum apertum in c. filijs. vel nepotib. 16. q. 8. vbi Prælati dissipantibus bona ecclesiæ audiri potest dignitas Regia. Ita dicit, & tenet Benedicti in sua rep. c. Ray. in verbo; si absque liberis moreretur. de fideicommiss. sublit. nu. 34. & 35. de testamentis.

Ex quib. dictis, potest sustinere, quod Rex noster Christianissimus potuit facere reformationes monasteriorum tam monachorum, quàm monialium, in suo Regno etiam exemptorum, & exemptarum de consilio, & consensu suorum Prælatorũ Regni etiam absq; autoritate summi Pontificis. Fuerunt tamen in huiusmodi reformationibus multi abusus, qui nõ fuerunt de voluntate, & scientia Christianissimi Regis nostri. Et vtinã esset mihi data facultas scribendi ea, quæ hic possent scribi, vt cæteris cederet in exemplum, sed distinguenda sunt tempora: Et sic, vno tempore vna lex est bona, quæ non est alio, vt dicit Bal. in l. vni. in-

prin. C. de cad. toll. ita vno tempore scribenda est, sent aliqua, quæ alio tempore scribi non possunt. Cum, vt dicit Bal. ibi, sicut medicus obseruat tempora, ita iurisperitus, quia vno die dat vnã medicinã, alio die aliam, &c. vide eundẽ ibi, Sed ecclesiastici Iudices, & Prælati debent aduertere ne, si videant etiam tempus bene dispositum ad faciendũ ea, quæ in eorũ voluntate habent, dincertant à veritate, & recta prosecutione iurũ eorũ: & ne ea, quæ facere debent per eorũ iurisdictiones spirituales, attentent facere per potentiam secularem. Quoniam si pro varietate temporum veritas immutetur, inuenta opportunitate rescanda est potius, quàm obseruanda, tex. est in c. illa autem. 12. dist.

Decima octaua confid. Principes, & Reges laudantur ex pulchritudine. cum vt ait Strabo de situ orbis. li. 15. Indi, qui Cathæa incolunt, adeo pulchritudinem excoluerunt, vt Regem eligeret qui forma præ cæteris præstaret, & cæterorum esset pulcherrimus. Et idem Strabo lib. 17. scribit Aethiopes Regem constituere solitos, qui forma elegantiori cæteros excelleret. Et hoc imitantes naturã, quæ Apes etiam docuit Reges sibi deligere insignis formæ, dissimilisq; cæteris, tum magnitudine tum nitore, vt testis est Plin. lib. naturalis Histo. li. c. 21. in fi. & Columella lib. 9. c. 10. Etiam Basilius Magnus in Exameron 8. vbi de apib. loquens, à natura, inquit, principatum omnium obrinet magnitudine, forma, mansuetudine, cæteris omnibus antecellens. Et, vt dicit Cæpolla in tracta. de Imper. militũ eligendo. char. pe. in 10. concl. in dubio eligendus est pulchrior in Imperatorem exercitus, & dixi infra in 9. par. 17. confid. Neq; im merito, quoniam plerisque gentib. in corporum maiestate, & dign. veneratio est, & reuerentia, magnorũq; operum non alios capaces putant, quàm quos specie eximia, & egregia donare natura dignata est: vt scribit Curt. lib. 5. Et Proculus Lycius philosoph. in comment. quos in Alcibi. Platonis de anima, & demone scripsit: ita pulchritudinem æstimauit, & tantũ fecit, vt iustitiæ anteferreret, & multis comprobatur, omne pulchrum à natura esse bonum: omne vero turpe, malum. Constat enim pulchrum esse amabile sua natura, quando quidẽ, & extrema pulchritudo diuinæ pulchritudinis imaginem ferens, est amabilis, primoq; aspectu animos ad se mouer. Et pulchrum dicitur, siue quia prouocat animos, siue quia permulcet intuitus, eorũ secundũ naturam est amabile. Quapropter, & amor ad pulchrum dicitur amantẽ ducere. Quicquid autem est amabile est appetibile. Omne vero appetibile, est, & bonum, siue re vera bonum, siue apparens & consequenter, omne pulchrum est bonum. Item omne pulchrum preciosum, vt inquit Maximus Tiriũs Platonicus. serm. 11. vbi etiam dicit, quod pulchrum est, id neque exitiosum vnquam, neq; lubricum, neque flagitium aliquod efficit, neque quenquam ad infortunium ducit; aut ad calamitatem.

tatem deducit, acq; in poenitentiam desinit, & si amabile sit, pulchrum esse oportet. Et subiungit: **E** si vnquam pulchrum, versatur in terra, non alibi magis id, quam in homine pulcherrimo intelligenti. noq; cunctorum terrestrium corporum, particepsque animi ipsius pulchris affinis cernere licet.

Et in vniuersum Platonici omnes diffiniunt, pulchritudinem esse gratiam quandam viuacem & spiritualem Dei radio illustrante, angelo primū infusam, inde, & animus hominū corporūq; figuris, & vocib. Quæ per rationem, visum, auditum animos nostros, mouet atq; delectat, delectando rapit, rapiendo ardenti inflamat honore. Decor enim corporis, confert ad felicitatem in hoc mundo secundum Bal. in proæ. ff. in ver. Flauius: in add. Et tantū existimatur pulchritudo, q̄ si iuuenis formosus nubat mulieri nobili, & diuites tamen rugosæ, aut aliàs turpi, licet sit pauper, & inops, non dicitur mulier nubere indigno, cū mulieris nobilitas; & diuitiarum copia, cum forma viri compensari debeant, per notata in simili per Bal. in c. super eo, se. secund. de re lib. dixi infra in 11. par. Apuleius quoque lib. 2. de magia. ait etiam Virginem formosam, & si sit oppido pauper, abunde tamen esse dotatam. Afferit enim ad maritum, nouam animi in dolem, pulchritudinis gratiam, floris rudimentū. vnde Ouid. consonat: *Dos est sua forma puellis.* hæc Cælius lib. antiq. lect. 13. c. 7.

Decima nona consi. Docet Bal. in c. intellectu. col. fi. de iureiu. q̄ honor Regis augetur per dignitates subditorū, & sit status Regis magis potens, & magis honorabilis, & timendus. facit text. in auth. const. quæ de dignitatib. §. generaliter aut. coll. 6. dixi supra in 3. consi. præcedenti. & infra in consi. vt in c. viderur quod Rex Hispaniæ. quæ est 37. Maximè ad dec^o Regis, & Regni spectat, plures habere vasallos, & fideles, qui ei personaliter seruiant; potius q̄ redditus feudorū manu sua percipere, & militib. cōductitijs erogare: quorū nō par est fidelitas nobiliū vasallorū fidelitati, quia vt plurimum, q̄ pecunia redimuntur, in necessitate deficiunt. Vnde cū Ale. Magnus tali mercato vteretur, & multos pecunia, & donis sibi acquireret subditos, fuit à Philippo eius patre de hoc increpatus in scriptis, vt refert Val. lib. 7. ti. de sapienter dictis, & factis. Vbi inquit, quàm probabilis epist. qua Ale. quarundā beneuolentiæ, & seruitiū largitione, ad se attrahere conatus sit, increpauit: Quæ te fili ratio, in hanc tam vanā spem induxit, vt eos fideles tui cōpulis? A charitate istud probatur, amor, & beneuolentiæ, quæ inter Principē, & vasallos suos consistit ratione feudi, & fidelitatis, & nō quod pecunia redimatur, qua cessante, amor esse desisteret, vt dicit G. Bened. in sua rep. c. Rayn. in verb. & vxorē nomine Adelasiā. in materia successionis ab intest. nu. 859. Hinc dicit Bal. in d. §. generaliter, q̄

Principi licitū est infendare Ducatus & comi. suis subiectis, vt eidē auxiliū præstent cōtra hostes: dūmodo nō infudet vltra modū consuetū aliorum Regū. Alienare tamen nō potest, nec iura Regni, nec ea quæ tendunt contra honorē Coronæ, alias ea attendere dicitur vnū pecus, vt dicit ibi Bal. qui parificat iura Regni, & honorē coronæ, quod dicit esse menti tenendū. Et hoc casu, si alienatio sit cōtra honorē coronæ, aut in perniciē Reipub. quōniā, vt inquit, quia facta hosti, non tenet, imò nec iuramentū in talibus est seruandū. not. in l. i. §. nō fuit. ff. de dolo. quōniā in malis promissionib. fidē non seruabis. vt dicit Præpositus in c. ius militare. l. col. i. dist. do. meus las. l. i. in prin. ff. de iureiu. & Archid. in c. volens. 22. q. 2. Et facit in terminis talium alienationum rex. in d. c. intellectu, qui dicit alienationem factam per Regem contra honorē coronæ, & contra primum iuramentum factum in sua coronatione, etiam cum iuramento non tenet nec valet. Faciunt, quæ dicta sunt supra in prima parte, in 44. conclusionē. ver. in oppositū. vsque ad finem.

Hinc non indecenti ordine tractari posset dubium, An valuerit alienatio facta per Regem nostrum Franciscum, seu dominam Ludouicam de Sabaudia eius matrem, de ducatu Burgund. & comitatu Flandriæ? Qui licet sint de corona Regni, & de paritate Fraciæ, tamen ita tractauerant cum Carolo Austriaco in Imperatorem electo, quod eos in totum abdicabant à corona, etiam nullo iure superioritatis reseruato. Quod an fieri potuerit, viderur quod non, ex deductis per Guliel. Benedicti in sua solenni. rep. cap. Rayn. in ver. & vxorem nomine Adelasiā, in 2. decisi. nu. 466. vbi fit mentio de tract. de Bretignaco. etiam in verbo, in eodem testamento relinquens, primo. num. 131. extra de testa. & per Ioan. Igneum in sua rep. l. donationes. C. de don. & forte alibi sparsim dicam, cum temporis opportunitas nunc non patiat, semelstrēque opus ex hac re compilari posset.

Vigesima consi. Ex seueritate laudantur Principes, & honorantur, quoniam secundum Tul. 2. rhetoricorum, Seueritas est, per quam iudicialia potestas, vel vindicta, in aliquē districtius exercetur. Hæc perutilis est Reipublicæ. Nam bene operans nulli parcit. s. Politicorum. & vt dicit Tullius i. officio. Ita probanda est mansuetudo atque clementia, vt adhibeatur causæ seueritas, sine qua ciuitas administrari non potest. Nam maioris interdum est roboris, delictorum iniquitas, quàm legum æquitas, vt in auth. vt non fiant pignoratio. in prin. col. 5. Tanta est etiam in Reipublica de morū varietate diuersitas, vt nemo valeat leges defendere, nisi terror videatur aliqua tēperare, dicit Cassiod. 12. variarū epistola. 3. & Aug. 23. q. 5. c. prodest, in princ. Ministerio seueritatis quies nostra adiuuatur. Ex quibus dicitur, quod ad reparationem

rationem Reipublicæ conuassare expedit potius seueritas, quàm remissio. Quoniam ex seueritate solus offenditur, qui punitur, ex remissione offenditur Lex, Rex & Grex, imo omnis res. Per lenitatem Rex contemnitur, lex despicitur, & grex inficitur: Et per grauitatem & seueritatem Rex honoratur, lex saluatur, grex seruatur. Ita dicit Lu. de Pen. in l. fi. Cod. de his, qui ex publica collatione illata sunt non vsurpan. lib. 10.

Vigesima prima consider. Gloriosum est optimo Principi habere rationem studiorum, & in suis vrbibus constituere gymnasia literaria, & asyllum (vt ita dicam vtendo verbis Beroaldi in suo tractatu de felicitate) doctrinarum patefacere, quo agminatim vndique conueniant multijugæ eruditionis candidati: quibus curæ est linguæ eloquio, animum disciplinis excolere. Hoc nimium beneficentissimi Principis beneficium amplissimum est ac laudabile institutum, honorem habere dicendi magistris, dignitatem emolumentaque sapientiæ doctoribus impartiri. Est enim vt inq̄ eleganter Symmachus, hoc specimen florentis Reipublicæ, vt disciplinarum processoribus præmia opulenta pendantur. Hinc Traianum omnes scriptores merito laudant, quod ingenuas artes earumque processores in complexu, oculis, & aurib⁹ habuerit, quod studia humanitatis professi apud eum fauorabiles extiterint, denique, q̄ sub ipso spiritum & sanguinem, & patriam studia receperint. Quoniam verò sunt studia necessaria, ponit Iudocus Clithoueus in suo antilurhero, li. 2. c. 29. & 30. vbi inuehit contra Lutherum studia, & gymnasia reprobantem.

Vigesima secunda consideratio. Honorantur in hoc Principes, quia coronantur maximè Reges, quibus datur corona pro gloria, seu victoria gloriæ, notatur in l. i. C. de athleticis, lib. 10. Nec debet Rex se sine diademate, id est, corona aurea Regem nominare, not. Luc. de Pe. in le. vni. C. de reis postulatis, lib. 10. Vbi dicit, quod diadema, siue corona, non tribuit Regnum, sed est signum honoris, & designat plenitudinem Imperij, nō tamen tribuit imperium. Et corona Regum, quæ olim erat in vsu, erat magni pōderis, puta vnus: alteri ex auro, & gemmis preciosissimis, & vocabatur diadema. 2. Reg. 12. c. in fi. tulit Dauid diadema Regiseorum de capite eius pondus auri talentum habens, & gemmas preciosissimas, & impositum erat super caput Dauid. & idem Paralip. 20. Et hæc coronam auream portabant etiam Reginæ. Ester 7. coronam auream portans in capite. Et vt infra dicam Reges Franciæ, & Reginæ Franciæ coronis aureis coronantur gemmis preciosissimis ornatis, inter quas debent esse duodecim lapides preciosi. Et aurea esse debet corona Regis, vt sicut aurū preciosius & grauius, & splendidius cæteris metallis est, quæ omnia ex terra sumuntur, sic Rex grauitate morum, splendore vitæ ac preciositate intelle-

ctus cunctos homines tenetur excellere: neque. n. est Rex, qui non per se sufficiens est, ac omnib. superexcellens. s. Ethic. ex quo ergo infertur, q̄ corona solum Regi virtuoso debetur. l. fina. C. de status, & imag. l. i. C. de Metrapo. Berito, lib. 11.

Et ad huius significationem & demonstrationem, quod vltra alias margaritas, & lapides preciosos, qui in corona ponuntur debent apponi 12. lapides preciosi.

Primo enim in summitate ipsi⁹ diadematis debet poni Sardius rubræ terræ speciem habens, quomonetur alijs sublimior esse in ratione loci, quoponitur, id est, in Regio folio præcipuæ dignitatis, sui tamen terrestrietatem agnoscere. cum terra sit filius Adæ, & ad terram iturus.

Alij verò lapides suis locis collocantur, secundum ordinem, s. primo Topazius lapis nimitū preciosus, qui omnium colores lapidum in se habet: quo moneri debet Princeps seu Rex omnes in se habere virtutes. Reges enim illi solum dici merentur, qui se & alios virtutum plenitudine regunt. 12. q. 1. c. duo sunt.

Deinde Smaragdus, qui preciosissim⁹ lapis est, adeo virens, vt omnium herbarum virorem superet, & facies aspicientium reddat virides: per quē designatur vera iustitia, qui semper in eo debet esse virentior, sicut Christus iuxta Mala. 4. Vobis timentib. nomen meum oriatur sol iustitiæ, vt interim vireat, q̄ etiam aspicientes sibi subditos potissimè magistratus faciat esse iustos. Hæc virt⁹ in Regib. debet esse præcipuè, quoniam secundū Arist. ad Alex. iustitia regnantis vtilior est subiectis, quàm fertilitas temporis: dixi supra in 5. consi. huius 5. par. & de mala iustitia Regis quomodo noceat, vt de ibi. & per Luc. de Pen. in le. iudices. C. de digni. li. 12. & de Smaragdo habetur in l. pediculis §. pen. ff. de aur. & arg. leg.

Iaspis etiam in corona Regis debet apponi, & est coloris viridis, sed terrestris: & licet sit parum preciosus, tamen designat in Principe, quod debet procurare pabula subditis, quæ à terra proueniunt, & per viriditatem ipsius designantur, famemq; repellat.

Crisopassus, qui aurei & viridis est coloris, hoc monetur sapientiæ intendere, quæ designatur auro, & viriditate Catholicæ fidei ad cælestem patriam aspirare.

Calcedonius, qui fortissimus est natura, quamuis modicum preciosus hoc instruit, vt in obseruatione iustitiæ ac totius regiminis sit fortissimus: ne frangatur in aduersis, nec erigatur in prosperis. Habet enim ipse lapis in colore similitudinem lucernæ pallentis, quo monetur, vt anima ei⁹ sit referta prudentia, & vitæ sanctitate cōspicua, vt sicuti lucerna lucēs in obscuro lumē alijs præbet, sic Rex in cōsilio. q̄ in obscuro. i. in secreto, agendum est sibi assistentes illuminare tenetur. In hoc monetur, vt sit fortis per substantiam, prudens per colorem,

Nam prudentia latet in anima prius, quam in corpore exterius exercentur.

Hyacinthus est, qui similis est aquæ, solis radio perfusa, quo movetur per aquam, ut in cunctis temperatus incedat: per solis radios, ut diuinis illuminatus effulgeat: & sic hic lapis monet Principem, seu Regem debere esse temperatum, & habere debere temperantiam, quæ est vna ex quatuor virtutibus cardinalibus, de qua habetur in le. vnica. C. de metropoli Berito, lib. II.

Amethystus, hic tribus coloribus, purpureo, violaceo, & roseo decoratur: Hoc monetur per purpuram, ut onus Regiæ dignitatis attendat, postquam soli sibi purpuræ prærogatiuam vendicauit. Item perent. C. de vestib. oloberis, lib. 12. per violâ, quæ herba est satis humilis, pulcherrimum tamen florem, & iucundum odorem exhibens: Hoc instruitur, ut florem morum Regalium odoremque famæ, seu vitæ laudabilis indefinenter ostendat. Per roseum suadetur, quod tanta caritate flammescat: ut vsque ad effusionem sanguinis pro iustitia, & turba, seu populo, & suis fidelibus non lentescat.

Beryllus hic viridem & pallentem colorem habet, quo dirigitur æternorum contemplationi inhæreret: ut ita curam subiectorum habeat: quod plerumque nimia laborum sollicitudine redeat cum expediens fuerit, ad pallorem.

Chrysolithus, qui velut aurum fulget, quasdam ferè scintillas ardentis emittens: Hoc monetur luce sapientiæ resplendere, suasque virtutes atque sententias cum verbo exhortationis, & exemplo actionis in subiectos effundere, & in cunctis bonis operibus omnes sibi subditos præsertim magistratus similes sui facere. Nam facilius est (si dici fas est) errare naturam, quam Principem sui dissimile formare posse Rempublicam, dicit Cassiodorus in variarum Epistolarum. 12.

De chrysolitho, smaragdo & amethysto habetur. ff. de aur. & arg. leg. 1. & si non sunt. §. proueniunt.

Sardonyx, compositus ex sardio & onyce, cuius præciosior subitus est niger, medio rubicundus, superius candidus, & ita sardonyx appellatur in le. fina. §. species. ff. de publica. Vel aliàs sardonica dicitur, ut habetur in leg. diuus Adrianus. ff. de bonis damnatorum. Hoc docetur Rex, ut per humilitatem sit niger, id est, terra similis, vel humilis per candores, id est, per virtutes, irradietur: per ruborem inflammatur, ut si necesse fuerit charitatis officio pro iustitiæ debito sanguinem quoque fundat.

Sapphyrus, de quo habetur, & de aliquibus ex prædictis in l. si. §. Diui quoque Marcus, & Commodus. ver. species. ff. de publicanis. Vltimo loco vocandus est. Qui licet non sit multum præciosus, in ministerio tamen est valde præclarus. Hic colorem habet æreum alijs lapidibus in nullo participans: hic dicitur gerentem reddere castum, ad quod

Reges debent nimium anhelare, non se libidinis ventilabro volutare, vnde plerumque sequitur offensam Dei, & decurtatio vitæ. Eius colore monetur sic se regimine implicare, ut postquam se populo in cunctis, iuxta sibi debitum exhibet, cœlestia nihilominus mente petat. Iuxta Apostolum dicentem: Nostra autem conuersatio in caelis est. Exemplo Moyli, qui post sui debitum, quod populo temporaliter exhibebat, ingressus tabernaculum, diuinæ contemplationi vacabat. extra de renun. c. nisi. §. nec putes, prope finem. Hæc omnia dicit Lucas de Penna in rub. de auro coronario. libr. 10. C. vbi sic ponit prædictos 12. lapides comodo, ut dictum est.

Sed de Sapphyro, & eius natura, & quid denotet, dicam latius infra ista par. in 31. confid. de rege Francia.

Aduerte, Quia etiam in Veteri Testamento rationale summi sacerdotis Israel 12. lapides preciosos, quatuor distinctos ordinibus, significat, quod Pontifex cuius exemplo esset Rex quatuor principales debet habere virtutes, scilicet, iustitiam, fortitudinem, prudentiam, & temperantiam: in singulis autem ordinibus habebat tres lapides significans, quod Pontifex in primo debet habere fidem, spem & charitatem. In secundo modestiam, mansuetudinem, & benignitatem. In tertio pacem, misericordiam, & largitatem. In quarto vigilantiam, sollicitudinem, & longanimitatem. Per lapides enim preciosos figurantur virtutes, iuxta illud: Alij ædificant aurum & argentum, & lapides preciosos. Ita notat Arch. in c. qui Ecclesiasticis. 36. dist. & videatur Exod. 28. vbi dicitur. In rationale summi sacerdotis erunt quatuor ordines. In primo versur erit lapis sardius, topazius, & smaragdus. In secundo carbunculus, sapphyrus & iaspis. In tertio ligurius, achates, & amethystus. In quarto chrysolithus, onychin & beryllus. Inclusi erunt auro per ordines suos, habebuntque nomina filiorum Israel duodecim nominibus, &c. Et de virtutibus prædictis, quomodo ex his honorantur Reges, & Principes satis supra dixi, maxime de his ex quibus magis laudantur & honorantur.

Et proprie hæc coronæ dicuntur triumphales, & sunt aureæ, & mittuntur Imperatoribus ob honorem triumphi, ut dixit Textor Niuernensis in sua Officina in c. diuersæ coronæ, & in c. seq. scribit triumphatores, qui de diuersis Regibus & populis triumphauerunt: de quibus diffusè supra in præ. part. in 36. confid.

Et aduerte, Quoniam ut dicit idem Lucas de Penna in dict. rubri. Cod. de auro coronario. libr. 10. tale diadema Regi cum constituitur imponendum est. Nec non & liber legis in manu eius. 2. Paral. 23. c. Eduxerunt filium Regis, & imposuerunt ei diadema, dederuntque in manu eius tenendam legem, & constituerunt eum Regem, & hoc per sacerdotes Leuiticæ tribus. Deut. 17. & ut inquit Lu-

cas

cas in loco ante alleg. Rex in coronatione prius examinatur, demum inungitur, benedicitur, consecratur, & coronatur. rex. in c. venerabilem ibi: est enim extra de ele. & ibi Inn. & alij.

Per hæc Excellentia Regiæ potestatis descendere à Christo significatur, ut ipse regnet cum Christo, & in populo Christiano, ut ait sanctus Thomas de Aquino in 3. parte suæ summæ. q. 108. artic. 3. Et sicut Episcopus in capite ac manibus cum vntione debita consecratur, ex quo ea, que spectant ad solum ordinem intelligitur consecutus, ut not. in c. pe. extra de consec. eccl. vel altaris. ita & Rex in brachio, vel humero, seu armo inungitur, & benedicitur. c. vnico. de sacra vntio. ver. vnde in veteri. Et hoc iustum est, quod ea quæ sunt præcipua Regiæ dignitatis, intelligatur ex potestate, seu concessione diuina assecutus: & etiam ex hoc consecratur sibi gratia, & virtutis augmentum. Nam cor eius ad prudentiam & constantiam dilatur. c. 1. de cõsec. dist. 5. Augerit etiam in eo gratia fortitudinis contra hostes extrinsecos, puta vitia, eadem dist. c. 2. Ideo iungitur, ut potestas in eo plenior ex Dei benedictione descendat, iuxta illud Esa. 9. Factus est principatus super humerum eius. & d. vers. vnde in veteri. Vnde ratione tantæ dignitatis in eo existens dici potest illud, quod habetur d. 40. c. non nos. Quis enim sanctum dubitet esse, quem apex tantæ dignitatis attollit? in quo si desint bona acquisita per meritum, sufficiunt quæ à loci prædecessore restantur: Aut enim claros ad hoc fastigia erigit, aut qui eriguntur illustrat. Ideo inquit S. Thomas in opusculo de regimine Principi lib. 2. in fi. Omnes Reges solliciti ad reuerentiam Dei habuerunt felicem exitum: qui autem neglexerunt, fuerunt infelices, de quibus aliquid ante dictum est.

Diuersas coronarum species describit ipse Luc. dict. rub. quæ olim erant apud Roman. puta athletarum, oleaginea, laurica, graminea, quercua, mirthea, palmea, frondea, hederalis, & populea, & qui bus dabantur. De quibus in prima part. in 32. cõsi. ver. secunda conclusio est, dixi.

Vigesima tertia confid. In sceptro etiam honoratur Rex, quod signat iustitiam. c. Constantinus. 96. dist. ibi, conferentes ei etiam imperialia sceptræ. & c. Regum 23. q. 5. vbi dicit tex. in fi. Ipsis autem Principibus fidem & reuerentiam seruari oportet. & in d. c. Constantinus. scribitur signa, quibus honorantur Principes, & per An. Corsetum in tract. suo de potestate Regiæ, q. 31. putat in principatu, dominatione, potestate, dignitate, gloria, vigore, honorificentia, & iurisdictione super inferioribus, in possessionibus, diuitijs, lata gente diuersarum Regionum & nationum: in palatio, in diadema, corona, sceptro, chlamyde purpurea, tunica coccinea, & alijs indumentis, quæ Principem decent, & in diuersorum ordinum officialibus sibi seruientibus, & alia huiusmodi. Et quomodo sceptrum datur Regibus, & sacerdotibus. dif-

ferit Aug. Datus, in suis orationibus, oratione 38. lib. 3. vbi etiam dicit, quod virga datur Principibus.

Vigesima quarta confid. Principes in multis vitra alios à iure honorantur, & priuilegiantur: Quippe multa iura eis competunt, & sunt reserua ta in vim regalium & superioritatis, quæ alijs non: de quibus & singulis possent diuersæ considerationes fieri, sed vt omnia, aut saltem maiorem partem priuilegiorum eorumdem comprehendere possim, istam tantum considerationem pro his describam Principum priuilegia continentem: maxime Regalia, & quæ Principibus competunt ratione excellentiæ dignitatis eorum.

1. Habetur in titulo quæ sint Regalia: in vsibus feudorum, quod Principes habent plura iura vitra alia in subditos, vt sunt Armandiæ, quod exponitur per aliquos, quod est ius faciendi fieri arma, vt in auth. de armis. coll. 6. & C. de fabricensibus, lib. 11. Vel vt alij volunt, sunt litora, quæ sunt publica, & Regalia, vt dicit Andreas de Isernia: quo ad defensionem, & protectionem, vt prohibeat ibi fieri quicquam si visus litoris & publicus impediatur l. litora. ff. de acqu. rer. do. & §. litora. in ff. de rer. diui.

2. Sunt viæ publicæ de Regalibus, vt dicuntur tex. in prin. & Io. de Isler. in d. tit. quæ sint Regalia: ideo tenentur Principes vias publicas tenere tutas, & defendere ab oppressionibus. Ex quo cognitio delictorum commissorum in vijs publicis spectat ad officarios Regios: cū ipsæ viæ publicæ sint de Regalibus. & idem dicas de portu armorum, vt dixi in commento nostro super consuetudinibus ducatus Burgun. in rub. Des iustices. circa fi. ver. aduertendum est, nu. 101.

3. Flumina nauigabilia, & quomodo scribitur in d. tit. Io. de Isler. Et intellige de vectigali fluminum, quod apud nos dicitur padagium.

4. Portus, id est, redditus, seu vectigal: portus hoc est redditus, qui prouenit ex his, quæ in portu vel exportu vehuntur, quia sunt publica vectigalia stricto modo, id est, in patrimonio Regis, vel Cæsaris, vel ciuitatis, quædo sunt ciuitatum. l. inter publica. ff. de ver. & rerum sig. Et multæ ciuitates habent ista ex priuilegio: vtrū autem cum præcedenti præscribi possint contra Principem, vide eundem de Isernia in dicto titu. in verbo, flumina nauigabilia.

5. Ripatica sunt de iuribus Regalibus, hoc est, redditus, & prouentus ex ripis percepti. Et ipse Andreas dicit hæc supra dicta Principes vsurpasse: sed cum sit de his text. sto illi, quicquid dixerint, qui male sentiunt de fide, volentes aliter interpretari Euangelium, quam debeat intelligi.

6. Vectigalia, hoc est octaua pars eius, quod vehitur, vel venditur solui debet. tex. in l. à præstatione. & l. à legatis. C. de vectigalibus. vt ferè in tota Francia, vbi octaua de vino venali fisco debetur. Et sunt octonarij, hoc est, firmarij, & constituti ad hoc,

hoc, qui octavas recipiunt. quo verbo utitur text. in d. l. legatis.

7. Ius faciendi, & cudendi monetam, competit cuilibet Regi in Regno suo, ut est text. in d. tit. quæ sint Regalia. & ibi Andreas de Iser. tex. in c. quæto. ibi: patris tui conferuare monetam: & ibi not. in verbo, defraudata. & ibi in tex. alia sub nomine patris tui moneta cudatur. & ibi gl. in verbo, patris. extra de iureiurand.

8. Multarum & pœnarum compedia, hoc est, lucra competunt iure speciali Principibus. tex. est etiam in l. multarum. C. de modo multarum. Hodie verò etiam hæc iura competunt nobilibus in Gallia, habentibus iurisdictionem, ut dixi amplè in commento nostro super consuetudinibus ducatus Burgund. titu. Des confiscations. §. 1. per totum.

9. Bona vacantia competunt Principibus, ut est in multis casibus: de quibus habetur in l. 1. & 2. ff. de iure fisci. & in tit. de bonis vacantibus. l. 10. C. Et dixi in loco ante alleg. & vide per eundem de Iser. in d. tit. quæ sint Regalia.

10. Principibus competunt Bona eorum, quæ ab indignis auferuntur, nisi specialiter aliquibus concedantur. ff. & C. de his quibus, ut indignis.

11. Competunt Principibus bona contrahentium incestas nuptias. leg. qui contra. C. de incest. nupt.

12. Competunt Principibus Bona condemnatorum & proscriptorum, secundum quod in nouis constitutionibus cauetur, etiam habetur in tri. de bonis proscriptorum seu damnatorum. C. quod quomodo intelligendum sit scribit And. de Isernia in d. tit. quæ sint Regalia. in ver. condemnatorum.

13. Competunt angariarum, perangariarum, plaustrorum, & nauium præstationes: ut cod. titu. quæ sint Regalia. Et hic possent fieri quatuor specialia, secundum quod sunt quatuor iura quæ cõpetunt Principibus. de quibus recurre ad ipsum de Iser. in dicto loco.

14. Competunt Principibus indicendi seu sup indicendi extraordinariam collationem ad felicissimam eius exercitus expeditionem. Et pro cetero ista habent magnam declarationem, & indigerent vno volumine integro ad expositionem omnium extraordinariarum collationum, quæ fiunt per Principes. De quibus dixi in tractatu meo de muneribus. Et nunc nolo aliud de his resticere, quoniam satis superque est apud nos practicum, nec esset bonum de nouo aliquid vltra adinuenire: & vide aliquid per eundem de Isernia, in d. tit. ver. & extraordinaria colla. Dixi etiam aliqua in commento nostro super consue. Ducatus Burgund. tit. Des iustices. §. 4. cuius initium est, le droit de indire, &c. Et aduerte, quod ipse solus Princeps imponit superindicium. l. 2. C. de superindic. lib. 10.

15. Competit Principibus potestas faciendi seu

constituendi magistratus ad iustitiam exercendam & expediendam. Quia lege Regia populus Romanus transtulit hanc potestatem in Principem. l. 1. in prin. ff. de constitu. prin. in §. sed & quod Principi. in prin. insti. de iure nat. gent. & ciui. l. vnic. circa initium, ibi: regimentis Reipublicæ ad Imperatores translatis. ff. de offi. præf. præto. & in l. 1. §. cum enim. C. de veteri iure enucleando. Princeps enim iudex est iudicium, in auth. constitutio quæ de dignitatibus. & c. §. 1. col. 6. & ut dicit Bald. in c. quis dicitur Dux, Marchio, Comes. in ver. à Principe. Omnes magistratus & dignitates à Principe profluunt & deriuantur tanquam à fonte, quia in eo sunt omnes dignitatum thesauri reconditi: & dixi infra ver. 61. & in l. confid. 7. partis. ver. in primis tamen. & vide de materia per ipsum And. de Iser. in d. tit. quæ sint Regalia. in ver. potestas constituendorum, & seq.

16. Argentariæ competunt Principibus, & intellege de quolibet metallo, ut declarat Andreas in d. tit. in verbo, argentariæ. Et quantum solui debeat fisco de metallo, habetur in leg. 1. & 3. Cod. de metallarijs, & metallis, & procu. metallorum, lib. 11.

17. Competit Principibus solum habere Palatia in ciuitatibus, & sunt proprie domus Principum, quæ solis Principibus comperunt, ut in dicto titu. quæ sint Regalia. & ibi ipse de Iser. de his & excellentia illorum. & infra in vlt. par. in 77. confid. dictum est.

18. Principibus solis competunt redditus piscationum & salinarum: ut est text. in d. titu. quæ sint Regalia: de cuius materia intellectu ipse Andreas ibi explicat in verbo, redditus piscationum.

19. Ipsis etiam competunt Bona committentium crimen læsæ maiestatis, in quos committitur tale crimen, ut est text. in d. titu. Et ibi Andreas in verbo, & bona committentium crimen læsæ maiestatis. & in l. quisquis. C. ad legem Iuliam maiestatis.

20. Competit dimidium thesauri inuenti in loco Cæsaris non data opera, vel loco religioso: si data opera totum ad Principem pertinet. text. in loco sæpe allegato, & ibi ipse Andreas: & dixi in Commentarijs nostris super consue. ducatus Burgund. tit. Des iustices. §. 1. in gl. espauces. ver. sed circa: & consului pluries.

21. Princeps in hoc priuilegiatur & honoratur, quod non tenetur seruare ordinem iudicarium, ut habetur per Fel. in c. in causis. extra de re iud. & in c. ad petitionem. extra de accus. ita dicit Iacobin. de S. Georgio. in tract. seu. in ver. Princeps. in prima specialitate Principis. & per d. meum las. in l. certum. col. pen. C. vnde legitimi.

22. Princeps in hoc honoratur & priuilegiatur vltra alios, quod potest adire hæreditatem per procuratorem, quod non potest priuatus. l. pupillus. alius incipit, per procuratorem. ff. de acquirenda hæred.

hæred. & hoc vult Bar. ibi, & Bald. in l. 1. C. qui admitti.

23. In hoc honoratur Princeps, quod ipse creat tabelliones, & statuit, quod eorum scripturæ fides adhibeatur, ut habetur in l. generali. C. de tabellarijs, lib. 10. per Innoc. & alios in l. cum P. tabellio. extra de fid. instr. in titu. de instrum. edi. §. restat. Sed vtrum tales tabelliones habeant iurisdictionem? vide Andream de Iser. in tit. quæ sint Regalia. in vltibus feud. in verb. ad iustitiam expediendam.

24. Solus Princeps creat aduocatos, aut concedit potestatem creandi, ut in leg. quisquis. §. vlti. ibi: quos agere permisimus. Cod. de postulando. & in l. nemo. Cod. de aduocatis diuerforum iudicium.

25. Solus Princeps approbat medicos, & dat eis potestatem curandi ægros, ut voluit Lu. de Pen. in l. contra publicam. ver. 10. C. de re mili. l. 12. vbi dicit de hac esse constitutionem in Regno Siciliae, vbi fuit Consiliarius: & (ut credo) Cancellarius Regis Siciliae. Bonum pro certo esset, ut ita obseruaretur apud nos, sic, quod medici non possent exercere eorum artem sine speciali licentia (ut ita loquar) Principis, propter multa inconuenientia, quæ ex imperitia plurium proueniunt. Et in qualibet ciuitate saltem deberent approbari in presentia officiariorum Regionum.

26. Solus Princeps restituit ad famam. l. 1. §. de qua. ff. de postulando. per Bar. & alios in l. infam. ff. de publicis iudicijs. Luc. de Pen. in d. l. contra. in 26. priuilegio. Et notant Canonistæ in c. cum resti. extra de sent. & re iud. vbi Fely. & quomodo, vide Luc. de Pen. in d. l. contra. ver. 27. c. de re milita. dicam infra. ver. 73. Et dixi in Commentarijs nostris super consue. ducatus Burgund. tit. Des iustices. §. 5. in gl. S' il n' à grace. ver. resti. nu. 7. & ibi, etiam patet, quod non solum restituit ad famam, sed etiam dat gratiam ad vitam.

27. Solus Princeps vniuersalem legem condere potest. l. 1. §. pen. & fi. C. de leg. ipse enim supra ius est ac solutus leg. l. Princeps. ff. de lega.

28. Solus Princeps legem dubiam vel inter ægrotatem & iuristigorem interpretatur. l. 1. C. de legibus. & per Luc. de Pen. in l. 1. in verbo interpretandi. C. de professio. qui in vrbe, libr. 11. Et etiam testamentum voluntatis interpretatur Princeps. ut dicit Bald. in l. cum apud. C. de communi seruo manumisso, ut tenet Franc. Lucani in tract. de priuilegio.

29. Soli Principi licitum est egredi vires libelli, ut dicit Ant. de But. in cap. licet Eli. extra de simonia. Panormit. in ca. cum super. extra de confessis, in fin. z. col. Vbi dicit, quod si reus fateatur defectum iuris sui, & tamen actor nihil probauit, si causa ventilatur coram inferiore à Principe, reus erit absoluendus. Si verò ventilatur coram Principe, ex eadem instantia siue noua petitione potest

rit priuare reum, qui confessus est defectum iuris. alleg. Spec. in tit. de act. & pe. §. super actionibus. ver. sed quid si reus. Iacobinus de S. Georgio in d. tract. de feudis. in verbo, Princeps, in quinta specialitate Principis. addit Bald. in repe. l. Acemilius. col. 18. ff. de minoribus, vbi dicit, quod Princeps de plenitudine potestatis potest supplere circa libellum ex causis sibi notis. Quia coram Principe non attenditur ineptitudo libelli, & potius attenditur causa quam conclusio, sed coram delegato attenditur conclusio: & ita intelligitur quod not. Inn. c. super literis, extra de rescri.

30. Princeps mutat substantiam, quantum ad inducta per ius ciuile. leg. 1. in princip. Cod. de rei uxoria actione. gloss. singularis in capit. 1. de capellis monachorum. Franciscus Curtius consil. 49. col. 19.

31. Instantia in curia Principis non currit. faciunt quæ dicit Fel. in c. in causis, extra de re iud.

32. Solus Princeps ratificat id, quod ipso iure nullum est. l. adoptio la. 2. ff. de adoptionibus. l. 2. ff. de rebus eorum. & c. quippe. 3. quæ. 5. & vide infra ver. 77.

33. Solus Princeps de inhabili facit habilem. l. quidam consulebat. ff. de re iud. & de indigno cit dignum. in auth. quibus modis naturales efficiuntur sui. §. discretis. col. 7. Franciscus Curtius consil. 49. col. 45. vbi plene.

34. Honoratur in hoc Princeps, quoniam in eo omnis poena est arbitraria, ut dicit Bald. in l. cunctos populos. in lectura ordinaria, circa 8. col. c. de sum. trin.

35. Solus Princeps facit gratiam iurisiurand. l. fin. in princip. ff. ad municipales. not. Luc. de Pen. in leg. 1. Cod. qui militare possunt, vel non, libro 23.

36. Solus Princeps approbat militem, ad ipsum que spectat & pertinet assumere ad aliquem numerum vel limitem custodiendum. l. nemi. C. de re militari, lib. 12. & Luc. de Pen. in d. l. 1. Co. qui militare possunt. & ut dicit, hoc patet i. Reg. 14. in fi. dum dicitur. Nam quemcunque viderat Saul, virum fortem & aptum ad prælium, sociabat eum sibi. dicit tamen tex. Iere. vlt. q. Princeps militia probat tyrones: vbi circa finem dicitur: & de ciuitate tulit, &c. & scribam Principem militum, qui probabat tyrones. Sic enim Abraham approbauit & numerauit expeditos vernaculos suos 318. Gen. 14. qui erant habiles ad militiam, ut habetur in l. si militi. in fi. ff. de castr. pec.

37. Licet gesta per falsum procuratorem possint ratificari per dominum, ut habetur in l. licet. ff. de iudicijs. Tamen gesta per falsum procuratorem in audientia Principis non possunt ratificari per dominum. ita dicit Bald. in l. falsus. col. 1. c. de furtis. alleg. notata per Inno. in c. ex parte decani. extra de rescriptis.

38. Princeps potest iudicare secundum conscientiam,

tiam, vt dicit Bar. in l. 1. in fin. C. vt quæ defunt aduocatis partium, &c. Fel. in c. in caulis. col. 2. extra de re iu. d. me^o Iaf. in l. siue noſtrū. ff. de in litem iurando. Barba. conf. 24. in 2. vol. col. 1. Franciſc^o Lucani in tract. de priuilegio ſiſci, priuile. 139. & dixi infra. in 7. part. in 3. confid. ver. octauum effectum addit.

39. Solus Princeps concedit immunitatem à munere publico, vt habetur in leg. vnica. Cod. de his, qui à Principe vacationem acceperunt, libro 10. & leg. immunitates. Co. de agricolis, & cenſitis.

40. Solus Princeps immunitatem tribuit à trib. 1. Re. 17. vbi dicitur. Et dicit Dauid: vnusquispiam de Iſrael, qui percufferit Goliath, dabit Rex diuitijs magnis, & filiam ſuam dabit, & domum patris eius faciet abſque tributo in Iſrael. Nam & pluribus ciuitatibus imperatores remiſere tributa. l. 1. & ſi. ff. de cenſibus. de quo Luc. de Pen. in leg. medicos. poſt gloſſ. in verbo, muneris. C. de profeſſo. & medicis, lib. 10.

41. Si Princeps comminatur vaſallo ſub poena indignationis, præcipiendo ſibi aliquod iuſtum, ſi ipſe vaſallus non obediat: illa verba, ſub poena indignationis, important, quod poterit eum priuare feudo, ita tenet Bal. in c. 1. §. porro. in tit. quæ ſit prima cauſa beneficij mittendi in vſibus. feu. vbi dicit: Quòd quando in literis Apoſtolicis apponuntur iſta verba, indignationem Petri & Pauli, & beatorum Apoſtolorum. ſe nouerint incurſuros: talia verba comminatoria important, quod inobedientes poſſunt priuari eorum beneficijs. Et de iſta poena indignationis loquitur idem in le. cunctos populos. C. de ſum. trin. & in auth. ſtatuiſmus. in q. de quaſtione Flandrenſi. C. de epi. & cle. vbi videtur velle, quod ille qui incurrit indignationem ſuperioris, poteſt puniri arbitrio ipſius ſuperioris. al legat lac. de S. Geor. in d. verbo, Princeps. in 9. ſpecialitate, tex. in l. 2. ibi: indignatione noſtri numinis ſuſtinebit. C. de petitis bonorū ſublatis, lib. 10.

42. Citatus à Principe etiam die feriata teneretur comparere, vt dicit Bar. in leg. 2. §. ſi quaſi in ſi. ff. ſi quis in hoc vocatus non ierit. Quoniam (vt inq^r) feriæ ſunt de iure ciuili, cui Princeps derogare poteſt. l. digna vox. & ibi notatur in gl. 1. C. de legibus. l. Princeps legibus eſt ſolutus. ff. eod. vide infra verſic. 120.

43. Princeps committit cauſas ſuas cui vult. l. 1. & 2. D. vbi cauſæ ſiſcales. no. Inno. in c. ex parte. extra de verborum ſignificatione.

44. Solus Princeps poteſt iubere ſeu cōcedere, vt alicui ſalarium de iuribus Reipublicæ tribuatur. tex. in l. vnica. C. de præben. ſala. lib. 10.

45. Princeps, quod vult fieri habetur pro factō. l. apud eum. ff. de manumiffionibus. vt comprobatur Luc. de Pen. in d. l. contra. in 17. priuilegio. C. de re militari, lib. 12.

46. Solus Princeps remittit poenam merenti. l.

ad beſtias ff. de poenis. & §. planè ibi: nam quod ob meritum indulſit alicui. & ibi glo. inſt. de iure nat. & vide infra ver. 136.

47. Solus Princeps poteſt augere poenam à lege ſtatutam, vt eſt tex. in d. §. planè. ibi: vel ſi cui poenā irrogauit. iuncta gl. in d. verb. irrogauit. Et hoc ſine cauſa: quoniam cum cauſa poteſt etiam inferior augere, vt dixi in Commentarijs noſtris ſuper conſuet. ducatus Burgund. titu. Des iuſtices. §. 5. in gl. A l' arbitrage. Sed his ſola voluntas Principis (quæ habetur pro cauſa) ſufficit, vt dicit Lucas de Penna in d. leg. contra. verſic. 27. C. de re militari, lib. 12.

48. Solus Princeps inſtituit noua veſtigalia. l. 3. C. de veſtigalibus. c. in nouamus. extra de cenſibus. notant doct. in c. ſuper quibusdam. extra de verb. ſign. Et idem de tributis, in muneribus. & collectis. l. 3. C. de annonis & tributis. lib. 10. dixi hic ante in 14. priuilegio.

49. Solus Princeps reſtituit ſiue diſpenſat ſuper natalibus. l. qui in prouincia ff. de rit. nupt. l. quaris. ff. de natalibus. reſtituendis. l. imperiales. §. itaq; C. de nuptijs. Et ius aureorum annulorū tribuit l. 1. & 2. C. de iure aureorum annulorū, & natalibus reſtituendis. & ibi Bal. in l. 1. numerat quædam ſpecialia ſeu priuilegia Principum. & in l. reſcripta. C. ſi contra ius vel vtili publi.

50. Solus Princeps legitimat illegitimos, in authen. quibus mod. na. eſſi. ſui. §. illud tamen. ver. ſi quis ergo filius. ibi, hoc agat per noſtrum reſcriptum. coll. 7. Imò etiam filium proprium tanquā ſubditum. cap. per venerabilem. §. videbatur. ver. in ſuper. extra qui filij ſint legitimi. ita dicit & tenet Lucas de Pen. in d. l. contra. Cod. de re milita. verſi. 28. Et quod Rex Franciæ ſolus in ſuo Regno legitimat, ſcribit Iacobus Bonaudi in ſuo Panegyrico: vna cum opera Ioannis de Terra rubea impreſſo.

51. Ipſe ſolus Princeps cum dignitatis donatione omnem maculam abſtergit. tex. in d. l. imperialis. §. ſimiles. C. de nuptijs.

52. Ipſe ſolus poteſt transferre milites de vno numero ad alium. tex. in d. l. contra publicam vtilitatem. ibi, niſi hoc anguſta. C. de re militari. libr. 12. Quoniam, vt dicit ibi tex. honoris augmentū, nō ambitione, ſed labore ad vnum quemque conuenit deuenire.

53. Ipſe ſolus poteſt auferre ius alterius. l. quaris. ff. de natalibus reſtituendis. notant doct. in l. ſi. C. ſi contra ius vel vtilitatem publi. Et ſolus poteſt rem priuati dare militibus. l. item ſi verberatum. §. 1. ff. de rei vendi. Et plenè Luc. de Pen. in l. ſi. ver. donauerit. C. de locatio. prædiorum ciuilium l. 10. ſed hoc eſt de plenitudine poteſtatis ſecūdum Bal. in l. 2. col. 6. ver. item nota, C. de ſerui. & aqua. dixi infra ver. 132.

54. Ipſe ſolus commeatum & remeatum ab exilio,

exilio. l. relegati. in ſi. ff. de poenis. & reſtituit in integrum per viam gratiæ aduerſus ſententias criminales. l. diui, ibi: vel eorum poena imminuta eſt, vel in integrum reſtitutio conceſſa eſt, quod duntaxat à Principibus fieri poteſt. ff. de poenis. Et dixi plenè in Commentarijs noſtris ſuper conſuetu. ducatus Burgund. tit. Des iuſtices. §. 5. in glo. S'il n' à grace.

55. Solutus à militia, propter delictum, id eſt, remotus ſine ſpeciali autoritate Principis non reſtituit nec ad eandem admittitur. l. 2. C. de diuerſis officijs. lib. 12. ſcit l. ſi quis ex grege. C. de cohorta libus. eod. lib. quæ ll. expreſſe faciunt, quod priuati dignitate vel officio ſine expreſſa licentia Principis reſtabilitari non poſſunt.

56. Solus eſt Princeps de plenitudine poteſtatis reuocare per ſe factum, vt dicit Bal. in l. 2. col. 6. ver. item notat. C. de ſeruitu. & aqua. Ita dicit Fel. in c. nouit. col. 9. in ſi. extra de iud. vbi ſcribit regulam, quando Princeps poteſt reuocare priuilegiū per eum conceſſum, vel non, ad quem recurre. in dubio tamen Princeps non præſumitur vt plenitudine poteſtatis, vt dicit d. me^o Iaf. in l. quanquā. col. 2. C. de reſtam. militis.

57. Solis Principibus competit autoritas belli indicendi, & ſola autoritas in bello gerendo eſt in Principe. l. vnica. C. vt armorum vſus in ſcio Principe interdicitur ſit, lib. 11. & in c. quid culpatur. 23. q. 1. ibi: Ordo autem ille naturalis mortalium paci accommodatus hoc poſcit, vt ſuſcipiendi belli autoritas atque conſilium penes Principes ſit. & ibi glo. in verbo, Principes.

58. Solus Princeps magnas dignitates confert. l. probatoris. B. de diuerſis offi. lib. 10. & vide infra. in ver. 61.

59. Diſputare de poteſtate Principis incurritur crimē ſacrilegij. l. 2. C. de crimine ſacrilegij. & an dignus ſit quem ipſe elegerit. d. l. 2. & ibi gl. ſi. & l. reſtituendæ, in ſi. ibi: nam qui nobis digni iudicati ſunt. cum ibi notatis. in gl. vlt. C. de aduocatis diuerſorum iudicum.

60. Solus Princeps liberat à curiali fortuna. l. ſi. C. de decurionibus. lib. 10.

61. Nullus aſſumitur ad officium Principis, etiā ſi apparitor, ſine literis probatorijs Principis. d. l. probatorias. C. de diuerſis officijs. li. 12. Alexander conſilio ſuo 107. in 7. volum. Et iſtæ literæ ſignari debent manu propria Principis, vt dicit ibi text. Quod hodie apud nos in Gallia nō obſeruat, ſed ſufficit vt ſignetur vno ex quatuor Secretarijs præceptionum, de quibus in 6. par. dixi in 11. conſider. & ſint ſigillatæ ſigillo Regiō, quod eſt penes Cancellarium: & in his ex communi obſeruantia & ſtylo Regni requiritur ſigillum, alias fides eis non adhiberetur, etiā ſi eſſent ſignatæ manu Regiæ, eò, quia ita ſe habet conſuetudo, vt dixi in Commentarijs noſtris ſuper conſuetud. ducat. Burgund. in conſuſione, in vlt. gl. Et aduertendum eſt, q^d

actus non dicitur perfectus, niſi quando eſt appoſitum ſigillum in talibus apponi ſoluit, vt dicit Io. Riminalduſius in l. pacta nouiſſima. in ſi. Cod. de pactis.

Sed redeundo vnde digreſſi fueramus, hic ſe offert caſus, in quo neceſſaria eſt ſcriptura etiam auth. vt patet ex tex. in d. l. probatorias. ibi: Sed ex authenticis tantum ſacris probatorijs manu noſtra ſubſcriptis, & noſtro arbitrio præſtandis: & q^d dignitates & officia conferantur & concedantur per literas, tex. eſt in l. filius ſa. in ſi. quibus modis ius patriæ poteſtatis ſoluitur. & ibi expreſſe not. Ang. per illa verba, imperialibus codicillis præſtitit. alios 28. caſus ſcribit gl. in verbo. inſcriptis. in ca. 1. de caſibus. in 6. Quinque alios vide per d. meum Iaf. in l. non ſolum. §. morte. col. 11. ff. de noui ope. nuntia. & vide alios per eundem d. meum in le. cum proponas. C. de pa. Vbi dicit, quod omnibus caſibus, in quibus requiritur ſcriptura, ſi proberur, poteſt probari per teſtes. Adde alium in clericatura, vt dixi in Commentarijs noſtris ſuper conſuetud. ducatus Burgund. tit. Des iuſtices. §. 6. in glo. Sont creuz. ver. additio, &c. ibi: clericatus debet. & in probatione capellaniatus honoris, qui debet probari per ſcripturam, vbi dixi.

Alius eſt caſus in extrauaganti in iuncta. de electione. in extrauagantibus communibus, ſcilicet, in Prælatis habentibus promiſſiones à ſede Apoſtolica, qui non poſſunt ſe in illis introumittere ſine literis Apoſtolicis. Ex quo videtur, quod literæ beneficij in Prælatis habentur loco tituli. Quod an ſit verum in omnibus beneficijs, vide per Ioannem de Selua in tractatu de beneficio, in 3. part. q. 22. vbi diſcutit, an in collat. beneficij requiratur ſcriptura. Et licet videatur concludere quòd non, ego tamen dixi & conſulni in contingentiã facti de Præpoſitura Eccleſiæ collegiatæ noſtræ domine Heduen. quod in collatione Beneficij requiratur ſcriptura: nunc p̄det proceſſus, poſtea videbitur conſilium.

62. Nemo poteſt dicere Principi cur ita facis, vt habetur Eccleſi. 43. & in c. in memoriam. 19. diſt. d. meus Iaf. plura ad hoc allegat in l. reſcripta col. 1. C. ſi contra ius vel vtilitatem publicam. & in l. 1. ff. de cōſt. Principum. Vbi etiam dicitur quod apud eum eſt pro ratione voluntas. ſcit gl. in verbo, inueſtiuit. in c. propoſuit. extra de conceſ. præben. & in c. ſi gratioſe in verbo, à Romano. de reſcriptis, in 6. releganti. in gl. ſi. ff. de poenis. & in l. 1. §. pueritiam. in verbo, ratus. ff. de poſtulando. & §. quod Principi placuit. in ſi. de iure naturali. & nō omnium quæ à maioribus. ff. de legibus. ſcit. ca. in memoriam, in prin. & l. proſpexit. circa prin. ff. qui & à quibus manu iſſi liberi. vbi dicitur, ſufficit ita ſcriptum eſſe, quamuis illud durum ſit. vide infra. verſi. 135. & verſi. 208.

63. Solus Princeps reuocat bene ſtatuta per prædeceſſo.

decessores. no. Archi. in c. ita dominus. §. hæc autē 19. dist.
 64. Solus Princeps tollit privilegia concessa per quemvis. leg. 1. §. 1. C. de indictionibus, libr. 10. Et si non sint clausa in corpore iuris, sufficit clausula generalis, non obstante lege vel consuetudine, ut dicit Federicus de Senis in consil. 47. incipiente: habita super causa prædicta collatio. Pau. de Cast. in l. 1. ff. de consil. Principum. & in l. si mihi & tibi, ff. de leg. 1. Imò in l. licitatio. §. parum, in fin. ff. de publican. Si tamen sint scripta in corpore iuris, non sufficit clausula generalis non obstante, sed requiritur quod de eis fiat in spem mētio. §. si quæ verò. vbi Bal. in 2. consil. C. & est tex. in le. decurionib. in prin. ibi: non præiudicatura quacunq; generalitate pragmatica. & ibi gl. 1. C. de silentarijs, lib. 12. Alex. consil. 101. in cap. visis exemptis. col. 2. in 1. vol. cum pluribus alijs allegatis per do. meū laf. in l. 1. col. vlt. ff. de constitut. Principum. & per Fel. in cap. 1. col. 8. in 5. fallentia. ibi: vnum in proposito. extra de rescrip. Imò in consil. 107. vide eundem laf. in l. sunt certi. C. de testamento militis. col. pe. Imò etiam privilegium per eū concessum tollit sciēter faciens contra illud. c. suborta. extra de re iudicata.
 65. Solus Princeps imponit vel mandat imponi pœnam capitalem alicui & principalib. vel decurionib. alicuius civitatis. l. diui fratres. §. de decurio. ff. de pœn.
 66. Solus Princeps inuito patre liberat filium à patria potestate. l. fin. Cod. de consil. lib. 12. & in auth. constitutio quæ de dignitatibus. in princip. colla. 6.
 67. Solus Princeps cognoscit de causa, præscriptione temporis non obstante. l. 2. §. si. ff. si liber⁹ ingenu⁹ esse dicatur. Et quò & quādo Princeps tollat præscriptionem, scripsi in Commentarijs nostris super consue. ducatus Burgun. ti. si. §. pen. ver. sed quæro nunquid, &c.
 68. Solus Princeps cognoscit de innocentia alicuius post latam in eam sententiam, etiam sine appellacione vel in integrum restitutione. l. 1. in fi. ff. de quæstionibus.
 69. Solus Princeps causam, quæ non inuenitur legibus diffinita, diffinit, prout sibi videtur. l. cum de nono. C. de leg. 1. itaque. ff. de fideicom. libertatibus.
 70. Solus Princeps tutorē ante finitā tutelam absoluit ab ea. l. idem. §. sunt. ff. de excus. tutorum. Et idem si assumpsit vnum peritum tutorem vel curatorem alicuius in consiliarium suū. l. iuris peritos. ff. eo de quo dixi 13. consil. 7. par. ver. si. addo alium affectum.
 71. A solo Principe tanquam à capite in omnes velur Reipublicæ membra bonorum & potestatum munera diffunduntur. c. ita dominus. 19. dist. c. fundamenta §. 1. de electio. li. 6. Ab eius enim potestate omnes aliæ progrediuntur: dicit. Lu. de Pē.

in l. contra vers. 67. C. de re militari, lib. 12. Et vide hic ante vers. 15. & infra ista parte in 35. consideratione.
 72. Princeps soli Deo de peccato habet reddere rationem. c. totam. de pœnitent. dist. 3. Soli enim coelo debet innocentia rationem. c. aliorum. 9. q. 3. sic non potest cogi stare iudicio alicuius, & potest excipere dicēdo: Dominus est qui me iudicat. ita Barb. in c. cum venissent. col. 4. extra de iudicijs.
 73. Solus Princeps potest ferre sententiam suam sine scriptura. ita dicit Alber. de Rosa. in authen. nisi breuiore. C. de sentent. & interlo. omn. iud.
 74. Solus Princeps restituit in integrum ad famam (dixi supra, hic ante ver. 26.) ad primos natales, ad ordinem propriū & ad honores. l. 1. C. de sent. passis. Quod est verum, si simpliciter ad hoc, & expressè restituit, aliàs autem, si solum indulgentiam facit, infamiam non tollit. l. indulgentia. C. de generali abolitione. l. cum patre. C. de sententiam passis & restitutis. l. cum tutor. & le. generaliter. c. cod. tit. notatur in c. cum te. in gl. si. extra de sent. & re iud. & in l. 1. §. an autem. ver. pro qua. in verbo, eremi. ff. de postulando. Et solus ipse Princeps propter honorem domus suæ concedit abolitionem generalem in criminibus, & alicui specialem: Et facit ut quod erat vindicandum, aliàs transeat impunitum. l. si interueniet. ff. ad Turpil. & l. sequen. in fi. & l. 2. & fi. C. de generali abolitione. Intellige tamen, quod remittit infamiam, id est, infamiae pœnam, ut sic infamia sibi opponi nō possit, & hoc modo dicitur demi pœna, tamē culpa perennis erit. d. l. fin. quæ incipit, indulgentia. & ibi notatur. Talis enim infamia dicitur hominem vrere, & in eum insingere. nō est, cicatricem, Quæ quantum ad rei veritatem nulla medicina sanatur. tex. in l. omnes iudices, C. de decur. li. 10. Ideo in textu illo dicitur. Nec imperiali, seu speciali quidem rescripto notam elidere, seu eruere mereatur. concordat tex. in l. si. in fine. Co. arbitrium tutelæ: quasi dicat Principem non posse infamiam tollere, sed fingere ipsum non esse infamem. Quoniam huiusmodi criminosi & infames semper habent vulneris cicatricem. c. ventum. circa initium. 1. q. 1. quia. Et si pœniteant, remanet tamen macula, quæ per pœnitentiam non deletur. cap. illud. 50. dist. cap. si quis omnem. 1. quæst. 7. ca. Euthemium §. 1. & ibi gloss. in verbo, infamiam. 2. q. 3. & not. in c. per tuas. in verb. debilitarent. extra de simon.
 75. Solus Princeps obligationem pignorum, quæ nulla est, roborat per rescriptum suum. l. 2. in fi. ff. de rebus eorum qui sub tutela, &c.
 76. Solus Princeps transactionem, quæ nulla erat, ut sit aliqua, vel ut nō retractetur, validat. c. 1. extra de trans. & c. veniens. in gl. in verbo, confirmata, eo. tit. vide supra vers. 32.

77. So-

72. Solus ipse Princeps, id, quod aliàs de iure non tenet re integra non existente, confirmat. cap. quia Ioannes. 12. quæstio. 5. vide hic ante vers. 32.
 78. Solus Princeps tollit potestatem domini, quam habet in seruum, quæ est de iure gentium. l. pen. & fin. C. qui militare possunt vel non, libro 12.
 79. Solus Princeps facit, ut per adoptionem homo liber transeat in alterius potestatem. l. 2. §. vlt. ff. de adoptio. & hoc per rescriptum suum.
 80. Solus Princeps contra libertatem iam concessam, dat beneficium in integrum restitutionis. l. nisi. ff. de minoribus, & ibi amplè notatur. & in l. 1. in verbo, reuocari. C. si aduersus libertatem.
 81. Licet in integrum restituta aduersus sententiam, non debeat pendente tali iudicio sententiam executioni mandari. l. si cognita. C. de trans. tamen fallit, quando postulat restitutio in integrum aduersus sententiam Principis, quia tunc non cessabit manus executoria. c. suscitata. extra de in integrum restit. & ita vult Bal. in l. vnica. C. in integrum restitutione postulat, ne quid noui fiat. & idem Bal. in d. l. si causa cognita.
 82. Princeps potest contrahere compaternitatem per procuratorem, ut dicit Bal. in l. vnica. §. ne autem. col. 3. C. de cad. tol. Et an ipsa compaternitas possit per procuratorem contrahi scribit amplè. Ang. de Arc. in §. illud. inst. de nuptijs.
 83. Quando quis se submittit gratiæ, & misericordiæ Principis per talia verba, non videtur contulisse absolutum arbitrium in ipsum Principem, sed debet benignè tractari ab eo, quia verba debent intelligi ciuilitè. Ita dicit Ang. in l. si cui. ff. de serui. tit. generali. allegat tex. Inn. in c. veniens. extra de renuntiatio. facit quod habetur in c. sane. eo. tit. Guido Papæ. q. 495. Alexan. consil. 70. colu. pen. in 1. vol.
 84. Solus Princeps concedit veniam ætatis. l. 1. & 2. Cod. de his qui veniam ætatis impetrauerunt.
 85. Ipse solus Princeps apponit decretum in arrogationibus. l. 2. ff. de adoptionibus.
 86. Solus Princeps interponit decretum super emancipatione infantis. l. iubemus. C. de emanc. liberorum.
 87. Solus Princeps potest facere statuta super litē pend. & non inferior. in auth. ut cum de appel. cognoscitur. & c. in prin. col. 8. notatur per canonistas in c. si extra ut lit. pend.
 88. Solus Princeps liberè delegat merum & mixtum imperium. l. vnic. in fi. C. qui pro sua iurisd. iudices dare, &c.
 89. Principis potentia supplet omnem defectū solemnitatis. tex. est in l. omnium. in prin. & ibi notatur per dominū meum laf. post alios. C. de test. vide infra vers. 124.

90. Ipse solus designat insulam deportatis à præfide, ut habetur in l. illicitas. §. qui vniuersas. ff. de off. præfidis
 91. Princeps solo verbo creare potest doctorē, ut dicit Ang. in l. 1. C. de sen. passis. Ad istud propositum audi aliàs do. meum & præceptorem meum d. lafonem referentem se vidisse semel (cum fungeretur officio legationis apud Maximilianū electum in Imperatorem) quendam, qui voluit doctorari in medicina, ab ipso imperatore: & cum ipsi imperatori præsentatus fuisset genibus flexis, ait illi Imperator Maximilianus, Esto doctor in legibus. quod audiens talis, dixit: Serenissime Imperator, volo doctorari in medicina. Et statim respondit idem Imperator, & in medicina. & sic in utroque scibili fuit doctor, & non sine causa, quoniam tantum sciebat de vno sicut de altero.
 92. Quando Princeps aduocat ad se causam, nullus inferior iudex debet esse ita audax, ut se intromittat de illa causa. ita dicit Bal. in c. vt nostrū. extra de appell. notatur per doct. in c. cum M. Ferrar. in fi. extra de const. Et quomodo, & qualiter debeat ad se aduocare causam, declarat Bal. post Inn. in d. c. vt nostrū. & idem Bal. etiā de aduocatiōe causæ per cognitionē Principis in ti. de pac. iu. firman. da. §. ad hoc in 3. col. de vsib. feudo. & Calcanes consil. 8. colu. 12. Dixi aliquid in commentarijs nostris super consuetudinibus ducatus Burgū. in rub. Des iustices. circa finē. ver. vnde quæri posset & c. nu. 98. & seq. & nu. 101. ver. & ideo pro tertio. & in d. rub. §. 5. gl. S' il n'a grace. versic. pen. inci. additio.
 93. Princeps contractui celebrato in magnum damnum sui Principatus non tenetur stare. Ita dicit Alberi. in l. 1. ff. de of. procu. Cæsar. & Bal. in c. intellecto. extra de iure iu. & hic infra dixi in 36. consideratione, cuius initium est. docet Bald. in c. &c.
 94. Si Princeps compellat aliquem, ad emendandum bona alicuius, puta Sempronij: talis compulsiō Principis excusat emptorem à mala fide, ita poterit rem illam præscribere, quantūcunque sciat illam esse alienam: ita dicit Nicol. de Neap. in l. nouissime. ver. quod enim. & per illū tex. ff. quod falso tutorē autore gestum esse dicitur. Quod est notandum ad limitationem eorum, quæ habentur in c. fin. extra. de præscriptio. & c. possessor. de rég. iur. lib. 6.
 95. Licet inferior à Principe non possit quem cogere ad pacem, seu concordiam, sed bene hortari: tamen Princeps, quando partes diu litigauerūt, potest eas cogere ad pacem, & concordiam. Primum dictum probatur in l. furti. §. qui iussus. & ibi gl. in verbo, cui iussus. ibi, Videtur tamen contra, quia nec Ordinarius potest iubere transigere, sed hortari. & ibi Bar. ff. de his qui notantur infamia. secundum dictum probatur ex his, quæ decit

1 3 dit

dit Panor. in c. cum inter R. seniore. extra de elec. & vide Corsetum: de priuilegijs pacis. versic. 59. incip. Rex seu Princeps.

96. Licet in criminalibus sententia debeat statim mandari executioni, vt habetur in l. cum reis. C. de poenis. c. sicut. 2. q. 1. tamen, si Princeps ira seu furore ductus, ferret contra aliquem sententiam capitalem, non erit statim exequenda, sed differenda per 30. dies. Ita est tex. multum singularis in l. si vindicare. C. de poenis. & dicit d. meus Iason in l. puniri. C. si contra ius vel vtilitatem publicam. Quod sanctus fecit hanc legem constitui, & fuit sanct. Ambr. & vide etiam gl. vnicam in c. cum apud Thessaloniam. 11. q. 3. vbi enumerat casus in quibus differtur executio sententiæ capitalis. quod etiam recenset Cepolla in suis cautelis, cautela 1. dixi in commentarijs nostris super consue. ducatus Burgundiæ, ti. des iustices. §. 5. in gl. S'il n'a grace. versic. sunt alij casus. cum tribus seq. nu. 124.

97. Solus Princeps remouet Officialem, quem ipse probauit. l. 2. C. de agentibus in reb. li. 12. Item ipse Princeps potest minuere numerum suorum Officiariorum, vt dixi in d. commentarijs nostris in cad. rub. des iustices. ver. additio, aduerte, nu. 97. vide infra. versic. 189.

98. Solus Princeps prorogat bimestre, aut trimestre tempus ad inueniendū pecuniam ad quā fisco quis tenetur. l. in fraudem. §. fiscalibus, in fin. ff. de iure fisci.

99. Princeps est patronus Ecclesiarum cathedralium, & metropolitanarū & maiorum sui Regni. notant Archidiaconus, Præpositus, Dominicus & Io. de Turrecre. in c. lectis. 63. d. Bald. in ca. quanto. de iudicijs, in fine. Marti. Laudensis in tract. de Princib. art. 74. & Corsetus de potestate Regia. q. 34.

100. Promissio facta per Principem sine causa, præsumitur facta in dubio ex causa donationis: quia proprium Principis est donare. ca. 1. extra de donatio. Quod tamen intellige, nisi extali præsumpta donatione enormiter læderetur, vt notatur per Innoce. & Io. And. in c. grandi. de supplen. negl. Prælatorum. Qui autem in priuato, habetur in l. 2. §. circa. ff. de doli mali & metus exceptio. & in l. Titio. ff. de verbo. obl. & per canonistas in capitulo si cautio. extra de fide instrum.

101. Persona ignominiosa non debet stare coram Principe. Ita dicit textus in l. 2. §. ignominia. 2. & ibi Angelus. ff. de his qui notantur infamia.

102. In hoc honorantur Principes, & subditi tenentur eis iurare obedientiam. gl. optima in l. nō videntur data. §. qui iussu. & in l. velle non creditur. ff. de reg. iur. Mart. Laudensis in tract. de principib. artic. 19.

103. Princeps in hoc priuilegiatur, quod licet non appelletur nisi de inferiori ad superiorem, text. in authentica. de appellatio. & infra quæ tempora. §. illo videlicet, colla. 4. Tamen: de

ipso male informato ad eundem bene informandum de veritate licitum est appellare. l. 1. in fine. C. de relationibus. l. 1. §. quæsitum est. ff. de appel. Facit quod not. Bal. in l. si. dicto titulo de relatione. Martinus Laudensis in dict. tra. 43. & Franciscus Lucanus de Parma in tract. de priuilegio fisci. priuilegio 139. Suppetit in hoc exemplum quod refert Cælius libro antiquarum lectionum 12. ca. 46. dum ait. Machetas causam agebat apud Philippum: intēdebat is minus eis quā dicerentur, dormitabatq; interim. Mox aduersus Macheram pronunciauit. At ille vociferans, & rei indignitate inonans altius prouoco, inquit. Tum Philippus iam vigilātor, sed & commotior, & ore serio: Ad quem obsecro te? Et Machetas. Ad te, inquit, sed vigilātor, intēdentemq;. At is excitator etiam & ad se amplius rediens cum audisset iniuria affectum Machetam, non rescidit quidem iudicium, sed iniunctam ipse exoluit multam. Facit, quia à Papa male informato, ad seipsum bene informatum bene appellatur. c. apostolica. & c. sententiā. 35. q. 9. cum apud. 11. 4. c. tum ex literis. de integrum resti. extra. Et peccaret Papa, si talem appellationem non admitteret, iustitiam enim denegaret. ad hoc notatur per doct. in c. consultationibus. de officio delega. Cardinalis clementi. pastoralis. de re iudicata.

104. Epistola missa per Principem habet vim legis, in omnibus causis, text. & ibi Ang. in l. item veniunt. §. pen. ff. de petitiō. hæred. Quod dictum Angeli declaratur per notata in l. 2. C. de legib. & in l. nemo. C. de sent. & interlo. om. iudicū. Mart. Laudensis in d. tract. art. 58.

105. Licet Imperator aut alius Princeps non recognoscens superiorem, nō habeat ordinem, potest tamen officium subdiaconatus Episcopo ministrando exercere. gloss. vlt. in c. Valentinianus. 63. distinct. Martinus Laudensis, arti. 83. dicti tractatus.

106. Contractui roborato per iuramentum nominis Principis non potest contraueniri sine incurfione infamiæ. text. in l. si quis maior. §. si. C. de transact.

107. Pro Principe præsumitur, quod est bonus & iustus: proinde rescripta eius sunt secundum iustitiam intelligenda. Bal. in l. 1. ff. de constitutionibus Principum. Ideo voluntas Principis in dubio præsumitur esse talis, qualis esse debet de iure, vt not. Bald. in c. ex facto in 4. notabili. ff. de vulg. & pup. & c. licet. in corrigendis. de officio ordinarij. & in præludijs feudorum, in 14. col. & in l. omnes populi. col. 16. ff. de iust. & iur. Imò plus etiā si Princeps scribat cum clausula motu proprio, eius intentio non præsumitur, quod aliquis grauetur vel iniuriam patiatur secundum Bal. in c. ad aures. de rescr. Panor. in c. 1. col. 13. de re iud. canonistæ in c. causam. secundo de testib. Imò adhuc fortius dicit gl. solennis, quæ est tertia in ordine in c. partus.

23. q. 1. quod verba in rescriptis posita, debemus conformare æquitati, licet etiam verba non patiantur, & ibi plura ad hoc iura adducuntur: sequitur Old. in consi. 208. inci. quæstio est per priuilegium. & c. ad si. ita d. meus Iason in l. iustitia. col. 1. ff. de iust. & iur. & idem in l. causas col. 2. C. de transact. & in l. si. col. 5. de consi. Principum. Et quod in Principe præsumatur iusta causa, vide amplè Curtium consi. 20. & quomodo illud intelligatur, in col. 3. & consi. 49. in 19. 20. & 21. col. Vbi scribit, an contrarium probari possit: & quod in Principe præsumatur iustitia seu iusta causa, vide Hippolitum de Marsilijs singulari suo 6. quod limitat, nisi rescribat ad postulationem partis. Quia magis præsumitur ad importunitatem postulantis: ideo intelligit prædicta quando rescribit generaliter, vel motu proprio. Et talis præsumitur intentio Principis, qualis legis & rationis naturalis. Bal. in c. 1. in 11. apud quem, vel quos, controuersia feudi debet dici, seu diffiniatur. refert Cælius in lib. antiquarū lect. 12. c. 46. in fine. Antigonum illud memorabile. Nam asserēte, quædam esse Regibus honesta omnia & iusta: per Iouem, inquit, sed barbaris. Nobis verò, ea modo honesta, quæ honesta, & iusta, quæ iusta: & illud possumus, quod de iure possumus. c. aliud. 11. q. 1. & c. facit. 22. q. 2. Nec enim quis dicitur posse, quod honeste non potest. & salua dignitate. text. in l. nepos Proculo. ff. de verb. & re. sig.

108. Porta & muri ciuitatum seu municipiorū habitari non possunt sine permissione Principis. Textus est in l. fin. ff. ne quid in loco sacro fiat. refert Marti. Laudensis in tract. de Principibus. artic. 251.

109. Prædia Principis data in emphyteosim nō soluunt extraordinarias præstationes seu superindicta. text. in l. priuata. & ibi gl. 1. C. de excusa. munerum, lib. 10. Quod dicit Mart. Laudensis in tractatu de fisco. artic. 9. esse notandum, vide infra. ver. 193.

110. Licet ad interrompendam præscriptionem requiratur saltem citatio partis, vt habetur in l. cum notissimi. in princ. & ibi gl. in verbo, saltem. C. de præscr. triginta vel quadraginta annorum. tamen hoc fallit in Principe, in quo sola sua protestatio interruptit præscriptionem. notatur per canonistas. in cap. nihil prodest. extra de præscrip. Martinus Laudensis in tracta. de principibus. artic. 141.

111. Licet testimonium vnus notarij sit præstantius quàm alterius qui non esset notarius, vt notat Bal. in auth. Sed cum testator. circa 3. col. C. ad legem Falci. tamen testimonium Principis plus ualere, dum modo non ageret de facto suo. Ita dicit And. de Kernia in c. sancimus. titu. quo tempore miles, in vlt. feud. & post eū ita tenet Iacobinus de S. Georgio in suo tract. feudorum, in verb. Princeps, in 38. specialitate. Et Mart. Laud. in tractatu de Principibus. arti. 469.

112. Licet coram inferiore à Principe non sufficiat facere solam narrationem facti in libello, sed sit opus conclusione, vt notant omnes doct. in l. edita. C. de edendo: tamen coram Principe sola facti narratio sine conclusione sufficit. Ita dicit Ang. in l. omnium. in prin. C. de testamen.

113. Supplicatione Principi porrecta, & oblata, si obtineatur rescriptum, habetur ac si lis contestata fuisset: vt habetur in l. 1. & 2. c. quando libellus Principi datus, & c. & ibi do. meus Iason dicit illud tantum habere locum in Principe non recognoscente superiorem.

114. Quando Princeps vendit aliquā rem, emptor illius est statim securus, nec ab ipso aut alio potest res ipsa euinci. Sed dominus rei venditæ infra quadriennium habet regressum contra Principem, seu fiscum. l. bene à Zenone. & l. omnes. C. de quadrien. præscr. quam tamen legem limitat septem limitationibus. Iacobinus de S. Georgio in suo tractatu de feudis. in verb. Princeps, in quarta specialitate Principis, & vide etiam limitationes ad illam l. per Fel. in c. cum olim. col. 3. de sent. & re iudica. & per eundem Fel. in c. quæ in Ecclesiarium. col. 13. extra de constitutionibus.

115. Licet partes de iure possint renuntiare ferijs, tamen si ferie sint introductæ in fauorem Principis, puta propter victoriam contra hostes, vel quia sit sibi natus filius, non possunt partes renuntiare. gl. in verbo, ob necessitates, id est cle. sæpe. de verb. sig. ita refert Mart. Laudensis in dicto suo tract. de Principibus. art. 310. Ideo videtur quod illa die, quo (vt plurimum fit) apud nos ex ordinatione, & mandato Principis fiunt processiones generales (vt ita loquar) seu pompæ pro victoria Principis, vel pro orando pro ipso, non possunt partes etiam de eorum consensu facere actus iurisdictionales.

116. Principes in hoc etiam honorantur, quod eis obuiam iri debet, & expectandus est in ciuitatibus cum iucunda receptione: & debet honorari in sua receptione. Nam tota ciuitas Hierusalena exijt obuiam Iesu, scideruntq; ramos de arboribus. dicentes, & clamantes: Osanna, benedictus, qui venit in nomine domini, vt scribitur Matt. 21. Marci 11. Luc. 19. & Ioan. 12. Et die qua ingreditur, debent milites adesse barba tonsa, & veste pulcherrima, & decora. 2. Reg. 19. in medio, refert Vincētio Cigault in tract. suo de bello Italico, in 4. regali. ver. viuamus. Et dixi in commento nostro super consue. ducatus Burgund. ti. des iustices. artic. 4. in gloss. 1. ver. additio. item etiam adde. Et, quod obuiandum sit Principi etiā cum psalterio, tympano, tibia, & cithara, clamando viuat Rex, & munera sint offerenda. scribitur clarè de Saule. 1. Re. 10. c.

117. Magis est obediendum Principi, quàm patri. Quia Princeps est anima Reipublicæ, & sic patria, cui potius parere debet filius quàm patri, vt amplè

amplè dicit Alb. de Rosate in l. veluti. ff. de iusti. & iure & aliquid vide per do. meum laso. in l. i. §. fin. ff. eo. ti.

118. Si potens opprimit aliquem, oppressus debet recurrere ad Principem, vt dicit Cyn. in l. absentem. C. de accus. & refert Mart. Laudensis in suo tract. de Principibus, art. 404. Hinc pro tuitione subditorum Principes habent suas salutas guardias, quæ impetrantur à Princib. ab his, qui timent lædi, & offendi in corpore, vel in bonis: De quib. scripsi in sape alleg. nostro commento. in rub. des iustices. circa fi. vers. secundus est. ibi. Et ideo, pro tertio. vbi scripsi, quomodo ista saluaguardia Principis est in tantum priuilegiata, quod trahit ad se totam causam, & vide infra vers. 169. & plenius, ver. 195.

Et talis securitas alteri, de tribus modis, conceditur. Vno modo, per personæ publicæ adhibitionem, art. l. 2. & fin. C. de erogatio. militarisannonæ.

Secundo modo, per rituli appositionem, id est per signa, aut flores lilij, vni palo vel arbori affixos. vt toto titu. vt nemo priuatus, titu. prædi. C. faciunt notata per Bart. in l. sanctum. ff. de rerum diuisione.

Tertio modo, per promissionem & iuramentum, quod nil mali faciet ei, qui timet sibi de illo. l. præsent. ibi, de sua conscientia. C. de his qui ad eccle. confugiunt. in auth. de monachis. §. si verò intra triennium. ibi, debere iurare quod nihil mali faciet. & hoc fit per traditionem byrreti, nasiter gij, aut alterius rei similis, in manu eius, à quo timentur verbera, aut iniuriæ huiusmodi: tamen traditio non obseruatur apud nos, sed hoc fit præhabito iuramento, per iudicem ab eo (qui dicit sibi timere) quod illum timeat, atq; timet: & tunc à iudice præcipitur sibi sub pœna asardi, seu mortis: aut arbitraria, secundum communem vsum, & obseruantiam diuersorum magistratum, & etiam locorum, ne illi habeat de cætero iniuriari verbo, neq; facto: prout etiam recitat Iacobus Bonaudi in suo Panegyrico impresso, post opus Ioannis de Terrarubea.

119. Principes honorantur à suis vasallis & subditis, maximè in quatuor casib. in quib. Princeps habet ius indicendi suos vasallos, vltra casus supra positos, vt dicit Spec. in titu. de feudis. §. quoniam ver. & no. quod vasalli committunt, & c. in antep. col. vbi primo scribit, quod tenentur conferre pro exercitu imperatoris (hoc est cum dominus vocatur per Regem aut imperatorem ad bellum) secundum qualitatem, & quantitatem rei feudalis, quam à Principe tenent, & recognoscunt. Alia scripsi in commentarijs nostris super cõsuet. ducatus Burg. ti. des iustices. art. 4. in glo. i. & vide Guil. Bened. in sua rep. e. Rayn. in verb. & vxorem nomine Adela siam in 4. decif. nu. 554. extra de testamentis. & in

dicta decisione inferit quomodo talliæ imponi possint per Principes.

Sed quia, vt dicit Spe. in loco ante alleg. Vasalli tenentur etiam pro redemptione domini ab hostibus capti: iuxta hoc quæri posset, an Christianifimus Rex noster Franciscus, pro sua redemptione, aut suorum filiorum in nunc obsidum, pro redemptione eorum patris, possit indicare subsidium in Ecclesiasticos, & Nobiles sui Regni? Quo ad Ecclesiasticos, expeditum est à nobis dictis commentarijs, in loco supra allegato.

Sed quo ad Nobiles, videndum esset, an Princeps possit etiam eis indicare subsidium pro prædicta redemptione, prout hoc anno domini 1527. fecit. Sed reuocatum fuit in dubium, an potuerit: & multi dicebant, quod nõ, eo quia nobilitas præbet immunitatem, & excusationem à muneribus, collectis, talijs, in dictis, seu muneribus, tam realibus, quam personalibus, vt tenet And. de Isernia. in tit. quæ sunt Regalia. in verbo, & plaustrorum, & nauium præstationem. col. 2. Iacobinus de S. Georg. in tract. suo feudorum. col. pe. in prin. Imò licet immunitas aliàs à collectis, & talis non excusetur tempore belli & necessitatis, vt dicit do. meus las. in l. si ex toto. in princ. colum. 2. & se. ff. de leg. primo.

Nobiles tamen excusantur, etiam tempore belli, cum seruire debent personaliter in bello, & nõ debent duplici onere grauari, pro eadem re, argumento l. Titia cum testamento. §. qui inuita. ff. de leg. 2. l. nauis. §. cum autem. & §. quid ergo. ff. ad l. Rhodiam de iact. & l. pe. ff. de dote prælegata. Ita, quod Nobiles, & vasalli non debent etiam tempore guerræ, subuenire domino de pecunia, ita tenet Ioan. de Anania. in consi. suo 7. incipit. visis, & ponderatis his, quæ narrantur in themate. col. 3. per tex. in ti. si de feudo defuncti contentio sit inter dominum, & agnatos vasalli. §. licet in 2. responso. Et est bona ratio, quia ista casu militat ratio duplicis grauaminis, cum eo tempore, & casu domino seruire tenentur in persona sua. Limitat tamen illud dictum suum Io. de Ana. in vno casu, puta, si est magna necessitas, vel dominus sit in eui denti periculo propter bellum, & vasallus sit diues, tunc tenetur subuenire domino de pecunia: ita dicit teneri, & concludi per Iac. Ardizo in summa feud. titu. quomodo negligens. feud. perda. §. item quæritur. ver. item quæro. refert & sequitur dom. meus las. in d. l. si. ex toto, in prin. col. pe. in fi. ff. de leg. 1.

Ex his videtur concludendum, quod Nobiles Franciæ non potuerunt indici pro subsidio redemptionis Regis, aut suorum filiorum. Sed si nondum factum esset, consulerem, quod non fieret: sed ex quo factum est, opinor non esse erratum in hoc, & quod Nobiles non possunt conqueri.

Cum primo ad tollendam consue. quum possunt alle. In his obstat id, quod tempore Ioanni Regi

Regis Franciæ, captiuus in Angliã, factum fuit, cum esset quæstio de eius redemptione: quoniam conclusum fuit in parlamento Parisensi (vbi Carolus Dalphinus Franciæ, Primores Regni, & plures alij conuocati erant) quod etiam Nobiles collectarentur & indicerentur, etiam pro eorum parte: vt recitat Gaguin. in Chronicis Franciæ. lib. 19. c. 1. cum ait. Hic nobis (inquiunt) optima factu visa sunt, si à clero atq; nobilitate decima, & semis omnium prouentuum anni vnus exigatur, & remissa. Quæ sententia confirmata est, vt tandem patet in his describ. dum ait: De subsidio quod dem pecuniario, atq; militum copijs (ita vt supra memorauimus) sancitum est. Et idem etiam refert ibi post longa verba: vt Clerus decimam, Nobilitas ex centum librarum annuo prouentu solidos centum paderet, & c. Imò ipse Io. ante eius captiuitatem, subsidium in tota Galliã acceperat: vt idem refert in prin. dict. c. 1. fol. 2. vbi inquit. Nec fuit quispiam in omni Franciæ Regno annuum, vel ex suis operis, vel prouentibus censum percipiens, qui cogendo stipendio non contribueret.

Etiam vt ante dictum est, istud est de iure, quod dominus potest vasallos suos collectizare, etiam Nobiles, & tenentes in feudum ab eo, quando vget magna necessitas, & talis, qua non posset supportari per alios subditos: puta quando est ita magna pecuniarum summa imponenda, & contribuenda, quod possidentes alodialia, & bona ruralia, non possent (aut non sine maximo discrimine, & scandalo) in totum supportare onus, tunc etiam licitum est imponere, & indicare bona feudalia, vt satis probant ante dicta.

Maximè pro illo anno, in quo non seruiunt personaliter, nec præstantur pro Principe, & Republica: vt hoc anno, & à pluribus annis retroactis, nullum seruitium præstiterunt Regi nostro nobiles Franciæ (saltem sumptibus eorum) Quoniam licet multi prælia sequantur, & in diuersis locis, non tamen hæc agunt vt coacti ratione feudi, & tanquam vasalli, sed tanquam stipendiati à Rege, prout & sunt plures alij extranei.

Faciunt & plura alia quæ adduci possent pro hac parte descripta per Luc. de Penn. in l. si. C. de mancipijs. & colonis patrimo. lib. 11. vbi probat, quod tandiu durat priuilegium, quandiu durat in priuilegiato illud, propter quod priuilegium est indultum.

Et certum est, quamuis Nobiles Franciæ, in maiori parte habentes altam iustitiam, habeant iura indicendi, in quatuor casib. suos subditos: hoc tamen non est de iure, sed ex consuetudine immemoriali, & præscripta, & per superiorem tolerata, & approbata ex priuilegio ipsius Principis: & cum talia habeat ex priuilegio Principis, qui ea potius sibi reseruare debuisset, & non concedere inferioribus, ideo non debeant ægrè ferre Nobiles, si semel casus aliquis, ex quatuor prædictis Principi euenerit, ad eisdem succurrendum contribuent, prout ipsi tenentur, vt tenet Spec. in casu præallegato, qui loquitur de vasallis, & non de alijs. Vide quæ dixi infra in 8. par. in 48. consi. cuius initium est, nobilitas in hoc honoratur, & c.

120. Nulla lex potest coarctare curias Principum quo ad ferias, quin possint quolibet tempore Ius reddere secundum Specu. ti. de ferijs. §. i. circa. fin. ver. item no. & pro hoc alleg. l. præsent. in principio. ibi præsentanea constituta. C. de his qui ad ecclesiam confugiunt. Et per hoc infert, quod valet consuetudo curiæ Regis Franciæ, vt tempore parlamentorum omnibus diebus etiam feriatas reddatur ius: maximè venientibus à longinquis partibus vt citius expediantur. Et ita refert, & sequitur Mart. Lau. in tract. de principib. artic. 44. quod tamen intelligerem quoties vñus, seu casus exegerit, vt vtar verbis dictæ l. præsent. vide ante. ver. 42.

121. Præfertur Princeps in emptione metallorum. l. i. C. de metallis. lib. 11. dixi in commentarijs nostris in consuetu. ducatus Burgun. ti. de retractz. in rub.

122. Princeps potest mandare suo officiali, vt sic iudicet vel pronunciet, vt dicit Bal. in l. i. in vlt. C. quomodo, & quando iudex. dicit tamen Martin. Laud. in d. tract. art. 405. quod Princeps cauere debet, ne quid iniustum mandet. pro quo allegat. c. 1. de re iud. lib. 6.

123. Ad solum Principem spectat creare Comites palatinos cum potestate, quod possint legitime illegitimos, & creare tabelliones. ita dicit Bald. in l. rescripta. C. de precib. imperato. offerendis.

124. Vbi est princeps, non præsumitur dolus. Bart. in simili in l. i. C. de prædijs decurionum, seu curialium. lib. 11. vbi dicit, quod vbi est interpositum Iudicis decretum, ibi præsumitur dolus abesse. Bald. in l. resc. C. de prec. imp. offeren. alleg. l. probatorias. C. de diuersis offi. lib. 12. vbi gl. in ver. dolus. vbi expressè nota, quod nullus dolus potest committi cum principe, nec ambitio. all. l. i. ff. ad legem Iul. de ambitu. nec deficere solennitas. l. omnium. in princ. C. de testamen. dixi hic ante ver. 89.

125. Vbi est princeps ibi est securitas, & nulla formido, nisi vana, quæ nõ patrociniatur formidoloso. Ista sunt verba Bal. in l. i. C. de his, qui per metum iudicis non appellauerunt.

Hinc videmus palatia principum importare talem securitatem, vt offendentes aliquem in illis capitaliter puniantur: & istud obseruatur in omnib. palatijs, etiam summi pontificis, qui tamen, præ alijs misericordia vti debet. Et vidi Bononiæ tempore Iulij papæ, cum exercitus Christianissimi Regis Francorum Ludouici XII. capta Bononia,

nia, & dicto Julio liberè restituta, recessisset: ibi plures Colli remorati sunt pro obtinendis certis dispensationibus concessis per ipsum Iulium in recompensam seruitiorum. Et ipse tibi remansi à festo S. Martini hyemalis, ad Epiphaniam domini subsequenter, in prosecutione Cardinalatus domini Ludouici Damboise, fratris germani, illustris domini, domini Caroli Ambasiaci Magni magistri Franciæ locum tenen. generalis in Italia, pro ipso Rege Ludouico, cuius eram tunc auditor seu magister reuestarum: & hac occasione, facili accessus mihi patebat ad ipsum Iulium. Et inter alios, cum remansisset ibi quidam Gallus, ex comitina domini de la Pallice, qui alapam dederat cuidam in Palatio Papæ, & statim fuit captus à birrerijs, & ductus ad Præpositum, qui ex mādato Papæ illum furca suspendi facere volebat, & nisi pro certo citò ad Papam accurrissem, pro obtinenda eius gratia, suspensus fuisset solum pro illa alapa, eo quia dicebat in suo Palatio omnem securitatem debere esse.

Et non solum Palatium tali gaudet priuilegio, sed etiam confinia Palatij, vt per plura tenet & comprobatur Albe. in l. present. C. de his qui ad Ecclesiam confugiunt. vbi dicit ita communiter obseruari. Ex quo infero, quem admodum nemo potest portare arma ad Palatium Principis. Textus in ri. de pace tenenda. §. si quis rusticus. in sententia nec in confinis. Palatij, seu in portis, & prope. Et ita iudicauerunt domini de parlamento Parisiensis, contra quendam tonsorem, & alios qui contra Grauille admirallum Franciæ arma portauerant in exitu Palatij Parisiensis. ex quo condemnati fuerunt ad emendam honorabilem & bāniti.

126. Solus Princeps potest remissionem poenæ facere post sententiam definitiuam, vt dicit Bald. in c. at si clericus. de iudicijs. facit l. i. §. vltimo. ff. de questionib. Vide hic ante ver. 46. potest etiam solus dare licentiam tollendi corpora condemnatorum à fureis, vt dixi in commentarijs nostris super consuetudine ducatus Burgun. ti. Des iustices, art. 5. in gl. du principe. ver. i. in fine.

127. Assistentes Principi consequuntur & dignitatem, & nobilitatem, & immunitatē, vt infra dicitur in proxima parte, circa finē. vbi multa priuilegia curialium seu aulicorum describuntur. & in 8. par. in 19. consi. cuius initium est: Adhærentes lateri Principis, &c. & per Franciscum de Parma, in suo tract. de priuileg. 139. Vbi inter cetera dicit, quod ratione excellentiæ Principis medicus Principis dicitur fungi dignitate Principis, qui etiam æquiparatur comiti. l. i. C. de comitibus, & archiatris. l. 12. Cum aliàs esse mendicum, non sit dignitas, cū interdum obstetrici æquiparetur. tex. in l. si duob. §. in autem. C. communia de legaris. & in c. fi. in gl. secunda. 14. q. 5. Et ibi ipse Franciscus, cubiculatus Principum curialibus & negotiatoribus, qui propter excellentiam Principis immunitatē con-

sequuntur. de quibus in d. proxima parte dixi.

128. Cū Princeps ex certa scientia possit tollere omnia pædagia Nobilibus, quæ acquisierunt ex consuetudine: quia potest derogare cuiuslibet consuetudini cum clausula, ex certa scientia: multo magis potest illa moderari, & taxare, propter immoderatas extorsiones, quæ fiunt. Ista sunt verba Bal. in c. fi. in vlt. char. extra de consuetudine. Et ex hac vltima ratione, dicerem Vnum, quod multum laudarem, si fieret à Principe (quod facere potest) vt infinitas paruas iurisdictiones quas habent plures domicelli reuocaret: cū optimè faceret, propter infinitas, & immoderatas extorsiones, nec dicā cruciationes, quæ exercentur per huiusmodi domicellos, tales iurisdictiones habentes erga suos subditos, in exigendis & emendis, seu multis ex paruis, & minimis rebus: Quod an fieri possit, dixi in cōmentarijs nostris super consue. ducat. Burg. in ti. des iustices. cir. fi. ver. vnde nemo. n. 94.

129. Rex potest dare filijs suis etiam non emancipatis propter auctoritatem Regiam. Bal. in c. i. §. item sacramenta. in ti. de pace iuramento firmata. Et sic l. 2. C. de inoff. don. non habet locū in Principe. Corse. de potestate Regia. q. 6.

130. Proditorum Principis reuelare & manifestare debemus. l. Metrodorū. ff. de poenis. Andreas de lernia in ca. pr. §. præterea si vasallus. per illum tex. in ti. quæ fuit prima causa beneficij amittent. Istud satis amplè declaratur per Bar. in l. vtrum. ff. ad leg. Cor. de fca. & per Fel. in c. i. de offi. dele. vbi amplè Pan. in c. i. de rest. spol. & Paulum de Cast. in l. fi. C. de inst. & subst. sub conditione factis. vbi tenet opi. Bar. in d. l. vtrum.

131. Princeps habet hoc priuilegium, vt permutationem facere possit cum Ecclesia de rebus immobilib. Ecclesiæ, licet non sit nec intendatur utilitas Ecclesiæ, dummodo non intendatur præiudiciū, c. i. de rer. permut. in 6. & in alijs secus: quia in quocunq; contractu cum Ecclesia celebrato attenditur utilitas Ecclesiæ, aliàs non valet. cautua. extra de his, quæ fiūt à Præla. &c. Ita dicit Ant. de But. in d. c. i. quem refert Mart. Laudensis in d. tractatu, de principibus. art. 546.

132. Solus Princeps potest apponere clausulam de plenitudine potestatis. Bald. in commento suo super tractatu de pace Constantia. §. vasalli nostri, in verb. libellariæ. circa fin. Et ex hoc inferitur, quod licet ipse Princeps creauerit comitem Palatinum cum potestate, quod possit legitimare illegitimos: Tamen ille Comes Palatinus nō potest legitimare in præiudiciū filiorū legitimorum, nec aliorum quibus esset iam ius quæsitum, quia est specialis priuilegium Principis, vt de plenitudine potestatis possit ius vnus auferre, & dare alteri. dixi supra ver. 53. & tenet Bald. in proœmio decret. col. 2. in medio. & hac potestatem in dubio non intelligitur transfuisse in Comitē Palatinum. Oporteret ergo, q̄ specialiter fieret mentio

in concessione de tali potestate. ita dicit notabiliter Bal. in l. 2. col. mihi 6. ver. Item nota, quod si Papa & c. C. de serui. & aqua. & istud refert, & sequitur Iacob. de sancto Geor. in d. tract. suo de feudis, in 48. specialitate. Et quid sit plenitudo potestatis, & quod tamen à Deo concedatur, vide Bald. in loco ante all.

133. Princeps non subijcitur alicui necessitati. c. 2. de arbitris. lib. 6. & per Alex. consi. 80. in c. viso, & diligenter animaduerso. colu. 9. in 9. in 1. vol. & consi. 12. cuius initium est, diligenter visis. in 2. vo. do. meus Ias. in l. nemo potest. col. 8. ff. de lega. 1. Et Franciscus Curtius in consi. suo 2. in c. vasallus habent castra. col. 1. ideo dicit Bal. in l. 2. C. de seru. & aqua. col. 6. ver. item nota. ibi, dicitur enim tribus modis aliquid liberum, quod in Principe est sedes libertatis, & quod potest præferre æquum magis æquo, & minus bonum maiori bono: quod probat Franciscus Curtius senior consi. 49. cuius initium est, recolenda memoria. col. 12.

134. Princeps potest ferre sententiam non conformem libello, vt dicit Bar. in l. Aemilius. circa fi. ff. de minorib. 25. annis. & ibi reddit rationem dicēs, quod Imperator, vt finem litibus imponat, potest hoc facere veritate inspecta potius, quam rigorositæ, & idem tenet Alex. in l. vinum. col. vlt. ff. si cer. petatur.

135. Princeps potest tollere leges positiuas, quia non subijcitur illis, sed illæ sibi. c. 2. extra de concess. præb. Alex. consi. suo 2. col. 5. ver. comprobatur, in 1. vol. Ideo dicit Bal. in ti. de alienatione feudis, quod Deus subiecit Principi leges, & nulla lex eius celsitudini imponi potest, de quo per Fel. in c. 1. col. 7. ver. 4. lim. extra de const. Curtius consi. 49. in 19. col. & vide supra ver. 62. & per Bal. in proœmio Gregoriano. in 2. col. ver. & adde quod notatur in proœmio sexti.

136. Princeps potest esse iudex in causâ propria, sed non inferior qui recognoscit superiorem. l. proxime. ff. de his quæ in test. delen. l. & hoc Tyberius Cæsar. ff. de hære. inst. optimus, & clarus text. in c. nunc autem. 21. d. notatur per Inno. in c. cum venisset. post gloss. extra de iudicijs. & ibi amplè per Barb. Et quod Princeps non recognoscens superiorem, possit, notatur per Bal. in c. i. in ti. de inuestitura in maritum facta. & in l. fi. ff. de rer. diui. & per Bald. in l. vnica. C. ne quis in sua causâ iudicet. & de materia vide Fel. in c. i. col. 4. in 2. nota. de proba. Ale. & post eum do. meus Ias. in l. qui iurisdictioni præest. ff. de iuris. omnium iud. Alex. consi. 1. col. 4. in 5. vol. & consi. 24. in 2. vol. Antonius de Prato veteri in consilijs Barbatæ, in fin. primi vol.

137. Princeps potest rescindere sententiam, quæ transtulit in rem iudicatam, vt tenet Pan. in capit. qualiter. & quando. col. 2. extra de accu. dum tamē dicat, non obstante tali sententia, vt dicit glo. vnica in l. fi. C. sententiam rescindi non posse. nota-

tur. in c. nonnulli. in §. i. in verbo, fecerint. extra de rescr. & vt dicit Angelus in l. i. C. de sententiam passis. potest vnico verbo sententias inferiorum cassare.

138. Princeps potest exigere iuramentum fidelitatis ab Episcopis tenentibus feuda ab eo. c. verū. extra de foro comp. notat Pan. in c. veniens. extra de accu. Corsetus de potestate Regia. q. 54. & Ioan. Ferrault in priui. Regni Francorum, in 10. priui. Quomodo autem personæ Ecclesiasticæ tenentur ad fidelitatem, obedientiam, & reuerentiam Principi seculari: & an possint, & quomodo, committere crimen læsæ maiestatis in eum, & puniri possint, scribunt amplè Io. de Terrarubea, in suo lib. de vinea Ecclesiæ. & ibi Glossator in 5. artic. tertij tractatus, vbi ponuntur 18. conclu.

139. Licet in contractibus regulariter non habeat locum ius accrescendi. l. si mihi, & Titio. ff. de ver. ob. In donatione tamen, facta à supremo Principe habet locum ius accrescendi. l. vnica. C. si liberalitatis imperialis socius sine hærede decesserit. lib. 10. Cynus in l. vnica. C. quando non petentium partes, &c. & M. Laudensis in tract. de Principibus, artic. 297. vbi dicit quod ius accrescendi, habet locum in iurisdictione ordinaria non delegata, vt dicit Bal. in d. l. vnica. C. quando non petent. Et in hoc articulo, Iacobinus de S. Georg. in tract. de feudis: in verbo, Princeps. in 51. specialitate disputat, nunquid hoc procedat in feudo concesso à Principe duobus in eodem instrumento, & coniunctim: & concludit, quod sic.

140. Princeps transfert dominium sine traditione, quia non subijcitur legibus exigentibus traditionem: vt dicit Ang. in l. officium. ff. de re iuen. Ale. consi. 3. in c. ex his. col. pe. in 5. vol. do. meus Ias. in l. traditionibus. C. de pactis. Purpuratus in l. imperium. nu. 84. ff. de iuri. omnium iudicium.

141. Ex præcedenti articulo infero, quod si Princeps donat vel vedit rem duob. diuerso tempore, & si secundo emptori seu donatorio rem tradidit, tamen primus, cui res non fuit tradita, erit potior: & ita limitatur l. quoties. C. de re iuen. nō habere locum in Principe, prout eam sic limitat do. meus Ias. in d. l. quoties. col. 8. Ludouicus Rom. consi. 288. in c. circa præmissum dubium. & hoc est, quia prima concessio Principis est præferenda secundæ, etiam facta cum clausula motu proprio, nisi clausula, non obstante concessione alteri facta: vt dicit Bar. in l. i. C. de locatione prædiorum ciuiliū, vel fiscalium. lib. 11. Faciunt & plura alia, quæ adducit ad istud propositum Iacobinus de S. Georgio in suo tract. de feudis. in verbo, Princeps. in 52. specialitate, vbi adducit ad istud propositum 8. decisiones. Sed cum eo concludere quod istud est verum in priuilegijs per eum concessis: sed in contractibus præsumitur contrahere de iure communi, nisi expresse dicatur, quod intendit transferre dominium, sine traditione: quod facere potest lex. vt

in l. vlt. §. pe. & ibi gl. in verb. sine, & in verbo, donata. C. de sacrosanctis eccle.
 142. Princeps potest retrahere ab Episcopatu Episcopum promotum ad Episcopatum per simoniam, prout etiam si commississet crimen læsæ maiestatis, vt videtur esse tex. in l. si quinquam. C. de episc. & cler.
 143. Causa spiritualis potest committi Principi per summum Pōrificem, licet Princeps sit laicus: vt c. præter. §. verū. in gl. ducib. in fi. 32. d. & in c. valde. in gl. præcipimus. 94. d. & in c. bene quidem. 96. dist. & in c. Mennam. in verbo, arbitrio. 2. q. 4. & in c. decernimus. in verbo, non præstant. & ibi docto. extra de iudicijs. Dixi in commentarijs nostris super consuetudinib. ducatus Burgund. ti. Des iustices. art. 5. in gloss. S' il n' à grace. ver. fallit ista regula. num. 48. & cod. tit. arti. 4. in gloss. surfes homines. ver. nunquid autem. circa fo. Ioannes de Selua in tractatu suo de beneficio, in 2. par. q. 3. col. 5. & in ead. par. q. 23. vbi amplè, & in ead. par. quæst. 19. col. 2.
 144. Omnis contractus celebratus cum Principe habet naturam bonæ fidei contractuum. Ita dicit Bald. in suo commento super tractatu pacis Constantiæ. §. sententiæ quoque. verfi. qua vero, in dicto verbo, Curtius, consil. 49. in 73. col.
 145. Quando seruitiū debet fieri personæ Principis non debet fieri per substitutum, Bal. in c. 1. §. mutus. col. fi. in 1. Episcopum, vel Abbatem. in vlt. feudorum. nisi de voluntate Principis. l. si quis ex corpore. C. de murilegul. lib. 11.
 146. Donatio facta priuato in Principem non indiget insinuatione. text. in authentic. item. C. de don. & in authentic. vt non fiant pignorationes §. 2. alijs. §. aliud quoq; vnde sumitur col. 5.
 147. Supremus Princeps de potestatis plenitudine potest auferre feudum vasallo, si tamen ita faciat, tenetur ei ad interessè: & ideo si Papa auferat beneficium alicui, sine causa, debet ei prouidere de alio cum simili beneficio. Ita dicit Bal. in c. 1. in c. ad hoc, & est sub ti. de allodijs. in vlt. q. sed ipse Bal. posuit sub ti. de pace iuramento firmanda, & seruanda, in vlt. feudorum. & idem Bald. in c. 1. §. cum autem, super verbo, cambium. de controuersia inuestitura. alijs si de inuestitura feudi controuersia fuerit, dicit quod Princeps potest accipere vtile dominium vasalli, & dare sibi directum, & sic permurare dominium directum cum vtili. Et quomodo Papa possit priuare Episcopum Episcopatu suo: vide Fel. in c. quæ in Ecclesiarum. col. 14. extra de constitutionibus.
 148. Princeps omnem dilationem potest abbreviare, etiam sine causa, ita dicunt Pet. de Anch. & Io. de Imo. in c. ex ore sedentis. extra de his, quæ fiunt à maiori parte cap. mouentur per illum text. inuncto c. 2. de concessi. præb. & notatur per Bar. & alios in l. 2. de re iudicata.
 149. Princeps in suo territorio potest creare no-

uam dignitatem. Ita tenet Andreas de Isernia in c. 1. §. si quis de manso. pēn. colum. in d. ti. de controuersia inuestitura. alijs si de inuestitura feudi controuersia, & c. Luc. de Penna in l. contra. C. de re mil. in 7. priuilegio, lib. 22. & in l. vnic. C. de metropoli Berito, lib. 11. & dixi in commentarijs nostris super consue. duca. Burg. in rub. Des iustices, circa finē. verfi. vnde nemo. nu. 96. scilicet, quod Princeps noua officia creare potest.
 150. Palatia Principum non sunt parietib. & edificijs priuatorum coarctanda. tex. in l. quicumq; in prin. ibi: quod priuatorum non est parietib. coarctandum, hoc est restringendum. C. de operibus publicis. facit c. nulla. & ibi gl. 12. q. 1.
 151. Licet regulariter quis non possit stipulari alteri. tex. in l. stipulatio ista. §. alteri ff. de verb. ob. & in §. alteri. in ff. de inutilibus stipulatio. tamen hoc fallit in supremo Principe, vt voluit glo. notabilis in procemio decretalium. in verbo, seruus seruorum.
 152. Princeps potest facere de ciue forēssem propter suum delictum, vt dicit Bal. in l. si quis filium. C. de liberis præteritis.
 153. Licet regulariter donatio facta per patrem, filio in potestate existenti non valeat. l. 1. & 2. C. de in officio. don. tamen hoc fallit in Rege, seu Principe donante filio in potestate, quia talis donatio valet, dum modo exprimat se donare velle autoritate Regia. Ita Bal. in c. 1. §. itē sacramenta. col. mihi pe. ibi: secundo vtrum Rex, & c. in ti. de pace iuramento firmanda, & seruanda, & pro hoc alle. in ar. l. bonorum. C. qui admitti ad bonorum possess. possunt. Et Curtius in consil. 65. col. 6. vbi amplè.
 154. Princeps donans aliqua filio familias, in illis pater non habet vsum fructum. text. in l. cum multa. C. de bonis que liberis, & c. refert Iacobin⁹ de S. Georgio in suo tract. feud. in verb. Princeps, in pen. specialitate.
 155. Autoritas principis dat causam, vt præsumatur bona fides. Bal. in l. 1. C. de furtis.
 156. Solus princeps deportatum, aut in metallū damnatum, ex sua lege priuati iure ciuili sibi alijs competenti, vt scilicet non succedat liberis, parentib. & libertis: quem si restituit, omnia in eum reintegrare censetur. l. 1. in fin. ff. de bon. poss. contra tabulas. l. siue. in princ. ff. de iure patronatus. l. 2. §. si deportatus. ff. de bonis liber. l. ad successionem, ff. de interdētis, & relegatis.
 157. Solus princeps per suum decretū ligat ignorantes. c. 1. de concessione præb. in 6. notatur per Arch. in c. si apostolica: de præb. eod. lib.
 158. Princeps de plenitudine potestatis (cui contradiçi non potest) potest tollere citationem secundum Host. & Ioā. And. in c. in nostra. extra de proc. Bald. in l. si. ver. opponitur. C. de fructib. & litium expen. Imò absque clausula de plenitudine potestatis aliqua causa subsistente potest tollere citationem. gl. in l. antep. quæ incipit, is qui Reipub. ff. ex

ff. ex quibus cau. maiores. Curtius consil. 49. vbi amplè.
 159. Princeps difficilib. finem imponit. in auth. de instrumentorum cautela, & fide. text. in §. quia igitur. coll. 6. & factum pro non facto haberi. facit C. is qui fide. extra de spon. salib. & matrimonijs. & scitum pro non scito clem. 1. de concessione præbendæ. & constitutionem ante obseruatam facit haberi pro infecta. gl. in clem. 1. in verbo, pro infectis. de immu. Eccl. vt dicit Franciscus Cur. consil. 49. col. 19. Quod tamen vltimum non opponit verum, eò, quia hoc solo priuatur Deus, quod facta infecta haberi non possunt. tex. in le. in bello. §. factæ. ff. de captiuis, & postlim. reuerfis. & in ca. præsentia. extra de probatio. Quia ad præteritum non est potentia. & facit tex. in l. vni. in prin. & ibi gl. in verbo, restitui. C. de raptu virginum. & in c. si Pau. 32. q. 5.
 160. Diuinatio in labijs Regis est, & in iudicio non errabit cor eius. Prouer. 16. Nutu enim Dei agere præsumitur. Curt. consil. 49. col. 21. Et ideo tāta est eius celsitudo, quod nō potest ei imponi lex in suo Regno. vt dicit Curt. in consil. 65. col. 6. ad finem. Maximè in Regno Francorum, qui super omnes Reges est, quia tanquam stella matutina in medio nebula meridionalis imminet, & cū ipse sit in Regno suo, tanquam quidam corporalis Deus. verba sunt Bal. in c. 1. in §. si. in fin. de prohibita feudi alien. per Feder. in vlt. feud. Sicut dicitur de Papa, qui obtinet vicem Dei viuentis in terris. c. inter hæc hircum. de pœn. dist. 3.
 161. Sicut mentiri Deo, vel Papa: sacrilegium est, vt in cap. serpens. in medio c. ibi glo. in verbo, quod Deo. de pœn. d. 1. ita & mentiri Principi, vt dicit Luc. de Penna in l. contra. col. 5. C. de re mili. lib. 12. Et ibi scribit, quod magna est potestas Regia. Esdræ 3. c. 9. Quoniam omnia præcollit. Et qui scrutator est maiestatis, opprimetur à gloria, Prouer. 25.
 162. Princeps habet iura in subditos, de quibus habetur 1. Reg. 8. ca. vbi scribitur. Et Ius Regis, qui imperaturus est vobis, filios vestros tollet, & ponet in curribus suis, facietque sibi equites, & præcursores quadrigarum suarum, & constituet sibi tribunos, & centuriones, & aratores agrorum suorum, & meliores segetum, & fabros armorum & currum suorum: filias quoque vestras faciet sibi vnguetarias & focarias, & panificas. Agros quoque vestros, & vineas, & oliueta optima tollet, & dabit seruis suis: & plura alia quæ sequuntur, & c. Et vt dicit ibi Nicolaus de Lyra, Princeps habet hæc iura tempore necessitatis iure diuino, vt refert Lucas de Penna in l. 2. C. de quibus muneribus vel præstationibus nemini liceat se excusare, lib. 10. vbi tandem concludit, quod princeps potest imponere collectam, etiam clericis tempore necessitatis. & ita etiam tenet, G. Benedicti in sua rep. c. Ray. in verbo, & vxorem nomine Adela. fia.

nu. 136. extra. de testam. Maximè (vt dicunt) quando tenent terras, & possessiones: & in hoc non faciūt dubium. Pro quo facit tex. iuris diuini. 1. Reg. 8. ca. supra alleg. cum in ordine sequatur textus, l. Sed & segetes vestras, & vinearum redditus addicimabit. in quibus etiam comprehenduntur clerici, cum Deus alloqueretur ad populum Israel per os Samuelis prophetæ, qui petebat Regem sibi dari, ex quo comprehenduntur clerici, cum contineantur appellatione populi, vt est tex. in can. fin. qui incipit: si fortè 65. d. Ex quibus satis apparet de iuribus Reg. in quibus honorari, & priuilegiari debent vltra alios, & ex his elicio aliud priuilegium sequens.
 163. Princeps etiam pro necessitatibus suis potest imponere collectam super viris Ecclesiasticis pro rebus eorum temporalibus, vt amplè scripsi in Commentarijs nostris super consuetudinibus ducatus Burgund. tit. Des iustices. §. 4. in glo. 1. ver. Aduerte tamen, vsque ad finem illius gloss. vbi fit mentio de Bonifaciana, quam Rex Franciscus hodie regnans, voluit executioni demandare Anno domini 1322. vt ibi dixi.
 164. Reges habent prædicta Regalia, & ita seruat totus mundus, & dicit Bal. in l. 3. Co. ad Trebi. ita etiam dicit Iacobinus de S. Georg. in suo tract. feudorum in 58. specialitate. Imò etiam habent imperium, & dici possunt Imperatores, vt dicit tex. in 1. Reg. 8. c. cum inquit: Hoc erit ius Regis, q imperaturus est vobis, & c. Et de Rege nostro Franciæ, quod sit Imperator in suo Regno, Corsetus in suo tract. de potestate Regia. q. 45. Et dicitur infra ista parte, in 30. consider. quæ de excellentia Regis Franciæ scribitur: Etiam principes perpetui habent iura imperij. dixi in Commentarijs nostris super conclusionem consuetudinum ducatus Burgund. in verb. nous auons. & in tit. Des successions des Bastardz. art. 3. in gl. & ab intest. verfi. nunquid Rex Franciæ, & c. Aduerte tamen, quod Comites, & alij Principes inferiores à Regibus non possunt habere talia iura Regalia, etiam ex concessione supremi principis, vt tenet in terminis Luc. de Pen. in l. contra. col. 7. C. de re militari, lib. 12. Imò non potest princeps talia iura inferiori concedere, vt dicit Luc. de Pen. in l. an Respu. C. de iure Reipublicæ, lib. 11. Ideo si reperiantur inferiores à principe supremo, habentes talia iura, possunt eis inhiberi per supremum principem, cum talia habeant per vsurpationem, quæ non est in hoc toleranda, nec videntur posse præscribere ea, cū sint incapaces talium iurium, cum incapacitas respectu personæ reddat eam inhabilem ad præscribendum, vt dixi in Commentarijs nostris super consuet. duca. Burg. tit. Des iustices. art. 2. in gloss. & la preuue. ver. contra, & c. vide etiam Bal. consil. 202. in 2. par. vbi ponit, An Regalia ab inferiore principe præscribi possint.
 165. Principi non est maledicendum, Exod. 22.

dicitur. Principi populi tui non maledices. & in l. vnica. C. si quis Imperatori maledixerit. & glo. rubricaria. C. de præpositis laborum. lib. 12.

166. Princeps dicitur maritus Reipublicæ, iuxta illud Lucani Poetæ in 2. vbi patet: vrbique maritus. Nā sicut inter virum & vxor. matrimonium carnale contrahitur & œconomicum, sic inter Principem & Rempublicā matrimonium morale, & politicum. Item sicut inter Ecclesiam, & Prælatum matrimonium spirituale contrahitur, & diuinum. c. scire. 7. q. 1. quam ipse Prælatus castè regere debet. c. sicut. 21. q. 2. Ita Princeps in Republica, & Respublica in Principe: vnde Ecclesia comparatur congregationi hominum politicæ, in 3. par. suæ sum. S. Tho. qu. 110. art. 1. & Papa est quasi Rex in Regno propter plenitudinem potestatis. ead. q. art. 3. & Princeps dicitur. c. corpora. de consec. dist. 1. facit in c. apib. 7. q. 1. vbi cõparantur Rex, Imperator, & Episcopus. Ita sicut vir est caput vxoris, vxor verò corpus viri. c. si quis. 38. q. 1. & c. manifestum. §. ex præmissis. 33. quæ. 5. ita Princeps caput Reipublicæ, & Respublica eius corpus, secundum Plur. in instit. Traiani. Ita dicit Luc. de Pen. in leg. quāmcunq; col. 3. C. de omni agro defer. lib. 11. & in l. nemini. C. de consul. li. 12.

167. Licet non sit licitum baptizare pueros (casu necessitatis secluto) in cameris, filij tamen Regum & Principum possunt in aulis vel cameris baptizari. tex. in clem. vnica. §. 1. de baptismo. & eius effectū, & ibi Cardinalis, & Ioannes de Monthelono in suo Promptuario iuris in verbo, Princeps. in gl. multi.

168. Ad solum Principem spectat conferre honorem, & licet honor sit præmium virtutis, est tamen arbitrio Principis cui & quando conferre placuerit. vt dicit Luc. de Pen. in l. nemini. C. de consul. lib. 12. dixi hic ante in 1. part. in 4. consideratione.

169. Princeps est dominus omnium rerum sui Regni. l. bene à Zenone. circa princ. ibi: cū omnia Principis esse intelligantur, & ibi glo. in verbo, omnia. C. de quadriennij præsc. Quod quomodo intelligatur, scripsi in nostris Commentarijs ad consuetudines ducatus Bur. ti. Des fiedz. art. 4. in gl. apres le dict. hommage. vers. nūquid aut Rex. & vide Corsetum in tract. de potestate Regia. q. 19. vide supra ver. 118.

170. Licet de iure quid non valeat, si tamē Princeps de facto mandat seruari, perinde est ac si de iure valeret quo ad subditos, vt tenet & probat Alberi. in l. cunctos populos. C. de sum. trinit. dixi in dictis Commentarijs nostris, tit. Des droictz, & appartenances à gens mariez. ar. 1. in glo. ne aussi par testament. ver. 1.

171. Princeps potest facere, quod priuilegiū suum, auraliorū, sit ius commune, quo ad omnes: nota. in l. fin. C. de iure dominij imper. & in l. Cæsar. ff. de publicanis. dixi in dictis nostris Commē-

tarijs: ti. Des iustices. art. 4. in glo. sur seshommes, ver. quia hic ante, nu. 65.

172. Princeps potest facere, quod munera, quæ sunt extraordinaria, sint ordinaria: vt tenet Calderinus consilio 7. in rub. de const. & in consi. 2. in rub. de censib. & dixi in dictis nostris Commentarijs. & art. ante alle. in gl. indire, in fine.

173. Veniens contra præceptum Principis, peccat mortaliter, vt norant doctores in c. cūm contingat. extra de iureiur. dixi in dictis Comment. tit. Des droictz, & appartenances, & c. in glo. supposè. ver. & istam partem, & c. Et Principi obediendum est sub pœna peccati mortalis. c. 1. de maior. & obediē. & in tit. Des iustices, art. 8. in glo. congiè & licence. ver. vlt. est videndum. & Corsetus in tract. de potestate Regia. q. 33.

174. Princeps præsumitur scire consuetudines multum vulgatas: ita dicit Bal. in l. 2. in fi. C. quæ sit longa consuet. & ita dicit Iac. de S. Geor. in tra. de feu. in ver. Princeps. in 45. specialitate. et dicit Ale. consi. 24. in 5. vol. quod Princeps præsumitur scire vulgatos vsus.

175. Princeps potest dare rescriptum reparationis, desertionis, appellationis, cum clausula non obstante, vel cum alia clausula æquipollente, ex qua appareat de præcisā intentione Principis. Ita dicit Bal. in l. impetrata. circa fi. C. sen. refc. nō pos.

176. In omni actu etiam in iuramento intelligitur excepta autoritas Principis & superioris: & hoc multis comprobatur. meus Iac. in le. si. ff. qui satis. cog. ad quem recurre. melius Corset. in tra. de potestate Regia. q. 27.

177. Principes possunt conferre beneficia ex priuilegio Apostolico. Corset. tracta. suo de potestate Regia. q. 11. lo. de Selua in tract. suo de beneficio. in 2. par. in qu. 23. circa principium. & per totum. vbi dicit, quod Rex Franciæ iure Regali & ex priuilegio confert præbendas sede Episcopali vacante, maximè in Ecclesia Carnotensi. & Spec. in terminis de Rege Franciæ, in tit. de legato. §. nunc tractemus. ver. sed nūquid legatus. Vbi dicit quod Rex Franciæ habet ius vendicandi Regalia in quibusdam Ecclesijs sui Regni vacantibus: quia habet collationem beneficiorum ad illas spectantium; & illo tempore vacationes etiam temporalia illarū Ecclesiarū recipit: & quæ sint illæ scribit Iac. Bonaudi in suo panegyrico descripto post opus Ioann. de Terra rubica, vbi amplè ponit de istis iuribus regalibus.

178. Litteræ geminatæ Principis habent vim & effectum motus proprii. Bald. in l. ne damnosa. & ibi do. meus Iac. de precib. imper. offer. & Corset. in d. suo tract. de potestate Regia. q. 16. vbi ponit tractatum de geminatis.

179. Principes non recognoscunt superiores: vt sunt Papa, Imperator, Reges Franciæ & Hispaniæ sunt superillustres, alij verò illustres. Corset. in d. tract. q. 23. vide infra. in 7. par. in 2. consid. ver. 3. & c.

& c. saltem remissiuè: & in 3. consideratione sequēti: vbi effectus & priuilegia illustrium describuntur.

180. A sententijs Principum appellari non potest, vt dicit Bal. in l. 1. in fi. ver. vlt. no. ff. de officio præfecti prætorio. & in ca. cum venissent. col. 2. extra, de eo qui mittitur in poss. causā rei seruand. Corset. in d. tract. q. 22.

181. Omnes Reges dicuntur clerici. vt dicit Corset. in d. suo tract. de potestate regia. q. 40.

182. Princeps est lex animata in terris, vt est text. in auth. de consulibus. circa fin. & ibi expressè notatur in verbo, legem. colla. 4. & in authen. quibus modis naturales efficiuntur legitimi. §. fat igitur licentia. col. 6. & gloss. fin. in leg. more. ff. de iurisd. omni. iudi. Dixi in Commentarijs nostris ad consuetudines ducatus Burgund. tit. Des iustices. art. 5. in gloss. S' il n' à grace. vers. hic est ergo. numer. 14. & Corset. de potestate regia. q. 45. Franc. Curt. consi. 35.

183. Nomina Regum & Principum debent apponi in instrumentis, secundum Spec. in tit. de instrument. edititione. §. 2. cuius initium est, breuiter. ver. 2. inci. sunt autem. & ver. post diem, & c. & Pan. in c. 1. in prin. col. 3. extra de fid. instru. vt in auth. vt præponatur nomen Imperatoris documētis, & c. & quod ibi not. in gl. 4. vide Corset. in tract. de potestate regia. q. 46.

184. Ad Reges & Principes spectat custodia Ecclesiarum saltem maiorum sui Regni vacantium, & hoc iure regaliæ, arg. c. generali, de elect. in 6. Ita dicit & tenet Io. de Selua in suo tracta. beneficiarum: in 2. part. q. 23. col. 8. circa fi. & Corsetus in d. tract. quæst. 56.

185. Soli verbo Principis propter excellentiam dignitatis statur. cap. nobilissimus 96. dist. facit cle. literis, de prob. & ca. si Papa. de priuileg. libr. 6. Quod, quomodo apud nos intelligitur, scripsit Cosmas Guymier in suo Comment. super sublatione cle. literis. de proba. & Corset. in d. suo tract. q. 88. & dixi super concordatis in d. tit. de subla. cle. literis.

186. Sententia Principis potest per eius scripturam suo sigillo sigillatim probari, etiam si sit lara ad eius vtilitatem, vt tenet Petrus de Bellapertica, quem refert ibi Bal. in l. exemplo, circa fi. C. de proba. ita etiam tenet referendo Bald. Corset. in d. tract. q. 47. Quoniam, vt dicit, ex quo potest pro se iudicare, vt dictū est, ergo est etiā pro se iudicatum sigillo suo approbare, arg. l. proximè. de his, quæ in testamento delentur.

187. Verbum Principis debet esse firmissimum, vt tenet Inn. in c. ad Apostolicæ, extra de sent. & re. in ore enim Principum debet esse firmiter veritas: vt dicit Fran. Cur. consi. suo 45. in 74. col.

188. Illud quod dependet à sola voluntate Principis dicitur apud nos possibile. Solet ad hoc allegari tex. in l. apud Iulianum. §. si. ff. de leg. 1. & in le,

4. in prin. ff. de fideicom. liber. Quod quomodo intelligatur, vide Iacobinum de S. Georg. in suo tra. de feu. in verbo, Princeps, in 44. specialitate. Quæ, cū non mihi videantur bene ad hoc adaptari, non insisto.

189. Solus Princeps potest diminuere numerū officiariorum, vt dicunt Bar. & Ia. Rebuffi in l. cõperimus. C. de proximis sacrorum scri. lib. 12. Bald. cons. 337. in 1. par. inci. pridie enim consului. in 1. & 2. col. dum modo non afferat præiudicium officiaris iam electis, vt dixi in Commentarijs nostris super consue. ducat. Burg. in rub. Des iustices, in glo. & droictz. vers. addi. Aduerte etiā, quia Princeps. vide supra ver. 97.

190. Restauratio murorum ciuitatis destructæ non potest fieri inconsulto Principe, vt est text. in l. sacra. §. vlt. ff. de rerum diui. & ibi gl. in verbo, reficere. Dicit idem in constructione Ia. Rebuf. in l. restorationi. & ibi gl. 1. C. de diuer. præd. li. 11. Bar. in d. le. sacra. & in l. opus. ff. de operib. publ. & idem Rebuffi vbi supra scribit, quomodo solent concedi in Francia ciuitatibus certæ impositiones pro reparatione murorum. Et quomodo circa hoc debent attendere Principes, vide Luc. de Pen. in l. restorationi.

191. Pro re Ecclesiastica potest cognoscere Princeps, quia peculiari studio Principis debet defendi res Ecclesiæ. Istud not. ar. l. vniuersi. C. de fundis rei priuatæ, lib. 11. quod argum. multis est incognitum, vt dicit ibi Iac. Rebuffi.

192. Licet accipiens rem in emphyteusi à priuato, teneatur ad tributa præterita. l. Imperatores. ff. de publicanis. tamen si accipiat ab officiali Principis, non tenetur ad præterita. l. hi quos. C. de fundis rei priuatæ. lib. 11. Iacobus Rebuffi allegans alia iura.

193. Emphyteotæ Principis non debent pro muneribus extraordinarijs fatigari, & sic quis non debet duplici onere prægruari. Ita est tex. & ibi Iac. Rebuffi in l. patrimoniales. Co. de collatione fundorum patrimonialium, & emphyteoti. libro 11. Quod vt ibi dicit, facit in vineis, pro quarum fructu seu vino soluitur quartum Principi, & etiā falinis, pro quarum fructu soluitur certa quota Principi, debeant esse immunes à solutione aliarum indictionū, vt patet ibi: & dixi hic ante vers. 109. quod emphyteotæ Principis non soluunt superindictum, vt etiam tenet Franc. Lucani in tracta. de priuileg. fisci.

194. In electionibus Prælatorum debet requiri consensus Principis, ita quod si non præster, assensum non debet electio confirmari. tex. est singularis in c. Adria. 63. dist. Panor. in c. sacros. c. cum terra. & c. quod sicut. de elec. & in c. 1. de consuet. Imò potest introduci consuetudo, quod non valeat electio, donec mors Prælati fuerit Principi nunciata. & fuerit requisitus consensus Regis de procedēdo ad nouam electionē: & si fieret confirmatio est cassan-

castanda. ca. abb. le. z. & ibi gl. 18. q. 2. ita quod si eligatur suspectus Principi, potest appellare. vt dicit Bal. in d. c. sicut. & ante confirmationem potest opponere, si dubitat de prodicione patriæ, vel reuelatione secretorum, vt dicunt præfati doct. dicitis iuribus. & Inno. in c. super his. de accus. Ita dicit Io. Ferrault in priui. Regni Francorum. in 9. priuil. & etiam Guymier in suo Commen. super decre. Basil. in tit. de ele. §. veruntamen in ver. Pontifex. & Io. de Selua in suo tract. benef. in 2. par. q. 23. col. 6. ver. 2. prædicta conclusio, &c. cum seq.

195. Ad solū Principem spectat dare custodiam siue saluamguardiam, vt videtur facere text. in le. vlti. quæ incip. cum saxe, & ibi Io. de Plat. de Rege Francorum. C. de erogatio. militaris annonæ; lib. 12. & hoc maximè cum saluaguar. generali. Cum nulli liceat generaliter loqui, nisi Principi, vt dicit Bal. in Commen. pacis Constantiæ, c. 1. versic. dispensationem. Etiam, quia tales saluaguar. fundantur pro æquitate generali seruanda, & sic soli Principi referuanda, arg. l. i. C. de legib. Et in hoc cognitio seu coactio iudicibus Principum referuatur. l. 2. C. vt nemo priuatus titulos prædijs, &c. Et licet inferiores à Principe debent aliquas saluaguardias, illæ sunt speciales, & de certa persona, aut de certa re, & cum aliquibus requisitis, de quibus per Ioan. Ferrault in dicto tract. de priuile. Regni Francorum, in 16. priuilegio, quibus non subijciuntur saluaguar. generales Principum: vide hic ante ver. 118.

196. Nulla communitas etiam bursum cōmunem habens, potest se congregare, & pro sua ciuitatis vtilitate disponere sine expressa licentia Principis obtenta. Ita dicit Io. Fab. acutissimus doct. & practicus Franciæ in §. vniuersitatis. in sti. de rer. diu. qui dicit istud obseruari in Regno Franciæ. Ad prædicta facit, quod dicit Bar. in l. ff. de collegijs illicitis. & in l. C. de metropoli. Berito, libr. 11. vbi dicit communitates ciuitatum non posse se ipsas diuidere in plures sine licentia eius cui subsunt. facit. text. & quæ ibi notantur in c. cum tempore. extra de arbi. no. Fel. in c. dilecti. extra de maio. & obe. & do. meus. Iaf. in l. debitorem pactionib. C. de pac. Quoniam de facili possent fieri illicitæ conuentiones. Bar. in l. actor. ff. rem ratam haberi. Ex quibus monopoliæ sequuntur & seditiones, vt ibi: ex quo sequitur Regni quandoque sectio, seu diuisio. Dixi satis amplè in Commentar. nostris super consuet. ducatus Burgund. tit. vlt. art. 6. incip. gens de poete, &c.

197. Non est orandum coram Principe seculari, nisi cum habitu honesto, gestu decenti, prolatione non præcipiti, mente distincta & attentata, verbisque cōpositis, vt recitat Alb. de Fer. in tract. de hor. can. dic. & amplè declarauit Guymier in suo Commen. decret. Basil. in tit. quomodo diuinum officium sit celebrandum.

198. Princeps potest facere numerare populum

suum, vt habetur de Rege Dauid, 2. Reg. 24. c. qui fecit numerare populum Israel, vt sciret numerum eius. & habetur Luc. 2. in princ. quod exiit edictum à Cæs. Augusto, vt describeretur vniuersus orbis, de quo meminit gl. in versic. descriptionis. in l. i. C. de apochis publicis.

199. Securitas data à Principe quo ad debita, nõ extenditur ad debitum suum, & sic ad debitum sui filci, nisi expressè dicatur in securitate, vt habetur in authen. de man. princ. §. publicorum. colla. 3. vt tenet Franc. Lucani de Parma in tract. de iu. filci. in 3. part. art. 32. alleg. duo consilia: vnum Bald. alterum Ang. quæ non potui reuoluendo volumina inuenire. Facit istud pro istis quinquennialib. aut dilatorijs ad annum, quæ impetrantur à principe, vt non extendantur ad debita principum concedentium talia rescripta. & etiam dicit Gui. Papa. q. 420. quod non impediunt executionem sententiarum parliamenti. Ego tamen vidi in curia parliamenti burgun. fuisse aliàs impetrata, & interminata per curiam contra arrestum illius.

200. Soluens Camerario seu Thesaurario Principis, non liberatur, nisi in quantum Camerarius aut Thesaurarius principis est soluendo. notatur per Ia. Rebuff. in l. securitates. C. de suscepto. præpositis & arcarijs. lib. 10.

201. Ponens signa principis in domo sua, vbi bonis, videtur illa incorporare dominio principis, secundum Bar. in l. facultas. Cod. de iur. filci. libr. 10. aliàs illa. le. incipit defensionis facultas. vide supra in 1. par. vbi tractatur de insignib. & armis. in 17. cōclusio.

202. Conseruator priuilegiorum alicuius, non potest esse de suis subditis, nisi sit Rex, vt est text. in c. hac constitutione. de offi. deleg. in 6.

203. Priuilegium concessum per Papam, quod quis excommunicari, interdici, vel suspendi non possit, non extenditur ad sententias ordinariorū, nisi sit Rex: quia tunc tale priuilegium extenditur etiam ad Reges, vt est text. in c. ne aliqui. de priuile. in 6.

204. Soli principi competit portare vestes deauratas oloberas, seu forte de scarlata. l. auratos. quæ prima l. Vellei. & l. temperent. C. de vestib. oloberis, lib. 11. dixi alibi. & idem de ornamentis equestrum, in quib. non debent apponi hyacinthi, margaritæ, & smaragdi, nisi in frenis equestribus, & sellis principum: vt est in text. nulli licere in frenis & equestrib. sellis, &c. lib. eo. 11.

205. Cor Regis in manu Dei est, & quocumque voluerit inclinabit illud, vt habetur Prouerb. 21. & est text. in Epistola inter claras. Cod. de summ. trin.

206. Rex qui iudicat pauperes in veritate, thronus eius in æternum firmabitur, vt scribitur Prouerb. 21.

207. Reges honorandi, quoniam vt habetur 1. Pet. 2. c. Deum timete, Regem honorificate, in licitis

citis & honestis obediendo: vt habetur in c. si dominus. & in c. Iulianus. & in c. qui omnipotentem. 11. q. 3. Nam, vt ait Paul. ad Rom. 13. Qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit.

208. Et vltimò, nunc in his pedem figendo, nec omnia sit nostræ curæ recensere, sed aliquis ociosus & curiosus indagator alios casus post me addat, est, quod Principis magna est potestas & prerogatiua, & quod ipse facit, nos facere debemus. c. in causis. de sent. & re iud. notatur in c. 1. de tempore ordina. in 6. & magna est eius potentia. Esdra 3. ca. 4. dicitur enim, Rex super omnia præcellit & dominatur eorum, & quodcumq; dixerit illis, faciunt, & verbum Regis non prætereunt, & omne quod voluerit, faciet, & sermo illius potestate plenus est, nec dicere ei quisquam potest, cur ita facis? Eccl. 8. Quid plura? Temerarium est maiestatem Regiam velle terminis limitare, iuxta illud Prou. 25. Scrutator maiestatis opprimitur à gloria. Hæc dicit Luc. de Pen in l. contra. col. 4. in fi. Cod. de re militari, lib. 12. vide hic ante ver. 12. Potest enim mutare quadrata rotundis. Hosti. Io. Andr. & post eos Barba. & alij in c. cum venissent. extra de iudicij. Franciscus Curt. consil. suo 49. in 19. colu. vbi multa scribit & allegat de potestate Principis. Et de eius excellentia, & multis casibus supra enumeratis dixi ista par. 25. consil. Ipse enim est omnia & super omnia, & Princeps facit vt Deus. Bal. in c. 1. de noua forma fidelitatis, habet enim. cœleste arbitrium, l. i. C. de sum. trin. & fid. Cath. Est enim iudex ordinarius ordinariorū, & legatus Dei, teste Curtio in d. cōsi. col. 21. Dixi hic ante. Principes etenim ministri Dei sunt: c. licet. & de fo. comp. & Principes Romanorum diui vocabantur, secundum S. Tho. lib. 2. c. 9. de regimine Principum. & in multis legibus sic inscribuntur. Franciscus de Parma in suo tract. de priuilegio filci, in 1. par. art. 137. Et vt testis est Coelius lib. antiq. lect. 11. c. 67. natum est, vt Reges & Imperatores perinde ac Diaboli haberentur colerenturque ex vi benefica aut præclaro inuento. Vnde Cæsar apud Romanos primus viuentisq; Dei nomen est sortitus; sed eiusdem filius Augustus ne dominum quidem se dici patiebatur, est enim hoc Dei cognomen. Et ex Appiani Alexandrini historia constat templum Iulio Cæsari veluti Deo publicis statuta decretis, atq; insuper commune ipsi clementiæque conditum vnum. Lyfandro item, sed primò Græcorum templum fuisse erecta. Cyro mortaliū primò adorationis cultum fuisse delatum scribit Arrianus. Quam humilitatem Persæ postea seruarunt & Medi. Quando, vt Curtio etiam credimus, inter Deos recensere Reges, tanquam maiestas imperij salutis sit tutela. Porro, cum legimus fastigium Imperatori decretum, intellige, vt ait Coelius, dignitatem, hinc fastigio celsiorem aut templum fastigio inclutum, vel etiam consecrationem.

Sed quia Principes multum priuilegiantur in

fuis filcis: non esse fortè absurdum hic inferere priuilegia filci: sed quia amplè describuntur à Francisco Lucano de Parma in suo tract. de priuilegio filci, vbi 140. filci priuilegia enumerat: Ideo non repeto, sed ad illū (licet corruptè impressum) recurro.

Si verò velis scire & accumulare multos casus fedi Apostolicæ reseruatos, & in quibus solus Papa absoluit, vide primò Host. in sum. de sent. excom. §. 5. in prin. vbi enumerat 30. casus. Secundo per Io. And. in d. ti. de sent. excom. c. eos qui. lib. 6. vbi recenset 32. casus. Tertio, sunt alij 16. casus Papæ specialiter reseruati, quos ipse Io. And. scribit in cle. 1. in verbo, excommunicationis. eodem tit. & vide Io. de Selua in tract. suo beneficiali, in 2. part. qu. 3. 62. casus ponit soli Papæ competentes.

Vigesima quinta consil. Rex seu Princeps etiã consequitur gloriam & laudem in costruendo ciuitatem, si eligat Regionem temperatam, ga multum confert ad sanitatem, & longam vitam, animositatem, & ciuilem vitam. Sed nimis calida facit vigere ingenio, & deficere sanguine, frigida autem econuerso. Ita dicit S. Tho. in opusculo de regimine Principum ad Regem Cypri. 13. li. b2. vn de Homerus appellat Reges ornatores populorū. Hinc dicit Beroaldus in opere de felicitate (vt opinatur) Principis officium sit ornare Ciuitates, & ornatu, cultuq; magnifico se præbere monstrabilem. Maximum (vt ait) haud dubie ornamentum est, & ornatissimo Principe dignissimū extructio edificiorum. Olim gloriatus est Augustus se vrbē marmoream relinquere, quam lateritiam accepisset. Et, vt inquit, in laudem Domitiani dictum est, autumat Plutarchus, edificare gaudes. Ancus Martius quartus Romanorum Rex edificator cū laude nominatur. Ideo Christianissimus Rex noster Franciscus, huius nominis primus, ob oppidum à paucis annis ab eo constructum in Normania, quod Frānciam à suo nomine nominari voluit: & ibi est portus maris mirabilis & multū Regionem conueniens, laudandus est, & magnam gloriam consecutus est. Maiorem tamen consequetur, si ciuitatem nostram Heduen. antiquā restauraret, & in pristinum statū reduceret: Quod eidē persuadere conatus sum in oratione, quā coram eo habui in suo iucūdo aduētu & aditu huiusce ciuitatis, Anno domini M. CCCC. XXI.

Vigesima sexta consil. Honor Principis multū exaltandus est, quando sicut pro vtilitate publica potest Rex capere bona cū pretij solutione, vt amplè scribit Lu. de Pē. in l. 2. col. 2. in medio ibi: q. aut. C. vt rusticani ad nullū obsequiū deuocetur, li. 11. Ita & forti? p honore suæ celsitudinis bona ipsa capere, aliq; cōcedere potest, quib. pretiū intra quadriennium se soluturū pollicetur. l. fi. C. de quadrienn. p. scrip. Imò et rigor iniust? pp honore Principis sustinetur, quoniam et p honore iudicij seu eorū q̄ agūtur in iudicio et iniquitas toleratur.

tur. le. eleganter. §. si quis post. ff. de cōdi. indeb. Forti⁹ p honore Principis, q iudices cōstituit. & facit l. cū plures. §. i. ff. de adm. tu. sic & aliās sustinetur iniq- tas in casu, in quo nō tāta subest ratio ægtatis & ho- noris Reipub. vt in l. cū in eo. ff. de pa. Honor. n. pu- blicus publico cōmodo preferendus est. C. de inst. & substi. etiam si cum honore seueritas miscetur. l. miles. §. sōcer. ff. de adult. Quinimo in dolo esse præsūmitur, qui commodum præsert honori. l. Iu- lian. ff. si quis omīsa causa testamenti. ita dicit Lu- de Pen. in l. prædia. Co. de locatōne prædiorū ci- uiliū vel fiscalium. col. 8. ver. 24. lib. 11.

Vigesima septima confide. Imperator inter om- nes Principes seculares mundi videtur esse primus, cuius magna est autoritas & præminen- tia, cum sit Vicarius Dei in temporalibus. Bald. in l. i. C. de iure aureo. annulorum. & Pontifex appel- latur: notatur in cap. de capitulis. 10. distin. Car. in cle. 2. de iurei. Sanctissimus enim dicitur & No- bilissimus. tex. in l. quæris. ff. de natalibus restituē- dis. & nil ei honorificentius, quā si dicatur fili⁹ Ec- clesie. c. conuenientior, ad fin. 23. q. 8. & Christia- nissim⁹ appellatur. Epistola inter claras. C. de sum- ma trin. Et supremus omnium dicitur. l. pe. & ibi Bald. C. de bonis quæ liberis. Sed non regis Fran- ciæ. Specu. ti. de appel. §. 3. post principium. dicam infra. nec regis Hispaniæ. cap. Adrianus. 63. distin. & Card. in cle. 1. in prin. de iureiu. Omnes verò a- lios Reges coronare debet. gl. in c. in apibus. 6. q. 1. Dominus enim est & superior omnium provin- ciarum. d. c. Adrianus. & omnium rerū, c. quo iu- re 80. dist. c. conuenientior. 23. q. 8. & l. bene à Ze- none. in prin. C. de quadrien. præscri. Card. in cle. 1. de sum. tri. glo. in ca. per venerabilem. de elect. & etiam Iudæorum. l. Iudæi. C. de Iudæis. Et nulla ci- uitas quantumcunque præscribat merum imperi- um, etiam reseruata Imperatori potest excutere iugum subiectionis, quominus eum recognoscat. Panor. in c. cum non liceat. col. fi. de præscri. & cō- tra Senarū ciuitatem. Decius consi. 307. col. 2. ver. responderetur. adducens Ang. in l. hæc autem. ff. de iur. iur. v. rba prædiorum. dicit: Quod iurisdictio & imperium possunt præscribi cumulatim cum Imperatore, sed non priuatiuè, vt quis ab eo sit li- ber, quod an sit verum de rege Franciæ infra pate- bit. Et etiam est superior regum. c. in apib. 7. q. 1. & omnium nationum. c. volumus. xi. qu. 1. & totius mundi. l. deprecatio. ff. ad le. Rhodiam de iactu. q. an sit verum, dicam in confid. sequ. Solutus est e- nim legib. Princeps. ff. de leg. & est supra ius ciuile. c. proposuit. extra de concess. præben. quod tollere potest, not. in c. quæ in Ecclesiis. de constit. & in l. si. C. si contra ius vel vtilitatem publicam. Mi- nister enim Dei dicitur, & seruus. Bal. in auth. ha- bita. in 6. nota. C. ne filius pro patre. Et lex anima- ta in terris. tex. in auth. de consulib. circa fin. col. 3. & in auth. quib. modis natura. efficiuntur legiti- mi. §. igitur licentia. col. 6. & glo. in l. quia. ff. de iu-

risd. omn. iud. Spe. in tit. de ferijs. §. 1. in fi. Solo vet- bo illi creditur. 97. dist. c. nobilissimus. Etiam in sa- to proprio sine die & consute. Bald. in le. ex his. in- vlt. co. C. de testam. militis. Et etiam dicitur Phi- losophiæ plenus, vt dicit tex. in l. cum Syllaniantū. C. de his quibus vt indignis. & ibi dom. meus laso. Quæ omnia dici possunt de quolibet summo Prin- cipe, vt de Rege nostro. Et omnes iurisditiones deriuantur ab eo, sicut à fonte. Bal. in ca. 1. in r. no- tabili. tit. quis dicatur Dux, Marchio, Comes, de quo per d. meum las. in l. 1. col. 1. C. de summa trin. Serenissimus est nuncupatur. ad quod facit c. Salo- nitana. 63. dist. & l. 1. C. vt nemini liceat in emptio. specie. lib. 19. Et de celsitudine & maiestate Impe- riali est tex. in fi. c. de consulib. lib. 12. & de celsitudi- ne in §. 1. institui. quib. modis ius patriæ potestatis soluitur. & videatur in c. solitæ in superscriptione & nigro: vbi intitulatur Illustrissimus & præcel- lens: & de eius sublimitate videatur ibi. Præst- enim vniuersæ ditioni quæ videt ascendentem & descendentem solem, & quæ ex vtroque latere est, vt dicit tex. in auth. vt omnes obedient iudicibus prouinciarum. §. hæc considerantes, in prin. col. 5. Et est domin⁹ orientis, occidētis, meridiei, & seprē- trionis. Bald. consi. 359. lib. 3. & dicit Barba. consil. 38. in 1. vol. & consi. 24. lib. 2. quod licet sint aliqui Principes & Reges, qui in eorum territorio æqui- parantur Imperatori, vt de rege Franciæ, vt infra patebit, tamen nullus esse videtur, qui tanto titu- lo sit honestandus sicut Imperator: quod non as- sentit Bal. in d. consi. 356. nec Barb. in consi. suo 34. in 2. vol. & dicit Barba. in c. verum. de fo. comp. in fin. quod non credit, quod leges apponentes præ- cipua priuilegia Imperialis culminis extendantur ad regem: quoniam, vt dicit, Imperator æquipa- ratur Deo. l. si quis maior. C. de transa. & ideo dicit Bal. quod illa lex nō habet locum in rege, vt dicit ibi Barba. quod crederem esse verum de Regibus recognoscentibus Imperatorem superiorem, se- cus verò de rege nostro Francorum, qui est monar- cha in suo regno, vt infra dicam.

Et licet omnes alij Principes vna tantū corona coronentur, tamen Imperator triplici coronatur. notatur in cle. 1. de iureiu. & ibi gl. dicit, q prima est ferrea, quam recipit ab Archiepiscopo Colonie si Aquigrani eiusdem diocesis: ferrum autem for- titudinem designat, qua vincere debet rebelles, & infideles conculcare.

Secunda est argentea, quā ingressus in Italiam recipit ab Archiepiscopo Mediolanensi in villa Mo- didinensi eiusdem diocesis: tamen Henricus rece- pit illam Mediolani in Ecclesia S. Ambrosij. Ar- gentum autem mundiciam & claritatem signifi- cat, & ipsum Principem talem esse debere, est con- trarietas in hoc, vt statim dicam, quia aliqui dicūt: quod prima est argentea, & secunda ferrea.

Tertia est de puro auro, qua coronatur per Pa- pam in Ecclesia S. Petri ad altare S. Mauritij, & de- signat

signat aurum, quod omnibus metallis est excellē- tius, ipsum Imperatorem alijs Regibus & Princi- pibus in potentatu & iustitia excellentiorem esse debere:

Sic olim in his tribus metallis dabantur Roma- nis tributa, vnde fuit indictio, quæ est terminus 15. an. continens tria lustra, & quodlibet lustrum continet terminum 5. ann. vt probatur in le. item quaritur. §. qui impleto. ff. locati. Et indictio dicta est, eo, quia in singulis 15. annis indicebantur tri- buta Romanis. Nam in primis 5. annis indictio- nis dabantur Romanis tributa in ferro pro armis, in secundis argenti pro stipendiarijs, in tertijs aurū pro Republica: & de hoc l. vnic. in fi. ca. de iustitia. codice confirmando. & glo. in auth. præponatur nomen Imperatoris. in ver. indictmentis. col. 5. Pan. & Car. Floren. dictus Zabarella in c. inter dilectos. in gloss. indictmentis. extra de fid. inst. vbi dicunt, q ad similitudinem huius dantur tres Coronæ Im- peratori.

Et cum corona imponatur capiti propter ho- norem, vt dicit Bar. in l. sed & reprobati. in 2. col. in prin. in ver. Rayne. ff. de excus. tu. inducit. ff. de excu. tu. in lectura Neapoli. Non tamen ita clare loquitur. melius facit tex. in l. vnica. Co. de athle- tis, lib. 10. vbi dicit corona, id est, gloriæ victoria. & facit l. commodius. ff. de re iud. & quilibet Rex ratio- ne vnus Regni tantum habet vnam: Imperator verò tres, ideo à maiestate honoris etiam ei- dem maior honor debetur quàm cæteris Princi- pibus.

Et de huiusmodi tribus coronis aliter scribit, & dicit Alb. in suo Diction. in ver. corona. vbi dicit, quod imperator accipit tres coronas ad denotan- dum tria, quæ debent esse in eo. Primum, quia in quatum est Rex vniuersus orbis, debet habere pu- ritatem conscientiæ, honestatis & continentiæ. Nam sicut refert Tullius, cum Pericles & Sopho- cles Philosophi colloquerentur, contigit puerum iuuenem inde transire, cuius pulchritudinem lau- dauit Pericles, & ait Sophocles: O Pericles, nō so- lum prætoris manus à pecuniæ lucro, sed etiam o- culos à libidinoso aspectu continentes esse debet. Et ideo Imperator primò coronā argentea coro- natur, qua continentiam notat. Secundò debet Imperator habere virtutem & conscientiam. Vn- de Salomon Eccle. 7. Noli quærere fieri iudex in prouincia, nisi valeas virtute disrumpere iniquita- tes. & ideo ferrea corona coronatur, quod est du- rissimum metallum, & omnia domat. Tertiò de- bet habere scientiam & prudentiam discernendi bonum à malo: & ideo coronatur tertia corona aurea. Vnde Salomon: Da seruo tuo cor docile, vt sciat discernere inter bonum & malum. Sicut e- nim metallum auri est preciosius omnibus, ita et- iam & sciētia preciosior est omnibus, quæ possunt desiderari. Et istæ coronæ indubitanter processer- unt ad similitudinem Saluatoris nostri, qui fuit

Rex vniuersalis, & ideo sacra scriptura eum dicit coronatum tribus coronis, Zach. 5. Sumes, inquit, argentum, & pones in capite Iesu. De corona fer- rea figurata est in Sedechia, qui fecit sibi coronam ferream & mitram ornatā: de quo habetur 2. Re- gum c. 22. Fecit quoque sibi Sedechias filius Cha- nana cornua ferrea. & 2. Paralip. c. 18. Sedechias ve- rò filius Chanana fecit sibi cornua ferrea. De co- rona aurea habetur Apoc. 43. Vidi, inqt, supra nu- bem similē filio hōis, habentem in capite suo coro- nam aureā. Hæc coronā auream & figuratā reperi- m⁹ in Aaron, vt Eccl. 45. Et propriè corona aurea dicitur diadema, vt not. gl. in cle. 1. de iureiu. faci- ens differentiam inter coronam & diadema: de quo etiam vide per Io. de Platea in proœ. institutio. Idem Alb. in dicto loco dicit, se inuenisse in quodam sermone, in festo S. Stepha. hoc modo, videlicet Imperator recipit tres coronas, primam in Alemania, ab Archiepiscopo Argentino, & est argentea: Et quando dat ei Archiepiscopus, dicit, quod Imperator in anima sua & corpore suo de- bet esse purus & mundus, sicut argentum, quod est purum inter alia metalla. Secundam recipit in Mediolano ab Archiepiscopo Mediolani in Eccle- sia Cathedrali, & est corona ferrea, & recipit eam genu flexo: & dicit ei Archiepiscopus: Istam coro- nam mihi defendens: non intelligens de illa coro- na materiali, sed quia sicut ferrum est in metallum, de quo sunt infiniti labores, & est durissimum & fortissimum metallum, Ita Imperator debet esse paratus ad sustinendum omnem laborem corpo- ralem pro posse, & constans debet esse in iustitia exhibenda, maximè pupillis, & viduis, & misera- bilibus personis. Tertiā coronam recipit Ro- mæ à summo Pontifice vel ab alio eius vices gerē- te, & est aurea: & quando Papa ponit sibi supra ca- put, dicit: Esto fidelis vsque ad mortem; & dabo tibi coronam vitæ, Apoc. 2. Et ista designat fide- litatem & prudentiam sciendi discernere bonum à malo. Dicit tamen Hostien. qui est inter Cardina- les primus, habet ex priuilegio ius coronandi Im- peratorem. Et ideo, vt videmus, cum tres habeat coronas, honoratus est vltra alios Principes & Re- ges huius seculi, qui tamen habent vnam, l. vnus Regni: quia habens duo Regna, potest habere du- as coronas, vt dicit ibi Alb.

Cum ergo Rex Hispaniæ habeat septē Regna, videtur quod habere debeat septē coronas, & sic quod maiorem gloriam habere debeat: cum co- rona, seu diadema, detur pro gloria, vt dicit Luc. de Penna in leg. temperant. Cod. de vestibus olo- beris & auratis, libr. 11. dicam infra ista part. in 37. consider.

Vigesima octaua confid. Videndum est, an Im- perator sit dominus totius mundi, ita quod etiam Regis Franciæ & Hispaniæ sint illi inferio- res, & sic, an sit maior totius orbis. Et in hac con- sider. recitabo opiniones sequentes, & adducam

rationes hinc inde, vt intelligatur ea, quæ hinc ante dicta sunt de Imperatore.

Prima opinio est Itatorum, qui tenent, quod Imperator est dominus totius orbis, maximè gl'ofatorum; vt est gl. in l. bene à Zenone. Co. de quadrien. præscriptio. gl. in c. per venerabilem. qui fil. sint legi glo. in c. super specula. extra de priuile. gl. in c. apibus. 7. q. 1. glo. in c. Adrianus 63. dist. gl. in c. venerabilem. de elect. glo. in ca. conuenior. 23. q. 8. gl. in c. futura. 12. q. 1. glo. in c. si Imperator. 96. dist. gl. in c. vlt. 50. dist. facit tex. in l. de precatio. ff. ad le. Rho. de iactu. & in l. bene à Zenone. C. de quadriè. præscri. facit tex. in l. cum multa. C. de bon. que li. vbi dicitur sum mus superior. facit tex. in l. 2. C. de offi. præf. prætorio Africæ. in prin. ibi: Et omnia, quæcunque in partibus Hispaniæ vel Galliæ Francorum aguntur. facit text. in l. si duas. §. 1. ver. vniuerso autem orbi conueniens est. cuius subiectum est capitulum hoc. ff. de excus. tut. facit tex. in leg. 1. ver. nobis orbis. C. de raptorib. virginū. facit text. in extrauaganti ad teprimendam. ibi, omnia esse Principis.

Hanc opinionem sequuntur Canonistæ, videlicet Host. lo. And. & Anr. de But. in d. c. per venerabilem, qui fil. sint legit. Card. Zabar. in ca. pastora. de sent. & re iudic. Andreas Siculus in ca. nouit. de iudicijs. idem Host. in sum. de officio ordin. §. 1. ver. sicu. sed & Imperator.

Hanc etiam opinionem tenuit Bart. & omnes Itali, & Ultramontani in l. 1. Co. de summa trin. & fid. Catho. Bulga. & Alb. in d. l. bene à Zenone. C. de quadriè. præscriptio. & Martinus ibi dicit etiam quo ad proprietatem, quod dicit esse verum coram Federico Imperatore, quod Bulgarus negauit. vnde successit illud: *Bulgarus dicit æquum, sed Martinus habuit equum.* & cum Martino tenuit Bar. etiam in l. 1. §. per hanc. ff. de rei vend. Idem in extrauaganti ad reprimendam. in verbo, totius. ibi, omnia esse Principis. idem in l. si duas. §. grammatici. per illum tex. in ver. vniuerso. ff. de excusa. tuto. idem glo. & Bald. in c. de pace iu. firman. colla. 10. vbi plus dicit Bald. Quod cum Rex Franciæ sit de comprehensis in leg. 2. Cod. de offi. præfecti prætorio Africæ, quod peccant Francigenæ & multi alij Reges, qui ex consuetudine dicunt se nō esse subditos Imperio: sed dominus Bald. non bene dicit & ignorauit veritatem in hoc casu, vt statim dicitur. idem tenet Bar. in l. hostes. col. 2. ff. de captiuis postli. reuersis. vbi dicit, non agnoscens veritatem in hoc casu, & errans notoriè, & in terminis iuris, & in vera iuris dispositione, quod fortè si qs diceret Imperatorem non esse Dominum & Monarcham totius orbis, quod esset hæreticus: quia diceret contra determinationem Ecclesiæ, videlicet contra textum Euang. Exiuit edictum à Cæsare, vt describeretur vniuersus orbis, Luc. 2. Quod ita Christus, vt populus, recognouit Imperatorē vt dominum. Idem no. Ang. Arc. in l. 1. ff. à quib' app.

non licet, & in §. 1. in expeditione glo. in verb. Romanorum. inf. de patria potestate. Sed in hoc omnes errauerunt, & non intellexerūt, quomodo sit capiendum istud verbum, Vniuersus Orbis, quæ debet intelligi cum restrictione, s. subiectus populo Rom. & Imperatori, vt infra dicam. Quia si assumeretur vniuersaliter, genere vniuersali & generalissimo, esset falsissimū, cum nunquā vniuersus orbis generaliter fuerit subdit' Imperio. Et est Bar. assumpsit istud verbum Hæreticus nimis generaliter, quia pro tam simplici casu non debet dici qs hæreticus, cum istud non sit contra decem præcepta Decalogi, nec contra symbolum.

Et si hoc dicunt iura Imperatorum, affirmant de seipsis, quod alij non dicunt, ad quod alij Principes non consenserunt nec fuerunt vocati. Istam eandem opin. etiam tenent ferè omnes, qui scripserunt moderno tempore in l. 1. C. de sum. tri. & fid. Cath. & inter alios ibi d. meus Ias. qui videtur tenere istam, sed (salua etiam eius pace) errauit, & hoc maximè, quia tunc temporis erat subdit' Ducis Mediola. qui dicit se esse subditū Imperatori, cū quo Dux ipse habebat cōfoederationem, maximè cum Maximiliano Imperatore, qui tunc prædebat auxilium ab ipso Imperatore cōtra Ludo. XII. Francorum Regem, qui prætendebat dictum ducatum Mediol. contra Ludo. Sfortiam, quem dictus Ludou. x. 11. expulit à dicto ducatu, & illum in Franciam adduxit captiuum, vbi mortuus est. ita quod dictus Lud. potitus est ipso ducatu, & post eum Franciscus 1. Francorum Rex eius successor, maritus Claudiæ Reginæ filiæ dicti Lud. & timuisset fortè ipse do. Ias. aliquid scribere contra Imperatorem, nisi fuisset timor prædictus, dixisset veritatē: & licet postmodum fuerit stipendiatus sub Rege nostro, & potuisset pro eo multa dicere, tamen tacuit, motus priore amicitia.

Prædictam etiam opin. tenuerunt Cy. Bal. Pau. de Cast. & Saly. & in d. l. 1. & Nicol. de Neapoli in d. l. si duas. §. 1. ff. de excus. tut. Eandem opin. tenet Bar. in l. si. per illum tex. C. in quibus causis colonisensibus, libro 11. & eandem tenuit Bertach. in suo tracta. de solutione vestigalium. in 2. part. Eandem tenet Bar. in proem. fforum. & Bald. in leg. 1. in princip. ff. de offic. præfecti vrb. Oldr. in consil. suo 69. incip. consuevit dubitari. Bald. in leg. cum multa. per illum text. Cod. de bo. quæ liber. & in l. ex hoc iure. ff. de iusti. & iure. Eandem etiam tenet Io. de Imo. in l. infamem. circa si. ff. de publicis iudicijs, vbi dicit, quod aliqui sunt Reges, qui non recognoscunt superiorem: de quibus in cap. per venerabilem. extra, qui filij sint legit. quod dicit verum esse de facto, quare videntur magis delinquere: & idem Ioan. de Imo. in l. Imperatores, in prin. ff. de appel. & Ang. in l. si retentus seruus. ff. de leg. 1.

Alia est opinio cōtraria, quam doctores Citramontana

Montani tenuerunt, videlicet quod Imperator nunquam fuit dominus totius orbis: & ita tenuerunt Iacob. de Rauen. Pet. & Ioan. Fabri in d. l. 1. C. de sum. trin. & in l. bene à Zenone. C. de quadriè. præscriptio. & l. 1. C. de sum. trin. & fid. cath. vbi adducit testimonia antiquarum scripturarū veteris, & noui testamenti, ad probandum, quod fuerunt alij, qui habuerunt dominia omni tempore, vt ferunt, & hoc iure diuino, humano & ciuili probatur.

Et primò, videndo de iure diuino, quod testamentum vetus continet: Quoniam in veteri testamento non reperitur inuentum fuisse imperium, sed solum initium habuisse tempore, quo popul' Romanus in eum transfuit potestatem. l. 2. ff. de orig. iur. Vnde Deus qui cuncta creauerat, vt habetur secundo c. Gen. secundum vetus testamen. dominus erat omnium. Vnde Psal. 23. dicitur, Domini est terra, & plenitudo eius, orbis terrarum, & vniuersi qui habitant in eo. Ipse enim à principio per seipsum rexit & iurisdictionem exercuit, sicut factor rem suam gubernat & regit, & homini debet præcepta & prohibitiones, Genes. 2. & ipsis transgrediētibus, poenā imponit, Gen. 3. & 4. c. q. expulit eos à Paradyso, & per se puniuit Lamech. Gen. 4. & 5. multos alios etiam, & hoc ante dicunt Inn. Host. lo. And. & Abb. in c. licet ex suscepto, extra de foro compe. & sic Deus rexit mundum per seipsum vsque ad Noe.

Tamen, quia propter hominem tanta creauerat Gen. 2. l. in pecudum. ff. de vsu. ea ipsi homini concessit, vt habetur Psal. 113. Cælum cœli domino, terram autem dedit filijs hominum. Et quia communio parit discordiam. l. cum pater. §. dulcissimus. ff. de leg. 2. voluit occupanti cederetur, vt habetur Deu. 13. c. vbi dicitur. Quamcunq; terram calcauerit pes tuus, tua sit. & à lege ista pmissa fuerunt Regna, vt apparet in Dauid, Saul, & Salomone, & pluribus alijs approbatis à Deo, vt habetur in c. 1. de sacr. vnct. §. vnde in veteri. & 1. Regum 18. cap. vbi enumerantur aliqui Reges vncti mandato domini. Et dicitur Prouerbio. 9. cap. per me Reges regnant. & in epi. inter claras. C. de sum. trinita. & Psal. 71. Deus iudicium tuum Regi da. & per libros Regum per totum fit mentio de Regibus.

Ex quibus constat, quod dignitas Regalis potius saltem prius est introducta à Deo quam Imperium, cum illo tempore nulla mentio esset de Imperio & Imperatore, vt dixi in consuetudinibus nostris duca. Burgun. in proce. in gl. du saint empire & meritò, si nulla tunc fieret mentio de Imperatore, cum nullum adhuc esset Imperium, sed postea, per multa tempora & post nouam legem id est post testamentū nouum incepit, cum tempore testamenti noui adhuc non fiat mentio de Imperio, bene fit mentio de Regibus, cum habeatur prima Pet. 2. ca. Deum colite, Regem honori-

ficare & illud: Subditi estote omnipotenti, siue Regi tanquam præcellenti, & Ducibus ab eo missis. vt extra de maio. & obe. c. solita. Imo per Christū omnes monarchiæ fuerunt destructæ & reprobatae. Fuit ille lapis sine manibus abscissus qui statum percussit in pedibus & contriuit: per quam statum aliæ quatuor monarchiæ figurantur, scilicet Assyriorum quæ fuit prima, & dictum fuit Regnum Babylonicum, quod fuit orientale & sub Rege Nino primo introductum. Alij sub Belo, tempore Thare patris Abrahæ, & ab illo tempore non desijt, nec intercidit nomen Regum, vt testatur Iudocus Chliconeus in suo libro de officio Regio. c. 2. Alij sub Nemroth venatore robusto, qui dictus fuit venator, id est Tyrannus, sub quo fuit principium Regni Babylonicum, vt habetur Genesis decimo.

Et de Assyrijs translata est ad Medos, & Persas sub Cyro, & Dario, vt habetur amplè Danielis. 5. Et hoc propter superbiam Balthasar Regis, & iniustitiam, & quia vasa aurea in templo Ierusalem accepta fuerunt per Nabuchodonosor, in quo Balthasar eius filius Rex bibit in conuiuio. Et à Persis in Græcos sub Alexand. Magno. Et à Græcis translatum est ad Romanos sub Octauiano Magno: quod dominium demum subiugarum est, & subditum Christo. Et illis temporibus vtrum essent Reges, & Principes apud alias nationes dicit Archiepiscopus Floren. in 3. parte suæ sum. mæ. lib. 22. cap. 5. §. 14. ignotum esse apud eum saltem, sed apud Historiographos non est ignotum: cum tempore Nini primi Regis Assyriorum, Aegialeus erat Rex in Sicyonia, de quo meminit Philippus Bergo. in suo supplemento Chronicarum, lib. 2. & Aug. de ciuitate dei, lib. 81. sic dicens. Sicyoniorū Regnum admodum paruū. & tale Regnum peruenit ad Athenienses his temporibus.

Etiam Hispaniarum Regnum ortum habuit à Thubalaphet, seu Phalca filio, testante Isidoro. vt refert idem Philippus Bergomen. eod. lib. Hoc eodem tempore, fuit Zoroastes artis Magicæ inuentor, primus Baetrianorū Rex, teste eodem Philippo, loco quo supra. Erant & plura alia Regna, vt Boemorum, Scytharum, Theffalorum, Aegyptiorum, & Amazonum fœminarum vsque ad tempora Alexandri.

Fuit & Idumæa Regio, quæ habuit Regem, & Ogyppus in Attica prouincia Achaia Rex.

Hoc tempore fuit Regnum Francorum, vt habetur per eundem Philippum, lib. 4.

Et erant tunc temporis Reges in Iudæa, vt Saul, Dauid, Salomon à Deo approbati, vt videri potest amplè in libris Regum.

Erant etiam Reges in Lydia, quorum Regnum habuit finem tempore initij Persarum Regni, vt refert ibi idem Philip.

Erat etiam tunc temporis principatus Hedudorum, quorum ciuitas principalis erat Augustudunum

dunum, qui nulli subijciebantur : de quibus amplè Iulius Cæsar in suis commentarijs.

Ex quibus constat, & ex his, quæ videri possunt per supradictos, quod vsque ad tempora Alexandri illa prima monarchia non fuit vniuersalis.

Et durauit hoc Imperium, seu illa Monarchia 1240. annis secundum August. lib. 4. de ciuitate Dei: sed vt habetur Gen. 10. illo tempore non erat Monarchia, quia terræ fuerunt diuisæ inter filios Noe.

Tempore verò Cyri Darij primi Regis Persarum, qui habuit secundam monarchiam, erant plures alij Reges apud alias nationes. Nam talis Monarchia durauit ducentis triginta annis sub nouem Regibus, quibus temporib. fuerunt multa alia : vt Romæ Lucius Tarquinius Prisci Tarquinij Regis filius, qui Rex fuit apud Romanos, & regnauit annis 25.

Balthasar, Caldæorum Rex, Zorobabel apud Iudæos Princeps his temporibus fuit, & tempore Darij etiam nono anno Regni sui erant Reges Romani, qui tunc exacti fuerunt, & consules creati: qui rexerunt Romanos vsque ad annum nonū post exactos Reges. Quo tempore fuit in stituta dignitas dictaturæ : & post illam fuit facta electio decem virorum, apud quos fuit imperium Rom.

Fuit & temporibus prædictæ monarchiæ Persarum Regnum Atheniensium, & tempore Darij, cognomento Norus, Alcibiades Atheniense Imperator: etiam post eum Xenophon, & Horestes, tertius Macedonum Rex, & Amyntas 15. Macedonum Rex.

Fuerunt etiam his temporibus multa dominia, & Regna, de quibus per eundem Philip. Bergomensem in suo supplemento chronicarum. libro 5.

Ex quo constat, quod licet Persæ, & Medi, obtinuerint principale dominium, non tamen vniuersale: & istud satis demonstratur ex dictis Danielis 5.

Tempore vero primi Regis Græcorum, qui fuit Alexander, in quem translatum fuit Regnum Persarum, licet se nominari fecerit terrarum Regem, & mundi Principem, non tamen fuit vniuersalis. Cum suo tempore Pyrrhus fuerit Rex Epirotarum, Brutus Rex Anglorū, & Suardus Rex Francorum: de quibus meminit idem Philip. Bergo. lib. 6. sui supplementi Chronicarum. 1. art. De quo tamen Suardo non facit mentionem Gaguinus in Chronicis Franciæ, nec cum inter Reges Francorum nominat.

Erat & his temporib. Brēnus Gallorum Senonensium Dux, qui totam Asiam subegit: Ita quod Reges Asiæ, accessit ingenti pecunia, pacem mercati fuere. Ptolemæus verò Macedonia Rex ausus illi occurrere, victus est, & multis vulneribus sauciatus captus est.

Fuit, & illo tempore Insularum Regnum.

Sed Regnum Alexandri post eius mortem, fuit in duodecim partes diuisum, anno mundi ante Christi aduentum 312. vt habetur lib. 1. Maccabæorum, in prin. tempore cuius fuerunt & multa alia Regna, in multæ dominationes, & Principatus: vt videri potest ex dictis ipsius Philippi, eodem lib. 6. Maximè Regnum Syriorum, Regnum Asiæ, & in Macedonia erat Cassander, Antipatri filius Rex vnus.

Quo tempore etiam Romani Samnitibus imperabant: Tarentini verò, & Carthaginenses, tunc etiam Principes habebant. Cum essent potentes, & bellum gerebant in Romanos, & Romani in eos. His etiam temporib. fuit Regnū Parthorum, cuius regni fuit primus Rex Arsaces, & secundus Arsaces eius filius.

Eodem verò tempore, erant Reges in Aegypto, & etiam in Asia, & Syria, & plures alij Principatus, & dominationes, de quib. supra dictum est, quæ non erant extinctæ, vt erant in Anglia, & Francia Reges, in Macedonia, & Iudæa. Et ista duo Regna scilicet Macedonum, & Aegyptiorum post Alexandrum, fuerunt per multa tempora simul, & eodem tempore diuersa, post Alexandrū magnum, tempore cuius erant plura, vt supra dictum est. Fuerunt etiam pro maiori parte temporis vsq; ad Imperium Romanum, & tempore Octauiani Imperatoris. Et durauit Regnum Macedonum annis sexcentum quadraginta quatuor, sed his temporibus fuerunt multa alia dominia, multi denique Reges, vt supra dictum est vsque ad Octauianum: Imò iam in cœptum erat Regnum Romanorum, quod mutatum fuerat in consules, dictatores, deinde & decem viros, postmodum & consules iterum, vsque ad tempora Octauiani.

Ex quibus constat, quod per hæc tempora illa Monarchia non fuit vniuersalis, quicquid voluerint dicere domini legistæ vltimontani, & Archiepiscopus Flo. in loco supra alle. qui non viderat nec legerat Chronicas historiographorum: quoniam, vt dicit, ignotum est sibi tempore prædictorum Regnorum alias nationes habuisse Reges. Et ex his constat, prædicta Regna dominationes, & Imperia originem habuisse à violentia, vt perpulchrè examinat Perrus Bertrandus, huius nostræ ciuitatis, & diocesis Hedu. Cardinalis Episcopus in suo tractatu de origine iurisdictionum, in prima quæstione.

Tempore verò Octauiani Imperatoris, in quæ plures dicunt translatum fuisse Imperium, credo, quod in hoc est error, quia Caius Iulius Cæsar, qui fuit ante eum quinquagesimo primo anno ante Christi aduentum, fuit Imper. Roma. Qui Imperio Europæ tantum potius fuit, vt refert idē Philippus Bergom. lib. 7. Et cum in Græciam traiecisset, vniuersi Orientales Reges ad eum conuenerunt, & tempore ipsius Iulij Cæsaris, Imperium Roma-

Romanum initium habuit, & non fuit dictus rex Romanorum, sed Cæsar. Hinc est, quod non dicebantur reges, q̄ id nominis Romanus odiosum esset, sed Cæsares appellati sunt: quo tempore non reperitur, quod plura alia regna, Principatus, & dominationes, de quibus supra, fuerint subiecta Imperio. Imò tempore suo, erant multæ dominationes in Gallia, de quib. per eum in suis commentarijs. Nec reperitur, quod tenuerit Galliam integraliter, vt infra dicam: nec Hispaniam, & Græciam, nec regnum Macedonicum, Parthorum, Syriæ, & alia de quibus supra in totum, maximè sine controuersia, & bello: Quoniam tam breui tempore, quo imperauit, tot regna obtinere non potuisset. Cum tempore adepti Imperij, quod fuit anno quadragesimo octauo ante aduentum Christi tantum vixerit quinque annis, & sic mortuus est ante Christi aduentum, anno quinquagesimo primo: Quo tempore incepit regnare Octavianus, & imperauit per annos quinquaginta sex, menses sex: quo tempore erant multi Reges, & Principes, multa etiam dominia, & Principatus, quæ non subijciebantur Imperio Romano, de quibus infra.

Tempore cuius etiam Marcus Antonius Asiam, Pontum, & Orientem tenuit.

In Germania etiam Iolianam, & Varianam cladem perpeffus fuit.

Hoc tempore etiam regnabat Christus, cui data erat potestas in cœlo, & in terra.

Regnabat etiam tunc Herodes rex Hebræorū, qui Marianam reginā vxorem suam, occidi iussit, quod accusata fuisset, quod ad Octavianum effigiem suam transmississet, vt in sui desiderij prouocaret, & vsque ad illum diem non deseruerunt Principes Iudæis. Tempus quippe erat, vt veniret ille cui promissum erat, quo, nouo promissum est testamento, vt ipse esset expectatio gentium, cessauit eorum vntio, hoc est imperium: quia ex Danielis sententia sanctus sanctorum venerat. Et idē Herodem in alienigenam habuerit. Cui postea successit Herodes Antipas Herodis filius: & Archilao è regno pulso, Iudæorum regnum in quatuor tetrarchias, id est, partes diuisum est. Et huic Galilæa obuēnit, quæ est regni Iudæorum quarta pars. Post quos successit Agrippina Germanici coniunx regina Iudæorum, & post eam Agrippa magnus Aristobuli filius, qui tunc habuit fratrem nomine Herodem Chalcidis regem.

Et tempore quo regnare incepit, fuit (anno ante Christi aduentum 31.) & Burgundionum regnum initium habuit post Christi aduentum anno 35. Quod non habuit finem, nisi post Christum 488. & sic nec tempore Octauiani erat Monarchia vniuersalis.

Plures etiam tunc temporis erant Principes in Gallia, de quibus infra dicam, quando capiam Imperium à tempore Iulij Cæsaris, & etiam in Hispania,

etiam Africa, de quib. supra. De quorum annihilatione, & euerfione non constat, & si hoc fuisset factum, esset ex violentia, & rapina, non ex debito modo.

Quod quidem Imperium, quia per violentiā erat occupatum, & propter eorum iniustitias fuit subiugatum, & subditū Christo, vt habetur in visione Dan. c. 2. signatum per lapideam statuam illam in puluerem redigentem: & hoc dignum fuit, quia dignum est, quod propter iniustitias Regum, & diuersos dolos Regnum de gente in gentē transferatur, Ecclesi. 10. c. & ostensum est Octauiano Imperatori per Sibyllam Tyburtinā die qua natus est Christus dominus dominantium, vt dicit idem Archiepiscopus Flo. in loco hic ante allega. Et factum est regnū huius mundi domini nostri Iesu Christi: cum, vt habetur Apoc. 11. c. sibi. n. data est omnis potestas in cœlo, & in terra. Matt. vlti. c. vt impleatur illud Ezech. Faciam eos gentem vnā, & erit vnus rex omnibus imperans, & non erunt vltra duæ gentes. vnde Gl. Dan. 2. dicit, quod sicut à principio nihil fortius Imperio Romano, sic in fine nihil debilius inuenitur.

Et ex his constat, nunquam ante Christi aduentum fuisse aliquem de iure Monarcham, & dominum vniuersi orbis: cum, vt dictum est supra, fuerunt plura regna etiam à Deo permiffa, & instituta, vt de rege David, Salomone, & sic de alijs. Nec licuit Imperatori ea sibi appropriare, prohibente lege naturali, & diuina, quæ habet: quod tibi non vis fieri, alteri ne facias Matt. 7. & in proemio decr. Nec licuit eis transgredi terminos, quos posuerunt patres antiqui, Prouerb. 22. c. in fine & in preceptis decalogi. Nō concupiſces rem proximi tui. Exo. 20. in quo omnis rapina, & violentia prohibetur. 24. quæſtione 5. c. poen.

Et prædicta faciunt quod de iure diuino nō reperitur Imperium fuisse institutum prout regna, & sic quod nunquam Imperium ante Christi aduentū habuerit vniuersale dominium totius orbis.

Imo etiam Imperium Christi nunquam fuit vniuersale quo ad temporalitatem, cum ipsemet dixerit: Regnum meum non est de hoc mundo. Ioan. 18. & suo tempore fuerunt Principes, vt Octavianus, & Tyberius, sub quo passus est, & voluerit eorum iura intacta seruari, dicens: Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari: & quæ sunt Dei, Deo. Marci 12. Matthæi 22. & Lucæ 20.

Et tunc temporis erant plures Principes in Gallia, Asia, Africa, Burgundia, Italia, Hispania, etiam in Chalcide, & Iudæa. Et statim post incepit esse regnum Burgundionum, vt iam dictum est supra, videlicet anno Christi 35. vt refert idem Philippus Bergom. lib. 8.

Etiam Scythæ ab alieno Imperio, aut intacti, aut iniusti manserunt. Darium regem Persarum à Scythia turpi somnouere fuga. Cyrum, cum omni exercitu trucidarūt. Alexandri Magni ducē cum

cum copijs vniuersis deleuerunt. Romanorum audiuerunt, non sensere arma.

De iure humano, siue naturali, adhuc minus: Quia illud iuserat commune omnibus animantibus rationabilibus, & irrationabilibus, & omnia erant communia: vt l. i. ff. de iust. & iure. §. ius naturale. & l. d. c. ius naturale. Et de iure gentiū, quod etiam naturale vocatur, inst. de rerum diuisio. §. singulorum, per occupationem dominia sunt distincta, & regna condita. leg. ex hoc iure. ff. de iusti. & iure.

Et sic constat, quod iure illo naturali, seu iure gētium, solum erant Reges, cum non dicat Imperiū, nec tunc erant Imperatores, vt ante dictum est: Reges tamē erant Imperatores, cum dicit tex. l. Reg. 8. c. hoc erit ius regis, qui imperaturus est vobis. notando verbum, imperaturus. Ex quo quilibet Rex potest hoc respectu dici Imperator.

De iure vero ciuili, dicit Albericus in loco supra alle. quod duplex est proprium, scilicet proprium cuiuscunque Ciuitatis, vt in l. omnes populi. ff. de iust. & iure. Aliud est proprium, Ius ciuile Romanorum per excellentiam. §. sed quoties, inst. de iure nature. Et tunc sic, si ius ciuitatum, vel prouinciarum consideremus, multæ ciuitates, & prouinciæ non subsunt Imperio. Nam vt dicit, in Hispania, vt dicunt doct. in c. causam. le second. extra qui filij sint legit. & Nicolaus de Vbaldis, in tractatu de success. ab intest. m. char. ver. vltimus modus legitimandi. Quocunque allegaret legem Imperatoris, capite punitur. Veneti verò, & multi alij, nō ferunt iura Imperatorum, nec etiam Galli, & Frāci, quia non subijciuntur legibus Imperatorum, nec eas allegant, nisi in quantum fulciuntur ratione, & non aliās, vt dicit Bal. in l. nemo. C. de senten. & interl. om. iu.

Si verò consideramus Ius ciuile Romanorum, & isto possemus nos de facili expedire, quia nō est credendum illis quorum repellerentur actores. c. fraternitatis, de hæreticis. c. licet ex quadā de test. l. mathematicos. C. de epis. audien. Et non plus creditur mortuæ voci, q̄ viuæ: sed leges sunt mortuæ voces principis, ipse autem est vox viuā, in auth. de consulis. §. si. coll. 4. Cum itaque populo Romano non esset credendum in facto proprio, vt l. nullus. ff. de testib. ergo nec credendum est eorum legibus, vel scripturis.

Et conclusiue, tenet Albe. loco quo supra, quod nunquam Imperator fuit dominus totius orbis. Et hoc etiam tenetur multis, maximè ab omnibus doctoribus. Aurelianensibus, & Citramontanis, cōtra sententiam glossarum iuris ciuilibus, & canonicis. Hanc etiam opinionem, tenuerunt Iacobus de Ra-uenna, Petrus, & Ioa. Fabri. in d. l. i. C. de sum. trin. & fide cathe. in l. bene à Zenone. C. de quad. præfcri. per eosdem etiam in proce. fforū. quos secuti sunt Raphael Fulgo. Guillel. de Castillio, & Bernar. de Castillio. in d. l. i. supra all. Et istam opinio-

nem tenet Cardinalis Zaba. in c. venerabilem. §. verū in 2. col. extra de elect. Vbi dicit, quod in hac materia multa ingenia laborauerunt, inuestigando initium Monarchiæ terrestri, & prodierunt plurimi libri de Monarchia, nulla tamen disputatio potest esse minus vtilis. Cōstat enim vt dicit, quod Imperium partim acquisitum fuit Romanis vi armorum, & sic etiam in alijs Regnis, quæ habuerunt Monarchiam, vt fuit Assy. quod dicitur Babylonicum. Item Macedonum, quod floruit sub Alexandro. Item Carthaginense, quod maximè viguit tempore Hannibalis, vt in Tito Lino, de secundo bello Punico. Hæc tamen Regna præter Romanorum dicuntur Monarchiæ, non quia ali-quod istorum fuerit generale ad totum orbem, sed ad magnam partē: imò etiam Romani nunquam habuerunt totum, sed ferè totum, vt dicit Zabarel. ibi.

Et, vt dicit Alb. hanc opi. tenendo, legibus eorum sunt conuincendi, art. text. in c. qui syncera. 43. d. sic. Nam Imperator nō est mundi dominus, quoniam secundum legem Imperatorum, qui dicit se dominum de iure gentium, vel ciuili; habet hoc probare. l. in rem actio. ff. de rei vendicatio.

Imperator enim duas solas causas dominij allegat. Quia scilicet habuit à populo Romano, vel quia per iustum bellum occupauit ab hostib. Imperij. ff. de captiuis, & postlimi. reuersis. l. postliminium. & l. hostes. ff. eo. ti.

Sed ad primum respondetur, quod populus nō potuit plus in eum transferre quam habuerit. l. traditio. ff. de acq. re. domin. Sed non habuit dominium super alias nationes, vt supra dictum est, & demonstratum fuit, & ad hæc infra demonstrabitur: ergo nec ipse, quod populus non habuit. Et si populus Roma. allegaret se habuisse, incumberet ei probatio: tamen onus probationis assumendo, constat satis fuisse probatum ex supradictis, & infra adhuc per Chronicas Romanorum iustificabitur, tamen contra hoc sic potest clarissimè probari.

Notorium est enim quod Ciuitas Romana, ædificata fuit per Romulum, & Rhemum fratres: notatur in l. i. ff. de orig. iuris. in prin. & notatur in l. si. ff. de rerum diui. & habetur etiam in Chronicis, lib. 3. prædicti Philippi Bergomensis. Quo quidem tempore erant multa Regna, de quibus ibi plenissimè: quo quidem tempore, vt ibi clarum est, & supra satis demonstratum fuit, Romani nō dominabantur toti orbi, imò etiam minimæ parti orbis, & tunc habebant solum Reges, & sic eorum Regnum erat distinctum illo iure ciuili; quod dictum est supra: & tantum iurisdictionem habuerunt, cum locum ædificauerunt, vt in §. ff. vero forsā. in auth. de quæstore. col. 6. Vnde populus ille, pro prædicto Reges expellendo, videntur contra se Dei iram prouocasse. 7. q. 1. c. deniq; & sic

& sic nec dominium nec iurisdictionē de iure habuerunt. Nam ius dicitur, quod iustum est. l. d. c. jus naturale, & per vim, & violentiam ab initio sedes alienas occupauerunt. Notat Inn. in c. super his de voto. Ita, quod propter vtilitatem initij, conubia fuerunt eis à Sabinis, Albanis, & confinitimis partibus denegata. Quod cum hoc nouisset Romulus, finxit se velle ludere ludos, idq; publicare fecit: qua nouitate allecti populi vicini, vt non ui populi spectaculū viderent, acciuerunt ductis vxoribus, & filiabus, quas cum tenerent, rapuerunt: Exinde ortum bellum in Albanos, quos suæ ditioni addiderunt, & paulatim auctis viribus propinqua dominia vsurpare cœperunt: nec præscriptione se iuuare possunt, cum semper malam fidem habuerunt, tam ipsi quàm habentes causam ab eis: & de violentia eorum cōstat per lura, quæ sunt certa l. & hæc ignorantia. ff. de iuris, & facti ignorantia. Ideo, est ignorantia iuris, quæ eos nō excusabit. l. nunquam. ff. de vsuc. l. iuris ignorantia. ff. de iuris & facti ignorantia.

Et adhuc prædicta opinio Citramontanorum probatur vltra prædicta, nunc reassumendo Monarchiam, quæ fuit à tempore Iulij Cæsaris vsque ad tempora hodierna, demonstrando, quod semper fuerunt alij principes Reges & Dinationes, per vniuersum orbem in pluribus, & diuersis partibus mundi. Maximè tempore illorum, qui dixerunt se ipsos mundi dominos, & faciendo in hoc casu fundamentum pro opi. contraria à Iulio Cæsare, qui primus Imperator, & nomen tale sibi assumpsit. Eò, quod Romanis imperabat, vt tradit historiographi: de quo glo. in l. i. ff. ad leg. Iul. de adult. aliquid sentit, vbi dicit Iulij Cæsarem aunculum Gaij Augusti, fuisse primū Imperatorem: cum ante tantum dominium haberent Romani, vt dictū est, per rapinam vsurpatam, & in sua origine per vim, violentiam, & rapinam inchoatū. Ex quo ergo, initij, seu origo nocte possessionis de iure inspicienda sit, l. clā possidere. in prin. ff. de acq. poss. l. nam origo. ff. quod vi aut clam. Quæ cum sit vitiosa, nunquā prodest violento. l. auctoritatem. C. vnde vi. l. si qualoca. C. de fundis, & saltib. limittro. lib. n. Et maximè tiam, de iure Canonico. c. si. & c. vigilantia. extra, de præscr. in regula possessor. de reg. in 6. & regula peccati, eod. ti. Quia semper requiritur bona fides, etiam si deserit titulus, & sit tempus immemorabile. c. i. de præscr. in sexto, in l. vnica. C. de vsuc. c. trāsfor. Ita, quod tale vitium transit ad successores. l. an vitium. ff. de diuer. & tempo. præsc. l. Pomponius, in prin. ff. de acq. poss. §. si. inst. de vsuc. l. hæres. ff. de vsuc. Ideò, cum non potuit primus scilicet Romulus, terras, & dominia per eum rapta, vt dictum est, nec etiam Iulius Cæsar, vt dixi, & dicā statim, ideo, nec eorum successores.

Ex quo licuit spoliatis recuperare, & vt iure suo, & successoribus, & sic de iure gentium, hoc li-

cuit Iulio Cæsari. d. m. ex hoc iure. licuit & Gallis suo tempore: qui etiam, quasi ab initio Vrbs condita, ferè totam Italiam, etiam vsq; Romam, ipsa euerfa, dempto Capitolio, prout refert. Titus Lilius in quarto primæ decadis, & Iustinus libro 24. qui etiam Imperium Romanum per multos annos tenuerunt. Ita quod fuerunt septem, aut octo Reges Franciæ Imperatores Romanorum, cum à principio de Græcis translatum fuerit in Francos, videlicet in Carolum Magnum, quod fuit anno Christi 806. vsq; ad Conradum primum successorum Ludouici tertij, in Imperio Gallorum: Quia omnes Reges Franciæ, tenuerunt imperium Romanum, vsq; ad annum domini 910. quo tempore fuerit translatum Imperiū in Germanos. Quo quidem tempore semper erat alius Imperator in Græcia, qui dicebatur Imperator Constantino-politanus.

Et maius argumentum, quod potest esse est, de Iulio Cæsare, qui dicit se Gallias deuicisse, quod non est verum in totum: Cum semper Aluerna, Britannia, & plures aliæ Ciuitates supra Ligerim flumen existentes (quæ suos duces habebant) nunquam sine continuis querelis paruerunt Romanis, vt constat ex Chronicis historiographorum: vt etiam dicit Oldradus consilio suo 69. incipien. consuevit dubitari. Imperatores Romani nunquam fuerunt in pacifica possessione orbis, cum de his, vt supra dictum est, nunquam gauisi fuerint pacificè.

Vnde, sub Valentiniano, vniuersa Gallia defecit. Exinde, coacti sunt Romani viuere, contenti sedibus suis & legibus, nec existimauerunt deinceps alias nationes deuincere, nisi media virtute Gallica, vt satis patet ex chronicis: quæ quidem etiam allegandæ sunt decisionibus causarum, & credendum est illis etiam in iudicio, vt dicit Bal. & Anto. de But. in c. inter dilectos. extra de fide instrum. gl. in verbo, transtulit. in c. venerabilem. de elect. gl. i. circa medium. in c. literis. extra de integrum restit. Bar. in l. i. col. 6. & ibi do. meus Ias. & alij. ff. si cer. petar. glo. & Gemina, in c. placuit. 16. d. l. 2. & Gemina. in c. in nomine domini. 22. distinct. & glo. 3. & Gemina. in c. l. 27. distinctio. & idem Gemina. in cap. absit. 30. dist. & gloss. in proce. fforū. §. hæc autem tria. in verbo, vrbibus.

Et idem de libris historiarum, quo ad facta antiqua. Geminianus in c. quamuis. ante finem. 21. dist. Feli. in c. cum causa. extra de proba. & in dicto cap. inter dilectos. in 8. col. ext. de fide instrumentorum.

Si igitur ex prædictis, propter vim illatam populis Galliæ, debeant dicere se dominos, prout dixi supra, post Inn. in d. c. super his, in fine extra. de voto, & voti redem: clarum est, quod ille titulus eis nihil opitulari potest per supradicta.

Nec inuenio alia iura, quæ eis prodesse possint, nec etiam titulos aliquos allegant.

Et ultra prædicta, pro opinione dicentium, & tenentium, nunquam fuisse vniuersalem Monarchiam in mundo, nec Imperatorem vnquam fuisse dominum totius orbis: Adduco fundamenta sequentia, quæ faciunt contra illos, maximè, qui se dixerunt dominos totius orbis, prout fecerunt quidam Imperatores, de quibus sunt leges in libris Codicis, & digestorum. Primum tempore Iustiniani, qui quandoque se dicit dominum totius orbis, vt supra dixi in legibus allegatis, maximè in l. 2. C. de officiis præfecti prætorio Africa. Nam illud non est verisimile: Cum, vt habetur in authentica, vt preponatur nomen Imperatoris. col. 4. vbi vtitur his verbis: Qui sub Imperio nostro sunt, aut quos nostrum regit Imperium, & ibi post, in quo nos Deus Romanorum supposuit rebus, & in §. sed hoc tempore. in §. de his, quæ sunt sui, vel alieni iuris. ibi: nullis hominibus, quæ sub Imperio nostro sunt. & in l. 1. C. de sum. trin. & fide catho. ibi: quos clementiæ nostræ regit Imperium. Quos rex non intellexerunt, & nimis crudam interpretationem ad illos fecerunt Doctores vltimontani: Qui voluerunt illud verbum relatiuum, vltra suam naturam extendere: cum de natura sua sit restrictiuum, dictionis præcedentis, norant doctores in d. l. 1.

Tempore verò Theodosiani, & Honorij, qui fecerunt l. mercatores. C. de commercijs, & mercatoribus erant plures non subditi Imperio. Et tempore etiam Alexandri quarti Imperatoris, vt satis constat ex l. omnibus ciuitatibus, quæ sub Imperio nostro. ff. ad Trebel. Et quod plus est, ex chronicis constat, quod tempore Antonini 12. & Commodi, Lucij, Antonini, & Marci Antonini, plures erant nationes non subditæ Imperio. Ex quo constat, quod relatio Iuliani, conditoris illius legis deprecatio, non est vera, & quod non est verisimile, quod Imperator ita responderit, quoniam veritas erat in contrarium. Nec etiam est credendum Iuliano, cum fuerit malæ vitæ, & modicæ æstimationis, & Tyrannus, & sic non omni exceptione maior, & vocatus fuit Didius Iulianus, qui tyrannicè imperauit per aliquod tempus, & pauci eum inter Imperatores enumerant: & sic non multum facit illa lex deprecatio, cum conuincatur dictus Iulianus de mendacio, eò, quia tempore Antonini 12. Parthi non erant subditi Imperio, cum Marcus Ant. qui eisdem successit, eosdem debellauerit Germanos, Marcomannos, Squados, Sarmatas ingenti virtute, vnà cum filio Commodi Ant. superauerit. Tempore cuius Commodi Antonini, Britones non erant subditi imperio, nec etiam Arabes. Nam illo tempore regnabat Lucius Rex Angelorum.

Et sic constat, quod illis temporibus nunquam aliquis Antoninus fuerit mundi dominus, saltem vniuersalis: quicquid dixerit ibi Iulianus: ex quo factis responsum est ad illam legem deprecatio, & ad

omnes leges Iustiniani, & Imperatorum per veritatem in contrarium ad oculum demonstratam, per chronicas historiographorum, vt dictum est.

Item etiam d. l. deprecatio. cum extrauaganti: ad reprimendum, laborent eodem morbo, quod ab indignato Principe factæ sunt. Prima, ab Antonino, propter piratas. Idem, secundum Bart. in dicta extrauaganti: in Henrico, qui indignatus hoc dicit propter Principes, qui terras imperij occupabant, & maximè propter Robertum Sicilia Regem propter quem fuerunt factæ duæ extrauagantes, scilicet ad reprimendum, & qui sint rebelles: quæ tamen postea fuerint reuocata per Clementem quartum. clem. pastoralis. de senten. & re iudi. vnde à Principe irato factum non disponit. l. 1. ff. de const. Principum. §. sed quæ Principi. in §. de iure natu. l. metus. §. sed cum prætor. ff. quod metus causa.

Imò quod plus est, ex dictis doctorum prædictam opinionem tenentium, clarè ostenditur, contrarietas omnium Imperatorum, & iuriconsultorum, cum Iustinianus in §. sed si ab hostibus instituit, quibus modis ius Patriæ potest. sol. dicit Imp. Roma. debere habere limites, & fines: si enim Imperator haberet vniuersale dominium ratione sui Imperij, non haberet limites, nec essent aliqua limina Imperij, & quæ caperentur de facto, non censerentur redire postliminio, vt patet in l. à postliminio. §. à piratis. ff. de captiuis postlim. reuersis. & in l. qui à latronibus. ff. de testam. & sic cum limina habeat Imperium à limitato loco non orbe, nescio quomodo dici possit Imperatorem esse dominum orbis.

Et faciunt adhuc vltra prædicta contra eos leges ipsorum, quæ dicunt Imperatorem, seu populum Romanum habere hostes. l. 1. C. de officiis præfecti prætoris Africa. §. 1. in authentica. de hered. & falc. col. 1. ff. de collat. l. in bello. l. postliminium. l. hostes. ff. de capti. & postlim. reuersis. & ille Rex in d. l. postliminium, facit multum, in quantum dicit inter nos & omnes liberos populos Regesque moribus, & legibus constitutum, & ibi: Regem socium, aut amicum. cum populus, aut Rex liber dicatur, qui nullius alterius populi potestati subiectus est, vt est text. in l. non dubito. ff. de captiuis, & postlim. reuersis. & gl. in d. l. hostes. Vbi text. in fine etiam loquitur de Germanis & Parthis hostibus Romanorum, quos antea socios, & confederatos appellauerunt, d. l. non dubito. & d. l. postliminium, quæ quidem leges postliminium. & hostes. fuerunt conditæ ab Vlpiano, & Paulo iuriconsultis, tempore Alexandri Imperatoris, qui statim regnauit post Antoninos, qui inceperunt anno Christi 154. & fuerunt quinque, aut sex, & finierunt in Bassiano Antonino, & Aurelio Antonino, post quos fuit dictus Alexander, anno Christi 224.

Et sic constat, quod ille Iulianus, de quo in d. l. deprecatio. non dicit veritatem, & per hæc ad illam legem plenissimè constat esse responsum.

Albericus verò, ad illam l. vltimè respondendod.

do dicit, quod licet Imperator in vno loco dicat se mundi dominum, tamen alibi fatetur melius esse se, qui non erant Imperio subditi. Alij enim erant hostes, alij federati, alij Reges, alij amici: vt in d. legibus. hic ante all. & d. l. mercatores. C. de commercijs, & mercatoribus.

Ad c. in apibus. facilis est responsio: Quia licet dicatur, quod in vno Regno debeat esse Rex, non sequitur, quod non possint esse diuersa Regna: Imò quod plus est, Deus ordinauit à principio plures Reges, & in vnoquoque Regno vnum Regem. Nec hoc prohibet d. c. in apibus. nam vnus apis non est Rex omnium apum de mundo, imò in quolibet vase apum est vnus Rex: nec omnes grues de mundo sequuntur vnã, sed vna congregatio sequitur vnã, & alia aliam, & sic in quolibet Regno erit Rex, vel in qualibet ciuitate vnus Rector: quandoque tamen reperitur duos fuisse Imperatores. l. Imperatores. de pact. & l. diui fratres. ff. de poenis. & ita nullum rex. declarat Io. de Turrec. in d. c. in apibus. Vbi respondet ad iura pro parte contraria allegata, tenendo etiam, quod nunquam fuit Monarchia vniuersalis.

Ex qui b. constat responsio generalis ad omnia iura dicentia, quod Imperator est dominus totius orbis, & habet Monarchiam. Est verum, Orbis, scilicet subiectus Romano Imperio, cum tempore, quo translatum fuit Imperium per populum in Principem, translulerunt ei omne Imperium, quod habebant in toto orbe. Cum ergo totus orbis vniuersaliter non tunc subijceretur ipsi populo Romano, sed tantum vna pars, debet intelligi illam partem esse vniuersaliter illum totum orbem, & non vltra. Quia si extenderetur ad partes etiam tunc non subditas Imperio, sequerentur tot inconuenientia, quot in mensuris scribi non possent. Sequeretur enim, quod transfuisset in eum plus iuris, quam habuisset: sequeretur etiam, quod potestatem habuissent tollendi ea quæ de iure diuino erant introducta, vt puta regna, & dominationes, de quibus supra dictum est. Et sic illa generalitas seu vniuersalitas restringitur ad habilitatem. l. eum. ff. de iudicijs. notatur plenè per do. meum Ias. in l. 1. §. nuntiatio. col. 4. ff. de no. ope. nun. Et ne sequatur absurdum notat Fel. in c. cognoscentes. col. 6. extra de consti. Absurdum enim esset, & contra iuris dispositionem, quod populus Romanus transferendo omnem potestatem quam habebat in Principem, plus iuris ei dedisset, quam habuisset: & ideo illa vniuersalis locutio, seu generalis, debet ad partem mundi subditam Romano Imperio restringi, & non alias partes eidem non subditas extendi, ad euitandum inconuenientia, & absurda, de quibus supra dictum est: & ne incidant in mendacium, quod facerent, vt notoriè constat ex omnibus. Chronicis mundi. Et etiam ad id, quod est possibile restringuntur. Floria. in l. eum debere. ff. de ferui. vrb. prædictorum. & non ad impossibile, quod esset hoc casu.

Nō obstat vltimè, quod voluerunt dicere multi, tenentes partem contrariam vltra solutiones prædictas ad text. supra allegatos, maximè ad c. conuenior. 23. q. 8. vbi dicitur quod Imperatori licent omnia, & ipsius sunt vniuersa. Quia vltra responsionem, quæ dari potest, quod hoc possit esse verum in suo Imperio, & infra fines, & limites sui imperij: non quia ibi dicitur decisiuè, sed solum erat vna allegatio partis, vt ibi patet.

Et ad c. quo iure. 8. d. responsio est in promptu: Quia ibi loquitur tã de Regibus, quàm Imperatoribus. Duo enim sunt (dixit ille text.) quibus principaliter hic mundus regitur autoritas sacra Pontificis, & Regalis potestas: non enim dicit Imperialis. Vnde nec regularitas orbis quiesceret in eo, quia tunc nec esset opportunum Ecclesiam Dei in sua regularitate quiescere, quæ mundum vniuersum regit, & sub qua omnis spiritus requiescit. c. solite. de maio. & obed. in c. conuenior. 23. q. 8. in c. si Imperator. 96. d. qui nec priuilegium à sede Apostolica sibi indultum conseruare potuit. Ideo propter defectum Imperatoris necesse fuit, quod Reges Franciæ subuenirent Ecclesiæ afflictæ: quibus & à Deo hoc donatum est semper. c. hortatu. 23. q. 8. c. Adrianus. 63. d. Et ideo ille text. in d. c. quo iure. melius intelligi debet de Rege Franciæ, quàm de Imperatore, cum plus Reges Franciæ subuenirent Ecclesiæ quàm Imperatores, vt supra dixi: & ille text. in d. c. quo iure. non loquitur decisiuè, & præcisè, sed tantum exemplatiuè, vt satis ibi confitetur glossa.

Et pro responsione l. 2. ff. de officiis præfecti prætoris Africa. Quæ lex fuit Constantini, quo tempore translatum est Imperium in Gallos, scilicet in Carolum Magnum, de quo ante dixi in terminis illius legis, non probat, quod Imperator fuerit dominus vniuersi orbis, nec quod habuerit vniuersale dominium, imò nec habuerit dominium in Gallia, in his verbis ponderatis ab omnibus tenentibus partem contrariam, scilicet in partibus Hispaniæ, & Galliæ, siue Francorum: & nota verbum, In partibus. non enim dicit, quod Gallia subesset Imperio. Verum est bene, quod aliqua partes Galliæ, fuerunt tunc iuris Italici, vt patet in l. si. ff. de censibus. & quæ forsitan obediebant imperio Romano, vt erat Massilia Narbonen. Viennensis, & illa pars Burgundiæ, quæ Allobroges attingit, quæ clauditur Rhodano fluuio, quæ erant de Regno Franciæ, & de facto à Romanis imperatoribus occupabatur, quæ etiam de facto per Theodobertum regem Franciæ nepotem ex filio Clotarij regis recuperatæ sunt, & denuo Franciæ regno additæ, & vsq; ad hæc tempora conseruatæ.

Vnde ergo bene dicit text. quæ in partibus Galliæ, seu Francorum, quia & illæ partes sub Gallia Aquitanica, vel secundum Plinium Lugdunensi, comprehenduntur, vnde nec per hoc concluditur Gallias vniuersas subesse tunc Imperio.

Ad l. si duos. §. 1. de excusa. tut. ibi. Vniuerso orbi conueniens est, cuius subiectum est capitulum. Nam ille textus nihil facit, & etiam sunt verba Antonini Pij, de quo in l. de prec. iam pluries supra alleg. & non sunt ibi decisuè posita, sed allegatiuè: allegando quandam epistolam illius Antonini Pij missam Comiti Asiae solum. Et sic ex illa specificatione precedente restringitur illa vniuersalitas, seu generalitas, scilicet vniuerso orbi Asiae, & sic ista vniuersalitas hic limitatur, & distinguitur in illo casu, cum sit ex epistola Antonini Pij scripta comiti Asiae, quod sit de iure. notat d. meus Iaso. in l. si conuenerit. col. vi. ff. de iurif. omni. iud. per textum in l. quoties. C. familiae erci. per quem Bal. notat ibi, quod verba generalia indefinitè prolata recipiunt à verbis specialibus intellectum: & pluralia ad propositum adducit idem d. meus Iaso. in l. si de certa re. & in l. 1. & 2. col. C. de transa. faciunt, quae dicit Ale. in consi. suo. 22. in fine. in l. vol.

Cum ergo praedicta epistola fuerit solum missa comiti Asiae, non extendetur vniuersalitas sequens ultra districtum commissum dicto Comiti, quia etiam extra territorium ius dicenti non paretur: & cum Comes Asiae solum haberet administrationem in Asia, vt sonant verba, scilicet, Comiti Asiae, non extendetur illa vniuersalitas, vltra suam administrationem.

Et etiam facit, quia Epistola non probat negligat non recipientes, vt satis probat, Bar. in l. filiusfam. ff. ad Maced. Ex quo ergo non constat, quod alij receperint praedictam Epistolam, & tacuerint, non eos ligauit, cum etiam Epistola non probet. norant Bal. & alij in l. non nudis. C. de probat. & etiam satis supra demonstratum est, quod nunquam Antoninus fuerit dominus vniuersi orbis, imò suo tempore erant plures Reges, & Principes, qui non erant tunc subditi Romano imperio.

Ad dicta Bar. & aliorum dicentium Reges peccare, qui negant Imperatorem esse dominum orbis, & dicentes contrarium, esse haereticos, & etiam eos esse haereticos fundantes se ex dicto Lucæ secundo: Exiuit edictum à Caesare Augusto, vt describeretur vniuersus orbis, cum hoc non probet necessario, quod ergo Caesar fuerit dominus vniuersi orbis, prout in veritate rei non erat. Nam non sequitur, exiuit edictum, igitur est dominus: nec per hoc probatur in Imperatore esse dominium. Non ergo sequeretur: Cum Turca magnus, dicat se dominum orbis, quod hoc sit verum: saepe enim gloriantur domini Principes in assumptione titularum generalium, quos tamen non habent, nec vnquam habuerunt, nec in aeternum habebunt, vt de illo Turca magno, & satis demonstratum est in pluribus alijs.

Et etiam vellem scire, quomodo hoc probaretur, quod per hoc quis efficeretur haereticus, nam istud non est nec de praecipis Ecclesiae, nec de praecipis decalogi, nec de contentis in symbolo, vt

supra dixi in prin. huius secundi tractatus: & licet sit in Euangelio, non tamen est ibi praecipitue, sed solum narratiue.

Ex quo etiam quod plusest, reperio contrarium fuisse determinatum per summos pontifices, qui dixerunt, & ordinauerunt Regem Franciae neminem recognoscere in spiritualibus & temporalibus. d. c. per venerabilem, qui filij sint legitimi. qui tex. loquitur de iur. & non de facto. quia nunquam summus Pontifex loquitur in facto: sed in iure tantum. gloss. est in c. consulationi. in gloss. si. extra de tempo. ord. quam glo. in terminis nostris reputat singularem Fel. in c. cum non liceat. extra de praescript. vbi addit, quod illam gl. notat Card. Alex. in c. quae in Ecclesiarum, in verbo, videbatur. extra de const. & quod illam gloss. & interpretationem firmat Pan. in c. nouit. & ibi Fel. extra de consti. & facit text. in l. mora. in prin. ff. de vsuris, ibi: neq; constitutione vlla, neq; autoris iuris quaestione decidi posse, cum sit facti magis, quam iuris, & facit text. in l. eum quem. in si. ver. de facto autem consulentibus. ff. de iudicijs. Cum tanquam habens omnia iura in scrinio pectoris, nunquam de facto loquitur, sed de iure: quod etiam ex pluribus rationibus, ex illo textu ponderari potest, maxime in prin. in ver. in super. ibi: sine iuris alterius laesione, in eo se iurisdictioni nostrae subijcere potuit. Ad quae verba aduertendum est, cum si verum fuisset, quod Rex Franciae fuisset subiectus in temporalibus Imperatori de iure, non potuisset ipse Rex Franciae sine magna laesione iuris alterius, scilicet, Imperatoris se subijcere alienae iurisdictioni, scilicet Pontificis, maxime, cum tractaretur de legitimatione filiorum, & consequenter de successione Regni, & alijs feudis, quibus debuisset interuenisse autoritas, & consensus specialis ipsius Imperatoris, in istis feudis maioribus, per text. in c. naturalis. vbi omnes norant, si de feudo fuerit controuersia. vbi gloss. & omnes feudistae post eam in vsibus feud. Imò, Papa in talibus in iurisdictione Imperatoris non potest se introumittere, vt tenent omnes in c. ceterum. de iudicijs, & legit. in l. Gallus. §. & quid si tantum. ff. de lib. & posthu.

Ei facit text. in l. 2. ff. de natal. de restituen. per Bal. & Pau. de Ca. in l. 1. C. de iure aureo. annulorum. per illum tex. quod tamen intellige, nisi concerneret materiam peccati. gloss. in c. si duob. extra de appella. Inno. in c. licet extra de for. comp. Abbas. in c. nouit. extra de iudicijs. vel in c. 1. extra de constitu.

Et si dicatur, quod in d. c. per venerabilem. magis tractatur de efficacia & validitate matrimonij quam de legitimatione filiorum, ex quo poterat ad summum Pontificem spectare cognitio. Cum causa matrimonialis debeant coram Iudice Ecclesiastico terminari, & per summum Pontificem super talibus est dispensandum, & non

non per alium. notatur in c. lator. qui fil. sint legit. & in dict. cap. per venerabilem, & per Bart. in leg. Titia. ff. sol. mat. Ex quo dixerunt quidam, quod Papa potest incidenter filios naturales in temporalibus legitimare, licet non principaliter: quod tamen multi dicunt, non affirmant in d. c. per venerabilem.

Ad praedicta responderetur, quod ille textus loquitur in legitimatione vera & expressa, quia aliàs non fuisset opus dicere, quod potuerit Rex subijcere se iurisdictioni summi Pontificis, quia si fuisset tantum causa matrimonij, ipso iure iam fuisset subiectus: & ideo lex non loquitur in casu arido, sed viridi, vt patet in le. Arriani. C. de haeriti. & in casu non dubitali. l. Labeo. ff. de Carb. edi.

Et etiam, ex quo certum erat matrimonium non fuisse verum, vt ibi dicit tex. & gl. in verbo, videbatur. & ideo filij erant naturales tantum, & non legitimi. ex quo requirebatur legitimitatio filiorum ex illo matrimonio, quam Rex petijt, quam poterat facere: non tanquam pater, sed tanquam Princeps cum subditis, vt ibi satis notatur. Et ideo erat Princeps neminem recognoscens, & non subditus Imperatori: quia si fuisset illi subditus non potuisset legitimare, quo ad feuda, vt dicunt omnes in d. §. naturales.

Et cum dicatur, quod potuit tanquam Princeps, ergo de iure, cum istud dicatur per summum Pontificem, cum verba illius diriguntur ad ea, quae de iure fieri possunt, & non ad ea, quae de facto. l. ex facto. ff. de vul. & pup. subft. ca. eam te. de recrip. l. si. C. de testa. mili. l. 2. C. de noxal. & si hoc non intelligeretur de iure, sequeretur quod Papa voluisset sustinere Regem Franciae contra Imperatorem in his quae facere non posset, & sic in male gestis, quae videntur illicita: vnde ex eo fonte, ex quo iura promeniunt, sequeretur iniuria, quod non est dicendum. Ex quo credo dicendum, quod ille tex. in d. c. per venerabilem. loquitur de iure & non de facto contra gl. ibi, contra quam etiam tenent Inn. Abbas Fel. & plures alij in d. c. nouit. extra de iudicijs.

Et facit tex. in d. cap. nouit. extra de iudicijs. pro huiusmodi interpretatione, quod ille tex. in d. ca. per venerabilem. debeat intelligi de iure & non de facto, secundum gl. ibi, sic inducendo. Dicit enim ibi text. non enim intendimus de feudo, cuius ad ipsum spectat iudicium, loquendo de Rege Franciae: in quibus verbis facio hoc fundamentum. Si enim rex Franciae habuisset superiorem Imperatorem in temporalibus, non potuisset cognoscere de causa vertente inter ipsum & Regem Angliae, tunc suum vasallum occasione comitatus Pictaen. cum ageretur de causa feudali, sed debuisset Imperator cognoscere. ca. 1. Apud quem vel quos quaestio feudi terminetur, in vsib. feud. & faciunt quae dicit Bal. & Iac. de Beluisio & alij in c. 1. de inuestitura in maritum facta. Quod si est quaestio in-

ter maiores, vt sunt Duces, Comites & Reges, in quibus non potest faciliter habere iudicium, Imperator est iudex, & non alius c. 1. de lege Corradi, in vsib. feud. idem Bal. in l. 1. ff. de rerum diui. Cum ergo ille rex. in d. c. nouit. dicat, quod illa quaestio feudi debuit determinari per Regem Franciae dominum feudi, cum ad eum spectet & non ad alium, patet, quod de iure Imperatori non subiacet. Et hoc ibi tenet Pan. duabus rationibus, quas vide, imò nec vnquam iugum Imperij suscepit, vt tenet Luc. de Pen. in l. vnica. Co. de colonis Palaeis, lib. 11.

Ex quo sequitur, quod si Rex Franciae non sit illi subditus, quod ipse Imperator non est mundi dominus, quod indubitate teneo verum ex supra dictis & multis alijs rationibus, quae hic possent adduci: sed cum ex euidetia rei, & per existentiam aliorum Regnorum, quae semper fuerunt in esse tempore imperij Romani, dicendum est indubitanter, quod nunquam fuit vsque ad haec tempora aliquis Imperator, qui fuerit vniuersalis mundi dominus.

Ex quo tamen Romani praeter ceteris maiorem dominationem in hoc seculo habuerunt, & exinde nomen Regum odiosum fuisse apud eos, assumpserunt pro eorum Principe post Reges, consules & dictatores, nomen Imperatoris. Ideo videtur inter omnes huius mundi Principes ratione illius dignitatis esse primus & ceteris excellentior, non tamen per hoc sequitur, quod sit mundi dominus, & sic quod alij propterea eidem subijcian- tur, quoniam nunquam fuit ita ordinatum, neq; à Deo, neq; eius Vicario, neq; ab habentibus potestatem hoc ordinandi seu disponendi.

Potest tamen dici, quod adhuc rex Franciae ita potest dici Imperator in suo Regno, prout infra dicam, prout rex Romanorum in suo regno dicitur Imperator: & quod tale Imperium est ita in Rege Francorum, sicut in rege Romanorum. Cum, vt habetur in Chronicis Eusebij, Imperium fuit transfatum de Graecis ad personam Caroli Magni Regis Francorum. & facit 63. dist. c. ego Ludouicus. & ibi not. in vlt. glo. Et virtute istius translationis Carolus Magnus, & sui successores, receperunt potestatem imperialem in omnibus regnis, prouincijs & terris: Praesertim occidentalibus, quae non erant ante tempus dictae translationis sub potestate dicti Caroli, & etiam perendi & exigendi à Regibus & Principibus Regnorum, prouinciarum, & terrarum huiusmodi subiectionem Imperatori debitam: Ita quod sicut olim populus Romanus ius & potestatem transtulit in Imperatorem, vt patet. ff. de orig. iur. leg. 2. §. nouissimè. in tit. de iure nat. gentium & ciui. §. sed & quod Principi. ff. de consti. Principum. leg. 1. Et postmodum, ex diuisione ipsius Imperij, quae fuit per Carolum Magnum, Aquisgrani solenniter congregatis omnibus proceribus totius Regni, Ludouicum filium suum Aquitaniae Regem cun-

torum cōsilio sibi totius Regni & Imperialis nominis hereditatem sub anno Domini 800. constituit: Impositoque capiti eius diademate, Imperatorem & Augustum appellari iussit. Richardum verò nepotem suum filium Pipini filij sui Italiae praefecit & appellari iussit. Post hoc idem Ludouicus, qui Pius est cognominatus, mortuo patre suo, generalem conuentum Aquisgrani sub anno Domini 817. habens, filium suum primogenitum Lotharium nominis atque imperij sui constituit, & ceteros Reges appellatos, vnum Aquitaniae, s. Pipinum, alterum Bauariae, s. Ludouicum praefecit. Ex quo ex huiusmodi translatione semper remansit potestas Imperialis apud Francos. Imò, primò habuerunt nomen Imperatoris, cum dicto Ludouico fuerit impositum diadema, & Imperator & Augustus ex iussu Caroli Magni vocatus fuerit. Et licet postmodum anno Domini 842. orta fuerit guerra inter tres fratres, videlicet Ludouicum, Carolum & Lotharium, post bellum inter eos habitum, anno praecedenti apud pagum Antistiodoreum, in loco qui dicitur Fōraines, in quo à neutra parte fuit triumpharum, secundum Eusebium, & Imperium remanserit apud Lotharium, qui appellatus fuit Imperator: tamen potestas Imperialis etiam remansit apud Carolum, qui habuit Regnum occidentale Francorum, à Britannio mari, vsque ad Mosam fluium, & vocatus fuit Rex Galliae: Sed tamen cum potestate Imperiali in suo Regno, quam semper vsque nunc exercuit, & adhuc exercet, faciendo ea omnia, quae Imperator in suo imperio. Ex quo etiã potest dici, quod praescriptio tanti temporis, cuius initij memoria non extat, in contrarium ei prodest. Dicit tamen Bal. in tit. de prohibita feudi aliena. per Federicum. §. si. col. pen. in fi. quod licet dictus Rex Franciae sit super omnes Reges, & quo ad subditos suos sit in Regno tanquam corporalis Deus, non tamen, vt dicit, est alter Imperator.

Sed quia tamen postmodum ab Ecclesia Romana maior dignitas reputatur dignitas Imperatoris, & propter approbationem, quã fecit Eccle. Rom. de impio, illud transferendo de Francis, seu Gallis in Germanos, in personam Orthonis: de quo legitur in c. synodo. 64. dist. quã Regum, in omnibus locis indifferenter: extra Regnum Franciae semper Imperator sedet à dextris, & Rex Franciae à sinistris, & sic praecedat Regem Franciae propter autoritatem & praeminentiam, quam habet ab Ecclesia, ex vnctione & coronatione, quã recipit ab Ecclesia Romana, vt dictum est, & habetur in c. per venerabilem. extra de elect. & notatur in pluribus locis. De huiusmodi translatione est magna altercatio. Sed cum nõ sit magna utilitatis, & sit iam hæc pars satis onerata, me remitto ad tractatum Io. le Cyrier de primogenitura, in 12. quæ. secundi libri. vbi per 7. aut 8. col.

Vigesimanona consid. An etiam, si electus in Imperatorem nondum sit coronatus, qui ante coronationem dicitur tantum Rex Romanorum, praecedere debeat Regem Fraciae. Hæc quaestio fuit hoc anno Domini 1521. in mense Septemb. in oppido Caleti, vbi fuerunt ambasciatores & legati Caroli Illustrissimi electi in Imperatorem & Regis Hispanorum: inter quos erat nobilis & praestantissimus vir dominus Mercurinus Cancellarius electi in Imperatorem, & legati Francisci Christianissimi Regis Franciae: Inter quos erat Nobilis & excellentissimus vir dominus Antonius de Prato, Cancellarius Regis Fraciae: inter quos fuit quaestio de praecedentia. Mouebatur praedictus Antonius ea ratione, quia praedictus Carolus licet fuisset electus in Imperatorem, non tamen erat adhuc vnctus & coronatus, & sic tantum erat Rex Romanorum, qui tanquam rex Romanorum nõ vngitur nec coronatur ab Ecclesia: & etiam licet esset Rex Hispaniae, tamen, quia non vngitur, idem dictus Cancellarius Fraciae debuit praecedere Cancellarium praedicti electi in Imperatorem: eò, quia Rex Franciae erat vnctus & coronatus, praedictus verò electus in Imperatorem, & rex Hispanorum non erat vnctus nec coronatus.

Ex parte verò dicti domini Mercurini Cancellarij electi in Imperatorem, multa in contrarium dicebantur, & quod praedictus electus erat vnctus & coronatus ab Archiepiscopo Colonien. ad quem pertinet eidem Regi primam vnctionem & coronationem impendere, prout tenet Inn. in c. venerabilem. extra de elect. dicam plenius.

Decisio huius controuersiae pendet ex dubio sequenti, videlicet: Nunquid electus in Regem seu in Imperatorem à Principibus habentibus potestatem eligendi, vel à maiori parte possit statim ex ipsa electione licite nomen Regis assumere, ac bona Regni & impij, tanquam habens eandem potestatem, quam Imperator in Italia, & in alijs prouincijs Regno & Imperio subiectis administrare.

Ad istud dubium videtur primò dicendum, quod electus in Imperatorem non potest sibi assumere nomen Regis, nisi approbationem suam ab Ecclesia factam. quod sic probatur: Examinatio personae electi in Regem Romanorum, pertinet ad Ecclesiam Romanam. ca. venerabilem. §. verum. extra de electione. cle. Romani. vers. praefatis. itaque. de iure iu. Et non solum examinatio, imò, approbatio & nominatio, vt dicit ibi tex. Quae quidem examinatio non videtur fieri ad aliud finem, nisi vt examinata prius persona ipsius, vel saltem persona eiusdem electi, approbetur, vt sic ex tali approbatione demum possit, sicut in electis ad dignitates Ecclesiasticas regulariter obseruatur, vt patet in c. nosti. extra de elect. & in ca. qualiter. eodem tit. & c. auaritia. eod. tit. lib. 6. Ergo videtur, quod approbatio electi in regem Romanorum, etiam si sit electus à Principibus in concordia peti debet

debet ab Ecclesia Romana, antequã administret, nec nomen Imperatoris assumere, vt dicit glo. in dicta cle. Romani. in verbo, futur. ibi: Ego enim. quem ad hoc allegat Fel. in c. eam te. in 2. col. extra de rescriptis. vbi amplè ponitur materia de electo, quam potestatem habeat ante consecrationem seu confirmationem.

Secundò, sic: Si rex Romanorum ex electione concordia vel à maiori parte Principum electorum facta possit statim administrare iura & bona Regni imperij, ergo vnctio & coronatio, quae Regi Romanorum Aquisgrani per Archiepiscopum Colonien. & vnctio & coronatio per Archiepiscopum Mediolanen. in villa Modinen. secundario eidem ante vnctionem & coronationem Imperialem conseruauerunt impendi, vt etiam notatur per Io. And. in d. cle. Romani. viderentur superflua & inanes, & de nihilo viderentur seruire, quod est absurdum & inconueniens, cum tales vnctiones & coronationes non videntur esse sine rationabili causa inducta.

Tertiò sic: Rex Romanorum non habet eandem potestatem quam Imperator, qui non dicitur Imperator nisi post vnctionem & coronationem: cum, vt habemus in l. bene à Zenone. C. de quadr. praescrip. in fi. Vbi Imperator non concedit priuilegium ante infulas imperiales susceptas: Per quarum susceptionem intelligimus coronationem Imperialem: & sic videtur, quod rex Romanorum non habet eandem potestatem, quam postea factus Imperator, & facit tex. in l. athleta. ff. de excus. tu. quae ad hoc allegat Barba. in c. eam te. in 2. col. extra de rescriptis.

Quartò faciunt tex. in cap. in nomine Domini. ver. eligatur autem. ibi: & futurus. 23. dist. & in cap. venerabilem. §. verum. ibi: eligendum in regem, vel Imperatorem postmodum promouendum. extra de ele. & in cle. Romani. ver. priusquam de iure iur. vbi dicitur. Ego enim rex Romanorum, futurus Imperator. Ex quibus omnibus patet, quod primo quis efficitur Rex, & postmodum futuro tempore Imperator, & sic Rex non videtur habere eandem potestatem quam Imperator: cum Rex prius existens postmodum promoueatur in Imperatorem, vt sic aliquid importet plus promotio in Imperatorem, quàm in Regem.

Quintò sic probatur, Nam nihil operatur antequam sit. l. e. r. ff. de colla. bonorum. §. si impuberi. vbi dicit, praematura est enim collationis species, cum adhuc viuat is, cui de bonis quarta debetur. l. r. §. ex hoc rescripto. ff. de ventre inspiciendo. l. quoties. ff. de nouatio. Sed Imperator in sua coronatione dicitur oriri, & sic incipere esse. l. omnes. C. de ferijs. ibi: vel ortus imperij protulerunt. & ibi glo. quae exponit: id est, coronatus, ergo ante hoc dicit Io. And. in data, lib. 6. in glo. quae incipit, scire debes. Et tribus coronis coronari debet, vt no-

tatur per eum in clem. Romani. de elect. & dixi supra.

Sextò probatur sic: Furtiuus est omnis actus & illicitus, qui exercetur in re praeter voluntatem domini vel custodis, etiam si exercetur per eum cui traditio fieri debet. l. si ex stipulatio. ff. de acqu. poss. l. nec ex vera. Co. de quadrienn. praescri. sed per Christum B. Petro & successorib. tradita sunt vtri usque; Regni gubernacula, coelestis, s. & terreni. 22. dist. omnes. 15. q. 6. c. alius. & c. nos sanctorum. & c. iuratos. 1. quaestio. 4. c. quia praelatus, in prin. & ca. ad Apostolicam. de re iu. in 6. Quicumque ergo sine voluntate successoris B. Petri terreni Regni gubernaculum assumit, rem licitam facit. quod optimè probat Inno. per rationes in c. licet ex suscepto. de for. compe. & probatur in d. c. Venerabilem. extra qui fil. sint legit. quod et probatur Psal. 135. vbi dicitur: Qui fecit luminaria magna, Solem in potestatem diei, Lunam & stellas in potestatem noctis: in quo trãsumptiuè significatur Sacerdotium & Imperium, vt per solem sacerdotium significetur, per lunam imperium demonstratur. ca. solita. extra de maior. & obed. Luna autem non lucet, nisi per influentiam Solis, ergo nec Imperator nisi per influentiam à Papa. & cum hoc bene facit dict. l. bene à Zenone. supra in quarto fundamento. allegata in fi. dum dicit, Imperiales suscepimus infulas, vt dicatur infula, quasi influa siue influentia. de quibus infulis habetur in l. si. C. de iudicis. & in auth. vt omnes tam milites quàm militares iudices, in prin.

Septimò probatur sic: Nullum imperfectum operatur perfectè, aliàs perfectum ab imperfecto non dignoscitur. l. edificia. §. perfectissimè. ff. de aedil. edict. Perfectum autem non est, cui aliqua particula deficit. l. cum Sylleianum. C. ad Sylleia. Probat Philosophus 5. Metaphysicæ. ca. de pfecto. & hoc etiam probat lex dicens: neque balneum, aut theatrum fecisse intelligitur, qui ei propriam formam, quae ex consummatione contingit, non dedit. l. si is qui quadringenta. §. quaedam. ff. ad leg. Falci. Hinc dicit d. meus las. in l. si profundo. & in l. sub praetextu, secunda. & in 2. col. C. de transact. quod imperfectum & nullum idem sunt. sed constat, quod ante approbationem, vnctionem & coronationem aliqua pars imperiali dignitati deficit, alioquin esset superflua: quod nemo sanæ mentis probabit, vt l. si ita quis stipulanti. ff. de iudic. l. posthumus. ff. de captiuis & postli. reuer. ergo nõ est perfecta, & sic non potest perfectè imperialia operari, quod possit si ea quae sunt iurisdictionis liberè exercere possit, eum tota sua potestas in hoc consistat.

Octauò probatur sic: Quoties sunt duo gradus successiui adinuicem ordinati, existens in ultimo non debet attingere ea, quae sunt primi, sicut Diaconus ea, quae sunt Episcopi vel presbyteri. c. Diaconus. & c. seq. 93. dist. vni comunissimum alius surripiat.

piat. l. consulta diuina. C. de testam. Et in electo in Imperatorem est considerare duos gradus. Vnum in quantum est Rex, alterum, in quantum promouendus est Imperator, vt d. c. venerabilem. de elec. & clarius in d. c. in nomine domini. 23. dist. ibi. Dilectissimi filij nostri habeant. existens ergo in primo gradu, s. Regis, non viurpabit quæ sunt secundi, s. Imperij.

Nono probatur sic: Præceps & præmaturè vtitur quis gladio ante efficacem commissionem eiusdem. l. obseruare. §. si. ff. de offi. proconsulis. ar. le. 1. de execu. rei iudicata. & quis administrationi imprudenter se immiscet ante administrationem decretam. l. si. C. arbitrium tutelæ. & in auth. vt hi qui obliga. habere. perhibent res minorum. sed sic est, quod vterque gladii est apud Ecclesiam, quod notatur per verba Apostolorum, in quorum persona Ecclesia designatur: Ecce duo gladij hic, s. in Ecclesia: Et Christus dicit non superflua esse, sed dicit sufficit: & ideo cum Petrus gladium exercuit, nequaquam vt abijceret iussit, sed vt in vaginam conuerteret, quasi exercitium prohibens, non Imperium auferens. Exercitium autem Imperatori committitur in approbatione, Vnctione & Coronatione. arg. ff. de mili. rēta. l. e. ex eo. & l. si Titij. & in authen. de defen. ciuit. §. interim. collat. 3. ergo ante hanc commissionem administrare non potest.

Decimo probatur: Electus ad militiam nõ prius miles est quam stigmata receperit, & in numero militum sit descriptus. l. ex eo. & l. si Titij. ff. de testa. milit. l. i. stigmata. C. de fabricensibus, lib. 12. Sic etiam Imperator licet sit in Imperatorem electus, donec habeat stigmata & insignia Imperatoris, non debet dici Imperator.

Vndecimo: Nam cum post eius electionem requiratur confirmatio Papæ, & ingressus officij per coronationem iuribus supra alle. Sequitur, quod ante non habet plenariam potestatem, ergo non potest officium in inuitum exercere. l. Publius. ff. de cond. & de. in auth. de consulib. ca. hæc autem. colla. 4. & in auth. de defen. ciuit. §. interim. & leg. post duos. Cod. de aduo. diuer. iud. & ca. pen. extra de transla. præla.

Duodecimo: Cum, vt ante dictum est, ante confirmationem, cōsecrationem & vnctionem, non dicatur Imperator, sed tatum Rex Romanorum, ergo potestatem Imperatoris habere non debet: cum carentia nomine carere debent & effectu. l. a nullo. Cod. de ferijs. & ista tria vltima motiua facit Salic. in d. l. bene à Zenone. Cod. de quadrien. præferi.

Contrariam tamē opinionem, s. Quod statim electione facta possit administrare, tenet Bar. Bal. post glo. & Cy. in cle. l. bene à Zenone. Bar. in extra uaganti ad reprimendam. in verbo Regibus. & idem Bar. in l. ex eo. ff. de rest. mili. & in le. sed & reprobati. in prin. de excus. tuto. & in prima consti-

tutione Digestorum. in fine principij. gl. in c. legitimus. 94. dist. Inn. in c. cum Ferrariens. extra de constituto. Collecta. in c. nosti, in fi. & ibi in apostillis. in ver. sic nec Imperator. extra de postula. præla. Pan. in c. venerabilem. extra de ele. Fel. in c. cam te. col. 2. ver. similiter. extra de rescript. Old. consil. 163. & consil. 199. Albe. de Rosā. & Sali. in d. l. bene à Zenone. qui mouentur rationibus seq.

Primo, Quia sicut matrimonium mutuo consensu perficitur. ff. de reg. iur. l. nuptias cū similib. ita mutuo cōsensu eligentiū, & electi acceptatis, debet dici esse perfectū, & est similitudo bona: Quia sicut maritus vxorem tenetur defendere, vt in fi. de iniurijs. §. patiat. Ita & Imperator Rempublicam in vniuerso, & in particulari, vt in d. l. bene à Zenone. & C. de nouo codice componen. in prin. Sed videtur, quod ista similitudo non sit bona, cū, vt dicit Rosfredus Beneuentanus in libellis iuris Canonici, sub titulo de sponsalibus. in 1. col. Sicut matrimonium per sponsalia initiatur, per verba de presenti complet, & per copulam carnalem cōsummatur. Ita matrimonium per electionem post cōsensum initiatur, in confirmatione ratificatur, & in consecratione consummatur. c. licet. & c. inter corporalia. extra de transla. præla. & etiam dicit Luc. de Pen. in l. mulier, in prin. C. de inchoat. lib. 10. quod matrimoniū tantum dicitur inchoari per sponsalia, & consummari per copulam carnalem allegat iura allegata.

Ex quo mihi videtur dicendum, Quod ista similitudo non est sufficiens ad æquiparandum vnum ad aliud. Ita quod sit verum argumentum, cum etiam si similitudo esset vera, quod non tantum concludit identitatem, nec habet eandem rationem: & ideo non valet argumentum. Panor. in c. quoniam frequenter. §. fin. in pen. col. extra vt lit. non conce. quasi similitudo non sit commoda, in ratione nihil operatur, vt dicit idem Panor. in ca. cum dilectus. in 3. col. extra de ordine cognitio. & ideo cū his sit alia ratio in matrimonio carnali, cō cubitus, vt dictum est, & nihil vltra requiritur ad perfectionem, non est hoc casu arguendum ad hunc casum: cum sola electio etiam cum consensu illius non faciat eum Imperatorem, imò requiritur consecratio, vnctio & coronatio iuribus supra allegatis, igitur, &c.

Secūda ratio Salic. & aliorum pro hac opinione est talis: quoniam, vt dicit, eiusdem virtutis & potestatis debet esse electio facta à Principibus Alemaniam, cuius potestatis & effectus erat electio facta à populo Romano. Cum subrogatum sapiat seu assumat naturam subrogati. l. si enim. §. qui iniuriarum. ff. si quis cautionibus. l. e. §. hæc actio. ff. si quis se liber esse iussit. Sed electio olim facta populo Romano acceptatione secuta, erat tantæ potestatis, quod omnem iurisdictionem transferrebat in Principem seu Imperatorem. l. 2. §. nouissimè.

simè. ff. de orig. iur. & §. initio. & postea in Imperatorem. l. 2. §. Cum. n. C. de veteri iure enucleado. & l. 1. ff. de consi. Principū. ergo & electio facta per illos Principes Alemaniam subrogata loco populi Romani. c. venerabilem. de ele. idem debet operari, & sic sequitur, quod virtute suæ electionis præest legi, vt ff. de legib. l. Princeps. & C. de legib. l. digna vox. Et per cōsequens habet potestatem Beneficia & Præuilegia concedendi, & contra iura dispensandi.

Istud argumentum non militat hoc casu. Cum licet sit verum, quod ex electione facta per populum Romanum omnis iurisdictione, & potestas, quæ erat penes populum Rom. fuerit translata in electum, non tamen fuit translatus Imperiū in eum, cū tunc nondū esset Imperiū saltē specialiter aut specificè, sed erat solū potestas, quæ fuit translata in Consules, Reges & Dictatores. Qui non fuerunt Imperatores, nec iura Imperij habuerunt: Nisi quia tanquā habens administrationem Regalē etiam dicitur potest Imperator. 2. Reg. 8. c. Ibi. iura Regis qui imperaturus est vobis, vt supra dixi. Et solum Imperium habuit initium à Deo, ex quo potestas Imperij assumi debet ab eius Vicario, cum eidem omnis potestas data fuerit, vt habetur Matth. 28. ca. Data est ei potestas in caelo & in terra.

Et etiam illa potestas, quæ erat in populo Romano non est in Electoribus, cum iurisdictione integralis esset penes populum iuribus supra allegatis, nõ sic in Electoribus, qui nullam iurisdictionem nec potestatem Imperij habent, sed solum facultatem eligendi, d. c. per venerabilem. & c. Romani supra alleg. Et etiam, quia dicta potestas, quæ data fuit per populum Romanū, nõ potest extendere effectum suum extra iurisdictionem populi Rom. & quam tunc habebat, cum extra territorium ius dicendi non paratur. l. si. ff. de iuris. om. iud. Et ideo licet Electores habeant illam potestatem quam habebat populus, non potest attendi nisi quo ad regnum Romanorum, ex quo, vt videmus, per illam electionem dicitur solum rex Romanorum: Cum vt dicitur in locis supra allegatis, & postmodum sit futurus Imperator, s. per coronationem, vnctionem & consecrationem, vt dicuntur iuris Canonici. & tex. iuris ciuilib. s. d. l. bene à Zenone, in fi. ibi: ex eo tēpore valitura, quod nutu diuino Imperiales suscepimus insulas. Et etiam, vt constat ex iuribus supra allegatis, Electio, quæ fit simpliciter per Electores Imperij, non est simpliciter subrogata in locum alteri electionis, quæ fuit facta per populum, cum in hac sint additæ aliæ solennitates, & fuerit alio modo limitata, & qualificata: Et ideo cū suis limitationibus debet procedere, vt s. per electionem tantum fiat rex Romanorum, & postmodum per coronationem vnctionem & consecrationem futurus Imperator.

Tertio arguit Salicetus sic: Negari non potest, quin ante coronationem rex Romanorum appellatur, & vt dicit verè. d. ca. venerabilem. de ele. &

in c. in nomine Domini 23. dist. & si sic, quod Praepositus est ad regendum Romanos, & rempublicam Romanorum, vt in authen. vt prapronatur nomen Imperatoris. in versic. mox auctore Deo, & c. collatio. quinta. Ergo omnem potestatem, quam reges Romani habebant, habet, & quæ illi facere poterant, potest. d. §. initio. igitur, &c.

Ad hoc est clara responsio, Quod Salicetus factis fatetur, quod non est Imperator, sed solum rex Romanorum, ergo paruum habet potestatem: cū reges Romanorum sint exacti, ita quod nulla potestas penes eos remansit. l. e. 2. §. exactis. ff. de orig. iur. Et etiam, quia regnum Romanorum est hodie penes alium, s. penes summum Pontificem, per donationem factam per Constantinum: igitur nullam iurisdictionem habet, & si habet, dicitur tantum habere habitum, & nõ exercitium: quod idem est ac si nullam iurisdictionem haberet, vt in summi videtur tenere Barb. in ca. nouit. in 3. notabili. extra de iudicijs. Imò, si fuerit exactum nomen Regum, fieri potuit, cum etiam nomen Imperatoris possit per populum tolli. Quoniam, vt dicit Guil. de Cugno, & ibi Bar. qui eum refert in l. non ambigitur. ff. de legibus. possit hodie adhuc degradare Imperatorem, & eidem tollere potestatem Regiam: de quo dicto, an sit verum, vide Barb. in dict. cap. nouit. in 3. col. in 2. notabili. extra de iudicijs.

Quarto arguit idem Salic. sic. Hoc est in Papa, quod ex sola electione, acceptatione secuta, omnem habeat iurisdictionem. extra de ele. c. licet de vitāda. 23. dist. ca. in nomine Domini. ergo & idem in Imperatore. Cum vtrunq; s. Sacerdotium & Imperium Deus de caelo constituit, vt in auth. quomodo oportet Episcopos, in prin. colla. 3. de fid. in fr. §. 1. col. 6. Nec Imperator vllum superiorem cognoscit, sicut nec Papa.

Ad hoc etiam est facilis responsio, Quod cū Imperator se subiecerit iurisdictioni summi Pontificis, in hoc quod teneatur ab eo consecrari, vngi & coronari: vt dixi supra, quod Papa est eo superior, & si non in temporalibus, nisi habitu, saltem in spiritualibus, Cuius etiam Imperator est protector quo ad defensionem, cum adiuuare debeat Papam in conseruatione suæ iurisdictionis, notatur per Barba. in d. c. in 2. notabili. extra de fo. cōp. & cum acceptat Electionem de se factam per Principes Alemaniam, cum fiat autoritate summi Pontificis & ex eius dispositione, videtur suam autoritatem approbare: Et ideo si illam approbet in vno, non in alio reprobare potest. Cum, quod approbo, non reprobo. Ex quo ergo, Cum in constitutione facta per summum Pontificem sit expressè cautum & statutum, quod ex electione fiat Rex Romanorum, & postmodum Imperator per vnctionem, coronationem & consecrationem, sequitur quod Papa in hoc est eo superior, & sic non est bona argumentatio de vno ad aliū. Et licet multi tenent

neant, ex pluribus rationib. quod licet Imperator quandoque requirit tales vnctiões, & coronationes & consecrationes, quod tamen nõ tenetur illas petere & accipere necessario. videtur tamẽ dicendum contrarium: Cum, qui assumitius aliquod in vim alicuius iuris, debet illud in totũ appbare, nec potest in eo, in quo ius assumit, approbare, & in alio reprobare, quoniam cum, vt dicitur in c. venerabilem. de ele. & in clem. Romani, de iureiu. Principes Alemanniã habent potestatem eligendi Regem in Imperatorẽ promouendum: videtur quod non possunt illum eligere, nisi sub illa conditione, & qualitate eisdem data. Quoniam vnum approbando, scilicet, actum Electionis, aliud reprobare non possunt, scilicet qualitatẽ vel conditionem, vt satis facit tex. in l. in causa. ff. de procura. & l. Aurelius. §. idem quãsi. vbi Bartol. ff. delibera. legata. vbi dicit, Quod quis nõ potest approbare pro parte scripturam, & illam pro parte reprobare. Et infinita ad hoc per Felyn. in capit. venerabilis in 6. colum. versic. limita. 2. extra de except. & in cap. capitulum. in 11. colum. extra de rescriptis. per Alexandr. in consil. 88. in 1. volum.

Trigesima confid. Rex Franciã in suo Regno Imperator dicitur, sic dicit Bal. in l. exemplo. C. de probat. & est tanquam stella matutina in medio nebula meridionalis, vt dicit Bal. in tit. de feudi alienatione per Federicum, in vsib. feud. in vlt. col. Sitq; quidam corporalis Deus in Regno suo. Bal. in auth. hoc amplius. versic. quãro an filijs Regis. C. de fideicommissis. Qui lege intellectus regitur, & est apud nos polus antarcticus. Bal. in consil. 416. in 1. par. in temporalibus, nullum superiorem recognoscens. cap. per venerabilem. extra qui filij sint legit.

Et licet Bonifacius XIII. per suam constitutionem missam Philippo Pulchro Regi Francorum, declarauerit Regnum Francorum eidem subesse in temporalibus: Tamen Clemens V. eius successor eam reuocauit, prout liquet ex extrauaganti, meruit. de qua per Io. de Monthelono conciuem & contemporaneum nostrum, in suo Promptuario iuris. in verb. Gallus, in his verbis, Vel quis dedit Gallo intelligentiam. Quã verba adaptat ad Regem nostrum Christianissimum, ponens illam extrauagantem in his verbis: Meruit, charissimi, filij nostri Philippi Regis Francorum illustris syncerã affectionis ad nos, & Ecclesiam Romanam integritas, & progenitorum suorum præclara merita meruerunt: Meruit in super regnicolarum puritas ac deuotionis sinceritas, vt tã Regem quam regnum fauore beniuolo prosequamur. Hinc est, quod nõs Regi & Regno per diffinitionem & declarationem bonã memoriã Bonifacij Papæ VIII. prædecessores nostri, quã incipit: Vnam sanctam. de qua supra. omnes integrẽ subesse Apostolicã sedi declarat, nullum volumus vel intendi-

mus præiudicium generari, nec quod per illã Rex, Regnum & Regnicolã prælibati amplius Ecclesiã sint subiecti Romanã quã ante existebant: sed omnia intelligentur esse in eo statu, in quo erant ante diffinitionem præfatã, tam quãtum ad Ecclesiam, quã etiam ad Regem Regnum & Regnicolas superius nominatos. Ita dicitur in d. extrauaganti Clem. de priuilegijs, habens immediate Regnum à Deo: cum oleo sancto vngatur super omnes Christianorum Reges, coronam libertatis & gloriã obtiner. Ita quod super vexilla prima inuictissimi Regis Francorum nemo præsumere debet honorem. Bal. in tit. de prohibita feudi alien. per Federicum, in vsib. feud. & in consil. 1. in primo vol. Cuius vmbra totus mundus regitur. Bal. in c. 1. de renuncia. supremam iurisdictionem in suo Regno habens. Franciscus Cur. in consil. 49. col. 33. & 34. ibi. nono ostenditur. Anto. Corsetus in apostillis ad Pau. in c. quã Ecclesiarum. in 2. col. extra de constitutio. Ita quod etiam Prælati non possunt confirmari, nisi ab eo laudentur & inuestiantur. capit. Adrianus le premier. 63. distinct. Nec bona temporalia Clericorum alijs legibus & constitutionibus decidi & determinari, seu subijci, quã suis ordinationibus & constitutionibus. Bal. in c. cum venissent. de eo, qui mittitur in possessio nem causa rei seruandã. Habens eandem potestatem & maiorem in suo Regno, quã Imperator in Imperio. Card. Alex. in c. 1. quã sunt Regalia, in vsib. feud. Hinc Monarcha in suo Regno dicitur. Soz. consil. suo 77. in 1. col. & consil. suo 175. in 2. col. Qui etiam inter ceteros excellentissimus dicitur. c. excellentissimus. 10. q. 3. & etiam gloriosissimus nuncupatur. c. hoc quippe. 3. q. 6. Et dixi de aliquibus ex prædictis in consuetud. nostris ducatus Burgun. in tit. Des successions des bastardz. §. 3. in gl. ab intest. ver. nunquid autem. Et etiam magnificus dicitur. c. nouit. de offi. dele. & illustris. c. nouit. de iudicijs. Et qui etiam Christianissimus dicitur, vt habetur in extrauaganti Ioã. 22. quã incipit: prodiens. cuius nominis magna est dignitas promissa à Propheta, Esa. 62. vbi dicitur: Vocabitur nomine nouo, quo dominus vocauit eũ, & eius corona gloriã in nomine domini, & diadema Regni in nomine Domini Dei tui. De quo Ignatius Epistol. 2. in libris Dionysij ad Magnesianum ex Smyria. Ita quod nemo alius habet ita pulchrum nomen in iure ad instar Iustiniani Imperatoris, qui etiam Christianissimus dictus fuit, vt in Epist. inter claras. C. de sum. tri. & fid. Cath. Qui est super omnes Reges, Bal. in tit. de prohibi. feu. alien. per Federicum. §. si. in pen. col. & aliquos ex his titulis ponit Iac. Bonaudi in suo Panegyrico impresso vna cum opere Io. de Terra rubea, vulgò vinea Ecclesiã nuncupato, in 9. & 10. col. vbi ponit priuilegia Regis Franciã, & etiam in 13. colum. dicit, quod licet nõ sit ex Alemanniã, eligi tamen potest in Imperatorẽ.

Et

Et dicit S. Tho. in 4. sententiarum, dist. 19. art. 3. in solutione vltimi argumenti, Quod orans pro rege Franciã habet centum dies indulgentiarum concessarum à Clemente, & decem ab Inno. 1111. Ex quo laudandum est hoc: cum ita dicebat esse faciendum Baruch 1. ibi: Et orate pro vita Nabuchodonosor Regis Babylonis, & pro vita Balthasar filij eius, vt sint dies eorum sicut dies coeli super terra, &c.

Habet multa iura & singularia priuilegia, quã non habent alij Principes: de quibus plenẽ per Io. Ferrauldum in suo tract. de iuribus & priuilegijs Regni Francorum: quã consistunt in parte ex sacra vnctiõne coelitus demissa, Ex aurea flamma, quã est vexillus Regis, Ex apertis miraculis, quã Reges Franciã faciunt etiam ipsis viuentibus sanando infirmos, ex illa infirmitate, qua miraculo sè tres Reges qui adorauerunt Christum, sanant in locis vbi venerantur: Et dixi in consuetud. nostris ducatus Burgun. in proœmio, in verbo, Du saint empire. & per Io. de Selua in suo tract. de beneficio. in 2. par. in 22. q. 2. vbi scribit decem priuilegia regi Franciã concessa, & amplissimẽ de priuilegijs regis Franciã, ipsi soli specialiter concessis. Et quã solus facere potest, scribit Iacob. Bonaudi in suo Panegyrico impresso, vna cum opere Io. de Terra rubea. Vbi inter alia in 18. col. dicit, qd præcedit omnes alios Reges Christianos.

Ideo non debet sequi Imperatorem, tanquam non eidem subditus: imò si conuenirent simul, ambo lateraliter pergerent, secundum quod recitat aliàs audiuisse ita fuisse factum Guido Papæ de cisione sua 239. & prout refert Gaguinus lib. 10. ca. 2. de Carolo Romano Imperatore, & Carolo V. Francorum Rege simul transierunt. qui lateraliter per portam transuerunt simul. Dicit tamen Gaguinus in loco supra alleg. quod rex Romanorum tunc à dextris sedebat, & deambulat: Rex verò Franciã à sinistris, sed sic est, quod qui sedet à dextris est in digniori loco, vt infra dicam. Igitur videtur, quod Imperator in digniori loco.

Sed ad hoc potest dici, quod de duobus contentib. de paritate, qui præterdit maioritatem, non est magnum inconueniens, si simul deambulando detur dextra præterdenti maioritatem per illum, qui præterdit se esse æqualem: Et ideo quia non solum Imperator præterdit æqualitatem cũ rege Franciã, Imò maioritatem: & rex Franciã præterdit cum eo æqualitatem potestatis in suo Regno: Ideo, nimirum si permittit, quod illi detur dextra simul deambulando.

Et aduerte etiam, quod Imperator Sigismundus assistens in parlamento Parisiensi, anno Domini 1435. die 15. mensis Ianuarij curia tacente, creauit militem, quod agrẽ tulit Rex. & eius magnum conciliũ, sub silentio tamen preterijt, vt refert Enguerran de Mõstrelet in suis Chronicis, vol. 1. ca. 135. Sed tamen si ratione, cum prædicta non argu-

ant superioritatem, nec præminentiam, vltra potestatem regiam. Cum etiam vnus ex parib. Franciã si ibi tũc adstitisset in absentia Regis creare militem potuisset: cum creatio militis non importet collationem dignitatis, quia militia non est dignitas, vt notatur per d. meum Ias. in l. fin. C. de testamento militis. & dixi infra in 9. part. in 26. confid. vbi dixi, quod militia non est dignitas, Imò, miles potest alium militem facere, vt dicit Bar. in l. 1. in 10. col. ver. 4. insertur ibi: sed circa prædicta. C. de dignit. lib. 12. & vide Corsetum in tractatu de potestate regia. q. 80.

Trigesima prima confid. Rex Franciã tanquã Imperator in suo Regno solus in temporalibus omnib. tam laicis, quã clericis præesse debet. not. per Inno. in ca. nouerunt. de sent. excom. Et ibi bene dicit Pan. in c. cum verum. in fi. de for. comp. quod Rex præfertur & præsidet quibuscunq; prælatis feuda tenentibus ab eo, maxime rex noster Franciã, eò, quod oleo sancto vnctus est coelitus demisso in persona Clodouei regis Francorum primi Christiani, medio Clotildis eius vxoris filij Regis Burgun. Imò, in eo habet locum. ca. solita. de maior. & obe. de quo murmurant plures cõtra Principes huius seculi præcedentes Episcopos & Cardin. ab eis feuda tenentes.

Et sic est cõclusio verissima, quod in suo regno omnes quoscunq; præcedit. Imò etiam extra regnum in loco indifferenti omnes, quoscunq; huius mudi reges Christianos præcedit, cũ primò nominetur inter reges Christianos enumeratos per doctores, vt per Albericũ in rubrica, de statu hominum. Ant. Corset. in tract. de potestate regia. q. 21. & 22. Boerium in suo tractatu, de autoritate & præminentia sacri magni Concilij, in prima parte. & dicit Bal. in §. si. pen. col. de prohibita feudi aliena. per Federicum. quod est super omnes reges. Et ita habetur in obseruantia Romę, & ita fuit aliàs dictum per multos summos Pontifices, qd legati regis Franciã præcedere debeant omnes & quoscunq; alios legatos aliorum Regum, etiam si sint legati regis Hispaniã, qui Catholicus dicitur, & meritò cum reges Franciã Christianissimi dicantur ad instar Imperatoris, qui sic dicitur Epistola inter claras. Cod. de summa trin. & ca. Ecclesiã meã. 97. dist. Imò etiam sanctissimus dicitur. l. 3. ff. de natalib. restituend. Et hoc ex multis seruitijs sedi Apostolicę impensis, vt habetur in pluribus & diuersis locis per Gaguinum, quẽ potius laboriosum esset inuenire, quã subtile.

Et licet Reges Franciã fuerint inuictissimi pugiles p Ecclesia Dei, Ecclesia Christi, & libertatũ, veri zelatores: tamen inter ceteros fuerunt duo.

Primus, tempore Stephani Papæ, fuit Pipinus, contra Gayfirum Aquitanię Ducem, sacerdotum prouentus sibi vsurpantem, & contra Astulphum Longobardorum Regem: quem cum suo exercitu fudit, & dominia per eum occupata in Italia

Ecclesia Rom. cuius erant, restituit, illiusq; tyrannidem deleuit. Et de eo etiam fuerat prophetizatum per Ioan. in Apoc. 14. c. vltra medium. ibi: Et ecce nubem candentem, per quam secundum Lyram ibi intelligitur regnum Francia, moribus & fide præ cæteris candidatū, & super Pipinū Fræciæ regem habentem in capite suo coronam auream, cum reges Fræciæ corona aurea coronentur. Et in manu sua, i. potestate sua, falcem acutam, i. exercitum summè bellicosum, per quam Pipin⁹ multas magnas habuit victorias, maximè pro Ecclesia Rom. contra dictū Astulphum regem graui tributō Romanos prementē. Et est Bononiā, & Romā diolam Ecclesiæ Rom. dedit, vt refert Spe. in vi. de rescr. præsentia. §. 9. ver. item quia obtentū, & insequendo tex. Apoc. de quo supra. Et alius angelus, s. Papa Stephanus exiuit de templo, s. Rom. Ecclesiā, clamans voce magna, i. deprecans ex magno affectu. ad sedentē super nubem, i. super Pipinum regem: mitte falcem tuā, & inerte, s. dirigendo tui exercitus potentiam contra Astulphum tyrannizantem, quia venit hora, vt metatur, i. vt eius tyrānis potentiam tollatur, quoniam aruit in cælis, i. ipse Astulphus, & exercitus obdurati sunt in iniquitate. & misit, qui sedebat super nubem, falcem suam in terra, quoniam Pipinus valida manu intrauit, & inessuit terram, quia contra Astulphum viriliter pugnavit: & B. Petro reddere compulsi quæcū que tui iuris erāt. Hoc ita interpretatus est dictum Apoc. Nicol. de Lyrā in d. 14. c.

Et de retributione Pipini ponit Guagui. in suis Chr. lib. 3. c. 4. quoniam Stephanus eidem, & suæ posteritati benedixit, & est, qui temeritate aliqua aduersus Francos bella moueret, communionē Christianā interdixit.

Alius verò Carolus Magnus rex, in numerū sanctorum relatus, qui Ecclesiam auxit, Adrianum, & Leonem III. summos Pontifices ab omni tributō; & molestia liberauit. c. Adrianus. & ca. in synodo. 62. d. Et Imperator factus est, eò, quia imperium primò de Græcia in Francos translatum fuit, & deinde in Germanos: Vbi adhuc secundum gl. in c. ego Ludouicus in fl. 64. d. Et refert Arch. Flo. in sua sum. in 3. part. tit. 22. §. 14. & iuxta dictum Alex. maluit se disciplinis antecellere, quam opulentijs. Et quem etiam Io. in Apoc. 14. c. Ecclesiam liberaturum præuidit, dum dicit: Et alius Angelus, s. Carolus Magnus, exiuit de templo, s. Nouiomeni, in quo fuit coronatus, habens & ipse falcem acutam, id est, exercitum fortem, imò exercitu patris sui Pipini fortiorem. Et alius Angelus, s. Papa Adrianus, exiuit de altari, ad quod pro missa celebratione, vt vellet Deus Ecclesiam protegere, venerat, & clamauit voce magna, i. affectu magno deprecans Carolum, vt ei ferret auxilium. Mitte falcem tuam acutam, i. exercitus tui potentiam, & vindemia Botros, i. Longobardos, eorum auferendō potentiam, quoniam maturæ sunt vix ei⁹,

id est, Longobardi sunt destructione digni. Et misit Angelus, s. Carolus Magnus, falcem suam, i. exercitus potentiam, & vindemiauit vineam terræ, fauferendo potentiam Longobar. de terra Italia. Et misit in lacum iræ Dei magnum, quoniam Desiderium regem deduxit captiuum. Et calcatus est locus extra ciuitatem, quia regem cū vxore demisit in exilium extra terram suam. Et exiuit sanguis de corpore occisorum, s. ex multo Longobar. occisione, quæ terribilis fuit vsq; ad fræna: quia ex sanguine occisorum frani militum Caroli fuerunt rubricati, vt in talibus bellis fieri solet, per stadia mille sexcenta. Nam fama huius victoriæ Caroli fuit longè lateq; diffusa per quatuor orbis partes, vt ait de Lyrā in d. c. 14. licet gl. in c. venera. de ele. videatur quodammodo dissonare ab huiusmodi declaratione, qua dicitur, imperium fuisse translatum de Græcis in Francos, quia videtur dicere, quod translatum fuit de Græcis in Germanos: sed illud reprehendit Zabar. Cum Carolus fuerit rex Fræciæ, & fuit Imperator ipse, & eius successores reges Francorum per annos centum tres, & amplius vsque ad Astulphum: Cuius tempore, cum Ecclesia oppugnaretur à Berægario tyrāno, nec Astulph⁹ succurreret, in subsidium vocauit Othonem ducem Saxoniar, qui ei succurrit, & ob id per Leonem Papam VIII. constitutus fuit Imperator, & de inde remansit Imperium apud Germanos: Sed, vt dicit, primò fuit translatum de Græcis in Fræcos, in personam Caroli, qui dicebatur Magnus, de cuius statura vide Vincen. in suo Spec. Historiali, lib. 15. c. 1. & de eius moribus & actibus eodem libr. in cap. seq. & per Guag. in suis Chron. li. 4. c. 1. vbi plenè, Qui etiam feruore fidei Christianæ plurimā tēpla extruxit, & quæ dirupta recognouit, mandauit per locorum sacerdotes restitui atque restaurari.

Quorum duorum exemplum imitati omnes ferè Francorum reges, qui secuti sunt, magnis atq; excellentissimis factis dignitatem fidei Christianæ, & religionis eiusdem conseruauerunt, atq; ampliauerunt: De quibus amplè per Io. Ferrault in suo tract. de iurib. regni Fræciæ, quos plus laboriosum est discutere, quàm subtile.

Cum hic Carolus Magnus tantæ amplitudinis & integritatis vir fuerit, vt postea neminè parem, nedum superiorem Gallia habuerit: Inter alios mihi visum fuit, illum non fuisse silentio præterendum. Ex quibus simul collectis potest indubitanter dici, quod Rex Fræciæ propter eius claritatem, & sinceram fidei deuotionē inter omnes Reges mundi est præferendus. Eò etiam, quia Regnum Fræciæ vnica Ecclesiæ vniuersalis fuit, & est: de quo vaticinatum est Esa. 5. Vnica facta est dilecto meo in cornu filio olei: & sepiuit eam, & lapides elegit ex ea, & plantauit vineam electam, & edificauit turrim in medio eius, & torcular extruxit in ea. De quo Ioann. de Terra rubea, in suo tract.

tra & supra mentionato, & secundum Lyrā, intelligitur regnum Fræciæ esse nubem candidam, quam præuidit Io. in Apoc. 14. c. cum sit moribus, & fide præ cæteris candidatum ac relucens. Et potest etiam dici ciuitas illa, quam præuidit Io. in Apoc. 21. c. vbi ait: Et vidi sanctam ciuitatem nouam descendētem de cælo, à Deo paratam, sicut sponsam ornatam viro suo, & auditi vocem magnam de throno dicentem: Ecce tabernaculum Dei cum hominib. & habitabit cum eis: & ipsi populus eius erunt, & ipse Deus cum eis erit eorum Deus.

Et etiam quia regnum Fræciæ, super cæteros obtinet, quod super reges iustitiam administrauerunt, & eam dilexerunt, & iniquitate odio habuerunt, in fugando & eiciendo Iudæos, & sectas Iudeorum, & hæreticorum. Ideo vnxit eos Deus, præ consortibus eorum, ex quo inter cæteros reges huius seculi prædominantur. Quoniam Christiani. Rex Francorum inter cæteros quoscuque reges, oleo sancto cœlitus demisso, in coronatione regis Clodouei, primi Christiani regū Francorum, ad instigationem Clotildis, eius vxoris, filia regis Burgundorum inungitur, vt habetur in vita B. Remigij: Cui in Baptismo Clodouei, fuit cœlitus demissa phiala, q̄ dicitur ampulla, plena oleo sancto per columbam. Ex quo adhuc hodie reges Fræciæ vnguntur, & sacrantur in coronatione, vt refert Guag. in suis chron. lib. 1. quæ adhuc est, in Abbacia S. Remigij, in ciuitate Rhemeni. Et in qua solum apparet oleum tempore, quo sunt coronandi reges Fræciæ: Quo tempore oleum, & non alio tempore, apparet, vt est notorium in tota Gallia, & sic licet sint alij reges, qui vnguntur, non tamen oleo cœlitus demisso, vt est rex Fræciæ, ideo pro cæteris præferendus est.

Et aduerte quod sunt tātum quatuor reges qui vnguntur, scilicet, Ierosolymitanus, Francorum, Anglorum, & Siculorum, vt habetur in libro censuali Rom. Ecclesiæ secundum Alb. de Ros. super gl. rub. ff. de sta. ho. Alij autem nō, nisi ex priuilegio, vel consuetudine, hoc ius habent. per Hosti. & Goff. in su. de sacra vnctio. Arch. tamen in c. quoniam, 10. di. dicit. Quod olim & hodie Principes vnguntur, & vt vnguntur, per notata in d. c. 1. de sacra vnct. Aluar. tamen in c. 1. in titu. quis dicatur Dux, Marchio, Comes in 10. col. ver. qui Reges vnguntur, & qui non in visibus feud. dicit. Imperator vngitur, & coronatur tribus coronis, & cæteri quatuor Reges supra nominati, scilicet, Ierosolymitanus, Francorum, Anglorum, & Siculorum, de quibus fit mentio in iure in plurib. locis maximè de rege Francorum, in locis ante allegatis. De rege vero Angliæ, in cap. nouit. de iudi. & in cap. non est, extra de sponfal. vbi etiam fit mentio de rege Britannia.

Cæteri verò, nec vnguntur, nec coronantur. Qui quidem sunt Castellæ siue Hispaniæ, qui ho-

die catholicus nominatur: de quo fit mētio in iure in c. quanto. de iure iur. rex Legionis, Portugaliæ, Aragonum, Nauarra. De quibus etiam fit mentio in c. ad nostram. de iure iur. & in d. c. quanto. de rege Vinestriæ in subscriptione. cap. primo, de probatio. rex Daciæ, Boemiæ, rex Armenia, rex Cordubæ, rex Cypri, rex Conachiæ, rex Numianiæ, rex Vichoniæ, rex Catholicus, rex Nauarchiæ, rex Colen, rex Mamiæ, rex Voloegamæ, rex Maioricarum, rex Minoricarum, rex Polonia, rex Scotiæ. Et omnes supradictos nominat Anton. Scote. in tractat. suo, de potestate regia. 14. q. & de rege Scotiæ fit mentio in c. clarissimus. de conuers. coniug. & in c. venerabilem. de elect. de rege Vngariæ habetur in c. licet, & in c. non est dicendum, de voto, & voti redemptio. & in c. intellecto de iure iur. & in c. 1. de sacra vnctio. de rege Gothorum. 17. d. c. consilia. §. hinc etiam. de rege Apuliæ & Sicilia, habetur in c. veritatis, de iure iur. De rege Scotiæ habetur in ca. inter alia. extra de immun. Ecclesiæ. & hæc dicit Iacob. Aluar. in loco hic ante alleg.

Aduerte tamen, quia fuerunt alia regna, vt regnum Burgundionū, vt refert Guag. in suis chron. lib. 1. cum dicit Clodoueam regem desponsasse Clotidem neptem Gondebaldi regis Burgundorum. & de his fit mētio in iure in l. Lusitaniam. ff. de censibus in cano. sic gens Anglorum 56. d. & in c. volumus 11 q. 1. & Iac. Bergo. in suo supplem. lib. 8. vbi ponit initium regni Burgun. quod fuit in anno Domini post Christum 35. & etiam libro 9. ponit finem, qui fuit post Christum anno Domini 488.

Et etiam est regnum Iueroti. de quo fit mentio per Guag. in suis chron. lib. 2. vbi ait. Fuit inter familiarissim. Clotarij aulicos, Galtherus Iuerotus Caletus, agri Rhotomagen. apprimè nobilis, & qui regij cubicularij primus cultor esset. Hic, pro sua integritate de Clotario cum melius meliusq; in dies promeretur, reliqui aulici inuidēt, de prauantes quodlibet ab eo gestū. nec desistūt, donec irritatum illi Clotarium pessimis susurris efficiūt. Quamobrem iurat rex se hominem necaturum: percepta Clotarij indignatione Galtherus pugnatō illustris cedere regi irritō constituit. Igitur relicta Fræcia, in militiam aduersus religionis catholicæ inimicos pergit, vbi decem annos multis prospere gestis rebus ratus Clotarium simul cum tempore mitiorem effectū, Romam in primis ad Agapitum Pontificem se contulit, à quo ad Clotarium literis impetratis ad eum Sueffione agentem, se protinus confert veneris die, quæ Parascene dicitur, cogitans religiosam Christianis diem ad pietatem sibi profuturam. Verum literis Pontificis exceptis, cum Galtherum Clotarij agnouit, veteri ira tanquam recēti liuore percitus, raptō à proximo sibi equite, gladio hominem statim interemit. Tam indignam insignis

atque innocentis hominis necem, religioso loco & die, ad Christi passionem recolendam celebri Pontifex in æquanimiter ferens, confestim Clotarium reprehendit, monetq; iniquissimi facinoris rationem habere, se alioquin excommunicationis sententiam subiturum. Agapiti monita reueritus rex, capto cum prudentibus cōsilio, Galtheri hæredes, & qui luetotum deinceps possiderent, ab omni Francorum regum ditione, atque fideliberavit, liberosq; prorsus fore, suo syngrapho, & regni sceptris confirmat. Ex quo factum est, ut eius pagi & terræ possessor, regem se luetoti hætenus sine controuersia nominaret. Id autem anno Christianæ gratiæ 336. gestum esse, indubia fide inuenio, hæc Gagu. in loco hic ante all.

Aliud etiam nullum fuit regnum Persarum, de quo supra dicti nullam faciunt mentionem: de quo fit mentio in l. mercatores, C. de commercijs & mercatoribus. Sed istud regnum non est de his, quæ sunt sub registro Romanæ Curia, quod tamen aliquando fuit Regnum Burgun. cum Burgundij fuerint Christiani ante Gallos, & Francos, per multos annos & ultra, cum Galli effecti fuerint Christiani, anno Domini 479. post Christum, ut constat ex lac. Bergomensi, lib. 9. quando ponit tempus, quo baptizatus fuit Clodoueus post Christum, qui effectus fuit Christianus medio & hortatu Clotildis eius vxoris, filia Childerici regis Burgundorum, ut dicit ibi lac. Bergomensis. Et de dicto regno Persarum, & pluribus alijs, vide Iacob. Bonaudi in suo Panegyrico. 19. col. vsq; ad 26.

Et, ut plenius declarenur excellentiæ, claritates, & præminentiæ regis Francorum qui omnes alios antecellit, insequendo doctrinam Ioan. Lud. Viualdi, in suo opere regali. in tract. de laudib. ac triumphis trium liliorum Franciæ. & G. Bened. in sua rep. c. Ray. in vers. duas habens vxores. à nu. 79. vsque ad numerum 126. de testamentis. Et recitat Enguerannus de Montrellet, quod anno Domini 1420. Cùm rex Franciæ, & rex Angliæ simul intrarent Parisiensem ciuitatem, rex Franciæ equitabat à dextris, & primus osculatus est reliquias sanctorum. Et vide per eundem, in 1. volum. chron. eiusdem cap. 232. in prin. Dico, quod claritas, nobilitas, & excellentia Regum Franciæ, ex multis super omnes alios reges perpēdi, & cognosci potest, vltra superius dicta, maximè ex scuto celsitudo demisso, in quo plura comprehenduntur: Quoniam perseverante vsque ad hanc ætatem fama, vulgo dicitur: Quod olim reges Franciæ, pro scuto, tribus buffonibus utebantur, quod tamen nō erat sine mysterio: & hoc credo fuisse, eò, quia sicut de natura Buffonis est, in quacunq; parte terræ sit, semper se collocare in meliori, & pinguiori loco: Ideo, cùm rex Franciæ ex vniuersali mundo meliorem, pinguiorem, & vtiliorem terram teneat, & habeat, ideo, insequendo naturam Buffonis, pro armis assumserat reges Franciæ ante Chri-

stianitatem, tres Buffones, habendo respectum ad ea, quæ magis naturaliter conformabantur circa eius naturam, in aliquib. Nūc verò, tempore Christianitatis, & à tempore quo reges Franciæ effecti fuerunt Christiani, mutata est natura, quia insequendum est id, quod tendit ad finē, & effectum illius Christianitatis, cuius nomen, fidem, & protectionem assumpsit: quod Deus aduertens, & volens illi providere secundum quod decens erat, postquam Clodoueus Christianus effectus fuit, demissum fuit ei e cœlo scutum id, quod reges Franciæ nunc gestant, continens tria lilia aurea, quibus subest cœli sereni color, quem asiri Franci dicunt: in quo sunt quatuor consideranda:

Primo, quod in scuto lilia depinguntur.

Secundo, quod depinguntur aurea.

Tertio, quod in numero ternario.

Quarto, quod in campo coloris sapphiri extenduntur.

Quo ad primum dicendum est, quod lilia fuerunt à superis multiplicatione regibus Francis data.

Primo, quia sicut liliū plerunque de spinis oritur, inter spinas moratur, & quanto magis spinis pungitur, tanto vehementius odor eius sentitur: sic Francorum reges, licet à spinis, & infidelib. originem duxerunt, vsque ad tempora præfati Clodouei, qui quatuor reges prædecessores habuit infideles, videlicet Pharamundum, Clodionē, Meroneum, & Childericum dicti Clodouei patrem, nihilominus, postquam nomen Christi Francis innotuit, tam reuerentem candorem, & odorem, illibata fidei retinuerūt, ut nil eis dulcius, nil clarius, quam gloriam Christianæ gentis extollere.

Secundo, quia liliū plantam habet rectam, quæ ad vnum partem non inclinatur, nec ad aliam, sed recto tramite tendit ad alta. In quo rectitudo bonorū operum figuratur, iuxta illud: Iustus germinabit sicut liliū, & florebit in æternum ante dominum. Sic rex animi magnitudinem habere debet, cum nihil honorabilius existat in regia maiestate, quam rectitudo voluntatis, sicut per oppositum nihil execrabilius in eo, quam simulatio, aut duplicitas, ut supra dixi in prin. huius partis. Ideo pristini Francorū reges, duplicitatis vitia nimium horrentes, semper cū animi rectitudine ac cordis integritate, se ipsos Ecclesiæ obsequio præbuerunt: sicut Pipinus pro Stephano antistite cōtra Astulphum, & Carolus Magnus pro Adriano contra Desiderium Longobardorum regem, ut supra dixi hac consideratione, vbi de his duobus regibus dixi.

Tertio, quia inter lilia quiescere, & conuersari Christus plurimum delectatur. Vnde in canticis canticorum, liliū ipse qui sapientia diuina est, se nominat. Ego (inquit) flos campi, & liliū conuallium, ita quod spiritus sanctus in persona Ecclesiæ canticorum 2. ait, Dilectus meus, scilicet, Christus mihi, & ego illi qui pascitur inter lilia. Et iterum: Dilectus meus descendit in hortum suum, ut ibi

ut ibi pascatur, & lilia colligat, Amat enim valde Christus, & delectatur lilijs, id est, personis puris, & mundis à peccato: quia, cū sit summa puritas, & mentes puras diligit: sic reges Christianissimi, semper delectati fuerunt in lilijs, id est, secum habere & amare personas doctas, & puras & mundas ab omni peccato, & vitio, veritatem sequentes.

Quarto, quia liliū sui natura, teste Plin. lib. 21. c. 5. est nobilissimum, quo nulla florum excellentias maior. Cuius flos languido semper collo, quasi inclinans, & non sufficiens capitis oneri, fragrat odore acutissimo.

Et etiam Christus, sedens à dextris virtutis Dei in excelsis, cui data est omnis potestas in cœlo, & in terra: Tanto melior angelis effectus, quāto differētius præ illis nomen hæreditauit, ut apost. ad Heb. 1. Qui tanquam fons humilitatis, cœlos inclinavit, descendens in vtero virginis: humiliatq; semetipsum, factus obediens vsque ad mortem: teste Apost. ad Philip. 1. & tandem inclinatio capite tradidit spiritum, Iohan. 19. Cuius fragrantia, alijs est odor vitæ in vitâ, alijs verò, odor mortis in mortem.

Sic rex Franciæ, cū sit Christus, scilicet, oleo sacro diuinitus emisso vnctus, & sacratus, omnibusque celsior, atque maior, ex quo vocatur Christianissi, sicut liliū in se habere debet humilitatem, ad audiēdum singula, caput inclinatum, nihil de seipso præsumens, & odoris suauitatem, per bona & sancta opera, ex quibus bona resultat fama in suauitatem odoris, & non exemplum cuiusquam sceleris. Quia candidum, & nitidum semper stat liliū. Vnde legitur Exo. 25. Quod in candelabro tabernaculi erant lilia ex ipso pendencia, denotans candelabrum Franciæ, scilicet, regem habere debere cogitata verba & opera pura, candida, tanquam lilia: quoniam virtutes sunt & candida, & lucida, peccata verò, & vitia nigra sunt, & obscura.

Quinto, lilia in scuto regis nostri Christianissimi sunt apposita, quia liliū multas habet virtutes, Nam, virtute suæ naturæ radix eius, secundū Physicos, valet contra duriciem splenis, & neruorum, maximè sub prunis cocta, & cum oleo roseo trita, vlturas sanat, & vulnera cicatrizat, & confert adustioni aqua calida, cum sit exiccatiua, mollitiua, absterfua, & consolidat. Valetq; liliū incisionibus neruorum, & splenis apostemata maturat, & ut omnes testantur, liliū tumores resoluit, vlcera abstergit, dolores mitigat, venena depellit, puncturis confert, & succus eius cum melle decoctus, veteribus vlceribus medetur. Sic rex noster Christianissi. (quasi virtute leuitatis liliorum prouocatus) vltra modum horrere debet tumore arrogantia, discordia, iactantia, inanis gloria. Apostemata luxuriæ purgare, vlturas auaritiæ, & venena inuidiæ sanare. Et tandem omnes morbi-

das Reipublicæ ægritudines, contractione, & (cū opus fuerit) punitione malorum, salubriter curare. Et insuper, totum se conferat ad regias virtutes, ad pietatem, clementiam, misericordiam, mansuetudinem, humilitatem, modestiam, dilectionem, & beneuolentiā: quæ preciosa sunt monilia Regiæ maiestatis, ut supra hac par. in 6. confid. dictum est. Et quemadmodum liliū (ut dixi) cum oleo roseo tritū, vlturas sanat, ita misit Deus liliū cum oleo, ut dictum est, ad denotandum reges Franciæ habere potestatem sanandi vlturas, prout faciunt: Quoniam, ut videmus notoriè, ipsi sanant quasdam vlturas, quæ in vulgari nostro dicuntur les escruelles, vel aliàs morbus regius.

Sexto, ut dicunt dicti Io. Lud. Viualdus & G. Benedicti in locis ante alleg. in scuto dicti regis sunt lilia, quia liliij oleum est resolutiuum, & aperitiuum: conuenit etiam dolori capitis, & destillatum in aurem, sedat eius dolorem. Sic rex Christianissi. in aperto esse debet, & copiam sui facere, aures apertas semper habere, & singulos audire, ut de omnibus informetur, & singulos providere possit. Ne assistentes eidē, faciliter eum decipiant, proprijs commodis inhiantes in Reipublicæ destructionem. Et etiam si non audiatur populus, videtur ei fieri iniuria, & missorum officialium auctoritas vilesceret. Vnde Imperator in l. 2. C. de offic. vic. Relationes (inquit) omnium, præsertim officialiorum libenter audimus, ne administrationum decreta videatur auctoritas, si eorum consulta veluti prophanorum preces à nostris auditis repellamus. Hodie tamen multi Principes, susurrionibus, & detrectatorib. aures præbent, ab eisque domesticis suis tenentur inclusi, & excæcati, ut nihil veritatis, & eorum quæ prauè geruntur sciāt, & ipsi interim bona hauriāt, & substantiam, & interdum personas subditorum perdant: quod aliàs contigit in hoc regno Franciæ: tēpore Theodorici regis Franciæ, ut refert Guag. lib. 3. cap. 4. de Francorum gestis.

Septimo, Lilia in scuto regis figurantur, quia liliū, sua virtute saniem, & immunditiam purgat. Quo demonstratur quod ad regem pertinet immundicias, & labes hæresum & saniem hæreticorum, ac peruersa infidelium dogmata ab Ecclesia Dei diligēter abstergere, & repellere. Quia hæresis, fundamentum omnium bonorum subuertit, & plus cæteris peccatis nocet Ecclesiæ Dei. Estque omnium peccatorum grauissimū, ut ait Tho. 4. sent. d. 13. quæ. 22. per totum facit tex. in l. Manichæos. & in auth. Gazaros. C. de hæreticis. Et inde est, quod hæretica prauitas appellatur. Huius zelo accensus fuit Carolus Magnus, qui Barbaras gentes, Saxones, Hispanos, Longob. cæterosque populos, qui falsos ritus sequebantur, in potestatem subegit.

Et etiam Philippus tertius, Francorum rex, qui Petro Aragonum regi bellum intulit, eò, quod varijs errorib.

errorib. fauerat: vt refert G. Benedicti in loco ante citato. num. 83.

Octauo, Francorum regi lilia data sunt, quia liliū suā naturā virtute, morsum serpentis, & similitur eius folia, vexationem serpentum curant, eiusq; radices, vt Plin. attestatur d. lib. 21. c. 19. valent contra serpentum ictus. Et secundū Auicenn. Liliū cōfert puncturā vermium venenoforum, atq; scorpionis. Præterea semen eius, (vt inquit Dioscor.) potui datum, ad serpentum morsum facit, Ideo, vt enarrat G. Benedicti, reges Francorum ter religionem Christianam à morsu Mahometi, serpentis venenosi, sanauerunt, & restaurauerunt, & his temporibus videmus nostram fidem, & religionem Christianam, sanatam esse à morsu pestiferi serpentis Lutheri, qui infinitas hæreses in fide Christiana seminavit, quæ fuerunt extirpatæ à rege nostro Francisco Christianis, qui nō cessat insudare, vt Clemens summus Pontifex à sua sede eiectus restitatur, quem Carolus Borbonius dux exercitus Caroli Austriaci electi in Imperatorem, in vrbe obsederat hoc anno Domini 1527. die 6. Maij. In qua obsidione, ipse Carolus Borbonius interfectus fuit, quia Deus iniustus semper vlciscitur iras. Ipsa verò Roma, ab Hispanis, & Alemanis tunc depopulata fuit, & ipse Clemens captiuus extitit, cū maximo dolore Christianitatis, maxime Gallicanæ, quod rex noster Christianis ægre ferens, mortuus pia deuotione, & pro honore sanctæ sedis Apost. (quam semper reges Franciæ venerati sunt, & defenfarunt) aduersus illius hostes, misit copiosum exercitum Francorum in Italiam, vt summus Pon. in sua sede reponeretur, expellerenturq; disti hostes ab vrbe (in qua captiuabatur Papa) & à tota Romania saltem terris sedi Apostolice subditis.

Secundo, In scuto Regis, lilia figurantur aurea, & non argentea, vel alterius metalli, quibus denotantur octo pulchra documenta ipsis legibus necessaria, propter octo singulares naturas, & effectus auri, quod est metallum excellentius omnibus alijs, vt infra dicam in vlt. par. in 15. consid. Et ad istud propositum, videatur G. Benedicti in dicto loco, num. 100. vsq; ad numerum 107. Vbi dicit, Quod primò, aurum est coloris optimi, & puritatem quandam ac fulgorem eximium præ cæteris metallis habet, & inde dicitur aurū ab aura, id est, splendore, vt ait Isido. lib. etymologiarum 16. c. 17. quod repercussio aëre plus fulgeat. Naturale. n. est, vt splendor metallorum plus fulgeat, luce alia repercussus. Vel, à similitudine coloris auroræ, nomen traxisse putat. Et aurum in corporibus est sicut sol inter stellas. Sol autē dicitur dominus stellarum, & lumen earum. vt dixi infra in vlt. par. in 8. consid. Sic aurum est rex corporalium rerum, & mensura omnium. Ex hoc auro, prouocatur rex Christianis ad sapientiam acquirendam, quæ auro purior est, & splendidior. Imo omne aurum in

comparatione illius arena est exigua, & tanquam lutum æstimabitur argentum in conspectu illius. Sap. 7. Comparatur enim auro sapientia, ratione puritatis, & splendoris in conspectu æterni Iudicis. vt dicit ibi G. Bened. & Cælius lib. antiq. lect. 4. cap. 24. Et aurum, pro viris sanctitatis claritate fulgentibus accipitur, vt in c. multi in fi. de poeniten. dist. 2. & pro sapientia, vt in c. principium. loco præallegato: Quæ sapientia, est regi necessaria, vt hic ante scripsi in 10. consid. quæ viguit in multis regibus Franciæ, vt ibi declarat G. Benedict.

Secundò, Aurum habet proprietatem latificandi, quam non habet aurum per alchimiam sophisticatum, secundum Tho. Vnde limitatura auri, vt dicit Auicenna, ingreditur medicinas melancholiæ, & alopecie. Et confert doloribus cordis, ac tremori ipsius. Nec non timori animæ, & data cum succo boraginis, auxiliatur synopizantibus. Ex quo instruitur rex Christianis, quod gaudens sit & lætus, quia animi lætitia interdum dolores corporis mitigat. Tristitia verò humanæ vitæ æmula est, & passio mortifera: iuxta illud Prouerb. 17. animus gaudens floridam ætatem facit, spiritus tristis desiccet ossa.

Tertiò, Quia verum aurum ponderositate habet, & soliditate: Ideo dicit Arnal. de Villanoua. in lib. de vino. Vinum, extinctionis auri sua soliditate confortat. Et in lib. de natura rerum dicitur, quod in duplo ponderosius est argento, aëre, aut stanno, habetq; ex sua soliditate puritatem, & generositatem super omnia metalla: ideo est preciosius, durabilius, tractabilius, omni tempore fulgens, recreans visum, & ceteros sensus. Ex quo regi Franciæ datur salubre documentū, aut tanquam aureus sit solidus, maturus, secretus & grauis in discutiendis rerum causis, ne leuitate, aut furorē ductus, feratur in præceptis.

Quartò, Quia aurum secundum Physicos temperatus est omni metallo, vnde virtutes habet mirabiles confortandi cor, stomachum, & cæteros sensus, vt dicit Arnal. de Villanoua, in loco hic ante citato. Non quod incorporetur, aut membra nutriat, sed quia alternatiua virtute corpus immutat: & ideo confortat, quia asperitate sua detergit superflua. Licet enim aurum calidæ sit naturæ, vt medici dicunt, tamen eius caliditas est modici excessus, ob quod non locatur in gradu, licet alij locent. Sic rex Christianis, quasi aurum erit temperatus, calidus quidem per amorem charitatis & dilectionis erga subditos, exemplo Moyfi, qui Exod. 32. Aut (inquit) dimitte eis hanc noxam, aut si non facis, dele me de libro tuo quem scripsisti. Similiter Apost. ad Roman. 11. loquens, Optabam ego anathema esse pro fratribus meis. Et hic sincerus amor erga subditos multum profuit Romanis, vt hic ante, in 14. consideratione scripsi. Et præ oculis debent illud habere principes: quoniam, vt ait Sene. Si vis amari, ama, quia ita decet viuere

viuere Principē, vt à subditis diligatur, & sic suos diligat, vt pro ipsius etiam mori non timeat. Sicut Codrus Atheniensium rex pro victoria populi sui seipsum morti tradidit, vt recitat Val. Max. lib. 5. tit. de pietate erga patriam. Sic etiam Christus pro salute populi sui occisus fuit, & passus est, vt habetur 1. Pet. 2. vnde Princeps ita agēdo, à suis mirum in modum diligitur.

Nam Dux, vt dicere solebat Cæsar, qui non laborat, vt militibus charus sit, milites amare nescit. Legitur de Alexandro Magno, qui videns militena Macedonem præ nimia senectute frigore stupefactum, de sede sublimi descendit, & suis manibus eum in sedem posuit, & eo modo fecit, vt à suis diligeretur. Alias princeps qui à suis non diligitur, tanquam tyrannus damnatur, nec securitate vbi est fruatur. Sicut de Diony. tyranno legitur. Cui cum corpus suum iuberet à multis militibus custodiri, Plato dicit, quod inquit malū fecisti, vt à tot militibus custodiri habeas? Quapropter dicit Claudian. Non sic excubiæ, non circumstantia tela, Quem tutatur amor. Hoc est, qui amatur non indiget custodia. Ob id dicere solebat Traianus Rom. Imperator: Talem priuatis Imperatorem esse oportet, quales priuatos sibi optat habere. Hæc inter cætera fecit nedum viros, sed & foeminas gloria pollere, regnisque potiri, vt de Amazonibus, lib. tertio, de gestis antiquis refert Diodo. dicens, eas omnium subditorum beneuolentia iusto æquoque imperio adeptas. Quibus sententijs datur intelligi, quod tota pastoralis cura, amore veræ dilectionis ornari debet. Cui vigilantia incumbit ad subditorum vtilitatem, & consolationem. iuxta illud Ouid.

Regia crede mihi res est succurrere lapsis.

Regum profecto est, omnibus prodesse, nulli nocere: quod in beluis clare monstratur, Quoniam sic viuunt apes, quod rege amisso, totum dilabitur Examen. Et cum sint animalia iracundissima, ac pro corporis captu pugnacissima, quæ aculeos in vulnere relinquunt: Rex tamen apum aculeo caret, aut saltem eo non vitur, teste Plin. lib. 9. ca. 16. Nec voluit illum natura sauum esse, à quo telum detraxit, sed maiestate armatum: quod regibus, & Principibus dignum exemplum est, vt & ipsi ab exiguis animalibus discant turbas populorum sine aculeo seueritatis in debitum finem dirigere, & tunc velut aurea lilia, aureæ veræ charitatis erunt radiantis.

Quintò, vt ait idem G. Benedict. post Io. Ludo. Vinaldum, Aurum sub malleo non resistit, vt ferum: nec frangitur, vt vas terreum: nec resonat, vt cymbalum: sed si malleo percutiatur cedit, & in omnem partem dilatat. Et sic in lib. de rerum natura dicitur, licet aurum sit gratiosissimum super omnia metalla, nihilominus est maxime ductibile, & tractabile. Ex quo plura documenta regi Christianis ostenduntur, patientiæ, hilaritatis, con-

stantiæ, & fortitudinis, quæ debent vigere in principe, vt hic ante de pluribus huiusmodi qualitatibus dictum est.

Sextò, quia verum aurum diutius, & durabilius in sua operatione permanet, quam aurum sophisticatum teste Be. Tho. Quoniam aurum sophisticatum non habet aliquas virtutes, de quibus hic ante: vt dicit Arnal. de Villanoua in loco supra alleg. & vt ait G. Bened. Aurum cunctis corporibus nobilius est, rex eorum, ac dominus. Quia nec terra, nec aqua, nec aëre, nec igne corrumpitur, aut minuitur, sed ignis rectificat illud, & humectat, nec id comburant sulphura, quæ alia comburunt corpora. Natura quippe eius, & complexio recta est. Ita, quod in eo non est additio neque diminutio. Et iterum: Aurum in igne positum non cõburitur, sed probatur, & purgatur. Nec aurum rubigo vlla, nec ærugo, eius bonitatem consumit pondusue minuit. Ex cuius auri proprietate animari debet rex Christianis ad perseverantiam diuinæ legis. Quia hæc virtus sola, scilicet, perseverantia, meretur coronam, estq; vnica æterni regis filia, ac cunctarum virtutum finis, sine qua Deum nemo videbit. Natura enim (teste Val. lib. 3. tit. de constantia, in prin.) sic comparatum est, vt quisquis se aliquid ordine accretè mente complexum confidit, vel iam gestum, si obtrectetur, acriter tueatur, vel nondum editum si interpelletur, sine vlla cunctatione ad effectum perducatur, profecto in vanum bonum agitur, secundum Greg. in moralibus. si ante vitæ terminum deseratur. Et frustra velociter currit, qui prius quam ad metas venerit, deficit: vt repetitur in c. incassum de poen. d. 3. Tolle perseverantiam, ait Bern. nec obsequium mercedem habet, nec beneficium gratiæ, nec laudem fortitudo: Denique, non qui inceperit, sed qui vsque in finem perseverauerit, hic saluus erit: vt habetur Matth. 10. & 24. & recitatur in c. non reuertebantur c. notandum. & c. apost. de poen. distin. 2. Quemadmodum in clyti Francorum Reges fecerunt, qui à Clodoueo primo Francorum rege catho. nunquam in fide defecerunt, vnde Christianissimi nuncupantur.

Septimò, Verum aurum cæteris metallis est pretiosius, virtutem habens conseruatiuam, nec vnquam putrescit, sed putrida resoluit, & corrigit adeo, quod secundum Auicennam, Cauterium melius, & velocius sanabile, quod fit ex auro, nec vulnus ex auro factum corrumpitur in tumores, Imò vlturæ factæ ex auro instrumento, meliores sunt, quam ex alio metallo, quia nō cauterizantur nec erisipilantur. Et dicit Arnal. de Villanoua in d. tracta. de vino, c. inc. vinum extinctionis, &c. Quod scissura, facta cum eo, nō tumescit, & propter suam perennitatem est quasi stella cœli, quoniam ipsum est impassibile. Et, vt ibi ait aurum est res arcana perfectissima, temperamento æquali cõpositum, mirabili proportionem elementarium virtutum,

cui de compositis non est simile, & iuuentutem conseruat, & virtutes mineralium perseverare facit in earum operationibus. Et multi modernorum (eodem teste) de nobilioribus, maximè Prælati, faciunt bullire petias auri in coquina eorum. Et alij recipiunt in pannellis, cum electuarijs, & alij in limatura, sicut in confectioe quæ dicitur diacameron, in quam intrat vtraque auri, scilicet, & argenti limatura. Et quidam vruntur tenendo frustum auri in ore, & saluam deglutiendo. Et quidam alij conuertunt in aquam potabilem, & faciunt aurum potabile, & sufficit modica quantitas in vice, & in anno, & est conseruatiuum sanitatis, & prolongatiuum vitæ. Et ex hac dignitate auri, incitatur rex Christianiss. ad veram humilitatem, quæ virtus est aurea, cæterarum virtutum conseruatiua, teste Hier. in epist. ad Celantiam, vbi humilitas, inquit, est præcipua conseruatix, & quasi quidam custos virtutum omnium. Nihilque ita est quod nos homines gratos esse Deo faciat, quàm si vitæ merito magni humilitate infimi simus. Et Isid. lib. 3. cap. 49. Qui rectè vitur regni potestate, ita se præstare omnibus debet, vt quanto magis honoris celsitudine claret, tantò se meritis mente humiliter: Quoniã fundamentum gloria est humilitas, vt in 1. par. in 52. confid. scripsi. Et hoc patet exemplo Dauid, qui de suis meritis non tumuit, sed humiliter se deiiciens dicit: Vilis incedam, & vilior apparebo ante Deum.

Octauò, & vltimò, aureis lilijs ideo decoratur scutum regis Franciæ, quia verum aurum fistulas & hæmorrhoidas sanat, vlcera putrida, & terri odoris emendat, corporiq; humano maximè congruit. Ita, q; in cibo sumptū, iuuat multum, ac vinum in quo extincta fuerint laminæ aureæ candentes, spleneticos iuuat, vt hic ante dixi ex dictis Arnal. de Villanoua. Hæc profecto virtus medicinalis auri puocat regē Christianif. ad iustitiæ amplexū, quæ virtus sola magna est, & mater omnium, quos magnos facit. Est. n. iustitia virtus cõfortatiua, & corroboratiua, quæ sui splendore Reges, & regias sedes magnificat. Quib. dictū est Sap. 1. Diligite iustitiam, qui iudicatis terram. Vnde Hiero. inquit: Iustitia, quasi aurea virtus, curatiua est morbidarum ægritudinum: quia puniendo tollit scelera, & peccata, atque putridas carnes, & scabrosas curando abradit. Et quomodo ex iustitia Principes laudantur, dixi hic ante in quinta confid. Faciunt quæ dicit G. Bened. in loco hic ante dicto: vbi ait, quod rex Francorum de seipso & alijs, ita fecit, & dilexit super iustitiam, & odit iniquitatem; vnxit eum Deus oleo latitiæ, præ confortibus suis. Ad quorum differentiam nomen Christianissimum adeptus: Ita, quod propter veritatem, & mansuetudinem, & iustitiã, deduxit eum mirabiliter dextera sua. Cuius sedes in seculum seculi virga directionis virga regni sui, P. sal. quadragesimo quarto, dixi in antedicta considera.

Tertiò, principaliter in scuto Francorum regum aurea lilia in ternario numero & non maiori nec minori figurantur. Habet. n. hic numerus rationem totalitatis: puta principium, mediū, & finem. Nam secundum chronicas etiam gentiles in eorum cultu diuino vtabantur numero ternario, ad sacificationes Deorum: vt habetur lib. 1. de cælo & mundo. super quo B. Tho. in cõm. Sicut (inquit) natura perficit omnia, in ternario numero, ita gentiles, qui diuinum instituerunt cultū, volentes Deo tribuere omne quod perfectum est, at tribuunt ei ternarium numerum, in sacrificijs, & laudibus ipsorum. Legimus præterea in scripturis sanctis, Numerum ternarium, multipliciter consecratum, eo quod opera mirabiliora Dei in cõfacta & ordinata sunt. Vnde, si mysterio trium liliorum regis Christianif. explorare quis conetur, tanto magis exuberabit ratio differendi, quanto plura mysteria in ternario numero elucescunt.

In primis ergo, redolentia lilia, quæ in scuto regis figurantur, odoramēta catholicæ fidei in beatissima trinitate afferunt, scilicet, quod patri in diuinis attribuitur potentia, filio sapientia, & spiritui sancto clementia. Quæ tria attributa, sicut sanctissimam trinitatem ornant, ita regiam maiestatem magnificant. Quæ sacratissima trinitati debet pro viribus conformari, scilicet, vt sit rex primo clarus potentia patris, ad tyrannos debellandum, & barbaras gentes ac Turcorum perfidiam extinguendum. Secundo, cõuenit, vt ornatus existat sapientia filij, in discutiendis rerum causis. Tertio, quod sit clementia plenus, quæ quanto in eo maior fuerit, tanto in conspectu Dei, & hominum mirabilior, & gratior apparebit.

Secundò, vt ait G. Bened. principaliter tria lilia, quæ in scuto regis figurantur, tres substantias in persona Christi denotat. Sicut enim in diuinis est trinitas personarum, in essentiæ vnitate, Ita in Christi persona, est trinitas essentiarum seu naturarum in vnitate personæ, deitas, scilicet, anima, & caro: & sicut in diuinis per diuersas personas non distinguitur essentia: sic in Christo per diuersas naturas non distinguitur persona. Pariter tria lilia, tres Christi natiuitates ostendunt. Prima dicitur, quia æternaliter nascitur ex patre, secunda, quia nascitur temporaliter ex matre, tertia, quia in mēte nascitur spiritualiter: licet ista bene conueniãt Christo, tamen nihil faciunt ad propositum, ad denotandum aliquid in rege ex eius natiuitate. Sed dici possit, quod sicut hæc trinitas essentiarū est in Christo, ita trinitas præceptorum iuris, debet esse in Principe, pro iustitiæ administratione, & cõplemento, prout tria iuris sunt præcepta, scilicet honeste viuere, alterū non lædere, & ius suum vniciuque tribuere, Quæ omnia debēt esse in principe, de quib. in vlt. par. in 36. cõf. dixi. Aut aliter, pilla tria lilia, significatur, scilicet, per mediū, fides Christiana, per dextrum, clericatus, & per sinistram, militia.

Tertiò,

Tertiò, Tria lilia, tres potentias animæ rationalis, quæ ad imaginem Dei creata est. I. si quis metalum. C. de poenis. patenter ostendunt. Nam, sicut Deus est Vnus in essentia, & Trinus in personis, Sic etiam anima rationalis, est vna in essentia, & trina in potentia. Quia habet in se memoriam, intellectum, & voluntatem. Memoria quidem representat patrem, intelligentia filium, & voluntas Spiritum sanctum. Sed hoc in nihilo adaptari possunt armis Regis, sed attribui deberent tribus modis regendi Rempub. qui debēt esse in rege nostro, vt verè sunt in se & in suo regno: de quib. infra in vlt. par. in 55. confid. scripsi, & quis illorum sit excellentior.

Quarto, tria lilia in scuto regis posita, tres angelorum hierarchias significant, in quarum singulis tres ordines inueniuntur: de quibus ante in 3. par. & per Isid. lib. 7. Etymolog. cap. 5. & in lib. de sum. bono. c. 12.

Quintò, tria lilia in scuto regis depicta, tres virtutes theologales, fidem, scilicet, spem, & charitatem significant, quæ tres virtutes debent esse in Principe. & aliæ virtutes ex his denotantur in Principe: de quibus per G. Bened. in loco supra sæpè alleg.

Sextò, vt dicit, tria lilia in ipso scuto regis ordinata, ad tria opera veræ poenitentia nos ire compellunt, videlicet, ad contritionē, confessionem, & satisfactionem, sed cum parum quadrent, non insisto.

Septimò, vt ait Bened. tria lilia regem Christianif. ad tria salutifera concilia, in quibus consistit omnis perfectio Christianæ religionis excitat, vt tibi per eum.

Octauo, tria lilia in scuto regis diuinitus ordinata, tres denotant vnitates, quæ necessario requiruntur ad conseruandam veræ Christianæ religionis dignitatem, & habendam honorum morum honestatem: de quibus Apost. ad Eph. 4. Vnus Dominus, vna fides, vnum Baptisma. Hæc tria sunt, quæ verum perhibent testimonium de excellentia fidei Catholice: vnde sunt laudabilia omnia Catholica fidei opera, quæ rex explorare debet, pro suæ dignitatis ac totius religionis Christianorum salute, nullum maius, nullum honorabilius, nullum denique gratius, Deo offerri potest, quàm barbaras gentes, & Turcorum perfidiam, cæterosque populos, qui falsos ritus ac Deos colunt alienos, expurgare, atque in frenas submittere, sub Christi fide; prout talia sancta exercitia apud Francorum reges semper floruerunt. Ex hoc ternario numero amplissimè laudantur insignia regis Franciæ per Ioan. Lud. Viualdum in trad. de triumphis a claudè trium liliorum Franciæ: Vbi laudat numerum ternarium in pluribus, & aliquid scripsi infra, in vlt. par. in 37. confid.

Quarto, principaliter & vltimo, lilia aurea ponuntur in scuto regis Christianif, sapphirino, id

est, colore sapphiri (qui similis est sereno cælo) cõuenientissimè depicta, multiplici ratione.

Primò, quia cum rex sit paronymphus Ecclesiæ Christi, cuius officium est & semper fuit à tempore Clodouei Primi inter Francorum reges Christiani adaugere cultum diuinum, ac gloriã Christianæ religionis extollere & magnificare: decentissimum fuit, insignia maiestatis suæ sereno cælo similia fore, vt sicut ipse Christus (qui est Rex Regum & dominus dominantiam, Apocal. 19.) quodammodo pro scuto habet cælum sidereum miro ac vario astrorum fulgore, decorato, sic Rex Francorum Christianiss. pro gloria Christi scutum gerit nobilissimum, in quo aurea lilia colore sapphiri, quasi astra in sereno cælo affixa, fulgere videntur, vt etiam ex cæli altitudine intelligatur, quanta sit suæ dignitatis sublimitas, tanta est autem altitudo cæli, quod à mortali homine, non potest mensurari, vt habetur Eccle. 1. Altitudinem cæli, & latitudinem terræ, & profundum abyssi, quis dimensus est? quasi dicat, nullus. Et ideo sicut cælum situatum est in loco eminentiori, atque inter omnia corpora, altius eleuatum, Ita etiam, vt habetur, Esa. 54. promissum est illi, quod esset fundatus in sapphiris, tanquam pater Christianitatis. Cum etiam idem propheta, vbi supra loquens in persona Christi dixerit: Ecce, ego sternam per ordinem lapideustos, & fundabo te in sapphiris, hoc est, te Christum, & Ecclesiam tuam, & filios tuos, & Ecclesiæ tuæ protectores, prout est inter alios rex Christianiss. qui tanquam filius Christi, & pater Christianitatis, habet arma sua fundata in sapphiris. Sic rex Christianissimus inter omnes seculi huius reges Christianæ religionis, dignitate, potentia, diuitijs ac nobilitate, est sublimior, atque admirabilior, & ad sustinendam Ecclesiam, potentior, & prouior.

Secundò, vt inquit G. Bened. Campus scuti regni nedum cælo, sed etiam sapphiro lapidi in colore assimilatur ratio, quibus sequi. Quia Sapphirus colore videtur trahere Regem ad cælestia desideria, per rectam fidem, cum nihil sit quod lumine clariore præfulgeat, quàm recta fides in Principe. Nam dicit Greg. lib. 18. mortal. cap. 8. Sapphirum tenere similitudinem coloris aerei; per quod designat appetitum languentis animæ tendentis ad cælestia. Vnde dicit Helimandus, quia sapphirus cælo sereno similis est, castè portari vult, gemmaque gemmarum, & lapis sanctus dicitur. Ideo in lib. de Natura rerum dicitur. Qui sapphirum portat expedit, vt summo studio castitatem seruet: quoniam hic lapis tanto dicitur preciosior & melior, quanto colori cælesti est similior. Sic rex Christianiss. tanto magis erit Deo & Angelis gratior & charior, quanto magis in contemplatione rerum diuinarum fuerit sublimior. Et sic, quantumcunque excellat in dignitate, potentia, diuitijs, vel abundantia temporalium, nihilominus

felicitate prosperarum rerum huius seculi, non debet corrumpi, aut depruari, sed magis ac magis oculos mentis conuertere ad altiora desideria, ad veros honores, ad securas diuitias, ad coelestes Thesuros, ad delectationes aeternas. Ex quo infert ibi G. Benedi. quod rex suam regiam dignitatem in Christo regere, quem in speculo limpidissimo contemplari debet, vt quod in se prauum deprehenderit, corrigat, quod rectum, teneat, quod deformis, cōponat, quod pulchrum, seruet, quod sanum, excolat, quod infirmum, assidua meditatione corroborat, praecepta diuinæ legis efficaciter impleat, & quid sibi cauendum, quid uellectandum sit, agnoscat. Decens quippe est, vt rex se totum in vita & moribus componat: Quia, quanto mirabilius prae cunctis regibus vniuersi orbis excedit honoris dignitate: Ita conuenit, vt ceteros transcendat mentis sublimitate, & totus sideris fulgeat maiestate, & subdit ibi G. Bened. pulchra notatu digna de excellentia sapphiri, de qua infra in vlt. par. in 90. consider. dixi.

Tertio, tria lilia in campo sapphirino, aurea depinguntur. Quia sapphirus, animi hominis pium & deuotum efficit ad Deum, atq; in bonis firmat, & pacem conciliat, Ita vt inter omnes lapides preciosos dicitur lapis sanctus, quia ad sanctitatem, & deuotionem hominem disponit. Ob id legitur, Exod. 28. & 29. Quod Moyses ad praeceptum Domini vestem sanctam fecit Aaron summo sacerdoti in gloriam & decorem, in qua inter diuersos lapides preciosos sapphirus connumeratur. Sic Ieremias Threnor. quarto, Destructionem Ierusalem, ruinam templi, & sacerdotum recogitans, eorum pulchritudinem assimilauit sapphiro, dicens: Candidiores Nazarei eius niue, nitidiores lacte, rubicundiores ebore antiquo, sapphiro pulchriores. Conuenit itaque, vt maiestas regia, sit tota sideris, & sapphirina, per reuerentiam & beneuolentiam ad omnia, quae diuinum cultum concernunt, vt sicut in dignitate & potentia ceteris est eminentior, ita expedit, vt in amore rerum diuinatum, sit amicabilior, & conformior, sicut eis fuerunt praedecessores. hanc Benedicti vbi supra.

Quarto, Sapphirus secundum Arnal. corpus humanum vegetat, ac membra integra conseruat, curat dolorem frontis, & sudorem restringit, corpora praebet integra, bonique coloris, torsiones ventris tollit, & omnia vlcera cum lacte sanat. Praeterea in li. de natura rerum, & in ortu sanitatis dicitur. in tractat. de lapidibus. cap. 109. quod sapphirus, morbum illum horribilem, noli me tangere, appellatum, fugat. Ex quo instruitur rex Christianiss. vt vigilans sit, & sollicitus, ad corpus mysticum, id est, Ecclesiam, protegendum. Sicut enim in vno corpore multa membra habemus, quae secundum Apost. ad Roman. duodecimo, non eandem actum habent, ita multi vnum corpus

sumus in Christo, huius autem corporis membra, tenetur rex vegetare, ac custodire ne à lupis voracibus dilacerentur, & ne morbida aegritudine putrescant, ac pauperibus beneficia, suffragia, ac elemosinas largiri, quib. recreatur tanquam membra corpus conseruat & recreat. Sic conuenit, vt rex, qui tria lilia in sapphiri colore extendit, membra corporis mystici dirigat & custodiat, ne deuos sequantur effectus. Hoc etiam Benedict.

Quinto (vt idem ait) Sapphirus est gemma preciosa sereno caelo similis, quae percussa à radijs solaribus audentem emittit fulgorem. Praeterea dicit Isid. lib. Etymol. decimosexto, cap. 9. Quod sapphirus, pulcres habet aureos sparfos. Ex quo hortatur regia maiestas, vt sollicita sit gratias Deo reddere in tanto cumulo beneficiorum: quia, quanto plura à sole iusticia Christo suscepit beneficia, tanto magis ardentia desideria refundere debet in Christum, à quo procedunt. Et è conuerso, tanto grauius de ingratitude iudicabitur omnino homo, quanto magis multiplicatis beneficijs, ingratus probabitur extitisse, iuxta illud Chrysol. Quanto maiora beneficia sunt hominibus constituta, tanto grauiora peccantibus parantur iudicia.

Sexto, Sapphirus est gemma, valde delectabilis, leta, & pulchra. vnde Lapidarius ait:

*Sapphiri species dignis aptissima regum,
Egregia & fulgens, puroq; simillima caelo.
Vbi est nullo virtutibus atq; decore.
Hic & Syrtites lapis est à pleriq; vocatus.
Quia circa Syrtis Libycis permixtus arenis,
Fluctibus expulsius feruente frero reperitur.
Ille sed optimus est, quem tellus Medica gignit.
Qui tamen asseritur nunquam transmittere visum,
Qua natura parens tanto ditauit honore,
Vt sacra & merito gemmarum gemma vocetur.
Et qui portat eum, nec vlla fraude necatur.
Inuidiam superat, nullo terrore mouetur.
Hic lapis, vt perhibent, educit carcere vinculos.
Obstruatasq; fores, ac vincula taeta resoluit.
Fertur & ad pacem bonus efflore conciliandam.*

Ex quo instruitur rex Christianiss. vt delectabiliter, & cum gaudio, pulchritudine ac decentiam Christianae relig. conseruare velit. Quod & faciunt reges nostri, & qui in cunctis locis habent iudices ad punienda peccata, maxime blasphemias, quod & facere debent, alias non dicerentur veri reges. vt scribit G. Benedicti in loco saepe alleg.

Septimo, In colore sapphiri extenduntur aurea lilia, quia sapphirus suo valore & precioso vires acuit regis Christianissimi ad cogitandum sumptuositatem coelestium aedificiorum. Nam, teste Isidor. vbi supra, Sapphirus inter gemmas

gemmas purpureas computatur, habet pariter excessum valoris inter lapides preciosos, ob quod sanctissimi. Thobias spiritu eleuatus videns excellentiam coelestis patriae dicit, portas eius esse ex sapphyro constructas: vt scribitur Thob. 23. Pariter Jo. Apoc. 21. ait, fundamenta muri supernae ciuitatis esse ex lapidibus preciosis, inter quos sapphyrus erat secundum fundamentum. Ex quo instruitur Rex totus sapphyreus, vt omnino inclinetur, & sit memor coelestis patriae, & excellentissimorum aedificiorum supernae ciuitatis, & sanctae Ierusalem, de qua scriptum est per Prophetam, Psal. 86. Fundamenta eius in montibus sanctis. & sequitur: Gloriosa dicta sunt de te ciuitas Dei.

Octauo & vltimo, scutum Regis Christianiss. in sapphyri colore figuratur, Quia sapphyrus sua significatione cum incitat ad cogitandum nedum aedificia supernae ciuitatis, sed etiam praeminentiam gloriae aeternae. Nec solum sapphyrus significat gloriam aeternam, verum suo colore animum hominis ad coelestia gaudia inclinat. Ratio est (teste eodem G. Benedi.) Quia cum omne simile naturaliter appetat suum simile, & sapphyrus inter omnes gemmas similis sit sereno caelo: vnde Rex sapphyro non conueniret, nisi ad coelestia inclinaret, ac superna appeteret. Sapphyrus etiam in sacra scriptura eternam gloriam significare videtur: vt habetur Exod. 24. vbi Moyses, Aarō, Nadab, Abiu, & septuaginta de senioribus Israel, Deum viderunt, sub cuius pedibus erat quasi opus lapidis sapphyrini, & quasi caelum cum sereno est. Pariter Ezech. 10. cap. legitur, quod species gloriae Domi. sup. Cherubin erat quasi lapidis sapphyri: Quae verba, quomodo intelligantur, scribit in dicto loco G. Bened.

Ex quibus tantum concludit. Insignia Regum Franciae esse excellentiora alijs, cum in eis sint duo colores nobiliores, Aureus, s. & Azureus: De quibus dixi ante in 1. par. in 54. & 55. concl. 38. Et de lau de Sapphyri aliquid scripsi infra in vlt. part. in 92. consid.

Non mirum ergo, si Reges Franciae plura priuilegia habeant vltra alios Reges, de quibus ante dixi: & quae etiam scribit Iac. Bonaudi in suo panegyrico posito post tract. Ioan. de Terra rubea, contra rebelles suorum Regum.

TRicesima secunda consid. Quilibet Rex seu Princeps in suo regno in culmine sedere debet, cum Princeps sit regni dominus. I. deprecatio. ff. ad legem Rhodiam de iac. & regale culmen appellatur. l. bene à Zenone. C. de quadrien. praesc. c. Principes seculi. 23. q. 5. & culmen appellatur locus altus super omnes gentes ad curiam suam conuocatus, regnum & terras representantes. & dicitur praecipuum. l. pe. ibi. Vt enim imperialis fortuna omnes supereminet alias, ita oportet Principales liberalitates culmen habere praecipuum. C. de bo.

quae lib. Vel principale dicitur. l. 3. §. si autem. C. de iuredomi. impetrando. quod dicitur cathedra existens in alteriori loco, sicut aedificia domus dicuntur culmina, quod culmis teguntur: & in dicto culmine, id est, altitudine, sedet Rex supra cathedram, quae est alta vel excelsa sedes, secundum glo. in clem. dudum. de sepult. Vel in solio sedere debet, hoc est armario ex vno ligno facto, in quo reges ob corporis sui tutelam sedebant, extra de elect. c. quorundam, in prin. & ibi per Arch. Et dicitur thronus Graecè, quod Latini solium dicunt. De quo habetur Gen. 41. ibi: Vno enim solio regis te praecedam. Et est etiam sedes Romani Pot. tanquam excelsa. c. fundamenta. §. ne autem, in fi. de elect. in 6. & gl. in d. cle. dudum. facit differentiam inter solium, cathedram & tribunal. & ponit hunc versum.

*Rex solium, doctor cathedram, iudexq; tribunal
Possidet, ac sedem praesul praerog. curule.*

Et ista sedes dicitur sedes honoris & iustitiae: de qua in ca. multi. 40. dist. Et rex & dominus praecellens in solio alto super omnes Principes sedere debet: cum scriptum sit Prouer. 20. Rex qui sedet in solio iudicij, dissipat omne malum intuitu suo. & 1. Reg. 2. ibi. Et solium gloriae teneat. & 3. Reg. 1. Viuat rex Salomon, & sedebit super solium, & Efa. 9. Super solium Dauid, & super regnum Principis terrae, surrexerunt de solio. Et Iob 36. & Reges in solio collocat in perpetuum, & illic criguntur. & in plerisque alijs locis probari potest. & habetur 1. Regum. 10. vbi de Saule rege loquitur. Stetitque in medio populi, & altior fuit vniuerso populo ab humero & sursum. Et Princeps dicitur quasi primum locum capiens, secundum gloss. in cap. fundamenta. §. proinde de elect. libr. 6. & Lucas de Penna in rubr. Cod. de Principib. agent. in reb. libr. 12. vbi ample ponit quis proprie sit Princeps.

Et vt deueniamus ad practicam & ordinem consuetum sedendi, qui multum attendendus est in hoc, cum consuetudo in hoc multum attendatur. Bald. in cap. 1. §. marchio. in titu. qui feud. dare poss. videndum est, quod sunt aliquae congregationes in Francia quae fiunt ordinariè, vt est coronatio regis, & in ista coronatione est datus certus ordo, quo ad illos, qui interesse debent in ipsa coronatione, qui est talis, videlicet quod duodecim pares Franciae praecedunt omnes alios Principes regni: de quibus infra ista part. 43. consideratione. licet videatur de primogenito Regis, quod omnes quoscunque praecedere debeat, quod intelligerem esse verum in alijs actibus quam in coronatione: Quoniam est dubium, quod tunc non habeatur pro primogenito regni, tanquam natus antequam esset Rex. De eo etiam dicam infra in 41. consideratio. & de alijs, quos ponam infra in suo ordine, secundum quod debent sedere in dicta conuocatione, faciendo distinctionem suis

locis de alijs congregationibus extra illam, in quibus seruandus est alius ordo, prout infra dicitur.

TRigesima tertia confid. erit prosequendo materiam & non excedendo terminos honoris Regis, cum ab eo procedant omnes dignitates temporales, vt no. Bar. & Io. de Pla. in l. i. de dign. li. 12. C. idem Ioannes de Pla. in l. i. in fi. C. de silentiarijs. lib. 12. Alua. in c. 1. in prin. de feudo marchie. qui allegat tex. in l. sacrilegij. C. de diuersis rescriptis. Merito debet illis præesse, & ab illis honorari: Imò quod plus est adorari, non tamen adoratione, quæ Deo debetur, sed Regia subiectione debet saluari, vt probat tex. in l. i. C. de silen. lib. 12. ibi: Vt tam in adoranda nostra serenitate. & ibi gl. quam sequitur Io. de Pla. in l. primicerium. C. de fabric. lib. 10. & Luc. de Pen. in l. euiet. per illum tex. C. de cursu publ. lib. 12. Vbi dicit, quod ipse mereretur venerari, adorari, coli, sibi supplicari, & gratiarum impendi munera, facit tex. in l. si quis seruum. ibi, nostram purpuram adorantes. C. qui militare non possunt, lib. 12. & ideo dicit Io. de Pla. in d. l. i. C. de silentiarijs. eo. lib. Quod nullus debet se genuflecti coram alio, quam coram Principe vel maiestate Regia. Et ideo errat quidam Car. De hyer Anglus, qui tanta clarione vtitur, quod suos domesticos & famulos patitur talia, aut, quod deterius, cogit eisdem ministrando etiam in cibarijs deferendis, & alijs actibus domesticis & familiaribus, imò etiam nobiles patriæ genuflecti, prout committere dicitur, quod ridiculosum dici debet, cum non sit nec Papa, nec Rex: Imò quod plus est (vt communitur fertur) non est nobilis origine, ex quo deberet contentari honore sibi debito, non assumere honorem debitum Regibus secularibus, Imperatori, aut Papa.

Et vt dicit idem de Platea, tantus honor debetur Papa, quod in pede osculatur, vt dicit gloss. in leg. 1. Cod. de domesticis, lib. 12. & ibi dicit, quod etiam Imperator osculatur in pede sicut Papa.

Imo etiam, quod plus est, quilibet non admittitur ad salutandum Principem, vt dicit gloss. in l. 1. Cod. de veteranis. & Ioan. de Pla. in d. l. i. Cod. de silen. & in l. 1. Cod. de domesticis & protectoribus, lib. 12.

Et coram eo est eundum, & illi est obuiam eundum, cum barbatonfa & veste pulcherrima. put habetur 2. Reg. 9. c. Illique est honor deferendus in introitu ciuitatis, in salutatione, quæ non debet fieri sine munere, ad instar Regis Parthorum, qui salutari non poterat sine munere, vt refert Pe. Cædidus in proce. Appiani Alexandr. in principio de bellis.

Imo etiã reuerentia debetur Principi, per quoslibet viros Ecclesiast. vt dicit tex. in c. Re. 23. q. 5. & c. si apud. p. quo 1. Pe. 2. vbi dicitur Re. honorificate.

TRigesima quarta confid. Principi obtemperandum est, cum generale sit pactum societa-

tis humanæ obtemperare Principibus, quæ contra mores. 8. dist. in sua sum. 44. dist. c. quid culpatur. 23. q. 1. & dicit Hiero. Principibus & Potestatibus fidem & reuerentiam seruari oportet, quam qui non exhibuerit, ad Deum præmia habere non poterit. 23. q. 5. c. Reg. c. sicut apud Card. facit quod no. in l. fi. C. de exact. tribut. lib. 10. Et dicit Apost. ad Tit. 4. Admone illos Principibus & Potestatibus subditos esse, dicto obedire, ad omne opus bonum paratos esse. & ad Rom. 12. Omnis creatura Potestatibus sublimioribus subdita sit, qui autem resistit Potestati, Dei ordinationi resistit. Facit quod habetur Esdræ 3. 4. c. vbi dicit tex. O viri num præcellunt homines, qui terram & mare obtinet, & omnia quæ in eis sunt? Rex autem super omnia precellit, & dominatur eorum, & omne quodcumque dixerit illis faciunt. Et sequitur: Et omnis plebs & virtutes eum obaudiunt. Imò etiam sacerdotes primi & secundi ordinis eidem obediunt, cum eis præcipere potest Princeps, vt habetur 4. Reg. 23. ibi: Et præcepit Rex Elchia Pontifici & sacerdotibus secundi ordinis. Imò Principes sacerdotes constituebant iure diuino, prout habetur Exo. 28. de Moyse Hebræorum Duce, qui constituit Aaron fratrem suum sacerdotem: & de Iuda Maccabæo Duce, qui elegit sacerdotes, qui purgarent sancta. Maccab. 4. Imò Prælatus electus & confirmatus non potest administrare, donec plebs. 63. d. & in c. Abbates. 18. q. 2. & per Compostellam. in c. quod sicut. de ele. col. antep. versic. Principi presentari, prout recitat Henricus in c. nobis. de iure patr. Et ita obseruatur in Francia, & in Hispania, vt dicit Ioan. Lupus in repe. rub. de dona. inter vir. & vxor. in prin. in tertia præuidencia. Princeps tamen debet honorare Episcopum. dixi supra in 4. par. in 23. confid.

TRigesima quinta confid. Pro Rege etiã orandum est, exemplo Baruch. i. qui dicit esse orandum pro Rege Nabuchodonosor, & Balthasar filio. & maxime pro Rege Franciæ: Cum etiam arantes pro eo lucentur centum & decem dies indulgentiarum. dixi ante. Imo in tantum est honorandus Princeps, quod pro conseruatione sui honoris toleratur iniquitas: & preferendus est honor Principis commodo publico, vt dicit Luc. de Pen. in leg. fin. in 8. & 9. colum. Cod. de loc. præd. c. i. ii. & in dict. leg. in 6. colum. ponit quædam de potestate eius mirabil. ex quo multum honorandus est.

Quæ autem sint iura Regis, & cuiuslibet alterius suprenti Principis esset hic inserendum, vt magis cognosceretur præminentia illorum: sed videri potest in tit. quæ sunt Regalia, in vsibus feud. & per Iacob. de San. Georgio in tracta. feud. verb. Princeps. & de quibus plenè ante in 24. consideratione.

Quid autem dicemus de iuribus Regis? de quibus habetur 1. Reg. 8. ca. cum dixit Deus per vocem

cem Samuelis populo Iura Regis, qui imperaturus est in eis, quod erit tale: Filios vestros toller, & ponet in curribus suis, facietque sibi equites & precursores quadrigarum suarum: & constituet sibi tribunos, & ceturiones, & aratores agrorum suorum, & inessores vegetum, & fabros armorum & curruum suorum: Filias quoque vestras faciet sibi vnguentarias, & focarias, & panificas. Agros quoque vestros, & vineas & oliueta optima tollet, & dabit seruis suis, sed & segetes vestras & vinearum redditus addecimabit.

Notandum est istud verbum, addecimabit, quod est tibi dupliciter positum: quoniam ex hoc videtur, quod Rex habeat ius decimandi. & sic, quod etiam non videntur peccare Nobiles Franciæ, qui dicunt se habere decimas in feudata à Rege: cum si Rex habeat potestatem addecimandi, ergo etiam illas dare in feudum.

Dicemus solum, Quod talia ibi specificata non sunt iura Regis ex diuina institutione introducta, sed magis per Prophetam pronuntiata ex eorum tyrannica vsurpatione. Qui postquam Reges sunt, ius iniquum constituunt, in tyrannidem degenerantes, subditos opprimentes, & sine causa deprædantes, secundum Andr. de Isern. in proce. feud. & in tit. de capitaneo, qui curiam vendidit. in vsibus feudorum.

Et ne transcendam materiam nostram, relinquendo nunc deprædationes & exactiones Principum, forte alibi dicam: sed etiam ibi dicit, quod talia possunt esse Iura Regis ex diuina institutione, quæ do Rex est in extrema necessitate positus, quod etiam non solum illa, sed & maiora faceret, & maiores exactiones, Et solum in presentiarum sufficit mihi, quod G. Bened. doctor Gallus, illa præuidit, & multum bene descripsit in sua solenni repetitione. cap. Raynur. de testam. in verb. condidit. le premier. incipiendo in medio illius vsq; ad finem amplissimè: ad quem semper de his est recurrendum.

Et etiam est aduertendum ad illum textum, ibi hoc verbo, Ius regis imperaturus est in eis. Quod quilibet Rex potest dici Imperator per illum text. qui hoc verbo vtitur in Rege.

Et vt semel finiam, à Principe tanquam à capite in omnes inferiores honorum & potestatum munera diffunduntur. 19. di. c. ita dominus. c. fundamenta. §. i. de ele. in tantum, quod lex animata in terris dicitur. tex. est in auth. de consulib. in fin. & in auth. quib. mod. natu. effi. legit. §. igitur licentia. glo. in l. & quia. ff. de iurisd. omn. iud. Dixi in consuetudinib. nostris ducatus Burgun. in tit. Des iustices. §. 5. in gloss. S' il n' à grace. in princ. ibi: hic est ergo: & supra in prin. 52. confid. Et quicquid statuit aut sententiam dando decreuit, pro lege seruatur. Sed & quod Principi. institui. de iure naturali, gent. & ciui. Ipse enim sicut est solus legibus solutus, solus legem concedere potest. l. Princeps.

ff. de legib. Et pro dispensatione habetur, quod probatur Principem voluisse. ca. cum nostris. de concess. præbend. maxime. vbi ei exponitur defectus, quem videt ex expositione l. quidam consulebat. & ibi Alex. & alij. ff. de re iud. l. Vip. ff. de excus. tut. Et sanctio Principis nihil habet imperfectum. l. si. C. qui militare non poss. li. 12. l. fi. C. de his quib. vt indig. Nemo enim potest ei dicere, Cur ita facis? Bal. in proce. feud. in 12. col. Et isto dicto sapius aduocati in palatijs vtuntur: quod dictum est Spec. in tit. de legato. §. nunc ostendendum. vers. 89. per tex. in c. quamuis. de poen. dist. 3. ibi: quis tamen audet dicere Deo, cur huic parcis? & gloss. ibi, in verb. Deo, dicit idem in Papa. & ideo idem dicendum in quolibet Principe supremo, cum sit Deus in terris. Bald. in auth. hoc amplius. versic. quæro, an filij Regis. C. de fideicom. & dicit Bald. in c. Ecclesia S. Mariæ. in princip. col. vt lite pen. Quod cum Princeps sit causa causarum, non est de eius potestate inquirendum, cum primæ causæ nulla sit causæ. Cum id, quod primum est, ante se aliud habere non potest. Hæc & plura alia vide quæ dicit d. meus las. in l. rescripta. in 1. col. Cod. de precibus imper. offe. & in leg. 1. ff. de consti. Principum. Vbi ponit quædam, quæ solum potest Princeps, ita quod Principis verb. eiusque narrationi, super rebus per se, vel in sua presentia gestis creditur: Etiam si solus testificetur, per cap. cum à nobis. de testibus. & quod in his quoque, quæ ante Principatum se præsentia gesta sint, locum habet gloss. singularis in capit. 1. in verbo. statuit. de renuntiatio. libr. 6. glof. in cap. Apostolica. in verbo promississent. de re iudi. lib. 6. Dicit enim Andr. de Isern. in cap. fin. in tit. quo tempore miles in vsibus feudorum, quod late examinat ibi: Quod Præpo. Princeps in re propria testificari non potest. Nulla etiam iuris solennitate Princeps astringitur. le. apud eum in fin. ff. de manumissis, Imò sola presentia Principis solennitates iuris supplet, actumque qui defectu solennium nullus est, in staurat & reponit. leg. adopt. ff. de adop. l. 2. ff. de reb. eorum. glo. post tex. in auth. vt non fiat pignorat. colla. §. facit. le. sancimus. §. exceptis cum auth. ibi posita. Cod. de don. Bald. in l. omnium. Cod. de testam. Ad hæc Princeps iudiciorum ordinem obseruare non tenetur. Sola enim veritatis inuestigatio coram eo fit, qua cognita diffinit etiam, si iudicialis ordo vel sit peruersus vel prorsus omisus: causæ tamen cognitio exigitur. Ita Bal. in l. fin. C. de legib. Idem in c. 1. §. fin. de noua forma fidelitatis: ad finem: in vsibus feud. & est text. in cap. ad petitionem. in fi. de accus. Et ideo illud, quod dicit Paulus de Cast. in l. si testamentum. C. de testa. q. Princeps sine causæ cognitione concedere possit, non est intelligendum in his, quibus litis diffinitio expectatur. Princeps etiam crimen non solum indulget, sed etiam abolet. And. de Isern. in ti. quæ sit prima causa. §. præterea. in vsibus feudorum. Remittit infamiam, & ad hono-

honores pristinos omnino restituit. l. 1. §. deinde, l. secund. ff. de l. post. l. fin. C. de sen. passis. Remanet tamen cicatrix. arg. c. ventum. l. q. i. c. illud. l. dist. arg. l. omnes iudices. C. de decur. lib. 10. Largiendo magistratum, dignitatem donando. Imo & rolando in honoribus incapacitatis maculam abstergit, remouet impedimentum. l. Imperiales. §. nam omni macula. C. de nup. l. Bar. ff. de off. prætoris. d. l. Quidam consulebant. ff. de re iud. Imò etiam Princeps pœnam meritam sola voluntate remittit. l. 1. C. de deserto. lib. 12. de innocentia etiam damnari sine appellatione cognoscit. l. 1. in fi. ff. de quæstionibus. Alia Principi reseruata ponuntur per Bal. in d. leg. rescripta, & in leg. 1. Cod. de iure auroorum annulor. & de multis casibus & specialibus Principi compe. dixi supra part. 24. consideratio. vbi iam quædam ex antedictis posui.

TRigesima sexta confid. erit. Et licet subiecerit Principi Deus leges, an etiam non obligetur ex contractu, ita quod Deus etiam eidem subiecerit cōtractuum vincula quæ iurisdictionum naturalique ratione consistunt: & quod non est communis omnium iurisperitorum doctrina, in le. Princeps. ff. de legib. Cyn. Bal. & doct. in l. digna vox. C. de legib. & in c. 1. de prob. vbi docto. Canonici, qui ita communiter tenent. do. meus las. in l. si ciuitates. in 3. col. ff. si cer. pet. & in le. 1. ff. de pac. Alex. in confi. 101. in 2. col. in 1. vol. & idem las. in le. 1. ff. de confi. Principum. & in l. si testamētum. C. de rest. Fel. in c. quæ in Ecclesiarum, in 21. col. confi. Barb. in confi. 1. in 4. col. in 1. vol. in 43. tamen colum. dicit, Casum esse, Vbi potest resiliere à contractu: & etiam alium ponit Iacobinus de sancto Georgio in suo tract. feud. in prin. videlicet quod possit reuocare feudum inuito vasallo. alleg. Bald. qui hoc non dicit, nec etiam hoc placet Vdalrico Zasio in repetitio. l. 2. §. eodem tempore. in gl. ratum esset. ff. de orig. iur. vbi plura ex prædictis dicit. & ibi dicit quod licet absoluta potestate legibus non ligetur, ea tamen potestate abuti non debet. dixi alibi.

TRigesima septima confid. Videtur quod Rex Hispaniæ sit omnibus alijs Regibus præferendus, cum plura habeat Regna sub se, & plures coronas: quoniam Rex est Aragonum, Castellæ, Legionis, Rex Granatæ, Rex Maioricarum, Rex Cordubæ, & etiam Catholicus dicitur, Rex Galliciæ, Rex Andelosiæ. Et sic dicitur habere septem, aut octo Regna, & sic septem coronas: ex quo videtur quod ratione multiplicationis coronarum debeat cæteris Regibus præferri: Sicut videmus, quod ille, qui est marchio & comes, præfertur marchio ni, cum duo vincula sint fortiora vno. Bal. in l. sed & milites, in prin. ff. de excu. tut. vt etiam in simili dicitur de doctore in vtroque iure, qui præcedit doctorem in vno tantum secundum Bal. in dicto loco: & dicam infra in 10. par. & faciunt quæ supra di-

xi in hac parte, in 27. confid. in fi. incip. Imperator inter omnes Principes. vbi dixi, quod magis honorandus est Imperator cum tres coronas habeat, quam alij Reges, qui de per se non habent nisi vnam. & in 19. considerat. cuius initium est, docet Bald.

Et etiam qui pluribus præest dicitur maior, vt dixi supra in 1. par. & in 4. par. in 51. confid. ver. 8. vbi alleg. glo. in auth. constitutio, quæ de dignitatibus. §. generaliter. qui dicit, nota nobiliorem propter subiectos. Et habetur Prouerb. 14. in fi. In multitudine populi dignitas Regis, & in paucitate plebis, ignominia Principis.

TRigesima octaua confid. erit de Rege Angliæ. Et etiam, quia est et Monarcha in suo Regno, & ab eius sententia non appellatur, quia præfectus est multorum Prælatorum sui Regni, vt ff. de offi. præt. l. 1. pro vt Bal. in cap. cum venissent. 2. col. extra de eo, qui mittitur in possessione causa rei seruandæ. Refert & sequitur Fely. in ca. causam quæ in 20. col. si extra de reser. & per Io. Lupi in repet. rub. de do. inter vir. & vxor. qui licet videretur præferendus regi Hispaniæ, quia vngitur vt supra dictum est, tamen rex Hispaniæ præfertur, vt ante dictum est. De alijs verò Regibus Christianis, dic eos esse collocandos secundum numerum positum in Martiniana: de quo fit mentio per Alb. de Ros. in rub. de statu homi. & dixi supra in pluribus locis. Et de excellentia plurium Regnorum vide infra in 12. par. in confid. 56.

TRigesima nona confid. Quoniam mulieres radijs maritorum coruscantur & honorantur. l. femina. ff. de senato. in auth. de consulib. §. hæc itaque. colla. 4. facit l. si. in princ. C. de incolis. lib. 10.

Ideo Regina Franciæ, tanquam excellens inter omnes, tanquam dilecta illi, qui nascitur inter lilia, cæteros quoscunque huius Regni post Regem præcedere debet, cum etiam vltra quoscunque ratione dignitatis coronam portet, quam nemo alius in Regno præter Regem portare aut deferre potest: imò Regina appellatur. ca. dilecti. de arbitris. & in subscriptione. ca. cum deuotissimum. 12. q. 2. Et eadem priuilegia, quæ habet Imperator, habet & Augusta: vt est tex. in l. Princeps. ff. de legi. & in l. cubicularios. C. de præpos. sacri cubi. li. 12. vbi Luc. de Pen.

Et licet Vxor sedere debeat à sinistris, vt habetur Psal. 127. Vxor tua sicut vitis abundans in lateribus. domus tuæ. Regina in hoc priuilegiatur, quia sedere debet à dextris, vt habetur Psal. 44. Assitit Regina à dextris tuis in vestitu deaurato, &c.

Et dicit text. in l. bene à Zenone. C. de quadri. præscri. quod Augusta vtitur eadem prerogatiua, qua vtitur Imperator. facit. l. fiscus. in fi. cum l. seq. ff. de iure fisci. & plenè per Luc. de Pen. in l. 3. C. de præpositis sacri cubi. lib. 12. Vbi dicit, quod etiam ministri Augusti eodem, quo & ministri Principis

pis priuilegio gaudent. Augusta tamen non gaudet omnibus priuilegijs imperialibus, sed his quæ nullum præiudicium parant, aut modicum: & tribuitur ei etiam priuilegium in non præstandis vctigalibus. l. licitatio. §. fiscus. ff. de public. & tribuntur ei priuilegia, quæ conueniunt mulieri, sed non omnia. Vnde non potest condere legem & similia, quæ tributa sunt Principi solum inspecta eius dignitate. Et faciunt prædicta ad quæstionem, de qua ibi per Lucam, an si Regina lædatur possit in integrum restitui vt Princeps. Faciunt etiam ad prædicta, quod gratiæ quæ dantur per Reginam in regno in quolibet suo iucundo aduentu sunt validæ, cum habeat eadem priuilegia quæ & Rex: quod ius habet ex consuetudine in Francia, de qua dixi in consuetud. nostris duc. Burgun. tit. Des iustices. §. 5. in gl. du Prince.

Aduerte, quod si Regina sit filia Ducis aut Comitum, tamen dicitur Regina propter dignitatem mariti, & si sit filia Regis maioris præeminentia, retinet illam dignitatem, quæ habet à patre. Ia. Rebuffi & alij in l. 1. Co. de dign. lib. 12. vide supra in 2. par. in 4. consider. Ex quo cum nobiliss. domina Claudia de Francia, Regina Franciæ, sit filia Regis Ludouici XII. & nunc vxor Christianiss. regis Francisci primi, debet præcedere dominam Loysiam de Sabaudia matrem prædicti Francisci primi, cū tantum ex quacunque parte non sit dicta Loysia nisi Ducissa. & ita vidi obseruari hoc Anno Domini 1521. in hac ciuitate Heduen. quoniam semper Regina præcedebat matrem, & ponebatur in digniori & altiori loco, & eam sequebatur mater, licet sit maxima autoritatis apud filium, & maioris autoritatis quam legatur fuisse quandoq; aliqua mater apud filium: imò etiam excedit autoritatē Veturie apud Coriolanum eius filium, de qua infra in seq. confid.

Quadragesima confid. Mater Regis videtur esse cunctis alijs præferenda: cū habetur 3. Reg. 2. c. positus est thronus matris iuxta thronum Regis: prout allegat. Ant. Flo. in par. suæ sum. in ti. 15. c. 20. vbi ponitur gratiæ priuilegiarum B. Mariæ. §. 15. & dicit tex. in dicto loco, quod Rex Salomon fuit in occursum matris suæ venientis ad eum, adorauitq; eam, & fecit poni thronum ad dexteram suam: quod credo verum si Regina non adesset, quia si esset præsens, sederet ad dextram, vt ante dictum est in præcedenti confid. & ita videmus obseruari.

Imò etiam est tex. in c. 4. Esdræ 3: quod concubina Regis sedebat ad dexteram suam: sed ille textus non est ibi, nisi ad denotandum fortitudinem facti mulierum, & non locum eidem debitum, nisi dicatur, quod illo tempore concubinatus erat permissus: non aliter insisto.

Et dicit Spec. in tit. de testib. §. 3. vers. illud quoque, quod licet matris non sit eadem potestas, quæ est patris, tamen eadem esse debet reuerentia, ho-

nor, & pietas. Et ideo habetur Exod. 20. & Deut. 3. Honora patrem & matrem, si vis longæuus esse super terram. Filij tamen debent esse subditi matri, sicut habetur exemplum de Christo. Luc. 2. Et erat subditus illis. Habemus & tertio exemplum de Coriolano, qui tantum honorauit matrem, quod Romanos & patriam liberauit precibus matris: de qua per Valerium in lib. quinto, in rub. de pietate erga parentes. Et de his tribus exemplis vide Ber. de Butis in 2. par. sui Rosa. in serm. 20. in 1. par. litera M. & vide Prouer. 1. vbi dicitur. Et ne dimittas legem matris tuæ, vt addatur gratia capiti tuo, & torques collo tuo.

Cleobis & Byton fratres multum matrem honorauerunt, etiam in morte, qui vt sacerdos eam insequens ad sacrificium curru veheretur, colla dedere iugo loco equorum, vt Argias equo ascenderet. refert Cicero lib. 1. Tuscul. quæst. Claudianus etiam sic inquit:

*Si uetus Argolicos illustrat gloria fratres,
Qui sua materno colla dedere iugo.*

Videmus tamen in multis, quod non est bonum semper credere matri: Et ideo, vt refert Guaguinus, lib. suo 10. vbi loquitur de Rege Ludouico XI. in suo testamento ordinauit Carolo VIII. eius filio, ne matri suæ crederet: non aliter insisto, dicam infra.

Et etiam habetur de Heliogabalo, cuius mater tanta ueneratione fuit, quod vix credi posset: putabatur per Philipp. Berg. libr. 8. in verbo, Marcus Aurelius. & in verbo, Semiamira.

Quadragesima prima confid. Post Regem & Reginam in Regno præfertur primogenitus eius filius, qui habet dignitatem ratione primogenitura, ex quo sedet à dextris secundum gl. in cap. quam sit. 7. q. 1. & in l. decernimus. C. de sacrosan. Eccl. vbi Bald. dicit, quod primogenitus Regis sedet à dextris Regis. Et qui sedet ad dextram manum superioris, dicitur magis honorari sedente ad sinistram: vt ante dixi in 1. part. in 11. considera. Et in Regno Franciæ dicitur Dalphinus, eò, quia Dalphinatum habet pro suo statu, etiam uiuente Rege: Imo etiam uiuente Rege potest dici Rex. per text. & ibi gloss. in c. fin. 24. q. 1. & habetur de pace Constantiæ, in proemio. & in cap. Adrianus. 63. dist. & Bald. in l. in suis. ff. de lib. & posthu. per Luc. de Pen. in rub. de auro coronario, in rub. de comitibus confid. lib. 12. Car. Alex. in ca. 1. quis dicatur Dux, Marchio, & c. in vrb. feudorum. Iacobinus de S. Georg. in tract. suo feudorum. in verbo, Comites. & per Oldradum confid. 94. incipiente, eleganter circa negotium. Cùm etiam vt habetur 4. Reg. 15. c. Azaria Rege impedito, Ioathan eius filius quoadiu pater eius vixerit, Regnum gubernabit, licet minor esset: cum postea mortuo patre Rex effectus esset solum 25. annorum. Et hoc satis patet ex hoc, quod Christus XII. annorum existens

r dicit,

dicit, Luc. 2. c. in fi. Nescitis quia in his quæ patris mei sunt, oportet me esse?

Et quod dignitas, tenet gl. in c. quoniam periculofum. 7. qu. 1. & prima dignitas post paternam, ita quod filius Regis primogenit⁹ habet primam dignitatem, licet primogenitura post patrem Regem, secundum Bal. in l. ex hoc iure. vers. sexto. quaritur. ff. de iust. & iur. Et ad dextram Regis sedere debet, secundum Bal. in l. decernimus. C. de sacr. Ecclesijs, pro quo est textus de Christo filio Dei in Symbolo, qui sedet ad dexteram patris, & etiam habetur Gen. 25. c. & Gen. 27. notatur per Lucam de Pen. in l. tyrones. C. de tyroni. libr. 12. & Pf. 109. vbi dicit dominus, s. Deus pater, domino meo, s. Christo eius filio: sede à dextris meis tanquam primogenitus. Mat. 1. c. in fin. vbi Iesus Christus vocatur primogenitus, eo, quia primogenitus sanctificatus fuit, vt habetur Exo. 13. Sanctifica mihi omnem primogenitum, quod aperuit vuluam in filijs Israel. & Luc. 2. habetur, quod omne masculinum ad aperiens vuluam, sanctum domino vocabitur.

Et istud etiam certum est in Regno Francia apud nos, quod primogenitus filius in Regno præfertur quibuscumque suis fratribus, & omnibus alijs Principibus Regni: & hodie in Francia habet dignitatem annexam cum primogenitura, quæ dicitur Delphinatus. Et Delphinus vocatur, & ex cõmuni vsu loquendi in Francia, vocatur dominus sine cauda, seu sine adiunctione. Secus autem de fratre Regis primogenito quo ad alios, secundo tamen genito quo ad Regem, vt infra dicam.

Et licet hic caderet materia ad materiam primogenituræ examinandam, quia tamẽ iam lætis est examinata per Martinum de Cazarijs, quàm per plurimos alios, maxime per quandam nouitium le Cirier, qui plures alios cumulauit nihil de suo addendo: sed solum dicta aliorum in vno cumulando, se plurimis alienis vestiendo, prout ipse de alijs dicit: ex quo de alijs silere debebat, cum hoc morbo laboret, vt videri potest per expertos in arte: & turpe est doctori, cum culpa redarguit ipsum. Et cum de alijs iudicat, in se fert sententiam. Vnde Laet. libr. 4. Antequam mores aliorum corrigas, tuos corrige.

Quadragesima secunda consid. erit, An sicut primogenitus præfertur, ita etiam filius primogeniti præferatur secundogenito? & sic sumus in casu in Gallia, in quo nepos præcedit auunculum, quæ est quæstio magna, & ardua: quæ aliàs fuit decisa iudicio gladiatorio, & aliàs aliter fuit obseruatum in Francia.

Et quoniã materia se offert, reperio in hoc dubiotes fuisse opiniones.

Prima fuit opinio Io. And. in additio. ad Spec. super rubr. de feudis. col. 5. & Oldr. in consilio suo 223. incipient. istæ sunt allegationes. Vbi ponuntur eadem fundamenta, quæ ponuntur per Io. And. Et sic credo, quod prima opinio fuerit Oldradi, cum

additiones Ioan. And. ad Speculum sint de verbo ad verbum in suis locis in cons. Oldradi. Et in hæc opinionem inclinat Bald. in l. liberti. vers. sed hic quaritur si filius. C. de oper. libertorum. vbi dicit ira fuisse determinatum illis diebus in Regno Angliæ. Idem tenet Cy. in l. imperialis. C. de nuptijs. Idem tenet Pet. de Anch. Card. Zabar. & Panorm. in c. licet. de voto. Idem tenet Bald. in l. cum antiquioribus. C. de iure delibe. mortis decem rationibus. Et vbi dicit hanc opin. inualuisse in maximis Regnis Francorum, & Angliæ. idem Bald. in le. ex hoc iure, in 6. q. ff. de iust. & iur. vbi etiam narrat ita fuisse obseruatum in Regno Angliæ, in quo propter nepotem ex primogenito fuit exclusus secundogenitus Princeps de Gaules: subiungens ibidẽ, ita læpe iudicatum fuisse per inclytum Regem Francorum. Idem Bal. in l. si viua. Cod. de bonis mate. Pa. u. de Cast. in l. maximum vitium. Co. de liberis p. eteritis. & in l. is potest. ff. de acqu. hæ. Alber. de Rosate, in proce. fforum. idem Pau. de Cast. in cõsil. 161. incip. in præfenti causa. Idem tenet Pan. in consil. suo 85. incip. in præfenti quæst. in 1. par. & in consilio 3. in 2. par. idem tenet Fran. Aret. in consil. suo 164. inc. diligenter, & maturè discussis in decisione secundi dubij. idem tenet Barba. consil. 11. in c. sapienter scribitur. in 13. col. in 2. vol. Idem tenet Nicolaus de Vbaldis in tractatu de suc. ab intest. 26. col. Ita etiam tenent Iac. & Aluarotus, & Præpositus Mediol. in c. 1. in fi. de feudo marchia. in v. sibus feudorum. Idem tenet Pet. de Anch. consil. 78. in c. dicta facti narratio. & in consil. 82. Fel. in c. prudentiam. de offi. delegati. & in ca. auditis in 6. col. extra de præscriptio. Idem tenet Io. Fabri. in §. cum filius. ver. sed quid dices. inst. de hæ. quæ ab intest. decisio. capellæ Tholosanæ 433. Io. de Anania in consil. 89. Romanus consilio 29. Sozinus in consil. suo 252. in 14. col. ver. ad septimam. in secundo vol. Et tenet pro hac parte Iacobinus de S. Georgio in tractatu suo feudorum. in princip. in verbo, quid si Rex. col. 2. ver. sed pone, & c. vers. Sed pone decessit Rex. & vt dicit dominus meus Iaso. in leg. maximum vitium. Cod. de liberis præteritis. Quod Otho Imperator supra Rhenum apud Treuerim existens cum Baronibus, dum hæc quæstio de facto accidisset inter patrum, & nepotem, voluit eam decidi iudicio gladiatorio, quod vix nepos vicit: Quod cum extimaretur iudicio Dei processisse ordinatum fuit, vt abinde in antea nepos præferretur. Prædictam etiam opinionem tenere viderur Nicolaus Boerij, in cõmentarijs cõsuetudinum septenæ Bituricen. in tit. de testamētis. §. 2. Hanc et opinionem viderur tenere do. Io. de Montel. cõcenis, & cõtemporaneus noster in suo Promptuario iuris, in verbo, primogenit⁹. Vbi dicit hæc opinio. p. nepote esse æquiorẽ, & meliorib. rationib. comprobata. Hanc eandem tenet Luc. de Pen. in l. 3. C. de tyro. lib. 12. & in l. 1. C. de priuilegijs eorum qui in sacro palatio militant, lib. 12. Jos

Berta-

Bertachinus in suo repertorio. in verbo. nepos. versic. nepos Regis. Et Miles in suo repertorio. in verbo. filius. ver. filius primogenitus. Hanc etiam opinionem seruaui Lycurg⁹ Lacedæmoniorum Princeps ac legislator æquissimus contra seipsum, qui secundogenitus erat: Qui pro suo nepote ex fratre primogenito prædicauit decidendo, vt refert Philippus Berg. in suo supplemento Chronicarum, lib. 4.

Et hæc quæstio fuit etiam nostris temporib. de comitatu Niuernensi inter vxorem dominam de Oruallo, filiam secundogenitam Comitis Niuernensis, & filios primogenitæ dicti Comitis, & vxoris domini Giberti de Cleues, quæ longo tempore durauit: Fuit tamen in curia parlamenti Parisi. terminata pro nepotibus, vt refert Boerius in loco supra allegato.

Secunda opinio fuit pro patruo contra nepotem, quam tenent Cy. & Richardus Malumbræ in le. si viua matre, per illum textum. C. de bonis maternis. & Bal. more solito sibi contrarius in l. si tutela. §. si duo. ff. de legitimis tuto. & Bar. in authen. post fratres. & ibi Alex. in additio. Co. de legitimis hæred. Andreas de Iser. in ca. 1. §. præterea. in 2. col. de prohibita feudi alienatione per Federicum, in ca. 1. de success. feudi. & in c. 1. de eo qui sibi & hæredibus suis, Imola, & Gemina. in capitu. grandi. de supplen. neglig. prælato. Cumanus in l. cum ita. §. fin. ff. de legatis secundo, Franciscus de Aretio in consil. 103. incipiente: diligenter, & maturè discussis. Archi. in ca. fin. 2. q. 1. Sal. in l. si viua matre. M. Lauden. in tractatu de primogenitura. Alex. in cõsil. 129. in 5. vol. & idem Alexand. consil. 125. in 1. vol. Et idem Alexand. in consil. 4. in 4. vol. in c. ponderatis verbis testamenti, vbi dicit, quod semper secutus est hanc opin. tanquam meliorib. rationib. probatam, & communem: Et pro ea iudicauit Ecclesia, vt in cle. pastoralis. de re iud. licet Bal. in l. liberti. Cod. de operis libe. dicat, Quod Papa fuit in hoc patralis. Vnde refert, quod licet tunc fuerit pro rege Roberto iudicatum, tamen ipse rex Robertus cum similis causa fuisset sibi commissa in ciuitate Auinionensi iudicauit pro nepote cõtra patrum, vt etiam referunt Pau. & do. meus Iaso. in d. l. maximum vitium. Hanc etiam opi. pro patruo tenuit Oldradus sibi contrarius contra motrem suam in consil. 99. in c. circa negotium. Io. Fabri in §. ceterum. inst. de legit. agna. succes. Lucas de Penna in l. nepotes. col. 1. cum seq. C. qui numero liberorum. & plenius in l. 1. Co. de priuile. eorum qui in sacro palatio militant. & in l. 1. C. de tyronibus, lib. 12. & in l. si quis. col. 1. ver. & faciunt. Co. de professio. & medicis lib. 10. Ita etiam consuluit Petrus de Anch. pro hac par. in consil. 68. Ant. de Butrio in consil. 47.

Fuit et iudicatum pro patruo cõtra nepotem in Regno Castellæ, cum de ipso esset quæstio inter secundogenitum, & nepotem ex primogenito. In

Regno etiam Francia. Et Imperio post Carolum Magnum successit Ludouicus secundogenitus excluso Bertrando filio Pipini primogeniti: vt refert Guaguinus libr. 4. cap. 2. & habetur in mari historiarum. Sed non mirum, quoniam etiam videm⁹ quandoque in Regno secundogenitum expulisse primogenitum: vt refert Guaguinus, li. 2. suarum Chronicarum de Gondoalto secundogenito Francia, qui Gotranum eius fratrem primogenitum expulit.

Tertia fuit opinio Bal. in l. vt intestato. Cod. de suis & leg. hæred. Quæ videtur esse concordatiua duarum præcedentium, qui sic distinguit, Quod aut patruus & sic filius secundogenitus est nat⁹ ante nepotem, id est, ante filium primogeniti, & succedit tunc filius secundogenitus, non autem nepos primogenito filio: Aut nepos ex filio primogenito nascitur ante filium secundogenitum patruum suum, quod esse potest quandoque, & tunc consuetudo est per hæc verba, & filius primogenitus succedat, præfertur patruus, & sic filius secundogenitus. Aut verba consuetudinis non dicunt, quod filius primogenitus, sed dicunt simpliciter, quod primogenitus succedat, & præfertur nepos ex filio primogenito præmortuo non iure alicuius transmissionis: Quia filius, qui decessit viuo patre suo, nihil transmittere potuit ad filium suum, cum quasi caduca non transmittuntur, nec incerta. l. vnica. §. pro secundo. & §. fin. autẽ sub condicione. Co. de cad. tol. Si aut non appareat de verbis, tunc natura plus influit in filio, quàm in nepote, & ita seruatum in Rege Roberto secundum Bald. in loco supra alle. qui dicit hanc suam distinctionem consuetudinis: Et secundum hanc refert Alex. in consil. 4. in 4. vol. semper se consuluisse. Quid in hoc sit dicendum vide Benedicti in sua rep. c. Ray. in verbo, in eodem testamento relinquens. à numero 188. vsque ad numerum 199. de test. vbi ponit prædictas tres opinio.

De iure primogenituræ, & quæ priuilegia competant primogenito me remitto ad Martinum de Cazarijs dictum Laudensem, in tracta. suo de primogenitura: Quem postea quidam nouitius le Cirier, assumpsit in tract. suo de primogenitura, quæ allegauit in fi. præceden. considerationis, & etiam vide Io. de Terrarub. in tract. de vinea Ecclesiæ, in 1. tract. art. 2. 3. & 4. vbi amplè.

Quadragesima tertia consid. Licet consuetudo sedendi quo ad Nobiles & Principes iuxta Regem attendi debeat, vt dicit Bal. in ca. 1. §. marchio. in tit. de his qui feud. dare poss. in vsib. feud. & generalis consuetudo in hoc attendatur, vt etiam tenet Felyn. in cap. statuius. extra de maiorit. & obed. & vt dicit, Iste honor appellatur priuilegium: tamen sunt aliqui Principes & Nobiles in Gallia & Francia, qui non solum attendunt cõsuetudinem, imo etiam prætendunt prima loca eisdem deberi ex præminencia & ratione officiorum

r 2 rum

rum, seu dignitatum. Ita quod etiam si non sint Principes ratione officiorum, pretendunt precedentia ante Principes, ut infra dicitur in pluribus dignitatibus. Regni Franciæ, quas primò discenti dicitur omnes pares Franciæ esse ceteris Principibus. Regni preferendos. Cui ut ait Guag. li. 4. c. 1. suarum Chron. Carolus fidei Christianæ charitate adductus exercitum in Hispaniam duxit: prius tamē quā expeditionem produceret, Rem tanto Principe ordinat. Ex omni præcipua Francorum nobilitate duodecim selegit, quos secum in militia produceret, eos Pares appellans, quia, sæquali inter se dignitate Regi constantes perpetuo essent, neque cuiusquam nisi parlamenti tantum senatus iudicio obnoxij tenerentur, qui conservandis item coronandisque Regibus adessent, & fuerunt tunc instituti in Francia duodecim, ad instar duodecim Apostolorum, quos Christus in fidei propagationem, & perpetuam confirmationem, nec non ad iudicandum duodecim trib. Israel elegerat, secundum Apostolum ad Eph. 1. ubi: Benedictus Deus, & pater, &c. Vel instar Arualium sacerdotum, quos Romulus primus instituit, sequi; duodecim fratrem appellavit inter illos, ut ait Plin. li. 18. c. 2. Inter quos erant sex Ecclesiastici, & sex laici: & ex Ecclesiasticis tres Duces, videlicet Archiepiscopus Remensis, Episcopus Laudunen. & Episcopus Lingonen. & tres Comites, scilicet, Episcopus Bellouacensis, Nouiom. & Cathalaunensis: & sic etiam ex laicis tres Duces, scilicet, Burgundiæ, Normaniæ, & Aquitaniæ Duces: & tres Comites, videlicet Flandrensis, Tholosanus, & Campanus. Hodie verò omnes Ducatus & Comitatus laicorum sunt uniti coronæ præter Comitatum Flandrensem, qui est in manibus Caroli nunc Regis Hispaniæ, & Imperatoris Romani. Guag. tamen in dicto loco dicit hanc parium institutionem processisse ab Arturo Anglorum Rege, ut quidam asserunt: sed dicit hoc non esse verum. Hi enim iudicant de causâ domini, & quantum ad hoc sunt superiores: ut est tex. in c. 1. de cæf. apud pares terminanda. & d. l. Corradi. cir. prin. & de prohibita alienatio. per Fede. §. præterea. ita tenet & refert Old. in consil. suo 128. in col. 2.

Qui autem dicantur Pares curiæ, Panor. Ant. de But. & Barba. in c. cætrum. de iudi. dicunt, quod pares sunt qui habent consimilia feuda: vel etiam dicit Alex. in consil. suo 79. in 2. col. in 1. vol. quod pares dicuntur similes vasalli ab eodem domino sine fidelitatis iuramento feudum tenentes. cap. 1. si de inuestitu. inter domi. & vasal. lis oriatur. & de controuersia feudi apud pares terminanda ca. 1. & §. præterea. de prohib. feud. alien. per Federicum in visibus feudo. Et isti cognoscunt de materia feudali, notatur in locis præalleg. & per Pan. in consil. 82. inci. conditoris omnium. in 1. col. & Old. in consil. 272. inci. reuerendissime pater. Aret. cõf. 14. & eundem Ale. in consil. suo 1. in 5. vol. Er pares curiæ habent iurisdictionem ordinariam de

iure, ut dicunt Ant. de But. Pan. & Barb. in d. c. cætrum. extra de iudi.

Hodie verò in Francia pares Franciæ sunt de parlamento Parisiensi, possunt assistere, imò præcedunt omnes alios consiliarios in sedendo & deambulando.

Et hodie loco Ducis Burg. est Alenconiensis, loco Ducis Aquitaniæ, Dux Borbonij, loco Ducis Normaniæ, Dux Vandensini, loco Comitatus Tholosani, & loco Comitatus Campaniæ, Comes Niuernensis: Qui quidem in locum aliorum fuerunt subrogati in coronatione Regis Lud. x. r. l.

Esset tamen dubium, an præcedere debeant præfidentes in parlamento, & Cancellarium in consilio Regis: sed videmus, quod non in loco parlamenti, & in auditorio. in alijs autē locis in deambulando vidi eis deferri, & per Cancellarium & præfidentem in parlamento Parisiensi, sed credo hoc esse propter excellentiam Ducatum, aut Comitatum, quia ut plurimum sunt de sanguine Regali, & dicam latius infra.

Quadragesima quarta confid. Inter alias dignitates mundi temporales post Reges reperio solum vnam, quæ dicitur Archiducalis, & est dignitas Archiducatus Austriæ, Et quia de ea in specie non reperio tactum, dico, eam præferendam omnibus Ducibus. Sicut Archiepiscopi præferuntur Episcopis arguendo ex assumptione huius vocabuli Archiepiscopalis ad Episcopalem. Nam sicut Archiepiscopus dicitur ab archos, id est, Princeps, quasi Princeps Episcoporum. 22. dist. ca. cler. & 8. dist. per totum, & facit gloss. in rubr. Cod. de comitijs, & archiatris. lib. 12. quæ dicitur ab archos, id est, Princeps. Ideo videtur, quod sicut Duces debent poni, & sedere post Reges, ideo etiam, quia anteponuntur Archiepiscopi Episcopis, ut supra præcedenti consideratione 20. ideo etiã Archidux omnes Duces præcedere debet.

Audiui aliquos dicentes, quod istud nomen Archidux in Alemania tantum vsitatur, & est ex consuetudine introductum inter plures fratres, qui sunt filij vnius Ducis. Quoniam post mortem patris primogenitus habet maiorem partem, & inter eos vocatur Archidux. i. primus Dux fratrum habet ius in Ducatu patris, in quo succedunt, & est nomen prioris dignitatis, seu primogenituræ Ducum: sicut in Gallia habens maiorem dignitatem filiorum Regis dicitur Delphinus, nihil aliud legitur. Ideo non insisto, cum de ista dignitate ultra duces nulla fiat mentio in iure. Et ideo iste præferendus est alijs suis fratrib. aut Ducibus. qui omnes sunt Duces, sed quilibet habet suam portionem: Sed inter alios non video, quod assumptio huiusmodi nominis inter eos faciat, nisi quod iste præcedat alios Duces, sicut Archiepiscopi præcedunt Episcopos.

Quadragesima quinta confid. Dux Burgundiæ in coronatione Regis, & in loco ubi Principes regni congregantur, quosunque alios Princi-

pes

pes & Duces præcedit, & primum locum iuxta regem habere debet tãquam primus par, & parium Franciæ decanus sit, ut ait Guaguinus, lib. 9. c. 1. de his verbis Rege consecrato cum ad conuiuij locum ventum est, id enim in adibus Archiepiscopi apparatus erat, Principibus incidit de sessione, ordine atque pralatione controuersia. Nam Andegauus ætate grandior, Philippo anteire conterebat. Philippum parem, & parium decanum se esse, atque propterea primam sibi post regem debere sedem argumentabatur. Eam litem consultatione Procerum habita rex negatiuum diremit, & Philippo recubitu primum quatenus ad præfens negotium attinebat decernit: quare offensus Andegauus Regi, proximum nihilominus locum vsurpat. At Philippus nihil cunctatus medius inter regem Andegauumque insiluit, recubuitque: quo vel factu vel audaci temeritate audacis cognomen adeptus est.

Et ut refert Philip. Berg. lib. 8. Dux Burgundiæ ceteros Duces Christianos antecellit, & primum locum post reges obtinere debet: his verbis Burgundionum prouincia in Francorum cessit ditio: hos autem reges constat per multa tempora regnasse in Celtica Gallia, ubi fuerant hæc ciuitates, Sononis, Lugdunum, & Vienna: Hi populi aliquando Hedui, quandoque Burgundiones, & interdum Sequani sunt appellati: hodie verò regia dignitate omiſſa, Ducatus titulum tantummodo retinent. Quorum Dux ceteros Principes Christianos atque Duces præcedit: & ut dicit Alex. in consil. suo 235. in 7. vol. est magnus Princeps in suo territorio.

Et cum controuersia fuisset in consilio Basiliensi de sessionis ordine atque pralatione inter Electores Imperij primum locum ante Ducem Burgundiæ, seu eius ambasiatores sibi debere prætendentes, pluribus de causis tunc per dictos ambasiatores allegatis, fuit per concilium generale dictum, & prouinciatum, ambasiatores Ducis Philippi Burgundiæ, debere præcedere Electores Imperij, ratione ducatus Burgundiæ, Eò etiam maxime, quia erat primus par regni Franciæ, & de familia Regum Francorum ex parte patris, & imperatoris, & Ducis Bauriæ ex parte matris, Et etiam, quia plura fecerat pro Ecclesia Romana quam Electores Imperij, etiam, quia Electores habebant solum nomen officij, & Dux Burgundiæ nomen dignitatis, & fuit dictum quod esset primus post reges.

Et doctores, ut plurimum de eo mentionem facientes nominant eum illustrissimum, ut habetur per Alex. in consil. suo 6. in 4. vol. Et licet videatur, quod Duces sint tantum spectabiles, ut videntur tenere Doctores in l. i. ff. de offic. eius cui man. est iurif. & Spè. in tit. de iurif. omn. iudi. ver. medij, tamen quo ad nos Duces in Gallia sunt illustres, cum sint perpetui, & non temporarij, ut tenet Purpuratus in d. l. i. in 26. col.

Quadragesima sexta confid. Omnes et alij Duces semper sunt præferendi comitibus, ex quo ex ordine literæ est prior. Quis ideo maior: ut habetur in ru. quis dicatur Dux, Marchio, Comes. c. fundamenta, de elect. in 6. c. clericis. de immun. Eccle. in 6.

Quis dicatur Dux, vide in commentarijs nostris super consuetudinibus ducatus Burgundiæ, in proce. in versi. duc.

Et aduerte, quod licet quis sit Dux, tantum præfertur Comiti, & Marchioni, licet habeat duas maiores dignitates: eò, quia nulla de per se sufficit ad præcedendum alium, ut tenet Lud. Rom. in consil. suo 334. inci. quo ad primū ver. quo ad secundum. eo, quia ubi in aliquo cõcurrit duplex dignitas, maior est dux, & comes, vel Dux, & Marchio, attenditur maior dignitas, & ab eo denominatur, secundum Innocentiū in c. solitæ. de maio. & obed. do. meus Ias. in l. Imperium. in 3. col. ff. de iurif. omn. iud. & melius in l. i. in 5. volum. ff. de verb. obl. quia à maiori, & digniori fit denominatio. l. quæritur. ff. de statu hom. & l. cum ex aliqua. ff. de acquir. rerum dominio. dicam infra.

Et inueni quendam ordinem ducum & comitum in Gallia, qui antiquitus intererant seu inter esse debebant in coronatione regis, Inter quos, primo sunt duodecim pares Franciæ. de quibus supra dixi. in 44. confid. qui sunt sex duces, & sex comites: ultra illos erant duces vndecim, & 14. comites: Duces verò erant sequentes.

<i>Dux Britannia</i>	<i>Dux Aurelianensis.</i>
<i>Dux Borbonij.</i>	<i>Dux Narbona.</i>
<i>Dux Andegauensis.</i>	<i>Dux Bituricensis.</i>
<i>Dux Aluernia.</i>	<i>Dux Turonensis.</i>
<i>Dux de Valesio.</i>	<i>Dux Nemortij.</i>
<i>Dux Alenconiensis.</i>	

Hodie verò ex istis sunt 7. ducatus in manibus regis. videlicet ducatus Britannia, Aurelianensis, Narbonensis, Andegauen. Bituric. Turonen. & de Valesio: Sed dedit ducatum Aurelian. in appanagium secundo filio suo, & secundò, dedit ducatum Andegauen. eius matri, & tertio, dedit ducatum Bituric. dominæ Margarietæ sorori eius, & vxori Ducis Alencon. Alios autem ducatus tenent videlicet Carolus de Borbonio ducatus Borboni, & Aluerniæ, quos præterdit Ludouica de Sabaudia mater Christianissimi Regis nostri tanquam proxima Suzannæ de Borbonio mortuo absque liberis, quæ fuerat vxor dicti Caroli, & sunt in processu ipsa, & præfatus Carolus in parlamento Parisiensi. Et ex aduerso multa per dictum Carolum proponuntur, videlicet, quod ipse est de domo de Borbonio, & masculus ex masculino, & est ducatus, in quo fœminæ non succedunt. Dixi in commentarijs nostris super consue. ducar. Burgundiæ, in tit. des fiedz. §. quinto. versic. quid de ducatu Borbonij. Ideo non insisto,

quia non est materia præsentis speculationis. Et etiam, quia hoc anno 1527. 6. Maij decessit ab humanis, & fuit interfectus in obsidione contra Romanam, quæ crudeliter fuit obsessâ & destructa ab Hispanis & Alemanis, Carolo de Borbonio Duce exercitus pro Carolo Austriaco Rege Hispanorum, & electo in Imperatorem, quod vertit in desolationem Christianitatis, ex quo quæstio est decisa. Et Carolus de Alenconio tenebat ducatum Alencon. Qui præcedebat omnibus, quia de sanguine Regali, & proximior: tum, quia honoratur à principe, eo, quia sororem eius germanam desponsavit, sed ab humanis decessit anno domini 1524. Ducatum verò Nemortij tenet domina Maria de Sabaudia, amita regis per donationem eidem factam per Regem.

Comites vero qui tunc interesse debebant, aut intererant in dicta coronatione, erant sequentes.

<i>Comes Dartois.</i>	<i>Comes de Vermendoys.</i>
<i>Comes de Guyse.</i>	<i>Comes de Sanlis.</i>
<i>Comes Cortonenfis.</i>	<i>Comes Montisfortis.</i>
<i>Dampmarin.</i>	<i>Comes de Bellomonte.</i>
<i>Comes Melunenfis.</i>	<i>Comes du Perche.</i>
<i>Comes Blexensis.</i>	<i>Comes Dreuxensis.</i>
<i>Comes Destampes.</i>	<i>Comes de Dunois.</i>

Et isti omnes Comites tenent prædictos Comitatus à rege in feudum, & rex tenet hodie multos Comitatus ex illis.

Plures sunt alij Comites sub ducatibus prædictis, videlicet sub duce Burgundiæ sequentes.

<i>Comes Nuernensis.</i>	<i>Comes Kadrellensis.</i>
<i>Comes de Charny.</i>	
Sub ducatu Aquitaniæ sequentes.	
<i>Comes Pictavenfis.</i>	<i>Comes de Rodarz.</i>
<i>Comes Armigniaci.</i>	<i>Comes de la Marche.</i>
<i>Comes de Perdriac.</i>	

Comes Angolismensis. Qui fuit effectus ducatus tempore patris Regis nostri Francisci nunc regnantis.

<i>Comes de Perigourt.</i>	<i>Comes de Vaniadour.</i>
<i>Comes de Benon.</i>	

Sub ducatu verò Normaniæ nulli subsunt Comites.

Sub ducatu vero Narbonæ sequentes.

<i>Comes de Roussillon.</i>	<i>Comes de Nismes.</i>
<i>Comes de Castres.</i>	<i>Comes de Leon.</i>
<i>Comes Carcessone.</i>	

Sub ducatu Britanniarum sequentes.

<i>Comes de Pontyeure.</i>	<i>Comes de Nantes.</i>
<i>Comes de Pareuel.</i>	

Nulli sunt Comitatus sub ducatu Aurelianensi.

Sub ducatu Aruerniæ sunt Comitatus sequentes.

<i>Comes Claromontensis.</i>	<i>Comes de Montpensier.</i>
<i>Comes de Boys.</i>	

Sub ducatu Borbonij sunt Comitatus sequentes.

<i>Comes Forest.</i>	
<i>Comes Claremonten. en Beauvoysin.</i>	

Nulli sunt Comitatus sub ducatu Turonensi. Sub ducatu vero de Bery sunt sequentes.

<i>Comes Vendomy.</i>	<i>Comes de Blasmont.</i>
<i>Comes de Vigny seu de Ligny.</i>	

Sub ducatu Andegaven. sunt Comitatus sequentes.

<i>Comes dum Mainnu.</i>	<i>Comes Vendomi.</i>
<i>Comes de Beaufort.</i>	<i>Comes de Laual.</i>

Nulli etiam sunt Comitatus sub ducatu de Vallesio.

Nec etiam sub ducatu Nemortij.

Sub Comite vero Campaniæ, sunt sequentes Comites, qui tenent in feudum à dicto Comitatu, quem tenet rex in manibus suis, videlicet.

<i>Comes Barry.</i>	<i>Comes Alvisidorem.</i>
<i>Comes de Tonarre.</i>	<i>Comes Porciensis.</i>
<i>Comes de Brianne.</i>	<i>Comes de grane pre.</i>
<i>Comes Rythelen.</i>	<i>Comes de Malle.</i>
<i>Comes de vertum.</i>	<i>Comes de Vinne.</i>
<i>Comes de Bussy.</i>	<i>Comes de Brye.</i>
<i>Comes de Joigny.</i>	

Et aduertendum est, quod hic comitatus potius deberet dici, & esse Ducatus, quam Comitatus. Quoniam sub se habet decem, & ultra Comitatus. Sicut enim rex debet habere sub se decem duces, ita Dux debet habere decem Comites, seu Marchiones: & Comes seu Marchio decem Barones, & Baro decem feudatarios.

Sub Comitatu verò Tholosa, qui est vnus è tribus Comitibus parium Franciæ sunt Comitatus sequentes.

<i>Comes de Fouez.</i>	<i>Comes de Comminges.</i>
<i>Comes de Bigore.</i>	<i>Comes de Lustrac.</i>
<i>Comes de Lisse.</i>	<i>Comes de Guercy.</i>

Nulli verò sunt Comites sub Comite Flandriæ, qui est vnus de paribus Franciæ. Imo est primus inter Comites, vt dixi in commetarijs super consuetudinibus ducatus Burgundiæ, in titu. de feudis. §. 5. ver. quantum ad comitatus est considerandum.

Sub comite Darthoys sunt sequentes.

<i>Comes de Ponthieu.</i>	<i>Comes sancti Pauli.</i>
<i>Comes de Guynes.</i>	<i>Comes Bononia.</i>
<i>Comes de Faulcomberge.</i>	

Et ordo supradictus aliàs fuit obseruatus in Francia in coronatione regis Franciæ inter Principes Franciæ, licet sint alij officarij, qui etiã debent interesse, & habere locum in loco vbi sedet Rex, videlicet in cadaphali, in quo sunt multi gradus, quod quidem cadaphale est ad modum throni lignei, vt habetur de simili Esdra. c. vlt. Stetit Esdras, sacerdos, & lector legis super ligneum tribunal, & folium regium stat in loco superiori in quo collocatur paratum more regum Francorum. Altitudo enim sedis significat præcellentiam dignitatis secundum Bal. in consi. 385. in c. Archid. habet, & c. vol. 1.

In congregatione vero generali trium statuum totius

totius regni Franciæ Turonis celebrata, alius fuit ordo obseruatus, & obseruatur. qui est talis:

Primò in superiori loco post regem erant Cardinales. In secundo Principes, & illi qui de sanguine, seu prosapia regali sunt, & cum eis Comes stabili.

In tertio Pares Franciæ Ecclesiastici.

In quarto Prælati secundum ordinem promotionis.

In quinto capita quatuor ordinum principalium.

In sexto quatuor principales officarij, & milites ordinis: de quibus infra dicam, ideo aliter non insisto.

In oppositum Prælatorum erant multi Comites, & magnates, videlicet:

<i>Comes de Candalles, & de Benandes.</i>	
<i>Comes de Ponthyeure.</i>	

Dominus de Larremouille. *Comes de Benon.*

Dominus de Pons *Comes de Sanxerre.*

Comes de Rossy *Comes de Brayne.*

Dominus de Lestrac, & comes.

Dominus de Maleurier.

Dominus de Castillon comes de la Vaur.

Franciscus dominus de Luxembourg comes de Martigny

Dominus vicecomes de Polignac.

D. de Clermont de Lodeue vicecomes de Nebouzan.

Dominus vice dominus de Charres.

Comes de Joigny. *Vicecomes de Thuraime.*

Vicecomes de Comaet dominus de Trignac.

Dominus de Montmorency primus baro Franciæ.

Dominus des granges filius comitis de vantandor.

Dominus de stouteuille.

Dominus de Crony.

D. Diury præpositus Parisi. & sic de singulis. Et in hoc loco ponuntur, & poni debent omnes Comites, Vicecomites, & Magnates, seu Barones, qui non sunt neque de paribus Franciæ, neque de Principibus & sanguine regali.

Post eos fuerunt collocati consiliarij magni consilij regis: Et in hoc non est sine dubio, an debeant præcedere quatuor generales, seu magnum thesaurarium regni, dicam infra.

Post eos gentes financiarum. Post omnes prædictos fuerunt duo scamna Nobilium: primum, scilicet, & secundum. & ibi nullus fuit datus ordo inter omnes propter multiplicatam, & multitudinem eorum.

Et hæc omnia habentur in quodam paruo volumine, vulgo nuncupato, les trois estatz renuz à Tours. Vbi etiam ordo ciuitatum, & patriarum ibi conuocatarum ponitur: & post ciuitatē Parisiensem ponuntur electi, & delegati Ducatus Burgundiæ, tanquã existentes de primo pari Franciæ, & Decano parium: in quibus fuerunt comprehensi Heduenfes & alia patriæ de ducatu Burgundiæ existentes.

Alios autē videre potes tu ipse, quo ordine ibi positi fuerint, & vocati: Et ibi ponuntur illi de comitatu Burg. eo, quia tunc erant subditi regi Franciæ: Imo adhuc non est sine dubio, an sint sub regno, eo, quia sunt de feudo Ducatus Burg. cum ira

sit, quod anno domini 1307. Philippus comes Pictau. filius secundogenitus Philippi le bel regis Franciæ ratione Ioannæ primogenitæ Othelini comitis comitatus Burg. præstitit fidem, & homagium Roberto Duci Burg. pro terris, quæ tenebat in comitatu Burgun. Causam dictæ Ioannæ suæ vxoris: & multa alia dici possent pro fundamento, & comprobatione huius dicti, quæ fortè alio loco dicentur: sed nunc de his taceo: cum præscriptio tanti temporis, cuius initij memoria non extat in contrarium, posset ad prædicta obijci.

Quadragesima septima confid. Videtur etiam dicendum, Quod Marchio Comitem præcedere debet, arg. literè in rub. quis dicatur Dux, Marchio, Comes in vsibus feud. & vt dicit Bal. in c. 1. de feudo marchiæ, est dignitas Regalis, & habetur in commentarijs nostris super consuetu. ducatus Burg. in proœmio. in ver. mar. quis. & vide Iac. de S. Geor. in suo tract. feu. in ver. Marchio in Italia. do. meus Iac. in l. 5. in prin. col. ff. de ver. ob. dicit, & Marchiones perpetui æquiparantur Imperatori, in tuo march. & dicit Bal. in l. donationes. C. de don. inter vir. & vx. quod sunt multi Duces, & Marchiones, qui in eorum territorio non magis ligantur legibus, quàm Imperator, & ideo tales debent dici illustres. Et de Marchione Mantuæ, & Ferraria, vide Bal. in consi. 195. lib. 2. vbi vocat eos illustres, & Sozin. vocat illustriss. in consi. 66. lib. 3. col. 6. quoniam, vt dicit Bal. in consi. 359. lib. 3. Imperium non est eis commissum, sed in eos translatum. vide Purpur. in l. 1. in 29. colum. ff. de offi. eius cui man. est iurisdic. Consuetudo tamen Franciæ se habet, quod comes præcedit Marchionem, maximè quando sunt de comitibus, qui sunt pares Franciæ, aut qui sunt de sanguine regali. Cum sanguis regalis semper cæteris præferatur, vt dictum est supra in 32. confide. Cum omnes dignitates à principe tanquam à fonte defluant, vt dicit Bal. in capit. primo, in prin. quis dicatur Dux, Marchio, Comes. Ex quo ergo semper iure sanguinis, & naturalia sunt fortiora accidentalibus, dicendum est, quod Comites ex sanguine regali sunt cæteris præferendi: & hæc consuetudo est etiam in Alemania, vbi comites præcedunt Marchionem. In Italia verò, Marchiones præcedunt comites, vt dicit Lucas de Penn. in rubri. de Comitibus consistorianis, libro duodecimo. C. Vbi ample ponit, quis dicatur Comes: de quo statim dicam: dicit tamen ibi, quod in diuina scriptura maior erat dignitas Comitatus: Nam is qui erat Princeps militiæ dicebatur Comes Regis. 2. Reg. c. 20. Ecce, qui voluit esse pro Ioab Comes David. vnde Ioab Princeps, & Dux nominatus est, 1. Par. c. 11. Cuius successor comes dictus. d. c. 26. Hodie autē, seu propter personas indignas, quæ ad dignitatem hanc indifferenter aspirant, seu, propter multitudinem excrecentem, ad vtilitatem hæc dignitas est redacta: Sed hoc potest esse in Italia. Sed

Sed in Francia, secus: Vbi pauci sunt & in competenti numero, & ideo suo gaudent ibi honore. In Italia verò, hæ dignitates multitudine effusæ, honestate propria muniuntur, art. tex. in auth. de referendarijs, in princ. De quibus Lucas in dicto loco. Et cū Comites sint perpetui, apud nos sunt illustres, vt per plura tenet Purpur. in l. i. ff. de offi. eius cui man. est iurisd. in 28. col. & vide quæ dixi infra in 8. par. in 15. confide.

Quadragesima octaua confid. Ille, qui est Marchio, & Comes simul, p̄fertur ei qui est Marchio tantū: vt notat Bal. in l. sed & milites, in princ. ff. de excu. tuto. quia duo vincula vincunt vnum. insti. de tute. in princ. vt in simili dicitur de doctore in vtroq; iure, qui præcedit doctorem in vno tantum, secundum Bal. in d. loco. & Alex. in Apostil. ad Bar. ff. de obsequijs præstādis. do. meus Iason. in l. cohæredi. §. qui discretas. ff. de vul. & pup.

Quadragesima nona confid. Dux, Marchio, aut Comes, expulsus à ducatu, marchionatu, vel comitatu retinet dignitatem, ita, quod sedere debet in loco Ducum, Marchionū, vel Comitum. Bal. & Card. Alex. in c. i. quis dicatur dux, marchio, Comes. Quoniam, ex quo inuestiti fuerunt de Ducatu, Marchionatu, vel Comitatu retinent dignitatem, vt tenet Iac. de S. Georgio in tractatu feudorum, in verbo, Comes. facit text. in c. Nabuchodonosor. 23. q. 4. ibi: Regnum quod perdidit rursus accipit, & facit cle. i. de for. compe.

Quinquagesima confid. Comites Palatini, vel Comites sacri palatij, qui creantur à Principe ad legitimandum, & ad creandum tabelliones, licet non sint propriè Comites cū non habeant territorium, sic dicunt Bal. & Card. Alex. in d. c. i. quis dicatur dux, marchio, comes. Tamen, quia habent voluntariam iurisdictionem, & dignitatem, præferuntur quibuscunq; alijs non habentibus Comitatum cum territorio, vt tenet Iac. de S. Geor. in d. tract. feudorum. in verb. Comes. de his & abusus etiam in Ioan. de Terrarub. in proœmio. in gl. sepiuit.

Quinquagesima prima confid. Comes qui habet dignitatem Comitatus à iure, & non à Principe, vt est doctor, qui legit viginti annis, secundum gloss. in l. i. C. de profes. qui in vrbe Constantinopoli. lib. 12. Card. in d. c. i. Bar. in l. Alexandrinis. C. de decurio. lib. 10. & in l. i. in 3. q. C. de dignitatibus lib. 12. & in l. constitutione codicis præcedi aut præcedere debet milites & barones: cum pari passu ambulent lex mortua, & lex viua. Cum ergo comes sine territorio à lege viua, videlicet à Principe creatus, præcedere debeat alios non comites, sic etiam comes à lege mortua creatus.

Quinquagesima secunda confid. Comes, non recognoscens superiorem, æquiparatur Principi: vt vero superiorem recognoscat, æquiparatur præfidi, vt dicit do. meus Ias. in l. stipulationem. in 5. col. ff. de verb. oblig. vbi etiam ponit, quod

Edicta eorum, & statuta sunt ius prætorium, & non ciuile, quādo maxime superiorem recognoscunt: secus si superiorem non recognoscunt, quia tunc sunt ius ciuile, vt ibi.

Quinquagesima tertia confid. Comes est nomen dignitatis, quando profertur simpliciter, qui nunquam debet ornamento carere. Nam in ornati moribus & virtutibus nedum à comitatu Principis debent arceri, sed etiam nequeunt iuxta eius palatium habitare. l. quicumque: C. de operib. pub. Ad idem de conf. d. §. c. fucare. Vnde, sicut indecorum morib. non decet pallio decorari, vt 100. d. c. contra morem. Ita non decet comitatus titulo insigniri: absq; virtutibus enim comes, sicut & rex eo deformior, quo illustrior patet. Nunquid potest abscondi ciuitas supra montem posita, desolatio, aut latere fumus extincte lucerna super candelabrum? Simia in tecto, rex factus in folio sedens: vt ait Berna. de considera. lib. 2. Et indignū ad honores promoueri, nihil aliud est quā decipere. 61. d. c. quid proderit hoc dicit Luc. de Pen. in rub. C. de comitibus cōsistoria. lib. 12. Sed quandoque est nomen officij tantum, vt quando profertur sub istis nominibus comes largitionum, comes domorum, comes horreorum. comes laborum, comes consistorianus, comes scholarum, comes palatij: de quibus infra dicam in parte sequen. vbi ponam de officarijs principum.

Quinquagesima quarta confid. Licet hic ante locuti fuerimus de Principibus sub nomine generali, est tamen adhuc alia dignitas, quæ suo speciali nomine dicitur principatus, vt dicit Iacobinus de S. Geor. in suo tract. feudorum. in verbo Princeps Pedemontiu, vbi dicit Ducem Sabaudia esse Principem Pedemontium: & ibi ponit exemplum de Principe Achaie, & Pedemontium. Sunt multi in Gallia, qui habent hanc dignitatem, vt est Princeps Oriengia, Princeps de Thalmont, Princeps de la Roche sur yon, & sic de singulis. Et isti ex communi obseruātia ponuntur inter Principes, sed tamē communiter eos præcedunt: licet Iacobinus ibi ponit Principatū ante comitatum, indiscriminatim tamen præcedunt Barones, vt infra dictum est in 8. par. in 15. confid. Et Iaco. de S. Geor. in dicto loco quid veniat appellatione Principis, & quot modis sumatur, & de specialitatibus Principū ponit vsq; ad 66. specialitates, quæ sunt in principibus ratione principatus, ex quibus in hoc cognoscitur excellentia Principum in multis vltra alias priuatas personas, de quibus hic ante in 23. confid.

Aduerte tamen, quia, vt dicit Ioan. de Imo. in rub. ff. de verb. oblig. in versic. 7. no. dicit, quod Imperator intelligit Principatū esse dignitatem post dignitatem regiam, facit illud Exod. 22. non maledices populo tuo, de quo vide Iacob. Bonaudi in

di in glo. in verb. sepiuit. in proœ. Io. de Terrarub. in libro intitulato, Vineæ Eccles.

Quinquagesima quinta confid. Est adhuc alia dignitas. Puta quandoque, vt videmus, sunt qui dicuntur Vicecomites, & dicit Spec. in d. c. de Vicecomite, quod Vicecomes est is, cui dominus castri committit vices suas, seu executionem iurisdictionis in castro: & ibi ponit quomodo sit cōstituendus Vicecomes: apud nos tamen Vicecomes non est nomen officij, prout vult, & intendit Spec. sed est nomē dignitatis, quæ est quodammodo maior dignitate Baronia, sed minor dignitate comitatus, & quasi sit apud nos minor quam comes, sed maior quam sit Baro: & sunt plures apud nos, Vt erat dominus gubernator Burgund. qui dicebatur Vicecomes de Thouars, Vicecomes de Thuraynes, & Vicecomes de Coimbert. Apud nos etiam habemus maiorem Diuionen. qui dicitur Vicecomes, sed hunc credo potius habere nomen officij, quā dignitatis: Cū ex quo Diuio fuit olim tantum castrum, nunc est oppidum, & ex quo est maior illius castri Diuionen. dicitur habere custodiam illius, ex quo dicitur Vicecomes ratione custodiæ illius castri, denotat tamen aliquam maioritatem & præminentiam inter maiores ciuitatum esse in illo plus quam in alijs. Ex quo etiam alios præcedit, quod facere non deberet, ex quo alij maiores sunt defensores ciuitatum, & sunt officarij ciuitatum, & ipse est tantum officarius castri seu oppidi: eò, quia officarij maioris ciuitatis præferuntur alijs officarijs minoris ciuitatis, vt dicit Decius in c. clerici. in 6. col. extra de iudicij. dicam alibi.

Fuit aliàs quæstio inter Vicecomitem de Talaro & Marchionem de Transio in prouincia Prouincia, qui olim erat Baro tantum, & fuit creatus Marchio à rege Ludouico XII. Et dicebat dictus Vicecomes, quod non poterat creari dictus Marchio, quoniam ante erat Baro in præiudicium sui, qui præcedere debebat eum, licet esset nouiter creatus Marchio: Sed cum omnes dignitates à Principe procedāt, cum dignus honore sit quem Princeps vult honorari, dixi amplè alibi. Imo potuit de Barone facere marchionem, qui cum marchio sit, præcedere debet Vicecomitem: & ita fuit

dictum per arrestum parlamēti Aquen. anno Domini 1511. vt refert Iac. Bonaudi in glo. in verbo, sepiuit. in proœmio Ioan. de Terrarubea. in tracta. intitulato, vinea Ecclesia.

Quinquagesima sexta confid. Alij autem inferiores, vt sunt Barones, cum non habeant omnimodam potestatem Principis, tātum inter nobiles computantur: præcedunt tamen quo ad nos simplices Nobiles, eò, quia ratione Baronia habent sub se vassallos, ex quo magis honorantur, imò dicuntur habere maiestatem, ita, vt eorum subiecti in eos conspirantes dicantur crimine læsæ maiestatis teneri. Iohan. Fabri in proœmio institutionum, in princ. super verbo, maiestatem. Post Azonem in summa videtur, tenere quod non, sed Aegidius de Bellamera in conf. 15. in ver. iuxta qd ad propositum. videtur tenere quod sic. c. si quis 2. q. 1. & c. & in primis. & 5. q. 3. c. 3. & ita videtur tenere Archid. in cap. scelicis. de poenis. in 6. quem ibi allegat Aegidius. Et qui habet caput Baronia: magis est honorandus, cum videatur, quod ille solus non alij habentes partem in Baronia debeat reputari. arg. l. peculium. §. quadrigæ. ff. de leg. 5. l. cum quidam. ff. de fun. instru. & l. quesitum. §. si quis. & ff. de officio proconf. & in l. si aliquam. in princ. & ff. de re milit. l. qui commoratus. §. arena, & quæd notatur. in l. cum diuersis. ff. de relig. & sumpt. fune. vbi habetur. Quod vbi est caput, censetur esse totum, licet in contrarium videtur facere tex. in l. 2. ibi, aliquid ordinare. C. vt dignitatum ordo seruetur. & ibi Io. de Pla. Sed de intellectu illius legis, quomodo scholares eam intellexerunt, videatur supra in quarta parte, in 32. confid. Et Baro habens Iura imperialia, æquiparatur comitibus, licet comitatus & Baronia differant: quia Comes ceteris paribus præfertur Baroni, vt tradit Curtius iunior in tra. feudorum in 2. par. col. 28. ver. sed quia glo. per tex. in c. fundamēta. de elect. in sexto. vide Purpuratum in l. prima. in 39. col. ff. de officio eius cui mandata est iurisdicō. Et in superscriptione text. in c. grandi de supplenda negligētia prælatorum, in sexto. præponit Barones Comitibus. Ideo videtur quod essent maiores: dic tamen, quod Baro præcedit militem, vt in c. venerabilis. de confirm. vtili vel inutili, dicam infra in 8. par.

Quinta partis Catalogi Gloriae Mundi finis.

s

SEXTA

S E X T A P A R S
**S E X T A C A T A L O G I G L O R I A E M U N D I P A R S . E S T D E
 O F F I C I A R I I S P R I N C I P V M .**

Et habet triginta & octo Considerationes.

Efficiarij namq; Principum sunt in quadruplici doctrina: Quidam sunt circa personam Principis. Quidam etiam circa ararium Principis, & de his omnibus in hac parte dicitur. Quidam vero circa iustitiam administrandam: & de his dicitur in seq. par. Quidam vero circa militiam: & de his infra in 9. par. dicturus sum. Et in his comprehenduntur omnia officia Principum.

Prima consideratio erit pro introductione & intelligentia materiam huiusce sextae partis & sequentium, de praesuppositione. l. 2. C. ut dignitatum ordo seruetur. lib. 12. quae est talis: Omnes, privilegia dignitatum hoc ordine seruanda esse, cognoscant. Ut primo loco habeantur hi, qui in actu positi illustres peregerint administrationes. Secundo, veniant vacantes, qui praesentes in comitatu illustri dignitatis cingulum meruerint. Tertium vero ordinem eorum prospicimus, quibus absentibus cingulum illustris mittitur dignitatis. Quartum honorariorum, qui praesentes, a nostro numine, sine cingulo, codicillos tantum honorariae dignitatis adepti sunt. Quintum eorum, quibus absentibus, similiter sine cingulo, mittuntur illustri insignia dignitatis. Sed administratores quidem etiam comites rei privatae omnibus vacantibus honorarijs anteponi censemus. Vacantes autem post administratores venientes, non omnes iam omnibus honorarijs credimus proponendos: sed eos vacantes illis honorarijs qui similem adepti sunt dignitatem, ut praefectus praetorio, non quaestorius, praefecto quaestorio proponatur. Parique modo quaestorius quaestorio. Non vacans comes thesaurorum, vel comes rei privatae, Honorario quaestorio vel magistro officiorum praeferatur. Et inter administratores illos, etiam numerari decernimus, quibus illustribus, in sacro nostro consistorio cunctis aliquid ordinariae dignitatis, vel ante commissimus, vel postea committimus peragendum: Verbi gratia, Si vacantium magistro militum, belli cura committitur. Cur enim aut vir magnificus germanus Magister militum vacans appellatur, cui bellum contra hostes mandauimus, Aut cum excellentissimus Propentadius non egisse dicitur praefecturam, cuius illustri-

bus cunctis dispositionibus vice pratoriana praefectura miles in expeditione copia comitatum abundauit?

Ex qua lege collige principaliter, quod sunt tres principales ordines dignitatum officiorum, scilicet, administrantium, vacantium, & honorariorum: Inter quos ordines, Administrantes praeferuntur omnibus, Vacantes vero praeferuntur Honorarijs in simili dignitate, non in dignitate dispari. Et inter administrantes computantur non solum quibus a principio committitur dignitas cum administratione, sed etiam illi, qui cum essent vacantes, iterato vocantur ad administrationem per se, vel vice alterius. Et in effectu, hoc continet tota illa lex, quae licet faciat quinque gradus, tamen gl. ibi in verbo, vacantibus, reducit ad tria membra, scilicet Administrantium, Vacantium & Honorariorum: quorum duo membra, scilicet, Vacantium & Honorariorum subdiuiduntur inter praesentes & absentes.

Secunda consid. ex d. l. est, quod licet tex. in praedicta lege connumeret istos tres ordines solum in illustri dignitate, tamen etiam idem ordo maioritatis, habet locum in qualibet dignitate, & in omnibus alijs dignitatibus ut dicit lo. de Pla. in d. l. oranes, & etiam in omnibus positus per eum in l. si. C. de decurio. lib. 10. Et ut dicit, etiam effectus istorum ordinum est, ut sit inter eos prior sedes, locus conspectior, decernendi, loquendique facultas, ut in l. 2. in fin. C. de praef. prae. & alia praelationes, de quibus per eum in l. 1. C. de praepositis sacri cubiculi, & de omnibus dixi in prima parte.

Tertia consid. ex d. l. etiam infertur. Quod maior honor Administrantibus, Vacantibus & Honorarijs praesentibus, quam absentibus, debetur. Et dignitas collata praesenti, est honorabilior & praetior, ea quae confertur absentibus, siue utraque sit dignitas cum administratione, Ut quia vnus administrat Romae, alius in Prouincia. Nam praefertur administrans Romae, propter excellentiam ciuitatis. Ideo praefectus vrbs, seu ciuitatis, est in maiori dignitate, Quia illustris, ut notatur in rubric. ff. de officio praefecti vrbs, quam alij praefecti alibi administrantes, qui sunt spectabiles, ut dictum est per Ioan. de Platea, in leg. fin. C. de decurio, libro decimo, & facit lex primo, C. de

C. de silentarijs, lib. 12. & l. vnica. C. de præpositis laborum, lib. 12. Siue vtraque sit dignitas honoraria sine administratione, quia præfertur dignitas collata in præsentem, dignitati collata in absentem. Siue vtraque fuerit ad postulationem. Siue vtraque, motu proprio Principis. Et hoc facit præsentia Principis qui actum extollit, argumento l. omnium. C. de testamentis & de silentarijs. l. 1. C. co. lib. Ex quo dicit Io. de Plat. in d. l. omnes, quæ est l. 2. C. vt dignitatum ordo seruetur. quod maioris est honoris Electio, facta præsentem cancellario Principis, quàm si mittatur sibi ad domum, arg. d. l. & iurium supra allegatorum, & dixi in 16. confid. quartæ partis, & fortè etiam infra dicam. Quia hæc possunt adaptari ad omnia officia ciuilem status, in hoc, quod prouisus præsentialiter est maior, quàm in sua absentia, data paritate in reliquis.

Quartæ confid. ex prædicta lege, quod inter Vacantes, Illi, qui priori tempore vacauerunt præferuntur. l. si. C. de priuilegijs eorum, qui in sacro palatio militant, lib. 12. ita dicit Ioan. de Platea in d. l. 2. C. vt dignitatum ordo, &c. & vt dicit, Vacantes sunt in duplici genere: Quidam qui deposuerunt dignitatem & administrationem, vt puta dici potest de illis, qui certa habebant officia, & illis renunciauerunt, seu illa resignauerunt, Vel quia aliquo tempore fuerunt officarij alicuius loci, seu vrbs, vbi non sunt amplius talia officia: Vt de illis, qui fuerunt consiliarij in senatu Mediolanensi sub rege Franciæ, & nunc (quia ipse Rex non tener ducatum Mediolani) nō amplius sunt consiliarij.

Quidam verò, quibus est data, vel missa dignitas, sed nondum habent administrationem: Puta, quia quis est creatus consiliarius ad primam Vacaturam, vel creatus Secretarius, vel magister hospitij, seu domus, ad primam Vacaturam, & isti sunt Vacantes, qui inter eos præferuntur, secundū proprietatem temporis Vacationis, sed ex quo habent administrationem, semper præferuntur.

Quinta confid. Ex ante d. l. Quod semper habens administrationem, præfertur Honorario, etiam in dispari dignitate: secus autem in Vacante, quia Vacans eiusdem dignitatis præfertur Honorario, sed enim præfertur maioris dignitatis Honorario: quoniam procurator fisci, qui dicitur comes thesaurorum vel procurator Cæsaris, id est omnis rei priuatæ, non præfertur Honorario quæstorio, vel ex magistro officiorū, scilicet, Honorario qui habet dignitatē magistrī officiorum sine administratione. Non enim habet locum prælatio, quia sunt dissimilis qualitatis. Ita dicit Io. de Platea. in d. l. 2. in fi. 2. col. C. vt dignitatum ordo seruetur. vbi dicit, quod Honoraria dignitas, tanquam extraordinaria, non impedit, quin possit quis acceptare aliud officium, stante statuto, quod quis non possit habere duo officia: quod et-

iam est de iure hac part. C. de proximis sacr. scri. & ibi Io. de Platea, lib. 12.

Honorarij enim sunt apud nos, qui tantum habent nomen officij & dignitatis, & non administrationem, nec salaria assueta, vt sunt plures magistrī requestorum domus Regis, qui dignitatem illam honorariam tantum habent, sed tamen adhuc licet non habeant administrationem, tamen debent præferri omnibus alijs inferioribus dignitates inferiores, & minores habentibus. Et ideo dixi in casu emergenti, tales debere præcedere omnes aduocatos simplices, & si talis cum hoc esset aduocatus Regius, præferendus esset ceteris aduocatis regijs, & si locum tenens, ceteris locum tenentibus. Ego autem aliàs tales lit eras obtinui à Christianissimo rege Ludouico XII. sub domino Guidone de Rupeforti cancellario Franciæ dignif. & meritiffi in regressu meo ab Italia, Qui sua beneuolentia voluit me promoueri facere in consiliarium magni consilij Regis, & mihi iniunxerat, vt redirem ad patriam ad præparandum & disponendum de negocijs meis, vt infra duos menses redirem ad curiam cum libris: Sed statim infra mensem decessit ab humanis, nec amplius profecutus sum quoduis officium, sed me ad hanc nostram ciuitatem Heduen. retraxi, vt scribere & componere possem commentaria super consuet. ducatus Burgun. (quod & factum est Deo authore) & plura alia quæ tandem in lucem mittentur. Verum, cum Christianissimus Rex Franciscus, hanc ciuitatem Heduen. primò ingressus fuisset, & orationem nomine ciuitatis habui, & habita oratione me alloqui fecit per R. d. Archiepiscopum Senonen. & Episcopum Siluanecten. qui mihi parte regia iniunxerunt, vt sequerer eius magni consilium, eò, quia intendebat ipse rex, & volebat me esse consiliarium in dicto consilio: quod recusavi, ex quo tale consilium non est firmum, nec stabile, sed potius cursorium, seu deambulatorium, quia semper vadit & currit cum curia Principis: & istud me traxisset à volutione librorum, & compositione aliquorum tractatum, quos iam inceperam. Nec à tempore, quo decessit dictus dominus Guido, intentionis meæ fuit vsque nunc, habere aliquod officium, quod me retraheret, seu auocare potuisset à studio, prout nec profecutus sum, licet stimulus fuerim à multis: fortè cum ero quinquagenarius, profequar aliquod, si videro esse mihi vtile, & facilis profecutionis. Si videro, nō posse ad id perueniri, nisi eo modo, quo hodie peruenitur, scilicet, cum pecunia, stabo cum opinione Labconis. de qua in l. 2. §. post hunc. ver. ex his. ff. de orig. iuris.

Sexta conferit, alia, quod officiariorū existentiū circa personam Principis, & sic officiariorū palatij seu hospitij Domus regalis, quidam sunt, qui habent cogitare de Epulis dicti palatij, qui & præpositi & tribuni scholarum de iure vocantur;

cantur: vt in l. vni. C. de comitibus scholarum, lib. 12. Et hoc, per quandam similitudinem. Quia sicut scholaris in studio addiscit & studet, sic studium istius parare Epulas Regales seu Imperiales: unde huiusmodi paratores dapum regiarum tribuni ac praepositi scholarum dicti sunt de iure. de his dicam infra in suo loco.

Sunt etiam quidam in dicto palatio, qui Comites sacri stabuli dicuntur, vt in d. l. vnic. quia stabulum regale aut Imperiale custodiunt, & prouident in victu equorum, & de talibus curam habent. Et iste apud nos vocatur grandis scutifer. dicam infra in 10. consil.

Reperiuntur etiam alij, qui Comites curae palatii dicuntur, id est, qui curant de ornatu, scilicet, cultriciis, lintheaminibus & utensilibus Domus Imperialis seu Regalis: & praedicti omnes habent diuersos ordines inter se. Quia nonnulli sunt in primo ordine, id est, maius & nobilius seu primatum habent officium: vt est inter cambellanos Regios primus cambellanus, qui in Gallia hodie est dominus Ludouicus de la Tremolle, gubernator Burgundiae pro Rege Franciae. Alij sunt in secundo ordine, alij in tertio, & alij consequenter in quarto, & sic de singulis, & quod omnes alij a primo sunt aequales, nisi, quod qui prior est promotus ad tale officium, prior est in ordine, & sic de alijs.

Et generaliter, in quolibet ordine & statu officiariorum Principis est vnus qui est praepositus ordinis de ordine suo. Et prouidet etiam, vt quilibet de tali ordine diligenter probe, & bene faciat quod ordini suo incumbit. Ita dicit Iaco. Rebuffi. in d. l. vni. C. de comitibus & tribunis scholarum, lib. 12.

Sunt etiam quidam, qui prouident de medicinis, vt sunt medici: de ordine quorum infra dicetur.

Septima consid. Veniendo ad praxin nostram, quam hodie habemus in Gallia, & qua vtuntur Curialista & Aulici, est, q̄ inter omnia officia domestica palatii seu hospitij Domus Regalis, maius officium, & dignius inter omnia, est officium magni magistri, q̄ in vulgari nostro dicitur, le grāt maistre, & in Sicilia dicitur magnus Senescallus, & in Aragonia maior domus, prout dicit Luc. de Pen. in d. l. vni. C. de comitibus & tribunis scholarum. Et ita etiam tenet Nic. Boerij in suo tracta. de praerogatiua sacri magni concilij: quando ponit ordinem sedendi in regno: Sed vt mihi videtur, cum esset curialista & Aulicus, eò, quia erat conciliaris in magno consilio regis Francie, non bene intellexit statum illius: cum in palatio regis officium magni magistri sit aliud a magno senescallo, & illa duo officia sint penitus distincta, & diuersa, & de vtroque dicetur infra. Dominus vero Guil. Budaeus, qui toto tempore vitae suae fuit aulicus regis, & nunc magister requistarum hospitij

regis ordinarij, videtur huc appellare pincernam maximum: cum dicat in lege vlt. ff. de senatoribus in suis annotationibus. Quod primores regiae dignitatis ministrales, sunt Cancellarius, magister equitum, camerarius, & pincerna maximus, quod credo fore officium huius magni magistri, secundum mentem ipsius domini Budaei, cum sit talis de primoribus, & non potest sub alijs vocabulis comprehendi: quod tamen bona venia dixerim, non mihi videtur ita esse, cum sit alius qui dicitur pincerna maximus, de quo etiam infra patebit.

Sed, quantum ad huiusmodi officium magni magistri, potest & debet dici, magna auctoritatis & praerogatiuae, honoris atque excellentiae inter alia officia: cum hoc nomine appelleretur, & ei addatur magnus, ad maiorem expressionem & denotationem magisterij, eo, quia decens est nomen, esse consonans rei. §. vulgato. est & aliud, in situ. de dona. & est bona argumentatio in iure ab Etymologia, seu significatione vocabuli. in sti. de tutelis. §. 1. & in §. tutores. & in sti. de testamentis, in princip. & notatur, in capit. 2. in princip. extra de testamentis, & ita habetur text. in l. agere. §. fin. ff. de verbo. signifi. Vbi tributum a tribuendo, & donando. l. inter donum. ff. de verbo. signifi. & iudex, quasi ius dicens. c. forus. §. iudex. extra de verbo. signifi. & similiter de verbo possessio, quasi pedum positio. l. 1. in prin. ff. de acquiren. possess. & similiter in mutuo, quasi de meo tuum. l. 2. §. appellata. ff. si cer. pe. in verbo. excommunicatio, dicitur quasi extra communio, vt notatur in c. placet. de sent. excom. extra, vt de pluribus alijs similiter dici possit. Sed ad propositum nostrum dicitur, quia maior est in statione: steryon graece, statio latine, dicitur, secundum Papinij. Et dicitur is, cui totius rei gubernatio est commissa. l. 1. §. 1. ff. de exercitoria. l. ite magistri. ff. de pactis. l. actor. ff. rem ratam haberi. Vel magister dicitur a monendo vel monstrando, quod alios monere & eis monstrare quid acturi sint, debet. Et etiam magister militiae, dicitur princeps militum. 2. Reg. 19. c. De quo verbo magister, ponit Hostien. in summa de magistris. §. 1. Io. And. in clem. 2. cod. tit. de magistris. Nec huiusmodi nominatio alicui debet esse molesta, cum Christus, vt a suis discipulis sic vocaretur. Io. 13. acceptauit. Vos vocatis me magister & domine, & bene dicitis. sum etenim. Quibus enim praecipua omnium rerum incumbit cura, & qui magis quam caeteri diligentiam, & sollicitudinem in rebus, quibus praesunt habent, hi magistri appellantur. Quinetiam ipsi magistratus, per derivationem, a magistris cognominantur. l. quibus. ff. de verbo. signifi. Idcirco magistri, & Iudices eodem praecipuo ordine ponuntur, Deuter. 16. Iudices & magistros constitues, in omnibus portis tuis, vt iudicent populum iusto iudicio. & dixi infra, in nona part. in 4. consid. ver. praedicti. Et hic magister, de quo

de quo hic, dicitur Comes illustris. l. 3. C. de cursu publico, lib. 12. vbi iam constat, quod praestit curforibus publicis, quos vulgo postes dicimus.

Item praestit translationi seu euectioni armorum l. 1. C. de fabricensibus, lib. 11. Et ipsi fabricenses eadem subsumunt. l. pen. & vlt. C. eod. de fabricensibus. in duabus glossis, vbi Imperator vocat Magistrum officiorum, sublimem. Item etiam ad eum spectat curare ne arma fiant a priuato, neque vendantur, nec reputantur alibi, quam in publicis armamentis, vt in auth. de armis, in superscriptione. & in fine, & per totum. colla. 6. Et, vt dicit Luc. de Penna in l. 3. C. de castrensis, lib. 12. Hoc est officium, de quo sapius in legibus Codicis fit mentio. Cassiodorus 6. variarum Epistolarum in formula ipsius officij sic describit: cuius verba hic inserere volui, prout etiam inseruit ipse Lucas modo sequi. Reuerendum honorem sibi assumit, quif quis Magistri nomen acceperit. quia hoc vocabulum semper de peritia venit, & in nomine cognoscitur, quid sit de moribus aestimandum. Ad eum ni mirum pertinet palatii disciplina. Ipse insolentium scholarium mores procellosos moderationis suae terminis prospere dissernat: tam multi ordines sine aliqua confusione componuntur, & ipse sustinet omnium quod habet tutela discretum.

Sic nominis sui grauitate perfunctus ornat actibus principatum: per eum senator veniens nostris praesentatur obtutibus, amouet trepidum, componit loquentem.

Sua quin etiam verba solet inserere, vt nos decenter omnia debeamus audire. aspectus Regij haud irritus colloctionis nostrae gloriosus donator: aulici consistorij quasi quidam lucifer. Nam sicut ille diem venturam promittit, sic iste desiderantibus vultum nostrae serenitatis attribuit: Causarum praeterea maximum pondus in eius audientia finibus, maxima securitate reponitur. Veredorum quin etiam opportunam velocitatem, quorum status semper in cursu est, diligentiae suae distributione custodit: vt sollicitudines nostras, quas consilio iuuat beneficio celeritatis expediat.

Per eum exteris gratibus ad laudem Reipublicae nostrae celsitudinis ordinatur humanitas, & nolentes redemit, quos moerentes exceperit.

Per eum quippe nobis legatorum quamuis festinantium, pronunciat aduentus.

Per eum nominis nostri destinatur euectio, & isti principaliter creditur, quod tam necessarium esse sentitur. His etiam laboribus aestimatis potestatem maximam huic decreuit antiquitas: vt nemo iudicum per prouincias fasces assumeret, nisi & hoc ipse fieri decreuisset. Subdit eius arbitrio aliena iudicia, vt ad ipsum rediret, quod alteri visus est praestitisse: molestias quidem non habet exigenda, sed late bono fruitur potestatis adeptae.

Credo, quod ex diuersis titulis desloraretur dignitas ob leuamen Principis instituta.

Per aequatores etiam victualium rerum in vrbe Regia propria voluntate constituit, & tam necesse rei iudicem facit. Ipse enim gaudium populis: Ipse nostris temporibus praestat ornatum, quando tales viros copiae publicae praeficit, vt plebs querula seditionem habere non debeat fatiata.

Officium vero eius tanta ingenij praerogatiua decoratur, vt militiae perfunctus muneribus ornatur nomine principatus, miroque modo inter praetorianas cohortes, & vrbanae praefecturae milites videatur inuenisse primatum, a quibus sibi humile soluebatur obsequium. Sic in fauore magni honoris iustitia quaedam a legibus venit, dum alienis excubijs praepositus, quod alibi militasse declaratur. Adiutor etiam Magistri nostris obtutibus praesentatur, vt vicaria sorte beneficij, nos eligamus eius praesidium, qui nobis praestat fidele solatium. Hanc igitur dignitatem tot titulis decoratam, tot insignibus opulentam per indictionem illam gubernandam tibi congrua grauitate committimus: Vt per omnia quae gesseris, quae nihil moribus residuum relinquitur, si (quod absit) a tanta maturitate peccetur. Haec sunt verba ipsius Cassiodori, loco quo supra. Quem Cassiodorum in dictis Epistolis, minime inuenire potui, licet eum perquirere fecerim apud bibliopolas, in vniuersitatibus & alijs locis huius Regni: Sed, vt dictum est, verba superscripta sunt relata per Luc. de Pen. in d. l. 3. q̄ incipit: hi qui. C. de castrensis, lib. 12. per quae clare cognoscitur quale sit & fuerit huiusmodi officium, & cuius dignitatis, honoris & praerogatiuae fuerit tempore Cassiodori.

Istud vero officium aliam fuit tantae auctoritatis, & praerogatiuae in Francia, quod omnia tanquam Rex expediebat talis Magister sub nomine Regis. Hodie vero non est eius auctoritas tam magna nec excellens: Quonia in omnibus quae tangunt iustitiam (saltem quo ad non aulicos) & in multis superadiis non se intromittit, sed solum Cancellarius, de quo dicam in seq. par. Eius tamen auctoritas adhuc hodie circa ea, quae concernunt hospitium Regis, & etiam circa prouisionem Regni in prouidendo militibus, est satis ampla: licet proprie eius auctoritas concernat principaliter administrationem, & superintelligentiam officiariorum hospitij Regis. Et maxime illorum qui prouident circa epulas, & est proprie officium Magistri officiorum: de quo habetur rub. de officio Magistri officiorum. Co. & proprie cognoscit de causis officiariorum Principis etiam cubiculariorum, vt est text. in l. cubicularios. C. de praepositis sacri cubiculi, lib. 12. & sub eius cognitione & punitio ne sunt omnes officiarij hospitij Regis, vt dicit Ia. Rebuffi in rub. de quaestoribus. lib. 13. C. vbi dicit eos esse illustres. l. eos. C. de Principibus agentium in rebus. eo. lib.

Et etiam cognoscit de causis Principum agentium

tium in rebus, & ipsorum agentium in rebus. l. ex. co. C. de agentibus in rebus, lib. 12. & ibi Iac. Rebuffi, qui dicit hoc esse verum etiam de causis criminalibus, licet videatur esse text. in l. i. C. de principalibus agentium in rebus. eo. lib. & ibi idem Rebuffi, quod Princeps agentium in rebus, cognoscit de causis agentium in rebus: sed ipse Rebuffi ibi dicit, quod est verum, quando sunt centenarii aut ducentenarii. De alijs verò qui non sunt centenarii, aut ducentenarii, cognoscit Magister officiorum, vbi per eum dicam latius infra.

Cognoscit etiam de causis fabricensium, vt supra dixi. l. penultima, quæ incipit. eos. C. de fabricensibus. lib. 11. similiter de causis silentiariorum. le. ne ad diuersa. C. de silentarijs. lib. 12. Item de Castrensiensis. l. 3. & 4. C. de Castrensiensis, lib. 12. Item de decanis, eo. lib. vt declarat Io. de Platea in rub. C. de quæstoribus & Magistris officiorum, lib. eo. 12. Vbi quæstores, Magistri officiorum, & Comites sacrarum largitionum, & rei priuatæ æquiparantur, & sunt illustres.

O Craua confid. Videtur, quod post istum magnum Magistrum sit præpositus sacri cubiculi, qui dicitur magnus Senescallus secundum vulgare Gallorum, vt dicit Luc. de Pen. in rub. Co. de præpositis sacri cubiculi, & de omnibus cubicularijs, & priuilegijs eorum, lib. 12. Vbi dicit, quod post debilitatum Imperium cuncta propria vocabula sunt deleta.

Et licet istorum & similium hodie nullus sit vsus, noticia tamen, vt dicit, est necessaria. cap. fuerunt. §. paulatim. 7. distin. Et illum vocat Marefcalum Ioan. de Platea in dict. rubr. sed errat quo ad nos, quia Marefcalli in Gallia sunt alij, vt dicam alibi.

Sed quia apud nos alludendo vocabulo videtur, quod sunt Cambellani, id est, custodes vel fabricatores lecti qui habent sub se plures, Vt sunt illi, qui vocantur les chambriers, ou varletz de chambre, vel etiam aula, vel camera, vbi cubat Princeps, dicuntur custodes camerae, quæ debet esse sancta, id est, immaculata, & ad cuius custodiam boni, probi, & electi sunt cubicularij assumendi. le. quicunque. C. de ope. publ. Et vt dicit Ia. Rebuffi, in dict. rub. de præpositis sacri cubiculi. alle. p. Odofredū, isti præposito sacri cubiculi Imperatoris æquiparari potest magnus Cambellanus Regis Franciæ, vocatus, legant Chabellā, qui præest cubiculo, hoc est, camerae Regiæ. Alijs autē cubicularijs, de quibus loquitur ille titulus, in illa particula, ibi: & de omnibus cubicularijs, æquiparantur alij Cambellani Regis, qui sunt sub magno seu primo Cambellano; & hunc honorem communiter volunt habere Senescalli & alij officarij Regij maiores laici, qui hoc sibi reputant ad magnum honorem quando sunt Cambellani Regis, & non immerito, vt statim videbitur. Hic verò tempore Costantini dicebatur paracœmomen^o cubilis, vel præfectus cubilis, id est, curam habens cubilis imperia-

lis, & hic præfectus cubiculi apud nos dici potest primus Cambellanus. Vidi etiam arrefta parlamēti Franciæ, vbi fit mentio de domino Ludouic. de Trimollia (qui erat primus Cambellanus) & vocatur ibi Protocambellanus. Olim etiam taliserat subditus paracœmomeno, id est, magno Senescallo, præerat tamē omnibus cubicularijs, hoc est, qui in cubiculo administrabant: & hic præpositus sacri cubiculi, id est, magnus Senescallus, secundum Luc. de Pen. vbi supra, æquiparatur in dignitate, immunitate, vel honore, non tamen excelsitate vel potestate, præfecto prætorio, id est, cancellario, vel melius præfidenti. Cum nullus præter Connestabilem Cancellario sit æquiparandus vel præfecto vrbis, qui potest dici præpositus Parisiensis, vel Magistro militum, qui potest dici Marefcallus, vel verus Capitanus: & æqualis honor est seruandus in sedendo iuxta Principem & sedibus collocandis, vt qui prædictorum prius promotus ad officium reperitur, primum locum obtineat in sedendo. Ita est text. cum notatis per glo. docto. & maxime per Luc. de Pen. in d. l. i. Cod. de præpositis sacri cubiculi.

Nona confide. erit in hoc. Quoniam, vt dicit Luc. de Pen. in rub. C. de præpositis sacri cubiculi, l. 12. In cubiculo Principis quidam magnificentissimus gerebat officium, qui chartularius vocabatur: & huius fortē inter cetera erat, officium, vt codicilli, id est, literę commissionis officiorum, quæ diuersis Magistratibus mandabantur, & quæ erant subscribendę manu seu chirographo Principis, per eum expedirentur: & hi erant maiores primicerio, vt dicit Luc. de Pen. in dict. rub. C. de præpositis sacri cubi. lib. 12. Et hi secundum eundem hodie Secretarij (vel elegantius à secretis, hoc est, cui secreta committuntur) dicuntur, Quia secretiora, quę vel nullis vel paucis communicantur, scribunt, dicunt, & explicant, quę scilicet Princeps secretò, puta in cubiculo (quod vulgo dicimus, le cabinet) iubet, ordinat, & disponit: libello quęputa Epistolas, & petitiones secretè Principi legunt & explicant: & hodie apud nos dicuntur, les secretaires des commandemens: & sunt quatuor ordinarij, scilicet d. Robertet, Gedoy, de Neufville, & Doruet: Sed inter omnes semper fuit & est præcipuus, & maxime auctoritatis apud Reges Francię ipse dominus Robertet. Et hi sunt maiores omnibus alijs secretarijs Regijs, & omnibus preferendi. Et isti sunt de magna camera, seu de magno laterculo: de quibus facit mentionem Petrus Cotereau, in suo schedulari magistratum ciuiliū, tit. de quęstore. Alij autem sunt, qui sunt de parua, & sunt clarissimi, qui verò de magna, spectabiles, & Magistri sacrorum scriniorum dici possunt. l. vnica. C. de proximis sacrorum scriniorum. & tototid. de prox. sacro. scri. lin. 12. C. de quibus infra dicam: vbi fortē statum consistorij Principis descripturus sum.

Deci-

Decima confid. In palatio seu hospitio Principis est alius officarius, qui comes sacri stabuli (vt iam supra in hac parte, in 6. consider. dictum est) vocatur, & apud nos magnus scutifer dicitur: Hic verò plures sub se habet, quorum est præfectus, qui dicti sunt stratores, hoc est, qui præfunt equis ferrandis, & sellis, & franis, de quibus habetur titulus de stratoribus, lib. 12. Cod. Et eundem comitem sacri stabuli appellat text. & ibi Iacob. Rebuffi, in d. l. vni. C. de comitibus & tribunis scholarum, eod. lib. 12. Et inter illos stratores est primus, secundus & tertius ordo, secundum quod Principi placet in suo statu ordinare. Apud nos verò tales dicuntur Escuyers descuerie. Et talis dicitur vnus ex primoribus. Regiē maiestatis officarijs, quę Budæus in suis annotationibus in l. fi. de senatoribus. ff. Magistrum equitum vocat.

Et de ordine istorum & eorum præeinentia seu auctoritate videri potest in breuiario Principis, seu in quodam libello, qui dicitur status Franciæ, quifit singulis annis: & in eo apponuntur & describuntur seriatim omnia nomina officiariorum, sub quibus subsunt, taxa eorum stipendiariorum, quid tenentur facere & eorum incumbat officio, & quomodo, & in quibus, & per quæ, & quot tempora deferuire: quem fortē succincte alibi ponā eidem adaptando & conferendo officia antiqua. de quibus in iure fit mentio.

Vndecima confid. Alij reperiuntur officarij hospitij Principis, qui dicuntur domestici & commensales, seu protectores & custodes personæ Principis: quorum quidam sunt, qui eum sequuntur, quidam verò qui eum præcedunt, quidam qui eum de nocte custodiunt. Et tales protectores dicuntur etiam agentes in rebus, & habent quilibet eorum vnum præpositum, qui Princeps agentium in rebus nuncupatur. Et sunt centenarij, aut ducentenarij, vt sunt in curia Christianissimi Regis Franciæ illi milites qui dicuntur vulgo, Les cent gentilz hommes de cheux le roy. qui habent capitaneum qui potest dici primicerius, seu Princeps agentium in reb. Et illi etiam sagittarij equestres, qui hippotoxatæ dicuntur, seu fortē pijari, dicti Les deux centz archiers, qui etiam habent capitaneum, quem primipilo fortē non indecenter comparemus.

Sunt & alij protectores seu custodes corporis Principis, qui vulgari nostro dicuntur La garde du roy (vt sunt communiter quidam Heluetij) & proprie eos stipatores, laterones, & somarophylacas dicimus, & gerunt hastile, quod alabarð vocant. Et tales salutatione prius facta, potestatem osculandi habebant Vicarios præfecti, id est, locum tenentes capitanei ianuae Principis, vt dicit text. in l. i. C. de domesticis & protectoribus, lib. 12.

Et hic aduertē, quia Princeps dicitur adorari. Alij verò salutari. gl. fi. in l. i. C. de silentarijs, eod. li. & quod Princeps dicatur adorari, text. in l. vni.

C. de comitibus & tribunis scholarum, illo eod. lib. licet ibi gl. verbum adorandi, exponat, id est, salutandi, sic in l. sancimus. C. de consulibus. C. eo. lib. & in l. 2. ibi: æternitatem nostram adoraturus. C. de fabricensibus, l. 11. sed etiam ibi gl. dicit quod est improprie, cum solus Deus adoratur. Imperator verò seu Princeps cum reuerentia aditur & honorari debet. Et quod solus Deus est adorandus, & solum sibi sacrificium est offerendum, dicit Inn. in c. 2. de celeb. miss. De salutatione dictum est in l. 1. part. & plenè in præced. part. in 32. confid. incip. professando materiam, &c. & infra ista par. in 22. confid. 11. Et quæ alij à Principe dicuntur salutari aut reuereri, text. est in l. 2. & 5. Co. de proximis sacrorum scriniorum, eo. lib.

Dodecima confid. In palatio seu Regia Principis sunt & alij, qui de persona eius curant, vt sunt medici, & sunt in hoc officio tres ordinarij, primus videlicet, secundus & tertius: Et quilibet ordo habet vnum præcipuum etiam summum medicum & superiorem, qui vocatur Princeps medicorum, & tales vocantur archiatri, vt in l. e. medicos. in prin. C. de professoribus & medicis, lib. 2.

Et tales habent tantam dignitatem, quantum habent Duces & Vicarij Principis, qui administrauerunt, qui apud nos dicuntur gubernatores patriarum, vt dicit Ioan. de Platea in rub. C. de comitibus & archiatri sacri palatij, lib. 12. Vbi etiam dicit post Barth. quod medici principum, qui meruerunt esse in primo ordine medicorum nobilitantur, vt efficiantur Palatini Comites. Et sunt in dignitate spectabiles: & ibi sunt tres dignit. i. Archiatrorum, id est, medicorum Principis, Vicariorum, & Ducum, quæ adæquantur. Et non est doctrina, nisi in prioritate temporis, vt dicunt ibi rex. Iaco. Rebuffi, & Io. de Pla. & Luc. de Penna.

Decimatertia confid. Alij sunt Archiatri, qui dicuntur ostiarij palatij, seu hospitij Principis. Et Archiaterus est Princeps eorum, quasi Princeps atrij Principis. Et Atrienfis, hoc est, ianitor seu ostiarius, aut is, cui credebatur cura atrij, id est, primæ partis domus, cum de atrijs intramus domum. Vnde Victru. lib. 6. In vrbe atria proxima ianuis esse debent. Vnde in Euang. dicitur, Cuius foris armatus custodit atrium suum, in pace sunt ea quæ possidet.

Et iste Archiaterus est in magna dignitate, cū æquiparetur Vicario, & Duci, vt in l. i. C. de Comitibus & Archiatri sacri palatij, lib. 12. & ita exponit Lu. de Pen. in d. rub. vbi dicit, quod in Regno magni viri consueverunt officium pro magno munere gerendum suscipere. Hodie verò deficiente iustitia, huius sicut & cæterorum claritas est deleta: sed quicquid dicat, hoc potest esse in Regno Siciliae, & Neapolitano; de quo ibi intendit loqui cum ibi tum resideret. Sed in Regno Franciæ est in magno honore, & solet concedi nobilib. & his quos Princeps fauore & beneuolentia profecquitur.

Idem

Idem tamen Luc. de Pen. in rub. C. de Comitibus consistorianis, in fi. lib. 12. dicit, quod Magistri ostiarii in curia Regis sunt Comites consistoriani. Cuius officium est conuocare ad præceptum Principis, vel quæstoris Iurisperitos, aut alios, illotque cum necesse esset introducere in consistorium Principis. Et hic post quæstorem, & Magistrum officiorum præerat in consilio Principis: & hic dicitur Comes consistorianus.

Dicit enim Pyrrhus in libr. 1. de magistratibus Roma. Quod Comites consistoriani sunt, quod Principis consistorium & tribunal comitantur. Hi que sunt illustres, cuiusmodi sacri consilii. Regij, quod Regem aut ipsum consistorium, cui præest Cancellarius, sequuntur. Sed credo illud esse generaliter ad omnes: sed specialiter Comes consistorianus dicitur ille, qui habet curam, & gerit officium conuocandi ad præceptum Principis omnes de concilio & consistorio eiusdem. Dicit vterius Pyrrhus, quod admissoriales sunt, quos hostiarios Galli vocant. Alij Archiatros dicunt ab atrio custodiendo, nonnulli atrienses, vt dictum est. Consistoriani vero Ambrosio dicuntur, qui senatorij ordinis. vel amplissimi sunt, qui ad principale consilium eligebantur.

Decima quarta consi. In domo Principis sunt plures Comites, qui semper Principem comitantur. Cum Comes a comitando, vel sequendo dominum. Item apud. §. comitem, ff. de in iu. l. 1. §. ff. de extraor. criminib. Et habent officia in domo Principis, & quia dicuntur cum adiectione oneris, sunt nomina officiorum tantum. Secus, quando cum adiectione patriæ aut provincie, quoniam tunc sunt nomina dignitatis, vt supra in præced. parte plures nominaui in 46. consi. Sunt etiam quandoque sine comitatu, vt in auth. vt illustribus, & qui super eam dignitatem sunt, & c. in prin. iuncta glo. ibi in verbo, comites. col. 5.

Et in hac parte dixi supra. est Comes sacri stabuli, de quo in 10. consi. etiam Comes scholarum, vt in 6. consi. Sunt tamen alij Comites: primò Comes largitionum, & est, vt Pyrrhus in suo tract. derogatis, seu palatinis, lib. 1. qui largitiones Principis in comitatu faciebat: quis autem hodie fungatur huiusmodi officio, fortè scribam infra, vbi officia deputata circa erarium Principis enumerantur, & est propriè thesaurarius secretus Principis, qui dicitur, Le tesorier des menuz plaisirs. Vel fortè crumenarius (quem argentarium vocant) qui etiam fortè rationarius, id est, accepti, expensique librum conficit, aut elemosynarius Principis, de quo statim dicam. Nam dona facit, & liberalitates exercet Princeps, vt in l. vnica. C. si liberalitatis imperialis socius sine hærede decesserit, li. 10. Et liberalitas seu munificentia est proprium Regis, & ex ea plurimum laudatur, vt dixi in præced. par. in 8. consi.

Et est Comes domorum, qui teste Pyrrho, vbi

supra est, qui præfecturam in domesticos Principis habebat, secundum Iustinianum. Fortè dici posset hodie Præpositus domus Principis (qui vocatur vulgò, le prouost de l'hostel) cum habeat iurisdictionem, & præfecturam in domesticos ipsius. Qui etiam videtur habere officium Irenarchæ, cum habeat cognitionem causarum criminalium, & pacem procuret inter domesticos & aulicos Principis: Imò in omni curiales facinorosos animaduertit, quod videtur esse officium Irenarchæ, vt in l. vnica. C. de Irenarchis, lib. 10. Et ab isto hodie deputantur in prouincijs Irenarchæ, seu Iminarchæ, hoc est præpositi mareschallorum.

De alijs vero Comitibus suis locis dicitur: maximè de Comite stabili, qui erat primus inter omnes, & omnibus præerat: loco huius hodie est Connestabilis, sed erratur in vocabulo, quia deberet dici (vt aliqui volunt) Comes stabilis.

Et licet multa sint officia in curia, seu palatio Regis nostri, quæ ad istos Comites adaptari possent, quæ in manibus habere non potui, licet multos aulicos & palatinos rogauerim, vt ad me destinarent statum in curia Christianis. Francorum Regis, vt omnia officia dictæ curiæ adaptare fatagerem officijs antiquis, & in iure descriptis: Sed cum ad me non deuenirent, aliter non insistam, nisi in iure, & antiquis scriptis reperiri possint, & quæ vsitata fuerint, in alijs me remittendo ad Pyrrhum, ad Fenestellam, & Pomp. Latum.

Aduerte etiam, quod olim breuis fiebat, qui continebat sigillatim officia ministerio Principis deputata, vt ait tex. in l. fi. in prin. C. de castrensiensis, & ministerianis, lib. 12. Sed etiam hunc breuem (qui continebat numerum officiariorum) nõ habemus, vt dicit ibi gl. 1.

Quæ enim in nouissimis tribus libris Codicis leguntur, nihil ferè antiquitatis redolent, vt ait Budæus. à Græcis enim sumpta sunt, & ob id magna ex parte non intelliguntur, authorum eius temporis penuria.

Si velis videre breuem statum Regis Salomonis, habetur compendiosè 3. Reg. 4. ca. vbi sic dicitur. Erat autem Rex Salomon regnans super omnem Israël. & Principes & præfecti ipsius Salomonis nominati ibi describuntur, & multi alij eiusdem officiales.

Primò nominantur tres, quos pro scribis habuit, quos dicimus à secretis.

Secundò, vnus nuncupatur, qui à commentarijs dicitur, & fortè talis commentaria componebat: loco cuius subrogatus videtur in Francia Cancellarius.

Tertiò, vnus solus qui super exercitum dominabatur, vt hodie apud nos est Connestabilis Francia.

Quartò, tres erant super eos qui assistebant Regi, & fortè hodie loco istorum sunt electi secreti, aut stricli consi. Regis.

Quintò, vnus erat amicus Regis.

Sextò

Sextò, vnus nuncupatur qui erat Præpositus domus.

Septimò, vnus erat super tributa, quem voco generalem finantiarum seu magnum thesaurarium.

Octauò, duodecim præfectos habebat super omnem Israel, quorum nomina ibi describuntur, & quib. regionibus præerant: & hi præbebant annonam Regi, & domui eius. Per singulos enim menses in anno, singuli necessaria ministrabant. Non temerè fortè crediderim à Carolo Magno Francorum Registorum duodecim præfectorum olim fuisse institutos duodecim pares Francia.

Ibi etiã de expensis seu sumptibus, & cibis mensæ ipsius Salomonis, dum scribitur: Erat autem cibus Salomonis per singulos dies triginta cori similæ (hoc est, farina alba, seu floris farina triticæ) & sexaginta cori farina (quæ erat ex omnibus frugibus, & leguminibus. Corus verò medimnos Atticos 4. capiebat. Medimnus verò sex modios continet.) Item decem boues pingues, & viginti boues pasuales, & centum arietes, excepta venatione cæuorum, caprearum atque bubalorum, & auium altitium. Item habebat quadraginta millia præsepia equorum curtilium, & duodecim millia equestrium, nutriebantque eos supradicti Regis præfecti, sed & necessaria mensæ ipsius Regis cum ingenti cura præbebant in tempore festo.

Et de officarijs diuersorum ordinum tam Pontificalis dignitatis, quàm imperialis sit mentio in cap. Constantinus. 96. distin. & ibi videtur, quod militia clericalis officia sint adinuenta iustar secularis.

Sed longè ante Salomonem, cum iam sexaginta anni, & vltra elapsi erant cum regnare incepisset Salomon, Samuel sanctiss. Domini Propheta Hebræorum magnus Pontifex, & Iudex, Leges seu Iura Regni Hebræorum iussu Domini dederat Sauli in Regem Hebræ: assumpto, quæ descripta erant in libro, vt habetur 1. Reg. 8. & 10. c. in fi. vbi satis elici potest de statu Regis Saulis: de quo in præced. par. in consider. de privilegijs Principum. vers. 162.

Decima quinta consi. Aliud est officium domesticum Principis, quod dicitur Comes horreorum, pistrini Principis curator: De quo facit mentionem Pyrrhus in suo tract. de togatis, & palatinis.

Et hic habet sub se mancipia quædam purgandis horreis adscripta, coquendoque panem Principis. Et hic potest esse præfectus annonæ, seu tributus.

Decima sexta consi. Est & aliud officium domus sacri palatii secundum Lucam de Penna. vt infra dicitur. Sed secundum Pomponium Latum dicitur officium præfecti fabricorum, quoniam vt ait, sunt artifices, qui castra sequuntur, vt fabrici lignarijs, serrarijsque præsent. Et is Magi-

stratus eligebatur idoneus, & qui castris sciret bene prouidere, præsertim, qui in urbium expugnatione cuniculos subterraneos faceret, atque id genus alia, vt Mamurra eques Romanus fuit præfectus fabricorum C. Casaris in Gallia: qui (teste Polydoro de inuentorib. rerum, lib. 4. c. 8.) fuit primus qui parietes domus cruenta marmoris operuit. Et de huiusmodi officio fortè latius infra dicitur in 9. parte. Et talis propriè apud nos dici posset Magister operum.

Dicit tamen Luc. de Pen. in l. vni. C. de Comitibus & tribunis scholarium, lib. 12. quod Comes sacri palatii erat præpositus custodiae conseruationi, & ornamento imperialis palatii. Erat autem architector peritissimus omnium, ante pedes Regios primus incedens, auream virgam ferens in manu. hic peruigili cura vigilabat circa decorem palatii, vt antiquum nitorem in pristinum conuerteret, & nona similia antiquitate produceret.

Crederem autem potius, quod talis præfectus fabricorum seu operum esset sub comite, qui habet curam sacri palatii: Cum hic comes curæ sacri palatii sit de primoribus, & æquiparetur comiti, & tribuni scholarum, etiam comiti sacri stabuli, vt est tex. in d. l. vnica. Et sit in maxima dignitate, in qua non est præfectus fabricorum: licet ad similitudinem huius in palatio Parisiensi in mensa marmorea est adhuc iurisdictione Magistri operum seu latomorum, qui cognoscere habet de operibus, & ædificijs factis pro Principe, & potest ille Magister latomorum adaptari huic præfecto fabricorum. Et quod tales magistrat? habeant iurisdictionem super prædictis corrobore sic. De iure enim Magistri militum habent iurisdictionem inter suos milites. Casus est in l. magisteriæ potestati inter militares viros. C. de iurisd. om. iud. Secundò sic, ratione professionis vel negotiationis, quæ subijcitur iurisdictioni illius, qui præest talibus, & de his, quæ pertinent ad eius artem, seu curam. l. fi. in prin. vbi est propria officina. C. eodem. Hodie tamen de consuetudine Regni Francie centum milites. Regis, de quib. supra dixi in ista par. in 11. consi. litigant coram dominis requestrarum in parlamento Parisiensi, prout & alij domestici Principis si velint, & hoc virtute literarum Regiarum ab eis impetratarum, quas Committimus vocamus.

Decima septima consi. De alijs officarijs Principis tractat, qui sunt omnibus, & ipsi, C. Principi & alijs quibuscumque magistratibus necessarij, & sunt Aerarij, qui Aerarium Principis administrare habet, & in recipiendo, & in distribuendo. Et tales inter ceteros sunt laudandi, & retroactis temporibus, & de iure, & de facto fuerunt laudati, & honorati. Et acceperunt nomen ab are, hoc est, pecunia: Quoniam olim Aes fuit in precio magis aurum; iacebat, vt ait Lucret. Nunc, versa vice, iacet Aes, aurum summo successit honore. Et primo ex Aere pecunia signata fuit. vnde Ouid. in Fastis.

Cerda

*Aera dabant olim melius, nunc nomen in auro est,
Vitiaq; concessit prisca moneta noua.*

Aduerre, Quod in hoc Aerario plures sunt officiales. Sunt enim primò generales, secundò Magistrum computorum, tertio thesaurarij, quartò receptores. Sed quomodo hi possint ad officia (olim in iure scripta) adaptari, videndum est. In primis apud nos in Francia quatuor sunt generales Finantiarum, s. generalis Franciæ, Normania, Britannia, & Linguae Occitane. Hic etiam prius præmittit, quòd apud nos Principes singulis annis faciunt breuiarium, in quo describunt statum eorum generalem: & in illo statuunt tã de Aerarij pecunia, quã de fiscali qd eo anno fieri velint: quam summã instrumẽto ministerioq; omni Aulico ferri placeat, quam argentariam nunc, & officiales domesticos vocant. Quam etiam rei militari attribui (quum teste Plauto, belli neruus sit pecunia) quã stipendijs: Quoniam & officarijs, & militibus stipendia sunt necessaria. Ideo habetur Lucæ 3. Ne minem conculatis, estote contenti stipendijs vestris. Quã liberalitatibus, quam venatico apparatus, quã auitio, equitioq; , i. falconaria scutarioq; , vt verbis nostris vtat. Quib. etiam vsus est ille elegans vir dominus Guilielmus Budæus in suis annotationib. in pandectas, super l. vni. ff. de offi. que sto. sed ad rem redeo. Quam deniq; in euentus varios, & ad incerta rerum casuumq; (quo nomine præfecti Aerarij immanes summas suæ potestatis faciunt) in legationes dimittendas, admittendãq; atq; etiam in lautitiam destinati, hoc est, munera & xenia, quæ legatis exterarum gentiũ donantur. In eo etiã breuiario, Princeps anniuersaria constitutione stipendia quædã augeri, quædã circumcidi, quædã eradi iubet. Ex quo velut Archetypo qniquotannis veluti traduces ducuntur. Quorũ vnũ præfecti fisci cõmunem inter se sumunt, & sunt thesaurarij. Reliquos præfecti Aerarij (& sunt generales finantiarum) habent suum qsq; cũ suo tribuno Aerario (hoc est, receptore generali) cõmunem. Ex quibus rursus secundaria quædã breuiaria coactoribus prouinciæ suæ, hoc est, receptoribus particularibus faciunt, in quibus attributas prouinciæ suæ pecunias varijs nominibus exponunt & erogant. Nomina intellige capita breuiarij, hoc est, rationis argentariæ, tituliq; earum rerũ, & huiusmodi, quas supra enumerauimus, quibus expensę pecuniæ feruntur.

Et his autẽ velut subbreuiarijs sunt rursus, que pyctacia breuiãq; dicuntur, & breues vulgo borderellos appellant, i. commentarios summã rerum contiuentes, de quo exempla sunt in l. actuarij, l. excellentia. & l. iubemus. 2. in fin. C. de erogatione militaris annonæ. lib. 12. Attributæ autẽ pecuniæ (teste Budæo) ab antiquis dicebantur, quas nũc assignationes dicim. Tributũ dictum est à tribub. qd ea pecunia quæ à populo imperata erat, tributũ à singulis pro portione census exigebatur.

Ab hoc, ea, que assignata erat, attributum dictum. Ab eo verò, quib. attributa erat pecunia, vt militi reddant tribuni, Aerarij dicti sunt. Id quod attributum erat as militare dictum. Tribuni igitur Aerarij secundum Alconium ea officia gerebant, quæ nunc generales receptores obeunt, exequuntur attributam pecuniam quæstorib. prouincialib. (pro quib. hodie habemus thesaurarios bellicos) adnumerantes ex Aerario promptam. Tamen secundum Varron. lib. 1. de lingua Latina, in fi. Tribuni Aerarij dicti erant, qui militib. ipsis protinus adnumerabant, qui nunc thesaurarij sunt bellorum. Nec immerito forte hi officiales Aerarij inter domesticos, & palatinos Principis annumerantur. Cũ sint officiales generales ad omnem statum Principis, tam sui ipsius suorum officiariorum domesticorum, quã iustitiariorum, & rei militaris. Ideo de his in hac parte fit mentio, etiam generales recte apud nos dicuntur, cũ eorũ officium, s. illorũ, q sunt digniores in Aerarij administratione habeant officii generale ad omnes circa Remp. versantes.

Nunc ergo ad hos deueniam, q quandoq; dicti sunt quæstores seu præfecti Aerarij (vt dicunt Budæus & Pyrrhus) & tales sunt illustres, vt voluit Purpur. in l. 1. col. 13. ibi: illud aut recipi potest. ff. de offi. eius cui madata est iurisdictio. Ideo digni sunt magno honore, & tales præferri deberent omnib. domesticis & palatinis, post quatuor primores Dom. Regiæ, de quib. ante dixi. Nõ tamẽ præferuntur Cancellario, & præsentibus in parlamento, in cõgregatione generali, nec Magistris requestarũ & cõsiliarijs. vt dicit Boer. in tra. Jo. Montaigne, de autoritate magni concilij: vbi vide modum sedendi in cõsistorio Christianis. Francorum Regis. Imò dicit idẽ Io. in d. tract. in 2. ratione, quod tales quæstores ex plebeis & ignobilibus eligebantur. l. 2. §. deinde cum ærarium. ff. de orig. iur. & l. vnic. ff. de off. que sto. & ibi gl. in ver. plebeios. vbi gl. tria genera quæstorum declarat. & etiam gl. in proæ. institutionũ. §. cum q; hoc. in verbo, ex quæstori. sed videretur dicendũ per gl. in d. l. vni. Quod tales quæstores sint tantum spectabiles, vel clarissimi, illustres tamen nominantur, per tex. in l. 2. C. de off. que sto. & Jo. Montaigne, vbi supra dicit, qd sufficit, vt sint humilioris ordinis: quibus non assentit Purpu. in l. 1. nu. 43. cum quinq; seq. ff. de off. eius, cui madata est iurisdictio. & infra in par. seq. in 25. consil. inc. cum vt. Sed cum Budæus & Pyrrhus tales quæstores dicant eos esse, quos magistros seu dominos computorum vocamus: Ideo eos insequendo videretur dicendum, quod tales generales finantiarum sint illi, qui præfecto Aerarij computantur. de quo fit mentio in l. senatus. ff. de iure fisci, & per Pyrrhum plenẽ in libro de quæstorib. magistratib. vbi dicit, quod talis quæstor magni honoris gradus erat.

Jacobus Rebuffi in l. præcepit. & in l. 1. C. de canone largitionum malorũ, lib. 10. Videtur tales administrato. Aerarij alio nomine vocare, quoniã

cos

eos nominat Comites. Nam (vt ait) Princeps duo habebat patrimonia, & ad gubernationem istorum præponebantur duo Comites, s. Comes sacrarum largitionũ, & Comes rerũ priuatarũ, & habebant idẽ priuilegium, vt in l. vlt. C. de palatinis sacrarum largitionũ. li. 12. Nam quilibet erat illustris, & de Comite rerum priuatarum probatur in l. vnica. C. de offi. comitis rerum priuatarum. iuncta l. fi. ante finem. C. de assessõ. Probatur de Comite sacrarum largitionum. l. siue ex prætorio. C. de executõ. & exactõ. lib. 11. & l. 2. §. ideo. Co. de nouo codice componendo. & l. vni. C. de offi. comit. sacrarum largitionũ. & l. viros deuotos. C. de palatinis sacrarũ largitionũ & rerum priuatarum. eod. lib. 12. Vnde officium comitis rerum priuatarum erat, vt gubernaret res fiscales, quæ appropriabantur ad commodum Principis, nec conuertebantur in vtilitatẽ publicam. de quo Luc. de Pen. in l. 3. quæ incipit, si quando. C. de bonis vacantib. lib. 10. & in l. 2. de petitis bonorum sublati. C. eo. lib. vbi refert ea, quæ pertinebant ad eius officium. Et iste constituebat procuratorem Cæsaris, qui sibi reddebat computum. l. pe. C. de iure fisci. li. 10. & licet gloss. in d. l. vnic. Cod. de offi. comit. rerum priuatarum vocauerit istum comitem procuratorem Cæsaris, tamen contrarium est verum, vt notatur in d. l. penul. Co. de iure fisci. & in l. si quis in tract. C. de bonis proscriptorum. & in l. si quando. 2. C. de bonis vacantibus. eodem lib. 10.

Officium verò comitis sacrarum largitionum erat colligere tributum, & applicabatur in thesauraria, seu fisco, ex quo soluebantur stipendia militaria (vt paulò ante dictum est) nec conuertebantur in vtilitatem Principis, tamen isti comites habebant diuersa officia. vt probatur in l. in prouincijs. C. de numerarijs, & actuarijs, lib. 12. Etiam iste comes sacrarum largitionum habebat specialem potestatem, & custodiam ipsius thesauri. Et reddebat rationem præfecto prætorio, vt in auth. de collatoribus. §. eos autem. collatio. 9. & l. fin. in fi. Cod. de exact. trib. lib. 10. Et omnes collatores, & exactores reddebant sibi computum, Et ipse præfecto prætorio, vt dixi. Ex quo videtur dicendum, quod generales prædicti æquiparari possunt dictis comitibus, quia non reddunt alicui computum nec subiiciuntur, nisi Præfecto Prætorio, hoc est cancellario. Licet videatur aliqui dicere, quod tales sint thesaurarij Franciæ, sed potius credendum est, quod tales generales magis adaptari possint ipsis comitibus, vt possint dici illustres. Cũ sint in maximo honore, & semper fuerint magis quã thesaurarij, & receptores, qui subsunt eis, & tenentur reddere computum eisdem: Et hæc dixi ad sustentationem opinionis Purpurati, in hoc, quod dicit ipsos generales, esse illustres, in quo multum extolluntur. Cum officium eorum in extraordinarijs pecunijs, & subsidijs quærendis & conseruandis versetur.

Vnde & de quæstoribus sentit G. Benedicti in sua repe. c. Ray. in verbo, & vxorem nomine Adaliam. nu. 59. de testamentis. vbi ita ait. Quæstores sunt generales, & receptores talliarum, quas Rex annis singulis indicit, pro necessitatib. Regno occurrentib. secundum maius, & minus pro modo necessitatum, quæ talliæ leuantur à nõ priuilegiatis pro valore rerum, & bonorũ ruralium, quas quisq; plebeius habet & possidet: & ibi ponit quomodo talliæ, seu collectæ dictorum subsidiorum indicuntur, leuantur & exiguntur, & per quos saltem in patria Tholosana.

Aduerte pro intellectu prædictorum. Quia vt refert Budæus in dict. l. vnica. ff. de officijs quæstoris, & Pyrrhus in loco ante allegato, tria pensitationum genera, seu solutionum fuerunt apud antiquos.

Primum dicitur Canõ, & est hodie id, quod domaniũ dicitur. Exemplificat Budæus, in portorijs, vectigalibus, & huiusmodi.

Secundum dicitur oblatio, & est id, quod nunc auxilia dicimus, Aydes in vulgari: vt octauini heminatim, hoc est, per mensuras diuenditi, & vicefima eius, quod cupatim culeatimque venit reliquarum mercium, quæq; à solidarijs negociatoribus venduntur (quos grossarios appellant) quæq; à minutarijs & venditoribus, qui & propolæ dicuntur, hoc est, non sua vendentes, sed à negociatoribus præempta, vt postea pluris vendant.

Tertium est Indictio (quam talliam vocamus) antiqui collationem vocabant: & Cicero collectã dicit. Et in administratione istarũ pensitationum est differentia, teste G. Benedicti in loco supra allegato: quoniam thesaurarij administrant domanium, quod est ordinariũ, generales verò talliam, quæ dicitur munus extraordinarium, vt statim dicam.

Et isti generales habent iurisdictionem in palatio Parisiensi, in quo sunt duo præsentibus, octo cõsiliarij, aduocatus, procurator, grassarius, & duo apparitores. Et ab eis non appellatur. Et appellationes emissæ à sententijs, & iurisdictionib. electorum, & generariorum deuoluntur ad eorum iurisdictionem, & curam, qui quidem electi, cognoscunt de auxilijs, seu subsidijs, & generarij, seu maioris granarij, vel horrearij de gabellis salis.

Decima octaua consid. Ad thesaurarios se offert relinquẽdo Magistros computorum in parte sequente, cum sint officarij iustitiæ. Hi thesaurarij (qui sunt quatuor generales in Francia) præfecti fisci vocari possunt. Autore Budæo in l. vni. ff. de offi. quæsto. & tales etiam possunt dici illustres, vt ait Purpu. in l. 1. col. 13. ff. de offi. eius cui mand. est iurisd. per text. quem dicit ad hoc facere in l. fi. C. vbi senatores, vel clarissimi, in princ. ibi: cui sacros nostri nominis thesauros, aut res priuatas nostræ pietatis, vel serenissimæ Augustæ nostræ coniugis gubernandas iniunxit nostra serenitas.

t z Et

Et ibi facit differentiam inter generales, & particulares, de quibus infra. Videretur tamen dicendum extrationibus deductis in præcedenti consi. de generalibus, quod sunt tantum spectabiles, & sufficit, quod tales sint: cum etiam Magistri militum (qui vocantur mareschalli Franciæ, aut capitanei) sunt tantum spectabiles, ut dicit Spec. in tit. de iurisd. omni. iud. vers. medij & dicam infra in 9. par. in 10. consi.

Guillelmus Benedicti in sua rep. c. Ray. in verb. & vxor. nomine Adelasiam, nu. 306. vsq; ad numerum 39. de testam. ponit originem istorum thesaurariorum, seu quæstorum, vbi dicit, quod huiusmodi quæstores, seu thesaurarij à populo Romano originem seu ortum habuerunt in principio nascentis ciuitatis. Cùm Aerarium populi actum esse cœpisset, in quo pecuniæ publicæ reponerentur: quia ut essent, qui Aerarij thesauro præessent, constituti fuerunt quæstores, qui pecuniæ præficerent, & dicti sunt ab eo quod inquirenda & conseruanda pecuniæ causa creati erant. Verba sunt l. 2. §. ij. de temporib. ibi: deinde cùm Aerarij, &c. ff. de ori. iu. ob quod dicitur in d. l. vni. ff. de offi. quæsto. Quod origo quæstoribus creandis antiquissima est, & penè ante omnēs magistratus: Habuerunt. n. Romulus conditor vrbs, & Numa Pompilius binos quæstores, quos ipsi non sua voce, sed populi suffragio, hoc est, consensu & electione creauerunt. Et in hoc videtur G. Bened. quasi præferre istos thesaurarios supradictis generalibus, & in Francia sunt quatuor principales, qui de causis inter fiscum & priuatos cùm præsidibus, i. senescallis aut balliuis cognoscunt. l. 2. C. si aduer. fiscum resti. posthu. Et hoc fit Tholosæ, teste eodem G. Bened. vbi simul cognoscunt: Et horum officium est (ut dicit) quærere & exigere omnia, quæ domanij Regis, & de patrimonio, seu de menta sunt. Et debent discurrere prouincias, & visitare domanium, illud conseruando, & si iuste fieri possit augendo, & occupatum ac perditum recuperando auxilio præsidum, vbi de redditu viginti quinq; librarum turon. & infra quæstio fiet. Si autem de maiori summa ageretur, curiæ parliamenti in cuius ressorto est, cognitio pertinet. Et tamen, ut dicit, officium generalium in pecunijs extraordinarijs, & subsidijs quærendis versatur, ut est dictum est in præcedenti consideratione. Dicti etiam thesaurarij in hoc videntur laudandi, cum administratio eorum versetur circa ordinarium munus, generalium verò circa extraordinarium.

Decimano nona consider. Generales receptores Franciæ tribuni aerarij comparari dicunt Budæus & Pyrrhus. Qui verò dicuntur tribuni aerarij, dictum est supra ista par. in 17. conside. vbi dixi post prædictos, quod ea munera obibant, quæ nunc generales receptores obeunt, assignatam pecuniam thesaurarijs bellicis adnumerantes ex Aerario promptam. Sed teste Varrone, hi erant, qui militibus ipsis protinus, hoc est omnino, vel longe à finibus adnumerabant, qui hodie thesaurarij bel-

lici vulgo dicti sunt, Les tesoriers des guerres. Nihilis attribuitur pecunia, quam militibus reddunt pro stipendijs.

Tribuni non tam Aerarij, quàm (ut appellantur) Aerarij. Aeratos tribunos Cicero pro oberatis dixit, i. Aere alieno obrutis & implicitis. Gallia verò memoria nostra (ut ait Budæus) alterius generis Aeratos, huiusmodi tribunos, omnesq; argentaria factitantes, hoc est, pecunias numerates, semper habuit, i. bene numeratos. Refert tamen Nicolaus Boerij in suo commento super consuetudinibus seprene Bituricen. ti. de consuetudine matrimonij. §. 5. Quod clerici finantiarum ab initio magnam faciunt pragam, seu bragam, & per exteriora apparent diuites, sed in fine mitrantur, & in exilium mittuntur, ut ait factum fuisse tempore Ludou. XII. Francorum Regis. Sed peius est hoc anno 1527. die 9. Augusti: Quidam generalis Franciæ detentus in carceribus Parisijs in arce, quæ vulgo Bastilla dicitur, fuit condemnatus per iudices commissos à domino nostro Rege, ut in patibulo Montis falconis suspenderetur, & strangularetur (quod & factum fuit die lune, 12. eiusdem mensis sequente) omnia bona sua confiscando: & in dicta sententia cõtineretur, quod dicti iudices declarauerunt dictum generale astrictum, & cõuictum de furtis, falsitatis, abusus, interuersionibus: hoc est, callidis surreptionibus, & malis administrationibus finantiarum Regis mentionatis in processu, & priuatum ab omni honore & statu, pro reparatione dictorum criminum, & delictorum: ordinates in super summam trecentum millium Parisiensium, super dictis bonis & confiscationibus accipi pro restitutione summarum & partium male captarum per dictum generalem super finantijs Regis, & alijs damnis, & interesse in eis factis, dictam summam adiudicantes Regi pro restitutione prædictorum.

Istud verò deinceps cedat alijs in exemplum, ut sint inculpati, nulliusque culpæ notatione digni. Inculpabiliter enim teste Cassiodoro, necesse est viuat, etiam qui solam sui præsentiam nouit Principibus offerendam. Quomodo tamen parcendum sit honori, & verecundiæ Domus Regiæ, & his, qui pro domo, & parentibus Regijs laborarunt, vide per G. Bened. in repe. ca. Rayn. in verb. & vxor. nomine Adelasiam nu. s. c. 8. extra de testam. Allego pro hoc tex. in c. sed & quod Principi. ad finem, ibi: nam quod ob meritum. iuncta gl. in verb. ob meritum. quam seq. ibi docto. instit. de iure naturali, &c. & ibi notat Ange. per illum tex. quod iusta causa minuendi, vel remittendi pœnam alicui delinquenti est propter multa seruitia quæ cõtulit Principi vel Reipublicæ. Plures etiam alij referuntur detenti ob supradicta delicta in carceribus Parisianis, de quorū vita dubitatur, quæ cum vitiosa sint stirpitus (ut nulla radix inde remaneat) eruenda sunt, ut vtat verbis. l. 2. C. de petitis bonorū sublati-

tis,

ris, li. 10. licet hodie talia potius radices effundant, cùm essent omnino tollenda, quia ex mala radice procedunt. Et huiusmodi Aerarij administratores vulgò in Francia porci regis dicuntur, tanquam vitam in ocio, & sine solitudine degentes, pro quo bene faciunt ea quæ dicit Luc. de Pen. in d. l. 2. post Polycra. lib. 5. cap. 2. Hi autem, (ut ait) in reipublica ventris & intestinorum imaginem ferunt: Qui si immensa auiditate rapta congesterint, & congesta tenacius referuauerint, innumerabiles, & incurabiles morbos corpori Reipublicæ generant, & vitio eorum totius corporis ruina imminet. Et secundum Hippocratē, crassa, & obesa corpora, cum crescendi modum impleuerint, necessariam esse sanguinis diminutionem, & nisi fiat, in paraly sin, & plurium genera morborum pessima, erumpere: ut refert tex. in c. ne tales. de conse. dist. 5. Vnde, non sine causa omnium talium, & similibium raptorum, Hæres, in præfenti seculo est fiscus, qui eos bonis alienis impinguitos minuit: Quod fieri necesse est, ne aternaliter percant, saltem expediens est, ut quod vi, vel alias iniuste perdidit proximus, capiat fiscus. Cuius omnia digerendi, & rapta deuorandi, est capax stomachus, ut ait G. Bened. in sua rep. c. Ray. in verb. & vxorem nomine Adelasiam. nu. 938. & ibi vide nu. præcedenti, quomodo exclamat contra cupiditatem Gallorum maximè contra collectores, custodes, seu gardiatores portuum, & pedagiorū, quos scoriatores, ne dicam tortores, vocat. Et per eundem in d. c. in verb. condidit primo, circa fin. contra oppressores huiusmodi, & eos, qui ad opprimendum iniquis vectigalibus, populum auctores extiterunt.

Vigesima consid. Etiam inter tales administratores, Aerarij fiscalium pecuniarum Principis, sunt multi inferiores, qui respondent supradictis, & magistris computorum, ut sunt apud nos receptores particulares, balliuatū, seu senescallarum, hos Pyrrhus & Budæus vocant coactores, & coactio argentaria pro ipso munere cogendi pecunias, quam nunc receptam vocat, de quibus in sequenti par. in 35. consid.

Et pecuniæ collectæ per eosdem, ad præpositos Thesaurosum, seu generales receptores deferri debent. l. diu. C. de susceptoribus lib. 10. Et ipsi receptores particulares, singulis annis rationem de susceptis reddere debent. text. in l. neminem. C. co. tit. de susceptoribus. & hoc fit apud nos, coram præfidente, & magistris computorum Diuione denariorum, receptam ordinariam concernentibus.

Item thesaurarij, sub se habent clericos, qui actores, seu procuratores dici possunt. Nam, procurat executiones fieri contra inferiores receptores prouinciarum, pro pecunijs per eos debitis, pro quo facit l. sine. C. de executori. & exactoribus tributorum, lib. 12. & l. missi opinatores. C. de exactoribus tributorum, lib. 10. Exactores particulares

thesaurarijs reddere rationem tenentur, de omni pecunia per eos percepta, & collecta, ut in l. i. C. de canone largitionum titulorum lib. 10. Et omnes supradicti, tam quatuor Thesaurarij, quàm quatuor generales, tenentur annis singulis reddere Regi computa, & rationes de receptis, & administratis, seu his, quieò deputati sunt: ut dicit G. Bened. in rep. c. Ray. in verbo, & vxorem nomine Adelasiam. nu. 410. extra de testam.

Vigesima prima consid. Sunt & inter prædictos administratores Aerarij, quidam obseruatores: quos hodie contrarotulatores dicunt. Quos dicunt Budæus, & Pyrrhus, comparandos esse Antigraphis, hoc est, quod acta prædictorum antigraphant, hoc est, contra scribant. Et tales etiam custodes appellantur, secundum Ciceronem teste Budæo, in l. vnica. ff. de officio quæsto. Allegans etiam Vlpianum in l. 3. §. 1. in fin. ibi: dati sunt enim quasi obseruatores actus eius & custodes. ff. de administra. & periculo tutorū. De Antigrapho ait Arist. in Politicis. Ne interuertantur pecuniæ publicæ, institui oportet, ut palam omnibus ciuibus tradantur. Antigraphaque earum fiant per phratias, & tribus singulas. id est, phratratim, tributimque, quod collegialiter dicimus.

Et isti habent officia, & administrationem, & sic dignitatem, sed non sunt in tam magna dignitate, quàm præcedentes. Cum eis subsunt, & omnes eisdem generalibus & thesaurarijs, seu receptoribus generalibus subsunt.

Supradictorum administratorū munera nunc diuersissima sunt, quàm olim fuerint. Erat enim teste Budæo alia prorsus ratio apud eos Aerarij administrandi, atque nunc apud nos. Pecunia enim publica vno in loco condita erat, quod Aerarium dicebatur. (de quo alibi dixi) quam tribuni Aerarij cum opus erat, promebant. Nunc autem priuatum asseruatur, priuatumque eius ratio constat. Quo fit ut Aerarium nostrum, dispersum in potestatem sit paucorum: cæterum Imperatores exercituum ex prouincijs decedentes, rationes suas ad Aerarium referrebant, id est, computos reddebant, ut nunc loquimur, hæc Budæus in l. vnica. ff. de offi. quæstoris.

Vigesima secunda consideratio. Quia in hac parte potissimum de officarijs principum, qui curiam Principis sequuntur, ut eisdem in suo, & pro debito officij obsequantur. Vnde curiales dicti sunt, Ex quo, eum cura esse debent: Ideo pro merito obsequij aliqua in quibus honorantur, & priuilegiantur ipsi Curiales non incongrue hic inferere curauimus. Et quæ plerisque in locis iuris, resperfa erant, in vnum coegi, ut studio & labori pareretur.

In primis Curiales in hoc honorantur, quod adorare possunt, & salutare Principem, etiam sine munere, quod tamen alijs non permittitur. Nam nemo adire potest Principem, nec ipsum salu-

t 3

tare absq;

tare absq; dono, instar regis Parthorum. & refert Perrus Candidus in proœmio Appiani Alexan. in prin. de bellis ciuilibus. Dixi in commento nostro super consuetudinibus ducatus Burgundiæ, titu. des iustices, §. 4. ad initium. ver. Additio. item etiam, &c.

Tamen Curialistæ possunt quodcumque adorare principem, & salutare, vt de pluribus ante dixi suis locis: & habetur in l. 1. C. de silentarijs, li. 12. Et ibi Iacobus Rebuffi, dicens, quod Princeps adoratur, cæteri autem saluantur. Et non debet quis genua flectere, nisi coram principe: & à quibus saluetur vide in l. 1. C. de veteranis, lib. 12. Et sola regia maiestas adorari debet. Cæteri uero, vt Barones, & alij saluari debent, vt ibi inquit Rebuffi. & dixi supra amplè in 3. part. in 33. consideratione, incip. prosequendo materiam, &c. Et in l. 1. par. in 26. consideratione. incip. Quis dicitur honorari in salutatione. Et in 34. consideratione. incip. Honor etiam in adendo. Et ista eadem par. in 11. consideratione, cuius initium est: Alij reperiuntur officarij. Et quod curiales sine munerum exhibitione lætentur honore curiæ, videtur tex. iun. & i. gl. in verbo, fundione. in l. 3. C. de silent. lib. 12.

Vigesima sexta consideratio. Honorantur curiales in hoc. Quod quauis priuatis non liceat deferre vestes oloberas, aureas, paraguaydas, hoc est brocatas sericas, & murice tinctas: cum tales sint vestes Principum. l. 2. 3. & 4. C. de vestib. oloberis, lib. 12. In curialibus Principi ministrantibus (vt ornatiores fiant coram Principe) licitum est, & permittitur tales vestes ferre, vt dicit Io. de Platea in d. l. 2. Potest tamen Princeps eis auferre cum recedat, vt ait Luc. de Pen. in d. l. 2. & dixi infra in ult. par. in 95. consid.

Vigesima quarta consid. In hoc etiam honorantur curiales, quod illegitimus seu naturalis, per traditionem, seu oblationem Curia, à patre factam (hoc est si fuit curialis) legitimat, & legitimus efficitur. tex. est in l. communium, & l. si quis. C. de naturalibus lib. in auth. quibus modis naturales efficiuntur sui. §. 1. & §. si quis igitur. & §. & quoniam. & §. filium. vsque ad §. trib. coll. 7. in auth. de monachis. §. si vero relinquens. coll. 1. §. vlt. & ibi notatur in verbo, curiæ. insti. de nup. in c. per tuas, & ibi glo. in verbo, filium, & per doct. extra qui fil. sint legit. in l. si. & ibi notat Luc. de Pen. col. 4. C. de his qui sponte munera publica, lib. 10. & per eundem in l. si cohortalis. col. 4. de cohortalibus. lib. 12. Et tales succedunt parentibus ex testamento, & ab intestato. l. quoniam desideria. C. de naturalibus libe. Sed quoniam, vt dicit Ang. in §. 1. in auth. quib. mo. naturales efficitur legitimi. colla. 6. hodie talis legitimatio non est in usu, non aliter insti. Sed vide ea quæ dixi in commento nostro super consuetudinibus duca. Burgun. tit. des successions des bastardz. §. 3. in gl. ab intestat. vers. secundus modus. vbi modi legitimi mandati describuntur.

Vigesima quinta consid. Curiales in hoc priuilegiantur, quod prædia eorum non possunt alienari sine solemnitate, de qua in l. fin. C. de prædijs decurionum, seu curialium, lib. 10. Et istud est in fauorem ipsorum curialium, vt Respublica habeat diuites Curiales, vt in l. 2. illius, & in tantum in hoc priuilegiatur res curialium, quantum res minorum & Ecclesiæ: & in hoc pari passu ambulat vt notatur per Purpur. in l. mandata. ff. de off. eius cui maud. est. iurisd. Et aduerte in hoc singulare, quod, quando petitur interponi decretum iudicis in talibus alienationibus, debent causæ sigillatim exprimi, nec sufficeret generalis expressio causæ, Vt si dicatur, vendo propter as alienum exoluentum, sed oportet singulariter, & sigillatim exprimi causas, hoc est, vt nominentur creditores, & quantum cui libet debetur, vt habetur in l. 1. C. de prædijs curialium, lib. 10. & ibi Iaco. Rebuffi dicit idem obseruandum in rebus minorum, & Ecclesiarum vendendis. allegat l. magis puta. §. si Aes. ff. de reb. eorum. Facit ad hoc l. si quis mihi bona. §. iustum. ver. sed vt cum. ff. de acq. hære.

Vigesima sexta consid. Curiales Principis, in hoc honorantur, vltra alios, quod debet habere pro legitima sua nouem Vncias, licet alij filij non habeant, nisi trientem, vel semissem in auth. de triente, & semisse. §. 1. col. 3. Quod bene notare debent Cortesani Principis, vt dicit Mar. Laud. in tractatu de official. dominorum. art. 34. vbi tamen dicit hoc esse verum in legitimis. Et non in naturalibus legitimatis, secundum Ioan. Butrig. & notat moderni in auth. nouissima. C. de officio testam.

Vigesima septima consid. Curiales etiã in hoc honorantur, & sequentes curiam Principis, quod ignobiles efficiuntur nobiles, & consequenter nobilitantur, assistendo seruitio & obsequio Principi: vt dicit Ang. in §. si. col. 1. inst. de exceptio. per tex. ibi. l. vii. C. de mandatis Principum. & do. meus Iason post eum, in l. omnium. in primo notabili. C. de testamentis. Purpuratus in l. 1. col. 18. de off. eius cui mandata est iurisdic. Dixi in 3. par. in 19. consid. vbi dicitur, Quod adherentes lateri Principis & eidem, in officio quocumque minimo nobilitantur. Pro isto dicto Ang. in d. l. omnium allegat l. quam dicit notabilem in l. vnica. C. de præpositis labarum, seu laborum lib. 11. dicit tex. Nam & immunitate digni sunt, quos nostri lateris comitatus illustrat.

Vigesima octaua consid. Etiam curiales, & famulantes Principi, consequuntur dignitatem, in quocumq; seruitio sint deputati, etiam si sit coetus Principis, vt dicit Barbatia in tract. de præstantia Cardinalium. q. 1. col. 22. dixi in 8. par. in 7. consid. in 11. par. in 35. consid. Vbi constat omnes Artifices Principum præferri cæteris, & gaudent multis immunitatibus, quibus carent alij Artifices, per l. 2. C. de excusatio. Artifici, lib. 10. & vide quæ

supra relata sunt in 1. par. in 61. consideratione. cuius initium est. cum ergo ex virtute, &c.

Vigesima nona confi. Illustriores dicuntur Curiales, qui seruiunt Principi respectu aliorum etiam illustrium, qui non resident in curia, vt probat Barbatia in cõsilio suo 57. in ci. præclare scribitur apud Iob. col. 8. in 2. vol. Quod præferuntur in eadem dignitate constituti illi, qui sunt in curia, & qui seruiunt, & assistunt Principi, per text. in l. 1. vers. quos lateris nostri decus illustrat. C. de præpositis laborum, seu labarum, lib. 12. Vbi omnis ordo recipit splendorem à Principe, sed nõ aqua-liter: Quia non ita resplendet illi, qui abest à curia & latere Principis, sicut ille qui est in præsentia Principis. tex. est ibi. Et facit, quod dicit Bal. in rub. ff. de officio proconsulis. Vbi inquit, quod Principis præsentia seu Papæ, Cardinales illustrat. allegat. d. l. 1. dixi supra in quarta parte, in 16. consideratione. Cuius initium est: Cardinales manentes, &c. Adducit Barbatia in d. cõsilio rationem, text. in l. bene à Zenone. ad finem. C. de quadriennij præscriptio, ibi: Qui enim suis consilijs suisque laboribus pro toto orbe terrarum, die noctuque laborant, quare non habeant dignam suam prærogatiua fortunã? Vbi est textus mirabilis. quod illi, qui sunt in seruitio Principis, debent esse præmiati. Et licet textus loquatur in Imperatore, tamen quia ratio generalis est dispositio, dispositum ampliatur ad amplitudinem rationis legis, vt voluit glo. in verbo, factum. in c. 1. de elect. in 6. probatur in l. pater filium. §. fundum. ff. de legatis 3. & in l. cum pater. §. dulcissimus. ff. de leg. 2.

Faciunt ad præcedentia, quæ dicit Angelus in l. 1. ff. de testament. militis, quod doctor qui est ad latus Principis præfertur militi. Ita recenset Purpuratus in l. 2. colum. 18. ff. de officio eius cui mandata est iurisdic. Pars enim corporis Principis familiares eius seu curiales esse censentur. text. in l. quisquis in principio. C. ad legem Iuliam maiestatis. canonizata in c. si quis, circa principium. 6. q. 1. & recitatur per gloss. in verbo, cum familiares. in cap. cum dilectus. extra de clericis non residentibus.

Trigesima confi. Curiales in hoc priuilegiantur, quod non possunt conueniri coram iudice ordinario loci, vbi habent domicilium: sed debent conueniri in curia, & ibi causæ eorum tractari debent. Maximè pro negotijs curialibus coram magistro officiorum, aut magno præposito Domus Principis, de quibus supra in hac parte dictum est. In alijs vero causis, non concernentibus eorum statum curialem, sed negotia priuata, seu particularia, & suarum rerum, habent in Gallia omnes curiales Iudices eorum destinatos, qui Parisijs in Palatio habent cameram iudiciariam (quæ dicitur camera requestarum) & istud impetrant à Principe curiales in vim quarundam litterarum Regiarum (quæ vocantur literæ de com-

mittimus) in vim, quarum causæ ipsorum curialium committuntur, deputantur, assignantur talibus iudicibus, pro earum decisionibus, Et sunt pars dominorum de parlamento habentes cameram separatam. Ab his tamè ad curiam magnam appellatur, vt dicit G. Benedicti in sua repe. c. Ray. in verbo, & vxorem nomine Adelasiam. in secunda decisione. numero 480. in fine de testamentis.

Et prædicta satis probantur in l. fin. C. vbi causæ fiscales, vel diuinæ domus, hominumque eius agantur. Vbi etiam coloni Principis conueniuntur in ciuili negotio coram præposito sacri cubuli, (qui hodie apud nos vocatur cambellanus) vt supra, ista eadem par. in 8. consideratione. Cuius initium est, videtur quod post istum, &c. dixi.

Etiam facit extrauagans Eugenij III. incipiens, diuina. & textus concordatorum in titulo de appellationibus. quo ad curiales summi Pontificis, qui alibi quàm in ipsius curia conueniri non possunt. Et, vt dicit commentator regularum cancellariæ, super regula sexta, Capellanus honoris Papæ, est exemptus ab ordinario, etiam si non exerceat actum officium suum: pro quo allegat. gloss. in verbo, videatur. in auth. vt ordinariæ præfeturæ, &c. col. 5. & ibi idem commendator dicit idem esse in cubiculario.

Trigesima prima confi. Curiales in hoc priuilegiantur, & priuilegiantur, Quoniam excusantur à tutela. text. in l. iuris peritos. ibi: cum dicit in consilium Principum assumptos. & ibi: quoniam circa latus eorum agerent, & honor delatus finem certi temporis ac loci non haberet. ff. de excus. tut. concordat l. si. ibi, circa latus nostram militantes. C. eod. tit. Dixi in proxima sequenti par. in 3. consideratione, vers. addo alium effectum, &c. concordat etiam text. in l. verum. §. ex facto. ibi: vel hi, qui circa Principem sunt occupati, vt in consiliarij Menãdri persona est indultum. ff. de minorib.

Trigesima secunda consid. Curiales & Domestici Principum excusantur ab hospitij militum, seu exempti sunt ab onere hospitandi militum, text. in l. decurionibus ibi: domus quoque. C. de silentarijs & decurionibus eorum, lib. 12. Et licet ibi tantum videatur loqui de silentarijs (hoc est, qui excubias faciebant in palatio Principis, apud nos vulgo dicti, lex archies du guer) Idem tamen dicendum de alijs, vbi eadem ratio militat. facit etiam tex. in l. in sacris. C. de proximis sacrorum scriuinarum. & in l. 2. C. de præpositis sacri cubuli, eod. lib. 12. & l. archiatros. (quæ medicos sacri palatij molestia hospitali liberat.) C. de metatis & epidemticis, lib. 12. & in l. pen. illius ti. plures enumerantur. vt Consulares, & patritij, consules, præfectorij, Magistri militum, Magistri officiorum, vel questores. Comites domesticorum,

corum, & protectorum & sacrarum largitionum, & priuatarum largitionum, & Primicerius notariorum, istam habentes immunitatem, diuerso tamen modo. Nam aliqui habent tres domos, quidam duas, quidam vnam. Tantum immunes à prædicto onere. Similiter Tribuni ex primicerio, illa potiuntur libertate, vt in l. filius ti. Plures etiam alij excusantur, vt Doctores legum, & Comites, vt dixi in cōmento nostro super consuetudinibus ducatus Burgundiæ, tit. des iustices. §. 4. in glo. i. vers. sed queritur, cum vers. sequenti.

Trigesima tertia consi. Curiales in hoc honorantur, Cum, vt cōmuniter videmus in Gallia, & apud vos excusantur à tallijs & collectis, exactiōibus & impositionibus Principum, & donis, aut alijs munerib. extraordinarijs, quæ sūt, & cōceduntur Principi & Regi, vt apud nos fit in fenagijs: quoniam communiter in literis Regijs triplici statui huius patriæ directis dicitur quod ab his sint referuati & exempti Nobiles origine nobiliter viuentes, & officarij domestici Principis.

Sed, an ista exemptio, seu immunitas, ei competeat ex priuilegio vel de iure, vel ex generali consuetudine. Quāntum ad nobiles, dixi infra in 8. par. in 48. consideratione, cuius initium est. nobilitas in hoc honoratur.

Quāntum verò ad huiusmodi officarios, de iure plures excusantur à prædictis ratione dignitatis aut officij, vt in titulo, de excusationibus munerum, lib. 10. C. vt in l. maximorum. illius tituli, enumerantur superillustres Comites Consistorij, Notarij, Cubicularij, & Excubicularij. Item in l. si illustres comprehenduntur. Item in l. eos omnes Comites, vt præsidum, proconsulum, & procuratorum Cæsaris & magistris scriniorum, memoriæ, & sacrarum epistolarum vel libellorum, & qui signabant responsa imperatoris. Item, in l. certis. protectores & præpositi laborum. Item in l. negotiantes. Purpurarij, & vestuarij, qui quidem omnes habent immunitatem à muneribus ciuilibus & extraordinarijs, vt in d. l. patet, & non solum habent illam prærogatiuam, quam diu Principi seruiant, sed quam diu vixerint. l. eam legem. C. eo. ti. & de pluribus habemus tit. particulares, de quibus fit mentio de eorundem immunitatibus, vt in l. 1. & 2. C. de primicerio, lib. 12. l. in sacris. secunda. & l. iubemus. C. de proximis sacrorum scriniorum, & l. 2. C. de priuilegijs eorum qui in sacro palatio militant. l. 2. C. de præpositis sacri cubiculi. & de omnibus cubularijs. l. 1. C. de palatinis sacrarum largitionum. & idem dicendum in alijs vbi eadem ratio militat. tex. in l. fin. C. eo. ti. lib. 12. & dicit Imperator in l. vnica. C. de præpositis laborum, lib. 12. Nam & immunitate digni sunt, quos nostri lateris comitatus illustrat.

Et cum senatores excusentur, vt l. 4. C. de dignitatibus, lib. 12. ideo à forriori curiales & familiares Principum. Neq. ex eorum conditio deterior

fieri debet, cum circa principem se obsequiales exhibent vniuersis. tex. in l. cum dilectus. & ibi gl. si. extra de clericis non residen.

Facit, quia docentes in vrbe Romana (quæ est communis patria sicut & curia regia) non minus priuilegiantur quàm docentes in propria patria. tex. in l. sed & reprobari. §. penul. ff. de excusatione tutorum. vbi dicit textus. Quoniam communi opinata & existente patria Regia vrbe decenter vtique, tanquam in propria patria vtilem seipsum tribuens & exhibens, vel immunitate fruatur. Ratio, quia officium nemini debet esse damnosum, nec ad compendium. l. videlicet. ff. ex quibus causis maiores. c. peruenit. extra de fideius. & l. si feruus communis. ff. de furtis. Facit etiam, quia curiales (vt forenses & peregrini) mereri possunt indulgentias in anno lubilicij: vt in extrauagan. Boni facij VIII. incip. Antiquorum. de poenitentijs & remissionibus.

Trigesima quarta consi. Etiam curiales sunt exempti à vectigalibus, & pædagijs, quæ imponuntur pro rebus eorum vehendis & transportandis ad curiam, aut sequendo curiam. l. inbemus. C. de proximis sacrorum scriniorum, lib. 12. C. de silentarijs & decurionibus eorum, eodem lib. sic & senatores. l. 4. C. de dignitatibus. eodem lib.

Istud optimè probari potest, pro omnib. generali consuetudine, quæ in hoc obseruatur in toto regno, & quæ in talibus est obseruanda, vt dicit tex. in l. si publicanus. §. si. ff. de publicanis & vectigalibus. & ibi glo. in verbo, municipum. in d. l. in §. de reb. enumerat plures casus in quibus quis excusatur à solutione gabellarum & vectigalium, quod Io. de Imola dicit esse intelligendum in quatuor, scilicet, quod in talibus quis excusetur, aut ratione rei, aut ratione personæ, aut ratione priuilegij, aut ratione consuetudinis, pro quo facit l. maximarum, circa initium. C. de excusatio. munerum, lib. 10. & credere tales curiales esse exemptos tam ratione priuilegij, quam personæ & consuetudinis, & præscriptionis, cum liberatio à vectigalibus, seu nō præstatio præscribi possit. tex. in l. licitatio. §. earū. ff. de publicanis. Et consuetudo pro immunitate consequenda, inspici debet, text. in l. negotiantes: ibi, secundū veterē consuetudinem. & in l. maximarum. ibi, vetusto more durante. C. de excusationib. munerū. lib. 10. l. vlt. §. pen. cuius initium est: sed ea ibi, vel more. ff. de muneribus & honoribus.

Trigesima quinta consi. Subiecti ad residentiam alicuius officij & beneficij, si efficiantur curiales, excusantur ab illa residentia, & non obstante absentia, salaria, & stipendia officiorum huiusmodi percipere debent, argument. c. cum dilectus. extra de clericis non residentibus. Et est ratio secundum text. Quia familiares circa principem se obsequiales vniuersis exhibent, vt supra in

2. proxi-

2. proxima consi. dixi. Et principi & omnib. profunt. & qui in seruitio & familiaritate Principis sunt, pro præsentibus habentur, secundum gloss. vlt. ibi facit c. de cætero. extra eod. tit. & seruire officio intelliguntur. in d. c. cum dilectus. cap. ad audientiam. eod. tit. argumen. c. scire. 7. q. 1. c. similiter. 16. q. 1. & c. hoc huius placiti. 12. quæst. 2. & intellige curiales, hoc est, existentes in seruitio Principis, vel officiales curiæ trahentes ibi moram ex præscripto ipsius Principis. Nam satis tunc dicuntur abesse causa Reipub. vt dicit Pan. in d. c. cum dilectus. ibi, sed queritur. & pro hoc alle. l. sed & si per prætorem. in fi. & l. Reipub. ff. ex quibus causis maiores. Et vt dicit commentator regularum, Cancellariæ, super regula 5. Illi potissime curiales dici debent, per quorum curam & consilia Reipublica expeditur, hoc est extollitur, vel vilis fit, vel Reipublicæ negotia explicantur. Et curia sic diffinitur in commento Valerij, libro secundo, de institutis antiquis. in c. vbi de Eumene rege Asiæ fit mentio: sic, quod nihil aliud est, nisi fidum pectus & altum Reipublicæ. Et quemadmodum ea quorum animus noster concius est secreta in pectore nostro seruantur: Ita arcana consilia Reipublicæ in pectore curiæ reponi atque seruari debent, & ibi vide duo exempla de secretis curiæ non reuelandis.

Trigesima sexta consi. Curiales laudantur apud principem, qui sunt præditi virtutibus, industria prouidi, moribus honesti, in ministerijs experti. Et tales erant curiales & ministri Salomonis. 3. Reg. 10. cap. vbi dicitur: Videns Regina Sabba omnem sapientiam Salomonis, habitacula seruorum, & ordines ministrantium, vestesque eorum, non habuit vltra spiritum. & Cant. 3. ca. En, lectulum Salomonis sexaginta fortes ambiunt, ex fortissimis Isracl, omnes tenentes gladios, & ad bella fortissimi. Et vt tales sint, debet Princeps sollicitè studere. Secundum enim Iudicem populi, sic & ministri eius: & qualis est Rector ciuitatis, tales & habitantes in ea. Ecclesiastici 10. in prin. Et in hoc exaltari debet curia Principis, quod semper multæ Nobiles, probatæque personæ sunt astantes, vt in l. omnium. in prin. & ibi notat Angel. C. de testam. Et in §. 1. illius l. dicit per illum §. quod ideo Princeps habet omnia iura in scrinio pectoris, & totam Philosophiam: Quia in curia sua sunt & esse debent prænotabiliores homines mundi, in quacunque facultate, pro quo allegat proœmium. C. sed particularius est in primo Constitutione. C. in §. ideoque, & in secunda. in §. sed cum. ibi, & electis viris. iuncto. §. incip. ad istum enim laborem. facit proœmium instit. in §. cumq.

Trigesima septima consi. Si videas semel Curialem carentem septem vitijs sequentibus, laudes eum vsque ad extremum.

Primò, quod non sit ambitiosus dignitatum:

Ideo laudabimus Priscatum Millenum, qui tantū Imperium sustinuit, quandiu cum Atheniensibus bellum gerendum fuit. postquam vero pax ex victoria facta est, deposuit Imperium, ne vltra quàm Reipublicæ necessitas exegerat, dominus ciuium permaneret, vt dicit Valerius lib. 6. c. 5. Et vltra laudabimus illum, qui gratias egit quando consulatum amisit, de quo Valer. lib. 4. c. 3.

Secundò, quod non sit adulator.

Tertiò, quod caueat improbam munerum acceptionem, quæ etiam prudentes excæcat.

Quartò, quod non sit officiorum, vel commodorum venditor.

Quintò, quod non sit simulator exterior amicitiarum, nec fingat se amicū, donec veniatur ad amicitia experimentum.

Sextò, quod non sint astuti & sophistici machinatores ad calumniandum vel illaqueandum: & ex consequenti, ad excoriandum, vel spoliandum populum, iniquas leges statuendo, vel eis fauendo, peruersas consuetudines allegando, vanas vias calumniandi adinueniendo.

Septimò, quod confessionibus, & ocijis & vanis ludis non vacent, de die non faciāt noctem, nec de nocte diem. Tales enim qui talia vitia non habent, insigniter sunt laudandi & commendandi, & vsque ad cœlum extollendi: Sed cum pauci tales reperiantur, ideo aliter non insistam, cum etiam sit vltra intentum nostri operis, sed de miserijs curialium, & de his septem vitijs te remitto ad Io. Valensem in sua summa de regimine vitæ humanæ, seu communiloquio. par. 18. dist. c. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. vbi amplè. & ad Polycratium de nugis curialium, ferè in toto suo tract. potissimè vide in li. 5. c. decimo.

Trigesima octaua consi. Curiales seu aulici in hoc priuilegiantur, quod eis facilius parcendum, seu mitius agendum est quàm alijs. gloss. 1. in fin. in c. quando. 86. distinct. cap. si verò, infra in initio. extra de senten. excom. cap. qualis. in fin. 25. distinct. Ideo teste G. Bene. in sua repet. ca. Raynutius. in verbo & vxorem nomine Adelasiam, in materia successionis ab intestato. num. 808. Ista fuit causa, propter quam Ioannes & Paulus fratres Iuliani Imperatoris primicerij ad fidem conuersi, non fuerunt publice, sed in carcere decollati, ad quos Terentianus ad eos decollandos missus, Non (inquit) decet vos intra aulam Regiam nutritos, vt publice occidamini: sicut habetur in eorum legenda. Et ratio videtur, quia tales pro Rege, domo, & parentibus Regis laborare solent. Ex quo Abiathar (licet esset morte dignus) veniam obtinuit à Salomone, vt scribitur 3. Reg. cap. 2. ibi, Abiathar quoq. dixit Rex, vade in agrum tuum, & quidem vir mortis es: sed hodie te non interficiam, quia sustinuisti laborem in omnibus, quibus laborauit pater meus. Et pro ista parte, adduco gloss. optimam in verbo, ob meritum. §. planè. in fi.

SEPTIMA PARS

insti. de iure natu. que glossa ab omnibus approbatur. Et dicit, quod sit remissio poenae, quando quis multum seruiert Principi, & sic iusta causa minuendi poenam alicui delinquenti est propter multa seruitia, quae contulit Principi vel Reipublicae. Et dixi hic ante in 19. confide. incipien. Generales receptores, &c. versicu. quomodo tamen parcendum, &c.

Sexta partis Catalogi Gloriae Mundi finis.

SEPTIMA CATALOGI
GLORIAE MUNDI PARS,

OFFICIA IVSTITIAE ET IURISDICTIONVM CONTINEBIT: Deputata tam circa Consistoria, & Parlamenta, quam Tribunalia seu Praetoria, & alias sedes Regales inferiores. Et fiet de his vna commixtio, secundum quod est quaestio de omnibus Officiarijs Iustitiae. Sed tamen de Dignioribus primo fiet mentio & secundum eorum dignitates, & prout vnus precedere debeat alium.

Vnam & quinquaginta Considerationes complectens.

Generalis est haec prima consideratio ad omnes dignitates seu Magistratus. Quoniam alij sunt maximi, vt superillustres, Alij magni, vt illustres, Alij mediij, vt spectabiles, vt pbat tex. in §. pen. ibi: & medias habentes administrationes, quos spectabiles vocant. in authen. de non alienadis aut permut. colla. 2. Alij minimi, vt sunt clarissimi.

Et alij infimi, Pro quo facit tex. in l. raptores. §. sin autem. primo. ibi. Nec non alij cuiuslibet ordinis iudices. C. de episc. & cle. vt sunt defensores ciuitatum vel locoru, & iudices municipales seu pedanci. Et hoc ordine istos quinque gradus, seu genera magistratuum, posuit Spe. in ti. de iur. om. iud. in prin. Quae distinctio probatur, per gloss. in verb. post magnificentissimos. in auth. vt ab illustribus, & qui super eam dignitatem, &c. §. pen. colla. 5. & per gl. in verb. illustribus (quam ibi sequuntur Ang. Arc. & Ioan. de Plat.) in §. cunq; in procemio institutionum. vbi gl. expresse specificat gradum infimorum. Licet ab initio notat, quatuor esse ordines dignitatum: & de his aliquid supra dixi in 1. par. in 66. confid.

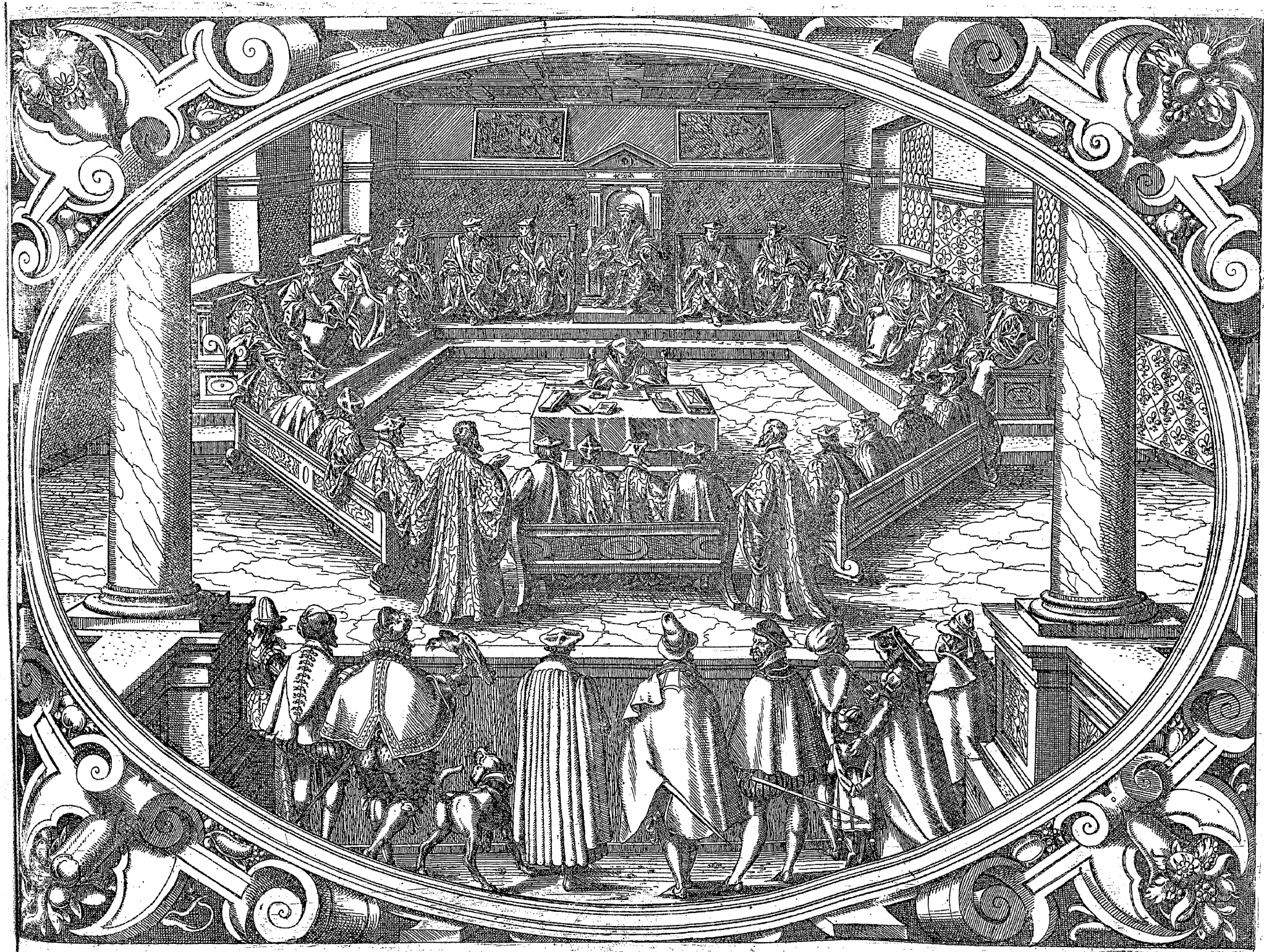
In primis tamen sciendum est, quod omnis potestas est a solo Deo, siue iubente, siue sinente: vt ait tex. in c. quid culpatur. 23. qua. 1. Potestas namque Dei prececlit omnem hominum potestatem, vt in c. qua contra. 8. distinct. & qui potestati iudicariae obsistit, Dei ordinationi resistit. tex. in c. qui

resistit. n. q. 3. Nisi praecipatur illicitum, quia tunc potestas potius est condemnanda, vt ibi.

Item, ipsa Potestas iudiciaria regendi hunc mundum, est duplex, videlicet Pontificalis & Regalis: vt est tex. in c. duo sunt. 96. distinct. & c. Principes. 23. q. 5. & vt dicit Bal. in c. 1. quis dicatur Dux, Marchio, &c. omnes dignitates & iurisdictiones a Papa & Imperatore deriuantur. Et ad curam Principis, magistratuum creatio tantum pertinet text. in l. vnica. in princip. ff. ad leg. lul. de ambitu. Dixi supra in quinta parte. in 32. consider. incipien. quod quilibet. & 24. consideratione. versu. 15. versu. 58. & versu. 72. Et ius vtriusque potestatis Christus actibus suis discreuit. cap. cum ad verum. ead. distinct. Vtraque tamen potestas, mutuo se iuuare tenetur. d. c. Princeps. & cap. in cestuosi. 23. q. 5. cap. 1. & cap. quoniam. & ibi no. in gloss. si. extra de offic. ord.

Et, sicut excellunt Diuina humana, coelestia terrena, & spiritus carnem, sic Pontificalis potestas regalem excellit. tex. in c. suscipitis. 10. distinct. c. solira. de maio. & obe. & c. nouit. de iudicijs. Imperator quippe potestati Papae subesse debet. c. si Imperator: & c. sicut. 67. dist. Haec Luc. de Pen. in l. 2. C. de filitarijs, lib. 12. sed e diuerticulo ad viam redeamus.

Maximi igitur sunt superillustres. Exemplifico secundum Spec. vbi supra, Vt sunt Papa & Imperator, qui supra omnes sunt. d. ca. duo sunt. 96. dist. c. in apib. 7. q. 1. c. cuncta per mundum. 9. q. 3. l. depreca. ff. ad leg. Rhodiam de iact. Et de istis duobus quo sint supra omnes alios, dixi supra in 4. & 5. par.

par. ideo aliter non insisto. Sed an sint superillustres, & an superillustris sit gradus, an adiectio qualitatis, seu dignitatis, ad primum gradum, amplè disputant doctores, maximè Purpur. post Deci. & do. meum las. in l. in prin. ff. de offi. eius cui mandata est iurisdictio. Alcia. tamen lib. disputationum. cap. 4. tenet intrepide, hunc non esse gradum, & reprehendit hanc distinct. officiariorum ex pluribus, Vbi etiam comprobat illos, quos dicimus, & illustres & spectabiles, sæpè fuisse dictos clarissimos, vt infra in 17. consid. patebit, ex quo non benefat cum hac distinctione: Sed ad istud vltimum satis respondet Purpuratus vbi supra. nu. 162. & 163. Spec. in d. tit. etiam inter superillustres ponit consules, & Patritios, & Bal. in d. l. i. etiam adnumerat Senatores. Sed quibus hi comparantur, & an inter tales sint situandi, vide Purpuratum in d. l. i. ver. si. 2. circa senatores. Vbi amplè de vnoquoque post dom. meum Iaso, & Decium. Et hæc, de primo gradu, scilicet, de superillustribus, si gradus dici possit, in quo non insisto, cum satis de his per supradictos doctores scriptum sit. Et ex his, licet non multum vtilibus (vt vtar verbis Luca de Penna. in l. fin. C. de petitis bonorum sublati. lib. 10.) tamen, quia delectabilia sunt, visum est occupare membranas.

Et de singulis infra fiet mentio suis locis, referendo officia iusticiæ, & quos ex magistratibus nostris æquiparare possimus antiquis. Verum teste Purpurato. in d. l. i. ver. sed circa hoc exemplum, si similitudinem per omnia queramus, vix erit similes inuenire. Vnde dicit Pyrrhus lib. 2. de magistratibus, quod nunquam eadem omnino huius temporis magistratuum cum antiquis comparatio fiat.

Secunda consid. sit de illustribus, inter quos primo est præfectus prætorio, vt probat text. in l. præcipimus. §. i. C. de appel. & in l. de ordinario. C. de offic. præfe. prætorio orientis, &c. etiam text. in §. illo. in authen. de appel. & infra, quæ coll. 4. probat eum posse dici illustrissimum. Et verum est, quia hoc superlatiuum, non mutat gradum, sed quandam maiorem præeminentiam designat ad alios, qui illustres sunt, siue honorarios, siue administrationem habentes. Nam accidentia denominant subiectum. nor. Bal. in ca. vnico. §. cateri. quis dicatur Dux, Marchio, &c. in vrbibus feud. Et istius loco hodie subrogatur Franciæ Cancellarius, de quo inferius in hac parte dicetur, & de eius excellentia ad omnes alios officarios Principis.

Secundo, inter illustres est præfectus vrbs secundum d. meum Ias. in d. l. i. cum quo transeunt cateri post Spec. in d. tit. de iuris. om. iud. ver. mag. ni. pro quo text. est in l. viros. C. de palatinis sacrum largitio. lib. 2. Et huius magistratus magnum erat Imperium, vt patet in l. i. ff. de officio præfecti vrbs. & in l. 3. vbi dicitur: præfectus autem vr-

bis, cunctis, quæ intra vrbs sunt, antecellat dignitatibus. C. eod.

Tertiò, sunt Reges & Cardinales, vt ponit pro exemplo d. meus Ias. in d. l. i. & post eum ibi Purpuratus, vbi amplè disputat, an Rex Francorum sit illustris, aut superillustris. dixi de eo supra in 5. par. De Cardinalibus verò etiam superius tactum est in 4. par. & etiam de Patriarchis: de quibus etiam faciunt mentionem dicti doct. in d. l. i. & hos ponunt pro sexto exemplo illustrium. Item consiliarij Principum sunt illustres, de quibus etiam infra videbitur. Er doctores, qui per viginti annos legerunt, vt ibi per Purpuratum, de quo infra in 10. par. in 21. consid.

Tertia consid. Quia circa gradum illustrium & excellentiam illius dignitatis deuentum est, ideo priuilegia, seu effectus illustrium, qui sunt multiplices, hic referre curauit. Et circa eos (studiose lector aduerte) quia potuerunt tibi honorem afferre coram magnis dominis. Primus est, quoniam illustres litigantes, debent necessario comparere per procuratorem, alias puniuntur in amissione causæ text. est in l. penult. quæ incipit: quicumque. C. de procurato. Sed text. in authen. vt ab illustribus, & qui super eam dignitatem sunt, &c. collat. 5. hoc restringit solum procedere, in magnificentissimis illustribus qui differunt à simplicibus illustribus. cum illustrium multa sint genera. l. i. C. vt digni. ordo ser. lib. 12. quamuis communiter in omnibus illustribus intelligatur. pro quo facit generalitas rub. d. auth. Quod procedit, teste Purpurato in d. l. 3. num. 145. etiam si esset causæ talis, in qua pena corporalis posset imponi, secundum Salice. in l. reos. col. mihi 6. C. de accusatio. Fel. in c. cum te. col. 3. de re iudic. Maria. Sozin. in c. veniens. col. 10. de accusa.

Secundus effectus est, Quia illustres personæ non possunt ducere vxorem, sine consecratione dotalium instrumentorum. text. in auth. vt liceat matri & auæ. quia verò. l. e. premier. colla. 8. Sed istud de iure canonico non est necessarium (videtur tamen honestum, & tutius est ita fieri) teste Purpurato in l. i. num. 145. ff. de offic. eius cui manda. &c. qui pro hoc allegat Panor. in c. tanta, in princ. qui filij sunt legitimi.

Tertius effectus. Quia illustres possunt per alios legere suas sententias. text. in l. i. C. de sententijs ex periculo recitandis. Qui probat hoc verum in omni illustri: Imo idem si quis solum sit redactus ad modum illustris, & propter dignitatis prærogatiuam, vt in Episcopo, text. est in c. fi. de re iudi. lib. 6. procedit, etiam si nullum verbū proferat, cum in alio sufficeret quod diceret: & ita condemnò, vel absoluo, vt in potestatibus Italiæ secundum Spec. in tit. de sententia. §. sequitur. circa principium. Bar. in l. certiiuris. ff. de iudicijs. & ita hodie obseruatur per omnes iudices secundum lo. And. in d. c. fin. & Accurs. in gloss. i. in l. fi. C. de sententijs ex peric.

ex peric. recitan. Et tres prædictos effectus posuit do. meus Ias. in l. i. sæpe alleg. ff. de offi. eius, &c.

Quartus, Quia illustris non potest citari nisi per literas tex. in l. quorics, in fine. C. de dignitatibus. lib. 12. Fel. in c. 2. de iudicijs. col. 14. Ideo non sufficeret citatio hoc casu facta per nuncium sine compromissione expressa, & in hoc ille text. est singularis secundum Purpuratum. in d. l. i. num. 148.

Quintus est, quia si datur iurisdicção alicui Vicario, seu officiali, in tali iurisdicção, non comprehenditur persona illustris. Deci. in d. l. i. ff. de offic. eius. alleg. tex. in c. 2. in fin. de offic. vica. in 6. (& bene meo iudicio, saltē iuncta gloss. i. in fin. quæ docuit allegare tex. sequentem) sed Purpuratus vbi supra dicit, quod ille tex. nihil facit, sed voluit allegare tex. in c. 1. in fine. de offic. ordin. cod. lib. 6. Qui tamen secundum eum non concludit: quia ratio ibi assignata, scilicet, ob reuerentiam pontificalis officij specialis videtur esse in Episcopo, qui eo respectu videtur transcendere illustres, etiam si non sit illustris, de quo dixi supra in quarta parte. Et tenendo hunc effectum habere locum, adducit pro eo similem text. in c. inquisitorius, de hæreticis, lib. 6. & ibi gloss. in verb. expressæ: quæ etiam pro ista parte allegat. quia periculum. de senten. excommun. eod. lib. Sed talia iura non extenduntur ultra casus in eis expressos, vt voluit Decius in ca. præterea. vers. quinto limita. de officio deleg. quia, vt dicit tex. in c. 2. de officio delega. cod. lib. 6. pontificali dignitate prædictis ob reuerentiam sacri officij quod exercent, plurimum deferri conuenit, & eos plus alijs honorari decet.

Sextus, Quia illustris dignitas liberat à patria potestate, vt tenet Barba. in tractat. de præstantia Cardinalium, in prima quæstione, prima partis, pro quo facit tex. per totum. in auth. constitutio quæ dignitatibus. & Episcopus filium liberat à patria potestate. collat. 6. Quod an sit verum vide per do. meum Iaso. in l. qui se patris. col. 3. vers. alios castus. C. vnde liberi.

Septimus, Quoniam si mulier est illustris, spurcius filius ei in aliquo non succedit legitimis stantibus. text. in authen. si qua illustris. C. ad Officia. Sozin. tamen limitat illum tex. in conf. 148. incip. nemini me. & secundum illud fuit iudicatum per Bal. de Bartholinis, scilicet, quando coitus non est accusabilis aut punibilis de iure ciuili, vt est, vt dicit in simplici coitu. quo casu, vt inquit, spurcius succedunt patri & matri, & istud dicit procedere G. Bened. in sua repet. c. Ray. in verbo, & vxorem nomine Adelasiam. num. 698. extra de testamen. scilicet in casu istius fallentiæ, vbi talis mulier esset concubina, & in primo casu vbi esset meretrix. Et aduerte ad ea quæ dicit Soz. in l. Gallus. §. quod si is. ff. de libe. & posthum. vbi dicit, quod coitus per

vxoratum cum soluit, non est punibilis nec accusabilis iure ciuili. & dicit de hoc esse casum. in l. i. C. de adult. dicit tamen G. Bened. vbi supra, num. 673. 674. & 675. quod hodie omnis actus fornicarius, & quicumque concubinitas quantumcumque simplex, & occultus multipliciter de iure ciuili est damnatus & prohibitus. Idem etiam tenet Barb. in cap. per tuas. in prin. extra de probationibus.

Octauum effectum addit Purpuratus in d. l. i. vt dicit vltra omnes scribentes: Quoniam, vt dicit, illustres iudices possunt iudicare secundum eorum conscientiam, iuxta ea quæ ponit Car. in l. i. circa fi. C. vt quæ desunt aduocatis. Vbi dicit quod Papa iudicare debet secundum conscientiam suam, & dixi supra in 5. par. 32. consid. vers. 38. Princeps potest iudicare, quod inferiores facere non possunt: qui præcise tenentur iudicare secundum allegata & probata. text. in l. illicitas. §. veritas. ff. de offi. praesid. & ibi do. meus Ias. in c. iudicet. 3. q. 8. Et si conscientiam deponere non possint, causam alteri delegare debent, vt tradunt doct. ibi. & Ange. de Clauasio in summa Angelica, in verbo iudicare. §. 7. aut alias exonerare à iudicando, vt per Abba. in c. pastoralis. §. quia vero. col. penul. extra de offi. deleg. Et ita in dominis de parlamento secundum decisionem Guidonis Papæ. q. 29. quod non placet Purpurato in d. l. i. Nec etiam crederem esse verum in casu, vbi reperiri posset decisio iuris in contrarium. Quoniam non possunt facere contra ius, multo minus iudicare, cum secundum iura sit iudicandum. c. 1. de consti. & paratus ibi: percutiat te. 23. q. 1. & c. summo opere. 11. q. 3. Sed in casu dubio, vbi non esset decisio iuris, sententia eorum, seu arrestum etiam in conscientia haberet vim legis. Et vt dicit M. Lauden. in tract. de Principibus, quod licet Princeps possit iudicare secundum veram & instam conscientiam suam, caueat tamen (vt dicit) ne sua conscientia sit male informata, pro quo allegat c. 1. de re iud. lib. 6.

Nonus est, in tutorum forma & excusatione, quæ speciales reperiuntur in pupillis illustribus Romanis, vt in l. i. & 2. C. de tutoribus vel curatoribus illustrium vel clarissimarum personarum.

Decimus, Quia Princeps ab illustribus, vt à præfectis prætorio salutatus assurgit aliquantulum, vt est tex. in l. i. iuncta gl. in ver. processisset. C. de sententiam passis. Ita dicit Fel. esse in omnibus illustribus, in rub. de maio. & obe. col. 4. dicens, quod ex hoc arguitur maior & honor. Quod, an sit verum scribit Purpuratus in d. l. i. num. 162. ff. de offi. eius, &c.

Vndecimus, Quia si illustres sint in ius vocati, habent ius sededi, etiam si sint accusati & propriam causam defendant, per tex. in l. si. §. sededi quod ibi Bal. C. vbi senatores, &c. Vbi infert ad Episcopum accusatum quod tamen alijs non illustribus non concedi-

conceditur. l. i. C. de offic. ciuiliu iudicum. & ibi glo. in ver. honorari. exponit, id est, aduocati. quæ textum Felyn. in rub. de maio. & obe. col. 4. nimis extendit ad omnes consistoriales Principis. Et dicit idem Fel. in rub. de Magistris. col. fi. quod quilibet iudex tenetur doctorem ad se venientem inuitare ad sedendum, allegando l. finalem. Co. de aduocatis diuersorum iudicum. Nisi quando est hora causæ propriæ. d. l. i. C. de offic. ciuiliu iudicum. vel pro alio causam egerit. l. quisquis. in fi. C. de postulando. Quod quomodo prædicta intelligatur explicat Purpuratus in d. l. i. nu. 167. 168. & 169. ff. de officio eius, &c. Et dixi alibi de Episcopo & doctore.

¶ Duodecimus, statur iuratoriæ cautioni illustri um, tam in causis criminalibus, quam ciuilibus, nec aliam dare cogi possunt in iudicio, tex. est in l. quoties. in prin. C. de dignita. lib. 12.

Decimustertius, In poena corporali magis defertur illustri seu nobili quàm plebeio. Purpuratus dicit hoc probari in le. properandum. §. sin autem viraq. C. de iudi. & dixi in Commentarijs nostris super consuet. duc. Burg. ti. Des droictz & apparré. à gens mariez. §. 20. in gl. descendere. nu. §. & infra in 8. par. in 33. consid.

Alium scribit effectum Purpuratus: illustres patini siue officiales Principis si sunt perpetui, possunt emere res subditorum, allegat pro hoc Alexadrum in l. Principalibus. ff. si. cert. pet.

Sed ad vltimum effectum quem pro decimo quinto ponit Purpuratus deuenio, in quo dicit, quod illustres in hoc priuilegiantur. Quod si legati sint missi ex parte illustris in aliquam ciuitatem, possunt expelli hospitati in hospitio si sint inferioris conditionis, vt suscipiantur tales legati. Ita tenet M. Lauden. in tract. de lega. Principum. c. 2. incip. superuenientibus legatis, argu. text. in l. iubemus. Co. de sacros. ecclesi. Credo quod sit secunda in §. scientes. ibi: ea enim quæ ad beatissima Ecclesiæ iura pertinent, vel posthac forte peruenerint, tanquam ipsam sacrosanctam Ecclesiæ & religiosam intacta conuenit venerabiliter custodiri. Licet alias hospitatus non debeat expelli. l. vni. §. caupo. & ibi Angel. furtim aduersus nautas, cauponas, stabularios.

Addo alium effectum, scilicet, Quod illustres excusantur à tutela vel cura, etiam iam suscepta. tex. est in l. spadonem. §. scire. ver. si autem quis. ff. de excusatione. & in l. iuris peritos. in prin. ff. eo. & in l. verum. §. ex facto. ff. de minoribus. Corroboro prædicta: Nam propter officium procurator. fisci à tali munere excusatur. text. in §. item diuus. in fit. de excusatione. Item silentiarij Principis l. fin. C. eo. & l. fin. C. de silentiarijs. lib. 12. Item præfides & magistratus ciuitatum. l. athletæ. §. i. & §. remittuntur. Item ad ministrantes res Principum, Præfectus vigilum, vel annonæ propter magistratum excusantur. le. administrantes. in prin. ff. de excu. tut. Qui tamen

sunt in inferioribus ordinibus, ergo à fortiori, qui in superioribus constituuntur. Item sacerdotes. tex. in l. pen. in prin. ibi: vel qui sacerdotium. ff. de vacatio. & excusatio. munerum. & ca. generaliter. 16. qu. 1. facit, quia iudex seu arbiter effectus sacerdos non cogitur sententiarum, & soluitur compromissum, ait iureconsultus Paulus in l. non distinguemus. §. sacerdotio. ff. de arbitris. Et ratio ibi assignatur. scilicet, quia id non tantum honori personarum, sed & maiestati Dei indulgetur, cuius sacris vacare sacerdotes oportet: Ita dicendum est in illustribus personis, qui maximam dignitatem habent, & non cessant laborare pro maiori Reipublicæ munere, & commodo, quam si tutela vel cura exempti sunt. Et, quod deferendum sit dignitati & personæ. text. est, & ibi concordant. & gl. in verbo, superioribus. in c. pastoralis. in §. i. extra de off. delega.

Adde & alium effectum, Quod Illustres personæ ad munera sordida, & extraordinaria necessitatis damna non tenentur. tex. in l. si. quæ incipit: ab illustribus. C. de accusationibus. munerum, lib. 10.

¶ Quarta consid. sit de medijs, qui spectabiles dicuntur. Inter quos primò ponit Spec. tit. de iurisdic. om. iud. ver. medij. magistros militum, alleg. l. 2. C. de offi. magistrum militum. De isto latius infra in 9. par. & paulo inferius, vbi de Connestabili, qui adaptari potest magistro militum. Et in quæ tum iste Magister militum posset capi pro Connestabili, dicerem illum esse illustrem, secundum quod et voluit esse, & nominat talem Imperator in le. i. & 2. C. de offi. Magistrum militum. Sed in quantum caperemus Magistros militum pro capitaneis guerrarum, videretur dicendum, quod essent tantum spectabiles, pro quo voluit allegare Spec. l. 2. C. de Comitibus. rei milit. lib. 12. licet etiam Purp. in d. l. i. nu. 252. vbi de spectabilibus exemplificat, videatur quodam modo dubitare dicendo illos posse dici etiam illustres.

Secundò exemplificat Spec. vbi supra de Prætoribus, qui dicitur spectabilis, secundum text. in auth. de app. & infra quæ. §. similiq. modo. colla. 4. & in §. præconizam. in auth. de lenonibus. coll. 3. Itē præfectus vigilum. tex. in l. 3. ad Principum. ff. de offi. præfecti vigilum. Item Proconsul, vt probatur in præallegato §. similiq. modo. & in auth. de nō alie. aut permutandis rebus. §. hæc omnino. ver. dicim. autem. coll. 2. Item præfectus Augustalis. §. supra. alle. & l. vni. C. de priuatis carceribus.

Item Præfectus Aegypti vicarij, & Duces. tex. in l. raptores. §. sin autem primò. C. de Episc. & cle. & de Ducibus. etiam tex. est in c. anteriorum. §. pen. & fi. 2. q. 6.

Item Comes rerum priuatarum. procu. fisci, & Comes orientis (non tamen Comes Italiae, & Alemanniae, quia clarissimi sunt) Comites verò Prouincias regentes, vt olim erat Tholosan. & Prouincia, vel Campania, spectabiles sunt, vt præallegato

gato, §. similiq; modo, & d. c. anteriorum, §. similiq; modo, hæc sunt exempla spectabilium posita per Spec. vbi supra, d. meus Ias. & post eum Purpuratus in d. l. i. ff. de officio eius. ponit alia exempla, l. Episcopum, & Archiepiscopum, de quibus ante dictum est.

Item Capitaneus guerræ & ciuitatum. Itē Marchiones, & Barones: & ibi Purpuratus probat, q; quandoque Duces, Comites, Marchiones & Barones illustres dici possunt. vide amplè per eum, & de quibus suis locis dicam.

Quinta consid. insequendo Spec. in d. titu. de iurisd. om. iud. ver. minimi. de ipsis minimis tractat, qui clarissimi vocantur. Inter quos primò ponit præfides prouinciarum, pro quo tex. in l. vnica. §. i. & ibi notatur, in verbo, rectoribus. C. de priuatis carceribus. & in auth. de non alienandis, aut permutandis, ad fi. ibi: dicimus autem. colla. 2. melior tex. in l. 2. C. si aduersus fiscum. Item ciuitatum, & prouinciarum rectores, vt in l. raptores. §. sic autem primò. ibi: & viri clarissimi rectores prouinciarum. C. de Episcopis & cleric. do. meus Ias. & post eum Purpu. in d. l. i. ff. de offic. eius, & c. ponunt multa alia exempla de his minimis, de quibus hic non discutiam, sed suis locis in hoc opere dicemus, ne peruertamus ordinem, & intentum nostrum, eò etiam maximè, quia hoc opus non multum fundatur super huiusmodi gradibus, sed potius super dignitatibus, quas gerunt in administrando secundum diuersa tempora, præcipuè cõstitutionum huiusmodi officiariorum, & tempora hodierna, secundum quæ administrant in effectum: & insequendo Alciatum in libr. 3. disputationum. c. 4. dicam, quod hæc claritates terminorum potius fuerunt datæ ex voluntate Principum, quàm ex necessitate officij, cum talia non necessitant, ex quo in his non multum insistere intendo. Ponit tamen do. meus Ias. & Purpuratus in d. l. de isto gradu Abbates, Commendatarios, Abbatissas, Priores & Priorissas, in casibus, in quibus præfunt monasterio. Dixi supra 4. part. etiam Procuratorem Cæsaris iuridicum Alexandriæ, Doctorem, legentem inter scholares, Auditores sacri palatij, Gubernatores & Barones, Memoriales, Propositores consistorij Imperialis: Etiã videtur ponere Magistros scriniorum, quos voluit comparare Magistris requestarum, Sed in vtroque errat, ideo non insisto, sed latius & clarius infra dicetur, cum de vnoquoque suo loco fiet mētio, & pro certo in hoc gradu, & in his multum errauit Purpuratus, ad quæ tamē nolo insistere.

Sexta consid. erit de infimis. Et sic de quinto gradu, secundum Spec. quem etiam videtur sequi do. meus Ias. & Purpuratus in d. l. i. ff. de officio eius cui mandata est iurisdic. & vt exemplificat Spec. Isti sunt defensores ciuitatum, vel locorum, & magistratus municipales, qui non possunt cognoscere vltra summam 300. solidorum, vt in authen. de

defens. ciuitatum. §. & iudicare collatione 3. in authen. de iudicibus. §. audient. col. 6. l. magistratibus. ff. de iurisd. omnium iudicum. Item pedanci iudices (vt putant) qui non possunt cognoscere nisi de paruis, & in duobus aureis finire. l. fi. C. de pedaneis iudici. c. ei qui. §. item cum certa. z. q. 6. Item forte, secundum eundem Duumiri. l. fin. C. qui admit. ad bonorum possessio. le. dies. §. si forte. ff. de damno infecto. Item rationalis, qui cognoscit de causa libertinitatis, & seruitutis, non tamen ingenuitatis. leg. pen. Cod. vbi causa status agi debeat.

Et omnes supradicti sunt officarij iustitiæ ordinarij, habentes iurisdictionem, & sic dignitatem: Et de his vide Petrum Cothercau in suo schedulari magistratuum ciuiliu in tit. de magistratibus municipal. Et quicunque in magistratu sunt, dicuntur esse in honore. l. honor. in prin. ff. de muneribus. & honor. c. pen. & fi. 42. distinct. vt notat Dec. in cap. vt debitus hon. extra de ap. & in c. licet causam. in 2. nota. extra de probat. Ideo tales honorandi dicuntur. facit tex. in §. pen. ibi: eò, quod honorare nobis placet dignos. in auth. de consilib. colla. 4.

De delegatis verò nihil est dictum, sed inferius in hac parte post ordinarios, in 18. conside. cum etiam eis debeat honor & reuerentia.

Septima consid. In Francia duo sunt officia omnibus alijs excellentiora, & principaliora, quorum vnum est Primum, & prius in iustitia. Aliud autem in remili. pro quo facit tex. in authen. de non alienandis aut permutandis. ad finem. ibi: seruabunt autem eam nostræ Reipublicæ Iudices maiores & minores, ciuiles & militares. col. 2. vt à priore & excellentiori incipiamus. Cum omnes alij subsunt eidem iurisdictione, & iustitia, & deinceps ad sequentes in ordine prosequamur, Fiet initium à Quæstore, seu Præfecto prætório, qui hodie apud nos est dignior, maior, & excellentior, q; Cancellarius dicitur, & apud quem est omnis potestas Præfecti prætório, & quæstoris: vt dicit Purpuratus in l. i. nu. 93. ff. de offic. eius, cui mandata est iurisdic. vt statim dicetur.

In Gallia verò post pares Franciæ in coronatione & sacratione Regis Franciæ duo sunt, habentes officia, qui præcedunt omnes Principes, & semper ad ius ad latus Principis: puta Cancellarius Regni Franciæ, & Connestabilis, de quibus cum nunc quadret ad rem, videndum est, quis istorum sit præferendus: & in primis de Cancellario, & quale sit eius officium, vt cognoscatur, in quo eius dignitas & præeminentia consistat.

Cancellarius enim primum à Regia maiestatem in iustitia distribuenda magistratum à cancellando dictum obtinet. Et officium eius est rescripta, & priuilegia per Regem concessa, aut concedenda sigillo regio muniri, sed apud se est, quod priuilegia

quam eo muniantur, corrigat & cancellat: de quo Polycraticus in initio sui libri ita:

Hic est (inquit) qui leges Regni cancellat iniquas,

Et mandat apij Principis aqua facit.

Si quid obest populo aut legibus est inimicum,

Quicquid obest, per eum desinit esse nocens.

Et talis Cancellarius dicitur Quæstor, vt habetur in gl. vniuersos. C. de diuersis rescrip. ita dicit Luc. de Pen. in l. neminem. C. de decurio. li. 10. Et vt dicit G. Bened. in sua rep. c. Rayn. in gl. & vxorē nomine Adelasiam. in 2. decis. ver. habemus pariter in Francia. nu. 485. Adhuc Cancellarius loco quæstoris in Francia habetur: de quo in l. præcipimus. C. de appel. verbo. super verbo, quæstor. in l. 2. C. de petitis bonorum sublati, lib. 10. & in l. fi. C. de diuersis rescrip. pro qua gl. est tex. in auth. vt diuina quoq; iustiones. colla. 8.

Et huius officium quæstoris erat decretare petitiones sicut & Logotheta in Regno secundum ipsum Luc. de Pen. in d. l. 2. C. de petitis bono. sublati. Quas signabat, & in eis se subscribebat, vnde archigrammateus, id est, scribarum Princeps dicitur, vulgo verò Cancellarius vocatur, teste Calepino in suo Dictionario, quem sequitur in hoc Beeroaldus: & eum etiam nominat auriculariū Principis, vt hic ad latus Principis sedere debet, & est illustris, vt dicit Bal. in d. l. 2. in 3. nota.

Hodie tamen Secretarij Regis in subleuamen Cancellarij propter multitudinem negotiorū in cancellaria, & curia Regis affluentium, se in talibus subscribunt, facit gl. in §. cumq; in proœ. in fi. secundum vñ intellectum. & Bal. in d. l. 2. die duos alios esse quæstores, de quibus ad eum me remitto, cum nihil de his ad rem. Et de præeinentia dignitatis ipsius satis patet in l. i. ff. de offi. præf. prætor. Est enim Principis Vicarius, & præpositus adiutorio Principis, sicut fuit Ioseph tempore Pharaonis in Aegypto. Gene. 41. Creat præfides, & alios magistratus vice Principis, in auth. vt iudices sine quoquo suffragio post prin. coll. 2. Etiam proconsules, & rectores consulares. Co. de offi. præf. prætor. Africa. l. i. §. De eo itaque, & de eius autoritate infra latius dicturus sum: prædicta tamen scripsit Lu. de Pen. in rub. Cod. de præfectis prætorio siue vrbis, & c. lib. 12.

Budæus verò in suis annot. in ti. de offi. præf. prætor. ff. dicit hunc Cancellariū dici posse præf. prætor. Vel etiam dicit, q; loco dictatoris est: & inter alia dicit, quod hodie eius partes primæ sunt videre, vt nulla Principis constitutio, nulla sanctio, nullum diploma, nullum rescriptum, nulli codicilli Regij non è Republica, atque etiam è dignitate Reipublicæ principaliq; exeant. Cuius cetera aut stylo Principum maiestas acta sua eximi nunquā voluit: Denique qui Principis præsentis Vicarius, & peregrè agente Principe, Interrex quodammodo esse censetur iure, ac propriè (vt idem Budæus arbitrat) nomophylax, i. legum præfidiū, iuris asy-

lum (id est de Papiniano quondam dictum est) morum, institutorumq; ara, æqui boniq; columen appellari potest: atque etiam esse debet id, quod etiã credere me cogit consensus ferè hominum, institutumq; quoddam quasi per manus traditum, caput cum ac verticem iustitiæ appellantium.

Antiquissimum autem esse magistratum ex vetustis monumentis apparet. Quoniã vt dicit idem Budæus ibi: Comperit anno 1511. Stephanū quendam Cancellarium diplomati subscripsisse à Ludouico Rege cognomento Grasso monachis diui Dionysij indulto.

Et vt dicit, multò antiquius legit diploma Caroli cuiusdam, in quo hæc verba addita erant: Gantzelinus notarius vice Rogerij Archiepiscopi, summiq; Cancellarij recognouit iudicatione 8. an. 28. regnante Carolo Rege glorioso. Videtur autem fuisse Carolus ille Magnus, anno etiam 1157. Hugonem alterum Cancellarium subscripsisse comperit ipse Budæus diplomati cuidam, quo Ludouicus, qui Pius cognomento dictatus est, ius Regaliorum antistiti Aureliensi remisit, quatenus ad suppellectilem elegantiorē, & instrumentum fundorum Episcopaliū attinet. Aliumque item Bartholomeum, anno 147. eiusdem generis beneficio principali subscripsisse. Et, vt dicit ibi idem Budæus paulò post: Cancellarij nomen apud nos vereor, vt iam consentaneum tantæ rei esse possit. Quæ enim hodie dignatio ac maiestas huius honoris? tenuis hæc appellatio atque apud alias gentes proculcata significatum suum sustinere ac perferre non potest. Latinum certe nomen non est, nisi fortasse credimus à cancellando (quod nec ipsum satis Latinum est) Cancellarium dictum. Atqui ne ijs quidem seculis, quæ hoc verbum genuerunt satis festiuum nomen fuit. Cancellarij diploma quoddam legitimus Comitis Viromanduan, in quo addita hæc verba erant: Ego Cancellarius scripsi ac subscripsi. Fuit apud alios honoratoris Scribæ nomen, qui Græcè archigrammateus dicitur, vt quidam tradiderunt, quasi Princeps scribarum. Apud nos verò iam inde ab initio magnum huic magistratui honorem habitum esse. Præterea, quæ diximus etiam ex eo conijcere possumus, quod anno M. C. C. XXV. Guarinus quidam antistes Siluaneënsis gessisse eum magistratum traditur, vir magni nominis illo seculo.

Regnante enim Philippo secundo (qui Augusti cognomentum meruit, & annos quatuor, & quadraginta imperauit) diu nullus Cancellarius apparuit. In codicillis enim Regijs illis temporibus indultis additum ferè legitimus vacante cancellaria. Anno autem 1320. constitutione Philippina interdicitum esse comperitur consiliarijs Parlamenti, vt ne ab vt be abnoctarent, duntaxat quominus omnib; concessibus Curie interessent circa com meatum, aut Regium, aut Cancellarij

cum Principe curiæ, qui tum supremus appellabatur. Nunc verò cum in Curiam amplissimam arbitratu suo ingredi Cancellario licet, tum verò à Principe Curia primo ei loco ceditur, quasi magistratum omnium antistiti. Itaque Cancellarius summum est hodie honorum fastigium, vltra quod nihil sperare licet homini quidem priuato, & rogato, quasi quoddam summa quæque ambientis animi solstitium. Ab eo iam progressus nullus, sed qui se commouerit egredi tantum potest.

Proinde hunc, qui norma est omnium iura reddentium, qui in omni ferme parte constituendæ Reipublicæ Principis vicem implere aut certè obtinere creditur. Cuius ore facundi Reges moribus nostris esse solent. Cuius oculis velut emissitij circumspicere omnia ac perlustrare creduntur, nequid vsquam subsultet non suo loco positum. Cuius auribus, ut dicitur per purgatis, plenam ac iustam operam postulatoribus dare didicerunt. Qui caput est sanctioris interiorisque concilij.

Hunc denique, qui promus & condus clementiæ benignitatisque principalis factus est, id est, qui illius æquitatis officinæ, quam Cancellariam dicimus, liberam administrationem habet. Qui morum legumque Regimen perpetuum recepisse videtur, quod munus primum omnium Augustus Imperator Romanus accepisse sibi delatum, non ipse sumpsisse dicitur.

Hunc inquam tot nominibus eximium, multiplicis ac variæ prudentiæ fiducia subnixum esse necesse est. In hoc vno acumen dialecticorum, sententias Philosophorum, verba oratorum, memoriam iurisconsultorum, ingenium poetarum, pariter ad omnia versatile, acre, impigrum, indefessum esse oportet.

Hunc omnia, quæ ætas ista capit, complecti, & perdiscere conuenit, quæ modo ad instituendum, excolendumque politicum virum valeant. Huic omnis antiquitatis memoria, & publici iuris auctoritas, & regendæ Reipublicæ ratio, quod scientia tanquam muneris huius materias, quædam subiecta esse debent, quasi que in numerato condita.

Hunc denique id auctoritatis esse oportet, cui omnes magistratus honorum suorum fasces submittere non indignentur. Cæterorum magistratuum imperium suis ac certis finibus circumscribitur, sub huius iure imperioque omnes nostræ prouinciæ sunt, ut olim omnes erant Romanæ sub consiliibus. Itaque domum eius totius Imperij Gallici conciliabulum quoddam, atque adeo oraculum esse par est, veluti quandam iuris æquitatisque officinam. Eius ianuam ac vestibulum omni postulanti, omnibus horis patere, nulli tamen hiare, id est, à nullo quicquam postulare oportet. Imo verò non claudi veluti per fugium ac portum defictis, & leges iuraque implorantibus, quæ ipse tuenda suscepit. Aram atque asylum his, qui contra vim,

aut improbitatem ius suum obtinere nequeunt.

Hunc denique, qui tantam tam augustam personam ab optimo Principe impositam sibi sustineat, omnibus numeris grauitatis, constantiæ, seueritatis, prudentiæ, temperantiæ, fortitudinis, integritatis absolutum esse virum, vnde cumque doctum, vnde que placentem, omnium denique horarum hominem esse oportet. Earumque rerum seueritate multis condimentis humanitatis, comitatisque committigare. Hunc eum esse decet, in quem bonorum suorum finum natura mirabilem benignitate effuderit, qui magistratui, non qui magistratu donatus esse videatur. Cuius vita censura sit, ut inquit Plin. Eaque perpetua, ad quam ceteri magistratus dirigantur, ad quam hi conuertantur, quibus non tam imperio opus est quam exemplo. Cuius tot tantæque sint animi dotes, ut cuius esse plurimæ maximæque videntur profectiua: illæ quidem & dominicæ (quas gratias vulgo vocant) non hominum peculiare. Est planè vir, qui ex ingenio suo ab amœnitatibus vitæ atque omni festiuiore victu & conuiuio alienus esse debet, sola innocentia conscientia gloriaque virtutis contentus. Hic enim vnus omnium magistratus, cuius res in vtranque partem gesta, minimè in tenebris latere, aut quoquo modo abditæ esse possint, quippe qui in luce occidentis in oculis clarissimæ omnium prouinciæ, id est, Galliæ in auribus tot tantarumque gentium sit positus, id est, finitimarum nobis, aut etiam ad quas fama nostri peruenit. Qui si se, veluti in medio amplissimi Imperij theatro positum, omnibus conspicuum esse secum reputauerit, ad spectaculum coeuntibus non modo indigenis, sed finitimis etiam & vltioribus, nimirum nullum habitum absurdum, nullum motum inconcinnum, nullum flexum indecorum ediderit. Huic porro non modo optimatibus, atque sibi, id est, conscientie, inseruendum est, & sibi & musis cauendum (ut dicitur) sed etiam populo, & scenæ, id est, multorum existimationi, quantum per naturam rerum licet. Arduum sanè opus, & alioquin etià intractabile seuerum & popularem esse, supercilium aduersus delicta aulicorum distringere, impotentissimis ceptis quorundam opibus atque aulicis factionibus præpotentium obistere. Principem ira non nunquam aut alio vehementiore affectu percitum demittigare, & (ut verbo Ciceronis vtar) molli articulo tractare cautè, & circumspicere fortem & intrepidum, cum opus est ita esse, ne fortitudo in neruum erumpat. Postremò in comitatu Regio physicum animum, integrum ac factum (ut dicitur) & rectum ab insidijs assentatorum, ab obreptionibus versutorum, à formidine potentiorum aulica terricula non vniquam intentantium conseruare. Mira enim benedimenta genuit aulici victus ratio, quibus præstantissima etiam virtus sepe confopita committitur.

est. Hæc Budæ⁹ in loco supra designato: ad illi⁹ magistrat⁹ festiuitatè, & decorè, ne dicā instructionè. Et idem in tractatu suo de assè. in fi. Est. n. ille magistratus (vbi de Cancellario loquitur) inter togatos summus, cuius domus (quod nomophylacium dicitur) iuris custodia, legum ac constitutionum præsidium, oppressorum asylum, flagitiosorum scopulus, æquitatis officina, ara supplicum, & iure summo lapsorum adminiculum esse debet: nullis prope finibus munia eius circumscribuntur, quasi vnus ille honor ad se summam omnium rerum munerumque trahat, cum Principis vires propemodum adimpleat.

Olim etiam hic Cancellarius Fræciæ apud Gallos patricius vocabatur: de quo in c. i. de don. iuxta superscriptionem: & hæc dignitas liberat quem à patria potestate, ut §. 2. instir. quib. modis ius patriæ potestatis soluitur. & in l. fin. Co. de consilib. lib. 12.

Inter præclaros & literatos viros hoc officio, ut fertur in Gallia, decoratus & functus est Iacob⁹ de Rauenna, qui prius fuerat doctor regens Tholofanus, secundum Bart. in l. i. Co. de sent. quæ pro eo, quod interest, præferuntur.

Etiā Pet. de Bellapertica Burgundus doctor regens Aurelian. fuit Fræciæ Cancellarius, & ut talis epitaphio adhuc hodie in choro Ecclesiæ cathedralis Parisijs palam visitur sepultus insignijque decoratus.

Fuit etiam Ioannes Fabri, vir vnde quaque literatus, & in iure peritissimus ac summus practicus, Regni Fræciæ Cancellarius, ut habetur in prima Epistola ad breuiarium eiusdem super Co. vbi ita ait: Affirmaque præterea summum in Gallia gestisse magistratum, neque his dissentio hoc argumèto, quod ciuitatum ac populorum locales consuetudines, quæ plerumque etiam doctissimos (ut iura testatur) latent, viro inter literas atque à Reipu. regimine videnti notæ fieri non soleant: quas tamen sapius refricat, ac velut sibi tritissimas enodauit.

Functus est etiam hoc officio Emarcus, qui fuit Cancellarius Caroli Magni, & scripsit Epistolas plures ad diuersos, vitam ipsius Caroli, & historiam temporum, & de monte Dulphi diocesis Angolismæ Burdègalen. Et flauus fuit, ut habetur in suis Commentarijs: in proce. instir. in verbo, flauus.

Fuit & ille inter alios præstantissimus, & omnium literarum & doctrinarum expertissimus, sanguineque nobilissimus Guido de Rupeforti etiam Burgundus (post fratrem suum Guillelmum de Rupeforti) cui non fuit sibi similis. de Guillelmo fit mentio per dictum Guillelm. Benedicte in dicta sua repet. cap. Raynut. in verb. & uxorem nomine Adelasiam: num. 498. vbi plurimum laudatur. de testament. Et prædictus Guido etiam laudatur à Io. de Gradibus in apostillis ad Petrum de Rauenna, in alphabeto aureo, super verbo, iudex.

& accumulatus per Budæum in tract. suo de assè. in fi.

Fuit & tempore suo Tribonianus Iustiniani Imperatoris Cancellarius, de quo vide Guidonè Papæ, q. 336. vers. 32. quæro, & est tex. in l. i. in fi. vers. ex his. ff. de officio quæstoris.

Fuit & Ioseph, Pharaonis Regis Cancellarius. Nam cum Pharaon, Rex Aegyptius, de periculo futura famis innumeris somnijs vrgeretur, nec visionem tantam humanum posset reuelare consilium, Ioseph, vir beatus, inuentus est, qui & futura vera prædiceret, & periclitanti populo prouidentissimè subueniret. Ipse primus huius dignitatis insulas consecrauit, ipse carpentum reuerendus ascendit ad hoc gloriæ culmen euectus, ut per sapientiam conferret populis, quod præstare non poterat potestas dominantis. Ab illo namque Patriarcha, & nunc pater appellatur Imperij, ut habetur iudicium Gene. 41. & ut habetur, vno tantum Regni folio Rex eum præcedebat, ex quo est primus post Regem, & secundus in ordine: & de eo ponit Lucas de Pen. in dicta rub. de prædictis prætorio, lib. 12.

Fuit & Moyfès Dei Cancellarius, ut habetur Num. 12. & Iosaphat Regis Dauid Cancellar. 2. Reg. 8. secundum interpretat. Lyræ. de qua per eundem Benedicte. in d. sua repet. c. Rayn. in verbo, & uxorem nomine Adelasiam. nu. 391. extra de testa.

Vlpianus fuit Alexandri Cancellarius, & Seneca Neronis, ut refert ipse Benedicte. vbi supra. & fuit etiam Cancellarius in Ecclesia Romana, ut dixi supra in 4. par. in 13. cõsi. Plutarchus verò scribit Eumenem Cardianum fuisse Archigrammatea, hoc est Cancellarium Alexandri Magni. Et Anton. in 2. par. historiarum, titu. n. c. 14. dicit Cassiod. fuisse Cancellarium Theodorici Regis Italiæ.

Aliquando etiam Cancellarius in iure fuit dictus Præfect⁹ prætorio simpliciter sine adiectione loci, & talis leges condere potest, negotia sine appellatione terminare, potestate nulla dignitas æqualis, vbi que vice sacra iudicat, nullus miles de fori sui auctoritate præscribit, excepto magistro militum, de quibus per Lucam de Penna in le. duos. C. de suscepto. præposi. & arcarijs. lib. 10. Circa Iustus Principis stat, & in eius comitatu semper est. I. præcipimus §. huic. C. de appel. ibi tamen tex. facit differentiam inter præfectum prætorio, & quæstorem, & primum nominat præfectum prætorio. Et dicit Spec. in ti. de iurisdic. omnium iud. ver. magni. Quod iste est illustris, & præest omnibus iudicibus alijs, & excellentior est magistratibus omnibus alijs, & trina specialitate legatur. Primò, quia ab eo non appellatur. Secundò, habet potestatem condendi legem. Tertio, quia minores contra eius sententiam non restituuntur. le. vni. in fi. ff. de officio præfecti præto. nisi à Principe. leg. in causè. & l. fin. ff. de minor. & talis est illustris. §. illo. in authè. de app. colla. 4. qui probat eum dici posse illustrissimum.

strissimum. Et etiam eminentissimus appellatur. l. 2. C. de sententijs ex periculo recitandis. Et gloriosissimus dicitur. §. si. in auth. de non alien. colla. 2. Et praefecti praetorio dicitur sublimissima sedes. l. apertissimi. C. de iudicijs. Et magnifica sedes. l. e. si. vbi senato. vel clarissimi. Et ipse magnificus appellatur. l. praecipimus. C. de app. Et ad eum nomine magnificentiae rescribit Imperator. l. sancimus. la premiere. C. de aduo. diuersorum iudiciorum. Et alia de eius laude, & excellētia, vide Purpuratum in l. 1. in 11. col. ff. de offi. eius cui mand. est iuris. allegando Budæum, vbi supra.

Cuius consilio & directione vniuersalia Regni, & summe ardua, statum Regni, aut si aliquod sit inter pares, vel Principes bella mouentes iurgij, aut Parliamenta de limitibus aut prerogatiuis disceptent, Rex audit, gubernat, & discutit. facit rex. in auth. vt iudices sine quoquo supra. §. hac omnia. colla. 2.

Hinc Princeps dicit se legem facere apud eum. in auth. de priuil. dotis mulie. hæret. non præstan. §. quæ igitur. in fi. colla. 8.

In omnium enim pater est, Princeps, & dominus vniuersæ domus suæ, ac Princeps in toto imperio. Gen. 45. Hac dicit ipse Luc. de Pen. in d. rub. de præfectis praetorio. lib. 12. & per eum amplius in dict. l. duos. à quo omnia prædicta excerptit dictus Benedicti in loco supra alleg.

Et hic Cancellarius omnes alios huius Regni officarios quicumque sint, siue sit in consilio Regis, siue in omnibus alijs Parliamentis præcedit, & primus post Regem sedet, prout dicit idem Benedicti. & dicit Casiodoro. l. 6. variarum quaestionum sic. Si honoris alicuius est origo laudabilis, bonum initium sequentibus rebus dare potest, præconium tali autoritate præfectura prætoriana gloriatur, qui & mundo prudentissimus, & diuinitati probatur acceptus. Et ibi amplè ponitur per Casiodoro. de potestate, autoritate, dignitate, & officio Cancellarij, & qualis esse debeat, qui est relatus per Lucam de Pen. in d. l. duos. vbi etiam amplissimè per eum.

Sed an Cancellarius Connestabilem in actu in differenti præcedere debeat, licet habeamus titulum expressum de præfectis praetorio siue vrbis, & magistris militum in dignitatibus exæquandis, lib. 12. Vbi dignitas præfecturæ prætorianæ, vt est Cancellarius, & Magistri militum, vt sunt magni Marefcalli in Francia, qui sunt sub Principe militiæ, id est, Connestabili adæquantur, ita quod prior incedit qui primò promotus ad officium inuenitur, etiam ipsis depositis ab administratione officij, vt in l. 1. eo. tit. ergo multo fortius Connestabilis dicitur maior. Tamèn ipse Luc. de Pen. doctor celeberrimus in rub. dicti tituli dicit, quod Præfectus praetorio ceteris dignitatibus antefertur, & representat reuerentiam Principis, & est eius Vicarius. notatur in 1. Cod. de officio vica. Ex quo ex

hac consid. possumus dicere Cancellarium debere præcedere Connestabilem.

Aduerte tamen, quod vbi filius Regis primogenitus est, sedet ad dexteram, & Cancellarius ad sinistram: vt tenet Nico. Boerij in tract. Ioan. Montaigne, de autore magni consilij, ibi: Nunç condescendo ad aliam partem.

Octaua consi. Alia tamen ratione dici possit Connestabilem debere præcedere Cancellarium, & anteferri ex ordine literæ. Qui quidem ordo in talibus facit, vt qui primo nominatur à Principe, prior sit & dignior. dixi supra amplè in 1. par. in 17. consid. Quoniam, vt habetur 2. Reg. 8. Ioab qui fuit Connestabilis Dauid, qui dicebatur Princeps, & Præpositus militum, fuit primo nominatus à Dauid in creatione, quæ Iosaphat, qui fuit eius Cancellarius, vt supra dictum est. Et etiam in l. si quando. C. de app. Primò vir sublimissimus Magister officiorum nominatur, quam vir excellentissimus quæstor, qui dicitur Cancellarius. Et etiã tex. in l. 1. C. de nouo codice componendo, & in multis alijs locis semper præponunt arma legibus. Ex quo videtur, quod Connestabilis, qui circa arma versatur, Cancellario præferatur, qui circa iustitiam intendit. Et Connestabilis nomen eius est, qui militiæ apud Francos primus post Regem præficitur.

Et videtur, quod primum creatum à Deo fuit tale officium, eò, quia cum post creationem Angelorum prælium factum fuit in caelo, & Michaeli fuit data potestas pugnandi cum angelis eius, quibus fuit præpositus tanquam Princeps illius exercitus, vt habetur Apoc. 12. Ex quo constat, quod cū fuerit factus Princeps militum, seu exercitus, vt dicitur præpositus paradysi, qui dicitur Dux belli, vt dicit gl. in le. 3. in fi. ff. de re mil. Quod idè est, quod Connestabilis. quod tale officium fuit institutum ante officium Cancellariatus.

Et sicut arguitur, quod matrimonium est dignius ceteris sacramentis ex tribus. Primò propter institutorem & autorem: quia Deus fuit autor & institutor, & quia fuit institutum in statu innocentie, & in paradyso terrestri. Alex. consi. 56. in 4. vol. & dixi in rub. Des droitz. & appartenances à gens mariez, in Commentarijs nostris super consuetud. Burgund. Sic etiam dicendum est de officio Connestabilis, quod fuit institutum in paradyso à Deo, & in statu innocentie, quo ad eos qui præliabantur in vim potestatis concessæ à Deo, vt constat ex supra deductis. Igitur videretur dicendum, quod Connestabilis præcedere deberet omnes, & quoscunq; alios officiales Regni propter excellentiam illius officij, quæ consistit in illis tribus, vt dictum est.

Et vt refert Budæus in suis annotatio. super tit. de officio præfecti præto. ff. in celeberrimo trium ordinum conuentu (quos status dicimus) vidit, & nouit Magistrum militum (quem Constabularium vocat)

vocat) Principis vbique legatum requidè militari primo loco inter magistratus sedisse, proximeque eum Cancellarium. Sed etiam 3. Reg. 4. ca. in statu Regis Saul. viriliterati, & sic Cancellarius præfertur in ordine Magistro exercitus, ex quo ille ordo non est multum attendendus in hoc.

Aduertendum est, quòd videtur quod isti duo præcedere debent Duces, cum de sententia Ducum apud tales appellatio sit terminanda. l. si quando. Cod. de app. Imò quod plus est, dicit Guid. Papæ, quod de sententia Delphini ad Connestabilem, vel Cancellarium appellatur per illum tex. vt in q. sua 536. ver. 74. Et de inferiori ad superiorem appellatur, imò de pari ad parem non valet appel. c. non putamus. de consuet. in 6.

Et de materia, quod de inferiori ad maiorem sit appellandum amplè per Præpositum in rub. de appella. in 6. col. quod an sit verum de iure ciuili vide Bald. in sua Margarita. in litera S. ibi sententia, ver. 15. de quo vide in l. a. consilibus. & in l. praecipimus. C. de appel. & Anto. Nicellum in concordantijs gloss. iuris ciuili & canonici, in 6. concordantia, ver. 41. & 42.

Et quia omnia Regna gubernantur tam per iustitiam, quàm bella & arma bellica, quorum requiritur concursus, & ita ad inuicem coadunantur, quod vnum est ita necessarium sicut reliquum, notatur in præoc. insti. Et dicit text. in l. 1. C. de Iustini. codice componendo. Quòd summa Reipublicæ tuitio de stirpe duarum rerum, armorum, atque legum veniens, vimque suam exinde muniens, felix Romanorum genus anteponi nationibus omnibusq; dominari tam præteritis efficit temporibus, quàm de propitio in æternum efficiet. Istorum etenim alter alterius officio semper eguit, & tam res militaris legib. in tuto collata est, quam ipse leges armorum præsidio seruatae sunt, & intra se est per iustitiam, ita extra se per militiam reprimendo aduersarios, per militiam præcipuum decus, & stabilimentum totius Imperij, quale est militaris disciplinæ tenacissimum vinculum, in cuius sinu ac tutela serenus tranquilluscq; beatæ pacis status acquiescit: vt refert Valerius lib. 2. tit. de disciplina militari. in prin. Ob quod Mars imperij Romani pater appellatus ibi perhibetur, cum de Lucio Quintio Cincinnato loquitur, cuius militiæ director in præfenti Regno est Connestabilis, qui ad res bellicas secundus post Regem est, teste Gaguino suarum Chronicarum lib. 4. ca. vlt. vt refert G. Bened. prædict. in dicta sua repe. c. Ray. in glo. & vxore nomine Adelasiam. de testamentis, quod vt dicit, ibi olim tribunus Celerum (id est, militum, qui celeres equos habent) vocat, de cuius initio, nomine & offi. ac potestate habemus in l. 2. §. quod ad magistratus attinet. ff. de orig. iur. Vbi habetur, quod fuit creatus tribunus celerum, qui præerat militibus: & primus fuit Iunius Brutus apud Roma. Huius Iunij Tarq. superbus, ex cu-

ius cognatione erat, patrem, & fratrem interfecit: Iunium verò Brutum (quod stultitiam simularer) vita donauit, eique fatuo (quod ipse idem Brutus apud Halicarnassum de se narrat) magistratum dedit, vt præfectus Celerum esset, fortè ne nullo diceretur honore à cognato Rege affectus. Hic Brutus, cum & ingenio excelleret, & prudens, autor erat Regiæ tyrannidis eiciens. hinc in d. 2. §. exactis deinde Regib. tribunitia lege Regias leges exoluisset dicatur.

Hunc Brutum tribunum celerum ibidem intelligendum est, vt dicit Vdalricus Zasius in d. l. 2. in §. quod ad magistrat. in sua singulari repetitione. In veteri testamento Princeps militiæ talis vocabatur, vt fuit Holofernes sub Nabuchodonosor Assyriorum Rege, qui regnabat in Ninive magna, Iudith t. c.

Et Nabuzardam sub Rege Babylonis etiã Princeps militiæ vocatus est, & post Regem secundus, Ierem. vlt.

Et sub Saule primo Iudæorum Rege fuit Abner. 1. Reg. 17. in fi. Et sub Dauide Ioab: vt dictum est. 2. Reg. 5. & 8. c.

Et sub Rege Syriæ Naaman. 4. Reg. 3. ca. Et sub Salomone Banaias, 2. Regum. 23. & prædicta dicit ipse G. Benedicti. in prædicta sua repet. cap. Rayn. vbi supra. Vbi dicit vltra quod habet quatuor Marefcallos sub se, qui olim Romæ Magistri equitum ac peditum, id est, militum dicebantur: Et de his infra plenius dicam in nona parte, in materia laudis, & gloriæ militum, an sit officium potius respiciens militiam, quàm gubernationem Domus Regalis.

Nona consi. Inter officarios iustitiæ sunt præferendi Præfecti prætorio aliorum locorum, vt sunt Præsidentes parlamentorum Francia, qui sunt honorandi secundum institutionem locorum, vbi sunt præfidentes: & isti dicuntur eum adiectione locorum Prætorij, vbi sunt præfecti.

Et quoniam Parlamentum Parisiense est primum, & primò institutum, ideo Præsidentes in illo quibuscunq; alijs secundum ordinem illorum præponuntur, & anteferuntur: ita quod etiam ex quatuor præfidentibus vltimus præcedere debet primum aliorum Parlamentorum.

Et quod Parlamentum Parisiense primò fuerit institutum & erectum, refert Gaguinus in Chronicis Francia li. 3. c. fi. prope fin. vbi ita inquit: Parlamentum publicum ad iustitiam ministrandam Conuentum Franci vocant. Cuius instituendi autor ab historijs non traditur. Id enim cuiuscq; anni definito tempore loco quem Rex designasset habebatur. Verum, quia hæc generalis ex toto Regno coitio impensis, & laborib. cõuenientes afficiebat, obseruatū postea est, vt ex maiorib. ciuitatis & puincij periti iudiciorum, & cõsuetudinis homines ad id munus delecti ius cuique per prouocationem litiganti dicerent. Quæ institutio cum vaga inter-

dum incertaq; commutatis sedibus esset, decreta est Parlamēto apud Parisios curia, & sedes, in qua iudices designati se iugiter sisterent perpetui prouocationum definitores. Qui octog. sunt annua ex Regis fisco stipendia capientes.

Et hi quidem per quatuor curias distributi scorsum confidunt, suosque præsidentes habent. In prima, quam Franci cameram vocant, Præsidentes quatuor, & consiliarij triginta causas, & lites audiunt, dilaciones, & quæ ad iuris cognitionem attinent, constituunt, leuiora quidem & temporanea finientes.

In reliquis singulis duab. Cameris decem & octo inquisitionibus præsunt, qui enquestarum, id est, inquisitionum consiliarij dicuntur, quibus præsidentes quatuor præsiciuntur.

Horum omnium pars ex clero, parsque ex laicis constituitur, sententias dicunt, quas statutis diebus alter præsidentium in prima Curia palam enunciat: idq; arrestum, id est, fixum & firmum vocant, à quo videlicet nemo prouocare possit: qui verò reus sententiam in se excipit, librarum sexaginta Parisensium multa afficitur. Si quis tamen in iudicio error admissus videbitur, errorem proponendi, & in iudicium eiusdē Curia deducendi potestatem habet: nec prius auditur, quam duplicatam multam deposuerit.

Quarta Curia est eorum, quos requestarū. i. supplicationum Palatij Magistrōs vocant, apud quos causa eorum tantum agitur, qui Regis obsequijs deputati, vel priuilegio donati sunt. Et ab his quidem iudicibus, qui octo sunt, prouocare ad Parlamentum licet.

At cum in decidendis iudicijs nodus aliquis, & anceps in causa difficultas surgit: Omnium Curiarum, & Camerarum consiliarijs conuenientibus sententia ferrur.

Eius Parlamenti tanta semper fuit apud Francos autoritas, vt quæ Rex ipse de Repub. deq; iure, & prouentibus Regni statuerit, ea sine huius senat⁹ decreto non procedant.

Sunt præterea ipsius Parlamēti coiudices dum adesse volunt Franci pares, de quibus supra in 5. parte, in 43. confid. incipiente, licet consuetudo sedēdi, &c.

Atq; vt huius sacrosanctæ concionis Regem autorem certum sit, sic Regia singulis quibusdam annis rescripta eduntur, quibus ad diui Martini diem festum Parlamentum inchoandi iudicijs autoritas datur.

Ad hoc præterea Parlamentū spectant alij supPLICATIONUM Magistri, qui Regij Hospitij peculiari nomine appellantur, qui Regi frequentius assistunt Cancellariam sectantes: Et hi post primæ Curia præsidentes omnium primi sedent. Hæc sunt verba Guaguini in suis Chronicis, libr. 3. cap. fin. quæ refert de verbo ad verbum G. Benedicti in sua rep. c. Ray. in verbo, & vxorem nomine Ade

lasiā. de test. Vbi dicit, quod sunt tantū octo Magistri requestarum Domus Regiæ, prout nec erant tempore suo: sed hoc anno Domini 1522. Christianus Rex nosse Franciscus addidit, & creauit alios quatuor de nouo.

Et fuit huiusmodi Parlamentum fundatum ad instar senatus Romani à Romulo vrbs conditore, Tito Liui primæ decadis libr. 1. teste, institutum, in quo erant centum Senatores. l. fi. C. de petitione heredi. notatur in rub. ff. de sena. & l. 1. C. de caducis toll. & vocabantur venerabilis cœtus. l. leges. C. de legib. & patres conscripti. C. de emendatio. Iustiniani codicis, in princ. & horum potestas erat amplissima, vt dicit Alb. in d. l. fin. & de his Parliamentis fit mentio in ca. decet. de immu. Ecclesia. & in c. fundamenta. de elect. & de eius potestate, & præminentia in iurisdictione, q̄ sit æqualis cum rege. Ita quod Rex ex sua ordinaria potestate non potest tollere ea, quæ acta sunt per eius Parliamentum: Imò etiam de plenitudine potestatis ordinata, tenuit do. meus las. in quodam consilio, quod fecit, quod alijs vidi, & legi in suo studio, sed illud non potui habere.

Et potestas Senatorum seu Consiliariorum illius adæquatur Principi, cum in necem eorum machinantes tenentur l. Julia maiestatis. Cum cœsetur pars corporis Principis. l. quisquis. C. ad legem Iuliam maiestatis, quod tamen contrarium tenet ibi Salice. & Gui. Papæ, quæstione sua 344. in fi. Et rebellantes iniuste in his, quæ ad eorum officium spectant, vt rebelles regni puniuntur, in extrauaganti Henrici: Quoniã & sicut à sententia Senatus non appellatur. ff. à quibus appellare non licet. l. 1. l. præfecti. ff. de minorib. c. anteriorū. 2. q. 5. Nec etiam ab arresto Parlamenti. Spec. tit. de appellatio. §. videndū circa fi. facit quod notat Bald. in proce. sforum. & Pan. in rubr. de appellatio. Guido Papæ quæst. 50.

Et tale Parlamentum non posset alius habere præter regem in suo regno, vt videtur tenere Bar. in l. hoc Tyberius Cæsar. ff. de hered. instit. & meli⁹ in l. 2. circa fi. in pen. notab. ibi. haren. cum tamen illud seu Parlamentum. vbi non est aliquis superior, quoniam cognoscere de appellationibus in vltimo ressorto, est de Regalibus. cap. 1. quæ sunt Regalia.

Et præsidentes in illis dicuntur præfecti prætorio, sed cum adiunctione, sicut olim dicebatur, præfectus prætorio Africæ. Et tales sunt in eadem potestate, qua sunt Magistri militum, vt dictum est supra. Et præferuntur omnibus alijs post Cancellariū in Francia, qui simpliciter dicitur præfect⁹ prætorio.

Et licet hic ante dicatur, q̄ solus Rex potest habere Parlamentū in suo regno, vnde ergo istud, q̄ Dux Philippus Burgund. & post eum Carolus eius filius, etiam Dux Burgund. habuerunt Parlamentū in ipso duca. Burgun. vt patet ex consuetudinibus nostris

nostris compilatis ab ipso Duce Philip. in proelio illarum: & ibi glo. nostra ponit quid dicatur Parlamentum, & multa de his quæ hic ante dicta sunt.

Sed, cum prædicta sint de Regalibus, scilicet, cognoscere de appellationibus. in vltimo ressorto, vt notatur in d. c. 1. quæ sunt regalia. quomodo potuit cognoscere de talibus Dux Burgun. cum sit vnus ex paribus Francia, imò Decanus, & sic recognoscit Regem Francia in superiorem, saltem in ducatu. Nisi dicatur, quod hoc fuerit ex priuilegio regio, sed videtur, quod hoc non possit concedere rex in suo regno: cum quæ sunt de regalibus alteri committi non possunt, nec alteri concedi, vt tenet per plura Luc. de Penna in l. contra publicam. in 6. col. C. de re mili. Nisi dicatur, quod rex de facili reuertitur ad suam primæuam naturam. l. si vnus. §. pactus ne peteret. versi. idem dicemus. in fi. ff. de pact. Et ideo, cum olim Burgun. fuerit regnum, & sic iura regalia habēs, vt patet in chronicis Philippi Bergomensis, in suo supplemento chronicarum, libr. 8. circa principiū. vbi ponit multos reges fuisse in Burgundia, & fuit extinctum regnum, & habuit finē. Eo quia deuenit ad manus Childeberti & Clotarij post mortem eorum patris, & Clotildis filia regis Burgundia eorum matris, à quo tempore amisit nomen regni.

Sed non esset sine dubio, an potuerit suppressere illam dignitatem regalem, & deducere eam ad Ducalem: super quo non insisto, nec aliud dico nisi quod ex quo rex Francia adiuncta sibi patria potuit suppressere illam dignitatē regalem. Ideo etiam, si quodammodo exierit extra manus regis Francia, posset ipse rex facere & consentire quod fuerit & sit cum illa dignitate quæ antea erat: quia hæc ditiones & diuisiones principatū sunt de iure positio, quibus possunt derogare Principes, & in hoc non est dubium.

Et post prædictos Præsidentes, præsidentes aliorum parlamentorum præsident in suis locis tantquam præfecti prætorio: In Parlamento vero Parisiensi etiam præferuntur consiliarijs illius loci, post tamen alios præsidentes, secundum eorum gradum & dignitatem quæ inter primos aliorum Parlamentorum attenditur, secundum dignitatem parlamenti illius, in quo præsident, quæ dignitas in hoc consideratur secundum prioritatem institutionis Parlamenti. Ita quod præsident Parliamenti Tolosæ, præcederet alios, & sic deinceps, Et postmodū habebitur respectus quo ad alios, secundum prioritatem promotionis, aut dignitatis loci, secundum considerationes superius positas, de prioritate loci & promotionis, secundum quas prædicta declarari possunt.

Posset tamen dici, quod sic fieret vna congregatio generalis omnium præfidentū regni, quod præsidentes Burgundia alios à parlamento Parisiensi præcedere deberent, eò, quia in congrega-

tione Principum Dux Burgundia tanquam primus par Francia & Decanus alios præcedit: vt dixi supra in quinta parte in 45. consideratione. Et ibi etiam dixi, quod in consilio seu congregatione vniuersali totius regni Francia, quæ fuit facta Turonis, tempore Caroli octauis Regis Francia, gentes trium statuum Ducatus Burgund. habuerunt locum incontinenti post Præpositum Parisiensem. Et merito etiam ceteris sint preferendi in Christianitate, quia fuerit primi, qui fidem Christianam & sacrum sal susceperunt, & medio quorum fere tota Gallia ad fidem Christi conuersa est. Nec in hoc eisdem nocere debet prioritas institutionis in alijs, eò, quia ex quo est ordo qualitatis, non est curandum de ordine temporis. l. 1. C. de consulibus, libr. 12. Et dixi supra in prima parte, in 78. consideratione. Etiam facit, quia si bene inspiciatur, alias fuit Regnum amplum & bene dilatatum, vt etiam supra dixi in quinta parte, in 45. consideratione: & ideo in memoriam pristina dignitatis deberent esse, & collocari in primo loco & ordine, post Parlamentum Parisiensem, ante Parliamentum aliarum prouinciarum.

Decima consideratio. Post tales præsidentes sunt preferendi domini locum tenentes regij seu gubernatores patriarum & prouinciarum, qui præcedunt in auditorio, omnes consiliarios post primum præsidentem, & tales Rectores, Legati, Vicarij, Vicereges vocari possunt etiam Præsides secundum Budæum in l. si in aliquam. ff. de offic. proconsulis.

Licet videretur in hoc esse dubium, ex quo locum tenenti Regio, seu vicegerenti, qui dicitur esse apud nos gubernator patriæ, talis honor & reuerentia debeatur, qualis domino. Et sic videretur, quod sicut Princeps & Rex noster præcedit præfectos prætorio etiam in auditorio, quod etiam eius vicegerens seu locum tenens, per ea quæ dicit Philippus Francus in capit. grandi. in quinto notabili de supplenda negligenti. Prelatorum.

Sed, licet tales quandoq; dicantur in suis literis institutionis, locum tenentes Regij, tamen officium eorum proprie dicitur esse officium proconsulis, quod est supra omnia alia officia post præfectum prætorio. Cum talis dicatur spectabilis, vt habetur in l. præcepit nostra serenitas. versi. illud etiam generali. C. de canone largitionum titulorum, libro decimo. Et tales, qui apud nos locum tenentes Regij in prouincijs sibi decretis vocantur. Et horum officium magnum est, & præfecti prætorio vice funguntur in sibi commissis. Nam, si præfectum ceteris dignitatibus antefert, Vicarius ex ipso vicariatus nomine se eius trahere iudicat portionem, dicit leg. prima, C. de officio vicari. & habetur per Lucam de Penna. in dicta lege præcepit. in dict. ver.

illud. Et dicitur in d. l. i. quod talis representat reuerentiam domini.

Sed videtur, quod ille text. loquatur solum de Vicario praefecto praetorio, prout videtur sentire Luc. de Pen. in l. eos qui. C. de comitibus qui prouincias regunt, lib. 12. Ideo secus de his qui sunt Vicarij principis, cum tales vna & eadem persona reuerentur. c. i. de officio Vicarij, lib. 6. & hi ordinariam iurisdictionem habent, & causas audiunt per querelas simplices subditorum, & generaliter que in principali statuta sunt, in vicario repetita intelliguntur. l. diffinito. ff. de peculio. 93. dist. c. vlt. vbi est hoc verbum, locum tenens. facit text. in c. i. de officio vicarij, in 6.

Et tales, qui prouincias gubernant seu administrationem & gubernationem habent inter comites primi ordinis gaudent priuilegio Vicariatus, vt est text. & ibi Luc. de Pen. in l. i. C. de comitibus qui prouincias regunt, lib. 12. Personam enim Principis tales representant. l. etiam eos. ibi: qui imaginem principalis. C. de appella. Inde cum tales personam Principis representent, debent omnes ei parere & reuerentiam exhibere. text. in cap. precipimus. 63. dist. & ibi gl. ordinaria de hoc, & glo. 2. in c. cum olim magister. extra de off. dele. qua dicit per d. c. precipimus. & per c. primum. 94. dist. quod delegatos honorare debemus tanquam ipsum delegantem, vt notat Goffredus in summa, de ma. & obe. §. reuerentia debetur. in fi. & no. Spe. in tit. de legato. §. 2. ver. honorandus autem est legatus. & probatur in c. sanè. 2. in prin. extra de off. deleg. facit totus titulus, de off. eius qui vicem alterius gerit. & maxime in d. ca. precipimus. Quia omnis legatus est honorandus, & plus, & minus, secundum locum illius, cuius legatione fungitur, & videantur in prima parte, in 6. consideratione vers. 6.

Et ideo, legatus Principis maioris, praecedere debet legatum Principis minoris, licet ipse vt priuatus esset inferior. Inde dicitur, quod si subditum honoro, videor dominum honorare, vt dicunt And. de Barrulo, & Ioannes de Platea in l. fi. in fin. per illum text. C. de re militari, li. 12. & Cæpolla in tractatu suo, de impera. militum eligendo. in vers. pro Impera. in 3. & 4. col.

Ideo videtur dicendum, quod praedicti domini gubernatores seu locutenentes Regij in suis prouincijs sibi deputatis, praecedunt praesidentes, praeterquam in sede iudicandi in auditorio Parlamenti propter rationem positam infra in 24. consideratione. incipiente: gerentes magistratum. De potestate tamen seu autoritate proconsulium, quibus videntur adaptari gubernatores patriarum, videatur Purp. in l. i. in 26. coll. ff. de offic. eius cui mandata.

Vndecima consideratio. Post hos praesidentes sunt hodie octo magistri reuestarum, vt dicitur est supra in secunda consideratione proxi-

mè posita, qui regi frequentius assistunt Cancellariam sectantes, & hi proprie magistri reuestarum hospitij regis vocantur, qui post primam curiam Parlamenti Parisiensis praesidentes, omnium primi sedent in ipsa curia Parlamenti, vt G. Benedicti in rep. sua c. Raynuius in verbo, & vxorem nomine Adelasia. extra de testamentis.

Hi enim praecedunt omnes consiliarios totius regni, in quacunque Curia Parlamentea assistant, & in omnibus assistere possunt, tam in curia Parlamentali Parisiensi, Diuionensi, Tolosana, Burdegalensi, Rothomagensi, Aquensi, quam Gratianapoliten. Quae omnes curiae habent praesidentes, post quos assistunt dicti magistri reuestarum, qui dicuntur referendarij, id est, aduocati sacri palatii: Cum petitiones supplicantium coram Principe proponant, & referant: vt de glo. & Ia. de Beluio in auth. de referendarijs. collat. 3. & tales magistros reuestarum vocat Ia. Rebus. in l. eos. C. de excusatione munerum. lib. 10. referendarios. Et vide etiam Spe. in tit. de supplicatio. §. 1. post principium. vbi ponit qui sint referendarij.

Et non debent esse ultra octo, vt dicit text. in d. auth. Ex quo, ex illo textu, fuerunt antiquitus in Gallia solum ordinati & instituti octo. Nunc vero (vt dixi in praecedenti consideratione) sunt nouem. Et licet in habeatur, ne fiant ultra octo, si tamen fiant, deponi non debet supernumerarius: vt dicit ibi textus & Angelus de Perusio, & glossator seu commentator regularum cancellarij Iulij Papae secundi in tertia parte.

Et, vt dicit ibidem text. tales sunt spectabiles, prout est praesens prouinciae (qui apud nos in multis locis dicitur balliuus, & in alijs locis & prouincijs senescallus) vt est glo. in §. cumq; hoc in glo. in verbo, ex quaestori. in proce. institutio. Qui licet maius Imperium omnibus post Principem habeat, vt dicit text. in l. praesens prouinciae maius. ff. de offi. praesid. l. ideo. ff. de offic. proconsul. & legati. Imo nec quicquam est in sua iurisdictione, quod non per ipsum expediatur: Tamè praedicti magistri reuestarum, praefertuntur illi, & praesident ante eum in suis iurisdictionibus. Et hoc est, quia, vt dicunt quidam, praesides prouinciae sunt solum clarissimi, vt est text. in l. fi. C. de decurio. lib. 10.

Et obseruatur in tota Gallia, in quibuscunque locis sint, si velint tenentes locum praesidis, id est, balliuus seu senescallus, expediunt causas sui praesidatus, seu balliuatus, aut senescalliae: & ita vidi saepe fieri per nobilem ac sapientem virum Dominum Dionysium Poillot, Iurium doctorè, & magistrum reuestarum, quando accedebat ad hanc ciuitatem Heduen. causa habitandi, & suos parentes visitandi, postquam tres menses in curia seruierat, vt moris est.

Et tales, post longam exercitationem talium officiorum, vocari merentur comites, vt dicit Io. de Platea. in d. l. eos. C. de execu. munc. lib. 1. P. & in l. fi.

in l. fi. de decur. C. eo. lib. vbi ipse Io. de Platea ponit 12. dignitates quae liberant quem è decurionatu, curia, & patria potestate. Inter quas est dignitas referendariorum, quorum officium est responsa principum peragere & signare, vt ibi.

Et talis sunt exempti seu eximuntur à muneribus, subsidijs, impositionibus seu tallijs. d. l. eos. & Io. de Plat. in locis praerogatis. Budaeus tamen, & post eum Pyrrhus in suo tractatu de magistrat. Romanis lib. 1. magistros reuestarum & proximorum sacrorum seniorum comparauerunt, quod non credo tales esse, sed potius esse, les secretaries des commandemens, qui sunt quatuor tantum, aut tres ordinarij.

Tales autè hodie apud nos habent iurisdictionem ordinariam, qua tenent seorsum à curia in qua de officijs Regijs cognoscunt, ab eis tantum appellatur ad Parlamentum. Et ita decisum fuit arresto, anno domini 1384. vt refert Aufserij in tract. arrestorum. cap. 43. & G. Benedicti proximè dicta repet. in repetition. ca. Raynuius. in gloss. & vxorem nomine Adelasia. in additio. extra de testamentis.

Dodecima consid. Post praedictos praesidentes, & magistros reuestarum, sunt caeteris alijs quibuscunque officarijs, dominis & Principibus praefertendi consiliarij curiae Parlamenti in suo auditorio & curia, cum distinctione seu modificatione quadam: videlicet, Quoniam in Parlamento Principis solent esse consiliarij Ecclesiastici & Seculares, Vt Ecclesiastici à dextris, & seculares & laici à sinistris, & quilibet in suo loco & ordine sessionis secundum ordinem promotionis, vt qui primo promotus ad tale officium, primo seadeat in suo loco & altiori, dixi supra in pluribus locis.

Et, quo ad hanc considerationem, Quod consiliarij tales praefertantur alijs, patet, Quoniam sunt senatores, & loco senatorum sunt, vt supra dictum est in 9. consid. huius partis. Cum ad instar senatus Romani fuerint instituta Parlamenta, in quo sunt senatores seu consiliarij, & tales sunt propriae curiae maxima, vt Parlamentorum Principis: ex quo cum quilibet ciuitas habebat senatum suum, vt in authentic. de natura. liberis in curia deputa. in prin. vt dicit Luc. de Pen. in rub. & in l. omnes. la premiere. 3. col. de decur. C. lib. 10.

Et tales in corpore Reipublicae obtinent locum cordis, ex quo Imperator inter senatores connumeratur, vt est text. in l. ius senatorum. & ibi Luc. de Pen. C. de dignita. lib. 12.

Et de corpore Reipublicae, quomodo regatur, & per quos regi debeat, vide eundem Lucam. in leg. secunda. C. de apparito. proconsulis & legati, eod. lib. 2.

Et talibus non possunt indici munera, per quoscunque iudices cuiuscunque autoritatis sint, Imo si quid eis est mandandum, hoc solum per princi-

pem fieri debet. l. nemo praefectus. C. de dignita. lib. 12. Nec bona eorum contribuere debent in sumptibus operum publicorum, quae praesides prouinciarum in ciuitatibus iubent fieri, vel edificari. l. quoniam diuersi iudices. & l. senatorum substantias. C. de dignita. ex quo male faciebant ciues Diuionenses, qui volebant compellere senatores seu consiliarios Parlamenti Diuionensis, ad aliqua munera oppidi Diuionen.

Et sub his senatoribus, comprehenduntur Patrij & Consules vsque ad omnes illustres, quia hi soli possunt dicere sententiam in senatu. l. fi. §. i. ff. de senato.

Aduerte tamen, quod appellatione populi continentur etiam Senatores. notatur per Inno. & alios in c. sedes. de rescriptis. Et horum magna est auctoritas, vt l. humanum. C. de legibus. glo. in §. constat autem, in verbo, sed & plebiscita. instit. de iusti. & iur. Et hi possunt facere legem. l. non ambigitur. ff. de legibus & senatus. Notatur per Ioan. Fabri in l. fi. C. de senatoribus. Hodie tamen cum condere legem sit vnun de reueruatis Principi, & sic solus Rex in suo regno leges componit, ipsi vero consiliarij bene condunt circa ordinatiua litis, aut reformant stylum curiae, aut addunt.

Decimatertia consid. crit. Quia offendentes tales consiliarios Principis committunt crimen laesae maiestatis. l. quisquis, C. ad legem Iuliam maiestatis. & vide Guidonem Papae. q. 344. in fin. & dixi supra in 9. consid. huius partis. Quae ritur, si dicatur vni ex talibus consiliarijs, Si non esset ob reuerentiam officij tui & Regis, bene te castigarem, dicit ille, non respicias Regem: nec cures de officio, sed defendas te si potes, & deponit vestes & Insignia Regis. Iste eum acriter verberauit, num quid in poenam verberantis senatorem aut officarium regis incidat? Videtur quod non. ar. l. quauis. ff. de in ius voc. & quia hic videtur cessare interesse partis, ergo & regis. l. 2. ff. si quis in ius vocatus non icrit. & hanc opinionem tenet. G. de Cug. in d. l. quamuis.

In contrarium videtur facere l. 2. §. vsque adeo. ff. de iniurijs. Eo, quia ille à se abdicare non potuit officium Regis. l. legatis. ff. de offic. proconsul. l. fin. C. de defen. ciui. & hanc opin. tenet Io. Fabri in l. feruus. C. de poenis. & ita tenui in commentarijs nostris super consuet. ducatus Burgund. in tit. des iustices. §. septimo, in glo. simple rescouffe. versic. 7. conclu. Hanc quaestionem examinavit Alberi. in suis statutis. quest. 43. sed nescit in quam partem inclinare.

Et senatores dicuntur à senio, eo, quod soli senes ad tale officium eligi debent. quorum institutionem Romulus Romanae urbis conditor primo inuenit, vt supra dixi in d. nona consid. huius partis. Et ideo sapienter dicebat Inno. & Bal. in cap. primo, de renun. quod plus valet vmbra se-

braſenis,quàm enſi iuuenis.De quorum ſenium præminetia vide G.Bened. in ſua repe.c.Rayn. in verbo adiecta impub.de teſtamen. & dicam latius infra.

Et ideo, neſcio quid dicendum de quibusdam conſiliarijs noſtri temporis, nouiter inſtitutis & creatis in parlamentiſ, quos video ad dignitatem promoueri in ætate xx. aut xxv. an. mediã pecunia, aut alia vi neſcio quali: Niſi quod difficile ſit, Quæ malo inchoantur principio, vix bono peragantur exitu. Ex quo male omnia gubernentur, non poteſt aliud dici niſi quod, Conſilium iuuenum, Roboam fecit egenum. 3. Reg. 12. mihi quæ propono ver. ſe. morales:

*Roma vetus veteres cum te rexere Quirites,
Nec bonus immunis, nec malus vllus erat.
Defunctis patribus ſuceſſit praua iuuentus,
Conſilio cuius præcipit aruis.*

Et quod conſilium ſenium ſit cõſilio iuuenum præferendum, & magis laudandum, vide G. Benedicti in loco hic ante allegato. Dicta & temporis noſtri gubernacula taceo, cum omnibus ſint nota, & melius eſt in hiſ tacere, quã male loqui, cum ex plurimis pauca exprimere ſufficiat. Et, quia hic materia ſenium & iuuenum nõ ſe offert, niſi quodam modo extraordinarie, non aliter inſito.

Ex duabus proximis conſiderationibus infero vnum, Quod curia Parlamentiſ Franciæ, eſt prima & principalis omnium curiarum, & ſic, ſi per modum curiæ congregatæ & conuocatæ incedat, & in actu, in quo tota curia repræſentatur, præcedet omnes alias curias. Et licet generales Franciæ, aut præſidentes in camera computorum videantur eſſe maioris dignitatis, quàm cõſiliarij, de per ſe, cum ſint primi & præſidentes in eorum curia: Non tamen in congregatione prædictarum Curiarum debent præcedere conſiliarij curiæ Parlamentiſ. Imo, nec grapharios eiufdem curiæ, ex quo tota curia tenet primum locum honoris, omnes Curialiſtæ ſeu miniſteriani illam ſequuntur, & ſic præcedunt etiam ipſos præſidentes computorum, qui ſunt de ſecunda curia, & ſic de ſecundo loco honoris: argumento eorum, quæ ſupra deducta ſunt in quarta parte, in 32. conſide. Vbi dixi, quod Canonici Eccleſiæ cathedralis, qui non ſunt in tanta dignitate de per ſe, quantum Abbates, ſi tamẽ incedant proceſſionaliter in cõgregatione Eccleſiæ cathedralis & aliarum, præcedunt Abbates, & quæcunq; alia collegia, cuiuſcunq; præminetia, exemptionis, aut priuilegij fuerint, cum ſint primo de loco honoris. Ex hoc ergo inferitur, quod domini computorum, ſi vellent incedere, æqualiter cum Curia Parlamentiſ errarent, cum vellent attentare id, quod nocuit Lucifero, quia vellent fieri ſimiles Altiffimo, quod naturæ repugnat. Sed adhuc non eſt ſine dubio, an debeãt præcedere præſidem prouinciæ, vt infra in ſecunda proxima conſid. ſeq. dicitur. Ex quo ad minus cla-

rum eſt, quod etiã præſidentes computorum, de per ſe, non poſſunt præcedere dictos conſiliarios, cum conſiliarij ſint illuſtres, prout & Quæſtores: ſed hodie ſunt de priori loco honoris, in quo etiam ſecundus eſt maior loco honoris ſeq.

Decima quarta conſid. Inter hos conſiliarios, quia ſunt quidam in magno conſilio regis, quod dicitur Cõſiſtorium, alij ſunt in Parlamentiſ, quæ dicuntur tribunalia, eſt magna altercatio de præminetia iſtorum, videlicet, qui iſtorum ſint præferendi: Et quia Montaigne & Nicolaus Boerij ſatis ſuper hoc inſudauerunt in tractatu, quæ fecerunt de authoritate magni conſilij, ne dicta eorum transportem, & ne etiam volendo plus extollere aliquos ex hiſ, ad dicta eorum me remitto, ex quibus vnuiſuiſque cogitare poteſt, & clare decidere, quiſ illorum ſit præferendus, & in quibus locis.

Decima quinta conſid. Cum vt ſatis claret, in hac parte ſit mentio de ſtatu Iuſtitie ſine qua regnum in ſe durare non poteſt: cum, vt ait Aug. lib. 4. de ciuitate Dei. Quid enim ſunt regna, niſi latrocinia, vbi nõ eſt iuſtitia? & qua imperatoriã maietatem oportet eſſe armatam & decoratam, vt habetur in proœmio inſtitutionum, & infra latius dicam.

Et neuter iſtorum ſtatuum Iuſtitie ſcilicet, & militia, ſine pecunia conſiſtere poteſt. Vnde Philippus animam Reipublicæ eſſe dicit pecuniam, (de qua plene in finali parte, in 54. conſide.) cum nummus proſecto pro hiſ omnibus quibus homo indiget fidei beat, & de publicis pecunijs officiarij iuſtitie, ſalaria & militibus ſtipendia, aſſignari debet, de quibus viuunt. ne ſubditos concutiant, aut deprædentur, ſecundum quod dictum Luc. 3. Neminem concutiat, neque calumniam faciatis, ſed eſtote cõtenti ſtipendijs veſtris. Ideo introductus eſt tertius ſtatuſ in Francia, & in omni parte mundi, qui eſt ſtatu� theſaurariorum: qui à quærendis & conſeruandis pro Reipublicæ vtilitate pecunijs, olim Quæſtores nominabantur. vt ſupra in præced. part. in 18. conſid. incip. ad theſaurarios. Et olim primus honoris gradus, Quæſtoris erat, vt dicit Cicero in orationibus, & hodie tales apud nos ſunt generales Franciæ, qui habent ſub ſe theſaurarios, qui tamẽ omnes ſunt ſub Camera computorum, vt reſert G. Benedicti in repet. cap. Rayn. in verbo. & vxorem nomine Adelaſiam. nu. 510. extra de teſtam.

Sed, quoniam hic ſolum intendo facere mentionem de magiſtris computorum (cum tales ſint Iudices officiarij iuſtitie) ideo reliquis præmiſſis dicendum videtur, quod præſidentes computorum hodie ſunt ſubrogati loco procuratoris Cæſaris, cuius officium conſiſtit de iure in iudicando. l. 2. C. ſi aduerſus fiſcum. & qui cognoscit de rebus tangentibus, & venditionibus fiſcalibus ſeu de dominio Principis, vt habetur in rub. vbi cauſe fiſcales,

ſcales, & in l. ſi. C. ſi aduerſus fiſcum. Et iſte dicitur comes rerum priuatarum. l. ſi quis. & in l. vniuerſi. C. vbi cauſe fiſcales. Ex quo textu ſumendum eſt, quod præſes prouinciæ eſt maior præſidente computorum. ſicit l. 4. C. de officio præſidis, imo per illum text. d. l. procurator. non habent poteſtatem condemnãdi aliquem ad pœnam, quod tamen hodie vſurpant ex poteſtate (vt dicunt) ſibi à Rege conceſſa.

Dicunt tamen aliqui, quod cum ſint illuſtres, vt l. 2. C. de officio Quæſtoris. etiam comes rerum priuatarum, vt eſt text. in d. leg. ſi quis. & præſides prouinciæ tantum clariffimi, vt ſupra iſta parte, in quinta conſide. quod debent præferri illis, ſed illi text. loquuntur tantum de Quæſtoribus, qui dicuntur generales ſinantiarum apud nos, & ſunt illuſtres: ideo tales præferri poſſent præſidibus prouinciæ, ſed non præſidibus computorum, qui tantum dici poſſunt ſpectabiles, vt dixi in præceden. par. in 17. conſid. incip. de alijs officiarijs, ex quo ſunt in loco procuratoris Cæſaris, vt ante dictum eſt.

Et iſte procurator Cæſaris differt à procuratore fiſci: Quia procurator Cæſaris eſt ille, qui adminiſtrat redditus prouenientes ex bonis, quæ Principi habet tanquam bona priuata, vt eſt dominium. Procurator autem fiſci eſt ille, qui adminiſtrat bona Principis, quæ cõuertuntur in vſus publicos: vel vt dicit Pau. de Caſt. in l. 1. C. vbi cauſe fiſcales, quia officium procuratoris Cæſaris eſt, quod conſiſtit in iudicando, d. l. 2. C. ſi aduerſus fiſcum. vt ſunt domini computorum. Nec conſiſtit in pœnarum impoſitionibus. l. 1. ff. de officio procurator. Cæſaris. Et iſte eſt, de quo hic ante dictum eſt, qui eſt præſes in camera computorum, qui aliquando officio præſidis vtitur, prout dicit tex. & ibi Salicet. in l. procurator. C. vbi cauſe fiſcales. Procurator vero fiſci agit, & quandoque vocatur curator Reipublicæ. l. curator. C. de modo multarum. quandoque logiſta, id eſt rationalis. d. l. curator. & de iſto infra dicemus in hac parte, in 34. conſid. vbi ſit mentio in quo loco ſedere debeat inter aduocatos.

Etiã de prædictis magiſtris computorum videatur Bud. in ti. ff. de offi. quaſt. & illos præfectos ratiocinorũ vocat. Ia. Rebuffi vocat eos magiſtros ſcriniarum, vt habetur per eum in rub. C. de magiſtris ſcriniarum, lib. 12. & dicit eos eſſe ſpectabiles. Pyrrhus vero in tractatu de quæſtorij magiſtratiſ. dicit, quod Imperator eos vocat præſidentes ſacris ararijs per tex. in l. vlt. C. de aduoca. fiſci. Ab eorum tamẽ ſententijs appellatur ad Parlamentiſ, ex quo ſunt inferiores dominis de Parlamentiſ. Cum nõ oporteat ad comparis iudices appellationes referri, ſed à minore iudicio in maius tribunal aſcendere, vt dicit tex. in auth. de appella. & infra quæ tempora. §. illo videlicet. colla. 4.

Et in iſta camera computorum, ſunt alij officia-

rii, qui dicuntur tabularij, quibus æquiparantur clerici cameræ computorum (quos audientiarios vocamus) de quibus per Ia. Rebuffi, in l. inſtar. C. de iure fiſci, libro decimo.

Decima ſexta conſid. In ſupremis Curijs, tam conſiſtorialibus, quàm parlamentiſ ſunt grapharij, hoc eſt ſcribæ, quæ etiam habent dignitatẽ vltra alios ſediũ regaliũ, & inter hos primi ſunt cum ſpectabiles dici poſſunt, & ſic videtur quod præcedere debeant præſides prouinciæ, hoc eſt Balliuos & Senefcallos, quod non eſt dubium in loco eorum iuriſdictionis, ſed non in loco iuriſdictionis magiſtratus dictorum Balliuorum, Quoniã ibi quocunq; præcedere debent, pro quo. l. 4. ff. de officio præſidis. & infra hac parte dicitur, & in 24. conſid. vbi dicitur quod gerentes magiſtratum generaliter in ſuis iuriſdictionibus, cæteris ſunt præferendi. Et, vt dicit Iacobus Rebuffi in rub. C. de magiſtris ſacrorum ſcriniarum, l. 12. ſecundum Bal. & And. de Berrul. magiſtri ſcriniarum ſunt notarij magnæ Curie principis, quibus poteſt æquiparari magnus notarius magnæ Curie Parlamentiſ Parisijs, qui vulgo vocatur grapharius vel notarius principalis principis. Quod tenet regiſtrum ſeu regiſtrum literarij, & tales dicuntur proximi ſacrorum ſcriniarum. Sed pro clariori intelligentia horum graphariorum, ſeu ſcriniarum, ſumenda eſt doctrina Iacobi Rebuffi, in l. 1. C. de proximis factorum ſcriniarum, lib. 12. Vbi dicit, quod tria ſunt ſcrinia, ſiue camera, in quibus reponuntur ſcripturæ Principum tangentes: In vno ſcrinio, ſeu camera ponuntur epistolæ ſeu literæ quæ per Principem alijs mittuntur, ſeu ab alijs mittuntur principi. Et iſtud eſt officium ſecretarij principis, de quibus ſupra dixi in par. præcedent.

Et licet plures in curia principis ſecretarij inſtituantur, tamẽ vnus eſt magiſ ſecrerus & continuus principi, qui eſt & reputatur præpoſitus huius ſacri ſcrinii: quia præponitur alijs ſcriniarijs, hoc eſt alijs ſecretarijs. Etiam vocatur proximus, quia plus ſe approximat & appropinquat principi, quã alij ſecretarij: & qui habet principalem cuſtodiam vnius ſcrinii ſeu cameræ, vbi tales ſunt ſcripturæ, & literæ reponuntur, cum talis ſciat arcana, & ſecreta principis, vt l. proximos. C. de proximis factorũ ſcriniarũ. & eſt apud nos hodie & à multis annis, ſcilicet à tẽpore Caroli VIII. vſque nũc dominus Roberte qui præeſt & ſemper præſuit in talibus omnibus ſecretarijs regni, & merito, cum non fuerit repertus excellentior eo in talibus.

Vel vt dicit idem Rebuffi, erat aliquis iſtis literis cuſtodendis præpoſitus per principem ſecundum ſcrinium ſuæ cameræ, vbi tales ſunt ſcripturæ & literæ poſitæ, cum talis ſciat arcana & ſecreta principis. Et dicitur ſcrinium locus vbi ſolent libri vel chartæ recondi, tanquam cancelli quidã, vt in l. librũ. §. libris. ff. de leg. 3. Et ſic cũ in palatio

tio summo erant duo latercula, puta magnum & minus, id est, quæ camere, magna & minor, & istud erat minus laterculum, seu minor camera, in quo vnicum erat scrinium, in quo sacræ dispositiones recondebantur: hoc est, Principum legales constitutiones, seu ordinationes vna cum codicillis, hoc est literis officiorum imperialium quorumcunque, etiam militarium recondebantur, vt facit tex. in §. 1. in auth. de mandatis Principum. col. 4. vbi optimus tex. Et quod codicilli militarium officiorum ad sollicitudinē pertineant Quæstoris in eodem minori laterculo, vide tex. in l. i. iuncta. l. 3. C. de officio Quæstoris. Et quod cum legalibus libris codicilli, id est, literæ officiorum debeant obseruari in ipso minori laterculo, vide text. in d. §. 1. ibi: vna cum codicillis. in authen. de mandatis Principum. Quod quidem laterculum, de quo in illo §. primo, scribitur, erat minus. quod apparet ex l. 1. C. de officio Quæstoris, & sic in illo minori laterculo erant tantum illa duo scrinia, quæ pro vno habebantur, vt dictum est. In laterculo vero maiori, erant tria scrinia, vt statim dicitur, & in hoc laterculo minori erat vnum quod erat distinctum duobus, vnum pro libris legalibus, alterum pro codicillis: licet vt videtur tenere Petrus Cothereau in suo schedulari magistratuuum, in tit. de quæstore palatii, & Cancellario Franciæ, quod non distincti essent scriniorum librorum Principis, & codicillorum, sed permixti essent tantum quatuor scriniorum libris & codicillis deferuientes in scribendo & dictando, & reuoluendo, & excipiendo, seu registrando, qui quatuor antiquarij (vt putat idem Cothereau) sunt, de quibus loquitur text. in l. hac parte. C. de proximis sacrorum scrin. lib. 12. Mōuetur. Nam ibi dicitur q̄ quatuor antiquarij scriniorum seu secretariorum memorialium sequebantur à generali scrinio memoria, & ei non obsequabantur, sed specificè erant istorum antiquorum quatuor scriniorum partes. Et isti quatuor antiquarij habent permixtum munus ad obsequendum libris & codicillis: qui quidem antiquarij dispositionem adæquantur nostris commendatorijs secretarijs, quibus dictatio & transcriptio codicillorum seu literarum regiarum incumbit. Alij verò sunt secretarij Libell. Alij memoriales. Alij epistolares, de quibus ibi amplè p̄ Petr. Cothereau. Sed talis triplicitas apud nos obseruatur, cum tantum apud Principem & in aula ipsius ad illi deferuendum seu obsequendum sint prædicti quatuor antiquarij qui dicuntur, les secrétaires des commandemens.

Alij vero, qui obsequuntur, & deferuunt tantum consistorio, & sic cancellario (qui est principalior illius) & in his, quæ concernunt iurisdictionem seu iustitiam, non in his quæ concernunt res priuatas Principis. Et isti sunt de magno laterculo, seu magna Camera, in qua sunt tria scrinia memoria, scilicet, epistolarum, & libellorum. Ita pro-

bantur in l. 1. 2. 3. & 4. C. de proximis sacrorum scrin. Et de primo scrinio, vbi reponebantur literæ, dixi hic ante: de secundo vero, vbi reponebantur scripturæ libellorum, & cognitionū, potest poni exemplum, Parisius in Camera Parlamenti, vbi reponuntur tales script. qui magistri Parlamenti dicuntur, sunt ibi plures, sed sunt ibi quatuor præfidentes, qui præponuntur alijs magistris Parlamenti & habent ibi præfidentiam, qui possunt appellari vno respectu præpositi huius sacri scrinij, hoc est, camera Parlamenti, & hoc etiam iure vocantur proximi, quia magis se approximant Principi. Sed quia istud exemplū non est bene conueniens. Ideò aliud ponit magis quadrans, scilicet, in graphario Curie Parlamenti, qui præponitur & præest omnibus scribis illius Curie, & sunt tres principales: Vnus qui dicitur g. aphanus ciuilibus. Alius criminalis. Alius præsentationum. Et sub eis sunt alij quatuor, qui in absentia eorum signāt, & quilibet illorum principalium habet suum scrinium seu suam cameram, quam burellum vocant.

Et ibi vocantur præpositi dictæ camere, seu magistri dicti Burelli, seu proximi sacrorum scriniorum, vt dicit Iac. Rebuffi. in dicto loco.

De tertio vero scrinio, in quo sunt magistri cōputorum præpositi, non hic peto, cum ante dixerim.

Aliud est scrinium in Palatio Regio Parisijs seu Camera, in qua sunt repositæ scripturæ tangentes antiquitates, & notabilia facta regni, quod scrinium vocatur Camera thesauri: & destinatur ibi Vnus principalis præpositus, seu præfident, pro gubernatione seu custodia illius camera, tenens clauem principalem illius camera, & ponitur alijs etiam habentibus alias claues illius: & qui etiam proximus vocari potest, cum se magis appropinquat regi quam alij. Et tales proximi seu præpositi sacrorum scriniorum, eisdem honore & dignitate funguntur, quibus Vicarij Principis, & ex eo tempore, quo officium proximus sunt adepti. l. 1. C. de proximis sacrorum scrin. lib. 12. Et isti possunt salutare Principem, & sedere in iudicio cum iudicibus. l. in sacris scrinijs, la prima. de proximis sacrorum scriniorum, C. eod. lib.

Et aduerte, quod isti secretarij proprie sunt adiutores Cancellarij, vt dicit Petrus Cothereau in suo schedulari magistratuuum. c. de auditorio Principis, & debent esse septem, vt ibi dicit, vt facit tex. in l. comperimus, C. de proximis sacrorum scriniorum. Quorum primus inter omnes est auditorius apud nos, qui æquiparari potest mello proximo. de quo in l. peculiari. C. de proximis sacrorum scriniorum. qui dicitur prior illorum qui erant adiutores quæstoris.

Decima septima consid. Post principales officarios supremarum Curiarum videndum est de alijs pluribus iudicijs ordinarijs, qui sunt apud nos. Et primo de præfecto vrbis,

vrbis. qui à quibusdam adaptatur præposito Parisiensi, & Tholosano. Dum volunt adaptare viguerio Tholosæ, quod non credo: sed in quantum posuit præposito Parisiensi, videtur quod sit magnæ authoritatis, dignitatis, & excellentiæ, cum præfectus vrbis sit illustris, vt supra ista parte, in 2. confiditum est. Ideo etiam præpositus Parisiensis illustris esse debet per huiusmodi adaptationem, & tales æquiparantur de iure præfecto prætorio. l. 1. C. de præfectis prætorio siue vrbis, & c. lib. 12. Dicit tamen Purpuratus in l. 1. num. 96. ff. de officio eius cui mandata est iurisdictione. quod huius præfecturæ simulachrum apud nos non videtur, cuius iurisdictionem ad prætorem translatam esse auctor est Fenestella. Capitanei tamen ciuitatum, qui apud nos videntur, quorum tanta non est potestas, vt tradit Iac. Rebuffi. in l. col. 2. in fi. C. de mulieribus in quo loco, & c. lib. 10. huic præfecto vrbis non sunt æquiparandi. Ego autē dico, quod huic posset æquiparari capitaneus iustitiæ Mediolani, cum præfecto prætorio æquiparetur: cum ab eo, prout nec à præfecto prætorio appellatur. Et ita vidi tempore, quo assistebam magnifico dom. Roberto de Pardines capitaneus iustitiæ Mediolani, tempore, quo illustris dominus Carolus de Ambasia erat locum tenens generalis in Italia, pro Christianissimo Francorum rege.

Decima octaua consideratio de prætoribus tractat, qui sunt spectabiles, vt supra ista parte, in 4. consid. dixi, & tenent omnes in l. 1. ff. de officio eius cui mandata est iurisdictione. sed quibus adaptari possint incertum est, cum tales Prætores potestatem haberent legem condendi, seu ius quod honorarium appellabatur. §. prætorum. in situ. de iure naturali, gentium & ciuili. Et in vrbe prætor à præfendo nominatur, cui consulum insignia concessa sunt, vt tradunt Pompo. Lætus & Fenestella, lib. de magistratibus cap. 19. Et vt Varro scribit, prætor dictus, quia iura præter: quia iura condere, vt iam dixi, & abrogare instituta solus poterat, & in causis ciuilibus criminalibusque summum imperium obtinebat, vt tradunt Moderni, maxime Zasius. in l. 2. §. cumque consules. ff. de orig. iur. Ideo dicit Purpuratus in d. l. 1. num. 204. quod Bar. merito eum æquiparat senatoribus & præfecto prætorio in l. omnes populi. 4. q. 1. principalis. ff. de iusti. & iur. & ideo non videtur, quod omnes alij essent similes, cum solum ibi loquatur de prætore vrbis, vt dicit d. meus Iaso. in d. l. 1. ex quo male videtur æquiparari Ducibus, Marchionibus, Comitibus: & Episcopis, qui non possunt eo modo statueri. cap. cum inferior. extra de maio. & obe. & hoc nisi essent Vicarij Principis vel præscripsissent iurisdictionē, merum & mixtum Imperium, & principis seruata, vt declarat Aretinus in l. stipulationum alia, in prin. colum. pen. ff. de verb. obl. quo casu tales essent illustres, vt dicit idem Purpuratus in d. l. 1. num. 205. vbi facit il-

lam differentiam inter prætorem vrbis, & alios, quam etiam facit Bald. in l. recept. C. de non numerata pecunia. Et ideo (vt idem Purpuratus ibi, in sequen. numero voluit) difficile videtur reperire inter magistratus nostros, qui æquiparetur huic prætori, quicquid de potestatibus nostri temporis dicant Bal. & Barbatia in rubr. C. qui admitti. Maximè quia nullam habent auctoritatem, nisi quatenus eius est attributa per statuta, seu rescripta constitutionum, vt tradit Bal. in authen. cassa. coll. 1. C. de sacrosanct. Eccles. quamuis large omnis magistratus possit dici prætor, vt dicit Bal. in l. fin. in l. q. C. de adilitijs actio. & Decius in l. vbi cunque, per illum tex. ff. de reg. iur. Huic prætori vrbis ita possent adaptari præpositus Parisiensis, & viguerius Tholosanus, sicut præfecto vrbis: nisi in hoc, quod non habent auctoritatem condendi ius, nisi in his, quæ respiciunt stylum iurisdictionis eorum.

Decima nona consid. Præsides prouinciarum per Spe. in rub. de iurif. omn. iudi. ver. minimi. & Bar. in l. 1. à quo ibi nemo discrepat. ff. de offic. eius cui mandata est iurisdictione. tantum clarissimi dicuntur, & in quarto gradu, qui dicitur minorum, ponuntur. Et quod præses prouinciæ sit clarissimus, vt est text. in l. 2. in fin. C. de delatoribus, lib. 10. Et talis etiam est rector prouinciæ bonus. tex. in l. memini. §. i. C. de aduoc. diuer. iudi. & qui apud nos dicitur Balliuus, & in multis locis Franciæ, senescallus, qui quidem rector prouinciæ dicitur clarissimus, vt est text. in l. vni. §. fin. autem post. C. de raptu virginum, & c. & dixi supra ista parte, in 5. consid. Nec tenuis est hic titulus, vt dixit Purpuratus in d. l. 1. num. 258. maxime in superlatiuo positus. Cum distinctio clara, sit figurate posita, & pro insigni atque excellenti accipiatur, cumque denoter, qui veluti fulgore quodam fame, resplendet, Ita, vt perinde sit, ac si dicatur excellentissimus præses prouinciæ, & dicitur iudex ordinarius. tex. in l. eos, in prin. C. de modo multarum. & in l. omnes. §. primo. C. de Episcopis. Et licet multa iura dicant præfides clarissimos, per hoc tamen non excludunt, quin esse possint in superiori gradu. Nam etiam senator dicitur clarissimus. text. in l. 2. C. de his qui veniam ætatis impetrauerunt, qui tamen in primo gradu superillustritium positus est. supra, in hac parte, in prima consideratione, ad finem. Et præfectus prætorio clarissimus appellatur. Et pro hoc, Purpuratus allegat auth. de Belisario vicario consulis. coll. 3. sed putō voluisse allegare in auth. de mensura ordinandorum, in fin. collat. 3. quem tamen fore illustrem, nemo vquam dubitauit, vt etiam dictum est in hac parte, in secunda consideratione. Et prætor dicitur clarissimus in l. 1. in prin. C. de tutoribus vel curatoribus illustrium, & c. qui tamen inter spectabiles ponitur, vt in consideratione præcedente dixi. Et etiam prætor dicitur clarissimus, vt in l. & si seuerior. C.

rior. C. ex quibus causis infamia irrogatur. & tamen spectabilis est, & superius ista parte in d. 4. cōfid. probatur. Similiter Comites dicuntur clarissimi, in l. 1. C. de aduo. diuerfor. iudic. & tamē prædictos monstrauius esse spectabiles supra in 5. par. in 47. cōf. & in supradicta 4. cōfid. Ideo Alcia. in l. 1. C. de perfectissimatus dignitate, lib. 12. & lib. 3. disputationum. c. 4. bene se resoluit in his altercationibus, dicens. Non fuisse firmas magistratibus. ipsi dignitates: sed solitas concedi secundum merita personarum, & considerata plerumque loci, cui præerant, qualitate. Licet non neget, hoc crebrius fuisse verum, quod à doctoribus traditur. Et post eum Purp. in d. l. 1. num. 163. sic concludit, quod cum appellatio præsidis generalissima sit, sic quod largissimè accipitur pro eo, qui præest alicui rei, vt per tex. in l. 1. & ibi glo. 1. ff. de offi. præsid. Largè quando dicitur præses prouinciæ, & sic præses, secundum varias potestates, diuersimode potest in his magistratuum gradibus collocari, ita, vt aliquis reperiri possit, qui inter illustres cōnumere tur, vt in præsidibus Parliamentorum, de quibus supra ista par. in 9. cōfid. Et hoc, propter concurrentem (quo ad quædam) autoritatē præfecti prætorio, & quia specialiter Principis est consiliarius, ex quibus illustratur. Sed quicquid sit, præses prouinciæ maius imperium habet omnib. post Principem. tex. in l. præses prouinciæ, quæ est tertia. ff. de offi. præsid. Etiam quandoque perfectissimatus dignitatem dicitur habere, vt dicit Purpur. in dicto loco, num. 265. cum tribus sequentibus. Et quod præsidis nomen generale sit, ad omnes magistratus prouinciarū rectores, vide Petrum Cotthereau in suo schedulari magistratū ciuiliū. C. de præsidibus prouinciarum, vbi amplè de his. Dicit tamen Budæus in l. si in aliquam. ff. de officio proconsulis, quod Ballui, seu Senescalli, dicuntur præfecti aut etiam iuridici, & non continentur nomine proconsulis, nec præsidis, quia in Gallia non sunt Prouinciæ, sed Prouinciolæ. Item quia ab his appellatur ad curias Parliamentorum. Sed tuendo communem, videtur, quod vocari possint præsidis prouinciæ, nec est respicienda multitudo terræ, sed potestas. Item à sententia præsidis, & proconsulis appellatur. l. 2. & ff. C. de temporibus & reparatio. appellationum. & in l. 1. ff. quis & à quo appelletur. Et aliquando Prouincia capitur pro territorio, siue districtu, vt in auth. qua in Prouincia. C. vbi de crimine agi oportet. Et aliquando vnus præsidatus dicitur vna Prouincia: Præses enim erat caput Prouinciæ, & ei suberant plures ciuitates, vt in omnib. ll. quæ faciunt mentionem de præside Prouinciæ. Et si fuerint facti duo Præsides in eadem Prouincia, censentur duæ prouinciæ. l. si eadem. ff. de offic. assesso. & non capitur hic, vt appellatione Prouinciæ veniat Regnum seu Regio, vt est Francia, Hispania, Germania, Italia, & huiusmodi. De of. præsi. & quod Indi-

cem oportet habere iuris & æqui notitiam, voluntatem boni, & potestatem exequendi: & quod iuramento debet esse legibus alligatus, & à fordibus munerum alienus, vide in Polycratico, libr. 5. cap. 11.

Vigesima confide. In patria nostra duca. Burgund. habemus & alia officia seu magistratus, qui dicuntur Iudices Cancellariæ contractuum duca. Burgun. quib. dicitur præesse, qui apud nos dicitur gubernator Cancellariæ contractuum duca. Burgun. Quod est officium ordinarium, & cuius iurisdictio ordinarie exercetur in ciuitatibus, & oppidis (in quibus ditiones seu præfecturæ balliuorum exercetur) per se, si velit, aut suos locumtenentes, & ab eorum sententijs ad supremam curiam appellatur: & de isto etiam infra ista part. in 38. cōf. dicitur. Sed videndum est, quæ sit eius autoritas, & vtrum sit equalis Præsidi Prouinciæ, seu Balliuo, an verò inferior: & si sint in loco indifferenti, quis istorū præcedere debeat. Nam, vt videmus, sua est cognitio tantum ad contractus receptos sub sigillo cancellariæ duca. Burgund. qui habent executionem paratam, ex quo videtur delegatus à Principe ad vniuersitatem causarum. Ex quo ergo est delegatus à Principe videtur esse maior præside prouinciæ, & sic Balliuo, qui est ordinarius. Cum delegatus à Principe sit maior quocunque ordinario, vt est casus in cap. studiuisti. extra de offic. deleg. melius probat in cap. pastoralis. de offic. ordina. & in c. sane quia. de offic. delegat. vt dicit Alex. in rub. ff. de offic. eius cui mand. est iurisdic. col. 1. & hoc communiter tenetur. Ratio est, quia delegatus representat ipsum Principem delegantem. c. sanè, le second. de offic. deleg. Abbas in cap. decernimus. col. 2. de iudic. extra. Ideo, eius voluntati se confirmare debet. c. super literis. de rescrip. limitando, vt ibi per Decium Quintum, notabili cōf. 143. col. 2. Idem Alciatus in paradoxis, lib. 2. cap. 12. disputat, vter in iudicando dignior esset delegatus, an verò ordinarius Iudex, & concludit delegatum: & vt dicit, licet doctores qui de hoc disputant, nihil allegēt, quod multum faciat ad propositum, ipse tamen allegat text. in l. 1. C. de officio vicarij. Vbi si Vicarius, & comes simul cognoscant de causa, Vicarius tanquam à Principe delegatus, præferendus est. Facit doctrina Bart. in l. duo. ff. de re iudicata. vbi si ordinario iudici fuerit adiunctus delegatus à Principe, qui aliam sententiam tulerit quàm ordinarius, quod sententia delegati vim obtinet potius quàm ordinarij, cum delegatus sit dignior.

Ex quibus satis constat, Quod in causis concernentibus executionem præcisam ex contractibus sub sigillo dictæ cancellariæ receptis datus sit delegatus à Principe, siue tanquam collega, siue etiam per modum priuationis iurisdictionis, quod videtur esse dignior, & sic ordinario præferendus.

Et ex

Et ex his infer Alex. cōf. 79. inci. circa primū. col. 3. ver. quis igitur. in 1. vol. Quod delegatus Papæ est maior Episcopo, & delegatus ab Episcopo est maior Vicario Episcopi in illa causa: Vnde ab eo ad Vicarium non potest appellari. Romanus singulari 458. incip. tu habes titulum. & communem tenet Guido Papæ q. 272. & est bonum argumentum de delegato simplici ad vniuersitatem causarum, vt per plura tenet Alexan. in l. more. ff. de iurisd. om. iud. & Decius in c. cum causam. extra de app. in fine.

Contrarium tamen mihi videtur esse de iure dicendum hoc casu, videlicet, Quod dictus gubernator non sit maior nec dignior Præsidi Prouinciæ, & sic Balliuo, cum Præses Prouinciæ in ea Prouincia, in qua est, maius imperium habet omnib. post Principem, vt dicit tex. in l. Præses Prouinciæ. 3. ff. de offi. præsidis. & dixi in præced. considera. Et talis gubernator Cancellariæ est tantum iudex ad certas causas, creatus à Principe in priuilegium alteri, scilicet Philippo I. duce Burgundiæ concessum, quia dux Burgundiæ non erat supremus, nec habebat talem potestatem, quod executiones factæ virtute sigilli sui haberent executionem paratam, quod obtinuit à Rege, vt videlicet haberet iurisdictionem cancellariatus, quæ videtur dependere à Cancellaria Franciæ, quæ tantæ potestatis est, quod instrumēta sub sigillo Regio recepta, habent executionem paratā. Ideo hoc casu non videtur quod fuerit solum delegatus, imò fuit creatus solus iudex ordinarius creando in hoc nouū officium, quod potuit facere Rex, cum noua officia creare possit, vt dicit Alb. de Ros. in l. studentibus, quæ est prima. C. de officio præse. vrbis. Dixi in Cōmento nostro super consuet. duc. Burgun. in rub. Des iustices. ver. vnde nemo potest. Et in hoc quādo esset delegatus ad vniuersitatem causarum, ex quo est perpetuus, & nō tēporalis dicitur habere iurisdictionē ordinariā, prout videmus de auditoribus Rotæ, qui sunt delegati ad vniuersitatem causarum, tamen quia sunt perpetui, habent iurisdictionem ordinariā: Quoniā quādo cōmittitur vniuersitas negotiorū, dicitur cōcedi iurisdictio ordinaria. Ita Alex. & d. meus Ias. & post eos Purpur. in l. more. col. 7. & 8. ff. de iurisd. om. iud. Ex quo maximè hodie talis gubernator instituitur tanquā ordinarius, & non tanquam delegatus, Ita quod loquendo in suis mandatis & commissionibus non dicit se aliquid agere autoritate concedentis, s. Regis, sed tanquā ordinarius loquitur, ita quod pro ordinario habetur & tenetur: & in hoc nulla est dubitatio, quin non sit ordinarius, & datus cum ordinario in illo genere causarum prouenientium ex virtute sigilli, & sic videtur, quod possit æquiparari Magistro census, qui dicitur clarissimus, vt in l. consulta diuina. C. de testa. Ex quo videndum est, an sit datus accumulatiuè cum ordinario, an verò priuatiuè, ita quod ordinarius possit semper se in-

tromittere de huiusmodi causis, si partes primò adeatur. Et videtur in hoc, si æparatur Magistro cēsus, quod nō, vt est text. in l. testa. omnia. C. de testa. Vbi Angelus multū se extendit circa huiusmodi dubiū, & dicit istum articulum multū esse intricatū, sed tandē sic distinguit. Aut sunt plures delegati circa idem, & vni mādatur expeditio causarum alterius ad eādem causam, quod omnib. alijs intelligitur denegata. l. cum prætor. ff. de iudi. Aliās nil, vel modicum operaretur tale præceptum. Quod dicit idē, si pastorale præceptum alteri delegatur, vt dicit in pluribus procuratoribus. successiuè cōstitutis æquiparando mandata ad inuicem, vt dicit glo. in l. iudicum. ff. de iudic. coniuncta l. si quis cū procuratorio. §. si. ff. de procura. & in c. 1. de procu. lib. 6.

Quādoque sunt plures habentes iurisdictionem vniuersalem ordinariā, & vna causa contenta sub illa cōmittitur per superiorem vni ex ordinarijs, & tunc idem vt intelligatur delegata alijs, de quo dicit esse casum in terminis. in d. c. studiuisti. extra de offi. deleg.

Quādoque plures habent iurisdictionē vniuersalem, & vnus iurisdictionem in certa specie causarum contenta sub genere, & deinde superior mādatur de illa specie cognitionem fieri per iudicē, habentem in ea specialem commissionem, & hoc casu similiter in omnib. intelligitur delegare, nisi in mādato aliud exprimatur: & de hoc dicit esse tex. in d. l. 1. C. de offi. præfecti vrbis.

Quādoque cōtingit, quod plures habēt iurisdictionē ordinariam vniuersalem, & certum genus causarum indeterminatè, vel determinatè, quo ad certum genus personarum committitur alijs, Et tūc aut constat de intentione: Vtrum voluerit auferre habenti vniuersalem iurisdictionem vel non, & tunc statim sub certo. Aut verò non constat, & tunc commissio specialis fit fauore personarum, inter quas debet esse affectio, aut odio earum, aut fit fauore Reipublicæ. aut dubitatur: Si fauore personarum, tunc aut fauor est eis, quod intelligatur adēpta omnib. alijs iurisdictio, & intelligitur adēpta: dat exemplum, Si monachi vnus monasterij impetrent à Papa certum determinatum visitatorem, quia ille solus visitabit, & non alius, sic intelligitur, quod habetur in l. quod in rerum. §. si quis. ff. de legat. 1. & ibi per Iacob. de Arena, vt in fratribus humilitatis de Mediolano. sic intelligitur, quod hadetur in l. fin. Cod. de apparito. magistrorum militum, lib. 12. Vbi apparitores eorum habent certos iudices. & non alios. l. si. Co. de iurisd. om. iud. Si verò fauor est eis habere plures iudices, vt in scholaribus, & tunc non intelligitur alijs adēpta iurisdictio, vt in auth. habita. C. ne fil. pro patre.

Si verò eorū iurisdictio attributa est, vt in ingitore hæreticorum deputato in aliqua ciuitate, & tūc nihil detrahitur iurisdictio ordinarij, vt in c.

per hoc de heret. sic. lib. 6. & in c. statuimus. iun. gl. Inn. de off. deleg. eo. lib. 6. Ita dicit Ang. in d. l. testamenta omnia. C. de testam. Si fauore Reipublicæ sit data aliqua potestas, seu iurisdicção in aliqua specie causarum fauore Reipublicæ: quoniam nõ videtur esse adempta potestas ordinario vniuersali, eò, quia expedit plures habere potentiã cognoscendi & determinandi causas tam ciuiles, quàm criminales, in auth. vt differentes iudices. & l. 2. Co. vbi de crimine agi oportet. Ita est distinctio Angeli in d. l. testamenta. Ex qua videtur, quod cum hæc potestas sit tam in fauorem ducis Burgund. & suorum, etiam Reipublicæ: & quod in concessione illius iurisdicçãois non est expressè adempta potestas Balliui, qui est iudex ordinarius in talibus. & sic in fauorem Reipublicæ: quod talis potestas iudicis Cancellariæ non est data priuatiuè ad iudicem ordinarium, & sic ad Balliuum, Qui ante huiusmodi concessionem etiam cognoscebat de huiusmodi executionibus præcis, sed tantum accumulatiuè, & quod ita de his cognoscit Balliuus, si præueniatur quã iudex dictæ Cancellariæ: Et ita se obseruat consuetudo apud nos. Non tamen præses valet eius iurisdicçãoem impedire, vt in simili dicitur de defensoribus ciuitatis. in auth. de defensoribus ciuitatum. §. nulla. coll. 3.

Et de materia amplissimè Barba. in d. c. studium. extra de off. deleg. ad quem vltra alios recurre: & in c. cum contingat. col. extra de foro comp. vbi plures decisiones & remissiones ad hoc allegat, quas videre poteris.

Et quicquid id sit, concludendū est, Quod semper Balliuus est maior eo, ex quo dictus gubernator est tantum ordinarius in certo genere causarum, & Balliuus maius imperium eo habet in tota prouincia sibi decreta, & ita est in obseruantia. & allego textum ad prædicta multum clarum in l. nihil omnino. Co. de palatinis sacrarum largitionum. Vbi dicit. Reuerentia non solum ab inferioribus, sed etiam à maioribus, & in Prouincia degentibus Rectoribus Prouinciarum debetur atque defertur.

Vigesima prima consid. Apud nos etiam sunt alia diuersa, & penitus distincta iurisdicçãoes à iurisdicçãoibus ordinarijs Balliuatus, & Cancellariæ contractuum supra nominatis, qui etiam habent omnimodã iurisdicçãoem in certo genere causarum: vt sunt gruarij duo in Burgund. Quorum vnus dicitur gruarius Burgundicæ, & habet cognitionem in sua gruaria in tribus Balliuatibus. Diuionensi, scilicet, Auxeti, & Montis. Alter verò est Heduenensis, qui cognitionem habet in Balliuatibus Cabilonen. & Cadrelen. Et cognitio seu iurisdicção eorum se extendit circa forestas, ligna, & nemora Principis, & de forestis in eis, & etiam circa aquas & flumina: & tales etiam immediate sub sunt curiæ supræmæ, Ita, quod ab eorum sententijs immediate ad supræmam curiam appellatur: &

communiter solent tenere & exercere eorum iurisdicçãoem in auditorijs publicis: Sed an tales debeant præferri Balliuo semper vsque nunc nõ præfuerunt Balliuis, sed Balliui eos præcedunt, in quibuscunque congregationibus. Sed ex præcedenti consideratione cogita, an Balliuus possit cognoscere de forestis, seu emendis factis in lignis seu nemoribus, & stagnis Regijs, cum isti habeant iurisdicçãoem ordinariam in certis reb, seu in certo genere causarum. Audiui aliàs magnum gruarium Franciæ, qui dicitur magnus Magister aquarum, & forestarum, dicentem, quod isti gruarij erant sub eo, sicut sunt alij in Francia, & quod volebat constituere locum tenentem generalẽ in Burgundia, quæ non subijceretur eis, sed non credo, quod potuisset fecisse, ideo aliter non insisto. Et tales gruarij possunt dici præfecti lignorum, seu forestarum & aquarum. Et hac dictione foresta vitur tex. in c. cum dilecti. extra de donat. Et ibi gl. exponit, quod foresta est locus, in quo feræ includuntur, & habet quis vsum venandi, sed hic generalius capitur, etiã si in illo nemore non esset clausura, dum modo sint arbores altæ, & vix illa loca carent feris, Sed gruarij vocantur ad similitudinẽ illorum, qui antiquitus gruarij dicebantur, qui aucupio Principis præerant, hodie qui custodia & gubernationi forestarum, & aquarum præfunt, & præficiuntur, vt dixi in Comento nostro super consuetudinibus duca. Burgun. tit. Des forestz, & riuieres. art. 7. in fi. Et sic videntur esse præfecti, & in dignitate seu ordine spectabilius, secundum quod sunt communiter alij præfecti, vt dicit Spec. in rub. de iurisd. omn. iud. ad principium. ver. medij. Sed si hoc esset verum, videretur, quod præferendi essent Balliuis, seu præsidibus Prouinciarum, qui videntur esse clarissimi, vt sæpe supra dictum est: licet etiam spectabiles dici possint, saltem hi, à quibus non appellatur. Nec credo, quod gruarij nostri sint spectabiles, sed inferiori gradu collocabantur: verum bene crederem magnũ gruarium Franciæ debere præcedere Balliuos, & senescallos præter Prepositum Parisiensem, qui æquiparatur præfecto vrbs, vt supra hac par. in 15. consideratione. Et iste est maior omnibus alijs, & habet iurisdicçãoem in palatio Parisiensi in mensa marmorea.

Alia tamen vetustissima circa huiusmodi officia, & notanda habet Cælius lib. antiquarum lectionum 14. ca. 6. in fia. Qui ingenium exercuit in laudabili tantæ materie descriptione: & ibi sylvarum præfecturam consulis iniungi solitam comprobat, & pro hoc primum citat Virg. illud ex Bucolicis.

Si canimus Syluas, Syluæ sint consule dignæ.

Qua in parte (vt ait sciētissimus poeta) morem respicit veterem, quo consulis sylvarum, & collium iniungebatur cura, ne compingendis seu fabricandis nauibus materia vnquã deesset, quæ sanè prouia-

prouincia minor dicebatur vt à maioribus distingueretur, quas consulares dicebāt. Proinde in Cæsare Suetonius ab optimatibus datam scribit operam, vt Prouinciæ futuris consulibus minimi negotijs, i. siluæ collectis, decernerentur. Apud iurecõsultos de prouincijs minoribus mentio est, in quibus sylvarum statuitur cura. Hæc ille. Opinor, quod voluerit intelligere, & allegare rubricam cum duabus eius ill. decupressis, & c. lib. 12. Co. sed in l. 2. interpretet, vt Lucas de Pen. & Ioan. de Plat. ex illis verbis insertis in dict. leg. 51. ibi: sciant absque permissu magnitudinis tuæ arborem præcedendi, vel transferendi licentiam denegandam: referunt ad permissionem præfecti prætorio, & non consulis, Sed hoc non arguit inconcussè, quia non constat cui dirigatur illa lex, & sunt verba suppletia à dictis interpretibus in casibus illius legis positione: Et si ita esset, Forestarij nostri adhuc magis gloriarentur. Et in hac materia libet paululum spaciari. Certum est, quod super illa l. 2. fundatur constitutio, seu ordinatio Regia qua cauetur, vt de forestis Regijs nulli sit licitum incidere arbores, non mercharas ad mercham Regis, nec eas collapsas alibi transferre absque permissione Forestariorum sub certa poena, vt in simili notat ibi Bart. & post eum Iaco. de Pla. pro quo gl. optima in ver. saluti in l. si serui vestri. Co. de noxalib. act. & hoc ex identitate rationis.

Etiã dicitur, quod quædam possunt concedi per istos Forestarios, seu præfectos sylvarum, quæ non possunt cõcedi per alios, vt etiam in simili ibi notat Io. de Pla. Qui & ibi notat vnam arborem estimari ad valorem vnius libræ auri, & multa alia, puta, Quando quis dicatur incidere arborem, & sic poenam incurrisse: & si incidere tantum partem arboris, & non rotam, an incidat in poenam incidetis arborem: & qui incidit geminam arborem vna copula coniunctam, an punietur pro vna, vel duabus. De quibus q. ad eum ibi recurre.

Vigesima secunda consid. Idem à simili, vt in præcedenti consideratione dicendū esset de Granarijs, qui tantum cognoscere possunt de sale, & de pluribus abutibus & damnis commissis circa illud: quoniam tales possunt dici præfecti salis. Sicut dicitur de præfecto annonæ, & de alijs præfectis, de quibus in præcedente cõsideratione: aut forte Comites horreorum, & in simili vitur his verbis. tex. in l. vni. Cod. de pisto. lib. 11. Sed cum hæc officia non sint principalia officia præfecti salis, sed sunt solum subalterna sub generalibus Franciæ: quibus data est omnimoda cognitio, potestas, & iurisdicção de sale, tanquam sit de his, in quibus Rex habet plura iura, commoda, indictio nes, seu gabellas, Ideo tales subalterni officiales non sunt tanta dignitate, quanta principales: Pro ut etiam videmus de receptoribus particularibus Prouinciarum, seu Præfecturarum, qui dicuntur coactores, qui non tanta potiuntur dignitate, quan-

ta & generales, & thesaurarij generales, & receptores generales. de quibus supra dictum est in parte præcedenti.

Quicquid tamen sit, isti Granarij habent iurisdicçãoem, & cognitionem in delinquentes super sale. Et ab eis appellatur ad supræmas Curias Parlamentorũ, prout de Balliuo seu Præfide Prouinciarum.

Et de his memorat Guagui. in suo compendio super Francorum gestis, lib. 7. cap. 2. vbi ait. Cum multa & grauiã bella inter Philippum Valesium Francorum Regem, & Eduardum Angliæ Regem mota essent: Cum Philippo parum pecunia sufficeret, nouam exigendi pecuniæ formam excogitat, qua sine cuiusq; conditionis discrimine oēs Regnicolæ tenerentur. Sal, quo nemo facile abstinere cõparari aliunde quã ex publicis, quæ instituerat Promptuarijs vetat. Quod aut à mercatoribus, aut emprum hæctenus, aut posthac emendum esset, Id ab ijs, quos ad id negotium deputaret granarios, per vices temporum, precio indicto distribuendum fore. Id tributi genus, & si graue multis visum est, ad hanc tamen vsque aetatem penditur, in geniosum profecto (ait ille) inuertim, quo nemo à tributo liber est, & vnde ingens Regibus pecunia quotannis venit.

Vigesima tertia consid. Idem videtur esse dicendum de Electis Franciæ, qui habent suas certas & distinctas prouincias in Regno, & cognoscunt de tributarijs, capitationibus, seu collectis, de quibus etiam cognoscebat, & cognoscere poterat antè præses prouinciæ: vt tenet Petrus Cothereau in suo schedulari magistratum ciuiliũ, tit. de præsidibus prouinciarum. Et ibi scribit, quomodo nomen præses est generale ad omnes magistratus, & prouinciarum Rectores. Ex quo videretur dicendum, quod etiam tales iudices particulares habentes cognitionem, & potestatem in certo genere causarum vltra Balliuos, & Senescallos possent etiam dici Præsides, quod non est dicendū ex ante deductis in præcedentibus consid. Cum talibus non sit attributa iurisdicção priuatiuè: sed accumulatiuè, ex quo (vt sæpe dixi) videntur iudices clari ad certum genus causarum.

Vigesima quarta consider. generalis est. In qua dico gerentes magistratum in loco sui magistratus, & iurisdicçãois cæteris partibus. ratione magistratus præferendi sunt omnibus alijs, & in sedendo, eum honor deferatur in sedendo. Bald. in leg. quoties. Cod. vbi senatores, vel clarissimi. Iacob. Rebuffi in l. 2. Co. de proximis sacrorum scribitorum, lib. 12. Et debet iudex seu magistratus sedere in tribunali sublimiori. c. Episcopus, 95. dist. Nam quod libet tribunal habet plures gradus, primum videlicet, & supræmum, in quo debet sedere ipse magistratus, seu iudex ad ius reddendum. Secundum, & inferiorẽ, vbi recipiendi sunt viri illustres, cũ personaliter corã eo super criminali actio-

ne disceptatur. Tertium, & infimum, qui reliquis altercantibus deputatur, vt patet in d.l. quoribus. §. sedendi. vbi est text. Et in secundo gradu seu loco debent sedere aduocati, secundum eorum gradus prerogatiuam. vt infra dicam. facit l. fi. C. de offic. diuersor. iud. Non autem in primo. l. i. C. de offic. ciui. iud. vt sit delectus aliquis inter eos secundum Spec. tit. de aduocato. §. 5. in c. hic dicendum in prin. Pro quo facit tex. in c. si. inci. Episcopos. 17. dist. Et quantumcunque quis sit maximus, & illustris, non est honor iudicibus sedere cum eis in tribunali. tex. in auth. vt ab illustribus. §. sancimus. iunct. glo. in verb. indignè. colla. 5. Ita dicit Luc. de Pen. in rub. C. de apparitorib. prefecti vrbis. lib. 12. Et de laude & honore huiusmodi iudicum ample scribit Rodericus in suo spec. vitæ humanæ, lib. 1. ca. 13. quæ tales sunt honorandi à cunctis mortalibus. Imo etiam apud gentes plurimum honorabantur, vt ait Val. Quoniam Apollo requisitus de iustis magistratibus, respondit se nescire, vtrum Decorum numero, an hominum aggregari deberent. Adeo enim hoc exercitium apud eos illustre fuit, vt illud omni potentatui præferrent. Quod etenim, teste Cicero, præclarius digniusque inter mortales exercitium excogitari potest, quam vnum hominem in Republica reperiri, qui communi vtilitati seruiat, qui communia pro suis, sua pro communibus habeat, qui velit & sciat personam ciuitatis gerere, dignitatem, decusque sustinere, &c. vt ibi. Et non solum tales honorari debent, imo beati dicuntur, vt habetur Ps. 105. Qui faciunt iudicium, & iustitiam in omni tempore. Tales enim ob dignitatem sunt honorandi. c. vt debitus. in gl. i. extra de appel. Spec. in tit. de aduocato. §. 5. in prin. vbi dicit: Quod Iudex debet sedere propter honorem, & aduocatus stare. tex. in l. quisquis. in fin. C. de postulando. Et idem Spec. titu. de disputatio. & all. aduocatorum. §. 6. in prin. Imo iudices sunt nobiles, & acquirunt nobilitatem ex officio iudicis: intellige tamen de iudicibus Principis, in loco vbi sunt iudices, vt est tex. & ibi Bar. in le. iudices. C. de dignitatib. lib. 12. Dixi in Commento nostro super consuetud. duca. Burgund. tit. Des enfans de plusieurs lietz. §. 4. in gl. i. vers. & ideo etiam. & infra latius dicam.

Aduerte, quod iudicis appellatione venit maior iudex, in auth. de iudicibus. colla. 6. & in auth. Vt omnes obediant iudi. prouinciarum. colla. 5. Bal. in l. i. in 2. lect. in prin. ff. de iurisd. omn. iud. & etiam ordinarius, vt in d. auth. vt omnes obediant. §. si vero alter. & ibi notat glo. in verbo, iudex. Et in tantum honorandus est iudex in loco suæ iurisdictionis, quod debet sedere in Cathedra præ omnibus alijs. text. est in authen. de iudicibus. §. sedebant. colla. 6. Imo dicit Ange. ibi coguntur sedere in cathedra. facit tex. in auth. vt ab illustri. §. sancimus. colla. 5. & in d. l. i. C. de offic. ciuil. iud. & d. l. fi. C. de offic. diuersor. iud. d. l. quisquis. §. si. Co. de po-

stulando. & d. l. fi. sedendi. Co. vbi senatores, &c. Spec. tit. de sententia. §. iuxta. ver. item est nulla ratione modi.

Et talis sedes dicitur sapientiæ & scientiæ secundum Hieron. in tract. de fide & crudelitate. Et ad hoc legitur 2. Esdras 8. cap. quod Esdras stetit super gradum ligneum, quem fecerat ad loquendum & legendum librum legis Moyfi. Et qui bene sederit super cathedram, honorem accipiet cathedra, quæ verò malè sederit, iniuriam facit cathedra; text. in c. multi. 40. dist.

Intantum est etiam honorandus, quod inter alios debet habere ornamentum in capite ex veluto serico, vel alio nobili panno: In circuiu cuius est circulus aureus. quod ornamentum proprie dicitur fasciale: dictum fasciale, eo, quia olim fasces erant lanistæ, id est, fasciolæ purpureæ, quibus redimebantur coronæ lauri, quas, qui gestabant in summis fascibus, id est, dignitatibus, & magistratibus positi dicebantur. Et aliquando dicuntur fasciæ, & non fasces. vt in l. argumento. ff. de auro & arg. leg. Et tales deponebant iudices finito officio in aduentu successoris. text. in authen. vt iudices sine quoquo suffragio. §. necessitatem. in prin. collat. 2. Et tales olim iudices fasciati præerant omnibus alijs, quorum præsentia terrorem omnibus inducebat. Hodie verò apud nos, & in Parlamento Parisiensi. & in alijs Parliamentis Franciæ tale ornamentum dicitur mortarium: vt dixi supra in 1. par. in 9. conclu. in fine.

Intantum etiam tales iudices honorantur, quod doctore capiti induuntur, quæ insula dicitur, de qua in l. i. C. de tempo. & reparatio. appel. & in l. fi. C. de primicerio, lib. 12. & in l. fi. in prin. C. de decurion. lib. 10. Et insula proprie dicitur ornamentum honoris, & est magna adiectio honoris deferenti: Et dicitur insula, quasi insula, secundum Cy. in l. fi. C. de quadriem. præscript. ex quo in ea insluit dignitas, qua ornantur iudices, & consiliarij. d. l. fin. C. de decurionib.

Intantum est etiam honorandus Iudex, quod filius iudex præfertur patri, vt refert Aulus Gellius in 2. noctium Atticarum lib. c. i. vbi ait: Quod filius in gerendo magistratu præferendus est patri, & eidem pater cedere ac præstantiorem locum dare debet. Recitando historiam de clarissimo viro prope fide Cretæ prouinciæ. Qui cum ipse, & eius pater Athenas ad visendum cognoscendique Taurum Philosophum adijissent, ac inter eos, qui potius sederet, ac potiorum locum obtineret, disceptaretur, hanc super ea re Taurus perpensè & ponderatè tulit sententiam. In publicis locis atque muneribus, atque actionibus patrum iura cum filiorum, qui in magistratu sunt, potestatibus collata, interquiescere paululum & conuiuere. Sed cum extra Republicam in domestica re atque vita fedatur, ambuletur, in conuiuium quoque familiari discumbatur, tum inter filium, magistratum, & patrem

rem priuatum publicos honores cessare, naturalis, & geminos exoriri conuenit.

Et ibi etiam narratur historia de filio Quinti Fabij Maximi existente consule, Qui patrem equo descendere iussit: de qua etiam apud Valerium Maximum in titu. de institutis antiquis. Nam apud veteres Romanos instituto cauebatur, neminem equo insidentem ad consulem venire debere, sed honoris gratia, antequam Consuli appropinquaret descendere. Cuius Valerij verba sunt hæc: Idem Fabius à senatu legatus missus ad filium Consulem Sueffam, postquam animaduertit eum ad officium suum extra moenia oppidi processisse, indignatus quoque, quod ex licitoribus nemo se equo descendere iussisset, plenus iræ sedere perseverauit: quod cum filius sensisset, proximo licitori, vt sibi appareret, imperauit. Cuius voci Fabius continuo obsecutus, Non ego (inquit) fili summum imperium tuum contempsi, sed experiri volui an scires consulem agere, nec ignoro, quid patriæ venerationi debeatur, verum publica instituta priuata pietate potiora iudico. Facit quia contemni solet magistratus, ac regendi frangitur auctoritas, dum nimium seruatur humilitas. text. in c. quando. 86. dist. Ideo augere debet ex ingenio dignitatis statum, & auctoritatem, ne contemptibilis videatur. l. nec quicquam. §. circa. ff. de offic. proconf. & legati. & le. obseruandum. ff. de offic. præsidis. & dixi in proœ. huius libri.

Aduerte tamen, quod omnia post religionem sunt ponenda etiam in his, in quibus summa maiestatis decus conspiciendum videtur, vt in Imperio, ita, quod nulli ratione officij honoris, seu magistratus, seu consulari aut prætorii dignitate fungatur consequi debet immunitatem, aut vacationem, seu excusationem præterere debet ab officio & labore circa sacra impendendo, prout recitat Valerius, tit. de seruata religione. Exemplum de L. Furio bibaculo, viro pij simul ac religioso animi qui prætor à patre suo collegij saliorum sacerdotum magistro iussus, sex licitoribus præcedentibus, arma ancilia tulit, quamuis vacationem huius officij honoris beneficio haberet. Et ibi reddit rationem Valerius, quia nunquam dubitauerunt, sacris imperia seruire, ita se humanarum rerum, futura regimè existimantia, si diuinæ potentia bene & constanter fuissent famulata. Et sic non est de decus, magistratibus dum deserunt & portant capfas sanctorum, aut pallium seu velum corporis Christi in festo eiusdem, dum itur processionaliter per vicos vrbis apud nos Christianos.

Ad vnum etiam aduerte, quod iudices, seu officiales Principis, quoties contigerit celebrari festum, vel congregationem in honorem Principis, vel fieri focus publicæ lætitiæ, ob partem victoriam contra hostes, vel natiuitatem liberorum, vel pompam, seu processionem mandat fieri ob certam causam, debet huic actui interesse, p-

tex. ad literam in l. si quando. C. de statu, & imaginibus. Et ideo cum ibi sint ob reuerentiã Principis, vt ornamentum actui præbeatur, debet alios præcedere.

Iudex etiam aduocatus in sua Curia, seu auditorio postulantibus præcipere potest, vt dent ei consilium in causis tangentibus Principem, vt dicit Iac. Rebuffi in l. sacris. infra, per illum text. Co. de proxi. sacrorum seriniorum, lib. 12. Et idem ibi notauit glo. per tex. in l. sancimus. in fin. Co. de aduocatis diuersorum iudic. & c. pastoralis. §. i. extra de offic. deleg. quod extendit etiam in causis criminalibus, secundum Io. de Platea ibi, per l. custodias. ff. de publicis iudic. Et licet hodie aduocati non percipiant salaria ex publico, tamen salaria, seu honoraria, quæ percipiunt à clientulis succedunt loco salariorum publicorum, secundum Bart. in le. prouidendum. C. de postulando. Cum illa percipiant auctoritate Principis, & ad postulandum admittantur cum licentia Principis, seu suorum iudic. l. petitiones. in prin. C. de aduocatis diuersorum iudic. l. nemini, & l. petitionem. Co. de aduoc. diuersor. iud. Scias tamen, quod Paris de Puteo in tractatu de syndicato. in verbo. potestas. char. 25. post longam disputationem concludit, quod non possunt cogi aduocati, & iniurisperiti consulere etiam pro fisco sine aliquo salario, & ibi multum se extendit circa huiusmodi materiam. Apud nos seruatur, quod coguntur dare consilium in causis criminalibus, quæ decidi non possunt per iudices sine consilio quatuor petitorum, secundum ordinationes, & constitutiones Regias.

Et quia hic se ingerit occasio, pertractare libet, quod recitat Coelius post Arist. lib. 12. lectionum antiquarum. c. 46. Ire verò ad iudicem ait, est ire ad ipsum ius, quia iudex esse debet veluti animatum ius, id est, sanctus, inadulabilis, inexorabilis, erectus, terrificus. Nam Cicero in legibus, Magistratum esse dicit legem loquentem. Legem verò mutum magistratum. Et ibi Aegyptium iudicem (vice adagij) intelligi scribit sanctum, nihil præmio, nihil metu à iustitiæ semita digredientem: & planè eum, qui gratia nihil prorsus tribuit. Num tu es, qui iudicas? Mala vtique audita, re non moueant, aut passim dicta absque certa probatione, nunquam credas, sed ante audita diligenter inquiras, nec præcipitando quicquam agas, vt ait tex. in c. nullum. 30. q. 5. Estque talis iustitia ipsa iustior, & vel Stachane æquior. Est autem Dorib. trutina. Non aberrabit vtique is à verò. Et, vt in veterum monumentis reperitur, Aegyptijs Regibus, ex præscripto legis antiquæ fuit, iudices mox futuros iureiurando adigere, ne si Rex quidem iniusti quippiam iniunxisset, à virtutis medio non declinatos, nec lineam omnino, quæ dicitur, moturos: quia patienter (vt ait Romanus Pontifex in cap. si quando. extra de rescriptis) sustinebimus, si non feceris, quod praua nobis fuerit insinuatione suggestum. facit ca. licet. 16. quæst. 3. & le. nemo. Cod.

de sentent. & interlocuto. omnium iudicum. Etenim quandoq; per nimiam importunitatem petentium Princeps non concedenda cōcedit. text. in l. i. Cod. de peti. bonorum sublata. lib. 10. & cap. cum in iuuentute. extra de purgat. canonica. quæ res omnium censetur excellentissima, quando neque heſperus neque lucifer ita nitet, sicut iustus vir.

Vigesima quinta confi. Quæ dicta sunt de Balliuis seu Senescallis in supradictis considera. habent locum in eius locumtenentibus, qui sunt magistratus iustitiæ, & exercent iurisdictionem omnimodam, & eisdem honor talis, & reuerentia debetur, quæ & domino. tex. in c. vl. 93. dist. vbi est hoc verbum locumtenens. dixi supra ista eadem par. in 10. confi. versi. sed viderur.

Intellige tamen de locumtenentibus generalibus, qui resident & præsent in loco principali sedis Balliuatus, seu Senescallia, cum habeant officium à Rege, qui est lex animata in terris, vt dicitur tex. in §. fi. in auth. de consulib. collatio. 4. & Vigor iustitiæ, secundum tex. in l. prohibitum. in fi. C. de iure fisci, lib. 10. Quoniam tales habent eandem potestatem, quam Ordinarius ex codicillis, hoc est literis officij, & per statuta, seu ordinationes Regias. Secus autem de locumtenentibus particularibus, seu localibus in aliqua sede Balliuatus, qui est solus commissus ab ipso Balliuo. Quia licet talis honor eidem debeatur & reuerentia, vt tenet P. Francus in c. grandi in §. notabili. de supple. negligentia Prælatorum. Tamen non habet eandem potestatem, quia non habet cognitionem causarum meri imperij. Ita dicit Bal. in auth. sed nouo iure. in prin. Co. de seruis fugitiuis. & sic locumtenens autoritate hominis non potest imponere poenam sanguinis, sed locumtenens autoritate legis vel Principis. sic gl. fi. & ibi per Bart. in l. 2. Cod. de offi. eius, qui vicem alicuius iudicis vel præsidis obtinet. Bar. in leg. 1. §. hi quibus. ff. de leg. 3. dixi in Commento nostro super consuetudinibus ducatus Burgund. in rubr. Des iustices. in gl. & droitz. in additione incipien. concordat prædicta.

Sed an tales Balliui seu Senescalli habentes locumtenentes possint exercere iurisdictionem in absentia suorum locumtenentium, aut commissorum, vel etiam in præsentia: dic. quod sic, quando ambo sunt à lege. Nam locumtenentes generales, vt ante dixi, constituti & ordinati sunt à Principe: qui est lex viuua, & habent iurisdictionem vniuersalem, secus in alijs. Ita tenet Card. Alex. in §. ad hoc. versiculo, pone capitaneus. collat. 2. tit. de pace iuramento firmata tenenda, in vsib. feudorum. Et ex dictis illius videtur, quod dominus gubernator Cancellariæ contractuum Duca. Burgund. (de quo ante in 17. confi.) ex quo habet commissos locumtenentes sub se per seipsum ad exercendam iurisdictionem suæ gubernationis, quod

in eorum absentia non potest exercere illam iurisdictionem.

Vigesima sexta consideratio erit de iudice locumtenente criminali, seu malefactorum, qui in iure dicitur latrunculator: vt est tex. in l. solennis dicere. §. latrunculator, ff. iudicij, sic dictus, quia de latronibus iudicat. vt ibi dicit gloss. fin. Hic iudex in pluribus locis maximæ autoritatis & potestatis est. Nam de causis criminalibus cognoscit, & quia præerat capitalibus causis, & sententijs, ideo quæstor dictus est secundum gl. pen. in l. vni. ff. de offi. quaestoris. Vnde Budæus in l. 2. ff. de origine iuris, dicit: Quæstere enim est informatio facere, & legibus vindicare. A quo quæstio pro publico iudicio: accipitur etiam pro tormentis, & inquisitione, vt in l. item apud Labeanem. §. quæstionis. ff. de iniurijs. l. 1. §. quæstionem. ff. de senatus. Syllaniano. & toto titulo de quæstionibus. ff. & C. vnde decernere quæstionem dicimus: & iudex quæstionis prætor dicebatur secundum Budæum, vel fortè præfectus vrbis, cuius magna potestas erat in criminalibus, vt in l. 1. ff. de officio præfecti vrbis. Idem qui & quæstor, qui publicis iudicijs exercendis, & malefactorum puniendis præerat. Virgi. quæstor Minos vrbem mouet. & Claud. quæstor in alto conspicuus folio pertentat crimina Minos. Et propriè, cum hoc habet potestatem præfecti vigilum, cum de nocte etiã per se & suam familiam circuit ciuitatem ad obuandam criminibus. quæ cōmuniter fiunt de nocte. le. pen. ff. de offi. præfecti vigilum. In vrbe verò Rom. est iudex ordinarius in hoc, qui dicitur Barizellus seu Bilifarius. Mediolani verò dicitur Capitaneus iustitiæ, sub quo alias affidebam. Parisius verò Præpositus Parisiensis, & habet vtranq; cognitionem quo ad se: sed habet locum tenentes diuersas iurisdictiones suas in Castelleto Parisiensi exercentes. Quippe vnus est, qui de causis criminalibus cognoscit, Alter verò de ciuilibus, & re pecuniaria. pro quo facit tex. in d. §. latrunculator. In pluribus alijs ciuitatibus & balliuatibus, seu senescallis fuerunt etiam de nouo creati tales iudices, seu locumtenentes, qui solum cognoscunt de dictis causis criminalibus.

Ex quo in hoc suboriri posset altercatio, Quis istorum præcedere debeat: an iudex criminalis, an verò iudex ciuilis ordinarius. Et videretur, quod iudex criminalis, quoniam indifferenter de his cognitionem habet, quæ sunt de mero imperio, vt est animaduertere in facinorosos homines. l. imperium. ff. de iurisd. om. iud. & quæ versatur in pluribus alijs casibus, quos enumerati in Commento nostro super consuetudinibus ducat. Burgund. in rubr. Des iustices. Ex quo cum mærum imperium dignius sit, & excellentius alijs, quia officio iudicis nobili expeditur, & ad utilitatem publicam, interfit; Reipublicæ ne delicta remaneant impunita. tex. in l. ita vulneratus, ad fi. ff. ad

ad leg. Aquil. & in ca. vt famæ. §. 1. extra de sentent. excom. cum pluribus alijs concor. per glo. in verbo, impunita. vtrouque adductis. Et ita etiam tenent doctores, maximè Purpu. nu. 104. in d. le. imperium. vbi expressè dicunt, quod merum imperium concernit ea, quæ respiciunt publicam utilitatem. Alia verò duo, scilicet, mixtum imperium & iurisdictionem concernunt ea, quæ respiciunt priuatam utilitatem, ex quo præferendum est: Et dicitur dignius merum imperium, cum publica seu communis utilitas præferatur priuata, vt habetur in l. Ethico. 3. & l. vni. §. pen. C. de caducis tollendis. l. utilitas, & ibi Lucas de Pen. C. de primipilo. lib. 12. & per eundem in l. ex omnibus. C. de decurio. lib. 10. Et dicit d. meus Ias. post alios in d. l. imperium, Quod ex quo imperium est dignius, quàm iurisdictionem, ideo mixtum participans de vtroque assumptum nomen ab imperio, & non à iurisdictione. Ex quo dicendum est, quod merum imperium est dignius alijs. Et iudices criminales videntur esse digniores iudicibus ciuilibus. Et quoniam in loco indifferenti ipsi iudices rerum capitalium præcedere debent dictos locumtenentes ciuiles. Et vidi Mediolani iudicem malefactorum (qui dicitur vicarius capitanei iustitiæ) præcedere Potestatem Mediolani, & omnes quoscunque alios iudices à senatu inferiores. Ita etiam, quod tempore meo non subieciatur Senatui, cum ab eo nec eius sententia appellaretur; Quod videmus hodie etiam in Gallia obseruari, cum à magno Præposito seu generali Domus Regiæ, & à præpositis mareſcallorū Franciæ non prouocatur, & tamen nullus est iudex in tota Gallia quicumque sit in ciuilibus, à quo non appellatur ad supremas Parliamentorum curias.

Possunt tamen aliqui dicere, quod locumtenentes generales & ordinarij, qui cognoscunt de omnibus causis ciuilibus sint digniores, & præferantur istis locumtenentibus criminalibus: Quoniam isti non videntur esse ordinarij, sed delegati ad vniuersitatem causarum, Cum de illis tantum cognoscere possint, nec de alijs se introumittere possint. d. l. sollemus. §. latrunculator. ff. de iudicij. Et dantur tales tantum in subsidium ordinarij, & non priuatiuè, sed accumulatiuè. Cum omnis iurisdictionem criminalium & ciuiliam causarum sit penes Præsidem provincie seu Balliuum, Senescallum aut Præpositum: vt toto tit. ff. de officio præsidis. qui habent vicarios seu locumtenentes sub se distinctos. Sed istæ rationes non mihi videntur veræ: quia huiusmodi locumtenentes non sunt delegati, nec habent iurisdictionem accumulatiuè ad alios locumtenentes, sed priuatiuè. Et etiam dicebatur, cum maior cognitio sit causarum ciuiliam, quam criminalium, cum plures sint & in maiori numero, ex quo plures sub se habent. Ideo videntur esse maiores, & digniores dicuntur, qui plures habent subiectos, & gloria est in lata gente: Dixi supra in §. par. in 14. confi. vbi possunt plura, & in 4. part.

in §2. consideratione. ver. Octauò, quæ possunt facere pro hac parte, quæ non repeto.

Saltem debent præcedere Assesores, & alios Consiliarios nouiter creatos à Principe: quia tales non habent tantam potestatem & autoritatem, quam habet Iudex seu locumtenens criminalis, qui est iudex de per se, & qui in personam suam format sententiam, quod facere non potest Assessor, nec alij Consiliarij, licet assesores de iure sint antiqui officarij, & de nouo nunc creentur dicti iudices criminales in illa potestate & præeminetia, in qua erat iudex ordinarius, seu locumtenens ordinarius alicuius districtus seu Balliuatus, vel Senescallia, Qui etiam in criminalibus & quomodoque sit, semper erat maior Assessor cum suis consiliarijs. Ergo etiam alius, qui est creatus eiusdem potestatis in illo genere causarum, tanquam socius ipsius locumtenentis ciuilis: cum etiam talis assessor videatur esse illius iudicis criminalis assessor, sicut & alterius locumtenentis. Etiam tales consiliarij videntur esse consiliarij illius iudicis criminalis, sicut & alterius iudicis ciuilis: pro quo tex. optimus in auth. vt defuncti seu funera eorum, & c. §. illud. colla. 5. & in auth. de iudicibus. §. 1. collatione 6. vbi non fit distinctio an ordinario vel delegato iudici assessor seu consiliarius affideat.

Vigesima septima confi. de assessores erit. Quoniam aliquos habemus in Gallia ordinarios in plerisque Curijs Regijs, qui habent tantummodo consulere in præsentia iudicis ordinarij & maioris: & in aliquibus locis vocantur Assesores, vt in Senescallia Pictauiensi, vbi est Assessor, & etiam sunt Consiliarij nouiter à paucis annis à Rege nostro Francisco creati, sine quibus Assessor & Consiliarij non potest iudicare locumtenens Senescalli, imò nec Assessor in absentia locumtenentis sine consilio dictorum consiliariorum iudicare potest. Et quod assesores in absentia locumtenentis sint iudices, text. in auth. de iudicibus. §. 1. ibi: nostris enim administratoribus collat. 6. Et licet habeat solum assistendi præsidis potestatem, tamè præside per absentiam vel aliter impedito præsidere potest, & præsidendi potestas ad illum transferatur. d. §. 1.

Et licet de iure Assessor nullam habeat iurisdictionem. Bart. in l. præcipimus. §. quod si à Duce. C. de appel. & in auth. ad hæc. C. de iudicij. vbi etiam dicit, quod subdelegare non potest, apud nos nulli sunt Assesores, sed Potestates in Italia habent Assesores, & tales sedent incontinenti iuxta Potestatem aut eius Vicarium: prout in Gallia in locis vbi sunt, sedenti iuxta locumtenentem. & cōtinuo post eos & ante omnes alios aduocatos, & hoc maxime, quando tale officium datur à Principe, quoniam hoc casu habet dignitatem etiam illam & eandem iurisdictionem, quam habet locumtenens in eius absentia ex generali obseruatiã: Ideo

apud nos sunt maiores & in maiori dignitate quā in Italia, qui tantū iurisdictionis habent, quā tum tribuit eis statutum, & apud nos quantum communis obseruantia ex ordinatione & institutione Regia. Et proprie Assessor est collega iudicis ordinarij, & consuluit ei, quid agere debeat de iure. prout etiam sunt alij Consiliarij ordinarij, sine quibus iudex ordinarius in certis causis iudicare nō potest: Quoniam ex quo tales Consiliarij sunt à Principe instituti & ordinati, & habent dignitatem vltra alios simplices, & eos debent precedere, infra dicam de examinatore, qui apud nos dicitur, Les enquesteurs, & inter hos Consiliarij, qui sunt creatos attendi debet prioritas promotionis in gradu, in prima eorum institutione. Attende attenditur prioritas promotionis in officio, prout supra dictum est de Consiliarij consiliarij, & Parlamentorum, nisi quis esset doctor ita excellens, quod propter eius excellentiam esset alij preferendus, quod fieri potest & debet, probata eiusdem excellentia, eo modo, quo supra probatum est in 1. part. in 76. consideratio. & infra in 10. part. in 30. consideratio. Vbi scriptum est, quod iunior doctor excellens etiam preferendus est antiquiori, Non tamen credo, quod iudex ordinarius istud debeat facere ex sua ordinaria potestate, sed impetrandum est à Principe, à quo omnis honor & excellentia prouenit: & ab eo tanquam excellenti, excellentia distribui debet, & non ab alio. Et non potest quis praesidere vel assistere in prouincia vel ciuitate sua sine Principis licentia. l. fin. C. de crimine sacrilegij. l. in consiliarij. C. de assessore. & l. si eadem. ff. eodem.

Et quoniam hic fit mentio de officio Assessoris, ex quo pauci intelligunt quid sit eius officium, dicam aliquid amplius. Primum, quod Assessor secundum Speculam, titulo de assessore. dicitur esse is, quem ille, qui iudicandi potestatem habet sibi associat, vt in causa cognitione sibi assistat. & eum ad recte causam decidendam instruat: Et sequitur in pulchro casu Philippus Decius in consi. 8. colum. 3. versu. sed his non obstantibus. Nam officium Assessoris fuit inuentum, vt propter eorum peritiam succurreretur habentibus ordinariam vel delegatam iurisdictionem legibus ignaris, & sic defectus eorum supplerent, ita probatur in l. i. ff. & C. de officio assessorum, seu de Assessoribus, secundum quod ponderat Angelus consilio 272. in cipiende: punctus. Quoniam ex quo imperitus potest esse iudex. l. certi iuris. C. de iudicijs. debet habere Assessorem, cuius consilio regatur, vt ibi dicitur Cy. Bal. & do. meus Iason: ideo dicit Gemina. in ea. statutum §. Assessorem. de rescriptis, l. 6. quod in iudice sufficit peritia causarum, quoniam defectu scientia supplet Assessor, vt tradit Felyn. in cap. suscitatus. col. 5. de rescriptis. Non tamen negatur quin peritus habere possit Assessorem. d. §. Assessorem. prout communiter videmus

in Gallia, vbi locum tenentes sunt periti in iure, & qui alias locum tenentes esse non possunt, iuxta tex. in authen. de iudicibus. §. i. ibi: Non enim existimauimus oportere habere iudicum quorundam nomina, maxime legum intenditorum, deinde neque causarum habentium experientiam. colla. 6. & nisi sint graduati ex ordinatione Regia, tamen adhuc habent Assessores, consilio quorum tenentur etiam iudicare.

Licet videretur, quod deberet esse in hoc differentia, Quoniam de iure iudex peritus habens Assessorem potest iudicare ex se, nec tenetur sequi consilium sui Assessoris: secus in iudice imperito, hoc est, qui non est graduatus, quoniam si sit graduatus, praesumptio est, quod est peritus. Ita differentia ponitur per Antonium de But. in capit. cum olim. colum. fin. de arbitris, & per Alexandrum in leg. si conuenierit. colum. fin. ff. de re iudicata.

Et aduertendum est, quod varijs nominibus appellatur Assessor. Nam secundum dominum meum Iason. in rubr. ff. de officio Assessorum. corrupto vocabulo dicitur Vicarius. Et aliquando dicitur Comes. l. i. §. sed & si Comites. ff. de varijs & extraordinarijs cognitio. Et socius & particeps consiliorum iudicis, cui assistet l. i. C. de assessoribus. & in aliquibus locis dicitur iudex, vt dicit Paris de Puteo in tractatu de syndicato. charta 24. in verbo Assessor. vbi multa ponit de Assessore. Et aliquando dicitur consiliarius. l. consiliarios. iuncta gloss. i. Cod. de Assessoribus. ideo qui non potest esse Assessor, non potest esse consiliarius. le. nemini. & ibi Bal. Co. de aduocatis diuersorum iudiciorum. non tamen Consiliarius & Assessor idem sunt, quoniam licet omnis Assessor possit dici Consiliarius, non tamen est diuerso omnis Consiliarius dici potest Assessor, vt dicit Bal. in d. l. nemini, & idē Bal. in l. non dubium. col. 4. versu. Sed Petrus addit alia. C. de legibus, quem sequitur Ant. de Prato inter consilia Alex. lib. 4. consi. 59. incip. paucis vtar. Ex quo forte hac ratione Specu. fecit duos titulos, vnum de Assessore, alterum de requisitione consilij.

Et si bene aduertamus quo ad nos, hodie isti Assessores dicuntur, & sunt Consiliarij & Iudices in absentia locum tenentium, & sunt etiam college, & Comites iudicum seu locum tenentium: quoniam non possunt locum tenentes iudicare sine eis, & sunt Iudices in absentia eorum. Et cum sint tales à Principe instituti, vt dictum est, & sint perpetui, vt sunt alij officiales Principis, videntur habere dignitatem. Dominus meus Iason in dicta rubrica, de officio Assessorum. ponit multos viros multum excellentes, qui fuerunt Assessores, vt fuit Vlpianus, vt probat, & dicit de se, in leg. metum autem praesentem. §. sed quod Praetor. ver. sed ex facto. ibi: Praetorem me

me assistente interlocutū esse. ff. de eo quod met. caus.

Etiam Sabinus iuriconsultus. l. lex Cornelia. §. hac l. ibi: sed Sabinus in assessorio. iuncta ibi gloss. ff. de iniurijs. & Cynus fuit assessor domini Ludouici de Sabaudia senioris. & refert Ang. in d. l. metum. quod Raymund. de Forliuio, multum gloria harur, quod fuerat Assessor in ciuitate Pisarum & Tuderti: & vtroque fuit Bart. Assessor, vt refert ipse Ange. in l. i. C. de iudicijs, & refert Io. Andrea. in additio. ad Spe. tit. de iurament. calum. §. sequitur. versu. sed quid de causa magistrum suum in legibus fuisse assessorum Mediolani. Ego autem fui Assessor seu Vicarius capitanei iustitiae Mediolani triennio.

Aduerte etiam, quod idem honor debetur Assessori, qui debetur ei, cui assistent in causis praegendis. d. l. i. ff. de officio assessorum. quia, vt ante dictum est, est collega & consiliarius, d. l. i. C. de Assessoribus. Quae, (vt dicit Paris in praedicto loco) sunt notanda ad multa: non tamen sententia profertur, nec formatur in personam Assessoris de iure, nisi aliam habeat potestatem à Principe, cum instituente, vt est in Gallia, vbi instituntur à Principe: Ideo in absentia iudicis, formant sententias in personas eorum. Baldus in l. i. C. qui accusare non possunt. Ideo ait Paris in dicto loco, quod in magna curia intulatur in sententia, & Iudices appellantur. Maxime quando dati sunt à superiore, quod fieri debet. leg. nullus. C. de assessoribus.

Vigesima octaua consid. In loco, vbi redditur iurisdictione per magistrum, secundo loco sedere debent aduocati, vt hic ante dixi in 24. considerata. Et tale officium nobilitat hominem, vt est tex. & ibi Albericus in l. laudabile. C. de aduocatis diuersorum iudicium: & ibi: quod aduocatiois officium est honor & laudabile, vt dicit dominus meus Iason in rub. C. de procuratoribus vbi ponit sex doctrinas inter aduocatum & procuratorem. Septimam vide in l. si procurator ad vna speciem. C. eodem de procuratoribus. Et in dicta rubrica dicit, quod ex quo officium aduocati est honor, aduocatus non potest esse procurator, nec exercere officium procuratoris propter vtilitatem, secundum Bar. in l. vniuersus. & in l. si quis procuratorem. C. de decurionibus, lib. 10. & in l. prima. C. de primicerio, lib. 12. & gloss. magna in l. generali. C. de tabularijs, lib. 10. dicam infra. Imò aduocati quandoque honorati dicuntur, text. in l. i. & ibi glo. i. C. de officio ciuiliū iudicum, inde honorarium salarium dicitur, quod à clientibus recipiunt aduocati, vt in l. i. in honorarijs. ff. de varijs & extraordin. cognitio. l. si sub specie honorarij. C. de postulando. & in dicta l. i. §. est enim in gloss. honor. ponitur quare dicitur honorarium, & pro modo litis, facundia aduocati, fori consuetudine & iudicij in quo aguntur causae debetur, vt dicit

text. in dict. §. in honorarijs. Sic, quod licet pro singulis causis, centum aureos recipere potest. vt in d. l. i. §. si cui. ibi: licet autem quantitas. Et dicuntur non minus militare, quam qui gladijs, clypeis, & thoracibus militant. l. aduocati. C. de aduocatis diuersorum iudiciorum. Imo etiam sacerdotes dicuntur. text. in l. i. §. nam vt. ff. de iustitia & iure. & rogati. d. l. laudabile, in fin. C. de aduocatis diuersorum iudic. Et multis alijs modis nuncupantur secundum Albericum in l. quisquis. col. i. C. de postulando. Ea enim officia (vt Salustius ait) honestiora apud omnes habita sunt, quae ingenio, quae intellectu, quae denique eloquentia, ac dicendi sua denique artificio constant, vt sunt officia aduocatorum, qui non minus prouident humano generi, quam si praelijs atque vulneribus patriam, parentesque saluarent. dicta lege aduocati.

Vigesimanona consid. Officium aduocatiois etiam laudandum est, cum non solum honestum, licitum, vtile, imo etiam maxime necessarium sit, & meritorium. Licitum enim est etiam iure diuino, ex quo de sui natura peccatum non implicat, licite potest exerceri, vt colligitur, super illo Io. 21. Vado piscari. quod fuit verbum Petri, vbi Gregorius ponit hanc doctrinam de quolibet officio, quod dicitur licitum, cum sui natura peccatum non implicat. Nam huiusmodi officium non implicat peccatum, cum regrediat ab habitu, & ad reddendum vnicuique quod suum esse praetenditur. institu. de iustitia & iure. Quod iustum, quod bonum, quod aequum est hominibus, persuadent aduocati. Et si non esset licitum, omnibus generaliter prohiberetur, seu inter diceretur. Sicuti ars necromantiae: & tamen est generaliter concessum & specialiter, interdum certis ex causis. l. i. ff. de postulando. & per totum. & C. eod. Ideo sequitur, quod licet aduocato vendere rectum patrocinium, & iurisperito iustum & verum consilium. tex. in ac. non licet. ii. q. 3. & in c. fin. 4. q. 3. & ibi per Io. de Turrec. & Ant. Archiepiscopum Florentinum in sua summa, in 3. par. titu. 6. §. 4. vbi ample. & ibidem in §. 3. ponit vitia aduocatorum, quae reticeo, cum hic quae ad laudem, & honorem, & non ad dedecus tractare promptiores esse voluimus. Et de hoc habetur per Spe. titu. de salarijs. §. sequitur in prin. Dicit tamen F. Patritius, lib. 3. titu. 6. de institutio. Reipublicae, quod praemium aduocatorum debet esse, bene de se ab omnibus audire. Nec liceat eis, si fieri potest, pro causa orandi, precium donumue accipere, vt l. Cynthia cauebatur. Turpe quidem & inhumanum est, linguam hominibus in dicenda ea, quaestui esse, & vt dicit, Antipho Ranusius primus omnium, ob defensionem causam, mercedem accepit. Cuius exemplum multis temporibus Graeci ac Latini secuti sunt: longe plura linguam quam quaestuosam quamuis mercaturam

distabant. Sed Romani à quibus exempla probitatis atque virtutis sumenda sunt, l. Cynthia O-ratorum auaritiæ modum statuerunt, & ne iuue-nes, præmij spe sublata, negligentius causas ora-rent, Appij Claudij rogatione, legem Cynthiam temperari passi sunt, quod & hodie apud nos sta-tutum ordinatum est, cum sit ordinatione Regia certum precium determinatum pro salario ad-uocatorum in placitâdo, quod & vtilius est ratio-ne ante lata.

Etiâ, quod tale officium aduocationis sit lici-tum, patet per exempla Christi, Qui multoties of-ficiû aduocationis exercuit in hoc mundo, & con-tinue exercet in cælo. Fuit enim aduocatus Diuæ Mariæ Magdalenes in tribus causis. Primo con-cordat Martham sororem suam, vt in Euangelio habetur, Lucæ 10. in fi. dum pro ea excusanda dicit Martham Martha sollicita es, & turbaris erga pluri-ma, &c. Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea. Vbi dicit Aug. Dominus pro Maria respondit Marthæ, & factus est eius aduocatus, qui iudex fuerat interpellatus.

Secundo, fuit eius aduocatus cõtra discipulos suos, qui fremebant in eam, eò, quod vnguento vnixerat caput ad pedes Christi, allegauit enim pro ea dicens: Quid molesti estis huic mulieri? bonum opus operata est in me. Nam pauperes semper ha-bebitis vobiscum, me autem non semper. Io. 12. Matth. 26. & Marc. 14.

Tertiò, contra Simonem Leprosam Phariseum, qui ipsam despiciebat tanquam indigna esset tangere Christum: allegauit enim pro ipsa domi-nus dicens: Cui multum remittitur, multum dili-git. Lucæ 7.

Item, etiam fuit aduocatus mulieris deprehen-sæ in adulterio, quam accusabant Iudæi, dicentes eam debere lapidari secundum legem, vt patet Ioan. cap. 8. Vbi Christus, allegando pro ea, excepit contra accusatores, quod non erant idonei, quia infames & peccatores, dicens: Qui sine peccato est vestrum, primus in eam iniiciat lapidem.

Fuit etiam aduocatus discipulorum suorum multoties. Matth. 12. in princ. Vbi dicitur, Quod discipuli euellébant spicas & comedebant, & cum arguerentur à phariseis, excusauit eos, dicens, hoc eis licere in vltima necessitate, vt etiam habetur Marc. 4. 2. in fin. & Luc. 6. in principio, &c. discipu-los. de consecratio. dist. 5. & glo. magna in l. nemi-nem. C. de sacrosanctis Eccles. Et cum Pharisei & Scribæ dixissent discipulis Christi. Quare cum pu-blicanis & peccatoribus manducat & bibit magi-ster vester? Hoc audito, Iesus responder illis. Non necesse habent sani medico, sed qui male habent.

Et vt habetur ad Hebræos 9. in fi. introiuit Chri-stus in cælum, vt appareat vultui Dei pro nobis. & dicit Beda super illud, quod legitur primo sabba-to quadragesimæ. Cum sero factum esset. quod est Marci 6. vbi dicit, Filius, vt formam hominis

impleret, obsecrandum patrem putat esse pro no-bis, quia aduocatus ipse est. Aduocatum enim (vt habetur primæ Ioan. 2.) apud patrem habemus Iesum Christum, iustum. & est tex. in c. si enim. de pœnit. dist. 2. quem tex. non allegat Albericus in l. vnica. C. de suffragio, vbi ponit argumenta supra-dicta, ad probandum officium aduocationis esse licitum.

Fuerunt etiam plures aduocati sancti, & inter alios vnus ex quatuor doctoribus Ecclesiæ, videli-cet Ambrosius, qui per vndecim annos causas Ro-mæ in Palatio splendè perorauit.

Fuit & beatus Germanus oriundus ex hac ciui-tate Hedueni, quæ dicebatur Augustudunum ex vico sanctæ Anastasiæ, qui nunc dicitur vicus san-cti Blasij, qui tandem effectus est Episcopus Pari-sien-sis.

Fuit & sanctus Lipardus frater B. Leonardi, in honorẽ cuius est Ecclesia fundata in ciuitate Au-relianensi. Fuit & ille beatus Iuo Brito, cuius vita in hoc multum laudatur, quod aduocatus fuerit & Brito.

Fuerunt & plures alij, quos longum esset enu-merare, & plus laboriosum quam subtile.

Trigesima consid. Officiû aduocati etiam vtile est, cum vt dicit tex. in l. aduocati. C. de aduocatis diuersorum iudiciorum. ambigua facta causarum dirimunt, seq; defensionis viribus, sa-pe publicis in rebus ac priuatis, lapsa erigunt, fati-gata reparant: non minus præuident humano ge-neri, quàm si prælijs, ac vulnerib. patriam paren-tesq; saluarẽt, & qui laborantium spem vitam, & posteros defendunt.

Trigesima prima consideratio. Necessarium etiam est officium aduocationis, quod con-cordat cõ honesto, vt dicit Rodericus in suo Spe-culo humanæ vitæ, lib. 2. cap. 17. Vbi dicit, quod, cum hominum mortalium desiderium sit, vt ad id potissimũ tendat, vt veritatem agnoscat, teste philosopho, ex quo, ad ipsum in rebus agilibus, a-uidius humana properat inquisitio, præsertim cum ob eas hominum cupiditates, quæ à vero, quæ à iusto plerunque diuertere cogunt, propter rerum humanarũ varietates, difficile quidẽ veri-tas ipsa & iustitia agnosci potest. Hinc per Esaiam prophetã, de iustitia humana dicitur: Tanquam pannus menstruatæ vniuersæ iustitiæ: vt huma-nam iustitiam, difficulter attingi & cognosci pos-se liquidò demonstraret. Auarius enim quam ius-tius homines lites & iurgia mouent: quia inquit sapiens: Deus fecit hominem rectum, & ipse im-miscuit se quæstionibus. Fuit ergo necesse huma-no generi, iurisperitos constituere, quorum indu-stria & expectata iurisperitia, eas, sine bellorum fragoribus, quæstiones deciderent, quas huma-na peruersaque auaritia attulit. Laudantur igitur plurimum, & merito diuersis honorum titulis il-lustrantur Iurisperiti, qui veritatem aperiunt, & inter

inter hominum cupidines per suæ scientiæ, con-iecturas & regulas, quid verum, quid iustum sit ex-plicat, atque è tenebris ad lucem vsque deducunt, quorum tanta vis est, vt non vnquam eas verita-tes, quas vel natura, vel industria, verius astuta hu-mana in damnum simul & pœnam peccati hu-mani generis, occultas fecerit. Ipsi iurisperiti, sui ingenij subtilitate, ad Reipublicæ quietem atque nostram commoditatem, reuelent. Plurimæ si-quidem veritates incognitæ, plurimæ iniustitiæ impunitæ, manerent, si iurisperitorum cessaret sapientia: & sua querendarum rerum studiosa sa-gacitas contemptui, aut non vsui haberetur. De-nique nemo vnquam dubitauit, verum & iustum multò esse meliora, quàm falsum & iniustum. Ete-nim rationi dissonum, si verum à falso, iustum ab iniusto, falsum à vero discernant. Et quod etiam sit necessarium, est text. ad literam in l. laudabile. C. de aduocatis diuerso. iudicum. Dicit enim lauda-bile, vitæq; hominum necessarium aduocationis officium. Rursum, quam necessarium humanæ Reipublicæ hoc exercitiũ fuerit, ex eo patet: Quo-niam, vt Philosophus inquit in Ethicis: Sunt nonnulli homines pessimè quidam persuasibiles, qui enim facile credunt, nisi certissima videant signa: aut fortes habeant persuasiones. Aduocati igitur plurimum sunt commendandi, qui virtute scientiæ certissimas vel propinquas, imo fortissimas persuasiones eliciunt, & illa iudiciibus suadent ad iuuandam innocentiam, & reprimendas punien-dasq; violentias & iniustitias. Et paulò post sequi-tur (vt paucis agamus) summa est excellentia hu-ius exercitij, quo ipsa vniuersalia statuta humana quæ generalib. atq; in determinatis verbis statuũ-tur, lucidius intelliguntur. Nam, per iurisperito-rum subtilem & ingeniosam applicationem di-ctarum legum ad causas particulares, mentem legum interpretantur: & tandem per hoc mobile aduocationis officium in fontes defenduntur, op-pressi releuantur, & vt paucis multa comprehen-damus, iustitia periret, si deesset qui iustitiam alle-garet. Hæc Rodericus vbi supra, cum quibusdam alijs, de quibus infra in 10. parte. in 19. conside-ratione. Vbi fit mentio de præcedentia scientiæ legalis.

Plurimum etiam cõmendantur aduocati per Prophetam, Psalm. 83. cum inquit. Etenim bene-dictionem dabit legislator, ibunt de virtute in vir-tutem, videbitur Deus Deorũ in Sion. Etiã habe-tur Dan. 2. c. Qui docti fuerint, fulgebũt quasi stel-læ firmamenti, & qui ad iustitiam erudiunt mul-tos, quasi stellæ in perpetuas æternitates. transum-ptiue. in ca. fi. de magistris, extra.

Trigesima secunda consid. Officiû aduoca-tionis etiã meritorum est apud Deum non

modicum, prout dicit Alberi. in d. l. vnica. quæ incipit: si qui desideria. C. de suffrag. Quod sic, pbat, præsupponendo, Quod duo sunt genera operum misericordiæ seu eleemosynæ. Quædam enim sunt corporalia, quæ sunt septem, Visitare, scilicet, in-firmos, potare sitientes, pascere esurientes, redi-mere captiuos, colligere hospites, vestire nudos, & sepelire mortuos. vnde dicitur:

Visitato, potato, cibo, redimo, rego, colligo, condo.

Septem etiam sunt spiritualia, scilicet, consulere dubitantem, corrigere peccantem, cõsolari tri-stem, remittere offensam, portare onerosos & gra-ues, & orare pro omnibus. vnde dicitur:

Consule, castiga, solare, remitte, fer, ora.

Et ista sunt potiora absq; dubio quàm tempo-ralia, vt dixi infra in vltima par. in 29. consid. Cum igitur per dicta opera misericordiæ seu Eleemofy-næ, multum mereamur, vt habetur Marth. 25. Ve-nite ad me benedicti Patris mei, possidete para-tum vobis Regnum à constitutione mundi. Esuri-ui enim & dedistis mihi manducare: sitiui, & dedi-stis mihi bibere, hospes eram, & collegistis me: nu-dus, & operuistis me: infirmus, & visitastis me: in carcere eram, & venistis ad me. Sequitur, quod homo plus mereretur per eleemosynas spiritua-le, inter quas est impendere consilium dubitanti, & cõsolari & adiuuare tristes miserabiles perso-nas, quæ adiutorio carent (cum desolatis & tristib. sit consulendum, l. vnica, in fi. C. de his qui ante apertas tabulas hanc.) & redimere & iuuare capti-uos, qui contra iustitiã detinentur, Quod faciunt aduocati iuste & debite exercentes officij eorum, Ideo non parũ apud Deum merentur. Vnde dicit Hostiẽ. in summa sua decretaliũ, eol. 4. Quod vita bonorum aduocatorũ est melior quàm fratrum prædicatorum, vel aliorum religiosorũ. dixi alibi.

Et aduerte ex his, quæ dicit Alb. ibi, quia consu-lit aduocatis, vt patrocinium præstet pauperibus gratis, quoniam hoc faciẽdo, multũ merentur, non tamen dicit omnibus. Et materiam aduoca-torum in reliquis plene vide per Ant. Flo. in 3. par. suæ summæ, lib. 6. & per Spe. in rubr. de aduocato, ad quos vos remitto. Cum hic tantum tractaue-rim de huiusmodi officio, & de his, quæ tangunt honorem, vtilitatem, & necessitatem eiusdem, & quomodo sit honestum, licitũ, vtile, necessarium, & meritorium. Nam pericula aduocatorum reci-tare, esset transcendere materiam huius operis, Sed de his habetur per supradictos, maximè Rode-ricum in d. lib. 1. cap. 18. per Ant. Flor. in d. par. 3. lib. 6. & per Alb. in d. l. vnica. C. de suffrag.

Trigesima tertia consid. Inter cæteros aduo-catos in quolibet auditorio cuiuslibet ma-gistratus, præferendus est Aduocatus fisci illius lo-ci. pro quo allego text. in leg. secunda, quæ inci-pit. aduocatos in fin. ponderando ibi verbum, germanas. C. de aduocatis diuerso. iudi. & l. iube-mus. & l. restituendæ. §. i. in verbo, primatibus. C.

co. tit.

eo. tit. Cum etiā inter clarissimos numeretur, per tex. in l. laudabiles. & l. restituēda. C. de aduocatis diuerforum iudi. Luc. de Pen. in l. 1. C. de dignitatibus. lib. 12. Dixi in cōmentis nostris super consuetudinibus Ducatus Burgun. titulo des droictz appartenances à gens mariez. §. 19. in gloss. entre nobiles. vers. aduert. & ti. des enfans de plusieurs liētz. art. 4. in gl. 1. vers. & ideo, &c. Imo etiam spectabilis dicitur, tex. est in l. in sacris. 3. §. modum. C. de proximis sacrorum scriuorum, lib. 12. Ibi, nec pro tempore virum spectabilem fisci patronum. & in authen. de iudicibus. §. vetus, in fi. ibi: id est, Apione viro spectabili & fisci aduocato. col. 6. Et tales aduocati fisci, possunt ex literis Principis illustri dignitate decorari. lege, restituēda. §. sacras. in verbo, illustrando. C. de aduocatis diuerforum iudicum. Verum, vnum ex filijs tali dignitate decorari facere poterunt, secundum text. ibi. Comites etiam merentur appellari. l. 1. C. de aduocatis diuerforum iudicum. Luc. de Pen. in d. l. 1. & l. mulieres. col. pen. C. de dignitatibus. lib. 12. & olim erant duo aduocati fisci (vt & hodie sunt duo in Parlamento Burgun.) vt de hoc tex. in l. binos. C. de aduocatis diuerforum iudi. Vnus generalis, qui in aliqua causa contra fiscum esse non poterat. l. 1. & 2. C. de aduocatis fisci. nisi in casibus. leg. fin. ff. de postulando, scilicet, in causa propria filiorum, parentum suorum, & pupillorum, quorum curam gerunt. Alter est aduocatus specialis, prout sunt aduocati fisci in Balliuitibus seu Senescallis, Qui licet in eorum districtu non possint esse pro aliquo contra principem, tamen videtur per d. l. 2. esse secus in alijs: Ex quibus videbatur dicendum, quod si aliqua causa adrequēstam procuratoris generalis sit deuoluta in curia suprema Parlamenti, quod aduocatus fiscalis alicuius sedis particularis sit ibi postulans, vt est apud nos aduocatus in Balliuitu Diuionensi, possit esse ibi aduocatus pro priuato contra dictum procuratorem generalem: De quo tamen apud nos dubitatur propter ordinationē regis Ludouici XII. num. 304. quæ prohibet aduocatis, ne postulare aut consulere habeant contra regem & iura ipsius: vnde melius erit quod se abstineant, si sit causa, quæ tangat factum regis, vt in l. 2. in fin. C. de aduocatis diuerso. iudi. Etiam est text. dicens, Quod aduocatus & procurator fisci, pro priuatis postulare possunt. l. penul. iuncta glo. & ibi Bal. C. ne fiscus vel Respubl. & Paul. in l. cum allegas. C. eod. tit. Et istud esset verum, si esset stipendiatus, prout olim erat, scilicet sexcentis aureis, quæ præcipiebatur ab arario publico pro salario. l. hanc. §. sexcenti autem aurei. C. de aduocatis diuerso. iud. Quoniam si hodierno tempore quo solum habent aduocati fisci in Balliuitibus apud nos triginta aut quadraginta libras Turonen. prohiberentur pro priuatis postulare, ex hoc eorum incommodum consequerentur, & egeni efficerentur,

quod est contra text. in d. §. sexcenti. & officia eorum essent eis damnosa. Et cum labor in damno est, crescit mortalis egestas, ait ille moralis Cato. Nec reperiretur, qui vellet officia exercere. Ex quo solum est prohibitum per ordinationes Regias ne consulant contra regem: Imo, non est eis prohibitum habere alia officia & pensiones ab inferioribus, prout iudicibus & procuratoribus Regis, vt cauetur in ordinationibus dicti Regis Ludouici XII. ar. 33. 34. & 35.

Olim verò tale officium erat annale. l. cum aduocatio. ibi: annuq; completum. C. de aduocatis diuerso. iudic. & post prorogatum vsq; ad duos annos. l. sancimus. 2. c. eod. ti. Hodie vero in Francia omnia officia regia sunt perpetua, quia venalia: vt infra dicam, ita quod habeantur in vita officiariorum pro patrimonio, vt dicit G. Bened. in sua repetitione. c. Rayn. in verbo, duos habens filios. num. 38. extra de testam. & ibi num. 40. ait, Quod Officiarij Franciæ creati, quandiu Regi placuerit, nō possunt reuocari, & rationē ibidem assignat. & cum hodie, vt iā bis videmus ad quatuor aut quinque annis citra stipendia integraliter officiariorum non fuerint soluta, nihilominus non debent aduocati & procuratores prætextu huiusmodi salariorum non soluti causas fisci deferere: vt dicit text. in d. l. 1. c. de aduocatis.

Aduocatus verò fisci, ab Adriano primum institutus est, teste Budæo in suis annotationibus in Pandectas, titulo, de officio quaestoris. ff. Et intellige, vt dixi, quod præcedit quoscuq; aduocatos, etiam eo antiquiores. Quoniam maior est auctoritate, argumento eorum, quæ dicuntur per Archi. in c. quoniam. 16. d. vbi infert, quod vna synodus licet posterior tempore, præferatur alteri, propter maiorem auctoritatem. Facit, quia claritas tituli designat claritatem & præminentiam honorum. Ioan. de Imo. & Ang. in l. qui soluendo. ff. de hæreditibus instituendis. dicam latius infra.

Et aduerte, cum hodie in curia Parlamenta, sint duo loco vnus, quod tantum priuilegij & dignitatis habet vnus, quantum & alter. & tantum quilibet illorum habet, quantum solus haberet si esset. text. est in dicta l. binos. & l. post duos in principio. C. de aduocatis diuerforum iudicum, grauiores tamen cause placitantur per primum, verum etiā multa negotia per eum expediuntur, & quisque mallet esse primus quam secundus etiam in honore. Et de loco sessionis eorum in sequenti consideratione patet.

Trigesima quarta consid. Post aduocatum fisci sedere debet in foro procurator fisci, etiam ante omnes alios aduocatos simplices, non habentes aliam dignitatem: cum procurator fisci aduocatus dici potest. glo. est in notab. in verb. restituuntur. in l. non intelligitur. §. si. ff. de iure fisci. facit glo. rubricaria. C. de procuratoribus, vbi dicit, quod procuratores sunt similes aduocatis,

Imo

Imo procurator dicitur aduocatus. Spe. in rub. de salario. §. nūc de procuratorum. ver. sed nunquid salariū procuratoris. facit text. in l. 1. §. aduocatos. ff. de varijs & extraordin. cognitio. quod intellige verum de larga significatione, vt dicit d. meus lason in d. rub. C. de procuratoribus. Vbi ponit aliquas differentias inter eos, ergo sequitur, quod aliquibus est danda conuenientia.

Ideo maxime procurator fisci debet dictos aduocatos præcedere, cum habeat dignitatē, secundum Are. §. si. col. si. insti. de except. & ibi Io. Fabri allegat tex. in l. 1. C. de mandatis Principum. & in l. laudabile. C. de aduoc. diuerforum iud. Idem voluit Roma. singu. 805. per text. quem dicit singularem ad hoc in l. nemo perfectus. C. de dignitatibus lib. 12. Bonus de Curtili in suo tracta. nobilitatis. in 3. par. num. 142. Et ibi ante ponit, quod Doctores aduocati non possunt exercere officium procuratoris priuati, sed bene aduocati licentiati possunt. Rationem ibi assignat de doctoribus, Quia officium procuratoris priuati est vile, secus dicit in officio procuratoris Principis, quia tale officium confert dignitatē, & est nobile officium, vt dicit d. meus las. in d. rub. & Iaco. Rebuff. in l. si quis procuratorem. C. de decur. lib. 10. tamen etiam Ioan. de Platea in l. vniuersos. C. eod. titu. de decurio. Quod aduocatio est dignitas, sed quia officium procuratoris immediate procedit à Principe, ideo maius videtur esse illa dignitas quam aduocatorum quæ non procedit à Principe, nisi mediate & non immediate. Ideo, ex quo causa proxima dignitatis procuratoris fisci, est ipse Princeps, à quo omnes dignitates descendunt, vt dictū est supra ista parte, in r. consid. & Princeps in aduocato, nō est causa proxima nec immediata, sed remota, & mediata. ideo maior videtur esse auctoritas procuratoris fisci quam simplicis aduocati, cum causa immediata sit potius in consideratione, quam causa mediata, vt eleganter notat Bald. secundum Nicol. de Neap. in l. 1. col. 3. in fin. ff. sol. mat. & Cap. in cons. 2. in suis cons. criminalibus.

Et aduertendum est, quod Fiscus est duplex, vniuersalis & particularis, vt videmus apud nos. Duo sunt procuratores fisci, vnus generalis, qui semper residet in parlamento. Alius est Particularis, vt in hoc Balliuitu Heduenfi, vel in Balliuitu Diuionensi, & in alijs Balliuitibus: Et his diebus vidi in curia Parlamenti Burg. quod fuit per eam ordinatum & arrestatū procuratori fisci, in dicto Balliuitu Diuionensi, ne de cætero intitulareretur procurator generalis in prædicto Balliuitu, sed solū procurator regius in ipso Balliuitu Diuionensi. Cum tantum modo ad procuratorem dicti Parlamenti spectet se intitulari facere procuratorem generalē simpliciter in tota patria & ducatu Burgun. Et de huiusmodi diuisione facit mentionem Præpositus Cardinalis Alexandrinus, in tit. de pace iuramento firmanda. ad hæc in vsib. feudorum.

col. 2. ver. quæro vtrū apud fiscum. Vbi dicit quod talis fiscus nullam habet iurisdictionem, & nulla est iurisdicō penes ipsum, Et ex hac distin. generalitatis, & specialitatis infero, Quod fiscus generalis, seu procurator generalis, est præferendus specialibus, cum species subalternetur generi. Et, vt videmus, apud nos obseruatur, quod procurator generalis sedet in Curia Parlamenti inter duos aduocatos fiscales, & tales fiscales habent locū superiorem & superreleuatum atq; distinctū ab alijs aduocatis simplicib. postulantibus in dicta Curia, & in alijs curijs & auditorijs huius patriæ & ducatus Burg. puta Balliuitu & Cancellarię procurator fisci semper præcedit alios aduocatos simpliciter graduatos, quod tamen recufarunt alijs Cabilonenses, licet ex prædictis constat quod errabant. Imò, quod plus est, fuit arrestatum per dictam curiam supremam Burg. quod si procurator Balliuitu Diuionensis, interdum assisteret in ipsa curia quod sederet in loco & ordine aduocatorum, & ibi præcederet simplices aduocatos non habentes aliam dignitatem quam aduocationis simplicis, etiam si essent antiquiores eo.

Et ad vnum singulare aduertendum est, Quod procurator generalis Principis in aliqua prouincia, est illustris, vt tenet Martinus Laudenfis in tracta. suo de officialibus dominorum. Et specialis in aliqua prouincia, est spectabilis. supra ista part. dixi, in 4. consid. per tex. & ibi gloss. rub. in l. vnica. C. de officio comitis orientis. Eadem ergo maior erit ratio, in primo generali aduocato in aliqua prouincia. Et inter alios dicit Purpura. in l. 1. ff. de officio eius cui mandata est iurisd. col. 5. & 6. Istud esse in procuratore generali illustrissimi Ducis Burgundiæ.

Trigesima quinta consid. sit de coactoribus Regijs (de quibus aliquid dixi in præcedent. par. in 20. consid.) Qui vulgo dicuntur receptores particulares in aliqua prouincia, seu in aliquo Balliuitu, qui etiam multas pecunias ab ordinario iudice indictas colligunt & recipiunt, & bona confiscata fisco incorporant. Et teste Budæo, super titulo de officio quaestoris. ff. differt fiscus ab arario. Aerarium dixerunt pecuniam publicam & Imperij. Fiscum vero pecuniam Imperatoris, quam domanium vocamus: vnde, quia maior summa est pecuniæ publicæ quam priuata, factum est, vt fiscus pro pecunia publica, & inde confiscare dicatur, secundum Asconium.

Aduerte tamen, quod indifferenter dicitur patronus fisci vel patronus ararij, secundum text. in l. pen. quæ incip. nemo. C. de aduocatis diuerforū iud. Et hodie, quaestores, & coactores fisci, pecuniā publicā deferunt, binos fiscos singulis clitellarijs æquis imponentes, vt ait Budæus. Etiam ad hoc deputantur ipsi coactores, vt soluant salaria aduocati & procuratores fiscalis, & in hoc obseruant dispositionem l. per hanc. §. sexcenti. C. de aduocatis

A a

catis

Tatis diuerforū iud. scilicet, vt soluantur in calendis mensis octobris: & calendis Aprilis: & qui tantae sunt de dicta solutione de data illorū dierum.

Sed an tales coactores debeāt precedere in auditorio aduocatos etiam simplices? Et videtur qd sic, cum habeant dignitatem ab ipso principe, vt dictum est in precedenti confid. de procuratore fiscali: pro quo etiam facit tex. in l. restituentē, in fi. C. de aduocatis diuerforū iudicū. & l. ff. de albo scribēdo. Vbi dicitur quod promotus ad aliquam dignitatē à principe, potius honorandus est quam alius, & dixi supra in 1. par. in 36. conclus.

TRigesima sexta confid. Inter plures aduocatos post fiscales alicuius auditorij, seu sedis iudicialis, preferuntur in loco differenti habentes aliam dignitatem non habenti, eō, quia dignitas istud operatur inter alias aequales, quod praefertur habens dignitatem non habenti, maxime in sedendo, tex. est in c. Episcopus 90. distin. facit, quia, digniorib. dignior locus habetur 8. q. 1. c. istud. 63. di. c. metropolitano. c. statuimus. extra de maiortate. & obediē. Alber. de Rosate. in l. nemo. C. de offic. magistri officiorum. vbi alleg. Inno. cap. 1. de maiortate & obediē. & 12. q. 2. c. Vulteranā, & ibi glo. fi. c. fi. & ibi gloss. optima. & per Archidia. co. 17. distin. in c. cum olim. extra de consuetudine. Facit text. in auth. de consulibus. §. si vero forstian. ibi: eo quod honorare nobis placet dignos. & ibi glo. in verbo, dignos. collatio. 4. & tex. in §. fi. & ibi gl. fin. quae notat, quod digniora praeponenda sunt. in sti. de iure naturali gentium & ciui. Cui concordat l. sancimus. C. de sacrosan. Ecclesijs, & c. statutum. §. 1. de rescrip. in 6. & ille potius debet antecedere, qui magis potitur honore ac dignitate. l. ff. de fide instrumentorum. facit tex. in l. potioris. C. de offic. rectoris prouinciae, Qui dicit, potioris gradus iudicibus ab inferiorib. competens reuerentia tribuatur. Facit, quae dicit Alberic. in epistola, inter claras. C. de summa trin. plura alia ad hoc allegat Capola in tract. de Imperatore militū eligēdo. in verb. ratione dignitatis. qui ponit ibi plura priuilegia dignitatis, quae hic nō repeto.

Ideo, aduocati tantum modo graduati, & non alia qualitate, exhibere debent reuerentiam aduocatis in dignitate constitutis: Quoniam, licet aduocati simplices (vt ita loquar) sint in dignitate, cum aduocatio sit dignitas, vt dicit Io. de Platea in l. vniuersos. C. de decurio. lib. 10. tamen, quia officium iudicis, aut aduocati fiscali est maior dignitas, quam sit simplex aduocatio, ideo talibus honor exhibendus est ab alijs. Facit l. 3. in princip. ff. de aliena. iudicij mutandi, & c. Et est textus, qui ad hoc multum facit in cano. fi. qui incipit: ad hoc 89. d. ibi: vt dum reuerentiam minores potioribus exhibent. Ex quo videmus, quod in Parlamento huius patriae, est ordo talis in sedendo, quo ad aduocatos non fiscales postulantes in curia, quod in priori loco sedent iudices Regij, si

qui sint, aut interdum assistant, & post eos aduocati fiscales Balliuatum patriae, & sequenti ordine, alij aduocati simpliciter postulantes, secundum quod infra dicitur.

Dixi tamen in casu, ex quo quidam aduocatus erat magister requestarum hospitij Regis, licet ad honores tantum, vt sunt multi, quod debeat alios aduocatos precedere, per text. ad literam in auth. vt ordinariae praefecturae. ibi: si vero solo eos participare voluerit honore, & c. col. 5. vbi est tex. ad literam, quod etiam Princeps potest dare officia non tantum ad effectum administrationis, sed etiam honoris tantum, vt sunt tales magistri requestarum, prout & glo. ibi in verbo, videatur, exemplificat de capellaniis domini Papae.

TRigesima septima confid. Cum minor ordine, maior tamen administratione in loco administrationis praefertur maiori ordine. gl. in verb. electionis in c. deliberatione. in prin. de off. leg. 6. dixi supra in 4. par. in 44. confid. Ideo aduocati fiscales cum habeant administrationem apud nos in Curia Cancellariatus contractuū, sicut & Balliuatus, causas regis placitando in dicta Curia Cancellariatus praecedere debent omnes alios iudices eiusdem dignitatis puta spectabilitatis. Ideo praecedere debent locumtenentes Balliuatus, si ibi assistant vt aduocati. Secus vero, vbi comparerent, & assisterent aliquando pro causis suis, vt pro aliquo negotio tangente factum Regis, seu Reipublicae: quia tunc honor esset eis deferendus. Et de hoc est quaestio inter aliquos aduocatos fiscales huius patriae, & locumtenentes in Balliuatibus, non in isto, cum ex supradictis, & inferius deducendis videri potest, quid iudicandū sit. In quocunq; tamen actu assistant maiores dignitate (puta illustres) semper spectabiles debent eis praestare reuerentiam, & dare locum, si commode fieri possit absq; impedimento administrationis fiendae per spectabilem, vt dixi supra in 4. par. in 27. confid.

Addo tamen pro complemento huius considerationis. Insequendo communem decisionem illius dubij, quis praefertur, an doctor, vel miles in honoribus, sedendo, ambulando, vel opinando; quae est, qd in actibus militarib. miles doctori praefertur, quia ibi non librorum, sed armorum certamina exercentur: in actibus vero scholasticis, & eorum locis, doctor militi praefertur. l. nemo clericus, vel militaris. C. de summa trinitate. vt plene dixi infra in 9. part. in 1. confid. Quod nobis exemplo patefecit Actius poeta antiquus in Iulio Caesare, in collegium poetarum venienti, non assurrexit: de quo Valerius lib. 3. tit. de fiducia sui. Magno, inquit, spacio diuisus est a senatu ad poetā Actium transitus. Is Iulio Caesari amplissimo, & florentissimo viro, in collegium Poetarum venienti, nunquam assurrexit, non maiestatis eius immemor, Sed qd in comparatione cōmunium studiorum aliquando superiorem se esse consideret: Quapropter

pter insolentia crimine caruit. Quia ibi voluminum, non imaginum certamina exercebantur. Faciunt, quae scribuntur in 11. part. in 12. consideratione, in fine.

TRigesima octaua confid. Quoniam inter aduocatos habentes dignitatem, insurgit saepe contentio de praecedentia seu praelatione, maxime euenit his diebus inter aduocatum fiscalem Balliuatus Diuionen. & locumtenentem cancellariae in dicto loco. Et iam inter duos locumtenentes in dicta curia cancellariae, de quibus primo dicturus sum.

Et pro intellectu horum locumtenentium, ad sciendum, An debeāt precedere extra locum suae iurisdictionis aduocatos fiscales, praemitto, quod tempore quo Dux regnabat in Burgundia, & quo Dux Burg. non erat additus coronae, ipse Dux Burgund. habebat ex priuilegio Regis dictam cancellariam contractuum. In qua erat deputatus, & commissus vnus gubernator, de quo supra ista part. in 20. confid. Dixi, ad regendum dictā cancellariam, qui in singulis locis, & sedibus vbi sunt apud nos curia Balliuatus committebat locumtenentem ad exercendam iurisdictionem, quae tantum se extendit circa cognitionem instrumentorum garantigitorum. & sub sigillo dictae curiae receptorum. Nunc vero à tempore, quo Christianissimus rex Franciae tenet dictum Ducatum Burgund. semper etiam remansit gubernator dictae cancellariae, qui proprie videtur delegatus ad vniuersitatem causarum. Qui solitus est committere cum suis locumtenentem, particularibus, seu localibus, vnum locumtenentem, generalem, qui ex quadam vntantia supra alios particulares dicit se habere potestatem. Et quia illustris dominus Cancellarius Francie dicit, quod à seipso dependet omnis cognitio in Francia respectu sigilli cancellariae, cuius est fons, & origo, alij autem locumten. dicti gubernatoris, & ipse gubernator, sunt tanquam riuuli, & iudices particulares ab eo dependentes: ex quo constituit, & ordinauit locumten. particulares, etiam locumtenentem, generalem, prout & gubern. Et licet fuerit inter praedictos locumten. particulares ipsius gubernatoris cancellariae, & locumten. domini cancellarij, quaestio de potestate & praeminentia, & quis illorum maior esset: Tandem a restatum est per curiam Parlamenti Burg. quod locumten. constitutis & ordinatis à praedicto domino cancellario aduenientibus & praesentibus cessaret potestas locumten. praefati gubernatoris: Et hoc, quia licet habeant eandem dignitatem in vno, & eodem loco, tamen locumtenentes domini cancellarij, receperunt dignitatem à maiori, ideo praefertendi, & in maiori loco colloquendi sunt, vt satis notatur. in c. per quas. extra de maio. & obe. & ibi per Fely. Et ibi ponuntur multa exempla, quae videri possunt. Facit & pro hac decisionē tex. in c. praecipimus. 93. d. quia substitutus à maiori, debet esse in loco ma-

ioris, quem tex. ad hoc ponderat Lud. Romanus singulari suo 340. incip. Bart. in l. si filius etiam facit, quia delegatus à Papa maior delegato ab Imperatore, cum Papa maior sit Imperatore, vt tenet Purpura. in rub. de officio eius cui mandata est iurisdictione. ff. co. 6. ibi. sexto, & dixi supra in 4. part. in 48. confid. Ex quo, cum istud sit decisum, quo ad tales non insisto, licet multa in hoc dici possent, quae videretur facere contrarium, de quibus forte in sequentibus dubijs dicitur.

Ex his infero vnum, Quod cum ita fuerit decisum per dictam curiam supremam, quod frustra praetendebatur praelatio, aut superioritas per locumtenentem generalem gubernatoris dictae cancellariae. contra locumtenentem generalem domini cancellarij in dicta Cancellaria, cum non maior videatur ratio in vno, quam in alio: & tanta virtutis ac potentiae est generalitas in suo genere, quantum specialitas in sua specie. Spe. in tit. de locato. §. tertio.

TRigesima nona confid. Aliud dubium, seu alia quaestio suborta est, ex istis locumtenentibus sedis huiusmodi cancellariae in senatu, seu Parlamento Burg. ex quo tales locumtenentem in ressorto Diuion. voluerunt praecedere aduocatum fiscalem in Balliuatu Diuion. & alios aduocatos fiscales Balliuatum huius patriae. Mouebantur primò earatione, Quoniam clarum est, vt ipsi proponunt, quod ipsi sunt iudices, etiam maiores, cum de his immediate appelletur ad curiam Parliamenti: Imò quod plus est, praedicti aduocati fiscales comparant, & assistunt in suis curijs, & adiutorijs tam procuratore Regis, quā alijs, & ibi assistunt, vt fiscales, & tamen ibidem subsunt eis, nec praefertuntur eis iudicibus. Ex quo videtur nunc inconueniens, quod in alio loco indifferenti in quo nullam maiorem habent administrationem dicti aduocati fiscales particulares, quam praefati locumten. quod ipsi aduocati eosdem praecedere debeant.

Quicquid sit, credo quod sit error, & quod non debeāt praecedere dictos aduocatos fiscales ultra locum, & sedem suae iurisdictionis. Quoniam constat, quod tantum dici possunt clarissimi, vt satis ante hanc par. in 17. confid. dictum est: Ideo post aduocatos fiscales, qui sunt spectabiles, vt hic ante dixi, ponendi sunt. Quoniam clarissimi post spectabiles enumerantur, vt patet supra in 1. confid. & per tex. in §. illo videlicet, & ibi glo. in illo verbo, & in verb. spectabiles. in auth. de app. & infra quae tempora. collatio. 4.

Facit etiam, Quia aduocati fiscales habent auctoritatem à Principe, & sunt ab eo creati, & dati, & tales locumtenentem. ab inferiori à Principe, ergo sunt digniores, vt in precedenti confid. dixi. & facit, quod dicit Lucas de Pen. in l. albo. C. de decurio. lib. 10. Quod Romani in albo prius scribebant, qui dignitates, & honores iudicio Principis consecuti essent. pro quo facit l. i. ff. de albo. scrib.

Item aduocati fiscales habent stipendia à Rege, prænominati vero locumtenentes nulla habent stipendia, ergo maior honor debetur eis, arg. text. in glo. pen. in c. si officia. 59. d. vbi dicitur text. & meritum probitatis stipendia antea testentur, & non fati illa gl. quod magis præsumitur pro illo, qui plura stipendia habet. allegat ad hoc text. in l. nemo. C. de offi. magistr. officiorum. vbi ait text. Is gradus ceteros antecedit, quem stipendia meliora, vel labor prolixior fecerit antequam. Concordat ca. miramur. ad finem. 61. d. vt infra plenius dicitur in 10. par. in 27. consi.

Item, tales locumtenentes sunt solum delegati ad vniuersitatem causarum ab alio quàm à principe, Ideo, solum iudices pedanei censendi sunt, prout dicit Spe. in tit. de iudice delega. §. 2. ver. 1. in fi. Sed pedanei iudices sunt infimi, imo etiã post clarissimos situantur, vt supra in 1. consi. huiusce partis, & pereundem Spe. in rubr. de iurisd. omnium iud. §. 1. ver. infimi. Qui tales magistratus municipales, cum habeant solum cognitionem seu iurisdictionem vnius rei limitatã, vt sunt tales locumtenentes, qui solum cognoscunt de causis tangentibus sigillum Cancellariæ prædictæ, & in hoc tantum sunt commissi à domino Cancellario Franciæ, vel gubernatore huiusmodi cancellariæ, qui est in hoc delegatus à Principe, Igitur tales sunt pedanei, & per consequens inferiores à spectabilibus. Ex quo ergo, cum aduocati fiscales sint spectabiles, sunt illis anteponeñdi, vt supra dixi: igitur. Imò, proprie sunt iudices Chartularij, qui habent potestatem præcipiendi, vt instrumenta recepta sub sigillo dictæ cancellariæ executioni demandentur præcisè in vim præcepti: quod faciunt, cum recurritur ad eos, vt satis declarat Benedictus de Barziz, in suo libello de guarentigia. col. 1. & sic adhuc plures dicuntur pedanei, vt ante dictum est.

Facit & vltius, quia ex quo, vt dictum est ante aduocatus fiscali est maior autoritate extra locum iurisdictionis dictæ cancellariæ, cum sit spectabilis, & iudices huiusmodi curiæ, & sedis cancellariæ prædictæ sunt infimi, eo, quia pedanei ad plus non possunt esse nisi clarissimi, ideo debet præferri: cum claritas tituli designet claritatem, & honorem loci. Ioan. de Imo. & Ang. in l. qui soluendo. ff. de hæredib. instit.

Et licet locumtenentes, in sua sede præcedant aduocatos fiscales, tamẽ non sequitur, vt extra illa loca debeant eos præcedere. Sicut dicitur de Archipresbytero, qui præcedit Archidiaconum in missa, vt dictum est ante in 4. par. in 44. consi. non tamen in alijs locis: Sic, idem de locumtenente cancellariæ contractuum Burg. in sua sede, licet præcedat aduocatos fiscales, quia ibi habet administrationem, non tamen in alijs locis, in quibus non habet administrationem, & sic extra suam administrationem, vbi attenditur maioritas dignitatis, & non administratio. faciunt quæ scri-

buntur in 11. parte in 12. consi. ante finem.

Quadragesima consi. Hic adaptatur de nonnullis alijs locumtenentibus ordinarijs, aliorum iudicum ordinariorum, puta locumtenentibus gruarij: hoc est magistri forestarum Heduen. aut Diuion. qui habent illud officium à Principe, an tales in sede Balliuatus, aut cancellariæ contractuum, seu etiã in curia Parlamenti debeant præcedere alios aduocatos ibi postulantes, nõ habentes aliquã dignitatem, præter gradum. Istud potest decidi ex antedictis de locumtenentibus. dictæ cancellariæ: Sed vltius procedendo, quæri posset, An tales locumtenentes gruariorum, in alijs sedibus, quàm cancellariæ præcedere debeant locumtenentes dictæ Cancellariæ. Quia officium eorum est antiquius, & magis ordinarium, quàm officium cancellariatus videtur, quod tales locumtenentes gruariorum præcedere deberent locumten. ipsius Cancellariæ, Eo etiã, quia creati sunt officiales à Rege. Alij vero non. Consulere tamen in hoc, quod attenderetur prioritas promotionis in officio, & qui primò constitutus esset officialis præcederet: vtget tamen pro locumtenentibus iudicibus dictæ Cancellariæ, quod iurisdictionis eorum maior est, & circa plures maiores causas, & materias versatur. & ex hoc honorabilior apparere videtur. Quanto enim quilibet præest melioribus, tãto maior ipse, & honestior est. Verba sunt in auth. de defensorib. ciuitatum. §. nos igitur. colla. 3.

Quadragesima prima consi. Inter omnes assistentes in adiutorio iudicis, post officiales, in sedendo Nobiles plebeis præferendi sunt. Ita quod debet sedes eorum esse paulo iudicantiũ inferior, & contententium altior. l. si. vbi gl. not. in verbo, sedendi. C. vbi senatores, vel clarissimi. Idem probat text. in l. si. in fine. C. de officio diuersorum iudicum. Dicam in seq. part. in 38. consi. vbi de priuilegijs nobilitatis tractatur.

Quadragesima secunda consi. His temporibus nouissimis, creati sunt noui Officiarij in Regno Franciæ, qui habent potestatem examinandi testes, loco iudicum ordinariorum, qui dicuntur in vulgari nostro inquestarij, hoc est, examinatores seu æquatores, & indicij inuestigatores: & nulla habent stipendia seu salaria à Principe, sed à partibus secundum ordinationes Regiæ, habent summam denariorum taxatã secundum vacationes per eos factas. Et quia talia officia multis committuntur, qui illa emunt, & qui non sunt graduati, ex quo quisquis dubitaret, an in sedibus iudicarijs, vbi tales inquestarij dati sunt, debeant præcedere aduocatos, etiã simpliciter graduatos. Credo, quod non, quia cum circa quid speciale se intromittant, & non habent cognitionem iudicandi, licet aliquam talem qualem dignitatẽ consequantur, eo, quia constituti ad hoc à Principe, prout est de coquo Principis, qui dicitur habere dignitatẽ, vt in proxima par. in 18. consi. dicitur: Tamen, non est

non est æquum, quod præcedant graduatos aduocatos, qui & ratione aduocationis habent dignitatem, vt supra dictum est, & quod ratione gradus tanquam graduati ceteris non graduatis præferri debent.

Super huiusmodi præcedentia post antescrpta, inter nonnullos iuuenes aduocatos graduatos fuit contentio aduersus inquestarium, seu examinatore in Balliuatu isto Heduen. Ita vt ab eius priuilegio seu filiafro fuerunt impetratæ literæ Regiæ in Cancellaria Diuion. quib. mandabatur Balliuo nostro, vt graduatos anteponeret dicto inquestario, & eundem sedere faceret in ordine, & gradu procuratorum Curia: & cum hæc disceptarentur in foro, dubitatum extitit, quid super hac reserentiaretur.

Et licet videretur dicendum, Ex quo (vt tactum est) dictus inquestarius habeat dignitatem à Principe in mediã dependente à dignitate & potestate iudicis, quæ præcedit dignitatem aduocatorum: cum iudices præcedere debeant aduocatos. vt hic ante dixi in 24. consideratione, & dicti inquestarij censentur subrogati in locum iudicis quo ad examinationem testium, quæ competit iudicibus, vt est text. qui multum bene facit in l. iudices, & in auth. sequente, apud eloquentissimum. Co. de fide instrumentorum. Ideo ex huiusmodi subrogatione videntur sapere naturam illius, in cuius locum subrogantur. l. si cum. §. qui iniuriarum. ff. si quis cautionibus. sed multi dicent, quod ille textus non probat, sed est bonus text. in ca. Ecclesia S. Mariæ. extra, vt lite non contest. Probat tamen ille textus stipulationem accessorie positã ad contractum regularem secundum naturam illius contractus. Ampliat tamẽ etiam textum ad hoc, & illam regulam Paulus, etiam si subrogatum in aliquo discreparet: quia in alijs assumeret naturã eius, cuius loco subrogatur. Ita ampliat notabiliter Paulus in consi. 131. cuius initium est. licet ista differentia visa. col. vlti. quem allegat d. meus Iaf. in d. §. qui iniuriarum. Ex quib. concludendum, quod siue inquestarij præfari sint accessorie dati ad iudices, siue sint in aliquibus subrogati, licet in alijs discrepent, tamen reputari debent coniudices, & sapere naturam illorum etiã in accessorijs: Ideo sicut iudices præcedunt aduocatos. ita etiam inquestarij præcedere debent aduocatos graduatos, licet non sint graduati. Et fortè hac ratione, aut alia in otus vnus ex consiliarijs Parlamenti huius patriæ, & duc. Burg. executioni demandando quoddã arrestum Curie posuit inquestarios Balliuatus Auxer. eis sedem, & locum ordinis dando ante aduocatos, & graduatos, licet tunc nõ essent graduati.

Credere tamen debet inquestarios nouiter creatos in Burg. non debere præcedere graduatos & practicates in Curijs ante eos, quoniam clarum est eos esse creatos inстар inquestariorũ præpositu-

ra Parisien. in Castellero, & aliarum sedium Regalium in Francia, vt satis constat ex creatione illorum: nec istud denegant, sed sic est, quod expressè disponitur ordinationibus Regijs, tales examinatores non debere sedere in sede iudicis præpositi. Nec sunt aut reputantur pro aduocatis, aut notarijs, ex quo tales sedes, scilicet, iudicis, & aduocatorum sint eis prohibita, obseruanda est ordinatio Regia, quæ optimis fundatur rationibus. Non enim iudex est, nec se iudicem dicere potest: quia nullam habet causã cognitionem. Est enim solus executor rei sibi commissæ, scilicet, examinationis testium, quæ etiam alteri, quã iudici committi potest, vt notatur per Alb. & alios in auth. sed iudex, Co. de Epif. & cler. Ex quo cum tabellio sit capax, & habilis ad recipiendam cõmissionem examinationis testium, etiã à iudice, & recipiendo non mutat dignitatem, quia non efficitur maior quã esset: Ideo idẽ videtur in Principe cõmittente examinationem testium, quoniam videtur illam cõmittere, cum illa qualitate quã potest habere. Secus si talis examinatio alicui nõ possit cõmitti, præter quã graduato aut aduocato, quia hoc casu cõmittendo alicui, licet non esset graduatus, videretur eidem conferre dignitatem ad hoc necessariã, & cum eo sup hoc dispensare. l. quidã cõsulebat. ff. de re iud. l. vlti. ff. de excu. tu. Sed cũ nõ eidem hoc casu dat maiorẽ dignitatẽ, quã habet ille cui committi potest talis examinatio testium: Quoniam Princeps non videtur vno instanti tot specialia cõcedere, videlicet, quod cõmittat ei talem examinationem priuatũ ad iudicẽ (cui deberet cõpetere) & vltra hæc, det ei dignitatẽ vltra aut præter naturã actus, quæ cõmittit fieri, cũ tot specialia non præsumuntur concurrere, argum. gl. in l. 1. C. de dotis promissione. arguendo de lege mortua, quæ talia non admittit ad legem viuam (quæ est Princeps) quæ debet illam sequi in quantum potest.

Quadragesima tertia consi. Licet aduocati præfecturæ quæstoriarum, qui dicuntur aduocati in Camera computorum sint, vt alij aduocati fiscales priuilegiati, vt dicit Ioan. de Platca in l. fin. Cod. de decur. libr. 18. tamen cum apud nos, & in Camera computorum nulla autem modica habeant stipendia, Ideo extra locum suæ præfecturæ quæstoriarum non debent præcedere aduocatos fiscales præsidatum: Quoniam vt prædixi supra ista parte, in 39. considerat. præferuntur, qui maiora stipendia habent data paritate, ergo multo magis præferri debent, qui habent stipendia his, qui non habent. Ex quo licet patronus Camere computorum præcedere debeat omnes alios aduocatos solum graduatos, tamen non debet præcedere alios aduocatos fiscales, qui sunt aduocati in sede præsidis prouinciæ, qui dicitur Balliuus, aut Senescallus.

Quadragesima quarta consi. Inter aduocatos præferendus videtur, qui magis ornatur, & qui

& qui honestioribus vestimentis indutus erit. unde ut dicit Spec. titu. de aduocato. §. sequitur videre. quem iudex magis ornatu inspiciet, maioris existimabit esse autoritatis, & ei assurgat salutatione debita, & honorifica, dicens ei, sede à dextris meis: ad quod quidem tenentur. l. si. in fin. C. de officio diuersorum iudicum. & cum præ alijs honorabit, l. penul. C. eodem titu. quod forte procedit de ignotis & alienigenis. Sæpè etenim maximè ignotis vestis est causa honoris, iuxta illud.

Hunc homines decorant, quem vestimenta decorant.

Et iuxta illud metricum.

Vir bene vestitus, pro vestibus esse peritus

Creditur à mille, quamuis idiota sit ille.

Si careas veste, nec sis vestitus honeste,

Nullius es laudis, quamuis scis omne quod audis.

Ideo consuluit ibi Spec. (quem videas) Quod aduocati gerant vestem suæ professioni congruentem, & ibi scribit quibus vestibus vestiri, & quibus carere debent, de quo latius infra. Et quod honor est in habitu & vestibus, dicturus sum. Et ad propositum vide Lucam de Penna in l. 2. Co. de vestibus oloberis, libr. 11. & dixi supra in prima parte, in 23. confid.

Quadragesima quinta considerat. Post prædictos videtur astruendum, Quod inter aduocatos simpliciter graduatos præferendus sit filius aduocati Fisci, si sit aduocatus in eadem sede, vbi alijs omnes alij cum eo sunt eiusdem qualitatis. text. videtur esse ad litteram in l. laudabile. §. 1. Co. de aduocatis diuerso. iudic. & in l. nemini. §. filios, & l. petitionem. §. filijs. C. de aduoc. diuer. iud. & qd alijs etiam æquè bonis præferantur, secundum text. & in gl. in verbo, sumptibus. in l. iubemus. Co. eo. tit. facit, quia doctor filius doctoris ceteros in collegio præcedere debet, secundum Martinum de Laude in tractatu de dignitate. conclusi. 17. vbi refert ita alijs dixisse propter dictum Bald. in l. Galus. §. quidam recte. ff. de liberis, & posthum. vbi etiam dicit, quod tales debent gratis doctorari. & ceteris paribus præferri alijs. allegata gl. in d. le. iubemus. de quo etiam vide per eundem in tract. de priuilegio, articu. 93. Intellige tamen, prout dicit Luc. de Pen. in l. vnicuiq; C. de proximis sacrorum scriu. li. 12. col. 1. Si solito tempore legum doctrinam metuerunt. d. l. nemini. §. si verò. & d. l. iubemus. §. nec de cetero. & l. petitionem. §. nec de cetero. C. de officio diuersorum iudicum. & si sunt facundia, & studijs eruditi, & conspicui. eo tit. l. per hanc, in principio, vel si per Principem subrogentur. l. si. §. pen. Co. de officio Magistrorum officiorum. & l. neminem. C. de re militari, lib. 12. alijs non, cum in honoribus simpliciter non succedatur iure hæreditario. l. 3. §. quæri. ff. de legiti. tutori. & potius sunt acceptanda merita, & virtutes. c. Moyses. & c. si ergo. 8. quæst. 1. & l. honor. §. de honoribus. ff. de muneribus & honoribus. l. si quis. Co. de professoribus & medicis, lib. 10. & l. qui cum vno. §. grauius autem.

ff. de re militari. vnicuique secundum labores suos ad meliores gradus, & ad maiores dignitates produci, & remunerari debet. text. in l. fina. §. quoniam ideo. C. de officio præfecti prætorio Africa, & c. concordat text. in l. nemo. in fi. C. de officio Magistrorum officiorum.

Quadragesima sexta consideratio. Inter plures aduocatos eiusdem sedis ceteris paribus præferuntur primo promoti. text. in l. 1. & ibi Bart. C. de consulibus, & non spargendis ab his, & c. & l. prima. in fi. C. de præpositis sacri cubiculi, lib. 12. & dixi supra, in quarta parte, in 23. consider. Cum etiam sint anciani supra alios, vt var. verbis gl. prima. in l. iubemus. & in principio. C. de aduocatis diuersorum iudic. & secundum tempus receptionis, & admissionis eorum in aliqua Curia, gradum sibi vendicare, & in matricula inscribi debent. l. petitionem, in princ. C. de aduoc. diuerso. iudic. & l. si. C. de aduoc. diuerso. iudic. Et qui primo matriculatus est præferri debet posteriori matriculato, secundum text. in l. si. ibi: locum iuxta matriculæ ordinem obtineat. C. de offic. præfecti vrbis. Nam qui non sunt in matricula, sunt tanquam priuati. notatur in leg. eos. Cod. de offic. Magistrorum militum.

Et hic ordo est ordo temporis, qui est vltimus, & de eo non curatur, vbi locum habet ordo qualitatis: vt dicit Lucas de Penna in rub. C. vt dignitatum ordo seruetur. & dictum est supra in dicta quarta parte, & inferius dicitur, vbi de ordine literatorum fiet mentio, scilicet, in 10. parte, in 29. confid.

Quadragesima septima consideratio. Qui meritis vitæ, nobilitate, autoritate, aut scientia etiam, quando sunt eiusdem facultatis, alios ante cellit, præferendus est etiam alteri primo promoti, notat gl. in verbo: præponimus. & ibi Archi. in c. placuit, in prin. 16. dist. facit c. in canonicis. 19. dist. ideo Episcopus doctor, vel nobilis præfertur primo promoti non doctori. Dominicus de sancto Gemi. in c. Isidorus. est ver. sub dicto c. placuit. Felyn. in ca. 1. extra de maiorita. & obed. & secundum Barbatiam, in cap. cum olim, in prin. de consuetudine. Doctor etiam tardius receptus, præcedere debet prius promotum: Ego verò allego text. in l. 1. C. de annis civilibus, lib. 11. & ibi gl. 1. quæ facit pro scholaribus optimis contra doctores insufficientes.

Videtur tamen, qd prædicta non faciunt quem maiorem cum extrinsecus venient, vt per prædicta remissiuè do. Felyn. in d. c. 1. de maior. maximè cum ista excellentia, & melioritas debet probari per quoddecim testes. text. est singularis in l. vnicuiq; & ibi notat gl. in verbo, superaras, C. de proximis sacrorum scriu. libr. 12. domin. meus Ias. in l. cum quid. col. 4. ff. si cert. petat. in prima lectura. Et ista excellentia est multum consideranda, quoniam in multis propter excellentiam hominis, receditur à

regulis, d. meus Ias. in l. iubemus. Co. de iudicijs. & in l. repetitio. l. admonendi. in 67. col. ff. de iure iur. Fel. in c. super his. de accusacion. dicã infra amplissimè.

Quadragesima octaua consi. Inter aduocatos doctores præferendi sunt licentiatis, & licentiati baccalaureis, quoniam doctoratus est dignitas autoritas, quam licentiati, cū licentiatus tantum habeat potestatem docendi, regendi, & publicè legendi. nota. in l. vni. C. de professoribus. qui in vrbe, & c. lib. 12. & in l. vni. C. de studijs liberali. vrbis Roma. l. 1. no. 10. Fab. in §. responsa. inst. de iure naturali, secundum gl. in c. 1. in verbo, interpretat. extra de postulatio. Prælatorum, Et Pan. ibi, qui dicit, Quod doctor potest interpretari dubia illius facultatis, in qua est doctor, per d. le. vni. C. de professo. Et quod ante doctorum quis non potest magistratiter legere, nec disputare. Et si detur licentia alicui scholari hoc faciendi, potius fit vt addiscat, quam vt doceat. Ex quo magis est credendum doctori, quàm licentiato, nam licentiatus non habet dignitatem: sed tantum licentiam consequendi dignitatem, & dignius est quod est in actu, quàm qd in prosecutione actus, sicut dignior est qui est cinctus, quàm cingendus. Licet quandoq; habeatur p. cincto, & de his scripsi, & de præcedenti doctorum ad licentiatos, & licentiatorum ad baccalaureos, in Cõmentio nostro super concordatis. in tit. de collationibus.

Quadragesima nona consi. Aduocati ex pulchritudine laudè consequi videntur, & propter eam commendabiles sunt, exemplo Iustiniæ, qui Papinianum iurisconsultum acutissimum (prætermisso omni alio laudis genere, à quo laudari potuisset) ex pulchritudine, veluti summo laudis præconio commendauit. pulcherrimum ipsum nuncupans in proce. digest. §. 3. versic. vobis autem. Et licet Albert. & Angelus ibi ad decorem scientiæ. & animi referant, tamè ad corporis pulchritudinem & elegantiam referri potest, cum & ipsa plurimum poller ad felicitatem habendam, quia vt ait Arist. lib. 1. Ethicorum cap. 8. Non satis est ad felicitatem idoneus, qui deformis est aut ignobilis, & refert Bald. in superscriptione dicti proemij, in verbo, Flauius. in additio. quod decor corporis confert ad felicitatem in hoc mundo. & tanti fecit Alex. pulchritudine, vt in consi. 209. inci. ponderatis his. col. 2. li. 6. consuluerit nobilem diuitemq; mulierem deformem, quæ pauperem quempiam formosum sibi matrimonio desponderit, non videri nupsisse indigno, cū debeat mulieris nobilitas, & diuitiarum copia cū forma viri compensari, vt notat in simili Bal. & alij in c. super eod. le. secund. de testib. & de pulchritudine dixi in §. 9. 11. & in secunda partibus huius operis.

Quadragesima consi. Sciendum est, quod in quolibet auditorio, vbi redditur iurisdic-

tio per magistratum, debet esse notarius seu scriba, qui apud nos dicitur grapharius. Quia iudicis officium absque notario seu scriba commode exerceri non potest. probat text. in ca. quoniam contra falsam. de probationibus. extra, & ibi doctores. Persona enim publica est, vt dicit ibi text. & Panor. & dicitur habere officium honoris: vt est text. in l. 1. & 2. Co. de primicerio, lib. 12. & habetur Ecclesiastici 9. In manu Dei potestas hominis est, & super faciem scribæ imponit honorem. Guillemus le Rouille, in libro de iustitia, & iniustitia. lib. 3. c. 4.

Et quod diuersis nominibus in iure vocentur, vide Ioan. de Platea in rub. de tabellionibus. libr. 10. Et in Curijs supremis apud nos sunt officia Regalia, vt supra dixi ista par. in 14. confid. In alijs verò Curijs Regijs inferioribus. cum emolumenta, quæ proueniunt, & percipiuntur ratione scripturæ soleant dari ad firmam pro certo tempore. Ideo pudente tali tempore scriptores huiusmodi videntur exercere officia Regalia.

De notarijs verò simplicibus, qui sunt iudices chartularij, vt dicit Bar. in l. iubemus. §. sancimus, circa finem. C. de sacrosanctis Ecclesijs. Quod an verum, vide amplè per Benedictum de Barziz, in suo libello guarentigiarum in 1. quæst. vbi plura ad hoc. Et licet dicant plures, quod notarius sit iudex chartularius, quod illud non potest esse ex natura tabellionatus, seu notariatus simpliciter, sed eò, quia sibi conceditur à Principe, quod possit facere præceptum de cõsensu partium, ideo solum habet iurisdictionem voluntariam, & nõ cõtentiosam. Hodie verò apud nos in hac patria iudices chartularij sunt locum tenentes Cancellariæ contractuum, qui faciunt exequi mandata sua in vim obligationis receptæ sub sigillo dictæ Cancellariæ: de quibus hic ante in 20. confid.

Et de cõmendatione huiusmodi scribarum scribit Vdalricus Zasius in rep. l. 2. ff. de orig. iur. §. postea cum Appius Claudius. in verbo, scriba. Et dixi in parte præced. in 9. confid. vbi posui de primicerio, qui est scriba Principis, in 11. parte, vbi laudauit scribas.

Quinquagesima prima consi. Etiam in adiutorio cuiuslibet magistratus, & iudicis sunt necessarii apparitores, seu executores, qui dicuntur esse milites, vt est in l. omnibus. C. de sportulis. ibi, quatenus militia exuti pœnas luant corporales. Maximè tales apud nos in Curijs Regalibus dicuntur habere dignitatem. Cum solū hodie creantur à Principe, & secundum Io. Fabri in §. igitur. col. 1. instituta, per quas psonas acquiruntur. Dicuntur feruientes, & sunt officiales, vt dicit, qd tenentur cuiuslibet seruire. Etia vocantur cliētes, & exponit gl. in l. nõ dubito. in ver. cliētes. ff. de captiuis, & postliminio reuersis. hoc verbū cliētes, i. seruientes, & est vulgare Gallorum: & debet portare insignia, & baculum in manu depictum, vt tenet Spec. in ti. de citatione.

OCTAVA PARS

ne. §. sequitur videre. vers. quādoq; per nuntium. & vers. solutio. Dicitur quidā q̄ obseruant seruientes nostri, quoniā vbi instat tempus, gerere solent virgam, aut baculi depictum, & ornatū armis Regis, hoc est, lilijs, qui dicitur communiter, massa. Plurib. etiā nominib. nuncupatur, vt satis dixi in Commento nostro super consuet. ducat. Burguntit. Des iustices. art. 6. in gl. i. vbi dicitur quales esse debeant, & de eorum potestate, & in gl. sequente, inseritur, an eis credatur.

Sed aduerte, quia apparitores propriè sunt de Curia Ecclesiastica, & tales nuncij Ecclesiastici nō possunt citare aliquem siue clericum siue laicum viua voce in via publica, prout recitat Io. Galli in suis arrestis, in arresto pronunciato Anno Domi. 1346. quod tamen solent facere nostri apparitores Heduen. & malè, licet habeant etiam statutum in suo foro in contrarium, nisi sint notarij causarum, q̄ est intelligēdum in causis iam inceptis, & in quibus iam sunt notarij seu grapharij.

Septima partis Catalogi Glorie Mundi finis.

OCTAVA CATALOGI
GLORIAE MVNDI PARS,

NOBILIVM SEV GENTILIVM ORDINEM EXTOLLIT: PRÆCEDENTIA SQUE TAM INTER SE, QUAM QUO AD ALIOS DEPROMIT.

Quinquaginta Considerationes habet.

NOBILITAS prima sit de descriptione Nobilitatis. Vnde secundum authores nobilitatē diffinientes dicitur esse generis vel alterius rei excellentia ac dignitas, vt ait Iudocus Clithoueus in suo tract. nobilitatis, in princ. cap. 1. Et licet Barto. in l. 1. Cod. de dignitatibus. libr. 12. multum amplè disputet, an nobilitas, & dignitas idem sint, tandem concludit, quod non. Sed vt inquit, nobilitas apud nos inuenta est ad similitudinem, & imitationem illius nobilitatis, quæ est apud Deum, vt in auth. vt iudices sine quoquo suffrag. §. itaque. colla. 2. l. 1. & l. in nomine Domini. C. de offi. præfecti prat. Africa. & l. imperialis. in prin. C. de nupt. Sicut ergo ille apud Deum est nobilis, quem Deus sua gratia gratum sibi fecit: ita in foro nostro ille est nobilis, quem Princeps sua gratia, vel lex sibi gratū vel nobilem facit. Non tamen, vt dicit, potest esse similitudo per omnia ex quo relinquit de nobilitate, quæ est apud Deum, theologis. Nobilitatem verò, quæ apud nos, sic diffinit:

Nobilitas est qualitas illata per principatum tenentem, qua quis vltra acceptos plebeios honestus ostenditur. & ibi amplè examinat illa verba diffinitonis, sed non amplectitur omnes nobili-

tates, de quibus in sequentibus dicitur. Ideo generalior est prima diffinitio, quæ omnem nobilitatem comprehendit vndecunque procedat, siue per principatum tenentē, siue aliā, ex quo nō recito opiniones per Bar. relatas in d. l. c. i. de diffinitione nobilitatis, cum omnes reprehendat Bar. & ster cum illa supradicta, quæ adhuc non est generalis ad omnes, vt dixi, sicut prima. Boetius etiam in tertio de consolatione, prosa sexta, diffinit alio modo, dicens, Quod est quædam parentum laus de meritis veniens. & ita etiam diffinit Lucas de Pen. in l. mulieres. C. de incolis. col. 4. lib. 11. sed illa est nimis particularis ad nobilitatem generis, quia omnes nobilitates (de quibus infra dicitur) nō comprehendit, sed Landolphus in clemen. 2. de senten. excommunicata. hanc nobilitatem generis sic diffinit. Generis nobilitas est qualitas siue dignitas proueniēs à coruscatione clari sanguinis à parentibus originem sumens. & in liberos legitimos per carnem cōtinuata: sed ista est poti⁹ descriptio, quàm diffinitio. Ita etiam diffinit Bonus de Curtili, in suo tracta. nobilitatis in 2. part. circa fi. vbi etiam diffinit seu describit nobilitatem animi, & mixtam, de quibus statim dicam in tertia confid.

Secunda consideratio de deriuatione nobilitatis sit. Vnde aduertēdum est, quod nobilitas à nosco

nosco dicitur, idem significans, quod noscibilitas. Hinc nobilis idem est, quod notus, & per omnium ora vulgaris. Vnde Virgil.

Est locus Italiae medio sub montibus alcis

Nobilis. Et Martialis.

Prostratum Nemees vastaq; in valle leonem

Nobilem, & Herculeum fama canebat opus.

Propterea indifferenter apud plerosq; verbum hoc Nobilis, & ad eos, qui vel deploratissimis moribus nominatiores facti sunt relatu legitur. Hiero. in Heluidium haereticum, Nobilis factus es in scelere. Et Laidem illam Corinthiam, cui decem millia nummorum vno concubito deposcenti, respondit Demosthenes in libidinem illius exarsuans, se poenitere tanti non emere, ob elegans meretricium, nobile sortum nuncupatum, testatur Aulus Gellus in suis Atticis, li. i. ca. 8. idem & de re, que summo eius exitio in omnium deuenerit, Linius de strage Cannensi.

Nobilis ille clade Romana locus est. Et Martialis.

Nobilis hic esset pietatis rex a duobus.

Ea proinde ratione eos, qui vel opibus, vel generis claritate, vel virtutibus caeteros antecellunt, seu vulgatiore & notiore nobiles appellare solemus, quas ternas nobilitatis species vno verbo complexus est Apuleius, dum dicit, quem non opes, non generis excellentia, sed ingenij mores, virtutesq; nobilitauerunt. & Hiero. ad Principiam virginem de obitu Marcellae. Nihil in ea laudabo, nisi quod proprium est, & eo nobilior, quod ex opibus & nobilitate facta est paupertate & humilitate nobilior. Et ibidem, qui virtutes, non sexui sed animo iudicamus, contemptaq; nobilitatis, ac diuitiarum maiorem gloriam ducimus.

Etiā apud legistas & canonistas nobilis nuncupatur, qui opibus, vel genere, vel virtutibus sit insignitus. Et capitur pro praeminentia quadam, que nos a plebeis differre facit. iuncta gl. in verbo, species ad fin. in §. plebiscitum. in sti. de iure naturali. §. interim. ibi. vniuersi nobiliores. & in §. fi. ibi. conuenit enim vnumquodq; nobilium. in auth. de defensorib. ciui. colla. 3. tex. in l. quæris. ibi. sanctissimus & nobilis Imperator. ff. de nata. restituen. per quem text. in cap. venerabilis. ibi. Non generis sed virtutum nobilitas. extra de praebendis. & in l. nobiliores natalib. C. de commercijs & merca. quæ quidem praeminentia causatur ex multis vltra genus, opes, & virtutes, & in plerisque locis in seq. dicitur.

Tertia consider. Cum nobiles dicantur gentiles, & in vulgari nostro proprie, gentilz homines, & magis se existimant vocari, gentilz homines, quam nobiles. Ideo dicit Budaeus in suis annotationibus in pandectas in leg. si. in si. ff. de origine iuris. quod non temere lingua. vernacula gentiles homines pro nobilibus appellat: vnde videndum est de gentilitate, & quid apud antiquos fuerit gentilitas.

Gentiles igitur sunt (vt inquit Cicero in Topicis) qui inter se eodem nomine sunt, qui ab ingeniu oriundi sunt, quorum maiorum nemo seruerit, qui capite non sunt diminuti. Et, vt ait Budaeus in loco praedicto, nihil vidit Scaeuolam Pontificem ad hanc diffinitionem addidisse. Et vt inquit Boetius, gentiles sunt, qui eodem nomine inter se sunt, vt Bruti, Scipiones, vt apud nos Valesij, Borbonij, Vindocinij, Trimolij, Vienneſes, & similes: quod si serui sint, nulla gentilitas esse potest, quod si libertinorum nepotes eodem nomine nuncupentur, gentilitas nulla est, quoniam ab antiquitate ingenuorum gentilitas dicitur, quod si rursus in familiam gentis suae non manserint, gentiles iam esse non possunt.

Fuit autem ius gentilitatis, vt ius stirpis apud antiquos. Vnde Cicero libr. i. de Oratore, quid qua de re inter Marcellos & Claudios patritios ceterum iudicauerunt, cum Marcelli Auli liberti filij stirpe Claudij Patritij eiuſdem hominis haereditatem genere ad se dicerent redijſſe, nonne in causa fuit oratoribus de toto stirpis ac gentilitatis iure dicendum? Tria fuerunt iura apud antiquos, agnationis, gentilitatis, & stirpis: sed nobiliorum videtur fuisse gentilitas, vt ex illa diffinitione Ciceronis apparet. Eorum, scilicet, qui imagines generis sui proferre poterant, vnde imagines pro nobilitate generis accipi saepe solent, & erant insignia Gentilium, quæ hodie arma dicuntur, de quibus ibi per Budaeum. & dixi amplius supra in parte, vbi posui de armis centum conclusiones.

Quarta conel. Species nobilitatis plures sunt, & multipliciter a diuersis diuiditur nobilitas. primo Bar. in l. i. col. 7. C. de dignitatibus. lib. 12. dicit triplicem esse nobilitatis speciem, quaedam est theologica, seu supernaturalis, quaedam naturalis, & quaedam politica.

De theologica, quam Barto. dicit esse spiritualem, est quaerendum in conspectu etiam iudicis, apud quem nulla est obumbratio, nec aliquid latet. Nam apud Deum est nobilis omnis, qui est in gratia faciente gratiam vel gratum. Et sic omnis, qui est virtuosus, & in statu virtutis, Deus facit eum felicem & gratum sibi. intellige Barto. de illa virtute quæ facit, vt dictum est, hominem felicem, scilicet, si est in charitate, vt habetur per fratrem Bonauenturam de balneo, & S. Thom. in 1. 2. quaest. 110. & quaest. 30. quos Bar. alle. & per Magistrum sentent. lib. 2. dist. quem Bonus de Curti. in dicto tracta. de nobilitate in 2. part. etiam allegat. & hoc est verum, vt dicit Bar. & probatur 1. Reg. 2. c. vbi dicitur: Quicumque honorificauerit me, glorificabo eum, qui autem contempserint me, erunt ignobiles. Haec etiam refert Barb. in ca. 1. col. 1. de dona. relatus per Bonum de Cur. in dicto loco. Et dicit Bar. quod istos nobiles non possumus perfecte cognoscere, nisi per reuelationem, dicitur. n.

Eccle. 10. Nescit homo, vtrum amore an odio dignus sit, & multi sunt prædestinati, qui apud nos reputantur ignobiles: vt patet ex Apost. ad Cor. 4. & 20. c. Et de his nobilibus nobilitate theologica, ponit tex. in cap. nouit. cum duobus seq. de poeni. distin. 4.

Secunda est nobilitas naturalis, qua potest considerari duobus modis, vt dicit Bar. Primò prout congruit animalibus etiam irrationalibus, & alijs etiam sensu carentibus, & isto modo dicuntur nobilia secundum bonitatem operationum, vt in brutis patet. Videmus enim quosdam aues eiusdem speciei nobiles, & ignobiles. exèplum in falcone, aliquis dicitur gentilis, alius peregrinus, vt dicit idem Bar. in tract. de Falcone. & Iacobinus de S. Georgio in sua inuestitura feudali, in verbo, & cum venationibus. colum. 2. Idem dicit Bonus de Curtili, vbi supra de leone, quem cunctis quadrupedibus omnes vel facile testantur nobiliorum. de quo meminit Ouid. lib. de Tristibus, Elegia III.

*Quo quisq; est maior magis est placabilis ira,
Et faciles motus mens generosa capit.*

*Corpora magnanimo satis est prostrasse leoni,
Pugna suum finem, cum iacet hostis, habet.*

*At lupus & turpes instant morientibus vrsi,
Et quacumque minor nobilitate fera est.*

Et dicit idem Bonus de Curtili, quod exemplo itidem sunt duo canes Laconis vnico ventre editi, quorum alter ad leporem, alter ad ollam imperum fecit, vt testatur Erasim⁹ in Moria. & in Chiadib. Et idem nos docet experientia in arborib⁹. in fructib. in metallis. Et fere in omnibus rebus, etiam sensu & intellectu carentibus, etiam inanimatis, nec aliquam animam etiam vegetatiuam habentibus: Et in his consideratur maior nobilitas & excellentia, vel ab effectu maiore, vel à materia, vel à causà, vt dicit Bonus in dicto loco, vt de pluribus in finali parte patet, de excellentia, nobilitate & laude diuersarum rerum vltra hominem.

Secundo modo considerari potest nobilitas, prout cadit in hominibus ista nobilitas naturalis, & tunc debet intelligi naturalis, id est, ratione naturali indistincta, quod nos Iuristæ appellamus de iure gentium primæuo, apparet, quia solis hominibus congruit, & de ista nobilitate loquitur Philosophus I. Ethicor. ca. 4. vbi dicit, quod nil aliud quàm virtus & materia determinant seruum & liberum, nobiles, & ignobiles. Hoc autem non est intelligendū de omni virtute, sed de ea, quæ cōpetit aliquibus, prout sunt apti dominari, non de ea prout apti sunt subijci, vt patet per Philof. I. Politic. 9.

Ex quo etiam dicit Bonus, vbi supra post Bart. quod hoc modo sumpta naturalis Nobilitas, est quidem habitus electiuus in medio consistens, circa quæ pertinent ad præesse vel dominari. Et

de hac nobilitate habetur in ca. nūquam de vitij. dist. 56.

Tertia vero nobilitas dicitur politica, seu ciuilis, prout differt nobilis à plebeio, secundum quod accepimus apud nos, & in foro nostro, & de qua principaliter hic est quæstio, quam magis discutere intendo, & de eius laude & excellentia declarare, & est proprie illa, de qua supra in prima confid. dixi illam diffiniendo, quod est qualitas illata per principatum tenentem, qua quis vltra honestos plebeios ostenditur.

Panor. verò in c. venerabilis. co. 2. post principum. de præbendis, aliter distinguendo nobilitatem, quàm fecerit Bar. in d. l. i. C. de dignitatib. dicit duplicem esse nobilitatem, generis, s. & animi, de quibus cum alijs statim dicitur. sed in hoc Panor. fuit nimis diminitus, quoniam non omnes comprehendit.

Bal. verò in Nobiliores. Cod. de commercijs & mercatorib. quem refert & simpliciter sequitur Fel. in c. super eo. 2. extra de testib. dicit tres esse nobilitatis species. Prima est stirpis & sanguinis. Secunda virtutis, & hanc veram nobilitatem Philosophus amplectitur, præcedentem vulgus. Tertia mixta, de vtraque ex præcedentibus speciebus partem capiens. Et hanc verissimam ceteris, & omnibus laudabiliorum demonstrabimus.

Plato verò diuidit nobilitatem, quam dicit esse quadrifariam. Vnam enim earum afferit, quibus clari, boni, iusti, & parentes fuere. Alteram parentes, qui potentes, aut Principes extiterunt. Tertiam cum nostri maiores fama, & rebus bello gestis vel publicis certaminibus parta corona claruerunt. Quarta eam quæ præstantissimam omnium scribit eorum, quibus non aliena, sed sua virtus & animi magnitudo nobilitatem donauit: quos solos vult esse dignos, vt nobiles appellentur. ita dicit & refert Pogius Flo. in tract. de nobilitate. & hanc vlt. laudat Luc. de Pen. in l. mulieres, col. 4. C. de incolis. lib. 10.

Aristoteles verò in 4. Politi. dicit etiam quatuor esse species nobilitatis: diuitiarum, scilicet, generis, virtutis & disciplinae. Nihil quoque prohibet, à patriæ solique natalis splendore nobilitatem interdum deduci. Nam amplitudo patriæ, antiquumque decus, plurimum valet ad laudem gloriæque comparandam: sed ea perquam exigua est modici, momenti, vbi virtutis quoque præstantia accedat, quæ vel sola verè hominem nobilitat. Proinde Themistocles, cum esset patria Atheniensis, Seriphio cuidam in contentione obiectanti, quod non propria virtute, sed patriæ splendore gloriosus factus esset, recte respondisse fertur: Neque tu si Atheniensis es clarus extitisses, neque ego si Seriphius essem ignobilis. significans hæc verbis, se rerum gestarum magnitudine & gloria clarum factum, neque patriam solum ad id quicquam contulisse.

Sic

Sic Anacharxis Philosophus, exprobranti sibi Attico, quod Scythia esset, authore Laertio præclare respondit: At nihil quidem mihi probro est patria, sed patriæ tu. Verum prætermisissis alijs rebus, vnde nobilitas multifariam desumi posset, videndum est tantum de duabus eius speciebus, duabus partibus, ex quibus humana coalescit substantia: corpori, inquam, & animæ congruentè respondentibus, s. nobilitate generis, & virtutis.

Generis enim nobilitas est à maioribus & proanis deducta generis excellentia, & præstabilis: & hæc sanè corporis conditionem naturamque respicit, quandoquidem id ipsum nascentes ex parentum propagine traducimus.

Virtutis verò nobilitas est ob insignem animi virtutem, morumque probitatem comparata excellens gloria & dignitas: quam quidem ad animi pertinere nemo dubitet, cum vsu & assiduo bonæ operationis exercitio excultus animus eam sibi peculiariter asciscat. De hac Chrysof. ait. Ille clarus, ille sublimis, ille nobilis, ille tunc integræ suam nobilitatem putet, si dedignetur seruire vitij, & ab eis superari. Vtramque autem speciem complexus est Apuleius, cum de quodâ dicit, quæ non excellentia generis, sed mores virtutisque nobilitauerunt.

Porro ex hisce duabus coniunctis atque vnà cōnexis, tertia oritur nobilitatis species vitæque superadictarum complectens, s. nobilitas generis atque virtutis, quæ est tum generis, tum virtutis, in vno eodemque homine præcellentia & eminentia: & ista mixta est qualitas quædam proueniens à coruscatione sanguinis, à parentibus originem sumens, virtutibus inde probis ac commendatis moribus illustrata: Et hæc, vt prædixi, ceteris tantum præstantior, excellentior, elegantiorque; antereferenda est autoritate notatorum in authent. itaque. C. communia. de successione. & in cap. i. de treuga & pace. Et quo modo inter se differant, quãdoque inter eas ad inuicem sit habitudo, vide per Iudocum Clitho. in suo tract. de nobilitate. c. 1. & 2. & in 3. c. Ponit etiã, quo modo hæc vltima est præstantior alijs, vt infra amplius dicitur, & per Bonū de Curt. in suo tract. nobilitatis, in 2. par. vbi ample. Aliam tamen diuisionem nobilitatis vide infra ista par. in vlt. confi.

Quinta consider. An dabilis sit vera nobilitas, quæ dici possit de numero laudabilium. Videtur, quod non, Quoniam ea, quæ sunt, aut sunt bona, aut mala, aut media: In malis nobilitatem nullū vnquam posuit. Absurdum esset rem à Deo laudatam atque appetitam malam censeri. Sin eam bonū quid dixeris, id vel in animi bonis, vel exterius, aut corporis situm erit. Nam in fortunæ bonis minime consistit, quæ qui adipiscuntur, non nobiles, sed diuites appellantur. Sed ne corporis quidem bona, quæ sunt valetudo & forma

egregia, illam largiuntur: Nam si qua in vilo hominum bonorum inesset, deficientibus opibus forma & valetudine, nobilitas quoque cessaret, ita ex ignobili nobilis, rursus ex nobili ignobilis redderetur.

In bonis ergo animi, quæ virtutis dicuntur, eas autem in intellectualibus & moralibus distinguunt, an vlla sit inquirenda! sed prudentia prudentem, sapientia sapientem, iustum iustitia, temperantia temperantem, ita ex reliquis virtuosum non nobilem fieri certū est. Nulla quippe est vna virtus, quæ ex se nobilitatem producat, neque omnes illam generabunt, sed felicitatem, ita nec virtus ea, nec vitium. Nec videtur esse in his, quæ media dicuntur, cū nunc bona, nonnunquam mala ferantur pro varietate ventium: si nobilitas ita esset, ea & bona & mala haberetur. Ex quo sequeretur, vt boni maliq; pariter nobilitate potirentur: quod cum sit absurdissimum, videtur ex his nihil nobilitatis comparari posse.

Hoc & alia ratione videtur esse probabile, vt dicit Pogius Florentinus in tra. de nobilitate. Nam si quid ea est, aut in expetendis aut fugiendis rebus consistit. In his sitam dicereridiculum sanè videtur, cum nullus sanæ mentis fugienda appetat. In expetendis verò multò minus: Ea namque appetere debemus, quæ ratio præscribit & sapientia: hæc sunt honesta, & quæcunq; nos beatos ac felices præstant. Sed nobilitas cum neque virtutes aliquas, neque bonum quid afferat nobis quo meliores, ditiores, aut beatiore efficiamur, cur appetenda sit non intelligo, ergo ea nihil esse videtur.

Eodem modo neq; in laudabilium, neq; in vituperabilium numero adscribetur. Non. n. vituperatur, quod laudatur atq; expetitur etiam à bonis. Ergo in illis nulla inest nobilitas, at multo minus in reliquis. Laudabile. n. omne à virtute progreditur. Siquidem bene, hoc est, virtuose agitur, laudabile est, & id secundū aliquam virtutem. Sed nulla est virtus, quæ vocetur nobilitas, aut ex qua illa oriatur. Neq; etiam ex nobilitate, laus aliqua cuiuspiam honesti operis descendit, ergo in laudabilium consortio non erit.

Præterea, si qua est nobilitas, ea aut in homine, aut in ipsa re collocabitur. Si in homine, aut natura, aut acquisitione comparatur. Si in natura venit nobilitas, tunc omnes similiter nascetur nobiles, quod nullus vel mediocriter doctus concedat.

Si acquiritur, id agendo vel operando consistet, At ex actionibus operationibusque boni, mali, prudentes, docti, industrij & similes redduntur, non nobiles. Neque est aliquod opus proprium, ex quo, veluti ex officina aliqua, nobilitas excudatur.

In rebus verò, si esset posita, hæc absq; studio hominū in quemcunq; incidere, nobilem veluti

diuitie dituitem redderent, his absentibus ignobiles fieremus: quo pacto sepius cum ipsis rebus a nobis migraret nobilitas, & iterum tanquam in antiquum hospitium sua sponte rediret.

Ex quibus (vt ait Pogius in loco ante dicto) apparet, nihil esse hanc preter iacturam quandam, que nos deliros efficiat. Etiam absq; illa effectione cogitans (vt inquit) non videt, cur hoc inanis fabella adeo exoleuerit, aut quid boni vel vtilitatis habeat hæc, quæ dicitur nobilitas, cur tanti ab hominibus pendere mereatur.

Sed tandem post multa hincinde argumenta, ex dictis Aristotelis & Platonis, laudat illam veram nobilitatem, quam dicit esse splendorem quandam ex virtute progredientem, qui suos possessores illustrat, ex quacunque conditione emergentes: laudando Stoicorum opinionem, qui non ad vulgarem nobilitatem, quæ dicitur generis, attendunt, sed ad illam, quæ ex virtute procedit, hi, vt alia multa, ita & hoc verissime videntur dixisse, Nobilitatem ex sola nasci virtute. Et author huius fuit Plato, qui quadrifariam nobilitatem ponit, vt in præced. confid. dixi: Et ex dictis Pogij videtur, quod nulla alia nobilitas sit de numero laudabilium, quam nobilitas virtutis, sed ex 7. confid. seq. facile cognosci poterit, quod quælibet nobilitas sit de numero laudabilium.

Sexta confid. Licet etiam nobilitas generis sit de numero laudabilium, & commendabilium, vt in seq. confid. dicitur, tamen ob illam non est animo intumescendum, nec est inaniter & vanè gloriandum de generis nobilitate, Quoniam vt dicit Boetius in 3. libro de consolatione Philosophiæ: Alienum est bonum atque a parentibus derivatum etiam, quoniam laus a parentibus emanans, ipsos quidem parentes claros reddit, filios verò nequaquam, nisi propriam habeant virtutis claritatem, qua sint insigniter splendidi: Quæ si ad claritudinem refertur, aliena est. Videtur namque esse nobilitas quædam de meritis veniens laus parentum: quod si claritudinem prædicatio facit, illi clari sint necesse est, qui prædicantur, quare splendidum te (si tuam non habes) aliena prædicatio non efficit: Quod si quod est in nobilitate bonum, id esse arbitror solum, vt imposta nobilibus necessitudo videatur, ne a maiorum virtute degenerent. Satius autem est, me meis rebus gestis florere, quam maiorum opinione niti, & ita viuere, vt sim posteris meis nobilitatis initium, & virtutis exemplum, vt ait Tullius contra Salustium. Et de hoc Salustius in Iugurthino in oratione Marii allegatus per Luc. de Pen. in l. mulieres. col. 4. C. de incolis, lib. 10.

Dicit tamen Baptista Mantuanus, magnam virtutis adiumentum claris ortum esse parentibus. Solent enim iuuenes, qui aliquid indolis habent, ne degenerare videantur, maiorum suorum dignitatem æmulari, & ad paternarum laudum aspi-

rare felicitatem. Sic Philippi nomen Alexandri, sic maioris Africani gloria minorem Scipionem, sic Cæsaris Iulij fama Octavianum excitauit, sic denique Pyrrhus Achilleides erat animosus imagine patris: & hoc amplè declarat Iudocus Clithouæus in tract. nobilitatis, ca. 5. & 7. vbi etiam ait. Quia verò nullam maiorem hereditatē possunt filij parentes tradere, quam rerum bene gestarum gloriam, & integritatis antea vitæ laudem: quia teste Cicerone in officijs, optima hereditas a patribus traditur liberis, omnique patrimonio præstantior, gloria virtutis rerū gestarum, cui dedecori esse nefas & vitium iudicandum. Cui concordat illud Platonicum: Gloria parentum natis est præclarus magnificusq; thesaurus. Ideo filij illam hereditariam traditionem libenter amplecti debent, ardentem sine mora & deliberatione suscipere, & ad suum vsum sedulo accommodare: atque ex adita huiusmodi hereditate id capere cōmodi, Vt inuentario & contemplatione virtutis & gloriæ paternæ incitentur animosius ad præclarā ipsius æmulationem. Quisquis. n. (nisi iners) cum maiorum suorum res præclare gestas animo diligenti contempletur, non parum ad dignam earū imitationem prouocatur. Cum authore Salustio, Publius Scipio, & Q. Fabius, cum maiorū & magnanimatorum virorū imagines inspicerent, quæ maxime ad virtutem se inflamari solitos esse dixerunt. Ita Iulius Cæsar inspecta Alex. Magni imagine, magnarū rerum agendarum gloria incensus est. Qui etiam (vt scribit) conqueri apud amicos solitus erat, se ea ætate nihil adhuc præclarum gessisse aut memorabile, quia ille totum fere orbem suæ ditio ni subegerat: Ita Alexandrum ipsum, Liberi patris triumpho, tanquam ad motis stimulis, ad decus & famam, denique ad nominis sui immortalitatem comparandam impulerunt. Sic Themistocles quoque post pugnam Marathoniam (in qua Milciades Dux Atheniensium vires Persarum magna virtute contriuit) in somnes agens noctes per urbem ferebatur vt amens: Interrogatus quid ita pernōx diuagaretur per vicos: quia inquit, trophæa Milciadis me excitant, nec placidam membris dat cura quietem. Enim vero prouocatus illustri Milciadis triumpho, secum animo agitabat, quoniam pacto tale quidpiam pro patria præstaret: de quo supra in pri. parte, in 21. confid. versu. hinc est. vnde Faustus Poeta Regius accommodatè ait:

*Est aliquid, clarus magnorum splendor auorum,
Illud posteritas æmula calcet habet.
Scilicet vt nullus tantis sit degener actis,
Magnanimum pectus strenua facta mouent.
Ceu tenet instantem catulus cum viderit vrsum,
In patrias vires æmula corda mouet.*

Et authore Valerio libr. 2. c. de institutis, Maiores natu in conuiujs antiquorum egregia opera carmine comprehensa ad tibias canere solebant, quo iuuenem animi ad imitanda alacriores redd-

res redderentur: Et vltterius ait. Quid hoc splendidus, quid etiā vtilius certamine? Quas Athenas, quam scholam, quæ alienigena studia huic domesticæ disciplinæ prætulit? Inde oriebantur Camilli, Scipiones, Fabricij, Marcelli, Fabij. Refert & Leonardus Arretinus in opusculo actorū sui temporis, Se adhuc adolescentulum, conspexisse in tabula depictam F. Patriarchæ insignis poetæ imaginē, in cubiculo, quo detinebatur captiuus, repositam, eiusque contemplatione mirum in modum ad studia literarum, & humaniores disciplinas exarsisse. Quia, si mutæ imagines cælatæ, aut pictura deformatæ, si externi & nullo nobis vinculo sanguinis coniuncti, suarum magnitudine virtutum, insigunt aculeos generoso animo ad virtutis amorem, quid proderit viuæ & spirans vox, pariter & facies atque acta parentum. Certe nullum efficacius poterit liberis ostendi exemplum, quo acius incitari debeant ad recte honesteque viuendum. Proinde Aeneas Ascanium filium suum ad virtutem incitat verbis sequen. vt ait Virg.

*Disce puer virtutem ex me, verumq; laborem
Tu facito, mox cum matura adoleuerit ætas,
Sis memor, & te animo repetentem exempla tuorum,
Et pater Aeneas, & auunculus excitet Hector.*

Verum etiam ad propositum faciunt sacræ literæ. Nam habetur Exod. 25. quod iussit dominus Moyse fabricaturo tabernaculum fœderis. Inspice, & fac secundum exemplar, quod tibi in monte monstratum est. Cuius verbi sensu allegorico præceptum est nobis, cōsiderare, vtrum quempiam, in monte sublimitate que perfectionis vitæ constitutum, in quo omnigenum virtutū exemplar eminentissime diluceat, & ad illius rectam imitationem nostram componere vitam. Proinde sapiens, vt scribitur Eccles. 4. nos hortatur sic. Laudemus viros gloriosos, & parentes nostros in generatione sua, Et subsequitur: Omnes isti in generationibus gentis suæ gloriam adepti sunt. & in diebus suis habent in laudibus. Qui de illis nati sunt, reliquerunt nomen narrandi laudes eorum: non vtiq; ad vanitatem aut inanem nominis ipsorum excellentiam, sed ad prouocationem auditorum in virtutū officia, ac præclaras vitæ actiones. Rursum Matthias inclutus legis Mosayce propugnator & vindex, Maccabeorumque pater, prope moriturus, filios suos ad fiduciam habendam, & fortiter pro Dei legibus certandum hortatur, exemplo maiorum, & antiquorum patrum, qui iustitiam sectati, diuinaque iussa cōplentes, eximiam consecuti sunt laudem. Nunc ergo ait (vt habetur i. Macca. 2.) O Filij æmulatores estote legis, & date animas vestras pro testamento patrum, & mementote operum patrum, quæ fecerunt in generationibus suis. & accipietis gloriam magnam, & nomen æternū. Item, dominus ipse virtutum, & cœlestium iubar, discipulis & nobis omnibus, qui eius discipulatum suscepimus contestatur: scri-

bitur Io. 13. Exemplum dedi vobis, vt quemadmodum ego feci, ita & vos faciatis. Et imitari Deum debemus, qui facit oriri solem super bonos & malos. c. vlt. 28. di. Et imitatio Christi est nobis necessaria, ne ab eius corpore separemur. cap. dominus 66. distin. & c. præposuisti. 82. di. Nam, si filij Dei sumus, quæ ipse fecit, imitari debemus. c. dominus. 86. dist. Item, Christus dedit nobis exemplum imitationis, in patientia & humilitate. c. dominus. 93. di. Quinimo, nihil æque clarissimos nostræ religionis viros, prouocauit ad arduum virtutis iter capeffendum, quam vt audita aut conspecta sanctorum patrum antiquorum vita, ad quorum imitationem se totos dedere. Hæc Iudocus, vbi supra.

Sed quid, Quibus vnus idemque pater est præcipuus & primus, ij nullum habent originis discrimen atque diuersitatem. Omnibus autem hominibus idem est pater cœlestis, quem diuina institutione edocti, cum oramus, dicimus: Pater noster qui es in cœlis. Pater, inquam, animarum nostrarum, quas omnes ad imaginem & similitudinem suam fecit: Ipse enim fecit nos, & non ipsi nos. Et hoc comprobat Boetius in 3. Consolationis philosophiæ, quem etiam alleg. Luc. de Pen. in leg. mulieres. C. de incolis, lib. 10. sed non omnia eius dicta, prout Iudocus in dicto tract. de nobilitate. c. 5. & ita inquit:

*Omne hominum genus in terris, simili surgit ab ortu,
Vnus enim rerum pater est, vnus cuncta ministrans,
Ille dedit Phæbo radios, dedit & cornua luna,
Ille homines etiam terras dedit, & sidera cælo.
Hic clausit membris animos, celsa sede petitos,
Mortales igitur cunctos, edit nobile germen.*

Subdit & Iudocus, quod ignobiles animo sunt, qui degenerant a sua origine, quicumque a Deo omnium authore, per vitiorum abrupta discedunt, diuinam in se dedecorantes imaginem, inducentesque nebulam illi: Vnde rectè degeneres dicuntur, & ingenerosi, quemadmodum Boetius in loco prædicto succinit:

*Quid genus & proanos strepitis si primordia vestra,
Autoremq; Deum spectes, nullus degener extat,
Nervitjs peiora fouens, proprium deserat ortum.*

Sicut etiam per scripturam loquitur nobis dominus. i. Reg. 2. Qui contempnunt me erunt ignobiles, & apud Deum peccatores efficiuntur infames. c. domino sancto. 50. dist.

Quid si ad corporum originem consideremus, & illam comperimus in omnibus eandem, vt pote, terram & lutum, ex quo formatus est homo, vnde Genes. 2. Fecit Deus hominem de limo terræ, & inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ, & Job. 25. Homo putredo, & filius hominis vermis, & iterum Job. 7. Induta est caro mea putredine, & sordibus pulueris. Proinde sapiens dicit in contemptum superbiæ, quam egregij maiorum tituli, aut stemmata clara parentum, aut alia quæuis excellentiæ materia suggerit, in-

quit Eccles. 10. Quid superbis, terra & cinis? Et de vnoquoque nostrum nimirum dicitur, vt habetur Gen. 3. quod puluis est, & in puluere reuertetur. Hæc profecto sunt omnium nobilitatis insignia, cinis, in quâ Puluis & Terra, quæ nobiscum vel inuiti ferimus semper, & animo fixa assidue mediciari contuerique debemus: more nobilium huius mundi: qui maiorum suorum insignia effigiata gestant; aut vestibus tapetisque; intexunt, aut splendorum domorum parietibus insculpunt, vt supra in prima parte dictum est, vbi de armis fit mentio. Cumque ad extremos dies peruenimus mortem resoluti, communem omnium matrem terramque repetemus, quæ nobilium huius seculi ab ignobilibus nullum facit discrimen: omneque sine defectu suo sinu receptat in fauillamque redigit. Perit enim morte atque intercidit clara nobilitas, gloria neque suos post funera comitatur alumnos. sicut grauer & præclare lib. 2. dicit Boetius.

Læcet remotos fama per populos means,

Diffusas linguas explicet.

Et magna titulus fulgeat claris domus,

Nobis spernit altam gloriam.

Inuoluit humile pariter & celsum caput,

Æquatq; summis infima.

Vbi nunc fidelis ossa Fabricij manent?

Quid Brutus, aut rigidus Cato?

Signat superstes fama tenuis pauculis

Inane nomen literis.

Demum, vt subnectit idem Iudocus, primam nostram secundum carnem originem, reducimus omnes in Adam, primum parentem nostrum. Nam, teste scriptura, Actor. 17. Fecit Deus ex vno omne genus hominum, in habitare super vniuersam faciem terra. Cum itaque omnibus, secundum corpus, idem sit primarius author & pater, quid efferuntur, insolescunt, & turgidi inflantur, qui specimen & decus nobilitatis habent, super cæteros ignobili domo prognatos, quid intumescent more vtrius ventis distenti? Salomon quoque singulari sapientia decantatissimus, & generis itidem nobilitate insignis, attestatur, idem mortalibus omnibus esse natiuitatis exordium, de seipso ita verba faciens, Sap. 7. Sum quidem & ego mortalis homo, similis omnibus, & ex genere terreno illius, qui prior factus est, & in ventre matris figuratus sum caro: Decem mensium tempore coagulatus sum in sanguine, ex femine hominis, & delectamento somni conueniente. Et ego natus, accepi communem aërem, & in similitudinem facti decidi terram, & primam vocem similem omnibus emisi plorans: In inuolumentis nutritus sum, & magnis curis. Nemo enim ex regibus aliud habuit natiuitatis initium. Vnus ergo introitus est omnibus ad vitam, & similis exitus. Quod si hæc communis omnibus origo, & nouissima vitæ meta, altius animo infigatur atque inhareat, salutaris erit

medicina ad elationem superbiamque; (quæ ex carnis nobilitate succrescit) è mente huiusmodi nobilitatem euellendam: expurgandam non aliter, ac Pauo, cum deformes suos spectat pedes, caudam, pennis stellantibus explicatam, illico demittit & inuoluit ad ima. Hæc Clitovæus, in d. ca. 5. Etiam vide quæ dicit ibi in c. 12. quæ recensere voluit, licet ad depressionem, & humilitatem, & non ad fastigium gloriæ & laudem tendant, cum hodie nobiles sint satis, superque prætumidi, & nihil est, in quo de se gloriæ & laudem non querant & vendicent: quippe ait Luc. de Pen. in l. militantiibus. C. de decurio. lib. 10. Nobiles, vt plurimum, sunt superbi, & licet habeant quatuor bonas condiciones: Quia sunt Magnanimi, Magnifici, Dociles, & Industrij, Politici, & Affabiles: Tamen sunt nimium honoris appetitui, & progenitorum despectores, vt ait Luc. de Pen. in l. 2. C. ne rusticani ad vllum officium deuocentur. lib. 11.

Septima consid. Inter plures eiusdem qualitatis, scientiæ & dignitatis, præferuntur nobiles; vbi non est maior dignitas, quam nobilitas simplex, de quibus supra dixi. Ideo est firma conclusio, quod nobiles simpliciter præferuntur quibuscumque alijs simplicibus plebeis, in quocumque actu, vbi comparent aut assistunt cum eis. Probat in l. honor. ff. de honorib. ibi: origo natalium. ff. de mu. & hono. & in l. prouidendum. in verbo, nobilissimos. C. de postul. & in l. 1. & fi. & quod ibi not. Bart. ff. de albo scriben. facit l. ff. de fid. instr. & in l. 1. C. de conditis in pub. horreis. in verb. nobilis, lib. 10. & ibi Io. de Pla. qui dicit per illum text. quod in electione officialis consideranda est nobilitas. Et apud nos verbum Nobilis, capitur pro quadam præ eminentia, quæ nos à plebeis differre facit. tex. iuncta gl. in §. plebiscitum. in verb. species, ad finem. in §. de iure nat. gentium & ciuil. in §. interim. ibi: vniuersi nobiliores. & in §. si qua vero. ibi: conuenit enim vnumquemque; nobilium. in auth. de defen. ciuitatum. col. 3. tex. in l. quæris. ibi: sanctissimus & nobilissimus Imperator. ff. de natalib. restituendis. & in ca. venerabilis. ibi, non generis, sed virtutum nobilitas. extra, de præben. & in l. nobiliores natalibus. C. de natalibus restituendis, & in c. 2. ex literis in principio, ibi: duo nobiles. extra de sponsalibus.

Et de hac præ eminentia nobilitatis ad plebeios dixi in commentarijs nostris super consuetu. Ducatus Burgund. tit. Des droitz & appartenances à gens mariez. ar. 19. in gl. 2. & ti. des enfans de plusieurs lietz. art. 4. in gl. 1.

Aduerte, Quoniam, vt dicit Iudocus Clitovæus in suo tract. de nobilitate. ca. 9. Generis nobilitas, semper apud homines præstantiam quandam dignitatis habuit, & super cæteros præ eminentiam testatur omnes Historiæ. Qui ea virtuti (vt debet) coniuncta semper esse existimetur, & ob præstabilem virtutis excellentiam singulari splendore præfulgens

fulgens, potissimum vero sacre Scripturæ testimonio, eius excellentia probatur, vt habetur Deut. 1. vbi Moyse de tribubus populi Israelitici viros sapientes & nobiles constituit iudices. & 1. Reg. 9. c. Samuel vocatur nobilis, ob prophetiæ dignitatē. & 2. Reg. 23. Vbi Abisai frater Ioab, inter tres nominatus dicitur nobilior. & Proverb. 31. Vbi vir commendatur ex titulo nobilitatis. ibi: Nobilis in portis vir eius, quando sederit cum senatoribus. terræ. & Eccle. 10. vbi Rex laudatur, eod. quia nobilis, cum dicat, Beata terra, ceterus Rex nobilis est. Commendatur etiā Ioseph ab Arimathia, quod nobilis esset, Mar. 15. etiam Luc. 19. Commendatur homo à nobilitate, ex quo ei datur ibi titulus nobilitatis. Et non ab re dictum est Act. 17. quod ad Pauli prædicationem conuersa est ad dominum de gentilib. multitudo magna, & mulieres nobiles non pauca. Etiam probatur commendatio nobilitatis ex Arist. 3. Politicorum. c. 6. post aliam commendationem ait, quod nobilitas apud omnes in honore habetur. Insuper quia consentaneum est ex mulieribus ortos esse meliores. Est enim generis virtus nobilitas, vnde recte à Seneca dictum est: Habet hoc proprium generosus animus, quod conuenit ad honesta. Neminem excelsi ingenij virum humilia delectant, & fordida: quod lepide à Fausto poeta Regio expressum est hoc disticho:

Sic rusticitas vilem genuisset agrestis.

Nobilitas animi non foret ista tui.

Ex quibus concludendum, Nobilitatem esse de numero laudabilium & commendabilium.

Octava consid. Nobilitas causatur ex multis. Primo, vt ante dictum est, ex nobilitate progenitorum, & de ista primo pertractabimus, deinde de ea quæ est virtutis: in qua dico, quod nobilitas causatur ex genere progenitorum, Quoniam, vt habetur Sapien. 3. Gloria hominis ex honore patris sui, & contumelia filij pater sine honore: vnde etiam susceptus ex patre nobili sine alia dignitate efficitur nobilis. facit quod habetur Proverb. 18. vbi dicitur: Gloria filiorum, parentes eorum. Et quod dicit Iob. de quo Osæ 9. Gloria eorum à partu, ac ab vtero & conceptu honor illius. & habetur Deuter. primo, De vtero vestro, sapientes & nobiles constitui Principes. & satis facit tex. in authen. §. primo. in §. de ingenuis. Et tamen intellige hoc casu, quod non ex vtero simpliciter sed ex nobilitate patris, non matris. ita dicit Bal. in l. fin. ad fi. C. de seruis fugit. & Iaco. de Aluarot. in capit. primo, titu. quis dicatur Dux, Marchio, Comes, in vsibus feud. ita quod Barto. & post eum Ioan. de Pla. in l. exemplo. per illum text. C. de decuri. lib. 10. dicunt, quod non valeret statutum, quod quis censeretur nobilis vel ignobilis ex progenie materna, ad quod facit leg. 1. ff. ad municip. Quod est contra consuetudinē Comitatus Campaniæ, qua cauetur quod si ex patre & matre vnus sit nobilis, etiam si sit mater, filius sequitur con-

ditionem illius: De qua consuetudine seu statuto, aut simili, fecit mentionem G. Benedicti. in sua repet. c. Ray. in prin. in ver. Ray. num. 15. extra de testamen.

Et, quod nobilitas consideretur ex parte patris, non matris, dicit Barto. in l. 1. colum. 7. ver. videntum est vtrum. C. de digni. lib. 12. pro quo facit dictum Ciceronis in suis officijs, vbi ait, Optima autem hereditas à patribus traditur liberis, omnique patrimonio præstantior gloria virtutis, rerumque gestarum. Faciunt etiam ad propositum dicta per eundem Benedicti in loco hic tamen alleg. Vbi ponit ample materiam cum regula & limitationibus, & an licitum sit alicui se denominari facere à matre relinquendo nomen patris: quæ vide ibi per eum. nu. 25.

Sed dictam opinionem Bart. & Ioan. de Pla. in d. l. exemplo. impugnant dominus Philip. Decius in regula fœminina. de reg. iu. in 9. col. in fin. ff. & in cap. nouit. in 6. colum. de iudi. & do. Rochus de Curte. in cap. fi. in 16. colum. extra de consuetud. & post eos Bonus de Curtili in suo tracta. nobilitatis, in quarta parte, num. 38. dicentes, Quod si à Principe Imperatore, vel populo, qui neminem in superiorē recognoscat, talis consuetudo introducatur valet: Quoniam quod nobilitas sit à patre, hoc est iure ciuili introductum, sicut ius ciuile agnationis, quod tollit & mutari potest. §. fi. in §. de legi. agna. tute. Vnde in totum nobilitas à statuto induci potest, vt not. Bar. in d. l. in charta. si. ver. 3. ex prædictis. & in ver. 4. infertur. C. de digni. lib. 12. Pau. de Cast. in cons. 126. inci. dubitatur primo, in 4. dubio, in nouis.

Et ideo Bonus de Curtili, inducit contra tales, qui fastu superbia se denominari faciunt à matre, cessante prædicta consuetudine, de quibus etiam per eundem G. Benedicti in loco supradicto: Et contra tales, qui dicunt se nobiles ex vtroque parente. Et contra quosdam, qui habent statutum, quod nemo in Ecclesia eorum sit canonicus, nisi sit nobilis, ex vtroque parente, de qua consuetudine per eundem de Curtili ibi, circa quam non insisto, cum sit vltra materiam nostram, & propria officina sit in c. pe. quod incipit, venerabilis, extra de præb. vbi etiam tex. innuit aliquem fore nobilem & illustrem ab vtroque parente.

Et vt ad propositum redeam, ista nobilitas generis est illa, quæ apud nos vsatur, & practicatur, de qua ample etiam per Luc. de Pen. in leg. mulieres. in tertia colum. C. de digni. lib. 12. & ista generis nobilitas est qualitas quædam, siue dignitas, proueniens à corruptione clari sanguinis, à parentibus originem sumens, & in liberos legitimos per carnem continuata. Ita diffinitur per Landulphum & Cardinalem in cle. 2. in princip. de senten. excom. Et vide de hac nobilitate generis Cœpolam in suo tracta. de Imperat. militum cligen-

eligendo. in 3. & 23. opinionibus ubi ample. Dicit tamē Iudocus Clitoveus in suo tract. de vera nobilitate. c. 10. quod hæc nobilitas generis, vt vera sit & perfecta, virtutibus est adornanda.

Nona confid. Secundo, causatur nobilitas ex sapientia, Quoniam in sapientia vera nobilitas consistit. Sap. 7. Omnibus nobilibus nobilior est sapientia. Et vt habetur Prouer. 8. Melior est enim sapientia cunctis opibus preciosissimis, & omne desiderabile ei non potest comparari: Per eam Reges regnant, & legum conditores iusta decernunt: per eam Principes imperant, & potentes decernunt iustitiam, & vt habetur Eccl. 9. Melior est sapientia quam arma bellica, & ibi 10. cap. Preciosior est sapientia paruaque gloria ad tempus, stultitia. & de hac sapientia cum pauci illam habent, vide Eccl. 24. 25. & 29. vt ample per Ioan. de Montelono in suo promptuario iuris in verbo, sapientia. Et hanc habuit Salomon, quam petijt à Domino, iuxta ea quæ habentur Sap. 9. vbi dicit, Deus patrum meorum, & Domine misericordiar, qui fecisti omnia verbo tuo, & sapientia tua constituisti hominem, vt dominaretur creaturæ, quæ à se facta est, vt disponat orbem terrarum in æquitate & iustitia, & in directione cordis iudicium iudicet: da mihi sedium tuarum assitricem sapientiam, &c. Et subiungit. Mitte illam de cœlis sanctis tuis, & à se de magnitudinis tuæ, vt mecum sit, & mecum laboret, & sciam quid acceptum sit apud te.

Decima confid. Quo ad nos, ex sciētia nostra consequitur nobilitatem. Vnde & dicitur in l. prouidendum. C. de postul. Meritum scientiæ ciuilibus iuris, ipso iure reddit peritum nobilitis. Vnde Vl. dictus est nobilis. l. 2. §. fin. in fi. de excus. tu. & nobilis. l. dicimus. in fi. ff. de excus. tuto. Item, dictus fuit clarissimus. l. custodias. ff. de publicis iudicijs.

Hinc est, quod Princeps iuris peritis reuerentiam habet. l. quicquid. C. de aduocatis diuerso. iud. Ex hoc, dicuntur Iuris periti à Principe præhonorari secundum Angelum. in l. cum salutat. C. de sent. passis.

Hinc etiam est, quod Doctores legum sunt ab omnibus honorandi, nec debent ab alijs, quantumcunq; maximis, fratres appellari, sed domini. l. 2. C. de offic. diuer. iud. faciunt ad prædicta, quæ dicit Fel. in c. cum à Deo. in 3. col. extra de rescript. vbi dicit, quod sola literatura quæ nobilem fecit, & pro hoc etiam facit tex. in l. 1. §. est quædam sanctissima. ff. de varijs & extraord. cogni. Ita voluit Ange. in l. sed & si suscepit. §. 1. ff. de iudi. Alex. in additio. ad Bar. in l. 1. C. de dignit. lib. 12. & faciunt, quæ dicit in l. quisquis. C. de postulando. Faciunt quæ dicit Barba. in rubr. de offi. deleg. in 3. col. & in consi. 58. in 2. vol. Imò extali scientia non solum quis consequitur nobilitatem, testante Cassiod. lib. 9. episto. 8. & Roderico in speculo vitæ. lib. 1. c.

5. sed etiam honor, & vtilitas testante Imperatore Iustinia. in §. summa. in proce. insti. ibi. & vosmet ipsos sic eruditos ostendite, vt spes vos pulcherrima foueat, totoq; opere legitimo perfecto, posse etiam nostram Rempubliam in partibus eius vobis credendam gubernari. Hic dicitur in §. fi. in finalib. verbis. in auth. de hæred. & falc. col. 1. neminem leges in anxietate, nec etiam in paupertate mori permittunt.

Bonus tamen de Curtili in dicto suo tractatu nobilitatis. in 3. part. num. 97. dicit. quod Bar. in l. iudices. C. de dignit. lib. 12. videtur sentire, quod non solum scientia sufficit ad nobilitandum aliquem, nisi etiam cum scientia concurrat dignitas doctoratus, vel officium, vt dicit apparere ex verbis ibi positis, qui tamen ex utriusque dignitate inter priuatos habentur. Idem videntur sentire Cy. in d. l. prouidendum. & Ale. in consi. 94. col. 2. ver. sed ita. in 1. vol. dum dicit, quod sola ratione dignitatis doctoratus, doctor dicitur nobilis. allegat tex. in l. 1. §. fi. ff. de excus. tut. Idem sequitur Romanus in l. si verò. in §. fallentia. ff. sol. mat. Licet ibi videatur quædam palliare pro concordia, dicendo, Quod aut loquimur de nobilitate animi, quæ virtutibus causatur, atque scientia, secundum Philosophos, & tunc verum est, quod dicit glo. in d. l. prouidendum, scilicet, scientiam nobilitare suum possessorem, nulla alia adiecta dignitate.

Aut vero nos loquimur de politica nobilitate, seu ciuili, & tunc procedit, quod dicit Bart. in d. l. iudices. & alij supra allegati.

Ratione ibi diuersitatis assignat, ex quibus concludit, quod ratione scientiæ simplicis, acquiritur vna nobilitas, & ratione doctoratus alia: Eò, quia doctoratus est dignitas, quæ datur in remunerationem, & compensam laborum exactorum, iuxta l. 1. C. de assessoribus. & l. si. C. de statutis & imagi. Et scientia confert vnam nobilitatem quæ est animi. Aliam verò confert doctoratus, quæ est politica, aliam iudicaturæ: de quibus sequuntur considerationes.

Vndecima confid. Quod nobilitas causatur ex iudicatura: Quoniam, vt dicit Bar. in l. iudices. C. de dignitatibus. lib. 12. Iudices sunt nobiles. dixi ample in commentarijs nostrarum consuetudinum. in tit. Des enfans de plusieurs lietz. §. 4. in gl. entre gens nobles. Imò, vt ibi dixi, videtur qd officiarij Principum saltē qui sunt in dignitate spectabilis, aut clarissimus, cum habeant dignitatem, & dignitas, & nobilitas idē sunt, vt dicit Bart. in l. 1. C. de dignitatibus. lib. 12.

Dodecima confid. Quia cum doctoratus sit dignitas. c. quanto. de magistris. Bar. in l. cōsti. C. 3. col. ver. quero circa, vbi communiter docto. Alex. in consi. 15. 18. & 24. in 1. vol. Fel. in rub. de magistris. & in c. quanto. Arc. in c. super eod. col. 2. ver. 4. nota. de testibus infinita per eundem Bonum de Curtili in d. 3. part. num. 99. Et dicit Iaco. Bonau-

Bonaudi in glo. ad Io. de Terrar. in verbo, officia. art. 1. tertij tractatus, quod magisterium, & doctoratus sunt honor, & dignitas, Et dignitas. & nobilitas idem sunt, vt dicit Bar. in d. l. 1. C. de dignit. lib. 12. Et ista est magis honorabilior inter plebeios, & coram populo, quam nobilitas præcedens, quæ sola dicitur animi nobilitas.

Sed ex prædictis infert idem de Curtili in d. suo tract. 3. par. nu. 102. quod virtuosus, & doctor, dicitur nobilis duplici nobilitate, animi scilicet, & politica, seu ciuili. Secundum quod Bar. sumit nobilitatem politicam. in d. l. 1. C. de dign. Et bene dicitur politica, seu ciuili, eò, quia dicitur satis confertur per principem, seu Principatum tenentem: Ex quo per collegium habens à principe priuilegium confertur, arg. tex. in l. 1. ver. omnia enim. C. de veter. iur. epucle. Vbi dicit se omnia facturum, quæ per iureconsultos facta sunt. Quia ab ipso omniscius impartitur auctoritas, facit tex. in c. apostolica. de præb. in 6. & quæ dicit Fel. per illa iura, & in c. cum accessissent. in rub. de consti. dum loquitur de Principe, confirmante statuta sui inferioris. Et ista nobilitas apud nos tam in vim scientiæ legalis, quam doctoratus, satis practicitur in voce, & loquela, maxime apud Diuionenses, quia omnes aduocati, & doctores Diuionenses, dicunt se in titulis eorum nobiles, & sapientes, non tamen per hoc exempti sunt à muneribus prout nobiles origine, qui excusantur ab omnibus subsidijs, impositionibus, & senarijs Principis. Dicā de hac scientia legali amplius, quando tractabo quod cæteris quibuscunq; est præferenda propter multa, quando ponam ordinem literatorum inter se.

Decima tertia confid. Nobilitas etiam ex alia virtute, quam ex prædictis causatur, & sic generaliter ex quacunq; virtute, vt ait Salustius in Iugurthino: quamuis virtus, & sapientia conuertantur, vt qd de vna dicitur, de reliqua dictum intelligatur. Hier. ad Celantiam. Et summa apud Deum nobilitas est clarum esse virtutibus: Vnde ille apud Deum maior est, qui iustior, non econtra 40. distin. c. multi. in fin. Ioan. And. in c. venerabilis, circa medium. de præben. in nouella. Et exteriora virtutum opera, viros eminentes in hac vita constituunt, 23. q. 4. c. si non ex fidei. ad hoc etiam c. ex studijs. extra de præsum. Vnde, vt dicit Luc. de Pen. in d. l. mulieres. Nobilitas nihil aliud est, quam habitus operatioq; virtutis in homine, vt in hac specie, illa etiam nobilitas, quæ ex bonis morib. procedit includatur, iuxta illud:

Degenerant homines virtijs suijs, & minores.

Exaltat virtus nobilitando genus.

Vnde etiam Ouidius de Ponto. lib. 1.

Non census, nec opes nec clarum nomen auorum,

Sed probitas magnos, ingeniumq; facit. Et alibi:

Nobilitas sola est animus, que moribus ornat,

Exaltare velis si quos insignat honestas.

Quos sublimet apex morum licet ampla facultas,

Et patria desit, & gloria sanguinis alibi.

Virtus nobilitat animum, virtute remotus

Migrat in exilium, nobilitatis honor.

Nobilitas animi sola est, atque vnica virtus.

Et vt dicit Bal. in l. 2. C. de commer. & merca. Quicumque est virtute præditus, est nobilis. & vt dicit Hofst. in summa de iust. §. si quis institui. circa prin. Nō genus nobilitat hominem, sed virtutes, & videtur probari in l. 1. C. de cond. in hor. publi. ibi, nobilis prudens. & ibi Bar. & Io. de Pla. lib. 1.

Et hæc est vera nobilitas, quæ plus est commendanda, quam illa, quæ habetur à parentibus, vt dicam infra: Imò hæc progreditur ad parentes. Vnde Tullius 3. de offi. M. Catō sententiam dixit. Huius nostri Catonis pater, vt enim cæteri ex patrib. sic hic, qui illud meruit ex filio, est nominandus. Ita dicit Luc. de Pen. in l. mulieres, in 2. col. C. de dignitat. lib. 12. Et facit, quod supra dixi in parte præcedente, vbi dixi, quod filius aduocati filici est cæteris præferendus.

Decima quarta confid. Etiam nobilitas causatur ex quacunq; dignitate: & de ista habetur plenè in l. 1. C. de dignitate. lib. 12. Quoniam, vt ample dicit Bar. in d. l. 1. dignitas & nobilitas idem sunt. Quandoque maximè accipitur prout facit quem differre à plebeis, de qua loquitur in d. l. 1. & etiam hic est intentum nostrum, & illud probat sic: Sola dignitas est illa, quæ facit à plebeis differre. l. 1. in fi. & l. 3. §. tutores. ff. de suspectis tut. vbi Iacob. de Arena ponit, quod omnis carens dignitate, est plebeius, aliàs qui est in dignitate, desinit esse plebeius, probatur in leg. ne quis. C. vt nemo priuatus. Illud ergo, quod secundum mores nostros appellatur nobilitas, illud idem est dignitas, quæ facit quem nō esse plebeiam. Propterea, vt dicit Bart. hoc videtur esse expressum in §. plebiscitum. insti. de iure naturali gent. & ciuili. vbi dicit gl. quod plebs continet omnes, exceptis nobilibus. Et in tex. d. §. appellantur nobiles patricij, & senatores, quæ habent dignitatem: facit l. plebs. in prin. ff. de verb. signifi. & ita concludit ibi Bart. Licet quodam modo videatur arguere intelligendo alio modo dictum plebiscitum, quem videas. Et vt dicit Lucas de Penna in d. l. mulieres. ista nobilitas extenditur etiam ad liberos: vnde susceptus ex patre clarissimo, ob dignitatem retinet nobilitatem, per d. l. 1. C. de digni. Et, vt dicit, hoc progreditur etiam in ascendentes: vnde pater nobilitatur ex nobilitate filij, in auth. constitutio, quæ de dignita. §. generaliter. Et idem dicit esse de nobilitate, quæ prouenit ex virtute, & sciētia, de qua hic ante dixi.

Decima quinta confid. Etiam nobilitas causatur ex Ducatu, Comitatu, Baronia, vel dominio huiusmodi: Et quanto maior est dignitas, tanto magis est nobilis, & de his maioribus dignitatibus dixi supra in part. præcedente, vbi posui de Ducibus, comitibus, Marchionibus. Hic vero tan-

ro tantum loquar de Baronijis, & alia dignitate simili, vel inferiori.

Sed quia supra promisi hic loqui de Baronia, & Principatu, videndum est, quis Baro, & quis Princeps dicatur. Nam Franciscus de Curte iunior in suo tracta. feud. in 2. part. colum. 28. ver. sed quia gloss. & doct. dicit post Barbat. in rep. extrauag. volentes illum allegando, non reperire textum formalem in iure exprimentem hoc nomen Baro, & subijcit, quod text. in c. 1. quis dicatur Dux, Marchio, comes, videtur tacite exprimere hoc nomen, dum dicit: Qui vero à Principe, vel à plebe aliqua, aut plebis parte, per feudum fuerit inuestitus, is capitaneus appellatur, qui proprie Valuator magnus appellabatur. Nam, vt dicit, si ille textus recedat ponderetur, importat hominem inferiorem à comite: & sic videtur intelligendus de Barone. Et ad hoc adducunt Bal. in c. 1. in prin. qui feudum dare possunt. dum dicit, Sunt quos vulgo Barones appellamus. & refert quendam magnum doctorem sic dixisse in sua summa.

Addit Franciscus vltra Barbatiam, quod illud probatur in illo text. iuncta glo. & eo quod voluit Dominicus de S. Gemi. in c. fundamenta. circa fi. de elect. in 6. Nam rex. ibi facit mentionem de Barone, Et glo. declarat, quis dicatur Dux, Marchio, Comes. in 6. autem declarat quis dicatur Baro, sed bene declarat, quis dicatur Capitaneus: & tamen Dominicus de S. Gemi. ibi dicit, quod differentia sit inter Principem, & Baronem, vt in gl. ergo sentit expresse, qd capitaneus dicatur Baro: & istam eandem opinionem etiam tenet Aluar. in d. c. 1. in 2. colum. quis dicatur Dux, Marchio. Et vt dicit idem Franciscus ibi, Baro dicitur à Bares, latine verò grauis. Et etiam dicit Alb. de Rosa. in suo dictiona. in verb. Baro, ponit, quod Baro est vir fortis, à quo fit diminutium Barunculus.

Et licet supra dixerim, quod ex ordine literæ ex superscriptione. ca. grandi. de supplen. negligenti. prælato. Barones videntur debere præferri comitibus, tamen est fortis tex. in contrarium, in d. ca. fundamenta. de elect. in 6. vbi præponuntur comites Baronibus, & ibi arguetur ab ordine literæ, Et maior est autoritas scripturæ dispositionis, quàm superscriptionis. Et de his vide supra in 5. part. in 47. confid. Mihi videntur, quicquid isti boni patres dixerint, quod hodie Baronia sit quadam dignitas inter nobiles, habens quandam præminentiam inter solos simplices nobiles, post principatus ex consuetudine introductam, & ex quodam modo vrendi diuersimode secundum diuersas patrias. Et apud nos proprie Barones dicuntur tales, qui habent præminentiam aliquam vltra simplices nobiles, & subsunt sub ducibus aut comitibus. Cum, vt veraciter Dux dici possit, debet habere decem

comites sub se, sicut Archiepiscopus debet habere decem Episcopos sub se, & Rex debet habere decem Ducibus sub se, seu decem Ducatus dignitatem habentes, vt notatur in c. constitutus, el. 2. in 2. notab. extra de testib. & facit text. in c. scitote. 6. q. 3. Dux verò comites, & consequenter comes Baronum, qui in quantum habet maiores sub se, in quantum est maior: sic etiam Baro in quantum sub se plures vasallos, seu fundatarios habet, sic maior dicitur. Quando enim quisque maioribus præest, tanto ipse maior, & honestior est. in auth. de defenso. ciuitatū. §. nos igitur. Vnde & illud: Gloria regis in lata gente, & in diminutione populi cōtritiō Principis. 1. q. 4. §. his ita. ver. Item David. & quanto maiora quis tractat, tanto ipse maior est. de cōsec. dist. 5. ca. de his vero. Et Salustius in proemio Catilinarij, Maximam gloriam in maximo Imperio putauere.

Apud nos etiam est adhuc alius terminus vulgaris & consuetudinarius, qui dicitur Banneretus: hic dicitur Baron banneretz, Qui videlicet tales dici debent, quod Banneria, quæ apud nos dicunt Vexillum, ante eorum dominū portare possunt. Et tales Barones ex consuetudine nostra maiorem potestatem habent, quàm simplices domini habentes solum iurisdictionem omnimodam: Quoniam etiam in patibulis, seu furcis, eorum demonstratur diuersitas, eò, quia eorum patibula, possunt facere edificari cum quatuor pilaribus, & summitate ascendente: simplices verò nobiles, hæc patibula faciunt duob. pilaribus, seu columnis, aut cum vna columna, seu potentia. Et tales Barones etiam apud nos habent sigillum proprium, & Balliuos, qui sunt iudices, ad quos ab eorum castellanis, seu præpositis appellatur, & de huiusmodi Balliuus, ad Balliuum Principis.

Apud Neapolitanos vero, omnes quasi nobiles habentes iurisdictionem in suis oppidis, & castellis, dicuntur Barones, & de his me remitto ad totalem vianciam in suis locis obseruatam: & de ritibus Neapolitanorum nobilium latius infra dicitur.

In multis tamen locis Franciæ non dicitur Baronia, nisi habeat quatuor castellanas sub se, hospitale fundatū, aut Ecclesiam collegiatam, cum sigillo authentico: Et hoc modo cum tales inueniantur, credo eas esse dignitates præcipuas ante simplicem nobilitatem, & post Comitatum.

De dignitate vero principatus speciali, credo eam etiam introductam fuisse ex consuetudine, & esse maiorem Baronia, quia licet non habeat in totum imperialia, & regalia, habet tamē aliqua, aut ex consuetudine, aut ex priuilegio: vt est principatus Orégiæ, Pedemonti, & Achaia, quæ habent iura regalia: vt videm⁹, & dixi sup. in 5. par. in 54. cōsi. Cū habeant Parlamēta, & alia regalia: & apud nos, quicquid sit ex consuetu. nostra, excedunt dignitatem Baronia, & quasi adæquantur Comitibus. Ideo

huic

huic consuetudini standum erit, cum in talibus multū operetur, vt dicit Bal. in c. 1. §. marchio. in ti. de his qui feud. dare poss. & dixi supra in pluribus locis, quæ non repeto breuitatis causa.

Aduertatur tamen ad id, quod dicit Iacobinus de San. Geor. in tract. de feudis. in verb. Princeps. Vbi aliqua ponit, quæ hic non transporto. Et vide etiam quæ posui in consuetudinibus nostris duca. Burgun. in tit. des iustices & droictz diceles. in §. 5. in gl. du prince. vbi ponitur diffinitio huius dictionis, Princeps.

Et redeundo ad propositum, vnde digressi sumus, ex Baronia, vel dominio huiusmodi, qd dominus habet in homines, & fideles suos, censetur habere dignitatem, etiam si castrū habeat dignitatem, ratione cuius dignitatis præfertur omnibus alijs nobilibus.

Hinc videmus, quod in hac dioecesi Heduen. in introitu Episcopi Heduen. si assistant nobiles, præferuntur omnibus quatuor, qui dicuntur Barones, videlicet Baro de Sullyaco, Baro de Luxiaco, Baro de Motha S. Ioan. & Baro de Monte Petroso. Qui tanquam primi huius dioecesis, eò, quia Barones præferuntur quibuscunq; nobilib. & obtinent primum locum, tam in ambulando cum Episcopo, aut iuxta Episcopū, quàm in portando Cathedrā, seu tangendo, aut palliū portando, ex quo denotatur, quod ista Baronia habet aliquid præminentie vltra alios nobiles.

Et vt dicit Luc. de Pen. Hæc nobilitas non quaritur ex alio feudo, quàm in quo sunt vasalli, & fideles, secundum Andream de Iser. in ti. de capita. qui curiam vendidit. in c. 1. in fin. in vñb. feud. Ita quidem, quod nō sint modici numero, sed multi, vt not. ipse And. in vñb. feud. in ti. quib. modis feudum amittatur, Imo etiam in numero copioso, eò, quia præmium dignitatis, seu nobilitatis est habere subditos. in auth. vt iudices sine quoquo suffragio. §. nolimus diuites & locupletes. cod. tit. §. 1. Et quanto quisq; maioribus præest, tanto maior est, vt dixi hic ante.

Et, vt dicit Luc. de Pen. in d. l. mulieres, non dicitur vera nobilitas ex infeudatione, nisi sit à Principe, vt in c. 1. quis dicatur Dux, Marchio, & in l. 1. C. de domesti. & protectoribus. & quod ibi not. & l. 1. C. de præpositis laborum, lib. 12. & in l. vniuersos. C. de decurio. lib. 10. in medio gloss. illius, ibi: cum enim tale officium sit à Principibus.

A Rege enim emanat origo dignitatum temporalium, vt sentit Orosius ad Augusti. ad hoc c. ita dominus. 19. dist. tamen dicit etiam Bal. in cōl. 129. in 2. col. in 2. vol. Quod qui ex priuilegio, vel alias iurisdictionem habet dicitur nobilis: de quo dixi in commentarijs nostrarum consuetudinum duc. Bur. ti. des droictz & apparten. à gens mariez. §. 19. in gl. entre gens nobles, ver. 4. vbi etiam quædam dixi de nobilitate.

Hinc est, quod feudum nobile nobilitat suum

posseforem. Alua. & Iacob. de Beluifo in præludij feudorum. in prin. in 10. col. titu. qui feudum dare possunt.

Et dicitur nobile feudum antiquum, quod est in feudatum nobili à Principe, secus si alteri, quoniam nobilitas istu oculi non nascitur, secundum Bal. in præludij feudorum in decima diuisione. alleg. l. stemmata. ff. de gradibus cognatio. sequitur Dec. in consi. 53. col. 2. post mediū. de quo ample per Bonum de Curtili in suo tract. nobilitatis in 3. par. num. 200. & 201.

Aduertendum est tamen etiam ad id, quod dicit Luc. de Pen. in l. cum neq; . C. de incolis. lib. 10. quod si rusticus emat feudum nobile, non ex hoc fit nobilis: Res enim à persona sumit conditionem, & honorem, & non econtra. l. iustissime. ff. de ædilitio edicto. l. 1. C. de imponen. lucra. descriptio. lib. 10.

Aduertendum est etiam, ad huiusmodi Barones, quod præcedit milites. c. venerabilis. de confirmatio. vtili vel inutili. in subscriptio. & Barb. in consi. 57. col. 2. in fin. cum seq. in 2. vol.

Et Luc. de Pen. in l. fin. C. de mancipijs. & colonis patrimo. lib. 10. vbi dicit, qd cum Reges haberent plures filios, nec omnes reges facere possent, eo, quod regnum sectionem non paritur. Inno. & alij in ca. licet de voto, & vni administratio regni est cōmittenda. Arch. 2. q. 7. §. idem obijcitur. donabant eis ampla castra cum iurisdictione & Imperio, inde vocabantur Barones, id est, Filij alijs exceliores secundum eum, & pro hoc est bonus tex. in extrauaganti, volentes, ver. Comites, Barones, & Nobiles, & ibi And. Barb. in sua eleganti repetitio. Et licet text. in subscriptione c. grandi. supra alleg. præponat Barones Comitibus, tamen comites sunt præferendi: vt dixi supra in 5. part. vt etiam tenet Fran. de Curt. in tract. suo feudorum. in 2. par. prin. ver. principaliter videndum est, nisi tamen tales Barones essent filij Principum, quia etiam præferri debent comitibus. sicut comites filij Regum præferuntur alijs Ducibus. dixi supra in 5. par.

Decima sexta consi. Cauatur interdum nobilitas ex communi opinione, puta, si aliquis cōmuniter pro nobili habeatur. l. cum de lanionis. §. aliam. ff. de fundo instrudo, instrumento. que legato. l. 1. §. 1. ff. de fluminibus. l. fin. ad finem, C. si seruus, aut libertinus ad decurio. aspira. & C. mandati. l. si pro ea. in prin.

Et horum nobilium, infinitus est numerus, & tales non sunt veri nobiles, sed asserti tales: vt dicit Luc. de Pen. in d. l. mulieres. in 3. col. C. de dign. lib. 12. Nihil enim stultius est, quàm sentire opinione vulgi aliquem esse beatum, vt ait Tul. de l. Sed huiusmodi assertiones quandoq; sunt mendose, vt facit tex. in l. si priuatus. in 2. responso. ff. qui & à quib. & ff. de offi. prætoris. l. Barbarius. Sic etiam falsa erat assertio, quam de Iesu turbæ faciebant. Nam alij dicebant ipsum esse prophetam. Alij Io.

Baptistam, & dicitur Luc. 9. Dicit tamē Fel. in hoc in c. super eo. de testib. col. 3. quod inhæredo communi opin. vulgariū, secundum quam verba intelligi debent, cum de nobilitate fit mentio, intelligitur de nobilitate generis. not. Mattheus Matthesillanus notabili suo 103. in c. not. quod si capitulum. Quod an sit verum, vide Bonum de Curti in d. suo tract. in 3. par. num. 179. & 180. vbi arguit in contrarium, eò, quia verba sunt intelligenda, secundum modum loquendi peritorum, & videatur ibi non in fusto.

Et ideo hoc casu, dicit Soc. cons. suo 246. col. 2. ver. prima ratio, quod non sufficit in tali casu dicere, quod talis est nobilis. Imo etiam dici debet, quod talis reputatur. Faciunt quæ dicit d. meus Iaf. post Bar. & alios in l. i. C. de testam. Vbi dicit, quod non sufficit, quod dicatur, quod testis est infamis, aut excommunicatus: sed etiam requiritur, quod dicatur, quod talis tenetur & reputatur. Idem tenet Bar. in l. si arbitrio. C. de sententijs. & in l. cum ad testium. §. 1. & in l. cum lege. ff. de testa.

Et ad prædicta faciunt, quæ dicit Pau. de Cast. consi. 107. col. 2. & 3. alleg. per Archi. in c. 1. de consuetudine, lib. 6. Phili. Dec. in c. nouit. in 6. notab. de iud. & in l. foemina. in 9. col. ff. de reg. iur. Rochus de Curte in repe. c. si. col. 16. ver. 7. infertur. de consuetudine. Alb. de Rosa. in 1. part. statutorum. q. 137. Facit tex. in l. 1. §. quotidiana. ff. de aqua quotid. & estiva. Facit quod dicit idem Dec. in c. ad aures. in prin. extra de rescript. Faciunt, quæ dicunt Host. Ant. de But. & Abbas post alios in c. illud. de præscript. Bal. in l. siue possideris. in 4. opposit. C. de probatio. cum similibus per do. Decium adductis in consi. 118. col. 1. ad fi. Et do. Franciscum Balbum in suo tractatu de præscrip. in 3. par. in 17. col. in fin. ver. 3. præmissa. Vbi dicunt, quod si quis longo tempore fuit reputatus clericus, & in possessione beneficii etiam curati, habet intentionem fundatam, & clericus præsumitur, & rector beneficii.

Et ideo hæc nobilitas probari potest per famam, quod fama est, quod talis reputatur nobilis. Bal. in l. prouidendum. C. de postulando. Ale. in additio. ad Bar. in l. de minore. §. tormenta. col. pen. ff. de quæ. sequitur idem do. Dec. in c. 1. in 4. col. in prin. ver. 2. casus extra de appel.

De hac materia, quomodo ex communi opinione, & reputatione quis probatur nobilis, vide Bonum de Curt. in tract. suo nobilitatis, in 3. part. nu. 160. 161. 162. Et alium modum nobilitatis probandæ ponit Car. Alex. in c. per venerabilem. §. q. autem col. 22. cum seq. extra qui filij legitim.

Faciunt & vltra, quæ dicit Bart. Cæpo. in suo tract. de imperato. mili. eligendo, in verbo, nobilitatis. ver. 11. fuit opinio. Vbi dicit, quod statuta & consuetudines loci, faciunt quem esse nobilem, qui aliàs non esset, quia ibi ratione statuti, aut consuetudinis, reputatur talis, vt est apud Venetos,

& Florentinos, apud quos ex eorū statutis, & consuetudinibus, reputantur nobiles tales, qui aliàs de iure non essent: & hoc dicit probari in l. 1. §. pe. ff. de munerib. & honorib. Et hoc sentit Bar. in l. vni. Cod. de mulieribus. in quo loco. libr. 10. in 2. colum. ver. sed quæro, quæ dicantur. ver. venio ad secundum. Vbi dicit, quod honor est ille, qui sic reputatur in loco, & sic officium in vno loco reputatur honor, alibi non alleg. l. numerum, circa principium, ibi: calendarij quoque. ff. de muneribus & honoribus. Vbi hoc optime probatur. Et faciunt, quæ dicit Ioan. de Imo. in cap. de multa, in fin. extra de præbendis, quod ad discernendam dignitatem secularem attendenda est consuetudo, sicut attenditur in beneficijs Ecclesiasticis, per ea, quæ habent in c. cum olim. extra de consuetud.

Et ideo, vt dicit Cæpo. in loco supra alleg. Cum apud exterarum gentes sint in hoc diuersæ consuetudines, necesse est, vt diuersis modis nobiles censentur, & in casu prædicto, vt dicit ibi, nobiles sunt ex statuto, vel consuetudine, qui admittuntur ad consilia, & officia, non comprehenduntur Bastardi, & spurij, vt notat Bal. in l. cum legitime. ff. de statutis, & imaginibus. Aluar. in c. 1. in antep. col. in prin. quis dicatur Dux, Marchio, Comes, in vsibus feudo. dixi in commentarijs nostris super consuetudinibus Duc. Burg. ri. des successions des Bastardz. §. 3. in gl. 1. in fine. Vbi dixi, quod ex consuetudine Franciæ Bastardi retinent nobilitatem, & possunt portare nomen, & arma domus, pro hoc etiã videatur Bonus de Curti in d. tract. in 4. par. num. 45. & 46. vbi amplè.

Vnde, vt dicit tex. in l. generaliter. §. spurios. ff. de decur. Spurij ad honores, & decurionatus non admittuntur, nec etiam ad beneficia. c. cum cunctis. de electio. propter tamen sua merita, virtutes, & commendatos mores, nedum ad beneficia simplicia. Imo etiam ad maiores dignitates, & Pontificatus sedem, admittuntur. capit. primo. Sed & hoc intelligendum. 56. distin. prout fuerunt Felix III. natione Romanus, qui ex Felice patre presbytero fuit, Gelasius natione Afer ex patre Episcopo Valerio natus est, Agapitus natione Romanus, ex patre Gordiano presbytero originem duxit. Quamplures etiam alij fuerunt, qui ex sacerdotibus nati Apostolicæ sedi præfuerunt. De quibus in c. Olyris. 56. dist. Dicit tamen ibi Io. de Turrecre. quod licet tales fuerint filij sacerdotum, non tamen erant spurij, quia fuerant suscepti in laicali statu parentum, & antequam ad sacros ordines fuissent promoti.

Hinc & vltorius idem Cæpo. in d. tracta. in verbo, nobilitatis. in 18. opinione quod consuetudo, & statuta Venetorum faciunt aliquos nobiles, qui aliàs de iure non essent nobiles: quoniam, vt dicit. licet mercatura impediatur nobilitatem, tamen apud eos si fuerint de senatu eorum, vel de certis fami-

familijs, & si exerceant mercaturam, non perdit nobilitatem ex statutis, & consuetudine illorum, quod dicit esse verum, si exerceant mercaturam magnam, & copiosam, secus si est tenuis, & vilis, vt sentire videtur M. Tul. Cicero in lib. de officijs. Tamen quicquid sit mercatura: est contraria nobilitati, cum eis sit interdicta. l. nobiles. Co. de commercijs & mercatorib. Et de hac nobilitate Venetorum non obstat eorum mercatura, etiã meminuit Bonus de Curti, in dict. suo tract. 3. part. nu. 134. & 135.

Decima septima confide. Nobilitas causatur, & inducitur ex Principis concessione, siue priuilegio, quod potest facere Princeps, secundum Bal. in l. sacrilegij. C. de diuersis rescriptis. facit tex. in c. cum redemptor. 12. q. 2. & in l. 2. & fi. ff. de naturali. restituen.

Et talis sic nobilitatus à Principe non perdit iurapopularium. Bar. in l. Alexandrinus. C. de decur. lib. 10. facit l. quod fauore. C. de legib. cum vulgarib. Nobilis effectus popularis non perdit nobilitatem. Alex. in consi. 37. in 5. vol. Bal. in l. per adptionem. ff. de adoptio.

Contrarium tamen in hoc videtur decisum in tractatu intitulo, Speculum humanæ vitæ. lib. 1. c. 8. dicens: Non rectè dici possè, Principem sua voluntate eos efficere posse nobiles, qui ex plebeis orti sint parentibus. Vnde requisitum quadam die, plurimum quæ laceffitum precibus Sigismundum Cæsarem à quodam plebeio sibi admodum dilecto, vt illum nobilem faceret, respondisse quidem non in doctè, sed prudenter ac facetè: Refert diuitem quidem, aut exemptum, te facere, nobilem verò minimè.

Sequitur tamen opinionem Bal. in d. l. sacrilegij, quam etiam opinionem secutus est Bonus de Curt. in suo tract. nobilitatis, in 3. par. nu. 126. 127. 128. & 129. Vbi amplas ponit remissiones quomodo intelligitur statutum, quod nobiles equiparentur popularib. De quo per Alex. in consi. 108. col. 4. in 3. vol. & per eundem in l. sub conditione. ff. de liber. & posth.

Et an statutum seu consuetudo faciens mentionem de nobilibus comprehendat tales, licet Fel. in cap. super eod. de testib. in 3. colum. dicat, Quod inhærendo communi opinioni vulgariū, secundum quam verba debent intelligi cum de nobilitate fit mentio, intelligitur de nobilitate generis, prout notat etiam Matthesillanus notabili suo 103. inci. no. quod si capitulum. & Pau. de Cast. consi. 228. & dixi supra.

Cum autem consuetudines in ducatu Burgundiæ habeamus dantes quædam priuilegia nobilibus tam in §. 19. in ti. Des droictz, & appartenan. à gens mariéz. quam in tit. Des enfans de plusieurs litz. §. 4. cum sequ. Eò, quia sunt facta à viris doctis & literatis, vt patet in proemio illarum, Ideo debent intelligi de quacunque nobilitate iu-

ridica, eò, quia verba à doctis prolata sunt intelligenda, secundum loquendi modum peritorum. glo. Vbi Bar. no. in l. quid si nepotes. quam Bar. legit cum l. si quis filiabus. ff. de testa. turela. Alexan. cons. 82. in 1. vol. & ita in simili casu arguit Barba. in rep. extrauaganti. violentes. in verbo, nobiles. & in cons. 57. in 3. & 5. col. & consi. 135. 1. col. 2. volu. De quo plenè per Bonum de Curt. in d. suo tract. de nobilitate in 3. par. nu. 179. & nu. 180. vbi amplè de materia, quæ nobilitas comprehendatur in statuto mentionem faciente de nobilitate. In casu tamen nostrarum consuetudinum supra mentiona to quædam dixi ibi.

Sed aduerte ad prædicta, quod si quis nobilitetur à Principe, gaudet priuilegio nobilitatis, si exerceat actus nobilitatis, & non aliàs. Ex quo dixi in casu de quodam populari alicuius ciuitatis, qui licet fuisset nobilitatus à Principe, tamen quia actus nobilium non exercebat, Imo semper cum popularibus morabatur more popularis: & ipse, & vxor eius vestibus popularibus semper vestiebatur, & debebant reputari populares, & non nobiles, eò, quia in hoc quo ad tales, est diuersitas habitus.

Nam mulieres nobilium solent portare in capite toreta ex veluto, mulieres verò popularium portare solent caputia ex panno laneo, & ista est notoria, & manifesta differentia, quæ fit inter prædictas mulieres: Nam eò, quia habitus demonstrat qualitatem, & dignitatem personæ deferentis, vt ex multis colligitur in l. murileguli. Cod. de murilegulis, lib. 11. facit tex. in ca. si iudex laicus. de sentent. exc. in 6. & mouebat argumento eorum, quæ dicit Anton. de But. in cap. cum desideres. extra de sent. excom. Bald. in l. 1. Cod. de iuris, & facti igno. & in l. militem. C. de procu. Saly. in l. nō prohibentur. C. qui accusare non poss. Quod milites, non exercentes militiam non gaudent priuilegijs militum. facit tex. in l. si ibi. pristinum exerceat. ff. de excu. tut. faciunt, quæ dicit Card. Flor. in c. 1. in 9. quæstio. extra de celebra. missarum. Dixi in prædictis nostris Commentarijs in §. 19. supra iam allegato.

Faciunt & alia, quæ dicit Bonus de Curt. in prædicto suo tract. par. 3. nu. 87. vsque ad nu. 91. vbi dicit, Tales, qui gratia Principis nobilitatem acquirunt, licet sint descripti in matricula nobilium, si tamen non agant actus nobilium, non gaudent priuilegijs nobilium, nec comprehenduntur in statuto faciente mentionem de nobilibus.

Decima octaua confid. Nobilitas etiam causatur ex loco, Quoniam ciuis ex vrbe splendida oriundus nobilis est. facit c. nos qui. 40. dist. & c. illud. & c. Adam facit. l. non tantum. §. i. ff. de excu. tut. facit l. seruos. C. ad l. Iul. de vi publica. facit in l. vrbe. ff. de sta. homi. & vt dicit Bald. in leg. 2. Co. de Alex. primat. libr. 11. quod melius est esse popularem nobilis ciuitatis, quã nobile esse mediocris ciuita-

ciuitatis. Et ibi etiam Iacob. Rebuffi & Io. de Plat. & facit tex. in auth. de hæredib. & Falci. in princip. colla. 1. & sequitur Ludou. Roma. in l. si vero. §. de viro. ff. sol. ma. in II. fallen. pri. par. licet gloss. in l. 1. Cod. de colonis Palæstinis. dicat, Quod natus in terra, in qua Christus est natus, non gaudet priuilegio maiori, quàm coloni aliarum prouinciarum.

Et aduerte, quia vt dicit do. meus Iaf. in §. item Seruiana. in 4. col. instit. de actio. Nobilis inhabitans villam siue rus non censetur propterea rusticus, quia nobilis à rustico non loco, sed genere distinguitur: quamuis tex. in l. 1. Co. vt rusticus ad nulla adseq. aduocetur, lib. II. dicat, quod omnes illi censentur rustici, qui habitant extra muros ciuitatis. quem textum ita refert Bar. in l. conficiuntur. §. codicilli. ff. de iure codicillorum. & etiã Lucas de Penna in dict. leg. mulieres. in 3. colum. de dignita. vbi etiam ad hoc allegat textum in l. cum scimus prope finem. Cod. de Agricol. & censitis, lib. II.

Et quamuis Raphael Fulgo. in l. si. C. de testam. dixerit illum censendum rusticum, qui per totam diem, vel pro maiori parte stat in rure, quamuis sit nobilis: Sed vt dicit domi. meus Iaf. in d. §. credit, quod loquatur quantum ad hoc, vt disposita in rusticis in eis habeant locum, de quo etiam, vt dicit Cyn. Rayn. Ange. & Sal. in d. l. si. & in locis ibi per eum alleg. benedixit, quod leges pluris existimant, & faciunt nobilem habitantem in ciuitate, quàm habitantem in villa. Ita probat tex. in auth. præfides. in verbo, nobiliores ciuitatum habitantes. C. de Epitico. audien. & text. vnde sumitur in §. interim. in ver. nobilioribus, in auth. de defenso. ciuitati. colla. 4.

Apud nos Gallos tamen Nobiles vt plurimum habitant in rure, & ibi reiecta omni mercatura cultui agrorum, (saltem non multum opulenti) & rusticanae rei per familiam vacant: curam circa gregem atque armenta gerentes suam, redditus suos sibi annuos debitos pecuniaria re nõ mercimonia quærentes, quandoque venationibus intendunt. De quibus latè & verè inferius dicitur ista parte, in 49. consi. Bonus de Curt. in suo tract. nobilitatis. 3. par. nu. 144. dicit, Quod vbi quis prædicta obseruat, capax est, & si recenti compertus sit familia, hoc tamen viuendi modo lucrique genere eidem patefcit aditus. Et, vt dicit, ita vtitur Romani, ac etiam Itali hæc habent, quod omnes suo reddito aut etiam quæstu non vili se reputant nobiles, licet habitent in Ciuitatibus, quoniã adhuc tales se reputant magis nobiles.

Qui autem dicantur exercere vile officium, vel viles artes, dicam infra in II. part. de plebeis, in 27. considerat. Sed tamen vide in l. nequis in verbo, officijs, & in verbo stationarijs. & ibi Bart. Iacob. Rebuffi, & Io. de Pla. Cod. de dignitatibus, lib. 12. Capola in tract. de imperat. militum eligendo. in

verbo, nobilitatis. col. 5. Et tales exercetes tales artes viles, & mechanicas non possunt esse nobiles, vt dicit Bal. in l. nobiliores. Co. de commercijs, & mercatoribus.

Videmus tamen apud nos, quod cuiuscunque conditionis sint homines nostræ ciuitatis Hedun. oriundi, habent iura nobilitatis, eò, quia habent facultatem, & priuilegium acquirendi & tenendi feuda nobilia, ac si essent nobiles: Et tale priuilegium habent etiam Diuionenses, quod impetrauerunt à Rege Ludouico XII. cuius anima regescat in pace, quia erat zelator pacis, iustitiæ, & tranquillitatis suorum subditorum, nec credo fuisse à quingentis annis Regem in Francia, qui magis dilexerit iustitiam, & oderit iniquitatem: & in priuilegijs eorum est appositum, quod possint vti tali priuilegio, prout ciues Hedun. & Cabilonen.

Et nunc non effert sine dubio, an istud priuilegium seu facultas extendatur etiam ad vilissimas artes exercentes, cum dignitatem habere non possunt. Et nobilitas & dignitas idem sunt, vt dixi supra in 76. considera. primæ part. ergo nec iura nobilitatis.

Decimano nona consid. Adherentes lateri Principis, & eidem in officio quocunque minimo seruientes, nobilitantur, & nobiles efficiuntur. Faciunt, quæ dicit Ang. Are. in §. si. in l. col. in §. de exceptio. per tex. in l. 1. C. de manda. princ. & in l. laudabile. Co. de aduo. diuerso. iudicio. quod secretarij Principis dicuntur in dignitate constituti. Sequitur Fel. in c. fraternitatis, in 2. col. extra de hæreti. Facit quod dicit Ang. in l. 1. C. de præpositis sacra. larg. per illum tex. quem refert. Et sequitur do. meus Iaf. in l. omnium. in 2. col. Co. de test. Et quod dicit Barto. in l. 1. C. de mulieri. & in quo loco, lib. 12. Vbi dicit cubicularios Principis esse dignitate, & honore constitutos. Et qd dicit Barb. in tract. de præstantia Cardinalium. qu. 1. col. 12. Et vbi dicit Coquū Principis esse in dignitate, & habere dignitatem: Imò vt dixi supra in I. part. in 56. consi. & in 6. par. in 27. consi. Omnes famulantes Principi sunt in dignitate, & ideo nobiles. cum dignitas, & nobilitas idem sunt. Bar. in l. 1. Co. de dignit. lib. 12. & dixi supra.

Vigesima consid. Nobilitas etiam causatur ex vltu tanti temporis, cuius in itij memoria nõ extat in cõtrarium, cum hoc tempus habeat vim tituli iustitiæ, priuilegij, & veritatis. Barba. consi. 9. in l. col. in I. vol. & operatur etiam circa ea, quæ sunt Regalia, vt per Canonistas in c. supra. quibusdam. §. præterea. de verbo. sign. Et tantum potest quatum Imperator cum causa, And. de Iser. in tit. quæ sint Regalia. in ver. flumina nauigabilia. col. 2. circa medium.

Et multa de effectu huius temporis immemorialis dixi in consuetudinib. ducatus Burg. tit. Des iustices. §. 2. in glo. & la preuue. & in multis alijs locis. & adde plura cumulata per Alex. in consi. 6. in 2. col.

2. col. in princ. in I. vol. per d. meum Iaf. in auth. si quis in aliquo. Co. de edendo. & in §. omnium. in 14. col. inst. de act. & in l. ex his verbis. C. de mili. testa. in rep. admonendi in 90. col. ff. de iureiuran. per do. Philip. Decium consi. 85. col. 2. & consi. 42. col. 1. consi. 35. col. 2. consi. 174. col. 2. & in c. 1. char. 7. extra de fide instru. De qua plene per Bonum de Cur. in suo trac. nobilitatis. 3. par. nu. 132. vbi dicit, quod licet talis nobilitas non habuerit principium, ab origine progenitorum, dicitur tamen generis nobilitas: quanto antiquior tanto nobilior: & magis relucet à parentibus relicta, quàm à Principe sine virtute donata.

Et ideo nobilitas in antiquitate laudatur: Quoniam in eis antiqua fuit virtus, & de his multos habemus apud nos, qui hodie magni nobiles, & de nobilissima domo nati reputantur, & habentur, Qui tamen descenderunt ab antiqua familia, quæ nobilitatem acquisiuit virtute, & habuerunt antiquos prædecessores, qui suis virtutibus prudentia, aut scientia, non origine nobilitatem acquisierunt, quorum nõnulla aut parua extat memoria: & ista est nobilitas, de qua Arist. 2. Rheto. dicens, Nobilitatem esse maiorum quandam claritatem honorabilem progenierum secundum virtutem generis. & dicit Boetius de consolat. Philosophiæ. Prosa 6. Nobilitas est quædam laus proueniens de merito parentum.

Vigesima prima consid. Nobilitas dependet, & causatur ex matrimonio vxoris persona considerata. Vxores namq; dignitatibus nobilitatibus, ac virorum præminentijs fulgent. Et ideo mulier plebeia copulata matrimonio nobili, efficitur nobilis. tex. est in l. mulieres. C. de dign. li. 12. & in l. fina. C. de incolis. lib. 10. ibi: honore mulieres maritorum erigimus, genere nobilitamus. & in leg. fin. C. de nupt. ibi: vxor marito concrefcit, & sentit eius fulgorem. Dixi in Commentarijs nostris super consuetudinibus duca. Burgun. in tit. Des mains mortes. §. 7. & supra in I. par. in 40. consi. & plura amplè per Bonum de Curt. in suo tra. nobilitatis. nu. 184. & 185. Vbi dicit, Quod si nobilis, qui non tenetur ad tributa soluenda, cõtraxit matrimonium cum plebeia, siue villana, quæ habebat bona patrimonialia, pro quibus solita erat cõtribuere cum alijs vicinis in collectam, cui nobili ipsa bona in dotem dedit, non tenetur ad munera patrimonialia, mixta, vel extraordinaria. alleg. not. per Iaco. de Belu. in l. Lucius. §. idem respondet. ff. de munerib. & honorib. quæ reassumit Per. Antiboli in tract. de munerib. char. 72. & etiam dixi in 3. parte.

Tamen in contrarium tenet Luc. de Pen. in d. l. mulieres, in l. col. in I. notabili. C. de dign. lib. 12. quod solum personæ decorantur honore virorum, non tamen res earum consequuntur priuilegia, quæ habent res maritorum. l. spadonem. §. liberti. ff. de excusat. tutorum.

Ex quo arguit, Quod si vir est immunitus à collectis, ratione propriæ dignitatis, non trahitur hæc immunitas ad bona vxoris. Cogita si casus eueniat, Cum hic sint duæ opinioniones contrariæ non infisto, cum latius in tractatu de munerib. infistam, vbi est materia: & in loco supra allegato ponitur, quomodo ista nobilitas tantum durat, quantum matrimonium, aut viduitas vxoris, aut castè, & pudicè viuat, secus si luxuriosè, & quod non habet locum econtrà, dixi supra, & dicam infra.

Aduerte tamen ad prædictam decisionem, quæ pro opi. Luc. de Pen. adhuc magis faciat dictum cõmentatoris regularum Cancellariæ Iulij II. in 6. part. allegando in simili, qd dicit Bal. in l. nec filium. C. de nupt. Quod si nobilis contrahat matrimonium cum plebeia, perdit nobilitatē: quia vt dixi de honestate nobilitatē, Sed non credo hoc esse verum: eò, quod mariti non acquirunt nobilitatem ex parte vxorum, & per consequens, nec perdere debent, diminuitur tamen quodammodo de honore illius apud probos, & graues viros.

Vigesima secunda consid. Nobilitas ex diuitijs causatur, maxime vetustis, quæ ab antiquis progenitoribus obuenerunt. l. ad subeunda. Co. de decurio. & de prædijs curialium. l. 2. in fi. li. 10. l. rescripto in prin. ff. de munerib. l. 1. in prin. ff. de cursu. reorū. Vbi æquiparantur honor & amplissimi facultates. Ad idem tex. in auth. de defen. ciuit. in prin. diuites enim ob diuitias celeberrimi sunt. l. si res. ff. de admi. tu. dum tamen sint honestis rationibus & iustitia, & bonis opibus conquisita. Et facit, quoniam personæ vilitas ob diuitias tegitur. l. eos. qui in fi. ff. de decur. vnde Cassiod. 3. variarū Epistolarum 19. Tantum quis nobilior est, quantum & moribus probus, & luculenta facultate reluxerit. Ita dicit Lucas de Penna in dicta leg. mulieres. in 3. colum. Cod. de dignit. lib. 12. Vbi tenet, quod hæc nobilitas non est vera nobilitas, quoniam ad pecuniam dignitas non mensuratur, vt habetur 9. Ethic. in homine enim, vt ait Seneca ad Lucillum, id laudandum est, quod ipse est, familiam formosam habere, & domum pulchram, multum fert, multum scenerat, nihil horum in ipso est, sed circa ipsum: laudo in ipso, quod nec eripi potest, nec dari, quod proprium est honoris. Quanquam hodie, vt ait Ambr. 2. de offi. ita incubuerunt mores hominum admiratione diuitiarum, vt nemo nisi diues putetur dignus honore: vnde solet dici:

*In pretio pretium nunc est, dat census honores,
Census amicitias, pauper vbiq; iacet.*

Et vt dicit Bonus de Curtili, in dicto suo tracta. nobilitatis. nume. 119. Nobilitas sine diuitijs penè mortua est: hæc tamen nobilitas diuitiarum est fluxa & fragilis: Et quomodo hæc cum nobilitate generis degenerent superbiam, dicam infra in 28. consideratione, in hac parte, & in II. parte in 26. consid.

confid. dicam amplè de diuitijs, quomodo faciunt quem inter plebeios præferri.

Vigesimatertia confid. Nobilitas causatur ex adoptione: Quoniam vt dicit Io. Raynaldus Gallus in suo comprehensorio feudali. in tract. nobilitatis. Filius adoptiuus vel arrogat^o per partem nobilem efficitur nobilis. l. liberos. & l. senatoris filium. ff. de senato. vbi adoptatus à senatore, senatoris filius dicitur.

Bonus tamen Curt. in d. suo tract. in 4. part. tenet contrarium, & mouetur, Quia cui non cõueniunt diffinitionis verba, non conuenit & diffinitum. l. quod cõstitutum. Vbi Bart. in specie notat. ff. de testa. mili. & in l. ita autem. in prin. & ibi Bart. etiam notat. ff. de admi. tu. & in l. 4. §. prætor. ver. toties. ff. de dam. infe. Faciunt quæ dicit Alexã. in consi. 18. in col. 1. in 1. volu. & Barb. in consi. 2. in 5. col. in 2. vol. Sed his filijs adoptiuus non conueniunt verba diffinitionis nobilitatis generis, quæ est qualitas quædam siue dignitas, proueniens à corruptione clari sanguinis, à parentibus originem fumens, & in legitimos liberos per carnem continuata: ergo nec diffinitum. Quod autem non cõueniãt patet: quia in illis nulla clari sanguinis per carnem continuatio fit, vt patet ad oculos. Dicit tamen, quod non negat quin ex ipsa patris nobilitate & dignitate splendiores magis reddantur cæteris: & ita procedit iura in contrarium allegata, quæ de nobilitate verbum nullum faciunt.

Nam ex quo nobilitas generis procedat à genere, fateor, quod cum adoptiuus nihil habeat de genere patrum adoptiuorum, vt plene notatur in l. si arrogator. ff. de adoptio. per G. Bened. in sua repet. c. Rayn. in verbo, & vxorem nomine Adelafiam. quod nec habent nobilitatem generis: si tamen adoptio seu arrogatio fiat autoritate Principis, de qua ibi. Videtur quod etiam illam dignitatem habere possint, vt hi, qui habent à Principe seu Principis concessione: non tamen principaliter vt illi, sed consecutiue & accessorie: de qua nõ est multum insistendum, cum pauci tales reperiantur apud nos: Etia quia adoptio apud nos de modico aut nihilo seruiat, licet quandoque viderim plures acceptos fuisse in filios secundum l. quidam cum filium. ff. de ver. oblig. Imo quandoque tales voluerint se dicere factos, secundum cõsuet. nostrã & generalẽ in toto Regno, s. q. mortu^o facti viuũ, & c. Eo, q. erãt alij ciuiles, & ciuilitas, seu actio ciuili, habet locum in statutis, vt dicit Bar. & d. meus Ias. in l. si is, qui pro emptore. ff. pro emptore. Sed dixi quod hæc erãt somnia, & scripsi in casu emergenti. Sed non vltra circa hoc remoror, cum in Gallia tales non succedunt, prout nec naturales simplices: vt dicit idem Benedicth in loco supra allegato.

Vigesima quarta confid. Nobilitas etiam causatur in filios nepotes, & descendentes in in-

finitum, quando causa nobilitatis existens in parentibus transit in eos. Abbas in c. licet. de censib. Dicit tamen glo. in l. r. c. de digni. lib. 12. quod nobilitas ciuilis durat & continuatur vsque ad nepotes inclusiue, nec vltra eos extenditur: quod est verum, quando causa nobilitatis non transit in posteros, vt dicit Bar. in d. l. r. c. de dign. vbi sic distinguit. Aut enim illud ex quo causatur nobilitas, transit ad posteros, vt Regnum, Ducatus, Comitatus, & similia: de quibus supra dixi in 8. confid. huius 8. partis: Et tunc vsque in infinitum nobilitas erit ille, ad quẽ transit ipsa nobilitatis causa, Nec ex parentum quidem persona, quia ipse id habet ex quo nobilis est, s. feudũ nobile, & ideo in promptu adest. Ex quo enim durat causa nobilitatis, s. ipsum feudum nobile, durat etiam effectus illius, & sic nobilitas ipsa, arg. oratorum in c. ad hoc. ver. sepelierunt de priuilegijs.

Aut enim illud non transit, vt dicit Bar. Et tunc de iure communi, ex parentũ persona nõ transit vltra pronepote nobilitas politica siue ciuilis, & ita procedit gloss. in d. l. r. c. de dign. In istis tamen, vt dicit Bar. consuetudo multum attendenda est, & apud nos extenditur in infinitum: Cum inter nobiles originis, & inter eos, qui per tantum temporis, cuius initij memoria non extat in contrarium, tales fuerunt reputati, de quibus in ista parte iam supra dixi. Et de hac nobilitate transitoria ad successores, vide Bonum de Curt. in d. suo tract. in 4. part. quæ cũ non sit materia nostra principalis, sic transeo.

Vigesima quinta confid. Nobilitas etiam causatur ex militia, de qua dixi in Cõmentarijs nostris super consuet. duc. Burg. in tit. Des enfans de plusieurs liẽz. §. 3. & pro hoc videtur facere text. in c. cum esset. extra de simonia. Hoc tamen, vt dicit Luc. de Pen. in d. l. mulieres. C. de dign. lib. 12. non videtur esse tutum, Quoniam simplex militia, vt dicit, dignitatem non habet: quod latius alibi dicam, maxime infra in 9. parte, in 26. consideratione.

Vigesima sexta confid. Nobilitas causatur etiam ex clericatura, Ex eo, quod quis est clericus, efficitur nobilis. ita dicit Io. And. in c. libenti^o. de seruis non ordi. Facit quod supra dixi in 12. confid. huius sc. partis, quod adhærẽtes Principi etiam in quocunque minimo officio dicuntur nobiles, Ergo multo fortius istud procedit in istis clericis seruientibus summo Principi, cui etiam Principes cæteri seruire debent. Si enim de quo minus inesse videtur inesse, multo fortius & de quo magis, auth. multo magis. C. de sacrosan. Eccle. faciunt & plura alia, quæ ponit Bonus de Curt. in suo tract. nobilitatis. in 3. part. in fin.

Et hæc nobilitas in multis casibus in hac patria nostra practicatur, & in plurib⁹ locis huius patriæ, vbi clerici excusantur, seu sunt exempti à pluribus munerib⁹ à quib⁹ alij ciues & incolæ non sunt immunes,

munes, Vt in hac ciuitate Heduen. à quodam iure quod dicitur ius Franchisæ, Et in oppido Diuionen. & Beluensi à quodam iure, quod dicitur, lex Martza, à quib⁹ sunt exempti & immunes clerici etiam simplicis tonsuræ cõiugati, & etiam in pluribus alijs locis & villagijs, vbi tonsurati excusantur à quibusdam corueis debitis dominis temporalib⁹ dictorum locorum. Et in casu emergenti alias consului q. simplices clerici coniugati viuentes mechanice prout alij rustici & rurales nõ debent tali iure gaudere, & ita fuit dictum & pronuntiatum per Curiam pro domino de Beriono contra suos subditos dicti loci de Beriono: tamen quicquid dixerim & cõsulerim in causa Abbatis S. Io. Reomensis contra suos subditos, fuit iudicatum contrarium in possessorio. Et de hac nobilitate ponit etiam Bonus de Curt. in 3. part. sui tractatus nobilitatis, in fi. & vlt. col.

Vigesima septima confid. Intrando materiam præcedentiæ & prælationis habendo respectum ad septimam confid. huius materia, Quod nobiles præferuntur plebeis, & quia sunt nobiles inter se, huiusmodi erit ordo prælationis, Et primi, qui sunt duplici vel triplici nobilitatis specie insigniti, cæteris singularib⁹ speciebus decoratis præferuntur quo ad honores: vnde doctor generè nobilis alium inferioris stat⁹ doctorem antecedere debet. Ita Bal. in l. nemini. per illum text. Cod. de adu. diuersi. iud. Abb. in ca. vener. col. 2. de præben. & in c. de dona. quos sequitur Felyn. in c. cleri. col. fi. in princ. de iudi. & in rub. de maio. & obe. Barb. in consi. 57. in 8. col. & sequi. in 2. vol. Decius consi. suo. 161.

Quod tamen intelligendum est data paritate temporis, vt tenet Innoc. in leg. statuius. de maior. & obe. & Decius in d. c. clerici. & dicam latius infra.

Hic infert Sal. in l. socierates. ff. pro soc. quod si in canonicatibus assumendis equiparantur nobiles & literati, nobilis & literatus præferendus est literato tantum.

Hinc etiam Bal. in l. sed & si militares. in princ. ff. de excu. tuto. quod Comes & Baro debet præferri comiti tantum, vel Baroni tantum. Dux & Comes præferuntur simplici Comiti. & in his arrenditur maior dignitas. dixi supra. & dicam infra, quando dicam, q. à digniori fit denominatio.

Faciunt ad prædicta, quod miles doctor præferendus est simplici militi, aut simplici doctori: vt dixit Ale. in l. centurio. in princ. in 3. col. ff. de vulg. & pup. substi.

Hinc etiam dicit Cy. in l. prouidendum. C. de postulando, quod nobilis moribus præferendus est nobili genere tantum, sed si quis sit nobilis moribus, & genere præferendus est ei, qui est nobilis moribus tantum: quia duplex dignitas fulget in eo propria & suorum. Et illud dictum Cyn. sequitur Bal. in l. eum plures. §. r. ff. de admi. tuto.

Faciunt, quæ dicit do. meus Ias. in l. cohæredi. §. qui discretas. ff. de vulg. & pup. Vbi per prædicta dicit duas rationes vincere vnã, & duas glossas auctoritatem vnus, Et facit regula geminatorum & actuum siue verborum, de qua in leg. balista. ff. ad Tre. Bartol. in leg. cum scimus. Cod. de agri. & censu. Pau. de Cast. in l. r. c. de legi. habetur. Barb. in ca. ex literis. in 34. col. de rescri. & in consi. 27. in 25. col. in 1. vol. & in consi. 1. in 26. & 30. col. in 1. vol. vbi de geminatione peccati. Et per Rochum in c. fin. in princ. extra de consuetud. Felyn. in cap. si quando. de rescri. do. meus Ias. in l. nec damnosa. Co. de precib. impe. offer. plura alia allegat ad hoc Bonus de Curt. in suo tract. nobilitatis in 3. part. nu. 24. vbi alleg. d. meum Ias. in plurib⁹ locis, & Decium in multis consil. quæ iam cumtilaueram in d. l. nec damnosa. ad Ias. meum, & plura alia, quæ alibi dicturus sum.

Vigesima octaua confid. Nobiles ex sapientia, virtutibus ac bonis moribus præhonorantur, cum præferendi sunt his, qui ex genere & diuitijs, seu loco aut priuilegio nobilitatis, decorantur. Ita tenet Lucas de Penna in leg. mulieres. in 4. col. in prin. Cod. de digni. lib. 12. quod sic probat in 2. col. Cum hæc tres species nobilitatis ex sapientia, scientia & virtute sint in anima: spirituales, cœlestes pariter & ex Deo, sunt in omnibus præferendæ his, quæ sunt terrestres & ex homine, & sine dubio digniores. Nam sicut anima præfertur corpori, leg. sanctimus. C. de sacrosan. Eccle. & sol. lunæ. ca. solitæ. de maiorit. & obed. sic & nobilitates, quæ sunt spirituales in anima pariter & ex Deo, cæteris præferuntur.

Quantum enim aurum est speciosius plumbo, 46. dist. c. duo sunt. tanto hæc species sunt cæteris inferioribus celsiores. Nam virtus & malitia determinant nobiles & ignobiles, vt dicitur 5. Politic. & 2. Rhetor. Vbi dicit Aristot. quod ille est generosissimus, qui est optimus. Vnde & Tullius contra Salust. Sanctius est, me meis fulgere moribus, quã maiorum opinione inniti, vt sum posteris meis nobilitatis initium, & virtutis exemplum. Et contra eundem: quod deficit, incipit in me: Ego enim meis maioribus virtute mea proluxi, vt si prius noti non fuerint, à me sumant initium memorie suæ.

Ex quo inferebat, quod Salustius degenerabat, & nobilitatem maiorum perdebat, ipse verò proprijs virtutibus suis nobilitatis initium præstabat.

Iphicrates, cũ Cerdonis esset filius, ad Hermodium qui sibi ignobilitatem exprobrauit: Meum (inquit) genus à me ipso initium sumit, tuum autem in re finit. Vt refert Plutar. in Apophthegma. Melius est enim de contemptibili genere clarum fieri, quàm de claro genere contemptibile nasci. Hinc dicit Iuuenalis:

*Malo pater tibi sit Theristes, dummodo rus sis
D d Leacidæ*

*Aeacida similis, Vulcaniaq; arma capeffas,
Quam te Therfiva similem producat Achilles.*

Vt notat gl. in c. v. de cunctis, 36. dist. & facit text. & quod ibi not. glo. in ca. v. n. quoniam ead. dist. Qui enim de claro genere clarus nascitur, gloria claritas non est eius folius, sed etiam generis. Vnde idem Iuuen.

*Miserum enim est aliorum incumbere fame.
Et etiam ibi:*

*Tota licet veteres exornent vndiq; cera
Aria, nobilitas sola est atq; unica virtus.*

Et alibi:

*Stemmata quid faciunt, quid prodest Pontice longo
Sanguine cenferi?*

Vt not. glo. in l. stemmata. in prin. ff. de gradib. cogn. Vnde Caelius lectio num antiquarum, lib. 11. c. 28. refert Licurgum praedicare solitum, qui civibus suis comprobare nitebatur, nil profuturam illis nobilitatem, & quod ab Hercule viderentur propagati, nisi ea facerent meditarenturque, quibus ille hominum summus tuafisset. Catulorum etiam argumento, quos iidem natos parentibus educationis dissimilitudine, moribus etiam longe diuersis ostentabat, cum lucernarius foret vnus, alter venaticus. Et ibi vide, cur Romani qui nobilitate praestarent lunulas in calceis gestare soliti essent, quia multum seruit ad propositum.

Et tales magis nobiles dicuntur, qui ex virtute quam si essent genere: & de his amplè supra in ista 8. par. in 7. consi. & per Cæpo. in suo tract. de imperatore militum eligendo. in ver. pro imperatore. in it. col. vbi amplè. A quo Bonus de Curti. excerpit quicquid boni in hoc dixerit.

Neque etiam nobilitas generis, sed virtutum, quem Deo gratum facit. cap. venerabilis. extra de præb. vbi Pan. & alij. Christus quidem nō multos secundum carnem nobiles elegit, sed ignobiles & pauperes: quia non est personarum acceptio apud Deum, vt ibi per doct. Et faciunt quæ dicit Bonus de Curti. in suo tracta. nobilitatis. nume. 52. Vbi dicit, quod apud Deum non gradus elegantior, sed vitæ melioris actio comprobatur. c. sicut excellentiam. 23. q. 4. & quis iustior. c. non loca. c. nulli. 40. dist.

Et facit quod not. in l. 1. in fi. C. de consulib. lib. 12. & dicit Bernar. ad Eugen. Genus Apostolorum est non aliunde nobile, quam morum ingenuitate & fidei fortitudine.

Mihi tamen videtur & sit incidenter dictum, quod ex duodecim Apostolis, si bene inspiciatur eorum generatio, erant septem nobiles genere. Nam, vt est gl. & doc. in d. c. venerabilis. Paulus & Barth. erant nobiles, & habetur Ioan. 17. q. Maria Cleophe erat soror matris Mariæ, ex qua nati sunt Thadæus, Iacobus maior, & Maria Zebedæi, ex qua nati sunt Iacobus minor, Ioan. & Simon: & sic erant consanguinei Mariæ, quæ erat nobilis ge-

neri, cum esset ex femine Abrahamæ, & ex progenie Regali, sacerdotali, & prophetiali. Cum, vt canit Ecclesia, Nati. B. Mariæ orta est à femine Abrahamæ clara ex stirpe David: & etiam Regali ex progenie Maria exorta refulget, & c. vt amplè demonstrat Ant. Flo. in sua sum. part. vlt. tit. 15. §. 3. vbi ponit de eius conceptione: Imo etiã, vt ibi dicit Elizabeth, quæ erat cognata virg. erat orta de tribu sacerdotali, ergo eius maritus erat de tribu Regali: Cū tribus sacerdotalis & Regalis tantū possent tunc inter se contrahere coniugia, & nullæ aliæ tribus secundū legem, Et tamen ex his descendit diuus Ioan. Bapt. & sic nobilis & inter natos mulierum nō surrexit maior. Ergo ex his patet, q. etiam nobiles genere fuerunt in magna aestima. apud Deum, cū eos præ omnibus præposuerit: dicam latius infra, quando ponam nobilitatem generis.

Et redeundo vnde digressi fueramus, Nobilitas virtutum, quæ dicitur animi, præfertur omnibus alijs, etiam eò, quia nobilitas virtutū ex propria virtute acquiritur, & virtuosus actibus & moribus animi, ex quo nobilior iudicandus est eo, qui proauorum nobilitatē subnititur. Hæc autem tantum præsumpta. l. quod si nolit. §. qui assidua. ff. de adil. edi. Cy. & in l. prouidendum. C. de postulan. lac. Aluar. in titu. quis dicatur dux, marchio, comes. in vlt. charta, in vlt. feud. & faciunt dicta Ouid.

*Nam genus & proavos, & quæ non fecimus ipsi,
Vix ea nostra voco.*

Et idem Ouid. alibi:

*Non census nec clarum nomen auorum,
Sed probitas magnos ingeniumq; facit.*

Et alia nobilitas est certitudinaria & propria, vt dicit Bonus de Curti in prædicta parte, in 1. & 2. col.

De huiusmodi etiam nobilitate animi & virtutum vide amplè Zod. Zamor. in suo Spec. humanæ vitæ, lib. 5. c. 6.

Vigesima nona confid. Illa nobilitas virtutum præfertur nobilitati acquisitæ ex dignitate, iuxta illud Boet. 2. de consola. Dignitatibus ex virtute, non virtuti ex dignitatibus honor accedit. Ita dicit Lucas de Penna in leg. mulieres. in 4. col. Cod. de dignit. lib. 12. & in leg. vnica. Cod. de Comitibus & arcarijs, lib. 12. Imo quod plus est, cum minus idonei promouentur ad dignitatem, sit iniuria dignitati. §. sed hæc quædam. in auth. de sanctif. epi. Imo & ipsi eidem cui tribuitur, cum illa indignus sit. Vnde Prou. 26. Stulto gloria indecens est. Nam est sicut nix in æstate, & pluuia mense. & Valer. libr. 3. capit. 7. Ignominia loco apud indignum est dignitas. & deforme est quos dignitate præstas, ab his virtute superari. De hoc etiam Hier. ad Eliod. Episcopum. Aliàs est ad Pammatium de dormitione Paulinæ. Clarus honor vilescit in turba, & apud bonos viros indigna est ista dignitas, quam multi indigni possident: Vnde egregie de

de Cæsare Tullius. Dum quosdam (ait) ornare voluit, non illos honestauit, sed illorum ornamenta turbauit: Et infra latent in multitudine laureæ & triumphæ, & interdum triumphantis foribus polluantur. Quod ante per manus patritijs tradebatur, & sola nobilitas possidebat: quo Marius victor inuidia & Teuthonum atque Cymbro. nobilitate familiæ putabatur indignus, quod Scipio vltra annos pro virtute meruit, nunc sola militia possidet, & agrestia dudum corpora, nunc fulgens palma circumdat. Hæc dicit Luc. de Pen. in rub. C. de pig. lib. 2. in 2. col. Et hæc omnia hodie videmus apud nos, Et officia & dignitates non dantur benemeritis, literatis, & virtuosis, sed quibuscunque, dummodo habeant pecunias, & emant pretio appetiatio.

Ex quo videmus, Multos indignos ad officia publica assumptos: Nimirum ergo, si Respublica periclitetur, cum periclitari dicatur, vbi dignitas indigno confertur. cap. Cenomanensem, in fin. 61. dist. Ita Lucas de Penna in loco hic ante alleg. vt dicit, quod dignitas facilius crescit quam incipiat, allegat Senecam Epist. lib. 19. Epistola centesima.

Trigesima confid. Si quis animi solum nobilitate illustrat⁹ reperitur, idoneior ad susceptionem conferendi regiminis, ille est cæteris quantumcunque nobilioribus præferendus. arg. eorum quæ voluit Bar. in leg. 2. §. prius. ff. de vulg. & pu. subst. Pan. Felyn. & Dec. in c. clerici. in 5. col. de iu. per tex. in l. honores, in prin. ff. de decu. & in l. vnicuique. C. de proxi. sac. scrib. lib. 12. facit text. in §. ordinatione. in auth. de monachis. facit text. in c. sed ergo. 8. quest. 1. & in c. constitutus. extra de appel. vbi in promotione dignitatis non antiquior, sed magis idoneus eligitur: Et faciunt in finita, quæ dicit Cæpol. in suo tracta. de imp. mil. eli. in versic. pro imperatore. in 9. col. & in huiusmodi idoneitate inspicitur qualitas personæ: vnde legitur Saul post asinas in Regem assumptum fuisse, 1. Reg. cap. 9. & meminit Iosephus antiq. Iud. lib. 6. cap. 4. dicens Saulem virum moribus nobilem, & nomine laudabilem, quasi ipsum non genere, sed morib. tantum nobilem fuisse: in Regem tamen Iudaici populi à Deo electum pos Samuelis Propheta: quod virtus in eo præluens non generis nobilitas egit. Idem de David Rege habetur 1. Reg. 10. cap. qui post foetantes in Regem Hebræorum est constitutus, & refert hoc Ioseph. vbi supra.

Trigesima prima confid. Nobiles nobilitate generis sunt anteponendi, arg. tex. in cap. de multa. ibi: circa sublimes tamen & literatas personas. extra de præbend. sumendo ibi sublimes pronobilibus secundum quod ibi communiter sumunt canonistæ attento ordine literæ, qui attendendus est, præponuntur ibi nobiles genere nobilib. nobilitate animi, quales sunt plurimum literati viri, quorū doctrina mundus illuminatur, vt ait

imperator in auth. habita. C. ne filius pro patre. & Hiero. in Epist. ad Paul. & Fel. in c. nonnulli, in 91. col. in ver. & fauore publicæ. extra de rescript. Vbi etiã inter cætera literatas personas stellas cœli appellat. dicam infra in 10. part. Et quod valeat argumentum à denominatione prima in litera, dixi supra in 1. par. in 17. consi.

Et quod nobiles genere præferantur, facit tex. in §. interim, ibi: Vniuersi nobiliores ciuitatum. & in §. si. post prin. ibi: cōuenit enim vnūquemq; nobilium. in auth. de defen. citi. Et ita tenet Bon⁹ de Curt. ex prædictis in d. suo. tract. in 3. par. ibi: secundo elicio. & Zodericus Zamoren. in suo speculo humanæ vitæ, lib. 1. c. 7.

Trigesima secunda confid. Omnes penè virtutes nobilitati famulantur: vt dicit Zode. Zamoren. in suo speculo humanæ vitæ, lib. 1. ca. 7. hic ante allegato.

Primo quidem nobiles humiles & mansueti assistunt, elationem fugiunt. pro eo maxime, quia eorum progenitores potentia, & diuitijs, recte & moderate vsu fuerunt: quo fit vt non facile superbia inflentur, quemadmodum qui nuper atque recēter ditati sunt, qui vt communiter sunt elati & superbi. de quib. amplè per Luc. de Pen. in le. militari. C. de decu. lib. 10.

Secundò, nobilitati deseruit magnanimitas, quæ res agit, vt contumeliosi minime existant. Hi enim cum ad magna suspirent, parua iniuria nunquam commouentur: parcunt, indulgent, sufferunt tanto facilius imbecilib. quanto resistunt fortius superbis. Et maxime hoc est in magnis nobilib. vt sunt Principes, quibus multum conueniunt magnanimitas & magnificentia, vt dicit Luc. de Pen. in l. vnic. C. de thesauris. lib. 10. & in l. si. C. vt rustici ad nullum obsequium. quod nobiles habent quatuor laudabiles virtutes, inter quas ponit magnanimitatem, magnificentiam & affabilitatem, docilitatem & industriam, de quib. infra dicetur.

Tertiò, vt dicit idem Zoder. vbi supra nobilitatem conciliat temperantia: Sunt enim nobiles vt plurimum Reipublice occupati, ea de re assueti sunt temperate viuere: & hæc temperantia est multum necessaria in Principibus, vt tenet Lucas de Pen. in l. nempe. Co. de fabricensibus lib. 11. vbi amplè de ea.

Quartò, vt dicit idem Zoder. Nobilitas est plurimum honoratiua, nec aliorum despectiua. Non enim reputant nobiles alia bona nisi animæ, quare virtuti dedit non despiciunt. Dicit tamen idem Lucas in d. l. 2. C. vt rustici ad nullum obsequium. sunt nimium honoris appetitiui, & progenitorum despectores.

Quintò, Nobilitatem ipsam prudentia & industria comitantur, Subtiliter enim generosi inuestigant, quid eos gerere oportet: vnde dicit tex. in l. omnia. C. de conditis in publicis, lib. 10. q. certa.

*Acacida similia, Vulcaniaq; arma capeffas,
Quam re Therfita similem producat Achilles.*
Vt notat gl. in c. vndecunq; 56. dist. & facit text.
& quod ibi not. glo. in ca. vnquam. ead. dist. Qui enim de claro genere clarus nascitur, gloria claritatis non est eius solius, sed etiam generis. Vnde idem Iuuen.

Miserum enim est aliorum incumbere famæ.

Et etiam ibi:

Tota licet veteres exornent vndiq; ceræ

Aria, nobilitas sola est arg. vnica virtus.

Et alibi:

*Stemmata quid faciunt, quid prodest Pontice longo
Sanguine cenferi?*

Vt not. glo. in l. stemmata. in prin. ff. de gradib. cogn. Vnde Cælius lectionum antiquarum, lib. 11. c. 28. refert Licurgum prædicare solitum, qui ciuibus suis comprobare nitentur, nil profuturam illis nobilitatem, & quod ab Hercule viderentur propagati, nisi ea facerent meditarenturque, quibus ille hominum summus tuasisset. Catulorum etiam argumento, quos isdem natos parentibus educationis dissimilitudine, moribus etiam longe diuersis ostentabat, cum lucernarius foret vnus, alter veneticus. Et ibi vide, cur Romani qui nobilitate præstarent lunulas in calceis gestare soliti essent, quia multum seruit ad propositum.

Et tales magis nobiles dicuntur, qui ex virtute quam si essent genere: & de his amplè supra in ista 8. par. in 7. confli. & per Cæpo. in suo tract. de imperatore militum eligendo. in ver. pro imperatore. in 11. col. vbi amplè. A quo Bonus de Curti. excerpfit quicquid boni in hoc dixerit.

Neque etiam nobilitas generis, sed virtutum, quem Deo gratum facit. cap. venerabilis. extra de præb. vbi Pan. & alij. Christus quidem nõ multos secundum carnem nobiles elegit, sed ignobiles & pauperes: quia non est personarum acceptio apud Deum, vt ibi per doct. Et faciunt quæ dicit Bonus de Curti. in suo tracta. nobilitatis. nume. 52. Vbi dicit, quod apud Deum non gradus elegantior, sed vitæ melioris actio comprobatur. c. sicut excellentiam. 23. q. 4. & quis iustior. c. non loca. c. nulli. 40. dist.

Et facit quod not. in l. 1. in fi. C. de consulib. lib. 12. & dicit Bernar. ad Eugen. Genus Apostolorum est non aliunde nobile, quam morum ingenuitate & fidei fortitudine.

Mihi tamen videtur & sit incidenter dictum, quod ex duodecim Apostolis, si bene inspiciatur eorum generatio, erant septem nobiles genere. Nam, vt est gl. & doc. in d. c. venerabilis. Paulus & Barth. erant nobiles, & habetur Ioan. 17. q. Maria Cleophe erat soror matris Mariæ, ex qua nati sunt Thadæus, Iacobus maior, & Maria Zebedæi, ex qua nati sunt Iacobus minor, Ioan. & Simon: & sic erant consanguinei Mariæ, quæ erat nobilis ge-

nera, cum esset ex femine Abrahamæ, & ex progenie Regali, sacerdotali, & prophæiali. Cum, vt canit Ecclesia, Nati. B. Mariæ orta est a femine Abrahamæ clara ex stirpe David: & etiam Regali ex progenie Maria exorta resulget, &c. vt amplè demonstrat Ant. Flo. in sua sum. part. vlt. tit. 15. §. 3. vbi ponit de eius conceptione: Imo etiã, vt ibi dicit Elizabeth, quæ erat cognata virg. erat orta de tribu sacerdotali, ergo eius maritus erat de tribu Regali: Cũ tribus sacerdotalis & Regalis tantũ possent tunc inter se contrahere coniugia, & nullæ aliæ tribus secundũ legem, Et tamen ex his descendit diuus Ioan. Bapt. & sic nobilis & internatos mulierum nõ surrexit maior. Ergo ex his patet, qd etiam nobiles genere fuerunt in magna æstima. apud Deum, cũ eos præ omnibus præposuerit: dicam latius infra, quando ponam nobilitatem generis.

Et redeundo vnde digressi fuimus, Nobilitas virtutum, quæ dicitur animi, præfertur omnibus alijs, etiam eò, quia nobilitas virtutũ ex propria virtute acquiritur, & virtuosus actibus & moribus animi, ex quo nobilior iudicandus est eo, qui proauorum nobilitate subnititur. Hæc autem tantum præsumpta. l. quod si nolit. §. qui assidua. ff. de ædil. edi. Cy. & in l. prouidendum. C. de postulan. lac. Aluar. in titu. quis dicatur dux, marchio, comes. in vlt. charta, in vsib. feud. & faciunt dicta Ouid.

*Nam genus est proauos, et quæ non fecimus ipsi,
Vix ea nostra voco.*

Et idem Ouid. alibi:

*Non census nec clarum nomen auorum,
Sed probitas magnos ingeniumq; facit.*

Et alia nobilitas est certitudinaria & propria, vt dicit Bonus de Curti. in prædicta parte, in 1. & 2. col.

De huiusmodi etiam nobilitate animi & virtutum vide amplè Zoder. Zamor. in suo Spec. humana vitæ, lib. 5. c. 6.

Vigesima nona confli. Illa nobilitas virtutum præfertur nobilitati acquisita ex dignitate, iuxta illud Boet. 2. de consola. Dignitatibus ex virtute, non virtuti ex dignitatibus honor accedit. Ita dicit Lucas de Penna in leg. mulieres. in 4. col. Cod. de dignit. lib. 12. & in leg. vnica. Cod. de Comitibus & arcarijs, lib. 12. Imo quod plus est, cum minus idonei promouentur ad dignitatem, fit iniuria dignitati, §. sed hæc quædam. in auth. de sanctif. epi. Imo & ipsi eidem cui tribuitur, cum illa indignus sit. Vnde Prou. 26. Stulto gloria indecens est. Nam est sicut nix in æstate, & pluuia mense. & Valer. libr. 3. capit. 7. Ignominia loco apud indignum est dignitas. & deforme est quos dignitate præstas, ab his virtute superari. De hoc etiam Hier. ad Eliod. Episcopum. Aliàs est ad Pammatium de dormitione Pauline. Clarus honor vilescit in turba, & apud bonos viros indigna est ista dignitas, quam multi indigni possident: Vnde egregie de

de Cæsare Tullius. Dum quosdam (ait) ornare voluit, non illos honestauit, sed illorum ornamenta turbauit: Et infra latent in multitudine laureæ & triumphæ, & interdum triumphantes fordidibus polluntur. Quod ante per manus patritijs tradebatur, & sola nobilitas possidebat: quo Marius victor inuidia & Teuthonum atque Cymbro. nobilitate familiæ putabatur indignus, quod Scipio vltra annos pro virtute meruit, nunc sola militia possidet, & agrestia dudum corpora, nunc fulgens palma circumdat. Hæc dicit Luc. de Pen. in rub. C. de pig. lib. 2. in 2. col. Et hæc omnia hodie videmus apud nos, Et officia & dignitates non dantur benemeritis, literatis, & virtuosis, sed quibuscunque, dummodo habeant pecunias, & emant pretio appetiatio.

Ex quo videmus, Multos indignos ad officia publica assumptos: Nimirum ergo, si Respublica periclitetur, cum periclitari dicatur, vbi dignitas in digno confertur. cap. Cenomanensem, in fin. 61. dist. Ita Lucas de Penna in loco hic ante alleg. vt dicit, quod dignitas facilius crescit quam incipiat. allegat Senecam Epist. lib. 19. Epistola centesima.

Trigesima confli. Si quis animi solum nobilitate illustrat reperitur, idoneior ad susceptionem conferendi regiminis, ille est cæteris quantumcunque nobilioribus præferendus. arg. eorum quæ voluit Bar. in leg. 2. §. prius. ff. de vulg. & pu. subst. Pan. Felyn. & Dec. in c. clerici. in 5. col. de iu. pertex. in l. honores, in prin. ff. de decu. & in l. vniciuque. C. de proxi. sac. scri. lib. 12. facit text. in §. ordinatione. in auth. de monachis. facit text. in c. sed ergo. 8. quæst. 1. & in c. constitutus. extra de appel. vbi in promotione dignitatis non antiquior, sed magis idoneus eligitur: Et faciunt infinita, quæ dicit Cæpol. in suo tracta. de imp. mil. eli. in versic. pro imperatore. in 9. col. & in huiusmodi idoneitate inspicitur qualitas personæ: vnde legitur Saul post asinas in Regem assumptum fuisse, 1. Reg. cap. 9. & meminit Iosephus antiq. Iud. lib. 6. cap. 4. dicens Saulem virum moribus nobilem, & nomine laudabilem, quasi ipsum non genere, sed moribus tantum nobilem fuisse: in Regem tamen Iudaici populi à Deo electum p. os Samuelis Propheta: quod virtus in eo præluens non generis nobilitas egit. Idem de Dauid Rege habetur 1. Reg. 10. cap. qui post foetantes in Regem Hebræorum est constitutus, & refert hoc Ioseph. vbi supra.

Trigesima prima confli. Nobiles nobilitate generis sunt anteponendi, arg. tex. in cap. de multa. ibi: circa sublimes tamen & literatas personas. extra de præbend. sumendo ibi sublimes pro nobilibus secundum quod ibi communiter sumunt canonistæ attento ordine literæ, qui attendendus est, præponuntur ibi nobiles genere nobilibus. nobilitate animi, quales sunt plurimũ literati viri, quorũ doctrina mundus illuminatur, vt ait

imperator in auth. habita. C. ne filius pro patre. & Hiero. in Epist. ad Paul. & Fel. in c. nonnulli, in 91. col. in ver. & fauore publicæ. extra de rescript. Vbi etiã inter cætera literatas personæ stellas cœli appellat. dicam infra in 10. part. Et quod valeat argumentum à denominatione prima in litera, dixi supra in 1. par. in 17. confli.

Et quod nobiles genere præferantur, facit text. in §. interim. ibi: Vniuersi nobiliores ciuitatum. & in §. si post prin. ibi: cõuenit enim vnũquemq; nobilium. in auth. de defen. citi. Et ita tenet Bon. de Curt. ex prædictis in d. suo. tract. in 3. par. ibi: secundo elicio. & Zodericus Zamoren. in suo speculo humanæ vitæ, lib. 1. c. 7.

Trigesima secunda confli. Omnes penè virtutes nobilitati famulantur: vt dicit Zoder. Zamoren. in suo speculo humanæ vitæ, lib. 1. ca. 7. hic ante allegato.

Primo quidem nobiles humiles & mansueti assistunt, elationem fugiunt. pro eo maximè, quia eorum progenitores potentia, & diuitijs, recte & moderate vsi fuere: quo fit vt non facile superbia inflentur, quemadmodum qui nuper atque recèter ditati sunt, qui vt communiter sunt elati & superbi. de quib. amplè per Luc. de Pen. in l. militarib. C. de decu. lib. 10.

Secundò, nobilitati deseruit magnanimitas, quæ res agit, vt contumeliosi minime existant. Hi enim cum ad magna suspirent, parua iniuria nunquam commouentur: parcunt, indulgent, sufferunt tanto facilius imbecillib. quanto resistunt fortius superbis. Et maximè hoc est in magnis nobilib. vt sunt Principes, quibus multum conueniunt magnanimitas & magnificentia, vt dicit Luc. de Pen. in l. vnici. C. de thesauris. lib. 10. & in l. si. C. vt rustici ad nullum obsequium. quod nobiles habent quatuor laudabiles virtutes, inter quas ponit magnanimitatem, magnificentiam & affabilitatem, docilitatem & industriam, de quib. infra dicitur.

Tertiò, vt dicit idem Zoder. vbi supra nobilitatem conciliat temperantia: Sunt enim nobiles vt plurimũ Reipublice occupati, ea de re assueti sunt temperate viuere: & hæc temperantia est multum necessaria in Principibus, vt tenet Lucas de Pen. in l. nempe. Co. de fabricensibus lib. 11. vbi amplè de ea.

Quartò, vt dicit idem Zoder. Nobilitas est plurimum honoratiua, nec aliorum despectiua. Non enim reputant nobiles alia bona nisi animæ, quare virtuti deditos non despiciunt. Dicit tamen idem Lucas in d. l. 2. C. vt rustici ad nullum obsequium. sunt nimium honoris appetitui, & progenitorum despectores.

Quintò, Nobilitatem ipsam prudentia & industria comitantur, Subtiliter enim generosi inuestigant, quid eos gerere oportet: vnde dicit tex. in l. omnia, C. de conditis in publicis, lib. 10. q. certa

officia pro utilitate Reipublicæ committuntur nobili prudenti, quasi velit dicere, quod prudentia comitatur nobilitatem, ut ibi etiam Lucas de Pen. multa de prudentia ponit, & quis sit prudens.

Sexto, nobilitas affabilis est, & plurimum curialis, communiter enim versantur in Regum domibus & Principum Curijs, & ideo moribus vestiuntur. Qui enim in domibus Regum sunt, moribus reguntur. Et ut dicit idem Luc. in d. l. 2. Cod. ut rustici ad nullum obsequium. Nobiles politici & affabiles, quod secus est in rusticis qui sunt solitarij, rudes & siluestres, & in campis visitant, & ob eam rem (ut Philosopho placuit) nequaquam sunt bene conuersatiui, unde solet dici:

Rustica progenies nescit habere modum.

Septimo, quia nobiles sponte promittunt & exoluunt, & in beneficijs crescunt. ca. 1. de dona. §. si minus. in auth. de non alien. & §. sed neq; in auth. de mand. prin. ibi: custodiens datum ei verbum. Vnde Proverb. 25. ventus, & nubes, & pluuia non venientes, dicitur vir gloriosus promissa non complens. Nam & interdum est, qui præ confusione promittit amico, & lucratur eum inimicum gratis, si non implendo promissa. Ita dicit Luc. in le. mulieres in 5. col. C. de dignitatib. li. 12. vbi ponit 25. priu. nobilitatis. Plura etiam ponit Capol. in tra. suo de imper. militum eligendo. in verb. nobilitatis. Vbi ponit 47. priuilegia nobilitatis. Et in finalibus verbis dicit, quod tot laudes habet nobilitas, quot in æthere sidera fulgent. & Bon^o de Cur. in suo tra. nobi. in 6. part. vbi ponunt 56. priu. nobilitatis.

Octauo, ergo laudandi sunt nobiles in hoc, & priuilegiatur, Quia nobili reuerentia debetur ab ignobili, sicut seni à iuvene. Esaiæ 2. & Maccab. 2. c. 6. quasi in fi. Ideo ex his infero, quod nobilitas, quæ virtutibus est adornata, est perfecta, & cunctis alijs præferenda, ut ait Iudocus Clithouens in tractatu de nobilitate. c. 10. Et isti nobiles genere lingua vernacula gentiles homines vocantur, quasi ingenui, ab origine gentis, & quorum maiores seruitutem nullam prorsus seruerunt: Videlicet ab ascriptiis, & conditione quadam obnoxij. distinguere eos volens, qui ob id eadem lingua villani dicuntur, ut dicit Budæus in suis annotat. in leg. 2. ff. de origine iur. ibi: ex eadem leg. paulo post vindicias, & c. in fin. & ibi dicit, quod apud antiquos tria erant genera hominum: agnationis, gentilitatis, & stirpis. & ibi ponit quæ sit gentilitas, & qui sint homines terræ & cœli, de quibus alibi dicam.

TRigesima tertia consi. Nobiles etiam in poenis honorantur, quia mitius puniuntur, c. fi. vbi glo. & docto. extra de poenis. vbi dicitur: Mitius puniuntur nobiles ex ad poenam corporalem, quam ignobilis: quod intelligendum est, ut per Fel. in epistolaris. in prin. de offi. delegati, Et ibi limitat

hoc in sex, aut septem casibus, videlicet in proditore, in hæretico, in Papa, in Imperatore, in excessu sua contumacia, in illo qui delinquit in officio suo. Dixi in Commentarijs nostris super consuetudinibus duc. Burg. in tit. Des droictz, & appar. à gens mariez. §. 20. incip. entre toutes aultres gens. in ver. descendre. Alias tres limit. ad hoc ponit idem de Curti. in sape d. tracta. in 5. part. in 1. priu. vbi dicit quod hoc fallit, quando ex illa dignitate nobilitatis augetur qualitas delicti, & Principis mandatum contemnitur, secundum Bal. in c. 1. §. si quis verò temerario. de pace iur. fir. Qui casus factis comprehenditur per Fel. quando dicit in proditore, & in officio delinquente saltem. Et etiam, ut dicit, fallit in causa peccati, ut ibi per eum, & istud priuilegium describit pro quarto Capola, in supradicto loco.

Hinc est, quod nobiles non torquentur in casibus, in quibus alijs plebeij torquerentur. Ita dicit Cy. in l. diuo Marco. c. de quaest. de quo plene etiam per eundem de Curti. vbi supra in 2. priu. Sed quia, ut dicit Benedicti in sua repet. cap. Raynu. in ver. mortuo itaque testatore primo. in octava fallen. nu. 222. extra de testam. Hæc non habent locum in Francia, cum quilibet torqueatur indistincte casu existente. cum reatus omnem honorem excludat. l. 1. c. vbi senato. vel clariss. Ideo aliter non insisto, cum satis plene examinet idem de Curt. vbi supra.

Hinc etiam est, quod ex consuetudine nobilis non suspenduntur, sed decapitantur. Bar. in l. capitalium. §. serui casu. ff. de poen. & in le. desertorem. §. poena militum. post glo. ibi. ff. de re mil. Bald. in c. 1. §. si rusticus in fi. de pace tenen. in vsib. feud. Et istud priuilegium posuit Capo. in loco supra alleg. in 6. priuileg. Et Bonus de Curt. in 1. etiam supra alleg. Vbi ponit, quod poena suspensionis est ignominiosior quàm decapitationis. Secundum tamen locorum consuetudines distinguitur, vbi facit mentionem de consuetudine Franciæ, in qua poena suspensionis non est ignominiosa, ut dicit G. Bened. & in loco supra alleg. & etiam Bonus, vbi supra dicit poenam suspensionis esse grauiorem extentiue poena decapitationis, secundum quod comprobatur consulendo Decius in consi. suo 65. inci. & pro tenui mea facultate.

Hinc etiam est, quod mulier nobilis non damnatur in metallum in perpetuum, vel ad tempus, licet alijs si nobilis non esset damnari posset, tex. c. gl. in l. aut damnatum. §. in ministerium. ff. de poen. Et istud est 6. priuileg. Capolæ, in loco supra alleg. positum per Bonum in 27. priu. & c.

Hinc etiam est, quod magis ignoscitur alicui propter nobilitatem, teste Cice. lib. 2. Rhetoricorum. Vbi de deprecatione docens ait: Hæc ignoscendi ratio quæreretur ex his locis, si plura aut maiora officia, quàm maleficia videbantur constare, si qua virtus, aut nobilitas erit in eo, qui supplicabit. & fa-

& facit tex. in l. splendidiore. C. de diuer. offi. lib. 12. Vbi habetur quod crimina nobilium facilius occultantur. Luc. de Pen. in l. mulieres. in 20. priuileg. C. de digni. lib. 12. Et istud est septimum priuilegium Capolæ, & Boni 29. in locis iam saepe supra allegatis.

Et istud priuileg. multum facit pro gratijs impetrandis, Quoniam, etiam si possunt aufergere nobiles, non tenentur, ut tenent Bart. & alij in l. vt vim. ff. de iust. & iur. Et ideo eis facilius conceditur gratia, quàm rustico & ignobili, qui aufergere debet si potest. Et faciunt etiam ad prædicta quæ supra dixi, quod intuitu nobilitatis delinquenti par citur.

Hinc est etiam, quod si nobiles in adulterijs deprehendantur, non ita facilius ut plebeij deprehensij, occiduntur, notatur in l. Gracchus. C. de adult. & in l. marito. ff. eo. ti. Et hoc pro priuilegio ponit idem Lucas in d. l. mulieres. in 18. priu. & Bonus de Cur. vbi supra pro 1. priu. & c.

TRigesima quarta consi. In promissis nobilium, maior fides adhibetur, Quia promissa nobilium, pro factis habentur. arg. tex. in l. nemo. ff. de integ. resti. Ita ad hoc illum tex. alleg. And. de Iser. in c. 1. §. hoc intelligendum in tit. qui successores teneantur in vsib. feud. plus dicit Corfe. in repe. c. grandi. de supplen. negl. pra. l. col. 2. lib. 6. per tex. in ca. 1. de don. quod promissa nobilium sunt debita, cum dicat ille text. nobilitas lege ponit, ut deberet se quod sponsè tribuit, id est, tribuere promissis existimet, & istud est 3. Priuileg. quod Bonus de Curt. in loco supra alleg. inseruit. Ratio prædictorum est, quia in nobilibus maior creditur fides inesse, quàm ignobilibus. & in ipsis rutilior propter decus nobilitatis, pro qua præsumitur secundum gl. singu. in c. illud. 40. d. quam dicit esse singularem Rom. sing. suo 722. inci. scis hoc.

Ex quibus inferunt doctores, quod excusatur quis nobilis confitendo, puta de eo, qui castri custodiam habebat, & in locum sui subrogauit nobilem, fuit excusatus, quia verisimiliter credere potuit: ex quo nobilis, non facturum prodicionem. de quo per Io. And. in addi. Spe. in ti. de locato. §. 1. quod posuerat Old. ante eos in consi. 94. & Barb. in consi. 3. incip. præclare. in 2. vol. & in extrauaganti, cupientes. in sua repe. in verb. nobiles. Et de potestate, qui nobilem incarcerationi tantum in palatio. de quo per do. meum Ias. in l. iubemus. in 2. col. C. de iudi. & in repe. l. admonendi. in l. 57. & 78. col. ff. de iure iur. cum pluribus concord. allegatis per Bonum in dict. suo tra. in 5. priuilegio.

Hinc est, quod nobiles vocantur ad nuptias, ut dicit Alberic. de Rosate in suo dictionario, in ver. nobiles. & Capo. in d. loco, in 12. priu. & Bonus in l. priu. & c.

TRigesima quinta consi. In multis casibus. in quibus non licet plebeio donare, tamen licitum est nobili donare, & ei permittitur, cum pro-

prium nobilitatis sit donare. c. 1. Vbi Pan. de don. facit, quod no. in d. c. grandi, in verbo, liberan. de supplen. neg. præ. Facit l. filius. §. 1. ff. de dona. Et hoc, quia debent esse liberales, ut amplè per multa deducit Bonus de Cur. in d. tra. in 4. priu. Et ibi ponit quomodo in multis præsumitur donatio fauore nobilitatis. quæ alias non præsumeretur. Ut in marito nobili & potente, qui præsumitur donare bagas & iocalia quæ transiit vxori secundum Bal. in c. iurauit. de prob. q. alias non præsumeretur secundum Bart. in l. si vt certo. §. in terdum. ff. commoda. Et etiam si maritus sit nobilis, præsumitur donare ea quæ concessit vxori, ut vult gl. in l. vxori. ff. de leg. 3. & ibi Bar. notat ad hoc illam gl. & Bal. in l. 2. post prin. C. de iure dot. & in c. 1. ad fi. qui seu. dare pos. Et facit quod dicit idem Bal. in l. si paterno affectu. C. de neg. gest. quod si vitricus faciens expensas priuigno sit nobilis, facilius præsumitur donare quàm ignobilis.

Faciunt & alia quæ ponit idem de Curti in dicto loco, vbi per eum ample. dicens quod liberalitas in nobili est multum laudanda & necessaria, quæ cum sit extra propositum, non insisto. Et etiam duos alios casus ponit in 7. & 8. priu. In quibus alijs potius præsumeretur fatuitas seu stultitia, quàm ponario. secundum Bal. in l. generaliter. C. de non num. pec. Tamen, in fauore nobilitatis, præsumitur donatio, quæ sub hoc comprehendipotest. & de hoc etiam vide per Ioan. Lupum in repe. rub. de don. inter virum & vxorem. in §. 9.

Hinc est, quoniam licet maritus dicitur iure communi confitendo plus recepisse ab vxore quàm ceperit, non sibi præiudicat talis confessio, ad id, quod plus est confessus, quin ad illud agere possit. l. si voluntate. C. de dotis promi. Ita quod sibi comperat exceptio non numeratæ dotis. l. 1. C. de dote cauta non numerata. Et etiam hoc habemus ex consuetu. nostra duc. Burg. in ti. droictz & appar. à gens mariez. §. le mari & la femme, & in plurib. locis Fran. Tamen, si plebeius vel alias non nobilis, in vxorem dicat nobilem mulierem, & se plura recepisse ab vxore confiteatur, quàm in veritate receperit, non poterit agere ad id, quod plus est. Nec enim excipere de non numerata pec. fauore nobilitatis: præsumitur enim id ei donare voluisse in recompensam, seu remuneratiõnem honoris, sibi per ipsam impensam, eum desponsando, siue etiam in recompensam damni, quod patitur ipsa nobilis mulier, accipiendo eum in maritum, cum propter id sua nobilitate priuetur. l. 1. & l. mulieres. C. de dig. lib. 12. ita dicit Bar. in l. si voluntate. C. de promi. Dicens esse suum nouum dictum, & de consuet. seruari. & in l. si diuortio, quem sequuntur ibi Alexan. do. meus Iaso. & alij. ff. de verb. oblig. cum pluribus alijs allegatis per dictum de Curti in loco supra allegat. in 6. priuileg. vbi dicunt quod Romanus in d. l. si diuortio. & do. Soz. in l. 1. in 13. colum. ff. sol. ma. dicit, contrariu de iure esse verius in puncto iuris,

de iuris, quos allegat idem d. Ias. in d. l. si diuortio. vbi amplissime tractat, & idem do. Ias. in l. fin. in 3. col. C. de verbo. sig. & in l. ex hoc iure. ff. de iusti. & iure. & in l. si non fortem. §. libertus. ff. de condit. indeb.

Quicquid sit de iure, ego semper tenui & teneo, quod hæc non habent locum apud nos constante matrimonio, per consuetudinem nostram duc. Burg. in tit. des droictz & apparten. à gens mariez. §. 7. in cip. le mary & la femme. Et si hæc essent vera, esset magna limitatio ad consuetudinem nostram, quæ non limitatur, Ideo cauius est, vt in cōtractu matrimonij fiat talis remuneratio quam voluerint: quia aliàs non esset valida, ideo apud nos cessaretur & declararetur inualida.

Ego enim vidi in causa emergenti, inter quondam nobilem virum domium Claudium de Spiry, fratrem & hæredem quondam nobilis viri Io. de Rabutin domini de Bourbilly: quod Iacquetta de la Riuere eius relicta obtinuit in prouisione à curia super summa confessata per eundem dominum de Bourbilly, quæ fuit etiã facta ipso existente in lecto mortis, vbi confessus fuit, se habuisse ab eius vxore bona immobilia, vsq; ad summam duorum mille Francorum, Et fuerunt super illa confessione facta per eum adiudicati mille Franci per modum prouisionis, quod videbatur diuim stante dicta consuetudine: cum etiam, quod plus est, vterq; esset nobilis in pari gradu nobilitatis, & quo cessare debebat prædicta præsumptio, secundum Bar. in d. l. si voluntate. & in d. l. si diuortio. vbi ita intelligit dictam l. C. de donationibus. ante nuptias. & ita ample etiam limitat Capola in dicto tract. de Imperato. mil. eligendo. in verbo, nobilitatis. in 34. priuilegio nobilitatis.

Hinc est, Quoniam ex prædictis simul iunctis elici potest, Nam licet de iure communi, duo sponsalia circa vnum concurrere non possunt. l. i. C. de dotis promisso. de quo per d. meum Ias. in §. fuerat. 12. col. in sti. de actioni: Tamẽ fallit in prædictis casibus nobilitatis remunerandæ causâ, vbi concurrunt duo specialia, videlicet præsumptionis & donationis, contra l. cum de indebito. ff. de probatio. & validitate donationis inter virum & vxorem. contra tit. C. & ff. de donatio. inter virum & vxorem. Et istud priuilegium ita colligit Bonus de Curtili in d. suo tract. in nono priuilegio. sed quia hoc non haberet locum apud nos stante consuetudine nostra, non aliter insisto.

TRigesima sexta confid. In electionibus debent nobiles anteferri: in dubio enim præsumitur pro nobilitate ad officia regenda. text. est in §. interrim. in ver. vniuersi nobiles ciuitatum. & in §. audient. ibi: cõuenit enim vnumquemq; nobilium. co. aut. & in auth. de referendarijs. §. si. col. 2. & satis etiam probatur 24. d. c. quanto Episcopus. in ver. genus. & notat Bar. in l. i. in 3. col. ibi. Nam plebe-

ius. C. de digni. & Io. de Pla. in l. i. illum text. C. de cõditis in horreis publicis. lib. 12. dum dicit quod in electione officialis, consideranda est nobilitas. Ample per Cœpolâ in d. tracta. in 1. priuilegio nobilitatis. & per Bonũ in suo tracta. in 10. priuilegio vbi dicit, quod interest Reipublicæ, gubernari per nobiles, & per plebeios. Non enim secundum numerum siue ordinem, sed secundum hominum qualitatem seu dignitatem sunt honores conferendi: vt l. honores. in principio. §. is qui. ff. de decurio. & ample dicitur in locis hic ante allegatis.

Et habet etiam istud locum in electionibus beneficiorum ca. officij. ibi: quendam virum nobilem: extra de electio. Capola in loco supra alleg. in 15. priuilegio.

Hinc est, Quia si in electionibus & alijs actibus Voces sint æquales, & hincinde numero pares nobiles præferuntur, argumento ff. de pactis. l. maiorem: ibi. qui dignitate inter eos præcellit. & ibi. d. meus. Ias. notat. & etiam Bar. in l. i. in 12. col. C. de digni. lib. 12. argumento d. l. maiorem. & l. 3. §. 1. ibi: cuius dignitatis. & ibi: alia dignitas. & l. ob carmen. §. ff. de testibus.

Et facit, quod dicunt Inn. & Abba. in c. dudum. de electionibus. vbi Abbas Panormitan. dicit, quod maioris authoritatis est vox nobilis, quam plebeij.

Etiam facit, quod dicit Arch. in cap. hæc autem scripsimus. in fi. 30. di. vbi dicit, quod in electionibus habenda est ratio. Et istud est secundum priuilegium, quod posuit Capola in d. suo tracta. & decimo tertio. Boni. de Curtili in suo tractatu nobilitatis.

Hinc est, quod in eligendo marito pro puella, consensus nobilis est præferendus. cap. 1. 32. q. 4. quem text. ad hoc allegat Lucas de Pen. in d. leg. mulieres. in 6. col. C. de dignita. lib. 12. & 21. priuilegio.

TRigesima septima confid. Nobiles honorantur, quantum ad testimonia, quia in dubio, in testimonijs ferendis nobiles præferuntur. in l. 3. in prin. ff. de testib. l. ob carmen. §. ff. eo. Spe. in ti. de teste. §. circa prin. ibi, quarto fallit. vbi dicit quod si queritur, an matrimonium sit vel non, sponsa forte dicente contractum, sponso negante, si ipse sit nobilior, vel honorabilior, pater & mater sponsæ, non admittuntur ad testificandum: si vero pater vel inferior, sic, in fauorem matrimonij. c. super eod. extra de testibus, & c. super literis. extra de sponsalibus. ita dicit Capola in d. tractat. in 3. priuilegio nobilitatis. Maior fides præsumitur in nobili, propter eius nobilitatem. firmat gloss. in c. si testes. §. testium. in ver. quis decurio. 4. q. 3. Bal. in l. testium. in 3. col. C. de testibus. & ibi Barto. dicens, quod magis creditur duobus testibus nobilibus quàm pluribus plebeis seu rusticis. Sequitur d. meus Ias. in l. maiorem in princ. ff. de pactis. Et Alex.

Alex. in consi. 28. col. 3. in 1. vol. repetitio. in cons. 31. in 2. vol. & istud conf. Alexan. allegat Bonus in loco supra alleg. in 14. priuilegio. Sed non facit ad propositum, cum solũ dicatur ibi per Alex. quod dictum notabilis Viri inducit iustissimam credulitatem, quod procedit etiam in multis alijs, qui sunt notabiles, licet non sunt notabiles: de quo dicto plene per do. meum Ias. in l. properandum. §. si autem alterutra in 4. col. C. de iudic. in rep. l. admonendi. in 74. col. ff. de iureiuran. per Fel. in ca. cum contingat, in 234. col. extra de re iudi. & in cap. 4. in 7. col. ver. i. doctrina. extra de præfeci. & per eundem do. meum Ias. in l. de pupillo. §. si quis ipsi prætori. ff. de noui ope. nunc. Vnde statuit interdum dicto vnus nobilioris. 8. q. 3. c. fin. Lucas de Penna in l. mulieres. in nono priuilegio.

Hinc est, quod testes vilis conditionis, contra vere nobiles, seu in dignitate positos, non admittuntur ad testimonium, vt dicit Lucas de Penna in d. l. mulieres. in 25. priuilegio. in l. i. C. de reis postulatis.

TRigesima octaua confid. Nobilitati defertur, quo ad honores, quo ad salutationem, & sedis inter iudices assignationem. text. est in l. si sedendi. C. vbi senatores, vel clarissimi. & in l. 2. & ff. C. de offi. diuer. iudi. Facit quod not. gl. in c. necess. in verbo, quantumcumq; in q. 10. & in §. aliam vero. in st. de bonorum possess. in verbo, altiori. Et istud est vnum ex priuilegijs Boni num. 12. in dicto suo tractatu. & in 45. priuilegio eiusdem. & sic de vno facit duo.

Hinc est, quod si quis alicui nobili tenetur redderentationem, debet accedere ad eum. text. est in dicta gl. in verbo, astimandũ, in l. pe. §. ff. de condi. & demon. & istud est vigesimum quintum priuilegium Capolæ in loco supra all. & Boni de Curtili 16.

Hinc est etiam, quod circa Reipublicas maior eorum est authoritas. l. 2. in fin. C. de prædij curialium. Luc. de Pen. in d. l. mulieres. in 5. priuilegio: & Hinc est, quia etiam circa legationes est maior eorum authoritas & præferuntur. l. pe. ff. de leg. Et istud posuit idem Luc. in d. l. mulieres, in 6. priuilegio. & in rub. C. de legat. vbi ponit. quæ requiruntur in legato, seu ambasiatore.

Hinc etiam est, quoniam ad eos mittitur tanquã ad egregias personas. ita tenet Lud. Rom. singulari suo 170. in c. Item quero. Vbi dicit ita fuisse determinatum per dominos de Rota Romæ, dum casus cõtigisset de facto, & intellige de nobili paupere, qui propter verecundiam non potest venire ad iudicium, vt videtur tenere gloss. in c. si qui testium. de testi. & ita videtur tenere Capola in d. tracta. de imperatore militum eligendo. in verbo, nobilitatis. in 32. & 34. priuilegijs. & Bonus de Curtili vbi supra in 17. priuilegio.

Istud tamen nõ placet do. meo Ias. in l. ad egregias. in 2. col. ff. de iureiu. Quia istud priuilegium

non conceditur egregiæ personæ propter paupertatem, aut propter verecundiam. Imò propter excellentiam personarum, & earum dignitatem. Et mihi videtur verior ista opinio domini mei in magnatib. & magnis nobilib. ad quos etiã solet mitti, quando maxime sunt in ciuitate: & ita prædicatur apud nos. De paupere autem nobili, licet illa glo. sit in d. c. si qui testium. Tamen, nihil quo ad nos prædicatur, quoniam coguntur venire ad iudicium. quicquid dicat Bonus in prædicto loco, in 18. priuilegio.

Hinc etiã est, quia ad Imperatoris, Principum, dominorum, & potentum latus nobiles stare debent, nõ autem plebeij, seu populares. l. omnium. circa princip. ibi: inter tot nobiles. C. de testa. & ibi Bald. in princip. qui dicit, quod vbi Princeps, & ibi astant nobiles: quem sequitur domi. meus Ias. post Angel. in primo notab. Vbi etiam plus infert, quod præsentia Principis nobilitat hominem, ita quod eo, quod quis adest Principi, seu ipsum comitatur, præsumitur esse nobilis. l. i. C. de præpo. labo. lib. 12. Et istud est tertium priuilegium Capolæ in d. tract. de imp. mil. elig. in verbo, nobilitatis. vbi dicit, quod hac ratione, quia nullos nobiles iuxta se habebat, sed illos à sua Curia expulerat, expulsus fuit à regimine ciuitatis Verõ. Et etiam istud priuilegium ponit Bonus de Curt. in 21. prin. in loco supra allegat.

Hinc etiam est, quia nobiles debent mitti obuiam Principi, cum veste pulcherrima, & decora, & barba tonsa. 2. Reg. 19. de quo Vincentius Se-gault in suo opere in 4. c. regali. & istud priuilegiũ ponit Capola in dicto tractatu, in 30. priuilegio. nihil tamen allegat.

TRigesima nona confid. Nobilitati in beneficijs magis est prouidendum. vt nõ. Goffred. in summa in tit. de temp. ordinando. §. sed circa hospitalitatem. in fine, ibi, in 2. casu. 81. d. c. nõ ver. item considerando. Faciunt regulæ cancellariæ Innocentij 8. in regulis. l. 31. & 32. regulis cancellariæ Iulij II. in 2. & 3. par. Et ibi commentator Hisp. quia multa accumulauit de huiusmodi priuilegijs. Et ibi fit mētio de triplici genere nobilium, scilicet, in secunda de illustrib. vt sunt nobiles de Ducum, Comitum, & Marchionum genere: & in terra de alijs magnis nobilibus, de quib. in dictis reg. Inno. & postmodum de inferioribus nobilib. ex inferiori nobilium genere procreatis.

Et etiam, vt dicit idem commentator allegando quendam suum tractatum. Nobilitas generis est sexuplex: magna, vt Baronũ, maior, vt Ducum: Comitum, & Marchionum. maxima, vt Regum, & Imperatorum: Parua, vt nobilium, magnatum, non habentiu dignitatẽ Baroniam, seu aliã superiorem, vt sunt nobiles apud nos, q. habent castra magna eũ castellanij aut præposituris, & simplicibus iurisdictionibus absque sigillo, & Balliuatu. Minor, vt inferiorum à magnatibus, vt sunt apud nos

nos plures nobiles, qui ex redditibus eorum simpliciter viuunt cum statu forte duorum aut trium equorum. Minima, vt sunt plures qui habent aliqua bona ex quibus viuunt, & contentantur vno equo, & in suis domibus faciunt colere, & laborare suas terras, & sunt forte illi de quibus supra dixi in 18. confid. istius partis: Et tales latius distinguit doctus commentator, in dictis locis, quia etiam in beneficijs obtinendis habentur in consi.

Aduertatur tamen ad vnum, quod etiam in beneficialibus ratione nobilitatis spectat genus minorum (quia mulieres etiam dicuntur nobiles, vt supra in fi. confid. 2. partis.) & ita fuit iudicatum, per Rotam, vt ibi refert dictus commentator. pro quo facit c. nouit. de iudicijs. quod ibi notat Hof. 10. And. & Pan. & facit glo. iuncto text. in auth. de incestis nuptijs. §. 1. in ver. generali. col. 3. & ibi Ange. in alijs tamen secus. l. i. ff. ad municip. Dyn. in regula generali. de reg. iur. in 6. Et præd. faciunt pro concordatis nostris in tit. de electi. in ver. quinquennium vero ibi: in quib. & c. vbi loquitur de nobilib. ex vtroque parente, qui priuilegiantur, & dispensantur de minori tempore studij vltra alios. Et de ista materia, quando nobilitas ex parte patris, aut matris attendatur ponit amplè G. Benedic. in sua repe. c. Ray. extra de testam. in primo verb. sci. icet, Raynutius, in prin. dicam latius alibi, & aliquid tetigit supra ista parte, in 2. cōsideratione.

Hinc est, quia solius nobilitatis fauor, est sufficiens ad causandam dispensationem super pluralitate beneficiorum, secundum Inn. in c. dudum. ad fi. de elect. ibi. Item si Papa. vbi sentit, quod sola nobilitas est sufficiens ad causandam dispensationem super pluralitate beneficiorum, etiam sine literatura. Facit text. & quod ibi nota. in c. multa. extra de præb. Facit text. in extrauagan. Ioan. 2. quæ incipit execrabilis. ibi: qui propter ipsorum sublimitatem, & generis claritudinem. Et videt aliquas dispensationes impugnari, & illas non habere effectum, eò, quod impetrauit dispensationem de quarto; assueuerans se nobilem ex vtroque parente, & tamen non erat nobilis, nisi ex vno parente. Nam in hoc, ex quo asserit quis se nobilem ex vtroque parente, cum non sit nisi ex vno, committit mendacium, ex quo carere debet impetratis. l. & si legibus. C. de preci. imper. offe. canonizata. 25. q. 1. c. & si legibus. & tales etiam incidunt in falsum, & tanquam falsarij sunt puniendi, nisi vulgo reputentur nobiles. text. in l. eos. §. qui se pro milite. ff. de falsis. Vbi ille, qui se pro milite gessit, qui non erat, puniendus est tanquam falsarius, quem Bart. no. contra illos, qui se doctores appellat, cum non sint. idem Bar. in l. reddatur. C. de professo. & medicis. lib. 10. Pe. de Anch. in c. ad apostolicæ. de priu. in 6. Io. de Ana. in rubr. de magistris, in 6. col. & in rub. de crimine falsi, in 6. col. Fel. in præcem. decretalium. in 12. col. ver. tertia conclusio. cum alijs

allegatis per Bonum de Curt. in suo tracta. nobilitatis, in 2. par. nu. 165. Ex quo sequitur, quod vnde puniri debent, priuilegium consequi non possunt: dolus enim & delictum alicui patrocinari non debent. c. pen. extra de concessione præbendæ.

Vltius, quod in beneficialibus genus maternum consideretur, patet: quia, vt dicit Ioan. And. in cap. fina. de filijs presbyterorum. non valeret dispensatio facta per Papam cum nato ex coniugato nobili, & soluta nobili, nisi de nobilitate materna fuerit facta mentio, vt plene per Fel. in c. postulasti. col. 4. extra de rescriptis. Nam nobilitas aggravat delictum.

Quadragesima confid. Nobili defertur in bonis, quia propter nobilitatem viri maior, & latior dos est ab vxore constituenda; Quoniam iuxta viri nobilitatem dos constitui debet, secundum gl. i. in iuncto text. in c. nullum. 30. q. 5. Facit text. in l. quæro. & in l. cum potest. §. gen. & §. seq. ff. de iud. dot. & in l. si filia pater. ibi: ex dignitate. ff. de leg. 3. faciunt, quæ dicit Dec. in consi. suo 180. in 3. col. in prin. quod est etiam limitandum, nisi mulier esset pulchra, quia propter pulchritudinem mulier facilius maritatur, not. in l. si voluntate. C. de dot. promiss. dixi in commenta. nostris super consuet. duc. Bur. in rub. des droictz. & app. à gens mariez. & amplè supra. in 2. par. huius operis, in 22. confid. Istud priuilegium enarrat Bon. de Curt. vbi supra in 29. priu. & per Cæpol. vbi supra in 35. priu. in quibus locis prædicta allegant per limitationem præcedentem.

Quadragesima prima confid. Licet alias pater plebeius, dotans filiam habentem bona materna, siue aduentitiū peculium, si constituat filia suæ maiorem dotem attenda conditione sua, quod tenetur, seu quod compelli possit iudicis officio dotare iuxta l. liberos. ff. de ritu num. in l. obligamur. §. lege. ff. de ac. & obl. vt quia plebeius attenda sua qualitate, non debuisset eidem vltra florenos mille constituere: Verum quia diues & opulentus, constituit sibi duo mille in dotem, non propterea poterit allegare, se illa mille excedentia conditionem sui status, constituisse de bonis filia suæ maternæ, seu aduentitijs. Quinimo, totam dotem constitutam de matrimonio suo soluet, non imputando in illa bona materna. text. est in l. si. ad fin. ver. si vero. Et ita intelligit ibi illum text. in gloss. in ver. idoneam. C. de dot. promiss. Si tamen fuerit aliquis nobilis, & de nobili prosapia ortus, habens filiam, bona materna tenentem seu aduentitiū peculium, illamq; dotando simpliciter constituat sibi mille scuta solis, dotem quippe nimis excessiuam attentis facultatibus ipsius patris, cum sit satis pauper, & tenuis in bonis, sed attento statu suæ conditionis, nobilitatis, & familie competentem, & condecentem, poterit imputari sibi id, quod plus constituit attentis facultatibus, iuxta quas dos est communitata iuribus hinc in præcedenti priuilegio

ti priuilegio allegatis: videlicet in bonis ipsius filie minis, & tunc partem dotis constituisse de bonis filia, partem de bonis. text. est in d. l. fin. ver. vbi autem. C. de dot. promiss. Et hoc operatur status, & cond. nobilitatis. Et rationem diuersitatis assignat idem de Curt. in d. loco in 20. priuileg. Quia secundo casu, pater dicitur fecisse conditionem filie meliorem, & vtiliter gessisse negotium suum, attento nobilitatis statu ipsius primo casu, non ita dicit declarasse dom. Carolium Ruinum l. 1. ff. sol. mat. Et vt dicit, facit in argum. tex. in l. ius alimentorum. ff. vbi pup. educari debeat, & text. in l. cum plures. §. nimium. ibi respectu æstimationis pupilli. & §. se ibi pro dignitate natalium. & in l. tutor. secundum dignitatem. ff. de adm. tut.

Ego volui de verbo ad verbum, hic inferere huiusmodi priuilegium, ad demonstrandum, quod ille tex. in d. l. si. nihil facit ad propositum, quod in hoc plus priuilegiatur nobilitas in secundo casu, quam in primo, nec quod hoc faciat status nobilitatis in secundo casu, plus quam in primo: Imo, quæ ita dici potest, quod in primo casu erat nobilis pro ut in secundo, vt clare videri potest, & sic probatur. Nam, vt dicit ibi text. etiam in primo casu liberalitas autem paterna dotem, vel ante nuptias donationem dare suggestit. decidendo primum casum dicit: Liberalitas itaque talis remaneat vera, & irrenocabilis, vt puro nomine liberalitas, & debitam suam sequatur fortunam, quæ quidem liberalitas conuenit nobilib. tex. in §. hoc amplius, in l. de rer. diu. & in l. si. C. de consulib. lib. 12. Lud. Rom. sing. suo 664. in cap. nobilitas. ergo, in vtroque casu est nobilis, sed in vno considerata est inopia, & in alio abundantia bonorum, & hoc ne pater deueniat ad inopiam, quæ est sola considerata secundi casus, & distictionis à patrimonio, & non nobilitas in secundo, vltra quam sit primo casu. Et ita mihi videtur contra opi. Caroli Ruini, & prædicti Boni, ex quo non debebat tale quid poni pro priuilegio nobilitatis, prout nec etiam posuit Cæpola.

Hinc etiam est, quod nobili ad paupertatem redacto, debet dari gratis soldata, vt tenet Bart. Cæp. in d. suo tract. de imp. mil. eligend. in verb. nobilitatis. in 31. priu.

Quadragesima secunda confid. In constitutione dotis, aut donationis propter nuptias furiosorum, in quibus non solum curatores, sed etiam hi, qui sunt ex eo genere nobiliores, adhibendi sunt, vt est casus in l. tam demeatis. C. de epi. aut ideo dicit ibi Alb. quod nobiliores de genere puellæ sunt vocandi. cum igitur de dote sibi restituenda. & idem Raph. Ful. in fi. Qui dicit idem in filijs maritandis, vt nobiliores ex genere debeant adhiberi, & istud est 11. priu. in loco sæpe alleg. positum, & 33. quod posuit Bonus de Cur. in suo tract. de nobilitate. vbi affert rationem, ex eo, quia multum præsumitur pro nobilibus quæ est mul-

tum generalis ad plures casus.

Quadragesima tertia confid. Nobiles, nomina sua apponi solent facere in instrumentis, aut inscribi. rex. est in l. si pupillus. §. sed si per interpositam personam. ff. de auto. tuto. & probatur in l. optimam. in verbo optimas. C. de contra. & committ. si. & istud est 13. priu. Cæpola, in loco supra sæpe allegato.

Quadragesima quarta confid. Nobilitati defertur in priu. condendi testamenta, vt est casus in l. omnium. in prin. C. de test. ibi: tot nobiles. Sed non video, quod in hoc nobilitas sit causa istius priuilegij, sed præsentia Principis, vt dicit Cæp. in d. loco. in 14. priu. Et quomodo defertur nobilitati, habes per G. Bened. in sua repe. c. Raynut. in verb. mortuo itaq; testatore. r. nu. 221. extra de test.

Quadragesima quinta confid. Nobilitas in hoc honoratur, quod si aliquis sit incolae duarum ciuitatum, & ab vtraque parte simul vocetur ad munera, nobiliori & maiori ciuitati est deferendum. arg. in auth. & hæred. & Falc. §. si quis autem. col. 1. in auth. de defen. ciui. §. in interim. col. 3. & in l. si. ff. de fi. instr. & l. si quis. C. de natu. lib. & hoc no. gl. in l. i. C. de mun. patrimo. in gl. magna, circa finem, lib. 10. & istud est 18. priuilegium Cæpola in loco supra alleg.

Hoc dubium pluries euenit apud nos, tempore senagiorum, sed semper fuit decisum, quod tenetur ad senagia illius loci, in quo faciebat residentiam tempore concessionis, non habendo respectum ad vtilitatem loci.

Quadragesima sexta confid. Nobilium appellatione Comites, & Marchiones comprehenduntur. c. grandi. ibi: nobilem virum Comitum Bononiensem. de supple. negli. prælat. in 6. & c. cōstitutis. 2. ibi: Sororis nobilis viri Marchionis Misinien. extra de test. quod secundum Dom. de S. Gemini. in d. c. grandi. in prin. in 3. notab. Facit ad priuilegia, quæ comitibus palatinis conceduntur, vt possint legitime illegitimos, exceptis filijs nobilium, quia comprehenduntur filij comitum, & Marchionum in illa exceptione, & istud est 40. priu. Cæp. in loco supra relato, & Boni de Cur. 23. vbi dicit, quod idem in Ducibus, excepto tamen vno casu, videlicet, vbi ageretur de derogatione aliquorum suorum iurium, vt puta, in derogatione iuris patronatus laicorum etiam nobilium, facta à sede Apostolica: quia in hac derogatione non cōprehenderentur iura patronatus Regum, Ducum, Comitum, & Marchionum, vt dicit Fel. in suo tract. quando literæ Apostolicæ præiudicet patronis. in 5. co. ver. ampliatur octauo.

Quadragesima septima confid. Nobiles laudantur ex magnanimitate, magnificentia, docilitate, industria, politia, & affabilitate, vt de his supra in 5. par. dictum est in multis confid. Ita dicit Luc. de Pen. in l. si qui. col. 2. C. vt rusticani ad nul. obse. deuocentur. lib. 11. Et ibi addit, quod etiam

fam cōmercia fugiunt. Et multis alijs landātur nobiles, si enitauerint iniustam rapinam, & iustitiam in omnes seruauerint, vt ample iud. Clitō. in suo tracta. de vera nobilitate. c. 13. Ex religione in Deū & diuini cultus reuerentia. eod. tract. c. 11. Si confectia virorum proborum colant, & luxurias euitent. eod. tracta. c. 29. Ex abstinentia à deieratione Dei, & Sanctorū. Clitō. c. 15. Si à ludis inhonestis se contineant. ibid. c. 16. Si alia euitauerint, quę recenset ibi. Clitō. c. 17. & 19. Sed cum videam hoc quasi impossibile apud nobiles, qui in huiusmodi irretiti, & assuefacti sunt, vt plurimum saltem tempore belli ingruentis, nō aliter infisto, cum etiam esset vltra intentum, si vitia eorum explicare vellem.

Quadragesima octaua consi. Nobilitas in hoc honoratur, quod nobiles excusantur à muneribus tam realibus, quàm personalibus fordibus, & à tallijs, & collectis primo de iure, vt tenet Guid. Papæ in decisio. Daphina. 384. Et post eum Io. de Month. ciuis, & contemporaneus noster in suo promptuario iuris. in verbo, tributum. in glo. reddite. ad fin. ibi: quarto collecta. &c. Et pro ista par. allegant l. 3. §. 1. ff. de mu. & hon. & l. à muneribus. ff. de vac. mun. sic inducendo illos text. quoad milites qui actu militant, & veterani. quia à militia missi sunt: & sic militare deserunt, excusantur à collecta, ergo, & nobiles, cum nobiles vel militet, vel militare deserunt, vel saltem apti nati sunt militare.

Facit secundo, & fortius, quia propter nobilitatem solet quandoque à Principe tribui immunitas etiam à tutela. vt est text. quem omnes singularizant in l. non tamen. §. 1. in princ. ibi: & propter inclytam nobilitatem. ff. de excu. tu. & ibi hoc no. Bald. & Nicolaus de Neapoli dicentes, quod nobilitas tribuit immunitatem, siue est causa immunitatis concedendæ.

Item, nobiles excusantur apud nos à collectis ex priuilegio Principis. Nam Rex Carolus sextus, anno dom. 1408. ordinauit nobiles ad contributionem Galliarum, non teneri pro bonis, etiam ab ignobilibus. quoquo modo acquisitis, quàm diu illa in suis tenebant manibus. Imo censeri debent nobilia, & sic exempta, quouis modo eis obuenerint, & istam ordinationem refert & sequitur G. Bene. in sua rep. c. Rayn. in verb. & vxorem nomine Adelfiam. in 4. deci. in fi. illius. ff. de restam. & Auferius in tit. de tallijs. & est posita in ordine 12. apud eundem.

Idem etiam ex præscriptione, cum immunitas præscribi potest. vt tenet Iacobinus de S. Georg. in tract. suo de homag. in verbo, & promiserunt, col. pe. ad medium.

Item, ex consuetudine generali, vt dicit Ia. Rebuffi. in l. 1. c. de indictio. lib. 10. & Io. de Month. l. 0. vbi supra. & Gui. Papæ in d. dec. innuens, quod ex consuetudine, in confessione statuum patriæ

Delphinatus, quæ sit pro subsidij indicendis excipiuntur nobiles nobiliter viuentes. Lu. de Pen. in l. agros limitaneos. C. de fundis limitrophis. l. 11. & dixi in cōmento nostro super consue. duc. Burg. ti. des iustices. §. 4. in gl. & sur. ses hommes. var. ad. Lu. de Pen. nu. 6. & per Bonum de Cur. Brixien. in suo tract. nobilit. in 5. par. num. 44. vbi dicit, quod ita seruari solet in sua patria Brixia: & ibi ample per eum discutitur in versic. 22. num. 43. an nobiles excusentur à muneribus personalibus & realibus. vbi tenet, quod non excusentur de iure. Sed quia ex rationibus ante deductis, hodie in Francia, & apud nos aliter obseruatur, ideo eius fundamenta recitare esset superuacaneum, & præter propositum, & intentū huiusce operis: Dixi tamen supra in 5. par. in 24. consi. inci. Principes vltra alios in multis. ver. 119. incip. Principes honorantur, &c. ibi: Sed quia vt dicit Spec. quod nobiles tenentur pro redemptione Regis captiui, pro magna necessitate communi, & euidenti periculo. & vide Iac. Rebuffi in loco ante alleg.

Quadragesima nona consi. Diuersi reperuntur ritus & mores nobilium, secundum diuersas patrias & prouincias. Quoniam quælibet patria in ritu viuendi quo ad nobiles suos sensu abundat. Et ita inter nobiles habetur & consideratur laus nobilitatis diuersa (cum multiplex, & varia sit obseruatio illius) secundum diuersos vsus, & mores patriarum, vt scribit Pogius in tract. suo de nobilitate, & quantum inter se differant, vt etiam ex sequentibus patescit.

Neapolitani verò, qui præ cæteris nobilitatem præ se ferre videntur, cum in desidia ac ignavia constituti videntur. Nulli etenim, præterquam inertes, & inexperti ocio intenti, sedendo, atque oscitando ex suis possessionibus vitæ degunt. Nephas est (vt opinantur) nobili, rei rusticæ, aut suis rationibus cognoscendis operam dare. Sedentes in atrijs in hemicyclis, aut in equitando, præcis domibus orti, se nobiles profitentur. Mercatorem turpissimam vilissimamque exhorrent, adeo fastu nobilitatis tumentes, vt quantum uis egenus atque inops, citius fame interiret, quàm filiam vel opulentissimo mercatori matrimonio collocaret, mauiusque furtis, & latrocinio, quam honesto quæstui vacare.

Venetorum consuetudo huic absurditati, inertia, ineptitudini, & obseruationi contraria est: Inter quos nobilitas, veluti factio quædam ab reliquo populo discreta, mercatorem omnino exercet: ea quoque, quæ equestris ordinis insignio potitur, neque mercatorem à nobiliū exercitio existimant alienam. Omnes enim qui Reipublicæ muneribus funguntur, quique (vt dicunt) ex ordine sunt senatorio, nascuntur atque appellantur nobiles. Adeoque hac vulgari aura instantur nonnulli, vt etiam si quis parète absurdo, stulto, insulso, inopi, ipse quoque haud dissimilis patri fuerit, tamen, si in popularem

popularem virum inciderit quamuis doctum, & sapientem, cum præ se contemnet tumore, seu rure, nobilitatis. Sed, vt ait Pogius, mallet Apulei se esse Asinum, quam vt talis esset, aut ortus ex eo, cui minimus, quàm asello sensus, aut prudentia inest.

Romani, qui appellatur nobiles, mercatorem, vt rem vilem, atque abiectam contemunt, cultui agrorum, & rei rusticæ vacare, gregis atque armentorum curam gerere, re pecuaria opes quærere, quæstum honestum, & viro nobili dignum putant. Idque eis, qui possunt agere, etiam si recenti sint familia, hoc lucri genere patet aditus ad nobilitatem. Est apud eos (vt ait Pogius) honesta, licet rusticana nobilitas, longe distans à Neapolitana.

Sed, secundum eum rectius de nobilitate sentire videretur, dum ait. Habentur enim & apud omnes dicuntur, & esse nobiles affirmantur, orti, seu originem trahentes ab antiqua familia, & stirpe, quorum maiores, opulenti fuerint honore, officijs aut dignitate ciuitatis Reipub. administr. versati sint: quorum pars se ad mercatorem confert, pars tit. nobilium gaudes, nulli exercitio dedita & venatu & aucupio oblectatur.

Ianensibus idem quod Venetis vsu venit, negotiationi deduntur omnes, præsertim maritimæ, nobiles atque ignobiles, qui nulla alia re nisi origine distinguuntur.

Sunt ex his quidam in castellis montanis dispersi Caci more, itinere infesti, qui nobiles habentur Lombardi.

Et item tractus, seu distractus omnis Venetorum, qui dicuntur nobiles, viuunt ex prædiorum fructu, & paterna hereditate, nullo præterquam venandi aucupandi; studio ducti: his sola origo, & negotiorum vacatio nobilitatem largitur.

Germani, atque Alemanni, quibus census patrimonij ad victum suppetit, & his, qui procul vrbes, aut qui castellis, & oppidulis dominantur, quorum magna pars latrocinio dedicatur, nobiles censentur: Quibus humanius ingenium natura dedit, harent principibus, quorum in aula assuescunt cultiori vitæ, rudes tamen, & moribus asperis.

Gallia omnis vna est nobilium norma. Nam rura & prædia sua (dicam potius castra) incolentes vrbes fugiunt, in quibus habitare nobilem turpe ducitur: Qui in illis degunt, ignobiles habentur à nobilibus. Mercatores aspernantur, vt vile atque abiectum omnium genus. Prædijs suis (hoc est, censibus, redditibus, seu peruentibus) contentum ac prodigum esse (vt eis à natura inest) neque futura quicquam pensi habere: signum nobilitatis volunt. Ea quotidie augetur, vel pecunia, vel famulatu. Nam mercatorum, aut quorumuis opificum filij, qui diuitijs præstant (quos burgenses vocamus honestiori vocabulo) aut empto prædio (hoc est feignoria) rus se conferunt, vrbe relicta, atque

eius fructu contenti, seminoobiles, seu nobilitati euadunt, suisque posteris nobilitatem præbent. Aut famulantes Principibus, aliquo prædio collato pro nobilibus honorantur. Ita plus illis rura, & nemus conferunt, quàm vrbes atque ocij aut negotij ratio ad consequendam nobilitatem. Salua pace Pogij: quia non bene intellexit nobilitatem Gallorum, quippe illi apud nos habentur nobiles, & tales reputantur, qui origine antiqua, & immemoriali sunt nobiles, aut eorum prædecessores, ex priuilegio Principis, & tales, vt cōmuniter morantur in rure, vbi habent sua castra, hoc est, casas altas, amplas, sumptuosas, & luxuriosas, fortes, & munitas muris, & vallibus, atque etiam sua dominia habent, quibus victum percipiunt, cum censibus super ruriolis sibi assignatis: super quibus habent iurisdictionem, & venationibus, & aucupijs cōtinuè occupantur. Qui vero etiam nobiles forent, in villis, seu vicis ruralibus (vbi sunt aedificia, sine muris, vel vallo) habitent, à nobilibus reprobantur, & dedignantur. Et de ritibus Gallorum nobilium iam dixi, supra in 18. consi. ver. apud nos Gallos. Et quod nobiles Galli sint optimi venatores, multumque eis venatio cōueniat, satis scribit G. Bened. in sua re. pet. c. Ray. in verb. & vxorem nomine Adelfiam, in materia successione ab inte. nu. 885. Vbi inquit: Est enim Gallica nobilitatis vana consuetudo, adferas venatu deprehendas se cōuertere. c. quorundam. 34. d. Vbi dicitur, quod Germani, & Galli sunt venationi naturaliter dediti, quibus multum confert, quod canes, qui leporarij vocantur, leues & agiles habent, de quibus insigniter meminit Ouidius lib. 1. Metam.

*Ipse amor, admissio (hoc est veloci) sequitur vestigia passus
Vt canis in vacuo leporem cum Gallicus aruo
Vidit, & hic prædam pedibus petit ille salutem.*

Præterea dulcis, & naturalis venatio, potius fit causa spatij, & exercitij, quàm commodi aut lucri, quia non tam gaudent nobiles de magna præda, quàm de volatu, & cursu, quæ animos recreant, præsertim Gallorum.

Hos Britannij sequuntur, Angli hodie vocati, qui nobiles in ciuitatibus morari, ignominia loco putant, rura syluis ac pascuis seclusa inhabitant, nobiliorem ex censu iudicant, rem rusticam curant vendentes lanam, & armentorum foetus: neque turpe existimant admiscere quæstui rusticano, & vt refert Pogius: vidit hominē relicta mercandi cura, cū prædia preciosa emisset, atque in ea cum familia, vrbe relicta, se contulisset, auctorem nobilitatis filijs extitisse, & ipsum non reiectum à nobilium cœtu. Multos huiusmodi hodie videmus in Gallia, qui à plebeis orti, cum eorum prædecessores, vrbe posthabita, possessiones iurisdictionales sibi compararint, ex quibus vitam degunt, se nobilium consortio immiscere, & pro nobilibus reputari volunt, quod absurdè fit apud nos, sicut & in Anglia. Multos etiam, ait Pogius, in Anglia

glia ignobilis generis, aliquod præstans in bello factus, acceptis à Principe donis, nobilitauit.

Hispania, duplici nobilitate utitur. Nam, & qui in suis ciuitatibus antiquo genere orti, ceteris præfunt, diuitijs præditi, & qui in campis commorantes nutriuntur ex prædiorum censu, cum oratione quodam viuendi ritu, quæ ceteris præstant, nobilitatis nomen tenent. Inter omnes illos, Equester ordo primum nobilitatis locum habet.

Apud Græcos, quicumque ad Imperatoris aulam vocati, seruitio eius insistant, quantumuis abiectionis generis, ob Principis consuetudinem ac famulatum, nobilitatis titulo potiuntur, appellanturque; deinceps nobiles, & de ista nobilitate dixi supra in ista parte, in 19. consid.

Hodie vero, apud Principes is mos inoleuit nobilitandi, ut quilibet Princeps priuilegio, & literis faciat nobiles, nulla habita virtutis ratione. Ita isti (quod risu dignum est secundum Poggius) vsu & obsequio est, scriptura, & cera, nobilitatem adipsentur: & de hac dixi supra in 17. consid. huiusce par.

Barbaris quoque gentibus, diuersi sunt nobilitatis mores.

Aegyptijs, ac Syris, nulla habetur nobilitas, nisi eorum, qui militiæ deduntur, qui soli excellunt ac dominantur, reliquis seruorum loco habitis. At illos omnes constat esse emptorios seruos, qui postmodum præfecturas equitum prouinciarumque fortiti, vsque adeo fortunæ beneficio efferuntur, ut ex eis potèntior regnum occupet viribus armorum fretus.

Teucros insuper, & superiores Sarmatas arma nobilitant. Nam, qui ordines ducunt, ditati præditi, nobiles dicuntur: & ipsi quoque, ex seruitio maiori ex parte ad militiam asciti, pueri enim empti pretio militiam condiscunt, in qua excellere parit nobilitatem, & de ista nobilitate, quæ causatur ex militia, habetur supra ista parte in vigesima quinta consideratione.

Sed, quæ istarum sit certa, & vera nobilitas, disputat Poggius in dicto opere de nobilitate, & tandem concludit. Quod sola nobilitas animi, & quæ virtute procedit, est vera nobilitas, & excellentior alijs, de quibus diffusè ista parte dixi, præcipue in 5. consid. ideo non repeto.

Quinquagesima consid. Ex omnibus superioribus deductis bene pensatis infertur illud vulgatum (quod solent nobiles quandoque dicere) in suis gentilibus hominibus comme le roy: & quod inferior nobilis dicitur superior. In suis gentilibus hominibus comme vous: non esse verum: Imò falsum, & per hoc fit iniuria superiori. Cum, ut hic ante scriptum est in 15. consid. etiam Rex, Dux, Marchio, & Comes dicantur nobiles, & sint in alia dignitate, quam inferiores. & rex sit in maiori dignitate, quam Dux, & Dux quam Comes, & sic de singulis. Cum dignitas, & nobilitas idem sint, ut dixi ante in prima parte, in 66. consid. Sicut ergo dignitas

capit augmentum, vel diminutionem secundum qualitatem eidem adiectam, ita & nobilitas secundum dignitatem ei adiectam. Quia nobilitas non potest esse sine aliqua specie dignitatis, ut hic ante dixi, in 7. consideratione: quod nobilitas dicitur eò, quod fecernitur & differt à plebe siue plebeis, qui sunt sine aliqua dignitate. Ideo conclusiue, Omnes nobiles habentes annexam dignitatem Principatus, præferuntur omnibus inferioribus. Et tales dici possunt esse in primo gradu meræ nobilitatis. Quoniam sicut iurisdictionis diuiditur in tres, in meram, mixtam, & infimam. Et meræ iurisdictionis sunt sex gradus, ut dicit Bar. in l. imperium. ff. de iurisd. omnium iudi. aut tres secundum Bal. aut quatuor, ut voluit do. meus Iaf. in d. l. Imperium. de quibus per Purpuratum ibi, nu. 206. qui sequitur diuisionem Bar. Sed quia de his supra dixi in 5. par. hic non repeto, cum in hac parte etiam discutatur de alia nobilitate, quæ non est in mero gradu, sed in mixto, scilicet, post Principes. Et licet de hoc gradu mixti imperij, & sic mixtæ nobilitatis possent fieri sex species, secundum quod Bart. facit sex gradus, Tamen do. meus Iaf. facit tantum tres. & sunt maximi, medij, & minimi: & hic erit idem in nobilibus, quia erunt maximi, ut Barones, medij, & castellani, & alij minimi, ut minimi, valuafores, seu alij domini habentes tantum omnimodam iurisdictionem, & nullos vasallos sub se habentes. Et sic ex pluribus cognoscitur maioritas in istis ex antiquitate originis, ex maiori præminetia, & iurisdictionis, & ex maiori reputatione, & quis ex his potest dici maior, & maiorem habere nobilitatem. In infimis, qui sunt tertij gradus, etiam sunt tres species, ut dicit do. meus Iaf. in d. l. Imperium. in pen. col. Et sunt isti parui nobiles, qui habent aliquam paruam iurisdictionem, & qui non possunt multare delinquentes, nisi vsque ad 60. solidos. alij vsque ad septem solidos tantum, quæ dicitur iurisdictionis seu iustitia sub solato, hoc est sub laicte. Alij, qui habent aliquod dominiū nobile, & francum, non subiectum alicui, sine aliqua tamē iurisdictione: & isti etiam dicunt se nobiles, sed in infimo genere nobilitatis, & in minimo gradu. Ex his potest considerari, in vnaquaque persona secundum eius qualitatem, cuius gradus sit nobilis, & an sit verum dicere, quod existens in vltimo gradu infimæ nobilitatis, possit dicere existenti in primo genere, & gradu nobilitatis, quod est ita nobilis, sicut & ille: Quoniam ex prædictis constat quod non: & sic, quod sit iniuria superiori, qui potest ornare suam nobilitatem ex multis qualitatibus supradictis, ex quibus diuersificabitur ab alia. Ideo erit verum dicere, quod vnus est magis nobilis, quam alius: Vide hic ante in vigesima septima consid. Et tali, si dicatur per inferiorem, quod sit ita nobilis, fit iniuria, ut dixi. Sicut si fieret de armis, ita quod vsurpatis arma nobiliora alterius, infert ei iniuriam, ut supra in l. par. in 15. 20. 21. 23. & plerisque alijs conclusionibus,

78. confid. Sic hoc casu, si inferior, & minus nobilis vsurpet nobilitatem maioris & superioris, & suam inferiorem adaequare voluerit maiori, & iudicium facile cognosci potest ex multis, quæ elici possunt ex antedictis in hac parte. quæ si contingat in facto, considera qualitates partium, & scias diuersificare secundum maius & minus, & secundum maius dignum, & minus dignum.

sunt ex antedictis in hac parte. quæ si contingat in facto, considera qualitates partium, & scias diuersificare secundum maius & minus, & secundum maius dignum, & minus dignum.

Octava partis Catalogi Gloriae Mundi finis.

NONA CATALOGI GLORIAE MVNDI PARS,

Laudes & honores Militum declarat.

Quadraginta & octo Considerationes habet.

VM militia summa laus sit, vt habetur in cap. summa. in initio. & in fin. 33. q. 1. & Seneca in Hercule furere Tragoedia prima. Omnis (inquit) in ferro est salus. Ideo dicitur bellum omni iure diuino, naturali, & gentium pro tuitione rerum suarum permissum esse, secundum Paulum de Cast. conf. suo 33. & dicitur in c. militare. 33. q. 1. quod militare non est delictum. Quoniam plures fuerunt milites à Deo approbati, vt de Dauid, de quo dicit Deus. Iuueni hominem secundum cor meum, & de pluribus alijs, de quibus habetur Reg. 1. 2. 3. & 4. & Macchab. 1. & 2. dicam infra in 3. & 11. confid.

ERit ex eo prima consideratio: Quia hic ponitur ordo militum ante ordinem literatorum, propter quod queri posset, quis precedere debeat, an Doctor, an miles?

Et in primis reperio inter alios dominum Sigrorum de Homodeis legum doctorem, qui hanc quaestionem disputauit, Anno domini 1340. & quaesivit, An doctor insignis honoris, & praecellentiae militem precedere debeat, vel e conuerso. Et post eum Ludo. Bologn. qui in huiusmodi disputatione introduxit nouum duellum inter illum streum ac excellentissimum in toto terrarum orbe iurisconsultum domini. Franciscum de Acolitis dictum de Aretio, pro parte doctorum tuenda loquentem. Et inuictissimum, ac iustissimum Principem armorumque Ducem & totius Italiae benemeritum domini. Federicum Vrbinum pro parte militari defendenda loquentem. Et ultimo loco pro omnium concordia introduxit domini. Alex. Tartagninum Imo. cuius sententiae omnes acquiescere attestatur. Cuius etiam sententiae acquiescendo, dico prout A-

lex. omisso tamen primo loco sedendi inter milites & doctores, quem credo dandum esse militibus, quicquid dicant omnes doctores, vt satis probauit in 8. conf. 7. partis huius operis.

Facit pro hoc vna ratio vrgens inter alias, quod in omnibus ferè locis iuris ciuilibus, vbi fit mentio de armis & legibus. semper praefertur arma, non solum in legibus Imperatorum, vt in l. 1. in princ. C. de Iustin. codice compon. & in l. 1. C. de vet. iu. enuc. & l. tanta. eod. tit. & in proce. inst. in prin. verum etiam in legibus iurisconsultorum. Ie. his honoribus. ff. de vacatio. munerum, vt supra dixi in 8. conf. 7. partis: etiam iure diuino, vbi fit mentio de officarijs militaribus, & iustitiae praeposuntur militares in ordine literae seu scripturae: qui quidem ordo seruandus est. l. qui soluendo. ff. de haer. ed. inst. & dixi supra in 4. part. in 73. conf. vbi ample: In alijs autem locis praeter illum primum in sequendo doctrinam Alex. in l. centurio. ff. de vul. & pup. subst. dico in hunc qui sequitur modum.

Post praedictum primum locum, quem dimitto suo loco, vt supra dictum est in actibus doctoreis, sine dubio doctor praefertur militi. Ie. nemo clericus, vel militaris. C. de sum. trin. Et contra in actibus militaribus, milites doctoribus praefertur. l. ciuilib. Cod. de offi. vic. sed. in actibus promiscuis, seu neutralibus, primo praefertur doctores existentes ad latus Principis: & hi habent primum locum post supremum quem omitto. Secundum verò locum tenent milites, qui militant ad latus Principis, vel qui sunt Equites Romani. Tertium verò locum habent doctores excellentes, qui non sunt ad latus Principis. Quartum verò locum habent simplices milites. Quintum verò & vltimum locum tenent doctores illi: & ita dicit se alias tenuisse in lectura in leg. centurio. in 2. col. ff. de vulg. & pup. subst. in verb. puto, quod

quod in actibus militaribus. Et quicquid dicant & d. Ale. & alij, ego sum huius opinionis, Quod semper in actibus doctoreis praferuntur doctores. In actibus militaribus milites, sed in actu indifferenti, data paritate militum, & doctorum, videlicet in Magistro militum primo, qui dicitur apud nos Connestabilis: & in praefecto praeto. seu quaestore, qui etiam vulgo Cancellarius nuncupatur, quod semper miles praefertur doctori, & sic de singulis de gradu in gradum: quia in ordine litera praeponeuntur arma legibus, ex rationibus superius per me deductis in d. 7. par. in 8. confid. Ideo etiam tractando primo incipiam a militibus.

Secunda confid. Plura militum genera reperiuntur quo ad nos. Quidam enim sunt milites militiae Ecclesiasticae, qui etiam licet sequantur arma, tamen sunt milites Ecclesiae seu militiae Ecclesiasticae, qui dicuntur Hierosolymitani, & participant de utraque: tamen quia plus attingunt dignitatem Ecclesiasticam quam temporalem, ideo eos proponendos censui ceteris militibus: Quemadmodum Ecclesia seu spiritualitas temporalitati praefertur, cum a digniori fiat denominatio. dixi supra in 4. par.

Alij sunt milites ordinis seu torquati apud nos, qui sunt milites existentes ad latus Principis: qui proprie & maxime habent in vim illius ordinis quandam dignitatem, seu praerogatiuam particularem ultra militiam simplicem de per se.

Alij sunt milites armatae militiae simpliciter, & de per se, de quibus principaliter intendimus hic tractare, & de eorum laude, gloria, praeceminentia & dignitate.

Tertia confid. Inter omnia exercitia mortalium nihil excellentius, nihil praeclearius armata militia, Ea enim exercitatio utilitate, & honore caetera praestat. Per militiam enim & armorum exercitium Reipublicae quies, atque salus quaritur & conseruatur, & ab omni hostili vastitate liberatur. Cuius exercitij laudes & utilitatem ipsa humana indigentia demonstrat & extollit. Ut enim antiqui voluerunt, militia recte manibus comparatur, quae naturae imperio parata est ad corpus iuuandum. Sicut enim manus sunt in corpore naturaliter institutae ad repellendum nociua, ad percutiendam infestantiam, ad attrahenda necessaria, & ad conseruanda alia membra corporum illaque augenda: sic milites ad ista conficienda in Reipublica per necessarios sunt. Quid enim profuit disciplina militaris Imperio Romano, ponit Valerius in suo lib. 2. in tit. de disciplina militari. Et merito dicitur, quod summa militiae laus sit, ut habetur in c. summa. 33. q. 1. in prin. & in ff. Et Seneca in Hercule furente, Tragedia 1. Omnis, inquit, in ferro est salus. Et ideo dicitur, quod bellum omnium iure pro defensione rerum suarum permissum est, ut ample scribit Ioan. de Terrarub. in opere de vi-

nae Ecclesiae, art. 10. tertij tractatus in glo. in ver. sufficiant.

Imo & nos de Regno Franciae dicere possumus illud, quod scriptum est in l. r. C. de Iustiano C. componendo: Quod dicebat Iustianus. summa Reipublicae Francorum tutio, de stirpe duarum rerum armorum atque legum veniens, vimque suam exinde muniens. Felix Regum nostrorum Christianissimum genus omnibus anteponi nationibus, omnibus gentibus dominari, tam praerogatis effectit temporibus, quam Deo propitio in aeternum efficiet, ut de his infra dicitur, & primo de militia.

Inducta est enim pro pace tuenda l. mulierem. ff. de accus. Hinc Plato de Republica. Cum ceteros status in ciuitate instituisset, vnum necessarium genus hominum longe caeteris anteposuit, qui arma tenerent, cuiusque alios ab hostibus defenderent. Quibus mirifica priuilegia tribuit: honoresque & dignitate ceteros voluit antecellere, quodque si minime honorarentur, pauci fortes reperirentur, iuxta Ari. sententiam. apud illos inueniuntur fortes milites & tyrones, apud quos fortissimi quique honorantur, & secundum Cicronem iacent semper & parum vigent, qui apud quosdam non decorantur. Ea ergo Republica tyrannidem sapit, quae fortes, aut sapientes minime honorat. Quis enim clarissimos milites cunctis non anteponeat, quorum pietas in patriam studiosa est, & mors pro illius salute semper offertur? Hinc Bruti, Publicolae, Camilli, Scipiones celebrantur. Si enim milites in Republica deessent, virgines passim raperentur, matres familiae ad libidinem traherentur, sacra simul & prophana polluerentur, tandemque cuncta caedibus & incendijs misera quadam conditione miserentur. Et tandem quicquid prauis hominibus liberet, id innocuos atque innocentes pati oporteret. Et ideo Hippodamus scripsit tres partes esse necessarias in ciuitate, primam quidem agricolarum, de quibus infra dicitur sum in 11. par. secundam artificum, tertiam propulsatorum belli & arma tenentium.

Quod videntes nostri Hedu, & huius nostrae ciuitatis Incolae post habitas literas Regias in forma edicti generalis de fugando, deiciendo, & inuadendo quosdam ribaldos dictos auanturiers, qui se absque licentia Principis insurrexerant, omnia deuastando, & quadam societates inierant, qui in finita & innumerabilia nefanda & relatu horribilia in populum committebant: ut oppressionibus & deuastationibus illorum resisteretur. Secundum mandatum & edictum domini Regis nostri, in eorum ciuitate hoc anno Domini 1523. statum militarem ordinauerunt decernendo capitaneos, decennarios, & centenarios. Ita quod per huiusmodi ordinationem militarem populum & vicinos ex mandato Regis ab huiusmodi sceleratissimis viris liberarunt, quod nec ausi fuere artetare alia quacun-

quacunq; ciuitates Regni, nisi post infinitas mirabiles executiones factas, per nostros ciues Hedu. in huiusmodi facinorosos homines, quos ita castigauit & disrupit haec nostra ciuitas, quod quoscunq; potuit, interfecit, & laqueo suspendi fecit: quod fuit gratissimum Regi & toti Reipublicae plusquam fructuosum & necessarium: alia totam Galliam depradassent, non habendo respectum ad nobiles quos spernebant, virgines quas violabant, & matronas quas adulterabant, omnesque alios quos cruciabant, & bona eorum depradabant.

Sed redeundo vnde digressi fuimus, Has vitas militaris utilitates Ari. conspiciens, in 7. Polit. ait, Quod merito bellicis artibus vacantes proprie sunt partes ciuitatis, & eos veros ciues appellat. suadet enim quod praedicti bellici homines, item consiliarij, iudicarij, ac etiam sacerdotes sunt vere partes ciuitatis. Mercatores vero in quantum tales & agricolae, ac artifices mechani & mercenarij (quantumcumque sunt diuites, licet necessarij sint in ciuitate) non tamen sunt vere partes, nec ciues. Illius rationem ibi assignat, quae etiam posuit Zodericus Zamor. in suo speculo humanae vitae, libr. 1. cap. 9. vbi per eum vide de laude militaris exercitij.

Et haec exercitatio militaris fuit primo inuenta a Publio Autilio. ut refert Valerius libr. 2. de institutis, Et ibi dicitur, quod Neuius centurio inuenit usum velutum, id est; des arhics. Virgilius Polydorus lib. 3. de inuentorib. rerum capit. 10. dicit, quod primo fuit inuenta a Tubal caym. & ibi postmodum ponit de pluribus alijs, qui inuenerunt artem militarem: Dicit tamen in prin. quod tanto literis praeferenda videretur, quanto facta dictis praestant.

Quarta confid. Ordo militum Hierosolymitanorum, qui dicuntur milites Rhodij seu Rhodienses, eo, quia principalior locus eorum religionis constitutus in insula Rhodi. Cuius nonnunquam etiam habitatores & incolae dicti sunt Colossenses tempore Pauli, ad quos scripsit Epistolam. & a nomine urbis, quae dicta est Rhodos, insula nomen accepit. Quorum ordo est S. Ioannis Hierosolymitani: & incepit Anno 1120. ab incarnatione, prout refert Vincentius lib. 27. Hi degunt sub regula B. Augustini, habentes nigrum modo laicali, sed cum cruce alba in pectore, & deputati sunt ad pugnandum corporaliter contra infideles. & de his vide supra in 5. part. in 64. consideratione. Et licet firmissimum Christianae religionis esset propugnaculum, per maledictum Turcam expulsus fuerunt, & quasi profugi non habent certum locum religionis: Sperandum tamen (Deo auspice) seditionibus Principum semotis, ipsam recuperari, ac ipsum Turcam affligi posse.

Praedicti ergo milites subsunt magno Magistro Rhodiensi, quod nomen est sibi impositum instar

illius, qui habet regimen & administrationem plurimorum militum, de quo est rubr. Co. de officio Magistri militum. Et ut denotetur eius auctoritas, additum est istud adiectiuum Magnus, ad denotandum maioritatem & superioritatem ultra illam quam habet Magister militum, qui dicitur illustri, ut habetur praedicto tit. in l. vlt. in supercriptione cum dicitur: Imperator Iustinianus Zita viro illustri Magistro militum. Et Magister dicitur, quia maior est in statione. Ieron Graece, statio Latina dicitur, secundum Papiam: Vnde & Magister militum dicitur Princeps militum. 2. Reg. 10. c. habetur per Host. in sum. de Magistris. §. 1. & Io. And. in cl. c. de Magistris. Qui dicit, quod nemini debet huiusmodi nominatio esse molesta. cum Christus sic a discipulis voceretur, Io. 3. quod etiam ipse acceptauit, Ioan. 12. Vos vocatis me Magister, &c. sum etenim. Et est proprie, cui totius rei gubernatio est commissa. l. 1. §. 1. ff. de exercita. actio, & facit l. item Magistri. ff. de pactis. & l. actor. ff. rem ratam haberi. vel dicuntur Magistri a monendo. Nam quibus praecipua rerum omnium cura incumbit, & qui magis quam caeteri diligentiam & sollicitudinem habent reb. quibus praesunt, debent hi Magistri appellari: Quinetiam ipsi Magistratus per derivationem a Magistris cognominantur, l. quibus. ff. de ver. sign. Idcirco & iudices & Magistri eodem ordine praecipue ponuntur, Deut. 16. Iudices Magistros constitues in omnibus portis tuis: ut iudicent populum iusto Dei iudicio. Imo Magistri sunt maiores, eo, quia dictio, & est augmentatiua. do. mens. l. in l. 2. in §. 5. de succes. edict. Et etiam quandoque dicitur Comes. l. 3. C. de cursu publico, lib. 12. Vide ad praedicta Luc. de Pen. in l. hi qui. Co. de castrensiarijs, lib. 12. vbi ponit de offi. Magistri. dixi supra in 6. par. in 7. confid.

Et quoniam, ut hic supra dixi, iste magnus Magister & milites Rhodij non amplius habent insulam, nec urbem Rhodiensem, habent tamen in Gallia & multis Christianitatis partibus pulchra tepla & oratoria, quae multa sunt & opulenta: Sed quia pauci eorum sunt clerici, licet sint religiosi, ut dictum est supra, & gaudeant priuilegio personali & reali clericorum, ideo communiter dicunt horas suas, seu officium, ex oratione dominicali, id est, Pater noster.

Bernardus autem in suis sermonibus talem religionem militum commendans, docet, quales mores habere, & a quibus abstinere debeant. Sic enim dicit ad milites templi scribens: Nouum militiae genus ortum nuper auditur in terris, & inexpertum omnibus seculis: quos gemino pariter conflictu atque infatigabiliter decertatur, tum aduersus carnem & sanguinem, tum contra spiritualia nequitiae in coelestibus. Quid autem viuens vel moriens timeat, cui viuere Christus est, & mori lucrum? Gaude fortis athleta, si viuus & vincis in domino. sed magis exulta & gloriare, si mo.

si moreris & iungeris dominio, si beati qui in domino moriuntur, multo magis qui pro domino moriuntur. O vita secura, vbi pura conscientia. O vere sancta, & tuta militia, atque ab illo duplici periculo prorsus libera, quo id hominum genus solent frequenter in militia seculi periclitari, vbi Christus non est causa militandi. Quoties namque congrederis, qui militas militia seculari, timendum omnino, ne aut occidas hostem quidem in corpore, te autem in anima: aut tu forte occidaris ab illo, in corpore, simul & anima. Ex cordis namque affectu, non belli euentu pensatur, vel periculum, vel victoria Christiani. Viuunt enim hi milites in communi sub vnus obedientia absque vxoribus & liberis, & absque omni proprio. Nullo autem tempore, aut ociosè sedent, aut curiosè alicubi vagantur: sed semper dum non procedunt, ne gratis panem comedat, armorum seu vestimentorum vel scissa resarciunt, vel vetusta resciumt, vel inordinata componunt, & quaecumque postremo facienda, Magistri eorum voluntas & communis indicit necessitas. Persona inter eos minime accipitur, meliori non nobiliori deferitur: verbum insolens, opus inutile, risus immoderatus, murmur vel tenue sive susurrus, nequaquam deprehenditur, in emendatus relinquitur. Scacos & alcas detestantur, abhorrent venatione, ne ludicra illa auium rapina, vt affolet delectantur. Mimos & magos & fabricatores scurrilesque cantilinas, atque ludorum spectacula, tanquam vanitates & insanias falsas respuunt & abominantur, capillos tondent, scientes iuxta Apostolum ignominiam esse viro, si comam nutriat: nunquam compti, raro loti, magis autem neglecto crine hispidi, puluere foedi, lorica & caumate fusci. Porro imminente bello intus fide, foris ferro, non auro se muniunt, quatenus armati & non ornati hostibus metum incutiant, non auaritiam prouocent, equos habere cupiunt fortes & veloces, non tamen coloratos & phaleratos, pugnam quippe non pompam, victoriam, sed non vanam gloriam cogitantes, & studentes magis esse formidini quam admirationi. At vbi ventum fuerit ad certantem pristina leuitate deposita (tanquam sibi dicentem: Nonne qui oderant te domine oderam, &c.) in aduersarios irruunt velut oves eorum reputantes, quia non de suis viribus presumunt, sed de virtute Dei Sabaoth victoriam sperant, cui facile esse confidunt, iuxta Maccab. sententiam, concludere multos in manus paucorum. Quia non in multitudine exercitus victoria belli, sed de Caelo fiducia est. Ita miro & singulari quodam modo cernuntur, & agnis mitiores, & leonibus ferociores. Quibus nec deest monachi mansuetudo, nec militis fortitudo: de qua re quid dicendum est, nisi quia a domino factum est istud, & est mirabile in oculis nostris? Tales enim eligit sibi Deus, & collegit a sinibus terrae ministros ex for-

tissimis Israel, qui viri lectulum Salomonis, id est sepulchrum, vigilanter fideliterque custodiunt omnes tenentes gladios in manibus & ad bella doctissimi. Hæc Bernar. vbi supra relatus per Ant. Flo. in 2. part. histor. tit. 15. ca. 20. Vbi etiam inuehitur contra prædictos milites in pompis eorum & cupiditatibus, dicens: Quis hic, o milites, tam stupendus error & furor tantis sumptibus & laboribus militare, stipendijs verò nullis nisi aut mortis aut criminis. Operitis equos sericis, & pendulos nescio quos panniculos lorice superinduitis: depingitis hastas, clypeos & scyllas, frenas & calcaria auro & argento circumornatis, & cum tanta pompa pudendo furore, & impudenti stupore ad mortem properatis: militaria sunt hæc insignia, an potius muliebria ornamenta? Nunquid forte hostis mucro reuerbitur aurum, gemmis parceret, serica penetrare non poterit? denique ipsi sæpius certant: Vt si strenuus, industriusque & circumspectus sit miles ad se seruandum, & expeditis ad discurrendum, & promptus ad feriendum. Vos per contrarium in oculorum grauumen ritu foemineo comam nutritis, longis ac profusis camisijs propria vobis vestimenta obuoluitis, delicatas ac teneras manus amplis & circumfluentibus manicis sepelitis. Nec aliud inter vos bella mouet litæque suscitât, nisi aut irrationabilis iracundiæ motus, aut inanis gloriæ appetitus, aut terrenæ qualiscunque possessionis cupiditas. Talibus certe ex causis, neque occidere, neque occumbere tutum est. At verò milites Christi securi præliantur prælio domini sui, nequaquam metuentes de hostium cæde peccatum, aut de sua nece periculum: Quandoquidem mors pro Christo ferenda sit vel inferenda. Hæc Bernar. vbi supra, relatus per Ant. Flo. in loco præallegato.

Nescio quid dicendum de talibus militibus hodiernis, nec solùm inuectiua Bernardi potest eis applicari, imo & multo maiora, Quoniam si tales fuissent, prout dicebat Bernardus, quod erat tempore suo, forte Deus non permisisset eos expelli a sedibus & sinibus eorum, scilicet, ab vrbe & insula Rhodi, quæ etiam quandoque dicta fuit ebrria: Sed cum iudicia Dei abyssus multa, Ideo taceret melius & vtilius, quam male loqui: maximam tamen plagam in Christianitate fecerunt in perdendo Rhodum, quæ forte temporibus eorum, qui amiserunt, non recuperabitur. Et vt verè simile est, si pecunias, quas in suis negotijs particularibus & in pompis, & alijs, quæ satis notoria sunt (quæ iam non dico) in defensione & munitione loci Rhodi, & in præparandis his, quæ erant ad illius tuitionem necessaria, exposuissent, melius Christianitati cessisset.

dant eam insulam è Gotthofredo Rege vrbs Hierosolymæ primo concessam: plures tamen, quibus assentior, cū Platinæ testimonio concordat, post receptam ex hostibus, Insulam illuc se receperunt, dictique inde sunt Rhodianæ militiæ milites. Ibi cū Turcis perpetuum bellum gerunt, atque ex proximo hostiliter infestant, sæpe & ipsi bello petiti oppugnati que acriter nostra præcipue, vt dixi supra memoria & ætate, cum eam male defensus affe no tum sit, ita quod nunc exulant.

Aduerte etiam, quia dicit Bal. tales esse incapaces feudi, vt in consi. suo 170. inci. ad euidenciam præmittendum est in 2. par.

Vterius aduerte ad dictum Oldr. consi. suo 127. incipi. quoniam ad inuestigationem sapientiæ, Quod Conuentus prædictorum militum est superior Magistro, & maiorem potestatem habet: vt constat ex statutis & ordinatioibus regulæ per eum ibi positis, ex quibus in multis arguit maioritatem Conuentus, & ipsum Conuentum esse supra Magistrum seu superiorem Magistrum. Videas eum, quia ibi amplè per eum de illius potestate distulserit.

Quinta consi. Fuerunt & alij milites, qui Templarij dicebantur, & circiter annum Domini 1117. sub Pontifice Gelasio II. Hierosolymis in locum supra alleg. & Philip. Bergomen. in suo supplemento. Chronicarum, lib. 12. Hi, quia in parte Aedii templi habitabant, Templariorum nomē inde habuerunt. Hi primum deuotionis gratia non longe è sepulchro domini habitantes, Christianos peregrinos hospitio cum charitate suscipiebant, atque eos per sacra loca sæpe ad meditando conuenirent. Sunt tamen qui scribant, Ioanni elemosynario illud dicatum fuisse, qui Phoca imperante Patriarcha fuit Alexandrinus: ita cognominatus ob frequentes, quas pauperibus dabat elemosynas.

Huic etiam domui vnus præficebatur, Quare procedente tempore quidam præpositus loci nomine Gerardus cum socijs, crucem in nigro pallio candidam affixit, & cum assumpsit ritum, quo nunc degunt. Pari exemplo Agnes, quæ virginum cœnobio præerat, professæ est: Rex postea per Pontifices Romanos & Patriarchos probata adeo breuiti coaluit, vt opes deinde maximas Principum liberalitate sint assecuti.

Raymūdus autem primus creatus est Magister prædictæ militiæ, qui in vniuersum ordinem obtineret imperium: censetur D. Augustini ordinis: dominicam orationem certo numero repetitam pro canonicis recitant horis.

Hi cum militam Deo optimo maximo & Ioanni sacram insigniter exercerent, denum Rhodum insulam (vt testatur Platina) à Turcarum imperio armis vindicant, quæ Clemens V. illis attribuit: quod fuit annus 1000. humanæ salutis 308. Sunt, qui tra-

Sexta confid. Alij reperiuntur milites Theutonici, & eorum religio ex vtraque priorum mixta est, cum hospitio suscipiunt peregrè illuc profectos, & cum res exigit pro Christianitate & fide, armis certant. Initium fecit vir natione Theutonicus, qui post Hierosolymam receptam à Christianis vna cum pluribus suæ nationis ibi remanserat: Is uxorem & facultates habens motus suorum popularium (qui sepulchrum domini quotidie visitabāt) misericordia, qui neque linguam nouerant, neq; diuersorium inuenirēt, domum suam hospitalem illis communem fecit, ac inibi diuæ virginis sacellum adiunxit, cui postea turba magna fidelium, tam pro infirmis curandis & sollicitandis, quàm pro tuenda fide dicauit: Vnde Deiparæ Mariæ virgi. milites sunt appellati. Teguntur pallio albo cum nigra cruce, subtus & tunica nigra. Ex statuto nullus nisi Theutonicus illius militiæ esse potest, atque idem clatis ortus sit natalibus, & cui proponatur ante receptionem, vt contra fidei hostes, & sacratissimæ crucis domini nostri paratus sit omni tempore dimicare. Item, barbam vnusquisq; nutriat, præter eos, qui sacris intendūt, & demum dominicam orationem pro canonicis horis tantum vsurpet.

Hæc fuit Theutonice militiæ origo, & est multum laudanda, cum eam Roma Pontifi. postmodum approbariat.

Hi post Hierosolyma iterū amissa reuersi sunt in Germaniam, & terram Prusiam subegerunt, & occupauerunt. Et prius castellum ad Visulam fluum construxerunt, & mox successu temporis oppidum frequens cultu apparet, Marienburgū vocant, caput atque sedes eorum, qui vniuersi ordinis funguntur magisterio. Abundant diuitijs: nec minor quàm Regib. est illis potentia: Vnde nullus ambigere potest quantus & qualis honor & reuerentia eisdem exhiberi soleat.

Septima confid. In Hispania sunt milites S. Iacobi sub regula Diui Augustini instituti, & sub Alexandro III. Pontifice Romano (qui ordinem eorum approbavit) initium cœperunt, quorum primus fuit Magister Petrus Ferdinandus.

Octaua confid. Alios esse milites quos Catalanenses (à loco sic dictos) ponit ipse Polydorus in dict. suo libr. Istius militiæ fuit autor Rex Sanctius. In anno 1160. nigrum amictum cum cruce rubra portant. Sub ordine Cisterciensi profitentur. Et istiusmodi etiam sunt in Lusitania, quæ Portugalia in vocamus, milites Iesu Christi, quos (teste Platina) Ioan. xx. sub Dionysio Rege anno Domini 1325. instituit, vt essent, qui ex officio Sacerdotum insultibus Berhica id temporis tenentibus resisterent: Crucem rubram affigant pallio seu mantello. Huius ordinis est gubernator Abbas Alcohastani monasterij, Cisterciensis congregationis, Vlyssbonensis diocesis, & con-

scribendi & exauctorandi milites habet potestatem.

Nona confid. Sunt etiam alteri apud Alcaniam oppidum in Regno Castellæ milites, de quorum initio parum recitant scribentes. Iacobus, Rex Aragoniæ, duos etiam ordines militum circiter annum salutis 1212. ordinavit: quorum alteros sanctæ Mariæ de redemptione captiuorum, siue de mercede vocari voluit, quibus captiuos redimere onus incurreret. Pallio vtuntur albo cum nigra cruce. Alteros Montesiæ milites, rubra cruce munitos nuncupauit. vtraque militiam Gregorius IX. sua autoritate approbavit. De his militibus etiam, & ordine eorum, ponit Volaterranus in sua antropologia, lib. 21. ca. ordines militares. quem videas.

Decima consider. Alij sunt milites particulares, qui habent certum ordinem regularem, intra eos vltra milites simplices: & isti in Francia dicuntur milites ordinis: quod aptè & accomodate fit, eò, quia militia potest dici ordo, cum milites laudabiliter & virtuosè viuere debeant, vt dicit Lucas de Penna in leg. his quidem. in 2. col. Cod. qui milit. poss. libr. 12. Et ideo merito dicuntur milites ordinis. Habent tamen inter eos aliquod signum particulare propter quod dicuntur habere dignitatem militarem particularem & specificam vltra alios, vt in Francia torquem auream, quod est signum militiæ, vt dicit text. in cap. ius militare. 1. distinct. Vbi dicit text. Quod ius militare est belli inferendi solennitas foederis, faciendique nexu signo dato egressio in hostem vel pugna commissio. Item signo dato receptio: item flagitij militaris disciplina, si locus deseratur: Item stipendiorum modus, dignitatum gradus, primorum honor, veluti cum corona vel torques donatur: & vt dicit Ioann. de Turrecrem. ibi. Illo iure militari habetur, in quo gradu siue dignitatis officio vnus alium præcedat, vt puta in quo gradu Comitum Dux, Marchio Marchionem, Dux Ducem: & vt dicit Princeps autem omnes excellit dignitate. Et qualiter distet vnus Comes ab alio Comite, & Dux à Duce, & Marchio à Marchione, & Princeps à Principe: dixi in 5. part. vbi etiam posui de illis militibus, & de ordine ipsorum, qui fuit institutus in Regno Franciæ per Ludouicum Regem XI. in honorem Sancti Michaelis Archang. certo militum numero decreto & ordinato. Inter quos Rex ipse est primus & caput, & cuiuslibet certorum milliarum annuorum pro status augmentatione assignata regia pensione. Et isti milites de ordine regio vocantur portantes auream torquem, & D. Michaelis regium insigne aureum pendens, vt publice videri potest. Vnde secundum Budæum in suis annotatio. super l. vlt. ff. de senato. torques aurea militibus ob rem strenue gestam donari ab Imperatoribus

toribus solebant. Vnde Torquati dicti. Torquati tamen hodie vocitari debent equites, qui vulgo Cochleari dicuntur, quos Rex vnus gestamine suo regioque insigniuit. Nec potest aliquis vti hoc insigni ornamento, nisi cui Rex concesserit, instar Ionathæ, cui Antiochus dedit potestatem bibere in auro, & esse in purpura, & fibulam auream ferre, Macchab. 11. & figurata est Gen. 41. Vbi Pharaon, Rex Aegypti, in signum præmij, & fauendo Ioseph præposito suæ domus, insigne militiæ & dignitatis, dedit ei torquem auream. Et Dan. 5. Vbi etiam per Regem Balthasar circumdata est collo Danielis torques aurea, quod est signum præminentie militaris in domo Principis. Cui adiunxit Christianissimus Rex imaginem diui Michaelis, cum nemo sit adiutor illius, nisi ipse Michael Princeps fidei Christianæ in locum synagogæ subrogata, vt dixi supra in tertia parte huius tractatus.

Et ideo, cum S. Michael sit signum & tanquam patronus & protector huius ordinis excellentissimi. potest dicere Rex noster Christianiss. illud Danielo. Ecce Michael vnus de Principibus, primus venit in adiutorium meum: & eo. c. in fin. Nemo est adiutor meus in omnibus his, nisi Michael Princeps vester.

Quo autem ordine incedere & sedere debeant prædicti milites, quomodo alios præcedere debeant, dixi supra: Sed tamen inter eos habent ordinationem de modo & ordine præcedendi quæ est talis.

Item pour oster toutes erreurs, doutes, serupules & difficultez qui porroient venir touchant à priorite & posterite des honours, estatz & degre & d'entre les Cheualiers, compagnons & freres de l'ordre. Attendu que vraye & fraternelle amour ne doit point auoir regard à telles choses. Nous volons & ordonnons que tant en aller, venir, seoir en leglise, ou chapitre, à table, n'omer, parler, & escrire, & en tous autres faitz & choses quelconques de pendans, regardans & touchans la situation en l'ordre present, les freres & compagnons dicelluy ayent & tiennent maniere, lieu & ordre selon que auant ou apres ilz auront receu l'ordre de cheualerie. Et si plusieurs en y auoit qui en vn mesme iour eussent estez faitz cheualiers. Ordonnons que le plus ancien deulx ait premier lieu en ce que dit est, & les autres ensuyuant. Et quand à ceulx qui en apres seroient mys à l'ordre par election du sonuerain & de dictz freres de l'ordre; ordonnons qu'ilz auront le lieu selon le temps qu'ilz seront entrez en l'ordre. Et si plusieurs en y auoient à vn mesme iour ilz auront selon leur eage comme dit est. Excepte, Emperours, Roys, ou Ducz lesquelz pour la grandeur & haultesse de leurs dignitez auront lieu en cest ordre selon le temps qu'ilz auront receu l'ordre de cheualerie sans en auoir autre regard à noblesse de lignage, grandeur seigneuries, offices, estatz, richesses, ou puissances.

Philippus verò, dux Burgundiæ, in suo ducatu Burgundiæ, & in vrbe Diuionensi hunc ordinem

militatem ordinavit. Et pro huiusmodi ordine instituendo, accepit signum velleris aurei pendulum cum torque aurea. Alij verò Principes habentes tales ordines alia & alia habent signa, quæ eis relinquo. Sed an quilibet Princeps in suo dominio & principatu hunc ordinem creare possit, nõ insisto.

Sed quicquid sit, Hi milites præferuntur cæteris militibus, qui sunt simplices, non existentes de huiusmodi ordine: & sic laudandi sunt exploribus præ cæteris nobilibus, cum vltra nobilitatem quo ad nos habeant illam dignitatem à Principe, & sunt aggregati consortio seu societati Principis: ita, quod liberum ad eum habent accessum, in negotijsque Regni tractandis assistunt, & sunt de consilio secreto ipsius Principis. Et vt dicit Lucas de Penna in leg. vnica. Cod. de equestri dignitate, libr. 13. plus laudandus est, qui militiam à Rege suscipit, quàm is, qui recipit ab inferiori. Et istos videtur adaptare Purpuratus in leg. 1. colum. 1. ff. de officio eius cui mandata est iurisdicção. Partitij, sed non video eius bonam adaptacionem.

Vndecima confid. Alij sunt milites simplices & communes, de quibus in iure loquitur & laudantur in pluribus, dum modo habeant ea, de quibus in gl. in l. pe. ff. ex causis maiores. cui addo glo. in §. fi. in verbo. siquidem. in auth. de mandatis Principum.

Et ideo Cy. & Sal. post eum, in l. 1. C. de iur. & facti ignorantia. & post eos d. meus. Iac. dicunt, quod milites nostri temporis non gaudent priuilegijs militum, Eò, quia non habent virtutes necessarias ad militiam: idem tenet Bar. in l. filiusfamilias. §. veteranus. ff. de procura. & in l. militib. C. de procuratoribus.

Quæ autem sint illa priuilegia militum, & vtrū extendantur ad doctores, & clericos, qui sunt milites cœlestis militiæ, ponit Alex. in l. centurio. in prin. ff. de vul. & pup. substi. & forte ea ponā supra, & etiam priuilegia doct. in suo loco.

Militiæ huius summa laus est communi vtilitati intendere, vt dicit text. in summa. 23. quæst. 1. Lucas de Penna in leg. vnica. in 2. volu. Vt armorum vsus: lib. 12. Instituta est enim propter duos, scilicet, propter iniuriam propulsandam, & vindictam inferendam. 23. q. 1. c. 1. Est autem exercenda ea intentione, vt mali coercantur, & boni sublimentur. 23. q. 1. c. apud. & c. se. Namque & plerique sancti patres ex militia laudem acquisierunt: Vt Propheta Dauid, qui militasse legitur. 1. Reg. 28. c. & Centurio, vt in c. noli. 23. q. 1. & de pluribus alijs, vt infra dicam suis locis: Ipsa quidem militia non culpatur, sed ita militandum est, quod nil vltra stipendia quaratur. c. militare, eadem causa & quaestione. & vide Luc. de Pen. in l. 1. in 1. col. Co. qui militare possunt vel non. & in dict. leg. vnica. Co. vt armorum vsus.

Miles enim procedens ad bellum, si occidat aliquem, non est reus homicidij, quia legitima superioris autoritate occidit. ca. miles. 23. q. 1. Militaris quippe est disciplina tenacissima vinculum, in cuius sinu ac tutela serenus tranquillisque beata pacis status acquiescit, ut ait Valer. lib. 2. c. 2. in prin. Disciplina siquidem militaris acriter retenta, principatum Italiae Romano imperio peperit, multarum urbium, magnorum Regnorum, validissimarum gentium Regimen largita est, fasces Pontici sinus patefecit, Alpium Taurique montis conuulsa claustra tradidit, Ortusque & paruula Romuli castrotius terrarum orbis fecit columen. haec vbi supra. Et refert Luc. de Pen. in l. tam collatores, in 3. col. C. de re mili. lib. 12.

Dodecima confid. Duplex est militia secularis, scilicet equestris & pedestris. le. a caligato milite. in glo. Cod. de nuptijs. Et pedestres milites dicuntur, qui habent caligas de corio. Et equites qui in equites vadunt. & notatur l. non omnes. §. qui in pace. ff. de re milit. Inde Magister militum dicitur equitum & peditum Magister. l. 1. & 2. Co. de offi. praef. praeto. & l. 1. C. de offi. Magistrum militum. Et ut dicit Tit. Livii. de bello Maced. lib. 3. Equestris milites dicuntur equi milites. Ita dicit Luc. de Pe. in d. l. 1. in l. col. C. qui militare possunt vel non. Et isti simplices milites Equestris sunt in dignitate, i. ordine post clarissimos, ut est text. & ibidem Lucas in l. vnica. C. de equestri dignitate, l. 12. & infra amplius dicturus. Ibi, ponam eos post constitutos in dignitate, & ex quibus laudari possunt & debent.

Equestris verò loca in theatro 14. gradibus concludantur, qui & ipsi ordines dicuntur. Saepè enim apud autores Suetonium, Iuuenalem, & ceteros de 14. ordinibus mentionem fieri inuenies, per quos equestris loca 14. graduum nomine intelligi conueniet, ut dicit Vdal. Zasius in repeti. l. 2. §. post hanc. maxime. ff. de orig. iur. in verb. in equestri dignitate.

Et aduerte, quod secundum Budgum in suis annotationibus super leg. fi. ff. de senato. Dignitas equestris, quae hodie à Regibus & Regum legatis, aut exercituum praefectis donatur, decus est militiae, & ius annulorum donare apud antiquos erat, id ferme, quod equitem facere dicimus. Et dicit idem Budgus in dicto loco, quod insigne militis Equestris erat olim annulus aureus, hodie verò calcar aureum, & hoc accipiendū militem pro illo, qui habet illam dignitatem, quod tamen in iure non reperitur, sed p. milite simplici tamen Equestri quam pedestri.

Decima tertia confid. Inter milites equestris sunt multae dignitates. Quidam sunt in maiori dignitate, ut sunt Duces seu Principes militum: & isti sunt in primo gradu, & apud nos vulgo dicitur Connestabilis, de quo supra dixi in 6. part. huius operis, in 7. in fin. & in 8. confid. Vbi postui de e-

ius excellentia & dignitate, & quomodo habet primum locum post Principem, ita (ut ibidem dixi) videtur quod praecedere debet Cancellarium.

Et tales Duces sunt, qui praesunt exercitui a ducendo dicti, licet forte melius dicerentur gubernatores. arg. eius quod notatur in le. quae ad. §. si nauis. ff. ad leg. Aui. ut dicit Luc. de Pen. in l. tam collatores. in 2. col. C. de re mil. Et ibi dicit, quod tales Duces debent ordines instruere, tempora ostendere, & tramites, per quos sit eundem, manifestare, ut in proe. s. forum. §. 2. ut nihil ex militari arte relinquatur incognitum. His autem cessantibus, & exercitus, & populi corruunt. l. item quaeritur. §. 2. ff. locati. & Prouer. n. Vbi non est gubernator, populus corrumpitur, salus autem, vbi multa consilia. Hi ergo Duces, ut dicit, verius & vtilius pugnant. Vnde Ouid. 13. Metamor.

*Quippe manus fortes, nec sunt tibi marte secundi,
Concilijs cessare meis, tibi dextera bello*

Vtilis ingenium est, quod eget moderamine nostro,

Tu vires sine mente geris, mihi cura a futuro est.

Tu pugnare potes: pugnandi tempora macum

Elegit Atrides, tu tantum corpore prodes.

Nos animo, quantoq; ratem qui temperat anteit

Remigis officium, quanto dux milite maior:

Tantum ego te supero, nec non in corpora nostro

Pectora sunt potiora manu, vigor omnis in illis.

Et ut ibi dicit Luc. de Pen. Pro his & eorum salute, etiam honesta mors à militibus est appetenda.

Sed aduertendum est, quod quando creatur talis tribunus, scilicet primus qui dicitur Connestabilis, debet ei extensa manu dextra dari gladius aureus, & dicit: Accipe sanctum gladium, in quo dei ius aduersarios populi mei. prout olim fiebat, ut habetur 2. Macchab. c. vlt. De officio huius multa reperiuntur scripta, tam in sacra script. iure Canonico, quam ciuili, & in dictis Historiographorum & Poetarum: ex quibus multa ponit Luc. de Pen. in l. tribuni, C. de re mili. l. 12. Quae quidem ad simplicium Iuristarum notitiam (cum multum faciunt ad laudem militiae, & illi dignitatis) hic inferere volui. Nam ut dicit secundum sacram script. debent milites ad pugnam praeparare, instruere, & praecipua dare, ut formidolosi etiam corde pauidi, & plures alij ad pugnam in habiles reuertantur ad dominum: & ista habentur plene Deut. 20. Vbi instruuntur Duces exercitus quid habeant agere ante conflictum belli.

Adde tamen vltra Lucam, quod debent exploratores mittere ad inuestigandum de viribus aduersariorum, & de dispositione ciuitatis, & terrae expugnandae. sicut fecit Moy. pro terra Chanaan, qui misit 12. exploratores, ut habetur Num. 12. Similiter fecit Iosue, ut habetur Ios. 2. & habetur 1. Regum. 26. ca. vbi Dauid misit exploratores contra Saul.

De iure verò ciuili plus in obseruanda disciplina,

plina, quam in praecipienda eius consistit officium. l. offi. ff. de re mil. Debent autem parcissime commeari dare, Equum militare extra prouinciam suam duci non permittere. (Istud optime praestant Hispani, cum non permittunt, quod equi eorum sunt multum agiles, nostris armigeris Gallicis vendantur. Ad opus priuarum, piscatum, venatum, militem non mittere (quod male obseruat Galli) cum sint plus dediti venationibus, quam exercitui rei militaris: sed milites in castris retinere, quo ad exercitationem producere, claues portarum suscipere, vigiliis interdum circuire, frumentationibus commilitum interesse, frumentum probare, mensuram fraudem coercere, delicta huiusmodi secundum suam autoritatem castigare, principijs frequenter interesse, querelas commilitonum audire, valetudinarios inspicere, ut ad. l. officium per totum. Et adde, quoniam etiam de iure ciuili officium eorum est exploratores mittere.

De iure vero Canonico debent Duces exercitus milites monere & instruere, ut parati sint ad laborem, in hostes etiam a dorso excurrere, & ut viros fortes concedat laborare, quatenus eorum opinio ex laboris qualitate amplius in Republica Deo auxiliante proficiat. Scultasque id est, exploratores mittere, quicquid hostes faciant indagare. Ita quod in aliquo reprehendi nequeunt, nec vitilias Reipublicae intelligatur. Iuxta monita Gregorij. 23. q. 8. c. vt pridem. Vtque omni timore & terrore deposito, contra inimicos sanctae fidei, seu Republicae, omnium religionum aduersarios, viriliter agere studeant, adijcentes: Quod si quis eorum morietur pro fidei veritate, patriae defensione, ac saluatione Christianorum, a Deo coeleste praemium consequetur, eadem quaestione. c. omnium. Debent quippe duces appetere bella non desiderio fundendi sanguinem, sed tantum causa dilatandae Reipublicae (in qua Deus colitur) affectare, eadem causa. q. 4. c. si non ex fidei. Vt sic nomen Christi per subditas gentes fidei praedicatione circunquaque, discurrat. Ibidem & forensibus bellis debet aduersarijs Catholicae Ecclesiae, pro Christiano populo vehementer obistere, & Ecclesiastica praedia sicut decet bellatores domini fortiter dimicare, ea. q. ca. sicut excellentiam non cupiditate aut crudelitate bellare, sed pacis studio, ut mali coercentur & boni sublimentur. ea. cau. q. 1. ca. apud. & haec est summa militiae laus. Inter alia bona merita, obedientiam Reipublicae vtilitatibus exhibere, quicquid sibi vtiliter imperatum fuerit obtemperare, eadem quae in summa. Haec Lucas vbi supra.

Secundum vero Poetas, & Scriptores historiarum de hac materia plura inueniuntur. Nam secundum Salustium in Iugurtino de Metello, & Mario referentem, debent transuersis itineribus, castra mouere, iuxta ac si hostes adessent, vallis foss-

saque munire, vigiliis crebras ponere, & eas ipsi vel per alios circuire in agmine: interdum in primis, modo in postremis, saepe in medio adesse, ne quisquam ordinem egrediatur, sed cum ordinibus frequenter intercedere, quid hostes agant diligenter explorare.

Sed adde, quod hanc explorationem multum commendauit Vegetius de re militari, lib. 3. ti. 26. dicens: Difficile vincitur qui vere potest de sui aduersarij copijs iudicare. Et Frontinus lib. 1. tit. 2. laudat Scip. Afric. qui misit exploratores in castris aduersariorum ad scrutandum de eorum viribus, & de situatione castrorum: redeundo ad eundem Lucam. Vbi cum opus est cunctam militiam secum habere. ac vt formido, & fuga hostium latius crescat, diuersa castra agitare simul ac si nullo proposito omnia prouidere, apud omnes adesse, laudare, & increpare merentes. Item prelijs interesse: nam ob pudorem suae praesentiae augetur audacia pugnantibus, non tamen se certamini faciliter ingerat. Nam in milite vnus fors est, in Imperatore, id est, in Duce exercitus, periculum vnuerforum, dicit Egesippus de bello Iudaico, lib. sexto. Secundum Quintilianum in milite Mariano: debet tribunus milites continere, ut alij excubent armati alij claustra portarum tueantur, alij vallo fossaque scutis in paxi cingant exercitum, cibumque stantes capiant. Et prout ait Petrus Blesensis in quadam epistola: Nihil damabilius est in milite quam ocium, per quod visus armorum dediscitur, nutritur pusillanimitas, vires fatiscunt, obrepit inertia, & ad immunditiae actus animus occupatur. Item debent continere militiam castrensis disciplinae, percipere seueritatem, Imperatore, vel Rege curis maioribus distracto delicta militum coercere, & peccata corrigere: ad ipsos confugiendum, coram ipsis querendum est. Ideo his milites parere lex iubet. ut ff. de re militari in pluribus locis: quia non solum militibus, sed etiam centurionibus. Praepositi partem quandam Imperatoriae obtinent potestatis, secundum Quint. ibid. plenius in hoc Egesippus de bello Iudaico, lib. 3. Singuli commissa sibi munera non deserere, instruere muros, manum legere bellatoriam: Ex quibus Iosephus Galilaeam descendens, munire castella, instaurare propugnacula, validissimos quosque, & bello promptissimos adscire sibi impigre curabat, Regiones latrocinij defendere, quotidie in castris milites Romanae militiae more exercitare, dinidere ordines, distribuere quo facilius disciplina ab omnibus exigeretur, ne quenquam lateret quacumque munera propria deseruisset. Instruebat etiam vt agnoscerent excitationes turbarum, & reprehensiones, sequerentur ordines, aciem dirigerent, clipeos intexerent, vt murali vice, si forte vis hostium irrueret, sic se aduersum incurstantes defenserent, subuenirent laborantibus, fessis compati. pericula aliorum in se transfundere.

dere: nec solum belli artes instar Romanæ militiæ docere, sed etiã ante bellũ, quæ amplius ante bellantes iuuarent denũciare, vt miles sibi cibũ & arma portaret, vallo & fossa se muniret, castrisq; ponendis præueniret hostẽ, obtemperare præceptis, furtis & rapinis abstinere assuesceret, lucrum propriũ putaret si nihil dispendij ruralibus cultoribus ingeratur. Quid enim distat ab hostibus, qui ipse hostium modo auferat, & tam socios quàm aduersarios spoliat? plerunq; in bello valere bonam conscientia, eo, quod amplius de diuino auxilio præfumeret, qui se nulli affinem crimini recognosceret. Hæc ille de Penna in loco vbi supra, & de singulis omnibus infra dicam.

Franciscus etiam Patritius, in libro de institutione Reipublicæ, lib. 9. ti. 2. ponit huiusmodi officium Ducis exercitus secundum quod de iure ciuili ponitur in d. l. officium. Vbi etiam ponit, quomodo coercendi sunt milites, scilicet, per multam pecuniariam, in numerum interdictionem, militiæ mutationem, gradus deiectionem, ignominiosam missionem. l. desertorem. ff. de re militari. & per capitis truncationem. leg. qui commearus. §. arma. ff. de re militari. & l. omne delictum. ff. eod.

Missionum tamen triplex est causa, vt in l. milites. ff. de re militari, & duo sunt genera, l. 2. ff. de his qui notantur infamia.

Dicit etiam F. Patritius vbi supra, quod nihil rarius, aut difficilius optimo Duce exercitus, seu Imperatore inueniri potest: Ex quo Alexander Macedo admirabatur, quod Athenienses singulis annis novos Imperatores, seu Duces exercitus eligerent, cum ipse in omni vita non nisi vnum Ducem bonum Parmenionem inuenisset. Et cum de Homeri versibus certamen esset, quisnam omnium elegatissimus haberetur, eum pretulit, qui de Agamemnone est: hic vtrunque fuit bonus, & Rex miles & acer. quasi manus, & mens in Duce sunt necessaria, consilium, & robur, quæ duo in Parmenione præcipua extiterat. Nam manu strenuus, & prudentia præstantissimus habitus est, quin etiam 70. ann. natus, iuuenis Ducis, & egregij militis munera sapè implebat, quem dicunt scriptores multa sine Rege Alexandro prospere egisse.

Et refert Ciceronem dicentem, in Imperatore, id est Duce exercitus, existimari quatuor res inesse oportere: scientiam rei militaris, virtutem, auctoritatem, & felicitatem, & deinde addit: Virtutis Imperatoriæ sunt labor in negotijs, fortitudo in periculis, & industria in agendo, celeritas in conficiendo, consilium in prouidendo, vbi multas virtutes Ducis exercitus, seu Imperatoris ponit, laudando eas.

Et huic Duci, Imperatori, seu gubernatori tenentur omnes obedire, quæ obedientia consistit in reuerentia exhibenda, in mandato suscipiendo,

& in iudicio subeundo. & quomodo sit tali obediendum ponit amplè Bar. Cypola in tractatu suo de Imperatore militum eligendo. in verbo, pro Imperatore, vbi amplissimè.

De huiusmodi Duce, officio ipsius, & de dictis Ducum, vide Raphaellem Volaterranum in suis commentarijs vrbanijs, lib. 30. c. 4. cum seq. Vbi multa præclara ponit, quæ hic non sunt omittenda. Inter alia enim enarrat, quod Agesilaus dicebat: oportere Ducem habere tria: Erga quidem inimicos audaciam, erga subditos beneuolentiam, erga temporum opportunitates rationem.

Epaminondas videns pulchrum exercitum sine Duce, video, inquit pulchram bestiam sine capite.

Philippus, solebat dicere se malle habere exercitum ceruorum, cui præesset lèg, quàm leonum cui præesset ceruus. Alia vero egregia dicta Ducum videre poterit quisque ibi.

Decima quarta consid. Locum tenentes Regij in aliquo actu eis commissio habentes illius actus administrationem, vt in aliquo exercitu regendo præcedunt omnes, & quoscunq; alios Principes in illo actu eisdemq; debetur per omnes alios quoscunq; (etiam si fuerint maiores) obedientia, quæ consistit in reuerentia exhibenda, in mandato suscipiendo, & in iudicio subeundo; & dicta reuerentia etiam consistit in hoc vt assurgatur ei, & detur ei primus locus in sedendo, stando, & cundo, vt notat gl. notabilis in summa 93. di. & notatur per Goffredum in summa, in ti. de maio. & obed. in §. reuerentia debet. per illam glo. quæ vult, quod minori cui maior administratio est commissa, debetur reuerentia & obedientia ab ipso maiore. Et de his videre poteris Capolam Veronen. in tracta. suo de imperato. militum eligendo. in verbo, pro imperatore. in 8. col. & ibi probat hoc esse verum per plura, etiam si alij sint maioris auctoritatis, dignitatis, nobilitatis, scientiæ, virtutis, magis diuites, aut quomodocunq; sint post Principem, qui eidem administrationem dedit. De quibus omnib. suis locis dicemus, & dixi supra in 7. par. in 10. consid.

Decima quinta consid. si ista, de disputatione duorum capitaneorum Venetorum, qui contendebant super præeminentia illius status ducis seu generalis gubernatoris exercitus: in qua materia Capola posuit 46. conclu. in suo tract. de imperatore militum eligendo, in fi. quas in præfatu actu suæ materiæ optimè probat: & ne sim tardus, solum illas conclusiones referam.

Prima conclu. In imperatore, seu Duce belli, aut exercitus quinque requisita sunt, fidelitas scilicet, scientia rei militaris, virtus, auctoritas, & felicitas. Hæc singula probat in tract. in prin. quatuor arguit pro illo qui contendebat contra electum, & etiam pro imperatore electo. ver. pro imperatore vero, &c.

Secunda

Secunda conclu. Fides præsumitur ex dignitate, & bonis moribus. Istam comprobat Capola in ver. pro Imperatore. col. 6. ibi. Hæc autem fides, coll. 6. illius versic. vbi plura ad hoc allegat.

Tertia conclu. Infidelitas præsumitur ex Inimicitia & auaritia. Ex quo sequitur correlatiuũ, quod sine fide præsumitur inimicus, & auarus: probat. in d. ver. pro Imperatore. colum. sexto, ibi: Item ex amicitia. & ibi: Item præsumitur infidelitas.

Quarta. Quod inimicus, vel auarus non eligatur in Principem, Ducem, seu gubernatorem militiæ. probatur in loco præallegato.

Quinta. Scientia rei militaris consistit in cognitione itinerum, locorum, personarum, ingenio, eloquentia, & in cognitione omnium rerum ad vsum militarem pertinentium, probatur ibi in verb. scientia.

Sexta. Rei militaris scientia acquiritur per solertiam, vigilantiam, assiduitatem locorum, per doctrinam, & lectionem librorum de re militari, & per omnes reliquas partes virtutis rei militaris: De quibus satis probatur ibidem in d. verbo, scientia: & in verbo virtutis, & amplè in pluribus considerationibus sequentibus.

Septima. In milite præsumi potest, & cognosci scientia rei militaris ex ætate, tempore, natione, loco, præceptore, & experientia. De singulis declarat Capola ibi in verbo, scientia, & in verbo, natione.

Octaua. Partes virtutis rei militaris sunt Sapientia in consulendo, Consilium in prouidendo, industria in agitando, Celeritas in conficiendo, siue exequendo, Astutia siue Sagacitas in stratagematibus, hoc est, astutijs rei militaris, Solertia, & vigilantia cum assiduitate, & patientia laborum, & sic etiam bona valetudo, magnanimitas, rerum gerendarum fortitudo, & contemptum periculorum. Fides etiam adiungi potest, sed eam non partem virtutis, imo vt necessarium, & primum in Principe tenet Capola: vt ait in prima conclusione supra posita, & ibi dixi in d. ver. pro imperatore. Nam quanto magis valeret miles in cæteris, quæ in Imperatore necessaria dicuntur, tanto magis de eo dubitandum esset, si in ipso fides non reperiretur.

Nona. Potius eligatur prudentior, quàm formosior. Ex quo sequitur, quod in Duce exercitus, præhonoranda est prudentia fortitudine, & sic potius attendi debet prudentia, siue scientia, quam fortitudo, vt probatur clarè in d. tract. in verbo, virtutis.

Decima. Si quis est pulchrior & fortior, in dubio in imperatore exercitus eligendus est. probatur ex infra dicendis, & ibi per Capolam.

Vndecima. In virtute rei militaris continentur humanitas, modestia, clementia, suauitas, facilitas, temperantia: cunctis in rebus innocentia,

fides, liberalitas, atque iustitia.

Duodecima. Auctoritas acquiritur propter virtutem, corporis formositatem, dignitatem, honorem, potentiam, diuitias, nobilitatem, felicitatem, humanitatem, clementiam, & per cæteras rei militaris virtutes, præsertim ex rebus foeliciter gestis. Ista comprobantur amplè in d. tract. in verbo, auctoritatis, & dixi supra in prima, & infra in vndecima partibus.

Tertiadecima. Quæ ex prædictis infertur in eligendo Duce, seu Imperatore exercitus, consideranda est in primis persona quæ eligitur si possit esse Dux, vel Imperator exercitus. Secundo, Aetas illius. Tertio, natio, siue origo. Quarto, nobilitas. Quinto, dignitas. Sexto, facultates, siue diuitiæ. Septimo, fides. Octauo, scientia rei militaris. Nono, virtus. Decimo, auctoritas. Vndecimo, felicitas de quibus omnibus ex li. ibi Cæ. & infra particulariter dicetur.

Quartadecima. In eligendo aliquem ad honorem, siue munus personale decem sunt consideranda, quæ ponit glo. rubricaria. C. quemadmodum ciuilia munera. lib. 10. & ibi Ioan. de Plat. de quibus in 1. par. in 44. consideratione dixi, ideo hæc non repeto.

Quintadecima conclu. sumitur ex dictis Hieronymi, quæ habentur in lib. Leuit. de quo c. licet. 8. q. 1. scil. qui præstantior est ex omni populo, qui doctior, qui sanctior, qui deniq; in omni virtute eminentior, ille ad Ducatum siue gubernationem eligatur exercitus, & satis probatur ex his quæ dicta sunt de virtute & scientia.

Sextadecima. Non debet, nec potest de iure eligi in ducem exercitus, qui nõ sit miles, nec debet, si est iunior, & si diu non militauerit. Et hoc probatur ex dictis Capolæ in dict. tractatu. in principio. vbi dicit seniores, & antiquiores esse præponendos.

Decimaseptima. Si exercitus Imperator, seu Dux electus, vel constitutus est alijs fidelior, indistincte omnes militum Duces sub eodem iure militare tenentur. probat hanc conclusionem Capola amplè, in d. ver. incip. pro Imperatore, &c. & infra dicetur.

Decima octaua. Si electus est magis dignus, & sufficiens, quam alij, licet fidelitate pares censerentur: sine dubio perfecta esset electio, & possent de iure cogi sub eius potestate militare, & manere, quamuis alij sint eo nobiliores, & digniores. probatur hæc conclusio in d. ver. pro imperatore. in distinctione magna.

Decimanona. Item, si Imperator, seu Dux, & cæteri militum Duces, sunt pares fide, virtute, præstantia, & sic sunt æquè sufficientes ad regendum exercitum, non possunt duces armorum de iure denegare ei subesse, licet sint eo seniores, & alijs nobiliores, & digniores: Quæ conclusio est verissima, & necessaria, & probatur in d. ver. pro impera-

imperatore, in tertio casu principali distinctionis magna.

Vigesima. Quando est dubium quis sit melior, & praestantior, potest Princeps gratificare cui vult in proponendo vnum alteri, & alius cogitur ei subesse de iure: & ista probatur in d. versi. pro Imperatore, in quarto casu distinctionis praedicta.

Vigesima prima. Si exercitus Dux electus, est dignus, & sufficiens illi gubernationi, & ducatu, & si alius esset eo dignior, & magis sufficiens satis est, quia cogitur ei de iure subesse, etiam si alius dignior dici possit.

Vigesima secunda. Princeps non tenetur eligere de iure gentibus seu militibus suis Imperatorem, seu Ducem exercitus seniore, nobiliorem, digniorem, ditio, ac praestantio, modo dignum, & sufficientem eligat, probatur in d. veri. in dicta distinctione.

Vigesima tertia. In dubio potius eligi debet ille, qui est de ciuitate, vel prouincia, vel Regno Principis, quam alienigena, nisi aliter se haberet consuetudo, vel statutum loci Principis. probatur ista in d. tractatu. in ver. propter nationem, in fine.

Vigesima quarta. Non debet Imperator eligi, nisi qui assidue militauerit, & praeposendus est in electione, qui diutius militauerit, & maiora stipendia meruerit: vt ibidem in ver. dignitatis ratione comprobatur.

Vigesima quinta. Etiam nati ex damnato coitu possunt eligi, & creari Duces, & Imperatores exercituum, dummodo sint virtute praestantes, probatur vbi supra. ver. pro Imperatore, col. 10. ibi: vnde dicitur.

Vigesima sexta conclusio. Electus vel creatus Imperator, vel Dux exercitus in dubio praesumitur dignus, & sufficiens, pro quo faciunt infra dicenda. in 43. concl.

Vigesima septima. Non detrahitur honori alterius si ipse subiciatur Imperatori siue gubernatori generali exercitus: digno inquam, & sufficienti, licet ipse alias esset senior, nobilior, dignior, atque praestantior.

Vigesima octaua. Si electus in Imperatore seu Ducem exercitus per Principem, non est praestantior, & dignior alijs, detrimentum, & dedecus est Principis eligentis, seu constituentis, non autem alterius sub eo militantis, vt constat in d. versi. pro Imperatore. in distinctione.

Vigesima nona. A Principe, seu populo, vel senatu non a militibus Imperator eligi, & ab ipso constitui solet, & debet, vt per dictum Capolam. in d. veri. pro Imperatore, in prin.

Trigesima. Imperatori seu Duci belli non bene nec legitime constituto, non est obediendum, vt habetur. ibi supra.

Trigesima prima. Quando duo, vel plures Duces, seu Capitanei exercitus electi, sunt pares in vo-

cibus, seu suffragijs, in dubio praeferritur debet qui est fidelior. dictum est supra.

Trigesima secunda. Si electi sunt pares fidelitate, praeferritur debet qui est alijs virtute praestantior. ver. virtutes. & ver. pro Imperatore in d. tract. Capola.

Trigesima tertia. Si electi sunt pares virtute, praeferritur debet digniori honore: vt si est vnus Dux, Comes, vel Marchio, alter non. argumento l. ille a quo tempestiuum. ff. ad Treb. probatur in l. fi. ibi. amplioris honoris inferiori. ff. de fide instru. probatur. & supra in 5. par.

Trigesima quarta. Quando Imperatores sunt pares virtute ac dignitate, senior debet anteponi, licet alter sit nobilior, quia senior in dubio praeferritur debet, etiam si sit minus nobilis. d. l. fi. de fid. instru. vbi arguendo ab ordine litera, qd fieri potest, videtur praeferrere seniore maiori in dignitate, seu honore. Faciunt ad hoc dicta Capola. in d. tract. in principio, vbi posui priuilegia antiquitatis, & ample per eundem in hac sua conclusione. & dixi infra in 11. par. Vbi posui de antiquitate, & senectute.

Trigesima quinta. Duobus electis Ducibus, belli virtute ac nobilitate paribus praepositi debet senior iuniori. Capola ibi, & in principio illius tracta.

Trigesima sexta. In praeferrendo vnum alteri in actu militari, primo inspicitur fides, secundo scientia rei militaris, tertio virtus siue praestantia, quarto autoritas, quinto fidelitas, sexto dignitas, & honor, septimo aetas, & tempus, octauo nobilitas, nono natio siue origo, decimo diuitia, adde multa, quae infra dicam, ex quibus laudantur milites, & quae dicta sunt supra in 3. & 13. conclusionibus, cum seq.

Trigesima septima. Si Imperator eligatur indignus, fit iniuria toti exercitui, nedum vni militum Duci, vt probat Capola in d. veri. pro Imperatore. in sexto casu principali distinctionis magna, in principio.

Trigesima octaua. Si electus Dux belli non est sufficiens neque dignus, licet alij reperiuntur digni, & sufficientes, si tamen facta est electio per principem ex certa scientia, alij non possunt obedientiam denegare ratione personae indignae vel insufficientis: quia reputabitur dignus, & sufficiens. Vide supra in 20. conclus. & in d. veri. pro imperatore. & infra in 40. conclu.

Trigesima nona. Imperator belli creatus, praesumitur scire gubernare exercitum. facit quod dictum est supra in 23. conclu.

Quadragesima. Si Princeps eligat vnum Ducem Belli ignorans de sua sufficientia, & dignitate, potest vnus Dux militiae recusare venire, vel ei subesse, donec Principi hoc significauerit. Facit pro hoc c. si quando, cum ibi notatis, de rescriptis. extra. & ibi per Zabarellam, Vbi ponit de indice delegato, vel executore, qui iubetur per Principem, quod exequatur.

exequatur. Nam si habet conscientiam laesam, debet supersedere, & rescribere Principi opinionem suam, & expectare prius secundum iussionem, antequam aliud faciat: Vt de hoc est gl. in verbo, nunciatus. in §. si tibi. in auth. de manda. Princi. in prin. col. 3. & plures alias remissiones ad hoc allegat Capola. in d. tract. in hac conclu.

Quadragesima prima. Si Princeps videt Ducem sui exercitus non esse sufficientem, neque militibus gratum, debet si potest caute mutare.

Quadragesima secunda. Cauet Princeps, ne eligat indignum & insufficientem Ducem, & minus gratum militibus suis. Facit quod dicit ibi Capola in 11. art. de diuitijs.

Quadragesima tertia. Si Princeps vult omnino aliqua ex causa (forte fidei) vnum Ducem constituere, qui non videatur dignus neque gratus alijs, cum non eligat, nisi cum consensu, & voluntate aliorum: Sicut fecit (vt ait Capola) excelsum Ducale dominium Venetorum, Quando constituit magnificum Gentilem Leonisam totius exercitus sui gubernatorem generalem, de quo ibi erat quaestio, & pro quo Capola fecit praedictum tract.

Quadragesima quarta. Si data notitia Principi de maiori alicuius dignitate, aut praestantia, vult omnino, quod electus sit Dux exercitus, quilibet ei subesse tenetur, nisi iuste timeret pro se, & militibus suis. Istam conclusionem probat Capola vbi supra. versi. circa hanc. in sexto casu principali distinctionis magna.

Quadragesima quinta. Aduertat quis, ne procuret incaute electum, vel creatum Ducem non admitti, ne sub eo sortassis postea inimico clandestino militare cogatur, vt ait idem Capola in dicto sexto casu principali in fine.

Quadragesima sexta & vltima conclusio. Cautus sit quilibet miles, vel Dux siue Princeps armorum, Vt quando concluditur cum gentibus suis, faciat sua capitula clara, ne incidat in praedictas dubitationes. Haec sunt conclusiones quas dicitur Capola ex praedicto suo tractatu illum recapitulando extraxit, quae sunt multum utiles & singulares Principi vel Duci exercitus.

Decima sexta confid. Post locum tenen. generalem, seu gubernatorem, aut Ducem belli apud nos Admiralis praeferritur videtur, qui habet, & dicitur habere maximam dignitatem post Conestabilem, praecipue in mari cui praest. Et isti Admirali antiquitus apud Romanos non leguntur fuisse creati, sed solum tempore Constantini, erecti sunt isti Admirali magistratus: vt inquit Petrus Cothereaui in suo schedulari magistratuum ciuiliu, titulo de praesidibus prouinciarum, &c. Purpur. in l. i. colum. 30. in nono exemplo. ff. de officio eius cui mandata, &c. dicit, Quod hic Admiralis comparari potest comiti rei militaris, qui mittitur extra mare, ex quo habet iurisdictionem sibi mandata in prouincia sibi decreta, quae est in his

quae eueniunt in mari, & talis dicitur illustis: cum vt ait tex. in l. i. C. de comitibus rei militaris, lib. 12. ex reuerentia altissimarum dignitatum, subiungantur, vt his locum praestent, qui pro consulatus insignibus adornantur. Et non comprehenditur in statuto prohibere ne rector prouinciae, aut aliquis officialis quid capiat.

Antiquitus in Gallia erant tres: Vnus in Aquitania, alius in Britania, & alius generalis in Francia: Sed hodie haec tria officia habet illustris dominus Philippus Chabor dictus de Briot, gubernator & locum tenens Regis generalis in Burgundia, pro Christianissimo Rege nostro Francisco. Et iste Admiralus habet iurisdictionem apud nos quae exercetur in Palatio Parisiensi in mensa marmorea.

Decima septima confid. Post hunc Ducem exercitus, & Admiralum, sunt alij quatuor sub eo, qui olim dicebantur magistri militum, loco quorum hodie apud nos sunt quatuor Marecalli in Francia, qui etiam tales sunt tribuni, & Duces Belli etiam dici possunt, vt dicit Luc. de Pen. in l. tribuni. C. de re militari. lib. 12. Hi enim, vt dicit, praerant Equitibus & secundum locum a Regibus obtinebant, l. 2. §. in initio. ff. de origine iuris, Et isti quatuor fuerunt ordinati, & instituti instar quatuor magistrorum militum, qui erant Romae, vt habetur in l. 2. §. sancimus. C. de officio magistri militum.

Marecallus enim est nomen officij eius, qui parte aliqua bellicis reb. praest, vt dicit Gagu. in suis chron. lib. 7. de quorum origine, institutione, officio, & potestate est tex. in d. l. 2. §. post deinde. ver. populo deinde aucto. ff. de ori. iur. & in l. milites. C. de offi. magistri militum.

Et sic, sicut olim in Romano Imperio fuerunt quatuor principales magistri militum. d. l. 2. §. sancimus. Sic etiam in Regno Franciae sunt quatuor Marecalli, & fuerunt simul cum dictatoribus, quorum loco sunt hodie praefecti praetorio. d. §. post deinde, & in Francia praesidentes, & magistri in Parlamento. Nam praefecti praetorio, id est, magistri in Parlamento, & magistri militum, non modicam inter se habent connexitatem, quae apparet ex l. i. loquens de praefectis praetorio. & leg. secunda. loquens de magistris militum, sub eod. tit. postis. C. de offi. praefecti praetorio Africae, Et Rex expresse eos iungit in l. i. ff. de. ritu. imo respectiue sunt aequales, & origine, & potestate in his, quae eorum incumbunt officijs. & facit rub. C. de praefectis praetorio siue vrbis, & magistris militum in dignitatibus. exequendis. & ibi Luc. de Pen. lib. 12. vbi ponit aliquam disparitatem.

Sed, ex supra deductis in quarta parte, vbi posui de Cancellario, dixi esse differentiam inter praefectum praetorio simpliciter (qui dicitur Cancellarius, & pro certo est maior magistris militum, & est aequalis Conestabili, quam est supra magistris militum,

militum, id est, Marefcallos) & præfectum prætorio cum adiectione loci, puta Parisiensis, Tholoza, Burdegalen. Dniouen, &c. Qui tales (vt credendum est) adæquantur magistris militum, & magistris militum illis. Et tales magistri militum non subijciuntur talibus præfectis prætorio cum adiectione, scilicet præfidentibus Parlamentorum. Hinc videmus, quod in signum huius, & memoriam sub eodem tecto præfidentes in Parlamento, & Marefcalli, qui sunt sub Conestabili in Palatio Parisiensi Curiastentent diuersas, vicinas tamen & contiguas, scilicet, præfidentes, & de Parlamento in magna Camera auditorij, & Marefcalli in magna Aula eiusdem Palatij super tabula marmorea in alto capite dictæ Aulæ sita, solum de actionibus & quaestionibus bellicis cognoscentes, supra quos Dictatores nunquam fuerunt pares in potestate existentes. Nisi quis equitum magister pro necessitate temporis, aut gratiæ causa, voluntariè dictator se subiecerit. I. est receptum. ff. de iurisd. omn. iud. vt Romæ semel contigit, quod Minutius Equitum magister, seu Marefcallus Fabio dictatori pro subsidio ei impenso gratificauit, de quo Val. lib. 3. ti. de gratitudine. Aliter enim & alias Marefcalli præfidentibus, & præfectis prætorio locorum æquales semper fuerunt.

Tales etiam Marefcalli habent Iudices, qui dicuntur prepositi Marefcallorum vulgari eloquio, qui crimina belligerorum coercent, à quibus non appellantur ad curias Parlamentales: Et si ab eis appellaretur, appellatio esset deuoluenda coram Marefcallis in Palatio Parisiensi, super tabula marmorea, & non in curia Parlamentaria.

Et dicit G. Bened. in sua rep. c. Ray. in verbo, & vxorem nomine Adelasiam. nu. 53. de testamentis, quod tales Marefcalli non subijciuntur Quæstoribus, seu Cancellarij iudicio, nec præfecto prætorio, secundum Cassiodorum, si pares Franciæ non essent præfentes: sed solum Regem habet vltorem. I. fin. C. vbi senato. vel clarissimi. vel eum, cui Rex ipse commiserit: vt ibi tex. & in I. i. C. de offic. magistris militum. Sed non credo, quod istud sit verum quo ad cancellariam, per ea quæ dicta sunt supra de cancellario, & eius autoritate, dignitate, præminentia, & excellentia.

Et etiam isti Marefcalli secundum Budæum in suis annotationibus super l. posteriore, de ori. iur. ff. forte hodie dici possunt tribuni militum, aut certe præfecti militum.

Et aduerte, Quod præfectus vrbs, & præfectus prætorio, & magister equitum, & peditum, sunt in pari gradu dignitatis, & præcedit, qui primo fuit dignitatem adeptus. I. i. & 2. C. de præfectis prætorio, siue Vrbs, & magistris militum exequendis, vt dicit Io. de Plat. in l. fin. ibi: quia dignitas est. C. de decurio. lib. 10. & vt dicit contra Speculatorem, tales magistri militum sunt illustres. l. 1. & 2. C. de

offic. magistris mil. & l. 2. C. de comitibus rei militaris, lib. 12.

Decima octaua confid. Post istos Marefcalcos, seu Marefcallos, sunt Capitanei, qui dicuntur quandoque Tribuni. quando, scilicet præfunt mille hominibus: quandoque Centuriones, id est, centum militibus præfecti, sicut erat ille, de quo in Euangelio Matth. 8. & Luc. 7. Alij quinquagenarij, qui præfunt quinquaginta militibus. Alij Decani, qui decem.

Et iste status habuit originem ex Moyse consilio Ieronis cognati seu foci, vt habetur Exod. 18. Cum dicit. Prouideas de omni plebe viros sapientes, & timentes Deum, in quibus sit veritas, & qui oderint auaritiam, & constitue ex eis Tribunos, & centuriones, & quinquagenarios, & decanos, qui iudicent populum omni tempore. Fuit etenim ordo castrensis (autore Lio lib. octauo, ab vrbe condita) vt milites centurionis, centurio tribuni, tribuni legati, legatus consulis, magister equitum dictatoris, pareret imperio.

Hi etiam capitanei dicuntur comites rei militaris. Luc. de Pen. in l. C. de comitibus rei militaris, lib. 12. adornatur tamen insignibus. proconsulis, id est, gubernatoris patriæ, d. l. i. imo ducibus, seu administratoribus. prouinciarum adæquantur, quando illuc mittuntur pro defensione patriæ. l. 2. C. eod. & dicit Luc. de Pen. in d. l. i. cum venerint ad consistorium, assurgendum est eis, & præfari eis debet locus, & dicit Io. de Plat. in d. l. i. quod tales capitanei guerrarum, qui mittuntur extra patriam, sunt pares proconsulibus in dignitate: Imo videtur, quod sint maiores, cum proconsules sint tantum spectabiles. l. i. C. de comitibus consistorianis, notatur in rub. ff. de off. proconsulis. Purp. in l. i. nu. 252. vsq; ad nu. 256. ff. de off. eius cui mand. est iurisd. videtur intelligere d. l. i. de illo capitaneo qui mittitur ultra mare, & qui habet iurisdictionem, & sic videtur ille tantum, qui apud nos dicitur Admiralus, de quo ante dixi, eodem teste, vt alij capitanei guerræ sunt tantum spectabiles, & ibi vide differentiam inter capitaneos guerræ & ciuitatum.

Et istorum plures sunt ordines: Quidam sunt in primo, quidam in secundo, quidam in tercio, & sic de singulis, Et sedent inter eos secundum eorum ordines, vt dicit Iacob. Rebuffi. in d. l. i. C. de comitibus rei militaris.

Decimanona confid. Habemus & alios milites apud nos, qui dicuntur centum nobiles, & ducenti balistarij, seu velites, sagittarij, aut rorarij, vulgo dicti *archiers*: sed sunt Equites, qui quidem sunt domestici, custodes, & protectores personæ Regis nostri, & isti sunt honorandi, Ita, quod postquam salutauerint vicarios Principis possunt eos osculari. l. i. C. de domesticis, & protecto. lib. 12. Et habent primicerium, qui est eiusdem dignitatis cuius sunt Duces, vt est text. in leg. primicerius. C. eod. Et qui sub primicerio sunt inter

inter clarissimos collocatur. d. l. primicerius. vide ante in 6. par. in ii. confid.

Vigesima confid. Post hos supradictos Capitaneos sunt alij milites habentes dignitatem, qui etiam ab alijs militibus sunt honorandi, qui dicuntur in vulgari nostro *les porteurs Desseignes, & des Guydons*: Et isti in iure vocantur Primipilarij, & sunt hi qui primum vexillum portant ante regem, vt per Luc. de Pen. in rub. C. de Primipilo. li. 12. Et etiam hi habebant pecuniæ, & stipendiorum suorum militum administrationem. vt per eundem Luc. de Pen. in l. vtilitas. C. eod. Et isti officio funguntur, proprie ille qui portat vexillum in societate centum nobilium, seu militum regit (qui dicuntur apud nos) *les centz gentils hommes du Roy*.

Alij vero, qui sunt in alijs societatibus militiae, dicuntur prepositi laborum, qui clarissimi sunt, & sunt digni tali immunitate, quali gaudent circa latus Principis committuntur. l. i. C. de prepositis laborum. libro duodecimo. Et vt dicit Luc. de Pen. in rubrica, quod legitur in primo libro tripartitæ historiæ, Quod Constantinus in somno signum Crucis vidit in Cælo, & Angelos astantes, & dicentes Constantino: In hoc signo vinces. Et extunc signum Crucis ante se præferri fecit in acie, & in signum, vel vexillum Crucis transformari fecit signum victoriale, quod vocabatur laborum, quodque ante ipsum consueuerat in acie prius ferri: & vt dicit tale fortè est flamma Regis Francorum. Signum autem imperij Romani, etiam ante Cæsarem est Aquila, vt patet ex Valerio, libro sexto. cap. i. ibi, libidinosi. lib. i. cap. de prodigijs. ibi, non finit nos, & quare dixi supra in quinta part.

Vigesima prima confid. Etiam in exercitu sunt alij habentes officium ultra militiam, vt sunt Marefcalli hospitiorum, qui in iure dicuntur Epidimeticis: ab Epi, quod est supra, & metis, id est metatis seu militibus in terminis castrorum existentibus. Quia si supra milites demetiantur, id est, diuersis diuersa assignent hospitium secundum glo. in rub. C. de metatis, & epidimeticis, lib. 12. vbi & in l. i. ibi. Ioan. de Plat. vocat eos Marefcallos. Et hi epidimeticis secundum glo. in l. 2. C. eo. ti. habent Menfores sub se, quos lingua nostra Forreros appellamus, qui cum proficiscitur Principis exercitus, vel cum Princeps hospitatur in aliqua ciuitate, vt be, vel oppido, mensurant hospitium militibus assignanda. De quibus habetur in rub. C. de menforibus. lib. 12. Et hi Forreri metati dicuntur à metatis, id est hospitij. vt in l. omnes. C. eod. tit. & est proprie metari, id est, diuidere castra, vel mutare, vel ponere secundum Hugutio. quia in certas metas castra constituiebant, & fossis circundabant, l. omnia. C. de episc. & cler.

Metator autem est, qui locum præparat aduentui Potestatis, dictus quia castra designat, à me-

tiendo secundum Papiam, vt dicit Luc. de Pen. in rub. C. de metatis & epidimeticis. li. 12. Vbi dicit, quod in Regno assignare hospitium singulis tempore exercitus pertinet ad Marefcallos, quibus generaliter pertinet cura exercitus, ordinare castra, & facere explanare vias, & pontes construere, vt exercitus transeat salubriter, & habiliter, id est, aptè, constituere custodias: Primo pro Regis persona, secundo pro toto Regno. Plura etiam ad ipsum pertinent quæ olim tribunus agebat. Et ideo habet aliquam præminentiam, & excellentiam ultra simplices milites, ex quo inter milites est honorandus.

Caure tamen debet, ne, postquam sua manu scripserit super hospitis domum, nomē illius militis, cui talis domus est pro hospitio assignata, illud nomen postea deleat, aut variet: quia alias incideret in falsum & instar falsi teneretur. l. i. cum sua gl. C. eo. ti.

Et etiam si alicui assignatum fuerit hospitium, & in illo posuit aliquod signum, forte scutum suum seu nomen, vt solent facere milites, & aliquis illud signum substulerit, quod tãquam falsarius puniri debet. Ita ipse Luc. de Pen. in d. l. i. & Ioan. Surgetes in suo libello (qui Enchiridion militaris disciplinæ dicitur) in i. part. & aliqua dixi in commentarijs nostris super consuetud. duca. Burg. in ti. des iustices. in §. le droitz de indire. in glo. i. Et de istis marefcallis hospitiorum ponit etiam Benedicti in sua repe. c. Ray. in verbo, & vxorem nomine Adelasiam. nu. 54. de testam.

Vigesima secunda confid. Adhuc vltra simplices milites, habemus castrenses in iure, qui habent curam castrorum, id est, tentorium, quæ sunt in castris, dicuntur atrienfes serui, qui custodiunt atrium. ff. de verb. sig. l. in lege Cenforia, vel qui lauant atria. vt no. ff. de vsuf. l. sed & si quid. §. i. vel castrensijs, qui faciebant tentoria, in quibus Princeps morabatur in castris gloss. rubricæ. C. de castrensijs. lib. 12. ita Luc. de Pen. in rub. illius tit.

Isti etiam apud nos dicuntur Capitanei, seu Castellani, & tales sunt tantum clarissimi, & non spectabiles, vt dicit Purp. in l. i. colum. 30. ff. de offic. eius cui mandata est iurisdic. de quibus in l. limitarchæ. ff. de ser. fug. & ibi Budæus. & in l. i. C. de fundis limitrophis. & ibi. Alexan. lib. 11. & in l. munerum. ff. de muneribus & honoribus. Et limitanei dicti, qui stabant, limites suos tantum tuentes. Et isti solum inuasiones, & ingressus hostium per loca eis disposita, impediabant. De quibus memoratur Pet. Cothereau in suo schedulari magistratuum ciuiliu tit. de magistris militum. Vbi etiam ponit de alijs militibus, qui dicuntur comitatenses, & præfentiales, qui inter milites simplices videntur habere aliquam præminentiam, ex quo habent administrationem.

Vigesimatertia confid. fit de militibus presentibus, qui in comitatu sacro militare deputati erant, & presentia Imperatoris obsequiosi erant, ut ad mandatum Principis mitterentur, unde presentes milites, vel presentales seu presentiales, erant Imperatoris diuinae presentiae obsequentes: qui regulariter stabant in vrbe Constantinopolitana, vbi florentissimum Palatium, & Imperatoria sedes erat, & ibi hi milites morabantur nisi à Principe transmitterentur, vide text. in l. nemo milites. C. de re mil. lib. 12. De quibus presentibus scribitur in l. fi. ibi, sed & de presentibus & orientilib. & alijs agminibus segregatos. C. de officio magistri mil. Vnde isti non tantum bellis erant dicari, sed Imperatoris maiestati erant in armis obsequiosi. Vnde dicatissimi, hoc est, dedicatissimi, & sacri milites isti presentales dicebantur, ut in l. final. in principio. C. de re militari. isti libr. 12. presentiales milites spectabilibus ducibus committebantur, ut dixi supra in n. confid. 6. par. Vbi de protectoribus & domesticis scripsi, quos adaptauimus nobilibus, & ducentis balistaribus Christianissimi Regis Francorum. Et si ad comitatum alicuius magistri cum aliquibus presentibus militibus mandato principis transmissi essent, ipsi Duces eorum erant subditi praecipionibus & iussionibus magistri equitum, quantum ad dispositionem agendi belli, ut in l. fi. in fi. C. de re militari, lib. 12. Sed quantum ad iurisdictionem, nec ipse, nec milites sui presentiales erant iustitiales magistri militum, sed milites presentiales suis Ducibus parebant: à quibus magister officiorum appellabatur, ut praedicta l. fi. & de tali appellatione magister officiorum (qui dicitur apud nos magnus magister) vna cum quaestore iudicabat l. si quando. C. de appel. Et isti milites videntur debere preferri alijs simplicibus militibus sub alijs capitaneis ordinarijs militantibus, ut de eis satis ample Petrus Cothereau in suo (schematari) magistratum ciuiliu. ti. de magistris militum.

Vigesima quarta confid. Inter milites sunt aliqui qui habent certa officia, seu certas administrationes, ex quibus alij praesunt. Cum qui praesentibus dicitur talis habere dignitatem, ut dicit Bal. in cap. 1. §. ceteri. in fi. quis dicatur Dux, Marchio, Comes, & tales sunt praeferendi ceteris, ut dixi, ut sunt circitores, qui in militia noctu castra circumibant, qui à capitaneis eligebantur. Et ut dicit Pyrrhus in tractatu de militaribus officijs factus est militiae gradus. Et in vrbe Romana erant qui circumibant: & ibant ad extinguenda aut cauenda incendia, ut secundae quaedam excubiae, quos subuigiles appellamus. Et isti possent comparari praefecto vigilum, vel, ut ait idem Pyrrhus in pandectis de infortiora actione. Circitores sunt, quos venales proponentes urbem circumueunt, ut de hoc est text. in l. quamcunq. ff. de infortiora actione. vbi etiam dicit, quod sunt Medici, qui circum-

ueunt ciuitates curando infirmos. l. fiduas. §. 1. de excusa. tuto. de pluribus alijs vide Pyrrhum ibi, Licet non fiat multum in vsu apud nos, nisi de his, de quibus hic ante dictum est, ut de metatis, & epidemeticis, & stratoribus.

Si quis vero sit curiosus indagare plures species magistratum, munerum, aut officiorum militarium, videat R. Volaterra. in suis commentarijs, lib. 19. in c. de magistratibus Graecorum, & Romanorum. ex pluribus tamen pauca referre huic rei facientia sufficiat.

Magnus Dux classis imperatoriae, hoc est, exercitus praerat, cui magnus drungarius parebat, & Admiralus & protocomes, hoc est, qui largitionibus imperatoris praerat, ceterisque classis curatores.

Magnus domesticus post Caesarem erat, spatam ante Imperatorem ferebat, quo honore factus est Catacumzenus apud Andronicum iuniorum.

Magnus Conestallus caput erat rogatorum Francorum.

Scuterius fert scutum ante Imperatorem, quocunq; proficiscatur, & praecedit.

Acolytus vero sequitur Imperatorem quocunq; ierit.

Admiralus praestit classi maritimae vniuersae, subest autem magno Duci.

Magnus stratopedarcha, est curator exercitus necessariorum & comestuum

Domesticus murorum, curam habebat castrorum, aut murorum reficiendorum, si quid hisopus erat.

Praefectus vestiarum imperij, curat vestigal datiq; & accepti rationes.

Vestiarus, Imperatorem per mare sequitur, curamq; habet eius instrumenti ac vestium.

Protocomensis, in mari praestit omnibus curatoribus.

Protostrator, qui in absentia magno Domestici ferebat spatham Imperatoris, & eo aequitare volente tenebat equum vsquequo sit tempus. Tunc comes equorum exceptum ab eo ducit ad quintum aulae palatinae gradum: inde rursus magnus Chartularius excipiens, ducit ad portam vbi adaequitur. idem quoque cum descendit ordo seruatur.

Comes praeterea equitatum Pompei Imperatoris in itinere disponit, ireq; iubet ordine quo sibi placet. Habet etiam dona Regia ephippia, habenas, omne nemque equi imperatoris veterem ornatum singulis annis, quod eadem omnia in resurrectionis dominicae celebritate iterentur.

Protostrator etiam post exercitum aequitat, ac si quos videt inordinatos ire, corrigit, de quibus officarijs posui supra ample in 6. & 7. partibus.

Vigesima

Vigesima quinta confid. fit circa gloriam militum, quae multum eis est exhortanda: Quoniam ut ait F. Patritius in libro de institutione Reipublicae, lib. 9. c. 1. docendi sunt milites exemplo M. Catonis ut feroces aduersus hostes sint, humani erga amicos & socios, timidi ad iniurias inferendas, prompti ad vlciendas, & tandem nihil magis cupiant quam laudem & gloriam adipisci, quae quidem persuasio optima est. Cyrus ad milites ait: Quod maximum omnium vobis persuasistis, laudem praestant omnibus reb. esse expetendam: Laudis. n. cupidi nullos labores fugiunt, nullum discrimen aut periculum detrectant, sed gloriae cupiditate incensi, maxima quaeque pericula obire non ambigunt. Dicam infra in 39. confide. vbi dicitur quomodo appetunt laudari milites. Et videndum est in quibus laudari & extolli possunt, quod ex pluribus demonstrabitur.

Vigesima sexta confid. Miles etiam laudatur, & honorem consequitur ex cingulo. Cum in signum dignitatis à Principe cingi debet: Hic cingulum militare dicitur quo cingitur, Et gladius quo cingitur miles, debet esse aureus, i. deauratus, prout pbatur 2. Mac. ca. vlt. Ibi etiam probatur quid debeat dici, quando cingitur miles: Quonia vbi ibi habetur dicitur debet: Accipe sanctum gladium, in quo deiciet aduersarios populi mei, &c. Et si hoc cingulo spoliatur, omne perdunt militiae priuilegium, quemadmodum videmus in Capitaneo, cuius si vexillum amittatur in bello, nunquam portabit vexillum, donec alicui recuperauerit.

Aduerte, Quonia milites dicuntur habere characterem, quod debent portare in corpore eorum, ut dicit text. in c. quod quidam. vers. & si forte. r. q. r. vel aliam habere debent symbolum, ut cognoscatur ne aufugiant: de quo fit mentio per Calepinum in litera S. ante Y. in verbo, symbolum. Et proprie dicitur apud nos, La liurée, quae datur eis, & aliquando dicitur tessera, ut idem Calepinus in verbo, tessera. & laudantur si non dimittant signum eorum: quoniam si dimittunt, est praesumptio, quod habent voluntatem fugiendi: & hoc faciunt ne cognoscantur.

Et aduerte, quod cingulo militari prouida maiorum institutione gladius incertus est, & hoc ut collato honore cinguli, potestas quoque illi gladius aequaliter intelligatur esse collata: & recte cingulo decoratur ad militiae quisquis accedit, quia eum expeditum esse ad munera Reipublicae officij sui necessitas exigit. Accingi namque solet cui gerenda imminet, & cui vacatio datur, licet esse discinctum. Vnde illud in lib. Regum. Non aequo gloriabitur accinctus & discinctus: quia sollicitudo laboris imminetis gloriam diligentia non amittit, ut ait Polycratus lib. 6. cap. 13. vbi habetur ample de cingulo, quem alleg. praedicta dicendo Luc. de Pen. in le. his quidem. in 3. col. Cod. de his qui mil. poss. vel non, lib. 12.

Et tales milites hodie apud nos habent quantum praeminentiam ultra simplices milites, quia per consuetudines nostras si efficiantur milites, possunt indicere suos subditos: quod intellige dum modo in exercitu & seruitio Principis hoc fiat. Et ista militia collata à Principe confert dignitatem, ita quod ceteris simplicibus. nobilib. eiusdem qualitatis praefertur propter illam militiam. Et praestat in huiusmodi cinguli collatione sacramentum quod nunquam aufugiant, nec timebunt mortem, nec dimittant Capitaneum sub quo militabunt, nunquam faciant concussiones (quod vulgo pilarias vocant) viuendo super & expensis populi. Si sciant aliquem machinari contra Principem & Regni commodum, reuelabunt. Nunquam induant arma contra illum Principem, qui eis cingulum dedit: pluraque alia iurant & promittunt, quae pro certo non obseruant: & de huiusmodi sacramentis militiae meminit Vegetius, lib. 2. de re mili. c. 5.

Simplex tamen militia de se non est dignitas, ut dicunt Cy. Bar. Bal. & Sal. in l. r. C. de iuris & facti ignorantia. Bal. & Ang. in l. filius familias. veterani. ff. de procu. Io. de Imo. Pan. in ca. in nostra. de procu. & do. meus Ias. in l. fi. C. de testa. & in l. si quis in conscribendo. col. 1. C. de pactis. vbi plus dicit, quod militia nedum est dignitas, sed nec nobilitas, quod licet non sit tutum de iure, ut ante dixi in 8. part. in 25. confid. tamen apud nos ex communi reputatione milites saltem equestres habentur pro nobilibus, & gaudent priuilegijs nobilium, ita quod non cottizantur in tallijs & collectis ordinarijs.

Vigesima septima confid. Milites sunt laudandi ex corpore bene disposito, proportionato, & complexionato, & ex duritia membrorum: cum militia duritia appelletur. Vnde ad pugnandum fortes sunt fabri & ceteri, qui laboribus continuis viuunt. Hi autem qui debiles parum valent ad corporalem pugnam, quoniam licet in studio sapientiae & scientiae molles carne, aptos mente dicamus, ut Philos. dicit in 2. de Anima: tamen in armis est oppositum secundum Vegetium de re militari. Non est (inquit) dubitandum aptiorem armis esse rusticam plebem, quae sub dio & in labore nutritur folis ardorem patiens, vrbe negligens, balnearum nescia, deliciarum ignara, simplici animo, paruo contenta, duratis ad omnium malorum tolerantiam membris, cui gestare ferrum, fossam ducere, & quodcunque onus ferre consuetudo est: ut per exempla infra videri poterit. Piscatores autem, Aucupes, & ceteri omnes, qui tractare videntur ad muliebria pertinentia, longe arbitrator pellendos à castris: sed fabros ferrarios, carpentarios, aprorumque; venatores sociare conuenit militiae: quonia, ut ad Lucullum dicit Seneca: Nullum laborem recusant manus, quae ad arma ab aratro transferunt. Ex quo sequi videtur, quod de essentia militiae non est nobilitas, nec requiritur miles de

Gg 3 genere

genere nobilium esse. secundum Io. de Pla. in l. 1. C. negotiatores ne militent. li. 12. Hæc dicit G. Bened. in sua repe. c. Raynutius. in verb. testam. i. nu. 25. & 26. de testamentis.

Mos tamen Gallorum est, quod omnes milites equestres sunt nobiles ut plurimum. quantum vero ad pedestres, pauci sunt nobiles, imo ferè oēs rurales & plebeij, demptis Capitaneis. Ex quo, cū carent virtutibus, & sunt vitij dediti, tot & tam nefanda delicta committunt, quod vix possent enarrari: Imo mirantur omnes, quomodo talia possint adinuenire, quæ perpetrantur & committuntur à certis anis circa in hoc Regno, nec satis in eos possem exandescere, ob quod iam pluries Christianis. Rex noster eos publicari & proclamari fecit in toto suo Regno inimicos, hostes, & diffidatos sui Regni & Reipublicæ, ordinando in illos populum & nobiles, & iustitiosos insurgere, irruere, & illos inuadere, occidere, punire, & aliàs morti tradere, prout hostes Regni, vbi passim repererentur.

Et ex prædictis constat, quomodo Capitanei istorum pedestriū debent aduertere ad eligendum illos, quos corpore bene complexionatos & robustos viderint, ut supra dictum est.

Vigesima octava confid. Etiam ut dicit Cæpola Veronen. in suo tract. de Imperatore militum eligendo. in verb. pro imperatore. in vers. potuit etiam esse tertia ratio. Laudandi sunt milites ex formositate & pulchritudine. Cum, ut dicit, in dubio formosior sit eligendus. Dicit enim Philosophus. Politicorum. vbi si tatum fuerint differetes corpore, solumque Deorum imagines seu defectuositatis homines dicent dignos seruire alijs: quasi diceret, quod deformes debent alijs seruire. Item dicit Porphyrius, quod Priamus propter sui formositatem fuit dignus imperio. vnde de eo dicitur:

Facies Priami digna est imperio.

Vnde Virg.

*Gratior est pulchro veniens in corpore virtus
Adiuuat.*

Et F. Barbarus in libello quem de re vxoria scripsit, sic ait: Formosos cuncti diligunt, dignos credunt imperio, eis facilius obsequuntur. Imo quādoque dignitas capitur pro pulchritudine: cum ut ait Tullius lib. 2. Officiorum, Pulchritudinis duo sunt genera, vnum muliebre, quam venustatem appellamus. alterum virile, quam dignitatem dicimus. Et facit, quod præsumendum est pro formosiore, eò, quia ut dicit Bal. in prim. cōsti. ff. in §. itaq; in fin. 2. col. Si sint duo nati simul, nec iudicari possit quis esse debeat, iudicandum est pro formosiore. Et de pulchritudine satis dictum est in §. par. in 18. consi. vbi laudantur Reges & Principes ex pulchritudine.

Et plures laudati fuerunt propter formosita-

tem, ut de Adone filio Myrrha. de quo Virgilius Ecloga 10.

*Et formosas oves ad flumina pavit Adonis.
Et Ouid. lib. 10.*

*Laudaret faciem liuor quos, qualia namque
Corpora nudorum pabula pinguntur amorum,
Talis erat.*

Et Propertius lib. 2.

*Testis qui nimum quondam percussit Adonim,
Venante Idalio vertice durus Aper.*

*Illis formosum fuisse paludibus illuc
Diceris effusa tu Venus esse coma.*

Et de Auentino. de quo Virg.

*Victores ostendat equos satius Hercule pulchro
Pulcher Auentinus.*

Adon. Alexi.

Astur. Auentinus.

Ays. Achilles.

Anchionus Bithynicus.

Achantus. Alcibiades.

Amaracus. Asterius.

Ayustus. Alfus.

Amphimedon. Bellerophon.

Bathyllus. Castor.

Pollux. Cyllarus.

Cestus. Daphnis.

Diadumenus. Democles.

Demetrius. Eurialus.

Endymion. Ephesio.

Filius Maximini. Galeas.

Ganymedes. Pelops.

Artaxerxes. Cyrus.

Troilus. Patroclus.

Giges. Hippolytus.

Hylas. Hylas.

Hippoclidee. Iulus.

Iuuentius. Iason.

Ioseph Lausus. Lygus.

Magnes. Museus.

Lipurinus. Maratus.

Magnes Smyrneus. Narcissus.

Nisus. Nereus.

Nearchus. Pyramus.

Paris. Phaon.

Phadrus. Parthenopeus.

Roscius. Idas.

Hymen. Serranus.

Spurina. Scipio cognomento.

Turnus. Demetrius.

Tibullus Poeta eliographus.

Xerxes, qui in exercitu habuit 68. myriades: quæ ratio habet bis & quinquagies centum octoginta tria millia hominum. Herodotus tamē scribit in tanto mortalium numero neminem fuisse pulchriorem Rege ipso, aut proceriore statura, ut refert Tex. in sua officina. Vbi etiā quæ fuerunt mulieres pulchre: & supra dixi de illis in 2. parte.

Fuerunt

Fuerunt & temporib' nostris Principes formositate mira decorati.

Philibertus Sabaudus.

Philippus Austriacus.

Henricus Anglus.

Franciscus Francus, Rex noster, qui fuit & est ingenti pulchritudine decoratus, antecedens omneshomines totius Regni tam pulchritudine, proceritate, eloquentia, clementia, quàm placabilitate, & quod magis est fortitudine, ut infra dicitur.

Subtilissimus ille & acutissimus Papinianus iureconsultus laudatus fuit de pulchritudine, ut est text. in procem. fforum. in §. & hos tres libros, & c. ibi: vobis autem ipse pulcherrimus Papinianus, & ibi Albericus.

Vigesima nona confi. Miles laudatur, si fuerit audax & terribilis: ut dicit Vegetius: Nam ut plurimum si leonis aut vrſi (ut fuit Alexander Magnus in bello valentissimus, ut dicit G. Benedicti in sua repetit. cap. Raynutius. in verbo, quæ ex eo filium suscipiens. de testi.) effigiem habeat, ferox ut plurimum & audax erit in bello: quia *Cudaces* (vt lib. 1. Aen. Virgil. habetur) *fortuna iuuat, timidos repellit.* Quoniā ut dicitur in libro principiorum, Anima cōiuncta corpori imitatur passiones corporis, sicut per experientiam videmus, quod masculi habentes effigiem mulieris, sunt communiter quasi femina molles, ocij & delitantiū amatores, quæ multū cōtrariantur militia, quæ omnia mala sustinere habet. p. alijs & Republica vsq; ad mortem inclusue, & ita iurant milites. inſtit. de testi. mi. super rub. & in l. ff. ex quib. causis maiores in integrum resti.

Timere enim non debet miles hostes quantumcunque superbos, nec eos fugere, vel ab eis occidi permittere, sed in faciem eorum currere: Et qui contrariū apud Romanos faciebant, ignominiose puniebantur, ut de Lucio Minutio consule, lib. 2. titu. de disciplina militari, refert Valerius. Decet ergo militem esse audacem & strenuum, promptum ad omnes labores absque timore mortis. Iuxta illud Senecæ ad Lucillum, Generosos animos labor nutrit, nec est viri timere sudorem. Quinimo dicit Philosoph' 3. Ethicorum: Mollitiem esse fugere laboriosa. Ideo milites exercitio frequenti debent habitari. tex. in l. milites. Co. de re mili. libr. 12. ut infra amplè, ut laboribus subesse non timeant. l. l. ff. de mili. testam. Cum ars tritos, vsus promptos, imitatio artifices aptos, tria concurrentia summos. Nec habet cōtrarium plusquam ocium; de quo Valerius vbi supra. Hæc G. Bened. in d. repe. c. Rayn. in ver. testa. nu. 27. de testamentis.

Trigesima confi. Milites etiam laudantur ex latitudine pectoris, & ex longitudine brachiorum, & ex pluribus alijs, quæ dicit Vegetius de re mili. lib. 1. c. 6. vbi dicit. Sit ergo adolescens Mar-

tio operi deputandus, vigilantibus oculis, erecta ceruice, lato pectore, humeris musculosis, valentibus digitis, longioribus brachijs, ventre modicus, exilior cruribus, suris & pedibus. nō superflua carne distentis, sed neruorum duritia collectis. Cum hæc in tyrone deprehenderit, proceritatem non magnopere desideres: Vtilius est milites fortes esse quàm grandes. iuxta illud Cato.

Corporis exigui vires contemnere noli.

Et illud Papinij:

Maior in exiguo regnabat corpore virtus.

Scribit Homerus, Tideum paruo fuisse corpore decoratum, in quo tamē anima esset maxima, & vires amplissimæ. vnde in Priapis à Poëta decemter scriptum est:

Vtilior Tideus, qui si quid credis Homero,

Ingenio pugnax, corpore paruis erat.

Et Xantippes Lacedæmonius, qui breui statura erat, ita laudatur à Silio:

Exiguus vigor admirabile membris,

Vividus & magnos nisu qui vinceret artus.

Idem Vegetius lib. 1. scribit corporaturam boni tyronis implere sex pedum longitudinem. Præterea in amplitudine & latitudine plusquā in longitudine sapientia consistit, secundum Pe. de Bella pertica, quod sum me displicuit Cyno, qui vltra modum longus erat, ut dicit Bar. in l. ff. de iurif. om. iu. nec sunt communiter audaces, nec valentes, velut cor multum distans à cerebro habentes. Hæc ipse Benedicti in loco supra alleg.

Trigesima prima confid. Milites laudantur & in sobrietate: quoniam milites sobrius esse debet in cibo & potu, de quibus nō multum curet nec delecto. Non enim assuesci debet sensualibus delitijs: quoniam ut ait facetus Poëta:

Nil valet in bello qui vixit delitiose,

Nec sine duritia bellica palma datur.

Ed etiam quia miles dicitur à malo, quod sustinere debet pro Republica. l. 1. §. miles autem. ff. de testam. milit. Vbi miles dicitur à militia, id est, duritia, quam sustinet. Ideo cum in expeditione degunt, tradi eis debet panis buccellatus ad comedendum per biduum, id est, panis bis coctus, qui siccitate sui grossos & ponderosos humores attrahit & bibit, quos cum superfluo digestionis expellit per secessum: quibus eiectis sunt milites agiliores ad pugnandum, & præseruati à multis infirmitatibus. quas dicti mali humores ad putrefactionem facile gignunt. Et tertia die panis integer non bis coctus eis ministratur. Et vna die datur eis vinum, altera die acrum ad bibendū, & vna die lardum, alia die habent carnem veruccinam: ut de hoc est text. in l. C. de erogatione militaris annona, libr. 12. vbi hæc omnia amplè declarat Lucas de Pen. quare ista fiant. Etiam Guil. Benedicti in sua rep. c. Rayn. in verb. testamentum. l. num. 30. extra de testam.

Trige-

TRigesima secunda confide. Miles laudatur ex paupertate. Nam olim milites solis stipendijs contentabantur, de quibus vivere debent, & nō super agros, vt habetur Luc. 3. Nec debent subditos Regis ad eis præbendum victualia cogere, nec illorum prædia inquietare, nec victualia aut cetera bona tangere. Quibus contrarium facientibus licitum est cuiuslibet de plebe eos aut eorum ministros expellere, & propria autoritate resistere, amicis & vicinis in auxilium conuocatis ad expellendum inuafores. Capitaneum qui eos delegauit, temporali exilio puniendo, quia militibus transeuntibus solum permittitur hospitari in domibus, & nihil pro victu aut eorum pabulo à prouincialibus etiã sponte offerentibus recipere, non soluto valore. l. cænicorum. C. de erogatione mili. anno hæ. & l. deuorum. C. de metaris & epidimeticis, li. 12. vbi Io. de Plat. dicit: Aequalitatem debere esse in eo, qui gratis hospitatur, vt nihil petat ab hospite vltra hospitalitatem. facit rex. in l. vni. & que ibi dicit Io. de Pla. Co. de falgamo hospitibus. non præstando, eo. lib. 12. Nec possunt milites tempore pacis faciendo monstros personarum suarum, eorumque armorum & cæterorum militibus stipendijs necessariorum, vivere de bonis rusticorum, & aliorum subditorum, nec conuocari in magna multitudine. l. si. §. erit autem. C. de re mili. lib. 12. ne grauent subditos. O deos, cum videamus hodie modum eorum viuendi esse omnino in contrarium, ita quod excruciant pauperes ruculas quotidie, & tempore pacis, & alio modo viuendo super populo, quid fiet de anima eorum? vnde nō debet dici quo ibit anima mercatoris (vt dicit Bal. in c. cum causam. extra de testib. & in auth. ad hoc. coll. 8. C. de vfuris.) sed quo ibit anima armigeri, seu militis, qui non contentatur de victu, sed etiam in domibus suorum hospitem rapit quicquid possunt more prædatorum. & vt plurimum eos verberant, & cogunt soluere, & dare certam summam, vt à domibus eorum exeant: vnde deberent in simplicitate viuere, quæ magis cupit arma, quam leges. l. si. in prin. C. de iure delib. vnde refert Valerius lib. 3. de fiducia sui. Scipionem Africanum in concione publica dixisse, quod cū totam Africam Romanæ ditioni subiecisset, non tam aliud ex ea, quod suum diceretur præter cognomen tulisse. Et Publ. Scipio de se, & Lucio Scipione eius fratre loquens: Non (inquit) me Punicæ, nō fratrem meum Asiaticæ gazæ auarum reddiderunt, sed vterque nostrum inuidiã magis quã pecunia locupletior est. Quam Scipionis accusati constantem defensionem, Romanus vnuerfus senatus comprobauit: vt ibi refert Valerius. Et idem lib. 4. de Valerio Publicola post Tarquinium eiectum primo consule, dicit: Quod post tres constitutus acceptissime peractos tantæ paupertatis fuit, quod patrimonium eius ad expensam exequiarum suarum defecit. Ex quo pater, Quod viuus

possedit, cui mortuo lectus funebris & rogas defuit.

Fabricius quoque pluries Consul & imperator Rom. (vt idem refert) filias proprias paupertate dotare nequiuit.

Marc. etiam Curtius contra Samnites bellum gerens, legatis eorum se in scamno affidentem, & in catino ligneo cœnantem, spectamentum præbuit. Cumque magnum auri pondus ei post attulissent, risit dicens: Referte, & dicite Samnitibus, Marcum Curtium magis locupletibus imperare, quã ipsum locupletem fieri: & mementote me non acie vinci, nec pecunia posse corrumpi.

Attilius verò ab aratro ad imperiũ Romanum vocatus, postquam Rempublicam stabiliuit, & in gentes hostium vires confregit, multosque triumphos consecutus deposito imperiali sceptro ad aratrum redire non erubuit. Textus tamen in di. l. si. in prin. Co. de re militari, vocat eos ditissimos. Et contra istos Imperatores seu Duces belli, de quibus hic ante, qui fuerunt pauperes, multum faciunt ea, quæ dicit Capola in suo tracta. de Imperatore militum eli. in verb. diuitijs. Vbi imperator, seu Dux exercitus & militum, plurimum cõmendatur in diuitijs, quod probat duodecim rationibus. Et ibi scribitur 31. Priuilegia diuitiarum, quæ sunt multum laudanda: quæ ibi videre poteris: & satis declarantur per Albe. in l. si quis ad declinandam. C. de Episcopis & clericis.

Phocion Atheniensis, vir non minus virtute, quã rei militaris gloria clarus, cognomento Bonus pauper. Fuit enim semper pauper, cum ditissimus esse potuisset ob frequẽtes ei delatos honores. Huic cum legati Philippi Macedonum Regis ingentia munera offerrent, hortarenturque vt ea acciperet: quamuis enim facile ijs careret, liberis tamen eius essent necessaria, quibus difficile foret in summa paupertate ad paternam gloriã peruenire. Si mei (inquit) similes erunt, Idem hic agellus alit illos, qui me ad hanc dignitatem perduxit: si dissimiles, nolo meis impensis illorum ali auge ri; luxuriam.

TRigesimatertia consider. Laudantur milites in castitate, Quoniam casti esse debent: Indestationes militum dicuntur castra, à castrando, quasi castrata, vel casta, quod ibi castrari debet libido, & caste ibi viuebant milites antiqui, considerantes castitatem secum habere fortitudinem annexam, quam seruauerunt semper vt pupillam oculi. iuxta illud pœticum in Georgicis:

*Sed non ulla magis vires industria firmat,
Quam Venerem & cæci stimulos auertere amoris.*

Luxuria enim vires enervat. Vnde Quintilianus in milite Mariano. Ideo meretrices ab exercitu submoventur. Intrare castra foeminis non licet. Deuter. 23. Quando egressus fueris contra hostes tuos in pugnam, custodies te ab omni re mala: si fuerit inter vos homo, qui nocturno pollutus

fit

In somno, egredietur extra castra, & non reuertetur priusquam ad vesperam lauetur aqua. & infra: Dominus Deus tuus ambulat in medio castrorum, vt eruat te, & tradat tibi inimicos tuos, vt sint castra tua sancta; & nihil in eis foeditatis appareat, nec derelinquat te. Propterea Imperator amorem castitatis se dicit in auth. quib. modis naturales efficiuntur legitimi. collatio. 6. Vnde non sine causa eam tantum dilexerunt armigeri veteres & gentiles. Nam de Cornelio Scipione refert Valerius li. 2. tit. de milit. disciplina. Quod contra Numantinos imperator missus eo momento, quo castra intrauit, duo mille scorta de ipsis expulit: quæ peste vacuata exercitus (qui paulò antè metu mortis deformi se foederis ictu maculauerat) erecta ac recreata virtute aciem illam fortem & animosam Numantinam superauit. & incendijs exustam: ruiniisque prostratam Numantinam solo equauit.

Scipio quoque Africanus summis etiam efferretur laudibus. qui Carthaginem obsidens, oblatam sibi ex hostibus virginem eximia forma, & nobilitatis, intractam & dotatam restituit. Hæc Guid. Benedicti in sua repetitione. cap. Raynut. in verbo, testamentum. r. num. 37. de testamentis. extra. De laude verò castitatis dictum est in 2. part. in 12. consideratione. Idcirco non est mirandum hodie apud nos, si gentes armorum in bellis & exercitu non se bene habeant, cum in eis nulla sit castitas. Imo si fiat exercitus viginti mille hominum, tertia pars illius erit scortorum & meretricum quæ exercitum sequuntur, & ducuntur per armigeros. Maxime per pedites, quorum quisque frequentiasuam sibi confociat: quod contingit culpa Capitaneorum, & Ducum exercituum, quia talia patii non deberent: Ideo facilius & frequentius Thaidis castra quã Hannibalis videmus euerti, vt ait Luc. de Pen. in l. vnica. C. de Castrensium omnium palatinorum peculio. colum. 5. in principio. lib. 12.

TRigesima quarta confide. Milites multum & summe laudantur ex obedientia: Quoniam vt ait tex. in summa. 24. quæ. 1. summa militiæ laus est obedientia, & quicquid sibi vtiliter imperatum est, obtemperare. ita dicit Bartho. Capola in tractatu suo de imperato. eligen. in verb. diuitijs. versic. 10. diuites. & c. Imo præcepto Ducis omnino parendum. c. quid culpatur, in fin. cum c. sequen. ibi, igitur quod Cæsar præcepit ferendum est, quod imperator tolerandum est: eadem causa & quæstio. Ex tali enim obedientia victoria sequitur, & satis Imperij gloria parta est, dicit Luc. de Pen. in lege tam. collatores. col. 3. C. de re militari, lib. 12. & iussionibus gubernatoris exercitus, quæ ad bellum vel pugnam spectant omnino parendum est: & si quis contemnat eas, etiam si rem prospere gesserit, capite puniendus est. leg. 3. §. in bello. ff. de re militari. Historia sunt nobis in

promptu ad hoc per Valerium in libro de disciplina militari descriptæ, vt de Manlio Torquato, qui filium proprium licet Victorem occidi fecit ob violatam disciplinam militarem. & de Papyrio diatore, qui Fabium Rutilium Magistrum equitum, qui aduersus edictum eius quam prosperè pugnauerat, virgis iussit cædi, securi percussurus, nec contemni, aut precibus militum concessit animaduersione, eumque profugientem Romam profecutus est: nec ibi quidem remisso prius supplicij metu, quã ad genua eius & Fabius cum patre prouolueretur, & pariter senatus & populus rogarent. Hæc tamen seueritas non in tantum est exercenda, vt animũ militum ab Imperatore exercitus auertat, quia tempore belli rigor non debet omnino seruari. c. fi. de transactio. & c. sciendum 29. dist. secundum Io. Fabri in proœ. instit. super verb. gubernari. Vbi etiam dicit, quod tempore belli iura non seruantur de facto, licet sanctius esset: quod iustitia illo tempore fieret, quã alio: quia, vt dicit Cicero i. Officiorum: Nullum est tempus, quod iustitia vacare debeat.

TRigesima quinta confid. Milites etiam multum laudantur ex scientia militari, quam habere debent, vt habetur in l. vnica. C. de castrensi omnium Palatinorum peculio, lib. 12. ibi: qui præsto sunt super actibus, quos intentos, & eruditos, studijs itinerum prolixitas & expositionum difficultas exercet. & pbat in l. i. ff. de decretis ab ordine faciendis. ibi: & peritia artis. & Io. de Plat. in l. i. C. de conditis in horreis publicis, lib. 10. & hoc est, Quoniam turpe est ignorare scientiam & artem, in qua quis versatur. l. i. §. Seruius autem Sulpitius. ff. de orig. iur. Vnde dicit Vegetius lib. 1. c. 1. dere militari. Scientia rei bellicæ dimicandi nãtrit audaciam. Nemo facere metuit, quod se bene didicisse confidit. Etenim in certamine bellorum exercitata paucitas ad victoriam promptior est. Rudis & indocta multitudo exposita semper ad cædem. Idemque 24. cap. 2. libri scribit. Cuius manibus est seruanda Respublica, studiosius oportet scientiam dimicandi, vsumque Reipublicæ iugis exercitijs custodire. Et dicit idem Vegetius c. 13. 2. libri, In pugna vsum prodesse amplius quã vires. Nam si doctrinã armorum cesset, nihil paganus distat à milite: Quæ quidem scientia necessario requiritur in Duce exercitus, & in Capitanis ad guerram, aut alijs habentibus administratiõnem, seu autoritatem in exercitu, vt amplè demonstrat Capola in tracta. de Imperatore eligendo. in verbo, scientiam. Vbi quod hæc scientia militaris per armorum exercitationem acquiritur: vt est castus in l. in nomine Domini. ver. hæc autẽ. ibi: iubemus vt semper milites ad exercitationem armorum teneant. C. de officio præfecti prætorio Africæ. & ibi Albericus, qui dicit per illũ textum, quod milites armorum vsu quotidiano ad bella se prapare debent, alleg. l. milites. C. locati. Et

Hh est

est casus in l. milites. 2. ibi: ut armorum quotidiano exercitio ad bella se præparent. C. de re militari, lib. 12. Vnde exercitus nomen ab opere exercitij, & exercitatione traxit. tex. in l. in ff. de mili. testamento. Veget. lib. 2. de re militari. c. 1. Ideo dicit, quod omne artificium seu scientia exercitio crescit, & per illud suscipit incrementum. tex. in l. legatis feruis. §. ornarricibus. & ibi glo. in verb. incrementum, ff. de legatis 3. not. gloss. in verbo pos. fit. in cap. peruenit. 84. dist. & dicit Polycrat. in suo 6. lib. quod tria fecerunt Romanos esse triumphantes & victores, scientia rei militaris, exercitatio, & fides. Pro quo facit tex. in §. cumque. in proemio instit. ibi: quorum omnium solertiam, & legum scientiam, & circa nostras inuisiones fidem. & text. in 2. constitutio. Co. in principio. dicit arma & leges Romanas omnibus anteponi gentibus & nationibus: scientia & dignitate etiam dominari preteritis effecit temporibus: quæ quidem scientia rei militaris optime cognoscitur ex experientia, vt per plura ostendit Capola in loco supra citato.

Ex quo infero milites expertos plurimum esse laudandos: Quoniam experientia est rerum Magistra. ca. qui sit. de ele. in 6. in prin. cum alijs per eundem Capolam allegatis. & dicit Philosophus. Natura potentem, ars facilem, vsus promptum reddit artificem. & in 2. constitutione. C. sed cum sit iuris periti, commendantur experientia rerum. & in l. certi. C. de iudicijs. Vbi causarum experti iudices dari possunt. Et dicit Bern. ad fratres de monte Dei: Rusticus habet duos nervos, fortes lacertos, Exercitatio hoc facit: in ocio simul cum corpore mollescit voluntas: facit vsus vsus, exercitium vires in omni labore ministrat. Et de huiusmodi exercitatione quomodo à Ducibus & trib. militum discenda est, facit text. in leg. officium. in princip. ff. de re milita. & in leg. vnic. §. 1. Co. de offic. prætoris Africæ. & quæ amplè ponit Lucas de Penna. in leg. milites. 2. colum. 2. ca. de re mili. lib. 12.

Trigesima sexta consider. Milites ex vigilantia laudantur, quoniam miles debet esse vigilans ad custodiam eorum, quibus præpositus existit, ne dormiens inuadatur ab hostibus. Et inde dicitur præfectus vigilum, quod tota nocte vigilare debet, armatusque discurrere, & inquilinos admonere, ne culpa eorum, aut negligentia incendium oriatur. text. in leg. penul. §. pen. ff. de officio præfecti vigilum. Vigilare etenim debent milites præcepto diuino excitati per Christum in Euangelio, vt habetur Math. 24. Mar. 13. & Luc. 12. Vigilate, inquit, & parati estote, quia nescitis qua hora fur veniet. Nam hostes dicuntur fures, quos per dolum & insidias licet vincere, si eis aliter fides promissa non fuerit. Sicut fecit Macrobius Carthaginensium Dux contra Assyrios missus, quos vincere dubitans vino & mandragoris dolose inebriatos dormientes interemit. Nam, vt ait Hier.

in li. vigiliarum. Vigilando timor omnis excluditur, fiducia nascitur: quæ multum profunt in exercitu militari. Et de vtilitate Vigiliarum scribit Luc. de Pen. in le. vnica. de studijs liberalibus vrbis Romæ. col. 11. lib. 11. Imo ita in eis laudatur, & est necessaria Vigilantia, quod si excubias sibi ordinatas dimiserint, capite puniuntur. tex. in l. qui. excubias. & ibi glo. ff. de re mili. facit le. 4. §. si præfidis. cod. tit.

Trigesima septima consid. Etiam milites laudandi sunt ex patientia in aduersitatibus & belli sudoribus: Quoniam patientes esse debent in aduersitatibus & belli laboribus sustinendis: fame, siti, æstu, frigore, ac cæteris calamitatibus, quæ innumerabiles existunt. l. vnic. §. 1. cap. de caducis tollendis. Et ad istud comprobandum, G. Benedicti in sua repetitione c. Raynut. in verbo testamentum 1. num. 39. versu. octauo, miles, de testamētis, adducit plura dicta & historias antiquorum. Primo enim in testem adducit Senecam lib. 3. de ira, scribentem historiam de Timagine-historiarum scriptore, Qui, cum quædam contra Augustum Cæsarem scripsisset, monuit eum Cæsar, vt sermone moderatori vtretur, quod facere renuit, nec tamen Cæsar se vindicauit, sed solum ei domum suam interdixit. Adducit pariter Polycrat. lib. 3. c. 14. qui plura exempla ibi de patientia scribit) de ipso Octauiano Cæsare Augusto, quod mira patientia fuit, & quædam alia de patientia aliorum, Quæ cum non multum faciant ad propositum, aliter non insisto.

De huiusmodi patientia melius faciunt dicta Aeneæ, in 1. & 2. Aeneidos, cum dicat:

Durate, & vosmet rebus seruate secundis.

Et sequitur:

Spem vultu simulat, premit altum corde dolorem.

Et lib. 111. de eo dicitur:

Mens immota manet, lachrymæ voluuntur inanes.

Et in primo:

Opas grauiora, dabit Deus his quoque finem.

Sed vt dicit Luc. de Pen. in l. milites. 2. Cod. de re milita. allegando Tullium in 2. de Tusculanis quæstio. Nostris exercitus primum vnde nomen habeant: nisi ab exercitatione, vt facit tex. in le. 1. fin. ff. de militari testam. deinde quis labor, quantum agminis ferre plusquam dimidia mensis ciuaria ferre, si quid ad vsus velint ferre vallum. Nam scutum, gladium, galea, in onere nostri milites non plus numerent quam humeros, lacertos, manus. Arma enim membra militis esse dicunt. quæ quidem ita geruntur apte, vt si vsus foret abiectionis oneribus expeditis armis, vt membris pugnare possent. Quid exercitatio legionum? quid ille cursus, concursus, clamor, quanti laboris est? Ex hoc ille animo in prælijs paratus ad vulnera, adhuc pari animo in exercituum militem, mulier videbitur. Cur tantum interest nouum & veterem exercitum?

citum? quantum experti sumus ætas Tyronum plerumque melior est, sed ferre laborem, contemnere vulnus consuetudo docet. Quin etiam videmus ex acie afferri sepe faucios, & quidem rudem illum & inexercitatum, quamuis leui ictu ploratus turpissimos edere, at verò ille exercitatus & vetus ob eamque rem fortior medicum modò requirens, à quo obligetur.

Trigesima octaua consider. Milites laudantur in fortitudine, & in pluribus locis Imperator vocat milites fortissimos, eis dando prædictum titulum, cum ex illo decorentur, & honorentur, vt de hoc est tex. in l. tam collatores. in princi. & duobus alijs locis. C. de re militari. & in leg. fortissimi ac deuotissimi milites. Co. de erogat. milit. anno. lib. 22. Et in milite fortitudo est virtus, quæ cetera solidantur, & sine qua in bono non perseueratur, & qua omnia roborantur & moderantur, de qua ait Philosophus 2. Ethico. Fortitudo tenet medium inter timores & audacias. & Cic. Rhetoricor. 1. Fortitudo est conceptio considerata paruum laborumque perperatio. & in Tusculanis quæstio. lib. 4. Fortitudo, inquit, est affectio animi lege summe perperandi reb. obtemperans, vel est conseruatio stabili iudicij in eis rebus, quæ formidolosa videntur, subeundis, vel repellendis, vel ex scientia rerum formidolosarum, cotrariarumque, aut omnino negligendarum conseruans earum stabile iudicium.

Ex quibus infertur Fortitudinem locum habere in arduis, & in gradibus probatur, cum sit illa, de qua dicitur, Tendit ad ardua virtus. Hanc si quidem virtutem si miles habuerit, minas non timebit, Imò nec mortem pauebit. Cum viro forti ne quaquam turpis mors accidere possit. Fortitudo certe sui natura, & effectu fortunam superat. Vnde Valerius: Fortiter, inquit, se in aduersis gerere, quid aliud est, quam fortunam seuientem in adiutorium sui pudore victam vertere? vt dicit G. Benedicti in loco allegato in præcedenti consideratione. Qui, vt ait, non sunt optanda pericula, vt fortem quis se ostendat, sed sufficit pericula, si contingant validè tolerare. Non sum (vt ait Seneca ad Lucillum) tam demens, vt ægrotare cupiam, tamen si ægrotandum fuerit, sufficit vt nihil effeminate faciam. Non enim pati tormenta optabile est, sed pati fortiter, nec debet vlla rei nouitas fortia vertere pectora. Cum non possit athleta magnos spiritus habere, donec suum viderit sanguinem. Iuxta illud: Sanguis fusus humi vires accenso roborat igne.

Tunc enim proiectus animum non proicit, sed cum magna spe ad pugnam descendit. eaque virtute mala fortuna vincitur, & bona ornatur. Oportet ergo milites esse fortissimos, nulla vi, nulloque terrore a proposito recedentes, & considerare, vt ait Valerius, titu. de constantia, in princi. quod natura sic comparatum est, vt quisquis se aliquis

ordine ac recta mente complexum confidit, vel iam gestum, si obtrectetur, acriter tueatur, vel nondum editum, si interpelletur, sine vlla cunctatione ad effectum perducatur. Vnde refert Salustius bellum Catilinarium narrans, prope fin. Catilinam Romanum potentia nimium obsessum die sui interitus milites suos sic obsecrasset: Nemo, inquit, nisi victor pro pace bellum mutaret. Nam in fuga salutem sperare, cum arma quibus corpus tegitur ab hoste auerteris, ea verò dementia est semper in prælio, his est maximum periculum, quod maxime timet, audacia pro muro habetur. Cum vos considero milites, & cum facta vestra æstimo, magna me spes victoria tenet, animus, ætas, virtus vestra, me hortantur. Præterea necessitudo, quæ etiam timidos fortes facit. Hæc ille. Nam eiusdem nationis homines fortiores sunt ad se mutuo auxiliandum. Historiographi profecto laudant, & ad coelos vsque tollunt eos, qui fortes & constantes fuerunt in prælio. Multa & terribilia Piso Rom. contempsit, dum speciosum mentis suæ flecti noluit rigorem.

Laudatur pariter ille Iudas Macchab. 1. Mach. 3. ibi: Et surrexit Iudas qui vocabatur Machab. & induit lorica sicut gigas, & succinxit se arma sua bellica in prælijs, & protegebat castra gladio suo, similis factus est leoni in operibus suis, & sicut catulus leonis rugiens in venatione, & de prælijs Iudæ narrabant omnes gentes.

De Carone Maiore refert etiam Valerius lib. 3. titu. de fortitudine. Felicior, inquit, progenie sua superior Cato, à quo Portia familia principia manarunt: qui cum ab hoste in acie vehementi periculo peteretur, vagina gladii eius elapsus decidit, quem subiectum præliantium globo, atque vndique hostilibus pedibus circumdatum postquam abesse sibi animaduertit, adeo constanti animo in suam potestatem redegit, vt illum non periculo oppressus rapere, sed metu vacuus sumere videretur. Quo spectaculo attoniti hostes postera die ad eum supplices pacem petentes venerunt.

Cneus Pompeius à Senatu Romano ad Syriæ Regem missus, sua fortitudine, & audacia, ac si torus senatus adfuisset, Regem terruit. de quo idem Valerius, lib. 6. titu. de grauius dictis aut factis.

Iulius quoque Cæsar, vt idem Valerius titu. de fortitudine refert. Cum in Gallijs innumerabili multitudine, & feroci impetu Neruorum inclinari aciem suam videret, timidius pugnanti militi securum detraxit: eoque tectus acerrime præliari coepit. Quo facto fortitudinem, & constantiam per totum exercitum diffudit, labentemque belli fortunam diuino animi ardore restituit. Hæc sunt exempla, & historiae, quæ G. Benedicti in dicto loco pro huiusmodi fortitudine in militibus requisita adduxit. Si tamen velis videre ad saturitatem

tatem exempla bellicorum virorum, cum illustribus victorijs, & fortissimorum fortitudine corporea, vide Textorem in sua officina, vbi amplissime.

Addo etiam de Parmenione Duce fortissimo bellicoso, & strenuo per F. Patricium libr. 9. de institutione Reipub. tit. 2.

Dicit etiam Luc. de Pen. in d. l. fortissimi. C. de erogatione militaris annonæ, lib. 12. quod ad militiam (quæ etiam à malo dicitur) non debent affumi debiles, sed fortissimi, bello idonei, præparati ad pericula, & præstantis animi: & ibi amplè. Vbi etiam accumulatur quindecim, quæ fortitudinem, & corporis & animi iuuant, vbi sunt pulchra dicta pro militibus: sed cum hoc opus iam sit satis orferatum, extra suam materiam, hic non repero.

Trigesima nona confid. Milites appetunt laudari, & prodest laus à Duce eorum exercitus, cum de strenuitate laudantur. Titus Liuius 2. ab vrbe condita, addebantur & laudes, quibus haud minus quam præmio, gaudent militum animi. Vnde ex laudibus etiam malitia interdum augetur. l. 1. §. sed vtrum. ff. de seruo corrupto, & c. sunt nonnulli. 68. dist. Vir quippe ad gloriam eruditus nullam parrem animi tam mollem habebit, quàm non meditatione, & ratione corroboret, vt ait Cicero 2. de Tusculanis quæst. ita dicit Luc. de Pè. in l. fortissimi col. vlt. ibi, quartumdecimum. Co. de erogatione militaris annonæ, lib. 12. Hinc est, quod vt videmus milites attribuunt gloriæ, & honori mori in bello, cum de talibus, vbi mortuis dicant eos esse mortuos in lecto honoris. pro quo tex. in §. 1. in fi. ibi. Hi enim, qui pro Republica ceciderunt, in perpetuum per gloriam viuere intelliguntur. inf. de excusat. facit rex. in l. qua actione. §. si quis in colluctatione. ff. ad legè Aquiliam. & vt dixi ante in 25. confid. nihil timent propter laudem consequendam.

Quadragesima confid. Milites laudantur ex deuotione, Quoniam Imperator eos etiam vocat deuotissimos. l. tam collatores, C. de re mil. & l. fortissimi, ac deuotissimi milites. C. de erogatione milit. annonæ. lib. 12. Et hoc est, quoniam deuota oratio multum valet ad fortitudinem, de cælo enim est fortitudo. l. Mac. c. 3. & c. 11. Scidit Ionathas vestimèta sua, & posuit terram in capite suo, & orauit, & reuertus est ad eos in prælium, & conuertit illos in fugam, & pugnauerunt. Et Exod. 17. Cum leuaret manus Moyfes, & oraret, vincebat Israel. ita tenet Luc. de Pen. in d. l. fortissimi. ibi: Octauum deuota oratio, & c.

Quadragesima prima confid. Milites laudantur ex fide seu fidelitate, quæ licet in quocūque necessaria sit, maximè tamen militantibus congruit, vt sint fideles. In hoc militia fundata est, vt nulla fraude vituperetur, quia vt Cicero ait, libr. 1. de Officio. Fundamentum primum iustitiæ est

fides. & Seneca ad Lucill. Fides (inquit) est sanctissimum humani pectoris bonum, nulla necessitate ad fallendum cogitur: nullo præmio corumpitur. Imò, & hosti congruit tenere fidem. Nā qui fidem perdidit, nihil habet quod possit amplius perdere. Vnde nobiles dici non possunt, qui fraudibus & infidelitatibus sua prælia exercēt, & quod promittunt minimè obseruant. Occultum profecto, & infidiosum malum, est perfidia, cuius efficacissimæ vires sunt mentiri, & fallere, quæ tantum incommodi affert humano generi, quā tum salutis bona fides præstat. Omnes enim fideles esse honestum est, illos præcipuè, quorum status militaris, quorumque vocatio est Rempub. defensare. Militia autem dedecus patitur, nisi fideliter exerceatur. & in milite nil pulchrius quàm fides, teste Vegetio de re militari. ca. 2. Vbi dicit, quod totius Reipublicæ salus in hoc consistit, vt tyrones, id est, milites non solum corpore, sed animo præstantissimi deligantur, atque iuramenta suis Principibus facta obseruent. Cui assentit Polycr. lib. 6. c. 5. dicens: Duo esse præcipua in milite, scilicet, electio seu delectus & sacramentum, vt, scilicet fides promissum teneat. Et de hac fide seruata ponit G. Bened. in sua repe. cap. Rayn. in ver. testam. l. nu. 42. ibi, decimò requiritur. de testamentis, & Textor in sua Off. c. fidelissimi. Scribit de Attilio Regulo, qui maluit ad supplicium redire, quàm datam Carthaginensibus fidem violare. Pro quo facit lex, nihil interest. ff. de captiuis. leg. conuentionum. ff. de pactis. & in cap. noli. ibi, Fides enim quando promittitur, etiam hosti seruanda est, contra quem bellum geritur, quanto magis amico, pro quo pugnatur. 23. q. 1. & c. innocens. 22. q. 4. Et armigeri, qui iuxta vulgare se reddunt ad fidem, illud obseruare debent, cum tantum sit ac si promitterent sub fide, vel iurarent per Deum, aut per sacra Euangelia, vt dicunt Ang. Ludou. & post eos domi. meus las. in leg. 3. §. iurari. colum. 2. ff. de iureiu.

Et de commendatione fidei, & fidelitatis in milite, vide Capolam in tract. de Imperatore eligendo. ver. pro Imperatore.

Quadragesima secunda confid. Milites etiam laudantur ex perseuerantia, nisi enim in prædictis virtutibus bellando perseuerauerit, nunquam reportabit victoriæ triumphum, imò deficiens in vno, factus est omnium reus. c. debeat peccator. de regu. iur. Nec meretur dici Athleta, qui saltè non vicerit. l. 1. C. de athletis, li. 10. Vnde Romani, quia contra Carthag. in bello perseuerauerunt, funditus eos deleuerunt. Hæc est vnica virtus perseuerantia, quæ milites coronat. Bene enim agere parum prodest, si mens labilis existat. Nec ex actibus generatur habitus, nisi fuerit operis perseuerantia: quia secundum Ciceronè Rhet. 1. Perseuerantia est in ratione bene cõsiderata stabilis perpetuaq; permansio. Nam talia cõtinuata vigent.

vigent. Imò gutta aquæ mollis durissimum cauat lapidem, perseueranter cadendo, secundum Alanum dicentem:

*Gutta cauat lapidem, non vi, sed sæpe cadendo:
Sicut proficiat, non vi sed sæpe studendo.*

Tali certè medio, extolluntur veteres Romani milites in oratione ad Cæsarem senem de Repub. Simili laude adhuc referuntur Cymbrorum antiqui milites, qui nisi morentur in bello, non reputabant se felices, ad finem vsq; non perseuerantes: de quibus Val. libro 2. de institutis. Mortui enim morbo, vel senio, vere mortui sunt mundo, nec computantur in numero liberorum iuentium, sed qui in acie Principis pro Reipub. ceciderunt, adhuc post, per gloriam viuere dicuntur. §. 1. inf. de execu. tur. quia vt Cicero ait, Qui per virtutem perit, non omnino interit. Hinc est, quod milites nostri dicunt se mori in lecto honoris, cum in acie mortem obeunt, vt ante dixi. De Aenea legitur lib. 11. Aene. quod per medios ignes, tela, & hostes perseueranter se habuit, ex quo magnifica peregit. Qui licet multas in parte scõstitina pateretur tribulationes, tamen vsu rationis in mente nunquam perdidit, imò suos consolando, fortius perseuerauit, vt pulchrè habetur. lib. 1. Aen. vbi ad suos milites:

*Renocate (inquit) animos, mæstumq; timorem
Mittite forsitan, & hæc olim meminisse iuugabit:
Per varios casus, per tot discrimina rerum
Tendimus in Latium, sedes vbi fata quietas
Ostendunt, illic fas regna resurgere Troia.
Durate, & vosmet rebus seruate secundis.*

Et sequitur.

Spem vultu simulat, premit altum corde dolorem.
Et lib. 4. de eo sic dicitur:

Mens immota manet: lachrymæ voluuntur inanes.
Et Valerius libro 3. cap. 250. de fortitudine, ponit de perseuerantia cuiusdam militis, & lib. 3. titu. de fiducia scribit de perseuerantia vtriusque Spartani.

Cæsar etiam ad cælos vsque summos perseuerantiam militarem, lib. 8. suorum commentariorum de bello Gallico, extollit. Et intantum est laudanda in militibus, quod ex contrariis desertio militiæ est grauius etiam vsque ad mortem puniendæ, vt per plura satis comprobat G. Bened. in rep. c. Rayn. in verb. testam. l. num. 43. de testamentis. quæ non tango, cum sit extra fines laudis, & propositi nostri.

Quadragesima tertia confid. Milites etiam laudantur ex charitate inter eos. Cum in militibus debeat esse charitas, & mutua dilectio, qua deficiente, ex sententia veritatis diuinæ, desolabuntur. Imò videtur, quod maior debet esse dilectio inter milites, quàm inter parentes, cum, vt facit tex. in l. militem. C. de procuratoribus, miles admittitur ad comparandum tanquam procurator pro commilitone, & tamen non admittitur pro

parentibus. Præterea, pactum de succedendo, velut mortis captandæ inductiuum, non valet. l. fi. C. de pactis. Et tamen inter milites valet. l. licet inter priuatos. C. eo. de pactis. eo, quia abundantia mutua dilectionis, facit cessare præsumptionem captandæ mortis, cum non sit verisimile vnum militem alteri insidiaturum: Et sicut sunt socij passionum, ita esse debent & consolationum, iuxta dictum Apostoli ad Cor. 1. & cum socij sint, & vnus societatis debent se ad inuicem diligere tanquam fratres, Cum vt habetur Prouerb. 18. Vir amicus ad societatem, magis amicus erit, quàm frater. facit tex. in l. versu. in prin. ff. pro socio. Vbi societas dicitur ius, seu species fraternitatis. & ibi gloss. in verb. fraternitatis, vt dicit G. Bened. in loco in præced. confid. in fin. alleg. Si se non adiuerent in prælio, essent peiores demonibus. Dæmones enim si se non diligant, tamen mutuo auxilio coadiuuantur contra nos in prælio. Sic faciunt milites, & armigeri, quoniam si vni sit iniuria, omnibus etiam sit iniuria. Si obsequiū, & plactum, nec illi nec ceteris. Et ista charitas cõstitit in duobus, scilicet, vno modo adiutorium proximi habendo, alio modo veritati adherendo, vt dicit Lu. de Pe. in l. fortissimi. col. 1. ibi: quartum. C. de erogatione militaris annonæ, lib. 12.

Quadragesima quarta confid. Etiam milites laudantur ex sapientia: Quoniam, vt habetur Prouerb. 24. Vir sapiens fortis est, vt vir doctus robustus est. Et Gregorius in Moralibus. Valde fortitudo destituitur, nisi per consilium fulciatur. Et Titus Liuius libro secundo, de bello Punico, Malo te sapiens hostis metuat, quàm stulti ciues laudent. Omnia audentem contemnet Hannibal, nil temerè agentem metuet. Non enim tantum viribus corporis, & lacertis, fortitudinis gloria est: sed magis in virtute animi, dicit Ambro. 1. de officijs. & Cic. 1. de officijs, parua sunt fortis arma, si non est consilium domi: quod citat Pan. in cap. ex multa. colum. secunda, versic. nota. quod pollens consilio. extra de voto. Et perierunt Gigantes quos dominus non elegit. quia non habuerunt sapientiam. Baruch. 3. Non sic dicitur de filio sensato, propter quem dominus deiecit potentiam inimicorum. Eceles. 47. Expedit enim interdum astutia, in sidijsque pugnare, maximè in bello iusto, & contra eos, qui nequeunt aperte deuinci. c. domini noster. 23. q. 2. & ibi plures concordantias. l. 1. §. non fuit. ff. de dolo. Vnde Grego. in registro. lib. tertio, capit. vlt. Terrenus hostis, qui munita loca cupit inuadere, pugnandi arte scytitur, latenter quidam ponit insidias, & ad vnus loci expugnationem totum ostendit: vt dum ad defensionem loci illius vbi instat periculum conueniuntur loca alia, de quibus nulla est suspicio capiuntur, & euenit, vt qui cognitus resistentis virtute expulsus est latens obtineat, quod certando non potuit obtinere. Nam dum aliud attenditur,

aliud non cauetur. Ita dicit Luc. de Penna. in l. fortissimi. ibi: quintum sapientia. C. de erogatio. militaris annonæ. lib. 12. Et quod in militibus requiratur sapientia, probatur in l. postliminium. §. fin. ff. de captiuis, & postlimini. reuer. not. Angelus in l. quod constitutum, ff. de militari testamento, & in l. vnica. C. de cōditis in publicis horreis. lib. 10. Et ibi per Io. de Platea. Facit etiam quod notat Bal. in l. ex diui. C. de locato. in fi. per dictam l. vni. cam. Et ad hæc vide Valerium. titulo, de sapienter dictis, qui de Scipione scribendo, sic ait: Turpe est viro militari dicere non putaram. Et explorato, & excusso consilio, quæ foro aguntur, administrari oportere arbitrabatur summa ratione. Irreuo. eabilis est enim error, qui violentiæ Martis committitur. Vnde Cicero libro primo de senectute. Non viribus, aut velocitate corporis, res magnæ geruntur, sed cōsilio, autoritate, & scientia. Dantes enim consilia plus agunt alijs, & philosophi consilia plus valuerunt in bellis, quam Principes aliunde, vt idem ait lib. 1. officiorū. & salus est vbi consilia multa, Prouerb. 11. Vnde Trogus Pompeius. lib. 11. ait. Alexander victoriam obtinuit, qui consilio gubernauit exercitum. Ita Capola in tracta. de Imperatore militum eligendo. in verb. virtus. vbi apprimè comprobatur, quomodo sapientia. & industria etiam est militibus necessaria. Ad duo dictum Horatij in odis lib. 3. ode. 4.

Vis consilij expers mole ruit sua.

Vim temperatam dij quoq; prouehunt.

In manus eadem odere vires,

Omne nephas animo mouentes.

Testis mearum, centimanus gigas

Sententiarum notus, & integrè

Tentator Orion, Diane,

Virginea domitus sagitta.

Item Valerius Flaccus. lib. 4. Argonauticon, ita scribit. Sæpe agri potior prudentia dextra. Et habetur Ecclesia. 9. Dicebam meliorem esse sapientiam fortitudine. Et paulo post. Melior est sapientia quam arma bellica. & Sap. 6. Melior est sapientia quam vires, & vir prudens quam fortis, & melior forti est sapiens vir. Et prudens vnū consilium multas manus vincit. Vnde apud Homerum lib. 2. Iliad. Agamemnon asserit facile se Troia potiturum, si decem sibi adessent Nestori similes: tanquam pluris faceret decem Nestorum consilium, quam magnam militum manū. testiseit Cælius, lib. antiquarum lectio. 6. c. 31.

Fuit optimè poetica historia ab ipso Homero Odyssæ 8. descripta, dum ait: Vulcanus claudus cum suspectam haberet vxorem Venerem, quod furtim cum Marte concumberet, nec vires suppetent, quibus adulterantes deprehenderet, ad artes ingeniumq; confugit: Lectum suum catenu. lis inuisibilis circumuinxit, quod vbi fecisset, foras abire se simulat, deinde cum in arctissimis essent complexib. Mars, & Venus, vineulis illis hoc

magis irretiti, quo magis se circumagerent, vnde in adulterio magis festo deprehensi sunt. Vnde Homerus ibi dicit:

Nonnumquam assequitur tardus celeremq; citumq;

Sic vti nunc Vulcanus, vt est, vestigia tardus,

Maortem cepit, qui percitissimus vnus

Cunctorum, quicumq; tenent super astra Deorum:

Et quanquæ est claudus pede, re tamen arte peregit,

Prouide etiam debet pœnas deprehensus adulter.

Cui sententiæ cōformat illa Menedemi philosophi, teste Laertio. Capitur ergo & ab infirmis celer. Aquilamq; breui testudo vincit.

Ad hæc accedit alia, & vera historia quam recēset Plutarchus in vita Sertorij, & Valerius Max. li. 7. cap. 3. & Sextus Iul. Frontinus li. stratagematum vltimo, c. fi. de qua etiā meminit Io. And. in c. 1. in verbo difficile, extra de treuga, & pace, Quod cum Sertorius ipse Dux strenuus, suis copijs ex barbara turba confatis, rationibusq; persuadere non posset, in re militari plus habere ponderis, & momenti, consilium, quā vires temerarias: postea quam illi interdum parum foeliciter certassent, hoc cōmento vsus est: Conuocata totius exercitus turba, duos equos prope adduci iubet: alterum in acie senioque confectum, alterum vegetum cauda pilosa: Atque macilento illi iuuenē adhibet prægrandistatura, & viribus admirandis. Contra, valenti, & forti pusillum imbecillum, & debilem admo. uet hominem. Hic, vt illi præceptum erat, singulos pilos robusti equi paulatim vellens, breui tempore totam depilauit caudam. iuuenis ediuerso caudam omnem gracilis equi simul manibus vtriusque deprehensam, vi atque impetu conatur euellere. Qui cum incassum niteretur, risum circumspectantibus præbuit. Sub hæc assurgens Sertorius, cuius consilio præceptoque hæc acta fuerant: Videtis, inquit, commilitones, quanto plus possit ingenium quam vires: cui historix concordat dictum Horatij libro secundo, epist. ad Augustum, cum ait:

Vt or promisso, caudæq; pilos vt equina

Paulatim vello, demo vnus, demo etiam vnum

Dum cadat elusius ratione ruentis acerui.

Qui redit ad fastos, & virtutem æstimat annis.

Hæc recitat Tiraquellus in suis legibus conu. bialibus, in prima lege.

Quadragesima quinta confid. Etiam milites plus laudatur, & inter eos extolluntur foelices, quam alij. Vnde Vegetius lib. 3. de re militari. in princip. dicit. Rem militare virtute sola, vel certè foelicitate contineri. Et Coepol. in tractatu ante alleg. in ver. ob foelicitatem, ample cōmendat foelicitatem in militia, maximè in Duce exercitus adducendo plura exempla de multis, qui laudem meruerunt ob foelicitatem. Et felix dicitur prosper, quia cuncta ad votum sibi succedunt, vt habetur in proemio instit. in verbo, felix. Textor vero in sua officina in c. fortunati, & felices an. nunc.

numerat plures, qui fuerunt multum fortunati, & felices. Et istud interdum prouenit à virtute animi, vel propter multas diuitias, vel cognitionem rerum mundi, vt per glo. in d. verbo, felix. in proem. fforum, vel excusodia, & administratio. ne bonorum angelorum cuiuslibet, qui iuuant personas quibus sunt commissi. Ita quod vnus angelus deputatus vni, est fortior & maior altero, sicut supra dictū est in 3. par. in 16. confid. incip. istorum angelorum. versicu. 3. protexit. cum sequen. Quod quandoque vnus angelus vnus patriæ, seu gentis, resistit alteri, vt habetur Dan. 10. Sic etiam vnus angelus vnus hominis particularis, resistit alteri, prout in casu simili recitat Plutarchus lib. de Romanorum fortuna, allegatus per Cælium lib. antiquarū lect. c. 31. in fi. vbi dicit Marcum Antonium, & Augustum singulari amicitia, & beneuolentia iunctos, cum suppeteret ocium, sæpe lufibus inter se diuersis transmittere solitos: verum in his cū semper victus abiret Antonius, quidam apud eum diuinandi peritia clarus audacter iramouit, Antoni, quid nam tibi cum adolescente isto refuge istum & vita: Tu quidem illustrior es natu, item grandior, sed plurium quoque imperator, bella multa exantlasti, peritia rerum præstantior es. At nescis quo pacto huius ipsius dæmonem dæmon reformidat tuus? Quin tua quidem fortuna ex se ampla est, sed fortunæ adolescentis subblanditur. Quid ni abieris, procul ad illum defecturam apparet.

Quadragesima sexta confid. Quis in pugnan. do consequitur maiorem honorem in duello, pro imprefa facto ex multis, vt dicit Paris de Puro de re militari, & duello, libro decimo, cap. primo.

Primo, Qui cum maiori vtilitate ac strenuitate se gesserit in ipso prælio armaturis corporeis vtendo: vt membris mouendo se in armis, vt inermem, & agiliter pugnano cum prudētia, & cum temporis moderatione, & cum brachiorum, & pedum temperamento offensas, & defensas faciendovbi & quando oportunitas aderit, fines modestiæ non exuendo, ac arte, & artificio belli gerendo, & non sola fortitudine, sed ingenio mixto profliendo, non offendendo incaute, nec defendendo indefensus, armaque cum mensura mouendo.

Secundo, Etiam is maiorem honorem reportat, qui amplius de campi spacio reportat, & qui melius occupatum spacium, seu rendum conseruat, & tenet.

Tertio, Is etiam honoratur, qui proprium vul. tum, nunquam conuertisset nec retro, nisi oportune cessisset: denique & is, qui melius insidias hostis, & offensas vitasset, & is qui in faciem, percussus: & repercussus inuictus permanisset, & is qui se non plicasset, nec manus, aut crura ad terram tetigisset: quia cadenti similis esset, & is ma.

ximè, qui sanguinem inimico fecisset se illæso, Is etiam, qui inimicum in capite percussisset, vel in manum, aut in membris nobilioribus. Ideo dicit Vegetius de re militari, quod pugnator pedestris debet scire artem dimicandi, & dicit Salomon, qd in bello requiritur prudentia. Idem etiam ait Vegetius lib. 1. c. 2. in fin.

Quadragesima septima confid. Milites, & Armigeri, de consuetudine non habent soluere collectas, vt dicit Iacob. de Rebuffi. in l. 1. num. 4. C. de indictio. & in l. fi. C. de fundis limpitrophis. lib. 11. vbi ample tractat ipsam materiam. Et ibi dicit, quod milites in acie existentes ab extraordinarijs muneribus excusantur. l. in honoribus. §. angariarum. ff. de vacatio. munerum. Vbi dicitur, quod ab angariarum præstatione, & recipiendi hospitium necessitate excusantur. pro quo etiam facit lex vltim. §. penult. ff. de muneribus & honoribus.

Aduerte etiam, quia milites in multis alijs priuilegiantur, seu honorantur.

Primo. Quia miles accusatus de crimine, non quaestionatur l. milites. C. de quaestionib.

Secundo. Quia miles furca non suspenditur. l. 3. §. 1. & ibi hoc no. Bar. ff. de re mil.

Tertio. Miles in viginti casibus, in actu testandi priuilegiatur, quos scribit Guillelmus Benedicti in sua reper. cap. Rayn. in verbo, testamentum. in num. 22. extra de testamentis militis, qui alio modo illos ponit: & Bal. in l. milites. C. de testam. militis.

Quarto. Contra militantes in bello non currit præscriptio, vt ait Martinus de Laude in tractatu, de milite, articulo 2.

Quinto. Militibus datur restitutio. l. fin. C. de restitut. militum. & etiam eorum vxores, titulo de vxoribus militum. & etiam medici illorum. l. inter eos. §. militum medici. ff. ex quibus causis maiores. & Albericus. in leg. prima. C. de vxoribus militum.

Sexto. Præuentio iurisdictionis, non tollit priuilegium militis volentis declinare iurisdictionem, gloss. in leg. si quis posteaquam. ff. de iudicijs: Martinus de Laude. in dicto tractat. de milite, articulo 22.

Septimo. Miles non potest cogi esse tutor, nisi filiorum commilitonis. l. sed miles. in princ. & ibi Bal. ff. de excu. tuto. & idem Bart. in l. propter. §. si in castris. ff. de excu. tuto. instit. eodem §. idem, & in milite.

Octaudo. Miles præfertur alijs creditoribus, etiam anterioribus, in re empta ex pecunia sua. glo. in leg. ideoq; ff. qui potiores in pignore habeantur.

Nono. Licet miles teneatur soluere gabellam de rebus quas portat, non tamen res quas portat cadunt in commissum. Baldus in lege omnibus. C. de vectigalibus, & commissis.

Decimo.

DECIMA PARS

Decimò. Miles non tenetur, nisi quatenus face
re potest. l. miles. ff. de rei iudicata.

Vndecimò. Miles excusatur à vera cõtumacia,
& dolo præsumpto. Ideo non obstante contuma-
cia, appellat. Alexan. in l. 2. ff. si quis in ius vocatus
non ierit. & Ang. l. 1. ff. de eden.

Duodecimò. Assertioni militis ab hostibus re-
missi creditur suffragantib. meritis. Spec. in tit. de
teste. §. ii. ver. tamen fallit.

Decimotertiò. Miles corporaliter non est pu-
niendus, cum insignijs militum, sed debet exau-
ditorari, hoc est, nudari insignijs militum. l. 2. §. sed
si cum. ff. de his qui notantur infamia.

Decimoquartò. Si procurator militis simplici-
ter contrahat, videtur contrahere nomine mili-
tis domini sui. Paul. de Cast. in leg. pecuniam. ff. si
cert. pet.

Alia priuilegia militum ponit Spec. tit. de pro-
curatore. §. i. ver. item quod est miles.

Quadragesimo octaua confide. Miles habens
cicatrices ex vulneribus sibi illatis in prælio,
laudandus est. Vnde legitur in historia scholast.

quod Antipater Idumæus, pater Magni Herodis,
in quodam seruitio Imperatoris fuit multis vul-
neribus confossus. Qui tandem ab æmulis accusa-
tus apud Imperatorem, reiectis vestibus, totus de-
nudatus, dixit: Ego, Cæsar, nolo me verbis apud te
excusare, sed ista vulnera quæ suscepi pro te, lo-
quantur pro me, si ego diligo te: & ob id Cæsar il-
lum in gratiam recepit, & inculpatus remansit.
Exemplum est nobis cicatricum representatio in
corpore Saluatoris nostri Iesu Christi, & stigmata
perpetua, quæ sunt quoddam sigillum irrefraga-
bile, & supra omnia alia sigilla authentica, ostendens
veritatem suæ victoriæ, & gloriôsæ resurre-
ctionis. Imo etiam in corporib. martyrum. Nam,
vt inquit Aug. in vlt. de ciuit. Dei. In corporibus
martyrum remanebunt post resurrectionem ci-
catrices in signum victoriæ præteritæ. Et in eodem
lib. etiam dicit. Videbimus in corporibus marty-
rum cicatrices quas pro Christi nomine pertule-
runt, nec erit in eis deformitas, sed dignitas: & in
eorum corpore quædam singularis pulchritudo
fulgebit. Ideo à simili alacres pugiles ob vulne-
rum cicatrices à suis Ducibus laudari debent.

Nona partis Catalogi Gloria Mundi finis.

DECIMA CATALOGI GLORIAE MVNDI PARS,

De præminetia Scientiarum enunciat.

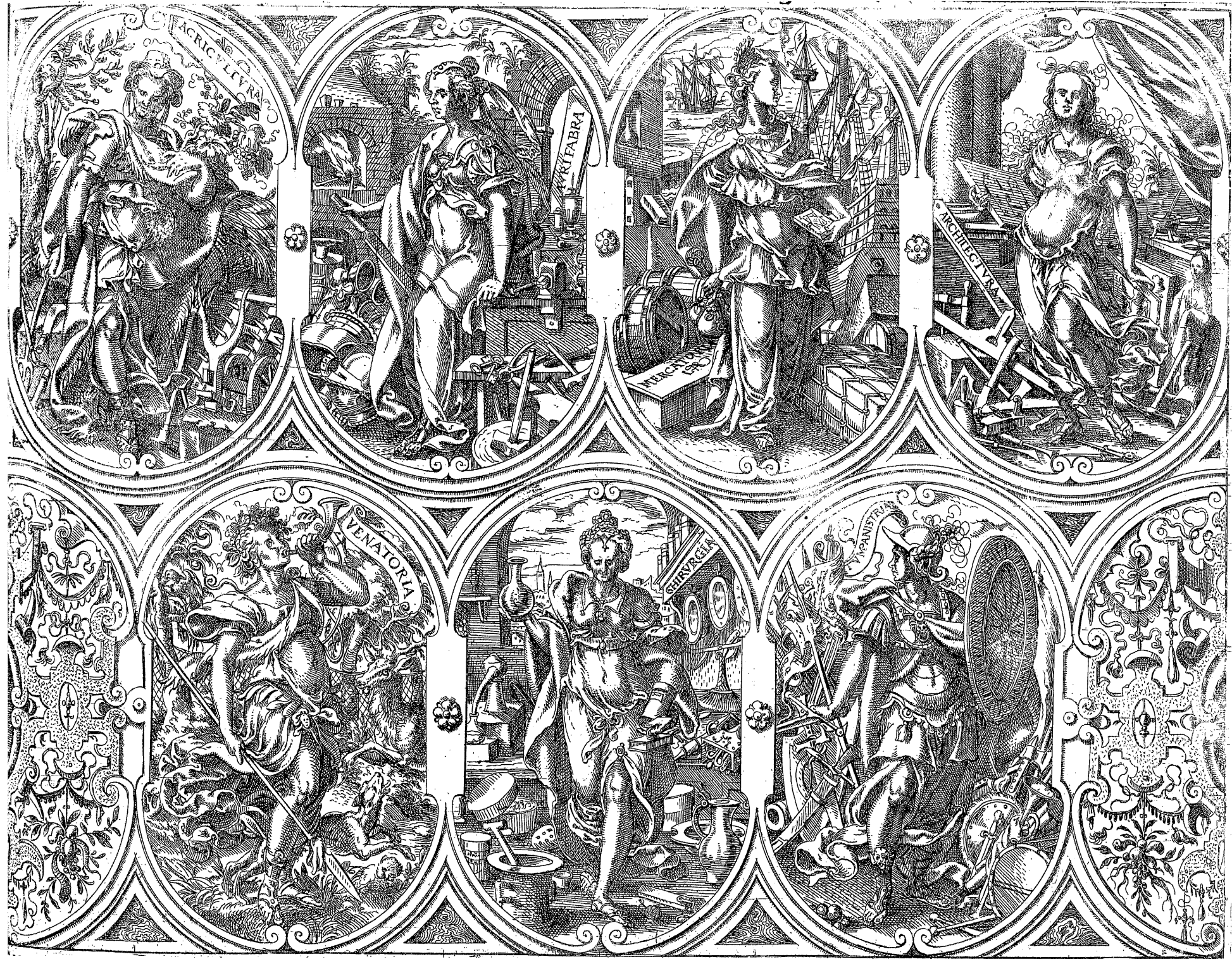
Secunda in quinquaginta duas Considerationes.

Vm, vt supra vidimus, multa
sunt quæ faciunt quem domi-
nari, vt ait diuinus Plato, cum
dicat principatus quinariam
esse distributionem, alium le-
gitimum, naturalem alium, a-
lium secundum consuetudi-
nem, quartum secundum genus, quintum violen-
tum. Et vt idem Plato ait lib. 3. de legibus. Septem
sunt rationes, quæ ad dignitatem imperandi face-
re videntur, quæ sunt paternitas, nobilitas, domi-
natio, potentia, senectus, prudentia, & fors. Et de
singulis suis locis dicitur. Hic tantum amplè de
prudentia, quæ ex sapientia, & scientia, constat,
cum cæteris omnibus anteponi debeat, in hac
parte decima dicemus laudem, honorem, & ex-
cellentiam scientiarum, describendo, & depro-

menndo, & de ordine præcedendi inter viros lite-
ratos. de quibus etiam in sequenti parte proxima
dicetur.

Huius partis prima cõsideratio materiam in-
troducitur, ad demonstrandum, quod dictum
Aristo. in primo de anima sit verum, scilicet, Scien-
tia est de numero bonorũ honorabilium, & ideo
literati, & habentes scientias, sunt multum lau-
dandi. Cum scientia sit plusquã utilis & necessa-
ria. Cum rationis vsus sine dirigente, & illustante
scientia haberi non possit. Vbi enim nõ est scien-
tia, non est bonum. Prou. 13. Et cupiditas discendi,
est optima ratio viuendi. leg. apud Iulianum. ff. de
fideicommissarijs libertatibus. Hæc enim chari-
tate suffulta callem virtutum aperit, & viam viuo-
rum præcludit. Sine hæc enim, vt dicit Aug. lib. 12.
de trini. c. 14. nec virtutes ipsæ, quibus rectè viu-
tur ha-

tur haberi possunt, per quas hæc vita misera sic gubernetur vt ad illam, quæ verè beata est, perueniatur æternam. Rursus, qui hac polent, Deum hic, saltem per speculum, & ænigma, & alibi facie ad faciem limpidius cognoscant. Hinc habetur Dan. 12. Qui docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti, & qui ad iusticiam erudiunt multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates.

Secunda consid. Scientiam esse necessariam dicit Bernardinus de Buis, secunda parte sui Rosarii serm. 29. in litera D. E. & F. quatuor rationibus.

Prima, scilicet, ratione perfectionis: quoniam, vt ait Philosophus 2. Metaph. Humana natura est multipliciter ancilla, & multis angustijs oppressa, & ideo inuenta est ars siue scientia, vt suppleat defectum naturæ. 6. Politicorum. Quæ ars siue scientia, est habitus quidam cum ratione factiuus. vbi habetur 6. Ethic. Et ideo imitatur naturam in quantum potest. I. adopt. §. minorem natu. Propterea diffinitur natura à Philosopho in secundo Physic. quod est principium motus, & quietis eius, in quo est primo, & per se, & non per accidens. q. d. vt perfectè quiescat natura, mouetur ad artem seu scientiam: Et ideo Seneca dicit ad Lucilium scribens: dociles nos natura edidit. Et Hiero. in prologo Bibliæ comparat naturale ingenium molli caræ, quæ indiget artifice informanti. Et Tullius in Tuscul. quæst. lib. 2. Sicut ager quantumcunq; fertilis, absque cultura fructuosus esse non potest, ita animus sine doctrina, & disciplina. & Ouid. in 5. de Tristib. inquit:

Fertilis assiduo si non renouetur aratro,

Non nisi cum spinis germen habebit ager.

Et quia anima cum corpus intrat, est tanquam tabula rasa, cui innata est omnium rerum ignorantia, per scientiam tamen perfectibilis, vt habetur 3. de anim. & intellectus est in potentia ad omnia, & non reducitur ad actum eorum nisi per scientiam. 2. de anima.

Quæ quidem scientia, est perfectio Animæ, vt ibi dicit commentator Auerroris, & omne imperfectum naturaliter appetit suam perfectionem. 5. Meta. & 2. Physic. ideo quilibet affectat scientiam. Nam, vt multi Philosophi dixerunt, Anima est posita in corpore, vt scientijs perficiatur, ita etiam tenet magister sententiarum in 2. dist.

Tertia consid. Scientia etiam dicitur necessaria, ratione illustrationis, ambulanti enim nobis in regione umbræ mortis, necessaria est illustratio, seu illuminatio quædam, & hoc est propter pericula multa, & demonum insidias, & in figuram huius Deus educens populum de Aegypto præcedebat eum in nocte in columna ignis. Exod. 13. Hæc autem illustratio, est scientia contra tenebrositatem ignorantia, quæ est mater cunctorum errorum 38. d. c. 1.

Sed facit pro hac ratione, & melius ad propositum, quod scientia illustrat, seu illustriorem red-

dit hominē, potius esset quam militia: Quoniam, vt ait Ouid. 9. Metam. Vlyses contra Aiaceum militiæ gloriam obtinuit, cum sapiens esset.

Vnde Apuleius libr. de Deo Socratis. Si laudas, inquit, virum, quia diues, hoc fortunæ debetur, si quia fortis, ægritudine debilitatur seu fatigabitur: si quia nobilis, non ipsum, sed parentes eius laudas, & si, quia pulcher, pulchritudo in senectute abibit: sed si laudas virum, quia sapiens, & quantum libet bonis moribus ornatus, tunc ipsum virum laudas. hæc dicit Ia. Magnus in suo sophologio Sapientia lib. 1. c. 1.

Vel esset, dic, Quod per scientiam totus mundus illuminatur, vt est rex. in auth. habita. C. nefilius pro patre. Imò sine illa mundus regi non potest. vnde Ecclesia vniuersalis, indiget viris literatis. c. cum ex eo. §. 1. de electio. in 6. c. si. de magistris extra, & non a finis ferratis secundum Io. Monachi in cap. super eo. de hæreticis in 6.

Quarta consid. Scientia dicitur necessaria ratione appetitionis. Deus enim non dedisset huiusmodi naturalem appetitum, nisi esset reducendus ad actum: Quoniam ipse dominus, & natura nihil agunt frustra. secundum Aristo. 1. de cælo, & mundo. & 3. de Anima. & 1. Physico. & vt ait philosophus 1. Metaph. Omnes homines naturaliter scire desiderant. quod etiam dicit Tullius in Tuscul. quæstio. & Lact. in 1. diuinarum institut. Et ideo dicebat iuriscōsultus Iulia. in d. lege apud Iulianam. ff. de fideicommissis liberta. & est glo. in c. nisi cum pridem. in verbo, plerunque. extra de renun. c. si habes. 23. q. 3. & glo. in c. de Constantino politana, 23. d. Si pedem in fouea haberem, adhuc addiscere quidem vellem. Et ratio huius est, quia omnes res naturaliter habent inclinationem ad propriam operationem, in qua etiam delectantur, vt aues ad volandum. propria hominis operatio est intelligere, vt ait Aristot. in 3. de anima. & 1. Ethic. Tullius in 1. de officijs, & Quintilianus in primo de Oratoria institutio. Et in hoc differt ab alijs animalibus. Sine scientia enim homo appellatur animal brutum, dicente Dauid Psalmo 48. Homo cum in honore esset, non intellexit, id est, intelligere neglexit, comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis, & idem Psalmo 31. Nolite fieri sicut equus, & mulus, quibus non est intellectus. & August. ad Hæreticos ait. Quod enim homo sine literis reputatur? nunquid non bos, vel asinus, non equus, vel mulus, quibus non est intellectus, vnde interrogatus Solon Atheniensis quid esset Diues sine literis? respondit, Quis aureo vellere. Et Diogenes videns diuitem literarum ignarum sedentem super lapidem, dixit. Lapis super lapidem. Quidam autem alius philosophus dixisse fertur, quod tantum distant docti ab indoctis: quantum homines à bestijs. Et Diogenes cum ascendisset in locum eminentem, & clamasset, venite homines, multis de turba irruentibus,

Li dixit

dixit: Non enim homines estis, qui non datis operam scientiæ. Sicut enim anima informat corpus, ita scientia intellectum, & ideo intellectus hominis sine scientia dici potest sine forma. hinc etiam dicit Cicero in libro Officio. Quod multi sunt homines nomine, pauci re, ad denotandum, quod prorsus ignari non merentur appellari homines: sed potius imagines hominum, sicut in simili dicitur in c. multi 40. dist. Pano. in c. prudentiam. in prin. de offi. deleg.

Hæc autem scientia studiose quærenda est, ut honoris nomē adipisci possit: quod obtinuerunt hi, qui sapientiam dilexerunt, ut fuerunt Theodosius, Abraham, David, Salomon, Alexander, & plures alij enumerati in Sophologio sapientiæ. c. 1. & 2. Qui omnes magnum appetitum sciendi habuerunt. De hoc appetitu sciendi loquitur Hieron. in prologo Bibliæ dicendo: Legimus in Historijs veteribus, quosdam iustrasse provincias, transisse montes, & nouos adijisse populos, ut eos quos ex libris nouerant, palam coramq; viderent. Et ibi loquitur de Pythagora & Platone, & de Apollonio magno Philosopho, ac de alijs multis qui prædicta fecerunt discendi causa, licet in patria sua essent aliorum præceptores, & magistri. Quibus etiam adiungemus illum virum omnium literatorum in omni scibili perfectissimum Iacobum Fabrum Stapulensem, qui causa discendi, ferè totam Europam & Asiam transfretauit, & partem Africæ etiam transcurrit, ut viros doctos, & perfectissimos literis Græcis, Latinis, Hebraicis, & Chaldeis, inueniret.

Non video prætereundum do. & præceptorem meum doctissimum do. Iasonem Maynum, qui, ut perfectam scientiam haberet, & ne in cognitione, & percrutatione veritatis scientiæ impediretur à stimulis vxoris, nunquam vxorari voluit: me mor doctrinæ Ciceronis, quod vxori & doctrinæ difficile vacare esset.

De hoc etiam appetitu loquitur Lactantius in principio primi diuinarum institutionum, dicēs. Magno & excellenti ingenio viri, cum se doctrinæ penitus dedissent, quicquid laboris poterat impendi contemptis omnibus publicis, & priuatis actionibus, ad acquirendæ veritatis studium se contulerunt: existimantes multo esse præclariorum, humanarum diuinarumque rerum inuestigare, ac scire rationem, quam fruendis opibus, aut cumulandis honoribus inhærere. Hæc Lactantius ubi suprâ.

Hinc etiam inter viros literarum, & literatorum amatores, enumerat multos Textor Niuernens. in sua officina c. alij, qui literarum, & literatorum fuerunt amatissimi, quos multum laudat, & honore maximo extollit, ut fuerunt Anaxagoras, Democritus, Cyprianus, Scipio, & plures alij. nu. 45. quos ibi enumerat Textor. & in c. præcedenti ponit viros doctos habitos in magno precio & ho-

nore vsque ad num. 67. quos statim ponam.

Non erant inter alios omittendi Nicola. Rolin. Cancellarius Burgundiæ tempore Philip. Duc. Burg. Guid. de Rupeforti Cancellarius Fran. Ioan. Anton. de S. Georg. qui fuit præpositus Mediolan. & propter eius eminentem scientiam effectus Card. Alexan. Adrianus de Traiecto, qui ob eius eminentem scientiam, & virtutē (licet nunquam fuisset Romæ visus nec cognitus) à Cardinalib. fuit tamen electus, in summum Pontificem in ciuitate Romana, licet esset tunc in Hispania.

Prætereundus ne sit ille vir doctissimus d. Clau. de Seyfello, dictus de Aquis. Qui (licet notus) propter eius laudatam scientiam tam apud Reges Franciæ claruit, maximè apud Ludouicum XII. quod eius Consiliarius secretus habebatur: & tandem effectus Episcopus Marfilien. & Archiepi. Taurin. Nonne Guillelmus Budæus ille apud omnes Latinos notissimus, & famatissim⁹ ob eius præclarissimam scientiam ad maximam dignitatem referendariorum (qui dicti sunt hodie magistri supplicationum seu requestarū ordinarij domus, aut Hospitij Regalis, elatus & promotus fuerit?

Quid de illustri viro do. Antonio de Prato, inter cunctos excellentiss. Qui etiam ob inenarrabilem eius scientiam, dignitatem præfecturæ prætorio, hoc est Cancellariatus regni Franciæ, cum omnimoda administratione & gubernatione regni assecutus est.

De huiusmodi autem appetitu, de quo iam supra dictum est, ut compleri possit: oportet discere cupientem intento esse animo ad studium, ut inquit Tullius in Tusc. q. lib. 4. & ideo Eccl. 6. dicitur. Si inclinaueris tuam excipies doctrinam, & si dilexeris audire, sapiens eris. Imo etiã habetur Prouer. 1. in prin. quod audiens sapiēs, sapientior erit.

Quinta confid. Scientia dicitur necessaria, ratione fructificationis. Quoniã, ut dicit Bern. de Buis, in loco supra alle. Innumeræ enim sunt scientiæ utilitatis. Facit enim scientia hominem honestum & virtuosum. ex quo dicitur apud Tullium 1. Offic. Primus honestatis locus, qui in veri cognitione consistit, maximè attingit naturam humanam. Item (ut dicit) est bonum, quod nobis auferri non potest, sed hominem sequitur quocumque perrexerit, dicente Boet. in 1. de consolatione:

*Has saltem nullus potuit pervincere terror,
Ne nostrum comites prosequerentur iter.*

Vnde, ut refert Valerius Max. & Tullius in paradoxo, lib. 1. Bias philosophus, qui fuit vnus ex septem sapientibus Græciæ, cum capta ab hostibus patria, alij compatriotæ eius fugientes, preciosa quæ habebant asportarent, & ipsum ad similiter faciendum inuitarent, ille respondit: omnia mea mecum porto. Nihil enim suum reputabat, nisi scientias & virtutes: Et ideo Seneca ad Lucillum scribit. Lauda hominem in eo, quod ab eo

ab eo nunquam eripi potest, & quod est proprium hominis in quantum homo, hoc autem est animus & ratio perfecta. & ut ait Macrobius Saturnalium, lib. 7. existima disciplinas multas multis esse pecunijs præstantiores: istæ quidem cito desinunt, illæ vero per totum tempus permanent, scientia enim sola possessionum immortalis.

Scientia quoq; est illa, per quam Deo assimilamur. Genes. 3. Eritis sicut Dijs im mortali-bus similemur, quàm per ipsum scire: Ideo Salomon optime præposuit illam Regnis & sedibus, & diuitias nihil esse dicit in cõparatione illius, nec comparauit illi lapidem preciosum, & Aurum in cõparatione illius arena est exigua, & tanquam lutum æstimabitur Argentum in conspectu eius.

Propter autem ipsam suam scientiam à Deo amamur. Vnde Philosophus 12. Ethic. dicit, quod Deus valde curat de his, qui diligunt intellectum, tanquam de suis amicis, & ideo ibi dicit, quod per scire & intelligere homo coniungitur Deo & substantijs separatis. Et ideo non est mirum si omnes scire affectant, vnus quodque enim naturaliter desiderat coniungi suo principio, dicente Maximiano poeta:

Orens cuncta suos repetunt.

Et Boc. lib. 4. de consol.

Reperuntq; suos singula cursus,

Rediuntq; suo singula gaudent.

Nec vlli manet stabilis ordo,

Nisi fini iunxerit ortum.

Sexta confid. Scientia laudatur propter eius utilitatem, cum scientia sit vtilissima. dixi supra in prin. Et ut dicit August. in lib. Enchirid. & magister Senten. in 2. dist. Fecit Deus rationalem creaturam, ut summum bonum intelligeret, intelligendo amaret, amando possideret, possidendo frueretur. Et ideo, cum omnia desideret ad finem suum pertinere. 2. & 8. Physic. non est mirandum si ab omnibus appetatur.

Facit etiam & reddit scientiam homines nobilissimos. l. prouidendū. C. de postul. Vnde Stoici dicebāt, omnes sapientes & doctos liberos esse. & Tullius in paradoxo inquit: Nullus vir doctus, seruus aut ignobilis esse potest, nisi forte volutabro vitiorum fuerit infectus, & ut dixi supra. in prin. Arist. libr. 1. de Anima, ponit scientiam esse de numero bonorum honorabilium, & in 1. Politicorum idem philosophus inquit, quod homines ratione & intellectu vigentes, sunt domini & rectores aliorum. & ideo in primo de officijs inquit Tullius: Omnes trahimur & ducimur, cognitionis scientiæ cupiditate, in qua excellere pulchrum putamus. dixi alibi in pluribus locis.

Refert etiam Aulus Gellius. Quod dum Arist. Alexandri Magni præceptor libros de physico au-

ditu publicaret, recepit ab ipso Alexandro epistolam in hæc verba prorumpentem: Aegre fero, quod ea quæ te hausi & didici in publicum profitearis. Ego enim non tam cupio & delector opib. & potentia alios excellere, quantum literis & doctrina præstare. Hæc ille. Propter quod paucos videmus, qui in literario conflictu alijs cedere velint, sed vnusquisque, & si non existentia, sed etiam in apparentia alios excellere fatagit, atq; alijs doctior apparere. vnde Martial. ait.

Diuitias ex opes frequens donauit amicus,

Qui vellet ingenio cedere, rarus erit.

Salomon autem Sap. 7. de sapientia inquit: Proposui illam regnis & sedibus, & diuitias nihil esse dixi in cõparatione illius. Nec comparauit illi lapidem pretiosum, quoniã omne aurum in cõparatione illius arena est exigua, & tanquam lutum æstimabitur Argentum in conspectu illius. Et etiam Prouerb. 1. ait: doctrinam magis quàm Aurum eligit. Melior est enim sapiētia cunctis opibus, & omnia quæ desiderantur huic non valent comparari. Propter quod inquit Tullius in 2. de officijs: Optima hæreditas à parentib. liberis traditur, & omni patrimonio præstantior dignitas virtutis. Cum ergo omnia bonū appetunt, ut Philosophus 1. Ethic. 1. Rhet. 3. Top. & 4. Metaphy. Ideo cum scientia sit tam bona & vtilis, ab omnibus desideratur, cum secundum philoso. 1. Metaphy. omnes homines naturaliter scire desiderant. & ut inquit B. Tho. 2. 2. q. 188. art. 5. Studia literarum dirigunt & coadiuuant hominem ad contemplandū diuina, illuminando intellectum, & offerunt ea quæ possunt nos impedire à statu salutis, fugando errores, & etiam conferunt ad euitandam carnis lasciuiam. Vnde Hiero. ad Rusticum ait. Nunquam de manu tua & oculis tuis recedat liber, ama scientiam scripturarum, & carnis vitia non amabis: Profunt etiam ad auferendam cupiditatem diuitiarum atq; auaritiã: Quoniã ut ait Salustius in Catilinario: Auaritia pecuniæ studiū habet, quã nemo sapiens concupiscit. Scientia enim ut dicit Bernardus in lib. meditationum, parit cognitionem amoris, amor frequentiam, frequentia familiaritatem, familiaritas fiduciam, fiducia faciem Imperatorem. Et nullus animæ suauior est cibus, quàm perfecta cognitio veritatis, dicit Lactan. Firmianus in 1. diuinarum instit.

Habet enim mirabiles delectationes, ut ait Philosophus 10. Ethic. & 2. Politic. dicit Fran. Petrarca. in suis triumphis, aliam delectationē quam discere non reperio, ut ample ponit Bern. de Buis. in d. sermone, in litera F. in fi. Felices etiam homines reddit: quoniã, ut ait Ari. 10. Ethic. Homo sapiens, maxime felix est. & Seneca ad Lucillum. Beatam (inquit) vitam sapientia perfecta efficit. & sequitur: Scio neminem bene viuere sine sapientia studio. Per ipsam enim Salomon obtinuit Principatum & honorem, ipso dicente de sapientia

tia. præposuit, inquit, illam Regnis & sedibus. & sequitur: Infinitus est enim thesaurus hominibus. & Prouerbior. secundo. Melior est, inquit, acquisitio, eius acquisitione Auri & Argenti. Ipsa enim est preciosior cunctis opibus, dixi ante. Per ipsam enim Alexander potius quam viribus sublimatus est: habuit enim Arist. in doctorem, prout narrat Aulus Gellius lib. noctium Atticarum 9. c. 3. Vnde pater Alexandri, scilicet, Philippus Macedo, eo nato, Aristoteli misit epistolam, in qua gratulabatur filium sibi genitum, & Dijs gratias agere debere, non quia natus esset sibi, sed quia suis temporibus ipsum nasci contigerat, sperans, quod sua eruditio ne fieret dignus Regno, quam statim in seq. confiponam. Et etiam narrat Iacobus Magnus in d. suo Sophologio Sapientie, lib. 1. c. 1. vbi ponit qualiter Alexander pro studio vitam exposuit. & ibi in c. 2. ponit de Principibus qui scientiam dilexerunt. dixi aliquid supra in 5. par. in 10. confid.

Septima confid. Scientia utilis est, quod exemplis probatur, cum multi ex scientia & doctrina habiti sunt in magno honore, & precio. Nam sancti viri commendantur ex peritia scientiarum secularium, vt arguit Io. de Turrecr. in c. legimus. ver. sed contra. in prin. 37. dist. quod probat exemplis. Nā legitur Act. 7. quod Moyses fuit peritus in omni sapientia Aegypti. & de Daniele, vt habetur Dan. 1. quod Dominus dedit sibi & socijs suis scientiam & disciplinam in omni libro, & in omni sapientia & super omnes sapientes qui erant in regno Chald. ideo vltra Principes ponit Text. in sua Officina c. viri docti, &c. Vbi enumerantur multi, ex quibus aliquos ponam infra, & quanti olim æstimatae sint bonæ literæ, quantumque doctis sit concessum, nullo certius argumento, quam sequentibus patet exemplis, de quibus etiam infra in 30. & 45. confid. aliquid dicitur.

Scipio Africanus, statuam Ennij poetæ (quem in suis expeditionibus comitem semper habuerat) sepulchro suo imponi iussit, cui viuenti hortos suis proximos donauerat. Ouidius libro tertio, de Artefām.

*Ennius emeruit Calabris in montibus ortus,
Contiguus poni Scipio magne tibi.*

Et Politianus in Nutritia. Longe gratissimus olim Scipio magne tibi, & Calabris vicinus in hortis, Virtute emeritis, cuius gentile sepulchrum mox tenuit, eundem & Fulvius nobilior ciuitate donauit. de eo ponit Phil. Berg. lib. 7.

De Homero legitur, quod Alexand. Magnus ca pro inter spolia Darij Persarum Regis vnguentorum scrinio (quod erat auro gemmisque, ac margaritis preciosum) quos tanto dignos loculo existimabat, in cludit.

De Pindaro Vate ac poetæ etiā loquitur, quod idem Alexander cum Thebas euerteret, & in omnes sine discrimine sauiret, Pindari Vatis penatibus parci iussit, & omni familiæ eiusdem.

De Aristotele idem Ale. patriam nomine Aristotelis præceptoris sui condidit, eique multa hominum millia parere iussit, ad scribendos rerum natural. libros.

Archilochi Poetæ interfectores Apolo arguit Delphis. de isto Archilochi ponit Philippus Berg. in suis chronicis lib. 4.

De Sophocle tragico poetæ defuncto legitur, quod ipsum sepeliri iussit liber pater. Nam obsidentibus Lacedæmonijs moenia, & Lyfandro eorum Rege in quiete sapius admonito, vt pateretur humari delicias suas, Lyfander vbi intellexit Soph. mortuum, pacem funeri dedit.

De Platone legitur, quod cum in Sicilia ipse venisset. Dionysius tyrānus quamuis ad superbiam, seuitiamque natus, vittatam nauem misit obuam, & segredientem in littore, quadrigis albis excepit.

Legitur etiam, quod Annicetus Cyreneus eundem Platonē ab Aeginetis captum, & inter mancipia expositum, ne quid indignū pateretur. nummis aliquot mercatus est, & honesto comitatu Athenas ad suos remisit, quam pecuniā cum à Platone sibi remissam intellexisset, profecto, inquit, peccatū videri potest, quod maiore summa non iuuerim tantum virum.

Platonem ipsum tanti fecit Aristoteles discipulus, vt nomini eius aram in templo construxerit, statuamque consecrarit, in qua scriptum erat, hunc esse illum, quem probi omnes merito debeant imitari & commendare. Vnde extāt Criniti versus in Parthenicis:

*Hæc illa est ara floribus redimita suauē olentibus,
Quam gratis benemerenti statuit discipulus seni.*

Tiruloque hoc testatus animū suū atque officium Platonem probandum probe à probis.

De Isocrate legitur, quod viginti talētis vnam orationem vendidit.

Aeschines, Demosthenis orationem (qua tamen in exilium pulsus fuerat) coram amicis laudauit in sua calamitate.

Athenienses Thucydidem rerum suarum scriptorem ab exilio reuocauere, eloquentiam mirati, cuius virtutem damnauerant.

Menander Comœdiographus ab Aegypti Regibus per legatos magnis præmijs inuitatus est.

Cn. Pompeius Posidonij sapientie professoris domum intraturus, fores percussit de more à littore vetuit, & fasces lictorios ianua submisit, is cui se oriens occidensque submiserat.

Augustus carmina Virgilij cremari contra testamenti eius verecundiam vetuit. Eidem in teatro recitanti vniuersus populus Roma. perinde ac Imperatori assurrexit. Hactenus Plin. lib. 7. Eiusdem Virgil. diem natalem (qui fuit Octob. idibus) quotannis celebrabat, & quibusdam velut ceremonijs venerabatur Sillinus. Vnde Mar. Maia Mercuriū creastis idus, Augustis redit ibid. Diana Octob.

Octob. Maro cōsecrauit idus, Qui magni celebras Maron. idus.

Constantius Imperator Ablabium Aegyptium Philosophum prætorij sui præfectum, & vna cum Frontoni Philosopho, M. Antonius Princeps statuam erigi fecit, autore Capitolino, quem Augustus quoque consulari ornavit dignitate.

Anaxenori Citaredo, è Tyana ciuitate M. Antonius tributa quatuor ciuitatum legenda præbuit.

Augustus Alexandrinis (in quos bellum gerebat) tribus de causis factus est se pepercisse, ob Alex. memoriam, vrbis pulchritudinem, & amorē Arcij Philosophi.

Arcadij & Honorij Imperatorum patrociniō statua Claudiani fuit erecta.

Dionem Pruseum sophistā, & philosophum, Traianus curru suo plerūque dignatus est, Romam etiam ingressus cum triumpho.

Artaxerxes Rex Persarum Hiscani præfecto Hellesponti literis scripsit, vt Hippoc. medicum quibuscumque fieri posset præmijs in familiam suam inuiteret. Epistola ad hunc fere modum se habebat: Rex Regum magnus Artaxerxes Hiscani S. Hyppocratis medici Aesculapio prognati ad me fama peruenit. daigitur operam, vt aurum illi tribuas quantum cupit, aliaque item quorum indiget, & ad me mitte. Erit. n. par honoris summis in Perside viris. Et si quis alius fuerit in Europa vir clarus, hunc amicū nostræ domi redde, nec parce pecunijs. Eidem Hippocrati ab Illyrijs redacti eisdem honores (quos Herculi) decreuit Græcia ob prædictam pestilentiam.

Iunio Rustico philosopho, M. Antonius Imperator, publica omnia priuataque consilia solebat credere, quem postea Consulatu, & mortuū statua decorauit.

Ciceronem ab vrbe pulsū Pompo. Attic⁹ fertijs ducentis & quadraginta millibus. & iuuat, & persecutus est.

Oppianus Poeta cum Antonio Imperatoris Sueri Principis filio, poema de piscibus nuncupasset, ab eo totidem aureis donatus est numis, quos illicerant versus.

Dani. Propheta Cyro Rege (quem theologia mysteria perdocuit) familiaris. vt bebatur. author Theod. Cyrenensis.

Theombrotum medicum Ptolemæus Rex cætum donauit talentis, seruato Antiocho Rege patre suo: dicit tamen idem Textor, quod habet codicem Plinianum in alterutro mendosum. nam li. 7. c. 37. hoc de Theombroto scribit, lib. verò 19. & c. 1. de Erasistrato.

Olim tantus erat artis oratorie quæstus, vt Gordias Leotinus auream statuam & solidam sibi posuerit Delphis.

Demetrius Phalereus ab Atheniensibus tre-

centis & sexaginta stans ornatus fuit, vt refert Philippus Bergomen. lib. 7. sui supplementi Chronicarum.

Zenonem Philosophum Athenienses tanto honore profecuti sunt, vt apud eum clausis vrbis deponerent, ipsumque ornarent aurea corona, & imagine aurea.

Plinius iunior referebat potuisse se (cum procuraret in Hispania) vendere suos commentarios Largio Licinio quadringentis millibus nummum. Quis nunc Regum (inquit Budæus) emere Bibliothecam confertissimam decem aureorum millibus velit, quanti à Plinio ciuis vnus priuatus regesta quædam extemporanea licitari ausus est. Hæc Textor vbi supra.

Philippus Macedo, Amyntæ filius, quantumtuis omni ferme tempore negotijs belli esset implicatus, nunquam tamen à liberali Musa, studijque humanitatis recessit. propterea scribens ad Aristotelem gloriabatur natum sibi Alexandrum tantum Philosophi tempore, à quo doctrinam imbiberet cum virtute: Epistola aurem in hunc modum sequentis se habebat, vt prodit Aulus Gel. lib. 9. ca. 3. Philipp. Aristoteli S. D. Filium mihi genitum scito, quod equidem Dijs habeo gratiam, non perinde quia natus est, quam pro eo, quod eum nasci contingit temporibus vitæ tuæ. Spero enim fore, vt edoctus eruditusque abste dignus existat, & nobis, & rerum successione. Hanc Epistolam narrat etiam Iacob. in suo Sophologio sapientie, lib. 1. c. 1.

Alcibiades ambitione quadam munera in Socr. congregabat, dignam viri doctrinam multo amplioribus existimans.

Euripides tragœdiographus Archelao Macedonum Regi sola virtutis admiratione fuit familiaris, adeo vt frequentibus conuiujs ab eo exceptus fuerit, & aureo donatus poculo: in eius quoque gratiam Syracusani plerisque Atheniensibus (qui apud se seruiebant) libertate donatos, domum incolumes remisere.

Iulius Calidius Poeta, cum à Publico Voluso in proscriptorum numerum relatus esset, ab Attico propter ingenium & elegantem eruditionem absoluitur est.

Cor. Gallus elegiographus, fauore Augusti, ad præfecturam gradum conscendit, tribunusque cohortium effectus est: de quo Philippus Bergom. lib. 7. Anno ante Christi aduentum 81.

Vespasianus tantum concessit Saleio Basso Poetæ Lyrico, vt propter ingenium singularemque eruditionem auri plurimum eidem sit elargitus. Et refert eidem Bergom. in loco supra allegato, quod C. Bassus ornatissimus orator & copiarum Augusti præstantissimus Dux, fuit missus contra Parthos per Augustum Cæsarem, & constitutus Imperator strenuissimus.

Stadium Domitianus magnifico atque apparatissimo

ratissimo donauit conuiuio, coronaq; insigni, & alijs muneribus honestauit.

Eiusdem Imperatoris beneficio Syllius ad tertium consulatum prouectus est. vnde Martial.

*Augusto pia thura victimasq;
Pro nostro date Syllio Camæna.
Bissenos iubet en redire fasces,
Noro consule nobiliq; virga.
Vatis Castalam domum sonare
Rerum prima salus ex vna Caesar.
Gaudenti super est adhuc quod optet,
Felix purpura, tertiusq; consul.*

Stertinius, vir clarissimus, tantum concessit Martialis ingenio & doctrinæ, vt ei adhuc viuenti imaginem, more veterum, in sua bibliotheca posuerit.

Aufonius Caesaris Gratiani (cuius filium Gratianum iuniorē erudierat) beneficio & honestissimis suffragijs dignitatem adeptus est consularem.

Aurelius Prudentius beneficio Theodosij Imperatoris ad præfecturam militiæ perductus est.

Lampaco, vrbi Helleponti, propter Themistoclem peperit Rex Persarum, de cuius gloria amplè ponit Philippus Bergomas libro suo quinto Chronicarum, Anno ante Christi aduentum 4720.

Phalaris, Agrigentinus tyrannus, alijs sæuissimus, templum Stefichoro Poëtæ ædificandū curauit, suafitque diuinos illi honores in vrbe patria habendos, quem tamen olim capitalē inimicum habuerat.

Democedes medicus à Dario (quem sanitati restituerat) duobus aurearum compedum paribus, & ab vxoribus ipsius Darij aureis phialis donatus est. Author Herod. in Thalia. de quo dicit Philip. Bergom. in suis Chronicis, libr. 12. sic, quod inter captiuos Darij existens, cum ob inuersum pedem Darius ipse acriter doleret, ita vt per septem dies dormire non posset, Darium sanitati restituit, ita quod in maximo honore apud Regem & Persas habitus est.

Matthias, Rex Pannoniæ, Ioannem Montergium, hominem Germanum, & Ephemerdum scriptorem multis auxit honoribus & diuitijs.

Quum Hermolaus Barbarus Venetorum legationes obiret in Italia, & ad vrbe Florentiam accederet, Laurentius Medicus tanto viro cum multis amicis obuiam processit, quamuis podagricus, eumque in Cayna villa honorificentissime excepit, quam cum instructissima bibliotheca eidem obtulit.

Robertus Siciliae Rex Franciscum Petrarcham omnesq; eruditos viros in precio habuit.

Ptolemæus Philadelphus Senes 70. bibliacæ historicæ scientissimos ab Iudæa vsque in Aegyptum vocauit, quos Regia vrbe acceptos hospita-

liter & benigne aluit, magnisq; muneribus donatos dimisit.

Ioanni Campegio Bononiensi in Patauinum gymnasium (quo ad publicam literarum professionem fuerat inuitatus) proficiscenti, ab vrbe magistratibus gymnasiarchisq; magna hominum frequentia obuiam itum est.

Vincentina ciuitas Sabellicum argentea patra magni ponderis donauit.

Quintilianus ex Hispania veniens è fisco stipendium accepit ab Eusebio sub Domitiano.

Thadaeus Flo. medicus, tanta fuit nominis celebritate, vt ad curam ægrotorum extra vrbe vocatus, non vilius quã quinquaginta aureorū mercede in singulos dies peregrinaretur, vocatusq; ab Honorio 4. centum sibi statui voluit, à quo curato decem millia reportauit.

Marcus Popilius Andronicus opusculum quoddam annalium 16. millibus nummorum vendidit.

Arrianum historicum (qui historiam Magni Alexandri octo libris scripsit) Adrianus & Antoninus propter literas ad honorem consularem euexerunt.

Asinius Pollio Varronis imaginem collocauit in bibliotheca.

Cyrus Panapolita Poëta beneficio Theodosij iunioris & Eudoxiæ eius vxoris præful factus est.

Democritus Diagoram Milesiū Philosophum seruum mille drachmis emit, vt eundē erudiret. Prædictos recenset Textor in loco supra alleg. vbi etiam quosdam alios pictores, & ludimagistros enumerat, quos alibi ponam, cum non multum hic faciant ad propositum.

Multi alij iuriscōsulti propter eorū scientiam eminentē fuerunt in maximo honore, vt fuit Seruius Sulpitius, cuius statuā Romanus populus pro rostris posuit, de quo & pluribus alijs, qui fuerunt in maxima autoritate, habetur in l. 2. §. iuris civilis. vsq; ad fin. ff. de origine iuris. Et plures alij reperitur, quos plus laboriosum esset recitare quã subtile.

Seneca, qui fuit Consul vrbe Romæ. §. restituta. inst. de fideicō. liber, & familiaris ac præceptor Nero. de cuius morte Boet. in 3. consolatione Philosophiæ.

Temporibus verò nouissimis visum fuit in quãta autoritate fuerit ille vir præstantissimus & prudentiss. Nicolaus Rolin, cuius huius nostræ ciuitatis Heduen. apud Phil. Ducem Burgun. Cuius fuit Cancellarius, & cuius consilio omnia regebantur. Et in tanta veneratione apud eundem fuit, quod pater à dicto Duce appellabatur: Ita quod ex eius scientia acquisiuit 2500. libras turon. reddituales singulis annis, quas suis hæredib; reliquit, de quo iam supra dictum est.

Cui quidem adiungēdi sunt duo circumspēcti viri

vir huius ciuit. Heduen. oriundi, qui ex eminenti scientia effecti sunt præfules & Episcopi, videlicet Reuer. in Christo pater d. Guil. de Clugny Episcopus Pictauieni. & Ludouici XI. Regis Christianiss. nostri Francorum Secrerus Consiliarius & Cæcellarius Franciæ. Et reuer. in Christo pater d. Ferric^o de Clugny eius frater, Tornacen. Episcopus, q. primo fuit Heduen. Officialis, & referendarius seu Magister requestarum in domo Phil. Ducis Burg. & de his amplè dixi in meis Commen. super consuetudinibus ducatus Burg. in proœm. super verbo. messire Ferruy.

Prætereundus non est quondam d. Io. Rolin, de zanus primo Ecclesiæ Heduen. & S. Martini Heduen. Abbas, qui ob eius eminentem scientiam à Ludouico XI. Francorum Rege in studijs fuit vocatus, & ipso adhuc existente in studio, & ne ad partes Fland. vbi vocatus erat à Ducibus Burgund. illuc accederet euocatus, & tandem habitus in magno honore, & effectus fuit Heduen. Episcopus.

Et his nostris temporibus prudentiss. vir d. Dionysius Poillot, noster cuius & contemporaneus, v. triusq; iuris doctor peritiss. præmittendus non est. Cum ob eius eminentem scientiam, ita in pretio habitus fuerit apud Christianiss. Regem nostrum Franciscum 1. tum quia fuerit effectus Consiliarius in suo magno consilio, tum post multas in Anglia, Scotia, & Alemania legationes fuit Magister ordinarius requestarum Domus Regiæ, & multis muneribus & donis ab eodem donatus, & tandem præsidens in Parlamento Parisien. cuius memoria tanta est, vt quæ duabus horis aut tribus legerit, etiam id memoriter recitare solet.

Claudius Seycellus, dictus de Aquis, iuriscōsultus acutiss. à Ludou. XII. Francorum Rege euocatus, & in magno pretio & honore habitus, cui Rex Ludouicus publica omnia priuataq; cōsilia communicare, & ei in omnibus credere, in magistratum sui hospitij ordinarium requestarū receptus, tandem in Episcopum Marfilen. & deinde in Turin. Archiepiscopum fuit ob eius eminentem scientiam prouectus & ordinatus.

Et etiã Reuer. pater do. Philippus Bondet Lingonen. Episcopus in Parlamento Parisien. Consiliarius & Præsidens, fuit ob eius eminentem scientiam primo Decan^o, deinde Episcopus Lingonē. electus & confirmatus.

Quid de Guidone de Rupeforti Burgundo, qui in tanta fuit veneratione apud Christianiss. Regem Ludouicum XII. Cuius tempore erat Cæcellarius, quod de eo dixerit post eius mortem, quod voluisset donasse centum mille aureos, vt tantum vixisset in officina Cancellariatus Franciæ, quantum ipse Ludou. Rex viueret.

Nonne cum supradictis annumerabitur reuer. pater & dominus & præceptor meus, d. Ioan.

de Magdalena, iurium doctor & nostras. quem in meis primis iurium cunabulis vniuersitate Dolana legentem audiui. Qui quidem ob eius eminentem scientiam cum maxima & mirabili profecutione, profecutus est ab ordine Cluniacen. vt in illo habitum & professionem faceret: in quo fulget & splendet sicut Sol inter Planetas: Et in illo ordine obtinet primatum, statum, & dignitatem magni Prioris habentis regimen, administrationem, & gubernationem totius ordinis: in quo non legitur fuisse à centum annis talis, nec in scientia, nec in peritia, nec in religione, sanctitate, & deuotione. Habet sub dicto ordine Prioratum de Charitate, in quo & in Prioratu Cariloci, & pluribus alijs locis miranda, tam in reparationibus Ecclesiarum & monasteriorum, quàm etiam fundationibus & donationibus fecit, vt vix dici aut scribi possit. Monasterium enim Abbatia S. Rigualdi funditus & totaliter destructum à fundamentis restaurauit, & de nouo deuotissima compositione construi & ædificari fecit: dormitorium etiam Abbatia Cluniacē. ruinofum de nouo construi & fabricari fecit, & cum mirabili deuotione factum apparet pluribus cellulis adornatum.

Quid aliud de tanto viro dici potest, nisi quod omnia ferè Monasteria & Prioratus prædicti ordinis ruinosa, aut destructa, aut suis sumptibus, pœnis & laboribus construi, ædificari seu reparari fecit, aut saltem procurauit, ita quod de eo dici potest, resplendet sicut Sol in medio nebulae meridionalis. Non omittendum est, quod post mortem Abbatis Cluniacen. fuit electus vnanimiter in Abbatem illius loci, sed ad preces Regis nostri Francisci cessit iuri suo in fauorem illorum de Boisy, qui tunc erant in maximo fauore apud ipsum Regem, ita quod omnia negotia Regni eorum consilio expediebantur, nec quisquam illis resistere potuisset.

OCtaua consi. Scientia est honorabilis & gloriosa, Quoniam ex illa consequimur gloriam: Viris namque literatis debentur præmia & honores. Sap. 7. Venerunt mihi omnia bona pariter cum illa, & innumerabilis honestas per manus illius. & Esdrae c. fi. in fi. Magnifice sunt exaltati verbis legis, quibus edocti sunt. Inde Iurisperitis etiam Princeps honorem exhibet, & multa priuilegia concessit. leg. quicquid. ibi, reuerentia studiorum. C. de aduocatis diuer. iud. & talia studiorum labor iuste meretur, qui spe præmiorum & honorificentia digni sunt, non his, quæ sunt incongrua libertati. text. in leg. 1. Cod. de assessorib. & bona danda sunt doctoribus, vt habetur in ca. infames. in verb. non ad turpe. 3. quæst. 7. & quod scientia & doctrina tribuunt vitam suo possessori, infra dixi ista par. in 44. consi. in fin. Nam, vt ait Cassiodorus 10. variarum Epistolar. Nec aliqua

qua in mundo potest esse fortuna, quam non au-
geat literarum gloriosa notitia. Cum etiam per
literaturam efficiamur nobiles, ut habetur Sapiē.
7. Omnibus enim nobilibus nobilior sapientia,
ut tenet Luc. de Pen. in l. proximos. C. de proximis
sacrorum scrib. li. 12. & hic ante in 6. consi. dictum
est. Et amplissime de laude scientiarum scribit G.
Benedicti in suo proce. suæ repetitionis. c. Raynu.
de testa. in antiquis.

Nona consider. Ex quo solum in hac parte fit
mentio de literatis, & scientias seu artes libe-
rales habentibus, (quoniam de mechanicis in se-
quenti parte dicitur.) Ideo de ipsis artibus libera-
libus, & earum professoribus, seu in eis profitenti-
bus, videndum est, quæ sint illæ, & quibus parti-
bus aliæ quæ hic comprehenduntur subijciantur.

Primo & in hoc conueniunt omnes, sunt tan-
tum septem artes liberales, quæ sic denominan-
tur, ut ait F. Patritius lib. 4. de institutione Reipub-
licæ. titu. 6. quia liberos homines efficiunt ab om-
ni turpi ac fordido questu, & ab omni voluptate
ac turpitudine, & redigunt nos ad sapientiam:
qua nihil præstantius mortalibus esse potest, qua-
que Deo optimo maximo coniuncti esse cerni-
mur. Faciunt quæ hic ante in 6. consider. ver. facit
autem, & c. dicta sunt. Vel, ut dicit Io. de Turrecr.
in c. de quibusdam in fi. 37. dist. Dicuntur libera-
les tribus de causis. Primo, quia liberam mentem
requirunt, ad differentiam seruilium & mechani-
carum, in quibus Artifices plus secundum corpo-
ra quam secundum mentem occupantur. Secundo
dicuntur liberales, quia licite & absque seruitu-
te peccati, & superstitione addiscuntur. Tertio,
quia ad ipsas addiscendas pueri liberorum & nobi-
lium debito tempore & competenti ponebantur
& instruebantur. Et sunt (ut ibi inquit) septem,
Grammatica, Logica, Rhetorica, Geometria,
Musica, Arithmetica, & Astrologia, de quibus su-
is locis dicitur. Et quod sint septem, asserit glo. in
verbo, continebuntur. in l. 1. §. 1. ff. de varijs & ex-
traordinarijs cognitionibus.

Primo tamen dicendum est de theologia & iu-
risprudentia, seu scientia iuris ciuilibus, & Philoso-
phia, quæ potius liberales artes dici possunt, Sed
proprie non sunt artes, sed sunt veræ scientiæ: Tam-
en etiam scientia seu professio iuris dicitur ars
liberalis, aut studium liberale. tex. in l. 1. C. qui ara-
te vel professione se excusant. lib. 10. & ibi Ioan. de
Plat. contra glo. pro quo allego rex. in l. medicos.
C. de professoribus & medicis, eo. lib. 10. & in l. v-
nica. C. de studijs liberalibus. vrbis Romæ, in fi. libr.
11. Vbi inter professores liberalium artium cõnu-
merat iuris ac legum doctores & interpretores.
facit l. vnic. c. de professoribus. qui in vrbe Constan-
tinopolitana docentes, & c. lib. 12. l. 1. §. nam ut ele-
ganter. ff. de iust. & iu. ibi: verã Philosophiam nõ
simulatam profitentes. Etiam moralis sciētia lex
dicitur. secundum glo. in auth. de nuptijs. in prin.

in verbo, degere. colla. 4. Et in toto corpore iuris
vera theologia inuenitur & docetur, cum eius præ-
cepta cum diuinis concordant. §. iurisprudentia.
& ibi glo. in verb. notitia. insti. de iust. & iu. & in l.
iustitia. §. eo. ff. de iustitia. Ideo ciuilibus scientia san-
ctissima dicitur. l. 1. §. est enim quidem, ff. de varijs
& extra ord. cogn. cum leges sint sacratissimæ. l. le-
ges 3. C. de legibus & consti. Ideo iura reddentes &
profitentes, merito sacerdotes appellantur. di. §.
nam ut eleganter. Et de materia amplè tractatur
infra ista par. in 18. consid.

Et aduertendum est, quod ut habeamus cog-
nitionem eorum, de quibus in hac parte & sequenti
dicemus. Philosophia vniuersalis diuiditur in spe-
culatiuam siue theoreticam, aut practicã. Et theo-
rica siue speculatiua diuiditur in realem aut ra-
tionalem. Et realis iterum in Metaphysicam, quæ
est aut diuinitus inspirata, ut est theologia vera in
Veteri & Nouo Testamento tradita, aut humani-
tus perquisita, de qua dicitur infra. aut verò in ma-
thematicam, & huius partes sunt quatuor: vna est
Arithmetica, alia Geometria, alia Musica, & alia
Astronomia. Aut vero in physicã seu naturalem,
sub qua dicuntur medicinam theoreticam compre-
hendi, quæ potest videri in libris Aristotelis Physi-
corum de Cœlo & Mundo, de generatione & cor-
ruptione, Meteororum, Mineralium, de elemē-
tis, de anima, & sic de singulis. de quibus suis locis
dicitur.

Quantum verò ad Philosophiam practicam,
aut est actiua, aut effectiua: de actiua quo ad poli-
ticum, dicam sparsum in pluribus locis, de factiua
cuius partes sunt artes mechanicæ, dicitur in pro-
xima parte sequente. Et de vna quaque parte Phi-
losophiæ, etiam dicam secundum intentum no-
strum, quo ad laudes & excellentias illarum inter
se & ad alias, & non alias.

Secundum aliquos aliter diuiditur Philosophia
in tres partes, scilicet, in moralem, naturalem, &
rationalem, ut in c. legimus. iuncta gl. pen. 37. dist.
Quæ per tria munera domino oblata à magis, dan-
tur intelligi, secundum tex. ibi: & ibi Io. de Turre-
crem. sic exponit. Prima verò pars dignior, est me-
taphysica & naturalis, cum sit quæ tractat de cœ-
lo & mundo, ac partibus eorum. quæ est realis, id
est, rebus speculatiuis, quæ tanquam nobilior per
aurum significatur. Secunda est fermocinalis cõ-
prehendens Grammaticam, Dialecticam, & Rhe-
toricam, quæ ratione ornatus & faciendia per thus
intelligitur, quod orationum odorem designat.
Tertia verò pars est moralis, quæ mores ornat, ac
passiones sensibiles mortificare, & rationi subijce-
re docet, ut merito per myrrhã, quæ vermes mor-
tificat, intelligatur.

Decima consid. Inter omnes literatos mundi
preferendi sunt habentes scientiam theolo-
gicam. Et sic theologi omnibus sunt preferendij
& in

& in primo loco ponendi, quod probatur multis
rationibus.

Nam scientia theologalis est nobilior & digni-
or omnibus alijs scientijs, ratione nobilioris sub-
iecti: Quoniam ut dicit Philosophus & Commen-
tator in 1. de Anima, & 1. Metaphysicæ & Porphyrius
in vniuersalibus, Vna scientia dicitur nobilior &
dignior, ratione nobilioris subiecti. Quæto enim
subiectum alicuius scientiæ est nobilius & excel-
lentius, tanto sciētia illa est dignior. Cũ ergo sub-
iectum scientiæ theologiæ sit dignius subiecto om-
nium aliarum scientiarum: Concludendum est,
quod ipsa est excellentior omnibus alijs scientijs.
Et quod subiectum theologiæ sit nobilius & excel-
lentius omnibus alijs subiectis ceterarum scienti-
arum, probatur hoc modo. Quia subiectum il-
lius scientiæ est ipse Deus, ut dicunt Theologi in
Prologo sententiarum, maxime Richardus qu. 6.
& Th. 1. par. sum. art. 7. q. 1. Vbi probat theologiã
esse alijs scientijs digniorem: Vnde Theologi à
theos, quod est Deus, & logos, sermo, quasi sermo
de Deo. Raym. verò Lullius, in suo introductorio
artis generalis in prin. vbi ponit subiecta scientia-
rum, dicit, quod Deus est subiectum in Theologia.
Et dicitur subiectum eò, quod omnia quæ tractat
ipsa Theologia, diriguntur ad dandum notitiã
de Deo. Et ideo, ut dicit Io. de Turrecr. in proce-
decret. quod subiectum theologiæ est infinitum
ipse Deus; qui nobilissimus est, & infinitè nobili-
tatis. Et etiam ibi dicit, quod theologia est sermo
de Deo. Et quod Deus sit subiectum in ipsa scientia
theologiæ probatur per philosophum primo po-
steriorum, Vbi dicit, quod illud est subiectum in
scientia, cuius per se proprietates considerat sciē-
tia, sed sacra scriptura & theologia considerat Dei
proprietates & operationes, ergo Deus est subie-
ctum in ea. Nam theologia tractat de Deo multi-
pliciter seu multis modis.

Primo enim tractat de Deo secundum ratio-
nem suæ naturalis perfectionis. Eò, quia infra di-
uinam perfectionem comprehenduntur attributa
diuinæ essentia, personarum emanationis, &
diuinæ proprietates, ideo de illis tractatur in pri-
mo sententiarum.

Secundo, tractat de Deo in quantum eius per-
fectio relucet in operibus conditionis, & sic tra-
ctat de creatione rerum, de creaturã distinctione,
& distinctorum ordinatione: & hoc in secun-
do lib. sententiarum.

Tertio verò tractat de Deo in quantum eius o-
peratio relucet in operibus reformationis, & mul-
ta opera comprehenduntur facta à Christo, ut de
natiuitate & passione, & c. Et de his tractatur in 3.
lib. sententiarum.

Quarto, tractat de perfectione ipsius, in quan-
tum relucet in operibus sanctificationis, in quib.
intelligendum est virtutum infusionem & sacra-
mentorum nouæ legis institutionem: & de infu-

sione virtutum, tractatur in fine ipsius tertij libri.
De sacramentorum verò institutione in 4. lib. Itē
de operibus retributionis, ibidem. Et sic patet
quod omnia, quæ considerantur in sacra scriptura si-
ue theologia: aut spectant ad Dei intrinsecã per-
fectionem, aut ad refulgentiam suæ perfectionis,
per multiplicem eius operationem: quia per quã-
dam eius appropriationem eius potētia maximè
relucet in creatione.

Sapientia in administratione, gubernatione,
& distinctione: misericordia in reformatione &
sanctificatione: iustitia in reproborum damnatio-
ne, bonitatis affluentia in electorum glorificatio-
ne. Cum igitur omnia quæ considerantur in theo-
logia attribuantur ipsi Deo, sequitur, quod subie-
ctum est Deus: quod tenet Ant. Flo. in sua summa,
in 4. par. titu. 11. §. 7. ex quo in §. 8. illius partis & ti-
tuli, dicit, eam esse nobiliorem ceteris alijs scienti-
ijs, quod etiam tenet & multum late explicat S.
Tho. 1. q. 1. 17. q. per totum. dicit ead. q. 3. c. 1. Prolo-
4. per totum, quod ens diuinũ rationabile est sub-
iectum theologiæ.

Hac igitur ratione theologia omnes alias sciē-
tias excellit, Vnde 5. Metaphysicæ dicitur, Quod sciē-
tia de Deo est nobilior, quia est de nobiliori subie-
cto. Et 8. Ethicæ dicitur, quod est scientia scientia-
rum, & habet rationem capitis inter omnes sciē-
tias: & in Prologo Metaphysicæ appellabatur Dea
scientiarum. Ea propter Aug. de ciui. Dei. li. 11. c. 1.
inquit: Omnium gentiliũ literas, omnium sibi
genera ingeniorum humanorum diuina scriptu-
ra excellit, & autoritate subegit. Omnibus enim
imperat quasi principalis, & vtitur omnib. in ob-
sequium sui, quasi vñialis, S. Th. in Prologo 12. c. 1.
Dantes quoq; in 2. c. Inferni, in cõmendationem
theologiæ introducit Virgilium loquentem Bea-
trici, quæ theologiæ comparatur, & dicit eam: O
mulier virtus sola per quam humana lex ex-
cedit omne contentum. In quib. verbis ostendit, quod
per theologiam humanum genus transcendit om-
nino, quod continetur intra orbem lunæ, & ascendit
vñq; ad quintam essentiam. Omnibus enim sine
defectu doctrinis præponi debet. Omniumq; sciē-
tiarum Regiam esse testantur omnes diuina &
humana ei tribuentes, & iam non vñq; ad nubes,
sed in æthera quoq; Quin & illas quondam Luci-
feri sedes eam collocantes, ut statim amplius di-
cam, ponēdo alias causas eius excellentiæ & præ-
minentiæ vltra omnes alias scientias.

Vndecima consid. Excellentia theologiæ pro-
batur ratione certioris veritatis. Quoniam,
ut ait Philosophus & Commentator primo com-
mento de anima. Quanto vna sciētia certiori de-
monstratione procedit, tanto est dignior. Et ista
scientia, quæ procedit per demonstrationem, pro-
pter quod, i. a causa sup. effectũ, dignior est illa, quæ
procedit per demonstrationem, quia, id est, ab ef-
fectu ad causam. Et ideo demonstrationes mathe-
maticæ

matica hac ratione sunt digniores, quia sunt in primo gradu certitudinis, & naturales sequuntur eas, ut dicit Linconen. in 1. posteriorum, Auerris in 2. Metaph. Procedunt enim ex principiis & dignitatibus notioribus nobis. abstrahentium enim mathematicorum non est mendacium. 2. physicorum. Sed theologia hac ratione omnes alias scientias excellit seu excedit. Nam omnes alias scientias habent certitudinem ex naturali lumine rationis humanae. Ipsa vero ex superno lumine sapientie increatae, quod errare non potest, i. Petri 1. Spiritu sancto illuminati locuti sunt Dei homines. Errare enim non potest circa principia, nec circa conclusiones, quia Deus veritas est. Io. 14. & c. si consuetudinem & c. qui contra tempora. 8. d. Nihil autem verum esse potest, quam quod a veritate profertur. Ideo Propheta ait Ps. 118. Principium verborum tuorum veritas: in aeternum iudicia iustitiae tuae, id est, Verba tua procedunt a veritate tua, quae est veritas increata, & omnis veritatis creatae regula, ac ideo sunt stabilia. Matthaei 5. & Marci 14. ait Saluator, Coelum & terra transibunt, verba autem mea non transibunt. Et tunc theologi concludunt in 3. dist. 24. quod fidei nostrae nihil potest subesse falsum. Et si aliquis dicat, quod est in 12. Metaph. tractatur de ipso Deo, & de intelligentiis separatis, propter quod theologia non videtur nobilior Metaph. & in 8. physicorum tractatur de Deo, in quantum est primus motor, Respondendum est, quod hoc est tantummodo quo ad ea, quae possunt investigari lumine naturali, & in quantum ipse Deus se habet secundum aliquam habitudinem ad Ens, quod analogice dicitur de creatore, & creaturis. Metaphysic. enim tractat de Deo, quia est de ente secundum quod Ens, & videtur velle Philosophus 4. Metaphysic. & Avicenna lib. 1. suae Metaphysic. c. 1. Sed theologia tractat de Deo sub ratione nobiliori, & mirabiliori. Quia ea, quae non sunt nata cognosci de Deo a creatura nisi per reuelationem, mirabiliora sunt, quam ea, quae possunt cognosci de Deo per investigationem naturali lumine factam. Nec etiam obstat praedictis, si dicatur, quod certitudo pertinet ad dignitatem scientiae: sed aliquae scientiae certiores sunt, ut Metaphysic. quia de earum principiis dubitari non potest, ergo sunt nobilior theologia, quia in sacra scriptura principia non sunt ita indubitabilia, ut sunt articuli fidei. Quia respondetur secundum Th. 1. par. summae, q. 1. art. 5. quod nihil prohibet illud quod est certum secundum naturam esse quo ad nos minus certum. 1. Physic. Vbi dicitur: Quae sunt magis nota naturae, sunt minus nota nobis. Et hoc propter debilitatem intellectus nostri, qui se habet ad manifestissima in natura: sicut oculus noctuae ad radios Solis. 2. Metaphysic. Et tamen minimum quod potest haberi de cognitione rerum altissimarum desiderabilius est, quam certissima cognitio, quae habetur de minimis rebus, ut dicitur 11. de animalibus. prout dicit Florent. in sua summa, in 4. part.

tit. 11. §. 8. vel secundum Richar. in prologo. 1. q. 1. Theologia est nobilior alijs scientijs simpliciter, id est, in natura sua, quamuis aliqua alia scientia sint certiores secundum quid, scilicet, per comparationem ad debilitatem intellectus nostri. Nam nihil prohibet aliquid esse notius simpliciter, minus tamen notum quo ad nos, 1. phys. Certitudo autem, quae est certitudo simpliciter, reddit scientiam nobiliorem, quam certitudo, quae est secundum quid, hoc est quo ad nos. Et ut dicit idem Anton. Florent. in sua sum. 4. part. tit. 11. §. 8. Hac scientia habet certitudinem ex lumine diuinae scientiae, quae decipi non potest. Aliae autem habent certitudinem ex lumine naturalis rationis humanae, quae errare potest, ut etiam dicit S. Th. in d. 1. par. q. 1. art. 5. supra alleg. Et ita etiam tenet Io. Ludo. Viualdus de monte regali in suo opere regali in tract. de persecutione Ecclesiae. in decima persecutione, vbi dicit, quod videtur in obsequium sui omnibus alijs, quod ibi ample probatur videri potest.

Dodecima consid. Etiam probatur excellentia scientiae theologalis ratione dignitatis materiae, quod, quia, ut dicit Ant. Flor. in loco supra allega. Ista scientia theologiae est de his principaliter, quae sua altitudine rationem transcendunt: unde aliae scientiae dicuntur ancillae, haec vero domina. iuxta illud Prouerb. 9. Sapientia aedificauit sibi domum, & c. Misit ancillas suas vocare ad mœnia ciuitatis, & alijs scientijs videtur tanquam in ferioribus, & ancillis, a quibus nulla accipit principia, sed a Deo per reuelationem. S. Th. 1. q. 1. §.

Decimatertia consid. Probatur excellentia theologiae ratione nobilioris, potioris & salubrioris finis. Quod sic probatur, Quoniam secundum Philosophum 2. Metaphysic. Scientiarum quaedam sunt speculatiuae, quaedam practicae. Finis speculatiuae est veritas, finis practicae est actio. Tanta autem est dignitas theologiae, quod necesse speculatiua scientia, sed etiam practica dici potest. Richardus vbi supra in 4. quaestio. Et scientiarum speculatiuarum nobilitas, seu excellentia attenditur penes nobilium obiectum atque subiectum, & certioris modum procedendi. Et his duobus modis theologia excedit alias scientias, ut dictum est ante: Practicarum autem nobilitas, secundum Philosopho. 1. Ethic. c. 1. attenditur penes nobiliorem, & potentioris finem, quia tanto scientia practica est dignior, quanto eius finis est nobilior. Finis autem huius scientiae practicae est beatitudo aeterna, ad quam sicut ad vltimum finem ordinantur omnes fines aliarum scientiarum practicarum, dicit Anton. Florent. in loco supra allega. Vel, ut dicit Bernard. de Buis. in loco statim allegando, est charitas, & aeterna felicitas: Quoniam ipsa theologia inserit virtutes, docet faciendam, & omnia ad salutem pertinentia. 2. ad Timotheum. Alia vero scien-

scientiae tendunt vel ad corpus humanum, vel ad temporalem tranquillitatem, ut dicitur amplius infra in alijs scientijs & articulis suis locis. Hinc ex his sequitur, quod est dignior, & nobilior omnibus alijs scientijs ratione finis.

Decima quarta consid. Probatur excellentia theologiae, ratione vtilitatis, quae apparet ex effectu cum illuminet. Ad quod facit quod habetur Psal. 118. Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen semitis meis. Et Petrus in can. sua. Habetis propheticum sermonem, cui benefacitis attendentes, quasi lucernae lucenti in loco caliginoso. Et licet scientiae seculares etiam illuminent in multis, aliter tamen, & aliter: illae quidem, ut nocti lucent in nocte, & interpolatim. Haec autem sacra doctrina, ut radius a sole iustitiae procedens domino Deo semper & in totum orbem. Illuminatio siquidem illarum scientiarum defectibilis est, quia speculatiuae sunt sive practicae, vel morales, tamen ordinant hominem ad felicitatem, quae in praesenti haberi potest, politicam, vel speculatiuam, non autem futuram: quam non nouerunt auctores illarum, ut habetur dist. 37. §. hinc etiam filius. Vnde Hier. tractas illud Ecclesiastes 10. Labor stultorum perdit eos, quia nescierunt pergere in ciuitatem. Nominat ibi plures Philosophos, Platonem, Aristotelem, Parmenidem, & alios quos stultos appellat, quia non habuerunt rectum iudicium de vltimo fine Deo. Nam & si multum laborauerunt in speculando & inquirendo veritatem, in multis tamen ex suo labore non reportauerunt vitam aeternam donum, sed perditionis, & hoc, quia nescierunt pergere in urbem supernam. Non enim eorum doctrinae habent tale lumen, sed haec vera theologia seu sacra scriptura, quae est vera sapientia, perducit ad claritatem aeternam, ponens copiosissime de vltimo fine vero Deo, & modo perueniendi ad eum sequendum, qui est lux vera, & indeficiens: haec dicit Anto. Florent. in sua sum. 4. par. tit. 11. c. 2. §. 2. vnde in §. 5. dicit illam esse etiam necessariam ex rationibus sibi per eum adductis, quae tendunt ad hunc finem.

Decima quinta consid. Probatur excellentia illius scientiae theologiae ratione excellentioris doctoris. Ab excellentia enim & dignitate doctoris dignificatur scientia: vnde Grammatica Prisciani est dignior. Et Rhetorica Ciceronis apud Latinos, & Demosthenis apud Graecos, & Poësis Maronis apud Latinos, Homeri apud Graecos, & Philosophia Aristotelis, & sic de alijs auctoribus aliarum scientiarum. Haec enim sacra theologia, non Tullium, non Maronem, non Homerum, non Abraham, non Isaac, non Iacob, non Moysen, non Prophetas, non Petrum, non Paulum, non Ioannem, aut alios Apostolos, seu quoscunque alios homines: sed filium Dei, qui est sapientia patris, in quo sunt omnes thesauri sapientiae & scientiae Dei absconditi, ad Colossen. 2. Cui

omnia nota sunt, ad Hebraeos 4. & c. Deut. 2. q. 1. q. dicit Moysi Exod. 4. Ego ero in ore tuo. Et Hier. 1. Ecce dedi verba mea in ore tuo. Et Io. 15. Omnia quaecunque audiui a patre meo, nota feci vobis, & Luc. 21. ait Apostolus, Ego dabo vobis os, & sapientiam, cui resistere non poterunt omnes aduersarii vestri. Hanc autem scientiam non solum tradidit nobis Deus per Patriarchas & Prophetas, & per ipsos Apostolos a spiritu sancto instructos, quibus ait Mar. 10. Non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis. Sed etiam voluit docere per seipsum. Matth. 5. Aperies os suum docebat eos.

Vnde Claudianus Poëta ait illi,
*Impia tu nostrae domusti crimina vitae.
Passus corporea mundum vestire figura.
Affariq; palam populis, legemq; fateri.*

Hinc dicit Anto. in sua sum. 4. part. tit. 31. ca. 2. §. 1. Quod auctoritas sacrae scripturae est magna, & maior esse non potest: quia a Deo est reuelata. Ideo dicitur Psal. 118. hic ante alle. Declaratio sermonum tuorum, quae, scilicet, sunt a te Deo proferente. Et ut ait Petrus in sua cano. Spiritu sancto inspirati locuti sunt sancti Dei homines. Et de Paulo ad Hebraeos. 1. Multifarie multisque modis olim Deus loquens patribus in Prophetis, sicut in Veteri Testamento. Nouissimis diebus istis locutus est nobis in filio, & c. ut ibi. Ex quibus patet dignitas theologiae a tam excellentissimo doctore tradita a quo processit. Ex quibus supradictis considerantur origo, effectus, & finis huius scientiae, ex quibus laudatur scientia.

Decima sexta consid. Etiam apparet eiusdem scientiae excellentia ratione disciplinatus perfectionis. Nullus enim Philosophorum, aut Poëtarum, vel Orationum, aut aliorum Magistrorum caeterarum scientiarum in magnis gymnasijs habuit tales discipulos. nam Socrates habuit Platonem, Plato Aristotelem, Aristoteles Alexandrum Magnum, Plutarchus Traianum, Seneca Nerone, Mutius Publius Aquilium Gallum, Cornelius Maximus Trebatium, Volusius Aulum Cassellium, & quam plures alij, de quibus in l. 2. ff. de orig. iur. quo ad scientiam legalem. Sacrae autem scripturae discipuli sub Deo praepatore, & doctore fuerunt Moyses, Samuel, Dauid, Abraham, Arao, Ieremias, Esaias, & alij Prophetae. In Nouo quoque Testamento fuerunt Ioannes Baptistas, quo inter natos mulierum non fuit maior. Matth. 11. & Apostoli, caeterique discipuli ac fideles, quibus (ut dicit ad Hebraeos. 11.) dignus non erat mundus. Alias tres rationes ponit Bernardi. de Buis. ad demonstrandum eius excellentiam, in 2. par. sui Ros. in serm. 29. in 2. part. in litera N. in fin. post aliquas ex praedictis, sed cum non videantur mihi habere magnum saporem, ad illum te remitto. & in litera sequente, quae est NN. duplicata, ponit quomodo in se continent omnes alias scientias, ex quibus con-

cludit illam esse digniorem, nobiliorem, & excellentiorem omnibus alijs scientijs.

Ex quibus concludendum est, quod doctores theologici omnibus quibuscumque alijs doctoribus sunt preferendi. Ex quo, ut videmus, tam per concordata, quam per regulas Cancellariæ Apostolicæ, ubi beneficia debentur graduatis nominatis, preferendi sunt doctores in theologia: licet Præpositus dicti Cardinalis in proœ. decreti, in fine dicat, quod in beneficijs conferendis, preferendus est Canonista theologo. dicam amplius in glossis concordatorum, & infra.

Decima septima consideratio. Scientia iuris Canonici ceteris post theologiam dignior est, quod multipliciter ostenditur, & maxime quod sit dignior scientia iuris civilis, in quo per consequens sit dignior omnibus alijs scientijs: cum scientia iuris civilis sit dignior omnibus alijs. Quod ostenditur ex multis.

Primo, ex eius necessitate, cum scientia iuris Canonici seu eius utilitate: quæ necessitas ostenditur ex quinque.

Primo quidem quantum ad fidei munitionem, & Ecclesiæ sanctæ Dei contra errores, & hæreses subortas. Licet enim in sacra scriptura quid credendum sit continetur plenissime, nihilominus multi errores & hæreses subortæ sunt in Ecclesia Dei occasione perversorum hominum, qui aliter scripturam sanctam interpretari nisi sunt, quam Spiritus sanctus efflagitat. Quocirca necessarium fuit ad habendum veram consonantiam scripturæ sanctæ, ut sancti patres spiritu Dei pleni simul conuenientes multa explicarent, exponerent & interpretarentur de scriptura sancta. Et ita illustrata veritate nubila propalarentur errorum, quod maxime factum est in quatuor vniuersalibus concilijs, quorum Canones, & distinctiones sanctæ propugnacula, & lucernæ fidei nostræ sunt in Ecclesia sancta Dei. Vnde B. Gregorius in c. sicut is, di. Quatuor concilia sunt quatuor libri Euangelij, quo se profiteri & venerari testatur, quare in c. ignorantia 38. dist. dicitur, quod ignorantia mater cunctorum errorum, maxime in sacerdotibus Dei vitanda est, qui docendi officium in populis susceperunt. sequitur ibi: Sciant ergo sacerdotes scripturas sanctas & Canones.

Secundo, prædicta scientia est necessaria ad morum informationem. Tradit enim hæc scientia Canonica plurima præcepta & documenta sanctæ matris Ecclesiæ, quæ ad religionem, pietatem, & sanctimoniam omnes homines maxime componunt. Iuris namque præcepta sunt honestè viuere, alteri non lædere, ius suum unicuique tribuere. i. iusti. §. iuris. ff. de iur. & in proœ. Gregoriano, quare optimè cõuenit huic loco illud prouer. Audi fili disciplinam patris tui, ne dimittas legem matris tuæ, ut addatur gratia, id est, corona capiti, & torques collo tuo. gl. i. fulgor perfectæ operationis, de quo habetur i. d. c. ius militare.

Tertio, prædicta scientia Canonica est necessaria ad discretionem graduum, & ordinum Ecclesiasticorum, & litium, & iurgiorum terminationem. Crescente enim Ecclesia ipsa Deo auctore gradibus & ordinibus rite in ea dispositis, cum ad eos discernendos, & lites, quas cupiditas effrenata, pacis æmula, quotidie generat, lex non sufficeret Evangelica, tam ab Apostolis, quam eorum Vicarijs per successiones temporum, statuta plurima sunt edita, quæ generali vocabulo Canones appellati sunt. Per quæ, & dispositionis in gradibus & ordinibus (quorum varietate ipsa Ecclesia tanquam Regina ornata est) distinctio haberetur, & noxiæ humano appetitu suo iuris regulis limitato, iurgia Ecclesiastica sopirentur. Quare in c. sacerdotibus, dist. 38. inter alia, quæ ipsis sacerdotibus sunt necessaria ad addiscendum, B. Hieronymus ponit Canones: ergo scientia Canonica est necessaria ad seruandam vnitatem Doctrinæ, & Religionis in Ecclesia Dei, cuius vna debet esse fides, & obseruantia pietatis: quod fieri non potest, si non haberetur notitia regularum, sanctionum sanctorum patrum, quos Christus tanquam operis sui Vicarios Ecclesiæ suæ præfisse voluit pastores, & doctores, quare in c. nulli sacerdotum. 38. dist. dicit Celestinus Papa, nulli sacerdotum liceat Canones ignorare, nec quicquam facere quod possit patræ regulis obuiare.

Quarto, est necessaria ad multarum questionum solutionem, quæ in sacris Canonibus & sanctionibus sanctorum summorum Pontificum sunt aperta, & dilucidata, illius maxime sedis est fidei, & altissimarum causarum dubia plana facere. iuxta c. quoties. & est fides. 24. q. 1.

Quinto, hæc scientia Canonica est necessaria, quia in nulla alia scientia traditur nobis perfecta doctrina ordinum, & officiorum Ecclesiasticorum, sicut in Canonica. Vnde, ut dicit ex prædictis Ioan. de Turrecr. in proœmio decreti. ver. ad præmium. manifesta est huius scientiæ necessitas, ubi respondet ad argumenta, quæ sunt in oppositum, quod videbatur, quod non esset necessaria attendita theologia, quæ satis videbatur sufficere ad determinationem eorum, quæ sunt in scientia Iuris Canonici.

Pro sexta ratione dicit Host. in sum. in proœ. ibi quæ utilitas. quod hæc scientia affert magnam utilitatem, ut inter iustum & iniustum, æquum & iniquum sciamus discernere. Ut honestè viuam, alterum non lædamus, & ius suum unicuique tribuamus, ut in proœ. Gregoriano. §. ideoque; lex. Sed iustum est proprium iuris civilis, ut infra dicam in sequenti consid.

Secundo, excellentia illius computabitur ex eo, quoniam, ut dicit Host. in proœ. Gregoriano. versu. cui parti Philosophiæ supponatur. Non est querendum cui parti Philosophiæ supponatur, sed cui scientiæ tota Philosophia supponatur, & potest

potest responderi pro canonica, quæ omnia comprehendit. & dicit Io. de Turrecr. in proœ. decreti. in ver. ad tertium. Quod saltem theologiæ partim, & philosophiæ partim supponitur. Sed in quantum philosophiæ supponitur, est ea ratione, quæ dicitur de scientia iuris civilis, ut amplius dicam.

Tertio, eius excellentia probatur ratione finis, quæ est eadem cum theologia, ut scilicet ædificetur. ut dicit Host. in dicto proœ. suæ sum. ver. quis finis. ibi: secunda, ut ædificetur, & ad hunc tendunt theologi, & canonistæ.

Quarto, excellentia huius scientiæ iuris canonici probatur ex eius digniori subiecto ad alias scientias, quod quale tamen sit, sunt diuersæ diuersorum opiniones. Et inter alias Host. in loco præallegato dicit, quod subiectum huius scientiæ est fides catholica: cum ut dicit, sit materia. Sed hoc non approbat Ioan. de Turrecr. in loco supra allegato. ut ad quintum. cum ut dicit, illud est subiectum in scientia, de quo & eius proprietatibus est principalis & totalis consideratio talis scientiæ: sed fides catholica non est huiusmodi, de qua, & eius proprietatibus sit tota scientia Iuris Canonici. Et etiam quia subiectum scientiæ debet complecti omne quod determinatur in illa scientia, hoc autem non facit fides catholica respectu omnium quæ determinantur in iure, igitur, &c. Et etiam fides est virtus theologica, cum Deum habeat pro obiecto, & sine. Vnde si subiectum alicuius scientiæ esset dicendum, magis scientiæ theologiæ esset dicendum subiectum, quam iuris Canonici, quod tamen non dicitur. Et ut finaliter ponam subiectum Io. de Turrecr. omittendo alia, quæ reprobatur ubi supra. Est bonum ciuitatis Christianæ, secundum ordinem iusti, & recti, secundum leges siue constitutiones canonicas per os sanctorum patrum promulgatas diuinitus: quod, ut dicit, si ostenditur: Id subiectum in aliqua scientia, quod principaliter intenditur, & gratia eius omnia alia in eadem scientia considerantur. Sed omnia alia, quæ tractantur in scientia iuris canonici non alterius gratia tractari videtur, quæ communicatio ciuitatis Christianæ recte, & sanctè regatur ac honestè viuatur, ut dicit Greg. in dicto proœ. Gregoriano supra alleg. Vel, ut dicit, scientia subalternans, & scientia subalternata debent aequaliter conuenire in subiecto, licet subalternata addat aliquid ad subiectum scientiæ subalternantis, ut dicit ibi: sed subiectum scientiæ moralis, ut dicit Albertus, est bonum hominis, secundum quod homo: & subiectum scientiæ politicæ communicatio ciuicilis secundum ordinem recti, & iusti, ut idem Albertus testatur. ergo subiectum scientiæ iuris canonici quæ morali scientiæ subalternatur, ut dicit idem de Turrecr. in dicto loco supra allegat. ver. ad tertium. sit bonum ciuitatis Christianæ secundum ordinem recti, & iusti, secundum leges, siue constitutiones canonicas per os sanctorum patrum

diuinitus promulgatas. Et hæc partes ponuntur ad distinguendum subiectum huius scientiæ à subiecto aliarum scientiarum humanarum practicarum. Quoniam scientia iuris civilis habet idem subiectum, quod ciuilitas Christiana magis tendit ad saluationem animæ, & actus concernentes animam quam scientia iuris civilis. Et ideo, eum anima sit corpori preferenda. ut est tex. in l. sancimus. C. de sacrosan. Ecclie. videtur, quæ etiam scientia iuris canonici sit scientiæ iuris civilis præferenda, dicam infra.

Quinto, excellentia Iuris canonici est ceteris omnibus scientijs preferenda propter vicinitatem quam habet ad theologiam, quod probatur sic. Scientia canonica est vicinior scientiæ diuinæ, quam sit scientia civilis, & quæcumque alia: Ergo conclusio vera consequentia patet, quia sicut gradus nobilitatis, & dignitatis inter intellectuales naturas attenditur penes maiorem proximitatem ad intellectum diuinum: Ita gradus nobilitatis inter scientias accipiendus est penes earum maiorem similitudinem cum scientia diuina. assumptum probatur ex dictis per Io. de Turrecr. in dicto loco, & ex his, quæ ante dixi.

Sexto, probatur ex parte materiæ sic: Materia iuris canonici est nobilior materia scientiæ iuris civilis, & quæcumque aliarum scientiarum, ergo scientia iuris canonici est dignior ceteris: consequentia patet per Aristotelem primo de Anima, ubi vnam scientiam dicit nobiliorem alia, quia mirabiliorum, & honorabiliorum est assumptum patet & est manifestum, quia scientia iuris canonici tractat de articulis fidei, de diuinis officijs, & Ecclesiasticis sacramentis, & documentis, quæ multa dignitate excellunt materiam, quæ tractatur in scientia, scilicet, civilis, ut supra dictum est, & infra latius dicam, igitur, &c.

Septimo, ostenditur ex parte finis sic. Finis quem intendit scientia iuris Canonici est superior & altior, quam sit finis scientiæ iuris civilis aut aliarum scientiarum. ergo sequitur, quod scientia iuris canonici sit ceteris nobilior. consequentia est bona, per Arist. ubi secundum ordinem finium ponit ordinem dignitatum inter disciplinas. assumptum est manifestum, quoniam finis scientiæ iuris civilis, ut procedit à fundamentis fidei catholicæ & doctrinæ Ecclesiæ, consistit tantum in habitu elicito ex legibus gentium, ut continetur in compilatione ffortiorum. est felicitas humana nullo habito respectu ad beatitudinem alterius vitæ perpetuæ. Finis vero scientiæ iuris canonici non modo est bonum hominis in perfectionem virtutum moralium: sed secundum perfectionem infusarum virtutum, quæ ad beatitudinem supernam preparant, & disponunt.

Octauo, probatur, & ostenditur ex parte ipsarum legum, quoniam lex & canonica regula est tantum dirigens regulas, & corrigens leges iuris civilis. Ergo scientia iuris Canonici est dignior, & nobilior. consequentia patet ex terminis, assumptum

vero patet di. 4. per totum, vbi ostenditur. quod constitutiones principum Ecclesiasticis constitutionibus non preeminet, sed obsequuntur. 2. q. 3. c. Euphemiu. Leges seculi sacros Canones sequi non dedignantur, & habetur in authen. vt clerici, & in auth. de Ecclesia. ti. in prin. & est text. in c. clerici. vbi doct. de iud. de correctione vero habet, in c. constitutiones. di. 4. vbi dicit text. Constitutiones Principum contra Canones, & decreta Romanorum presulum vel bonos mores, nullius sint momenti.

Nono, probatur eius excellentia ex parte conditoris. Conditor enim canonum est Papa verus Christi Vicarius, vniuersalis Ecclesie pastor. Conditor vero iuris civilis est Imperator, qui in protectionem Ecclesie, Papae minister est. iurat illi fidelitatem, & defensionem ecclesie. c. tibi domino 63. dist. Ergo videtur, quod ex hac parte etiam scientia iuris canonici sit dignior, quam scientia iuris civilis. consequentia patet, & assumptum. de conditore tamen iuris civilis aliter dicam infra, dum ponam eius excellentiam vltra alias quasunque scientias.

Ex quibus inferitur, quod doctor iuris Canonici preferendus est doctori iuris civilis, & ita tenet Io. An. & omnes alij in c. clerici. de indi. dicit Ioan. de Terrecr. in proce. decreti. Dicit tamen Prapostus ibi, quod diceret bonum doctorem legistam preferendum doctorello ignaro Canonum, per text. in ca. quae ipsi 23. dist. dum narratis pluribus, quae oportet sacerdotes scire, subiicit: ex quib. omnibus si vnum defuerit, sacerdotis nomen in eo vix constabit. facit glo. in verbo. omnino. in §. ordinatione. in aut. de monachis. Ludo. post Angelum, & post eos Ale. & do. meus Ias. in l. cum quid. ff. si cer. pet. Arch. in c. de quibusdam. 31. dist. l. i. C. de athletis. lib. 11. l. i. C. de annoniis civilibus. eod. lib. dicam latius infra. Sed ibi dicit Prapostus, quod Io. And. in c. i. de consang. & affinit. dicit, quod in beneficijs conferendis, preferendus est Canonista theologo, nisi beneficiu esset, vbi haereses pulularent, secundum etiam Gem. in d. c. Episcopus. 17. dist.

Decima octaua consid. Cum hic versamur inter scientias iuris Canonici, & iuris civilis, videndum est an scientia dici possint. Et videtur, quod non, Eo quia legista vel canonista, vt inquitur logici, non habent modum arguendi, nec cognoscunt per causas, sed nituntur tantummodo autoritate legis vel canonis, quia dicunt: ita lex dicit, ita Canon loquitur: sed qui per causam non cognoscit non scit, quia scire est per causam cognoscere. & secundum Aristotelem primo Posterioru, & 2. Meta. & 3. q. 7. c. occidit, de testi. c. cum causam. & Rosfred. in princ. suorum libelloru. per Io. And. in proce. 6. in l. pupillus. vbi Bar. & Bal. ff. de acqui. haered. per Ange. in l. qui Romae. §. duo fratres. in 14. col. ff. de verb. ob. And. Barb. in c. clerici. in §.

col. ibi, nam scire est rem per causam cognoscere, extra de iudicijs.

Secundo facit, quia leges dicuntur amare simplicitatem non subtilitatem, vt l. sicut. circa si ver. si debitori. ibi, haec autem subtilitas a iudicibus non admittitur. ff. quibus mod. pignus vel hypothe. soluitur. l. i. C. vt actio. ab haered. & contra haered. incipiant. ibi, nec propter nimiam subtilitatem, & in c. dilecti filij. ibi, prouidentius & attentius, ne ita subtiliter, sed simpliciter, & pure. extra de iudicijs, c. capellanus, extra de ferijs cum multis alijs, quae allegari possent.

Tertio facit, quia lex est voluntaria, vt per Aristot. in primo de caelo, & mundo. no. gloss. in §. de vsucap. dum dicit, quod sufficit pro ratione voluntas. & probatur in l. prospexit ibi, quia ita verba faciunt. ff. qui & a quib. & ibi per quam durum est, sed ita lex scripta est de intellectu cuius legis videatur. Fel. in c. si quando. in 8. col. extra de rescriptis, & do. meus Ias. in l. non dubium. 7. col. C. de legib. Facit ad propositum l. non aliter. ff. de leg. 3. l. i. §. si is qui. ff. de exercito. Hinc dicitur, quod Principi placuit, legis habet vigorem. dicit text. in §. sed quod Principi in §. de iur. natu. gen. & civili. Et non omnium, quae a maioribus nostris constituta sunt, ratio reddi potest. l. non omnium. ff. de legib. & subiungit lex sequens. Et ideo rationes eorum, quae constituitur, inquiri non oportet, alioquin multa ex his quae certa sunt subuertuntur. & facit l. benignus. ff. cod. de legib. Vbi dicitur: benignius interpretanda sunt, quo voluntas earum cognoscatur: & pro certo illa lex, non omnium. est singularis, & multum prodest legistis, vt dicit Alex. in Ap. post. ad Bal. in l. solam. C. de testi. allegando Ang. in d. l. omnium.

Quarto facit, quia est opinatiua, & formidine permixta, & sic non certa, & determinata, vt videtur probari in §. responsa prudentium. in verbo; opinionis. in §. de iur. nat. gen. & civi. & in l. si me & Titiu. in ver. subdito. ff. si cer. pet. & in l. seruui quoq; in verbo, subsistimus. ff. de procur. Ex quib. iuribus patet, quod non sunt reprehendendi multi doctores, qui in eorum dubijs post quasdam rationes hinc inde allegatas dicunt finaliter, cogita, aut alia similia verba, ad demonstrandum, quod tantum opinatiue loquuntur & non decisiuè, prout possunt facere ex praedictis.

Quinto facit, quia lex seu ars civilis, aut scientia non est passim necessaria, quia vt habetur in c. licet. de regula. quae spiritu Dei reguntur, non sunt sub lege. & quod Inno. dicit in c. pastoralis. de offi. ordina. Vbi habetur, possunt cum tanta ratione regi, quod non subijcerentur exercitio legis. & not. do. Ab. in c. Rex pacificus. in proce. decretal. & bonus tex. in aut. de nup. §. si vero. coll. 4. Imo etiam quod plus est, est variabilis. c. i. de costi. lib. 6. l. non est nouum. cum ibi notatis. ff. de legib. c. non debet. de consang. & affi. n. qui tex. facit tamen, quod non

non debet dici per hoc quin sit scientia, cum dicitur tex. non debet irreprensibile videri, si secundum varietatem temporu variantur & iura: cum Deus etiam ex his, quae in testamento veteri statuerit, etiam in testamento nouo mutauerit. Nam si Deus quandoq; variet sua statuta, & ordinationes, ideo & nos mutare possumus exemplo Dei, cuius actio nostra est instructio.

Sexto facit, quia notitia legalis & canonica non est utilis, sed localis, vt capitulo super specula. ibi, quia tamen in Francia, & nonnullis prouincijs Romanorum Imperatorum; nisi in quantum nituntur ratione, & non alias. Et etiam iudaei, & pagani non ligantur nec subijciuntur Canonibus, gaudent de diuor. Felyn. in c. i. in 11. col. extra de constit. Et etiam videmus, quod quasi omnes patriae, & prouinciae: imo etiam ciuitates habent sua statuta, etiam legibus, & iuribus. communibus. repugnantia, & contraria quibus viuunt, secundum quod notatur in l. de quib. ff. de legib. & in §. ex non scripro in §. de iur. nat. gen. & civil.

Septimo facit, quia non omnibus prouidit, cum non omnes casus possint sub lege comprehendi, vt dicit text. in l. neque. ff. de legibus. Ergo talis cognitio vel notitia, non potest dici scientifica, quia scientia debet esse de immutabilibus aeternis, & determinatis, vt per Aristotelem §. Ethic. & lex debet poni vniuersaliter & particulariter, vt per eundem Aristot. in loco praedictato: quia particularia sunt infinita, quae a nobis cognosci non possunt, sed cum sit de artibus humanis, impossibile est vniuersaliter verum dicere: quia est vtile in aliquo casu particulari oppositum legis obseruari, & de quo multa exempla possunt poni, vt patet ex notatis in lege, omnes populi. ff. de iusti. & iur. per Bart. in 6. quae. & per id quod notant Inno. Pan. & doct. in c. i. de constitutio. dum dicunt, Quod licet aliquando leges transgredi ex magna causa, de quo ibi plura per Fel. in 14. col. ibi, fallit septimo, & per domi. meum Iaso. in l. non solum. §. morte. in 17. & 8. col. ff. de noui. oper. nunt. & Barba. in rub. C. qui admittit. & in c. etiam si clerici. de iudi. & per eundem domi. meum Iaso. in l. i. in 1. & 2. col. C. de preci. imper. offe. vbi limitat dictum Inno. duobus modis in 2. col. & etiam dicit, quod hoc casu consulendus est superior secundum doctrinam Lud. Rom. de qua ibi per domi. meum Iaso. & in §. ex maleficijs, in tertia colum. in §. de actio. dixi alibi in consuetudinibus nostris que. Burgun. in ti. des iustices. §. 5. in gloss. pour la premiere fois.

Ostauo. Nam nulla doctrina potest appellari scientia quae est virorum, & aeternorum in veritate, & impossibilium aliter se habere, cum vt ait Philosophus in 1. posteriorum, quia nihil scitur, nisi verum, vt voluit Bald. in cap. 2. de constitut. Vbi dicit, quod scientia est entium, non eorum, quae natura aut ars reuelant. Bal. in c. cum contin

gat de resc. Pet. de Anch. in ele. 1. de concessio. praben. per glo. in l. si pater. ff. de haered. in §. probatur in d. c. qui occidit. 23. q. 8. sed legalis scientia & canonica est circa contingentia in humanis actibus extrinsecus contingent. aliter se habere, & diuersimode se habere. ex quo dicit Barb. in d. c. si clerici. in 6. & 7. col. quod lex adaptatur tempori, & est mutabilis, vt dixi supra, &c.

In contrarium tamen, Quod ius civile, & canonicum sit scientia, probatur ex pluribus.

Primo, per tex. in proce. sforum, circa principium, in verbo, professoris legitimae scientiae constitutos, & ibi prima vestigia cuiusque scientiae medicriter tradentes, & in quarta colum. ibi, & hi qui rudes adhuc legitimae scientiae capessenda aspirant. & in penult. colum. ibi, nihil legitimae scientiae eis deerit. & ibi, haec sola scientia fidem habet mirabilem.

Secundo, probatur per tex. in l. i. ff. de iust. & iure, ibi, ius est ars boni, & aequi. & ibi, aequi, & iniuri notitiam profitemur. & ibi, aequum ab iniuri quo separantes, & licitum ab illicito discernentes. Nam si ius est ars: vt ibi, & in proemio sforum. in penult. colum. ergo est cognitio, quoniam dicit Philosophus primo posteriorum, Omnis ars & doctrina fit ex praesistentis cognitione, sicut contingit in iure, cum in eo distinguamus aequum ab iniuri, quae distinctio fieri non potest sine cognitione, & non potest capi ars nisi pro habitu scientifico.

Tertio, probatur per tex. cum gl. in l. i. C. de studijs liberalibus. lib. 11. Dum ibi iurisperiti & medici dicuntur esse Philosophi veri profundioris scientiae, & doctrinae.

Quarto, probatur, quia leges habent rationem, & causam: ideo eam doctores, & praesertim legentes, semper inuestigant quarentes de ratione dubitandi: ite de ratione decidendi. De ratione dubitandi: quia lex non fit nisi in casu dubio. l. Labeo. ff. de Carb. edicto. l. antiquae. C. de furtis. In claris enim non opus est laborare. le. continuis. §. illud. ff. de verbo. ob. Item quia de singulis dubitare non est inutile, vt in praedicamentis Aristotelis, & per glo. in l. 3. C. de sum. trin. & fid. catholica. De ratione decidendi, vt intelligatur, quod est cum ratione facta, sicuti esse debet. 4. dist. c. erit autem lex. Et sic multis alijs ommissis, constat ex his ius civile esse veram scientiam.

Quinto, quia constat, quod non est solum scientia practica, sed etiam speculatiua, Quoniam oportet prudentem iuris soluere nodos, quaestiones, & controuersias, quae nunquam etiam contigerunt, quod non potest fieri nisi per subtiles indagaciones & per speculationem. Quo fit, vt quia subtiliter indagandum est, & incedendum per augmenta, rationes, & similia, & alijs varijs modis secundum regulas iuris, quas decet habere. nota, quod detestandi

standi sunt illi qui tantum modo (vt sunt multi) videntur temeritate pro scientia, contra textum in l. quisquis. C. de postulan. vel qui tantum modo vadunt per repertoria, & qui nihil volentes à seipsis cogitare, timent consulere, vel pronuciare, quoniam id à doctoribus non reperiunt tactum, & hoc licet ad sit bona ratio vel bonum simile, sed male, quia vt etiam inquit Pau. de Ca. in l. Clodius. ff. de acq. hered. perniciosus est talis timor, & miserimus est talis intellectus. Miserimi enim est ingenij vt inuentis, & non inueniendis, dicit Boetius de disciplina scholarium, & dicit Fel. in c. cum ordinem in 4. col. extra de rescript. Quod expedire cōsultationes per regulas generales, est officium procuratorum, & eorum doctorum, quos vulgus positiuos appellat, & propterea etiā rationibus innitendum est, vt dicit tex. in l. 2. §. sed quia. C. de vet. iur. enucl. & in proce. 6. Natura semper nouas depererat edere formas. Et quæ de nouo emergunt, nouo indigent auxilio. l. diuus. ff. de rest. in integ. Et quia cum plura sint negotia quàm vocabula, non possunt omnes articuli sigillatim decidi, sed debet procedi per rationes, & similia, vt l. non possunt. ff. de legibus. Imo, quod plus est, est certissima scientia, quia habet finem quem non habent aliæ scientiæ, vt supra dixi, & habetur in proce. ff. de iur. col. pe. habetq; certissimas rationes, causas, & demonstrationes, vt peritis notum est, sed vt dicit Philosophus in primo de anima, vnde sciētia dicitur nobilior altera, vel à subiecto nobiliori, vel quia est certior, vel propter vtrunq; simul. Et de subiecto nobiliori dicam amplissimè in duab. sequentibus. cōsiderationibus.

Sexto, imò Non solum est scientia simplex, sed inter alias dignissima. Cum sit diuinarum atque humanarum rerum notitia, iusti atq; iniusti scientia, authore Chryippo. vt l. iustitia. ff. de iust. & iur. & insti. co. ii. in prin. quæ est illius diffinitio, à qua non est recedendum, quia secundū philosophum 7. Metaphys. diffinitio est sermo iudicis quid, est esse rei per essentialia, & secundum Bal. in rub. C. qui admitti. allegantem Boetium. Diffinitio essentiam rei claudit, & allusio siue etymologia intelligentiæ rei. Et propterea dicit Bal. in l. non sine. C. de bonis que liber. quod illud dicitur in esse, quod constat ex sui diffinitio.

Septimo, quod plus est, Nō solum dicitur scientia: sed & sapientia secundum iuriconsultum. in l. 1. §. proinde. ff. de varijs. & extrabr. cog. qui dicit, quod sanctissima res est ciuilibis sapientia; & facit, quia secundum Beatum Thomā secunda secunda. q. 1. art. 2. de dono scientia. Cognitio diuinarum rerum vocatur scientia; sed cognitio legalis est huiusmodi per iura allegata, & bonus text. in l. 1. C. de vet. iur. enucl. vbi dicitur. Nihil tam studiosum in omnibus reb. inuenitur, quam legum autoritas, quæ & diuinas, & humanas res bene disponit, & omnem expellit errorem & sic sapien-

tia. Quoniam, vt dicit glo. in d. §. proinde. Ciuilibis scientia, est sanctissima quoad animam, & firmissima, quo ad mundum. Et dicit Philosophus ad Alexandrum: Sapientia est conseruatiua animæ, sicut sanitas corporis. Sed hac scientia est huiusmodi: Quia fecit homines virtuosos dirigens eos in Deum, tollens lites, rixas, controuersias, & alia ex quibus solent homicidia, & omnia alia mala: Ergo est conseruatiua animæ, & corporis, & sic sanctissimi. quo ad animam, & firmissima quo ad corpus.

Octaua, Cum, vt clarum sit, doceat quid sit iustitia, & eius effectus, & quomodo iustitia sit administranda, vt habetur ff. de iust. & iur. & insti. eo. & quasi per totum. Ergo est diuinarum rerum notitia, cum iustitia de Cælo prospexit, & est essentia trinitatis. cum iustitia de iure descendat, & ius sit ars boni, & æqui, l. 1. de iust. & iur. & dixi in rubric. des iusticias. in prin. in commento consuetudinum. Burgund. vbi etiam posui quomodo sit vttilis.

Nono, Quia seipsum regere, est summa sapientia, vt per Philosophum de regimine Principum: sed hæc scientia nedom docet seipsum regere, sed etiam Ciuitates, & Prouincias, & totam Rempublicam, & omnem orbem terrarum: quanto fortius dicitur sapientia, probantur prædicta per textum in auth. vt omnes obediant iudi. Prouinciarum. Sine ea factum est nihil, & est præcipua omnium aliarum, quum per eam reguntur omnia, quia docet iuriconsultum habere docendi peritiam, dicendi facundiam, & discernendi copiam, interpretandi subtilitatem, solertiam, fidem, honores, mores, & laudabilem vitam. Notitiam iusti & iniusti, boni, & æqui, & si, notitiā ipsius Dei, cum bonitas, & æquitas sint essentia trinitatis, & ipsius Dei.

Quid enim plus operatur theologia, dicam infra latius. Faciunt ad prædicta l. magistros, C. de professo. & medicis. lib. 10. l. 1. C. de professo. qui in vrbe Constantinopolit. lib. 10. l. 1. ff. de iust. & iur. & insti. eod. vbi dicitur, quod ius est ars boni, & æqui.

Decimo facit, Quia ius ciuile est dogma omnium sapientum, vt dicitur text. in l. 2. ff. de legib. & vera philosophia, & non simulata. l. 1. ff. de iust. & iur. ergo est sapientia, & scientia. Et si dicatur, quod sunt legistæ, qui ita dicunt, & asserunt, & non alij. Ad hoc est responsio, quod illis est credendum, cum sint periti in arte: peritis in arte credendum est. c. fraternitatis. de frigidis, & maleficiatis. c. significasti. l. 2. de homicid. l. 1. circa prin. ff. de vent. inspiciend. l. semel. C. de re milita. lib. 12. Alexā. in consil. l. 1. & 107. in 2. vol. post Pet. de Ancha. in quaestio. incip. in antiq.

Vndecimo facit, Quia professio iuris dicitur ars liberalis, vt est text. ad literam. in l. 1. C. qui aitate, vel professio. lib. 10. pro quo etiam facit rubric. iuncto

iuncto tex. in l. vnica circa fin. C. de studijs liberalibus. vrbis Romæ, lib. 11. & dixi supra ista parte in nota cōsideratione. ver. 1. tamen.

Non obstant adducta in contrarium.

Et primo, non obstat illud quod dictum est in primo fundamento contrariæ partis, Videlicet, Quod Legistæ, vel Canonistæ non habent modum arguendi, nec cognoscunt per causas. Quia vtrunq; falsum est, vt supra satis declarauit. Et etiam, quia primo licet non habeant eundem modum quem habent dialectici, vel habent aliarum scientiarum professores, non propterea sequitur, ergo non est scientia: Eò, quia habent alium modum scientificum, & concludentem, secundum eorum rationes & causas, quod sufficit, Cum querat scientia habeat diuersa genera loquendi: in tantum, quod proprius modus loquendi est absurdus in alia, vt dicit Spec. in ti. de aduocato. §. hunc de exordijs. vers. quod si aliter. Et sunt verba Augustini in c. locutione. 38. distinctione. & dicit Philosophus in posterior. Vnaquæque scientia habet suas proprias imaginationes, rationes, & disputationes. Et bene, Quia locutiones habent esse, secundum subiectam materiam. l. si vno. C. locati. & secundum philosophum. 1. Ethico. Tunc perfectum enunciamus, cum subiectam materiam loquimur. de quo etiam per Bal. in l. data opera. circa medium. C. qui accusa. non pos. Imo si bene inspicimus, reperiemus, quod in omnibus legibus obseruantur primo Regulæ grammaticales, vt habetur per Lucam de Penna in l. grammatice. C. de profeso. & medi. lib. 10. Vbi ponit diuisiones grammaticales, quæ obseruantur in legibus, & etiam figuræ grammaticales, vt habetur per Lucam de Penna. in l. 1. C. de cōsilibus, lib. 12. Vbi ponit omnes figuras grammaticales, & quod legistæ eas obseruant. Et de vnaquaque dat text. quem ibi videre poteris. & ne transcendam matricam, non transporto.

Et etiam si bene videamus iura nostra, & argumentationes iurium, in his sunt obseruandæ regulæ logicales ad argumentandum. Primo, quod ad propositiones logicales, quomodo obseruantur videatur Bar. in l. si is qui ducentum. §. vtrum. ff. de rebus dub. vbi amplè declarat primam figuram logicales. Et etiam Bal. in l. testium. C. de testibus. deducit decem prædicamenta logicales, quæ etiam sunt obseruanda in administratione iustitiæ, & in deductione iuris ciuilibis ad effectum, prout etiam in argumentationibus sunt fere omnia media argumentandi logicales obseruanda, licet possit dici, quod vltra illa sint & alia. Et ideo inepte & male dicitur legistam vel Canonistam non habere modum arguendi. & omnes modos arguendi & argumentandi logicorum habent legistæ, & multos alios videre poteris per Albericum in suo dictionario. in verbo. argumentum, quæ hic non transporto, cum sint impressa.

Nec sunt redarguendi in hoc, quod non omnes modos argumentationum logicalium obseruat. aut quod vltra eos alios obseruant. Quoniam, vt inquit tex. in c. indignum. & in cap. Ecclesiasti. 18. distin. Canonēs non sunt restringendi sub regulis Donati, nec etiā ociosis Philosophorum scholis. Et facit, quia legistæ sunt reales locutores, rebus & non verbis intendentes. Quia non verbis, sed rebus leges imponuntur. tex. in l. 2. in fi. C. committina de lega. & in ca. commissa. §. porro, de electione. in 6. Et ideo Bal. in l. veteri. C. de contrahen. & committen. stipulatio. dicit, Quod leges sunt veræ philosophiæ legalis & non dialecticæ, & ponderat ad hoc illud text. & concordat verba Ioannis. And. in regula, infamibus de regulis iuris, in 6. qui dicit: Absit quod per sophisticaciones verborum, naturam immutemus. & ideo secundum eum. c. r. de confessis. in 6. ex mente Didymi ad Alexandrum. Non artem bene loquendi discimus, nec facundiæ oratorum rhetorumque operam damus, cuius officium est, falsis sermonibus figmentare mendacia & innocentia fidem conferre criminibus. ac parricidij reos accusare pijsimos: Qui dum putant se alienæ laudis fructum per iniquam victoriam se rapuisse, nesciunt munimentum suæ conscientia perdidisse. pro quo facit tex. in c. sedulo. 18. distin. qui præclarissime ad propositum loquedo, dicit: Cordi casto linguam exercitatum conferre non audeant, & putant præponendas esse verbis sententias, sicut præponitur animus corpori, debetq; veriores quàm desertiores audire sermones, sicut prudentiores quàm formosiores amicos habere.

Item & secundo: Quia, vt ex supra deductis clare demonstratum est. Legistæ & Canonistæ cognoscunt per causas & rationes. Cum ratio legis dicatur ipsa anima legis. ff. de pactis. Et strictius est obseruanda, quam ipsa lex, secundum Bal. in l. quicunq; C. de feruis fugitiuis. & in l. non dubium. c. de legib. in 5. col. in l. si quis seruo. C. de furtis. Vbi dicit, quod Ratio est sicut Anima, & verba sunt superficies. & in dicta l. non dubium. dicit quod est spiritus viuificans legem. & dicit Panor. in consil. 1. in 3. col. in t. voluma. quod Ratio est sicut Spiritus & Anima.

Et dicit idem Bal. in l. nemo, in prin. C. de sententiis. & interlocu. omnium iudi. Quod ideo Francigenæ tantum modo allegant legem, nisi pro ratione in ea contenta. Et dicunt, sic est ratio legis, non autem dicitur sic est lex, vel sic lex dicit: Sed concessio etiam, quod simpliciter lex allegatur, vel dicatur, sic lex dicit prout sit, quid ad refutatum talis allegatio non est sine ratione, cum lex contineat rationem: & sit ratio facta, quod fit quod allegata lege, etiam ratio legis habetur pro allegata.

Nam & idem sit de dictis philosophi: quia eius dictis simpliciter adductis philosophantes acci-

quiescunt, quod non est nisi quod continent rationem vel causam. Sicut etiam de dictis Pythagora.

Refert Boetius, in prin. suae Arithmeticae, quod sufficebat dici, sic Pythagoras dicit: & ad propositum etiam dicit Bal. in c. ad hanc. col. 6. de pace iura. firmiter. quod leges non allegantur in Curijs Regum, pro autoritate, sed pro ratione, & hoc fit breuitatis causa: quoniam gaudent breuitate moderni, ut inquit gloss. in l. 1. ff. quod metus causa, facit text. in ampliore. §. in refutatorijs. cap. de appel.

Non obstat vterius, quod dictum est in secundo fundamento, quod leges dicuntur amare simplicitatem & non subtilitatem, quoniam non est verum: in quantum tractatur de interpretatione iurium, vel in enucleatione questionum, & ad veritatem eliciendam: Sed ne subtilitatibus, fiant deceptiones, peruertantur vera & recta iudicia: iniuquitates aequitati praerantur sub genere boni & aequi, ut inquit text. in l. si seruus. §. de illo. ff. de verb. oblig. plerumque sub autoritate iuris scientiae perniciosè erratur, aliàs secus. Et hoc est de quo proprie loquuntur iura contraria: Et id quod dicunt leges subtilitates non amare: quia est verum eas non amare: in quantum tendunt ad decipiendum, ut etiam declarat Panor. in ca. dilecti filij. in 2. col. de iudicijs. extra. vbi latius per eum. quae subtilitates sint attendendae, & quae non, & ad quid per Romanum conf. 30. incip. omnipotentis Dei postulato suffragio. in proposita consulatione. & in c. si cupis. 16. quae 1. quae dicit, habeas simplicitatem columbae, ne cuiquam machineris dolos, & serpentis astutiam, ne aliorum supplanteris insidijs.

Ad tertium vero fundamentum, quod factum est, quod lex est voluntaria. Respondetur, quod falsum est, ut ex deductis in parte contraria. Quoniam etiam sola voluntas Principis non facit legem. Quia imò debet esse regulata ratione. Nam & voluntas eius subiaceret regulae rationis. Est enim animal politicum, mortale, & rationale secundum Bal. in l. 2. cap. de seruit. & aqua. & ideo non potest iniquum statuere, ut inquit Panor. & scriben. in c. 1. de constituto. & per beatum Tho. 2. 2. q. 9. art. 6. & secundum Ange. in consi. incip. sanctissima. in 4. colum.

Opinionem eius non est standum, si contraria sententia est melioribus rationibus comprobata, alleg. tex. in l. Aemilius. ff. de minoribus, Et multa dicit Paris de Puteo in tract. suo syndicus, in cap. 1. & 2. Quod non licet Principibus, nec Regibus, in aliquo excedere, nec quicquam facere, quod non conueniat probatissimo, ac sapientissimo viro. Et scilicet faciunt, non sunt Principes nec Reges, nec eis obediendum est. ut ibi latissime per eum. & per Ioan. And. in c. 1. de constit. in 6. post Hof. ibidem. Vbi dicunt quod proprium Principis est iustitiam exercere. Et si deficit, in hoc aufertur ei

nomen boni & religiosi Principis, & si carebit nomine, carebit & re. l. à nullo. C. de seruis. l. imperialis. §. primo. C. de nupt. & c. nam & ego. extra de verbo. signifi. Et concordat, quia Rex dicitur a regendo. unde debet regere & non regi. ff. de legib. l. si. alias non est Rex, secundum Bal. in l. non ambigere. post Cy. ff. de legib. & in l. post susceptum. ff. de excus. tuto. Imo expresse attestatur Princeps se velle de legibus viuere. l. digna vox. C. de legibus. l. ex imperfecto. C. de testam. & §. si. insti. quib. mod. testam. insti. Ita, quod si ordinauit eius voluntatem vel rescriptum cum iniuria alterius, non esset exequendum, imò esset nullum & irritum. l. quoties. & l. damnosa. C. de precibus imperat. offerend. l. auctoritatem. C. unde vi. l. 1. §. metito. ff. ne quid in loco publico. l. nec auus. C. de emancip. libero. Facit clem. pastoralis de re iudicaria. Facit quod dicit Paulus de Castr. consilio. 70. in impressione noua incipien. in Christi nomine, quia frustra petitur, & hoc etiam, quia aliàs non esset lex, nisi esset rationabilis, communis & honesta, ut in c. erit autem lex. 4. distinct. & 23. q. 4. c. si Ecclesia. in fin. Et concordat text. in authen. de instrumentorū cautela & fide. collat. 6. Et faciunt text. in authen. ut non luxurientur contra naturam, in prin. col. 6. & in aut. de priuilegijs dotis, in prin. collat. 8.

Ex quibus patet, Quod leges sunt per ora Principum diuinitus promulgatae, ut patet in cap. nemo. 16. q. 3. unde non possunt fieri, nisi cum vera & iusta ratione. Et si tollatur lex, semper remanet ratio legis cui subiijcitur. l. 1. cum gl. ff. de coniug. cum emancipat. liberis. gloss. in c. fuerunt. 7. dist. Barb. in c. clerici. in 9. colum. ibi. 21. de iud. extra.

Nec etiam obstat l. prospexit. in dicto 3. fundamento alleg. Quia, ut aperit ibi Bal. Illa lex habet rationem, & ibidè Bal. in l. 1. c. quae sit longa consuetud. & Felin. in ca. si quando. colum. 8. extra de rescriptis. & potest adduci Bald. in c. 1. de constituto. Vbi dicit, quod lex dicitur satis rationabilis, ex quo non est prohibita, licet non possit demonstrari ratio eius, secundum gloss. singularem in l. 1. §. pueritiam. in verbo, ratus. ff. de postulando. & per ea quae not. Arch. in c. frustra. 8. dist. & per Bal. in c. cum venissent. de eo qui mit. in poss. cau. rei seruandae. extra.

Ad quartum fundamentum, in quo dicitur, Quod lex est formidine permixta & opinatiua, non certa. Respondetur, Quod imò est certa, cum sit ratione facta: quae, ut dictum est, facit omnneratum & firmum, ut per Bal. in l. non dubium. c. de legi. & probatur in l. solam. C. de testi. cum ibi nota. & in auth. de haered. & falc. §. his igitur. cum concord. colla. 1.

Præterea, Philosophicum est respondere per verbum dubitatum, ut per verbum, fortè, ut gloss. leg. cum res. §. sed si Stichus. ff. de leg. 1. Et sub dubio, fortè, respondent saepe periti. glo. in verbo, fortè.

fortè, in auth. quomodo oporteat Episcopos. §. semel autem. coll. 1. Præterea leges, quibus utimur, sunt approbatae: Quoniam quae visa sunt non rationabiles vel bonae, quae fuerunt reprobatae: ergo verborum qualitas non habet vitare seu nocere.

Ad quintum vero fundamentum quod fit. Quod leges non sint passim necessariae, & quod vbi que non seruantur. non sequitur, ergo non sunt scientificae: Quoniam & alia scientia, licet non seruetur vbiq; tamen ex hoc non sunt minus verae aut bonae scientiae. Ut de Medicina, quae in pluribus non seruetur, ut in Scotia nulli sunt medici, & etiam valentibus non est opus medico, ut infra dicam. Et etiam theologia apud paganos & infideles non est in obseruantia, nec attenditur. Non enim tantum attenditur id quod fit, sed & quod fieri debet. l. sed licet. in fi. ff. de officio praesi. sed leges deberent vbi que seruari. l. leges sacratissimae. C. de legibus. Et omnis quantumcumque iustus, subest legi. sed non exercitio eius, no. Panor. in c. omnis anima. de censi. & in c. Rex pacificus, & sentit Philosophus. 10. Ethico. quod non tantum propter iuuenes, sed etiam propter senes facta est lex.

Ad sextum vero fundamentum, in quo dicitur quod doctrina legalis, & canonica, est variabilis & mutabilis. Respondetur, quod illud dictum ita simpliciter dictum est falsum. Nam, quantum ad ius naturale vel gentium attinet, probatur, ut in §. sed naturalia. instit. de iure natu. gent. & ciuil. Vbi dicit, quod talia sunt immutabilia. Et idem de iure diuino. ut ibidem notatur, & in l. ex hoc iure. de iusti. & iur. ff.

Quantum vero ad ius civile, quia ius nostrum est tripartitè collectum, ut in §. si. insti. eo. dicitur, quod licet immutetur aliqua constitutio, non tamen scitena iuris immutatur. cum talis immutatio fiat secundum regulas iuris, quae volunt sic fieri necessitate vel utilitate sic exigente. cap. non debet. de consang. & affin. Lex enim debet deservire tempori. c. fraternitatis. 24. di. & c. erit autem lex. 4. di. Et quae de nouo emergunt, nouo indigent auxilio. l. de arate. §. ex causa. Vbi est text. ff. de interroga. act. Et ideo etiam Deus omnipotens ex his, quae in testamento veteri statuerat, nonnulla in nouo mutauit. text. in c. non debet. in princ. extra de consanguin. & affin. Ob quod Panor. in d. c. non debet. dicit, quod licet scientia sit de corruptilibus & impossibilibus aliter se habere, ut habetur. Posteriorum. non tamen expedit, ut detrahatur scientia iuris, quasi non sit scientia, ex eo, quod immutemur in aliquo: quia omnino est scientia, ut ibi dicit. Pro quo etiam faciunt, quae notantur per eundem Panor. in cap. 2. in pen. col. ver. sed reducendo ad concordiam. extra de probat. & per eundem in c. filij. colum. 5. de consuetu. Vbi secundum eum potest ex causa induci consuetudo antiqua damnata, & etiam fieri statutum contra consuetudinem. quia hoc fit ex mente le-

gis, quae est ipsa lex. Et facit, quia secundum varietatem temporum & locorum, etiam remedia & canones medicorum expedit immutari, & tamen immutatio eorum, quia fit canonibus medicinae sic dicantibus, non arguit defectum, sed potius bonitatem & scientiam: Ergo idem in iure nostro dicendum est, quia quod medicamenta morbis, hoc exhibent iura negotijs, ut est text. in authen. haec constitutio innouat. in princ. collat. 8. & dicit Bal. in l. vnica. in prin. C. de caducis tollendis. in 2. colum. Quod sicut medicus obseruat tempora & loca, sicut etiam iuris peritus: De quo dicto dixi in commentarijs. nostris super consuetudinibus ducatus Burgundiae, in §. 2. in gloss. fin. titu. de confiscationibus. Et quomodo ratione loci varientur iura & consuetudines, vide Aluaro. in c. 1. §. item si fidelis. quibus modis feudum amit. in vrbibus feudo. & d. meum las. in l. iustitia. in fi. de iusti. & iure. ff. vbi allegat praedictum verbum Bal. in loco supra allegato.

Ad septimum fundamentum, in quo dicitur, Quod non omnibus prouidet professio legalis, ergo non est scientia, quoniam hoc est falsum, Quia imò lege, ratione legis, vel simili, possunt omnia decidi, ut dictum est hic ante, & facit text. in l. siue oportet. §. sufficit. ff. de excu. tu. & in c. secundo requiris. in fi. de appella. extra. & vbi sub autoritate legis, potest etiam allegari ratio naturalis, ratione legis vel simili deficiente. & notat gl. in c. consuetudo. 2. dist. Facit etiam text. in c. de quibus 20. dist. Vbi ponit ad quos sit recurrendum, cum sacrosanctae scripturae autoritas non occurrat: dicit etiam ad exempla esse recurrendum.

Et, quia ita fit, seu fieri potest, igitur constat scientiam istam esse speculatiuam scientiam, & habere suos modos arguendi & rationes decidendi. Et sic constat, quod non est etiam verum, quod sit impossibile, quod lex vniuersaliter verum dicat, cum sit vtile oppositum legis in aliquo casu obseruari. Quoniam imò in tali casu oppositi lex quantumcunque generalis recipit restrictionem vel iureuoluntatis, vel necessitatis, vel congruentiae, vel verisimilitudinis, vel honestatis, vel etiam alijs de causis, prout expedit. Et hoc omnino ex precepto legum, quae mandant sic fieri restrictionem, ut l. cunctos populos. cum ibi plene notatis. C. de summa trinitate & fide catholica. in l. omnes populi. ff. de iusti. & iur. l. ut gradatim. ff. de muneribus & honoribus. in l. fin. §. in computatione. C. de iure deliberandi. in l. serui nostri. C. de noxalibus. l. nec auus. ff. de emancip. libro. 1. 2. §. merito. ne quid in loco pub.

Ad octauum fundamentum satis responsum est supra, respondendo ad sextum & quartum fundamentum, & ultra dicitur: Quod notitia iuris, est scientia verorum & aeternorum in veritate, & impossibile se habere aliter, cum sit certa & determinata, habens certum finem & terminum.

Decimanona confide. Posito ergo pro firmo, quod ius ciuile sit scientia, excellere debet & excellit omnes alias scientias; & debet inter omnes scientias dici nobilior & dignior: Quoniam multa sunt, ex quibus scientiæ sublimitas commendari potest, videlicet origo, effectus, & finis, in quibus comprehendimus subiectam vtilitatem, conditorem, & necessitatem.

Et quia primo ab institutione seu origine vniuersaliusque scientiæ, origo seu exordium capientum est, in proœmio fororum. §. sed cū vos. l. i. vers. iustitiā namq; ff. de iust. & iur. quos tex. Bal. ponderat ad hoc in l. argētarius. §. edi. ff. de eden. Ideo de origine iuris primo videamus.

Et licet dici possit, generalem omnē scientiam fuisse à Deo ortā, cum omnis ratio supernæ scientiæ, vel terrenæ creaturæ in eo est, qui est caput earum & autor. tex. est in c. legimus de beato Hieronymo. §. si. ver. omnis ratio. 37. d. cap. i. de summa trin. l. 2. ff. de legibus. c. reuertimini. 16. q. Et ideo dicitur Eccle. 24. Ego ex ore altissimi prodij. Et Baruch 3. Hic scilicet, Christ⁹ adinuenit omnē viam disciplinæ, & dedit puero suo Iacob: tamen magis particulariter considerando.

Origo iuris est à Deo immortali, quem alij dixerunt Iouem, alij Apollinem, alij Mercurium: sed **omni**no dicendum est non insequendo fabulas antiquorum, sed Archidiaconum & Præpositum, in proœm. decreti, Leges à Deo optimo processisse dicimus. Cum enim Adam citatus fuisset, & data eidem fuisset lex, ne de fructu arboris vesceretur, legem accepit, quam statim violauit, & iuris ordine seruato pœnam sustinuit, quia exclusus fuit in loco in quo positus fuerat sub lege, ne de fructu illius vesceretur. Qui cum de inobedientia argueretur à domino, quasi auctori exceptionem obijciens: relaxationem criminis in coniugem, imò, in coniugis autorem cōuertit. dicens: serpens me decepit: mulier: quam dedisti mihi sociam, ipsa me decepit, & comedi. de pœn. distinct. 1. serpens. Sicq; litigandi & vt vulgariter dicimus, placitandi forma in paradiso videtur exorta. Hęc nō ignorauit Propheta Psālm 88. Veritas de terra orta est, & iustitiā de Cœlo prospexit. Nono, etiam ipsa lex seu iustitiā gloriatur, quod semper fuerit cū Deo: Cum, vt habetur Prouerb. 8. c. Dominus possedit me ab initio viarum tuarum. & ibidem dicitur, cum eo eram cuncta componens. Nonne etiam habetur Esa. 33. Dominus iudex noster, dominus legifer noster. & Job. 36. Ecce Deus excelsus in fortitudine sua, & nullus est similis in legislatoribus. Et est donum Dei. l. nam & Demosthenes. in prin. ff. de legib. Ille fuit qui dedit leges Moyfi vt traderet Hebræis, vt habetur Exod. 31. ca. & Deut. 10. & Exod. 25. Et post hoc constituit iudices & alios pro iustitiæ administratione ex consilio Ieronis eius socii, vt habetur Exod. 28. capit. à quo omnes alij qui scripserunt, modum impserunt, qui

sunt post eum, videlicet Foroneus, qui primo Græcis leges constituit. Mercurius, qui primo leges Aegyptijs tradidit. Solon vel Draco, qui leges Atheniensibus primus dedit. Lycurgus, qui Lacedæmonibus iura composuit ex autoritate Apollinis. Numa Pompilius, secundū aliquos, vel secundum alios Romulus, primus Romanis leges dedit. vt habetur c. 1. 7. dist.

Reperio plures alios legislatores diuersarum gentium. Nam Ceres, mortalibus leges tulit, teste Pomponio Læto de legi. Minos, Cretensibus auctore Valerio de simu. reli. Philolaus, Thebanis secundum Volater. fol. 306. Magi, Persis, secundum eundem eodem loco. Apollo, Arcadibus, vt ait Cicero de natura Deorū. Druidæ, Gallis. Zalenus, vel vt alij, Salencus, Locrensis. Hippodamus, Milesijs. Gymnosophistæ, Indis. Zoroastes, Bractianis, secundum Cæl. lib. 10. c. 19. Plato, Magnesijs. idem vbi supra. Phaleas, Carthaginensibus, Volater. vbi supra. Chaldæi, Babylonijs. idem ibidem. Phido, Corinthijs, idem. Zomolxis, Scythijs. Cæli. vbi supra. Charondas, Turijs, teste Læto. vbi supra.

Aduerte tamen, Legislatores eo faisse animo, vt cognoscerēt humanos suis legib. nil fidei habituros, nisi alicuius numinis autoritate fulcitur: Hinc suarum legum originem, commentitio facto ad Deos retulisse, quod exemplis patet. Nam Zoroastes ad Oromayim. Trimegistus ad Mercurium. Charondas ad Saturnū. Draco & Solon ad Minervam. Zomolxis ad Vestam. Plato ad Iouem & Apollinem. Minos ad Iouē. Numa ad Egeriam nympham retulerūt. Et ita apud nos fit. Nam cum Cancellarius pro suo tempore facit statuta, constitutiones, seu ordinationes in regno Franciæ, sub nomine Regis tunc existentis, eduntur & intittulantur.

Sed, quicquid posteri post Moysem, id totum, tanquam Simia, vt Ficinius ait, à Moyse pro Essebij sententia mutuati sunt, & Moyse à Deo. Nonne etiam Plato in lib. de legibus à Deo legum conditore exorditur, asserendo leges sine Deo constitui non posse? Et idem Plato in Protagora dicit, Cæteras humanas disciplinas à Prometheo, id est, humana prouidentia, solam legem à Ioue per Mercurium, id est, à Deo per angelum processisse. Nonne etiam hoc attestantur Imperatores, cum dicāt ipsas esse diuinitus per ora eorum promulgatas? l. fin. C. de præscript. lon. temp. l. 1. §. sed neque. C. de veteri iure enucl. in authen. vt hi qui perhibent se habere res minorum, in princip. collatio. sexta, iuxta illud Prouerbiorum. 8. Per me Reges regnant, & legum conditores iusta decernunt.

Marsilius Ficinus habuit mirabilē intellectum ad huiusmodi originē legū, considerando, cur potissimū in tria numina Iouē, Apollinem, & Mineruam

nam legum inuenta veteres contulerunt, quod nō caret mysterio. Dicit enim legem rationalem quandam esse regulam, quæ certo ordine mortales ad bonum producit, atque à Deo regulæ ratione sapientia inuestigatur, potentia seruatur, boni tastemperatur.

Ex quib. colligitur, q̄ per sapientes origo iuris in his trib. colligitur & ponitur: Videlicet per Apollinem potentia, quædoquidē Sol Planetarum dominus est. Per Iouem clementia, & per Mineruam sapiētia intelligatur: hoc est, quod à Ioue Minos, ab Apolline Lycurgus, & Solon à Pallade leges accepisse dicuntur, vt tres illas legum dotes à trib. his nominibus tres illi famatissimi & primi legumatores mutuati credantur. Sed apud nos Christianos, si verum admiserimus, eius rei ratio constabit, quando & legem diuinam Deus Moyfi dedit, cuius trinitatem tribus his rationibus hodie explicamus: Patri videlicet potentiam, Filio sapientiam, & Spiritui sancto clementiam attribuimus: vt pulchre reluceat, quod nos trinitati diuinæ assignamus, id gentiles theologi tribus his numinib. attribuebant. Hęc tria iurisconsultus in l. i. ff. de iust. & iur. eleganter significasse videtur. cum dicat, Boni nos & æqui notitiam profiteri: ecce in hoc denotatur sapientia: deinde subiūgit æquum ab iniquo separantes, licitum ab illicito discernentes: ecce potentia: & tandem bonos nō tantum metu pœnarū, verum & præmiōrū coarctatione fieri cupiētes, in quo denotatur clementia. Quid porro q̄ hæc tres legū dotes trino in super vta construuntur: potētia enim tum in ipsa lege, tum in iudicio magistratus, tum deniq; in ministris esse debet: sic & de clementia & sapientia censemus. Cū autē ter repetita nouem faciant, no ociose apud Platonem Minos nouem annos in antro ius legale didicisse dicitur: Vel vt Marsilius Ficinus voluit, hoc numero nouem angelicarum mentium ordines intelligi possunt. q̄ per angelos tanq̄ interpretes legis faciendæ ratio ad nos vsq; trāferatur. Et Imperator quoque noster ad hunc tam ternarium, quā etiam nouenarium aliquod respexisse videtur. cum tria volumina videlicet Codicem, Instituta, & Collationes. & Codicē in duo volumina: quorum vnum continens Ius priuatarū continet nouē libros, & aliud continens ius publicū cōtinet tres libros. Collationes verò continent nouē libros. Et deniq; ex omni digestorū volumine, sex tantū & triginta libros, quæ quadruplicatum nouenarium faciunt, publicè legendos tradidit.

Vigesima confid. Si scientiam iuris ciuilis ex origine & institutione laudauerimus, nō est prætermittendum, quod etiam ex effectu illi⁹ est cæteris præponenda, & omnes alias excellere debet. Cum effectus illius sit maior, & nobilior, & maioris vtilitatis quā effect⁹ omnium aliarū sciētiarū. Nam & maiores nostri ciuitatis Animā legē

dixerunt, q̄ sicut sine anima corpus, ita sine lege nulla ciuitas persisteret: Imo nec exiguus hominū cœtus sine iustitia esse potest: vt ait Macrobius in li. i. de somnijs Scipionis. Quis enim furentem in arma populum frenabit, & nullo implicitus sedabit ligamine gentes: nisi iura quæ prohibent vim? l. vt vim. ff. de iustitia & iure, & nemini insidiari permittunt? Quis virtuosos homines faciat inuitans eos ad bonum, & prohibens eis malum, nisi iura? l. i. ff. de iust. & iure. Quis alta dabit consilia, publica suadebit, statuet commoda? Quis terras, maria, loca conseruet? Quis pauperi, inopi, depresso, peregrino, incolæ, ciui suum cuique ius reddet, si legem aut ius ciuile, per quod iustitia administratur, sustuleris? Ex rapto sine lege viuercetur, non esset hospes ab hospite tutus, fugeret pudor, fugeret honestas, verumque fides (vt verbis Ouidianis vtar) in quorum locum fraudes, doli, vis, tyrannis, substituerentur. Vnde, quid enim sunt Regna nisi latrocinia, remota iustitia, dicit diuus Aug. li. 4. de ciuitate Dei, c. 4. Et dixi amplē in rubrica, Des iustices. in prin. super consuetud. ducatus Burgund. Vbi etiam vide iustitiam ortam esse à Deo, & eius vtilitates, per quas demonstrari, quod effectus illius demonstratur in hoc, quod est vtilis sibi ipsi, omnibus & Reipublicæ, quæ hic non transporto. Vnde etiā Plato amore in legis & iustitiæ mortalibus infundendum esse cōsulebat, quod sine lege non vlla Respublica, sed nec exiguus hominum cœtus, nec parua quidem domus perduraret, vt dixi supra. Et lex (vt inquit Tullius) vinculum est ciuitatis, fundamentum libertatis, æquitatis fons, mens, animus, consilium, sententia ciuitatis: Vt corpora nostra sine mēte, sic ciuitas sine lege suis partibus & nervis, sanguine ac membris vti non potest. Facit l. nam & Demosthenes. ibi, ciuitatis compositio communitis, secundum quam omnes decet viuere qui in ciuitate sunt.

Quod enim scimus, quod incedimus, quod viuimus tuti, quod dominia rerum asseruamus, q̄ tandem diuina & humana nō violātur, id iuri totum legibusq; debem⁹: hæc elegāter vt omnia Cicero significasse mihi videtur, qui ait. Nihil in ciuitate diligentius retinendum, quā ius ciuile, quo sublato, exploratum esse nemini posse quid suum, quid alienum, quid à patre accepturus, qd liberis porro relicturus foret, nihil denique inter mortales æquabile, nil concursu remaneret: proinde eum, qui ius ciuile contemnat, non iudiciorū modo, sed & publicæ vtilitatis vitæque communis vincula refellere: cum & Imperator noster in authenticis scribit, dicens: Lege fieri quod patria habitetur cautē, propriè, facultates securè retineantur, iudiciorumq; processus iustitia ornentur. Leges. n. imperio, vt decreta patrum sentiūt, humana coercentur audacia, tuta redditur inter improbos innocētia, infesta inimicorum iacula

proferuntur, potentesque frenis manicisque (vt cum Cassiodoro & Propheta loquar) ferreis constringuntur. Vt merito dixerim, sicut à cæteris humanis disciplinis salubritatē, ita à lege ipsam peti, ipsam obtineri salutem, quod legis custodia pro Philosophi sententia certa sit incorruptionis confirmatio. Ex qua vna pēdet quicquid vitæ, quicquid concordia, quicquid ciuilitatis, morum, honestatis, æquitatis, boni, & quicquid vsq; vniuerso rei existat, quo non succurrente omnia mundi Regna (teste Cassiodoro) pessundarentur, & pro Platoniorum assertionē, ipsa vitæ humanæ compago dissolueretur: Et iuxta dictum Augustini supra allegatum, Regna non essent nisi latrocinia. O igitur pulcherrimum omnium Regnorum deus. O singulare vniuersorum præsidium, fiducia, priuilegium, prærogatiua securitatis perfectæ. O saluberrima nostrorum medicina morborum. O vera non ciuitatis solum, sed totius Reipublicæ anima, vitæ beata, vitæ felix, aurei seculi mater & Regina, Quæ pulchre florere facit quodcunque aspexerit, & quæ regalibus sceptis omnia complectitur, fouet, tuetur, moderatur. O pax populo rum, tutamen patriæ, immunitas plebis, nutrimentum gentis, gaudium hominum, cura languorum, temperies aeris, serenitas maris, terræ fecunditas. Hinc dicit Aristoteles, lib. 2. Topicor. Iustitia Regentis est vtilior subditis, quàm fertilitas temporis, solatium pauperum, hereditas filiorum, & sibi metipsum spes futuræ beatitudinis; vt ait Cyprianus lib. de duodecim abusibus.

Et effectus huius extendit se ad nobilitatem, & vtilitatem, quæ ex iure seu iuris ciuilibus dispositione, & sic ex iustitia, à qua ius descendit, sequitur: Quoniam ex ipsa huiusmodi scientia nobilissima homines fiunt nobiles, vt habetur in l. 2. §. ff. de excus. tut. l. prouidendum. C. de postulan. vt per Bar. Bald. & Doct. in proœm. ff. per Barr. in r. consti. C. per Alex. in const. 15. col. pen. & const. 18. in fin. in r. vol. & const. 94. col. 2. ver. sed ita eod. vol. & per Fel. in c. quanto. de magistris. cum vulg. & dixi in consuetu. nostris ducatus Burgun. in tit. Des droictz & appartenances à gens mariez. §. 19. in glo. entre gens. in principio.

Et etiam, quia huiusmodi scientia ciuilibus facit professores eius in orbem terrarum solenniter principari, & sedere in Aula Imperiali, vt dicit Azo. in proœ. instit. & propterea dicit Ang. de Perus. in l. cum salutatus. C. de sent. passis. Quod licet Papa non recipiat ad osculum pacis, tamen Urbanus Papa recepit eum ad osculum pacis.

Et etiam doctores iuris ciuilibus alium effectum consequuntur ex huiusmodi scientia, quia sunt immunes ab hospitibus militum, vt dicit tex. in l. 3. vbi etiam glo. C. de muneribus patrimoniorum. lib. 10. Imo veritates circa huiusmodi scientiam vocat Philosophus magnificos, vt habetur 4. Ethic.

& ita etiam eos appellat tex. in r. constitutione C. & in proœ. institutionum.

Et habent multa priuilegia de quibus per Alex. in l. Centurio. in §. col. ff. de vul. & pup. sub. & per Lud. Bolognium, in auth. habita, in primis quatuor folijs. Co. ne filius pro patre. Qui dicit, quod doctores iuris ciuilibus habent centum triginta priuilegia, vt ibi videre potes, & de aliquibus infra suis locis dicam.

Vigesima prima confid. Sicut videmus scientiam iuris ciuilibus laudandam respectu affectus, sic & finis ex affectu resultantis, qui alius esse non potest, nisi quod ad eum omnia referuntur, ad quæ cognitio pertinet, teste Cicerone. Ad hæc enim tendit iuris ciuilibus cognitio, Vt non solum nos ipsi erectitudine quadam instituamur, sed & proximo bene velimus, pro paceque & securitate hominum propaganda laboremus: Quoniam ea est præcipua legis ratio, vt omnis pellatur improbitas, & virtus ipsa vigeat & floreat. Nam quis nesciat nisi iners iniuriarum mole, temeritate, sauitia, iniquitate humana, omnia premi & profligari, & non esse Regna, nisi latrocinia, vt sæpe ante dictum est in præcedenti confid.

Et hoc est quod dicit Cic. lib. 2. de legibus. vbi ad ciuium salutem, ciuitatum incolumitatem, hominumque vitam beatam & quietam leges esse adiuuentas attestatur, & satis iuribus demonstratur, per tex. in l. 2. §. posthac deinde. ff. de origine iuris: vbi Bal. colligit, quod ciuitas non potest stare sine iurisperito. Cum leges tēdant ad conseruandam Rempublicam, ciuitates & hominum congregationem. Quapropter legalis sapientia finem, quæ item ad humani generis conseruationem & concordiam tendit, eò esse nobiliorem nemo inficiatur, quod homine nihil sub cælo sit nobilius. Cui (teste Cicerone) quædam sit cum Deo cognatio; feminaque in nobis à diuina origine profusa esse dicantur, quibus & consequens erit etiam hac nostra scientia nihil esse præstantius, quando nobilissimo ipsa sine decoretur. Atque ita ex Ciceronis sententia Legem in optimis rebus esse habendam merito concludendum est. At sine cognito, quo pacto ad eum perueniatur, nouisse non erit inutile. Et sane iuris nostri Principes quidem illa cæterum prægnantissima iuris præcepta tradiderunt, vt porro honestè viuamus, nemini damno, omnibus vtilitati, ius suum vnicuique tribuamus, ex quibus iustitiam conseruemur. Cum iuris præcepta sunt hæc. l. iustitia. ff. de iusti. & iur. Quæ præcepta, quamuis numero tria, sub vna tamen vitæ honestate duo alia comprehendere poterunt. nisi iuris prudentes hoc velut genere posito aliarum, quæ vel alioquin comprehendere specierum enarratione omnem ambiguitatis nubem detegere voluissent. Vitæ igitur honestatem latiori patere præcepto nemini potest esse incognitum. Ad hæc honestatem iuris studiosus quàm commo-

diffimè

diffimè accedet, si ante omnia Deum colat & timeat. Hoc in breuiusculis quibusdam præceptis Pythagoras iussit, quod in libris de legibus Cicero vlturpauit. Cuius lex prima quam posuit ad diuinum cultum pertinet, ad Diuos, inquit, caste aduunto, pietatem colunto. Hoc Plato in lib. 4. suarum legum iussit. Qui licet vniuersum populum exhortetur, vt pro se quisque in eorum numero collocetur, vt Deum veneretur, præcipuis tamen legum obseruatoribus expedire. Finis enim legum tendit ad notitiam boni & æqui, hoc est, ad notitiam ipsius Dei, in quo sunt bonitas & æquitas essentialiter. Cum nomen domini, quod est Christus, est ipsa iustitia. cæstimant, r. qu. 3. ad separationem æqui ab iniquo, liciti ab illicito, discretionem & exhortationem bonorum ad præsumptionem, quod est diuinum & æternum. Quoniam qui custodit legem, beatus est. Prouerb. 29. & vt habetur Sap. 1. Iustitia immortalis est, quia facit homines dignos immortalitate æternæ gloriæ. Et teste Cicerone in libro de somno Scipionis, Omnibus, qui patriam auxerunt, adiuuerint atque seruauerint, certum esse in cælo diffinitum locum, vbi sempiterno æuo fruuntur, vt dicit Barb. in ca. clerici. in 7. col. ver. 3. facit. de iudic. Cuius etiam finis tendit ad vtilitatem tam sibi ipsi, cum per eam honestè viuere doceatur. l. iustitia. ff. de iusti. & iure. hic ante alleg. §. iuris præcepta. instit. de iu. natu. gen. & ciui. Et habetur Eccl. 4. Pro iustitia agonizare. pro anima tua & vsque ad mortem certa pro iustitia, & Deus expugnabit pro te inimicos tuos. & etiam habetur Psal. 44. Dilexisti iustitiam & odisti iniquitatem, propterea vnxit te Deus tuus oleo lætitiæ præcoribus tuis. Et intantum profuit Traiano infidelis, quoniam precibus Gregorij fuit à poenis inferni eductus, vt refert Lucas de Penna in l. 2. in 3. col. C. de exacto. tributo. lib. 10. Ioan. Fab. in proœm. institutionum. §. 1. G. Benedicti in sua reper. capit. Rayn. in verb. Et vxorem nomine Adelaßiam. num. 602. de testamen. Vbi etiam refert, quod ait Cicero lib. 3. de Offic. Quod qui veram gloriam adipisci vult, iustitiæ fungatur officijs: quæ etiam omnibus & Reipublicæ vtilis est, prout dixi amplius in rub. Des iustices. in princip. in consuetudinibus nostris ducatus Burgund. Alias quasdam vtilitates posui in considerationibus, quæ tendunt ad demonstrandum effectum & finem huius scientiæ, tam particulariter quàm omnibus & in genere.

Nonne etiam fuit vtilis in cælo, Cum vt habetur de Lucifero, qui voluit fieri similis altissimo. propter quod prælium factum est in cælo, & pugnavit Michael cum Dracone, ita quod iustitiam fuit pugna intellectualis, per quæ deicere fuit Lucifer, vt habetur Esa. 14. Quomodo cecidisti Lucifer, qui mane oriebaris? Et Apoc. 12. Et factus est prælium magnum in cælo, Michael & angeli eius præliabantur cum Dracone, & Draco pugnavit & ange-

li eius, & non valuerunt, hecque locis inuentis est eorum amplius in cælo, & proiectus est Draco ille magnos serpens attriquus, qui vocatur Diabolus & Sathanas, qui seducit vniuersam orbem, & proiectus est in terram, & angeli eius cum illo missi sunt & sequitur. Nunc facta est salus, &c. propter verbum testimonij sui, quod fuit tale, scilicet, iustitia mediante, quod ex quo maiorem locum sibi non debitum vsurpare volebat, poneretur in remotiori, secundum quod iura dicant. l. neminem. C. de offi. Magistri militum. & ca. præcipimus. 93. dist. quæ tunc ita erat apud Deum, sicut nunc est apud mundum: Quoniam, vt supra dixi, dicit l. Dominus ab initio possedit me, & cum eo eram semper cuncta componens, & sint postmodum per ora Principum iura promulgata.

Vigesima secunda confid. Alio etiam modo laudandam & magnificandam dicemus esse hæc nostri iuris scientiam: Quoniam si quid in honore & excellentia sacræ theologiæ dicitur aut reperitur, multum esse extollendam censeremus, si ad legis scripturam honorē quæ maxime pertinere comprobamus: diuinam sanè theologiā quibus immensis laudibus eius professores extollant, neminē præterire potest, vt qui omnibus sine defectu doctrinis & scientijs omnes præponendam esse dicant, omniumque scientiarum Reginam esse testantur diuina & humana ei tribuentes, & iam non vsq; sed in æthera quoque; Quin & illas quondam Luciferi sedes eam collocantes. Quod si verum est, sicut id ipsum & nos quoque; verum esse fatemur, vt supra diximus & probauimus, quis negabit legalem scientiam esse nobilissimam? Evidentia siquidē veritatis, compertum est theologiā tanto iuris scripti patrocinio niti, tanta eius suffragatione adiuuari, vt si legitima illi sustuleris, si legum ab ea fundamenta separaueris, velut sterilis, arida & manca modicique in humana ditione momenti sit apparuita. Cum theologia ad duo insignia sese extendere dicatur, speculationem & actionem: Certe si aliquam ipsa sui vtilitatem præstare velit, in solis speculatiuis finibus non remanebit, Sed & ad vitæ actiones, ad humanos actus moderandos sese accomodat necesse erit. Ad hoc posterius totum nostrum est. Cum enim series vitæ actiue in tribus consistat, Vt viuatur honestè, nemo lædatur, & suum ius integrum intactumue persistat & constet: quod tria ista nullius alterius quàm legali traditione cognoscantur, consequens erit totum illud quicquid ad virtutes ad vitia aliisque humanæ vitæ actiones pertineat, à nostro potissimum iure theologus mutuetur. Si igitur diuina mater theologia, quoniam secundum vnam ex diffinitionibus, quas in secundo sententiarum Petrus Lombardus tradidit, peccatum nil aliud est quàm voluntas consequendi retinēdiq; quod iustitia vetat. Si de peccato illi negotium sit, si de eo quod sancta prohibet iustitia sit, discretiua, interque; lepram & non lepram iudicati.

dicatiua, quo id praesidio faciet? An sola & nuda rerum diuinarum illi suffecerit speculatio, non est arbitrādū. Augusta igitur legū scira sacrosanctaq; nostrorū patrū decreta adhibet: utpote q; ppria subiectaq; iuris scripti sit hęc materia: Quoniam nec peccatum esset, si lex non esset. Sed quid in re aperta tam anxie laborandum est? tolle ex quatuor sententiarum libris iuris postiuu documenta, non solum illos explumbabis, sed & tota distinctionum capita in fine tertij: Vbi de mendacio, de periurio, de consilijs patrum differitur: quin & quartus ipse totus qui de baptismo, de coniugio, de poenitentia, de clauib. Ecclesiae tractat concident & interibunt. Paria de magnis illis iuris elegantium summam in scriptoribus sentire veritas cogit. Ex quibus si legum, tum diuinarum, tum humanarum iussa demantur, vniuersus ille tam insignis tantorum patrum labor exarabitur. Adeo in seipsa parum theologia in humanis actibus operabitur, nisi legū suffulcro velut tibicine sustineatur: nec id iniuria fieri, quod illae ambae professiones affinitate cognoscantur. Ex eisdem enim autorib. Moyse & Prophetis proccesserunt, qui non solum rerum diuinarum, sed & legis cognoscendae campum aperuerunt: Imò vtraq; ab ipso optimo maximoq; Deo originem assumpsit, ut supra ample demonstratum est. Et ideo dicit Luc. de Pen. in rub. de professio. & medicis. lib. 10. C. Quod scientia legalis est pars theologiae: imò effectualiter vtraque habet idem subiectum, quicquid dicant multi, qui non intellexerunt neque originem, neque effectum, neque finem illius, qui dicere voluerunt non habere in subiectum. Cum verum subiectum ipsius scientiae sit Ius, cuius diffinitio est, q; est ars boni & aequi: quae quidē bonitas & aequitas sunt essentiae ipsius Dei, cū dicatur Luc. 18. Nemo bonus nisi Deus, & etiam Marci 10. & habetur Iob. 34. c. Absit à Deo impietas, & ab omnipotente iniquitas, & orbem terrae in aequitate iudicabit. Psal. 9. & 66. Et illius scutum est aequitas, quod est iustitia, ut habetur Sap. 5. & ut dicit Aug. in libr. de poenitentia. Tanta est aequitas ipsius Dei, q; quicquid homo fecerit, laudabilem in suis factis Deū inuenit. Si recte egit, laudabilem inuenit per iustitiam praemiorū: si peccauerit laudabilem inuenit per iustitiam suppliciorū: si peccata confessus ad recte viuendum redierit, laudabilem inuenit iustitiam indulgentiarum. Semper enim rectus & iustus est Dominus: & fidelis absque iniquitate. Esaiā 1. & ipsa aequitas est pars iustitiae, ut dicit sanctus Thomas 2. 2. qu. 80. imò inest ei, ut dicit idem sanctus Thō. 2. 2. qu. 120. ca. 1. Cum ergo finis & effectus Iuris non sint aliud nisi bonum & aequum, quae sunt essentiae Dei, non est dubium, quod ita Deus potest dici subiectum in scientia iuris, sicut in scientia theologica. Cum etiam vtraque tendat ad notitiam diuinarum rerum, ut supra dictum est. Vnde ergo, si immortalibus titulis, eminentissimis

praconijs, laudatissimis praedicationibus theologia digna iudicari debet (ut debet & quidem meritissimè) quae per lapideum louem celeberrima, quae excellentissima nostrae legalis scientia erit & maiestas, & amplitudo, quae sine ea ipsa theologia quantum circa hominum vitam, & actiones versatur consistere nequeat, vel quae sanctissimi iuris nostri praestantior, quae prerogatio vel colligi, vel aestimari dignitas poterit, ut quoties magna illa theologia celebrationum decoramētis extollitur, toties & legalis scientiae candor eiusdem laudis, vel praecipua pars communiois participationis, quae iura sibi vindicet: Hęc Zafius in suis orationibus. post re. l. 2. ff. de ori. iur. vbi satis ample ponit laudes iuris ciuilib.

Vigesima tertia confid. Visum est hic, quomodo theologia participat cum scientia iuris Canonici & ciuilib, & quod etiam est quaedam similitudo inter ius Canonicum & ciuile, ita quod illae tres scientiae praecedere debent, & excellent omnes alias scientias, & de alijs inferiorib. infra amplius dicetur. Sed quia quandoque deficiunt constitutiones Papales, & in defectum eorum allegatur dicta Hieronymi, Augustini, Ambrosij, & Gregorij, aliorumq; sanctorum doctorum, quorum dicta sancta mater dei Ecclesia veneratur, si in decisionibus causarum inducatur lex ciuilib, quae omnino disponit contrarium, quod eorum seruabitur in foro Ecclesiastico. Videtur primo quod dictum sanctorum lege repulsa. c. 1. 20. di. vbi post constitutiones Romanorum Pontificum seruanda iubet ipsorum dicta sanctorum magnanimitate retinenda, & promulganda. Et cum de legib. nihil dixerit, ideo id omisit videtur. leg. quicquid. ff. de verb. oblig. l. 1. §. si autem ad deficientis. Cod. de cadu. tollen. c. dilectus. de tempore ordinandorum. c. is qui. in prin. de sent. excommu. lib. 6.

Secundo facit, Quoniam si Canones praferantur legibus, ut supra dictum est, multò fortius dicta sanctorum, cum etiam Canonibus praferantur. ca. constitutiones. 20. dist. quod probatur eo, quia videntur representare personas sanctorum, qui videntur autoritate diuina potius quam alia loqui: Quoniam ex quo loquuntur diuina inspiratione, videntur accusare Christum, qui eos accusat, ar. c. sacerdotis. 6. q. 1. l. 2. C. de statutis, & imaginib. 8. q. 1. ca. qui. Si. n. Ecclesia sanctorum patrū dicta approbet, quo modo ea recusare potuit, cū eandem potestatem ex approbatione habeat, quam ex constitutione. l. 2. §. ne autem. & §. sed neq; C. de veteri iure enucleat.

Tertio, imò quod fortius est, videtur quod leges Principum in causis Ecclesiasticis sunt repellendae, ne diuinis rebus praesidere videantur secularibus negotijs implicati, 96. dist. cap. cum ad verum. in fin. illicitum namque est, eum, qui modo se in ordine sanctissimorum Episcoporum Ecclesiasticis

fasticijs immiscere tractatib. ead. dist. ca. seq. ad sacerdotem. n. Deus voluit, quae in Ecclesia dispensanda sunt, pertinere ad seculi potestates. ead. dist. c. si Imperator. quae distinctio in totum facit pro hac parte. Et quoniam sancti doctores Ecclesiae sunt ampliori gratia spiritus sancti, ita amplior scientia alijs nedum Regib. praecellentes rationi magis probantur adhaesisse. vnde hoc exemplo Natan propheta Dauid Regem increpauit, & Daniel nulla alia potestate functus, nisi quia ex reuelatione diuina praesumpsit, iudices à populo constitutos condemnauit. 2. q. 7. c. nos si competenter. §. sed notandum. ver. item Daniel.

In contrarium tamen, Quoniam et videtur, q; ex sententia Rom. Pontificis leges sint diuinitus per ora Romanor. Principū diuinitus promulgatae. c. nemo. 16. q. 3. Nam & beatus Petrus Princeps Apostolorum secundum leges seculi, causas Ecclesiasticas iudicabat. 6. q. 1. c. beatus. in fi. & Greg. in causis Ecclesiasticis ex Romanis legib. sumpsit argumenta 2. q. 1. c. leg. in fi. & August. eadem q. ca. nomen. sensatus est enim qui credit legi Dei, & lex illi fidelis. Ecclesiast. 33.

Secundo facit, quoniam in fames sunt ex Ecclesiastica statuto, qui Christianae legis normam abijciunt, sicut qui Ecclesiastica statuta contemunt. 6. q. 1. c. infamis. in prin.

Item nulla accusationes Iudicibus Ecclesiasticis admittuntur, quae per leges seculi prohibentur. Hęc enim sunt sanctorum patrū vestigia. ead. q. c. nos sequentes.

Item & tertio Papa iubet sacra scriptura legib. se subiectum. 25. q. 1. c. statagendum. Ergo, & causae Ecclesiasticae in defectum Canonū maiori eis debent ratione subesse, ut iuxta ipsarum diffinitiones terminentur. ad idē. l. dist. c. si ille. 10. dist. ca. si adiutorium. & ca. seq. vsq; ad fi. 16. quae 6. ca. inter memoratos.

Quarto, nam ex quo leges per Rom. Pontifices sunt receptae, ita habendae sunt, ac si essent per Rom. Pontificem promulgatae. Omnia enim nostra facimus, quibus à nobis autoritas impartitur. l. 1. §. sed neq; C. de veteri iure enucleat.

Quinto, Quoniam leges sunt praeferendae, ex quo in ordine literae praeferruntur regulis patrum. c. q. s. aut leges. 34. dist. quoniam si in ordine, ergo in obseruatione. l. haeredes. in fi. ff. ad Trebe. Ordo nāq; verborum ordinē obseruationis ostendit. c. in Christo patre. de cond. dist. 2. Faciunt notata per Fel. & alios in c. cum dilecta. de resc. & per doct. in c. mandato, de praeben. in 6. dixi supra in 1. part.

Sexto facit, quia rex. in c. summo opere. 11. q. 3. dicit, quod diuina, & humana lege resoluantur dubia. nihil de dictis sanctorum patrū dicendo.

Septimo, facit textus in capitulo, si inter 6. q. 4. vbi Papa leges humanas, & Principum suas leges vocat.

Octauo, quia etiam habetur 13. q. 2. capitulo v-

naquaque §. item quae, Quod, quae legib. diffinita sunt, mutare non licet. Hinc Ambrosius in ca. iudices. 3. quae 7. dicit: Bonus iudex nihil ex arbitrio suo facit, sed iuxta leges, & iura pronuntiat. si quis sententijs suis obtemperat, non indulget propriae voluntati. nihil paratum & cogitatum de domino defert, & infra obsequitur legibus non aduersatur, scilicet, naturae. & infra, qui iudicat non suae voluntati obtemperare debet: sed tenere, quod legum est, nec immerito, quoniam per Imperatores leges humano generi Deum distribuisse notum est, dicit Augustinus 8. distinct. cap. quo iure. & sancti, quorum dicta Ecclesia recipit, nihil debent contrarium legib. ex arbitrio suo dicere: sed iuxta leges, & iuxta pronuntiare. Postquam enim sunt factae leges non de eis, sed secundum eas iudicandum est. capit. in istis. 4. distinct. & hoc iuste: quia lex est lux, & via vitae. Prouerborum sexto.

Nono facit, quia etiam similitudo legis recipitur in argum. ad decisionem causae Ecclesiasticae. capitulo in audientia. de senten. excom. extra. capit. si iudex. de senten. excommu. in sexto. fortius praualebit ipsa lex. ad idem facit. 15. qu. 3. c. sanē. §. cum autem.

Decimo facit, quinimo etiam causa Ecclesiastica per leges expresse decidit. cap. praesulum. in fi. 16. q. 3. ibi, tricennalis lex concludit: quia, & filiorum nostrorum Principum manauit autoritas. & capitulo. nos sequentes. 6. quae 1. & 99. distinct. cap. prouincia.

Vndecimo facit, quia sicut leges non dedignantur sacros Canones imitari, in auth. de Ecclesiasticis tit. in prin. col. 9. ita, & sacri Canones Principum constitutionib. adiuantur. c. l. cum concord. de oper. noui nunc. extra.

Duodecimo, quia custoditio legum consummatio est incorruptionis. Sapientiae 6. vnde dicitur 25. q. 1. c. generali, Quicumque Regum censuram in quocunq; crediderit, vel permisit violandam, ut execrandum anathema quidem fiat, & velut praenicator fidei catholicae apud Deum reus existat, & eadem quaestione, c. ideo in prin. vbi dicitur, quod in mundanis affixum est legibus excedere, minime nos debemus, contra eorum quippe saluberrima agimus instituta, si quod ipsi diuino statuerant consilio, intactum non conseruamus. Dicta verò sanctorum credenda non sunt, nisi scripta in lege domini inueniantur: & ipsorum praeccepta prius veniunt discutienda, quā implenda. 50. dist. c. si quis praepostera, vnde Ioannis 1. cap. 3. Nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus, si ex Deo sint. & ex his, & plurib. alijs motiuis, & rationibus ita tenet Lucas de Penna in le. medicos. in 2. & 3. col. Co. de professorib. & medicis. libr. 10.

Et ad hanc vide Christophorum Longolium in suo Panegyrico, in ciuilib sapientiae laudem, Mm quo

quo comparatis ad inuicem cuiuslibet facultatis excellentioribus. facile aperit. Nullam earum nedum excellere, sed nec sibi coequari, talemque inter eas omnes, & istam esse delectum, qualis inter contentia, & contenta solet adhiberi. Et hac velut vicaria Dei opera fungente omnes in hoc seculo egerere necessarium. Reliquis vero contingenter.

Vigesima quarta consideratio. Ex predictis ergo inferendum est, quod doctores iuris civilis sunt multum honorandi, nec immerito: quia sunt ad aliorum eruditionem. c. super specula. de Magistris. & dicit text. in ca. gloriosus Deus in sanctis suis. de reliquijs, & veneratio. sanctorum. Quod sunt luminosa candelae ardentes super candelabrum posita, quae in vniuersum corpus orbis terrarum tenebris profugatis veluti sydus irradiat matutinum. & text. in c. super specula. dicit, quod fulget veluti splendor firmamenti. & veluti stella sunt in aeternitates perpetuas permanens. & cap. inulti. de poenitentia. distinctione secunda, dicit, quod sunt radij solis, & textus in l. si arborem. §. si tamem. in verbo, locus opacus: quoniam sole coepit esse plenus. ff. de seruitu. v. praediorum. cum ibi notatis per Angelum, qui multum extollit illum textum ad hoc. & antecessores appellantur, vt in prooemio fororum. §. r. & §. discipuli. & domini vocantur. auth. habita. C. ne filius pro patre. & patres iuris, vt in l. i. C. de excu. artificum. libro decimo. Imo Prophetae dicuntur, vt in ca. si rector. 43. dist. ver. Prophetae quippe. Vocantur etiam nobilissimi, vt l. 2. fin. ff. de excu. tutorum. & amici Principis. l. diui. ff. de iure patronatus & parentes, vt in l. ex diui. C. de locato, vt per Barbatiam consilio suo incip. praclare scribitur apud Iob. colum. 9. in secundo volumine. Imo & patres Principis, & non fratres. l. secunda. Co. de officio diuersorum iudicum. Et professores dicuntur. Cod. ne filius pro patre. auth. habita. & doctores. vt in prooemio Gregorian, & prooemio 6. & in clem. 2. de Magistris. & Magistri offic. vt in prooemio fororum. §. his igitur. Et his nominibus, scilicet, Magister, & dominus vocabatur Dominus Iesus Christus, vt habetur Ioannis 13. Vos vocatis me Magister & domine, & bene dicitis. Item vocantur praepotentes. l. si in aedibus. ff. de dam. in secl. & etiam dicuntur sacerdotes. leg. 1. ff. de iusti. & iu. Imo sanctissimi. Cum sanctissima lex seu iuris civilis scientia dicatur, vt in l. 1. ff. de varijs & extraor. cogni. Et etiam iurisperiti dicuntur. l. i. C. de professoribus, qui in vrbe Constantino. libro 12. & etiam celsiores, vt in l. 2. Co. de officio diuersorum iudiciorum. Magnifici etiam viri appellari debent, quia, & sic versantes magnificos viros appellat Philosophus quarto Ethicorum. & ita etiam eos appellat textus in prima constitutione C. §. 1. & in prooemio institutio. §. cumque. Sunt enim doctores iuris optimi, iustitiae, & Reipublicae ministri, inquit textus, in prooemio fororum. §. discipuli. & §. pen. & dicit textus in leg.

aduocati. Cod. de aduocatis diuersorum iudiciorum. Hi qui dirimunt ambigua facta causarum, suaeque defensionis viribus saepe publicis in rebus ac priuatis lapsa erigunt, fatigata reparant, non minus prouident humano generi, quam si praesens a vulnere. patriam parentescque saluarent. & aliqua ex nominibus praedictis ponit Cardinalis Florentinus dicit Zabarella in cle. 2. de Magistris. in 3. q. & in 4. ponit, quae sunt priuilegia illorum, forte casum descripturus, ad denotandum, quod ex quo ultra doctores aliarum scientiarum sunt priuilegiati, quod etiam sunt honorandi. illorum etiam priuilegia ponit Alex. in l. Centurio. ff. de vulg. & pup. substitutio.

Vigesima quinta conside. Antequam ponam quomodo vnus doctor etiam eiusdem scientiae sit alteri praefertendus, ponam illam antiquam, & Carolinam disputationem, quae tamen est sine rationibus validis ex parte medicorum. An legistae sint digniores medicis, & sic an debeant praecedere medicos. An vero medici legistas, Et in hoc legista, medici, & theologi insudauerunt. Legistae vero suas partes tueantur, medici suas. Theologi vero arguunt ad partes pro excellentia vtriusque scientiae, sed nihil decidunt. Ideo adhuc sub iudicelisis est.

Et in primis capiam fundamenta. pro medicis, tuendo earum partes, ponendo multa ultra postea per doctores nostros iuristas, quae primo referam, deinde fundamenta medicorum. tandem aliqua addam.

Inter ceteros Iuristas reperio, quod Barba. in c. clerici. de iudicijs. melius ceteris hanc materiam disputauit. Et primò dicit, quod in hoc vult stare tanquam agnus coram tondente, nec vult alicui molestus esse, & adducit in medium illud, quod scribitur apud Philosophum in 3. alijs in primo Ethicorum. opus morale, vt dicit, sumpsit, non, vt sciamus, sed vt boni efficiamur. & sic Philosophia moralis non est introducta, vt per eam sciamus, ex quo datur intelligentia quadam ad iuriconsultum nostrum in prin. ff. de iusti. & iur. dum dicit veram, nisi fallor, philosophiam, non simulatam affectantes: vt non sit philosophia ad sciendum, vt boni homines fiant, vt probatur in iustitia. §. iuris praepotentes. ff. de iusti. & iure. Ergo non est scientia, vt dicit dominus Abb. Panor. in d. ca. clerici.

Nam scire, est rem per causam cognoscere, vt in primo Posteriorum, & in primo Physicorum dicitur. Tunc etiam opinamur vnum quodque cognoscere, cum causas cognoscimus primas, & principia prima usque ad elementa. ca. qui occidit. 33. q. 8. Ergo sequitur, quod non est scientia facultas ciuilibis, aut Canonica, sed est quadam philosophia moralis, per quam homines inducuntur ad bonum faciendum, & ad euitandum malum, & se habet vt imperatrix. faciat illud Horatij.

Oderunt

Oderunt peccare boni virtutis amore,
Oderunt peccare mali formidine poenae.

Et l. i. in prin. & ibi glo. in ver. metu. ff. de iusti. & iur. Ergo eo respectu excellentior est naturalis Philosophia, Metaphysica, aut Medicina, vt dicit Barb. in dicto loco pro suo primo fundamentum.

Sed istud fundamentum est plus quam debile, cum praesupponatur falsum. cum satis supra in 4. consi. huius partis probauerim, legalem facultatem esse scientiam habens suas causas, & modos arguendi. Imo magis dicitur scientia, quam physica & medicina, vt statim probabo.

Secundò Barb. adducit tex. in c. non sanè. 14. q. 3. vbi Gratianus ponit verba Aug. ad Mace. in quibus praemittit medicos legum aut Canonum doct. & clarum est quod ex ordine literae validum est in iure argumentum, vt in leg. generaliter. §. quid ergo. ver. ordinem scripturae. ff. de fidei. liber. notatur plene in cap. cum delicta. extra de resc. vbi per Felyn. & dicit ipse Barb. quod dicit in cap. decerni. extra de iudicijs, ergo praefertuntur medici legistis.

Ad istud fundamentum dabitur responsum clarum, tenendo partem contrariam, vbi simili modo arguetur pro parte contraria.

Tertiò, idem Barb. adducit tex. quem dicit esse singularem coniuncto dicto Bar. in l. i. Co. de Comitibus. & Archiatris. li. 12. vbi dicit. quod medicus Principis aut Papae aequiparatur Ducibus. & Vicarijs Principis & obtinet locum Comitum primi ordinis, quem gradum non habet legum doct. Consiliarius Principis, vt notatur. in l. iuris peritos. ff. de excusa. tuto.

Ad istud est facilis responsio, Quod ex quo tenet primum locum inter medicos, quod ratio est quod aliqua dignitate decoretur: sed non dicit, quod ille, qui inter consiliarios Principis tenet primum locum, vt est Cancellarius, qui dicitur quatuor, vel praefectus praetorio, sit minor eo, cum etiam sit supra Duces, Comites, & Vicarios, vt supra ample dictum est in sexta parte. in 1. & 2. consideratione. vbi ample de Cancellario & eius praeminentia, seu excellentia: & etiam in d. par. posui de primo medico Principis, qui stat longè post Cancellarium.

Quartò, pro suo fundamento dicit, quod illa scientia est nobilior, cuius subiectum est nobilius, vt dicit Philosophus in 1. de anima: sed subiectum philosophiae naturalis, vt dicit, est nobilius subiecto legum. est enim subiectum corpus physicum, vt mundus, &c. quae in eo sunt, vt stellae Coeli, Planetae, Elementa mixta, Homo, Animalia irrationalia: de quibus philosophus proprietates & passionem considerat, & haec subiecta sunt nobiliora subiecto legum, quod est iustitia in politica conuersione.

Quod autem caelum, intelligentiae, & Planetarum

sunt nobiliores ipsa iustitia ciuili, apparet: Quoniam, vt dicit, sunt corruptibiles in simplices & perpetuae causae sunt eorum, quae in mundo sunt, a quibus ratio & natura rerum dependet, & omnes eius operationes inferiores. Et vt dicit: Legalis potentia est quadam operatio variabilis. Ipsa etiam anima humana nobilior est sine comparatione potentia legali, & ipsa iustitiae communicatione, cum sit subiecta, simplex & perpetua, & eodem modo est dicendum de intelligentijs superioribus. vt habetur in lib. de Anima.

Similiter, & ipse Homo videtur nobilior ipsa iustitia legali, quia causa efficiens & finalis sunt nobiliores ipso causato, vt ca. cum cessante. extra de app. l. adigere. §. quamuis. ff. de iure patro. & habetur in lib. de causis. & facit l. eam quam. C. de fidei commissis. sed iustitia est effectus causatus ab homine, & etiam ad finem inuentus, ergo non est nobilior ipso Homine, & per consequens scientia illorum est nobilior scientia legali.

Et eodem modo probò, quod subiectum medicinae est nobilior subiecto legis. Nam subiectum medicinae est corpus humanum animarum, sed subiectum legis est iustitia communicatiua, ergo subiectum medicinae est nobilior subiecto legali, eò, quia homo est dignior, quae est nobilissima creaturarum. Nam causa efficiens alicuius operationis est nobilior effectu à se producto, iuxta illud: Manus tuae domine fecerunt me. & probatur in l. de causis. Ergo homo est nobilior iustitia politica, & communicatiua, & sic nobilior est subiectum medicinae, quam legis, & per consequens est nobilior scientia.

Pro responsione praecedentium per suasionum, seu talium, qualium inductionum necesse est demonstrare errorem ita arguentium, qui in omnibus errant extrauagando terminos, & aliter sumendo quam sumi debeant. Nam non est verum, quod Homo sit subiectum in Metaphysica, Philosophia, & Medicina, quae omnes res supra declaratae sunt subiectum in illis scientijs. sed in philosophia naturalis subiectum est cognitio rerum naturalium, & effectus illarum quae sunt facta causa hominis, cum omnia hominis causa facta sunt, non solum medicina: sed etiam Planetarum, caelum, terra, aer, aqua, omnia Elementa, Iustitia, Ius, & omnes aliae res quaecumque sunt. Ita, quod Homo in qualibet scientia est ita subiectum in vna sicut in alia: & vnaquaeque scientia est ita subiectum hominis sicut alia: cum vt dictum est, hominis causa facta sunt omnia, vt dictum est ample supra in 2. par. in 1. consi. ad quam recurre ad demonstrandum, quod omnia sunt sub homine, & non quod Homo vni rei subijciatur, & non plus vni quam alteri: Imo omnes quaecumque res, quae sunt in mundo, & à Deo creatae subijciuntur Homini, vt ibi ample dixi, praeter rationem cui subijciatur Homo, & non ratio Homini, vnde, vt ait Sene. ad Lucillum. Si vis omnia tibi subijcere, subijce te rationi, vt dicit

Mm 2 glo.

glo. in ver. rationis. in c. ex eo: de elect. in 6. de qua do. meus Iaf. in l. dedi. la premiere. §. si liber. ff. de cōditio. ob causam, & in l. quoties in 6. & 7. col. C. de rei vendi. & in l. illam. C. de colla. Sed nihil aliud est lex, nisi quod ratione consistit. i. dist. c. consuetudo. Imò ratio est anima legis. l. cum pater. §. dulcissimi. ff. de lega. 2. Quoniam per rationē refringitur, ampliatur, & ducitur, vt tenet Fel. in cap. ex parte. in fi. extra de constit. Pan. in c. fi. in 3. col. extra de rescript. Petrus de Anch. in consil. 254. in 2. colum.

Item & magis errant, qui tali fundamento vtuntur, dicendo, quod subiectum in scientia legali sit iustitia politica, & communicatiua, cum verum subiectum sit Ius, quod ars boni, & æqui, quæ sunt essentia Deitatis, vt supra dictum est. Ex quo subiectum ipsius scientiæ legalis potest dici Deus. sicut in theologia vno respectu, tamen licet aliò quàm ad theologiam. Cum licet Deus sit subiectum in theologia eodem respectu, scilicet, quia considerat Dei proprietates, & operationes, ex quo est eius verum subiectum secundum Philosophum, primo Posteriorum. & dixi supra in 2. confid. si etiam scientia legalis: quia considerat bonitatem & æquitatem, quæ sunt partes iuris, & ideo cum sint essentia & proprietates, & operationes Dei, qui circa bonitatem & æquitatem operatur, ideo subiectum in illa scientia legali, est ipse Deus, vt amplè supra dixi, & scientia medicinalis solum habet respectum ad sanitatem corporis, & non animæ nec morū, quod tamen facit scientia legalis: Quoniam ea ratione quæ homo potest dici subiectum in medicina, quia medicina habet respectum ad sanandum corpus, eadem ratione, & digniori potest dici subiectum in scientia legali, cum medicina habeat respectum ad illum sanandum, & scientia legalis ad illum bene regendum & gubernandum: Et non solum hominem in specie prout medicina, sed totum hominem in genere, & in Republica, quæ homini priuato præferenda est: circa quam versatur scientia legalis, non autem medicina: & sicut secundum communem opinionem, & illorum, quoniam vltra voluerunt dicere subiectum iuris ciuilem est homo politicus, & rationalis dirigibilis constitutionibus legalibus in bonum, & in notitiam diuinarum atque humanarum rerum, vt supra dictum est. Ita homo non simpliciter, sed ægrotos dirigibilis ad sanitatem ex constitutionibus & ordinationibus medicinalibus est subiectum in medicina: sed non potest dici, quod homo simpliciter sit subiectum in medicina, cum homo sanus non subijciatur medicinæ: quoniam: vt habetur Matth. 9. Marci 2. & Luc. 5. Non est opus medico valentibus. dicit Iesus Phariseis. Cui Christo credendum est. cum quæ dicit vera sunt, & verum est testimonium eius: & ideo non potest esse verum, quod homo simpliciter sit subiectum in medicina: quod adhuc, quod plerumque est, potest semper dici in scientia legali, quoniam li-

cet dici possit, quod quæ spiritu Dei reguntur non sunt sub lege, verum est, quantum ad exercitum, sed quantum ad rationem legis semper homo subiectus est. Panor. in ca. omnis anima. de censib. dixi supra in 4. confid. Nec est etiam verum, quod iustitia sit magis corruptibilis, & quod Coelum & intelligentiæ, seu Planetæ cœli sint magis incorruptibiles, quàm iustitia. Cum sit constans, & perpetua voluntas, vt habetur inst. de iust. & iur. in principio. & in leg. iustitia. ff. eodem. & dixi supra. vbi satis probaui, quod non est variabilis nec commutabilis.

Et si dicatur, quod causa efficiens sit maior causato: ergo etiam sequitur, & in hoc non est dubium, quod omnes aliæ scientiæ, imò inter alias plus medicina minoratur, cum homo sit causa efficiens illarum, & homo non est factus propter medicinam, sed medicina propter hominem, quia homo est dignior quacunque scientia, imò quacunque re mundi. cum omnia eius gratia facta sunt. dixi supra amplè in secunda parte, in prima consideratione. ex quo sequitur, quod prædicta fundamenta Barbatia non militant.

Quintò, Barbatia pro medicis adduxit aliud fundamentum, & dicit, quod illa scientia est nobilior altera, cuius finis est dignior, quia omnis laus in fine canitur, & omne agens agit propter finem. & finis est, qui mouet agentem, & est causa causarum, vt dicit Philosophus, & probatur in leg. eam quam. C. de fideicommissis. sed finis Philosophiæ naturalis est dignior, quàm finis legalis censura, quod demonstrat, vt dicit: quia finis intentus à natura in Philosophia est felicitas actuum humanorum, sed finis legalis censura non est felicitas actuum humanorum: ergo finis naturalis Philosophiæ est dignior sine legalis censura. Quod vt dicit apparet, finis legalis censura est felicitas quædam circa quoddam communicari secundum ciuilem conuersationem, talis autem non est vera felicitas actuum humanorum, vt probatur in lib. Ethicor. & eodem modo est dicendum de medicina, vt finis medicinæ sit dignior sine legalis censura. Nam finis medicinæ est conseruatio substantiæ & essentiæ hominis, finis autem legis est conseruatio qualitatibus, & accidentibus, quia bona & honesta conuersatio, in alijs autem substantialis & conseruatio substantiæ & formæ est dignior finis, & magis necessarius sine qualificatio & conseruatio qualitatibus, & vt dicit, hoc est clarissimum, quia substantia est dignior accidente, quia accidens est in esse, vt voluit Philosophus §. Ethic. & in l. ei. ff. si cer. pet.

Parcat mihi autoritas domini And. Barb. quia non bene considerauit finem legalis scientiæ. Quoniam si vidisset Ciceronem, aut de eo recordatus fuisset, & seq. allegandis, non dixisset finem legalis scientiæ esse talem quem dicit. Nā Cicero lib. 2. de

de legibus ad ciuilem salutem, ad ciuitatum incolumitatem hominumque vitam beatam, & quietem leges esse adinuentas arte factas, & satis iuribus demonstratur per tex. in l. 2. §. post hæc deinde. ff. de ori. iur. vbi Bal. dicit, quod ciuitas non potest stare sine iurisperito. cum leges ad conseruandam Rempub. ciuitatis, & etiam finis legis est conseruatio pacis inter homines, vt dicit Albe. in rub. ff. de legib. Et sic finis legalis scientiæ non solum tendit ad conseruationem vnius hominis in specie, puta talis; aut talis; sed omnium & totius Reipublicæ. Et tamen finis medicinæ non tendit ad conseruationem vniuersalis status hominis. Cum medicina sit tatum pro ægrotis: quoniam, vt dictum est, non est opus medico bene valentibus. Matth. 9. Nec est in potestate medici facere hominem quantumcunque specialem immortalem, iuxta illud Psalm. 87. nunquid mortuis facies mirabilia; aut medici suscitabunt? quod non est medicorum suscitare: sed solius Dei. Vnde dicit: Constitutebunt tibi, quia si aliquos mortuos suscitari contigerit, non à medicis, sed à Deo solo rediuuati fuerunt, prout ita declarat illum textum Archid. in cap. conuertimini. §. hinc etiā medici. de poen. dist. 1.

Item & sic. Ex quo finis legalis scientiæ tendit ad conseruationem Reipublicæ, finis vero medicinæ ad conseruationem priuatorum hominum, est præferenda scientia legalis. Cum utilitas publica præferenda sit priuata. l. utilitas publica. C. de primipi. lib. 12. & ibi Luc. de Pen.

Nam bonum gentis diuinius est quam bonum vnius hominis, vt dicit Philosoph. l. Ethic. Et apud Platonem iustissime illa ciuitas traditur instituta, in qua proprios quisque nescit affectus. §. dist. in princ. hinc Tullius de officijs, lib. 3. Natura quidem conseruamus, vt communem utilitatem nostræ anteponamus: vt enim leges omnium salutem, saluti singulorum anteponunt, dicit Luc. de Pen. in l. 1. C. de collat. fundorum patrimonialium. lib. 11.

Item medicina tendit solum ad conseruationem corporis, sed legalis censura ad conseruationem hominum Reipublicæ, & animæ, quoniam ad rerum diuinarum atque humanarum notitiam tendit, vt dicit gl. in l. 1. §. proinde. ff. de var. & extraor. eo. in ver. sanctissima. Vbi dicit, quod scientia legalis est sanctissima quod ad animam: quia eius præcepta concordant cum diuinis. Docet enim honestè viuere, alterum non lædere, & ius suum unicuique tribuere. ex quibus non solum corpus conseruatur, ciuitas, & Respublica: sed anima saluatur, quoniam in his tribus pendent leges, & prophete, sed anima præferenda est corpori, & quibuscunque rebus, l. sancimus. C. de sacrosan. Eccle. & satis supra demonstrauit, qualis sit finis legalis scientiæ, ratione cuius etiā videtur legalis esse æquiparanda scientiæ theologicæ, quæ cum supra scripserim, nolo hic transportare.

Ex quibus constare potest, quod nulla est comparatio finis legalis scientiæ ad finem medicinæ aut Philosophiæ naturalis. cum in centuplo sit dignior finis legalis scientiæ sine medicinæ & Philosophiæ.

Sexto, Barbatia adducit aliud fundamentum, & dicit, quod nulla doctrina potest appellari scientia, nisi quæ ex verorum, & æternorum in veritate, & impossibilium aliter se habere, quoniam, vt dicit, scientia est verorum, secundum philosophum 1. Poster. & Commentatorem in 3. de Anima. & facit tex. in c. qui occidit. 23. quæ. 5. & quod voluit Bart. in l. 2. §. quod obseruari. C. de iuramento calum. quoniam nihil scitur nisi verum, vt voluit Bal. in c. 2. de const. vbi dicit, quod scientia est Entium non eorum quæ natura, aut ars reuelauit. Bal. in ca. cum contingat, de rescind. Pet. de Anch. in elem. 1. de concessio. præbendæ. & per gloss. in l. si pater. ff. de hære. insti. probetur. in d. c. qui occidit. sed philosophia est huiusmodi, & legalis censura est circa contingentia in humanis actibus. extrinsecus contingentibus. aliter se habere, & diuersimode se habere. & ideo dicit, quod lex adaptatur temporibus, & est mutabilis ex veritate temporum. 3. dist. c. erit autem lex. c. non debet. de consang. & affi. c. pe. de cle. non residen. ca. suggestum. de decimis. l. ex facto. ff. de val. & pup. Et per consequens videtur, quod doctor philosophiæ, aut medicinæ sit præferendus doctori legum, seu Canonum.

Ad istud fundamentum est amplissimum responsum supra in hac par. in 4. confid. ibi, Ad quartum & ibi, ad sextum. vbi satis probaui, quod scientia legalis sit immutabilis, licet quandoque mutetur ex illa aliqua constitutio, non tamen per hoc dicitur mutabilis aut variabilis. cum omnia semper fiant cum ratione quæ est anima legis, & sicut quandoque medicus mutat medicinam ratione loci aut temporis. etiā in vno & eod. tempore, & per hoc non dicitur facere contra scientiam suam, & sic etiā dicendum est de iurisperito aut alio habente potestatem mutandi aliquas leges: sed cum scientia legalis non sit in totum mutabilis, prout nec scientia medicinalis, ideo est certa, & vera in genere, sicut ipsa medicinalis scientia.

Septimò, pro par. medicorum adduco alia fundamenta, videlicet, quod sunt honorandi. Quoniam vt habetur Eccle. 38. Honora medicum propter necessitatē, etenim illum creauit altissimus. à Deo. n. est omnis medela, & à Rege accipiet donationem, disciplina medici exaltabit caput illius, & in conspectu magnatum collaudabitur. Altissimus de terra creauit medicinam, & vir prudens non abhorrebit illam. Vbi amplè constat, quod medici sunt honorandi, & quod medicina est à Deo.

Sed ad hoc dico, quod ex origine ipsius non est tam honoranda quàm scientia legalis, cum medicina sit de terra, & iustitia de Cœlo prospexit, vt supra dictum est, & ideo à digniori lo-

co dignior dicitur argumento eorum, quæ dicuntur de matrimonio, quod est dignius Sacramentum, eod, quia in Paradiso fuit celebratum, & ordinatum. Gen. 2. Erunt duo in carne vna, prout ample dixi in consuetud. nostris ducatus Burgun. in rubr. *Des droictz, & appartenan. à gens mariez.* in princip.

Octauo, facit tex. in l. 1. §. medicorum. ff. de var. & extraord. cogn. Vt ibi dicit textus, quod medicorum eadem causa est quæ & professorum, nisi quod iustior quo ad petitionem salarii, ex quo in hoc diminuitur de eorum honore. Cum ex quo mercenariam operam non spernunt, non amplius inter Philosophorum professores numerantur, vt dicit ibi text. ibi, An Philosophi. & ideo ex quo legistæ non petunt salarium, sed eis datur honorarium sic dictum, quia honor est donanti, & cui datur, vt dicit glo. in verb. honor in d. l. 1. §. est enim. Quædam enim tametsi honeste accipiuntur, in honeste tamen petuntur, vt dicit tex. Ex quo textu clare constat, quod status aduocatorum est honorabilior, quam medicorum, eadem causa.

Nono, per illum text. hic ante allegatū dicitur, quod medici præfunt corporibus humanis: Legistæ verò reb. sed corpus præferendū est rebus, cum sit dignius, quam res: & digniora sunt quæ dignioribus præferuntur, vt in authen. de defenso. ciuit. §. nos igitur. coll. 3. igitur medici sunt præferendi legistis.

Ad hoc est supra responsum, quod licet legistæ præfint rebus, & habeant eas subiectas, habent etiam non solum corpus ad instruendū ipsum quomodo alterum ledere non debet, honeste viuere, & ius suum vnicuique tradere debet. l. 1. ff. de iust. & iure: & dixi ante: sed etiā præfertur animæ quam instruit, & docet (vt etiam prædixi) quæ preciosior est corpore. igitur.

Decimo facit, quia leges impediunt cognitionem veritatis. Medicina autem facit ad eam deuenire, quod sic probatur per dictum Auer. in fin. 2. Phys. vbi dicit: Ille, in quo congregatur consuetudo, & comprehensibilitas veritatis non habet impedimentum à veritate, sed impedimentum semper est à falsitate, vel saltem ab eo, in quo non est veritas, neque falsitas, vt in legib. & 2. Meta. Ari. textu com. 14. quantum vim habeat consuetudo leges ostendunt, in quibus iuuenes apologos plus animo applicabiles quam summatæ veritatis, & tamen medicina ex quo est sententia speculatiua, & per speculatiuas acquiritur cognitio veritatis, vt dictum est ante. Igitur cognitionem veritatis impediunt leges, quam medicina amplectitur: & per consequens medici legistis sunt laudabiliores.

Sed ad prædicta est satis responsum, ex quo non solum scientia legalis est practica, sed etiam speculatiua, vt dixi, igitur, &c.

Vndecimo facit, quia Iuristæ, vt Iuristæ, non possunt esse prudentes. Igitur non possunt esse ciuiles.

consequentia patet ex dicto Philof. 2. Polit. qui dicit, Necessè est ciuilem hominem esse prudētem, & probatur antecedens, quia prudentia est habitus cum ratione vera. Iura autē sunt cum formidine, quoniam sunt opiniones: sed opinio non est habitus, in quo anima prospiciat verum affirmando, vel negando, vt 6. Ethic. sed ea falli contingit, igitur, &c.

Ad hoc satis est responsum supra. Et dicit Lantren. Valla in proœmio tertij libri suarum elegantiarum, quod quinquaginta digitorum libros, cum admiratione relegit. Primum quod necias, vtrum diligentiam an grauitas, prudentia an æquitas, scientia recum, an orationis dignitas præstent, & maiori laudi danda esse videatur. deinde, quod hæc ipsa ita in vnoquoque illorum omnia sunt egregia & perfecta, vt vehementer dubites, quem cui præferendum putes. Quæ enim disciplina (vt idem ait) scilicet, quæ publice legatur tam ornata atque aurea, vt ius ciuile? Tantum igitur deberi putat eius facultatis libris, quantum illis olim, qui Capitolium ab armis Gallorum, atque insidijs defenderunt, per quos factum est, vt non modo tota vrbs non amitteretur, verum etiam vt tota restitui posset, ita per quotidianam lectionem sformum, & semper aliqua ex parte incolumis, atque honore fuit lingua Rom. hæc ille inter plura alia.

Duodecimò facit, Quoniam qui à Deo commendantur sunt magis approbati, vt dicit Apost. 2. ad Corinth. 10. non enim qui seipsum commendat, ille approbatus est, sed quem Deus commendat: sed medici à Deo commendantur, vt dictum est supra in septimo argumen. Iuristæ autem seipsum commendant, vt habetur in c. cleric. per doct. de iudicij.

Sed medici, qui faciunt istud fundamentum, aut non omnia viderunt, aut veritatem tacent: Quoniam etiam Iuristæ & legistæ laudantur à Deo: quoniam, vt habetur Psalm. 83. Benedictionem habuit legislator, & ibunt de virtute in virtutem, quoniam etiam ipse Deus legislator dicitur Iob 36. Ecce Deus excelsus in fortitudine sua, & nullus ei similis in legislatoribus. & Iaco. 4. Vnus est legislator & iudex, qui potest perdere, & liberare, & vt dicit Bern. de Buis. in 2. par. sui Rosarij sermone 29. 2. par. in litera C. hæc scientia est à Deo, vt habetur Prouerb. 8. per me legum conditores iusta discernunt. & habetur Psalm. 9. Constitue domine legislatorem super eos, vt sciāt gentes, quoniam homines sunt. imo dicitur Acto. 5. Doctores legum dicuntur honorabiles, cum dicunt, Quidam erat in concilio Phariseorum nomine Gamaliel legis doctor honorabilis.

In contrarium tamen, & pro parte legistarum, quæ est ipsa veritas, & prout ita se habet obseruantia, & ita etiam tenet sedes Apostolica, quod legistæ præferuntur medicis, & magistris in artibus, tenco,

tenco, quod indistinctè doctor legū, & canonum, aut vnus illarum facultatum tantum, præfertur doctori in medicina, & magistro in artibus. Quod probatur multis fundamentis, ex quibus iam supra plura posui, sed ea quæ posui non recitabo. Sed tantum de eis mentionem faciam remissiuè ad loca supra dicta, & supra descripta.

Primum ergo fundamentum est Barbat. semper tenendo eius ordinem, & aliqua addendo, ex eo, quia Anima est preciosior corpore, & semper est præferenda. l. sancimus. C. de sacros. Eccl. c. cum infirmitas. de pœni. & remissio. sed legalis censura est medicina Animæ & curat animam. text. est valde sing. iuncta sua gloss. in ver. nouis. de iur. cal. extra & maximè ius Canonicum, quod tendit ad bonum animæ simpliciter. & ad dirigendum Animas ad ipsum Deum, vt in cap. vt Animarum periculis. de constit. in 6. & est gloss. magna, circa medium, quæ ad hoc reputatur singularis. in cap. cum contingat. de iureiur. extra, sed idem etiam dicendum est de scientia legali, cum sit sanctissima etiam quo ad Animam, vt est text. in l. 1. §. est enim glo. in verb. sanctissima. ff. de varijs & extraord. cognitio. Vt dixi supra respondendo ad fundamenta pro contraria parte. Sed medicina curat quandoq; corpus ægrotum, non semper: quia *Non est in medico semper releuetur vt æger:* ed etiam quia constituti sunt vnicuique termini, qui præteriri non poterunt, vt habetur Iob. 14. Et cum corporalia nihil sint ad comparisonem Animæ, & spiritualium, vt capit. inter corporalia. de translatio. prælat. Quoniam etiam, vt inquit Hierony. temporalis vita vitæ æternæ comparata, potius est dicenda mors, quam vita. & apud Ciceronem de somno Scipionis. Vestra quæ dicitur vita, mors est. Et etiam militat hoc argumētum quo ad Philosophiam: quia licet philosophia naturalis tendat ad cognitionem rerum, & ad quandam felicitatem cognoscendi, iuxta illud quod dicitur in Georgicis, *Felix qui potuit rerum cognoscere causas.* Non tamē tendit ad beatitudinem animæ, & per consequens scientia legalis est nobilior philosophia, & medicina.

Secundo facit, Quoniam illa scientia dicitur honorabilior altera, cuius subiectum est honorabilius. assumptum est Philosophi in primo de Anima. & pluries supra relatam est, sed subiectum legis (vt dicit Barba.) est iustitia, & iustitia maior est omnium aliarum virtutum. Vnde scribitur apud Ciceronem in lib. de senectute. Optimo iustissimo cuiq; iter in Cœlum pateret, & expeditissimum, propter iustitiam quis acquirit beatitudinem, & ideo dicebat Aristot. 5. Ethic. Quod iustitia est Virtus lucens, vt Hesperus, ergo scientia legalis est nobilior artibus, & medicina. Hæc sunt quæ dicit Barb. Sed de huiusmodi nobilitate Iustitiæ ad alia virtute & excellentia seu præcedentia, ad omnes alias dixi in rubr. des iustices. in princip. in

commen. nostris super consuetudinibus ducatus Burgun. Et de subiecto digniori dixi in hac part. in 6. confid. Vbi posui, quod ratione subiecti etiam æqualis cum theologia, participat cum theologia scientia nostra legalis, ideo hic non repeto, quæ quidem iustitia domina est & Regina virtutum, vt dicit Beroaldus in tract. de felicitate. Imo cum iustitiæ pars sit Religio, vt ibi dicit, cum Dei cultus iustitiæ ascribatur. Ex quo vt dicit, est Animæ conseruatiua.

Tertio facit, quia omnia denominantur à fine, & finis est qui mouet agētem, vt voluit Philof. sed finis legalis scientiæ est conseruare Rempub. Ciuitatem, & Hominum congregationem, vt probatur in l. 2. §. post deinde. ff. de ori. iur. & ibi Bal. colligit, quod ciuitas non potest stare sine iurisperito. tendit enim ad bonum publicum, propter quod homines efficiuntur beati. teste Cicero. in li. de somno Scipionis. in ver. omnib. qui patriam auxerint, rexerint, adiuuerint, atque seruauerint. omnibus esse certum in Cœlo diffinitum locum, vbi sempiterno æuo fruuntur. Sed ad hunc finem non tendunt artes, & medicina, ergo ex fine legalis scientiæ excedit artes, & medicinam. & de huiusmodi fine scientiæ legalis satis ample supra scripsi in hac par. 7. confid. quæ hic non refero: sed ex ibi deductis est ampliandū istud fundamentum.

Quarto facit. Illa scientia est nobilior alia, per quam humana vita melius disponitur. Nam homo est nobilissima creaturarum, iuxta illud Porphyrij. Sumus enim rationales nos, & Dij, sed mortales additum nobis separat nos ab illis, & in 6. Aeneidos scribitur.

Igneus est illis vigor, & cælestis origo.

Et in illo Ouid.

*Prona, cum spectent anim alia cetera terram,
Os homini sublimè dedit, cælumq; videre.*

Et dixi ample supra in 2. parte, in 1. confid. Sed per censuram legalem melius disponitur humana vita. Nam per leges Homo Homini prohibetur in diari. l. vt vim. ff. de iust. & iure. Imo non solum vna ciuitas, sed nec exiguus hominum cœtus potest esse sine iustitia. Nec etiam quidem parua domus, vt dicit Macrobius li. 10. de somno Scipionis. Ita quod non solum est utilis & necessaria cui-libet administranti & exercenti, sed etiam omnibus & Reipublicæ, vt dixi in d. rub. *des iustices.* in prin. supra allegata. in consuetudinibus nostris ducatus Burgun.

Quinto: illa scientia est nobilior altera, per quam homo magis efficitur obediens Deo, & magis ipsi Deo coniungitur: sed per legem nos effimur virtuos, vt l. prima, in princip. ff. de iust. & iure. iungimur Deo, & sumus filij ipsius Dei, Quoniam Dij & nos rationales sumus, vt dicit idem Barbatia in c. significasti. de foro cōpe. nu. 14. Imo, vt dicit Propheta Psalm. 83. Etenim benedictionem dabit

dabit legislator, & ibunt de virtute in virtutem, & habetur Dan. 12. Qui ad iustitiam erudunt multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates. ca. fin. de magistris. & dixi ante in 7. part. vbi dictum est, Quod aduocati sunt laudandi & honorandi in sede magistratus. ita quod legistæ, etiam sacerdotes & sanctissimi vocantur. Dixi hic ante in 10. confid. Sed per medicinam in nihilo Deo attingimur, Imo nihil habet quod concernat conscientiam aut animam nisi à iurecõsultis, vt in c. cum infirmitas. de poeni. & remis. imo per medicinam quandoq; curamur ab infirmitate corporis tatum, nec Deo coniungimur, igitur, &c.

Sexto facit: Quoniam, vt inquit summæ sapientiæ Chryssippus, lex est rerum humanarum & diuinarum cognitio. l. nam Demosthenes. ff. de legibus. & medicina est tantum cognitio rerum naturalium & humanarum, ergo excellentior est legalis scientia. Cum eius subiectum, scilicet, iustitia aut ius, versetur circa diuina, vt dictum est supra amplè. in 18. confid. & voluit Philosophus in primo de Anima.

Septimò facit: Quoniam lex est donum Dei. d. l. nam & Demosthenes. ff. de legib. & fuit inuenta à Deo, & sic processit à Deo. Exod. 31. c. ibi, digito Dei scriptos, & Deut. 10. c. & dicitur Exod. 25. Dabo tibi duas tabulas lapideas, & legem & mandata quæ scripsi, vt doceas filios Israel. & dicitur Proverbio. 6. quod est lux mundi & fons vitæ. 16. ca. Et procedit à sapientia. Eccl. 19. & fuit inuenta à Deo ex quo est magnificanda, sicut matrimonium magnificatur ab authore. ca. 1. de voto lib. 6. & dixi supra hic in 5. confid. quomodo leges inuentæ sunt à Deo, & origine à Deo processerunt. vbi ample. & sunt per ora Principum diuinitus promulgatæ. l. fi. C. de præscrip. longi temporis. & iuxta illud iam ibi per me allegatum. Per me reges regnant. Medicina vero est inuenta ab homine, videlicet, ab Apolline, Aesculapio, & Hippocrate doctissimo. iuxta illud Ouidianum: Inuentum est medicina meum. Ex quo sequitur, quod magis est honorandus legista quam artista aut medicus.

Octauo, dicit Barbatia hoc probari ex gloss. in verb. nec medico, in c. non sanè, quod est c. fi. 14. q. 5. Vbi dicit, quod medici non sunt maioris valoris quam Obstetrices, vt videtur facere tex. in l. si duobus. §. si autem artifices. C. communia de legatis.

Nonò, dicit Barbatia, quod etiam ex modo acquirendi scientia legalis est dignior, cum faciliiori modo acquiratur scientia legalis quam artis aut medicinæ. Quoniam licet modus sciendi in Philosophia naturali sit demonstratiuus, & sit certior & verior. iuxta illud: Certior aurè arbiter est oculus. l. corruptione. §. si. ff. finium regundorum. l. 1. ver. Atrox aspectu. ff. de ferijs. Et odem modo modus sciendi medicinam est demonstratiuus aut diffinitiuus: vt apparet in primo Tech. primo ca-

non istertia Fen. primo. Item modus sciendi legem est positiuus & fallax. Ideo nõ est certus & demonstratiuus, sed modus sciendi leges, licet sit positiuus, tamen est finitus, & sic est certus: & adducit text. quem dicit valde singularè in proœmio fforum. §. quibus. Imo est sub §. duabus, in impressionibus nouis. vide tamen text. alium ad hoc in proœm. insti. in §. cum q; in fi. ibi: vt & initium vobis & finis legum. Ex quibus textibus tria inferuntur.

Primò, quod legalis censura est scientia contra multa argumenta in contrarium, & supra ample probauit in 4. confid. huius partis.

Secundo probatur, quod est scientia finita, & traditur per modos certos, determinatos & finitos. Hinc dicit etiam tex. in aut. de priuileg. dotis. in prin. col. 8. Vnã nobis esse in omni nostra Republica & Imperij vita. In Deo spem credimus, scientes, quia hæc nobis & animæ & imperij dat salutem: Vnde & leges nostras inde pendere competit, & in eam respicere, & hoc eis principium esse & medium, & terminum.

Tertio probatur, quod finis suus est mirabilis, & facit illud quod habetur in aphorismis Hippocratis, cum dicitur: Vita breuis, ars vero longa: tempus acutum. experimentum vero fallax, & per consequens sequitur quod ratione modi per quem scitur scientia legalis est excellentior quam artis & medicinæ.

Decimo facit, prout dicit Barbatia, illa scientia est alia excellentior, cuius finis excellentiorè producit effectum. quia omnis effectus assimilatur causæ, quia natura est vis insita rebus ex similibus, similia procreans, vt in l. de generatione & corruptione. c. ius naturale. l. di. l. quod si nolit. §. si mancipium. ff. de edi. edict. sed peritus in censura legali, efficitur parens Imperatoris, vt est text. in l. diui. in ver. apud Vlpianum parentem nostrum. C. de locato. Et alios plures effectus habet Iuristæ, quos non habent medici: vt supra dixi in 6. & 10. confid. huius partis: Sed nõ inuenitur iure tantum, quod medicus aut philosophus sint parentes Principis, aut alios effectus habeant, de quibus supra. Et licet dicatur, quod primus medicus Principis æquiparetur Duci, vt supra dictum est: Non tamen sequitur, quod propter hoc sit præponendus Iuriconsulto. Nam Iuriconsultus est pater Imperatoris, quod bene notabis ad declarationem leg. 1. C. de Comitibus & Archiatris. lib. 12. Quoniam si in curia Principis aut Papæ sint duo doctores, quorum vnus sit medicus Principis, & alter Consiliarius: quod præferretur doctor Consiliarius: quia dicitur pater Imperatoris.

Adde vltra Barbatiam, quod maxime istud debet habere locum in cællario Principis, qui non solum medicos, sed etiam omnes alios, etiam Ducem (quibus assimilatur & æquiparatur medicus) præcedit, vt dixi supra in 6. parte, vbi amplè de eius excellen-

cellentiæ, & potestate descripti: & ita se habet consuetudo, de qua dicam in fi.

Vndecimo facit, illa scientia dicitur nobilior, cuius splendore illuminatur vniuersus orbis. Nam publica vtilitas priuata præfertur. l. 1. §. pe. C. de cadu. tollen. c. bonæ. 1. de postu. præla. dixi supra. sed per scientiam legalem illuminatur mundus: vt probatur in authen. habita. C. ne filius pro patre. dixi supra in 10. confid. & Respublica legistis committitur gubernanda. §. fin. in proœmio institutionum. §. duabus in fin. & §. penult. in proœ. digestorum. Sunt etiam Iuristæ omni tempore felices, vt dicit tex. in proœm. fforum. d. §. duabus in fin. Nec permittunt leges aliquem Iuriscõsultum in anxietate aut paupertate viuere. Ita dicit text. in authen. de hæred. & falc. §. fin. coll. 1. Sed hoc non multum facit, quia etiam idem dicendum est de medicina, cum vt dicat glo. in verb. ditissimi, in d. proœm. fforum. §. nos verò.

Dat Galenus opes, & sanctio Iustiniana, Ex illis paleas, ex istis collige grana.

Sed magis communiter & plures videmus legistas ditissimos quam medicos.

Duodecimò facit, Quia orbis maior est vrbe. c. legimus. ver. si autem. 93. dist. sed legalis scientia prodest vniuersis, quia bonos inuitat ad præmiũ, & malos prohibet à malo. l. 1. ff. de iust. & iur. vt dicit Barba. in dicto loco, sed adde, quod etiam omnis homo subditus est legibus. c. de capitulis. cum quatuor sequen. 10. dist. etiam in foro cõscientiæ, vt no. gloss. Bal. & docto. in c. quæ in Ecclesiarum extra de constitu. Abbas in princip. decretalium. Pet. de Ancha. in confid. 21. Incip. videtur prima facie dicendum. dixi in commentarijs nostris super consuet. ducatus Burgund. in tit. des droitz & apparten. à gens mariez. §. 7. in gloss. des prochains pères. ver. contrarium tamen. Et redeundo ad Barbat. Sed medicina non prodest nisi agrorum: cum vt dicit dominica veritas, Matth. 9. & cap. multi. 2. quæst. 1. non opus est medico valentibus. dixi supra. ergo melior & honorabilior est scientia legalis.

Decimotertio, Sacerdotes præferuntur laicis: sunt enim Dij. c. cum iniuncto §. licet autem. ibi, Dij non detrahes, sacerdotes intelligens, de hæreticis. extra. c. sacerdotibus. in princip. 11. quæ. 1. dixi supra in 4. par. in 1. 2. 3. 4. 5. & 6. confid. Sed doctores legum dicuntur sacerdotes. l. 1. §. 2. ff. de iust. & iur. dixi supra in hac parte, in 10. confid. Ergo doctores legum præferuntur doctoribus artium & medicinæ.

Decimoquarto, vt dicit idem Barb. Facit quod habetur in c. vnico. quod in c. Gloriosus Deus in sanctis suis. §. 1. de reliq. & ven. san. in 6. Vbi dicit text. quod doctores quasi illuminosæ & ardentes lucernas super candelabrum positas vniuersum corpus (orbis errorum tenebris profugatis) velut syd' irradiat marutinum: & sic doctores iuris stant

sicut sydus in cælo, ergo præferuntur medicis. & facit tex. in c. super Specu. quod est ca. fi. de magistris. extra. Vbi dicitur quod doctores velut splendor fulgent firmamenti, & velut stellæ in perpetuas æternitates permanfuri, cum plurimos ad iustitiam edocere valeant. Facit etiam tex. in canõ. multi. de poen. dist. 2. vbi text. appellat doctores solis radios. & dicit Host. in proœm. suæ summa: in 8. mihi col. ver. ciuili. quod recti Iudices & Aduocati fideles, vtentes legibus prout debent, meliorem vitam ducunt, quam fratres prædicatores, aut alij fratres: vide quæ scripsi supra in hac part. in dicta 10. confid. Ergo ex prædictis inferitur, quod doctores legum præferuntur artistis & medicis.

Decimoquinto, facit pro ista parte, vt dicit Barba. text. cui mundus respondere nõ posset, in proœm. fforum. §. duabus. ver. quibus. vbi text. dicit, & quod pene in nulla alia cõuenit arte, cum & si vilissimæ sint. vnde probat ibi text. quod omnes alie artes dicuntur vilissimæ habito respectu ad scientiam legalem. ex quo sequitur, quod habito respectu ad doctores iuris, doctores artium & medicinæ succumbent.

Et si dicatur, quod lex non est ars: dicit quod ibi probatur contrarium, quod imo est ars, scientia, philosophia vera & non simulata, vt in l. 1. §. nam vt. ff. de iustitia & iure. Additio tamen ibi posita ad Barbatiam dicit, quod illud argumentum est ab autoritate Iuriconsulti, quod nullum est secundum philosophum & veritatem: & vt dicit ibi, si valet, artista habet autoritatem magni Auerois, qui appellat sequentes leges iniuolentes & stultos, vt pater 8. Phy. text. com. 4. & in prologo eiusdem: sed ad talia dicta per eundem apostillatorem, ibi supra, satis est responsum, ideo nõ insisto, cum constet de contrario.

Decimosexto, facit secundum eundem Barbatiam, Quoniam facultas legalis dicitur esse thesaurus: ita probatur in dicto proœm. fforum. §. nos verò. ergo excellentior est artibus. Hinc vbi etiam dicitur, doctor Iuris ciuiliis dicitur antecessor, & pluribus alijs nominibus excellentissimis & egregijs supra positus in 10. confid. quam vide ad hoc.

Decimosextimo etiam facit vnũ aliud, quod agrè & moleste ferre deberent omnes, qui saluatorem Dominum nostrum Iesum Christum colunt, quod Iudæi assumuntur ad doctoratum in medicina, sed non possunt assumi ad doctoratum iuris, vt l. fin. C. de postulando. Ex quo sequitur, quod cum Iudæi non possunt assumi ad doctoratum iuris, vt per Bart. in l. fin. C. de Iudæis. eo quia est dignitas, quam Iudæi habere non possunt. Si ergo assumuntur ad doctoratum medicinæ, sequitur quod doctoratus in medicina nõ est dignitas, & per consequens præferendi sunt legistæ artistis & medicis, nisi dicamus, vt dicit, quod de factis &

nō de iure Iudæi vsurpant doctoratum in medicina & in artibus.

Decimo octavo facit argumentum ab ordine literæ, quod est validū in iure. I. generaliter. §. quid ergo. ff. de fideicom. lib. 1. sed ex ordine literæ notarius præfertur medico, vt in l. fi. in prin. C. commu. de legat. Ergo multo fortius iurista siue doctor legis præfertur medico. Et facit, vt dicit, quoniam seruus non potest esse notarius, vt in l. generali. C. de tabularijs. lib. 10. & tamen seruus potest esse medicus: vt ibi. Ergo inferioris gradus est medicus quam notarius.

Decimo nono facit rubr. C. de professoribus & medi. lib. 10. Vbi professor iuris præfertur medico. vt ibi dicit Luc. de Pen. Quod licet medici in ordine præpositionis præferantur patronis causarum. c. non sane. quod est cap. fin. 14. q. 5. etiam præponuntur professoribus in iustitia petitionis, cum publice viuentibus profint. l. si duas. in fin. ff. de excus. tuto. Et de salute hominum curam agant. in l. 1. in princip. ff. de var. & extraord. cogn. Et in ordine literæ etiam præferantur. in l. medicos. C. de professoribus & medi. Vbi dicit literam esse præposteram. Cum etiam grammaticus in tali ordine etiam medico præferatur. l. fin. C. eod. Et professor medicinæ siue Romæ, siue in patria profiteatur, habet excusationem à muneribus, l. eos qui. ff. de vacatio. munerum. quod doctores legum non habent. Et etiam medicus habet excusationem à patrimonialibus. d. l. medicos. quod non inuenitur in doctore legum secundum quosdam, Imo etiam ibi de legum professoribus dicitur idem. Non tamen concluditur ex his honoribus, quod scientia medicinalis sit nobilior scientia legali, vel eque nobilissima totum oppositum: vnde Ari. 1. Ethic. prope fin. Oportet politicum scire aequaliter eorum que circa animam, quemadmodum, & qui oculos curat, totum corpus, & tanto magis quanto nobilior, & honorabilior est politica medicinali, quæ politica est tantæ nobilitatis, quod principatur Dijs, vt habetur 5. Ethic. Et dicit ibi Luc. de Pen. qui multum inuehit contra medicos æmulos scientiæ, & vt dicit, veritatis & iustitiæ inimicos.

Vigesimo, vt dicit idē Barbatia facit quoniam subrogatum sapit naturam illius in cuius locum subrogatur. lege eum qui. §. qui iniurarum. ff. si quis cautio. quod an ille text. hoc probet, ponit ibi dom. meus Iaso. sed melius facit text. in cap. Ecclesia. 1. extra vt lite pendens. Sed doctores legum subrogantur loco Dei, ergo præferuntur medicis. minor probatur, vt dicit. Nam Deus à principio creauit Coelum & terram, & omnia quæ in eis sunt: & Angelicam & humanam naturam spiritalia & temporalia quæ omnia per se ipsum rexit & gubernauit, sicut factor suam rem gubernare solet, & homini quem fecit, præcepta dedit, & transgrediendi poenam imposuit, vt habetur Ge-

nes. 2. 3. & 4. c. Et rexit mundum vsque ad tempus Noe, quo tempore Deus incepit regere creaturas suas per ministros suos, quorum primus fuit Noe: postea per Patriarchas, per iudices, per Reges vsque ad tempus Christi, qui fuit verus & naturalis Rex noster, iuxta illud Psalmistæ, Deus iudicium tuum regi da. Prout ita scribit pulchrè Inn. in c. licet de foro comp.

Et sic apparet, quod iudices, vt constat in lib. Iudicum, successerunt loco Dei ad regendum populum, ergo Doctores iuris dati sunt, vt regant populum in locum ipsius Dei, quod regimen non fuit datum artistis & medicis: ergo nobilior est scientia legalis, quam artium & medicinæ: quia Deus regit mundum lege & non medicina: qui etiam solus Deus sanat ab omni malo, & non medici. Sapient. 16. & infra subiicit. Etenim neque herba, neque malagma sanauit illos, sed tuus domine sermo, qui sanat omnia, tu es qui vitæ & mortis habes potestatem, &c. vt ibi: & ita dicit Luc. de Pen. in dicta rub. c. de professoribus & medicis. lib. 10.

Vigesimo primo secundum Barbatiam facit Quoniam, vt scribit, si quis opponat quod scientia legalis est reducibilis ad nihilum, ergo non est scientia: quia est de contingentibus, quæ possunt adesse & abesse, & scientia est Ens Entium, vt sæpe supra dictum est. Lex enim potest aboleri per non vsum ipsius, vt per gloss. in verb. sacramentum. in lege, rem non nouam. in prin. C. de iud. & glo. in verb. frangere. in fin. in c. 1. de treuga & pa. extra per dispositionem Principis, quia illam tollere potest & corrigere, quia eius est tollere cuius est condere. l. rem non nouam. C. de sacrosanct. Eccles. Facit. c. erit autē lex. 4. distin. vbi lex adaptatur temporis. c. non debet. de consan. & affin. cum similibus: & dictum est supra, ergo peritia legalis non est scientia. Quia ad ista potest responderi, quod licet lex corrigatur, tamen ratio legis non corrigitur, sed semper remanet firma. l. 1. ff. de coniun. cum emanc. li. in glo. & per gloss. in verbo, quicumque. in c. nouit. §. nos igitur. de iudicij. extra & in cap. fuerunt. 7. di. cum similib. & per cōsequens remanet firma scientia legalis, posito quod lex non obseruetur: dixi ample supra in 4. confid.

Ex quib. omnibus supradictis, vt dicit Barbatia in loco supra allegato, sequitur & inferendum est, quod licet artista & medicus sint doctorati à Principe vel in loco illustriori: & iurista sit doctoratus etiam ab inferiori à Principe, vel in loco non ita celebri, quo casu data paritate præferretur doctoratus à Principe, non tamen artista vel medicus præferendus est Iurista. Ista sunt fundamenta Barbatia, quibusdam per me additis pro corroboratione materia. Ex quibus tamen noluit concludere in ipsa materia pro aliqua parte, Ed, quia, vt dicit, non adhiberetur sibi fides, quia etiam quasi velit se dicere ita medicum sicut artistam.

Omnes

Omnes tamen alij Canonistæ tenent indistinctè, quod semper Iurista doctor quicumque sit, præfertur medico doctori, & sic de similibus, prout tenent & decidunt in d. c. clerici. supra alleg. Et istud etiam tenet & obseruat Ecclesia Romana, vt habetur tam in regulis Cancellariæ Apostolicæ Iulij II. quam in cōcordatis nostris in initis inter summum Pontificem & Christianiss. Regem nostrum Franciæ. in ti. de collationibus, in quibus habetur & declaratur clarissime, quod Doctor Theologus præfertur Doctori in iure, Doctor in iure Canonico, Doctori in iure ciuili, & Doctor in iure ciuili, Doctori in medicina præferendus sit, etiam in nominationibus. Ex quo, cum sit expressa decisio de prælatione inter eos, tam summi Pontifici. quam regis, videtur quod non sit ulterius super huiusmodi con- trouerfia hæsitandum.

Vniuersalis ergo & generalis erit conclusio, in qua non est dubium quo ad Ecclesiam & quo ad temporalitatem in Curia Romana & in Gallia, quod doctores in iure canonico & ciuili, vel in altero tantum, præferuntur doctoribus in medicina. Et idem in licentiatis & baccalaureis. Et de hoc sunt regulæ Cancellariæ, & apud nos concordata, & antea determinabatur per pragmaticam sanctionem, quæ dantissimam prælationem doctoribus in iure, etiam in nominationibus ad beneficia consequenda: Ex quo satis denotatur, quod sunt maiores, & in hoc non est dubium responsum, nec agrè ferre debet medici, si eisdem ad oculum demonstratur prælatio Iuristarum quo ad eos, tam ex decisione Sedis Apostolicæ quam regis nostri: & ista est quæ confundit quicquid voluit dicere Petrus de Bayro in suo tractatu super hoc edito, qui finaliter, licet voluerit ponere certas conclusiones, se ipsum tamen confundit & intricat in illis, cum omnia sua fundamenta, quæ pro sua parte assumuntur ex superioribus deductis, satis confundantur, & ad eas satis sit responsum. & cum ita sit decisum, non est amplius disputandum, quia videretur, quod per hoc vellent impugnare potestatem Principis, & de eius potestate disputare, esset incidere in crimē sacrilegij, vt dicit text. in l. 2. quæ incipit, disputare de principali iudicio non oportet. sacrilegij enim instar est dubitare, an is dignus sit quem elegerit imperator. C. de crimine sacrileg.

Vt tamen sit pax & concordia inter eos, iuxta dictum Apostoli, consulerem, quod ultra casum decisum seruaretur opinio theologorum, iuxta dictum Apostoli ad Roma. 12. Honore enim inuicem præuenientes, quod sibi ad inuicem honorem præsentent, secundum mores & virtutes illorum, & secundum quod inferius dicitur, quod vnus doctor in vna scientia debeat præcedere alium, quodque simul communicent inter eos, prout si essent vnus & eiusdem scientiæ doctores, nec alter alterum contemnat aut derideat.

Et pro conclusione dicerem seruandam esse con-

fuetudinem in istis, quæ est, quod inter doctores & medicos iurista antiquior præferatur, non habita differentia facultatis. & istam consuetudinem recitat & refert Dec. in d. c. clerici. col. 6. de iudicij, vbi dicit, quod debet obseruari: quia in istis prælationibus consuetudo attenditur, vt per Bald. in l. obseruare. §. antequam. ff. de offi. proconsul. & in c. cum olim. per illum tex. de consuet. extra. dixi supra in par. in 43. confid.

Vigesima sexta confid. Inter tamen omnes doctores, cuiuscunq; facultatis sint, præferuntur qui actu legunt, et licet alij sint seniores qui non legant: prout pbat tex. in l. 2. & ibi And. de Barrulo, & Ioan. de Pla. C. vt dignitatum ordo seruetur. lib. 12. Idem And. de Barrulo, & Nicolaus de Neapoli in l. 2. C. de consulib. lib. 12. Alex. in l. cum quid. ff. si cer. pet. & in l. 2. §. prius. ff. de vulg. & pup. sub sti. Ita dicit d. meus Iason. in d. l. cum quid. in l. lectura. col. 4. Et hoc maximè, quoniam tales si legerint per viginti annos, dicuntur comites, vt habetur per gloss. & doct. post tex. in l. vnica. C. de professorib. qui in vrbe Constantinopolitana docentes ex lege meruerunt Comitum. lib. 12. & per Cardinalem in c. 1. quis dicatur Dux, Marchio, Comes, in vsib. seu. & de Comite dixi supra in 5. par. in 53. confid. Doct. enim legens apud suos scholares dicitur quidam regulus, vt dicit Bal. in proce. Gregoriano. in 5. col.

Sed aduertendum est, quod tales habere debent multas conditiones, de quibus habetur in d. l. vnica. C. de profes. qui in vrbe Constanti. & inter ceteras, quod sint inter doctores ad legendum connumerati. Secundo, quod laudabilem in se probis moribus vitam esse monstrauerint. Tertio, quod docendi peritiam habuerint. Quarto, quod etiam facundiam dicendi habeant. Quinto, subtilitatem interpretandi. Sexto, quod copiam differendi se habere patefecerint. Septimo, quod ceterum amplissimo iudicante digni fuerint æstimati. Ista omnia ponuntur necessario requisita ad hoc, vt sit Comes legens per viginti annos, per text. in d. l. vnica. C. de Pen. de verbo ad verbum, & de vno ad aliud, dicens ibi in 2. col. quod secundum Boetium de disciplina scholarium, debet alia sex habere, scilicet, quia debet esse eruditus, mansuetus, rigidus, antiquus, non negligens, non arrogans, quæ singulariter ibi declarat, ideo non transporto, cum omnes videre poterunt, & sit satis hæc pars onerata: & alibi fortè de vno quoque dicam, prout suo loco quadrabit.

Et his omnibus ponderatis, & bene in quolibet discussis, pauci tales inueniuntur, qui possint se dicere Comites: sciui tamen & cognoui dominum & præceptorem meum dominum Iasonem habuisse peritiam docendi, facundiam dicendi, subtilitatem interpretandi, & quod seipsum patefecit publicè, habuisse copiam differendi in ceterum amplissimo, scilicet, Mediolani, & etiam totius

Franciæ dignum fuisse æstimatum, & inter doctores ad legendum deputatum, & in diuersis vniuersitatibus famosis semper per viginti annos & ultra fuisse connumeratum, & semper tenui & reputati cum laudabilem in se probis moribus viuentem: ex quo merito inter Comites annumerari debet. Et de his doctoribus, qui sic actu legunt per viginti annos, quod dicantur illustres, & de effectu illius ponit amplè Purpu. in l. 1. ff. de offic. eius cui mand. est iurisd. col. 18. vers. octauum ponit in doctoribus. Et tales à tallijs excusantur. Guid. Pap. q. 386. & q. 39.

Vigesima septima consid. Inter tales etiam doctores actu legentes, præferuntur qui maiora stipendia habent. Pan. in ca. clerici, de iudicijs. extra, facit text. in l. 1. in ver. ordine stipendiorum. C. de agentibus in rebus. lib. 12. in l. 1. ibi, pro merito laborum stipendiorumque. C. de castrensibus. & in l. fin. ibi, stipendiorum prolixitas suffragatur. C. de tyronibus eod. lib. & dom. meus Iason. in d. l. cum quid. ff. si cert. pet. facit l. 1. & 2. C. de offi. magistrorum officiorum. Vbi dicit text. Is gradus cæteros antecedit, quem stipendia meliora vel labor prolixior fecerit antequam. cui concordat c. miramur, §. pen. & fin. 61. dist. notat gloss. fina. ca. Vulturana. q. 2. notatur in d. l. vnic. C. de professio. qui in vrbe Constantinopoli. per And. de Barrulo. Faciunt & plura alia que dicit Barth. Cæpo. in tract. de Imperatore eligendo. in verbo, virtutis. in prin. 2. col. & in verbo, ratione dignitatis. in 3. col. ad quem in hoc recurras.

Et ideo tempore meo inter omnes doctores totius Italiæ & Galliæ præferendus erat dominus & præceptor meus do. Ias. Maynus, cum propter eius eminentem scientiam, & eo, quia Comes, & legerat per viginti annos & ultra, ut dixi: & maiora stipendia habebat quam vnquam habuerit doctor legens, eo, quia scio ipsum fuisse stipendiatum à christianis. Rege nostro Lud. XII. de mille ducatis aureis: & me existente Mediolani fuerunt augmentata eius stipendia de ducentis alijs ducatis, ita quod habebat duodecies centum ducatos aureos seu scuta aurea, quod nunquam habuerunt neq; Bar. nec Bal. nec Alex. neque Barba. nec quicumq; alius doctor qualiscunq; fuerit. & pro certo non solum prædicta, sed multo maiora merebatur: & scio quod recusauit & Cardinalatū & multa beneficia, sed nunquam voluit neq; vxorari, neque promoueri ad sacerdotium.

Quomodo autem istud salarium taxari debet, tam doctoribus, quam aduocatis in magistratu, & officio, vide per G. Bened. in sua repet. ca. Rayn. in verbo, & vxorem nomine Adelasiam. in §. dec. nu. 389. per Spec. in ti. de salario. & Bar. in l. 1. ff. de var. & extraord. cogno.

Vigesima octaua consid. Inter plures doctores præferuntur, qui libros composuerunt, seu scripserunt, cum sint maximo honore digni. Cum

sint velut stellæ in firmamento Cœli. Danie. 13. Ex fatis magni sunt, qui inveniunt sapientiā & scientiam. Eccles. 30. Non enim solum sibi laborant, sed omnibus exquirentibus veritatem. Ecclesiast. 34. De his vere dici potest illud sacræ scripturæ. Beati qui seminant super aquas, id est, super populos. c. cum Martha. §. verum. de celebr. missarum. Semen quippe satum in chartis perpetuo manet. Et quilibet lector inde metuens potest fumere incrementa, sed quod verbo diffunditur tanquam naturaliter fluidum, non sic de facili germinat, cum interdum supra petram, & secus viam, & inter spinas & alias in mala herba cadat, ut dicitur Luc. 8. Hi sunt qui cum nihil videantur agere, maiora siquidem & humana tractantes secundum Senecam lib. 1. epist. Epist. 8. vt plenè dicit Luc. de Pen. l. mulieres. in pen. col. C. de digni. lib. 12. Vbi dicit, quod hi sunt qui omnibus gentibus recentibus semper edunt, & floridos sapientiæ fructus, è quibus, quia teneris ætatibus doctrinarum abundantia satiantur, optimos habent sapientiæ sensus, instituunt ciuitatibus & humanitatibus mores, æqua iura, leges, quibus absentibus nulla ciuitas potest esse incolumis. Honorandi enim atque cõmendandi sunt hi, qui viam veritatis aperiunt, teste Philosopho, dicente etiam ex falsis commendabor: quia veritatis inuestigandæ viam & materiam præbui, præparauit, & iuuat vt veritas sciatur.

Hinc dicit idem Lucas in dicto loco, cum ergo tanta munera scriptorum prudētia priuatim publiceque omnibus fuerint præparata, non solum arbitror palmas & coronas his tribui oportere, sed etiam triumphos, & inter Deorum sedes eos dedicandos iudicari, & dicit hæc scripta in libro, victoriam architectoriæ, & tales etiam multum commendat Hierony. super Eccles. 2. c. De laude vero scriptorum scripsit amplè Ioānes Abbas sancti Martini Episcopo. in Spanhem, & Ioannes Gerson in libro quem fecit de laude scriptorum, qui incipit, Scrutari scripturas.

Sed vtrum scriptores librorum debeant nomina sua in suis libris inscribere. Ioan. And. plenissimè in Mercurialibus, in data post regulas iuris, vbi arguit ad vtramque partem, & pro vtraque parte multa bona argumenta adducit, & ibi etiam ponit, an liceat doctori ex se dicere laudem suam, vide eundem, & in cap. nisi. §. fin. de renun. extra. & per doctores in leg. 1. C. de nouo codice componendo. vbi dicit Alb. quod licet in ore proprio fordescat laus, tamen etiam & Deus & Paulus & Ang. quandoq; se laudauerunt ore proprio, vt supra dixi in l. par. in consi. incip. consideratio erit, an homo gloriari debeat, &c.

Vigesima nona consid. Antiquior doctor iuniori præferi debet, secundum gl. in ver. no. num. in l. cum quid. ff. si cer. pe. facit text. in l. 1. ff. de albo

albo scriben. & in ca. 1. extra de ma. & obe. notatur expresse in §. audient. in verb. iudice. in authen. de defen. ciuita. coll. 3. & in l. 1. C. de consuli. lib. 12. & l. fi. C. de decu. co. lib. facit l. semper in ciuitate nostra. ff. de iure in mu. l. si. ff. de fid. inst. ca. Episcopi. & ibi gl. vni. 24. dist. l. prouidendum. in prin. ibi, aut vetustas. & ibi gl. 2. C. de postulado. vbi dicit, quod seniores aduocati præferuntur Iuuenibus: de quibus supra dictū est in 7. par. Et facit, quia senes melius scire præsumuntur. facit gl. vnic. in c. sic viue. 16. q. 1. vbi dicit, quod seniores Magistri potius sunt audiendi, quam iuuenes.

Etiam faciunt per me dicta in commentarijs nostris super consuetu. ducatus Burgun. in proce. in gl. de nostre consue. & in gl. ordonne. Vbi scripsi, quod Consiliarij seniores & antiquiores præferendi sunt. Facit & ratio c. nisi cum pridem. §. alia verò causa. de renun. extra. Quoniam qui est ætate maior, præsumitur maturitate sensus præstantior: & facit c. sciendum. ibi accessit etiam dæmonibus. & ibi gl. magna. ibi: Item quia per antiquitatem. 26. qu. 4. Quoniam præsumitur ex rerum experientia doctoris, & ideo sapientior. & c. porro Moyssi. quod est ca. fi. 84. dist. & Prouer. 20. Præsumuntur enim senes probi, scientes, graues, vt dicit Luc. de Pen. in l. 1. C. de consuli. lib. 12. Vbi ponit in quibus senes & iuuenes sunt laudabiles; & etiam vituperabiles: Et vt dicit gl. in verb. ad senilem. in c. cum in iuuentute. quod est c. pen. de præsumpt. extra. meliores iuuenibus præsumuntur seniores, & consilium senum melius est quam iuuenum. c. ex multa. §. secundo quæsiuisti. in fi. extra. hinc dicitur, Consilium iuuenum Roboam fecit egenum. vt in c. Ecclesia. 16. q. 1. & etiam his versibus ostenditur:

*Roma vetus veteres cum te rexere quirites,
Nec bonus immunis, nec malus illis erat.
Defunctis patribus successit praua iuuentus,
Consilio cuius præcipit a taruis.*

Dixi alibi. Et vt dicit text. in ca. fi. 20. dist. Seniores sunt potius interrogandi & consulendi quam iuuenes. Vnde & iurisconsultus quandoq; ex verbis senum rusticorum argumentari solet, vt in le. si chorus. §. 1. ff. de leg. 3. Et vt dicit Bal. in ca. 1. p. illū tex. de renun. extra. Plus valet vmbra senis, quam eloquentia aut gladius iuuenis. idem Bal. in le. cū antiquioribus. C. de iure delibe. Fel. in c. 1. de maio. & obed.

Et ad prædicta videatis do. meum Ias. in le. cum quid. in 2. lec. in pen. & vlt. col. ff. si cer. pet. vbi ponit in quibus actibus iuniores postponuntur senioribus, & seniores præferuntur. Et de huiusmodi præcedentiæ respectu antiquitatis, dicam infra in 11. parte, quando antiqui & seniores ciues præferuntur cæteris. Decius tamen in d. c. clerici. col. 3. in 4. & 6. fallentis, dicit hoc esse verum in honoribus delatis, sed in honoribus deferendis non antiquior, sed magis idoneus præferendus est, vt per

rex. in l. honores, in prin. ff. de decurio. ad idē text. Vnicuique. C. de proximis sac. scriu. libr. 12. facit tex. in §. ordinationem. in authen. de monachis. colla. 1.

Ex prædictis etiam dici potest, quod ista antiquitas considerari debet etiam respectu ætatis, licet dominus Philip. Dec. in d. c. clerici, in 2. col. de iudicijs, extra. dicat, quod antiquior in hoc intelligitur non ætate, sed gradu & dignitate, & dicit gl. notabilis in verbo, antiquiores. in c. statimus. de maio. & obe. extra.

Et ista consideratio ampliatur & procedit, etiam si posterior sit ditior vel nobilior, quia ista qualitates non tollunt prerogatiuam temporis à iure ordinatam, vt notabiliter voluit Inn. in d. c. statimus: sed considerantur data paritate in tempore, vt notat Bar. in l. 1. ff. de obsequijs. Bal. in le. nemi. C. de aduocatis diuersorum iudiciorum. Dec. in d. c. clerici.

Trigesima consid. Doctor in scientia excellens etiam si sit iunior, antiquiori præferatur, per gl. in verbo. tempus. in §. ordinatione. in authen. de monachis. & ibi Ang. coll. 1. facit l. prouidendum, in princip. ibi, aut meritum. vbi Sali. notat ca. de postulando. imo fortius tenet glo. 1. in l. 1. Co. de annonijs ciuilibus lib. 11. Quod scholaris si sit peritus & excellens doctrina, doctorem præcedere debet in sufficientia, cum non pro titulo dignitatis, sed pro meritis stipendia assignari debent, secundum text. ibi: & quomodo procedere debeat illa glo. vide Pau. in dict. cap. clericis. Facit tex. pro huiusmodi eccellente in le. sed & reprobati. §. valde disciplinatos. ff. de excus. tut. & ibi Bald. notat: & per illum tex. dicit Roman. quod alias fuit determinatum Bononiæ, vbi erat statutum, quod minor vigintiquinque annis non possit habere lecturam ordinariam, fuit recessum à statuto propter excellentiam. ita notat Roman. in le. si vero. §. de viro. ff. solut. matri. & sequuntur Alex. & do. meus Ias. in d. leg. cum quid. ff. si certum pe. & Fel. in rubr. de maio. & obed. & Decius in d. capit. clerici.

Homini enim excellenti deferendū est in multis, prout enim primo vobis exemplo tradidit Athenarum excellens Curia in persona Zenocæ Philosophi, cui testimonium reddenti propter eius excellentiam iuramentum remiserunt, soli eius verbo credentes: quod sibi iudicibus; suis nūquam remiserant. de quo Valerius lib. 2. ti. de maiestate.

Pariter Senatus Romanus accusationem lege Julia repetundarum contra Metellum consulenti Numidicum propositam, propter eius excellentiam & sanctitatem repulerunt, vt refert idem Valerius, lib. 2. in prin.

Similiter Alexander Magnus licet Thebas igni & ferro militibus diripiendas concessisset, vnicam Pindari clarissimi illius Philosophi propter ipsius

ipfius excellentiam cremari vetuit, secundū eundem Valerium, lib. 8.

Et licet Dionysius tyrannus fuisset, Platonem sapientem propter eius excellentiam honorificè suscepit, narrante Polycrat. li. 8. c. 38. Platoni obuiam Dionysium tyrannum vncatam nauim misisse Plinius refert, ipsumque quadrigis albis egredientem in litore excepiſſe.

Fertur & Myrtdates Perfarum Rex imaginem in Academia locasse, & ei inscriptum Myrtdates Rodobati filius Platonis, hanc Musis imaginem dicat.

Cneus Pompeius Possidonij domum intraturus, lictorem, id est, pedellum præeūtem vetuit de more pulsare fores, sed cōsulares fasces ianuæ Philosophi inclinari submittiq; iussit.

Hippocrati quoque, Pythagoræ discipulo, ob singularem eius doctrinam, auxiliāq; medicinæ hominibus impensa, Honores, quos Herculi cōsueuerat impendere, Græcia dicauit.

Iura etiam relaxantur propter excellentiam hominis. Eō, quia vir multum excellens in sua arte propter eius excellentiam & eminētiam non punitur ad mortem, vbi deberet puniri, tex. est in lege, ad bestias. ff. de pœnis. do. meus Ias. in le. 1. in 2. col. ff. de legib. Nam inter Artifices longa est doctrina & ingenij, & naturæ, & doctrinæ, & institutionis. verba sunt tex. in le. inter artifices. ff. de solutio.

Multa alia de excellentia hominis, quæ in pluribus relaxat ius, vide per G. Benedic. in sua repe. c. Ray. in verbo, Adiectæ. in sequendo materiam iuuenis excellentis, à num. 18. vsque ad finem. de testamentis, extra. Nec in hoc fit iniuria maiori, si à minore melius dicitur, in iure. le. potioris. §. 1. C. de offi. Rectoris Prouinciar. & antiqui doctores non sunt maiores nouis in solertia. glo. in verbo, iudice. in §. audient. in auth. de defen. ciui. collat. 3. Et quandoque reuelatur minori quod maior & antiquior ignorat, vt in c. ad audientiam. in glo. r. de consuet. extra. Et si malitia suppleat ætatem, vt in c. monachus. & ibi notatur in glo. in verbo, deuotio. quæ allegat ad hoc l. 3. Co. si minor maiorē se dixerit. & c. de illis. secundo. extra de desponsatione impub. Non est mirum etiam si scientia suppleat. l. 1. C. qui & aduersus quos. & ca. fin. extra de desponsa. impub. & l. vnicuique. C. de proximis sacrorum scriu. lib. 12. cum sit donum Dei, vt in ca. qualiter. de elec. & in ca. illo vos. de pignori. extra. Ira quod sunt aliqui, qui plus addiscunt in vno anno quam alij in tribus, quia tunc ingenium ipsorum vtetur diplomate, vt in lege, continuus. §. cū ira. ibi, quod si diplomate vsus. ff. de verb. obl. Præsertim quando sunt iuuenes, quia ad addiscendum sunt natura aptiores. l. præcipiunt. ff. de ædil. edict.

Nōnne Bald. qui in 15. suæ ætatis anno publice repetijt leg. centum, Capuæ. ff. de eo quod cer-

to loco. dignus erat & excellens inter alios, & effect alijs præferendus.

Barbatiam etiam, qui secundo anno quo leges audire cœpit, publice sub domino Ioan. de Ana. de iure respondit in materia satis difficili. leg. 1. de cond. in de. ff. & anno tunc. sequ. & sic in triennio sui studij ad legendum publicè conductus Bononiæ extitit, vt ipsemet attestatur in ca. cum vigesimo. in 15. col. ff. de offi. deleg. & in c. fi. in princi. de solutionibus.

Conciuius etiam & contemporaneus noster doctus Dionysius Poillor, olim Magister ordinarius reuestarum Regis, nunc præsidens in Parlamento Parisiensi effectus, fuit doctor in ætate 20. ann. in vniuersitate Ticinen. & similiter viri excellentes in iure nostro conciuius & contemporanei nostri domini Franciscus, & Ioannes de Monthelono effecti sunt doctores in ætate 22. ann. Ego vero in ætate viginti vnius anni affidebam Capiteano Iustitiæ Mediolani, & in ætate 22. anno effectus sum doctor in vtraque censura, licet immeritus.

Et aduerte, quod dato concurrente de excellentia inter aliquos, ipsa est probata per quindecim testes, & non minores, per tex. qui est singularis in l. vnicuique. ibi: vt 15. primatum eiusdem, & c. Co. de proxim. sac. scriu. lib. 12. prout tenet do. meus Ias. in l. cum quid. col. 4. ff. si cer. per. & G. Benedi. in loco supra alleg. num. 20.

Aduerte etiam, quod non omnis excellentia est laudanda, & vtilis, sed solum illa quæ procedit ex virtute, vt ait Arist. lib. 3. Politic. c. 9.

TRigesima prima consi. Doctor creatus à summo Pontifice, vel Imperatore, præferendus est doctori ab alio inferiore creato, etiam si talis ab inferiore creatus fuerit antiquior. Ita tenet Roman. in l. si vero, §. de viro. in 49. col. ff. solut. mar. sequitur do. Alex. in l. 2. §. si prius. ff. de vul. & pup. subft. arg. c. per tuas. extra de maio. & obe. Vbi Fel. post alios, qui idem dicunt in militibus, de quo supra dixi, & Pan. in c. postulasti. col. 2. de concess. præben. & fuit dictum Francisci Tigrini, in l. 2. per illum text. ff. de albo scribendo. prout refert Barbatia in c. quod clericis. in pē. col. extra de foro competentis, & facit glo. fin. in l. restituenda. Co. de aduocatis diuersorum iudicum. & in c. dominus noster. quod est c. pen. in glo. in verbo, elegit. 93. dist. & per glo. vnicam. in c. fi. 97. dist. Istud tenet, & sequitur do. meus Ias. in le. 2. §. prius. ff. de vulgar. & pup. & in l. si quis maior. in fi. C. de transact. & idē Fel. in d. rub. de maio. & obe. l. quod dicit idem d. meus in d. §. prius. intelligendum esse in doctore ab Imperatore, vel Papa cum rigore examinis, secus si sit doctor simpliciter verbo, puta, esto doctor, quod potest facere Imperator, vt notat Ang. in l. cum salutatus. Co. de sententiam passis. Et talis sic doctoratus non præcedit doctorem cum rigore examinis, vt tenet And. Sicu. in proce. cle. in

14. col.

14. col. & Maria. Siculus in ca. qualiter & quando. in 3. notabili. extra de accusatio. per text. in le. nemo. Cod. de aduocatis diuersorum iudicum. Dicit enim Bar. in l. Magistros. C. de professo. & medicis. lib. 10. quod tales præsumuntur parua doctrina.

Sed tamen, vt dicit Philip. Dec. in di. ca. clerici. de iudicijs. in 3. col. istud videretur potius procedere de æquitate quadam, quam ex rigore iuris: Quia rota vis in ipsa dignitate consistit, quæ ab Imperatore etiam sine examine tribuitur. Cum ipse solo verbo doctorem creare possit. & quia talis prærogativa dignitati conceditur, quo casu exercitium non consideratur, vt notat Dominicus. in proce. sexti. in fine. Bald. in l. qui sub prætextu. Co. de sacrosan. Eccle. Bart. in l. maximarum. in fine. C. de excusatio. munerum, lib. 10. & Ar. in d. ca. clerici. Vbi etiam concludit, quod doctor ignarus gaudet priuilegio doctorum, & ibi vide. Quando quis est in matricula alicuius artis, si non exerceat artem, an debeat gaudere priuilegio illorum, vbi dicit, quod sic, donec fuerit remotus. Plus dicit idem Dec. in ca. clerici. quod idem dicendum est, de doctoratu à Comite Palatino, qui auctoritatem doctorandi aliquem specialiter habet ab Imperatore vel Papa, quod dicit secus si haberet potestatem doctorandi generaliter, non nominando personam, ar. tex. in ca. hi qui. ibi. Vel alterius auctoritate Apostolica sibi specialiter in hac parte concessa. de præb. in 6. & facit tex. in capit. si cui. de præben. eo lib. & c. seq. & c. is cui. de offi. deleg. disto lib.

Et ad hoc facit, quia ille, qui simpliciter consequitur potestatem à Papa, vel Imperatore non videtur habere illam prærogatiuam, quæ in ipso Imperatore vel Papa consideratur, vt notat Inno. vbi loquitur in materia dispensationis. in cap. dudum. le. second. col. fi. ver. item si Papa mandat alicui de electio. & idem Bald. in l. si testamentum. in prin. C. de testam. ver. si item potest Felyn. in ca. postulasti. col. 15. ver. quartus casus, de resc. Alex. conf. 94. incip. consideratis. col. pen. lib. 1. & in cōsil. 60. col. 7. inc. visa legitimatione. lib. 2. Quod tamen intellige verum, nisi nomina illorum exprimentur, cum quibus facultas dispensandi conceditur, vt no. Io. Milis in repertorio. in verbo, dispensatio. quem allegat Fel. in d. c. postulasti, sed est dictum Spec. in 1. de dispensatio. §. videndum restat char. 7. versic. quid si Papa dat potestatem alicui. in fine. Et dicit Decius idem esse, si auctoritas doctorandi tribueretur expresse cum illa prærogatiua, quæ esset in ipso Imperatore, vel Papa, vt in simili notat Bal. in l. filius. ff. de testam. militis. Ale. in conf. 67. incipient. consideratis. versic. corroborentur prædicta. in primo volumine. Paulus cōsil. 225. incip. super primo dubio, col. pen.

Secundo limitat Fel. in c. per tuas. extra de maior. & obed. dum modo Imperator creet eos in ter

ris Imperij, quia si sint creati extra, non habent illam præminentiam: Imo creati à Papa in terris Ecclesiæ præferuntur. Cum creati ab Imperatore non habeant prærogatiuam in terris Ecclesiæ. allegat Pet. de Anch. in conf. suo 316. incip. primum dubium. vbi dicit, quod Imperator iurans nō exerceat iurisdictionem in terris Ecclesiæ, non potest etiam creare doctorem.

Tertio limitat non habere locum in doctore creato ab Imperatore in iure Canonico, & in sacra pagina, quia de istis non videtur ei data potestas. & verba intelliguntur, secundum quod petitur qualitas illius in quem proferuntur, le. plenum. §. equitij. ff. de vsu, & habitatione. & notatur plene per Fel. in c. causam, de resc. & cum Imperator subistit scientijs, iuxta notata in ca. Ecclesia. de consi. extra. non videtur talis doctoratus posse emanare ab eo in tali materia. ita dicit Fel. in d. ca. per tuas, audiuisse alios fuisse attentatum: sed quia non reperit scriptum, non affirmat.

TRigesima secunda consi. Ex quo doctor creatus ab ipso Papa vel Imperatore, præferendus estratione maioris dignitatis creantis, ideo videtur dicendum, quod creatus in maiori, famosiori, & digniori vniuersitate sit alijs præferendus. Et ideo doctores in theologia, & iure Canonico, aut medicina in vniuersitate Parisiensi præferri debent omnibus alijs doctoribus. in illis scientijs, creatis in alijs vniuersitatibus reddendo singula singulis, & data paritate in reliquis, Cum illa vniuersitas sit maior, dignior, & antiquior omnium vniuersitatum, maxime Gallia, & apud nos, & maxime in sacra theologia, quæ semper floruit in dicta vniuersitate. Quæ quidem vniuersitas à Carolo Magno Rege Francorum fuit instituta, vt refert Guag. in suis Chroni. libr. 4. Nam delati naue ex Scotia Claudius, & Io. Raba. quoque, & Alcuinus ex venerabilis Bedæ discipulis in Galliam cum venissent, nec quicquam præter bonas disciplinas patria exportassent, se sapientiam profiteri eamque venalem proclamant. Quare ad Carolum perlati, illos ad se vocat. vocati liberè profitentur sapientiam illis esse, quam adipisci cupientes gratis edocerent, si vita locisque tantum eis præberetur. Intellexit Imperator ingendam hominum mentem, eosque cum aliquot dies apud se tenuisset, videns, quod studia literarum iam erant vbi que in obliuione, vt dicit Anto. Flor. in sua historia. in 2. par. tit. 14. c. 4. §. 12. Claudium, cui nomen erat, cōuersari Parisijs, & generosos adolescentes bonis disciplinis instruere iubet, Ioannem verò Papiam misit, & monasterium S. Augu. iuxta Ticinenses, quod est in Papia eidem delegauit, vt refert idem Flor. vbi supra.

Hoc initium habuit Parisiensis schola celebre, mox philosophis atque theologis gymnasium.

Dicit et Zabarella Cardinalis in cle. 1. de Magistris. in 5. q. fundatores studij Parisiensis fuerunt Alchui-

Alchuius, Rabanus, Claudius, & Hestorus: Et vt ibi dicit, legitur quod caput aureū statuae, de qua Dan. 2. per Carolum Magnum exercuit Deus in Scotis, qui cum Franci regnarent & studia literarum non haberent, & essent in obliuione, & cultus Dei periret, contingit duos Scotos monachos de Hybernia cum mercatorib. Britannis venire ad littus Gallicum in sacris, & secularib. literis eruditos: Qui cum nihil venale ostenderent ad turbas venientes causa canendi clamabant: Si quis esset audis sapientiae, veniat ad nos, & accipiet eam. Nam apud nos non est venalis. & alij putantib. illos esse infanos, Venit ad aures Regis, vocatiq. sunt ad eum, & cum interrogarentur, an haberent sapientiam, dixerunt quod sic, & se paratos eam dare petentib. in nomine domini. Quo quærente, quid pro ea vellent? responderunt tria: Bona loca, Animas ingeniosas, & Alimenta. Tūc Rex gaudens cum iret ad bellum, vnum nomine Clementem dimisit Parisios, & nobiles pueros ei commendauit, & victualia ei ministrari præcepit, & loca optima concessit. Alium secum in Italiam duxit, cui monasterium in Papiā S. Angu. delegauit, vt qui vellent addiscere, ad eum accederent. Et hoc audito, quod Rex grater sapientes, & religioſos admitteret, venit Alchuius ad eum in omnibus scripturis exercitatus, quem vsque ad finem secum retinuit, nisi cum ibat ad bella. & dedit ei Abbatiam S. Martini, vt ibi quando Rex esset absens, quiesceret. & ad se confluentes instrueret, & sic Franci & quati sunt Romanis, & Atheniensib. quo ad gloriam studiorum in liberalib. artib. Hac ille vbi supra.

Nolo prætermittere, quod hoc etiam tempore ex dictis Gaguini, Anto. Floren. in sua historia, & etiam Zabarella in locis præ allegatis, schola, vniuersitas seu Gymnasium Papien. habuit saltē initium, ex quo contendere potest cum vniuersitate Parisiensi de institutione eodem tempore facta, & sic de paritate temporis, & hæc dico, eò, quia fui alumnus, & scholaris Papien. sub quondam recolendæ memoriæ do. meo Ias. de Mayno præceptore meo excellentissimo, & ibi doctoratum accepi sub eo, & domino Francisquino de Curte, necnon domino Philippo Decio, ac domino Racho de Curte, qui fuerunt ibidē præceptores mei eximij per quinquennium, Et ideo nolui tacere laudem illius vniuersitatis Papien. quæ me enutrit, educauit, & aluit in iure Canonico, & ciuili: Postquam tamen habuerim prima cunabula in vniuersitatibus Dolana, & Pietauen. de quibus infra dicturus sum, prout suo loco quadrabit de vna quaque.

De vniuersitate verò Paduana dicit Zabarella in clem. dudum. ver. ab olim. de sepultu. & Iac. de Aret. in proce. sforum, Quod ciuitas Paduana ex consuetudine longissima habet studium. & in cle. 1. de Magistris. in 5. q. in fi. dicit, quod non est me-

moria quādo incepit: habuit tamen, vt dicit, potestatem priuilegia, & Apostolica, & Imperialia.

Sic ergo ex prædictis constat, Quod hæc vniuersitates, scilicet, Parisiensis & Papiensis habuerunt saltem initium tempore Caroli Magni Francorū Regis circa ann. Domini 740. & Anton. Florent. nunc canonizatus, in sua secunda parte historia, lib. 14. ca. 4. §. 12. prædicta de studio Parisiensi narrat. & in c. 5. in fine dicit, quod ille Alchuius origine Anglus Philosophia excellentissimus studium ab vrbe Romana tranſtulit Parisijs, Quod studium à Græcia ad vrbe Romanam tranſlatum fuerit à Romanis. Et apud nos tenetur pro primo, & principali totius Galliae vniuersitate, quo ad Philosophiam, Theologiam, artes, Medicinam, & cæteras artes: sed non quo ad leges: Quoniam in ea non legitur leges, nec lura ciuilia, vt est tex. in c. super Specul. extra de priuilegijs. Rationem duplicem assignat ibi tex. ne scilicet, Iura ciuilia, sint impedimento theologiae, vt etiam dicit Luc. de Pen. in l. vni. col. 6. C. de studijs liber. vrbis Romæ, lib. 11. Et quia ciuitas Parisiensis est maior, & principalis ciuitas Franciæ, vbi non vtuntur Franci legibus Romanorum Imperatorum, cum eas non receperint, vt ait gl. l. c. de accusationib. 3. q. 5. dixi amplè, eò, quia Franci non subijciuntur Imperatori in aliquibus, vt dixi amplè supra in quinta par. Imo etiam Hispani non vtuntur legib. Imperialibus, & quod plus est, Hispani aliàs ordinauerunt in Regno, quod quicumque allegaret leges Imperatorum in iudicio, capite puniretur, vt dicit Oldra. consi. 69. & alias fuerunt expulſæ leges à Regno Hispaniæ, ita quod fuit prohibitum, ne quis retineret libros, vt refert Ioan. Lupus in repe. rub. de donatio. inter virum & vxorem, in prin. ver. idem mihi videtur dicendum. in antiquis. Refert tamen Ioan. le Maire in illustrationibus Gallie, in 3. lib. in c. incip. Semyramis, quod Sarron filius Magi III. Rex Gallorum primus instituit studia, vniuersitates, & collegia publica ad refrenandam ferocitatem, & vitam hominum ferinam. A quo Celtaſum theologos, & philosophos vocauerunt Sarronidas: in maximo, & præcipuo quodam honore habitos, & hæc excerptis Io. le Maire à Beroſo, lib. 15. antiquitatum.

Sed redeundo ad propositum vnde digressi fueramus, etiā in Gallia apud nos sunt aliæ celebres, & famosæ vniuersitates, vt est vniuersitas Tholosana, quæ est de vniuersitatibus approbatis in Gallia, vt dicit Io. de Pla. in §. item Romæ grammatici. circa fi. inst. de excus. tut. vel curat. & vt ait Philipp. Bergomen. in suo supplemento Chronicarum li. 7. Io. XXII. In ciuitate Tholosana, bonarū literarum Gymnasium cōstituit, ex quo de approbatis dici debet.

Est etiam vniuersitas Aureliana. quæ similiter est approbata, saltem ex consuetudine tantū temporis, Cuius initij memoria non extat in contrarium,

trarium, & habet priuilegia tam Apostolica quā Regalia. Cuius tamen institutionem primariam non memini legisse, nec parum admiror, cur Pyrrhus doctor dictæ vniuersitatis, qui supra decennium fatetur se ibi legisse in Panegyrico Aureliæ, quem reperies post commentaria cōſuetudinum Aurelianarum, vbi laudat, & ciuitatem, & vniuersitatem prædictam. Eius tamen fundationem (vt ita loquar) & vnde & quando ortum habuerit, vel scienter, vel ignorans prætermiserit.

Est & alia vniuersitas, quæ Pietauensis dicitur, quæ est excellentissima, & de antiquioribus huius Regni, in qua omnes scientiæ liberales leguntur, exercentur, profitentur, & in ea etiam extraordinariæ text. iurium ciuilib. scilicet, & Canonici. In quo audiui omnes tex. meos iuris ciuilib. & Canonici, & studij per triennium cum dimidio: sed in ſi. legi instituta cum certis alijs socijs meis, & maxime cōuerſatus sum cū excellentissimo viro Magistro Thoma Cufenier Vascone, propter eius excellentem doctrinam, vt viderem eius modū studendi. audiui postmodum, quod fuit aduocatus ſiſcalis in Parlamento Burdegalen. Deus eum cōſeruet, & lōgæ uos eius vitam protrahat in annos, ſi ſuperſtēs fuerit, post obitum beatitudinis fruatur. Quoniā, vt verū fatear, multum illi debeo, & ab eo multa didici, & multa ſingularia sub eo ſcripſi. Nec credo vnquam vidisse, aut audiuisse ſibi ſimilem in iure ciuili, nec tempore ſuo fuiſſe ſimilem in Gallia, qui veros ſenſus legum, vt ipſe, haberet, caperet, & intelligeret.

Illa enim vniuersitas tempore meo abundabat doctoribus excellentissimis, & legentibus & alijs lectoribus doctissimis in omni ſci. illi, ita q. affluebat ibi multitudo ſcholarium, diuerſarum nationum, & Franciæ, Flandriæ, Scotiæ, Alemaniarum, & Britanniarum, cum viderem in ea vltra 4000. ſcholarium ſtudentium, & residentium: Et quoniam in ea leguntur omnes ſcientiæ liberales, theologia, ſ. Iura Canonica, & ciuilia, medicina, artes, & cætera, prout in vnaquaq. vidi doctorari plures, dicenda est de famoſis vniuersitatib. huiusce Regni, cū ſit multa priuilegia tā Apostolica quā Regalia, habeat, vt ex eorundem conſeruatorib. apparet.

Multi viri ſolennes, & literatiſſimi, antiquitus in prædicto Gymnasio floruerunt, vt Guilclmus de Monte Lauduno, doctor in vtroque iure, qui Cōmentarium egregium, & vtile fecit ſuper Clementinis, & reſtaurator dictæ vniuersitatis post longa bella fuiſſe dicitur. Item Nicol. Dorebellus doctor theologus: cæteros omitto, quia est vltra propositum, nec intendo repetere egregios gemini iuris Interpretes, qui in vnaquaque vniuersitate floruerunt, quiq. ſcribendi laborem non reſugerunt: vt doctæ volumina ex eorum Officina producta comprobant, & in eorum laudibus efferendis ſtylus, vox, & vires deficerent, & tantus est numerus, vt nec ſingulis ſatisfacere poſ-

sem, nec orationi colophonem, hoc est, finē imponerem.

Alia est vniuersitas, quæ dicitur Caturcene. quæ fuit instituta per Io. XXII. vt refert G. Bened. doct. dictæ vniuersitatis in ſua repe. cap. Rayn. in verb. & vxorē nomine Adelaſiā. in ſucceſ. ab inſteſ. nu. 595. extra de teſtam. & idem Benedicte in d. gloſſ. num. 146. dicit: Quod in collegio S. Nicolai, q. est collegium doctorum prædictæ vniuersitatis, non admittuntur extranei, ſed tantum oriundi ex prædicta vniuersitate.

Sic etiam faciunt doctores Papienſes Mediolanen. & Parmenſes, & ſerè in omnib. collegijs Italiæ non admittuntur nec recipiuntur extranei, & non oriundi, & doctores dictorum collegiorum habent multa priuilegia.

Et licet Mediolani, vt dixi, extranei non admittantur ad prædicta collegia doctorum, nec acquirere poſſint immobilia in eorum diſtrictu. Ego tamen cum aſſidebam Capitanico iuſtitic Mediolani, & eſſem Magiſter requeſtarum illuſtriſſimi Principis domini Caroli Abaſiaci tunc locum tenentis generalis pro Rege Francorum in Italia, fui admiſſus ad prædicta ex priuilegio Mediolanē ſuum, qui mihi obtulerūt tale priuilegium, quod grater acceptum habui: ſed eo nunquam vſus ſum, nec volui. Etiam hac occasione vocatus fui de collegio Papien. ſed non fui inſcriptus: ex quo poſthac non fuit mihi tempus ad me tranſferendum ad locum pro præſtatione ſacramenti.

Parieſes etenim doctores vltra prædicta adhuc magis grater extraneos, cum nolint doctores extra eorum vniuersitatem creatos, & ſic extraneos ab eorum vniuersitate Theoricam eorum ad practicam deducere, & ibi praticare, vt voluerunt facere de doctoribus in medicina extra eorum vniuersitatem creatos, quos nolunt pati ibi praticare. quod non video multum a quibus, nec iuridicum. Sed iſtud videtur quodammodo ſentire naturam caninam, cum non ſolum quod capere non poſſunt, ſed etiam alijs capere non permittunt. Cum & pro eis, & pro alijs ſit ſufficiens vniuersitas Pariſien. & ſi ſint doctiores alijs, demonſtret vnuiſque, quod ſciat alter ſcire ſuum, cum alijs nihil ſit, teſtante Perſio in ſuis ſatyris.

Licet enim oriundi, & originarij ſint cæteris præferendi data paritate in reliquis, vt tenet Roc. de Cur. in tract. de iure patro. quem ſcripſi ſub eo. in verbo honorificum. 21. col. & G. Benedi. in ſua repe. c. Raynutius in d. ver. & vxorem nomine Adelaſiam. à num. 1048. vsque ad numerum 1057. & Barba. conſi. 24. in 1. vol. & dixi in ſequ. parte, in 22. conſideratione. Tamen extranei, & peregrini non ſunt omnino reiſciendi, & in totum abijciendi. Maxime in exercitio artis, & ſcientiæ, & in officijs ſecularibus, cum præferantur originarijs. le. ſin. Cod. de crimine ſacrilegij. Nam Carolus Magnus

gnus non eiecit Claudium, & Ioan. Scotos sapiētes & sapientiam docere cupientes, sed vnum preposuit Parisijs, alterum Papiæ. In his arbitror meliorem, & humaniorem esse naturam iuristarum in Gallia. Cum non solum oriundos, & originarios, Imo etiam quoscunque extraneos alienigenos, & peregrinos admittunt, suscipiunt, & honorant, & collaudant. Cum non habeat respectum ad loca vnde sint orti: sed an sint scientes, sapientes, & docti. & eos, si tales fuerint, amore scientiæ venerantur, amant, & benignè recipiunt, tractantque.

De his originarijs, & peregrinis, seu extraneis quomodo preferuntur, dicturus sum latius infra in n. par.

Alia est vniuersitas in Gallia, quæ dicitur vniuersitas Montispeffulani. Et quoniam studium generale, seu vniuersitates, non soleant nec debeant fieri nisi in ciuitatibus, vt est glossa in verbo, Bononiæ, & ibi Panor. & alij in proœm. decretalium. per text. gloss. & doct. in leg. vnica. Cod. de studijs liberalibus Vrbis Romæ. lib. ii. & per glo. in verb. hac regia. in l. vnic. C. de professo. qui in Vrbe Constantinopolitana. libr. 12. melior text. in proœm. forum. §. hæc autem tria. & ibi glo. in verb. Regis vrbibus. Tamen ibi est vniuersitas approbata (licet sit castrum) vt est apostilla finalis pro hoc ad Dynum super proœm. de reiu. quæ est Nicolai Boerij, quæ dicit se ibi originem sumpsisse, & studuisse in vtroque iure, & fuit Placentinus glossator antiquus, qui primus dictam vniuersitatem erexit, & iacet ibi sepultus. Similiter do. Azo in dicta vniuersitate legit, & composuit ibi suam summam super tribus libris. C. vt ipse refert in principi. dictæ summæ.

Dicit etiam Io. Fab. in §. i. inst. de societa. quod studuit in Montispeffulano. & etiam Iac. Rebuffi, & multi alij, ex quo potest, & debet dici vniuersitas famosa, prout & alia vniuersitates. de quibus supra.

Et isto termino, famosa, vtuntur concordata nostra facta inter summum Pontificem, & Christianis. Regem nostrum Franciscum, in tit. de collationib. §. præterea volumus. Vbi inter cætera cauetur, quod prælati debent prouidere de beneficijs in mensib. graduatis, & nominatis assignatis, vacantibus illis graduatis simplicibus aut nominatis, qui in vniuersitate famosa per tēpus cōpetens studuerint. Et ideo prodest scire, quæ sit vniuersitas famosa. Quoniā ex quo requiritur, q̄ vniuersitas sit famosa, cū sit qualitas iuncta actui, non sufficit probare actū, s̄ q̄ studuerint in vniuersitate, sed et qualitatē illi adiunctam, s̄ q̄ sit famosa: Quoniā vbi requiritur actus cū qualitate, nō sufficit probare actū, nisi probeatur & qualitas, e contra. Bar. in l. Fulcini? §. cū hoc. ff. quib. ex causis in possessionē eatur. d. meus lac. in l. non solum. §. sciendum. in i. col. ff. quib. cau. in poss. eatur. in l. i. §. in eum. ff. ne

quis eum, qui in ius vocatus est. & Pan. in c. 2. in 2. col. de resc. & ibi Felyn. in 12. col.

Sed cum prædictæ vniuersitates sint notoriè famosae in Gallia, illa notorietas non est probanda, cum notorium releuet ab onere probandi. vbi dicit gl. notabilis in verbo alias, in cle. appellatū. de app. Imo etiam videtur, quod non sit alleganda illa qualitas in prædictis vniuersitatibus, cum dato actu, & concessio quod sit vniuersitas, satis est notorium, aut debet esse, & iudici, & partibus, q̄ est famosa. Cum tales supra nominatæ sint satis superque famosae in Francia, secundum doctrinam Bart. in l. 3. ff. de iudic. de qua materia do. meus lac. in l. ex quacunq; causa. ff. si quis in ius vocatus. & dixi in consuet. duca. Burg. in proœ. in i. gl. & in alio loco ibi per me allegato.

Ex quibus videtur concludendum, quod prædictæ vniuersitates supra nominatæ, videlicet Parisien. Tholosana, Aurelianen. Picauen. & cætera sunt ita famosae, quod non est nec proponenda, nec alleganda famositas illarum.

Consulerem tamen, quod allegaretur, Ex quo nō sunt omnes scriptæ in iure, sed de his, quæ sunt in iure descriptæ, & approbatæ de iure, vt est vniuersitas Romana, vt in rub. & l. vni. de studijs liberalib. vrbis Romanæ. lib. ii. & in ca. 2. de priuilegijs in 6. & vniuersitas Bononiens. vt in proœm. Gregoriano, sexti, & clementinarum, & vniuersitas Parisi. vt in cle. i. §. hoc sacro de Magistris. & ca. super Specu. de priuilegijs. extra, quod talis famositas non est alleganda nec probanda, cum, vt dicit Barba. consil. 62. incip. illud in medium referam. in 3. col. in i. vol. Notorium legis non est allegandum.

Quid autem de vniuersitate Andegauen. & Bituricensi, quæ etiam sunt in Francia, & Valentinen. quæ est in Delphinatu, an tales apud nos reputari debeant famosae? videtur quod cum hæc vniuersitates fuerint à paucis annis erectæ (vt credo) ex priuilegijs Apostolicis, & Principum, quod de his est iustificandum in alijs locis remotis, & extra sua loca. Sed quoniam in vniuersitate Bituricen. Archiepiscopus loci, seu eius officarij sciunt & vident notoriè ibi vigere vniuersitatem, non possunt ignorare priuilegia dictæ vniuersitatis, ex quo tenentur illis graduatis in prædicta vniuersitate prouidere de beneficio, sicut & cæteris in alijs vniuersitatibus famosis graduatis, sed extra loca prædictæ vniuersitatis, crederem, quod ibi graduati tenentur iustificare, & probare famositatem dictæ vniuersitatis. Et idem dicendum est de vniuersitate Andegauen. Ex quo bene fuisset actum (saltem ad tollendam omnem dubietatem) p̄ summum Pontificem, & Regem nostrum, si fuissent nominatim expressæ vniuersitates, quas ipsi reputant, & tenent famosas, quo ad effectum prædictorum concordatorum.

Quæret quispiam, nunquid graduato in vniuersitate

vniuersitate Dolana, quæ est in Comitatu Burgundia, quæ non videtur dictis concordatis, vel etiam ibi nominato ad beneficia cōsequenda, debeat prouideri de beneficio in Francia, posito, q̄ illa sit vniuersitas famosa: vel cū notorium sit, q̄ Roma, Bononia, Papiæ, & Padua, quæ sunt in Italia, sint vniuersitates famosae, & etiam apud nos, an ibidem graduatis debeat apud nos in Gallia prouideri de beneficijs vacantibus in Regno in vim gradus: & si ibi obtinere possint nominationes à prædictis vniuersitatibus dirigendas Episcopis, & alijs collatoribus, & patronis Gallia, & Francia ipsis concordatis subditis, cum non sint ipsæ vniuersitates subditæ dictis concordatis. Et ista nō sunt sine dubio, eò, quia Papa, qui est supremus omnium, & iudex, & Princeps cuncta per mundum. §. q. 3. fecit, & constituit prædicta concordata: & priuilegiatus, seu habitatus in vno loco est vbique priuilegiatus. cap. olim. de clericis coniugatis. extra. Et ideo in simili dicit Zabarella in cle. dudum. §. ab olim. in 16. q. de sepulturis, quod habens licentiam docendi ab illo, qui est Princeps omnium, potest vbique docere. Licet textus in dictis concordatis videatur facere in contrarium, cum loquatur de vniuersitatibus Regni Francia tantum, & in tit. de collationibus. §. monemus autem, dicam in glossis meis supra dictis concordatis, vbi hæc quadrat ad propositum, nec sint præsentis speculationis.

Ad vnum tamen aduertendum est, quod studia talia possunt dici generalia, & sic famosa, etiam si priuilegia specialia non habeant. & de ipsis non doceatur, dum modo talia reputentur à tali tempore, cuius initij memoria non exat in contrarium. Ita dicit, & tenet gl. in verbo, generalibus in cle. dudum. §. nos autem, & ibi Zabarella in 15. q. de sepulturis. Quoniam tale tempus habet vim priuilegij. cap. super quibusdam. §. præterea. & ibi glo. in verbo, non exat memoria, quæ allegat concordantias. de verbo. sign. extra. le. hoc iure. §. ductus aqua. ff. de aqua quotidiana. & aestiua. Dixi amplè in Commentarijs nostris super consuetudinibus ducatus Burgund. in tit. de iustitia. §. 2. & in gloss. & la preuue estre sienne. Princeps enim permittendo tanto tempore videtur concessisse, & reuocasse prohibitionem, de qua in proœ. ff. forū. §. hæc autem tria.

Aliqui etiam videntur tenere, quod, an studia sint generalia, relinquatur arbitrio iudicis, vt si videat ibi sacra pagina, iura, & artes ibi doceantur, vt notat Ho. in c. tuæ. de clericis non resident. quæ sequitur Pau. & Pet. de Anch. in cle. dudum. de sepulturis.

Loca etiam vbi iura docentur debent esse insignia, & præclara. §. hæc autem tria supra allegato. Et talia quibus hoc competat ex priuilegio specialibus, vel de iure communi, vt in c. 2. de priuilegijs. in 6. vbi dicit, q̄ studium generale, & priuilegiatum est

Romæ, vel etiam de antiqua consuetudine, in cuius contrarium memoria non existat, quia talia æquiparantur iuribus allegatis, vt dicunt Zabarella, & Pet. de Anch. in locis prædictis. Pro quo optima gl. in verbo, priuilegio. in prin. in ti. de causis. §. statuit, & decreuit. super pragmat. sanctio.

Sed nunc in quantum hæc tangunt materiam nostram, credo quod sic præfertur doctor creatus à maiori Principe, ita etiam præfertur à maiori & digniori vniuersitate, studio, seu gymnasio: data tamen paritate in relijs. Hinc est, quod pl. affirmantur apud nos creati doctores in theologia in vniuersitate Parisien. quam in alijs vniuersitatibus. Et in iure ciuili magis estimatur doctor iurium creati in Italia, maxime Papiæ, Bononiæ, Paduæ, quam creati in Gallia: nisi sint creati in vniuersitate Aurelianen. vbi maiori rigore examinis examinantur, quam alibi. Ex quo cum propter magnum rigorem examinis præsumatur, quod singuli doctores: ideo magis honorantur, & sic videtur q̄ alios præcedere debeant eiusdem temporis, & qualitatis: sed vbi esset prioritas promotionis temporis, aut alterius qualitatis, attendere tur potius illa, quam præ eminentia, aut maiortas loci in quo creati essent. Et istud fuit etiam quo ad beneficia consequenda, de mente Cosmæ Guymier, in suo commen. pragmat. sanctio. in tit. de collationib. §. ita tamen. in gl. non teneat. vbi dicit, quod quo ad nominandum, omnes vniuersitates, sunt æqualiter priuilegiatæ.

In iure nostro reperio multa fuisse studia, seu gymnasia, Primo studium Romanum, quod venit à Græcis, vt refert Anton. Florent. in 2. historiarum parte titu. 14. c. 4. §. 12. in princip. & ibidem in c. 5. in fine, & de isto fit mentio in lege vnica. Cod. de studijs liberalibus vrbis Romæ. libro vndecimo. & in cap. cum de diuersis. de priuileg. in 6. Et quomodo Romani habuerunt leges à Græcis, vide in l. 2. §. 1. & ibi glo. amplè in verbo, constituit de orig. iur. ff. & in §. & non ineleganter de iur. na. gen. & ci. in institutio. & ibi glo. in verbo, institutis. Sed quod dicit Accursius, quasi stulto in terreniente, qui præsentia manu trinitatem significauerit leges Romani obrinuerint, reprehenditur. per Valericum Zasum in suis scholijs super d. leg. 2. §. postea. in gloss. post Budæum in suis annotationibus in pandectis super d. l. 2. vbi dicit, quod Accursius ibi fabulam harrat, tam ridiculā quam falsam, & vltra dicit q̄ veritas historiae est, Quod tres tantum modo legati, & non decem ad Græciam pro legibus ferendis missi sunt. Idco cum ibi vide. tota tamen, & cōmunis schola legistarum semper huc usq; cum Accursio nostro, communi præceptore pertransiit. Et quomodo Roma origo legū saltē apud Latinos. Imo patria legū dicitur, & fons sacerdotij, & plurib. alijs nominib. elegatib. sit insignita. vide i. ex. in auth. vt Ecclesia Ro. centum annorū, & c. in prin. & ibi gl. 1. & 2. coll. 2.

Et de isto studio etiam meminit Robertus Gōlerus in suo tract. de magnificentia, dignitate, & excellentia vniuersitatis Parisien. vbi dicit: Quod in isto studio studuerunt Iulius Cæsar, vt pater in libro de vita Cæsaris. Cato, vt narrat Solinus libr. 1. Virg. & Tulli. & in eo Aurelius Augustinus docuit rhetoricam, vt ipsemet fatetur, libr. 5. confessionum.

Ad vnum tamen aduerte pro gloria Francorū, Quod Plorinus Lugdunen. primus Romæ Latinam rhetoricam docuit. à quo Cicero se Romæ puerum cum Q. fratre Latine primum doctum rerulit. & ita scribit Philip. Bergomen. in suo supplemento Chronicarum, libr. 6. Istud etiam studium Romanum est generale, & priuilegiatum de iure communi, vt est text. in cap. 2. de priuilegijs, in 6.

Aliud fuit studium vrbis Cōstantinopolitanae, de quo fit festum in tit. de professoribus, qui in vrbe Constantinopolitana docentes ex lege meruerunt comitiuam, libr. 12. Co. & in d. tit. de studijs liberalib. vrbis Romæ, & Constantinopolitanae. li. 12. & in tit. de priuilegijs vrbis Constantinopolitanae. co. ti. & in gl. in verbo, regijs vrbibus. in proce. ff. hęc autem tria. & in gl. fi. in l. sed & reprobari. §. fi. ff. de excusa. tutor.

Aliud etiam fuit studium Beriti, seu Beritensium (quæ est ciuitas in prouincia Phoenicis, secundum tex. in l. 1. C. qui ætate vel professione se excusant. libr. 10.) De quo studio dicit gl. fi. in d. le. sed & reprobari, quod eiusdem præ eminentiæ, cuius est studium Romanum, pro quo est tex. in d. §. hęc autem tria. vbi etiam legum nutrix appellatur. & in l. vni. C. de metropoli Berito. libr. 11.

Aliter pariter floruit in Alexandrina ciuitate in Aegypto, & in Cæsariensi, de quibus habetur in d. §. hęc autem tria. Et etiam de Cæsariensi habetur in d. l. sed & reprobari. §. amplius. & vtrubique prædicti text. sonant, quod erant & fuerunt alia studia, de quibus tamen nullam expressam facit mentionem.

Aliud est studium Oxoniense, quod est in Anglia, de quo in clem. 1. §. hoc sacro, de Magistris. & ibi Zabarella col. 5. quod Alexander in lib. de natura rerum dicit, quod iuxta vaticinia Merlini vigeabant studia in Anglia tempore suo ad partes Iberniæ transfutura.

De studio Salamantino, quod est in Hispania, etiam fit mentio in d. cle. sed quo tempore habuerit initium non reperitur apud scribentes, vt dicit Zabarella in prædicto loco. & ibi vltra dicit esse incertum, quo tempore studia inceperint esse generalia in Italia, licet semper flourerint ibi, & maxime quādiu Romæ viguit Imperium, & tempore Octauiani fuerunt studia in oratoria & poetica.

Et ista duo studia Oxoniens. scilicet, & Salamantinum sunt priuilegiata cum studijs Parisiensib., Bo-

noniensib., & Romano, secundum quod in d. cle. scribitur. ita quod in illis quinque studijs legi debet, & interpretari literæ Arabicæ, Hebraicæ, & Chaldeæ, & debent esse duo periti in qualibet lingua, in quolibet illorum locorum docentes, quibus prouideri debet in stipendijs competentibus & sumptibus, per ibi nominatos in fine dictæ Clementinae.

De studio Bononiensi etiam fit mentio in d. cle. 1. de Magistris. & in d. gl. in verbo, Regijs vrbibus. §. hęc autem in proce. ff. forum. & in glo. fi. §. fi. in l. sed & reprobari. ff. de excus. tut. Et etiam text. in proce. Gregoriano. & ibi glo. in verbo, Bononia. Et fuit factum, seu inceperit esse primo tempore Theodosij Imperatoris, vt per gl. in d. verbo, Regijs vrbibus. quam ad hoc dicunt doctores esse notabilem, sed pro hoc vide clariorem in verbo, Bononien. in d. clem. 1. & tempore Accursij legalis studij obtinebat monarchiam secundum eundem. in rubr. de studijs liberalibus vrbis Romæ. libr. 11. Cod. & tempore Azonis ibi erant decem millia scholarium, vt refert Odof. in athen. habita. C. ne filius pro patre. & secundum Beroaldum in suo opusculo de felicitate, licet Bononia inter omnes Italicas vrbes sit florens & famigerata, eam tamen florentissimam illustrissimamque nulla femeres alia peræque facit ac Diatribe, & Gymnasia literarum atque conciliabula scholasticorū, quæ haud dubiè cum omnib. rotius Italiæ celebratioribus Gymnasijs claritudine cōtendunt, nulli cedunt, quæ Alexandrino Attico Tharnensi, Massiliotico memoratissimis apud Priscos Gymnasijs proxima accedunt, & quanquam longo interuallo, tamen proxima.

Aliud fuit Athenis, & quidem solennissimum, & celebratissimum apud omnes authores. Vnde Hieron. commendans ciuitatem Athenarum, dicit illam studio fuisse aptissimam, primoque leges tradidisse, alijsque ciuitatibus iura transfuisse. & non solum leges, vt supra dixi, sed etiam quælibet scientia habuit ortum, & descendit à Græcis, vt dicit gl. in verbo, constitui, in fi. post Priscianum. in l. 2. §. 1. ff. de orig. iur. Et in illo studio (vt refert Robertus Gōlerus in d. suo. tract. de præstantia vniuersitatis Parisiensis circa principium) tantū patientes admittebantur. Vnde ad portam ciuitatis sedebat senex ad obiurgandum volentes intrare, & si videbat signa impatientiæ, repellabantur: si autem patientiæ, admittebantur. Ex illo studio fuit diuus Dionysius Arcopagita, Christianæ religionis doctor eximius.

Alia verò octo Gymnasia antiqua enumerat Textor in sua Officina, quæ sunt sequentia.

Craneum, quod erat apud Corinthum secundum Cicer.

Cillaratiūm, de quo Plutarchus in Cleomeæ. Lyceum, quod fuit Athenis Aristotelis schola, & etiam Ciceronis in Tusculano.

Acade,

Academia Platonis Gymnasium celebratissimum. Vnde Cicero:

In q. Academia vmbriſera, nitiſſoq. lyceo, Fuderunt elar as ſecundi peſtoris artes.

Et Horatius:

Atq. inter ſyluas Academi quære verum. Vnde Academici philoſophi vocati ſunt.

Prytaneum, de quo Cic. lib. de oratore. & vt eius vidus quotidianus in Prytaneo publicè præberetur.

Canopum vero agnoſcit Philoſtratus in Herodis Artici vita.

Pecile vero, porticus varijs à Latinis appellatur, nobilitate etiam propter picturam Marathonica pugnae Zenonis philoſophi ſtoici cōuentu, vnde à porticu ſtoici philoſophi dicti, & ſtoica ſecta.

Tempe etiam fuit Gymnasium Athenis.

Ista sunt studia nunc nobis antiquissima, & quædam in iure descripta, & ideo satis nobis nota, & certa.

De studio vero Senesii, dicit Zabarella in d. cle. dudum, ab olim. de ſepulturis, quod tempore Pauli de Elcazijs, qui cōmentatus est dictas clementinas, fuit nouiter reformatum, & ante fuerat destructum: Sed tamen dicit illud esse generale, sed non multum durauit in bono statu: quia denuo fuit reformatum tempore Pet. de Anch. qui conductus à Senensibus ad lecturam Decretalium triennio ibi legit, vt fatetur ipse Pet. de Anch. in d. cle. dudum. in 3. col. circa fin. in meo volum.

Refert etiam Philoſophus Bergomas, libr. 12. sui supplementi Chronicarum, quod in Vienna vrbe Austria magna est schola liberalium artium, & sacre theologiæ, & iuris Pontificij, in qua magnum studentium confluit numerus. Non est tamen ciuitas, quæ habet Episcopum: sed est in diocesi Piſtatiensi Austriae prouinciæ ciuitate. & maior est filia matre. Et vt fertur, ibi studentes pauci emergunt docti, cum voluptati nimium operam dent. & mulierum procacitas, & lasciuia eorum mentes à studio alienet. Et in hac sæpe dedecorosa perpetrantur, & enormia sunt, quod diu noctuque rixæ ad modum belli fiunt. Nunc artifices aduersus studentes, nuncque Curiales in artifices arma corripunt. ita, vt rara solennitas sine homicidio peragi possit. Quod & fit in plerisque alijs vniuersitatibus, cum sint in vrbibus excellentissimis, & populosis constitute. Sciunt quid alloquor, qui vident brigas (vt ita loquar) suo tempore factas propter graues & corporales iniurias sæpe à vilissimis hominibus sine causa sibi illatas, quas ferre non possunt. Ideo vitam multis periculis exponunt: vt vtar verbis, auth. habita. C. ne filius pro patre, & sic dici potest, Felix ille scholaris qui saluum se dicit ab vniuersitate, felicior ille tamen qui bene studuerit, & doctus redierit. Cum frequenter accidit, plures esse commemoratos in studijs, quam studentes, licet sint ibi causa studij, vt dicit Gem. in proce. sexti. col. mihi quinta. Nec est vlla vniuersitas, quæ

non habeat sua impedimenta, cum apud nos in vulgari dicatur:

Les fleuſteux, & ioueuils, de paulme de poiries.

Les danſeurs Dorleans.

Les braguars Dangiers.

Les croetz de Paris.

Les brigueurs de Pauys

Les amoreux de Turin.

De Tholoſanis tamen dicitur.

Les bons eſtuans de Tholouze.

Dico sanè in alijs supra de malis, & non de bonis, nec improbo multa exercitia: vt oia tollas liberalib. viris necessaria, & honesta, quibus cum magno salutis corporeæ commodo, & studiorum augmento indulgere possumus, nec cōtinuum literarum certamen approbo. Studentes enim debent habere recreationes: quia ex vehementi studio incurrunt ægritudines mortales, vt ait Fel. in c. lator. de homicidio, dispensanda sunt horæ pro cuiusque rei officio, dummodo ab illecebris, & ludis alearum atque taxillorum abſtineamus. Et quia forte non erit alienum ab instituto nostro inferere, quomodo tempus sit distribuendum studentibus. Ideo epistolam Augustini Dathi descriptam. in 1. lib. suarum epistolarum, in prin. quæ non fuit facta ad illud, & est multum elegans, & utilis. hic referre arbitratus sum. Augustinus Dathus Thomæ Rimborto, S. Petis quid te agere oporteat, vt facilius in literarum studijs proficere possis. paucis à me postulasti, & ipse quoque respondeo paucis. Tempus ante omnia statuo distribuendum esse, & ordinem vehementer probo. Medio noctis dies sumit initium, media nocte gallicinio. Contincio quiete videtur, aut si vigilare contingat, quæ ante præcepta sunt, cogitatione, & memoria repetentur. Diluculo est lectio. danda opera, ac si quid proximo die agendum sit, id est accuratius mente atque animo voluntadum, præuia meditatio futuram actionem tanto perfectiorem efficiet, quanto diligentius fuit præparata. Mane cum primum domo fueris egressus, templum pete, Deum venerare, Regnum Dei quære, saluta penates, sacras pernoctue lectiones. Hieronymi scripta libenter amplectere, vbi & orationis ornatum, & rectam vitæ institutionem abundè poteris adipisci. Quæ vero splendida delegeris, ea in optimo thesauro reconde memoria. Cum his versare, cum his colloquere, cum his confabulare, à quibus aut æmulationem eruditionem, aut salutaria præcepta haurire queas. De esca & potu nihil est quod scribam, veterem serua frugalitatem, & tuum laudatissimum morem obtine. Meridie in tuis te lateribus oblecta: peruari noli. Quid est. n. aliud frustra circūcurrere, atque etiā templa plateas, angiporta, ac forū lustrare, qui puerorum more ludere, quam seipsum perdere? Censeo cum cibo, & quempia ex leuioribus ac iocosis libris, quos nocti, legendum, vt corpus simul pascatur, & animus: Ac post modicam quietem,

O o 3 tem,

tem, quæ aut legeris, aut audieris mente complectere, difficultum locorum expositionem tracta: præcipuam quamquam capeffe sententiam vt ea sit tibi iucundum pabulum, ac postmodum deambulanti salutare viaticum. Quod si exire libebit, angusta, & religiosa (quo ad potes) perquire loca, bibliothecas adi, & quos optaueris meliores percurrere codices. Inde excerpe semper præclaræ aliquid atq; frugiferû: Hęc tibi recta fuerit in ambulandi ratio. Domi te opprimat occiduum tempus, & vesperâ foris nunquam. Nam abnoctare in primis perniciosum simul putatur ac turpe; domum reuersus fac vt ad futuras lectiones animum applices tempestate suprema, & vespera ipsa ac prima face perfructe, vt nulla pars temporis effluat tibi prorsus inanis. Cum oportunum noueris, genio indulge. Ex sacris codicibus excerpta ne desere, & antequam ad cubitum accedas, Pythagoræorum more quid egeris dixeris, tecum ipse repetite. ac si tempus suppetat, aliquid præclarum commendâ memoriæ. Deum comprecare. Inde enim sunt quæ optantur nobis bonâ omnia, concubia & intempesta nocte, sile, quiesce, vt vitam tràquilam, & recte institutam degas. Vale.

De studio vero Perusino, nulli est dubiû, quod sit generale, antiquissimû, & famosum. Nam Bar. legit ibi per multa tempora, & ex eo orti sunt Bal. Petrus, & Angelus de Vbaldis fratres germani vtriusque iuris doctores excellentissimi.

In illo etenim studio, est quedam fundatio facta anno Domini 1362. Die vero 27. Mensis Aprilis, per quemdam Cardinalem Tusculanum nomine Nicolaum tunc Archidiaconum Heduen. pro duobus scholarib. Ecclesiæ Heduen. aut ciuitatis seu diocesis, qui possunt præsentari pro sexannis per Episcopum & Capitulum Heduen. & ibi habeant victum tantum. Et istud constat ex tenore fundationis hic postinsertæ, vt sit illius memoria in posterum, & illam vidi signatam debite, & sigillatam in archiuis dictæ Ecclesiæ Heduen. tãquam Balliui, & Consiliarius ipsius tenor ideo est talis.

Reuerendo in Christo patri domino Dei gratia Episcopo ac venerabilibus viris Decano, & Capitulo Heduen. Nicolaus misericordie diuina Episcopus Tusculan. sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalis salutem, & sinceram in domino charitatem. Ordinata rationabiles homines natura constringit, eisdemq; diuini & humani iuris scriptura demonstrat, quod in officijs charitatis primo loco eis tenentur obnoxij, à quib. nos cognoscimus beneficium recepisse, quodq; ratione sanguinis proximioribus amplius obligamur. Attendentes autem Ecclesiarum nostrarum magis beneficia, & vitæ subsidia magna quæ dudum recepimus, & de præsentem recipimus ab eisdem primo loco ipsarum Ecclesiarum promouendis honoribus & proclaudis utilitatibus obligamur, & eisdem Ecclesijs ratione spiritualis coniunctionis. Quæ nobis omnes

coniunctos sanguine in charitatis coniunctione procedunt plus ad beneficiendum adstringimur, cum scribatur in Canone: Nullus nobis hæres videtur esse proximior quam Ecclesiâ, quæ nos domino sociauit. Sanè præmissa diligenti meditatione, in mente nostra sæpius reuoluens accernentes, quod modernis temporibus peccatis exigentibus à Deo in nonnullis patribus increuit ignorantia secularium clericorum, quod rarissime reperitur secularis Clericus, qui faciat proponere populo verbum Dei, intelligere Canones, Ecclesias & populum regere. Aequum ab iniquo discernere, & intelligere iustitiâ ministrare. Cupientesque exhibere huic defectui pro nostræ possibilitatis modulo, in locis aliquibus supplementum, & alijs Christi fidelibus, præsertim Prælati, quibus ad hoc suppetunt facultates præbere imitationis exemplum, vt respiciat Domus Domini ex claris luminibus plurium lampadarum diuinam, quam inuocamus nobis assistente clementia. Ad reuerentiam Dei, Beatæ Mariæ Virginis, ac Beatî Gregorij Papæ doctoris egregij pro animæ nostræ remedio, & nonnullarum Ecclesiarum & locorum, è quibus grandia bona recepimus hæc tenus, & in præsentiarum recipimus, utilitate spirituali, ac etiam temporalis in ciuitate Perusina utique pacifica, & quieta, in qua viguit ab antiquo, & adhuc viget vtriusque iuris & aliarum scientiarum studium generale: Quendam domum scholarium, quorum alij studere debeant in sacra theologia, & alij in iure Canonico duximus ordinandâ, & pro ipsorum victu duntaxat, certos redditus perpetuos & possessiones emimus, & ad huc præstante domino alios emere intendimus in futurum. Considerantesq; quod ab Ecclesia nostra Heduen. ex Archidiaconatu, quem in ex concessione & dispensatione Apostolica obtinemus, in ea dudum bona recepimus, & de præsentem recipimus, & quod propterea eidem Ecclesiæ, tam spiritualis coniunctionis, quam recepti beneficii seu subsidij temporalis vinculis obligamur, dignum arbitramur, nobisq; reputamus ad debitum, vt huiusmodi ordinationes seu Electiones nostræ dictam vestram Ecclesiam participem faciamus. Igitur tenore præsentium vobis & vestris successoribus titulo donationis perpetuæ ac irrenocabilis, quæ dicitur inter viuos datus, donamus, & cõcedimus, quod duos scholares pauperes de dicta Ecclesia si reperiantur in ea, alioquin de ciuitate vel diocesi vestra, quorum nullus habeat beneficium annui valoris vltra viginti quinque solidos auri portatos ad studiû, de legitimo matrimonio natos in primitiuis vel saltè in grammatice sufficienter instructos, bonè indolis, discretionè præditos, ac de honestate vitæ & moribus commendabiles, qui studere debeant in dicto iure Canonico per sex annos ad statum dicto tempore in domo præfata per nos ordinandâ, & habendum in ea victum duntaxat rectoribus dictæ do-

mus

mus præsentare possitis. Ita qd finito huiusmodi sexennio aut cedentibus vel decedentibus eisdem scholaribus per vos præsentatis, alios præsentare pro simili sexennio valeatis. Volumusque quod vos domine Episcopo, Vestriq; successores duas voces in assumptione huiusmodi scholarium habeatis. Hortamur autem vos omnes in domino Iesu Christo, quod in assumptione prædicta nulla (q abfit) apud vos sit acceptio personarum, sed illos ad hoc eligatis & assumatis, quos secundum Deum credideritis meliores & magis præfate Ecclesiæ, ad cuius specialiter utilitatem & honorem intendimus, verisimiliter profuturos. Super quo vestras conscientias oneramus: Volumus etiam quod præfates nostræ literæ in communi dictæ Ecclesiæ vestra capsa, in qua reponuntur alia iura ipsius Ecclesiæ perpetuo conseruentur: & nos similes literas ad cautelam in sacristia Ecclesiæ Perusina faciemus nihilominus conseruari. Et ad maiorem claritatem & memoriam perpetuam omnium premisorum, præfates literas per notarium infra scriptum publicari fecimus, & nostri sigilli appensione muniri. Datum & actum Auinion. Die 26. mensis Aprilis, Anno natiuitatis domini millesimo 162. indictione 15. pontificatus sanctissimi in Christo patris & domini nostri domini Innocentij diuina prouidentia Papæ 6. anno 10. præfatis Venerabilibus viris domino Angelo Præposito Ecclesiæ ciuitatis Castelli, & Raymundo Bosco Canonico Terracon. ac Bertholino de Sagijs de Placentia macerio domini Papæ testibus, ad præmissa vocatis specialiter & rogatis. Et ego Fancliscus quondam Matthæi Ieremiæ cuius Pisanus publicus Imperiali auctoritate Notarius prædictis donationi, dationi & concessioni ac omnibus & singulis supradictis vna cum prænominatis testibus præfens fui, ipsaq; de mandato supradicti Reuerendissimi Patris & domini Nicolai Tusculan. Episcopi Cardinalis in hanc publicâ formam redegi. Tamen alijs occupatus per alium scribi feci, meq; vna cum appensione sigilli præfati domini Cardinalis subscripsi, cum signo & nomine cõfuctis in testimonium omnium præmissorum. Præmissam vltimam dictionem, quæ dicitur tercentesimo, & vltimo, additam, quæ propter inaduerentiam dimissa erat, veram esse approbando.

Sunt & multa alia studia in diuersis patrijs & prouincijs, quæ enumerare longum esset & fortetudiosum, & cum vnaquæque patria suo sensu abundet. text. est in ca. certificari, extra de sepulturis. Ideo relinquo illis discutiendas præmia entias eorum.

Ex prædictis infero, Quod cum maior honor debeat his, qui doctorantur seu graduati sunt in maiori vniuersitate, quod etiam magis honorari & præferri debent hi, qui doctorantur in vniuersitatibus famosis, vbi sunt doctores legentes & scholares studentes, quam hi, qui doctorantur in locis,

vbi non est vniuersitas, sed tantum habent priuilegium doctorandi, vt sunt plures ciuitates, & vrbes in Italia, prout sunt Placentia, Parma, & plures alia: & Ideo dicit Zabarella in loco supra sæpe allegato, Quædam sunt studia generalia actu & priuilegiata, vt sunt illa de quibus supra, & in clem. 1. de magistris: & ista præcedunt omnia alia. Quædam priuilegiata sed non actu generalia. Quædam generalia sed non priuilegiata. Quædam particularia non priuilegiata. & ibi dicit, quod actu generalia etiam non priuilegiata, magis præferantur quam priuilegiata, non actu generalia. Ex quo concluditur, quod doctores in talibus vniuersitatibus actu generalibus, magis priuilegiantur & præferuntur quam doctores in vniuersitatibus, tãtum priuilegiatis, & non actu generalibus, vt concludi potest ex deductis, per doctrinam Zabarelle, vbi supra. Quoniam tales non videntur, nec præsumuntur examinati in vniuersitatibus priuilegiatis tantum, sicut in vniuersitatibus actu generalibus.

Et sic etiam inferitur, quod doctores, qui gradum accipiunt in facultate eis cognita, causa honoris tantum, non ita honorantur, nec honorem assequi debent, ratione illius gradus, vt dicit Petrus de Ancha. in ca. 1. de parochijs. & Panor. in c. clerici. de iudicijs. Sicut de doctoribus promotis, à doctoribus corruptis, vt notat Archid. in cap. de quibusdam. 37. d. arg. text. in l. 1. C. de athletis. lib. 10. Quod non placet Philippo Decio, & Aretin. in d. c. clerici. Quia vt dicunt, licet promotus sit ignarus, habet tamen dignitatem. Ex quo cum prærogatiua detur ratione dignitatis, debet habere locum. Bar. in l. maximarum. in fin. C. de excusationibus munerum lib. 10. Bal. in l. qui sub pretextu. C. de sacrosan. Eccles. Gemina. in proœmio. sexti in fin.

De commendatione verò studiorum & gymnasiorum, dixi supra in 5. part. in 21. conside. vt dixi gloriosum esse optimo Principi habere rationem studiorum.

TRigesimatertia confid. Inter plures doctores præfertur qui plures habet gradus. Exemplum in doctore vtriusque iuris. Quoniam duo vincula sunt fortiora vno, & magis ligant. cap. primo, de treuga & pace. extra authent. itaque. C. communia. de successio. & §. si verò. institutio de adoptio. ita tenent Abbas & alij in d. cap. clerici. & Ioan. de Anania in rubrica de magistris, videntur tenere, quod hoc sit verum ceteris paribus, hoc est data in ceteris inter eos paritate. Ex quo videntur inferre, quod si doctor in vno iure tantum esset prior tempore, quod præferretur: tamen hoc non videtur verum, eò, quia nunquã aut parum eueniret qd semper nõ esset aliqua disparitas temporis, qd et in vna hora attenditur, vt per gl. in l. si is ex plurib. §. si. ff. de solutio. Facit text. in l. Titius. §. Lucius. ff. de liberis & posthu. Et intentio doctorum in d. c. clerici. videtur esse: quod semper doctor in vtroq; præcedat

præcedat doctorem in vno tantum, etiam si habeat vnum gradum priorem tempore: Quoniam illa qualitas illius alterius gradus tollit illam qualitatem temporis, quæ non multum consideratur vbi est alia qualitas, & quoniam duplicatio gradus maiorem dignitatem inducit, & vbi est maior dignitas, prioritas temporis non attenditur, vt per gl. in verbo, præponitur. in c. placuit. 16. dist. notatur in c. statimus. de maio. & obed.

Ex quibus inferunt doctores, quod doctor Canonum, & theologiæ simplicis theologo præferatur, vt dicunt Host. & Abb. post alios in c. 1. de consang. & affin. Sicut etiam doctor artium & medicinæ præcedit doctorem artium tantum, vel medicinæ tantum, vt notat Dominicus in d. c. placuit. in fine.

Ex his etiam inferunt doctores, quod vbi est paritas inter aliquos, si vnus habeat duplicem dignitatem præferatur ratione duplicitatis, etiam si illa secunda dignitas sit minor, vt de Comite & Barone, qui præcedit Comitem tantum, vt dicit Bal. in l. sed milites. ff. de excusatio. tut. dixi supra in 5. par. vbi dixi de Marchione & Comite, qui præcedit Marchionem tantum, & ibi dixi etiam quod ista duplicitas operatur inter Principes, ex quo si vnus Princeps habeat plura regna, præferendus est illi qui non habet tot Regna: Intellige tamen prædicta, quando illa dignitas, quæ est augmentata & duplicata esset talis, quod de ea posset fieri comparatio ad aliam simplicem, vt puta, si quis est doctor in iure Canonico tantum, alius qui est doctor in eodem iure Canonico & ciuili simul, habet duplicationem talem, quod vna dignitas potest alteri æquiparari, & alia est superabundans, qui augmentat dignitatem, secus si ambæ sint inferiores, ita quod de nulla ad simplicem possit fieri comparatio: Vt si dicamus, quod quis sit doctor in iure Canonico tantum, alius vero sit doctor in iure ciuili & medicina aut artium. Nam hoc casu semper præferatur doctor in iure Canonico, Quoniam de nulla aliarum potest fieri comparatio ad illam, & ille gradus solus videtur esse potètiior & efficacior, ideo præferatur. Ita tenet & concludit Romanus in cons. suo. 333. incip. quo ad primum. Ita etiam tenet Philip. Dec. in d. c. clerici. in 5. col. de iudicijs. Et ideo Comes præcedit Marchionem & Baronem. Dux, Comitem, & Marchionem. Rex, Ducem, & Comitem. Et vnus Rex multum authenticus præcedit habentem plura parua Regna, sicut Imperator præcedit Regem habentem plura Regna. Rex etiam Franciæ tanquam excellens inter omnes, præcedit etiam Regem habentem plura Regna, quæ sunt multum inferiora à Regno Franciæ. Cum Rex Franciæ omnes præcedat, nõ ratione suæ personæ, sed ratione excellentiæ dignitatis Regalis, quæ prima in tota Christianitate post Imperatorem tenetur & reputatur.

Quicquid tamen supra dictum sit, aduerte ad

id, quod dicit Decius in d. c. clerici, in 6. col. quod de consuetudine seruatur, quod doctor in vno gradu prior, in tempore præcedit doctorem in vtroque iure. Et in his prælationibus attenditur consuetudo, vt dicit Bal. in l. obseruare. §. antequam ff. de officio proconsulis. & in c. cum olim. in prin. per illum tex. de consuetudine. istud non est multum securum, quia doctori de consuetud. attestanti non creditur, nisi aliter appareat. Ita tenet dom. meus Iason post multos in l. de quibus. col. pen. ff. de legibus.

TRigesima quarta conside. Inter plures doctores, præferatur, qui primo licentiatu & postea doctor, illi, qui secundo licentiatu, & primo doctor effectus fuit per text. in l. 1. C. de consulib. lib. 12. quem ad hoc adducit Ang. Aret. in §. quadam. col. 5. in situ. de actio. Cuius verba illum sequendo ponit Alexan. in l. 1. ff. de obsequijs. & sequitur Fely. in c. 1. de maio. & obe. in 2. col. Tamen dom. meus Iaso. in l. cum quid. ff. si cer. pet. & Philippus Decius in d. ca. clerici. post eum dicunt, quod ille text. nihil facit, quia in illa ytraque erat dignitas, & patritiatu, & consulatus nimirum, si prima dignitas facit eum præferri illi, qui habuit secundam dignitatē. In casu vero nostro supradicto, ille, qui primo fuit licentiatu, nullam primo habuit dignitatem, sed solum licentiam doctorandi, & ex licentia simplici dignitas non tribuitur. Sed quicquid sit, moderni in d. c. clerici. & in d. l. cum quid. tenent opinionem Angeli duplici ratione.

Prima, ponderando rationem quæ ponitur in d. l. 1. in fin. dum ibi dicitur, quod ille præponitur, qui prius fuit cõsul, quia prius meruit Patritiatum quia ista ratio videtur habere locum in isto casu. Ex quo primo, Licentiatu videtur primo meruisse doctoratum, vt per licentiam declarat, ergo ex tali licentia præferri debet. Decius tamen in dicto loco quodammodo prædictam rationem impugnat, & dicit, quod hæc ratio euitari potest, ex quo meritum non tribuit dignitatem, vt concludit Cardinalis in clem. 2. in 2. q. de magistris. In casu vero dictæ legis meritum declaratur per dignitatem Consulatus. vt ibi dicitur: Vnde præferatur virtute dignitatis, & non propter meritum simpliciter. Præterea, vt dicit, illa verba, qui prius meruit Patritiatum: vt habetur in d. l. 1. referuntur ad illum, qui fuit prius Patritius: vt ibi patet. Vnde ille tex. nihil facit, quia in effectu illa verba intelliguntur pro illo qui fuit prius Patritius, & meritum consideratur cum dignitate.

Crederem, Quod quo ad nos ille tex. multum facit, eo, quia in Gallia Licentiatu dicitur habere dignitatē, cum sit gradus tentus, & reputatus pro gradu, eo quia licentiatu. Imò, quod minus est, Baccalaureus in altero iurium, præferatur doctori, seu magistro in Artibus. vt habetur in concordatis initis inter Papam, & regem nostrum, in tit. de collationibus. §. quo verò. Et prius erat decisum in pragma-

pragmatica sanctione. in cod. ti. §. in super. cum sequen. Et ita admittantur licentiatu ad consulendum, & ad dignitates, & officia, sicut doctores in Gallia: & ideo, cum sit dignitas, magis stabit opinio Angeli apud vos, quæ magis fortificabitur per rationem secundam per Modernos adductā, cum dicat, quod secundum Bal. in l. qui indignus. ff. de senatoribus Licentiatu etiam dicitur habere dignitatem, sed, vt dicit, sine administratione, & per doctoratum sola administratio acquiritur: vnde, vt dicit, succedit, quod ille qui prius habuit dignitatem siue administrationē, si postea administrationem cõsequatur, præferatur illi, qui medio tempore dignitatem cum administratione habuit, vt est tex. in l. 2. C. vt dignitatum ordo seruetur. li. 12. Sed Dec. adhuc impugnat hæc rationem, eo, quia non fatetur dictum Bal. esse verum. Sed cum apud nos sit verum, quod Licentiatu habet talem administrationem, qualem habet Doctor in consulendo, & in officijs, etiam in beneficialibus & in omnibus actibus. vbi requiritur gradus: cum illa verba, damus, & concedimus licentiam docendi, legendi, interpretandi, &c. apponantur in eorum literis apud nos. Ideo stante hoc pro firmo, stat illa doctrina Angeli multum roborata per illam rationem modernorum.

Aliam, & tertiam rationem adducit Dec. in d. c. clerici. vbi dicit, quod Doctoratus qui postmodum sequitur licentiam habet relationem ad licentiam. Examen enim videtur principium, per ea quæ habentur in l. magistros. C. de professio. & medicis lib. 10. Sed quando finis habet relationē, & necessariam consequentiam ad principium, principium attenditur. l. 3. §. Scio. ff. de minoribus. Vnde doctoratus, qui sequitur virtualiter, trahitur ad tempus licentiæ, & sic prius doctoratus videtur: ad quod bene facit, quod no. Bal. in d. l. qui indignus. circa finem. Vbi pluribus rationibus probat, quod licentiatu in vno loco non potest in alio loco doctoratum accipere. Ex quo datur intelligi, quod doctoratus referatur ad licentiam præcedentem.

Ad istud etiã respondet, & dicit, quod ista translatio, vt videatur doctoratus, tempore licentiæ non fit, nec attenditur in præiudicium tertij, qui interim medio tempore doctor efficitur, ex eo quod in simili tradit Bar. in l. 2. ff. de decurio. vbi dicit, quod doctor restitutus ad collegium, nõ recuperat priorem locum in præiudicium eorū, qui medio tempore doctorati sunt.

Sed ad hoc est facilis responsio, Eo, quia interim pendente huiusmodi tempore, qui fuit positus, pro nihilo reputabatur quo ad collegium, quod secus est in licentiatu, qui medio tempore habet dignitatem, licet non habeat administrationem de iure, sed quo ad nos sic.

Vel etiam idem Decius aliter respondet, & dicit, quod dictum Bar. loquitur in restitutione quæ est contra ius commune, & de iure specialii. Ideo

non est in consideratione, & tempore priuationis acquisitum fuit ius alijs in collegio ingrediētib, & non amplius expectabatur restitutio, Secus in hoc casu, quia habita licentia expectabatur doctoratus secundum ordinem iuris, & præfens status tendebat ad hoc, vnde interim non videtur ius esse alteri quæsitum, ex quo est clarum, quod illa decisio Angeli esset vera, quo ad nos. Quam etiã tenet Marianus in c. quanto. de magistris. & quod ille text. hoc probaret si bene & recte ponderetur, quia ibi licet Cõsul prius haberet dignitatem, tamen illa dignitas non erat in consideratione respectu dignitatis Patritiatu alterius: sed prior Consul ibi præponitur, propter Patritiatum postea acquisitum, & illa cõiunctio Patritiatu posterioris cum anteriori Consulatu facit illum præferri: & vt dicit, ista ratio videtur in casu isto procedere, quia licentia, quæ præcessit coniuncta cum doctoratu postea secuto, debet operari, quod iste præferatur, eo etiam, quia doctoratus habet necessariam consequentiam, & relationem ad licentiam, vt dixi supra. Ideo mihi videtur standum esse cum Angelo. Audiui, quod ita fuit alijs iudicatum inter duos doctores Aurelianenses, qui aliquando inter eos disputauerunt de huiusmodi præcedentia.

TRigesima quinta conside. Data paritate temporis, & gradus inter doctores, habetur consideratio diuitiarum. & nobilitatis: quia duo vincula magis stringunt: secus, si non sit paritas temporis, & gradus, quia tunc non habetur consideratio diuitiarum, & nobilitatis: quia tales qualitates non tollunt prerogatiuam temporis. c. statimus. extra de maio. & obe. Bart. in l. 1. ff. de obsequijs. & Bal. in l. nemini. C. de aduocatis diuersi. iud. ita dicit, & tenet Dec. in d. c. clerici. in 6. col. extra de iudicijs.

Aduerte, quod literati, & nobiles æquiparantur, etiam circa dispensationem Beneficiorū. per text. in c. de multa. extra de præben. facit glo. singularis in verbo, suppleat. in l. societas. ff. pro socio. quæ dicit, quod bene literati ita recipiuntur in Canonicos sicut nobiles, & merito, quia literati, & docti dicuntur nobilissimi. tex. in l. prouidendum est. in princip. C. de postulando. & dixi supra ista parte, in 24. considera. & dicit Bald. in l. nemini. C. de aduocatis diuersorum iudiciorum. Quod si doctor est valens, licet plebeius, præferatur tamen doctori nobili minus literato. Sed si sunt æqualis scientiæ, præferatur ille qui est de meliori sanguine, & iam dixi. Sed contra dicta Bald. scripsit Barbatia in cons. suo, incip. præclare scribitur ab Iob pro certo patientissimo. col. 8. in 2. part. vbi tenet, quod data æquali scientia, præferatur ille, qui sit plebeius. Mouetur primo per glo. quæ dicit singularem in c. nunquam. 61. dist. quæ dicit, Quod natus à parentibus profus alienis à virtutibus, dum tamen ipse sit bonus & virtuosus, præferri debet illi, qui natus est ex bonis parentibus, licet etiam sit bo-

nus & virtuosus. Secundò mouetur ad hoc, per id, quod voluit glo. in simili (quam etiam dicit valde singularem) in c. fidelior. l. distin. quæ dicit, quod peccator correctus, & emendatus, est preferendus in promotionibus illi, qui nunquam deliquit, & semper fuit bonus & innocens, exemplo Petri apostolorum primatis. ita in proposito data scientiæ æqualitate Plebeius præferri videtur nobili. Et sic infert, quod regula Cancellariæ dictans vt illustri ex sanguine præferatur non nobili, intelligi non debet de literato, & doctore & licentiatu in iure, aut doctore, qui non solum est nobilis, sed nobilissimus, vt dictum est. Saltem non præfertur nobilis dictus ignobili doctore, vt per Barbatiam in consilio supra alleg.

Et de his, quæ supra dicta sunt de doctoribus, idem intelligendum est de Licentiatis, & Baccalareis (cum sit gradus apud nos) referendo singula singulis.

TRigesima sexta consi. Doctores honorantur Insignijs pluribus, quæ eis dantur in assumptione gradus. Nec ante debet se quis doctorem nominare, priusquam sibi tradantur insignia doctoratus, vt dicit Luc. de Pen. in l. vnica. C. de athletis. lib. 10. Quoniam, vt dicit Apuleius primo floridorum, non licet Insignia honoris vestitu, & calceatu, temere vsurpare: Imò quod plus est assumens insignia doctoratus cum non sit, incidit in crimen falsi. notat Bart. in l. eos §. fin. ff. de falsis. & ibi Alexan. de Imol. & per Ange. in l. vnica. C. ad leg. Viscliam. per Ange. de Clauasio in sua sum. in ver. insignia. §. secus autem si se doctore simplici verbo nominet aut dicat: quia tunc tantum extraordinarie ponitur: notat Bal. in l. qui sub prætex. C. de sacrosan. Eccl. & Rom. in l. qui in aliena. §. interdum. ff. de acq. hære. per Pet. Rauennatem in suo alphaneto aureo, in verb. falsum. idem Bal. in l. data opera. C. qui accusare non possunt, vbi dicit, quod dicens se Comitē, & faciens actus Comitē cum nō sit, debet grauiter puniri citra mortem. idem Bal. in c. nonnulli. §. sunt & alij. de re scriptis. dicit, Quod impetrans supplicationem nomine alteri? punitur arbitrio iudicis. facit tex. in c. quanto. de his quæ fiunt à prælato. & cap. per quem. dicit ibi Pet. de Anchar. quod scribens literas nomine alterius, eo ignorate, dicitur falsarius. Cy. Bal. & Saly. in l. fi. C. de requirendis reis. vbi dicit, quod citans aliquem, fingens se nuncium publicum cum nō sit, punitur criminaliter, & ad interesse citati tenetur. tex. singularis in l. Titio, cum esset Romæ. ff. ad municipales. per quem dicunt Bar. & Bal. in rub. C. de fide instrum. quod abradens ex literis nomen scribentis, & ponens suum, punitur vt falsarius. Faciunt notata per Dominicum. c. l. i. dist. vbi inuehit contra doctores, sibi appropriantes dicta aliorum, Et qui se etiã gerit pro doctore, cum non sit examinatus & approbatus, non excusatur à muneribus. leg. reddatur. C. de

professoribus & medicis. libro decimo.

Hinc sumpta occasione ponam, Quæ sunt Insignia doctoratus, Et reperio, quod sunt sex aut septem, quæ eidem dantur in examinatione, quæ debet esse triplex, vt dicit Luc. de Pen. in d. l. vnica. C. de athletis.

Primò videtur, quod sit liber qui eidem assignatur in examinatione quæ fit. Sed an sit de substantia doctoratus ista libri assignatio, videndum est, & videtur quod non, sicut in consecratione Episcopi, vt patet ex eo quod legitur. 23. dist. c. Episcopus. & 75. d. c. i. sed in contrarium facit, Quoniam cum Rex coronatur, datur ei liber legis. vnde 2. Paralip. c. 23. Eduxerūt filium Regis, & imposuerunt ei Diadema, dederuntq; in manu eius tenendam legem, & constituerunt eum Regem. fortius videtur hoc necessarium in docendo, cuius officium mere in librorum lectione consistit. vt patet Deu. 17. vbi præcipiuntur Reges à sacerdotibus Leuiticæ tribus: & Iosue i. c. Non recedat volumen Regis de ore tuo, cunctis diebus vitæ tuæ. & hoc est verius. pro quo facit etiam satis aperte tex. in c. lecto. 23. dist.

Secundò, datur Birretū, & est habitus Philosophiæ, qui datur doctore, cum dignitate magisterij decoratur. & dicit Luc. de Pen. in leg. murileguli. C. de murilegu. lib. 11. quod Admirali Regni Siciliae honorantur tali insigni. & dicitur Birretum, quasi bis rectum: quia bis rectum decet esse Philosophum & Doctorem, scilicet, in docendo & operando, & se ad alios virtutibus. regere & foribus mundare debent. c. duo sunt. 23. quæst. 1. Et de isto Birreto habetur mentio. in c. si quis virosum. 30. l. Vel dicitur bis rectum ex multis alijs causis positus per eundem Luc. de Pen. in prædicto loco, ad quæ recurrit. Sed solum aduerte, quod datur hoc modo. Accipe Birretum rotundum, ad modum Coronæ in signum sanctitatis, & veritatis, & doctrinæ, vt tales sitis in mente, quales fueritis in conuersatione, nec à docendo cessaueritis, quia non coronabitur in Regno cælorum, nisi qui legitime certauerit. Corona nempe in Regni susceptione poni consuevit in capite: quia corona signum est perfectionis, cum sit sphericæ figuræ angulo carens in signum carentiæ sordium: quia vbi angulus, ibi sordes esse dicuntur. gloss. in cle. secundo, de vita & hone. cler. super verbo, & tonsuram.

Tertiò, datur Annulus ad denotandum, quod per eum factus est verè sponsus Philosophiæ & scientiæ, quam profitetur docendamque suscipit, vt dicit Luc. de Pen. in l. vnica. C. profess. & medicis. lib. 12. Et dicitur, accipe Annulum subarationis. Nam sicut per eum contrahitur matrimonium inter virū, & vxor. ita inter scientiā, & doctorem. Qui enim talem possidet sponsam, sancti spiritus donum possidet, & licet Ioan. Andr. dixerit in ca. vt Apostolica. de priuileg. in 6. quod clericus

ricus annulatus est fatuus, vel Episcopus. Fallit tamen, vt dicit ibi in doctore, qui in signum matrimonij inter ipsum & scientiam deferre potest anulum, vt dicit gl. quæ ponit casum in d. c. vt Apostolica. Annulus verò in signū dilectionis mutue in coniugatis poni consuevit in quarto digito sinistrae manus, vbi secundum medicos, est quædam vena sanguinis, quæ ad cor hominis vsque perueniat, vt dicit tex. in c. foemina. in fi. 30. q. 5. Doctores tamen ponūt Annulum homini in pollice, vt facilius testificari possint sub suo sigillo.

Quartò, Cathedra, cum dicitur, sedete virtuosij viri in Cathedra non pestilentiae & vitiorum, sed scientiæ & virtutum. Et hæc Cathedra esse debet quadrifrons. In anteriori enim parte depingendi sunt duo Iuuenes propter robur, per quos designantur Amor & Labor: Hi namq; foris opus peragent, Labor agit, Amor perficit. In posteriori due puellæ per quas intelliguntur Cura & Vigilia, quæ in secreto consilium parit, Cura prouidet, Vigilia attendit. In alia verò à latere describitur Iuuenis accinctus, modica secū ferens, per quem intelligitur Paupertas: quia non sectari superflua pertinet ad quærendum disciplinam, vt enim ait Hieron. in tract. fidei & crudelitatis: Fluxu rerum & vbertate copiarum animus soluitur, vigor mentis infligitur, virtus corporis enervatur: At in paupertate non lasciuia conuiuia, non turpes potationes: omnia sobria, omnia rigida, omnia humilia non abiecta: Quoniam pura cōscientia & virtute sunt plena. non facile ad diuitias animi, id est, virtutes accedit. In reliqua vero parte vir, fugientis præsentans effigiem, quia Philosophus & Student voluntarium exiliū sibi debet indicare pro scientia perquirenda. Ita dicit Luc. de Pen. in d. l. vnica. C. de profess. qui in vrbe Constantinopol. in 10. & 11. col. lib. 12. vbi allegat & citat Hugonem in didascalis hæc dixisse, Quoniam vt etiam dicit Sapientia cupido patria est charior, vt ait Tullius de fine honorum & malorum. lib. 5. & quod gloriosa debet esse Cathedra doctoris, habetur 3. Esdræ. ca. vltim. Stetit Esdras sacerdos & lector legis super lignum tribunal. & infra. Et assumpsit Esdras librum coram omni multitudine, presidebat enim in gloria in conspectu omnium, & magister debet docere in alto. cap. plerunque. in verbo, altiora. 2. quæ. 7.

Doctorem tamen non facit Cathedra: sed Cathedram doctor per virtutis & scientiæ rudimenta. Recitat autem Chrysostus. Canonis conditor, Videte quomodo sedetis super Cathedram, &c. Etiam habetur c. vlti. 40. distin. Ad locum Cathedra paulatim cum virtutibus & magno sudore aspirare debent bene meriti doctores, alias, si nimis festinant ad ipsam Cathedram, delectantes in ipsa Cathedra, vt in loco gloriae fiunt alijs auctoritate. c. quoniam multa. 48. d. Non enim locus sanctificat homines, sed homo locum, qui au-

tem bene sederit super Cathedram, honorem accipiet Cathedra: sed qui male sederit, iniuriam faciet Cathedra. c. fi. 40. dist.

Quintò, datur ei Zona in hunc modum, accipere zonam auream, & lumbos tuos cingulo fidei præcinge, vt corpus tuum sit ornatu exterius, & apud Deum & homines se ostendat perfectius. Quæ zona deponi non debet, nisi completo doctoratus officio. Nam indecens omnino præbatur, pritis soluere militia cingulum, quam cedat victori aduersitas præliorum. c. i. de renuntia. iuncta l. 2. C. de his, qui non impletis stipendijs, & c. lib. 10.

Sextò, datur osculū pacis, vt habetur per Ioan. Andr. in clementina 2. de magistris. in verbo, Insignia. & ibi Card. Floren. dicit Zabarella in 1. q. principali. Et sic datur. Accipe pacis osculum, vt foedus pacis in facultatibus iurium serues perpetuum. Beati quidem pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur. Et de hoc osculo habetur in c. pacem de consec. distin. 2.

Septimum, est benedictio, licet dicat Zabarella in dicta clem. 2. in 1. quæst. principali, quod osculum, & benedictio potius sint de bene esse, seu ad bene esse reputantur, quam sint de insignijs.

Et prædicta insignia dat doctor doctore tantquam pater filio, secundum Io. Fabri. in l. 2. C. de veteri iure entiel. Er aduerte, quod doctores possunt vt insignijs doctoratus vbi est Princeps, sed non coguntur. l. vnica. C. de honorariorum vehiculis, lib. 11. & Ant. Corsetus in suis singularibus. in verbo, & vbi cunq; Etiam extra suum locum, in quo sunt doctores, vt dicit Zabarella in cle. vni. l. q. de foro compe. Ed, quia talia insignia tantum sunt ad honorem, vt dicit ibi. & ibi ponit de prælatis, an possint vt insignijs suis extra sua loca: quod distinguit in insignijs honoris tantum, & tunc sic: aut iurisdictionis, & tunc non dicam alibi.

TRigesima septima consi. Doctor non tenetur semper vti doctoralibus. Insignijs sed quando vult, vt tenent lac. Rebuffi. in l. vni. C. de honorariorum vehiculis. lib. 11. & Ant. Corset. in singularibus suis, in verbo, doctores. Faciunt ea quæ supra proximè dicta sunt, quæ ideo vide.

TRigesima octaua consi. Si quis vsus fuerit Insignijs doctoralibus, antequam esset doctor, puta qui portauerit togam seu cappam, Zonam & Birretum, si postea efficiatur doctor, non debent ei dari talia insignia. Casus est in c. quod quidam. versi. si forte. in lectura gl. in verbo, exhortu. l. q. 1. quam ibi sequuntur Archid. & Io. de Turrecr. refert & sequitur Romanus singulari suo 721. inci. quidam vtitur insignijs doctoratus: & etiam apostilla ad Iacobum Rebuffi. in d. l. vni. C. de honorariorum vehiculis lib. 12.

TRigesima nona consi. An insignia doctoratus possint præscribi per Licentiatum aut Baccalareū. Puta, quod portat Zonam auream, cum

cum nemini concedatur portare deauraturam, nisi habentibus dignitatem. text. est in c. clerici. extra de vita & hone. cle. Lud. Ro. conf. suo 291. dicit, Quod talia possunt præscribi per tantum tempus, cuius initij memoria non extat in contrarium. Insequendo opinionem Host. in ca. cum contingat. de æta. & quali. Si verò præscriptio sit minor, quia scitur eius initium, tunc insequendo opinionem Io. An. in c. Abbates. de priuilegijs. in 6. in nouella. non possunt præscribi.

Quadragesima confid. Doctores in hoc honorantur, quod Iudex tenetur eos ad se venientes, salutare, & inuitare ad sedendum. text. in l. fi. & ibi gloss. in verbo, honoratis. C. de offic. diuer. iudic. Nisi quando est hora propriæ causæ. text. in l. i. C. de offi. ciuiliu iudicum. Quod quomodo sit intelligendum declarat Purpuratus in l. i. nunt. 166. 167. & 168. ff. de officio eius cui mandata est iurisdictio.

Quadragesima prima confid. Doctores in hoc etiam honorantur, quod consiliarij Principis vocantur, vt dicit Alex. in addit. ad Bart. in l. i. C. de dignit. lib. 12. pro quo allegat l. fin. C. de offic. diuer. iudi. quod tamen non est de mente Angeli in l. quisquis. C. ad leg. Iul. maic. Ita, quod Bar. non potuisset se dixisse Consiliarium Principis ex eo solum, quod esset doctor: & ita sequitur Purpuratus in l. i. colum. 17. versic. septimum. & colum. 22. in princip. ff. de offic. eius cui mandata est iurisdictio. Propterea non abs re à dominis Consiliarijs de Parlamento huius patriæ fuit inhibitum, ne amplius simplices aduocati dicerent & intitulerent se Consiliarios, nisi cum effectu essent officia rij Regis.

Quadragesima secunda confide. Cum ex præcedentibus satis sit ostensum, & demonstratum, de præcedentia scienciarum, & doctoru, tam theologia, iuris Canonici, ciuilis, quam medicina, & qualiter inter eos sunt honorandi, & alijs præferendi, & de insignijs doctorum, de dignitate, excellentia, & priuilegijs eorundem. Nunc deueniendum est ad alias scientias, quæ sunt inferiores & minores post prædictas. Et inter inferiores videndum est quæ illarum præcedere debeat. Et inter alios, qui melius demonstrauerit præeminentiam, auctoritatem, honorem, & gloriam illarum, fuit Philippus Beroaldus Bononien. qui supposuit testamentum cuiusdam patris habentis tres filios, Philosophum, Medicum, scilicet, & Oratorem, & illum hæredem fecit & instituit, qui esset vtilissimus Ciuitati. Post mortem eius, fuit contentio inter dictos fratres, cui hæreditas paternæ cedere debeat. Et inter illos Philosophus primo causam coram iudicibus agit pro iure suo sustinendo, dicens, quod Philosophia est Regina cunctarum disciplinarum. Quam M. Tullius inuentum Deorum, Plato vero donum Deorum esse tradidit, quod bono (vt ipse Plato in verbis vtar)

nihil vnquam maius mortalibus datum est à Dijs, nec vnquam dabitur. Hæc est enim Vita lex, Virtutum indagatrix, vitiorum expultrix, lumen legum, magistra morum, rerum elementariorum exploratrix, Cæli, & mundi contemplatrix, quæ in altitudinis studio etiam cælo ipso sublimiora quæpiam vestigat. Et vt inquit Platonicus Apuleius, in æstimo mundi, tergo degit, hæc internuntia homines Deo cognati, & proximi (imo, vt verius loquat) Dei terreni efficiuntur. Quid per Deos immortales excellentius sacratissima illa Philosophia, quæ supra hanc caliginem, in qua volutatur, excedens, docet, quid agatur in Cælo? meritoq; Seneca philosophorum sincerissimus, scientissimusq; cui vtiq; credi cõuenit, Nature rerum gratias agit, cum secretiora eius ingressus discit. Quæ vniuersi materia sit, quid sit Deus, totus in se intenderit. An ad nos aliquando respiciat, faciat quotidie aliquid. An semel fecerit, pars mundi sit, an mundus, an mundi anima, an potius opifex, & factor, liceatne illi ex leg. factoru aliquid derogare. An maiestatis diminutio, & erroris confessio sit mutanda fecisse. Ad hæc, nulla res magis discussit caliginem illam nebula crassissimam, quæ (vt duo Poetarum clarissimi prodiderunt) obtutus mortalium hebetat, mentesque obducit applauso ignorationis velamento. Quid porro vtilius illa philosophiæ parte, quam partim Ethicæ, partim moralem appellant, quæ maximè ad homines spectat, quæ docet quid in terris agendum sit? Et errores nostros discutit. Quæ vrbes peperit, dissipatos homines in societatem conuocauit, Respublicas bene moratas instituit. facit in l. vnica. circa finem, ibi, igitur vnum. C. de studijs liberalibus vrbs Romæ. libro 10. & vt differit Cælius lib. antiquarum lectionum 12. cap. 21. post Socratem. Nisi Philosophi ciuitatibus dominantur, vel hi, qui nunc Reges potentesque dicuntur legitime, satisque Philosophentur, in idemque ciuilis potentia, & philosophia concurrant, neq; quod nec sit à diuersis hæc tractentur ingenijs, non erit ciuitati, hominum generi, vlla malorum requies, neque prius Respublica oriatur pro viribus & lumen solis spectabit, quod confirmat Cicero in epi. ad Q. Fratrem didascalica, & hanc coniunctionem, inquit Plato, potestatis, & sapientiæ saluti censuit ciuitatibus esse posse.

Vnde non immerito sectatores Philosophiæ vbiq; Philosophos nominat, nomine sancto, & religioso, quasi solos sapientiæ studiosos. Qui ante Pythagoram, Sophi, id est, sapientes, & habebantur, & vocabantur. Quid est enim per Deos immortales (vt ait Tull. lib. 2. de offi. c. i.) optabilis, quid prestantius, qd. melius, quid homine dignius sapientia, qua Philosophi nominantur? Non est, inquit, aliud Philosophia præter studium sapientiæ. & est res religiosa, vt est text. in leg. 1. §. an & Philosophi. ff. de varijs & extraordin. cognit. Vnde

Vnde Philosophus verus, teste Augustino, Dei amator esse creditur, quia sapiëntia Deus est, per quem omnia facta sunt. Io. 1. Nomen enim Philosophi sanctum, vt dicit idem Tullius Tusculanis qstio. lib. 2. c. 3. cum, vt inquit, Philosophia medetur animas inanes, sollicitudines detrahit, à cupiditatibus liberat, pellit timores. Et vt ait Seneca ad Lucillum, Epist. 16. Philosophia quieta est, & contemni non potest, quinimo apud pessimos honori est. & August. de ciui. Dei, lib. 22. c. 22. Philosophia inquit, vel sapientia, donum Dei est, donum Dei, & auxilium contra miseras huius vitæ. Et vt dicit ipse Tullius in dictis quæstio. lib. 5. est vitæ Dux, Virtutum indagatrix, inuentrix legum, Magistra morum, & disciplina. & vt inquit Seneca ad Lucillum, Epist. 98. est lex vitæ. & in Polycratico. libr. 3. cap. 9. de Philosophis sic dicitur, In ipsis fuit imago virtutis, & vtinam inueniatur in nobis, qui virtutis imaginem teneat. Quia umbras virtutum induit, quibus videmus floruisse gentiles. Quis enim

Themistoclis diligentiã, Frontonij grauitatem, Socratis continentiam, Fabricij fidem, Scipionis pudicitiam, Vlyssis longanimitatẽ, Caronis puritatem, Titi pietatẽ imitatur?

Hi enim laudabiles viri, quasi quædam seculorum suorum sidera splenderunt illustrantes tēpora sua. Hæc ille ibi. vt etiam sequitur, & refer. Iacobus Magni in suo sophologio sapientiæ, lib. 1. c. 13. vbi ponit de dignitate Philosophiæ.

Et, vt semel finiam, Philosophus, hoc est, sapiens, est omnia, & vt inquit ille: Vno minor est Ioue, diues, liber, honoratus, pulcher, Rex denique Regum. Et in tanta apud prisicos æstimatione ac reuerentia habiti Philosophi fuere, vt Platoni sapientiæ antistiti Dionysius Tyrannus vittatã nauem obuiam miserit: Ipse quadrigis albis, & curru Regio egredientem in littore exceperit, & triumphantiũ more ad vrbes deduxerit. Vt Alexander Magnus Aristotelis Philosophorum doctissimipatriam restituerit in honorem præceptoris. Cui se non minus debere quã Philippo patri profitebatur. & teste Gellio libr. 9. c. Philippus Macedonum Rex scripsit ad Aristotelem, Se Dijs gratias agere, quod filium illius temporibus sibi nasci contigisset. & autore Plinio, lib. 7. c. 30. Cn. Pompeius, Mitridatico bello confecto Possidonij Philosophi domum intraturus fores à littore percussit, licet ex consuetudine cum Consulibus domũ aliquã ingressuri essent, clamose simul, & imperiose Ianuæ pulsarentur, & idem Plin. li. 24. c. 8. inquit: Non ære captus, nec arte, vnã Zenonis statuam in expeditione non vendidit Carus, quia Philosophi erat. Et veteres perfectionis loco existimabant: si vel Aristotelis, vel Pythaci, vel alterius magni Philosophi imaginem ad Bibliothecæ ornamentum habuissent. Vnde Iuuenalis Satyra secunda: Nam perfectissimus horũ, Si quis Aristotelem

similem vel Pythacõ emit. vt Pythagoram Crotoniatæ, ac Metapontini pro Deo colerent, & ex eius domo templum facerent. Qui in tanta admiratione, vt qui præsentia illius frui meruissent, id perscriberent ad suos, tanquam magnum quiddam ac præclarum adepti forent, quod Pythagoram vidissent. Et Pythagorici discipuli si quid affirmarãt disputando, cum ex his quæreretur quare ita esset, respondere solebant: ipse dixit. ipse autem erat Pythagoras, tantum opinio præiudicata potuit, vt sine ratione valeret auctoritas, vt inquit Cicer. 1. de natura Deorum.

Ex quibus videtur dicendum, quod Philosophus sit præferendus & medico, & oratori. Cum sit & medicus, & orator, vt dicit Beroaldus vbi supra. Imò & quod plus est, viderur, quod legista sit Philosophus, cum vt dicit text. in l. i. ff. de iust. & iur. §. nam vt eleganter. in si. legistæ verã philosophiam non simulatam profitentur, & affectant. Nam ciuilibus sapientia vera Philosophia dicitur. vt in d. l. i. §. est enim quidem res sanctissima ciuilibus sapientiæ. ff. de varijs, & extraor. cog. Ideo etiam hac ratione legistæ præferendi sunt ceteris. verum ipsi Iurisconsulti pro eorum sententijs adducunt Philosophos, vt Aristotelem in l. si pater. §. si. ff. de solutione. & in lege proponatur. §. si. ff. de iudicijs. vbi arguunt ex auctoritatibus Philosophorum, & in plerisque alijs locis.

Quomodo tamen aliquando, & in quibus reprobetur Philosophia videatur 37. dist. quasi per totum. in quibus non in isto, cum hoc opus tantummodo assumpserim, ad declarandum ea, quæ sunt honoris, gloriæ, laudis, & dignitatis. Plura in laudem Philosophiæ vide per Beroaldum in oratione per eum habita in enarratione quæstionum Tusculanarum. & per Coelium libr. antiq. lectionum 4. ca. 30. per Senecam in Epistolis, præcipue in lib. ii. Epist. 74.

Quadragesima tertia confide. est pro tuitione honoris, gloriæ, & laudis medicorum contra Philosophos, & oratores. Nam contra Iuristas satis supradictum est in hac part. in 25. consideratione. & omnia fundamenta, & argumenta pro medicis ibi facta, multo magis hic prodesse poterunt, & possent adduci. licet hic sit tantũ quæstio, quis istorum fratrum sit vtilior ciuitati. In cuius dubij elucidatione cognoscetur, & quis honorabilior. & tuendo iura medici, sic inquit Beroal. in dicto loco.

Quis nescit medicum ad omnes totius ciuitatis ordines, ad omnem sexum, ad omnem ætatem pertinere, cum summatibus, infimatibus, viris, foeminis, senibus, pueris, agrotare contingat? Cũ omnes ex hoc vtilitatem indiscriminatim perant, meritoque dici potest: Medicum rem communem terrarum esse. Et profecto, si vera dispiciamus, si curiose cuncta perpendimus, sola medicina soloque medico opus est omnibus. Medicina est,

quæ vna contra facta depugnat, eaque identidem expugnat: quæ languentibus vitam prorogat, quæ iam deploreat, iam desletos, iam in familia orci numeratos luci, auræque vitali per sepe restituit. Multique medicinæ opera reuixisse creduntur.

Et ne fabulas percontem, quæ ab Aesculapio Hippolytum, & Tindaridam ad vitam reuocatos ferunt. Nonne Aesclepiades inter medicos famigerabilis, argumentum huiusce rei vel potissimum est, qui homini, iam cõclamato, depositoq; dum effertur, fatum attulit? Cuius animam in corporis latibulis delirescentem euocauit, cumq; ab inferis postliminio prope sueratum domum retulit. Etenim iuriscõsulti sacri in libris eorum sententias medicorum recitant, vt in lege septimo mensis. ibi, propter auctoritatem doctissimi viri Hippocratis. ff. de statu hominum. Et de sententijs Hippocratis, & Galeni. in c. ne tales. de cõsecr. dist. 5.

Huc adde, quod huic arti tantum honoris tribuere maiores, vt Dijs inuentores suos assignauerint, cõloq; dicauerint Apollinem, Aesculapium que prodendo, quem ob id Archiatrum seu Protomedicum, id est, medicorum Principem dicit antiquitas. Hæc Beroaldus. Etiam de huiusmodi inuentoribus scribit Polydorus in suo lib. de inuentoribus rerum. c. 19. & lo. Matthæus Lunensis c. 4. & c. 6. Et poteris videre de ista arte medicinæ in diæto loco per Polydorum: & per Rodericum in suo speculo humanæ vitæ. lib. 1. c. 12. vbi describit medicinam inter artes mechanicas, licet videatur, qd sit ponenda inter artes liberales, & ibi dicit eam multum vitæ humanæ necessariam, cum salutem hominum agant, text. in l. 1. §. medicorum. ff. de var. & extraor. cogn. Et si amplissimè, melius, & singularius quàm per alium de laude medicinæ videre velis, videas Erasimum in suo Encomio, de laude medicinæ.

Aduerte etiam ad vnum, quod grammatici, oratores, medici, & philosophi sunt exempti ab hospitio militum, text. est in l. medicos. C. de professo ribus, & medicis lib. 10. & in l. ff. de munerib. & honorib. Sed ibi oratores præferuntur in ordine literæ medicis, & medici philosophis: sed tamen etiam si grammatici videantur esse de minoribus scientijs, quandoque præferuntur in ordine literæ, & oratoribus, & medicis, & philosophis. sed hoc est, quia est fundamentum aliarum scientiarum, & initium, vt inferius dicitur.

Quadragesima quarta consider. erit de oratore, qui callet rhetoricam, & eloquens dicitur, an sit cæteris præferendus. Et eius causam sustentando, videtur primo, quod sic ex eius diffinitione. Cum orator sit vir bonus, dicendi peritus, rhetoricè verò bene dicendi scientia, vt ait Isidorus lib. 2. Etymologiarum. cap. 1. & 2. Ex quo necessariò extollenda est, quæ bonitate constat, ele-

gantia pollet, nitore splendet. Cuius ope, & opere præclara omnia fiunt, & magna. Equidem conditores urbium, non tam philosophica doctrina, quàm elegantia oratoria, & illicio facundiæ pellexerunt dispartatos, seu dispartatos homines ad ciuilitatem, politicamque viuendi rationem. Et, vt multa omittam, nihil est ita incredibile, quod in dicendo non fiat probabile, nihil tã horridum atque incultum, quod non splendet oratione, ait Cicer. in paradoxis. Et eloquentes pro alijs loquuntur. Vnde habetur Exo. 4. Non sum eloquens, impeditioris, & tardioris lingue sum. Et sequitur, Aaron eloquens est, ipse loquetur pro te ad populum. Et tales debent esse aduocati. l. per hanc. Co. de aduocatis diuersi. iud. Qui etiam oratores dicitur. text. in proce. sforum. §. nos verò. ibi, ditissimi Regum oratores efficiantur. & in le. omnes. §. hac ibi, & oratorum effluens in defensionib. copia larga præstetur. & ibi, gl. C. de Episc. & cler.

Hinc videmus conditores legum, quibus nihil penè emunctius, limatius, & sententiosum magis adminiculatos futuris eloquentiæ, leges saluberrimas eloquentissimasque condidisse. Formatores quoque rerum publicarum Imperatores bellorum exercituum regere consilijs, & moderari res magnas sine docta voce, & oratoris vi nullatenus potuisse. Vnde, vt ait Franc. Patritius lib. 2. tit. 4. de institutione Reipublicæ. Animi medicina eloquentia est, quæ philosophiæ rationibus ad vitia nimium elatos, comprimit, depressosque eleuat, & ignauos fortes efficit. Vera est enim illa Euripidis sententia, qua dicitur: Omnia conficit ratio, quæ etiam hostile ferrum neutiquam efficere valeat. Quæ enim alia vis, quam eloquentiæ potest furentem populum refrenare, aut metu perculsum excitare? Quod, vt exprimeret diuin? Poëta Maro, oratorem minime furentem, aut populum maritimæ tempestate comparauit, his versibus:

*Ac veluti magno in populo cum sepe coorta est
Seditio, sauitq; animis ignobile vulgus:
Iamq; faces, & saxa volant, furor arma ministrat.
Tum pietate grauem, ac meritis, si forte virum quem
Conspexere, silent, arreptisq; auribus astant.
Ille regit dictis animos, & pectora mulcet.
Sic cunctus pelagi cecidit fragor, æ quora postquam
Prospectiis genitor, cælog, inuectus aperto,
Flectit e quos, currusq; volans dat lor a secundo.*

Eloquentiam etiam veteres rerum dominam esse dicebant. Et eam Ennius Flexanimam appellauit, quod animum in quancunque partem vellet, raperet: & ea dulcedini mellis comparatur, p. text. in cap. legimus. 38. dist. Nec in pace, & otio solum vtilis habetur, sed in bello atque tumultu vires alias omnes antecellit. Quod quidem verum esse asseruit Pyrrhus Epirotarum Rex. Nam cum bellum in Italia gereret, Comitem quasi gerèdorum, ac socium Cyneam Thessalum oratorem, Demosthe-

Demosthenisq; discipulum accepit. Eiusq; opera impensè admodum vtebatur. Nam ad ciuitates, quas vi, & armis subigere non poterat, eum oratorem mittebat, quas magna ex parte in sententiã suam adducebat. Adeo vt sæpenumero Pyrrhus diceret, plures à Cynea vrbes eloquentia in potestatem suam redactas, quam à se armis esse superatas. Et vt inquit idem Patritius, si rectè iudicare volumus ex omnibus disciplinis, nulla magis congruit ciuitati, quàm oratoria: quæ, vt ait, in triplici causarum genere versatur, quæ ibi videri possunt. & plura alia, etiam qui primi scriptores huius artis fuerunt. Et vt ait Budæus vir eloquentissimus, li. 5. de asse. Vt sine aqua & igni sacrificio, aut consecratio non rite peragitur, sic sine stylo eloquentiæ nullius aut Principis, aut populi gesta ad posteros incalescere possunt, & æternæ memoriæ consecrari. Meritò apud Romanos, qua Republica nulla vnquam maior, nulla sanctior, nulla bonis exemplis ditior exitit: summa semper oratoribus dignitas fuit. Et vt auctor est Cor. Tacitus, nullus magnam potentiam sine eloquentia consecutus. Quod vt de alijs taceam, Nonne Marcus Tullius ille orandi regula, & dicendi lex, cuius ingenium Rom. imperio par fuit, qui latine facundiæ pomerium promouit ad Consulatum vsque amplissimamque dignitatem ex humilitate natalium, & loci euectus est? Quo, quid vtilius in Rom. Repub. excogitari potest? Quo suadente Legem Agrariam, hoc est, alimenta abdicarunt Romanæ trib. Cuius linguæ fulmen Catilinæ infregit audaciam, & ipsum proscriptis Antonium. Cuius nomine supplicationes à senatu decretæ sunt.

Per eã de magnis mire & sublimiter, de paruis propriè & subtiliter, de mediocrib. iucundè & grauer, de omnibus sententiosè, & luculenter dicere quis doceret. vt hic dicit Budæus in suis annot. in l. 1. §. quod ait prator. ff. de ser. cor. & vt etiam ait ipse Beroald. in oratione per eum habita in enarratione Epistolarum Ciceronis, & Lucani, maximum Deorum munus est, & quo nullum maius excogitari potest eloquentia. Qua vna vel maxime separauit hominem à cæteris mutis animantibus Deus ille parens, & mundi fabricator. Quæ, quia sermone carent, irrationabilia meritò vocantur. Eloquentia homines vagabundos in agris atque dispersos congregauit in populum, & ex feris atque immanibus mites reddidit, & mansuetos, vt iam in prin. huius confid. dixi. Eloquentia multæ vrbes constitutæ sunt, plurima bella restincta, firmissimæ societates sanctissimæ amicitia comparatæ. Eloquentia mortales immortales efficiuntur. Meritò itaque flexanima, & omnium Regina rerum oratio à doctissimis nuncupatur. Cuius tanta est dignitas, tanta maiestas, vt Duce Eloquentia Dijs similimè esse videamur. Et homines eloquentes (qui oratores nominantur) tantū reliquis ho-

minibus præstare creduntur, quantum homines bestijs antecellunt. Nihil medijs fidijs eloquentia diuinius reperiri potest, nihil consummato oratore præstantius. Et quanti olim fuerunt in pretio, & æstimatione artes (maximè oratoria) scribit Bud. in libr. 2. de asse, & partibus eius. & G. Benedicti in proce. rep. c. Raynutius. de testam. in antiquis. Sed in oratione hæc requiruntur: Acumè Dialecticorum, sententia Philosophorum, verba prope Poëtarum, memoria iuriscõsultorū, vox Tragoëdorum, & gestus penè summorum Artificum: Ex quibus omnibus alijs de per se est præferendus. ita inquit Bud. in l. ff. de iust. & iur. Si quidem, & de ipsis oratoribus sæpe fit mentio in libris iuriscõsultorum, eorum etiam dicta & sententias approbando, vt in l. aur facta. §. qualitate. ff. de pœnis. Vbi allegatur & dicitur Demosthenes apud Græcos maximus orator. Et de Cicero ne flore, & tuba Romani eloquij fit mentio in le. Cicero. ff. de pœnis. & in l. Fulcinus. §. quid sit autem. ff. quibus ex causis in possessio. eatur. & in l. in qua st. ff. ad legem Iuliam maiestatis. Et, vt semel finiam, concludit Beroal. in sua declamatione, qd orator Philosopho, & medico est anteponendus. sic quod credibile est, vt ait, post peroratam causam à tribus fratrib. coram ipsis iudices concordia consensu omnibus sententijs simul pronunciasse pro oratore. Illique adiudicasse paternam hereditatem. & hæc partem fouet ipse Beroal. cum esset orator exactissimus, & tota dignitas dicendi fuisse existimatur, præcipuè in Cathedra.

Textor in sua officina sub tit. oratorum quorundam nomina, scribit plures oratores fuisse: sed ferè omnes per eum nominati erant pagani, & infideles. Et cum nullos Christianos adnumeret, licet reperiantur plures, etiam ita excellētes, vt Pagani: Ideo illos oratores Christianos hic describere volui. & sunt sequentes:

- Dionysius Areopagita Parisiorum Episcopus.*
- Dionysius Episcopus Corinthi.*
- Quadratus Apostolorum discipulus, & Achenarū Episcopus.*
- Aristides Philosophus.*
- Philocrates Ephesiorum Episcopus.*
- Ignarius Episcopus Antiochenis post beatū Petrum.*
- Polycarpus Io. Apostoli discipulus, Smyrneæ ciuitatis Episcopus.*
- Egesippus Historicus, & Martyr.*
- Philippus Episcopus Cretensis.*
- Basilus Episcopus Cesareæ Cappadociæ.*
- Panthæus Philosophus.*
- Gregorius Nazianzenus.*
- Athanasius.*
- Pamphilus Martyr.*
- Ioannes Chrysostomus, id est, os aureum.*
- Ioannes Damascenus. Ioannes Cassianus.*
- Damasius Romanus Pontifex.*
- Hilarius Pictauen. Episcopus.*

Iustinus rhetor, & martyr.
Apollonius rhetor Romanus.
Irenaeus Episcopus Lugdunensis.
Cyprianus Episcopus Carthagenensis.
Isidorus Episcopus Hispalensis.
Ambrosius Mediolani Praeful.
Hieronymus Cardinalis.
Augustinus Hipponensis Episcopus.
Gregorius summus Pontifex.
Fortunatus. Leo Papa.
Fulgentius Episcopus Ruspenfis.
Hilarius Arlataensis Episcopus.
Sidonius Auernorum Episcopus.
Boetius.
Bernardus nationis Burgundus.
Anselmus.
Petrus Damianus.
Petrus Comestor.
Petrus Alphonsus.
Franciscus Petrarca. Bocatius.
Pius Pontifex II.
Bessarion Ecclesiae Romanae Cardinalis, & Constanti-
nopolitanae Patriarcha.
Paulus gentium Apostolus.
David Regius Propheta.
Salomon absentissimus Rex.
Ieremias Propheta sanctus ab ytero.
Job in aduersis patientissimus.
Prudentius hymnorum scriptor.

Hi etenim fuerunt oratores maximi, & Christiani, quos nominat, & refert Reuerendus quondam pater dominus Petrus Rolin Canonicus, & Archidiaconus Heduenfis sanctae sedis Apostolicae protonotarius, & Ciuis noster Hedu. in suo excellentissimo libro, quem composuit in defensionem artis oratoriae, in 1. par.

Nam etiam (vt ait Cassiod. in expositione Psalterij) Omnis splendor rhetoricae eloquentiae, omnis modus Poeticae elocutionis, qualibet varietas decoris pronuntiationis à diuis scripturis sumpsit exordium, recitatus in ca. legimus. ver. in Leuitico. ibi: denique in expositione 37. dist. Ipsa quoque rhetorica pars est ciuilibus scientiae, ait Cicero 1. rhetoricorum. Inde Aduocati dicuntur negotia perorare, hoc est, postulando ornatus loqui. tex. est in l. nemini. in fi. C. de aduocatis diuerso. iudiciorum. In his enim non requiritur mobilitas linguae, non celeritas verborum, non denique ea, quae nobis non possumus fingere facies, vultus, sonus. In oratore autem acumen Dialecticorum, sententia Philosophorum, verba prudentium Poetarum, memoria Iuriconsultorum, vox Tragædorum, gestum penè summo citatiorem non sanè displicet adhibere. Educendi deinde dictio est ex hac domestica exercitatione, & umbratuli, medium in agmen, & in puluerem, in clamorem, in castra, atque in aciem forenses subeundus usus omnium,

& periclitandae vires ingenij. Et illa commentatio inclusa in veritatis lucem proferenda est. Legendi etiam Poetae, cognoscendae Historia, omnium bonarum artium Doctores atque scriptores legendi, & peruoluendi, & exercitationis causa laudandi, & interpretandi, corrigendi, vituperandi, disputandumque; de omni re in contrarias partes. Et quicquid erit in quaerere, quod probabile videri possit, eligendum atque discendum, & perdiscendum ius ciuile, cognoscendae leges, percipienda omnis antiquitas, senatoria consuetudo, disciplina, Reipublicae iura, sociorum foederum cognoscenda, est libandus ex omni urbanitatis genere faceriarum quidam lepos, quo tanquam sale conspergatur omnis oratio, vt ait Cicero, lib. 1. de Oratore. Neque enim solum acuenda nobis, neque procludenda lingua est, sed inenarrandum, complendumque peccus maxima rerum suauitate, copia, & vberitate, vt idem ibi ait in secundo, haec Luc. de Pen. in rub. de legationibus. in princ. lib. 10. C. vbi etiam dicit, quod potissimum legati debent habere virtutem oratoriam, seu eloquentiam, & facundiam, & quod ad huiusmodi legationis officium praecipue Iurisperiti sunt assumendi, & consueuerunt assumi, qui maxime facundia polleant.

Reperiuntur etiam plures alij Christiani oratores, qui non sunt connumerati à praedicto domino Petro Rolin, vt sunt Gregorius Turonensis, Annonius monachus (licet alij Ammonius dicant) Benedictinus, & Gallus, & c. qui elici & extrahi possunt ab historiographis, praecipue à Collectanea de scriptoribus Eccle. quos hic inferere potius esset fastidiosum quam vtile, ideo recurramus ad illam.

Ex quibus cognosci potest, quod satis absurde dicit Antoninus Florentinus omnes artes, & liberales, & mechanicas inuentas fuisse ab infidelibus, & reprobis hominibus cum si bene considerentur, omnes scientiae, maxime principales fuerint inuentae à viris honestissimis, & à Deo approbatis. Primò, ipse Deus caput, & autor est totius eloquentiae, scientiae & sapientiae, vt plenè in d. c. legimus. circa fi. 37. dist. Secundò ab Adam omnes scientiae inuentae & demonstratae fuerunt. Nam etiam Iosephus in 1. antiq. tradit liberos Seth, Adae filij, in duabus columnis disciplinam rerum caelestium à se primò inuentam conscripsisse, & sic constat ante diluuium Noe omnino usum extitisse literarum, & scientiarum. Post vniuersale diluuium (quo homines perierunt, etiam literarum monumenta deleta fuerunt) Noe literarum artiumque notionem restaurasse, atque Prophetas: vt Abraham, Moysen, Esdram scribam legisque doctorem illustrasse, & introduxisse semper arbitratusque. Et in testem pro parte adduco Polydorum de inuentoribus rerum, lib. 1. c. 6. Et sic theologia à Prophetis, ars etiam oratoria à Dauid, Salomone, Ieremia,

nia, & plerisque alijs inuentae sunt. Et nullus alius post Dauidem fuit elegantior eo, quicquid sentiant oratores, & Historiographi. de alijs verò suo loco dicemus.

Sciendum est etiam, quod intentio Principis est, vt Oratores maxime legum, ditissimi efficiantur, tex. in proce. forum. §. nos verò. ibi, ditissimi legum oratores efficiantur, iam supra allegato. Ad quod etiam facit lex per hanc. §. sexcentis. C. de aduocatis diuerso. iud. & leges neque in paupertate viuere, neque mori in anxietate permittunt. text. in authen. de haeredib. & Falcidia, collatio. 1. vnde dicitur:

Esurit ars, decreta tument, lex lucra ministrat.
Pontificem Moyses, thalamos medicina subintrat.
 Et iterum vt notatur in d. §. nos verò.

Dat Galenus opes, & sanctio Iustiniana.
Ex alijs paleas, ex istis collige grana.
 Et Prouerb. 18. dicitur. De fructu oris viri replebitur venter eius, & genimina labiorum ipsius saturabunt eum. & 12. c. de fructu oris sui vnusquisque replebitur bonis, & hoc habet cruditio, & sapientia, quod vitam tribuit possessori suo. Ex cle. 7. & Prouerb. 8. In vijs iustitiae ambulo, vt drem diligentes me, & thesauros eorum replicam. & cap. 11. Anima quae benedicit, impinguabitur. Ipsa quoque iura nimis appetunt literatos honorari, & ditari, vt in c. de multa. in fi. de praebendis in antiquis, & Prouerb. c. 8. dicit Sapièria, Mecum sunt diuitiae, gloria, opes supernae, & iustitia.

Quadragesima quinta consid. Ars Poetica laudabilis est, ipsique Poetae laudandi sunt, Et licet in laudem illorum plures enauigauerint: tamen copiosius, & praclare de his disseruit Beroal. in oratione habita in enarratione Lucani, vbi sic exorditur: Poetica in primis sacratissima est, quam antiqui primariam quandam Philosophiam esse tradiderunt. quae à cunabulis viuendi formulam nos doceret, quae mores, quae affectiones ostenderet. Quae res gerendas cum iucunditate praecipere: vt veridice ait Horatius:

Os pueri tenerum, balbumque, Poeta figurat.
Mox etiam peccus praecipit format amicis,
Instruit exemplis, inopem solatur, & agrum.

Quapropter ciuitates Graecorum eruditissimi liberos in poesi in primis crudiebant, solum Poetam sapientem esse dicentes. Et vt diuus August. attestatur, Poetae theologi dicti fuerunt, cum de Dijs immortalibus diuinitus multa scriberent. Quales Orpheus, Musaeus, Linus fuisse commemorantur. Quippe artis Poeticae studia, vt scribit Cicero, adolefcentiam alunt, senectutem oblectant, secundas res ornant, aduersis solatium praestant: Oblectant domi, non impediunt foris, pernoctant nobiscum, peregrinantur, rusticantur:

Huc accedat, quod decor Poeticus exercetur

ab oratore, vt testis est Corne. quod oratori lectio nem Poetarum plurimum conferre Theophrastus affirmat, vt hic ante in praec. consid. aliquid dictum est, apud quos in rebus spiritus, in verbis sublimitas, in effectibus motus omnis, & in personis decor exprimitur: ideoque in hac lectione ipse Cicero existimat esse quietendum, atque omnem loquendi elegantiam expoliri augeri. Est enim finitimus oratori Poeta, suntque inter se cognatione quadam coniuncti.

Denique, vt Cicero ait, se à summis hominibus cruditissimisque accepisse. Cum ceterarum rerum studia praecipit consistant atque doctrina: Poetae solipsa natura valent, & mentis viribus excitantur, & quasi diuino quodam spiritu inflantur. Vnde Plato illic diuinus scribit lib. 3. de legibus, Poetarum genus esse diuinum. & ab eodem dicitur in libello de furore poetico, Poetas diuino instinctu concitatos eundem furorem interpretibus infundere, imitarique magnetis lapidis naturam, qui non solum ferreos annulos trahit, sed eadem trahendi vim ipsis annulis latenter insinuat. Origenes quoque in libris Ecclesiae, quibus titulus est, Peri archon. virtutem quandam esse docet spirituales, quae Poetam inspiret, cuius inspiratione Poetae repleantur. Platonis, Origenisque sententiae astipulatur Ouidius, sic scribens:

Est Deus in nobis, agitante calescimus illo.
 Et alibi:

Est Deus in nobis, sunt & commercia caeli,
Sedibus aetherei spiritus ille venit.
 Idcirco merito Poetas praefici sacros intulerunt. Vnde ab eodem scribitur:

At sacri vates, & Diuum cura vocamur.
 Et Calphurnius in Bucolicis ait:

Ille fuit vates sacer.
 Et Lucanus:

O sacer, & magnus vatum labor.
 Ennius verò sanctos Poetas appellat, qui quasi Deorum aliquo dono, & munere praediti esse videantur.

Hinc est, quod Poetae antiquitus in maxima veneratione, maximoque precio habebantur: quod à Principibus fouebantur, quod à Regibus ditabantur, quod ab omnibus certatim amabantur. Vnde ob id vere & pulchre canit Naso:

Cura Ducum fuerant olim Regumque Poetae,
Premiaque antiqui magna tulere chori.
Sanctaque maiestas, & erat venerabile nomen
Vatibus, & larga sapè dabantur opes.

Nam vt hic ante in 7. consid. scriptum est. Charus fuit Scipioni Africano Ennius. Charus Archias merito atque Lucullus. Cherilum Poetam quamuis ignobilem in delictis habuit Alexander. Virgilium fouit Augustus, cuius versiculos cum in Theatro Pop. Rom. audisset, surrexit vniuersus, praesentem, spectantemque; Virgilium, tanquam Augustum

gustum veneratus est. Horatium Mecenas adamauit. Tibullum Messalla dilexit. Papinium Domitianus aureo Palladio coronauit. Ansonium Gratianus consulatu decorauit. Neque solum viuentes Poëta, qui honorificentius vates dici existimantur, sed etiam defuncti venerabiles extiterunt. Si quidem Alexander Magnus, cum inter spolia Darij Persarum Regis scriuolium cepisset, auro, gemisq; ac margaritis preciosum, in eo libros Homericos reposuit, vt preciosissimum humani ingenij opus opere ditissimo seruarietur. Idem Homerum adeo diligebat, vt eius Iliada, quod diuinum poema edidicerat, quod viaticum rei militaris appellabat, noctu sub puluino, vna cum pugione subijceret, & ita cum Homero Poëtarum Principe vigilabat, cum Homero dormiebat. Idem Pindari inter Lyricos Poëtas præstantissimi, familiaria ac penatibus parci iussit, cum Thebas euertiret. Alter vero Alexander, qui Romano præfuit Imperio, Virgilium adeo admirabatur, vt eum Platonem Poëtarum vocaret, eiusque imaginem in Latario consecraret. Quinctiam Aelius Verus Romanus Imperator Martialem Epigrammaticum Poëtam, suum Virgilium nuncupabat. Quod & de Fausto apud nos factum est, qui Poëta Regius, saepeque regineus dictus est temporibus Caroli VIII. Ludouici XI. & Francisci I. hodie moderantis Francorum Regnum, & ab eis optime stipendiarius semper extitit.

Huc adde, quod etiam Diamatores, vtioresq; extiterunt Poëtarum: Si quidem Apollinis oraculum, vt inquit Eusebius Pamphilus, Euripidem laudibus in coelum tulit, & Archiam tãquam scelestum, ac profanum iussit exire de templo, qd Archilochũ Poëtam interfecisset. Sophocle quoq; tragicorum Principẽ Liber pater tanquã delicias suas sepeliri iussit.

Præterea Poëta quadam suaui loquentia adeo sunt dulces, vt non legantur modo, sed etiam ediscantur: quorum autoritas tanta est, vt illorum dicta pro certissimis testimonijs habeantur. Nam & Plato, & Aristoteles Principes Philosophorum Homeri, aliorumque Poëtarum carminibus suas sententias, & sua dicta saepe corroborant.

Quin etiam Iuriscõsulti illi sanctissimi in libris fforum frequenter allegant Poëticos versus. Maxime in leg. i. §. sed an. vbi ter fit mentio de versib. Homeri. ff. de contrahen. emp. & vend. & in §. itẽ precium. cum §. sequ. inst. c. titu. & in l. aut facta. §. ff. de poenis. vbi Homerus præcipuus Poëtarum dicitur, & in l. non facile. §. affi. ibi, viri foror. ff. de gradib. & de Virgilio fit mentio in l. in tantũ. in fi. ibi testis in ea re est Virgi. ff. de rerũ diuisi. Verum etiam in leg. quã extrinsecus. in princip. ff. de ver. obli. apponuntur hæc verba Virgilij, *Arma virumque cano.* & in plerisq; alijs locis citant testimonia Poëtarum.

In decretis quoque Virgilij carmina afferuntur,

vt in c. nunquã de conse. dist. 5. & ibi in c. legimus. Horatius allegatur. item Lucan⁹ in c. nec mirum. §. magi. 21. q. 6.

Et Apostolus Paulus vas electionis, Tuba Evangelij, & sanctorum scripturarum armarium Poëtas studiosè legisse videtur: Qui (vt habetur in sua Epistola ad Titum) illum versiculum Parmenidis Poëta recitat: *Cretenses semper mendaces, mala bestia, & ventres pigri.* Et apud Athenienses in Areopago, hoc est, Martis curia disputans ilud Arati Poëta inducit: In quo viuimus, mouemur, & sumus, habetur Actuum 17. Præterea scribitur Exodi 3. & 11. & recitatur in cap. legimus. 37. distin. Dominus præcepit Israëlitis, vt Aegyptios argento spoliarent, Tropologicè intelligens, vt argentum, id est, eloquentiam apud Poëtas inuẽtam colligerent, possiderent, in vsumque salutiferæ eruditionis applicarent. vt dicit tex. in di. ca. legimus.

Dauid quoque ille Psalmographus Psalterium numeris Poëticis concinnauit. Quod (vt inquit Hiero.) in morem Horatij, & Pindari, nunc iambo currit, nunc alcaico personat, nunc sapphico tu met, nunc semipede ingreditur.

Denique Esaiã, & Iob, & Salomonis luculenta volumina hexametris versi. (vt Iosephus & Origenes scribunt) apud Hebræos composita decurrunt. Quinetiam, vt Cassiodorus attestatur, recitatus in d. c. legimus. Omnis poëtica elocutio à diuinis scripturis sumpsit exordium, adeo musica, venustas, leposque poëticus existimatus est omni esse suauiate refertissimus, adeo Carmina moduliq; numerosi placuerunt, vt Deos existimarent esse placabiliores si eos versib. adorarent, & carminibus precarentur, Vnde ab Horat. dicitur:

Carmine Dij superi placantur, carmine manes.

Et non minus vere quam fecunde ait Lucret. *Calliope requies hominum, Diuumq; voluptas.*

Igitur sanctum ac venerabile nomẽ Poëtarum, qui Principibus chari sunt, qui fouentur à bonis, quorum carmina ediscuntur à literatis. Quorum versus tersissimi aures Deorum mulcent, colique exorabiles mortalib. faciunt. Qui quibusdam figmentis adumbrati multa saluberrima præcipiunt, adhortantur: sententias è penatibus Philosophiã depromptas sub velamento quodam interferunt, mentes nostras optimis consilijs frequenter instruunt, & vt testis est Manlius:

Omne genus rerum docti cecinere Poeta.

Item linguam ornant, facundiam augent, & suppellectilem verborum faciunt copiosissimam.

Denique solis penè Poëtis datum est, vt ad laudandum & vituperandum pariter sint accommodati: & quemadmodum immortalis laude donantur illi quos versibus extollunt, amant, ita indelebili illi notantur infamia, quos maledicis carminibus insecantur. Merito nos admonet Socrates Platoni-

Platonicus, vt diligenter caueamus, ne Poëticum hominem quempiam nobis infensum habeamus. Et Principes quos versibus ornant, Diui seu immortales efficiuntur, quod Horatius sic exprimit:

Dignum laude virum musa vetat mori.

Celo musa beat.

Hæc Beroal. vbi supra, vbi etiã excusat Poëtas, qui ludrica atq; amatoria carmina cantare, & depromere videntur.

Budæus verò in suis annotationib. in le. 1. ff. de contrahen. emp. plura de laude Poëtices explanat. Etiam F. Patritius in lib. 2. de institutione Rei publicæ, titu. 6. ait, quod Poëta in ciuitatibus tenendi sunt, & honore ac laude decorandi, qui cõmendatissimi omnibus esse debent. Cum propter eorum raritatem (nihil enim rarius in omni hominum æuo optimo Poëta inueniri potest) tum propter ingenij magnitudinem diuinamq; naturam, vt supra dictum est. Igitur (vt post plura omnia saperi suadet ibi Patritius) Poëta ab optima ciuitate recipiendi & alendi sunt, cum viles admodum esse cernantur. Quid enim grammaticæ sine Poëtarum pertractatione eruditionis haberet? Verborum elegantia, linguæ proprietates, suaues translationes, verborum sententiarumq; licentia, quæ orationes, quasi stellis quibusdam ornant, nonne à solis Poëtis inuenta, & suis locis collocata ac distincta sunt? Qui verò scripserint in poësi tam Græci, quàm Latini, vide per Textorem in sua officina: in tit. de Poëtis Græcis & Latinis. Vbi ferè infinitos connumerat. Sed inter Græcos excellentior est Homerus, & inter Latinos Virgilius, pro quo tex. in §. sed ius, in fi. de iure nat. gen. & ciui. in infl. ciuilib. & Beroal. de re rustica, hoc est, in oratione habita in enarratione Georgici carminis. Et de laude vniuscuiusque satis succindecè ibi describit ipse Textor.

Sed de Poëtarum Comitorum Latinorum gradu, & ordine dignitatis autore Aul. Gellio nocti Atticarum lib. 15. c. 24. Sed iugur in lib. quem scripsit de pueris, & quem præstare ex omnib. cæteris patet, ac deinceps quo quæque in loco, & honore ponat his versib. suis demonstrat:

Multos incertos certare hanc rem vidimus,

Palmas Poeta comico cui deserant.

Eum (iudico me) errorem dissoluam tibi,

Vt contra si quis sentiat, nihil sentiat.

Cecilio palmam statuo de comico,

Plautus secundus facile exuperat cæteros.

Deum Neuius qui feruet precio in tertio est.

Si quid quarto detur, dabitur Licinio.

Post insequi Lacinium, facio Atilium.

In sexto consequitur hos Terentius.

Turpilius septimum, Trabea octauum obtinet.

Nono loco esse facile facio Lacium.

Addo decimum antiquitatis causa Ennium,

Quadragesima sexta consideratio. Historici etiam in ciuitatibus recipiendi, & inter alios literatos laudandi sunt. Quoniam (inquit Beroal. dus) in oratione per eum habita in enarratione Titi Liuij, cuius verba transportare curauim. Cum omnium disciplinarum cognitio utilis atque iucunda mortalibus sit: Historiã cognitionem, medijs fidius vtilissimã iucundissimamque esse censeo, ex quo cum multum omnibus scriptorib. debeamus, qui non sibi, sed etiam posteris vixisse creduntur, plurimum profecto historicis debere nos non possumus inficiari, quorum labore ac industria effectum est, vt omnium ætatum, omnium gentium, omnium populorum res gestæ, omnia præclara facinora scirentur à nobis, intelligerentur, & cognoscerentur: vt cuncta illustrissimorum virorum dicta factaue memoratu digna contueri, ediscere, & recordari liceret, qua quidem re nihil pulchrius, nihil iucundius, nihil magnificentius, excogitari posse contenderim.

Etenim (vt à Cicerone scriptũ est) nihil earum rerum scire, quæ antequam naceris factæ sint, hoc est, semper esse puerum. Cognoscere verò res gestas, antiquitatum, explorumq; memorabilium habere notitiam, vtile, decorum, laudabileq; ac propè diuinum est.

Senibus ideo maior autoritas & fides est, Quoniam ob longam ætatem plurimas res nosse, ac vix disse creduntur, & in antiquis est sapientia, & in multo tempore prudentia. Iob. 12. Ad hoc luuenibus cognitio historiarum valet, vt etiã anreæctis seculis vixisse videantur, & illi profecto adolecentes, qui historias habeant ad manum & exempla illustrium virorum in promptu, tanto senib. sunt anteponendi, quanto plura negotia complectitur historia multarum ætatum, quã faciat hominis vita longissima.

Accedat, quod qui bon⁹ orator esse affectat, in primis abundare debet exemplorum copia. & legisse atque nosse quam plurima. Nam cum historia testis sit temporum, lux, & Euangelium veritatis, magistra vitæ, nuncia antiquitatis, nihil ambigitur, quin orator optimus esse non possit, nisi fuerit veritatis, explorumq; cognitione instructissimus, Nisi historias perinde ac vngues suos habuerit exploratissimas: quoniam, vt inquit Quintilian⁹: Historias alere orationem molli quodam ac iucundo succo.

Præterea operæ pretium est, teste Liuij lib. 1. in voluminibus historicorum cuiusque exempli documento, velut in monumento insigni posita contemplari, intueri. Vnde quæ sectanda sit depromere, ac nobis proponere ad imitandum, quæ fugienda cauere possimus: quia (vt vere inquit Diodorus) pulchrum est aliorum erroribus vitam nostram in melius instituere, & quid appetendum, fugiendũque sit ex aliorũ exemplis posse

cognoscere, vnde merito Demetrius Phaler⁹ Prolemaum Regem subinde admonebat, vt libros de Imperio Regnoq; compositos legeret sapissimè. Quoniam, quæ amici timent Principib. dice re aut demonstrare, ea in libris scripta reperiuntur: hoc est, in cognitione rerum, salubre atque frugiferum scire quib. art. qua disciplina, quib. morib. maxima Imperia orta sint, maximi Imperatores nomē sibi immortale comparauerint. Et ediuerso quā vitiorum sentina infecta amplissima regna collapsa sint.

In summa, Historia ad id, quod honestum & vitale est, capeffendum inflammat, incitat, derestatur vitia, probos extollens, improbos deprimens, prout de legibus dicitur in l. i. circa prin. ff. de iust. & iu. Historiæq; (vt ait Vitruuius) per se tenēt lectores cum habeant nouarum rerum varias expectationes.

Cæterum, cum omnes Historici sint legendi, ediscendi, scriptores potissimum Latini, rerumq; nostratum enarratores sunt colendi, & legendi, quod Historici Latini sanctiores, varijque Græcis scriptoribus fuisse existimantur, teste Satyriceo, qui ait: Quicquid Græcia mendax audet in historia. Annales ideo illorum legamus, qui monumenta rerum gestarum recta, incorrupta, integra atque fideliter conscripta reliquerunt, primam illam in primis obseruantes legem historiæ, quæ præcipit, ne quid falsi dicatur. Etenim dempta ex historia veritate, ita narratio omnis inutilis, ac penitus manca efficitur, sicut corpus animantis inutile fit oculis effossis: vt scribit Polyb. hætenus Beroald.

Ex quibus satis clare concludendum est Historicos esse laudandos & honorandos, atque Latinos Græcis anteposendos. Et ibi Beroaldus inter cætos multum laudat Titum Liuium, sed in Epistola per eū habita in declaratione Salustij ait, quod Salustius ob elegantiam inimitabilem que in scribendo breuitatem, assequutus est primas inter historicos partes: teste epigrammatico Poëta, qui sic inquit:

*Hic erit, vt perhibent doctorum corda virorum,
Crispus Romana primus in historia.*

Ex cuius oratione nil demi sine detrimento sententiæ potest, vnde non immerito dicit Macrobius Salustium in genere dicendi breuissimo dominari.

Sed attende, dicit insuper Aug. lib. i. suarum orationum in oratione de laudibus historicorum, & oratorum, quod magna semper apud præclaros Principes ac populos non modo Græciæ ac Latij, sed etiam cæterarum totius orbis Nationum, atq; gentium laude & gloria digni habiti sunt gestarum rerum scriptores, qui vel Historias, vel Annales literis commendauerunt, quod plurimum, tum ad antiquitatis memoriam, tum etiam ad iu-

uandam rerum publicarum administrationem scriptorum monumenta prodesse videantur.

In tatum etiam sunt vtilitatis Chronicæ, quod probant in causis decidendis, secundum Bartol. in leg. i. ff. si cer. pet. Bald. Anto. & alij in ca. inter dilectos extra de fide inst. post gloss. ibi in verbo, magis, & etiam gloss. in verbo transfuit. in c. per venerabilem. extra de elect. & gl. i. circa principium. in c. cum ex literis. extra de resti. in integ. glo. & doct. in c. placuit. 16. dist. & gl. 2. in c. in nomine domini. 23. dist. & gl. in c. 1. 27. dist. & glo. in ver. Romani. posito in superscriptione c. absit. & vbique Dominicus notat l. dist. & glo. in verbo, regijs virib. in procemio fororum. in §. hæc autem tria, vt refert Fel. in d. c. inter dilectos. col. 7. vbi etiam dicit idem esse in libris historiarum quo ad facta antiqua secundum Dominicum in c. quamuis. ante finem. 21. dist. Et vide etiam de materia domini mei. in d. l. i. ff. si cer. pet. Si vis videre nomina mortuorum scriptorum in historia, recurre ad Textor. in sua officina in c. historiographi pleriq; Græci & Latini.

Quadragesima septima consi. Ars grammatica, etiam laudanda est, quæ in Republica est multum necessaria, cum sit fundamentum omnium liberalium artium, vt dicit Isidorus lib. i. Etymologia, c. 4. Ideo grammatici ponuntur, & describuntur ante oratores, vt habetur in l. grammaticos. i. & 2. C. de professo. & medi. li. 10. Nam orator sine grammatica esse non potest, & tamē grammaticus esse potest sine oratoria.

Et vt dicit F. Patritius lib. 2. de institutione Reipublicæ tit. 1. in fi. quod fundamentum omnium disciplinarum est grammatica, proinde (vt inquit) videndum est, vt solida sit; si alias res ediscere volueris, quandoquidem inconcinna, & rudes admodum reliquæ doctrinæ videntur, quæ infantes sunt, & barbaro eloquio hærentes. Grammaticè Romani tanti fecerunt, vt in triuijs eam exferuatur conf. publica mercede doceri edixerint: quo circa triuialis scientia diutius nuncupata est. Hortaturque ibi Patritius Reipublicæ præfides, vt curent, & publica quidem mercede, vt singulæ quæque doctrinæ præceptores habeant, & de ipsis mercedibus, vt constituantur & soluantur. Prædictis etiam aliorum studiorum liberalium præceptoribus cognoscit præses prouinciæ. tex. in l. i. & ibi glo. i. fin. de varijs & extraordinarijs cognit. optimus tex. in l. medicos, in fin. C. de professoribus & medicis. lib. 10. Et inter alios sint egregij professores grammaticæ: & nō tantum literis, sed etiam moribus probatissimi. Cum etiam tales excellere alios oportet moribus primum, deinde facundia, vt dicitur in l. Magistros studiorum. Co. eod. titu. l. vnica. C. de studijs liberalibus Urb. Romæ. §. oratores. lib. 11. Et sunt immunes ab omnibus muneribus publicis, & ciuilibus, & personalibus ciuitatis, vt dicitur in l. medicos. & maxi-

maximè archiatros. vel exarchiatris grāmaticos, & professores alios literarum & doctores. C. eod. tit. de professoribus. vbi patet, quod grammatici ponuntur in ordine literæ ante legistas. Eriā sunt immunes à turela & cura. l. si duas. §. grammatici. & ibi glo. ff. de excusatio. tutorum. concordat tex. in §. item Romæ. in fit. eod. tit.

Huc adde etiam: quoniam, vt dicitur in ca. si quis artem grammaticam. 38. dist. grammaticorum doctrina etiam potest proficere ad vitam, dum fuerit in meliores vsus assumpta, Et in his artibus triuialibus, gloriosa adolescentia edocenda & instruenda est, vt ad profundiores & meliores scientias & doctrinas ascendere valeant. facit text. in §. oratores. supra allega. Et non sunt ferendi (teste Quintiliano in lib. de arte oratoria) qui artem grammaticam, vt tenuem ac ieiunam canillatū: quæ nisi fundamenta fideliter iecerit, quicquid superstruxerit finaliter corruet, necessaria pueris, iucunda senibus, dulcis secretorum comes. Et Augu. verè ait, quod grammatica est scientia qua aperta cæteræ aperiantur, & qua clausa cæteræ clauduntur. Ex quib. & multis alijs eam plurimum extollit Ioan. Ludouicus Viualdus de monte Regali in suo opere Regali de persecutionibus Ecclesiæ, in persecutione 10. & vt dicit, est prima, non tamen ordine dignitatis, sed necessitatis.

Qui autem fuerint grammatici, & qui in grammatica scripserint, vide per Textorem in sua officina in c. grammatici.

Quadragesima octaua consider. Dialectica etiam est laudanda & commendanda. Cum nonnulli philosophorum eam eloquentiæ commitem dicant. Aristoteles verò æquilancem. Hinc opinatur F. Patritius lib. 2. tit. 5. in libr. de institutione Reipublicæ, eam ciuili viro non negligendam, tum, quod iter ad alias quascunq; disciplinas adolescentibus aperire videtur, tum, quod ingenium acuit, & ad veritatem cernendam maximas vires habere cernitur.

Nam, cum duo sint orationis genera, alterum perpetuum cui oratoria præest, alterum concisū, cui dialectice, vtrumq; necessarium est, vñ probare, alterum persuadere volenti. Licet primum illud magis ciuile esse videatur, quando suadendo aut dissuadendo, molliori quadam via animos in voluntatem suam alliciat; hoc vero secundū magis extorquere videtur, quod probare nititur: & quibusdā concisis seu truncatis orationibus nos in sententiam suam rapit, cogitq; ea fateri verbis, quæ nonnunquam animo nullo modo assentiri volumus: has tamen disciplinas Zeno adeo coniunxit, vt hæc compressè in pugnum manus, illam verò explicite, ac planè similè esse diceret: vtcunq; tamen sit, rhetoricem sine dialectica imbellem, dialecticem verò sine rhetorica rudem omnino, & quasi elinguem esse arbitrat. Ex quo iuuenes adhortantur vt illi indulgeant, quo melius diffi-

nire ac diuidere valeant, & sua actius probare, alie na verò fortius infringere possint: vti que ad alias disciplinas parati magis accedant.

Et licet quodam modo, vt ait Hieronymus super epistolam ad Titium recitatus in ca. si quis artem. 37. dist. Si recte loquendi rationem habeat, & inter vera & falsa diiudicet, non improbetur ab Ecclesia. tamen, quia non multum placuit Deo patri, filio, & spiritui sancto, vt in c. omnem. ea. dist. & dialecticorum sophismata sint tendicula, & phantasmata, & vmbra quædā & imaginæ quæ cito pereunt, & resoluuntur, vt in c. vnico. ea. dist. Ideo aliter circa laudem illius non insisto.

Probat tamen certis rationibus Io. Lud. Viualdus in suo opere Regali, in tractat. de persecutionibus Ecclesiæ Dei, in decima persecutione, quod Theologus tenetur scire Dialecticam, quam ibi probat esse necessariam theologo, & eam laudat, vt videre poteris.

Sophistæ etiam, seu dialectici, in ciuitatibus habendi & admittendi sunt, pro quo tex. in l. vnica. C. de studijs liberalibus vrbis Romæ. §. oratores. lib. 10. Et sunt immunes, vt grammatici & alij professores, de quibus in præcedenti consideratione, per l. medicos. C. de profes. & medi. lib. 10. Eos tamen excellere oportet moribus, & facundia. l. magistris. C. eod. tit. facit tex. in l. vnica. C. de professoribus qui in vrbe Constantinopolitana docentes. lib. 12.

Quadragesima nona consideratio. De scientijs mathematicis, præcipuè de Arithmetica tractat Cælius lib. suarum antiquarū lectionum. 4. c. 30. ad rem sic ait Pythagoras Italicæ Philosophiæ Princeps, & cū eo multi, ac eo duce amplissime astrinxerunt, absque mathematico quadriuo, non facile philosophiæ apicem contingi, nec verum posse percipi: propterea, qui illud neglexerit, philosophari rectè non poterit: quoniam mathematicæ disciplinæ, vt ibi ait. & lib. p. c. 4. in fin. subfella quædam sint, ac elementa vel gradus, quibus conscendatur, altiora.

Eas verò sic nuncupatas existimat Anatolius, quod cum cæteræ disciplinæ deprehendi, vel non nullius cognitionem veniant, nisi præunte aliquo, cuius solertia & industria succidantur veperta, vel exurantur, & superciliosa complanentur. Vnde & mathematicum in anima, sicut theoreticum, hoc est, speculatiuum in moralibus vocat Plutarchus. Equidem & M. Tullius mathematicos in magna rerum obscuritate, recondita arte multipliciq; ac subtili versari scribit. Sunt qui ex demonstrationum formitate dici mathematicos opinentur.

Cæterum, Initio Geometria præcipuè, vt ibi ait Cælius, & Arithmetica in mathematicarū album à Pythagora sunt aduocate, q; ad omnē scientiam,

tiam, omnemq; disciplinam capeffendam, has in primis commodas perspexisset. Hinc & illa iucunda vox Aristippi Socratici, pfluxisse opinatur Cœlius: Qui ex naufragio in Rhodiorum littus maris impetu, & ventis assilientibus, cum foret excussus, ac inibi mathematicas formulas conspexisset, gaudio gestiens profiliuit, & bene sperare comites iussit, quoniam vestigia hominū nosceret. Sed enim mathematica speculatio ad cogitationis acumen à Platone suscepta est, quia eleuat animum, & ad rerum diuinarum notionem aciem mentis exauiat. Quamobrē, inquit Alcinous, nisi finis istius gratia mathesis in expetere perrexerimus, omnis nostra indagatio recasura in nihilum, est nudior Leberide, ac Cinelo pauperior.

Hinc F. Patritius lib. 2. de institutione Reipublicæ, tit. 2. quadripartitam mathematicas scientiam cui viro necessariam esse autumat: quia, vt prædixi Pythagoras opinatur frustra quenquam philosophari, qui eam non modo primoribus labris (vt dicitur) attigerit, verum omnino exhauserit. Censet etenim, sapiētiam earum rerum esse, quæ sunt, quæq; substantiam immutabilem habet veram, ratamq; cognitionem. Esse autem ea solum putat, quæ cum immutabilis substantiæ essent, neque intentione crescerent, neq; detractioe minuerentur, neque accidentibus vllis variarentur, sed propria vi, propriaq; natura semper niterentur: veluti sunt qualitates, formæ, magnitudines, paruitates, æqualitates, habitudines, actus, dispositiones, cæteraq; eiusmodi quæ corpori coagmentantur. Intelligibilia namq; omnia esse dicimus, videri autē corporea talia per sese spectacula semper eodem modo inueniuntur: iuncta verò corpori variantur, quippe, quæ omnia suapte natura incorporea sunt, vigentq; immutabilis substantiæ ratione, sed corporis contagione mutantur. Subsequenter duas esse substantias asserit: vnam continuam, alteram discretam: quarum declarationes ibi vide. Et tandem concludit necessariam esse ciuili viro (quem sapientem esse volumus) huius quadripartitæ scientiæ cognitionem.

Et, licet Cælius in loco iā citato inferre videatur primam & præcipuam esse Geometriam: At tamen Iudochus Clitocæus in sua epist. ad introductionem Arithmetice Iacobi Fabri, præponit Arithmeticā, vbi sic ait. Inter eas disciplinas (quæ mathemata Græci vocant) duæ Arithmetica & Geometria, præcipuum sibi vendicant locum, quod ad cæteras assequendas viam sternant. Ipsifque ignoratis, nequicquam reliquis ediscendis præstetur opera. Quis enim Arithmeticam non edoctus, Musicen sanè intellexerit? Quis item Geometriæ in expertus, Inspectiuam, aut Astronomiam propè calluerit? Quam quidem hisce duabus cæteræ matheseos partes subijciuntur, ex ipsisq; pendean. Quarum prior Arithmetice numeros absolutos, eorumq; affectiones determinat ad diui-

norum contemplationem præcorum iudicio accommodatissima. Et grauissima Pythagoræ authoritate mirum in modum illustrata, qui primus quidem numerorum perscrutator habitus est, eorumq; indagatricem Arithmeticam posteris reliquit commendatissimam. Is enim ad cœlestia dispicienda illorum præsidio vsque adeo euctus fuisse creditur, vt de eo non absurdè cecinisset videatur Quid.

*Isq; licet cœli regione remotus,
Mente Deos adijt, ex qua natura negabat,
Visibus humanis, oculis ea pectoris hausit.*

His etiam astipulatur Plato, scribens in Epimide: Inter omnes liberales artes, & scientias contemplatrices, præcipuam, maximeq; diuinam esse scientiam numerandi. Interrogatus item cur homo animal esset sapientissimum, respondisse fertur, quia numerare nouerit. Cuius quidem sententiæ & Aristoteles meminit in problematis. Et sanè non ab re, nempe id numero, inquam, rerum discernicula discretionesq; dignoscere, inter animalia duntaxat homini (vt qui solus omnium rationis sit particeps) concessum esse perquam exploratum: hæc ille. Et vt repetam à loco F. Patritij præallegato, Numerorum quidem cognitio singulis penè artibus necessaria est, aut enim numerandum est digitis, aut scribendi numeri sunt, supputandæq; rationes ad vsum ratiocinandi, qui quotidie penè singulis vsa venit sine qua rudis omnino homines esse videntur, & inciuiles.

Ex quibus etiam concludo Magistros, & in tali scientia expertos esse in ciuitatibus admittendos, & honorandos. Cum huiusmodi scientia non solum vtilis, sed etiam necessaria esse creditur.

Quadragesima considerat. Geometria ipsidem ferè laudibus, & præconijs (quibus laudata extitit Arithmetica) laudanda est: quoniam etiam vt ait F. Patritius in lib. 2. de instit. reip. tit. 2. Dimensionis disciplina artes singulas adiuvat, vix enim quippiam agere possumus sine mensura, & turpe admodum videbitur, in singulis quibusque dimensionibus, ancipitem fieri virum, qui in cœtu hominum negotiationibusq; versatur. Hebetis namq; & obtusi ingenij est, vel manifestæ omnino negligentie, ea ignorare, quæ singulis quibusque horis necessaria sunt. Et, vt inquit Iudochus Clitocæus in epist. præce. consid. alleg. Ipsa Geometria circa magnitudines earumq; proprietates versatur, quæ à plurimis, maxime Archimede Syracusano suo ingenio celebratissima effecta est. Is enim teste Plutarcho, machinamentis geometrica ratione excogitatis Marcelli Romanorum Ducis (cū Syracusas obsidione premeret) victoriam multos dies remoratus est. Et hanc quoque disciplinam, ad diuinam analogiæ, seu intelligentiam quam plurimum conducere putauit antiquitas, quæ per circulos, sphaeras, triquetra, pyramidasq; & cæ-

& cætera id genus: in primis ardua, cognituq; dignissima, perueiligari posse contendit.

Cæterum, Geometria (teste Cœlio lib. antiq. lect. 4.) c. 30. initium est ac metropolis cæterarum scientiarum mathematicarum. Hæc enim sensibilibus inhaerentes agglutinatosq; auellit assidue seducitq; ad intelligibilem, æternamq; naturam, cuius contemplatio sit Philosophiæ finis.

Nam etiam Deus satis approbat hanc sententiam, cum ipse solus mensus est pugillo aquas, & cibos patino ponderauit, qui appendit tribus digitis molem terræ, & librauit pondere montes & colles in statera, vt habetur Esaiæ 4. c. & iterum 48. c. ait. Manus quoque mea fundauit terram, & dextera mea mensa est cœlos. Ita ait Io. L. Viualdus in suo opere regali de persecutionib. Ecclesiæ in 10. persec. vbi laudat Geometriam, dicens talem doctrinam videri necessariam theologo, cum etiam dicatur Sap. 11. Omnia in mēsurā, numero, & pondere disposuit Deus: vt amplè infra in 12. parte, in 36. consid. dicitur: Et ars scientia liberaliū artium diligenter edocenda est: quia per eam diuina manifestantur. c. de quibusdam 37. disti. Et quemadmodum artes liberales ad virtutem non perducant, sed præparant. vide Senecam in epistolis ad Lucillum, epist. 83.

Hæc ars est licita, & approbata. l. artem geometriæ. C. de malef. & mathema. Imò discere atque exercere publicè interest, vt ibi text. est formalis. Ex quo possunt cogi homines ad illam addiscendam, vt tenet Lucas de Penna in l. 2. C. de excusationibus artificum. lib. 10. vbi ait text. quod tales habent excusationem à muneribus. Et Geometri dicuntur calculatores, secundum glo. in verb. calculatores in l. oratione. C. de profes. & medicis. li. c. 10. Sed potius mensores. l. si irruptione. ff. de iudicio finium regun. l. geometri. & ibi gl. de ex. tu. & habetur per totum titulum. Si mensor falsum modum dixerit. in libris sforum, & ibi Budeus, qui nomina mensurarum describit, quæ singula præter duo & plura alia recitat Textor in sua officina. in c. mensuræ quædam.

Quinquagesima prima consid. ad artem musicæ se conuertit, & an cantores, & periti in musica sint laudandi. Etenim, vt inquit Beroald. in oratione sua habita in enarratione Horatij Flacii. Musica adeo delectabilis est: vt eius dulcedine cuncta viuencia capiantur, cuius origo cœlestis memoratur, ipsiusque ratione mūdum esse compositum Pythagorici ascripserunt: Vnde theologo nouem musas esse dixerunt, propter octo sphaerarum cœlestium musicos concentus, & vnam maximam continentiam, quæ constat ex omnibus, quam Harmoniam nominauerunt. Cœlumque ipsum canere asseruerunt. Musicam antiquis illis temporib. in veneratione maxima fuisse memoriæ proditum est, ac maximos Duces fidib. tibisq; cecinisse: Quin etiā apud præcos tam Græ-

cos quam Romanos in conuiujs post cenam lyræ circumferebatur, qua laudes atq; virtutes virorum fortium canebantur, quam cum olim Themistocles in epulis recusasset, habitus est indoctor, testis est Cicero in Tusculan. contra laudatus Epaminondas Thebanus, quod citharizare, & cantare ad chordarum sonum esset eruditus. Socrates quoq; iam senio cōfectus, instrui lyræ nō erubuit: Et Plato, ciuili viro quem politicum vocat musicam credit esse necessariā. Et Aristoteles in politicis dicit Musicā inter disciplinas illustres esse collocatā, quam vna cū literis, & gymnastica adolescentis præcis temporib. discere consueuerunt.

Et hæc à teneris annis didici in gymnasijs: quia olim & tempore meo præceptores, & gymnasiarchæ his in hebdomada post prædium, loco solatij, & recreationis musicam docebant, quod hodie male obseruatur: sed hoc contingit, quia ignari sunt illius scientiæ. Ideo non est in honore quem admodum fuit & esse deberet.

Deniq; F. Patritius in præfatione de institutione Reipublicæ dicit, quod libera sunt hominum ingenta, & quisque ad ea studia incenditur, quæ patria consuetudine laudantur. musices laus in omni Græcia quàm maxima habebatur. Nec quisquā satis egregius, satisq; eruditus videri poterat, qui eiusmodi disciplinæ expers esset, quocirca eā in senectute didicit, vt dixi. quam quidem ipse Socrates apud Platonem tanti facit, vt ad eius numerum pleraq; in Republica constituit, & mutationem quoq; harmoniæ, seu musices deterrimam, periculosamq; Reipublicæ arbitretur. Hæc etiam, & plura recitat idē Patritius lib. 2. tit. 2. & Cœlius li. antiquarum lectionum 5. c. 20. in prin. vbi etiam recitat: quod Lycurgus, quamuis durissimas Lacedæmonijs suis leges iniungeret, musices tamen studium egregiè videtur amplexatus, quando ipsam hac natura parens impertiuisse animaduertitur, quo trāsmissi laborum onus molestissimum procliuius posset. Remigem, vt Fabius inquit, canrus hortatur, & singulorum fatigatio quamlibet se rudi modulatione solatur.

Musica antiquitas sacrificijs ac funerib. adhibebatur. Curas enim abigit, clementiam suadet, & ad mulcendos affectus plurimum valet, & vt inquit eleganter apud Philostratum Canius tibicen, Musica mœrentibus adimit mœrorē, hilares efficit hilariores, amatorem calidiorem, religiosum ad Deos laudandos paratiorem, eademque varijs moribus accommodata animos auditorum quocunq; vult sensim trahit, vt ait Beroald. in dicta epistola. Magnus equidem iuxta Citharœdum Theophilū, stabilisq; thesaurus musica est: mores enim instituit, componitq; atq; mollit irarum ardores, quod vel Homericus abunde Achilles denorat.

Pythagoras, & qui deinceps studia cōsecrati sunt eadem, mundum ipsum nō citra musices rationes concinnatū, cōpositumq;, argumētorum subti-

subtilitate visi sunt. Quum & artium veluti præstantissima diuini se inseruit rebus. & quod testatur Ptolemæus, numinibus placandis adhibetur. Plato etiam gentibus contributã putat musicam, præclarius quoddã præstantiusq; opus. Nam cum sit concinnitatis inter frequentamenta varia præcipue artifex musica, non ideo à Dijs data, vt ad delicias conuertamus, & aurium pruriturum: sed vt qd animæ consonantiam turbat, & harmoniam huiusce voluptatis delinimẽto sedari, ac ad ordinem redigi valeat, vt ait Cælius vbi supra.

Pythagoricis etiã moris fuit animos ad lyram excitare, vel lenire, neque solum perturbationib. animorum, sed etiam corporis morbis medetur musica modulatio. Cum ad febrem quoque ac vulnera cantiones quotidie adhibeantur. Nam legitur quod à Pæone, & nonnullis alijs medicis ægroti penè disperatæ salutis musicæ oblectamentis curati fuerunt.

Quapropter laudatus est Zenocrates, qui organiciis modulis lymphaticos liberabat.

Et Asclepiades, qui tubarum cantu surdissimis medebatur. Theophrastus quoque, ad affectiones animi moderandas tibias adhibuisse fertur. Quin etiam traditum est Thaletem Cretensem, citharæ suauitati morbos ac pestilentiam fugauisse.

Ismeriam illum tibicinẽ celeberrimum, Bocrius & cõplures Ischiaco, seu Sciathico morbo diuexatos, modulis suauioribus persanasse tradunt. Et in testamento Veteri scriptum est, quemadmodum Dauid citharizante, Saul refocillabatur à furore demerit, quo identidem corripiebatur, vt habetur 1. Reg. 16. fin.

Quid, Nõnne Bella musicis modulationib. accenduntur? quid aliud in Romanis legionibus litui, tubæ, cornuæque moliebantur? quorum cõcentus, equos, militesq; pariter acuebat, & animabat. Lycurgus etenim tibias in remilitari constituit, quib. progressui, recessuique canerent, & animos militũ adeo incitarent, vt ignauissimi etiam concentu concitati, fortissimi aliquando euaserint, patriæq; victoriam pepererint, velut in bello contra Messenios, in quo iam succumbebant in acie Lacedæmonij, quod animaduertens Tyrtheus tibicen egregius, mutatis tibiæ modulis, adeo militum animos in pugnam concitauit, acrioresque reddidit, vt Messenios iam penè victores Lacedæmonij subicerent. Cretenses etiam impetum in hostes facturi lyræ seu citharæ modulis incitabantur. Argiui autem tibiæ, sicut Latini tubarũ clangore. Et Galli olim cornuũ strepitu, nunc vero tibijs ex ære fabricatis, & sonorosis. Et de multistibiarum speciebus scribit Cælius, lib. antiquarum lectionum. 5. c. 26. Sed ad rem redeo. Nõnne Amazones ad calamos arma tractabãt? Nõnne Halyattes Lydoru Rex (vt author est Herodotus) in exercitu habuit cõcinnantes fistulatores, atq; fidicinas?

Timotheus quoque musicus, vt testis est Dioscoridensis, celebratur, quod Alex. Magnum nihil tale per id tempus cogitantem musici canrus modulatione ad arma corripieda inflammarẽt: Idem inflammatum mutato concentu cohiberet. Is enim decimam & vndecimam lyræ chordam addidit, & antiquam Musicam in meliorẽ modum mutauit: & huius Timothei meminit Cicero lib. 2. de legibus. Profuit ergo Lacedæmonijs musica, profuit Alexan. & multis. Et quàm utilis sit Musica, incidat nobis Ariõ Methymneus citharæodus, & Poeta Lyricus, dum Lesbion patriam pereret, videretq; insidias & coniurationem parari sibi à socijs, vel nautis, quibus cũ nauigabat, propter opes quas ferebat secum, rapta cithara nonnihil prius modulans, in mare se coniecit. Cuius cantu illectus Delphin, dorso exceptum portauit ad litus, hoc est in Laconiam, antequam Nautæ applicuissent: in cuius rei monumentum erecta est illi statua cum Græco epigramate, quod Raphael Volaterranus latinum fecit hoc modo:

*Cernis amatorem, qui rexit Ariona Delphin:
A Siculo subiens pondera grata mari.*

Ouid. libr. 2. Fastorum de eo abunde meminit his verbis:

*Quod mare non nouit? qua nescit Ariona tellus?
Carmine currentes ille tenebat aquas.*

*Sape sequens agnam lupus est à voce retentus,
Sape audium fugiens restitit agna lupum.*

*Sape canes leporesq; umbra iacuerunt sub vna,
Et stetit in saxo proxima cerua Lea.*

*Et sine lite loquax cum Palladis alite cornix
Sedit, & accipitri iuncta columba fuit.*

*Cynthia sape tuus fertur vocalis Arion,
Tanquam fraternis obstupuisse modis.*

*Nomen Arionum Seculas impleuerat vrbes,
Captaque erat lyricis Ausonis ora sonis.*

*Inde domũ repetens puppim conscendit Arion,
Arque ita quæsitæ arte ferebat opes.*

*Forsthan infelix ventos vndasq; timebas,
At tibi nauæ tua tutius æquor erat.*

*Namque gubernato districto consistit ense,
Ceteræque armata conscia turba manu.*

*Quid tibi cum gladio? dubiam roge nauita puppim,
Non sunt hæc digitis arma tenenda tuis.*

*Ille metu pauidus, mortem non deprecor, inquit,
Sed liceat sumpta pauca referre lyra.*

Et subiungit:

*Protinus in medias ornatus desilit vndas,
Spargitur impulsa cerula puppis aqua.*

*Inde (sede maius) tergo delphina recuruo,
Se memorant oneri supposuisse nouo.*

*Ille sedet, citharæ amq; tenet preciumq; vehendi,
Cantat, & æquoreas carmine mulcet aquas.*

De hoc etiam fati loquuntur Herodotus in Clio, & post eum Aul. Gellius in suis commentarijs noctium Atticarum. lib. 16. c. vlt. vbi fabulam esse

esse asserit. Et ab Arione lyra vocatur Arionia. Idẽ lib. 3. de arte.

*Quamuis mutus erat, voci fausse putatur
Piscis Arionia fabula nota lyra.*

Quid pacis munia, nõnne apud antiquos musicis cantibus lætis celebrata fuerit? quod & adhuc hinc temporibus obseruãtissimè sit apud nos, dum nunciantur publicæ lætitiæ, & foci festiui, ob quid prosperi, vel pacem compositam, aut partam victoriam, natiuitatemq; Dalphini, seu primogeniti Regis, & huiusmodi.

Cæterum huius magna vis ad animos in quemcunq; affectum commouendos. Pythagoram enim accepimus concitato iuuenes ad vim pudicæ domui afferendam mutatis in spondem tibiæ modulis, compressisse.

Eius quoque discipulus Empedocles Agrigentinus furibundum adolescentem (qui eius hospitium damnati parris accusatore gladio adoriretur) cantu reuocauit, & placatum, mansuetumq; reddidit.

Et Caius Gracchus, fere populum Roma. in voluntatem suam pellexit, cum concionati sibi ferus assisteret, qui fistulæ modulis affectus orationis longè præcellentes redderet. Etenim plures Græcorum ciuitates, vt Martianus assermat ad lyram leges, decretaque publica recitabant. Quid multa? musices disciplina, non solum homines, verum etiam bruta animalia demulcet. Cerui fistularum cantu capiuntur, Delphines, vt ante patet, musica arte mulcentur, Aues fistulis alliciuntur, Architectus quoque citra Musicem perfectus non erit, quæ in primis efficax est, vt inquit Virgilius ad Balistarũ catapultarũ scorpionumq; temperatutas. Hidraulicas quoque machinas efficere nemo poterit sine musices rationationib. Cum ergo inter homines reliqua; animantia, musicæ rãta sit dominatio eiusq; dulcedine capiuntur omne q; viuunt, celeberrimi scriptores extiterunt, qui ad lyrã carmina componerent, & rythmis musicis numerosq; modulationibus sua scripta conreterent. Quod non solum à Græcis Latinisq; verum etiam ab Hebræis factum est. Tanta quippe est suauitas, tantaque voluptas in musica modulatione. Quid enim Psalterio Dauidico modulationis? Quid canorum magis? quod in morem Pindari, Horatijq; decurrit? Quid Deutero, & Esaiæ cantico pulchrius? Quid Salomone pulchrius? Quid perfectius Iob? q̃ omnia hexametris, & pentametris versibus vt eruditi testantur, & hic ante in 45. consideratione dictum est, apud Hebræos composita, circa salebrosam asperitatem progrediuntur.

Qui autem inuentores fuerunt huius scientiæ, & multorum instrumentorũ musicorũ, & quomodo, scribit Textor in sua officina. c. citharædi, tibicines, cantores, & musici, & F. Patrius in d. lib. 2. de

institutione Reipub. ti. 2. & ibi Textor dixit, quod Poetæ faciunt Orphæum Principem musicę lyre, Dorcaus vero cantu citharæ apud Thraces secundam post Orphæum meruit palmam. Marcianus tamen Capella ait: Nam Orphæus, Amphion, Arionq; doctissimi, aurata omnes testudine connotantes flexanimum pariter reddidere cõcentum, & de his tribus Citharædis omnium præstantissimus meminit Pacificus sic:

*Orphæus Euridicen cithara reuocauit ab orco,
Eh, suis mouit saxa nemusq; iugis.
Piscis fuit pelagus per longum vœctus Arion,
Hæc etiam Amphion mœnia struxit õpe.*

Anaxenori citharædo, M. Ant. tributa quatuor ciuitatum legenda concessit, propter eius artis peritiam.

Eunomius Citharæodus Locris statuam, quæ infidentem citharæ cicadam habebat. Nam cum in certamine, quod cum Aristone regio musico de cantu susceperat, chorda vna fracta defecisset, cicada superuolans vocem fertur suppleuisse. Et de plerisq; alijs: vide ibi per Textorem, qui etiam numerat 77. Et apud præcostara fuit copia ac tantus numerus, vt Cicero neget, si sibi duplicetur aras, se habiturũ tempus, quo lyricos poetas omnes perlegat, Quorum (teste Beroal. in epist. in princ. huius confid. allegata) apud Græcos longè Pindarus Princeps extitit, apud Latinos Horatius, qui, vt ait Quintilianus, fere solus lyricorum Poetarum legi dignus est.

Sed vt semel finiam, De laude illius etiam fati constat ex dictis Isidori. in 3. lib. Etymol. ca. 14. Vbi dixit tam turpe esse musicã nescire, quam literas, vt refert Lud. Viual. in suo opere regali. in tract. de perfec. Eccle. in 10. persẽcu. Eccle. vbi etiam de inuentoribus eiusdem scribit. Et ait Christum fuisse summum musicum, & quod plus est, quod fere totum corpus sacræ scripturæ non solum versatur circa musicam, sed etiam vniuersos ad cantadum in musicis hortatur. Vnde Dauid, qui teste Hieronymo Christum lyra personat, & in decachordo Psalterio ab inferis excitat resurgentem, in Psalm. 32. ait: Cõfitemini domino in cithara, in psalterio decem chordarũ psallite illi. Cantate ei canticum nouum: bene psallite ei in vociferatione. & Psalm. 42. Confitebor tibi in cithara Deus Dẽus meus, quare tristis est anima mea, & quare conturbas me? Et adhuc nos hortatur sacra scripturã laudare dominum in musica, cum dicatur Psalm. 98. Psallite domino in cithara, & voce psalmi, in tubis ductilibus, & voce tubæ corneæ. & Psalm. 150. Laudate eum in sono tubæ: laudate eum in Psalterio, & cithara. Laudate eum in tympano, & choro: laudate eum in chordis & organo. & laudate eum in cymbalis bene sonantibus: laudate eum in cymbalis iubilationis, omnis spiritus laudet dominum. Et ideo dicitur Eccle. 40. Vinum & Musica lætificant cor. & super vtraque dilectio sapientiæ. Quocirca

tam exemplo, quā ratione satis constat, musicam in ciuitate admittendā, & ciuili viro vtilem esse: verum necessariam, & non modo animum oblectare, verum ingenium fouere, & promptiores alacrioresq; viros reddere, non solum ad rem militarem, verum ad summa quæq; negocia obeunda, diuinaq; persoluenda, & venerāda. idcirco in eius commendatione fuimus prolixiores.

Quinquagesima secunda, & postrema cōsideratio, iam iam ad aliam artis, seu scientiæ mathematicæ partem deuenire nos admonet, quæ Astronomia, vel Astrologia vocatur, quæ tamen inter se discrepant, cum Astronomia Cœli cōuersionem, ortus, obitus, motusq; siderum continet, vel qua ex causâ, ita vocentur.

Astrologia verò partim naturalis, partim superstitiosa esse creditur.

Naturalis, dum exequitur solis, & lunæ cursus, vel stellarum, certasq; temporum stationes.

Superstitiosa verò est illa, quam mathematici sequuntur, qui in illis augurantur, quicq; etiā duodecim Cœli signa per singula animæ, vel corporis membra disponant: sidereoq; cursu natiuitates hominum, & mores prædicare conantur. vt dicit Isido. 3. Etymologiarum. c. 26.

In primis, antequam vterius progressum faciam, quoniam intentio huius operis solū ad laudem protendit, licet multa in reprobationem huius Artis dici valeant, de quib. superfedeo, vos remittendo ad illos, qui de huiusmodi reprobatione scripserūt, videlicet ad principalem inter alios post doctores Ecclesiæ, Picū Mirandulā in suis disputationib. contra Astrologos. dicit tamen Lud. Viual. in suo opere regali de perfec. Eccles. Dei. in ro. perfec. q̄ theologus tenetur scire Astrologiam, eo, quia in sacra scriptura multis varijsq; modis de Cœlis, de cursu solis, lunæ, & astrorum tractatur: ideo conuenit, vt theologus discat ipsam Astrologiam, de qua hic intendo tantum dicere prout est permissa. & secundum quod Ecclesiastici, & theologo doctores illam approbauerunt, decisionibus eorum me submitto: & cum protestatione, quod nullo modo intendo deuiare à decisionibus doctorum Eccles.

Astrologiam ideo dico esse laudandam, & maximè extollendam, cum si vera sit & talis, vt à nonnullis etiam Ecclesiasticis existimatur, est multum necessaria, & vtilis Reipublicæ, & sub protestationibus prædictis, videtur corroborari posse multis rationibus, autoritatibus, & exemplis.

Primo, rationibus sequentibus. Quoniā vna est vox Theologorū & Philosophorū, mundū inferiorem à Deo per cœlū gubernari: vnde corpora inferiora à superioribus reguntur: hoc Aristotelis vulgatissima, illa sententia docet, necessario mundū hunc inferiorum superioribus moribus esse contiguum, vt eius omnis virtus inde gubernetur. Sic Aurelius quoq; dixit Aug. per corpora subtiliora, grossiora hæc reguntur; moueri. Quis igitur (inquiunt Philosophi,

& Theologi) dubitauerit mutationes quascunq; rerū terrenarū à motibus fieri corporū superiorū.

Secunda ratio erit Experiētia, quæ hoc demonstrat. Cum variatis anni temporibus ex accessu solis ad nos atq; recessu: vnde viuētū quoq; habitus & conditio variatur, dum temperat aura cœlum, dum variat fruges, redditq; rapitq;. Sed & in diurna reuolutione sol aeris qualitate immutat, plus minus, tū meridie, mane, vespere, calefacit, exsiccat, humori, frigoriq; derelinquens.

Luna quantas habeat vires in omnia corpora, præsertim fluxiora, quis ignorat? Aestus hæc Oceani faciens, ascendens, atq; descendens: pontū mouet, & terris immittit, & affert: sed & submersa fretis concharum, & carcere clausa. Ad lunæ motum variant animalia corpora. Crismi seu critici vel decretorij dies à medicis obseruari, Lunæ solisq; motus sequuntur. Luna plena nascēte, diurnas persepē fieri tempestates, & in corporibus agitari videmus humores. Hinc pastoribus, nauticis, agricultoribus obseruationes multæ, de lunæ motibus acceptæ, multipliciq; experiētia multis retrō sæculis comprobata. Cur igitur si luminarium manifestiores impressiones, & in permutandis inferioribus autoritatē persentimus cessare aliquas stellas, & inefficaces esse credimus: nec eorū vires ad nos, quam occultiores peruenerint: quibus subdita illis corpora varijs modis efficiantur. Quarum gnari atq; prudentes, secretoria quædā de futuris euentis possint præcognoscere, quàm quæ medici, pastores, agricolæ, nautici prædiuinant.

Tertia ratio etiam sumitur ex dictis Pici Mirandulæ in suis disputationibus contra Astrologos li. 3. c. 2. vbi ait post præcedentia. Præterea nemo negabit aeris habitum tempestatesque de siderum statu, posituraque variari: cum & calor, & frigus, & siccitas, & humiditas, & quæcunque in sublimi fiunt impressiones à cœlestibus motibus, & influxibus generentur. Quod si terræ visceribus inclusi sicciores halitus quorū mouent, si causationes in aere ex quatuor illarum qualitatū, vel exuberantia, vel defectu, si caritatem annonæ vel humiditas nimia facit, vel siccitas, cum aut fructus leguntur, aut feruntur inuicem fertilitatem status aeris modicus oportunus. Quis negabit à stellis nō modo tempestatū mutationes, & terræ motus, sed pestilentias quoq;, & morborum varia genera in hominibus, in pecoribus, salubritatē Regionū, & fertilitatē, sterilitatēq; prouenire? Tum, si cōstat nos quoq; ex ipsēdem qualitatibus, & corporis temperatura, mores, ingeniaq; variantur, in tegra tamen libertate, seu libero arbitrio, cur nō fieri potest, vt propensiones in nobis ad iram, mansuetudinem, & affectus alios bonos, & malos, à sideribus habeant bilem, sanguinem, pituitam, atram bilem, vel fuscitantibus, vel frænantibus, quod humores affectus illi plerunq; comitantur? Cur non pariter sicca calidaq; cœlorum impressiones bilem exaquant in nobis ad litem, iurgia, contumelias, inimici-

inimicitias excitare possunt? Vnde bella, cædes, vastationes, vnde imperia Regnaq; mutantur. Post hæc colligit Ptolemæus. Si faciunt stellæ diuersitatē corporis, & animi, deriuatur hæc deinceps ad ea, quæ sunt quidem extrinseca, sed habet cum illis affinitatem, qualē cum corpore vxor, & facultates, cum animo dignitas, & honores: Hæc est præcipua ratio Ptolemæi, nec omnium effectricem siderum vim probat, aliter villo loco, quam ex effectricia primarum qualitatū, quas producendo, cætera quoq; producant consequenter. quare nec alias affert causas, quàm hæc quidem Saturnus, hæc Iupiter, illa verò Mars operetur, quā quod Iupiter sit Planeta calidus, & humidus. Saturnus siccus, & frigidus. Mars siccus magis, & feruidus: hoc de stellis erraticis, hoc de non erraticis pariter sentit, ex natura primarum qualitatū erraticas, ex erraticarum natura iudicans nō erraticas: verum enim uero possent alij, relicti primis qualitatibus ad occultas vires eminentioresq; confugere, quas inesse cœlestibus plurimas, & efficacissimas ambigi non conueniat.

Quarta ratio assignata ab eodem Pico, Si quid in terrenis quascunq; singulares, & excellentes dotes deditur, eas cœli solemus munera existimare, quæ non elementares: de quibus illa corpora coalescunt qualitates, sed infusam illis potius virtutem cœlitus consequuntur. Quanto igitur magis non carebunt huiusmodi viribus, & proprietatibus. nobilissima illa corpora luce tam clara, mole tam vasta, agitatione tam rapida, aut quoniam pacto si cum motu lumine transmittuntur ad terram, non erunt mirabilium apud nos effectrices.

Quinta ratio, vt ait Pico, cum cursus humanarum rerum, de quibus Astrologorum potissime diuinationis, cœli fatiq; potestatem vel nolentibus vndique persuadere videtur: in quo varietas ipsa familiaris, & frequentissima: tum multa supra vires nostræ mortalitatis fieri videmus, multa præter rationem, & meritū, plurima præter ordinem, & institutum conditionis humanæ, quæ causas alibi, quàm in cœlo nullas habere posse videntur: Hic habilis ad Philosophiā, Ille nascitur ad poeticam, Alius literas aspernatur: vel ciuile negotium, vel arma libentius feliciusq; pertractat: Vnde ista varietas ingeniorum? Est qui diuitias nihil faciat, Est qui animam lucro vendat: Hic sobrius, Ille nequam: Hic audax, ille meticulosus: vnde tanta in moribus dissimilitudo? Alexander orientem tam cito vicit quam vidit. vnde impetus tante felicitatis? Quæ vis Aristoteli præceptoris illius? Quæ Platoni prius, Pythagoræ, Socrati cæteris naturæ secreta referauit? Hæc ratio maior, quam vt è terra pullulasse credatur. Illa rursus astrorum fortuitis cursibus quis non ascribat? Hominem innocentem condemnari, Nocentem præmijs affici. Industriamq; plurimorum, Solertiam, Ingenium, Doctrinam mendicare: Aliorum Ignauiam, Nequi-

tiamq; locupletari. Piratam cædibus cruciatum, inter mille pericula maris, & terræ, tandem domi inter suos, & senectute vita fungi: Hominem mitissimum, & paratissimum, vel à nolentibus imprudenter gladijs obruncari? Tum Portenta ingeniorum quædam, & Monstra, vel foetidis gaudentium: Vel, vt semel dicatur, à legibus exorbitantium humanitatis: nōne illā sibi vim quandam, necessitatemq; fatalis potentia testari videntur? Vt infra amplius dicetur in finali part. in 16. confid. Vbi de excellentia climatum: propter influentias maiores in vno climate quam in alio dicitur. Et has quinque rationes scribit Pico in suo loco supra allegato: ad quas tadem respondet impugnando eisdem. Et de quibusdam rationibus supra descriptis vide in margarita philosophica. lib. 7. tract. 2. c. 8.

Et sic videretur inferendum, quod Astrologia ad hoc valet potissimum, vt sciamus quibus auspicijs, quibus præsidijs, dextrone an amico Hercule, demum res nostras sic frugi, & optimè instituamus: ne impingamus veluti de cura cuticulæ, de bellis, & aciebus instituendis, & de itineribus, copijs, seruatorum vel amicorum fortuna. Quæq; sua tempora, & obseruationes habent. Herculi propterea, feliciter non cessasse suos labores aiunt, quoniam non in tempore bono natus sit: & hoc Poetæ probant, vt infra patet.

Et, quod Astrologia vtilis sit in Republica, autoritatibus comprobari potest, Poetarum dicta in primis adhuc adducendo. Vnde Virg. inquit:

*Ipsa dies alios alio dedit nomine luna,
Felicis operum quintam fuge.
Septima post decimam, & ponere vites,
Et præbes dominare boues, & licia tele Adde.
Nona fuge melior contraria furis.*

Omnium vero elegantissimè Hesiodus in libro cuius titulus, Opera & Dies.

*Ab Ioue nate omnis.
Prima dies sacra est, & quarta, & septima.
Prima natus Apollo radiantia lumina fudit.
Luce demum quarta felix ducenda sit vxor:
Omne captato sunt omnia prospera rebus,
Et licet incuruam trabibus componere nauim.
Et quintas fuge, namque illarum pallidus orcus,
Tum dira Eumenidum facies toto orbe vagantes
Castigant, si quæ in terra periuria falsum affirmat.
Sexta dies tristem ostendit mulieribus ortum,
Lata viris, multisq; etiam nascuntur in illa.
Hæc ouibus factum licitum castrare, vel hædos:
Scindimus octauo forti genitalia tauro,
Castramusq; ius, felix est ponere plantas.
Nona viros gignit, vel amica sorte puellas,
Luce viris decima faustos quoq; credimus ortus.
Vna post decima felix incidere vites,
Et tempestiuam segeti supponere falcem.
Tertia post decimam plantaribus optima surgit,
Spargere semen humi.*

Quarta post decimam mulieribus prospera natu.
 Et rursus de natura planetarum. Virgilius:
Atq; hæc, ut certis possimus discere signis,
Estusq; pluuiasq; & agentes frigora ventos:
Ipse pater statuit quid mensura luna moueret.
Sol quoq; & exorietis, & cum se condet in undas
Signa dabit, solem certissima signa sequentur.
Solem quis dicere falsum
Quædæ ille etiam cæcos instare tumultus.
Sæpe monet fraudemq; & operta tumescere bella.
Felix qui potuit rerum cognoscere causas,
Atq; metus omnes, & inexorabile fatum
Subiecit pedibus.

Nam etiam, ut inquit F. Patritius lib. 2. de institutione Reipublicæ titu. 2. Astrologia utilis est in omni Republica, propter agriculturam (quæ magnam rationem ab ea accipit) sideribus suis vertendam esse terram docet Maro in Georgicis, ut supra patet. & Hesiodus arandi, serendiq; tempora, siderum ratione significat, cum ait:

Pleiadas est subigenda seges atblantidos ortu,
Hæc autem sese stella condente serendum est.

Columella vero singulos quoq; dies astronomica ratione obseruari præcepit, tum propter rusticæ utilitatē, tum propter pericula quam plurima, q̄ moniti à pitis eius disciplinæ, cauere possumus: ut infra dicitur, ubi de exemplis fit mentio.

Et, ut dicit Ptolemæus, Astrologiæ maximus indagator, in suo Centiloquio. Ex constellationibus & Planetarum influentijs, ea, quæ in mundo accidunt, causantur. Ideo videretur, quod nihil melius aut potētius habere valeat homo, quam sub bonæ influentiæ Planeta nasci. Fato enim omnia fiunt, inquit Tullius lib. 1. de Diuinatione, circa fin. Vnde Lucanus lib. 6.

Præcepta agit omnia fatum.
Nec medijs dirimunt morbi vitamq; necemq;

Et Seneca in lib. Tragœd. ait:

Quicquid patimur mortales, quicquid facimus, venit ex alto. Et iterum:

Regitur fati mortale genus.

Et Plinius lib. 1. naturalis historię. Singulis sidera tributa sunt nobis: clara diuitibus, minora pauperibus, obscura defectis, & pro sorte cuiusq; lucentia ad munera mortalibus. Et Quintilianus li. Declarationum.

Fato viuimus, languemus, morimur, medicina quid præstas, nisi ut iuxta te nemo desperet? Et de potentia Fati Ouid. 3. de Tristibus,

Ratio fatum vincere nulla valet.

Et Iuuenalis lib. 3. Satyr. 1.

Distat enim quæ sidera te excipiant modo primos Incipientem.

Edere vagitus, & adhuc à matre rubentem.

Ventidius quid enim, quid Tullius, an ne aliud, quæ

Sidus, & oculi miranda potentia fati?

Seruis regna dabunt, capitiuis fata triumphos.

Ut inquit Bernar. de Bultis in 2. par. sui Rosarij.

ser. 31. sub litera N. Et iterum Iuuen. lib. vltim.

Plus etenim fati valet hora benigni,

Quam si nos Veneris cõmendet epistola Martæ.

Et Boetius de consolatione.

Mutare fata non possumus,

Sunt dura inexorable.

Et Damascenus lib. 2. ait. Corpora cœlestia constitunt nobis habitus, complexiones, & dispositiones, & Ptolemæus Astronomus li. 3. quadripartiti. dixit. Sed interficiendi, & sanandi vim habent. & ibidem ait, Corpora cœlestia cogunt hominem peccare, & bene facere. Et, ut dixit Q. Curtius lib. 5. Eludant videlicet, quibus forte ac temere humana negotia volui, agiq; persuasum est. Equidem eterna constitutione crediderim, nexuq; causarum latentium, & multo ante destinatarum suum quenq; ordinem immutabili lege percurrere. & Aug. de ciuitate Dei. ca. 5. dixit, Fatum esse ordinem quenquam, & dispositionem secundarum causarum ad effectus producendos in his corruptibilibus. & generalibus præter Dei, & hominum voluntates. Propter quod dictum etiam videntur tenere aliqui, quod tales dispositiones fatales ex sideribus. prouenientes necessitant, quod non est verum, & istud reprobandum theologis, ut inferius in vlt. par. in 16. conf. dictum est. & habetur plenè, & catholicè per Bartholomeum Sibyllam in suo Speculo peregrinarum quaest. c. 9. primæ dec. in pluribus quaestiuiculis, in quibus declarat quid credendum sit de huiusmodi influentijs, & constellationibus. siderum, & fato, reprobando aut confutando opiniones philosophorum, & Astrologorum: etiam eas interpretando, prout etiam fecit Picus Mirandula in loco præalleg. & Io. Lud. Viual. in suo opere regali, in trac. de persecutionibus Eccles. in 3. persecutione. Vbi ponit plures errores istius sententiæ existentes in pluribus, & ex quibus Ecclesia multum grauat, & turbata extitit: & exit tam à Lutheranis, quam pluribus diuinatoribus. & fortilegijs, qui his temporibus pullulāt: sed cum hæc sint extra propositum, ad materiam redeo.

Exemplis etiam probatur Astrologiā esse non negligendam. Nam, ut refert F. Patritius in loco supra alleg. Anaximander Milesius Lacedæmonijs prædixit, ut ciuitatem, ac tecta custodirent: instare enim terramotum. Hac disciplina præuidit, quod quidem factum est, & magna pars eius vrbs montisq; Taygeti concidit.

Sic Hipocrates venientē ab Illyricis pestilentiam prædixit, discipulosq; circum vrbes Graciæ dimisit, ut ægrotantibus adessent. Pro beneficio omnis Græcia honores illi, quos Herculi, decreuit.

Pericles Atheniensium Imperator, Exercitum suum solis defectione perterritum, iam iamq; hosti veluti propitiore numine adiuto trophæum confedentem liberauit, reddita ratione id sideris natura fieri, non ira Dei, aut prodigio aliquo accidere.

Qua disciplina nisi caruisset Nicias, nunquam pulcher-

pulcherrimum exercitum in Sicilia amisisset, simili motu confusum, quæ plaga Atheniensibus non mediocriter extitit, sed principium multorum malorum.

Atqui ne idem accideret exercitui Romano, cui Lucius Paulus imperabat, Sulpitius Gallus multo ante de Lunæ defectione disseruit, ne veluti prodigio diuinitus facti militum animi deficerent.

Cicero de natura Deorum adducit exemplum duorum fratrum, quicū simul nati essent, etiam simul postea ægrotare cœperunt, & eorum morbus pariformiter cœpit ingrauescere, & eodē medicamine sanati sunt. De quibus dicit Possidonius Astronomus, quod ideo hæc æqualiter & vni-formiter illis acciderunt, quia eandem constitutionem astrorum in conceptione & natiuitate habuerunt.

In hac disciplina plurimum claruit apud Romanos Publius Nigidius, qui figuli cognomen tum habuit, propter eius scientiæ commentum. Nam cum disputaretur, cur Gemini diuersa haberent fata, cum & geniti & orti iisdem sideribus essent: & ipse artis suæ parte tueretur, negareturque id fieri propter celerem cœlestium orbium motum, id hoc pacto ostendit. Figuli rotam magna vi concitauit, & eadem duas atramenti guttas liquauit, & desistente motu longo intervallo extremitatibus rotæ guttæ inuentæ sunt: quomodo igitur, inquit, opinantur, cum tam celeri vertigine cœlum rapiatur, posse & gigni, & oriri geminos eodem sidere, cum figuli rota paruo cõcitata cursu, excussas guttas eodem momento tam diuersis locis ostendat?

Aliud exemplum addo de filio Io. de Lignano, tempore Papæ Martini, qui quidem Io. doctissimi. iuriscõs. ac celeberrimus Astronomus, præuidēs ex genitura filium quemdam suum cruci affigendū, volensq; fatali genereos dispositioni succurrere, eum sacris initiari, ac liberalibus disciplinis apprimere fecit erudiri. Sed nec sic quidem cuitare potuit vim fati. Nam cum eum patria Bononiensis pro pace componenda ad Martinum Pontificem maximum legatum misisset, & ipse magis ad exitium, quam commodum patriam clanculo prodidisset Pontifici, idque post reditum dominis innotuisset, eum nocte patibulo affixerunt. Quem illucescente die, cum pater pendentem vidisset, deplorans inquit: Heu fili mi, tuum infelicissimū fatum nec humanis literarum administriculis, nec diuinis ministerijs superare potuisti.

Item Eschilus Athenien. tragicus primus in Sicilia moenibus vrbs (in qua morabatur) egressus, aprico in loco refedit, super quem Aquila testudinem ferens elusa sp̄ledore capitis (quod erat capillis vacuum) eandem perinde ac lapidi illisit, ut fracta testudinis (Nam ingenium est ei testudi-

nes raptas frangere è sublimi iaciendo) carne vesceretur, quo ictu mortuus est. Sed illa fors (ut ait Plin. lib. natural. histor. 10. ca. 3.) interemit illum Poëtam Eschilum, prædictam fati eius dici ruina securæ cœli fide cauentem.

Audiui etiam à pluribus me existente Mediolani (ubi assidebam Capiteo iustitiæ Mediolani) Cum semel quidam eximius Astrologus dixisset Duci Mediolani (qui vocabatur Galeatius Maria Vicecomes, quintus Mediolanensium Dux) se moriturum ex vulnere inferendo à quodam suo vasallo: interrogatus à Duce, qua morte ipse Astrologus moriturus esset: qui cum eidem dixisset in publico occidi, & interfici debere ex trabe ligni cadente, mox ei Dux verba fecit dicens hodie secus fiet, scientiamque quam prædicat ex rei euentu non esse veram apparere faciam, quoniam morieris ex gladio, & tunc iussit eum decapitandum ab executore iustitiæ in brolio publicè, & cum interim pararetur locus, & campanæ solito more in talibus pulsarentur, ut populus interesset, ductus fuit ad palatium, & traditus executori. & cum hora eum ducēdi ad brolium aduenisset, executor eum ducens ad dictum locum, exeundo Palatium sub porta magna, quæ est ante Ecclesiam Cathedralē (quæ vulgo le Dome dicitur) tunc cecidit turris seu coopertura dictæ portæ, & prædictos Astrologum, & executorē iustitiæ vna cū certis alijs Birrerijs interfecit: illo anno Dux Mediolani in festo S. Stephani Protomart. & in Ecclesia ipsi sancto dicata, Mediolani vniuerso astante populo, omnibusque Aulicis ipsius, ab vno ex suis vasallis multis vulneribus turpiter confosus est. Quod & verum est de cæde ipsius Ducis, sed de Astrologo, & alijs non vidi nec legi, sed à quibusdam (ut dixi) accepi, qui ita referebant: sed tunc non credidi, nec adhuc credo.

Plures Astrologos nominat Text. in sua officina. in c. Astrologi, qui Astrologiam inuenerūt, & in eam scripserunt.

Ad hanc materiam an Astrologia sit prohibita, etiā Legistæ & Canonistæ insudauerunt. Ita quod etiam Canonistæ disputauerunt, an eam exercentes peccent. Et in hoc varij varia dixerunt, sed nõ multum circa prædicta insistendo, nisi quodammodo remissiuè, videretur primò, quod non sit prohibita. Cum sit vna ex septem artibus liberalibus, ut supra dictum est. Ideo in se non est mala: ut inquit Io. And. in ca. 2. de fortilegijs. Eo etiam, quia omnis scientia à diuinis scripturis sumpsit exordium, ut dicit gl. in c. qui sine saluatore. 26. q. 3. Imò tales scientias exercentes præmiant iure. l. 1. ff. de varijs & extraord. cog. facit. l. eorum. C. de mathematicis.

Sed quicquid sit, opus est, ut ad veritatem confedens, dicam id, quod Canonistæ dicunt, quod in desuetudinem abiit: quia ex eius occasione

DECIMA PARS

sione homines quandoque incidebant in idolatriam, Ex eo, quod credebant homines necessarios corporibus celestibus: quod non est verum, vt dicit Bartholomeus Sibylla, in suo speculo peregrinarum quaestionum. sed corpora ista inferiora reguntur ex vi superiorum, diuina potentia hoc operante. vt dicit Archidiaconus in ca. non licet. 26. qu. 5. Vel ideo abijt in desertum, quia studentes in ea, dum nimia curiositate essent illi scientiae intenti, minus vacabant his, quae saluti animarum essent accommodata, vt dicit text. in ca. fors. 26. quaest. 3. no. Pan. in ca. extuarum. extra de sortilegijs.

Et ad id quod dicitur, & quaeritur, An eam exercentes peccent? dicendum est, quod si velint praedicere ea, quae causantur ex corporibus supercaelestibus, vt Eclipsin lunae, seu solis, siccitatem, vel abundantiam frumenti, non peccant, dummodo non credant necessitatem inesse: quia Deus potest aliter facere, quam astra significant: seu demonstrent. Ideo dicit glo. in cap. non licet. 26. quaest. 5. quod medici in dando medicinam, & rustici in seminando non peccant inspiciendo

cursum lunae, vel stellarum, dummodo non credant necessitatem inesse: quia ista corpora supercaelestia sunt signa rerum, & non sunt causa. de hoc per Arch. in c. si clericus. 25. quaestio. 5. & per B. Tho. 2. 2. quaestio. 10. art. 10. Vbi dicit hoc modo. Aut volunt Astrologi praedicere casus fortuitos hominum, certitudinaliter hoc asserentes, & peccant. Quia licet corpora supercaelestia habeant inclinationem, non tamen necessitatem. Et licet homo inclinetur secundum dispositionem corporis ad aliquod vitium, tamen per rationem liberi arbitrii potest aliud facere. Anima enim non subijcitur istis corporibus supercaelestibus, sed quia plerique homines sequuntur sensualitatem suam, & appetitus naturales, captiuates liberum arbitrium, & rationem intellectus. Ideo Astrologi quandoque dicunt verum, dicendo, quod talis est dispositus ad tale vitium. Sed si Astrologi dicant, quod astra inclinant ad tale quod, & non imponant necessitatem (quia vir sapiens dominabitur astris) non peccant. Ita dicit Panor. in d. cap. extuarum. extra de sortilegijs. Et cum his haec pars decima claudatur.

Decima partis Catalogi Gloria Mundi finis.

VNDECL

CATALOGI GLORIAE MVNDI. 252
VNDECIMA CATALOGI
GLORIAE MVNDI PARS,

De plebeijs, Artificibus, seu Opificibus:
& de laudibus eorum
tractat.

Setta in quinquaginta duas Considerationes.

NOTATV dignum venit, Primò, pro inductione huius partis, Qui Reipublice præsumt, in primis operam suscipiant, vt iuuenes, vel studijs bonarum artium, indulgeant. Cura enim disciplinarum præcipua omnibus esse debet in omni libera Ciuitate. Plato enim beatas fieri Respublicas, quæ a sapientibus, & doctis viris reguntur, vel si minus, quando non omnes doctissimi euadere possumus. Mercatura, nautica, aliaue artes ciuili societati vtilis exercentur. Pro se laborare quisque debet, vt vsui sit sibi, familiarique, & alijs conciuibus. Hinc ocij magis, quàm negotij rationem exigere debent, qui Reip. præsumunt, & optimi et patres familias ab his quibus imperant: Quod quidem & doctissimi veteres censebant, & Gymnosophistæ nudi illi sapientes, qui in India degebant: Nihil magis odio prosequendum arbitrabantur quam segniciam, ac torporem animi. Quocirca, antequam epularentur, adolecentes ad mensam deuocabant, ab eisque rationem exigebant, quid officij, quidue negotij per diem peregissent: & illis solis esculentia apponebatur, quorum industriam comprobabant. Illos autem ex coenaculo expellebant, qui per ignauiam & inertiam nihil egissent, & cibum officio, negotioque, vt lucrarentur, imperabant, vt scribit Franciscus Patricius lib. 1. de institutione Reipublicæ, tit. 8. Vbi ait exemplum formicarum, & apud omnes sequi debere, & quasi in communi labore, vt omnia, quæ necessaria humano vsui suppeditentur. Licet enim (vt inquit) durior esse videretur, & ab humanitate aliena illa lex Draconis, vt ocij damnati capite punirentur, tamen ratione neutiquam caret. Cum etiam, vt scribit Diodorus, legem fuisse apud Aegyptios, qua singuli cogebantur nomina sua apud præsidem profiteri, & qua arte quouque lucrato viueret, ostendere. Et si qui mentirentur, aut iniusto questu viueret, capite damnabatur. Nec, vt dicit, medius fidius iniuria otiosi, & ignaui iuuenes venenum ciuitatis sunt, prouisi ad libidinem fiunt, bonis inuidens, aliena appetunt, & denique seditiosi & turbulenti euadunt. adeo vt pessimè cum illis agatur (vt etiam planè in præfatione huius operis in initio scripti) & infra ista part. in 29. considerat. Ideo neque admittendi ad munera publica sunt, sed ad frugalitatem redigendi: vel si hoc minus

fieri potest, mulctandi sunt bonis, vel extorres, & vt ait Paulus iureconsultus in l. 3. ff. de offi. præsidis. curare debet is, qui prouinciæ præest, malis hominibus prouinciã purgare: quia homines pestilentes dissipant ciuitatem. Prouerb. 29. & ociosi, ignaui, & inutiles patriæ suæ magis oneri quàm honori sunt, teste Valerio. lib. de testamentis quæ rescissæ sunt. c. 2. & idem lib. 2. tit. de institutis antiquis dicit. Apud Athenienses inertes, id est, qui sine arte, seu exercitatione viuebant, tanquam obnoxij delicto et in forum protrahantur, vt punirentur. eius sunt verba: Apud Athenienses inertia in latebris suis languore marcens, in forum perinde ac delictum aliquod protrahitur, fitque vt facinorosa, ita erubescenda rea culpa. & in c. seq. subdit. Areopagite (qui officium simile Romanis censoribus gerebant) quod quisque Atheniensium ageret, aut quonam quaestu sustentaretur, diligentissime inquirere solebant: vt homines honestæ vitæ rationem memores reddendam esse sequerentur. Vnde in Euangelio dicitur: Redde rationem villicationis tuæ, hoc est, negotiationis, vt scribitur Luc. 16. Et mirum in modum, & seuerè increpuit alius quidam Philosophus adolecentem Romanum ex Equestri familia stantem segnem apud se, & assidue oscitantem: vt scribitur apud Gellium in ca. 2. octauo libri. qui tamen hac arate non reperitur.

Et idem Gellius lib. 4. cap. vlt. refert vnum exemplum castigatissimæ disciplinæ, & quid de eius nota deliberatum, qui steterat fortè apud censes oscitabundus, dum ait: Altera seueritas eiusdem sectæ, & disciplinæ est, deliberatum est de nota eius, qui apud Censes ab amico aduocat⁹ est, & in iure stans, clare nimis ac sonore oscitauit. Atque inibi prope, vt plesteretur, fuit: tanquam illud iudicium vagi animi foret, & allucinantis, & flexæ atque aptæ securitatis. Sed quum ille deirasset inuidiosissimus sese, & repugnantem oscitatione victum, tenerique eo vitio, quod oscedo appellatur, tum notæ iam destinatæ exemptus est. & vt ait Gel. P. Scipio Africanus Pauli filius hæc historiam posuit in oratione, quam dixit in censura, quum ad maiorum mores populorum hortaretur. Ideo non immerito Text. in sua officina laudat laboriosos quosdam ab eo recitatos, sub verbo laboriosi, vbi ait, Quod Cleanthes Philosoph⁹ inopia mercenarium se fecit, ac noctu quidam in hauriendis aquis

aquis victum sibi comparauit, interdum liberalibus studiis dedit operam: pinsebat quoque farinas sepe numero, ut penuriam illam necessariam plerisque malum excuteret.

Item pugnabat Plautus in paupertatem dies & noctes. Scribebat enim fabulas suas interdum, nocte vero operam locabat pistori, & in agendis molis (quas trufatiles vocant) qualemcumque faciebat. Sed quae inter alias sit ratio, ut inertes, & non extorres fiant, est: Quoniam saepe penuriam, ut eieci patria cum peregrinantur, & a patria delictis absunt, egendo discant quarere, & a fortuna non modo luxu prodigere, verum omnimoda paupertate & continentia conseruare. Idcirco, Opifices parant ea, quae vlti nobis sunt, & sine quibus minus commodè viuunt, non modo tollerandi sunt, sed inter honestos ciues censendi, eorum cum vrbes diuersis ornamentis illustriores reddunt: ut & ibi narrat Franciscus Parritius, quomodo aliqui Opifices, & Artifices vrbes fuerint ciuibus suis, ut de Demetrio Duce, expugnare qui Athenas cum vellet, accedens ab ea parte muri, in qua notissima illa Prothogenis Sicauni tabula collocata erat. Cum iam incendium vrbi pararet, certior ab oppidanis factus eius rei, ne praclaris artificibus incendio monimenta deleret, vrbi, & ciuibus pepercit: ut & attestatur Aulus Gellius libr. 15. c. vii. Olympij Iouis statua diutius Phidiae nomen seruauit. Capitolini autem Mentoris. Tales opifices ciuitates illae, quae protulerunt, inter suas laudes connumerare possunt. Solonis lex praecipue laudatur, quae quidem sancit, filium nequaquam parenti necessaria vitae subsidia debere, a quo nullam artem susceperit.

Et non solum Opifices, verum etiam Mercatores in ciuitatibus fouendi sunt, & extollendi, cum ciuitates longe magis abundantes reddunt his rebus, quae magis vlti esse possunt, ut inferius eadem parte in 43. consi. latius describetur. Et exploribus concludit Parritius. Opifices honestioris quaestus, qui ciuitatem rebus necessarijs augent, vel speciem vrbis decorant, nequaquam excludendos. Sed aliter cum his agendum, ut cognoscant industriam suam non esse poenitentiam. Et si illis locus inter Primarios non sit, inter reliquos honestè esse possunt. Iustum namque esse videtur, & ad concordiam inter ciues seruandam maximè accommodatum, si hi, sine quibus ciuitas vix esse potest, quique participes onerum sint, honorum etiam participes aliqua ex parte reddantur. Et sic post honestos, & virtuosos primò, secundò vero disciplinarum liberalium expertes, tertio nobilissimos in suffragijs reddendis habenda est ratio eorum, qui mercatura, artificio, & industria ciuibus profunt, & vrbes opulentiores, nitidioresque reddunt.

Si vero Opifices inter ciues connumerandi, &

ad honores assumendi sunt, vide Aristotelem, 3. Polit. c. 3.

Inter plebeios reperiuntur quatuor status, secundum Luc. de Pen. in l. in albo. C. de decurionibus, lib. 10. Quidam enim sunt in primo honore, ut sunt, qui in Magistratu constituuntur. In secundo honore, qui sequentem honorem administrauerint, ut post Officiales Regios sunt Officiales ciuitatis. Et post eos tertio dignantur honore, ut sunt Decuriones, & alij inferiores, qui praesunt alicui cognitioni. Vltimo & quarto, qui nullo functi sunt honore, ut de singulis infra dicetur.

Secunda consi. Barth. Cap. in tract. de remilitari, & duello. lib. 7. vbi de nobilitate scribit. in 4. col. dicit, Quod triplex est hominum status, scilicet, Maiorum, & hi sunt, qui ad dignitatem a fortuna prouecti sunt, & de his ante in 4. 5. 6. 7. 8. 9. & 10. partibus: Mediorum, & hi sunt nobiles sine alia dignitate, & de his in 8. par. scriptum est: Minorum, & hi sunt ignobiles, seu plebeij. Et horum modi sunt nouem, ut vult Iac. Faber in sua introductione in politica Aristotelis.

Primus Agricoliarum, qui circa alimenta versatur.

Secundus Opificum, qui versatur circa artes, aut necessarias, aut honestas, aut voluptarias.

Tertius Cauponum, vendentium, ementiumque, mercatorum, & numulariorum.

Quartus Naualium bellatorum.

Quintus Piscatorum.

Sextus Portitorum.

Septimus Negotiatorum marmorum.

Octauus manu operariorum paruas facultates habentium.

Nonus Liberos non tamen ex utroque parente ciue ortum habentium. & de singulis suo loco dicendum est. & in hoc opere explicabitur, ut comprehendatur status Reipublicae, in qua multae sunt species hominum & rerum, de quibus satis scripsi, praeter plebeios hic describendos, ut tres status hominum hic comprehendantur, qui sunt, scilicet eorum, qui sunt in dignitate nobilium & plebeiorum, ut dicit Luc. de Pen. in l. i. col. vii. C. de desertoribus. lib. 12. & ut dicit Guil. Budaeus in lege diuus Marcus. ff. de officio praesidis, qui vulgo status dicitur, in iure ordo dicitur: Et, ut dicit, sunt tres ordines, inter quos sunt plebeij. Et ait Zasius in rep. l. 2. in §. post hunc maximè autoritatis fuerunt. ff. de origine iuris, quod Romae fuerunt tres ordines, sed inter alios ordo plebeiorum erat infimus.

Aristotelis verò sententia, & Politicorum primo esse inter homines quosdam velut naturam imperantes, seu Principes, & alios velut naturam parentes, & seruituti mancipatos, seu rusticores ferrina quadam mente, & nimio plus ab humaniore usu, ac vrbaniore sequestratos. Quod fit propter conseruationem. Nam qui menterem prospicere potest, natura imperare videtur, ac dominari. Qui

Qui verò ita corpore affectus est, ut exequi ista possit, nihil ipse fere ex ratione dispiciens, natura parat, atque seruit. Nihil enim natura facit tale, qualem Chalcotrypi, id est, arararij fabri Delphicum gladium diuersis accommodum ex inopia: teste Caes. lib. antiq. lectio. 10. c. 8. de quo infra latius ista parte in 8. consi.

Tertia consi. Antoninus Floren. in sua summa, par. 1. titu. 1. c. 3. §. dicit, Quod mechanica ars septem habet species, Lanificium, Armaturam, Navigationem, Agriculturam, Venationem, Medicinam, & Theatricam. Et dicitur Mechanica, scientia adulterina, siue non liberalis, secundum glossam. in verbo, mechanicis. in auth. de non alienandis, aut permutandis reb. Ecclesiasticis, & c. §. quod autem dictum est, coll. 2. Et ad hanc artem mechanicam omnium rerum fabrica concurrere videtur, quae humanis necessitatibus inuenitur grata, comoda, & necessaria. ita etiam dicit Luc. de Pen. in l. 2. C. de excu. art. ff. lib. 10.

Lanificium verò prima est eius species, ad quam pertinet omnis operatio agendi, retorquendi, consuetudinis, quicquid sit instrumento, colo, fuso, acu, pectine, calami stro, girgillo, alabro. In materia lini, lanae, canapi, & sub eis omnes vltus floccorum filitorum, sagorum, sagmarum, portarum, & c.

Armatura ponitur pro secunda, quae iterum habet duas species Architectonicam, & Fabrilis. Architectonica in cementariam, & carpentariam. Cementarij sunt, qui adificium ex lapidibus & cemento faciunt, & construunt. Carpentarij, qui adificia ex ligno componunt. Fabrilis in malleatoriam, & fusoriam, & haec fabrilis, & ferraria duabus rebus constat, ventis, scilicet, & flamma.

Agriculturam ponit Antoninus pro tertia: Ego verò eam primam constituo, insequendo modos plebeiorum, à Iacobo Fabro hic in praecedenti consi. designatos. Licet lanificium fuerit prius, quoniam antequam Adam laborasset terram, dominus Deus fecerat ei, & vxori eius vestes pelliceas, quibus induit eos, ut scribitur Gen. 3. in fine. Quod quidem artificium continetur sub arte lanifica. de qua hic ante, & infra in 41. consi. dicitur.

Agricultura verò quatuor habet species, scilicet, aruum seu agrum, qui rationibus deputatur. Constitutum qui nemoribus constat, ut sunt vinea, oliueta, pomerium. Pascuum, qui pascuis constat, ut prata. Floridum, ut hortus, & rosaria.

Venatio pro quarta specie ponitur ab eodem, & ut ait, tres habet species, scilicet, ferinam, aucupium, & piscaturam: quae quomodo fiant, vide ibi.

Navigationem scribit post venationem, quae continet omnem industriam emendi, & vendendi. Haec vniuersa littora adit, pacem & familiaritatem cum exteris nationibus componit, & priuata bona communicat.

Medicinam deinde ponit Antoninus, sed Luc. de Pen. ponit Chirurgiam, & credo, quod melius: Quia medicina est ars, seu scientia liberalis: ut supra in praecedenti parte dictum est, in 24. consi. Medicina verò corporis, vel tuetur, vel restaurat salutem: haec continet occasiones & operationes, ut latius infra in 48. consi. dicitur.

Septima species est Theatrica, quae ludos diuersi generis continet, ut in pen. consi. huiusce partis videre poteris. Sed in praecedentia horum plebeiorum non sequar, nec ordinem Anto. Floren. nec Iac. Fabri, nec Zoderici Zamo. in suo Specu. humanae vitae.

Et aduerte ad vnum, quod scribit Budaeus in l. vii. ff. si mentor falsum modum dixerit, Quod in omni arte, tres homines sunt considerandi: Opifex, Architectonicus, & in arte institutus, & cruditus.

Quarta consi. Priusquam ad particulares plebeiorum modos, seu mechanicorum species descendamus, praepone generalia decens est. Primò, in omni statu seu modo masculi praerendi sunt foeminae, & sunt plus honorandi quam foeminae: quia per masculos conseruatur agnatio. I. pronuntiatio. §. pater. ibi: communium. in ff. de ver. & rer. signifi. l. i. iuncta glo. ff. de probatio. Et per masculos conseruatur memoria aeterna ascendentium. I. liberorum. in fin. ff. de verb. & rer. signifi. Facit l. & quia ff. de interrogat. actio. Facit etiam tex. in §. item veritas. in prin. instit. de haer. quae ab intest. deferunt. & de senatus cons. Tertul. in prin. vbi masculi praerantur foeminis. Et naturaliter parentes plus diligunt masculos, quam foeminas. Quinimò matres, quibus forte, & communiter filia dulcior esset, & magis gratiosa, velut ei similis, in sexu semper concipere. & parere mallent masculum: quia grauius foeminam in vtero gerunt, & pariunt, secundum Philosophum in libro animalium. Quae (inquit) foeminam ferunt, sunt pallidiores, & grauius degunt, & varia auidius appetunt, statimque fastidiunt, quam quae mares: & plus motus magna ex parte mas in vtero infert, quam foemina, & celerius prodit, & sic matrem non tantum torquet in partu. Et etiam masculi sunt longioris vitae foemellis, cum calidius animal sit masculus quam foemella, teste Aristotele, lib. de longitu. & breuit. vitae, & eodem autore in lib. de animalibus in genere humano pauci generantur, si alter mas, & alter foemina sit, quae mari nocet in breuitate vitae. inde dicitur Ecclesiastici 36. Omnem masculum excipiet mulier, id est, gratum accipiet in partu plusquam si mulierem pareret, secundum Lyram, ibi: Quia foemina non est homo simpliciter, sed homo occasioratus, secundum Philosophum libr. de animalibus. quod denotat imperfectionem rationis defectus materiae, ex quo prouenit, quod foemina generatur, & calor est causa maris, & frigiditas reddit foemellam, & per membra dextra generantur masculi, Si

aquis victum sibi comparavit, interdum liberalibus studiis dedit operam: pinsebat quoque farinas sepe numero, ut penuriam illam necessariam plerisque malum excuteret.

Item pugnabat Plautus in paupertatem dies & noctes. Scribebat enim fabulas suas interdum, nocte vero operam locabat pistori, & in agendis molis (quas trufatiles vocant) qualemcumque faciebat. Sed quae inter alias sit ratio, ut inertes, & non solum extorres fiant, est: Quoniam saepe penuriam, ut eiectione patria cum peregrinantur, & a parentum delictis absunt, egendo discant quarere, & parva non modo luxu prodigere, verum omnimodam parcimoniam, & continentiam conservare. Idcirco, cum Opifices parant ea, quae usui nobis sunt, & sine quibus minus commodè vivitur, non modo tollerandi sunt, sed inter honestos civis censendi, eo etiam cum vrbes diversis ornamentis illustriores reddunt: ut & ibi narrat Franciscus Patritius, quo modo aliqui Opifices, & Artifices vtilis fuerint civibus suis, ut de Demetrio Duce, expugnare qui Rhodum cum velle, accedens ab ea parte muri, in qua notissima illa Prothogenis Sicauni tabula collocata erat. Cum iam incendium vrbis pararetur, certior ab oppidanis factus eius rei, ne praecleari artificis incendio monimenta deleteret, vrbis, & civibus pepercit: ut & attestatur Aulus Gellius libr. 15. c. vlt. Olympij Iouis statua diutius Phidiae nomen servavit. Capitolini autem Mentoris. Tales opifices civitates illas, quae protulerunt, inter suas laudes connumerare possunt. Solonis lex praecipue laudatur, quae quidem sancivit, filium nequaquam parenti necessaria vitae subsidia debere, a quo nullam artem suscepisset.

Et non solum Opifices, verum etiam Mercatores in civitatibus fovendi sunt, & extollendi, cum civitates longe magis abundantes reddunt his rebus, quae magis usui esse possunt, ut inferius eadem part. in 45. consi. latius describetur. Et exploribus concludit Patritius. Opifices honestioris quaestus, qui civitatem rebus necessarijs augent, vel speciem vrbis decorant, neutquam excludendos. Sed aliter cum his agendum, ut cognoscant industriam suam non esse poenitentiam. Et si illis locus inter Primarios non sit, inter reliquos honestè esse possunt. Iustum namque esse videtur, & ad concordiam inter civis servandam maxime accommodatum, si hi, sine quibus civitas vix esse potest, quique participes onerum sint, honorum etiam participes aliqua ex parte reddantur. Et sic post honestos, & virtuosos primò, secundò vero disciplinarum liberalium expertes, tertio nobiliss in suffragijs reddendis habenda est ratio eorum, qui mercatura, artificio, & industria civibus profunt, & vrbem opulentiorē, nitidiorēque reddunt.

Si vero Opifices inter civis connumerandi, &

ad honores assumendi sunt, vide Aristotelem, 3. Polit. c. 3.

Inter plebeios reperiuntur quatuor status, secundum Luc. de Pen. in l. in albo. C. de decurionibus, lib. 10. Quidam enim sunt in primo honore, ut sunt, qui in Magistratu constituuntur. In secundo honore, qui sequentem honorem administraverint, ut post Officiales Regios sunt Officiales civitatis. Et post eos tertio dignantur honore, ut sunt Decuriones, & alij inferiores, qui praesunt alicui cognitioni. Vltimò & quartò, qui nullo sancti sunt honore, ut de singulis infra dicitur.

Secunda consi. Barth. Cap. in tract. de remilitari, & duello. lib. 7. vbi de nobilitate scribit. in 4. col. dicit, Quod triplex est hominum status, scilicet, Maiorum, & hi sunt, qui ad dignitatem à fortuna proventi sunt, & de his ante in 4. 5. 6. 7. 8. 9. & 10. partibus: Mediorum, & hi sunt nobiles sine alia dignitate, & de his in 8. par. scriptus est: Minorum, & hi sunt ignobiles, seu plebei. Et horum modi sunt novem, ut vult Iac. Faber in sua introductione in politica Aristotelis.

Primus Agricoliarum, qui circa alimenta versatur.

Secundus Opificum, qui versatur circa artes, aut necessarias, aut honestas, aut voluptarias.

Tertius Cauponum, vendentium, eumentiumque, mercatorum, & numulariorum.

Quartus Navalium bellatorum.

Quintus Piscatorum.

Sextus Portitorum.

Septimus Negotiatorum marmorum.

Octavus manu operariorum parvas facultates habentium.

Nonus Liberorum non tamen ex utroque parente civitatem habentium. & de singulis suo loco dicendum est. & in hoc opere explicabitur, ut comprehendatur status Reipublicae, in qua multae sunt species hominum & rerum, de quibus satis scripsi, praeter plebeios hic describendos, ut tres status hominum hic comprehendantur, qui sunt, scilicet eorum, qui sunt in dignitate nobilium & plebeiorum, ut dicit Luc. de Pen. in l. 1. col. vlt. C. de defertoribus. lib. 12. & ut dicit Guil. Budaeus in lege diuus Marcus. ff. de officio praesidis, qui vulgo status dicitur, in iure ordo dicitur: Et, ut dicit, sunt tres ordines, inter quos sunt plebei. Et ait Zasius in rep. l. 2. in §. post hunc maxime autoritatis fuerunt. ff. de origine iuris, quod Romanae fuerunt tres ordines, sed in re alios ordines plebeiorum erat infimus.

Aristotelis vero sententia, & Politicorum primo esse inter homines quosdam velut natura imperantes, seu Principes, & alios velut natura parentes, & servituti mancipatos, seu rusticiores ferina quadam mente, & nimio plus ab humaniore usu, ac vrbaniore sequestratos. Quod fit propter conservationem. Nam qui menterem prospicere potest, natura imperare videtur, ac dominari.

Qui

Qui vero ita corpore affectus est, ut exequi ista possit, nihil ipse fere ex ratione dispiciens, natura patet, atque servit. Nihil enim natura facit tale, qualem Chalcoptipi, id est, ararij fabri Delphicum gladium diversis accommodum ex inopia: teste Calio lib. antiq. lectio. 10. c. 8. de quo infra latius ista par. in 8. consi.

Tertia consi. Antoninus Floren. in sua summa, par. 1. tit. 1. c. 3. §. dicit, Quod mechanica ars septem habet species, Lanificium, Armaturam, Navigationem, Agriculturam, Venationem, Medicinam, & Theatricam. Et dicitur Mechanica, scientia adulterina, siue non liberalis, secundum glossam. in verbo, mechanicis. in auth. de non alienandis, aut permurandis reb. Ecclesiasticis, & c. §. quod autem dictum est, coll. 2. Et ad hanc artem mechanicam omnium rerum fabrica concurrere videtur, quae humanis necessitatibus inuenitur, grata, commoda, & necessaria: ita etiam dicit Luc. de Pen. in l. 2. C. de excu. arti. ff. lib. 10.

Lanificium vero prima est eius species, ad quam pertinet omnis operatio agendi, retorquendi, confluendi, quicquid fit instrumento, colo, fuso, acupectine, calamistro, girgillo, alabro. In materia lini, lanae, canapi, & sub eis omnes usus floccorum filitorum, sagorum, sagmarum, sportarum, & c.

Armatura ponitur pro secunda, quae iterum habet duas species Architectonicam, & Fabrilē. Architectonica in cementariam, & carpentariam. Cementarij sunt, qui aedificium ex lapidibus & cemento faciunt, & construunt. Carpentarij, qui aedificia ex ligno componunt. Fabrilis in maleatoriam, & fusoriam, & haec fabrilis, & ferraria duabus rebus constat, ventis, scilicet, & flamma.

Agriculturam ponit Antoninus pro tertia: Ego vero eam primam constituo, insequendo modos plebeiorum, à Jacobo Fabro hic in praecedenti consi. designatos. Licet lanificium fuerit prius, quoniam antequam Adam laborasset terram, dominus Deus fecerat ei, & vxori eius vestes pelliceas, quibus induit eos, ut scribitur Gen. 3. in fine. Quod quidem artificium continetur sub arte lanifica. de qua hic ante, & infra in 41. consi. dicitur.

Agricultura vero quatuor habet species, scilicet, aruum seu agrum, qui rationibus deputatur. Constitui qui nemoribus constat, ut sunt vinceta, oliueta, pomerium. Pascuum, qui pascuis constat, ut prata. Floridum, ut hortus, & rosaria.

Venatio pro quarta specie ponitur ab eodem. & ut ait, tres habet species, scilicet, ferinam, aucupium, & piscaturam: quae quomodo fiant, vide ibi.

Navigationem scribit post venationem, quae continet omnem industriam emendi, & vendendi. Haec vniuersa littora adit, pacem & familiaritatem cum exteris nationibus componit, & priuata bona communicat.

Medicinam deinde ponit Antoninus, sed Luc. de Pen. ponit Chirurgiam, & credo, quod melius: Quia medicina est ars, seu scientia liberalis: ut supra in praecedenti parte dictum est, in 24. consi. Medicina vero corporis, vel tuetur, vel restaurat salutem: haec continet occasiones & operationes, ut latius infra in 48. consi. dicitur.

Septima species est Theatrica, quae ludos diversis generis continet, ut in pen. consi. huiusce partis videre poteris. Sed in praecedentia horum plebeiorum non sequar, nec ordinem Anto. Floren. nec Iac. Fabri, nec Zoderici Zamo. in suo Specu. humanae vitae.

Et aduerte ad vnum, quod scribit Budaeus in l. vlt. ff. si mentor saluum modum dixerit, Quod in omni arte, tres homines sunt considerandi: Opifex, Architectonicus, & in arte institutus, & eruditus.

Quarta consi. Priusquam ad particulares plebeiorum modos, seu mechanicorum species descendamus, praepone generalia decens est. Primò, in omni statu seu modo masculi praerendi sunt foeminis, & sunt plus honorandi quam foeminae: quia per masculos conservatur agnatio. l. pronuntiatio. §. pater. ibi: communi iure. in ff. de ver. & rer. signifi. l. i. iuncta glossa de probatio. Et per masculos conservatur memoria aeterna ascendentium. l. liberorum. in fin. ff. de verb. & rer. signifi. Facit l. & quia ff. de interrogat. actio. Facit etiam tex. in §. item vetustas. in prin. instit. de haer. red. quae ab intest. deferunt. & de senat. cons. Tertul. in prin. vbi masculi praeruntur foeminis. Et naturaliter parentes plus diligunt masculos, quam foeminas. Quinimò matres, quibus forte, & communiter filia dulcior esset, & magis gratiosa, velut ei similis, in sexu semper concipere, & parere mallent masculum: quia grauius foeminam in vtero gerunt, & pariunt, secundum Philosophum in libro animalium. Quae (inquit) foeminam ferunt, sunt pallidiores, & grauius degunt, & varia audius appetunt, statimque fastidiunt, quaeque mares: & plus motus magna ex parte inasunt vtero infert, quam foemina, & celerius prodit, & sic matrem non tantum torquet in partu. Et etiam masculi sunt longioris vitae foemellis, cum calidius animal sit masculus quam foemella, teste Aristotele, lib. de longitu. & breuit. vitae, & eodem autore in lib. de animalibus in genere humano pauci gemini seruantur, si alter mas, & alter foemina sit, quae mari nocet in breuitate vitae. inde dicitur Ecclesiastici 36. Omnem masculum excipiet mulier, id est, gratum accipiet in partu plusquam si mulierem pareret, secundum Lyram, ibi: Quia foemina non est homo simpliciter, sed homo occasio natus, secundum Philosophum lib. de animalibus. quod denotat imperfectionem ratione defectus materiae, ex quo prouenit, quod foemina generatur, & calor est causa maris, & frigiditas reddit foemellam, & per membra dextra generantur masculi.

Si

maſculi, & ſiniſtra ſœminæ. Et in vtero matris à dextris ſunt maſculi, & à ſiniſtris ſœmina, vt ſcribit Arnal. de Villa noua in ſuo tracta. de coitu, in prin. circa ſi. & in 1. c. & Cælius li. antiquarum lect. 2. c. 54. & 55.

Et ex his facile cognoscimus, & cognoscere debemus, nos ſummo Deo teneri, & obnoxios eſſe. quod nos homines creauit, & nō mulieres. vnde refert Lactantius libr. 3. non ſine cauſa Platonem de quatuor gratias egiffe Deo. Primò, quod homo natus eſſet, & non animal brutum. Secundò, quod Græc⁹ potius quàm Barbarus. Tertio, quod Athenis tempore Socratis. Quarto, quod mas potius quàm ſœmina: quia teſte Thoma in 1. quaſt. 99. art. 2. ſœmina eſt quid occaſionatum, & defectuoſum, eò, quod virtus productiua, quæ eſt in ſemine maris producere intendit ſimile ſibi perfectum, ſecundum maſculinum ſexum, ſed quod ſœmina generetur, eſt propter virtutis actiua debilitatem, vel aliquam materiæ indiſpoſitionem, aut tranſmutationem ab extrinſeco, puta à ventis auſtralibus. qui ſunt humidis, ſecundum Ariſto. in d. li. de animalibus. vbi dicit, quod virtus ſeptentrionalis coadiuuat generationem maſculorum. Auſtralis verò ad generationem ſœminarum. Vnde ſi Adā non peccaſſet in Paradyſo delictiarum reſidēs, qui eſt ſupra omnes ventos, de quo in ſequ. part. in 4. cōſi. ſcripſi, homines tot ſœminas, & non plus quàm viros generaſſent.

Et nobilitas maſculi, & excellentia illius vltra ſœminam cognoscitur, tam ex eo, quod creatio humanæ naturæ fuit producta in vno indiuiduo ſolo, & ſexu virilitatum: vt habetur Gen. 1. & 2. Vt ſic eſſet primus homo principium omnium indiuiduorum naturæ humanæ, & conſequenter totius ſpeciei ſuo modo: ſicut Deus eſt principium totius vniuerſi, vt quoad eſſet in maſculo quædam ſimilitudo hominis ad Deum propter humanæ naturæ dignitatem, iuxta illud Actuum 17. Fecit Deus ex vno, omne genus hominum, id eſt, ex Adā, quem ſolum (cum Eua tunc adhuc creata non eſſet) poſuit in Paradyſum voluptatis, eique ſoli adduxit omnia, quæ creauerat, quib. ipſe nomina impoſuit, & deinde Eua creauit, vt patet Gen. 2. & 1. ad Timoth. 2. dicitur, Adā. n. primus formatus eſt, deinde Eua. Nec obſtat, quod in primo ca. Gen. dicitur, maſculum & ſœminam creauit eos: quia hoc ibi dicitur per anticipationem, vt dicit Nicolaus de Lyra ibi, vt recitat G. Bened. in ſua repe. cap. Rayn. in verbo, duas habens filias. nume. 136. de teſtam. & num. 137. dicit, quod maiorem habet dignitatem ſexu virilis quàm ſœmineus, per textum in lc. 1. ff. de ſenatorib. vbi ſunt verba Vlpiani, quod maior dignitas eſt in ſexu virili. Et ad corroborationem huius ſcribit ibi plura exempla G. Bened. in gl. in verb. ſi abſque liberis, ſecundo. de exemplari ſubſtitutione. nume. 41. allegans Auguſtinum de ciuitate Dei. libr. 18. & ibi di-

cit, quod dignior eſt homo quàm ſœmina, & quod licet ciuitas Athenarum fuerit nominata à nomine mulieris, tamen Neptunus iratus, & iniuria motus, quia mulieres ex vna obtinuerunt, aquas laxauit per totam regionem, in maximam eius deſtructionem, & perditionem, pro quo placando ſœminæ ea tunc fuerunt triplici poena afflicti.

Primò, quod nunquam vocem in deliberatione conſiliorum haberent, Ex quo etiam obſeruarunt Romani, quod in legibus condendis ſoli viri, & non ſœminæ vocarentur, vnde Papinia. in l. 1. ff. de legi. Lex, inquit eſt commune præceptum, virorum prudentum conſultum: Et hoc, quia mulieres ſunt fragiles, & earum conſilium inualidum, & conſilium proprie virorum eſt, non mulierum, argu. l. quidā decedens. §. Papinianus. ff. de adminiſtrat. tutorum.

Secundò, quod nunquam proles nomen matris geſtaret. de quo ſcribitur per eundem G. Bened. diſt. in eadem repet. in gloſſ. pro quo text. expreſſus. in §. 1. in fin. inſtitu. de legitima agnatorum tutela.

Tertio, quod nunquam ſœminā hoc pulchro nomine Athenæ vocaretur, vt dicit Auguſtinus vbi ſupra.

De pluribus priuilegijs, prærogatiuis, & honoribus, quibus viri honorantur, & nō mulieres, habetur in l. ſœminæ. ff. de reg. iur. Et ibi ampliffimè per Philippum Decium, vbi eſt propria officina, & iam aliquid ſupra dixi in ſecunda parte huius operis, non inſiſto, & pro materia ſemper recurras ad Decium, vbi ſcribit multos caſus, in quibus ſœminæ ſunt deterioris conditionis, prout etiam habetur in l. Papiniani, quæ incipit, In multis iuris noſtri articulis deterior eſt cōditio ſœminarum, quàm maſculorum. ff. ſtatu homi. & ibi gloſſ. enumerat 55. & idem Decius multos caſus, in quibus ſœminæ ſunt melioris conditionis, & plures, in quibus pari paſſu ambulat, ſcripſit in diſt. 1. c. ſœminæ.

Adde, quæ notat Dominicus in c. ſtatutum. 3. colum. mihi prima in fin. de hære. in 6. Quod quo ad honores filij ſequuntur lineam paternam, & non maternam, quod facit (vt ait) quod filius non debet portare arma familiæ maternæ, ſed paternæ.

Aduerte tamen, quod actus deambulationis in altiori loco, & ſedendi in menſa, denotant prærogatiuam, vt ſupra dixi. in prima par. in 16. 30. & 37. conſiderationib. Sed mulieribus debetur honor in deambulando, tam vicatim, quàm oppidatim, & etiam in ſedendo, & epulando: vt ſuperius in 2. par. in 37. conſid. ſcripſi. Ideo videtur, quod ſœminæ ſunt honorabiliores, ſaltem in illis actibus.

Vltèrius ad antedicta facit, & comprobatur maſculos ſœminis eſſe præferendos pluribus rationibus.

Primò,

Primò, ratione naturali, ex eo, quod naturale eſt, illum dominari, & præeſſe, qui viribus corporis præſtantior eſt: Quoniam, vt ait Iosephus apud Egeſippum, libr. 5. excidij Ieroſolymitani, c. 15. & etiam libr. 6. belli Iudaici. ca. 12. lex naturæ eadem omnibus hominibus, volatilibus, feris, beſtijs inſuſa: vt vnus quiſque cedat potentiiori, Taurus Leonis, ceruus Vrfi, Leopardo Caprea, Aquilæ Accipiter, Accipitri Columba, ſeu Alauda. Ipſi tauro iuenci inferiores. Arieti ouium greges, hirco caper, ne diuerſi generis videatur aliqua diſtantia. & refert Plato libr. 3. & 4. de legibus, iuſtum imperium ac ſecundum naturam eſſe, vt potentiore imbecillioribus dominantur. Quod ſatis approbare videtur iura, cum velint victum & captum in bello victoris ſeruum fieri, vt habetur de toto titu. de captiuis, & poſſi. reuer. ff. & C. & latè per ſcribentes in leg. ex hoc iure. ff. de iuſt. & iu. Quæ iura etiam apud extraneos à Romanis locum habuere ex teſtimonio Xenophontis. libr. ſep̄im. lex eſt, inquit, inter omnes homines perpetua quæſto belligerantium vrbs capta fuerit, cuncta eorum eſſe, qui ceperunt, & corpora eorum, qui in vrbe ſunt, & pecunias. Et illam ſententiam ſequitur Ariſt. libr. 4. Politic. c. 4. quod locum habet veritatis, cum bellum fuerit iuſtum, vt in c. fulgentium. diſt. 1. & in c. dicat. 23. q. 5. vbi Amb. in libr. 1. de Patriarchis ſcribit prædam Regis Sodomorum vtiq; fuiſſe in poteſtate victoris Abrahæ, & habetur per ſcriben. ſuper 4. ſententiarum diſt. 15. & per Bal. in c. 1. ver. ſed nunquid. de milite vaſallo, qui contumax eſt. & do. meus laſin l. 13. qu. in vtraq; lect. ff. de acq. poſſ.

Sed cōſtat mares ſœminis eſſe robuſtiores corpore atque animi viribus multo præſtantes: Quod licet ſit clarum, tamè ſic probatur. Primò, quia virita nominatur, quia maior in eo vis eſt quam in ſœmina: & hinc virtus nomen accepit, vt voluit Lactantius libr. de opificio Dei. c. 12. Mulier verò, vt Varro interpretatur, & reperit ipſe Lactantius, à mollicie dicta eſt, immutata & detraſta litera, quaſi mollior, vt etiam habetur in cap. propoſuiſti 32. q. 7. licet ibi ad molliciem mentis referatur. Ad corp⁹ vero refert Lactan. vbi ſupra, quod & idem ſcribit libr. 1. diuinarum inſtitutionum. cap. 26. & Plato in libr. 5. de Republica, vnde Ariſt. libr. 9. de natura animalium. cap. 1. & Plinius libr. 9. naturalis hiſtoria. c. 48. ſcribunt omnes mares in omni ſpecie animalium fortiores eſſe, atq; animoſiores, præterquam in Pantheris, & Vrfis: & dixi in ſeq. par. 78. conſid. Auicenna verò libr. de animalibus. 9. in prin. in Leopardis, & Lupis. Albertus autem Magnus libr. 8. de animalibus. cap. 1. in Vrfis & Leopardis exceptit. Ariſtor. etiam l. 4. de generatione animalium. c. 6. ſcribit ſœminas ſua natura debiliores eſſe quàm mares, & idem orbicularium quaſtionum libr. 39. ca. 11. dixit, mulierem interfeciſſe iniquius eſſe quàm virum (quāquam

naturæ ratione maſ ſit præſtantior ſœmina) quia mulier inſtimior eſt, minusq; proinde iniuriam facere poteſt. Hinc idem libr. 4. de natura animalium col. vlt. & libr. 3. de partibus animalium. ca. 1. autor eſt, & partes quas velut arma natura animalibus dedit: vt dentes, cornua, aculeos, calcaria, & cætera huiusmodi. aut maribus tantum naturam ipſam conceſſiſſe, aut certè potiores atq; robuſtiores quàm ſœminæ: quod & ſcribit Plinius libr. 11. c. 32. & Albertus libr. de animalibus. 12. c. vlt. ad fin. & libr. 18. tract. 2. cap. 5. vbi ex hoc arguit mulieres citius crefcere, compleri, & ſenſcere quàm viros.

Ex hoc effici poteſt, ſi mas, & ſœmella eodem caſu ſimul moriantur, ſeu perierint; de iure præſumitur vir tanquam robuſtior diutius vixiſſe, & mulier præmori, tanquam debilior. Caſus eſt leg. qui duos. §. ſi maritus. ff. de reb. dubijs. & in l. cum hic ſtatus. §. ambo. & ibi glo. in verbo, ſimul. ff. de dona. inter virum & vxorem. & in l. ſi poſſeſſor. §. ſi eodem, vbi hoc notant glo. vlt. & Bal. ff. de religioſis, & ſumptrib. ſunertum. Felynus in ca. capitulum ſanctæ crucis. col. antepe. extra de reſcriptis. Hippolytus de Marſilijs in rep. rub. C. de probatio. col. 83. de quo tamen vide Signorolum de Homodis, conſi. 9. in c. hoc capite quomodo præſuppōnitur. & conſi. 155. in c. in proceſſu factio. col. fin. Facit, quia ſi gemini puta maſculus, & ſœmina naſcantur, & de natiuitatis ordine non appareat, præſumitur maſculus prior editus. caſus eſt in l. ſi fuerit. §. ſi. ff. de rebus dubijs.

Et inter theologos dixit Alexander de Halis in ſecunda parte ſuæ ſummar. quaſtionem 78. mēbro 5. conueniſſe mulierem fieri corpore debiliorem; virum autem validiorem ex quatuor rationibus. ibi per eum deſcriptis.

Illud verò nec admiratione caret ex hoc, quod quæ maſcula ſunt, ea quòque ſunt valentiora, & firmiora. vnde & maſculum pro forti, vehemēti, & magnanimo vſurpauerint antiqui, vt ſcribit Neuius. E contrario Hippocrates libro Aphoriſ. 5. c. 16. carnium effœminationem in ſua tranſlatione ſcribit pro debilitate: vt ſentit ibi Galc. interpretes, quoniam ſœmina maſculo ſit debilior. Hinc quoque mulier, vt ſcribit idem Hippocrates Aphoriſ. 7. c. 44. retulit. & Plinius libr. 7. cap. ambidextra non efficitur: hoc eſt, quæ ambabus manibus pro dextra vtatur, vt nonnulli viri vtraque manu vtentes ſapenūmero nobis apparent. Cuiusmodi Aſoth fuiſſe reſtat, libr. Iudicum ca. 3. & Aſtropheum Homerus libr. Iliad. 21. Nempe ob naturæ muliebris debilitatem, vt prodit Galenus in eo loco. Nam ſi ambabus (inquit) manibus ob nervorum robur ac muſculorum quidam viri vtuntur, optima ratione, nulla mulier vtetur: ſed ſatis abunde que habet ſi vna dextra modice vtatur. Amazonidas quidem ſolitas dextram ambulare mammam tradit hiſtoria, vt in proximam

ſf 2

manum

manum plus alimenti concurrens, & proueniens maior vigor, & valentia ei adesset: vt quæ etiam ei per naturam inualida habeatur, vt scribit Cælius lib. antiquarum lect. 2. cap. 35. circa medium. Vbi etiam scribit qua ratione phisici tradunt ambidextrum fieri hominem, aut sinistra vtatur aliquis pro dextra.

Accedat huc, quod scribunt, qui numerorum rationes scrutati sunt, numerum parem foemina esse, impari verò marem: quia semper fortior sit ad omnia, vt copiosè differuit Macrobius libr. 1. de somnio Scipionis. & Lucas de Penna in leg. 3. post initium. Cod. qui morbo se excusant. libr. 10. vt in sequenti parte, in 37. consideratione dixi.

Pro hac ratione militat, quod rerù naturæ scriptores plantis, herbis, arboribus & virgultis, quibus maior vis inest, masculi nomen ac titulum assignant: quibus verò minor, foemina, licet non propriè, sed similitudinariè, quod quadam illis in sint masculorum proprietates, & foeminarum. Et quemadmodum masculus maioris est virtutis, vt plurimum, quàm foemina. Ideo planta cui maior vis adest fructus promendi, masculi adepta est nomen. Cui autem minor foemina, vt scribit Plinius naturalis historiae li. 14. c. 4. circa initium. Arborib. imò potius omnib. quæ terra gignit, herbisque etiam vtrunque sexum esse diligentissimæ naturæ tradunt: Vt etiam refert Cælius lib. antiq. lect. 11. c. 33. in fi. & de quib. in seq. par. in 40. consi. dictum est.

Secunda ratio est, Quoniam qui plus habet rationis, ingenij, prudentia, & consilij, aliorum rector, & dominus constitui debet, qui verò min⁹, seruiat, quia vt ait Salomon Prouerbio. 10. Qui stultus est, seruiet sapienti. & 17. ca. Seruus sapiens dominabitur stultis filijs. Et scribitur Eccl. 10. Seruo seruato liber seruiet. Et infra hac par. in 8. cōsid. latè dicitur. s. sapientes esse præferendos illis, qui incitia rerumque ignoracione tenentur. Sed consilium mulierum est inualidum, vt inquit Aristot. lib. 1. Polit. vlt. c. & refert Bal. in rub. C. de rerum permut. ver. itē quare donatio. vbi dicit, hoc esse naturale, & immutabile. & in c. 1. in 2. lect. col. pen. ver. vltra quæro. extra de iudi. Cùm plerūq; foeminarum cōsiliū aduersus propria commoda laborat. l. si par. in fi. Cod. de sponsalib. Et dicit glo. in l. 1. C. de confirmando tutore. quod consilium mulierum est fragile. Et in §. 1. insti. de satisf. da. tutorum, dicit esse infirmum. Et etiam Cicero in oratione pro Lucio Murena: Mulieres omnes (ait) propter infirmitatem consilij, maiores in tutorum potestate esse voluerunt. & multo plura alia pro fragilitate huius consilij dici possent. Quæ cum sint extra propositum, relinquo ea Andræ Tiraquello in suis legib. connubialib. in prin. vbi multa cōtra mulieres scripsit. Vnde aduersus eum Almericus Bonchardus Gallicus Apologiam fo-

minei sexus edidit. Et ibi concludit Tiraquellus, quod cū mulieres sint viris longè inferiores, & animi & corporis viribus, vt ibi, & ante aliquid dictū, & comprobatur est, à quibus viribus potestas proficiscitur, & dominatio: illud concludendum est: Vt viri vxoribus præsent, dominantur, imperent, vt domini contra vxores. quas rationes (vt ait) à diuo Augustino assumpsit. Cuius verba sunt huiusmodi in lib. quaestionum, Gen. vbi & gl. ordinaria citat: Est ordo naturalis in hominibus, vt seruiant foeminae viris, quia & illius hac iustitia est, vt infirmior seruiat fortiori. & hæc in dominationibus & seruitutibus clara iustitia est, vt qui excellunt ratione, excellent dominatione: quæ verba (corruptè tamen, & diminutè) repetuntur in ca. est ordo. 33. qu. 5. Imò etiam vir inferioris dignitatis præferatur foeminae maioris dignitatis. cū vir præfectioris præferatur foeminae consulari. leg. 1. ff. de senatorib. vbi Vlpianus scribit, Consulari foeminae consulare virum præferendum esse nemo ambigit. Sed vir præfectioris an foeminae consulari præferatur, videndum est. & puto præferri. Quia maior dignitas est in sexu virili. In quam sententiam Euripides in Iphigenia inquit:

Præstat vir vnicus, estq; lucis huius munere dignior, quàm multa sanè foeminarum millia.

Ideo firmabitur, quod nimis gloriosæ quædam Domicellæ in pompis, supplicationib. rogationibus seu processionibus dominicalibus, & festiuis incedunt statim post sacerdotes, & ante masculos, quoniam semper masculi in actibus publicis præferendi sunt.

Tertia ratio, pro excellētia sexus virilis ad muliebrem quantum ad dignitatem procedit, & est in principiando, Omnes tam viri quàm foeminae ex vno viro fuerunt. In quo est expressa representatio egressus rerum ab illo vnico principio primo & summo. Quæ ratio confirmatur ex dictis Pythagoræ dicentis: Marem in omni genere animalium esse naturæ & virtutis principium, sicut scribit Albertus Magnus. li. 18. de animalib. c. 2. ad finem. & de hoc infra eadem parte, in 16. consi. versic. honor.

Quarta ratio est virtus in agendo, quia viri est agere, & mulieris est pati. Vnde plus habet sexus virilis de virtute actiua, propter quod robustior est, & re & nominatione, & istud tenet Bal. in leg. vlt. C. de seruic. fugitiuis. Vbi dicit marem esse foemina nobiliorem: Quoniam agens nobilius patiente, sicut etiam dicit Bartol. in l. 1. ff. de regu. Caro. & Ias. in princ. 3. col. ff. de verborum oblig. qui & paulò post illud dictum allegat pro notabili. Et fortior est causa in agente, quàm in patiente. leg. 2. & vlt. Cod. ad Tertullianum. & l. 2. §. obijcitur. ff. eod. Ideo & res magis denominatur ab agente, quàm à patiente. leg. 1. ff. de seruitut. rusticorum prædiorum. & l. si quis binas. ff. de usufru. & vtrūq; tradit per ea iura, Signorolus de Homo-

deis

deis consilio 167. incipien. Hoc capite in curia Barani. col. 3. versic. nunc perueniamus. Vbi & illud quoq; dicit sexum masculinum obfinere vicem agentis, per notata in l. 1. C. ad leg. Pompeiam de parricid. Et Alber. de Rosate in l. veluti. num. 7. ff. de iustitia & iure. dicit, quod pater magis est diligendus à filijs, quàm mater, secundum philosophum, in quæstum sunt principium generationis. quia pater est agens in generatione, & mater patrem in virtute, esset magis diligenda. Facit, quia boni domestici (vt ait Ambrosius) sunt magis filijs præpœndi.

Quinta, quia vir præcellit foemina, ex quo habet autoritatem in præsidendo. Nam secundum verum ordinem non mulier viro, sed vir præferitur mulieri, tanquam caput corpori, sicut dicit Apostolus ad Ephes. 5. ad Corinth. 11. ad Colof. 3. & 1. Pet. 3. & has tres rationes posuit Bonauentura, in 3. senten. distin. 12. argumen. 3. quæ. 1. Vbi, & alij alias rationes, sexus virilis dignitatem comprobantes, adducunt super illa quaestione: An Deus humanam naturam potuit assumere secundum muliebrem sexum. In qua re, concludunt diuus Thomas, Richard. & alij id indubitanter potuisse, decentius tamen, atque conuenientius, Christum, hominem in sexu virili induisse, qui dignior est, perfectior, atque honorabilior, vt tradit Augu. li. 83. quaestionum, antedictis tribus rationibus, quas reperit Tiraquellus in suis legibus connubialibus, in commentario ante primam legem connubialem.

Quinta conside. fit in primis de defensoribus ciuitatum, qui inter plebeios numerantur: ex quo gerunt magistratum inter plebeios, omnibus plebeijs præferendi sunt, vt ex doctrina ante deducta in 7. par. in 24. consi. comprobatur est. Sed quia de his ibi, & in 6. part. reseruaueram hoc loco scribere: Ideo de potestate eorum & iurisdictione dicendum est. Nam ante Iustinianum Imperatorem iam id officium fermè defecerat, cuius officij autoritas ab ipso Iustiniano reparata est, vt habetur in authen. de defenso. ciuita. in initio. col. 3. Et ratio fuit, vt scribitur ibi in §. nulla. quia Præsides prouinciarum ita deprefferant id officium defensorum ciuitatum (qui erant magistratus seu iudices ciuitatum) in quibus sedes præsidalis erat: Vnde ex præsentia præsidum, autoritas defensorum obumbrabatur.

Isti defensores ciuitatum, apud nos in plerisque locis dicuntur maiores, habentes magnam autoritatem & iurisdictionem, vt est maior Burdegalen. Rupelle, de quo fit mentio in superscriptione cap. ex parte, extra de consuetudine Pictauen. & multi alij: Etiam maior Diuionensis, dicitur Vitecomes, qui magnam habet potestatem in suos, & ab eis plurimum honoratur, & de multis co-

gnoscit, quæ ad cognitionem & iurisdictionem præsidis videntur. In hac verò nostra ciuitate Heduen. defensor noster dicitur Vergobretus, & sic nomen antiquum retinens, quod habebat tempore Iulij Cæsaris, qui tunc summus magistratus erat, creabatur annuus, & vitæ necisq; in suos potestatem habebat, teste Cæsare in suis commentarijs, libro primo, de bello Gallico circa initium. Et licet tempore Iulij Cæsaris duo, scilicet, Diuiniticus & Lisus huic magistratui præerant: nunc autem vnicus præsidet, qui vulgariter *le Vierge*, appellatur, vt per g. scribatur: iuxta allusionem vocabuli, nec tantam habet potestatem: quam officiarij Regij sæpè conantur deprimere, & etiam alij magistratus municipales in hac ciuitate existentes, qui habent iurisdictionem in pluribus locis ciuitatis, vt Episcopus, & etiam Venerabiles viri domini Decanus & Capitulum Ecclesiæ Heduen. qui habent iurisdictionem in eorum claustro, sed Vergobretus & Scabini ciuitatis, pro viribus iura ciuitatis nostræ auentur & conseruant. Verum, à diuerticulo ad iter inceptum redeamus. vnde sciendum est, quod ciuitas sumitur generaliter pro quolibet municipio totius prouinciæ, quæ caput est alicuius Prouinciæ, vnde per singulas Prouincias vna erat Ciuitas præsidalis, facit l. in defensoribus. ibi, ciuitatum vniuersarum prouinciarum. C. de defens. ciuitatum. & in authen. præsidis gentium. ibi, per vnamquamque ciuitatem. C. de Episc. audi. & vide hic infra. in 14. conside. Et quia in huiusmodi ciuitate erat sedes metropolis, Cui omnia municipia prouinciæ suberant, ideo ibi quam plurimi nobiles affuebant, & sæpius habitabant. Vnde in ipsis ciuitatibus erat statutus magistratus, & non de decurionibus coartabilibus, seu de proprio corpore ordinis, sed de nobilioribus habitantibus ciuitatem. l. 2. C. de defens. ciuit. & hic magistratus defensor ciuitatis dicebatur, & eligebatur à decurionibus municipalibus vrbs. idem ab habitatoribus simul & ab Episcopo, vt in l. defensores ita præcipimus. C. eod. Postea tamen iure nouissimo, ista immutata sunt. Quoniam nec prohibitum est de incorporatis municipalibus & decurionibus assumere in defensorem, nec etiam de reliquis habitatoribus ciuitatis, sed vltra Albū seu matriculam Curialium erat Album quoddam seu matricula in qua certus numerus constitutus erat. nobiliorum ciuitatis tam decurionū quam ceterorū ciuitatis habitatorum, & secundū decursum illius Albi seu exemplaris obtinebatur dignitas, vt in aut. de defen. ciu. §. interim. Sed circa hæc plus immorari, incassum laborarem⁹. Cū electioeshorū defensorū, hodie diuerso mō fieri cōtingit: vt satis innuit ibi gl. in ver. circulū, & apud nos raro iura obseruetur in talib. Cū ferè vnaqueq; ciuitas sua insequendo priuilegia à Principibus eis concessa, certis anni dieb. suos defensores eligat. Et nos Hedui hunc

eligimus sapius defenforem ciuitatis nostrae, qui nec decurio seu scabinus fuerit, & indiscriminatum omnes habitatores et coartales (quos Petrus Cothereau dixit esse burgenfes) eligebant: Sed à paucis annis, vnus ex ciuibus nostris prospectans, quod plurimum gratiæ valeret apud Burgenfes. & primarios ciues, sed nõ apud plebem literas à Rege impetrauit: quib. cautum erat, vt Balliuus Heduorum ad electionem defensoris ciuitatis procedi faceret, cum numero. l. ciuiũ principalium, & maiorum ad hoc tantum collectorũ, vna cum officianjs Regijs, quod & actum extitit, plebeis infimis non admissis, & merito, cum tales in preceps feruntur. nec de commodo aut damno ciuitatis prauideant. & rogati aut per machinationes, seu per brigas, vt ita dicam, tanquam coacti eligebãt: quia obnoxij, aut ob pecunias creditas aut propter lucrũ, quod in artificio eorum lucrabantur, aut metum, ne si forte contra vota eorum defenforem eligi contingeret, cum in officio esset, vindictam de eis sumeret. Ex quo laudandus est mos antiquus, & de iure obseruandus.

Et isti defensores ciuitatum, taxatam habeant iurisdictionem vsq; ad summam l. solidorum de iure C. vt habetur in l. C. de defensori. ciuita. sed de iure nouissimo vsq; ad 30. aureos, vt in authen. eodem §. & iudicare. collat. 3. prout adhuc & taxatam habent iurisdictionem apud nos. Et ratio assignatur ibi, quia in ea ciuitate aderat ipse Præses, qui forenses quæstiones digne, & pro magnitudine possit & deberet determinare. Sed in municipijs non erant præsidēs, ex quo iurisdictione magistratum municipalium non erat taxata, vt in sequenticonsi. dicitur. Sic ergo in simili idem erit dicendum de magistratibus municipalibus, quod ratione propinquitatis, si habeant Præsidentem Prouinciæ propinquum, etiã municipales magistratus excusantur à necessitate officij, text. in l. dies cautionis. §. si tam vicinum. ff. de dam. infect.

Item defensor ciuitatis est maioris autoritatis quam magistratus municipij, quia omnium prouincialium ibi repertorum iudex est, Imò omnium rusticorum ibi repertorum totius prouinciæ iudex est per præuentionem, vt omisso magistratu municipalis, corã defensore in pecuniarijs causis litigetur, vt lege, ytili ratione. C. de defensoribus ciuitatum. Et huius rei ratio est, quando ipse defensor est tanquam parens humilium, & plebeiorum, Vnde nomẽ habet defensoris, ea ratione, & plebeis parēs dicitur in lege, in defensoribus, & lege, defensores nihil. C. eo. Ideo à rusticis recusari non potest, vel à sede sua rusticus euocari non possunt. Cum eis sit tutor, parens, & defensor ab omni oppressione & molestia officialium: Quoniam si temerariè vexatus sit rusticus distractus à labore suo, erit defensoris coercere calumniam aduersarij, & omnino in re prouidere, non tanquam simplex magistratus, sed tanquam Capitaneus plebis

decurionũ & cæterorum nobilium: ita qd oppressiones, & abusus in prouinciã fieri impedire factio suo debet. Vnde, quorumcunq; nobilium in hoc casu oppressione popularis ipse capturã habet, nõ tamen cognitionem causæ, sed referre debet causam cognitioni iudicis competentis, siue sint militares, siue ciuiles iudices. vt in l. defensores ciuitatum cum sequent. C. de defensor. ciuitatum, & in §. audient. authent. ead. Non enim multare possunt, nec multas infligere plebeis, nec feueriores quæstiones exercere, ne nomen defensoris amittant, sed plebem, & decuriones ab omni improborum insolentia, & temeritate tueri debent. l. defensores nihil. supra allegata. Ideo non recenset Petrus Cothereau in suo schedulari magistratum ciuiliũ. ti. de magistratibus municipalib. Iurisdictione defensoris ciuitatum non est eis patrimonialis, quoniam plebeios ad emendas cõdemnare non possunt, & hoc est quod vult dicere text. in l. vnũ. in princ. ibi: non tamen, & c. ff. si quis ius dicenti non obtemperauit. Et ratio est, quia cum ipsi defensores, vel municipes arcam cõmunem habeant pro ære, & thesauro suæ communitatis, vel vniuersitatis, vt in l. x. §. i. ff. quod cuiusq; vniuersita. nomine periculum erat, ne nimis suo arario fauerent, si emendas haberent. Iurisdictione vero Principis est patrimonialis, vide Gui. Papæ de cisi. sua 626. vbi quærit, an Castellani possint multare, & multas imponere: vnde præsidēs Principis iurisdictionem pœnali iudicio, id est, à mendis emendari habent. l. pen. & fi. C. de modo multarum. Hodie tamen aliter obseruatur ferẽ in omnibus defensoribus ciuit. Francia, cum habeant potestatem condemnandi plebeios ad emendas, & illas de arario ciuitatis applicant, sed hoc fit ex concessione Principis communiter: vt plurimum in diuersis locis habent cognitionem causarum criminalium, etiam in forenses delinquentes in eorum ciuitate, & districtu repertos, Vt maior Diuionen. qui habet cognitionem in omnibus causis criminalibus: sed gentes Regiæ volunt excipere certos casus: vt in crimine laesæ maiestatis, falsæ monetæ, & alijs, vt de hoc pendet processus in Parlamento Diuionensi. Etiam iure nouissimo videtur habere locum, cum talibus leuiora crimina audire, & competenti castigatione tradere permittitur, vt est text. in §. audient. in initio. C. de defensoribus ciuit. Nec mirum est, quia simplex iurisdictione sine modica coercionem nulla est, text. in l. vlt. ff. de officio eius cui mandata est iurisd. quod videtur verum, nisi expressè prohibitum esset à principe.

Et vt concludam ex prædictis, Defensor ciuitatis tanquam totius prouinciæ, Gubernator habetur: vt colligi potest ex l. in defensoribus cum quatuor ll. seq. C. de defensor. ciuit. Eò etiam, quia habet censuram, seu politiam morum, seu status non solum hominum, sed & ipsius patriæ, vt l. pe. C. eod. Et scias, quod defensor ciuitatis (cum sit locopãtris ci-

tris ciuibus, vt ante dictum est) non potest per alium ex ciuibus in ius vocari sine venia. ita tenet Ange. in l. generaliter. ff. de in ius vocando. quem sequitur do. meus las. in §. pœnales. num. 69. in fi. de actio. allegat text. in §. eos autẽ qui ita sine mercede. in auth. vt iudices sine quoquo suffrag. coll. 2. Sed hodie eorum potestas non ita extenditur, cum maiores ciuitatum hodiẽ loco defensorum ciuitatum constituti, tantum in vrbe, seu infra circuitum, & muros suę vrbis, vel incolatum aut balliuam defensionem suę plebis habent.

Item plebanatum habet in vrbe qui ordini decurionum coartales sunt, seu fide coartati, quos Franci Burgenfes vocant.

Cæteris autem habitatoribus maiores nostri, non sunt ius dicentes, seu in illis magistratus noui est: sed solummodo tribunus eorum, id est, capitaneus pro obseruatione, & custodia loci, & habet respectum super obseruandis moribus, seu statu & politia ipsius vrbis. Et hæc est autoritas maiorum vrbicariorum, qui per prouinciam extra urbem nihil possunt, nec sunt iuridici inter rusticos prouinciæ: sicut iure scripti defensores ciuitatum. Defensores verò patriarum seu gubernatores maximi decori sunt, de quibus ante in septima parte, in decima considerat. & in 9. part. in 14. conside. dixi. Nam insignijs Regijs fruuntur, ita Regis personæ loci representant, sed unus, seu partes gubernatoris patrialis eadẽ sunt, cum partib. defensorum ciuitatum, vt scribit Pet. Cothereau in loco alleg.

¶ Sexta conside. Sunt & alij plebeiorum, seu incolatum municipiorum, dicti magistratus municipales, Et in multis differunt à defensoribus ciuitatum, de quibus in præcedenti consideratum est: Quoniam isti meliores partes in iure dicendo habent quam ciuitatum defensores, licet in iure agendo minores sint. Quia ciuitatum Capitanei, sunt defensores, & nõ magistratus, sed magistratus ius dicunt de iure supra 300. aureos, & non ipsi defensores. Et isti magistratus municipales, nullum imperium exercent merum, aut iurisdictioni mixtum: sed causas tantum expedire possunt. In quibus iudicis dandi licentia est, seu quæ delegari possunt, iuxta ea, quæ scribuntur in leg. imperium. ff. de iurisd. omn. iud. Et sic coram magistratibus municipalibus tantum expediri potest legis actio, hoc est iuris actiones exerceri coram eis solum possunt. facit lex secunda, §. deinde ex his. ff. de origine iur. Edicere autem, vel discernere non possunt hi magistratus municipales. Ita scribit Petrus Cothereau in suo schedulari magistratuũ ciuiliũ. ti. de magistratibus, municipalibus. in initio: Vbi declarat quid sit edicere & de potestate Balliuorum, vasallorum, seu dominorum Franciæ, & quam iurisdictionem habeant, dicens ipsos habere maiorem iurisdictionem, quam magistratus municipales. Et scias, quod in Francia communiter Barones, &

magni domini in suis Baronijs, & magnis feignorijs, quæ meliori feudi nomine decorantur, duos habent iudices & apud eos ordo iuris dicendi obseruatur, nec habet locum præuentione. Nam primus, qui est inferior, & subalternus, sæpe in vulgari nostro Castellanus dicitur, & in prima instantia cognoscit de causis inter personas dictorum locorum, & aliqui habent iurisdictionem limitatam vsque ad certam summam: & à sententijs eorum appellare licet ad secundum iudicem, qui dicitur balliuus, & est superior, cum maiorem potestatem habeat. Iurisdictionem enim habent non taxatam pro quantitate summæ. Edicta, & decreta facere possunt, dummodo legibus Principis non refragantur. Merum, & mixtum imperium, & iurisdictionem exercere possunt: & hoc vel ex spẽciali beneficio, & expressio priuilegio Principis: quia præscriptis verbis inuestire cauetur de collatione iurisdictionis, vel moribus competit ex tali institutione Baroniæ, vel dignioris feudi, iure communi fundatam esse iurisdictionem omnimodam, & ipsum modum imperium habere, vnde amplior est potestas dictorum Balliuorum. Aliquando etiam, qui habet ita feudum nobile cum iurisdictione à Principe cum illa potestate constituendi Balliuum, potest omnem iurisdictionem sub se concedere, nec tamen abdicare videtur iurisdictione: quia ad suum Balliuum appellabitur à iudice minorum vasallorũ, qui pedanei vasalli dici possent, ad instar iudicium, vel minores valuasores dicantur, qui apud nos habent iurisdictionem taxatam, & solum iurisdictionem infimam exercere possunt. Et à sententijs huiusmodi Balliuorum, licet secundario appellare ad curiam præsidis prouinciarum, qui etiam apud nos Balliui, vel senescalli vocantur. de quibus ante dixi in 7. par. in 19. consi. Sed vnde egressi sumus redeamus. Municipes hodie dicuntur omnes ciues, seu inhabitantes municipium, vt in l. i. ff. ad municipales. Municipium autem est quod proprium publicum, & ordinem habet. facit lex, legatis. ff. ex quibus causis maiores. Et si ciuitas. l. i. ante allegata. Inde de locis, vbi est ciuitas habens suum defenforem, diximus in præcedenti consider. Ideo hic de municipijs fit mentio, quæ fortè sunt oppida, seu vrbes non maximæ, hoc est mediocres, vel minores, vt propriè est locus Belnæ, qui tamen maiorem habet. Locus de Sinemuro, in quo est magistratus municipalis. Locus Auxonæ, Montis Barri: Imò etiam ciuitas Cabilonen. nõ habet defensorẽ ciuitatis, sed magistrum municipalem, & Scabinos, qui nihil habent commune, quoniam ipse magistratus municipalis, non habet aliquid agere cum scabinis, qui habent cognitionem de politia ciuitatis, & nullam habent iurisdictionem, seu subijciuntur ipsi magistratui municipalis.

Et ipsa Vniuersitas municipij, seu ordo decurionum ad iurisdictionis expeditionem tenebatur sibi

tur sibi assumere magistratum. Non enim ipse or-
do ius dicere poterat, sed per suos magistratus: qui
quidem magistratus Duumviri dicebantur, quia
duo in numero ordinabantur iudices eiusdem po-
restatis in iure dicendo, & per praeventionem vni-
cum magistratum, seu officium exercentes, & vnus
solius hominis vicem agentes, vt lege magistratus
municipales. ff. ad municipales. ex qua lege in fi-
nali verbis constat, quod omnia municipia vni-
uersitatem, seu ordinem decurionum habentia,
habent ius habendi magistratum, vel expressa le-
ge municipali, hoc est, ex singulari lege, & spiritua-
li privilegio Principis, vel ex motibus, & iure com-
muni, dum modo eis municipibus id non sit expre-
sse prohibendum.

Et non solum municipia debent habere magi-
stratum municipale, si non habeant defenorem
ciuitatis, vel eius vices gerentem: sed etiam queli-
bet Castellania, & alij districtus iurisdictionales,
qui alio feudi nomine, & titi, decorantur, debent ha-
bere proprium magistratum, per quem iurisdic-
tionem expedire in sua terra curabunt domini
habentes tale feudum, ex quo omnem meri, & mi-
xiti imperij iurisdictionem habent, vel vnam spe-
ciem iurisdictionis, vel ex expressa concef-
sione inuestiturae feudi, vel expresso privilegio
Principis, vel ex praescriptione tanti temporis, de
cuius initio memoria non extat. Seu aliis qualiter
cunque, vt declarat Petrus Cothereau in loco hic
ante alleg. Vnum ex antedictis concludam, quod
cum ipsi magistratus habeant iurisdictionem in
suis municipibus, & subditos, debent eis praeferi, ex
ante deductis in 7. part. in 24. consideratione. vbi
scripsi de gerentibus magistratum, seu admini-
strationem, qui alios praecedere, & praehonorari
debet.

Septima consid. Habentes dignitatem, praef-
eruntur non habentibus dignitatem, vt ante in
1. par. in 66. consid. scripsi. Ex quo illi, qui praesunt
cognitioni Villa, seu villagij, vel Castri, aut Burgi,
de quibus in praecedente consid. dixi in fine, cum
habere dignitatem dicuntur, vt dicit Bal. in c. 1. §.
ceteri vero, quis dicatur Dux, Marchio, Comes in
vrb. feudorum, praeferuntur omnibus alijs plebeijs,
vt etiam in dicta 67. consideratione dictum est. &
in septima part. in 24. consideratione. Vbi scripsi
magistratus ceteris esse praeposendos, videtur ta-
men, quod dignitas temporalis non sit in confi-
deratione quo ad praecedentiam, data paritate in
alijs, vt dicit Franciscus Niconitius in repe. capit.
quoniam contra falsam. versicu. notat sexto loco
Abbatis, extra de proba. Sed inter alios, officiarij
Regij praeferuntur, ex quo maxime sunt perpetui,
& non temporales, nec reuocabiles ad nutum Prin-
cipis, vt scribit G. Benedicti in repetitio. c. Rayn-
tius. in verbo, vxorem nomine Adelasiam. in 5. de
cissione. nu. 464. de testamentis. quod praefertur.
facit ca. vt debitus honor. extra de appell. & l. om-

nem honorem saluum iudicibus referuantes. que
est l. fin. C. quando prouocare non est necess. l. iu-
dices. & ibi Lucas de Penna. C. de dignita. lib. 12. &
in l. penult. C. de veteranis. eod. lib. Et postea Con-
sules quos in Gallia vocamus Scabinos. c. 1. de im-
munit. Eccle. lib. 6. & in clem. 1. §. potestas. & ibi gl.
in ver. scabini. de poenis c. 2. Cuius initium est, ex
parte scabinorum. extra de alienatione iudicij mu-
tandi cau. facta. & ita refert Ioannes Montaigne in
suo tractatu de auctoritate magni Concilij. Intel-
lige tamen, dum modo existens in dignitate, dico
& in dignitate, quia si efficeretur vilis, tunc iunio-
res eo & inferiores praeponebantur. Ita dicit Fran-
ciscus Niconitius in dicta sua repetitione. c. quoniam
contra falsam. ver. nota sexto loco Abbatis.
vbi plura allega. extra de probationibus.

Et quilibet magistratus, etiam infimi, sunt in
honore, l. hono. in prin. ff. de muner. & hono. c. fi.
16. d. Dec. in d. ca. vt debitus honor iudicibus defe-
ratur. extra de appell. Ideo tales honorandi sunt, vt
dicit Purpura. in l. 1. numer. 310. ff. de offic. eius cui
mandata est iuris. qui praeferi debent Scabinis,
hoc est, Decurionibus, seu Consulibus, cum ha-
beant iurisdictionem ante Scabinos, vt hic ante
in praecedenti consideratione dictum est.

Otraua consid. Post nominatos in praecedentibus
considerationibus, praeferti sunt alijs
Satrapae ciuitatis, qui secundum gl. in verb. Satra-
pis in c. fundamenta. de electione. pro sapientibus,
accipiuntur, vt sunt Aduocati, & Patroni causarum,
qui debent per iudices honorari. l. nec quicquam.
§. circa. ff. de offic. Proconsulis & legat. Notat Boe-
rius in Apostillis ad Dynum super regula, in iudi-
ciji. de regul. iur. in 6. & ante in 7. par. in 28. consid.
deductum est, & comprobatur. & latius infra ea-
dem part. in 18. consid. & aliquando sagacitas dicitur
Prudentia. l. quaesitum. ff. de conditio. & de-
monstratio.

Facit, quod scribitur Deute. 1. ibi, Date ex vobis
viros sapientes & gnaros, quorum conuersatio sit
probata in tribubus vestris, vt ponam eos vobis
Principes. & ibi sequitur, quod Moyses elegit de
tribubus Israel viros sapientes, & nobiles, quos co-
stituit Principes, Tribunos & Centuriones, &
Quingagenarios, ac Decanos, qui docerent illos
singula, atque recte iudicarent, Prouer. 11. Qui stul-
tus est, seruiet sapienti. & 17. c. seruus sapiens domus
nabitur stultis filijs. & Ecclesiasti. 10. seruo sentato
liberi seruiant. Idem est quod Aristoteles lib. 1. Po-
litico. dixit, eos esse seruos in Republica, qui in sci-
tia rerum que ignorantiae tenentur, qui vero in-
genio praestant, naturaliter praestant. Dixi hic ante
in secunda consideratione, in fine. & in 4. versicu.
2. ratio. vbi scripsi masculos anteponi feminis,
quia plus habent prudentiam, intellectus, consilij &
rationis. Et Platonis est scientia in lib. 3. de legib.
Septem efferationes, quae ad dignitatem impe-
randi facere videntur: Quae sunt, Paternitas, de
quo

quo hic infra. in 16. consid. Nobilitas, vt dixi ante in
3. part. Dominatio & Potentia, de quibus etiam
dixi in 3. 4. 5. 6. & 9. partibus. Senectus, vt hic infra
in 17. consid. Prudentia, vt supra in 10. par. Sors, vt
ante in prima part. in 43. consid. & in quinta in 45.
consideratione. & infra in vltima in 52. consid. Sed pruden-
tiam omnibus anteponit, vt intelligantur, quae
humanorum saluti expediant, & satis scripsi in di-
cta decima part. in principio. & merito quia Prin-
ceps ille (inquit Euripides) quisquis praeminet sa-
pientia. Astronomi pariter istud confirmant, tes-
tantes Solem ac Mercurium praeteris Planetis
propinquos assidue in caelesti circuitu Comitres
inuicem esse: vt scilicet, quicumque Solem siderum
dominum viderint, absque sapiente Mercurio in
Caelo nusquam incedere plane intelligant, & in
terris, potentiam atque dominationem nunquam
absque sapientia, vel concedi debere, vel conces-
sam diu posse regnare. Ideo Principes plurimum
laudandi sunt, si sapientia praediti fuerint, vt ante
dixi in 5. par. in 10. consid. Et in omni negotio, ne-
dum in remilitari absque consilio, prudentia &
ratione (vt dixi ante in 9. part. in 44. consid.) nihil
aut parum prosperi geri potest. Cum prudentia
nimium plus ponderis & momenti habeat quam
robur corporis. vt Homerus lib. 23. Iliados. Vbi
Nestor prudentissimus introducit alloquens
Antilochum filium, his versibus. comprobatur:

*Consilio sane multo quam robore praestat,
Hirsutam quicumque parat succidere syluam.
Consilio rursum nauclerus in aequore nigro,
Dirigit vndiuagam nauim, & aspectibus austris.
Consilio auriga aurigam vincit, praeterea.*

Accedat & illud Titinnij apud Marcellum, Sa-
pientia gubernator nauem torquet, non valentia.
& illud validissimum Ciceronis in Laelio: Non
enim viribus, aut velocitatibus, aut celeritate cor-
porum magna res geruntur, sed consilio & auto-
ritate, & scientia. & quod idem scribit libro Offi-
ciorum, parum sunt arma foris, nisi sit consilium
domi. quod citat Panof. in cap. ex multa. §. 1. ver-
sicu. nota quod pollens consilio. extra de voto. &
ibi dicit text. quod non sunt inutiles ad pugnan-
dum, qui etsi per se pugnare non possunt, matura-
tate tamen consilij adesse valent pugnantibus. Et
non solum ius postliminij est his, qui pugnare pos-
sunt, sed omnibus qui eius naturae sunt, vt consi-
lio, vel auxilio, seu alijs modis vsui bellico adesse
possunt. l. postliminium. §. vltim. ff. de captiuis, &
postliminio reuersis. facit l. secunda. §. corporis
ibi, ceterum quae consilio prudentis viri, &c. non
remituntur. ff. de vacatio. & excusat. mune. Nec
cum antedictis discrepat illud Horatij in Odis. li.
3. Ode 4.

*Vn consilij expers moleruit sua.
Vn temperatam diu quoque prouehunt in maius,
&c.*

Et vide in dicta 44. consider. Facit etiam quia

aduocati, & causarum oratores non minus protui-
dent humano generi (ex maturitate & salubritate
consilij) quam si patriam armis defenderent, vt
dicit textus in lege, aduocati. C. de aduocatis di-
uersorum iudicium. vt ante in 7. part. in 28. confi-
deratione scriptum est.

Nona considerat. Stulti & imbecilles, seu mi-
nus sapientes, interdum sunt admittendi,
nec sunt omnino abijcendi: Quoniam, vt ait Gel-
lius lib. 2. c. 6. & Macrobius lib. Saturnalium 6. Ne-
mo quisquam tam effers moribus, quin faciat
aut dicat nunquam aliquid, quod laudari queat.
in quam sententiam profertur Graecum prouer-
bium: Sape etiam est olitor verba oportuna locu-
tus. de quo Rochus Curtius in cap. fin. colum. 18.
versic. sexto nota. extra de consuetu. Sed Erasmus
dicit, quod in illo prouerbio Graeco debet esse stul-
tus pro olitore: sed vtunq; sit, vtunq; huic pro-
posito optime conuenit. Et facit, Quia, quem ad-
modum nemo est adeo malus, atque improbus,
quin interdum boni quippiam faciat. text. in cap.
quid ergo turbamur. de poenitent. d. 3. Ideo dicit
Plinius in panegyrico ad Traianum. Laudabilia
multa etiam mali faciunt. sic etiam nemo tam in-
firmus sortis & notae, quin interdum dicat quippiam
ad rem vehementer accommodatum, & neutri-
quam aspernendum, etiam summis viris, & pru-
dentia praeditis. Non multum discrepat dictum
Ciceronis lib. 3. quaest. Tusculanarum. Sape est et-
iam sub pallio sordido sapientia. Summa etiam
sape ingenia sub occulto latent, vt scribit Plantus,
in ea fabula, quae intitulatur, Captiui duo. & ait Se-
neca: Potest ingenium fortissimum, ac beatissi-
mum sub qualibet cute latere. Sed melior est sen-
tentia pro hac consideratione, in l. §. sed neq; C.
de veteri iure enuclean. ibi. Cum possit vnus for-
sitan & deterioris sententia, & multos & maiores
in aliqua parte superare. quem text. dicit aureum
Franci. Curtius consilio 57. incip. super eo. quod
ab ordine. colum. 4. & ante eum Barbaria consilij.
1. col. 19. lib. 3. & facit singularem Panof. in c. 1. col.
vlt. extra de consuetu. Et ipsa Barbaria in l. si dari sti-
puler. col. 11. ff. de verb. obligat. & consil. 15. incip.
Deum inuocent adiutorem. col. 7. lib. 3. consil. 40.
quod incipit, a Ioue principium. col. 5. eodem lib.
3. & consilio 63. incip. illud referam in medium.
colum. 5. eod. lib. & in repet. rub. C. qui admit. co-
lum. 8. & in clem. ne Romani. col. 2. de elect. Et
alibi dicit esse valde notabilem Panof. in c. capel-
lanus. col. 2. extra de ferijs. Et ponderat ipse Pa-
nof. consil. 1. in fin. in l. lib. vbi etiam dicit notabi-
lem. Et iterum consilio 85. incip. in praesenti quaes-
tione. in prin. eod. lib. & Romanus in repe. l. si ve-
ro. §. de viro. in 54. fallen. ff. solut. matrimonio. &
Barbaria col. incip. clare praescribitur. col. si. lib. 2.
& consil. 34. incip. preclare optimus dicit Psalmista.
col. 13. eo. lib. 2. & alibi saepe, vt curiosus lector in
his indagare poterit.

Te Quant

Quam sententiam clare comprobat illud Dei optimi maximi, vt scribitur Matth. 11. & Luc. 10. Abscondisti hæc a sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis. Ideo non abs re dicit gloss. 1. in c. ad audientiam. extra de consuetud. Non esse inconueniens ab insipientibus, id est, minus sapientibus (vt ibi gloss. declarat) petere consilium. Quia quandoque reuelatur minori, quod maior nescit. l. potioris. C. de officio rectoris prouinciae. & c. esto subiectus. in fi. 45. dist. & c. si habes. 24. qu. 3. quam glo. ad hoc norant doctores in d. ca. ad audientiam nostram. Et ferè omnes ibi scribes post Ioan. And. referunt historiam huic materiae congruentem, de quodam fatuo Parisiensi, qui miro modo determinauit controuersiam inter ege-num quendam, & tabernarium. Nam cum tabernarius pecunias peteret ab egeno, quoniã panem veluti suauis comederat ad culinæ fumum & odorem. Iudicauit fatuus tabernario soluendum ex sono denarij. Quam quidem quæstionem non potuisset Cato, aut Gratianus (vt dicunt Ioan. And. & Panor.) æquius decidere. Hanc etiam historiam post illos refert Barba. in l. 1. colum. 7. vers. pone quod furiosus. ff. de verbo. oblig. & consilio 58. incipien. Clementissimi Dei patris. colum. 2. libr. 1. & consi. 59. incip. illud in medium afferam. col. 3. lib. 2. & Rochus de Curte, in c. vlt. colum. 18. vers. sexto nota. extra de consuetudine. Subiungit autem Panor. in d. ca. ad audientiam nostram. audiuisse se à suo ipsius præceptore (qui fuit Cardinalis) eum locum legeret, Bartholomæum sapius in causis, in quibus ab eo petebatur consilium, cum mercatoribus conferre solitum, & per notata in dict. capit. esto subiectus. moner Specu. in titu. de aduocato. §. nunc traagemus. versicu. facto autem intellecto. ante finem. vt etiam minus peritos consulamus, cum quibus conferre aliquando profuit. Et ex dicto Specu. sæpè dixit nonnunquam fore bonum in cõsilijs, seu consultatio nibus quæ sunt super difficultatibus iurium aliquibus partis litigantis, aut in decisione causarum, seu uisitacione processuum aduocare aduocatos iuuenes, etiam non multum peritos, nec sunt despiciendi. Quoniam, vt plurimum, mouent aliqua dubia, quæ si decidi ab eis nequeunt: dant materiam cogitandi prudentia & scientia prouectis. facit text. in leg. munerum. §. mixta. ibi, vt Herennius Modestinus, & norando & disputando bene & optima ratione decreuit. ff. de muneribus, & honoribus.

Accedat huc exemplum apud Gellium libr. 18. c. 3. ex Eschine, in oratione, Timarchum accusauit. vbi cum populus Lacedæmonus de summa Reipublicæ quidnam esset utile & honestum deliberraret, & vir quispiam improbissimus & turpitudine pristina vitæ diffamatissimus consilium dedisset probatissimum, turpi autore mutato consilium tamen secutus est. quod etiam recenset Plu-

tarchus de ciuili institutione, vbi huc in honorem virum & diffamatissimum Demosthenem dicit fuisse vocatum.

Referit etiam Valerius, lib. 7. tit. de testamentis non rescissis. c. 1. Tuditanus ciuis Romanus, vir notæ insanie, vt pote qui populo numerosos parserat, togamq; velut tragicam vestem in forum trahens maximo cum hominum risu visus fuerit, multaque alia furoris testimonia dederit. Fecit tamen testamentum legibus tam consentaneum, vt à Centumviris comprobatum sit. licet T. Longus ei sanguine proximus, illud subuertere conatus est, Quoniam ex Romanorum legibus furioso & insano testari non licet. Magis enim (vt scribit Valerius) Cæstum uiri, quod scriptum esset in tabulis, quam quis eas scripsisset considerandum existimauerunt. Et fortè rationem istam habuerunt, qui licet furiosus, tempore furoris condere testamentum non possit. l. in aduer. ff. de testamentis, quæ est l. Pauli iureconsulti. Tamen, si habuerit dilucida interualla, illo tempore testamenti factionem habet. l. furiosum. C. qui testamenta facere possunt. & §. furiosi. instit. eod. De quo satis constabat ex ordinatione illius testamenti. Ideo ratum mansit. Istam historiam post Valerium etiam recitat Ioan. And. in cap. fin. in fine. de successio. ab intesta. Bal. in cap. primo, colum. 2. in verbo, sed iusta. titu. per quos fiat inuestit. Roman. Alexand. Corneus & Iason in d. l. furiosum. Barba. in l. 1. col. 3. ff. de ver. oblig. & consi. 58. col. 2. libr. 2. & l. is cui bonis. col. 2. eod. tit. Corneus consi. 69. incip. visis nonnullis actis. col. antepen. vers. & quod ex qualitate lib. 1. & consi. 73. incip. visis & diligenter inspectis. col. 1. vers. in super dicit. eod. lib. 1. & consi. 217. incip. in causa uertenti. colum. vlti. lib. 3. Ange. Aret. in §. præterea testamentum. instit. quibus non est permittissimum facere testamentum. Et ex antedictis vnà cum pluribus alijs rationibus concludit Tiraq. in suis legibus cennubialibus. in commentario ante 11. legem. Quod licet etiam consilium mulieris sit quodammodo debile & fragile, vt communiter, tamen interdum à maritis exquirendum est, & laudandum, vt dixi supra in 2. parte. in 10. confid. Possent & multa adduci ad rem facientia. Et quomodo ab iniquis, & prauis sententiæ veræ, & certæ interdum proferuntur: Vt Cayphas, qui licet non esset verax, tamen verum dicit, vt in c. dominus. 1. q. 1. Et Saul Rex malus prophetauit. ca. prophetauit. eod. loco. & ibi plura.

Decima confid. Vxorati præferuntur non vxoratis, cum per matrimonium quis cõsequatur magnam dignitatem. Quia, vt dicit text. in athen. de nupt. §. deinceps. Nuptiarum magna est dignitas. collat. 4. dixi in commentarijs nostris super consuetudinibus ducatus Burgundia, in rubrica, *des droitz & appartenances à gens mariez*, ante finem. in additione. & ibi plura scripsi pro laude matrimonij. Et perpulchrè scribit Aulus

Aulus Gellius. lib. 2. c. 15. maritos habentes vxores præferri debere non habentibus, etiam senioribus. maximè si habent liberos. Et eius verba elegantissima, quia etiam multas quæstiones in materia huius confide. & 12. subsequenter decidunt, transportauit. Postquam soboles (ait) ciuitati necessaria visa est, & ad prolem populi frequentandam præmijs atq; inuitamentis vsus fuit, tum antelati quibusdam in rebus, qui vxores, quique liberos haberent senioribus, neq; liberos, neq; vxores habentibus. Sic capite septimo, legis Iuliae, priori ex Consulibus fasces sumendi potestas sit, non, qui plures annos natus est, sed qui plures liberos quam collega, aut in sua potestate habet, aut bello amissit. Sed si par numerus liberorum vtrique est maritus, aut qui in numero maritorum est, præferatur. Si verò ambo, & mariti & patres, toridem liberorum sunt, qui maior natus est, prior fasces sumit, & in omni specie honoris prior, potiorque habetur. Super his autem qui aut coelibes ambo sunt, aut parem numerum filiorum habent, aut mariti sunt, & liberos non habent: nihil scriptum in lege de eorum ætate est, solitos tamen audio (vt ait Gellius) qui lege potiores essent, fasces primi mensis collegis concedere, aut longè ætate prioribus, aut nobilioribus multo, aut secundum consultatum ineuntibus. & pro hoc est casus. leg. prima. C. de Consulibus. libro duodecimo, vbi deciditur inter habentes eandem dignitatem, ille debet antecedere qui prius est adeptus dignitatem, etiam si posterior pluries eandem affectus fuerit. Faciunt quæ dicit Lucas de Penna. in l. mulieres. colum. 5. C. de incolis. libr. 10. vbi scribit laudem matrimonij. Coelius lib. antiq. lectionum 15. cap. 19. & 23.

Et prædicta apparent vera inter viros, sed inter mulieres, Virgines in incessu, & alibi, præferuntur viduis, & maritatis, vt dicit Bald. & post eum Barbatia in cap. causam. extra de probat. quod tamen non est absque dubio. in viris virginibus & castis, cum, vt ait ibi Barbatia, dictum illius c. in muliere virgine, habeat locum in viro. De virginibus dixi ante in 2. parte, in 11. confide. & 3. parte, in 34. confid.

Filijs verò etenim pueris consulum Roma. ante patres eorum ambulandi ius erat: & hunc morem summa diligentia retinuerunt, ne quis ab his inter consules & proximis lectores, quamuis officij causa vna progredere, se interponere. vt ait Vale. lib. 2. tit. de institutis antiquis.

Vndecima confid. Sicut inter plures plebeios, præferuntur Ciues habentibus incolatum. l. libertus. §. præscriptio. ibi, potior est originis causa. ff. ad municipales. & de incolis de quibus hic infra in 22. confid. Ita Burgenses alijs in habitationem seu mansionem habentibus, Quoniam Burgenses dicuntur habere quandam præminentiam inter alios ex generali consuetudine

Francia. & de his fit mētio in c. 2. extra de his, quæ vi meritis causa fiunt. & in c. ex parte. in suprascriptione. de consuetudine. Et apud nos Burgenses dici possunt, qui cum aliqua præminentia inter ceteros plebeios viuunt, absque tamen aliqua administratione, vt sunt originarij loci, maximè vrbis, aut oppidi, habueruntq; prædecessores in loco à tempore longæuo. Item opulenti sunt, & amplas habent possessiones, & pingues redditus: raro exercent mercationes, nisi de his quæ à suis percipiunt possessionibus, & post nobiles, & magistratus, tertium obtinent honoris & ordinis locum. Et scias, quod tales Burgenses si emant Baroniam, vt plures faciunt, non tamen per hoc sunt Barones, nec inter Barones sedere debent, nisi habeant id à Principe. ita dicit Iac. Rebuffi in l. in his. num. 50. C. de prædijs & alijs rebus nauticulariorum. lib. 11. Et de his infra ista part. in 26. confide. etiam aliquid dictum est.

Dodecima confid. Inter quoscunq; similis status, etiam inter plebeios habens filios præfertur non habenti. text. sunt ad hoc expressi. in l. Spuri. in fin. ff. de decurionibus, & in l. in albo. C. eod. tit. lib. 10. Et, vt dicit gl. fi. in d. l. in albo, in ordine scripturæ anteferri debet, & eius vox in sententijs, & consilijs debet esse prima, etiam ante e deambulando & loquendo. per iura in ipsa glossa allegata. & per l. 1. C. de consulibus. lib. 12. Ratio est ille fauor publicus, vt ciuitas liberis repleatur. l. 1. ff. solut. matrimo. l. liberorum. §. præter. ff. de verbo. & rerum significat. Et dicit Pyrrhus in eadem l. in albo. in fin. se audiuisse doctos viros legentes illum locum, qui ex illo textu tenebant doctorem habentem liberos præferri non habenti, & ex multis concludit numerum liberorum in multis operari. Faciunt, quæ scripsi hic ante in decima confide. & in Commentarijs nostris super consuetudinibus Ducatus Burgund. §. 5. in gloss. *sur ses hommes*. vers. quid autem. Et idem dicit Pyrrhus, Idem esse in habente filias, sicut si haberet solum filios: sed ex dictis in quarta consideratio. huius partis, magis præferretur qui liberos masculos haberet. Et ista prælatio etiam consistit in ordine sedendi, vt dicit Petrus de Rauenn. in suo compendio iuris. in dictis notabilibus, fol. 99. Et etiam in honoribus assequendis, vt inquit Ioan. Saxon in consuetu. patriæ Turonensis. tit. *des douaires de femme noble*. articulo. 1. & ista videntur vera in actibus publicis, in quibus benemeritus & utilior est præferendus. Dixi ante in 7. parte, in 24. consideratione. Secus in actibus priuatis, vt in familia, in cuius ordine ordo naturæ tantum inspicere debet. cap. est ordo. 33. q. 5. Hinc cum in domo sedetur, ambulatur, in conuiuio quoque familiari discumbitur, cessant honores inter patrem priuatum, & filium gerentem magistratum, aliàs non, vt hic infra in 16. confid. scribitur.

Et in Rectore studij, qui precedit Episcopum
T t 2 schola-

scholarem in studio existentem, sed in alio loco non, vt dicit Pan. in c. auditis. colum. 3. de electio. & Fel. in rubr. de maior. & obed. & plenè dixi ante in 4. part. in 44. confid. cum sequen. & in 7. part. in 37. consider. Sic etiam filius Episcopus in domo tenetur facere reuerentiam patri, sed in Ecclesia præcedit patrem: vt dicit Host. in cap. indecorum. de etate & qualitate. Ex quibus concludendum, quod quis potest haberi maior, & minor ex diuersis qualitatis. & subdiuersis respectibus, & ita omnia concordari & proportionari debent: & ita dicit glo. 2. in c. queritur. 2. quæ. 7. quæ alleg. c. quamquam. eodem loco. & c. perlectis. 25. dist.

Decimatertia consid. Inter duos æquales, qui est in suo territorio, est maior altero. gloss. vlt. in l. apud eum. ff. de manumissio. Imò etiam Archiepiscopus, vel Cardinalis in terra Episcopi debet honorare ipsum Episcopum, vt notant glo. fin. & ibi Ioan. de Plat. per l. nihil. per illum text. C. de Palatinis. libro duodecimo. Dixi ante in 4. part. in 22. confide. Et ratio, quia per eius aduentum & præsentiam non perdit suam iurisdictionem, nec desinit eam exercere. l. cunctos; quæ est l. 3. C. de metatis. eodem libr. 12. cap. 1. de officio delegati.

Et dicit text. in ead. l. nihil. exemplificando in Palatino Comitisthesauri, qui forte in pronincia præsidis morabatur, quod honor & reuerentia non solum debetur, & desertur præsidibus proninciarum ab inferioribus, sed etiam à maioribus. Et ex his subnotat ibi Luc. de Pen. in colum. 1. deberi reuerentiam & honorem à Maiore, minori, cum in domo maioris est minor, & è conuerso, cum in domo minoris est maior. alleg. text. in authent. de defensoribus ciuitatum. §. iurandandum. in fin. collat. 3. & in authent. vt iudices sine quoquo surffagio. §. illud videlicet. versic. non finimus. collat. 2. & d. l. 2. & c. qui se scit. 2. q. 6. & c. quamquam. 23. dist. & vide ante in 1. par. in 20. & 21. confid.

Ex quo etiam concludo, Defensores & maiores ciuitatum & vrbium debere honorare decuriones seu consules, hoc est, scabinos in ordine & loco vbi sunt scabini. Ideo, quando fit congregatio trium statuum huius patriæ Diuionæ, non est dubium quod maior Belnæ, & Vergobretus, Heduen. præcedunt scabinos Cabilonen. sed si fieret dicta congregatio Cabilone, esset dubium, an ibi essent præferendi argumento supradictorum.

Decimaquarta consider. Ciuis alicuius ciuitatis supremæ, præfertur, seu anteponitur primario mediocri ciuitatis, vt tenet Dec. in cap. clerici. colum. 6. extra de iudicijs, quod intellige verum in loco indifferenti, sed in loco eorum qui libet in suo territorio, seu districtu præfertur: vt dictum est in consideratione præcedenti. Fertur tamen cum Iulius Cæsar in Alpibus oppidulū præ-

tereret, amicis quærentibus, an etiam illic seditiones aliqua de principatu forent. Mallem, inquit, hic esse primus, quam Romæ secundus.

Et vnum scias, Ciuitates sunt in multiplici doctrina, vt dicit Bart. in extrauagan. Quoniam in prin. in gl. Lombardiæ. circa medium. Quædam enim sunt ciuitates minores, & pusillæ, vt cõmuniter omnes habentes iurisdictionem absq; mero vel mixto imperio. Aliquæ sunt mediocres, quæ habent mixtum imperium. Aliquæ verò sunt maximæ, quæ habent merum & mixtum, vt ciuitas metropolitana. Nec dico, vt ait Bar. propter Episcopatum, quia forum causarum est magnum, cui suberant multæ aliæ ciuitates. allegat l. si duas. §. est autem. cum §. seq. ff. de excus. tut. vide infra in 60. confid. in fi. & hic ante in 5. confid.

Ex antedictis erat argumentum, Quod Vergobretus Heduen. in congregatione trium statuum huius patriæ præcedere debebat, & maiorem Diuionem. & Belnæ. cum Hedua sit ciuitas ex vsu nostro. Diuio verò & Belna sunt vrbes, seu oppida, nisi vrgeret ea ratio, de qua ante: quia dictæ congregationes communiter fiunt, & fuerunt vsque in præsentē diem factæ Diuioni & Belnæ, & cum Belna sit de Balliuaru Diuionensi, & sic de territorio, dicunt Belnenses dum sunt in vrbe Diuionensi earatione, quod maior eorum præcedit Vergobretum Heduen.

Decimaquinta confide. Inter plebeios legitimi plebei præferuntur, etiam bastardis nobilibus: vt dicit Gemina. in capit. statutum. le secund. de hæreticis. in 6. Asserens Angelum ita consuluisset. est in consil. 30. incip. domina Francisca. prout refert & sequitur Guillelmus Benedicti in sua repetitio. capit. Rainut. in verbo. Raynutius de Clera. numero 22. extra de testamentis. Abominabiles enim sunt & exosi omni iure spurij, & incestuosi. Propterea scribitur. in cap. si gens Anglorum. 56. distinct. Quod diuulgatum est, tales incestuosos, & adulterinos, nec bello seculari esse fortes, nec in fide stabiles, nec hominibus honorabiles, nec adeo amabiles, vt sunt Hispani & Burgundiones, qui sunt fortes, stabiles, honorabiles, & amabiles, vt dicit ibi text. Et proles naturalis derurat familiam. Et si proles non fuerit legitima, sequitur quod habetur Sapient. 3. Filij adulterorum in consummatione erunt, & ab iniquo thoro semen exterminabitur, & si quidam longæ vitæ erunt, in nihilum computabuntur. Et tales spurij sunt infames, vt dicit Azon. in sum. C. ex quibus causis infamia irrogatur, vt infra dicam.

Et aduerte, Quod conditio liberorum tacita, non comprehendit Bastardos, cum affectio legis non sit ad eos, qui proprie non dicuntur filij, quia non sunt ex matrimonio nati. l. filium. ff. de his qui sunt sui vel alien. iur. per quam pulchrè dicit Bald. in capit. quæ in Ecclesiarum. columna pen.

pen. extra de constitutio. Quod filius nomen naturæ est, scilicet, genituræ. Caro ex carne parentis decisa, & ex lumbis eius transmissa. & sicut natura manifestum est. Et vt dicit Guillelmus Benedicti in sua repetitio. c. Raynutius. in ver. Raynutius de Clera. extra de Testamentis. post Baldum in eo loco supra allega. Ex nobili præsumptione intelligimus verba de iusto filio, qui honestè potest filius nominari. qualis est filius legitimus, lege fin. ff. de iure deliberandi, non de eo, in quem non decet, vel non potest disponere virtus agendi in splendoribus: illegitimi nec succedunt, quia sordidi sunt. quibus non communicatur dignitas tanquam in dignis, & ex peccato productis. Nec concubinæ viri dignitas communicatur, postquam deficit matrimonium, titulus nobilitatis, nec mutat domicilium ex persona viri, sicut mulier, quæ illegitimè nupsit, secundum Bar. in l. fin. §. idem rescriptum. le sec. ff. ad municipales. Vnde si statuto cauetur, quod de relictis factis filijs non soluat gabella, ramè de legato factis & relicto filio Bastardo debetur & soluetur gabella secundum Bart. consil. 222. incipit. statuto cauetur. Bastardi enim non includuntur in dispositione legali quantum ad commodum & honores, secundum glo. in cle. vnica. in verbo, liberi. in fin. de baptismo. & dixi alibi.

Nec includuntur in feudis, posito quod essent simpliciter legitimi per rescriptum. c. naturalis. de feudo si fuerit controuersia. in vlt. feudorum. De quo Panor. in c. cum Vintonensis. col. 4. & c. innouit. de electio. quia feudum est beneficium & honor, qui non intelligitur sentire de reprobatis. l. Lucius. §. Lucius. ff. de le. secundo. Alexan. in consil. 64. colum. 4. in 1. volu. vbi dicit, quod non est verisimile concedentem feudum de tali sensisse. Et idem Alexan. in consil. 128. eod. vol. & consil. 60. in 2. volum. Pariter non comprehenduntur in dispositione emphyteotica secundum Specul. titu. de locato. §. nunc aliqua. versic. 172. de quo per Bald. in dict. cap. quæ in Ecclesiarum. colum. mihi pen. & fin. versic. dubitatur vtrum naturalis. Vbi etiam dicit, quod in priuilegijs consequendis non continentur naturales, per l. lege Iulia. §. nec distinguitur. ff. de ritu nuptiarum. Et idem Alexan. in locis ante allegatis, & per dominum meum Iason. in leg. generaliter. §. cum autem. colum. pen. Cod. de insti. & substi. Ignominiosum est enim tales filios habere. leg. pen. Cod. quemadmodum testamenta aperiantur. secundum Bald. in d. l. generaliter. Et non solum ignominiosum est tales filios habere: sed etiam ignominiosum est filijs, patrem habere talem, cuius vitio spurij vocantur. Ita, q. melius foret, & honestius, patrem habere legitimum quàmuis plebeium & pauperem, quàm q. sit filius illegitimus, maximè Spurius, seu adulterinus, aut incestuosus patris excelsæ nobilitatis. Facit text. in l. si qua illustis mulier. §. 1. Co. ad Officia-

num. Quod facit contra aliquos nedum intellectu & verecundia: sed etiam sensu carentes, qui malunt se filios magnatum (quibus etiam filios habere non licet, vt Ecclesiastici, & non coniugati) vt illorum nomina & arma (eis tamen non debita) occupent, quàm maritum propriæ matris eorum genitorem honorare, tanquam patrem legitimum, etiam si agricola, aut mercator, aut alterius negociationis sit. Tales profecto se infames spurios fatentur, propriamq; matrem impudicè demonstrant, si verum fatentur. Aliàs si fastu superbia fingant, non est eis honor, sed sum mū dedecus apud probos viros. & talibus debet improperari, cum sint quomodocunque infames. vt dicit Azo. in summa. C. ex quibus causis infamia irrogatur. supra alleg. & per Alex. in d. consil. 64. vt apud nos sunt aliqui nati in matrimonio (saltè præsumptiuè) habentes fratres, qui legitimi reputantur: tamen, vt bona consequi possint, se Bastardos & spurios dixerunt, & in hoc gloriari volunt, & etiam timorem ex hoc incurere putant ampliore (cum spurij citius, & feruentius ad vindictam domus aduolent) quàm legitimi, vt dicit Ang. consil. suo 30. incip. Domina Francisca. & consil. 191. incip. super puncto videtur. Sufficiat exemplum de Goliath spurio, vt habetur 1. Reg. 17. in quo vituperari debent, prout de Hercule legimus, Cui improperatum fuit se filium Iouis ex Alcmena matre genitum dicentem. de quo Ouid. lib. 9. Metamor. in princip. ita ait:

*Nam quod te iactas Alcmena matre creatum,
Iuppiter aut falsus pater est, aut crimine verus,
Matris adulterio patrem petis, elige fictum:
Esse Iouem malis, an te per dedecus ortum?*

Non sic fecit Moyfès, qui grandis factus negauit se filium esse filia Pharaonis, magis eligens affligi cum populo Dei, quàm temporalis peccati habere iuctudicem. vt dicit Apostolus ad Hebræos vnde decimo.

Sic, nec etiam eximi⁹ prophetarum David, sui generis paupertatem manifestare veniit clamās, de post fortantes, de prope fontes suscepit me dominus, vt scribitur Psal. 78. in fine.

Pariter legimus de Gordio patre Regis Mydæ opulentissimi Phrygi, Qui Gordius ex agricultura sumptus ad regimen peruenit, quo potius Gordium ciuitatem inter Asiam maiorem, & minorem condidit, & à se denominauit. In qua templum Ioui consecrauit, & non im memor, nec veritus originaria conditione, nec eam celans, in eo aratrum, quo interdum vsus fuerat, destinauit, & ex funibus, quib⁹ colla boum subiugarat, nodum connexuit miro, & inextricabili artificio: vt neq; principium, neque exitus deprehenderetur in eo. Eumque Ioui consecrauit, donec qui eum soluat, occurreret.

Qua de re secundum omnes Alex. ille Magnus reprehensione fuit maxima dignus, quod poti⁹ se

voluit Draconis filium, scilicet, Dei Hammonis in specie Draconis apparentis, & spurium nuncupari: quàm Regis Philippi. de quo Valerius lib. 9. tit. de superbia. Et in hoc fuit suorum pgenitorum despector, prout communiter sunt nobiles, & nimium honoris appetitui, vt dicit Aegid. de regimine principum, par. 3.

Accedat huc Olympiadis Alexandri matris super hoc comis, ac prudens ad filium rescriptio, quam scribit Aulus Gellius lib. 13. capitulo quarto in plerisque monumentis rerum ab Alexandro gestarum, & paulò ante in li. M. Varronis, qui inscriptus est Orestes, vel de infania. Olympiadam Philippi vxorem festiuissimè rescriptis legimus Alex. filio. Nam cum ipse ad matrem ita scripsisset, Rex Alexan. Iouis Hammonis filius, Olympia di matri salutem dicit. Olympias ei rescriptit ad hanc sententiam: Amabo, inquit, mi fili quiescas, neque deferas me, neque criminere aduersum Iuonem: Malum mihi prorsum illa magnum dabit, cum me literis tuis pellicè illi esse confiteris. Ea mulieris scitæ atque prudentis, erga ferocem filium comitas sensum, benignè non grauatè admonuisse cum visâ, deponèdam esse opinionem vanam, quæ non nisi ex magna gloriæ inanis cupidine, & fatuitate nõ mediocri oriebatur, & quæ ille ingentibus victorijs, & adulantium blandimèntis, & reb. supra fidem prosperis imbiberet. f. genitum esse sese de Ioue.

Videmus etiam Romanos, tanquam molles, effœminatos, & lasciuos, scab Aenea adulterino coitu ex Venere Vulcani vxore, & Anchisæ concepro pcessisse, gloriatos esse. Vnde Aeneadæ dicti sunt, vt est tex. Iustiniani Imperat. in authentico, vt præponatur nomen Imperatoris. §. 1. colla. prima. Imò tales, qui familijs alienis se immiscerent, præsentium in simj, vt magnatum & potentum honore, & successione participant, acriter puniuntur lege 1. C. de crimine falsi. Cum rē nedum priuatam, sed publicam perturbent: quod ferèdum non est, vt dicit Valerius, lib. 9. titulo vltimo. qui est de his, qui in sumo loco nati, mendacio se clarissimis familijs inferere conati sunt. in principio hoc in pudentiæ genus, & anceps non ferènda temeritas. Et ibi recenset de quodam, qui cum sanctissimæ & clarissimæ sororis Augusti vterò genitum fingere ausus fuerat, imperio Augusti remo publicæ trirémis (hoc est, nauis implendæ triplicis remorum ordine ad Rempublicam pertinentibus) fuit affixus. Nam veteris moris erat (vt & hodie vsus inoleuit de inertibus, ociosis, & in tenebris ciuitatum languore torpentibus) perniciosos & perditos ribaldos ad remigium damnare, vbi talis superbia domatur. Ideo tales spurij, & illegitimi nati etiam in matrimonio non verentes impudicitiam matris patefacere propter eorum superbiam, ne dicam temeritatem, & impudentiam in Republica perniciosissimam: & cõtra bo-

nos mores & politiam, ad remigium damnari seu deportari deberent, more antiquorum.

Illegitimi ergo dicuntur in decori, & ideo inhabitabiles ad ea, quæ in decore consistunt, vt ad dignitates. c. cum in decorum. de fil. Presbyterorum. Ex quo non potest Bastardus, & spurius, etiã magnatis dicere legitimo, etiam filio plebeij, quod sit magis affimandus, & honorandus, Sed potest impunè filius plebeij legitimo dicere huiusmodi spurio. quil est plus homine de bien que luy. & in hoc non errat. Cum in his, quæ sunt honoris, & dignitatis seu decoris, Bastardi tanquam infames nihil prætere posse: vt ante dictum est. Sed infamibus portæ non patent dignitatum, iurib. vulgatis, & infra dicitur.

Imò etiam Consiliarij Principis esse non possunt, secundum Bal. in l. cum legitima nuptiæ. ff. de statu ho. & non immerito, cum sint (vt dixi) infames secundum Azo. in loco ante alleg. & Bal. in l. 4. in prin. ff. de lib. & posthu. quem ibi sequitur Alex. & idem Bald. in l. in bonæ fidei. C. de reb. cre. di. & in l. 1. C. de iure aureorum annulorum. Alex. in consi. 94. ante allega. Sed etiam si spurius & Bastardus fuerit legitimatus, remanet infamis de facto, inter bonos & graues notatus. d. l. 4. in prin. ff. de lib. & posthu. cum quo transit Alex. in l. ex facto. col. 3. ff. de vulg. & pup. & in d. l. 4. col. 2. & dixi supra in prin. huius considerationis. Et sic tabellio ad banchum iudicis, hoc est, grapharius esse non potest, vt dicit Bart. in l. eadem. ff. ad leg. Iul. repetun. quem sequitur Alex. consi. 80. incip. examinatio processu. in 2. volu. Per quorum dicta dixi aliàs in contingentia facti: quod condemnatus actione famosa, tanquam infamis non poterat esse grapharius ad banchum præsidis seu Bailliui, aut Curia seu sedis Cancellariæ: de quib. Curijs ad longum supra in 7. part. in 19. & 20. considerationib. dictum est.

Nec sufficeret, quod communi opinione haberetur pro tabellione, nisi etiam pro homine legitimo reputaretur, quod est verum secundum aliquos, etiam si esset legitimatus.

Nec etiam testis esse potest, vt plenè not. in l. 1. in verbo, diuina. C. de sum. trinita. & Pan. in c. testimonium post gl. ibi, in verbo, emendatus. extra de testib.

Nec etiam potest doctorari, quia doctorat⁹ est dignitas, vt dicit Bar. in proœ. Co. & Zabarella in proœmio clementi. & vt scribit Bal. in d. l. 1. C. de sum. trinit. licet doctoratus infami, & excommunicato conferri possit: Tamen spurio doctoratus conferri non potest, vt dicit Zabarella in cl. 2. de Magistris, quod videtur esse verum, etiam si essent legitimati. Cum legitimat⁹ sit similis Alchimia: quæ facit apparere, quod non est: vt dicit Bal. in c. 1. col. 5. extra de constit. quem refert, & sequitur do. meus Ias. in l. cum acutissimi. C. de fideicommissis. & idem Bald. in c. fi. extra de transla. Episc. dicit,

dicit, legitimatum assimilari homini medicato à morbo, in quo semper aliqua remanent cicatrices. Cuius dictum recenset Curt. consi. 78. col. 19. & sequi. Sed tamen Guilelmus Bened. in d. sua rep. c. Raynut. in verb. eodem. Raynu. num. 29. extra de Testamentis, videtur tenere etiam legitimatos doctorari posse. licet legitimatio id non exprimat in verbis, quod sit legitimatus ad doctorandum: quoniam tales etiam simplices legitimatio nes extenduntur ad dignitates alteri non præiudicabiles, secundum Innoc. in c. per venerabilem. qui filij sunt legitimi. & plus dicit idem Zabar. in cl. 2. de Magistris, valere consuetudinem, vt etiã non legitimati doctorentur. quem sequitur Fely. in c. quanto. de Magistris.

Vnde non sine causa, præsertim inter illustres Bastardi pro nihilo reputantur, quos magnatum ac nobilium consuetudo non nouit propter bonos mores obseruandos & retinendos: vt not. Barb. in add. ad Bal. in c. naturales. ti. si de feu. fuerit cõtrouer. inter do. & agnatum vafalli, in vsib. feu. & dicit Curtius in consi. 26. incip. clarus vir. colum. 6. quod totus mundus abhorret, & detestatur istos spurios. facit tex. in d. c. per venerabilem. & in §. fi. in auth. quib. mod. natu. efficiunt. sui. col. 7. hinc cõmune Prouerbiu de eis haberur. *que ce seroit contre nature si faisoient bien.* Eò, quia sunt male nati, vt communiter male nutriti, male edocti, ideo dicit Bald. in d. c. naturales. ante si ipsos esse rudes & indoctos, & ab omnib⁹ spretos, ex quo non nisi mala facere possunt, & sic non nisi male agere, pnt ad rei veritatem communiter videbimus. Nõ enim sunt de parentela nobilium, cum sordes nominari non mercantur inter præcipuos: vt dicit Bal. in d. l. cum legitima nuptiæ. ff. de statu hom. & in c. per tuas. extra de maior. & obed. quod Bastardus quantumcunque legitimatus, sedere non debet in eadem mensa cum fratre legitime nato, cui semper honorem & reuerentiam debet. l. humilem. C. de nuptijs. facit §. soror. insti. de inoff. testa. Nec etiam spurij habent ius retractus: vt per plura tenui in Cõment. nostris super consue. duc. Burg. ti. Des retraiçz. §. 1. in glo. le plus prochain. vers. add. quando. ita etiam decidit Dec. cons. suo 275. ibi per me allegatus. in vers. plenè de hac. & vide etiam Guil. Bened. in sua repe. c. Raynutius. in verbo. & vxorem nomine Adelasiam. in secundo principali articulo. circa finem. extra de testamentis.

Nec potest portare Bastardus nobiliti insignia, vt dicit Bald. in d. l. cum legitime. & est de mente Angeli in consi. 30. & 191. ante allegato. nisi esset consuetudo in contrarium, vt apud Francos, vbi Bastardi portant arma domus cū quadam tamen Barra per transuersum (quæ incipit à sinistris, & tendit ad dextram) vt dicit Guid. Papæ quæst. 58. & dixi ante in 1. part. in 38. consideratio. in 24. & 77. conclusionibus. secundum Nicolaum de Vbal-

dis in tract. successionum. parte prima. col. 19. & 20. Quia si barra inciperet à dextris, & tenderet ad sinistram, non designaret genus illud in fecti: sed esse de matrice domo legitime, forè collateraliter processum, vt sunt illi de Borbonio, vel alij, g habent Barram originalem in suis armis, vt illi de Longo vico, qui habent Barram azuream in campo aureo. & illi de Cabilone habent Barram auream in campo rubeo. in d. 38. consi. in 37. conclusione.

Nam si Bastardi illarum familiarum portent arma sine Barra tendente ad dextram, & incipente à sinistra, potius facerent agnationi & domui iniuriam, quàm honorem, quoniam aliàs non est eis permillum. & possunt abradi, & deleri ab illis de agnatione, & prohiberi Bastardis ne aliter portent, quoniam expedit ita fieri, vt familia distinguantur & indistinctè recognoscantur: & præsertim hoc debet seruari in Bastardis, vt differentes & distincti à legitimis cognoscantur, ne sordes per errorem computentur inter splendores. Facit ca. nisi cum pridem. §. pro gran. in fi. extra de renun. maximè in participatione bonor. Cum portare arma sit honor, qui non competit Bastardis: vt tenet Bald. in d. le. generaliter. & in le. filium. ff. de his, qui sunt sui vel alie. iur. Nec dicuntur Bastardi esse de genere patris, cum appellatione eorum de genere solum veniant agnati, & non cognati. l. i. iud. gl. ibi. ff. de probatio. Et ipsi Bastardi agnati non sunt, nec habent agnatos, quoniã et vt dicit Bal. in d. le. generaliter, Bastardi proprie, iure, aut consuetudine nõ sunt de domo, nec familia seu agnatione patris: quod tenet Bar. in l. fi. ff. de ver. & rer. signi. & Pet. de Anch. in consi. 290. in initio incipien. visis diligenter. Ex quo nimis superbe, & præsumptuose loquuntur Bastardi aliquorum magnatum seu nobilium, qui dicunt se esse de domo & familia illorum, qui non habent iura sanguinis: vt in §. vulgo. insti. de success. cognatorum. l. ex parte. & l. Spurius. ff. vnde cognati. l. pronunciatio. §. familia. ff. de verb. signi. vt dicit Barb. in add. ad. Bal. in dict. cap. naturales. Imò plus dicit Pet. de Anch. in di. loc. quod filius legitime natus ex Bastardo non potest dici nobilis, cum nascatur ex radice corrupta. l. fin. Co. de naturalib. lib. Et si mater eius esset nobilis. Cuius nobilitas verè obnubilatur si nupserit Bastardo. & sentit Bal. in le. ex libera. Cod. de suis & legi. hæredi. per l. 1. Co. de dignitatib. lib. 12. quod mulier nobilis nubès plebeio perdit nobilitatem. Et ideo cum carèt agnatis, non habent tutores legitimos, secundum Bal. per illum tex. in l. matres. C. quando mulier tutelæ officio fungatur. Nec etiam tutores testamentarios secundum gl. & Bar. in l. 1. ff. de testamentaria tutela.

Nec etiam Bastardus dicitur coniuncta psona, secundum Inno. in c. nonnulli. de rescript. & Bal. in l. cū acutissimi. C. de fideic. & Ang. in consi. 191. supra

prà allegato. Nec etiam eius filius. ideo non agūt, vt coniuncta persona sine mandato: vt consuluit Paul. de Castr. consi. 134. vt dicit Guil. Bened. in loco supra allegato.

Nec etiam Bastardo debetur legitima, nec aliquid remedium contra testamentum patris, secū dum glo. in hoc singulari in l. i. ff. de bono. poss. contra tab. quam sequitur Bal. in le. humanitatis. C. de impu. & alijs subst. Nihil enim capit contra, vel prater voluntatem patris, vt ibi. Nec contra pater naturalis in bonis filij naturalis secundum Azon. singulariter in sua summa, titulo de legitimis hæredibus. quem sequitur Bar. in l. fi. col. secū da. ff. de his, quibus vt indignis, & dominus meus Ias. in §. poenales. num. 61. verfi. accedat dictum. in fit. de actio.

Nec possunt fieri successibiles ex statuto, vel cō. suetudine: vt dixi in Commentarijs nostris super cōsuetudinib. Ducatus Burgūdiæ, in rub. Des successions des bastards. vltra quæ ibi dicta sunt, adduco Bal. in l. i. in 3. oppo. C. de his, quæ poenæ nomine. vbi dicit tale statutum esse contra ius diuini. vnde habetur Gen. 31. quod renouat Apostolus ad Galat. 4. in fi. quod filius ancillæ non erit hæres cum filio liberæ. Vnde poenæ in contrarium nō teneret, neq; iuramentū, secundum Bal. in l. i. & Bar. in leg. Seius & Augerius. ff. ad legem Falcid. Et in tantum legitimi præferuntur Bastardis, q̄ si statutum ciuitatis quo ad honores & dignitates, præferat filios nobiliū filijs popularium, certum intelligendum est de legitimis: quia legitimi plebeij præferūt Bastardis nobilibus: vt dicit Ang. quem refert & sequitur Dominicus de sancto Germiniano in c. statutum. col. 2. in fi. de hæreticis. in 6. Alleg. enim Ang. in consi. suo. 33. & corrupte: quæ est in consil. 30. cuius initium est, Domina Francisca supra alleg. Cū Bastardi sint duntaxat in de factum legitimorum assumendi. le. generaliter. §. spurios. ff. de decurionib. Facit dictum Bal. in d. le. filium, in 2. lectura. in prin. Quod si alicui conceditur priuilegium in causam filiorum, Bastardi vt priuilegio non poterunt. l. si liberti ius. ff. de operis liber. & in l. 2. ff. de excus. tutorum, & idem Bal. in dict. cap. quæ in Eccle. colum. vlti. extra de constitut.

Similiter idem Bal. dicit in l. parentes. circa. fi. ff. de in ius vocando. Quod si doctore fuerit concessa immunitas, & filijs: quia hoc casu non ponderatur ratio naturalis, sed accidentalis: qualitas ipsius patris, scilicet, doctoratus, tunc naturales, vel spurij non continentur. Et generaliter vbi cum que agitur de commodo, & honore filiorum, & neporum, non veniunt filij naturales tantum aut spurij. Circa ea videatis Bar. in l. in tutela. ff. de capitis diminutione. & in l. pronuntiatio. ff. de verbor. signifi. & in le. prima & secunda. ff. de accusat. Ioan. Andree in addit. ad Spec. in tit. qui filij sint legit. Bal. in cap. nonnulli. de rescriptis. Panor. in

c. per tuas. & ibi etiam Bal. de probatio. Bar. Bald. Ang. & alij in leg. fin. Cod. de verborum signifi. & plures remissiones ad hoc adducit dominus meus Iason. in §. poenales. numer. 58. in situ. de actionibus.

Ex quibus omnib' concluditur effectus nostræ cōsiderationis, quod legitimitas hominis est valde decorus titulus, quæ parentes debent filijs procurare, per legitimum matrimonium.

Ad vnum tamen est aduertendum, quod vbi ageretur de illegitimorum onere & incommodo, & sic in materia odiosa, veniunt appellatione filiorum, & comprehenduntur in dispositione liberorum: de quo plenè per Io. de Pla. in l. i. Co. de imponenda lucratiua descriptione. li. 10. per Ang. in d. consi. 30. & Dominicus de sancto Germin. in d. c. statutum. de hæreticis, in 6. Ita, quod sicut filius patrem naturalem, & legitimum occidens, tenetur & punitur. le. Pompeia. de parricidijs. Sic etiam tenebitur Bastardus & spurius. per tex. in le. hos accusare. §. omnibus. ff. de accusatione. Bal. in c. per tuas. col. 2. extra de probatio. & in d. ca. quæ in Ecclesiarum. col. pen. ver. ex nobili. extra de cō. sti. Et comprehenduntur in l. quisquis. Co. ad leg. Iul. maesta. Quia tunc, cum de eorum agitur in commodo, dispositio legis ad naturam refertur, & non ad ciuitatem, nec ad fictionem iuris. Ideo dicit Barto. in leg. cū scimus. Cod. de agricolis & censitis. lib. 11. quod spurij possunt agere actione iniuriarum, & pro iniuria facta alicui de genere, quod non credo verum, cum spurij sint infames, vt ante dictum est. Ideo videtur, quod cum nulla bona fama tolli potest. cum non habeant: & sic frigiditas non potest esse sine substantia vel subiecto. l. 2. Et ibi Bar. ad hoc no. ff. de viusu fructu. Nec potest esse accidens sine substantia vel subiecto: ita per illum textum dicit Bald. in l. 2. Cod. de bon. poss. secundum tabulas. & in l. omnium. Co. de testamentis. Cum enim non sit substantia bonæ famæ, quomodo restitui possit: & priuatio præsupponit habitum, & nō Entis nulla sunt qualitates: vt dicit do. meus Ias. in l. eius. verfi. quod si stipulatus. ibi: nota terriò. ff. si cert. peta. & quod non potest. l. quoties. ff. de nouatio. Idem do. meus Ias. in l. singularia. col. 2. ff. eo. si cer. pet. Faciunt quæ dicta sunt in prima par. in 42. consi. quod prauit, hoc est, infames, & turpes persone, non sunt digni honore, quoniam & infamibus portæ non patent dignitatum. tex. in l. 2. cuius initium est, ne que famosis. C. de dignitatibus. libr. 12. & regula iuris, infamibus. de regu. iur. libr. 6. Et sic, cum honor debeatur tantum his, qui sunt capaces honoris: quia actus agentium operantur tantum in patiente bene disposito: secundum Philo. 2. de anima. probatur in l. 2. ff. de statu hominum. & in ca. venerabilem. vbi colligitur de electio. Non est dicendum, quod homo infamis sit patiens bene dispositum ad recipiendum honorem. Na qualia sunt

sunt subiecta, talia debent esse prædicata, & p̄ consequens, quod infamis possit petere, quod sibi tanquam honorabili honor fiat: quia honor non cadit in eo, tanquam in suo penitus cōtrario. Cum honor & infamia, tanquam duo contraria, non possunt esse in eodem subiecto. le. r. C. de furtis. Et sic etiam prædicatum, scilicet honor, non esset dispositum ad subiectum, sed ad hominem infamem, nec simul stare possunt in eodem subiecto, tanquam contraria. Nam homo, qui est subiectum, habet iam prædicatum infamiae, quomodo nunc possit habere contrarium subiectum, respiciens honorem, cum infamia, & honor omnino contrarietate: vt dictum est. Ideo benedicit text. in d. l. neq; famosis & notatis. Et quos scelus aut vitæ turpitudine inquinant, & quos infamia ab honestorū cœtu segregat, dignitatis portæ patebunt. Faciunt, q̄ dicit Luc. de Pen. in l. vnic. C. de professoribus, qui in vrbe & c. col. 3. lib. 12. Vbi dicit, quod infamis nō potest fieri doctor: quia doctore est honor, vt hic etiam prædictum est.

Decima sexta consid. Inter plebeios maximè, vbi nulla est dignitas, Patres filijs sunt præferendi. Cum per filios honor debeatur patribus in tribus, scilicet in exhibitione reuerentia: vt habetur Eccl. 7. Honora patrem tuum, & gemirum matris tuæ ne obliuiscaris. quod in multis consistit, vt Eccle. 3. Secundò, eis obediendo: vt habetur ad Colof. 3. Filij obedite patribus vestris. Tertio, in necessitate subueniendo, vt habetur 1. ad Timot. 5. Filij reddite vicem parentibus, vt scribit Anto. Floren. in sua sum. in 4. part. tit. 5. cap. 9. §. 1. & in §. 2. declarat emolumenta, quæ filij consequuntur ex huiusmodi honore & reuerentia erga parentes: quæ sunt tria: Primum, scilicet, prolongatio vitæ: vnde Ecclesi. 3. scribitur. Qui honorat patrem suum, vita viuet longiore. Item, Honora patrem tuam, & matrem tuam, vt sis longæuus super terram, vt scribitur Exod. 20. Deut. 5. Matth. 15. Mar. 7. Et ad Ephes. 6. Secundum est exauditiō orationis, & consolationis in filijs. Eccle. 4. Qui honorat patrem suum iucundabitur in filijs, & in die orationis suæ exaudietur. Tertium est in multiplicatione temporalium, & spiritualium rerum. Ecclesiast. item 3. Honora patrem tuum & matrem tuam, & superueniet tibi benedictio à Deo. Lege enim naturæ patres sunt honorandi, & eis obedire tenentur filij. l. i. §. i. iuncta l. sequenti. quæ incipit, Veluti erga Deum religio, vt parentibus & patrie pareamus. ff. de iustitia & iure. Lege etiam humana, & ciuili præcipitur filijs, vt reuerentiam & honorem parentibus exhibeant. l. parentibus. & l. generaliter. cum ibi notatis. ff. de in ius vocando. & l. filia. C. de patria potestate. & l. i. ff. de obsequijs à liberis, & libertis parentibus à patronis præstandis. Facit lex. cum oportet. §. non autem. Cod. de bonis quæ liberis. & in authen. de nuptijs. sed quod sancitum est. ibi: erubescit enim lex castiga-

tores filios genitoribus statuere. & sequitur: Illos quidem erubescit. col. 4. Et de hoc scribit Bernardinus de Buis in secunda sua rosarij parte. sermo ne 25. in 3. par.

Hinc patres (hoc est, pater & mater) in ius vocari non possunt à filijs, venia non impetrata. d. l. generaliter. ante alleg. & l. eo. ti. ff. de in ius vocan. etiam si mater esset meretrix. d. l. 4. in fi. cum. leg. seq. eod. loco. Aliàs puniuntur filij, vt in §. poenales. in fit. de actionib.

Etiam pater conuentus à filio venia impetrata. habet beneficium, vt solū condemnetur in quantum facere potest, hoc est, deducto ne egeat, & detracto tanto, quod possit inde viuere, vt est tex. in §. sed & si quis. in fit. de actio. concordat l. sunt qui in id, in fi. cum l. seq. ff. de re iud. & hoc ob reuerentiam paternam, secundum Dyn. in d. §. sed & si qs. licet Nic. de Neap. ibi: quem sequitur d. meus Ias. Item ibi dicit, quod ratio est: quia tunc habet locum regula. Dolo facis quod petis, quod statim restitutus est. Cū filius patrem egentem tenetur alere. le. si quis à liberis. §. si vel parens. ff. de liberis agnoscent. Et vnum etiam scias, quod met' reuerentialis qui est in filio erga patrem, est sufficiens ad rescindendum contractum filij factū præsentia patris, aut cum patre: le. i. §. quæ oheranda. ff. quarum rerum actio non datur. do. meus Ias. in l. transactionem. C. de transactio. & per eundem in §. quadrupli. nu. 58. cum 8. nume. sequen. in fit. de actio & per Fely. in ca. causam matrimonij. extra de officio delegati. Etiam frater maior qui gubernat, causat metum reuerentialem. Idem do. meus Iason, in lege pactum. in fin. C. de collatio. & idem dicendum est in marito erga vxorem, vt ait dominus Iason in dicto §. quadrupli. loco ante dicto. Quia non minor debetur reuerentia per vxorem marito, quam per filium patri, secundum eundem dominum meum Iasonem in d. le. transactionem, vbi declarat idem esse in focero, cui etiam huiusmodi reuerentia debetur. Sed cum hæc non sint præsentis speculationis, ad alia deueniam.

Et non solum pater naturalis est honorandus, sed etiam pater spiritualis: vt per plura tenet G. Benedi. in repet. cap. Raynutius. in verbo, & vxorem nomine Adclaiam. num. 76. extra de Testamentis. vbi etiam ample de patrino, hoc est, de illo, qui aliquem de sacro fonte leuauit, cui debetur honor & reuerentia: Ita quod poenæ inductæ contra vocantem in ius, sine venia patrem naturalem, habent locum in patre spirituali, & per d. meum Iasonem, in d. §. poenales. nu. 64. in fit. de actio.

Interdum tamen filius præferendus est patri, quando pater est irrationabilis, vt in c. queritur. 2. q. 6. Vbi est rex. seruamus honorificentiam patri quæ debetur à filio, non æquamus filium patri in honore, sed præponimus filiū patri in veritate:

Vv & sic

& sic tribuimus honorem debitum, vt non perdat æquitas meritum. Et iuxta dictum Senecæ: nō quis, sed quid dicat attendito, vt recenset Luc. de Pen. in l. omnes iudices. col. 15. C. de decurio. libr. 10. quia praualet veritas, & vincit. c. consuetudo. 8. dist. & dixi infra in sequenti parte, in 26. consideratione.

Item, quando filius est iudex, aut gerit magistratum, vt plenè dixi ante in 7. par. in 24. consideratione. Vbi citauit ad hoc Aulum Gellium libr. 2. c. 2. vbi disertè scribit, q̄ ratio obseruatioq; officiorū esse debeat inter patres filiosq; in discumbendo, sedendoq; atque in id genus rebus, domi forisq; si filij magistratus sint, & patres priuati. cui addo Valerium in lib. 2. tit. de institutis anti quis. dum ait: Q. Fabius Maximus à Senatu legatus missus ad filium Consulē Suesam, postquam animaduertit eum ad officium suum extramœnia oppidi processisse. indignatus quoque ex lictoribus nemo se equo descendere iussisset, plenè ira sedere perseverauit: quod cum filius sensisset, proximo lictori, vt sibi appareret, imperauit: cuius voci Fabius continuo obsecutus. Nō ego, inquit, filij summum imperium tuum contēpsi, sed experiri volui, an scires Consulē agere. Nec ignoro, quid patriæ venerationi debeatur, vt rum publica instituta priuata pietate potiora iudico.

Idem de filio Episcopo, aut sacerdote, qui debet præcedere patrē in Ecclesia, vt hic ante in 12. consideratione scriptum est. Et ratio est, quia in illis filius est maior patre, & in maiori dignitate: vt lege, sed si vnus. §. interdum, ff. de iniurijs. 56. dist. c. nunquam. in fi. habetur per Luc. de Pen. col. pen. C. de priuilegijs scholarium. libr. 12. Nam aliàs videretur, & censeretur quædam infania, si filius patrem, discipulus Magistrum, aut superiorē inferior subiugare conetur. c. si quis dubitet. 96. dist. Non enim est seruus maior domino suo, nec Apostolus illo qui misit illum. Ioan. 13. & vide 2. q. 7. per totum. & facit extra de officio delegati. c. vlt. 2. & 3. responso.

Nulla quippe iustitia est, vt maior minori seruiat. 23. q. vtil. cau. est ordo. licet nonnunquā Vicarius sit melior Principali. l. iustissime. post principium. ff. de ædilitio edicto. Luc. de Pen. in l. i. ante allegata.

Et hic notabimus, quod vna persona dicitur alijs præesse quinque modis, vt notat Archidiacono. in ca. quamuis. vers. in his. 21. dist. Scilicet officio, vt in c. nouo. eadem dist. Secundò, vitæ merito. c. beati. 2. q. 7. Tertio, ordine, vt in ca. à subdiacono. 93. dist. Quarto, administratione, vt archidiaconus archiepiscopo. c. i. extra de officio archiepiscopi. Quintò, consecratione, vt Episcopus omnibus. c. i. dist. 21. Et hæc prælatio consistit in tribus, in Iudicijs. c. inferior. eadem dist. in præceptis. ca. nunc autem. eod. loco. Et in sacramentis. c. denique. ca.

dem item dist. vt per singula ante in 4. par. dictum & comprobatum est, & ista diuisio etiā seruit potius pro illa 4. parte.

Subditur, & meritò, An parentes sint præponendi omnibus alijs in honore. Hæc quæstionem plenè examinat Alberi. de Rosate. in le. veluti. nu. 8. ff. de iust. & iure. vbi dicit diuersos esse gradus honoris, qui debentur diuersis. Primus est communè principalis causæ, secundus est sapientiæ, & tertius bonitatis.

Honor siue præeminentia Principij triplex est. Prima est, quantum ad esse naturale, quæ p̄ducit de non esse in esse, & hanc habet pater carnalis: & huius ratione honorandus est parens carnalis præalij, & idè dicitur: Honora patrem & matrem; & Eccle. 6. Memento, q̄ nisi per eos natus nō fuisses, & dixi hic ante in 4. consi. vers. tertia ratio.

Alia præeminentia principiandi est, quantum ad esse spirituale, & ista ratione honorandus est Prælati alij. vnde Ecclesiastici 3. scribitur. Tanquam dominis seruite eis qui genuerunt opere & sermone. Et de ista præeminentia dixi ante in dicta 4. parte.

Alia est præeminentia principiandi, quantum ad esse temporale, & secundum hanc honorandi sunt Principes seculares, vt Imperator, & Rex. vnde scribitur 1. Pet. 2. c. Deum time, & Regem honorificate. & de huiusmodi præeinentia, vide supra in 5. parte.

Secundus gradus principalis honoris est ratione sapientiæ: & secundum hoc honorandus est Doctor, Iudex, Literatus & Senex. vnde Leuit. 19. Coram cano capite confurge, & honora vultum potentis. De quibus singulis scripsi, scilicet, de Doctis & Literatis, in parte præcedenti. de Iudicibus seu Magistratibus, supra in 7. parte, & etiam de Senibus in sequenti consi. & de Parentibus, infra eadem par. in 26. consider. & supra ample in 7. 8. & 9. parte.

Tertius gradus principalis honoris est ratione bonitatis, & secundum hoc honorandus est vir sanctus. vnde Apost. ad Philip. 2. de Epaphrodito dicit: Excipite illum, & sequitur: Et honore habetote: quia propter opus Christi vsque ad mortem accessit tradens animam suam.

Est etiam sciendum, quod honor paternus in duobus præcipue consistit. scilicet in reuerentia, & in sustentatione corporali. de quibus ante ista consideratione aliquid dixi.

Reuerentia autem paterna consistit in tribus. In affectu, timendo offensam paternam ex amore. Vnde Hieron. Præbeatur patribus honoris mixta formido. In effectu, & hoc obediendo, ad Ephes. quinto. Filij obedite parentibus vestris. Et in signo, assurgendo, inclinando, eos præponendo, & similia faciendo, quæ sunt signa honoris. vnde Apostolus ad Roman. 13. Cui honorem, cui tributum. & de huiusmodi signis scripsi supra in prima part.

part. in 11. consideratione, & pluribus alijs sequentibus.

Sustentatio etiam consistit in tribus, scilicet, in solatio verborum. vnde Eccl. 3. Dedecus filij pater sine honore, quia vt dicit gloss. Honore, & solatio debent fouere parentes. Vnde Hier. De honorandis parentibus, Nemo patrem asperis verbis lædat. affectum sonet, quicquid linguæ dixerint liberorum, hæc filiorum ora loquentur, quod parentes debeant audire. In seruitio, vnde Eccl. 3. Qui timet Deum, honorat parentes, & ibi alia ad hoc. Item in exhibitione necessariorum. vnde Hiero. Honora patrem tuum, non in verborum sono, q̄ potest inopia parentum cassâ adulatione frustrari: sed in victus necessarijs ministrandis. Et Phil. 9. Ethic. dicit, quod in his, quæ pertinent ad sustentationem naturæ, quæ est per nutrimentum filij, maxime debent sufficientiam præbere parentibus. sunt enim in hoc eis debitores, & sic filij coguntur alere parentes. l. si quis à liberis, in princ. & §. si vel parens. ff. de liberis agnoscendis, & hic ante dictum est.

Concludit tandem Albert. in eadem l. nu. 10. Quod non omnium honor debetur patri, quia non est largitor vniuersalis omnium Bonorum, sed particularis, nec continet in se omnem præeinentiam honoris, & id dicit Philo. 6. Ethico. Non omnem honorem debent homines parentibus. quia neq; eundem honorem debent patri, & matri, nec patri debent honorem, qui debetur sapienti, vel qui debetur Duci exercitus: sed patri debetur honor paternus, & matri maternus, & cuilibet seni etiam suus debetur honor.

Et vterius quarit ibi Alberi. An in omnibus obediendum sit parentibus? vbi sic resoluit, Licet videatur, quod sic, vt habetur ad Col. 3. Filij obedite parentibus vestris in omnibus. Tamè Philo. 9. Ethic. declarat, quod non omnia parentibus debeantur, sed quædam etiam debentur consanguineis, amicis, benefactoribus, & virtuosis, & secundum Alex. de Hales. 3. vol. sum. Non solum obedientia debetur parentibus, sed & alijs: puta Prælati Ecclesiasticis, & secularibus. secundum gradus, & distinctionem corporalium, & spiritualium, vt Prælato Ecclesiastico in spiritualibus, seculari in temporalibus. patri in regimine familiæ. Et idem decidit Tho. in 2. 2. q. 26. arti. 3. Apud legistas verò ista quæstio facilius expeditur. sic, quod in atrocioribus, filij nō debent obedire parentibus alijs secus, notatur in l. liber homo. 2. in gl. magna in ff. ad legem Aquili. Facit le. ad ea, quæ non habent atrocitatem. ff. de reg. iur. & c. non semper malū est non obedire præcepto. ll. q. 3.

Et argutius de officio liberorum erga parentes, & an semper in omnibus patris iussis obsequendum sit, & parendum super eare relatis Græcorum, Latinarumq; (qui de officijs scripserunt) sententijs, Aulus Gellius libr. 2. cap. 7. ita concludit. Omnia

quæ in rebus humanis sic fiunt, aut honesta sunt, aut turpia, aut media, q̄ sua vi recta aut honesta sunt, vt fidem colere, vt patriam defendere, vt amicos diligere, ea fieri oportet sine imperet pater siue non imperet. Sed quæ his contraria, quæque turpia, & omnino iniqua sunt, ea ne imperet quidem, vt si prodicionem patriæ, si matris necem, aut alia quædam imperarit turpia, aut impia, Sed ea tamen, quæ obsequi non oportet, leuiter, & vrecundè, ac sine detestatione nimia, sine approbatione acerba reprehensionis declinandam sensim, & relinquenda esse debent, qui de officijs scripserunt, quæ respuenda. Quæ verò in medio sunt, hoc est, indifferentia seu media dicuntur, vt in militiam ire, rus colere, honores capeffere, causas defendere, vxorem ducere, vt iussum, proficisci, vt accessum venire: quoniam, & hæc & his similia per se ipsa neq; honesta sunt, neq; turpia, sed perinde, vt à nobis aguntur: ita ipsis actionibus, aut probanda fiunt, aut reprehendenda, propter ea in huiusmodi omnium rerum generibus patri parendum esse censent, veluti si vxorem ducere imperet, aut causas pro reis dicere. quid enim si impet vxorem ducere infamem, propudiosam, criminosam? Aut pro eo Catilina aliquo, aut C. Bibulo, aut P. Clodio causam dicere? Non, si parendū, quoniam accedente aliquo turpitudinis numero, desinunt esse per sese hæc media atq; indifferentia.

Decima septima confide. Quia in antiquis est sapientia, & in multo tempore prudentia. Iob. 12. & vbi inter plebeios est quæstio de immunitate, hoc est, exēptione, seu vacatione munerū, & onerum: semper fuit veneranda senectus priuilegio ætatis. le. semper in ciuitate. ff. de in. immu. Vbi sunt verba hæc Calistrati moralia. Semper in ciuitate nostra senectus venerabilis fuit. Namque maiores nostri penè eundem honorem senibus quem magistratibus tribuebant, circa munera quoque municipalia subeunda, idem honor senectuti tributus est, & semper honorandos dicit esse antiquos. Bar. in l. i. ff. de albo scribendo, & in l. 2. C. de decurio. li. 10. Canonistæ in c. statuimus. extra de maio. & obed. Imò absurdum est, & iniquū nouos, & sic iuuenes antiquis præferre. text. in ca. statuimus circa initium. 61. dist. & ibi notat, quod seniores semper præponendi sunt iunioribus, in electione, in responsione, & in subscriptione, per plura iura ibi allegata: Quoniam qui est ætate maior, præsumitur maturitate sensus præstantior. text. in c. nisi cum pridem. §. alia verò causa. extra de renunciatio. & dixi in pluribus locis in 4. & 6. part. Et vtinam Hedui nostri (qui olim consederati Romanis, & ab eis fratres conscripti fuere) more ipsorum Romanorum, suos antiquiores concorditer præhonorarent: Cum hodie iuuenes antiquioribus præferri, & senum cōsilia postponant, quod & præpostere fit, cum in Consilijs senes sint anteposendi: vt plenè scripsi in Com-

mentarijs nostris super consuetudinibus ducatus Burgundiae, in proem. super tex. ordonne que six de noz cōselliers. Et eorum proueria sunt etiam attendenda. text. in leg. si chorus. §. i. ff. de legatis 3. & glo. in ca. cum in iuuentute. in verb. senilem. de præsumpcio, & pro causis decidendis seniores sunt consulendi. c. de quibusdam. in fi. 20. dist. Et antiquorum sententia in dubio est amplectenda c. domino sancto. in fi. l. dist. & ibi Arch. de priuilegijs antiquorum. & Ludouicus Romanus in le. si verò §. de viro. in 33. fallentia. ff. soluto matrimonio. Et iuuenes antiquis pro eorū eruditione tradendi sunt. c. omnis aetas. 12. qu. 1. Et ipsi senes primam vocem habere debent in consilio, vt scribitur Ecclesiastici 32. Loquere maior natu, decet enim te. & post alia sequitur de adolescente. In medio magnatum loqui non præsumas, & vbi sunt senes non multum loquaris. Etiam de iure in delibendo senior debet primitus loqui secundum ordinem sessionis. c. 1. de controuer. seu. apud pares termi. & ibi Bal. Spec. tit. de aduocato. §. iā nūc videndum. ver. porro. Tamen domini de Rota vtuntur, quod iunior prius loquatur, quod practican t aduocati Palatii Parisiensis in collationibus, vt dicit Cosmas Guymier in suis Commentarijs. Ita Bal. in l. obseruare. §. antequam vero. ff. de officio Proconsulis. Et pro isto dicto facit bonus text. cum gl. in c. sciendum. in i. 26. q. 4. & tex. in l. clarum. C. de autoritate praestanda, & in l. si filij. C. de bonis quae liberis. vbi antiqui praesumuntur magis temperatores iuuenibus, & dixi amplè in tempore praecedente, in 29. consideratione. Vbi scripsit, quomodo doctores antiqui praeseruntur iunioribus, Dixi etiam in 7. parte, in 46. consideratione, quod aduocati seniores iuuenibus anteferuntur, quae hic non repeo. Intellige tamen, vt dixi in dicta parte praecedenti, in 30. consideratione. Nisi iuuenes sint excellentiores scientia, quod quadrat ibi ad propositum de literatis, sed in non literatis etiam iuuenes excellentes ingenio naturali praeseruntur senioribus. Ita decidit Imo. in cle. l. de aetate, & qualitate, & Ludo. Romanus in reperi. d. l. si verò. §. de viro in 33. fallentia. ff. sol. matr. Alex. in Apostil. ad Bar. in l. i. ff. de albo scribendo. Quoniam habens ingenium naturale excellentis ira debet doctorari, sicut habes excellentem scientiam.

Et, vt reassumam de honore impenso senibus à iuuenibus, quodque antiquitas aetati senectæ potissimum habiti sint ampli honores: eleganter scribit Aulus Gellius lib. 2. c. 13. in initio. Apud antiquissimos Romanorum neque generi neque pecunia praestantior honos tribui quam aetati solitus. Maioreque natu à minoribus colebantur ad Deum prope, & parentum vicem. Atque omni in loco, inque omni specie honoris priores, potioresque habiti. A conuiuio quoque; (vt scriptum est in antiquitatibus.) seniores à minoribus domum redu-

cebantur: eumque morem accepisse Romanos à Lacedaemonijs traditū est: apud quos Lycurgi legibus maior rerum omnium honos maiori aetati habebatur. Et graui stylo in hanc sententiam differt Vale. Max. lib. 2. tit. de instit. antiq. Vbi ait: Senectuti iuuentus ita cumulata & circumspēctum honorem reddebat, tanquam maiores natu adolescentium cōmunes patres essent: Quocirca iuuenes senatus die vtique; alique ex patrib. conscriptis, aut propinquū, aut paternū amicū ad Curiam ducebāt, affixiq; valuis expectabāt, donec reducendi officio etiam fungerentur: qua quidem voluntaria stacione, & corpora, & animos ad publica officia sustinenda impigre corroborant, breuique processu rerum in lucem futurarum virtutū suarum verecundia, laboris meditatione ipsi doctiores erant. Et sequitur: Inuitati ad coenam, diligenter quaerebant, quinam ei conuiuio essent interfuturi, ne senioris aduentum discubitu praeruerent, sublataque mensa priores confurgerent, & abire patiebantur: Ex quibus apparet, coenae quoque tempore quam parco, & quam modesto sermone his praesentibus soliti sint vti. Et ibi sequitur de maioribus dantibus exemplum virtutis iuuenibus, q̄ videre poteris.

Et non solum haec antiquitas consideratur ex aetate, sed etiam ex tempore. Nam qui longiori tempore laboribus assiduis stipendia meruit, in dubio est praeposendus, vt est tex. in l. prouidendum. in initio. ibi: aut meritū nobilissimos fecerit aut vetustas. C. de postulando, & in l. 2. ibi: vt is gradus ceteros antecedit, quem stipendia meliora, vel labor prolixior fecerit antecire. Co. offi. Magistri officiorum, & in c. miramur. circa fin. ibi: nec potest de eius prouectione dubitari, cui pro laboribus multis, pro moribus castis, pro actionibus strenuis celstis loci primum debetur 61. dist. c. & l. 1. & 2. Cod. de praesentibus pratorio siue vrbis, & Magistris, & c. & in l. vnic. C. de Comitibus. & Archiatris sacri Palatii, & in l. vnicuique. in initio, maxime ibi, vt nemini penitus liceat, cum sit posterior tempore locum praecedentis abire. C. de proximis sacrorū scriuitorum, & in l. si. illud praecipue. C. de primicerio. lib. 12. cum pluribus alijs allegatis per Coepolam in suo tractatu de Imperatore militum eligendo. in prin. ibi: q̄ autem dictum est, & ante illum versic. enumerat. 30. priuilegij antiquitatis, in quibus senex est magis honorandus, ad quem pro histe remitto. Et declarat Lud. Ro. in di. le. si verò. §. de viro. ff. sol. matr. in 34. fallentia. Antiquitati seu senectuti deferendū est in multis, s. in consilijs quaerendis, & etiam sequendis, in onere excommunicationis, in onere eundi ad iudicē pro testimonio ferendo, in onere nō cōparendi, in onere assumendi officia autoritate, vel vtilitate publica, aut autoritate tantum, in seruitorū exhibitione, in suspicionis remotione, in poenae relaxatione, in maiori probationis fide, in testificatione, in reuersione exhibi-

exhibitione, in sessione, vocis redditione, & subscriptione, in consuetudinibus suscipiendis, in Pralatis eligendis, in facienda reuocatione, in ordinis praepostatione, in libris corrigendis, in obseruatione instrumentorum. De quibus singulis amplè per eundem Rom. in eo loco. Et de vltimo, in obseruatione instrumentorum, & actorum inter duos notarios, vide per F. Niconium in reper. c. quoniam contra falsam. vers. nota sexto loco Abbatibus, quod Notarij officium circa tria versatur. extra de proba. Vbi etiam dicitur, quod clauis castri debent esse penes maiorem natu. Honestum est enim iuuenibus ministrare, & obedire senioribus, quod tamen limitat, nisi sit maioritas inter esse in minori: quoniam tunc praesertur minor, Et ideo, qui habet maiorem partem in re, dicitur habere maiorem potestatem, & ibi plura, ad quae recurrit. Et etiam in quibus senes, & iuuenes sint laudabiles, & vituperabiles. scribit amplè Luc. de Pen. in l. 1. C. de consilijs. lib. 12. Vbi dicit, quod praesumitur pro senibus, quod sint probi, sciētes & graues. quem, (vt sim breuior) videre poteris.

Et quis dicatur senex, notatur in l. si paterfamilias. §. in arrogationibus. in verb. 60. ff. de adopt. & in i. in l. glo. ff. de testibus. & per glo. 2. in d. l. semper in ciuitate. ff. de iure immunitatis, Vbi notat senem esse, qui habet 60. ann. l. non tantum. §. i. ff. de decurio.

Decimo octaua confide. Inter plebeios, etiam praeserendi sunt Literati, & habentes aliquam scientiam, maxime legalem. Quoniam vt scribitur in proem. institutio. §. si habentes illam scientiam erunt patriarum suarum gubernatores, & de hoc ante in praecedenti parte, vbi laudavi viros literatos, & in nona parte, in 35. consideratione. de quo Coepola in suo tractatu de Imperatore militum eligendo, in verbo, scientia. Vbi probatur, q̄ miles callens scientiam rei militaris, praesertur alijs. Augustinus Dathus, etiam in suis orationibus. lib. 2. in 14. epistola, dicit inter homines ciuitatum literatos esse honorandos, & honore maximo extollendos; vltra quoscunque alios: cum, vt ait: Omnia quae sunt in ciuitate, non sunt omnibus apta temporibus: Quis enim bellica virtute praeditus, toga viri vtitur? Quid militaris disciplina in pace prodest? quapropter bella geruntur: cetera non sunt aetatum omnium, quod testatur Cicerō. Delirum namque senem appellauerimus, qui canes alat, pascat equos, studia venandi conseruetur; feris plagas tendat, ac turpiter demum reperescat: cetera non conueniunt pluribus locis. Quis enim ciuitate pulsus, atque extorrem hominem decet Reipublicae gubernatio? Mitto mercaturam, quae nusquam apud praesatos quicquam habuit ponderis. Apud Thebanos verò nullus mercator fungi poterat publicis muneribus, nisi 10. annos negotijs ac mercatura destitisset. Sola literarum ac rerum cognitio aetatem exi-

git. Nunquam intempestiua est, & vbiq; gentium magno celebratur honore. Imo etiam, scientiam supplet: vt scribit G. Benedicti in sua repetitione. c. Raynutius in verbo, adiectae impuberi. numer. 37. de testamentis. Qui enim adepti sunt illam, vere homines sunt, & maximis praemijs muneribusque dignissimi. Quapropter non iniuria plerique Iureconsulti, quos nullius ferme rei scientia fugiebat, cum de scientiae dignitate ac nobilitate differerent, doctos viros nobilium nobilissimos & vere, & eleganter appellare soliti sunt, vt ante in 8. & 10. parte, in pluribus confid. & in d. epistola Augustini deductum est.

Concludo igitur, Quod inter plebeios, Aduocati ceteris praeserendi sunt, atque multis honoribus decorari debent, vt & supra in 7. & 10. parte dixi in diuersis considerationibus. Quomodo sunt honorandi etiam inter nobiles & literatos, multo fortius inter solos plebeios. Etiam quia aduocati dicuntur habere officium, vt dicit Iacobinus de sancto Georg. in l. 1. in princ. ff. de iurisd. omn. iud. per cap. si. extra de postulando. Et post eos etiam sunt honorandi Medici: vt in 10. part. scripsi, in 25. confid. Licet inter eos quandoque fuerit contentio de paritate: vt ibi, vtraque tamen scientia Iuris, & Medicina à Deo est. Nam leges diuinitus per ora Principum sunt promulgatae, & scriptum est de medicina, Eccle. 38. Altissimus de terra creauit medicinam, & vir prudens non abhorrebit eam. Et de iure, seu legibus. Prouerb. 8. Per haec Reges regnant, & legum conditores iusta decernunt. in l. inter claras. C. de sum. trin. & vtraque est necessaria hominibus, Iura ad pacificationem hominum, Medicina verò ad sanationem corporum, c. factae, 4. distin. Et vtriusque peritus multum ab hominibus honoratur. c. non sanè. 14. q. 5. & de iure quo exercetur iustitia. Sapiē. 8. Per haec habebō claritatem ad turbas, & honorem apud seniores. Et de Medico dicitur, Eccle. 38. Disciplina Medici exaltabit caput illius, & in conspectu magnatum collaudabitur. Ideo debent seruari Iurisperiti, & Medici illud Apostoli ad Roman. 12. Honore inuicem praenientes, vt ait Antonius in 3. part. suae sum. tit. 5. c. 2. §. 4.

Et ne absit dictum pulchrum Arnaldi de Villanova, subiungo id, quod in cautelis medicorum scribit, quod primus locus in mensa solet seruari Sacerdoti, & Medico, quod intellige de sacerdote, qui est rector in sua Parochia, vt supra dixi in 4. parte, in vlt. confid. Et etiam in Medico in domo infirmi.

Et de laude Literarum, scribit F. Patritius libr. 2. de institutione Reipublicae. tit. 1. Vbi dicit literas in primis ab omnibus, si fieri potest, ediscendas esse propter fructum illarum, & vix arbitrari potest, vt ait, in libera ciuitate quenquam sine literis ingenij, cuius nomen mereri. Qui enim sine literis nō solum liberales disciplinas, sed mi-

rimas quasque artes discere aut tueri possunt? Nec mercatura ipsa nec agricultura sine eis satis tuta esset: cetera prosequere, vt in eo loco.

Decimanona confid. Notarij & tabelliones, etiam tanquam literati post aduocatos, & medicos preferuntur alijs plebeijs. Tabelliones enim dicuntur Iudices ordinarij voluntarij iurisdictionis, secundum Inno. in c. cum a nobis. de testibus, & tenet clarius Paul. de Castr. in consi. 73. col. 4. Et esse notarium aut tabellionem est honor, vt habetur Eccl. 10. super faciem scribae imponet honorem. Et magis creditur tabellioni, aut notario, quam alij, secundum glo. in verb. tabularijs. in §. si verò absint. in auth. de hæred. & falc. coll. 1. Bal. in auth. sed cum testator. C. ad leg. fal. Fel. in c. in nostra. col. 3. circa med. extra de test. Et hoc propter officium publicum, quod habet Tabellio. rex. iuncta glo. in verbo, officij, in auth. de testibus. §. sancimus. collat. 7. Imò officium Notariatus, & Tabellionatus est dignitas, vt dicit Lucas de Pen. in l. Vniuersos. C. de dignitatib. lib. 12. Maximè quando est Notarius, aut Tabellio à Principe, vt ibi dicit Lucas de Pen. Quis enim ait, non diligat eum & honestate magna compleri puret, qui decreto Principis ad Tabellionatus officium peruenit? in auth. vt iudices sine quoquo suffragio. §. ideo libit. colla. 2.

Et etiam propter necessitatem, & vtilitatem in Republica sunt honorandi, cum videantur esse necessarij: Quoniam Tabellionum siue Notariorum ars, & viuendi formula quam honesta, honorabilis, & laudanda sit, ex plurimis, præsertim illius necessitate, & vtilitate facile cognoscitur. periret si quidem omnis iudiciorum tela, nisi essent Notarij qui acta conscriberent, periret ipsa Veritas, & fides in contractibus, & commercijs, periret omnis ordo in iudicio forensium causarum, nisi esset aliqua fidelis publica que persona, cui iudex crederet de his, quæ ab vtraque litigantium parte, aut offeruntur, aut dicuntur. Item sunt instituti Notarij ad confirmationem veritatis, sed ipsa veritas vbicumque sonuerit, ab illo est, qui dicit, Ego sum via, & Veritas. Io. 14. Vt scribit Zodericus Zamorensis in speculo humana vitæ lib. 1. c. 19.

Faciunt dicta Corseti in tractatu de potestate reg. q. 90. circa medium. Vbi dicit, esse Notarium, est habere officium, vt in c. vt officium. de hæreticis. lib. 6. quod recta ratione est laudabile, quia in veritatis comprobatione, & conformatione radicem, & fundamentum suscipit.

Etiam huius artis laudes patent, quia publicæ vtilitati deseruiunt. Hi namque, nedum apud pedaneos, minoresque magistratus creditum, & auctoritatem obtinent: sed apud Reges, & Principes, & cuncta eminentia tribunalia acceptissimi, & familiarissimi existunt, de quibus ante dixi in 11. par. in 9. consi. & in 7. par. in 16. & 50. confide. Hi enim eorum manibus admiranda fide instrumeta, pri-

uilegia, & literas ad perpetuam rei memoriã conficiunt. Et post multa temporũ secula, ex horum sola Notariorum subscriptione, indubitata probationem inducunt. Hi typum tenent Euangelistarum Christi, qui eius gesta, & acta in Euangelio, tam fideliter quam vtiliter descripserunt. Et inter ceteras huius artis commoditates, qui illam exercent magna lucra, summos honores assequuntur. Vt breui tempore, ac paruo labore, opulenta vtilitatis compendia adipiscuntur, & tandem ab omnibus honorantur, quia omnes illis indigunt. ita Zodericus in loco ante allegato.

Notarij tamen Principis sunt digniores, vt dicit F. Niconitus in sua repetitione c. quoniam contra falsam. in vers. not. 4. nu. 29. extra de probatio. Quoniam, vt dicit, esse Notarium est dignitas, vt est casus singularis secundum eum, in leg. 1. C. de mandatis Principum. Bal. in lege, Cassius. ff. de senatoribus & de his vide plenè per Luc. de Pen. in d. l. vniuersos, & per Iacobum Bonaudi in glossis ad Ioan. de Terra rub. in tractatu, qui Vinca Ecclesie dicitur. ar. 10. 3. tractat. in glo. officia. Vbi etiam scribit, an infames possint esse Notarij: & concludit, quod non, licet infamis possit esse Procurator, nisi sit procurator Regis, vel Episcopi: quia tales non possunt esse infames. Dicit tamen Cyn. in l. reum. C. de procu. quod ille, qui fuit condemnatus de crimine, & sic infamis per sententiam, non potest esse Procurator per d. l. reum. concordat tex. in c. l. iuncta glo. 1. & 2. 3. q. 7. Si enim pendente iudicio criminali, contra eum remoueat, ipse multo magis post condemnationem. Sed si esset infamis, quia condemnatus alia actione famosa quam criminali, tunc potest esse procurator vilium personarum. Ita Angelus, & Io. Fab. in §. si infir. de exceptio. De quo late per eundem Iacobum Bonaudi in loco antedicto. Vbi dicit officium simplicium Procuratorum esse vilissimum officium, per l. si quis procuracionem. C. de decurio. lib. 10. cum tamen proueniat ex quadam literatura, præferendus est alijs mechanicis, & plebeijs artificibus. Cum omnes tales plebeij, quodammodo dicantur feces vrbium, & sic viles: vt in principio huius partis dictum est. Et facit, quia officium procuratoris est ars. c. quia episcopus in si. iuncta gloss. vt. 5. q. 3.

Vigesima prima consideratio. Etiam inter plebeios, & populares præferri debent Virtuosi, quoniam virtutum præmia tribui merentibus conuenit. l. si. quæ incipit. vt virtutum. C. de statutis, & imaginibus. clem. cupientes. in princi. de pœn. & remissio. Facit c. nō loc. 40. dist. & hoc est, vt dicit philosoph. 8. Ethic. Honor est præmium Virtutis. Dixi plenè in 1. part. in 47. & 64. confide. in 4. part. in 48. consideratio. in 7. par. in 47. confid. & in 8. par. in 28. consideratione, & in sequen. proxima consideratio. Faciunt plura que ad hoc accumulata Corpora in suo tracta. de Imperatore militum eligendo. in Ver-

in verbo, virtutis. De quo dixi in 9. par. in 44. consideratione. Vbi scripsi milites etiam ex virtute esse honorandos, licet hodie pauci sint tales. Et ex hac consideratione etiam laudari possunt, & Aduocati, & Medici propter virtutes, quas ex scientijs sibi acquirunt. De quo hic ante in 18. consider. dixi. In d. vt ait Aristoteles, lib. 3. Politicorum. cap. 9. Excellentibus virtute in ciuitate, parendum est sponte. Ita, vt tales pro Regibus habeantur. Alios autem, excellentes potentia, aut diuitijs, dicit esse à ciuitate expellendos, Et inter ceteros præferuntur qui sunt probata vitæ, & bonæ fidei, aut magne legalitatis reputantur, tex. in l. 3. in prin. ibi, & an honesta, & inculpatæ vitæ. ff. de testibus, & ibi gl. quæ notat, quod præsumitur bene fieri, si à bono fiat, argu. l. si quis ex argentarijs. §. 1. ff. de edendo. & in auth. de testibus. §. sancimus. ibi, multorum honorumque copia virorum. colla. 7. Cum tales in multis priuilegiantur, & honorantur ultra alios. Et decem casus scribit dom. meus Ias. in l. iubeamus. C. de iudicijs, & vide eundem in repetitio. l. admonendi. in 67. col. 1. ff. de iureiuran. idem in l. sciendum. col. 8. ff. de verb. obligatio. Barba. consi. 23. in 1. vol. Fel. plenè. in c. super his. in fin. extra de accusat. idem Barbatia. in ca. insinuante. col. 1. extra de offic. deleg.

Et quantum valeat Virtus in vita beata perficienda, scribit Gellius lib. 18. c. 1. & amplissimè per Beroaldum in suo opere de felicitate, Vbi querit an virtus sit effectrix vitæ beatæ. Vbi plura ad laudem Virtutis disertè accumulatur: & in lib. quo septem sapientum sententiæ continentur, in sententijs Cleoboli.

Vigesima prima consideratio. Inter omnes honorandus est, & laudandus, qui ab omnibus & publico iudicio bonus, & optimus iudicatur. Quod in persona Scipionis Nasice contingit, vt refert Valerius lib. 8. c. quæ cuique magnifica cõtingerunt. c. 5. Dum ait, verum speciem honoris à Scipione quoque Nasica oboritur. eius namque manibus, & penatibus, nondum quattoris senatus, Pythij Apollinis monitu. Pefinunte accersitam Deam excipi voluit, quia eodem oraculo præceptum erat, vt hæc ministeria matri Deum à sanctissimo viro præstarentur: explica toros factos, cõstitue omnes currus triumphales, nihil tamè morum principatu speciosius reperies. Et tunc vnum esse dicit Plinius, quia à condito æuo, Vir optimus sit iudicatus. Dicit tamen Boerius in 2. de consolatione Philosophiæ. est mentibus hominum veri bonique naturaliter incerta cupiditas, sed ad falsa deuius error abducit. Et nihil est tam popolare (vt dicit Cicero) quam bonitas, hoc est, nihil est tam charum, & gratum populo, & quod magis fauorem populi conciliet, quam esse bonum: Et idem deteriorum magna natio est: Boni verò singulares, omne tempus Clodios nō omne Catones inquit Seneca. Ad deteriores faciles sumus, & ab adole-

scencia viri procliu ad malum sensualitas humana declinat, vt in prooc. clem. & non est qui faciat bonum: non est vsque ad vnum, Psalmus 13. & Cati- linam, vt ait Satyrographus,

*Quocumq; in populo videas, quocumq; sub axe,
Sed nec Brutus erit, Bruti nec auunculus vsquam.
Rari quippe boni numero vix sunt totidem, quos
Thebarum porta, vel diuitis ostia Nili.*

Quoties igitur virum bonum videre cõtingit, illi assurgito, illi caput aperito, illum vt Deum colito: via vitiorum lata est, & decliuus: & ideo cõtis peruia: via virtutis angusta, cliuosa, senticosa, & ideo paucis patet. Fimbria, olim Iudex electus in causa Pythiæ, qui sponsonem fecerat, quod vir bonus esset, iudicatu illo superfedid dicens, nō liquet: quoniam, vt vir bonus aliquis sit, ea res innumerabilibus officijs, & laudib. continetur, & vt dicere solebat Pittachus, perdifficile est, Bonum esse. Hęc Beroaldus in lib. de septem sapientum sententijs, in sententijs Biantis. Vbi concludit, quod quoquo modo mali dicantur, siue improbi, siue imperiti, siue viles, prout ibi interpretatur, elaborare debemus, ne inter malos enumeremur, imò enixe curem, vt simus potius similes sacerdotib. Aegypti, quos Piromas vocant. Est autem Piromis in Græca lingua, idem quod honestus & bonus, in nostro sermone.

Item, qui optimus habetur, & iudicatur, non sine laude nominatur. Quod optimi cognomen Traianus (vt iste Beroal. ait lib. de optimo statu) veluti peculiare accepit ex senarum populique Rom. appellatione. Quo nomine, amplissima haud dubiè bona continentur. Quod nomen sibi quisque mallet, (vt inquit Liuius) quam honores Imperiæ ue, de quo Silius Italicus:

Optimum heu nomen melius maiusq; triumphis.

Et, vt author est Plinius panegyrista, nomē Augusti, & Cæsaris, minus est, quam optimi. Iupiter, apud Ethnicos optimi nomine colebatur. dicebatur enim Iupiter optimus maximus, quia in re illud annorandum, quod antè optimus, quia vt inquit verè Cicero, maius est, certèque gratius prodesse omnibus, quam opes magnas habere. Interrogatus Agesilaus ille magnus, quo pacto quis gloriã apud mortales consequatur, sic respondit, si optima dixerit, nec non pulcherriima factitauerit.

Prudenter enim Solon vnus è septem sapientibus, & legum scriptor solus ex septè, Rempublicam duabus rebus contineri dixit, præmio, scilicet, & pœna: vt hinc boni ad virtutes inuitentur, & honoribus exornentur. Illinc mali à flagitio arceantur pœna, vt in officio omnes sint. concordat l. 1. §. Nam, vt ibi bonos nō solum metu pœnarum, verum præmiorum quoque, exhortatione efficere cupientes. ff. de iust. & iur. & ibi gl. in verb. metu pœnarum. alleg. vers. Hora.

*Oderunt peccare boni virtutis amore,
Oderunt peccare mali formidine pœna.*

Et sicut

Et sicut bonos pramio prosequi decet, ita malos poena affligi. Et si mala a malitia reuocari non possint per indulgentiam, poena coerceri debent per seueritatem, Sic secreti sint a bonis mali, vt a frumento lolium incerniculo separatur. Fiat more medicorum, qui interdum vrunt, secant, abscindunt in corpore membrum, quod insanabile est, ne pars integra, contagione obrepente, pariter corrumpatur. iuxta illud: *Immedicabile vulnus*

Ense rescindendum est, ne pars sincera trahatur.

Consimiliter secari interdum, & amputari debet de corpore ciuitatis membra putrida, hoc est, Ciues malefici, scelerati, perfidiosi, turbatores publici commodi, & molitores rerum nouarum, exterminari atque tolli de medio.

Supereff, vt & propius ad rem redeamus, & de bene moratis dicamus, qui plurimum honorari debent. quoniam mores praferuntur scientiae. argumen. c. sedulo. 38. disti. & l. magistratos. C. de profef. & medicis lib. 10. vbi dicit rex. Quod magistratos studiorum, doctoresq; excellere oportet moribus primum, deinde facundia. concordat tex. in l. vnica. ibi, si laudabilem in se probis moribus vitam esse monstauerint, si docendi peritiam, & c. C. de profefloribus, qui in vrbe Constantinop. docentes, & c. lib. 12. & patet ex argumento literali. Psal. 98. Bonitatem, & disciplinam, & scientiam doce me. Ideo scholares bene morigerati, praferendi sunt Doctores. male morigerati & vitiosis: cum Doctores debeant inter alia praecellere scholares moribus, iurib. ante allegatis. l. 1. & ibi notatur. C. de annonis ciuilibus. lib. 11. & vilissimus computandus est (nisi praecellat scientia, & sanctitate) qui est honore praestantior. tex. in c. vilissimus. 1. que. 1. ad minus debet esse bonus, vt ibi glo. Illaudabilis enim est scientia, quam vita maculat. ca. nisi cum pridem. §. pro defectu, extra de ren. Ideo bene dicitur, mores ornant scientiam, qui omnes excedunt diuitias. l. scire opes. §. pe. ibi, neque enim facultates, neque dignitas est ita sufficiens ad fidem, vt bona electio, & benigni mores. Ex quo concluditur Bonos, & Optimos, etiam moratos, ceteris praefereandos esse.

Vigesima secunda confide. Inter plebeios praeferi debent Originarij ceteris, vt facit tex. in l. 2. C. de officio praetoris. Hinc dicit ibi Albericus, quod Syndicus potius eligendus est de vniuersitate, quam alius. Facit dictum Ciceronis in lib. de amicitia. Potiores, inquit, sunt ciues quam peregrini. Vnde in quibusdam probri, vel odij causa, quis appellatur, quasi domum propriam non habeat. Vnde Salust. M. Tullius in quibusdam, cuius vrbis Romae: ideo dicit tex. in d. l. 2. potius eligendos esse Praetores, qui habent larem in vrbe, quam illi, qui sunt de prouincijs, vt facit etiam tex. in ca. in nomine domini. 23. disti. ideo, vt dicit F. Patritius in lib. de institutione Reipublicae. lib. 3. tit. 2. quare solet a nonnullis, an omnes magistratus inter

ciues distribuendi sunt, an aliqui peregrinis tradendi. Et, vt ait, placet quibusdam, magistratus omnes qui iuri dicendo praesunt, quique ditionem aliquam in fontes exercent, peregrinos esse dicunt: namque simultates, inimicitias atque odia inter ciues oriri, cum ciuis in ciuem suum animaduertit. Alia autem ex parte, longe faciliores esse; & ad gratiam clementiamque prouiores ciues inter se, quam si res a peregrinis agatur. Quae quidem ratione adducti plerique Italiae populi, eiusmodi magistratus aliunde accersere consueverunt; & his assentit l. si. C. de crimine sacrilegij, & l. 3. quae incipit, nullus. C. de diuersis officijs, & apparito. iudicum. lib. 12. & de hoc aliam fuerunt ordinationes Regiae, scilicet, Phil. Pulchri, & Caroli V. Regum Franciae, de quibus per G. Bene. in sua reper. c. Rayn. in verb. & vxorem nomine Adelasiam. num. 1050. vsque ad num. 1052. extra de Testamentis. Vbi scribitur rationem, quare beneficia originarijs sint conferenda, & non officia secularia. Quoniam, vt ait, officium seculare dari non debet illi, qui est de loco oriundus propter notitiam, & familiaritatem, quas habet seu habere praesumitur cum illis de loco, & conpatriotis suis, quibus forte nimis faueret, aut odio contra aliquos aequali, vel inaequali conuersione concepto: inter pares sit aliquando, & saepe inuidia, ac dignitatis contemptio l. obseruandum. circa initium, ff. de officio praesidis. Eis laederent contra iustitiam, quam fauores, & odia multum turbant, & interdum iudicia peruertunt, & suffocant. c. pe. ibi, de terra vxoris suae oriundis. extra, vt lite non contestata. Ideo, vt dicit, fuit ordinatio Phil. Pulchri, qui prohibuit quem praefici in Senescallum, Praepositum, Iudicem, Vicarium, aut Bailliuum in loco vnde oriundus dicitur.

Veruntamen, idem Franciscus Patritius, inclinans ad contrariam opinionem dicit, quod longe melius ciues imperabunt quam peregrini, quod dicit esse manifestum, & notorium ex experientia, non solum apud Romanos, Carthagenenses, Athenienses, Lacedaemonios, aliosque complures qui magistratus omnes suis ciuibus tradiderunt: imò ex inclita Venetorum Repub. In qua, peregrinis nullus est locus, & tamen nec iustitia, nec seueritas deest, & ex eiusmodi iudicijs nulla discordia, nulla seditiones, nullaque inimicitiae oriuntur. Et vnum de illa Republica refert, quod nunquam alibi se lectitasse aut vidisse meminerit, quod ordo ciuitatis, qui a primis conditoribus constitutus fuit, semper mansit, & nunquam mutatus est. Hi namque, qui eam vrbeni aedificauerunt, inter se suosque magistratus diuiserunt, quasi praemium laborum suorum, & hanc haereditatem posteris reliquerunt, vt aduenam, colonum, peregrinum, in quilibet ad magistratū admittent nullum, & ita antea obseruatum est, iam pane annis mille. Quo circa posteris illorum, qui vrbeni aedificauerunt, semper Reipublicae praesuerunt, & Senatores, Patritij,

Patritij, ac Nobiles appellati sunt: reliqui autem omnes plebeij. Plurimum tamen, vt ait, valet consuetudo, a qua difficile est recedere. Sed si ab initio constituitur, tutius ciues quam peregrini impetrabunt.

Nam etiam, vt habetur 3. Politic. Noui incolae, qui ciuitatem, & patriam incolere coeperunt honoribus ciuitatis non participant: sed antiqui, qui mores patriae nouerunt sunt illis praeferendi. Moderni vero, maxime penitus extranei postponendi, coram quibus non est agendum consilium: quia scribitur, Eccles. 8. Coram extraneo ne facias consilium. Nescis enim quid pariet. Facit tex. in auth. de collatoribus. §. sed neque prouinciarum iudices. collat. 9. Vbi imperator possessores exprimit, eosque repetit. non autem habitatores simplices: de quibus mentionem antea facerat. Cum hominibus profecto communionis alienae, nullum fas est finire certamen. 24. q. 3. c. cum quibus in fin.

Facit, quod dicit Zenzelinus, in extrauag. Ioan. 22. incip. execrabilis. ibi, in diuersorum Regnorum partibus, quod contra promotionem, quae fieret ad dignitatem vnius regni, de regnicola alterius Regni, admitteretur exceptio domini temporalis si promouendum haberet suspectum de proditione terrae suae: vel consiliorum, & secretorum suorum. arg. l. si quis aliquid. §. transfuga. ff. de poenis. l. omne. §. exploratores. ff. de re militari. c. petitio. de iure iurando, & notant Inno. Hosti. Abbas, Aretini, & Fel. in c. super his de accusatio. Idem Abbas post glo. in c. ex par. de testibus & in ca. quod sicut, & in c. 1. & in c. cum inter vniuersas, & melius in c. cum terra. de electio. Et est ratio, quia alicui non conuenit scrutari arcana Regni alieni. l. mercatores. C. de commercijs & mercatoribus.

Peregrini enim & incolae officij est, praeter negotium suum agere nihil, de alio inquirere, minimeque esse in aliena Republica curiosum. c. leges. 3. q. 6. & ait Cicer. lib. 1. officiorum. Vnde vt amicos quaerat, laborare curat. Genes. 19. & Luc. de Pen. in l. quisquis. C. de omni agro deserto. lib. 11. Vbi tractat praedicta quae sunt Francisci Patritij, & illam decidendo assentit opinioni illius, quod originarij sunt praeferendi. Peregrini vero non se debent de Republica ciuitatis intrinsece. cum certum sit, oriundos a patria, potius mores Regio nescire, quam extraneos. c. quosdam. & c. quanto, de praesumpt. Vnde Terentius in Eunuch. Sola (inquit) sum, habeo neminem hic, neque amicum, neque cognatum, quam obrem alio cupio parere amicos beneficio meo. Id amabo adiua me, quod facilius fiat: propter quod a vero facilius in consilio deniabit. quae pericula in originarijs, & antiquis habitatoribus, non praesumuntur. Auspicijs enim patritijs, non alienigenis, Republicam administrare oportere, antiqui iudicabant. Dicit Valer. lib. 1. tit. de auspicijs. in prin. Cum originarij sint potius in bonis opulenti, & diuitiarum ple-

ni. Pariter olim non praesumebantur in exteris, Vbi officia temporalia erant. cum tunc breui tempore, quo officium duraturum erat, magna familiaritas contrahi non posset, imò nec apperi. haestenus G. Bened. in loco. ante alleg. quae excerpfit à Luc. de Pen. in d. l. quisquis. Qui post eum dicit attendendum esse, donec ex antiquis bonus habeatur, ex nouis non assumatur: quia maior bonitas noui, antiquis non debet praesudicium afferre. Vnde praecipuum fuerat Moyfi Deut. 17. Regem constituere de numero fratrum. Non (inquit) poteris alterius gentis hominem Regem facere, qui non sit frater tuus, hoc est, de tua patria, seu gente natus. Et ibi per eundem G. Bened. pulchra alia vide de literis naturalitatis, quae conceduntur à Rege nostro extraneis: quoniam alias non possent in Regno habere haeredes ex testato, vel ab intestato. Et ex his etiam videmus hodie in Regno esse consuetudinem: vt in officijs secularibus originarij, & patriae potius admittuntur, sublati illis antiquis constitutionibus, & ordinationibus Regum, & in hoc operatur consuetudo, vt dicit Coepo. in tractat. de Imperatore militum eligendo. in vers. propter nationem. Vbi de istis in fin.

Etiam de iure Canonico Beneficia sunt conferenda originarijs indigenis, & oriundis de loco seu Regno, aut dioecesi vbi sunt sita. Faciunt notata in c. si proponente. in gl. si. extra de rescrip. & text. in l. in Ecclesijs. C. de Epif. & cler. Quae vult, quod ad Ecclesias eligantur potius illi, qui sunt ex Vico, in quo sunt possessiones Beneficij, quam alij, & dicit ibi Bal. quod vbi in Ecclesia reperitur idonei ad promouendum, illi debent promoueri de ipsa, & non aliunde. & idem dicit ipse Bal. & Alberic. in l. diuus. ff. de tut. & curato. datis ab his. Idem no. gl. vni. & doctores in l. planè. ff. quod cuiusque Vniuersitatis nomine. Et idem tenet glo. in ca. cum inter Canonicos. in verbo, ad Ecclesiam alienam. extra de electio. Et idem tenet Capol. in tract. de Imperatore militum eligendo in d. verbo, propter nationem. in fine. ibi, sed etiam si essent. Idem etiam tenet Rochus de Curte in suo tractat. de iure patronatus. in verbo, honorificum. in 21. col. dixi in praecedent. par. in 32. confid. verum licet enim oriundi. idem tenet Barb. in d. c. si proponente, & consilio suo 23. incip. scripsit propheta optimus. in 1. volum. col. 7. Vbi dicit, quod si Imperator, Beneficij, in sua gratia non faciat mentionem de loco vnde est oriundus, talis gratia est subreptitia: Quia Papa non intendit prouidere extraneo, sed vnicuique in patria sua. Imo tenet ibi Barba. quod huiusmodi prouisio est nulla contra Bal. quos videas cum casus euenerit, quia est casus quotidianus, qui euenit mihi consulendo in casu, in quo extraneus, seu alienigena, à Regno. impetrauit mandatum Apostolicum in vim concordatorum, non facta mentione, quod non erat de Regno, tenui ex dictis per Barbar. in eoloco, huiusmodi mandatum

non habere locum in loco, vbi habent locum dicta concordata, cum ipsa, & contenta in eis sint data Regi, & Regno in priuilegium pro incolis Regni, & non extraneis, qui non sunt de Regno, & scripti amplè in commentarijs dictorum concordatorum. Et è nostris aliquid de materia tractant Cosmas Guymier in suis commentarijs. in verbo exterrorum. fol. mihi. 10. & post eum Ioan. de Selua in suo tract. de Beneficio in 3. par. in 26. quæstio. Et maxime, quia Rex Franciæ habet Priuilegium, quod alienus clericus non regnicola, sine eius permissione, & literis naturalitatis, non possit beneficiari in suo Regno, vt per eisdem in locis antè allegatis.

Vigesima tertia confid. Inter omnes cuiuscunque status laudabiliores sunt, qui pulchriora nomina habent: Quoniam honor, & decus est, habere pulchrum nomen. Hinc dicit Io. And. in c. cum secundum Apostolum. de præbendis. & in c. 1. de deposito. Vxorẽ suam Milanciam dixisse, quod si pulchra nomina venderentur, caro esset precio emenda, vt dixi supra in 1. par. in 10. confid. & refert Panor. & alij doctores in proœ. decretalium: & laudabile est habere pulchrũ nomen. Panor. in c. 1. col. penul. in initio. de iudicijs. Ideo pulchra nomina imponenda sunt filijs. Et bona præsumptio oritur ex bono nomine. & quandoq; sinistra ex prauo, & turpi nomine oritur. Faciunt tex. & notata in l. facta. §. si danda. ff. ad Trebel. in proœ. sexti. in verbo Bonifacius. & in proœ. decretalium. in verbo, Ioãnes, & plura adhæc scribit G. Bened. in sua repe. c. Rayn. in verbo, Raynutius de Clera. num. 52. & 53. de testamentis. Quia à nomine, & cognomine, multotiens sumitur argumentum. De quo plenè per Fel. in proœ. decretalium. Et sic vnusquisq; curare debet, & laborare diligenter de bono nomine habèdo. Cum multo melius sit nomen habere bonum, quam diuitias multas. Prouer. 22. Nobis enim necessaria vita nostra, alijs fama nostra. in c. non sunt audiendi. ii. qu. 3. & qui negligit famam crudelis est. tex. Augustini. in c. no. lo. vers. duæ res. 12. q. 1. Bona autem fama impinguat ossa. Eccles. 30. hoc est, augmentat virtutes, in quib. robur hominis interioris consistit, sicut in omnib. consistit robur hominis exterioris, vt ibi declarat Nicol. de Lyra, de quo hic infra in 28. cõsiderat.

Quod etiam clarè ostendit P. Scipio, Vir ille insignis Romanus Consul. de quo refert Valer. lib. 3. titu. de fiducia sui. c. 5. Quod cum fratrem suum de beneficijs obtrectatum defenderet, dixit: Nam, cum Aphricam totã potestati vestræ subiecerim, nihil ex ea, quod meum diceretur præter cognomen retuli.

Etiam de Paulo Aemylio, post triumphum Macedonicum, lib. 4. tit. de abstinentia & cõtinentia. Penates (inquit) suos nulla ex parte locupletiores fecit, præclare secum actum existimans, quod ex

illa victoria alij pecuniam, ipse gloriam, atq; memoriam nominis sempiternam occupasset & reportasset. Et paulò post de Scipione Acimiliano dicitur. Itaq; quum per socios, & exteras gentes iter faceret, nõ mancipia eius, sed victoriæ numerabantur, nec quantum auri & argenti: sed quantum amplitudinis, scilicet, gloriæ, famæ, & nominis pondus secum ferret æstimabatur.

Ex quibus constat, quod de bono nomine curandum est, adeo quod Salicetus in l. 1. in prin. C. de summa trinitate, per illum tex. parentes exhortatur, pulchra, & honesta liberis imponere, & non turpia: quæ secundum eum quodam modo infamiam, & dedecus important: Vna enim quæque res quemadmodum intelligi debeat, ex ipso nomine apparet. l. diuus. in princip. ff. de bonis damnatorum. & ibi fit argumentatio ex nomine. & per gloss. facit quod scribitur Exod. 23. cum Deus dixerit ad Moysen. Inuenisti gratiam coram me, & te ipsum noui ex nomine. Faciunt quæ dicit Fel. in dicto proœm. decretalium. colum. 6. Hippolytus de Marsilijs. in l. 1. in initio. colum. penult. ff. de quæstion. Petrus Giraldi in cautelis suis, cautela 85. incip. magnum. Caccialupus in d. l. 1. col. 10. C. de sum. trin. Simphorianus in chronica Sabellici. de hoc nomine Franciscus.

Et bonum nomen facit, vt plus credatur illi, quam habenti malum. Notatur in c. in nostra. extra de testibus. Franciscus Niconitius in repet. ca. quoniam contra falsam. ibi, notat Abbas quinto. num. 46. & Ioannes Neuizani in sua Silua nuptiali. fol. mihi 99.

Vigesima quarta confid. Inter ceteros, & aduenas præferuntur qui non sunt nationis infamata: Quoniam, vt dicit text. in l. quod si nolit. §. qui mancipia vendunt, nationem cuiusque, in venditione pronunciare debent: Plerunq; enim natio serui aut prouocat aut deterret emptorem. idcirco interest nostra scire nationem. Præsumptum etenim est, quosdam seruos bonos esse, quia nationis non sunt infamata, quosdam malos videri, quia ea natione sunt, quæ magis infamis est. ff. de ædilit. edict. Id etiam probatur ex sacra scriptura. Ioan. 4. vbi mulier Samaritana dicebat se non esse dignam dare aquam Christo, quia Iudæus, & natio Samaritanorũ erat probrata apud Iudæos. Ex quo etiam Iudæi improperauerunt Christo, quod esset Samaritanus, aut dæmonium haberet, vt habetur in capit. Nonne benedicimus. extra de præsumptionibus.

Et licet vnicique propria Patria videtur maior, & præstantior alia. l. fin. & ibi gl. C. si seruus exportandus veniat. Nam Patria est dulcis amor. l. qui habebat. ff. de leg. 3. vnde Virg.

Nos Patriæ fines, & dulcia linquimus arua.

Et illud Nasonis ad Rufinum.

Nescio qua natale solum dulcedine cunctos

Ducit.

Ducit, & immemores non sinit esse sui.

Et idem:

Dulcis amor Patriæ, quo non præstantius vllum.

Idem Charitas Patriæ, qua pleriq; omnes tenemur: vt suauisq; Patria charissima atq; gratissima; dulcissimaq; sit, vt patriam suam qualiscunq; est, quisque laudet, & extollat. more Vlpiani in l. 1. ff. de censibus, vbi suam Patriam miris laudibus commendat. Vnam tamen habet gratiam, qua caret altera opem. Et vnus laudat Rhodon, & alius Rhodopen. Alij autem aliam pro mentis captu & arbitrio. Nobis sit satis ad rem, propria quasdam gentium Epitheta referre. vt scribit Text. in sua officina, ex quibus aperta est diuersarum gentium differentia.

Apuleius, eruditos appellat Aegyptios, sicuti Iudæos superstitiosos. Nabathæos, mercatores. Fluxos vestium, Arfacidas, Frigum pauperes Scythas, odorum diuites Arabas. legimus Alexandrinos esse fallaces: Topiferos scribit, Aegyptios esse ventosos, furibundos, iactantes, iniuriosos, auidosque nouarum rerum.

T. Liuius, perfidiã Pœnis, Cicero calliditatem, vnum numerum Hispanis, robur Gallis, artes Græcis, Italiam sensum, Romanis pietatem ascribunt.

Ioan. Picus Mirandula, ponebat in Hebræorum doctrina, mysteria & prodigia, in Græcorum disciplinis, ingenium, in Romana Academia, potitiam.

Horatius vocat Britannos hospitibus feroces, Perfas infidos.

Iulius maternus ad Mauortium Lollianum scribens. quædam, inquit Gentes ita à cœlo formatae sunt, vt propria sint morum vnitatem perspicua. Scythæ inmanis feritatis crudelitate grassantur. Itali sunt regali super nobilitate præfulgidi. Galli stolidi, seuces Græci, auati Syri, Afri subdoli, acuti Siculi. Luxuriosi super Asiatici & voluptatibus occupati, Hispani elata iactantia animositate præpositi.

Blondus, vocat Afros fraudulētos, Liguras duros, Campanos superbos.

Ex nostris verò, Christophorus Longolius Parisiensis, in oratione de laudibus dicti Ludouici, & Francorum: vocat Britones duros, vafros Normanos, religiosos Francos, industrios Flandros, mites Lotharingos, faciles Andegauos, bellicosos Vafros, Burgundos feroces, Picardos alacres, frugi Santones, atque Picauos, Narbonenses fideles, fortes Artuornos, Hanonios pertinaces, magnanimos Senones, versutos Cenomanos, militares Bituriges. Apostolus verò, ex testimonio Epimenidis Thebani sacerdotis refert ad Titum primo, quod Cretenses sunt semper mendaces, & male bestia, ventres pigri. Et scribitur in c. dominus. ii. q. 1. Et de his & alijs in sequent. part. in 10. consideratum est. Et vnde ista procedant inferius paulo post dicitur.

Aduerte tamen, quod extranei in multis priuilegiantur, & inter alia, quod in causis eorum est summarie procedendum: vt tenet Paris de Puteo in tract. de syndicato. in verbo, negligentia. chart. 72. allegat And. de lser. in proœ. constitutionum feudaliũ, qui dicit hoc esse verum, maxime vbi causa est modica. per auth. nisi breues. C. de sent. ex periculo recitandis, vel si sit causa in qua plus expenditur qui sit valor rei, vt si sit quæstio de equo, qui interim in hospitio satis comederet. vt dicit Bar. in l. 2. ff. de re iudi.

Et, vt reassumã quod paulo ante omissum fuerat, facit, Quoniam ex prima mores accipimus, Et ex varijs cœli locis aspectibusque, diuersæ in generantur morum cõtemperationes. vt dicit Hippocrates Cous in lib. de aërib. Cœli. & Plato in Timæo. & Arist. lib. 7. Polit. c. 7. & lib. Orbicularium quæstionum. libr. 14. c. 20. & ibi Pet. Aponensis, & Galenus in lib. de substãtia virtutum animalium. c. 9. & Auicenn. lib. 10. Meta. & Cicero in oratione, quam de lege agraria scripsit, contra Seruiliũ Rutilium. & Plin. lib. 2. cap. 80. & Lucanus lib. 8. & Vegetius lib. 1. de re militari. c. 2.

Huius etiam sententiæ, sunt omnes Astronomici istud astris ascribentes: vt Ptolemaus 2. quadripartiti, & ibi Hali cius interpres, & Albumasar introductorij. lib. 3. & 5. & Firmicus Maternus ad Mauortium Lollianum lib. Astronomic. i. ca. 1. cuius verba hæc sunt. quædam gentes à Cœlo ita formatae sunt, &c. vide reliqua ante.

In hanc sententiam scribit Herodotus in Caliope, & Plutarchus in apophthegma, quod cum in montosa esset Persarum regio & aspera, velentque propterea regnante Cyro campestem ac mollem capere, id quidem non passus est Cyrus, in quibus, & plantarum semina, & hominum mores, & ingenia Regionum quoque similitudinem trahere. vnde formatum est antiquum adagium. Mores hominum, vt plãta, ad Regionis habitum respondent.

Vnde inferri posset, quod cum terra Burgundiæ meliora vina & subtiliora producat, quam reperiantur in tota Gallia, vt seq. par. in 84. confide: scripsi. Ita etiam indigenarum ingenia cõformia habere debet.

Ex quo benefacit text. ante allegatus. in d. §. mancipia. Ex quo not. gloss. in authen. de referendarijs. in verb. ex patribus collat. 2. quod ratione Patriæ quis præsumitur bonus aut malus. facit text. in c. quando 24. distin. & in ca. constitutis extra de purgati. canonica. vbi habetur cõsideratio ad Patriam alicuius ordinandi, & cuius nationis sit: vt indeficiatur quibus moribus sit imbutus. Et sicut præsumitur pro aliqua ratione Patriæ, & aliquando præsumitur contra aliquem ratione Patriæ: vt est rex. in c. Afros 98. dist. & ibi gl. 1. & Archid. (qui adducit dictum Firmici Materni. supra all. Tacito auctore) & Bal. in l. data. col. 10. ver. 8. modo. C.

qui accusa. non poss. facit etiã dictum Bar. in tract. de Guelphis, & Gebellinis. col. 4. quod de iure q̄s præsuntur esse eius affectionis, qualis est eius Patria. Est enim præceptum iurisdictionis, vt patriæ pareamus. l. veluti. ff. de iust. & iu. quod dictum singularizat Barba. conf. 34. incip. præclare optimus dicit. col. 13. lib. 2. & alibi commendat in repet. ca. Raynal. col. 3. & 88. de testa. & Franc. Cur. conf. 45. incip. statuto seu consuetu. verfi, quia quilibet, col. 4.

Adduci possent multa quæ faciunt ad hæc scripta, per Bartho. Cæpo. in suo tractat. de imperat. militum eligendo. verfic. propter nationem, & in tract. de simulatione contractuum. in 21. præsumptione. & in suo libello de vita, & modo viuendi in studio. Et quod Albertus de Gandino in tracta. maleficiorum. in tit. vnde, aut quo loco possit fama procedere. in principio. quod fama vel infamia potest ex loco, maxime originis procedere: cum quis à natura, & origine propria præsumatur esse bonus, vel malus. per dictum §. mancipia.

Et huius rei aliæ quoque rationes vltra vim astrorum deduci possent: tum ex eo, quod quædam Nationes præ cæteris multa vitiorum irritamenta subministrant. Nam quid aliud Campanos luxu ac libidine affluentem reddidit, quam terra ipsa omnium, quæ libido luxusq; exposulat, feracissima, quæ & inuictum armis Hânibalem (vt ait Valerius) illecebris suis complexa vincendum Romano militi tribuit? Ille enim vigilantissimum Ducem, illa exercitum acerrimum, dapib. largis, abundantiam vino, vnguentorum fragrantia, Veneris vsu lasciuiose ad somnum, & delicias euocauit, ac tum demum fracta & contusa Punica feritas. Nihil est profecto, quod magis homines molles reddat quam rerum copia. Hinc Arabes à Virg. li. 1. Georg. molles dicti sunt:

India mittit ebur, molles sua thura Sabæ.

Vt que omnium regionum sit fertilissima Arabia. Deinde sunt sui cuiq; Patriæ peculiare mores, vnaquæq; enim prouincia seu Patria suos sensu abundat. vt ait Hier. ad Lucinum. in ca. vti nam. 76. dist. & in c. certificari. extra de sepulturis. & dicit Quinti. Gentib. proprii mores sunt. Nec idem in Barbaro Romano Græco probabile est, & ciuitatum etiam leges instituta ac opiniones habent differentes, ob idque scribit argumenta à natione sumi. Et scribitur in c. omnes. i. dist. alia alijs gentibus leges placent. Vnde ortum est vetus Græcorum prouerbium, Lex & Regio.

Vigesima quinta confide. Inter ciues, & plebeios eiusdem qualitatibus honorabiliores sunt ac præferri debent, qui ex honestis, & probis parentibus orti sunt, & progeniti, vt supra dixi in 2. part. in 24. confide. vbi scripsi mulieres ortas ex bonis parentibus, esse laudandas, potissimum si ex bona matre, proba, & pudica. Et idem de filijs dicendum. Monebar ratione sequenti. Nam licet sua

cuiq; mens sit, tamen pleræq; sunt animi vires, quæ simul cum corpore à parentibus transfunduntur in filios. prout amplè ibi deductum est. Et de filijs facit glo. in verb. non infamata. in l. quod si nolit. §. qui mancipia. ff. de ædil. edic. & in l. quis quis. §. i. in verb. in quibus. C. ad l. Jul. maiestat. in quibus notatur, Sæpe solet similis filius esse patri, & etiam in c. venerabilem. §. eos. in verbo, prognitores. extra de electio. & ibi Panor. col. 4. facit tex. in auth. de referendarijs sacri Palatij. §. pen. & ibi glo. in verb. ex partibus. col. 2. & in c. 1. di. stinct. & ibi gl. i. quæ dicit hanc vnam esse causam quare filij presbyterorum non promouentur ad sacros ordines. text. in c. si quis. ibi, filij vero eius. & c. 6. quæ. i. & ibi gl. in verbo, metiuntur. quæ addit ad versiculum præcedentem. Et sequitur leuiter filia matris iter. & in c. vit. in fi. de consecr. dist. vit. & in c. 2. super ver. defect. de filijs presbyterorum. in 6. quæ & illud quoq; dicit. Hac, inter alias duas rationes spurios sacris non initiari. Et facit quod voluit gloss. in verb. domum. in l. cum vnus. §. i. ff. de alimen. & ciba. lega. & Cy. in l. in bonæ fidei. in 7. quæ. C. de iureiur. & Bal. in l. i. ad fi. C. de locato. & in leg. si quos in fin. & ibi Ange. C. de captiuis. & Franc. de Aret. in l. i. ubi in fi. C. de aduocat. diuerso. iudi. Vnde scribitur Sapient. 3. de impijs, & ijs qui sapientiam abijciunt. Nequissimi filij eorum, quasi nequissimi orti, nequissimi sunt etiam filij, & facit dictum Esdræ. lib. 4. cap. 9. Qualis ager, talia & semina, & quales flores, tales & tinctura, qualis operator, talis & creatio, & qualis agricola, talis & cultura. atque Matth. 7. & Luc. 6. scribitur: Non potest arbor mala bonos fructus facere. Neque arbor bona malos fructus proferre. Cuius sententiæ initium refert gloss. in verb. non infamata. in d. §. qui mancipia. Et elegantissimè in ordine insinuat Theologus, dum ait in verbis transpositis:

Nō etenim è squilla ros nascitur, aut hyacinthus. Sed neq; ab ancilla filius ingenuus.

Et sub simili forma Horatius libr. carminum 4. Ode 4.

Fortes creantur fortibus, & bonis.

Est in iuuenis, est in equis patrum.

Virtus, neq; imbellem feroces.

Progeniant aquila columbam.

Et veridicè huiusmodi sententiam, tanquam prouerbio celebrem, extulit Euripides, verbis tamen translatis:

Heu, heu, vt illud dicitur recte, probum.

Patre ab improbo, non possit nasci filium.

Et Aristot. Polit. i. cap. 4. ex quorundam sententia ait: Sicut ex hominibus hominem, & ex Bestia Bestiam: sic ex Bonis Bonum non generari. & lib. 3. ca. 8. Consentaneum est (inquit) ex melioribus ortos esse meliores. Et iterum in præceptis rhetorices, de causis ciuilibus. Nemini est obscurum qui ex bonis clarisq; parentibus nati sunt, eos con-

sententia

sententia fieri suis maioribus non dissimiles. Et Cicero pro Roscio Comædo. Nemo ex improbo patre probum filium nasci posse æstimaret. Et Quintil. lib. 5. de argumentis, scribit argumenta sæpe à persona esse ducenda. Nam similes parentibus ac maioribus suis filij plerunque creduntur. & nunquam ad honestè turpiterque viuendum, inde causa fluunt. Diogenes Cynicorum Princeps, cum ebrium in foro vidisset: illius (inquit) pater ebrius fuit. Autor Laertius. in quam sententiam Martialis miratur, q̄ filia ebriofis potaret aquam. dum ait lib. 6. Epigram. ad Catullum, Miror, quod Bassi filia potat aquam.

Sunt & ad rem multa antiquis celebrata prouerbia, Quale istud est. Mali corui, malum ouum. Cuius meminit Gellius lib. 5. cap. 10. & illud Homericum. lib. Odyssæ 19. & iterum Iliad. 22.

E quercu è saxis prognatus.

Vnde & illud Virgil. lib. 8. Aeneidos.

Genus virum trunci, & duro robore nata.

Item illud Quinti. Generosioris arboris statim planta cum fructu, & plura alia id genus.

Ex quibus illud procedit, vt præsumatur filius esse eiusdem voluntatis, & effectus cum patre. l. si operamur iudicio. ff. de ope. lib. & ita dicit per illum tex. Bal. in l. liberti. col. 1. ver. Op. 3. C. eo ti. per doct. in d. l. quisquis. Co. ad l. Jul. maiest. Propterea Alber. de Gandino in tract. maleficior. ti. de præsumpt. & iudicij dubitatis col. 4. ver. Præsumptio enim naturæ est: monetque, vt parètum eius qui accusatur mores conspiciantur. vt proinde etiam sciamus, quibus sit accusatus moribus. Nam qui bonos habuit parentes bonus, qui malos, malus præsumitur, vt pluribus iuribus hic ante allegatis comprobatur est. Et pulchre dicit Ang. in l. si fugituri. C. de seruis fugitiuis, quod ex eo quis præsumitur transiisse ad hostes, quod natus est ex progenie eo nomine infamata. & sequitur Barba. cõ. fil. 33. incip. præclare optimus. col. 8. lib. 3. & Ioannes Neuzan inter consilia Alberti Bruni, conf. 7. incip. patres concesserunt. col. 10. §. hæc Tiraquellus in suis legibus connubialibus ante legem septimanam.

Vigesima sexta consider. Inter populares, siue plebeios ciuitatis præferri debent. Primates: g inter reliquos maioris potestatis, vel dignitatis habentur. vt not. Luc. de Pen. in rub. de Alexãdria primatibus lib. 11. Cod. & in lege quinque summates. Cod. de decurionibus lib. 10. Facit quod dicitur de Christo, Matth. 7. in fi. Erat enim docēs eos sicut potestatem habens. Et de his, qui habent aliquam autoritatem inter alios, quod sint præferendi & honorandi: scribit amplè Cæpo. in tract. de Imperatore militum eligendo. ver. autoritatis. & dixi in 1. par. in 31. confid. vt sunt Nobiles & Burgenses, vt dicit Ioan. Montaigne in suo tractat. de autoritate magni Cõcilij: allegat. ca. 2. extra quod

metus causa. & c. proposuit. de clerico. ex communi ministrante. & c. literas. de præsumptio. & Luc. de Pen. in l. qui curiæ. C. de fundis rei priuatæ. lib. 11. Et ibi declarat vnde dicantur Burgenses, s. à Burgis: sed aliter accipiuntur in Gallia, quia est quædam præeminentia inter plebeios, quæ quibusdam acquiritur ex sua declaratione: cum se declarat Burgensem Regis. Et tales soluit certum quid Regi, pro huiusmodi iure & præeminentia. & ex hoc etiam multa priuilegia consequuntur, sed cū non sint apud nos, non insisto. Aliqui verò sunt ex antiquitate domus, cum antiquiores dicantur Burgenses. Reliqui verò tantum ciues vel habitatores. Et huiusmodi Burgenses cæteris ciuib. præponuntur. vt hic ante in 11. consider. dixi. Et an in potentia sit collocata felicitas, seu an potentia sit summum bonum, vide Beroaldum in suo opere de felicitate.

Vigesima septima confid. Diuites præferuntur cæteris in honoribus, vt habetur in l. honor. §. de honorib. ff. de munerib. & honoribus. Cum de honoribus siue munerib. gerendis facultates quoque an sufficere oneri iniuncto possint, considerandum est. tex. in l. paupertas, & ibi glo. ff. de excusat. & in l. ad subeunda. & ibi glo. ad hoc clarior. ibi: vel potest dici. Cod. de decurio. lib. 10. & notat glo. in rub. C. quemadmodum ciuilia munerera. ibi: quinto facultates. & ibi: facultas vt sit sufficiens cod. li. & dixi supra in 1. par. in 44. conf. ratio est quia etiam diuites sunt fideliores. vnde Iuuenalis:

Quantum quisq; suarum morum seruat in arca, Tantum habet fidei.

Et potius obseruat pacta quam pauperes: Quoniam, vt ait Philosophus, pauperes & miseri citò flexibiles sūt, & probat tex. in l. 3. in prin. ibi, & an locuples vel egens sit, vt lucra causa quid facile admittat. ff. de testib. Et propter paupertatem quandoque quis est suspectus. Ie. suspectus, & leg. suspectum. ff. de suspectis tuto. vnde Lucas de Pen. notat in l. fin. col. 2. C. de spectaculis. lib. 11. etiam per illum text. quod quis ob timorem paupertatis de facili peccare præsumitur. vide eum ibi, quia plura ad hoc allegat Salustius in Catilinario: Semper in ciuitate quibus opes nulla sunt bonis inuidet, malos extollunt, vetera oderunt, noua exoptant, & odio suarum rerum omnia mutari student: ergo diuites sunt præponendi. Cum etiam magis credatur diuiti quam pauperi, tex. in auth. de testib. §. sancim. ibi, aut diuitiarum. iuncta gl. in eod. verb. coll. 7. & probatur in l. spadone. §. si. ff. de excusat. tut. vbi dicit tex. iam autem & qui modici patrimonij factus est tutor, affectasse vide tur: & ideo suspectus efficitur. leg. scire oportet. §. si. ff. de tuto. & cura. daris ab his. Ad quod optimè facit quod notat Specular. titul. de testib. §. i. circa principi. ibi: quartò fallit. & dicit Io. de Plat. in leg. ne quis. C. de dignita. lib. 12. Debent enim diuites,

contra quos nō est turpis suspicio lucri, & qui pos-
sunt debitum honorem dignitati impendere, e-
ligi ad honores & dignitates. d. l. ad subeūda. Nam
etiam ceteris paribus sunt diuites pauperibus di-
gniores. d. l. 3. in princ. ff. de testib. & hæc per plura
alia comprobantur per Cæpolam in suo tract. de
impratore militum eligendo. in verbo, diuitijs.
vbi ponuntur multa priuilegia diuitum, & quæ di-
uitibus conceduntur.

In hanc sententiam scribit plura Philip. Beroal-
dus in suo opere de felicitate, vbi quærit, An diui-
tiæ sint finis bonorum: & dixi in sequ. parte in 54.
confid. & ante in 8. par. in 22. confid. vbi scripsi no-
bilitatem causari ex diuitijs saltem antiquis. Et di-
uitum & potentum laudabilia & vituperabilia po-
nit Luc. de Pen. in l. i. C. vt rustici ad nullum ob-
sequium deuocentur, col. 2. & 3. libr. ii. vbi refert
post Philosophum 2. Rhetoricorum. Quod quæ-
dam mulier interrogata, vtrum melius foret ho-
minem diuitem esse quam sapientem, respondit,
quod sapius videbat sapientes frequentare ianu-
as diuitum, quam diuites ianuas sapientum. Et in
quibus casibus est melior conditio paupertatis, &
in quibus deterior recenset idem Luc. in l. fi. C. de
his, qui nu. libe. vel pauper. excusa. meruerunt. eo.
lib. 10. vbi enumerat 44. priuilegia paupertatis, &
17. incommoda ipsius. Et de priuilegijs paupertatis
vide remissiones per Cæpolam in loco ante ci-
tato. de quibus etiam per Bernar. de Buft. in 2. par.
sui Rosarij. ferm. 30. post Io. de Indagine, qui librū
vnum scripsit de laude paupertatis, qui incipit:
Beati pauperes. & recurre ad Bar. in l. illicitas. §. fi.
ff. de offic. præsidis. & Io. de Turrec. in ca. pauper.
ii. q. 3. vbi octo priuilegia paupertatis refert, & per
Doct. in l. si quis ad declinandam. C. de Episc. &
cler. Et dixi ante in 9. par. in 32. confid. quod mili-
tes laudantur ex paupertate. Et multa hic possent
accumulari in laudem paupertatis contra diuites:
sed quia parum faceret ad propositum, non am-
plius immorandum est.

Vigesima octaua confid. Honestus præferendus
est inhonesto, & infami; Et habens bonam
famam antepositur infami. arg. tex. in l. i. in princ.
ibi, Et an honesta & inculpata vitæ, an verò quis
notatus, & reprehensibilis. & iterum ibi, vel pro-
pter personam à qua fertur, quod honesta sit. ff.
de testib. & in auth. eod. de testib. §. sancimus. ibi,
bona opinionis esse oportet. & iterum ibi: quæ in-
culpabilis atque moderata vita est, coll. 7. & c. i. i.
ibi, absque vlla infam. extra de except. & c. testes. 2.
q. 7. & ca. super eo. §. i. ibi, vbi vit superior est diui-
tius; & nobilitate, potentia vel honore, extra de te-
stib. & Luc. de Pen. in l. 2. Co. de dignitat. libr. 12. &
per eundem ibi in rub. col. & hoc est, quia bona fa-
ma est multum extollenda. Ideo dicit Bernar. de
Buft. in fer. 31. in 2. par. sui Rosarij: in litera S: quod
bona fama omnibus rebus est præponenda, quam

omnes appetunt, maximè Poëtæ. vnde Ouid. in 3.
de arte amandi ait:

*Quid petitur sacris, nisi tantum fama Poëtis,
Hoc votum nostri summa laboris habet.*

Et iterum idem ibi:

*Sed fama vigilare iuuat, quis noscet Homerum,
Illius æternum si latuisset opus?*

Per bonam enim famam homo viuunt in æter-
num, text. & ibi notatur in §. filij autem. ibi, Hi-
enim, qui pro Republica, insit. de excusa. tut. & l.
qua actione. §. si quis in colluctatione. ff. ad leg. A-
quil. vnde scribitur Eccle. 30. Lux oculorum latri-
ficat animam: Bona fama impinguat offa. de quo
dicto vide hic ante in 23. confid. & idem sapiens
Eccle. 41. Curam habet de bono nomine, bonum
autem nomē permanebit in æuū, atque id ipsum
magis permanebit tibi quam mille thesauri ma-
gni & preciosi. & quod cura sit habenda de bona
fama. tex. in clem. exiui. §. ceterum. in fi. & Cardi.
de verb. signi. c. 1. §. ad exhibendum. extra de sacra
vntione. & ait Iaco. Beneuentanus lib. 2. Ille bea-
tus erit, cui bona fama viget. Et quæ quidem bo-
na fama est nobis necessaria propter alios. i. ad Ti-
mot. 3. & c. non sunt audiendi. ii. q. 3. c. nolo. 12. q. 1.
& ca. iubemus. de consecra. dist. 1. cum alijs allegatis
per Luc. de Pen. in d. l. 2. col. 4. C. de dignitatib.
lib. 12. Et probatur hæc consideratio ex dictis per
Luc. de Pen. ibi, isto modo. Honor namque digni-
tatis honestat homines. Nam illa sunt honesta, in
quibus sunt præmium & honor, vt dicit Aristote-
les 1. Rhetoricorum. sed è conuerso maculatur dig-
nitas, cum honor tribuitur inhoneste. l. 2. Co. si
seruus ad decurionatum aspirauerit. libr. 10. vnde
Arist. 4. Ethic. inquit, quod solus bonus est hono-
randus. Itaque honor non debet tribui vilibus, &
indignis. vt dicit Salustius in Catilina. Quinimo
solum honesti ad administrationem sunt dirigen-
di; vt in auth. vt iudices sine quoquo suffragio. §.
eos autem. ver. ideoque licebit. coll. 2. Ergo ex his
sequitur, quod si sint simul honesti & inhonesti,
honesti veniunt præferendi. Et sic artifices hone-
stioris artis præponi debent exercentibus artē vi-
lem, & inhonestam. Qui verò dicantur inhone-
sti, & qui sint exercentes artes viles, scribit F. Patri-
tius, libr. 1. de instit. Reipublicæ. titu. 8. & Luc. de
Pen. in l. maximarum. C. de excusatio. munerum.
Vbi refert, quod omnes mercenarij, quorum o-
pera venduntur, non quorum artes, sunt sordidi.
Item etiam, qui mercantur à mercatoribus, quod
statim vendant, nihil enim proficiunt nisi admo-
dum mentiantur, vt scribit Cicero 1. Officiorum.
c. 57. Nam etiam, vt plurimum, mercatores sunt
mendaces. 88. dist. c. eijciens. & ca. seq. Luc. de Pen.
in l. 2. Co. de incolis. libr. 10. Item mercatura si te-
nui est, sordida est: vt infra ista part. in 45. confid.
Possunt enim viles cenferi, qui huiusmodi mer-
cimonijs præfunt. arg. l. humilem. C. de nupt. & l.
1. C. negociatores ne militent. li. 12. & l. ne quis. C.

de

de dignitatibus. eod. libr. Vnde Ouid. in 3. de arte
amandi ait:

*Quid petitur sacris, nisi tantum fama Poëtis,
Hoc votum nostri summa laboris habet.*

Et iterum idem ibi.

*Sed fama vigilare iuuat, quis noscet Homerum,
Illius æternum si latuisset opus?*

Per bonam enim famam homo viuunt in æter-
num, text. & ibi notatur in §. filij autem. ibi, Hi-
enim, qui pro Republica, insit. de excusat. tut. & l.
qua actione. §. si quis in colluctatione. ff. ad leg. A-
quil. vnde scribitur Eccle. 30. Lux oculorum latri-
ficat animam: Bona fama impinguat offa. de quo
dicto vide hic ante in 23. confid. & idem sapiens
Eccle. 41. Curam habet de bono nomine, bonum
autem nomen permanebit in æuū, atq; id ipsum
magis permanebit tibi quam mille thesauri ma-
gni, & preciosi. & quod cura sit habenda de bona
fama. tex. in clem. exiui. §. ceterum. in fi. & Cardi.
de verb. signi. c. 1. §. ad exhibendum. extra de sacra
vntione. & ait Iaco. Beneuentanus lib. 2. Ille bea-
tus erit, cui bona fama viget. Et quæ quidem bo-
na fama est nobis necessaria propter alios. i. ad Ti-
mot. 3. & c. non sunt audiendi. ii. q. 3. c. nolo. 12. q. 1.
& ca. iubemus. de consecra. dist. 1. cum alijs allegatis
per Luc. de Pen. in d. l. 2. col. 4. C. de dignitatib. lib.
12. Et probatur hæc consideratio ex dictis per Luc.
de Pen. ibi, isto medio. Honor namque dignitatis
honestat homines. Nam illa sunt honesta, in qui-
bus sunt præmium & honor. vt dicit Aristoteles 1.
Rhetoricorum. sed è conuerso maculatur dig-
nitas, cum honor tribuitur inhoneste. l. 2. Co. si
seruus ad decurionatum aspirauerit. libr. 10. vnde
Arist. 4. Ethic. inquit, quod solus bonus est hono-
randus. Itaque honor non debet tribui vilibus, &
indignis. vt dicit Salustius in Catilina. Quinimo so-
lum honesti ad administrationem sunt dirigendi,
vt in auth. vt iudices sine quoquo suffragio. §. eos
autem. ver. ideoque licebit. colla. 2. Ergo ex his se-
quitur, quod si sint simul honesti & inhonesti, ho-
nesti veniunt præferendi. Et sic artifices honestio-
ris artis præponi debent exercentibus artem vilem
& inhonestam. Qui verò dicantur inhonesti, &
qui sint exercentes artes viles, scribit F. Patritius,
lib. 1. de instit. Reipublicæ. tit. 8. & Luc. de Pen. in
l. maximarum. C. de excusatio. munerum. Vbi re-
fert, quod omnes mercenarij, quorum opera ven-
duntur, non quorum artes, sunt sordidi. Item etiam
qui mercantur à mercatoribus, quod statim
vendant, nihil enim proficiunt nisi admodum men-
tiantur, vt scribit Cicero 1. officiorum. c. 57. Nam
etiam, vt plurimum, mercatores sunt mendaces.
88. dist. c. eijciens. & c. seq. Luc. de Pen. in l. 2. Co. de
incolis. libr. 10. Item mercatura si tenuis est, sordi-
da est: vt infra ista part. in 45. confid. Possunt enim
viles cenferi, qui huiusmodi mercimonijs præ-
funt. arg. l. humilem. C. de nupt. & l. 1. C. negocia-
tores ne militent. lib. 12. & l. ne quis. C. de dignita-

rib. eod. libr. Potissimè, si vtenfilia vendunt, hoc
est, esculenta, & poculenta, vt lege, eos. in prin. ff.
de decurio. Et hi tricoli Bononiæ dicuntur, vt in
l. 2. glo. vlt. ff. de nundinis. vbi Calistratus ait: De-
nique summa prudentia, & autoritatis apud Gre-
cos Plato, cum institueret quemadmodum ciui-
tas bene & beatè habitari possit: in primis illos
negotiatores necessarios dixit. Apud nos verò re-
gretarij, negotiantur enim, & emunt in simul à
rusticis, & reuendunt minutatim seu ociose distri-
buūt ciuibus: ita Luc. in dict. leg. maximarum. vbi
etiam ait, quod sæpe tales mulctantur, eod, quia
precio statuto non vendunt, aut quia corrupta vē-
dunt, ex quibus mulctari possunt. l. 2. C. de condi-
tis in publicis horreis. lib. 11. Et vltra, quæ sint ar-
tes viles: vide plures remissiones per Cæp. in tract.
de Imperatore militum eligendo, in verbo nobi-
litas. in 18. opin. de quibus non intendo hic dice-
re, nec de fordidis: sed de honorandis: & de vtraq;
specie, vide infra ista par. 33. confid.

Vigesima nona confid. Diligens & utilis præfe-
rendus est inutili & pigro, & de nihilo serui-
enti: Facit tex. in l. suspectum. ff. de suspectis tuto-
rib. vbi sunt verba Vlpiani. Enimuerò tutor quæ-
uis pauper, est fidelis tamen, & diligens remouen-
dus non est. & illa verba reassumuntur in §. si. in-
stituit. eadem ratio. Cum turpe sit ciuibus ignora-
re statum seu artem in quibus versantur. argu. leg.
2. §. Seruius autem Sulpitius. ff. de origin. iur. vn-
de inertes, id est, sine arte cogendi sunt ad labo-
rem, & negotiationem. l. vni. & ibi Luc. de Pen. C.
de mendicantibus validis. libr. 11. Et tales inutiles
non afferentes fructum reprobantur: vt habetur
Mat. 3. & 7. Omnis arbor, quæ non facit fructum
bonum excidetur, & in ignem mittetur. Vel, quia
etiam non sufficit abstinere à malo, nisi fiat quod
bonum est. l. in illa stipulatione 2. ff. de verbo. obli-
gatio. in clem. cupientes. de pœnis. in cap. de for-
ma. 22. q. 5. no. glo. in verb. cuique. in princip. in l.
iustitia. §. iuris præcepta. ff. de iust. & iu. & instit. de
eisdem locis. in glo. ius suum. in initio. quæ alle-
gat. cap. non satis. 87. dist. Sicut enim piger vitupe-
ratur. Prouerb. 21. & 6. Ab opposito laudanda est
diligentia, quæ mater est omnium virtutum in suo
quoque opere. c. nihil. 88. distinct. dixi in præfatio-
ne huius operis circa initium. Et alia plura ad hoc
refert Luc. de Pen. in d. l. le. vnic. Ideo dicit Cicero,
lib. 1. officiorum. cap. 57. Quibus artibus aut pru-
dentia maior inest, aut nō mediocris utilitas quæ-
ritur, vt medicina, architectura, vt doctrina rerū
honestarum: Hæc sunt his, quorum ordini conue-
niunt honestæ: vbi in hoc laudat artes, quæ affe-
runt utilitatem. Inertes autem, & ociosi multum
sunt reprimendi, & à ciuitate omnino expellendi.
Cum Athenienses ignauos homines, & languore
marcescentes, qui vitam in ganeis & popinis, atq;
illecebris locis filitio transgebant, in forum præ-
hebant: eosq; vt facinorosos & flagitiosos supplicio
plecte-

plectebant: vt plenè in 1. confid. huius partis scripti. Errefert Guil. Leporeus Heduen. in suo tract. artis memoratiua. lib. 4. c. 10. vbi de ocio differit. Ocia ergo tollamus: cum pro omni verbo ociofo reddituri fumus rationem in die iudicij. vt ait Hiero. relatus in c. quoties. 22. q. 5. & multam malitiam docuit ociofitas. Ecclesi. 33. Er ociofitas, & voluptas arma sunt hostis antiqui ad miferas animas captiuandas. c. nisi cum pridem. §. verum. extra de renuntia. & ibi gloss. in verb. ociofitas. allegans illud:

Ocia si tollas periere cupidinis arcus.

Et iterum:

*Quaritur Regibus quare sit factus adulter,
In promptu causa est, desidiosus erat.*

Qui duo versus etiam scribuntur in c. nunquã. in gl. pen. de consecr. dist. 5. vbi Hier. hortatur Rusticum monachum, quod cum in desiderijs sit ommnis ociosus, faciat aliquid operis, vt semper Diabolus inueniat eum occupatum.

TRigescima confid. Cum pulchritudo in homine sit dignitas, vt ait Cicer. lib. 1. officiorum. Ideo pulchriores ceteris præferri debent. vnde Beroaldus in suo opere de felicitate ait: Sine bonis corporis (inter quæ enumerat pulchritudinem) non posse esse veram felicitatem. & vt ait Aristoteles: Non satis idoneus est ad felicitatem homo penitus deformis. Est enim forma Dei munus, vt inquit Homerus: Deorum dona gloriosa nequaquam spernanda. Ideo apud Platonem in Gorgia. & 2. de legibus cantio coniuualis celebratur, quam cantores in conuiujs vsurpabãt, ita concinnes, Optimum quidem esse bene valere. Secundo loco formotum esse. Terrio habere diuitias bono modo partas. Et ibi Beroaldus infert, quod sine pulchritudine non potest esse absoluta felicitas, ex qua plures laudati fuerunt: vt apud Homerum Agamemnon, Achilles, Menelaus, Polyxenus, Ni-reus, Patroclus, Deiphobus, Aeneas, Vlysses, Thelemachus, Euryalus, & alij, quos in membrorum formæque dignitate laudauit. Nec ipse Homerus non tam laudauisset pulchritudinem in illis inuentam, aut non finxisset (vt aliqui opinantur) nisi doceret magnum illud bonum esse, & in oculis hominum collocandum. Virgilius quoque Apollinem formosum appellauit Eclog. 4. ibi, formosus Apollo. Et in libris Aeneidum, Lausum, Turnum, Auentinum, Iulum, Virbium, & plures alios in formositate & specie laudat, & in Euryalo de hac re ita sententiat:

Gratior est pulchro veniens è corpore virtus.

De quo meminit Alexan. confid. 209. incip. ponderatis his. col. 6. vbi refert quod Cyn. in l. 1. in 3. q. ff. de iurisd. omn. iud. dicit, quod in corpore pulchro residet anima virtuosa: quia quo quisque pulchrior est, eo magis virtus in illo resurgat necesse est: de quo Orpheus extollit Iasonem hoc pacto:

Clarior in cunctis diuus splendebat Iason:

Iuno etenim latos oculos afflarat honores,

Et pulchrum dederat, magnumq; & pectore fortem.

Plato verò lib. 1. de legib. & lib. 6. de Republica. Bona bifariam diuidit, alia, scilicet, esse diuina, & alia humana: horum primum dicit esse sanitatẽ, deinde pulchritudinem, tertio vires ad cursum, & ad alios corporis motus, quarto, diuitias, in quibus multi formam & pulchritudinem bonæ valetudini præferri non dubitarunt: moti ex hoc, quod se cum pariter forma sanitatem habere existimantur. de quo Cicer. lib. officiorum. c. 35. quo loco de temperantia differit. Venustus, & pulchritudo corporis secerni non potest à valetudine. & Ambro. lib. 1. officio. Pulchritudo, inquit, supra salubritatem ac valetudinem videtur excellere: & tamen sine his esse non potest, neq; vllò separari modo: quoniã nisi bona valetudo sit, pulchritudo esse ac venustus non potest. Et idem Cicer. lib. 4. Tusculanarum quæstio. Inter præcipua corporis bona, pulchritudinem primo loco colloca. dum inquit: Sunt enim in corpore præcipua, pulchritudo, vires, valetudo, firmitas, velocitas. Etenim apud Poetas forma hominis, & pulchritudo semper in honore & pretio fuit, vt hic ante patet. quod & elegantius Titus Lucretius docet his versibus.

Condere caperunt tum vrbes arcemq; locare,

Præsidium Reges ipsi sibi perfugiumq;

Et pecudes, & agros diuisere, atq; dedere

Pro facie cuiusq; & viribus, & ingenijq;

Nam facies multum valuit.

Et non mirum si Principes in distribuendis rebus formosos ceteris anteponeat: cum & antiquo tempore Principes & Reges apud plerosque deligebantur, qui forma præ ceteris præstabant, vt dixi ante in 5. par. in 18. confid. vbi dixi Reges, & Principes inter ceteros laudari ex pulchritudine, & decor corporis confert ad felicitatem in hoc mundo. Verum etiam non solum Principes, sed etiam plures alij laudandi sunt ex pulchritudine, vt plures annumerat Tex. in sua officina, & vltra 60. sub verbo, formosi, vt etiam Iuriconsulti & Aduocati. vt supra in 7. par. in 49. confid. vbi dixi Aduocatos ex pulchritudine esse commendabiles. De pulchritudine verò mulierum dixi in 2. par. in 22. confid. & quomodo milites laudantur ex pulchritudine, in 9. par. in 28. confid. dictum est, & ista confid. sit generalis ad illas.

TRigescima prima confid. sit de Artificio. Quoniã mutat hominis conditionem, & potestius est officio, cum quadam namque perpetuitate discitur. & ex Artificio vberior & honestior quæstus etiam percipitur. Notatur in l. legatis. §. 1. in ver. officium. circa fi. ff. de leg. 3. Luc. de Pen. in l. 2. C. de excus. artifi. lib. 10. Ideo dicit Bar. in l. feruis vrbani. §. si alij. ff. eod. de lega. 3. quod Artificium superat Officium, nisi quis haberet plura Officia & Artificia, quia tunc attenditur id in quo magis veria-

verifatur. Et ratio quare Artificium extinguit Officium, est: quia Officium, in quo quis prius erat, nõ potest dici Artificium, & sic nouum incipit habere: si autem prius erat in Artificio, & postea transfuit ad Officium, secus est, quia Artificium potest dici Officium. Hæc autem ratio cessare videtur, vbi ex Artificio trãsit ad aliud Artificium. Ideo Rogerius in d. glo. Officium, reddit aliam rationem quæ non cessat, quia Officium ideo non mutatur per Officium, quia Artificia potentiora sunt, & cũ quadam animi perpetuitate discuntur: eò, quod inde vberior & honestior quæstus percipitur. Officia verò ad tempus propter necessitatem, vel inopia insurgentes subeuntur, vt dicit ibi glo.

Aduerte tamen, vt intelligamus, id est, de quo est quæstio, quod Artifex est ille, qui emit Rem, & mutata forma vendit, vt est emens ferrum, & vendit enses ex ipso ferro fabricatos, & sic de singulis. pro quo facit tex. in c. eiciens dominus. §. quicum que. 78. dist. quod facit ad limitationem ca. quamquam. de censib. in 6. Quis autem sit mercator, & negociator, scribit Alex. in d. l. legatis. & vide in d. §. quicum que. sed latius infra dicam ista part. in 45. confid.

TRigescima secunda confid. Artificium est ita necessarium in Republica, quod non solum quis cogitur exercere Artem quam nouit: sed etiam ignorans compellitur addiscere. Ideo si in ciuitate aliquod Artificium fuerit necessarium, nec sit aliquis ibi, qui illud exerceat, vniuersitas ad hunc actum aliquem eligere potest, & debet, & cogit facere, Artemq; illam addiscere, vt postea exerceat. argumẽto notarum in c. super Specula. extra de Magistris. 23. q. 1. in summa c. quid ergo. 11. q. 3. leg. moris. §. sed damnare. ff. de poenis. l. c. mper. §. qui busdam. ff. de iure iuramentis. ibi necessariam operam, & l. 2. C. de ponderato. & auri illatione. lib. 10. & in auth. de defensoribus ciui. §. & iudicare. versi. præcepta verò faciat. collatio. 3. & leg. 2. §. postea ne diutius. ff. de orig. iuris, & c. ex studijs. extra de præsump.

In his enim, quæ ad vitæ communis vsu pertinent, peccatum est laicis, nisi sibi ipsi inuicem fideliter operam dederint. c. te quidem. & c. sicut enim. 11. q. 1. & c. placuit. 90. d. & cap. clericus. cum seq. 91. d. & c. in scripturis. 8. q. 1. Nec enim desidia blandiente quis respuere debet, quin obtemporet in his, quæ mater sua Respub. desiderauit: argumẽto c. vos autem. 16. qu. 1. Nam & ad malitiam exerceendam eliguntur tyrones. l. eadem. §. lege. ff. ad leg. Iul. repetund. & l. qui cum vno. §. 1. & 2. & §. cum qui. ff. de re mil. & l. quod euitandi. Co. de cond. ob tur. cau. ita tenet Luc. de Pen. in l. 1. C. de excus. artificio. lib. 10. Et cum semel inceperint Artifices aliqui exercere officium, non possunt illud dimittere, verum ad hoc cogi possunt, vt recenset idem Lu. in l. 1. col. 4. C. vt rustici ad nullum obsequium deuocentur. lib. 11. Ex quibus pluries

dixi in ciuitate nostra, Quod cum aliquando desint nec reperiãtur, qui velint acceptare aliquod onus, ad faciendum aliquid, quod in Repub. sit necessarium, vt de commissarijs ad distribuendum victualia pro equis armigerorum seu militum stationariorum, secundum ordinationes Regias, quod ad hoc exercendum possunt cogi aliqui de ciuitate. Et etiam, cum interdum desint panes, aut carnes, aut alia id genus quæ fiunt, aut exercentur per aliquos mercatores, & per eos, qui de talibus soliti sunt se intromittere, quod possunt cogi ad exercendum, & ad ea, quæ sunt necessaria inueniendum: prout ante faciebant: vbi ex desidia eorum (aut fortè, quia carius velint vendere res merciales) mercari desistant. ex antedictis, & alijs per Lucam de Penna in dict. leg. 1. Cod. vt rustici ad nullum offic. Facit tamen dubium ibi, an possint cogi ad vendendum potius in vno loco quam in alio. vide eum. Et quomodo Artifices sint necessarii in Republica, hic ante in 1. consideratione dictum est.

TRigescima tertia confid. Licet Budaus, vir bonarum literarum, dicat in suo tractatu de arte, & partibus eius, folio mihi 139. Artifices esse feces vrbium, vt & infra dicitur de aliquibus: tamen inter Artificialia est contentio de nobilitate, vt scribitur in Viola animæ, in Dialogo. 1. ca. 1. & teste Bar. in l. 1. col. 7. C. de dignitatibus lib. 12. inter Artifices distinctio fit talis. Nam quidam sunt nobiles, quidam autem ignobiles. per text. & notata per doctores ibi in l. 1. ante fin. C. de conditis in publicis horreis. lib. 10. & in l. prouidendum. in princ. C. de postulando. Et isto modo seruus & ancilla potest esse nobilis, vt habetur Leuitici 19. post medium. ibi, quæ sit ancilla etiã nobilis, & de hac nobilitate loquitur Aristoteles 2. Ethic. in princ. vt refert Bonus de Curtili in suo tract. de nobilitate. in 2. par.

Facit etiam dictum Sabellici li. 10. suorum exemplorum. Pulchrum est (inquit) in omni artium genere excellere, & quia pulchrum, & optabile, idcirco natura, homo desiderat ceteris omnibus in suo ordine præstare. Quo enim altiora sunt ingenia, eo magis laude effertur, acriusque nituntur in arduum, laudis cupiditate. Et ait Cassiodorus. 1. variarum Epistolarum 13. Quod Ars est deus vrbium, vt refert Luc. de Pen. in rub. C. de excusatio. Artificum lib. 10. Et aequiparantur à lege alicuique alij, & artificio erudiri. per tex. in l. 1. in fin. Cod. de infantibus expositis. ibi: vt si qua in alendo eo, vel fortè ad discendum Artificium iuste cõsumpta fuerint, restitues: licet aliàs aliquantulum differant. l. impenis. ff. de verb. & rerum significatio. ne. Et interdum Ars laudatur: Vt ab August 4. de ciuit. Dei. Vbi dicit, Ars est virtus, bene recteque viuendi. & pro hoc Ecclesiast. 38. vbi de multis Artificibus præmissio subiungitur. Omnes hi in manibus eorũ sperauerũt, & vnusquisq; in arte sua sapiens

piens est, sine his omnibus non edificabitur ciuitas. Item appellatione inopum non continentur Agricola, nec Artifices. c. quod super. §. i. extra de voto. facit l. filij. §. vlt. ff. ad municipales. Et licet ab operarijs seu Artificibus vestigal exigitur. le. ad reparationem. C. de aqua ductu. libr. ii. Veruntamen hi odiosè grauandi non sunt, imò leuandi, si ipsorum Artificium vile est in ciuitate. argum. l. ad bestias. ff. de poenis. c. quaritur. ante finem. ibi, probatur hoc 22. qu. 2. Honor enim alit artes, ait Tullius lib. Tuscula. quaestionum. Et propterea his Artificibus consueuerunt rustici immunitatem concedere. l. vacuatis. Cod. de decurio. libr. 10. Nam & à pluribus oneribus Artifices sunt immunes. leg. i. Cod. de excusatio. Artificum. eodem lib. & agricolæ. l. i. C. de agricolis, & censuris. lib. ii. de quibus infra ista par. in sequen. & 37. confid. & l. fi. ff. de nundinis. Imò, & omnes artes peritiles, & ex hoc fouendæ sunt, vt enim ait Tullius 2. de officijs. Quid enumerem artium multitudinem, sine quibus vita omnino nulla esse potuisset? Quis enim agris subueniret, quæ esset oblectatio valentium, quis victus aut cultus corporis, nisi tam multæ nobis artes ministrarent: quibus rebus ex cultu hominum tantum destitit à victu, & cultu bestiarum? Et quomodo ars generaliter sumpta, multa comprehendit, vide Luc. de Pen. in rubr. & l. i. in prin. C. de excusa. artificum. lib. 10. vbi dicit, quod magi dicuntur habere artem.

Verum Artifices à pluribus honoribus sunt arcenti, censentur enim quidam Artifices ignobiles. tex. in §. sancimus, & ibi notat gl. in verb. ignobiles. in authen. de testib. collat. 7. vnde Ecclesi. 38. iam ante allegat. præmissio de pluribus artificibus subiungitur. Et non inhabitabunt, nec inambulabunt, & in Ecclesiam non transfiliunt. Super selam iudicis non sedebunt, & testamentum iudicij non intelligent, neque palam facient iudiciũ, & disciplinam, & in parabolis non inueniuntur: sed creaturam æui confirmabunt, & deprecatio illorum in operatione artis, accommodantes animas suas, & conquirentes in lege altissimi, nec est grande lucrum ipsorum Artificum, iuxta illud:

Esurit ars, decreta tument, lex lucra ministrat.

TRigesima quarta confid. Multi Artifices descripti in l. i. C. de excusationib. Artificum. lib. 10. in hoc priuilegiantur, & honorantur: quod à muneribus personalibus sunt immunes, qui scilicet sunt sequentes:

Architecti, hoc est, Artifices principales, qui edificijs construendis, & tectis præsumt, de quib. infra ista par. in 42. confid. & de his fit mentio in leg. vlt. ff. de iure immunitatis.

Medicj, de quib. in præcedenti par. in 25. confid. & infra ista par. in 48. confid.

Statuarij, de quorum excellentia, & laude hic, infra in 43. confid.

Marmorarij, de quibus in d. 43. considera. & de excellentia marmorum dixi in sequenti par. in 9. consideratione. & sunt illi, qui marmora cadere, vel æquare sciunt, aut qui marmoratum opus faciunt.

Lecticarij, vt ibi exponit glo. & sequitur Lucas de Pen. sunt, qui faciunt breues lectos, de quibus habetur in l. si ex toto. §. si ita legatum sit. ff. de leg. 1. & in leg. legatis. §. 1. & 2. ff. de legat. 3. vbi gloss. v. trobique exponit lecticarios pro illis, qui sciunt facere lecticas. Aliter tamen exponit Pyrrhus in d. i. le. i. scilicet, pro illis qui dominum in lectica portabant.

Actuarij, vt dicit gl. sunt, qui faciunt machinas instar lacus, vel torcularis. Alij dicunt veram esse lectionem Arcarij, hoc est, qui arcas faciunt, quorum mentio est in l. vlt. C. de iure immuni. Tales etiam vocantur scriniolarij.

Actarius verò habetur tanquam notarius, & qui acta publica scribit: de quo hic ante in 9. consideratione.

Clauicarij, & tales possunt dici, qui claues, seu clauos aut clauas faciunt: & sic sunt fabri clauium, clauorum aut clauarum. Sicuti Luc. de Pen. in d. i. annumerat securios, hoc est, fortè qui securim seu instrumenta ad secanda ligna, & id genus ferramentorum fabricant, & claustrarij etiam dicuntur, qui claues, & cætera, quæ ad claudenda ostia pertinent, laborant.

Quadrigarij, qui faciunt quadrigas, vt declinat gloss. Sed etiam quadrigarius ductor quatuor equorum in quadriga seu curru iunctorum dicitur, qui & plaustrarius vocatur: de quo in leg. si feruus seruum. §. si ex plaustro. ff. ad legem Aquilianam.

Quadratarij, qui faciunt lapides quadratos, vt fuerunt sancti quatuor coronati, vt ibi gloss. exponit. Sed Pyrrhus ibi amplè exponit, & dici possunt latomi, qui operantur in lapidibus cedendis, & quadrandis, vel qui lapides incisos, & structuram constituere & componere solent: quos statuantes, seu collocatores vocant. Et loco vocabuli Græci pectas in d. l. positi. dicit Luc. de Pen. ibi melius stare septa, exponens septa pro his qui faciunt clauas ex quacunq; materia sit: vt in medio aluci liberè fluat aqua. all. l. i. §. septa. ff. de riuis, & hos fossiores dicere possumus.

Structores, id est, edificatores murorum, & g muros faciunt ex minutis lapidibus fortè.

Sculptores ligni, id est, incisores, secundum glo. ex quib. postea statuar, vel aliarum operationes fiunt. Et bene dicit ligni, quia ante de marmorarijs, & statuarijs dixerat lex, hoc est de his, qui cadendo statuas aliquas in marmore, & alijs lapidibus, aut in ære seu ebore faciunt, & sculptunt.

Muscarij, quia multi in expositione huius vocabuli mussitant, & credo eos diuinare. Ideo pro tuo arbitrio expone, licet Pyrrhus dicat eos fortè gypsa-

gypsiarios esse: vel qui aurum aliquo colore obscurant (quod nos emalliare dicimus) quod illic, vel muscæ interdum, vel flores depingi soleant, vel quæ muricare à murice legi debeat.

Deauratores, qui res auro cooperiunt, vel calant: inquit Lucas.

Albini, quos Græci comatas dicunt: vt est tex. d. l. i. sed Pyrrhus post Alciatum dicit legendum esse coniatas, vt per albinos, albariosue intelligamus eos, qui albario muros spargunt: & hoc magis quadrat, teste Pyrrho. Est autem albarium (secundum eum) calx ipsa liquefacta, qua muri exalbantur ac renouantur. Sed Lucas ibi legit comatas, de hoc remittens ad l. pen. §. in Aegypto. ff. de extraordinarijs criminibus. vbi verò text. est. In Aegypto, qui comata rumpit, vel dissoluit, plectitur extra ordinè. Hi sunt aggeres, qui quidem solent aquam Niloticam continere: sed de his qui aggeres, & fossata sciunt facere, dictum est ante in verbo, quæ dratarij.

Argentarij, qui dicuntur campsores seu numularij: de quibus in l. prætor. ff. de eden. vel, vt dicit gl. qui pingunt in argenteo colore, & de his Budaus in l. si hominem. §. quoties. ff. de positi. vbi dicit, quod Argentarij Romæ, tabernas in foro publico conductas habebant. de his hic infra in 38. confid. dicitur.

Barbararij, gl. Accursij dicit. eos esse qui faciunt recepta, quæ aliàs dicuntur Barbacana: sed melius putat ibi esse legendum Pyrrhus, post Alciatum, Barbaricarios, qui Barbaricas vestes intextit: quas Barbaras, & Babylonicas vocat Apuleius in Floridis. Hic quoq; (vt ait) frigiones dicebantur, qui ex auro, & coloratis filis in vestibus hominum, animaliumq; effigies exprimebant.

Diatrecarij, glo. dicit, quod sunt illi, qui faciunt calices de vitro. pro quo allegat lex, si feruus seruum. §. calicem. ff. ad leg. Aquil. eo fortè sic dictos: quia de facili terantur siue rumpantur. Et quamuis (teste Alciato) legi possit Diabatrarij, hoc est, cotarij futores: tamen melius stabit secundum Pyrrhum in sequendo Budaũ diatrecarij: hoc est, torcatores: quamuis etiam secundum eodem diatrocarij dici possint, & sunt, qui rotas pilasq; ligneas faciunt, & carros.

Ærarij fusores, qui fundunt æs. glo. exemplificat, vt qui campanas faciunt, vel similia, vt vasa ænea: Vel dic secundum illam glo. quod sunt duo vocabula separata, ærarij, scilicet, qui operantur in ære, & qui faciunt vasa ænea, & fusores, qui fundunt æs, ex quo fit lamina, aut aurea, argentea, aurichalcea, stænea, plumbea, ferrea, electrea, aut ærea, siue ex alio metallo. Quia æs capitur pro omni metallo. pro quo facit tex. in l. vlt. ff. de iure immunitatis, vbi per se ponuntur ærarij. Et, vt dicit Lucas, fusores aliàs fossiores legitur, de quib; tamè dictum est. Et aduerte quod quidam Theodorus nomine,

primus ferrum fundere docuit, & ex eo statuat fecit ferream.

Signarij, qui faciunt sigilla, cum signum pro sigillo capiatur. facit l. 3. iuncta gl. §. hoc interdictum. ff. de tabulis exhibendis.

Fabricarij, qui dicuntur fabri, in d. l. vlt. ff. de iure in immuni. Et dicuntur fabri Magistri etiam de lignamine, vel murorum, vt notat gl. in verb. fabricorum. in §. certe. instit. de rer. diuisio. facit l. i. §. item Iulianus. ff. de co. quod certo loco. Vel etiã magis propriè à ferro, & inde faber ferrarius in omni terra Israël. vt habetur i. Reg. 13. Et faber lignarius dicitur non solumis, qui ligna dolaret, sed omnis qui edificaret. l. ferri. in fi. ff. de verborum & rerum significatio. de quo vide infra hac part. in 42. confid.

Bracharij, à longis brachis Theonicorum, vel torcularium, quæ pro fœmora libus accipiuntur, quibus pudèda teguntur: sicuti vulgariter accipi solent. Vnde Ambrosius lib. i. officiorum, Sa cerdotes (inquit) veteri more brachas accipiebant, sicut ad Moysen dictum est à domino. i. t facies illi brachas lineas, vt tegatur turpitudine pudoris, à lumbis vsque ad fœmora erunt. Vocantur enim subligaria, seu subligacula campestria, succinctoria, fœminalia lumbaria, & perizomata, vt habetur Genesis 3. Cumque cognouissent Adam, & Eua se esse nudos, consuerunt folia ficus, & fecerunt sibi perizomata: Ex quibus elicitur, quod post transgressionem ipsi Adam, & Eua primum sartoris artificium exercuerunt, faciendo sibi brachas: & sic illud indumentum fuit prius ab eis inuentum quàm aliud, vt vsum in tegendis verecundis præstaret: Hodie loco bracharum habemus & vimur caligis, quæ à planta pedis ad vmbilicum rybias & alias partes corporis obtegunt.

Particarij, vt est tex. in d. l. i. sed Pyrrhus voluit legere Perticarij, quos putat esse mensores seu mensuratores ad perticam: de quibus Budaus in l. vlt. ff. si mensor falsum modium dixerit. & in tractat. suo de asse, in diuersis locis. & Tex. in sua officina in cap. mensuræ quædam. fol. mihi 272. Sed fortè bene staret Particarij: & tunc dicentur negociatores particulatim, hoc est, minutatim vendentes: de quibus hic ante in 28. consideratione.

Libratores à libra (vt ait Accursius) id est, ponderatores à pondere: cum libra, & pondus, idem significant. vt scribit Budaus in libris de Asse, in principio libri primi, & in 2. libr. non prope initium.

Figuli, qui faciunt vasa ex terra in figuris, vt le. vlt. ff. de seruit. vrba. prædiorum. & isti Græcè dicuntur ceramei, & non ceranci.

Aurifices, qui faciunt vasa aurea, vel annulos, vel id huiusmodi: de quibus hic infra in 38. consideratione.

Vitrarij, qui artificiosè de ferro vel de materia

trahunt vitrum, vel fundunt. Et isti apud nos pro nobilibus reputantur, ex quo alijs præferendi sunt: de quibus infra ista parte, in 43. consideratione.

Plumbarij, qui extrahunt plumbum.

Specularij sunt, qui faciunt specularia, & vt dicit Budæ. in l. sylvia cædua. ff. de usufructu. & Blondus in 9. lib. de Roma triumphante. Specularia in domus ornamento fuerunt, quæ nunc per vrbes Ecclesias, præsertim ad vmbonem siue pulpitem lectionarijs paratum videmus, marmora diuersi coloris ita expedita, vt speculi vices reddant: quibus præsertim domus & ipsi in fornicibus & porticibus ornabantur.

Eborarij, qui faciunt opera ex ebore, vt habetur de eborcis tabulis in l. 2. §. postea. ff. de orig. iur. dicit tamen tex. ibi in tabulis eburneis.

Pelliones dicti sunt, qui vestes pelliceas aut alia quæcunque opera ex pellibus conficiunt, qui primò à Deo instituti fuerunt. Nam scribitur Gen. 3. Fecitque dominus Deus Adæ & vxori eius tunicas pelliceas, & emisit eos de paradiso voluptatis. Lucas verò aliàs legit polliones. Pollio verò flos tritici dicitur. inde pollinarij, qui cribrum faciunt de lino non de setis equorum ad pollinem purgandam. Nam cribra, quæ ad excutiendam farinam fiunt, excutoria dicuntur. vnde Plinius lib. 18. Cribrorum genera Galli è setis equorum inuenere. Hispani cliuo excutoria, ac pollinaria.

Fullones verò sunt, qui maculas è pannis detergent, & eorum ars vocatur fullonica, vt in l. æquifitium. §. fructuarius. ver. item si domus. ff. de vii fructu. & l. apud Trebatium. in prin. ff. de aqua p. uia arcan. & sunt illi, qui lauant pannos ac telas. & dicit tex. in §. si. in sti. de mandato. quod fulloni datur vestimenta polienda curandaque: & dicitur, vt ait gl. pen. qui tingit, & lauat pannos, & etiam pollet eleuando superflua: & ibi etiam addit quis sit sarcinator, & propriè is est, qui sarcit vestimentum, vel scissum confuit.

Carpentarij dicuntur propriè fabri lignarij, qui carpenta conficiunt. Et carpentum genus est curus seu vehiculi: sed secundum Isidorum lib. Ety-molog. vltimo. ca. 12. est curus Pompaticus, quia in pompis solebat haberi, & in quo marrona, & nobiles vehuntur. Vnde Ouidius lib. 1. Fastorum:

*Non prius Cyprias matres carpenta vehebant,
Hæc quoque ab Euandri dicta parente reor.*

Quali carmentum à Carmenta Euandri matre dicitur.

Sculptores, secundum aliquos tex. in d. l. prima, sed Lucas ponit loco illorum sutores.

Dealbatores (ait gl.) armorum, vbi debent fieri subtilissimæ picturæ de quocunque colore, & vulgo, *Forbiffeurs*: Sed quia dicit de quocunque colore, videtur tunc non esse dealbatio, sed tamen prius fit dealbatio, & nitor, quàm pingantur arma. Ideo

potius dici videntur illi, qui dealbant muros & parietes ex calce alba, vulgo, *Blanchiffeurs*.

Et in hac ciuitate Heduen. sunt excellentes, qui conducuntur à multis Prælati, & Nobilibus diuersarum Regionum: ad dealbanda Tempia, & Palatia, & quod ante dictum est Albini. iunge, deauratores Albini.

Clusores, aliàs claufatores secundum nonnullos, ramen nulli exponunt quid important hæc vocabula, & fortè dicuntur qui faciunt claufuras, hoc est, fabri lignarij, qui portas & fenestras ad claudendum domus faciunt, cum cludo olim pro claudo accipiebatur, & in vulgo *Minufers*.

Trigarij, qui faciunt vehicula ex tribus rotis: vnde trigagenus currus habens tres rotas, sicuti bigæ habent duas.

Signarij superfluit in d. tex. le. 1. quia ante de eodictum est. ideo Lucas scribit Tignarij, hoc est, fabri non solum ij, qui tigna dolant, sed etiam qui solaria lignea, hoc est, qui trabes cæterasque ad tabulara domus vilia, & omnes qui adificiant intel liguntur, vt inquit Caius Iurisconsultus in l. ferri. §. fabros. ff. de verb. & rerum signifi. Quia tigni appellacione omne genus materiae (ex qua ædificia constant) significatur, vt ipse Caius ait, in le. in tigni. ff. eod. titu. vel, vt idem Lucas ait, pone tinarij, hoc est, qui faciunt tinas, quæ erant vasa non ampla, apud antiquos vinis plena mensis adhibebantur: Vnde omnibus licebat haurire, & sic inter epitrapezia numerantur. etiam sub hoc vocabulo apud nos habentur. his etiam è ligno fabricatis musta cum vinaceis ebulliunt, & sic cupæ dicuntur. Pyrrhus verò in dicto loco cissarij legit, qui cissum ducunt, quod vehiculi biroti genº est. pro quo est lex Vipiani, in l. item quaritur, si cissarius, id est, carrucarius, dum cæteros transire contendit, cissum enertit. ff. locati, & conducti. & ibi Budæus in suis annotationibus.

Bractearij (vt dicit Accursius) sunt, qui faciunt quadam rotunda, & volubilia in freno circa caput equi, & hi dicuntur pentalarge, à penta, quod est quinque, & largæ, id est, latæ, quasi quinque latæ, & volubiles rotulæ: quia tantum quinque debent esse, vt dicunt frenarij, & sic ipsis opificibus. & ipsis rotulis conuenit nomen pentalarge. Budæus verò in l. apud Labeonem. ff. de præscriptis verbis. Vbi fit mentio de vascularijs. dicit, quod inter Artifices sunt vascularij, cælatores, inauratores, & bractearij, id est, qui aurum malleis tufum, & ad quamuis tenuitatem ductile rebus inaurandis inducunt, & ita tenuissimas laminas ex auro, argento, vel alio metallo faciunt. Et vt ait Pyrrhus, non debet legi pentalarge, sed pentalurgi, petalemenim bractea, seu folium de bracteis dicitur.

TRigesima quinta consid. Inter plures Artifices eiusdem Artificij, præferuntur illi, qui sunt Artifices Principum, cū dicatur habere dignitatē: vt habetur de coquo Principis, q. dicitur artifex. ita, quod

quod venit in statuto faciente mentionem de Artificibus, vt tenet Fran. de Créma in notabili suo. 98. incip. statuto canetur. per l. si quid venditor. §. ff. de ædil. edict. Martialis:

Non satis est ars sola coquo seruire palato,

Namq; coquus domini debet habere gulam.

Et dicitur habere dignitatem, vt tenet Lud. Ro. ma. singu. suo 649. & etiam dicit eum habere artem, & officium ratione cuius officij præfertur. gl. in verb. coquus. in l. legar. 3. ita etiam tenet Fel. in rub. de officio, & potestate iudicis delegati. col. 2. ver. tribus modis. imò dicit Ioan. And. in ca. 1. de sagitta, quod coquus delicatorum ciborum dicitur habere officium, & artem. allegat tex. in ca. ne tales. de consecr. dist. 5. & de coquo Principis, qui habet officium, vide Iacobinum de S. Geor. in l. 1. in prin. ff. de iurisd. om. iudi.

TRigesima sexta consid. Inter plebeios præferendi sunt qui habent officium, & ideo, cum habere custodiam portarum, & pascuorum sit officium, vel tenere stationem ad vendendum sal, & oleum, dicitur officium: ideo videntur præferendi alijs: Sed quia huiusmodi officia sunt vilia, vt dicit Iac. de S. Geor. in l. 1. ff. de iurisd. om. iud. ideo non præstant aliquam prælationem inter alios. Exemplifico aliter in habentibus officia in sua arte & ministerio, vt in pluribus ciuitatibus Regni, Vbi sunt magistri operum seu architecti. in quo opere sunt Artifices, puta inter latomos in ciuitate Pictauien. est magister operum in illa Arte: & illud officium conceditur à Rege, & habet certa iura, & priuilegia vltra alios eiusmodi Artifices: & de damnis ruinis murorum, vel parietum, vel quomodo de nouo construendi solet iudicare. Et dum studebam legibus in vniuersitate Pictauien. Carolus Constant exercebat illud officium, cuius hospes eram, & compater fui leuando Bartholomeum vnum ex filiis suis ex sacro fonte: & pro certo probus vir erat, multum expertus in sua arte, atque laudandus: & cum id officium haberet à Rege, hæc oratione quandam dignitatem, & præstantiam in sua arte habere videtur. Et huiusmodi magistros operum Rex creauit in vrbe Diuionen.

TRigesima septima consid. Præmissis his generalibus, ad nouem particulares modos plebeiorum hic ante in 2. consid. expressos nostra se cõuertit oratio. Et primò de primo modo, scilicet, de agricolis, laude, & honore illorum qualemcunque honorem mereantur inter plebeios. & licet videatur, quod nullum merentur, per text. in l. 1. & l. col. 2. C. de agricolis, & censitis, lib. 11. & l. 1. C. de agricolis, & mancipijs dominicis. lib. eod. Vbi dicit Iacob. Rebuf. quod agricultores, & fossores vinearum non debent eligi in Consules, vbi est copia aliorum sapientum. Quoniam indecorum esset consulari tales esse Consules, nisi in defectum aliorum, vt ibi notatur, & per Luc. de Pen. in l. 2. col. 3. C. de agricolis, & censitis. eod. lib. 11. Vbi

scribit ad quæ munera tenentur. Agricultura tamen est laudanda, quoniam (vt inquit Cicero lib. 1. officiorum.) omnium rerum ex quibus aliquid exquiritur, nihil est agricultura melius, nihil vberius, nihil dulcius, nihil homine libero dignius. Ex libro vero de senectute, sic ait: veniam ad voluptates agrorum, quibus ego incredibiliter delector, quæ nec vlla impediuntur senectute, & nihil ad sapientis vitam proximè videtur accedere. habet enim rationem cum terra, quæ nūquam recusat imperium, nec vnquam sine vsura reddidit, quod accipit. Agroq; ornato, & bene culto nihil potest esse, nec vsu vberius, nec specie ornatus: quin etiam satis est accommoda ad fugiendum odia Ciuitatum. Vnde Teren. in Eunuch. Ex meo propinquo rure hoc capio commodi: neque agri, neq; vrbs odium me vnquam percipit. Optimus etiã populus est, qui terræ cultius est: vt scribitur 7. Polit. & refert Luc. de Pen. in rub. C. de agricolis, & censitis. lib. 11. Amplè de laude rei rusticæ scribit Beroaldus in quadam oratione, quam fecit in enarratione Georgici carminis, vbi ait post Varonem: Vitæ hominum duæ sunt, rustica & urbana, Quæ, quemadmodum loco distinctæ sunt, ita temporis intervallo separatae. Longè enim antiquior rustica est. Cum rura diu ante vrbes inuentas homines coluerint, & immenso annorum numero agricolæ vrbis antecellunt, & meritò. Cum diuina natura dederit agros, ars humana ædificauerit Vrbes. Ipsam verò rusticam vitam eruditissimi diuiserunt in pastoriciam, & agriculturam. Alia nempe scientia coloni est, & alia pastoris. Neque idem sunt pastio, & agricultatio. Quæ ab exiguis profecta primordijs ad id dignitatis processit, vt rustici vrbis præponerentur: vt apud veteres Romanos rusticæ laudatissimæ iudicarentur, vrbana verò ignominiosæ. Et apud antiquos Græcos illustrissimus quisque pastor erat. ex quo alios polyarnas, alios polymelas, alios polybutas vocarunt, à multitudine, videlicet agrorum, ouium ac bouum. Romani verò cum virum bonum laudabant, eum bonum agricolam, bonumque colonum appellabant. Amplissimè enim laudari existimabatur, qui ita laudabatur. In tanto denique honore, tantaque æstimatione apud priuscos fuit ipsa rust. catio, vt Imperatores Romanos non puderet manibus triumphalibus colere agros, tractare semina, disponere arbuta, & eadem diligentia metiri arua, qua castra: & eadem cura exercere ligones & sarcula, qua gladios, & pila. Ipsi proceres vrbis in agris morabantur, & vt inquit Elegiarum scriptor:

Centum illi in prato sapè senatus erat.

Et cum consilium publicum desiderabatur, à villis accersabantur in senatum, ex quo viatoribus nomen est inditum. Senatores, Ducesque in vrbem accersentibus: vt inquit Columella in præfatione. Aranti enim Cincinato viator attulit di-

aturam. Seranum inuenere ferentē oblati honores. Potius Carus ille Censorius, & omnium bonarum artium magister, agricolandi studiosissimus fuit, & villaticis voluptatibus in primis oblectabatur. Inter alios quoque Abdolomino agrum colenti regimen Tyriorum vltro traditum est, & vltro oblata sunt Regiæ maiestatis insignia. Præterea nobilissimarum familiarum non aliunde cognomina accepta sunt, quam à rebus rusticianis. Nam Fabij, Lentuli, Cicerones à leguminibus (quæ quisq; optimè sereret) cognominati sunt. Pisones à pinifendo nuncupati. Multa quoque nomina habemus veterum Romanorum, partim à maiore, partim à minore pecore deducta. Nam lunios, Bubulcos, Statilios, Tauros, Pomponios, vitulos, cognominauerunt. & Porcij Catones, & Annij Capræ inde dicuntur. & Roma. populum à pastoribus esse ortum omnes prædicant.

Item, ex agricolis milites gignuntur strenuissimi, & optimi tyrones ex robusta rusticorum iuuentute deligebantur. Firmiora etenim salubrioraq; sunt corpora eorum qui sub dio artus roborant, forisq; versantur: quam qui in vrbibus intra confecta vmbrosa desideria cunctantur. Et hinc est, quod Græci, Romaniq; templa Aesculapio medicinæ Deo extra vrbes ædificabant. Quia videlicet credebant fidelius constantiusque illos valituros, qui in agris, quam qui in ciuitatibus habitarent. Hinc illa veterum Romanorum mascula proles agrestibus operibus exercitata: & sub dialib. durata laboribus bellicos tumultus, martiasq; exercitationes facile sustinuit, & aduersus externos hostes victrix extitit. Enimvero tempora illi ita pariebantur, vt nonis tantum, & idibus res vrbanas reuiscerent: reliquis septem diebus res rusticas exercebant. Vnde & nundinarum conuentus constituti. Præterea, cum mercatorum quæstus sit periculosus, & calamitosus, cum sceneratorum inhonestus, & dedecorosus: Cum opificum sordidus, & illiberalis. Sola est agricultura, ex qua quæstus stabilissimus honestissimusq; consequitur, minimeque inuidiosus. Quæ Aristoteles in œconomicis potissimam secundum naturam possessionum esse commemorat: in qua Catonis oraculū, vitem quæstuosissimam indicauit. Scropha vero patris primatum bonitatis dedit, à quo antiqui prata parata nominauerunt. Hinc locupletes appellati loci, hoc est agri pleni. Et ipsa pecunia ipsumq; peculium à pecore nomen sortiuntur, quod in rusticatione quæstuosissimum est. Quod vnum diuitiarum gentis apud veteres vsurpabatur. Nonnulli tamen volunt pecuniam à nota pecudis esse appellatam, qua signatus fuit ex ære nummus à Scruio Tullio Rege Romanorum. Thesem quoque apud Græcos memoria præditū est, signasse nummum bouis nota: vt ita ad agricolationē Atticos prouocaret.

Quia etiam scriptores inelyti fortunatiorem,

beatiorēq; rusticorum vitā, quam vrbicorum esse dixerunt. Et olim Delphicus Apollo, Aglaum Pophidium dixit esse felicissimum, qui paruum quidem prædiolum colebat: sed annuis victibus largè sufficiens, ex quo nunquam egressus ferebatur, & Diocletianus Imperator Imperio Imperatoriq; purpura depositis, se contulit ad tranquillitatem rei rusticæ: illicq; in quiete beatissima cōsenuit. Et Attalus Rex omnia Regni administratione, hortos fodere cœpit, & gramina seminare. Vnde non minus verè quam eleganter scripsit Virgil.

*Ofortunos nimum sua si bona norint
Agricolæ. Quibus ipsa procul discordibus armis,
Fundit humo vitum facilem iustissimæ tellus.*

Et idem.

*Rura mihi, et rigui placeant in vallibus amnes,
Flumina amem, sylvasq; inglorius.*

Et ab Horatio dicitur:

*Beatus ille qui procul negotijs,
Vt prisca gens mortalium,*

Paterna rura bobus exercet suis,

Solutus omni fenore. Hac Beroaldus.

Blondus verò de Roma triumphante, lib. 8. de dignitate agriculturæ scribit: & etiam diuidit eam in rusticam & vrbanam, & inibi dicit. Proximè ad literas & doctrinam accessit priscorum delectatio agriculturæ, quam tamen primam posuit Varro, tantum ei tribuendo: vt longitudinem vitæ hominum maiorem fuisse dicat: quo tempore ex solo agriculturæ fructu viuerebatur. ea quam postea habuerunt ætates delitij vsq;. Itaq; & plura de dignitate idem Varro edocet, & origine agriculturæ, quæ recenset ibi Blondus, & ferè omnino sub eisdem verbis, vt scripsit Beroaldus. Idem Blondus tres agriculturæ partes ostendit. Nempe agri seminari curæ, vna pecuaria, & pastio sine cunda, & tertia villarum.

Et, vt dicit Franc. Patritius, de institutione Reipublicæ lib. 3. titu. 2. Nisi nos ipsos nimum amamus, nobisque ipsis e blandiri volumus, & molliem quandam muliebrem sequi, Agricultura sola est, cui & ingenium excellentes viri manus ad mouere debeant: tum propter necessitatem, cum sine ea neququam viuere possumus: tum etiam quod quæstum nobis honestissimum, & sine fallacia ac mendacio præbet. ita quod opus agriculturæ est ad vitam humanam vtile, & necessarium, vt enim dicitur Prouerb. 28. Qui operatur terram suam, replebitur panibus, & ibi scribitur. Egestatem operata est manus remissa, scilicet, ad laborandum. & Ecclesiast. 7. inquit Sapiens. Non oderis laboriosa opera, & rusticitatem creatam ab altissimo. Nam Deus eam instituit. dicitur enim Genes. 3. Emisit Dominus Adam de Paradiso voluptatis, vt operaretur terram de qua sumptus est. & post diluuium, vt habetur Genes. 9. Noe vir agricola cœpit exercere terram, & plantauit vineam,

neam, vt vinum colligeret, quod prius ignorabatur, vt etiam scribit Antoninus Florentinus in tertia parte suæ summæ, tit. 8. ca. 4. §. 12. vbi etiam vide de fraudibus agriculturalum, cum sit extra propositum.

Propterea cum agricultura sit ad vitam humanam vtilis & necessaria, agricolæ multum sunt supportandi, & confouendi: ita, quod tempore agriculturæ nullo pacto debent molestari. I. colonos nunquam. C. de agricolis & censitis. lib. 11. & ab oneribus publicis eximedi. vt dicit Luc. de Pen. in l. 1. C. eo. Cùm peritiles sint Reipubl. vnde Plutarchus ad Traianum Imperatorem pedibus solo iugiter inhaerentibus agricolæ captantur, quibus capitis prouidentia tãto magis necessaria est, quo plura inueniunt offendicula, dū in obsequio corporis in terra gradiuntur. Eisq; iustus tegumentorum debetur suffragium, qui totius corporis erigunt, sustinent, promouentque molem: pedum adminicula robustissimo corpori tolle, suis viribus non procedet: sed aut turpiter, inutiliter, inhonesteque manibus reperit, aut brutorum animalium ope mouebitur. Ex his sequitur, quod nimum fouedi sunt rustici. Nam & ipsis propter culturam agrorum nonnulla specialia cõtra iuris rationem constituuntur. vt l. 1. C. de feruit. & l. 1. §. item Sabinus. ff. de aqua pluuiæ arcen. vt inquit Luc. de Pen. in d. l. 1. Sed maiora specialia, & priuilegia agricolis conceduntur. Non enim pro quocunq; munere etiam tempore guerræ turbari deberent: vt dictum est, & comprobatum. ne ab agricultura reuocentur aut diuertantur. facit lex. ff. de rigno iniuncto. Quod si fiat, destruitur, aut saltem minuitur, annonæ præbitio in detrimentum boni publici, pro quo conseruando singulari gaudet agricultores priuilegio, & immunitate. Quia licet videmus ante felicem ambolam, seu exercitum Regis nauem Ecclesiæ, & minus cuiuslibet alterius pro transuehendo exercitum non excusari. I. iubemus nullam. C. de sacrosan. Eccle. & l. iubemus. C. de nauibus non excusi. lib. 11. Attamen instrumenta agriculturæ pro bello occupari nõ debent, & minus persona eorum ab agricultura diuertit: ne publica impediatur vtilitas, quæ in præbitioe annonæ consistit, & sine qua mundus viuere non potest: sed irrationabiliter periret, vt tex. & doctores. in l. 1. C. de agricolis & censitis. lib. 12. Idcirco G. Bened. in repet. c. Rayn. in verb. & vxorem nomine Adelasiam. num. 93. extra de testamentis. exclamat contra Principes Tyrannos, qui nedum tempore necessarij belli agricultores eorumq; animalia occupant, & agros segetibus vastant, sed etiam belli occasionem quarunt, vt omnia etiam subditorum suorū, quos protegere tenentur, penitus consumant, & destruant. qui si iuri postitio hoc prohibenti obedire nolint, quo talia prohibentur, imo mēti humanæ ab initio naturaliter insitum, ipsos agricolæ etiam ob publicam belli gerendi

vtilitatem, non esse occupandos, nec molestandos: saltem veterum gentilium annales reuoluat. qui agricolæ omnino in libertate agrorum colendorum turabantur, nedum in suo, sed etiam in suorum hostium Regno contra quos bellabant. Vnde Diodorus Siculus, lib. 3. Indorum ante bellum Troianum gesta narrans vetera, confert, inquit, ad Indorum fertilitatem consuetudo, quæ in bellis seruat. Nam apud cæteras gentes, scilicet, tyrannico more viuentes, hostes bellorū tempore Regiones spoliant, vastantq; neq; agros coli sinunt. Apud Indos verò, belli tempestate in campis opus rusticum exercent, absq; cura agricolæ procul ab omni discrimine belli: hostes in prælijs mutua cæde grassantur, agricolis nullā in re nocent: sed intactos relinquunt, tanquam communis vtilitatis ministros, neq; verò hostium agros vrunt, nec cædunt arbores. Et idem septem trib. Indorum describens: Secunda, inquit, tribus, est agriculturalum, qui multitudinē superates alios à bello reliquosq; opere liberi solis agris colendis tempus impartit, nullus hostis lacescit, neque spoliatur: sed existimans eos in communi vtilitate versari ab omni iniuria abstinet, ita soluti metu agricolæ terram liberè colentes, rerum afferunt vbertatem.

Pariter Nebuzardam Princeps militiæ Nabuchod. capto Rege Sedechia, cuiusque filijs in patris conspectu trucidatis, ac eo excacato, vincto & cõpeditato, quibuscunq; occisis, ciuitate & templo demum spoliatis, & in terram prostratis, crudelis super omnem sæuitatem, de pauperibus terræ vinitores reliquit, & agricolæ in pace pro futura communi vtilitate, vt habetur Ier. vltim. Iusta igitur ratione oportunoque fauore sunt agricolæ humaniter tractandi, & ab his publicis tumultuationibus eximendi propter bonum Reipublicæ.

Habent & alia priuilegia agricolæ vltra immunitates pratactas.

Primo, quod non obest ei, si intra præfixum tempus non petijt bonorum possessionem pro consequenda hæreditate alicuius sui parentis, vel proxim. l. penul. C. qui admitti ad bonorum possessionem. possunt.

Secundo, In corruptione albi prætoris, vbi non ita puniuntur sicut alij. l. si quis id quod. §. in seruos. ibi, vel rusticitatem. ff. de iurisdictione. omnium iudicum. quod quomodo intelligendum sit, & de pluribus limitationibus ad hoc, vide ibi per dominum meum Iasonem. in 7. col. & in l. 1. C. de iuris & facti ignoran. & in l. iuris. C. qui admitti.

Tertio, Si vocatus in ius nõ iuit. l. 2. §. 1. ff. si quis in ius vocatus non ierit.

Quarto, In vsura bladi mutuat, vel pecuniæ mutuatæ agricolis, à quibus non potest recipi, nisi octaua pro modio, & siliqua pro solido. Nec potest creditor populi retinere pignori terram, boues, vel aratra eius. in authentica, ad hæc. & in corpore

corpore vnde sumitur. C. de v. Et de hoc etiam est ordinatio Regia Caroli VIII. de qua meminit G. Bened. in loco ante all. ita, quod, vt ibi dicit, etiam illa ordinatio Regia est intelligenda pro debito fiscali, ita quod huic priuilegio etiam rusticus, & agricola renunciare non potest.

Quintò, In testamentorum confectioe, in quibus sufficiunt quinque testes. l. fin. C. de testamen. & ibi dominus meus las. de huiusmodi priuilegio.

Sextò, In opponendo exceptionem peremptoriam post sententiam sicut opponit miles: vt not. in l. i. C. de iu. & fact. igno. quod an sit verum, vide do. incum las. ibi. 2. col.

Septimò, Boues, & aratra, & alia ad agriculturam pertinentia capi nō possunt pro executione, vel pignore. l. executores. & l. seq. in auth. ibi posita. & corpore vnde sumitur. C. que res pignori obligari possunt, vel non. imò dicit tex. in d. authen. quae incipit, agricultores circa rem rusticam occupati, dum villis insident, dum agros colunt, securi sunt in quaeunq; parte terrarum: ita vt nullus inueniatur tā audax, vt personas, boues & agrorum instrumēta, aut si quid aliud sit, quod ad agrorum operam rusticam pertineat, inuadere, aut capere, aut violenter auferre presumat. Si quis autem huiusmodi statutū ausu temerario violare praesumpserit, in quadruplum ablata restituat, in infamiae notam ipso iure incurrat, imperiali animaduersione nihilominus puniendus.

Octauò, Si rusticus, seu agricola, vendat rem in personas prohibitas, paritur rusticitati, ne perdat pretium, sed sibi restituatur. l. vnica. C. non licere habitatoribus metropolitanae. lib. xi. & notat gl. in l. quemadmodum. in verb. emptor. C. de agricol. & censitis eod. lib.

Nonò, Quia coloni, & agricolae dominorum tributariorum, non possunt compelli soluere tributa pro dominis suis. l. colonos. C. de agrico. & censitis. lib. ii. & ita dicit Ioan. de Platea in l. i. C. eo. tit. Vbi ait ipsos debere insistere agriculturæ, & vacare, vt opera rustica in opere expleantur. leg. si merces. §. conductores. ff. locati. ita, quod nō possunt compelli, vt vadant in exercitum, cum sint immunes ab ordinarijs, & extraordinarijs: Imò, vt dicit, ob officia publica etiam volētes vocari non debent, quod intellige tempore quo vacant, scilicet, tempore seminū, messium, & vindemiarum, vel etiam tempore quo vacant in preparamentis, quoniam eadem priuilegia dantur se preparanti ad actum, sicut illi qui est in actu. l. qui mittuntur. §. pen. ff. quibus ex causis maiores. Eo etiam quia fructus videtur colligi tempore quo aratur, & terra preparatur ad futura semina. l. diuortio. §. non solum. ff. solu. matrim. & quomodo preparamenta idem iudicantur, sicut actus. do. meus laso. in l. si pecuniam. ff. de conditio. ob causam. Et hec noem priuilegia ponit post Lucam, & Ioan. de Pla. Ioan. de Montelono ciuis noster in suo prom-

ptuario iuris. in verb. Agricola. vbi & alia duo addidit.

Decimò, Quia rusticitas dicitur patiens, & quietas: ex quo in dubio est praesumptio pro rusticis, quoniam non sunt autores rixarum, sed innocentes, & quieti. Et alibi dicit gloss. in verbo, coloni. in §. item Seruiana. in sti. de actio. quod sancta rusticitas omnia palam habet. Etiam sancta rusticitas solum sibi prodest, vt ait tex. in ca. sancta. 2. q. 7. & hoc cum simpliciter & pie viuunt, vt ibi gloss. inquit, & ita refert Alberic. in l. vtili ratione. C. de defenso. ciuitatum. Vbi scribitur inter alia priuilegium, quod semper causas eorum debet defensor ciuitatum cognoscere, & hic ante in §. consideratione dictum est. Verū item defensor ciuitatis, & ibi Albericus quaedam alia priuilegia ex suprapositis describit.

Vndecimò, Habet hoc priuilegium agricultura, quod si res fuerit sterilis, & ad culturam redacta, quod fieri non potuit sine labore, & expensis, tunc dominus minus potest pretendere deceptionem: secundum quod videtur facere decisio Bar. in l. 2. C. de omni agro deserto. lib. ii. ita, quod si colonus rem sterilem ad culturam reducat, de temporali facit perpetuam; etiam si aliās esset prohibita alienari. c. ad aures. de reb. Eccles. non aliena. Nec eidem potest augeri pensio, aut census. ita per plures optimas decisiones tenet G. Bened. in dicta sua repetitio. c. Ray. in verb. & vxorem nomine Adelastram. nu. 983. extra de testamen. Et plura alia in laudem, & dignitatem agriculturæ Beroaldus, & F. Patricius in locis ante allegatis accumularunt. Et vt ante ista par. in 3. consid. dictum est: Hæc species artis mechanicae, seu hic modus plebeiorum, consistit in quatuor, scilicet, in agrorum seu aruorum seminatione, aut satione, in nemorū seu arborum concisione, vt in vineis, oliuetis, & pomerijs, & in pascuis seu pratis parandis, & in hortis, & rosarijs cultiuandis. Sed quod istorum sit vtilius, an cultiuare terram, an vites an prata: Columella in suo opere agriculturalionis lib. 4. cap. 3. concludit, nihil magis rusticis conuenire, quam vitem colere, vt ibi ad partes arguit, de quo infra in seq. part. in 84. consid. dixi.

Aduerte tamen, quod fodere herbam, vel lapides non est ars. gloss. in l. lex qua tutores. in verbo, labore suo. C. de administ. tut. Lud. Romanus singulari suo 649. Sed cū ars huiusmodi, seu hic modus plebeiorum, sit magis necessaria, seu magis necessarius ad vitæ humanæ necessitatem: Ideo cæteris est praefendus, hac ratione, & etiam ea, quia inuētus ante alios modos, scilicet, per Adam, vt ante dixi, & post diluuium cepit Nos vir agricola exercere terram, & plantauit vineam. Genes. 9. (Attamen quasi sordidus quaestus habetur agricultura, & ludibrio habetur: Ideo licet sint in aliquibus priuilegiati, non tamen honorandi, nec cæteris hodie apud nos praeferendi ex communis vsu, qui praefertur propriae dispositioni, & deter-

minatio-

minationi) Imò non solum ab Adam: quoniam vt dicitur Gen. 2. plantauerat autē dominus Deus Paradisum voluptatis à principio, in quo posuit hominem quem formauerat, produxitque dominus Deus de humo omne lignum pulchrum visui, & ad vescendum suaue. Ex quo patet illud, quod fuit primo necessarium pro vita humana, fuit cultura: quod Deus nobis ostendit, cum à principio talia fecerit. quod plus est, Christus patrem suum agricolam vocat, vt scribitur Ioā. 15. Ego sum (ait Christus) vitis vera, & pater meus agricola est. Huc adde, quod pastores, & custodes animalium fuerunt honorati apud antiquos, vt de Caprarijs legimus, qui apud Mendescios populos maximo afficiuntur honore, vt refert Textor in sua officina. c. animalia diuersa. vers. capræ. Etiam pastoribus. primo annunciatu fuit aduentus domini, vt scribitur Luc. 2. Et suarum seu porcarij ciuitatum sunt priuilegiati, vt habetur in tit. de suarijs. lib. ii. C.

TRigesima octaua confide. Qui circa maiora, & digniora versantur, honestiores dici debent: & qui circa necessarias artes versantur, magis laudandi sunt, & honorandi ijs, qui circa voluptarias, & honestas: cum multo magis propter necessitatem profint Reipublicæ quam alij: Ideo cum Aurum sit excellentius omnibus rebus, quæ sunt in mundo, vt amplè disputauit Matthæus Vegius in suo tractat. de sole, terra, & auro. & dixi in sequ. part. in 95. confide. Quapropter, qui circa aurum versantur digniores sunt, ac alijs praeferi debent in ciuitate inter plebeios artifices, vbi solum sunt artifices auri, vt sunt hi quos communiter vocamus argentarios seu aurifabros, & hic tantum loquor de artificibus non habentibus officium circa administrationem metallorum: quoniam de his alibi dixi. Et absque dubio, (vt paucis absolvam) sicut aurum inter omnes res mundi excellit, saltem inter metalla, ita inter omnes plebeios metallarios artifices aurifabri praeferendi sunt. Inter quos numerantur Vascularij, qui vasa conficiunt aurea, & argentea, Cælatores, Inauratores, & Braçtearij, qui aurum malleis tufum, & ad quemuis tenuitatem ductile rebus inaurandis deducunt, vt dicit Budæus in l. apud Labeonem. ff. de praescriptis verbis. Vbi tex. facit mentionem de vasulario. De quibus hic ante, in 34. consid. in verbo, Aurifices, & in verbo, Braçtearij.

Si verò inspiciamus initium artificum metallorum, alij erunt artifices, qui illis praeferentur, vt sunt Pelliones, seu Pelliparij, qui lana vtuntur: de quibus infra ista par. in 41. consid. qui primo fuerunt instituti, & à Deo, quia scribitur Gen. 3. Deus cum eiecerit Adam, & Euam ex Paradiso terrestri, fecit eis vestes pelliceas. Tubalcayn verò fuit optimus malleator, & faber in cuncta opera æris, & ferri, vt habetur Gen. 3. & sic artificium ex lana fuit primo factum, & per ipsum Deum.

Post aurifabros nō videtur esse ordo inter me-

tallarios, Nisi, prout communis vsus inter eos assignat, aut quod aliqui faciūt dignius, aut excellentius artificium: Quoniam, vt habetur in additione super gl. in verb. ex multis rerum argumentis. in §. Cumq;, in proem. Iustiniano, ex communi prouerbio: Opus laudat magistrum, dicit text. & Jac. Rebuf. per illum tex. in l. i. C. de fabricensibus li. ii. quod materia ferri dicitur nobilis. Aut. quod vnus maiorem experientiam habet quam alius. Aut quod sit felicior, vt de his qualitatibus ante, in 9. par. dixi, Vbi scripsi milites esse laudandos ex maiori experientia, ex maiori felicitate, & fortuna & ex pluribus alijs, quæ etiam profunt artificibus. maxime quantum ad maiorem experientiam. Et hoc dico, quoniam inter eos artifices cuiusq; artis magna seu lata est differentia, vt est tex. in l. inter omnes artifices longa est differentia. ff. de solutio.

Et inter metallarios qui sint praeferendi, & qui sint digniores, an extrahentes materiam, an formam ei dantes. de extrahentibus materiam sint textus in rubro, & nigro, de metallarijs. lib. ii. C. & tales nullam habent dignitatem, sed fabricenses, de quibus est titulus, de fabricensibus. eod. lib. C. in multis honorantur, & priuilegiantur, vt in l. iure prouisum est, & in l. eos qui. & in l. ff. C. eod. tit. de fabricensibus. sed hoc est quantum ad illos, quia quantum ad particulares, quia forma est dignior materia, ideo fabricenses in omni specie metalli sunt digniores metallarijs simplicibus. Etiam inter istos praeferuntur, qui dicuntur Cælatores, seu Sculptores, & fuerunt plures, qui in argento cælando clauerunt, quos refert Textor in sua officina ca. sculptores, cælatores, statuarij, & marmorarij, & sunt proprie illi qui Argentarij apud nos dicuntur, & quantum magis sunt in eorum arte experti, tanto magis alijs praefertur, & plures artifices, & fabros enumerat & laudat Textor in sua officina. in c. fabri, & alij artifices. qui praeter ceteris laudantur ab antiquis scriptoribus. propter excellentia opera ab eis facta. etiam Plin. lib. 24. c. 8. ponit nobilitates operum ex ære.

TRigesima nona confide. Inter artifices praeferuntur Librarij, & Impressores, seu Chalographi, aut Bibliothecarij: quoniam, vt ait Polydorus Virgil. de inuentoribus rerum. lib. 2. c. 7. Cum indies magis magisque hominum ingenia, sola librorum commoditate vigeant, & ad capeffendas disciplinarum liberalium Artes, facilius omnes alliciantur, ipsaq; literarum studia mirū in modum vbique floreat, piaculum hercle se fecisse duceret, si tale inuentum silentio praeteriret. Cum etiam, vt ait Hier. ad Marcellam, huiusmodi scriptorum libri, ingeniorum effigies, & vera, & æterna monumēta sint. Vnde Agefilaus, teste Plutarcho, cum bene multi vellent sui corporis simulacrum gratis effingere, nunquam id fieri passus est. animi tantum monumenta posteris relinquere studens. Illud enim sculptorum, hoc suum. Illud diuitum,

Z z

hoc bo-

hoc honorum esse opus ducebat. & plenè scribit Philip. Beroal. de inuentorib. literarum. Et inuentores literarum summo opere laudat in oratione habita in enarratione Iuuenalis atque Salustij. & etià scripsit in d. c. 7. ipse Polydorus de ijs qui libros ediderunt, & composuerunt, & qui Bibliothecas habuerunt, & primò fecerunt, de quib. in seq. par. in 73. confid. dictum est. Vbi posuit de excellentioribus Bibliothecis: & tandem dicit, quod fuit hoc magnum mortalibus munus, quod plures libros scripserunt: sed nequaquam conferendum huic, quod à paucò tempore repertum est in nouo scribendi seu potius imprimendi genere. Tantum enim vno die ab vno homine literarum imprimatur, quantum vix toto anno à plurib. scribi posset. Vnde adeo disciplinarum omnium magna librorum copia ad nos manauit, vt nullum amplius superfluum sit opus, quod ab homine, quamuis egeno desiderari possit. Illud in super addit, quod autores quoq; plurimos tam Græcos, quam Latinos ab omni profus interit^o periculo vindicauit. Quare, inquit, tantæ rei autor nō est sua laude fraudandus, præsertim vt posteri sciant, cui diuinū beneficium acceptum referre debeāt. Itaq; Ioannes Cuthenbergus natione Theutonicus, equestris vir dignitate, (vt ab eius conterraneis accepit) primus omnium in ciuitate Germaniæ (quam Maguntiam vocant) hanc imprimendarum literarum artem excogitauit, primumq; ibi ea exerceri cœpit. Non minori industria reperto ab eodem, vt fertur, auctore, nouo atramenti genere, quo nunc impressores tantum vtuntur. Vnde Beroaldus in laudem Germaniæ inter plures versus hos lusit:

*O Germania muneris repertrix,
Quo nil vtilius dedit vetustas,
Libros scribere qua doces premendo.*

Decimosexto deinde anno, qui fuit salutis humane 1458. Quidam nomine Conradus, homo iridem Germanus Romam primò attulit, quam deinde Nicolaus Ienson Gallicus, primus mirum in modum illustrauit, quæ passim hoc tempore per totum ferè terrarum orbem florere. Cum ergo ex prædictis constet eos esse vtilis Reipublice, propter vtilitatem illius Artis sunt laudandi artifices, qui etiam inter sculptores poni possunt, de quib. dictum est in præcedenti confid.

Quadragesima consider. An Alchimistæ sint connumerandi inter metallarios, sic quod inter artifices laudari possint, & si aliquā laudem ex artificio eorum consequi valeāt: & sic incidenter quæro an Alchimia sit prohibita, & si eam exercentes peccent.

Et videtur, quod sic, quia vna species transmutatur in aliam. Cum plumbum efficiatur argentum, vel es aurum, sed citra Deum nemo potest vnam speciem in aliam transmutare, ca. Episcopi. §. quisquis ergo. 26. q. 5. & etiam: quoniam, vt vide-

tur communiter nullus est, qui habeat veram huiusmodi artem, vt docet experientia, & de ipsis dicitur. 2. ad Timotheum 3. & in c. ne mirum. §. aursuspiciæ. 26. q. 5. semper addiscentes, nunquam ad veritatis scientiam peruenientes. Et si aliqui aliquando quid fecerint, non tamen reperitur, quod sit verum aurum, vel verum argentum, sed sophisticatum, nec habet veritatem cum auro, vel argento, sed solum apparentiam. Et si contingat aliquando fieri apparenter verum (quod tamen raro) fit cum tam magnis expensis, quod est damnosum, & sic tale exercitiū est contra vtilitatem publicā, vt dicit Angelus de Clauasio in sua summa, in verbo, Alchimia.

Ioannes tamen Andr. in additione ad Speculum, in titu. de crimine falsi. commendat Alchimistas, qui ex magisterio suæ artis, siue magica, vt inquit, siue alia arte reprobata, de vili metallo faciunt pretiosum. Nec hoc faciendum dicuntur mutare vnam speciem in aliam diuersam, sed vnam metalli speciem faciunt meliorem, vt de stanno, vel ære faciunt argentum, vel aurum. Procedunt enim omnia metalla ex sulphure, & argento viuo: Habet enim argentum venarum suarum principia, vt dicit glo. 1. in c. ferrum. l. distinct. sed vbi est melior influentia astrorum, ibi producit metallum pretiosius. Vnde per influentiam astrorum cum herbis, & lapidibus, quibus insunt multæ virtutes, potest naturaliter vna species metalli conuerti in aliam speciem magis pretiosam, vt tenet Pan. in cap. 2. de fortilegijs. Cum ergo ars imitetur naturam in hoc quantum potest, videntur bene agere Alchimistæ, si per virtutem herbarum, lapidum, vel aliorum elementorum, vnum vile metallum in pretiosius reducant, cum ambo fuerint eiusdem speciei. & principij, scilicet, ex ipsis sulphure, & argento viuo. Insunt enim rebus corporeis per omnia elementa quædam feminariæ rationes occultæ, quibus, cum data fuerit opportunitas temporalis atq; casualis, prorumpunt in species debitas suis modis, & finibus, vt dicit tex. in d. c. nec mirum. §. aursuspiciæ, circa fin. Ex quibus etiam Oldr. in conf. suo 69. approbat, & laudat Alchimistas, quos etiam laudarem, si semel intellexissem aliquos ad veritatem artis peruenisse, sed potius consulerem cum Io. de Plat. in l. vnica. §. C. de argenti precio quod thesaurus infertur. lib. 10. ab huiusmodi artificio abstinendum, eo, quia non est scientia pietatis, & in eo sunt multæ deceptioes: & de isto videatur etiam Andr. de Iser. in c. quæ sunt regalia. in v. sibus feudo. & Surgetus in suo cōpendio militaris disciplinæ, vbi eos reprobat. Et licet Arnald. de Villanoua se iactauerit fecisse Virgas aureas ex huiusmodi artificio, quas omni probationi, & experimento submittebat: credo tamen, hanc artem esse apud humanum genus deperditam, cum arte fundendi lapides, & ter refundendi aurum. Ioannes 22. in extravaganti,

uaganti, quæ incipit: spondent, etiam hanc artem reprobauit.

Quadragesima prima consider. sit de artificij lanificiorum, qui sunt necessarii in vita humana. Vnde dicitur proverb. 31. Quæsiuit lanam, & linum, & operata est consilio manuum suarum. & sequitur, Stragulatam vestem fecit sibi. Et ista ars lanificum, continet operationes nendi, conuicendi, retorquendi, & quæ sunt manu, acu, fuso, pectine, subula, calamistro, girgillo, alabro. Insuper continet vsum floccorum, filtorum, sagorum, sagmarum, funium, matularum, & sportarum ex straminibus vel viminibus. Et sunt in quadruplici differentia, quidam ex lana, quidam ex serico, quidam ex pellibus, quidam verò ex lino seu canopo, vel ex pilo, & suberis. Et inter istos qui digniore vtuntur materia, videtur præferendi alijs. vt sunt illi, qui vtuntur serico, cum sit dignius lino, canopo, vel pellibus, vt in sequen. par. in 96. confid. tactum est. Ideo Artifices serici seu sericarij digniores videntur. Sed videtur inter istos (imo inter omnes artifices lanificiorum) Pelliones seu Pelliparios (qui faciunt vestes ex pellibus) esse præferendos cæteris, tum, quia fuit primum artificij factum, etiam à Deo ipso optimo maximo, cum scribitur Genes. 3. Deus fecit Adæ, & Eua (eos extra paradysum terrestrem eijciendo) vestes seu tunicas pelliceas, vt ante hac par. in 38. consider. dictum est, & recenset Bernar. de Bult. in 2. part. sui Rosarij. serm. 19. in 2. par. in litera S. serm. 32. in litera X.

Contra tamen nituntur, & instant Archirectores dicentes, Deū prius exercuisse architecturam creando Cælum & terram in prin. Gen. 1. Et agricolæ dicunt Deum exercuisse agriculturam in hortodelitarij, scilicet, in Paradiso terrestri, ibi creando, & plantando arbores, & fructus pro homine, à quo Adam, & Eua emisit propter eorum peccatum, & eos eijciendo fecit eis vestes pelliceas. Ex quo & architecturam, & agriculturam, primò fecit, docuit, & exercuit. Fucrat etiã statuarius, quia fecerat, & formauerat hominem ad imaginem, & similitudinem suam, antequam fecisset eis vestes pelliceas, vt scribitur Gen. 1. & 2.

Inter hos artifices lanificiorum sunt etiam tintores lanarum, & pannorum, de quibus habetur per Bartholo. Anglici, in suo libro de proprietatibus rerum lib. 29. in tract. de coloribus. in fin. Sed, an tales potius debeant cum artificibus picturæ quam lanificij poni, dicam infra: Ex quo videtur, pictores lanificis esse preponendos, propter picturæ excellentiam, & colorum, qui post metallauri, & argenti digniores res esse censentur quæ ponantur in armis, vt ante in 1. part. in 60. conclus. & plurib. alijs sequentib. 38. confid. dictum est. & in seq. par. in 93. confid.

Sed quicquid sit, si tintores lanarum inter lanificos computentur, credo illos non esse præfe-

rendos illis qui pannum faciunt, cum lana, & pannus non accedat tincturæ, sed tinctura lanæ aut panno: & sic cum materia prima sit dignior, & maior quam illud, quod illi adiungitur per tincturam. Ideo maior erit ille, qui pannum facit, quam, qui intingit seu inficit, vt est tex. in l. sed si ex meis, & l. quicquid in ff. de acq. rer. dom. & §. cum ex aliena. in gl. ab aliquo. ff. de rerum diuis. & text. magis ad literam in §. si tamen alienam purpuram vestimento suo quis intexit: licet pretiosior sit purpura accessionis vice, cedj^t vestimento. instit. cod. de rer. diuis. Ideo tanquam accessorium, non est maius principali, ex quo tintores accessorij ad lanificos, & pannificos non sunt maiores illis, Imò tanquam accessorij, sunt illis præferendi lanifici, & pannifici.

Contrarium tamen tenet Iac. Rebuffi. in l. qui aliquem. C. de murilegulis. lib. 11. Vbi dicit, quod tintorarij Montis pestulani, præferuntur in seculibus textoribus, & canabasserijs: cum habeant dignius officium, per §. si quis in aliepa. instit. de rerum diuisio. In artificijs verò, in quibus ferrum inatio est maior materia, tunc materia artificio, & ferruminationi accedit: & hoc casu nimis preciosum cedit pretiosiori, sicut videmus in metallarijs. Nam, quod factum est ex ferro, non denominatur ab illo qui primo ferrum fecit, sed ab illo, qui ferruminauit. Sic etiam in aurifabris, res aurifica facta per aurifabrum, non est illi, qui fecit aurum, sed illi, qui cōposuit, & ab eo denominatur, & illius est: licet aurum sit alterius, quando forma est mutata: quod non possit reduci ad priorem statum in quo erat. d. §. cum ex aliena, & ibi docto. Et hoc etiã, quia maior, & potentior est forma quam materia, quia forma dat esse rei, & conseruat eam in esse. l. Iulianus. §. quæsitū. ff. ad exhibendum. Et esse, & forma conuertuntur. gl. in c. in ciuitate. extra de vsuris, & d. meus Iac. in l. 4. §. cath. ff. de verb. obl. Ideo concluditur, quod omnes Artifices, dantes formam materiæ, & illam specificantes, tanquam digniores, præferuntur illis, qui faciunt materiam, notatur in iuribus ante allegatis.

Intellige tamen prædicta, etiam quando tales artifices faciunt, & specificant materias in opus necessarium, & honestū: Quoniam tales, & propter necessitatem vitæ humanæ (quæ præferenda est,) & honestatem, quæ etiam summe commendanda est, vt in seq. par. in 36. confid. in prin. præferendi sunt illis, qui faciunt opus voluptarium, seu res voluptati tantum hominis deseruientes. Vnde, facientes pannos necessarios ad vitā hominis ad vestiendū homines, qui necessario vestiri debent ad arcendum frigus, nuditatem tegendam, lasciuam prouocantem, & decentem ornatum personæ, vt dicit Ant. Floren. in 3. par. suæ sum. tit. 8. c. 4. §. 2. sunt præponendi illis, qui faciunt sericum, qui serici seu setaroli dicuntur. Et auctore eodem. in d. loco, §. 5. & Bernar. de Bult. in d. 2. par. serm. 32.

in litera X. licet hæc ars sit honorabilis in humana ciuitate: tamen de se est illicita, cum de seruiat vanitati in multis, cum sericis vtantur hodie, & velutis, & carmesinis stipendiarij, & mulieres, non solum vxores Principum, Baronum, & militum, sed etiam mercatorum, artificum, quod est satis indecens, & magis secundum abusionem quam consuetudinem locorum. Et in signum detestatio nis talis vanitatis, legitur Luc. 16. quod diues epulo qui induebatur purpura, & bysso, sepultus est in inferno. Et quod dicitur in 4. quilibet in ijs debet quis se conformare moribus patriæ. Intelligitur tamē semper salua honestate, & decen tia. Ex quo, ex dictis Florentini videretur, quod la nifici essent præferendi sericis seu sericarijs.

Sed videtur contrarium esse astruendum, cum in sequen. par. in 96. confid. dixi, Quod vestes præ ciosæ, quæ fiunt ex serico, & auro, sunt vestes solis Principib. decentes, & ex quibus Principes ex ho nestate vestiri debent, & solis Principibus conue niunt, vt ibi dictum est, & habetur in rubro, & ni gro de vestibus oloberis. lib. 11. C. Ideo huiusmodi artifices in maiori dignitate constituti sunt, cum videatur esse artifices Principis, dixi hic in 35. con sider. Ex quo etiam coquus Principis, cum dicatur dignitatem habere, vt dicit Romanus singulari suo 649. præferri debet cuicumque plebeio, & arti fici. Ideo, multo magis serifici qui sunt artifices Principis, quibus Princeps permittit sericum fa cere in solis gynæciarijs, hoc est, locis secretis, vt ait tex. in lege prim. C. de vestibus oloberis. Et etiam dicit Bernard. de Buft. in d. sermon. 32. quod ad se rificos non spectat discernere si velutum, vel bro catum emat ad decentiam sui status, vel ad vani tatem, & excessum: dum modo iusto precio ven dant, & bona intentione, scilicet, pro illis pro qui bus decenter est portandum, & sine fraude. Etiam: quoniam, vt communiter videmus, potius talia fiunt in honorem Dei pro ornamentis maiorum Ecclesiarum, quæ frequētius ex ijs quam ex lana, lino, aut canopo fiunt. Ideo versantes circa hanc artem, cæteris præferendi sunt.

Ex prædictis, Idem inferendum est ad artifices tapetorum, quæ videntur tamē fieri ad ornatum, & voluptatem in Palatijs, & domibus: quod dic ef se verum quo ad inferiores: sed quo ad Principis ornatum, & honestatem videtur necessarij, Cum ea quæ sunt, & tendunt ad honorem Principis sunt ita necessaria, sicut si ad commodum: imò quod plus est comprehenduntur in suppellectili, vt ha berur in l. de tapetis. ff. de suppellectili legata. Ideo de his dicendum est, prout de sericis, cum videat ur esse artifices eorum quæ spectant ad Principes, & magnates. Ideo cum digniora tractent & nobi liora seu preciosiora, cæteris eorum arte paritate data artificij preponendi sunt ex antedictis.

Inter hos etiam lanificos sunt textores, & lana rum, & linorum, & canapis. Et, vt maiorem expe-

rientiam, & artem callent, sunt inter eos honora di. Hi tamen, cum videantur dare formam, & pan no, & telis, videntur præferri illis, qui præparant, & lanas, & linum, nec tales apud nos habentur in magna æstimatione. Imò etiã in pluribus, quãdo fit mentio de his in iure, reputantur & qualifican tur pro seruis, vt scribitur in l. Titia textores. ff. de leg. 1. Ideo pro abiectis habentur. Videntur tamen tales alijs sub hoc artificio lanificiorum compre hensis præferendi, scilicet, chordarijs seu scenofa ctorijs: Nam scenofactorij dicuntur, qui funes seu chordas faciunt. In quib. comprehenduntur qui faciunt funes ad venandum, & piscandū. Et huius artis, scenofactoria fuit Paulus apostolus vt refert Ant. Flor. in suis historijs, par. 1. tit. 6. ca. 5. Et miror quomodo Paulus fuit huius artis artifex, cum esset ciuis Romanus, vt scribitur Acto. 22. in fin. Crede rem forte cum fecisse solūm fanes ad piscandum, aut ad capiendum aues, non autem grossiora re tia, quæ fiunt ad venandum.

Inter hos etiam sunt sutores, cum sutoris ars in vestimentis faciendis consistat, tam ex lana, quam panno serico aut lino. Et isti etiam dicuntur sarcina tores, vel cerdones, vt facit tex. in l. & si quacun que. §. si. ff. ad legem Aquil. & l. item quæritur. §. si quis seruum. ff. locati. Et sunt in multiplici diffe rentia: sed omnes sub vno nomine sutoris (vulgò *confutores*) dicuntur. Et tales eū textoribus, & plu ribus alijs ante nominatis quasi habentur pro fe cibus vrbium, vt dicit Budæus. Adam tamen & Eua prius officium sutoris exercuerunt, vt hic an te in 34. confide. huius partis dixi, in vers. brachar ij. De pluribus qui sub huiusmodi artificio lanifi cij comprehendendi possunt: vide per Textorem in suis denominationibus à varijs artium professio nibus positus in sua officina.

Accedat huc, quod lanificiorū artifices debent celebrare festum S. Seueri, cum fuerit Artifex la nificij, & in tali artificio existens fuit assumptus in Archiepiscopum, vt est text. in ca. statumus. §. his omnibus autoritatibus. 61. dist.

Quadragesima secunda confide. sit de artifi cibus vacantiibus circa ligna, quæ sunt subar te architectoria, de qua ante ista part. in 3. consi deratio. Et hæc consistit in cementaria, & car pentaria, & est ars necessaria vitæ humanæ pro domibus, & habitationibus fiendis, quæ nos de fendunt à pluuijs, & ventis, frigoribus, & cauma tibus: vt quiescere valeat vnusquisque, & secreta operari, quæ expedit, vt est testis Anton. Florent. in tertia parte, suæ sum. titu. 8. capit. 4. §. 8. Et Ber nar. de Buft. in secunda parte, siti rosarij. sermo. 32. in 2. part. in litera T. vbi etiã dicunt, quod Cy. fuit primus, qui hanc artem inuenit, ex qua condidit ciuitatem, & domos. Genes. 4. Et ante diluuium Noe fecit arcã de lignis leuigatis, & mansuinculas in ea, bitumine liniens eas intrinsecus, & extrin secus, vt scribitur Genes. 6. Et egressus Arcam

Noc,

Noe ædificauit altare domino. Gen. 8. Et post di luuium Nemroth, primus tyrannus ædificauit ci uitatem, vt scribitur Gen. 10.

Et sicut metalla, & lanificia sunt nobiliora li gnis, vt ex deductis in 3. confid. huius partis: & in sequ. part. in 95. confid. comprobari potest: Ita et iam Artifices metallorum, & lanarum artificibus lignorum præferendi sunt. Licet F. Patritius libro primo de institutione Reipublicæ, tit. 9. videatur præferre architecturam fabricæ, quam dicit non modo in pace ad vrbium ornamentum atq; vtili tatem necessariam esse, verum in bello ad repu gnandum oppugnandumque, prout eleganti sty lo ibi describit.

Sed crederem, Quod sicut forma dat esse rei, & est illa, quæ dat laudē artificio, cum opus laudet Magistrum, inter eos, qui in illa arte dant dignio rem formam, & excellentiorem, sunt digniores, & præferendi: Vt sunt qui vulgo vocantur menu sarij, cum digniorem, & elegantiorē dent formā lignis, essent præferēdi carpentarijs, qui grossiorē formam: Pro carpentarijs tamen faceret ratio an te adducta, quod ea per eos facta ad vitæ humanæ necessitatem fiunt, puta domus, & alia ædificia. q̄ verò fiunt per menusarij, videntur fieri ad volu ptatem saltem ad honestatem, quæ non est præfe renda necessitati. Cum necessitas vitæ humanæ omnia vincat. Et omnes tales etiam dicuntur fa bri lignorum. Vnde vt dicit Io. Chrysof. in serm. de Epiphania, S. Ioseph sponfus gloriofa Virginis, carpentarius lignorum fuit. Et faber pro omni fer ri percussore ponitur, lib. 2. §. 1. ff. ad l. Rhod. de ia ctu. Et alijs pro lignario accipitur, l. ferri. §. si. ff. de verb. & rer. signifi. Et etiam dicitur faber lignami nis. l. 2. §. vlt. ff. de eo, quod certo lo. gl. in §. certæ. instit. de rer. diuisione. vt supra hac par. in 33. con sid. vers. fabricarij. dictum est.

Textor verò in sua officina multos scribit Archi tectos, quos dicit fuisse nobiles, vt fuit Damo crates, qui Alexandriam metatus est.

Spintharus Corinthius Delphicum templum construxit.

Ctesiphon templum Dianæ Ephesæ, Vbi si mulachrum ipsius Deæ vitigineum fuerat. Vnde Plinius: Operi (inquit) præfuit Ctesiphon archi tectus.

Meleagenes sanum Minerua Priensis.

Theodorus Phocensis fecit Tholum Delphicum.

Philo Atheniensis armamentarium Pyrei.

Hermogenes adem Doricam Iunonis Magnesia.

Sugilas Mausoleum Artemisa.

Zenodorus nobile pauimentum Pergami.

Hermodorus nomen est Architecti, qui obeliscum fe cit.

Aemilius, Rhodus, & Theodorus, architecti fe cerunt Labyrinthum Leminium.

Valerius Hostiensis architectus fuit, qui thea trum Romæ texit.

Mnesicles architectus Athenis arcæ ædificauit. Nicon pater fuit Galeni geometriæ, & archite cturæ peritissimus.

Apollodorus, Traiani forum, metodeum & gymnasium Romæ fabrefecit. hunc interfecit A drianus.

Et aliquos ex prædictis posuit F. Patritius in li b o 1. de institutione Reipublicæ. titu. 9. ante alle gato.

Quadragesima tertia confider. Horum Artifi cum, qui circa lapides, vel cementa operan tur, multiplex reperitur differentia: quia aliquan do dicuntur cementarij, aliquando verò latomi. Et etiam status huius artificij exaltadus est, & exi stimandus secundum vtilitatem quam affert in Re publica, & secundum excellentiam artificiorum ex huiusmodi artificio prouentium. Nam, vt dicit F. Patritius lib. 7. de instit. Reipublicæ. titu. 6. Lapidæ commoditatem vel maximam haberi: ex quib. quadrata saxa, & cementorū copiarū cōpa rantur. Et præcipuè si molles lapides sunt aut me diocres. Nam duriores illi speciei potius præ se ferunt quā vtilitatē: labore. n. plurimo indigēt, & diligē ti impensa, vt in sequ. par. in 91. confid. dictum est.

Inter hos tamen primos autumo esse Vitrari os, qui vitra conficiunt ex lapidibus, & isti fundit lapides in fornace vi, & calore ignis, & est vnū mi rabile. Ideo cæteris præponendi sunt, cum apud nos ex communi opinione patriæ pro nobilibus habentur. Et talis communis opinio est potens ad causandum nobilitatem, vt ante dixi in 8. part. in 6. confid. Etiam sunt immunes à munerib. perso nabilib. vt hic ante in 38. confid.

Sed cum sit hic quæstio de excellentia, quæ pro cedit ex forma, quæ maior est quā illa quæ proce dit ex materia. Ideo infero artifices marmoreos, & circa marmor artem exercentes, esse cæteris ex cellentiores, propter excellētias, & nobilitates edi ficiorum, operū, & artificiorum quæ fuerunt, & fi unt ex marmore potius quam ex alijs lapidibus, & exijs Plin. libr. 36. naturalis historiæ. c. 5. ponit 126. artifices in marmore, & ibi ait hanc artem tanto vetustiorē esse quā picturam, aut statuariam. Et iam Textor in sua officina, in c. sculptores, cæ lato res, statuarij, & marmorarij, plus artifices marmo rarios quàm alios laudat, Et etiam F. Patritius. li. 1. de instit. Reipublicæ. titu. 9. inter architectores multum extollit marmorarios, pro quibus ad il los recurrere, & inter hos artifices sculptores maxi mē laudantur.

Dipenus verò, & Scyllis Cretenses, Sicyonem se contulere, vbi fuit quondam præcepta omni um metallorum officina. Ibi que sculptendo mar more primi omnium claruerunt. testis est Plin. in d. loco. cap. 4. Qui verò inter hos excellentior sit iudicandus, Plin. eod. lib. cap. 5. dicit Phidiam cla rissimū artificem nunquā satis laudatū. Is fuit A theniensis sculptor, & minorib. simulachris scul-

pendis claruit. Idem fecit statuam Mineruæ ex auro, & ebore amplitudine 26. cubitorum. In cuius scuto cælavit prælium Amazonum, & Gigantomachiam, in soleis Lapitharum pugnam, & Centaurorum. Fabius Phidias (inquit) Dijs quàm hominibus efficiendis melior, in ebore verò longè citra æmulum, vel si nihil nisi Mineruam Athenis, aut Olympium in Aelide Iouem fecisset. Martialis. lib. 3.

*Arvis Phidiaca toreuma clarum,
Pifces aspicias, adde aquam, natabunt.*
Idem lib. 6.

*Quis te Phidiaco formatam Iulia celo,
Vel quis Palladia non puet artis opus?*
Statius lib. 2. Syl.

Phidiaca raserè manus.

Lysippus Sicyoni? adeo claruit sculptura, vt ab eo solo fingi voluerit Alexander, quem admodum pingià solo Apelle. Horatius:

*Edicto cauit, ne quis se præter Apellem
Pingeret, aut alius Lysippo duceret ara.*
Stroza pater.

Cedit Lysippus Phidiacisq; labor.

Hunc Plinius ait fecisse ad 70. opera, quæ singula arti claritatem dare potuissent. Propertius.

Gloria Lysippo est animosè fingere signa.

Sabellicus verò in 10. libro suorum exemplorum dicit tres opifices fuisse summos. Et etiam dicit Alexandrum suo edicto tribuisse tribus diuersarum artium principibus viris præclarum laudis testimonium, suum cuique in suo genere, Et inter ceteros, quod nullus alius præter Pyrgotelem imaginem suam sculperet, & de his sculptoribus, & statuarijs, & laude illorum etiam scripsit F. Patritius lib. 1. de instit. Reipub. tit. 10. Etiam plures statuarij laudantur à Textore in loco præallegato post Plinium, ex notabilitate operum quæ fecerunt, tam ex marmore, & lapidibus, quàm alia materia.

Quadragesima quarta consid. tractat de Artificibus, qui circa colores versantur, qui sunt in duplici differentia. Quidam sunt tinctores, de quibus ante hac par. in 41. consider. vers. inter hos dictum est. Alij verò sunt pictores, & de his hic scribitur: de excellentia verò colorum dicitur in seq. par. in 94. consid. & supra in 1. par. in 64. conclusi. 38. considerationis. Vbi de armis narratur, quæ laudantur, distinguuntur, aut deprimuntur ex coloribus. Nunc solum est quæstio, de excellentia pictorum. Nam ars pictorum versatur in omnibus tam lanisquam linis, serico, argento, auro, & metallis, lignis, & lapidibus. In quibus solet causa voluptatis, honestatis, aut etiam lasciuia, adiungi pictura, quæ olim fuit in multo, & maximo honore, miraque æstimatione, Et vt ait F. Patritius de institutione Reipublicæ lib. 1. tit. 10. Pictura eruditionem maximam præfert, & commercium cum Poëtica, & oratoribus habet. Hinc dicit Lauren-

tius Valla in proœm. suarum elegantiarum, quod artes liberales proxima sunt, ars pingendi, sculpendi, fingendi, architectandi. Sextus Empericus ex Symonidis Poëtæ sententia, picturam dicit esse tantam poësin. Poësin autem loquentem picturam. Et certe magni ingenij est, & diuinam prope cognitionem attingit, varias animalium rerumque species sic mente concipere, vt penicello, & varijs coloribus adeo exprimantur, quasi in illis nihil præter spiritum desit. Et certè cum optimam picturam cernimus, id dicere possumus, quod Valerius Martialis de catella picta cecinit. Ipsam denique pone cum catella. Aut vtranque putabis esse veram, aut vtranque putabis esse pictam. Legimus etiam bouem ad aspectum pictæ bouis mugisse, & pictis vuis nonnullos fuisse deceptos, aefque ad pictam speciem sui generis excitatas, vt refert Plin. lib. 35. ca. 10. Et vt differit Budaus in leg. Athletas. ff. de his, qui notantur infamia. Huiusmodi artifices non modo iconicas imagines effingunt, id est, omnibus lineamentis ad exempla expressas: sed etiam ethicas, id est, sensibus expressit prope modum spirantes. Non modo enim gratiam habet pictura, & delectationem mirificam præbet, verum præsertim rerum memoriam seruat, & historiam rerum gestarum ante oculos nostros perpetuò præfert. Quin etiam legendo picturas, in quibus præclara facinora exprimuntur, excitamur ad studium laudis, & ad magna negotia obeunda, veluti, si alicuius historiarum monumenta viderimus. Quanta autem autoritas huiusmodi artibus olim fuerit, etiam ex eo cõijcere possumus, quod Plin. lib. 35. cap. inquit de Pamphilo pictore loquens, Docuit neminem minoris talento an. nis decem. quam mercedem, & Apelles, & Melanthius ei dedere, & huius autoritate effectum est Sycione primum, deinde, & in tota Græcia, vt pueri ingenui ante omnia graphicem, hoc est, picturam in buxo docerentur. Recipereturque ars ea in primum gradum liberalium. Semper quidem honor ei fuit, vt ingenij causa exercerent, mox vt honesti perpetuo interdico, ne seruitium docerentur.

Locum igitur habet (teste F. Patritio de institutione Reipublicæ) Pictores, & honestum quidem, vt studio gloriæ incendantur: & ad parem laudem adolescentulos intuent. Non enim pudit Fabium Patritium illum Romanum optimo genere oriundum, qui maiorum suorum nobilitatem ab Hercule vsque recensabat, pictura exerceri, & ab eo cognomen accipere. Nec diu post poenituit Marcum Antonium doctissimum ac sanctissimum Imperatorem operam picturæ dare sub Diogene præceptore, quâquam illustrioribus disciplinis indulgebatur, & Magistris quibusq; eruditissimis utebatur.

Legimus etiam Platonem picturæ studiosissimum fuisse, & Cicero in ea eruditos oculos habere

bere afferit. Quocirca non erit verendum, ne manus adolescentulorum coloribus inquinetur, cum proxima doctrina accedat pictura. hinc fundamèntum præbet ars illa, quâ signandi nuncupare possumus. vnde & signa dicuntur, & per diminutionem sigilla. Hanc artem Aristo. summopere laudat, vultq; vt pueri illam ediscant, quâdo alijs plebisq; artibus necessaria sit. Non modo sculpturæ, & cælaruræ, quæ sine ea nullo modo esse possunt, verum compluribus, & præcipuè architecturæ: de qua superius hac par. in 3. & 42. considerationibus diximus.

Qui enim fuerint primi pictores, & quorū opera apud Veteres gratiam aliquam meruerunt: scribit Plinius eod. lib. 35. c. 8. 9. 10. & 11. & primū Polignotus, & Aglaophon fuerunt, qui simplici duntaxat colore vsi sunt, & suos studiosos cõplures habuerunt propter simplicitatem illam, quæ fundamenta artis sola imitatione naturæ iecit. Fuerunt tamen alij ante eos, & Canachus in primis, cuius signa rigidiora extitisse, quâ vt imitarentur veritatem. Cicero ait dura etiam Calamidis fuisse, sed tamen meliora quâ Canachi. Mironis propius ad veritatem accedebant. In Protogene, Actione, Nicomacho, & Apelle iam perfecta omnia videri idem adstipulator est. Nihil enim simul & inuentum & perfectum esse docet.

At verò Zeufis, & circa eius tempora Parrhasius (qui vixit tempore Socratis) plurimum huic arti addiderunt. Nam Zeufis luminum umbrarumque rationes inuenisse dicitur, & picturæ arte tantas opes sibi comparauit, vt in earum sustentatione Olympiæ nomen suum aureis in textum literis ostendat: postea opera sua donare instituit, quod nullum precium putaret esse illis dignum, autor est Plinius in loco ante alle. c. 9. Parrhasius autem lineas examinafse subtilius traditur, & geometricam quandam rationem picturæ addidisse, & de eo Plin. in d. loco c. 10. ait: Parrhasius Ephesi natus primus Symmetriam picturæ dedit, primus argutia vultus, elegantia capilli, venustate oris, confessione artificum in lineis extremis palmam adeptus. Inter alia eius opera quàm plurima pinxit Archigallum, quam picturam amauit Tyberius Princeps, atque Lx. sextertijs æstimatam cubiculosuo inclusit.

Suam quoque laudem meruit Aristides Thebanus, quem æqualem dicit Apelli Plin. d. cap. 10. colum. 4. primus animus animum pinxit, & sensus omnes expressit. Vnam eius tabulam Attalus Rex centum talentis emisse traditur. Cæsar quoque dictator eiusdem pictoris tabulas duas 80. talentis emit.

Philippus Macedo, & eius filius Alexander quâdo quidem pictura delectati sunt, artem hæc summopere extulerunt, quorum temporibus præcipuè floruit, & diuersis virtutibus laudabatur.

Verum & omnes prius genitos (vt vtar verbis

Plinij) futurosque postea superauit Apelles. Eò vsque in pictura prouectus: vt plura solus propè quàm ceteri omnes contulerit, voluminibus editis, quæ doctrinam eam continent. Nam decorum optimè seruauit, & suæ cuique personæ modum dedit & venustatem, hoc est, suam venerem. (quam Græci charita vocant) ne aut nimium offenderet, aut parum defraudaret, qui in re alios pictores peccare dicebant, qui non sentirent quid esset satis. Eius prudentia maximè apparuit cum Antigoni imaginem pinxit, quam latere tantum altero ostendit, vt amissi oculi deformitas lateret. Fuit enim & comitas illi, propter quam & gratior Alexandro Magno erat, frequenter in eius officinam ventitanti (vnde etiam edicto vetuit, ne ab alio pingeretur) sed & in officina imperitè multa differenti filerium comiter suadebat, rideri eum dicens à pueris, qui colores tererent: tantum autoritaris & iuris erat, & in Regem alioqui iracundum. Pinxit & ipsum Alexandrum Magnum fulminigerum in templo Dianæ Ephesiæ talentis 20. Venerem Cois inceptam moriens reliquit imperfectam, nec inuentus est, qui tam egregio operi ad præscripta lineamenta succedere vellet.

Idem perfecta opera proponebat in pergula seu porticu transeuntibus, atque post ipsam tabulam latens, vitia quæ notarentur auscultabat, vulgum diligentiorum iudicem quam se præferens. ferturque à futuro reprehensum, quin crepidis vnam, inter pauciores fecisset ansas: eodem postero die superbe emendationem pristinae admonitionis cauillante circa crus, indignatum prospexisse denunciantem, ne supra crepidam sutor iudicaret, quod & ipsum in proverbium venit. Apelli autem fuit perpetua consuetudo nullum diem quibuscumq; negotijs occupatum præterire, quin lineam aliquam duceret, ducendo exerceret artem. Et de Apelle & Parrhasio fit mentio in §. si quis in aliena. instit. de rer. diuisione. vbi dicitur. Ridiculum est picturam Apellis vel Parrhasij in accessionem vilissimæ tabulæ cedere.

Nec minor prudentia Timanthus Cichicij in ea tabula qua colorem vicit. Nam cum in immolanda Iphigenia tristem Calchata fecisset, tristiorum Vlysem, & moestum admodum Menelaum: conceptis animo affectibus obuolendū caput Agamemnonis eius patris esse dixit, vt videlicet cogitandum relinqueret summum illum luctum, quem penicillo non posset imitari.

Protogenem verò cura commendabat, de quo in 1. consid. huius partis dictum est. Ratio autem Pamphilum, sicut facilitas Meluntium. Antiphilus per id fermè temporis concipiendis visionibus laudem meruit: vt diligentia & decore Polyclethus cui plerunque palmam, vnum tantum defuisse volunt, quod pondere quodam careret in pingendis numinibus. Et vt humanæ formæ aliquid supra verita-

veritatem adderet. Ita aliquid de autoritate Deorum demeret. Atqui lenes duntaxat genas pingere nitebatur, grauiorem autem ætatem consilio fingeat. Hæc F. Patritius de laude pictorum, qui in multis laudati fuerunt: Et de laudibus plurimum aliorum scripsit Textor in sua officina in c. pictores diuersi. Sed ne laudem ab aliena opera conseq̄uar, fatetur se omnia delibasse à Plin. prout & re vera fecit, & Patritius & Budæus, & qui post Plinium de hac re scripserunt: ideo ad eum recurre in d. c. 35. Quæ tamen opera præcipuam laudem meruerunt, scribit Textor in d. loco. c. sculptores, cælatores, statuarij, & marmorarij, in fine.

Aduerte, quod pictores sunt ita de iure priuilegiati, quod exempti sunt ab hospitij militum. text. in lege archiatros. C. de metatis. lib. 12.

Et ex his antedictis, & multis alijs per Plinium, Patritium, & Tex. in suis locis supra allegatis enarratis, pictores plurimum laudari possunt & debent. Sed ob stare videtur, quod illa ars sit quodammodo plus voluptaria, quam necessaria & vtilis, ex quo non ita sit laudanda. vt comprobatur Anto. Floren. in 3. par. sua summa. tit. 8. c. 4. §. 11. Tamen quia est honesta, & grata Principibus, & magnatibus, vt ante scriptum est, Etiam quia tendit ad ornatum Ecclesiæ, ita quod à quocunque non obstat prohibitione fieri potest. dicit Bart. in l. 1. ff. ne quid in loco sacro fiat. Vbi habetur, quod pictura quæ sit ad ornatum potest fieri non obstante prohibitione. Ideo videtur, quod tales alijs artificibus sint præferendi, intellige tamen prout supra dictum est.

Quadragesima quinta confid. sit de mercatoribus, qui sunt honorandi, cum nobis necessarij esse videantur. Cum quæ nobis supersunt deuehant, & permutando ac vendendo ea aduehant, quæ necessaria sunt. Et vt ait Cicero 1. de officijs. Mercatura si tenuis est, sordida putanda est, si magna & copiosa multa vndique apportans, multaque sine vanitate impartiens, non est admodum vituperanda, ac etiam si satiata quæstus vel contenta potius. vt sæpè ex alto in portu, ex ipso portu agros, possessionesque contulerit, videtur iure optimo posse laudare: vt per plura tenet & comprobatur Barth. Cæpo. in tract. de Imperatore militum eligendo, in verbo, nobilitatis. in 18. opinione: vbi dicit, quod apud Venetos mercatores etiã sunt nobiles, quod intellige tamen sapienter. Fortuna enim illa, semper aptanda studentibus. minus optanda est, vt gloriantur mercatori, quod in omnes oras maritimas nauigia dimississet, dixisset fertur Lacon. Finis perscribendus est lucro propter varios fortunæ euentus. Ne paruo temporis momento id mercator amittat, quod in omni vita sua per lucratum est: cogaturque decoquere, quod quidē sine ignominia ac probro nequaquam accedere potest, etiam si id sine culpa aliqua fieret: Hæc Cicero in 2. Philippica Antonio obijcit his verbis: Te-

nesne memoria prætextatum te decoxisse? patris, inquit, ista culpa est, etenim est pietatis plena de sensio. Illud tamen audaciæ tuæ, quod sedisti in 14. ordinibus. Cum esset lege Roscia decoctoribus certus locus constitutus, quamuis, qui fortunæ vitio non suo decoxisissent. Eiusmodi ignominia vt careant mercatores, auiditati finem imponat, ne pauperiem in senectute cum irrisione etiam pati cogantur. Plures vituperationes de mercatoribus dici possent: & quædam refert Luc. de Pen. in rub. C. negotiatores ne militent. lib. 12. Et in quibus committuntur crimen stellionatus. scribit Vlpianus. in l. 3. ff. de crimine stellionatus. Sed quia tantum quæ faciunt ad laudem intentionis nostræ est scribere: ideo dic secundum eundem Lucam, quod mercatores necessarij sunt in ciuitate, sicut agricolæ, extra de voto. quod super. Et sine ijs omnibus non edificabitur ciuitas. Eccle. 38. Et Plato cum institueret, quemadmodum ciuitas bene ordinari debeat, in primis negotiatores necessarios dicit: & vide plenè ea, quæ dicta sunt ante hac par. in 1. confid.

Adde, quod locatores ratiociniorum dicuntur mercatores, vt vult Bart. & Alex. in Apofthillis. in l. legatis. ff. de legatio. Et ibi ponit Alexander differentiam, inter mercatorem seu negociatorem, & artificem. Nam vt dicit: Negociator seu mercator est ille qui emit vnam rem, & non mutata forma illam vendit vt lucretur, vt sunt, qui emunt candelas, & vendunt. Et tales an dicantur candelarij, an verò solum illi, qui eas faciunt, vide Iacobum Rebuffi in rub. de nauicularijs seu nauicularijs, lib. 11.

Artifex verò est, qui emit rem, & mutata forma vendit, vt est quando emit ferrum, & vendit enses. vt est tex. in c. paratum. 88. dist. Et remissiuè quis sit mercator, negociator, & artifex: vide allegata per Felyn. in proem. decretalium, incipien. Gregorius in fine. & ibi, an ex vno actu, antequam sit inscriptus in matricula mercatorum quis dici possit mercator, & de statu mercatorum, & diuersis negociatoribus, vide Anto. in sua sum. in 3. par. tit. 8. ca. 1. 3. & 4. & Bern. de Bult. 2. part. sui Rosarij, ferm. 32.

Aduerte tamen, quod nobiles se negociationi & mercaturæ immiscentes perdunt nobilitatem: vt dicit Bal. in l. nobiles. Co. de commercijs & mercatoribus. Quod an sit verum disputat Anto. de Bur. in rub. extra ne cler. vel monachi. & Bart. Cæpola in loco antè allegat. Et lex fuit apud Romanos, ne senatores mercaturæ essent nimium intenti, autor Blondus lib. 5. de Roma triumphante.

Plures laudauerunt mercaturam & artificium, vt Aug. Dathus in suis Epistolis. lib. 3. oratione 9. & teste F. Patritio. lib. 1. de institutione Reipublicæ. titu. 8. fouendi sunt propter vtilitatem Reipublicæ mercatores, & dixi in dicta 1. consideratione huius

huius partis. Et refert Blondus eodem loco mercatorum societates Reipublicæ vti fuisse. Vnde Cicero pro Plancio orans, cum ex bono loco vti est laudare, cum partem eius equitem Romanum dixit maximum societatum autorem, plurimum fuisse magistrum. Et ad Crassipedem scribens, idē de Bythinjs mercatoribus sic habet. Quamquam tibi præfens commēdaui, vt potui diligentissimè socios Bythinjæ, quæ societas ciuitatis. Inuenerunt autem difficillimis temporibus Reipublicam societates mercatorum. Linius 23. Cum Scipiones in Hispania frumentum, vestimentaque exercitui supplicia postulassent, nec vnde darent senatus populusque haberent: Fuluius prætor in concione exhortatus est eos, qui redemptitijs auxissent patrimonium, vt Reipub. qua creuissent tempus commodarent. Tres societates 19. hominum effecerunt pacti, vt quæ in naues impofuissent ab hostium pestatibus, vt publico periculo essent, exoluitque; vi publico periculo essent, exoluitque; vestea senatus. Et 24. cum censores ob inopiam Aerarij se iam locutionibus abstinerent ad diem sacrarum tuendarum ciuiliūque; equorum præbendorum, ac similibus his rerum: cōueniunt ad eos frequentes, qui hastæ huius generis affueuerant, hortanturque; censores, vt omnia perinde agerent, locarent, ac si pecunia in Aerario esset, neminē nisi bello cōfecto pecuniam ab Aerario periturū esse.

Quadragesima sexta confid. sit de laude hospitiū, quos crederem inter alios mercatores multum esse laudandos, & extollendos. Et sub istis mercatoribus comprehenduntur etiam tabernarij, vt not. Bar. in l. cum pater. §. mens. ff. de leg. 2. Ideo etiã comprehenduntur Caupones & stabularij, cum quibus addendi sunt Nautæ, vt hic titulus de trib. furibus, scilicet de nautis, cauponibus, & stabularijs, qui est in ff. veteri. Nautæ, caupones stabularij, vt recepta restituant: Quia, vt dicit tex. in l. nauta, & caupo, & stabularius mercedem accipiunt. ff. eo. titu. Et licet isti sint de genere prædonum, cum nec nunc quidem abstineant ab huiusmodi fraudibus. vt dicit tex. in l. §. 1. ff. eod. not. Alex. in l. 1. in prin. C. de eden. & Fr. Niconitius in repe. c. quoniam contra. in prin. nu. 26. & 27. extra de proba. Tamen hodie apud nos alio & honorabili nomine vocantur hospites. Cū hospitalitas sit multum necessaria, & multum etiam commendatur ab Apost. vt scribitur ad Rom. 12. ibi, hospitalitatem sectantes. Et ex causis laudanda, amplectenda & inquirenda est. vt dicit Io. de Turrec. in sum. 42. dist.

1. Quia est res valde decora & honesta. Sacra enim res est mensa hospitalis, vt ait Seneca lib. 4. de offi. Tullius lib. 2. de officijs. Rectè, inquit, à Theophrasto laudata est hospitalitas. Est. n. vt mihi videtur, valde decorum, patere domos hominum illustriū, illustrib. hospitibus. idque; est Reipub. est ornamento homines externos hoc liberalitatis gene-

re in vrbe non egerè. Est et vchementè vtile his, qui honestè possidere multa voluit, per hospites, apud externos populos valere opibus & gratia.

2. Quia hospitalitas disponit ad susceptionem diuinæ gratiæ & preparat. vt ostensum est Luc. vlt. vbi discipuli cognouerunt Dominum coactū hospitari cum eis, etiã in fractione panis. vnde Grego. in Homilia. Ipse quoque dominus non est cognitus in via à discipulis dum loqueretur, & in domo cognosci dignatus est, dū pasceretur. Sic et ex hospitalitate Christi in domo Marthæ: ipsa, Lazarus eius frater, & Magdalena eius soror receperunt à Christo diuinam cognitionem. Sic etiã quando que diuina cognitio infunditur hospiti gratia alicuius sancti viri in hospitio recepti.

3. Quia hospitalitas bona temporalia multiplicat, exemplo viduæ, quæ Eliam in hospitio recepit. Cui toto tempore famis, farina & oleum non defuerunt. 3. Reg. 17.

4. Quia à malo etiã temporali seruat, exemplo Raab, Quæ, quia recepit nuncios filiorum Israël, ideo cum parentibus suis saluata est, & omnes alij ciues in Iericho occisi sunt. Iosue 6.

5. Quia meretur Angelos recipere, exemplo Abrahamæ, & Loth, vt habetur Gen. 18. & 19. & in summa 42. dist. & in c. 6. §. At non Abraham. 35. dist. vnde de Apostolus ad Hebræos vltimo. Hospitalitatem nolite obliuisci. Per hanc enim quidam placuerunt, Angelis hospitio receptis. vnde Hiero. Abraham & Loth Angelos susceperunt, quia hospites dilexerunt.

6. Hospitalitas est amada, quia Deum meretur recipere. Matth. 10. Qui vos recipit, me recipit. & Mat. 25. Qui recipit vnum talem paruulum in nomine meo, me suscipit. vnde Hieron. ad Nepotianum, Mensula tua pauperes & peregrinos suscipiat, & cum illis Christus conuiuia erit. Hoc aut non modo accipiendum est, cum in membris suscipitur Christus, sed etiam quandoque personaliter, vt narrat Grego. de multis, tam in Dialogo, quam in Homilijs Euangeliorum.

7. Quia etiam per Christum commendatur hospitalitas, vt scribitur in dicta summa. 42. dist. Cum dicitur Matt. 25. Hospes fui & non recepistis me. Et etiam per Paulum & Petrum Apostolos, vt de Paulo ad Roma. 12. & ad Hebræos vlt. & de Petro. 1. Petri 4. cum dicit, Hospitales inuicem sine murmuratione.

8. Quia etiam apud Barbaras gentes commendatur, vt facit tex. in c. offerebat. 32. q. Vbi dicit illam debere esse inuolabilem, ita quod hospes hospitem defendere tenetur. vt tenet ibi glo. & l. 1. ff. nautæ, caupo. stabu. cum illius dicatur habere custodiam.

9. Quia hospitalitatem sectantes exemplo Lotici, qui primo hospitalitatem fecit, habent multa priuilegia. de quibus habetur in l. omnia priuilegia. C. de Epif. & cler. Et licet ille rex videatur loqui de

his, qui pauperes recipiunt gratis & sine mercede, crederem fortè etiam prædicta priuilegia debere habere locum in alijs hospitibus, etiam peregrinos recipientibus: Cum vt dicit Hiero. ad Nepotianũ: Mensula tua pauperes, & peregrinos suscipiat. Ecce quomodo non solum commendat pauperes, verũ etiam peregrinos. Si. n. nulli essent hospites ad recipiendum peregrinos, non pauperes, quomodo hospitari possent? ecce quomodo pauperibus subueniretur, & alijs non. Ideo putarẽ hospites esse ita priuilegiandos, sicut hospitalarios, saltem in his, q̄ possunt impedire hospitalitatẽ peregrinorum, vt est in recipiendis & hospitãdis militibus nisi tanquã hospitibus in quo priuilegiantur hospitalaria, vt scribitur in d. l. omnia priuilegia. Ex quo pluries dixi, quando milites, seu armigeri, ponuntur in aliqua ciuitate, vel vrbe ad castrametationem seu potius stationem (garnison vulgo) & eis deputantur hospitia ab officarijs loci in domibus ciuiũ, vt motus est fieri in Gallia: q̄ non debet poni in domibus hospitum, ne per eos impediatur peregrini ad hospitandum. Et licet aliã contrarium viderim fieri in hac ciuitate, hoc tamẽ peperam contra meum iudiciũ fiebat. Nã hospites saltem principales ab huiusmodi hospitij militum eximi debebant.

Et facit vna alia ratio, Quoniam sicut videmus ergasteria mercatorum esse exempta, quia à mercedonijs occupata. l. in qualibet. & l. p̄. C. de metatis. lib. 12. Eadem ratione domus hospitum, quã omni hora possunt, & sunt hospitibus occupatã, ad quod etiam tenentur eos recipere. l. i. §. fi. & ibi Bar. ff. nauatã, caupones, stabularij. ex quo cum teneantur ex debito peregrinos recipere, & in hoc onerantur, debent in alio onere releuari, quia est onus patrimoniale, quod reculare non possunt. l. 3. C. de muneribus patrimoniorum. lib. 10. Ideo in alio simili grauari non possunt. Et discit Budæus in leg. solent. ff. de officio proconsulis. quod huiusmodi ius hospitandi erat necessitudinis. Cũ secundum morem antiquum dabatur testera dimidiata, vt agnosci possent, & Deus hospitalis erat Iuppiter. Et tale ius erat honorariũ, vt ibi narrat, & etiam vt erat sanctissima hospitij necessitudo, ideo violari non poterat. Sed an hodie sit honorarium, & nomen amiserint ex fama eorum? videtur quod sic, cum vt plurimum sunt rapaces, & plus exigere solent à peregrinis, quã expenderint.

Adde tamen vnum, Quod ex quo quandoque sunt multum rapaces in exigendis debitis hospitij causa (quod scotum vulgò vocant) potest pro hoc taxari certum precium, vt tenet Alber. in suis statutis, in prima par. rubr. 79.

Aduerte etiam ad vnum, Quod ex quo dixi hospites debere esse immunes ab hospitio militum, ita etiam ab hospitio iudicum, qui debent hospitari prout milites in loco, vbi non est domus Prin-

cipis, & sic in loco, vbi non est Prætorium, possunt exercere eorum iurisdictionem, nec potest ei denegari locus. ita videtur tenere Luc. de Pen. in l. fi. C. de professo. & medicis, lib. 10. vbi text. ante finẽ parificat hospitium militũ, & iudicum in his verbis. Nec eorum domus vbiq; positã militem, seu iudicem suscipiant hospitandum. Amplẽ verò de hospitij militum, vide in tractatu quem fecit Surgetus, q̄ dicitur Enchiridion militaris disciplinã.

Quadragesima septima consid. Cũ in præcedenti consid. de hospitibus attigerimus, binas ordinis officiorum sententias vtramque grauem afferre libet, scilicet, quo loco ponendus sit hospes, ex testimonio Auli Gellij lib. 5. c. 13. vbi ait in hæc verba, Seniorum hominum, & Romã nobilium, atque in morum disciplinarum veterum doctrina, memoriaq; præstantiũ discipulatio quãdam fuit, præsentem atque audiẽte me de gradu atque ordine officiorum. Cũ quẽ quæreret, qui bus nos ea prioribus, potioribusque facere oporteret, si necesse esset in opera dando, faciundoq; officio, alios alijs antefere non constabat. Conueniebat autem facillẽ, constabatque ex moribus pop. Rom. Primum iuxta parentes locum tenere pupillos debere, fidei, tutelãque nostrã creditos. Secundum eos proximum locum Clientes habere, qui sese iridem in fidẽ, patrociniũq; nostrum dederunt. Tum in tertio loco esse hospites, postea esse cognatos affinesq;. Massurius autem Sabinus libro iuris ciuiliũ tertio, antiquiorem locũ hospitij tribuit, quã clientem, & post primum locum tutelã secundum hospitij tribuit. Verba ex eo lib. (teste Gellio) hæc sunt. In officijs apud maiores ita obseruatum est, primum tutelã, deinde clientem, tũ cognato, postea affini. & post Aulum Gellium vtramq; sententiam succinctẽ enarrat Blondus de Roma triumphante. lib. 5.

Quadragesima octaua consid. Hic scribi posset de medicina, cũ inter artes mechanicas ponatur, autor est Ant. Floren. in prima parte suã summã. tit. 1. c. 3. §. 3. vbi ait, Quod medicina corporis, vel tuetur, vel restaurat salutem. Hęc continet occasiones, & operationes. Occasiones sunt sex: Aer circundans nos, Cibũ & Potus, Somnus & Vigilia, Motus & Quies, Exinanitio & Repletio, & Accidentia animã, id est, passiones insurgentes. Operationes sunt intrus, & foris. Intrus, vt ea, q̄ intromittuntur per nares, per os, per anum, ad excirandas sternutationes, vomitationes, & purgationes. Foris vt sunt emplastra, incisio, & vitiõ. Et duplex est medicina, spiritalis, scilicet, & corporalis. cap. vlt. 29. dist. Corporalis medicinã præcepta diuinã conditioni contraria sunt: quia nec ieiunare, nec flere, nec similia sinunt. c. contraria de consecr. dist. 5. vt scribit Luc. de Pen. in rubr. de professorib. & medicis, lib. 10. Sed quia de eis dixi in præced. part. in 24. consid. & hac part. in 3. & 28. consid.

confid. ad ibi dicta de laude medicorum, & excellentia recurrendum est. & ad Erasimum in suo Encomio de laude medicinã. Sed quia sub his comprehendendi possunt Aromatarij, Chirurgi. cap. tua nos. de homicidio. & etiam dentarij: vt ait Franciscus de Ripa. in tract. de peste. fol. 75. vers. sed iam de salarijs medicorum. non tamen barbitosores, secundum gloss. in cap. 1. in verbo, cum de statu regularium. in 6. dicam statim. & ideo de eis pauca dicenda sunt. Etenim Aromatarij honorandi sunt: quia quo ad medicinalia deseruiunt ad vitã humanã conseruationem: & est necessarium eorum ministerium ad esse seu conseruationem, & sanitatem humanam, & quo ad alia ad bene esse: vt dicitur Antoninus Floren. in 3. par. suã summã. tit. 8. ca. 4. §. 6. & Bernard. de Buis. in 2. par. sui Rosarij. sermone 32. in 2. par. in litera Y. Et isti Aromatopoli, vulgò apud nos Apothecarij dicuntur, & proprie sunt Pharmacopolæ, seu Vnguentarij, qui videntur medicinas, & vnguenta, aliaque medicinas secundum recepta medicorum conficiunt. Vnde gloriantur in hoc, quod Deus dictus sit Vnguentarius. vt scribitur Eccle. 38. ad principium. & per Io. de Turrecr. de consecr. dist. 1. in proœ. nume. 3. cum dicatur: Et approprians alligauit vulnera eius, oleum superfundens, & vinum. & habetur Eccle. 37. Sicut Deus creauit medicinalia. & Ecclesiastici eodem. Altissimus de terra creauit medicinam. Ita & ipse primus autor extitit artis, & scientiã medicinalis, vt refert Antoninus Floren. 3. par. suã summã. tit. 7. cap. 1. in princip. & de sapientia habetur Ecclesiast. 24. Quasi cinamomum, & balsamum aromatizans odorem dedi. Et Myropola etiam dicitur venditor vnguentorum. Et medicamentarius est qui medetur, seu qui morbis affert remedia.

Barbitosores etiam sub medicina comprehenduntur, autor Antoninus Floren. in d. locò. §. 7. & Bernard. loco suprã citato: quia ad medicinalia pertinet minutio sanguinis sedandi feruoris gratia, quã phlebotomia dicitur. Ideo ppter vtilitatem quam afferunt Reipub. & etiam necessitatẽ creauerit Deus medicum. Eccle. 38. in principio. Sed isti proprie sunt Chirurgi, qui sunt medici vulnerarij, multum necessarij & vtilis in Republica: maxime in exercitu militari: & apud nos sunt in magno honore & pretio. Inter hos etiam comprehenduntur Obstetrices, quã medicinam exhibere videntur. leg. 1. §. ff. de var. & extraordi. cognitio. & l. item si obstetrix. ff. ad legem Aquiliam. Plinius lib. 28. cap. 7. Sotyrã & Salpẽ obstetrices facit, quarum etiam placita in quibusdam morborum remedijs citat. Idem lib. 32. cap. 10. de Salpe meminuit. Et dicuntur esse artis probatã & fidei. tex. in l. circa principium. ff. de ventre inspiciendo. Et ibi Bart. quomodo iurent. Quandoque tamen eorum manus & oculus fallitur. tex. in c. nec aliqua. 27. q. 1. c. pen. extra de proba. c. fraternitatis. extra

de frigid. Et tales obstetrices debet scire formam baptizandi, cum ferè semper sint in partu foeminarum, vt vbi eminet periculum de vita infantis, & cum necessitas suadet, baptizare possunt. c. mulier. de consecr. dist. 4.

Crederem, & fortè non inconsultò omnes cuiuscunq; ordinis sub hac arte comprehendendi posse. Cum ferè nullus signarus & expertus huiusce artis reperitur, saltem pro aliqua parte corporis. Cum etiam Medicus dicatur, qui alicui parti corporis medicinam præbet. vt dicit Bar. in d. l. i. §. i. ff. de varijs & extraordi. cognitio. Ex quo euenit cũ semel quidam Aulicus Ducis Mediolani, & quidem familiaris de suo fratre conquireretur, quem medici non rectè curauerant: vt ex eorũ incuria (ne dicam fortè incitã) morbo interiisset, petijt ab eo Duce vnũ Carlinũ impositionis super vnũ quẽque medicum sui domini, & ducatus Mediolani. quod & facile concessit Dux, putans deridere Aulicum, cũ pauci essent medici: sed aliud in mente retinebat Aulicus. Quoniam tandem coram vno se finxit infirmum dolore dentiũ, corã alio dolore ventris, & sic de alijs. & postremo omnes reperit esse medicos: & vnusquisq; dedit ei aliquã medicinam pro specie morbi, quo detineri & affligi afferebat, & ita pl̄ exegit, quã cogitasset Princeps. Idcirco cum sit ars omnibus communis, omnes illam laudare debent, ne seipos illam deprimendo vituperet. Maxime qui passi interdum fuerint aliquã infirmitatem, si postmodo conualescãt, infinita consilia dant. vnde Terent.

Dum conualuimus egrotũ rectã consilia damus.

Quid aut de mangonibus seu Hippocomis (quos vulgò marescallos vocant) & alijs curantibus corpora brutorum, an dicantur medici? vide gl. in l. 1. C. de excusatio. artificum. lib. 11. Io. de Platea in l. cum te. C. de professoribus & medicis. lib. 10. vbi ait eos habere excusationem à muneribus personalibus.

Et aduerte, quod non solum est licitum laudare medicos, verum etiam ipsi se laudare possunt, vt dicit Cardinalis. in c. ad aures. extra de atate & qualitate. & Franciscus de Ripa in tract. de peste. fol. 75. vers. 1. aduertant ad artis peritiam vbi scribit quomodo licet alicui se laudare. de quo ante in 1. par. in 59. consid.

Quadragesima nona consid. sit de venatoribus. seu de arte venatoria, quã, vt autor est Antoninus Flo. in 1. par. suã summã. tit. 1. c. 3. §. eod. numero. consistit in tribus speciebus, ferinã, scilicet, aucupio, & piscatura: sed proprie venatio ferina conuenit nobilibus: plebeijs autem venatio aliorum animalium. Et isti proprie apud nos sunt Macellarij: tamen pro fordidis artificijs, & mechanicis reputantur. Macellarij verò dicuntur, qui macellũ exercet, nõ solũ carnũ, sed omnium obsoniorum. quinetiam panis, & frumẽti venditor, quippe hæc omnia in macello venũdabatur. Varro. Duo sunt

Orinthonis genera, hoc est, auariorum. vñi delectationis causa, alterum fructus gratia, quo genere macellarij, & in vrbe quidã habet loca clausa, & rure maximè cõducta, & sunt loca vbi mittuntur propriè aues & gallinæ ad vendendũ & distribuendum: & magis extensè vbi nutriuntur animalia ad eadẽ distribuenda pro alimento ciuiũ & popularium. Macellum verò est loc⁹, quo venalia omnia, quæ ad victũ humanum pertinebãt, cõtrahebantur: dictũ Macellum à Macello quodã viro, qui in vrbe latrociniũm exercebat, quo damnato censores Aemilius & Fuluius statuerunt, vt in domo eius obsonia venderentur, redactis in fiscũ eius bonis. Donatus à macãdis pecoribus deriuat. Alij à macerando, quod pecora dum eo ducuntur, ibiq; tenentur, macerantur. Hinc dicti sunt macellarij, eo quod macent carnes, & vendunt in illo loco publico ad hoc destinato. & de hoc scribitur ad Cor. 10. Omne quod venit in macello, manducate. Et si qui artifices, aut negociatores laudẽ & honorem consequi debeant ex communi vtilitate & necessitate quam afferunt Reipublicæ, isti nullo pacto sunt præmittendi absq; honore. Cum multum sint necessarij in Republica, maximè eorum, qui carnibus vescuntur, vt Alani, nõ autem ichthyophagi, qui piscib. viuunt, apud quos piscinæ, & viuaria in precio. Etiã qui tales distribuunt carnes populo, vocantur visceratores, quoniam carnis crudæ distributio visceratio dicitur, quæ fieri solebat antiquitus, vel in solenni festiuitate, vel in funerealicuius excellentis personæ.

Quinquagesima consi. Cum in præced. consi. de materia venationum tractatum sit, quæ est frequẽtata apud nos, Hic quæro primò, an sit licita venatio, & quib. personis. Et in hoc, vt breui absoluaui, nõ insistendo in venatione quæ dicitur hominũ oppressiua. Nec in venatione arenaria, de quib. scripsit Io. de Turrecr. in c. qui venatorib. 86. dist. Sed solũ in venatione, quæ dicitur saltuosa, quæ est illa, quæ exercetur, & fit in syluis & saltibus interficiendo feras, vel aues: siue fiat propter necessitatem indigentis, vt cũ quis ex tali artificio sustentatur, siue propter necessitatẽ violentiæ, vt cũ quis venatur feras vastantes fructus suos, vel pecora: quo casu licitũ est omnib. venari de iure ad lupos, apros, vrsos & leones. l. vnic. C. de venatione ferarum. l. ii. siue fiat, ppter vtilitatẽ. vt carnes habeat in cibũ, vel pelles ad vestimentũ, siue propter recreationẽ. Et licet omnia ista genera venationũ, de quib. ante dictũ est, sint opera ad se indifferencia, & bene & male fieri possunt. Et dicit idẽ Io. de Turrecr. in loco ante alle. quod in laicis est licita, & licitè ab eis exerceri potest, dum tamen fiat sine damno & læsione proximi. Ex quo primò fac conclusionem sequentem, qd venatio omnib. laicis est permissa, ita qd licitũ est omnib. laicis venari ad feras bestias, & sunt occupantis. §. feræ igitur bestiar. cum §. seq. insti. de rer. diuisione. quæ ta-

men in multis nõ habet locum. de quib. scripta Comen. nostris super consuet. duca. Burg. tit. Des forest. §. 7. ad quem recurre. & ad G. Bened. in re. pet. c. Rayn. in verbo, & vxorem nomine Adelastram. à nu. 868. vsq; ad nu. 922. extra de testament. Et inter alia attende ad ea, quæ dicit, Quod cõsuetudo potest inducere, vt aliquib. sit phibita venatio. vt autor est Io. Fabri. in §. si. insti. eod. de rer. diuisione. Ex quib. idem Guil. tenet. ibi, qd in Francia ex generali consuetudine, & etiam ex prohibitione dominorum agricolis est prohibita, ne ab agricultura euocentur, aut diuertantur. Nõ enim turbari debet, nec interrumpi agricultura. l. e. i. in principio. ff. de tigno iniuncto. Quod si fieret destrueretur, vel saltem diminueretur annonæ præbitio, in detrimentum boni publici. Ne etiam ex sua venatione pecuniã lucraretur, ex qua fieret ab agricultura diuersio, quod fieri non debet, vt dicit Ioan. de Platea in l. domini. C. de agricol. & censitis, lib. ii. vbi etiam dicit, quod nec canes, nec aues ad venandum debent habere agricolæ. & non solum in Gallia est eis prohibitum, sed etiã alijs non nobilibus. vt est testis idem Guillelmus in loco ante alle. nu. 917. Et cum huiusmodi sit prohibitum, non possunt etiã venari: vt venationem captã domino, aut Principi darent à quo manauit prohibitio. l. i. C. nemini licere in frenis equestri. lib. ii. Quia omni causa caderent in pœnam prohibitionis, ac si pro eorum lucro proprio venati fuissent. secundũ Io. de Plat. ibi. Maximè vbi venatio artificiosa prohiberetur per superiorem. Quia etiam intelligeretur inhibita in apris & alijs feris iure pmissis, vt prohibitio aliquid addat, & operetur. In signum cuius Domitius prætor Roman⁹ olim Siciliam regens, quia pastor quidam contrafecerat, & aprum captum ei obtulerat, ipsum crucifigifecit, vt recitat Valerius lib. 6. titu. de feueritate. pro quo facit, quia ex quo lex erat scripta, seruãda erat. l. prospexit. ff. qui & à quib. manumissi libertatem non accipiunt.

Quomodo verò, & quando venatio sit clericis prohibita, scribit Io. de Turrecr. in d. c. qui venatorib. 86. dist. & toto titu. de clerico venatore in antiquis. & per Guillelmum Benedicũ in loco saepe alleg. nu. 875.

Item etiam venatio non possit fieri per illos (licet habeant potestatem venandi) in alienis garenis, nec in alienis forestis, aut iurisdictione alterius. vt per plura comprobatur idem Guill. in saepe dicto loco. nu. 869. vsq; ad nu. 875. Plures celebres venatores. nu. 33. laudat Tex. in sua officina. in ca. venatores. & ibi ait Mithridatem venandi studio adeo intentum fuisse, vt septem annis, neq; vrbis, neque ruris tecto vteretur.

Quinquagesima prima consider. de piscatura tractat, & an sit licita. de quib⁹ dicat Ioan. de Turrecr. in c. qui venatorib. 68. dist. quod piscatio quæ fit propter necessitatem, vt sunt illi, qui

qui de ea victum quærunt, est licita. & dixit istam esse conclusionem Gregorij super Ioan. 21. ca. vbi leguntur apostoli post Christi resurrectionem redijisse ad opus piscationis. qd idem dixit, si propter solatium adhibitis debitis circumstantijs. Imò ius & facultas piscandi non potest prohiberi per Principes & dominos, nisi in contrariũ sit consuetudo vt dicit Ioan. Fabri. in §. flumina. insti. de rerum diuisione. Quæ quidem est in Francia in multis locis, vt de hoc etiam meminit Guido Papæ. quæ. 514. & dixi in commentarijs nostris super consuetud. ducatus Burgund. tit. des Forest. §. 7. Et duo sunt genera piscandi, quæ consistunt retibus, & hamo. vt ait Ioan. de Turrecr. in cap. est aliud. 24. quaest. 1.

Aduerte, quia vt autor est Blondus, lib. 9. de Roma triumphante, fuerunt olim venationes, & piscationes in villis, prout hodie multis in villis & vicis apud nos adhuc reperiuntur venationes: vt sunt ad lupos venatores, qui vulgò Luparij dicuntur, hoc est, qui capiunt lupos, & habent istud officium à Rege, & percipiunt pro lupo capto certum quid à singulis habitatoribus loci, vbi capitur, vsq; ad certas metas, & loca huiusmodi collecta subiecta.

Qui vero olim habuerint piscinas celebres, scribit Tex. in sua officina. in c. piscinarij. Piscinarij vero dicuntur qui piscinas habent refertas piscibus, easq; magno studio curant. Ostrearum viuaria prius omnium Sergius Orata inuenit, optimumq; saporem Lucrini adiudicauit.

Licinius Murena, reliquorum piscium viuaria primus instituit. Lucullus ad piscium receptacula montem excidit iuxta Neapolim, maiore impendio quàm villam ædificauerat, admissis mari. Varro scribit M. Catonem Vtricensẽ, cum hæres testamenti Luculli seu Lucilij esset relictus, pisces de piscina eius 40. milib. vendidisse. Murenarum viuaria excogitauit C. Hirtius, qui coenis triumphalib. dictatoris Cæsaris sex millia murenarum mutua appendit, & dedit in pondus.

Vedius Pollio cum piscinas magno studio coleret, solebat seruos occidere, eosq; piscibus vorãdos præbere: vt hominum cruore pasti, deliciores essent.

Curauit & piscinas Hortensius orator. murenã adeo dilexit, vt mortuam multos dies attractus fleuerit.

Antonia Drusi murenæ, quam diligebat, in aures, hoc est, ornamentum ex aure dependens addidit.

Coclearum viuaria primus instituit Fuluius Hirpinus.

Aliquos recitat piscatores Text. in sua officina. in c. piscatores. quos laudat ibi. Et, vt autor est Hieron. in Psalm. 82. & recitatur in capit. Esau. 86. distinctio. Non inuenimus in scripturis sanctis, sanctum aliquem venatorem, Piscatores inuenimus

sanctos. Nam ecclesiastici dicunt Petrum Apost. omnium Pontificum primum, fuisse piscatorem professione. Item, Andræam eius fratrem. Item, Iacobũ Zebedæi & Ioan. fratres, vt scribitur Matt. 4. Mar. & Luc. 5. Et dicitur in scripturis sanctis, hoc est, in veteri & nouo testamento, vt exponit Io. de Turrecr. in d. c. Esau. propter Eustachium & etiam Hubertum, qui fuerunt venatores.

Quadragesima secunda consider. Erit de arte theatra quæ consistit in ludis, & sic in artificibus huiusmodi ludos exercentibus, qui interales sunt extollendi, & laudandi: Et ista ars theatra continet ludos diuersi generis, vt ait Antonius Flo. in prima parte, suæ summæ. tit. 1. cap. 3. §. 3. de quibus etiam per F. Patritium. lib. 2. de institutione Reipublicæ. tit. 8. vbi etiam originem ludorum, & genera illorum scribit, quæ sunt quatuor, scilicet, Ludi gymnici, Circenses, Gladiatorij, & Scenici. Nam Lud⁹ gymnicus est, quando fit luctatio nudo corpore, & exercetur in gymnasio. & illius quinque sunt genera, scilicet, Saltus, cursus, virtus, atque luctatio. Dicitur autem hæc virtus, immensitas viriũ in labore, & pondere corporis.

Aut verò ludus, teste eodem Anto. Flor. dicitur Agon, & fiebat in quodam loco Romæ, qui circus Flaminius dicebatur, & exercebatur per modum certaminis, aut belli. Et agorum genera fuerunt cursus, celeritas, sagittandi peritia, standi patientia, ad citharam quoque, & tibias incedendi gestus, decantandi modulatio, terrestris quoque & naualis perpetiendorumque suppliciorum certamina.

Aut circensis, & circenses ludi dicti sunt à circumeundo, vt dicit Anton. Floren. loco ante allegat. Textor. verò in sua officina in cap. Ludi, & spectacula diuersa ait: ludos circenses factos fuisse in circo, vbi loca erant, & subsellia equitibus, patribusque designata. Primus circum designauit Tarquinus Priscus.

Aut verò ludus est Scenicus. Scena autem eodem Anton. Floren. autore: Locus est intra theatrum in modum domus instrata cum pulpito, vbi cantabant comici, & tragoedi, saltabant histriones & mimi: Hodie in Christianitate ad formam huius domus in conuentu religiosorum, maximè in loco qui dicitur refectorium, solent similia loca fieri, vbi cantatur aut legitur aliquid alta voce in laudem Dei, dum religiosi prandent. Blondus libr. 2. de Roma triumphante, dicit ex Placido grammatico scenam esse cameram hinc inde compositam, quæ in vmbra locum in teatro erat, in quo ludi actabantur. Itẽ Scenam dici arborum in se incubantiũ quasi concameratã desationem, vt subterpositos tegere possit. Itẽ Scenã vocari compositionem alicuius crmminis, quæ digna sit agi in teatro exclamationibus tragicis. Vlpianus autem iurifconsultus in lege, quod ait prætor. §. ignominia causa. versic. scena autem est,

vt Labeo diffinit: quæ ludorum faciendorum causa, quolibet loco, ubi quis consistat, moueatur, quæ, spectaculum sui præbiturus, posita sint in publico, priuatoq; vel in vico: quo tamē loco passim homines spectandi causa admittantur. ff. de his qui notantur infamia. Et, vt ibi declarat Accursius. Scena est obumbratio cortinarū vel pannorum, quæ posita sunt in publico, vel priuato loco. Et dicitur scena à scenon secundum Accursium, quod est chorda: quia ioculatores faciūt ire caballos per chordam: & teste Blondo eodem loco, & libr. 3. de Roma instaurata post Cassiodorum. theatrum, Græca appellatione, visoriū interpretatur, quod turba conueniens eminus videatur, & videat. Et scenam theatri frontem binis, plurimisque contignationibus constatam, in quibus histriones recitabāt, mimiq; mirmilones & cæteri ludi varios ludos gesticulationesq; edebant. In scena autem cum hemicycli formam haberet, gradus sediliaq; fuere, de quibus primarij magistratus, honoratioresq; spectarent, eorumque sedilium pars intima. Et ad hæc loca ostendēda debent esse officarij in ciuitate, qui dicūtur designatores, de quib. est tex. in l. athlet. in princ. ff. de his qui notantur infamia. Instituti fuere huiusmodi ludi ob pestilentia, accitis ex Hetruria ludionib. ad tibicinis modos saltantibus. Qualiter tamen omnes ludi scenici fierent, difficile esset docere, vt vtr̄ verbis Blondi in d. li. 2. quod singulis penē vicibus ex histrionum ingenio ac industria variarentur, & satis constat omnes fabulas, à Plauto, Terentioque & alijs comicis fictas in scena, & theatro ab histrionibus, eorumq; ministris personatis Deorum cultui spectante populo fuisse actas. Ludi scenici fiebant in theatris, venationes & gladiatorij in amphitheatris.

Aur verò (insequendo ordinem Anto. Floren. in hac re) est ludus gladiatorius: & vt ait, gladiatores pugnabant in amphitheatro, & dixi antè proximo loco. Illic iuuenes vsū armorum diuerso modo discabant, & modo inter se pugnis aut gladijs, modo circa bestias intendebant. Hodie apud nos huiusmodi ludi per nobiles exercētur, & fuerunt primo instituti à Torniamine, vt autor est Blondus loco præallegato, vt & instituti iuuenes in hoc exercitio armorum (quādo res postulare) assuecerent non expauescere congressum hostilem, vulnera, ferrum, aut sanguinem. Et adhuc hodie in multis ciuitatibus sunt magistri huius artis, qui docēt artem gladiatoriam. Et ordo inter istos erat, quoniam primi erant equites equis albis, signisq; militaribus in honorem Martis. Secundi in honorem Neptuni, quem in bello nautico inuocabant. Tertij secutores dicebantur, quæretarios insequerentur, & ad honorem Vulcani pugnabant. Quarti erant laquearij, deinde pugiles & alij huiusmodi, de quibus per eundem F. Patritium, lib. 2. de institutione Reipub. tit. 8. Gladiatorum spectaculum fuit, autore eodem Blon. lib.

2. de Roma triumphante. nō ex eo genere hominum, ex quo lanistas cōparare mos est feruorum, qui sanguinem venalem habent. Voluntaria omnis, & gratuita opera pugnantium fuit. Nam alij iussi à regulis suis, ad specimen instræ genti virtutis ostendendum. Alij professi se pugnuros in gratiam Ducis. Alios æmulatione, & certamen, vt prouocarent prouocatiuē, aut abnuerent traxit. quidam qui disceptando controuersias finire nequuerāt aut noluerant, pacti inter se vt victorem ressequeretur: ferro decreuerunt neq; obscuro generis homines, sed clari illustresq;. Et de gladiatoribus habemus l. vnicam. C. eo. tit. lib. 11. vbi duella & torneamenta prohibentur. item pugna ferarum.

Sed nunquid huiusmodi lutores siue alij quicumque sint, laudandi veniant. Non est dubium, quod illi, qui sunt causa mercedis, ita quod fiant ludibria personarum, tales ludi sunt reprobat, & non solum sunt vituperandi, imò etiam infamia notantur, vt dicit tex. in l. athlet. ff. de his qui notantur infamia. Ludicros & Scenicos actores censura damnauit nota, vt improbos mente, & nihili homines. Propterea Labienus eques, excusauit se, per epigrammata à Casare coactum, in histrionica inuitum descendisse. Nero eam ob causam infamis habitus est. Hodie apud nos sunt de huiusmodi lutoribus histriones, & mimi, & alij dicti scenobates, abateleurs, in vulgari. Hos tamen histriones non esse infames, sed eos laudandos dicit Blondus eodem lib. & libr. 3. de Roma restaurata. Imo olim erant stipendiati de publico. Habebant enim mercedem diurnā mille denarios sine regalibus. Et Episcopus ex histrionico quæstu ducentes sestertium filijs reliquit. & Roscius vir doctus, librum scripsit quo eloquētiā cum histrionica cōparauit. Qui verò amoenitatis causa prædictos ludos faciūt, sunt laudandi & extollēdi: quoniam, vt ait Blondus dicto loco, Ludi qua causa fuerint instituti, Cicero legum primo, etiam Platonis auctoritate ostendit: Erat enim lex de ludis, talis: Ludij publici, quod sine curriculo & sine corporum certatione fiant, popularem lætitiā cantu, & fidibus, & tibijs moderanto: eaq; cum diuino honore iungunto, Assentiorq; Platoni (vt ait Blondus.) Nil tam facile in animos teneros atque molles influere, quam varios canendi sonos: quorum vix dici posset, quanta sit vis in vtranque partem; namque & incitat languentes; & languēfacit excitatos, & tum retrahit animos, tum contrahit. De ludorumq; laudibus Cicero pro Murena hæc habet. Nunquid ego dicam populum ac vulgus imperitū ludis magnopere delectari, minus est mirandum. Quamquam huic satis est, sunt enim populi ac multitudinis comitia. quare si populoludorum magnificentia voluptati est, nō est mirandum, eum leg. Murenæ apud populum profuisse. Quid tu admiraris de multitudine indocta? Lucius

cius Otho, vir fortis equestri ordini restituit non solum dignitatem, sed etiam voluptatem. Itaque lex hæc quæ ad ludos pertinet, est omnium gratissima, quod honestissimo ordini cum splendore fructus quoque iucunditatis est restitutus. Et ideo de his habemus plures leges tam in titulo de spectaculis & scenicis lib. 11. C. Imo dicit tex. in eo loco in l. nemo. quod festiuitates in cunctis oppidis non debent impediri: quam etiam in titulo de expensis ludorum. ibi, & etiam de mayuma. & in vltima rubrica trium librorum. C. & in plurib. alijs locis C.

Nōne etiam ex veterum monumentis proditur, sum mos viros & multa laude præsignes, lusu non abstinuisse? Nam Herculem illum portentorum dominorem, Iouis & Alcmena filium ferūt, cum puerulis sapius collusisse, eoque modo curas animi remisisse.

Ab Alcibiade quandoq; deprehensus est Socrates cum Lamprocle infansulo colludens.

Agefilus cum filio arundinem equitabat, qui perieris mos est, alludente Horatio:

Ludere par impar, equitare in arundine longa.

Tarentinus Archiras cum pueris de famulitio Iustu agitabat, hisq; oblectabatur plurimum, dum agitaret conuiuia. Volaterranus ait Cosinum Medicem iam senem, & patriæ Principem, nepotibus paruis collusisse: & ex his cuidā auenā in medio foro aptasse: vt autor est Textor in loco antè al legat. vbi diuersos ludos & varia spectacula scribit, maximè omnium ludorum, seu spectaculorum & certaminum. Apud Græcos præcipua, & celebratissima quatuor fuerunt genera: Olympia, Pythia, Nemea, & Isthmia. quorum præmia, & honores magni constituti erant victoribus, Athletis Oleaster seu corona oleagina, Laurus, Apium, & Pinus. Fiebantque in honorē Pelopis, Apollinis, Archemori Lycurgi filij: & Palæmonis: licet aliqui ad Iouem & Neptunum Olympia & Isthmia referant. Vnde Statius in lib. 1. Thebaidum.

Non aliter quam Pisao sua Iustra tonanti

Quum redeunt.

Nam quinto quoq; anno in honorem Olympij Iouis celebrabantur, quos constituit Hercules apud Heliden & Pisam Græciæ oppida.

Apud Romanos verò quatuor erant ludi, Megalenses, funebres, plebeij, & Apollinares: & de aliquibus scripserunt prædicti.

Augustus verò, vt scribit Suetonio. spectaculorum assiduitate, & magnificentia omnes antecessit. Et Domitianus spectacula edidit magnifica & sumptuosa. De his & pluribus alijs scripsit Textor in loco prædicto. & Blondus libro tertio. de Roma instaurata. & libro secundo, de Roma triumphante.

Inter alia spectacula, quæ fuerunt in tota Gallia, & etiam Europa à multis annis edita, non fuit ex-

cellentius eo quod fuit factum in hac ciuitate Heduen. anno 1516. in honorem diuinæ maiestatis, nec non diui Lazari nostræ ciuitatis & dioceseos patroni. Cuius vita per spectacula & ludos theatrales, ita ostensa fuit: vt nihil excellentius videri aut dici queat. Fuit enim constructum theatrum ligneum & rotundum, mira arte, & sumptuositate, in quo erant ducentæ, & quadraginta cameræ omnino distinctæ: vt qui in vna positi erant, ad aliam non potuissent accedere, & qui in superioribus sedebant, nec nocere his qui in inferioribus cameris erant, potuissent. vt amplè in seq. part. in 66. consideratione dixi, vbi de excellētia theatrorum videre poteris.

Quicquid sit, licet ludis gladiatorijs, & sic torneamenta de iure canonico videntur esse prohibita. vt scribitur in ti. de torneamentis. extra & etiam iure ciuili, vt ante dixi. Tamen, cum ars militaris sit vnicuique populo & Reipublicæ multum necessaria, vt ante scripsi in 9. parte in principio; quæ commodè exerceri non potest sine arte gladiatoria. Ideo crederem, tales artifices, docentes in ciuitatibus huiusmodi artem seu ludos gladiatorios, esse recipiendos, & in oppidis instituendos: vt armis iuuentutem exerceant, & ijs iuuenes asuefacti minus hostes timeant, nec vulnera aut sanguinem abhorreant: quæ ratio nos docuit temporibus elapsis vtile fuisse, iuuentutem Heduoarum esse institutam atque exercitam in armis, ad incursiones & deprædationes illorū furciferorum. (quos vulgo auantureros vocant) euitandas, & reprimendas, nec aliàs nisi armis resistendum erat. Ex quo dico vtile esse in ciuitate, imò quasi necessarium, vt sint tales qui doceant artem gladiatoriam in omni genere armorum. Et fere in tota Gallia tam in ciuitatibus oppidis & alijs locis obseruatur, vt sint certæ societates sagittariorum & iaculatorum, qui se exercent circa artem sagittariā. & singulis annis in mensē Maio fit certa congregatio, seu certamē inter eos, vt qui vincat deiciendo signum alicuius auis icū sagittæ, quod solet fieri & dici sub specie pſtacci, dicitur Rex sagittariorum pro illo anno, & priuilegiatur, & in hoc honoratur, quia efficiatur immunitas subsidij, collectis, & impositionibus ciuitatis, & vocatur Rex sagittariorum ad illiciedum iuuenes, vt artem illam discant, ita quod si Respublica indigeat armis, sint exercitati hoc genere armorum: & isti sunt laudandi & extollēdi inter plebeios, prout milites inter alios cum in hoc magis appropinquant statuti militari quam alij artifices.

Et inter istos etiam dicerem comprehendere potuissent eos, qui docēt ludum gladiatorium, qui dicuntur vulgo (maîtres de scrymen) quia sunt vtilis Reipublicæ & quasi necessarij. Imo etiam officarij ciuitatis deberent cogere iuuenes diebus feriatis, vt hanc artem addicerent, & habere pe-

nes se arma bellica, quod alias in ista ciuitate Heduen. fuit obseruatum. Et quantum ad hanc artem theatricam (cum non sepe apud nos frequenter) sufficiat pauca attigisse: prout ad rem faciunt, & an tales inter artifices sint honorandi, & laudandi.

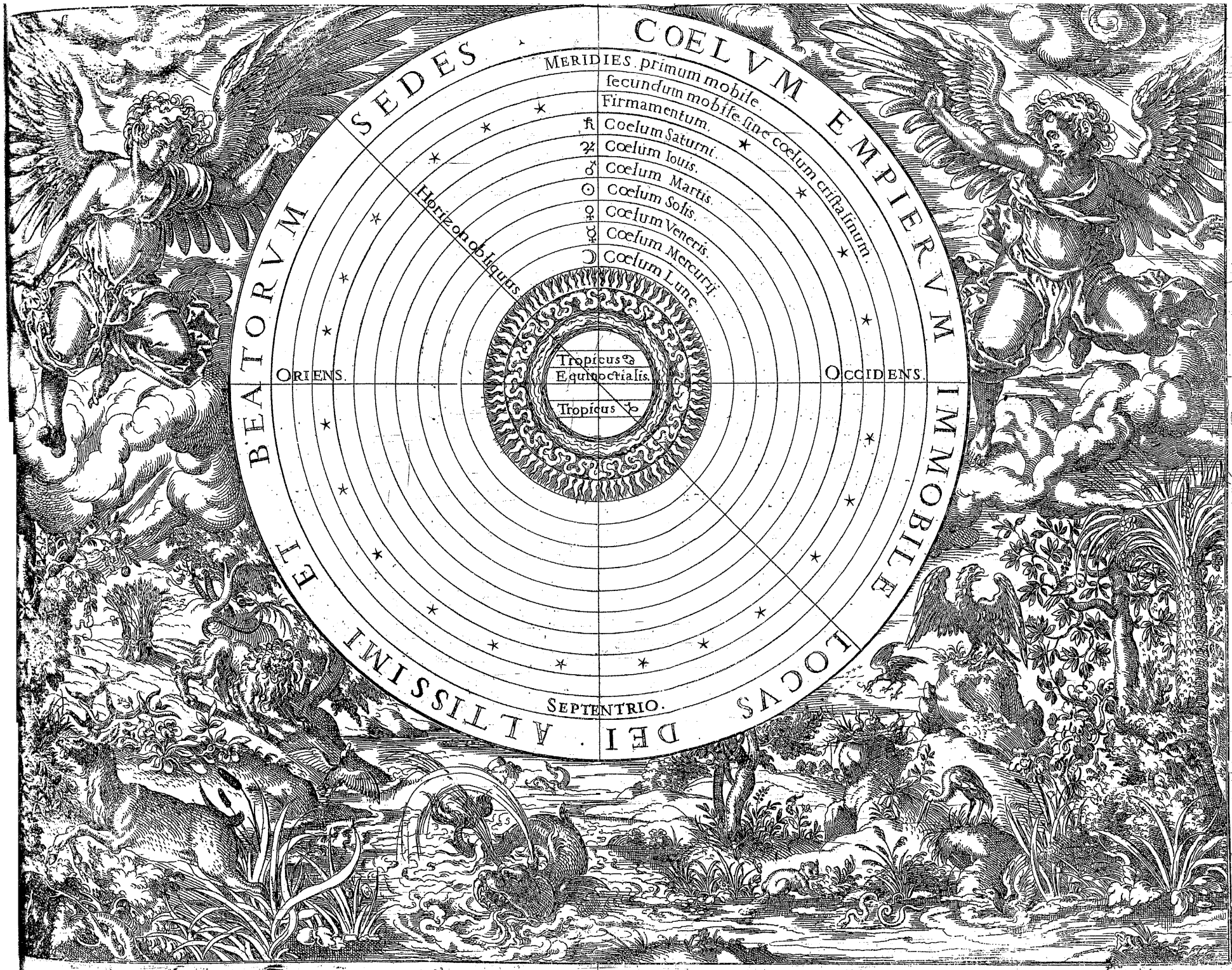
Ad eos vero qui dicuntur Athletæ, pugiles, & palestritæ aut gladiatores, aut histriones, & actores, seu sagittarij, & iaculatores, vos remitto ad Textorem in sua officina in locis ante allegat. & ad capitula at hletæ, pugiles, & palestritæ. Item gladiatores. Item histriones, & actores. Item sagittarij & iaculatores peritissimi. & de plurib. his ponit Blondus in locis antedictis.

Non tamen est omnittendum, quod hodie apud nos etiam sunt quedam spectacula permiffa, vt dicit Ioan. de Platea in l. vnica. C. de athletis: lib. 10. vt sunt spectacula, & ludi honesti, q. fiunt in scena, vbi ludunt tragœdi & comœdi tragœdias, vel comœdias recitantes, & tales populo permittuntur. Et in talib. senatores præbent officium suum, vt dicitur tex. cum gl. i. in l. i. C. de spectaculis. lib. 11. Sicur videmus, q. domini de Parlamento Parisien. præstant auctoritatem suam in festo Regum, & alijs quibus solent ludi theatrales, tragœdiæ, aut comœdiæ, exerceri, & recitari, & per eos approbantur: cum fiunt ad honorem, & decorem ciuitatis, & ad populi recreationem & publicam lætitiã. Et quomodo in illã causam potest legari, & qui ludi sint permiffi, scribit Surgetus in suo libello, qui Enchiridion militaris disciplinæ dicitur. Et Angelus de Cla. in sua summa: in verbo, ludus. quorum dicta non repeto, quia non est præsentis speculationis. Et quod possit relinqui legatum pro ludis in ciuitate faciendis, tenet glo. in verbo ludos. in l. ciuitatibus. ff. de leg. primo. quæ ponit casum, cum relinquatur recitantibus versus vel comœdias in scena, prout fecit quædam domina Tholosana. vt dicit Gulielmus Benedicti in repetitione capit. Raynutius. in verbo, si absque liberis. 2. in fidei commissaria substitutione. num. 12. extra de testamentis.

Quinquagesima tertã consideratio. In arte theatra etiam sunt, qui dicuntur saltatores, quod an sint laudandi videamus. Et videtur quod sic, ex quo saltatio laudatur, & apud nos satis vsitata est. cum sepe iuuenes in ludis saltatorijs se exercent, en morisques vulgo, & tripudijs quæ in ciuitatibus permittuntur fieri. Veteribus verò non fuit, nec etiam contemptibilis esse debet ex multis. vt autor est Coelius lib. antiquarum lectio- num 3. c. 3. quoniam in primis apud antiquos nulla ceremoniæ fiebant, quib. non adhiberetur saltatio: quæ res eo grauior videtur, quod à magnis profecta autoribus videtur, Orphæo videlicet ac Musæo, qui vt honestissimum quiddam sanxisse traduntur, cum rhythmo initiari, & saltatione.

Quo facti est, vt qui mysteria prodidissent, eos dicerent pleriq; defaltasse. In Delo sacrum nullum fiebat absque saltatione ac musica, vt plenè ibi declarat Coelius & Protea. Itẽ Apollinem & Iouem fuisse saltatores ait. Et legitur 2. Regum 6. Quod Dauid Citharam, Psalterium, & Organa percutiens, ante Arcam domini saltabat. & recitatur in ca. vt cognouerunt. versicu. quomodo charitatem non habeat. Qui irrisus à Michol, filia Saul. de pœni. distinct. 2. Propterea Socrates hanc esse perdiscendam voluit, veluti multum insit venustatis in apto concinnoque motu, & corporis formatione composita. nec erubuit iam ætate grandis inter disciplinas serias habere saltationem. Cæterum, inquit Plat. 2. legum: Reliquæ animantes sensu ordinis, ordinationisquæ suorum motuum vacant, quibus bene compositis nomen inditum est numeri & concentus. Dij autem sensum numerosum, concinnum, suauem. & periu- cundum nobis dederunt. Modulos, saltandi quæ genera docuerunt. Itaque primam erudiendi rationem effici Musarum & Apollinis opera clarum est. Ineruditumq; hominem esse, qui choream Musarum expers sit. Eruditum verò qui compos eius sit. Totum quæ id genus in choream, saltationemque, & cantum distribui declaratur. Vnde fit, vt qui bene eruditus est, bene cantandi saltandi quæ peritiam habeat. Ex quibus denique omnibus liquet saltationem, nullo modo facilius, expositorum quæ artificem videri, imò (vt graues volunt autores) disciplinarum excellentium apicem attingit, non musices modo, sed & rhythmicæ & geometriæ: in primis verò philosophiæ, tum phisicæ, tum ethicæ. sed nec theoreticæ cognoscitur ignarus: quatenus mores indicat & affectus, quos rhetores permouent: verum nec à graphica seponitur, aut plastica, quoniam harum cõcinnitatem, eurhythmiam quæ sibi vendicat, sed in primis memoria præcellens in saltatore exigitur. Imo verò iuxta Calchantem Homericum, scire saltatorem oportet, *quæ sint, quæ fuerint, quæ mox ventura trahantur*, vt nihil prorsus eum lateat. Caput autem summa quæ saltationis est, Imitationis scientia, eorum, quæ conceperit, enunciatrix: Obscurorum latentium quæ illustratrix. Et quod de Pericle pronunciauit Thucydides. Excellens est saltatoris laus nosse quod deceat, & id ipsum posse explicare. Quoniam verò imitatrix est saltatio, prima in ea virtus, perspicuitas, quæ in oratore desideratur in primis, vt eorum, quæ exprimuntur gestulatione ac motu, tanta sit claritas, vt nullis prorsum sit opus interpretibus.

Apud Lacedæmonios (qui inter Græcos diu habiti præstantissimi sunt) saltandi studium, non erat incelebre, quando ephēbi non accuratius quam saltationem discabant. Ab Castore & Pollice acceperant. Chariatiffare, species ea saltationis erat,

niserat, vocabulo à Carijs ducto, quæ est in Laco- num species & partes plures scribit: & cū his pars
 niaciuitas. Hactenus Coelius: vbi & in c. 4. saltatio- vndecima finem fortiatur.

Vndecima partis Catalogi Gloria Mundi finis.

DVODECIMA ET VLTIMA HVIVS LIBRI PARS, CEN- TENARIA ERIT:

*Centum enim considerationes continet, concernentes diuersarum re-
 rum materias, & laudes illarum.*

Incipiendo à dignioribus, erit prima consideratio de dignitate diuina, cuius tanta est excellentia, quod mens de Deo cogitâs deficit. Cum sit enim ipse incomprehensibilis. Sensus enim nō percipit, cum sit inuisibilis. Lingua ipsum non explicat, cum sit ineffabilis. Locus eum non capit, cum sit incircumscriptibilis. Scriptura eum non explicat, cum sit inestimabilis. Tempus eum non mensurat, cum sit immensurabilis. Virtus eum non attingit, cum sit inaccessibleis. Desideria & vota transgreditur, cum sit insuperabilis, vel incomparabilis. Et breuiter, omnis creatura ad Deum comparata, defectum habet: quia finiti ad infinitum nulla est proportio. Quomodo ergo illum laudare poterō? Et in hoc primo, dicam cum Augustino in suis soliloquijs, c. 10. Vnde hoc mihi Domine, vnde mihi laudes ad laudandum te? Sicut fecisti me sine me, sicut complacuit ante te, ita laus tibi est sine me, sicut cōplaceat ante te, Ante te domine laus tua. tu ipse es, laudent te opera tua secundum multitudinem magnitudinis tuæ. Laus tua domine incomprehensibilis est. Corde non comprehenditur, ore non mensuratur, aure nō percipitur, quia ista transeunt, & laus tua domine manet in æternum. Cogitatio incipitur, & Cogitatio finitur, Vox sonat, & Vox transit, Auris audit, & auditus definit. Laus verò tua in æternum stat. Quis ergo est qui te laudet? Quis homo annunciet laudem tuam? Laus tua perpetua est, transitoria non est. Hic te laudat, qui te ipsum & laudem tuam credit. Hic te laudat, qui te ipsum nescit in tua laude non posse pertingere. Laus perpetua quæ nunquam transit. In te est laus nostra, in te laudabitur anima mea. Non nos laudamus te, sed tu te, & per

te, & in te: nobis etiam est laus in te. Tunc veram habemus laudem, quando à te habemus laudem: quando lux approbat lucem, quia tu vera laus tribuis veram laudem. Quotiens ab alio, quàm à te quærimus laudem, totiens tuam amittimus laudem. Illa transitoria est, sed tua æterna. Si transitoriam quærimus, æternam amittimus laudem. Si æternam volumus, transitoriam non amittimus. Laus æterna domine Deus meus à quo omnis laus, sine quo nulla est laus, non valeo laudare te sine te, habere te, & laudabo te. Quid enim ego sum domine, per me, vt laudem te? puluis & cinis ego sum, canis mortuus & foetens ego sum, vermis & putredo ego sum. Quis ego sum, vt laudem te domine Deus fortissime, Spiritus vnuerse carnis, qui inhabitas æternitatem? Nunquid tenebræ laudabunt lucem, aut mors vitam? Tu lux, ego tenebræ: tu vita, ego mors. Nunquid vanitas veritatem laudabit? Tu es veritas, ego homo similis factus vanitati. Quid ergo domine laudabo te? Nunquid miseria mea laudabit te? Nunquid foetor laudabit odorem? Nunquid mortalitas hominis, quæ hodie est, & cras tollitur, laudabit te? Nunquid laudabit te homo, & filius hominis vermis? Nunquid laudabit te domine qui in peccatis conceptus est, & natus & nutritus? Non est enim speciosa laus in ore peccatoris. Laudet te domine Deus meus incomprehensibilis potentia tua, inconscriptibilis sapientia tua, & ineffabilis bonitas tua. Laudet te supereminens clementia tua, superabundans misericordia tua, sempiterna quoque virtus, & diuinitas tua. Laudet te omnipotentissima fortitudo tua, summa quoque benignitas tua, & charitas tua, propter quam creasti nos domine Deus vita animæ meæ. Hæc Aurelius Augustinus loco supra allegato. Laudent te tamen dominum Deum omnes Angeli, & virtutes tuæ,
 Bbb laudent

laudent te sol & omnes stellæ & lumen, & omnis spiritus laudet te, & dicat laus, gloria, & virtus sit in domino Deo nostro: prout dicebat vox magna turbarum multarum audita per Ioannem, vt habetur Apocal. 19. & habetur primæ ad Tim. 1. Regi seculorum immortalis, inuisibili, soli Deo honor, & gloria. Sybilla Erythrea etiã præcipit eum honorari. Cum dicat omnium nutritorem creatoremq; qui dulcem spiritum omnibus apposuit, ac Principem omnium Deorum fecit, cum dedit Deus fidelibus viris honorare.

Et licet etiam de huiusmodi gloria, laude & honore Deo attribuendis, dictum sit supra in tertia parte, in 1. consideratione: tamen vltra prædicta, quod adorandus, magnificandus, laudandus, & honorandus sit, ex pluribus sacræ scripturæ autoritatibus comprobatur. Vt ex sequentibus patet, propter eius sapientiam, bonitatem, iustitiam, & potentiam, & alia innumerabilia.

Ipse enim Deus creauit cælum & terram, cum omni ornatu eorum, vt habetur, Gen. 1.

Ipse dominus est omnipotens. Gen. 17.

Ipse est dominus, cuius non possumus resistere voluntati: Gen. 50.

Ipse est dominus Deus meus, qui facit magna, & inscrutabilia, & mirabilia absq; numero.

Qui dat pluuiam super faciem terræ, & irrigat aquis vniuersa.

Qui ponit humiles in sublime, & moerentes erigit sospitate.

Qui dissipat cogitationes malignorum, ne possint implere manus eorum quod ceperant.

Qui apprehendit sapientes in astutia eorum, & consilium prauorum dissipat, vt habetur Job quinto.

Qui sapiens corde est, & fortis robore.

Qui transiit montes, & nescierunt hi, quos subuertit in furore suo.

Qui commouet terram de loco suo, & colonos eius concutit.

Qui præcipit soli, & non oritur, & stellas claudit quasi sub signaculo.

Qui extendit cælos solus, & graditur super fluctus maris.

Qui fecit arcturum, orionem, & hyadas, & interiora austrum.

Qui facit magna, & incomprehensibilia, & mirabilia, quorum non est numerus.

Ipse est dominus Deus, apud quem est fortitudo, cuius iræ nemo resistere potest, & sub quo curuantur qui portant orbem. vt describitur Job nono.

Qui excelsior cælo est, profundior inferno, longior terra mensura eius & latior mari.

Si subuertit omnia, vel in vnum coarctauerit, quis contradicet ei, vel quis dicere ei potest, cur ita facis? Job 10. Nam quis resistit ei, & pacem habuit? Job 9.

Ipse est in cuius manu est anima omnis viuens, & spiritus vniuersæ carnis hominis.

Apud ipsum est sapientia, & fortitudo, & ipse habet consilium & intelligentiam.

Si destruxerit, nemo est qui ædificet, si incluse- rit hominem, nullus est qui aperiat.

Si continuerit aquas, omnia siccabuntur: si emiserit eas, subuertentur terram.

Ipse nouit & decipientem, & eum qui decipitur.

Qui adducit Consiliarios in stultum finem, & iudices in stuporem.

Qui baltheum regum dissoluit, & præcingit sine renes eorum.

Qui ducit sacerdotes inglorios, & optimates supplantat.

Commutat labium veracium, & doctrinam senum auferens.

Qui effundit despectionem super Principes, & eos qui oppressi fuerant releuans.

Qui reuelat profunda de tenebris, & producit in lucem umbram mortis.

Qui multiplicat gentes, & perdit eas, & subuersas in integrum restituit.

Qui immutat cor Principum populi terræ, & decipit eos, vt frustra incedant per inuium.

Palpabunt quasi in tenebris, & non in luce, & errare eos faciet quasi ebrios, vt scribitur Job. 12.

Ipse est Deus qui fecit spiramentum.

Ipse est coram quo nudus est infernus, & nullum est operimentum perditioni.

Qui extendit aquilonem super vacuum, & appendit terram super nihilum.

Qui ligat aquas in nubibus suis, vt non erumpant pariter deorsum.

Qui tenet vultum solis sui, & extendit super illud nebulam suam.

Qui terminum circumdedit aquis, vsq; dum finiantur lux & tenebra.

Ipse est ad cuius nutum columnæ cæli contremiscunt, & pauent.

Ipse est, in cuius fortitudine repente maria congregata sunt, & prudentia eius percussit superbum.

Ipse est, cuius spiritus ornauit cælos, & obstetricante manu eius eductus est coluber tortuosus. vt habetur Job 26.

Ipse est Deus excelsus in fortitudine sua, & nullus ei similis in legislatoribus.

Quis poterit scrutari vias suas, aut quis audet ei dicere, operatus es iniquitatem?

Ipse est Deus magnus vincens scientiam nostram.

Ipse est, cuius numerus annorum inæstimabilis.

Qui auferit stiuas pluuiæ, & effundit imbres ad instar gurgitum, qui de nubibus fluunt, quæ prætexunt cuncta desuper.

Qui si voluerit extendere nubes quasi tentorium suum, & fulgurare lumine suo desuper, cardines quo-

nes quoque maris operiet, vt scribitur Job. trigesimo sexto.

Qui facit magna, & inscrutabilia.

Qui præcipit niui, vt descēdat in terram, & hyemis pluuijs, & imbri fortitudinis suæ.

Qui in manu omnium hominum signat, vt noverint singuli opera sua.

Ipse magnus fortitudine & iudicio, & iustitia, & enarrari non potest. Job. 37.

Qui posuit fundamenta terræ, & eius mensuras.

Qui tetendit super eam lineam, & bases eius consolidauit.

Ipse est, quem laudant astra matutina, & ante quem iubilant filij Dei.

Qui conclusit ostijs mare, circumdans illud terminis suis, posuit vestem & ostia: & dixit huc vsq; venies, & non procedes amplius, & hic confringes tumentes fructus tuos.

Qui auroræ locum suum ostendit.

Qui concussit extrema terræ, & excussit impios ex ea.

Qui ingressus est profundum maris, & in nouissimis abyssi ambulauit.

Ipse est, cui apertæ sunt portæ mortis, & ostia tenebrosa vidit.

Ipse dominus considerauit latitudinem terræ, qui nouit in qua via habitat lux, & tenebrarum quis locus sit: vt ducat vnum quodq; ad terminos suos, & intellige semitas domus eius.

Qui scit quando nascituri sunt homines, & numeros dierum eorum nouit.

Qui ingressus est thesauros niuis, aut thesauros grandinis aspexit, quæ præparauit in tempus hostis in diem pugne & belli.

Qui scit per quam viam spargitur lux, & diuiditur æthrus super terram.

Ipse dominus dedit vehementissimo imbri cursum, & viam sonantis tonitruum: vt plueret super terram absque homine in deserto, vbi nullus mortalium commoratur, vt impleret inuiam, & desolatam, produceretq; herbas virentes.

Ipse est pluuiæ pater.

Qui genuit stillas roris, ab ipso egreditur glacies, & genuit gelu de cælo.

Qui indurat aquas in similitudinem lapidis, & superficiem abyssi constringit.

Ipse qui coniungere potest micantes stellas pleiades, & gyrum arcturi dissipare potest.

Qui producit luciferum in tempore suo, & vesperum super fines terræ consurgere facit.

Ipse nouit ordinem Cæli, & ponit rationem eius in terra.

Qui mittit fulgura, & vadunt, & reuertentia dicunt ei, assumus.

Qui posuit in visceribus hominis sapientiam, & qui dedit gallo intelligentiam. Et hæc supra dicta, ordine successiuo enarrantur de Deo. Job. 38.

& ibi etiam scribitur, quod ipse præparat corticem escam suam, quando pulli eius clamant ad eum vagientes, eo quod non habeant cibos.

Et concordat dictum psalmi, Psal. 146. cum ait: Qui dat iumentis escam ipsorum, & pullis coruorum inuocantibus eum.

Non est sanctus, vt est dominus, & non est fortis sicut Deus noster: dominus mortificat, & viuificat, deducit ad inferos, & reducit.

Dominus pauperem facit, & dirat, humiliat, & subleuat.

Suscitat de pulvere egenum, & de stercore eleuat pauperem, vt sedeat cum principibus, & solum gloriæ teneat.

Domini enim sunt cardines terræ, & posuit super eos orbem. 1. Reg. 2.

Ipse est quem Cæli, & Cæli Cælorum capere non possunt. 3. Reg. 8.

In fine 1. Paralip. vbi Dauid orat: Benedictus es domine Deus Israel patris nostri ab æterno in æternum.

Tua est domine magnificentia, & potentia, & gloria, atq; victoria, & tibi laus.

Cuncta enim, quæ in Cælo sunt, & in terra tua sunt.

Tuum domine Regnum, & tu es super omnes Principes.

Tua diuitia, & tua est gloria, tu dominaris omnium.

In manu tua virtus, & potentia.

In manu tua magnitudo, & imperium omnium.

Et in fine 2. Paralip. in oratione Manasse.

O domine, immensa est, & inuestigabilis misericordia promissionis tuæ. Quoniam tu es Dominus altissimus super omnem terram, longanimis, & multum misericors, & poenitentia super malitiam hominum.

Ipse est Deus Deorum, & dominus dominorum, cuius misericordia in seculum, & in æternum.

Qui facit mirabilia magna solus.

Qui fecit Cælos in intellectu.

Qui firmavit terram super aquas.

Qui fecit luminaria magna.

Solem in potestatem diei.

Lunam, & stellas in potestatem noctis.

Qui percussit Aegyptum cum primogenitis eorum.

Qui eduxit Israel de medio eorum.

In manu potenti, & brachio excelso.

Qui diuisit mare rubrum in diuisiones.

Et eduxit Israel per medium eius.

Et excussit Pharaonem, & virtutem eius in mari rubro.

Qui traduxit populum suum per desertum.

Qui percussit Reges magnos.

Et occidit Reges fortes.

Qui in humilitate nostra memor fuit nostri.

Et redemit nos ab inimicis nostris.

Qui dat escam omni carni. Psal. 135.
 Qui fabricatus est auroram, & solem.
 Qui fecit omnes terminos terræ, æstatem, & ver plasmauit ea. Psalm. 73.
 Qui ambulat super Pennas ventorum Psal. 103.
 Ipse est dominus excelsus, terribilis, rex magnus super omnem terram.
 Non est similis illi in Dijs. Psal. 85. Et etiam omnes gentes quascunq; fecit adorant, & glorificant nomen eius: quoniam magnus est faciens mirabilia, & Deus solus est. eo. Psal. 85.
 Ipse est dominus, qui vitæ, & mortis habet potestatem, & deducit usque ad portas mortis, & reducit. Sapien. 16. Et ipse est qui liberat ab omni malo, vbi supra.
 Ipse est, qui constitutus est Iudex viuorum, & mortuorum, Actuum decimo.
 Ipse dominus dinumerat arenam maris, & pluuia guttas, & dies seculi.
 Qui dimensus est altitudinē cœli, latitudinē terræ, & profundum abyssi. Eccle. 1.
 Ipse est omnipotens super omnia opera sua, terribilis dominus, & magnus vehementer, & mirabilis potentia ipsius.
 Honora Deum ex tota anima tua. Eccle. 7.
 Ipse maior est omni laude. Eccle. 43. & ibi plenissimè de laude creatoris.
 Qui omnia in mensura, numero & pondere disposuit. Sap. 11.
 Ipse est Deus noster, suauis & verus, patiens & in misericordia disponens omnia. Sap. 15.
 Ipse est dominus, qui mensus est pugillo aquas, & cœlo palmo ponderauit.
 Qui appendit tribus digitis molem terræ, & libravit in pondere montes, & colles in statera. Esa. 40. cap.
 Ipse est, cui millia millium ministrant, & decies centena millia assistunt ei. Dan. 7.
 Ipse est, qui bene omnia fecit, & surdos fecit audire, & mutos loqui. Mar. 7.
 Ipse est, apud quæ omnia possibilia sunt. Mar. 10.
 Ipse est, ante cuius thronū turba magna, quam dinumerare nemo potest, gratias agit. Apoc. 7.
 Ipse est, ante cuius conspectum centum quadraginta quatuor millia sunt citharizantes in citharis suis. Apoc. 14.
 Ipse est dominus, quem laudat omnis militia cœlestis exercitus, & omnis creatura. Luc. 2.
 Ipse solus, omne bonum.
 Ipse solus, omnia sciens. c. fundamēta. §. proinde. de elect. lib. 6.
 Ipse solus, nouit corda filiorum hominum.
 Ipse solus, cognoscit omnia præsentia, præterita, & futura.
 Ipse solus, seipsum comprehendit.
 Ipse solus, est vbiq; præsens.
 Ipse solus, creat res de nihilo.
 Ipse solus, de instanti operatur.

Ipse solus, stabilis manens, dat cuncta moueri, inquit, Ego enim Dominus, & non mutor. Malach. 3.
 Ipse est secretorum cognitor. c. erubescant. 32. dist. apud quem omnia sunt cognita. ca. nouit. de appel. c. noui. de off. leg. & c. nouit. de iud. & Barb. plenè in d. locis. Augu. in lib. de trin. Oportet Deū cuius est & summè cuncta sentire atq; intelligere, nec mori nec corrumpi, nec mutari posse, nec corpus esse: sed spiritum omnipotentissimum, mitissimum, optimum, beatissimum fateamur.
 Ipse est, cui omnia seruiunt.
 Ipse est iustus, & rectum iudicium eius. Psal. 118.
 Ipse solus, ex autoritate miracula facit.
 Ipse solus, de qualibet creatura facit, quod vult.
 Ipse solus, voluntatē hominis cognoscere potest.
 Ipse solus, in istu oculi mortuos suscitare potest.
 Ipse solus, essentia animæ illabi potest.
 Ipse solus, peccata dimittere potest.
 Ipse solus, gratiam infundere potest.
 Ipse solus, in igne perpetuo corp⁹ seruare potest.
 Ista soli diuinæ maiestati conueniunt & nulli alteri, in quibus excellentia suæ dignitatis apparet vt describitur in compendio sacre Theologiae. ca. 22. in primo libro.
 Ipse vult omnes homines saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. 1. Tim. 2.
 Ipse est, qui in rebus per tempus ortis summam gratiam fecit. Cum propter salutem humani generis, quod nimia charitate dilexit, misit filium eius vnigenitum æternaliter generatum, in plenitudinis tempore in Maria Virgine humanatum, quem verum Deum, & hominem cõsitemur. Qui factus est obediens vsq; ad mortem crucis, vt nos redimeret à peccato: propter quod & Deus exaltauit illum, & donauit illi nomen, quod est super omne nomen, vt in nomine Iesu, omne nomen statur, cœlestium, terrestrium & infernorum. & omnis lingua cõsitateur, quia dominus Iesus Christus in gloria est Dei patris. ad Phil. 2. Hæc est fides nostra, hæc consolatio nostra, hæc vita nostra, hæc spes beatitudinis nostræ, firmior quam cœlum & terra, per eum qui dixit, Marc. 13. Cœlum & terra transibunt, verba autem mea nõ transibunt. Cui Deo nostro benedictio, claritas, sapientia, gratiarũ actio, honor, virtus, & fortitudo in secula seculorũ. Apoc. 7. Qui est splendor gloriæ, vt dicit Paul. ad Hebr. 1. & gloria eius est super omniũ creaturarum gloriam, claritas super claritatem, sublimitas super altitudinē, beatitudo super beatitudinem, thronus denique super thronum, vt pote cui iuxta sacra eloquia data est omnis potestas in cœlo & in terra. & dixi supra in tertia parte, in secunda confide.
 Aduerte etiam, qd Deus fecit omnia propter honore suum, vel hominis vtilitatem. Deus. n. cum sit omniũ bonorum, & pulchrorũ ditissimus possessor, & copiosissimè plenus se ipso, ideo intra se credere

credere non potest. Non ergo accipit à reb. aliqua vtilitatem, sed solum extrinsecum honorem. Homo verò, cum sit creatura de nihilo facta, semper indigens, & de se ad nihilum vergens: idcirco crescere potest interius in bonitate, in veritate, in omni perfectione, & ideo ei debetur vtilitas, seu cõmodum, sed honor nequaquã. Deus igitur, qui omnia operatur principaliter propter se ipsum, & quia intus crescere non potest, ideo omnia operatur extra se propter suum honorem. Et cū sit summè bonus, ideo omnia operatur propter creaturam vtilitatem, multo tamen principalius suum intèdit honorem, quam vtilitatē creaturæ. Quod quomodo hæc intelligantur, scribitur in tractatu intitulado, Viola animæ, in quarto Dialogo. c. 35. vbi multipliciter comprobatur, quod Deus omnia operatur ad suum honorem. Et ibidem in c. 37. ponitur, quomodo homo tenetur Deum honorare, & ad hoc obligatur propter octo causas ibi relatas, quas videre poteris.
 Et in ista diuinitate sunt tres personæ, Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, æquales in Deitate, ita quod vna nõ videtur esse maior altera: quod quomodo intelligatur, vide Magistrum sententiarum in primo lib. dist. 20. Ordinem tamen illarum posui supra. in 3. par. qui intelligendus est, secundū qd dicitur ibi. & quod ibi ponit sanctus Thomas, vbi querit. Vtrum in diuinis personis sit ordo? vbi dicit aliquem esse ordinē, quem clare explicat: ponendo, Quod ordo in ratione sua includit tria, scilicet rationem prioris & posterioris, distinctionem & rationem ordinis, de quibus dixi supra in pri. part. in 78. confid.
 Et de laudibus Dei ponit Dionysius Rylrel, qui fecit tractatum vnum.
 Et de honore Dei Ioan. de Teneramunda scripsit librum vnum.
 Ipse enim magn⁹ est dominus super omnes Deos, vt habetur Psal. 94. Sed olim apud homines idolatras plures habitus fuerunt pro Dijs: de excellentia quorum non curo, cum in eis non possit dici excellentia quo ad Deitatem, quoniam omnes Dij gentium dæmonia. Psal. 94. & de plurib. Dijs & Deabus, vide Textorem in sua Officina in cap. Dijs. vbi ponit de viris, qui fuerunt reputati Dij, & de mulierib. quæ fuerunt reputatæ Deæ: quoniam loquendo etiam de mulierib. Deos dicimus. vnde Virg. de Venere:
Descendo, ac ducente Deo flammam inter & hostes Expedior. Et etiam de stellis & Planetis, qui colebantur pro Dijs, & etiam de animalibus. & omnes illos multi inuocabant in eorum necessitatibus, & putabant auxilium habere ab eis secundum diuersitates necessitatum. vt ibi declarat, & in maximo honore aliqui in vno loco, alij in alio habebantur. Hodie verò loco istorum Deorũ, nos Christiani inuocamus Sanctos, vt orent Deũ pro nobis, nec Deos alienos adoramus, put nec fecit Dau.

Secunda consid. Paradyfus cœlestis est excellentior in omnibus Paradyso terrestri, propter in finita, quæ nõ sunt in ipso Paradyso terrestri. Quoniam in eo est inclita felicitas, cum sit ciuitas cœlestis, in qua scripti sumus, & ciues decreti. vnde dicit Propheta Psalmo 86. O quam gloriosa dicta sunt de te, ciuitas Dei. Sicut lætantium omnium habitatio est in te: fundaris enim exultatione vniuersæ terræ. Non est in te senectus, nec senectutis miseria: non est in te mancus, nec claudus, neque gibbosus, neque deformis, dum omnes occurrunt in virum perfectum in mensuram ætatis plenitudinis Christi. Quid hac vita beatus? vbi non est paupertatis metus, non ægritudinis imbecillitas? Nemo læditur, nemo irascitur, nemo inuidet. Cupiditas nulla exardescit. Nullum cibi desiderium. Nulla honoris aut potestatis pulsatur ambitio. Nullus ibi Diabolicus metus, insidiarum dæmonum nullæ, terror gehennæ procul. Mors neque corporis, neque animæ, sed immortalitatis munere iucunda vita. Nulla erunt tunc mala, nusquam discordia, sed cuncta consona, cuncta conuenientia, quæ omnium sanctorum vna erit concordia, pax cuncta, & lætitia cõtinet: trãquilla sunt omnia, & quieta, iugis splendor. Nõ ille qui nunc est sit tanto clarior quanto felicior: quia ciuitas illa, vt legitur, nõ egebit lumine solis, sed do. omnipotens illuminabit eam, & lucerna eius est agnus, vbi sancti fulgebunt, vt stelle in perpetuas æternitates, & sicut splendor firmamenti qui erudiunt multos. Quapropter nox ibi nulla, nullæ tenebra, concursus nubi um null⁹, nec frigoris ardor, vel asperitas vlla: sed talis erit temperies, quam nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit: nisi illorum, qui ea perfrui digni inueniuntur, quorum nomina scripta sunt in libro vitæ. Verum super hæc omnia est confociari choris Angelorum & Archangelorum, atque omnium cœlestium virtutum, intueri Patriarchas, & Prophetas, videre Apostolos atque omnes sanctos, videre et pariter nostros. Gloriosa sunt hæc, sed multo gloriosius est præsentem Dei vultum cernere, incircumscriptum lumen videre. superexcellens gloria erit, cū Deum videbimus in seipso, videbimus, & habebimus in nobis, quem cernere finis non erit. hæc Augustinus in suo manuali. c. 17. ponit de gaudio Paradyssi, vbi sic dicit: O vita vitalis, vita sempiterna, sempiternè beata, vbi gaudium sine mœrore, requies sine labore, dignitas sine tremore, opes sine amissione, sanitas sine languore, abundantia sine defectu, vita sine morte, perpetuitas sine corruptione, beatitudo sine calamitate. Vbi omnia bona in charitate perfecta, vbi spes, & visio facie ad faciem, vbi plena scientia in omnibus, & per omnia, vbi summa Dei bonitas cernitur, & lumē illuminans à sanctis glorificatur, vbi præsens maiestas Dei conspicitur, & hoc vitæ cibo sine defectu mens intuentium satiatur, vident semper, & videre

dere desiderant, sine anxietate desiderant, & sine fastidio satiantur. vbi verus sol iustitiæ, mira suæ pulchritudinis visione omnes reficit: & ita vniuersos cœlestis patriæ eius illuminat, vt luceant. ipsi lumen vident illuminatum per Deum, lumen illuminans vltra omnem solis nostri splendorem, atque cunctarum stellarum immortalis adhaerentes Deitati, ac per hoc immortales, & incorruptibiles facti iuxta promissionem domini saluatoris. Pater, quos dedisti mihi, volo vt vbi ego sum, & illi sint mecum, vt videant claritatem meam, & omnes vnum sint, sicut tu pater in me, & ego in te, & ipsi in nobis vnum sint: hæc ille. Et idem August. amplè in libro soliloquiorum. c. 36. ponit gloriam cœlestis patriæ. Fortè dicam latius infra, quã do ponam de excellentia patriarum.

De huiusmodi Paradyso cœlesti scripsit Dantes in vna Comœdia, quæ appellatur Paradyfus, allegatus per Albericum de Rosate in suo Dictionario.

Sanctus Thomas in tertio sententiarum. dist. 22. q. 1. art. 1. q. 3. dicit triplicè esse Paradysum, cœlestem, terrestrem, & spiritualem, quæ dicitur visio Dei.

Vide quid dicant Philosophi, & Catholici de beatitudine huius cœlestis patriæ seu Paradyfi, per Symphorianum Campegius in suo libr. de vita supercœlesti. c. 1. 2. 3. 4. 5.

Aduerte etiam, quod Paradyfus dicitur cœlum empyreum, vt dicit glo. in verbo, quæ in Paradyso. in ca. Ecclesia. de consecra. dist. 1. vt habetur etiam Ezech. 29. In delitijs Paradyfi fuisti. de quo habetur de poen. dist. 3. c. prin. Et etiam dicitur visio Dei, siue vita beata, iuxta illud dictum latroni: Hodie mecum eris in Paradyso. Luc. 23. Et etiam habetur 2. Cor. 12. Scio hominem in Christo ante annos quatuordecim, &c. & post. Quoniam raptus est in Paradysum.

Vel dicitur etiam Paradyfus, quasi parans Dei visum, vel quasi paratis dans visum: quia ibi facie ad faciem Deum videbimus. 1. ad Cor. 13. vt dicit Io. de Turcremata in d. c. Ecclesia. de consecra. dist. 4.

Tertia confid. est de Anima, eò, quia animæ beatorum collocantur in Paradyso cœlesti, qui locus deputatus est pro illis. gloss. 1. & ibi Ioan. de Turcrema. in ca. tempus. 13. quæst. quoniam dicitur Psalm. 44. Assitit Regina, id est, anima, à dextris Dei in vestitu deaurato, circumdata varietate, vt dicit Anton. Floren. in 3. part. in probem. illius 3. partis, & dixi supra in tertia parte, vbi dixi, quod nedum Angeli sunt in Paradyso, sed etiam sancti.

Ideo etiam ante omnia laudanda est: quia cunctis rebus preferenda est, Primò corpori: vt est tex. in c. schedula. 38. dist. Secundò, quibuscunq; reb. inanimatis. tex. est in l. fancimus 1. C. de sacrosan. Eccle. do. meus Iason. in l. licet inter priuatos. in 1.

col. C. de pact. & in authen. sacramenta puberum. in 16. col. Co. si aduersus venditio. Alex. consi. suo 38. in 3. col. in 1. vol. facit tex. in ca. cum infirmitas. extra de poen. & remis. & in c. præcipimus. in prin. 12. q. 1. & c. si habes. 24. q. 3. & cap. solitæ. §. verū. vers. quod aut. extra de maio. & obe. corpus tamen reb. l. in feruorum. in fi. ff. de poen. Alex. in consi. 14. in fi. in 3. vol.

De excellentia Animæ videatur Florentinus in sua summa, parte prima. tit. 1. c. 1. vbi ponit, quomodo est facta ad similitudinem Dei, & in §. 2. & 3. de nobilitate illius & pulchritudine habetur in c. 2. §. 1. & 2. Etiam de dignitate & excellentia illius ponit Bernar. de Buis. in 2. par. sui rosarij, ser. 10. in litera T. vsq; ad fin. Vbi dicit, quod nobilitas Animæ ex trib. apparet, ex ordine, s. magnitudine, & pulchritudine.

Primo ordine, quia in supremo loco ordinata est: Bonum enim vniuersi consistit in ordine. Metamor. Primò, Deus in infimo loco posuit terram, & terrena grauiâ. Secundo loco superiori, & ascendendo posuit aquam. Tertio aerem. Quarto verò ignem, quem propter calliditatem à nobis elongauit. Post ignem posuit Lunam in primo cœlo: deinde Mercurium in secundo cœlo: post Venerem, in tertio. Solem, in quarto. Martem, in quinto. Iouem, in sexto. Saturnum, in septimo. Cœlum stellarum cum duodecim signis in octauo, & quasi septuaginta duabus constellationibus, quod dicitur firmamentum. post firmamētum siue cœlum stellarum posuit cœlum crystallinum: & post cœlum empyreū in quo iacent & collocantur animæ beatorum. dicam infra suis locis.

Cum igitur natura ordinet ignobiliora inferi: nobiliora verò superius, patet animam esse nobilissimam omnib. supradictis ordine, quia collocatur in nobiliori loco.

Secundò verò dicitur nobilior magnitudine, quia magna est terra, vt infra dicemus. Vnde dixerunt Theodosius, & Euristenes Philo. quod longitudo est triginta, & vnum millia miliariorum. Licet autem terra sit tantæ magnitudinis, tamē maior in decuplo est aqua, & similiter vnum cœlum altero. Et ideo cœlum empyreum est indicibilis altitudinis & magnitudinis. vnde dicunt quidam, quod si massa plumbea à cœlo empyreo descenderet, vix in quingentis annis vsque ad terram veniret. Nam vt refert Rabi Moyses magnus Philosopho. Quodlibet cœlum cuiuslibet Planetæ habet in spissitudine viam 500. anno. id est, tantū spatium, quantum quis posset ire de via plana in quingentis annis. Et idem Philo. dicit, quod inter cœlum & cœlum similiter est distantia viæ 500. anno. vnde secundum eum à centro terræ vsque ad concavum cœli Saturni, est via 7700. anno. id est, tantum spatium, quantum de via plana aliquis iret de septem millibus, & septingentis annis si rātum

viue-

viueret. ita quod quilibet annus computatur ex 365. diebus, & iter cuiuslibet diei sit quadraginta miliarium, & quodlibet milliare sit duorum mille cubitorum. Si autem tanta est distantia à terra vsque ad cœlum Saturni, quod est septimum cœlum, quanta erit vsque ad decimum, s. empyreū? dicam latius infra de his cœlis. sed an sint hæc vera Deus scit, quia omnia fecit in pondere, numero, & mensura. Sap. 11. Indubitanter tamen est tenendum, quod cœlum ipsum empyreum est maximum & altissimum, in loco autem illo maximo collocabitur Anima. Vnde ipsa dicere potest illud Esaiæ: Cœlum sedes mea. & Eccl. 24. Ego in altissimis habitauit. & Baruch. 3. O Israël, quã magna est domus Dei, & ingens locus possessionis eius. magnus & non habens consummationē, excelsus & immensus. Ex quo apparet nobilitas animæ in tam excelso loco, & nobili collocandæ.

Tertio patet Animæ nobilitas ex eius pulchritudine, & preciositate, de qua Aug. in Epistola ad Deodatū, inquit: Animæ natura, nec terra, nec maria, nec sidera, nec luna, nec sol, nec quicquam omnino quod tangi aut videri potest, non denique ipsum quod à nobis videri non potest, cœlum melius esse credendum est. Imò hæc omnia lōga deteriora esse, quã est quælibet anima, ratio certa conuincit. hæc ille, vt dicit Bernardinus de Buis in dicto ser. 10. in fin. Ex quo dicit, quod nobilior est Anima quam omnes aliæ creaturæ præter Angelicam, quod etiam probat sic: Nobilior est finis his quæ sunt ad finem. 2. physico. sed finis quodammodo omnium est homo, vt dicit Arist. 2. de anima. Quodammodo dicitur: quoniã, vt habetur 1. Ethic. Duplex est finis, s. principalis & secundarius, siue finis sub fine, vt ibi habetur. Si loquamur de fine principali, tunc secundum Bonauenturam in 2. dist. 5. art. 2. q. 1. & Rich. in eod. lib. dist. 5. q. 3. art. 2. qu. 1. quod Deus est finis omnium creaturarum, quas ad sui gloriam creauit. Prou. 16. Si autem loquamur de fine secundario, sic homo est finis omnium. vnde Gen. 1. dicit dominus. Domini namini piscibus maris, volatilibus cœli, & bestijs vniuersæ terræ, omniq; reptili quod mouetur in terra. dixi supra in 2. parte, in 1. confid. Si ergo homo est finis aliarum creaturarum, ergo est nobilior illis. Pars autem hominis dignior est Anima. vnde Aug. de ciuitate Dei. lib. 8. ca. 15. dicit: Omni corpori præferuntur animæ. Et idē lib. soliloquiorū. c. 20. ait: Quicquid. n. cœli ambitu continetur, inferi? ab humana natura est, quæ facta est vt summum superius possideret, cuius possessione beata fieret. Et ait Ouid. 2. Meta. *Cœlog. animus præstantior omni.* Et sic anima dignior est cœlo empyreo, in quo est collocanda. Nam & plerunque contentum dignius est continēte, sicut lapis preciosus suam capellam valore transcendit. Ideo de Anima loquēs in li. de quãtitate animæ, Augu. ait: Quemadmodū sātēdum est Animam humanam

non esse quod Deus est, ita præsumendum est nihil inter omnia quæ creauit ipsi Deo esse propinquius. Et dicit Chrysippus in libro de cōtemptu mundi. Quanto cœlum terra pulchrius, tãto Animæ pulchritudo omnem formam quamuis pulcherrimam superat. Et ibidem ait, si fieri posset, vt corporalibus oculis Animæ pulchritudinem videremus, derideremus omnia hæc, quæ ex terrena substantia decora esse videntur. Ita dicit Bernardinus in loco supra allegato. Et ibi etiam principio ponit de animæ immortalitate, vbi probat ipsam esse immortalem autoritate, ratione, & exemplo. Ad quam beatitudinē peruenire possit Anima, vide Simphorianum Campegius in suo lib. de vita supercœlesti. cap. 5. 6. & 7. & amplè in Margarita Philoso. libr. 11. cap. 30. 32. & 33. & totus ille liber vndecimus est de Anima: ad quem recurre.

Et aduerte, quod determinatio Parisiensis ita se habuit in consilio vniuersali Parisijs celebrato, quod vna anima est perfectior alia, etiã in naturalibus, ita quod vna animã differat ab alia naturali præstantia. quod etiam tenuit Bonauentura, & plures alij contra Tho. & Alex. de Halis, vt refert Simphorianus Campegius in libr. de vita cœlestis comparanda. libro nono. dicam fortè alibi quãdo ponam, vnde hoc quod vnus est perfectior altero.

Aduerte etiam, quod Anima iure humano in multis priuilegiatur.

Primò enim dicit ius humanum, quod vnus Animæ amissio maius damnum censetur, quàm si innumerabilium corporum mors contingeret, textus in ca. si habes. ver. quid dicam. de coniuge. 24. q. 3.

Secundò, q. probatio, quæ Animæ fauorem respicit, quamuis dubia acceptari debet, vt in notabili casu ponit Fely. in c. præsentia. in 2. notab. col. 7. de probationib.

Tertio, quia relictum pro Anima dicitur relictum ad pias causas, glo. est 1. in l. si quis Titio. ff. de legat. 2.

Quarto, quia fauori Animæ non potest renunciari, Bal. in l. 1. in 2. col. Cod. de vsu & vsufructu legato.

Quinto, in his, quæ salutem Animæ respiciūt ad vitandos graues conscientie remorsus, tutior pars est tenenda. Ita dicit tex. in cle. xiui de Paradyso. §. item quia. ver. nos itaq; de verb. sign. not. in c. iuuenis. in tex. & gl. 1. extra de spons. & in ca. 1. in gl. si. de scrutinio in ordine faciēdo. & est tex. in c. illud. §. licet autem. & ibi gl. in verbo, in dubijs. de cler. excom. ministrante. facit etiam tex. in fin. de senten. & reiudicata.

Sextò, licet vasallus feudum irrequisito domini consensu alienare non possit, etiã pro Anima. vt est tex. in c. 1. §. donare. qualiter olim poterat feudum alienari in vsu feud. Tamen dominus tanquam

quam habēs ius potentius, inuito vafallo poterit feudum pro anima sua relinquere. tex. in c. vnico. r. refponfo de allodijs. Lud. Rom. per illum text. in repet. auth. fimiliter. in 13. col. in tertio priuilegio piæ caufæ inter vltimas voluntates. Co. ad legem Falcid.

Septimò, quamuis pater poffit filium exhæredare, & filius patrem, ex caufis in authen. vt cum de app. cognofcitur in §. caufas. collat. 9. Tamen propter fauorem animæ fi fili⁹ monafterium fuerit ingreffus, non poterit à patre exhæredari. cap. non licet. in princi. 19. quæft. 3. Quem ponderat ad hoc fingularem Ludou. Rom. in d. authen. fimiliter. facit tex. in authen. de monachis. in princ. collat. 3.

Octauò, quia aliàs filius familias, qui nō poteft reftari. l. tam is. §. fi. ff. de donatio. caufa mortis. le. fentum. cum glo. fi. C. qui teftamenta facere poffunt. Tamen pro Anima reftari poteft. c. licet. §. fi. de fepulchris. in 6. Rom. in d. auth. fimiliter. in 13. col.

Nonò, verba fauore Animæ debent interpreta ri, & accipi in latiori fignificatione. Bar. in authē. facramenta puberum. C. fi aduerfus venditionē. Hæc prædicta dicit conciuus, & contemporaneus nofter do. Io. Monthel. in fuo Promptuario iuris. in verb. Anima.

Quam vim poteftatemque, & imperium habeat Anima rationalis in corpus humanum, & quam procliuè ipfum corpus deprehendatur ad Animæ obfequia: multum eleganter defcribit Cælius lectionum antiquarum. libr. vndecimo. c. 15. cum fequen. vbi philofophicè & hiftoricè procedit.

Quarta confide. eft de Paradyfo terreftri, & fe cundū aliquos funt sex, quos enumerat Phil. Bergomen. in primo libro fui supplementi Chroni carum, vt infra patet. Et excellentior omnibus alijs eft ille, qui eft in oriente, de quo Gen. 2. Plantauit dominus Deus Paradyfum voluptatis à principio: in quo pofuit hominem quem forma uerat, produxitque dominus Deus de humo omne lignum pulchrum vifū, & ad vefcendum fuaue: lignum etiam vitæ in medio Paradyfi, lignumque scientiæ boni & mali, & cætera huiusmodi: vt ibi habetur, & hic locus eft in orientis partibus, cuius vocabulum ex Græco in latinum vertitur hortus. Porro hebraicè hau eden dicitur. hau hortus, & eden, in nofta lingua delitiæ interpretatur, quod vtrunq; iunctum facit hortum deliciarum. Etenim omni genere ligni, & pomiferarum arborū cogitatus, habens etiam lignum vitæ, non ibi frigus, fed perpetua æris tēperies, in cui⁹ medio fon⁹ prorumpens totum nemus irrigat, diuiditurque in quatuor nafcencia flumina. de quibus infra 18. confideratione dicam. de quo cecinit Poëta Ouid.

Ver erat æternum, placidū, tepentibus auris

*Mulcebant Zephyri natos sine femine flores,
Mox etiam fruges tellus inarata ferebat,
Nec renouatus ager grauidis canebat ariftin.*

Vt refert Ioannes Laziardus in fuis Epitom. hiftoriæ vniuerfalis. in cap. 5. de Paradyfo terreftri. Cuius loci aditus poffit peccatum primi hominis interclusus eft. feptus eft enim vndique romphea flamma, id eft, muro igneo accinctus, ita vt cum vertice eius cœlo penè iungatur incendium. Cherubin quoque, id eft, Angelorum præfidium arcē dis spiritibus malis super romphea flagrantia ordinatum eft, vt homines flammæ, angelos verò malos Cherubin fubmouerent, nec cui carni, vel spiritui transgreffionis aditus pateat, vt dicit Ptolemaus in fuo libr. de trib. orbis partib. c. 2. Ita etiam de hoc Paradyfo loquitur Arch. in ca. omnib. in prin. 24. q. 1. & Alb. de Ros. in fuo Diction. in verbo, Paradyfus. in 3. notabili. in fin. vbi dicit, quod Paradyfus eft amœniffimus ex mirificis in fecti onibus, & plantis, & fragrantiffimis aromatibus ex vernantibus floribus, & temperatiffimis roribus, & moderatiffimis ventis ac placabilibus, ex amœniffimis auium cantibus, ex plurimis floribus, ex validiffimis fepibus, & ex oculofiffimis custodib. De eo etiam loquitur Bal. in c. 1. §. mutus. in prin. in tit. Episcopum vel Abbatem, & c. in vſibus feud. Vbi dicit allegando Albertum, Quod de Paradyfo terreftri propter eius altitudinem aquæ cadētes faciunt tantum frepitum, quod omnes, q̄ ibi nafcuntur, perdunt auditum: tamen nō funt fur di à natura: quia fi transportarentur ad alium locum antequam furdeſcerent, audirent. Et de huiusmodi Paradyfo terreftri dicit Damasc. lib. 2. ca. 11. sic: quia verò Deus ex vifibili creatura plasmatus erat hominem ad fuam imaginem, & fimilitudinem, tanquam quendam Regem, & Principem vniuerſæ terræ, & eorum, quæ in ea funt: præſtruxit ei quandam veluti Regiam, in qua diuerſans beatam, & ex omni parte felicem deduceret vitam, & ipſe eft diuinus Paradyfus Dei manibus in Eden plantatus lætitiæ & voluptatis omnis Promptuarium. Eden enim voluptas interpretatur: in oriente verò omni terra excellior collocat⁹ eft, optima temperie, & aere subtiliffimo fplendū, plantis femper virentibus in fignis odoris fua uitate refertur, plenusque lumine vniuerſæ fenſibilis venustatis, & pulchritudinis super excellēs intelligentiam: diuinus profecto locus ac dignus eius, qui ad imaginem Dei creatus fuerat incolatu, in quo nullus irrationalium habitabat: fed folus homo diuinarum manuum factura. In medio verò eius lignum vitæ Deus plantauerat, & lignum scientiæ, & c. Hæc ille. Et ibi amplè in Commentario: An fit verum, quod nullum ibi habitauerit irrationale? Sed non inſiſto, cum non fit præſentis speculationis, & ſolum intēdo ad gloriam, & commēdationem illius Paradyfi terreftri, qui ultra commendari & laudari poteft in multis.

Primò,

Primò, propter antiquitatem plātationis, quoniam vt habetur Gen. 3. & ſupra eadem confid. in prin. dixi. Plantauit Deus Paradyfum voluptatis. à principio, & c.

Secundò, nobilitate ſituationis ſiue fundationis: quia fundatus eſt locus ille in parte orientis, vt dicit beatus Iſidor. vt quidam doctores exponunt illud Gen. 2. Plantauit dominus Paradyfum in principio, non quidem ſolum temporis, ſed etiam loci: cuiuſmodi eſt pars Orientis, quæ nobilior eſt, ſicut dextra pars in homine. Et q̄ ſit in oriente ponitur in Margarita Philoſo. lib. 7. 45. vbi ſatis amplè.

Tertiò, propter nobilitatem hoſpitis: Habuit enim nobilem habitorem, ſcilicet, hominem: etenim dicitur Gen. 2. Plantauit Deus Paradyfum voluptatis, in quo poſuit hominem quem forma uerat.

Quartò, excellentiā denotatur ex affluentia voluptatis ſiue deliciarum. vnde Gen. vbi ſuprà. Plantauit Deus Paradyfum voluptatis.

Quintò, excellentiā illius denotatur ex arborum & florum amœnitatē. cum Gen. 2. dicatur: Produxitque Deus omne lignum pulchrum vifū.

Sextò, ex precioſitate fruſtuum, cum in loco præallegato dicatur, Erat enim in medio Paradyſi lignum vitæ.

Septimò, & expuritate & mundicia, quæ ſatis comprehendi poteſt ex fluuio egrediente de illo, cum dicatur Gen. 2. Et fluuius egrediebatur de loco voluptatis ad irrigandum Paradyſum. Iſta dicit, & refert Ioannes de Turcremata. in d. cap. Eccleſi. de conſecrat. diſtinctio. 4. vbi dicit, Eccleſiam conuenienter cōparari debere Paradyſo terreſtri, propter illa ſeptem commendabilia, quæ adaptat ibi Eccleſiæ militanti, vt ibidem videre poteris.

Et vt ait Philip. Bergomē. & ſuprà dixi, ſunt ſex Paradyſi terreſtres.

Vnus, vt dicit, eſt in Oriente verſus zephyrum.

Alter, in æquinoctiali inter eurū, & euronorū.

Tertius, de quo Beda meminit inter Cæcī tropicum, & circulum antarcticum.

Quartus, ad orientem verſus Eurum ultra æquinoctialem, in quo ſolis calores ſunt.

Quintus, Paradyſus terreſtris ad polum antarticum eſſe dicitur, de quo Solinus meminit.

Inuenitur etiam in occidente alius voluptatis, & deliciarum Paradyſus, de quo ſic habem⁹, quod ſenatus, populūſque Rom. mandauit ſummū ſacerorum Pontificem, non niſi de Italiæ horto deliciarum eligi debere. Et de huiusmodi Paradyſo terreſtri multa à theologis habentur in 2. ſententiarum diſt. 19.

Vide etiam Cælium in libr. ſuarū antiquarum lectionum, li. 1. c. 21. dicentē, apud Platonem eſſe regionem ſimilē Paradyſo terreſtri, & in quo lo-

co ſit ipſe Paradyſus terreſtris, ſecundū Arrianum, apud Græcos hiftoricos tantæ in ſcribendo integritatis, vt veritatis conſeruator, ſtudioſuſque vulgò ſit cognominatus, atq; ita etiam num honeſtetur in libros. Hic in parte poſtrema Indici cōmentarij, veluti ipſe quoque Moyſi ſuccineret, ita ſcribit: Hanno Carthaginēſis, prouectus claſſe ab columnis Herculeis in Oceanum, relicta ad leuam Lybia, diebus triginta enauigauit occidua petens: mox vbi in meridiem diuerſiſſet, plurima ſeſe illi obiecere impedimenta. Nam præter ardores feruidi ſideris, vt in peruſta Regione mundi aqua potabili deficiebatur: audiebatur porro creber de cœlo fragor, interim latè promicantia in ſublimi fulgura oculos perſtrangebant, videbanturque veluti flammaram riuū præcipitantes de cœlo. quam Cyrene ad extrema Lybiæ in ranta campo rum vaſtitate herbis nuda non ſit, neque item aquarum inops. Et ibi allegat de Paradyſo dicta Damasceni, & ſancti Thomæ, & Conciliatoris diſcentium Paradyſum eſſe in oriente, quæ portio mūdi nobilior eſt: quia dextra. vt ibi Cælius, quem videas.

Quinta conſi. eſt de cœlo, quod dicit Aug. eſſe Regnum feliciffimum, carens morte, & vacans ſine ſine, cui multa tempora ſuccedunt per æuum, vbi continuus ſine nocte dies neſcit habere tempus, vbi victor miles poſt laborem donis ineffabilibus cumulatur: Nobile perpetua caput amplectente corona, hæc dicit Aug. in ſuo manuali. c. 8. Sedes enim domini eſt, & omnib. dominabitur. Pſal. 102. & Pſal. 10. Dominus in cœlo ſedes eius, & habetur Eſa. 66. Cœlum ſedes mea. & habetur Mar. 5. Nolite iurare per Cœlum, quia thron⁹ Dei eſt. c. & ſi Chriſtus. extra de iureiu. Altitudinē illius nemo diuſurare, Eccle. 2. Nec quæ in cœlis ſunt, quis inueſtigare poteſt. Sap. 9.

Aliqui dicunt, quod ſunt vndecim cœli. In primo ſtat Luna, & nulla ſtella in eo ſtat præter Lunam, totum in ſuperficie cœli ſecundū concaua continetur, & in orbis quatuor, & Epicyclum dicitur. Habet in primis tres orbis ſicut Sol in ſignatione diſpoſitos: Ultra hoc habet vnum orbem mundo concentricum prædictos tres ambiētē, qui deferens caput draconis dicitur in ſuper, & Epicyclum habet profunditatis medijs primorū trium orbium immerſum, in quo corpus Luna ſignatur, & mouetur.

In ſecundo verò ſtat Mercurius, & in ſuperficie concaua cœli tertij continetur, & in orbis quinque, & Epicyclum partitur: Habet enim duos orbis inæqualis ſpiffitudinis, quorum ſuperficies connexa ſupremi mundi concentricæ ſunt, ſuperficies verò concaua ſupremi, & connexa in ſimo mundo ſunt eccentricæ ſibi ipſis, tamen concentricæ, & harum centrum (q̄ etiam centrum parui circuli nominamus) à centro æquantis tantū quā tum cœtrum, quantis à centro mundi diſtat, & vo-

Ccc cantur

cantur hi duo orbis augen æquantis deferentes. Quomodo autem mouentur, dicam infra in explanatione Planetarum.

Tertium est cœlum, in quo solus Planeta qui dicitur Venus, rotatur: & in superficie concava cœli solaris continetur, in super, & in orbis particulares, quemadmodum Saturni, Iouis aut Martis cœlum partitur. Circumfertur autem hoc cœlum totum in 24. horis, semel ab Oriente per Occidentem in Orientem redeundo per primi mobilis motum: sed orbis eius augen deferentes super axe, & polis zodiaci ad motum octauæ spheræ circumducuntur. Quo autem motu mouetur: Vide in Margarita Philo. lib. 7. de principijs Astronomiæ. cap. 32.

Quartum cœlum est, in quo Sol est, & in quo mouetur, in superficie concava cœli Martis continetur, & in tres orbis particulares diuiditur, duos, scilicet augen deferentes, & ipsum deferentem solare corpus. æquātem autem, & Epicyclum non habet. Mouetur autem motu raptus ab Oriēte per Occidentē redeūdo in Orientē in 24. horis ad motum primi mobilis, orbis augen deferentes eisdem mouentur morib. quibus & orbis auges Saturni, Iouis & Martis deferentes. Deferens autē Solis super polis, & axe proprijs secundum successiōnem signorum ab Occidēte, scilicet, versus Orientem quotidie quinquaginta nouem ferē minutis, & octo secundis circumfertur. Et ita Sol totum zodiacū in 365. diebus, & sex horis fermē peragrāt, nobisq; annum complet. Dicam latius infra vbi fiet mentio de Planetis.

Quintum cœlum est, in quo solis Mars rotatur cœlo sexto contiguum, & sub eo locatur quemadmodum sextum sub septimo. In totidemque orbis diuiditur, & mouetur, & eisdem moribus, quibus cœlum Saturni, & Iouis, de quibus statim dicam.

Sextum cœlum est, in quo stat sola Stella Iouis, & est cœlo Saturni contiguum, ita scilicet superficies eius connexa concavam cœli Saturni contingat: de motu eius etiam infra dicitur.

Septimum cœlum est, in quo cōtinetur Saturnus in orbēs tres ab inuicem diuisos, & contiguos partitur, de cuius motu infra vide.

Octauum cœlum est, quod firmamentum dicitur, & stellis innumerabilibus ornatum est, quæ fixæ appellantur. quoniam omni tempore æqualiter à seipsis distant. Nec proprium motum à motu sui cœli habent. Et in hoc cœlo sunt decem circuli imaginarij sese intersecantes, ac imaginum in cœlo situm, motum, & diuersitatem notificantes. Et mouetur triplici motu.

Primus est ab Oriente versus Occidentem ad motum primi mobilis super polis mundi, & completur in spacio naturalis diei.

Secundus & huic contrarius ab Occidente, sci-

licet, in ortum secundū successiōnem ad motum nonæ spheræ in 200. annis, gradu vno, & 28. minutis ferē, & sic in 49000. annis tot⁹ perficitur: & motus augiū, & stellarum fixarum dicitur, quo s. motu stellæ quæ sunt in firmamento cœli variantur de signo in signum respectu zodiaci primi mobilis. Vnde pleiades stellæ fixæ, quæ iuxta figuratiōnem sunt in capite Tauri in firmamento respectu zodiaci superioris sunt in vigesimo secūdo gradu Tauri, & sic de alijs.

Tertius mot⁹ repeditionis, quo, s. octaua spheræ mouetur super duobus circulis paruis, quorum poli sunt capita libræ, & arietis nonæ spheræ, & semidiameter illorum circulorū est gradus 4. minuta 18. & secunda 43. & ille motus accessus, & recessus nominatur, & in 7. millib. quoq; annis cōpletur: & solus octauæ spheræ proprius est, quia vnus corporis naturalis tantum vnus est motus secundum naturam ratione illius motus stellæ fixæ, nō semper æquē distantia polis immobilibus primæ spheræ. de his amplē per Margaritam Philo. vbi supra. cap. 6.

Nonum cœlum stellis caret, similib. caracterib. quib. & decimum est insignitum, de quo statim dicam. Et duplici motu reuoluitur. Primò quod ad motum primi mobilis. Secundò motu proprio ab Occidente versus Orientem super polis proprijs in 200. annis, gradu vno, & minutis 28. ferē secundum successiōnem signorū respectu zodiaci primi mobilis. Totā reuolutiōem in 49000. annis complet, quæ reuolutio à quibusdā magnus annus Platonis dicitur. Aiunt enim Platonē scripsisse integra reuoluntione ista cōpleta omnia in eodem statu & dispositione consistere, quo initio reuoluntionis fuerant. Hanc positionem diuus Augusti. de ciuitate Dei lib. 12. ca. 13. in fine explodendam, & religioni nostræ contrariam ostendit dicens: Absit, inquam, vt nos ista credamus, semel enim Christus mortuus est pro peccatis nostris, resurgens autem à mortuis iā non moritur, & mors illi vltra nō dominabitur, & nos post resurrectionem semper cum domino erimus, ad Rom. 6.

Hoc cœlum à quibusdā Aqueum, ab alijs cristallinum appellatur: Super firmamentum enim (quod octauum cœlum dicimus) scriptura aquas esse multipliciter astruit: Vnde Gen. 1. Fiat firmamentum in medio aquarum, & diuidat aquas ab aquis: & dicunt scripturæ firmamentum esse constitutum in medio aquarum, & diuidere aquas illi super eminentes ab aquis subsidentibus.

Quia autem supra firmamētum sunt aque, præter Geneseos sententiam ostendit etiam David Psal. 103. Qui extendis cœlum sicut pellem, qui tegis aquis superiora eius. Et Psal. 148. Et aquæ, quæ super cœlos sunt laudent nomen domini. Dicam infra amplius quando fiet mentio de elementis, sed nunc sufficit, quod etiam istud vocetur ab aliquibus cristallinum.

Deci-

Decimum cœlum omniū corporum primum est mobile motu, s. diurno ab oriente versus occidentem, iterū redeundo in orientē in 24. horis sine fatigatione, & poena regulariter, id est, non velocius vno tēpore quā alio: & illo motu secum rapit oēs spheras inferiores: sitq; talis motus super polis mundi. Et in hoc cœlo nullæ sunt stellæ, nec characteres, & lineationes, quæ percipi possint, sicut nec in nono cœlo. Quidam tamen contendūt visu acutissimo quādam percipi posse, sed alios fallunt quia falluntur, vt habetur in dicta Margarita loco supra citato. c. 9.

De his decem cœlis scripsit Ioannes Laziardus in Epitomatibus historiæ vniuersalis. c. 4.

Vndecimum cœlum primo de immobili creatum, & mox Angelis sanctis repletum, est corpus subtilissimum, primum mundi fundamentum, & quantitate maximum, qualitate lucidum, figuratiōe sphericum, locali situ supremum, amplitudine spirituum, & corporum visibilibus, & inuisibilibus contentiuum, Dei summum habitaculum, & diuersas ob causas variē denominatur. potissime tamen dicitur empyreum, hoc est, igneum: cum à super benedicta trinitate in eodem residente, secundum nonnullos illuminatum sit.

Rabanus tamen dicit, quod sunt tantū septem cœli, s. empyreum quod supremum, cristallinum seu aqueum, sidereum, igneum, olympicum, æthereum & æreum.

Inter hæc tamen, de quibus Bar. Anglici in suo libro de proprietatib. rerum. lib. 8. Cœlum empyreum est dignius, & excellentius omnibus alijs. Cum sit primum & summum, & talis est locus Angelorum regio, & habitaculum hominum beatorum. Illud enim est primum mundi firmamentum quantitate maximum, &c. Vt hic ante dictum est. Et in hoc cœlo empyreo sunt Animæ sanctorum collocatæ, vt dicit de Lyra Daniel. 7. super illo verbo: Regnum autem, & potestas, & magnitudo Regni quæ est subter omne cœlum detur populo sanctorum altissimi. Licet enim Deus sit vbique, tamen specialiter dicitur esse in cœlo, quia ibi relucet potissime virtutis suæ operatio. Et ideo cœlum dicitur specialiter sedes Dei. Quia in corpore mūdi species cœli pulchrior est, vt dicit Io. Damascin lib. 2. ca. 6. quem videas cum commentario illius, quorum dicta infra latius referentur.

Ideo species cœli in visione gloriæ est. Eccl. 43. dicitur. Et species cœli gloria stellarum mundum illuminans in excelsis domin⁹. De huiusmodi cœlis videatur Arist. in lib. de cœlo, & mundo. & Antio. Flor. in prima parte suæ sum. titul. 14. & Cælius lib. 1. antiquarum lectionum. cap. 13. vbi amplē, & in 3. confid. seq. Vide de nobilitate cœli circa principium. vers. & quod Corpora. Sed mihi ad propositum sufficit, vt denotem, q. inter oēs cœlos

sit vnum excellentius, & nobilius alijs, scilicet, cœlum empyreum, quod dicitur Regnum cœlorū, de quo hic ante dixi. Habet enim circumfluentiam in omnibus inferiorib. Et de huiusmodi cœli dignitate multi admirantur, & comprobātur per Lud. Cælium ex multis historijs, vt habetur in suis libris lectionum antiquarum. lib. 1. c. 19. Vbi sic inquit: Cœli dignitatem eximiam, vel inenarrabilem potius contemplanti mihi subit quādoq; quod de Arabibus scriptum reliquit Arrianus, cœli ab illis duos modò Deos, Cœlum, & Liberum patrem, Ac Cœlum quidem, quia cernatur, & siderum collucentib⁹ oculis excellenter contextū, solem præferat vtilitatis immensæ autorem incōparabilem. Neque item excidit, quod de Anaxagora Philosopho proditum scimus. Qui interrogatus, Curnam se natum arbitraretur? Respōdit cœli ac solis videndi causā. quam quidem vocem, ab Philosophis summa exceptam admiratione, risu prosequitur Lactantius, putans nescientem quid responderet in hæc prorupisse: Ego verò nime quid secretius fallit (ait idem Cælius) facile contenderim, non temerè id omnino effusum, sed vt ab sapientiæ studioso pensulatè admodum, & excusè. Nam qui exactius pensitarit rem totam, comperiet liquido cœlestem claritatem adeo præcellere naturā quadam præsigni maiestate, vt in perenni ac vitali luce illa, augustissimū diuinitatis mysterium sit facile deprehensurum. Si quidem vertiginosus ille motus ampliozem nobis indicat potestatem. Lux nitidissimam sapientiam. Calor suauissimus amorem. Quibus à Principe rerum Deo mouentur, illustrantur, perficiuntur omnia, atq; seruantur: primò inquam, inter separatas, atque spirituales formas, sicut inter corpora, longè clarissimo cœlum principatu censetur. Extra hæc, qui plura in clarissimo putat globo requirenda, is plane quæ sit corporeæ naturæ perfectio, parum perspexisse deprehenditur. Quicquid alia partiaris, ac diuisim possident, in vnum id esse amplissimè cōgestum. Sine hoc nec inferius geherabitur quippiam, nec genitum suas exercebit operationes. Et quidem sicuti in timus, & vitalis noster calor corpora confouet ac seruat, eiusque fomento quæ agunt in nos, non frustra agunt: Ita si non ad sit cœlestis ille calor, corporum virtus omnis, præsertimque ille ipse tam vitalis, tamque familiaris nobis calor proficidus depercat necesse est. Cœlum vtique naturale corpus est omnium corporum naturalium perfectissimum. Corpus naturale tam motus, quā sensibiles qualitates consequuntur: perfectissimo igitur corporum naturalium, perfectissim⁹ quoq; motus, & sensibilibus perfectissima congruunt. Nullus motus perfectior orbiculari, nulla qualitas sensu perceptibilis, luce perfectior: quare hæc cœlestis corporis propria sint necesse est. Quoniam verò perfectissimum corpus est, comparem quoque locum,

id est, supremum habere, ex rerum dignitate consequens fuit. Ideo secundum Apuleium finis altitudinis dicitur. Scitum illud Aristot. est, ex libr. 8. Auscultationis Physicæ, motum primi cœli vitam esse omnibus, quâdoquidem euidentissima est, & cōmunis operatio vitæ intimus motus. Cefante autem cœlo, nec cœtera mouebuntur. Sicut in minore itē mūdo si esset motus cordis, omnes animalis motus perire necesse est. Nec lapis itaq; deorsum moueretur, neq; ascenderet ignis, quod mirum utique est: sed verum rationibus ostenditur si motus quiesceret primus. Est autem, quod primum in vnoquoq; genere causa reliquorum, quæ sub ea continentur serie, licet non omnia eadem causæ habeant rationem. Porro, quod de motu astruimus, patet in caloris ratione. Nam si cœlestis intereat calor, nec ab frigore profluat frigiditas, nec ab caliditate calor. Si quidem non est frigori contrarius calor ille sidereus, sicuti calor igneus. Sed omnes continet elementares qualitates eminentia simplici, sicut lux omnes colores. Hæc ille Cælius vbi supra: pro quibus allegat Picum Mirandulam.

Hic non est sine dubio inuestigare. Cum Angeli sint in vndecimo cœlo, vt hic ante dictum est. Et virgo Maria sit exaltata super choros Angelorum, & vt dicit glo. verbo Apostolica. in l. omnes dies. C. de ferijs. exaltata est super Apostolos, Angelos, & Archangelos, an condecenter ponatur in duodecimo cœlo, quod est trinitatis secundum nonnullos, de quo nunc dicam, quod non videtur esse inconueniens. Cum etiam Deipara dicatur, vt dicit Ioan. Damasc. lib. 3. c. 12. vbi Deiparam Dei genetricem, Dei que parentem, & propriam, & veram sanctam virginem celebramus. Nam, vt verus Deus est, q. ex ipsa nat^{us} est, ita vera Dei genetrix verū Deū ex ipsa incarnatū genuit. Si ergo Dei genetrix est, & mater, collocetur seu collocari debet ad dextrā filij, prout mater collocanda est, vt dixi supra in 5. part. in 40. consider. & non sub filio. videtur ergo, quod virgo Maria condecenter poni possit in duodecimo cœlo vbi est Deus. Et hæc dico solum pro quadam inuestigatione, non tamen istud assero, sed me remitto ad dominos Theologos. Quicquid sit, tamen ego teneo, quod in quocunque loco sit, est super omnes choros Angelorum, super omnes beatos & sanctos cuiuscunque autoritatis, & præminentia fuerit. dixi supra in tertia parte huius libri, in quarta consideratione.

Etiam ex prædictis constat, quod Cœli enarrat gloriam Dei, & opera manuum eius annūtiat firmamentum. Psal. 18. quod est triplici via, & modo mirabili.

Primò, ex eorum creatione ab immensa potentia.

Secundò, ex eorum conseruatione, & manutentione ab eadem infinita sapientia.

Tertiò, ex eorum virtuali operatione multiplici eis collata à suprema, & impendenti clementia.

Circa primum, Cœlorum creatio pandit, & enarrat gloriam Dei, quia tanta & talis operatio, quæ est de nihilo ad esse productio, non potuit fieri ab aliqua intelligentia. Cum ad eorum creationem requiratur infinita potentia, quæ potentia repugnat intelligentiæ, & Angelo. Ideo suo modo cœli pandunt, & enarrant gloriam Dei ex parte eorum creationis.

Circa secundum, Cœlorum manutentione, & eorum conseruatio, quæ immediate à Deo pendet, etiam enarrat, declarat, & manifestat gloriam Dei: quia omnis creatura tam spiritalis, quàm corporalis, quantum est de se tendit ad non esse, & quanto perfectior, tanto maiori indiget manutentione Dei. sicut equus minori indiget manutentione, quàm Angelus: quia Angelus plures perfectiones habet equo, & omne esse præter primum esse, quantum est de se tendit ad non esse. Ideo cœli in manutentione tali tam mirabili enarrant gloriam Dei.

Circa tertium, Cœli enarrant gloriam Dei ex eorum operatione virtuali. Vnde tot variationes, & temporum mutationes, frigora, calores, pluuia, sterilitates, guerrarum abundantia, & pauca pax, & iustitia, & quandoque inter homines infirmitates, pestes, & inter animalia terræ, volucres aëris, & viuientia in aquis, talia Dei concursu proueniunt ex influentia cœli, qui enarrant gloriam Dei: & licet Deus possit aliter facere, & faciat quâdoque, teste Beato August. in libr. de ciuitate Dei. Sic Deus condidit res, vt suis motibus sinat eas peragere. Agunt causæ secundæ, virtute primæ causæ, & operationes earum, quando placet, suscipit prima causa concurrens immediatus ad effectū cuiuslibet causæ secundæ, quàm causa vniuersalis secunda. Ita dicit amicus medicorum in declaratione illius Psal. 18. Cœli enarrant gloriam Dei, &c.

Aliqui verò ponunt duodecimum cœlum, quod est cœlum trinitatis, quod dicunt Deum esse secūdum rem, & differre ratione. Nihil tamen aliud est, (vt inquit Albertus) quàm virtutis eius excellentia, quæ continet, & ambit omnia creata. Et esse in tali Cœlo, est esse in æqualitate virtutis Dei omnia continentis atque saluantis, quod non solum conuenit patri, filio, & spiritui sancto.

Nonnulli tamen dixerunt tantum esse tres cœlos. ad quorum tertium se dicit raptum Apost. 2. Epist. ad Cor. c. 12. cum ait: Scio hominē in Christo ante annos 14. siue in corpore, siue extra corpus, nescio, Deus scit, raptum huiusmodi vsq; ad tertium cœlum. Tres autem cœli, de quorū tertio meminit Apostolus sunt, vt dicit Damasc. li. 2. c. 6. Cœlum aëreum, firmamentum, & cœlū firmamento supereminens, ad quorum supremū se mentis

mentis exstasi raptum Paulus asserit. Alij interpretantur alio modo, quod primum sit aëreū, secundum firmamentum, tertium spirituale. vbi angeli, & Animæ sanctæ, Dei fruuntur contemplatione. Alij distinguūt secundum tres angelicas hierarchias, vt primum Cœlum dicatur postrema hierarchia, secundum Cœlum media, tertium vero suprema hierarchia, vt amplè explicant Io. Damascenus, & commentator ipsius in loco supra allegato.

Sexta consi. in cœlo Empyreo sunt tres hierarchiæ, vt dixi amplè supra in 3. part. huius libri. Prima scilicet supercœlestis, quæ consistit in tribus personis. Secunda cœlestis, quæ consistit in Angelis, tertia subcœlestis, quæ perficitur in prælatis, vt dicit Diony. in suo lib. de cœlesti hierarchia. Et hæc cœlestis hierarchia est triplex, quædam superior quæ dicitur epiphania, & hæc continet tres ordines, scilicet, ordinem Seraphin, Cherubin, & Tronorum, & ista est excellentior alijs, vt dictum est ibi. ideo non aliter insisto, ne fiat repetitio eorum quæ iam dixi. Et ibi etiam dictum est, quod inter nouem ordines, ordo Seraphin est dignior, & excellentior. Et ad ibi dicta me remitto circa huiusmodi excellentiam hierarchiarum, quæ sunt in vndecimo cœlo, vt etiam supra dictum est.

Sunt enim quidam, qui subtiliori succo de non discendo torporem operiunt. dicunt enim cœlestem hierarchiam non in plenitudine sciētia, sed charitatis culmine finire, vnde Seraphin, qui denominatur à plenitudine charitatis supremus est ordo, sub quo Cherubin quæ à plenitudine sciētia nomen accepit. In Seraphin tamen minorem esse sciētiam, quàm in Cherubin Catholici negāt. patet 2. lib. sentent. dist. 9. Tantum igitur Seraphin in sciētia Cherubin excellit, quantum in charitate excedit. A charitate autē ille suprem^{us} ordo tãquam nobiliori Dei dono nominatur. ad quod profecto sciētia ordinatur. Cherubin autē non à charitate, sed à sciētia nominari debuit, quia iam superior ordo à charitate nomen sibi vendicabat.

Sed aduerte ad vnum, quod tãta est nobilitas, & excellentia Angelorum, quod vt dicit Anselmus in quodam sermone, si vnus Angelus staret in cœlo stellato, & tot essent soles quot sunt stellæ, claritas istius solius Angeli offuscaret omnes illos soles sua claritate, sicut modo claritas solis offuscatur claritatem stellarum. & ibidē dicit, quod ille Angelus tantum transcendere nosceretur pulchritudinē solis, quantum sol transcendit pulchritudinem terræ, imò magis incōparabiliter. Hæc dicit Bern. de Buft. in 2. part. sui Rosarij. serm. 10. litera B.

Septima conside. S. Thom. in scripto eius super 5. libris de Cœlo, & mundo. 2. lect. 25. dicit quod omnes stellæ præter Planetas sunt in supremo cœlo, quod intellige in firmamento, quod dicitur secundum aliquos supremum: sed in Empyreo nullæ sunt stellæ, vt dictum est ante. Ex quo ergo præ-

dictæ stellæ sunt supra Planetas, videntur esse digniores propter altitudinem, & superiorē locum quem obtinent, & quia approximāt diuinitati. Et de potestate huiusmodi stellarū fixarū, an sit maior potestate Planetarum, vel econtra, ponit Cælius lib. 1. suarum antiquarum lectionum. c. 17. vbi inquit, magnam altercationem esse inter studiosos, qui quandoq; stellis non errantibus quæ sunt fixæ, vim eminentiorem cæteris ascribunt, quandoque verò è diuerso, & vt plurimum cōmunem felicitatem pro nascentis modo, mensurāq; à superiore Planetarum statu contribui sanciunt: à fixis verò quandam incomparabilem, extra quam opinetur aliquibus fortunæ benignitate. quam sententiam dicit comprobata esse à Ptolemæo. Alij omnino Planetas vi effectūque præpotentiores ostendere conantur, cum Proculi sententia, tum rationibus. id euidenter monstrantibus. Accedente item veterum testimonio, qui Planetas velut quosdam mundi Principes intelligerent. Quo autē discerniculo certiore ista teneant bonarum literarū studiosi. Astra (inquit secundo cœli Aristoteles) nequeūt per se, & proprijs moueri moribus, aut locum mutare, sed orbi infiguntur, veluti in tabula nodus. itaque orbis motu feruntur, cui inhaerent. Cæterum Planetas deprehensum est diuerso ferri incessu, at tum velocitate, tum tarditate plurimum discrepante, atq; situ etiam. quosdam namq; exortum petere, in occasum alios remeare: porro in austrum deijci hos, in septentrionem protolli alios. Ideoq; ex motus inæqualitate nomen quoque adeptos, & assequutos. Ex qua item certius coniectatum orbibus eos distinctis ferri. Fixas verò globi octauis stellis dicimus, non quod non moueantur. Nam duplici saltē circumagi motu animaduersum iunioribus est, quibus, & globus in quo sunt, motibus rotatur. Altera ab ortu in occasum. Reliqua ab occasu in exortum super Zodiaci polis, tantæ tamen tarditatis, vix vt percipi, vel annis centum queat. Nec item fixas dixeris, quod orbis modo circumferatur ambitu. Nam, & hoc est illis commune cum Planetis, quod secundo cœli, (vt dictum est) astruitur.

Sed ita dicuntur, quia eandē perpetuò seruant figuram, situm, propinquitatem, distantiam. Diuersitas Planetarum in motu, dum vel propiores nobis sūt, vel remotiores, causa est (sicut philosopho placet) valida, vt varij producantur effectus. Vniuersalis autem, & constans motus mobilis primi id agit, vt diuersitas hoc genus æterna sit, ac vniuersali pergat periodo. ita dicit Cælius in prædicto loco, qui etiam asserit Chaldaeos dixisse Planetas interpretes; quoniam ex alijs astris, quæ tum minimè erant, tum certum seruant, & statutum meatum. Sola hæc incessu proprio suoque nitenia, res futuras insignitus ostendant, ac veluti Deorum mentem interpretentur. Esse autem hosce Saturnum, Martem, Venerē, Mercurium, Iouem;

Iouem: de his statim dicam. Sed quo ad stellas fixas quę sunt in octaua sphaera, cum sit alijs inferioribus nobilissima, vt dicit Arist. in fine libri secundi. de Cœlo. ex quo ergo, etiã stellę ibi positę sunt alijs nobilissima.

In hoc octauo cœlo sunt quadraginta octo imagines stellarum, in quibus est concordia apud omnes antiquos, sicut dicebatur, & sunt in eis 1022. stellę, quę dicuntur stellę fixę, & mouentur vno motu, scilicet, ad motum octauę sphaerę in centum annis ferę vno gradu, & antiqui posuerunt in sex ordinibus. Ita, quod illas quę sunt maiores posuerunt in primo ordine, & sunt quindecim: Et quę sunt infra has posuerunt in secundo ordine & sunt 45. quę sunt infra has, posuerunt in tertio ordine & sunt 208. Quę verò sunt infra has, posuerunt in quarto ordine, & sunt 474. Et quę sunt infra has posuerunt in quinto ordi. & sunt. 217. Et quę sunt infra has posuerunt in sexto ordine, & sunt 63. Ex his 48. duodecim sunt in via solis, & in zodiaco, vt dicitur infra, & sunt in eis ex stellis 34.6. Nomina earum sunt Aries, Taurus, Gemini, Cancer, Leo, Virgo, Libra, Scorpio, Sagittarius, Capricornus, Vrna, Pisces. de quibus infra dicitur. Et remanent triginta sex imagines, quarum viginti vna declinant a via Solis ad Septentrionem, & quindecim ad meridiem: quę declinant ad septentrionem habent ex stellis supradictis 360. & nomina imaginum sunt hæc:

Prima, est vrsa minor. Secunda est vrsa maior. Tertia draco. Quarta dominus flammę, vel successus. Quinta canis latrans, vel vlulans. Sexta corona septentrionalis. Septima incuruatus, vel genuflexus. Octaua, vultur cadens. Nonagallina. Decima sedens super sedem. Vndecima deferens caput algol, id est, diaboli. Duodecima tenens habenas. Decimatertia serpentarius. Decimaquarta serpens. Decimaquinta accusator. Decima sexta aquila volās. Alij habent vultur volans. Decima septima delphinus. Decima octaua equus primus. Alij habēt caput equi. Decimanona equus secundus: alius liber habet, equus alatus. Vigesima mulier quę nō nouit virum. Vigesima prima est triangulus.

Quę verò declinant ad meridiem, habent ex stellis supradictis 316. quarum imaginum nomina sunt hæc:

Prima earum est leo, quem quidam vrsū appellānt. Secūda algobor, id est, canis validus. Tertia flumē. Quarta lepus. Quinta canis maior. Sexta canis minor. Septima arca Noe. Octaua serpens. Nona vas. Decima coruus. Vndecima deferens leonem, & ipsius medietas est humanę figurę, altera equi. Duodecima leopardus. Decimatertia thuribulum. Decimaquarta corona meridionalis. Decimaquinta piscis meridianus. Hęc nomina ponit, & ordines supradictos Io. de Saxonia in cōmento super textum Alchabitij: quę hęc

recitantur solum pro ordine supradicto: & intentio mea pro complemento huius operis non tendat ad aliud.

Eadem tamen imagines ponit etiam amicus medicorum in c.2. secundę differētię. Vbi etiam ponit de ordine stellarum, & imaginū visibilibium Cœli, tam in parte septentrionali quam meridionali, quem ideo vide, quia ibi amplissimē.

Hęc stellarum nomina ponit Ausonius Galus his versibus:

*Ad Boreę partes, arcti iunguntur, & anguis.
Post has arctophylax, pariterq; corona, genusq;
Prolapsus, Lyra, auis, Cepheus, & Cassiopea.
Curiga, & Persens, deltotō, & Andromeda astrū.
Pegasus, & delphinus, telum, aquila, anguitenensq;
Signifer inde subest, bis sex, & sidera complent.
Hinc aries, taurus, gemini, cancer, leo, virgo,
Libra, & scorpius, arctienens, capricornus, & vrna
Qui tenet, & pisces: hi sunt in partibus Austrū,
Orion, procyon, lepus, ardens strius, Cygo,
Hydrus, Chiron, thuribulum quoq; piscis & ingēs,
Hunc sequitur pisrix, simul Eridaniq; fluuenta.*

Octaua confide. in Cœlis septem sunt principales Planetę: Luna, scilicet, Mercurius, Venus, Sol, Mars, Iuppiter, & Saturnus. Venerem autem dicunt quandoq; luciferum, quandoq; vero hesperum fieri. Cæterum Planetas, id est, erratiles hos vocarunt, quod ex aduerso Cœli suum motum peragunt. Nam Cœlum, & reliquę stellę ab oriente in occidentem mouentur, at ipsi soli ab occasu in orientem motum habent. Et hoc exploratum habemus ex luna parumper singulo quoq; vesperi ad orientem remeante, vt dicit Io. Damascenus in lib.1. cap.6. Vbi enumerat illos septem Planetas, & posset considerari maioritas illorum ex altitudine loci secundum, scilicet, quod sunt in altiori loco, ideo videntur esse digniores, vt dictum est in genere de existentibus in altiori loco supra in 1. par. in 14. confide.

Et quod corpora superiora sint nobiliora, constat ex eleuatione eorum super omnia inferiora. Quanto enim corpus est nobilius, tanto debetur ei altior locus. Et nobilitas corporū superiorum patet ex figura siue forma ipsorum, quę est rotunditas, quę est nobilior omnibus alijs figuris, sicut dicit Arist. in lib. de Cœlo, & Mundo, quod patet ex eo, quod omnes alię figurę habent terminos. Rotunda autem figura habet formā circulem. Et circulus non habet principium, neque finem, sed in se terminatus est. Et primo Cœlum nobilior est inter omnia corpora. Est enim ingenerabile, & incorruptibile, virtutem habens actiuam respectu inferiorum. Omne autem agens, nobilior est patiente: sed corpori nobiliori debetur forma nobilior, & forma sphaerica siue rotunda nobilior est omnibus alijs formis, siue figuris corporalibus propter sui capacitatem, & interminabilitatem, quia non habet principium, neq; finem, & est vna super-

superficie contenta. ergo sphaerica forma debetur cœlo, ergo cœlum est sphaericum, siue rotundum, vt dicit Albertus Magnus in sua philosophia naturali. libr. de cœlo, & mundo. c.3. & in c.5. scribit etiam quomodo nobilitas corporum superiorum probatur ex impassibilitate eorum. Sunt enim impassibilia, & ingenerabilia, & incorruptibilia, virtutemq; actiuam respectu inferiorum habentia.

Et ideo, ex quo Saturnus est in altiori loco, vt dicit amicus medicorum in 4. c. doctrinę quintę: videtur esse dignior Iuppiter post, & supra Martem, & Mars post, & supra solē, & sol post & supra Venerem, & Venus post & supra Mercuriū, & Luna post, quę est in primo cœlo ascendendo, & Saturnus in septimo, vt supra dixi in hac part.

Vel etiam vnus potest dici dignior, & maior altero propter longitudinem, latitudinem, & magnitudinem, in eo quod cōtinet plus altero. Ideo, cum Sol & Luna plus contineant quam alij Planetę, eò, quia Sol continet terram centies sexagesies, vt habetur in Margarita Philosophica lib.7. tract.1. cap.31. Luna vnam de tribus partibus terrę. Alij verò minus continent, cum Mercurius sit vna pars de triginta duabus mille partibus terrę, Venus vna de triginta septem, Mars contineat tantum terram semel, & dimidiã. Iuppiter terram nonaginta quinq; vicibus, & Saturnus nonaginta vna vicibus, vt habetur in dicto libr.7. tractatu primo. & ibi ponitur de motu illorum, prout etiam supra hac eadem parte dixi. Nam Saturnus in triginta annis totum perficit zodiacum. Iuppiter in annis ferme duodecim percurrit zodiacum. Sol verò in centum sexagintaquinque diebus, & sex horis. Et vt dicit Archid. in cap.1. de regu. lib.6. Sol omni anno cursum suum repetit, & Venus ferę idem, & idem etiam de Mercurio, sed Luna ferę perambulat totum zodiacum in viginti octo diebus, vt habetur in d. loco. cap.34.33.32.31. &30. Sed quicquid sit hac ratione, & ea etiam ratione, quia Sol est in medio stellarum, & Planetarum totum mundum vniuersaliter illuminans, tanquam sit luminaire maius specialiter a Deo creatum, vt habetur Genes.1. dicitur Rex stellarū, & Planetarum secundum Isidorū in libro de natura rerum, quem refert, & sequitur Guil. Benedicti in sua repetitione c. Raynutius. in verbo, duas habens filias. extra de testamentis. Solis laudes præcipuę describuntur satis ad longum per Cœlium lib. suarum antiquarum lectionum 13. c.14. quas hic referre volui. Sic enim ait: Solem Plato ipsius boni cōspicuum filium nominauit, credidit quoq; esse solem perspicuam Dei statuat in hoc mundo ab ipso Deo positam. Hunc veteres vt Deum venerabantur, deniq; quisquis non videt Solem in mundo imaginem esse vicariumq; Dei, is certē eorū nunquam considerauit, nec solē suspexit exorientem neq; rem illius animaduertit munera, nec Arco-

pagitę Dionysij monumenta vnquam adiit. Theologi veteres dicebant reginam omnium iustitiam ē medio solis throno per cuncta propagari, omnia dirigentem veluti sol ipse omnium sit moderator: quicquid adest nobis boni, solari potestate adest, vel ab ipsa tantū, vel etiam si ab alijs: id quidem, vel a Sole absoluitur, vel a Sole per alia. Est quoq; Sol elementalium virtutum dominus. Luna virtute Solis domina generationis. Ideo Albumasar per solem, inquit, & lunam omnibus vim insinuari. Moyses, cœlestium dominum in die Solem arbitratur, nocte lunam, quasi nocturnum Solem. M. Tullius Solem veneratur vt dūcem, & principem ac moderatorem luminum reliquorum, mundi mentem, & temperationem. Heraclytus fontem cœlestis lucis nuncupauit. Physici etiam cor Cœli: id enim in æthere Sol est, quod in animali cor. Cuius id proprium, ne vnquam cesseret a motu. Sunt, & qui ætheris oculum nuncupent Solem. Pleriq; ex Platoniorum scholis in Sole mundi animam constituisse videntur. Quę sphaeram Solis totam implens, per globum illum quasi igneam, tanquam cor effundat radios veluti spiritus inde per omnia, quibus vitam, sensum, motum vniuerso distribuat. Hinc Astronomi dicunt: Sicut Deus solus intellectualem animam nobis tribuit, ita sub Solis modo in fluxu eam mittere, id est quarto duntaxat mense post conceptum, vt etiam infra patebit. In Sole etiam enitescere imaginem diuinę trinitatis miram excogitatum est. Inibi siquidem tria quędam visitari distincta pariter, & vnita. Primum quidem naturalis animaduertitur ipsa fecunditas sensibus nostris prorsus occulta. Deinde, lux eiusdem manifesta ex ipsa manans fecunditate ipsiq; æqualis semper. Postremo est ab vtroque propagata calefactoria vis, penitus vtriusque par. Cæterum ex Platoniorum doctrina, nō est negandum Cœlum solē esse calidum. Calefaciunt autē solis radij salubriter pro ignea solis viuificaque natura. sed ex quo prorogatur talis calor, & lux Cœli, vide ibidem. De eo etiam habetur Eccles.1. Oritur sol & occidit & ad locum suum reuertitur, ibique renascens gyrat per meridiem, & flectitur ad aquilonem. Ioan. Montaigne in suo tractatu de præminencia sacri consistorij. in primo argumento pro magno concilio, dicit qd sol amplius illustrat lunam sibi proximam, quam cæteros Planetas, & stellas eidē remotiores: Sed non dicit verum, quoniam Luna nō est illi proxima. Cum inter solem, & Lunam, sint Venus, & Mercurius, ideo stādum est in hac ratione eo, quia est in medio Planetarū, dicit etiã Plinius lib.2. c.6. quod sol medius fertur amplissima magnitudine ac potestate, nec temporum modo terrarumq; sed siderū etiam ipsorum cœliq; rector hęc mundi esse totius animū ac plenius mentē hęc principale naturę regimē ac nuncmen credere decet opera eius æstimantes. Hic lucem

cem reb. ministrat aufertq; tenebras. Hæc reliqua sydera occultat. Hic vices temporum annumque semper renascentem ex vsu naturæ temperat. Hic Cœli tristitiam discutit, atq; etiam nubila humani animi serenat. Hic suum lumen ceteris quoque syderibus foenerat præclarus, eximius, omnia intuens, omnia etiam exaudiens. Et sol ex sententia Platonis secundum Cœlium libr. 13. antiquarum lectio. c. 12. sic describitur: Sol cœlestis est ignis, qui solum ab ortu ad occasum ab eisdem aspici potest. Animal sempiternum, astrum animatum, diurnum ac maximum, huius syderis maiestas veteribus credita est diuina. Proinde religiosus dū percipitur foedus ab Agamemnone aduocatur apud Homerum, vt foederum custos, & inspectrix omnium, Sunt qui tam ample potestatis syderis oculorum metiantur argumentis, & animi coniectura scrutentur, sed vanitas multis coarguitur indicij immensum esse. Plinius inquit, quia arborum in limitibus porrectarum in quotlibet pass. millia umbras paribus iaceat interuallis tanquam toto spacio medius. Epicuri scholæ sunt quæ statuunt ea magnitudine esse Solem, qua videtur. Cæterum, non peruidisse illos quanta inde consequeretur absurditas. Si enim, inquit Cleomedes, in cœlestium orbium contemplatione rãtus sit Sol, quãtus apparet, profecto multæ simul in ipso magnitudines erunt, si quidem exoriens, & occidens maior videtur. Porro, non apud omnes eodem exoritur tempore. Nam cum sit globata specie terræ, aliàs apud alios oritur, & occidit, & medium cœli tenet. Quamobrem cum accidat eundem apud alios oriri, & apud alios in medio Cœli existere, simul & maior, & minor fiet. Maior videlicet quibus oritur, minor quibus est in medio Cœli hora eadem, quod certè in eo absurdissimum censendum est. Horum namq; effectum ratio ea promittitur à scientissimis. Maior inquit nobis Sol oriens, & occidens videtur, & minor in cœli constitutus medietate, propterea, quod in horizonte per aerem densiorem, & humectiorem ipsum videmus. Eiusmodi namq; est vicinus terræ aer. In medio autem Cœli, quia in puriore cernimus, emissus ab oculis ad ipsum radius non reflectit, quod in alio contingit situ. Argumento sunt, quæ in aqua visuntur grandiora, corpulentioraq; Nam, & ex puteis altioribus Sol conspectus, id ipsum patitur. Eisdem porrò rationibus colligitur, cur in medio cœli Sol constitutus nobis videatur propior. Oriens vero, aut occidens remotior: hoc siquidem aeris efficit qualitas. In humectatione namq; crassioreque conspectus longius abesse creditur. Per purum verò interuallo videtur propinquiore. Proinde dicit Posidonius: Si fieri posset, vt per parietes aliæque solida corpora Sol videretur, multo amplior se nobis ingereret, & ampliore distare interuallo crederetur. visum porrò insigniter falli iudicio esse potest colorum subin-

de in sole mutatio, quod aeris affectio facit. Hæcenus ille. Isti tamen Planetæ diuersis casibus aliàs altiores, aliàs inferiores videntur, vt plene declarat Plin. eodem li. 2. c. 16. quem videas, & altitudinem illorum etiam ponit commun. Ioan. Damascen. lib. 2. c. 7.

Si vis tamen scire distantiam à superficie terræ ad superficiem Planetarum, vide quæ dicuntur in dicta Margarita in dicto libro 7. tractatu primo, cap. 36. Vbi dicitur, quod distantia à superficie terræ ad superficiem concuam orbis lunæ, (vt quidam scripserunt) est milliarium 107412. Distantia verò à terra ad superficiem conuexam orbis lunæ, & concuam Mercurij, est milliarium 20818250. Ad conuexam Mercurij, & concuam Veneris 542750. Ad conuexam Veneris, & concuam Solis 3640000. Ad conuexam Martis, & concuam Iouis 28845000. Ad conuexam Iouis, & concuam Saturni 46878250. Ad conuexam Saturni, & concuam firmamenti 65357500. Et est quantitatis dimidij diametri, singulorum diameter. tota est 230715000. Circumferentia est 410818571. Continet autem cubitos 3000. Ex his orbium spissitudo facile cognoscitur, & ibi dicitur, quod id, quod de quantitate stellarum in superioribus dictum est credibilius redditur. Continet enim Sol terram centies sexagesies sexies, & tres eius octauas. Terra autem continet lunam trigiesies nouies, & in super ferè quartam eius. Sol autem maior est Luna sexies millies sexcenties quadragesies ter: & in super eius continet medietatem, vt videre est in quinto Almagesti Ptolemæi. Distantia autem Planetarum à terra non semper est eadem propter eccentricitatem deferentis, & Epicyclorum quãtitates propior est. Igitur Planeta terræ in inferiori parte Epicycli, circa oppositum augis, & remotior in superiori parte Epicycli, & augen deferentis. Et dicam in hoc cum alijs, quod nec ego iam dicta verificauit, sed ab alijs posita recitauit: ceteris de eadem re opinionib. prætermisissis, & sint hæc iucunda, & miranda.

Vt rursus est aduertendum. Nam, vt dicit glo. in verb. die solis. in lege omnes iudices. C. de ferijs. Septem dies denominantur à septem Planetis, & Sol est in medio illorum, & descensu sunt in firmamento affixi. Hoc modo, scilicet, Saturnus, Iupiter, Mars, Sol, Venus, Mercurius, & Luna. Et isti septem Planetæ maximam habent potestatem atque operationem in hominis generatione, quoniam secundum Astrologos, Galenum, & cæteros medicos: Cum mulier concepit:

In primo mense, dominabitur ibi Saturnus, qui semen in matrice mulieris receptum coagulat, & condensat frigiditate, & siccitate sua, iuxta illud Job. 10. sicut caseum me coagulasti.

In secundo mense, Iupiter ibi membra, & sanguinem

guinem tribuit, & si sit masculus anima rationalis à Deo infunditur, scilicet, quadragesima die à die conceptionis computanda, vt notatur in lege diuus. ff. de extraordinarijs criminib.

In tertio mense, Mars subtiliat sanguinem, & humores condensat, & ordinar, & componit. Et à Deo anima rationalis infunditur embrioni, si est femina die octuagesima pariter à die conceptionis computanda, vt notatur in gloss. fin. in cap. 1. 5. distin.

In quarto mense, Sol ibi vitalem calorem, & spiritum capiti, & cordi tribuit.

In quinto mense, Venus organa sensibili, & officialia membra, scilicet, aures, & nares, & similia perficit, & disponit.

In sexto mense, Mercurius omnia foramina corporis componit.

In septimo mense, Luna suis limitibus membra diuidit. Et in hoc septimo mense (quia non sunt nisi septem Planetæ conceptui principaliter operantes) nascitur partus perfectus, vitalis, & salubris. Textus est de autoritate Hippocratis in leg. septimo mense. ff. de statu homi. Et sufficit intrasse in septimo mense per duos dies. tex. est in l. in testa. §. ff. de suis, & legitimis hæredib. & notatur in d. l. septimo mense. Ideo si nascatur puer in septimo mense, post nuptias iustas præsumitur legitimus. Bal. in l. iura constitui oportet. cum l. sequen. ff. de legibus. Sed pro hoc text. est clarus in d. l. septimo mense. in fin. Si autem in hoc septimo mense partus nasci distulerit, & nascatur in octauo mense, tunc partus moritur, quia Saturnus redit super eo, qui frigiditate, & siccitate sua partum mortificat. Alias rationes refert Cælius libro 11. capit. primo, quas vide.

Anima certè (quando spiritus est in sicco) habitare non potest. tex. in c. Moyses. 32. quæst. 2. quod valde facit pro Normannis, Anglicis, & Polonis, vt possint bibere fortiter, ne anima habitet in sicco, vt dicit ibi gloss. in verbo, in sicco. Si verò nasci distulerit in octauo mense, & nascatur in nono: Hinc redit Iupiter, qui suo calore temperato partum refouet, & custodit, taliter quod nascitur vitalis. Sed si partus distulerit nasci in nono mense, nasci poterit in decimo, in quo redit Mars qui sui caloris, & siccitatis beneficio partum facit regredi iam robustum. facit text. in l. Gallus. in princip. ibi, in decem mensibus proximis. ff. de lib. & posthum. in l. fin. C. de posthum. hæred. institu. Salomon verò, decem mensium tempore fuit nutritus in vtero, vt habetur Sapient. 7. in prin. Et etiam capiendū mensem pro triginta diebus, Christus natus fuit in decimo mense post quinque dies, vt dicit G. Bened. in sua repet. c. Rayn. in verbo, & fofolem quam gestaerit in vtero. num. 28. extra de test. vbi ponit quatuor miranda quæ fuerunt conceptione Virginis.

Vltra verò decem menses mulier conceptum non portat in ventre, vt d. l. intestato. §. ff. de suis, & legitimis hæredibus, saltem vltra duos dies in mensem vndecimum, vt in authent. de restitutionibus, & ea quæ parit in vndecimo mense post mortem viri. §. vnum siquidem. vers. quam obrem. vbi bona gloss. in verbo. perfecto. collat. 4. in quo vndecimo mense redit sol super partum, qui vitalitatem, calorem, & spiritum epati, & cordi refouet. videatur de hac materia Plin. in 7. naturalis hystoriæ capit. quinto. Aristoteles in libro de animalibus. dom. meus Iaso. in leg. Gallus. in princip. in 12. colum. in glo. in verbo, in decem mensibus. ff. de libe. & posthum. De huiusmodi tempore partus quæsierunt, & medici, & Astrologi, vt dicit Aulus Gellius in noctibus Atticis lib. 3. cap. 16. qui ibi plura differit. Tandem in fine illius cap. refert senatum adiudicasse bonorum possessionem nato in vndecimo mense. Quoniam nullum certum tempus statutū ei videretur. & ibi etiam ponit de natis in octauo mense, qui non sunt vitales, quod reprehendit Picus Mirandula libro 3. suarum disputationum. 18. capit. & in eodem libr. 25. cap. dicit astra in his inferioribus nihil agere, nisi per modum causæ vniuersalis, sed non in particulari. quem allegat idem Benedicti loco præalligatum. 31. quem videas. Et prædicta hic inserta sunt ad denotandam excellentiam dictorum Planetarum supra alias stellas Cœli fixas. Amicus medicorum ponit etiam quinque dignitates essentielles horum septem Planetarum. §. cap. differentia 2. & in c. sequen. ponit virtutes accidentales, per quas influentia eorum fortificantur. Altitudines autem illorum siue exaltationes ponit commentator super Damascenum lib. 2. c. 7. non in sisto, cum non sit præsentis speculationis, nec sit materia ad propositum.

Aduertendum tamen est ad vnum, quod dicit Abrahamus, vt Landinus ait, sunt septem angeli conductores horum Planetarum, scilicet, Caphiel qui interpretatur virtus Dei, & est conductor Saturni. Saliel qui interpretatur iustitia Dei, & est conductor Iouis. Samael auxilium Dei, & est conductor Martis. Annael populus Dei, & est conductor Veneris. Michael domus Dei, & est conductor Mercurij. Raphael medicina Dei, & est conductor solis. Gautici, & Gauriel, & est conductor lunæ. Et dicit quemlibet illorum ducere mundum annos 354. & quatuor menses: fuit talis ordo, vt Saturnus duceret primò, quia hora Saturni creati sunt Sol, & Luna, & post Saturnum ducit Venus. inde Iupiter, inde Mercurius, inde Mars, inde Luna, inde Sol. Itaque ducatus omnium septem Planetarum assumit annos 2480. & quatuor menses. Et cum Saturnus habuerit initium à creatione mundi, durauit vsque annos 354. & quatuor menses: quo tempore incepit Venus, & durauit vsque ad annos mundi 708. cum octo mensibus: quo tem-

fore incepit Iupiter, & durauit vsq; ad ann. mudi 1063. quo tēpore incepit Mercurius, & durauit vsq; ad ann. mundi 1417. cum quatuor mensibus. Quo tempore incepit habere cursum Mars, & durauit vsq; ad ann. 1770. & mensib. octo. Quo tempore Luna incepit habere cursum sui regiminis, & durauit vsq; ad ann. 2136. Quo tempore Sol incepit, & durauit vsq; ad ann. 2480. & mensib. quatuor. Quo tempore iterum incepit Saturnus habere cursum, & durauit vsq; ad ann. 2834. & octo mensibus. Et iterum Venus hoc tempore incepit, & durauit vsq; ad ann. 3189. Quo tempore incepit Iupiter, & durauit vsq; ad ann. 3543. & mensibus quatuor, Quo tempore incepit Mercurius, & durauit vsq; ad ann. 3897. & mensibus octo, Quo tempore incepit Mars, & durauit vsq; ad ann. 4252. Quo tempore incepit Luna, & durauit vsq; ad annum mudi 4606. cum quatuor mensib. Quo tempore incepit Sol, & durauit vsq; ad annum 4960. cum octo mensib. Quo tempore incepit iterum regnare Saturnus, & regnauit vsq; ad annum 5305. sub quo natus est Christus, vt testatur satis Virgilius:

Iam redit & virgo, redeunt Saturnia regna.

Quo tempore iterum incepit Venus, & durauit vsq; ad ann. 5669. cum quatuor mensibus. Quo tempore incepit Iupiter, & durauit vsq; ad ann. 6023. cum octo mensibus. Quo tempore incepit Mercurius, & durauit vsq; ad ann. 6378. Quo tempore incepit Mars, & durauit vsq; ad ann. 6732. cū quatuor mensib. Et sic hoc anno domini 1525. sumus adhuc sub regno, & cursu Martis, & regnabit vsq; ad annum domini 1355. Quo tempore incipit Luna, & erit annus mundi 7066. de alijs futuris temporibus non curio amplius determinare. cum scio & certus sum me talia non visurum: Qui verò illis temporib. extiterint, semper sic dinumerent, & videbunt sub quo Planeta erunt, & quis tunc regnabit. Cū tamen de Martis ducatu adhuc habeamus decem annos, dubitandum est si illo tempore vigeat pax, & Martis furor remissus fuerit; (quod spero Deo annuente) scire tamen melius possunt Astrologi, si eorum scientia vera sit: sed quicquid sit, ipse solus Deus nouit, qui nihil ignorat. Non negabimus tamen, quod influenza Planetarum aliquando aliquid operatur, Ita, quod magis potest aliquid euenire sub vno Planeta, quam sub alio, & diuersimode, vt dicit amicus medicorum. in 6. & 7. c. differentie secunde.

Nona consideratio in octauo coelo (ex quo magis excellit) sunt decem circuli, quorum sunt sex maiores, & quatuor minores. Maiores sunt zodiacus æquinoctialis, colurus solstiorum, colurus æquinoctiorum, circulus meridianus, & orizon. Et inter istos zodiacus est maior, cū in eo continentur duodecim signa, quorum aliqua versus austrum declinant, & dicuntur australia, vt

Libra, Scorpio, Sagittarius, Capricornus, Aquarius, Pisces. Alia verò declinant versus septentrionem, & dicuntur borealia à vento septentrionali, scilicet, Aries, Taurus, Gemini, Cancer, Leo, Virgo. Et hæc duodecim signa habent maximam operationem in Coelo, & maximam influentiam circa corpora inferiora. Inter prædicta tamē, semper Aries præcedit, & dicitur dignus alijs. Vnde secundum Philosophos est primum signum, & secundum Catholicos, Sol creatus est in Ariete, de quo signo, & omnibus alijs vide Ant. Flor. in 3. par. suæ sum. tit. 31. cap. 2. §. 4. vbi ponit de omnibus signis, & de naturis illorum, & quomodo Christus transit de vno in aliud. Et etiam est dignus, quia in primo loco ponitur. Et, vt dicit Cælius lib. 1. c. 8. Vt Principem inter zodiaci signa locum Aries habere creditur: Ex quo dicit Astrologi, vñdum habuisse initium tempore, quo sol habuit introitum in Arietem, & vocant Astrologi istud signum Principem aliorum signorum, vt habetur in Algorifmo. in lib. 3. de signis, de ariete, & tauro.

Et ad obiectum, quod fieri posset, quare sit principium, cum circulus non habeat principium, neque finem. Respondet Ptolemæus in 156. propositione primæ partis quadripartiti, quod ideo est principium ab Ariete, eò, quia est masculinum signum, & agens est dignus passio, & æquinoctialis transit per ipsum: & abinde, id est, ab æquinoctiali incipit maior mutatio totius firmamenti.

Sed aliquis diceret per istam rationem, videtur, quod initium debeat esse à Libra: quia est signum masculinum, & æquinoctialis transit per ipsum, & maior motus firmamenti est ibi: quare ergo incepserunt ab ariete potius quam à libra: Ptolemæus in 140. propositio. quadripartiti soluit, & dicit, Quod principium in firmamento est ille locus, in quo complexio corporis est humidior, sicut prima Actas animalium est, in qua complexio est humidior. Potest tamen aliter dici, quod ab Ariete incipit generatio, à Libra verò corruptio. Ita dicit Ioan. de Saxonia in commento super textum Alchabitij,

Et licet dicatur ab Astrologis, quod prædicta signa habent magnam influentiam in corporibus inferioribus, Eo tamen, quia Augustinus in libro quinto, de ciuitate Dei, ijs non assentit, nec etiam alij sancti patres doctores Ecclesie, & Theologi, vt habetur in Margarita philosophica. libro septimo, tractatu secundo, capit. 12. 13. & 14. Etiam Picus Mirandula in suis disputationibus multa scripsit contra eos. Ideo aliter non insisto, sed meremitto in reliquis ad theologos: vnde non liceat Christianis obseruare, & colere Elementa, aut Lunæ, aut stellarum cursus, aut inanem signorum fallacium pro domo faciēda, vel propter segetes, vel arbores plantandas, vel coniugia socianda. vide text. ad hoc in c. non licet. 26. quæst. 5. alias est idolatra.

idolatrare, vt in c. illos Planetarios. cum c. sequen. 26. q. 2.

Aliquid tamen (sub protestatione, quod non intendo his assentire) ex doctrina aliquorum, dico de virtutibus, & potentijs eorundem in specie, scilicet, quod homines, qui nascuntur sub his signis magnis, & vt plurimum participant de vna qualitate quàm de alia hoc modo:

Primo, nati sub ariete sunt capite malleari, densis crinibus instar velleris supra frontem eleuatis, quasi capite certarent, vel pugnant. Iulius Firmicus tradit nasci gibbosos, qui in 7. par. Arietis habuerunt horoscopum. Et idem refert sericarium textorem nasci, qui habuerit horoscopum in 28. par. Arietis.

Homines verò signi Tauri, sunt oculis magnis, barba rotunda, collo grosso, & breui, & magni comestores, & inquit Iulius Firmicus, & quicumque habuerit horoscopum in 21. part. Tauri, lanceati, hoc est ista lancea morientur.

Sub signo Gemini nati, callidi, bifrontes, & duplicis animi natura sunt.

Sub Cancro, nascuntur breues, sed lati pectoris, vt Cancrini homines, & sub hoc signo nati semper habent lites cum suis fratribus aut sororibus.

Homines verò lati cordis, sunt sub Leone, ad magnos aspirantes honores, dignitates, & dominia procurantes.

Sub Virgine homines nati, ephebi, & tenues, pleriq; tamen eorum subtili ingenio sunt.

Libra, tam viros quàm mulieres pulchra facie barbaque, & supercilij, & planis capillis, decenter ornat atq; parat.

Scorpionistæ, facie sunt rubea, naso aquilino, oculisq; ardentibus, fraudulenti, & deceptores, vt in pluribus euadunt.

Sagittarius, bellicosos, venatores, sagittarios facit.

Hæc Capræ constellatio: homines longa facie, scilicet mento acuto, capillis asperis, atq; voce caprina apparentes.

Huius aquarum homines, bonorum sunt profutores, damna inferentes. Paruæ sunt staturæ homines constellationis piscium.

Quoniam supra vidimus, quod Aries est primum: sed quare positus sit Taurus post Arietē: deinde Gemini, postea Cancer: dicit Albumasar, quod quatuor sunt qualitates simplices Elementorum, scilicet, caliditas, siccitas, humiditas, & frigiditas. Et duæ ex istis sunt sicut agentia, scilicet, caliditas, & frigiditas. Alia verò duæ, sicut patientia. Agentia autem digniora sunt patientibus, ideo incepserunt ab agentibus. Et agentium vnum est principium generationis, scilicet, caliditas, & aliud principium corruptionis, scilicet, frigiditas. Res autem prius generatur quam corrumpitur. ideo posuerunt Arietem in principio, quod est signum calidum, & siccum de natura ignis, qui est primo

calidus. Et Cancrum in fine, quod est signum frigidum, & humidum de natura aquæ, quæ est primo frigida. Et Taurum post Arietem, quod est signum frigidum, & siccum de natura terræ, quæ est primo sicca, quia siccitas terræ conueniens est calori ignis. Etiam posuerunt signum Geminorum ante Cancrum, quia est signum calidum, & humidum de natura aëris, qui est primo humidus, & humiditas aëris est conueniens humiditati aquæ. Ita dicit Ioan. de Saxonia in loco supra alleg.

Decima consideratio est de mundo, & prius videndum est quid sit mundus. Nam Cleomedes in libro de orbium coelestium contemplatione ita diffinit: Mundus est constitutio cœli & terræ, & naturæ rerum, quæ intracluduntur. Hic omnia continet corpora, nullo penitus extra relicto, non infinitus quidem, sed terminatus: argumento, quod à natura gubernatur. Nullius enim infiniti natura esse potest, cum id continere, & ei dominari naturā oporteat, cuius sit natura. Quod verò naturam habeat administrantem liquet. Primo ex ordine partium: deinde earum rerum quæ oriuntur: inde tertio ex partium inter sese consensu, mox ex miro ordine, quod hinc profuit emolumento. Naturam esse Aristoteles censet principium motus, & quietis, in quo primo est, & non per accidens. Ad naturam efficientem, gubernantem, continentemq; Plato opificem vocauit. Aristoteles vero in lib. de mundo, dicit quod mundus est vniuersitatis ordo, ac exornatio à Deo, & p Deum custodit: & quomodo mundus cōstat ex duob. refert Cœlius libro antiquarum lectionum 1. c. 4. & ibi etiam tria principia mundi esse asserit post Platonicos, quæ cum nō sint præsentis speculationis, non aliter insisto. Dicit etiam Possidonius, quod mundus constat ex Cœlo, terra, & terrenis, coelestibusq; naturis, ex quo licet in hoc meo libr. mea etiam ponantur aliqua de coelestibus. & laudibus. seu excellentijs eorundem, tamen omnia comprehendens, intitulauit Catalogum gloriae mudi tam terreni quam coelestis. qui quidem mundus laudandus est, cum ait Lucius Apuleius, in libro de dogmate Platonis. Quid enim mundo præstantius, lauda quam putas speciem, portio à te mundabitur. Pulchritudo etenim illius ex quatuor à nonnullis cōmendatur, & orbiculari figura, quæ omnium prima est ac maximè capax, item ex colore qui Cyanus est, id est, cœruleus. Ex magnitudine, postremo ex tot tantorumq; syderum varietate. Ita Cœlius lib. prænominato. cap. 5. & ibi vide cur pulchra fiant in mundo, & in seq. determinatur non esse dabile vacuum in mundo. Quid autem sit mundus, & vnde sit dictus, & quare homo micromicos, id est, minor mundus appellatur, & quod caput eius, & facies orientalis Regio: Vltima pars occidentalis est: vide in tractatu de locorum admirabilium mundi descriptione. cap. 52. qui est impressus cum geographia Ptolemæi.

Orbis dimensionem hic addere forte non erit alienum, ut eam describit Philip. Bergomas in suo supplemento Chronicarum lib. 7. ita dicens: Cæsar diuinis humanisque rebus singulariter instructus, cum consulatus sui fasces ageret ex senatusconsulto (ut Priscianus in sua Cosinographia scribit) censuit omnem orbem per prudentes viros admetiri. Et idem à suo consulatu vsq; ad consulatum Saturni per triginta continuos annos missi sunt dimensores Legati viri doctissimi, & in geometrica arte periti, per omnem terram ad Præsides, Duces, & Iudices Prouinciarum: ut describerent, mensurarentq; terras, aquas, nemora, plana, concaua, montes, colles, itinerariū, maritimumq; etiam loca nauigaturi tangere debuerant: & si forte aliquid prodigium in his occurreret, illud senatui rei q; publicæ scripto nunciaret. Et si in eodem autore referente repertum est, quod omnis orbis habet famosa maria 30. insulas 27. montes famosos 40. prouincias 78. vrbes insignes 370. flumina magna 94. gentes 125. Cuius etiam orbis ambitus est trecenties, & quindecies cetera passuum millia. Longitudo verò terræ habitabilis est ab ortu solis vsque ad occasum. & ab India vsque ad columnas Herculis in Gaditano freto octies quinquies 178. milliaria. Cuius quidem longitudinis dimensio comprehensior, id est, intelligibilior est per mare quam per terras. Latitudo autem terræ ab australi litore Oceani, ab Aethiopia vsq; ad ostium Thanais fluminis in septentrione fere dimidio minor est quam longitudo prædicta, & continet quinquagies 462. milliaria. Repertum est etiam quod profundissimum mare continet spatium 15. stadiorum in perpendiculari.

Vndecima confide. determinat quale seculorum sit dignius & excellentius alijs: sed prius scitu dignum est, quod Io. Damascenus lib. 1. cap. 1. varias enumerat seculi acceptiones. Quoniam ut dicit, hoc nomine quæuis duratio, siue principium habens & finem, siue sortita principium sine fine, siue carens, utroque exprimi & significari comperitur. Enimvero, seculum pro vita presentis quæ principio & fine clauditur frequenter in sacris literis accipitur. ut habetur Luc. 20. c. Filij huius seculi nubunt, & traduntur ad nuptias. & Mat. 28. Ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem seculi. Inde tempora secularia dicta sunt quæ altera dierum noctiumq; reuolutione hac in vita succedunt. Vnde Pau. ad Titum 1. c. Quam promisit qui non mentitur Deus ante tempora secularia.

Seculum etiam sæpenumero pro huius vitæ desiderijs cupiditatibusq; ponitur, quemadmodum etiam mundus. Paul. ad Rom. c. 12. Nolite conformari huic seculo, sed renouamini in nouitate sensus vestri.

Deus etiam ante secula esse dicitur, quod ante mundi constitutionem ab æterno extiterit. Psal. 74.

Deus autem Rex noster ante secula operatus est salutem in medio. & creasse secula dicitur, quod hanc visibilem mundi machinam condiderit. Paul. ad Hebræos ca. 11. Fide intelligimus aptata esse secula verbo Dei, ut ex inuisibilibus visibilia fierent.

At verò seculum, pro futura vita quæ interminata est & principium habens sine caret: inuenitur frequenter in scriptura, siue ea beatitudinis consecutorum sortem fuerit, ut Marc. c. 10. Et in futuro seculo vitam æternam, siue æterna felicitate perpetua priuandorum. ut Psal. 80. Inimici domini mentiti sunt ei, & erit tempus eorum in secula: quia perpetuus eorum futurus est cruciatus & damnatio.

Demum, pro æternitate principij, & finis, sæpe sumitur seculum. ut Psal. 89. Priusquam montes fierent, aut formarentur terra & orbis, à seculo & in seculum es Deus, & in hoc significato sumptum, seculum seculorum omnium contentiuum est, quod æternitas omnia præambiat & superambiat secula. Hinc Deus ipse Rex seculorum dicitur apud beatum Paulum, ubi ait 1. ad Timoth. 1. Regi seculorum soli inuisibili Deo honor, & gloria, ut dixi in prima consideratio. supra eadem parte. Et Regnum eius Regnum omnium seculorum nuncupatur. Psal. 144. Regnum tuum omnium seculorum, & dominatio in omni generatione, & generationem.

Et, ut dicit commentator Damasceni, diuio geminata, siue in singulari, siue multitudinis numero, perpetuitatem designat sine carentem, ut habetur Psal. 144. Et laudabo nomen tuum in seculum, & in seculum seculi. Et Apocal. 4. c. adorabant viuentem in secula seculorum. Idem Io. Damascenus accipit seculum pro ætate mundi, id est, temporali duratione inter duas insignes, atq; notabiles hominum mutationes intercepta. Et hoc pacto, ut dicit commentator Damasceni, septem solent assignari ab autoribus secula.

Primum, fuit à mundi exordio vsque ad exordium Noe, quod durauit secundum Hebræos, ann. 1556. secundum verò 50. interpretes, & Isidorum in 5. Ethicorum 2242. Diuus verò Hieronymus millia duo non plenè dicit. Augustinus verò in 15. de ciuitate Dei, cap. 20. dicit 2262. Philippus Bergomensis primo libro supplementi Chronicarum.

Secundum verò seculum, à Noe vsq; ad Abraham, cui primum mandata est circumcisio, & durauit secundum Hebræos 292. annis: secundum verò 50. interpretes, & Isidorum 942.

Tertium, ab Abraham vsq; ad Moysen, & hoc durauit 25. annis secundum eundem Philip. Bergomatem, computato numero suo ab vno tempore ad aliud.

Quartum, fuit à Moysen vsque ad Regem Dauid, quod durauit ab anno mundi 3686. vsque ad annum mundi 4124. & sic durauit annis 438. ut refert Phi-

fert Philip. Bergomæ. in princip. libri sexti suarum Chronicarum.

Quintum, à Rege Dauid qui fuit primus Regum, à quibus secundum carnem descendit Christus vsque ad transfmigrationem Babylonicam: quod durauit per annos 485. ut Isidorus ponit. Aduerte tamen, quod Philip. Berg. de his duob. seculis non fecit nisi vnum.

Sextum seculum fuit à prædicta transfmigratione Babylonica ad Christi aduentum, & durauit annis 50. vel circa.

Septimum, ab aduentu Christi in carnem ad finem vsque mundi extenditur.

Octauum verò à consummatione seculi sempiternum durabit. Et id ipsum est quod venturum futurumque seculum dicitur prorsus interminum. Et istud est posterius omnium, siue sit septimum secundum aliquos, cum ante consummationem seculi complures enumerat tantum sex. ut Philip. Bergomensis. & glo. in proem. sexti, in verb. perfectus. & Alexander in l. si infanti. C. de iure de liberandi. Cardinalis & Moderni in c. 3. de sponsalibus. & in rub. de dictis puerorum. Siue sit octauum, ut dicit commentator Damasceni, quod vtrumque est vero consonum, & non alienum à ratione, & excellentius & dignius cum sit posterius omnium, & cætera claudat, sit sine fine futurum, & beatis diem perpetuæ claritatis sine noctis alteratione irradiaturum. Quoniam ut habetur Apocal. 21. Nox ibi non erit. Improbis autem noctem perpetuam, ignem atque intransibilem. quia nūquam finiendam, & neque in diem commutandum esse superuenturam, ita dicunt Damascenus & eius commentator in loco prædicto.

Vndecima confi. est de quatuor Elementis, quæ sunt in mundo, quod illorum sit dignius, nobilius, & excellentius: Et si credamus Aristotelis sententiæ, ex Auetrois primo cœli confirmata. Terra inter elementa ignobilior est. Ignis verò nobilitate præstat quæ rerum series, ut dicit Cælius lib. antiqu. lectio. 1. c. 3. non modo in ijs visitatur inferioribus, sed in corporibus item cœlestibus. Nam ut Aristot. in 1. libr. de animalibus dicit: Lunæ naturam persimilem videri terrestri naturæ. Cæterum, sicut ignis naturæ suæ nobilitate, raritate, luciditate in mundi ratione qui ambitur maximè contulit: Ita terra soliditate in sita ad media mundi compingenda perutilis ac necessaria fuisse videtur. Eam verò optimum maximum Deum chorum aliquem diuini templi medium constituisse amplius animaduertenti patet. Nam eum mundum (ut Platonicus voluit) vbique construeret rationis plenissimum, quo clarius suum referret autorem: in sphaera qualibet viuientia pleaque collocavit, quæ non templum modo redderent exultissimum: sed summi Pontificis laudes assidue concinerent. Quod ipsum humanas itidem mentes in meditullio positas facere voluit. Hæc

verò est illa veteribus celebrata musarum chorea, quæ ad Apollinis ipsius imperium recinit perpetuo, saltatque. Ipse verò, ut ait Orpheus, Cœlum vniuersum cithara temperat canora. Apollo verò hic non alius est quam Deus, quem vniuersalem vocat Pythagoras, dictumque vult simplicem ac vnum, vel ab alijs sequestratum, & multitudinis nescium. Et quoniam Pythagoræ incidit mentio, quem Plato eximiè veneratur. Id quoque ingenium effulsiße diuinum grauissimi autores prodidere. Succurrit quod ex doctrina patitur eiusdem, pertinetque ad nostri huius Elementi præconium. Hic enim sicut accepimus, & meminimus in libris de cœlo, & mundo Aristoteles, terram è stellis vnam esse prædicabat, & plerique alij dicentes terram si vniuerso comparatur, esse veluti punctum, vel quasi stellam quandam minimam reliquarum. Propterea si mente reuoluas te esse in quodā sublimi mundi loco, vnde oculis subijciatur terræ moles, aquis circumfusa, & solis siderumque radijs illustrata, non aliam profecto visum iri probabile est, quam qualis modo visatur lunaris globi species. Verum hoc quæso cuiusmodi putas, quod in spatij medio æquilibrata per ambitum tanta cœlorum maiestate obuallatur, quorum rotata vertigo motu, ut Varro dicit, orbito, immensam illi confert salubritatem, dum noctis dieique custos ita attemperat annū, ut alimentorum omnis generis nec copia desit nec bonitas. Illa verò cœlestium radiorum in vnam eam coniectio, ac veluti disiectorum aggregatio, qualem non modo splendoris excitat micantissimam claritatē: Sed cōparat inde virtutē: quanquā non me fallit, Plotinum scribere etiam radijs contemperatōne non posse obueneri, ut coalitu cumuloq; nouā sibi cōciliēt virtutē, aut mirabilis aliqua inde forma disfulset. Quid verò ibi afferendum? Cum Plato terram vocat Deam antiquissimam Deorum omnium, qui cœli ambitu clauduntur: putat Plotinus hoc loco terræ à Platone animam esse contributam. Quæ cum animantia propaginat innumera, sitq; animalis maximij, mundi membrum, tunc in primis non absque necessitate, tum nec aspernabile censendum est, inquit, animal esse, sed intellectuale atque diuinum & sensu pollens. Nam cum Anima vim iudiciariam habeat, habet & facultatem, per quam dum spectat in corpus, de passionibus illius valeat iudicare: sed hæc ille viderit. Nobis certe ex ijs, quæ hætenus deprompta sunt, iam iam minus videtur mirum, cœlestem patrem rationales animas conditoris lumine obsignatas, ut late dominantur. Hic concludere, rursusque præscripto ambitu peracto canere receptui. Quod si quidem peruicacius terræ nomen, ut vile offerdit, is mihi haud ita multa videtur lectitasse, cū & scietissimi Philosophi Lunam ætheream terram appellare non dubitarint. Nam & Mercurio aquā attribuerunt, Aërem Veneri, Ignem Soli. Sed am-

plius ordine mutato, Ignem Marti ascripserunt, Aërem Ioui, Saturno aqua. Sphæram verò, quæ procul ab errore constituta Aplanes dicitur, dixerunt esse terram, in qua celeberrimi apud Poëtas Elysi cogitentur campi. quod ne quis risu explodere pergat, non absimile est, quod in sanctis habetur literis, Matth. 5. Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram. Et in thesauris eiusdem, nonne terram legitimus viuentium? Nonne Moyses & David aquas per cœlestia fundunt? Et Nicolaus Theologus, Aquæ dicuntur (inquit) æquiuocæ: Nam quæ sunt super firmamentum cœlestis sunt naturæ, quæ sub firmamento elementaris. Augustinus in Genesios explanatione, Saturni stellam esse frigidam contendit, ex aquarum supercœlestium vicinia, Soliditatem verò quasi terram adesse cœlo, ratione coniectari Plotinus putat. Nam terræ naturam opacam luci aduersam, & densitate immobilem, brutaque à cœlo abesse longe arbitratur lucidissimo, & ad motum maximè pernici. Rursus & aquam, quæ insita frigiditate in primis cœlo aduersetur, quod esse constat calidum primum. Latini firmamentum à firmitate dictum autumant: quoniam, ut in Iob legitur, Cœli quasi ære solidissimi fundati sunt. Ex ijs satis constare potest, Terræ elementum non esse contemnendum. Sed audi Platonis Timæum. Diuini (inquit) de coris ratio postulabat, talem fieri mundum, qui & visum pateret & tactum. Constabat autem neque videri posse aliquid absque ignis beneficio, neque tangi sine solido, & solidum nihil esse sine terra. Vnde mundi omne corpus igni, & terra instruere fabricator incipiens, vidit duo conuenire sine medio colligante non posse: idem aërem & aquam inter ignem terramque contexit. Qualem igitur hunc mundi cardinem esse existimemus, tanta prouidentia maiestate constitutum? Nonne Regium verè? Nonne animalium Principe dignum? Vtinam tam gratè beneficam in nos, ac propensissimam conditori bonitatem recognoscamus omnes, qui non pigebit æqua modo lance expendent. In sede media tam augusti tam diuini templi, veluti sacerdotes locatos, qui iugiter tanti artificis laudibus personemus. Iam eram finem huic materiæ impositurus, cum illa ipsa (veluti munificentissima parens) terra lasciua retraheretur, Satis (inquit) me in mundi sede media constitutam solidam, & vndique in me nutibus meis conglobatam contemplantus es. Cæterum, quæ species rerum est, quæ varietatis maiestas, sic me inenarrabili herbarum, florum, fruticum, arborum, frugum, copia conuestitam, & ut Apuleius inquit, cæsariatam conspici? Quid Arabum odoramenta recenscam? Quid nata Deithura? Quid orientis aromata, & medicamina numero, sine quibus, ut nunc est, vix vita consistit? Quid tot tantorumque animalium, & miri-

um, & ferorum, ac cicurum agmina subijciam? Quid tantorum marium vastitatem? Quid gelidorum fluminum ac fontium perennem iucunditatem: lauacris abundis & collucentibus mirè gratam? Quid piscium portentosam molem, temperatam, modicam, pusillam, ac penè magnitudinè nullam memorem? an non cernis hic me speluncis visque ad delicias excauatam? illic accliuem ac superba montium proceritate surrectam, & quodammodo scansibili supercilio cœlum affectantem, ac humano genere distantem vitæ leges? Alibi sum depressam vallibus & campestri planicie speciosa inculatæ, dulcissima vobis suggero alimèta in visceribus nec homini sterilis. Ibi verò recondita seruantur auri, argenti, æris, ferri, aliorumque metalla. Nec satis marmorâ produco omninaria molibus fulciendis, constituendis, incrustatisque parietibus excidenda. & in statuas tantum non spirantes conformanda. Nec gemmarum defuerit supplex preciosa, quibus vestri niteant articuli.

Sed & maris cœchilia, margaritas foeminis suggerunt. Nec lenificè serum syluæ luxui vestro molissimam abnegarint vestem. Taceo auicularum musicos catus. Quid instructiones magnifico impendio nobiles reperam? Quid vrbium tatarum splendidissimam claritatem? Sed quod omnem excesserit admirationis captum. Ego te animal prouidum, sagax, memor, plenum rationis & cōsiliij, natura sustineo, vagientis fletu excipio prima, adultum educo etiam delitiosè, opibus te contego meis, quicquid mihi est, summa hilaritate condonatur tibi, quia magni conditoris lumen in animorum claritate signatum animaduerto, iamiam à reliquis naturæ partibus abdicatos in sinus vos admitto meos: plura quoque & largius impertitura, nisi Principem naturæ Deum rebellem animo, atque inestabili nulla non hora conuelleritis. Hæc sunt terræ præconia, & quæ pro excellentia & laude ipsius dicta sunt à Cælio in loco supra alleg.

Plura etiam laudabilia, & multum singularia de ipsa terra, vide per Plinium in suo secundo lib. cap. 65.

Ioannes Damascenus in lib. 2. ca. 6. ponit ordinem quatuor Elementorum, & proprias qualitates explicat dicens inter cætera, Quod aqua est leuior terra, vbi nomen leuior tantundem valet atque minus grauis, cum aqua prorsus sit leuitatis experta sicut & terra: verum quia illa minus grauitatis quam hæc obtinet, minusque deorsum deprimitur, aqua grauitas ad terram collata, quodammodo leuitas esse videtur. Et planè aqua ratione motus maiorem, quam terra sortitur nobilitatem, quod terra ad suum duntaxat locum vbi extra illum fuerit decumbit: in suo vero loco ob densitatem, & crassitudinem torpida manet, & immota. Aqua verò & ad suum præceptum ruit, & in eo collocata vltro citroque agitatur, ut aqua

fluui-

fluuiis suo contenta aluco manifestum præbet indicium. Hinc cognoscitur, & cognosci potest quia pulchro ordine rerum Opifex hunc mundum constituerit, & pro suæ naturæ conditione Elementum collocauerit. Terram quidem in imo, quod omnium sit imperfectissimum ob torporem, maximam densitatem, grauitatem, opacitatem, & ad ima depressionem. Aquam verò terræ supereminentem, quod minus ea imobilitatis, densitatis, grauitatis, & motus deorsum, & perspicuitate translucetiamque in se ostendat. Deinde Aërem aquæ superposuit quod agitabilior sit, rarus, leuis, sursum tendens, magisque perspicuus. Demum ignem supremo constituit loco, ut qui Elementorum omnium maximè sit agitabilis, leuissimus, tenuissimus, in summum locum emicans, & ob suam tenuitatem ampliusque cætera diaphanus, reliquaque naturæ dignitate excellens est: Sed ut dicit idem Cælius omnium bellariorum, iucundissimus ignis.

Cælius tamen lib. suarum antiquarum lectionum 14. c. 38. dicit, Quod aqua vtilitates longè videtur ignem præstare, & sic magis laudanda est. Quoniam multa sunt animalia, quæ absque ignis degunt vsu, degere autem sine aqua nullum. Nam si fuerint sine humoris potestate exaginata, exutaque à principiorum liquore interarescunt. Qui nec plantas ipsas, aut herbas florescere citra aquam humectationem. Quia ex causa Pindarum rectè autumant dixisse, optima quidem aqua, & Hesiodum in theogonia, Aquam statuisse rerum initium, & chaos nominasse, velut ab effusione. Si quidem fusilis fluibilisque, ac fluitans aqua est. Ad laudandam aquam affertur & illud creditum veteribus Deos per stygiam paludem iurandum concipere, vel quia à Dijs & hominibus odio habentur, qui ad decursum procliuios sunt, vel quia iuxta Hesiodum omnibus Elementis antiquior est aqua. Porro cum aquarum infinitæ propemodum vtilitates sint, gratissimæque. Qui sacerdotia gerunt moribus Aegyptiorum, ostendunt res omnes à liquoris potestate consistere. Itaque cum hydria ad templum ædemque casta religione defertur, tunc in terram procumbentes, manibus ad cœlum sublati diuinæ gratias agunt bonitati.

Cum prædictis concordant dicta F. Patritij in institutione Reipub. lib. 7. tit. 10. vbi primò dicit, quod aqua ciuitatis perquam necessaria est. Mortalium namque natura facilius cuiusque rei indigentiam quam aquæ ferre potest: desint frumeta, superpetunt furculorum; arborumque fruges, tutabimur vitæ carne, aucupio, piscatu, oleribus, radicibus etiam herbarum: verum vbi aqua deest, nulla cibi virtus, aut seruari, aut parari potest. Infelicem illam omnino patriam dicemus, quæ aqua caret, vel quæ eam noxiam habeat. Aqua itaque pro humana vita necessaria est, qui enim aqua priua-

tur sine gladio interficitur. Iudith. c. 7. Et ex ariditate aquæ is, qui patitur, inter mortuos computatur. ibidè c. 11. Ad idè apertè facit tex. in l. ff. de riuis. & l. de pupillo. §. si quis riuos, & ibi notat gl. in verbo, securitatis. ff. de operis noui nunciacione. Et illud Ecclesi. 39. Initium necessariæ rei vitæ hominum Aqua, Ignis, Sal, Panis, Botrus vna, & Vestimentum. & c. 29. Initium vitæ hominis, Aqua, & Panis, Vestimentum & Domus. Coluntur aquarum calentium fontes, & stagna, quæ vel opacitas vel immensa altitudo sacrauit. De aquarum præstantia, sicut apud Græcos comperitur, optimam ex aquis, quæ citra vllam sit qualitatem, vel saporis vel odoris: sed quæ mox hypochondria transmittant. Illæ verò incomparabilis sunt excellentiæ. Nam quæ illis immorantur, ac instant ventrem grauantque, censentur non bonæ. Et amplius de aquarum præstantia per eundem Cælium. c. seq. & infra ista par. in 18. confid. Circa huiusmodi autem quatuor Elementa non aliter insisto, cum reliqua quæ de ipsis possent dici, non sint præsentis speculationis: sed videatur supra allegatus. & in Margarita philosophica in lib. 7. tracta. 1. ca. 42. 43. 44. ad quam recurre pro summaria cognitione illorum, & ibi videre poteris multos doctores allegatos.

Aduertè tamen ad ea, quæ dicit in 43. ca. vbi asserit: Quod in terra est quadruplex infernus, de quibus ibi. & amplissimè in 12. libr. cap. 42. 43. 44. 45. & 46. Etiam de huiusmodi locis inferni amplissimè per Augustinum Dathum in suo lib. in 1. part. cap. 14. vbi de prædictis recenset quid sentiant & Philosophi, & Poëtæ, & Oratores, & Theologi, in quo non insisto. Cum nostræ tantum intentionis sit laudare ea, quæ sunt laudanda, & quæ tendunt ad excellentiam, gloriam & honorem, non ad poenam. Et etiam de excellentia & præstantia terræ, videatur Mattheus Vegæus in tract. quem fecit de terra, sole, & auro.

Et quomodo vsus Aquæ necessariæ quo ad potum, communis est omnibus de iure naturæ, Brutis sicut Hominibus, vide per Luc. de Pen. in leg. pen. C. de aqua ductu. lib. 12. Et quàm utilis & necessaria sit aqua fructibus terræ, dixi infra in 76. confid.

Decimatercia consider. Sunt quatuor partes Mundi, seu terræ: ex quibus tota terra diuiditur. Vna est quæ dicitur Oriens, alia Occidens, tertia Septentrio, & quarta Meridies. Et ut dicit Cælius lib. 1. suarum antiq. lectio. c. 21. Oriens est nobilior pars mundi, quia dextra, quod tenet Arist. in 2. de Cælo. Cleomedes tamen dicit dextram mundi esse in septentrione, sinistram in meridie, antiqua in Occidente, posteriora in Oriente. secundum idè Cælius eod. li. c. 9. dicit in mudo esse antica, postica, dextra & sinistra, sursum & deorsum. M. Varro sexto lingue latinæ fragmento diuersimodè de or-

de orbis hanc constituit partes. Nam, inquit, cœlum qua tuum dictum templum, eius tēpli partes quatuor dicuntur: sinistra ab oriente, dextra, ab occasu. antica, ad meridiem. postica, ad septentrionem. Eandem sententiam amplexatur & Plinius cum ait: Errantia sidera contrarium mundo agere cursum, id est, Iguum, semper illo in dextrā præcipiti. Pythagoras verò, Plato, & Arist. mundi dextras ad ortum partes esse dixerunt, à quibus sit principium motus, Sinistras verò occiduas. Empedocles autem dextras quidem in æstiuum tropicum. Sinistras in hybernum reiecit. Et Titus Livius ab V. C. I. augurum scientia dextras ad meridiem partes statuit, ad septentrionem sinistras. & vide infra in 6. confid. Si verò dextra cœli pars oriens est, dicitur dignior & nobilior. Cum dextra pars sit dignior. vt supra dixi in 1. part. in 11. consideratione.

Etiā, vt dicit Antoninus Floren. in sua summa, in 3. par. tit. c. 2. §. in prin. oratio sit versus orientem propter tria.

Primo, propter diuinæ maiestatis iudicium, quod nobis manifestatur in motu cœli, qui est ab Oriente.

Secundo, propter Paradysum ad Orientem constitutum, quasi quæramus ad Paradysum redire.

Tertio, propter Christum qui est lux: & oriens nominatur Zach. 6. Et ab Oriente ascendit, & ab Oriente aspectatur ad iudicium venturus, vt habetur Mat. 29. Sicut fulgur erit ab Oriente, & apparet vsque ad Occidentem: ita erit filius hominis, Io. de Turrecre. in c. Ecclesiasticarum. 11. dist. citat alias rationes, videlicet eò, qui in Oriente natus est nobis Saluator noster: & quia ibi habuit initium Euangelium, & per consequens salus nostra. Ex quibus concludit conuenientem esse consuetudinem orandi ad Orientem, tanquam ad dextram existentem, & sic in digniori loco. Et has tres rationes ponit etiam Ioan. de Selua, in suo tractatu de beneficio. in 1. par. q. 5. vbi dicit, quod caput Ecclesiæ Orientem respicere debet: & vide infra in consideratione, quæ sit de numeris. versic. & inter alios vide etiam Polydorum de inuentoribus. lib. 5. ca. 9. vbi scribit: Cur in Orientem versis adoremus.

Licet ex præactis soluta videatur quæstio, An Regio orientalis, communiter infidelium, eligibilior, gratior, excellentior sit Regionibus occidentalibus, & communiter Christianorum. maxime propterea circa quæ attenditur salubritas Regionum. Tamen eam altius disputando, prout disputatur in Speculo peregrinarum quæstionum, in cap. 3. primæ decadis. Dicunt orientales, quod patria eorum sit gratior occidentali, & ad habitandum eligibilior, & rationibus comprobant.

Primo sic. Nam est de mente Philosophi 6. Po-

liticorum, septem esse circa quæ attenditur salubritas & nobilitas patriarum: maxime ad plagam orientalem dextram cœli, dictum est, reperitur. Primum, nobilitas vegetabilium, scilicet, metallorum, aromatum, & gemmarum. Secundum salubritas fontium, & fecunditas fluminum pro generatione piscium, & irrigatione terrarū. Tertium, situs congruentior ad Solem, & propitior influentia quo ad influxum coelestem. Quartum, abundantia vitium, & nobilitas animalium vsibus hominum conuenientium. Quintum, amenitas situs ex montibus, syluis, fluminibus, fontibus, & mari proueniens. Sextum, conueniens copia & salubris victualium. Septimum, temperies Aëris ex regulari nascens dispositione horum.

Et ex his septem orientales se iactant excellere occidentales reddentes causam suæ iactantiæ. Nā, teste Petro Comestore, sunt insulæ suauissimæ, & multum senescentes nutriunt homines: ita quod nec in ipsis insulis mori possunt, nisi ad alias insulas transferantur. Etiam in India sunt arbores (vt scripsit Alexander Magnus Aristoteli) quarū fructibus sacerdotes Solis & Lunæ, quib. dicatæ sunt, vescuntur: ex quorum vsu ad trecentos annos sacerdotum vita protenditur.

Secundo sic probatur ex scriptura sacra, per quam Deus obedientibus promisit terram promissionis in Aegyptum ad plagam orientis, quæ abundat lacte, melle, aquis, vt patet Esaus 1. Deutero. 6.

Ad hanc quæstionem duabus conclusionibus in dicto Speculo responderetur.

Prima, quod in quibusdam aromatibus, metallis, fructibus, gemmis preciosis orientalis infidelium Regio excellit occidentalium Christianorum Regiones, & è conuerso. Hoc patet ex supradictis. Quod fecit Deus propter duo. Primo, propter mutuam & amicabilem Regionem & hominum ad inuicem communicationem, quæ nutrit dilectionem & amorem ad quæ etiam disposuit: quod vnus homo vel patria altero homine vel alterius patriæ rebus indigeret, & è conuerso, Quoniam plerunque euenit, vt quod alteri superest, alteri desit. vnde ad hoc inuenta fuit permutatio, vt est tex. in 1. 1. in prin. ff. de contrahen. empr. Secundo illud factum est, vt nemo vel nulla Regio inspectis proprijs excellentijs se extollat & superbiat, quasi omnibus perfectior sit, & sibi ipsi sufficiens omnino, & nullius egeat. Sicut raro est aliquis homo, quin à quolibet alio in aliquo bono manifesto vel occulto excedatur, & ipse quemlibet alium in aliquo excedat: sic Deus sapientissimus moderauit, & temperauit Regionum conditiones, quod ferè quolibet Regio abundat in aliquo, quo alia caret vel minus habet.

Secunda conclusio, Regiones occidentales Christianorum simpliciter in his communibus, quæ sunt conuenientis, & optimi victus humani, pro

pro conseruatione legalis & moralis vitæ longe eligibiles sunt, & in temporalibus ordinationibus, & in naturalibus honestiores, temperatores, & salubriores Regionibus infidelium orientalibus. Et Italia, Francia, Hispania, Regiones occidentales Christianorum, omnē terram Einlath, Indiam, Iudæam, superant & excellunt in bonis spiritualibus, in conuenientissimis bonis corporalibus, & in ordinatissimis & honestissimis vsibus. Quod patet ratione, cum felicior sit illa patria, in qua conditiones omnes optimæ Regionis conueniunt mediocriter & moderatè, quàm illa, in qua vna aliqua ex his vel plures, non tamen omnes concurrunt. Sed ea sunt felicitate Italia, & Francia, vt quæcunque bonam Regionem efficiunt, ipsæ sibi mediocriter, & temperatè ministrent & suggerant: quod in alijs non contingit. Idcirco non iniuria videntur cæteris Regionibus orientalibus præferendæ. Orbis demensionem posui supra, in 10. consideratione, quæ de mundo tractat.

Decimaquarta cōsi. Secundū Astrologos, Philosophos, & Cosmographos, sunt quatuor principales venti, à quatuor mundi plagis orientes: Subsolanus, scilicet, ab Oriente, Auster à Meridie. Fauonius ab Occidente. Boreas à septentrione. Et isti quatuor venti dicuntur cardinales. vt dicitur in rubr. de mundi descriptione cap. 49. qui est additus geographiæ Ptolemæi. Habent enim geminos hinc inde spiritus. vt ibidem dicitur cap. 25. Et ibi autor ponit Subsolanum pro primo, in d. verò cap. 42. ponit Boream pro vltimo, quem alio loco posuerat pro vltimo. Ideo non est multum insistendum in excellentia illorum ex prima denominatione, cum diuersificatur per eundem, sed ex alio excellentia illorum requirenda est.

Et ita diffinit Albertus, Ventum esse vaporem terrenum, Aëris superiora transcendentem, & Aërem ipsum fortius percutiendo impellētem. Sed in d. c. 25. ventus dicitur, quod sit vehemens & violentus. vis enim tanta est, vt non solum saxa & arbores euellat, sed etiam cœlum, terramque conturbet, mare commoueat. Et ideo inter fortiora connumerari posset, de quibus infra. Seneca (auctore Cælio lib. 11. suarum antiquarum lectionum. cap. 18.) eleganter & iucundè de ventorum causis finem complectentibus sic inquit: Ventus dedit summus ille rerum Artifex ad custodiendam cœli, terrarumque temperiem. Ad euocandas suppressendasque Aquas. Ad alendos fatorum atque arborum fructus. Quos ad maturitatem cum alijs causis adducit ista iactatio. In summa cibum attrahens, & ne torpeant permouens. Dati quoque venti ad vltiora pernoſcenda. Quippe fuisset imperitum animal, & sine magna experientia rerum Homo, si circumſcriberetur natalis soli fine. Dedit enim ventos parens Deus, vt commo-

da cuiusque Regionis fierent communia, non vt Legiones Equitesque gestarent, nec vt perniciosarum gentium arma transueherent. Habent etenim quatuor prædicti principales seu cardinales venti geminos hinc inde. ventorum spiritus. Nam Subsolanus, qui Græcè Apeliotes dicitur, & est calidus & siccus, sic vocatus, eò, quod sub ortu Solis nascatur, à latere dextro habet Vulturum, qui & Caracias vocatur. Hic dissoluit cuncta, atque desiccatur, & hic alte tonat, de quo Lucret.

Alpionans Vulcurnus, & Auster fulmine pollens.

À latere verò læuo habet Eurum, eò, quod ab eo fiat, id est, ab Oriente, & est calidus. Et videtur, quod sicut Oriens sit nobilior pars mundi ex qua tuor, quod etiam hi venti proueniunt & flantes ex Oriente sint nobiliores & digniores.

Alius vêtus cardinalis & principalis dicitur Auster, ab hauriendis aquis, & est validus & humidus, vnde & crassum seu nebulosum Aërem facit & nutrit. Hic Græcè Notus appellatur, eò, quod interdum Aërem corrumpit. Nam pestilentia (quæ ex corrupto aëre nascitur) Auster flans in reliquis Regionibus transmittit. Sed sicut Auster pestilentiam gignit, sic Aquilo repellit, & in hoc est extollendus Aquilo plusquam Auster. Nec est alienum inferere, quod refert Cælius loco prædicto, Ventorum proprietatem miram in Lesbos ferè apud Mitylenem obseruatam, vbi Austro flante ægrotant homines, at Corotussunt: à septentrione in integrum facile restituntur. Scribit etiam Porphyrius, Atablum ventum esse in Apulia feruentissimum, nocumentum pestilentiamque inferentem. Nam Atabli flatus nimio calore, Apulia pestifer est & grauis.

Habet & hic Auster vêtus planè meridionalis à dextris Euroaustum, sic dictum, quod ex vna parte habeat eurum, ex altera austrum: & est calidus. À sinistris verò habet Euronorum, & ex humilis flantem, & est humidus, calidus atque fulminans, generans largas nubes, & pluuias latissimas, soluens etiam flores, temperatè calidus, dicit Virgilius in Georg. quod melior est vitis quæ respicit Austrum. Et hic ventus à Gallis Marinus ventus dicitur.

Alius & tertius est ventus principalis seu cardinalis, quem Ptolemæus esse primum autumat, & dicitur ab eo Septentrio, frigidus & niualis, flat rectus ab Axe: & facit arida frigora, & siccas nubes. Hic Apractias dicitur. Circius qui & Thracias. hic à dextris septentrionis intonans facit niuium & grandinum coagulationes. hunc Hispani Gallicium vocant, propter quod eis à parte Galliciæ flat. Aquilo qui & Boreas à sinistris ex alto flans gelidus atque siccus, & sine pluuiâ, quia non discussit nubes, sed constringit.

Hic enim sanus est corporibus humanis, cum pestem repellat, sed non fructibus terrenis, cum

eos sua siccitate nimis constringat, & semina adurat. Vnde Virg.

Rapidine potentia solis.

Ærior, aut borea penetrabile frigus adurat.

Et vidi pluries, quod quando diu flat ille vêtus inducitur famas. Hunc Galli biscam vulgari sermone vocant. de quo philosophice cecinit Ouid. lib. 6. Metamorph.

Aptamibi vis est, qua tristia nabilia pello,

Et freta concutio, nodosaq; robora verro,

Induroq; niues, & terras grandine pulso,

Idem ego cum fratres celo sum nactus aperto,

(Nam mihi campus is est) tanto molimine luctor,

Ve medius nostris concursibus insonet aether,

Exilantq; cauis elisi nubibus ignes.

Idem ego cum subij conuexa foramina terræ,

Suppositisq; ferocis imis mea terga cauernis,

Sollicito manes totumq; tremoribus orbem.

Et vt habetur Ieremiæ 1. ab aquilone pandetur omnne malum. Vnde vulgò dicitur: Anglos Gallo rum, Gallos verò Itatorum virgam & scuticam esse. Anglos quidem Galli, Gallos Itali ab aquilone spectant. Aquilo igitur, quem repurgatoriam cœli scopam Philosophi vocant, hos in Italiam, illos in Galliam reflans expellit. Vnde Hierony. appellat Aquilonem scopam viarum, cum flâdo purget quicquid temerè in vijs obiacet, simulq; conuertat puluerem. E diuerso Austrum ab eodem dici reperio, pincernam pluuiarum, quoniam esse notum pluuiæ conciliatorem, indicio nomen est. De his Hippocrates dicit Aphorismorum 3. Austros, hebetare auditum, caliginem obducere, corpora diffundere ac pigriora facere: itemq; caput aggravare, quod si tempus aquilonium fuerit, ruffes, fauces, aluos duras, difficultates vrinae, dolores horribiles costarum & pectorum acciderent: Hæc & plura refert Cælius lectionum antiq. li. 8. c. 28.

Quartus ventus cardinalis Zephyrus, qui & Faonius dicitur, quia fouet quæ nascuntur. Ab occidente inferiore flat, & est humidus, hyemis frigora grauisima, & niuem relaxat, floresq; producit Aphricæ, qui dicitur Lybs, ex Zephyri dextro latere intonans generauerat tempestates, pluuias facit, & nubium collisiones, & sonitus tonitruorum, & crebrescentium fulgurum visus, & fulminum impulsus. Eurus, qui & agrestis ex sinistra parte Fauonij aspiras, eo flante in Oriete nubila sunt in die serena. De huiusmodi ventis vide Io. Damasc. & eius commentatorem, lib. 2. ca. 8. & Plin. lib. 2. naturalis historiae c. 39. vbi ponit, quomodo regnant secundum quatuor tempora anni, quod aliqui magis regnant in vno tempore quam alij, vt ibi plene.

Accedat & huc, quod Cælius lib. antiqu. lectionum n. c. 78. in laudem venti Borealis, ait sic: Diogenysius classem coegerat aduersum Turios, instruatamq; ducebat. At vehementior coortus Boreas

naues dissecit omnes, attriuitq; quo tâto permoti beneficio Thurijs, Boreæ, vt Deo, sacra peregerunt, insuperque in ciuitatis iura cooptarunt, domo itidem illi comparata, vt minus iam mirandum accidat, dici ab Atheniensibus ventum hunc affinem, à Pausania etiam Megalopolitem.

Decima quinta consid. est de quinque partib. terræ (quas zonas vocant) quibus ipsa tota terra partitur, ex quibus duæ tantum sunt habitabiles, Vna est, quæ à tropico caneri versus septentrionem vsq; ad circulum arcticum protenditur. Altera, quæ à tropico capricorni versus meridiem vsq; ad circulum antarcticum porrigitur. Quod aut inter tropicos sub æquinoctiali terræ est, torridam zonam vocant, ob vicinitatem Solis nimio calore non habitabilem. Quod aut terræ inter circulos arcticum, & antarcticum comprehenditur, zonas frigidas nominant, nimio frigore non habitabiles, quia nullius hominis in his terris habitatio esse possit: sed si qua admodum parua est, ob caloris modicitatem, quo tamen humanum genus præcipuè indiget, Et hæc quinque zonas ponitur in libro post Geographiam Ptolemæi addito, qui intitulatur de Mundi descriptione, c. 53. & in Margarita philosophica lib. 7. tract. 1. cap. 45. Sed quæ illarum sit excellentior & dignior, licet Astrologi dicant, quod æquator seu zona torrida sit maior, aliæ verò minores, credo tamen, quod illa sit dignior, quæ est in circulo antarctico vsque ad tropicum Capricorni. Quoniam ille est magis habitabilis quam alia quæcunque sit zona, & ideo magis digna & excellentior. Cum digniora sint ea, quæ afferunt fructum, quam ea, quæ sunt sterilia & sine fructu, iuxta illud Euangelij dictum, vt habetur Luc. 3. Arbor non asserens fructum, scindatur, & in ignem mittatur. Et etiã propter frugalitatem illius, quæ multum est laudanda & extollenda, secundum quod eam extollit Polycraticus, de nugis Curialium lib. 8. c. de qua latius infra dicturus sum. vbi laudes Galliarum describentur ob frugalitatem illius. Et etiam, quia est maxime temperata, vbi aliæ sunt nimis, aut in frigore, aut calore excessiuæ, quæ reperies est causa frugalitatis, & multum laudatur: cum sit corpori non solum necessaria, imo etiam fructibus terræ, qui sunt necessarij ad vitam humanam.

Nam vt dicit Philip. Bergomen. in sui supplementi Chronicarum lib. 1. Media Solis torretur flammis: vltimas autem cõtinuum in festat gelu. Duæ sunt habitabiles, quæ inter exustam, & rigentes sunt, altera à quibus incolatur, nullis vnquam licuit, aut licebit agnoscere. Interiecta aut torrida vtrique hominum generi commercium ad se commẽadi omnino denegat. Sola ergo superior incolitur, videlicet inter septentrionem & æquinoctialem circulum. Vel vt alij voluerunt, inter tropicum æstiuum, & circulum arcticum, ab omni quale scire possum hominum genere semotum.

Hæc

Hæc ergo ab ortu porrecta ad occasum longior est quam vbi latissima.

Ex his patet, quod tantum vna quinta pars terræ sit habitabilis, & quod aliæ sunt inhabitabiles. vnde videtur dicendum, quod Cosmographi nõ bene nouerunt omnia climata. vt infra dicam. ramen vt dicit Berg. vbi supra, tantum terra habitabilis diuiditur in septem climata, de his Virgil. in Georg. ita inquit:

Quinque tenent cœlum zona, quarum vna corusco

Semper solerubens, & torrida semper ab igni,

Quam circum extrema dextra lauaq; trahuntur.

Cerulea glacie concretæ: atque imbribus atris:

Has inter mediamq; duæ mortalibus agris

Munere concessa diuim, & via secta per ambas.

Obliquis qua se signorum verteret ordo.

Etiã Ouidius de his quinque zonis in lib. Metamor.

Vtq; duæ dextra cœlum totidemq; sinistra

Partes secant zona, quinta est ardentior illis.

Sic onus inclusum numero distinxit eodem:

Curæ Dei, totidemq; plaga tellure premuntur.

Quarum quæ media est non est habitabilis æstu.

Nix tegit alta duas, totidem inter vtramq; locauit.

Temperiemq; dedit mixta cum frigore flamma.

Ratione cuius temperiei etiam hæc plaga seu zona super alias extollenda, vt iam hic ante dixi.

Decima sexta consid. in qua de climatibus terræ fit mentio, quæ secundum aliquos sunt septem, maxime secundum Ptolemæum & alios Cosmographos antiquos: Sed noui Cosmographi aliud clima addunt, quod dicunt non iter fuisse inuentum, quod apud nos noua terra dicitur.

Et septem climata secundum quod describuntur in libro de locorum ac mirabilium mundi de descriptione. ca. 55. & per alios antiquos Cosmographos sunt sequentia. Videlicet primum, quod initium habet, vbi dies maximus est, & horarum quatuordecim & semis & quartæ vnus, & eleuatio poli arctici supra horizontem graduum similiter 12. & semis & quartæ vnus. Medium verò vbi dies maximus est horarum 13. & eleuatio poli graduum 16. Finis huius climatis est vbi dies maximus horarum 13. & quartæ vnus: & eleuatio poli graduum 20. & semis.

Habitantes in hoc climate in temporibus, & vmbra variationes, cum habitatoribus æquinoctialis aliquid participant. Hi namque duo habent solstitia alta, cum Sol Arietem vel Libram subintrat, sic habent æstates duas, vnã circa festum D. Gregorij. Altera circa Lambertij, quod est in mense Septembris. Habent etiam duo solstitia. Imã Sole initia Cancræ & Capricorni iustrante, quibus temporibus etiam habent duas hyemes. sed non æstate calidiores propter Solis vicinitatē. In æstate vmbra eorum mane iacitur ad occidentem, vespere ad orientem. In meridie verò nulla est, So-

le super capite eorum currente. Cum autem Sol in Cancro est, vmbra eorum versus Austrum iacitur, in Capricorno ad septentrionem protenditur.

In hoc climate habitabiles sunt hæc prouinciæ Lybia maior, pars Aethiopiæ sub Aegypto, mare rubrum, pars Arabiæ felicis, pars vtriusq; Indiæ intra Gangem fluuium, Sinarum Regio.

Secundum clima initium sumit in fine primi climatis. Medium verò habet, vbi dies maximus est horarum 14. & dimidiæ, & eleuatio poli graduum 24. & quartæ vnus. Finis autem vbi dies horarum 13. & semis & quartæ vnus, & eleuatio poli graduum 27. & semis. Hi æstatem & hyemem nobiscum habent, sed calidior est omni tempore. Vmbra eorum sicut & nostra ad septentrionem iacitur, præterquam eo die, quo Sol tropicum Cancræ describit, tunc enim in meridie vmbra eorum nulla est: in ortu Solis vmbra ad occasum vergit, occidente Sole vmbra in orientem proiecitur.

In hoc climate habitant Aethiopes: & horum mores sunt pessimi. Facies habent corruptas & atroces, & comedentes homines. Et in hoc secundo climate sunt ista prouinciæ, pars vtriusq; Mauritania, & Tiganicæ, & Cæsarien. Getulia. & deserta Lybia, pars Africae minoris, pars Numidia, Cyrenæ, & Marmaricæ, ferè tota Aegyptus, & pars Lybiæ inferioris, Arabia felicis & Carmanicæ, Gédrosia, maior pars vtriusque Indiæ & Regionis Sinarum.

Tertium clima incipit vbi finis secundæ est. Medium eius est, vbi dies est horarum 14. & eleuatio poli graduum 30. semis & quartæ vnus. Finis autem vbi dies est etiam horarum 14. & quartæ vnus, & polus eleuatur gradibus 33. & duabus tertijs.

Habitatores in illo tempora & vmbra nobiscum habent, nunquam Sol à Zenith capitis eorum pertingit minus his, qui Ierosolymam incolunt. Fabula est ergo, quod à nonnullis dicitur in terra sancta, aliquando Solem perpendiculariter in dios in cauam rupem dimittere. Dicit tamen Campegius in suo lib. de vita cœlitus comparanda cap. 9. quod Ierusalem & Aegyptus sunt in quarto climate. Inde dicit quod Christus, Abraham, Iacob, Moyses, ex quarto climate venerunt, vt dicam statim. Et in hoc climate sunt maior pars vtriusq; Mauritaniae, pars etiam Africae minoris & Numidia, & Cyrenæ; & Marmaricæ, aliquæ etiam pars Aegypti, & Lybiæ interioris, pars Cypri insulae, & Syriae, tota ferè Iudæa, Arabia petraea, Arabia deserta, pars Babyloniae, Sufianæ, Persides, Carmanicæ & Ariæ, Paropanisi, tota Drangiana, Aracofia, & pars vtriusque Indiæ, & Regionum Sinarum.

Quartum clima initiatur in fine tertij, & medium habet vbi dies est horarum 14. & semis, & polus eleuatur gradibus 36. & duabus quintis. Finitur

Ecc 2 autem

autem ubi dies est horarum 14. semis, & quarta vnius: & polus attollitur gradibus 39.

Habitatores in eo sunt Rhodiani, & ut quidam dicunt Aegyptij & Iudæi. Et est terra multum temperata, in qua nati & effecti sunt plures Prophetæ & Sapientes, ut infra dicam. propter temperantiam Aëris, quæ multum in hoc operatur, ut dicunt Astrologi. Et in isto climate est ferè totum mare mediterraneum, cum suis Insulis & Regionibus ei collateralibus, scilicet, parte Hispaniæ, quæ dicitur Bethica, seu Granata, & alia, quæ dicitur Taraconen. & parte vtriusque Mauritaniam, Numidiæ, Africæ minoris, Marmaciæ, parte etiam Illyridis & Italiæ, cum fere tota Sardinia, Sicilia, Epiro, Achaia, Macedonia, Erobonia, cum parte Peloponnesi, & Creta insula, pars Asiæ minoris, Lyciæ, Galatiæ, Cappadociæ, vtriusque Armeniæ, maioris, scilicet, & minoris, tota Pamphilia, & Cilicia, Rhodus, & Cyprus insulæ, pars Syriæ Mesopotamiæ, & Arabiæ desertæ, Babyloniæ, tota Assyria, pars Mediæ, Suisanæ, pars Persidis, tota Parthia, Aria, & Paropanisus, pars Hircaniæ, Margimæ, Bactrianiæ, & Scythiæ, quæ est extra Imaum montem, pars Sericæ Regionis, atque vtriusque Indiæ.

Quintum clima habet principium in fine quarti. medium verò ubi dies est horarum 15. & altitudo poli graduum 41. & tertij vnius: Terminatur autem ubi dies maior est horarum 15. & quarta vnius, & polus sustollitur gradus 43. & semis.

Nomē illi Diaromes, quia parallelus ipsius Romanam civitatem summi sacerdotis sedem metitur. Ex quo dignius & excellentius alijs dici debet: cum summus sacerdos omnes quoscunque homines huius mundi præcedit, ut dixi supra in 4. part. in 7. consider. Et eo etiam quia civitas Romana est dignior & excellentior alijs, cum sit caput & domina orbis terrarum, ut plenè in glo. 2. in auth. ut Ecclesia Romana centum annorum. in prin. colla. 2. ubi appellatur splendidissima, æterna, regia, antiqua, inclyta, alma, sacratissima, felicissima, florentissima, maxima, prima sedes Ecclesiarum, origo legum, & fons sacerdotij. Licet posset argui de nobilitate, & excellentia illius climatis, quod procedit ab Oriente. Cum Oriens sit nobilior pars mundi, ut supra dixi in hac par. in 13. consideratione.

Habitabiles verò in eo sunt Prouinciæ sequentes, ferè tota Hispania, Lusitania seu Portugalia, pars Galliæ Narbonensis, Pannoniæ, hoc est Vngariæ, Illyrici, hoc est, Bosniensis, Dalmatia, id est, Sclauonia, magna pars Italiæ, Daciæ, Mysiæ inferioris, tota Lybia superior, Thracia, Chersonesus, pars Macedoniæ, Peloponnesi, Cretæ, Pontus, Bythinia, pars Asiæ minoris, Galliciæ, Cappadociæ, Armeniæ, vtriusque Mediæ, Hyrcania, tota ferè Margiana, Bactrianiæ, pars Godiani, & vtriusque

Scythiæ, Sacharum Regio, atque pars Sericæ Regionis.

Sextum clima exoritur ubi quintum finitur, ad medium autem peruenit ubi dies horarum 15. & semis, & altitudo poli graduum 45. & duarum quintarum. Finitur autem ubi dies est horarum 25. & semis & vnius quartæ. & polus extollitur gradibus 47. & quarta vnius. Et in isto sexto climate sunt hæ Prouinciæ. Pars Hispaniæ Taraconensis (quæ vulgo Catalonia seu Galacia, hoc est, Prouincia sancti Iacobi) Asturiæ, Nauarra, Vasconia, tota ferè Gallia Narbonensis, & pars Aquitania & Galliæ Lugdunensis, Germaniæ & Italiæ, Rhetiarum est patria Pedemontium, seu Austria, Vindelicia, Noricum, Pannonia superior, & pars inferioris Pannoniæ, Illyridis, vtriusque Sarmatiæ, Taurica, Iadges, Dacia, Mysia, inferior pars Asiæ minoris, Galatiæ, tota Colchis, Iberia, Albania, pars Armeniæ maioris, Mesopotamiæ, Bactrianiæ, Godianiæ, vtriusque Scythiæ & Sericæ.

Septimū clima exoritur in fine sexti, & ad medium peruenit, ubi dies maximus est horarum 16. & altitudo poli graduum 48. & duarum tertiarum. Et illud Diaripheos nominant, quod parallelus Ripheos montes, qui sunt in Scythia, contingat. Exquisitius tamen intuentes orbis partitionem clima sextum à Ponto, septimū à Borythene nominat, & Ripheos montes octauo climati deputat. Huic climati antiquiores finem non statuerunt, nec residuam terram versus septentrionem in climata alia diuiserunt.

In 7. climate Regiões sunt, tota ferè Galliæ quadripartita, magna Germaniæ, pars Cappadociæ, Sarmatiæ, Asiæ minoris, & vtriusque Scythiæ, atque Sericæ Regionis.

Octauum verò clima antiquis Cosmographis fuit incognitum, ut dixi hic propriè. Nam vltra hæc septem climata sunt plures insulæ, & hominum habitationes: omnes tamen immoderate sunt, aut propter nimium calorem, aut excessiuam frigiditatem, sub climate non merentur computari: quapropter particula ista habitabilis & temperata diffinitioni climatis ab Astronomis data addi potest. Veruntamen, ut dicit Petrus de Alia, & commentator sui interpres in quarta parte Sphære mundi. cap. 4. Moderni Astrologi ex Germania, & Angliæ octauum clima addiderunt, ne Regiones illæ extra climata remanerent. Et ut dicunt aliqui, præter Regiones & climata nominata sunt multæ aliæ habitationes hominum, scilicet ante primum clima & post septimum. Ideo videtur insufficienter climata esse diuisa in septem.

Regiones verò ante primū clima sunt istæ, pars Aethiopiæ, quæ est sub Aegypto, & Arabiæ Felicis & Lybiæ interioris, & tota Aethiopia, interior pars vtriusque Indiæ. Aurea Chersonesus, pars Regionis Sinarum, & Taprobana insula.

Regio.

Regiones autem vltra septimum clima sunt hæ, Hibernia, seu Hirladia insula, Albion insula, vbi & Anglia & Scotia, & plures aliæ prouinciæ sitæ sunt, magna pars Sarmatiæ Europæ, & Sarmatiæ Asiaticæ, Hyperborei montes & pars Imai montis & Sericæ regionis, Dacia, Suetia, Lubecia, Dantiscum, Gillandia, Hollandia, Tile insula, Orchades, Gothia. Ex quibus facillè perpendi potest, quod sunt nouem Climata, prout etiam dicit Pests Apianus in sua Cosmographia, prima par. ca. 6. de climatibus. Et octauum dicitur Diaripheon. Nonum verò dicitur Diadamas, ut ibi dicit Apianus.

Aduerte, quod terra vltra partiri possit: latitudo tamen semper magis magisque decreset, ad modicam quippe distantiam versus polum dies sensibilibiter augetur, quanto enim polus mundi amplius eleuatur, tanto zodiacus horizonta obliquus intersecat, maioresque arcus dierum supra hemispherium nostrum relinquuntur, quam sint arcus noctium sub hemispherio dimissi. Sole signa septentrionalia percurrente. Contrarium autem euenire solet Sole in opposita parte vagante.

Vnde habitantes sub parallelo, transeunte per gradum 52. ab æquinoctiali, diem habent maiorem horarum 16. & semis. Sub parallelo, hoc est, circulo transeunte per gradum quinquagesimum quartum, dies horarum est 17. Sub parallelo ducto per gradum 56. dies est horarum 17. & semis. Sub parallelo ducto per gradum 56. dies maior habet horas 18. Sub Parallelo autem contingente gradum 61. dies est horarum 19. Sub parallelo verò ducto per Thilem insulam in mari Oceano & gradum 65. dies est horarum 20. Nam in ea solstitio æstiuo nullas esse noctes Plinius tradit è contrario ut Solinus refert, Brumali solstitio, nullus pene dies. Sub parallelo autem ducto per gradum 64. dies est horarum 21. & nondum completo gradu 65. dies efficitur horarum 22. In gradu 66. dies est horarum 23. Sub arctico autem circulo dies vna cum sole à fine geminorum initium cancri aggreditur est horarum 24. & in opposita parte zodiaci dum sol fuerit, nox est eiusdem quantitatis, tunc enim tropicus horizontem vbique sine interfectione contingit, & quasi circulariter supra horizontem sol vertitur in parte opposita torus sub horizonte circumrotatur. In parallelo autem transeunte gradum 78. vnius mensis est dies, cum Sol à medio geminorum ad cæcri medium mouetur, & vnius mensis est nox, cum sol in oppositis signis moratur. In parallelo verò qui gradum septuagesimum attingit, duorum mensium dies est, sole currente à principio geminorum vsque ad finem Cancris. Et nox duorum mensium erit sole opposita singulariustrante.

In parallelo qui gradum 72. transit, dies vna erit trium mensium. Sole à medio tauri ad medium

leonis vagante, nox tanta erit sole existente in parte opposita.

Crescent dies paulatim, donec ad polum peruenias, sub ipso quidem medietas sphaeræ mundi semper supra horizontem relinquatur, altera iugiter occultatur, & æquinoctialis cum horizonte concordat. Cum igitur Sol est in medietate supra horizontem, continuatur dies est dimidij anni, cum autem in medietate mouetur quæ sub horizonte relinquatur, nox continua est dimidij anni. Veruntamen cum ibi Sol vltra signum vnum sub horizonte nunquam demergitur, radijs suis superiora semper aliquantulum illustrat, & sic quasi semper ibi dies est, nisi quantum acris grossities, & nebulositas interturbat & offuscat.

Prædicta scribuntur in Margarita phil. libr. 7. tract. i. c. 47. Sed de his vltimo dictis non meminit Ptolemæus, sed solum de climatibus de quibus supra, & quod illorum commendabilius & excellentius iudicandum sit, satis perspicere potest ex habitatoribus illorum & alijs infra dicendis.

Et ne videantur prædicta fore superflua, dico quod sunt necessaria etiam legis ad iudicandum, & cognoscendum quando sit ortus solis secundus, & quando incipit in pluribus acquiratur ius. Nam ut statuto cauetur in Ecclesia Hedue. Canonici illius Ecclesiæ qui sunt ebdomadarij in suo turno ad beneficia præsentanda, & ad præsentationem illorum existentium de iure patronatus illius Ecclesiæ, ebdomada eorum incipit quælibet die sabbati in ortu solis, qui quidem ortus est & incipit diuersimode secundum diuersitatem temporum & locorum, & secundum quod sol ascendit, & descendit: ad cognitionem illius prædicta noscere oportet. Et de hoc alias fuit processus in casu emergenti, ut dixi in commentarijs ducatus Burgun. tit. des iustices. §. 8. in gl. & Iour. ibi. Sed nunc maius est dubium. Et an curetur de momento, vide Sozi. in l. si tibi decem millia. ff. si cer. pet. & F. Curtium in suo tract. de feud. in tit. ex quibus causis feudum amittatur. in 4. par. vers. 7. quaro.

Item etiam ad cognoscendum & videndum vnde hoc, quod vnus est perfectior altero, ita, quod multi querunt scire, vnde istud procedat, quod cur Deus hoc ita diuersimode distribuit, ut prophetiam Dauid, Esaie, Ieremie, & similib. Salomoni sapientiam, Diuinarum legum peritiã apud Hebræos Moysi, apud Aegyptios Mercurio Trimegisto, apud Bactrianos Zoroastro, apud Carthaginenses Coronæ, apud Creteneses Minoi, apud Lacedæmonios Lycurgo, qui astricis ciuib. iuramento, quod tam diu eas intemeratè obseruarent, donec ipse rediret, è patria nunquam rediturus emigrauit: apud Athenienses Soloni, apud Rom. Numæ Pompilio, apud Christianos verò Petro, Paulo, & reliquis Apostolis eorumque zelatoribus. Ipsam Poësin Homero & Virgil. Rhetoricam Demostheni & Cice. Philosophiam naturalem Aristo. Moralem Socrati, Mera

Ecc 3 physiam

physicam & diuinam Platoni: medicinam Hippocrati, & Galeno, Astrologiam Ptolemæo, Iuris ciuilibus prudentiam & scientiam Paulo Africano, Iuliano, Sceuola, Iaboleno, & cæteris, de quibus in l. 2. ff. de origine iuris, Accursio, Ioanni Placentino, Martino, Azoni, Petro de Bellaper. Ioan. Fabro, Bartolo, Bal d. meo Ias. & cæteris. Iuris pontificij scientiam Gregorio, Innocen. Hostiensis, Gratiano, Panor. Ioan. de Imola, Pe. de Anch Zabarella, Io. And. Ant. de But. Arrem militarem Alexandro Magno, Iulio Cæsari, Hannibali. Consiliorum sagacitatē Catoni, Magiam Zoroastro, Arithmeticam Iordano, Geometriam Euclidi, Musicam Pythagora, & Boetio: Logicam Chrysippo. Physicam Straboni Lapianfeno tribuent.

Quenam ratio fuit ita dispēfandi, causāne ista, an influentia, an prouidentia vlla gubernentur? Hæc pro certo magnæ præsumptionis est indagatio. Cui Apostolus vas electionis vsque ad tertium Coelum raptus ad Ro. 9. satis respondere videtur: cum, vt habetur Psal. 125. Nonne habet potestatem figulus ex eadem massa, aliud quidem vas in honorem, aliud in contumeliam facere? vnde sufficeret hæc dixisse, cum, vt dixit idem Paulus ad Ro. 11. Iudicia Dei abyssus multa, & quam incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius, & occulta consilia. Nec tantum debet humana temeritas audendo procedere, vt ea cernere velit quæ latere Deus instituit. Neq; enim domino gratus erit seruus qui penetralia cuncta quæ in domo sunt perlustrare tentauerit. Ea que temeritas magis videtur explorantis insidias quam serui præseferre officium. Et sic licet responderi possit: tamen cum Simphoriano Campegio in suo libr. de vita cœlitus comparanda. c. 9. dicam, quæ ipse dixit, cum protestatione tamen, quod conclusiue non intendo ab Ecclesiæ Rom. & præceptis illius discedere, & de omnibus me remitto determinationi dominorum theologorum, ab opinionibus & determinationibus quorum non intendo discedere, dixit enim Campegius vbi supra, quod omnis sapientia à domino Deo est, Eccl. 1. Et omne datum optimum, & omne donum perfectum desursum est descendens à patre luminum. & etiam allegando Augustinum, dicit eundem sic dicere. Sic Deus res, quas cōdidit administrat: vt eas agere proprios motus sinat. Igitur, sicut anima in toto corpore, sic Deus semper operans in toto mundo vires naturis pro mucrone addidit, & operari eas instituit. Imò instrumenta sua fecit, quibus cum Deo patre fabri filius vsque modò operans vteretur. Has igitur vires, nec operari impedit, nec operantes deserit: sed sicut nauta nauim, sic iuuat, & dirigit, ille in portum, iste in finem. Et quemadmodum ociante anima membra sopiuntur: sic cessante Deo, vt in igne Babyloniarum monstratum est, omnis naturæ conatus inanis est. igitur omnia bona à Deo sunt.

Sed cur ergo hunc eligat, alium vero repellat, hæc nequeunt humanæ vires agnoscere. Nā Iacob sanctiss. & optimus, Esau frater eius pessimus. Petrus optimus. Iudas autem pessimus, cæteri q; Apostoli sanctissimi. Ideo dicit Christus. Non vos me elegistis, sed ego elegi vos. & Paulus ad Timot. 3. c. Non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos, sed secundum misericordiam suam saluos nos fecit. Et Augustin. in lib. de prædesti. sancto. Non quia futuros nos tales esse præsciuit, ideo elegit, sed vt effectus tales per istam electionē suæ gratiæ, qua gratificauit nos in dilecto filio suo. Idem Augu. in lib. de libero arbitrio. Non propter fidem vel aliquam merita elegit Deus aliquos ab æterno; vel apponit gratiam iustificationis in tempore, sed gratuita bonitate sua elegit vt boni essent. Hæc ibi Augustin.

Ad istud dubium soluendum, quamuis excidat vires ingenij, absque tamen discessione à Romana & catholica Ecclesia in quantum aliqui videntur discedere, quod in hoc operentur influentiæ siderum & naturæ climatum; recitabo tres opinionones: sed illi adharere volo & intendo, cui Ecclesia adhareret.

Prima opinio est philosophantium & medicorum, qui complexionem attribuent excellentiam ingenij: de quo phil. part. 30. probl. 1. ait: Propter quod homines quicumque excellentes fuerunt viri aut secundum politiam, aut philosophiam, aut artes melancholici fuerunt: Sed vt in libris de vita sana dicitur, non intelligit phil. quod omnis melancholia, vel omnis cōplexio melancholica hoc faciat: sed intelligit de illa solum quæ est temperatē calida, quæ facit excel viros.

Et sic secundum Aristot. videtur, quod prima complexio quæ facit homines ingenio excellentes, est complexio melancholica, quæ est calida temperatē, de qua infra latius in alio loco dicam: Ideo hic alia non referam, sed cōdescendo ad secundam opinionem, quæ est præsentis speculationis, secundum quod fit hic mentio de Astrologis.

Secunda ergo opinio est Astrologorum, dicentium complexionem insequi climata & diuersitatem Cœli: vt differre nonnulli specie, & colore, & corporum quantitate, & animorum diuersitate videantur. Vnde Græci leues, Aphri versipelles, Germani fortes, robusti, Itali graues. Nam præseferunt quandam firmitatem, seueritatem, ac constantiam animi, ac in vultu, moribus, verbis, rebus quoque agendis. Hispani iactabundi. Galli in armis feroces, religione fideles, vt Christianissimi appellantur. Latini superciliosi ac elati dicantur. Vnde Iulius Maternus ait: Quædam gentes ita à Cœlo formatæ sunt, vt propria sint morum vniuersitate perspicua. Scythæ immanis feritatis crudelitate grassantur. Itali sunt regali semper nobilitate fulgidi. Auari Syri. Acuti Siculi. Luxuriosi semper Asi-

per Asiatici, & voluptatibus occupati. Hispani elata iactantia animositate præpositi. Galli stolidi. quæ tamen non sine liuoris acerbitate ab ipso Iulio in Gallos ructatum, aut quia (teste Strabone) Galli sunt simplices, ac nulla morū malignitate, & ideo aliqui hoc referunt ad stoliditatem, vt dicit Cælius lib. 10. cap. 21.

Num enim omnium æquè nationum corpora sunt ad sapientiæ ac intelligentiæ perceptionem idonea? Vnde more Thalctis, siue, vt alij dicunt, Socratis, dicunt multi propter tria de se Deo gratias maximè se habere, scilicet, quod mares non feminæ, homines non bestię, Galli non Bohemi. Sunt enim Galli suapte natura, ad Philosophiam veram, & religionē magis apti, eò, quod propter æris, & cœli temperiem, corpora sortiti sunt ab excellentijs contrarietatum, vt philosophi aiunt, remotiora. His de causis Parisienses ingeniosiores, Delphinenses robustiores inter Gallos habiti sunt: quia videlicet illi in puriore, isti, in crassiore, ob montes altissimos, aère versentur.

Notatu etiam dignū est, quod sibi vicinæ, imò & contiguæ prouinciæ, in hominibus, & animalibus, multum differre videntur. Vnde Lugdunenses, (vt dicit idem Campegius tanquam Lugdunenses) ingeniosiores, Delphinenses vero fortiores, robustiores, moribus imbecilliores, animosiores, & in armis magis strenui inuenti sunt. Forenses, seu Forensiani vani, ingeniosiores, subtiliores, & eximij scribæ seu scriptores. Aruernigenæ robustiores, moribusq; inhumaniores. Lemoncineses astutiores, moribus tamen minus vrbani, Gascones & Vascones ad verbera promptiores, Normani corpulentiores & loquaciores, vt dicit Campegius vbi supra. Sed si vidisset glo. in l. sequitur. §. pupillus in verbo, animum. ff. de vsucapio. quæ dicit Normannos esse doli capaces, etiam à pueritia eam allegare non omisisset: Quod vnde procedat, vnde cunq; sit illa glo. non omnino caret veritate: Imò etiam ipsi Normanni aliàs in cœdiarij Ecclesiarum fuisse perhibentur. vt in c. concedimus, de consecratio. dist. 1. & nimis crudeles, seueri, & furiosi, vt norunt Parisienses, qui cum soleant orare, vt fertur, inter alia dicunt, A furore Normannorum libera nos domine. quod in malum sonat: Burgundiones vero sunt simplices, amicabiles, beneuoli, & mansueti, generosi ingenij, bello seculari fortes, fide stabiles, hominibus honorabiles, & Deo amabiles, vt dicit text. in cap. gens Anglorum. 6. dist. Inhabitantes enim Regiones temperatas, sunt sapientiores, & meliores, Eò, quod super istas Regiones syderum & Planetarum influxus sunt optimi. Et Regiones intemperantes incolentes, sunt syluestres, & sylvarum mores habentes: Ideo phil. part. 14. problemate 15. dicit, quod habitantes loca temperate calida, sunt prudentiores & sapientiores, & in locis intemperatis, contrario modo se habent. Dicam etiam infra. in 44.

confid. vbi de potentijs animæ. versic. 1. de potentia. & in præceden. par. in 44. confid.

Et in eodem loco dicit Arist. quod loca intemperata sunt, quæ aut nimium calida, aut nimium frigida existunt, in quibus locis habitantes ferinos mores & aspectus atroces habent. Haly enim secundo quadripartiti dicit, quod videlicet illi quorum latitudo est intra 34. gradum à linea æquatoris, vsq; ad latitudinem 40. graduum, extant sapientiores, quàm habitantes Regiones frigiditas. Sicut sunt aliquæ Regiones in 6. & 7. climate, & maximè in locis sic extraneis, non possunt nasci homines bonæ complexionis nec boni sensus. Galenus verò de virtutibus animalium. capit. 9. ita ait de Plato. sic dicens in Timæo, quidem in principio sermo. sic scribit: Hunc quidem vniuersum ornatum & ordinem, Deus prius perornans, nos inhabitare fecit, eligens loca, in quibus generantur eucrasia: Horum viri generantur prudentissimi. Et in principio legum dicit Plato, quod in regione temperata, nascuntur homines meliores. Hoc idem sentit Auic. quem inducit Pe. de Ebano. & dicit Haly, Arist. & Gal. fuisse de 5. climate, qui optimi fuerunt naturales & metaph. Platonem, & Prol. de 3. climate, qui excell. fuerunt in mathem. & Albumazar tertio introductorij dicit sapientiff. esse Babilonios & Aegy. Sol enim non multum elongatur ab eorum capitibus, neque appropinquat. Est enim motus solis æqualis super eos, ideo aër eorum fit complexionis temperata, neque superflue calidus, neque superflue frigidus. Calores eorum, & naturæ, & corpora sunt temperata. Et sensus, & ratio, & animi qualitas sunt bona, abundantque in eis sapientia, & intellectus, & rerum præstantia, & honesta qualitas animi. Et hæc est terra Prophetarum & Sapientum.

Sed, qui sunt habitantes secundum clima, sicut sunt Aethiopes, horum mores pessimi, & facies habent corruptas, & turpes, atroces, & comedentes homines, vt Haly testatur, se vidisse in sine septentrionis & Meridiei. Et dicit, quod ibi sunt spiritus maligni, & bestiarum comedentes homines, & ideo dicit multi, quod diutius remansit Regnum Romanorum, & sic auctum est, quia medio modo se habet Regio Romana inter septentrionales & meridionales. De Noe autem dicunt sapientes, Eum in Astrologia claruisse, & filius eius Sem inter Astrologos annueratur, & pater & filius viri præstantissimi in Chaldæam venerunt post diluuium, Regionem temperatam. Iste Sem, post diluuium biennio, genuit Araphaiat, qui fertur fuisse Melchisedech, qui primus post diluuium urbem Salem condidit, quæ est Ierusalem: quæ est in 4. climate, quod est medium inter 7. climata. Videtur tamen, quod secundum nonnullos alios, ponatur in tertio climate, vt supra dictum est.

Et, quod ex diuersis & varijs Cœli locis, aspectibus, diuersi generentur mores, vide per Cælium lect.

lect. antiq. li. 10. c. 18. Et, cur vergētes ad meridiem, sint timidi, ad septentrionem verò audaces, per eundem in d. lib. cap. 20. Idcirco, si ad saturitatem quispiam velit scire diuersarum gentium mores diuersos, & varios ritus, scilicet, Persarum, Gallorum, Britānorum, Pannoniorum, Germanorum, Hispanorum, Myrorum, Thracum, aliorumq; populorum. De Getis Scytarum, Atheniensiu, Massagetarū, Tapyrorū, Bactrianorū. De Phigaleis, Caspiorumq; ac Derhicū, Medorū, & Armeniorum, Cappadocum, Heptacometarū, Mosynocorum. De Tibarenis & Starmis, Indorum, Taxilitarum, Assyriorum, Syrorum, Phoenicū, Arabum, Nabatheorum, Aegyptiorum, Aphrorum, nec non de Carthaginensibus, videat & legat ipsum Cælium in prædicto lib. cap. 18. & c. 20. cum 18. cap. seq. & in globo in c. 66. in cod. lib. vbi refert diuersos populorum mores.

In qua quidē famatissima ciuitate Ierusalem, omnia grandia & admiratione digna, tam veteris quàm noui testamenti, patrata legūtur facinora. Quod verum ostendere per humanas rationes, quæ non nunquā minus validæ inueniuntur, atq; à pertinentib. disputationibus, veritatisq; æmulis reprobantur, præfens minimè videtur expostulare negocium. Nec, vt dicit Andinus Poeta, Hoc ipsa sibi tempus spectacula poscit. Sed quiuis pius lector veritatisq; cultor, nedum ex diuinarum literarum, seu (si mauis) sacrae Bibliæ contextu, cui nullus nisi infidelis Christianæ fidei perpetuus hostis, aut hæreticus, à sanctæ matris Ecclesiæ gremio exclusus, refragari audeat, verum etiam, ex fide dignorum historiographorum, qui Res gestas literatum monumentis fideliter mandauerunt, copuluribus voluminib. facillimè percognoscere poterit. Vnde dominus noster Iesus Christus, secundum humanitatem, item Abraham Chaldaeus summus astrologiæ magister, Isaac, Iacob, Ioseph filius eius, Moyses, Prophetarum summus, & totius Veteris Legis Cælius edoctus interpret, Ceteriq; Prophetæ diuino afflati spiritu, ex quarto venerunt elimate.

Albumazar, Chaldaeus omnium peritissimos affirmat. Chaldecī enim sapientes interpretātur, & post ipsos Aegyptios. Philo. enim in prologo Metaph. dicit, Scientias speculatiuas apud Aegyptios inuentas, & maximè mathem. Ex diuinis scripturis habemus, quod Abraham ex Chaldea in Aegyptum Astrologiam, nūquam ibi cognitam, transtulit. Et, vt Laertius lib. 3. in vita Platonis scribit, Plato, in Aegyptum ad Prophetas & sacerdotes se contulit. Et Diodorus libr. 2. apud Aegyptios sacerdotes in eorum sacris libris se contineri. Transisse in Aegyptum Orphæum, Musæum, Melampidem, Dædalum, Homerum, & Lycurgum, Solonem, Platonem, & Pythagoram Samium, & complures insignes viros, qui in Aegypto perceperunt omnia, quæ illos apud Græcos mirabiles fecerūt.

Quinctiam Lycurgus, Solon, & Plato, multas ab Aegyptijs sumptas leges, ad suam Rempublicam detulerunt. Et Pythagoras Geometriam, & Arithmeticam, & cursum Astrorum & Zodiacum, ab Aegyptijs ad Græcos transtulit. Et Orpheus Theologiam didicit ab Aegyptijs.

Quatuor profecto celeberrima, & bonarum literarum & scientiarum studia, in orbe extiterunt, scilicet, in Chaldaea, Aegypto, Græcia, & postremo in Italia, & nunc Gallia ipsa, siue Parisien. Gymnasium, pace omnium dicatur in Theologia principatum tenet. & dixi supra in decima parte, in 32. confid.

Habuerunt nempe semper Galli facundiam suam, magistrosque sapientiæ Dryidas, qui terræ mundiq; magnitudinem, & formam, motus Cæli & syderum, ac quid Dij velint, scire profitentur. Quemadmodū apud Indos Brachmani, seu Gymnosophistæ erant, Sic Dryidæ apud Gallos vocitabantur, qui vitæ erant integerrimæ. Sic Magi apud Persas, Philosophi apud Græcos, Sapientes apud Latinos, Prophetæ siue sacerdotes apud Aegyptios, & Chaldaei apud Assyrios. Sic ergo volūt Astrologi, quod hæc omnia ex Cælorū & syderum influxibus proueniunt, scilicet, Regio temperata, & viri probatissimi, & scientiæ, & artes, & omnia bonorum genera, ab ipsis cælorum aspectibus: quia superficies cæli concaua, liber est primæ causæ, in quo omnia scribuntur quæ in mundo sunt. Si quis ergo in illam inspicere sciret superficiem, omnia illa sciret præterita, præsentia, & futura, Volunt etiam Astrologi, quod non modo temperata Regionis influxus faciat sapientes, & viros optimos, verum etiā, quod particularis requiratur influxus in cōceptione, & natiuitate illius, dum & concipitur & nascitur. Similiter dicunt, quod si quis in temperata nascatur, & educatur regione, in sua natiuitate malum habēs influxum, hic pessimus erit. Et sic cœlestes valere volunt influxus, quod diuitias, magistratus, militiam, bellum, victorias, & rerum omnium prosperitatem, cæli, & Cælorum influxibus attribuant.

Et hæc sunt, quæ Astrologi sentiunt, secundum Campegiū vbi supra. De hac materia, licet interdum somnient & deuiant à semita veritatis: ideo his non assentit, nec ego etiam, sed sto cum opinione quæ sequetur.

Ex dictis tamen Astrologorū supra positis, multum sunt laudanda, quartum, & quintum climata. In quibus sunt Aegyptij, Iudæi, Rhodiani, Græci, & Itali, & sic Romani. De sexto verò climate, vbi est Gallia, etiam credo illud esse extollendum, ex his, quæ dicturus sum infra de Gallia in confid. sequen.

Omissa ergo opinione Astrologorū, quæ somnia, & phantasmata recitat, ad tertiā opinionem veram, quæ est Theologorum, maximè Parisiensium, qui determinauerunt, vnam Animam in naturæ-

naturalibus esse alia perfectiorem, & excellentiorem, cui determinationi standum est. De hac autem perfectione animæ secundum theologos, dixi supra in hac par. in 4. confid.

Licet, vt dixi idem Campegius, sanctus Thomas, Alexander de Hales, & multi alij Theologi, tenuerunt ante hanc determinationem Parisiensium, Animas in naturalibus nequaquam differre, sed omnes in naturalibus esse æquales. Bonatentura tamen, & complures alij ex theologorum scholâ animas in naturalibus differre assueverunt: Ita, quod vna sit nobilior alia, & ita tenent theologi moderni, insequendo prædictam determinationem Parisiensium Theologorum secundum eundem Campegiū. Qui etiam dicit, quod licet prædicta aliquid operentur ad perfectionem artium & scientiarum, tamen hæc non sunt sine actibus frequentatis, quod probat quinque rationibus, ex quibus deueniri potest ad triplicem perfectionem. Sed cum ista non sint præsentis speculationis, ea referre omitto. Satis autem mihi est, ad præfens aliquid depromere de excellentijs climatum, & vt cognoscatur excellentia vnus climatis ad aliud: & istud est intentum huius considerationis. Vnde etiam diuersitas ingeniorum sit. Sed de causâ præstantis ingenij, vide Cælium lib. antiquarum lect. 6. ca. 20. vbi triplicē assignat causam, Humanam, scilicet, Naturalem & Diuinam, quæcum supradictis videntur concordare, licet breuiori & elegantiori stylo referat, ideo ad eum vos remitto.

Decima septima consideratio aliam orbis diuisionem complectitur. Nam in tres partes generales diuiditur, seu partitur: In Europam, scilicet, Aphricam, & Asiam: sed quæ harū sit maior & excellentior, videndum est.

Et in primis, Quoniam dignitas & excellentia potest imaginari ex latitudine & longitudine. Ideo videretur dicendum, quod Asia sit dignior alijs: cum tantum ipsa contineat quantum alia duæ, vt scribitur in lib. de mundi descriptione. ca. 1. licet c. 3. dicat, Quod Asia sit tantum tertia pars orbis, & eò etiam, quia est in parte orientali, quæ præferri debet ex causis supra positis in hac par. in 13. confid. Et Aphrica tantum contineat, quantum duæ continent Europa. Ex quo Europa est tantum dimidia pars Aphricæ. Ideo videretur dicendum, quod Asia sit maior & excellentior Aphricæ, & Aphrica sit excellentior Europa: licet dicat Ptolemæus, quod Europa est maior Aphricæ.

Quæ autem Regiones, seu Nationes, in his partibus contineantur, & quomodo diuidantur, ponunt Cosmographi, maximè in d. li. de mundi descriptione c. 1. vsq; c. 16. & plures alij Antiqui relati à modernis. Et compendiosè ponit Pomponius Mela, in principio suæ Cosmographiæ. Et Strabo lib. 3. de situ orbis, & in Margarita Philo. in libr. 7. tract. 2. ca. 49. l. 51. 52. quas hic non transporto. Sed

solum, quantum facit ad materiam subiectam, dico, Europam esse digniorem & excellentiorem alijs partib. terræ habitabilis, pluribus causis.

Primò, Quoniam, vt dicit Strab. lib. 3. de situ orbis. in primis multiformis est, & ad virorum virtutē ingenuè disposita, ciuiumq; & domesticarum ad alios rerum transfusua: Est enim tota habitabilis, in exigua tantummodo parte, propter frigoris vim inhabitabilis, quæ finitima Tanais, & Mæotidis incolis, Boristhenensibusque in curribus degentibus.

Secundò, Quia digniores, & nobiliores sub se continet Regiones, quæ alię duę: & sub ea digniores populi existunt. Europa nempe ab Occidente clauditur mari Athlantico, à Septentrione Oceano Britannico, ab Oriente Tanai, Mæotide palude & Pontò, à Meridie mari Mediterraneo. Et in ea sunt Regiones & populi, ob aëris temperiem.

Ab occasu, versus ortum Prouinciæ magis nominatæ sunt Hispania, quæ Iberia & Hesperia nõnunquam nominatur, cuius partes sunt:

Bethica, seu Tudertana, siue regnum Granatæ, quod Ferdinandus Rex Hispaniæ decennali obfisione & bello Sarracenis abstulit: Christianitatiq; adiecit. Huius longitudinem & latitudinem ponit Plin. lib. 3. c. 2. Et dicitur Granatâ à granò, quod Græci coccum, hoc est, grassei rubens vocant. Nam in ea ferè tota, copiosum coccum in maxima laude gignitur.

Lusitania, seu Portugalia, in ea laudatissimū coccum nascitur circa Emeritâ, Lusitanię insignem ciuitatem: vt docet Plin. li. 9. & in hac est regnum de per se, vbi est Rex Lusitanum verò litus, ceruicis gemma pollet, quod aduersus vim fulgurum opitulari creditur.

Taraconia, seu Taraconensis, quæ & Catilonia, hinc Taraconensis vina nobilitantur elegantia: Vnde Martialis: Taraco Capano tantum cessura Lyco.

Habet hæc prouincia Taraconensis, Taraconem ciuitatē, quæ caput est Prouinciæ, quam Scipiones condiderunt. Hæ partes principales Hispaniæ, in qua & alia Regna sunt. Inter quæ Regnum Galliciæ, longè lateq; vulgatum, propter vniuersalem peregrinationem ad sanctum Apostolum Iacobum Compostellanum.

Compostellanum regnum, in super Castellæ & Legionis, Astronomis memorabile reddidit Alphonsus Rex prudētissimus, qui tabulas motuum corporum cœlestium miro ingenio compilauit.

Plinius verò, diuidit Hispaniam in vltiorem & citeriorem, eo. li. 3. c. 3. & c. 1. & ibi ponuntur plures & ferè omnes particulares partes totius Hispaniæ, cuius principatum obtinet solus Carolus Austriacus, Rex Romanorum, & electus in Imperatorem, præter Portugaliam. Et in Hispania obtinet septem Regna, videlicet, Regnum Granatæ, Regnum Castellæ, Regnum Legionis, Regnum Galli-

tie, regnum Aragoniæ, Regnum Cordouæ, Et Regnum Andelofia.

De laude vero & excellentia Hispaniæ, vide amplè per Phil. Bergo. in suo supplemento Chronicarum. li. 2. qui eam laudat ex plurib. Primò, quia maxima est prouincia, q̄a felix & fertilis, quia plurima Regna continet: quia plures habuit viros doctissimos, sanctos & Romanos Ponti. & etiam habet mare vndiq; & plures fluctus nauigabiles. Vide etiam Cælii lib. 10. c. 22. vbi dicit, Quod puerperæ viris ipsarum decumbentibus administrant, & ibi plura alia scitu digna. Originem verò, & eius antiquitatem ponit Ioan. Annius lib. suo 12. ad Berosum, de temporibus priscis. cap. 1. 2. 3. & 4. vsq; ad finem dicti lib. describit seriatim 24. Reges Hispaniæ, & sunt sequentes:

<i>Thubal v. Iaphet filius.</i>	<i>Atlas.</i>
<i>Iberus.</i>	<i>Sicornus.</i>
<i>Iubalda.</i>	<i>Sicanus.</i>
<i>Brigus.</i>	<i>Sycelus.</i>
<i>Tagus.</i>	<i>Lusus.</i>
<i>Betus.</i>	<i>Siculus.</i>
<i>Gerion.</i>	<i>Tesla.</i>
<i>Trigeminus Gerion.</i>	<i>Romus.</i>
<i>Hispalus.</i>	<i>Palarus.</i>
<i>Hispanus.</i>	<i>Cacus.</i>
<i>Hercules Lybius.</i>	<i>Eriehrus.</i>
<i>Hesperus.</i>	<i>Mellicola.</i>

Gallia sequitur Hispaniam, medio monte Pyreneo, alia pars Europæ, omnium Regionum excellentissima.

Et huius partes sunt, Aquitania, Lugdunensis, Narbonensis, seu Delphinatus, siue Prouincia, & Belgica, ferè ad Rheni fluenta vsq; protensa, & plures alia, quas enumerat Plin. lib. 4. naturalis historiæ c. 18. vbi tamen non fecit mentionem de Delphinatu seu Prouincia.

Partiales Prouinciæ Galliæ sunt plures, quas alibi ponam: Sed nunc capiendò diuisionem antiquorum cosmographorum, diuiditur in Narbonensem, Lugdunensem, & Aquitaniam, vel secundum Iulium Cæsarem in suis commentarijs, & Phil. Bergo. lib. 4. sui supplementi, in Belgicam, Celticam, & Aquitanicam. Et alia est etiam Gallia, quæ Cisalpina dicitur, respectu Transalpina.

Et hæ Galliarum partes, plures alias partiales continent.

Belgica verò prima est, quæ & à Belga insigni ciuitate nomen accepit, & hæc nunc Treueris, & dicta est Belgica, quasi bellorum genus: vbi vehicula quædam primùm inuenta fuere, quæ Effeda dicuntur, Effe gallicè. Vnde versus:

Belgica vel molli melius foret effeda collo.

Quo vehiculo potius vtuntur adhuc Flamingi & circum vicini populi.

In hac quoq; complures Ducatus sunt & comitatus Brachantia, Luguburgensis, Flandrensis, Piccardia, Atrabatensis, Barensis, atq; alia Regiones

permulta. Dicunt tamen aliqui, quod Flandria est Germaniæ Regio, vt dicit idem Bergom. vbi supra. & in 12. lib. suarum Chronicarum.

Celtica diuiditur in duas: quædam Lugdunen. dicitur, quædam verò Narbonen.

Lugdunen. cuius Lugdunum ciuitas est caput, tripartita est: cum prima sit Lugdunensis, secunda Rothomagensis, quæ continet Normanniã, cum caput sit Normanniæ, tertia deniq; caput est Turo metropolis ciuitas Andegauia, & Bituricen. finitima Oceanoq; proxima. vt dicit Philippus Bergomenensis in loco supra allegato. Sed hodie aliter sit diuisio, quia diuiditur in Ducatus & Comitatus, vt infra dicam.

Tertia est Narbonensis Gallia, & ipsa in duas subdividitur partes, scilicet in Gothiam, cuius metropolis est Narbona, & Burgundiam, in qua plurimæ sunt vrbes celebres, videlicet Arelata regionis olim caput, Aquis, Vienna, & Tarentasia.

Hæc regio, longo tempore sub regibus fuit, sed nunc regia dignitate amissa, Ducatus titulo admodum est insignis: cuius Duces cæterorum Christianorum Duces facile præcellunt. In hac, duæ præcipuæ ciuitates, Augustudunum scilicet, quam Iulius Cæsar Heduam nominat (cuius sum cuius) quæ tantæ fuit potentia, vt Rom. auxilio, vniuersam penè sibi subiugauerit Galliam. Senonensis item altera fuit, quæ Romam obtinuit, & incendit ac spoliavit. Cuius populi & Mediolanum, Papiam, Bergomum, ac alias vrbes in trāsalpina Gallia condiderunt. Garunnam verò, Sagonam, Metronam, & Sequanam, inter alios fluuios hæc Gallia habet.

Alia est Gallia quæ dicitur Aquitania, quæ secundum Ptolæmeum li. 2. ab occasu, mari Aquitanico, ab ortu & septentrione, Lugdunen. regione terminatur, & à meridie, Pyrenæis montib. Habet insignem ciuitatē, Burdegaliã. Populi eius Aruerni, Pictones, Santones, Bituriges, & alij permulti.

Alia est Gallia transalpina, quæ in sex diuiditur partes seu Regiones, à Gallis Celtis nuncupata. Ipsi namque Galli Celtici, quia etiam terra eos, quos genuerat capere non poterat præ multitudine, Duce Brēno Senonēsi, trecenta eorum millia vnà cum vxoribus, & liberis, siue gloria cupiditate pellecti: siue, vt alij volunt, ad intestina bella vitanda ducti, ad nouas sedes accedere, & in Italiam se transtulerunt, (vt Iustinus in 34. epit. habet) Quorum portio nobilior in Italiam confedit, vbi masculis omnibus incolarum interfectis, eorum foeminas duxerunt vxores, è quibus liberos suscipientes, & habitu, & lingua, ac moribus paternos mores imitantes, purissimi remansere Galli. Atq; ita vniuersa Cisalpina prouincia, appellata est Gallia, quæ postea diuersis nominibus appellata fuit Gallia. Quia tamen illa hodie non est de Galliã, nec etiam tunc erat, sed de Italia: Idco illas reliquo in parte Italię.

Gallia

Gallia concomitatur, & iungitur Germaniã, ita, quod Germania magna sequitur Galliã, quæ Germania magna extensa vsq; ad Sarmatiam, inter Rhenum fluuium ab occidente, mare à septentrione, & Danubium à parte meridionali. Et hæc Germania diuiditur in duas partes, in superiorem videlicet, & inferiorem. In superiore verò Saxonnes sunt ab Rheno diuisi, vbi Oceanum influit, quibus semper, quasi bello contendunt: deinde Bauaria, Austria, Suenia, Bohemia, & Alemania, ac secus Lemni fluenta, est Curuania, & alia natio nes multæ.

In inferiore autem Germania, ab Albio flumine ad Oceanum protensa, quæ circa Rhenum consistit, sunt Albia, Daunia, Ruffia, Marcomandia, & alia multæ nationes: Et vt fertur, quinquaaginta quatuor gentes inhabitant vniuersam Germaniam, vt Ansimari, Quadumgeri, & alia gentes ferocissimi, & indomiti animi, quarum immanitas etiam in ipsis vocabulis horrorem significat, & de pluribus alijs vide per Philippum Bergomen. in lib. 12. sui supplementi Chronicarum. Alia etiam partes Germaniæ nominantur in Margarita philosophica. lib. 7. tract. 1. cap. 47. videlicet Francia siue Francia orientalis, Vuestualia, Frisia, Saxonia, Thuringia, Hassia, Marchia Brandenburgens. Misia, Slesia, Bohemia, Moravia, Cimbrica Chersonesus, quæ nunc Dacia, vulgò Denu-mark ad septentrionem. cum alia sit Dacia quæ Tualachia nunc dicitur, de qua infra. Post Cymbriam Chersonesum, Noruegia, Suetia in mari. Inter Danubium, & Alpes Reticas, primam Reticam ponunt, quæ & Suenia, quamuis vltra Danubium protensa sit. Post hæc Vindelicia seu Banaria, cuius pariter magna pars vltra Danubium extenditur. Noricia, cui nonnulli Stiriam, & Carinthiam ascribunt. Pannonia superior, nunc Austria. Pannonia inferior, quæ & Vngaria à mari Adriatico, Histria, Illyris, Liburnia, quam dicunt Croatiam, Dalmatiam, quæ Sclauonia: & ista videtur esse maior quam alia tres Regiones.

Italia verò altera pars Europæ, sequitur Germaniam, & est ab alpibus vsque ad mare mediterraneum. In ea sunt plures Regiones sequentes. Lombardia, Thuscia, Etruria, Campania, Marchia, Aprucia, Calabria, Apulia, & sic de alijs: Et hæc partiales positæ sunt in Margarita philosophica, vbi supra. Philippus verò Bergomenensis lib. 4. sui supplementi, dicit, hæc prouinciã omnium totius orbis celeberrimam, & in forma crucis positam, inter Adriaticum, & Tuscum mare, siue superum, & inferum, & à iugis Alpium dorfoque Apennini montis porrectam, se paulatim attollentem, vsque ad Rheginum verticem, & littora Brutorum extenditur, in vltimoq; sui, in duo scinditur cornua.

Eius autem latitudo ab Augusta prætoria, quæ in Alpium siue versus occidentem est constituta,

& per Romam Capuaque porrigitur, vsq; ad oppidum Rhegium, Solino teste, decies centena, & viginti passuum millia colligit. Latitudo verò 410. Vbi est maior latitudo: vbi vero minor 136. vniuersæ autem ambitum tricies centena 58. millia complectitur. Umbilicum eius in agro Reatino esse, autor est Varro: sequitur idem Bergomē. ibidem: Vbi ponit, quod subdividitur in 18. regionibus, sed libr. 10. dicit tantum 15. Regiones esse in Italia. & in d. lib. 4. dicit, quod Iginus, qui de Italię vrbus scripsit, refert septingentas fuisse Ciuitates. Blondus verò, facta per singulas Regiones dinumeratione, dicit tantummodo 260. quatuor, quæ Episcopos habere dicuntur: & ibi multum laudat Italiam inter cætera, dicendo, illum non vel mediocriter doctum, quem eius laudes aufugiant: quæ non solum humanarum rerum, sed etiam diuinarum mater habita est. Dicit etiam Beroal. in suis orationibus, quod Italia omnium rerum alumna ac parens nuncupatur. Eadem cunctarū gentium in toto orbe traditur, quæ omnes Nationes sine controuersia antecellit, viris, foeminis, Ducibus, artium præstantia ingeniorū claritatibus. De laude cuius, vide etiam per Strabo. lib. 6. suæ Geographiæ, vbi laudat eã ex multis, ad quem recurre: & ad Bartholomæum Sibillam in suo speculo. in 3. c. 1. dec. 4. quæst.

Inter has partes Europæ, post Vngariam, est adhuc Misia, aut verius Mœsia superior: quæ Seruia, siue Rhosciana, & partim Bosna dicitur: Mœsia inferior, quæ continet Bosnenses, & Vualachos, Bassos, & nunc Bulgaria: Dacia, quæ Vualachia Thracica, in qua Constantinopolis quodam ciuitas imperialis Græciæ. Chersonesus, Epirus, seu Romaniaola, Dedania, Moloffa, Chaonia, Peloponnesus, seu Morea, Achaia, ibi Corinthus, Arcadia, quæ & Sicyona à Sicyone Rege, à quo Regnū Sicyonorum, Macedonia, Theffalonica, Ellados, seu Attica vbi Athenæ, Boetia, vbi Thebæ ciuitates nominatissimæ.

Græcia, ecce, quàm lata hodie heu à spurcissimo inimico crucis Christi Turco, ferè tota deuastata. A Germania vsque ad Scythiam, Sarmatia est Regio latissima: cuius partes, vt aiunt, Polonia, Massouia, Prussia, Lithuania, Samethia, Lituonia, Ruffia, &c. Scythia & quæ nominatè sunt Sarmatiæ Regiones. Barbaria dicebatur à feritate gentium seu Tartaria. Hæ enim partes & Regiones supradictæ, sunt omnes de Europa, & ferè omnes Christianam fidem agnoscunt: vt infra amplius dicetur. Ex quo magis laudanda Europa, Has partes ampliori stylo declarat Ioan. Laziardi, in Epitomatibus historię vniuersalis. ca. 42. quem videas.

Sed, quæ istarum quinque Regionum Europæ sit dignior & excellentior, & quæ magis laudanda, & extollenda, ante quàm ponam alias duas partes orbis Asiam, scilicet, & Aphricã, & cum sim Gal-

Eff 2 lus, &

ius, & quisq; suū laudet, plus expedit laudare Galliam, eō etiam, quia vt plurimum & opera nostra videbuntur apud Gallos quā alios, ne sim illis infestus, plurimum eos laudare cupio. Quoniam rerum nostrarum cognitio, magis ad nos, quam externarum pertinere existimatur: & quantum quisq; suæ patriæ debeat, dici non potest. I. veluti. ff. de iust. tit. & iure. de quo aliquid retuli in præfatione ad commentaria nostra super consuetudinibus duca. Burgun. etiam quoniam, vt dicit gl. & Bal. sum mando. l. fin. C. si seruus exportandus veniat. patria sua debet cuilibet esse maior quam alia, cum pro ea pugnandum sit, vt ait Cat. arg. l. fallaciter. C. de abolitio. l. pe. & C. ad l. Iul. maesta. & pro patria multi se deuouerunt. Quos vide per lac. Capelli in suis fragmentis. Id quod etiam efficit charitas quædam patriæ: qua plerique omnes tenemur. Est sua cuiq; patris clarissima atq; gratissima. Est & amor patriæ ratione valentior omni, vt ait Naso ad Ruffinū, & qui paulo post subiungit:

*Nescio qua natale solum dulcedine cumctos
Ducit, & immemores non finit esse sui.*

Et idem:

Dulcis amor patriæ, quo non præstantius vllum.

Ita patriæ amor quidem ingens natura singularis innatus est. Ideo apud Scæu. iureconsult. in l. qui habebat. ff. de leg. 3. testator quispiam patriam suam dulcissimam vocat, & ibi Accursius notat suam cuiq; patriam esse dulcissimam. Atq; etiam Mar. Soz. consil. 35. incip. circa prædictam. colum. 3. ver. 2. magis proximè, & per illum textum etiam dicit Romanus consil. 47. quod incipit, proposita quæ. ver. 4. ad idem, quod sua cuiq; patria ceteris dulcior est, & amabilior. Itaque natura ita comparatum est, vt patriam suam, qualiscunque est, quisq; laudet, extollat, prædicet, sicut etiam facit Vlpia. iureconsult. in l. in prin. ff. de censib. vbi suam ipsius patriam mirum in modum cōmendat: magnisq; laudibus effert. Et consil. Arist. est relatum per Polycraticum. li. 8. c. 2. de nugis Curialium, dicentis, interesse plurimum, vbi quicquid laudetur, vel vituperetur. Nam plurimum refert, qui sint audientium aut legentium mores. Ideo de laudibus, & prius de origine gentis nostræ aliquid attingere decreui. Sed ne grauem materiam, omiffa præfatione, seu ne illotis, vt aiunt, manibus aggrediar, dicam cum nostro Textore Gallo, in suis Epithetis. in verbo, Galli. Cum rerum clarissimè gestarum celebritas diu nunquam lateat in obscurior: minor atque miror, quid fuerit causæ, vt Gallorum (qui totius orbis, nedum Europæ, clarissimi fuerunt, & potentissimi) obscura, ac velut nescio quo obliuionis conopeo, seu velo, sepulta semper dormiuerit origo. Neque certum aliquid non modo prioris seculi scriptores posteris reliquerint: sed nec liberis quidem nobis, proauū nostri, verbum vnquam fecerint vllum. Nulla est ortus quātum peregrini, & obscuri natio, quæ ali-

quam sui ac principum suorum memoriā posteritati non dimiserit. Qui de Scythia (exempli gratia) agresti tamen, & barbara gente non loquatur, quicq; de eorundem Regina Thomyri non multa garriat, inuenitur nemo. Ponticam gentem solus Mithridates fecit memorabilem. Colchos nullare magis quam veneficio insignes, sola Medea suis clarauit parricidijs. Sauromata seu Sarmata: tractibus casulis volubilibusq; rugurijs (quia plaustris pro domibus vtuntur) famam sibi compararunt. Troglodytas, Erembos, Astratas, Homeritas, Brachodios, Blennyas, Aethiopiæ gentes, & si remotissimas memorant Cosmographi. De Getulis, Numidis, Massylis, Mauris, & Marmaridis, Aethiopiæ quoniam omnes Gymnosophistæ. Bragmanes, Hermanes, Orithæ, Ichthyophagi, Cynmolgi, Indorum remotissimi et prædicantur. Arabiæ, quæ Petrea nuncupatur, Agrei, Gerrei, Ammanitæ populi, & si ignoti, nomen tamen meruerunt, vt multa paucis perstringam: Parthi, Medii, Babylonij, Assyrij, & alia cuiusque regionis gentes, suis illustratæ sunt titulis, & amplissimis plerunque voluminibus decoratæ. Si ab Asiaticis ad Europeos sit veniendum, Ethrusci, Pisani, Insubres, Volsci, Hernici, Equi, Umbri, Sabini, Picentes, Præcutini, Vestini, Marsi, Samnites: omnes Italiae populi, scriptorum monumentis efferuntur. Spartani, Atheniensibus, Mycenis, & Corinthijs: quantum ampulletur, & superbiat Græcia, nemo non nouit. Soli Galli, omnium tanto nobilissimi, quanto rei bellicæ peritissimi, omittuntur, ac velut incognita Demogorgonis spelunca inhumati, nihil omnino, aut certe parum in lucem adhuc emiserunt: magisne iniuria temporum an scriptorum negligentia contigerit, ignotū est. Audeam tamen dicere, virtutum magnitudine, probitate morum, consilio, prudentia, comitate, religione, pietate, bellandi peritia nullis vnquam terrarum populis, fuisse inferiores: Quod satis ample, & veridicè, styloq; elegantissimo prosequitur Textor in dicto loco, & ita Galliæ ceteris Europæ partibus esse extollendam constat, tam ex prædictis quam origine, amoenitate, frugalitate, seu fertilitate: ex fide Christiana semper obseruata literarū traditione, & pluribus alijs, quæ etiam testimonio autorum extraneorum, sigillatim declarabimus.

Nempe, vt ibidem dixerit Textor, Gallorū prima origo incerta, & obscura est. Sunt enim qui dicunt, Gallos dici quoq; Galatas à Gallate filio Herculis, qui vt scribit Diodorus, deuictō Geryone in Galliam veniens, ex virgine quadam eius loci indigena, Galatem genuit, qui Regno præfectus incolis dedit nomen. Quod, & Beroffi verba confirmant scribentis, Celtas, qui sunt Galatæ veteres, constat à Rege Galatæ filio Herculis nuncupatos, à quibus etiam Galatæ in Asia, & Gallogreci in Europa dicti sunt. Appianus tamen Celtas à Celto Polyphemi filio appellatos putat.

Sed

Sed hæc omnia ficta & commenta sunt, eorum, scilicet, arbitrio, qui vt aliquid scire viderentur, aut saltem lectores non viderentur destituisse, has pro animi sententia fabricati sunt originis. Verior videtur ratio vnde Galli dicti sint, à niueo lactis colore, quod gala dicitur, quod scilicet eorū corpora ob frigoris vim modo lactis sint alba, & candida. Quod etiam non discrepat à Virgiliano versu:

*Virgatis lucent sagulis, cum lactea colla
Auro innectuntur.*

Vnde Baptista Mantuanus ex Dionysio, lib. 2.

*Igneamens Gallis, & lactea corpora, nomen
A candore datum populis.*

Cuius sententiæ ad stipulator est Laziardus in suis Epitomatibus Historiæ vniuersalis. c. 17. in siliet Ioan. le Maire in suis illustrationib. Galliæ originem Gallorum à Rege Gallatæ filio Herculis, de quo supra, fuisse asserat.

Extollenda est etiam ex amoenitate loci, & terra frugalitate seu fertilitate: cum terra prior sit homine, prior laudanda est, & vt facile cognoscatur, nulla est pars terrarum, quæ meritò Galliæ conferri potest: siue eius situm, siue perennem salubritatem: siue quicquid quo carere vita non debet, scrupulosissimè requirat. Itaq; ad hanc exornandam omnes naturæ vires incubuisse, cur sit credibile dicam. Principio cœli eius ea est clementia, ea felicitas, vt nec immodicis æstuet caloribus. nec rursus arcticis frigoribus torpeat. Tam moderata loci natura, tam blanda amoenitas, vt innocentissimus: vbi que ac saluberrimus aër durius nescias, an mollius trahatur. Id facit maxima ex parte pestiferis obiecta Austris, Alpium vastitas, summo uens ab arcto horridos aquilonis rigores: Britannia patēs ab ortu Regio, quæ nos à Germanis Rhenus discriminat: præterta occiduis flatibus. Pyrenee iuga. Non hic vt in Italia crebro fulmina sæuiūt. Nam Capitolium non semel, sed sæpius fulmine ictum conflagrauit, ait Lactan. lib. 3. Nec anni uersaria lues debacchantur, vrbesq; totas exhauriunt. Nulla hic infida grassantur maria, nulli terremotus vrbes absorbent, quod in Italia, Græcia, & Asia frequentissimum. Non hic campi vastis arenarum solitudinibus squalent: Nec, vt in Africa innumeræ, tum belluarum, tamē serpentum pestes, homines, & deuorant, & lenta venena tabe conficiunt. Soli tanta est feracitas, tanta foecunditas, vt Galliarum vbertati Sicilia inuidere possit: quæ tyrannicis crudelitatibus nunquam non exercita stupendæ fertilitatis pœnas etiam nunquam luit: hic nullæ paludes latifundia occupant, nec tenuissimo cespitem corio statim arena subest, peculia re Germaniæ, & septentrionis malum. Dixis hic Palladem cum Baccho certasse, maior ne vini copia an olei exundaret? Quibus Anglia, cum nō tam careat quam indigeat: Fateantur Britanni oportet, se duos preciosissimos naturæ liquores

Francis debere, accepto referant: quod & Galliæ abundantia Britannicam sterilitatem quorūnis ferè leuet. Etenim vnde frumenti omnigeni copiam, atque ex Galliæ expectabunt? Non ab Hispania, quæ frequentissimis rupibus aspera, torrido Solis vapore magna ex parte squallida, & striculis tractus iniuria, famem vel incolis suis indicit. Profectò Lusitanæ, Galliciæ, Asturiæ, Cantabriæ, Galliæ horreum est. Non à Germania. Hac enim quicquid frugis à cibo superest, id omne in potum coquit, absūmitque in ceruisiam. Quid bellatores Morinorum Treuerorumque, & Burgundorum equos commemorem? Quid optima Britonum armenta? Quid felicia Lemouicum, Aruernorumque pascua? Quid perpetua Cereris, & Pomonæ in Armoricis studia? Tot nobilia Biturigum, & Alceti vellera? Tot generosa Leodiorum saxa? Tot splendida Heluetiorum æra? quid tenuia? quid candida? quid nervosa Atrebatum, Rhemorum, & Camoracensium lina? quid illa terris omnibus expetita Neruorum aulæ? Allobrogum, Lotharingorum, & Corisopitentium: quo recentiores sunt argenti aurique fodinæ. Hoc magis arguunt, Galliam nondum effectam esse tot seculorum prouentu. Nam apud Teotofagos, Tarbelios, & Aquitanici maris accolæ, aurum effodi ex Strabone, apud Metellam ex Plinio nemo nescit. Et etiam apud Iurisconsultum Papiianum in leg. diuortio. §. si vir. ff. solu. matrimo. Relatum est in Gallia lapides renasci. Sed quis obrizum Baionensibus fluere non potius mirabitur? Quid tam profecto verum quam certum Guaronæ, Rhodani, & Dordonæ auriferas esse vndas? Druentia verò non solum aureis arenis beata, sed & gemmeis lapillis preciosa fluens. Narbonensis prouinciæ dotes, qui pro merito artigerit? tam suaues florum odores? tam numerosos succorum sapes? tam varios insecticorum herbarum colores? tot suaue rubentia cocci grana? fragrantés thymo saluicæ libanotide campos? emicantes benigne calidiorum fontium scaturigines? Fertilissimos croci Albigeorum agros. In plenum autem Galliæ promiscua, tot munificopacorum nemorum genera? tam teneras luxuriantis soli glebas? Tot lata apricorum collium vincta. Iam superba frugiferarum arborum pomaliam multiplices pecorum greges. Hæc Christophorus Longolius in sua oratione de laudibus diu Ludouici atque Francorum habita in vniuersitate Pictaua pro natione Franciæ. In qua multa dicta maiora, quo ad amoenitatem, temperantiam, & feracitatem eiusdem breuiloquij causa sciēs prætermisit, vt sunt vina Belnensia seu Burgundiæ, quæ super omnia vina sunt præcipua, & extollenda: & ferè per vniuersam Galliam, Flandriam, Picardiam, Normanniam, & Britanniam vehuntur. de quibus infra in 84. considerat. huius partis.

Fff 3

Et

Et etiam, vt ait Campegius in libr. de trophæis Gallorum, tract. 1. Terra Galliæ est frumenti præcipuè, & pabuli ferax, hinc temperato calore, inde felicibus, & tempestiuis imbribus, in omnia frugum genera fecunda est adeo, vt non ipsis tantum incolis, verum etiam Hispaniæ, Italiæ, & præsertim Genuensibus cunctarum rerum abundantiam sufficiat & subministrat. Hinc etiã non frumentum tantum copia magna est, verum etiam vini, olei, mellisq;. Noxio genere animalium minimè frequens, fluminibus & fontibus irrigua, duobus magnis fluuijs Rheno, & Rhodano insignis: omnia ad vsu animantium foetu beatissima. Et de huiusmodi Galliæ fertilitate, & bonis, meminit Budæus noster in libro de Assè, & partibus eius. lib. 4. vbi ait: O beatam futuram Galliam, si tam ei cõtigisset heros habere frugi quam bonos habere solet. Nam mancipia, vel quæ maximè vnquam prouincia dicto habet audientia. Iam primum in ea summum Liberi patris cū Cerere certamen, vt vini nobilitates nõ possit sine nomenclatoris opera numerare. Mito temperiem coeli, & clementiam, & quod vtriusque maris cinctus, & commercio commodè comiterque habitatur: soli vbertas tanta est in vniuersum, etiam inter inopes siugum sterilesque prouincias: vt quasi annonæ præfecturam sub cardine nostro gerere existimemur. prorsus (absit inuidia verbo) vt ieiunia indicare finitimis, victumque abstemium cum libuit possimus. quum sumem (vt ita dicam) occidentis arare videamur, si in vniuersum fiat æstimationo. Adde animorum alacritatē ad res omnes inceptādas, & dexteritatem corporum impigram atque eximiam ad voces obeundas. Et idem Budæus in dicto libro, & lib. 3. Inter alios Principes mūdi dicit Regem Franciæ, qui tener ferè rotam Galliam, habere magnas opes, & tor nūmos reddituales habere, quot olim Ro. Imperium habuit. Vnde dicit: Si tributa, quæ quotannis ex occasione gerendarum rerum varie indicuntur ad statam fixamque summam, & formulam redigerentur, posse hilari populi conditione ad quinque, & vicies centena millia peruenire. Vectigalia autem, & patrimonium regium, ac diadematicum duodecies centum millium conficere. Reliqua omnia, quæ vices stas non habent, qualia sunt fortuita, & aduentitia, & omnia in fiscum cedentia, in paginam liberalitatū sunt seponenda, cum muneribus, & magistratibus, & omnibus dispensationibus, quæ codicillis conferuntur à Rege, sed illa non taxat in d. li. 4. sed lib. 3. aliter æstimat redditus Regni Franciæ, ideo eum vide.

Extollenda & magnificanda est etiam Gallia ex moribus antiquis Gallorum, qui erant multum vtilis, laudabiles, & virtuosus, de quibus multi attestantur. Nempe Gallorū prioris seculi mores nostris longe dissimiles fuerunt.

Primo enim liberos ad conspectum suum pri-

venire non patiebatur, quàm per ætatem adoleuissent, ac subeūdis militaribus periculis essent idonei: quod etiam legitur obseruatum fuisse à Spartanis seu Lacedæmonijs, qui optimis Lycurgi legibus seu institutis regebantur. Vtinam, atque vtinam ille mos apud nos obseruaretur, ne liberi ab vtroque parente nimis delicatè enutriti deperderentur.

Item viuentes amicis mutuo concedebāt, quæ apud inferos creditoribus exoluerent: Hæc non approbo, nec approbat fides nostra Christiana, licet mutuum dare ex charitate procedat.

Tertio, viri quantas ab vxoribus pecunias nomine dotis accepissent, tantūdem domesticarum fortunarum æqua æstimatione cum dote conferbant: quicquid inde fructuum succrescebat asseruabatur, eratque eius, qui alteri fuisset superstes cum capite. Ita enim (teste Bapt. Fulg. in sua collect. de dictis factisque memorabilibus. lib. 2. tit. de pricis instit.) facta inter virum vxoremque par conditio, plus amoris retentura in matrimonijs putabatur. Et ibi scribit de Gallorum consuetudine circa matrimonia. Haud malus ait Gallorum is mos erat, quo in copulandis matrimonio puellis utebantur. Nam ne propter ingratiū matrimonium puellæ parentes incularent, parata magno inuitorum numero coena, virgini permittebant, vt ex inuitatis maritum sibi deligeret. electionis autem illud signum erat, cui ipsa ante alios aquam manibus dedisset.

Quarto, viri in vxores sicut in liberos vitæ, & necis potestatem habuere. Et pro hoc facit, quoniam non minor debetur reuerentia per vxorē marito, quàm per filium patri. Do. meus Ias. in l. tractat. C. de transact. dixi supra in II. part.

Quinto, si qua mulier veneficij fuisset cõuicta, à mariti sui propinquis incendio, alijsque cruciatibus consumebatur.

Sexto, quæ viucentibus chara fuissent, cum eisdem defunctis in funere cremari consueuerant, vel ipsa etiam animalia, ac etiã aliàs serui, & clientes, quos ab his dilectos esse constabat.

Septimo, de Republica, nisi in publicis cõsilijs licebat loqui, & de prædictis vide in comm. Cæsaris lib. 6. de bello Gall.

Octauo, qui vltimus in consilio venerat, mortidabatur, vt idem Cæsar ait ibi lib. 5.

Nono, Ei, qui tumulatus esset, minister publicus vestes rescindebat, adeo vt reliquæ partes prorsus essent inutiles.

Decimo, prolixas nutriebant comas: Hodie vero breues deferunt ad modum Alamanorum.

Vndecimo, vestes auro pictas gestabant, & hirsutis utebantur sagulis: propterea Iuuen. Satyra 9. textorem appellat Gallum, vbi ait:

Et male percussas textoris pectine Galli Accipimus.

Viliores enim vestes texebāt. de his Strabo. lib. 4. sic

4. sic ait: Sagis vestiuntur, comasque nutriunt. Promissis utebantur foeminalibus. Pro tunicis scissos gerebant amictus, vix pudenda natesque; velantes, lana quidem aspera, & oblongis villis, ad quod alius Martialis, dicens:

Mepinguis Gallia vestit.

Et lib. III.

Accipe Sequanica pinguem tetricis alumnam.

Et Virg. lib. y III. de eisdem sic meminit:

Aurea caesaries illis atq; aurea vestis.

Virgatis lucent sagulis, cum lactea colla

Curo innectuntur, duo quisq; Alpina coruscant

Gesamans, scutis protekti corpora longis.

Et sicut diuersos colores picturæ Babylonij: plurimis verò licijs Alexandrini texere, quæ polymita appellant, ita Galli scutulibus vestes diuidebant, quæ scutulata dixerunt instituerunt. Hastas alij, alij arcus, plerique fundas, nonnulli fustes in bella ferebant, prælongisque utebantur gladijs.

Duodecimo, Galli humi corpora restupinabāt ad quietem, Strabonis ætate, stramentis sedentes coenabant, lacte, & suilla carne vescabantur, feroci omnes ingenio, ducebantur maiore belli quàm agrorum studio: torques aureos pensiles colloportabant, Victoria efferebantur, victi autem stupebant, eorum (quos in bello cecidissent) capita, equorum suorum ceruicibus appendebant.

Decimotertio, mos etiã fuit apud Gallos, præcipuè Belgas, vt in comm. Cæs. lib. 1. in princ. & in 2. de bello Gall. laudabilis, quod mercatores minime ad se venire patiebantur, qui ea importent, quæ ad effocinandos animos pertinent, quæ consuetudo approbatur à F. Patrio in suo lib. de inst. Reip. lib. 1. tit. 8.

Decimoquarto, Mercurium præter cæteros Deos venerabant, quem omnium artium prædicabant inuentorem, vt patet in comment. Cæsaris lib. 6. de bello Gall. Ituri in pugnam, quicquid manubiaturum inde retulissent, vouebant Marti: Fraudantes aliquid ex præda graui supplicio puniebant.

Decimoquinto, vt scribit Diod. Sicu. lib. 5. Fuit etiam apud eos moris, nullum absque Philosopho sacrificium facere. Existimabant enim per diuinæ naturæ conscios sacra fieri oportere, tanquàm Dijs propinquiores. Horum intercessione bona à Dijs censentur petenda, quorum consilio in bello, & pace uterentur, vnde & Druydas (qui vetustissimi eorum sacerdotes prædicantur) sacrificia curare publica, & priuata solitos, Religiones item interpretari, adolescentes disciplinis instituerunt, rerum naturalium causas scrutari, de cæde, de finibus, cæterisque controuersijs cognoscere fama est: Ita vt si quis suæ publicam siue priuatam personam gerens, decreto non stetit, eidem sacrificijs interdicerent.

Hi omnem hominum congressum & sermonem declinabant, ne contagione polluerentur, vnus omnibus præerat, in cuius defuncti locum, suffragio alius sufficiebatur. Animas credebant non interire: sed in alia transire corpora. Multa de syderibus disputabant, de mundi, & terrarum magnitudine, de rerum natura, & potestate, vt de ijs, & pluribus alij Cæsar fecit mentionem in suis comm. lib. 6. de bello Gall. & infra dicitur in 59. cõsid. vbi præcipuè de laude huius ciuitatis Hedua describitur.

Decimosexto, autore Cels. li. antiq. lect. 12. c. 42. Galli sagittas helleboro cõsueuerant collinire, quæ ijs in venatibus transfixa feræ multò videntur & efficerentur tenuiores, & deliciores ad cibum. Rescindebant tamen partes quæ ambibant vulnus propter hellebori contagium.

Tanta denique, teste Cælio lib. antiq. lect. 7. c. 54. fuit Gallicarum mulierum virtus, vt inter infestas ciuiliis furoris acies, quandoque sese immittere consueuerint, ac lachrymis interdum, quandoque etiam precibus oblitterata discordia pacem procurare.

Vnde & apud veteres Gallos mos diutissime seruatus inoleuerat, vt cum de pace belloque cõsultaretur, mulieres adhiberentur. Si qua præterea, vt fit, inter socios incidisset controuersia, mulieres sedebant arbitra, quod adhuc de consuetudine approbata, (quæ pro lege seruatur) apud nos obseruatur. Cum in partibus Gallicanis foeminae præcellentes, vt Regina, in subditos suos ordinariam iurisdictionem habere noscuntur, vt dicit textus in ca. dilecti, de arbitris. in antiquis.

Præterea in foedere (quod sanxerunt cū Hannibale) voluerunt, vt si quis Gallorum se à Carthagenensium aliquo iniuria affectum quereret, eius rei index esset Carthaginensium magistratus. Sin Carthaginensium quisquam ab vno Gallorum iniusti quippiam passus esset, Gallicas mulieres de ea re iudicium facere. hæc Cælius, vt refert Textor in sua officina in fine, vbi describit diuersos mores populorum, & in suis Epithetis, in verbo, Gall. & dixi supra in 2. par. in 19. consi. vbi laudantur mulieres ex sagacitate. in fi.

Sed de Gallis ulterius prosequamur cum Textore nostro, Si virtutes Gallorum inspexeris (ait ipse) maximè Regum, & Principum, per paucos reperies omnibus Romanorum Imperatoribus pronus fuit in stupra, & rapinas, vt Iulius? in adulteria, vt Augustus? Ebrietatem, & comessationes, vt Tyberius? vim sororibus inferendam, vt Caligula? ad crudelitatem, vt Claudius? Si quis inquam matrem interfecisset, vt Nero? Auaritiæ studuisset, vt Galba? fordidæ fuisset gula, vt Vitellius? portentoſæ libidinis, vt Heliogabalus? senatorum interfecto, vt Domitianus, vt

Traia-

Traianus, & Diocletianus? Christianorum homi-
cida, vt Adrianus pedolares? Aleator, & popino,
vt Antonin⁹ verus, vt Commodus Neronis imi-
tator? Parcus, vt Aelius Pertinax? Parricida, & in-
cestuosus, vt Caracalla? Instar Maximini gulofus?
Instar Gordiani iunioris mulierofus? Cæterorum
denique instar omnium probrofit omne genus
flagitij adobrutus? Sed nostra Gallia his porren-
tis caruit. Felix Gallia Regibus, inquit Iralus Poli-
titanus. Et de virtutibus illorum scripsit satis breui
stylo Simphorian⁹ Campegius in suo tractatu de
trophæis Gallorum in c. de genealogia, & Guagui-
nus amplè in suis Chronicis de gestis Francorum.
Er in hoc præ cæteris Principibus & Regibus mun-
di veniunt laudandi, quod à tempore fidei Chri-
stianæ susceptæ continuo veri zelatores, & prote-
ctores eiusdem extiterunt, quod pater ex signifi-
catione vocabuli (cui est feruendum, vt instit. de
donâ. §. est & aliud.) cum Christianissimi nuncu-
pati sint, nulloque errore contra ipsam fidem re-
ceperunt, fouerūtq;: sed illos è Regno extripaue-
runt; tanquam fortes hæreticorum malleatores:
Ita quod sola Gallia caruit monstis, vt infra pro-
ximè amplius dicetur. Intèr alia etiam semper flo-
ruit Gallia in administranda iustitia, vt dixi in plu-
rib. locis, propterea verificatū est dictū psalmistæ
in Gallis, vbi ait: Diluxisti iustitiam, & odisti ini-
quitatem, propterea vixit te Deus tuus oleo læti-
tiæ præ confortibus tuis. Nec mirum, cum maxi-
mè Gallis innata est iustitia, temperantia, cõcor-
dia & vrbalitas, vt statim dicam.

Præconizanda est vltèrius Gallia tam ex Reli-
gione antiqua, & cultu Deorum obseruato, pro-
ur tunc temporis patiebatur, de quib. iam aliquid
retuli suprâ proximè, quàm ex fide Christiana sem-
per seruata, quam nunquam à tempore, quo il-
lam receperunt, quod fuit anno domini 478. quo
tempore Clodoueus Rex Francorum effectus est
Christianus, hortatu, & deprecatione Clotildis
eius vxoris filia Regis Burgundiæ, quæ Christi do-
cumentis sequebatur, cum ante id tempus iam ef-
fecti essent Christiani Reges Burgundiæ, quæ pars
est Gallie, dimiserunt, respuerunt, repudauerunt,
nec ab illa recesserunt: sed semper in fide Chri-
stiana firmi, & veri permanserunt, Ita, quod Gal-
lia semper monstis caruit, vt dicit Pet. Blesen. in
suis Epistolis, & etiam Hieronymus in Vigilanti-
um, & Petrus Venerabilis Abbas Cluniacen. li. 4.
Epistolâ 11. Epist. 11.

Er primò de Religione antiqua, & cultu Deo-
rum videas Iustinum de Massilia loquentem. Sed
etiam ante Christum, Galliam de Christo pro-
phetizauerunt factò & opere. Cum sit plusquam
notissimum Ecclesiam Carnoten. factam fuisse,
& dedicatam in honorem virginis parituræ, pro-
ur Græci Athenis adificauerunt templum, quod
dedicatum fuit Deo ignoto. Sed post Christum
certum est, quod ex Gallorum Regib. à Clodouei

tempore (qui primus, vt dictum est, inter eos Chri-
sti fidem agnouit) aut infidelem effectum, aut de-
fide malè sentientem legimus neminem. Ex Ro-
manis autem Imperatoribus, & postquam verita-
tis viam agnouerunt, complures retrorsum ea de-
serta abierunt, ac de Christo malè senserūt. In pri-
mis Constantinus Constantini Magni filius.

Adrianus, nonne persecutus est Christianos?
Idem Constantius eius frater similimus fratri
Arrianus fuit.

Julianus Apostata perfidus contra fidem, vnde
Apostata vocitatus est, qui post Constantium à
Christiana fide recessit, & odio summo pere habu-
it Christianos, quibus officia, & scientiarum stu-
dia interdixit.

Valens Imperator in Oriente, tanquam Arria-
nus persecutus, Christi fideles persecutus est. Vnde
præcepit, vt monachi sub temporali domino mi-
litarent.

Anastasius Imperator, Nonne factus est hæreti-
cus pertinax?

Iustinus minor, nepos Iustiniani, homo fuit a-
uarus, rapax & impius, & hæreticus.

Leo tertius, Imperator Romanus, vir vti-
que pessimus fuit, qui beatæ Mariæ, atque alias
sanctorum Images in publico concremari fe-
cit.

Constantinus quintus, Persecutor fuit Ecclē-
siæ, qui multos Catholicos, & monachos occidit
impie magicis vacans artibus.

Valerianus, octauam in Christianos post Ne-
ronem exercuit persecutionem.

Aurelianus verò, nonam in Christianos mo-
uit persecutionem. Omitto alios, qui alias perse-
cutiones in Christianos exercuerunt, vt Seuerus,
qui quintam in Christianos suscitauit persecutio-
nem, Domitianus secundam, Traianus tertiam,
Maximinus sextam, Decius septimam. Nonne om-
nes isti Imperatores iniqui, pertinaces, infide-
les, hæretici, & de Christo male sentientes fuere?
Ita, vt horum æuo iusto Dei iudicio Imperium vix
etiam nomine vigeret. Nam illud in Oriente Bar-
bari continue occupant, & Romani ab armorum
vfu bellandique consuetudine abalienati: iner-
mes, inertes, pusillanimesque effecti, atque igna-
uiæ dediti ad Gallos tanquam strenuos, & bellico-
sos milites, qui semper Romanæ Ecclesiæ prom-
ptissimi, & adiutores & protectores fuere, qui nec
mortem oppetere, id necessitate exigente, quan-
doque dubitarunt.

Ideoque dicit Franciscus Philclphus in Episto-
la ad Carolum v. Si verum sine cuiusquam in-
uidia fateri licet, posteaquam impia, & immanis
illa sceleratissima Mahumeti secta inualuit: Nul-
lum est vsquam hominum genus, cui plus debeat
Christiana Religio, quàm inuictæ Francorum no-
billimæque virtuti. Cum reliqui enim ferè o-
mnes, & Reges, & populi Christiani, ignauo quo-
dam

dam animi torpore tanquam elanguissent: soli
Franci inuenti sunt, qui ingenti animo & excel-
so, omni Barbarorum, & infidelium impetum
non modo sustinuerint, sed represserint, fugarint,
fuderint, opprefferint, vt dictum est supra in 5. par-
te in confid. de Rege Franciæ.

Quamobrem Carolum Magnū Pipini filium
Imperatorem Romanum elegerunt. Gallorum
Reges fermè omnes, aut in armis fortiter dimicā-
tes, aut apud suos rebus bene gestis Regnoque pa-
ce acquisita feliciter diem clauserunt extremum.
At Romanorum Principum nō modica pars aut
ingeniosè à suis, aut quouis alio infortunio perie-
re. Et, vt à primo fiat narrandi exordium, Iul⁹ Cæ-
sar viginti tribus plagis acceptis in senatu & Con-
silio occiditur.

Ostauian⁹ Cæsar Augustus apud Campaniam
intoxicatur.

C. Calligula, postquam triennio, & decē mensi-
bus imperitauit, trucidatur à suis.

Claudius anno Imperij decimoquarto venena-
tur.

Nero, iuuenis adhuc, & in ætatis flore constitu-
tus (qui ardente Roma Troiæ alosim decantat)
seipsum suo pugione confodit.

Vitellius cum summa ignominia ex ædib⁹ tra-
ctus, luto & stercore conspersus, mucrone gladij
mento supposito, ne præ pudore faciem inclina-
ret, ad scalas Gemonias ductus minutatim excar-
nicatur.

Galba senex Imperij mense septimo in vrbe ad
lacum Curtij trucidatur, & eius caput, qd toti orbi
legem dixerat, à gregario milite amputatum, ad
calones & lixas est proiectum.

Orho 95. Imperij die se ipsum pugione confodit.

Domitianus, ex optimo patre pessimus filius,
Christianorum persecutor sæuissimus, anno Im-
perij sui 15. necatur à suis: tanto infelicio, quanto
eius potentia diuturnior. Prolongatio enim tam
sæuæ tyrannidis quid fuit, quàm coaccruatio di-
uinæ indignationis? iuxta dictum Valerij Maxi-
mi: Lento etenim gradu ad vindictam sui diuina
procedit ira, tarditatemq; supplicij grauitate cõ-
pensat.

Antoninus Commodus, omnibus, vt dicitur,
incommodus, duodecimo Imperij anno strangu-
latur.

Aelius, quod illiberalis esset, & fordidas, impe-
rij mense sexto palam occiditur.

Antoninus Caracalla 7. imperij sui anno, dum
leuandæ vesicæ gratia descendisset ex equo, à Par-
this opprimitur.

Heliogabalus, homo flagitiosissimus, quarto
imperij anno tumultu militum necatur.

Decius, Christianorum inimicus, Imperij an-
no secundo à Barbaris est occisus, cadauere eius
nusquam reperto.

Valerianus, qui cum Galieno regnauit, captus
à Pacoro, Parthorum Rege, nō occisus statim, sed
occæcatus, & cathenatus, atque ad diurnam
mortem reseruatus. Erat enim ei equum ascendē-
ti scabellum pedum, quod aliter dicitur suppeda-
neum.

Nonne & Tyberius veneno perijt, qui ex man-
fucto Principe in sæuissimam permuratus est be-
stiam?

Pertinax Imperator in domo sua à militib. oc-
cisus fuit.

Julianus Didianus in Palatio occisus est.

Macrinus post Bassianum à suis occisus fuit.

Alexander Verus, Heliogabali filius, à militib⁹
opera Maximini occisus fuit.

Maximinus apud Aquilegiam cum filio suo à
militibus occisus est.

Gordianus tertius interfectus est à suis militi-
bus.

Philippus, & suus filius eiusdem nominis, am-
bo in tumultu militari fraude Decij interfecti
sunt, pater Veronæ, & filius Romæ.

Quintilis frater Claudij occisus est.

Florianus occisus est in sidijs militum.

Probus de Pannonia occisus est à militibus.

Carus Romanus cum exercitu fulminatus est.

Carinus occisus est à Diocletiano, & frater eius.

Numerianus occisus est prodicione Apri soceri
sui.

Diocletianus venenum bibit.

Galerius, postquam multis molestijs affecerat
Christianos, diuturno morbo contabuit, & cum
vermes ex eius corpore scaterent, cruciatus impa-
tiens manu propria se interfecit.

Licinius occisus est à suis.

Maxentius in fluuium cum suorum magna par-
te submergitur.

Constantinus Constantini Magni filius, occisus est.

Julianus Apostata trāsfixus telo in deserto Par-
thiæ ab vno ignoto milite, occubuit.

Valens, vulneratus sagitta, fugiēs in vilē casam,
vnius crematus est igne.

Valentian⁹ secūdus strangulatus est apud Vien-
nam, fraude Arbogati comitis sui.

Honorius occisus est Romæ.

Valentinianus tertius occisus est Romæ ab v-
no suorum militum.

Marianus occisus est coniuratione suorum mi-
litum apud Constantinopolim.

Constantinus secundus occisus est à suis in Bal-
neo.

Iustinianus secundus, qui à Leone relegatus
fuerat, vbi recuperauit Imperium Leonē ipsum,
& Tyberium, qui inuaserat Imperium, in pu-
blico iugulari fecit: sed ipse ab vno militum
suorum quem relegauerat vincitur, & occidi-
tur.

Sed quid pergo Tyrannorum cades recensere,
Ggg cum

cum meæ tantum intentionis sit laudes, honores, & glorias recensere: descendamus ergo ad laudes, & triumphos Gallorum Principum, qui non in aperiere, vt de Clodouco, & alijs Regibus, vsq; ad Carolum Magnum videri potest, qui non minor in bello fuit Cæsare. Hic fuit optimus Princeps Christianorum, qui terram sanctam occupatam à Sarracenis recuperauit in Oriente, & in Occidente totam Hispaniam liberauit de manibus eorum. Maximus pugil fidei Christianæ, & Ecclesiæ Romanæ protector. Hic fuit Princeps, qui occasus & septentrionis sparsa Regna sub Francorum cōgregauit imperio. Carolus is est, cui à rerum gestarum magnitudine Magno cognomē fuit. Qui patria æmulatus vestigia Hadrianum, & Leonem Romanos Pontifices, illum oblesum, hunc exultantem in integrum restituit. Hic ille est, qui Longobardorum Tyrannidem euertit, Hunnorum Imperium excidit, Angliam recepit, Bauariā domuit, Hispaniā subiugauit, Italiā possedit. A Corsica

*miense;
verdad es que
conquistó N. de
Moros algunas
tierras de Cata
luna, y Navarra.*

Mauros, Sardinia Pœnos, Balearib. Saracenos exegit, expulit, exturbauit. Hic ille, qui Bohemos cōtudit, Dauorum impietate coercuit, Sclauorum ferocitiam fregit, Saxones Christo audientes reddidit. Hic ille, qui Fluentinorum urbem ruderib. obrutam instaurauit, denominauitq; Florentiam à liliorum florib. Francorum insignib. Hic ille, qui cum tantum foret vixq; ab armis (ingruentib. vndiq; hostib.) respiraret: Interea tamen Papiæ iuris vtriusq; professores: sed & Parisijs maius aliquanto diuinæ humanæque sapientiæ gymnasiū instituit. Ex quo quam multi omnibus disciplinis conspicui Christianum orbem veluti micantia sidera illustrauerint: tam mihi nimirum dictu reor difficile, quam longum, vel summum hominum flores nobilitatis Franciæ delibare, vel nuda denotarum Proinciuarum commemorare nomina. Hic ille, cuius felicitatem miratus Oriens, ab India vsq; legatos cum muneribus amicitia eius petentes misit. Hic denique ille est Carolus, quem Augusto parem fuisse, atque adeo maiorem; haud immerito contendimus: nisi quod nec vim patriæ intulit, nec imperium armis inuasit, neq; Consules de se optime meritos extinxit, neq; ciues suos truculentissime proscripsit, neq; collegas, & cōsanguineos ad mortem compulit. Vixit autem annis 71. & mortuus est, non vt Cæsar per violentiam, sed feliciter apud suos, cum regnasset super Gallos annis 47. & imperasset post bellorum suorum finem, non tribus annis duntaxat, & mensibus septem, vt Cæsar, sed annis nouem cum magno omnium suorum plaudu. De victoria eius, quam fecit pro fide, dixi supra in 5. par. in 23. confid. vbi scripsi qualiter de eo fuerat prophetizatum per Ioan. Euang. pro tuitio ne Ecclesiæ.

Lotharius, Ludouicus II. Carolus II. dictus Cæsar, filius Ludouici Pij, & patruus Ludouici II. & frater Lotharij, Carolus Minor seu tertius, nepos Caroli Calui, Arnulphus, qui ex Carolorum fuit progenie, qui Normannos mirabili cæde deleuit, & Romam cepit, Ludouicus III. Arnulphi filius. Isti fuerunt Gallorum Reges, qui non per tyrannidem, sed per electionem ritè celebratā Romanum feliciter obtinuerūt Imperiū. Et de morte istorum vide Pyrrhum in suo sermone de fortuna, in Plutarchum, & Campegiū in genealogia Francorum Regum, vbi vitam illorum, initium Regni, & annos describit, & ex computatione temporum secundum Chronicas Imperii annis centum & decem Caroli Magni progenies possedit, & cum M. Sabellico dicere possum non minus Romanæ Ecclesiæ, quam reliquæ Italiæ calamitosum esse, quod à Francis ad Germanos translatum sit Imperium.

Quid amplius de Gallis dicendum venit? profecto nihil, nisi quod vnus & verus est Deus Regnum à gente in gentem transferens, propter iniustitias, iniurias, & contumelias, ac diuersos dolos, & disponens tempora, peccata quoque puniens. Eccle. 10. c. Quæ enim infirma sunt mundi, quandoque elegit, vt confundat superba. Nam postquam res Asia Ilionq; superbum eccidit, Troianis per vniuersum penè orbem profugis, ab eisdem tandem exordium Francorum sumpsit Regnum: Quod per Duces aliosq; officiales diutius moderatum in sublimemq; prouectum, paulatim Normandiam, Picardiam, Aquitaniam, atque Lugdunam cæteri que circumadiacentibus Regionibus ampliatum fuit. Tandem Regem fortissimum totā Galliam, & Cisalpinam, & non minimam Transalpinam partem occupantē, & cunctas Regiones à mari vsque ad mare in ditione sua positas in manu forti, & brachio extento, & prouida ordinatione maturoque semper consilio eandem regentem, huic Regno diuina impartiri dignata est clementia. Huic generi hominum, quod reliquæ omnes ferme nationes admirentur, & amore, timoreq; permixtis non immerito honorarent: Deus vter, qui superstitione sollicita ab ignorantibus colebatur, suæ intelligentiæ fontem adaperuit: promptiusque per hominem resturus homines Gallorum Regem, non modicas virtutes, & semper in exteris nationes mirabilia operantem: vt Ecclesiam suā non habentē rugam, aut maculam infidelib. qui Heracliti Imperatoris negligentia per orbem increuerant: atq; in Christianos inualerant, defensaret. Et vt inter Gallos fidelium tutela esset libertas, in subsidium excitare voluit. Propter quod & cum summos Pontifices, Roma pulsos in suū loco restituerit. Tū quia Francorum gens plus ceteris diuinæ dedita visa est Religioni. Hinc Franci iusto titulo Christianissimi dicti sunt. Dixi amplius, & latissime surpa in 5. huius libri part. in 24. con-

+ Bien reparo en decir vna cosa pero ni aun esto dixerte.

gd. Vbi amplè dixi de Regibus Francorum. Et ex ibi dictis, & his constat illud verificatum, quod Gallia quo ad fidem caruit monstris, nec vnquam deuiauit à fide, prout ceteræ aliæ nationes, vt sunt Orientales, Asiatici, & Africani, Africi, & Graeci, vt amplè scribit Ioan. Eccius in suo libr. 3. de primatu Petri. Vbi ponit, quomodo aliæ omnes prædictæ nationes fuerunt sub Romano Pontifice, & deuiauerunt seu recesserunt à sede Apostolica, imò etiam quasi omnes à fide. Sunt tamen aliqui, qui tenent aliquid de fide Christiana: sed habent aliquos errores, vt dicam alibi. Imò etiam Germani, Itali, & Hispani, non caruerunt monstris, prout Galli: quia semper fuerunt aliqui Hæretici, qui omnes fuerunt, quasi Bohemi, Alemanni, Itali, aut Hispani, & pauci fuerunt Galli, de quibus in c. quidam Hæretici. 24. q. 3. & ibi amplè Ioan. de Turrecr. qui ibi omnes illos declarat. Adhuc temporibus nostris insurrexit quidam Hæreticus Lutherus nomine apud Germanos, qui multas opinionones hæreticas scripsit, quæ nec receptæ fuerunt, nec p̄sularunt in Gallia. & sic verificatur illud, quod Gallia semper caruit monstris. Itaque nulla alia natio Christianæ fidei cultu vnquam habita est religiosior. Romam sanè, qua vt sacrosancta Itali gloriantur; prophaniſsimam dixerim; si tantum Christiani sanguinis sola penè hausit, quantum nec reliquus orbis illa imperante effudit; vt inquit Longolius in dicta sua oratione de laudibus Francorum. O praua interpretatio. An quia per tot p̄iorum greges decem illis præscriptionibus plusquam ferinæ rabie defæcti, Ideo purè, Ideo religioſe, Ideo inuolabilis cognitum meruerit? Saccrne Diocletianus, quod se Christianorum cardibus vsque contaminauerit. Pictatene insignis Romanus ille populus, quod suos in Pontifices penè semper grassatus est? Non Galliam æquius sacrosanctam appellaueris, quæ profugos Ecclesiæ Prasules suo semper Asylo tenuit, venerata est: & à sede sua expulsos ter reddidit? Sacra nimirum Roma, cui si vel humillimum rugitolum, hoc nomine conferam Christianæ Reip. nedum Gallie fugillatio esset. Quod si deo locus quispian sacer est, quod multis nobilibusque beatorum reliquijs scatet, pulchrè vicinus. Nam apud vnā Francorum grem omnes Christi exuitas reperies: Quippe præputium, inconfutibile togam, Spineum diadema, Crucem, Clauos, Spongiam, Lanciæ cuspidem, & cum qua sepultus est Iudonem.

Adde, Quorumdam in humanis ageret obsequio maxime vsus est auia Annæ, septemque Apostolorum, ac trium Magorum corpore. Neq; non Lazari (cuius corpus in hac nostra ciuitate Heduiacet) Magdalenes (cuius etiam corpus habetur, & in capsa nobili, & diuiti reponitur in monasterio Vezelien: huius diocesis Heduen.) Martiæ, Martialis, ac trium Mariarum cineres, Ad

hæc preciosum diui Ioannis Baptistæ caput, & digitum (quo agnus Dei immaculatus demonstratus est) Virginum insuper millia vndecim, cum deuota fidei Thebanorum illa legione. Præterea Dionysij, Martini, Cosmæ, Damiani, Sebastiani, Antonij, aliorumque selectorum Heroum innumerabilium reliquias, perpetua Romanæ impietatis monumenta. Insuper Claudij, & Edmondi (quorum corpora, cum carne, & ossibus apud nos à peregrinis visitantur frequentissime. Leodegarij Episcopi Heduen. Hilarij, Radegundis Reginae Francorum, Nicolai, Barbaræ, Benigni, Andochij, Trium gemellorum, Genouefa, & Germani. Non omitto & corpus diui Quintini martyris, quod in vrbe à suo nomine dicta seruetur: licet antea Samarobrina, ab origine Samonæ fluminis dicebatur. Postea verò ab Augusto Cæsare (qui Iulio successit,) & muro auctam, & fortissimo munitam Castello, à suo nomine Augusta appellata est: quod nomen illad inuentio nem vsque corporis S. Quintini mansit.

Et quia est meus, & Basilicæ seu parochiæ meæ patronus, & numen tutelare apud Heduos, ideo ad laudem eius quippiam referre arbitratus sum. Is enim Quintinus origine Romanus fuit, Zenonis senatoris filius, baptizatus à Marcelino Petri successore. A quo in Galliam cum vndenis discipulis missus in Ambianorum vrbe Christi verbum prolaturus confedit: comprehensus tandem à Rictiouro præfecto, perductusque Samarobrinam, qua tunc Augusta vocabatur: ibidem post multa supplicia sub Diocletiano & Maximiano Imperatoribus capite truncatus, sanctorum martyrum coetui annumerari dignus habitus est. Corpus eius cum capite in Samonam fluiuium abiectum 50. annis ibi delituit: donec matrona quædam Romana nomine Eusebia, monita ab angelo in Viromanduos. (subleuandi ab aquis eius corporis gratia) peruenit: vitum quem antea perdidit sperans se recepturam, quod & merito sanctissimi martyris implerum est. Nam inuento corpore, & capite, mox vitum recepit. Corpus, & caput humo abscondidit, eo in loco, qua ingens Basilica nomini eius dicata hodie visitur. Corpus deinde, & caput post trecentos annos à diuo Eligio Nouiodunensi Antistite (q sub Dagoberto Francorum Rege sanctitate claruit) subleuatum è terra aureo in loculo condita sunt: Templum quoque à Regibus extructum percelebrius, præclarius, & felicius. Exinde haberi coepit diui Quintini nomen, quod nunc seruat, turmatim ob indies facta sanitarum miracula conuolant & conuolant peregrini, & deuoti viri. Aliorum verò martyrum, confess. ac virginum corpora apud Gallos beatificata, & mirificè venerata sub silentio prætereo, cum innumera sint, & fortè rediosum foret.

Et, quod Galli piensissimi religiosissimi que ab

++ Mas miense que autor, que da por Ggg 2 anti-

antiquo fuerint, attestatur exemplum memorabile, & vetustissimum, quod descripsit Valerius, titulo de seruata Religione. Licet summo labore nitus sit offuscare veritatem rei, ac nebulam, & tenebras obijcere, uti gens illa Italorum nostra gentis gloriae semper inuida: sed conuicti verum (quod celari non potest) fateantur oportet. Namque Gallis nostris Capitolium obsidentibus vrbe iam capta, ne statutum Fabiae gentis sacrificium interrumperetur, G. Fabi dorso Gabino ritu cinctus, manibus humerisque sacra gerens, cum de Capitolio descendisset per medias Gallorum acies egressus in Quirinalem collem peruenit, ibique omnibus soleniter peractis, in Capitolium post diuinam venerationem ad suos sine offensa redijt, & hoc Gallis religione motis, cuius nequaquam negligens gens est, ut testatur Linius, & Caesar in suis com. lib. 6. de bello Gallico. ita enim ait: Natio est omnium Gallorum admodum dedita religioni, &c.

Laudanda est etiam ac plurimi facienda Gallia, eo, quia nulla est alia terrarum pars, quae sit vrbibus frequentior, atque sacratissimis aedibus sanctior, Et licet ambitiosis titulis Itali ciuitates, & caetera quoque eorum oppida insigniuerint: Certè Venero auro non inuidebit Lutetiae seu Parisiana vrbis opulentia, quam Architenius Chryseam metallis dixit. Aedium apparatu, ac turritorum moenium pulchritudine Mettis aemulam reddat Florentiam, de magnitudine cum Mediolano contendit Gandauum, Neapolis elegatiam equabit vel Rothomagus, vel Auenio, vel Lugdunum, vel Colonna, vel Turo, vel Diuio. Sanctonum seu Aurelianorum feracitati cedit Bononia, Heduarum vetustati Rauenna.

Insignienda est quoque Gallia, eo, quod si de riuis annuum fluxibus, & piscosis lacuum vbertatibus litem Galliae mouerint, num Trasimenum Lemano aequabimus? Verbanum Laterna? Larium Constantiensis lacu? Benacum Ruscinouensis? Sabinum Tholosano? Eupilium Massiliensi? Fucinum Burdegalo? Nam quod ad fluum meatus pertinet, vicimus. Haud dubie Carantono Ticinum, Mosa Vultunum, Dordona, Arnum, Athesim, Druentia Truentum, Isara, Lyrim, Mosella Tiberi concurret. Rhenus Pado. Sed quem Rhodano conferent? quem Garunnae opponent? quem Ligeri committent? & quod turmatim recensuisset conueniat, quos Scaldi, Liciae, Sequanae, Matronae, Ararim, seu Sagonae, Sabi, Dordonae, comparabunt? cum nullus ex ijs non quaelibet magnarum nauium capax, multis passuum millibus nauiget. Caeteri Italiae fluij, imò torrentes, trahibus verius quam ratibus meabiles, nisi qua mare influuntur nauigia patiantur.

Haec denique illa est Regio, quae in orbis principi nobiles, religiosi, & Francos extulit: quae sic

quenti gentium incolarum duos educat Britones, vastos Normannos, industrios Flandros, mites Lotharingos, faciles Andegauios, bellicosos Vascones, animosos Burgundos, & feroces, Picardos alacres, frugi Santones, Aurelianos, atque Pictauos, Narbonenses fideles, fortes Aruernos, Hannonios pertinaces, magnanimos Senones, versutos Cenomanos, denique militares Bituriges, Cadurcos, Petragricos, & merito omnes, qui cis Rhenum habitant Theutogallos.

Et si de sanctitate, & excellentia sacratissimarum aedium contendere voluerimus, non nereperiemus, quod capita ordinum B. Benedicti tam in eiusdem ordine, quam Cluniacen. quam etiam Cisterciensium sunt in Burgun. Regia. Etiam in Gallia est caput ordinis Chartusienis, & ordinis Pramonstratensis.

Si Roma se sanctam nominare voluerit, quid facient Lutetia, Pictauis, Aurelianum, & infinite aliae ciuitates Galliae, quae excellentiores incredibili ac indicibili prope, tum impensa, tumque artis elegantia constructas habent Ecclesias cathedrales, quam Italia, quam Hispania, quam Germania, aut quaecunque aliae nationes. Quenam est in Italia, quae nostra dominat Parisiensis aequari possit? quae Ecclesiae Bituricensis, Carnorenen. Cluniacen. & infinitis alijs, quas fastidiosum esset enumerare.

Extollenda & laudanda est etiam Gallia ultra alias nationes ex literarum traditione. Quoniam licet a multis inuidis, & detractoribus, artium ignari ac disciplinarum iudicati sunt Galli: Certum est tamen apud ipsos antiquius, quam apud Latinos, & Graecos literas floruisse. Nam, ut Berofus lib. 3. antiquitatum scribit, anno quarto Nini literis, & legibus, Celtas formauit Sametis, Dis cognomento, & Celtiberos Thubal. A quibus demum mille post annis Graeci non a Cadmo, (ut docet Ioan. Annius) suas acceperunt. Nam quas primus aduexit rudes quidem paulo ante excidium Troianum Cadmus quintus eas a Galathis traxerat. Quas Galathae, & Meones prius a Gallis susceperant. Neque ergo, inquit idem Annius, Galli a Graecis, sed potius a Gallis Asia, & Graecia, cum colonijs etiam literas, & disciplinas consecutae sunt. Aliquot deinde annis post repertum literarum usum regnauit apud Celtas Sarron, (quod fuit apud Heduos, cum Celtarum Hedui principatum tunc obtinerent, ut infra dicitur in confid. vbi excellentiae aliquarum ciuitatum describentur.) Qui, ut hominum tum recentum ferociam contineret, publica primus instituit gymnasia. A quo Celtarum Theologos, & Philosophos vocauerunt Sarronidas, & in maximo, & precipuo quondam honore habitos. Quin etiam illa Dea dicendi praeses Pitho nomine, quam alij Suadam, Suadelam, Lepore. Flexanimam, Graeci Psythagogon, quasi ductricem animae, & oblectatricem vocant,

caut, maximi loco numinis olim apud Gallos habitata est, ut optime ex Luciano docet noster Bud. in lib. de Affe. & part. eius. lib. 4. & per Text. in sua offic. in vlt. c. Adde quod & scribit Iul. Caesar in li. 6. suorum comment. de bello Gal. Vbi de disciplinis Gallorum loquitur. Ita enim de eis, quod ipsi in rebus publicis priuatisque rationibus Graecis literis vtantur.

Et si quis arguat, cur ergo prisca illa Gallicae gentis facinora ad posteros clarius, & notius multo non fluxerunt, cum tunc apud eosdem literas dicant floruisse. Respondet idem Textor in suis Epithetis in ver. Galli. Vel nulla omnino tanquam posteritatis negligentis monumenta reliquisse, vel si qui reliquerunt, iniuria temporum euanuisse. Budaeus vero in praedicto loco dicit Euanus, & Hispan. prisca Hist. fuisse ignota. Et causa ignorantiae fuit, quod illi secum ipsi viuerent, commercia aliarum gentium auerfantes.

Longolium vero, in sua oratione de qua supra laudando Galliam ex literarum eruditione dicit eam eruditionis splendore Italiae praefendam. Quippe Itali de vnus Eloquentiae laudibus nobis controuersiam faciunt, Sed quae tanta est oratoris in inueniendo subtilitas, in distribuendo diligentia, in eloquendo copia, in dicendo cum memoria pronuntiatio, ut Physic. rerum indagati, vt morum vitaeque rationibus, vt differendi subtilitati, vt Arithmetics supputationibus, Musicae concentui, dimensionibus geometricis, siderali diuinitati, Medicinae vtilitati, atque sacratissim. Theologiae mysterijs collidi possit? Quibus disciplinis quantum orbem vicerit (vt Rom. Pontificum Architrucijque, haud minus crebra, quam illustria Elogia transeam) assiduus testis edocet Mantuanus alter Poeta, alioquin Franco nomini infestus: apud quem Paulus, Arcopagitan Dionysium, Galliarum Apostolum, ita compellat Caroli praecinens magnitudini:

*Non desit Gallis vllum decus illa per orbem
Clara, per Aethiopes nigros, audita per Indos.
Illa tuae quibus in Caelum tolluntur Athenae.
Toti sopiae facunda bonis, tot lucida claris
Scripatorum ingenijs: quae tanquam sidera lumen,
Aeterno splendore ferunt gymnasmata primas
Transferet ad Gallos.*

Mox subdit:

*Et sua de gratijs migrans Academia campis,
Ibit ad occasum, vacuasque relinquet Athenas.*

Ex his patet Athenas in Francia concessisse, & tale super Francos Baptistae Mantuani fuisse iudicium, quale Apollonij Mollonis de Cicerone. Et tamen, an Romani literarum gloria Athenien. cesserint, in dubium qui reuocat, is dubio procul de omnibus dubitat. Ergo, & studiorum laudem Rom. abstulimus, & doctrinarum decus, vt Athenien. haeredes nobis merito vindicamus. Hinc illa

per vniuersam Galliam resperfa literarum Gymnasia, cum summorum Antistitum, Regum, Imperatorumque liberalitate opulentissima: rui omnium liberalium disciplinarum profess. nec non studiosae iuuentutis multitudine nobilissimi. Nam praeter Parisien. scholam, & suas habet Diatribas, Colonia, Louanium, Moguntia, Treueris, Basileae. Jam celebrantur Pictauina, Aurelia, Tholosae, Auenio, Burdegalia, Nanctum, Carurcum. Ad haec Biturix, Andegauium, Valentia, Cadoniis, Montepessulanus, Dola, Hyssidorus, & Billionius. Quotus quisque est in tam numerosa prisca Roman. turba, qui praeter linguam lenocinium, superstiosam verborum festiuitatem, calamistratae orationis cincinnos, aliquid ex naturae sacrarijs depromptum, aut ex caeli Regia huc translatum commodè, sapienter, aptè, tractauerit? Francia autem, quam omnis sermonis eliminato fuculo, quam omni relegato exotico ornato sint in disquirendo prudentes, in explorando circumspecti, graues in considerando, in disserendo versuti, religiosi in decernendo, ingenuè omnes Europei farentur: In Galliam commendo sanctioris doctrinae gratia: vt quondam in Aegyptum Graeci ipsique Romani Athenas, & Massiliam. Caeterum, quia Eloquentiam veluti filiolum exofculantur suam, non dixerim, quod ex ipsis quidam haud aliud Oratoris esse quam mentiri, decipere, circumscribere, praestigiari. Fallax verborum modulamen non nisi circumagendam imperitiae plebeculae multitudinem pollere, sapientem a proposito linguam rectorio auerti, nunquam Francos patrii sermonis suos habere oratores. Et inter eos vnum Octavianum a S. Gelasio, quo Romanos omnes Poetas Rhetoresque ferè prouocamus. Sed illud dicam Plotium Lugdunensem, Romanos primum docuisse Rhetoricem. Tullius certè latinam facundiam antistes sese ab eo prima Romani eloquij rudimenta didicisse fateretur. Quid Satyricus Aquinas non peculiari apposito Gallos ornandos putauit?

Gallia caustidicos docuit facunda Britannos.

Et iterum:

Gallia, vel potius nurricula caustidicorum.

Quid Lucianus ille Samosatenus in nullam alioqui gentem non debacchari solitus, non lepido apologo ex Herculis statua Gallicam eloquentiam insinuauit? Audiamus D. Hieronymum in Vigilantiis. Sola, inquit, Gallia monstra non habuit: sed viris semper fortibus, & eloquentissimis abundauit. Quid Crinam seu Chritiam? Quid Charundam Massilienses, commemorem? Quorum ille ob syderalem Mathematicamque peritiam Romani populi facta Nerone Principe rexit. Hic damnatis Chryssippi, Erasistrati, Herophili, Aesclepiadis, priscaeorumque medicorum placitis, omnibus tam Graecis quam Latinis reclamationibus medendi artem immutauit: adeo vel eruditione, vel eloquentia vterque praestitit. Quis Py-

thia Cosmographiã representauit apertius? Quis Luc. Floro, Historiam compendiosius elegantiusque texuit? Quis Hilario diuina tractauit diuinius? Quis Irenæo Lugdunensi hæreses profcidit acerbis? Quis Victorino Aquitano paschalis diei cursum numerosius stabiliiuit? Quis animæ Essentiam Claudiano subtilius aperuit? Quis Faustino diuinam gratiam cum libero arbitrio copulauit sanctius? Quis omnes dicendi Veneres Remigio excoluit blandius? Vincentij nitidum apertumque in dicendo eloquium, eo certè magis suscipiendum existimo, quo modestius se sua gloria peregrini inscriptione defraudare conatus est. Saluiani quam sublimis fuerit doctrina, cognomen eius declarat, qui vnus à condito æuo Episcoporum magister dictus est. Quid Patricium? Quid Gennadium? Quid Musæum referat? Quid Euridæum, Statium, Surculum, Scuerum, Sulpitium, Rhetorium? Quid duos Consentios, patrem, & filium? Quid Hieronymum? Quid Clodium quirinalem? Quid Eucherium, aliosque in numeris diuinarum humanarumque rerum peritissimos: In quibus eloquendi artificium, & eruditionis altitudo de principatu certasse videri possunt?

Habuit etiam Gallia, & alios quam plures multifariæ eruditionis viros consummatos, inter quos merito primarium sibi vèdicat locum Robertus, regio honore dignissimus. Multa quippe Responsoria in Ecclesia composuit: vt sunt, Sancti spiritus adfuit nobis gratia, siue, Veni sancte spiritus, & emitte, &c. Responsorium de natiuitate domini, scilicet, Iudæa, & Ierusalem. Item illud Alleluia, Eripe me de inimicis. Item, illud de sanctorum martyrum triumpho, O constantia martyrum. Item, illud de S. Petro, Cornelius centurio, &c. Quod Romæ summo Pontifice missam celebrante S. Petro in altari offertorii tempore cum magna deuotione obtulit. Scripserunt, & Victorinus Episcopus Pictau. Ausonius Gallus Episcopus Burdegalen. Victorinus Massilien. Rhetor. Sabbasius Episcopus Prouinciæ Gallicæ. Musæus & Saluianus præsbiteri Ecclesiæ Massiliensis, Claudius Episcopus Viennens. Sydonius Episcopus Aruernorum. Gennadius Massilien. Ecclesiæ præsbiter. Gregorius Episcopus Turonen. Audoenus Archiepiscopus Rothomagensis. Stephanus Episcopus Hedui. Ruggandus Episcopus Metensis. Petrus Bertrandi Episcopus Heduen. Freculphus Episcopus Lexouien. Theodolphus Episcopus Aurelianens. Hyludinus Abbas monasterij. S. Dionysij apud Parisios. Ansegisus Abbas Lobienensis postea Archiepiscopus Senonen. Turpinus Archiepiscopus Rheimensis. Christianus qui & Druchmanus monachus Aquitanicus. Milo Monachus. Hugbaldus Monachus. Otto primus Abbas Cluniacens. Bernardus Monachus Cluniacens. Hildebertus Episcopus Cenomanensis. Remigius Altrifiodorensis Episcopus. Sigebertus Monachus Gemblacens.

Gilbertus Porreta Episcopus Pictauen. Otto Episcopus Cameracen. Richardus Monachus S. Victoris Parisien. Petr. Blesen. Mauritius Episcopus Parisien. Petr. Abbas Cluniacens. Petr. Cantor Parisien. Hubertus ordinis Prædicatorum. Vincentius natione Burgundus Theologus eximius, & Historicus præcipuus. Galterus Episcopus Pictauen. Bernar. Burgundus Abbas Clareuallen. ordinis Cistercijen. Philip. Cancellarius Parisien. Simon de Tornaco. Petrus ordinis prædic. Guil. Episcopus Parisien. Henricus de Gandauo. Io. Parisien. ordinis prædicatorum. Nicol. ordi. fratrum B. Mariae de monte Carmeli. Guil. Peraldi. Io. de Alerio Carmelita. Bernardi. de Parentinis Tholosanus ord. prædicat. Io. de Regnō Carmelita. Petrus de Palude ordinis fratrum prædic. Petrus de Casa Lemouicæ. Carmelita, Prior generalis illius ordinis, deinde Patriarcha Hierosolymitanus. Petrus Raymundi Carmelita. Robertus Carmelita. Petrus Rogerij. Petrus Berthorij Pictauen. Io. Golemani Normannus. Istiudus qui martyrologium composuit. Alquinus Caroli Magni præceptor, summus Theologus, & Philosophus. Honorius Augustudun. seu Heduen. Ecclesiæ Præsbiter. Pet. de Tarentasia Burgundus. Pet. de Bellapertica etiam Burgundus. Io. Fabri Aquitanicus. Iaco. de Raignerij Lotharingus. Io. de Blanafcō Burgundus. Luc. de Pen. Iodoocus Lauuerinus Flamingus doctor Tholosanus. Iacobus Dorbellus doctor theologus in gymnasio Pictauen. Guil. de monte Lauduno etiam doctor Pictauen. Nicolaus Ritzcius Tholosanus Carmelita, Philippus Ferraricus. Tholosanus. Ioannes cognomento Grossus Tholosanus. Blasius Andenarius Carmelita. Io. Abbas monasterij S. Bauonis Gandau in Flandria. Io. Capreolus Tholosanus Carmelita. Petrus de Aliaco Episcopus Cameracen. Io. Gerson. Cancellarius Parisien. Io. Noblet Carmelita. Pet. Dorbelli. Io. Foreth Normannus. Henricus cognomento Prædēs Flandren. Lauren. Burellus Diuionens. Carmelita ex Heduis ortus. Robertus Guaguinus. Arnoldus Bostius.

Hi supra nominati Galli, scripserunt in Theologia, Philosophia, Historia, & Rhetorica multum splendide, & amplè, per opera eorum cõfarc potest, prout Campegius Lugdunen. in suo tractatu de Galliæ viris illustrib. declarat. Et ibi etiam ponit multos ex illis, & alios qui scripserunt in Poësi, & in vtroque iure ciuili, & canonico, qui subtili ingenio præditi fuerunt: vt sunt præditi Petrus de Bellapertica. Ioannes Fabri Cancellarius Franciæ. Gullielmus de Cugno, & Iacobus de Raucenna. Ita, quod ab Italis nomen subtilium vltimontanorum acquisuerunt. Gullielmus Durandi, dictus Speculator. Guido Papa. Ioannes Aufgerij. Henricus Bohic Brito. Cosmas Guymier. Nicola. Boerius Præsidens. Burdegalen. Ioannes Sanxon Turonen. Pyrrhus Igneus, & Stella, doctores Aurelianen-

relianenses. Ioan. de Monhelono conciuis, & cõtemperaneus noster, nunc præsbiter S. Victoris Parisien. Vincentius Cygault. Ioan. Raynauld. Io. Brunellus doctor Aurelianensis. Io. de Garouis. Gullielmus Rouillus Alenconiensis. Io. le Cirier Parisien. Petrus de Brazio. Io. Montaigne, & pluri alij, qui in iure scripserunt, & multum copiosè, & eleganter.

Plures etiam in Historia scripserunt, vt iam dictum est, vt Hilarius Episcopus Pictauen. Gregor. Turonen. Annonius monachus. Emardus Cancellarius Caroli magni. Otto primus Abbas Cluniacens. Sigebertus monachus. Richardus monachus. Gullielmus monachus S. Dionysij apud Parisios. Vincētius, de quo supra. Guaguin. & plures alij.

Longolius verò, prosequens laudem Gallorum in prædicta oratione, enumerat multos ex prænominatis fuisse Poetas, & plures alios qui ex gente nostra orti sunt. Sed inter modernos, excellenter scripserunt Germanus Brixius, in quo inuenies & demiraberis facilitatem, In Varrannio simplicitatem, In Burro sanctitatem, In Iacobæ elegantiam, In Delpho candorem, In Pio ingenium, In Conrado varietatem, In Briando acumen, In Castello eruditionem. Dicit Budæus diligenter, Briconerus leuiter, narrabit apertè Seifellus, eloquetur grauitè Tifardus, appostre Badius, Guaguinus luculenter: Pinus scitè, duo Fernandi splendè, Erasinus copiosè, acutè, nitidè, Faber Stapulensis Philosophicè. Cuius incude expolita, iam purè loqui didicit Philosophia. Clythonei casto sermone Theologia melle dulcius concionabitur. Literatura Bouilli Mathesi rubiginem deterfit. Copo duce medici, & cum eloquentia morbos curabunt: præeunte Campegio, omnes philosophiæ partes tentabunt. Quid de Text. Niuernens. qui tot singularia laboriosè in sua officina in vnum coniecit? Quid de Petro Tulero Heduo, qui alter Ptolemæus in Cosmographia, alter Alcabitius in Astrologia, alter Cicero in arte dicendi, alter Bias in Philosophia, alter Liuius in Historia dici potest. Et vnum dicere non pudebit, quod nec maiorem, imò nec parè recipit Gallia, nec si milis inueniri potest. Nō tamè singulis has solas inesse virtutes existimo, sed his insigniores: cum, nemo ex eis, & profa, & versa oratione non polleat. Nemo item, quin sit aut medicina, aut philosophiæ, aut iuris, aut theologiæ consultus, omnes ferè artificiantes. Plerique hebraicè periti, & Chaldaicè, & omnes ferè græcam linguam tanquam materiam habentes. Ex quibus satis notum est, vnam Gallorum gentem plures in quocunque genere eximios, vel tulisse, vel extulisse, quam reliquæ terræ. Ex quibus verificari potest dictum Iulij Celsidicentis, Galliam disciplinarum parètem, hinc dico:

Gallia doctrina genitrix, tu prima probasti

Quicquid mendacij Gracia voce refert.

Extollenda est etiam Gallia ex rebus bellicis, in quibus superauit omnes alias nationes mundi, si bene videantur opera eius bellica, quod clare apparet, maximè ex historicis extraneis. Nam Galli quinque ante aduentum Hannibalis Alpes traiecerunt: & vt dicit Textor in suis Epithetis. in verb. Galli. Ipsi Galli habent incredibiles virtutum titulos, qui si Romanis contigissent, Dij boni, quantum laudum suarum pelagus effudissent: quantas verborum ampullas, quot inanes flauissent glorias, cum etiam Camillo vnico, duobus Decijs, paucis Fabijs, Scipionibus, Curijs, Coelice, Artilio, & Curtio ita efferantur, vt Deos magis quam mortales se prædicent. Quanti ergo Galli fulminantes per Italiam, duce Breno, Senonas æstimare possumus? quorum fulgurantem impetum non prius retuderunt, quam (vt in suo sterquilinio canes plurimum valent) Romam omnia populabundi intrauerint, de quo meminit Laziardus in Epitomatibus Historiæ vniuersalis, ca. 57. Quid concinnemus oppressam à Gothis Italiam Merouei Gallorum Regis (cum iam res Itolorum proxima ruina, & ad triarios, hoc est, in dubio videretur redacta) subsidio fuisse liberatam. & idem subdit: Quo tempore rerum omnium summam, & potestatem Roma legibus paruit, nullam vnquam scriptorum memoria gentem cõstat vixisse, Romano populo magis formidolosam. Nihil Carthaginensium furores, nihil orientalium motus obstabant, quominus in vtramuis aurem dormirent ociosi: nihil deniq; astimabatur omnium gentium vires, habita gallicæ virtutis ratione, & comparatione. Sciebant enim terribilem esse populum, audidum belli, & vtrique paratum fortunæ. Cum nulla vnquam gente Romanus ipse populus intra extraque Italiam maiore hominum strage, maioribusque Ducum, & exercituum periculis debellauit. Nam, licet ex eorum exercitu centum hominum millia quandoque desiderata sint: nihilominus tamen animosi pugnam acrius instaurabant, pudorem vlciscerantur, ad vnum interficere aut interficere volentes. Quo apparet, in domita bello ingenia scire tantum vincere, vel mori. Certarunt Romani cum finitimis de Principatu. Cum Carthaginensibus de Imperio: cum Gallis autem pro vxoribus, pro liberis, pro vita semper, cum cæteris nationibus non nisi pro gloria. Hoc eorum præconium fortasse videretur fictitiū, nisi Strab. lib. 4. etiã nobis testis fidelissimus, Vniuersa inquit natio (quam hæc ætas Gallicæ, vel Gallaticam nominat) Martis studio, & animorū ardet impetu, conferendæ pugnae alacritate impigra, semperque spectantes in Boream, aut Oceano propiores conferendis pugnis sunt audaciores. Florus item de Senonibus sic ait: Galli Senones, Gens natura ferox, moribus incõdita: Ad hæc, ipsa corporū mole, perinde ac armis ingentibus, adeo omni generi terribilis

bilis fuit: Vt planè nata ad hominum interitum, & vrbium stragem videretur. Hi quondam ab ultimis terrarum oris, & cingente omnia Oceano, ingenti agmine profecti, cum media vastassent, positis inter Alpes, & Padum sedibus, ne his quidem contenti, per Italiam vagabantur. Romam quin etiam aggressi, vniuersum populum in Capitolium se, suaq; omnia recipere compulerunt. Et vt paucis multa dicetur, quæ verum transirent, non fulminantes, sed fulmina plane videbatur, dolebantque ignaram cruoris victoriam sibi concedi, & sine ruina transitum patere. Et quod maximi terroris indicium est, pacem vnicuique emprtienti proponebant venalem. Neq; potentem adeo gentem reperisses, quæ non habito Gallorum præsidio, & fauore securam se credidisset. Merito propterea T. Liuius auidas armorum Gallicas gentes semper fuisse scribit. Idem quoq; habere (inquit) accolat Gallos inter ferrum & arma natos, feroces cum suo ingenio, tum aduersus Romanum populum, quem captum a se, auroque redemptum, non vana iactantes memorant. Fuerunt etiam Galli tanta hominum frequentia, & multitudine: vt trecenta, & amplius armorum millia gens vna Belgica olim ad bellum mitteret. Eorū virtus aptius cognosci non potest, quam lectioe Trogi apud Iustinum, lib. 24. scribentis: Galli abundanti multitudine (cum eos non caperent terræ, quæ genuerant) trecenta millia hominum, ad sedes nouas quærendas velut peregrinorum miserunt. Ex his portio in Italia confedit, quæ & urbem Romam captam incendit, & portio Illyricos sinus dulcibus auibus (nam augurandi studio Galli præter ceteros clarent) per strages Barbarorum penetrauit & in Pannonia confedit, gens aspera, audax, bellicosa, quæ prima post Herculem (cui ea res virtutis admirationem, & immortalitatis fidem dedit) Alpium inuicta iuga, & frigore intracabilia loca transcendit. Ibi domitis Pannonis per multos annos cum finitimis varia bella gessere. Hortante deinde successu, diuisis agminibus, alij Græciam, alij Macedoniam omnia ferro proterentes petiuere: tantusq; terror Gallici nominis erat, vt etiam Reges non laceffiti, vltro pacem ingenti pecunia mercarentur. Item li. 25. ait: Ea tempestate Gallorum inuentus tantæ fecunditatis fuit, vt Asiam omnem velut examine aliquo implerent. Deniq; neque Reges orientis sine mercenario Gallorum exercitu vlla bella gesserunt, neque pulsi Regno ad alios, quam ad Gallos confugerunt. Tantus terror gallici nominis, siue armorum inuicta felicitas erat: vt Regum nullus suam maiestatem tutam, neq; amissam recuperare se sine Gallica virtute arbitraretur. Itaq; in auxilium à Bythinæ Rege inuocati Regnum cum eo parta victoria diuiserunt: eamq; Regionem Gallogræciâ cognominauerunt. Nec modo Gallorum (quos & Celtas Græci dixerunt) innumeras

recensebo victorias: Vt in septentrionem profecti, Celtocytis nomen imposuerunt, vt Hispania longè lateq; domita Celtiberos, & Gallicos sua victoria restes reliquerunt. Omitram quomodo à fertilissima Italia Regione (quam Latini propterea Cisalpinam Galliam vocarunt) exactis Tyrrenis Mediolanum, Laudam, Comum, Brixiam, Veronam, Bergomum, Vincentiam, Tridentum, Papiam, condiderunt: & decimam Italiae regionem ab incolatu suo Venetiam appellauerint. Non dicam qua virtute Senam, fuis Ethruscis, denicis Umbris, Senogalliam, profligatis Lucanis Gallio-polim extruxerint. Qui Romanos ad Alliam fluium strauerint, Romam ceperint, captam diripuerint, direptam incenderint. Qui perpetuo successu Tribalos, Getas, Pæones subegerunt: Græciam impleuerunt: vt iam dixi, Macedoniam occuparunt, sedes in ea parte Asiae posuerunt: quam à se Gallatiam nuncupauerunt. Mitto habuisse Romanos (etiam cum iam sibi viderent rerum domini) ad Gallicos tumultus aurum sanctius repositum. Pontifices eorum (qui in reliquum militiæ vacatione honestabantur) Gallicis bellis ab aris ad arma progredi solitos. Hic referam, quod solus Rex Macedoniae Ptolemæus aduentum Gallorum intrepidus audiuit: isq; cum paucis, & incompositis, quasi bella non difficilior quàm patrentur parricidiorum furis agitata occurrit: Dardanorumq; legationem viginti millia armorum in auxilium offerentem spreuit, addita super contumelia, actum de Macedonia dicens, si cum totum Orientem soli domuerint, nunc in vindictam finium Dardanis egeant, milites se habere filios eorum, qui sub Alex. Rege stipendia toto orbe terrarum victores fecerint. Quæ, vbi Dardano Regi nunciata sunt, inclutū illud Macedoniae Regnum breui immutari iuuenis temeritate casurum dixit. Igitur Galli duce Beldio ad tentandos Macedonum animos, legatos ad Ptolemæum mittunt, offerentes pacem si emere velit. Sed Ptolemæus inter suos belli metu pacem Gallos petere glorietus est. Nec minus ferociter se legatis, quam inter amicos iactauit, aliter se pacem daturum negando, nisi principes suos obsides se habere inermibus habiturum. Renunciata legatione, risere Galli, vndique acclamantes breui sensurum, si sibi, an illi consulentes pacem obtulerint. Interiectis diebus prælium confertur. Victi Macedones cæduntur, Ptolemæus multis vulneribus faucibus capitur, caput eius amputatur, & lancea fixum tota acie ad terrorem hostium circumfertur. Paucos ex Macedonibus fuga seruauit, cæteri aut capti aut occisi. Hæc cum nunciata per omnem Macedoniam essent, portæ vrbium clauduntur, luctu omnia replentur, nunc orbiterum amissorum filiorum dolebant, nunc excidia vrbium metuebant. Nunc Alexandri Philippiq; Regum suorum nomina secuti, nu-

cuti, numina in auxilium vocabat: sub illis se non tutos, verum etiam orbis victores extitisse, vt tuerentur patriam suam, quam gloria rerū gestarum caelo proximam reddidissent: vt opem afflictis ferrent, quos furor, & temeritas Ptolemæi Regis perdidit, orabant, desperantibus omnibus non votis agendum: Sosthenes, vnus de Macedonum principibus, contra facta iuuentute, & Gallos exultantes victoria compescuit, & Macedoniam ab hostili depopulatione defendit. Ob quæ virtutis beneficia, multis nobilib. Regnum Macedoniae affectantibus, ignobilis ipse præponitur. Et cum rex ab exercitu appellatus esset, ipse nō in Regis, sed in Ducis nomen iurare milites coegit. Interea Brenus, quo Duce portio Gallorum in Græciam se effuderat, audita suorum, qui Belgio Duce Macedones vicerant, indignatus parta victoria tam opimā prædam, & orientis spolijs onustam, tam facile relictam esse, ipse adunatis centum quinquaginta millibus peditum, & quindecim millibus equitum in Macedonia irrupit. Cum agros villasq; popularentur, occurrit ei cū instructo exercitu Macedonum Sosthenes. Sed trepidi à valentibus facile vincuntur. Itaq; cum victi se Macedones intra muros vrbium condidissent, victor Brenus nemine prohibente totius Macedoniae agros deprædatur. Audi & eundem Trogi apud Iustinum lib. 20. Epitomatam, ita loquentem: Dionysius gerentem bellum, legati Gallorum qui ante mentes Romæ incendunt, societate amicitiamq; petentes aduunt, gentemq; suam inter hostes eius positam esse, magnoq; vlti ei futurū, vel in acie bellanti, vel de tergō intensis prælium hostibus, affirmant: grata legatio Dionysio fuit, ita peracta societate, & auxilijs Gallorum auctus, bellum velut ex integro instaurat. Sed quid in tanta secula Galli valuerint, qui & Romanos varia sæpè numero victoria fatigarint? Nam, vt Antias historicus anno ab vrbe condita. 642. Caius Manlius, & Quintus Cæpio proconsules aduersus Cymbros, & Teutones, Tigurinos, & Ambronas Gallorum gentes, quæ tunc, vt Imperium Romanū extinguere conspirauerant missi Prouincias sibi Rhodano flumine medio diuiserunt, ibi dum inter se grauissima inuidia, & contentione disceptat, cum magno periculo Romani nominis Italiæ victi sunt. Siquidem in ea pugna Marcus Aemilius consularis captus atque interfectus est. Duo filij Cæsaris cæsi, 80. M. Romanorum sociorumq; eam tempestate trucidata, septuaginta millia calorum atq; lixarum interfecta. Ita, & ex omni penitus exercitu, 10. tantum modo homines, qui miserum nunciū ad augendas miseras reportarent, superfluis referuntur. Galli binis castris atq; ingenti præda potiti, noua quadam execratione cuncta quæ ceperant, pessumdederunt, vestis discissa, & proiecta est, aurum argentumq; in flumē abiectum est, loriceæ vitorum concissa, phaleræ quoque equorum dispersitæ, equi ipsi gurgitibus

immerfi, homines laqueis collo inditis ex arboribus suspensi sunt. Ita vt nihil prædæ victor, nihil misericordie victus agnosceret. Maximus tunc Romæ nō solum luctus: verum etiam metus fuit. Hæc Antias, recitatus à Campegio in suo tractatu. de trophæis Gallorum, Et vltra inquit, quod circa annum ab vrbe condita 483. Galli Cisalpini noui extitere Romanorum hostes. Aduersum quos varia sorte bellatum est. Nam in primo confictu Valerio consule 3500. cecidere Romanorum. Et vt Fabius historicus attestatur, anno ab vrbe condita 645. Lucio Aemilio Catulo, Gaio Artilio Regulo Consulibus, magna formidine consternata senatus defectione Cisalpinæ Gallia. Cum etiam ex vltiore Gallia ingens aduentare exercitus nunciaretur, maximè Gestatorum, quod nomen non gentis, sed mercenariorum Gallorum, est. Itaque permoti Consules, totius Italiae ad præsidium imperij cōtraxere vires. Quo facto, in vtriusq; consulis exercitu 800. mil. armatorum fuisse referuntur. Ex quibus Romanorum & Campanorum fuerunt peditum 368000. equitū vero 266000. cætera multitudo fuit. commisso prælio apud Aretium, Attilius consul occisus est. 8000. Romanorum, nec saltem tanta quanta eos terrere debuit cæsa sui parte fugerunt. Nam tria millia eorum tunc interfecta historici tradunt. quod ideo ignominiosius turpiusq; etiam tam paucis amissis rãta agmina defugisse. Idem Iustinus lib. 38. de Gallis & eorum virtutibus contra Romanos ait: Audire populos Transalpinae Gallia: Italia ingressos maximè eam plurimisq; vrbibus possidere. & latius aliquanto solum finium quàm in Asiam, quæ dicatur in bellis eisdem Gallos occupasse. Nec victam solum dici Romam à Gallis, sed etiã captam; Ita, vt vnus illis montis tantum cacumen relinqueretur: nec bello hostem, sed pretio remotum. Gallorum autem nomē, quod semper Romanos terruit, in partem virium suarum ipse habeat. Nam hos, qui Asiam incolunt Gallos, ab illis, qui Italiam occupauerant sedibus, tantum distare, originem quidem ac virtutem genusq; penè idem habere. Quid enim Plutarch. de Gallis dicit? Nōne de Cæsare loquens, sic ait Cæsar, nouem annis militans Galliam vniuersam à Pyreneo salta alpibusq; ad montem vsq; Gebennam & Rhenū Rhodanumq; populo Romano subegit, quod vt alius scribit Historicus, parta Gallia à Cæsare maior gloria illi fuit, quam si totum sibi subegisset orbem. Fatetur tamen Cæsar in commentarijs suis lib. 1. se Rhenum transisse se nō sua sponte: sed rogatum & accessitum à Gallis: Non sine magna spe magnisq; præmijs prædicauit, domum propinquos reliquit, sedes habere in Gallia ab his concessas, obsides ipsorum voluntate datos, stipendium capere iure belli, quod victores victis imponere consueuerunt. nō se Gallos, sed Gallos sibi bellum intulisse. Quid igitur de Gallis dicendum venit, si Cæsar ob Galliam non

ram deuictam, quam ab ipsis Gallis debitam maiorem gloriam meruisse videatur, quam si reliquum sibi orbem pacasset? O gloriosum Gallorum genus. O genus fortissimum. O gens bellicosa, ut dicit Sallustius in bello Catilinario. Præterea, quod natura gens Gallica bellicosa est, gens aspera nec minus religiofa, gens fecunda, gens animosa, ferox, diues, armipotens, eximia, egregia, fortis, alacris, armorum auida, & pluribus alijs Epithetis testimonio tam Poëtarum quam Historicorum adornatur. Per ipsam enim Reges regnant ipsam Imperatores triumphant. Si Galliam Cæsar non cognouisset, non solum Imperium non videret, sed nec Dictatoris perpetui nomen obtinisset. Solum Franci, solum Francorum Principes, ac duces ex omnium gentium numero ausi sunt Cæsarem consulere vilitati, & Pompeianam bello Pharsalico inuadere ac debilitare audaciam. Sub Pompeio multo plures militabant quam sub Cæsare. Sed Cæsar virtute Gallorum qui sub ipso militabant, atque impetu magno hostes adoritur, ac multos cedendo vulnerandoque strauit. Cæsariani, more hostium ora ferientes eos telis cuspidibusque infestabant: quo feriendi genere hostes territi oculorum periculo, terga dare coacti sunt. Cæsar autem tantum milibus quorum maior pars Gallorum erat, imperabat. Sub Pompeio vero, multo plures quam his totidem militabant. Sed hæc victoria non Italorum, sed Gallorum fuit. Quod tanquam Persæ sub vno Cyro contra Cræsum & Assyrios homines timidos, bella gesserunt. Item Iulius Cæsar Gallorum tamen æmulus lib. 5. de bellis Cæsaris, de Gallis sic ait: Galli homines sunt aperti, minimeque insidiosi, qui per virtutem magis, quam per insidias dimicare consueuerunt. Et Cæsar in commentarijs suis. Illud quoque prouidentissimum. Ducis augebat curam, quod insidiosissimo cum Rege rem gerebat, assuetus dimicare cum Gallis apertis hominibus, insidiarum nescijs, nec fraudibus, sed virtute bellantibus. Et hæc Campeg. in d. lib. de trophæis Gallorum. tract. 3. Dicit tamen F. Patr. in lib. de inst. Reip. lib. 9. tit. 3. Quod antiqua consuetudo Gallorum erat, ut sagaces aliqui viri præficerentur, qui famam acrumorem hauriant, & viatores inuitos et consistere cogant: ut quicquid eorum de qua; re audierit aut cognouerit querat, discantque, quibus à Regionibus veniant, quidque acturi sint: & quacunque acceperint molianturque; pronuntiare cogant: & ista consuetudo esset bona si obseruaretur in Gallia. Sed per certo sciunt aliam nationem istud optime deducere ad effectum. Galli autem omnibus confidunt, omnes etiam exteras gentes, & hostes suos ad se aduentare, & residere sinunt, unde eorum consilia sunt omnibus etiam inimicis nota & cito promulgata, quod non fit neque apud Italos, Hispanos, Anglos, nec Alemanos, qui non sinunt extraneos patriam eorum ingredi sine saluo conducto.

Et licet multi historici Itali & alij extranei æmulii sint, & Galli infesti suis scriptis, at tamen, verum

nonnunquam profiteantur necesse est, mitto antiquos. Quid autem recentiores de eis sentiant, adduco F. Philipeum Italum in quadam epistola ad Carol. VII. Franc. Reg. Ita enim ait: Si verum sine cuiusquam inuidia fateri licet, postea quam impia, & immanis illa sceleratissima Mahumeti secta inualuit, nullum est visquam hominum genus, cui plus debeat Christiana religio quam inuidia Francorum nobilissimisque; virtuti, ut supra iam dixi, vbi Galli laudantur ex fide Christiana.

Anton. Sabellicus, Ennead. 10. lib. 3. de virtutibus & moribus. Gallorum, sic inquit: Ritus Gallorum, omnino diuersus ab eorum olim fuit. Malorum quondam demonum cultores hi, ut ceteræ gentes, nunc veræ pietatis obseruantissimi: Viuebant tunc populi quicquid sibi, viuebant & ciuitates. Pauci numero reguli in tota gente, nunc regis Imperium latè omnia tenet, Matrimonia Italico ritu celebrant. Liberales artes multis curæ sunt, & in primis diuinarum artium studia. Gymnasium quoque Parisijs est id declarat, omniumque sunt in terris celeberrimum. Sunt & Romanarum literarum appetentissimi, nec Græcas aspernantur. Penes magistratuum iudicia sunt. Regum est hos legere & instituire, in bellis catephra sto equite vtuntur, pediteque; leuiter armato vtuntur, & sagittarijs qui longiores intendunt arcus, nec corneos, ut Scythæ & totus ferè oriens: sed ex taxo aliæ duriore materia, sunt Franci à Troiana stirpe oriundi. De pluribus alijs historicis æmulis Gallorum, vide per Campegium in trophæis Gallorum tract. 3. per Textorem in suis Epithetis, in verbo, Galli. per Longolium in sua oratione de laudibus Francorum, vbi & amplè de laudibus Caroli Magni aliorumque; Regnum Francia. De Rolando, de Gothofredo Bollionio, & de Balduino, qui pro fide Christiana multa bella gesserat: de quibus supra in 5. part. in 31. consilijs vbi fit mentio de Regno Franc. laudibus.

Baptista Mantuanus, (qui vt Italus, nobis fauere non consueuit) testimonium de Gallis & Gallia tulit in lib. 2. de sancto Dionysio. Vbi terram ipsam, mores & virtutes populi collaudat in hunc modum:

*Gallia terreni pars est non infima mundi:
Sed longè lateque parens Hispanica tangit
Oppida ab occasu, sese coniungit ab ortu
Italia: nostro hinc pelago (quæ respicit austrum)
Clauditur: Oceano geminas quæ respicit vr̄sas.
Vnde veni boreas, hybernaque; frigora surgunt.
Et vada Theutonici tangit vastissima Rheni.
Terra hominum frugumque; ferax, armenta, gregesque;
Vberibus pascens plebis, non languida Cælo
Tabifico: non mortiferis infesta venenis,
Vt Lybia, non perpetuis adoperta pruinis,
Sicut hyperborei montes, non torrida ab æstu.
Qui faciat steriles (vt decolor India) campos.
Non etiam noctis pollens semestribus vmbriis:
Quale sub Arcturo positum mare est vltima Thule
Sed nec vt Aegyptus: quia iuxta palustribus vndis.*

Sed

*Sed celo & tenera fecunda vlgine terra.
Infusa Gallorum ingenijs (quæquam modo circa
Numina cum reliquis iusti mortalibus errent)
Religio, postquam fuerint ad sancta redacti
Legis scita, non vlli constantia maior,
Nulli maior erit pietas in numina genti.
Defendent mucrone fidem, belloque; domabunt.
Quoscumque; audierint Christum se attollere contra:
Et certum munimen erunt, quod non sinat iram
Barbarica gentis nostras incurere fines.*

Subiungit tandem:

*Gallia fert acres animos, & idonea bello
Corpora, non illis ausit componere sese
Thracia, quæ Martem genuit, non Parthia versis
Quæ bellatur equis fugiens, licet incluta Crasso
Facta sit extincto, signisque; superba Latinis.
Quas gentes olim non contriueret per omnem
Inuicta Europam, quasi grandæ aquilone vel austro,
Importata graui passim sonuere tumultu.
Scit Romanus adhuc, & quam Tarpeia videtis
Arx atrolentem caput illo in monte superbum:
Pannonos Aemathij norunt, scit Delphica rupes:
Quæ nisi terrificis subito conuulsa ruinis
Oppressisset, eos non defendisset Apollo.
Conserta argento templi sacra & auro.
Intrauere Asia fines, prope littora Ponti.
In gentem creuere nouam, quæ tenditur vsq;
Ad iuga Pamphiliũ Garmanica sidera contra.
Inter Cappadoces posita & Bithynica regna.*

Item in eodem libro.

*Igneæ mens Gallis & lactea corpora, nomen
Et candore datum populis, muliebria tingit
Ora color Tyrinus, Paphium meditata decorem.
Ex geminis fecit natura coloribus vnum:
Læti, alacres iusti, choreis, & carmine gaudent:
In Venerem proni, proni in conuiuia, proni
Ante dapas ad lacra Deum seruire, iugumque;
Ferre negant, fugiunt figmenta & hypocrisim, ore
Liberi, & ingenuus mos est, tetricosque; perosi.
Venatu, aucupio campos, montana lacusque;
Solicitant: bellandi vsu lætantur equorum.
Terga fatigantes, lorica, hastilia, & arcus
Deliciae genti, sub dio ad sidera somnum
Carperet, fuscari sole & ferrugine pulchrum est.
Pulvere consergi, & grauius sudare sub armis,
Pro patria, pro cognatis, pro regibus ire,
In pugnam & gladios, & morti occumbere dulce est.
Ludouicus Bologninus iurisperitus de felici Imperio, & statu Gallorum sic scripsit:*

*Francorum Reges sacro sub nomine nati,
Consilio semper valuerunt semper & armis,
Sanctaque; fautores bonitatis iura tenentes
Appellat Romana suos Ecclesia agnatos,
Et primogenitos, tali sunt nomine digni.
Hic Deus Imperium dedit, & sua iura tuetur.
Vnguntur sancti sunt quicunque; creantur:
Hic sub iure centum generati nominis vrbis.
Hic populi sub iure, Gentes & maxima Regna;*

*Hic fines sine fine patent, pater vnus & orbis.
Innumeri hic sub iure Domini, Dominiq; tenentur,
Hic prestare fidem verbo, hos defendere & armis.
Omnes conueniunt, nemo est hic arma recusans
Pro sacro imperio Francorum & iure tenendo.
Hic medio est sextus Ludouicus nomine magnus,
Qui belli & pacis Dominus bene cuncta gubernat,
Augeat & Imperium propria virtute Deorum.
Hic prius indomitos superauit Marte Ligures
Auspice, Sforciados pariter captosque; subegit.
Sed pius & clemens vitam donauit vrbisq;
Hæc generosa fuit maior victoria prima.*

De alijs vero duabus principalibus Orbis partibus, Asia, scilicet & Africa, & earum partialibus prouincijs, seu regionibus, & de laudibus & commendatione ipsarum, nunc scribere superfedo; cum satis superque; de ipsis per Historicos, Cosmographos, & alios, quisque studiosus videre & indagare poterit.

Decima octaua confide. Quonia, ex quo aquæ sunt necessariae ad victum omnium animalium, plus quam alia res mundi, ita, quod ex siti homines morerentur. vt dicit text. in l. fin. ff. de riuis. Excellentias aquarum paucis perstringendo complectitur: quoniam aliqua sunt alijs excellentiores. Et primo de aqua celesti seu pluuiali, quæ excellentior est alijs. Cum vt dicit Aristoteles lib. 8. de natura animalium: Piscium (inquit) genus maxima ex parte amnis fluuijs bene viuunt. Ita enim non modo plus cibi nanciscuntur, verum etiam pluuii humore iuuatur, vt ea quæ terra gignuntur. Olera enim quamuis rigentur: tamen non tantum proficiunt quantum imbre. Quod & ipsum harundinibus lacu prognatis euenit. nihil enim ferè accrescunt, nisi aqua pluuiæ accedant.

Adde Auerroem quoque; tract. 2. 1. part. Cantic. super eo cantico. Aqua pluuialis purior ceteras antecellit: si ferè proderet. Aqua pluuialis optima est, ac fontanis fluuijsque; excellentior longe. Addit Auicem. eam præcipue probari quæ æstiuæ sit, & Ioue tonante decussa, tenuitatis ratione, sicuti interpretantur naturalium periti. Quæ quidem attenuatio sit tum virtute Coeli eleuatis, surgentisque; tum calidæ, siccaque; exhalationis intra nubem inflammata: unde sint tonitrua perfracta nube. Illud obseruatione dignum, quod ab eodem subnectitur Auicem. Nec præterijt medicina: primo Pau. Aegineta, esse quidem præcipuum aquæ pluuiæ humorem, verum citissime computrescere, qui sit attenuatus nimium. Proinde, celerius in eum agere, corrumpendo terrestrem aërem, ut eorum lozem non naturalem. Haustum vero, potu humoribus putredinem concinnare, peccus oblatere, vocem ebetare. Putrescendi tamen causâ inde prouunt nonnulli, & Paulus præcipue: quoniam aqua id genus à diuersis admodum humiditatibus protollantur, velut de cadaueribus, paludibus, vt lacus præterea, stagna, marc. Quam rationem approbat

Hhh 2

*hizo mu
que para
especimen de
su erudicion,
y majaderia,
byspanse hizo
hablando de
fractia.*

probasse Galenus videtur. Sed, inquit Auicena, si probari causa hæc posset, vituperari digna foret cœlestis aqua. Igitur, attenuatio excellenter facta putrefactione pœleri ansam præbere vero fit similius. Vt enim attenuatissimū quodq; est, ita etiam mutationi obnoxium maximè censetur. Statuendū tamen sic opinantur, qui disceptantes cupiunt sententias conciliare. Nil prohibere, quin quādoque computrescat aqua pluuia: quia à tabidis corporib. aquarum sēcernatur materia. Quod euenit ferè latius grassante pestilentia vi. Verum subnotemus & diuersitatem alteram. Galenus idem in lib. de bonitate Aquæ sic propemodum scriptum reliquit. Aquas inquit pluias ferè leuissimas esse, subtiles itè ac puras, bonasq; & gustui prædulces. Educit enim Sol & rapit tenuissimum quodq; ex aquis. Vernæ hyemalesq; censei debent præstantissimæ, sicciore quidem à terra tolluntur æstare vapores, nec non autumno quoq; Arteriosus, vt sic dicam, aër est, quem deiecta per purgat pluuia. Propterea id genus aquæ duriores euadant necesse est, inquit Hippocrates. Ex aquis leuissimæ sunt pluuia & dulcissimæ, atque item clarissimæ, ac tenuissimæ. Ratio autè inquit idem ex sole, tenuissima quæq; proluciente ac leuissima. Hæc Cælius li. 4. lectio. antiq. 35. Et rationè bonitatis cœlestium aquarum ponit eo. lib. c. 36. quod videas. & in c. 37. ponit quib. nocumeto sit cœlestis aqua: Sed circa talia non insisto, & de laude aquarum iam aliquid supra cæ. par. 12. consid. relatum est, in qua fit mentio de quatuor Elementis, & infra latius videbitur.

Fertur & Athenis terræ fuisse simulachrum (vt Pausanias ait) suppliciter à Ioue pluiam comprecantis: Cuius in monte Hymetto visebatur Ara, vt refert Cælius libro lectionum antiquarum 14. cap. 39.

Adde, Aquam benedictam multum laudandam, cum magis prosit ad salutem. Nam sanctificat, & purgat nos, tollendo venialia peccata: bona multiplicat, insidias diaboli auertit, & à phantasmatibus versutis homines defendit, vt dicit text. in cano. aquarum. de consecrat. d. 3. & ibi Archid. referens quod in concilio Naneten. ita fuit statutum omnibus diebus dominicis, quisquis presbyter in sua Ecclesia ante missarum solennia aquam benedictam faciat in vase nitido, & de eadem populus aspergatur: & vnum mirandum est, & est grande experimentum fidei nostræ, quod Aqua benedicta quæ fit in vigilia Paschæ vel Pentecostes nunquam putrescit, ideo præstantissima.

Hic etiam de aquis terrestribus est dicendum. Quæ quidem sunt diuersæ: Aliæ enim salis, aliæ nitri, aluminis, aliæ sulphuris, aliæ bituminis, aliæ curam morborum adhibentes. Nam, vt scribitur in tractat. de locorum ac mirabilium mundi descriptione, cap. 26. & est post geographiam Ptolemæi. Iuxta Romam Albulæ ea quæ vulneribus medentur.

In Italia, Fons Ciceronis oculorum vulnera, & languores curat.

In Aethiopia lacus est, quo perfulsa corpora velut oleo nitescunt.

Zaniæ fons in Aphrica canoras voces facit.

Ex Clitorio, fonte Arcadiæ qui biberint, vini tædium habent, eosq; abstemios reddit.

In Chio insula fontem esse dicunt, quo hebetes fiunt.

In Bœotia duo fontes, alter memoriã, alter obliuionem afferit.

Cocici fons, amorem Veneris tollit.

Bœotia: Lacus furialis est, de quo qui biberit, ardore libidinis exardescit.

In Campania sunt Aquæ, quæ sterilitatem foeminarum, & virorum insaniam abolere dicuntur.

Et refert Cælius libr. antiquarum lectionum 9. c. 25. in si. fuisse in Achaia ciuitatem Argram nomine, ac fontem quoq; & in propinquo fluuium Selemnum, ab adolescente dictum, qui Argyræ Nymphæ illaqueatus amore, ac desiderio exardescens, sit à Venere in eum deformatus. Vnde Selemni aquam id adeptam laudis ferunt, vt ea ablutos amore liberet, tam viros, quàm foeminas. Quod si est (inquit Pausanias) omni auro preciosior est Selemni aqua.

In Aethiopia fonte rubro qui bibit, lymphaticus sit.

Lechircis fons Arcadiæ, abortus fieri non patitur.

In Sicilia fontes duo sunt, quorum vnus sterilitatem foecundat, alter foecundam sterilem reddit.

In Thessalia duo sunt flumina, ex vno bibentes oues nigras fieri ferunt, ex altero albas, ex vtraque varias.

Clitumnus lacus in Vmbria, maximos Boues gignit.

Reatinis paludem aquis, iumentorum vngulas indurari dicunt.

In Asphaltide lacu Ideæ, nihil mergi potest quicquid animam habet. Et cum aliqui mortuū mare vocant; & à fundo asphalten seu piceū euomit, quam etiam bitumen appellat, & pro pice in nauibus vtuntur. Quæ res cum adhuc humida ab aqua educitur, aiunt alio remedio disungi, atque à se ipsa separari nō posse, nisi mulieris menstruo, sanguine, aut vrina.

In India Syden vocatur stagnum, in quo nihil natat, sed omnia merguntur.

Econtra in Alce lacu per Porcidam vnum omnia fluitant, nihil mergitur.

Marsie fons in Phrygia, saxa generat.

In Achaia aqua profluit è faxis, Styx appellata, quæ illico potata, interficit.

Celomium stagnum Siciliæ, tetro odore remouet approximantes.

Fons

Fons est in Aphrica, circa tēplum Ammonis, quod humoris nexibus humum constringit.

Fons Iob in Idumæa quater in anno colorē mutare dicitur in puluerulentum sanguinem, viridē, & limpidum: trib. mensibus in anno retinens ex his vnum colorem.

In Troglodytis lacus est, qui ter in die fit amar⁹, & deinde toties dulcis.

Fons Silua ad radicem montis Sion, non cōtinuis aquis, sed in certis horis diebusq; ebullit.

In Iudæa quōdam riuus sabbatis omnib. siccabitur, licet alijs dieb. satis ingentibus aquis præceptaque deflueret. Ab eo facto sabbatic⁹ appellatur, & inter Acharam Apameamq; labebatur in ea Iudeæ parte, in qua regnauit Agrippa.

In Sardinia fontes calidi oculis medentur, fures arguunt. Nam cecitate detegitur furtum eorum; si sacramento dato oculos aquis eis tetigerint. Et alij dicunt esse Palici stagna in Sicilia iuxta Symnetum amnem.

In Asia quoq; iuxta Thianam fons Iouis appellatus frigidus vehementer ebullit, ac potantes ex eo periuros statim graui vlcere, manib. ac pedib. eorum percussis magno dolore illic vera fateri cogebat: vera autem iurantes nihil omnino lædebat, vt Philostratus scribit, & recitat B. Fulgofius lib. 1. de miraculis. c. de stagnis Palici, &c.

In Epiro fontem esse ferunt, in quo faces extinguuntur accensæ, & accenduntur extinctæ.

Apud Garamantas fontem esse ita argentem die, vt non bibatur, ita ardentem nocte, vt non tangatur.

De plurib. alijs fontibus diuersarum virtutum, vide eleganter per F. Patritium in institutione Reipub. lib. 7. tit. 10. & infra ista consideratione in fine.

Iam verò in multis locis aquæ manant perpetim feruentes tanta vi, vt balnea calefaciant, vt apud nos Heduos in oppido Borbonij Anserici, apud Borbonios in Borbonio larchenbaur. Et est Aquis, quæ est vrbs Capitalis prouinciæ, & in pluribus alijs locis Gallia. In Germania, vt est Aquigrani, aquæ etiam calidæ scaturiunt. Item in Italia, vt apud Viterbium, quæ ciuitas dicta est, quasi vita inermium veteranorum, quib. benemerentibus & honesta militia missis locus ille quietis, ac inter Balneas ad curandas ægritudines Romæque proximus: vt ab his si opus esset, consilium haberetur, designabatur. Quod euenit. Nam quædam terræ sunt, quæ multū sulphuris & aluminis habent. Itaq; cum per venas calentes aqua frigida venit, viciuo sulphuris calore contacta exardescit, nec talis ab origine profluit: sed permutatur dum scaturit & venit. Sulphur enim & alumen secum ferunt aquæ materiam igne plenam, mirisq; motibus incallescunt. Sed de hoc plenè infra 77. consid. dictum est. Et adde vnum scitu dignū: scribit Vist. li. 4. Quod aquæ neruicos & podagricos efficiunt, Sulphurosi fontes neruorum labores reficiunt. Hæc singularia, proprietates seu naturæ, de prædictis scribuntur in loco supra alleg. & plenissimè Plin. in libr. 2. naturalis historiae. cap. 106. vbi de multis fontibus mirandis. & vt dicit ibi, quod aquarum natura à miraculis non cessat. Nam plures sunt fluij, & fontes, qui non solum diuinis honoribus coluntur, verum etiam Iconijs & simulacris etiam humanis dicari consuetum est, vt infra dicitur.

Natura autem aquarum est multiplex, & habet multas proprietates aqua. vt dicit Anton. Floren. in sua summa. in 3. par. li. 14. c. 2. §. 1. vbi dicit, Quod est refrigeratiua, purgatiua, susceptiua luminis, foecundatiua animalium, suffocatiua, & mollificatiua terræ. Aquarum item mirandā naturam, vide per Cælium lib. antiq. lection. 14. in si. Vbi in ter alia dicit fontem apud Trezenios fuisse, cuius perennes aquas præcipue sunt admirati in 9. ann. siccitate, quibus pluit nunquam, accrescentibus cæteris omnibus.

Et inter plura Maria est vnum, quod dicitur mare magnum, quod ab oceanis ex Oceano fluit, in meridiem vergit, deinde ad septentrionem, quod inde Magnum appellatur, quia cætera Maria in cōparatione eius minora sunt. Istud est Mediterraneum, quia per mediam terram vsque ad Orientem, Europam & Aphricam, Asiamque disterminans. Cuius primæ partis sinus, quæ in Hispanis perfunditur Ibericus & Balearicus appellatur, Deinde Gallicus, qui Narbonensem prouinciam alluit. Mox Ligusticus, qui iuxta Genuam vrbem est proximus. Post hæc Tyrrenus, qui Italiã attingit, quem Græci Ionicum, alij inferum vocant. Deinde Siculus, qui à Sicilia vsque ad Cretã vadit. Deinde Creticus, qui in Pamphiliã & Aegyptum pertendit, & sic de singulis, vt in dicto libro de mundi descriptione ca. 28. Vbi describuntur alia maria à diuersis reb. locis, regionibusque de nominata, vt ibi videre poteris. Ex quo non insisto, cum sufficiat, quod mare magnum est alijs excellentius.

Sed tamen inter alias aquas terrestres aqua Maria est excellentior. Cum Mare sit mater aquarum. Et dicit Plinius, quod omni plenilunio Maria purgantur: Quædam & statuto tempore circa Messanam & Mylas fimo similia expuuntur in littus purgamenta. Vnde fabula, Solis Boues ibi stabulari. His adde, vt dicit Plin. lib. 2. naturalis historiae. c. 101. vt nihil quod nouerit prætereat, Arist. nullum animal nisi æstu recedente expirare affirmat. Obseruatum id multum in Gallico Oceano. & duntaxat in homine compertum. Altissimum est enim omnium aquarū, vt dicit Plin. eod. lib. 2. ca. 115. vbi dicit, quod altissimum mare est quindecim stadiorum, prout tradit Fabian⁹. Alij in Ponto ex aduerso Coraxorum gentis vo-

H h h 3 cant

vocat Bathea ponti trecentis ferè à continenti stadijs: immensam altitudinem maris tradunt vadiis nunquam repertis. De diuersis nominibus, & quomodo Oceanus dicitur pater ac perpetuo hospes omnium aquarum, & quod sunt maria famosa nu. 53. vide in supplemento Chronicarum libr. 1. circa princ. Cur Mare vndabundum incalcescat, reliquis aquis agitato frigescentibus, per Caelium lectionum antiq. lib. 14. c. 7. & eodem lib. c. 9. Cui Mare dulcibus aquis minus frigidum. Item cur perlucidum. & ibi c. 11. Cur Maris aqua hyeme sit amara minus, & dulces aestate fiant deteriores. & c. 13. Cur mare naufragios faciat, & mare cur falsum, ibid. ca. 15. & c. seq. An maris superficies sit falsior.

Aduertendum est etiam, quod inter alias aquas terrestres, mari sunt plures fluuij seu flumina. Et inter fluuios quidam proprijs ex causis nomina acceperunt. Ex quibus nonnulli notandi sunt, qui in Historijs celebres memorantur.

Geon enim fluuius est de Paradyso exiens, atque vniuersam Aethiopiam cingens, sic vocatus, quod incremento sua inundationis terram Aegypti irriget. Geon Graecè, Latine terram significat. Hic apud Aegyptios Nilus dicitur, propter limum quem trahit, qui efficit foecunditatem. vnde & Nilus dicitur, licet antea Latine Milo dicebatur.

Apparet autem in Hylide lacu, de quo in meridie versus excipitur Aegypto, vbi Aquilonis flatibus repercurtus, aquis retolustrantibus intumescit, & inundationem Aegypti facit. Aegyptus aëris calore semper solem habet, nunquam nubes vel imbres percipit. Cuius loca Nilus fluuius aestatis tempore, Sole in cancro existente inūdat, quæ pro fluuijs vtuntur. Oritur enim fluuius idem inter Austrum & Ortum. Etesiarum flatus ex zephyri parte, id est, ab occiduo flant. Et habet certum tempus. Nascuntur enim mensè Maio. Quarum flatus initio languens est, sed per dies augetur. Nā flant ab hora sexta vsque in duodecimam. Hoc igitur statur resistunt ei vndis oppositis, quæ etiam ostijs eius, quibus in mare influit, arenarum cumulis Nilus fluctus intumescunt, ac retrouerti coguntur. Sicque aquæ erumpentes propelluntur in austrum, quibus congestis, Nilus in Aegyptum erumpit. quiescentibus quoque Etesiarum flatibus, ruptisque arenarum cumulis rursus in suum alueum redit fluuius. De cuius laudibus infra videbitur. & vide F. Patritium de institutione Reipub. lib. 7. tit. 12.

Alius est fluuius ex Paradyso terrestri exiens, qui dicitur Ganges, & pergit ad Indiae Regiones, quæ Physon sacra scriptura nominat, id est, cateruam: quia decem fluminibus magnis sibi copulatis, repletur & efficitur vnus. Fertur autem Nili modo exaltari, & super orientis terram erumpere, ac secum arenas aureas trahere.

Alius & tertius est fluuius, ex ipso Paradyso egrediens, & contra Assyrios fluens, & post multos circuitus in sinum Persicum influens, & est fluuius Mesopotamiae, qui dicitur Tigris, propter velocitatem, instar bestiae tigridis nimia pernicitate currentis.

Alius & quartus est fluuius Mesopotamiae, Euphrates nomine de Paradyso exurgens, copiosissimus gemmis, qui cōtra Chaldeos vadit, & per mediam Babyloniā influit. Hic à frugibus vel ab vberitate nomen accepit. Nam Euphrata Hebraice interpretatur fertilitas. Mesopotamiam enim in quibusdam ita vno & eodem tempore irrigat, sicut Nilus Alexandriam. Hæc sunt quæ dicuntur in ea mundi descriptione, cap. 33. vbi ex supradictis satis perspicere potest, Nilum esse excellentiorem omnibus alijs fluuijs. quod aperte asserit Phil. Bergomen. in suo supplemento Chronicarum libr. 1. circa principium. Vbi ita inquit, quod est fluuius totius orbis permaximus, qui totam circuit Aethiopiam atque Aegyptum. de quo Lucanus in decimo dicit:

Arcanum natura caput non dedit illi.

Excellentia enim illius consideratur ex multis. Primo, propter eius longitudinem & amplitudinem, cum sit totius orbis permaximus, vt dixi. Secundo, quoniam in eo sunt septingentæ insulae, inter quas est illa celeberrima Meroe, Sabbæ Regina sapientissimæ Regnum. De Nilotica aquæ laude præcipua refert Cælius lectio. antiq. libr. 14. c. 39. Cum ait, quod ea cunctis virtutibus insignita creditur. Nam in medicina ratione fluuiialis aqua & palustris damniatur, præter Niliam, est haustu suauis, mediocrem in aluo moram ducens. sitim porrò restinguit commode, nec frigida quidem vllum inferens nocumentum, Et Galenus Nilum ita laudat, vt bonitatis excellentia paucis admodum comparari fluminibus possit. Nam & mulierum foecunditatem & partionem insigniter adiuuat. Ex eo præterea in Aegypto sole omnium palustres aquæ redduntur commodiores, quæ do aestate nec computrescunt omnino. Seneca in naturæ quaestionibus. Pleraque sunt (inquit) quarum ratio reddi non potest, vt cur aqua Nilotica foecundiores faciat foeminas: adeo, vt quarūdam viscera longè præclusa sterilitate ad conceptum relaxauerit: Auicena primo canonis quatuor causis Nilo incorporabilem bonitatis vim scribit attributam. Quarum primā statuit à cursu longitudine. Secundam asserit Regionis mitiori ac præstantia, per quam fit aquarum delapsus. Tertiam putat, quod à meridie in septentrionem deferantur, sic enim attenuari amplius. Postremò, & immensam suffragari fluminis molem. Præterea dicunt Iouis vice fuisse Aegyptijs Nilum. Vnde apud Poëtam Parmenonem scribitur: Iuppiter Aegypti Nile. Quoniam, vt dixi, certis anni temporibus superfluis ripis imbrium modo miram

campis

campis fertilitatem inferat. Vnde Tibullus de eo: *Te propter nullos tellus tua postulat imbres, Arida nec pluuio supplicat herba Ioui.*

Dicitur inde & Chrysolorrhoeas, quasi auro fluens. Ex quo videmus, quod graues poenæ sancuntur à iure contra eos, qui chomata seu aggeres Nili rupeant, vel violauerint omnino, vel præter vetustatis morem, ita quod concremari debent, vt est tex. ad literam in l. vnica. C. de Nili aggeribus non rumpendis. & ibi gl. Cy. Albericus & Salicetus dicit idem esse in alijs fluuijs, vbi possit esse magnū damnum, vt in Pado fluuio Italiae, quod nō credo esse verum. Cum non possit esse talis & eadem ratio, sed alia poena extraordinaria puniri deberent. Nam in Aegypto non pluit, vt dicit glo. in rub. C. de cupressis. sed secus in Italia, aut alijs locis. Ideo eruptione aggerum Padi, vel alterius fluuij sterilitas & tantum damni inferri non potest, ideo, &c.

Ad prædicta facit, Quia etiam ementes & vendentes arbores cupressi, in certis locis Aegypti quinq; libris auri multandi sunt, vt in l. C. de cupressis. lib. 11. & est ratio, quia dictæ arbores continent aggeres tenentes aquam Nili, quæ oportunitis temporibus spargitur per agros, vt dicit d. glo. rubricaria, & iam supra tactum est.

Sed vltius pergamus cum Cælio, qui altius de aquarum præstantia inuestigat. Reliquorum (inquit) aquæ fluminum difficiles censentur arefaciendo ac sitim amplius accendendo, præsertim si Regionum adit malignitas, nec aër admodum accommodus, quod notauit Dioscoro. Auicena eam aquam ita probat, quæ ortum præcipue a stium, semperq; bonitate proficere, dum à fonte disclusa abit longius. Secundò probatur, quæ in septentrionè profluit, licet Pau. Aegineta satis eam non probat: quoniam sit incessu tarda, duraq; aqua rursum incallescere tardè, ac frigescere, cui diuersum faciat ortum petens. Improbantur omnino in occasum meridiūque delabentes, præcipue meridionali affilente afflatu.

Putearias quoque, nec satis probas præ fontanis arbitratu Auicena. quod terrore plurimū sint: vt quæ in arcto contineantur occlusæ. Porro incessu & putrescentis materiæ quippiam necesse est, illuc Solis radio minus pertingente, nec prorsum perflatu vllorum vapores corruptioni obuios detergere: dicunt Galenus & Paulus vnā esse bonarum, & malarū aquarū cognitionē. Si hyeme quidē callet, frigent verò aestate: deinde si sunt, nec calore oblecto vitiatōe. Et si mala nequaquā fuerit hypostasis, hoc est, substantia siue substantia. Item si leues sint, quādo terræ promixtionē coarguit pondus. Consideratur præterea incallescant ne statim frigescant, Huiusmodi enim præstantia. Niuus aqua potui pessima est, vt scribit Aristot. vt refert Aul. Gel. noct. Atticarum libr. 19. capit. 5. An autem aqua sit coloris expers, Cælius lectio-

num antiquarum lib. 14. c. 9. & eod. lib. ca. 16. scribit rationem, cur aquæ fluentes sint dulces, & aquarum colores.

De balneis & medicis aquis eleganter scripsit F. Patritius de institutione Reip. libr. 7. vbi de sulphuratis, aluminosis, bituminosis, & nitrosis fontibus, & quomodo vrbes & castra iuxta optimas aquas ædificari debent. Item de signis aquæ puræ, & de aquis in salubribus.

Sed continuando materiam sunt & plures alij fluuij, qui & à Poëtis & Historicis celebres memorantur, vltra quatuor supra enumeratos, inter quos enumerantur in dicta descriptione locorum 22. & sunt sequentes: Hydaspes.

Arar seu Araris, fluuius est Galliae Celticae, per fines Heduarum & Sequanorum in Rhodanum fluens. Lucanus lib. 6. Rhodanum que fluentē præcipitavit Arar. Oritur è finibus Germanorum, & labitur inter Ducatum & Comitatum Burgundiae, à parte Orientis, & vulgò apud nos Sagona dicitur, mira tranquillitate per ciuitatis Lugdunensis medium interlabens: & ita influit vbiq; incredibili leuitate, ita, vt oculis in vtram partem fluat iudicari non possit. Ista sunt verba Cæsaris in suis commentarijs de bello Gallico lib. 1. Ideo molendina nulla aut rara habet, nec naufragium facit. Fluuius quippe piscibus diues & laudatissimus, carpis crassissimis præcipue.

Bactrus, Coaspis, Araxis, Orōtes, Jordanis, Cydnus, Pactolus, Smyrnus, Meander, Thanais, Inachus, Padus Italiae fluuius alio nomine Eridanus dicitur, qui Rex fluuiorum à Virgilio in Georgicis describitur, Tyberis seu Albula.

Danubius siue Ister, qui in Europa plus omnibus secundum eundem Ptolemæum, famam habet, cum sit permagnus Germaniae fluuius à niuium copia, quibus augetur (vt fertur) vocatur, de quo Aufonius epigrammatista:

Danubius penitus caput occultatus in oris,

Torus sub vestra iam ditione suo.

Qua gelidum fontem medijs effundo Suis,

Imperijs grauidas quas seco Pannonias.

Et qua diues aquis Seythico soluo ostia Ponto,

Omnia sub vestrum flumina mitto iugum.

Augusto dabitur, sed proxima palma valentis.

Inuenies fontes hic quoque Nile tuos.

De cuius laude & excellentia vide Franc. Irenicum in sua descriptione Germaniae lib. 8. ca. 17. cū pluribus sequentibus. & ibi scribit, an Nilus Danubio sit maior. Et ibi etiam de pluribus Germaniae fluminibus.

Rhenus, fluuius Galliae, inter tres Europæ maximos fluuios computatus, qui iugo Rheticarum Alpium vsque in Oceani profunda cursus suos dirigit.

Rhodanus Galliae fluuius, qui adeo magni & velocis cursus est, vt vix (præcipue flante borea) aduersa possit nauigari aqua. Ferunt, & verum est hunc

hunc fluuiū in Alpibus oriri, quæ Italiā à Gallia diuidunt: non longe à fontibus Rheni & Danubij. Fertur per Lemnum lacum Gebennæ vicinum, & versus Occidentem, per Galliam fluens motu præcipiti ciuitatis Lugdunensis muros ab Orientali parte alluit, & in loco plano sub ipsa vrbe, & prope eam Arar Rhodano cōmiscetur. Inde ad meridiem conuersus & Isaram Driuentiam quæ suscipiens, in Tyrreniæ aquoris freta irrupit. Scribit Aul. Gel. post M. Varronem noct. Atticarum lib. 10. c. 6. inter flumina, quæ vltra imperium Romanum fluunt, prima magnitudine esse Nilum, secunda Istrum, proxima Rhodanum.

Iberus, Minius, Tagus, qui cæteris fluuijs Hispaniæ prælati sunt, quia copiosius aureis arenis, Bathis.

Sunt & plures alij fluuij in Gallia per celebres, & maximi, nauigabilesque, de quibus non fit mentio in prædicta descriptione locorum, sed Ptolemæus in suis tabulis lib. 2. & de cisiā meminit in ista parte supra de laudibus Gallorum, & sunt Garononus, Mosā, Moīella, Dordona, Athesis, Driuentia, Isara; qui duo fluuij Rhodano se iungunt: Scaldus, Lizia; Matrōna, qui oritur apud Lingonās; Sabus, Garūna dilabens ex Pireneo in Oceanum excurrit. Est enim in Gallia Narbonensi terminans Aquitanos, distās à Narbone stadijs octingentis tribus: deinde amplificatus amnibus per Bituriges & Santones Gallicam vtrāque gentem effluit.

Ligeris seu Liger oritur in finibus Aruernotū, & determinat campos nostros à campis Borbonijs à parte meridiei, & in Oceanum influit, maximi cursus est, & vtriusque Ligeris, scilicet & Garumne duo stadiorum millibus nauigatio est.

Sequana fluuius est Galliæ Celticæ. Nam oritur in Ducatu Burgund. in finibus sancti Sequani, non procul ab vrbe Diuionensi. & per mediū ipse Ducatus labitur, etiam ciuitatis Trecentis & Parisiensis, vnde flumen Parisiense dicitur, vt dicit gl. in verbo manumitti. in l. 1. ff. de officio proconsulis. Texror vero in sua officina ponit nomina flu. præcipue, vbi multa ponit, quæ videri poterunt, & est in fol. 237. Et in fol. 256. ponit fluuios au riferos & gemiferos. Et in fol. eodem ponit aquarum mirabilem naturam, allegans Ouidium. quos videas, quia idem dicunt quod hic ante dicitur est.

Cælius lib. antiquarum lectionum nono. c. 57. flumina simulacra varie nunc humana, nunc bubula seu bouilla exprimi specie consueuisse refert, cuius verba sunt: Quoniam Poëtæ multa illustres fabulositate in fluminum mentione, quas cunque collibitum fuerit illis imagines circumponant, ac velut graphice deliniantes conformant, visum ad præsens, quæ mihi suggerit historia ex superstitione veteri, studiosis communicare. quo in poetis sicut quasi Meandris administratores.

Compertum igitur illud in primis, non solum diuinis cultos honoribus fluuios: sed & iconas illis, ac simulacra dicari frequenter consueuisse, verū non modi vnus. Si quidem humana eos specie effingere nonnulli, quibus bouinam alij effigiem induxerunt. in ijs Erasmus est. Eurotas item apud Lacædemonios, Asopus apud Sicyonios ac Phlyasios, apud Argiuos Cephisus hominis figuram præfert, Alpheus Cephisum Athenienses hominem monstrant vtrique. Sed ita, vt promanente nihilominus cornua. Syracusani. & Anapum in Sicilia forma insigniunt eadem: Cyanen verò fontem foeminea circumuestiunt specie, Crimnifum quoque & Telmissum humana honestari facie legimus. Pueri speciem formosioris adamant Agri gentini in cognomine ciuitati fluuius, qui & apud Delphos statua ex ebore dicere fluminis ascripte nomen. At pueri nihilominus simulacrum erat. Et ita Parisienses Sequanam eorum fluuium sub forma & effigie puellæ venustæ depingere solent, cui titulum addunt, videlicet, Sequana mater Parisiorum. Sicut & Arar seu Sagona mater Lugdunensium dici potest.

De fontibus autem scitu dignum est, quis omnium fontium sit excellentior & extollendus supra alios, & de quo historici meminerint, aut Poëtæ: & videtur esse fons Paradyssi terrestris totū nemus irrigans, diuisusque in quatuor nascentia flumina, de quibus hic ante de pluribus ponit Textor in sua officina, fol. 340.

Inter cæteros fontes sunt excellentiores in Europa tres fons falsi in Comitatu Burgū. in oppido, seu vrbe nomine Salinæ, quæ vulgo Salins dicitur, ex quorum aquis (quæ vt igni comprimuntur) fit sal admodum album, quo tota Burgūdia, ferè Sabaudia, & Suetia vititur: in quo sunt ædificia ampla mira magnitudinis, & magnificentia, operarij & artifices infiniti ad vsum ipsius salis. Ex quibus fontibus ingens & vix credibilis prouenit redditus singulis annis, de summa tercentū mille librarum & vltra. Qui quidem redditus obueniunt & Principi patriæ, & multis alijs dominis, & Ecclesijs. Et inter alios domini de Cabilone, illusterrima & à Troianis oriunda familia, qui nunc dicuntur Principes Oregia, habent viginti quatuor mille libras reddituales ex ipso fonte. Percipiunt & ex eo multos redditus annuos Ecclesia collegiata nostra do. Hedui. Et iam Abbatia sancti Ioannis Magni in Burgo Heduensij, & propè omnes Ecclesiæ in Burgundia existentes.

Adde, quod etiam mirabilis fons apud Gratianopolim vrbe Gallicam reperitur, qui quamuis calentes aquas non habeat: tamen simul cum ipsis aquis flammam persæpe emittit, duobus eodē loco temporeque simul manentibus inter se contrarijs Elementis, vt refert Bapt. Ful. in sua Collectanea de dictis factisque memorabilibus lib. 1. tit. de miraculis.

Non

Non caret etiā admiratione (vt ait) fons in Britannia, qui est in diocesi Lincolniensi intra Lonthā & Noranthonam vrbes, quia experimēto cognitum est, ligna in proximis cæsa siluis, si in fonte demergantur, intra annum lapides fieri.

Et subiungit in Regione quoque, vbi Gothorum sedes in septentrione erat, fons est, cuius experimentum à Federico primo factum Albertus Magnus scribit, missa manu suarum theca: in qua ne falleretur, signū suum in cera impresserat, cuius dimidia pars fonti immersa in lapidem induit, reliqua parte sub corij ac cære specie, vt ante erat, remanente.

In Gallia quoque, teste eodem, in paruo lacu, iuxta oppidum qui Lochis dicitur deprehensum est, arbores, quæ in eum iam diu ceciderunt, in lapides conuersas.

Quædam etiam mira refert de fonte existente mille passibus à Senisi oppido Lucaniæ in Neapolitani Regni parte (ea quam nunc Basilicatam vocant) qui falsis manat aquis: Ad eum si quis accesserit nihil locutus, neque retro conuersus fontem puris clarisque fluentem aquis inuenit. quod si fecus dum proficiscitur egerit, turbatum offendit fontem. Si verò seruatis quæ ad clarum fontis aquam inueniendam fieri oportere dicta sunt, illuc profectus loqui coeperit, loquēdo turbati fontem perspicit.

Et vt ait Plinius lib. 18. c. 22. Aquarum differentia magna riguis est. In Narbonensi prouincia nobilis fons, Orge nomine est. In eo herbæ nascuntur in tantum expetitæ bobus, vt mersis capitibus, totis eas querant viribus. Et cur vi calentium aquarum lapides gignantur, vide infra in 77. consideratione.

Scitu etiam dignum est vltra deducta, excellentiam aquarum consistere in multis alijs. Cum interfit Reipublicæ in ciuitate salubres & optimas esse aquas (dixi hic ante in 12. confidē.) Cuius rei gratia plura statuerunt conditores iurium volentes & cupientes, vt plurimum semper Reipublicæ pro vtilitate hominum prouiderent. vt dicit Franc. de Ripa in tractatio. de peste. folio 32. 33. vsque ad 36.

1. Primò, aquarum custodes (qui Hydrophylices nominantur) fauore publicæ vtilitatis omnium munerum personalium immunitate perfruantur. l. decernimus. Co. de aqueductu lib. 11. per quam legem dicunt ibi Bar. & Ioannes de Platea, quod generale bannum Regis vocans quemlibet ad bellum non comprehendit hos aquarios, & aquarū custodes. qui ab corū officio nō debent amoueri. quod intelligit Franc. in aquarijs deputatis p. Principem, seu eius vicarium, pro habenda & custodienda aqua ad vsum publicum, secus (vt ait) in aquarijs huius temporis, qui operas locant ad tempus alicui communitati. vt probatur teste eodem, in d. l. decernimus. Crederem tamen idem

esse in quacunque ciuitate, vbi certatur de vtilitate publica ipsius ciuitatis. Quoniā tales deputati à ciuitatibus debent esse immunes ab omnibus muneribus. & per ciuitates debent eorum onera supportari erga Principem. Sicut in simili videmus de multis officarijs ciuitatū, qui sunt immunes quoad eos, sed alij ciues supportant eorum onera, quia in alijs deseruiunt ciuitati.

2. Prædicti aquarum custodes sunt ita privilegiati, & ab omnibus honorandi. Vt potius cognoscantur, signari debent in manibus per impressionem signi Principis, aut illius domini vbi sunt deputati. vt inquit tex. in l. decernimus. Loco cuius impressionis, seu characteris hodie seruiētes Principi, aut alteri in aliquo officio, debent deferre baculum depictum signo domini: vel aliud signum ab ipsis seruientibus portari solitum: vt cognoscatur ab omnibus, quod seruiēs est curiæ talis domini. Sic et legati Romanorū herbæ quædam deferrebant (quæ vocatur sagmina) vt cognosceretur, vt nullus eis inferret iniuriam, i. e. sanctum, ff. de rerū diuisione. Ad quod accedat l. 1. C. de latina libertate tollenda. circa medium. vbi patet seruos debere portare pileum. Ita dicit Iac. Rebuffi. in d. l. decernimus. vbi etiam deducit, quod in simili si ponatur quis in saluaguardia, vt cognoscatur, debent apponi pennuncelli Regij in domibus, seu prædijs, vbi apponitur saluaguardia: & istud communiter fit apud nos, & in tota Gallia. Et isti pennuncelli denotant talia esse in saluaguardia Principis datua. Alij verò Officiarij qui habent signa consuetæ, ex quibus cognoscuntur, vt sunt clientes Principis. ex huiusmodi signis semper sunt in eius saluaguardia. hoc est, protectione. Ideo in locis vbi aquarum custodes portant sua signa turantur saluaguardia. Principis, nec impunè offendi possunt.

3. In hoc privilegiantur aquæ, quod prædia, in quibus transcunt & sunt aqueductus, consequuntur immunitatem ab omnibus oneribus extraordinarijs, & superindictionibus, quæ pro illis prædijs imponuntur, l. 1. C. de aqueductu li. 11. Et istud rationi congruit, eò, quia possessores prædiorum, vt per quæ aqua publica defluit tenentur suo sumptu aqueductū purgare d. l. 1. Ideo ius & ratio suadet hoc casu, cum in hoc grauentur, vt in aliquo releuentur. Ideo cessante causa, si non teneantur aqueductū purgare suis expensis & sumptibus: sed vt plurimum cum purgantur expensis publicis, ideo non habent illam immunitatem.

4. Quia pro vtilitate publica, & ad vsum publicum, licet transducere aquam per agros priuatorum, etiam dominis inuitis, lege si locus. §. cū via. ff. quemadmodum seruitus amittitur. d. l. 1. C. qd. de aqueductu. satis factis tamen damno dominis prædiorum l. si venditor. §. si constar. ff. cōmuniā prædiorum. Fel. in c. que in Ecclesiarum col. 10. extra de constitutio. quod intellige ad vsum publicum.

cum, vt dictum est, non ad vsum priuatum. l. quæadmodum. §. si protectum. ff. ad l. Aquiliam. Frac. de Ripa tamen in loco ante citato dicit idem esse ad vsum priuatum ex decretis ducal. ducat. Mediolani.

5. Quia in fauorem aquarum fuit interdictum dominis prædiorum, per quæ aqua publica commeat, ne plantent arbores propè aquæ ductus, nec natas, vel renatas teneant per quindecim pedes d. l. r. Ratio ibi assignatur: Ne arborum radices fabricam formæ corrumpant: & vt ait Franc. de Ripa loco ante alleg. Ex hoc cognoscitur istud solum procedere, quando aqua ducitur per canales lapideos, ligneos, vel plumbeos (vt in hac nostra ciuitatè Hed. vbi aqua fontis, qua ferè omnes vtuntur ducitur per canales olim plumbeos, nunc ligneos. Crederem tamen necessarium fore, vt reducerentur ad pristinam naturam, & ad canales plumbeos.) Secus verò, vt ait, si conducatur per patentes alueos, quia Ripæ arborum radicibus magis muniuntur, quam corrumpuntur. l. r. §. oportet. ff. ne qd in loco publico ripæ eius fiat.

6. Quod qui ex publico aquæ ductu ad suum fundum aquam diuerterit absque licentia Principis, vel illius ad quem spectat: fundum amittat, & fisco acquiratur. l. z. C. de aquæ ductu. & vsurpata aquam restituat. d. l. decernimus. etiam librarum decem multa plectatur. l. si. Co. de aquæ ductu. Et contra eos, qui in damnum accolentium quicquam in flumine publico ripæ eius faciunt, proditum fuit remedium, & interdictum, ne quid in flumine.

7. Quia interest Reipublicæ, ne aqua publica minuatur, corrumpatur, deteriorue fiat cui libet de populo prodita est actio aduersus contrafacientes. l. r. §. hoc interdictum. ff. ne quid in flumine publico, ripæ eius, &c.

8. Quia priuilegium extrahendi aquam ex publico aquæ ductu fauore publico restringitur ad aquam superfluam & superabundantem. l. e. si quis per diuinam liberalitatem. C. de aquæ ductu. Quod facit ad permissiones, ne dicam licentias mercatoribus (etiam alterius gentis vt Anglis & Ianuensibus) ad extrahendum à patria certas quantitates frumenti, quoniam huiusmodi indulgentiæ debent intelligi, si talis quantitas superest ab vsu habitantium, & sic recipit conditionem, si Respublica non indigeat, vt in simili de indulgentiæ concessa Ianuensibus, de qua per Bart. & Ioannem de Platea in d. l. si quis per diuinam. Et meritò, quia priuilegium alicui concessum non extenderetur ad ea, per quæ læderetur publica vtilitas. l. si. C. de officio Magistrum militum. l. humilioribus. C. de suscepro. & Arch. l. z. C. de priuilegiis scholarum lib. 12. Priuilegia enim publicæ vtilitati damnosa, non sunt recipienda. l. nec damnosa. C. de precibus Imperato. offerendis. Etiam facit, quia de superfluo erogari debet & elargiri, iuxta illud, Sicutentibus a-

gris nostris aquam non dabimus alienis. l. præses, C. de seruit. Quilibet enim primo sibi Elcemosynam facit, deinde pximo. c. sanè. deponitur. dist. 3. & vnusquisque regulam diligendi à proximo accipit. c. si non licet. 23. quæ. 5. Et dicitur Thobias 4. Quo potueris ita esto misericors: si tibi fuerit multum, abundanter tribue, si exiguum, etiam hoc libenter impartire. Et dixit textus in authent. quomodo oporteat Episcopos. §. in omnibus. Dandum est ex his, quæ Deus dedit, quod est possibile ministrare, Vnde Ecclesiastici 35. scribitur. Da altissimo secundum donatum eius. Hæc dicit Luc. de Pen. in d. l. si quis per diuinam. vbi multum exhortatur magistratus qui Respublicam administrant: vt prouideant, vt primo sit copia rerum necessariorum in ciuitate antequam aliquid extrahatur. Ita si viderint aliquod mercimonium vrbibus perniciosum, prohibere debent, ne ibi exerceatur leg. nobiliores. Cod. de cõmercijs & mercatoribus. Quod notandum est pro nostris ciuibus, qui aliquando in fine anni volunt extrahere vina de ciuitate, & vendere Comitatus: quoniam officiales prouidere debent, ne tot vendantur & distribuantur, vt ciuitas nõ sit euacuata illis, sed tantum vendantur de ijs, quæ superabundant, & pro necessitate.

9. Quia aquarum malignitas quandoq; insicit ciuitates, debent qui Reipublicæ gerunt administrationem aut curam prohibere, ne in publico aquæ ductu, aut in aquis, quæ pro vsu publico sunt necessaria, quis res in mundas proijciat, neq; mulieres pannos ceteraq; sordida, ne seruitores mulas, equos, & reliqua huiusmodi lauent, neue porcos admittant, iuxta illud: Heu liquidis immisi fontibus aprum. Neue in eo quis natet, vel se abluat, nisi fortè in inferiori parte, & secreta. vt est text. in leg. cum supra virentes, vbi Bar. & Ioan. de Platea. C. de re militari. lib. 12. Et qui contrauenierit, & quodammodo aquas publicas spurcauerit, arbitrio iudicis grauiter est puniendus. l. r. §. r. ff. de varijs & extraordinaria. cogn. Imò non licet habenti fontem seu aquam priuatam, eam aliquo modo spurcam reddere, si cum eadem spurcitia in aquam vel fundum defluat alienum. l. e. apud Treba. in princip. ff. de aqua plu. arc. Aret. consi. 30. Cæpola in tract. de serui. tit. de fonte. Aliàs teneatur actio iniuriarum, F. de Ripa. in dicto loco versu. 7.

10. Pro fontibus, construendis & aqua habenda ad vsum publicum possunt decuriones collectam imponere, vt per plura deducit & comprobatur idè de Ripa in prædicto tract. fol. 33. vers. 8. & ita olim Romani faciebant in eodem authore.

11. Quoniam priuilegiū immunitatis ab omni munere nõ eximit priuilegiatum ab oneribus, quæ imponuntur pro aquis publicis habendis, vel pro aquæ ductibus purgandis, aut reficiendis. l. ad portus. Cod. de oper. publicis. Nam ad talia onera etiam

etiam Ecclesia tenetur. l. ad instructionem. Co. de sacrosan. Eccle. secundum Ioan. de Platea. in l. e. ad reparationem. C. de aquæ ductu. Adducit etiã text. in l. absit. C. de priuilegijs domus Augustæ lib. 11. & in l. z. C. de immunitate nemini concedenda lib. 10. Per quæ iura videtur, quod etiam nemo potest se excusare à refectione pontium ciuitatis per quodcumque priuilegium immunitatis quod habere possit.

12. Extrahens aquam de publico aquæ ductu deriuando eam ad fundum suum, punitur in amissione illius fundi, vt est text. ad literam in lege si quis de cætero. C. de aquæ ductu. libro vndecimo.

Ad cognoscendum ergo aquæ bonitatem, quæ nobis necessaria est, ponenda est in vas æneum, vel Corinthium, & si maculam non fecerit, neq; in fundo vasis arena, limusue inueniatur, vel si legumina cum ea aqua coniecta, & ad ignem posita celeriter percocta fuerint. Cognoscitur denique si limpida & perlucida fuerit, & quocumque profluxerit, locum ab omni inquinameto mundum reliquerit, neque muscum, neque iuncos produxerit: His signis, aqua tenuis, & in summa salubritate nobis ostenditur.

Probatum autem aquæ bonitas ex aspectu coloris, si sint corpore robusti, colore nitidi, non gibbosi, non strumosi, non vitiatu cruribus, nõ lippis oculis, nõ fatui. Et vt ait Fran. de Ripa in dicto suo tracta. de peste. fol. 32. versu. dixi ex aqua. vt cognosceretur aquæ puritas salubritasque maiores nostri inspiciebant iecora pecorum, quæ his locis pascebantur, & plures experti si liuida, vel vitiosa reperiebant, ex aqua, & pabulo malignis id euenire arbitrantur iudicio, mutabant Regionis locum, dubitantes aquam illam humanis corporibus pestilentem futuram. Et ibi ample scribit, quomodo ex aqua foetida generatur vt plurimum pestis. Ideo cõsulendum est hominibus, vt habitationem loci sibi eligant, vbi sit aquarum salubritas & vbertas.

Decimano nona consid. Montes depromit. Nèpè, vt dicitur in lib. de locorum ac mirabilium mundi descriptione c. 23. qui est additus Geographiæ Ptolemæi. Quidam montes proprijs ex causis vocati sunt, ex quibus notandi sunt, qui opinionone maximi celebrantur.

Mons Caucasus ab India vsq; ad Taurum montem porrectus, pro gentium, & linguarum varietate quoquo versum vadit, diuersis nominibus nuncupatur: Vbi ad Orientem in excelsores cõfurgit sublimitatem, propter initij candorè Caucasus nuncupatur. Nam Orientali lingua ea caustum significat cãdidum, id est, niuibus densissimis candidantem. Hic fertur secundum nonnullos syderibus proximus, vnde astra maiora visuntur, & eorum ortus occasusq; diligenter perspiciuntur, & est asper, & inhospitalis. Vnde Virg.

Sed duris genuit te cauribus horrens Caucasus.

Et à plerisque mons Taurus idem vocatur, qui & Caucasus, & Indiam à Scythia dirimit in finibus Assyriorum, de quo meminit Plin. libr. naturalis historiæ 5. c. 27.

Libanus mons Phœnicum altissimus, cuius meminerunt Prophætæ, dictus à thure, quia ibi colligitur. Alius est mons, qui dicitur Libanus in Iudæa; sed vt dicit Nicolaus de Lyra super illud Canticozum 4. Non est ille mons, de quo ibi fit mentio: & sic sunt duo montes Libani, sed excelsior seu altissimus est ille, qui est in Phœnicia: de isto monte meminit Plin. libr. naturalis historiæ 5. cap. 20.

Ararath mons Armenia; in quo Archam Historiæ post diluuium resedisse testantur: vnde & vsque hodie ibidem lignorum eius videntur vestigia. Altius de materia refert Philippus Bergomè. in suo supplemento. Chronicarum libr. 1. in verbo, Noc. Et ita inquit, quod stetit Archa ipsa (vt sacre tradunt literæ) super altissimos Armenia; montes quindecim cubitis, vt patet Gen. 7. Exsiccatis vero aquis Noe primum animalia ex Archa dimisit, quibus emissis ipse sua cum generatione simul egressus confestim pro gratiarum actione Deo sacrificauit. Atque cum suis comedendo carnes epulari cœpit. Eum autem locum (vt Iosephus refert) Armeni postmodum egressorium vocarunt, vbi & Archæ saluata reliquias per multa tempora ipsi prouinciales ostenderunt. De huiusmodi Archa Berofus Babilonicus Historicus in suo 1. lib. de temporibus. cuius titulus, Berofi desfloratio est, perpulchrè tractat dicens: Ante aquarum cladem famosam, qua vniuersus perijt orbis, &c. Ait enim in fine libri, quod Archa quieuit in vertice montis Gordiei, vbi aliqua ipsius pars suo tempore erat, & homines sui temporis ex bitumine illo colligunt, & ad expiationem peccatorum suorum vtebantur.

Olympus, mons Macedonia; est nimium præcellus, ita, vt super illo nubes esse dicantur. Vnde Virg.

Nubes excessit Olympus.

Dictus Olympus, quasi ololampas, hoc est, totus lucens, quia Solem clarum habet, nullisq; vnquam nubibus fuscatur. In eius cacumine aram Ioui dicatam commemorant Poætæ, vt dicit Nicolaus Perottus in suo libro Cornucopiæ. Hic mons Macedonia; à Thracia diuidit. Et de isto monte, & pluribus alijs meminit Isido. lib. 14. c. 8. post ipsum Ptolemæum. Sunt autem quatuor montes hoc nomine: Primum, mons altissimus inter Thessaliam, & Macedonia, qui tamen Thessaliæ ascribitur. Alter in Gallogracia, vel in Cypro. Alius, & tertius apud Myfos, ad cuius radices Prusa ab Hannibale condita est. Quartus, ad mare rubrum in Aethiopia non longe ab Helio-

poli oppido, qui oriente Sole vsque ad quintam diei horā flammās emittit, vt dicit Calep. in verb. Olympus.

Alius est mons in Macedonia, dictus Athos, alior nubibus, rātoq; ublimis, vt in Lemnum insulam vmbra eius protendatur, quā ab eo 76. miliaribus separatur.

De multis alijs mōribus, s. Parnaso, Aethna, Appennino, Pyreneo, Calpa, Ceraunijs, & Acrotaunijs montibus, videatur in dicta descriptione, vbi suprà.

In Talaro monte Epiri centum esse fontes docet Plin. lib. 4. c. 1. Talarus, inquit, mons centū fontibus circa radices Theopompo celebratus.

Vigesima consider. de tribus sectis mundi declarat, quā illarum sit excellentior, cum genus humanum in tres sectas principales diuidatur. In Gentiles, scilicet, Iudæos & Christianos, hoc est, in præputium, circumcisiōē & baptismū. Petrus venerabilis Abbas Clun. lib. 1. Epistolarum quatuor sectas in mūdo præcipuas scribit, scilicet, Christianorum, Iudæorum, Sarracenorum & Paganorum.

Secta verò Gentilium siue Paganorum, olim erat quā colebat multos pro Dijs, videlicet Saturnum, Iouem, Mercurium, Herculem, Iunonem, Proserpinam, Palladem, Deam Vestam, Cererē, Vulcanum, Bacchū siue Liberū, Ianū, Quirinum seu Martem, Aesculapium, Acolum, Dianam, Venere, Apollinem, Plutonem, Neptunū, ac multa alia idola manufacta. Et pro hac secta quidam allegant illud dictum Apostoli 1. ad Corinth. 8. Si quidem Dijs sunt multi, & domini multi. Sed Scottus primo sentent. dist. 2. eis respondet, quod Apostolus ibi loquitur secundum opin. idolatrarū. Vnde eodem c. reprobatur eorum sectam dicens: Nam & si multi sunt, qui vocentur Dijs, siue in cælo siue in terra, nobis tamē est vnus Deus. Omnes autem Dijs Gentium dēmonia, Psal. 95. Vel potest dici, qd Apost. ibi loquitur de his, qui aliquid amant plus quā Deum, & in eis ponunt finem suum. Hoc enim est eis pro Deo, iuxta illud Augustini in quodam sermone, dicens: Hoc pro Deo ab homine colitur, quod ab eo præ cæteris diligitur. Vnde de gulosis inquit idem Apost. ad Philip. 2. Quorū Deus venter est. Dicit tamen Bernard. de Buis in 1. par. sui Rosarij. serm. 14. in 1. par. illius sermonis, in litera N. quod prima expositio Scotti est melior cōtra Gentiles & Paganos adorantes statuas manufactas pro Deo, qualis erat statua aurea Nabuchodonosor Dan. 3. Contra quos inquit Dauid Psal. 113. Simulachra gentium argentum & aurum, opera manuum hominū: os habent & non loquentur, oculos habent & non videbunt, &c. Et tandē Similes illis fiant qui faciunt ea, & omnes qui cōfidunt in eis. Talia tamen simulacra gentiles sapientes deridebant. vnde refert Ambro. libr. 2. de virginibus, quod Dionysius Tyrannus, cum in-

traisset in templum Iouis, amictum aureum quo eius operiebatur simulacrum, detrahi iussit, & imponi laneum, & dixit: Aurum hyeme est frigidū, æstate verò onerosum: Deum autem suum sic iri sit, vt nec onus ferre posset, nec frigus portare.

Item, cum Aesculapij vidisset barbā auream, tolli eā imperauit, dicens, incōgruum esse ipsū barbā habere, quam Apollo eius pater non haberet.

Item, simulacris tenentibus pateras aureas ademit eas, allegans, se accipere debere quod Dijs daret. & subdit Ambrosius: Ita ludibrio habiti sunt, vt neque Iupiter vestem suam defendere poterit, nec barbā Aesculapius, nec Apollo pubescere ad hoc coeperit. Nec hi, qui dicuntur Dijs, defendere potuerunt pateras quas tenebant. Apparet autem stultitia Paganorum, qui, vt refert Salomon sapien. 13. putauerunt esse rectores terrarum Deos Solem, aut Lunam, aut Stellas, siue Aërem aut Aquam, vel Ignem. Nam nulla rationabili causa ad hoc moueri poterant, sed insipientia. Sicut Chaldei, de quibus legitur in quadam historia scholastica, quod cum ipsi adorarent ignem, quem ipsi appellabant Deum Deorum, ad hoc etiam cogebant alios hoc modo. Offerebant enim quibuscunque negantibus ignem esse Deum, & alium Deum pugnantibus, pugnam: Ita, quod si Deus eorum ab aliquo vinceretur, eius culturam admitterent. Si verò ignis eorum Deus aliorum idola consumeret, illi ad ignem semper colendum se obligarent. Quapropter Canopei, qui idolum Beli adorabant, deposuerunt de capite idoli sui coronam auream, & super caput eius quoddā vas testaceum posuerunt, & illud multis foraminibus perforauerunt, & cum cera obturauerunt, & illud aqua impleuerunt. Venerunt igitur Chaldei ad illud idolum examinandum, & posuerunt in ignem, statimq; in foraminibus. cera liquefacta descendit aqua, & ignem extinxit, & sic praualluisse creditum fuit idolum Canopi cuiusdam ciuitatis Aegypti Deo Chalæorum. Et ideo dicit Bernard. de Buis in dicto sermone 14. in 1. parte sui Rosarij. quod hæc secta fuit reprobata duplici de causa, & secundam comprobatur ex pluribus alijs de causis, vt ibi per eum, vbi plures Theologos pro hoc allegat. Ideo hæc sufficiant, cum non sit intentionis meæ illam laudare: sed hæc retulisse sat est, vt in tantum aliarum sectarum laus pateat. Dixit tamen Ioannes de Turrecremata in cap. caue. 28. quæst. 1. quod hodie pauci sunt gentiles, ex quo aliter in his non est immorandum.

Aliæ nempe sunt sectæ, vt Mahumeti, Iudæorū, & Christiana. De secta autem Iudæorum an sit alio modo laudanda, videretur quod sic: Eò, quod videretur, quod Christus non fuerit missus, nisi pro natione Iudaica: cum, vt habetur Matth. 15. dicit: Non sum missus nisi ad oues quæ perierunt domus

domus Israel. Et in Iudæa, natus est Christus, vt habetur Matth. 2. Et ex Virgine Maria quæ erat Iudæa, & de sinu Dauid, vt habetur Matth. 1. Qui non venit soluere legē, sed adimplere, vt dicitur Matt. 5. Et quibus Iudæis data sunt decem præcepta legis, scilicet, Moyfi conductori filiorum Israel, vt patet Exod. 3. Et illis dati fuerunt Prophetæ, plus quam cæteris nationibus. Matth. 23. Et salus ex Iudæis est. Ioan. 7. Et in quibus duodecim millia signatorum stantium ante Thronum Dei fuerunt visā à Ioanne Euangelista, vt scribitur Apoc. 7. Et quibus dedit benedictionē, etiam domui Iacob, Aaron, Israel, Abraham & femini Dauid, & omni generationi eius, ita, qd vt breui absoluat, non fecit taliter omni nationi, & iudicia sua non manifestauit eis, Psal. 148. Cum humanam carnem in Iudæa assumere voluit, & ex Virgine Maria Iudæa, quæ est nunc exaltrata super omnes Choros Angelorum. Qui omnes suos Apostolos, qui sunt tanquam Principes, sedentes super duodecim tribus Israel, iudicantes ex ipsa Iudæa in consorcium assumere voluit, qui illam in medio terræ posuit cum Ierusalem ciuitas principalis Iudaicæ gentis sit in medio terræ: vt dictum est supra. Ratione cuius medijs consideratur maioritas, vt præactum est supra in 1. par. in 12. confide.

Sed quicquid sit, sola secta Christianorum seu sola fides Christiana est extollēda, & laudāda, cum aliæ reprobentur. De reprobatione vero sectæ Mahumeti, non aliter in isto, cum illam reprobatis Bernard. de Buis in 1. par. sui Rosarij. serm. 14. 1. par. litera V.

De secta Iudæorum, etiam est satis reprobata per eundem, in dicto loco in litera Z. vsq; ad fin. illius sermonis, vbi ponit notabile consilium cōtra Iudæos blasphemantes Deum & Sanctos, quomodo debeant puniri.

Cum ergo illæ omnes Sectæ reprobentur, sola secta Christianorum est extollenda, & illam dicit commendandam ex tribus Bernardinus de Buis in 2. par. sui Rosarij. serm. 15. in litera E. vsque ad literam X. Dico autem illam esse extollendam pluribus alijs de causis.

Primo, quia fuit prophetizata à Prophetis non solum Iudæis, sed etiam per vniuersum orbem ante natiuitatem Christi fuit cognita. Et quia principaliter in duodecim articulis fidei contentis in Symbolo factis ab Apostolis, qui quidem omnes articuli fuerunt ante Christum præcogniti, & quomodo figurati fuerunt in duodecim lapidibus fundamenti muri ciuitatis Ierusalem. de quibus Apocalyp. 21. Et in duodecim stellis, quæ erant in corona mulieris, de quibus Apoc. 21. Et in duodecim lapidibus portatis per duodecim viros perfectos. de quibus Iosue 4. post Alexander de Hales. in 3. par. sua summæ: in tractatu de fide informi. q. 1. Et Bonauentura in 3. distinct. 25. artic. 1. quæ. 1. Et Richardus in ea distin. artic. 2. quæ. 1. Et de Fide &

Articulorū fide nobilitate. vide infra in 27. confi. Et deueniendo ad primum articulum, particulariter demonstrando quomodo in sacra scriptura dicti Articuli erant iam cogniti, cum dicatur per Petrum, Credo, de hoc habetur Eccl. 2. vbi dicitur: Qui timetis dominum, credite illi. Et cum dicitur, In Deum, habetur Deut. 6. Audi Israel dominus Deus noster Deus vnus est. Et cum dicitur Patrem, habetur Ierem. 3. Patrem vocabis me, & post me ingredi non cessabis. Et cum dicit Omnipotentem, habetur Gen. 7. Ego dominus omnipotens, ambula coram me, & esto perfectus. Et cum dicit Creatorem Cæli & Terræ, habetur Genes. 1. In prin. creauit Deus Cælum & Terram.

Secundus Articulus fuit Andreæ, qui dicit quinque videlicet, Et in Iesum, quod habetur Abacuh 3. cap. vbi dicit Propheta: Ego autem in domino gaudebo, & exultabo in Deo Iesu meo. Secundo, Christum, Abach. vlt. Egressus es & in salutem populi tui, in salutem cum Christo tuo. Tertio, Filium eius, vt habetur Psal. 2. Dominus dixit ad me, Filius meus es tu, ego hodie genui te, & Psal. 88. Ipse inuocauit me, Pater meus es tu. Quarto, vnicum, dicit ibi, quia Psal. 88. habetur: Et ego primogenitum ponam illum, excelsum præ Regibus terræ. Quinto, Dominum nostrum, quia habetur Psal. 23. Domini est terra & plenitudo eius, Orbis terrarum & vniuersi qui habitant in eo. & Psal. 2. Dicit Deus Pater Filio, quem mittere volebat ad incarnandum: Postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ. Reges eos in virga ferrea.

Tertium Articulum, posuit Ioannes, dicens, Qui conceptus est de Spiritu sancto, & hoc habetur Esa. 63. vbi dicitur, Spiritus sanctus ductor eius fuit. Deinde dicit: Natus ex Maria Virgine, Esa. 7. Ecce virgo concipiet & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emanuel, quod interpretatur nobiscum Deus.

Quartus Articulus, fuit Iacobi maioris, dicens, Passus sub Pontio Pilato, & hoc habetur Esa. 50. vbi inquit Christus per os Esa. Corpus meum dedit percutientibus, & genas meas vellētibus: faciem meam non auerti ab increpantibus, & conspuentibus in me. Crucifixus, inde dicit, quod habetur Iob. 7. Suspendium elegit sibi anima mea. & Psal. 21. Foderunt manus meas & pedes meos, dinumerauerunt omnia ossa mea, Item, & mortuus, dicit, quod habetur Esa. 53. Tradidit in mortem animā suam, & cum sceleratis reputatus est. Tertio dicit: Et sepultus, quod habetur Esa. 11. Et erit sepulchrum eius gloriosum. dicit Propheta: videns in spiritu Christum de sepulchro resurgentem in gloria.

Quintum articulum, posuit Iacobus Minor dicens: Descendit ad inferos. Et hoc habetur Zacha. 9. vbi Propheta loquitur, dicens: Futura velut præterita more Prophetico, vnde ait: Tu quoque in sanguine testamenti tui eduxisti vincos de lacu,

lacu, in quo non erat aqua. Anima enim Christi descendens ad inferos, liberavit sanctos patres.

Sexum articulum, posuit Thomas dicens, Tertia die resurrexit à mortuis. Osee. 6. Dicebāt mortui qui debebāt resurgere cum Christo, postquam intellexerunt illum esse mortuum, forte per annunciationem Euangelicam, Viuificabit nos post duos diēs, tertia die suscitabit nos. & sic se inuicē confortabant.

Septimus articulus fuit Philippi, qui dicit, Ascendit ad cœlos. & hoc habetur Psal. 46. Ascendit Deus in iubilo, & dominus in voce tubę. & iterum Sedet ad dexteram Dei patris omnipotentis. Psal. 109. Dixit dominus domino meo, sede à dextris meis.

Octauum articulum, posuit Bartolomæus (cuius nomen inditum est mihi in baptisate) qui dicit, Inde venturus est iudicare viuos & mortuos. De quo habetur Esa. 4. Dominus ad iudicium veniet cum seniorib. populi sui, & Principibus eius. & Psal. 97. Iudicabit orbem terrarum in iustitia, & populos in æquitate.

Nonus articulus fuit Matthæi, qui ait, Credo Spiritum sanctum, de quo habetur Iohel. 2. vbi dicit Deus de spiritu sancto, quem mittere debebat in die Pentecostes. Effundam de spiritu meo super omnem carnem, & prophetabunt filij vestri.

Decimum articulum posuit Simon dicens, sanctam Ecclesiam catholicam, scilicet, esse vnicam per totum mundum. c. 1. §. vna vero. de sum. trin. & fide cathol. & extra quam nemo potest saluari. De qua Sophonia vlt. dicit Spiritus sanctus. Reddam populis labium electū, vt inuocent omnes in nomine domini, & seruiāt ei humero vno. Omnes enim Christiani dicuntur esse vnum corpus Ecclesie. iuxta illud Pauli ad Roima. 12. Multi vnum corpus sumus in Christo. & eadem sententia habetur primæ ad Corint. 12. licet per alia verba. Item dicit, Communionem sanctorum. De quo habetur Sap. 7. Sine inuidia comunico, dicit quilibet sanctus. & Psal. 118. dicit Dauid domino. Particeps ego sum omnium timentium te, & custodientium mandata tua.

Vndecimus articulus, fuit Thadei dicentis, Remissionem peccatorum, & hoc habetur Eze. 36. vbi dicit Deus de aqua baptismali: Effundam super vos aquam mundam, & mudabimini ab omnibus inquinamentis vestris. Hinc, sumpra occasione Bernar. de Buis. explicans talia in 1. part. sui Rosarij, serm. 15. ponit materiam indulgentiarum, vide ibi per 4. folia.

Duodecimum articulum posuit Matthias dicens, Carnis resurrectionem: Et hoc habetur Eze. 37. vbi dicitur à Domino mortuis resurrecturis: Ecce ego aperiam tumulos vestros, & educam vos de sepulturis vestris, & dabo spiritum in vobis & uiuetis. Deinde dicit: Vitam æternam, Amen. In

quibus verbis cōtinetur virtualiter, vt prædictum est, etiam est æterna damnatio peccatorum, per argumentum ab oppositis, vt dicunt Theologi in 3. distin. 25. Et iste articulus habetur Dan. 12. vbi dicitur. Qui dormiunt in terræ puluere euigilabunt, Alij in vitam æternam, Alij vero in opprobrium sempiternum.

Vltra autem Symbolum Apostolicum, sunt alia duo, scilicet, Symbolum sanctorum patrum iso. in concilio Niceno secundum aliquos, sed melius in concilio Constantinopolitano congregatorum, vt in ca. canones. 15. dist. & hoc factū fuit contra Manichæum; & Macedonium, negantes Spiritum sanctum esse æqualem Patri & Filio, ac cantatur in missa.

Aliud verò, quod cantatur in prima in diebus dominicis, fuit factum contra Arium, negantem filium esse Patri æqualem. Compositum fuit ab Athanasio excellentissimo doctore, & Episcopo Alexandrino. Et vtrunq; istorum fuit editum ad declarationem primi, scilicet, Apostolici, contra Hæreticos malè exponentes. Primum tamen est dignius, tum propter compositorū excellentiam, tum, quia omnes fideles Christiani tenentes fidem & est magis sententiosum quam alia, vt dicunt Theologi in 3. distin. 25.

Prosequendo materiam nostram, quod Secta Christianorum magis est extollenda, ex eo, quod Articuli fidei illius sunt approbati à veteri testamento, & cogniti à prophetis, etiam ante aduentum Christi (qui est autor & institutor illius fidei) in quem omnes fideles Christiani tenentes fidem & Sectam illius, credunt ipsum fuisse natum ex Virgine Maria, passum sub Pontio Pilato, &c. Hæc iusmodi, q̄ sunt de articulis fidei, & de vero Christo, qui in mundum venit, & quod verè fuit incarnatus. vnde dicitur Amos 3. c. Nō faciet dominus verbum, scilicet, incarnari, quin prius loquatur ad prophetas suos. Et ideo videndum est, quæ fuerint principales Prophetiæ de Christo loquentes, vt cum patuerit eas esse verificatas, credamus eum verum fuisse Messiam, per illam sententiam Nic. de Lira, in suo opusculo contra Iudæos dicentes: Quotiescunq; aliqua scriptura denunciat aliquid esse futurum, & determinat tempus, locum & modum, si omnia prædicta simul concurrant & veniāt, manifestè patet, quod illud quod prædictum fuerat, verissimum est: Et ideo ad oculum demonstrabitur ex pluribus Prophetis, quod verificata fuerunt in Christo, qui habuit testimonium pro se validissimū, Fides sua est tenenda, & vltra alias extollenda.

Nōne primo de eo prophetizatum fuit Gen. 49. Vbi Abraham Patriarcha dicit. Non auferetur sceptrum de Iuda, neque Dux de femore eius, donec veniat, qui mittendus est, & secundum translationem Chaldaicā habetur, donec veniat Messias:

fiat. sequitur. Et ipse erit expectatio Gentium, quia gentiles eius fidem recepturi erant. Et hoc quoq; prophetatum erat Dan. 9. vbi dicitur. Cum venerit Sanctus Sanctorū, cessabit vnctio vestra. Quod patet esse impletum, Eo primò, quia constat Iudæos nunc non habere Regem. Nam antiquitus eorum Reges vngobantur, vt habetur 1. Reg. 9. ca. quod hodie non fit. Sed hæc vnctio data à Deo Regibus fuit translata in Regem Franciæ, propter Christianitatem in suo Regno inuolabiliter obseruatam, vt dixi supra in 5. par. in 23. cōsid. de Clodoueo 1. Rege Francorū Christiano, cui diuinitus vnctio sancta in suo baptisate demissa fuit, ex qua adhuc Reges Fraciæ inter alios Reges vnguntur. cum mirabili deuotione & solennitate.

Nam, in natiuitate Christi, Iudæi amiserunt regnum, quia ablatum fuit eis ab Herode Acalonita, qui fuit Idumæus, & auxilio Romanorum debellauit Antiochum Regem Iudæorum, qui descendit à Machabæis & prolem Regiam occidit, & libros de genealogia combussit, ne in posterum eijceretur ipse vel filij eius, tanquam alienigenæ, & interfecit etiam legis doctores, qui dicebant in populo illud Deut. decimoquinto: De medio fratrum tuorum pones super te Regem. Tempore cuius Herodis natus est Christus, & ideo audiens magos dicentes, Vbi est qui natus est Rex Iudæorum, turbatus est. Matth. 2. Ipse enim vsurpauit Regnum Iudæorum, Anno incarnationis seu natiuitatis Christi, & ab illo tempore translatum fuit Regnum Iudæorum in Romanos, vt habetur Ioan. 19. nō habemus Regem nisi Cæsarem: & qui se Regem facit contradicit Cæsari.

Ex quibus patet, quod verificata fuit illa prophetia, quod verus Messias qui mittendus erat (qui dicitur Christus) venit in mundum, & fuit ille qui natus est de Virgine Maria, passus sub Pontio, verus Deus & Homo. Cuius est fides Christiana, quam tenemus & seruamus, quæ vera est & infallibilis: & sic inter alias & supra alias extollenda.

Per cuius Christi natiuitatem, lux orta est nobis cum vt habetur Esaie 9. Populus Gentium qui ambulabat in tenebris vidit lucem magnam: habitantibus in Regione vmbrae mortis Lux orta est eis. & omnes Gentes præter Gentes Iudæorum, erant in regione vmbrae mortis. Cum non haberent cognitionem veri Dei, nec præcepta legis, sed erant gentiles. sed tunc talibus lux orta. Eo, quia Deus sciebat illos debere tenere fidem Christianam, & Gens Iudæorum fuit maledicta. Eo, quia non cognouit dominum. Ideo habetur Esa. 1. Cognouit Bos possessorem suum, & Asinus præsepe domini sui: Israel autē me non cognouit, vā genti peccatrici, populo graui iniquitate, semini nequam, filijs sceleratis. Et ideo sequitur Esa. 9. Quod ex quo fides Christi debebat recipi à Gentibus, populus qui sedebat in tenebris vidit lucē magnam,

&c. Ex quo constat, hanc fidem Christi esse extollendam, cum per illam lux orta sit nobis.

Etiam fides nostra Christiana est multiplicata, iuxta dictum Esaie. 9. Multiplicabitur eius Imperium vsq; in sempiternum. & Daniel. 2. cap. In diebus illis suscitabit Deus Cœli Regnum aliud, quod non dissipabitur in æternum, quod potest intelligi de Regno Franciæ, in quo Christianitas nunquam cessauit, nec cessabit: & sic est imperium Diuinum datum à Deo in hoc mundo Regi Franciæ, vel secundum Theologos est Imperium Christi, quod est in locis, vbi fides sua seruatur & tenetur, quod erit semel in toto mundo, cum dictum sit: Data est ei omnis potestas in Cœlo & in terra, Matth. vlt. Et fiet vnum ouile, & vnus pastor.

Extollenda est etiam hæc secta: Quoniam eam tenentes peruenient ad vitam: quoniam, vt dicit Baruch. 4. ca. Hic liber mandatorum Dei, scilicet, datur ab isto Deo incarnato, de quo in c. 3. ibi: Qui adiuuenit omnem viam disciplinæ, qui cum hominibus conuersatus est, & lex quæ est in æternum, scilicet, Euangelica, omnes qui tenent eam, peruenient ad vitam, qui autem dereliquerunt eam, in mortem: Conuertere Iacob, & apprehende eam. pro quo bonus text. in 1. i. c. de summa. trin. & fid. cath.

Ex illis enim prophetijs supra deductis & allegatis constat, quod fides Christi, est prior & antiquior lege Mosaica, quod etiam alijs comprobatur modis, in fortalio fidei lib. 1. in 2. confide. artic. 2. Eo videlicet primò, quoniam Abraham ante legem, & ante circumcisionem iustus fuit, & non fuit iustus, nisi merito fidei, vt patet Genes. 19. Credidit Abraham Deo, & reputatum est ei ad iustitiam, & merito fidei fuit sibi facta repromissio, & specialiter illa: In semine tuo benedicentur omnes gentes, vt patet Genes. 22. Sequitur ergo ex his, quod fides Christi fuit ipsa lege Moyli tempore prior. Et quamuis Apostolus hoc specialiter probet ad Galathas 3. exemplo Abrahæ, tamen hoc idem probat ad Hebræos 10. & 11. per plura exempla, sicut patet de Abel, Enoch, Noë, Sara, Isaac, Iacob, Ioseph, & Moyse. Isti enim & multi alij iusti fuerunt ante legem iustificati, vt patet ibidem. Eo etiam secundo, quia Deus promissit Abrahæ inter cætera quatuor. Primò, hæreditatis successorem. Secundo, hæreditatis ademptionem. Tertio seminis multiplicationem. Quarto, vniuersæ Gentis benedictionem. Et licet ad literam ista quatuor ei promissa fuerint de aliquo temporali, principaliter tamen Deus spiritualia intelligebat.

Primò enim promissit sibi Deus Hæredem, scilicet, Isaac, Genes. 25. Sed in hoc principaliter promissit sibi Christum, qui pro tanto Hæres Abrahæ dicitur. Quia ex eo secundum carnem descendēs in eius regnauit, regnat, regnabit hæreditate. Vnde Gabriel ait de Christo: Regnabit in domo Iacob æternum. Luc. 1.

Secundò,

Secundò, promissit sibi hereditatem temporalem, scilicet, hereditatem Chanaan, à fluuio Aegypti vsq; ad fluuium Euphratem, non vt dicto loco, Genes. 15. Non quod ipse vnquam illam possederit, nisi in femine suo: vnde & femini suo dicebatur: Et dabo tibi terram hanc. In hoc spiritualiter sibi promittebat, vt spiritualis hereditas, scilicet, vniuersa congregatio fidelium, tam Iudaorum quam Gentilium, cuius ipse per fidem pater est. Promittebatur etiã sibi hereditas gloriae, qui propter fidem eius sinus Abraham nuncupatur.

Tertio, promissit ei feminis multiplicationem, sicut stellas Coeli, & arenam maris. Genes. 22. Boni, qui ex ipso descendunt per Isaac, & Iacob, sunt sicut stellae Coeli. Sed precipue veri Christiani, qui sunt eius semen spirituale, & semen Dei repromissum, in quantum eius fidem imitamur: Sed mali, qui ex eo descendunt per Ismaelem, & filios Zethuræ, & per Esau fuerunt sicce, & steriles, velut arena maris, sed precipue mali Christiani, qui si habent fidem Abraham nomine fidei, tamen eius operibus contradicunt.

Quartò, promissit ei Deus omnium gentium benedictionem quidem gratiae in praesenti, & gloriae in futuro. Non quod per eum esset danda, vel fienda hæc benedictio: sed per semen, nõ per quodecumque semen, sed per vnicũ, quod est Christus. Non enim in Isaac, Iacob, vel Ioseph, vel Moyse, Dauid, Salomone, vel in aliquo alio homine potuit hoc verificari. In femine tuo benedicentur omnes Gentes, Gene. 22. quod declarat Apostolus ad Galathas 3. dicens: Abraham dicta sunt promissiones, & femini eius nõ dixit in seminibus, quasi in multis: sed quasi in vno, & femini tuo qui est Christus. Nota, vt dicit Abraham, cui Deus non falleret propter eius fidelitatem & amicitiam, dicta sunt, supple à Deo, merito suae fidei, repromissiones: loquitur in plurali propter promissiones supradictas, vel, quia secundum gloss. frequenter idem est, aeterna beatitudo est sibi promissa, & femini eius, id est, Christo, non ad Christum fieret promissio, sed quod ad eum pertinebat, quia per eum promittebatur danda benedictio. Et, quod illud semen sit Christus, & non alius, notatur ex verbis scripturae, quae est: In femine tuo benedicentur omnes Gentes, non solum Iudaei. Vnde ait: non dicit, supple scriptura, in feminibus, quasi in multis, quod faceret si de multis vellet intelligi, sed dicit quasi in vno, & femini tuo, qui est Christus. Vnde de vno solo vult intelligi, & istud vnum, est Christus. Si enim de multis vellet intelligi, dixisset: In feminibus tuis, benedicentur, &c. Sed dicit ibi, femini. volens de vno intelligi, propter quod Apostolus, & femini tuo. Patet igitur, quod cum promissio facta fuerit Abraham, merito suae fidei. Apostolus innuit ad Hebraeos. 10. & 11. & ista promissio diu fuit facta ante legis dationem, satis demonstrat, quod fides Christi promissi, praecessit legem Moysei, & sic ex praedi-

cta scriptura Pauli, quasi ex quadam aureola aromatum, collectus est etiam hic flos pulcherrimus. De quo in dicto fortalicio fidei, quod fides Christi est lege Moyis antiquior Rom. cuius antiquitatis extollenda est vltra alias leges & sectas.

Et non solum extollenda est ex praedictis, sed etiam, quia lege Moyis est stabilior. Ad probationem cuius articuli, dicitur in dicto fortalicio fidei, art. 3. quod duo sunt notanda.

Primum, quod sicut Apostolus dicit vbi supra, à tempore factae promissionis Abraham vsq; ad tempus quo lex Moyis fuit data fluxerunt anni 420. quos sic computat Rabanus, sicut dicit Magister in Historijs Actuum 7. Dicit enim Rabanus, quod à tempore promissionis primò factae Abraham, fluxerunt vsq; ad ingressum Aegypti anni 215. quod verum est, quia à tempore futurae promissionis erat Abraham 75. annorum. Et ab illo tempore vsq; ad natiuitatem Isaac fluxerunt 25. anni, Et ab illo tempore, vsque ad natiuitatem Iacob, fluxerunt 40. anni, Et ab illo tempore vsq; ad ingressum Iacob in Aegyptum, fluxerunt anni 75. Deinde ab ingressu Iacob vsq; ad mortem Ioseph anni 71. Postea vsq; ad exitum filiorum Israel de Aegypto an. 14. & quinquagesimo die egressions data est lex, Exod. 19. 20. Et sic sunt 400. & 30. anni. Et si dicatur contra Apostolum id, quod dicit Dominus Abraham, Genes. 15. quod semen eius esset futurum peregrinum in terra non sua, 400. annis. Idque dicit Stephanus Act. 7. non faciendo mentionem de 30. annis. Dicit potest, quod scriptura non computat inimicitias. Dicit etiã Aug. quod hæc computatio debet protendi vsque ad mortem Seon Regem Amorreorum, & Og Regem Basan.

Secundum verò, quod est notandum, Est, quod promissio facta Abraham, quae fuit iuramento Dei confirmata, Gen. 23. Per memetipsum iurauit dicit dominus, &c. sequitur: In femine tuo benedicentur omnes Gentes terrae, & Luc. 1. Iurandum, quod iurauit Abraham, fuit dictum propter sui stabilitatem, & firmitatem testamenti. Est enim testamentum scriptura authentica, & solida, & talis fuit illa promissio, quia fuit summæ autoritatis, & stabilitatis: vnde tanta fuit firmitatis, quod lex post data non euacuauit ipsam, sed potius semen promissum euacuauit legem, sicut declaratur in eodem libr. 1. artic. 6. de cessatione legis Mosaicae. Si enim lex euacuasset promissionem, tunc hereditas gloriae non esset ex promissione, sed ex lege: & si esset ex lege, cum Abraham, Isaac & Iacob fuerint ante legem, tunc non haberent istam hereditatem. Cum tamen dicat Christus, Matth. 22. adducens illud Exod. 3. Ego sum Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob. non est Deus mortuorum, sed viuorum: viuunt ergo illi non vita naturae, ergo vita gloriae. Quod planè dicit Christus. Matth. 8. Dico autem vobis, quod multi ab oriente, & occidente venient, & recumbent cum Abraham,

ham, Isaac, & Iacob, in Regno Coelorum. Ideo hæc hereditas non est ex lege, sed ex promissione, quae cum fuerit merito fidei Christi promissi, quia illam repromissionem habet iam Abraham, & non habet eam per promissionem, ergo cum promissio fuerit facta, & iurata, vt praedictum est merito fidei, sequitur, quod fides Christi est summæ stabilitatis, & stabilior lege Mosaica, cum illa sit euacuata per semen promissum. Et hæc omnia pulcherrimè posuit Apostolus ad Galatas 3. Hoc autem dico vobis testamentum confirmatum à Deo: quae post 400. & 30. annos facta est lex, non irritum facit ad euacuandam promissionem. Nam si ex lege hereditas, iam non ex promissione. Abraham autem per repromissionem donauit Deus, quod sic explicatur: Hoc autem, id est, promissionem Abraham factam, dico, id est, firmo, testamentum confirmatum à Deo etiam per iuramenta, quod, scilicet, testamentum post 430. annos, post quos supple facta est lex, non irritum facit, id est, non euacuat, quod quidem faceret, si per eam daretur benedictio: non ergo lex irritum facit praedictum testamentum ad euacuandum, id est, vt euacuet promissionem, supple Abraham factam. Non igitur per legem benedictio, quia data est lex post multum tempus à promissione facta, quae quidem non dicit, quod per legem esset promissio, sed per semen. Si enim ex lege esset hereditas, non esset ex promissione: & tunc Abraham nõ haberet eam, quod est falsum, vt supra dictum est, Propter quod dicit Apostolus: Lex non euacuat promissionem. Nam si ex lege hereditas, iam non esset, supple hereditas ex promissione: quod probat dicens: Abraham autè donauit Deus supple istam hereditatem, per repromissionem. Constat enim quod Abraham iam habet eam, & non habet eam ex lege, quia diu ante legem fuit mortuus, ergo habet eam per promissionem. Cum ergo promissio fuerit facta merito fidei, sequitur quod fides Christi promissi, est summæ stabilitatis, & stabilior lege Mosaica. Et ista veritas colligitur ex praedictis verbis Apostoli, vt dicitur in praesente loco.

Extollenda est etiam Fides seu Secta Christianorum, ex alia causa, eò, quia lege Moyis est nobilior, & perfectior, ad cuius probationem prius quatuor notanda veniunt.

Primum, quod quamuis lex Moyis non sit effectiua iustitiae, nec meritoria benedictionis gloriae, non tamen frustra fuit data. Fuit enim data propter quatuor causas, quas breuiter tãgit: & de quo infra in 34. consid. apertius dicitur.

Prima, propter peccati prohibitionem, vt salutem timore poenae homines cessarent transgredi, vt hoc tandem facerent voluntate iuxta illud Hora.

Oderunt peccare mali, formidine poenae.

Oderunt peccare boni, virtutis amore.

Prout notat gloss. in verbo, metu. in l. i. de iustitia, & iure. Et poena vnus, est metus multorum, text. est in l. i. in prin. C. ad legem Iuliam repetundarum. Faciunt tex. in l. aut facta. §. fin. & l. capitalium. §. penult. ff. de poenis. & §. hodie autem. in fi. institu. de exceptio. Secunda, propter populi eruditionem, & dispositionem, vt scilicet, per legem morbum suum agnoscerent. De cuius ignorantia in lege naturae conuictus erat, vt scilicet populum Dei erudiens, ipsum dignum faceret ad percipiendum promissionem, quae est Christus.

Tertia, propter remedij flagitiorum, vt, scilicet, homo superbe in suis viribus fidens, præcepta acciperet, in quibus deficiens factus prauaricator liberatorem, saluatoremque requireret. Data est enim lex: vt dicit Aug. vt ceruix superbiorum, qui tantum sibi arrogabant, vt liberum arbitrium sibi putarent ad iustitiam sufficere: quos cum lex transgredi faceret, humiliaretur, & sic medicus optaretur.

Quarta, propter futurorum significationem. Legalia enim fuerunt quaedam vmbra futura significans, quaedamq; figura futura veritatem praesignans, vt statim dicitur.

Secundum quod est notandum, quod lex fuit ordinata, id est, ordinabiliter Angelorum ministerio data, & bene ordinabiliter, quia inter Abraham, & Christum, inter promissionem, & semen, inter tempus legis naturae, & tempus gratiae. Magnò enim consilio factum est, vt non statim post hominis casum veniret mediator, sed quod primo humanum genus conuinceretur de ignorantia tempore legis, quae nec morbi nec medici claram notitiam dabat, nec ad ipsa homo ex suis naturalibus attingere volebat: demum conuinceretur de impotètia legis scriptae, quam homo virtute propria seruare nõ potuit, nec ipsa dabat adiutricem gratiam ad seruandum, vt propter ista duo, scilicet, ignorantiam, & impotentiam cogeretur saluatorem petere, nec Christi aduentum superfluum reputaret. Multiplicatae sunt infirmitates hominum, contra quas, nec per legem naturae, nec per legem Moyis se iuuare poterant: propter quod, accelerauerunt ad medicum, Quod veniens, tanquam alter Samaritanus, vulnera sanauit languidi, quem sacerdos, & leuita, id est, vetus lex, & sacerdotium immisericorditer pertransierant. Luc. 10. Qui etiam, tanquam alter Elifcus, coaptans se corporaliter puero mortuo Sunamitis filio suscitauit eum, quem tamen eius puer cum suo baculo, qui designabat legis duritiam non potuit suscitare. 4. Regum. 4. Qui, tanquam alter Angelus descendens in piscinam nostrae mortalitatis, sanauit illum, quem inuenit sibi sueque Ecclesiae vnium. Ioan. 5. Qui omnipotentis sermo Dei patris, venit in mundum, dum omnia medium silentium tenerent. Sapient. 18. Primum silentium fuit ante legem scriptam, secundum sub lege, tertium in gloria. Pri-

ria. Primum fuit ignorantia languoris. Secundum, desperatio creationis. Tertium adeptio fanitatis. Ante legem enim Homo morbum suum non cognoscebat, ideo silebat, nec remediū quærebat. Lex autē ostendit vulnera languidis: & ideo data lege, mox fuit ruptum silentium, & cœperūt ægri petere remedium. Sed quia lex gravis erat, nec auxilium conferebat per diuturnos clamores, fatigati homines, & de salute desperantes, cessauerunt loqui, & sic subsecutum est silentium secundum. Et tunc omnipotens sermo patris venit in mundum. Samaritanus appropiavit ad vulneratum, Angelus magni consilij in piscinam descendit, & Elifæus ad suscitandum mortuum accessit. Id est, Summi Regis Filius descendit de æqualitate Patris ad patibulum crucis, & de sede patris ad officinā peccati, de lumine cœli ad tenebras mundi, & inferni, & veniens, locutus est pacem, dedit gratiam, proposuit misericordiam, promisit veniam, & ita rupto silentio, cœperunt ægri magnis clamoribus flagitare remedium, & accelerare ad medicum, per quem vulnera sanarentur, morbus curaretur. Recepta vero sanitate, & donata immortalitatis felicitate, nihil ultra restabit petendum, & tunc erit tertium beatum silentium ordinabiliter. Ergo, & magno Dei consilio data est lex, scilicet, inter Abraham, & Christū, inter promissionem, & semen promissum, inter tempus legis nature, & tempus legis gratiæ, inter primum silentium, & tertium. Quando enim data fuit lex, cœpit frangi primum silentium. Ipsa autē manente, fuit secundum silentium, & tunc veniente medico, rupto quæ secundo silentio, tertium homines optauerunt.

Tertium, quod est notandum, quod quando lex fuit data, fuit posita in potestate, qui vterus erat verus mediator, vt staret quamdiu ipse vellet, & quando vellet, cessaret. Ipse autē voluit, quod cessaret, quando ipse venit, & tamē verus mediator fuit. Ex quo patet, quod contra mediatorē faciunt, qui legem cum Evangelico observare volunt. Ex quo vltorius patet conclusio intenta, quod fides Evangelij siue Christi, non solum est lege Moyfi antiquior, & stabilior, sed etiam perfectior: quia ipsam euacuat, sicut illud, quod perfectum est euacuat, quod ex parte ad Corin. 13. Cum enim venit mediator, & legem Evangelicam statuit, voluit, quod cessaret lex Mosaica, propter suam imperfectionem: & hoc ipse facere potuit, quia in eius potestate tanquam verò domino, posita fuit.

Quartum verò, quod notandum est, quod hic mediator non est vnus nature, sed duplicis. Est enim Gigas geminæ substantiæ, scilicet, diuinæ, & humanæ. Ipse igitur cum sit Deus, & Homo, inter homines, & Deum mediat, dum homines quia Deo recesserant, per se reconciliat. Ipse, vt Deus omnia creauit, sed in quantum Deus, non omnia recreauit. Et ipse in quantum Deus, est cum patre,

& sancto spiritu vnus Deus: quia non sunt plures Dij, sed vnus Deus. Ex quo patet, quod hic mediator non est foederator vnus partis tantum: sed duarum partium, Dei, scilicet, & hominis. Et patet etiam, quod in quantum Deus non est propriè mediator inter Deum, & Homines: sed in quantum Homo. In quantum enim Deus non est medius, sed æqualis Deo patri. Item, iste mediator non est arbiter vnus populi: sed duorum, scilicet, Iudæorum, & Gentilium, quos tanquam duos parietes Ecclesiæ in se angulari lapide copulauerit vtriusque populi euacuans ritum. ad Eph. 2. & 1. Pet. 2. Ergo, qui obseruant legalia, Christum non mediatorem recipiunt: quia ipsum videntur recipere mediatorem tantum Iudæorum, quod esse non potest: quia mediator non est nisi duorum populorum.

Ergo, quæ ex circumcisione, vel præputio, ad fidem conuersi sunt, maneat sicut sunt, nec curent circumcisione de præputio, nec præputio de circumcisione. quia, vt dicitur ad Gal. vii. In vero mediatore Iesu Christo, neque circumcisio aliquid valet, neque præputium: sed noua creatura. Hæc quatuor nobilia supraposita, patent ex intentione Apostoli ad Galatas vbi supra.

Ex quibus elicitur, quod lex Christi, & fides Catholica est nobilior, & perfectior lege Mosaica, secundum quod amplè declaratur ibi per Apost. & commentatores illius, & etiam in fortalicio fidei. lib. 1. in 2. consider. in 4. arti. vbi etiam exponit illud dictum Apost. ibid. Quid igitur lex, propter transgressionem posita est?

Extollenda est fides Christiana, seu secta Christianorum, quia est omnibus alijs sectis vtilior, quod colligitur ex verbis Apost. ad Gal. 6. c. 3. vbi consequenter, dicitur sic: Lex ergo aduersus promissam Dei? absit. Si enim data esset lex, quæ posset viuificare, verè ex lege esset iustitia: sed conclusit scriptura omnia sub peccato, vt promissio ex fide Iesu Christi daretur credentibus. vt ibi ad Gal. 2. Ex quibus duo notantur: Primum, quod per legem, nunquam fuit vita animæ. Cuius ratio sæpe dicta est supra, quia eius sacramenta non afferebant gratiā, & sic non præstabant animæ vitam. Secundum, quod circumcisio non fuit ex lege, sed ex patribus, vt Saluator dicit in Ioan. Diu. n. ante legem, fuit circumcisio instituta. quia Gen. 17. dicendum est etiam, quod ex circumcisione nunquam fuit perfecta vita, quia nunquam potuit introducere homines vbi est perfectio vitæ. Vnde Iac. dicit circumcisus Gen. 28. Descendā in infernū, lugens filium meum. & Dauid circumcisus dicit Psa. 27. assimilabor descendenti in lacum. Item per legem Moyfi nunquam fuit perfecta iustitia. Hæc enim dicit Apost. ad Ro. 3. Ex operibus legis non iustificatur omnis caro. & illud ex primo sequitur. Si enim per legem esset vita vera, ac per hæc & vera iustitia, quæ ducit ad regnum, in quo est perfectio vitæ. ad Ro. 3. Iustitia Dei, est per fidem Iesu Christi super omnes, qui credunt in eum.

Est er-

Est ergo fides Iesu Christi lege vtilior, & propterea dicit Apost. Lex igitur aduersus promissam Dei, quæ si dicat, ex quo euacuata est, quando impleri cœpit promissio, nunquam aduersatur diuinæ promissioni, absit. Non enim est inimica, sed consentanea diuinis promissis. Verum est tamen, quod fides, cuius merito fuit promissio, est vtilior, & effectior lege. Quod probatur, quia lex nunquam potuit viuificare, nec iustificare. Si enim data esset lex, quæ posset viuificare, id est, vitam spiritualem afferre, verè supple, & non opinatiuè ex lege, id est, ex operibus legis esset iustitia, quod tamen verum non est. Sed conclusit scriptura, id est, lex scripta conclusit, id est, clausa reliquit omnia, id est, omnes homines tam Iudæos, quam Gentiles sub peccato. Neminem enim à peccati carcere potuit expedire. vel conclusit, id est, clausa demonstrauit esse. Per legem enim cognitio peccati, ad Rom. 3. quæ quidem prouidentia factum est, vt promissio vitæ, scilicet, & iustitiæ, & benedictionis æternæ ex fide Iesu Christi, non ex lege suple Moyfi. Promissio dico, id est, res promissa daretur credentibus supple in Christum.

Ex prædictis igitur patet clarissimè, quod Fides Iesu Christi est antiquior, stabilior, nobilior, & multò vtilior lege Moyfi, ex quo vltra illas, & omnes alias extollenda est, vt habetur in dicto fortalicio fidei. libro primo, in tertia considerat. art. 5. in princip.

Extollenda est etiam Religio Christiana, quia omni alia gente totius mundi est excellentior ex pluribus. Primò, videlicet ex parte patris. Secundò, ex parte matris. Tertio, ex parte Hæreditatis. Quarto, ex testimonio angelico. Quintò, ex comparatione morum, & institutionum aliarum gentium, & sectarum. Sextò, ex testimonio Prophetarum, & ex præfiguratione illius, in toto veteri testamento. Septimo, ex testimonio etiam Gentilium.

Primò enim ex parte patris, quoniam Christiani filij Dei sunt. Nam Christus appetit Christianos in sua fide spiritualiter degenerare, & ideo dicitur Ioan. 1. Dedit eis potestatem filios Dei fieri, his, qui credunt in nomine eius, id est, in re nominis eius. Sed quo ordine filij Dei fiant, & quomodo hæc generatio nobilissima distinguatur à carnali, subdit: Qui non ex sanguinibus, scilicet, & minæ quasi materiæ, & viri quasi formatiui: sed ex Deo nati sunt: Ecce generatio, & natiuitas spiritualis. vt autem securè credamus hanc excellentiam, scilicet, hominē nasci ex Deo, subdit Deum nasci ex homine. Ex hac enim susceptione infirmitatis, sanatur nostra infirmitas, vt possumus dici, vel filij dei fieri, & hoc est: Et verbū caro factum est, quod superius erat, inferius descendit: & quomodo pater ex sua conditione intendit multiplicare, & diligere filios, ponitur in fortalicio fidei loco prædic. artic. 5. sed ea omitto breuitati studens.

Secundò verò ex parte matris, quæ est (vt dicitur Aposto.) illa quæ sursum est Ierusalem mater nostra. per Baptismum enim regenerati sumus ex ea. Vnde habetur Esai. 54. de hac generatione secūda: & in prædict. arti.

Tertio verò, demonstratur excellentia, seu dignitas illius Sectæ ex parte hæreditatis, quia Christianis debetur suprema hæreditas, cui nulla similibus excogitari potest. I. ad Cor. & Esai. 64. ex quo arguitur nobilitas, & excellentia hæredis. Hanc autem hæreditatem nobis insinuat B. Paulus ad Ro. 8. Si filij & hæredes, hæredes quidem Dei, id est, visionis diuinæ, in qua consistit beatitudo, quæ est status omnium bonorum aggregatione perfectus secundum Boetium lib. 3. Prosa. 2. Cohæredes autem Christi. ad Rom. vbi supra, id est, simul hæredes cum Christo. Cuius hæreditas est esse gloriosum in corpore, & anima. Ita & omnes filij sui erūt gloriosi cum eo in corpore, & anima. Nec voluit pater noster Iesus Christus, quod sua electa habitatio vocaretur Synagoga: sed Ecclesia, dicens Petro. Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, Marth. 16. quod duplici ratione factum est.

Prima, vt fieret distinctio inter Iudæos, & Christianos. Nō enim videbatur rationale, vt locus, siue habitatio Christi, vbi suos filios debet hæreditare, nomine Iudaico nominaretur.

Secūda ratio est proprietatis vocabulorum, quia sicut Synagoga Græcè aggregatio Latine dicitur, Sic Ecclesia Græcè, conuocatio Latine dicitur. Et quia Christiani conuocati sunt, ideo à conuocatione Ecclesia dicta est. Congregatio enim est pecorum, & bestiarum, Cōuocatio vero hominum. Et secundum hoc Iudæi, & quæcunque alia hominum congregatio, quales sunt Saraceni, Bestijs comparantur. Christiani verò hominibus. Quanta ergo differentia est Bestiarū ad homines, tanta est Iudæorum, & aliorum infidelium ad Christianos: quia illi congregantur, Christiani verò conuocantur, vt notat B. Isidor. ii. Etymologiarum. Quæ quidem hæreditas, quæ est gloria cœlestis debetur Christianis ex promissione, & non alijs populis, vt amplè demonstratur in d. lib. fortalij fidei lib. 1. 3. consid. art. 5. Non enim promissit Iudæis etiam in mandatis eius ambulantibus, sed tantum bonam terrena, vt habetur Leuit. 26. & Deut. 18. Non enim Agarenis, quia solum eis promissit 12. Duces in generatione eorum, Genes. 18. quod est impletum vt habetur Genes. 27. vbi nominantur illi 12. Duces. Sed Christianis non talia promissit, sed Regnum Cœlorum, vt habetur Matth. 7. Qui cunque fecerit voluntatem patris mei, qui in Cœlis est, & ipse intrabit in Regnum Cœlorum, & alibi in multis locis.

Quartò, ostenditur excellentia sectæ, & religionis Christianæ ex testimonio angelico: quia angelus intelligens predictam excellentiam, non

sustinuit à Io. adorari. Apoc. 19. Ait enim Io. Cecidi ad pedes angeli, vt adorarem eum, & dixit mihi: Vide nefeceris, conseruus tuus sum, & fratru tuorum habentium testimonium Iesu, Deum adora. Cecidit Ioannes ad pedes angeli, vt adoraret eum non tamen sicut creatura creatorem: sed sicut seruus vehementer ac cum seruilis subiectione honorat Dominum suum creatum. Nempe angelus in veteri testamento sustinebat sic se ab homine adorari, quod tamen non sustineret hic. imò manifestè prohibere videtur. Propterea sequitur: Et dixit mihi, Vide nefeceris, scilicet, aliter reuerentiam mihi. cuius causam subdit dicēs. Conseruus tuus sum, id est, tecum. & sicut tu, sum seruus eiusdem Dei, & domini Iesu Christi.

Et ne credatur, q̄ respectu solius Ioannis propter singularem præexcellentiā eius hoc diceret, & non de omnib. Christianis, qui Christi sunt serui, ideo subdit: Et fratrum tuorum habentium testimonium Iesu Christi, qui perfecto corde confitentur, ac testificantur Iesum Christum esse verum Deum, & dominum vniuersorum, atq; hominum redemptorem, & Saluatorem. Et ideo merito fideles Christiani confitentur Iesum Christum verum filium Dei, cuius sunt filij per gratiæ adoptionem: qui tam charam matrem dedit eis, & tam excellentem hæreditatem promisit, & cōseruos eorum Angelos fecit.

Quinto probatur Excellentia ex comparatione morum, & institutotum aliarum Gentium, & Sectarum, sine qua nihil non parum gratè laudatur: vt dicit Polydorus Virgil. lib. 8. c. si qui ad demonstrandum præstantiam, & excellentiam Christianæ Reipublicæ ponit mores aliarum nationum, & Christianorum. Et ostendit mores Christianorum, & instituta esse utiliora, & excellentiora alijs: ex quibus demonstratur excellentia. vide cum ibi amplè ponentem præstantiam Christianæ Reipu.

Sexto, probatur excellentia illius fidei, cum fuerit ab antiquis etiam Iudæis prophetizata. Et ponit triginta prophetias Bern. de Buis in 2. par. sui Rosarij in serm. 14. & quomodo omnes articuli fidei Christianæ fuerunt præfigurati in veteri testa. ponitur in fortalio fidei, in 3. consi. lib. 1. vbi vide amplè, & iā supra aliqua dixi. Ideo nō aliter insisto.

Septimò, probatur hæc excellentia sectæ Christianæ ex testimonio Gentilium, Qui etiam illam præuiderunt, prophetizauerunt, & approbaucrunt, & multis gentilib. facta fuit reuelatio incarnationis Iesu Christi, vt dicit B. Tho. 2. 2. q. 2. art. 6. & probat de Buis in suo Mariali 7. par. serm. 1. & 3. in fi. vnde Iob. fuit de populo gentili dixit 19. ca. sui lib. Scio quod redemptor meus viuit, & in nouissimo die de terra surrecturus sum, & rursum circūdabor pelle mea, & in carne mea videbo Deum saluatorem meum, quem visurus sum ego ipse, & oculi mei conspiciuntur, & non alius. Reposita est hæc spes mea in sinu meo. Et loquebatur Iob

more prophetico de futuris tanquam de præteritis, maxime quia debebat in proximo fieri.

Et vt dicit Campeg. in propugnaculo Religionis Christianæ lib. 1. c. 5. non est omissendus Nabuchodonosor rex, qui cū tres pueros vidisset in fornace, dicit: Ecce ego video quatuor viros solutos deambulantes in medio ignis, & corruptio nulla est in eis, & aspectus, quorum similis est filio Dei. O alienigena quis tibi annunciauit filium Dei, nondum quidem mundo nascitur, & similitudo nascens à te cognoscitur? Vnde tibi hoc? quistibi istud annunciauit, nisi quia te sic diuinus ignis intus illuminauit, cum illic apud te captiui tenerentur inimici Iudæi, sic dices testimoniu filio Dei.

Quid Sibyllæ est varicinando de Christo dixerunt, vnde dicit August. li. 18. c. 23. de ciuitate Dei, quod Sibylla Erythra, siue Cumana, vaticinata est de Christo his versibus translatis ex Græco:

*Iudicij signum tellus sudore madescet,
E celo rē aduenit per seclafuturus,
Scilicet in carnem præsens vt iudicet orbem
Vnde Deum cernent incredulus, atq; fidelis
Celsum cum sanctis, cui iam termino in ipso.
Sic anima cum carne aderunt, quas iudicet ipse.
Cum iacet incultus densis in vepribus orbis.
Reijcient simulachra viri cunctam quoq; gazam.
Exuret terras ignis pontumq; polumq;
Inquirens, tetri portas effringet auerni
Sanctorum. Sed enim cuncte lux libera carni
Tradetur, fontes æterna flamma cremabit.
Occultos actus retexens, tunc quisq; loquetur
Secreta, atq; Deus referabit pectora luci.
Tunc erit & luctus, stridebunt dentibus omnes,
Eripitur Solis iubar, & Chorus interit astris,
Soluetur Cælum, Iunaris splendor obibit,
Deijciet colles, valles extollet ab imo:
Non erit in rebus hominum sublimè vel altum.
Iam æquentur campis montes, & cæcula ponti.
Omnia cessabunt, tellus confracta peribit.
Sic pariter fontes torrentur, stuminaq; igni,
Et tuba tunc sonitum tristem demittet ab alto
Orbe, gemens facinus miserum variosq; labores,
Tartareumq; chaos monstrabit terra debiscens,
Et coram hic domino reges sissentur ad vnum
Recidere è Cælo, ignisq; & sulphuris anni.*

Et dicit Aug. ibi in his Latinis versibus de Græco vtcunque translatis, ibi non potuit ille sensus occurrere, qui fit: cum literæ quæ sunt in eorum capitib. connectuntur, vbi y. litera in Græco posita est: quia non potuerunt latina verba iuueniri, quæ ab eadem litera inciperent, & sententiæ conuenirent. Hi autem sunt versus tres, quintus, octauus decimus, & nonus decimus. deinde literas, quæ sunt in capitib. omnium versuum connectentes, horum trium quæ scriptæ sunt non legamus: sed pro eis y. literam, tanquam in eisdem locis ipsa sit posita recordemur & exprimitur in quinque verbis Iesus Christus Dei filius saluator: sed cum Græcè hoc

cè hoc dicitur, non latinè. Et sunt versus viginti & septem, qui numerus quadratum ternarium solidum reddit. Tria enim ter ducta fiunt nouem, & ipsa nouem si ter ducantur, vt ex lato in altum figura confurgat, ad viginti & septē perueniunt.

Dicit etiam Bern. de Buis. in 1. part. sui Rosarij in sermone 14. vbi ponit de secta Iudæorum in litera O. quod hæc Sibylla Erythra (quæ fuit orra in Babylonia) sic prædixit de Christo: In vltima ætate humiliabitur De⁹, humiliabitur proles diuina, vnietur humanitati diuinitas, iacebit in fœno agnus, & puellari officio educabitur Deus, & Homo. Signa autem præcedent apud Iudæos. Mulier vetustissima, scilicet, Heliſabeth puerum concipiet, stella orbis mirabilis, & ducatum præstabit, scilicet, magis, ad ortum, scilicet, Christi. Hic habens pedes, id est, annos 33. eliget sibi de piscatoribus deiectis hominibus numerum duodenarium, vnumque Diabolum, videlicet Iudam. Non in gladio bellouæ Aencadam vrbum Regeſque subiecit: sed in hamo piscatoris, deiectione, & pauperie superabit diuitias, & superbiam conculcabit. Et hoc etiam prædictum fuit Esa. 36. Ciuitatem sublimem humiliabit, & conculcabit eam pes pauperis, & gressus egenorum. Huic quatuor animalia, id est, Euangelistæ surgent in testimonium. Huic contradicetur à Bestia, scilicet, Antichristo. Erit autē bestia horribilis, s. Machomet ab Oriente veniens, cuius rugitus vsque ad gentes Punicas audietur. Et horum interpretationem, & declarationem ponit ibi Bern. de Buis. vbi etiam recitat dicta aliarum Sibyllarum, quæ de Christo prophetizauerunt, & sic fidem nostram Christianam præuiderunt. Et primò ponit de Sibylla Persica, quæ sic dicit:

Ecce Bestia conculcaberis, & gignetur domin⁹ in orbe terrarum, & gremiū virginis erit salus populorum, & pedes eius in valetudine hominū: inuisibile verbum palpabitur.

Secunda dicitur Sibylla Libyca, quæ sic vaticinata est.

Ecce veniet dies, & illuminabit dominus condensā tenebrarum, & soluetur nexus Synagogæ, & desinent labia Prophetarum, & videbunt Regem viuentium, & tenebit illum in gremio Virgo domina gentium: & regnabit misericordia, & vterus matris eius erit statera cunctotum.

Tertia est Delphica, quæ ante Troiana bella sic prophetauit. Nascetur Propheta absq; matris coitue virgine.

Quarta fuit Erythra, de qua ante dictum est.

Quinta fuit Samia à Samo insula sic dicta, quæ inquit: Ecce veniet dies, & nascetur de paupercola: & bestia terrarum adorabunt eum: & dicent, Laudate eum in atrijs cœlorum.

Sexta fuit Sibylla Cumana Amalthea nomine,

quæ fuit tempore Tarquinij Prisci, quæ cecinit dictum Virgilij in Bucolicis:

*Prima Cumæ iam venit carminis ætas,
Magnus ab integro seclorum nascitur ordo.
Iam redit & virgo: redeunt Saturnia regna,
Iam noua progenies cælo demittitur alto.
Tum modo nascenti puero, quo ferrea primum
Desinet, ac toto surget gens aurea mundo,
Casta faue Lucina, terris iam regnât Apollo.*

Et ex hoc videmus, quod Virgilius etiam gentilib. de Christo testimonium perhibet.

Septima fuit Helespontina in agro Troiano nata, dicens: De excelso cœlorum habitaculo respexit Deus humiles suos, & nascetur in dieb. nouissimis de virgine Hebræa in cunabulis terræ.

Octaua fuit Phrygia, quæ ait: Flagellabit Deus potentes terræ, ex Olympo excelsus veniet, & firmabitur consilium in cœlo, & annunciabitur virgo in vallis desertorum.

Nona fuit Tyburtina nomine Albunea, quæ sic inquit, Nascetur Christus in Bethlehem, & annunciabitur in Nazareth, regnante tauro pacifico, & fundatore quietis, id est, secundum glossam, Octauiano, qui habebat taurum pro insigni, & appellatus est pacificus, quia multis annis in magna pace mundum rexit, cuius tempore Christus natus, sequuntur verba Sibyllæ: O felix illa mater, cuius vbera Christum lactabant, & concordauit in hoc, cum B. Marcellina pedissequa S. Marthæ, quæ (vt dicitur) fuit illa mulier, quæ exclamauit, dicens Christo: Beatus venter qui te portauit, & vbera quæ suxisti, Luc. 11.

Decima dicitur Europea, quæ sic ait de Christo: Ecce veniet ille, & transibit montes, & colles, & latites Olympi, ac regnabit in paupertate, & dominabitur silentio, & egredietur de vtero Virginis.

Vndecima Sibylla dicitur Agrippa, quæ sic dicit: Inuisibile verbum palpabitur, germinabit, vt radix, siccabitur, vt folium, non apparebit venustas eius, circumdabit eum alius materna, & flebit Deus lætitia sempiterna, & ab hominibus cōculcabitur. Nascetur ex matre Deus, conuersabitur, vt peccator.

Duodecima appellata est Cimæa seu Cimica in Italia nata, quæ fuit tempore Numæ Pomp. II. Regis Roman. quæ sic ait: In prima facie virginis ascende puella, facie pulchra, capillis proluxa, sedens super sedem stratum, puerum nutriens, dans ei ad comedendum lac de cœlo missum. Hæc illa, quæ etiam clarius dicit. In diebus illis exurget mulier de stirpe Iudæorum, nomine Maria, & habebit sponsum nomine Ioseph, & procreabitur ab ea sine commixtione viri de Spiritu sancto filius Dei nomine IESV, & ipsa erit virgo ante, & post partum. Qui verò ex ea nascetur, erit verus Deus, & verus Homo, sicut omnes Prophetæ prædixerunt.

Dicit etiam S. Tho. 2. 2. q. 2. articulo supra alle. Quod tempore Constantini Augusti, & Helenæ matris eius, inuentum fuit quoddam sepulcrum Constantinopoli, in quo iacebat homo laminam auream habens in pectore, in qua scriptum erat: Christus nascetur de virgine, & credo in eum. O sol Helenæ & Constantini temporibus iterum me videbis.

In Chron. cis quoq; Regum Castellæ dicitur, quod apud Tolerum sub quodam saxo inuentus est liber vetustus, qui scriptus erat lingua Hebraica, Græca, vel Latina, & in illo dicebatur: Christus filius Dei nascetur de Maria virgine, & pro salute hominum patietur.

Nónne etiam cælum testimonium dixit de Christo, quando nouum sydus in noua hominum progenie velut lingua, & digito, quo potuit, natum Deum, & hominem gentibus móitrauit?

Nónne Plato diuinus appellatus, affatus est suis præceptis acquiescendum, donec factus aliquis homo in terris appareat, qui fontem omnibus aperiret veritatis, quem denique sequentur omnes? Et eo mortuo in eius tumba inuenta iuit lamina super pectus suum aurea, in qua scribebatur: Credo in Christum, nasciturum de virgine, passurum pro humano genere, & tertia die resurrecturum, Et de eodem Platone refert Aug. lib. 7. confessionum se legisse in quibusdam Platonicorum libris principium Euangelij Ioannis: In principio erat verbum. Non quidem his verbis, sed hoc idem multis, & multiplicibus persuaderi rationibus, quod in principio erat verbum, &c. quæ sequuntur ad vsque, & tenebræ eam non comprehenderunt. Hæc, & quadam alia refert G. Bened. in sua rep. c. Ray. in ver. mortuo itaq; testatore, primo n. 261. 262. 263. & 264.

Nónne etiam apud Francos notum est, quod Ecclesia beatissimæ Virg. Mariæ Carnotensis fuit ante Christi aduentum a discata in honorem virginis paritura? Ex quo demonstratur, quod si alij Gentiles de Christo verbo, prophetizauerunt: Tamen Franci facti in eum crediderunt prout & Græci, qui templum Deo ignoto construxerunt, vt per gl. in verb. Magister. in c. turbat. 37. dist. Qui recitat, Quod cum Paulus venisset Athenas, vidit Aram ignoti Dei, in qua erat scriptum. Hæc est Ara ignoti Dei, in quo viuimus, morimur, & sumus. Ex quo Apostolus cœpit prædicare: & Dionys. conuersus fuit per ipsius prædicationem.

Audiui aliàs à nostris, quod in hac nostra ciuitate Hædruensi fuit repertum sepulchrum, in quo erant plures imagines seu repræsentationes, quas vulgo Medallas vocant, in quarum altera erat yna figura seu repræsentatio natiuitatis Christi in præsepio inter bouem & asinum, & ante eum erat quædam figura seu protractura hominis genibus flexis, & manibus iunctis, & erat scriptum

in rotunditate: Credo in Iesum inter animalia ex virgine nasciturum, & multum curavi inuenire, sed non potui.

Quomodo etiam Balaam Astrologus per parabola locutus est: Orietur stella ex Jacob, &c. Et tamē erat Chaldeus. & vide Origenem in Homilia 14. super Numer. Ambrosium in Epist. 38. ad Cromatium. Et quomodo Magi Regem Iudæorum Christum prædicauerunt, & dixerunt. Aug. lib. 3. de Symbolo ad Catechumenos c. 4. & de interpretatione munerum eorum per Ambrosium in lib. de fide. c. 2. & in c. legimus. §. in Leuitico. 37. dist. & per Campegius in suo propugnaculo fidei Christianæ. lib. 1. c. 5. Vbi etiam dicit, quod Milesius Apollo consultus de Christo ita comendauit. Mortalis erat corpore, sapiens, prodigiorum effector, sed sub iudicibus Chaldæis armis comprehensus, clauis, sustinensque amaram mortem passus est.

Porphyrus verò inter Gentes nequissimus in libro de responsis, inquit: Christum Dij maxime pius pronunciauerunt, immortalemque euasisse asseruerunt. Concedit ipse Porphyrius Christum, & sapientem, & pius fuisse, quamuis Christianos partim indoctos, partim magos nominet, tum veritati, tum sibi ipsi manifeste repugnans.

Vespasianus ac Titus Imperatores auditis Christi operibus eius potentiam timuerunt.

Alexander Seuerus Templum Christo fieri statuit, & orabat in matutinis in sacrario suo coram statua Christi, vt Capitolinus refert.

Erst Adrianus, vt idem narrat, statuit Christo templum facere, eumque inter Deos recipere: Ideoque templum absque simulacris in omnibus ciuitatibus fieri iussit.

Antoninus Pius, cum audisset Christianos hoc frequenter vti Prouerbio: Quod tibi fieri non vis, alteri non feceris, perscrutatus est Christi vitam, eique statuam tanquam Deo dicauit.

Refert etiam Polydorus Virg. in lib. 8. c. 7. & si de inuentoribus rerum, quod in primo fidei testimonio Tyb. Cæsar, Tertulliano teste in Apologético, cum è Syria à Pontio Pilato Christi diuinitatem eiusque Religionis sinceritatem accepisset: senatum consuluit, censuitque Christum inter Deos referendum, colendumque templo. Senatus tamen, quia prius ad Tyberium de ea re, quam ad se Pilatus literas dedisset, eiusmodi relatione reiecta, Christianos persequendos decreuit, proposito delatoribus præmio. Sed Cæsar in sententia mansit, & comminatus capitale supplicium accusatoribus Christianorum, id scelus inhibuit.

Traianus quoque itidem sensit, qui certior factus à Plinio secundo Bythinæ procuratore, nihil mali in Christianis quotidie ad supplicium tractis reperiri iussit, vt non inquirerentur: Verum oblati

oblatis punirentur, & ibi etiam Polydorus recitat hæc antedicta de Adriano.

Constantinus denique, cum Christi miracula in rebus suis manifestius fuisset expertus, Deum magis quam populum timuit: solumque Christum, & palam adorauit, Idolorum templa subuertit, Christo templa passim præciosa ædificauit.

Hæc sunt, quæ de Christo Gentiles senserunt, quæ ideo narrari possunt propter autoritatem Augustini lib. 2. de doctrina Christiana inquit: Philosophi autem qui vocantur, si qua forte vera, & fidei nostræ accommoda dixerunt, maxime Platonici, non solum formidanda non sunt, sed ab eis etiam tanquam iniustus possessoribus in usum nostrum vendicanda. De qua materia in c. legimus. cum seq. 37. dist.

Quomodo etiam multi Iudæi approbauerunt Christum, & de eo testimonium dixerunt, vide supra in 4. par. in 6. confid.

Viginti prima confid. Sectæ Christianæ sunt 13. Nationes illam tenentes, & sunt quatuor, quæ comprehenduntur sub Latinis, quia Latini principaliter omnes sunt Christiani. Et in natione Latinorum sunt quatuor alia particularia Nationes, scilicet, natio Gallicana, Germanica, Italica & Hispanica. sed vna est, quæ illam tenuit, & tenet sine monstris, sine aliquo errore, & absque eo, quod vnquam ab eadem recesserit, aut in aliquo deuiaverit: quæ est dicta natio Gallicana, quæ (vt prædixi) semper caruit monstris, semper fidem Catholicam defendit, iuuat, protegit, auxit, & pro illa totis viribus contra ferè omnes nationes debellauit, vt dixi supra in hac parte, & in 5. part. in 24. consideratione.

In hac prima Natione Gallicana est Rex Fræciæ principalis (qui dicitur Christianissimus) inter omnes Reges mundi, vt dixi in dicta 5. par. sub quo multi sunt Duces, Comites, Marchiones & Barones eidem obediens, de quibus supra in dicta quinta parte. Etiam Rex Nauarræ, & Rex Iueroti, licet aliqui dicant, Regnum Nauarræ fuisse sub natione Hispanica, est tamen nunc sub natione Gallicana.

Secunda Natio est natio Italica, in qua est Principalis totius Christianitatis, qui est Papa, qui habet in tota Ecclesia, & secta Christiana primatum & principatum, cui omnes obediunt, seu obedire tenentur. Et in illa natione sunt Rex Sicilia, Rex Neapolitanus, Ducatus Venetiarum, Duces Mediolani, Ferrariæ, & Urbini, Marchiones Mantuæ, Montisferrati, & plures alij. Etiam plures Comitatus, Principatus, & Dominationes, vt sunt Florentia, Senarum, & Genuæ.

Tertia natio est Hispanica, in qua sunt Reges Castellæ, Legionis, Granatæ, Aragoniæ, Portugaliæ, & multi Duces & Comites. Regnum principalem dicitur Castellæ, cui Rex nunc dicitur Catholicus.

Quarta Natio est Germanica, in qua est Imperator, & sunt multi Reges, vt est Rex Angliæ, Sclotiæ, Vngariæ, Bohemiæ, Poloniæ, Daciæ, Frisiæ, Suetiæ, Noruegiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, & multi Lantgrauij, Duces, Comites.

Item in Insula Rex Cypri. Omnes prædicti sunt obediens Ecclesiæ Romanæ. Plures tamen hæreses ex huiusmodi Germania emanarunt, & quæ fuerunt damnata, & adhuc diebus nouissimis insurrexit illa maledicta secta Lutherana, quæ Christianitatem in multis maculauit. Deus velit illam extirpare ab huiusmodi secta Christiana. De laude verò Germaniæ vide amplè per Franciscum Irenicum in descriptione Germaniæ.

Quinta Natio est Græcorum, qui habent Patriarcham Constantinopoli. Archiepiscopos, Episcopos, Abbates, & cætera huiusmodi in spiritualibus. In temporalibus Imperatorem, etiam habent Duces, Comites, &c. Pauci tamen sunt nunc numero. quia Agareni, & Turci occuparunt, & detinent maiorem partem Græciæ. Et isti non obediunt Romanæ Ecclesiæ, licet quandoque fuerint subiecti ipsi Romano Pontifici, tamen sapius in consuetilem domini tunicam tentarunt, vnde duodecim diuisiones Græcorum solent numerari, quæ ponuntur per Ioannem Echium in suo tractatu, de primatu Petri. lib. 3. capit. 16. Nunc verò habent multos errores, & fuerunt condemnati per Ecclesiam. Quia dicunt, quod Spiritus sanctus non procedit à Filio, & quod non est Purgatorium.

Sexta Natio est Indiæ, in qua est presbyter Ioannes, qui præest illi populo tanquam Patriarcha, eique centum & viginti septem Archiepiscopatus sub sunt. Quorum quilibet viginti Episcopos habere dicitur. Hi Romano more fonte baptismatis in nomine patris, filij, & spiritus sancti renascendos baptizant. Eodemque ritu Sacramentum Eucharistiæ cõficiunt. Hoc solum excepto, quod Pater noster, ante Sacramenti eleuationem decantant. Et post beatam virginem Mariam, Apostolos Petrum & Paulum, atque beatum Ioannem Bapt. præcipue suscipiunt, & venerantur honore. Alios quoque, & præcipue beatum Matthæum eorum præcipuum doctorem, maximo venerantur obsequio. Beatos insuper Paulum primū Eremitam, Antonium Abbatē, Machariū, atque alios duos Eremitas summa deuotione prosequuntur. Eorum quippe Imperatorem ferunt Christianissimū, cui & septuaginta quatuor Reges, ac infiniti prope modū obtemperant. Principes duodecim duntaxat Regulis exceptis, qui Mahumeteas obseruāt leges, qui tamen Imperatoris mandatis in reliquis parent. Hinc sane Imperatorem tempore Clementis V. Anno salutis nostræ 1300. ad Hispaniarum Regem triginta Legatos misisse, illique contra fideles auxilium protulisse, prout quidam Presby. Genuensis sancti Marci præpositus in tract. suo de mori-

moribus huiusce Gentis, Mappa mundi intitulato, declarauit & scripsit. Qui & Auenionē ad prædictum Clementem Pont. V. cum reuerentia accedentes de multis edocti, cum multis muneribus & literis Apostolicis ad limina Apostolorum Petri & Pauli uisenda uenerunt. Quibus inuis cum gaudio ad propria rediere. Verum cum Genuæ multis diebus nauigandi tempus expectantes, multa, ut fit, de eorum tribubus, moribusque, ac Religionibus rogati scripta reliquerunt, quæ idem autor referuauit. Hæc dicit Philippus Bergomas in suo supplemento Chronicarum lib. 8. Quando uero dictus Presbyter Io. equitat, semper facit portare crucem ante se ligneam, sed quando vadit ad bellum, tunc facit portare duas cruces, unam de auro, alteram de lapidibus preciosis. In illa terra est corpus S. Thomæ Apostoli in maxima ueneratione. Apud me credo hos esse extollendos in fide nostra Christiana post Latinos, Gallos, scilicet, Italos, Hispanos, & Germanos, & cæteris omnibus nationibus Christianos præferendos, cum non multum discrepant à fide nostra Christiana. Nisi quod non approbant Papam Romanum in summo Pontificem totius Ecclesiæ, & non approbant eius Primatum. Fecerunt tamen alias sub Romano Pontifice: cum, ut amplè declarat ipse Io. Echius in d. suo tract. de primatu Petri lib. 3. Omnes orientales, & Afri fuerunt subditi Romano Pontifici: fortè alibi amplius dicitur.

Septima Natio Christianitatis est Iacobitarum, dictorum à Iacobo Hæretico discipulo Patriarchæ Alexandrini. Hi in partibus Orientis occupant magnam partem Asiæ, & terram Mambra: quæ est propinqua Aegypto, & terram Aethiopiæ, usque ad Iudæam plus quam quadraginta Regna. Hi circumciduntur, & baptizantur, cum ferro igneo characterem crucis imprimunt frontibus, & in alijs partibus corporis, ut in pectore, vel in brachijs. Hi confitentur soli Deo, & non sacerdotibus Iudæorum, & Agarenorum. Hi dicunt in Christo tantum esse naturam diuinam. Aliqui eorum loquuntur lingua Chaldæa, alij Arabica, alij uero alijs linguis secundum diuersitatem Nationum. Isti fuerunt condemnati in Concilio Chalcedonen.

Octaua Natio Christianitatis est eorum, qui dicuntur Nestoriani, ab Nestorio Hæretico discipulo sic uocati, qui fuit Constantinopolitanus. Hi ponunt in Christo duas personas, unam diuinam, alteram uero humanam, & negant beatam Mariam esse Matrem Dei: sed bene hominis Iesu. Item negant unum Christum esse in uerbo, & in carne: sed separatim, alterum Dei, alterum filium hominis. Ut dicit amplè de his Ioannes de Turrecremata. in c. quidam Hæretici. in uerb. Nestoriani. 24. q. 3. Hi utuntur lingua Chaldæa in suis scripturis, & conficiunt corpus Christi in fermento. Hi habitant Tartariam & maiorem Indiam, & sunt multo numero. Terra eorum continet tantum sicut

Alemaniam, & Italia. Hi Hæretici fuerunt condemnati in Synodo Ephesina, & fuerunt diuisi ab Ecclesia Romana, & permanserunt in eorum pertinacia. Et confutationes illorum errorum amplissimè scribuntur per ipsum Ioannem de Turrecremata in d. c. Philippus Bergomas lib. 9. sui supplementi Chronicarum, dicit hos habere adhuc alium errorem, quem prædicabat Nestor Hæreticus, scilicet, nihil ad uitam prodesse, quod homines uirtuosè uiuerent, ut habetur in d. c. quidam Hæretici. uers. qui autè, quia dicebat, quod prædestinatio importabat saluationem, aut damnationem: quod falsissimum est. Posset hic adaptari materia prædestinationis (quæ ad Theologos spectat) sed tantum remissiuè ad Bernardinum de Buis in sermone 37. in 2. part. litera N. & O. in prima parte sui Rosarij, ubi confundit hunc errorem, & amplè per eundem in dict. secunda parte, sermone 33. ubi amplè de materia prædestinationis.

Nona Natio est illorum, qui dicuntur Moronæ, à quodam Hæretico Morone, qui unum intellexit, & unam uoluntatem in Christo tantum ponunt. Hi inhabitant Lybiam in prouincia Phœnicis, in magno numero, prælijs edocti, & experti, specialiter utitur arcibus, & sagittis. more Latinorum campanis eorum Episcopi, annulis, mitris, & baculis pastoralibus utuntur. in scripturis diuinis litera Chaldæa, & in uulgari Arabica utuntur. Hi aliquando fuerunt sub obedientia Romanæ Ecclesiæ. Nam eorum Patriarcha erat in Concilio generali Lateranen. celebrato Romæ sub Innoc. III. sed postea recesserunt. Hi primò fuerunt condemnati in Synodo Constantinopolitana, postea redierunt ad obedientiam Romanæ Ecclesiæ, & iterum reuersi sunt ad eorum opinionem falsam, in qua perseverant.

Decima Natio est illorum, qui dicuntur Armeni, qui habitant in Regno Armeniæ prope Antiochiam. Hi proprium idioma, & linguam communem omnibus, & scripturas sanctas, & officium Ecclesiæ cantant, & dicunt in uulgari lingua, ita quod ab omnibus secularibus uiris & foeminis intelliguntur. Habent suum Primatem, quem Catholicam uocant, cui obediunt uelut Papæ cum magna deuotione, & reuerentia. Quadragesimam ieiunant, in qua non comedunt pisces, nec bibunt uinum: in diebus tamen Veneris comedunt carnes. Hi temporibus Constantini Imperatoris cum Scotis seu Hybernis fidem Christi susceperunt, eò, quod Hybernis seu Scotis prædictis in occidentali plaga uiciniore essent. Et hi Armenij in Asia inter Taurum & Caucasum montes constituti sunt. Nam Hyberni & Armenij, ac Colchides, una sub prouincia siue regione coniunguntur. Huius itaque conuersionis Thyriades tunc huiusce Gentis causa fuit, qui Rex quodam mirabili signo circa domum suam diuinitus ostenso Christi baptismum

num suscepit, qui unà cum omnibus suæ ditioni subiectis, una die una præceptione Deo colla submisere: ex quo factum est, ut ad finitimas quoque Gentes Christianum dogma peruenerit, & multitudine dilatatum sit: quorum commercio etiam Persæ fidei rudimenta aliquantulum susceperunt.

Vndecima Natio Christianorum est illorum, qui dicuntur Georgiani, à beato Georgio, quem habent in patronum prælij. Habitant in partibus orientalibus: est populus multum pulcher, fortis, & delitiosus: Medis, Persis, & Assyrijs (in quorum confinibus commorantur) valde formidolosi: utuntur lingua Græca, utuntur Sacramentis modo Græcorum. Clerici habent Coronas rotundas in capitibus rasas, seculares uero quadratas. Et quando ueniunt ad sanctorum sepulchrum, non solunt Saracenis tributum, & ingrediuntur Ierusalem cum vexillis erectis, quia Saraceni eos timet. Eorum foeminae utuntur armis sicut uiri, utuntur pileis altis in capitibus ad altitudinem cubiti, & quando scribunt Soldano, statim fit, quod petunt. Philippus Bergomas in suo supplemento Chronicarum lib. 9. dicit: quod Scoti seu Hyberni hodie Georgiani populi appellantur, & usque in hodiernum diem Christum colunt, quamuis procul ab Apostolica sede ueritatis Magistra: quia non omnem Euangelij ueritatem seruant, eò, quod Barbaris Gentibus circumfusi sunt. Hi enim (ut dicit) sunt constituti in aquilonari parte, & anno Christi 338. tempore Constantini Imperatoris, foedera uerba Dei, & Christi fidem miraculosè susceperunt, & muliercula quædam Christiana ibidem captiua huius tanti boni causam præstitit. Que cum uirum pudicam & sanctam ea in Regio nederet, ac dies noctesque in oratione consummeret, Gentibus illis admirationi fuit. Quibus sciscitantibus, cur se tantopere affligeret, ita se suum Deum colere respondit, qui Christus est. Nihil ex hoc amplius mirati Barbari, quam nouitatem nominis, mulierculam in honore habere coeperunt. Mos itaque Gentis illius erat, paruulus cum ægrotaret, per uicinas domos à matribus circumferri remedia exquirentibus. Accidit autem, ut quadam mater, cum puerum aliquandiu circumtulisset, nec salutare quicquam inuenisset, captiuam tanquam ebria doloris adiret, eiusque opem expetere, quæ nihil humani illa se scire respondit: sed dominum quem coleret Iesum Christum desperatam ab hominibus salutem conferre posse, paruulumque cilitio suo superimponens, & orationem ad Iesum fundens, sanum matri cõfestim reddidit. Mox facti rumor totam repleuit urbem, & ad Reginam etiam peruenit, quæ dolore afflicta captiuam ad se adduci curauit. Cumque illa Regiam domum ingredi recusaret, orationem ad Deum pro illa fundens, illico Regina ipsa est sanitati reddita, atque ex hoc admonita, ut in

Christum crederet, & eum, qui salutem ei præbuisset, adoraret. Quibus beneficijs & uerbis commota Regina rogauit uirum, ut Christianus efficeretur: quod quanquam ille promississet, segnis tamen erat, nec sapius ab uxore commotus baptizari curabat, non tam quod fidei hostis esset, quàm dubius. Contigit autem, eum aliquando in siluas altissimas ire uenatum, quò cum peruenisset, coorta subito tempestate, ita tenebræ cuncta operuerunt, ut nec omnes cerneret, nec ab ullis cerneretur. Ignarus autem quid factu opus esset, promissionis coniugi factæ recordatus est: & tunc Christum rogauit, ut si Deus esset, ex tantis eum periculis liberaret. Nec mora, dies clarissima mundo reddita est: Rex ad urbem productus, Reginae quæ gesta erant miraculi loco exposuit. Vocatur captiua, & eius consilium audit. Illa statim reiicienda Idola, & Christum colendum dicit, ei que supplicandum, & Basilicam construendam esse hortatur. Conuocato populo Rex Euangelium prædicat, & nondum sacris initiatus sit suæ Gentis Apostolus: Credunt uiri per Regem, & foeminae per Reginam. construitur templum magni operis, & eleuato pertinaciter murorum ambitu columnæ collocantur: Sed prima ac secunda erecta, tertia nullis machinis, nullisque uiribus erigi potest. Cumque ad noctem usque laboratum esset, recedentibus omnibus, sola captiua mulier apud Ecclesiam in oratione perseverat. Postera uero die, prima luce redeunte populo columna reperta est supra basim in aere suspensa, quantum esset unius pedis spatium: quo miraculo uiso, omnes magnificati sunt Deum, ueramque captiuae fidem recognouerunt. Et stupentibus omnibus, sensim supra basim nullo contingente deposita est. Moxque reliquæ columnæ magna felicitate erectæ sunt. At perfecta Ecclesia, & populi fide confirmata, suadente captiua, totius Gentis legatio ad Constantinum Imperatorem in Græciam mittitur: resque gesta exponitur, & sacerdotes petuntur, qui coeptum erga se munus expleant. Quibus & iucundissimo uultu Imperator satis fecit. Hæc Philip. Berg. ubi supra.

Duodecima Natio Christianorum est illorum, qui dicuntur Suriani, à ciuitate Sur, quæ est eminentior in Suria uel Assuria. Hi utuntur in sermone uulgari lingua Sarracenicâ, in scripturis diuinis, & officio Missæ lingua Græca. Habent Episcopos, & consuetudinem Græcorum seruant, & eis obediunt in omnibus. Conficiunt Sacramentum Eucharistiæ in fermento, & habent opinionem Græcorum contra Latinos. Hos sequuntur aliqui Christiani, qui in terra sancta uocantur Samaritani. conuersi primo tempore Apostolorum, sed non bene sapiunt in fide.

Decimatertia Natio est illorum, qui dicuntur Mozorabes. Hi olim fuerunt multi in partibus Aethiopiæ & Hispaniæ, nunc uero sunt pauci. Sunt enim dicti Mozorabes, quia modos Christianorum

de Arabica in multistenebant. Isti vtuntur in diuinis officijs lingua Latina, & obediunt Romanę Ecclesię, & prælatis Latinorum, & conficiunt in azymo vt Latini, sed in multis discrepant ab eis, quia in diuinis officijs habent horas valde prolissas: quia cum dies naturalis diuidatur in 24. horas diei, & noctis, tot officia habent, siue horas, & Psalmos, ac Hymnos, neq̄ non certas orationes habent, & nimis prolissas, quas non dicunt more Latinorum. Nam illud, quod Latini dicunt in principio, ipsi dicunt in fine, vel in medio. Sacramentum Eucharistię diuidunt aliqui in septem partes, alij in decem. Est Natio valde deuota: in matrimonio non coniunguntur nisi personis suę Gentis, siue Nationis, inter quas scemina amisso primo marito nunquam coniungitur alteri, sed permanet in castitate perpetua.

Inter has 13. Nationes Natio Italica est prima, eod, quia habet vicarium Christi, qui omnib. Christianis præest, ita quod si fieret congregatio omnium, semper Italia, hoc est, Ecclesia Romana præcederet, cum omnes Christiani subijciantur seu subijci debent summo Pontifici, qui in tota Christianitate primatum obtinet, vt dixi supra in quarta parte in 7. consideratione. vbi amplè. Et de eius laudatione refert Plinius 37. naturalis historię. ca. vlti. In toto orbe, inquit, & quacunque coeli conuexitas vergit, pulcherrima est omnibus rebus, meritoque principatum naturę obrinens Italia, reatrix, parensq̄ mundi altera, viris, foeminis, Ducibus, militibus, seruitijs, artium præstantia, ingeniorum claritatibus. Iam situ, ac salubritate coeli, atque temperie, accessu cunctarum gētium facili, littoribus portuosiss, benigno ventorum afflatu. Eteq̄m contingit recurrentis positio in partem vtilissimam, & inter ortus occasusq̄ mediam, aquarum copia, nemorum salubritate, montium articulis, ferorum animalium innocentia, soli fertilitate, pabuli vbertate. Quicquid est quo carere vita non debeat, nusquam est præstantius. Fruges, vinum, olea, vellera, lina, vestes, iuueni. Ne equos quidem in trigarijs præferri vllis vernaculis anjmaduerto, metallis auri, argenti, æris, quam diu libuit exercere nullis cessit. Et ijs nunc in se grauida pro omni dote varios succos, & frugum pomorumq̄; sapores fundit. Et libro tertio. cap. 5. in princip. de vrbe Roma, & Italia dicit: Roma omnium terrarum caput, alumna eadem, & parens, numine Deum electa, quę coelum ipsum clarius faceret: sparsa congregaret Imperia, ritusq̄ molliret. & tot populorum discordes, feratq̄ linguas. sermonis commercio contraheret ad colloquia, & humanitatem homini daret, breuiterq̄ vna cunctarum Gentium in toto orbepatria fieret. Et dicit text. in 2. constitur. Cod. in principio. quod arma & leges Romanas omnibus anteponi Nationibus, omnibusq̄

Gentibus dominari præteritis effecerunt temporibus.

Vigesima secunda confid. Quia prædicta scēte seu Nationes, de quib. supra in duab. præcedentibus considerationib. tribus linguis vtuntur, scilicet Arabica, seu Græca, & Latina, vnde (vt habetur Luca 23. & Ioan. 29. Græcè, Hebraicè, & Latine, erat scriptus titulus, seu superscriptio crucis Iesu Christi) videndum est, quæ illarum sit excellentior.

Et videtur, quod Græca sit vtilior Latina: quod satis videtur probare text. in authen. de non alienādis, aut permutandis rebus Ecclesiasticis. §. nosignitur. in fine collat. 2. vbi dicitur. non paterna voce, id est, Latina legem conscripsimus: sed hac cōmuni, & Græca, vt omnibus sit nota, propter facilem interpretationem. & dicit glo. in verbo, voce. Ideo communior videtur lingua Græca, quàm sit Latina, quia eam norunt nedom Græci, sed Latini, quos oportet Græca linguę eruditionem habere propter interpretationes & translationes multarum legū & cōstitutionum, quæ Græca lingua fuerunt factę, vt apparet in multis legib. fforū. Græci verò parum, aut nihil curant linguam Latinam. Præterea (vt legitur in diuinis) quādo Hebraica lingua transferenda erat in Latinam, prius in Græcam transferebatur, vt facilius ea fieret translatio.

Aduerte, quod text. glo. & Doct. in cle. i. de Magistris, faciunt mentionem de tribus linguis, scilicet Hebraica, Arab. & Chaldæa, quæ sunt (vt dicit Card. ibi) vtilis ad sciendum fauorē fidei: & quare omisit de Græca, dicit gloss. ibi in verbo, Hebraicè, quod illud verbum Græcè in originali erat cancellatum, aut forte propter literam in text. quæ supra ibi, quibus vtuntur infideles, &c. vt nihil esset superfluum. vel cancellata fuit, cum Græci fideles fuerint sub obedientia Ecclesię calicet. de Baptifino. & facit quod notatur cap. primo de summa trinita. libro sexto. Tamen hodie schismatici sunt, nec recognoscūt caput Romanę Ecclesię. Et vt dicit ibidem gloss. forte esset expedientior suę linguę doctrina, quàm aliarum. Iudæi autem habent literam Hebraicam, sed linguam specialem in vulgari non habent. Habemus enim quod euauit ipsorum lingua vulgaris. Arabica litera est Sarracenorū, Chaldæa Chaldæorum, de qua in cap. legimus. §. sed econtrā. & cap. turbat. & cap. qui de mensa. 37. distinet. sed fertur, quod hæc litera hodie non habeatur, vt dicit dicta gloss. Et recitat ibi Cardinalis, quod linguę sunt 72. vt videtur probare text. in ca. septuaginta. 16. distinctio. Sed principales tres sunt, scilicet, Hebraica, Græca & Latina, quæ totum orbem diuidunt: & etiam dicit, quod olim fuit vna lingua omnium Nationum, scilicet Hebraica, & quod creditur, & probabiliter, quod in patria cœlesti erit tantum vna lingua. In multis autem linguis varietas est, & vbi

vbi varietas, & diuersitas, ibi dissensus. Linguarū etenim diuersitas, vt ait Aug. lib. 19. de ciuit. Dei. cap. 7. Hominem alienat ab homine, nam si duo sibi met inuicem fiant obuiam, neque præterire, sed simul esse aliqua necessitate cogatur, quorum neuter nouit linguam alterius, facilius sibi anima muta, etiam diuersi generis, quàm homines sociantur. Scribit Strabo trecentas Nationes, quæ dissimilibus linguis vtentur descendisse in Dioscuriadem urbem Colchorum clarissimam.

Sed redeundo ad propositum, sciendum est, quod sit honorabilior, & excellentior. Nam, vt dictum est, Græca videtur magis vtilis. Ideo magis laudanda ex effectu, & visus fuit hoc probare text. in d. §. nosignitur, cum glo. de qua supra.

Sed videtur, quod illa ratio non cōcludit, cum certum sit paucissimos Latinorum Græcę linguę scios esse: Omnes verò propemodum Græcos Latinam callere. Et si Græca lingua ab omnibus potuisset intelligi, essetque communior Latina, nihil necessum fuisset vti circuitu transferendo, scilicet, Hebraicam in Græcam, & postea Græcam in Latinam, sed suffecisset Græca translatio: vnde pro vtilitate Græca lingua, vt sic sit excellentior, videtur melior, text. in c. vt veterū. vbi est text. Augustini. 9. distinet qui text. sic ait: Vt veterum librorum fides de Hebræis voluminibus examinanda est, ita nonorum veritas Græci sermonis normam desiderat, quod intellige de Veteri & Nouo Testamento. Et etiam dicit text. in cap. fin. 20. dist. de quibus causis nulla soluendi, ligandique autoritas in libris Veteris & Noui Testamenti, & quatuor Euangeliorum, cum totis scriptis Apostolorum nō appareat, ad diuina recurrere scripta Græca. sed gloss. magna in dict. cap. vt veterum, dicit, quod Hieron. in secundo Prologo Biblię contrarium tenet, dicens, quod emendatiora sunt exemplaria Latinorum quàm Græca, & Hebræa: sed Augustinus in d. c. vt veterum. ad primitiuam Ecclesiam respicit, quando exemplaria Græca & Hebræa non erant corrupta, sed procedente tempore, cum populus Christianus esset multum auctus, & Hæreses multæ inter Græcos pullulassent. Inuidia Christianorum Iudæi & Græci sua exemplaria corruerunt: & sic factum est, quod exemplaria eorum magis corrupta sunt, quàm Latinorum. ad quod tempus respicit Hieronymus, vel respicit ad Latina exemplaria a fidelibus interpretibus translata. Augustinus verò respicit ad exemplaria Latina à non fidelibus & falsatoribus translata, vel in hoc, vt dicit d. gloss. magis credendum est Hieronymo quàm Augustino. Quia inter istos tres Augustinum, Hieronymum, & Gregorium, magis credendum est Augustino in disputationibus; Hieronymo in historijs, & translationibus; Gregorius in moralibus præponitur: quia non omnes in omnibus, sed certi per certa, vt est text.

in l. i. §. omnibus autoribus. C. de veteri iure enucleado. Nec omnia possumus omnes, & ita dicit d. gloss. quam refert & sequitur Panormit. & post eum Felyn. in cap. ne innitaris, in fine. de constitutio. & ibi Felyn. dicit illam glo. esse approbatam à Ludouic. Romano in l. si verò §. de viro in 15. fallentia. ff. solu. matrimonio, & in l. i. §. fi. col. 2. ff. de verb. obliiga. & in l. i. colum. 5. ff. si certum petatur.

Sed Archi. in d. c. fin. 20. distinctio. & post eum Præpositus & Geminianus dicunt: Quod quādo scriptum reperitur contrarium, vel dubium, ad Græcam linguam recurrendum est, prout in dicto c. vt veterum, & dict. cap. fin. intelligitur secundum illa tempora, quibus fidei Catholice integritas erat apud Græcos: sed cum hodie sint acephali, & exemplaria eorum corrupta, & mendosa, non est ad eorum volumina recurrendum; Non est enim verisimile eos, qui Catholice fidei vnitatem non sincerè tenent, integritatem suorum voluminum conseruasse: sed potius ea in odium Latinorum (qui vnitatis fidei inconcussi sunt obseruatores) corrupisse. Nam Aduertarij & Inimici facile mentiuntur, vt est text. in leg. i. §. præterea. & ibi plures concordantias in gloss. ff. de quaestionibus.

Albericus de Rosate, in i. cōstitutione fforum, in §. illud, & in suo Dictionario. in verbo, lingua. dicit, quod inter omnes linguas tres sunt excellentissimæ, Hebraica, scilicet, Græca & Latina. Earū clarior, & sonantior dicitur Græca: Cuius varietas discernitur in quinque partibus. Quarum prima dicitur mixta siue communis, qua omnes Græci vtuntur. Secunda Atheniensis, qua vsi sunt auctores Græci. Tertia Dorica, quam habent Aegyptij & Syrij. Quarta Ionica. Quinta Aeolica, vel sic. Vna dicitur Attica. Alia Bœotica. 3. Aeolica. 4. Dorica, & 5. Ionica. Quantum autem lingua Græca præstet Latina, scribit Budæus in tract. de Assie, & partibus eius lib. 1. fol. 7.

Latina verò linguę dicuntur esse quatuor, scilicet pitea, & condita quam sub Iano, & Saturno, vetulissimi Italici habuerunt, & Latina, qua Italici vtuntur, & vsi sunt à Latino, & alijs Regibus Tuscia, ex qua lex duodecim tabularum scripta fuit, & Romana, qua post exactos Reges populus Romanus est vsus, & mixta, quæ post Imperium latius promotum simul cum moribus, & hominibus urbem arripuit, per Solæcios, & Barbarissimos integritatem verbi corrupens.

Omnes Orientales in gutture verba collidunt, sicut Hebræi & Syrij.

Mediterranæ Gentes sermones proferunt in palato, sicut Græci & Asiatici.

Occidentales verò verba in dentibus frangunt, sicut Italici & Hispani.

Addo, quod Septentrionales, vt Germani verba

ba faciunt in pectore. Nos verò Galli in gutture, palato, & pectore. Hic vulgo dicitur, Itali caprifant, Alemanni ululant, Galli cantant, & Angli iubilant.

Et dicit Alber. in loco supra allega. qui dicit, se inuenisse in authen. scripturis super Genesin, & in inuentario vniuersi orbis, in rub. de edific. turris, in qua fuit inuēta diuersitas linguarum. Idem etiam dicit Isid. in lib. Aerhi. vbi dicit, quod locutio Græcorum est comptior cæteris: & dixi supra in 3. par. in penult. confid.

Guillelmus Durādi in suo Rationali diuin. officiorum. cap. de parascue. col. ii. dicit, Quod lingua Hebraica propter legem est omnium linguarum mater. Lingua Græca doctrix est, & lingua Latina interpretatrix, propter dominium Romani Imperij, & Papatu. Et ideo dicitur, quod lingua Hebræa erat mater omnium linguarum. Nam priusquam superbia turris Babylonæ illas diuideret, vna omnium nationum lingua fuit, vt habetur Genes. ii. Vbi dicitur: Erat autem terra labij vnius, & sermonum eorundem. Et iterum dicit dominus: Ecce vnus est populus, & vnum est labium omnibus, & ob id delictum 70. linguarum omnino diuersa superindicta sunt, vt infra in 69. considerat. quæ de nonnullis celebrib. turrib. tractat. vnde dicit Remigius super illud i. ad Corinth. 13. cap. Siue linguarum cessabunt. Sicut (inquit) ante riuum Babel vna erat lingua Hebræa, sic quidam doctores expleto iudicio ipsa remanebit vna, & ideo, vt dixi supra, in multis linguis varietas est, & vbi varietas, ibi dissensio. sed in Regno sanctorum non erit dissensio, igitur nec linguarum varietas.

Item Bernardinus dicit: Multi multa sciunt, vna erit omnium lingua, iubilatio indefessa, vnus affectus, amor æternus, & erit commune omnium omnipotentia, sapientia, pax, iustitia, intelligentia, nec erit in illa pace diuersitas linguarum. Donum tamē est vt diuersis linguis. vnde Apost. i. ad Cor. 14. dicit: Gratias ago Deo meo, quod omnium vestrum lingua loquor, Et Apostoli loquebantur varijs linguis, Actu. 2.

De laude autem istius linguæ Hebrææ, vide amplè in Margarita Phil. in institutione Hebræica. vbi laudat eam ex antiquitate, seu prioritate, cum fuerit prior omnibus alijs, ex puritate, sanctitate, significationum affluentia ac vtilitate: ex quibus omnibus alias antecellit, vt ibi elegantissimè comprobatur. Et Isidor. i. Etymologiarum. dicit Græcas literas cum earundem denominationibus ab Hebræorum characteribus esse sumptas, vt ab Aleph, Alpha, a. & sic de nonnullis. E Græcorum verò fontibus Latinorum linguam scaturisse indubitatum habetur, & certum apud ferè omnes: quod an sit omnino verum, dixi supra ista part. in 17. consideratione. Vbi laudatur Gallia ex literarum traditione.

Vigefimatertia confid. sit de tribus modis cognoscendi vires perfici seu habēdi notitiam rerum: & quibus natura rerum apprehenditur, scilicet experientia, ratiocinatione, & fide, & quis illorum sit excellentior.

Nam primò de experientia dicitur, quod est rerum Magistra, vt est tex. in cap. quam sit. in prin. de elec. in 6. & dicit tex. in l. legatis. §. ornatricibus. ff. de leg. 3. quod præbet nutrimentum cuiuslibet Artificio. Faciunt tex. in l. certi ibi, qui cuiusdam reipertiam habent. C. de iudi. & in 2. constitutione. in §. sed cum. ibi, quam experientia rerum. & ait Arist. Natura potentem, ars facilem, vsus promptū reddit artificem.

Quo ad ratiocinationem, hoc est, argumentationem, videtur etiam, quod sit multum laudanda. Nam dicit Bal. in l. precib. Co. de impuberum. & in l. si pecuniam. C. de conditio. ob causam, q̄ viam ferro aperit, qui per contraria transit. & habetur per Arist. 2. de cælo & mundo. Opposita iuxta se posita magis elucescunt. & in primo Elenchorum. Positis iuxta se contrarijs, maiora à minoribus discernuntur. & in 2. de anima etiam dicit, quod considerans vnum oppositorum, habet considerare, & reliquum. Per cognitionē. n. vnus, cognoscitur & aliud. l. i. in prin. ibi: nam si cognouerimus. ff. de his qui sunt sui, vel alieni iur. & instit. eod. in prin. l. i. ff. de tutelis. & instit. eod. in prin. & l. Pomponius. §. sed & ijs, qui. ff. de procu. & §. nec manifestum. instit. de oblig. quæ ex delicto nascuntur. Idcirco idem Philosophus in prædicamento Relationis ait: Dubitare in singulis, nō erit inutile, quod notatur per glo. in verb. requirens. in l. 3. C. de sum. tri. & fide Cath. Sine dubitatione etenim non benè res clarescunt. vnde Arist. in 3. Metaphys. inquit: Quærentes veritatem sine disputatione, similes sunt iræ ignorantibus.

Hinc est, quod apud Iuriconsultos nostros dicitur, quod disputando melius veritas inuenitur, & difficilia aperiuntur, vt est tex. in l. munerum. §. mixta. ff. de muneribus, & honoribus. ibi: meliorem rationem disputando habuit, & do. meus Iac. in l. cum quidam. ff. de liber. & posthum. le. Offilius, aliàs Offidius. ff. de lega. 3. l. 2. §. his legibus. ff. de origine iur. l. diui fratres. ff. de iure patro. Ideo dicitur, ludicantem cuncta rimari oportet, ca. iudicantem. 30. q. 5. c. cum causam. extra de testibus. l. iudices. C. de iudicijs. c. in primis. 2. q. 1. & ca. occidit. 23. q. 8. Vnde, vt refert Hiero. in lib. contra Pelagianos: Schola Socraticorum consueuerat adducere omnia, quæ dici possent ex vtraque parte, vt magis perspicua fieret veritas. Nam magis exagitata plus splendescit in lucem, tex. in cap. graue. 35. q. 9.

Vel etiam ratiocinatio Syllogism⁹ dicitur, diffiniturque, oratio in qua quibusdā positis, & concessis necesse est per ea, q̄ posita sunt, & concessa, aliquid

quid euenire. Et talis ratiocinatio deriuatur à ratione quæ debet esse in quolibet. Ita quod illud, quod ratione non roboratur, extirpandum est. c. cor. Episcopi. 67. distinct. & ratione viuendum est. cap. vides. 73. q. 7. Nec sunt recipienda quæ vacua opinione iactantur, sed quæ ratione, vel autoritate inuuantur. c. deniq. 26. dist.

Tertius verò modus cognoscendi naturam rerum seu perfici est Fides. Quæ quidem Fides secundum theologos est certa, imò certissima, imò humana conditione via certior. Et ideo Richardus de sancto Victore ponēs istos tres modos cognoscendi naturas rerum in lib. 1. de trinitate. cap. 2. dicit, quod nihil firmitus, nihil certius, nihil constantius fideles tenent, quam quod fide apprehendunt. Et vt primo c. dicit: Si ad sublimium scientiam mentis sagacitate ascendere volumus, operæpretium est, primò nosse, quibus rerum modis notitiam apprehendere solemus. Rerum itaque notitiam, vt dicit, modo triplici apprehendimus. Nam alia experiendo probamus, alia ratiocinando colligimus: aliorum certitudinem credendo tenemus. Et temporalium quidem notitiam, per ipsam experientiam apprehendimus. Ad æternorum verò notitiam, modo ratiocinando, modo credendo assurgimus. Nam quædam ex his, quæ credere iubemur, nō modo suprationem, verum etiam contra humanam rationem esse videntur: nisi profunda, & subtilissima indagatione discutiantur, vel potius diuina relatione manifestentur. In horum itaque cognitione, vel assertione magis inniti solemus fide quam ratiocinatione, autoritate potius quam argumentatione, iuxta illud Prophetæ: Esā. septimo. Nisi credideritis non intelligetis. Sed & in hoc in his verbis diligenter attendendum videtur: quia horum quidem intelligentia, hac nobis autoritate non generaliter, sed conditionaliter neganda proponitur, cum dicitur. Nisi credideritis, non intelligetis. Non ergo debent exercitatos sensus habentes, de talium intelligentia comparanda desperare: dum tantum se sentiant firmos in fide, & per omnia probatæ constantia in fidei sue assertione: hæc Richard. Et ibi Faber Stapulensis in expositione, dicit vires perfici tribus cognosci modis, sensu, imaginatione, intellectu: & tres esse earum cognoscendi modos, experientia, ratiocinationem, & fidem: perficiunturque hæc suo principio, medio, & fine: sic enim amant omnia trino consummari vestigio, suum imitantia principium: in unum locum sensus tenet, summū intellectus, medium imaginatio. Sic experientia cognitionum, initium est in finem, tenens cognitionis modum, vt sensus: fides summum, vt intellectus: ratiocinatio medium, vt imaginatio. Experientia sensibilibus singularum est, & vltimorum cognoscibilium. Fides intelligentium primorum, & summorum. Nam obiectum eius prima veritas humanæ humana,

diuinæ diuina: vt experientia vltimorum veritatis vestigiorum. Ratiocinatio mediorum ab vniuersalibus, & cognoscibilibus mentis humanæ suffragium quærens. Et fides maximè diuina, lumen est animorum, & primè veritatis insulgentia, quo fit, vt nullus sit fide superior cognoscendi modus, quam si qui non capiunt, non aliter fidei iniuria id obtingit, qui diuinæ lucis iniuria, si ipsa non capitur ab oculo Nycteridis, & in illa ratiocinationem quærere, est debili oculo ymbraculum subtendere, ne perstringatur ab insigniori lumine. Ergo, qui potest absq; ratiocinatione illa, quæ sunt fidei intueri, longe insignius videt, & cognoscit, quam qui ratiocinationem efflagitat & quærir: vt is sincerius Solem agnoscit, quam tantus fulgor non hebetat ex aduerso contuentem, quam qui vt illum videat, manum visui opponit, ac obumbrat.

Ex quib. concluditur, & etiam ex his, quæ dicit idem Faber post Richardum in 2. c. q̄ inter prædictos modos cognoscendi fides est superior.

Vigefima quarta confid. de bonis disputat, q̄ sit vtilius, seu maius, aut melius altero.

Et primo aduertendum est, q̄ bonum primò distinguatur inter minimū, medium, & maximum.

Minima enim bona sunt bona temporalia, vt diuitia, honor, fama, & huiusmodi.

Media sunt potentia animæ, & alia naturalia, quib. possumus vti benè, & malè, vt intellectus, voluntas, sensus corporis, & huiusmodi.

Maxima sunt gratia, & virtutes necessariae ad salutem. & his bonis nemo malè vtitur. Vnde vt dicit August. quod virtus est bona qualitas mentis, qua nemo malè vtitur. Et inter ista tria bona, istud vltimum est maius, vt dicit Flor. in 2. par. suæ sum. lib. 13. c. 2. §. 8. in prin. & in fin. illius §. ponit aliam c̄ istinct. Boni, Quoniam (vt dicit) est adhuc quaduplex bonum, scilicet, Bonū naturæ, quod conuenit generaliter omni Enti, & tale bonum est perfectio debita, & conueniens naturæ. Vnde Eccle. 3. Omnia fecit bona in tempore suo.

Secundum, est bonum virtutis politicæ, quod bonum habet principium inter nos, eò, quod virtus politica est virtus, quæ acquiritur voluntaria consuetudine.

Tertium, Bonum est gratia, quod conuenit creaturæ rationali benè dispositæ: & istud Bonum habet principium partim inter nos, & partim extra nos.

Quartum, est bonū gloria, & tale bonū est perfectū, q̄ conuenit animæ informatæ per gratiam, vt de his amplè idem Flor. in d. §. 8. & in §. 9. ponit aliam distin. dicendo, quod aliud est bonū secundum Tullium, Ambrosium, & Thomam, scilicet, vtile, delectabile, & honestum, vt ibi per eum.

Redeundo ad propositum nostri operis, Ipse Antoninus Florent. in dictis parte, titulo, & capit. secundo, §. 10. ponit quinque rationes, ex quibus

patet vnum bonum esse maius seu melius altero: & dicitur iuris civilis in l. vbi autem non apparet. in prin. ff. de verb. oblig. est dare melius bono, & optimum meliori. quod dictum refert gloss. magna. in l. certum est. ff. si certum petatur.

Primo ergo vnum bonum est maius altero: quia diuturnius, quod probat ibi Antoninus à contrario de malo, & etiam quia quanto bonum est diuturnius, tanto securius possidetur. Et ideo dicitur Threnorum 3. Bonum est viro si portauerit iugum ab adolescentia sua. Cum igitur (vt dicit) bona spiritalia virtutum permaneant, nec auferri, vel amitti possint contra voluntatem habentis, vt dicit Ambr. de poen. dist. 2. c. sapiens. Bona autem temporalia auferri possunt inuitis, vel amitti saltem in morte. Vnde Ambro. super Lucam. Non sunt hominis bona, quæ secum asserre non potest: ergo spiritalia sunt maiora, & digniora quam temporalia.

Secundo, dicitur bonum maius altero: quia in permixtius seu purius altero. Bonum enim quod est sine malo, est maius, & magis eligendum, quam quod habet admixtionem mali. & gaudium sine tristitia, aut metu est maius gaudio, quod habet tristitiam annexam, seu metum. Ratio est, quia bonum quanto delectabilius, tanto melius, & magis eligendum. Sed bonum, quod est malo purius, & in permixtius est delectabilius. Cum ergo bona spiritalia non habeant mali, aut tristitiæ admixtionem, vnde dicitur de sapientia vera: Venierunt tibi omnia bona pariter cum illa, Sap. 7. & 8. Non habet amaritudinem conuersatio illius, nec tadium conuictus eius, sed lætitiæ, & gaudium. Bona autem terrena, siue diuitiæ, siue voluptates habent multam tristitiam, & anxietatem admixtam. vnde Saluator eas comparat spinis. Lucæ 8. quia pungunt, & mentem lacerant diuersis afflictionibus. Ideo spiritalia bona sunt meliora, maiora & cæteris præeligenda.

Tertio, dicitur Bonum maius altero, quia communis secundum Philosophum, & Apost. ad Gal. 6. Dum tempus habemus operemur Bonum ad omnes. Hinc dicitur in c. scias. 7. qu. 1. quod utilitas communis præferenda est priuata. Habetur per Arist. 1. Ethic. & in c. bonæ. 1. & ibi glo. extra de postulatione Prælat. & in c. licet. extra de regularibus. & in l. actione. §. Labeo. & ibi glo. ff. pro socio. in l. vnica. §. pe. C. de cadu. toll. & in athen. de restit. & ea quæ parit. §. sancimus. ibi: ea enim, & c. collat. 4.

Quarto, vnum bonum est maius altero: quia sufficientius, vnde iustitia est maius bonum, quam fortitudo: quia habita fortitudine, adhuc iustitia indigemus, scilicet, ad recte conuincendum, sed habita iustitia non indigemus fortitudine. Et illud est bonum sufficiens. quia per se sufficit sine alio, vel quia tale bonum est finis, quod potest esse sine eis, quæ sunt ad finem, sed non est conuerso. Nam

habitis ijs quæ sunt ad finem, non habetur finis: sed habito fine, non indigemus his, quæ sunt ad finem, vt patet de medicina, & sanitate, de diuitijs, & beatitudine. Vel quia tale bonum est principium omnium, quod potest esse sine bono, quod non est Principium omnium.

Ex his sequitur, Deum & gloriam eius, & gratiam, & virtutes, alijs bonis Mundi esse maiora: sed bonum sufficientissimum est Deus, quia nullo indiget, vt per ipsum Antoninum Florentin. in d. §. 10.

Quinto, aliquid bonum est maius altero: quia eligibilius. Et ex parte eligibilis rei est aliquid bonum magis eligibile, vel ratione maioris desiderij. Quanto enim aliquid bonum magis desideratur, tanto est maius, vel ratione maioris pretij, vt in l. pretia rerum. ff. ad l. Falci. Pretium enim est quædam mensura Reip. appreciata, vel ratione maioris damni. Nam illa sunt meliora, quorum damna seu amissiones eorum sunt maiora. Quia maiori bono maius damnum opponitur. Et quia Beatitudo est bonum quod omnes maxime desiderant. vt ait Aug. de ciuitate Dei. Et quia non est digna ponderatio animæ continentis, id est, æquale pretium ad bona temporalia. & idem de alijs virtutibus & maximum damnum acquiritur ex illis bonis mundanis male vtentibus, quia priuatio beatitudinis veræ, secundum illud Iob. 21. Ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendunt. Ideo eligenda sunt potius spiritalia & æterna quàm alia: hæc Antoninus vbi supra. Et antepositur ista consideratio de bonis, quia dona videntur excellentiora virtutibus intellectualibus & moralibus, licet tamen posteriora virtutibus theologis, vt ait sanctus Tho. 2. 2. quæ. 68. in fin.

Vigesima quinta consideratio de virtutibus. exponit, quæ illarum sunt excellentiores, an Theologicae, an Cardinales, seu Morales, & quæ inter vtriusque.

Pro quo sciendum, quod Theologicae sunt excellentiores. Quoniam respiciunt Deum pro primo obiecto & principali. Cardinales verò seu morales non. Secundo, Theologicae habent veritatem pro prima regula actuum suorum, ad quos inclinant, & non Regulam aliquam acquisitam humanis. Cardinales autem seu morales innotantur Regulæ humanæ, scilicet prudentiæ siue rectæ rationi naturali. Theologicae vero veritati diuinæ: Ex quo dicunt Theologi, quod virtutes theologice sunt digniores, excellentiores, & perfectiores virtutibus cardinalibus. seu moralibus, vt ponit Gabriel 26. quæst. vnica. artic. vnico lib. 3. Et dicit sanctus Thom. 1. 2. quæ. 68. 8. quæ. per totum. & 2. 2. quæ. 9. 1. quæ. quod Theologicae virtutes sunt cæteris nobiliores. De qualitate verò virtutum ponit Gabriel 36. quæ. art. 3. dubio 4. lib. 3. & de ordine illarum ponit Ant. Flor. in sua sum. 4. part. tit. 1. cap. 9. & S.

Th. in

Tho. in dist. 1. 2. quæ. 66. ponit de æqualitate virtutibus, & an virtus possit esse maior vel minor, & de comparatione virtutum moralium ad intellectuales, & de comparatione moralium intellectualium & theologiarum ad inuicem. Et sunt tres tantum theologice, scilicet, fides, spes, & charitas. secundum Apostolum, vt habetur 1. ad Cor. 13. c. vbi dicit Paul. Si linguis hominum loquar & Angelorum, Charitatem autem non habeam, factus sum velut æsonans, aut Cymbalum tinniens. Et si Prophetiam habuero, & nouerim mysteria omnia, & omnem scientiam, & omnem fidem, ita vt montes transferam: Charitatem autem non habeam, nihil sum, & c. Charitas patiens est, Charitas non æmularur, non agit perperam, non inflatur, non est ambitiosa, non querit quæ sua sunt, non irritatur, nec cogitat malum, non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati. Omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet: Charitas nunquam excidit. Tandem concludit. Maior autem horum est charitas. Fides enim & Spes sunt excellentiora cæteris donis euacuandis, quia sunt virtutes Theologicae, vt dicit de Lyra super illis verbis Apostoli, quæ dantur nobis ad coniungendum nos Deo. Alia vero dona sunt quædam dispositiones nobis datæ, vt reddamur bene mobiles à Spiritu sancto: & sic ordinantur ad virtutes theologicas, vt ad fines.

Ex quo sequitur, quod eò, quia charitas est maior fide, & spe, quod etiam sit maior cæteris donis. Quod enim est maius maiore, est maius minore, quod consonat cum regula nostra iuris. Si vinco vincentem te, vinco te, de qua in l. de accessionibus. ff. de diuersi. & temp. præscrip. in c. pen. de concess. præb. per Fel. in c. pastoralis. in prin. de offi. ordin. per Odra. consi. 198. & Lud. Rom. in consi. 436. Et amplius de laude Charitatis videatur Hugo Prefbyter & Monachus sancti Victoris Paris. in vno li. quem fecit, incipiente: Tam multos iam lauda. & Guil. Rouillus in suo compendio de iustitia libr. 1. cap. 2.

Etiam inter cardinales seu Morales quæ sunt quatuor, scilicet, Iustitia, Prudentia, Temperantia, & Fortitudo, dignior & perfectior est Iustitia, secundum Philo. 5. Ethic. Et dixi in locis, maxime in rubrica, Des iustices. in commentarijs nostris super consuetudinibus Ducatus Burg. & supra in 5. par. in 5. consi.

De his vero virtutibus in genere & in specie: & de laude & excellentia earum videri potest ad fortitudinem per Anton. Flor. in sua sum. 4. part. vsq; ad decimum titulum, Et vide Lucam de Pen. in l. vnica. C. de Metropoli Beritho. lib. 11. vbi ait, quod Iustitia est maior, licet Prudentia sit prior. & ibi vide diuisiones Iustitiæ, de quibus etiam habetur in Polyantea. in verbo, Iustitia. & idem Luc. de Pen. in l. euctiones. colum. tertia. C. de cursu publico libro duodecimo; Vbi inter alias extollit lu-

sticiam, sine qua alia non possunt, ipsa autem sine alijs.

Inter omnes tamen virtutes virtus Heroica est excellens, & conuenit cum beatitudine, ad quam communis hominum vita non attingit. Et vult Arist. 7. Ethicor. tractat. primo: Heroicam virtutem dici, quæ est supra nos. Heroicam, inquam, quandam atque diuinam, vt Homerus de Hectore, propterea quod eximia bonitate præstabat, dicentem Priamum introduxit:

*Nec iam hominis sane mortalis filius ille
Esse videbatur, sed diuo semine natus.*

Quare subiungit Arist. Si ex hominibus ob virtutis exuperationem, & Dij fiunt (vt aiunt) talis quidem is habitus fuerit, qui feritati opponitur. Sic etiam Philosophi morales, homines excellentissimæ virtutis, qui communem hominem statum excedunt, vt qui magis mortem corporis, quam vitiosam eligerent actionem, Heroicos siue diuinos vocitabant. De quo lege Gabrielem sermo. 1. de sanctis Pet. & Paul. qui incipit, Dij fortes terræ, & c. Huic concordat dictum Prophetæ in Psalm. 81. Ego dixi Dij estis, & filij excelsi omnes. Excelsi dicit, vt non quicumque iustus Deus vocentur, sed qui quadam virtutum excellentia cæteros antecellit, & præcipue Apostoli diuini, vel Dij appellans, præcipue Petrus & Paulus, vt apud Gabrielem vbi supra. & in introductione morali Iacobi Fabri in Ethicæ Aristotelis, & ibi ample in commentario Iudoci Chliæouei.

Vigesima sexta consi. de veritate demonstrat, ad ostendendum eius fortitudinem, cum sit potentissima, inexpugnabilissima & triumphatissima res totius mundi.

Quod autem sit fortissima & potentissima res mundi, habetur 3. Esdræ 3. & 4. c. vbi dicitur, quod cum Darius Rex Persarum fecisset Coenam magnam Magistratibus suis centum viginti Prouinciarum, & post coenam obdormisset, tres Iuvenes qui custodiebant corpus Regis, quorum vnus erat Zorobabel Iudæus, dixerunt ad inuicem: Dicamus vnusquisque sermonem, quæ res præcellit: & qui vicerit, dabit ei Rex dona magna, purpura vestiri & in auro bibere, & torquem auream circa collum portare, & secundus post Regem sedebit, & cognatus Darij propter sapientiam vocabitur. Scripsit ergo vnus illorum, Forte est Vinum. Alius vero, Fortior est Rex. Sed Zorobabel scripsit: Fortiores sunt mulieres, super omnia vincit Veritas. Et ibi explicatur de fortitudine vniuersusque, secundum quod etiam recitat Bernardinus de Buffis in 2. part. sui Rosarij. sermo. 31. in literis X. Y. Z. vbi dicit quod conclusum fuit, quod veritas sit fortior. Omnis enim terra inuocat veritatem, cœli etiam ipsam benedicunt, & omnia tremunt eam. & non est cum ea quicumque iniquum. Iniquus rex, Iniquæ mulieres, & iniqui omnes filij hominum, & iniqua omnia illorum opa, si non est in ipsis veritas. Veritas autem manet, &

net, & inualefcit in æternum, & viuut & obtinet in fecula feculorum. Nec eft apud eam acceptio perfonarum: fed quæ iufta funt facit omnibus, & non eft in iudicio eius quid iniquum. Ipfa eft fortitudo Regum, & potestas & maieftas omnium, quorum benedictus Deus veritatis, & defijt loquendo. Et omnes populi clamauerunt & dixerunt: Magna eft veritas, & præualet. Et surrexit Rex, & osculatus eft eum, & ait: Quia omnibus es fapientior, proximus mihi fedebis, & cognatus meus vocaberis. Cogita in hoc, quod dicit cognatus meus vocaberis, dando eidem administrationem in Ierufalem & gubernamentum, quod etiam Gubernatores patriarum, & habentes administrationem in prouincijs, vocantur cognati Regis, licet non fint de profapia & fanguine regio, vt vidimus de domino de Trimollia, de domino de Ionuelle eius fratre, & de domino de Brione, qui etiam nunc eft Gubernator Burgundiæ, quem Rex vocat cognatum in fuis literis.

Et fubdit ipfe Bernardinus eodẽ fermonẽ, part. 2. verfic. Secunda conclusio. Quod veritas eft omnium rerum expugnatiffima. & tertia parte verfic. tertiam quæftionem, quod eft omnium rerum triumphantiffima. Ipfa enim vincit omnia, vt dictum eft, & facit lex fin. ff. de probatio. de qua per Innoc. in cap. cum pridem. de renunc. Facit lex illicitas. §. veritatis. ff. de officio præfidis. Et de laude ipfius veritatis fit mentio in cap. confuetudo 8. dist. vbi dicitur, quod valet, vincit, & viuut in æternum, & obtinet in fecula feculorum. Et merito cum veritas fit Deus, vt habetur Ioan. 14. Ego fum via, veritas & vita, & in c. si confuetudinem. eadem diftinct. Hanc caufam nefciunt multi prælati, qui volentes plus placere hominibus quàm Deo, infinita sine complemento promittunt. vnde hanc ignorat, & ideo interrogant cum Pilato, Quid eft veritas. Ioan. 18. c. in fine. vt refert glo. in verbo, veritatem. in c. vnico, de officio delegati. in extrauagan. communibus. Et peccatum eft eam cælare c. 1. & ca. dilectorum. de testibus cogendis, & per totum illum titulum, & melior tex. in c. quisquis. 11. q. 3. & ca. 1. extra de crimine falgi. & proditor eft veritatis, qui non libere veritatem enunciat, vt dicit tex. in c. nolite. eadem quæftione. Et veritas & ratio femper præponenda eft, vt in ca. veritate. cum fequen. 8. distin. Et de eius laude vide Guil. le Rouille in fua descriptione Iuftitiæ. lib. 1. ca. 11. de eius verò dignitate & vtilitate Ant. Floren. in fua fum. in 4. par. tit. 5. ca. 15. §. 1. 2. 3. & 4. dicit etiam Aristo. 1. Ethicor. Duobus amicis cõtendentibus, fandum eft laudare veritatem. Et licet amicus Socrates, amicus etiam Plato, magis tamen amica veritas. Et lib. 3. Ethic. Verum bonum eft & laudabile, verus eft laudandus. Et veritas licet fit bona, parit tamen malum filium, fcilicet, odium, vt ait Terentius. Ideo dicitur, quod tres funt Bonæ marres, quæ pariunt tres malos filios, veritas enim odium pa-

rit, pax ocium, seu vitium, & nimia familiaritas contemptum, de quo vltimo eft tex. in l. obseruandum. ff. de officio præfidis. & in l. nec quicquam. §. circa. ff. de officio Proconfulis. & in c. quando & ibi glo. formalis, in verbo frangatur. 86. dist.

Vigefima feptima confid. de Præceptis diuinis adaperiet, quod dignius & excellentius fit. Nam certum eft, quod funt decem Præcepta Decalogi, quæ ponuntur amplè per Bernardinum de Buftis, in prima parte fuis Rosarij term. 16. & his verbis continentur:

*Vnum cole Deum, ne dicas vana per ipfum.
Sabbata fanctifices, habeas in honore parentes,
Non fis occifor, fur, mæchus, testis iniquus.
Alterius nuptiam, nec rem cupias alienam.*

Et hæc Præcepta excedunt Præcepta legalia, vt ibi dicit e. Sed inter omnia præcepta vnum eft dignius & excellentius, & maximum, & ponitur in quatuor locis, fcilicet, Deut. 6. vbi ponuntur tria contenta in vno præcepto, fcilicet, Diliges dominum Deum tuum extoto corde tuo, ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua, & Matth. 22. vbi etiam ponuntur prima duo: & in tertio, & in tota mente tua. & Marc. 12. additur quartum, videlicet, ex tota virtute tua. & Luc. 10. additur: ex omnibus virtutibus tuis, & tale præceptum (vt dicit Nic. de Lyra Matth. 22.) dicitur primum dupliciter, fcilicet, origine & dignitate, seu perfectione. Perfectione tali, fcilicet, quod omnia alia comprehendit. Remitto me in reliquis ad dominos Theologos in pluribus allegatis per eundem Bernardinum: vbi multos allegat, qui de huiusmodi præceptis amplè ponunt. Et vltra vide Ant. Flor. in prima par. fua fum. ti. 14. c. 4. per totum vbi amplè. De præceptis autem moralibus, vide per eundem eadem par. eodem ti. ca. 3. & per fandum Thomam in prima fecundæ q. c. 101. 102. 103. 104. 105.

Sunt alia Præcepta diuina, quæ dicuntur Articuli fidei, & inter hos, quis illorum fit dignior & excellentior: de his fupra dixi in hac par. in 20. cõfide. vbi illos feriatim descripsi, ideo hic pauca repetenda funt. Sed inter omnes primus eft excellentior: quia ab ipfo omnes alij dependent, fcilicet, credere in Deum patrem omnipotentem, creatorem cœli & terræ, & omnes huius mundi nationes credunt hunc articulum, fcilicet, Christiani, & Pagani, & infideles. & dicit Pfalmista Pf. 118. Dilexi madata tua super Aurum & Topazion. Nechodie funt aliqui Idolatræ, Imò omnes indiftinctè credunt in Deum patrem omnipotentem, creatorem cœli & terræ, quoniam cum pater fit, maior eft Filio. & habetur Ioan. 16. quod Christus de patre loquens dixit: Vado ad patrem qui maior me eft.

Et quia hic de fide, eius Articulis, & nobilitate fit mentio: Ideo quædam, notatu digna, quæ ex facris literis ortum habet, addere curauim. Est autem fides,

fides, vt habetur ad Hebræos 11. fperandarum fubstantia rerum, argumentum non apparentium, quam definitionem sic explico. Fides eft quædam inchoatio seu fundamentum future beatitudinis, probatioque, seu offenfio earum rerum quæ nunc non videntur, vt funt diuinæ personæ in fpirituali ædificio. Fides fundamentum ponit. Spes parietes erigit: sed charitas tectum consummat, quæ operit multitudinem peccatorum: vt habetur Iac. 5.

Duodenarius Articulorum numerus fecudum duodecim lapides preciosos Apocal. 12. pofitos, & etiam duodecim Apostolos primos, ex quib. structura murorum militantis Ecclesiæ compaginatur, hic feriatim fequitur.

Primus, eft de diuinitatis vnitatem, ibi, Credo in vnum Deum. Iaspide nõ immérito signatus. Quoniam quidem Iaspis oculum purgat visum aciendo, sic primus de vnitatem Dei articulus mentis aciem illuminat, postergatis erroribus.

Secundus articulus, de Personarum trinitate ponitur in fymbolo locis tribus, videlicet, Credo in Deum Patrem omnipotentem, in Iesum Christum filium eius vnicum dominum nostrum, & Credo in Spiritum fandum. Hic articulus Saphyro notatur. quippe Saphyrus lapis humanum corpus vegetum efficit integra membra conferuans, simili modo hic articulus Ecclesiæ militantis corpus adunat.

Tertius articulus, eft de Mundi & omnium in eo contentorum creatione: ibi. Creatorem cœli, & terræ, qui Carchedonio lapide designatur. Nempe hic lapis Demonũ illusiones fugat, virtutes cõferuat, sic hic Articulus.

Quartus articulus, eft de opere Iustificationis, gratia Spiritus sancti, ibi: Credo, videlicet, fandum Ecclesiæ catholicam, Sanctorum communionem, Remissionem peccatorum, quo septem Sacramentorum Ecclesiæ fides innuitur, qui bene Smaragdo signatur, qui eft lapis valens contra caducum morbum, Et hic Articulus contra omne peccatum originale, mortale, actuale, & veniale est præfens medicina.

Quintus articulus, eft de vniuersali omnium bonorũ resurrectione, ibi: Carnis resurrectionem videlicet, Credo: quippe quia Christus resurrexit primitiæ dormientium. 1. ad Cor. 15. & nos resurgere oportet, & bonos & malos, sed sine difpari. Quippe procedent, qui bona fecerunt in resurrectionem vitæ, qui verò mala egerunt in resurrectionem Iudicij, fcilicet, æternæ damnationis. Io. 5. Hic articulus rectè per Sardonicum lapillum notatur: quoniam hic lapis hominem castum, & humilè reddit, sic huius articuli frequens memoria.

Sextus articulus eft de æterna vita, & beatitudine bonorum. ibi, Credo vitam æternam, qui sanc Sardinio lapide designatur. Ille lapis hominem ad bonum incendit, & timorem fugat. Huius Articuli viua recordatio nos ad bene agendum incipit

tat pro tanto bono cõsequendo, & timorem seruilem, videlicet, & humanum expellit, nõ tamen illum filialem reuerentiæ timorem, qui manet in feculum feculi. Et prænuncupati sex Articuli potiffime diuinitatem concernunt.

Septimus Articulus, & de Christi humilitate, primus eft de ipfius Christi conceptione in virginis vtero per Spiritus sancti operationem facta, & eiusdem natiuitate, ibi: Qui conceptus eft de spiritu sancto, natus ex Maria virgine: Qui factis opportunè per lapidem Chryfolithũ designatur, qui lapillus intellectum humanum confortat, vt melius intelligat. sic hic Articulus per eum conceptum, & natum, qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Ioan. 1. hominum intelligentiam fouet, & confortat.

Octauus Articulus, eft de Christi passione, & sepultura: ibi, Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & sepultus, qui non improbè Berillo lapide notatur. valet quippe lapis ille cõtra hostium lites, vt inuictum hominem efficit. Sic huius Articuli pia meditatio nos cõtra diabolum, carnem, & mundum victores efficit.

Nonus Articulus, eft de Christi anima ad inferna descendente: ibi, Descendit ad inferna. Qui factis decenter Topazio lapide notatur, qui contra lunaticam passionem suapte natura prodest. Sic huius articuli recogitatio contra dæmonum lapsus proderit, qui tunc fuerunt spoliati.

Decimus Articulus, eft de Christi resurrectione, ibi. Tertia die resurrexit à mortuis, qui lapide Chryfopafio insinuatur. Valet enim is lapis contra lepram, quæ est quædam corporis corruptio, sic, quia tunc noluit Deus fandum suum videre corruptionem. Illius articuli memoria nostræ resurrectionis spem confortat.

Vndecimus Articulus eft de Christi ascensione ad Cœlos, ibi, Ascendit ad cœlos, sedet ad dexteram Dei patris omnipotentis. Qui Hyacintho optimè notatur, qui lapis valet ad membrorum vigorem, & saporem salutiferum. Sic huius Articuli reminiscencia facit, vt membris vegetis, quæ sursum sunt sapiamus, non quæ super terram. ad Colof. 3.

Duodecimus, & de humanitate Christi, sextus Articulus eft de futuro Iudicio, ibi: Inde venturus est iudicare viuos, & mortuos, & rectè per Amethystum denotatus. Ille lapis hominem vigilem facit ad bonum prætentum, & à malis conceptionibus liberat. Sic futuri memoria frequens nos vigiles reddit, extranea expellens. vt bonam de commissis talentis reddere possimus rationem.

Quidam nihilominus articulos aliter modo in quatuordecim distribuunt, septem secundum diuinitatem ponentes, videlicet, primum, de vnitatem Dei. Secundum, de persona patris. Tertium, de persona filij. Quartum, de persona Spiritus sancti. Quintum, de opere creationis. Sextum, de

opere iustificationis. Septimum, de opere glorificationis. Et septem de humanitate. Primum, de Christi conceptione. Secundum, de natiuitate ipsius. Tertium, de morte. Quartum, de descensu animæ ad inferna. Quintum, de eius resurrectione. Sextum, de ascensione. & septimum de postremo iudicio. Eadem manet vtrouiq; sententia, quamuis partitio varietur.

Vnde propositio excellentia, seu nobilitas penes obiectum, & maiorem iudicij nostri adhesionem sumi solet, Et quo purius est de Deo iudicium sine creaturæ admixtura, eo est huius modi propositio nobilior, excellentiorq;

Quo fit, vt omnes articuli de diuinitate sint longe nobiliores articulis illis, qui de humanitate partuntur, & articuli de Dei vnitae, & personis, sint nobiliores alijs de operibus Dei erga creaturas. Hinc factum credas, vt alijs quatuor secundum diuisionem posteriorem præponitur in præpositio, vt dicamus in Deum, in Patrem, in Filium, in Spiritum sanctum, non autem alijs. Non dicimus: Credo in Ecclesiam catholicam, sed Ecclesiam, sine in præpositione, & non in cassum. Quippe Deo vni in essentia, & trino in personis, sic adherendum fuerit, vt illi, a quo omne datum optimū, & omne donum perfectum, nō sic Ecclesie, nisi suo capiti adherendum erit, Ecclesie quidem sponsæ adheremus propter sponsum Christum.

Demum ille articulus, qui est de vnitae diuine essentiae, omnium & primus, & nobilissimus habetur. Cui pauci grandi malitia exæcati dissentant, plurimi ignorabāt personarum trinitatem: sed ferme omnes, maxime Iudei, & Naturæ legem obseruantes, vnum esse Deum credentes, confessi sunt. Ideo notus in Iudæa Deus in Israel magnum nomen eius. Psalm. 75. Pauci, scilicet Patriarchæ & Prophetæ personarum trinitatem deprehenderunt, vnum esse Deum oportuit omnes credere, secundum id Apost. Hebr. 11. Credere enim oportet accedentem ad Deum, quia est: secundo oportuit credere (vt ibidem habetur) quod inquirentibus se Deum remunerator sit: tertio credere oportuit, quod aliquo medio hominis lapsū repararet. secundum illud Petri Actuum 4. Nec enim aliud nomen est sub caelo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri. quod de Christo redemptore dictum est. Illud postremo alta mente recondas, quod vbi audies: Iustus ex sua fide viuet (vt Propheta & Paul. Abac. 2. & ad Rom. 1. scripserunt) de ea fide intelligas, quæ per charitatem operatur, alias statim homo corrueret in Lutheranorum errorem, quandoquidem sicut corpus sine spiritu mortuum est, ita fides sine operibus mortua est. Iac. 2.

Aduerte tamē, quia multa sunt Præcepta: Quædam sunt Dei, quæ omnibus anteponenda sunt, vt in c. quæ contra in fi. 8. dist. c. si is. cū seq. 11. q. 3. q̄ decem sunt, vt dixi, sine quorum obseruatione salus esse

non potest, quæ dicuntur decalogi, vt in c. meretric. 32. q. 4. & in c. qd in omnib. ca. causa. q. 7. Sunt etiam præcepta quædam moralia, quædam mystica, quædam sacramentalia, quædam ceremonialia, de quib. in c. si. dist. 6. Item quædam sunt præcepta Apostolica, id est, sanctæ Romanæ Ecclesie, quib. nullus dura superbia resistere debet. ca. præceptis, 12. dist. Item sunt præcepta superiorum, quæ iniusta, implenda non sunt. c. si episcopus. & c. si is. 11. q. 3. Nam & præcepta sanctorū virorum antequam impleantur, sunt discutienda, videlicet, si iusta, si licita, si non contra dominum sunt, vt dicit tex. in c. si quis prepostera. l. dist. Sic & Papa non vult q̄ impleatur quod per subreptionem præcipit. ca. si quando. extra de rescriptis. & l. nemo. C. de sent. Verum de Præcepto Dei, disputandum non est. Nam semper est licitum. vt in c. paratus. 23. q. 1.

Vigesima octaua confide. erit de beatitudinib. quæ sunt septem, secundum dist. graduum, quamuis sint octo secundū essentiam, quas Christus enumerat in sermone facto discipulis in monte. de quo habetur Mat. 5. & quoniam vltima quæ est octaua ponitur per essentiam, quæ est quædam firmitas omnium præcedentium, debentur sibi omnium præcedentium præmia, & ideo redit ad caput, vt intelligantur sibi omnia præmia consequenter attribui.

Vnde prima est paupertas spiritus, quæ ponitur pro abstinentia ab amore mundi, id est, ab amore carnalium voluptatum, & diuitiarum, ac propria excellentiæ.

Secunda est mansuetudo, cum dixit: Beati mites, & tales dicuntur, qui nullam amaritudinem sentiunt.

Tertia est iustus, cum dixit: Beati qui lugēt, scilicet, pro peccato, & ipsum odium, ita quod insurgunt aduersus id, ad destruendum ipsum.

Quarta est esuries iustitiæ, & vehemens desiderium iustitiæ, sue summi boni. Esuries aut iustitiæ potius est beatitudo, quam esuries aliarum virtutum cardinalium: quia per iustitiam immediate coniungimur Deo, quod non fit per alias virtutes cardinales. Iustitia enim prout ibi capitur, cum dicitur: Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiā: comprehendit fidem, spem & charitatem, de quibus supra dixi, quæ immediate nos coniungit Deo.

Quinto ex misericordia, per quam pro terrenis cœlestia merentur, & illius sunt 13. opera, de quib. in consideratione seq.

Sexta est munditia cordis, qua clarificatur cor, & mundatur ad videndū Deū, & ardentissime diligendum. Accipitur aut munditia cordis sibi non pro virtute, sed pro statu qui est purgati animi.

Septima, est pax, quæ est status virtutis, in quo est delectatio in Deo sine contradictione carnis, mundi, & diaboli: vel si qua est, inefficax est. Vnde patet, quod pax est status animi purgatissimi. Pacificus aut magis attribuitur esse filios Dei, quæ alijs, quia

quia dixit: Beati pacifici, quoniam filij dei vocabantur. Et licet misericordia maxime assimilet hominem Deo, quārum ad opera exteriora, tamen quantum ad interiora magis assimilat Pax.

Octaua beatitudo est, de qua dicitur: Beati, qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Hæc virtus scilicet, sustinentia persecutionem propter iustitiam, annexa est Paci. Cum enim pacificus sit absque contradictione carnis, mundi, & diaboli, vt dixi, patet, quod idem paratus est superare tentationem mortis pro Christo, in eodem gradu est cum pace. Propter hoc dicimus, quod octo sunt beatitudines quantum ad essentiam: sed tantum septem quārum ad distinctionem graduum, Quoniam super pacem non est virtus alia, Dixit enim August. Pax est finis & consummatio omnium virtutum. Et ista octaua dicitur redire ad caput duobus modis. Primo, quia idem præmium sibi promittitur quod prima. Secundo, quia omnes probant, quod à prima vsque ad vltimam veræ sint. vnde dicit Gregorius: Qualis vnusquisq; apud se lateat, illata contumelia probat. vel secundū Ambro. Pauperibus promittuntur Regnum, quantum ad gloriam Animæ. Passus autem in corpore persecutionem. Regnum, quantum ad gloriam corporis.

Et inter eas talis excellentia, quod semper vna de gradu excellit aliam, quoniam ista præmia se habent per aditionem ad inuicem. Nam plus est possidere terram Regni cœlorum, quam habere simpliciter. Quoniam multa habemus quæ non firmiter & pacifice possidemus. Plus est etiam consolari in regno, quam habere & possidere. Multa enim cum dolore possidemus. Plus est etiam saturari, quam simpliciter consolari. Nam saturitas abundantiam consolationi importat. Misericordia verò excedit saturitatem, vt plus, scilicet, accipiat, quam metuerit vel desiderare potuerit. Adhuc magis est videre Deum. Sicut maior est, qui in curia regis non solum prandet: sed etiam videt faciem Regis. Summam autem dignitatē habet in domo regis filius regis. ita dicit Anton. Flor. in sua sum. 4. par. lib. 7. ca. 5. 3. & ibi in toto illo cap. ponit amplè materiam Beatitudinum: ad quem recurre in reliquis, cum mihi sufficiat habere excellentiam vnus ad aliam.

Etiam aduerte, quod beatitudines excedunt virtutes cardinales & dona. Quoniam habitus virtutum cardinalium principaliter disponitur ad exercitium Animæ: Habitus vero donorum disponitur ad actus cōtemplatiuæ maxime: Habitus autem beatitudinū disponitur ad perfectionem vtriusq; vt habetur in compendio theologiae. lib. 5. c. 55. & dicitur in c. 47. in fi. quod sicut in enumeratione donorum est ordo artificialis. quo primo ponuntur digniora, ita in beatitudinibus est ordo naturalis, vbi digniores ponuntur vltimo.

Sanctus Tho. 1. 2. q. 69. ponit, An Beatitudines distinguantur à virtutibus, & donis, & ibi plenè per eum.

Vigesimanona confi. Est de operib. misericordie: quæ sunt 14. Quoniam sunt septem opera misericordie corporalia, septem verò spiritualia. corporalia. n. sunt, de quib. habetur Mat. 25. Esuriui, & dedistis mihi manducare. & sunt hæc: Pascere esurientem, potare sitientē, vestire nudum, recolligere hospitem, visitare infirmum, redimere captiuum, & sepelire mortuum. Et in hoc versu continentur:

Visito, poto, cibo, redimo, rego, colligo, condo.

De primo, habetur Esa. 63. Frange esurienti panem tuum. De secundo, habetur Pro. 25. Si sitit inimicus tuus, potum da illi. De tertio, habetur Luc. 3. Qui habet duas tunicas, id est, ad superfluitatem, det vnā non habenti. De quarto, habetur per Apost. ad Ro. 12. Hospitalitatem sectantes. De quinto, scilicet, redemptione captiuorum, habetur per Ambr. in c. aurum. 12. qu. 2. vbi dixit, quod ornatus sacrorum est redemptio captiuorum. De sexto, scilicet, de visitatione infirmorum, habetur Iob. 5. Visitans speciem tuam, id est, hominem, in infirmitate, non peccabis. De septimo, quod non ponitur Matth. 25. habetur Act. 8. vbi habetur de Stephano lapidato, quod sepelierunt eum viri timorati. & dicitur Eccles. 7. Mortuo nō denegabis gratiam. De quo amplè dixi supra in 2. part. in 3. confi. ideo hic non repeto.

Alia vero septē sunt opera spiritualia, quæ sunt, videlicet docere ignorantem, cōsolare dubitanti, consolari tristem, corrigere peccantem, remittere offendentem, portare onerosos & graues, pro omnibus exorare, & continentur in hoc versu:

Consule, castiga, remitte, solare, ser, ora.

De primo, habetur ad Ro. 12. Qui docet in doctrina, lege subueniat proximo. De secundo, habetur Thob. 4. Consiliū semper à sapientib. inquire. & 12. q. 2. c. pen. vbi dicitur bonæ rei dare cōsiliū, & præsentis habere vitæ subsidium, & æternæ remunerationis expectare cernitur præmium. De tertio, habetur per Apost. 1. Theff. 4. Itaq; cōsolamini inuicem in verbis istis: & non contristemini de dormientib. sicut gentes, quæ spem non habent. De quarto, habetur Mat. 18. & in c. novit. de iudicijs: Si peccauerit in te frater tuus, vade, & corripe eum inter te, & ipsum solum. & Apost. ad Timo. Peccantem coram omnibus argue. De quinto, habetur Luc. 6. Dimitte, & dimitteret, seu dimitte mini, & Matth. 18. Serue nequam omne debitum dimisi tibi, quoniam rogasti me. Nōne oportuit, & te misereri conserui tui? De sexto, habetur ad Ro. 15. Debemus nos firmiores, infirmitates aliorum portare, non solum secundum quod infirmi sunt graues, & inordinatis actib. sed etiam vniuscuiusq; onera sunt supportanda. secundum illud ad Gal. 6. Alter alterius onera portate, & sic adim-

plebitis legem Christi. De septimo habetur Jac. 5. Orate pro inuicem, vt saluemini. & secundum Thomam secunda secunda, q. 32. art. 3.

Ista sunt spiritualia opera, seu hæ septem Eleemosynæ spirituales, sunt potiores corporalibus, triplici ratione, prout refert Antoninus Flor. in sua sum. 4. par. tit. 5. c. 18. §. 7.

Prima est, quia id, quod exhibetur in Eleemosyna spirituali est nobilior, scilicet donum spirituale, quam præmium corporale, secundum illud Prouerb. 4. Dignum bonum tribuam vobis, legem meam non derelinquatis.

Secundo, ratione eius, cui subuenitur, quia spiritus nobilior est corpore. Vnde, sicut homo magis sibi debet providere quantum ad spiritum, quam quantum ad corpus: ita etiam proximo magis debet providere de Eleemosyna spirituali, quam corporali, quem ex charitate diligere debet.

Tertio, quantum ad ipsos actus, quibus subuenitur. Nam actus spirituales, quales sunt Eleemosynæ spirituales, sunt perfectiores actibus corporalibus, quibus exercentur in Eleemosynis corporalibus. Dicit tamen ipse Ant. Flor. vbi supra, Quod secundum aliquem casum particularem, interdum aliqua Eleemosyna temporalis, posset præferri alicui Eleemosynæ spirituali, sicut magis esset pascendum fame morientem, quam docendum, sicut dicit Philo, quod indulgere melius est ditari quam philosophari, quamuis hoc sit melius simpliciter.

Trigesima confid. est de donis Spiritus sancti, quæ sunt septem, scilicet, timor, pietas, scientia, fortitudo, consilium, sapientia, & intellectus. Quæ enumerantur Esa. 11. ca. Vbi ea alio ordine ponit. Quoniam primò ponit donum sapientiæ. Secundò intellectus, Tertio, consilij, Quarto, fortitudinis. Quinto, scientiæ. Sexto, pietatis. Septimo, Timoris. Et ideo videtur, quod hoc ordine artificiali, de quo supra dixi inconsidera, immediate precedenti, quod donum sapientiæ sit dignius, & sic de singulis vnum excedit aliud descendendo, & ideo dicit Ant. Floren. in sua sum. in 4. par. tit. 10. c. 2. in prin. & §. 6. quod comparando ipsa dona ad inuicem, dignitas eorum, qua vnum præferatur alteri, est attendenda secundum enumerationem eorum, incipiendo à sapientiâ. vt ponitur Esa. 11. vt dictum est supra. De istis septem donis, & commendatione eorum, vide ample Gulielmum Paraldi in sua sum. virtutum & vitiorum lib. 1. part. 3. ca. 5. de donis. Et ibi ponit, quod quædam pertinent ad diuina, & illa sunt digniora, quædam vero ad humana. Et etiam quædam pertinent ad vitam actiuam, & sunt quinque; & de his primo ponit, eò, quia vita actiua est ante contemplatiuam: quædam verò pertinent ad vitam contemplatiuam, vt sunt donum intellectus, & donum sapientiæ, & ista sunt digniora, vt ibi.

Trigesima prima confid. de septem sacramentis enunciat, quæ sunt baptisimus, confirma-

tio, Eucharistia, pœnitentia, vnctio postrema, ordo, & matrimonium, quod illorum sit dignius, & excellentius.

De Sacramento matrimonij dixi in commentarijs nostris super consuetudinibus ducatus Burgund. in rub. *des droictz, & appartenan. à gens mariez*, quod est dignius, & excellentius alijs ex pluribus ibi descriptis ad laudem matrimonij, quam ibi posui cum multum quadraret ad propositum.

Cælius vero li. 15. c. 19. ait: quod matrimonium secundum Augu. quantum ad genus attinet mortalium, est quoddam ciuitatis seminarium, & ibi asserit tria esse bona coniugij, scilicet: fides, proles, & sacramentum, quæ posui in dicto loco cum pluribus alijs laudibus matrimonij, & etiam de laude illius idem Cælius eo. lib. ca. 13.

Dico tamen hic, quod Eucharistiæ Sacramentum est venerabile, adorandum, venerandum, colendum, glorificandum, præcipuis magnificandum laudibus, dignis præconijs exaltandum, cunctis honorandum studijs, vt dicit text. in. clem. si dominum in sanctis de reliquijs, & vener. sanctorum. Imo etiam excellentissimum, & est maximum Sacramentum ex themate posito per Ant. Flor. in sua sum. in 3. part. lib. 14. c. 4. in prin. vbi ponit tale thema: Memoriam fecit mirabilium suorum misericors & miserator dominus, eam dedit timētib. se. Ps. 110. Excellentissimum. n. illud dicit Textus in d. clem. si dominum. & Floren. in d. §. 1. Ed, quia omnia alia ordinantur ad ipsum, vel perficiuntur per ipsum, nec quid pretiosius habemus in hoc mundo. Quid enim preciosius & melius corpore & sanguine domini nostri, vt ait Hiero. 1. q. 1. c. multi. quasi diceret nihil. de consec. dist. 2. cap. nihil. Nihil enim in sacrificijs maius esse potest. Nec vlla oblatio maior reperitur, & ibi ponit quomodo mirabilia sunt opera Christi. & dicit gl. in verb. quid melius. in d. c. multi. & in d. ca. nihil, quod Sacramentum Eucharistiæ inter Sacramenta est maius, dignius, & melius quo ad sanctitatem & reuerentiam. Et, vt dicit idem Floren. ea. par. suæ sum. lib. 12. in prin. est maximum Sacramentum, quo ad essentiam, Licet quædam alia dicantur maiora secundum alios respectus, quos infra referam. vide tamen Bonauenturam, qui plura dixit in suo lib. quem fecit de excellentia Eucharistiæ.

Sed, quantum ad istud Sacramentum volo demonstrare eius excellentiam ex pluribus causis & rationibus.

Prima, quia fuit figuratum tam ante legem, quam in lege. Primò per oblationem factam per Melchisedech, vt habetur Genes. 14. Et fit mentio in c. accipite. de consec. dist. 2. In qua figura, habemus formam exteriorem sacramenti, vt primum effectum. scilicet refectioem. ibi ante præcessit figura spiritualis in pane & vino. Itē in Manna. vt habetur c. corporeū. de consec. dist. 2. Et in hoc figuratur effectus gloriæ: & in oblatione illius figuratur, in quo

quo debet fieri oblatio, & super quem. sed Ioan. de Turrecr. in d. c. corporeum. ample disputat, an conuenienter fuerit figuratum in Manna, nō in isto, quia non est præsentis speculationis.

Item fuit figuratum in diuersis Sacrificijs, de quibus habetur in Leuiti. quibus figurabatur Passio Christi. Item in virga Ionathæ mellis, vbi figurabatur quis offerre debeat. per fauum enim designatur deuotio offerentis. Figura sanguinis Christi fuit vinum, ad designandum refectioem. Cantorum primo. Introducit me in cellam vinariam.

Secunda, quia à Prophetis prænunciatum, vt habetur Psal. 77. Panem Angelorum manducauit homo.

Tertia, quia à Christo verbo & facto institutum, vt habetur Io. 16. Ego sum panis viuus, qui de cælo descendi. factus. vt Matth. 9. & 26. Accipite & comedite: Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur. & in c. panis est in altari, de consec. dist. 2. & c. cum Marthæ. de celebr. Mis.

Quarta, quia ab Apostolis seruatum, vt habetur 1. Cor. 11. Conuenientibus in vnum.

Sexta, quia à summis Pontificibus ordinatum, vt habetur in d. clem. si dominum in sanctis. de reliquijs & vener. sanctorum. Et hæc sex causæ ponuntur in Compendio Theologiæ lib. 6. cap. 13. & in cap. 14. ponuntur mirabilia, quæ sunt in ipso Sacramento, de quibus etiam aliquid statim dicetur.

Septima, quia maiora, nobiliora & excellentiora continentur in isto Sacramento, quam in omnibus alijs. Continet enim in se nobiliora in omni genere Entis, & illud quod est nobilissimum in fine nobilitatis. Continet autem Christum, in quo tres substantiæ concurrunt, scilicet Caro, Anima rationalis, & Deitas. Corpus autem Christi de purissimis sacratissimæ virginis sanguinibus. Spiritus sancti manibus formatum, atque ipsi Deitati coniunctum, omni corpore nobilissimum esse perfectius. Anima verò Christi diuinis splendoribus candida omni sapientia & virtute plenissima: vt putā cui non est datus in donis & virtutibus. Spiritus ad mensuram, Ioan. 6. Intellectualem creaturam nobilitate transcendit & perfectione. Deitas verò fontana & origo omnis boni, quæ ex inseparabili vnione ad naturam assumptam, in hoc Sacramento veraciter ex concomitantia continetur. In infinitum nobilitate & perfectione rebus supereminet vniversis. de quo Propheta in Psal. 47. Magnus dominus & laudabilis nimis, & magnitudinis eius non est finis. Et hæc rationes ponuntur ad demonstrandum dignitatem huius Sacramenti in dicto compendio Theologiæ lib. 6. c. 13.

Octaua colligi potest ex plenitudine sanctitatis, quæ est in hoc Sacramento. Continetur autem in hoc Sacramento realiter ipse Christus Sanctus Sanctorum, vt pote in quo (iuxta Apostolum) abundat plenitudo diuinitatis corporaliter, id est,

veraciter. ad Colof. 2. In alijs autem Sacramentis continetur quædam virtus sanctificatiua instrumentalis deriuata à Christo. Cum autem semper quod est per essentiam tale potius sit eo, quod est tale per participationem, manifeste patet hoc Sacramentum seu Sacrificium potissimum esse omnium Sacramentorum. Quoniam propter vnumquodque; tale, & illud multo magis. auth. multo magis. C. de sacrosan. Eccle. & potentior est causa quā causatum.

Nona colligi potest ex ordine Sacramentorum ad inuicem. Nam omnia Sacramenta videntur ordinari ad hoc Sacramentum tæquam ad finem, vt dicit sanctus Tho. in 3. part. quæ. 55. arti. 3. Hinc beatus Dionysius in c. tertio Ecclesiasticæ Hierarchie, dicit, quod non conuenit aliquæ perfici perfectione Hierarchica, nisi per diuinissimā Eucharistiam.

Decima colligi & apparere potest nobilitas & excellentia istius Sacramenti ex ritu ipsorum Sacramentorum. Nam ferè omnia Sacramenta cõsumuntur in ista Eucharistia, vt dicit Dionysius in d. c. 3. sicut patet, quod ordinati & etiam omnes alij, & etiam baptizati si sint adulti, assumunt illud Sacramentum.

Vndecima colligi potest ex singularitate & sublimitate miraculorum, quibus splendet hoc Sacramentum præ cæteris. Tantis enim & tot hoc admirabile Sacramentum fulget miraculis, vt humana intelligentia omnino obrundatur tanto splendore maiestatis, deficiunt omnes sensus in eo: tactus in contactione, in contemplatione visus, in sapore gustus, olfactus in odore. Solus quidem auditus fide Christi instructus, percipit veritatem. Vnde huius Sacramenti miraculorum sublimitate sancta Ecclesia admiratione suspensa in eiusdem Sacramenti solennitatis officio, de quo etiam in d. clem. si dominum. de reliquijs & vener. sancto. Quid hoc Sacramento mirabilius esse potest? in ipso namque panis & vinum in corpus & sanguinem substantialiter conuertuntur, & Christus Deus & Homo sub modici panis specie continetur: manducatur vtique à fidelibus, sed minime laceratur, quiniundò diuiso Sacramento integer sub qualibet diuisionis particula perseuerat. Accidentia in eodem sine subiecto consistunt. O miraculum (inquit Basilius) Omnipotentia, O Dei circa nos misericordia, qui sursum sedet ad dexteram, Sacrificij tempore manibus hominum continetur. Alia miracula ponuntur in dicto compendio Theologiæ. cap. 14. libro supra allegato.

Duodecima colligi potest ex conditione fontanæ gratiæ & virtutum, quas in se continet, continetur quidem in hoc Sacramento omnium gratiarum fontalis origo, mare virtutum, & omnium bonorum profluxus. Hic enim est fons copie, omnia per gratiam irrigans. de quo Cantico. 3.

Fons hortorum, puteus aquarum viuentium, que fluunt impetu de Libano. Libanus candidus noster est Christus, ex quo impetu fluunt riuus gratiarum. Quare beatus Ambrosius de hoc Sacramento loquens, ita ait: Hoc Sacramentum praestantissimum est, in quo est diuinitatis praesentia, mundi redemptio, peccatorum remissio, gratiarum diuisio, virtutum omnium congregatio.

Decimatertia colligi potest ratione praecellentiae huius Sacramenti seu Excellentiae ex magnitudine utilitatis eius. Est enim vtile viuentibus in praesenti seculo, existentibus in Purgatorio, regnantibus in caelo, etiam profunt ad cumulum gaudiorum. Et ista utilitas consistit ex multis effectibus, qui proueniunt ex isto Sacramento Eucharistiae, & sumptione. Ex quibus ponuntur per Anton. Florentinum duodecim in sua summa. in 3. part. lib. 14. c. 12. §. 6. & fi. & 23. aut 24. in compendio Theologiae. lib. 6. c. 15. quos ibi videre poteris, cum sufficiat nobis demonstrasse causas & rationes, quare sit excellentius alijs Sacramentis. Sex tamen utilitates seu fructus huius Sacramenti scripsit Bernardinus de Buis in 2. parte sui Rosarii. ferm. 14. & 4. part. qui comprehendere videntur omnes alios: & sunt magis clari, & autoritatibus probati, quem idcirco vide.

Sed tamen aduertendum est, quod Ioannes de Turrecremata in d. c. nihil. de consec. dist. 2. dicit quod quinque modis vnum Sacramentum dicitur dignius alio: & illi quinque modi ponuntur in gl. fi. in d. c. nihil. & in gl. in verbo, non debet. in c. ecce, 95. dist.

Vno modo, quo ad rem Sacramenti siue quo ad effectum eius, & sic Baptismus, qui delet omnem culpam, & aufert omnem poenam, & est maximū bonum Sacramentorum.

Secundo quantum ad id quod continetur in Sacramento, & sic Eucharistia est nobilissimum Sacramentum, in quo continetur ipse Christus.

Tertio modo, quantum ad gradum dignitatis in quo constituitur suscipiens Sacramentum, & sic Ordo est dignissimū Sacramentū: cū Sacramentum ordinis dicatur Sacramentum dignitatis, eodē, quia promotus ad ordinem, consequitur dignitatem. tex. in c. denique. in prin. 4. dist. Ita, quod nulla dignitas secularis similis est Sacerdotio. ca. duo sunt. 96. dist. Notat Panor. in c. veniens. de transact. & de his in consideratione sequenti dicitur sum.

Quarto, quantum ad ministrum, & sic confirmatio, & etiam ordo sunt dignissima. Quia non nisi per Episcopum ministrantur. c. inter corporalia. in prin. extra de translatione Episcopi.

Quinto, quantum ad significatum & non contentum, & sic Matrimonium est dignissimum, quia significat coniunctionem duarum naturarum ad inuicem in Christo.

Sexto, potest dici quantum ad instituentem, vnde est de Sacramento Matrimonij & Eucharistiae, vt dictum est quo ad matrimonium in commēto nostrarum consuetudinum ducatus Burgundiae in rubr. *Des droitz & appartenances à gens mariez*. vbi dixi, quod matrimonium est dignius Sacramentum ratione auctoris, quia institutum à Deo patre, & quod plus est, in statu innocentiae, & in Paradyso terrestri, sed idem dici potest de Sacramento Eucharistiae, quod fuit institutū à Christo: sed non in statu innocentiae, nec in Paradyso, sed inter peccatores & in cena.

Si tamen has dignitates ad inuicem comparemus, inuenietur illa dignitas potissima, quam Sacramentum habet ex contento, quia est essentialior. Et ideo Sacramentum Eucharistiae est simpliciter dignissimum, sicut dictum est.

Et ideo ad argumenta quae facit Io. de Turrecremata in d. ca. nihil pro contraria parte contra Sacramentum Eucharistiae, maxime ad primum in quo dicitur, quod bonum commune potius est, quam bonum vnius, vt habetur primo Ethicorū. Et ideo cum matrimonium ordinatur ad bonum commune speciei humanae per viam regenerationis, & tamen Sacramentum Eucharistiae ad bonū proprium sumentis: ideo videtur quod Matrimonium sit potissimum Sacramentum, & non Sacramentum Eucharistiae.

Respondetur secundum Thomam in 3. parte, quod Matrimonium ordinatur ad bonum commune corporaliter: sed bonum commune spirituale totius Ecclesiae continetur substantialiter in ipso Eucharistiae Sacramento, ex quo nobilius est quam Sacramentum matrimonij.

Ad secundum, in quo dicitur, quod digniora Sacramenta esse videntur, quae per maiorem ministrum conferuntur: Sed Sacramenta confirmationis & ordinis non conferuntur nisi per Episcopum, qui est maior minister, quam simplex minister, qui est sacerdos, per quem confertur Eucharistiae Sacramento: ergo illa Sacramenta sunt potiora, & digniora. Et etiam quia maiorem virtutem habent quaedam, quae imprimunt characterem, vt Baptismus, Confirmatio, & Ordo, quae non facit Eucharistiae Sacramento.

Respondetur, quod primum assumptum non est verum simpliciter. Quoniam, vt dictum est, dignitas magis accipienda est ex parte rei contentae, quam ex parte ministri, vnde nihil prohibet, aliqua Sacramenta secundum quid, vt putā ministri esse digniora Sacramento Eucharistiae, vt putā confirmationis & ordinis Sacramenta, quibus tamen ipsum Eucharistiae Sacramentum simpliciter dignius est: quia verò per ordinem & confirmationem deputatur fideles Christi ad aliqua spiritalia officia, quod pertinent ad officium. Ideo tradere huiusmodi Sacramenta ad solū Episcopum, qui est quasi Princeps in Ecclesia, per Sacramentum

tum verò Eucharistiae non deputatur homo ad aliquod officium, sed magis hoc Sacramentum, vt inquit S. Tho. in 3. par. est finis omnium Sacramentorum, dictum est igitur.

Vel ad aliud tertium obiectum neganda est etiam consequentia, quod cum character Sacerdotalis sit quaedam participatio sacerdotij Christi, & hoc Sacramentum continet ipsum Christū, multo dignius est hoc Sacramentum, quā Sacramenta imprimentia Christi characterem.

Ad quartum, in quo dicitur, quod vnum Sacramentum dicitur esse dignius, ex quo alia dependent, & non è conuerso. Sed ex Baptismo dependet Eucharistia. Non enim potest quis Eucharistiam accipere, nisi fuerit baptizatus. Ergo Baptismus est potior Eucharistia.

Respondetur sic, quod ratio illa procedit ex parte siue ratione necessitatis, quae Baptismus est maius ceteris Sacramentis, cum sine eo nemo saluari possit. iuxta illud Ioan. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in Regnum Dei, & c. nulli. & c. firmissime. de consecrat. distinctio. 4. & ita ex hac parte Baptismus potissimum est Sacramentorum, sicut ordo & confirmatio habent quandam eminentiam ex parte ministri, vt dictum est: & Matrimonium ratione significationis. Nihil enim prohibet aliquid esse secundum quid dignius, quod non est dignius simpliciter. vt dicit Ioan. de Turrecremata in dict. capit. nihil.

Aduerte etiam, quia secundum eundem de poenitent. distinct. 1. in summa. Ordo attendi debet intra Sacramenta diuersis modis, seu diuersis respectibus.

Vno modo, & principaliter penes morbos, ad quos curandos sicut ad finem sunt instituta, inter quos talis est ordo, quem ponit Alber. Magnus in 1. dist. 4. sententiarum.

Primus (inquit) inter istos morbos est origina- lis culpa, & hanc tollit Baptismus. Concupiscentia est pronitas ad malum, quam non tollit Baptismus, sed diminuit, & contra hunc ordinatur confirmatio. Ex pugna autem prauitatis, & quasi ex calore concupiscentiae, oritur perditio bonorum spiritualium: & ideo contra hunc morbum ordinatur tertio loco Eucharistia. Est autem prolapsus concupiscentiae in actuale peccatum, & contra hanc ordinatur poenitentia. Reliquae autem debilitates semper renascunt, contra quas ordinatur extrema vntio. Ordo autem & matrimonium ordinantur contra defectum communem, & ordo est ante matrimonium, quia est secundum digniorem regenerationem: Hac Albertus Magnus. Istum autem ordinem profectus est Magister sententiarum, & alij Doctores Theologi, & melior videtur consideratio inter omnes, vt dicit Ioan. de Turrecremata in dicta summa.

Alio modo potest attendi Ordo inter Sacramenta secundum aliquam rationem dignitatis respectu omnium aliorum Sacramentorum, in quantum sunt in remedium defectus communis, siue in perfectionem multitudinis, Alia verò Sacramenta sunt in remedium siue perfectionem vnius personae: Bonum autem commune cum sit diuinitus (vt dicitur primo Ethicorum) prius est. Vnde hoc ordine considerato, Gratianus primò determinauit de ordine & matrimonio. Tum, quia ordo habet prioritatem quandam respectu matrimonij, & aliorum Sacramentorum. Clarum est autem, quod agens naturaliter prius est sua actione: vnde etiam in iure prius determinatur de officio, quam de actionibus. Tum etiam, quia sicut dictum est, habet digniorem generationem quam matrimonium. Poenitentia etiam habet prioritatem quandam respectu Baptismi, secundum illud actum secundo: Agite poenitentiam, & baptizetur vnusquisque vestrum, & cap. quis aliquando. de poenitent. distinct. 1. Item dicit August. libro de poenitent. & habetur in cap. nullus. de poenitent. distinct. 1. Nullus potest inchoare nouam vitam, nisi cum veteris vitae poenituerit. Item respectu Eucharistiae etiam Poenitentia videtur habere quandam prioritatem, quam omnibus accedentibus ad communem indicitur Poenitentia, sicut etiam colligitur ex cap. omni, vtriusque sexus, extra de poenitent. & remissio. vbi primò iniungitur praecipuum de Confessione, secundò de Communione: in cuius signum Agnus paschalis, qui figuram gerit Sacramenti Eucharistiae, comedi praecipiebatur cum lactucis agrestibus. Exod. 12. quod significat communicandum esse cum amaritudine poenitentiae. Et ista secundum hunc ordinem aliqui tractauerunt de Sacramentis, vt Gratianus, prout refert Ioan. de Turrecremata in dicta summa de poenitent. dist. 1.

Trigesima secunda consideratio. Est consecutiua ad praecedentem de vno Sacramento, scilicet, de ordine, & quia sunt septem secundum aliquos, & octo secundum alios, & secundum Canonistas nouem. Videndum est inter octo ordines Ecclesiasticos quis sit dignior & excellentior. Et sunt secundum Theologos septem, scilicet, ostiarius, lectoratus, exorcistatus, acolitatus, subdiaconatus, diaconatus, & presbyteratus, quos ponit Magister sententiarum in 4. dist. 24. & est tantū vnum Sacramentum, ita quod quilibet ordo est de substantia Sacramenti ordinis, vt dicit Perrus de Palude in 4. distinct. 14. & Florentinus in sua summa. 3. par. titu. 14. ca. 16. §. 1. & in toto illo. cap. ponit materiam ordinum: sed secundum Canonistas, (vt dixi) sunt nouem ordines, quia est ordo clericatus, qui dicitur ordo apud eos, vt est tex. & ibi do. Ant. Panor. & alij in cap. cum contingat. extra de auctoritate & qualitate, & est Sacramentale signum tonsura, vt dicit gl. in verbo, Psalmista. in cap. clericos. 21. dist.

dist. quæ pro hoc allegat. duo sunt. 12. q. 1. Et iste ordo est aliorum ordinum initium, & ex coprimo ordine vinculum promouendi initiatur. Imò si ommitteretur, esset repetendus secundum Panor. post Hostien. in d. c. cum contingat. Et etiam Episcopatus est ordo, vt dicitur in c. clericos. & c. diaconos. 93. dist. facit tex. in c. 1. de ordinatis ab Episcopo, & c. De quibus nouem ordinibus & de officijs eorum ponit Antoninus Florentinus in dicto loco in §. 9. ad quem recurre. & ad textum in c. clericos. & in c. perfectis. 25. dist. & c. Episcopus. & c. seq. 23. distinct. Et isto ordine non reperitur maior, vel par, vt est tex. in c. 1. de sacra vnctiōe. & in glo. in verbo, Episcopus, in procemio sexti. in princip. quæ pro hoc allegat glo. 2. in c. nouo. 21. dist. & c. 1. 32. dist. De cuius dignitate vide Curtium seniore in conf. suo 79. incip. super articulo. an Abbas, vel Prior. in 2. col. & dixi amplè supra in 4. part. in 25. confid.

Trigesima tertia confid. An vita actiua sit excellentior vita contemplatiua, manifestabit. Philosophus enim 2. Ethic. dicit tres esse vitas hominum excellentes. Voluptuosam, scilicet, quæ ponit finem in delectationibus corporis. Ciuile, quæ pertinet ad actiuam, & contemplatiuam, de quibus Cælius lib. antiquarum lectionum. 2. ca. 8. vbi ait actiuos & voluptarios haberi tanquã exules, qui contemplantes iam sunt in patria. Et dicit beatus Aug. in lib. de ciuit. Dei. c. 9. quod tria sunt genera vitæ, scilicet, ociosum, quod pertinet ad vitam contemplatiuam: actiuum, quod pertinet ad actiuam: & ex vitroque compositum, quæ dicitur vita mixta, & congruit Prælati & Prædicatori bus. Alij assignant vitam secundum inchoationem, profectiōem & perfectiōem. Tamen diuisione vitæ humanæ magis propria est, quam ponit Gregorius super Ezechielem. & in 6. moralium. scilicet, quod duæ sunt vitæ, actiua, scilicet, & contemplatiua, in sacro eloquio per duas sorores figuratæ in Veteri Testamento per Lyam & Rachelem: Lyam figurat actiuam, exercens se in septem operibus misericordiæ corporalibus & spiritualibus figuratis per septem filias Lia. Nam septima fuit diuina Rachel venusto aspectu, quæ interpretatur visum principium, significat contemplatiuam, quæ ad principium rerum, scilicet, Deum speculatur. In Nouo enim Testamento figuratur per Martham, & Mariam Magdalenam. Martha actiuam insinuans, quæ sollicita erat, turbata erga plurima. Maria contemplatiuam, quæ sedens secus pedes Domini audiebat verbum illius, Luc. 10.

Et quod ista sit sufficiens diuisione declarat B. Th. 2. 2. q. 179. vnumquodque viuens ostenditur viuere ex operatione sibi maximè propria, ad quã maximè inclinatur: Sicut plantarum vita dicitur in hoc consistere, quod nutriuntur & generantur. Animalium verò in hoc, quod sentiunt & mouentur. Hominum autem in hoc, quod intelligunt,

& secundum rationem agunt: vnde in hominibus vita vniuersali; videtur esse id, in quo maximè delectatur, & cui maximè intendit, & in hoc vult quilibet præcipuè conuiuere amico suo. Quia igitur homines per maximè intendunt cōtemplationi veritatis, quidam verò principaliter intendunt exterioribus actionibus, inde est, quod conueniēter vita hominis diuiditur in actiuam & contemplatiuam. Nam vita voluptuosa (quam Philosophus ponit tertiam) non conuenit homini, in quantum est rationale animal, agens secundum rationem. Etenim bestialis talis vita communis nobis & brutis. Vita autem mixta, quam ponit B. Aug. tertiam, post prædictas duas virtute continetur in eis, sicut media in extremis quibus conficitur, vt repidum in calido & frigido. Vita verò incipientium, qui resistunt passionibus, spectat ad actiuam, & etiam communiter proficientium, & perfectorum ad contemplatiuam. Datur enim ista diuisione de vita hominis secundum intellectum, qui vti que est aut practicus, aut opus intendens exterius per mechanica & agibilia, vel interius mortificando passiones. Aut speculatiuus intendens veritatem speculatiuè præcipuè circa diuina. Hac ille Antoninus Florentinus in loco statim allegando.

Sed secundum intentum nostri operis, quæ illarum sit melior & excellentior, videndum est. Quantum ad vitam actiuam, satis eam laudari supra in 4. part. in 50. confid. vbi dictum est, quod videtur esse melior. & allegaui ibi & Theologos & Iuristas: sed vt statim dicam, illud est secundum quid, id est, in aliquo casu melior est actiua, sed simpliciter non. Eò, quia simpliciter vita contemplatiua est melior & excellentior ex pluribus causis, inter quas S. Th. 2. 2. q. 182. art. 1. ponit octo, quas scribit Philosophus 10. Ethic.

Prima est, quia vita contemplatiua conuenit homini secundum id, quod est optimum in eo, scilicet secundum intellectum: & respectum priorum obiectorum, scilicet, intelligibilem. Vita autem actiua occupatur circa exteriora: vnde Rachel, per quã figuratur vita contemplatiua, vt dixi, interpretatur visum principium. Actiua autem significatur per Lyam, quæ erat lippis oculis.

Secunda ratio est, quia contemplatiua potest esse magis continua, licet non quantum ad summum contemplationis gradum. vnde & Maria, per quam significatur contemplatiua, describitur secus pedes Domini sedens. Non enim potest homo ita continuè exerceri in operibus misericordiæ corporalibus vel spiritualibus, quod pertinet ad actiuam, quia non habet semper modum paratum ad exhibendum Eleemosynam vel ad docendum, sicut habet viam paratam ad legendum, orandum, meditandum, & huiusmodi, quæ pertinent ad contemplatiuam.

Tertia ratio est, quia maior est delectatio contemplatiua

templatiuæ quàm actiuæ: vnde B. Aug. dicit, quod Martha, quæ designat actiuam, turbabatur. Maria verò epulabatur. vnde de sapientia quæ gustatur in contemplatione dicitur Sap. 8. Non habet amaritudinem conuersatio illius, neque tadium conuictus illius, sed gaudium. Et Grego. super Ezechielem dicit, quod contemplatiua vita amabilis valde dulcedo est, est enim delectabilis secundum beatum Thomam, vbi supra quæst. 180. articulo 7. extribus rationibus ibi per eum descripris.

Quarta ratio est, quia in contemplatiua Homo est magis sibi sufficiens: quia paucioribus ad eam indiget, quam in actiua, in qua eger adiutoriorum, vt possit eam exercere. vnde Christus Luca 10. Martha sollicita es, & turbaris erga plurima, scilicet, circa quæ versatur, & quibus indiget.

Quinta, quia contemplatiua magis propter se diligitur, scilicet, vt Deus cognoscatur, & veritas, quæ perficit intellectum, vt ametur ibi figuratur. Sed actiua ad aliud ordinatur, scilicet, ad subueniendum proximo, nec ibi figuratur, sed vt proximus inde in Deum proficiat. Vnde in Psalm. 26. Vnam petij à Domino, hanc requiram, vt inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ, vt videam voluntatē Domini. Et Christus Luca 10. Vnum est necessarium. Vnumquodque autem perfectius est quod est propter se, quàm quod propter aliud, sicut finis magis quàm ea quæ sunt ad finem, vt sanitas melior medicina quæ ordinatur ad illam.

Sexta, quia contemplatiua consistit in quadam vacatione & quiete secundum illud Psalm. 45. Vacate, & videte, quoniam suauis est dominus. quod non potestis videre & gustare quàm suauis est Deus, quod pertinet ad contemplationem: nisi vacando & cessando ab operibus: sed actiua consistit in motu, sicut dicitur Prælati cuiuslibet. Prou. 6. Discurre, festina, suscita amicum tuum, ne des somnum oculis tuis. perfectior autem est quietes, quam motus cæteris paribus. vnde beatus Aug. in 19. lib. de ciuit. Dei. Ocium sanctum, scilicet, contemplatiuæ vitæ, quærit charitas veritatis, scilicet, diuinæ, cui maximè intendit contemplatiua. Et signanter dicit ocium sanctum ad excludendum otium pigritiæ, quod est malum, & sentina omnium vitiorum. Vnde beatus Bernard. ait: Vacare Deo non est ocium, scilicet, malum, sed negotium negotiorum. Est enim exercitium vitæ beatæ secundum illud beati Aug. in fi. de ciuit. Dei. ibi, vacabimus, & videbimus & amabimus, amabimus & laudabimus sine fine.

Septima ratio est, quia contemplatiua est secundum diuina, actiua secundum humana. Quis autem dubitat diuina humanis præferenda, sicut creator creaturæ: vnde beatus Aug. super Ioan. In principio erat verbū. Ecce quod Maria audiebat,

i. contemplatiua cui vacat, scilicet, audiendo diuina. Et verbum caro factum est. Ecce cui Martha ministrabat, i. actiua. scilicet, humanitati egenti ministrando, & subueniendo. Ipsa etiam consideratio mysteriorum Christi, scilicet, natiuitatis, vitæ, passionis, & huiusmodi ad contemplationem pertinet: manuductes nos ad contemplationem diuinitatis, secundum illud quod cantatur in præfatione: Dum visibiliter Deum cognoscimus, i. mysteria humanitatis, per hunc in inuisibilem amorem rapiamur.

Octaua ratio, quia contemplatiua est magis secundum id, quod est proprium homini, id est, secundum intellectum. In operationibus autem vitæ actiuæ communicant nobis etiam vires inferiores, quæ sunt communes nobis, & brutis. vnde in Psal. postquam posuit id, quod est commune nobis & Brutis, dicit: Homines & iumenta saluabis de mine. subdidit post quod est speciale homini, scilicet, In lumine tuo videbimus lumen. Vnde & ipsa contemplatiua vita transfert ad quandam mentis libertatem vires inferiores, quæ defertunt actiua in moderatione passionum, & in alijs habet quandam seruitutem. vnde & Boetius de consol. philosophiæ ait: Liberes animas necesse est esse, cum se in mentis diuinæ speculatione conferuent, minus verò cum dilabuntur ad corporalia. Et B. Gregorius super Ezechielem dicit, quod actiua vita seruitus, contemplatiua libertas vocatur.

Nonam causam secundum Thomam ponit Christus, scilicet, quia diuturnior: cum dicit: Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea, vt scribitur Luca 10. in fin. vbi August. dicit: non tamen malam elegit Martha, sed illa Maria meliorem: Audi vnde meliore, quia non auferetur ab ea. Auferetur quandoque onus necessitatis, id est, opus, in quo exercetur actiua, scilicet, pascere esurientem, docere ignorantem, & huiusmodi, quæ sunt hic necessaria. Sed in vita beata ista indigentia non habetur: sed æterna est dulcedo veritatis, quæ habetur ibi, quod pertinet ad contemplationem.

Has nouem causas seu rationes excellentiæ vitæ contemplatiuæ ad actiuam ponit B. Th. in loco præalleg. quas refert Anton. Florentinus. in 4. part. suæ sum. tit. 10. ca. 4. §. 2. vbi addit decimam, quæ est.

Contemplatiua vita est maioris meriti. Vnde beatus Gregor. 6. moralium ait: Magna sunt vitæ merita actiua, sed contemplatiua potiora. Quod sic declarat Th. 2. 2. q. 182. art. 2. Radix merendi est charitas. Hæc autem consistit in dilectione Dei & proximi. Diligere autem Deum secundum se est magis meritorium, quàm diligere proximum: & ideo quod directius pertinet ad dilectionem Dei, est magis ex tuo genere meritorium: quàm illud, quod pertinet ad dilectionem proximi, quæ est propter Deum. Contemplatiua autem directè

& Immediatè pertinet ad dilectionem Dei. Actiua autem directè ad proximum ordinatur. Quia fatagit circa frequens ministerium: & ideo cõtem platiua est maioris meriti quam actiua. Et hoc est, quod inquit B. Greg. in 3. homi. super Ezech. Con templatiua maior est merito quam actiua, quia hæc in vsu præsentis operis laborat: in quo, scilicet, necesse est proximis subuenire: Illa vero sapore intimo venturam iam requiem degustat, scilicet, in contemplatione Dei. Hæc ipse Antoninus Florentinus. vbi supra. & Luc. de Pen. in l. 2. Cod. vt dignitatũ ordo seruetur. allegat illum dictum Grego.

Vndecima causa est, quia vita contemplatiua est tutior, licet actiua sit fructuosior. ca. nisi cũ pridem. §. nec putes. extra denunciatio. vt tenet Luc. de Pen. in loco hic ante citato. & Cardinalis Zab. in d. §. nec putes.

Duodecima causa, quia vita contemplatiua est celsior, vt est tex. in auth. de monachis. in princ. & ibi gl. in verbo, celsiorem. col. 1.

Dicit tamen Zabarella in d. §. nec putes. quod vtrisque præfertur mixta ex vtraque, vt in d. §. nec putes. & vt ibi etiam dicit se habent vt excedentia & excessa glo. 1. in c. sancta quippe. 2. quæ. 7. Quam vitam mixtam etiam multum commendat Ant. Floren. in prædicto loco. §. 3. & dicit eam fuisse seruata à Propheta Dauid, vt habetur Psal. 62. vbi ait: Labia mea laudabunt te. Laudatur Deus labijs oris admouendo & prædicando, quod est præcipuum in vita actiua. Laudatur Deus labijs, ore & corde, in oratione, cogitationibus, & affectibus deuotis, quod spectat ad cõtemplatiuam. vtramque psalmistam non est dubium habuisse, actiuam in gubernatione Regni, contemplatiuam in editione & decantatione Psalmorum. Hanc vitam mixtam Christus vt perfectissimam tenuit, & in se ostendit, scilicet, orando, & in deserto, & in monte, & aliquando erat pernoctans in oratione, vt referunt Euangelistæ: & aliquando prædicando, sanando infirmos, corrigendo homines, pascendo famelicos, vinum procurando in nuptijs egentibus, consolando afflictos, vt Martham, Mariam, & alios. Hanc mixtam tenuerunt Apostoli perfectissimi prædicando. Vnde ait Petrus ad sedandum murmur exortum in Ecclesia primitiua: Non est æquum nos dimittere verbum Dei, & ministrare mensis, eligit vobis, &c. Nos verò orationi & prædicationi vacabimus. Actu. 6. Hæc mixta etiam figuratur in Lazaro resuscitato (cuius corpus & caput præter mandibulam inferiorem iacet in hac ciuitate Hedua.) qui post eius resuscitationem factus fuit Episcopus Massilien. & fuit frater Mariæ Magdalenæ, & Marthæ. Vnde dicitur Io. 11. Diligebat Iesus Martham, designantem actiuam, Mariam contemplatiuam, & Lazarum tenentem mixtam. Vtraque etiam tenuerunt & complexi

sunt illi eximij Prophetæ, Esaias, Ieremias, & Moyses.

Alio stylo Cælius lib. lectionum antiq. 14. cap. 44. distinguit & illustrat vitam contemplatiuam ab actiua post B. Tho. Intellectu, inquit, Speculatiuam considerare vim possumus, cuius est finis veritatis cognitio: & practicum, cuius est finis operatio. Et ideo duplex assignatur hominis felicitas: Vna speculatiua, quæ est operatio ex virtute perfecta, contemplatiuaque, quam sapientiam dicimus, Altera verò practica, quæ hominis est perfectio ex virtute actiua, quæ vocatur prudentia. Est autem operatio quædam iuxta prudentiam, & speculatio ex sapientia hominis quatenus id agit solus. Est & quædam prudentiæ operatio & speculatio ciuitatis totius: quam ob rem in propensionem venire actiua & speculatiua hominis felicitas potest iuxta seipsum, potest & ciuitatis vniuersi.

Forssitan verò hac parte aliquis quæreret, actiuane vita præcellat contemplatiuam, an contra omnino sentiendum. Idem doctor sanctus in explicatione. 7. Polit. libri, speculationem commonet longè anteire, & præterea ex iunioribus aliqui non neglexerunt. Tamen M. Tullij sententia depromitur. Multi, inquit, & sunt & fuerunt qui eam, quam dico tranquillitatem expetentes, à negotijs publicis se remouerunt: ad ociumque profugerunt. In his & nobilissimi Philoso. longèque Principes, & quidam homines seueri & graues, nec populi, nec Principum mores ferre potuerunt. Et mox paulo facilius quidem & tutior, & minus alijs grauis aut molesta est ociosorum vita, Fructuosior autem hominum generi, & ad claritatem amplitudinemque aptior eorum, qui se ad Rempub. & ad magnas res gerendas accommodauerunt. Quapropter & his forssitan concedendum sit Rempub. non capessentibus. qui excellenti ingenio doctrinæ sese dederunt. Et ijs, qui aut valedudinis imbecillitate, aut aliqua grauiore causa impediti à Repub. recesserunt. Cum eius administratione potestatem alijs laudemque concederent. Quibus autem talis nulla sit causa, si despiciere se dicant, quæ plerique admirentur, imperia & magistratus: his non modo non laudi, verum etiam vitio dandum puto. Augustini quoque non negligenda sententia, quæ parte ista vicem implebit auctarij. Siquidem illud enarrans propheticum. Defecerunt oculi mei in eloquium tuum. Duo inquit, oculi sunt mysticus acutior, moralis dulcior. Non est ocio mancipatus, qui verbo Dei tantum studet. Nec maior est, qui extra operatur, quam qui cognoscendæ veritatis studio incumbit. Ipsa item sapientia maximum est opus, & antefertur Mariæ, quæ audiebat, Marthæ operanti.

Est alia vita, quæ dicitur communis, quæ est laudanda est. Nā primo in statu naturæ ante peccatum

erant omnia communia. vnde Isid. Ius naturale communis omnium possessio, vt habetur 1. dist. & in primordijs status gratiæ ista vita erat, vt habetur Act. 4. Erant illis omnia communia, vt habetur in c. dilectissimis. 12. q. 1. & durauit vsque ad tempora Constantini, vt colligitur in illa causa. Item in statu futuræ gloriæ erunt omnia communia. vnde Beda super illud Act. 4. Qui ita viuunt, vt sint omnia cõmunia in domo, Cœnobitæ vocantur: quæ vita tanto felicitior est, quantum statũ futurum imitatur, in quo erunt omnia communia. Cum ergo, vt dicit Io. de Turrecr. in d. c. dilectissimis. in 5. col. non sit reperire meliorem statum naturæ quam ante peccatum, nec gratiæ quæ primitiuum, nec gloriæ quam futurum: manifestũ est, quod felix status est vitæ communis, quæ talis status nature, gratiæ & gloriæ imitatur. De vita Anachoritarum, seu Eremitarum Hiero. plura scripsit illam amplissimè laudando, vt etiã amplè refert Ioan. Ludou. Viual. in suo opere regali. in tractat. de pugna partis sensitiuæ, & intellectiuæ. in ca. Anachoritæ pro Christo asperas elegerunt fortitudines.

Luc. de Pen. in d. l. 2. col. 3. Cod. de dignita. libr. 12. dicit, quæ sunt notanda describendo vitam, quæ est propriè vigor Anima: quia vim tener viuendi, nascendi, & credendi. Quandoque accipitur pro actu viuendi irreprehensibiliter, & iusto, & recto, vt in d. l. 2. ad hoc etiam. l. cum filio. ff. de leg. 3. post princip. Vel vita est bonorum lætitiæ, miserorum moestitiæ, expectatio mortis. Ita bona & recta vita cum fide eligenda est. Nam si vita deest, fides meritum non habet. 1. quæst. 1. cap. fertur. Et sanctius est domino in hac vita sub inferiori habitu irreprehensibiliter Domino famulari, quã alta in debite appetendo daminabiliter in profundum demergi. cap. de his. 50. distinctio. & plura alia ibi singularia de vita scripsit, quæ ita hic essent extra propositum, sicut sunt ibi posita per eum.

De huiusmodi vita contemplatiua Philo Iudæus natione Alexandrinus scripsit librum vnum, & Prosper Episcopus Reginensis tres.

Trigesima quarta consid. erit de legibus Diuinis, quæ sunt duæ, scilicet, Lex Veteris Testamenti, & Lex Noui Testamenti. Et ista Lex primò de per se est excellentior omnibus alijs legibus humanis propter quatuor, secundum Thomam 2. 2. q. 12. artic. 4.

Primò, propter cohibitionem omnis criminis: Quoniam, vt ait Aug. de libero arb. Lex humana non potest omnia mala, quæ fiunt prohibere, vel punire: quia dum auferret mala omnia, sequeretur, quod multa bona auferrentur, & impediretur vtilitas cõmunis, quod est necessarium ad humanam vitam. Vnde Aug. Tolle meretrices de ciuitatibus, & implebis omnia libidinibus, quia accederent homines ad nuptas, virgines, vel alias

corruptelas vnde scandala sequerentur. Lex autem naturalis, vt in pluribus obscura erat, & multa peccata ignorabatur esse mala, Ideo vt nullum malũ improhibitum & impunitum remaneret: fuit necessarium dari legem diuinam, quæ nullũ permittit peccatum. Et ideo dicit Psalmista Psal. 18. Lex domini immaculata, id est, nullam permittens peccati turpitudinem.

Secundò, ratione directionis mentis: De his etiam potest homo legem ferre, de quibus potest iudicare. Iudicium autem hominis non potest esse de interioribus animi motibus, vel voluntatibus quæ latent, sed solum de exterioribus, quæ apparent: Quoniam vt dicit Urbanus Papa. De manifestis loquimur: occultorum enim aliàs secretorum cognitor, & index est Deus. 32. distinct. c. erubescant. & lex dicit: Cogitationis poenam nemo patiatur. de poen. dist. 1. cap. cognitionis. & tamen ad perfectionem virtutis requiritur, quod in vtrisque actibus, scilicet, interioribus, & exterioribus homo sit rectus. Lex autem humana non potest sufficientes cohibere, & ordinare actus interiores mentis: & propter hoc necessarium fuit, quod superueniret Lex diuina, quæ prohibet actus etiam interiores vitiorum. vt illud Exod. 20. Non concupiscas rem proximi tui. Et illud Matth. 6. Qui videt mulierem ad concupiscendum eam, iam moechatus est in eam in corde suo. Et ideo dicit Psal. supra: Conuertens animas, quia exteriores & interiores actus dirigit.

Tertiò, ratione certitudinis veritatis. Homo enim debet scire absque omni dubitatione, quid debeat agere, & quid vitare: sed per legem naturalem vel humanam non potest hoc scire, quod patet ex hoc, quia de rebus humanis ideo diuersa iudicia dantur propter incertitudinem humani iudicij: & præcipue de rebus contingentibus, & particularibus, ex quibus diuersæ leges & contrariæ feruntur. Vt ergo Homo absque dubitatione aliqua scire possit, quid ei agendum, quid ei vitandum, necessarium fuit, vt in actibus proprijs dirigeretur per legem diuinam, de qua constat, quod errare non potest.

Quartò, ratione adeptionis felicitatis. Per legem enim Homo dirigit actus proprios ad vlt. finem. Si autem Homo ordinaretur tantum ad finem, seu felicitatem naturalem, quæ non excederet proportionem facultatis naturalis hominis, sufficeret Lex humana. Sed quia homo ordinatur ad finem supernaturalem, id est, ad finem æternæ beatitudinis, quæ excedit facultatem humanæ vitæ: & ideo fuit necessaria Lex diuina, per quam Homo ordinaretur ad finem beatitudinis æternæ. Lex enim diuina tradit ea, quæ sunt credenda fide, & Sacramenta, quibus homo iustificatur, & ad beatitudinem supernam tendit. Hæc autem nõ habentur l. naturali, vel humana, & ideo bene dicitur Psal. 18. supra alleg. Sapientiam præstans

paruulis, id est, humilib. Sapientia enim est notitia diuinorum, quæ perfectè habetur in superna beatitudine, non in vita præfenti. Et licet duplex sit Lex diuina, vt dixi supra. Tamen illa, quæ est Noui Testamenti, & sic Lex gratia, quæ est Euangelica, est dignior & excellentior quàm illa, quæ est Veteris Testamenti, vt satis supra dictum est in hac par. 20. consider. vbi de tribus sectis mundi fit mentio.

Sed vltèrius aduertendum est, quod hæc duæ differunt non in specie, sed vt perfectum, & imperfectum, sicut puer, & virilis ætas. Vnde Apost. ad Gal. 3. & 4. Statum veteris Legis puero existenti sub Pædagogico, & Legem nouam statui viri, scilicet perfecti, comparauit.

Attenditur autem ista perfectio, & imperfectio quantum ad tria:

Primo, ex parte finis vltimi, quia Lex vetus ordinabat homines ad bonum sensibile, & terrenum, Lex verò noua ordinat ad bonum intelligibile, & coeleste. vnde Christus in principio suæ prædicationis statim inuitauit ad Regnum coeleste, dicēs Matth. 4. Pœnitentiam agite, appropinquabit enim Regnum cœlorum.

Secundo, ex parte officij, quia Lex vetus cohibebat manum, non autem animum: Quamuis enim in veteri Lege prohiberetur malus affectus, vt patet in nono & decimo Præcepto Decalogi: non tamen puniebatur per Legem talis transgressio.

Tertio, ex parte motiui, quia Lex vetus inducebat ad obseruantiam metu pœnarum, quas taxauerat. Lex autem noua hoc facit amore, qui infunditur in cordibus fidelium per gratiam Christi: hæc Thom. 1. 2. quæstio. 12. artic. 5. & 2. 2. quæstio. 108. artic. 1. Et facit text. in cap. hæc autem §. ex his omnibus. 23. quæstio. 4. vbi dicit: In Lege veteris Testamenti corporalis pœna statuta est. In Lege verò Euang. omni peccanti per pœnitentiam venia promittitur. Vnde illa incepit a terrore, dicens Exo. 20. Ego sum Dominus Deus zelotes, visitans peccata patrum in filios vsque in tertiam & quartam generationem. Hæc verò à lenitate mansuetudinis & misericordiæ: ita inquit, Beati pauperes spiritu, Beati mites, Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. Matth. 5. In illa dicebatur: Qui fecerit hoc vel illud, morte moriatur. In ista dicitur: Gaudeo super vno peccatore pœnitentiam agente, magis quàm super nonaginta nouem iustis, qui non indigent pœnitentia. Lu. 15. & vt vtiliter dicitur: In Lege populus ille rudis, seruili pœnarum timore cohibebatur: vnde & Legem in pædagogum accepit. In Euangelio autem populus gratiæ liber & adultus filiali amore, & hereditatis certitudine ad cultum diuinæ seruitutis inuitatur. Hæc in d. §. ex his omnibus. & ibi Io. de Turrecre. qui satis prædicta decl. & de huiusmodi Lege Euangelica, quæ est diuina, & Noui Testamenti, videatur amplè Ant. Floren. 1.

par. suæ sum. tit. 15. c. vnico. in septē §§. qui ibi ponuntur: vbi omnia prædicta latius explicantur, & multa singularia. Et de Lege Mosæica, seu Vet. Testamenti habetur etiam in dicta 1. par. tit. 14. c. vlt. ad finem illius tit. vbi amplè.

De Legib. verò humanis, quæ inter eas sit excellentior aut dignior, videatur ipse Ant. Flor. in dicta par. tit. 13. c. 1. §. 2. qui dicit: Quod Lex naturalis excedit alias Leges humanas in trib. in dignitate communitatis, in firmitate immutabilitatis, & in prioritate temporalitatis, quæ ibi amplè declarantur: & de hoc infra in 2. consid. sequ. Sed inter alias Leges humanas F. Patritius lib. de institutione Reipublicæ, tit. 5. laudat Leges 12. tabularum ex dictis Cicer. in lib. de Oratore, ad Quintum fratrem Crassum loquentem.

T Rigesima quinta consid. Quia ex autoribus Legis diuinæ, scilicet, Veteris Testamenti, fuerunt principales Prophetæ, ideo est videndum de quatuor gradibus prophetiæ, & quis illorum præcellat, ita quod inter Prophetas videam⁹ quis illorum sit excellentior. Ante discussionem istorum præsuppono cum Cælio. lib. antiq. lectio. 14. c. 41. Quod Prophetia secundum Cassio. est inspiratio diuina rerum euentus immobili veritate denuntians, vt verò plenius absolutiusque dicatur Prophetia, cognitio exigitur intellectualis, sicut Dan. 10. comprobatur. quod si in intelligentia non contingat, non proprie dici prophetiam, sed tantum dici potest videns, sicuti Pharaon ipicas vidit. Gen. 41. Et Balthasar manum scribentem in pariete. Dan. 5. Ille dormiens, hic vigilans, neuter tamen eorum Prophetæ. Cæterum, nec in morte saluatoris Cayphas, cum dixit Iudæis: Expedi enim vt vnus moriatur pro populo. Io. 18. Et quia ex ratione Prophetiæ veritatis est cognitio: vnde fit, vt pro eius varietate profluant Prophetici gradus. Is namque excellentissimus est, vbi parib. reliquis clarior est intelligentia, dum tamen Prophetiæ limites non transcendit.

Ergo gradus primus est, cum videt quis & intelligit, velut Ieremias ollam vidit succensam, & faciem eius ab aquilone, vt habetur Ier. 1. quo significari intellexit Babylonici Regis exercitum ciuitatem Ierusalem exuturum.

Secundus gradus est, vbi videtur nihil, sed instruens vox auditur. Hic verò est priore excellentior, quoniam veritatem expressius præmonstrat voces, sicut habetur 1. Reg. 4. c. Samuel audiuit vocem domini sibi loquentis.

Tertius gradus est, cum non vox tantum auditur, quæ instat, sed videtur etiam qui loquitur, quæ res adhuc creditur augustior. Cæterum vel ista contingunt in quiete: vocanturque à Theologis Reuelationes per somnia, vel dū vigilamus: à iunioribus dicuntur visiones, qui est præclarissim⁹ modus: Et quoniam mentis fit illustratio maior, quæ quamuis sensuum vi exteriorum distracta, intelligibile

gibile tamē supernaturalium veritatem percipit, quod non sit in somno sensib. quietis. Porro propheticus ille modus qui raptu contingit vel extasi ad eum fermè vocatur qui est in quiete, quia tunc exteriori sensui non vitimur, sicut nec in somno.

Adhuc gradum statuunt quartū, vbi apparitione nulla figuræ cuiuspiam, vel sensibus signi occultorum intelligibilis veritas percipitur reuelatione diuina. Cuiusmodi cognitio summo Prophetæ David cōtigitur dicitur, quem spiritus domini à die vnctionis direxit, vt habetur 1. Reg. 16. vt extunc gratiam prophetandi haberet. Et iste gradus est excellentior cæteris. Ex quo dicitur, quod propheta David est excellentior, vt per plura demonstratur per Nic. de Lyra in proœ. lib. Psalmorum. Vbi amplissime ponit istos quatuor gradus Prophetiæ, & dicit hunc vltimum excellentiorem alijs, tertium verò secundo, & secundum primo. Et de hoc vltimo probat sic. Sicut enim ille diceretur melioris ingenij, & clarioris qui caperet veritatem conclusionē geometricalium sine descriptione figurarum sensibilibus, quam illa quæ capere non possit absq; tali descriptione, sic in cognitione prophetica illa mens videtur excellentius diuinitus illustrata, quæ veritatem intelligibilem capit absq; sensibilib. signis, cuiusmodi sunt figuræ & voces supradictæ, quam illa quæ capit sub talibus signis sensibilibus. Ita de Lyra in prædicto loco, & ibi multis modis comprobatur, quod David fuit extimius Prophetæ & excellentior, licet multum de Moyse arguat, & idem de David tenet Anton. Flor. in 3. par. suæ sum. tit. 14. cap. 14. §. 9. in medio. De Palmis David. de laude vtriusque plene in cano. vt cognouerūt. de pœn. dist. 2. vbi dicitur, quod de Rege David tulit testimonium dominus dicens, vt habetur Act. 13. Inueni hominem secundum cor meū, qui faciet omnes voluntates meas.

T Rigesima sexta consid. Erit de iuribus, quod, scilicet, Iurium sit excellentius. Nam clarum est, quod ius naturale est immutabile per quodcunque aliud ius. Cum vt dicit Iustinianus in §. sed naturalia. instit. de iure naturali, gentium & ciuili. Sed naturalia quidem iura, quæ apud omnes gentes peræque obseruantur, diuina quadam prouidentia constituta, semper firma, atq; immutabilia permanent. Et ibi plene Doctores de huiusmodi immutabilitate huius iuris, & ideo dicemus, quod homini est dignius alijs tribus de causis.

Primo ratione comitatis, de qua comitate habetur amplè per Doct. nostros canon. in c. dilectif. 12. q. 1. vbi Ioan. de Turrec. & B. Thom. 1. q. 2. art. 4. vbi dicit, quod ius naturale est commune omnium nationum, & text. in c. ius naturale. 1. dist. & declarant amplè ibi glo. & doct.

Et etiam hoc iure naturali, omnia sunt communia. d. c. dilectif. & omnium est libertas. d. ca. ius naturale, quod non solum seruatum legitur à

Christicolis primitiæ Ecclesiæ. De quib. legitur Acto. 4. Multitudinis credentium erat cor vnum, & anima vna, nec quisquam eorum quæ possidebat aliquid suum esse dicebat. Sed etiam ab antiquis Philosoph. traditum inuenitur. vnde, & apud Plato. illa ciuitas ordinata traditur, in qua quisque proprios nescit affectus. i. aliquid non habet proprium. 8. distinct. c. 1. B. Thom. in loco supra alleg. artic. 5. dicit ius naturale dupliciter considerari, prout etiam refert. Anton. Flor. in 1. part. suæ sum. tit. 14. c. 1. §. 2. vbi videri potest. sed Ioan. de Turrecrem. in d. cap. ius naturale, dicit communitatem considerari debere quadrupliciter. Quæ consideratio soluit omnia dubia, quæ possunt fieri in hoc casu. Cum, vt dicit: Communitas rerum potest iuri naturali attribui. Non, quia ius naturale dicitur omnia esse possidenda communiter, & nihil esse quasi proprium possidendum, sed quia secundum ius naturale, non est distinctio possessionum: sed magis secundum humanum conditum, quod pertinet ad ius posituum ad vitandam discordiam quæ oriri solet ex communitate rerum, vt ait Aristot. 2. politicorum. ita dicit S. Thomas secunda secundæ, q. 66. art. 2. cui dicto Arist. concordat expressus text. in l. cum pater. §. dulcissimus. in fine. ff. de leg. 2. Ideo nemo inuitus cogitur stare in communiōe. text. ad literam in l. si quis fortem. §. si centum. ff. de condit. in debiti, & l. si. C. communi diuidendo. Et naturale vitium est negligi, quod communiter possidetur. text. in l. meminimus. C. quando, & quibus quarta pars debetur. libr. 10. Nec valet pactum, ne perperuo diuidatur res communis, ita quod nunquam fiat de illa diuisio, semper remaneat communis. text. ad literam in leg. in hoc iudicium. §. si conueniat. ff. communi diuid.

Secundo modo, pertinet ad ius naturale communitas rerum, intelligendo, pro tempore extremæ necessitatis. Vnde S. Thomas secunda secundæ, q. 32. artic. 7. dicit, quod in casu extremæ necessitatis omnia sunt communia. Et ideo dicit gloss. super illud Ambro. Proprium nemo dicat, quod commune est, id est, communicandum, quod plusquam sufficeret sumptui etiam violenter obtentū est. ca. sicut hi. 47. dist. vnde tunc licet ei, qui necessitatem patitur, accipere de alieno ad satisfactionem, si non inueniat qui sibi dare velit. Et idem Tho. q. 66. arti. 7. dicit, quod vt re aliena in casu extremæ necessitatis, non tenetur ratione furti proprie loquendo, quia, per talem necessitatem efficitur suum illud, quod quis accipit ad sustentandam propriam vitam. Dixi plene de hac materia in commentarijs nostris super consuetudinibus duc. Burg. in tis. des iustices. §. 5. in glo. s. in a. grace. vers. i. ergo casus.

Tertio modo, communitas rerum ascribitur iuri naturali quantum ad vsum, quemadmodum Aristoteles 2. Politic. ad Socratem loquens ponit,

nit. Quod possessiones debent priuatim, id est, vt propriæ possideri: quia, cum vnusquisq; natus sit plus curæ impendere proprio quam communi, nunquam ita diligenter colerentur possessiones communiter possessæ, sicut priuatæ. d. l. meminimus. §. naturale, quippe vitium est negligi, quod communiter possidetur. C. quando, & quib. quarta pars debetur. l. i. r. v. vsus tamen earum debet esse communis secundum illud pronerbiū, quod amicorum sunt omnia communia. De quo habetur in c. dilectissimis. l. 2. qu. 1. Amicorum enim in vsu nihil est habere diuisum. Vnde Boetius lib. 2. de consolatione dicit: Nullius boni non in commune deducti est iucunda possessio. Et videtur hic vsus rerum fundari in amore naturali, qui est hominis ad hominem.

Quarto modo, communitas rerum potest dici esse de iure naturali, scilicet, pro statu innocentia. De isto modo sanctus Thomas in 1. par. q. 98. artic. 1. dicit, quod in statu isto, scilicet, naturæ corruptæ multiplicatis dominis, necesse est fieri diuisionem possessionum, quia communitas possessionis est occasio discordiæ, vt dixi supra. Sed in statu innocentia fuissent voluntates hominum sic ordinatæ, vt absque periculo discordiæ communiter vsi fuissent, secundum quod vniciueque competeret de rebus quæ eorum dominio subdebantur. Cum etiam hoc modo apud multos bonos viros conseruet, hæc Thomas.

Ad idem est Alber. Magnus in questione de virtutibus. vbi dicit, quod vtrunq; scilicet, tam omnia esse communia, quam esse aliquid propriū, est de iure naturali: quia vt inquit, secundum diuersos status vtriusq; sunt seminaria in iure naturali. In statu enim in quo non est rapina, nec vsurpatio eius, quod communi vsui est concessum, dicta ratio naturalis nihil esse proprium, sed in communi esse dimittendum, sicut & in commune creatum est. Sed variato statu, & crescente malitia, & rapina, & rancore, vtitur natura alio principio, vendicanda esse propria ad prouisionem suorum, & pauperum; & tunc non est contra ius naturæ habere proprium tempore necessitatis communicandum. In hoc Ioannes de Turrecremata ponit aliam doctrinam Alexandri de Hales, quam videtur in loco supra allegato.

Secundo, ius naturale habet firmitatem immutabilitatis. Nam cum alia iura humana frequententer mutantur, quia modo statuitur vnum, modo contrarium: ius naturale ab exordio creaturæ rationalis coepit, nec variatur tempore: sed immutabile permanet: ca. 1. §. 1. dist. 5. & supra dixi in principio huius considerationis. Et istam firmitatem, multum ample declarat Floren. in d. ti. 14. ca. 1. §. 2. vbi ponit quomodo aliquando mutatur, & variatur, imò etiam quandoq; variatur ius diuinum. Cum, vt habetur in c. non debet, de consanguinitate, & affinitate. nõ debet irreprehensi-

bile videri, si secundum varietatem temporum variantur & iura. Cum Deus ex his quæ in testamento vereri statuerit.

Tertio, ius naturale alia iura humana præcellit propter prioritatem temporis. Est enim prius omni iure humano: Quoniam, vt dicit Gratianus in c. si. in fin. d. 6. Ius naturale coepit ab exordio creaturæ rationalis, quod ius datū fuit Adæ per Deum statim eo creatio. Cum, vt ait Philippus Bergomas lib. 1. sui supplementi Chronicarum, dedit Deus Adæ legem obseruandam inter homines, videlicet, vt ad omnem actum, & omnem verbū, & etiam omnem cogitationem, talem in alterum haberet animum, qualem in se ab altero seruari cuperet, quia tunc æquitatis viam teneret, talemq; erga se alterum esse, qualem in se neminem vellet. Ius verò consuetudinis, post Ius naturale, seu naturalem legem, exordium habuit, ex quo homines conuenientes in vnum coeperunt simul habitare, & ex eo tempore factum esse creditur, ex quo Cayn ciuitatem aedificasse legitur: quod in Diluuiio propter hominū raritatem ferè videbatur extinctum. Postea à tempore Nembroth reparatum, siue potius immutatū existimatur, cum ipse simul cum alijs alios coepit opprimere, & alij sua imbecillitate eorum ditioni coeperunt esse subiecti. Ius autem constitutionis, coepit à iustificationibus, quas dominus tradidit Moyse dicens, Si emeris seruum Hebræum, &c. de quo Exod. 21. De ipso verò, & alijs, qui fuerunt inuentores Legum humanarum apud diuersas Nationes exprimit Isid. 5. Etymol. c. 1. dicens:

Moyse, Gentis Hebrææ primus omnium diuinas leges sacris literis explicauit.

Phoronaus rex, Græcis primus leges, iudiciaq; constituit.

Mercurius Trimegistus, primus leges Aegyptijs tradidit.

Solon, primus leges Atheniensibus edidit.

Lycurgus, primus Lacedæmonijs iura ex Apollinis autoritate confinxit.

Numa Pompilius, qui Romulo successit in regno, primus leges Romanis edidit.

Deinde, decem viri electi sunt ex Romanis, qui leges Solonis ex libris Græcis in Latinum sermonem translatis duodecim tabulis exposuerunt.

Leges autem redigere in libris primis, Consul Pompeius instituere voluit, sed non perseuerauit metu obtrectatorum, deinde Cæsar id facere coepit, sed ante interfectus est.

Nouæ à Constantino Cæsare coeperunt, & reliquis succedentibus factis ex prioribus Imperatoribus. Codicem fecit Theodosius minor Augustus ad similitudinem Gregorianis, & Hermogenianis. Hæc omnia Isidorus d. lib. 5. & transumptiuè distin. 7. per totum. hunc tamen Codicem Theodosianum postea immutauit Iustinianus Imperator, & fecit vnum codicem ex tribus, vt in titu.

de no-

de nouo Codice faciendo in principio.

Lex Euangelica à Christo data fuit sub Tyberio Imperatore, & postea per Apostolos diuulgata vbiq; terrarum.

Lex canonica quantum ad canones generalium conciliorum. (vt idem Isid. ait in lib. 6. Etymolog. c. 18.) à temporibus Constantini coepit, & habetur 15. dist. in prin.

Decreta, & decretales epistolæ sum morū pontificum, quasi à principio ecclesie caperunt, vt patet in actibus Apostolorum, de Decisione circa obseruantiam legalium.

Ex quibus patet, quod ius naturale est prius tempore omnibus alijs Iuribus, & in hoc inter omnia primatum obtinet, vt in d. dist. 5. in princ. & etiam in dignitate, vt ibidem, & ample oportet in c. 2. in fine, d. 8. vsque ad finem. Et ad prædicta, facit text. in §. commodius. insti. de rerum diuisione, qui dicit. Palam est, vetustius esse ius naturale, quod cum ipso genere humano rerum natura prodidit. Ciuitates autem iura tunc coeperunt esse, cum & ciuitates condi, & magistratus creari, & leges scribi coeperunt.

Aduerte etiam, quod Ius Romanorum omnibus alijs iuribus est excellentius, cum sit commune. Alia verò sunt specialia, videlicet Ius Longobardorum, ius Francorum, & cætera huiusmodi. Ita per plura declarat Luc. de Pen. in l. 1. col. 6. & 7. C. de condictione. & procur. lib. 11. Vnaquæque tamen patria tenet suum Ius speciale excellentius, cum si sit Iuri Romanorum contrarium, seruandum est. Imò etiam ius Romanorum in aliquibus patrijs non approbatur, puta in Hispania, vt dicit Io. Lupus in rubrica, in principio. extra de donatione. inter virum, & vxor. Et in Gallia (cum Galli leges non receperint, vt notatur in cap. de accusationibus 3. quaest. 5.) Nisi in quantum ratione innitur, & ratio sic vult, nõ quia lex hoc dicat secundum Bal. in l. nemo. in prin. C. de sent. & interloc. omnium iudic.

Aduerte, quod hic dicendum est de tribus præceptis iuris, & quæ illorum excellat: & sunt hæc honeste viuere. Altererum non ledere. Et ius suum vniciq; tribuere, vt est text. in §. iuris præcepta. insti. de iustitia, & iure. & in l. iustitia. §. 1. ff. eod. tit. & in proemio Gregoriano. §. ideoque, & ibi Bal. in fine dicti proemij facit turrim iustitiæ, quam dicit esse triangularem, id est de tribus fortissimis angulis constructam.

Primus, quorum est, honeste viuas: & iste angulus est bonum dirigens ad honestū, quod proprie appellatur bonum. Cum dicat Seneca, nullum bonum nisi honestum, & est secundum Bal. vbi supra, Bonum in se, & ad se, & est rutela maiestatis Regum. Et non immeritò pro angulo turris ponitur honestas. Cum nihil honestum esse possit, quod iustitia yacet, prout dicit Tullius Officiorum 1. Hinc idem Tullius officiorum 3. quod ad

honestatem nati sumus, eaq; sola expetenda est, & ibi multa de honestate.

Et, vt dicit Ambrosius primo Officiorum, Tantus est splendor Honestatis, vt vitam Beatam efficiat tranquillitas conscientia, & securitas innocentia.

Dicitur autem honestas secundum Isid. lib. 10. cap. 9. & Archid. in c. erit autem lex honesta. 4. distinct. quasi honoris status. Vnde honestum est, quod sua vi trahit, & allicit dignitatem. Plus enim in iure desideratur honestas, quam iustitia, vt dicit ibi gl. 1. quæ allegat pro hoc ca. fin. 35. q. 3. & satis innuit textus, dum dicit. Erat autem lex honesta, iusta, possibilis secundum naturam, & secundum consuetudinem patriæ. Requiritur ergo primo, quod sit honesta secundum naturam, & consuetudinem patriæ, & iusta secundum naturam, & consuetudinem patriæ: & possibilis etiā secundum naturam & consuetudinem patriæ, alias non dicitur lex, nec potest esse vera lex, nec iustitia: quia vtrunq; illorum requiritur, vt dicit ibi text. ideo non sufficit, quod sit iusta, & possibilis, nisi sit honesta, & secundum naturam & secundum consuetudinem patriæ. Facit text. in d. c. si. incipiente, porro. Imò honestas detrahit legum rigori. Cum actiones furti non dentur patri contra filium, nec marito contra vxorem, nec contratio, & hoc propter honestatem. De marito, & vxore est text. in l. fin. §. fin. C. de furtis, & seruo corrupto, & in l. si quis vxori. in princ. ff. eod. & quod non detur patri contra filium. text. in l. serui, & filij. in prin. ff. eo. & l. qui seruo. §. item placuit. in d. tit. De patre, & filio est textus in d. l. si quis vxori. §. primo. Sic nec marito actio de dolo aduersus vxorem datur. l. 1. in fin. C. de iure dot. Item nec actio rerum amotarum. l. 2. vbi dicit textus. Constante matrimonio neutri eorum, neq; poenalis, neque famosa actio competit. C. rerum amotarum. Item nec filio datur actio de dolo contra patrem, nec econtra. l. non debet. ff. de dolo. Item fisco non permittitur rem quam vendidit retractare propter honestatem, & verecundiam. l. 1. & 2. C. ne fiscus rem quam vendidit euincat. lib. 10.

Quæ quidem honestas, in omnibus requiritur negotijs, maximè in l. condenda. d. cap. erit. 4. distinct. & in cano. præcedenti, qui est secundus in ordine. Vbi dicit textus. Præterea in ista constitutione legum maximè qualitas constitendarum obseruanda est, vt contineat in se honestatem, iustitiam, possibilitatem, & conuenientiam. Vnde Cicero tertio officiorum ait. Recta conuenientia & constantia natura desiderat, aspernaturq; contraria, & si ad honestatem nati sumus, eaque aut sola expetenda est, aut certè omni pondere grauior est habenda, quam reliqua omnia, & naturæ ratio, est lex diuina, & humana, & inter alia, quod pro amico solum faciendum quantum Religio, & honesti ratio patitur, & quod in publicis, consultationibus honestum præponendum, neq; vllum

illum consilium esse dādum, quod cum honesto repugnet. Item in contractibus honesti ratio consideratur. clarè ostendit Cicero in praefato libr. & ibi vide exempla & regu. iur. ff. semper in contractibus.

Quomodo autem esse potest, quod inter illum & illam qui se matrimonialiter coniungunt, sit honestas, si fiat in scijs patre & matre, & contra eorum voluntatem? quomodo potest esse conuenientia, si sit disconuenientia inter patrem, & filiam propter contemptum patris, & inobedientiam filiae erga patrem? Quid enim peius est erga patrem, quam id, quod sit contra ciuilem, & naturalem rationem? Maximè, quia expressè honestas requiritur in matrimonio, vt est text. in l. adoptiuus. §. i. ibi, Quoniam in contrahendis matrimonijs naturale ius, & pudor inspiciendus est, & in l. semper. ff. de ritu nuptiarum. vbi dicit text. Semper in coniunctionibus non solum, quod licet, considerandum est, sed & quod honestum sit. quam legem ad hoc allegat gl. in verbo, honestè viuat, in dicto proce. Gregoriano. §. ideoq; post glossas iuris ciuilibus. in ver. honestè. in dictis §§. iuris praecipua. supra alleg.

Et dicunt omnes Doctores, nec aliquis discrepat in locis infra allegandis, quod consensus patris de honestate saltem requiritur in nuptijs contrahendis, quae non est ita vilipendenda, cum sit de substantialibus legis, quod ex voluntate vnus Patris possit tolli. Cum per hoc fieret prauidicium scādulosum vniuersali populo Christiano, saltem maiori parti. Cum maior pars, imò maxima sit coniugatorum, & filias habentium, quam aliorum.

Et ideo videtur, quod si iuuenis per sollicitationes suas inducat filiam familias cautelis, dolo, machinationibus, & persuasionibus ad eadem promittendum per verba de praesenti sine voluntate patris, in cuius est potestate, & eam de pudicitia interpellauit, aut se eam interpellasse iactauit. Maximè quando habet patrem, & matrem, & contra voluntatem eorum, quod ex quo inhonestè legit. & in hoc nulla est honestas, sed potius iniuria facta patri & matri, quia contra ciuilem, & naturalem rationem hoc fit, vt dicit text. in §. l. institut. de nuptijs. Cum quo videtur concordare textus iuris canonici. in c. non omnis mulier. in §. 2. Et fuit ordinatio Sotharis Papae XIII. de qua habetur per Platinam in sua chronica de vitis Pontificum: etiam per Philippum Bergomatem in supplemento chronicarum lib. 8. Vbi inter alia fuit statutum, & ordinatum per eum, Ne qua haberetur vxor legitima, nisi quam sacerdos ex instituto benedixisset, & quam parentes solenni pompa Christiano more marito collocassent: quam etiam Paranymphea de more custodiissent, praecauentes multa pericula quae in nouas nuptas enenire solent ex praestigijs, & magicis artibus quorundam impro-

borum. Istud etiam fuit ex ordinatione Euaristi Pape, vt probatur tex. in c. 2. 30. quae. 5. ita qd si postmodum pater contradicat, & agat contra talem iuuenem de iniuria sibi illata, & de sollicitatione, & matrimonio in interpellatione secundum textum in l. sollicitatores. ff. de extraordinarijs criminibus, & de poenit. dist. 1. c. sollicitatores. Vbi volunt textus, quod sollicitatores nuptiarum alienarum, & matrimoniorum interpellatores extraordinariè puniantur. Et etiam ex edicto de seruo corrupto. quod habet locum in filia sollicitata. l. & tantum. ff. de seruo corrupto. & facit l. aduersus eum. C. de furtis, & seruo corrupto. vbi dicitur, quod sollicitans tantum seruum, actione serui corrupti potest conueniri, & non tantum puniendum est factum licet non sit perfectum, quia per eum non fecit quin corrumpere, quod potest trahi in malum exemplum. l. si quis seruo. C. eo. & ibi gloss. fin. extendit etiam ad filium sollicitatū, cum eadem sit aequitas. Etiam facit, quoniam sicut venditione serui, vel filij committitur crimen legis Flauiae de plagiarijs contra vendentes, ita contra sollicitantes: vt est text. in leg. prima. & in l. abducti. C. ad legem Flauiam de plagiarijs. & facit text. in l. non statim. ff. eod. In quibus venit de honestatio famae, & dignitatis, quod ipsa filia non tenetur contrahere matrimonium cum tali iuuenem, qui sic eam in scijs patre sollicitauit, & persuasionibus induxit, eò quia in totum deficit honestas, quae est vna pars legis, & sine qua lex esse non potest, d. c. erit autem lex honesta. Imò quod fortius est, istud est contra ciuilem, & naturalem rationem, vt dixi, quae non potest mutari, cum ius naturale sit immutabile. imò non solum contra honestatem: sed etiam generat scandalum contra patrem, qui ita est spreus, quod habet iustam causam exheredandi filiam, vt est text. in auth. sed si post. C. de inoff. testam. & in §. aliud quoque capitulum. in auth. vt cum de appellatione cognoscitur. vbi etiam text. multum formalis, & Paulus de Cast. in d. auth. sed si post illam. ad hoc notat, & istud tenet Bal. in authen. res quae. C. communia de legatis, & in l. fi. C. de dotis promissione, & dicit idem Bald. in l. omnem. ad fin. C. ad Tertullianum, quod istud inducit odium capitale, vt refert Ioannes Lupus in re. pe. c. per tuas. fol. 86. nu. 10. extra de dona. inter virum & vxorem. Vbi per multa tenet, quod hoc casu potest exheredari. & ibi multa singularia, & multa notanda allegat, quae possunt videri, & dicit Paulus in d. anth. sed si postquam legit cum l. si filiam tuam. C. de inoff. testam. quod etiam habet locum illa auth. de iure canonico, quod non placet domino meo Iasoni, in l. 2. §. quod si in patris. col. 6. ff. soluto matrimonio. Quod dicit intelligendum Guilielmus Benedicci in sua repetitione. c. Ray. in ver. de rem. num. 36. extra de test. si filia non spectasset tempus consuetum nubendi secundum morem patriae, vt quia nupsisset per-

sonè

sonae indignae, & fortè idem, (vt dicit) si nupsisset personae dignae, & condecanti, patre ignorante, aut inuito, non expectato dicto tempore confucro, quia tunc pater non teneretur ei dotem constituere, ex quo praecessit culpa filiae sic imprudenter ac irreuerenter se habentis erga patrem. Non enim expectare debet quis auxiliū, aut iuuamen ab eo, quem contempserit, dicit text. in l. litigatores. ff. de arbitris. Aut si filia infra viginti quinque annos vitam elegerit inhonestam: meretriciādo, quocasu credit idem Guilielmus quod §. si alium. d. auth. remanet hodie in correctus de iure canonico, quia ius canonicum solum se intrōmittit de matrimonijs in libertate relinquentis, & non de meretricis suadendis. Ex quo efficitur esse videri consuetudo Auerniae, de qua in titu. de successio. art. 36. consuet. dictae patriae. dicens, Quod filia nubens viro indigno seu indecenti, absque consensu patris, non potest aliquid querelare in bonis eiusdem. quod an valeat tale statutum, vide Deci. in l. nup. ff. de reg. iur.

Sed, quicquid dicat, non credo, quod filia, quae fecit promissiones matrimoniales, sub persuasionibus talis iuuenis, teneatur ad implendum matrimonium cum eo. Tum quia, vt clarum est, in hoc iniuriam fecit patri, quae etiam videtur esse ad mortem, ex quo puellam interpellauit de impudicitia, imò se iactauit illam interpellasse, vt est text. ad literam in d. l. & c. sollicitatores. quasi in fin. ibi, aut mulierem puellamue interpellauerit, punitur capite. Nam ex his orta est inimicitia capitalis inter patrem & talem iuuenem. Ita per eundem iuuenem profectui potest ex praedictis persuasionibus, & interpellationibus etiam criminaliter: cum etiam de matrimonio interpellauit, quod dicit fuisse eo, quia dicit eam esse suam vxorem per promissiones, ergo secutum & perfectū est flagitium de interpellatione matrimonij, ex quo capitaliter puniendus esset.

Ex quibus sequitur, quod cum sit inter tales inimicitia capitalis, cum ex verbalibus iniurijs etiam oriri possit, vt dicit do. meus Ias. in l. procuratoribus. C. de procurat. imò etiam potest & debet esse inter omnes parentes ex vtraque parte, arg. eorum quae dicit Pan. in ca. item cum quis. col. 1. extra de restit. spoliat. Quod sicut Inimicitia oritur inter spoliatum & spoliante, item inter amicos & consanguineos eorum propter diffamationem filiae, quam voluerunt facere, eò, quia inuita nuptiae frequenter difficiles exitus faciunt, vt est text. in ca. requisit. in fi. & c. cum locū. extra de sponsal. & matrimonijs. & Princeps pati nō debet, vt hostili more matrimonia fiant, vt in l. vnica, §. nec sit facultas. C. de raptu virginum. Oportet etenim (vt ibi dicit textus) vt quicumque vxorem ducere voluerit, siue ingenuam, siue libertinam, secūdum nostras leges & antiquam consuetudinem, parentes vel alios quos decet, petat, & cum eorum voluntate

fiat legitimum coniugium.

Ideo videtur dicendum, quod iusta causa est dirimendi tales promissiones, talis inimicitia capitalis orta ex parte dictorum iuuenis & suorum parentum, propter dictas sollicitationes matrimoniorum, & pudicitiae interpellationes, & scandalo fas ipsius diffamationes, contra veritatem tamen, prout confessi sunt & confitentur. Imo, quod plus est, si dictus iuuenis illam stuprasset, aut corrupisset, etiam de voluntate illius, tanquam raptor puniri posset, ex quo ante matrimonij consummationem, prout est text. ad literam in d. l. vnica. in prin. §. poenas. ibi, siue volentibus siue nolentibus virginibus. C. de raptu virginum.

Et ideo talis Inimicitia capitalis, videtur esse causa sufficiens ad dirimendum tales promissiones etiā factas per verba de praesenti (vt asseritur) probatas per duos alios iuuenes eiusdem status & conditionis, cuius est dictus iuuenis sollicitator: qui sponte se ingerentes scripto; & sub eorum signatura in modum attestationis, antequam rogati & vocati fuissent, in ius ad hoc, & à tempore asseratarum promissionum attestati fuerint, se fuisse praesentes in dictis assertis promissionibus, Ex quo cum se ingererunt, non valet eorum dictum, tanquam dictum testium: cum testis qui se ingerit, suspectus sit de falso. l. q. omnia. §. 1. vbi textus formalis, & ibi Bar. ff. de proc. Notat amplè do. meus Ias. in l. ait prator. l. primiere. col. 2. & in l. vnus. §. seruo qui vltro. ff. de quaest. Barb. in tract. de praestan. cardin. 2. tract. q. 2. col. 2. Fel. in c. 2. colum. 8. de testib. Corne. conf. 284. incip. in praesenti consultatione. in 3. vol. plus dicit Pan. in c. cum P. de accus. quod ille, qui offert deponere contra me, dicitur inimicus meus, ex quibus etiam constat tales probationes esse nullas, vt dicam alibi. Eò, quia, vt constat, filia dicit se nescisse, nec intellexisse quid velint verba de praesenti, potiusquam alia verba, & dicit se solum intellexisse, fecisse promissiones sub voluntate patris, ad effectum postmodum contrahendi matrimonij, si patri & matri placeret, non quod ex illis verbis intellexerit matrimonij contraxisse, prout nec intellexit, prout etiam (vt dicit) scit quod ex communi vsu vtendi, apud nos sunt matrimonia sine sponsalibus & promissionibus, in manibus sacerdotis in Ecclesia, aut in porta, seu introitu Ecclesiae, & aliter non intellexit. Et quod consuetudo in hoc operatur, facit text. in ca. illud. ibi, mulier de more illarum quae panes vendunt, se annulos derulisse dicebat. extra de praesumpt. & in c. super eo. extra de cognatione spiritali. ibi, ita quod si consuetudo eiusdem Ecclesiae habeat, &c. Nam etiam de iure sponsalia praecedunt, & velut preparatoria perueniunt nupt. vt dicunt glossae rubricariae. de spons. ff. & C. vbi etiam patet quod tit. de spons. praecedunt tit. de nupt. & etiam pater, in tit. de sponsalibus. & matrimonijs. in antiquis.

Ex quo sequitur, quod etiam si talia verba dicta

ooo

filia

filia protulerit, non per hoc effectum est matrimonium: sed solum repromissiones futurarum nuptiarum. Et cum erravit, non consensit, quia qui errat non consentit. l. nihil consensui. §. non videntur consentire qui errant. ff. de reg. iur. Nihil enim est tam contrarium consensui, quam error. l. si per errorem. in fin. ff. de iurisd. om. iur. vbi dicit do. meus Ias. procedere, etiam si sit error ex vna parte ratum in his, quae requirunt consensum vtriusque, vt est in matrimonio, vt est tex. in c. tua nos. extra de sponsalibus & matrimonijs. Et etiam quod error non habet consensum. tex. est in l. 2. in prin. ff. de iud. & in l. non idcirco. C. de iur. & facti ignor. In qua dicitur, quod nullus est errantis consensus, & nulla est errantis voluntas. l. sed hoc ita. ff. de aqua pluuiaria arce. & proprium erroris est approbare falsum pro vero. in c. quamuis 38. dist. Et errare est aliud pro alio putare. c. in quibus 22. q. 2. & quod error impedit consensum, declarat idem dominus meus in §. item si quis. primo nu. 55. inst. de acti. Ex quibus dicit Phil. Dec. in d. §. non videtur, quod haec regula nullam patitur limitationem, & vt dicit do. meus Ias. in d. l. si per errorem, idem dicendum est de dubitante & ignorante, eo, quia primo errans & dubitans equiparantur. Bar. in l. 2. col. 3. ff. si quis in ius vocatus non ierit. Idem do. meus Ias. in l. error. in prin. C. de iur. & facti igno. in l. 3. §. genera. in 2. col. ff. de acq. poss. in l. quadiu. col. 2. C. q. admitti. Sed dubitans & ignorans equiparantur. l. si. vbi Bar. & doct. C. de condi. in deb. & l. manifestissimi. vbi Bart. C. de furtis. & do. meus Ias. in locis hic ante alleg.

Sed sic est, quod ignorantia probatur per iuramentum, glo. est notabilis in ver. accusari. in l. si cui. §. i. idem. ff. de accus. glo. in ver. scienter. in ca. 2. de temp. ordina. in 6. do. meus Ias. in §. sed iste nu. 89. inst. de act. & in rep. admonendi. in 105. col. ff. de iure iur. Ergo etiam sequitur, quod de tali errore standum est iuramento predictae filiae, maxime ad evitandum scandala, quae oriri possent ex tali matrimonio, propter inimicitias ortas in patrem, & matrem dictae filiae: & ipsam filiam contra dictum iuuenem, & suos parentes occasione talium subornationum, & seductionum in scio patre factarum, & etiam iniuriarum verbalium ex eis in eos prolatarum, vt dictum est. Et quod propter scandalum impediatur matrimonium, facit tex. in c. cum tua ibi: vel de scandalo doceat. & ibi notatur. extra de sponsalibus & matrimonijs.

Item, & talium verborum fienda est talis interpretatio, quod, scilicet, quo ad predictam filiam, predicta verba non importent promissiones de praesenti, sed vim sponsalium, ex sua declaratione facta per eam sub iuramento: per quod est idem in talibus standum, ex quo est praesumptio iuris pro ea, quia nescit, quod talia verba importent, & praesumuntur potius esse per eam intellecta secundum communem usum vtendi, quem dicit, & secundum quem intendebat promissiones facere, quam secundum talem

subtilitatem iuris quae facit doctrinam inter verba de praesenti, & de futuro, vt cuitetur et inhonestas, & sic delictum contra vtrumque. Nimirum etenim subtilitas reprobat, maxime in causis ecclesiae, vt in ca. dilect. & ibi not. per gl. in verb. subtiliter. quae allegat multas concord. de iud. in antiq. Perniciosa est in legibus & simplicitas est amicitia veritatis. §. sed quia stipulationes, in fi. de fideic. her. vbi dicitur tex. In legibus magis simplicitas, quam difficultas placet, & in c. veritatis. Amica simplicitas. ca. verit. extra de iure iur. Nec dolosis malitia sua debet esse lucrosa. nec simplicibus simplicitas damnofa. l. 1. in prin. ff. de dol. Cum nemo ex suo delicto meliorem suam condi. facere potest. l. non fraudantur. §. nemo. ff. de regu. iur. & malitiam hominum est obviandum.

Item faciat, Quia iuramenta non extenduntur ad illa, de quibus non est cogitatum, vt in c. quinquaginta. & in ca. veniens. vbi plene notatur. extra de iure iur. Et iuramenta sunt interpretanda secundum intentionem iurantem, arg. d. c. veniens. Nec debet aliquis verba considerare, sed voluntatem & intentionem, quia non debet intentio verbis deferri, sed verba intentioni, vt dicitur tex. in c. humanae. 22. q. 5. Mens potius quam verba attendi debet. c. intelligencia. de verb. sig. extra. & plene in d. c. humanae.

Et ad iura, quae in contrarium allegantur, quae dicunt, quod filia familias potest contrahere matrimonium sine consensu patris, vt dicunt esse gl. quae est prima in ordine in c. si. q. incipit, hoc sanctum. post tex. ibi. 32. q. 2. Dico, quod nec ille tex. nec gl. dicitur quod promissiones factas per filiam familias sine consensu, & voluntate patris teneat filia adimplere si nolit. bene dicitur tex. quod viduae propria voluntate maritos eligere possint: sed post dicit, quod similis conditio est de virginibus, quae nec extra voluntatem parentum, nec sua cogantur maritos accipere. Nam ille textus facit totum contrarium, ad quod ponderat cum glossa: quoniam vt constat ad hoc vt virgines habeant maritos, requiritur quod non sit extra suam voluntatem, nec parentum, quod hoc casu fieret, si cogeretur habere tale in maritum, qui contra honestatem, & per suas fraudes, & caulationes vult talem filiam familias habere in vxorem contra suam voluntatem, & suorum parentum, & sic non est verum, quod hoc casu vbi non est honestas, nec ex parte parentum nec filiae, quod talis textus, nec iura canonica corrigant ius civile in hoc, & sic §. 1. insti. de nup. l. 2. l. si nepos, cum l. seq. ff. de ritu nuptiarum. l. viduae. & in l. in coniunctione. in principi. C. de nupt. cum pluribus. alijs l. in dictis rubricis positus.

Item etiam, vt dictum est supra, videtur textus iuris canonici in d. c. non omnis. in fin. 32. q. 2. & in cano. seq. qui incipit, honoratur concordare, cum dicat: Non est virginalis pudoris quaerere maritum: sed curae paterna hoc relinquendum est: Ita vt electionem mariti parentibus deferat, ne appetentiam aestimetur autor. Maxime, vt dicit Pan. in consi. 12. in 1. volum. Cum ergo per hoc consulatur

consultatur ipsis mulieribus, quae sepe contra propria commoda laborant, propter sexus infirmitatem, vt dicitur text. in l. si pater in fi. C. de sponta. imò expresse dicitur text. in c. nostrates. Foedera nuptiarum consensu eorum, qui haec contrahunt, & horum, in quorum potestate sunt, celebrantur 30. q. 5. & ibidem in c. 1. qui incipit, aliter. iam supra alleg. Aliter legitimum non sit coniugium, nisi ab his qui super ipsam foeminam dominationem habere videntur, & a quibus custoditur vxor petatur, & a parentibus, & propinquioribus sponsetur, quem text. allegat ad hoc gloss. in verbo, nullum. in cap. videtur. extra qui matrimonium accusare possunt.

Saltem gl. 1. in fi. in c. sufficiat 27. q. 2. & gloss. in ver. parentum. in d. ca. hoc sanctum, quae allegat c. nostrates 20. q. 5. & c. tua. extra de spof. in pub. & glo. in verb. paterna. in ca. cum virum. de regularibus. quae allegat tex. iuris pro hoc in c. r. de despon. in pub. vbi dicitur text. Potest autem filium nondum adultum (voluntas cuius discerni non potest) pater cui vult matrimonio tradere, & postquam filius peruenerit ad perfectam aetatem, omnino debet hoc adimplere. & dicit G. Benedi. in sua repet. c. Rayn. in verbo, dotem. numer. 334. in fin. extra de testa. quod viri honesti vix, aut nunquam cum puellis nubunt sine consensu parentum suorum, cum omnia facere velint secundum debitam honestatem, & dictat proverbiuum, quod in istis alloquendum est parentes filiae. & omnes doctores etiam in d. §. 1. insti. de nupt. & Pan. in d. consi. non negant, quin de honestate requiratur consensus patris. Ex quo, cum ista honestas sit de substantia legis, videtur quod Papa non possit illam tollere per aliam legem, quoniam sua constitutio, tanquam non honesta, non erit lex, vt statim dicam.

Ad tex. in c. si. de iudicijs. in 6. qui dicit, quod in spiritualibus non curatur patria potestas. Bene dicitur ille text. quod in his, quae sunt spiritualia, filius potest comparere in iudicio tam agendo quam defendendo. sine consensu patris. Sed non ultra dicit, quod promissiones factae per verba de praesenti per filiam familias sine consensu patris per suasio-nibus, & in debitis inductionibus aliquorum, ligant ipsam ad contrahendum matrimonium cum eo. Quoniam ex hoc sequeretur, quod generalitas illius tolleretur effectum legis in casu speciali, aliis prohibito, quod non est dicendum. Quoniam alia ratio in hoc casu reformatur pactum, scilicet, quia contra ius civile & naturale, vt dicitur text. in d. §. 1. insti. de nup. quod non potuit tollere Bonifacius Papa per suam generalitatem. Bene facit text. in l. 2. ff. de usufruct. ear. rer. quae vsu consumuntur. vbi dicitur, & ratio naturalis auctoritate iurisconsulti mutari non potest. Cum naturalis aequitas ab aeterno fuit, vt nota §. d. in princip. Maxime sine consensu coniugum secularium in suis locis, & etiam quia

contra honestatem, quae est vna de substantialibus legis, d. c. erit autem lex honesta. dist. 4. & ideo, cum non esset lex sua, si esset in casu speciali, eo, quia contra honestatem, multo minus potest extendere effectum suum ad casum prohibitum. Quoniam, vbi habemus casum specialem, si fiat postmodum lex generalis, non derogat huic casui speciali, vt est gl. ordinaria quae est infra. & ibi do. meus Ias. in l. sciendum. ff. qui fatid. cog. est doctrina Saliceti in l. in testamentis. C. de test. Idem do. meus Ias. in l. 1. §. sed si mihi. ff. de ver. oblig. & in l. postquam liti. in fi. C. de pact. Et dixi in commentarijs nostris super consuetud. duc Burg. in tit. des confiscations. §. 1. in gl. & appartenent. ibi, additio. limita hanc nostram consuetudinem. Item ille text. in fine reddendo rationem dicit: Cum de his se intromittere non habet: nequaquam requiri debet assensus. Ex quo restringit effectum illius, ca. ad causas tantum, in quibus parer se intromittere non debet de negotijs filij. Cum ergo iste casus non sit de illis, imò expresse de iure civili, & canonico teneatur se intromittere, & dotando filiam, cum consensu patris non sit filiam dotare. l. fin. §. vtramque. C. de dote promissio. l. qui liberos. ff. de ritu nuptiarum & eidem maritum quaerere. d. ca. honorantur. Ideo requiritur eius assensus, nec comprehenditur iste casus sub illo textu.

Item, vt breuiter absoluam, Quoniam iura canonica non ita aperte loquuntur, quod dicant in terminis, filia familias fecerit promissiones per verba de praesenti, etiam sine consensu, & permissione patris, ex illis teneatur ultra voluntatem parentum, & eis contradicentibus contrahere matrimonium cum tali, cum quo tales promissiones fecerit, etiam ea iniura post tales promissiones factas, an si Canon aut decretalis ita diceret in terminis, & esset sic facta a summis Pontificibus, tolleretur decisionem supradicti §. 1. insti. de nupt. Ita quod filia hoc casu cogi possit: & an hoc casu pater cogeretur ad eam dotandam, prout si sua voluntate contraxisset matrimonium. Istud videtur multis sine dubio, & videtur de indubitabili esse quaestio, per ea quae supra dicta sunt, & quae dicit do. meus Ias. in d. §. quod si in patris. in l. 2. ff. sol. mat. & quae notant doct. in d. §. 1. insti. de nupt. & quae dicit Pan. in consilio duodecimo: incip. & clare mathematicis.

Et videtur pro hoc facere text. in ca. ex publico. extra de conuersione coniugatorum. Vbi sponsalia de potenti non possunt dissolui, nisi per ingressum religionis vnius ex contrahentibus. talia sponsalia, eo, quia habent talia sponsalia vim matrimonij. facit tex. in c. coniunx. & in c. coniuges. 17. q. 2. Vbi coniunx vocatur a prima dispensationis fide, quam concubitu non agnouerat Ioseph, nec fuerat cogniturus, nec mendax manserat coniugis appellatio, vbi nec fuerat, nec futura erat vlla carnalis commixtio. Ita sunt verba tex. in d. c. coniunx,

& est tex. eadem causa & questione. in c. seq. qui incip. omne. ibi, si quis sponsam alterius in agro oppresserit, morte moriatur, quia vxorem alterius violauit. & ibidem in cano. si quis desponsauerit, ubi habetur, quod sponsa de presenti est coniunx, & vxor, & tenent Panor. & Fel. in c. 1. de sponsalib. & dixi amplè in commentarijs nostris super consuet. Duc Burg. in 7. art. in glo. mariee. in tit. des droitz. & appartenances à gens mariez. Cum ergo sit vxor, & cōiunx, ideo dicendum, quod non potest fieri separatio inter eos, nisi ob causam fornicationis, secundum dictum domini in Euangelio, Luc. 16. & habetur in c. dixit dominus. 32. q. 1. & in c. ex parte. extra de sponsal. & in d. c. ex publico. supra alleg. in fi.

Item de hoc doctrina omnium, & legistarum, & canonistarum, quod Papa in his quæ concernunt spiritualia, potest disponere, & statum dispositioni summi Pontificis, vt not. in ca. 1. extra de noui operis nunc. ubi amplè per Pan.

Item, & ad text. in c. de secundis nupt. & in c. euthe. §. pe. ibi, cum enim 2. q. 3. ubi doctores dicunt per illos textus corrigi omnia ciuilia loquentia de matrimonijs, prout etiam videtur tenere G. Bened. in sua repe. c. Rain. in verb. dotem. num. 31. & 34. in fi. extra de test. & Deci. in regu. nuptias. ff. de regu. iuris. Dico, quod illi textus nihil faciunt ad propositum in hoc casu, cum tantum loquantur de iurib. ciuilibus, loquentibus de mulierib. transcurrentibus ad secunda vota intra annum luctus, quæ puniebantur secundum ius ciuile nota infamia: sed, vt dicunt, propter dictum apostoli, Mortuo viro, nubat mulier in domino, tolluntur illa iura ciuilia. & vt dicunt: In matrimonijs præsertim, seculares leges, sacros canones imitari non dedignantur, & ibi glossæ quæ multos textus allegant ad hoc, sed non est aliquis qui ponat hunc casum specialem, scilicet, quod matrimonium filiarum familias possit fieri sine consensu, sensus sit requisitus, verum etiam de iure canonico, & ex ordinatione summorum Pontificum, vt supra dictum est, vt est text. in d. capit. aliter non fit legitimum matrimonium nisi, & c. 30. quæst. 5. qui est textus formalis, ponderando dictiones, aliter, non, & nisi, quæ important formam, & substantiam, vt dicit Fel. in cap. cum dilecta. colum. 9. versic. septimum. extra de rescriptis. Et in hoc non obstat somnium aliquorum dicentium, illum textum tantum loqui de solemnitatibus: quoniam esset violare textum, cum dicat, aliter non fit legitimum coniugium, & in fine dicit: Aliter vero præsumpta, non coniugia, sed adulteria, vel contubernia, vel stupra, aut fornicationes potius quàm legitima coniugia esse non dubitatur, nisi voluntas propria suffragauerit, & vota succurrerint legitima.

Sed adhuc quicquid sit, ex prædictis non videtur, quod text. in d. §. 1. insti. de nuptijs. sit correctus, nec textus ei concordantes, & licet prædictæ rationes canonistarum videantur validæ, & autori-

tates sint insignes, non tamen propter eas à textibus legum est recedendum. l. Labco. ff. de suppellect. leg. Et quanquam dicant aliqui doctores. d. §. esse correctum, vt dictum est. Hoc tamen aperte negari potest, cum nullum ius ad hoc ipsi inducant, nec inueniatur aliquis canon per quem liceat prædictum §. esse correctum: vt dixi. Imò videtur, quod expresse fuit approbatus ille §. per summos Pontifices, puta per Sortherem, Agapitum, & Euaristum, vt prædictum est, vt per textus iam supra allegatos. Et cum non inueniatur Canon aliquid tale dicens, nec nos dictum eorum admittere debemus, vt in auth. de non eligendo secundo nubentes. §. sin autem non valuerit, ibi: nec quælibet est lex aliquid tale dicens. col. 1. Erubescendum est enim legem correctam dicere, & corrigentem non allegare, vt in auth. de trien. & semis. §. consideremus, coll. 3. & l. fi. in fine. C. de consulib. lib. 12. de quo per do. meum Iason. in l. l. lam. C. de collatio. Hoc est sententiam propriam magis vacua quadam opinione iactare, quam debita auctoritate roborare, vt in cano. nunquid in fi. 28. q. 11. Ad idem 37. dist. cap. relatum.

Quòd ergo canon aliquis expresse legem corrigens, aut clare contrarium statuens, non diffinit, arguendi sunt doctores, huiusmodi volentes, contra expressam legem (quam canones venerandam dicunt, vt in cano. fin. 16. quæst. 3.) proprijs sensibus diffinire, vt in cap. fin. & ibi multi canones concordant. per gloss. allegati. 31. quæst. 1. & facit cap. ego solis. 9. dist. 1. & c. consuluisti. 2. quæst. 5. ubi: & quod sanctorum patrum documento sancitum non est. superstitiosa adinventione non est præsumendum. cum alijs allegatis per Lucam de Pen. in l. 1. in 3. col. C. de priuilegijs scholarum. l. 12. Vbi in simili arguit de tali casu. Et vt dicit, facit, quia lex non corrigitur nisi expresse dicatur, vt in authen. quibus modis naturales efficiuntur sui. §. tribus. ibi: oportet enim. colla. 7. vel quando posterior lex directè contrarium statuit. c. 1. consti. lib. 6.

Et facit, quia antiquiori iuri standum est, vt in c. domino sancto. l. dist. 1. ubi dicit text. Quotiescunque in gestis conciliorum, discors sententia inuenitur, illius concilij sententia magis teneatur, cuius antiquior & potior extat auctoritas, quæ verba formaliter scribuntur in capit. hoc ipsum 33. quæst. 2. Maxime, si ambo sint æqualis pietatis, vt in cap. in canonicis. 19. dist. Nec inconuenit, nouas leges trahi ad antiquas. l. sed & posteriores. ff. de legibus. Sed sic est, quod nullo iure canonico cauetur, quod filia subornata & seducta, qua per indebitas sollicitationes & machinationes promissis sine consensu & voluntate patris, etiam per verba de presenti, teneatur adimplere promissiones, patre non consentiente. Nec etiam cauetur aliquo iure, quod consensus patris de iure ciuili in talibus requisitus, sit per constitutiones canonicas sublatus. Idco videtur, quod dictus §. 1. de nupt. in insti.

insti. non est sublatus, nec subrogatus. Quod ergo non mutatur, stare non prohibeatur. l. præcipim. in fi. C. de appell. & l. sancimus. §. 1. ubi textus formalis. C. de testamentis.

Standum est ergo potius dispositioni dicti §. in iure ciuili quàm rationibus & auctoritatibus præmissorum doctorum, & maxime etiam istud habet locum in dispositione. auth. sed si post. Co. de inoffi. testa. vt dicit ibi glo. quæ debet stare, cū non inueniatur expresse correctæ, & quia casus expressos determinat, ideo non est tollendus ex interpretatione magistrati seu professoria, quæ non tollit casus expressos legum, cum sit tantum probabilis. Cum etiam prædicta lex sit rationalis, cum sit fundata super honestate, & habeat etiam ordinationem expressam summorum Pontificum, vt supra clarissime ostensum est, quæ non est spernenda.

Ex quo etiam videtur, quod si esset Lex seu constitutio in contrarium, & expresse contra dictum §. 1. insti. de nuptijs. quod adhuc standū esset dispositioni illius. §. Quoniam, vt dictum est, non est dubium, quod etiam secundum Canonistas, Lex Canonistarum debet esse honesta, & est vna qualitas legis etiam Canonice, vt probat text. sapius alleg. in d. c. erit autem lex honesta. & vt ibi dicit Cardinalis Alex. & Io. de Turrecr. in c. 1. §. præterea. cum: quo legit dictum cano. erit autem lex. dist. 4. Lex tria continere debet, scilicet, quod Religioni cōgruat: & hoc in quantum est proportionata legi diuinæ: & refertur ad hoc quod Religioni congruat, cum dicitur honesta.

Secundò, Quòd disciplina conueniat in quantum est proportionata Legi naturæ: & ideo dicitur iusta possibilis secundum naturam.

Tertiò, Quod saluti proficiat, in quantum est proportionata vtilitati humanæ, cum dicitur & secundum consuetudinem patriæ, & hæc tria possunt tex. in c. consuetudo. 1. dist.

Cum ergo ad primum iure diuino, & etiam iure ciuili, & canonico, & ex honestate patriæ requiratur consensus patris in matrimonio filiarum familias, vt dictum est ante, & dicit expresse tex. in d. §. 1. insti. de nuptijs. quod ciuili & naturalis ratio hoc suadet. Ex quo ergo, cum ratio honestatis cōueniat Religioni, & sic legi diuinæ, quæ etiam videtur satis probare ex sacris scripturis, quæ satis demonstrant consensum parentum interuenire debere in matrimonijs filiorum. Abraham enim præcepit, vt filius suus Isaac non acciperet vxorem de filiabus Chananaeorum, sed de cognatione sua, Genesis 24. Nec præcepisset, nisi de iure præcipere potuisset, & in matrimonio filij potestatem habuisset. Item Seruus Abraham pro coniugio Rebecca non requisit puellam, sed parentes eius, Genesis 24. Et de multis alijs exemplis ponit Ioan. Lupus in d. repetitio. cap. per tuas. §. num. 17. de dona. inter virum & vxorem. & vltra omnes est tex. de hoc ad literam: quod etiam est

præceptum Dei, quod filia non possit contrahere matrimonium ex eius promissione & voto cum aliquo patre eius contradicente. Numeri 30. c. in prin. Vbi dicit tex. Mulier si quippiam nouerit, & se constrinxerit iuramento, quæ est in domo patris sui, & in ætate adhuc puellari, si cognouerit patrem votum quod pollicita est, & iuramentum quo obligauit animam suam, & tacuerit, voti rea erit. Quicquid pollicita est, & iurauit, opere complebit. Sin autem statim, vt audierit contradixerit pater, & vota & iuramenta eius irrita erunt, nec obnoxia tenebitur sponcioni, eò, quod contradixerit pater, de quo textu est tex. 32. q. 2. c. mulier. & in c. seq. dicit quod Apostolus 1. ad Corinth. 7. de patre loquens dicit: Seruet virginem suam, & de nuptui virginem suam. Et suadet ratio ciuili & naturalis, quomodo possit fieri Lex in contrariū, quæ non tolleret & Religionem, s. ratione honestatis, & sic legem diuinam & rationem ciuilem & naturalem. Et sic videtur, quod cum Papa non possit tollere nec ius diuinum, nec rationem naturalem, cū naturalia sint immutabilia. §. pen. insti. de iu. nat. gen. & ciu. quod nec etiam potest facere decretalem contra dicta iura supra alleg. Imò etiam Pagani ante Christi aduentum dixerunt, nuptias patre non consentiente factas non esse legitimas, Imò filios ex eis natos spurios esse. Quoniam vt ait Apuleius de asino aureo lib. 4. Impares enim nuptiæ, & præterea in villa sine testibus, & patre non consentiente factæ legitimæ non possunt videri, ac per hoc spurius iste nascetur: & sic & mundus, & coelum, & tota mundi machina literatorum contra contrahentes nuptias sine consensu patris, cum filiarum familias clamant, quia ad minus contra honestatem, vt dictum est ante.

Et si dicatur, quod talia iura possunt modificari, declarari, & alterari, vt dicit Angelus in d. §. penul. tamen illud est intelligendum dummodo lex, quæ fit in contrarium, semper habeat suas qualitates, scilicet, quod sit honesta, iusta, possibilis, secundum naturam, & consuetudinem patriæ, & loco, & tempori conueniens. Cum ergo vnum ex his deficiat, non est amplius lex: Ex quo, cum in tali casu semper abest honestas secundum naturam dicti §. 1. insti. de nuptijs. & secundum consuetudinem patriæ quæ hoc reputat inhonestum. Ideo videtur, quod talis consensus non potest expresse tolli, multo min⁹ per prædicta iura generalia, ad minus in sponsalibus, quod non sit sufficiens causa ad dirimendum ea, si deficiat consensus patris, etiā si sint promissiones de presenti, dummodo (vt dixi) sint factæ sine honestate, & per subornationes, seu seductiofas blanditias, & diabolicas machinationes.

Et ad ea, quæ dicuntur, quod sponsalia de presenti habentur pro vero matrimonio, ita quod sunt indissolubilia, dic, quod hoc potest esse verum in

sponsalibus debite, & secundum honestatem factis, & non contra honestatem: quoniam in his repugnat vna qualitas legis, quae impedit, ne talia sponsalia comprehendantur sub lege, quae est, scilicet, honestas. Et etiam non reperiuntur Iura Canonica, quae expresse tollant dispositionem dicti §. i. in tit. de nuptijs. Imò constitutiones summorum Pontificum (de quibus supra) videntur illam approbare.

Etiam tex. in d. c. ex publico. de conuersione conjugatorum, dicit matrimonium esse dissolubile, quando est consummatum. sed ante consummationem est dissolubile vno casu, scilicet, per ingressum Religionis, vt ibi dicitur. Alio etiam casu per summum Pontificem dissolui potest, vt inquit glo. finalis ibi: ergo erit etiam in alio casu, vbi est maior ratio, quando non est qualitas legis, puta honestas, & contra ciuilem & naturalem rationem. Et in iure non tantum consideratur iustitia quantum honestas. c. porro. 35. q. 3. Vnde leges, quae dicunt concubinas posse haberi, non sunt leges, quia sunt inhonestae, vt l. vnica. C. de concubinis. & lege si. in fi. Co. communia de manumissio. Si ergo esset lex Papalis, quod promissio alicuius filiae familias etiam per verba de praesenti per suasionibus, machinationibus, blanditijs, ne dicam fraudibus, & deceptionibus, alicuius iuuenis, sine consensu patris extorta haberet vim matrimonij indissolubile: ita, quod dicta filia ca inuita teneretur etiam vltra velle patris consummare matrimonium cum ipso iuvene, tanquam iniqua non teneretur, & tanquam contra honestatem facta. Multo ergo minus leges generales, de quibus supra, sunt sufficientes ad inducendum ius expressum. Pro solutione huius quaestiois, ita quod dicta filia teneatur in vim aliam assertarum promissionum consummare matrimonium, iunctis his quae supra dicta sunt: ex quo etiam filia asserit se nunquam veraciter consensum praestitisse, nec eidem promississe: ex quo cum non sint probationes sufficientes nec legitimae (vt dictum est) non tenetur matrimonium adimplere, argumento text. in ca. consultationi. extra de spons. & matrimonio. Nec tamen quid omittatur, quo ad responsiones obiectionum canonistarum, allegantium etiam profertur textum, in l. nuptias. non concubitus, sed consensus facit. ff. de reg. iur. Dico, quod clara est responsio, ita, quod si non esset nisi concubitus & non consensus, quod non esset matrimonium. Et hoc est clarum, vt vult ibi Decius post glossam. sed etiam quod tex. ibi asserit, quod solus consensus faciat perfectum matrimonium & indissolubile non. Cum sit text. ad litteram in d. c. ex publico. extra de conuersione conjugato. vbi non dicitur perfectum & indissolubile, nisi fuerit concubitus & copula carnalis. Et in casu praemisso talis textus nihil facit, quia non sumus in consensu vero & legitimo, sed erroneo, qui non habet effectum, cum

qui erat non consentit. Et Iura Canonica dicentia, quod consensus facit matrimonium, intelliguntur de vero & legitimo consensu, & non de erroneo, deceptiuo, seu seductiuo, aut fraudulento, prout in proprijs verbis de legitimo consensu sunt textus in c. penul. de sponsalibus. in ca. licet. & c. si. extra de sponsa. duorum. Non enim legitimus est, quando fit sine voluntate parentum, vt dicitur in dicto ca. aliter. Aut quando est extortus per vim, metum, coactionem, violentiam, vt c. cum locum. cum cap. se. quen. & ca. consultationi. extra de sponsa. sed per fraudes, seductiones, sollicitationes, & subornationes: sed potius dici debet fraudulenter, seductiuus, deceptiuus, aut alijs indubitur, nec verus, & sic non legitimus: Et notanter voluerunt illi textus loqui de legitimo consensu, ad tollendum fraudes & seductiones, ne iura dent occasionem delinquendi, & extorquendi consensus illegitimos contra iura prohibitos.

Item etiam text. ibi & similes non tollunt alia requisita, nec dicunt, quod solus consensus filiae familias faciat matrimonium, ex quo non tollitur alia dispositio, requirens alium consensum quam filiae: cum non solum sit de iure ciuili requisitus, sed etiam de iure canonico. d. c. aliter. 30. q. 5. & d. c. non omnis. & c. honoratur. 32. q. 2. Ex quo praedicti text. non tollunt illud quod dictum est, quod non nondum est perfectum matrimonium, quod patre contradicente ten inuito, & filia non persistente in primo consensu, quod teneatur, nec cogi possit ad perficiendum illud matrimonium, & iste est casus qui saepe euenit.

Non tamen vellem dicere, quod si matrimonium esset perfectum per consensum, & consummatum per copulam carnalem sine consensu patris, quod pater posset illud dirimere, aut tacere simpliciter dirimere, sed multis videretur, quod tunc non posset cogi ad eam dotandam, nec quod debet cogi, vide quae hic ante dicta sunt.

Et vt semel finis imponatur huic materiae, quae licet multum sit vulgata, tamen in dictis canonistarum male intellectis datur occasio delinquendi, ita quod hodie pullulant huiusmodi sollicitationes, seductiones, machinationes & subornationes filiarum familias, quae sunt faciles ad decipiendum: & vt plurimum contra propria commoda laborant: cum de facili credant. Etiam non est praesumendum, quod Ius Canonicum intendat inducere occasionem delinquendi. Credo indubie, quod necessarium esset facere statutum aut edictum generale in Gallia: quod nemo cuiuscunque conditionis sit, audeat seu praesumat deinceps sollicitare, aut sollicitare facere verbis, donis, promissionibus, aut alijs quouis modo seducendo, seu subornando filias, cuiuscunque conditionis existant ante 24. annum, ab eisdem per verba de praesenti, aut alijs promittendum sine scitu & voluntate parentum sub poena perpetui exilij & confiscatio-

ficatiois bonorum: & quod filiae tales promissiones non faciant sine consensu eorum parentum sub poena priuationis dotis, & bonorum parentum. Et intrepidè crederem istud statutum esse validum per doctrinam Bal. in lege omnem. C. ad Tertullianum, vbi tenet, valere statutum, quod poenam imponit filijs contrahentibus matrimonio sine consensu patris: quoniam hoc casu tale statutum non vetat substantiam matrimonij, sed punit malos mores. Et si statutum seu consuetudo possit imponere poenam reillicita, puta matrimonio, si ex eo sequatur illicitum, puta seductio, & subornatio filiarum, vt dicit Bald. in rubr. extra de consuetudine. Ideo multo fortius rei illicitae, puta sollicitationi, seductioni, & subornationi, potest imponi poena. Alijs sequeretur, quod Ius Canonicum (vnde tota aequitas, & fori animi oritur & descendit) vellet permittere in periculum animae fraudes, dolos, sollicitationes indebitas, & seductiones: & sic vnde iura nasci deberent, daretur occasio delinquendi, si huic statuto contradiceret Ius Canonum. Ex quo negari non potest, quod quo ad primum articulum valebit tale statutum, cum sit punitiuum malorum, & delictorum: ex quo est fauorabile, cum intersit Reipublicae ne delicta remaneant impunita. Et de hoc articulo, per quem imponitur poena contra tales, est lex in Hispania. Et ita remanebit tale statutum & validum & rationale contra huiusmodi sollicitatores, seductores, & subornatores, cum solum fiat ad euitandam occasionem delinquendi, cum sollicitationes ita puniantur, vt ipsa delicta, vt ante dictum est: & seductiones, & subornationes sint prohibita omni iure, etiam diuino: Cum seducere, sit extra bonos mores trahere, & de iure ciuili sollicitationes prohibentur. l. c. & si abducti. C. de plagarijs. l. & tuum. ff. de seruo corrupto. l. si quis filio persuaserit. C. eod. Persuadere enim est plus quam cogi. l. i. §. persuadere. ff. de seruo corrupto. Et dicit Salicetus in l. vnica. quasi in fi. C. de raptorib. virginum. quod persuasio dolosa est plus quam violenta coactio, & persuasio cum donis habetur pro raptu, vt dicit Ang. in §. i. per illum text. in auth. de lenonibus, colla. 3. & sequitur Baptista de S. Seuerino in repetitione l. cunctos populos in 9. char. Cod. de summa trinita. & fide Catho. Et contra praedictos sollicitatores. est text. multum nota. in leg. sollicitatores. ff. de varijs & extraordi. cogni. canonizatus in ca. sollicitatores. de poenitent. distinct. 1. dixi in consuetud. ducatus Burgundiae in rubr. Des iustices. in glossa. & droit. nume. 56.

De secundo articulo, quod filia non posset aliquid petere, est iuridicum & rationale, vt dicit Ioan. Lupus in repetit. cap. per vestras. de do. inter virum & vxor. fol. 87. & 88. vbi disputat de tali lege, quae etiam viget in Regno Castellae, vbi habe-

tur lex, quod si filia contraxerit matrimonium sine consensu patris & matris, nihil ex bonis parentum possit habere, & ista est consuetudo in ducatu Borbonij, vt scribitur in lib. consuetudinario illius patriae. tit. Des successions. artic. 312. Et in patria Auerniae. tit. eo. Des successions. art. 36. in li. consuetudinum illius. Et dicit Pet. de Anch. confi. suo 20. quod valet tale statutum imponens poenam amissionis dotis mulieri nubenti viro indigno sine consensu patris. Nam, vt dicit, per hoc patrem offendit, & famam eius laedit. Et videtur haec iusta causa exheredationis. l. e. non tantum. §. emancipatus. ff. de verb. poss. contra tabulas. Facit §. causas. in fi. iuncta glo. in verb. vique ad 25. in auth. vt cum de appellatione cognoscitur. colla. 8. Ex hoc enim pater magna afficitur iniuria, vt dicit Sali. in l. 3. C. de adulterijs. Et praedicta Lex fuit à multis Regibus Castellae facta: quos Ioannes Lupus in d. loco. fol. 89. recitat. Et, vt dicit, leges praedictas ne morosa mentis iniustas dicet, cum per eas si obferuentur dissensionum & inimicitiarum tollatur materia, litiumque & iurgiorum adimetur occasio. parentibus ac filiabus optimè consulatur. Et, vt ait, ne naturae & parentum votum frustretur, quando imbecillis ac fragilis filia iniqui peruersique hominis dolis & suasionibus assentiret, parentes, cognatosque iniuria afficeret, iustum, aequum, & sanctum fuit & est, has & similes condere leges, quibus hominum & nonnumquam famulorum nequitia reprimatur, qui non verentur sub coniugij velamine innocentes decipere filias, qualis exinde dolor, qualisque animi commotio parentibus euentura sint, iudicet qui filias habet. Vnde & idem Io. Lupus ait, contra tales facinorosos Rex Alphonsus insurgens, grauissimis poenis subdendos iussit, & ibi legem scribit verbis suis vulgaribus.

Redeundo ergo ad propositum vnde digressi sumus, dico etiam, quod honestas requiritur in voto. ca. magna. §. Et quidem tria praecipue duximus in hoc negotio attendenda, quid liceat secundum aequitatem, quid deceat secundum honestatem, & quid expediat secundum vtilitatem. extra de vo. & vo. redemp. Item etiam in iureiurando. c. de forma. 22. q. 5. & hoc in iuramento fidelitatis, prout etiam recitatur in titulo, de forma fidelitatis. in vltibus feudorum. facit c. vnusquisque; 22. q. 4. & etiam in alio iuramento. ca. quemadmodum. extra de iureiurando. Honestus enim modus in omnibus seruandus est, non immoderata cuiusque luxuria subsequenda, vt dicitur in l. ex damni. in prin. ff. de damno infecto, & grauis iniuria videtur, quae inani honestatis colore velatur. Est. n. honestas omni commodo pecuniario preferenda. l. miles. §. focer. ibi, quare non iniquè. ff. ad legem Iuliam de adulterijs. tex. notabilis in lege reprehendenda. Co. de insti. & substi. Dixi amplè supra. in 1. par. in 2. consideratione. vbi commendavi hono-

rem & honestatem, quæ pari passu ambulat cum vita.

Et cum, vt ante dictum est, non tantum consideratur iustitia quantum honestas, d. ca. porro. 35. q. 2. & dicit Ioannes de Turrecr. in c. primo. §. preterea. cum quo legit d. c. erit autem lex honesta. 4. dist. Ideo videtur, quod istud præceptum iuris, honestè viuere, sit excellentius eò, quod dicitur, ius suum vniciq; tribuere.

Secundus angulus turris Bal. continet secundum præceptum iuris, quod est, alterum non lædere, & ideo quod tibi non velles fieri, alteri non feceris: vt in princ. decreti notatur, vbi rex dicit: Hoc est enim lex Prophetæ. æquissimum exemplum visum est creditorem ita agere rem debitoris, vt suam aderet. & vt dicit Hierony. ad Celantiam, & allegat Guillel. Rouille in suo compendio iustitiæ libr. 1. c. 13. q. infinitæ sunt partes iustitiæ, quas omnes vnà brevis sententia comprehendit, videlicet: Omnia quæcunque vultis vt faciant vobis homines, & vos eadem facite illis. Facit tex. in c. ponderet. 50. dist. & habetur Tobie 4. & in cap. licet. 45. dist. & in c. dilecti. de maioritate & obediētia, ideo, vt ibi dicit ipse le Rouille, Beatus est, qui potest dicere cū beato Iob: Nulli nocui hominum, iustè vixi cum omnibus. Purissima enim conscientia canere cū Psal. 110. Perambulabam in innocētia cordis mei, in medio domus meæ. Et, vt dicit Pyrrhus, post sua commentaria consuetudinum Aureliani sum. Ex hoc præcepto pendent leges & prophetarū vaticinia: cum Origenis iudicio, Deus ipse nihil sit, nisi viuens iustitia. Hæc autem vera germanaque iustitia, quæ nunquam alterum lædit, nunquamque vult lædere, nec ipse per alium, nec palam, nec clam, neque quoquo pacto, vt ibi Pyrrhus. Ex cuius dictis & supra positis videtur, quod istud præceptum sit excellentius, cum omnes partes sub se comprehendat. Et vt amplè probat Plato in suo Dialogo de Rhetorica: Maximum malorum est inferre iniuriam, ex quo ergo ex contrario maximum bonum est alterum non lædere.

Tertius angulus turris Bald. continens tertium præceptum iuris, quod est ius suum vniciq; tribuere, & istud debent habere Principes & Prælati in subditos, & superiores in inferioribus suis, prout dicit idem Bal. in d. proœm. Gregoriano in fin. & est iustitia ad alterum. Nam sibi ipsi propriè nemo est iniustus, & dicitur ad alium. Et licet duo præcepta ante posita videantur excellentiora, tamen videtur, quod non sufficit honestè viuere, & alterum non lædere: sed etiam conuenit alios adiuuare, prout dicit gl. in verbo, ius suum. in §. iuris præcepta. insti. de iustitia & iur. & in le. iustitia. §. 1. in verbo, cuiq; ff. eo. Non enim solum nobis nati sumus, ortusq; nostri partem patria vendicat, partem amici: atque vt placet Stoicis, quæ in terris gignuntur ad vsum hominum omnia creari. Homines autem hominum causa esse generatos, vt

ipsi inter se alij alijs prodesse possent. In hoc naturam debemus ducem sequi, & communes vtilitates in medium asserre mutatione officiorum, dando, accipiendoque, tum artibus, tum opera, tum facultatibus deuincire hominum inter homines societatem, vt dicit Cicero primo Officiorum. Nec sufficit abstinere à malo, nisi fiat quod bonum est. l. in illa stipulatione. ff. de verb. oblig. & ca. non satis. 86. dist. Et de ista par. iustitiæ dixi in commento nostrarum consuetudinum in rub. Des iustices, in gl. 1. Et ex dictis ibi videtur, quod istud præceptum in quo comprehenditur iustitia, sit excellentius alijs, cum iustitia profertur sibi ipsi, omnibus & Reipublicæ: & videtur, quod prima duo præcepta tantum profint sibi ipsis, ex quaratione maioris vtilitatis tertium dicitur esse excellentius.

Trigesima septima confide. Eò, quia vt habetur Sap. 11. Omnia in mensura, & numero, & pondere disposuit Deus. Ideo videndum est primò de numeris, & quia supra in 10. par. in 49. con sid. vbi locuti sumus de Arithmetica, satis dixim⁹ de laude & excellentia numeri, hic solum restat videre, quis numerorum sit excellentior & perfectior. Textus in proœmio sexti decretalium dicit, quod numerus senarius est perfectus. & ibi gl. quæ ad hoc allegat c. vnicum. 35. q. 4. Et dicit d. gl. quod secundum Arithmeticos sunt quatuor generationes numerorum.

Prima, quæ incipit ab vno, & durat vsque ad decem, & dicitur ista numerorum monadicorum, à monos quod est vnum, vt dicit tex. in c. placuit 2. 17. q. 1. quia incipit ab vno.

Secunda dicitur decadicorum, à decade, quod est decem, & durat vsque ad centum.

Tertia dicitur centedecorum, & incipit à centum, & durat vsque ad mille.

Quarta verò milledecorum, à mille incipiens, & durans vsque in infinitum.

Et ex his quatuor generibus numerorum est reperire alios perfectos, paucos tamen, alios imperfectos. Ex imperfectis est reperire alios diminutos, alios abundantes. Numerus perfectus est, qui constat vel resultat præcisè ex omnibus suis partibus aliquoties simul aggregatis. Et vt dicit gl. Est ergo sciendum, quæ sunt partes aliquotæ: & dicuntur, quæ aliquoties sumptæ de per se reddunt suum totum præcisè, id est, non plus, nec minus, vt in numero senario, qui est primus numerus perfectorum, & solus inter monadicos perfectus. Nā sex vicibus vnum sumendo & aggregando sex sunt, ter duo sex faciunt, bis tria sex sunt, & abinde non sunt partes aliquotæ: quia quatuor aliquoties sumptum faceret octo vel plus.

Ex his infert, quod omnes partes aliquotæ sunt hæc, vnum, duo, tria. Sed vnum, duo, tria faciunt sex, ergo senarius numerus est perfectus secundum diffinitionem numeri perfecti, quæ est Ioannis Andreae in prædicto loco.

Exempli-

Exemplificat idē ibi, & in genere decadicorū, in quo, vt dicit, est alius numerus perfectus & solus, scilicet, 28. tolle partes, scilicet, dimidiam & circa le. nomen. §. portionis. ff. de verb. sign. quia vltra dimidiam nō esset reperire aliquotas. Nam 14. est pars aliquota, quia bis sumptum facit. 28. 13. 12. 11. 10. 9. 8. non sunt partes aliquotæ de 28. quia aliquoties sumptæ non inferunt præcisè suum totum, sed plus vel minus. Nam 13. bis sumptum facit 26. ter sumptum facit 39. & sic plus vel minus, & sic de singulis. 7. verò est pars aliquota, quia quater sumpta infert suum totum, scilicet, 28. 6. & 5. non sunt partes aliquotæ. 4. verò est pars aliquota, quia septies sumptum infert suum totum. Trias non est pars aliquota, sed duo & vnum sunt bene partes aliquotæ, quia 14. vicibus duo sumptum facit 28. & 28. vicibus vnum facit 28.

Ex prædictis etiam infert idem Ioan. And. quod omnes partes aliquotæ de 28. sunt 14. 7. 4. 2. 1. quia ex his aliquoties simul aggregatis resultat præcisè totum, ergo secundum diffinitionem præcedentem 28. est numerus perfectus, & ita de alijs numeris perfectis dicendum est: Hæc ille vbi supra.

Pythagoras dicit in numeris maximam esse vim, in eòsque referenda omnia, syderum ambitus, & animalium productiones, duo item fecisse principia, definitam vnitatem alterum appellando, reliquum indefinitam dualitatem, sed illam bonorum, hanc malorum exordium & causam esse dicebat. Vnitatis siquidem natura insita circumferentia temperiem, animis virtutem, sanitatem corporibus, domibus & ciuitatibus pacem, & animorum gignit conspiratum, hoc est, vninitatem & tranquillitatem. At dualitas diuersa omnia, aëri hyemem contribuit, animis malitia, agritudines corporibus, ciuitatibus seditiones, & domibus insidias, inducit: hæc ait Cælius libr. 12. antiquarum lectionum. cap. 7. Vbi dicit, quod omne malum ex disparili inoritur voluntate. Adde de vninitate, quod dicit Cicero lib. 2. Offic. magnas vtilitates adipiscimur conspiratione hominum atque consensu. Hinc ex consequentibus numeris parem quidem demonstrauit indignum ac deficientem, atque imperfectū, impari verò plenum ac perfectum. Etenim pari permixtus vim suam seruat perpetuò, conduplicatus verò eundem gignit: Ita vt foecundus sit, habeatque principij vim, diuisionis ipse nescius, vnitate semper in eodem redundante: Par verò impari nunquam producit, neque est indiuisibilis. Et ideo Homerus vnitatis naturam in boni quidem portione constituit, in mali verò dualitatem, & superius imparia semper constituit, vulgari prouerbio vtimur, quo etiam vsus est Poëta in Georgicis, vbi sic ait:

Número Deus impari gaudet.

Inferis verò paria.

Carolus Bouillus in quadam Epistola ad dominum Ioannem Ganaium quarebat, quare est, q. Arithmetici parem numerum in foeminam, impari verò in masculum figurant: & adducit quatuor rationes, ex quib. dicit impari numerum præstantiorem esse.

Prima, quia quod vicinius & similius est suo principio, id præclarius est: eò, quod suo fonti dissimilius, aut ab eodem semotius. Atqui impari numerus similiar, viciniorque est monadi omnium numerorum fonti, quandoquidem à monade imparium inchoare series dicitur. Par verò numerus adiunctus est, disclususque à monade, primum habens in dyade. Est itaque impari parte præstantior, merito vt masculus & forma, par verò vt foemina & materia.

Secundario, quod magis vnum est, illi præstat quod est minus vnum. Impar autem numerus est numero pare magis vnum. Nempè monas imparium Princeps est, maximè vna, & ex toto infectibilis. Omnis verò alius impari æquas partitiones respuit, quæ tamen cunctis parib. accommodantur. Est itaque impari (vt pote magis vnū) pare præstantius.

Alia & tertia ratio, omne medium extremis probatur nobilius. Impar autem paris est medium. Par verò impari extremum. Ratio quippe medij, ratio est vnitatis, at extremi nomen qualitatis est nomen. In cunctis enim ordinibus deprehendimus vnicum esse medium, extrema verò duo aut plura medium ipsum vallantia, & circa illud collocata præcellit. Igitur impari parem, sicut & monas dyadem, & medietas extremitatem.

Quarta ratio, imparitatem vocat monadè, paritatem verò dixeris esse dyadem, liquet imparitatem in tantum præstare paritati, quantum dyas superatur à monade. Sicut enim præstat medium esse per se sine extremis, quàm extrema per se sine medio, ita præstantior est simplex imparitas sine paritate, quàm simplex paritas sine imparitate? Est autè monas per se, vt medium sine extremis, siue, vt medietas & imparitas sine extremitate atque paritate: dyas verò est vt extremum sine medio, vtue paritas & extremitas sine imparitate & medietate. Sicut constat præstare actum esse sine potentia, quàm potentiam sine actu, vnum esse sine duobus, quàm duo sine vno, formam sine materia, quàm materiam sine forma: virum sine muliere, quàm mulierem sine viro: intellectum sine sensu, quàm sensum sine intellectu: perfectū sine imperfecto, quàm imperfectum sine perfecto. Et ibi vide quomodo diffinit monadem, dyadem, & triadem: & dicit, quod trias est prim⁹ perfectus numerus, hoc est, primus, in quo omnis natura relictam tam medij quàm extremi, tam paritatis, quàm imparitatis: sed non est paritas, nec forma, nec materia, sed neutra, vt ibi cōprobat, sed est totus in re

PPP ger

ger perfectus, tam medij quam extremorum naturam vnicè complectens. Ex his infert quicquid in numeris est, trinum est. Nam aut imparitas, aut paritas aut neutrum, quod est ex ambabus totum, siue monas, dyas, trias. Quicquid enim est post triadem priorum est resumptio numerorum, quemadmodum nihil etiam Philosophi in reb⁹ nouere præter tria, actum, potentiam, totum, formam, materiam, totum. Sed cum actus ante potentiam perseueret infœcundus, & potentia pariter, priusquam illi commisceatur actus, nullipara steriliq; esse dignoscatur. Liqueat primū partum oriri ex amborum copula, hoc est ex triade, q̄ monadis ad dyadis est vinculum. Cum itaque quaternitas sit primus post triadem numerus, manifestū est his tribus monade, dyade, ac triade, solam substantialem dignitatem esse metiendam: quaternitate verò primum Dei partum primæ creaturam haud incongruè nobis patescere. In monade primus actus ineffè procedit. In dyade potentia ineffè stabilitur. In triade verò sit amborum congressio. In tetrade porro, & omni deinceps numero cunctis eorum partus ac fœtus liquido designantur.

At idem Bouillus in Epistola sequente instat p numero pare. Primò sic. Is numerus potior est, q̄ & origine antiquior, sed numerus par est huiusmodi.

Secundò sic instat & obijcit contra prædicta. Aequalitas est inæqualitate præstantior, par autem numerus æqualitate, impar verò inæqualitate difinitur, igitur.

Tertiò sic opponit. Socialitas præstantior est solitudine, paritas autem socialitas quædam est, & partium æqualitumue vnitarum mutua præstantia, quod accidit in dyade, imparitas verò quædam est solitudo, quam socialis amor à cunctis reb. expellit igitur.

Et ad prædictas tres instantias idem ibi luculentissimè & philosophicè respondet, & in fine concludit, quod impar numerus est præstantior pare.

Et facit, quia in c. nuptiæ. 32. q. 1. dicitur. quod impar numerus est mundus, par verò im mundus. Cælius lib. 12. c. 9. in prin. vltra dicit, Monadē numerorum esse patrem, Dyada verò matrem. pin de inter numeros præstare, qui Monadi præcipuè assimilentur. Ex supra descriptis iam potest sciri, quomodo laudandus sit numerus ternarius. de quo amplius infra eodem.

De laude verò quaternarij numeri ponit idem Cælius eo. lib. 12. c. 9. de quo in c. non debet. extra de consang. & affin. vbi dicitur, quod prohibitio coniugij corporalis, seu copulæ coniugalis, quarum consanguinitatis & affinitatis gradum nō excedit. cui prohibitioni dictus numerus quaternarius bene congruit, quia quatuor sunt humores in corpore, qui constant ex quatuor elementis, vt

ibi. & in cap. in quadam. in fin. de celebrat. mis. & in cap. 1. 15. distinet. Et sicut annus per quatuor vob uitur tempora, sic & quaternum solenne agimus ieiunium per quatuor anni tempora, vt in c. 2. 72. dist. Accurs. in gl. 2. in l. hæreditatum. ff. ad l. Falc. Ponit tantum quatuor ætates hominis, s. pubertatem, adolescentiam, iuuentutē, & senectutem seu senium.

De laude verò quaternarij, vide per eundem Cælium vbi supra. cap. 10.

De senario verò dixi hic ante aliquid, & in glo. in proœ. sexti, in verbo, perfectus. Eum extollit: ex eo, q̄ sex sunt hominis ætates, & sex mūdi generationes. vt patet in d. gl. & de isto numero Cælius loquitur in d. lib. 12. c. 11.

De septenario, & eius potestate, quæ est multiplex, idem Cælius ibi. c. 12. & lib. 2. c. 56 & gl. in verbo, senarium. in d. proœmio sexti. quæ dicit eum esse perfectum, allegans ad hoc glo. 1. in fi. in summa. de poeni. dist. 1. Sed quod intelligitur ibi perfectus: hoc est, multis similibus approbatus in quantitate numeri, prout ponit multa exempla ad hoc gl. in c. de celeb. mis. Primò, septem sunt horæ, quibus laudare debet dominum Deum nostrum presbyter. vnde Psal. 118. Septies in die laudem dixi tibi. & iste septenarius numerus ob hoc sacratum dicitur, vt in ca. presbyter. 91. dist. Secundò, septem sunt dona Spiritus sancti. Tertiò, septem petitiones in oratione dominica. Quartò, septem psal. poenit. Quintò, septem Diaconi, sicut septem candelabra. & sextò, ibi glo. ponit, quod septem sunt dies seculi, & septem ætates, quibus completis, finietur mundus.

De isto numero vide per Beroaldum lib. de septem Sapientum sententijs in initio. & G. Bened. in sua repe. c. Rayn. in verbo, & soboles quam gestauerit nu. 23. de testam. Et amplè de eius laude & excellentia scripsit Nicolaus Paruus Bellosanen- sis in suo septenario. vbi sunt trecenti versus & vltra de materia, ideo videas illum. & idem Cælius lib. 11. cap. 36. post Senecam ait, quod septimus quisque annus ætati signum imprimat. Et iuxta istum numerum septenarium istud opus continet 700. confid.

De octonario numero idem Cælius lib. 12. cap. 13.

De nonario verò habetur per eundem Cælium eod. lib. cap. 8. de quo dixi supra in 3. par. in 50. confid.

De numero denario seu decenario, & eius potestate habetur per eundem Cælium eod. lib. 12. cap. 4.

De laude autem numeri duodenarij habetur per scribentes, super Psal. 108. qui incipit: Deus laudem meam ne tacueris. in versic. Fiant dies eius pauci, & Episcopatum eius accipiat alter, id est, Apostolatum, qui erat in numero duodenario.

Sunt etiam 12. Artic. Fidei, & duodecim tribus Israël,

Israel, secundum filios Iacob. de isto numero vide quæ dixi supra in 3. part. in 29. confid. vbi posui in quibus figuratus fuit numerus duodenarius Apostolorum. hic non repeto.

Et de duodecim numeris vide in tractatu, quæ fecit Carolus Bouillus de eisdem.

De laude verò numeri ternarij (quoniam omne trinum perfectum) & numerus ternarius est perfectus, teste Aristot. 1. de celo & mundo, qui est supra alios laudandus ex 82. actibus, quos discernit Ioan. Ludouicus Viualdus per ternarium numerum in suo tracta. de laudibus trium lilio- rum Franciæ, quæstio. 2. quos hic non transporto. de aliquibus dixi supra in 5. par. in 31. consideratione.

Sed vltra illos adde, quod tres sunt gradus dæmonū, rationalis, naturalis, naturæ Deorum, sed Deorum est excellentior, vt ait Cælius lib. 1. suarū antiquarum lectionum c. 14.

Tria sunt præcepta iuris, quæ supra posui hac eadem par. in 36. confid.

Tres sunt modi cognoscendi vires perfici, & ex quibus peruenitur ad notitiam rerum. de quibus etiam hac eadem par. in 23. confid.

Tres vires esse dicimus, actiuam, contemplati- uam, & mediam. eadem par. in 33. confid.

Tres sunt sectæ mundi. eadem part. considera. 20.

Tres sunt modi regendi. hac eadem par. considera. 55.

Tres Psalmi, & totidem lectiones dicuntur in hebdomada Paschæ, & Pentecostes cap. in die de consecr. dist. 5. Et inter alios Cælius eod. lib. 12. ca. 9. loquens de numero ternario, dicit, quod Philosophi Pythagorici voluerūt in primis Trinitatem mensuram omnium rerum esse, ea ratione, (vt credit) quoniam summus omnium rerum opifex ternario numero vniuersa dispensat, imò etiam res ipsæ numero eodem terminari dignoscuntur, ad quod respiciens Poëta iam supra alleg. Numero, inquit, Deus impare gaudet. siquidem ineffabile illud agens creat primò singula, rapit mox, ac denique perficit. Singula quoque in primis ab illo perenni fonte effluunt, dum nascuntur: deinde in eūdem resluunt, dum originem mox suam repetunt. Postremo perficiuntur, vbi in suum redierint principium. Id ipsum vaticinatus Orpheus, Iouem principium, medium & finem vocauit. vniuersi principium, vt producit, mediū, vt producta retrahit ad seipsum, finem, vt redeuntia perficit, sed in conuersione hac trinitas obseruatur mira, quando in ea Mercurius primum obtinet gradum, animos per rationem ad sublimia reuocans. Secundum Venus per visum ad superna proliciens. Postremum Phœbus id ipsum efficiens per auditum. & Mercurius quidem ad ipsum præcipuè prolecat bonum. ad intellectum Venus, in quo radians pernoſcitur pulchritudo prima. Ad

animam vero prouocat Apollo, cuius est harmonia peculiaris. Hinc Regem illum vniuersorum bonum, pulchrum, iustum, quod sæpius à Platone significatur, possumus nuncupare. bonum, inquam, dum creationem obit, vbi allicit pulchrum. At iustum, quatenus pro cuiusque meritis perfectionem elargitur. Pythagoricos item Plutarch⁹ scribit vnitatem solitos Apollinem nuncupare. Diada verò litem & audaciam. Triada autem iustitiā. Cum enim iniuriæ illatio aut propeſſio per defectum obueniatur, aut excessum, inseritur ijs iustum ad æqualitatem retrahens. Sed illud multo grauius, Principem Deum tribus colit. Adoratione, Thuris sacrificio, & hymnis. Et id vtrique ter ex totidem Hemispherej punctis, mane, vespere, meridie. Proinde legib. sanciri notum est ortum ab adorantibus spectandum, quod est Pythagoricis obseruatum, nec preuit Christiana Religio, vt supra ista par. dixi in 13. confid. in qua de quatuor partibus terræ fit mentio.

Trimegistus ad meridiem conuersus ad ipsum obibat. Moyſes, Iudæique ad occidua. Ratio inde promi potest, quod ab oriente motus est diurnus. At Planeta, quos esse doctrina Ptolemæi statuit velut cœlestium signorum animas ab occasu vertiginis sumunt initia. Sed viuificum lumen à meridie per circuli redit obliquitatem. Adoratio reuerentiæ cultum exhibet, Thus suauissimæ cognitionis diuinæ distributionem complectitur, Hymnorum suauitas cœlorum refert concertum, vt Pythagorici sentiunt. Nec tacuit Mercurius, vel substantiarum harmoniam separatarum in laude intellectuali, vt Peripatetici. Et inter hæc tria de adorationis præstantia scribit idem Cælius lib. 4. c. 25. vbi religiosissime eam commendat. Cum verò quæ piam adnotata comperi de supplicum moribus, hic transponere curauit. Cælius enim li. antiquarum lectionum 8. c. 39. in fin. de ijs ait: Ad supplicantium ritum spectant, quæ in Græcorum commentarijs obseruata nobis sunt: Veteribus inquit, diu receptissimi fuit moris, vt supplicantes caput, dextram, genua eius cui se ingererent supplices contingerent. non tamen totum caput: sed mentum modò, vt statuere videtur Homerus, vel barbæ medullium, quod probat Euripides. Id verò, quia sit in nobis pars ea principalis, vt in qua rationalis collocetur potentia, dextra verò quoniam inibi maxima insit ad agendum facultas. Genus propter motus, & progressionis necessitatem. Tria verò hæc Symbolicè consensum, actionem, progressum ad ea quæ peterentur præstantia, complecti videntur, & velut auguria finis supplicandi apud Perſas, quem ommitto.

Refert Aul. Gellius noct. Atticarum lib. 13. c. 11. quod numerus Conularum incipere debet à gratiarum numero, hoc est, à tribus, & progredi ad Musarum, id est, ad nouem, vt cum paucissimi cō-

tiua sunt, non pauciores sint quam tres, cum pluri-
mi, non plures quam nouem.

TRigesima octaua confid. fit de tribus tempo-
ribus, præterito, scilicet, præfenti & futuro,
quod fit excellentius. Nam, vt dicit gl. in proem.
institutiõnum. §. 1. in glo. prouidentia. triplex est
hominis status. Memoria præteritorum, scientia
præfentium, & prouidentia futurorum. Vnde Se-
neca lib. de formula honestæ vitæ ait: Si prudens
est animus, tribus dispensari debet temporibus,
præfentia ordinando, futura prouidendo, & præ-
terita recordando. Nam qui nihil de præterito co-
gitat, perdet vitam: qui nil de futuro præmedita-
tur, in omnia incautus incidit. Ideo in animo no-
stro futura mala & bona proponi dicuntur, vt illa
sustinere possimus, & ista moderare. A præterito
verò nulla est potentia, cū factum nõ potest nõ ef-
se factum. l. in bello. §. factæ. ff. de capti. & postli. re-
uer. Et hoc solo priuatur Deus, quia non potest fa-
cere præterita non fuisse, glo. in verbo. restitui. in
l. vnica. C. de raptu virgi. vbi refert dictum Augu-
stini, ita dicentis. Sed corruptè allegat: quia est di-
ctum Hieron. secundum textum quem allegat ad
hoc in cap. si Paulus. 32. q. 5. vbi dicit: Audacter di-
cam, cum omnia possit Deus, suscitare virginem
non potest post ruinam. & ita dicit tex. in d. l. vnica.
Cum virginitas vel castitas corrupta restitui non
potest. De præfenti autem nõ habemus nisi Nunc
(vt dicunt Philosophi.) Ideo videtur, quod futu-
rum sit excellentius, quoad viuentes. Sed cum ni-
hil sit incertius eo. Cum nihil sit incertius hora
mortis, l. r. ff. de cõdi. & demon. & etiam scribitur
Marth. 24. Mar. 13. & Luc. 12. Dico igitur vobis, vi-
gilate: quia nescitis diem neque horam, Imò fu-
tura sunt incerta apud hominem. leg. sed & si resti-
tuatur. §. si. ff. de iudicijs. Faciunt quæ scribuntur
Ecclesi. 8. 9. & 10. Ideo videretur non esse conside-
randum, nec ita extollendum sicut præfens vel
præteritum, quod est certum. l. quia præfens. ff. si
cer. per. Et dicit text. in cap. si quis autem. de poen.
distin. 7. Tene certum, & dimitte incertum. Et
pro incertis à certis recedendum non est c. fin. 30.
quæst. 5. l. continuus. §. si pater. in fin. ff. ad Trebel-
lianum. leg. adoptiuus. §. contra. in fine. ff. de ritu
nuptiarum. Et in incertis locus est coniecturis, ca.
ad audientiam. extra de homicidio. l. continuus. §.
r. ff. de verborum obligat. Et inter omnia, quæ
sunt de præfenti, ideo excedere videtur omnes res
huius mundi. Sed illud tempus præfens labori im-
pendendum est, & ad bonum, iuxta illud Pauli ad
Galat. 6. Dum tempus habemus operemur bo-
num.

Dicit tamen Luc. de Pen. in l. e. i. C. de Agriculis
& censitis lib. ii. quod inter cætera memoria gesta-
rum rerum perutilis est, multitudinem enim sci-
tiæ desiderat, qui scit præterita. Sap. 7. Et in alijs
negotijs, q̄ ingenio exercentur, in primis magno
vfu est memoria gestarum rerum, vt ait Salustius

in prologo Iugurthini. Nec dispar ædificatio ori-
tur ex memoria virtutum, vt ait Greg. i. Dialogo-
rum. De his vide Senecam in loco ante allegato
recitatum per eundem Lucam de Pen. in l. i. C. de
conditis in publicis horreis lib. 10. Ad hæc enim
tria potissimè vita sapientis est dirigenda. vnde
Bernardus:

*Per tria tempora se dispense mens sapientis:
Præteritum, præfens, posterius, sequens.
Præteriti recolens quæ sunt ventura videto,
Quæ præfentia sunt cum ratione gere.
Prodit enim vitam, qui negligit anteriora,
Spernens ventura, captus vbiq̄ruit.*

Nam telâ præuifa minus lædunt. Si hic specia-
liter descendere vellem omnes excellentias præ-
teriti temporis, quæ antea factæ fuerunt, nõ suffi-
cerent decem volumina: Sed quoniam omnia re-
dunt ad finem æternæ beatitudinis, quæ est futuri
temporis, cum omnia excellat, vt dicit Petrus ve-
nerabilis in suis Epist. ideo nihil est laudabil. Cū
tali tempore, vt habetur Apoc. 21. absterget Deus
omnẽ lacrymã ab oculis eorũ, & mors vltra non
erit, neq; luctus, neq; clamor, neq; dolor erit vltra,
quæ prima abierunt. Ideo merito pretiosa in con-
spectu Domini mors Sanctorum eius, beatarum
animarum dotes erunt pro fide, visio Dei clara.
quoniam secundum Ioan. i. Epistola 5. videbimus
eum sicuti est. De qua excellentia gloriæ visionis
Dei, dixi supra hæc parte in 2. confid. Prospere cõ-
tentio. quoniam, vt habetur Sap. 3. tunc pes illo-
rum immortalitate plena est. pro imperfecta di-
lectione Dei & proximi inerat feruentissima. De
quo Sap. 5. Ecce cõputati sunt inter filios Dei. Do-
tes verò beatorum corporum erunt quatuor, de
quibus Apost. i. ad Cor. 13. quæ non potuerunt esse
tempore præterito, nec possunt esse de præfenti.
Quonia vt habetur Esa. 64. & i. ad Cor. 2. nec ocu-
lus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis
ascendit, quæ preparauit Deus diligentib. se. Hinc
Plato in Phædone multa de excellentia beatitudi-
nis futuræ, quæ erit in patria cœlesti, & Aristote-
les, quos recitat. Campegius in tract. de vita super-
cœlesti, vbi amplè vide de beatorum & cœlestis
patriæ gloria & beatitudine.

TRigesima nona confid. erit de annis, cum ha-
beamus plures annos, vt dixi in commenta-
rijs nostris super consuetudinib. ducat. Burgun. in
§. 8. in gl. dedans lan. tit. Des iustices. de quib. ibi vi-
de: quia non transporto. Licet ibi fiat mentio de
anno felice, de quo habetur in l. vnica. C. de obla-
tione votorum li. 12. & dicitur annus fertilis & ab-
undans, quo anno debent fieri dona & oblatio-
nes Principis.

Alius est annus magnus, de quo habetur in hi-
storia scholastica in c. coepit Noe, in fine.

Alius est annus Iubilæus, de quo habetur per
Anton. Florenti. in i. part. suæ sum. titu. 10. c. 3. §. si.
vbi de eo. Et iste videtur excellentior propter eius
vtilita-

vtilitates. de quibus ibi, & per Ioan. de Turrecre.
in c. quis aliquando. §. item in Leuitico. de poenit.
distin. 1.

Sed videtur, quod annus Natiuitatis Christi sit
excellentiõr, qui sit transactus vsq; nunc ab initio
mundi. Cum dicatur annus gratiæ.

Est & alius annus magnus & maximus, de quo
Censorinus in libello suo de die Natali capit. 15.
Item est & annus vertens, vt per eundem ibi, cap.
decimo sexto, & in cap. sequenti fit mentio de an-
nis Romanis.

Sunt & alij anni, de quibus per Luc. de Penn. in
l. sine ex prætoriano. in secunda colum. C. de exe-
cutoribus & exactoribus lib. 12. vbi dicit, quod est
annus naturalis, de quo dixi in dictis commen-
tarijs.

Vsualis, qui est à Ianuario vsq; ad sequentem Ja-
nuarium, & hoc apud Latinos. Eò, quia Ianuarius
dicitur à ianua anni ca. ieiunium. 2. 77. dist. vt dicit
idem Luc. de Penna. in l. placuit. C. de collatio.
fundorum patrimonialium li. 11. & dicam in con-
sid. seq.

Legitimus est ab Aprili vsq; ad alium Aprilem,
secundũ lunationes, & hoc apud Hebræos & Gra-
cos dicto c. ieiunium.

Ceremonialis, est de Festo ad Festum, & hoc a-
pud omnes Gentes. de consecratio. distin. 3. ca. 1. &
ind. l. ex prætoriano. Idem Lucas ponit quomo-
do Annus à diuersis diuersam sumit in cõceptio-
nem. & licet Christiani ab incarnatione Chri-
sti computent annos Christi, vt patet in text. ca. 1.
in princip. 23. dist. & ipsa computatio ita est fienda,
vt no. Archidia. in ca. 1. in prin. de religiosis domi-
bus lib. 6. Tamen in aliquibus regionibus à nati-
uitate computantur, vt in Romana curia, vt in de
cisione Rotæ. decisio. 50. in nouis. Sed not. perpetuo,
quod secundum cursum Franciæ & Angliæ,
annus incarnationis non incipit post annum Na-
tiuitatis, sicut secundum cursum Romanæ curiæ:
sed post Annum resurrectionis Christi. & hoc vol-
uit dicere Decisio dominorum de Rota. numer.
118. in nouis. Et de Annorũ calculatione, diuersi-
tate & diuisione optime tractat Philippus Bergo-
mas, in supplemento chronicarum lib. 8. & qui pri-
mi constituerint annum, & quod alij alium habe-
ant, & quis inuenit hunc annum quo vtimur,
aut mensis. de his vide Polydorum de inuentori-
bus rerum lib. 2. c. 4.

QVadragesima consideratio erit de quatuor
temporibus anni, scilicet, vere, æstate, au-
tumno, & hyeme, & quod istorum præcellat. Pri-
mò glo. in l. i. §. æstatem. in verbo. autumnali. ff. de
aqua quotidiana & æstiuâ. dicit q̄ quatuor sunt an-
ni tẽpora. Hyems quæ incipit medio Nouembris,
& durat tribus Mensibus. Finita hyemẽ incipit
ver, & durat tantundem, simili computatione ha-
bita. Postea æstas qui similiter computatur. Postea
autumnus. Et vltra dictam gloss. sed hoc genera-

lius, dicit secundum textum. ibi, quod, quandoq;
annus dicitur habere duo tempora, scilicet, hye-
mem & æstatem. & durat quodlibet tempus senis
mensibus. Et incipit æstas ab æquinoctio vernali,
& finitur æquinoctio autumnali, & hyems alijs se-
nis mensibus, & facit etiam text. in l. i. §. æstas. ff. ne
quid in flumine publico. Vbi etiam l. in verbo, re-
fertur. Idem refert, sed vltra addit, quod æquino-
ctium autumnale est in nocte sancti Marthæ, & sic
decimo die, exeunte Septembri. Sed vernale de-
cimo die, exeunte Marrio. Et, vt ibidem dicitur
æquinoctium vocatur, quia dies, & noctes coæ-
quantur, quod bis in anno contingit, scilicet, in
autumno, & vere. Et quando incipiãt hæc quatuor
partes anni, versibus sequentibus, videri potest:

*Dat Clemens hyemem, dat Petrus ver catbedraus,
Æstuat Vrbanus, autumnat Bartolomeus.*

Cælius libr. antiquarum lectionum 16. c. 37. di-
cit, Ver esse temperatum & saluberrimum. Sed
Autumnus acutissimos morbos & exitiosissimos,
quantum in ipsam et temporis vim & naturam
agitur, importat. Siquidem ver maximè tempe-
ratum, modificatumq; est. Per autumnum verò
primùm quidem eadem die modo frigus, modo
æstas antepoller. Tum autem insequitur æstatem,
in qua plerumque succi torrentur, interdum vires
debiles extiterunt. Porro, non ob id solum noxius
autumnus censetur, verum etiam, q̄ antea euoca-
ri ad cutem, reflatiq; succi per autumnum ab æ-
ris circumcurrētis frigiditate, in profundum sub-
intrant cogunturq;: Sed hæc cunctis hominibus
indifferenter eueniunt. At ijs, qui non rectè victi-
tant, neq; cupiditatum dulces insidias, reliquasq;
omnes exuunt passiones, ceu Corollarium, obue-
nit ex fructib. detrimentum, quorũ proluoio hæ-
sitandorum pellecti, quibusq; large ingestis, malis
succis implentur. Cæterum, cum eiusmodi ferè
censetur autumnus, tabidis tamen officit potissi-
mum. Hoc Hippocratis corroboretur sententia.
Autumnus, inquit, tabidis malus est. Quod ideo
putatur dictum, quoniam hoc morbo affecti im-
proctum nudumq; præsidijs naturalibus, id est,
carnium inuolucro exutum obtinentes corpus,
assiduè iniquitate aëris offenduntur. Nam & tabi-
dis spiritus vitalis, viresq; naturales debiles fiunt.
Veruntamen, hoc Hippocratis loco, ambigunt pe-
ritiores, an tabescentes eos modo intellexerit, quos
tabe prehensos pulmonis exulceratio infestet, an
omnes vtrunq; absumptos, seu languidos egrotos
& malè se habentes.

Autumnus tamẽ dici putat Festus, quod tum
maximè coactis fructibus, hominum opes auge-
scant. Vnde Claudianus in Proserpinæ raptu:

*Hic tibi sacra datur, fortunatumq; tenebis
Autumnus, & fuluis semper ditabere pomis.*

Etiam excellentia illarum quatuor partium an-
ni considerari potest, ex æquiparatione & conue-
nientia, quæ fit de his ad quatuor elemẽta. de qui-

bus in hac par. supra in 12. confid. Quoniam ver est pars calida, & humida, & conuenit cum elemento aëris, & cum humore seu complexione sanguinis, & sole ingrediente arietem incipit ver.

Aestas verò, est calida & sicca, & conuenit cum elemento ignis, & cum humore seu complexione cholerae, & sole ingrediente cancrum aëtas incipit.

Autumnus est frigidus & siccus, & habet conuenientiam cum elemento terrae, & cum complexione Melancholice, & incipit quando sol ingreditur libram.

Hycms vero, est frigida & humida, & conuenit cum elemento aquae, & cum complexione seu humore phlegmatico, & est sole ingrediente capricornum. vt de prædictis per Arch. Card. & Dominicum in c. statumimus 76. dist.

Ideo ex prædictis cum aër sit nobile elemētum & excellens, etiam complexio sanguinis sit nobilior, vt dixi in hac parte 65. confid. Ideo videtur etiam, quod ver est nobilior pars anni, & est in se tempus, temperamento attinens, vt vult Galenus in lib. de complexio. & de prædictis quatuor temporibus scribitur in lib. de regimine sanitatis in vltimis versibus. & ibi commentum magistri Arnaldi de Villanoua.

Quadragesima prima confid. erit de Mensib. Quis inter duodecim Anni menses sit primus, seu principalis. Nam, vt primus annus Alexandri Magni dicitur primus annus regni Macedonũ, licet ante eum fuerint plures Reges in Macedonia, sed hoc fuit propter facta nobilia Alexandri: sic etiam primus mensis anni apud Hebræos Martius dici potest, propter exitum eorum de terra Aegypti in illo mense. Iuxta illud quod habetur Exod. 12. Dixit quoque dominus ad Moysen, Mensis iste vocabitur principium mensium, primus erit in mensibus anni. & ita dicit Nic. de Lyr. Gen. 7. vers. Anno sexcentesimo vitę nostrę, mense secundo. vbi etiam dicit, quod secundum Rabi Eliezer & sequaces Hebræos, primus anni mensis dicebatur September, ex quo in mense illo, sunt perfectę arbores in suis fructibus, sicut etiã mundum fuisse creatum in illo mense dicebant: quia in eo principio inceperunt anni & menses. licet Rabi Iosue & sequaces aliter dicerent. & de hoc haberetur in c. huius obseruantie vtilitas. 76. dist. sed, vt dicunt Bal. in vsibus feudorum in ti. hic finitur lex, deinde consuetudines Regni incipiunt. §. his. & Andreas Siculus in rubri. de constitutio. in prima col. in mense Martio, Deus creauit hominem. & dicit Barbatia, quod pro hoc facit textus Gen. 1. ca. ibi. Et protulit herbam virentem. & Latini secundum antiquam computationum incipiebant annum à Martio, vt dicit gl. 1. in ca. ordinationes. 75. dist. & glo. 1. in verbo. certam diem. in clem. vnica. de reliquijs & veneratio. sanctorũ. §. licet igitur.

Vnde autem Menses nomina sumpserunt, scribit Io. Laziardus in suo epitomate historiae vniuersalis lib. 2. cap. 39. & Censorinus in suo libello de die naturali c. 18. vbi etiam ponit mēsum duo esse genera. Nam alij sunt naturales, alij ciuiles. Naturalium autem partim lunæ esse dicuntur. Secundum solem fit mensis, dum Sol vnumquodq; in zodiaco orbe signum percurrit. Lunaris autem est temporis quoddam spatium à noua luna. Ciuiles menses sunt numeri quidam dierum, quos vnaquęque ciuitas in instituto obseruat. vt nunc Roma à cal. in calen.

Naturales & antiquiores & omnium gentium communes sunt. Ciuiles & posterius instituti, ad vnamquęq; pertinent ciuitatem. Qui sunt coelestes, seu solis seu Lunæ, nec peræque inter se pares sunt, nec dies habent totos. Quippe sol in Aquario moratur circiter vnde 30. In pisce fere triginta. In arietem vnum & triginta. In geminis prope 32. & sic in cæteris inæquabiliter: Sed vsq; ad eò non totos dies in singulis vt annum suum, id est, 355. Et portionem nescio quam adhuc Astrologis inexplorata in 12. suos diuidat menses. Luna autem singulos suos menses conficit dieb. vnde triginta circiter, & dimidiato. Sed & hoc inter se dispares, alios longiores, alios breuiores.

At ciuitatum menses, vel magis numero dierum inter se discrepant: sed dies vbiq; habebant totos. Apud Albanos, Martius est sex & triginta, Maius duodecim. Sextilis hoc est Augustus, duodecim. September sexdecim Tusculanorum. Quintilis, id est, Iulius, dies habet triginta sex. October 32. idem October apud Aricinos 39. Minime videntur errasse, qui ad Lunæ cursum menses ciuiles accommodarunt, vt in Græcia pleraq; apud quos alterni menses ad 30. dies sunt facti. Maiores quoque nostri idem sunt æmulati, cum annũ dierum 360. habent. sed Iulius Cæsar, cum videret hac ratione, nec ad lunam menses, vt oportebat, neque annum ac solem conuenire, maluit annum corrigere. Et sic etiam menses, vel cum veris illis solaribus & si non singuli tamen vniuersi ad anni finem necessario concurrent. Hęc Censorinus vbi supra.

Quadragesima secunda confid. erit de diebus. Vnde de his vide quę dixi in commentarijs nostris super consuetudinibus ducatus Burgundie. in tit. des iustices. §. 8. in glo. in verbo, & iour: Sed, vt ait Censorinus in die natali c. 19. Dierum quidã sunt naturales & alij ciuiles. Naturalis nempe dies, est tempus ab exoriente sole ad solis occasum. Cuius contrarium tempus est nox, ab occasu solis ad ortum. Ciuilis autem dies vocatur tempus, quod fit vno coeli circumactu, quo dies verus & nox continetur. Huiusmodi dies ab Astrologis & ciuitaribus quatuor modis diffinitur. Babylonij quidẽ à solis exortu ad exortum eiusdem diem statuerunt. At in Vmbria pleriq; & Arabes à meridie

meridie ad meridiem. Athenienses autem ab occasu solis ad occasum. Cæterum Romani (vt & in tota Francia obseruatur) à media nocte, ad mediã noctem diem esse existimauerunt, vt in l. more Romano. & ibi notat glo. ff. de ferijs, vt in c. consuluit §. pen. ff. de officio delegati. vbi dicit text. quod secundum consuetudines & constitutiones legitimas, more Romano, dies à medietate noctis incipit, & in medio noctis desinit subsequenti. In horas 12. diuisum esse diem noctemque in toridem, vulgo notum est. In his horis quatuor & viginti qui nascuntur, eundem diem habet natalem. Sed hoc, scilicet, dictam diuisionem diei, credit Censorinus Romæ post reperta solaria, obseruatum. Quorum antiquissimum, quod fuerit inuentum difficile est. Alij enim apud eundem Quirini primum statutum dicunt. Alij in Capitolio, nonnulli ad ædem Dianæ in Auentino. Illud tamen fatens constat, nullum in foro prius fuisse, quam id quod M. Valerius ex Sicilia aduectum, ad Rostrã in columna posuit. Quod cum à climate Siciliæ descriptum ad horas Romæ non conueniret, L. Philip. censor, aliud iuxta posuit & constituit. Deinde aliquanto post P. Cor. Nasica censor, ex aqua (prout forte vidi ex minutissima arena) fecit horarium, quod & ipsum ex consuet. noscẽdi à sole horas, horarium ceptum vocari. Horarum tamẽ nomen, nõ minus ann. 300. Romę ignoratũ esse credibile est. Nam in legibus duodecim tabularum, nunquam nominatæ horæ inueniuntur: sed alias & aliter, partes diei & noctis nomina sortiebantur, vt ibi Censorinus, & quomodo primitus diuidebantur dies ac noctes tractat Polydorus de inuentoribus rerum lib. 2. c. 6. sed de Horologio vide infra in consideratione seq.

Sed de septem diebus, de quibus habetur Genesis primo, videatur Picus Mirandula in suo Heptaplo, de opere sex dierum, Et omnes ferẽ doctores Theologi, Genesis primo. qui declarant operariorum sex dierũ, & excellentiam vniuscuiusq;.

Sed, cum vltius non intendam in sequentibus multum insistere, cum iam mihi generetur fastidium ex prolixitate huius operis, & propter impedimenta, quæ mihi singulis diebus obueniunt. Ideo breuiter concludendo dico, Quod dies Dominicus est inter alios & supra alios venerandus. Tum, quia mundus eo die sumpit exortum. Genesis primo. Et in hac, per resurrectionem Christi, & mors interitum, & vita accepit principium, vt dicit text. in c. quod die dominico. 75. dist. Et quicquid à Domino insigne constitutum est, in huius diei dignitate sit gestum. vt ibi dicitur: & per Ioan. de Turrecremata, qui etiam feriam quintam laudat. Cum illa die Christus Cœlum ascenderit. vt in c. ieiunium. de consecratio. dist. 5. & in corpus suum panem transubstantiauit, & semetipsum comedendum discipulis dedit, & pedes discipulorum lauit, vt per glof. in c. de

pœnitentibus. de consecratio. dist. 3. Sed quicquid sit, dies dominicus vltra alios venerandus.

Hinc est, quod propter resurrectionem Christi, quæ est dicta die dominica, ab illo die, vsque ad Pentecosten, dicuntur dies Lætitie. & ibi, Ioan. de Turrecrem. in ca. igitur 76. dist. Imo etiam illo die natus est Christus in mundo. vt dicit Anton. Florentinus in 2. par. sue summę ti. 9. c. 7. §. 4. Ex quo ibi dicit, quod illa dies est multũ priuilegiata.

Illo enim die dominico nihil est agendum, nisi Deo vacandum, nulla operatio in illa die sancta agatur, nisi tantum Hymnis, & Psalmis, & Canticis spiritualibus dies illa transigatur, vt dicit text. in c. ieiunia. de consecratio. dist. 3. Ideo die dominica iubemur ab omni illicito opere abstinere, vt mercatum in eo non fiat, neq; placitum, neque iudicium, neque iuramentum præterur, nisi pro pace, vel alia necessitate. c. 2. extra de fer. Nec alia tractari potest nisi pietas hoc suadeat. c. fi. eod. tit. secundum Luc. de Pen. l. vnica. C. ne opere à collectoribus exigantur. Et ibi ponit, an aliqua opera exerceri possint illo die, & quæ. Et Episcopus illo die in ecclesia sua esse debet. c. episcopus. ca. dist. 3. Et ille dies semper profesto est obseruandus, vt habetur in cap. sabbato. de consecrat. dist. 3. vbi dicitur omnem ex consuet. dominicum ob reuerentiam, resurrectionis domini nostri Iesu Christi esse celebrandum, prout & celebramus. Et cur dominicum diē loco sabbati celebramus, refert Caius. lib. antiq. lectionũ. 7. c. 64. & in ca. præcedenti, cur Hebræi obseruant diem sabbati.

Isti duo dies, scilicet, Resurrectionis Christi, & Natiuitatis domini multum extolluntur, venerantur, & solennizantur ab Ecclesia. Cum in eis cantatur, videlicet in die resurrectionis domini: Hęc dies quam fecit dominus, exultemus & lætemur in ea. Et in die natiuitatis, Hodie illuxit nobis dies redemptionis nouæ, reparationis antiquæ, felicitatis æternæ. Et ob reuerentiam festi dierum dierum, licet pœnitentiam publicam agentibus in talibus diebus & non alijs diebus carnes comedere, saltẽ in casu posito in c. admone. 24. quæ. 2. vbi est casus de Astulpho, qui vxorem suam occiderat. Etiam dies sancta veneris, in qua passus est Christus, vt dicit Bald. l. 1. circa fin. C. de nundinis. allegatus per do. meum Iaso. in l. in illa stipulatione. l. i. col. 4. ff. de verb. oblig. vbi videntur innuere, quod occidens hominem tali die, puniendus est grauissima pœna, quàm si alio die, quia propter magnam, & feruentiorem deuotionem Christianitatis talis dies est solennis. vnde quia Clotarius Rex Franciæ, tali die veneris sancta, occidit Galterum Iuototi dominum, ipsius hæredes ab omni Francorum regum ditione liberati fuerunt, & eius terræ seu feignorie possessor, regem se Iuototi sine controuersa nominauerit. hęc Gaguinus in chronicis Francorum.

Itẽ dicit text. in l. dies festos. §. 1. C. de ferijs. Quod dies

dies dominicus semper honorabilis est & venerā-
dus. Et facit tex. in d. ca. 1. & vltimo. extra de ferijs.
vbi dicit text. quod talis dies cum omni venera-
tione est obseruandus. & sic patet, quod iure ciui-
li & canonico huius diei ampla veneratio est in-
ducta.

Cælius lib. 8. suarum antiq. lect. cap. 9. refert ali-
quos dies (secundum supersticiosos) esse felices, &
alios infelices, aliquos esse obseruandos, alios ve-
ro minimè. idem etiam libro 9. capit. 55. dicit, sex-
tum Thargelionis diem fuisse Græcis auspiciatiffi-
mum.

Bernardus doctor mellifluus Burgundus, plu-
ra de gestis die annunciationis beatæ Mariæ Virgi-
nis, hoc est, feria 6. his sequentibus versibus exprimit:

*Salue festa dies, quæ vulnera nostra coerces:
Angelus est missus, & passus in cruce Christus.
Est Adam factus, & eodem tempore lapsus.
Ob meritum decimæ cadit Abel fratris ab ense.
Offert Melchisedech, Isaac supponitur aris,
Est decollatus Christi Baptista Ioannes.
Est Petrus capus, Iacobus sub Herode peremptus:
Corpora sanctorum cum Christo multa resurgunt.
Latio dulcia tamen, per Christum suscipit Amen.*

Et hos versus refert Phil. Bergo. lib. 7. sui supple-
menti Chronicarum in principio. Illa etiam die,
vt dicunt, nonnulli innocentes mortui sunt, Da-
uid occidit Goliath, & Dauid mortuus est, etiam
Moyfes, & Helias cum 30. Prophetis occisus est, et-
iam virgo Maria in coelum assumpta est.

Quadragesima tertia confide. De horis inue-
stigat, quæ illarum sit melior & excellentior
In hoc primo aduerte, quod dies naturalis habet
24. horas. Dies vero artificialis habet duodecim,
vt amplè dixi in commento meo super consuetu-
dinibus ducatus Burgundiæ titu. *des iustices*. art. 8.
in gl. & iour. & supra in præcedenti consid. in prin.
ideo non repeto. Sed pro materia dicit Paul. iurif-
con. in l. 2. ff. de verb. sig. Cuiusque diei maior pars
est horarum septem primarum diei non suprema-
rum. & vt dicit ibi glo. magna, est ergo maior diei
pars prima, licet sit minor. est ergo maior pars diei
non spacio, sed vsu & vtilitate, & laboribus homi-
num eompetentior, vt l. 2. in fin. ff. de annuis lega-
tis. Nā in ipsis primis horis diei, vel post somnum
ingenium acutius est, quando aliquis est recens
melius operatur. vt dicit glo in verbo, in defesso. §.
sed cum sit. in secunda constit. C. & est ratio secun-
dum Martinum in d. gl. mag. quia difficilius ascen-
dit sol manè, quàm descendat post meridiem. iux-
ta illud: Ardua prima via est: sed ignis facilius a-
scendit, cuius natura est ascendere in altum. Sed
illa ratio Martini, non est bona, secundum Bart. ibi,
Quia sol non mutatur suo circulo plus vna vice
quam alia. & ideo alia præcedens ratio est vera: quia
competentior est laboribus hominum, & vsu vti-
lior: quia dum quis surgit mane, non est amplius
fessus animo nec corpore. Ideo mane maiorem

laborem sufferre potest, nec ipsum recusare hone-
stè valet. Vnde memoria matutina dici solet, quæ
firma constansq; sit, ac eorum quæ semel appre-
henderit, retinentissima. Si quidem syncerius, co-
hærentiusq; agglutinantur, quæ proferente se die
percipimus, quo iam auctiore subsultat virtus ea,
hebescitq; Testis est Cælius lib. antiq. lect. 11. c. 8. in
prin. & vt ait Seneca epistola ad Lucillum. 122. na-
turam sequentibus omnia facilia sunt, & expedita
& ibi amplè de his qui officia lucis noctisque per-
uertunt.

Quid autem sit hora duodecima ædificare, &
de horarum ratione differit copiosè idem Cælius
lib. lect. antiq. 7. c. 9.

Astrologi dicunt, quod horarum alia sunt ma-
sculina, alia autè foemina. Masculina, vt prima,
foemina vt secunda, masculina iterum tertia, &
quarta foemina. & sic de singulis. Sicq; succedunt
per ordinem vna, scilicet, masculina, alia foemi-
nina vsque ad finem diei & noctis. & quia in om-
ni genere masculus est dignior foemina, vt dixi su-
pra in 4. consid. præcedentis partis. ideo dic, quod
masculinae sunt digniores.

Hic de Horologiorum laude dicendum fuisset,
quo nihil iucundius, aut admiratione dignius re-
periri potuit, & quo nobis, & si occultato sole, per
tintinnabulū seu campanā, sua, vt videtur, sponte
sonans, horæ nobis nunciantur: vnde quantum,
vel ad vsū vite, vel ad animum excolendum vti-
le sit, probè iudicabitur. Pauca ideo aut nihil de eo
dicenda sunt, cum apud scriptores nō fiat mentio
saltem de illo quo vtimur. Licet de solario aliquid
tetigerimus in præcedenti consideratione, quod
est locus in quo horæ ad solem conspiciuntur, &
plurimum sit apud nos in tabulis lapideis aut li-
gneis, aduersis soli per diametron, hoc est, per li-
neas dimetientes & tendentes ad numeros hora-
rum, & in medio est virgula, quæ facit vmbra-
m secundum ascensum, vel descensum solis, & suppu-
tatur hora secundum quod sit vmbra Solis supra
lineam. Primus verò Roma. hoc statuisse dicitur,
L. Papius Cursor ad adè Quirini ante 12. annos,
quàm cum Pyrrho bellatum est. Nam prius tan-
tum ortus & occasus solis nominabantur, post ali-
quot annos adiecto meridie. Plenius tamen si ve-
lis scire, quis horas primū ordinauerit, aut Horo-
logia diuersi generis inuenerit: vide Polydorum
de inuentoribus rerum lib. 2. c. 5. refert tamen Fran-
ciscus Patritius lib. 2. de instit. Recip. titu. 9. quod Anaxi-
mander Milesius, Thaletis discipulus, primus ho-
rologia inuenisse dicitur.

Quadragesima quarta consid. erit de potentijis
animæ sensitiuæ, quæ sunt quinque; exteriores:
videlicet quinque sensus, puta, Visus, Auditus, Ol-
factus, Gustus, & Tactus, quis illorū sit excellentior.
Et dicit Lucas de Penna in l. nemo carcerem. de
exactoribus tributorum, lib. 10. Sensus est per cor-
pus ad animam commens mensuris stimulatio.

Ite m

Item sensus est rei cuiusq; inuentio. Et sensus ad
naturam refertur, & in intellectus ad artem.

Et inter istos quinque sensus, Visus est excellen-
tior. de cuius excellentia amplè Augu. de trinit. li.
11. & Margarita philosophica lib. 10. tractat. 2. cap.
5. vsque ad 15. Et iste sensus visus est communior,
ita quod potest adaptari in attestacionibus, vt te-
net glo. in verb. quæ nouerunt. in ca. testes. 3. quæ
9. & dicit Ba. post Cy. & Barto. in l. testium in 3. co.
C. de testibus, quod nomen visus est generale, pro
omni sensu, & est ratio: quia nomine visus conti-
netur discretio quæ inest cuilibet sensui, vt dicit
etiam Ant. de Bur. in e. cum causam. extra de testi-
bus. Vnde potest dici quod visus sit, sicut genus qd
representatur in qualibet specie sensuum. Et ideo,
vt dicit Bald. in d. l. testium. in 3. col. ver. secundò
quarto, quid sit testis. quod istud nomen visus pro-
bat non solum in eo, quod videtur, sed etiam in
eo, quod per aliam discretionem sentitur, quod
tamen dicit esse verum, quando visus & alius sen-
sus est coniunctus, secus si omnino discretus. Quia
de vno separatorum nō infertur ad aliud. De hac
materia amplissimè per Fel. in e. cum causam. col.
6. in 2. conclusio. extra de testib. Faciunt, quæ dicit
Alex. in consi. 43. in 4. vol. Et oculi dicti sunt, quia
occulant lumen, vel quod occulant sensum. Inter
omnes autem sensus corporis, viciniore sunt ani-
mæ: Ex quo merito sub sensu visus, omnes sensus
corporis intelliguntur atque continentur. Ita te-
net Lucas de Pen. in l. si ea cœcitate. C. qui morbo
se excusant. lib. 10. & in l. nemo. C. de re militari.
lib. 12. & Arch. in ca. nec solo. 32. q. 5. vel secundum
Lucam de Pen. in l. infamia. C. de decurio. lib. 10.
Oculi dicti sunt, vt eos ciliorum tegmina occul-
tent, ne incidentis iniuriæ offensione lædantur.
vel oculi dicti sunt: quia occultum lumen habent
id est, secretum, vel intus positum. Vnde ait Poly-
cra. de nugis curialium lib. 5. ca. 3. videndi nomen
ad appellationem vtriusque naturæ adaptabis. &
Hieron. super Ierem. 43. Per omnes sensus ad iudi-
cium animi & intelligentiam peruenitur, sed ma-
gis mente retinetur quod oculis cernitur. Vnde
Fulgentius. Visus reliquos quatuor inspicit sensus,
qui etenim clamat, videt, & palpanda notat, & gu-
standa aspicit, & odoranda intrèdit, & Isidorus c. 1.
dicit quod visus dicitur, quia viuacior dicitur alijs
sensibus, ac præstantior siue vberior, & amplius
viget inter cetera mentis officia: vicinior est enim
cerebro, vnde omnia emanant. Est enim vicinior
animæ, vt dictum est secundum Luc. de Pen. in d.
l. infamia. & per eundem in d. l. ea cœcitate. qui di-
cit, Quod totius corporis humani debilitas est, o-
culos perdidisse. & idem in d. l. infamia. refert vt
prædixi, quod in oculis omne mentis iudicium
est: vnde animæ perturbatio in oculis apparet, vel
hilaritas. Hinc est, quod propriè illud scire dicitur,
quod sensu visus accipimus. l. 2. §. item La-
beo. ff. de aqua plu. arc. & dicit idem Lucas in d. l.

ca cœcitate & Arch. in d. c. nec solo. quod quintu-
plex est oculus, scilicet, corporis, sensualitatis, ratio-
nis, diuinæ contemplationis, & administrationis.
De quibus ibi.

Et aduerte, quod propter nimiam senectutem
quis perdit lumē oculorum, & cœcus efficitur, vt
legitur de Iacob. Gen. 48. & legitur idem de quo-
dam Propheta 3. Reg. c. 13. & de Isaac, Gen. 27. & de
Eli. 1. Reg. cap. 4.

De oculorum mira, & excellentissima constru-
ctione, Cælius ornatissimè, & copiosissimè aperit,
lib. suarum antiqua. lect. 2. c. 28. vbi inter alia dicit,
quod oculi sunt partes toto corpore preciosissi-
mæ. Hi oculi profecto lucis vsu vitam à tenebris, &
morte mihi discernere videntur. Nam quam mi-
serum, quanque functum est, cœcitatibus malum.
Cœcum postulare non posse inreconsulti statuunt,
quod insignia magistratus videre, ac reuereri ne-
queat. Senatorium tamen ordinem retinere Ap-
pij cœci exemplo: ad nouum verò magistratum
aspicere, omnino prohiberi, vt est text. in l. 1. §. ca-
sum. ff. de postulando. Quin etiam, hi arguti ni-
mis quemadmodum animo affecti sumus subin-
de loquuntur. Nam, vt imago animi vultus est, ita
iudices oculi, & propterea à prudentissimis di-
ctum animum in oculis habitare: Quoniam arde-
re videntur, quandoque incendi, humescere, co-
hibere. Hæc duos tantum contribuit diuina ra-
tio, quod numerus is speciosum quiddam com-
plecti videatur. Oculum vocat Galenus nunc cor-
ganum lucidum, nunc solarem animalis particu-
lam, & diuinum quoq; membrum: Et ibi, ex qua
substantia sunt oculi, & quod obiectum habeant,
& ratio, cur splendore nimio facile corrumpatur
videndi facultas, & an in oculis proprius insit co-
lor, & an in oculis insit naturalis lux. Item, cur ira
succens non satis vident. Item, quomodo oculis
dicatur naturæ speculum, sicut speculi artis nun-
cupatur oculus. Item, cur mens ex oculorum no-
tionibus affectionibusue deprehendatur. Item quo
modo oculi sunt causa peccati. Et in co. li. c. 26. ip-
se Cælius ponit cur interdū oculi aperiri nequeat.

De sensu verò Auditus pauca referre nō tædet:
cum in membro corporis nobili concipiatur, pu-
ta auribus, quarum iudicium (teste Cælio lectio.
antiqua. lib. 2. c. 29. post celebres autores superbis-
simum est & excellens: Quia sonum recipiunt, qui
natura in sublime fertur: Ideo summa providen-
tia sunt in prominentibus seu superioribus corpo-
rum partibus constituta. In his rectus simplexque
meatus primum euadit, mox tortuosus. Inde iux-
ta crebrum in multa, & tenuia foramina diduci-
tur, per quæ facultas audiendi est. Auerois primo
colleat. aurem in osse petroso locatam scribit.
Item meatus ille aurium anfractu est ortuosus, se-
cundum Auic. ne subita aëris irruptio frigiditate
vel caliditate cerebrum oblædat vel soni excessus
neruum quo perficitur auditus conuelleret. Nam

Qq q

sonus

sonus omnis harmonia quaedam est. Nunc vero ambagiosa obliquitas, illa moramento manifesto temperamentum adiicit. Et ibi an auditus tatum perficiatur ex aere intimo se auribus infundente seu insinuante. Item utr in lateribus aures? Ratio, quippe cur aure duplici, simplex tamen hauriatur sonus. Nam ut in videndi proprietate, nervi optici coniunguntur ne visibilis species delata fiat duplex: Ita & nervi quibus audiendi facultas percipitur in origine concurrunt, & inde formarum audibilibus confurgit unio. Item, quod oscitantes aut vehementius spirantes, minus audiant, ratio est: quia sensorij auditus extremum, partem contingit spiritualem, ac proinde quatitur, moueturque cum eadem ubi agitetur spiritus.

Item, ut inquit Vlpianus iureconsultus in l. vulgaris est. in prin. ff. de furt. quod, qui aurem alicuius tetigit, totum cum tetigisse videtur. Nonnulli sentiunt per aures eijus biliosas cerebri redundantias, & indicio esse colorem inde luteum. Sicuti excrementum melancholicum per oculos egeritur, pituitosum & sanguinem per os.

Sensus vero Gustus etiam extolli debet, propter membrum à quo procedit, quod est lingua humana, quae duplici fungitur munere, conceptus animi annuncians: & saporum vim praesentiendo: propterea quae à ceteris disparatur, nec similis est: tum nullus locutionem praestaret articulata sine lingua. ea namque constatur ex literis, quarum enunciatio plurimum obturbata, detruncata, nec intelligibilis praestaretur, nisi ad hanc rationem linguam, ut & labra conformasset artificis infinita providentia. Haec Caelius praedictio lib. 2. c. 31. & in ca. seq. de linguae laude praecipua multa scripsit & recenset, pauca tamen referam. Nam humanae linguae incomparabile donum est, in quo bonitas infinita, inaeffimabili munificentia nos, ut legitimos filios, est amplexata. Quid enim in tot tantisque corporis dotibus, aequa pensandum libra est? huius siquidem facultate post mentem, quae nos ex aequo ferè cum coelitibus constituit, constat praecipue illa (ut dictum à Sophocle est) Regina rerum eloquentia. Sunt qui ingeniose linguam plectri similem prodidere, chordarum vero dentes, nares cornibus. canenti accinitur. Vnde Ambrosius in hexametro ait: Plectrum loquentis lingua est. Item lingua ipsa carnem habet raram, fungosam, & mollem, ut dicit Aulus. Item, & nervorum multitudinem, prout etiam voluit Averrois: & hoc tam ad motum quam ad sensum spectantium, nec non venarum, articularumque: quando omnium horum magnitudo numerosa linguae mensuram longe videtur excedere: imò arterias maiores in lingua existere, sicut & in cole, docuit Galenus in libello, qui est de motibus liquidis.

Item, haec pars aliud habet munus, autore Lactantio, quod contritos & commolitos dentibus cibos colligit, & conglomeratos vi sua deprimat, ac transmittit ad

ventrem. Bruta vero etiam lambendo potum adiuvat.

Item, Idem Lactantius falli putat, si quis saporis sensum ineffe palato arbitratur, Quoniam lingua fit, quae sentiantur sapores, nec tamen tota. Nam partes eius, quae sunt ab utroque latere teneriores, saporem subtilissimis sensibus trahere. Plinius tamē inquit: Saporum est ceteris in prima lingua homini, & in palato, sed & in gustu lingua vice est aequabilibus palatus. Anud hoc verò usum oportet linguam esse potentia humectam, actu autem minimè: iudicio esse, quod quibus nimio plus arescat lingua vel humeat, haud ita saporis valeant percipere. Et humectatio quidem insita interpellat manifestè, quia ipsa primo linguae tactum praestat, quo occupante, nequit extrema advertere. argumento est, quod qui acrius quippiam gustu apprehenderit, mox non valet aliud sentire. Scitu dignum est, quod gustus exactior est ad peruestigandum. Tactu verò ceteris sensibus hebetior ac materialior. Sicut visus subtilitate sensus excedit omnes, postea verò Auditus. Denique placet Avicennae ad loquendum videri praestantissimam esse linguam, quae suos tum longitudinis tum latitudinis commensus habeat, quaeque in apice tenuis & acutior, in radice latior. Tritum est, quod Graeci dicunt, oportere esse ociofam linguam, manum verò operariam.

Sensus verò tactus etiam laudatus est. Cum ex manibus praecipue percipiat, & manuum laus praecipua in multis consistit, ut dicit Caelius lib. antiquarum lect. 2. ubi sic orditur: Quis verò eloquentia, vel ingenij claritate maiestatem, quae ex manibus adest homini, dignè valeat exequi? quam apta haec? quamque ad omnem motum nullo labore facilis? mira est artium numerositas, quam membri huius adiuventio condiscimus, & exercemus. Taceo pingendi, fingendi, sculpendi, nobile artificium. Quid illa musicorum cuiuscumque modi organorum contrectatio scitissima, & maximè duana? Quid illa substructionum sublimitas, quam elegas, quam scira? Quid vrbium structura in omnibus, vel praestantissima? Quid multiplex agrorum cultus, quo tot tantisque ad vitam necessarijs instruimur? Quid illa indumentorum varietas? Quae ornatus excellentia? His penetramus in viscera terrae. Metallorum inde vim longè preciosam eruentes. Imo verò, & rerum natura agitur in planum, solo etiam aequatis montibus. Admittuntur maria, repelluntur certis quoque limitibus. veluti extra praescriptum proferre pedem verantur obiectis molibus. Penetramus aquarum ima, naturae supellestem vndique, nobis vendicantis: totque modis rerum facies mutatur, camporum dominamur laxitati. Supercilia montium & verrucas, quantumvis senticosas nobis obnoxias reddimus, Bestias ite omnes terrestres, aquaticas, aereas. Quicquid ferè mundi vastitas complectitur, manuum solertia nostri firmitatis. Quid illa scribendi maiestas, quae tantarum rerum scientiam nobis comparat, vetustate propagat, nil finit interire:

interire: & quod omnia conterit tempus, nostris cogitur manibus succumbere, quid hoc magnificentius, quid aequè mirandum? id esse homini datum, in quod ne mortis quidem rapacitas ius nullum habeat? Quid tot tantarumque; legum contexta volumina, quam demum civilioris vitae praeserunt eminentia? Quid dictorum conuentorumque; publicis tabulis comprehensa fides, aduersus ingeniorum prauitatem? Ausum dicere (ut referam verba Gellij) se iunctis manibus, fuisse non inermes modo nos futuros, sed vel brutis infeliciores. Quae enim usum rationis habeat lumen illud diuinum omni ope destitutum? Hic rectè mihi fecisse videntur, qui rationis ac sapientiae ministras esse minus pronunciarunt. Anaxagoras verò ideo sapientissimum videri hominem dixit, quia manibus foret instructus. Harum multiplex emolumentum, vel tritum Graecis extat proverbium, dicens, quid enim non efficere valeant manus? Quid verò artificum illa digitorum structura, quodnam ingenium admiranda non fatigarit? nescias venustatis inde maius sit specimen, an emolumentorum amplitudo clarior, maximus est in numero decor, maximus & in gradibus ac ferie. Manuum porro emolumentum duplex, alterum est sensus, alterum verò retentionis. Proinde excogitavit optimus maximus esse rerum perpenfor Deus molissimam palam, quo sensus fieret solertior exactiorque. Cutis palma, ut autor est Avicenna, omni alia cute est temperantior, excepta ea, quae in extremitatibus digitorum est, praesertimque; indicis. Vnde Galenus primo de complexionibus ait, Manum anteriorem esse complexionis mediae inter extremitates omnes: hoc est inter calidum & frigidum, humidum, & siccum, durum & molle: veluti ea sit sensibilius corporum regula, & planè sensus instrumentum homini animalium sapientissimo. Indeque; pars ea pills caret, ne hirsuties tactus praestantiam lederet. Aulus Gellius notitium Atticarum lib. 19. ca. 2. referens verba & sententiam Aristotelis, dicit, ex quinque; corporis sensibus. duos esse cum belluis maximè communes, quodque turpis & improba est voluptas: quae ex auditu, visu, odoratuque; procedit: quae verò ex gustu, tactuque; est rerum omnium foedissima, cum haec duae bestiarum etiam sint, reliquae hominum tantum.

Sensus vero olfactus seu olfaciendi potestas, videtur minus longe necessaria ab alijs, ut dixit Caelius libro primo antiquarum lectio. ca. 49. Sed de eius laude infra patebit, ubi de odoribus seu medicinis substitutionibus dicam in glo. bo. tamen & per plura idem Caelius eodem lib. cap. 68. refert de sensuum commoditate & necessitate: quibus insit sensus, de origine eiusdem. & in cap. 1. ponit cur tantum sint quinque sensus. & in ca. 52. quomodo homo tantum abutitur sensibus omnibus.

Sensus verò interiores sunt quinque, videlicet sensus communis, imaginatiua, aestimatiua, phanta-

sia, quae etiam imaginatiua dici solet, & memoratiua. Horum organa in substantia cerebri subtilissimis seceruntur pelliculis. quae primum totum cerebrum trib. distinguit ventriculis: quorum anterior, & medius, quoniam maiores sunt, rursus bipartuntur. Prima portio ventriculi anterioris, organum est sensus communis, & iste sensus communis est nobilior proprio, quia nobiliori modo recipit & proprius obiecto, ut dicit sanctus Thomas in scripto super libro Aristotelis de anima. Secunda verò imaginatiua, prima autem ventriculi medij attribuitur aestimatiue, secunda phantasia, posterior verò ventriculus totus memoratiue deputatur. Et, quoniam istae potentiae sunt multum necessariae pro arte memoriae, quam multum commendavit Gulielmus Leporeus Burgundus in suo tractatu de arte memoriae, quae de illis dixit: hicaliqua inferere curabo, cum dictis aliorum circa excellentiam harum potentiarum.

Primo, de potentia Memoratiua, quam dicit esse reseruatiam specierum, siue intentionum, non solum à sensu communi receptorum, quae excolendo, sicut omnia, augetur, l. inter artifices. in verbo, ingenij. ff. de solutionibus. & ut dicit, Potentia Memoratiua se habet ad aestimatiuam, sicut imaginatiua ad sensum communem. Avicenna cerebrum esse principium sentiendi & mouendi asserit, temperatumque causam memoriae asferre. Nam ex cerebro crasso provenit, debilitaturque memoria. Vnde fit, ut Philosophus dicit, luuenes & Senes esse malae memoriae, propter nimium in ipsis augmenti, & decrementi motum. Sicut enim recordatio motus faciles exigit, sic memoria quiete expostulat, & quiescendo fit scies. Et magni refert quali in corpore animi locati sint, hoc proneniente ex qualitatibus disproportionem, & nimia frigiditate & humiditate: vnde calidi & humidi, facile comprehendunt, sed non diutius feruant. rursus autem sicci & frigidi, tardius concipiunt, sed firmiore complectuntur memoria. ut etiam hoc habetur in Margarita philosophica. li. 10. tract. 2. ca. 29. Multa enim. ut dicit idem G. Leporeus sunt qui mentem faciunt, multaque; quae obtenebrant & confundunt. Nam membrorum compagibus. veluti organis ad operationes exercendas mens utitur, vnde fit, ut corpore male sano animus hebescat & obrundatur. Ingenia nempe aeris qualitatem sequuntur. dixi supra in hac parte, in 16. confide. in qua de climatibus, vnde refert Cicero Thebanos ingenio fuisse pinguiores, sed corpore robustiores. Athenienses verò perspicaciores & acutiores extitisse. Ideo. quia crassus aer Thebis. Rarior autem & subtilis Athenis erat. Istud aperte probatur in c. quia diuersitatem corporum diuersitas saepe sequitur animorum, quamuis glossa aliter exponat extra de concessionem praebenda: promptior contra vegetior, & acutior rediditur, cuius corpus bene compactum est, Quam-

obrem Thraces ob crassum regionis aërem quæ incolunt, obliuiofi, desides, tardi, torpescentes, nulliusque memoriæ censentur esse. Vnde Satyriscus patriam veruecum appellat, cum inquit: Veruecum in patria crassoq; sub aëre nasci. Quid tamen discriminis habeat memoria à reminiscencia, ponit ibi, eò, quia memoria est continua conseruatio illius, quod semel apprehensum fuit. Reminiscencia verò est eius quod postquam apprehensum est, oblitum fuit, & iterum rememoratam. Cælius verò lib. antiquarum lectionum 6. c. 15. dicit: Memoriam aliud esse, & aliud reminiscenciam. Nam est & in brutis memoria: vnde & prudentiam quoq; habere in Philosophia prima colligit Aristoteles. Verum imperfectam sicut & memoriam: in hominib. enim tantum est reminiscencia. Ea verò est discursus rerum, cum ratione ab vniuersalib. ad particularia, & à remotis à sensu, vel indeptio ac recensio eorum, quæ in se memoria seruarit, memoriæ plerumque vegetandæ gratia. Sexto naturalium Auicenna scribit, cognoscere aliquid sibi fuisse quod iam sit abolitum, in homine tantum est, & in rationali virtute. Memoriæ virtus ex quorundam sententia duplex videtur, facile percipere, diu retinere, illud ex humecta contingit natura, hoc ex sicca: vnde euenit, vt nonnulli facilius discant quam percepra custodiant. Alij verò secus vt ad humiditatem vergit, vel ad siccitatem, propterea Aristoteles, non in eisdem memoria viget ac reminiscencia, sed plurimum ingenio tardi memoria valent, dociles autem reminiscencia, cuius ratio est, vt inquit sanctus Thomas & dictum est, quia diuersa hominum habitudines ad animæ operationes ex diuersa proueniunt corporis dispositione. Videmus autem ea quæ difficulter ac tardè impressionem recipiunt valide, perseveranterque eandem custodire, vt est lapis. Quæ verò nullo admittant negotio, non pertinaciter retinere, verum tota facilitate remittere, vt cera aut aqua. Et quia nil profum aliud memoria est quam perceptorum retentio cõstans, inde est, quod hebetium adminiculatio firmiterque memoria est. Acutorum verò ac velocium imbecillior ac magis lubrica. Cæterum in ijs reminiscencia longè præcellens. Galenus post Hippocratem summus artis medicæ in microtechnæ, Cerebrum tenuitatis cõtemperata esse memoriæ fomirè causamq; præcipuam arbitratur: quoniam crassiore parte illa obrepit obliuio, qua humectiore item hebescant sensus: sic cior autem euadant liquidiores. Auicenna item sexto naturalium tradit, quod egregia illis suppetit memoria, quorum animæ multis non distrahant motibus, nec conuellitur cogitatio. Quæ ratio facit, vt pueri quamuis humectioris sint naturæ, pertinaciter tamen retineant, quæ imbiberint simul & propter motus vehementiam, vt voluit diuus Thomas. Nã & quæ miramur amplius memoriæ adglutinantur, affigunturq; sicut quæ

quadã speciali annotatione notantur magis commendantur. admirantur autem ferè omnia pueri vt quibus noua sint ac insolita: & hoc est, quod significat Quintilianus, vbi natura esse nostenciores ait eorum quæ à teneris annis imbibimus, iuxta dictum Horatij:

*Quo semel est imbuta recens seruat odor
Testa diu.*

Contra verò in senioribus, redundante humoris vi, contingit memoriæ esse nullam. Sed & timetibus excutitur memoria, propter frigiditatem humores congelantem, quibus coocutibus congestentibusq; nulla recipi impressio potest, vnde philosophicè ait Virgilius:

Obstupuit steteruntq; comæ, & vox faucibus hæsit.

Quod autem Aristot. inquit esse memoriã præteritorum tantum. Quoniam quæ ad sint, vel sentire dicamus, vel scire adnectendum est, id ad perceptionem nostram referendum videri quæ sensus prius, vel percipimus, siue præsens sit siue nō. Etenim recordari possumus nō modò eorum quæ iam naturæ cõcesserint, sed superstitum quoque. D. Aug. scribit modò memoriã esse animi, modo ventrem animi, cuius aula sit ingens & valde admirabilis: idē nunc memoriæ cauernas nuncupat, nunc contra vel etiam sinus. Hæc Cælius d. c. 15. & c. 21. eodem lib. 6. ad memoriã item actio est necessaria, cum vt dicit ipse Guill. Leporeus: Quicquid natura, arteq; percipitur, exercitio consummatur. Nã, vbi abest exercitatio, ibi aut naturalis aut artificialis peritia cesset necesse est, cum tota virtutis laus in ipsa actione consistat. Et huic sententiæ applaudit Archadius Iurisconsultus in l. munerum. secundo §. mixta. ibi, & notando & disputando. ff. de muneribus & honoribus. & omne artificis per exercitium suscipit incrementum, vt dicit Iurisconsultus in l. legatis seruis §. ornaticibus. ff. de leg. 3. & facit text. in l. milites. C. de remilit. lib. 12. de quo exercitio ibi per Luc. de Pen. Verum, de memoriæ excellentia finiamus cum Celio in d. cap. 15. in princip. & cap. sequen. vbi ait: Memoria necessarium maximè vitæ bonum, & thesaurus eloquentiæ ac tanquam lumē aliquod, res est ex omnibus partibus animi, maximè delicata & fragilis, in quam primum senectus incurrit, vt ait Senec. in proœ. suarum declam. ac plurimum autore Plin. deficere tentat & meditatur vel quieto corpore ac valido, somno quoque serpente computat, vt inanis mens quarat vbi sit loci. Imo verò huic adagio occasio data est, vt eum qui memoriã sit nulla, sepulchra legisse dicamus, vnde Cato apud Cicronem: Nec sepulchra legens vereor, quod aiunt, ne perdam memoriã. His enim ipsis legendis redeo in memoriã mortuorum. Est profecto (vt inquit Cælius) huius potentiæ natura miranda. Subito vetusta ex longiore intervallo reuocata ingerunt sese atq; exhibent interrim spõte, interim id ipsum agentib. nobis ac meditantib.

tribus, sæpe & interquiescentibus. Excidunt quandoque proxima, in hærent affixa, quæ vetusta sunt. Hæsternorum oblitum, acta pueritiã in digitos mittimus. Quod requisueris, altius illatebrare se atq; recondere animaduertitur, mox aliud agenti redit se atque offert. Nec manet semper memoria, sed aliquando veluti postliminiò redit. In quibusdam animalibus prope nulla reperitur memoria. Ceruatio quamuis in fame mandenti si respexerit, obliuionem cibi surrepere aiunt, digressumq; aliud quærere. Inter homines verò quibusdam tanta, vt nihil non iisdem verbis reddatur auditum. Hanc de se ipso catenus florenter excelluisse scribit Seneca, vt non ad vltimū modo sufficeret, sed in miraculum vsque proderet. Nam duo millia hominum, inquit, recitata, quo ordine erant dicta referebam. ducentos quoque versus ab vltimo incipiens recitabam, vt etiam refert Text. in sua officina. in cap. memoria clari. vbi scribit 14. aut 15. qui memoria claruerunt, & duobus cc. seq. enumerat obliuiosos, & qui memoria exciderunt, & alios, qui verba facturi memoria exciderunt: quos non recito, cum ibi videri possint. Quomodo Afranius Poëta sapientiam filiam esse vsus & memoriæ dixerit, eleganter & vcapat, nunc contra vel etiam sinus. Hæc Cælius d. c. 15. & c. 21. eodem lib. 6. ad memoriã item actio est necessaria, cum vt dicit ipse Guill. Leporeus: Quicquid natura, arteq; percipitur, exercitio consummatur. Nã, vbi abest exercitatio, ibi aut naturalis aut artificialis peritia cesset necesse est, cum tota virtutis laus in ipsa actione consistat. Et huic sententiæ applaudit Archadius Iurisconsultus in l. munerum. secundo §. mixta. ibi, & notando & disputando. ff. de muneribus & honoribus. & omne artificis per exercitium suscipit incrementum, vt dicit Iurisconsultus in l. legatis seruis §. ornaticibus. ff. de leg. 3. & facit text. in l. milites. C. de remilit. lib. 12. de quo exercitio ibi per Luc. de Pen. Verum, de memoriæ excellentia finiamus cum Celio in d. cap. 15. in princip. & cap. sequen. vbi ait: Memoria necessarium maximè vitæ bonum, & thesaurus eloquentiæ ac tanquam lumē aliquod, res est ex omnibus partibus animi, maximè delicata & fragilis, in quam primum senectus incurrit, vt ait Senec. in proœ. suarum declam. ac plurimum autore Plin. deficere tentat & meditatur vel quieto corpore ac valido, somno quoque serpente computat, vt inanis mens quarat vbi sit loci. Imo verò huic adagio occasio data est, vt eum qui memoriã sit nulla, sepulchra legisse dicamus, vnde Cato apud Cicronem: Nec sepulchra legens vereor, quod aiunt, ne perdam memoriã. His enim ipsis legendis redeo in memoriã mortuorum. Est profecto (vt inquit Cælius) huius potentiæ natura miranda. Subito vetusta ex longiore intervallo reuocata ingerunt sese atq; exhibent interrim spõte, interim id ipsum agentib. nobis ac meditantib.

Quæ verò dicta sunt, de memoria naturali intelligentibus: verum de artificiali Alb. de Ros. in suo Dictionario, in verbo, Memoria. copiosè differuit. Quibus omisiss, breuiter recitat quinq; multa vtilia ad memoriã, quæ expertus est in se ipso, vt dixit.

Primò, vt fiat diuisio materiæ, quam recitare quis voluerit in partes paucas, vel plures secundum materiæ prolixitatem, vel breuitatē. Diuisio enim animum incitat, mentem intelligentis præparat, & memoriã artificiosè reformat, vt prætractum est in præfatione huius operis.

Secundò, Ad istam diuisionem ordinatè procedat, vt vno memorato ad aliud subsequens procedatur, vnde Philosophus in lib. de Memoria ait: quod à locis facile est reminisci, cum velociter ab vno loco in alium deueniri possit.

Tertiò, Vt sollicitè adhibeat intentionem, & affectum ad ea, quæ vult recordari. Quia quanto aliquid in animo potius insiguit, tanto melius recordatur. Cauendum tamen præcipuè, quod circa ea, quæ memorari vult seu agere, vel proferre, imaginationem, seu phantasiã suam ab alijs rebus amoueat.

Quartum, Est sæpe legere, vel recordari eorum, quæ voluerimus memoria imprimi. Ideo Philosophus inquit in dict. lib. quod meditationes memoriã soluunt: Quia sicut dicit, Consuetudo est altera natura: vnde quod sæpissimè intelligimus citò reminiscimus, quasi naturali quodam ordine. Ideo ait Seneca in libr. de beneficijs

Memoria nil perdit, nisi id, ad quod non sæpe respexit.

Quintum & vltimū est, Quod de re, de qua volumus recordari seu memorari, faciamus in mente, vel in lib. aliquas similitudines conuenientes materiæ, de qua agitur. Sicut faciebant antiqui in libris antiquis. Nam vbi tractabatur de iurisdictione omnium iudicum, faciebant imaginem seu representationem vnius Prætoris sedentis in tribunali. Vbi autem agebatur de minorum restitutione, pingebant imaginem vnius minoris decepti, qui conquerebatur coram Iudice. Vbi verò agebatur de manumissionibus ponebant imaginem domini & serui, qui manumittebatur coram Præto. Vbi autem agebatur de donationibus inter virum & vxorem ponebant imagines viri & vxoris, qui inuicem sibi donabant.

Et ita fiebat in libris decreti. De materia Consecrationum erat imago Episcopi consecratis vasa sacra, & alia consecranda. In materia de Pœnitentia, erat imago Sacerdotis, & peccatoris confitentis, & sic de cæteris. Et ita hodie fit in libris Historiarum, vbi sūt representationes summorum Pontificum, Imperatorum, Consulū, Regum, & aliorum, vbi de eorum vita tangitur. Sic etiam in lib. Aeneidum Virgilij, qui fit cum historijs secundum materiam subiectam. Sic de Comœdijs Terentij, & plurib. alijs quos vidi. Et per talia recordatur & intelligitur, de qua materia ibi tractatur.

Secundò, de Potētia sensus cõmunis, qui in anteriori parte cerebri locatur: & est potentia sensitiva omnium sensuum particularium obiecta apprehendens. Dicitur autem communis Philosopho afferente, eò, quod omnes sensus exteriores ab eo velut à communi cẽtro scaturiant, suorūq; obiectorum similitudines ad eum reducunt, quibus meditantibus de singulis indicat & discernit. Huic autem potentiæ tres actus attribuitur, Quorum primus est cognoscere sensationes & sensibilia omnium sensuum exteriorum, etiam nō præsentibus obiectis: Ideo communis dicitur. Secundus est conuenientias & differentias inter obiecta sensuum discernere. Primò enim obiectum vnius cognoscit. Secundò, obiectum alterius apprehendit. Tertiò, actum format continentem virtualiter notitias amborum obiectorum, in quibus conuenientias & doctrinas ponit, vt album non est dulce. Tertius est absentias obiectorum dijudicare, vt quod visus non videt, auditus non audit. Sic de silentio cæterisque obiectorum priuationibus iudicat. A centro huius organi nerui, & organa exteriorum protenduntur, & per hosce neruos omniū visibiliū species recipit, & faciliè quodem propter organi humiditatem & calorem, diutius autem retinere nō potest. Quapropter facta sensatione eas per neruorum meatus imaginatiuè transmittit,

mittit, cuius operatio est receptas species & imagines referuare, vnde nomen sibi vendicat. Ne autem potentia, quæ sequuntur, ociosæ permaneat, species ab imaginatiua ad æstimationem transeunt, ex quibus hæc potentia in tentationes non sensatas, quemadmodum ouis ex speciebus lupi colore & figura, & alijs inimicitiam non sensatam eliciens ipsum fugit secundum Auicennam. Et hoc vel ex naturali instinctu, si forte prius fraudem Lupi experta non est: vel experimento, vt A sinus fouea, qua nuper periclitatus est appropinquans, ca sum timet & declinat, veluti canis popinam fugiens propter aquam calidam. & vt dixi in principio, ista Potentia videtur esse nobilior alijs: quamuis, vt dictum est, memoratiua sit multum admiranda & mirabilis. Et licet alia tres Potentia non sint ita digniores nec nobiliores, tamen, quod de eis sentiatur secundum mentem Guillelmi Leporei non prateribo.

Potentia phantastica, vt ait, est in secunda parte mediæ cellulæ cerebri tanquam centrum inter imaginatiuam & memoratiuam: Cõuertit enim se supra imagines in vtraque earum referuatas, & runc componit & diuidit eas: hæc imagines cum imaginibus, species cum speciebus format, eas componendo vel diuidendo: & ideo fingit Monstra, Chimæras, & operatur in somno sicut in vigilia. Ex speciebus præmemoratis cum ad organum ipsius peruenerunt, diuersas imagines componit, quæ à sensu communi percipiuntur, dum iterum ad ipsum descenderunt. Quoniam verò hæc Potentia in homine ratione naturali decoratur, de qua meminit tex. in l. qui natura. & lege. nam hoc natura. ff. de conditione indebiti. Ideo non necessario eodem modo operatur: Nonnunquam enim ex compositione specierum intentionum diuersarum monstra fingit, quorum nec interdum similia vidit: in brutis autem instinctu naturæ regitur, quæ in omnibus eiusdem speciei similis est. Ideo in talibus phantasticæ opera non variantur. Si mili nempe ingenio & artificio omnis hirundo nidum, & aranea telam texit: Huius verò Potentia opera si vigilantibus non desint, raro tamen ab ipsis percipiuntur propter fortiores motus sensuum. Dormientes autem, quorum sensus exteriores vacant, somnia appellant, quia in somno apparent.

Potentia autem imaginatiua est referuatiua specierum à sensu communi receptorum, quæ in anteriori parte cerebri ponitur. Species enim rerum hic vocantur Imagines ipsarum, vnde imaginatiua vocata est, & per hoc differt à sensu communi, quia non est potentia indicatiua, sed solum referuatiua. Fatentur multi in natura nostra sensibilibus compositionem inter se inesse, oportet ergo, vt in nobis sit hæc virtus, quæ hæc operatur, & hæc virtus in quantum imperat ei intellectus cogitatiua vocetur. In quantum verò imperat virtus ani-

malis, imaginatiua nuncupetur. In quantum occupatur componendo, & diuidendo, formatiua vocetur: Hæc enim facit castra in sphaera, Chimæram fingit, & lupo cornua, vt faciunt scholares, quæ mentes à studio literarum auertunt, & malè intenti quandoque castra ædificant, vt ait glo. fin. in l. vnic. C. de studijs liberalibus vrbs Romæ libr. ii. Nam sensus communis virtuti formali quæ est imaginatio quasi ad reponendum, impartitur quod ei tradunt sensus exteriores. Imaginatio verò reponit & retinet: habet enim virtutem multiplicandi formas sensibiles, virtus verò cogitatiua, siue imaginatiua, siue formatiua cõuertitur ad formas, quæ sunt in imaginatione, ad componendum, vel resoluendum eas: quoniam eius potestatis iugo subiiciuntur.

Potentia æstimationis secundum Auicennam est vis ordinata in summo concavitatis mediæ cerebri sensibilibus intentiones apprehendens, vt putat lepus canem fugiens, vel ouis lupum, nūquam aliam visum diiudicat cum agno esse habitandum, & elicit speciem, siue intentionem inimicitia, quæ non poterat per sensum apprehendi. Est autem virtus transcendens, quia apprehensio sua non est formarum sensibilibus & materialium, sed immaterialium: Bonitas enim & malevolentia, conueniens & inconueniens, impendium & dispendium in se non sunt formæ materiales, nec in sensu cadentes exteriori, tamen sunt accidentia sensibilibus. Quid tamen discriminis habet imaginatiua, quia illa retinet species per sensum communem receptas. Hæc verò elicit ex eis intentiones naturæ non sensatas, sicut amicitia, vel inimicitia, quibus sequuntur actiones prosecutionis, vel fugæ. Auicenna etiam ait a estimationem vtilium & nociuorum triplici modo contingere.

Primus modus est ex causa materiali, sicut accidit in puero qui cum eleuatur, vt resideat, se casurum æstimat, statim alicui adheret: præterea certum est cum oculi lippitudine pruriētes sunt purgandi, statim ille conuiet antequam cognoscat quid sibi accidat: & sic inductu quodam naturæ ouis lupum formidat, & animalia leonem, & aues accipitrem.

Secundus modus est per experientiam, sicut accidit, cum doloris rabies animal aliquod inuasit, vel mellitis voluptatibus in re aliqua absorbetur, cuius forma descripta est in virtute formali sine imaginatione, & intentiones vtilitatis, & nociuitatis descriptæ in memoria statim apparuerint res in vtilitatis, vel dispendij æstimationem, obreptitiam occurrerit. Hinc canis lapidem vel suste rāquam nociua formidat, & vacuis sæpiusculè ossibus allicitur.

Tertius modus circa proprietatem conuenientiam & modum similitudinis versatur, veluti, Si res aliquam formam vnitam cum intentione æstimationis in aliquo sensibilibus haberet, sicut cõtingit

tingit in pomo coloris coccinei, quod est maturum & dulce. Ideo cum videmus dulcorem inesse pomo inductu quodam naturæ diiudicamus.

Quadragesima quinta confid. erit de complexionibus mortalium, quæ sunt quatuor principales, sanguinea, cholericæ, phlegmatica, & melancholica, quarum nobilior & melior est sanguinea. De ijs tamē Guillelmus Leporeus Burgundus vir eloquentissimus, scripta reliquit in suo opere artis memoratiuæ lib. i. c. 4.

Sanguineum ait, lætum, dulcem sermone, vultu hilarem & amatiuum, risu facilem, liberalem, benignum, piū, omnibus artibus aptum, secundum alios delicata cibaria, primæque bonitatis vinum, elementa per omnia indagantem, ad libidinem pronum. Vnde Alexan. Magnus imbecillitatem humanam se sentire aiebat duabus potissimum ex causis, somno videlicet, & coitu. vocem habet acutam, neque diu neque multum irascitur. Habent & Sanguinei alias bonas conditiones seu inclinationes, ex quibus non parum laudabiles. Hæc complexio enim est calida, & humida, qui humores generat meliorem complexionem. & istorum quilibet de se & simplex est melior alijs, licet compositi sint meliores, & sic complexionibus ex eis compactæ.

Cholericæ verò est calida & sicca, vt dicit Gale. i. complexio c. 8. vnde Cholericus est impetuosis in suis agendis, elati animi, vanos ultra modum appetens honores, bonorumque myrmecias, in iram facile prorumpit, eademque pacificatur, prodigus, & sine libra comedens, procliuus ad ebrietatem, fidelibus deditus vigilijs, lucrum assidue venatur, ingeniosus, docilis, fidus, sincerus, amator iustitiæ, impingens in lingua vbi irascitur. Oblonga habet membra & gracilia, oculos profundos, nasum acutum, faciem citrinam, eloquium velox, pectora ampla & hirsuta & umbilicatus, est pronus ad coitum, vocem argutā, gressus habet celeres, oculos citrinos, linguam asperam.

Phlegmaticæ verò est frigida & humida, vnde Phlegmaticus naturaliter est somnolentus, in agendis suis tardus, verbis lapsantibus & humidis non defluens, bonorum contemptor, auræque popularis rumufculos pro nihilo habens ac sputificans, parua memoriæ, & modicæ comestionis. Ideo pauci aut nulli meritis eorum ad honores aspirant: ideò Messalam Coruini sui nominis immemorem phlegmaticum extitisse diiudicat. Ciuilis tamen ratio huic sententiæ aduersari videtur. Nam nemo est adeo supinus, imò magis stultus, vt nomen suum ignoret. tex. est in leg. cum in libris Vlpianis. §. neque enim. C. de hæc. instit. Itē est facie præditus præpingui & alba, habet carnosum corpus, pectus debile, venas strictas, coitum non appetit nisi vino admodum madidus aut aliunde calefactus.

Melancholia est frigida & sicca, secundum Gal. & est pessima ex compositis, vt idem dicit de ingenio. c. 10. Et ex simplicibus sicca est pessima. Et, vt medici dicunt: Melancholicus naturaliter tristem vultum gerit, sinistre semper suspicatur, alienisq; vulpina quadam sanctitate delictis illatrat, mundanarum rerum nefando amore irretitur. Implacabilis, & in propria opi pertinax, timidus, inuidus, auarus, tenax, fraudulosus, prauus, tacitus, aptus tamen studio, non bene dormiens. Et sic ex supradictis constat, quod natura in vno sanguine grauauit, & in alio restaurauit: & idem de cholericis, melanch. & phleg. cui sententiæ applaudet Pau. iureconf. in l. cum qui. in prin. de iureiu. ff. cum q. in vno grauatur, in alio releuari debet. Et si quidē sint, quos eo vsq; perduxit labor & assiduus conatus, vt multa huiusmodi dissimulare possint: non tamen potest lana tincta mutare colorem: atque id admodum perspicue deprehendi potest. Quicquid enim præter naturam accersitum est vel conquisitum, dissimulari diu non potest, vt ait Ioan. Indagō in libr. de quatuor comple. vbi miranda dicit de ijs, & de pernoscendis Planetis Horoscoporum, & signorum ascendentium ex ipsis quatuor complexionibus.

Et vt concludam, Cõplexio sanguinea (vt iam dictum est) optima & nobilior alijs iudicanda est propter conuenientiam cum nobiliori parte animi & elemento, vt supra in hac parte tetigi in quadragesima confid.

Quadragesima sexta confid. quod membrorum corporis humani sit excellentius indagat. Cæl. in li. antiq. lect. 2. c. 39. Inter membra corporis quatuor principaliora esse asserit. Cerebrum scilicet, epar, & testiculos: de quibus excellēter per eum.

Videtur tamen, quod caput sit excellentius, & nobilius membrum corporis, ex tribus quæ in ipso capite respectu aliorum membrorum singulariter inueniuntur.

Primo enim excellit ea dignitate in tribus. scilicet in altitudine situs, nobilitate propriæ virtutis, quæ nobiliores virtutes, vt imaginatio, memoria, intellectus, sensus communis, & huiusmodi, de quibus supra, habent locum in capite, & in perfectione, quia in capite congregatur omnes sensus, cum in alijs membris sit solus tactus.

Secundo, à capite sunt omnes vires animales in alijs membris, & sic dicitur esse aliorum membrorum principium dans illis sensum & motum. Tertio, quia dirigit alia membra in suis actibus, propter imaginationem, & sensus, qui in eo radicaliter abundant & insunt.

Ratione etiam primæ proprietatis, scilicet, perfectionis, omne quod est perfectissimum in quacunque natura dicitur caput, sicut leo in animalibus.

Ratione autem secundæ proprietatis omne principium

capitulum dicitur caput, & certè cuiusque rei potentissima pars principium est, ut dicit Caius iurecōf. in l. ff. de origin. iur. Sicut caput fluminum fons dicitur, & sic caput viæ seu libri dicitur. Vnde ratio edicti debet à capite. text. in leg. argentarius. §. edicti. Facit lex, si quis. §. si initium. ff. de edendo.

Ratione verò tertiæ proprietatis dicitur omnis Rex caput, sicut Rex, Dux, vel Pontifex. Ita Io. de Turrecr. in c. 1. dist. 12.

Ideo dicit Lucas de Penna in l. nemini. Cod. de Consulib. & non spargendis. lib. 12. quod Princeps in Republica, qui pro quodam corpore ponitur, obtinet vicem & officium capituli. Et Christus caput est Ecclesiæ. ad Colof. ca. 1. & ad Ephes. 5. Et ut dicit Pau. iurecōf. in l. cum in diuersis. ff. de religiosis & sumptib. funerum. Caput est principale membrum hominis. Nam ille locus efficitur religiosus, ubi caput inhumatur humanum, etiam absque alijs corporis partibus, & non è conuerso. Quia per caput cognoscimus cuius imago sit, ut ibi dicit tex. & illud sequuntur omnia membra, ad Ephe. 4. & c. nolite. ii. dist. Et indecens est membra perfectiora esse capite. c. miramur. 60. dist. & dicit Fel. in c. num liceat à capite membra recedere. in prin. extra de præscrip. quod caput est honorabilius membrum cæteris. & dicit Bal. in c. 1. §. ad hoc in 4. col. de pace iuramento firmanda, quod excellentia hominis tribuitur capiti. In quo est fons rationis, & intellectus. Et ait Aristo. alleg. per Bald. ibi, Quod cerebrum est membrum diuinum, in quo est sensus, & intellectus. vnus locus ab autoritate hominis est in capite. Et ibi notat, quod in re animata caput subiacet oculis corporis, in re inanimata caput est principium. Item idem est quod potissimum, vnde subiungit versus istum:

Principium caput est pars corporis & dominantis.

Et Fel. in d. c. de facie hominis loquitur, quæ non est de honestanda seu foedanda, cum sit ad similitudinem Dei formata, ut dicit tex. in leg. si quis in metallum. C. de poen. per quem etiam ibi no. glo. & post Ang. quod homo non est bullandus in frõre, dicit tamen ibi Fel. quod facies & caput ponuntur, ut diuersa. Item aduerte. quod ubi caput dolet, cætera membra dolent. ut dicit tex. in cano. sunt plurimi. & in c. ex merito. 6. q. 1. Spec. in titul. de inquisitio. §. 3. ver. si autem. Et ita caput est dignum, quod ab eo inchoandum est. Spec. in ti. de elect. §. 1. ver. publicatione. pro quo facit tex. in l. vnic. ff. de offi. præfetti augustalis. Vbi dicitur, Præfectus Aegypti habet iurisdictionem, & officio suo non est priuatus, quousque eius successor Alexandriam sit ingressus. Cum sit Metropolitana & capitalis ciuitas ad idem. leg. meminisse. ff. de officio proconsul. & in leg. si forte. ff. de officio præfidis.

Ex quibus infero vnum obseruatum apud nos, quod non debet haberi respectus, nec est in consideratione aduentus seu ingressus Regū, aut Prin-

cipum in aliquod Regnum, seu prouinciam: nisi aduenerint, vel ingressi fuerint principalem, aut, ut ita loquar, capitale civitatem Regni, vel Prouinciæ, quod tu notabis, quia alibi non reperies.

Item caput arx potètiarum animæ dicitur, teste Cælio libr. suarum antiquarum lectionum. ii. c. 13. & idem lib. 2. c. 23. sic ait: caput arcis quodammodo locum habet in humanis corporib. Et Plato in Timæo, Caput non principale solum, sed etiam totum in corpore nuncupauit. Est ergo caput præcipuum, excelsusque in homine membrum. primo regiminis acutorum Galenus, & Platonici omnes rationalis animæ sedem nuncupant secundum aliquos, quoniam ibi cerebri est conceptaculum, ac membrorum animalium, quæ organa sunt, & principia virtutis animalis tam apprehendens, quàm eligentis, seu voluntariè mouentis, quibus potissimum constat animalium inter se dissimilitudo. Licet non me fallat Bedæ sententia super Marcum. Animæ locus (inquit) principalis non iuxta Platonem in cerebro, sed iuxta Christum in corde. Portionem verò hanc cõmuni similitudine quadam possidemus sublimè, sicut etiam interpretatur Aristo. Quin & vniuersa in hominis corpore situm præferunt vniuersi, cum cætera nullo eiusmodi sint cõstitutata respectu, aut confuso admōdum. Porro & quæstionibus, idem caput eum obtinuisse locum scribit, quia sit diuinissimum membrum. Ab eo enim sternutamenta quoque proueniunt, quod esse sacrum augurium constat. Inde quoque obrepisse nostris moribus opinatur Cælius, ut quibus exhibetur reuerentiæ cultus ijs caput aperiamus. Galenus post Hippocratem scribit fuisse capitis substructionem potissimum ob videndi excellentiam, qui sensus ad circumspèctum omnem velut in specula nollocari debuerit, sicut idem est Auicenna. A quo èt illud proditur prima tertij. Exploratoris vice oculos fungi.

Aduerte etiam, quod manus dextra est dignior læua secundum Luc. de Pen. in l. aquarum possessores. col. 1. C. de aqua ductu lib. 11. ad quod allegatur. 2. Macha. 2. c. ubi porrectis dextris & iureiurando. Inde dicitur iuramentum dextra manu præstandum esse. Esa. 63. c. iurauit Dominus in dextera sua. & 1. Mach. ca. 6. ita dicit Iacob. Bonaudi in glo. ad Ioan. de Terra Rubra in tracta. Vineæ Ecclesiæ nuncupato. articu. 2. primi tractatus in 4. conclusionem. in verbo; à dextris. ubi etiam dicit, quod dextra arguit nobilitatem, & præminentiam honoris.

Quadragesima septima consid. De excellentia sanitatis erit, quæ plurimum extollenda est: cum, ut dicit Philosophus Ethicorum cap. 4. desiderabilissimum est sanum esse. & in libro eiusdem operis. c. 31. iterum dicit: Viro sanum esse optimū est, ut nobis videtur. Quid enim prodest homini

habere omnia mundi imperia, si in firmitate afflictus in eis consolari, & gaudere non potest? Ideo inquit Ecclesiasticus. c. 3. Non est census super censum corporis. Quæ exre ait Iuuenalis lib. 1. Satyra prima.

Orandum est, ut sit mens sana in corpore sano.

Et Cato moralissimus sic nos hortatur:

*Corporis auxilium medico committe sodali,
Sic tibi præcipue, quod primum est, cura salutis.*

Hæc Bernard. de Bult. sermone suo 31. 2. part. sui Rotarij in litera T. Et ideo, ut refert Cælius antiq. lect. libr. 4. cap. 14. fertur, Pyrrhum Epirotarum Regem post Alexandrum prudentissimum rei militaris adiudicatum, ubi immolaturus templum inuiseret, nõ Regni amplio rem modum, non de hoste victoriam præsignem, neque item gloriam illustriorem, aut diuitias, & id genus alia, quibus mortalium plerique attoniti inhiant: sed sanitatē modò à Dijs conprecari solitū, ceu parte hæc bene constituta, prosperius cessura viderentur omnia. Nam si toto sinu sese affundat, absit autem valetudo recta, nullum illinc profuit emolumentum quod iuuet. Propterea Antiochum cognomento Sotera prælia cum Galatis congressurum legimus in quiete arbitratum Alexandrum sibi assistere, monereque ut prius quàm in aciem milites produceret, nõ aliud proponeret illis signū, quàm bene valere. Quod cum is non neglexisset, nobilem de hostib. victoriam esse adsecutus. Scimus porro (inquit Cælius) mandatorum librum ab Imperatore dari solitum, in quo præceptū primum erat de sanitatis cura. Pythagoras quoque in Epist. non alia est vius cõsolatione, quàm ut iuberet bene valere. Id institutum, & Pythagorici mox seruauit veluti animæ corporisq; nil amplius cõgrueret, hocq; vno hominis bona vniuersa comprehendunt. Quin & Symbolum, quo inter compares vterentur, dicebatur sanitas. & ut dicit Gal. in lib. Hæresid. est, sanitate nil vtilius est mortalibus. Academici, & Peripatetici, hoc est, Platonici, Aristotelici inter tria genera bonorum sanitatem annumerant. Tradunt enim tria esse genera bonorum, ex quibus felicitas perficitur. Prima animi bona, ut virtutes. Secunda corporis, ut valetudinem, & pulchritudinem. Tertia externa, quæ fortunæ ascribuntur, ut diuitias & honores. Carneades item Academicus nil bonum esse censebat, nisi præmia naturæ, hoc est, sanitatem, robur, pulchritudinem, & alia id genus. Quibus autem constat sanitas & seruari possit, vide Cælium lib. 11. cap. 37. & vberius lib. 16. c. 41. suarum antiqu. lect. Et quemadmodum animi lætitia est sanitati humanæ valdè propria, ita tristitia contraria. ut per Luc. de Pen. in l. decurionibus. Co. de silentiarijs. lib. 12.

Quadragesima octaua consid. de laude laboris exprimit, de qua Heraclides Lycius, (ut scribit Philostratus in vita Sophistarum) librum

vnum composuit, & illum laudibus laboris dicitur, sine quo dicebat nihil in rebus humanis frugiferum geri posse, adeoque probari, ut cassus etiam labor (modo non vitiosus) sit otio ac delitijs antefereendus. Xenophon dicit nullam esse veram voluptatem citra laborem. Nam si somni, aut cibi, aut potus appetitum præuenias, nihil dulce sentiri. Labore autem exercitatis omnia dulcius suppeditari. Ex quo Socrates dum corpus ambulando, seu quoduis aliud agendo exercebat, obsonare famem dicebat, quod item nostris Religiosis ante cibum præceptum est. Idem opus conferre dicebat ad hominum bonitatem, otium verò vitium. Bonos igitur in opere esse, quanquam ociosi viderentur. Improbos autem qui aut alea, aut opere aliquo turpi, siue etiam plus æquo ambitione, seu quæstu occupati appareant ociosos esse. Idem cum laboraret circa citharam, dicenti cuidam, iam senex discit? Respondit, Præstat tardè discere, quàm nunquàm. Lassus Hermioncus interrogatus à quo Sapientiam didicisset. A labore (inquit) & expetientia. Pythagoræ quoque sententia fuit, legendam esse ab initio vitam optimam ac laboribus. quàm maximè exercitatum, quàm cõsuetudo paularim ex aspera dulcem redderet, & homines robustos faceret. laborē namque voluptatem quoque modo semper comitari: Si bona sit voluptas, illa præcedit. Si autem mala, labor subsequitur. Musonius ait, cum sæpe pro voluptate, & pecunia, aut aliare, nulla cum laude labores maximos subeamus, quid mirū si pro gloria, pro æquitate eisdem adeamus, exemplo Cornicum & Gallorum, qui quanquam rationis expertes, adeo pro gloria certant, ut vsq; ad extremum spiritum inuicem pugnent? Vnde Eusebius, Corpus vitium corrumpt. Animum verò earum rerum negligentia, quæ ad diuinam faciunt contemplationem. Ultra præcedentes Philosophorum sententias quæ de re sentiant Poetæ adducuntur. Primo, Epicharmus ait: Laborib. omnia nobis Dijs venditant bona. Euripides: Fortunas ex laboribus venari oportet. Item labor, ut dicitur, gloriæ pater. Idem, Laborantes Deus adiuvat. Labor verò solus circa fortunam sumptus mortales adhuc minimè affligit, labores audent boni, timidi nihil vnquam affequentur. Ex laboribus gratia prouenit hominibus. Nullo modo quis citra laborem felix esse, neque gloriā affeque vllam nihil agendo potest. Ex qua Euripidis sententia Ciceronis est illud. Omnis laus in actione consistit, & ociosus nullus quāquam Deus habens in ore, victū sine labore parare possit. Sophocles: Laborem subire oportet eos, qui sibi feliciter esse volunt. Menander. Cuncta & labore, & diligentia deprehendi possunt. Philemon: Quæ mihi dulcia sunt priora mala. Nisi enim tunc laborassem, nunc minimè gauderem. Aul. Gellius verba ex Catonis oratione ad milites refert: Mementote, si quid vnquam rectè per laborem feceritis,

ritis, labor ille cito à vobis abscedit, Benefactum autem semper remanebit. Si quid verò nequiter per voluptatem, voluptas repèrè abibit, nequiter illud factum apud vos semper extabit. Virgilius: Labor omnia vincit. Cicero pro Archia: Nulla enim virtus mercedem laborum periculorumque præter hanc laudis & gloriae desiderat, qua quidè detracta, quid est, quod in hoc tam exigua vitæ curriculo tantis eos laboribus exerceamus? Certè si nil animus præsentiret in posterum, nec tantis se laboribus frangeret, nec tot curis vigiliisque augetur. Nunc insidet quaedam in optimo quoque virtus, quæ noctes atque dies admonet, non cum vitæ tempore dimitrèdam commemorationem nostri nominis, sed cum omni æternitate adaquandam. David: Tu domine laborem & dolorem consideras. Grego. in Moral. Sicuti in malis præsens securitas parit dolorem, sic in bonis præsens labor perpetuam inducit securitatem. Et alibi pulchrè dicit: Desidiosus sæpe ingenium accipit, vt iustus negligentia punitur qd scire cõtemserit, quæ sine magno labore adsequi poterat bonitate naturæ, contra verò studiosus tarditate punitur, vt eo maiora præmia ferat, quo magis laborauit. Deniq; Sophocles, Plato, Socrates, Hieronymus, & alij complures, qui diu vixerunt vsque ad extremam senectam scribentes, labores subie-runt, finemque discendi cum vita fecerunt. Ad quam rem multū faciet alienæ imitatio virtutis. Nam quisq; bonus aliena gloria magis excitabitur. Thucydides puer, cum audisset Herodotum senem suam Historiam recitatem, collachrymas se dicitur. Demosthenem fabrorum antelucana diligentia excitare solebat. Themistoclem Milciadis Trophæa somnum capere non sinebant. Alexander Achillis, Casar Alexandri conspectis tumulis, laudis æmulatione ingenuisse feruntur. Hæc Volaterranus libr. 31. Commentariorum in Philologia, capit. 1. Guill. verò Leporeus Hæduen. in suo tract. artis memoratiuæ li. 4. cap. vlt. dicit: Quod ex labore memoria augetur, sensus interiores assiduitate firmantur, eo merces felicitatis diuinæ comparatur ieiunium. de conse. dist. 5. Omnia vt iam dictum est, vincuntur. de quo canit Poëta:

Labor omnia vincit

Improbis, & duris vrgens in rebus egestas.

Non igitur immeritò (vt dicit) Lycurgi leges iuuentutem erudiere, venando, currendo, alendo, æstuando. Iustus enim labor, honoribus, præmijs, splendore decoratur. Vnde Diogenes censebat se scientiam, bonaque animi nascisci non valere, nisi labori se denoueret. De quo Horatius sermonum primo. Nil sine magno vita labore dedit mortalibus.

Quadragesima nona considerat, quærit, An otium aliquo modo sit laudandum, cum illud multi exprobrant, & ferè omnes semper otium vi-

tuperant? Sed cum duplex sit otium, primum laudatum, & alterum illaudatum, vt amplè scribit Luc. de Pen. in l. 1. col. 2. C. de excusat. artificum li. 10. Ideo laudes illius otij laudati referam (prætermisso illaudato. de quo in præcedenti par. in 1. & 29. consider. dictum est) eò, quia est literatorum, ac contemplatiuum veritatem, de quo Cato dicebat: Viro nobili quemadmodum negotij, & otij rationem extare oportere. Hoc idem Seneca in Epistolis amplectendum suadet honesto ac prudenti viro, quo ex actionum tumultu tanquam in portum se tandem recipiat, vbi sese primum, deinde humana pariter ac diuina dignoscat. Nam semper negotiosus (inquit) tempus furtim labitur, & hos esse, qui in ambitione vel auaritia iugiter occupati breuitatè temporis queruntur, & improuisos se ad mortè trahi nihil omnino vixisse putantes. Arist. in lib. de Anima inquit: Animam sedendo & quiescendo fieri prudentiorem. Plutarchus: Sapientem decet quietem & otium in sciètiæ & prudentiæ exercitatione ponere. Non dico eam venalem, ac forensè, sed maximam, quam nos Deo coniungat. Socrates dicebat ita instituendam esse vitam, vt ex te, nõ ex alijs voluptatem capere possis. Euripides: Qui agit plurima, plurimum peccat, quod ambitiosus & auaris maximè accidit. Et demum ratio, quod improbi probis rerum experientia simul, & solertia præstant. quam enim quis diligit artem, in hac se libenter exerçet. quam verò exercet, hanc & probè nouit. Denique & Augustini sententia in lib. de ciuitate: Nemo bonus negotium quærit, nemo improbus in otio fructuoso conuiescit. Otium, inquit, sanctum quærit charitas, negotium iustum suscipit necessitas charitatis, quam si nullus imponit, percipiendæ vacandum veritati. Vnde Grego. in Ezechielem: Contemplatiua vita (de qua dictum est ista part. in 33. consideratione,) est charitatem Dei ac proximi tota mente complecti, ab omni terrena actione quiescere, soli desiderio conditoris omnibus posthabitis curis inhærere. Idem: Sicut enim grauioris est culpæ inter bonos improbum esse, sic maioris fuerit laudis inter improbos bonum se præstare. Idem in Regist. Quanto quis in rebus mortalibus occupatior, tanto à Deo remotior. Isidorus de summo bono: Quanto quisque curis maioribus occupatur, tanto magis vitij premittitur. Mundi enim amatores non solum stulti ex eo, quod infima pro summis appetant, verum etiam miseri, quod ea cum ærumnis consequantur. Aug. verò (vt habetur in c. qui Episcopatū. §. itaq; 8. q. 1.) dicit: Itaq; à studio cognoscendæ veritatis nemo prohibetur, qd ad laudabile pertinet otium. vbi est textus clarus, quod est dabile otium laudabile. Et facit text. in cap. 1. circa medium 23. quæstio. 5. vbi dicitur. Mali ab inquietudine mala ad sanita-tis otium, legum coercionem dirigantur. Et de hoc otio laudabili etiã meminit ciuis & contemporaneus

neus noster Ioan. de Monthel. in suo Promptuario iuris, in verbo, otium. Et ait Bernar. Otium est vacare Deo, imò negotium negotiorum, vbi nullum admittitur otium. Ideo dicit Apost. Nemo militans Deo implicet se negotijs secularibus. & Seneca in Epist. Crede mihi, plus agunt qui nihil agere videntur. Sed, vt dicit Volaterranus libr. 31. Commentariorum in philologia cap. 2. Necessarium est huiuscemodi viris Aristotelis sententia, rerum administratorem aliquem propè habere, qui res obeat accuret, vt Socrates Critonem, Epicurus Metrodorum, Apollonius Damidem, ipse quoque dominus noster Iudam negotio præfecit. Apostoli item alios alij. Vt autem Monachos attingam, ait ibi Volaterranus, Origenes Ambrosium, Hieronymus Chromatium habuit. Bernar-dus fratrem Viterbij defunctum deslet: vt paternæ domus præsidium, curarumque suarum leuamen. Denique Franciscus Aelia suo quanquam flagitioso ob rerum experientiam carere non poterat. Sed, vt ibidem ipse Volaterranus in c. sequ. inquit, ab hoc otio honesto multos præstanti ingenio retrahit metus amittendæ dignitatis, & existimationis, quam negotium sine periculo, in proce. de oratore exoptat duo quasi difficilia. Et ibi sequitur quomodo ad id otium plerique diuersis ex causis inducti fuerint, & qualiter multi ex negotijs humanis se in otio posuerunt, & solitudinem amauerunt, de cuius laudibus etiã ibi videre poteris.

Item, propter quietem siue otium, quo fit, vt nullam molestiam corporis quisque patiatur secundum Aug. lib. 19. de ciuitate Dei c. 1. Ideo multum dudum in seculo militantes post longi temporis lassitudinem, ob reliquæ vitæ requiem clerici-cantur, vt Deo seruiant, & tutiori otio senescant, consilio optimo ducti, vt ait text. in l. quisquis emè fis. C. de Episc. & cler. vtique possunt in otio & tranquillitate reliquū tēpus vitæ suæ peragere, vt sonant verba in l. peritorem. in fin. C. de aduocatis diuersorum iudiciorum. Et hoc satis prudenter, cum meliorem partem eligant, & nullus beatus nisi quietus. ait Tul. lib. 1. de natura Deorum. Et requies saltem honesta nobis est necessaria, sicut vestes & victualia, vt patet in l. si. §. nec in ipsis. C. de his, qui ad Ecclesiam confugiunt. Etiam quies, scõtempationis, quæ à iustis viris maximè prælatiis corde appetenda est, & pro multorum lucro quandoque postponenda est, vt ait text. in cap. in scripturis. versic. quies. 8. quæstio. 1. Sed in Monasterijs quies, oratio, & labor manuum debet esse. text. est in cap. de præsentium. 16. quæst. 1. Sic & in ciuitatibus quies in consilijs, oratio in curijs, iustitiæ ministratio in iudicijs, & labor agrorum, & artificum continue vigere, non iurgijs, otijs, spectaculis, aut seditionibus, damnosè vacare debent. hæc Lucas de Penna in l. vnica. Cod de gladiator. lib. 11.

Et quomodo aliqui felicitatem posuerunt in otio, vide per Beroaldum in suo opere, de felicitate. **Q**uinquagesima consid. laudem & excellentiam naturæ perstringit. Et in hoc considera duplicem esse naturam, naturantem, videlicet, & naturatam. Natura enim naturans dicitur Deus. insti. de iure naturali. in prin. iuncta glo. in verbo, hinc, & in verbo, matrimonium. Cum dicit, ius naturale est, quod natura, i. Deus omnia animalia docuit. Et pro hoc est gl. que est finalis in l. sed & si restituatur. §. si. ff. de iudicijs. Et est glo. in verbo, rerum natura, i. Deus. in §. singulorum insti. de rerum diuisione. de hac etiã Ouidius primo Metamorph. cum ait:

Hanc Deus & melior sitem natura diremit.

Hic mens & causa à Platone appellatur. Vnde Seneca lib. 4. de beneficijs: Nihil aliud est natura quam Deus, & diuina quaedam ratio toti mundo, & partibus eius inserta. Cum de diuinitate & eius excellentia supra dixerim in prima consideratione huius partis, non aliter immoror. Sed de huiusmodi dist. est glo. melior & clarior in le. respiciendum. ff. si cer. peratur. quæ dicit: Est ergo natura naturans, id est, Deus, & ille omnia scit, vt in c. no uit ille qui nihil ignorat. extra de iudicijs. Nam mille anni ante oculos eius tanquam hæsterna dies quæ præterit. Alia est natura naturata, scilicet, hominis, quæ præterita & præsentia tantum scit, quam Deus indidit Creaturis. (Futura enim præscire solius Dei est, vt in 26. q. 5. in princ.) & de qua & eius excellentia seu laude dicendum est. Nam natura videtur omnium rerum fortissima, cum nullæ leges eam corrumpere possint, vt habetur insti. de legitima agnatorum tutela. in fin. cum dicat textus. Ciuilis ratio ciuilia iura corrumpere potest, naturalia verò non vtique. facit textus in l. iura sanguinis nullo iure ciuili dirimi possunt. ff. de regu. iur. Etiam pacto natura tolli non potest. Ius autem agnationis. ff. de pactis. l. abdicatio. vbi glo. optima. C. de patria potestate. l. eas obligationes. ff. de capitis diminutione. Naturalia enim diuina quaedam prouidentia constituta, semper firma atque immutabilia sunt. vt dicit textus in §. sed naturalia. insti. de iure naturali, gentium & ciuili. de quo per Decium in d. regula, iura sanguinis. & per Bernardinum de Buis in secunda parr. sui Rosarij. serm. 31. in litera I. vbi ponit quomodo natura est omnium rerum fortissima. Ita quod illud quod natura dedit, nemo tollere potest, nec per quamcunque artem natura tolli potest. prout refert de quodam Afculano Poëta, qui contra Dantem Poëtam tenentem opinionem contrariam, quod volebat probare exemplo cuiusdam carti, qui arte instructus ante eum tenebat lumen, quando studebat, vel comedebat. Poëta Afculanus in quadam scutula portauit duos mures, quos ante murilegum dimisit. At ille proiecto in terram candelabro, naturam sequens post mures cœpit

Rrr 2 currc.

errere, sicque natura artem superauit. Imò dicit Cicero lib. 1. de natura Deorum. Itaque nulla ars imitari solentiam naturæ potest. Quoniam natura norma legis est. vnde dicit text. in §. minorem. insti. de adoptionib. Quod ars imitatur naturam in quantum potest. concordat textus in l. si paterfamilias. in ff. eo. per quem textum decidit Panormit. in cap. debitum. de Baptismo. quod non debet quis assumi ad leuandum aliquem de sacro Fonte, vt sit pater eius spiritualis, nisi sit maior plena pubertate, scilicet, decimo octauo anno. Sicut in simili dicitur per doctos text. in adoptione legali, & est ratio secundum eum, Quia absurdum videtur, eum fieri patrem spiritualem, qui non potest esse carnalis. Et illud satis innuit ibi text. in d. §. minorem. dicens: Contra naturam esse vt filius sit maior, scilicet, tempore, quã pater. Et impedimentum naturæ fortius est, quam accidentis, vt in §. sed & illud. insti. de adopt. & leg. sed est quæ situm. §. 1. & 2. ff. de liberis & posth. Et vt ait idem Cic. libr. de Sen. Omnia quæ secundum naturam sunt, habenda sunt in bonis. & lib. 3. Rhetoricorum nouorum docet nos ipsã natura quid oporteat fieri. & vt dicit Menander, Omnib. doctis imperat, & omnia dat & colligit natura. Imò nunquam aliud natura, aliud sapientia dicit. vt dicit Lucret. Satyra 14. At naturam efficientem, gubernantem, continentemque Plato vocauit, hoc est, opificem. vt refert Cæsar. lib. antiqua. lectio num 1. c. 4. vbi plura de natura. vnde Plin. vbi que naturam parentem rerum opificemque appellat. & teste Cælio, vbi supra lib. 2. c. 22. Hippocrates naturam appellat iustam, vt Aristoteles eam esse ait, velut œconomum bonum, ac patremfamilias, Quando iustitiæ maiestas necessaria sapienter excogitauit, tribuitque vnicique pro dignitate, redundantibus omnino resectis. Et vt ait Arist. libr. 1. de cœlo & mûdo, Mirabilia natura multa sunt. Semper enim quod melius est desiderat. Idem li. de generatione, Nec aliquid frustra. & vnicique quod sibi conueniens est dat. lib. 8. naturalium. & libr. 15. quod infinitum dat natura. & libr. 16. vt dixi, Quod natura est sicut rector, & rector. Et 17. Quod omne quod facit natura secundum ordinem: q̄ in multis cõprobauit. Quomodo etiam in animalibus sola natura vtentib⁹ est ordo, ita q̄ natura dũce errari nullo pacto potest, vt ait Cic. li. 1. de legibus. & dat similitudinem leg. q̄ si nolit. §. qui mancipia. iuncta gl. in verbo, non infamare. ff. de ædili. edict. Item naturali vitio parcitur. text. & gl. in l. fluminum. §. vitium. ff. de damno infect. & c. ad eius. §. que tantum mulier. §. d. Et naturalia sunt immutabilia, vulgato §. sed naturalia. insti. de iure nat. & c. & §. d. in principi. & dixi supra ample in confid. loquen. de iuribus, quod illorum præcellat.

Quinquagesima prima confid. laudem & præcellentiam consuetudinis complectitur in

globo, cum altera natura dicatur, notatur per gl. in ver. consuetudo. in l. si quis posthumos. in prin. ff. de liber. & posth. & in gl. cum per rerum. in leg. actor. C. de proba. Quoniã consuetudo bene agendi vertitur in naturam. Salust. in Iugurtha. Mihi quidem omnem a tatem in bonis artib. egi benefacere. Iam ex consuetudine in naturam vertitur. & Luc. de Pen. in l. missi opinatores. col. 3. C. de exacto. tributorum. lib. 10. vbi dicit: Quod omne q̄ consuetum est, est velut innatũ. Similis enim consuetudo natura. Vnde consuetudo est delectabilis appetitus secundum Arist. 1. Ethicorum. & ex consuetudine vnum quodq; fit fortius. Tullius 3. Philipp. Omne nascens facile opprimitur, inueteratũ plerunq; fit robustius. More etenim priuilegij veneratur, & perpetuò celebratur. c. mala. s. d. vñ cit interdum ingenium & artem. & vt dicit Seneca li. de natura. quæst. & ex prouerbis sapientum; Grauius est imperium consuetudinis, & eius autoritas est magna. c. consuetudinis. & c. in his. 11. dist. & Panor. in c. consuetudinis. & ibi Apostil. per tres aut quatuor colum. extra de consuetudine. Et consuetudo vincit, quæ omnium rerum maximè verborum est, ait Aul. Gellius libro noctium Atticarum 12. c. 13. Et sicut matri debet adhiberi reuerentia consuetudini. vt dixi in commentarijs nostris super consuetud. duc. Burgund. in proœ. in fine primæ glossæ. in add. ibi posita: incipiente, & dicit Bal. sed in his non insisto, cũ ibi videri possint. Et vt narrat Bernardinus de Buis. in serm. 31. secundæ partis sui Rosarij. in lit. P. Naturam etiam alterare dicitur consuetudo, vt ostendit Auerrois commentator super 3. Phys. dicēs inter alia, Quod aliqui ita sunt assuefacti comedere venenum, vt esset eis pro cibo, & in nutrimentum conuerteretur. quod & refert Aul. Gellius noctium Attic. lib. 17. cap. 16. Anates Ponticas edendis vulgò venenis vicitare. Et Mithridatem Ponti Regem medicina rei, & remediorum id genus solentem fuisse. Ipsa etiam consuetudo est illa, quæ leges, & statuta, vel confirmat, vel infirmat. c. in istis. 4. dist. 1. de quib. ff. de legibus. Ideo inquit Tullius in Tusculanis quæst. lib. 2. & dixi supra consuetudinis magna est vis. Vnde Ouidius in secundo de arte amandi demonstrans eius potentiam, dixit:

Fac tibi consuescat, nil consuetudine maius.

Et quod consuetudine magis quam scripto fiat adoratio ad Orientem, notatur in c. Ecclesiasticarum. 11. d. de qua supra in pluribus locis. Vnum non omitam, quod consuetudo illorum, cum quibus conuersamur, si non est peruersa, ferenda est. vt dicit text. in c. illa. 12. d. Nam dicitur Prouerbiū: Oportet amare amicos cũ suis complexionibus, seu consuetudinibus, vt in cap. 2. 41. distinctione. Consuetudines & prærogatiua prouincialium sunt seruandæ, textus in lege obseruare. §. an tequã. ibi. Magni enim faciunt, & c. ff. de offi. Pro-

conf.

conf. & legati. Facit lex, si in aliquam. in princ. ibi, & ferias secundum mores & consuetudinem, quæ retro obtinuit dare. ff. eod. & textus in lege vt prophan. C. de paganis. Vbi dicit, quod conuentus ciuium, & eorum lætitiæ, & Festa & conuiuia consueti non debent eis interdici. pro quo etiam in §. ne autem. in proœ. forum. Item consuetudines Ecclesiarum sunt seruandæ, vt in c. cõtra morem. 100. dist. item & terrarum. vt in c. Ioannes. de clericis coniugatis. extra & l. si fundus. ff. de euectio. & lege circa locationes. C. de locat. & l. si prius. ff. de aqua plu. arcen. Consuetudo excusat à multis, vt est text. in l. 1. C. de exactio. & translat. mili. annorum. lib. 12. & ibi gl. multas allegat concordant. A consuetudine tamẽ (licet diutius obseruata) propter utilitatem publicam licet discedere, text. in l. vñ. C. de expensis ludorum. lib. 11.

Quinquagesima secunda confid. laudem & excellentiam fortunæ attingit. In qua aduertendum quod summa felicitas secundum Platonem & Aristotelem consistit in tribus bonis. Primò, in bonis animi, vt sunt virtutes. de quibus superius in 4. part. Secundò in bonis corporis, vt sunt valetudo, seu sanitas, & pulchritudo, de quibus etiam supra dixi. Tertio, in bonis externis, quæ fortunæ ascribuntur, vt in diuitijs & honoribus. De diuitijs dictum est in parte præced. & adhuc aliquid infra. De honoribus verò, etiam supra in 1. part. Sed restat de bonis fortunæ an hæc fortuna sit felicitas, ita quòd sit aliquo modo extollenda. Phil. Beroaldus in suo libello de optimo statu dicit, quòd hæc toto mundo, vt inquit Plin. lib. 2. c. 7. locis omnibus omnibusque horis, omnium vocibus, sola inuocatur. Vna accusatur, vna agitur rea, vna cogitatur, sola laudatur, sola arguitur, vt cum conuictijs tollitur, volubilisque à plerisque, & caca etiam existimatur, vaga, inconstans, incerta, varia, indignorumque faulrix. Huic omnia expensa, huic omnia feruntur accepta, & tota ratione mortalium sola vtramque paginam facit. Hanc fortunam Deam, qua renuente nihil secundum mortalibus contingere potest, vario ritu, diuersis nominibus, totus veneratur orbis.

A fortuna, fortunatos dicimus felices, quasi fortuna alumnos aut filios, cui tantum tribuere veteres Romani, vt sexcentis templis, totidemque cognomentis fortunam venerarentur. Namque Romæ colebatur Fortuna cognomento Primigenia, Viscata, Pusilla, Fortis, Mascula, Conuertens, Bene sperans, Virgo, Barbata: sicut Plutar. asserit in problema. & in lib. de fortuna Romanorum, vbi disputat de laude, & excellẽtia virtutis ad fortunã. Hinc Theophrastus scripsit in Calist. Vitam regit fortuna, non sapientia. Plautus in Pseudolo. Centum doctorum hominum consilia hæc deuincit Dea fortuna. Atq; hoc verum est, perinde vt quisque fortuna vtitur, ita præcellat, atq; exin-

de sapere eum omnes dicimus. Magnam (inquit Mar. Tullius) esse fortunæ vim in vtramque partem quis nesciat? Nam & cum prospero flatu eius vtimur, ad exitus peruenimus optatos, & cum refluxerit, & retrocesserit, affligimur. Simulachrum fortunæ, quod cum copia, & gubernaculo formarent, Author est Laet. li. 3. diuinarũ insti. tanquam & hæc opes tribuat, & humanarũ rerum regimen obtineat. Cui ad stipulatur Hora. qui fortunã omnipotentem vocat, cum dicit:

*Fortuna omnipotens insipientibus,
Quantum iuris atrox que tibi vendicas?
Euerterisq; bonos, erigis improbos.
Nec seruare potes muneribus fidem.
Fortuna immeritos auget honoribus.
Fortuna innocuos cladibus afficit.
Iustos illa vros pauperie grauatur,
Indignos eadem diuitijs beat.*

Et de fortuna scripsit Philip. Beroaldus ad Minum Roscium senatorem, vt his versibus elegantissimis patet:

*Nemo diu rebus confidat Mine secundis,
Nemo diu speret prosperiora dari.
Omnia vertuntur, nec Regum regna ducumq;
Stare queunt, celeri fors trahit ista rota.
Sicut terra vices mutat, rerumq; colores,
Atq; annus varia tempora lege rapit.
Vt neq; pura dies omnis, neq; lucidus aer
Semper, & æstatem nubila pellic hyems.
Sicut ludificus boreas fulgentis honorem
Despoliat floris, adoremq; decus:
Sic homines fortuna rotat, quodcumq; benigna
Larga manu dederat, mox inimica rapit.
Caca, vaga, inconstans, incerta, volubilis, illex,
Comis, blanda, potens, trux, violenta, rapax.
Hæc Dea non stabilis, varia est, & lubrica, & omni
Mobilior vento, mobiliorq; Polo.
Hanc pedibus prisca vates fixere carentem,
Inq; pila stantem, pennigeramq; Deam.
Hos, vt mater, alit illos, vt sacra nouerca,
Exagitat, fouet hos, his inimica nocet.
Hunc amat, ex imoq; ad celsa cacumina ducit,
In folioq; locat, conspicuumq; facit.
Ast alium rapit in præceps, qui diuite gaza,
Qui regno fuerat fultus, & imperio.
Improba quanta potes, prob quanta potentia regni
Est fortuna tui, quantaq; mobilitas.
Quam sit Diua tuum numen venerabile, magni
Aeneada ostendant Romulidæq; patres.
Qui te tam multis olim coluere sacellis,
Quam non multa suo templa dedere Ioui.
Maxima barbaram fortunam Roma colebat,
Quod dat barbaris gaudia, quodq; fauet.
Tullius extruxit fortuna templa pusilla,
Quam paruos magnum venit in Imperium.
Et viscata dea est, homines quia prendit, & arctat,
Auiceps vt visco prendere tentat aues.*

Rrr 3

Est

*Est fortuna mala, est conuertens, est bene sperans,
Fortis habet nomen, mascula culta Dea est.
Vt tua multijuga est varia, & numerosa potestas,
Sic sunt multa tibi nomina facta Dea.
Tu fors, atq; Tyche, modò tu fortuna vocaris,
Te modo Naturam, calcicolamq; vocant.
Quidam te Nemesin memorat, Rhamnusia multis
Diceris: At alijs Noria dicta Dea es.
Omnibus ipsa locis cunctorum vocibus vna
Carperis, & coleris, prout mala, vel bona das.
Ipsa gubernaculum gestas, quia cuncta gubernas:
Et quia tradis opes, copia iuncta tibi est.
Omnes connedi tecum sumus, & tua vincula
Perpetimur cuncti, seruitiumq; ferox.
Astricta nunc hos, nunc hos leuiore cathena,
Sana ligas, felix qui iuga laxa subis.
Felix fortuna, qui quis memoraris alumnus,
In cuius gremio mollia membra foues.
At tu cui paulum arrisit Dea caeca, cauetos:
Ne det fucosas subdola blanditias.
Piscator veluti blanditur piscibus humo,
Effunditq; cibos, insidiasq; parat.
Sic fortuna tibi comis blanditur, in altum
Tolleris, vt lapsu mox grauiore ruas.
Exemplo tibi sint Troiana, & Persica regna,
Argolica reges, Romulicq; Duces.
Rex Priamus Phrygiae populis sceproq; superbus,
Qui tenuit magnas luxuriosus opes,
Occubat infelix: ferro obruncatur ad aras
Numina, Hercari victima fuit, Iouis.
Dareum Persas & Persicæ regna tenentem,
Qui fuerat regum maximus, atq; Ducum,
Vincit Pelleus ductor, Bessusq; trucidat,
Fortuna ex alto præcipitat folio.
Ponticus epus ordo claudere fata veneno
Conatur, nati Pharnacis arma timens.
Magna fuit quondam diuesq; opulencia Cræsi,
At seruus Cyri, mancipiumq; fuit.
Olim Romani Libycum timuere Iugurtham,
Capitius decorat pulchra trophaea Mari.
Diripiuntur opes Numidarumq; Syphacis:
Scepteriferasq; manus arcta cathena ligat.
Quid gemini Cridae: quorum alter coniugis arma
Sustinet infelix, alter adulterium.
Quid Magnus: quo nil Romana potentia maius
Vidit, qui toto victor in orbe fuit.
Vincitur a sacro, fugit ad Niloticæ regna,
Septimius Pharos dirimit ense caput.
Olim Cætopis decorata est Hellas Athenis,
Græcia nunc omnis, Cætopidæq; iacent.
Ethiopodionia tenuerunt culmina Theba:
At nunc Thebarum gloria nulla viget.
Troia fuit pollens Phrygijs celeberrima regnis:
Nunc Troia in cineres versa sepulta latet.
Alta Semiramio fabricata bitumine quondam,
Mæmia subuersa nunc Babylone iacent.
Quid plura enumerè: quondam decus, & caput orbis
Roma, per egrino est subdita Pontifici.*

*Cuncta fluunt, res nulla diu durare maligna
Sorte potest, celerem quæ rotat vsq; rotam.
Ac veluti lunæ facies modò conficit orbem,
Et modò deficiens nocte tacente silet.
Et modò claro micat pernox: modò nulla senescens
Cernitur: & nunquam quo prius orbe nitet.
Sic fortuna facit: nunc pura & lucida fulget,
Nunc obscura latet, nec manet vna diu.*

Salustius quoque Crispus, cum ait: Profectò fortuna in omni re dominatur. & dicit Bald. in l. si duobus. in l. col. C. commu. de leg. quòd à sententia fortunæ non appellatur. Quia fortuna non habet superiorem in hoc mundo. Hæc Dea, (vt inquit Horatius) pollens est, vel imò tollere de gradu mortale corpus, vel superbos vertere funeribus triumphos: vt ait Ouidius:

*Nempe dat, & quodcumq; libet, fortuna, rapitq;
Irus & est subito, qui modò Cræsus erat.*

Et quanta sit eius potestas, satis indicant versus Iuuen. cum ait:

*Si fortuna volet, fies de Rhetore Consul,
Si volet hæc eadem, fies de consule Rhetor.*

Et etiam Iuuenalis eam dicit collocandam in caelo, cum ait:

Sed nos te facimus fortuna deam, caeloq; locamus.

Ideo dicit Bernardi. de Bult. in sermo. 32. 2. part. sui Rosarij. litera O. quod maior est potentia fortunæ quam stellarum, cum de duobus sub eadem constellatione progenitis vnium in regno triumphare facit: alterum vero in miserabili seruitute vsque ad mortem victitare contingit. Et, vt dicit Textor Niuernensis in sua officina, c. loca Deis sacra. Antium, maritima vrbs Latinorū, fortunam habuit in honore maximo. Cui etiam sacra fecit, Templumq; erexit magnificum, vnde Horatius li. carminum:

O Diuigratum quæ regis Antium.

Et ipsam fortunam amplissimè laudat, reprimit, & vituperat ipse Textor in suis Epithetis. in verb. fortuna. In tantum etiam est laudanda fortuna, quod data paritate in reliquis, præferendi sunt bene fortunati, vt dixi supra in 9. par. 45. confid. Et quomodo homines in vno loco sunt fortunatiores quàm in alio, scribit Cælius lib. antiquar. lect. i. ca. 32. dixi etiam supra in hac par. in confid. de climatib. quæ est in ordine 16.

Quinquagesima tertia consider. laudem & excellentiam amoris continet. In quantum facit ad intetum huius operis, dicam solùm in quo consistit eius laus, me remittendo in reliquis ad Platonem, qui plura de amore scripsit, & ad Aristotelem & Ciceronem, qui de Amicitia veraciter scripserunt. Inter autem alia dicit Bernardinus de Bultis sermone 31. secundæ partis sui Rosarij in litera M. Quod amicitia est omnium rerum fortissima, propter quam etiam iam inueniuntur aliqui mortem subijisse, sicut de discipulis Pythagoræ legitur. Vnde Salomon Canticorum vlt. ca. inquit,

quit: Fortis est, vt mors, dilectio: & habetur Eccl. 6. c. amico fideli nulla est cõparatio. vnde dicit Arist. 2. Politicorum: Amicitiam quidem putamus maximum esse bonum ciuitatibus. & Salust. in Iugurthino. Non exercitus neq; thesauri præsidia regni sunt, sed veri amici. Et Tul. lib. de amicitia, ait. Ego vsq; horror quantum possum, vt amicitiam omnibus humanis rebus anteponat. Et idem in l. lib. de fine bonorum, & malorum dicit. Epicurus qui dam ita inquit: Omnium rerum quas ad beatè viuendum sapientia cõparauit, nihil est maius amicitia, nihil vberius, nihil iucundius. Et Quintil. li. 5. declamationum inquit: Non reperio quid in rebus humanis excogitauerit natura præstantius amicitia. Et idem Cassiod. in lib. de amicitia, & ipse Tul. in lib. i. Rhetor. veter. Maximè bonū est amicitia: plurimè enim delectationes sunt in amicitia: & dicit Valer. lib. 4. de amicitia, quod deserta est futura vita hominis, nulli amicitia cincta præsidio. Et autor Astrolabij inquit. Omnia dona Dei transcendit verus amicus. Est enim ijs amicus quidem, qui est tanquam alter. idem teste Cic. de amicitia: Et sic amicitia habet idem velle in licitis, & honestis, vt refert glo. fi. in l. lata culpæ. ff. de verb. & rer. sig. vbi infert, quod non est amicitia inter latrones, & fraudatores, sed fraus & dolus: ideo quia rei turpis causa. Et dicitur amicus secundum eadem glo. quasi animi custos, & tex. in l. dicit amicos appellati omnes debere nõ leui notitia coniunctos, sed quibus fuerint iura, hoc est, necessitudines honestis familiaritatis quæsita rationibus. Et ibi ait Cic. quod nihil est tam naturæ aptum, tamq; conueniens ad res, vel secundas, vel aduersas, quam amicitia. Principio, quæ potest esse vita vitalis, quæ nõ in amicitia mutua beneuolentiæq; cõquiescat? Quid dulcius, quam habere quo cũ omnia audeas sic loqui, vt tecum? quis etiã tantus fructus in prospectis rebus, nisi haberes qui illis æquè ac tu ipse gauderet? aduersas verò res ferre difficile esset sine eo, qui illas grauius etiam quam tu ferret. Amicitia plurimas res continet, quoque verteris præsto adest, nullo loco excluditur, nunquam in tempestiua, nunquam in molesta est. Nã & secundas res splendiores facit, & aduersas partiens communicansque leuiore. Cumq; plurimas & maximas commoditates amicitia cõtineat: tamẽ illa nimirum præstat omnibus, quod bonæ spe præluceat in posterum, nec debilitari animos aut cadere patitur. Verum etiam iam amicum qui intuetur, tanquam expleat aliquod intuetur sui. Quocirca, & absentes ad sunt, & egentes abundat, & imbecilli valent: & quod difficilius dictum est, mortui viuunt. Tantus eos honos memoria desideriumq; psequitur amicorum. Ex quo illorum beata mors videtur, horum vita laudabilis, quod si exemeris ex natura rerum beneuolentiæ coniunctionem, nec domus villa, nec vrbs stare poterit. Nec agri quidẽ cultus permanebit: id si minus certè intelligitur, quanta

vis amicitia concordiaq; sit, ex dissensionibus atque ex discordijs percipi potest. Quæ enim domus tam stabilis, quæ tam firma ciuitas est, quæ non odijs atq; dissidijs fundit? possit euerti: Ex quo quantum boni sit in amicitia iudicari potest. Sic natura solitariū nihil amat, semperq; ad aliquid tanquam adminiculum annitur: quod in amicissimo quoq; dulcissimum est. Solem enim è mûdo tollere videntur, qui amicitiam è vita tollunt: quæ à Dijs immortalibus nihil melius habemus, nihil iucundius, & concludam: Vita inculta, & deserta ab amicis non potest esse iucunda. Nempe & hi, qui se totos tradiderunt voluptatibus sine amicitia vitam esse nullam sentiunt, si modo velint aliqua ex parte liberaliter viuere. Hic nõ omittam inferere, quod & natura nos docuit de amicitia. Nam Appion doctus homo in lib. Aegyptiacorū 5. vidisse se Romæ scripsit, recognitionem inter sese mutuanam ex veteri amicitia hominis, & leonis, teste Aulo Gel. lib. noct. Atti. 5. c. 14. cuius verba transferre cui aui. In circo maximo, inquit, venationis amplissimæ pugna populo dabatur. Eius rei (Romæ cum fortè effem) spectator inquit fui. Multa ibi seuentes feræ magnitudine bestiarum, omniumq; inusitata aut forma erat, aut ferocia. Sed præter alia omnia leonum, inquit, immanitas admirationi fuit: præterq; omnes cæteros vnus. Is vnus Leo corporis impetu, & vastitudine, terrificoq; fremitu, & sonoro, toris, comisq; ceruicū fluctuantibus, animosq; oculosq; omnium in sese cõuerterat. Introductus erat inter complures cæteros ad pugnam bestiarum, Dacus feruus viri consularis, ei seruo Androdus nomen fuit. Hunc ille leo vbi vidit procul, repente, inquit, quasi admiratus stetit, ac deinde sensim, atque placidè, tanquam noscitur ad hominem accedit. Tum caudam, more atque ritu adulantium canum clementer & blandè mouet, hominiqu; se adiungit. Cruraque & manus eius semimortui timore, lingua leniter demulcet. Homo Androdus inter illa tam atrocis bestia blandimenta, amissum animum restaurat. Paululumq; oculos ad contuendum Leonem reuertit. Tum, quasi mutua recognitione facta, latos, inquit, & gratulabundos videns hominem & Leonem. Ea res prorsus admirabilis, maximos populi clamores excitat. Accersitumq; à Cæsare Androdum interrogatumque dicit, cur ille atrocissimus leonem vni pepercisset. Tunc Androdus rem miram narrat. Quum prouinciam, inquit, Aphricam proconsulari imperio meus dominus obtineret, ego ibi duris eius, & quotidianis verbis, ad fugam coactus: & vt mihi à domino terrè illius pside ruitores latebræ forent, in camporū & arenarū solitudines cõcessi. Ac si defuisset cibus consiliū fuit mortem aliquo modo querere. Tū sole, inquit, medio rapido & flagranti, specū quandã nactus remorā latebrosumq; in eã me penetrao & recondo. Neq; multò post ad eandem specum venit hic leo debili vno & cruen-

& cruento pede gemitus edēs, & murmura, dolorem, cruciatumq; vulneris comiserantia. Atq; ille primo quidem conspectu aduenientis Leonis terrorem sibi incussum dicit. Sed postquam introgressus, inquit, Leo, uti res ipsa apparuit, in habitaculum illud suum videt me procul delitescen- tem, mitis & mansuetus accessit, & suspensum pedem ostendere mihi & porrigere, quasi opis peten- dae gratia visus est. Ibi, inquit, ego strepem ingen- tem vestigio pedis eius harentem reuulsi. Con- ceptamq; faciem vulnere intimo expressi. Accu- ratiusq; sine magna iam formidine siccaui peni- tus atq; deterfi cruore. Ille tunc mea opera & me- dela leuatus, pedes in manibus meis posito, recu- buit, & quieuit. Atq; ex eo die, triennium totum ego, & Leo in eodem specu eodemque victu vixi- mus. Nam quas venabatur feras, membra opimio- ra ad specum mihi suggererebat, quae ego ignis co- pia non habens, Sole meridiano torrens, edebam, Sed ubi, inquit, vitæ illius ferina iam pertæsum est, Leone in venatum profecto, reliqui specum, & viam ferinæ tridui permentus, à militibus vitas apprehensusq; sum. Et ad dominum ex Africa Romam deductus, is me statim rei capitalis dam- nandum, dandumq; ad bestias curauit. Intellego autem, inquit, hunc quoque Leonem, me tunc se- parato, captum, gratiam nunc mihi beneficij, & medicinae referre. Hec Appion dixisse Androdum tradit atq; ideo cunctis petentibus dimissum Androdum, & poena solutum. Leonemq; ei suffragijs populi donatum. Postea, inquit, videbamus Androdum & Leonem loro tenui reuinctum vrbe rota circum tabernas ire, donari aere Androdum, floribus spargi leonem: Omnesque ferè ubiq; ob- uios dicere: Hic est Leo hospes hominis, hic est ho- mo medicus leonis. Plura alia exempla de more animalium, maximè Delphinarum, erga homi- nes, & quod Delphinus sit hominis amicium ani- mal, vide per Plin. lib. naturalis historiae 9. cap. 8. & Gellium in noctibus Atti. lib. 7. ca. 8. Sed de amo- re dicamus, de quo in auth. quibus modis natura- les efficiuntur legitimi. §. nouimus coll. 6. dicitur, quod nihil est amore vehementius, ubi gl. in ver- be, vehementius, inquit:

*Non frater fratri cum furor ille venit:
Ignes ille furor nescit habere modum.*

Hunc amorem commendat Cælius li. antiqua- rum lectionum 9. ca. 24. ubi ait, quod Platonicus Phædrus magnum esse Deum amorem compro- bat: apud Deos hominesq; mirandum: cum pro- pter alia multa quae ibi describuntur. Amor certè omnibus ad omnia est ingenitus: & quo modo A- thenis erat simulachrum amoris, & ei fiebant sa- cra multis in locis. Et idem Cælius lib. 12. c. 36. in- quit, quod Phædrus maximorum bonorum cau- sam esse amorem pronunciat. Nec se inuenire quid melius accidere possit Adolescenti, quam optimus amator, aut amatori quam amatus opti-

mus. Et esse quidem duo, quae à pueritia per om- nem vitam ducere illum debeant: In reb. turpib. verecundiâ, in honestis studium. Hæc autem no- bis neq; diuitiæ, neq; honores praestare citius pos- sunt ac melius, quam amor, neque absq; his duo- bus aut ciuitas vnquam, aut priuatus præclarum aliquid & magnificum perficere poterit. Nec vl- lus adeo ignauus est, quem amor non inflammet ad virtutem, diuinumq; reddat, ut viro fortissimo parendat. Nã vim furoremq; ut dixi amor aman- tibus inspirat. Quin etiam pro altero mori aman- tes soli eligunt. Nec viri tantum, sed mulieres quo- que, vnde veri amoris verèq; amicitiae testimonia sunt locupletissima, ut est historia de Tito Ful. Ro- ma. & Gippo Athe. viris amicissimis, quae est cõ- uersa ex Beroaldo à Philip. Beroaldo in linguam Latinam. Laudes amoris commemorat in oratio- ne quam fecit de amore ipse Beroald. ubi ait: Socra- tem Philosophorum fontem, quadam olim ora- tione amorem vituperatum, ob verecundiam pallio caput operuisse. Idem mox eiusdem lauda- tiones per palinodiam: hoc est, contrarium can- tum celebraturus, id aperto atque reuelato capite factitauit. Ideo ibi laudaturus amorem, alacri ani- mo ita exorditur: Magnus Deus est amor, apud hominesque mirandus, ut Philosophi dixerunt, & ob originem antiquissimam in primis hono- randus. Si quidẽ Hesiodus in Theogonia cecinit post primordiale chaos repente terrâ & amorem simul exiisse. Puto autem esse hunc insitum vni- cuiq; eorum quae sunt, naturalem vim, causamq; quae esse expedit vnumquodque. Et ut inquit Par- menides, ante Deos omnes primum generauit a- morem: vnde ab Orpheo (quem diuus Aug. inter theologos priscos annumerat) cognominatus est Pranes, ab eo quod ex Chao primus apparuit, licet plures amores, ut Veneres, fabulosè ficti sint, quos plures scriptores cõmendarunt. Illis omnis amor- em illum celebremus (inquit Beroald.) qui à Pla- tone diuinitus memoratur. Qui virtutes amatori- bus suis conciliat, qui nos Dijs amicos facit: dica- musq; eum esse coelestem, beneficium, pacificum, pulcherrimum, qui mortalibus maximorum bo- norum causa est, ut iam dixi. Qui pacem largitur hominibus, qui ventis requiem, qui mari tran- quillitatem, qui elementa societate conglutinat, qui cunctos familiaritate conciliat, beneuolentiæ largitor, inaleuolentiæ exterminator. Et quem ad modum coniungi vna nõ potest amaritudo cum dulcedine: caligo cum lumine, pluuia cum serenitate, pugna cum pace, sterilitas cum fecunditate, cum tranquillitate tempestas: ita cum amore o- dium, ira, inuidia, liuor, maleuolentia copulari non possunt. Et quem ad modum radius à sole, calor ab igne, rigor à glacie, candor à niue nequeunt separari: ita amore duelli non possunt beneuolen- tia, societas, necessitudo, concordia. Hic est enim amabilissimus amicitiae nodus, Princepsq; ad be- neuolen-

neuoletiam conglutinandam. Vnde ab amore amicitia traditur esse nũcupata. Quod est in nau- gio gubernator, q̄ in ciuitate magistratus, quod in mundo sol, hoc inter mortales est amor. Nau- gium sine gubernatore labascit, ciuitas sine magi- stratu periclitatur, mundus sine sole tenebricosus efficitur, & mortalium vita sine amore vitalis non est. Tolle ex hominibus amorem, solem è mundo sustulisse videberis, ut superius dixi. Huc adde q̄ hic Deus à nobis omnem rusticitatem amolitur, omnis elegantiae, omniumque munditiarum pa- ter est. Vnde venuste Plautinus senex amorem Deum appellat munditiam, eumq; puris nito- ribus ait ante cellere. Da mihi hominem efferum atque truculētum: hunc amor è vestigio mollem reddet & mansuetum. Da rudem & rusticanum, statim ab amore fiet ingeniosus & vrbanus. Da in- cultum, ab amore cultissimus efficitur. Denique torpor omnis, segnicies omnis, somnus, lethargi- cos, marcor, squalor, incuria, ex amoris contuber- nio eliminantur, in quo industria, gnauitas, vigi- lantia, solertia, cultus, decor commorantur: ut de Galeo Cymonæ, de quo vide historiam in La- tinum è vernaculo sermone conuersam per Phi- lippum Beroaldum. Sed hic est modus, hæc men- sura, hoc temperamentum, quod virtutibus ad- hibetur, in amore quoque adhibeatur: & pro- querit omnis de amore coquestio. Nam, ut in- quit veridicè Plautinus seruus, Bonum est pau- xillum amare sanè, insanè non bonum est. Nam virtus in medio consistit. & in nobis, teste apo- stolo, ordinata debet esse charitas. Et cum ni- hil aliud sit amor ex diffinitione Philosophorum, quam fruenda pulchritudinis desiderium, illum nos amorem laudamus (inquit Beroaldus) cele- bramus, extollimus, qui pulcherrimus est, qui ex pulchrorum desiderio natus, pulcherrima plura mortalibus cunctis impartit. Nonne artes, ut ab hoc quasi quodam fonte emanarunt? Nonne hic omnium inuentionum autor est & propagator? medendi nempe & diuinandi, & sagittas ab arcu excutiendi disciplinam (amore duce) inuenit A- pollo. Texendi artificium Minerua. Fabricam æ- rariam Vulcanus. Mensuras & pondera Phædon. Literas Mercurius. Leges Ceres. Denique omnes qui per artes inuentas vitæ excoluerunt, Amore impulsore atque ductore commenti sunt nouas adinventiones. Non enim talia satagendo inue- nissent, nisi talia adamasent. Omitto, ut ait, quod per amoris beneficium animalia cuncta progene- rantur in terris. Nonne ea quae inanimata dicun- tur, amare quodammodo existimantur? Hinc ma- gnes ferrum trahit, Succinum paleas, Cecias nu- bes, & ut inquit Empedocles, Arida terra amat imbres. Et nemo non (ut ait Hieronymus) aliquid amat. Denique amore constant omnia, auge- scunt, florescunt, propagantur. Igitur amorem colamus, amorem meritis præconijs extollamus.

Q Vinguagesima quarta confid. de laude pecu- niæ adstruit, quae excellit omnes res mundi. Cum ei omnia obediunt, ut habetur eccles. 10. ubi dicit Salomon, Pecuniæ obediunt omnia, & in c. 7. eodem loco dicitur:

Sicut protegit sapientia, sic & protegit pecunia.
Et in lib. 3. de moribus medicorum dicitur:

Rex regum nũmus dominus manet & dormiatur.
Et cuncti reges subijciuntur ei.

Vnde dicitur:

Nummus honoratur, sine nummis nullus amatur:
Nummus ubi loquitur, Tullius ipse tacet.

Et ut dicit Cælius lib. antiquarum lect. 12. ca. 63. pecunia Dea dicitur. vnde Iuuenalis:

Et si funestæ pecunia templo

Nondum habitas, nullas nummorum ereximus aras.

Sed, ut dicit Aur. lib. 2. Offic. c. 21. hoc malum iam dudum influxit humanis mentibus, ut pecu- nia honori sit, & animi hominum diuitiarum ad- miratione digni, ut nemo nisi diues honore di- gnus putetur. Nam diues à diuo fit, quod qui diues sit, quasi Deus nihil indigere videtur, vnde, teste Phil. Beroald. in suo opusculo de felicitate, omnes ferè existimant summum bonum, seu felicitatem esse diuitias, & solum diuitem esse beatum: primò in testem Horatium afferentes, qui ait:

O ciues, ciues, quærenda pecunia priuam,
Virtus post nummos.

Et in sermonibus cum ait:

Omnis enim res

Virtus, fama, decus, diuina, humanaq; pulchris

Diuitijs parent, quas qui construxerit, ille

Clarus erit, fortis, iustus, sapiens, et cetera: Rex:

Et quicquid volet.

Cuius sententiæ ad stipulatur Petronius arbi- ter in suo Epigrammate, cum inquit:

Quisquis habet nummos, securæ nauiget aura,

Fortunamq; suo temperet arbitrio.

Et paulò post:

Multa loquar, quiduis nummis presentibus opta,

Euemet: clausum possidet arca locum.

Hinc iurisconsultus Vlp. in l. bonorum. i. ff. de verb. sig. refert, quod bona naturaliter dicuntur ex eo, quod beant, hoc est, beatos faciunt, ut sunt di- uitiae, pecuniæ. Beare autem est prodesse. Et ait Tullius, diuitias esse effectrices rerum magnarum & in primis voluptatum. Pecuniæ nerui sunt bel- lorum, aurum persuasio est regum. Huic metallo (ut inquit veridicè Apuleius) Difficultates omnes sunt peruiæ: & auro adamantinæ fores perfringun- tur. Dicere solebat Verres, nihil esse tam sanctum, quod non violari: nihil tam munitum, quod non expugnari pecunia possit. Aurum (ut inquit Hora- tius) per medios ire satellites & perumpere amat saxa potentius istu fulmineo. Philippus Macedo- num Rex omnia Castella expugnari posse dice- bat: in quæ modò Asellus onustus auro ascendere posset.

Qui verò pecunias bellorum nervos esse dixerunt, oraculo certiora dixisse videntur. Archid. Iacon socijs inquirentibus quantum satis foret pecuniae ad belli administrationem: respondit, bellum ordinata non quaerit. vnde in summo Imperatore haec res inesse debent: Scientia rei militaris, virtus, auctoritas, felicitas, & auri copia, sine qua reliqua manca & mutila esse creduntur, sine quo praecleara non facile geri possunt.

Pecunia magna bonum generis humani existimatur, vt inquit Euripides. Pecunia in honore, paupertas probro haberi coepit, vt volunt Salust. & Seneca. Cui enim diuitiae affluunt, huic nihil deesse creditur. Nam, vt ait Horat.

*Et genus & formam regina pecunia donat,
Et bene numeratum decorat suadela venusq;*

Hinc in ca. sicut hi. in prin. 47. distinct. traditur, Quod mens mortalium semper aurum, semper argentum videt: gratius intuetur aurum quam solem: Omnis nostra oratio & supplicatio ad Deum aurum quaerit: vnde Persius:

*Prima ferè vota & cunctis notissima templis
Diuitiae crescant, vt opes, vt maxima toto
Nostra sit arca foro.*

Et capi debet hic pecunia pro omni re, quae est vel esse potest in patrimonio, iuxta text. & not. in l. pecuniae. infra, & in l. sequen. & in l. pecuniae. 2. ff. de verb. & rer. signifi. & in c. totum. 1. q. 3. & clarior est tex. in l. pecuniae. 2. 3. ff. cod. qui ait. Pecuniae nomine non modo numerata pecunia, hoc est nummi, sed omnes res tam soli quam mobiles, & tam corpora, quam iura continentur: & hoc largissime, sed strictè pro pecunia numerata, vt est tex. in ca. 2. & 3. 14. quae. 3. sed melior tex. in l. 1. C. de probatio. Pretium autem non consistit nisi in numero tantum, vt in §. item precium. in situ, de emptione & vendit. Item largè pro omni eo quod consistit pondere, numero, vel mensura, vt in l. talis scriptura. ff. de leg. 1. & l. 2. §. item mutuum. ff. si cert. pet. & ibi notatur in l. 2. in glo. pet. C. de consti. pec. & in d. §. item mutuum. in glo. in verbo, pecunia. & in d. c. rotum. 1. q. 3. Aduerte tamen quod strictè accipiendum est de his, quae seruando seruari non possunt. Bart. in l. 1. §. fuit quaesitum. ff. ad Trebel. & in l. interdum. ff. de condonatione indeb. & Alexan. in l. singularia. in 7. col. ff. si cert. pe. & do. meus las. in l. 1. col. vbi etiam declarat quomodo capiatur pecunia. Et idem de termino nummus, vt dicit idem do. meus laso. in l. nummis. in 3. col. ff. de in litem iurando. Et recte Caelio lib. antiquarum lect. 12. c. 49. Nummus est, qui rebus mensuram infert ac aestimationem. Estq; medius quodammodo, cuncta metitur, ac rerum pretia inaequalium ea mensura ad aequalitatem reuocantur. Quia verò ex lege est, non natura: proinde nummi prorepsit appellatio à nomo, id est, lege. Estque, vt Aristot. inquit, tanquam fideiusor. Quapropter nummum monetam appellauere, quod signo numif-

matismoneantur, cuius pretij esset. Et licet in aliquibus laudetur pecunia, vt dictum est, tamen in plerisque vituperatur, quod omitto, cum sit alienum ab hoc instituto. de quo Luc. de Pen. in l. hi penes. col. 2. C. de agric. & censitis. lib. 11. & per Philip. Beroaldum in suo libello de optimo statu. Et teste Blondo de Roma triumphanti. 8. inter alias diuitias & pecunias, laudat illas quae proueniunt ex agricultura.

Quinquagesima quinta consideranda est de tribus modis regendi rempub. seu tribus speciebus principandi in ipsa repub. & quae illarum sit potior, melior & excellentior.

Nam primus modus seu prima species regendi seu principandi est regni, in quo vnus moderatur & gubernat secundum virtutem: & istum principatum Monarchiam vocant, & est optimus inter omnes principandi modos, & multo antecellit, vt recitat Anto. Flor. in sua sum. 4. part. tit. 5. c. 4. §. 4. Repraesentat enim diuinum regimen, quo totus mundus ab vno creatore gubernatur & regitur. Repraesentat etiam ordinationem naturae per quam omnis multitudo, & deformitas ad aliquid vnum gubernans reducitur, sicut omnia mobilia ad vnum primum mobile, s. coelum: haec Flo. vbi supra.

Legis vero & iuriconsulti alias rationes commendationum huius speciei principandi adducunt. Nam dicit tex. in l. 2. §. deinde quia difficile. versi. nouissimè. ff. de origi. iur. quod per vnum rectius quam per plures Reipublicae consulitur. Facit tex. in l. 3. §. quamuis autem. versi. apparet. ff. de admitt. vbi dicitur quod facilius per vnum tutorem, quam per plures tutela admin. & ibi ratio assignatur in gl. in verb. facilius, cum ait:

Segnius expediunt commissae negotia plures.

Hoc & Philosophus 3. Politicorum asserit, qui ca. 11. & 12. decidit viro optimo potius quam multis potestatem tribuendam, vide Boherium in tract. suo de custodia clauium portarum ciuitatum, allegantem Aegidium de Roma in tractatu de regimine principum. & Barto. in tractat. de regimine ciuitatum, & Cardin. in capit. in apibus. 7. quaest. 1. vnde diuus Hieronym. in Psalm. 146. Melius esse, inquit, vnum timere, vt plures non timeas: quam plures timere, vt ab vno sis tutus. Dicebat etiam Homerus, vt eum recitat Aemilius, non posse bene rempublicam geri multorum imperijs. Sed & apud Herod. Darius cum de statu Persarum constituendo foret consultatus, pulchra oratione vincit vnus regimen praestare, ita quod ex eius consilio & sententia, scilicet, quod melior foret status vnus, ipse Darius paulo post Rex Persarum fuit declaratus. Si quidem ex plurium etiam optimatum gubernatione odia inter ipsos priuatim excitantur in publicum perniciose, cum vnusquisq; primus in Republica esse velit. Et talibus autem odijs seditiones, ex seditionibus caedes existunt. Proinde opus est, vt vnus sit, veluti caput, à quo nequaquam membra dissentiant.

tiant. Et, vt dicit Pet. de Anch. in consi. suo 339. incip. pro maiori intelligentia. vt plene ponit de exordio regum. Et dixi supra in 5. part. in 1. considerat. quod sicut terra imitantur naturam, vt in §. minorum. instit. de adoptio. Sicut regulariter in membrorum pluralitate est vnus caput, ita quod si plura reperirentur capita, esset monstrum. Ie. non sunt liberi. ff. de statu homi. & vbi pluralitas, ibi discordia. ca. quando Adam. de poenit. distin. 2. Sic vnus tantum debet esse Rex & dominus in societate. Ideo dicit Apostolus ad Ephes. 4. Vnum caput, vnus spiritus, vnus dominus, facit tex. in c. in apibus. 7. q. 1. vbi dicitur: In apibus dux vnus est, & grues vnas sequuntur ordine literato. Imperator vnus Iudex vnus: prouinciae. Nempe Roma condita duos fratres simul reges habere non potuit. In Rebecca verò vtero, Esau & Iacob bella gesserunt. Ibidem praecipitur, vt singuli sint Ecclesiarum Episcopi, singuli Archiepiscopi, singuli Archidiaconi, & omnis ordo Ecclesiasticus suis rectoribus nitatur. Facit etiam text. in ca. loquitur. 24. q. 1. vbi dicitur quod vnus est Deus, vna fides, vna spes, & vnum Baptisma. Hinc habetur Ezechie 37. Seruus meus Dauid rex super eos erit, & pastor vnus erit omnium illorum. Faciunt quae dicit Sozi. in consi. suo 165. in 2. vol. col. 7. ibi: secundo haec conclusio probatur, vni dicit, quod virtus vnita fortior est ipsa dispersa, vt ait Philosophus: Vnde veritas inquit. Omne regnum in se diuisum desolabitur. & Arist. 12. metaphy. Entia nolunt male disponi, nec bonum pluralitas Principum, vnus ergo Princeps. etiam plura scribit Fel. in c. quae in Ecclesiarum, 32. co. versi. hanc declarationem limita. de consti. & Aluar. in ca. praeterea ducatur. colum. 2. de prohibita feudi alienat. in vrb. feudorum. Et amplissimè per Aegidium de regimine principum in 2. part. 3. lib. c. 3. & 4. vbi concludit melius esse ciuitatem, & regnum regi per vnum quam per plures, & iste modus nuncupatur Monocrazia seu Monarchia, vt dixit, quae ceteros modos excellit, scilicet, Aristocratiam, & Democratiam. De quibus per Franciscum Patritium libro de regno, & regni institutione lib. 1. tit. 3. Et huius reipublicae regni modi sunt quinque, vt in politicis Aristotelis lib. 3. c. 10. & ibi Faber in suis commentarijs. Quos idem in introductione sua, quam facit in politica Aristotelis, sic deducit.

Primus, cum vni ob ingentia beneficia, & longè precellentem virtutem, gubernationis summa creditur. Et hic proprius, & maximè regius modus est.

Secundus, cum vnus non omnium, sed auctoritatem belli perpetuam habet.

Tertius, cum vnus secundum legem, & patrium morem, volentibus quidem, & aequo animo seruile iugum ferentibus, dominorum ritu praestit, atque dominatur.

Quartus, cum vrgentibus rebus vnus eligitur,

qui potestate durante dominorum ritu exercet imperium.

Quintus, cum vnus omnium habet potestatem, & in ciuitate in ijs quae publica sunt, & in ijs quae foris geruntur, & hi vltimi quatuor modi, secundo loco, & minus proprie Regij sunt.

Alius verò est modus principandi, seu alius est Principatus, qui est regimen optimatum seu principum secundum virtutem, & vocatur Oligarchia seu Aristocrazia, id est, potestas optimorum, in quo aliqui principantur. Haec verò potestas est minor Monocrazia, sed superat Democratiam, vt dicit Anton. Floren. in loco hic superius allegato. Hanc multum laudat Franc. Petrar. in suo tractatu de instit. reipublicae lib. 1. c. 1. sed fortè, quia Flor. & propter eorum communitatem. Hanc etiam laudat F. Patritius Flor. libr. 1. de institutione reipublicae. titu. 4. vbi dicit, quod in ea specie principandi, in qua optimates agunt soli, qui in ciuitate cum virtute degunt, quiq; optimi sunt, Rempublicam administrant, nec multitudinis fauor, neq; diuitiae, aut nobilitatis gloria opitulatur: sed honestas illos ad magistratus aut dignitatem prouehit, & credibile est ex optimis optima existere consilia.

Istam etià administrationem, scilicet, paucorum, valde probat Philip. Beroaldus in libello de optimo statu. Nam quod status optimatum, qui dicitur Aristocraticus, vt inquit, sit optimus, nomine ipso declaratur, & exemplis tam recentibus quam vetustis liquet, & auctoritate fulcitur. Sententia Plautina est in milite: Nemo solus satis sapit. vnde, Vt homini soli, quia si ceciderit, non habet subleuantem. Ex quo fit, vt consultationes plurimum bonorum in vnum conspirantes sint salutares, & conducibiles rebus magnis administrandis. Aristot. 3. Politicorum, Vno, inquit, duo meliores sunt. & Homerus: Duos ad omnia esse praestantiores. Hinc Agamemnon Homericus decem optat consiliarios Nestori conformes. Et ita hortabatur Megabyzus, vt gubernatio Regni Persarum ad Oligarchiam, id est, statum paucorum traduceretur.

Et huius Reipub. optimatum quatuor sunt modi, de quibus Arist. 4. Polit. ca. 7. & ibi in commentario Fabri Srapu. & per eundem in dicta introductione in ipsa Politica.

Primus, inquit, cum absolute, & simpliciter ab optimis vris secundum virtutem reipublica moderatur, & hanc proprie optimatum Rempub. appellant.

Secundus, cum in ciuitatis administratione diuitiarum & virtutis habito respectu ad magistratus euehantur.

Tertius, cum ad tria, diuitias, virtutem, & populum, aut duo, virtutem, & populum, respectus habetur.

Quartus, cum ea qua Respublica peculiari nomine

mine dicitur, ad paucorum gubernationem potentia inclinatur, & hi tres vltimi minus proprie optimates modi dicuntur.

Alius & tertius est modus principandi, seu alia est species regiminis reipublicæ, quæ vocatur Democrætia, & est regimen seu gubernatio popularis, & est in quores agitur ad imperium multitudinis, cuius nutu leges describuntur, & magistratus omnes eliguntur, & quod pluribus videtur, id commune omnium esse iudicatur. pro quo facit textus in l. 2. §. nouissime. & §. deinde cum esset. ff. de origine iuris. & l. 1. in prin. ff. de constit. principum. & §. sed & quod principi. in princ. insti. de iure natur. gentium, & ciuili.

Et huius popularis gubernationes sunt quinque modi seu species. secundum Arist. lib. 4. Politic. c. 4. Vbi commentarius Iacobi Fabri, quos breuiter recapitulat in introductione superius allegata modo sequenti.

Primus, cum dominâte lege, & pauperes, & diuites æquam habent gubernandi facultatem.

Secundus, cum gubernatione secundum legem existente, magistratus & honores à sensu, & quidem exiguo dispensantur. l. posita, vt qui tantilla possidet, habilis sit ad magistratus obeundos, qui verò non, in habilis esto.

Tertius, cum omnes omnino ciues indispensandum magistratuum habiles sunt, modo comprobentur idonei, ac lex dominetur.

Quartus, cum lege dominâte omnes omnino ciues habiles sunt.

Quintus, cum omnes omnino ad magistratum functiones sunt indifferentes, verum non lex, sed multitudo dominatur, & hæc deterrima, & Tyranni similima popularium species, in qua decreta populi plus possunt quam leges, & in qua maxime oriri solent populi ductores, qui assentantes, beneuolentia, & fauore, populum quo volunt, ducunt: quos Græci, dæmagogas, Socrates fucos appellat.

Hæc, vt dicit F. Patricius lib. de insti. Reipub. l. titu. 4. Herodotum laudat Othanes, cum de instituenda Persarum Republica agitur, eamque nominari dicit Isonomiã, id est, quasi iuris æqualitatem, quando in Republica in qua multitudo dominatur, æquo inter omnes iure dirimenda sint. Iubetque, vt in ea magistratus forte dicatur, qui gestorum omnium rationem reddant, vultque, vt omnia consilia in commune referantur, & in multitudine omnia sint.

Huius finis est libertas, nihil magis cupit popularis multitudo, quam potestatem viuendi habere, vt velit, quam quidem libertatem Cicero esse affirmat. Et vt dicit idem Patricius: Libertatem esse dicit naturalem facultatem eius, quod cuique facere libet, nisi q̄ vi aut iure prohibetur, & hanc diffinitionem ponit Iustinianus in §. 1. insti. de iure personarum.

Et de istis tribus speciebus administrandarum specierum ornatè copiosèq; differuit ipse Philippus Beroal. in d. li. de optimo statu. in prin. & tandem inclinatur in hanc partem, quod status vnus optimus præstantissimusq; esse creditur: vt inclinatur animus, ratio suadet, & sententia eruditorum decernit: quorum autoritas nobis pro ratione sufficiat. Sed vt ad incepta reuocemur, subiungit idem Patricius paulo post, quod alia sunt genera regendi reipublicam, quoniam, vt dicit: Nonnunquam accidit, vt in aliquibus ciuitatibus. soli opifices, & agrorum cultores dominantur: qui quoniam multitudinem præstant, nobiliores pefundant, & virtute affectos bonisq; artibus eruditos ludibrio contempuiq; habent, fieri per fortunã potest, vt eiusmodi ciuitas tuto aliquandiu ac quiete se habeat. Sed inclinante fortuna facile cernitur, quam difficile sit cum eiusmodi hominibus bene agere. Qui enim in agris, aut officinis aluntur, omnium rerum experientia carenti submissoq; animo regunt. Nec doctrina, aut genere, aut magnarum rerum experientia adiuuatur, & dum nobiliores formidant, temere omnia, aut crudeliter agunt: Plebs namq; omnis, aut humiliter seruit, aut cum magna crudelitate imperat. Vnde M. Tullius in oratione pro Plancio sic ait: Non est consilium in vulgo, non ratio, non discrimen, non diligentia, & scinditur incertum studium in contraria vulgus.

Et etiam contrã, vt nonnullas ciuiles societates soli nobiliores regant: quorum quidè imperium nequitiam comprobãdum censeo. Aduersantur enim plerunq; plebi, nec societatem inferiorem æquo animo perpeti possunt, vt de nobili Claudio rum familia legimus. Ex ijs pene omnes aduersus plebem adeò violentos, ac contumaces fuisse constat, vt nec capitis quisquam reus ad populum mutata veste prouocare, aut gratiam, veniamq; deprecari voluerit. Atqui Appius Claudius Regillianus cum decemuir esset legibus scribundis, & virginem ingenuam per vim libidinis gratia, in seruitutem conaretur asserere, causam plebi dedit rursus à patribus discedendi. Nec minorem violentiam in plebem ostendit Claudia eiusdem gentis foemina, quæ cum in conferta multitudine vix in carpento deuehi posset, palã exclamauit, Vtinam reuiuifceret Claudius Pulcher, iterumq; classẽ amitteret, quo minor turba mihi obuiam daretur. Et quam nobiles viri animo excellentiores sunt: tamen proniores ad bella esse cernuntur: quæ quamuis imperia aliquando augeant, plerunq; tamen vrbes funditus euertunt. Lacedæmonij, (vt Dionysius Halycarnasens scribit) aduersa in Leuctris pugna, in qua 1700. ciues amiserunt, nunquam amplius ex calamitate ciuitatem cernere potuerunt. Thebanij quoq; & Athenienses, ex infelici euertu pugna apud Cheroneam, nõ modo principatu Græciæ à Macedonibus, sed patria etiam libertate priuati sunt. Iniquũ præterea esse videtur, vt cũ ciuitas

ex solis

ex solis nobilibus extare nequeat, sed longe maior sit reliqua multitudo, soli nobiles imperent, reliqui autem omnes famulentur.

Alimenta namque naturalia agricultura nobis suppetit, mercatura autẽ reliqua necessaria. Quo fit, vt nec sine cultoribus agrorum, nec sine mercatoribus ciuilis societas esse possit. Non igitur à publicis muneribus auocandi sunt, quorum usus Reipublicæ necessarius esse cernitur. Sed his muneribus honestandi, quæ facile per se gerere possunt, vel collegijs adiuuandi, à quibus eorum gressus adeo regantur, vt nihil incommodi ciuitas capiat, & inferiores à maioribus non videantur omnino destituti, Mediocres cerre, qui neque abieci sunt, neque opulentia nobilitatis nimis exultant longè modestius præfunt. Sed si alterutrum necessarium est, vel sola nobilitas, vel sola plebs imperet: longè tutius arbitror cum nobilitate, quam cum plebe agere. Rarò enim turpiter, aut indecorè agit, qui maiorum suorum laudem secum periclitari cernit. At ille, qui per sese ignotus est, & maiores suos longè obscuriores habet, paruum admodum iacturam sibi aliquando facere videtur si deliquerit. Sunt præterea ingenita nõnullæ virtutes nobilioribus, vel eas assequuntur persuasione maiorum. Hæc Patricius in prædicto loco: & ibi vide exempla de virtutibus, & gestis quorundam nobilium, & rusticorum. Tandem concludit, quod ipse est de numero illorum, qui optimam Rempublicam esse dicunt, quæ ex omni genere hominum commixta sit, ex rationibus per eum ibi deductis, & propterea laudat Rempublicam Lacedæmoniorum (sicut & Philippus Beroal. in dicto libello de optimo statu. in principio) veluti ex Monarchia, Aristocratia, & Democrætia consistentem. Rex enim apud illos erat pro vnus gubernatione, Senatus pro paucorum potentia, Ephori autem statum popularem representabant. Dicit etiam (licet alijs verbis) Anton. Flor. in loco supra allegato, quod optima Politia esset, quæ ex tribus supra nominatis mixta cõstaret. Sic enim vnusquisque audius Rempublicam amaret, & ardentius statuta seruaret. Si ergo aliqui in populo sapientiores ab ipso in Principes, vel præfectos eligantur, & hi vltius in Regem vnum præficiunt, qui tam eis quam populo præsit, erit iste Principatus optimus, quia sub ipso Principe sunt aliqui principantes secundum virtutem, vnde in omnia regimina conueniunt. Constat enim ex Democrætia, id est, ex potestate populi in quantum ad ipsum pertinet, electio Principum. Item ex Aristocratia, in qua aliqui optimates principantur, qui prædicto modo habent vim eligendi. Item ex Regno in quantum vnus ex prædictis optimatibus electus tam eis, quam populo præficiatur.

Hæc vtrique Politia in lege diuina fuit instituta. Nam ex populo aliqui sapientiores eligebantur.

Vnde Deut. 1. dicit Moyses ad populum. Date ex vobis viros sapientes & gnaros, & quorum cõuersatio sit probata in tribus vestris, vt ponam eos vobis Principes. Et hæc erat quædam Politia popularis, in quantum hi maiores à populo eligebantur. In quantum verò hi Principes populum gubernabant, inferiores causas iudicantes, erat quasi quædam species Politicæ popularis in quantum optimatum. In quantum verò vnus præficiebatur omnibus, quasi singulariter præsidendo, erat quædam species Regni. Et hæc Politia obseruatur apud Venetos, qui habent Ducem electum à Primatibus, & Optimatibus, seu consilio illorum, qui quidem Optimates eliguntur à populo, & illi Optimates administrant iustitiam, & alia negotia communitatis, & dominij. Ille verò Dux præest, & præsidet omnibus tanquam omnium, & Optimatum, & populi superior.

Hæc etiam Politia seruatur in regno Franciæ, si bene consideretur regimen ipsius Regni: quoniam vnus est Rex solus in toto Regno, qui præsidet omnibus, & Ducibus, & optimatibus, & cæteris alijs qui ei obediunt, & subiunguntur. Isti vero Optimates, qui tamen ab eo ordinantur, & constituuntur, iustitiam populo administrant. exemplo Moysi, qui consilio & prouidentia Ieronis eius cognati constituit ex plebe viros sapientes & timētes Deum, in quibus esset veritas, odientes auaritiam, qui iudicarent populum omni tempore, vt habetur Exo. 18. Sic Rex Nabuchodonosor constituit Daniele præfectum & magistrum super cunctos sapientes Babylonis. vt est Dan. 2. & pro Politia populi habet qualibet ciuitas suum defensorem, qui eligitur à populo. de quo in auth. de defensorib. ciuitatum colla. 3. & in part. præceden. in 5. confid. ex quo omnes Politicæ in Regno comprehenduntur.

Quinquagesima sexta confid. Cum supra proxime tactum, est dignius, nobilius, & excellentius regimen esse Regni, idcirco nõ im merito indagandum esse de Regnis, quod ex ijs excellentius iudicandum.

De regno Cælorum ante dictum est ista parte, in 2. confid.

Narrat August. lib. 17. c. 17. de ciuitate Dei, Triã olim fuisse Regna eminentia, insignia, & excellentia, videlicet, Sycioniorum, Aegyptiorum, & Assyriorum. Sed Assyriorum (vt inquit) multo erat potentius ac sublimius. Nam Ninus Beli filius illius Regni Rex (excepta India) vniuersæ Asiæ populos subiugauerat, quæ secundum aliquos dimidiam partem mundi, secundum verò alios tertiam continet.

Sed secundum Danie. vt habetur Danie. 2. fuerunt quatuor Regna antiquitus per quatuor metallata figurata, & hæc dicta sunt & fuerunt præcipua in orbe, scilicet, Orientale, quod fuit Assyriorum, & significatum per aurum. Meridionale, quod fuit

significatum per argentum, fuit regnum Persarū & Medorum. Septentrionale, quod significatum fuit per as, eò, quia fuit æneum. quartum Occidē tale, quod fuit regnum Romanorum. Et cum diu fuissent regna Orientis illustria, voluit Deus Occidentale ferreum, quod tempore esset posterius, sed imperij latitudine & magnitudine illustrius. Quòd sicut ferrum comminuit & corruit omnia alia metalla, sic etiam illud vltimum Regnum cōminuit omnia alia Regna, vt dicit text. Daniel. 2. Idque potissimè concessit Romanis ad domanda multarum gentium mala. qui tamen laudis, honoris, & gloriæ auidi consulerent patriæ, in qua ipsam gloriam requirebant, salutemque eius salutis propriæ præponere nō dubitarent, vt dicit August. 5. de ciuit. Dei, c. 13. Romanum imperium, quod ipsi virtutibus promeruerunt, cuncta in omnibus superauit, teste August. in prædicto loco ca. 14. Verum, prout dicit glo. Dani. eo. c. 2. sicut in prin. Romano imperio nihil fortius fuit, atque durius, ita in fine nihil erit debilius. Licet dicat Methodius, quod regnum Romanorum magnificabitur super omnia Regna Gentium, & nequaquam delectabitur ab vilo eorum in æternum. Habent enim arma inexpugnabilia per que deiciuntur omnes aduersarij eius. quod verum dici posset de Imperio Romana Ecclesiæ, non Capitoli, vt dicit Luc. de Pen. in l. conductores. col. 4. C. de conducto. & procurato. lib. 11.

Quicquid sit, hodie inter omnia Regna mundi regnū Franciæ est excellentius alijs, vt satis amplè deduxi supra in 5. part. in 30. consid. Nec potest sane dici aliud fuisse præfiguratum, quàm illud, de quo Daniel. in d. cap. 2. vbi dicit: In diebus autem Regnorum suscitabit Deus cœli Regnum, quod in æternum non dissipabitur, & Regnum eius alteri populo non tradetur. Non enim est regnum Romanorum, quia Romani non tenent illud, sed Alemanni, gēs à Romanis aliena. Ideo istud est regnum Christianissimum, cum Rex noster Christianissimus dicatur. & de huius Regni laudibus & excellentia, & etiam Galliæ, vide in prædicta 5. parte, in 30. consid. & in hac parte, in 17. consider. Quod etiā satis ostenditur ex dictis Iacobi Bonaudi in suo panegyrico post additiones ad Ioannem de terra Rubea in suo lib. quem in titulauit, Vineæ Ecclesiæ. vbi ait, quod licet sint plura Regna in mundo: quoniam, vt ante dixi, sunt tres partes orbis, Europa, scilicet, Asia, & Aphrica. Et in qualibet parte sunt plura Regna, vt in Europa sunt Regna sequentia, videlicet, Francorum regnū, Romanorum, Hispanorum, Anglorum, Siculorum, Legionis, Portugaliæ, Aragonum, Nauarræ, Daciæ, Bohemiæ, Armeniæ, Cornubiæ, Cypri, Sardinia, Conachiæ, Muniauiæ, Vrconia, Rex Catholice, Nauarchie, Colen. Mamię, Volocgamię, Minoricarum, Scotia, Polonia, de quibus dixi in d. 5. parte, in 28. consideratione. Et omnia veniūt

per successionem præter regnum Romanorum, vt dicit Bal. in l. ex hoc iure. vers. quartò quaritur. ff. de iustitia & iure.

In partibus verò Asiæ sunt hæc Regna, scilicet, regnum Catalthariæ, Turnestæ, Corasiniæ, Consamia, India, Persarum, Medorum, Portiæ, Georgiæ, Syriæ, Cappadociæ, Eirhyniæ.

In partibus verò Aphricæ hæc Regna colliguntur, Aethiopiæ, Lybiæ, Aegypti, Arabiæ, Indæ, Sicilia. & teste eodem Iacobo, reperitur in Europa, Thessaliæ regnum, Macedonia, Thracia Scythiæ, Mauritaniam, & Numidiæ, & ibi multa ex illis laudat, maximè regna Aegyptiorum, Scytharum, Bithyniæ, Syriæ, Arabum, Cappadocum, Parthorum, Indorum, Hispanorum & Italarum laudat, & de eis plures laudes depromit, cum quibus etiam addit vitia, quæ omitto recensere, cum sit extra aream. Tamen inter cætera Regna mundi extollit Regnum Franciæ ex pluribus ibi descriptis: de quibus aliqua dixi in d. 5. parte, & scribit Ioan. Ferrault in suo peculiari tractatu de priuilegijs & insignijs regni Franciæ.

Quinquagesima septima consideratio de excellentiori Insula mundi percunctatur, quæ hic commodè inseritur post excellentias Prouinciarum, cum Insulæ sint pars Prouinciæ. I. insulæ, & ibi glo. ff. de iudicijs. Nempe, vt refert Philippus Bergomensis lib. 1. sui supplementi plures reperuntur insulæ, quas describit vsque ad numerum 88. & dicit celebriores & notas: & eas ponit secundum ordinem Alphabeticum laude aliquarum. De multis fit mentio in libro de locorum admirabilium mundi descriptione, qui est impressus cum Geographia Ptolemæi cap. 16. cum quatuor sequen.

Credo, quod Britannia, siue Angliæ, quæ Britannia maior nuncupatur, est excellentior, quæ sit in mari Oceano, & illam dicit per maximam ipse P. Bergomas lib. 4. sui supplementi Chronicarum. quæ quidem triangularis est, & ab omni continenti habetur diuisa. Vnde ait Virgilius in Bucolicis:

Et penitus toto diuisos orbe Britannos.

Hæc secundum Solinum porrigitur in lōgum octingentis passuum millibus. apud eisdem, teste Plinio lib. 2. longissimus dies est 17. horarum. & in Italia est 15. & illorum nox septem resultat horis. Italarum verò nouem, Vnde Iuuen. Satyr. 11.

Et minima contentos nocte Britannos.

Huius autem Insulæ maxima pars plana & frugifera est, abundat pecorē, auro, argento, ac ferro. In ea sunt fontes calidi, & salubres. Gagates item lapis ibi plurimus optimusque qui in aqua ardet, oleo verò restinguitur. Item Margaritæ scribit lib. 9. nasci in ea insula, paruas & decolores. Hanc Gregorius Magnus beatissimus Pontifex eò missis August. Mileto, & Ioan. monachis, vitæ probatissimæ viris, primū ad Christi fidem cōuertit.

Ibidem

Ibidem Londinum ciuitas, nunc Londra Regum sedes, & copia negociatorum, & lanificij arte celebris est. Narrat & ipse P. Bergomen. lib. 12. prædicti supplementi, quod cum Ioan. Anglorum Regi Ludou. Franco. Rex maximum indixisset bellum, Ioan. diuino auxilio vsurus, statim & Angliam totam atque Hiberniam prouinciam suā Romanæ Ecclesiæ vectigales fecit. Nam centum auri marchas quotannis se eidem soluturum cōpromisit, si ab eius impetu cum dominus liberare dignaretur. Atq; ita victoria diuinitus parta, postea aliquandiu apud Anglorum Reges hoc vorum seruatum est. Et idem lib. 11. narrat quomodo Alidulphus Anglorum Rex, inter cætera memorata digna, ob singularem Religionem, vniuersam insulam Roma. Eccl. tributariam fecit. Namq; vt singula domus quotannis singulos argenteos ipsi Ecclesiæ persolueret.

Hybernia, in insula Britannia proxima, dimidio minor quam Angliæ existimatur, spacioque terrarum est illa angustior, sed situ fecundior, Gentes habet ferocissimas, & bello aptissimas, quæ pulchro sunt corpore, & elato, membrisque robustissimis ac colore candido. Equosque parit, qui à natura suauissimo incessu, & quadam modulatione veluti more Regio deambulare videntur. Ibi nullus anguis, auis rara, ac apis nulla. Hanc insulam Cælestinus Papa eius nominis primus per Patrium beati Martini Episcopi ex sorore nepotem ad Christi fidem conuertit, autore P. Bergomate in suo supplemento Chronicarum lib. 4. Et in d. insula (quæ secundum aliquos Hyrlanda dicitur) teste Baptista Fulgoso lib. de dictis sacrisque memorabilibus. ritu. de miraculis. c. de gemmis. terræ, coriumque animalium in ea natorum venenosæ bestia deuitant fugiuntque. Experiendo enim homines didicerunt, hæc animalia si ancipiti ponantur, vt vel ea, vel ignes contingant, in ignes ipsos potius se recipere.

Hirlandiæ verò regio equos habet vectorios præcipua bonitate, quos vbinos vocant, celeriores Anglicis, quos gradarios dicimus.

Scotia etiam insula est (eodem P. Bergomen. ibidem teste,) & est etiam Angliæ suprema portio (quamuis in dict. descriptione locorum dicitur, quod Scotia eadem est & Hybernia) sed in Aquilonem versa, quæ & fluminibus non magnis, & monte quodam ab Angliā ipsa dirimitur. Ibidem brumali tempore vix Sol tribus horis super terram apparet: Scoti Hybernorum amicitia, societateque plurimum gaudent. In Scotia & Hybernia plures sunt metropolitanæ ciuitates, quam in Angliā. In hac quippe insula constat natam fuisse aliquando arborem miraculosam, seu prodigiosam super quandam fluminis ripam, quæ fructus producebat ad anatarum auium similitudinem, qui quidem cum maturitati proximi essent, sua sponte decidunt, & alij in terram, alijque in aquā,

& qui in terra omnino putrescunt, in aquis verò demersi, mox animati enatare incipiunt, atque sub aquis, & in aëra pennis volant, de quo infra amplè in 80. consid. ver. refert etiam.

In mari verò magno mediterraneo credo Cretam insulam esse excellentiorem. Vnde in descriptione locorum supra allegata, cap. 18. dicit: quod pars est ingens Græciæ, & quondam fuit centum vrbibus nobilitata, vnde & hæc Centropolis dicta est. Creta igitur autore P. Bergomen. in suo supplemento Chronicarum lib. 3. nobilissima insula, nunc Veneto subdita populo. (Nam Bonifacius Mōtisferrati Marchio, illam cum indigeret pecunijs, Venetis vendidit.) videtur ad principatus totius Græciæ fuisse nata, atque situata. Hæc quippe cuncto imminet mari, cum & Græci ferè omnes circum idem mare sint positi. vnde & in medio mūdi dicitur esse posita. Abest à Peloponneso modicum quid. Et illi à septentrione est Aegeum mare, & ab Oceano Ionium. A mane autem illi Icarium est mare. Et ab occiduo Afro absoluitur pōnto. habet in longitudine 270. pass. millia. In latitudine 50000. Circuitus verò etiam D x c. millia pass. complectitur. Prima (vt Ptolemæus & Solinus referunt) nauibus & sagittis claruit, primaque literis iura confinxit. Equestres ordinēs prima ordinauit, ex qua rei bellicæ cōualuit disciplina, studium musicum idem perhibetur, & in ea inceptum. Est itaque in primis siluestrium carparum admodum copiosa, cernos non habet, lupos vulpesque ac alia quadrupedum noxia animalia nulla habet. serpens ibi nullus, nec noctua aues. Larga est vitibus, & ideo optimi vini, quod Maluaticum vulgò appellatur, feracissima, Eò, quod mira in ea sit Solis indulgentia. In eadem aliquando Labyrinthus fuit, memorabile Dædali opus à Poëtis decantatum. Maximè ab Ouidio, qui ita ait:

*Dædalus ingenio fabre celeberrimus artis
Ponit opus, turbaque notas, et limina flexu
Ducit in errorem variarum ambage viarum.*

Habet, & hæc nunc insignem vrbem, scilicet, Cretam, quæ olim Cortina dicebatur, penes quam est principatus. licet Gnosium vrbs olim Minois Regis Regia fuerit (qui primus leges Creten-sibus dedit,) & Strabonis optimi Cosmographi patria.

Cyprum insulam inter alias formosam esse scribit idem P. Bergomen. d. libr. 1. & etiam scribitur d. c. 18. & illa fuit famosa diuitijs, maximè aris. Ibi enim prima inuētio huius metalli fuit, & vtilitas. Et Cypri Regni principium vide in d. supplemento Chronicarum lib. 12.

Rhodos est Cycladum insularum (quæ omnes sunt num. 53.) prima, & etiam vrbs in ea pulcherrima, & Metropolis. P. Bergomen. in dicto supplemento li. 3. dicit, quod hæc insula nongentorum

ac

ac viginti stadiorum ambitu continetur. In orientali promontorio constituta, inter Asiaticas insulas tertia. Nam Lesbos & Cyprus maiores habentur, quæ & portubus, & vijs, & mœnibus olim sicut nunc cæteras Asiæ vrbes superauit. Romanis & Græcis semper amica, quæ cum libera esset, multis, & donis, & simulacris excellentissimis claruit. Præcipuè verò Colossi fama extitit insignita. Statuam enim illam alij Solis, alij Iouis fuisse tradunt, quam Cares Lyndus statuarius decies septenarium cubitorum altam ex ære ædificauit. vnde postea Rhodij Colossen. dicti, ad quos Apostolus Epistola scripsit. Fertur autem quondam hæc Insula ad eò magno terræ motu concussa, vt labentibus in illis tectis ingens quoque ille colossus rueret, teste Ptol. vbi supra. Nam, vt Solinus autor est, nunquam ita cælum nubilum est, vt in Sole Rhodos non sit. Aurum Rhodij pluissè ob felicitatem, dignitatem, & antiquitatem insulæ cecinit Pindarus, vbi studia artium liberalium, & in primis oratoriarum, & legalis facultatis floruerunt. Et naualis rei peritia adeo valuit, vt annis multis maris imperio potiretur, & Piratarum latrocinia sustulerit. Cura illius insulæ diu fuit in manibus religiosorum militum (qui beato Iohanni dicati sunt) vt superius dictum est in 4. part. in 64. confid. Metadet nunc de ea loqui. Cum autem propter ipsorum militum incuriam, malam custodiam, seu defensionem, aut quia fortè ita Deus fieri disposuit propter eorum peccata, aut Principum Christianorum discordias, inter eos tunc existentes, aut alias nefcio, Deus enim scit, ab anno domini 1522. sit in manibus spurcissimæ sectæ Turchanæ redacta per ipsum Turcham vi oppressa.

Vnum hic referam, quod ipse Philip. Bergom. lib. 13. sui supplementi scripsit. ita enim ait: Ferunt Rhodios quoddam castellum S. Petri nominatum munitissimum habere (quod intelligendum possideretur à Christianis) quodque magno sumptu custoditur, quod non paruo vsui ipsis militibus & cæteris Christianis, qui, scilicet, in manus Turcorum incidunt, sæpe eò fugientes saluantur. In quo ingentes canes milites ipsi tenent & nutriunt, quos extra castra omni nocte emittunt. de quibus dicitur, quod Christianos odore solum cognoscant, eisquæ aduenientibus blandiuntur, Turcos autem latratu prodant, & moribus insectantur.

Sicilia, insula est Italiæ pulcherrima, & de hac Dio sic scribit: Sicilia optima Insularum omnium antiquitate rerum cæteras antecellit. Patet in longitudine millia passuum 187. in latitudine 189. & omnis eius ambitus, vt habetur in dicta locorum ac mirabilium mundi descriptione, 120. clauditur stadiorum trium millium. secundum Diodorum in sexto, clauditur stadiorum quatuor millium trecentorum & sexaginta. secundum verò Solinum tribus millibus tantum. Est autem Sicilia

hæc insula terris frugifera, quàm maximè frumētifertillissima. idcirco Romani eam suum horreum vocauerunt, quod omnibus in rebus cæteris Italiæ prouincijs superior haberetur. Vnde Cicero in Ver. M. Cato sapiens cellam penuariam Reipublicæ nostræ, nutricem plebis Romanæ Siciliam nominauit. Ideo Ceres in ea stationis Magistrum fuit, quod in ipsa primum semina terræ commiserit. Abundat præterea auro, croco, melle, zuccharo, alijsque permultis, & non modo fructibus, sed & pecoribus, pellibus, lana, & casco, cauernis tamen, & fistulis penetrabilibus, ventisque & sulphure plena. Vnde & ibi Actææ montis extant incendia. Principem vrbiū Syracusas habet, & Alpheum fluuium magnorum generator eorum. Achatem lapidem ipsa primum ex Achate flumine protulit. Parturit & mare eius coralium. In ea insula primum est inuenta comœdia.

Omitto Sardiniam insulam in aliquibus partibus felicem, præcipuè tritico, pascuis atque pecoribus. ibi nullus Lupus gignitur, neque Serpens reperitur vllus.

Item & Corsicam insulam, quæ abest à Sardinia nouem millium passibus. & quæ tempore Plinij, (vt ipse attestatur in tertio) tres & triginta habuit ciuitates, quæ insulæ feracitatem & dignitatem præ se ferre videntur. In ea nunc sex extant ciuitates non ignobiles sub Archiepiscopatibus Genuesium, & Pisianorum ab Honorio III. Pontifice suppositæ. Hæc ipsa insula præter optimum vinum, etiam alios fructus gignit suauissimos, abundatque bobus, capris, ouibus, alijsque animalibus propter lætissima pabula: & inter cætera canes ferocissimos producit, autore Phil. Bergomate in d. suo supplemento Chronicarum. lib. 4. Et de pluribus alijs insulis & similibus post regalem dignitatem, quæ dignior & excellentior sit inter omnes dignitates Ducales Christianorum. In hac re video multos obstrepere, qui suam patriam esse ferre conantur. Exaltatur à suis Ducatus Mediolani, cuius Dux habet iura Regalia, cum legitime possit, vt scripsi in commento nostro super consuetud. ducatus Burgun. titu. *Des successions des bastards.* artic. 3. in gl. ab in test. versic. quid autem de Ducibus. Qui etiam in suo Ducatu æquiparatur Imperatori in vniverso, vt dicit Paulus de Castro consil. 225. super primo dubio allegato per Alexã. in consil. 2. in 1. vol. repetito in consil. 87. in 2. volũ. Franciscus Curtius præceptor meus in tract. Feudorum (quem sub eo audiui) in secunda parte, in 2. quæst. principali, vbi etiam dicit, quod Angelus in consilio 194. incipiente, in causa accusationis dicit

dicit, quod Comes Virtutum Dux Mediolani censetur supremus Princeps. Et etiam Dux Sabaudie, vt scribit Iacobinus de sancto Georgio in sua inuestitura feudali. in glo. prima versu dubitatur. & Laurentius Calcaneus in consilio secundo incipiente, quidam nobilis strenuus vir. Anto. in 10. col. & arguendo pro ducatu Mediolani, in eo est vnus Archiepiscopus, scilicet, Mediolanensis habens 18. Episcopos suffraganeos, scilicet, Papien. Ferrarien. Pergamen. Brixien. Cremonen. Nouarien. Vercellen. Iporien. Taurinen. (nunc verò est Archiepiscopus) Asten. Aquen. Alben. Terdonen. Saonen. Albiganen. Vintimilien. & Placentinũ, quorum decem sunt in ipso Ducatu. Etiam multum Comitatus, quos nunc tenet Dux Mediolani. Etiam maior est in reddito, quam alius Ducatus. Sed obest, cum plures alij Duces eum præcedere debeant ratione antiquitatis, cum tantum fuerit Ducatus effectus anno 1395. & Ioan. Galeatius, filius Galeatij Mariæ, fuit primus Dux, & antea sub titulo Comitatus annis 20. ibi rexerat. Purpuratus verò in l. n. nume. 225. 239. & 633. ff. de officio eius cui mandata est iurisdictio. laudat Ducem Sabaudie, qui pro certo laudandus est, cum sit Vicarius Imperij, licet à paucis sit Ducatus, cum esset Comitatus. vide per eundem in rubr. ff. de iurisdict. om. iud. nume. 20. Ducatus verò Aquitanie, qui olim fuit Regnum, cum Regnum Franciæ fuit diuisum, & in tres partes, ideo in memoria pristinae dignitatis, & ex quo multa alia excellentia habet (cum habeat sub se plures Comitatus, & etiam Ducatus, vt ante dictum est in quarta parte, in 46. consideratione.) videretur esse dignior & laudabilior.

Ex multis etiam de Ducatibus Britannie & Normannie, qui sunt excellentissima patriæ, & magni prouetus dici possent. Cum etiam quasi in centuplo excedat redditum Duca. Burg. ideo videretur, quod sint excellentiores.

Etiam est dignitas seu Terra, quæ dicitur Archiducatus Austria, qui in hoc videretur habere quandam præminentiam seu excellentiam, vt in d. 5. par. in 44. confid. scriptum est, ideo non repeto, quoniam vnusquisque suum laudabit, cum tempus affuerit. Et cum hæc pars sit satis honorata, sufficit mihi laudare patriam nostram. Et quicquid de alijs dicatur, Ducatus Burgundie dignior & excellentior iudicatur. Testis est locuplex Philippus Bergomas in suo supplemento Chronicarum lib. 8. & 12. vbi ait: Quod illa Regio longo tempore sub Regibus fuit: sed hodie dignitate regia amissa, Ducatus titulum accepit. Cuius Duces cæterorum Christianorum Duces facile antecellunt. Etiam (vt clarum est) Dux Burgundie prætextu patriæ habet maiorem dignitatem, cum sit Primus par Franciæ. Hinc tenens primum locum inter Pares Franciæ. Hinc est, quod in conuocatione trium statuum Franciæ semper Burgundiones, & Hedui

sunt primi post Parisienses, qui representant principalem ciuitatem totius Gallie, vt scripsi ante in 5. part. in 46. confid. vbi etiam dixi Ducem Burgundie in consilio generali totius Christianitatis præcedere alios Duces. Imo etiam Electores Imperij pluribus de causis. Plus etenim fecerunt pro fide Christiana ipsi Duces Burgundie, quam alij Duces Christiani, vt in Chronicis patet. Veru etiam quia aliàs fuit dignitas Regalis, ideo in memoriã & reliquias pristinae dignitatis honor eidem debetur. Dixi ante in loco præallegato. & amplè scribit Fely. in c. quæ in Ecclesiis. col. 29. extra de constitutio. & in c. super literis, extra de rescriptis. & do. meus Ias. in l. 3. col. 3. ff. de acquiren. poss. Purpur. in l. imperium. nu. 84. ff. de iurisdict. om. iud. Inter Comites verò videtur ex ratione præcedenti, cum Dux Burgundie alios Duces præcedat saltem Franciæ, ratione Paritatis seu Paritatis, cum sit Primus Franciæ Par inter Duces. Ita etiam Comes Flandrie præcedere debeat alios Comites, saltem in Francia, cum sit primus Par ex Comitibus. Licet Comitatus Campanie potius meretur dici Ducatus, cum non solum habeat decem Barones vassallos sub se, verum vltra decem Comites feudatarios, & feuda ab eo tenentes, tamen in Francia Comes Flandrie alios præcederet ratione Paritatis, & sic tres Comites pares præcederet alios præter Comitum stabilem, de quo ante scripsi in 7. part. in 8. confid. & 9. part. in 13. confid. qui apud nos dicitur Constabularius, seu Constabilis Franciæ. Sed quia videtur solum esse officium & non dignitas: ideo Pares Franciæ illi præferendos arbitrantur. vide supra in d. 5. part. in 43. confid. Et etiam quod Comites de consanguine regio alios antecellunt. Inter Marchiones pauci excellentes apud nos reperiuntur. In Italia verò duo sunt excellentes, & duo in Regno Neapolitano, plures verò in Alemania. In Italia sunt Marchio Mantuæ, Marchio Montisferrati, & etiam Marchio Salutarum: sed inter illos credere excellentiorem esse Marchionem Mantuæ propter eius antiquitatem, & quia maiores habet sub se ciuitates & subditos, etiam iura regalia in totum, prout alij Principes Italiæ, siue sint Duces siue Comites. ideo illustri dicitur, & cum appellat illustrem Bald. in consil. 195. incip. laudare vos non expedit. libr. 2. & ibi vocat Marchionem Ferrariæ (qui hodie factus est Dux) Magnificum. Et Sozi. in consil. suo 66. incipien. vifa donatione. colum. 6. libr. 3. appellat Marchionem Mantuæ Illustrissimum. Idem Bald. consil. 359. incipien. quemadmodum. lib. 3. Illustrer appellat Marchionem Ferrariæ. Et idem vocat Marchionem Montisferrati Illustrer in c. cum Ecclesia San. Maria. colum. 2. extra vt lite pendente. versic. sed nunquid, quod illustris dominus, &c. Et ita etiam cum vocat F. Curt. iuni. in consil. 2. incipien. vassalus. Et etiam Marchionem de Trans nuncupat Illustrer Philip. Deci. consil. 269. incip.

consultus ab illustri Marchione. Sed apud nos non sunt tanta potestatis & auctoritatis, ut in Italia, nec etiam Duces & Comites, cum non habeant in totum iura regalia.

Si abunde quæras legere de Ducibus, Marchionibus, & Comitibus Germaniæ, vide Franciscum Trenicum in lib. exigentis Germaniæ, ubi de laude & excellentia Germaniæ in toto illo volumine scribit. Et ibi lib. 3. c. 62. scribit de Archiducatu Austriae, qui temporibus Federici I. Barbarosæ fuit erectus in Ducatum ex Marchionatu. Temporibus vero Drusi & Traiani fuerat Regnum. Sed renouatum Federici tertij patris Maximiliani primus se Archiducem nominari fecit, & gessit, de quo ante in 5. part. in 45. confid. scriptum est.

Inter Principatus vero, quoniam etiam est dignitas specialis, puta Principatus Orensiæ, Telemont, Achaia, Pedemontium: Credo tamen, quod Principatus Pedemontium sit excellentior. Cum plures sint in eo vrbes insignes, ut est Taurinum, in quo hodie est Archiepiscopus & vniuersitas multum excellens, in qua studui, Vercellæ, mōs Caleti, Susæ, & est optimi redditus sub æstimatione 70. mille ducatorum & ultra. Habet sub se quatuor Comitatus, de Valpurgis, Plofasci, Lucernæ, & de sancto Georgio. Et de eo facit mentionem Iacobinus de San. Georgio in sua inuestitura feudorum, ubi ait Ducem Sabaudia esse Principem Pedemontium: sed parum de dicto Principatu scribit.

Quinquagesima nona consideratio de Tribubus Iacob seu Israël, quæ fuerunt duodecim secundum filios eius. Apocal. 21. hic pauca conferret, videlicet, nomina, & quæ earum nobilissima erat.

Prima enim fuit Tribus Ruben, à primogenito filio ipsius Iacob, non tamen creuit: quia maculator fuit lecti patris sui. Per incestum quippe dormiuit Ruben cum Bala concubina patris sui, ut habetur Gen. 35. (ubi etiam enumeratur filij Iacob) quæ erat vera vxor Iacob, non tamen præcipua in honore.

Secunda Tribus fuit Tribus Simeonis, à qua ferme omnes Pharisæi descenderunt.

Tertia vero Tribus fuit Tribus Leui, à qua Sacerdotes sumpti sunt. Et quia Sacerdotes & Pharisæi futuri erant primarij autores, qui suis consilijs iniquis, & falsis persuasionibus Christi mortem procurarent, ideo Iacob eorum pater in eos sic prophetarat, ut habetur Gen. 49. Simeon & Leui Fratres vasa iniquitatis bellantia, in consilium eorum non veniat anima mea. Et sequitur: Maledictus furor eorum, quia pertinax, & indignatio eorum, quia dura.

Quarta fuit Tribus Iuda, quippe Iacob pater dixit Iudæ: O Iuda, te laudabunt fratres tui. ut scribitur Gen. 49. Cuius nomen, confitens interpretatur.

Quinta Tribus Zabulon fuit, cuius mæsis fuit prope mare mediterraneum. Hæc Tribus mixta fuit Leuitis idolatris, quod Iacob prædixerat. Zabulon in litore maris habitabit, & in statione nauium pertingens vsque ad Sydonem.

Sexta fuit Tribus Isachar, quæ etiam prope mare mediterraneum morans: dedita fuit laboribus agriculturæ, non vacans ad bella frequenter: quia eorum terra erat fertilis, & Sacerdotibus decimas, & Principibus tributa dabant. quam sic futuram prædixerat Iacob pater, inquiens: Isachar a finibus fortis accubans inter terminos, vidit requiem quod esset bona, & terram quod optima, & suppositum humerum suum ad portandum, factusque est tributis fertuens.

Septima fuit Tribus Dan, de qua fuit Samson, qui iudicauit populum 20. annis, & eum à Philistæis liberauit, quibus tanquam coluber formidabilis fuit, quæ omnia Iacob prædixerat sic: Dan iudicabit populum suum, sicut & alia Tribus in Israël, fiat Dan coluber in via.

Octaua fuit Tribus Gad, cuius possessio fuit cum possessione Ruben. & mediæ Tribus Manassæ possessionibus, ut patet Iosue 13. Quia tamen illa vtiliter transiit Iordanem ante alias, quamuis ad suam possessionem redierit. Illud prædixit pater Iacob sic: Gad accinctus præliabitur ante eum, & ipse accingetur retrorsum.

Nonam fuit Tribus Aser, quæ fuit optimo solo constituta, in quo optima quæque nascebantur, & ideo de ea pater Iacob prædixit sic: Aser pinguis panis eius, & præbebit delicias Regibus.

Decima fuit Tribus Neptalim, cuius situs erat in loco valde calido. Ideo fructus illic primi erant, quasi præcones inter alios, ex quibus primitiæ offerebantur ad diuinas laudes, quod verbis Iacob prænotatum sic fuerat: Neptalim ceruus emissus, & dans eloquia pulchritudinis. quasi dicat velut ceruus cursu velocior, sic terra Neptalim in fructibus, vnde diuina laudes celebrantur.

Vndecima Tribus fuit Ioseph, quæ in spirituales libus & temporalibus bonis plurimum laudatur, & hoc in ipso Ioseph, qui valde in illis creuit, quod Iacob benedicens insinuauit sic: Filius accrescens Ioseph. filius accrescens, & decorus aspectu.

Duodecima fuit Tribus Benjamin, Tribus belliosa nimis, ut videre est in lib. Iudicum. de illa Tribu fuit Paulus Apostolus, qui primo quasi lupus rapiens Christi oues ad torturas, tandem conuersus plurimum ampliavit gregem dominicum. De quo Aug. vult prophetiam Iacob intelligi, quæ est ista: Benjamin lupus rapax, mane comedet prædā, & vespere diuidet spolia: ut habetur Gen. 49. sic & prædicta, quæ prophetarat & annunciauit Iacob pater filijs suis, scribuntur in dicto loco.

Inter istas duodecim Tribus tres Tribus Leui, scilicet,

scilicet, Iuda & Ioseph, fuerunt eminentiores. Leui, scilicet, in legis interpretatione. Cuius sententia in arduis & difficilibus legis Dei mandato stabant alia Tribus iuxta scripra Deute. 17. ubi habetur: Si difficile & ambiguum apud te iudicium esse perpexeris inter sanguinem & sanguinem, causam & causam, lepram & non lepram, & iudicium intra partes tuas videris verba variari, surge, & ascende ad locum quem elegerit dominus Deus tuus, veniesque ad Sacerdotem. Leuitici generis, & ad Iudicem qui fuerit illo tempore, quæresque ab eis, qui indicabunt tibi iudicij veritatem, & facies quodcumque dixerint, qui præfunt loco quem elegerit Dominus.

Tribus vero Iuda Regia dignitate præcelleret, ut id expresse habetur 1. Paralipomenon 5. Porro Iudas, qui erat fortissimus inter fratres suos, de stirpe eius Principes germinati sunt.

Demum Tribus Ioseph in possessione sui patris Iacob primogenita tulit, & si penultimus natiuitate fuerit, patet, quia Ioseph dono accepit à patre urbem Sichem, vel Scar, cui dixit moriens pater, ut scribitur Gen. 48. Do tibi partem vnam extra fratres tuos, quam tuli de manu Ammorei in gladio & arcu meo. Ad idem facit quod dicitur 1. Paralipomenon 5. Primogenita autem reputata sunt Ioseph.

Omissa autem Tribu Ioseph, cui primogenita in possessione concessa fuerit, Tribus Iuda & Leui comparanda veniunt in nobilitate.

Et reuera si conferatur Tribus ad Tribum dñi taxat, sine sacerdotalis ordinis consideratione, quæpenon omnes Leuitæ fuerunt Sacerdotes, sed Acronita tantum, Tribus Iuda præ cæteris clarior est, & Tribus Leui, quod probatur sic multipliciter.

Primum, in benedictionibus, quibus eandem Iacob ante Leui cumulat sic, in laude & honore qui virtuti debetur, ut habetur in loco sæpius allegato, s. Gen. 49. Iuda, te laudabunt fratres tui: deinde in fortitudine. ut eodem loco sic dicitur: Manus tuæ in ceruicibus inimicorum tuorum. quod potissimè in Dauid impletum est, qui fuit de Tribu Iuda, & alij Reges in Ierusalem post eum. Subinde in exhibenda reuerentia præfertur Iuda Tribus sic, ut ibidem subiungitur: Adorabunt te filij patris tui. demum in successione, quoniam de Tribu Iuda Christus venturus erat, & venit, secundum illud ibidem prophetatum. Non auferetur sceptrum de Iuda, & Dux de femore eius, donec veniat qui mittendus est, & ipse erit expectatio Gentium. & habetur ad Hebræ. 7. Quæ promissio etiam Dauidi facta his verbis, ut in Psal. 131. De fructu ventris tui ponam super sedem tuam. Accedit quod in Tribu Iuda fuit vrbs sacerdotalis, utpote Ierusalem. Et Tribus Iuda in fide perseueravit cum Tribu Leui. Tribus Iuda post Moysen per mare rubrum prima intrauit. Et post mortem Ioseph ipsa Tribus Iuda prima pro custodia terræ promissionis bellum gessit, secundum illud Iudic. primo. Di-

xitque dominus: Iudas ascendet, ecce tradidi terram in manu eius. postremo patet excellentia Tribus Iuda in ordine offerentium in tabernaculo, quia diuino decreto Tribus Iuda præcessit, iuxta illud Numeri 7. Primo die obtulit oblationem suam Naasson filius Aminadab de Tribu Iuda.

Verum, si consideremus Tribum Leui, ut sacerdotalem Tribum, quia à Leui sacerdotes assumebantur, ut accipi videtur in li. Numeror. Numeri primo ibi, Tribum Leui noli numerare, neque pones summam eorum cum filijs Israël, sed constitues eos super tabernaculum testimonij, & cuncta vasa eius, & quicquid ad ceremonias pertinet. Vbi alia Tribus ad bella segregatae sunt, Tribus Leui, i. sacerdotalis ad diuinum ministerium reseruata fuit.

Et sic ex his Tribus Leui, i. sacerdotalis fuit omnium nobilissima & à Deo electa. Facit ea. solita. de maio. & obe. ca. plurimos. 82. dist. & hoc patet per illud, quod dixit Deus Moysi Exo. 28. Applica quæ ad te Aaron fratrem tuum cum filijs suis de medio filiorum Israël: ut sacerdotio fungantur mihi. Et sequitur, Faciesque vestem sanctam Aaron fratri tuo in gloriam & decorem. quod de Tribu Iuda nusquam legitur.

Præterea sacerdotes Tribus Leuiticæ erant sacris dati perpetuo, sacri populorum Duces sacerdotes, id est, Sacramenta, & sacra docentes, i. legem Dei, secundum id. Eruntque sacerdotes mihi religione perpetua. Exo. 29. Et quia Saul, nec Sacerdos, nec de Leuitica Tribu attentauit offerre Holocaustum contra diuinum & Samuelis mandatum, audiuit: Nequaquam regnum tuum ultra conserget 1. Reg. 13. quod in poenam factum fuit. Quippe Saul infra sacerdotalis dignitatem erat, præsumpsit supra officium suum.

Eo modo Rex Ozias cum esset de Tribu Iuda, quia non erat Sacerdos, dum præsumpsisset adolere incensum in conspectu domini Dei, continuo lepra est percussus. 2. Paralipomenon 26. Et id ad dignitatem Tribus Leuiticæ, i. sacerdotalis accedit. Quia labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirent ex ore eius. Malach. 2.

Demum ut concludatur pro hac parte. Leuitica Tribus ab alijs Tribubus, etiam à Tribu Iuda decimas sumebat, & hoc diuina auctoritate, iuxta illud Numeri 18. Filij autem Leui dedi omnes decimas Israël, in possessionem pro ministerio quo seruiunt mihi in tabernaculo Foederis. Hac ratione probat Paulus ad Hebr. 7. quod Melchisedech fuit maior ipso Abraham, quia decimas assumpsit ab Abraham, & simili modo oblationes, Gen. 14. Et propterea non habuit Leui partem, neque possessum fratribus suis, quia ipse dominus possessio rei est. Deut. 10. & 18. Hoc postremum clarè ostendit sacerdotali Tribum fuisse omni alia Tribu digniorem, quia alijs Tribubus benedictionem dabat, & à nulla benedicebatur. Modo ex Pauli sententia, ut ad Heb. 7. sine vlla contradictione, quod

minus est à meliore benedicatur, quod recitatur in c. deniq; 21. dist.

Et sic constat sacerdotalem Tribum omnia nobiliorem, prout sacerdotalis est.

Sexagesima confid. quarundam ciuitatum laudes & dignitates expromit, & quæ inter eas potius sit extollenda. De omnibus ne dicam pluribus laboriosum, & fortè rædiosum foret recensere, cū in tractatu de locis, ac mirabilibus mundi, qui est impressus cum Geographia Ptolemæi. cap. 14. de laude plurimarum, & de earundem origine videri potest. & per Philippum Bergomatem in suo supplemento Chronicarum in suis locis opportunis, qui plures nobis notas copiosè & eleganter laudauit. Item Aufonius Poëta Gallicus suis versibus illustrauit Romam, Constantinopolim, Carthaginem, Antiochiam, Alexandriam, Treuerim, Mediolanum, Capuam, Aquilam, Vienne, Emeritam Atheniensem, Catinam, Syracusam, Tholosam, Narbonam, & Burdegalam, ex qua natus fuit Philippus Beroald. in oratione quam habuit in enarratione Iuuenalis & Salustij, aliquantisper laudat Romam. Ipsa enim intitulatur caput orbis terrarum, vt est text. in l. nemini. §. quoniam. C. de Consulibus & non spargedis, &c. libro 12. & l. 1. §. sed & si quæ. Cod. de vete. iure enuclean. & caput omnium ciuitatum: vt in §. si iuncta glo. insti. de satisf. tutorum. & omnium nationum: vt est text. in capit. beati. 2. quæstio. 7. & quomodo alijs pluribus nominibus nuncupatur & illustratur. gloss. est ad hoc expressa & notanda in verbo anterior. in authen. vt Ecclesia Romana ceterum annorum, &c. in princ. colla. 2. & de ea alibi.

Ioan. Ludou. Viualdus de Monte Regali in suo opere Regali in tracta. de magnificentia Salomonis, amplè laudauit Hierosolymitanam ciuitatè, quæ dicta fuit Hierusalem, & ibi de eius constructione.

Pyrrhus in suis orationibus laudauit Aureliam. De qua Iurifconf. Marcellus bis fecit mentionem in l. quidam in testamento. ff. de leg. 2. de ciuitate Parisiensi, vide de laude illius per Textorem Niuernensem in sua officina in Cornucopiæ. in litera P. in fi. Et etiam nouissimè Jacobus Capellus habuit orationem in vniuersitate Pictauesi in laudem ciuitatis Parisianæ. Leonardus Aretinus librum vnum de laude Florentiæ composuit. & Sabellius Panegyricum rerum Venerarum. & ita plures de alijs multis ciuitatibus. Addo, quod dicitur communiter in Italia propter celebritatem, Roma sancta, Genua superba, Florentia pulchra, Mediolanum ciuitas populosa, Venetia diues, Bonna pinguis. Quemadmodum dicitur vnus Deus, vna Roma, vna Turris in Cremona, & vnus Portus in Ancona, quæ Portum nunc mirum in modum auctum Adrianus Imperator extruxit. Omitto multa, quæ adduci possent, quomodo vna ciuitas est maior alia, vt ciuitas metropolitana est ma-

ior altera, quo ad dignitatem. vt dicit Bal. in leg. ff. de excus. rut. Et ciuitates propriè appellatur, quæ habent Episcopum. c. Episcopi. 80. dist. c. 1. de priuileg. de istis amplè per Bar. in extrauag. quoniam. col. 2. per Doct. in c. si ciuitas. de sen. ex. com. in 6. per Archid. in c. statutum. de rescrip. eo. lib. 6. vbi dicitur, quod causæ commissæ à sede Apostolica in ciuitatibus aut locis insignibus. agitantur sunt. In Francia verò appellamus ciuitatem villam, rus verò villagium. Sed nullus vsque ad hæc tempora inuentus est, qui hanc nostram antiquissimam, strenuissimam, decantatissimam, inclitatam, ciuitatem Heduanam laudauerit. Vnde mecum sæpe sum miratus veterosam Celtarum incuriam, qui priscorum temporum maiestatem non tam oblitum quam eius aspernati, meminisse sua tantum secula curant, dignantur, obseruant. Habet tamè ad Endoxam stimulos probata vetustas, & sollicitis nostri tæporis hominibus. calcaria priscorum ætas adhibet. Quot Babylon, quot Thebæ, quot Ilion, quot Sparta, quot Roma, quot Athenæ in præclararum facinora, non solum priuatas: sed & barbaras ciuitates egerunt, induxeruntque; quas partim magnis deletas incendijs, & partim laceris resurgentes vestigijs, antiquæ maiestatis suæ literis ætate seruata viuere cernimus. Troia corruit, cecidit Corinthus, flagrarunt Solymæ, periit Milesia, velut Sagunthos, quæ suorum ciuium clades funestas, vultu mœnia, raptos honores, hac vna tantum pensatione bearunt. Quod qui florentissimæ suæ ætatis amplitudines, magistratus, origines & imperia scriberent, vel antequam ruerent, reliquerunt, vel paulò post instaurata pepererunt. Habet suum Iudæa Philonem, Solyma Iosephum, Thucydidem Athenæ, Phrygia Daretem, & Pindarum Thebæ. Sola hæc infelix Hedua, quæ sui nondum genuit Commendatorem, neque quod ingenia sed labor & studia desunt. Quæ prima fuit, quæ secunda, quæ tertia, tam inclitæ ac vetustæ ciuitatis ætas. Cuius arcem (Bibractem ferunt) omnium quæ mundus habet, longè maximum ac copiosissimum oppidum Cæsar edocuit. O Heduanam prolis Mandubiæ decus, Persarum dogma, Plasim Insubrium, Celtarum caput, & Bistoniarum gentis fortissimum robur. Quis tuos canet Heduarum triumphos? Quis tuum à Samothe genus? Quis stantes quondam tibi armore Turres? tua vbi Maiestas? vbi pacta primum cum Pœnis, mox cū Romanis fœdera? Hæc sopis nimium, nimiumque sopit in te Cabillini seu Cabullini rebellio, Araris contentio, Sequanorum iræ, Aruernorum factio, Rhenanienfes, Biturigum amor, & Alsetigenum cognata necessitudo. Indoleo, vt quæ toti? Galliæ Princeps inclitissima, Panarpi nam facultatum Thiarum quondam gesseris, orbata modo & ruinis, neminem ad huc alueris qui te viduam vilo vel encomio vel commiseratione soletur. Miserum herclè. Magna tamen & nobilis impen-

impedio Gentis Heduanæ potètia, quæ quasi fax ardens in totum orbem succensa, per freta, per amnes, per scopulos, per prærupta alpium discrimina Eurum, Aquilonem, Austrum, Zephyrumque; brachio nunquam cedentem remensa, Vmbriam statim domuit Phrygiam, Scythiæ auxit, Thraciam diffudit, terruit Macedoniam, Iberiam strauit, minuit Italiam, Holsatiã struxit, Lusitaniam pressit, occupat Asiam, & parentis Herculis metas transgressa, quod Socrates, quod Plato; quod Pythagoras, quod Empedocles à Chaldeis Aegyptijsque; edicerunt. Persas ante docuerit, quam sciret Athenæ. Nec si Magiã, Poësin, Rhythmos, Mathematicam, Astrologiam, Musicam, & vtranque; Philosophiam statim sibi Græci inuentam prædicent, diuinarum atque humanarum scientiarum Hedua parens, & protologia Græcis inuitis non desinet appellari. Tollat suos Aegyptus Prophetas, Persia Magos, India Gymnosophistas, Augures Roma, Ida Curetes, velut omnium quæ in humanarum mentium captu sunt vates antiloquos. Clarum tamen (quorum Hedua Princeps) si Samotheos Druydas, Magos, Sarronidas, Varies, Bardos, & Choribantas Heduarum sacros progenitores & consanguineos discusserimus, Literarum inde & Philosophiæ magnum quoddam mare solis primum Gallis nauigabile in totum orbem exiit credamus: sine quibus (vt cum Moyse loquar) terra erat inanis & vacua. Et in quo solus domini spiritus ferebatur tunc super aquas, vt eleganter elucida, & adaperuit Claudius Mufard Hedua, vir bonarum literarum, in sua Chronica Samotheorum. Heduos autem Principes Celtarum extitisse satis autumat & asserit Cæsar in suis commentarijs. Idcirco nullus sanæ mentis hesitaret, quin Hedui fuerint illi Celta, qui prædicta omnia fecerunt, & etiam de quibus Symphorianus Campegius in suo lib. de memorabilibus mundi, vbi de origine Celtarum & eorum religione & literis. Quos Celta, authore Berofo, cõdidit Samothes. Fuit enim Samothes frater Gomeri atque Tubalis ex Iapeto patre. A quo primum Britones, inde Galli Samothei dicti fuerunt, & præcipuè Philosophi atque Theologi sectatores eius. Vnde Diogenes Laërtius in principio de vita Philosophorum: Philosophiam, inquit, à Barbaris (quod verbum non protulit citra inuidiam) inuita sumpsisse complures authores asserunt. Constat enim apud Persas claruisse Magos, vt dixi, apud Babylonios & Assyrios floruisse Caldæos, apud Indos Gymnosophistas, apud Græcos Philosophos, apud Aegyptios Prophetas, apud Celtas & Gallos Druydas, & qui Samothei dicuntur. Qui, teste Arist. in magico & Secione in 22. libr. successionum, Diuini atque humani iuris fuere peritissimi, ob id religioni deditissimi, ac propterea Samothei appellati sunt. Quare, vt complures authores tradunt, philosophiæ initium & literarum simul, non à Græcis, sed anti-

quissimis Samotheis emanauit. Ergo, quoniam Galli utebantur literis quibus & Græci, vt testatur Cæsar lib. 6. commentariorum, easque; à Samothe patre Dite habuerunt, vt ibi dicit. Necessario est fatendum, vt non à Cadmo: sed à Gallis, tã Galathæ quam Meones & Gallogræci, totaque; simul Græcia easdem habuerunt: argumèto sunt quæ authores produnt. Xenophon. li. de equiuocis temporum, & Archilochus sic dicens, Græci Barbariem quandam vetustam & nõ Phœnicam ferebant, quia nihil Phœnicum habent, vt cernimus, sed Galatharum & Meonum figuras retinent, &c. Et Iosephus cum pluribus alijs. Berosus verò notat, quod anno 4. Nini, à quatuor Saturnis gestum sit. Tres enim Saturni, Tubal Hispanus, Samothes Gallus, Thusccon Germanus regna sua legibus formant. Quartus verò Saturnus, Camesès, quæ ab Aegypto colonias in Thusciam aduexerat, contra Thusccon iam legibus & literis à Comaro formatas, corrumpere satagebat magica & vitijs. Vnde Diodorus ait in quarto, Hunc Saturnum filium cœli, qui regnauit in Italia, Sicilia, & Lybia, fuisse summa impietate & auaritia præditum. Quod verò his temporibus literæ & carmina apud Gallos essent, non solum ex Berofo Chaldeo, sed etiam ex alijs proditur. Samothes quoque cognomine Dis, literas sagas dedit, quæ Phœnices erant, à quibus Græci suas formaerunt, quas principio Galathis & Meonibus tradiderunt. Galli à Dite disciplinas naeti, etiam vsque ad sua tempora eas retinuerunt, vsque literis, quibus & Græci. Xenophon quoque; dicto lib. de equiuocis, ait, Cadmum intulisse Græciæ literas similes Galathis & Meonicis magis, quam Phœnicis. Igitur ante Cadmem fuere literæ, Philosophia, Carmina, Theologia, & Leges Gallis, maximè apud Celtas, & per multa secula & ætates. Nam, vt dicit ipse Archilochus in lib. Epithetorum de temporibus. Græci à Cadmo literas habuerunt, quæ Homero, iudicio totius Græciæ eximio Poëtarum habito, Olympiade 23. & à Troiæ excidio anno 50. & qui fuit ante Romam cõditam annis circiter 160. soli ius tributum fuit emendandi characteres, & nomina, linguamque; Græcam. Quæ ipse Cadmus Samotrax, ferè barbara & plena ruditate attulit sub excidium Troianum, cum rursus esset à fuga, quã inierat ob certamen. Hic ergo Homerus reformauit prædictos characteres, & græmaticæ præcepta græcis primus depit, cum antea quisque; sermone scriberet & loqueretur vernaculo, quem etiam Italia, quæ & magna Græcia, suscepit, Nomine autem (vt continetur materia) arguit à Sarrone Duce Sarronidas dici Gallos doctos, de quibus lib. 6. Diod. scribit amplè. Sanè non est estimandum, ante Sarronem non fuisse literas, & Theologiã atque; Philosophiã apud Gallos, cū supra. probatum fuerit ea extitisse Samothei tpe, sed vt ipse Berosus ait. Nõ erant Gymnasia publica, quæ sola mitigant humanam ferociã. Nam dicit ipse lib. 5. quod tempore Zanei Nymi filij quidè Semiramidis,

& etiam tempore quo Oſyris agriculturam doce-
re mortalibus cepit. Apud Celtas Sarron, qui, vt
cōtineret ferociam hominum, publica literarum
ſtudia inſtituit, vnde apud eodem Celtas à Samo-
tho ſapientia, à Dryo Philoſophia, Aſtologia, &
augurandi ſcientia. Carmen verò & Muſica à Bar-
dore rege primò inuenta fuit, & Celtis edoſta.

Vnde redeundo ad ciuitatem noſtram, certum
eſt, quod cum ipſa fuerit præſtantiffima & præci-
pua in ea Gallia Celtica, quod totius Celticæ Gal-
lia: principatum obtinuerit: & ſic literæ primo in-
uētæ & edoſtæ fuerūt in hac ciuitate potius quàm
in alijs. Nam, vt communiter videmus in ciuita-
tibus primarijs & principalioribus ſeu capitalibus
doctores & literati inhabitant & morantur, vt in
ciuitate Pariſienſi, quæ eſt caput totius regni Fran-
ciæ, vbi peritiores vt plurimum reſident, ibique
artes proſitentur in omni ſcibili, dempto legali
ſtudio.

Facit ad prædicta, quia de iure in ciuitatibus &
non in caſtris ſtudia generalia debent eſſe, vt in
procem. ſforūm. ſ. hæc autem tria, & in l. vnica. C.
de ſtudijs liberalib. vrbis Romæ. lib. 11. & ibi gloſſ.
& Io. de Platea poſt Barto. notant. & etiam glo. in
verb. Bononia. Ioan. And. Panor. & Fel. in proce.
decretalium.

Cuius quidem ciuitatis Heduoꝝ antiqua To-
pographia, partim in ſuburbijs, partim intra mœ-
nia, vt in vicis & eiufdem ædificijs, in quibus olim
templa ac diuerſorum deorum oracula, magna-
tumq; palatia crecta fuerūt, quæ adhuc antiquum
ſibi retinent nomen. ſequitur:

Hæc igitur ciuitas Celtarum caput, Mandubio-
rum honor, & gloria, nō ſine magna honoris præ-
ſatione Auguſtudinum nominanda, tantis ſtrata-
gematibus clara. Cuius incolæ à Romanis modo
amici, modo fratres, verū & conſanguinei vo-
cabantur. Tanta, mehercle, eos ambiuit dignitas,
& excellentia, vt in ſenatu quidem Romano pri-
mum ſibi locum uſurpauerint. Id antiquo fœderi
datum. Huius murorum ambitus ad duo miliaria
protenduntur. Terra eius ſatis fertilis & pabuloſa
riguaq; cum fluminum, tum fontium aquis, quæ
frumenta, ſiliginem, ordeum, auenam, & omnis
generis pecora vbertim gignit, nemora & glandes
producit. Ab oriente & meridie montibus eleua-
tur nemoroſis, à ſeptentrione vero & occidente
vallibus deprimitur: ſaltē circa eius medietatem,
à qua planicies amœniſſima ad ſeptentrionem in
longitudinem duodecim millium paſſuū exten-
ditur, & vndequaq; fontes, riuulue circumfluunt.
A ſeptentrione habet Arōtum piſcibus luxurian-
tem, Auturanumq; ſinu ſuo ſuſcipientem, & plu-
res alios fluuios, qui tandem in Ligerim defluit. A
meridie verò fluuium, ne dicam riuum habet ex
ſtagnis velleris progredientem: partim in circuitu
vrbis circumfluentem, ſuper quo ſunt (opus me-
morabile & vtile) multa molendina, in quib. fer-

mè tota ciuitatis annona teritur & mollitur. Ita-
que, ab oriente ex murorū vrbis fundamētis cele-
bratiſſimus ac ſacer fons lepidiſſimus, aquis ſatu-
riens exiſtit, dictus fons ſancti olei, vbi ducum vul-
nera (cum è bello victores ſauciati redibant) hæc
aqua mundabantur: Omni quoque ex parte hæc
ciuitas aquis irrigua eſt. in hac part. erant Theatra
ampliſſima, quæ his dieb. diruta conſpiciuntur in
loco vulgo vinea bouſferandi nuncupato.

A plaga exinde orientali extra tamen mœnia:
& non procul, excelsi montes & colles figurantur,
qui per meridiem tranſeunt, & arboribus & fru-
ctibus præcipue piriſ, quæ apud vulgus dantur ſi-
ne regula, omniq; ſerarum genere prædiuites, ad
occidentem vſque protenduntur: & ibi antiqui-
tus erant piſcinæ vel clauſtra ſerarum, in medio
quorum, mons eſt longitudine octingentorum
paſſuum quodam paruo frutice præ cæteris excel-
lens, quo ſolus abundat ille mons, ita quod plures,
qui totum penè peragrauerunt orbem, retulerint
nullum ſimilem fruticem alicubi vidiffe. Nec Pli-
nius nec Macer aliqualem de hoc exiguo frutice
mentionem fecerūt. Fructus eius granum eſt, co-
loris vbi ad matureſcit, ſere nigri, eſt boni ſaporis
& odoris, qui plures indigentes villicos in his par-
tibus, vt eſca paſcit, dum artus cancri Phœbus ſuo
curſu comprimit.

Eſt & alius mons tendens ad occaſum, mons ca-
lidus dictus, vbi præcocia fructuum genera inue-
niuntur propter ſolis reuerberationem, qui tota
die ibi lucere conſpicitur, in valle eius habens flu-
uiolum, vernacula lingua vocatum, Mengues. Mu-
ros verò manu potius Deorum ac ſupernaturali,
quàm humana cementariorum compositione
præualidos habuit & habet, quos centum exorna-
bant turres ad Barbarorum incurſiones compri-
mendas. Ingentes portæ, quibus ſingulis portali-
tia, quæ de cœlo pendere videbantur applicata ex-
titerant: & de quib. hoc auo, quo ſerè integra per-
manſere, & quæ adhuc paruula cūctis adſunt, Por-
ticulaſ habebat. Itaque tam hanc quam eiufdem
ſuburbia multorum Deorum gentilium venuſta-
bant delubra, multisq; & varijs inſignib. vicis (no-
mina eorundem antiquiſſima tanquam excellen-
tiora adhuc retinentibus) dorata fuit. Excellentia
enim potius immortalitatem ſapiunt: quam vilia
& minima. Et inſignia & illuſtria loca difficile ab
hominum memoria euaneſcunt. Enimvero in
ſuperiori huius ciuitatis parte Capitolium ſitua-
batur, vbi nunc vicus eſt, lingua noſtra vocita-
tus, *le chapiteau*. Licet forſan taliter potuit denomi-
nari, vbi, ſi quid violatum erat, aut facinus com-
miſſum, quod caput & vitam hominis peteret, ca-
pite violatoris expiabatur. Cui adiacet etiam vi-
cus fraxineus (in quo moror) eo vocabulo dictus,
vbi Apollinis oraculum varijs bellorum trium-
phis referunt fulgebant, cui inhærebat grandis
fraxinorum copia ipſi Apollini ſacratarum, Ed:
quod

quod nunquam (vti laurus) iactantur fulmine, &
venenis (inquit Plin. lib. 16. c. 14. & lib. 24. c. 8.) ob-
ſiſtant. vt noſtra aſſolet ætate fieri, qui eccleſiaſti-
corum templorum cœmiteria grandib. vlmis cœ-
lum ſere perſingentibus replēt. Sic antiquitus iſte
arbores eiufdem Apollinis templum venuſtabat.
Et non ſine magnæ cogitationis in miniſterio tem-
plum hoc Apollinis fuerit in ſuperiori vrbis parti-
cula collocatum. Nam, ſicut Apollinem ſcientia-
rum, & Philoſophiæ inuentorem eſſe perhibent,
ſic ſua induſtria, ſua inuentione, ſua deniq; ſagaci-
tate, tanquam cæteris dignior in vrbe præfereba-
tur. Tum etiam, quia cum conditor noſtræ ciuita-
tis fuiſſe perhibetur, vt inferius dicetur, nō mirū
ſi ſuperiorem vicū vrbis à fraxino arbore ſibi dica-
ta denominari. Tum & alia conſide. quia ibi lite-
rari, huic Philoſophiæ dediti, ſapiētēſq; viri (prout
hæc noſtra tempeſtate epiſcopi, ſacerdotes, præto-
res, doctores, canonum ſtatura, prætorum quoq;
iureconſultorum leges, decreta, ac rationes proſi-
tentes cæteræq; bonorum morum Archetypicæ
exemplaria) exiſtebant. Qui quidem tanquam di-
gniores præferēdi ſunt. Eſt & alius paulo verſus oc-
cidentē declinando vicus caninus. In quo idolum
Anubis, quodam Phano ob eiufdem Anubis ho-
norem ſanctificato, venerabatur, quod caninum
habebat caput. Teſte Herodoto lib. 2. ſub cuius tu-
tela incolē huius ciuitatis, vt à latronum incurſio-
nibus, depredationibus, furibusq; præſeruarietur,
ſeſe ſubijciebant. Nam ſicuti canes pro hominum
cuſtodia naſcuntur, ſuoq; latratu arcent fures, ſic
hic Anubis, vt arbitrabatur, procul arcebat fures,
& vbi capti erant, hoc in templo Anubis, tanquam
pinguis victima maſtabantur.

Fuerūt præterea in hac ciuitate reges ſeu reguli
(qui à regendo dicti ſunt) quibus tota Heduoꝝ
regio ſeu prouincia ſingulis assignata particula tā-
quam præſectis regenda ac moderanda data fue-
rat, vt vnus limitibus Sequanorum præſectus: Alter
Rhemorum, alter Aruernorum, &c. fines vigilan-
ti cura ac ſtudio regeret. Et ſi quid contra Augu-
ſtunos, hoſtes moliti fuiſſent, aut innouaſſent,
vbi id aſciuerit rex, cui commiſſa fuerat, hæc re-
bellis pars Vigobreto, populoq; Heduoꝝ quā citius
potuiſſet renūciare tenebatur: vt legatis cadu-
ceatq; exploratoribus miſſis aut bellum aut pa-
cem indicerent, aut componerent. Quorum qui-
dem regulorum domicilia, palatia ingentia, auro,
diuerſorumque ſpecierum gemmis cruſtata in
vico vſq; in hodiernum diem dicto regum ſtabi-
lita fuerūt. Vel forſan regius vicus dictus fuit, quia
regia via erat, hoc eſt communis & publica, & que
latoreræ.

Nam & in vrbe magiſtratus vnus, qui annuus
(prout nunc retinent adhuc nomen antiquum)
creabatur, vitæ, & necis in ſuos poteſtatem habēs.
Qui, vt vir à virtute, ſic & ipſe Vigobretus à virtu-
te quam debet habere, nomen fortiit: & iuxta

alluſionem vocabuli in vulgari noſtro dicitur,
Vierg.

Adeſt & conſequenter in medio vrbis Campus
Martius, nunc Campus diui Lazari vocitatus, vbi
militum claſſes, ac peditum cohortes turmæque
bellatorum hominum, quoties ad bellum opus
fuiſſet progredi, arma ex templo Martis conſeſſim
aſſumebant.

In ſuburbijs verò à plaga Orientali, eſt monti-
culus Philoſia nuncupatus, vbi templum Cupidi-
ni Deo amoris dedicatum habebatur, à Philoſ,
quod eſt amor dictum, in quo iuuenulæ virgi-
nes ſub tutela Cupidinis aderant, Amorum furta
deſcribentes, quæ poſtquam euribaticauerāt, hoc
eſt, improbis morib. vſæ fuerant, inq; fornicatio-
ne repertæ, & ſpurciſſimæ Veneris illecebris irre-
titæ fuerant, in viciniore alio monticula paulo al-
tiori, vbi Veneri adſunt conſecratæ ſpeluncæ (ſicut
olim Romæ in regione ſuburbana Meretricum
diuerſoria erant) eo, quod calet ſua furta Venus:
Adſunt, & dum, arbores, & nemora alta, iuxta
quæ templum Veneri, & Priapo dicatum conſpi-
ciebatur, in quo Cuculus Veneri, & Priapo conſe-
cratus (eo quod ſit auis adultera, & mœcha) vene-
rabatur. Vnde dictus eſt hic locus vſque nunc Cu-
cubarrus, hoc eſt, è barrho ſine ebore cuculus, qui
ob honorem ſupradictorum ibi colebatur. Nec
iſtud incredibile videri debet, cum adhuc lupana-
ria tolerantur. Nam, vt dicit text. in l. ancillarum.
in ſ. ff. de pet. hære. in nonnullorum honeſtorum
virorum prædijs lupanarij exercentur. Et meretri-
cium toleratum ab Eccleſia, vt maius malum cui-
tetur, ſecundum Panormitanum in c. inter opera
charitatis. extra de ſponſalib.

Redeundo ergo, vnde digreſſi fueramus, non
longè ab hinc mons eſt Iouis. Samotheſ enim no-
ſtræ proſperitatis autor, cum per montium cacu-
mina deambularet, huc appuliſſe, & ibi Ioui Olym-
pico primum limitibus Sequanorum præſectus:
& eſt hic locus mons Iouis: & ibi vnus ſuorum
nobiliorem cōſtituit, qui adhuc ibi tempore præ-
ſenti caſtellū habet, & vocatur dominus de mon-
te Iouis, qui eſt ex vna antiquiſſima, & nobiliſſima
Heduoꝝ familia. In parte verò occidentali
mons eſt ſerè nubibus proximus, diſtans ab vrbe
vno miliari, & eſt quercubus plenus, qui & hoc
die mons Druidum appellatur: eò, quod ibi Drui-
des, Gallorum Philoſophi, & Sapientes, ac vates
Iouis, & Berecynthiæ matris Deorum ac Mercurij
ſacra celebrabant, dictiq; ſuere Druides à dryos,
quod eſt quercus, quoniam ipſis Ioui, & Berecyn-
thiæ quercus eſt ſacra, teſtante Claudiano de raptu
Proſerpina.

Hi quippe Druides Ephemerides, ſue ſingulo-
rum temporū annales, & quicquid ſingulis dieb.
in vrbe, aut Heduoꝝ regione efficiebatur, ſoli me-
moræ mandabant, & ſacra curabant, memori-
terq; diſcebant, neque ea literis mandare ſas erat,
ne in

ne in vulgus disciplina efferretur, & vt memoria studeant. (nam quæ literis mandamus, memoria tenere negligimus, cū ea, vtpote scripta, vbi opus fuerit, facile reperire confidamus.) quod efficit, vt nihil de huius ciuitatis constructione ac ruina inueniatur, & quod semel in mente reposuerant, vt magis in pretio haberentur, difficile id prodibāt. Vnde ipsi deletis, deleta iacuerunt singula egregia eiusdem ciuitatis, prouinciarumque facinora. Cum id soli rescirent, & antiquiores id iunioribus eiusdem sectæ Philosophis docebant. Si verò quicquam scriptum foret, dum hostes ciuitatem obsiderent, cum dijs sub quorum tutela omnis arbitrabatur esse ciuitas: exemplo Troianorum, qui semper suo iure estimauerunt alienos, & precipue hostium Deos deprederi, rapuerūt. Sapientes exinde hi Druydes omnium ore iudicabantur, vnde publica & priuata iudicia eorum fidei mandabantur, vt de sacerdotibus antiquæ legis Maccabæorum 1. & 2. & Deut. 17. legitur. Illi (teste Cæsare lib. 6. de bello Gallico) rebus diuinis inter sunt. Sacrificia publica ac priuata procurant, religiones interpretantur. Ad hos magnus adolescentium numerus disciplinæ causâ cōcurrit, magnoque hi sunt apud Heduos honore, de publicis priuatisque controuersijs cognoscunt: & si quid est admiffum facinus, si cades facta, si de hereditate finibusue controuersia est, idem discernunt, præmia pœnasque constituunt. Si quis autem priuatus, aut publicus eorum decreto non paruerit, sacrificijs interdicitur. Hæc pœna apud eos est grauissima, quibus ira est interdictum. Hi verò, qui interdicti fuerant, numero impiorum ac sceleratorum habebantur: His omnes decedunt aditum, sermonemque defugiunt, ne quid ex contagione incommodi accipiant, neque his petentibus ius redditur, neque honos vllus communicatur. Et illi pœnæ, hodie excommunicatio æquiparatur. Et, cum prædicta ita cum nostra religione conueniant, vt non temerè quis crederet, modum hunc quo Pontifices solent contumaces, aut delictum aliquod deliquentes præuaricantesque; anathematizare seu excommunicare: illisque simul sacris interdiceret (quod hoc vnicum Ecclesiæ reum terrificumque; fulmen existit) ab ipsis Druydis esse mutuos. Qui quidem Druydes, etiam apud Cartum morabantur hac lege, vt sex mensibus Hyemalibus Cartum, rursus verò sex alijs æstiuilibus. Augustudunos haud absurde habitauerunt, vt de Apolline ex Seruio. 4. Aeneid. secerni potest, quod Virgil. hoc innuit disticho:

*Qualis vbi hybernæ Lyciam Xantiq; fluuenta,
Deserit, ac Delum maternam inuisit Apollo.*

Qui sex mensib. apud Patharam Lyciæ urbem: Sex verò alijs æstiuilibus mensibus apud Delon responsa canebat. Quod & de Druydibus satis exprimit Cæsar loco superius allegato, dum dicit: Hi certo anni tempore, in finibus Carnutum, quæ

Regio totius Galliæ media habetur, confidunt in loco consecrato. Huc omnes vndique, qui controuersias habent, conueniunt: eorumque iudicij, decretisque; parent, plerique illud discendi causa proficiunt. Hi pariter Druydes hominem diuinationi destinatum ferientes ex ipso afflicti, impatienciaque modo, sua vaticinia assumebant. teste Strabo. lib. 4. volebant itaque in primis non interire animas, sed ab alijs post mortem transire ad alios: atque hoc maxime excitari ad virtutem putant metu mortis neglecto. Multa quoque de sideribus atque eorum motibus, De mundi ac terrarum magnitudine, De rerum natura, De Deorum immortaliū vi atque potestate disputabant, & iuuentuti tradebant. Credebant insuper, pro vita hominis tantum hominis vitam redimi posse. Sed Senatusconsultum Gn. Cornelio Lentulo & P. L. Craffo consuli. factum est, ne homo immolaretur: vnde hoc sacrilegij genus sublarum est.

Præterea, hos Druydas Gallorum, sustulit Tyberij Cæsaris Principatus, Anno regni eius VII. vel eo circa, vt Plinius refert etiam Aymarius Riuallus Allobrogus. Sed de monte Druydum (qui vt diximus in sub urbano Heduarum tumescit) & de Druydibus, & eorum excellentia sufficit. Restat, vt consequenter materiam consequamur. In arcto ferè aspectu iuxta Aroti fluuenta phanum Plutoni & Proserpinæ consecratum locabatur, vbi Arioli, Augures, & Genethliaci augurabantur. Cuius quidem Phani grandis portio, imò verius maior ad modum turris quadratæ altissimæ, hodiernis diebus apud nos conspicitur: Et locus ille prope portam vrbis est, & nuncupatur nostro idiomate à prædictis genethliacis, geneftoye.

Multa insuper de antiquitate huius Augustudunorum ciuitatis dici possent. Tamē, quia haud facile rationibus, & vestigijs comprobari possent, sicut quæ supra scripsimus. Ac etiam cum nomen suum ipso ex numine quæsitum habeat. Cætera Hæpocrati mandamus, præter quod Apollinem huiusce vrbis fundatorem, & ab Auge quæ & Chione dicebatur eiusdem Apollinis vxore Augustudum anno 58. post diluuium, vel eo circa nominasse, ac Castrichion (quod Barbari castrum caninum vocitant) paulo post construxisse, qui bene legerint non negabunt. Quæ quidem, eò, quod de ipsa quid Apollo suspicabatur, dolore compressa ac extinguita est, & sub Pyramide quæ in monte Cucubari hac nostra tempestate cōspicitur sepulta iacet. Ita nobilium tumuli illis temporibus ornabantur. Apollo verò Delphos petijt, & de his satis scriptum est in comment. nostris super consuetudinibus. ducat. Burg. in proce. super illo verb. *Dofum.*

Cur verò Hedua dicta fuerit, satis ex commentarijs Iulij Cæsaris conspici poterit. Sed iudicio quorundam doctissimorum dicta fuit Hædua, ab augurio duorum hædorum inuicem in aere pugnantium

gnantium & salientium, qui ab coadunatis incolis, cum de nomine post primam eiusdem vrbis oppugnationem certarent, vis fuerit (vt legitur de nomine impositione Romanæ ciuitatis, quam à Romulo Augurij victores, eò quod duodecim, Rhemus verò sex viderat vultures Roma denominata fuit.) Sic Hedua ab hædis dicta fuit. Et hoc satis liquido comprobari poterit. Nam sicut hædi tunc temporis inter se pugnant, cum de nomine cōquereretur, sic Heduis innata est quædam factio & temeritas (vt verum fatear) ita vt sæpe inter se pugnet, & sæpissime bella ciuilia & intestina oriantur, quæ in longum protelarentur, si eiusdem ciuitatis rectorum & aliorum superiorum prouidentia abesset. quæ dictis Cæsaribus in suis comment. lib. 6. de bello Gallico satis cōprobat. dum ait: Namque omnes ciuitates in partes diuisæ sunt duas, &c. & idem in 7. lib. eorundem, inquit: Ciuitatem Heduarum omnem esse in armis, diuisum senatum, diuisum populū, suas cuiusque clientelas, &c. Quæ quidem solita apud Heduos diuisio, principalis causa primæ etiam secundæ huius ciuitatis destructio nis fuit. Nam cum vnus nobilium eiusdem ciuitatis suum non poterat adimplere votum, armis experiebatur, totam gentem aduersus gentem concitabat, & inter se pugnant (quod adhuc his diebus efficitur) inimicos ac hostes subtili medio in urbem reponebant. Quod fit, cum ideo medio datum esset quod soli non potuissent, hostes cum alijs præualuerūt. Et ita prius factionibus, & seditionibus fuisse ab hostibus, cum suis incolis destructam ciuitatem arbitror. Sæpe. n. fit, vt pprijs vrbibus, ciues magis quam hostes noceant. Verum interea paulo altius & circumspiciendum inquirere libet, vnde tanta Heduis inflicta strages, & ruina, quæ nunc circumspicitur illi inesse, & quæ secunda fuit & maior huiusce vrbis oppugnatione. Romanos (scelus infandum) hoc perpetrasse aiunt, teste ipso Cæsare loco supra allegato, ipso dicente in Heduos castra mouisse. Cum enim ad populū Rom. de huius Heduarum ciuitatis nobilitate, præminentia, & autoritate crebri rumores affererentur: Illa nempe p. vniuersum orbem celebrabatur, tum propter eius antiquitatem, tum propter opes, tum propter libertatem, tum denique propter suorum incolarum primam nobilitatem: quamuis tamē bellum aduersus Sequanos, Aruernos & Rhemos, qui non potuerunt quicquam contra Heduos, nisi aduocatis Germanis mercede, pluresque; alios sui collinaitaneos solū, tantopere de principatu, potentatu & autoritate contenderetur, dicente sic Cæsare lib. 1. & idem lib. 6. sic inquit: Cum Cæsar in Galliam venit, alterius factionis principes erant Hedui, alterius Sequani. Hi, cum quod se minus valerent, præsumma autoritas, & antiquitas erat in Heduis, magnaque; eorum clientelæ, & nonnunquam de principatu armis contendunt, &c. Et sequitur, Aduentu Cæsaris facta commutatione rerum, obsidibus. Heduis red-

ditis, veteribus clientelis restitutis, Sequani principatum, quem vsurpabant dimiserunt, in eorum locum Rhemi successerant. Hi enim Sequani, propter veteres inimicitias nullo modo cum Heduis coniungi poterant. Eo tunc statu res erat, vt longè principes haberentur Hedui, secundum locum dignitatis Rhemi obtinebant, &c. Totius ergo Galliæ Celticæ principalis erat Hedua, & metropolis, inquit Raymundus Marlianus in indice suo commentariorum Cæsaris dicēs: Celtarum clarissimi sunt Hedui. & 1. li. commentariorum Cæsaris: Senatusconsultum quotiens honorifica facta in eos essent, vt omni tempore totius Galliæ principatum Hedui tenuissent, pluresque; Cosmographi id attestantur.

Vnde cum Romani hanc resciret esse tam opulentam & potentissimam, huius laudis & honoris inuidi Heduis legatos miserunt significantes, totam Romanorum gentem cum Heduis coniungi vellet, æternumque; fœdus, ac amicitias componere, & pacisci, cum viderint hanc Heduarum prouinciam diuersis variisque; bellorum anfractibus, prædonum incursionibus ac tumultu infestari. Et turpe inesse huic tam antiquæ ciui. quæ in tranquillâ sibi debere pace regere subditos, & quæ alijs longo tempore dominata est, nunc hostibus cōprimi & agitari, dicentesque; hanc inesse populū Ro. consuet. vt socios atque amicos non modo suis nihil deperdere, sed gratia, dignitate ac honore auctos velint. Multa præterea Heduis pollicentes, si cum Romanis cōiungi, fidemque illis polliceri, & seruari, eos totarum Galliarum Ro. medio principes futuros. Mos itaque; illorum erat, quotiens aliquos videbant angustari, & ab alijs opprimi, his scribere, vt cū ipsis iuncti possent eorum imperio potiri & hanc gentem suppeditare, occasionemque; eos inuicem habere, licet tamen non eis inimica, neque odiosa foret. Sed solū, vt sub illo amicitiae fictitio nomine, tandem possent & hostes & quondam amicos, subtili medio in seruitutem redigere, & eos subiugare, vt prædominarentur, quod fecerunt Iudæis, quibus multa promiserant, vt patet lib. Machab. 1. c. 8. & c. 14. & tandem eos penitus destruxerunt. Quocirca si Hedueses eorum præsidio exilioque ad hostes debellandos egerent, id extemplo illis renunciarēt: vt possint ex tempore ad bella milites aduocare, congregare iumentorum & carrorum quammaximum numerum, semetipsos quammaximas facere, vt in itinere copia frumenti suppetere possit, galeas, enses, sutaque; virorum parare. Adiurantes insuper populū Ro. semper ipsis Heduis esse fidelē, eosque; quammaximo honore habere ac fratres & consanguineos esse fidelissimos. Tandem, vt breuius absoluaui, sub illa dissimulatione (quæ minime in amicitia decere videtur) aureos polliciti sunt montes. Qui quidem Hedui (quibus natura est facile, quæ noua sunt credere, decipi que; ac se potius in extraneorum & Barbarorum quam vicinorum amicitiam semper cōiungere soliti) de responsione Ro-

ne Romanis facienda curauerunt. Cōuocatis igitur totius Heduoꝝ prouincię & ciuitatis regib. ſenioribusq; a ſenatu Conuiſto Litanioq; & Cor- to, qui hoc tempore magiſtratui Heduoꝝ præ- rant aut præſſe poterāt (quem Virgobretum ap- pellant Hedui, quamuis tamen nunc huic magi- ſtratui vnicus præſit) Romam Diuitiacum ad ſe- natum populumq; Rom. mittunt, auxilij petendi cauſa: quia eo tempore a Sequanis infeſtabantur, in tantū q̄ Germanos & Ariouifiſtum Sequani ſibi adiunxerant, eosq; ad ſe magis pollicitationib. ia- cturiſq; perduxerant. Heluetij itaq; iā cum Sequa- nis per anguſtias & fines Sequanorum, ſuas copias traduxerant, & in Heduoꝝ fines peruenerant, eorumq; agros populabātur. Hedui quippe ab his ſe ſuaq; defendere nō poterāt. Hi igitur Sequani, ne ignoſcētes procedamus, inquit Cæſar loco præ- alleg. & Strab. in ſua Geograph. li. 4. trans Ararim habēt domicilia, & Roman. & Heduis dudum ad- uerſantes, Germanis ſapius adhærebāt, eorumq; impetus in Italiam inuitabant, roburq; non me- dio cre oſtentabant. Adeo, vt illis cōmuniter qui- dem im mixti eorum vires amplificarent, deſiſten- tes diminerēt. Aduerſus Heduos, & hæ ſanē cau- ſa & fluminis cōtentio, inimicitias auxit, qui gen- tem vtranq; dirimit, quæ ſibi propriam vendicat Ararim, ſibiq; veſtigalia pertinere certat, &c. Hæc Cæſar. Dixit in ſuper Heduoꝝ Genſem omni tempore de ſenatu populoq; Romano beneme- ritam. Cuius quidem Diuitiaci oratione a ſenatu populoq; Ro. audita, conſeſſim Cæſarem cum in- numerabili armigerorū bellatorumq; virorum multitudine ad Heduos p̄ſidij cauſa mitto, vt trib. Heduis (quo quidā fratrum nomine iam Romani Heduos decorauerūt) ſubuenire poſſint. Aſſignan- tes in perpetuum Heduis, in ſignum eorū foederis amicitia & fraternitatis, primū in ſenatu (res pe- nē incredibilem) locum, q̄ tamē durable non fuit. Poſtquam enim Cæſar citra mōtes copias ſuas, & innumerabiles peditum, bellatorumq; virorum regiones, quas ſecum habebat traduxerat, ad Ario- niſtum Germanorum Regem, cum Heluetijs, pro Sequanis contra Heduos pugnantē legatos mittit (ipſo teſtante lib. ſuorū comment. primo) qui di- cerent, nequam multitudinem hominū amplius trās Rhenum in Galliam traduceret. Deinde ob- ſides, quos ab Heduis haberet, redderet, Sequaniſ- que permitteret, vt quos illi haberent voluntate eius reddere illis liceret. Neue Heduos iniuria la- ceſſeret, neq; his ſocijsq; ipſorū inferret bellum. Si ita id faceret, ſibi populoq; Romano p̄petuam gratiam atq; amicitiam cum eo futuram: ſi non, imperaret ſeſe, quoniā M. Meſſala, L. Piſone cō- ſulibus, ſenatus cōſuiſſet, vti quicumq; Gallia prou- inciā obtineret, q̄ commodo reipub. facere poſ- ſet, Heduos cæterosq; amicos populi Romani de- fenderet, ſe Heduoꝝ iniuriā non neglecturum. Qui quidē Ariouiſt̄ ad hoc reſpōdit, Ius eſſe belli, vt qui viciffent, his quos viciffent, quem ad m̄dum

vellent, imperaret. Hæc ſunt verba ex dictis com- men. ſumpta. Verum, vt breui abſoluā, prætereun- do plura bella & prælia, per Rom. cum ſupradictis habita, & poſtquā ipſi Rom. Aruernos, Sequanos, Segufianos Rhemos, Germanos, Bituriges, totaſ- que Galliarum partes & prouinc. eiſdem adiacen- tes in horum ditionem, Heduoꝝ tamē industria, cura & impenſis reſoſuerant, quanquam nulli du- bium erat, quin arma contra Cæſarem in Italia a Cn. Pompeio pararentur. Ipſe autē Cæſar ſuū exer- citum diſtribuit per hyberna. C. Trebon. cum le- gionib. quatuor in Belgio collocauit. C. Fab. cum tot. in Heduos deducit. Sic. n. exiſtimabat tutiſſi- mā fore Gallia, ſi Belgæ quorum maxima virtus, & Hedui quorū autoritas ſumma eſſet, exerciti- bus continerentur. Ipſe in Italia profectus eſt. Deinde hic Fabi, poſt deceſſum Cæſaris ad ſe aduocat qua- tuor bellatorum hominum legiones, quos in Bel- gio collocauerat Cæſar, & Heduum ciuit. intrare mandat, timens ne gens huius antiquiſ. vr̄bis, quæ diu principatū totius Gallia & autoritatē ſum- mā habuerat, & quæ opib. & reb. ad omnia neces- ſarijs, ac viris generoſis, ac ſtrenuis munita erat. in- tantum, q̄ ipſa Roma maiorē in ſuos nō haberet autoritatem, propterea Hedui fratres Rom. dicti fuere, proditione aliqua aduerſus ipſos Ro. vt re- tur: q̄ tamē eſſet contra eorum morem, teſte ipſo Cæſare li. 5. belli Aphrici, vbi inquit, Gallos eſſe ho- mines apertos & minimē inſidioſos, qui per virtu- tem, nō dolum, dimicare cōſueuerunt, & id reſci- ret, Heduos cum Ro. ab initio ita cōiunctos, & ſo- cietatem promiſſiſſe, vt q̄ Romani in Gallia acqui- rerent, nomine Heduoꝝ adeptum foret, & in He- duoꝝ ditionem cederet, certa tamen illis con- ſtituta mercede. Cum nullum ipſi Ro. haberēt in Gallia ius belli, quod tamē minimē curauerunt, imo ſibi ipſis vſurpauerunt. Subſequentē vna die inſauſto nigro ſignata lapillo. Hic Fabius reuol- uens, quæ in Romanos ab adoleſcentib. Heduis & Alexienſib. in ciuitate receptis facta fuerant, poſt Alexienſium cladem & ſubuerſionem (quæ fuit ciuitas maximo nexu cum Heduis coniuncta) & quia ipſi Romani aliqua irritamēta ab Heduis ſen- ſerant, inſcijs tamen patribus & ſenioribus ciuita- tis Hedua, & forſitan hoc a Cæſare in mādatis ha- buerant, timentes ne quid ſibi ſiniſtri vltorius con- tingeret, nocte clam (huius facinoris gente ciuita- tis ignara) in ciues irruunt. & huic noſtro propoſi- to quadrabit, quæ in ſecundo Aencidos Virgilius deſcribit:

Tempus erat quo prima quies mortalibus agris.
Incipit: Cum Romani inuadunt vr̄bem ſomno, vinoq; ſepultam. Cæduntur vigiles, plurimaque perq; vias ſternuntur inertia paſſim corpora, per- que domos & religioſa Deorum limina clareſcūt ſonitus, armorumq; ingruit horror.

Tandē, Romani in cēſa dominātur in vr̄be. Vr̄bs antiqua ruit multos dominata p̄ annos Auguſtu- dunū diuū domus, & tunc in clyta bello Moenia. O fraudulo-

frauduloſa illa fraternitas, quæ in ſua viſcera ſauit, hanc deſtruxere, quæ ante aduentū ipſius Cæ- ſaris in Gallia principatum regnauit annis 4106. & caput totius Gallia Celtica fuerat, & metropo- lis. Quia Cæſar ſub quo proſtrata fuit anno mundi 3158. regnabat. Et Auguſtudinum erectum fuerat anno 63. poſt diluuium. Anno vero mundi 1714. Diluuium etiam fuiſſe perhibetur circa annum mundi 1656. quo colligitur Heduos tenuiſſe De- mocratiam ferē annis 4106. Et, vt verum fatear, tunc Liſci Hedui, cum Cæſarem alloquerentur, adimpleta eſt prophetia dicentis: Neq; dubitare debeat Hedui, quin ſi Helueticos ſuperauerint Ro- mani, vnā cū reliqua Gallia Heduis libertatē ſint erepturi. Quæ verba formalia ſcripta ſunt in i. lib. cōmentar. Cæſaris, de bello Gallico, q̄ de prædi- cta deſtructione dixi, tute perpende. Quia pro cer- to ponere nō auſim, ne diuinare potius, quam ve- ritati inharere dicat. Sed in re parum nota con- iectare licet. Cur tamen a tanta gloria in tantam deueniret calamitatē, & ruinam ipſa Hedua, tem- porū ne culpa, quæ omnia vorāt, an incolarum diſcordia, aut proditione, non ſatis clarum habe- tur. De pluribus alijs deſtructoribus huius cēciui- vide in cōmen. noſtris ſuper conſuet. dūcatus Bur- gun. vbi ampliffimē in proœ.

Præterea, vereor Symphorianū Campegiū aſſerentem, Lugdunum tempore quo Auguſtudu- num ſtabat & ante eius deſtructionem principa- tum totius Gallia Celtica obtinuiſſe. (Cum po- tius ſit in Gallia Narbonen. quam Celtica.) Et q̄ Bardi, hoc eſt, melodiarum Poëtæ: habitabant in ciuit. Lugdunenſi. Cum fundatio Aræ Lugdunen. de qua loquitur ipſe Campegius in libro ſuo de laudibus Lugduni, & Iuuenalis Satyra prima di- cten:

Aur Lugdunenſem rhetor dicturus ad Aram.

non præceſſerit Natiuitatem Chriſti per vnum & 40. annos.

Ignoro tamen, vbi compertum habuit, quod eo tempore quo conſtructa fuit prædicta Ara, iam abolita erat Bardorum & Druydum religio. cum tempore Tiberij Cæſaris fuerit omnino ſublata, vt ante dictum eſt, quodq; Lugdunum conditum fuerit poſt hæc Heduum ciuitatem, plus quam 50. annis, ſatis conſtat. Quia Lugdus qui Lugdunum cōſtruxit, fuiſt Rex Gallia, regnauitq; anno poſt exundationē diluuij 680. poſt verō foundationem Gallia 60. anno ante fundationem Troia 150. an- no & ante incarnationem Chriſti 1037. Si vero ge- neſim ciuitatis eorum voluerint ſcrupuloſius ſci- re & inueſtigare: ſic præmittant: Samothem filium Iaphet primum regem Gallia (a quo Galli Samo- thei, & Philoſophi Samothiam oppidum habi- tantes dicti fuere, quod eſt in Alſetorum patria ſi- nibusq; Heduoꝝ, præſcum adhuc retinens no- men) genuiſſe Magum ſecundum regē Gallorum

qui Rhotomagum pluresq; alias ſui nominis ci- uitates conſtruxit. Hic Magus Sarrona tertij Gal- lia regem (qui primus apud Celtas publica litera- rum ſtudia inſtituit, vt inquit Berofus Babylo- nicus libr. 5.) Sarron vero Druydem, a quo Druydes Gallorum Philoſophi ac ſapientes montē Druy- dum prope hæc ciuitatem Heduum, vt dixi, & Ca- runtum habitantes, qui Eremiticō more in ſiluis habitabāt cum maxima omnium opinione. Quis enim dixerit montem Druydum a Druydibus di- ctum non fuiſſe, & a Bardis Bardorum montē ad- huc in ſinibus Heduoꝝ ſtante? Dryus igitur Bardum, Bardus Longonem, Longo Bardum in- niore, Bardus Lucum, Lucus Celtem, a quo Gal- li Celtici dicti, Celte vero Galatheam que ex Her- cule Libyco genuit Galathem, Galathes verō (a quo Galli prima denominatio) Harbona, Har- bon Lugdum genuit 12. Gallia regem, a quo prouincia & homines cognomen ſumpſerunt, inquit Berofus loco prælegato. Licet Euſebius ſcribat Numacium Plancum Ciceronis diſcipu- lum oratoremq; clariffimū, cum Octauiani Au- guſti temporibus Galliam comatam regeret, Lug- dunum in colle quodā, vbi Arar Rhodano com- miſcetur condidiſſe. Quod etiam Seneca in Epi- ſtolis, cum loquitur de incendio eiſdem ciuita- tis, teſtatur dicens. Huic vr̄bi ab origine ſua cente- ſimus annus eſt ætas, ne quidem hominum extre- ma a Planco deducta. Crederē potius hunc Plan- cum Aram, de qua ſupra, conſtruxiſſe, quam illam vr̄bem de nouo conſtruxiſſe, vel potius ampliāſſe, & reſtauraſſe. Cui quidem geneſi ſupradictæ con- cordat elegans quærimonia ſequens.

Gallia Celtica (cuius illa antiquiſſima atq; no- bilis ciuitas Hedua, quam alij Auguſtudinum vo- cant, Metropolis eſt & Auguſta ſemper) queri- monia:

Collocutores duo. Gallia
Celtica, & conſolator.

*Gallia, quid lacrymas fundis? G. Flere neceſſe eſt
Omni deſertam funditus auxilio.
Sed quid ſtrata iaces? G. Cælo deiecta paterno
In terris qua nunc ſiſtere parte queam?
Quis te deiecit? G. Soboles Noruegica patre
Indiga, qua diuum me genus eſſe negat.
An neſcis primo quod ſis habitata Samoth?
Olim dum Aſſyrias Belus habebat opes?
Neſcio, ſed primum quem ſuggeris illa Samothum,
Inuidia ad medios non ſinat ire Deos.
An regnaſſe Magum neſcis Sarronq; Druydūq;
Et Bardum, & forſit deſuncto Longone Rhomum,
Nannotem, & Francum teq; Lemanne potens.
Gallum Chaldeo fugiant memorata Berofis,
Gallia quos veteres inclita iacet auos.
Nō credo, ita lateat. C. Quid? G. Patrib. inuidet illa
Quos tu ſi rogites non feret eſſe Deos.
Sed qua cauſa Deos gentiles addidit aſtris,
Virtus, quæ Cælos reddere ſola poteſt.*

V 7 7 2 Hæc quoq;

*Hi quoque virtutis limen subiere. G. Profecto
Sideribus dignos, quo minus esse putat.
Cuncta quidem ignotis patriæ nihil in scia credit:
Turba Panympheo plus dabit illa Ioui.
Amplius hæc Dixi quam primo turba Samocho,
Crederet hinc idem nunc tibi stabit bonos.
Veræ referens, Ditem mihi prodidit esse parentem,
Littera Cæsarea testificata manu.
Quæ Druydæ antiqui Gallis monumeta probarunt,
Iudicio infirmi stirps malè sana neget.
Sineget. C. Ac saltem stabit tibi Gallia nomen:
Dum tenet in terris fabula prisca locum.
In Elyta Mandubijs hoc monstrat Alexia campis,
Vrbis Elybij tunc, nunc diruta tota iacet.
Ergo agite ô Galli Ditem in statu parentem,
Qui exhaustas purgat, teste Platone, animas:
Per quem felicitas patet unica semita campi,
Æterne ad superos est quoque lucis iter. Finis.
Cætera quoque de hac ciuitate Berofus habet.
Qualis verò quantæcunque fuerit, fatis ore omnium sic
dicentium fertur.*

*Hedua quanta fuit, magna ruina docet.
Pendent opera interrupta, minç murorum ingentes.
Incredibilis etiam adificiorum moles,
Palatia, strata, columnæ, statua, pontes, aquæ ductus,
verum omnes mirantur portas strataque viarum
& quæ quotidie effodiuntur marmora, complura
monumenta, & Pyramides quæ adhuc extant non
vêtustate consumptæ, videntur & cauerina, fornices,
fundamenta sub agris, sub ecclesijs, sub multorum
eiium domibus, ex quibus quanta olim fuerint ædificia
præclara, quanta insuper fuerit Heduorum potentia,
quisq; certè coniectare poterit. quæ facillè testantur
quanta aliàs fuerit. Item Numismata in ea inuenta,
& alia quæ singula referre tediosum foret. & cū
infiniti sit operis, etiam hoc in loco ad scribendum
idoneum me non satis inuenio, & insequar dictum
Horatij, qui ait:*

*Sumite materiam vestris qui scribitis æquã Viribus.
Vnum superest, vt ea, quæ nunc extant in hac ciuitate,
quam loci virtus, & ciues quidem fortunatè restaurando
valde magnificauerunt, non omitantur, quia etiam
laudanda sunt, puta Basilicæ ingentia ædificia,
præclara mœnia, ac magnifica tecta, religiosa delubra,
fana augustissima, admirabilia templa omni nitore
fulgentia & ornatissima. Et ex his Basilica maior
& antiquior matris & Cathedralis in honorem Dei,
ac beatorum Nazarij & Celsi Martyrum dicata firmiter
fundata extitit. Post hanc verò diui Lazari etiam
Martyris est templum magnificum. In quo inter plura
pinacula, est vnum lapideum miræ altitudinis & stru-
cturæ, de quibus infra.*

*Sunt & ibi reliquiæ sanctorum, præcipuè corpus
S. Lazari, ad quæ recurrunt plures morbo grauari,
& sanantur, faciesque peregrinis deuotis ostenditur.
Cuius Zoologia (prout ab Heduis an-*

*no domini 1516. in amplissimo theatro per varias
personas lusa fuit in mensè Augusto) carmine Sapphico
Adonioq; edita à Petro Turello Heduen. viro vndequaq;
litteratissimo, sequitur:*

*Rhetores Gallam taceant ad aram,
Nauiget quo vult Ararim Sedunus,
Nec virens sacra Druydes celebrant
Ilicè vifcum.
Sed suum patrem recolet beatum
Cælicolis toto modulis in orbe
Lazarum, tristis pheretro leuatum
Hedua felix.
Qui Palestino genitus parente,
Velitum sacra nituit phestra
Militum inter sarrapas gentes
Sanctus athleta.
Et per audaces brauium reportans,
Materi cunctas repulit phalangas,
Vicit ac omnes agili coæuos
Dexteritate.
Moribus præstans meliorq; prole,
Nemini claris Solyinis secundus,
Qui fugit sola Syria superbum
Domo tyrannum.
Sanctior vita totiens benignum
Qui suum felix meruit fatorem:
Cæteros lauris dapibus fouere
Inter apellas.
At petit toruum moriens auernum,
Manium vifit tetricos labores,
Quas luunt pœnas didicit perosa
Anxietate.
Tartaris hic dum stabulatur imis,
Gorgonas diris colubris paratas
Vix potest vifit rabidam cruento
Dæmona ferre.
Attamen retro rediens ab orco,
Quatuor dum illic fraguit diebus:
Anxius tales berebi ruinas
Ordine pandit.
Pendet humatis radijs rotarum,
Glorians fastu tumido superbus,
Turpis & parcos phlegetonis vnda
Torquet auaros.
Tabet illa utis puteis adulter,
Tela blasphemus cruciant acuta:
Impius pascit stygius voraces
Buso gulosos.
Vescitur sbris volucer renatis,
Luidi vultur iocinusq; rudis:
Et tuos artus terebrant acerbi
O piger angues.
Dissipant fontes furia triformes
Pluribus pœnis animas tremendis,
Quam ferat totum bibulas marinum
Littus arenas.
Torq; pressuras tolerant inanes,
Torq; pios sietus lacrymasq; fundunt:*

Parna

*Parna quot secus generat per auras
Corpora puluis.
Sic ait marens nimiumq; plangit,
Mæsta testantur queruli dolores
Corda, dum largo liquidoq; steru
Ora rigaret.
Tunc stupet cæcus pariterq; luget,
Et suo totis animo faterur
Viribus Christum venerans recurus
Poplite Iesum.
Post vbi ascendit proprias ad edes
Verus humani generis redemptor,
Dicò Gallas repetit beatus
Lazarus oras.
Immolent spurcas vetuit iuuenas,
Vt Deos templis abigant prophanos,
Iussit antistes populi creatus
Masilienfes.
Et videt Cæsar timidum popellum
Ad fidem Christi meritam reduci:
Præsulem mandat iugulo carendum
Cui caput aufert.
Sic fera vitam nece candidatus
Terminat, clarum repetens olympum,
Hospitem tuta recipit proleuca
Hospes Iouis.
Phoece corpus sepelitur vrbe,
Cuius ad bustum valetudinarij
Lassus vt gratas sietis recurrit
Cervus ad vndas.
Lucidum multos clarum per annos
Scrupeo migrans Phaeton flagello
Duxerat, quintumq; gradum tenebat
Eglocerotus.
Heduis quando proprium statistes
Corpus, & sanctus tripodas Gerardus
In sua sacra poliens triumpho
Cede locavit.
Iam mihi, queso, Dryades canenti:
Vos enim nostris memores fauete,
Martyres digno valeam cothurno
Gestare ferre.
Quo via quercu posito sub ampla
Fronduit thyrifis spoliata quercus,
Quas comas brumalis hyems negarat
Florida præbet.
Inde cortynaresidens corufca
Quoslibet morbis homines grauatos
Liberat, nullaq; preces repellit
Pastor amarus.
Sed suum pascit vigilans ouile
Ferculi vastis epulis opimi,
Vt nec in somnis meliore pastu
Pauerit Argus.
Vnde Rhomandus, Samothes Lugdus
Cq; Cantabri famulentur almo
Lazaro, cuius veneramur alta
Templa patroni.*

*Templa quæ quæro venerande miles,
Miles excellens, venerande Præsul,
Præsul in cunctis precibus vocande,
Suscipe vota.
Vota sunt nostris miserere terris,
Hostis vt nullus noceat precamur,
Sed tuos sanctas famulos rogantes
Coge sub alas.
Nam tuos præsens loculos patrons
Quarimus, sicut coeuntis auca
Plumeos artus pauitans subintrat
Gingrilis anser.
Tu Dei summum reparans amorem,
Et precum nunquam pateris repulsam:
Vincla damnati violans Sathanis
Vtere votis.
Dum sibi tanta est igitur potestas,
O tuos martyr humilis clientes
Post suam vitam reduces ad alta
Sydera ducas. Amen.*

*Hinc sequuntur Lazaralia, quæ in prædicta Ec-
clesia celebrantur.
Hæc tibi sacra tulit celebrandaq; Sydonis heros,
Augustudunæ qui fœcit adis opes.
Resurrectio.
Diuus ab Elysijs reuocatur Lazarus oris,
Aurea dum verno vellere sole repent.
Passio.
Lazarus extrema truncatus morte quiescit,
Cum sacer Erygonis sidera Phœbus agit.
Reuelatio.
Vult quoque Lazarus celebradum Humbertus ad aedes,
Cum nocuam clarus lustrat Apollo Nepam.
Translatio.
Deniq; thuricremas iubet ire Gerardus ad aras,
Frigida brumalis dum struit Eglanives.
Finis.*

*Præterea templum diuæ Mariæ è Regione su-
pradictorum collocatur, in quo Ecclesia collegia-
ta, & Parochialis, habes immensæ altitudinis pin-
naculum igneum, coopertum tegulis auratis, à
Rolinis antiquis, & nobiliori familia Heduorum
constructum, de quo infra in confid. 64.*

*Omitto hic referre nomina aliorum diuorum
Templorum, sub nomine Ecclesiarum Parochia-
lium tam in dicta ciuitate quam suburbij cõstru-
ctorum, & dicatorum nu. 11. Item Xenodochia seu
Hospitalia duo. Capellas verò publicas decem.
Leprosaliam vnam. Conuentum vnum fratrum
minorum sub regula reformatis, beati Francisci.
Ab anno Domini 1480. per bonæ memoriæ no-
bilem virum dominū Guilielm. de Villiers, dum
viueret, Dominum temporalem loci & castri Di-
gornay propè Heduam cõstruatum, & fundatum
proprijs eius expensis. Monasteria itè alia quatuor
excellētis, & ditissima, duo horū moniales obti-
nēt ord. diui Benedicti, vnū sub nomine S. Ando-
chij. Secundū verò sub nomine S. Ioannis Magni
dica-*

dicatum. Primum nempe à Carolo Magno Imperatore, & Rege Francorum cōditum. Et vidi Bullam debitè expeditam de data anno domini 457. per quam Quintiacus fuit monialibus dicti monasterij donatus cum hominibus, terris, nemoribus, siluis, aquis, & alijs iuribus per reuerendum in Christo patrem Ionatam Episcopum Heduen. tempore prædicti Caroli Magni. Secundum verò à S. Guillelmo de familia Oregiarum orto constructum fuit. Tertium verò monasterium est monachorum, etiam ord. S. Benedicti conditore, religione, vetustate, & opibus illustre. Nam anno domini 614. regnante Brunehilde Francorum Regina, & Ecclesiam Romanam regente sanctiss. Gregorio Papa, orthodoxæ Ecclesiæ doctore egregio constructum seu ædificatum fuit in honorem sanctiss. Trinitatis, & beatiss. Martini Turonum præfulis: qui (vt legitur) in pago, seu in suburbij Heduorum dum templum euerteret, & vnus gentiliū stricto gladio eundem peteret, reiecto pallio nudam ceruicem percussori præbuit. Sed cum ille dexterā altius extulisset, resupinus corruit consternatus. Sed dominico metu veniam precatur. Eo igitur, quia præsentia sua hunc locum visitaue rat dictus almus præful, in eodem loco deuotione maxima, quam erga sanctiss. Martinū præfulum gemmam gerebat, mota præfata Regina Brunehildis venerabile Cœnobium fundauit, ac mirificè construxit columnis marmoreis, & trabibus abietinis formosis. Idem decenter ornauit, & musino opere mirificè decorauit, hortata, & commota à d. sanctissimo Gregorio, qui hanc Ecclesiam largifluis priuilegijs & libertatibus decorauit, annulo quoque proprio roborauit. Et voluit idem monasterium ab omni humana subiectione esse liberissimum, prout patet cuiuslibet registrum prædicti sancti doctoris intuenti. Post cuius Basilicæ domorum, & caterorum operum in monasterio prædicto requisitorum ædificationem ibidem institutus fuisse legitur ordo monasticus, qui postmodum dicebatur ordo Brunehildis Reginæ, & meritò appellari poterat: Tum ob copiosum carum monachorum ibi pridem ordinatè, & regulariter viuentium secundum Deum: Tum etiam ob redolentiam virtutum, & morum in sacris viris iam dudum ibi Deo famulantibus viuentiū. Quorum primus fuit Lupus Abbas à dicto beatiss. Gregorio institutus. Et ne mendicantem paterentur monachi in hoc loco Deo famulantes, dicta Regina amplissimis redditibus, mancipijs, & terris in diuersis Regni Fraciæ locis dispersis ditauit. Licet plura alia monasteria ædificauerit. In hoc ramen sacro Cœnobio sub magno altari, & in ingressu Capella gloriosiss. Mariæ virginis glebam sui corporis reponi voluit in tumulo marmoreo. qui reliquijs beatorum Apostolorum Petri & Pauli hunc locum ornauit sibi à dicto beatissimo Gregorio datis.

Succedentibus igitur temporū curriculum Vandalorum & quorundam gentiliū in cursu, ac rabie hoc Monasterium dirutum extitit, & longis temporibus incursum inhabitabile permanfit. Successu temporis regnauit in Francia Carolus Augustus, cognominatus Caluus, in reparatione sacrorum locorum furore dictorum Vandalorum, & destructorum zelator feruentissimus, in cuius Palatio quidam Comes Badilo nomine deuotissimus residebat, qui seculari habitu indutus, moribus correctis, ac virtutibus sacris viris non erat dissimilis. Hic requisitum à dicto Cæsare hunc locum sibi dari, vt reparationi eiusdem intenderet. Qui Regis assensu obrento, hoc monasterium reædificauit, & Basilica, claustro, & cæteris ædificijs ornauit. Et anxie perquirere cœpit viros sanctæ religionis, doctrina imbutos, qui in monasterio sancti Sauii Pictauien. diocesis viros religiosos reperit, & ex his octo, & decem assumpsit, inter quos excellentissimus meritis sanctus, & venerabilis Hugo floruit. Qui suo tempore locum Auziaci rexit, & eundem locum hodiernis temporibus sua sanctissima gleba decorat. Item Ioan. admodum humilimus, & Odo vir sagacissimus, de quo legitur mirum dictum, & insigne miraculum. Nam cum post matutinas more solito ante signum salutis Crucis pro suis, & aliorum peccaminum nexibus soluendis exoraret, visus est à multis in mentis iubilo oculos rectos habens, in sublime aëris eleuatus altitudine ferè trium vlnarum vnus horæ spatio immobilis persistere, & eidem videbatur fixa Domini nostri imago. Deinde hic Badilo amplissimas possessiones iam dudum à prædicta Brunehilde Regina huic loco donatas inquirere cœpit, quas denuo dictus Augustus huic Eccl. donauit, & eas ampliauit. Et hæc quidem reparatio huius venerabilis Cœnobij cōfirmata extitit anno domini 1358. à Synodo apud Heduum congregata præcepto & autoritate Ioannis Papæ. Et rogatu Ludouici Imperatoris, & Francorum Regis filij dicti Caroli Calui, qui olim à Brunehilde donata monachis huius loci ratificando confirmauit. Quæ & Carolus Magnus suo annulo roborauit. Ex prædictis patet monasterium prædictum fundatum fuisse à Brunehilde Regina hortatu B. Greg. Papæ. Et secundo reædificatum à Carolo Augusto. Cuius imago sculpta supra illius Ecclesiæ pinnaculum reponitur in parte anteriori.

Insuper quartum est monasterium sub nomine, & titulo S. Symphoriani martyris dicatum, & est Prioratus, in quo Canonici regulares ord. S. Aug. degunt. Hic verò S. Symphorianus natus in ciuitate Heduen. & Comes Sedeloci oppidi, in quo Sedeloco primo fundata fuit Christiana Religio, saltem in Burgundia. Nam ibi constructa est Capella in honorem sanctorum Benigni, Andochij, Tyrfs & Felicis, in loco vbi prædicti sancti hospitati fuerunt, & conuenerunt de fide Christiana

na publicè prædicanda. Et primò reduxerunt ad fidem dictum S. Symphorianum, Hed. filium sanctorum Faust, & Augustæ patris, & matris, ad eò, & sub Imperatore Aureliano passus est martyriū, vt constat verbis sequentibus Gallica lingua descriptis in dicto prioratu:

Lan c c soixante & dix, regnant Aurelian, Fuit à Ostum martyris sancti Symphorien.

Et in templo dicti sancti Symphoriani ad latus dextrum magni Altaris sunt tres tumuli argentei eleuati, in quibus reponuntur dicti sancti Faust, & Augustæ, & in medio eorum Symphorianus, vt patet his versibus ibidem descriptis:

Faustus & Augusta hic iacent inter duobus, Integer, & sanus medio stat Symphorianus.

In prædicta ciuitate etiam est prioratus S. Rathonis Episcopi Heduen. Et Cœmiterium imense sum, vbi Polyandrium visitur, hoc est, sepulchra innumerabilia lapidea eleganti modo constructa iacent, & famant omnes, ibi Christianos contra gentiles dimicasse, & qui Christiani ceciderant, diuinitus in vna noctium talia sepulchra habuerunt.

Identidem ferunt de tumulis in pago S. Aemiliani prope Heduum existentibus. Et de his, quæ sunt in loco S. Petri de Quarreæ diocesis Hedue. prout legitur in historia S. Aemiliani. Licet non sit incredibile, illa sepulchra ab incolis ciuitatis fuisse cōstructa. Cum ibi esset Cœmiterium ciuitatis Augustudunensis. De quo meminit Gregorius Turonen. in sua Historia, in libro quem fecit in gloriam Cōfessorum ca. 73. vbi ait: Cœmiterium apud Augustudunensis. urbem Gallica lingua vocitauit, eò, quod ibi fuerint multorum hominum cadauera funerata, inter quæ quod sint quorundam fidelium dignarumque Deo animarum sepulchra, frequens occulti psallentij Mysteriū docet. Cum plerunque multis appareant in ipso vocum præconio reddentes omnipotenti Deo gratiarum debitam actionem. Nam audiui (vt idem recitat) quod duo ex incolis loci, dum loca sancta orandi gratia circumire disponent: audiunt in Basilica S. Stephani, quæ huic coniungitur Cœmiterio, psallentium sonum. Admirantesque dulcedinem moduli appropinquant ad ostium templi, autumantes à quibusdam religiosis vigiliis celebrari. ingredientibus autem, & orationi diuinitus incumbentes consurgunt, psallentij chorum conspiciunt, nihilque lucere per Templum, nisi propria claritate cuncta prospiciunt splendete, de personis verò nullam prorsus agnoscunt. Denique cum essent attoniti, & stupore percussi, vnus de psallentibus accedit ad eos dicens: Excrabilem rem fecistis, vt nobis Arcana orationum Deo reddentibus adesse præsumeretis: discedit ergo, & ad domos vestras abscedite, alioquin ab hoc mundo migrabit. Ex quibus vnus discedens abijit, alter verò qui in loco remansit, post non

multos dies è seculo migravit. Hæc ille. Et fama est adhuc in hac ciuitate melodiarum Cantus nonnullis diebus præcipuè festis & solennibus in ipso Cœmiterio audisse. Et idem Gregorius loco antecitato. c. sequen. dicit, in hoc Cœmiterio vidisse B. Cassiani Sacerdotis magni & Episcopi Heduenensis ciuitatis sepulchrum à multis infirmis erasum, quod pene transforatum eo tempore putabatur. Abluunt enim ex hoc puluere ægroti, sed protinus virtutis magnitudinem sentiunt. Ibi & Simplicius Episcopus nostræ ciuitatis, & alij Episcopi, sepulti sunt.

Vnum addere volui his, quæ supra annotaui de excellentia huiusce ciuitatis, quæ (vt certissimum est, clariss. fuit, & super omnes Gallia saltem Celticae vrbes Principatum tenuerit) quod in vita S. Andochij Apostoli Heduum legitur de laude huius ciuitatis, in his verbis: Erat præterea hæc prælibata ciuitas, & tellus tunc, id est, tempore S. Andochij opum commercijs referta, fecunditate ruris iucunda, nemorum densitate viridans, diuerforum pecudum caulis ampla, ædium vel murorum arcibus altius circumcincta, & plurimis rituum & fanaticis characteribus opipara. Nilominus & custodientium phalangis in procinctu sui viuide fulcra. Ita quod pro honestate sui habitus & cultus, secundo loco vt videretur post Romam.

Etiam, vt finem dictis imponam, dignum duxi hic inscribere quoddam Epigramma in laudem huiusce ciuitatis Hedue editum:

Hedua præfulgens totum celebrata per orbem,

Lazarum corpus continet illa sacrum.

Hedua Cesaribus fuit hæc laudata triumphis,

Armipotens nullo fessa labore fuit.

Hedua nec terrecis fuit hæc oppressa ministris,

Nam regitur felix Hedua consilio.

Hedua diuersis clarescit prouida bellis,

Celtarum partes inclita tunc moderans.

Cedar Alexander Magnus, quoq, Troius Hector,

Argolicum cedat turba cruenta virum.

Hedua Burgundas superat virtutibus vrbes,

Criminibus nullis contaminata manet.

Hedua sinceræ religat candore puellas,

Hedua candenti est ebore candidior.

Candida sana iacent niueis notata lapillis,

Flauorum nullo deperitura die.

Hedua diues opum, Cererem Bacchiq, liquores

Colligit, innumeris pullulat ecce bonis.

Hedua silicosis lustratur collibus ingens:

In quibus Aonios prendere licet apros.

Hæc nemus aërias transcendit palmite nubes,

Ardua quo passim tella superba facit.

Sed hæcenus de laudibus Heduum. Verum, enimvero dum hæc congererem, & laborarem, attulit ad nos literas vir eruditus & facundus Ioan. Morin ciuis noster, & Ecclesiæ Heduenensis Canonici, in supremaque apud Rothomagum curia Cōsiliarius, & quidem meritissimus, quas mihi destina-

destinat clarissimus vir Bapr. Cadelarius etiam Consiliarius Rothomagensis. Quibus vnum (vt plura omittam) significabatur, me in comment. nostris cōsuetudinum Burgundionum originem Heduarum priscis à tenebris vendicasse, & a quo recentiore nequicquam exortos, vt ceteros memorasse, vt pote à Belo, Nino, Mago, alijque vetustioribus huiusmodi viris, vt non facile constet vllam orbis gentem Heduis censerī antiquiorem. Ipsosque Heduos ab ipso Apolline tantum adamasos fuisse, vt ipsi humaniter, caelo loueque relicto, permixtus, Augem puellam fuerit prosequutus: In quo nec mihi omnino assentit. Verum putat, vt charitas patriæ & affectus meo calamo stimulum addiderit, animique benevolentia in lares patrios me excuset, cum ingenta omnibus natura spectanda, quæ quoscunque ad illud impellit, neu se patriæ quantumuis obscuræ ac ignobilis, ingrati nomen famamque subiceant. Inter hæc mihi placuit commercium literarum cum tanto viro pactum esse, occasionemque mutuo scribendi adinuenisse, quod & libens egi, & vt resciret hoc opus nostrum esse Chalcographis tradendum scripti inter alia, si quid de præstantia ciuitatis Rothomageæ in suo studij armario reconderetur, ad nos transmitteret, ne illam sub silentio cum alijs præterirem. Et si Beroso Babylonico fides adhibenda esset Apollo noster, Magus verò Rothomagorum Generarcha dicitur, cum Augustudunum, & Rothomagum sub eisdem ferè temporibus à prædictis duobus condita feruntur, ideo nec commentitium esse quod reiecerim in Historia Heduen. Sed nec peperit calamo vir ille apprime doctus, & quæ rescripserit de suorum origine hic interferam, cum sint elegantissima. Prius tamen de eo referam (ne ei eblandiri videar) quod recenset Textor Niuernensis literatissimus vir in sua officina de loco, quo laudes Poëtarum scribit. Omitendi non sunt, ait, duo aratis nostræ doctissimi viri, & linguæ Latinæ Principes vexillarij Bapr. Candelarius Consul Rothomagensis, & Elias Gemellus, quod si stetit in Poëtica professione, vt inclinabat naturæ Genius, prospere cessisset arati nostræ, nihil inuidissemus antiquitati. Habuissimus qui palato nostro, ab Æde satisfecissent, Sed heu pieras, Forenses illæ declamationes & ciuiles causæ, quibus appulerunt animum, prosperitatem hanc nobis sustulerunt. Audiui vtrumque loquentem, cum per iocum ex temporaneis carminibus inter se luxuriarent, At incredibili admiratione suspensum me retinebant, partim quod præcipitatis quantumlibet verbis noua semper ad manum suppetere, tum etiã quæ ructabāt per lusum, plena tamen essent grauitatis ac doctrinæ. Quod, quoniam & vidi & expertus sum, non possum non vtrique assurgere, & amborum sitire benevolentiam. Hactenus Text. Reliqua prosequemur, & ipsius Baptistæ Candelarij Epistola de

verbo ad verbum subsequatur.

Clarissimo Iuriconsulto domino Barthol. Chaffeneuz, Baptistæ Candelarij Senator Rothomagensis.

Vrbis nostræ primaria fundamenta celerius ad te transmitti desideras Bartholomæe doctissime, si quidpiam ipsorum apud me tacitè repositum. Cui tuæ affectioni ne quicquam me satisfacturū agnosceres, nisi tuæ ad me reddita literæ ad id ipsum me vrgerent, cum nulla in parte officij, quo ad vires suppetēt tibi, vacare destinauerim. Quam obrem, quod super hac re exigui nostri laboris fuerit, tuis omnino votis impendendum arbitror. Ac dum tuo (vt ais) operi perindie imprimendo insidas, aliquid in manibus habeas, quo nostræ vrbis si fas fuerit splendorem scripto tuo illustres. Neque verò illud egi, vt mei nominis memor esses. Cæterum quod tibi visum fuerit pro amicitie vinculo exequere.

Itaque morem tibi gesturus tantillum præfabor, quo maximos historiæ vertices sapius hactasse cognitum est. Planè cuiuscunque prouinciæ nedum vrbis famatissima auspicia, minus notoria olim fuisse, quam earum modo vrbium incrementa, quarum ne vlla forsitan origo in medium reijciatur. Quod tum rerum vicissitudini, tum fortunæ Imperij fragilitas ipsa humana debuit, cuius varij vtro citroque fluxus instabilitatem hanc maximam hominum monumentis afferunt. Ecquid, quæso, de triumphante illa Babylone actum est? De Niniue, de Memphi? Quid tum de celebribus Græciæ pagis? vbinam Athenæ, Lacedæmon, Argos, ac pleræque huius farinæ vrbes, quarum memoria ferè adhuc interijt? Neque longius Romam aberrare patiar totius Europe Monarcham, cuius exordia iam pridem constat inter grauissimos authores incerta. Sed neque in meliori causa extiterit altera Gallorum ciuitas, quam Parisi: um vocat. Cuius origo eadem ignorantia nebula obscurior est, talem par vtriusque conditio fuit, si ad tuum Berosum Caldæum mentem aduerterimus.

Cæterum, mi Bartholomæe, his præfatis, ne ab humeris nostris onus hoc historiæ difficultate rejiciamus, rem ipsam compendio contingam. Partes autem historiæ, maiorum incuria oblitteratæ, Partes itidem homini latebras patriæ suæ deploranti. Sed commune hoc vniuersam penè Galliam facinus afflixit. Quicquid verò de multis fragmentis legere potuerim, accepto iam dudum animo obaudies.

Europam nostram (vt de multis orbis partibus vnam expediam) in confesso est nō omnino inhabitatam fuisse, quamquam plurimas ipsius plagas non adeo populis cōfertis acceperimus. Sed quia cœlum forsitan clementius ingrueret, illic profectus ex studio hominum colluuiē attrahi. Quem admodum ex Hispanijs fama retulit, partem ferè dimidiam petrosi montibus desertam mansisse,

reparem apud Germanos camporum solitudinē iacuisse memorant. Cui forsitan locorum inhabitatiō causam dederunt asperiora gelu ac frigoris incommoda, sicuti ab his Regionibus auditū est, quæ rectissimo sidere Arcton Seprētrionalem incolunt. Quæ cœli parte nonnulli super alios profecti cæteras penitioris Europæ plagas adiuerunt. Hinc opus fuit, vt quæ antehac terræ incultæ fuerat aduenarum colluione, tum primum habitari cœperunt. Contra quæ plerisque indigenis occupabantur poli, (vt dictum est in Clementina) ab ipsis coactè abeuntibus deserta sunt. Quod fieri contingit, vt hinc mutata toties vrbes partim instaurata, partim verò deleta, nihil de sua vetustate retinuerint.

Itaque de Normania nostra illud indubitatum erit, ipsam sua fertilitate in specta etiam ab orbis inter fratres Ianigenas collimino incolis nequicquam carnisse. Cuius vbertas exteris adeo Gentibus grata fuit, vt Dacia profugi aduenæ illam appulerint.

Quibus tum affluentibus antiqua Patriæ facies penitus commutata est. Alij præterea mores ex postulasti. Tantæ diutius ignorantie alimentum dedit repentina huiusmodi Colonorum accessio, quum nihil aut parum ante crudelissimi Astigni, vel Rollonis iustissimi aduentum ab historia vendicerit. Planè vulgò acceptum fertur, ipsam prioribus sæculis Neustriam esse nuncupatam. Inde alio hæredum successu Normaniam, quod recentius etiam non patriæ nomen est, vulgata Daciæ linguæ allusione, qua Noth vêtum aquilonarem denotant. Porrò Mā sua lingua hominem dicit, qua vtriusque mixtione populum arcto venientem putant. Haud quoque absurdū fuerit hoc commentum, quo pleræque vrbes similem ab allusione Aduenarum sibi allusionem suscipiunt, & nouissime inter Germanos Aleman. eluuiem huiusmodi commenti simulacro nomen forsitan fuisse accepimus. Cum suo idiomate ab Ale & Man, hominem velut exulem demonstrarunt, quæ rerum obscuritas tuo satis animo facere saltem videbitur, vt hinc à me vetustiora non efflagitares.

At verò, vt paulisper ab inferis, quæ aiunt, Terniones scrutemur, ac in dyptera Iouis membranam occupemus, proximus ego rem exequar.

Partito igitur ab orbis initio in plurima Regna terrarū ambitu veluti ab ipso Beroso Chaldeo didicimus, Noa pater, qui & Ianus erat, tres filios late vbi que dominaturos dimiserat. E quorum nouissimo Iapeto plurimos exisse liberos literæ identitatem cum Beroso sacræ attestantur. Ne quam fidem ipsi Beroso quem admodum Volaterran. ac Sabe. fecerunt, impudens derogem. Cui tum in multis concordantijs sacram scripturam reperio. Horum igitur filiorum duo, Comerus Gallus, & Samothès Galliam nostram possederunt, ab hoc

Galli dicti, ab altero Samathæi: Quod non ineleganter Cæsar in comment. scriptum reliquit este Diodoro Siculo secum adiuncto: Quoniam vterque, inquit, Sanother primum Gallis Philosophiam ac literas ostendisset. Ab hoc autem Samothe filius nomine Magus Gallis imperauit, à quo plurima sui nominis, oppida deducta, feruntur, quæ vt compendio studeam, Maga ab ipso dicta extiterunt, non autem Magus ipse ab ipsis. Quam rem cognitam ac veram, plurimæ per vniuersam Galliam huius nominis finito conuentu vrbes efficiunt. Quas commentator Viterbiens. hoc in loco recenset, vt verò de multis nostram afferant. Hæc est vrbs Rothomagus, cuius originem scire speraueras, vrbs sanè Magi nostri nomine splendido illustrata, ac quem admodum cæteræ illius terminatione desinens. Quocirca hoc primum monumento apertum erit, quæcunque tunc temporis ædificia, palatia, rectaque constructa fuerunt, ea Maga ab ipso, vt præ dictum est, nuncu pari.

Nunc Historia admonet alterum suadere, quæ ratione Rothomagum composita appellatione dixerimus. Quod breui fecerim, si alterum obiter absoluerim: in quo mecum tuo Epistollo iocatus es. In quibus enim cum de tuis vrbis augustissimis exordijs rem ageres, nostri Magi te meminisse, atque illius temporibus Apollinē coæquatum fuisse, quem tuæ vrbis Augustudunum fundatorem commentaris. Age, mi Bartholomæe, ne ad me solum pertinere Magum putaueris, quem omnibus Gallis nedum nobis imperasse Berosus scribit. Sed Magus forsitan ea lege dictus erat, quod Scythica lingua Magod ædificatorem vocant, à qua Scythia Gallos fluxisse cum Ogyge notum est. Itaque primus erat ille Magus, qui palantem Galliam atque incultam in pagos vrbelq; ornauerit, diuiserit, coegerit. Quod credi verisimile est eo tēpore ipsum Magum patriæ nostræ incubuisse, in qua vrbem nostram primariā suo nomine Magam dixerit. Quæ generali voce tandiu cum alijs eiusdem farinæ vrbibus perstiterit, donec retrofluxus tempestatibus, & aliorum augmēto instauratorum nomē alterū exceperit, quæ admodum, vt de alijs sileam à nostra vrbe rem proximè sequemur.

Alterum igitur quod supererat expediamus, ab ipso Iano, vti diximus, nostræ Patriæ sedes indigenis fuit stabilita: cuius medio vrbem Augustā Magi successoris nomine Magam dixerunt. A quo tempore, vt prope vrbis diluuium fuerunt vsque ad Troiæ primordia, tali nomine cognita persistit. Quo Troiæ a quo Allobrox apud Gallos, vt idē Berosus memorat regnasse fertur: Sub quo Troiæ incremento, & Allobrogis Regno suam Berosus ipse finit historiam. Cæterum Manetho Aegyptius rem vterius prosequens post Allobrogē alterum Rhomum ponit, à quo Rhomo nihil

aliud prisca historia colligimus praeter illud ab ipso Manethone relictum. Cuius commentator idem ferè afferit. Tametsi vnum verisimile addat, ab hoc, scilicet, Rhomo, Rhomomum ad Rhodani ripas fundarum, & in nostra Gallia Belgica sub Sequana littoribus Rhomandissos populos denominatos. Quos non alios arbitramur à nostris Normannis, quanquam aliunde vox ipsa difficultatem fidei attulerit. Sed Ptol. in Geographia scrupulum animi ademit, inquit illos altero nomine Rhomanduos appellari, in quo exigua penè literarum mutatio rem indubiam ad oculum ostendit. Quocirca coniecturam facere oportuit Rhomi temporibus urbem nostram Magam addito eius nomine fuisse Rothomagum vocatam, ac si ab ipso Rhomo fuisset instaurata, neque opinioni derogeret remotum forsitan discrimen à Rhomo in Rhotoma. Enimuerò parum hoc erit, si ex vrbe Roma Romulum autorem fueris mentitus, cuius nomen vrbs suo non penitus affert. Sed satis fortasse erit aliqualem ab antiquitate vocem in nominibus vrbiū vindicare, ex quibus prisca illarum conditores coniectura magis arguantur. Nulla enim ferè vrbs in orbe comperietur, quæ ad vnguem sui autoris nomen promittat. Cæterum linguarum fluxu aut annorum volubilitate prisca illa nomina interierunt. Cuius rei alicubi in bello memini, quem de veterum vrbiū appellatione illustrata edidimus.

Talis igitur vrbi nostræ appellatio orta est, quæ Parisio vetustiore eo Manethonis libello conijcere licet, cum sequentem à Rhomo Gallie Imperatorem Paridem affert, qui vrbi Parisiæ incrementum dederit. Hæc tum vrbe Romana antiquior est, cuius initia constat trecentis post Aeneam annis prodijisse. Sed obsoleta hæc adeo feruntur, vt iam dudum minus in fama memoriae quam in re fidei nanciscantur.

Sed verò vterius audendo palam dicendum offerrur, cur ab eo Rhomi nomine quod Rhomanduos vel Rhomandissos nuper effecerat in alteri Neustriæ primū. Inde Normanniæ titulus patriā nostrā transierit. Quibus, vt spero, exantlati abundè per medium vetustatis pelagus natarasse videbor. Enimuerò tanta est antiquæ rei longè reiecta cognitio, vt coniecturis tantum locus relinquatur. Sed communis ille patriæ ardor hæc ætatis inuoluit, vt non solum ab humanis, sed diuinis originibus nostra exordia reputamus. Satis illud pro exemplo vnico præstabit, quæ de Troia, Roma, alijsque Græciæ vrbi bus mendaces Græci effinxerunt vtinam tam alijs exosi, quam apud me fide penitus nulla possunt. Ne interim tuæ vrbi auspiciâ refricem, quæ ab ipso Apolline repetis, adeo te patriæ amor excitauit. Mihi verò cui onus ingeris etiam de improviso anam præbuisi, non nihil tuo exemplo lepide apud te commi-

nisci. Aeque id animo accipies. & si commentitium arbitraberis, solita alijs mecum indulgentia perages, qua te quoque non indignum apud emunditiæ naris homines sperabis. Planè ego audacior effectus, ne tuo solum monumento, sed alicuius licentioris via causam mihi ascripsi, quia diutius inter tripodes residens musas mihi aliquando humaniores conciliauerim, quo iure mihi id permittum reor magis.

Itaq; vt primum à Neustriæ voce auspicemur, deleto (q̄ aiunt) ab Argolicis Ilio, fama est Francionem Hectoris filium cum quatuor Comitibus Alanos bello adortum fuisse, actandem superasse. E quorum Comitibus vnus erat cum Baione Phrygio genere illustri Amynthoris filius, qui maris procella diutius iactato Francione apud Cymmerios latebat. Cæterum vtroque ad Mæotidem cum Alanis belligerante, cum filius ipse Amynthorides à Sarmatibus Europæis suppetias petiit, vt legatus ad hæc loca missus prope Hypanin constitit, quem fluuium Barbari gentili voce Nestes vocant: ab hoc flumine Dijs volentibus nomen sibi Amynthorides auguratus est, ac Nestes appellatus. Hic demum pace cum Alanis composita, atque vrbe Sycambria condita, Neuster, vt cæteri Comites fatalem suis nepotibus terram nostram appulit, quam nouitio nomine Neusteriam nuncupauit. Quæ patriæ populo longissimo tempore inualuit. Quam ab ipso Troiæ excidio vsque ad Rollon. ferè tempora in Asia Normanniæ, aliusionem commutata est.

Vt verò omnia super hæc re commenta referam, poterat aliunde Neustriæ nomē causam sortiri à Nestes, quod secundum Hieronymum in interpretationibus Hebraicis ærarium vel metallarium significat. Neustria enim Britannia ac Casterdibus Insulis proxima est, à quibus magnam stanni copiam defluere cognitissimū est. Quo fieri potuit, vt à metallorum proximitate Neustria sit nuncupata.

Porro vt alterius vocabuli Normanniæ rationem afferamus, his ferè seculis, cum apud Fracos regnaret Carolus, valida Danorum manus Sequana ripas secuta est. Hæc fuerat debita patriæ nostræ Rollonis militia, quæ nos nostraq; potentissime inuasit. Tum actis cum Gallorum Rege pacis conditionibus de Pagano Christianus Dux Rollo efficitur. Huic patriæ antea incultæ facies noua nouissimo Ducis congressu restauratur. Equidem non absque diuino numine harum aduenarum accessionum patriæ defluxam arbitror. Quippe ex historico nostrarum rerū antiquissimo (Sed qui plura ex præmissis ignorauerit, quanquam temporibus Guillelmi ac Richardi patriæ nostræ Ducibus rem exordiat) ipsum Rollonū apud Scandauiam insulam à Deo monitum accepimus, se urbem vltra mare iactatam aditurum, illic quoque Regnum ingens suis stabiliturum.

At

At qui tanta Rollonis tempestate veluti ab eodem historico didicimus, urbem nostram tūc Rothomum vocatam comperimus. Quæ reducta toties nominis hallucinatio vetustioribus causis fomentum præbuit, vt hinc audita Rothomi narratione, ex homine aliquo Berosi Caldæi forsitan penitus ignaro, rursus ad Rhomum antiquum Gallie Principem historia recurreret, à quo magis originem habuisse credi par est.

Vnde Rollone ipso res nostras occupante, de Neustris fastidito nomine Normanni sunt appellati, vt huic nouo Duci in gratiam nouum nomē à suorum Danorum ex Aquilone com meatu succederet. Et si nouerim quam plurimos, qui non Normannos ab exteris dictos putent, quos verius vt patriæ indigenas arbitrantur. Qua in opinione Raph. Volater. extitit: causam ideo afferens, q̄ cæteri Normannos à Scythas originem duxisse memorant. Sed verò nullam inter Scythas huius appellationis Gentem reperisse, nec in Ptolemæo testatur. Quod mihi planè libere loquenti frigidum satis videtur. Nā neque ex altera Gentis nuncupatione dictos credimus: quia à Scythia proficiscens rei euentus, vel verius dicam sideris patrij allusione, Normanni nomen habuerint. At verò quicquid in causa pendeat nouissimam hæc Normannorum dictionem retinemus, ac tum commune nobiscum vulgus hoc historiae exemplo labitur. Pium verò erit quilibet super his profiteri ex voto. Porro vt nihil extra paginam oberret, suspicor te libenter seruaturum, quoniam pacto à Rothomi vocabulo, nostra ciuitas in Rothomagum deficiuerit. Quamuis priori ratione id ipsum absterciam, dum corruptam annorum fluxu vrbiū multarum nuncupationem dixi. nunc tamen pro Historia coronide vnum addam.

Apud nostrates longè ante fidei orthodoxæ tempora, sicuti pleriq; alijs in locis, Idola cultui summo in pretio habebantur. Ac ibidem de pluribus pro exemplo refricem, quæ apud S. Germanum Parisijs ab omnibus, & à me quoque, cum illic studijs agerem, visa est. Pari modo apud nostros, aiunt, Rothom idolum vrbi auspicijs inuocatum fuisse. Etiam inter nos locus adhuc sui sani conspicitur, à quo Rothi idoli nomine vulgus habet, cum altera Magi dictione urbem nuncupatam. Erat verò Magi pronuntiatio nedum apud nostros, sed omnibus ferè nationibus, sapientem designans.

Neque diutius suspendendum est aliud, quod à vulgo didicimus. Quippe nonnulli Rothomagi Etymologiam à rota magorum profectam autumant. Neque fortè vero alienum erit istud credere. Cum rotam multi pro confessu & consilio acceperunt. Ita apud Gracos amphictiones legimus, apud Scythas dioscurias, apud alios rotam. Quo in loco Apostolicæ sedis rota à doctorum virorū consilio non erit omittenda. Sic tamen in patria

nostra Rothomagum Gentis primariam ciuitatem sapientes Magi incoluerint, vt ceteræ Gallie Druydes & Bardi. Quo effectum erit à rota illorū sapientiæ communem dictionem illam vrbi inditam fore.

Hæc igitur, mi Bartholomæe, prorsus apud me habeo: quæ de nostra vrbe tuo iussu collegi, in quibus me vetustatis nebulis plurimum vagatum cōspicies. Adeo à primis auibus res fuerat suo iudicio metienda, cum ab orbis diluuiū vsque in præsentem diem calculatorum more rem deflorauerim, ac breuitati studui, quam omnibus placere constans est, licet ista licentioris stylo exarari potuissent. Age quaeso, & urbem nostram in tuo honorum Catalogo recensere, cuius splendori ac gloria præfata (si tuo animo sederit) non parum attulerint. Quodcunque verò erit, in quo tuam diligentiam adiunare potuerim, libentius te interpellante exequar. Par enim amicitia vinculum literis & acceptissimum & gratissimum, non sine maxima animi hilaritate habeo. Præterea ex opere à me condito quod requiras, nō est modo quo te longius suspendam. Ingenuè siquidem fatebor, in multis humanitatis partibus me aliquando versatum, ac de propria Minerva pleraque apud me in libellos reposuisse, non tantum ex legalibus studijs, quæ etiam cum cæteris aliqua sunt. Sed tum liuentium turba deterruit, tum cordis simplicitas, quæ communem illam scribentium gloriam semper exosam habuit. Erunt autem posthac dies, quibus audacior me incedendo tui ac multorum stimuli efficiant. Vale mi Bartholomæe, & boni nostri consule. Ex ædibus tuis apud Rothomagum die 12. Nouemb. 1527.

Conradus Celtæ in descriptione seu libello vrbi Norinbergæ eam summo opere laudat, & in illa descriptione procedit per capita. Primò de origine & situ & regione vrbi in genere describit. Tū de imagine & descriptione eiusdem in specie. Tū de Arcē Imperiali, fontibus ædificijsque, & foris vrbi, hortis, & officinis metallarijs. Tum de vrbis sideribus, & qualitate aëris, valetudine, & habitu populi. Tum de ingenijs & moratione virorum & mulierum. Tum de duobus augustioribus templis, & hospitalibus. eorumq; opibus, & reliquijs. Tum de nouem vrbi Monasterijs, & eorum sanctis & probatis moribus. Tum de domibus publicis, & frumentarijs. Tum de domibus Ceronarijs, Armentarijs & Expositorum. Tum de Pietatibus & Eleemosynis vrbi, & leprosis. Tum de magistratibus vrbi & poenis fontium. Denique de vniuersali vrbi Iustitiâ, legibus, conuiuiorum, & nuptiarum. Postremo de annona & victualibus vrbi. Quæ omnia (lector candidè, si contingat tuam ciuitatem laudare) tibi com modo esse poterunt. Ideo lege illam descriptionem elegantem & facilem, quam reperies

ries impressam cum voluminibus Exegeleos Germania à F. Irenico exaratis.

S Exagesima prima cōsid. de oppidis seu vrbib⁹, vulgo villę dictis, quod sit excellentius subnectitur. Et licet Plinius multa in suo libr. naturalis historiae, libr. 3. 4. 5. & 6. multa Regionum oppida insignia describat. & ideo de eis ad eum vos remitto. Attingam tamen tantum, quod in Gallia Narbonensi vrbis seu oppidum est valde excellens, quod olim dictum fuit Agathe, nunc verò Mons Pessulanus, quod excellit alijs pluribus de causis. Primò magnitudine, cum sit magnum, longum, & latum, plures domos, ædificia pulchra, & templa continens: Ita, quod ferè in tota patria Narbonensi non est similis ciuitas, saltem æquiparari potest magnis ciuitatibus. Maxime etiam cum Vniuersitates non debeant institui, nisi in ciuitatib⁹, vt not. gl. And. Pan. & Fely. in proœ. decretalium. gl. Bart. & Io. de Plat. in l. vnica. Co. de studijs liberal. vrbis Romæ. lib. II. c. 1. de Magistris, & ca. tuæ. de clericis non resid. Tamen in dicto oppido propter eius nobilitatem est vniuersitas, vt dicit Bal. in proœmio decretalium. col. 6. & re vera est, & præstat alijs in medicina: & dixi supra in 10. par. in 32. cōsideratione. allegando Nicolaum Boerium in rub. de reg. iur. ad Dnum in vlt. glo. De isto oppido doctissimus vir Petrus Allobouft doctor in medicina meritissimus, & cuius noster, ipso existente in dicto studio Montis Pessulani, verius sequentes lusit:

*Agathe floret studio medendi,
Oppidum ponto gelido propinquum.
Cui nouum parvus titulum dedit mox
Lanus & annus.*

Sicut Ior, & Dan duo fontes simul iuncti Iordania nomen efficiunt.

Sine tamen fastu Diuionem (oppidum olim in finibus, & sub ditione Heduorum, nunc vrbis capitalis est Burgundia, & dudum sedes Ducum) esse excellentius alijs autumo, secundum quod communiter, & vulgari sermone dicitur: Quin est ville de Diion. Et quod communis fama famat non omnino deperditur, & quæ communiter dicuntur, nō carent omnino veritate, iuxta l. si quis patrem familias. in prin. & ibi glo. 1. ff. ad Maced. & l. Barbarius Phil. ff. de offi. prætoris, & l. 3. in fi. & ff. de supp. lega.

Nam primò à Dite (quia diues) nomen assumptum, & olim tantū castrum erat, vt vetustiori fundamento murorum adhuc ostēdatur: nunc verò excellentissimum oppidum, ab ipso Samothe siue Dite primo conditum, quicquid voluerint astruere nonnulli, præcipue Annonius monach⁹ de gestis Francorum lib. 2. c. 24. qui dicit ab Aureliano Imperatore hoc castrum olim fuisse cōstruendum, quod falsum est. Licet fateor eum augmentasse tam murorum ambitu quam populis, & di-

uitijs ornasse. Cuius quidem si velis ad saturitatem videre Topographiam, & Genesin, videas, quæ in commentarijs nostris consuetudinum Ducat⁹ Burgundia: retuli in proœmio. in verbo, ville de Diion. vbi, & de laude eiusdem. Quibus iungatur sequens Epigramma ab ipso Pet. Turrello Heduefi viro literato Astrophilo, & Diuionei gymnasij rectore:

*Quisquis Mandubios affectas noscere fines,
Diuio Sequans quos scidit almus agris.
Carmina que se legas exili scripta papiro,
Quis (quem plura pures) sciueris esse tibi.
Vrbis est hostifugo que Diuio condita muro,
Et triplici multis amne rigata locis.
Quondam vt Troia fuit trino circumdata riuo,
Vel simili doctus flumine Parisius.
Quem & si nauiponeus multo cum remige Titon,
At nos latifico munere Bacchus alit.
Vnus habet querulis der amnis triste voramen,
Cui fluit exigua per breuis aluus aqua.
Alter est à succo, vel sicco succio factus:
Nil nisi sordiduli pondera ventris agens.
O quam saepe suo vincitur carrus honori,
Girmaga & scaphij sordida ræda sui.
Tertius inter eos liquidissimus Oscar a dictus,
Que recipit tardis fluctibus vodus Arar.
Hic rapida rigidus versatur mole molaris,
Quo sua dat dalcis munera multa Ceres.
Assolet vt teneros cum pascit mater alumnos,
Que præbet natis iam semel esca suis.
Plus celeres pagri, plus carpio, gobio, cancri,
Et plus hoc fluuio scammae turba nata.
Parua ferat statu quam siccus corpora puluis,
Dum calidus flauos Syrius vrit agros.
Quo faciles tenebrant salices, atque altior alnus:
Et tenui calamo frondea ripa vrens.
Quale solet putres per glebas sebile porrum,
Cut inter nitidas brassica lata niues.
Principis in nubes hic ardua tecta minantur,
Sunt quoq; magnifica structa theatra manu.
Sich, alijs structura ingenti Diuio vicis,
Ante vt breuib⁹ pinus acuta rubis.
Et fabricata semel sua si palatia surgunt:
Hinc poteris longè quàm addere ad oua minus.
Septimus hic parochus sancto vittatur amictu,
Que facit hunc numerum pagina cuncta sacrum.
O felix nimium Dis tante conditor vrbis,
Oxygides Diti cui pater Iapetus.
Celtica quem primum fecisti terra colonum,
Atq; etiam nostros ante habitare locos.
Omnium & hinc primus sedes & tecta locavit,
Deq; suo diues Diuio nomen habet.
Nomine quo tanto hic diues celebratur asylum,
Sanctaq; maioris prima signa sacra.
Quod Deus omnipotens longum seruaui in æuum,
Hostia vt hic esset dogmata longa sacra.
Volute mira, precor, vigilanti pectore fata,
Atq; quibus durant legibus illa suis.*

Incluta

*Incluta Mandubijs nunc statet Alæxia campis,
Illa sed haud tanto sidere digna fuit.
O veneranda domus cunctisq; hilaranda diebus,
Qua residet veri vrbis sacra Dei.
Hostia diuinum cuius ingens numen adoro,
Aspicuat famuli vota preceshq; sui.*

S Exagesima secunda confid. de Templis seu Ecclesijs, quod fuerit, aut sit excellentius prædicabit. In primis, præmissa multiplici acceptione huius vocabuli, Ecclesia, de quo ad do. Theologos & Canonistas vos remitto, vt paucis reassumam, dico, quod Ecclesia triumphans militati præfertur, & ordines vtriusq; scripsit Dionysius in sua hierarchia, de quib. supra in 3. & 4. par. Ecclesia vero militans, cunctis alijs reb. præferenda est, vt etiam satis comprobatum est in d. 4. part. Item quod Ecclesia Christiana præfertur Synagogæ Iudæorum, vt superius in ista par. in 20. consideratione. & de principio ecclesiæ Christianæ, vide Polydorum de inuentorib. rerum lib. 5. c. 6.

Quid tamen de ecclesijs particularibus, quæ illarum sit præferenda, sumendo etiam ecclesiam spiritualiter? Et in hoc nemini est dubium, quod ecclesia Romana est cunctis præferenda, & ab omnib. alijs honoranda, pluribus medijs.

Primò, est caput & mater omnium aliarum ecclesiarum, vt habetur per text. in cano. 1. 12. d. & ibi amplè Io. de Turr. etiã comprobatur. Idem in c. memoriam. 19. distin. Ideo est prælata cæteris, vt dicit idem Ioan. de Turrecrem. & in c. quamuis. 21. dist. in 2. col. Et est superior inter omnes Ecclesias. Idē Ioan. in c. cogamus. 24. q. 1. licet ibi dicatur, qd Antiochena olim prima erat. Et domina aliarum ecclesiarum dicitur. Idem in c. oportebat. d. 76. Imò habent prærogatiuam à Christo. Idem in c. à recta. 24. q. 1. & principaliter Christus eidem primatum dedit, secundario verò concilia, vt in ca. dudum. 3. q. 6. Ideo inter omnes alias veneranda. Idem in c. visis. 16. q. 2. Et quoniam ista materia est amplissima in locis hic ante allegatis ventilata, & per Ioanem Eckium Alemanū in suo tracta. de primatu Petri, vbi tenet, & probat quod omnes ecclesiæ orientales etiam obedierunt Ecclesiæ Romanæ: & etiam dixi supra in 4. par. Et de eiusmodi præstantia, & de qua diu certauit cum ecclesia Hierosolymitana, scribit Polydorus de inuentoribus rerum lib. 4. c. 7. Et eius autoritas satis probatur per Iudocum Clitocum in suo Antiluthero, & propugnaculo ecclesiæ contra Lutherū. Ideo aliter non infisto. Sed descendendo particularius videndum est: An Ecclesia S. Petri sit maior quàm Lateran. Et videtur quod sic, quoniam in ca. sanctorum 10. q. 1. nominantur. Ideo dignior & maior videtur ex priori denominatione, de quo supra in 1. part.

Secundo, ex c. dudum. 3. qu. 6. vbi dicitur, quod Ecclesia Petri nomine suo consecrata, & domino infituerit, prima sit, & caput cæterarum.

Tertio, ex cap. futuram. 12. q. 1. vbi dicit textus.

Constantinus vir religiosissimus Fabricam templi primæ sedis beati Petri instituit.

In oppositum tamen arguit Ioannes de Turr. in d. c. sanctorum, & probat quatuor rationibus, quod Ecclesia beati Ioan. de Lateran. sit maior, & ibi soluit argumēta in contrarium, ideo ad illum recurre. Petrus venerabilis abbas Cluniacē. in suo tract. de miraculis. laudat, & extollit ecclesiam nostræ Dominæ, quæ dicitur maior extra multas, & inter alia ex quodam miraculo, quod dicit ibi fieri singulis annis in vigilia assumptionis Beatæ Mariæ, vbi cerei per 24. horas accensi nō diminuantur.

De Ecclesia verò Cōstantinopolitana, primum locum post Romanam obtinere videtur, vt in ca. Constantinopolitana. 22. d. & ibi Ioan. de Turrecrem. & de eius excellentia facit mentionem text. in authenic. vt determinatus sit numerus clericorum collatio. prima, & vacabat ecclesia sanctæ Sophiæ, vt dicit ibi glo. in verbo, ecclesia. Excellentia autem illius Ecclesiæ consistebat in multitudine seu numero clericorum, qui erant nongenti quin quaginta: vt refert ibi gloss. in verb. mensura, quæ pro hoc allegat l. non plures. C. de sacrosanct. Eccles. quem numerum Iustinianus reduxit in quadringentos viginti quinque, & super centum existentibus his, qui vocantur Ostiarij. Nam sexaginta erant Presbyteri. Diaconi autem masculi centum, & quadraginta femina. Subdiaconi verò nonaginta, lectores centum, & decem, Cantores viginti quinque. Et vt fertur, ob tantā multitudinem clericorum, ipsi diuisi fuerunt, ita quod diurnum, & nocturnum omni hora celebrabatur officium diuinum in dicta ecclesia: Ideo laus perpetua dicebatur.

Sed ad templa, seu ecclesias materiales transeamus, quæ & à Poëtis, & Historicis plura excellentissima memorantur, vt templum Dianæ Ephesiæ, in quo fuerunt centum viginti septem columnæ à singulis regib. factæ, sexaginta pedū altitudine, inter quas 36. cælatæ fuerunt miro artificio. Templi longitudo erat 425. pedum, latitudo verò 220. Et factum est à tota Asia ducentis, & viginti annis: vnde inter septem orbis miracula propter operis magnitudinē, & sumptū incredibilem annumeratum extitit.

Fuit templum Iouis Ammonis, quod fuit insignē, & sumptuosum ab Iarba rege Getulorum factum, in quo erant centum aræ. vnde Virgil.

*Iarbas rex Getulorum
Templa Ioui centum latis immania regnis,
Centum aras posuit, vigilemq; sacrauerat ignem,
Excubias diuū æternas.*

De quo etiam meminit Martialis in suo primo Epigrammate. Item Virgilius scribit Didonem fecisse templum Iunoni donis opulentum.

*Cerea cui gradibus surgebant, limina nexaq;
Cere trabes, foribus cardo stridebat abentis.*

Refertq; Baptista Fulgofius lib. de diuinitatibus factisq; memorabilibus. tit. de miraculis. c. de gemmis. &c. quod venefica animalia, neq; muscæ non ineunt triclinium ecclesie Anicis in Auernia (qui vulgò *de pnyr* dicitur) & si aliunde inferantur statim moriuntur, & in hoc laudanda est ecclesia, quod veteres scripserunt Romæ in Herculis fanum, nec muscas, nec canes vnquam ingressos.

Sed ad magnificum illud templum Hierosolymitanum, quod Deo omnipotenti Salomon anno regni sui quarto edificari cœpit, & septem annorum spacio perfecit, annis vero ab ortu Adæ primi hominis, tribus millibus centum & duobus sermonem conuertamus, cuius magnificentia, & dignitas ab omnibus in hodiernum diem vsq; approbatur. Fuit autem sexaginta cubitorum in longitudine, & viginti cubitorum in latitudine, & triginta cubitorum in altitudine. Et porticus erat ante templum viginti cubitorum longitudinis iuxta mēsuram latitudinis templi, & habebat decem cubitos latitudinis ante faciem templi, fecitque in templo fenestras obliquas: Plura etiam alia mirabilia fuerunt in illo templo, vt describitur 3. Reg. 6. & 7. cap. Nihilq; erat in templo, quod auro non regeretur, vt ibi dicit, & in ca. gloria Episcopi. ibi: neq; verò 12. q. 2. & amplè de excellentia, & magnificentia illius ultra alios ponit frater Ioan. Ludouic. Viual. de monte regali in suo opere regali tracta. de magnificentia Salomonis, & ibi probat septem rationibus, quod illud templum fuit nobilissimum, & quomodo fuerit formatū in modum pulcherrimæ ac fortissimæ turris, & de illius pompa, & incredibili pulchritudine, & in officina Textor. in c. alia opera, & ædificia sumptuosa. in fine. vbi vltra alia laudat illud, dicens, qd in primis à Salomone triginta hominum millia cedendis arboribus, vt Cedris, & Cupressis sunt destinata ad illud ædificandum. Lapidarum verò extiterunt octoginta millia. Inferioris structura materia erat ex candenti saxo. Trabes erant Cedrina, Cedrina concameratio auro illita, vt parietes omnes. Duo Cherubim ex puro auro, pauimentum petalis aureis instructum. Ianuæ vicenū cubitorum altitudine auro coruscantes. Ante vestibulum erant duæ columnæ æneæ 18. cubitorū altitudine, ambituque duodenū. Altare fuit aream denum pedū altitudine, longitudine duplo maiore. Item mensa vna aurea, phialæ, & pateræ aureæ decem millia, argenteæ quadruplo maiore nu. Candela-bra 10. millia ex auro, & argēto fabrefacta, & istud est de templo artificiali seu materiali nō spirituali, de quo habetur Ioan. 2. & 1. ad Corint. 3. quod est Christus. Fuit, & dictum templum sub Dario re-a-dificatum in omni gloria, vt patet Esdræ 3. c. 7.

Et per istud templum Salomonis, & Ezechielis templum arduum, & sublime, quod vidit Ezech. in spiritu construendum, & admirabili exornandum decore, de quo Ezech. 42. & per illud taber-

naulum, quod Moyfes construxit iubente domino, de quo Exod. 25. Imaginata, & figurata fuit Ecclesia Christiana.

Templi verò quatuor partes esse dicuntur: Antica ad ortum, Postica ad occasum, Sinistra ad Septentrionem, Dextra ad meridiem. Ita dicit Arch. in c. vniuersas, & est vers. sub c. placuit. 16. quæst. 3. & iam dixi supra ista parte in consider. quæ de quatuor partibus mundi loquitur: ibi etiam dicit, qd Moyfes primus tabernaculum domino condidit, Salomon deinde templum: quem refert Luc. de Penna in l. vniuersi. C. de fundis rei priuatae lib. 11. Et ibi notat, quod Christus ingressus Ierusalem primò templum adiit, vt habetur Matth. 21. Dans nobis formam religionis, vt quocunq; inus, primo domum orationis si ibi est, ad eam, & per orationes Deo nos commendemus, post ad agenda negotia secedamus, vt inam istam instructionem sectaremur omnes.

Templum verò fuit Lugduni ab vniuersis Gallis, teste Strab. in 4. cōmuni impensa designatum, & extructum, & Augusto Cæsari dicatum: anre tamen hanc urbem constructum, vbi fluuio, scilicet, Araris, & Rhodani est coitio, vbi nunc est abbatia Attanacensis, quod vna cum tota regione (Autore Seneca ad Lucillū) fatali igne, quo & Colonia vrbs, videlicet tempore Senecæ, exustū est. Et de excellentia huius Ecclesie Lugdun. vide Campegium in suo tractatu de antiquitate vrbs Lugdun. c. 2. & in ca. 3. ponit de claris Lugdunen.

De pluribus alijs templis, vt Vulcani, Cereris, Palladis, & Panos, scripsit Coelius lib. antiq. lectu. 12. c. 61. cum seq.

Item de illis templis quæ olim fuerunt Romæ Blondus loquitur in lib. 1. de Roma triumphante, & in lib. de Roma instaurata. li. 3. dicit, Nullum in tota vrbe ædificiū facile reperiri maiori sumptu, maioriq; rerum pretiosissimaru apparatu, quam templum Pacis extructum, quo diuus Hieronymus in expositionib. Iohelis Prophetæ sic ait: Vespasianus, & Titus Romæ templo Pacis ædificato, vasa tēpli Ierosolymitani, & vniuersa donaria in delubro illius cōstituerunt. Omitto, quod Galeatius Maria, vicecomes superbissimum templum prope Papiam, ordini Carthusiensium ingenti impensa fabrefecit.

Crederem, & fortè non temerè, templum sanctæ Sophiæ Cōstantinopoli, olim à Constantino Magno extructum, fuisse excellentius post tēplum Salomonis Regis filij Dauidis. Nam dicitur maior Ecclesia, sanctissima, & mater Ecclesiarum Imperij, vt est textus in auth. vt determinatus sit numerus Clericorum. §. 1. colla. 1. Nec potuissent contineri tot & tanti viri Ecclesiastici de quibus supra, nisi fuisset amplissimum & spaciosissimum. Et lib. 1. Chronicarum Reginonis dicitur. Extruxit quoque Iustinianus Constantinopoli templum, cuius opus intantum cuncta ædificia excellit, vt in totis ter-

his terrarum spatij, huic simile non possit inueniri.

Apud nos Ecclesia diuæ virginis Mariæ Parisiensis est maior & excellentior alijs in sua structura, habens duas immanissimas turres, quas omnes admirantur.

Quis tamen primus condiderit tabernacula, delubra, aut Deo verò templum fecerit, vide amplè per Polydo. de inuentoribus rerum lib. 3. ca. 9. & lib. 5. c. 6. & eo. lib. 5. c. 1. scribit vnde consuetudo sit, exornare templa, diebus festis, aulcis, varijsque arborum frondibus, floribusque, ac in illis offerre candelas cereas, cereosq; ac cereas imagines. Item accendere lampades, tabellasq; ponere, quibus miracula à diuis facta representantur.

Sexagesimatertia consid. quæ inter Sacellas seu Capellas sit excellentior, inquit. Inter cætera iure cautum est, quod Capella Ducis Burgundiæ in vrbe Diuionensi extructa, ab antiquo est multum priuilegiata à summis Pontificibus. Quoniam non subijcitur neque Episcopo Lingonen. (in cuius diocesi est sita) neque alijs Episcopis aut Archiep. sed habet suum Decanum superiorem immediate summo Pontifici subiectum, cum toto collegio. De quo scripsit Inn. III. Episcopo Lingonen. vt in cap. cum capella ducis Burgundiæ. de priuilegijs. extra. Ideo videtur dicendū, quod Decanus illius propter talem exemptionem post Episcopos in tota Gallia debeat sedere in altiori loco, vbi congregarentur, etiam cum Abbatibus, quoniam exempti præferuntur ceteris. facit c. per tuas in c. gloss. in verbo, subdiaconatus. extra de maio. & obed. quæ dicit quod Episcopi exempti, id est, Papa immediate subditi in concilio generali vel Synodo, sedere debent in altiori & meliori loco, quam non exempti. Ad idem tex. in c. vt Apostolicæ, de priuileg. in 6. vbi habetur quod Abbates exempti in concilio provinciali & synodali possunt vti mitra aurifrisata: sed non exempti albam & planam deferre debent. Facit etiam c. dignum de celebratione missarum. in clem. vbi clerici cōmensales & domestici Cardinalium & Episcoporum sic priuilegiantur, vt illas horas vel illud officium, quod idem Cardinales vel Episcopi dicent, licitè dicere possint.

Ex quibus exceptionem & priuilegio eidem capellæ concessio videmus, quod Decanus dictæ Capellæ Diuionen. intedit in Pompis seu rogationibus & generalibus processionibus cum Abbatibus monast. sanctorum Benigni ord. S. Benedicti, & Stephani ord. Canoniorum regu. S. Aug. sitorum in dicta vrbe: Nam isti tres simul incedunt: Imo Decanus præfatus est in medio illorum Abbatum. Ex quo digniorem locum habere dicitur, per ea quæ supra scripsi in 1. par. in 13. confide. Imò etiam in cōuocatione trium statuum patriæ Burgundiæ vidi decanum dictæ Capellæ præcedere Decanos Ecclesiarum Cathedralium. Item etiam

dicta Capella est sumptuosa, excellenti & magnifico ædificio constructa, vt nulla ei equiparari possit in longitudine, latitudine, & altitudine, & potius digna est dici Cathedralis. In ea nempe constituti sunt Canonici 25. inter quos est principalis dignitas quæ est Decanus, & tres aliæ inferiores, vt Cantoria, Præpositura, & Thesauraria. Etiam plures Capellani habituati numero totidem, optime præbendati, ita quod habet in redditibus annuis, saltem quisque Canonicus pro præbenda ferè summam 200. libr. Musici ibidè canoroſi plures, non sine magna impensa sustentantur. In ea fit diurnum & nocturnum officium ritè, vt decet: & quotidie celebrantur ordinariè octo Missæ solen. & alia voce, demptis his, quæ extraordinariè dici possunt. Celebrior tamen ex Missa ordinari. illius ordinis militaris, qui vocatur ordo velleris aurei (hoc est, *Ordre de la thoison dor*) à Phi. Duce Burg. prius institutus. quia cōcentu iucūdo & musico celebratur. Sunt & plures Capellani eadem capella ornatissimè & optimè fundata, & in fundatione illius vnusquisque pauper Sacerdos, qui ad hanc Capellam accedit, & vult ibi celebrare, habet duos solidos Turonen. promissa expecunijs collegij dictæ Capellæ. Et quia se offert materia, ideo non erit alienum Bullæ tenorem super ædificatione dictæ sanctæ capellæ Diuionen. cum priuilegijs eiusdem hic inferre, qui sequitur:

Alexander Episcopus seruus seruorum Dei, dilecto filio Vgoni Duci Burgundiæ salutem & Apostolicam benedictionem. Petitionibus nobilium & potèrum virorum, quæ rationi & honestati noscuntur inniti, animo nos cōuenit placido concedere & eas libenter & efficaciter exaudire, vt ad ecclesiarum cōmodum feruentius accendantur, cum in eorum iustis petitionibus ab Apostolica sede facile se nouerint exaudiri. Indè est, quod deuotionis feruore & instantia tuæ petitionis inducti, fundum quem apud Diuionem pro Ecclesia & officinis eius ædificandis, beato Petro ac nobis liberaliter obtulisti, in ius & proprietatem nostram & Ecclesie Ro. accepimus. Et idè Ecclesiam construendi, quæ soli Romano Pontifici debeat respondere: Tibi facultatem & licentiam indulgemus, autoritate apostolica prohibentes, ne cui Episcopo vel alij Ecclesiastica perſone liceat quicquam iuris sibi in eadem Ecclesia vel Clericis eidem Ecclesie seruientibus vendicare. Datum Tuscul. 6. Idus Nouembris.

Anno verò domini 1192. obiit Illustrissimus Princeps Hugo dux Burgundiæ fundator & ædificator prædictæ sanctæ Capellæ Diuionen. anima eius in pace quiescat.

In ea enim deuota Capella etiam reposita est illa sacratissima Hostia, etiam non corrupta, quæ fuit à perfido Iudæo gladio perforata, ex qua tunc miraculosè sanguis exijt: vt & nunc signa & notæ, in ea extant, quæ & miraculis præfulget.

fulget, & ad quam causa deuotionis magna & alacris concurret turba. Bullam autem super missione dicta sacra Hostia, ad illustrissimū Principem Philippum Ducem Burgundia his addere volui, in testimonium predictorum, cuius tenor est talis.

Eugenius Papa quartus, dilecto filio salutem & Apostolicam benedictionem. Singularis deuotionis zelus quem ad fidem Catholicā & Sacramentum passionis domini nostri Iesu Christi gerere te videmus, merito nos inducunt: vt ea tibi concedamus, quae deuotionem tuam, & aliorum Christi fidelium valeant augere. Tuis igitur in hac parte deuotis supplicationibus annuētes, tibi Hostiam quādam sub imagine saluatoris in trino sedentis, mirabile Sacramentum Domini corporis multis in locis a vesana cuiusdam feritate gladij icibus perforatam, & ex eo sanguine resperfam, in locis praefatis, quae in sacario nostro erat recondita, tue pietati deuotioni concedimus, & donamus. Volentes & mandantes tibi, vt eam in aliqua ecclesiarum quas possides, aut in alio loco celebri, cum eo honore, & reuerentia recondas futuris temporibus venerandam, prout tanti sacramenti maiestas, & magnitudo requirit. Datū Romae, apud Sanctum Laurētium in Damaso sub annulo nostro secreto, die 27. mensis Septemb. Pontificatus nostri anno 3.

Nolo te latere, quod in castro Diuionensi est sepulchrum cuiusdam Senatoris Diuionen. nomine Hilarij, qui fuit ita castus, quod cum post eius mortem vxor eius amoto coopertorio in eius sepulchro poneretur, visus est leuasse dextram, qua ceruicem vxoris amplexus est, vt refert Gregor. Turonens. in libro suo, in gloriam confessorum. cap. 42.

Sexagesima quarta confide. de Pinnaculis templorum, quae Campanilia dicta sunt, & de excellentia nonnullorum tractat. Et re vera multa loca iustitiae in Gallia, & Italia, & plura campanilia vidi, & de pluribus plures interrogavi, tamen ex relato non accepi excellentius fore in Europa campanili Ecclesiae sancti Lazari Hedu. de qua supra satis prope in 60. confid. dictum est. Quippe est valde sumptuosum, & vltra alia extollendum excelsius fundamentis, praecipue vero altitudine. Fundatur enim super quatuor columnis seu pilis, aut pilearibus lapideis, in medio chori dictae Ecclesiae existentibus, quae grossitudinis sunt tantū in omni quadratura 8. pedum. Altitudinis vero 36. vel vltra, cubitorum fornice distincta. in summitate vero dictarum quatuor pilarum, & super illis, constructa est turris quadrata, altitudinis 20. cubitorum, habens deambulatoria ampla miro artificio constructa, deinde in acutiem, & fastigium ducitur, habens formam Pyramidis quadratae octo quadraturis admiranda structurae, vltra omnem excelsum quae manu fieri posset, & quaeq; qua-

dratura compacta est lapidibus quadratis, artificio sumptuoso in modum cristarum factis, per quas possit ascendi ad summitatem vsq; & dicta Pyramis est fere altitudinis tercentum cubitorum. In eo sunt viginti capanae, & vltra, quarum duo sunt magnae molis, vna ponderis est 18. milium, altera vero 16. Sonus autem dum pulsantur, est consonantiae, & concordiae tantae, vt Musicam ipsam redolere videatur.

Vnum praeterea addo, quod & ad cultum ciuitatis nostrae facit, licet curiosus nostra & non exteris scrutari forte dicat, sed cum veritate enarrare possum, quod sentio. In nostra quippe ciuitate est etiam Ecclesia diuae virg. Mariae collegiata, de qua supra in d. 40. confid. dixi, ab excellentiss. domino Nic. Rolin, olim cancellario Burgundiae eius nostro constructa, & dotata ex tribus mille libris Turon. ex redditu annuo pro 12. canonicis, & 24. Capellanis, quorum superior Praepositus vocatus, & sunt exempti a Iurisdictione Episcopi Heduen. In qua ecclesia erigitur aliud campanile ligneum sumptuosum fundatum super turri lapidea quadrata, quae eleuatur supra tectum dictae Ecclesiae, & ibi sunt ambulacra ornatissima plumbea, auro illita, & ibi est horologium, desuper attollitur dictum Pinnaculum in acutiem, in formam Pyramidis altitudinis 300. cubitorum, & vltra, regulas habens deauratas mirabili impensa, & ornatu, ordinatas, & dicta duo Campanilia ita sunt sumptuosa, magnifica, & excellen. quod bonae memoriae Rex Lud. XII. hanc ciuitatem vocabat, *fauille aux beauls cloyschez*, & pluries dixit, quod non erant similia campanilia in toto suo regno.

Sexagesima quinta confid. sit de castris, in quibus solent habitare apud nos Principes & Nobiles, & sapius sunt in limitibus prouinciarum ad tuitionem, & protectionem illarum, vel vt habitates in eis non euagentur. Imò ibi sunt sub quadam custodia Principum. Ideo castra à castro castris dicta sunt, quia in eis voluntas, vel licentia inhabitantium castratur, ne passim vagare liceat, & pateant hostibus. Eadem ratione dicuntur castra in expeditione militari, tamen in plurali, vel, quia tanquam castra debent ibi viuere, vnde intrare castra foemini non licet. Deuter. 23. Quando egressus fueris contra hostes tuos in pugnam, custodies te ab omni re mala. Si fuerit inter vos homo, qui nocturno pollutus sit somno, egredietur extra castra, & non reuertetur priusquam ad vesperam lauetur aqua, & infra. Dominus Deus tuus ambulat in medio castrorum, vt eruat te, & tradat tibi inimicos tuos, vt sint castra tua sancta, & nihil in eis foeditatis appareat, nec derelinquet te. In his enim castris castratur libido, vel licentia vagandi, ideo castra debent ibi viuere, cum luxuria vires eneruet. Vnde meretrices ab exercitu submouentur, quibus castra militum intrare non licet, vt dictum est, & in 9. part. in 33. confid. Hodie vero castra militum scortis re-

repleta sunt contra disciplinam Metelli, & minoris Africani. Adeo, quod facilius, & frequentius Thydis castra, quam Hannibalis videmus euertere, vt scribit Guil. Bened. in sua repet. c. Rayn. in verb. Cuidam Petro tradiderunt. num. 73. extra de testa.

Vel castrum dicitur, quia in loco alto situm est casa alta, vt dicit Luc. de Pen. in l. sicut fieri. C. de erogatione militaris annonae. li. 12. vbi est tex. quo modo annonae militares sunt in castris deferendae pro exercitu principis, quod pluries videmus obseruari in castro Diuionen. & Belnensi. Et talia castra possunt tantum possideri, & haberi à Principibus, vel ab his, quibus ascripta sunt, & data à Principibus, vel ex antiquitate. Ita, quod si priuatus, vel castellanus non miles in his locis fuerit detentor inuentus, capitali sententia cum publicatione bonorum plectetur. l. quicumq; castellorū. C. de fundis limitrophis. lib. 11. & ibi Luc. scribit, quod talia quae sunt Regalia, & alia lura Regalia peti possunt à possessoribus, qui habent ex priuilegio, & quomodo docere debent de eorum priuilegio contra l. cogi. C. de peti. haered. & vt ait, est magna praesumptio contra illos qui habuerunt aliquam administrationem à principe, vt sunt officarij, qui post eorum officia absoluta reperiuntur habere aliqua iura principum, praesumptio est contra eos, quod debent docere de titulo, quoniam, vt communiter officarij in his sapius malignantur. Sicut etiam esset praesumptio contra illos qui priuatos, qui possiderent aliquas decimas vnius beneficii curati, si eorum praedecessores tenuissent illud beneficiū curatum. Nam hoc casu tenerentur docere de titulo propter praesumptionem existentem contra eos, & eorum incapacitatem, sicut est in priuato, qui tenet iura principum: quia, quo non potest possidere nec praescribere. ideo semper tenetur docere de titulo: vt ibi ample scribit Lucas, ad quem recurre, & ibi in fin. quaerit, an concessio castrorum principem, videatur concessum merū imperium, quod ibi habebat: Sed quia non quadrat, & dixi in commentarijs nostris super consuet. ducatus Burgundiae in rub. ad initium vers. iuris. in fin. ideo non insisto.

De forma vero, & dispositione Castrorum militarium apud Roma. lege Blondū. li. 6. de Roma triumphate, vbi etiam scribit, castra vt plurimum quatuor habuisse portas.

Aduerte, quod in legato castrum veniunt arma, quae ibi ponuntur ad defensionem castrum, vt tenet in terminis Oldrad. consilio suo 163. & Martinus Laudensis in tract. de castellanis, & castris art. 4. vbi corrupte allegat Oldr. & ibi plura scribit de castris quae sunt singularia, sed nihil ad rem faciunt. Sed redeundo ad intentum videamus, quod castrum sit excellentius. Certum est enim multa esse castra in Gallia, in Italia, in Hispania, & Alemania, & in tota Europa, & multi principes seipfos delectauerunt in costruendis pluribus castris. Et inter alia duo reperiuntur excellentissima. Quorum vnū edificij sumptuositate, & constructionis forma, & mirabili impensa laudari debet, de quo Philippus Bergomasli. 14. sui supplementi chronicarū ait, quod Ioannes Galearius in Papien. sua vrbe inter caetera castellum, suae regiam domum in credibili pulchritudine, & impensa extruxit, in quo & Bibliothecam condidit, in qua tantam librarū copiam contraxit, quantā alibi se vnquam vidisse meminisset, & qui viderunt testimonium perhibeant de excellentia illius. In medio quippe illius est curia in quadro disposita, cuius longitudo & latitudo aequa lis est ab vtraque parte pro cursu, (vt dici solet) vnius lanceae militaris, & quatuor partes quadratae aequali edificio sunt constructae: patet vndique deambulatoria, hoc est gallariae, latitudinis 30. pedum singulae camerae, & aulae, & vt verius dicam, tota domus est depicta intus excellenti & singulari pictura ex auro purissimo, & azureo eminenti. In qualibet parte est aula ampla, & superba, & hinc inde camerae decenter distinctae. Stat & castrum pro media parte, & à parte meridionali in ciuitate, à parte septentrionali extra ciuitatem, est porta singularis, & eminens, qua ingreditur in leporarium, viuarium, seu consuetum principis, vulgò parcum, vbi sunt tres domus excellentes pro solatio principum, & in eo includuntur omnis generis animalia fera, & est longitudinis 5. milliariorum & latitudinis duorum, & vltra, & ad vnum angulum illius septiconditum est excellentissimum coenobium Carthusiensium. Et ibi in multis locis, sunt aquae irriguae, nemora, prata, & agriferae, & fructiferi, quae non sunt modici redditus. In eo, iuxta castrum sunt lauacra lapidea elegantissima, in quibus infunditur, et exhauritur aqua ad libitum pro lauacro nobilium, & dominarum. Fossata illius castrum ex lapidibus quadratis constructa sunt, multum lata, & profunda, in quibus nequaquam aut raro deficit aqua discurrens.

Aliud est Castrum nostrae ciuitatis Heduen. & est tertia pars bona ciuitatis, & est situm in parte superiori, in quo sunt tres magnificentissimae ecclesiae, seu templa, scilicet, sanctorum Nazarij, & Celsi, & est illa primaria, & originaria Cathedralis, & sub ea est Ecclesia parochialis S. Ioannis in Crota. Alia est Ecclesia diui Lazari, quem Christus à morte suscitauit, quae fuit Capella: sed hodie locum Cathedralis obtinet, & in vtraque celebratur officium diuinum singulis horis. Et numerus clericorum ibi deferuentium est, Episcopus cum octo dignitatibus. 52. Canonicis, & octoginta capellanis, & habituatis. Alia est ecclesia collegiata, & parochialis diuae virginis Mariae, in qua sunt duodecim canonici, cum Praeposito. & octo Capellanis. Etiam est alia Ecclesia Parochialis sub titulo sancti Quintini, cuius sum Parochianus, & de his Ecclesijs late hic ante dixi in sexagesima considerat. Yyy

sidera. In isto castro etiam est palatium Episcopale excellens, amplum & magnificum. Est & domus seu Palatium Rolinorum superbum ultra centum domos tam canonicorum, quam civium maiorum inhabitatum optime constructas, & magno sumptu, non computatis alijs parvis domicilijs. Quibus consideratis, non reperies tam latum, neq; tam opulentum castrum in rota Gallia. Ideo inter alia summe laudandum est.

Domini de Ambasia, temporibus quibus floruerunt in Gallia, plura castra excellentia construi, & edificari fecerunt, ut reuerendissimus in Christo pater dominus, Georgius de Ambasia Archiepiscopus Rothomagen. Cardinalis, & Legatus de latere in Era. Castrum de Gallione in dioecesi sua Rothomagen. Alius frater Episcopus Pictaven. castrum de Diony. prope civitatem. Alius frater Episcopus Lingonen, dux, & Par Francie Castrum de Musty in dioecesi Lingonen. Alius, & quartus frater Episcopus Albige. vnum castrum in sua dioecesi. Quintus eorum frater Episcopus Claromonten. & Abbas Cluniacensis, aliud castrum in Auernia, & sua dioecesi, quae omnia sunt excellentissima, & superba mirabilique pulchritudine, & impensa fabricata. Magnificus dominus de Ambasia, gubernator Mediolani, & locum tenens regius in Italia, nepos praedictorum, cui assidebam pro magistro requestari, castrum de castro Millano sumptuose aedificari fecit. Et forte, castrum Ambasacum, quod est excellentius castrum, & amplum quam sit in Gallia, ab eorum antecessoribus constructum est (cum inde nomen sortiti sint) hoc die tamen id castrum est regis Francie, qui & multa alia castra excellentissima in suo regno habet, ut est castrum in nemore Vicenna, non procul a civitate Parisiensi. Item castrum S. Germani *en lays*, distans 7. leucis a dicta civitate. Et in ea civitate Parisiensi sunt tria, vnum vulgo Lupara dicitur. Aliud Bastilida, & ut auctor est Gagu. lib. 9. de gestis Francorum, ubi de Rege Carolo V. meminit, ubi ait: Erat his diebus Parisiensi regius praepositus Hugo Aubriotus, qui propugnaculum (cui Bastilida nomen est) ad d. Antonij portam extruxit, sumptu ex ea pecunia facto, quam Parisiorum communitati Carolus donauerat. Et aliud castrum dicitur Rex castrorum, & est prope domum de Borbonio, & hoc forte, quia omnia ferè alia castra regni sunt de feudo illius castrum, apud nos verò excellens est castrum dictum Dargilly, non procul ab urbe Belnensi, ad quod principes venandi causa sepe se conferunt.

Sed inter fortissima castra est castrum Mediolani in porta Iouis, ideo Arx Iouis dicitur. Alia tria multum fortissima, & ferè inexpugnabilia sunt, & in hac patria, scilicet, castrum Auxone, supra Ararim, Diuionense, & Belnense: etiam castrum de Vergy, & de Salione Ducis. Etiam castrum de Grancy, quod competit dominis de castro Villano. Fertur & in comitatu de Rosillon esse castrum for-

tissimum, quod vulgo Saulse dicitur. Et haec referre sufficiat, cum non sint magnae utilitatis: sed pro complemento materiae, quae assumpsi in medium allata sunt, & diuersa iuuant. Nec semper grauibus sententijs ingenium torquendum est, & scribendum est, ut res exposital.

Sexagesima sexta consider. sit de laude, & excellentia quorundam Theatrorum, & Amphitheatrorum. Theatrum enim est aedificium in Hemicycli, id est, circuli medij speciem factum, ad videntia spectacula. Latine visorium, seu spectaculorium dicitur. Amphitheatrum verò locus etiam erat spectaculorum, id est, ludos spectandi gratia aedificatus, forma rotunda, veluti ex duobus constans Theatris, vulgo apud nos, eschafault, dicuntur. Consuetudo istorum à Graecis sumpta est. Nam cum agrorum cultores, feriatis diebus diuersis numinibus, per agros celebrarent, aut in unctionis causa, tabernacula à rusticis composita sunt, ubi prius carmina incondita decantabant. Athenienses, deinde Romani, hoc in vrbano spectaculum transtulerunt. Theatrum ita dispositum erat, ut à fronte inter duo cornua scena esset, in circumferentia hemicycli erant gradus ita dispositi, ut altiores in ambitu semper excreverent. In his plebs promiscue sedebat, quibus non erat sedendi locus, hi stantes in cauea sedebant. Cauea theatrorum nullis fornicibus obducte, velis tegi solebant. Primus omnium Q. Catulus teste Plin. in 19. linteis in Theatro vmbra fecit. Primus etià byssina vela in Theatrum duxit. Principio temporaria fiebant Theatra. Primusque M. Aemil. Scaurus, Sylla priuignus in aedilitate sua 30. tantummodo diebus scenarum ludorum Theatrum duraturum extruxit, Opus (teste Plin. l. 36. c. 15.) maximum omnium, quae vnquam fuere humana manufacta. Scena habuit columnas marmoreas 360. duodequadraginta pedum altitudinis. Signa inter columnas aereas 3000. Summae columnae tabulis erant inauratis. Pars scenae inferior erat à marmore, media à vitro. Cauea ipsa 80. hominum 1000. capiebat. Caius vero Durio, Theatra duo fecit temporalia amplissima à ligno, quibus inter sese auersis ne inuicem obstrepent scenae & repente circumactis ac cornibus, inter se coeuntibus, faciebat amphitheatrum, & Gladiatorum spectacula edebat.

Mansurum vero Theatrum ex quadrato lapide quod 40. millia hominum capiebat, primus Romae construxit Pompeius Magnus, propter quod Cornelius Tacitus in eum eum fuisse à senioribus scribit, quod mansuram Theatri sedem possidisset. Cum ante subitarijs gradibus, & scena in tempus structa foret, sed parsimoniae consultum quod perpetua sedes Theatro locata esset potius, quam in mentis sumptu singulos per annos costurget ac strueretur. Cuius Exemplar ex eo, quod Mytilene erat, post deuidum Mithridarem sumpsisse, testis est Plutarch. Nero princeps nobilibus Germanis populi

puli Romani magnitudinem ostensurus eos in hoc Theatrum populo plenum introduxit. Idem etiam alias infano sumptu inaruit, ut in eo Tridatem Armeniorum Regem exciperet. Amphitheatrum verò molem primus in campo Martio posuit C. Julius Caesar, quam paulo post Augustus Mausoleum aedificatum destruxit, ut ait Blondus lib. de Roma instaurata, ubi multa de materia praesenti. Qui & ipse, auctore Suetonio, amphitheatrum destinavit media vrbe, quod à Vespasiano conditum fuit, & à Tito consecratum. Id tamen Domitianus ad gloriam suam referere iactari in senatu solitus, & patri se & fratri imperium dedisse, quapropter omnibus operibus, quae post mortem illorum vel perfecit, suum duntaxat titulum addidit, sine vlla pristini auctoris memoria. Hinc illi de hoc amphitheatro Martialis in principio sui operis adulatit dicens:

*Omnis Casareo cedat labor amphitheatro,
Vnum pro cunctis fama loquatur opus.*

Quod tamen non puro esse laudandum, cum fuerit alienae laudis occultator, & sic par fari.

Nos autem Hedui, anno Domini millesimo quingentesimo decimo sexto excellens & magnificentum amphitheatrum in campo sancti Lazari, qui est in medio civitatis nostrae, construximus, & erat à ligno quadrato artificio solenni fabricatum impensis ecclesiae, & civium, nec in Gallia fuit simile. Ducentenarias enim cellulas cum quadraginta in superiori parte habuit: parietibus à ligno intermedijs diuisas, & tabulatis coopertas, quae loca erant viris Ecclesiasticis, Nobilibus, Senatoribus, Equitibus, & Gentibus civium patricijs. In cauea vero seu inferiori parte, erant gradus & sedilia ita disposita, ut altiora in ambitu semper excreverent, ubi plebs promiscue sedebat. Quae habuit & velaria lineae, quibus subsidentes seu subsidentes ad umbrabatur, & ne à pluuia offenderetur. Etiam ludentes in medio Caueae, seu Theatralis Scenae ipsam tantum tegebatur quos fossa aquis vallata, & alijs obstaculis à plebeijs discriminabat. In eo amphitheatro octoginta millia hominum non grauate collocari poterat, & quia indicta fuerant spectacula finitimis, spectatores propè infiniti affuerunt, quae spectacula fuerunt excellentissima causa diui Lazari patroni Heduoarum facta, ubi vita eiusdem dignis versibus non ad Pompanum, sed ad diuinam maiestatis laudem, & beati Lazari, vehementissimè, & gratis, quatuor diebus recitata fuit. Vnde à Deo datum est, ut nulla exhibitio, nulla plebis consternatio, aut derisoriae quid gestum fuerit, & licet nocte pluebat, rota die tamen nulla aëris serenitas maior ipsius diebus visa fuit, de quo aliquid iam supra tetigi in 60. confid. & in preced. par. in 52. confid.

De Theatris etiam vide per F. Patritium, de institutione Reipublicae lib. 8. tit. 14. ubi dicit, quod locus praestantior in theatro est Orchestra, in qua

sedibus loca Senatorum primariorumque ac honorariorum magistratum designabatur, unde omnium agentium gestus spectari possent. Item liberarum lociarumque gentium legatis, quas postea veruit Augustus in orchestra considerere, quod quosdam libertini generis mitti deprehendisset. Nam nobiliores & honestiores personae officio legationis fungi debent, ut in l. sciendum. in prin. ff. de legationibus. Et legati seu ambasciatores debent esse homines magnae auctoritatis, ut dicit Do. de S. Gemini. in c. ad Apostolicae. de sent. & re iudic. in 6. saltem quando pro arduo negotio destinantur. Facit c. estote. l. qu. 1. Quod autem Senatus à populo discretus ludos spectaret, eius rei teste Liuto. in 2. de bello Macedonico, & Pu. Scipio ille Aphricanus, & Valer. Sempronius Logus Consules primi auctores fuerunt. Quod & vulgi animum auerit, & fauorem Scipionis magnopere quassauit. Valerius autem Maximus lib. 2. titu. de inlittutis antiq. hoc ex sententia posterioris Aphricani actum esse narrat.

Sexagesima septima consideratio. Ad excellentias palatiorum stylum conuertit, quae sunt proprie domus principum, in quibus iurisdictiones eorum exercentur. Et dicuntur aedes consecratae, quae ab omni priuatorum usu, & communi habitatione excipiuntur. l. vni. C. de Palatijs & domibus dominicis lib. 11. Et est regalia habere Palatia in civitatibus, ut in titu. quae sint Regalia in vrbibus feudorum. & l. fi. C. de officio rectoris provinciae. & lege quicunque. C. de operibus publicis. Ideo dicit Lucas de Pen. d. l. vnica. Quod existentibus in civitatibus Palatij consecris seu publicis, non debent iudices priuatorum domos ad habitandum, veluti publicas vendicare. & ibi dicit, quod Palatio regio non debent adharere aedificia priuatorum. d. l. quicunque. facit. c. nulla. & ibi glo. 12. q. 1. sed debent distare spacio quindecim pedum. l. si cui. C. de aedificijs priuatis. Et ut dictum est, in magnis civitatibus debent & solent esse Palatia principum, ut in civitate Romana sunt multa Palatia tam summorum Pontificum quam Cardinalium. Et inter alia Symmachus Papa primò fecit Palatium sancti Petri, ut dicit Blondus de Roma instaurata. libr. 1. num. 50.

Nicolaus Quintus in Vaticano Pontificale Palatium sumptuosissime extruxit, & murorum ingentem molem ibidem inchoauit, quibus coerceri hostes possent, ne pontificis aedes diripere possent.

Eugenius quartus, Lateranense Palatium instaurauit, teste eodem Blondo eodem lib. nu. 305.

Est & aliud Palatium nobile sancti Laurentij in Lucina, quod ob magnos fornices, & amplissima fundamenta super quibus aedificatum est, partem operum Domitiani arbitrantur, & id ad annum salutis 300. supra 1000. à Cardinale Anglico in praedictis Domitiani operum ruinis aedificatum

Ioān. Cardinalis Rothomagensis multa impensa adauxit, quod nuper Ioannes ex Gallis Picardus Cardinalis Morinēsis, cum in eo habitaret, tanto ampliauit ornauitq; impendio, & nullam præter pontificale Palatiū sancti Petri domum vrbs Roma nunc habeat pulchriorem, vt refert idē Blondus. lib. 2. num. 15.

Benedictus Papa XI. Tholosanus, in Auenione Palatium superbum, seu pontificias, & quidem celebres ædes cum turribus, & pomerijs ædificauit.

Plura sunt excellentissima Palatia in Italia, vt Mediolani, vbi est Palatium principis, in quo exercetur iurisdicctio Capitanei iustitiæ Mediolani, & plurium aliorum officiorum, in quo mansi assidendo Capitaneo dictæ iustitiæ.

Bartolomæus de Saligniaco, in suo itinerario terræ sanctæ. 2. cap. primi tomi, laudauit Palatium Venetorū, quo dux, senatus, ac prætor ius dicunt, sumptu nedum ducali, & senatorio, sed Regio & Imperiali resplendet admirationem, vt idem refert, ferè excedit, quod medio Palatio fons patet, septus in modum cisternæ, è quo si haurire velis, gemina tibi sityula opus est, altera solida altera perforata, quarum hæc per tenue foramen guttatim fontalem aquam imbibit, illa hausta largiore riuiulo in fontis orificium euahit.

Sed inter alia Palatia Galliæ Palatium Parisiense est excellentius, tam longitudine, & latitudine, seu magno spacio terræ, quā in ædificijs sumptuosissimis, & amplis, nec solum Palatium dicendum est, sed oppidum magnum visu esse iudicares propter multitudinem ædificiorum, vt ego ipse oculis vidi. Eius tamen excellentia potius consistit, cum in eo exercentur variæ iurisdictiones pro administranda iustitia, & ibi conueniant singulis dieb. non feriatis, duo aut tria millia hominum, tam pro iurisdictione exercenda, quam pro iustitia consequenda: præcipuè in suprema Parlamenti Curia, quæ distinctas, & diuersas habet cameras, vt ante scripsi in 7. par. in 9. confide. & de quib. hic amplius referam.

In illa etenim curia Parlamenti primo est magna camera, vbi patroni agunt causas. In qua assunt 30. consiliarij cum duobus præsentibus, vt communiter primo & secundo. Secunda est, quæ vulgò dicitur, *la tournelle*, vbi deciduntur causæ criminales, & in ea assunt plures consiliarij. nu. 20. cum alijs duob. præsentibus, tertio, scilicet, & quarto. Etiam habent cameras distinctas duo aduocati fiscales, & Procurator generalis. Item tres Grapharij, ciuilib. criminalis; & præsentationum. Item 12. Admissionales, seu Ostiarij. Sunt etiam quatuor Norarij signantes loco Grapharij in eius absentia, qui & consilio adesse valent.

Et in ipsa Curia sunt centum consules ordinarij ab antiquo constituti. Et à paucis annis à Rege nostro Francisco I. creati sunt alij 20.

Alia est etiam camera Requestarum dicta, vbi assunt octo ex præfatis consiliarijs, inter quos vnus præsidet, qui præsidens Requestarum vocatur, & non simpliciter præsidens cum non maiorem habeat potestatem in alijs Cameris quam vnus ex consiliarijs illarum. Et in huiusmodi camera deciduntur causæ curialium priuilegiatorum in actionibus personalibus, & possessorijs. Et est iurisdicctio istorum distincta à Curia Parlamenti, cum ab eis ad curiam appelletur, & sic sunt inferiores.

Est & alia camera, quæ dicitur camera inquestarum, & in hac etiam sunt duo præsentibus, non tamè simpliciter, sed cum adiectione. In ea est certus numerus Consiliariorū, scilicet, 20. qui rātum decidunt processus, & causas factas in scriptis, & vbi factæ sunt inquestæ, & quæ placitando. & publicè declamando decidi non possunt absque visio- ne processus. Et ista est curia parlamētalis, licet videatur, quod camera Requestarum nō debeat dici de Parlamento, ex quo de illa ad Parlamentum appellatur.

Alia est, & tertio iurisdicctio in ipso Palatio, & in magna illius aula iurisdicctio dominorum generalium impositionū. dicta vulgò *Lex generalis des aides*. Et est vna curia suprema, cum de illis non licet appellare ad aliam supremam curiam. Et in hac iurisdicctione præsentibus duo præsentibus, & octo consiliarij. Et ab electis, & Grenaterijs Franciæ appellatur ad eos, & non ad aliam curiam supremam.

Quarta iurisdicctio dicti Palatii est iurisdicctio dominorum magistrorum requestarum domus Regis, qui habent cameram, & iurisdicctionem separatam, & hi tantum cognoscunt de priuilegijs, & donis datis, & concessis à Rege, & de officijs Regis si inter officarios de eorum officiarijs oriatur questio.

Quinta iurisdicctio est iurisdicctio Balliui Palatii, qui habet cameram separatam.

Sexta iurisdicctio est in mensa marmorea, & est magni magistri aquarum, & forestarum, habet cameram separatam, & officarios sub se deputatos.

Septima iurisdicctio est certorum magistrorum particularium aquarum, & forestarum, qui etiam habent iurisdicctionē in mensa marmorea, in qua sunt officarij deputati.

Octaua iurisdicctio est Admirali Franciæ, qui etiam habet iurisdicctionem in mensa marmorea, & ibi officiales ad exercendam iustitiam sub se deputatos.

Nona iurisdicctio est Admirali Aquitanie, vulgò de Guyenne, quæ etiā exercetur in mensa marmorea, & habet sub se officarios ibi deputatos pro administranda iustitia. Et ex magna Aula, quæ est in d. Palatio. est accessus, & introitus ad loca destinata pro huiusmodi iurisdicctionib. exercendis. Et illa

illa Aula est longissima & ampla, vbi statuæ, & imagines Regum in parietibus, & Pilearibus lapideis sunt erectæ, non tamen sub eadem lance. Nā qui ambas manus habent eleuatas, signum est optime administrasse Regnum, & R. p. absque exactione inconfucta, & iniustitia. Si verò bene administrauerint iustitiam, & in reliquo malè versati fuerint, nec prospere res gesserint, vel è conuerso, habent vnica manu depressam. Sin autem in vtroq; male administrarint, ambas habent manus demissas. Quod præuidens Lud. 11. ipso superstitite suam statuam genibus flexam, manus iunctas & eleuatas more deprecantis habentem, coram imagine diuæ Mariæ virginis in ipso Palatio construi fecit. Sed quomodo rexit, & iustitiam administrauerit, legas Gaguinum in suis Chronicis Fræciæ, & dominum Dargenteul, qui fuit eius domesticus Officiarius.

Extra prædictam Aulam, & in dicto Palatio est alia iurisdicctio, & curia sumptuosa, & magnifica, in qua præficitur Præses cum pluribus Magistris computorum, & Clericis & alijs Officiarijs vsque ad num. 30. Aedificium verò illius curiæ est superbum & amplum, & sic est decima iurisdicctio in cōtinentibus Palatii existens.

Vndecima iurisdicctio est, quæ dicitur *du tresbe*, vbi officarij cognoscunt de dominio, seu patrimonio Principis, & est magna iurisdicctio.

Duodecima est iurisdicctio Electorum Franciæ.

Tertiadecima est generalium monetarum & officarij huiusmodi iurisdicctionum habent distinctas cameras in continentibus circa ipsam cameram computorum.

Sunt & alia iurisdicctiones, quæ in dicto Palatio exercentur, vt est iurisdicctio magistrorum, seu præfectorum Latomorum, & certorum aliorum artificum (de quibus nunc non recordor) quæ in diuersis cameris suos habent Iudices & Officiarios stipendiatos, & salariatos à Rege, vt & alij Officiarij antedictarum iurisdicctionum, eo modo, & salaria, & stipendia offic. dicti Palatii iurisdicctiones in eo exercentium ascendunt, sin annis vltra summam centum mille li. Turonensium. In quo consideranda venit magna excellētia illius, & in multitudine litigantium ob assiduam multarum causarum auditionem.

Sexagesimo octaua confid. Muros quarundam Syrbium seu oppidorum nobilitat. In primis murorum Babylonis vix credibilis relatu, firmitas, magnitudo conspicua extolli debet, quos Semiramis condidit, aut saltem ruinosos restaurauit. Nam primus post diluuium Nemroth Gigas eam fundauerat costili latere atque bitumine interfuso, latitudine, vt ait Herodotus, quinquagenu cubitorum, altitudine ducenium. Ambitus eius 480. stadijs circumuehitur. Quos tam latos fuisse scribunt, vt quadrigas inter se occurrentes

facile reciperent. vnde inter septem spectacula seu miracula orbis annumerantur, turresque haberent 300. plures multo habituri, nisi aliqua ex parte paludes pro moenibus fuissent. Per ambitū centum portæ stabant aræ, omnes cum cardinibus. Fossa extrinsecus late patens vice amnis diffunditur: quia vt scribit Strab. Euphrates Babyloniam per medium diuidit. Huic autem operi portento adhibita sunt trecenta hominum milia. vnde Martialis in primo Epigram. in eisdem moenibus, quæ tanto labore ædificata fuerint, sic ait:

*Barbara pyramidum sileat miracula Memphis,
Assiduis iacet nec Babylona labor.*

Babylonica porro ciuitatis (teste Cælio li. ant. lect. 5. ca. 12.) vastitatem illo argumento maxime comprobatur Arist. 3. Poly. Quod capta quandoque ab hostibus vrbe, tertio demum die vix id persenserit pars vltima. Etiam Propert. lib. 3. de ea ita canit:

*Perfarum statuis Babylona Semiramis urbem,
Vt solidum costo tolleret agger opus.
Et duo in aduersum misit per moenia currus,
Ne possent tacto stringere ab axe latus.
Duxit, & Euphratem medium, quo condidit arces,
Iussit & Imperio surgere Bactra caput.*

Et Lucanus lib. 6.

*Fragili circumdata testis,
Mœnia mirentur refugii Babylonia Partii.*

Quintianus:

*Nulla dies adimet Babylonia moenia, longis
Incluta porticibus, varijsq; elata columnis.*

Fuit itaq; Babylonia hæc moenibus ac arte valde admirabilis, quam Perfarum Rex Cyrus postea cepit, euertit, & complanauit die festo, quo omnes Babylonij vniuersam noctem biberent, & lasciuis carminibus saltationibusq; indulgerent: teste Cælio antiq. lect. lib. 3. c. 11.

Item Thebæ Aegyptia vrbs insignis habuit muros à Busyrade Aegypti Rege cōditos, ambitu 140. stadiorum, vt refert Herodo. in quibus erant centum Portæ affixæ, in quarum singulis memoratur 200. custodes excelluisse, equis & curribus. Vnde Iuuen. Saty. vltima.

Atq; vetus Theba centum iacet obruta portis.

Item Pergama seu muri vrbs Troiæ feruntur habuisse in ambitu 40. millia passuum. Credo qd fuit Laomedon pater Priami, qui cinxit Troiam moenibus: sed Apollini, & Neptuno id negotij ascribitur, nec ob aliam causam, quàm propter magnificentiam & altitudinem ingentem. Vnde de his Lucanus lib. 6.

*Nunc vetus Iliacos attollat fabula muros,
Ascribatq; deis.*

Item murus Byzantij vrbs Thraciæ olim fuit Milesio quadrato lapide, adeo indiscreta laterum structura, vt vna propè muri compages spectantibus videri posset. Nam hæc ciuitas ab initio

à Pausania, Spartanorum Rege condita fuit: sed cum parua, admodum esset, ipsam postea Constantinus Magnus Imperator, qui regnabat anno Christi 318. Roma Pontifici Siluestro relicta, diligens structis fortissimis mœnibus celsisque, ac crassissimis turribus à se Constantinopolim nominari voluit, & sic in maius aucta Imperij sedes est facta, totiusque columnen, & caput orientis, & vni cum Græciæ sapientiæ domicilium habita fuerit. Habuit præterea hæc ciuitas vndecim portas dignitatem ipsius atque murorum præferentes.

Muri vero Romæ (quæ Regina vrbium, & totius orbis caput dicitur, vt supra ostēdimus) à Romulo primo Romanorum Rege constructi sunt, qui urbem à nomine suo Romam vocauit. Licet hanc seu partem, vt plures alij ante, Euander condidisse dicatur. vnde de his Lucanus lib. 1.

Fraterno primi maduerunt sanguine muri.

Et Pomponius Iureconsultus. l. si quis violauerit. quæ est l. e. ff. de rer. diuis. sic inquit: Et frater Romuli Remus occisus traditur, ob id, quod muros transgredere voluerit, id est, voluntariè transgredere, secundum gl. ibi. vnde Liuius lib. 1. Vulgator fama est ludibrio fratris Remum novos transiisse muros. Eius vero ambitum varium fuisse credendum est, cum & Plin. in 3. naturalis historia à principio parua extitisse dicat, & suo tempore 20. millia passuum cōtinuisse. Et Flavius Vopiscus Historicus scribit Aurelium Imperatorem seu Aurelianum, ambitum vrbis ad 30. passuum millia ampliasse. Hæc etiã ciuitas 30. habuit Portas, quarum nomina infra in consid. quæ de Portis tractat, describentur.

Muros in circuitu Ierusalem vrbis Iudææ, seu Palæstinae, quam primus Melchisedech post diluuium condiderat, fecit Salomon Rex, & legitur 3. Reg. 3. c. in prin.

Item Carolus Magnus Francorum Rex Florentiam, in clytam ac primariam Hetrutia ciuitatē, quam omnium Italiae ciuitatum florē nuncupat, instaurare fecit, maioreque ambitu, & mœnibus circumdedit.

Ambitus Memphis, vrbis Aegyptiæ, populosa & secunda post Alexandriam ab Ogdoe Rege ædificatus fuit 150. stadiorum. Et ipsa Alexandria vrbis Aegyptiæ ab Alexandro Magno condita à Democrate Architecto commensurata est 15. milliū passuum laxitate. Reliqua de vrbium mœnibus, vide infra in consideratione sequenti.

Sexagesimanona consid. quædam insignes Turres enumerat. Et inter alias excellētes memoratur primo Turris Babylonica, primitus post diluuium à Nemroth ædificata, de qua Gene. 11. Etiam Iosephus in antiqui. in princ. de ea (teste Philippo Bergomate in suo supplemento Chronicarum lib. 2.) meminit: & de ipsa Sybilla sic dicens: Cum omnes mortales vna vterentur lingua, quidam ex his Turrim ædificauerunt excelsum, tan-

quam ascensuri per eam ad cœlum. Dij verò turbines mittentes euerterunt Turrim, & vocem propriam unicuique partiti sunt. Vnde Deus ædificatium superbiam hac animaduersione multauit, vt tot Gentes, quæ eò conuenerant ex omni cœlo, quæ & septuaginta erant, quibus & quousque vnum fuerat labium, eademque lingua, etiam totidem linguarum confusione superindicta separauit, necessitate inducente, & vt alterius vocē non intelligerēt, & super omnem terræ faciem dispergerentur. Et de linguarum excellentia dixi supra ista parte.

Memoratur etiam illa ingēs Turris quam Prolemæus albo lapide fecit in Pharo insula Aegypti, quæ portum Alexandriae efficiebat, non ad alium vsum, quam nocturnos ignes nautarum cursui ostendendos, ob salutem nauigantium. Hanc autem constituit talentis 800. Socrato Gnido Architecto, qui structura tantæ suam inscripsit nomen. Vnde scribit Solinus: Ab hac Pharos turri Pharo vocari machinas in portibus ad præluendi mini sterium fabricatas, vt est Genuæ, in vrbe de Ruppella, & pluribus alijs portibus maritimis habentibus Lucernam, vulgò Laternam portus. Vnde Iuuen.

Dispositæ pinguem nebulam vomuere lucerna.

Nam lucernarum vsum primi Aegyptij monstrare, autor est Eusebius lib. 10. præparationis. Et, vt recitat Philippus Bergomen, lib. sui supplementi Chronicarum 7. Illa Turris erat toto orbe celeberrima, atque permaxima tempore Ptolemæi, quod fuit anno mundi 270. & ante Christi aduentum 4929. quæ ab ipso Ptolemæo Philadelpho super cancri vitreis apud Alexandriam cōditata fuit, vt nauigantibus in nocte lumen præberet. Vnde Papi.

Quæ colis & Memphis, palmiferamq; Pharon.

Et tam pulcra tamque insignis habita fuit, vt inter septem mundi spectacula connumeraretur vnum. & de ea meminit Plinius lib. 36. naturalis historiae. & fuit altitudinis passuum viginti, & palmis superabundabat. vnde Ouidius lib. 2. in lbim, ait:

Lumina noctiuaga tollit Pharus æmula Luna.

Turris alia cellisima, & toto orbi admiranda (quam Torracum appellant) in vrbe Cremonæ spectatur, quam anno Christi 1284. (cum in Lombardia durissima bella exercerentur propter factiones Guelforum & Gibellinorum) quædam Guelforum factio, tum maxime ea in vrbe præualens, adiuantibus alijs huiusce factionis ciuitatibus, in medio vrbis foro erexit, & maximo cum gaudio & ardore, atque incredibili prope impensâ cocto ex lapide duobus annis perfecit & cōsummauit.

Sequitur, quod admiratione dignū est & laudandum. Nam teste Baptista Fulgoso lib. de dictis factisque memorabil. tit. de miraculis cap. de gemmis.

mis. Prope urbem Gratianopolim in Delphinatu, vetusta est Turris, quæ araneas non gignit, neque aliam venenosam rem: quin potius si quid eiusmodi in eam inferatur, vt experimento cognitum est, statim emoritur.

Si vis scire, qui primitus cōdiderint oppidum, muros aut turres, vide Polydo. de inuent. rerum. lib. 3. c. 9. Scribit Vitruuius, turres probari rotundas & polygonias, hoc est, multorum angulorum. Quippe quadratas celerius disijci machinis dissiparique, quod assaultante ariete, Anguli tota communi facilitate soleant, vt refert Cæl. lib. suarum antiquarum lect. 14. c. 32.

Et quia hic de Turriū structura facta est mētio, nō esse alienum puto, de mœnium ratione attingere, cum in materia disconuenire non debeant. Vnde recitat ibi Cælius, lapidem quadratum & vastissimum in muris fuisse probatum ab antiq. Hetrutia populis, vt in vetustis oppidis lapide prægrandi, incerto & vasto structis visitur: Et ita apud nos obseruatur in propugnaculis, quæ durissimis lapidibus magnis & in fronte acutis fabricantur.

Item structurarum vnam reticulatam, id est, in modū retis factam, vel fortè à materia rara & non densa scribitur. Alteram verò antiquā seu incertam, & istam magis approbat: quia reticulata, licet sit vetustior, rimis tamen concipiendis maximè obnoxia est. Præterea in parietibus lapides, quos frictatos vocamus apponuntur, qui perpetua crassitudine vtraque parte religando parietum soliditatem confirmare debent. Illa etiam fabrica in mœnibus fructu placet, vt in crassitudine perpetua taleæ ex olea vctes quæ frequentes instruantur, vt muri frons vtraque hisce taleis, velut sibilata, suffrenataque diuturnam seruet firmitatem. Sed ad rem maiestatem assert non contemnendam, profundior fossa & latior ripis præruptis obuallatisq; muro. Cuiusmodi fuisse Babyloniam ferunt latā cubitis regijs 500. vero profundam, & amplius.

Et quia murorum & turrium facta mentio est, ac in parerga libet interdum excurrere, ea quæ citat Cælius in ciues & oppidanos (qui in tuto se putant vitam agere, cum foris habeant mœnia robustissima, portasque solidas, intus autē sint molles, pigri, & effœminati) adscribenda duxi. Ita enim eleganter & moraliter ait, Pantheda Spartanum (vt referunt authores) cum legationē obiret in Asia, obstantibus nonnullis præmunitum, latum ac sublimem murum, respondisse: Per Deos pulcra, ô hospites, est Gynecunitis, id est, mulierum domus, seu senatulus. In eandem fermè sententiam Lycurgus dixisse videtur: Nequaquā sine mœnibus ciuitatem dici, quæ viris non lateribus præcincta foret. Nam & Agesilaus ciues ostendens armatos: Hæc sunt, inquit, Spartæ mœnia. Idem monstranti cuidā murum egregiè structum atque præaltum: indagantiq; an pulcrū ei monumentū

videretur? Pulcrū, inquit, si mulieres nō viri sunt inhabitaturi. Et hæc certæ Lacedæmoniorum sententiæ erant. Cæterum compertum est, veteres vrbium mœnia summa religione cōstruere solitos fuisse, quando non contenti illa erexisse altius & latius etiam potentiæ alicuius numinis cōsecrata volebant. Propterea iurifconsulti sanctæ quoque res inquit veluti muri & portæ ciuitatum, quodammodo diuini iuris sunt, vt in l. 1. in princ. & l. sanctum. ad fi. ff. de rer. diuis. & §. sanctæ. instit. eod. quod nulla ratione humana mortalium res satis à quoquam gubernari dispensariq; posse videantur, in tanta hominum perfidia, irrepente interdum & ciuibus neglectu aut finitimorum cooriente, crassanteque inuidia, adeo vt opinari possimus orbem esse veluti in alto constitutam nauem, insultibus hostium; & discrimini vario obiectam. Hinc aperta subit coniectatio fabulosa vetustati obrepisse, vt Saturnum rebus humanis solertius consulentem effingeret. Olim Heroas Semideosque vrbium præfecisse curæ, vt illorum obiecta, prouallataque præsidijs facilius humanos casus reclinarent: Quoniam non munimentis modò, sed magis multo Deorum indigemus auxilio. Argumento est, non tantum mœnia sacra veteri ritu credita, verum etiam libris cōmendatam tutelarium Deorum religiosam inuocationem, quam etiam sacrorum carmine (vt fit in processionibus, vt ita loquar) peragi solitam accepimus, exercitu hostico prædæ vrbium iam imminentem. Hæc Cæl. in loco prætracto, vbi ista excerptissimus.

De muris tamen, licet de moribus etiam apprime, curandum est. Nam & ad publicam spectat utilitatem, quatenus & od ornatum se habeant ciuitati decentem, & ad bellicas oportunitates. Cui firmissima munitio murorum bellicosissima esse existimatur, vt dicitur Polit. 1. Mœnia nempe ciuitatum securitatem, tutelam, custodiam, & defensionem habitantibus in eis conferunt, text. est ad hoc expressus in l. vnica. & ibi notatur per Luc. de Pen. C. de expensis ludorum. l. br. 11. quod confirmat Cicero, 2. offic. dicens: Si duce natura in ciuitatibus congregabantur homines, tamen spe custodiæ rerum suarum vrbium præsidia quærebantur. & Pomponius iurecons. in leg. pup. §. oppidum. ff. de verborum & rerum significatione. vbi ait: Oppida dicta esse ab ope hoc est auxilio, quod eius rei causa muri sint constituti. Vnde Clerici (vt alij in colæ vrbis) ad constructionem & refectionem murorum illius tenentur, vt est tex. in l. omnes. & l. ad portus. Co. de operibus publ. & in leg. fin. Cod. de quibus muneribus vel præstationibus nemini liceat se excusare. lib. 10. & in c. non minus. & c. aduersus. extra de immunitate Eccles. Et hoc si necessitas exegerit, aliàs non, vt patet dictis iuribus. Et si Principis vel prædis ad hoc autoritas interuenierit, tex. in l. sacra. §. ff. de re. diu. Et

an inconsulto Principe refici possint, dixi in commento consue. duca. Burgun. in §. incip. *on ne penit.* versi. 2. limi.

Item Clerici tenentur ad custodiam murorum & portarum, seu ad excubias ciuitatis. text. est in c. 2. quod incipit, peruenit. extra de immu. Ecclie. qd intellige etiam tempore necessitatis aut periculi imminentis. vt ibi dicit tex. & doct. & ad hoc alle. tex. ibi. Panor. in l. nullus penitus. C. de cursu publico. lib. 12. vbi dicitur, quod etiam Ecclesia tempore expeditionis non excusatur ab Angarijs vel perangarijs: Ideo, &c. quia tunc nullus debet esse immunis à vigilia & defensione murorum. Cum vnusquisque teneatur defendere patriam suam: vt notatur in l. fi. in verbo, prodita. C. de abolitio. & per Lucam de Penna in l. in filijs. C. de decur. li. 10. Et relicta ad refectionem murorum, fossatorum ciuitatis, castrorum, & similium, censentur relicta ad pias causas. Spec. in tit. de instrumentorum editione. §. nunc vero. versi. & scias quod inter. Ex his infert Lucas de Pen. in d. l. vnica. quod pecunia legata, vel alijs debita ciuitati ad alium vsum non necessarium, potest in his iusta ratione conuerti & commutari: vt probat d. l. vnica. & l. fi. ff. de operibus publicis. Et plura de materia murorum, vide per Lucam de Penna in d. l. fi. Co. de quibus mune. &c. vbi notat signanter, quod in noia fundatione ciuitatis ante omnia aedificandus est furnus: secundo statuenda sunt moenia, & tertio Ecclesia siue Templum, prout talis ordo ponitur ad litteram 3. Esdrae. c. 2.

Septuagesima consideratio de Portarum excellentia ordine decenti hic indagatur. Et licet ista vocabula porta, ianua, fores, valua, confundantur, proprie tamen omnis ingressus, quo potest aliquid importari vel exportari, vel ab aratri portatione (vt inquit Donatus) Quia in designatione vrbium subiunguntur Vacca & Tauro (quod abundantiam & fortitudinem debere habere ciues denotabat) qui vrbem designabat, aratrum manu suspendebat, ne sulcum faceret, vbi aditus ciuitatis erant relinquendi, à qua portatione dicta est Porta: & sic proprie olim Portae dicebantur ciuitati, vt dicit Lucas de Penna in l. 2. col. 3. C. de dignitatibus lib. 12. Ianua autem dicitur proprie primus domus ingressus, à Iano dicta, quod huic Deo bifronti seu bicipiti consecratum erat omne principium. Vnde nos hodie super introitum domus solemus affigere in fenestralis ibi extructis imaginem alicuius Sancti. Fores verò, quae foris aperiantur, de quo Plutarchus, memorat primum Valerio Publicolae fratri, cum de Sabinis triumphasset, domum publice positam, cuius fores extra aperirentur, cum antea caeterarum aedium intro referando impellerentur, vt ex hac concessione honoris appareret quotidie eam domum aliquid publice ad missuram. Valua, quae intus reuoluuntur

& in se replicantur, & se velant. Ostium partium domus est, vt Cubiculariorum.

Franciscus Patritius de instit. Reipublicae. lib. 8. tit. 8. sic ait: Adhibenda est portarum ratio diligentissima: per eas enim aliquando accidit, vt prius irruptione oppida diripiantur, vel redeuntibus fugientibusue oppidanis commixti hostes inuadant: vnde ab earum custodia nullus excusatur, vt dixi supra in praecedenti confid. Et vt ait M. Vitruuius in lib. de architectura ad Octauium eiusmodi verba protulit: Curandum est, vt portarum itinera non sint directa sed scqua, hoc est, flexa & tortuosa. Et de iure iuxta portas, & moenia ciuitatum non est habitandum propter fortuita, vt quia inhabitantium culpa forte combureretur Turris, aut ad euitandum suspicionem proditoris, vt inquit Paulus in l. neque muri neque portae habitari, sine permisso Principis propter fortuita incendia possunt. ff. ne quid in loco sacro fiat. & Hermogenes in l. praecedenti. ibi dicit: In muris, itemque portis, & alijs sacris locis aliquid facere, quo damnum aut incommodum erogetur, non permittitur. Item quis non debet egredi ciuitatem alimunde quam per portam consueta. l. fi. ff. de rerum diuisione. Et quae relinquuntur ad custodiam ciuitatis & locorum, censentur relicta ad pias causas, vt tenet Specu. in tit. de instrum. edi. §. nunc vero. versi. & scias quod inter. allegans hoc ca. 2. secundum extra de immuni. Eccl. l. pene. §. 2. Co. de donatio.

De Portis Babylonis quae erant centum ex aere, & Constantinopolis, quae erant vndecim, dixi supra in consider. quae de muris tractat. etiam quod Thebae Aegyptia centum Portas habuit. vnde Plinius. Et Diospolis magna, eadem Thebae portarum centum nobilis. Pontanus:

Hinc ad centiforem Nili subit ostia Thebem.

Blondus verò de Roma illustrata libr. 1. ponit nomina Portarum, quae erant tempore quo triumphabat, & sunt ista, Flumentana, Collatina, Collina, Quirinalis, Exquilina, Viminalis, Neuia, Querculana, siue Querqueculana, Gabiua, Laucernalis, Rudusculana, Rutumena, Saginalis, Latina, Appia, Cepena Trigemina, Aurelia, Fontinalis, Carmentalis, quae Scelerata, Pandana, vel libera, Mugonia, quae & Trigillia, Catularia, & Triumphalis. Et ibi ponit vnde sic denominatae fuerint, insequendo Festum Pompeium. Et ibi plures exijs laudat, reducendo ad eas, quae repertae fuerunt suo tempore. Inter illas dicit Portam Triumphalem esse omnium celeberrimam. & dicit Liuius suo tempore 37. portas fuisse in vrbe. Plinius verò dicit 30. quamuis septem clausas fuisse confirmet. De his & quibus nominibus vocentur tractat Franciscus Albertinus in suo opusculo de mirabilibus vrbis Romae charta 5.

Septuagesima prima consideratio ad laudem & excellentiam pontium fit, qui ad vitam humanam

navsum non paruum commodum afferre, verum necessarii videntur. Summae quippe (teste F. Patritio de institutione Reipublicae, lib. 3. c. 4.) Religionis est Pontem fluminibus facere. & (vt ait) Pons Sublicius, qui fuit ligneus magnis ceremonijs à Pontifice primum factus est, & saepenumero restitutus, & autore Blondo in l. libr. de Roma instaurata. Fuit primus Pons in Tyberi factus ab Anco Marcio Rege Romanorum structus (vt attestatur F. Albertinus in suo opere de mirabilibus vrbis Romae, char. 3.) postea verò ab Horatio Cocliere pro libertate patriae intercisus, quem deinde Aemilius lapideum fecit: hinc Pontifex à Ponte faciendo dictus est, secundum Varronem.

Hinc etiam Ecclesiae & domus diuinae seu Religiosae tenentur ad constructionem & refectionem Pontium. text. in l. ad instructionis. C. de sacros. Ecclie. & in l. absit. que est pen. C. de priuilegiis, domus Augustae. lib. 2. vbi dicit tex. Ad instructiones reparationesque nullum genus hominum, nulliusque dignitatis ac venerationis meriti cessare oportet: domos etiam diuinas tam laudabili titulo libenter ascribimus. & facit text. in §. ad haec, in authent. de Ecclie. tit. colla. 9. Et quae relicta sunt ad refectionem pontium & viarum, censentur relicta ad pias causas. Spec. in tit. de instrumentorum editione. §. nunc vero versi. & scias quod inter.

Vnde quanta cura de Pontibus olim mortalibus fuerit, opus demonstrat, vt sunt Pontes supra Rhodanum, vt in ciuitate Gebenensi, Lugduni, Vienna, in vrbe sancti Spiritus, & Auenione, etiam supra Sequanam vidi decem Pontes in diuersis locis, praecipue fere media Parisiacam ciuitatem praeterfluens, habet ibi quinque Pontes, quorum tres sunt lapidei, & omnium excellentissimus est Pons diuae virginis Mariae mirae latitudinis, cum supra centum sint domus aedificatae mirae & eiusdem structurae partim ex lapidibus, partim ex lateribus coctis, vbi mercimonia exercentur.

Etiam supra fluium Ararim seu Sagonam vidi quatuor Pontes excellentes, qui non modica impensa structi sunt.

Legitur apud Herodotum & Curtium, quod Nitocris Assyriorum Regina, quae multis Regnis post Semyramidem floruit, Euphratem fluium, qui Mediam, quidam Babyloniam recte praeterfluebat, fecit tortuosum, supraque Pontem erexit trium stadiorum, difficillimum factum propter paludes quae vrbem ambiunt. Fecit & ingentes cauernas ad excipiendum fluminis impetum, eiecitque quicquid erat limi ad iacienda fundamenta.

Traianus lapideum Pontem fecit in Danubio, in quo viginti ex quadrato lapide erant pilae, quarum altitudo centum quinquaginta pedum praeter fundamenta extabat. Latitudo 60. pedes con-

tinebat. distabant inter se 170. pedibus, fornibus verò coniungebantur. quum tamen fluius ille sit concitatus ripa longius submoueat, & vbi angustior est, ibidem sit ferox & vorticosus. Hunc tamen postea, seu liuore maligno, seu alia causa dirupit Adrianus, vt dicit Dion Cassius.

Adrianus verò Pontem sui nominis adhuc extantem (vt pote qui Pons sancti Angeli dicitur) super Tyberim Romae in Vaticano fecit, & Athenis Pontem Cephesi fluminis alluione desolatam restituit. De Pontibus vrbis Romae, quos olim fuerint, & quot extent, vide F. Albertinum in suo opere de mirabilibus Romae. char. 7. & 56. Blondus verò lib. 1. de Roma instaurata, dicit Pontem fuisse Romae, qui triumphalis, eo quod per illum triumphum agebantur. & etiam Pons nobilium dictus fuit, ex quo nunquam in illo rucolae transiissent: & erat prope vbi Ecclesia & Hospitalis sancti Spiritus in Saxia situatur.

Caesar vno die Porem in Arari constituit, quod Heluetij diebus viginti a gerrime consecerat. Caesar in suis Commentarijs de bello Gallico lib. 1. in principio.

Alium etiam supra Rhenum mira celeritate, quem decem diebus absoluit, vt ibidem habetur lib. 4.

Carolus Magnus Porem opus egregium quingentorum latitudinis, apud Maguntiam extruxit.

Septuagesima secunda confid. circa excellentias & laudes aedificiorum priuatorum, vt sunt domus, non importune versatur. Sciendum tamen est prius, quod domus Graecum esse dicunt. Nam Graeci domata recta dicunt, inde dicitur domus quod id est. vnde diuus Hieronymus in Psal. interpretatione ait: In Palaestina & Aegypto non habet in rectis culmina sed domata, quae Romae vel solaria, vel moeniana, hoc est, exterius porrecta, vocant plana recta, quae transversis trabibus sustentantur. Et est domus vnus familiae habitaculum, sicut vnus populi vrbis, secundum Archid. post Isidorum in c. omnibus. 24. quae st. 1. Ad quod facit l. i. §. illo videlicet. C. si quacunque praeditus potestate, &c. vbi appellatione domus continetur familia, genus, & tota vna consanguinitas, vt domus Iacob, le. cum vnus. §. i. iuncta glo. super verbo, domum. ff. de alimen. & cibarijs legatis. Proprie autem secundum leges domum nostram dicimus, vbi sedes & tabulas; constitutionemque rerum nostrarum habemus. text. est in l. in lege censoria, §. i. ff. de verb. & rerum signifi. de quibus plene per Bar. in l. i. ff. ad Silicianum. in princ. & secundum Lucam de Penna in l. 2. Cod. de metatis & epidemeticis. lib. 12. & modernos in l. cum acutissimi. C. de fideicommissis. Et quando simpliciter fit mentio de domo, capitur pro loco habitationis, & est aedificium, quod ex tecto parietibus & fundamento

constat, secundum Bar. in l. tutela. ff. de ca. dimi. & in d. l. i. ff. ad Silleia. & ibi Bald. & de illa domo hic inrendimus loqui. Et ut materia vulgatio fiat, extendendo simbrias ipsius, licet aliquantulum videatur deriuata extra propositum præter vltimum, in quo domus excellentiores recensentur, de quibus apud scribentes fit mentio, sequentia inserui.

Primum ergo erit, quod primus ædificator in orbe fuit Cayn, qui primam ciuitatem condidit, & à filio suo Enochia appellauit. ut habetur Gen. 4. & 6. distin. c. fin. eamque bitumine & aggere aliquantisper cinxit. Illuc quoque sectatores suos malos omnes venire compulit, & non alijs communicauit. Primi enim homines nullo subsidio fultiduram agebant vitam. Erant profecto nudi, nullo neque ædium, neque ignis adiumento vti, cibo in diem quæsito, cum ignorarent agrestes fructus in vsum futurum condere, & seruare ad egestatem: quo scibat, ut hyeme plures, aut fame, aut frigore interirent.

Experimento deinde edoctos & speluncas a iunt quæsiisse ad euitandam frigoris vim, & fructus seruare cœpisse, ut dicit Diodo. lib. 1. de antiquor. gestis. vnde etiam, ut dicit Phil. Bergom. lib. 1. sui supplementi Chronicarum, in prim. in verb. Caym. Cum aliquo post tempore homines nudi essent & inermes, nec contra homines, aut bestias turti, nec vlla receptaculia contra frigus aut æstus haberent, naturali quadam solertia receptacula excogitauerunt: vnde & tuguria quædam, atque casas sibi fabricantes ex virgulis & arundinibus construxerunt: quibus eorum vita tutior haberetur. Et ut idem Diodo. ait lib. 2. Prisci domos ex arundinibus conficiebant. Cuius rei vestigia penes Aegypti pastores permansere huc vsque nulla alia, nisi ex calamis facta habitacula probent. Nemo ambigit Iahalem primo artem faciendi tentoria inuenisse, & tuguria, ex quo ipse fuit pater habitantium in tentorijs & pastorum. Gene. 4. Non certe curabant domos preciosas, aut excelsas sumptu aliquo facere, imò Mathusalem, de quo Gene. 5. quingentos annos habens, domino dicenti: Aedifica domum si vis, quoniam adhuc 300. annis viues. Respondit: Propter tantillum temporis non ædificabo domum, & sub arboribus, & supra vepres dormiuit ut prius consueuerat. Adeo, quod natio Aegyptiorum eodem Diodo. lib. 2. teste, domos nostras diuersoria appellat tanquam breui tempore à nobis inhabitandas. defunctorum vero sepulcra sempiternas domos, quoniam apud Inferos in finitum sit tempus, vocat: vnde domus ædificandæ curam contemnunt, circa sepulcrorum magnificentiam, ut infra patebit in confi. de Pyramidibus, in quibus sunt longius mansuri, summum studium, operamque impendunt, vnde dicit Quidius:

Nondum præcipites cingebant oppida fossæ.

Et Boetius de consolatione lib. 1.

Et somnos dabat tunc altissima pinus.

Quasi dicant, nulla tunc oppida erant. Ideo Abraham in domunculis habitabat, expectando Paradysi grandem ciuitatem, secundum Apost. & Gre. lib. 8. moralium. c. fi. Et Didymus Bragmanarum didascalus, i. Philosophorum India præceptor, siue Rex, mores eorum quo ad hoc narrans, ad Alexandrum ita scripsit: In construendis domibus igne saxa non coquimus, nec admixtione pulueris cementa componimus: sed in telluris speluncis, montiumque latebris habitamus: nullos ibi ventorum fremitus, nullius turbinis tempestatem formidamus. Nam rutilius nos defendit ab imbre spelunca, quam tegula. Cuius speluncæ geminus nobis est vltus, mansionis dum viuimus, & sepulture dum morimur. Et sic, ut vidi, aliqui viles & abiecti viuunt in latibulis & cauernis montium & rupium Sabaudia habitantes.

Plura & alia huiusmodi latibula iuxta urbem (quam Oregiam vocant) ab ea parte qua fit iter Aucionem supersunt. Etiam talia habitacula licet ruinosa, non procul ab vrbe Caturcensi ostenduntur, ut refert Guill. Bened. in sua repet. c. Raynut. in verbo, domum. numer. 6. de testamentis. extra. Et ibi ponit, qui primò ædificauerunt in Aegypto, in Græcia, & in Gallia. Et Polydorus de inuentoribus rerum, lib. 3. ca. 8. scribit, qui primum luteas aut laceritias domos ædificauerunt, vel earum structuras & tegulas, & lapidicinas inuenerunt. Domus verò si meridiem spectantes fiant, vtiliores sanè. Nam per brumam solem hybernium excipiunt, & æstate inclinato Sole semper ex aliqua parte umbra opacantur. Itaque altissima fiant, ut totum diem hyberno Sole calefcant. Si vero ad arcum vergunt humiliores esse oportet, ne à frigidis ventis apertius petantur. Hac Socrates apud Xenophontem commenta. 3. ut refert Volater. libr. vigesimo septimo commentariorum in Philologia. cap. de domo & eius partibus.

Secundum verò attenditur circa vnitatem ædificiorum, quæ hodie fit in domibus ædificandis nimis sumptuosè, aut sine necessitate, de qua sanctus Bernardus in Epistola sua de Regimine domus seu cura rei familiaris ad dominum Raymudum de castro sancti Ambrosij. Si vis, inquit, ædificare domum, inducat te necessitas, non voluptas. cupiditas ædificandi ædificando non tollitur, sed augetur. Nimia & inordinata ædificandi auiditas, parit & expectat ædificiorum venditionem. Turris enim completa, & arca euacuata faciunt tarde hominem sapientem. Facit pro hoc dicto tex. in cap. pulcra ibi, hoc est decorum, non superfluas ædificationes aggredi, nec prætermittere necessarias. 86. distin. c. Sunt quippe nonnulli, qui in ætatis laboriosæ initio quæstu omisso & agricultura, in eorum vita delictarum sumunt auspicia, deco-

decorem domus excogitant, eam tandem laboriosè constructam vacuam habitare coguntur. Non aduerentes quod scribitur Prouerb. 24. Præpara foris opus tuum, exerce diligenter agnum tuum, & postea ædifices domum tuam. Hac Luc. de Pen. in l. 2. col. 3. C. de prædijs & omnibus rebus nauiculariorum. lib. 11.

Tertium ex quo ædificia, & domus multis periculis sunt subiecta, puta incendio vel ruina, ut ait tex. in l. cum hi. §. fi. ff. de transa. ff. verum non est aliquod tam firmum ædificium (quod sic dici putatur quod prius ad edendum factum fuerit) ut fluminis, vel maris, vel tempestatis, vel ruina, incendij, vel terremotus vim sustinere possit. l. fluminum. §. Seruius. vbi tex. formalis. ff. de dam. in se. vel sicut pluuijs ædificia collabuntur. ut est tex. in l. 2. C. de conditis in publicis horreis. li. 10. ita & si ab eis habitatio humana subtrahitur. ut. n. ait Casiod. 4. variarum epistolarum 30. Cito vetustatis decoctione resoluitur, quod hominum præsentia non tenetur: & sic facilis est ædificiorum ruina, incolarum subtrahita custodia, ob quod plures relinquunt domos reparandas, maximè, quando sunt impares sumptui. l. sed an vltro. §. Is autem. ff. de nego. gestis. de quibus ædificiorum sumptibus habetur in l. inter quos. §. fi. cum l. seq. ff. de damno infecto.

Quartum, ornanda est dignitas domo, non ex domo tota quaerenda, nec domo dominus, sed domus domino honestanda est, & uti in cunctis habenda ratio, non sua solum, sed etiam aliorum, inquit Tullius 1. de Officijs. Hinc Seneca in libro de quatuor virtutibus. Si continentia (inquit) studes, habita non amoenè sed salubriter. Nec dominum velis esse notum à domo, sed domum à domino. Nam in domo clari hominis, in qua hospites multi recipiendi, & admittenda hominum cuiuscunque generis multitudo, adhibenda cura laxitatis est. Aliter ampla domus sepe domino decori fit, si scilicet in ea solitudo, maximè si ab alio domino solita est frequentari: vnde abstinendum est ab his.

Quintum est, expedit & honestum est vnicuique domum habere vnam, conuenienter pulchram, secundum statum suum. Quia pulchritudo ædificiorum ad decorem & ornatum ciuitatis cedit, quod (ut vis patitur) est conseruandus, ut in l. in his. in fi. C. de prædijs & omnibus reb. nauiculariorum. lib. 11. & l. prætor ait. §. hoc interdictum prohibitorum. ff. de noui op. nuncia. & l. si. ff. ne quid in loco publico fiat. & l. 2. & l. si quis. C. de ædificijs priuatis. Nam tantus est ædificandi fauor, quod permittens vicino vel alteri domum facere, vel aliud ædificium construere, cæsetur seruitutè oem quam in solo habebat remittere. l. si stillicidij. C. quem ad. seruitus amit. Et quod plus est, talis permissio precaria ad voluntatem permittentis reuocanda, sed perpetua iudicatur, si aliud expresse non fue-

rit cautum in ea. l. si precario. §. fin. ff. communia prædiorum. Ea ratione, ne destruendo ædificium vrbs deformetur, & status publicus decoloretur: ut consulit Angel. consi. 1. Hinc est, quod non potest quis vendere columnas aut trabes domus suæ, vbi corrueret domus. l. senatus. ff. de cõtrahenda emptione. Nec valet legatum earum, sed debetur æstimatio. l. cætera. §. & quid si quis. ff. de legatis 1. Nec domus legari posset ut destruat, ut dicit Marcianus in leg. filius familias. §. a des. ff. de legatis 1.

Sextum erit ad eliciendum ex prædictis duo singularia. Primum est, quod non potest quis de bonis & rebus suis disponere, quarum est dominus & possessor. d. l. senatus. & l. cætera. cõtra l. nemo. C. de iudicis. & in re mandata. C. mandati. Secundum verò est, quod quis pro sua re seu materia alieno ædificio posita & iuncta, licet dominus existat, agere non potest seu eam vendicare, ut de ædificio tollat & sibi restituatur: siue sint fustes, siue lapides, aut alia quæcunque materia ad ædificandum apta. tex. est in §. cum in suo solo, instit. de rerum diuisione. & hoc ne ædificia rescindi necesse sit, ut ibi dicit tex. & sic ne vrbs deformetur ruinis. Præterea ne ruina damnis vicinos, aut transeuntes per vicos, & cogi potest dominus ruina, scilicet, vicinanda, de damno infecto cauere, ut ff. de damno infecto. per totum. Et cæteris de damno suæ personæ, ne ruina offendantur. Et quod plus est, hoc fieri potest ad syndici ciuitatis seu villæ requestam. Cuius etiam interest securè per vicos & itinera commeari, l. 1. §. summa cum vtilitate. ff. de his, qui deiecerunt vel effuderunt. Et tex. optimus in l. ad curatoris. ff. de damno infecto. vbi dicit. Ad curatoris Reipublicæ officium spectat, ut diruta domus à domino extruatur. Imò dicit tex. in l. singularium vrbium. Co. de ædificijs priuatis. & in leg. præfes prouinciae inspectis. ff. de officio præfidis. quod propter decorem ciuitatis potest Rector curiales cogere de nouo ædificare, non curiales verò rantum ad reedificationem antiquarum non taliter destructarum arctantur. Et quomodo possit cogere priuatos, vide Luc. de Penna in l. 2. col. 2. C. de metatis. libr. 12. & amplè per Guill. Benedicti in sua repetitio. c. Raynut. in verbo, domum. nu. 14. & 16. extra de testa.

Septimum, licet priuatus in ciuitate non possit cogi (ut supra dictum est) de nouo ædificare domum, tamen antiquas reparare cogi potest: verum quilibet ad simplicem reparationem tenetur. l. singularium vrbium. supra allegata. Ad eò quod si domus sit duorum, potest cõdominus insolidum conueniri ratione periculi ruina, & solus condemnari. Et quomodo potest cogi socius ad reparandum, vide per dictos doctores in præallegatis locis, vbi etiam ipse Guill. Benedicti, sicut laudat & magnificat nouam editionem & reparationem domorum & ædificiorum, quæ dicit esse pium o-

pus, ita per plura reprehendit destructionem illorum, licet ibi ponat casus, in quibus possunt conficari aut destrui. de quo etiam aliquid per Lucā de Pen. in l. vnica. C. si curialis, relicta ciuitate, &c. lib. 10.

Octauum est, quod vnicuique necessaria est vna domus condecens & honesta in sui tutissimum refugium atque receptaculum. verba sunt l. plerique. ff. de in lūs vocando. vnde Ecclesi. 29. Initium vitæ hominis, aqua, & panis, & vestimentum, & domus protegens turpitudinem, & quā domum nemo intrare possit contra suam voluntatem, sub poena iniuriarum. §. sed & lex Corn. in l. de iniurijs. Cum non liceat pompam rei familiaris pandi seu detegi, tex. de. 2. §. i. in fi. C. quando & quibus quarta pars debetur, &c. lib. 10. Adeo quod domū alienam nemini licitum est auctoritate propria ingredi, etiam causa perquirendi res suas furto subtractas, vt est tex. in §. conceptum. versic. sed hæ actiones. inst. de obligatio. quæ ex delicto nascuntur. Nisi dominus domus esset persona suspecta de illo furto, secundum Ioan. Fabri. ibi. Vel esset talis res, quæ animo seipsam prodidisset, vt seruus ascriptitius, vxor, & filia. I. requirendi. vbi Cyn. & Bal. Co. de seruis fugitiuis. Dum modo fiat auctoritate iudicis, ne sit causa maioris tumultus si aliter fieret. regula iuris in l. non est singulis. ff. de reg. iur. Aut fieret inquisitio ad vtilitatem publicā, secundam Bar. in d. l. plerique. Et sicut possit quis vnā domum habere, ita et duas vel plures secundum facultatem familiæ, statum & conditionē. Imo vrbicolis plures domos habere necesse est, alterā videlicet in rure ob agriculturam vel pestem dum in vrbe ingruit, alteram autem in vrbe, quia beati qui habitant vrbes. Miseri castra sequuntur, maximè tempore belli. de quo Virg. in Bucolicis.

Mantua vna miseræ nimium vicina Cremona.

His præactis, vt proposito inseruiamus, scribitur 3. Reg. 7. c. Salomonem fecisse sibi Regiam cædenti pavimento, triplici intus materia, Cedro, argento & auro. Quod opus absoluit tredecim annorum spatio.

Domus etiam Cyri Medorum Regis fuit excellentissima, quam fabricauit Mennon illigatis auro lapidibus.

Virg. li. 7. scribit, Domum Latini Regis cætum columnis fuisse sublimē, & Cedrinis aurorum simulacris ornata.

P. Clodius, quem Milo occidit, domum habuit festerijs 147. millibus emptam.

M. Lepido viro Consulari, & Q. Catuli collega fuit olim domus omnium in vrbe pulcherrima: quæ tamen intra annos 35. centesimum locū non obtinuit.

Cicero non minoris quinquaginta millibus aureis habitauit. Quam pecuniam furto & rapina comparatam scripsit Salustius in sua contra eum inuectiua.

In M. Scauri villa incendio bis millies festerijs absumptum legitur.

Babylonijs laudi datum est (teste Cælio lib. antiqu. lect. 5. cap. 12.). quod in ædibus contignationum quatuor habitarent. Sicuti orator Aristides Romanos ex assertione dixit maximas domos maximis imposuisse domibus. Dionysius tamen in Panegyricorū ratione tecta apud Babylonē ab Herodoro memorari scribit contignationum quinque; aut sex (vt est Lugduni.)

Legi etiam quod Thebæ Aegyptiaca, de qua supra: domos priuatas vsque ad quartam & quintam contignationem habuit extractas.

Martialis in secūdo suo Epigramate laudat Domitianum, quod ex vna Neronis domo plura ædificia publica in solatium populi construxerat, & ibi Nicolaus Perottus dicit, quod Nero incēderat urbem, & vnam domum ædificaret: & istud distichon de ea factum fuit:

Roma domus fiet, Veios migrate quirites:

Si non & Veios occupat ista domus.

Plinius quoque de ea scribit: Vidimus urbem nostram claudi duabus domibus, Caij & Neronis Principum. Tradunt hanc domum Neronis à Palatio ad Esquilias vsque protensam fuisse. In vestibulo eius colossus erat erectus, tanta erat latitudo eius, vt porticus milliarias haberet ad stagnum maris instar, circumseptum ædificijs ad vrbs similitudinem, præterea aruis, vineis, pascuis, siluis ornata, cum multitudine omnis generis pecudum & ferarum, reliqua pars auro ficta erat: gemisq; & vnionum conchis distincta. Cænationes eburneis tabulis laqueata versatilibus, vt flores, & vnguenta desuper spargerentur. Præcipua cænationum rotunda die noctuque instar mundi circumagebatur, balneæ maribus & albulis aquis fluebant: verum illa domus tanto sumptu tantoque rerum omnium apparatu constructa fuit, vt ad eam peragenda octo quingentes festeriam, id est, duodecies centena, & quinquaginta millia aureorum nostrorum attribuerit. Habebat aures argenteas, quæ in modum coeli mouebantur: in solarijs lapidem quendam sphingitem, quo perpetuus dies illucebat. Cum eam perfecisset, dixit (vt refert Suetonius) se iam quasi hominem habitare cœpisse. Et hanc domum multū extollit Textor in sua officina, centum alia opera & ædificia sumptuosa & magnifica: & etiam Budæus in tract. de Aſſe, lib. 3.

Hanc luxuriam notat Martialis in d. suo 2. Epigrammate in laudem Domitiani. Mos enim veterum fuit in laudatione viuentium Principum defunctorum iam Principes damnare, quo viui admonerentur, nullum locum, nullum esse tempus, quo defunctorum Principum manes (si mali fuissent) à posterorum execrationibus cōquiescerent: sicque à vitijs retraherentur. Merito præterea laudari videntur viuentes Principes, si pariter mortui

mortui reprehendantur. Nā cum de malo principum posteri tacent, manifestū est timeri præsentem quod eadem faciat. Ad hæc damnare priores, nihil aliud quam hortari præsentem, vt corruptos longa consuetudine ac deprauatos mores reformet & corrigat. Postremo (vt inquit Plinius) nihil non parum grate sine comparatione laudatur: hæc Perotus vbi supra.

Budæus in tract. de Aſſe, lib. 3. ponit excellentiam & magnificentiam domorum, seu ædiū Romanorum, vbi laudat domum Lepidi, Crassi, & Ciceronis: & ibi memoratur de inuectiua oratione Salustij in Ciceronem: vnde tanta bona acquisisset nisi ex rapina. propterea & his temporibus multi thesaurarij, seu quæstores ærarij Fraciæ taxati sunt. Nam habito respectu ad eorum facultates antiquas & acquisitas, nec non ad eorum salaria, fuit aestimatum quantum pecuniarum ex ærario Regio ex rapina seu potius mala inuersione subtrahere potuerint, & super his tantum, aut plus, aut minus ex æquo & bono commissariorum in poenam seu emendam, aut verius restitutionem exactum fuit. Et ex dictis Budæi in loco ante citato, constat Ciceronem multa ex literatura acquisisse, verum multo maiora acquisit quondam Nico. Rolin. Cancel. Burg. ciuis noster, qui multas domos excellentissimas construxit, tam in Burg. vbi Diuionæ, Cabilonæ, Castilionæ, Belnæ & Hedunæ: quàm in Flandria. Et suis posteris 25. villas in quibus erant castra amplissima & superba cum 25. mille lib. Turonem. de redditu annuo reliquerit, quæ omnia ex industria, literatura, & scientia sibi comparauerat sub ducibus Burgundiarum, sub quibus Cancellaria extitit. Et (vt fertur) cum semel corā duce ab æmulis taxaretur de huiusmodi excessiuis acquisitionibus, & amplissimis possessionibus rationē suæ villicationis maxima cum laude reddidit: ita vt nihil ex rapina, & furto acquisiuisse se purgauerit, sed omnia scio Principe, & ex eius voluntate & mandato accepisse. Nec credo alium à Cicerone fuisse, qui tanta ex literatura acquisierit.

Non omnino disconueniret hic inserere excellentiam domorum aquaticarum, quæ naues dicuntur. Sed quia Budæus amplè ponit in d. tract. de Aſſe, li. 5. excellentiā & magnitudinem aliquarum nauium, vbi laudat nauem Philadelphi, Prolemæi, Philopatoris, & naues duas à Demetrio Antigoni factas, etiam nauem frumentariam Hieronis. Inter tamen omnes Naues quæ vnquam fuerunt & erunt, laudanda est illa quæ dicitur Arca Noe, cuius longitudo fuit 300. cubitorum, 50. cubitorum latitudo, & 30. cubitorū altitudo, vt scribitur Gen. 6. & de eius excellentia etiam meminit Laziardus in suis Epitoma. vtilis histo. c. 11. vbi dicit: quomodo fabricatam fuisse tradunt catholici doct. his diebus facta est mirabilis & excell. nauis per Regem nostrum Franciscum. I. quæ fuit facta

in Normannia, cōstructione cuius maior pars situarum illius patriæ cæsa est & exposita.

Sunt & alię tres domus, scilicet, conscientiæ, familiaris, & sepulture, quas ponit Ant. Flo. in sua sum. in 3. par. tit. 10. c. 1. 2. & 3. de domo sepulture dixi supra in 2. part.

Idem etiam Anton. Flor. in d. c. 1. in princip. ponit aliam domum quæ est principalis & excellentior alijs, & est domus domini. de qua habetur Psalm. 121. Lætatus sum in his quæ dicta sunt mihi: in domū domini ibimus. Principalis enim, quia domini est, & quia ab ipso ædificata, & præparata, & nostra, quia propter nos ordinata, vt in ea semper cum eo habitemus, est domus sempiternæ gloriæ, de qua ipse psalmista in alio Psalm. scilicet 25. ait: Domine dilexi decorem domus tuæ, id est, locum habitationis gloriæ tuæ. De hac domo Iesus ait: Ioā. 14. In domo patris mei multe mansiones sunt. quia et si vnum præmium beatitudinis, multæ tamen differentiæ præmiorum, sicut & hic meritorum. Quia, vt dicitur 1. ad Corinth. 15. stella differat à stella in claritate. Cuius nobilitatem & magnificentiam Baruch admirans, ait: O Israel, quàm magna est domus Dei, & ingens locus possessionis eius: magnus & non habens finem, excelsus & imensus: Magna est domus gloriæ supernæ & locus possessionis eius. Magna latitudine claritatis, quia complectitur omnia bona. Psalm. 35. Inebriabuntur ab ybertate domus tuæ, scilicet, habitantes in ea. Magnus longitudine perpetuitatis, quia non habens consummationem, id est, finem. Psalm. 83. Beati qui habitant in domo tuā domine, in secula seculorum laudabunt te, Luc. 1. Regnabit, scilicet, Christus in domo Iacob in æternum, scilicet, in ecclesia triumphante. Magnus secundum altitudinem dignitatis, quia Excelsus. Apost. 2. ad Corinth. 5. Si terrestris domus nostra dissoluitur, habebimus domum non manufactam, æternā in coelis, in qua sunt omnes in maxima dignitate & potestate, Hæc ille.

Plutarchus in septem sapientum symposio (teste Cælio, li. antiquarum lectionum 6. cap. 25.) hos scripsit sermones. Quænam maximè felix domus foret. In eo velut in Symbolum, quisque quod sentiret, protulit. Ac princeps Solon, optimam sibi domum videri pronunciauit, in qua pecuniæ forent bono comparatæ modo, nec earum custodes haberentur infidi, nec erogatis subsequeretur poenitentia. Bias eam censuit optimam, in qua per se dominus existeret talis, cuiusmodi extra est ex lege. Tales verò, vbi otio pingui domino perfrui licet. Cleobulus, si plures multo sint, qui dominum amment, quam qui reformidēt. Pittacus eam protulit, quæ tum necessarijs, tum redundantibus superflueret. Chilon, administrationi regiæ domum oportere esse simile, statuit. Nam Lycurgū ferunt, cum submonuisset quispiam, Democratiam induceret, intulisse an prius in domo ipse constituet.

Sextuagesima tertia confid. ad laudē & excellen-
tiam quarundā Bibliothecarum fit. In primis
Gordianus Imperator, cum eruditus vir esset, Bi-
bliothecam maximam extruxit, in qua sexaginta
duo millia voluminum collocavit. Tyrannion
grammaticus, qui floruit aetate Magni Pompeij,
super tria librōrum millia possedit. Plutarchus in
Antonio scribit Pergamenas Bibliothecas ha-
buisse ducenta librōrum millia. Fertur Prole. se-
cundum Aegypti Regē Bibliothecam omnium
pulcherrimam congregasse, & in toto orbe terra-
rarum nominatissimam construxisse, quae usque
ad primum Alexandrinum cum Romanis bellum
perduravit, teste Philippo Bergomate in suo sup-
plemento Chronicarum lib. 7. Et idem libro de-
cimo quarto, extollit Bibliothecam Ioannis Ga-
leatij vicecomitis Ducis Mediolanensis quam Pa-
pia condidit, & in qua ingentem librōrum copiam
contraxit: Budaus, in suo tractatu de arte librō 2.
multum laudat post Plutarchum Bibliothecam
Luculli.

Ludovicus XII. Rex Franciae Bleis oppido sua
natiuitatis pulcherrimam construxit, & ibi ma-
gnam librōrum, praecipue in historijs, copiam co-
actuavit.

Apud Aurelianos, alia fuit excellens & nomi-
natissima, hodie Parisijs duae extant mirum in
modum libris refertae, praecipue in Theologia,
quarum una in Collegio Regio, quod dicunt Na-
uarrae, altera vero in monasterio sancti Victoris
collocatur.

Alphonus Aragonum & Siciliae Rex laudatus
est, quod Bibliothecam in omni facultate, & om-
ni lingua per maximam & ornatissimam sibi ac-
quisierat, & iam quinquagenarius praecceptoris se
submiserit, ne loquendi usu careret.

Adrianus Romanorum Imperator Romanis
& etiam Atheniensibus Bibliothecam permagnifi-
cam atque insignem construxit.

Bibliothecae, teste Vitruvius, spectare debent
ad orientem, tum quia visus maturum postulat
lumen, tum quia in his libri ac tabulae non putre-
scunt. Etenim, quaecumque ad meridiem & occi-
dentem spectant, tinea & humore libros vitiant
atque membranas: quoniam venti humidi adue-
nientes procreant eas, & alunt, fundentesque humi-
dos spiritus pallore volumina corrumpunt.

Quomodo imagines virorum literatorum ad
eorum memoriam & decorem in Bibliothecis o-
lim apposuerunt plures Reges Alexandriae & Per-
gami, & plures Romani, vide Plinium lib. 35. ca. 2.
& Blondum lib. 3. de Roma triumphante. Et de
laude Bibliothecarum etiam scripsit F. Patritius
in libro de institutione Reipublicae, lib. 3. tit. 13. eas
commendans a comparatione. Sic enim ait: Et si
certamini victores magnos honores meruerunt,
vt in conuictu stantes palma & corona decorarentur,
& redeuntes in propriam patriam, quasi victo-

ria triumphantes quadrigis inueherentur, & vestre
publica perpetuoque victu alerentur, quanto magis
effereendi sunt viri doctissimi, qui disciplina & mo-
ribus rempublicam adiuuant, & scriptis suis ea om-
nia memoriae commendant: quae posteris feculis
profuturae sint? Porro, ex antiquis Bibliopolijs vni-
cus ferè Triphon celebratur. Hinc Martialis lib.
4. Nō habeo, sed habet Bibliopola Triphon. Stra-
bo lib. 13. Geographiae scribit Aristotele omnium
primum Bibliothecam instituisse. Et Plinius lib.
trigesimo quinto testatur Asiniū Pollionem pri-
mum Romae Bibliothecam fecisse, vt refert Poly-
dorus de inuentoribus rerum lib. 2. c. 7. vbi etiam
ponit, qui primos libros ediderint, & quod olim
in vrbe Roma fuerint Bibliothecae nu. 18. scribitur
in opusculo de mirabilibus vrbs Romae, in se-
cundo lib. & in tertio, quae nunc extant.

Quia hic incipit mentio de Bibliotheca, in qua
reponitur volumina, idcirco definitionem libri
addo, quae est talis secundum Lucam de Penna in
rub. de nauicularijs seu nauclerijs. lib. 11. qui dicit:
Libri est lumen cordis, & speculum corporis, vir-
tutum repertorium, vitiōrum confusorium, co-
rona prudentum, diadema sapientum, honorifi-
centia doctōrum, clarificatio rectorum, comes
itineris, domesticus fidelis, socius colloquentis,
collega praecedentis, vas plenum sapientiae, via re-
cta eloquentiae, hortus plenus fructibus, pratum
fluens floribus, mare sine fluctibus, principium in-
telligentiae, fundamentum memoriae, hostis obli-
uionis, amicus recordationis, vocatus properat,
iussusque festinat, rogatus respondens, fideliter obe-
diens, contra fortunam lictor, atque verus tui ductor,
ortus conclusus, & fons signatus, putens aquae vi-
uae, paradisis absque ruina, edificatus te gnarum si re-
perit ignarum, nunquam patitur fastidium, & si
grauis eum nimium, arcana reuelans, & obscura
clarificans. Necesse inconueniens scire quae volu-
mina sint excellentiora, an antiqua, an noua: & li-
cet non nunquam nouitas male negligat, quod be-
ne statuit vetustatis auctoritas veneranda, secunda
q. 6. c. anteriorum. vers. illud, & in authen. vt ordi-
naria praefectura vrbanae, & c. in princip. col. 5. Ta-
men dicit Speculator in suo prooemio, quod vo-
luminis suo nouo cedant volumina antiquorum.
iuxta illud. Recedant vetera de ore vestro, quia
Deus scientiarum Dominus est primo Regum, se-
cundo c. Vnde dicit Imperator: Vetustatem reno-
uamus, vt in authent. de administratoribus, circa
principium. col. 7. quibus licet reuerentia debeatur,
vt in c. priscis. in principio. 55. distin. & ff. de iu-
re immunitatis. l. semper. & in ca. quanto. extra de
transact. & 9. q. 3. c. conuestus. & 25. q. 1. ca. contra
tamen fides eis in pluribus non habetur. Nam se-
cundum varietatem temporum, iura variantur
humana. vt in cap. non debet. de consanguinit. &
affinita. c. recurrat. vers. his ita. 32. q. 3. tertia. Saepè
enim pro necessitate, vel utilitate amulantur, &

laxan-

laxantur canonica praeccepta, vt ca. et si illa. l. quaest.
7. & quod paulatim labitur, conuenit renouari, vt
in authen. de quaestore. circa principium. collat. 6.
& nihil penè in semetipso manet, sed currit natu-
ra multas euoluens mutationes, quas neque pre-
uidere facile est neque praedicere, vt in authent.
vt omnes obediant iudicibus Prouinciarum. §. si
vero. vers. si vero arripiat. collat. 5. Et nihil est
quod mutabilitatem non sentiat, vt in authen. de
non alienan. aut permutan. §. nos igitur. alias in
§. vbi autem lex. collat. 3. & 89. distin. cap. ad hoc.
de consecratio. distin. 5. ca. ne tales. prope finem.
Sed & semper opere vacante, consonae causis le-
ges ponuntur, cum semper inopinabiles emergant,
quas antiquitas non agnouit, vt in authen. vt de
functi, seu funera eorum non iniurientur. in prin-
collat. 5. Nec erubescat antiquitas, si quid melius
horum quae ipsa tradidit, nouitas adinuenit, vt in
authen. de nuptijs. §. maioris. collat. 4. & argum.
96. distin. c. esto. in fine. Nam paulatim haec per
eruditionem ad melius accedunt, vt in authent.
de monachis. §. si. vers. oportet. collat. 1. Et om-
ne artificium per exercitium suscepit incremen-
tum. l. legat. fernis. §. ornatricibus. ff. delegat. 3. &
lege milites. 2. C. de re milit. lib. 12. Sed & antiquo-
rum quidam vino inebriati sunt. ca. vino. 37. di-
stin. quia non plenam notitiam scripturarum ha-
buerunt, vt extra de sacra vnctio. c. 1. §. fin. ita dicit
Spec. in d. suo prooemio. col. 9. vers. huic ergo cla-
ritatis speculo. Antiquitati tamen in multis defer-
tur, & praefertur Iuuentuti. de quibus supra in par-
te praecedente confid. 17.

Sextuagesima quarta confid. de Excellentia Py-
ramidum contexitur. Pyramides enim tam
altae in Aegypto traduntur fuisse, vt magna om-
nium admiratio fuerit, qua ratione in tantam al-
titudinem subuecta sint cements: Vnam ex ijs,
quae ex Arabicis lapidicinis constabat à 360. homi-
num millibus, annorum 20. spacio constructam
prodiderunt, & in raphanos, allium, & capas, qui-
bus operarij vescerentur, mille octingenta talen-
ta erogata. Neque aliam aedificandarū Pyramidum
rationem fuisse, quam regum Aegypti in erogan-
dis pecunijs stultā ostentationē. Siue ne pecuniā
successoribus. relinquendo insidiandi sibi causam
preberent. Sen ne plebs esset ociosa. Aut ad usum
sepulchri. Earum vna saxo naturali fuit elaborata
& rubrica, cuius ambitus per frontem centū duos
pedes colligebat, longitudo erat 143. pedum, alti-
tudo sexaginta duorum. Tres aliae fuerunt 78. annis,
& mensibus 4. factae. Omnium amplissima contine-
bat octo soli iugera, quatuor angulorum paribus
interuallis per 882. pedes. Singulorum laterum
altitudo pedes 25. Secundae singula interualla per
quatuor angulos pares 737. pedes comprehende-
bant. Tertia erat minor praedictis, sed multo spe-
ctatior, Aethiopicis confurgens lapidibus, trecentis
sexaginta tribus pedibus inter angulos. Om-

nium minimam fecit Rhodope meretricula Ae-
sopi fabulatoris conferua, diuitijs illis quas mere-
tricio quaestu sibi comparauerat. Scribit Herodo-
tus in Euterpe, Cleopen Aegypti Regē fecisse Py-
ramiden ex Arabicis lapidibus, cuius longitudo
erat quinq; stadiorum, latitudo decem passuum,
altitudo octo passuum, in qua decem annos fuisse
consumptos memorat. Fecit & aliam viginti an-
nis absolutam, in qua tantum profudit pecunia,
vt in sumptu attritus filiam (quam habebat
formosissimā) coactus sit prostituere. Ea est in qua
180. talenta in coepis & raphanis erogata praedi-
ximus, quibus artifices vtentur in extruenda ca-
rum vna. Quo argumento coniectare est, quanta
quaque prodigiosa fuerit aliarum rerum impen-
sa, & ista magnificētissima omnium Pyramidum
fuit. Inter praedictas tres, duae inter septem orbis
spectacula numerantur. de quibus miraculis me-
minit F. Patricius in suo lib. 1. de institutione Rei-
publicae, tit. 9. & Caelius antiqu. lect. lib. 12. c. 38. Py-
ramides autē sunt structurae & moles lapideae ma-
ximae, ita constructae, vt è lato in acutum tendant,
qualis in hac ciuitate Hedua extat altitudinis 30.
cubitōrum.

Subsequenti ordine de Obeliscis tractandum
est, qui vocantur structurae minores Pyramidibus
deorsum versus specie quadrata, in angustum
verticem desinentes, & paulatim gracilescentes.
Aegypti Reges quatuor fecerunt obeliscos 480.
cubitōrum longitudine. Ramises rex Aegypti, cu-
ius aetate captum est Ilium, Obeliscum fecit, qua-
draginta cubitōrum, & alium, longitudine vnde-
cenis pedibus, per latera cubitis quatuor, quem fec-
isse dicuntur viginti hominum millia. Cuius o-
peris admiratione factum est, vt cum Syenem op-
pidum expugnaret Cambyfes Rex, ventumque ef-
set in cedio ad crepidines obelisci, extingui ignem
iuberet molis reuerentia. Obeliscū posuit Pthius
48. cubitōrum. Ptolemaeus vnum Alexandriae 80.
cubitōrum. Fuerunt plures alij, quos volens o-
mitto, de quibus Plinius lib. 36. capit. 9. 10. & 11. &
Blondus de Roma instaurata lib. 1. Vbi etiam scri-
bit formam & figuram. Qui vero primum Obeli-
scos fecerint, vide Polydorum de inuentoribus re-
rum, lib. 3. c. 11.

De Labyrinthis etiam loquamur: Nam scribit
F. Patricius in lib. 1. de institutis Reipublicae, tit. 9.
Dedalum Architecturae inuentorem secundum
aliquos, qui in Creta regnante Minoe, Labyrin-
thum mirogyrorum ordine aedificauit, ad eius si-
militudinem, quem diu ante Miris, à nonnullis
Miro appellatus, Aegyptiorum rex pro sepulchro
sibi opulentissimo construxit, quod etiam Laby-
rinthi nomine nuncupatur. Cuius quidem aditus
ingredientibus facilis erat, exitus autem per diffi-
cilem viarum perplexitate, nisi beneficio ducis iti-
neris peritissimi. Virg. lib. 6.

Hic

Hic labor ille domus, & inextricabilis error.

Plinius lib. 36. c. 13. dicit quatuor fuisse Labyrinthos, secundum Aegyptium, tertium in Lemno, & quartum in Italia. de quibus Textor amplè scribit in sua officina. c. inter alia opera, &c. De primis Labyrinthorum Pyramidumq; autoribus, & quæ esset eas construendi causa, scribit Polydorus de inuentoribus rerum lib. 3. ca. 10.

Septuagesima quinta confid. de sepulchris subneçitur, quæ ad gloriam mortuorū orta sunt, vt qui iam defecerant, viuere viderentur. Nam legitur qd Arthemisia Regina Cariæ Mausolo marito mortuo sepulchrum erexit inter orbis miracula annumeratum, cuius altitudo attollebatur 25. cubitis. Cingebatur columnis 36. patebat ab austro ad septentrionem 63. pedes. toto circuitu continebat pedes 411. Ipsum ab occidente celauit Scopas, à septentrione Bryax, à meridie Timotheus, ab occasu Leocares. Regina, opere nondum absoluto, concessit fati. Artifices tamen non receperunt nisi eo consummato. Ab hoc sepulchro omnia Regum & Imperatorum monumeta quæ preciosa sunt, vocantur Mausolea. De hoc Propert. lib. 3.

*Nec Mausolei diues fortuna sepulchris,
Mortuis ab extrema conditione vacat.*

Martialis lib. 1.

*Aere nec vacuo pendentia Mausolea,
Laudibus immodicis Cares ad astra ferant.*

Semiramiden Orientis reginam, & mulierum omnium longe celeberrimam; quamq; cum Cyro præcipuè admiratus Alexander fertur, quod in illis & magnitudo animi & rerum claritas plurima emicisset, legimus. cum sibi iam magno conatu monumentum, in quo perfuncta humanis recondere, strueretur, inscriptionem eiusmodi exculpendam curasse: Quicumq; ex Regib. pecuniã in opiam senserit, conditorio recluso sumat inde, quicquid visum fuerit. Id cum perlegisset Darius, vt qui auri foret audior, Sepulchrū iussit recludi: sed in eo pecuniã quidem inuenit nullam, in ea autem incidit literas: Ni malus vir fores, & pecuniã insatiabilis, non utique mortuorum loculos moueres. hæc Cælius li. antiquarum lectio. 12. c. 37. Et Philippus Bergomen. post Plutarchum, lib. 3. sui supplementi chronicarum. De sepulchro Augustorum & alijs memorandis sepulchris quæ Romæ visuntur, vide in Opusculo de vrbis Romæ mirabilibus, lib. 2. & 3. Dicit tamen idem Cælius lib. 9. suarum antiquarum lectionum. c. 63. Quod propter Sepulchra quæ in Ceramicis visebantur, sancitum lege fuit, ne quis sepulchrum faceret operosius, quam quod decem homines effecerint triduo. nec hermas liceret imponi, nec mortui laudem in publicis sepulturis, nec per aliū quam per eum qui publicè ad eam rem constitutus foret, dici licebat. Sed post, deuentum est ad magnificentiam sepulchrorum more Romanorum, vt

ibi declarat de multis quæ fuerunt multum excellentia.

Non est omittenda descriptio sancti sepulchri, cum prophetizatum fuerit illud esse gloriosum, vt habetur Esaiã 10. & vt dicit Bartholomæus de Saligniaco, in suo itinerario terræ sanctæ, in capite sexto septimi tomi, distat pedibus centum & nouem à loco crucis Christi: descenditur enim à loco crucis Christi ad superficiem pauimenti Ecclesiæ spacio pedum viginti nouem, quod resultat ex decem & octo gradibus, & à principio pauimenti vsque ad sepulchrum, spatium est pedum octoginta. Et est dispositio loci dominicæ sepulture talis: In media templi area stant duæ domunculae, siue criptæ. Sunt enim è rupe cauatæ interior & exterius parietibus marmore in crustatis, tecto rudi iuxta naturam rupis exterius manentis. Hoc sepulchrum est septem pedib. longum, octo palmis altum, à pauimento ex marmore candido atq; lucente. Huius sepulchri est templum gloriosissimū, quod sicut singulari gloria est à Deo clarificatū, ita sumptuosissimè & pulcherrimè à principibus Christianis constructum, ornatum, atque ditatum, & plurimarum nationum fidei Christianæ officijs sanctis, diu noctuque frequentatur. Est enim hoc templum miræ altitudinis & amplitudinis, plurima loca sancta includens, & ab vtriusq; lateribus multis facellis distinctum, innititur columnis marmoreis septuaginta tribus, singulis supra basim triginta pedum altitudine eleuatis, in testudine artificiosa picturæ miraculorum varietate visuntur. Porrò in testudinis medio, super domini Iesu gloriosum Sepulchrum latè pater apertura rotunda miri (vt dicitur) effectus. Nam alij perhibent rorido coelo per hanc aperturam dulcissimum Manna super Christi Sepulchrum saepe pluissè. Alij affirmant ignem cœlestem ministerio Angelorum, per hanc descendere solitum, à quo sancti Sepulchri lampades fuerunt accensæ, iuxta Propheticum: Cadet de coelo super vos globus ignis, à quo illuminabimini. Verum, Hæc actus temporibus, ob scelera Pseudochristianorum Pisano- rum ad gloriosum sepulchrum perpetrata, cessauere, vt in antiquis gestis cœnobij montis Syon, vetustis libris repertum est, vt refert idem Bartholomæus loco prædicto, c. 7. Aperturam hanc multo Principes pro zelo ducti, saepe clausurunt argenteis, vel aureis laminis, sed altero die solito more patuit remotis laminis Angelico ministerio, Quoniam prophetatum erat, vt dictum est. Et erit sepulchrum eius gloriosum. De pluribus alijs excellentijs huius sancti sepulchri vide ibidem. Verum, in eo. lib. c. 1. noni tomi, idem Barthol. ponit de sepulchro Ioseph, sepulchro Zach. Prophetæ, & de sepulchro virginis Mariæ, quod est instar, vt dicit sepulchri Christi per omnia factum, nisi quod scripta ipsius sepulchri duabus ianuis patet vtrinque & est marmoreum, summè venerabile Angelis,

Turcis

Mantuanus:

Alcinoi Sylvas canit, & Pheacia poma.

Ouid. lib. 3.

*Proxima Pheacum felicibus obstita pomis
Rura petunt.*

Iuuenalis Satyr. 5.

Illaiubebit

Poma dari, quorum solo pascaris odore.

Qualia perpetuus Pheacum Cucumis habebat.

Propertius:

Nec mea Pheacas aquant pomaria Sylvas.

Epicurus, teste Plinio lib. 18. cap. 4. primus omnium hortos Athenis instituit, cum antea ruri tantum haberentur, non in vrbibus. Hinc Epicurus hortorum magister appellatur. Laertius refert Epicuri scholam fuisse in horto.

Propertius lib. 3.

*Illic vel studijs animum emendare Platonis
Incipiam, aut hortis docte Epicure iuis.*

De quo meminit Blondus li. 8. de Roma triumphante. Sed & pensiles Babylonis hortos plerique laudant, & inter orbis spectacula admittunt, siue illos fecerit Rex Cyrus, siue Semiramis, vt refert Cælius lib. 12. c. 38. in fi.

Lucanus hortos habuit cultissimos, in quibus sepultus est.

Meccenas quoq; hortos habuit Romæ pulcherrimos in Esquilij, ad quos propter amœnitatem loci plerunq; diuertebat Octavianus.

Syria etiã fuit in hortis operosissima, authore Plin. Inde quoque est proverbium Græcis: Multa Syrorum olera. In Italia, & præcipuè in regno Neapolitano sunt horri excellentes.

Etiã alijs vidi Papienses multum insudare in colendis & elaborandis hortis, & ex eorum fructibus multas pecunias colligebant.

Papienses quoq; hortos habent fertilissimos, circa quorum cultum multum versantur. vnde ex illis non modicos redditus percipiunt.

Fuit excellentissimus hortus Molinis, tempore Annæ de Francia, filia regis Ludouici XI. Francorum Regis, & Ducissæ Borbonij.

Hortus verò Balsami, etiam inter hortos excellentior. Erat enim in cacumine montis, vbi interfectus est Saul, & in nullo alio loco Balsamum nascebatur. Cæterum tēpore magni Herodis, Cleopatra regina Aegyptia, fauente Antonio marito, sed inuidente Herode, hortum Balsami transfulit in Babyloniam Aegypti, vbi preciosissimarum arborum hortus delitiosus colitur à Christianis foliis, rigaturque aqua fontis, in quo, fama est, virginem gloriosum saepe lauisse infantulum Iesum, cum degeret in terra Aegypti. Sunt tamen adhuc sirculi quidam Balsami in monte Engaddi, sed nullius cultus, nullius prouentus. Sic miro modo Deus se vlciscitur de peccatoribus, vt quoniam

A A a

Herodès

Turcis perfidis & Saracenis: & ibi propè est sepulchrū diuæ Annæ eius matris. Et in ca. seq. fit mentio de sepulchro Iosaphat regis Iuda pulchra Pyramide insignito. Et in c. 4. eiusdem tomi dicitur, qd sepulchrū Lazari, qui fuit à Christo suscitatus, est marmoreis lapidibus coopertum, & persimile sepulchro sancto & virginis gloriosæ. Et in hac ciuitate Hedua, in ecclesia ipsius diui Lazari post altare maius, est etiam aliud sepulchrum sanctum Lazaro dicatum ex marmore cõditum, & ita elegas, vt nullum simile in nostra Gallia reperiat: vbi reliquiæ ipsius à Gerardo Episcopo Heduen. è Massilia allatæ diu repositæ fuerunt.

Omitto plura alia sepulchra magnificentissima, vt est sepulchrum diui Aug. ex candidissimo marmore mira celebritate structum Papię in cœnobio fratrum Heremitarum, quod etiam aspectum quandam pulcherrimum præbet. Etiam sepulchra regum Francia, quæ in Cœnobio sancti Dionysij Franciæ prope Parisium (vbi est communis sepultura ipsorum regum) sparsim mirè condita sunt. Sed excellentiora sunt in Cœnobio Carthusiensium prope Diuionē, vbi Duces Burgundiæ olim in humabantur. Ita in ciuitate Bituricensi, in capella Ducum Biturigum vidi sepulchrum Ducis excellens & diues. Et in ciuitate Nanetensi vbi Duces Britonum ornatissimè sepeliuntur. Et in oppido Souigniacy, in prioratu ordinis Cluniacensis, non multum longè ab vrbe de Molinis sepulchra ducum Borboniorum laboriosè structa cernuntur. De multis sepulchris sanctorum, ponit Gregor. Turonen. in suo lib. in gloriam confessorum, vbi inter cætera ponit de sepulchro Hilariensis senatoris Diuionen. de quo alibi dixi.

Et qualiter olim bruta & alia animalia honorata fuerunt sepulchris aut statuis, scribit Textor in sua officina, in c. Bruta, aliaq; animalia, &c. & in c. præcedenti. vide de vario inhumandi ritu, apud diuersas gentes, quod etiam vide in Polydoro de inuentoribus rerum. lib. 3. c. 10.

Aduerte tamen, quod licet gl. in l. quicumq; in verbo, libitinarius. ff. de instit. actio. dicat, Quod feretrum est sepulchrum plebeiorum & damnatorum, tamen etiã ponitur pro sepulchro potentum. vt habetur 2. Reg. 3. quod Dauid sequebatur Feretrum Abneri.

Septuagesima sexta confide. erit, cum circa domos, vt communiter videmus, sunt horti adiacentes, vt facit textus in lege, prædijs. §. balneas. ff. de legatis 3. circa excellentiam & laudem hortorum versatur. Pheacum enim regio (cuius Rex fuit Alcinoi) hortos habuit tanta pomorum varietate nobiles, vt præmaturis primis noua statim renasceretur, quæ cum magno studio coleret Rex eius loci, Deus hortorum creditus est. Stadius. lib. 1. Siluarum:

*Quid vifera Alcinoi laudem pomaria, vosq;
Qui nunquam vacui prodistis in area rami?*

Herodes olim horti Balsami possessor, Iesum puerum persequebatur, Iesus fugiens in Aegyptum, post se traxit Balsami hortum. Est autem hic hortus in Aegypto inter Heliopolin & Babylonē, habens in longitudine duos iactus arcus, in latitudine iactum lapidis, terrā ferē albā. hęc dicit Barth. de Saligniaco in itineraio terrę sanctę c. 7. decimi tomi, vbi refert quod messis Balsami talis est: Decerpitur folium ex stipite cōtra solem, moxq; gutta lucida, & mire fragrans scaturit exruptura. Et hic Balsami preciosissimus liquor, vitreis vasīs colligitur, minimē fluxurus nisi ad ortum Solis fiat ruptura. Ponticulus autem Iesu paruulus est, non sufficiens irrigationi totius horti, quare Sarraceni alium foderunt iuxta illum puteū, ex quo quatuor boues aquam protrahunt per Rotam, sperantes ex vicinitate fontis Iesu, aquam fore salubrem, at longe aliter res euenit, donec missis canalib. aquā putei ducerēt in fontem Iesu, quo factō, largiter & salubriter ex aquis mixtis, rigatur Balsami hortus. Non est omittendum (mirum tamen dictū) quod à meridie sabbati, vsq; ad aurorā diei lunę, boues nullo verbere impelli possunt, vt in protrahenda aqua laborent, quod est fidei nostrę testimonium celebre.

Ceterum, horti sine aqua non sunt commendabiles nec viles. Nam agri aquarum irrigatione aut pluuia carentes nullos fructus cultoribus præstant: textus est in lege vsus aquę. & ibi notat Luc. de Pen. C. de fundis rei priuati. lib. II. Vnde hortus sine aqua, & quercus folijs defluens comparatur. Esa. cap. I. ad finem. Ideo agris qui possunt commode irrigari (vt in plerisq; Italia locis) amplius taxari debent in subventionibus & collectis, cum eis siccitas aeris in nullo officere possit: sed decurrentibus aquis irriguis fructus optimi ex eis percipiuntur. Ex agris nempe irriguis, bis in anno fructus percipiuntur, vt ait Papinianus in l. diuortio. §. quod in anno. ff. sol. matr. Alias verò in arborib. & pratis detrimenta consequuntur. l. is cuius, in ff. si seruitus vendiderit. & d. l. vsus aquę. & habetur Iaco. §. quod Elias orauit, vt non plueret super terram, non pluit annos tres & menses sex. & rursum orauit, & cœlum dedit pluuiam, & terra dedit fructum suum. In hortū ex more aquę ducuntur irriguę. Deur. II. de consecratio. dist. 3. ca. nunquam. l. decernimus. §. sciendum. ibi, vel hortus, ad cuius vsus aqua publica fuerit deriuata. & ibi Luc. de Pen. C. de aquę ductu. lib. II. Melior tex. in l. I. C. de mancipijs & colonis eod. lib. ibi tantum colonis impartitur, quantum cultoris eorum agrorum sufficere manifestum est, quos ipsi colunt.

Septuagesima septima consider. erit de laude & excellentia Balnearum tam naturalium, quam artificialium: cum vt plurimum, etiam in domib. sunt loca, quę dicuntur Balneę seu balnearia, vt facit textus in leg. prædij. §. balneas. ff. de legat. 3. in quib. ad lauandum aquę calidę & frigidę sunt,

& habent hypocaustum, hoc est, locum ad sudandum. Habet enim sub pauiamento locum vacuum, in quo succensus ignis calidos vapores emittit, excitatq; sudorem. Habet etiā ab vno latere præfurnium, hoc est paruam fornacē, in qua ignis inclusus partim hypocaustum calefacit, partim aquas temperat ad lauandū. Etenim supra eam tria aliena componuntur, vnū caldarium ex quo aqua calida hauritur, alterū tepidarium ex quo tepida, tertium frigidarium ex quo frigida. Quantumcunq; aquę calidę ex caldario erit, tantum ex tepidario in caldarium, & ex frigidario influit in tepidarium, & hoc vaporarium dicitur. Est & aliud hypocaustū temperatius, quod vinctuarium dicitur, in quo post sudorem ad lotionem homines vnguntur.

Et quędam ex institutione nostra vim habent, quędam verò sua sponte vim obtinent. Quę verò ex institutione nostra vim habent, proprię apud nos Thermę dicuntur, & olim in vrbe Romana in his Balneis Romani magnam delectationem habuerunt, & in excellentia illorum insudarunt, vt refert Blondus li. I. de Roma restaurata in priuati vbi ait in vrbe 12. Thermas compertas fuisse, Agrippinas, Neronianas, Titi, Vespasiani, Domitianas, Antonianas, Alexandrinas, Gordianas, Scuerianas, Diocletianas, & Aurelianas, Constantianas, & Nouatianas. Quarum loca & excellentias indicat, prius de earum institutione ratione explicata, vbi plura: quę cum non sint magnę utilitatīs, non aliter insisto. Et ex dictis illius ibi & in fine libri primi constat, Thermas Diocletianas, & Gordianas fuisse excellentiores. Vt de Gordianis, ait, Iulium Capitolinum pauca scripsisse, sed valde admiranda. Nam cum dixisset domus Gordianorum tunc extrasse Prænestina via ducentas columnas vno stylo habentes, addidit & Thermas ibi fuisse, quales præter vrbem tunc nusquam haberet orbis terrarum, & de Thermis Diocletianis vide Blondum in fin. libri primi ante alleg. Et de balnearum apud veteres luxurioso apparatu scribit Cælius libr. antiquarum lectio. 16. cap. 47. vbi dicit in balneis non statuas modò innumeras, & columnas nihil sustentens visere erat, sed eò quoque peruentum est delictuarum, vt nihil nisi gemmas calcare vellent, sicut prosequitur Seneca libr. 13. c. 86. & vide eundem Cælium eò loco ca. 46. ad initium.

In hac nostra ciuitate Hedunana loca extant, dicta vulgò le celier Ioliot, vbi Thermarum reliquię introspicuntur, quę magnitudine, & operis sumptuositate erant excellentes, prout ipsa ruina docet hodie, nec plures sunt in Gallia excellentes, cum pauci habeant priuatas, sed in ciuitatibus, & oppidis sunt publicę Thermę, in aliquibus locis sunt honestę, in alijs verò exercentur Lupanaria etiam publicę, q̄ an sint permissa, videatur tex. in l. ancillarū. in fin. de petitione hereditatis. Vbi verba Vlpiani Iurisconsulti sunt hæc. Nam & in multorum honesto-

honestorum virorum prædij Lupanaria exercentur. & ibi Albericus de Rosate. Vide tamen Sanct. Thomam in 4. sententiarum. dist. 33. q. 1. articul. 3. quęstiuicula prima, & in scripto eius super Dionysium 4. lectio. 9. col. 5. in principi. Vbi dicit, quod lex puniens mulieres in Lupanari est abrogata. & dicit Præpositus in c. priuilegia. §. officium. 3. dist. quod Ecclesia permittit tacite publicas meretrices propter maiora mala vitanda. Quoniam maiora & grauiora mala sunt euitanda. 13. dist. per totum. maximè c. 1. & 2. Faciūt dicta Hosti. & Panormitan. in cap. inter opera charitatis. in fin. extra de sponsalib.

De iuramento tamen diuino, Lupanaria prohibentur. Cum prohibeatur simplex concubitus, seu fornicatio: quia scribitur Exo. 20. Nō moechaberis. & Deutero. 23. Nō erit meretrix de filiabus Israel. Etiam dominus exclamauit contra Ierusalem, eo quod edificauerat Lupanar. & Prostibulum fecit in cūctis plateis, & ibi adijcit, quod destruet dominus Lupanaria & Prostibula, vt habetur Ezech. 16. Et edificasti tibi Lupanaria, & fecisti tibi Prostibulum in cūctis plateis. Et fornicata es cum filijs Aegypti vicinis tuis magnarum carnium. dicit tamen glo. fi. in ca. meretrices. 32. q. 4. quod in Deut. licitum erat habere concubinam, & dare ei pretiū suę pudicitię, vt habetur 2. Reg. 2. 15. 16. 20. & 3. Reg. 11. & 1. Paralip. 2. & 2. Paralip. 10. & Ester. 2. & Cantic. 6. Facit tex. in l. in concubinitu. ff. de concubinis. etiam Deus non omnino abiecit meretrices, sed vt scribitur Mat. 21. dicit, quia publicani & meretrices præcedent vos in Regno Dei.

Sed videtur quod ista Lupanaria etiam sustineri possint, inspecto iure naturali, quo iure omnium a naturali à natura est tributum, vt se, vitā, corpusq; tueatur, declinetq; quę ei nocitura sunt, quęq; ad viuendum necessaria inquirat, secundum quod videtur quod coitū sit quādoq; necessarius hoc iure pro sustentatione vitę, & pro vitandis malis, quę defectu coitus euenire possunt, & in multitudine menta affert, vt per plures auctoritates comprobāt Antonius Gazius in sua florida corona. c. 32. & ex nostris Andreas Tiraquellus in suis legib. connubialib. l. 14. folio 157. & 158. Quę, cum sint lasciuia, non repeto, cum ibi legi possint. Et ideo Politicarij nostri cupientes generi humano prouideri, & plura naturę incōmoda auferre, inuauentatq; illi præstare, in pluribus hæc Lupanaria permittunt, quę & ecclesia tolerat ex causis antè deductis.

De Balneis verò seu Thermis, quę sua sponte vim obtinent (vt ad propositum vnde digressi sumus redeamus) dicendum est, quia alia sunt nitrosa, alia saliosa, alia aluminosa, alia bituminosa, alia sulphureosa, alia ferrosa, alia calcola, & quędam ex his composita: & horum quidem omnium potestas est arefaciendi, quędam non tantum arefaciunt, sed etiam obstruunt, vt aluminosa. & de utilitate

eorum in fine huius considerationis dicitur. Er in his vt plurimum aquę sunt calidę, sed cur hoc? ita quod aliqua intantum sunt calidę, & ita feruent, vt non possint esse vsui, nisi aut in aperto cuanucere, aut mixtura frigidę intepuere. causa sunt, teste Seneca libr. 13. epistolarum. 86. epistola, Ignibus, quos multis locis terra operos tegit, aquam calefcere, si subiecti sunt solo, per quod aquis transcurfus est. Facere quippe dracones solemus, & miliaria, & complures formas, in quibus are tenui fistulas struimus per decliue circumdadas, vt saepe eundem ignem ambiens aqua tantum fluat spaci, quantum efficiendo calori satis est. Frigida itaque intrat, exit calida, idem sub terra fieri existimat Empedocles, vt autor est Cælius libr. antiq. lectio. 16. capit. 44. vbi etiam ait, quod quidam arbitrantur, per loca sulphure plena, vel introeuntes aquę calorem beneficio materię per quam fluunt trahere, & hic ante dictum est in 18. confide. Quomodo quis accidere miretur, viuę calci si aquam iustis, nō ne feruebit? Hęc porro efficit ratio, quę feruidę magna ex parte falsa proueniunt, Arist. inquit. quia, scilicet, per terrā aluminosam percolantur. Exustorum autem omnium cinis falsus est sulphurq; redolet, quare feruida omnia modo vrunt fulminis: & quidem plura fulminis castra extiterunt: vnde, vt experientia docet, aqua Salinarum decocta, reddit cinerem falsum, quo vtuntur Burgūdi. Refert & idem Cælius, quod Democritus calci assignauit calidorum fontium rationem, quod nequit fieri, quoniam lapides vnde sit calx, non habet ex calefaciendi vim, nisi in fornace calcaria præusti fuerint.

Et pro hac calentium aquarū ratione ipse Cælius adducit quod vidisse attestatur, & esse adnotatu dignum ducit, dum Patani, vt ait, capesseret ingenij cultum, apud Aponium adnotauit ab aquis calentibus lapides gigni, quod extra omnem admirationem ei fuit. Scaturiunt, vt inquit, ibi feruentissima aquę in supercilio non multum eleuato, in subiecto molendino est quod versat Balinei aquam per conuallem decurrens. Volaticam vt nunc passim dicitur, in quam impetu deuoluitur aqua per actum, vidit totam veluti quoddam artificio, lapidea circumtectā crusta. Et cum oculis non satis crederet, duriciem materię experitus est, cultelli satis validi mucronem insigniter retusum animaduertit. Mox repetita vrbe cū rem Scholasticis quibusdā exposuisset in foro, risu exceprus est ab omnibus ferē, tãquam inuitatā, absurda, ac scurrilia promeret. Sed haud ita inuolupto superstitio factō, illuc profecti secum in rem præsentem verissima senserunt, quę prius incite ludibrio habuerant. & omnia post (vt ait Cælius) cōprobata reperit ex doctrina Plinij & aliorū, vt ibi prosequitur. Et tãdem reddit rationem, cū aquis calentibus potius quàm frigidis lapides concreuant, & coagmententur.

Et de fonte, qui est in Britannia, etiam de quodam paruo lacu iuxta oppidum Gallicum vulgo dictum Loches, mirafertur, cum arbores aut ligna in eis immersa per aliquot annos in lapides conuertuntur, vt ante in hac part. in d. 18. confide. in si. scriptum est: Et cum ista sint extra materiam non in siso. Et de Balneis & materia scripsit amplè Cælius d. c. 44. cum 4. ca. sequent. & Volaterranus in sua Philologia. cap. de partitione medicinæ. lib. 24. vbi etiam narrat quædam esse Balnea frigida, quæ sunt ex aqua frigida, & cuius iuuamenti, & vtilitatis sint.

Balnei vsus, inquit Cælius, duplex est. Nam modò diffusis febribus initium cibi plenioris vini què firmioris valetudini facit. Modò febrem ipsam tollit, fereque adhibetur, vbi summa curem relaxari, euocarique corruptum humorem conuenit, & habitum corporis expedit mutari. Antiqui timidius eo vtebantur. Asclepiades audacius. Balnea verò veterum eo frugi erant, teste Cælio loco antedicto. ca. 46. & in vsu erant balneola perangusta, tenebrosâ, vt inquit Seneca: Neque enim calida videbantur nisi obscura. Eiusmodi fuisse legimus Scipionis Africani balneum apud Linternum. In eo ille horror Carthaginis cui Roma debebat, quod semel tantum foret capta, abluerat corpus laboribus fessum rusticis: quoniam se exercebat opere, terramque, vt mos fuit priscis, ipse subigebat: hæc Cælius. & c. 45. quarit cur ante balnei ingressum calidum mingimus, & in exitu balnei frigidum. Item cur nõ sitientes, lauacrum intrâtes sitimus, & contra si sitiamus, pacatur sitis. De vtilitate verò & iuuamine balneorum me remitto ad medicos, vt ad Antonium Gazium in sua florida corona capit. 40. & 41. vbi etiam declarat quæ conditiones debeant obseruari pro volentibus in aqua calida artificialiter balneari. Ad Volaterranum & alios per eum allegatos in loco antecitato. Sed, vt dicit Arnaldus de Villa noua in suo commentario regiminis sanitatis, capit. 5. Balneum ad multa confert. Columnæ enim pedum ad conseruationem sanitatis visus & auditus sapè lauari debent, atq; fricari cum aqua moderatè caliditatis, amplius capitis lotio non tardetur vltra 12. dies, nec fiat in hebdomada pluquam semel, & nunquam stomacho repleto, sed ante prædium aut coenam; balnea tamen nocent oculis. Verum ita sunt vtilia & necessaria, quod etiam die dominico causa necessitatis permittuntur. ca. peruenit de consecra. dist. 3. Et etiam causa necessitatis religiosi permittuntur. c. omnis qui. 22. q. 1. Imo si quis prohibeatur balneari in balneo publico, potest agere actione iniuriarum, text. est in l. 2. §. si quis in mari. ff. de iniur. q. quid in loco publico. & l. iniuriarum 1. §. si. ad initium. ff. de iniur.

Sed tandem sciamus quæ sint balnea excellentiora in Gallia, & licet sint plurima, pauca tamen referam. Primò in nostro balliuatu Hedueni ad

muros, seu in suburbijis vrbis Borbonij Ancerici, quod distat à loco natalitio meo dicto Issiacum octo miliaribus, sunt Balnea antiquissima & excellentissima à Iulio Cæsare, vt fertur, constructa, in quibus sunt plures fontes calentes, & quod mirum est, non cum tetro odore sulphuris: & inter alios, fons est ita calidus & feruens, vt vix manus contineri possit, & si viuum caderet & mergeretur in eo per tempus, quo vix dici possit, Aue Maria, à morte cum difficultate liberaretur: & aqua illius vtuntur pistores & incolæ, pro pane cõficiendo, & pluribus alijs actibus & vsibus necessarijs. Locus autem aptus ad balneum, in quo aquæ calentes cadunt & recipiuntur, est prope fontes calidos, & circumdatur muro ex magnis lapidibus quadratis cõposito sub forma orbiculari, in quo vltra quinquies centum homines contineri possunt.

In Ducatu Borbonij oppidum est dictum Borbonium Larchembault, fere distans 30. miliaribus à prædicto Borbonio, vbi etiam sunt alia balnea, & alia aquæ calentes: sed loca balneorum non sunt ita excellentia, & sumptuosa, vt balnea Borbonij Ancerici.

Sunt & alia balnea in eo Ducatu & patria Borbonij in oppido vulgo dicto, Vichy, sed in operis & ædificij magnitudine & constructione non sunt ita excellentia vt prima.

Inter balnea excellentia, semper laudata fuerunt Balnea Viterbij, de quorum laude scripsi ante ista parte. dicta 18. consideratione, & de pluribus alijs.

Septuagesima octaua consider. de animalibus Sterrestribus sit. Quia varia bestiarum genera sunt, Eccles. 43. & eo quod sunt perfectiora auibus & piscibus, vt dicit & declarat Sanct. Thom. 1. 1. quæst. 72. primum. & vt dicit idem Tho. 1. 1. q. 47. sec. secundæ, q. animalia appetunt excellentiam, & irascuntur cõtra derogantiã eis. Nam Cælius li. 4. lectio non antiquarum c. 25. dicit. Pleraque enim in brutali vita extant sermonis vestigia. Neq; item rationem quamlibet putaris. Nam actiue rationis in bestijs semina multa, quod operum & vitæ comprobatur modus. Speculatio item quædam, & naturalium peritia nobis videtur cum illis quadam tenus esse communis. Nam & remedia norunt, cibos distinguunt, futura præagiunt, ingruentia vitæ solertissimè, etiã si natura duce, in hisce potius videantur niri. Vna verò est diuinitatis cõtemplatio, cultus vnus, qui extra hominẽ rejicit omnia. Neq; prona in pastum animantia Deum suspiciantur, aut sciunt. Peculiaris homini est in nature principem Deum mentis excitatio: licet Plinius dicat brutorum aliqua cœlestibus reuerentiæ cultum exhibere, & ex Platoniorum doctrina coargui possit, bestias aliud quiduis facere potius cum cœlestia honorare videntur. Aut si honorant, nescire tamè quid agant, vel si sciant eas, item intelligentia,

gentia, ac immortalitatis videri participes, à quo dissentit Cælius vbi supra, & vide Plutarchum in quodam Dialogo, vbi demonstrat in Brutis rationem esse.

Et est quædam nobilitas in animalibus irrationalibus, vt dicit Bar. in l. 1. in 7. col. C. de dignitatibus li. 12. Videbimus infra exempla suis locis, de quibus etiam per Bonum de Curt. in suo tract. nobilitatis. in 2. par. Et dixi supra in 8. par. in 3. confid. vbi posui etiam de Leone, & eius nobilitate inter quadrupedia.

Et de animalibus mira ponit Plinius lib. 28. naturalis historię. c. 11. Ex quibus possunt laudari in genere. Et reperiuntur animalia, quæ vtuntur ordine, vt inter terrestria Elephantes, inter aues Ciconiæ, Grues & Apes, vt de singulis infra dicam, quod plurimum seruit ad propositum de ordine seruando.

Sed vt ad differentias animalium descendam, dicendum tres esse gradus animalium.

Quædam enim sunt, quæ habent sensum tactus, sed neq; auditum aut memoriam habent, vt sunt Conchilia, & multa animalia, arborum, & herbarum affixa radicibus: & iste primus est atque infimus gradus. Hæc animalia, quia memoriam non habent, imò nullam habent prudentiam, nec se de loco ad locum promouere possunt.

Quædam verò sensum habent tactus & memoriam, sed auditu priuantur, vt sunt formicæ, & huiusce generis animantia, quibus memoria est atque prouidentia, & motus localis. Congregant enim in cibum frumentorum grana, ne hyemis tempore fame pereant. Et hæc animalia sunt primis nobiliora, cum illa sint plâtis propinquissima.

Quædam præterea sunt, quæ habent sensum tactus, memoriam & auditum, vt perfecta quæq; animalia, cuiusmodi est canis, elephans, leo, bos, capra. Et iste est tertius animalium gradus, qui ideo est duobus primis nobilior, quia à plantis est multo distantior.

Quædam etiam sunt animalia, quæ excedunt hominem in aliquo sensu, vt Aper auditu, Linx visu, Vultur odoratu, Simia gustu, Aranea tactu. vnde super versus seq.

*Nos Aper auditu, Linx visu, Simia gustu,
Vultur odoratu, præcellit Aranea tactu.*

Aliter tamen dictum est per Plinium, lib. 10. c. 69. & 71. Sed quid responderi possit præponentibus homini bruta. vide Cælium lib. antiqu. lect. 2. cap. 10.

Denique alia sunt animalia numero quatuor, quæ victum percipiunt tantum ex vno Elementorum, vt Talpa terra, Alec aqua, Chameleon aère, & Salamandra igni, vt probat versus sequentes:

*Talpa terra cibus, Chameleon in aère viuui,
Alec vnda fouet, flamma pasunt Salamandram.*

Aduerte etiam, quod natura mares etiam in-

terbruta potiore decorauit honoris insigni Draconem, & Gallum cristâ, cornibus Ceruum, vnde Martialis:

*Dente timetur aper, defendunt cornua ceruum:
Imbelles dama quid nisi præda sumus?*

Iuba verò Leonem, &c. vt infra patebit.

Denique etiam maiorem animo præter Pantheram, & Vrsam, quæ animosiores sunt maribus, vt dicit Raphael Volater. lib. 25. suæ Sophologiæ, c. 1. & latè in præcedenti par. in 2. confid. Et non solum bruta fuerunt in vita honorata, sed etiam post mortem quædam sepulchris aut statuis honorata fuerunt, vt supra dixi in confid. de Sepulchrorum excellentia.

Textor Niuernens. in sua Officina in ca. animalia diuersa laudat multa animalia, maximè cum quædam sunt, quæ vltra alia homini seruiunt, vt est equus, asinus, capra, sus, bos, ouis, canis, mulus: & ibi amplè de naturis eorum, quod nõ transporto, cum tantum excellentiora referre curabo. In primis, vt dicit, Canes inter animalia sunt fidelissimi, vt docet p. exempli. & canis quorundam celebriũ refert nomina Tex. in sua Offi. c. canũ quorundam nomina. Et bos in re pecuaria primã habet auctoritatem: & mirabili, & singulari laude digni sunt Elephantes, tum propter eorum docilitatem, intellectum, & memoriam. sitque inter animalia terrestria primum, & maximum, proximumque humanis sensibus, etiam propter eorum obedientiam, amoris & gloriæ voluptatem, imò etiam probitatem, quæ rara est in homine, prudentiam & æquitatem, religionem quoque siderum, solisque ac lunæ venerationem, vt amplè declarat Plinius lib. 8. naturalis histo. à ca. 1. illius libr. vsque ad 12.

Tamen inter alia animalia terrestria Leo obtinet generositatem, principatum, fortitudinem, & dominationem, ita q. & Princeps animalium terrestriũ dicitur, & pbatur sic ex auctoritate Pli. eo. li. 8. c. 16. vbi ait, generositatẽ eius deprehendi, maxime in periculis, non in illo tantummodo, q. spernẽs tela, diu se terrore solo tuctur, aut velle cogi testatur. Cogiturque non tam periculo coactus, sed tantum amentia iratus: illa nobilior animi significatio magna canum, & venantium vrgente vi cõtemptus refilit, ceditque in campis, vbi virgulta siluaq; penetrauerit, acerrimo cursu fertur, velut turpitudinem latebris tegens, dum sequitur insilit saltu quo in fuga nõ vitur, vulneratus obseruatione mira percussorem nouit, & in quantalibet multitudine appetit. Eum verò, qui tela qui dem miserit, sed non vulnerauerit, correptum rapratumque sternit, nec vulnerat. Ex clementia etiam laudatur, cum pstratis parcit: & vbi sanus in viros prius quàm in foeminas fremit: perimit infantes non nisi magna fame. Extant clementiæ Leonum complura exempla, vnum supra ista par. in considerat. de excellentia amoris relatum est.

Duo alia recitat Plin. d. c. 16. & Perottus in 6. Epigram. Martialis, vbi plura de nobilitate & generositate Leonis. Quod verò laudetur Leo ex Principatu, & dominatione pater: quia Leo Græcè interpretatur latinè Rex, cum Leo sit Rex, & Princeps omnium bestiarum, vt dixi supra. & ait Isid. lib. etymolog. idem est animal audax, forte, largum, nobile, magnanimum: vt inquit Aristo. in naturalib. Et caput illius fortissimum est. Verum quid per eum significare debeat, cum ponitur in armis, ex præcedentibus coniectari potest, & ex his, quæ dicuntur ex Hieroglyphica Ori. Apollinis Niliaci, vbi dicitur per eum denotari fortitudinem, cum anteriores partes describuntur, figurantur, vt in pluribus, quæ gestant in eorum armis capita Leonum. Nam habetur in Prouerbio: Leo fortissimus bestiarum, nullius pauescit occursum. Prouerb. 30. Et cum sit hoc animal inter cætera fortissimum, omnibus occurrens, timorem incutiens, formidolosum significat quandoque animum, iram aut furorem: & aliqui eum ponunt sub folio Solis: demonstrantes ipsius ad Solem similitudinem. Vel secundum prædictum autorem, caput Leonis denotare potest vigilantiam, eo quod Leo dormit oculis apertis, & de alijs naturis videatur Plin. lib. 8. & Cælius lib. 7. antiq. lect. ca. 29. Textor in sua Officina dicit, quod impetu, & calore Leones cætera præstant Animalia, vti Sol sidera. Præterea oculis semper igneis, & patentibus cernuntur, vt Sol patenti igneoque oculo terram cõspicit, & ibi plura de natura illius, & plurium aliorum animalium, vltra 63. diuersarum specierum, quæ ibi refert. Ideo videas eum, & Plin. in d. lib. 8. per totum. Per Aristotelem, & Dioscoridem, & in horto sanitatis. Et si reperiantur figurata in armis aut vexillis, de quibus supra lib. 1. 38. consid. in 84. conclu. debent interpretari arma secundum naturas illorum animalium, qualitates & nobilitates.

Et etiam inter animalia eiusdem speciei potest esse nobilitas vel excellentia in vno plus quam in alio, vt de duobus canibus Laconis ex eodem ventre editis, quorum alter ad leporem, alter ad olam impetum fecit, vt refert Bonus de Curtili in prin. huius consid. allegato.

Septuagesima nona consideratio erit de animalibus insectis. Inter quæ, teste Aristot. lib. 9. de natura animalium, genus apum & formicarum officiosissimum atque studiosissimum, & præ cæteris fere omnibus animalibus est. Et vt ait Plin. lib. 11. c. 5. Inter omnia insectorum animalia, principatus apibus & iure præcipua admiratio. Solis ex eo genere hominum causa genitrix mella contrahunt, succumque dulcissimum atque subtilissimum ac saluberrimum fauos confingunt, & ceras. Illæ ad vsum vitæ laborem tolerant, opera conficiunt: Respublicam habent, consilia priuatim, ac Duces gregatim, & quod maximè mirum sit,

mores habent. Regibus apum forma semper egregia & duplo quàm cæteris maior, pennæ breuior, crura recta, ingressus celsior, in fronte macula quodam diademate candicans, multo etiã nitore à vulgo differunt, deinde subiungit Plinius ibi in c. 17.

Non constat inter autores, Rex nullumne solus habeat aculeum maiestate tantum armatus, an dederit eum quidem natura, sed vsum ei tantum negauerit. Illud constat Imperatorem aculeo non vti. Mira plebis circa eum obedientia, cum procedit vna est, totum examen circa eum conglobatur, cingit, protegit, cerni non patitur, reliquo tempore cum populis in labore est, ipse operam intus circuit, similis exportanti solus immunis. Circa eum satellites quidam, lictoresque assiduam custodientes autoritate. Procedit foras non nisi migraturo examine, id multo intelligitur ante aliquot dies, murmure intus strepente apparatus indicio diem tempestiuum eligentium. Si quis alam ei detruncet, non fugiet examen. Cum processere, se quæque proximam illi cupit esse, & in officio conspici gaudet, festum humeris subleuât, validius fatigatum ex toto portant. Siqua lassatus deficit, aut fortè aberrauit, odore prosequuntur, vbi cunquē ille confedit, ibi cunstarum castra sunt. Semper Duce prehëso totum tenetur agnæ, amisso dilabitur, migrantque ad alios, esse vique sine Rege non possunt. Inuitæ autem interim eos cum plures fuere, potiùsque nascentium domus diruunt, si prouentus desperatur, tunc & fucos abigunt. Cerrum est ab apibus fucos interfici. Quod si defecerit alicuius aluci cibus, impetum in proximas faciunt, rapinæ proposito. At illæ contra dirigunt aciem, & si custos ad sit, alterutra pars quem suis fauere sentit, non appetit eum, & alijs quoque sæpe dimicant causis, easque acies contrarias duo Imperatores instruunt, maxima rixa & in conuocandis floribus exorta, & suos quibusque euocantibus. Quæ dimicatio iniectu pulueris aut fumo tota discutitur. Reconciliantur verò lacte vel aqua mulsâ. Cum defunctas progerunt, funerantiumque more comitantur exequias. Rege hac peste cõsumpto mæret plebs signa uolens. Non cibos conuehunt, non procedunt, tristi tantum murmure glomerantur circa corpus eius. Subtrahitur itaque deducta multitudine, alias spectantes exanimem, luctum non minuant, tunc quoque ni subueniatur, fame moriuntur. Hilaritate igitur & nitore sanitas æstimatur. Hac Plin. vbi supra. Recitatus etiam à Indoco Clythoueo, c. 1. de Regis officio. vbi etiam refert, quod his similia dixit beatus pater Ambr. in lib. 5. hexameron, ita de apibus & eorum Rege loquens: Ipsa sibi Regem ordinant, ipsæ sibi populos creant, & licet sub Rege positæ, sunt tamen libera. Nam & prærogatiuam tenent, & fide deuotionis affectum, quia & tanquam à se substitutum diligunt, & tanto hono-

norant examine. Apibus autem Rex naturæ clarus formatur insignibus, vt magnitudine corporis præstat & specie, tum (quod in Rege præcipuum est) morum mansuetudine. Nam etsi habet aculeum, tamen eo non vitur ad vindicandum. Sût enim Regis naturæ, non scriptæ literis, sed impressæ moribus, vt leniores sint ad puniendum, q̄ maxima potestate potiuntur. Sed & apes illæ, quæ non obtemperauerint legibus Regis, pœnitenti semulstant condemnatione, vt immoriantur aculei sui vulnere. Quod Persarum populi hodie seruare dicuntur, vt pro commisso precio, ipsi in se propriæ mortis exequantur sententiam, itaque nulli sicut Reges Persarum tam grauissimas in subditos habent leges. Non Indi, non populi Sarmatarum tantam quantam apes reuerentiam de notionis obseruant, vt nullæ domibus exire audeant, non in aliquos prodire pastus, nisi Rex fuerit egressus, & volatus sibi vendicauerit principatum. Denique Regem suum summa protectione defendunt, & perire pro eo pulchrum putant. In columi Rege nesciunt mutare iudicium, mætem inflectere. amisso, fidem seruandi muneri derelinquunt, atque ipsæ sua mella diripiunt, quod is qui principatum habuit muneris, interemptus est: Hac Ambrosius. Et quod apes Regem habeant, confirmatur iure canonico per tex. in c. in apibus Princeps vnus est. 7. q. 1.

Item Virgilius libr. Georgicorum 4. de apibus earumque Rege ferè eadem describit his verbis:

*Ipsa Regem paruesq; Quirites
Sufficiunt, aulæq; & cerea Regnare figunt.
Præterea Regem non sic Agypcus, & iugens
Lydia, nec populi Parthorum, aut Medus Hydaspas
Obseruant: Rege in coluni mens omnibus vna est:
Amisso, rupere fidem, constructaq; mella
Diripiunt ipsæ, & crates solvere fauorum.
Ille operum custos, illum admirantur, & omnes
Circumstant fremitu densò, stipantq; frequentes.
Et saepe attollunt humeris, & corpora bello
Obiectant, pulchramq; perunt per vulnera mortem.*

Demum Maphæus Vegius in eleganti sua disputatione inter terram, solem & aurum super præstantia & dignitate sua, vbi terram inducit causam suam agentem, mores, naturam, condiciones apum ex Plinio & cæteris autoribus collectas, venuste grauitè & copiose describit.

Mirum nempe est naturam ipsam tam minuto animali tanta prouidentia & solertia argumēta indidisse, voluisseq; homines illarum exemplo documenta accipere, quid Reges præstare debeant suis Regibus.

Quare vt ad formicam mittit sapiens pigrum hominem, vt ab ea sumat sedulitatis assiduiq; laboris exemplum, cum ait Prouerb. 6. Vade ad formicam o piger, & considera vias eius, & discè sa-

pietiam, quæ cum non habeat Ducem, nec Præceptorem, nec Principem (saltem ignoratur) parat in æstate cibum sibi, & congregat in messe q̄ comedat. Non aliter tacito natura monitu inuitantur homines ad contemplandam apum conditionem, ac considerandam rationem vitæ, laboris, & conuictus carum, vt ea attentione discant à rationis immunibus ipsi ratione præditi, quoniam pacto vita in societate degenda sit: quomodo Reges (vt dixi) populum moderentur: qua itè ratione populus in Regem officiosus sit & moriger. Ideo non immerito apes formicis hic cõiunguntur, ad efformandos hominum mores docendamque prudentiam nequaquam illis disparis: hæc Chlythoueus.

Octuagesima consid. quæ auium sit excellentior inquit. Et licet Plinius lib. 10. histo. na. c. 2. plurimum laudauerit Phœnicem, & eam dicit nobilem, & nascitur in Arabia, Aquilæ magnitudine, auri fulgore circa colla, cætera purpureus, ceruleam rosæ caudam pennis distinguentibus, cristis faciem, caputque plumeo apice honestante. Ferunt (vt ait) vnicum in toto orbe, & raro videtur: verum nemo extitit, qui viderit vescentem, annis verò sexcentis & sexaginta viuere dicitur. Et de Phœnice Barbatia scripsit in cap. quoniam Abbas nume. 9. extra de offi. delega. vbi refert, quod Ambrosius in libr. hexameron 5. dixit, quod Phœnix auis in locis Arabiæ degere perhibetur, & vltra 500. annos dicitur viuere: quæ cum finem vitæ suæ adesse perpenderit, thecam seu repositoryum sibi facit de thure & myrrha, & cæteris odorib; in q̄ impleto vitæ suæ tẽpore intrat & moritur: de cuius carnis humore vermibus exurgit, paulatimq; adolescit, & processu statuti temporis induit alas, atque in superioris auis speciem & formam reparatur. Et ex hoc inuehitur contra non credentes Resurrectionem. Fertur de beata Cecilia, quod ad exemplum Phœnicis conuertit beatum Maximianum, & eo postmodum decollato profide, in eius tumulo fecit sculpi Phœnicem. Isidorus verò lib. 12. Etymologiarum ait de Phœnice, quod est auis Arabiæ: & dicitur Phœnix, quia phœnicum habet colorem seu rubrum, vel quia in toto orbe singularis & vnica est: de more refert vt proximè dictum est. de morte verò ait, quod collectis aromatum virgulis, rogam sibi instruit, & conuersa ad Solis radios alarum planu voluntarium sibi facit incendium, sicque de cineribus suis iterum resurgit. Et legitur in Chronica Imperatorum in 2. col. q̄ sub Claudio tẽpore beati Petri apparuit in Aegypto, & q̄ est gradis vt Aquila, circa collum fulgore aureo, postera parte purpurea præter caudam, cuius color rubeus, rosæus & ceruleus, vt supra in principio dixi. Et hæc est mens omnium aliorum Autorum. Aliqui tamen quicquid de Phœnice dicitur fabulosum esse dicit, fundan-

tes se super dictis Plinij in cap. 2. supra allega. in fine.

Attamen Aquila inter omnes aues notas excel lentior iudicanda est secundum Plinium in d. lib. 10. c. 3. vbi inquit: Ex ijs supple auibus quas nouimus, Aquilæ maximus honos, maxima & vis, & ibi sex earum esse genera asserit, quæ eleganter & clarè declarat: & hæc sola auis fulmine non tangitur, ideo Ioui dicitur.

Quomodo autem Aquila primò fuerit dicata Romanis Legionibus, & eam in acie portabant: & etiam quomodo data sit pro armis Iulij Cæsaris (à quo tempore semper vsi sunt Imperatores) dixi in prima parte, in trigesima octaua consideratione. 16. conclus. versic. sic erit dicendum. & in fine.

Sed quid significet, & quid per eam denotetur in pictura, in Hieroglyphica Ori Apollinis Niliaci sic dicitur, quod Aegyptij sapientes cum volebāt Deū significare, aut altitudinem, aut depressionem, aut excellentiam, aut sanguinem, aut victoriam, Aquilam depingebant. Deum quidem (quod est primum) denotat, eo quod si auis hæc fecunda & longæua: & ad hoc quod videtur simulacrum esse Solis, cum præter cæterarum auiū naturam, intentas acies & firmos oculos teneat in radios solares: vnde & medici in oculorum medelam herba ab Aquila dicta vtuntur, & Solem tãquam dominum visus aliquando Aquilæ forma depingunt: vnde etiam Aquila ab acumine oculorum dicta est, vt dixit Isyd. Etymolog. lib. 12. c. 7. circa principium.

Altitudinem verò denotat, quoniam cætera quidem volatilia, cum velint in altum ascendere obliquè feruntur, cum non possint in directum volare, sola autem Aquila in altum recta fertur.

Depressionem quidem, quoniam eodem modo cæteræ aues obliquè ad terram feruntur. Aquila sola recta descendit, & librat ex alto sese.

Excellentiam, quoniam Aquila cæteris volatilibus præstare videtur, cum auium Regina & nobilissima dicatur: vt habetur in libro, qui hortus Solis intitulatur. in tracta. de auibus. cap. 1. vbi multa singularia & notanda de Aquila videri possunt.

Sanguinem, quoniam vt dicunt naturalista, Aquila non aquam, sed sanguinem bibit. Ideo suos pullos lambere sanguinem docet.

Victoriam etiam designat, quia reliquas aues omnes superare videtur: si cui enim cõgressa vincit se sentiat, resupinat sese, ac dirigit omnes alas, ac dorsum ad terram vertit, atque hoc modo pugnat. Auis autem inimica, cum hoc facere nequeat, facile in fugam vertitur: verum etiam contra Draconem, vel hominem, vel aliud animal, si suos pullos turbare vel rapere voluerit, mi-

ra animositate pugnat, seque mortis periculo pro eis exponit.

Et pro anima ponitur Aquila ex nominis interpretatione: vocatur enim apud Aegyptios anima Baieth. Hoc autem nomen diuisum animam significat & cor: est enim Bai anima, eth verò cor. Cor verò apud Aegyptios est ambitus animæ: vnde nomē ipsum sonat, quasi cordatam animam. Qua ex re Aquila eiusdem naturæ cum anima, vt plurimum aquam nõ bibit, vt dictum est, sed sanguinem, quo & anima nutritur, cum ex venatione & præda viuat.

Item Aegyptij Martem & Venerem scribentes, duas Aquilas pingunt. Marem quem Marti comparant, & foeminam quam Veneri. Et hoc ideo, quia reliqua animalia non semper mari ad omnem mixturem parere volunt. Aquila verò semper. Terdecies enim in die compressa, postquam surrexerit, si mas vocet, denuo accurrit, quapropter cum maximè sit in Venerem prona, Aegyptij eam Venerem vocant. Et propter hoc etiam Aquilam Soli dicarunt, quia Solem imitata terdenum numerum cocundo complet.

Denique Aquila eleuata in ortum tendens Ventos significat. Aliter in aere Aquila alas extendens, ventos notat.

Item hominem tutè urbem habitantem significare volentes, Aquilam lapidem portantem pingunt. Illa enim lapidem vnguibus eleuatum portat in suum nidum, vt illo depressus nidus firmiter maneat, vel desert in nidum lapidem preciosum nomine Etichem: & hunc contra calorem nimium, quem Aquila naturaliter, vt dictum est, in nido habet, ne pereant oua decocta nimio calore.

Item Regem solitarium, & qui lapsis nulla errata condonet, cum volunt significare, Aquilam pingunt. Hæc enim in locis solitarijs propter insidias deprædandi, & altissimis arboribus nidificat, & altius quam cætera volatilia volat.

Item senem inedia necatum significare volentes, Aquilam pingunt cum curuato rostro. Illi enim senescenti incuruatur rostrum, & ea de causa tantum inedia & fame absumitur, testis Plinius vbi supra.

Item hominem alienantem proprios liberos, & paupertatem dum volunt significare, Aquilam prægnantem pingunt. Illa enim parit tria oua, ex quibus eligit vnum, duo reliqua eiicit, vel frangit, alij dicunt de pullis. Hoc autem facit, quia tunc temporis vngues eius inuertuntur seu incuruantur, vt prædam tenere non valeat, & hac de causa non potest tres eodem tempore pullos alere, & hoc teste Plin. d. lib. 10. c. 3. Natura prospiciens fecit, ne omnium ferarum foetus raperentur.

Aquila etiam apud Theologos varia denotare reperitur: quandoq; enim terrenam potestatem significat. Ezech. 13. Aquila grandis magnarum alarum,

alarum, id est, Rex Babylonis, quia (sicut solent Reges Romanorū saltem) habuit Aquilam in vexillo suo, ex quo coniecturæ fortè licet, quod dum viguit Monarchia apud Assyrios, & alios Reges Asia, Aquilam pro insigni habuerunt, & sic dum redijt Monarchia ad Iulium Cæsarem, etiam pro armis Aquilam sibi assumpsit.

Significat etiam Aquila subtilem Sanctorū intelligentiam. Ezech. 1. vbi Ioan. Euangelista per Aquilam desuper eminentem significatur à similitudine volatus illius auis, vt dixi supra in 3. part. in 35. consid.

Tum significat iustorum animas secundū Ambrosium super Lucam, quia sicut Aquila post longam vitam, scilicet, centum annorum, senio gravata (vt dicit Aug. super Psal. 102.) se renouat, rostrum vetus nimis excrescens ad petram collidendo, & plumas veteres deponendo. Nec vnquam fulmen (vt prædictum est) percutit Aquilam. Sic Sancti renouant vitam per poenitentiam, & tandem in resurrectione renouabuntur, nec timent fulmen sententiæ finalis damnationis. Psal. 102. Renouabitur vt Aquilæ iuuentus tua. Et sic Aquila est de his, quæ fulmine non tanguntur, aut si tangantur non ex eo moriuntur, nec extinguuntur in totum, quemadmodum omnia alia animalia fulgure tacta percunt, vt dixi supra in 2. par. in 2. consideratio. in fi. Vbi etiam idem dixi in vitulo marino, & lauro, super cuius ramis non cadit fulmen.

Tum etiam denotat Aquila Christum, propter nobilitatis Regiæ dignitatem, quam Aquila habet super aues. vnde Prouer. 3. dicitur, quod viam Aquilæ in cœlo difficile est scire. & ibi Lyra, & expostores dicunt, quod hæc intelligantur de via quam tenuit Christus in ascensionem. Item Deuter. 32. dicitur de eo: Sicut Aquila prouocans ad volandum pullos suos, & super eos volitans expandit alas suas, & assumpsit eum atque portauit in humeris suis, dominus solus Dux eius fuit, & non erat cū eo Deus alienus. Et vt refert Plin. d. lib. 10. ca. 5. est præcelebris apud Seston urbem Aquilæ gloria. Educata à virgine retulisse gratiam, aues primo, mox deinde venatus a sportantem, & administratam. defuncta postremò in rogam accensam eius sese imposuisse, & simul conflagasse.

Regulus siue Regaliosus seu Trochilus, aut Parra, parua admodum auis, Rex & præses auium dicitur. Nam cum semel aues omnes inter se cõuenissent (sicut fabula refert) vt illa pro Rege haberetur, quæ sublimi volatu omnes alias vinceret. Cumque Parra sub Aquilæ ascella latitante, Aquila omnes aues cæteras transcenderet, exiliens Parra in sedem Aquilæ capiti, & inde se esse victricem asseruit: vnde & Rex auium effectus est siue Regulus: quia omnes aues superauit, cum superauerit Aquilam, quæ alias omnes superauerat volatu. Verū si creditur Plin. li. 10. c. 74. dissident inter se,

& bella mouent Aquila, & Trochilus, quoniam Rex appellatur auium.

Vnum non omittam referre, quod 14. reperitur aues, quarum carnes sunt meliores, & eligibiliores inter animalia volatilia, pro nutrimento humanæ naturæ, quæ enumerantur in lib. de regimine sanitatis Salerni his versib.

Sunt bona: gallina, capo, turtur, sturta, columba, Quiscula, vel merula, phasianus, et hygoneta, Perdix, friggellus, oress, tremulus, amarellus.

Et ibi Commentator satis declarat bonitatem illarum ex doctrinis medicorum, cum carnes prædictarum auium sint laudabilis nutrimenti, & facilis digestionis. Dicit tamen, quod circa electionem carnis volatiliū secundum diuersas laudabiliores nutrimenti proprietates ad eius, quod nutritur, sanitatis, vel roboris intentionem carnes variè laudantur. vnde Gale. 3. alim. c. 17. & 18. & c. 2. de ingenio. respiciens facilem alternationem seu vicissitudinem, & subtilitatem, præfert castæ omnibus alijs volatiliū carnibus, & eius caro secundum Auic. 2. canonis. c. de cubigine. est de subtilioribus carnibus impinguis: quia multum nutrit cor, abstergens hydropisim, & stomacho conferens. Rasis verò tertio Almanforis, cum Isaac respiciens subtilitatem starnæ, ac lenitatem ipsam, cæteris prætulit. Isaac etiam secundum diuersas intentiones carnes volatiliū laudauit diuersas. Auicem. verò 2. canonis. c. de carne, laudat carnes turturum præ cæteris, dicens volucris quidem caro melior non est quam turturis, & gallinarum, & subtilior earum, & c. vel quia respexit ad proprietatem qua roborant, & confortant intellectum, vel quia in terris eius est ipsarum tanta bonitas, quæ non est in alijs locis & Regionibus.

Aues comestibiles, & quæ nutriuntur in auarijs, quæ dicuntur orinthones, ponit Blondus in libr. 8. de Roma triumphante. vbi dixit, quod coturnix seu quiscula, hoc est, quæalea, seu ortix Gracæ, fuit aliàs damnata mensis: eò, quod gratissim⁹ eius cibus est venenum, scilicet, veratri semen, & quod patitur morbum comitalem, quem solæ animalium sentiunt præter hominem secundum Plin. lib. 10. naturalis historia. c. 23. in fi. vel secundum Isaac, quia ex comestione carnis earum timetur Spasmus, hoc est, subita contractio membrorum, aut neruorum cum dolore, quam passionem cordis dicunt, & tetanus morbus (hoc est, cum musculi, qui secundum spinam dorsum sunt, ita rigent, vt quis inflectere se non possit.) Et ita etiam voluit Auicem. 2. canonis. c. de eis, subiungent stationem, scilicet, quia in substantia carniū earum est virtus faciendi huiusmodi accidentia narrata, & sic non proueniunt illa accidentia ex eo solum, quia coturnices comedunt helleborum. Sciendum est in super, quod carnes volatiliū plus cõueniunt quam carnes quadrupedum,

de quibus infra. in 83. cōsid. dicemus. Maximè his, qui relicto exercitio corporali, vacāt consilijs, studijs, & contemplationibus, quia digeruntur facilius alijs. Iuxta illud Gal. 3. alimentorum. Digestibilior est hæc caro volatiliū animalium, & maximè perdicum, & generat sanguinem clarum, mundum, spirituosum, mentis exercitijs, & eleuationi intellectus aptum. Et ex supradictis carnem perdicum excellentiorem esse alijs liquidò cōstare potest.

Aduerte etiam, quod inter aues etiam eiusdē generis est dabilis nobilitas aut ignobilitas, puta in Falconibus est dabilis gentilis, & peregrinus, vt inquit Bar. in tract. de Falcone, & refert Iacobinus de S. Georgio in sua inuestitura in verb. & cum venationibus. Bar. in l. i. col. 7. de dignitatib. libr. 12. & dixi supra in 8. part. in 3. consider. quæ faciunt ad hæc.

Licet hic pauca de ingenijs auis, & de his, quæ loquuntur, & intelligentia. Plin. enim lib. natura lis histo. 10. c. 41. ait, quod villaribus gallinis inest religio, inhorrescunt edito ouo, excutuntque sese: circumacta purificant aut festuca aliqua sese, & oua lustrant, id est, durificant, vel circumdant. & in cap. sequen. ait, quod Cardueles auium minime, quæ Carduorum semine pascuntur, imperata faciunt, nec voce tantum, sed pedibus, & ore pro manibus. In hac etiam natura miraculum apparet, quæ talem astutiam ei dedit, quæ nec boui nec asino, aut alijs magnis animalibus impartiri voluit: vt videlicet in cauea, & ergastulo clausa superpositam aquam ab imo per filum vasculo suspensam ad se cum rostro trahat, pedesque filo interdum supposito, cum attigerit vasculum, sitim potu sedat.

Item botaurus bouum mugitus imitatur in Arelatenſi agro, & fallit inter herbas maximè, vnde nomen assumpsit. Rostri enim in terra paludinosâ defigit, & ad modum tauri clamores edit, licet parua sit.

Item est, quæ equorum hinnitus imitetur Anthus nomine, vt est in impressione Plinij) secundum alios Acanthis dicitur, & malè, herba pabulo (quo reficitur) aduentu eorum pulsa, & ob hoc odiosos habet equos, quos vbi pascenti sibi superuenire viderit, & herbas deripere, fugit, & ad hunc modum se vindicat, & vlciscitur, & eorum hinnitus proprijs vocibus imitatur ac deridet, & secundum Isido. lib. Etym. 12. c. 7. in fi. Acanthis, & Cardueles idem sunt.

Item Psittacus, vulgò Papagallus dictus est India, humanam vocem super omnia reddit, & qui dem fermocinans, & vsque adeo articulata verba exprimit, ita vt si eum non videris, hominem locutum putes: & hoc quia est grandi lingua, & cæteris auibus latiore. Ex natura salutat dicens Aue, vel Chare, cætera nomina institutione discit, & q̄

accipit verba pronunciat. Vnde est illud Martialis:

*Psittacus à vobis aliorum nomina discit,
Hoc didici per me dicere, Cæsar aue.*

Et hæc cum loqui discit ferreo verberatur radio, aliter enim non sentit ictus. Vnde refert Cælius lib. antiq. lect. 2. c. 32. in fi. vnum, quod dicit esse præclarum rarissimum, & miraculum in signe. visum suis temporibus, quod Psittacus fuit Africanij Cardinalis Romæ aureis centum comparatis nummis, qui articulatissimè continuatis perpetuò verbis Christianæ veritatis Symbolum integre pronūciabat, p̄inde ac vir peritus enuntiaret. Et Statius li. 7. Syl. in laudem Psittaci ait:

*Psittace dux volucrum, domini sacunda voluptas,
Humana sulers imitator Psittace lingua.*

Item Picæ, quæ est auis satis nota, expressior est loquacitas quàm Psittaco, sed minor nobilitas: quia non ex longinquo venit, Satis tamen illi decoris est in specie sermonis humani, adamat verba quæ loquitur. Nec discit tantum, sed diligit, victa difficultate verbi emoritur: & nisi subinde eadem audiat, memoria fallitur, & mirū in modum exhilaratur, si interim audierit id verbum, & facilius addiscit quæ glande vescitur, & inter eas quibus quini sunt digiti in pedibus. Nulla tamē duobus primis vitæ annis, & latior ijs est lingua, quæ sermonem imitatur humanum. vnde picæ dicuntur, quasi Poëtica, quod verba in discrimine vocis exprimant, vt homo, & si linguas in sermone nequeunt explicare, sonum tamen humanæ vocis imitantur, de qua congruè Martialis ait:

*Pica loquax certa dominum te voce saluto,
Si me non videas, esse negabis auem.*

Et idem libr. 7.

Pica salutarix si tibi Laus placeat.

Item Agrippina cōiux Claudij Cæsaris turdum habuit, (quod nunquam ante visum fuerat) imitantem sermones hominum, & hoc arate Plini. & quomodo sunt nutriendi, vide in horto sativatis, in tract. de auib. c. 112. habebant & Cæsaris iunenes, (vt ait Plin.) sturnum, vulgò sturnellum, & est auis maculosa magnitudine merulae. Item Luscinias, siue philomelas, vel acredulas, Græco atque Latino sermone dociles, præterea meditan tes in diem, & assiduè noua loquentes, longiore etiam verborum contextu, & ordine. Et doceri domini secreto, & vbi nulla alia vox misceatur assidente, qui crebrò dicat ea, quæ condita velit addisci, & maxime hæc fieri vidi tempore nocturno à mulieribus, cum habeant vocem magis gracilem quàm viri.

Item legimus apud Plin. eod. lib. 10. cap. 43. fuisse coruum, qui populum Roman. transcuntem nominatim saluaret forum versus, maximè Tyberium, Germanicum deinde, & Drusum Cæsares. Nec occisor illius euasit pœnas. Nam primo

pulsus

pulsus ex ea Regione, mox & interemptus fuit, funusque innumeris aliti celebratum exequijs. Hæc & alia multa habet Plin. qui ingenium extollit in descriptione intelligentiæ huiusmodi corui.

Et ibi etiam refert, quod suo tempore erat Eques Romanus, qui habebat cornicem è Bætica, plura verba contexta exprimentem, & alia atque alia crebrò addiscentem. Etiam refert, quod quidam vsi sunt opera corniculorum in venando. refert & Cælius lib. antiq. lect. 9. c. 36. cornicem albā visam. Item coruos albos, perdicē albam, vidi in Sabaudia, passeris, & vrsam. & idem lib. 13. c. 58. refert cornicis admirabile obsequium in Aegypto, quæ tabellarij cursorisque vice fungeretur. Inde moriens honestata est sepulchro: quod & idem refert Plin. de tinunculo. libr. & ca. præalle. & Cecina Volaterranus comprehensas hirundines nuncijs belli mittebat amicis, in nidum pristinum redire solitas. Laudantur & Diomedæ aues, quæ iudicant inter suos, & aduenas, vt per Isido. vbi supra. & Plin. in d. lib. 10. c. 44.

Mira etiam de auibus alijs refert Baptista Fulgosius in sua collectanea de dictis factisque memorabilibus lib. 1. tit. de miraculis. c. de auibus animalibusque alijs admirandis. vbi de Farfallis, auibus, quæ à Græcis Pyraustæ nominantur, quæ in Cypro in metallorum fornacibus inueniuntur, per medias flammis illas volant, & si forte longe ab ignibus auferantur, paruo temporis momento intereunt, res profectò mira huiusmodi aues in violento, quod alia viuencia omnia perimit, elemento viuere.

Refert etiam Fulgosius ibi, quod in insulis Niuernæ (quam Irlandam nominat) & Orchade quibusdam in locis, quæ mari aluntur, arbores facilibus per similes nascuntur, in quibus ortæ parua quædam pilæ paulatim crescendo aues anatum formam habentes effigiantur rostro ab arboribus pendentes, & cum ad maturitatis tempus peruenerit, sui ipsarum nixu arboribus excussæ, in mare dilabuntur, atque euolant. Britanni vulgò bernetras appellant, & quia ex auium genere non oriuntur, his quadragesimali ieiunio sale conditis homines vescuntur, & ab his qui viderunt, certiores (ego ipse etiam, vt Baptista) facti sumus. Licet Albertus Magnus aliter scripserit. Sed res tam multorum virorum grauium testimonio, qui hoc viderunt probata est, vt minimè dubia existimari debeat, & de hoc dixi supra ista parte, in confid. de insulis versu. Scotia etiam. Licet videatur difficile creditu, tamen maius mihi videtur id, quod cantat Ecclesia: Nouum genus potentia, qui ex aquis ortum genus, partim remittis gurgiti, partim leuas in aëra.

Aliud quoque ferè incredibile de anatum natura refert ibi Fulgosius, cum ait, quod in ea parte Gallia, quæ Britannia dicitur, prope urbem Re-

donensem oppidum est Montisfortis nomine, vbi Maio mense, cum sancti Nicolai solennia celebrantur, à paruo lacu haud longe ab oppido, ea hora, qua vel missa, vel vespertina orationes cantantur, anastemplum inquit cum tredecim pullis, quæ posteaquam aram circumdedit, ad eundem lacum regreditur, vno pullorum quos secum veniens duxit semper deficiente, neque verò quo is se recipiat intelligitur, quod si quis, vt rei experimentum faciat, aut quia rei nullam fidem habeat comprehendere, aut occidere tentauerit, confestim rabie corripitur, atque moritur, aut grauem morbum subito incidit.

Subdit & aliud mirandum, & de eo prudens, vt volet, indicabit, scilicet, quod à Gernasio Tibellio Arelatenſi Regni Marscallo ad Ottonē quatuor scribitur: In lacu enim eius Regionis notis quosdam piscationi operam dantes, hyeme multas ciconias, veluti mortuas rete in siccum traxisse, quæ tanquam simul iunctæ mutuo rostro anastem in fixa habebant, & calefactæ viuæ fuerunt inuentæ.

In Lotharingia iuxta Metensem urbem, vt etiam recitat in quodam alio lacu, saluti anno 467. supra mille, permutæ alia ciconia similiter inuentæ fuerunt, quæ in thermis calefactæ, reuixerunt. Hæc autem res effecit, vt quidam sub aquis abdere se ciconias putarēt, ea ratione moti, quod vsque in præsentem diem, nec scriptum sit, nec tatis intellectum quo se ibides desinente estate recipiant, testis est Plin. lib. 10. c. 23. cum ram multi apud Græcos Latinosque fuerint, qui diligenter animalium naturas inuestigare anxie curauerunt.

Et de his auibus & multis alijs habentibus ex sua natura quædam excellentias videri possunt per Plin. lib. naturalis histo. 10. per totum. Per Aristotelem, Albertum Magnum, Dioscor. in libr. qui hortus sanitatis dicitur, in tracta. de auibus, per Isidor. lib. Etym. 12. c. 7. per Textorem in sua Officina, in c. auium nomina vbi 144. nomina auium & vltra recitat: & aliquid de naturis earum, & etiam de auibus Deorum. Et cum reperiuntur in armis depicta, aut vexillis, debent interpretari huiusmodi arma secundum naturas, complexionem, proprietates & nobilitates illarum auium, vt supra dixi in prima parte, vbi de armis scripti ceterum conclusiones. Ideo aliter non infisto: quia etiam talia vno volumine comprehendi non possent. Quia licet vnum nomen auium sit, genus tamen est diuersum: & sicut specie sibi differunt, ita & natura diuersitate, eum alia simplices, alia astute, alia solitaria, alia incola, alia aduentitia, alia canora, & vocales: Alia dociles, alia indociles, alia perennes, alia semestres, alia trimestres, sed & alia sicut genere, ita & moribus innumerabilia. Nam volucrum quot genera sunt, inuenire quæ-

B B b b 2 quana

quam non posse ait Isidorus vbi supra. in princ. illius c. 7.

Octuagesima prima confid. Cum in præcedenti confid. aliquid in laudem quorundam volatilium relatum sit, quæ in genere animalium videtur esse perfectiora natatilibus, ideo hic pauca de animalibus aquaticis, hoc est, piscibus dicendum est. Nam sicut aer ornatus est suis animalibus, scilicet, volatilibus, quæ possunt ex eo respirare propter crassitudinem humoris, & quorum corpora sustinere potest, sic & aqua suis, id est, natatilibus, quæ quidem pinnulis suis adornantur, & innituntur aque natando, sicut aues pennis suis volando. Reptilia etiam dicuntur: quia omne quod natat reptandi habet vel speciem, vel naturam. Vnde & Psal. 103. David ait: Hoc mare magnū, & spatiosum manibus, illic reptilia, quorum non est numerus. & ut ait Isid. li. Etym. 12. c. 6. Pecoribus & bestijs, & volatilib. ante homines nomina imposuerunt quæ piscibus, quia prius visa sunt, & cognita. Piscium verò postea paulatim cognitis generibus, nomina instituta sunt. Aut ex similitudine terrestrium, aut ex specie propria, siue moribus, seu colore, vel figura, aut sexu, ut ibi per exempla declarat Isid. & ut Plin. inquit lib. naturalis historię nono. c. 2. complura sunt in aquis animalia, maiora etiã terrestribus, quod ibi comprobatur, & concluditur, ut vera fiat vulgi opinio. Quicquid nascitur in parte naturæ vlla, & in mari esse, præterquam multa, quæ nusquam alibi.

Sciendum est, quod multi vtuntur in armis piscibus, ut est primogenitus Franciæ, qui apud nos dicitur Delphinus: & vtitur in suis armis Delphino azureo, seu cœruleo, in cæpo aureo, ex quo videretur dicendum, quod ille piscis apud nos sit excellentior cæteris piscibus. De cuius excellentia ad Plin. recurre in lib. naturalis historię nono. c. 8. vbi amplè commendat Delphinum in celeritate natandi supra omnes pisces, & volucres, in pietate erga partum, cum gestant foetus in infanzia infirmos, quin etiam parentes foetus adultos diu comitantur, & paruos semper aliquis grãdior comitatur, ut custos, conspectique sunt defunctū portantes ne laceretur à beluis. Si quis eorū captus fuerit, cæteri adnatant supplicantium specie captū repositos, & maximè laudatur propter amorem quem habet erga hominem, ut per plura, & vltra quinque exempla comprobatur Plin. d. c. 8. de quibus aliqua refert Gellius lib. nocturnum Atticarum 7. c. 8. & in lib. qui hortus sanitatis dicitur, in tracta. de piscibus. c. 27. Delphinus dicitur frater hominis, quia moribus humanis quodammodo assimilatur. Et solus (ut ait Aristoteles) inter pisces felle caret. Hi etiam Simones dicuntur, ad quod nomen vocari accurrere feruntur, vel gaudent hoc nomine vocari, quia rostrum simum habent. Et musica arte mulcetur. vnde Arionē Citharistā in mari nauis interficere parantibus. obtinuit ab illis, vt

prius cithara caneret. Ad cuius cantū Delphinorum gregibus congregatis, cū in mari se proiecisset, ab vno exceptus est, & ad littus proiectus, vt amplè supra ista pars. in 51. confid. dictum est.

Sed quod etiã est leo marinus, qui secundum Isid. lib. Etym. 12. tit. de piscibus, circa initium, dicitur à similitudine, terrestris. Et secundum Ambrosium, licet leo terrestris sit terribilis, tamen leo marinus est dulcis, eadē habens dispositionem, & virtutem, sicut in terra, ex quo videtur dicendum illum inter pisces esse excellentiorem.

Sed quicquid sit Cete, seu Balena est maior, & grandior piscibus, qui reperiri possit in mari, & est immensæ magnitudinis (teste Isid. in loco ante allega.) Cæteris enim bestijs maris altius iacit vndas. De cuius natura & excellentia scribit Plin. lib. 9. c. 6. & in toto illo lib. vide piscium naturas, quæ sunt diuersæ, & lib. 32. c. vlt. dicit animalium omnium in mari viuientium 166. genera esse, quorū nomina ibi describit seriatim, & loca vbi laudatissimi nascuntur pisces.

Et Textor in sua Offici. in verbo pisces diuersi. enumerat 222. & ibi in suo libr. Cornucopiæ, in verbo, piscibus. & scribit vrbes & portus piscibus abundantes. & Plinius lib. 10. cap. 45. inquit: Elephantii iussa faciunt, leones iugum subeunt, in mari vituli, totque piscium genera mitefcunt.

Et de piscibus qui in clamari venire solebant, vide Cælium lib. antiquarum lectionum. 13. ca. 23. circa initium, post Plin. cod. lib. 10. c. 70. vbi ipse Plin. dicit auditum & olfactum esse piscibus. & in ca. sequ. etiam tactum & gustum esse eis communem ait.

De piscibus verò eligibilioribus pro nutrimento naturæ humanæ scribit decem schola Salern. his versibus.

*Lucius, & parca, saxaulus, albica, tenca,
Gornus, plagicia, cum carpa, galbio, truta.*

Et ibi in commento ponuntur vitilitates illorū, & conditiones bonorum piscium.

Octuagesima secunda confid. de excellentia ouorum disponit, quæ etiam præter aues & pisces, quadrupedes pariunt teste Plin. lib. 10. c. 52. & quæ inter comestibilia sunt magis communia & vitæ hominis, & naturæ vtilia. Maximè cū non liceat nobis semper vti carnibus. ob obseruantiam nostræ legis, sed certis diebus. oua, lac, & caseū comedimus. De ouis ideo, quæ multum ad sanitatē hominis conueniunt, dicendum est: Cum vicē carnis aliquādo retineat, vt vult Almanfor in c. 14. li. 3. Et vt describit Conciliator in differentia 69. Ouum est animal potētia ex ouificatis productū. super fluo. de cuius cōplexione vos remitto ad medicos, apud quos multū laudantur & extolluntur, & inter alia oua gallinacea, & perdicū: quoniam ferè in omnibus vnguentis siue emplastris apponuntur oua: & quarta

quarta pars hominum & vltra, viuunt ex ouis. & bene pefato, inter omnia comestibilia oua plus profunt, quàm alia quæcunque res de per se quæ sit in mundo. Nam ex ouis nutriuntur multi & fere tota Europa diebus Veneris & Sabbati, etiam die Mercurij, cum sint magis vstata ad vitam quàm pisces, & alijs diebus comeduntur aut pulli, aut gallinæ, seu capones, aut alia quæcunq; volatilia, quæ ex ouo generantur, & omnibus consideratis non temere fortè diceretur, quod maior vtilitas ex ouo in mundo prouenit, quàm ex mari, saltem circa comestibilia cibaria. Quoniam primo (vt iam prædixi) ex ouo maior pars hominum naturaliter & magis communitè viuunt, maxime diebus veneris & sabbati, & alijs ferè semper & frequētius in omnibus cibis, si fiat aliquod condimentum apponitur ouum, & comeditur ex eo quod ex ouo procreatur, quæ quod prouenit ex mari. Nā comeduntur gallinæ, capones, pulli, & cætera huiusmodi ex ouis genita, quæ sunt communiora comestibilia ad vitam hominis necessaria, quam ea quæ proueniunt ex mari. Quoniam non vtiliter etiam diebus quibus non comeduntur carnes, viuuntur ex præda maris, cū sint multæ prouinciæ, vbi non abundat pisces marini. & in omnibus orbis partibus etiam vbi pisces marini abundant, semper ouum & plura comestibilia ex eo proueniunt abundanter.

Item etiam ferè in omnibus medicinis ad sanitatem hominis facientibus. maximè in emplastris, portionibus vnguentis, & pillulis, & clisterijs apponuntur oua, aut aliquid de ouis. Præcipuè in medicina valet, & est multum laudabilis, vitellus qui pro nutrimento hominis infirmi conualescentis, senis, & debilis, quod voluit Galen. in 16. therapeutica. c. 3. dicens. Debilib. magis sunt danda vitella ouorum, quod albumen ipsorum difficile digestibile est propter eius frigiditatem, & viscositatem, vitella verò sunt in calore & humiditate temperata, & magis humanæ complexionis similia, & ideo bene nutriunt, & bonum, & temperatum generat sanguinē. Vnde Isaac in 5. doct. c. 12. dicit: Vitella sunt temperata, & calori naturali viciniora, ideo ad digerendum velociora & faciliora. Maximè, si de iunioribus fuerint gallinis masculos habentibus. cum oua huiusmodi volatilium sint meliora, vt inferius patet.

Dico ergo, vt ad propositum seruit, relinquendo alia medicis, quod laudabilia & electa oua ex duobus iudicantur. Primo, quod ex laudabilibus sint animalibus mediocris ætatis, pinguib. etiam à natura, & cum hoc masculum habentium, cuiusmodi sunt oua gallinarū, & perdicū: quia vt ait Rasis in 3. Almanforis. c. 14. Gallinæ & perdicis oua temperata sunt, & plus alijs hominibus conuenientia. Et in 4. suorum Aphorismorū, oua meliora sunt oua Gallinarum, & earum, quæ cum Gallis viuunt. & ait Isaac in 5. doct. Oua gallinacea & perdicū temperatiora & laudabiliora sunt cæteris. Maximè si

masculum habeant. Vnde Auer. in 5. coll. dicit: Oua Gallinarum sunt meliora cæteris. Ante quos omnes sapiens Galen. in 3. de alimentis. c. 21. dicit: Meliora oua sunt quæ gallinarum & fasianorum, peiora, quæ sunt anserum, & struthionum.

Secundo, Oua ex eo iudicantur meliora, si sint recentia: quia, vt dicit Isaac in prima doctrin. Oua recentia sunt laudabiliora, cum calor naturalis eorum sit fortior. & ante eum illud dixerat Gale. in 3. de ali. cap. 21. cum ait: Optima quidem oua sunt, quæ recentissima, pessima autem, quæ vetustissima: quæ autem inter media horum proportionantur distantia, qua distat ab extremis boni & malitia, vnde in regimine sanis. Sal. dicitur.

Si sumas ouum, molle sit atq; nouum.

Et oua recentia enumerantur inter alimenta: Quæ in modica quantitate, sunt multi nutrimenti, vnde in dicto regimine scribitur:

*Oua recentia, vna rubentia, pinguis iura,
Cum similia pura, natura sunt vtiliora.*

Et ad vnum singulariter est aduertendum, quod nec obliuioni tradendum est, quod ouo recenti sumpto debemus sumere haustum vini. vt scribitur in d. re. Sal. hoc versu:

Singula post oua pocula sume noua.

Et istud bene practicatur apud nos. Insuper ex diuersitate præparationis ouorum etiam eis acquiritur bonitas vel malitia. Nam inter oua decocta meliora & laudabiliora sunt in aqua elixa quæ assata, vt dicit Isaac. in 5. doctri. cap. 17. oua assata elixis sunt grossiora. & ad digerendum duriora. cui assentit Haliabas in 5. theoricæ, capit. 26. dum ait: Competentius autem ouum quod sumitur est elixatum in aqua, & non multum decoctum vt durum fiat: sed media tantum maturatione decoquatur, quod etiam forbile vocatur. Hoc namque citius digeritur, & melior est cibus. Oua tamen in aqua calida fracta & decocta meliora sunt his, quæ cum corticibus elixantur. Vnde cæteris ouorum præparationibus sunt laudabiliora, & approbata atque saniora, quia in sua naturali custodiuntur humiditate cum aquæ humectatione, sui que odoris grauitatem amittunt, & subtiliantur. quod tamen non omnibus placet, cum quidam plus cum cortice oua elixa desiderant, meliori que cum appetitu assunt. Et inter hæc decocta quidem sufficienter, hoc est, nec parum decocta seu semicruda, aut indurata, quæ forbilia, vel coagulata dicuntur, seu saniora, & omnibus ferè hominibus gratiora, & cæteris laudabiliora, teste Almanfore, in 3. c. 14. Oua tremula, quæ neque dura sunt, neque mollia inter illa duo media existunt, & Galeno in 3. alimentorum. c. 21. Optima ouorum ad alimentum sunt quæ tremula, forbilia. & idem in lib. de Euchymia, ait: Oua quæ moderate sunt cocta propter quod tremulenta vocantur, meliora sunt alijs & ad digestionem, & ad euchymia, & dicitur in regimine sanitatis Salernitanæ in illis versibus:

Nutrit, & impinguat triticū, lac, caseus, &c. quod oua sorbilia corpus humanum nutriunt, & impinguant.

Oua etiā quæ supra carbones sine fumo, quàm quæ sub cineres coquuntur, sunt meliora, vt vult Isaac in d. 5. doct. ca. 17. vbi etiam dicit, quod oua frixa seu patellata cæteris sint peiora. De omnibus te remitto amplius ad doctores in medicina, qui de hac rescripserunt.

Ideo concludo, quod oua inter reliqua vſitata cibaria multum commendanda sunt ratione suæ temperatæ complexionis atque conuenientiæ ad humanum corpus, & multitudinis nutrimenti: & quod meliora ex ouis, laudabilia, & potius eligenda sunt oua Gallinarum recentia ex doctrina Auicennæ in 2. canonicis. c. 535.

Et apud legistas actio furti datur pro vno ouo, vulgato §. gallinarum. vbi glo. in verb. qui lucrandi animo. inſti. de rer. diuif. & per gl. in l. id est. ff. de dolo.

Narrat & Cælius lib. antiq. lect. 14. c. 50. mirabile esse in ouo, quod est res tam parua, mundi permixtionem intelligi quandam. Ouum quippe elemētis componi quatuor, ex veterum medicorum assertione tradit. Nam crusta modò circumiectum obductumq; putamen terre imagine quadam areſcentis frigore vim naturæ præfert. Humor autem frigidus humectansq; aquam exhibet planè. Sicuti aëreum, quod inest spirituosum, calens humensq; que. At in medullis luteum fixum mediocritatem caloris obtinens, & aridioris naturæ, igni comparatè colligitur. Cui calculum adiecerit, & color, an non & globata suffragatur figura? *Quid* quod inest ouo vitalis vis, veluti & mundo. Et teste Arist. in 6. de animal. Quæ oblonga sunt oua fœminam edunt, quæq; sunt fastigio cacuminata atq; rotundiora, & parte sui acutiore obtusa orbiculum habent, marem gignūt. de quo vide Plin. in lib. 10. c. 52. in fi. vbi, & ait: quæ oblonga sunt oua gratioris esse saporis. vbi & de diuersitate ouorum videre poteris. Sed & Cælius in fine d. c. ait. Inter oua Paoninis primatem locum tribuunt pleriq; Chenalopecijs, id est, Anserinis secundam sibi notam vendicantibus. Tertiam auitijs. medici tamen præferunt oua gallinarum, pernicum, & fasianorum, vt ante scriptū est. De ouis auium, & eorum naturis, scripsit amplè Bartholomæus Anglici in suo 19. libr. de proprietatibus rerum.

Istud & interferam, quod nequaquam relatu indignum est. apud Græcos fertur (teste Cælio lib. antiq. lect. 5. c. 12.) Babylonios venatibus assuetos, vbi in solitudine deprehenderentur, nec cibaria percoquendi esset occasio, cruda oua fundæ imposita circumactione, vibratione, seu vertigine assidua tam diu rotare consueuisse, donec coquerentur.

Plin. d. lib. 10. c. 50. dicit seruati oua in lomenta

aut hyeme in paleis, estate in furfuribus. vtilissimā, & oua aceto macerata in tantum emolliuntur, vt per annulos tranſeant. Sale exinaniri creduntur. Oua verò Velitrarum inter cibos electibiles, & delicatos scribit Textor in sua officina. Nam in Velitris Volſcorum oppido fuit ouorum ingens abundantia.

Mantuanus:

Iam Latij Roman caput, ouiferasq; Velitras.

Et, vt scribit Palladius de Gallinis loquens. Vinaciæ, hoc est, grani vix iam pressæ, cito sterileſcunt, hordeo semicocto, & parere sepe coguntur, & reddunt oua maiora. Vnde Columella lib. 6. Vinaciæ quamuis tolerabiliter pascant, dari non debent, nisi quibus temporibus anni auis foetum non edit.

Octuagesima tertiam confide. sit de excellentia granorum, seu segetum, quonia sunt plura, far, siligo, triticum, ador. Itali ponunt speltam, & melicam. De excellentiori habeo glo. quæ est in l. triticum. ff. de verb. oblig. vbi dicit, quod triticum est nomen generale ad omnia blada, seu ad omnes segetes, seu ad omne id, quod in area teritur: Sed alio modo, vt dicit per excellentiam, frumentum appellatur, sed etiam, vt probat text. in l. 1. C. de Cano. frumentario. lib. 11. frumenti appellatione omnia necessaria ad victum continentur. Imò, & quod plus etiam continet, & lupinum, & fabas, cum arista in se contineat. leg. frugem. §. frumentum. ff. de verb. & rer. signi. & ibi dicit glo. vlt. in fi. quod licet sit quodammodo generale nomen, tamen spiritualiter vulgari sermone dicimus granum frumentum, quod pro sui bonitate cætera excellit. De Melica sit mentio in d. glo. 1. De spelta verò, ordeo, & auena in d. gloss. vlt. & de his facit mentionem Textor in sua officina in c. legumina diuersa, & frumenta. vbi Lupinum, & fabam inter legumina describit, sed tex. in d. l. frugum. in prin. ponit inter fruges quod est nomen generale, quonia comprehendit, & grana & legumina.

Triticum secundum naturā sui substantialem in primo gradu est calidum, & humidum, & sic in medio. Panis ex eo factus calidior est in secundo gradu, quia calor eius augmentatur à calore ignis, & coctione sicut ordeum, & faba. Cum in propria natura sicca sunt. si in aqua coquantur humiditatem assumunt. ita dicunt Dioscorides, & Isaac, & dicunt quod frumentum habet eius virtutem calidam. Sed dicit Luc. de pen. in l. 1. C. de cond. is in horreis publicis. in prin. lib. 5. quod frumentum est propriè aridum, & siccum, & dicit Dioscorides, quod triticum recens ac rufum, id est, aurosum est vtilius, de recentif seu nouo, quod sit vtilius satis notatur in d. l. 1. C. de conditis in publicis horreis. Et dicit Haliabas in 5. theoricæ. capit. 15. Triticum omnibus granis laudabilis est, & magis temperantiæ proximum, ideo factum est conuenientius omnibus granis, & hominum corporibus conferentius

rentius ac laudabilioribus cibis, & de hoc tritico, & quod sit laudabilis alijs granis, etiam ponit Auerrois in 5. coll. & Galen. in 3. diatarum, laudes illius: dum modo sit spissum, graue, & frangi difficile, coloris exterius cerei, interius verò albi, superficie lucidum, & leue. Ex cuius substantia, & medulla, farinam exuberat plurimam, cortex autem, & furfur non in magna quantitate, & etiam hoc tenet Almanſor lib. 3. c. 2.

Item, quod sit natum in crassa, & pingui terra. Ita tenet Isaac in 1. doctri.

Item, & tertio, quod sit nouum, licet Serapio & Dioscorides videantur sentire oppositum, scilicet, quod nō sit multum nouum, neque multum vetustum: sed medium. Ideo dicit Auicenna in 2. canonicis. cap. 577. Sit igitur medium in ætate, quonia eius humiditas inter multam & paucam est media, exhausta humiditate accidētali, quam aëris desiccavit calor. propterea hæc species media laudabilior existit, & melior, bene naturā nutrit, & cito digeritur.

Item, & quarto, quod mundum sit à zizania, vel lilio, & cicerculis, & huiusmodi granis illa laudabilibus. vt dicit Gale. in 3. primi. doct. secunda. c. 7. ideo dicit Auer. in 5. Coll. quod melior cæteris est panis factus ex farina tritici in hunc modum, vt sit custoditum à malis accidentibus. eidem obuenerit valentibus.

Qualis autem panis omnium granorum sit excellentior, scribit Plin. lib. naturalis historiæ 18. ca. 7. vbi vide de frugum generibus, & natura. Vbi dicit, quod panis ex frumento est excellentior. Et quarum prouinciæ, seu patriarum frumenta sunt excellentiora, Plin. ibi edisserit, vbi multum laudat Italicum. Et Textor in officina in Cornuco. in litera F. scribit Patrias abundantes frumento, & subtiliter. P. in verbo Panibus, dicit, quod in Scolo Bæotia vico laudatissimi fiebāt panes, quales forte sunt apud nos in oppido Belnensi, & Cælius lib. 4. stuarum antiq. lectionum. c. 35. adducit plura genera panis.

Et dixi hic antè, quod Panis tritici est excellentior, eligibilior, & laudabilior, intellige dummodo quinq; habeat, videlicet, sit conuenienter salutus, ex aqua factus, & ex fermento, in competenti quantitate, vt satis demonstrant medici, videlicet Auer. in 5. Coll. c. de complexionibus ciborum. Isaac in prima doct. Galenus in quinta de regimine sanitatis in primo de alimentis. ca. de fermento. Et ad quid sal ponitur in pane scribit Arist. in 21. problema. 5. Nec fiat ex oleo, vt dicit Haliabas. 5. Theoricæ ca. 15.

Secundum, vt pasta bene malaxetur, & dometur, iuxta dictum Auicennæ in 2. canonicis, c. 577. Et Arist. in 21. problem. problemat. 7.

Tertium, quod panes non multum parui sint, nec multū magni, vt dicit Isaac in prima doctrina.

Quartum, quod farina optimè pistata sit, vt di-

cit Haliabas. 5. Theor. 5. c. & Gale. in lib. de alimentis c. de tritico.

Quintum, quod sit post primum diem, vel secundum, vt dicit Isaac in prima doctrina.

Et quomodo panis calidus sit nocuus, videatur Auenzoar in 1. capit. sui Theiser. & Rafis, in 21. continētis 128. & Auicenna in 2. canonicis. c. 577. & dicit Haliabas in 5. Theoricæ c. 15. quod panis calidus, cum ex camino trahitur, omnibus reliquis peior est, quonia immoratur eius à stomacho descensus, & sitim prouocat. Et conclusiue ad iudicandum bonum panem dicimus cum Auerrois in commento 136. canticorum. vbi dicit: Melior ex panibus est ille, qui sic præparatur, vt similis spongiæ efficiatur, æqualiter, & temperatè fermentatus & in clibano conuenienter decoctus. Etiam pro hoc fuit sententia Galeni in 1. Therapeuticæ c. 9. & vide quid dicat in 1. de alimentis, & de Alchymia. c. 2. Et quinq; conditio optimi panis, & electi scribit schola Salern. in his ver.

Panis non calidus, nec sit nimis inueteratus, Sed fermentatus, oculatus, sit bene coctus, Modicè salutus, frugibus validis sit electus.

Et ibi Arnaldus de Villa noua commentator has quinque conditiones optimi panis explicat.

De Siligine habetur per eundem Plin. eo. lib. 19. ca. 10. vbi ait, quod ex Aphrica siligine dulcissimus panis fit, & ipsa spissior quàm far, & maior spica eadem, & ibi etiam vide de alijs speciebus.

Ordeum verò etiam multum laudat Plin. in d. lib. c. 7. in fi. tanquam omnium frugum nobilissimum, & ibi rationes assignat ex pluribus effectibus illius, quos vide.

Licet multi nominent, & ponant orizam, vulgorigum, inter cibaria, tamen credo illud esse ponendum inter grana, & segetes, ex quo seminatur & metitur prout & alia grana. de cuius natura, & effectu scribit Galenus lib. 1. de cibis. ca. de riso. & habetur in pandectis. c. 57.

Et quonia seges, seu fruges est nomen generale vt dixi, sub quo etiam legumina comprehenduntur, quæ sunt Eruum, Vicia, Cicercula, Fabas, Lenticula, Lens, Phascolus, Pisum, Lupinum, Miliun, & Panicum: sed quod istorū sit excellentius, Plin. de his lib. 18. c. 12. naturas scribit, & inter alia Fabam extollit, & dat ei maximū honorem inter legumina. Cum etiam ex Fabas tentatus sit panis, & farina ex ea appellatur, lomentum: aggrauaturq; pondus illa, & omni legumine (vn de maledicti sunt illi qui vendunt species, seu aromata, & cum illis apponunt farinā alicuius leguminis) iam vero, & pabulo venalis. Fabas multiplex vsus omnium quadrupedū generi, præcipuè homini. Frumentum etiam miscetur apud pleraq; gētes, & maxime panico solida, ac delicatè fracta, & minutiè trita. Et sola frugū est exelā repletur crescente luna. & ibi idē Plin. scribit, quando seri debet, & et alia legumina, & de eis, & alijs ibi, cū 4. c. seq. vide.

De

Depane autem aliorum granorum dicendum est cum Auer. in coll. quod habet illam virtutem, quam habent illa grana, quæ cum omnia ferme laudabilia sint, & panis ex eis confectus similiter. De cibus, & diuersis panib. scribit Textor in sua officina. in c. cibi, & panes diuersi.

Octuagesima quarta confid. de excellentia vinorum disponit, quæ de per se sunt excellentiora omnibus alijs rebus habentibus liquorem. In primis de laude vini scripsit Plato librū vnum. Cælius verò lib. antiq. lectionum 17. c. 64. multum laudat vnum ex dictis Aesculapij, & Platonis, & de eius vtilitate scribit lib. 7. c. 32. & lib. 85. c. 22. & 24. cum pluribus alijs. c. illius lib. Plin. verò libro naturalis historię 14. etiã multum laudauit vinum. Nã, vt notatur in l. in glo. magna. circa medium. ff. de periculo, & commodo rei venditæ. & in Plal. 103. Vt educas panem de terra, & vinum lætificet cor hominis. Et Iudic. 9. dicitur: Vinum lætificat Deum & homines. Et de eius fortitudine habetur 3. Reg. 3. ca. Multi multa vina diuersarū patriarum laudauerunt, sed inter alia schola Salernit. probat illa habentia sequentia:

Vina probantur odore, sapore, nitore, colore.

Et subdit:

*Si bona vina cupis, hæc quinque probantur in illis:
Fortia, formosa, fragrantia, frigida, frisca.*

Et si hæc generalia quatuor, & quinque specialia habeat cuius regionis, & patriæ sint, nõ est curandum. Quoniam de vino, & homine illud dici communiter solet, quod cum bonitatem habeat, non est de eorum origine, & locis quærendum, cum suum cuique placeat, & sic laudet. & quocumque eatur fabula, eadem reperiatur de istis excellentijs vinorum.

Plin. verò dicto lib. 14. c. 1. scribit de vitium natura, & quibus modis ferant seu extolluntur, & secundo & 3. c. de generibus vitium. c. 4. insignia cultura vitium. c. 5. de natura vini. c. 6. de generositate vinorum, & ibi vide de excellentia & nobilitate plurium vinorum.

Textor in suis Epithetis sub litera V. in verbo vinum & vitibus. post Plinium, Diosc. & plures alios laudat quàm plurima vina ex plurib. & varijs locis, in hunc modum:

Timolus mons Lydia, teste Plin. libr. 5. optimo abundat vino. Vnde Ouid. lib. 4. de Ponto.

*Aphrica quot segetes, quot Timolia terra racemos,
Quot Sicyon baccas, quot parit Hybla fauos.*

Item lib. 6. Metamorph.

Deferuere sui Nymphae vineta Timoli,

Et sic Poetæ superaddunt, post r.

Hinc Stadius in Thebaide:

Hinc nota Baccho Timolus atrollit iuga.

Verisimile credendum est dominos Timolenses, seu Trimolenses propter eius antiquitatem nominis antiquitus à prædicto monte Tmoleo originem habuisse, vel à Timoleone duce Corin-

rinthiorum, qui fuit vir clarissimus, omnium iudicio, & patriam oppressam à Tyranno liberavit, vt de eo multa scripsit Plutarch. de quo dixi supra in 1. par. in 38. confide. in 23. conclusione. vnde Ludouicus de Trimolio sequens vestigia prædecessorum, hanc patriam Ducatus Burgundiæ à Sueuis oppressam, anno domini 1514. auspicate liberauit, & post eius mortem gloriosam, Eques auratus sine nota, hoc est, *le chevalier sans reproche*, intitulatus est.

Falernus mons, seu regio Campaniæ, vbi colles vitiferi optimo abundat vino, Vnde Varro. Quid in Italia vitense non modo non nascitur, sed etiam non egregium non sit? Quod faro comparandum Campano? Quod triticum Apulo? Quod vinum Falerno? Quod Oleum Venafrano?

Vnde Tibullus:

Nunc mihi fumosus veteris proferte Falernos.

Idem.

Non tibi si pretium Campaniæ terra daretur,

Non tibi si Bacchi cura Falernus ager.

Martialis:

Resnata bibis vina Falerna.

Massicus item mons Campaniæ optimi Vini ferax.

Horatius:

Et qui nec veteris pocula Massici.

Virgil. lib. 7. Aeneid.

Vertunt felicia Baccho Massica,

Syllius lib. 7.

Massicus vniuersis addebat nomina glebis.

Stadius lib. 4. Syluarum.

Gauro Massicus vniuersis remittit.

Nam Gaurus, mons quoque Campaniæ vinum habuit laudatissimum.

Aulon, mons Calabriae contra Terentinam regionem optimo nobilitatur vino.

Martialis:

Nobilis est lanis, & Baccho fertilis Aulon,

Det pretiosa tibi velleræ, vina mihi.

Horatius:

Et amicus Aulon, fertilis Baccho nimium,

Falernis inuidet vuis.

Commendantur & vinum Lesbium à Lesbo insula in Aegeo.

Propertius lib. 1.

Lesbia Mentoreo vina bibas opere.

Pamphilus.

Se victam reddet, victam se Bacchia Lesbos.

Horatius:

Hic innocentis pocula Lesbi duces sub umbra.

Aristoteles (vt scribit Aulus Gellius. lib. 13. c. 5.) ægrotans, gustato vino Rhodio, inquit, firmum hercle vinum, & iucundum. degustato inde Lesbio, vtrumque; (inquit) oppido bonum, sed suauius Lesbium.

Et sic Rhodium vinum inter bona vina enumeratur.

Methy-

Methymna, ciuitas fuit in Lesbo insula vini bonitate nobilis.

Pamphilus:

Lesbia pampineos spargit Methymna racemos.

Ouidius:

Gargara quot segetes, quot habet Methymna racemos.

Cecubum, oppidum Campaniæ commendat etiam vini bonitas.

Martialis:

Cecuba Fundanis generosa coquantur amicis.

Idem lib. 6.

Cecuban non solis vindemia nutriat orbes.

Horatius:

Cecubam, & prælo domitam Caleno tu bibes vnam.

Nam fuit in Caleno vrbe Campaniæ vinum generosum.

Iuuenalis.

Qua molle Calenum

Porrectura viro miscet sicente rubetam.

Formiæ, vrbs Latina iuxta Caietã, antiqua Lectrygonum sedes fuit, nobilis vino.

Horatius:

Mea nec Falerna

Temperent vites, neq. Formiani pocula colles.

Setia, vrbs Campaniæ superbit etiam vini nobilitate.

Martialis lib. 4.

Tu Setina quidem semper, vel Massica ponis.

Idem in Xenijs:

Pendula pampineos qua spectat Setia campos,

Exigua vetulos misit ab vrbe cados.

Pamphilus.

Spargit Campanis Secia clara iugis.

De Surrhento Campaniæ oppido Sirenum quondam sede.

Martialis:

Surrhentina bibis, nec Myrrhina picta, nec aurum,

Sume, dabunt calices hec tibi vina suos.

De isto vino Surrentino, facit mentionē Proculus Iureconsultus in l. fin. quæ incipit, qui vinum Surrhentinum. ff. de tritico, vino, & oleo legato.

Habuit & prædulces vuas Alba vrbs Italiae.

Martialis.

Hoc de Casareis miris vindemia cellis

Mittit Iuleo quæ sibi monte placet.

Fundanum etiam commendatur à Fundis oppido Campaniæ.

Martialis:

Hæc Fundana tulit felix Autumnus opimi.

Messana vrbs Siciliae, à Mamertinis Campaniæ populis habitata optimum ferebat vinum.

Martialis:

Emphora Nestorea tibi Mamertina senecta

Si detur, quoduis nomen habere potest.

Vnde Plin. d. lib. 14. c. 6. dicit, quartum curriculum obtinere publicis epulis à diuo Augusto Mamertina circa Messanam in Sicilia genita.

Chios, insula maris Aegæi, & Aruissium in ea

promontorium, laudantur vini præstantia.

Syllius lib. 7.

Et ambrosijs Aruissia pocula succis.

Veientum Ethruria oppidum.

Horatius:

Qui Veientanum festis potare diebus.

Martialis lib. 2.

Veientana tuam si domat vna strim.

Aminei, populi fuerunt, vbi nunc est Falernus, quorum regio Aminea dicebatur vini feracissima.

Virg. lib. 2. Georg.

Sunt & Aminea vites firmissima vna.

De isto etiam vino Amineo, facit mentionem tex. in l. qui vinum. §. fin. ff. de tritico, vino, & oleo legato.

Thasus insula maris Aegæi vinū habuit laudabile.

Virgil. lib. 2. Georg.

Sunt Thasia vites sunt & Marcotides alba.

Marcotis pars Aegypti idem.

Horatius:

Mentemq. limphatam Mareotico

Redegit in veros timores.

Stadius lib. 3. Syluarum.

Sparsit Tyrrhena Mareotica vna Minerva.

Hoc vinum durat in longam vetustatem.

Naxos similiter insula maris Aegæi à fertilitate vini Dionysia dicta est. Vnde Pontanus vitigenam eam appellat, dicens:

*Hanc post vitigena spaciante littora Naxi
Bacchicam.*

Stadius libr. 4. Achillis.

¹ Lemnos, & à tergo decrevit Bacchica Naxos.

Maronea, vrbs Ciconum laudata est vino, quo Vlysses inebriauit Polyphemum.

Tibullus.

Vitæ Maroneo sedatus lumina Baccho.

Methone, quoque vrbs in Thracia nomē habuit à vini copia.

Nam methyn Græci ebrietatem vocant.

Tarraco, in Hispania etiam vino claruit.

Syllius lib. 3.

Dat Tarraco vitifer a pube, & Latio tantum cessura Lyæo.

Vina apud Græcos celebrata fuere, Prannium Cereri sacrum, Chium, Thasium, Lesbium, Creticum, & apud Syracusanos Polium, Coum denique, & Rhodium. Celebrantur, & alia pleraque loca, vini bonitate, quæ omnia longum esset recensere, vt ait Textor: propterea summatim subiicit, quod in compendium redegit, ex dictis Plin. in lib. 14. c. 6. ante alleg. & vt inquit ibi Plin. Aug. Setinum prætulit cæcis. Antea Cecubo erat generositas in palustrib. populietis. Secunda nobilitas, agro Falerno erat. Nascitur in summis collib. Gauranum, medijs Faustianum, imis Falernum, Albanæ vuæ sunt prædulces. Surrentina, in vineis tantum nascuntur, conualescentibus maximè probata, pro-

pter tenuitatem, salubritatemque. Nam quæ spif-
fa sunt, non adeo profunt morbis: Et sicut subtile
vinum multos spiritus procreat, atq; subtiles, ita
grossum grossos, vnde schola Salernitana dicit:

*Gignit & humores melius vinum meliores,
Si fuerit nigrum, corpus reddit tibi pigrum.
Vinum sit clarumq; vetus, subtile, maturum,
Ac bene limphati, saliens, moderamine sumptum.*

Dicit Galenus, vinum Palmeum, siue album,
esse melioris saporis, & odoris quam cætera vina.
Surrentino Idcirco medici nobilitatem dabant.
Certant Massica æquè, ex monte Gaurano. Pro-
ponuntur Calena, & quæ in vineis arbutisq; na-
scuntur Fundana. Augustus probauit Mamertina,
circa Messena Sicilia genita. Potulana ab autore
dicta etiam laudantur. Rhetica Falernis tantum
posthabentur à Virgilio. Ethruria palmam Luna
habet. Liguria, Genua inter Pyreneum, Alpesq;
Massilia. Hispaniarum Lusitana copia nobilitan-
tur. Elegantia verò Tarroconensia, atque Lauro-
nen. & Balearica ex insulis Italia primis conferun-
tur. In summa, (vt tandem concludit Textor) glo-
ria fuerit Thasiu Chiumq;, ex Chio, quod Arui-
sum vocant. Item Lesbium, quod sponte natura
sua mare sapit. Gratia est & Clazomenio.

Sunt & plura alia, de quibus Plin. in d. ca. 7. reci-
tatis in quibusdam per Textorem, qui non est cõ-
tentus de veteribus, qui nihil scripserunt de excel-
lencia, gloria & nobilitate vinorum Gallia, ne a-
lienæ gentis gloria, suam ipsi deprimerent. Existi-
mabant enim (vt ait) fuliginem, & tenebras suis
inductum iri, si de nostratibus verba facerent.
Sciebant enim terram Gallicam populi virtute
omnium præstantissimam, vini quoq; gloria non
esse inferiorem, imò & feliciorum multo. Pro-
pterea, hoc velut conuientes prætermiserunt,
cum tamen sit in confesso Belnensibus, Aurelianis,
Andagauensibus, Parrhisinis, & plerisq; alijs me-
liora non reperiri, etiã si peregrina, & exotica om-
nia conferre libeat.

Qui enim in toto orbe reperiri meliora vina
Belnensibus audaculè, aut temerè fortè asserere
præsumeret: cum (vt clarum est) ad omnes partes
mundi vehantur propter eorum excellentiam, vt
norunt etiam extera nationes, Angli, Flandren-
ses, & alia pro eorū singularitate, & quorum bo-
nitas omnes vinorum bonitates superat. Sunt
enim fortia, formosa, fragrantia, frisca, in odorib.
fumantia, in sapore delectabilia, & suauia, in nito-
re limpidissima, in colore clarissima, & nõ spissa:
& hæc sunt signa ad probationem boni vini. vnde
Arnaldus de Villa noua commento suo super illis
versibus: Gignit & humores melius vinum me-
liores, &c. ante allegatis, dicit quod vinum Belnen-
se est electum in potu, & vtilissimū senibus, cum
exhilareret, & melancholias reprimat.

Idem tamè Textor, nescio qua ratione motus,
nisi ad blandimentum alterius in dictis suis Epi-

thetis in litera F. sub verbo, fructibus, nixus est lau-
dare vina Viuarensia iuxta Rhodanum, quæ dicit
esse laudatissima, omniumque laudibus nemine
reclamante longis interuallis anteferenda: Sed
parcat mihi, quoniam suæ assertioni non assen-
tiam, cum sit plusquam notorium, & manifestis-
simum notaritate facti permanentis, quod vina
Belnensia excedunt alia vina bonitate, fortitudi-
ne, & formositate, & omnia alia excellentia, & no-
bilitate, quæ vini dari aut attribui potest. Et scias
lector candide, quod nunquam eorum excellen-
tiã, laudis, gloria, & nobilitatis amiserunt: nisi in-
terdum inter ignorantes bonitatem illorum, aut
obliuifos, ex contumacia illorum, sed si interfue-
rint, & adsint, & fiat altercatio cum cæteris, nun-
quam in omnibus de illis ad alia est habilis com-
paratio, sicut nec de Christo ad Belial, & in hoc
non est dubium. Et licet sint alia bona vina in pa-
tria Burgun. vt Cabilon. Diuio. & pleraque alia in
diuersis locis genita: super omnibus tamen vi-
num Belnen. est extollendum: & de his sunt versus
vulg.

*Vinum Belnense super omnia vina recense,
Arbosum repete si vis dormire quietè.*

Propter eius dulcedinem, quum ibi crescant vi-
na alba dulcissima, & optima & sequitur:

De Castro Caroli melius perquirere noli.

Et cum potio vini sit communis omnibus na-
tionibus & vtilissima, Ideo præfertur omnib. alijs,
etiam Pyratio, quod ex pyris fit, vt in Normannia,
de quo meminit Textor in sua officina, vbi scribit
potiones diuersas sub illo titulo, quæ sunt sequen-
tes: Amystis, Oxyalme, Oxyfacaron, Promullis, Py-
ratiu, Bua, Zythum, Celia, Cerca, Ceruisia quæ
fit in Flandria, Ptilana, & Sabaia.

Sed quæres forsitan, quod est excellentius &
conuenientius colono & rustico, habere vites,
pratium, an serere grana. Columella in suo opere
agricolationum laudat & extollit & pratium & sa-
tionem vinearum: & seminationem, seu pratorum
& pascuorum possessionem. Et, vt etiam di-
cit, de arbusco inter auctores nõ exigua pugna fuit.
Pratium laudat Fran. Patricius de instit. Reip. libr.
7. c. 5. vbi ait: quod Cato multas de Prato affert lau-
des, quod nulla vel minima admodum impensa
indigeat, quod paruo labore seruetur, quod nul-
lis tempestatibus obnoxium, quod singulis annis,
& pabulo, & sceno fructum reddit, pratium cum exo-
lescit seriusq; herbam emittit, frumenti causa ex-
colitur, vt dicit tex. ab Vlp. l. reucon. conditus in l.
pratium. ff. de verb. & rer. sign. Prati ex eo dictum,
quod paratum sit ad fructum capiendum, scilicet,
vt ibi dicit gl. sine femine.

Sed quicquid sit, idè Columella loco ante alle-
lib. 4. c. 3. in disputatione quam facit an vineæ sint
habendæ, & an patrem familias locupletent:
sed vt dicit, vberimus est redditus vinearum, &
omittendo veterem illam sclicitatem aruorum,
quibus

quibus & ante iam Cato Marcus, & mox Varro
Teren. prodidit. Singula iugera vinearum sexcen-
tas vinas vini præbuisse. Id enim maximè asserue-
rat Varro in 1. libr. rerum rusticarum. Nec vna re-
gionum prouenire solitum, verum & in Fauenti-
no agro, & in Gallico, qui nunc Piceno contribui-
tur, vbi est vrbs Sena, Vrbium, Ancona, & plures
alia. His certè temporibus. & Nomentana regio
(quæ non procul ab vrbe Roma distat) celeberrima
fama est illustris, & præcipuè quam possidet
Seneca vir excellentis ingenij atque doctrinæ, cu-
ius in prædijs vinearū iugera singula culeos octo-
nos reddidisse plerunq; compertum est. Nam (vt
dicit) illa videtur prodigialiter in nostris Cereta-
nis (hoc est in Umbria, quæ nunc Ducatus Spoleti-
nus dicitur) accidisse, vt aliqua vitis apud te exce-
deret vuarum numerum duorū milium, vt apud
cum (vt ait) octingentæ stirpes in sita intra bien-
nium septenos culeos peræquarent, vt prima vi-
neæ centenas Amphoras iugeratim præberent,
cum prata & pasua & syluæ centenos sextertios
singula iugera efficiant, optimè domino consule-
re videantur. Nam frumenta maiore quidem par-
te Italia, quando cum quarto responderint, vix
meminisse possumus, & sic in hoc videtur Colu-
mella concludere pro vitibus: Sed ibi per eum vi-
de, quare hodie vilescunt, & quod nullus vel ini-
quissimus vinearum locus nõ maiorem quæstum
redderet, quam acceperit impensam. Et de laude
agriculturæ satis scripti, in præcedenti parte, in 36.
confide. Et post Columellam Leonardus Portius
lib. 2. de ponderibus & mensuris culturam vinea-
rum quæstuosissimam demonstrat, secundum
computationem per eum ibi factam, quam bre-
uitatis causa omitto: Et ibi concludit, culturam
vinearum ex vino & plantis nõ solum modici fe-
noris, sed cuiuscunq; quæstuosissima mercaturæ
redditus excedere, & honestissimo & quietissimo
fructu eam, exercentes ditescere. & dixi remissiuè
in comment. nostris super consuetudinibus duca-
tus Burgundia, in rub. *desinfices*, in glo. & *droitz*.
vers. additio, num. 59.

Octagesima quinta consid. sit de excellentia
aliquarum carniū ad alias. Nam Galenus
8. de sanitatis ratione suillam carnem cæteris lau-
dabiliorem facit. Sed & Princeps Auicenna 2. ca-
none. c. de sanguine, humanum suillumque san-
guinem, in omnibus exactam habere similitudi-
nem scribit. Quin eadè quoque carnis rationem
tradit. Adeo vt impurius quidam (teste Ca-
lio li. antiq. lect. 13. c. 56. post eundem) pro suilla hu-
manam distrahere sibi licentias permisissent: quod
facinus diu perrexit impunitus, donec digiti ho-
minis intermixti forrè conspecti ad supplicij diri-
tatem, etiã si seram, auctores protaxerent. Auicenna
V. coll. ex Auicennæ placitis porcina carnem
cæteris præferendam omnibus statuit, veluti ho-
minibus natura cognatiorem.

Comentator verò Regiminis Salernitani, sci-
licet Arnaldus de Villanoua super illis versibus:
Persica, Poma, Pyra, &c. dicit, circa electionem car-
niū animalium quadrupedum controuersiam
esse inter Medicos. Quidam enim dicunt carnes
porcinas esse meliores, & laudabiliores, vt Gale-
nus, & quidam alij, vt dictum est. Alij verò dicunt,
carnes hædinas esse meliores, sicut Rasis, Auicen-
na, Auicenna. licet Auicenna 5. coll. imponat Aui-
cennæ, qd dixerit carnes porcinas esse meliores: vt
hic ante allegatum est. quod tamen (vt dicit idem
cõmentator vbi supra) non dicit autoritate pro-
pria, sed autoritate Christianorum. Alij verò vi-
tulinas laudant præ alijs carnibus. Et scribit, quod
laus, electio, seu melioritas Carnium animalium
quadrupedum multifariam attendi potest.

Primò ex parte maioris nutrimenti, & irresolu-
bilioris & carnib. humanis similioris, & isto mo-
do caro porcina cæteris est melior & laudabilior.
Tum primò propter maximã similitudinẽ cum
carnibus humanis, autore Galen. 3. alim. vbi ait.
Porcinæ autem carnis similitudinẽ ad homines
addiscere est ex eo, quod quidam comederunt hu-
manas carnes vt porcinas, nullam suspicionem
habentes secundum gustum ipsarum & odorem.
Et Auic. 2. cano. c. de sanguine ante allegato. Tum
secundò, quia caro porcina valde nutritiua est.
Nam dicit Gal. 3. alim. Omnium eduliorum, caro
porcorum maximè est nutritiua. & eod. lib. por-
corum carne nullum alium amplioris nutrimen-
ti habere bis sumere. vnde in regimine Salernita-
scribuntur ista:

Nutrit & impinguat triticum, lac, caseus, infans.

Testiculi, porcina caro, &c. Tum tertio, quia ge-
nerat alimentum stabile fortiter resistens solutio-
ni: & ita sentire videtur Gal. 8. de ingenio. vbi ait.
Cæteris carnibus porcina est laudabilior, si porcus
montana incoluerit, post porcū, hædus. Et simi-
liter in quinta therapeutica, vbi dicit, Quadrupedum
caro laudabilior est porcina in calore & hu-
miditate temperata, eiusque cibus plurimus san-
guis ab ea generatus omni melior est sanguine.
Quod intellige, teste eodem Arnaldo, de carne
porcorum non antiquorum, quia eorum caro in-
digestibilis est, nec minus iuuenum siue lacten-
tium: quia caro eorum humidissima, sed etate me-
diocriū: puta vnus anni vel duorum, etiam ca-
stratorum, tam domesticorū, quam siluestrium.
Opinatur tamen ipse Arnaldus, quod porci silue-
stres sunt domesticis meliores, quia carnes porco-
rum domesticorum sunt plus debito viscosiores
& humidiores. Ideo si aliquantulum saliantur, an-
tequam comedantur, obtemperatur eorum visco-
sitas. Vnde dicitur in dicto regimine Salernitano,
quod caro porcina sine vino, minus sana est ouina,
vt his versibus depromitur.

*Est caro porcina sine vino petor ouina,
Si tribuit vina, tunc est cibus & medicina.*

Quod tamen innuit esse verum de carnibus porcellorum affatorum, quia carnes porcine quibus rustici communiter vtuntur, quando videlicet sunt salsa, vel sole, vel fumo exccatę, quas Baconem vocant, nullo modo saniores sunt carnibus ouinis ceteris paribus. Et de carnibus porci siluestris siue apri dicit Auicenna. 2. can. c. de carne. Christiani verò dixerunt & qui eos imitantur, quod melior Caro siluestris, est Caro porci siluestris siue ferri. Nam cum hoc quod est leuior carnibus domestici porci, est fortis nutrimenti, & plurimi: & est velocis digestionis, & est melior in hyeme.

Ex quo constat carnes porcinas multum laudabiles esse corporibus iuuenibus, sanis, fortibus, laborantibus, non dispositis ad opilationes, & his, qui impinguari quærunt, quia talia corpora indigent maximo nutrimento & difficillimè resolubili. Ideo dicit Rasis tertio Almanforis. capit. de virtute carniū. Caro grossa, multum laborantibus conueniens est: subtilis verò his, qui prædictis sunt contrarij conuenit. Et idem vult Auicenna tertia primi cap. de regimine eius quod comeditur, dicens: Exercitati præterea & multi laboris, magis sunt tolerantes nutrimenta grossa. Quomodo tamen prohibiti fuit filijs Israel, ne comederent carnem suillam, scribitur Leuit. 11. vbi ponuntur animalia immunda ad esum, tam quadrupedia, auces, pisces, quod noua lege non obseruamus.

Alio & secundo modo consideratur melioritas, laus, seu electio carniū ex parte temperatę complexionis earum, facilis digestionis, & sanguinis ex ipsis generati temperantia, vt illa caro dicatur melior & laudabilior, quę temperatę est complexionis, facilis digestionis, sanguinem generans temperatum in caliditate & frigiditate, subtilitate & grossitie. Et isto modo caro hœdina est melior & laudabilior ceteris, vt vult Rasis, Auicenna, & Auerrois. Nam dicit Rasis tertio Almanforis. capit. de animalibus siluestribus & domesticis. Hœdina caro est temperata, nullam in se habens malitię admixtionem, quę licet temperatum generet sanguinem, laborantibus tamen non congruit, cui nulla alia caro præferenda est. Et licet virtus ex ea minuatur, tamen eius nutrimentum non est grossum & malum, sic, quod ex eo proueniat repletio, & grossus generetur sanguis. Nam sanguis ex ea generatus inter subtilem & grossum, ac inter calidum & frigidum existit. Ideo iuuenibus temperatis, exercitio mediocri vtentibus conuenit, quia ista caro generat sanguinem forti exercitio, aut labore facile resolubilem, licet non medio cri exercitio.

Et sicut hoc respectu, caro hœdina inter carnes domesticas, ita caro capreoli, inter carnes siluestres, est melior & laudabilior. Et post istam carnem hœdinam, plures medici, vt Rasis & Auerr.

ponunt carnem arietinam, saltem annalem, & dicit Auerrois quinta coll. cap. de carne. quod hæc est opinio maioris partis medicorū, præter Galenum, qui abominatur carnes arietum. Et videtur sibi, quod caro vitulorum est melioris nutrimenti quam arietum, ex eo forte, quod est plurimi nutrimenti, & nutrimentū dat magis irrefolubile, quod magis videtur conuenire carnibus vitulinis quam arietinis. cum arietinæ magis humidæ sint, vnde in dicto regimine Salernitano dicitur:

Sunt nutritiua multum carnes vitulina.

Tertio modo, attenditur laus & melioritas carniū ex parte minoris viscositatis, & melioris odoris earum: & sic carnes vitulinae sunt meliores ceteris carnibus: quia vt innuit Auerr. quinto. coll. c. de carne. dicēs, quod tales carnes vitulinae sunt bonæ: quia non habent vllam viscositatem, frigiditatem, & siccitatem quam habent carnes bouinæ veteres: & carnes eorum sunt magis odoriferæ alijs carnibus: & in hoc meliores & laudabiliores sunt carnibus hœdinis, quia in carnibus hœdiorum apparet quædam mucillago, id est, viscositas antequam coquantur. Etiam Galenus 3. alimentorum, summè laudat carnes vitulinas, vbi vult, quod carnes vituli lactis sex hebdomadarum vel octo affatę, saniores sunt mutonis. Facilis enim digestionis, & multum nutritiua sunt, vt dictum est. Carnes tamen hœdinæ, meliores sunt vitulinis: quia meliores generant humores, vt prædictum est.

De laude verò carniū volatiliū, tactum est hic ante, in octuagesima considera. & de piscibus qui & carnes dicuntur, iuxta Apostolum dicentem: Alia est caro hominum, alia pecorum, alia volucrum, alia piscium, vt scribit Archid. in c. denique. dist. 4.

Octuagesima sexta confide. de excellentia caseorum erit. Plin. lib. 11. cap. 41. laudat Caseos ex lacte animalium binas mammas habentium vltra alios. Et ibi cap. 42. laudat caseos Nemaufenses in lingua Occitana, Nymes in vulgari, vbi dicit, quod Romæ vbi omnium gentium bona iudicantur, vltra alios laudem obtinuerunt: & ibi etiam plures alios caseos commendat, & apud Vestinos Italię populos, apud quos laudatissimi fiebant casei, & vt ait Textor in suo Cornuopie libro, in verbo, caseis, & tãto quidem pretio, vt carniū loco haberi possent. Vnde de his Martialis:

*Si sine fruge voles ientacula sumere frugi,
Hæc tibi Vestino de grege massa venit.*

Lunæ vrbis Hetruriz caseos commendat Martialis Apophoretis dicens.

*Caseus Hetrusca signatus imagine Lunæ,
Præstabit pueris prandia mille ruis.*

Lunensem caseum dicit Plinius magnitudine conspicuum, quippe & ad singula millia pondopremiatur.

In Tre-

In Trebula agri Reatini oppido casei itidem fiebant optimi. vnde Martialis:

*Trebula nos genuit, commendat gratia duplex,
Siue leui flamma, siue domatur aqua.*

Panthaleon de Confluentia Doctor in Medicinā fecit tractatum summæ lacticiniorum siue de laude caseorum, & in tract. 2. eiusdem, laudat plures caseos.

Primò Florentinos, sic dictos, quia in territorijs Florentinorum componuntur, & sunt delicatissimi, & portantur ad partes bene remotas, sunt ex eis dona, tanquam de rebus satis preciosis, & sunt grossi in quantitate notabili, & sunt valde mundi translucentes in colore ceræ citrinæ, cum sunt in arte perfecta, scilicet, vnius anni vel circa, & conseruant eos in oleo bono oliuarum, & aliqui in pinguedine Porci.

In scœdo c. dicit caseos Placentinos esse famosos, præcedere in bonitate Parmenses, Mediolanenses, Papienses, Nouarienses, Vercellenfes, & Pedemontanos, licet consimiles fiant: quia iuxta Placentiam omnium pecorum pasua bona abundant, & sunt grossi & lati pondere aliquando centum librarum & plus, communitè tamē 55. librarum, vel circa, & sunt sapidi & boni, maximè qui sunt tempore veris & mediocriter antiquitati, puta trium vel quatuor annorum, & hoc secundum ipsorum magnitudinē, & sunt mirabilis pulchritudinis, in qua ferè omnes caseos excedunt. Nam eos ita mundos conseruant, vt in ipsorum cortice nulla prorsus immundities videatur, vistant enim eos persæpe mundando corticem, & manib. tractando ac fricando, vt ab omni immunditie spolientur.

In tertio cap. scribit caseos, qui sūt in Marchionatu Montisferrati, & dicuntur Robiola, & sunt parui vnius libræ vel circa, rotundi, & sunt satis preciosi, & meliores, sunt in cortice mundi & translucentes. Et in 4. c. vsque ad 8. c. tractat de multis caseis plurium vallium in Sabaudia sitarum, & tam citra montes quàm vltra montes, qui cum non sint famosi apud nos, de his ad eum vos remitto.

In nono c. laudantur casei Brisia, quæ est pars Allobrogum & Burgundię, & isti sunt casei, qui etiam à nonnullis vocantur capita mortuorū, seu monachorum, & sunt delicatissimi & gustui suauis. Exponuntur enim igni cum quodam instrumento ferreo ipsos continente, & sicut liquefiunt superponunt crustis panis affati aequaliter, & verè est cibus placidus appetitiuus, & vehitur ad partes longe distantes, imò vsque ad Romam, & inter caseos habentur preciosi.

Adde, quod propter Diuionem in pago vulgo dicto Eutigny sunt per annum casei laudabiles, & optimi, qui recentes, solent comedi cū sint suauis & pingues, licet parui fiant.

Item in c. 10. laudantur casei Craponæ in Auerr.

nia, habent conuenientiam cum caseis Brisia, tã in sapore, quàm in forma, nam sunt rotundi & oblongi, parui in pondere duarum aut trium librarum, & sunt valde boni saporis, & funduntur ad ignem.

Et in c. 11. inter ceteros caseos Gallicos, licet in multis partibus fiant casei boni, maximè tamen in Torena in loco de Breamunt, vbi optimi & excellentes inter alios caseos illi patrię cõponuntur. In tota tamen Gallia casei de Bria excellentissimi habentur, quæ regio non multum distat à ciuitate Parisiensi, nam boni sunt nõ multum duræ digestionis, cum satis sint aerij, quod ex facilitate liquefactionis ad ignem ostenditur. Nec etiam in his est magna viscositas, quia non filant, sed funduntur quasi sicut butirum, & cum non sunt multum noui, habent colorem ceræ citrinæ, & tunc dicuntur perfecti, & meliores existunt.

Ibi etiam laudantur casei facti in patria Bituricensi, cum sint boni licet parui non spissi & mirabiliter pingues. Tum denique in ca. 12. celebratur casei Anglici, qui tam in pulchritudine quam bonitate sunt commendabiles. Nam habent corticem mundum, & boni sunt diaphani siue translucentes: & in ipsis sunt impressiones literarum, animalium, florum, & huiusmodi. Non sunt spicifi, & minus in medio quam in circumferentia, & satis assimilantur Placentinis, & in calore & in sapore, sed nõ sunt ita magni nec spissi, nec sunt multum viscosi, portantur ad partes lōginquas in magna copia.

Sed an caseus recens aut vetus magis sit laudabilior & eligibilior, vide in Regimine Salernitano, & ibi per Arnaldum de Villanoua super illis versib.

Persica, poma, pyra, lac, caseus, & caro salsa, &c.

Et super illis:

Nutrit & impinguat triticum, lac, caseus insans, &c.

Et per eundem Pantaleonem in d. tracta. 3. vbi scribit ample, quibus complexionibus conueniãt casei, & quibus disconueniant, vbi concludit insequendo commune dictum:

Caseus est sanus, quem dat auar a manus.

Et in Regimine Salernitano dicitur:

Caseus, anguilla nimis obsint si comedantur,

Ni rursus bibas, & rebibendo bibas.

Luc. de Pen. in l. iubemus. C. de erog. milita. an nona. lib. scribit multiplices casei vtilitates, adducens versus quos not. Arc. in c. deniq. dist. 4. quibus caseus seipsum commendat, & dicit quas confereat vtilitates: & sunt sequentes, quorum quatuor scribuntur in Regimine Salernitano:

Ignari medici me dicunt esse nocuum,

Sed tamen ignorant cur nocumenta feram.

Expertis reor esse ratum, qua commoditate

Languenti stomacho caseus addit opem.

Caseus ante cibum confert, si defluat aluus,

Si constipetur, terminat ille dapes.

*Ad fundum stomachi dum sumpta cibaria trudit,
Vim digestivam non minus ille iuvat.
Si stomachus languet, vel si minus appetit ille,
Fit gratus stomacho conciliansq; cibum.*

Octuagesima septima confid. sit de oleis & excellentia aliquorum. Nam reperit portento sa hominum luxuries in oleo voluptatē, quo plerique ad nitorē cutis, alij ad consummandas corporis vires se perunxerunt. Etiam multa olea factitia adinuenta sunt ad medicamenta vilia, vt de eis meminit Pli. lib. naturalis historię 15. cap. 7. & memoratur etiam Io. Mesue in tracta. de oleis. & Arnaldus de Villanoua in suo Antidotario in ca. de oleis. vbi 21. species oleorum, & eorum virtutes scribit: sed illa sunt olea temporalia. Sed tria sunt alia olea, quæ sunt spiritualia.

Primum dicitur sanctum Chrisma, & istud est principale quod fit ex oleo, & balsamo, & cū isto benedicuntur omnes fontes Baptismales, & calix & patena, & consecratur Ecclesia & Altare, & puer baptizatus consecratur in fronte. Alias confirmuntur, & inunguntur Episcopi in capite & naribus, quando cūque consecrantur, & omnes Fideles, quando recipiunt Sacramentum confirmationis.

Secundum dicitur Catechuminum siue oleum sanctum benedictum: Et de isto vngitur puer dum baptizatur in pectore, & inter scapulas, & inunguntur manus eius qui ordinatur Sacerdos, & inunguntur tam Ecclesia quam Altare ante consecrationem, & Reges & Principes in sinu & humero.

Tertium est oleum infirmorum, quo inunguntur existentes in mortis articulo, de quibus habetur per canonistas in ca. vnico. de sacra vnctione, extra c. generaliter. circa fi. 16. q. 1. & c. si baptizata. de consecr. dist. 4. De isto oleo in infirmorum habetur Iacob. 5. Si quis infirmatur ex vobis, inducat Presbyteros Ecclesię, & orent super eum, vngentes eum in nomine domini, vt habetur in ca. si qs. 3. q. 1. per Ioannem de Turrecrem.

Et cum hæc tria olea fiant ex oleo oliuę, & fieri debeant cum sit proprię oleum, quod ex oliua seu olea fit. vt dicit Io. de Turrecre. in c. Presbyteros. §. oleo, dist. 95. & omnia alia fiant ad similitudinem illius. Ideo in naturalibus oleis excellenti⁹ dicitur esse oleum oliuę. Cum sit Analogum, qd per se positum, est generalius; & stat in suo famosiori significato. Et vt refert Cælius libr. antiquarum lectio. 3. c. 20. Naturę providentia liquores duos humanis corporib⁹ gratissimos contribuit, intus vini, foris olei, sed vetustas tedium oleo affert: non item vt vino, teste Plinio lib. 15. c. 2. Cuius natura seu potestas est corpus tepescere, ac cōtra algores munire, & eidem feruores capitis refrigerare: teste eod. Plin. ibi cap. 4. & memorabile est, vt ait Cælius loco ante citato: quod scribit Pli. lib. 12. c. 1. Alpibus coercitas & tam inexuperabili

munimento Gallias hanc primum habuisse causam superfundendi sese Italiae, quod Helico ex Heluetijs cuius eorum fabrillem ob artem Romę cōmoratus sicum siccam & vnam oleique ac vini pmissa remeans secum tulisset. Oleum item ex oliuis maturis sumptum si sit recēs, calefacit calefactione temperata, & humectat. Omnes tamen olei species sunt lenientis corpus: & prohibet aduentum frigoris à corpore, & faciunt ipsum habitalem ad motum, molliunt ventrem, & debilitant virtutem medicinarum vulnerantium. Et datur in potu contra medicinas mortiferas, vt euomat cum eis: & qui remollire ferrum cupiunt, oleo tingunt, atque obdurefacere, in aquam mergunt.

Textor in sua officina. in verbo, oleo & oliuis. refert plura loca oleis abundantia & nobilitate: Sed Venafrum Campanię oppidum præcipuam olei laudem meruit. vnde Plin. lib. 15. c. 2. inquit. & vulgò principatum in hoc quoque bono obtinuit Italia toto orbe, maximè agro Venafrano, eiusque parte quæ Licinianum fundit oleum: vnde & Licinię gloria præcipua oliuę. Vnguenta hanc palmam dedere accommodato ipsis odore, dedit ei palatum delicatiore sententia. Et Columella li. 6. Oleum optimum Licinia, dat plurimum Sargia: & inter cibos electiles & delicatos annumeratur oleum Venafranum. Sed mirandum est, cur antiqui qui de laudibus plurium rerum in diuersis locis nascentium scripserūt, sub silentio habuerunt ea singularia, & excellentia, quæ in Gallia crescunt, vt est oleum oliuarum Patrię Prouincię & Narbonensis, quod est multū excellens, & quo ferè tota Gallia vitur & alimentatur: quod (vt opinor) & bonitate & dulcedine omnia alia olea mundi excellit: Sed Itali glorię nostratum semper inuidi sua extollendo nostra obnubilare & cōculcare putant: vt hic ante consideratione de laude vinorum scriptum est.

Octuagesima octaua confid. Licet aliqui fructus sint excellentes & laudabiles, cum sint plures & diuersi, In qualibet tamen specie aliqui sunt alijs excellentiores. Plin. lib. naturalis historię 15. varia fructuum genera scribit. & ibi ait. c. 15. Quod Cerasorū octo sunt genera, & inter omnes fructus, seu potius primus colonu annuam gratiam referunt & maturefcunt: principatum duracinis assignat; quæ Campania Pliniana appellat: sicut apud Parrisios Corbelianis, & apud nos Heduos Colchianis principatus tribuitur. Et vt Serapio ex autorit. Gale. ait; sunt ex eis dulcia, Pontica, & acetosa: Dulcia descendunt cito à stomacho, & iuuamentum quod inferunt ei est modicum; Pontica verò faciunt cōtrarium. Acetosa autem desiccant plus quam pontica, & cum hoc est in eis res incidens, & cōferunt stomacho phlegmatico pleno superfluitatibus. Et infra dixit autoritate Dioscoridis, Quando cerasa administrantur humi-

humida molliunt ventrem, & sicca retinent. Et Rasis in lib. 24. continentis. c. 67. Galeni autoritate sic scripsit: Fructus huius habens in se dulcedinem de stomacho descendit de leui, & confert ei modicè, tamen stipticus è cōuerso facit, & acidus confert stomacho phlegmatico pleno superfluitatibus, quia acidus desiccet magis quam ponticus, & cum hoc habet in se partē incisiuam. & licet secundum aliquos sint frigida & humida in primo gradu, tamen videtur, quod plus sint humida, ex eo, quod valde cito putrescant: propterea eligi debent ex eis illa, quæ duriora sunt & solidiora: quoniam talia non ita de facili putrescunt, sicut ea quæ tenera, vt manifestum est etiam in exterioribus, & magis gratia medicinę manducantur ante cibū, quam gratia nutrimenti, vt refert Anto. Gazius in sua florida corona. c. de cerasis, quod est 189. In laudem tamen cerasorum, & de commodis prononientibus ex vsu eorum, scribuntur versus sequentes in Regimine Salernitano:

*Cerasa si comedas, tibi confert grandia dona,
Expurgant stomachum, nucleus lapidem tibi tollit,
Et de carnesua sanguis erit tibi bonus.*

Et ibi Arnal. de Villanoua dicens. Omnia dulcia & parua cerasa esse insana, & de facili corruptibilia, ac in corporibus producentia vermes: Grossa verò rubea & mollis carnis, debent comedi recentia in principio mensę, quia habent vim absteriuam stomachi, & atque appetitum incitandi: Grossa verò nigra satis dura: carnis debent comedi in fine mensę: quia tunc claudunt orificium stomachi, & digestio melior ac velocior fit.

Plinius verò d. lib. 15. c. 18. de ficis genera 29. scribit, quarum vt vult Auicenna in 2. canonis. c. 208. melior est alba, quia leuior; deinde rubea, siue citrina, & postea nigra: & quæ vehementer matura est, melior est, & proxima ad hoc vt non noceat. Et subdit quod ficus nutritibilior est reliquis fructibus, & licet nutrimentum ficus non existat in robore nutrimenti carnis & granorum: est tamen vehementioris roboris quam nutrimentum omnium fructuum, & sanguis ab ea generatus laudabilior est omnium fructuum sanguine astiuorum velocisque digestionis & descensus à stomacho: Et Isaac plurimum eas commendauit, cum posuit ipsas in primo loco bonitatis, dicens in vniuersalibus diætiis. c. 11. Vuę sunt ficibus secundæ, & præcipuè si bene maturæ sint: & in particularibus, ficus ceteris fructibus laudabilior est ac nutritibilior. Galenus verò super omnes ficus extollit. Scripsit enim de eis in 3. de Regimine sanitatis circa finem. Ficus maturæ ante omnes alias fruges sunt eligendæ, & in hyeme caricæ. Humidæ verò & recentes ficus magis & velocius nutriunt quam sicca: Verum sicca sunt minus inflatiuæ, & magis stomacho conuenientes quam humidæ. & de siccis dicit Auicenna in 2. cano. c. 280. Sicca quidem ficus in suis operationibus est laudabilis. Veruntamen

men sanguis ex ea generatus, non est bonus: quia facit pediculos, sed si sit cum nuce comesta, tunc eius chymus, id est, humor fit bonus, & post nuce cum Amygdala, & leuior omnibus est alba, & est calida in primo, & in fine ipsi⁹ est subtilis. Et postea subdit, quod administratio sicca, cum ieiunium adest, est mirabilis iuuamenti in aperiendo vias cibi, & propriè cum nuce & amygdala. Et cōueniunt vtræque ficus in hoc, quod in ipsis est remotio asperitatis gutturis, & mundificatio & lenitio pectoris, pulmonis, & cannæ eius, & apertio opilationum epatis renum & splenis. Ficus tamē (vt ante dixi) corpus humanum mirum in modū nutriunt & impingunt. vnde in Regimine sanitatis Salernitano dicitur:

*Nutrit & impingunt triuicum, lac, &c.
Matura ficus, vuęq; recentes.*

Plurima ficus exit in Thessalia & Macedonia.

Et Horatius in Epodo ait.

Fortunatas insulas abundare ficibus scribens:
Suamq; pulla ficus ornata arborem.

In Gallia verò apud Massilienses crescunt optimæ ficus albæ & paruæ boni odoris.

Prunorum verò duo sunt modi: album, scilicet, & nigrum, teste Plinio lib. 15. c. 13. vbi vndecim genera scribuntur, dicens: Sunt & nigra & laudatiora cerina atque purpurea. Nec non ab externa gente Armeniaca, quæ sola & odore commendatur. Et Auicenna in 2. cano. c. 546. sic de eis scripsit: Illa quæ habent colorē paleæ sunt fortiora nigris, & citrina fortiora rubeis, & alba sunt magis graui, & parua solutionis, & Armena sunt meliora omnibus & vehementius soluentia. Inter alia tamen Damascena à Damasco Syrię vrbe cognominata, quæ optimis abundat prunis. vnde Columella lib. 11. Armenijsq; & cereolis prunisq; Damasci. Et hodie ferè per vniuersum orbem maximè per Galliam & Italiam meliora pruna quæ nascantur vocantur adhuc Damascena, retento nomine à loco vbi primo inuenta fuere, & sunt communiter illa, quæ cum aperiuntur, in totum dimittunt nucleum à carne. Nigra verò quæ perfectè maturata & dulcia sunt, minus sunt frigida, stomachum humectant, molliunt ventrem, & coleram rubeam eiiciunt. vnde in Regimine sanitatis Salernitano scribitur.

Infrigidant, laxant, multum prosunt tibi pruna.

Et laxant ventrem propriè, cum recentia fuerint, vt dicit Gale. in 7. Et ante cibum sumi debet, sed post pruna mox prandere non oportet: & hoc est commune omnium quæ cūq; laxant ventrem, secundū Gale. in 2. alimentorū. ca. 29. & Mesue in 25. continentis. ca. 1. dicit: Si fueris phlegmaticus post comestionē prunorum debes bibere de vino vetusto. Sicca verò sunt minoris virtutis: quia ex eis exsiccatis accidunt vtilitates, sicut ex ficibus: & operationem habent multū bonam: sed magis cōfortant, & melius nutrimentum dant corpori.

Memi-

Meminit & Plin. d. libr. 15. cap. 15. de multis pyris, ubi ait, Crustumina pyra cunctis esse gratissima, dicta à Crustumino oppido iuxta Veios, quæ ex parte rubentia putantur. Vnde Virgilius libr. 2. Georg.

Crustumina, Syrijsq; pyris grauibusq; volemis.

Proxima ijs Falerna à potu, quoniam tanta vis succi abundant, lectea hæc vocantur in his, quæ alijs colore nigro donant Syriæ. Reliquorum nomina aliter in alijs atque alijs locis appellantur, vt apud nos Heduos sunt pyra toti Galliæ gratissima, quæ vulgato nomine sine rã vocantur: & sunt similia in patria Turonensi, quæ communi verbo apud eos boni Christiani vocantur, quæ quidem à dictis nominibus laudanda sunt, & si sint excellentia in nominibus, magis in bonitate sunt excellentiora pyris cuiusvis generis, & apud nos in paucis locis crescunt, præterquam in pago Heduen. ubi est magna abundantia: & inferuntur arborescens fructus in locis satis vmbrosis & fabulosis, non multum pingui terra.

Abundant & pyris Calabri, quæ consueverunt hospitibus apponere.

Horatius:

Non quo more pyris vesci Calaber iubet hospes.

Hinc adagium:

Calabri hospitibus Xenia.

Etiã Normanni: quoniam maior pars potus apud eos ex pyris fit, quod pyratum dicitur: & eo ferè omnes vtuntur, prout & nos vino vtimur. Pyra nõ sunt eiusdem naturæ: quia quædã frigida, quædã æqualis sunt cõplexionis, & temperatæ sunt complexionis dulcia, cum minus ceteris sint frigida: ideo calefaciunt & augent digestionem, valentque his, qui frigidi & sicci sunt stomacho, secundũ Dioscoridem. Et ait Arnaldus de Villanova in suo commento super illo: Persica, poma, pyra, &c. in Regimine sanitatis Salernitano descripto. quod inter ceteros fructus multum impinguant. ideo porci plus ex ipsis pyris quam alijs fructibus impinguantur. Sed quia ventositatem generant, & sic inducunt colicam à proprietate (vt ait Auicenna. 2. cano. c. de eis.) ideo vñus habet, quod pyra & alij fructus ventositatem generantes, cum ventositatem expellentibus comedi debent, vel ipsis comestis vinum vetus odoriferum superbibere debemus. vnde & de hoc in dicto Regimine sanitatis Salernitano dicitur:

Adde potum pyro, nux est medicina veneno.

Fert pyra nostra pyrus, sine vino sunt pyra virus,

Si pyra sunt virus, sit maledicta pyrus:

Si coquas, antidotum pyra sunt, sed cruda venenum.

Cruda grauant stomachũ, eleuant pyra cocta grauatũ.

Post pyra da potum, post potum vade fecatum.

Ideo meliora, & via cibi conuenientia sunt pyra odorifera, & magis de dulcedine participantia, & decocta, quàm cruda maximè cum fœniculo, aniso, & zuccaro.

Licet pomum generale nomen sit omnium fructuum, siue mollium, siue durorum, qui ex arboribus esui apti proueniunt, tamen vulgò pro certa specie fructus accipitur, qui magis sunt in vsu, quàm pyra propter eorum abundantiam, & diuersitatem. Et inter alia pomum dulce, vt vult Haliabas in 5. Theorica. Et Auerrois in 5. coll. est temperatæ humiditatis, & confortat cerebrum odorando propter suam aromaticitatem. Grossa & dulcia sunt aquea, & sunt decliniora ad caliditatem quam alia, quamuis magis dominans in eis sit frigus. & dicit Auicenna. 2. cano. c. 374. Poma eligibilia esse, quæ magis temperata sunt. vt sunt alcemia, prout ipse exemplificat, confortant propriè cor odorifera, & dulcia, & acetosa, & si sit illic angustia ex caliditate, sunt magni iuuamenti, & confortant debilitatem stomachi. Isaac in particularibus dietis dulcium pomorum substantiæ natura & complexio aquosa est ac temperata, caloris aliquid obtinet, ideo parum refrigerat, & stomachum confortat ex igne parum, & Galenus 2. de alimentis. c. quæcunque bene maturata feruantur ad hyemem, & ad ver. & post ipsum proficiunt dulcibus. itaque supradictis pro cibis vti possumus, sed in multa quantitate, & ipsa potius cocta quam cruda comedemus: quia, vt dicit Haliabas in lib. de subtilitate diætæ pomorum & pyrorum. minus nocent quæ cocta, & eorum quæ cruda comeduntur, illa quæ ad repositionem sunt idonea, minus sunt mala cæteris. vt refert Antonius Gazius in sua florida corona. c. 207.

Quæ sunt loca pomis abundantia scribit Textor in sua officina, in verbo pomis, sed quicquid sentiat scribentes, non est patria in tota Europa, quæ magis abundet pomis & pyris, quam Normannia, & illa sunt laudatissima sicut poma Pheacum, & Phaliscorum, & pyra amerina. Poma verò, quæ à bonitate celebrantur in Gallia, sunt vulgò dicta *capendu & blondereaul.* Et de supradictis sufficiat, cū sint fructus magis in vsu apud nos, & quibus communiter viuunt, de alijs me remittendo ad eos, quod de eis scripserunt.

Octuagesimanona conside. sit de excellentia siluarum & arborum. Plures siluas excellentes scribit Textor in sua officina, in ca. silua. & inter alia, vt ait, Hercinia silua est Germaniæ, cuius quondam latitudo habuit iter nouem dierum. Et eam dicit esse Plini. libr. 15. naturalis histo. capit. 3. in septentrionali plaga, roborum vastitate intacta, in qua colles occurrentium inter se radicem repercussu attollantur.

Item Arduena silua Galliæ incipiens à Rheno per fines Treucrorum, Eburonum, & Menapiorum 10. millibus passuum longitudine per mediam Belgicam in octauum tendi.

Itè Linius lib. 9. ab vrbe cõdita, de Ciminia Herurix silua sic scribit. Silua erat Ciminia magis tum in via atque horrenda, quàm nuper fuisse Germaniæ.

Germaniæ saltus, nulli ad eam diem ne mercato rum quidem adita, eam intrare haud ferè quisquã audebat.

Item Poëtarum carminibus laudatissima siluarum est Dodona Chaoniæ, quum propter vsu glandis ibi repertum, tum ob simulacrũ Iouis Dodonei, & columbas, quæ quercubus insidetes reddebant oracula.

De arboribus verò Plin. libr. 16. cap. 40. scribit laudes arborum in magnitudine. & lib. 17. c. 1. Arborum precia mirabilia, & lib. 12. c. 1. de arborũ honore. Et creandarum arborum naturaliter tria sunt genera. Aut enim sua sponte nascuntur, aut ex seminibus fortuito iacentibus surgunt, aut ex radicibus pullulant. Nam cætera vsus inuenit fauente natura. Textor verò in sua officina. in c. arbores diuerse, scribit nomina & laudes 84. arborũ. & ea, in quibus laudari possunt. ubi primò abie rem dicit esse arborum pulcherrimam, & rectissimam.

Aesculum grandiferam.

Amygdalum fructiferam, quæ prima omnium arborum floret mense Ianuario.

Acerni arborem esse amplissimam & operum elegantia & subtilitate nobilem, vnde mensæ acernæ laudabiles sunt. & de ea mensa Martialis:

Non sum crispa quidem, nec sylua filia Mauræ:

Sed norunt lautas, & mea ligna dapes.

Et acerni radix contusa, iecinoris doloribus vtillissimè imponitur.

Balsamum verò arbusculam aromaticam, cuius succus omnib. odorib. antefertur, & ad multa remedia vtilis.

Buxum tonsilem & semper virentem, ea sunt tibi multiforata, laudatissimi pectines, & vnguentaria: pixides, & cariem non sentit, nec vetustatem.

Betulam arborem eximij candoris, qua sunt optimi circuli vasis vinarijs idonei.

Cinnamomum arbusculam, etiam aromaticam odore præstante, cuius succus valde vtilis est.

Citrum arborem esse peculiarem Mauritaniam, quæ Romanis olim gratissima fuit, & maximè expetita ad mensarum & lectorum vsu.

Cedrus (vt ait) arbor est procera, cuius lignum est incundi odoris, & tincis imperium & insectũ, propterea opus dignum cedro dicimus, quod laudabile est, & ab iniuria blattarum & tinearum maximè conseruandum, vel quod eius oleum illitum res omnes conseruet à tincis & carie.

Cornus habet ramos rigidos & duros, propterea vsus eius bellicis hastis & iaculis conuenit.

Corylus arbor nota delicatos ferens fructus, & secundis mensis expetitos.

Costus aromatica est, cuius radix fragrat odore præstantissimo.

Myrrha arbuscula aromatica quam produ-

cit Arabia, guttis eiusdem nominis sponte stillantibus. Eius virtus est, vt corpora vindicet à putredine.

Fraxinus arbor procera est & teres, Achillis hausta multum nobilitata, cuius materies ad multa est vtiles, obedientissima est quocunque in opere, faciendis hastis melior corylo, cornu leuior, sorbo lentior. Ouid. lib. 10.

Et coryli fragiles, & fraxinus vtiles hastis.

Tanta est vis, vt nec matutinas, nec occidentes vmbra serpens arboris eius attingat, adeò, vt ipsam procul fugiat. Si ea fronde gyro claudatur ignis & serpens, in ignem potius fugiet, quàm in fraxinum. Floret fraxin? prius quàm prodierint serpentes: nec ante conditas folia dimittit. Et quoniam vicus altior & superior huius nostræ ciuitatis Heduen. ab ea arbore vicus fraxini denominatur, in quo domus mea sita est, & conuenienter fraxinus feri debuisset ad expellenda venena, loco tamen illius construere feci ante domum vnum pileare lapideũ altitudinis 12. pedum: & supra illud est posita illa representatio domini nostri Iesu Christi in modũ, quo fuit per Pilatum Iudæis præsentatus cum dixerit: Ecce homo. Cuius imago est altitudinis 7. pedum, sedens super saxum, & est coopertũ mirabili & singulari coopertura ferrea, & tegulis plumbis, & supra cooperturam eleuatur crux lapidea, & ab vtraque parte imagines intermeratæ virginis, & Ioannis Euangelistæ: dictumque pileare ex sex angulis constructum est opere & artificio excellenti & magnifico, alijsque quatuor imaginibus in circuitu adornatur, scilicet, sanctorum Bartholomæi (cuius nomen porto.) Quintini, qui est patronus seu numẽ tutelare parochiæ nostræ: & etiam domus mea & locus ubi locatur dictum pileare, sunt de dicta parochia. Petronillæ, cuius nomen portat vxor mea: & Barbaræ propter meam deuotionem singularem: totum opus tam ex pileari, coopertura, & cruce superposita, completum est altitudinis 33. pedum.

Et à fronte summmitatis pilearis scribitur. Regnam. Leone Papa 10. Franciscò Francorum Rege 1. Iacob Hurault Heduen. Episcopo. Anno domini 1518. Barth. de Chaffeneuz. I. V. D. Aduocatus Regius seu fiscalis in balliuatibus Heduen. & Montiscinei hoc opus fieri fecit. Et hæc interserui, vt cognoscatur, quod loco fraxini ad expellendum serpentem illum (qui matrem nostram Euam decipit) ne nos decipiat, & veneficia Diaboli leonis rugientis, circumientis & quærentis quẽ deuoret: à vico nostro, & sic à tota nostra ciuitate, cū sit in superiori & altiori parte, per visionem huius imaginis expellantur: & ne sub vmbra illius matutina occidentalitè serpens hostis humanæ naturæ, & venenosus se subumbret, sed procul fugiat, iuxta naturam & vim fraxini, de qua Plinius. libr. 15. capit. 13.

Pagus verò arbor est glandifera, & glans fa-

DD dd gina

gina omnium dulcissima est, vt qua obfessi homines durauerint in oppido Chio, & murib. gliribus & turdis gratissima est. Fertilitas eius alternat, & omnium ferè arborum. Huius arboris cortex in magno vsu est agrestium: ligni honos præcipuus fuit in vasis. Manius Curius (teste Plin. li. 16. c. 38.) iurauit se ex præda nihil attrigisse, præter guttum faginum, hoc est, poculi genus, quo sacrificaret. Virgilius:

Pocula ponam

Fagina, celatum diuini opus Alchimedontis.

Et teste eod. Plin. lib. eo. cap. 6. glans fagea suam hilarem facit, carnem coctibilem, ac leuem, & vtilem stomacho.

Laurus inter arbores sola non percutitur fulmine, vt ait Plin. libr. 15. cap. vlti. Tyberius Princeps tonante cælo ea se coronabat contra fulminum metus. Credita est aduersus venena remedium habere. Dicabatur olim propriè triumphis. Ouidius lib. 2. Elegia.

Ita triumphales circum mea tempora lauri.

Perpetuò viret, & præferenda est myrto & olea, pacifera est. Nam portata inter armatos hostes erat indicium pacis & quietis. Statius lib. 12.

Pacifera lauro crimen vitisq. decorus.

Romanis præcipuè lætitiæ victoriarumq. nuncia. Lauri folio annuū fastidium purgant palumbes, graculæ, merulæ, & perdices.

Morus arborum vltima floret, exacto iam frigore, vnde prudentissima dicitur à Poëtis. Politianus in rust.

*Mox vbi iam sapiens capit frondescere morus,
Ante quidem sapiens, nunc ambitiosa, nec vllum
Quæ pariat pomum: sed serica pensa ministrat.*

Fructibus eius succus in carne vinosus trini colores, candidus primo, mox rubeus, maturis niger. Tardissime senescit, fructibus minimè laborans. Vt ait Plin. lib. 15. c. 24. & lib. 16. ca. 28. & lib. 18. c. 26. ait: Cum germinare videris morum, iniuriam postea frigoris timere nòlito.

Lentiscus arbor trifera, id est, ter producens fructus. Mastichen resinam sudat instar gummi, & de lentisco citat Plin. lib. 18. c. 25. verba hæc Ciceronis:

*Iam verò semper viridis, semperq. granata
Lentiscus, triplici solita est grandescere feru,
Ter fruges fundens, tria tempora monstrat arandi.*

Eius ligno fiunt dentifricia, & dentiscalpia.

Martialis:

*Lentiscum melius, sed si tibi frondea cuspi
Defuerit, dentes penna liquare potes.*

Lentiscum mandere proverbio dicebatur, qui nimio condendi corporis studio superfluebat. Nam dentium cura olim vt delicatis probro dabatur.

Larix mirabilis est naturæ, incorrupta eis vis humori contumax, teste Plin. lib. 15. c. 10. Ipla non ardet, nec carbonem facit, nec alio modo vt ignis

consumitur quàm lapides. Nescit cariem, valide pondus sustinet.

Iuniperus coma viret perpetua, cariem nò sentit, aut vetustatem. Eadem est iunipero virtus, quæ & cedro, lignum apprimè durum. vnde Mantuanus in quercu Iulia.

Addam & iuniperos carie impenetrabile robur.

Combusta odorem reddit, & pollutum purgat aërem.

Palma portat in trimatu, genera eius 49. nonnulli posuerunt. Fructui dulcis est succus, nullum lignum, longū esset de ea referre, quod multis admodum verbis scribit Plin. lib. 13. ca. 4. Propterea satis erit vnum adijcere, quod ex Aristotelis & Plutarchi testimonio scribit Gelli. lib. 3. ca. 6. Si super palmæ arboris lignum, inquit, magna pondera imponas, ac tam grauius vrgeas, onerisq. vt magnitudo oneris sustineri nequeat, non deorsum palma cedit nec intra flebitur: sed aduersus pondus refurgit, & sursum nititur recuraturq. Propterea in certaminibus palmam signum esse placuit victoriæ: Quoniam eius ingenium eiusmodi ligni est, vt vrgentibus prementibusq. nò cedat. Et de multis alijs arborib. & naturis earum scribit Textor in loco ante allegato post Plin. in li. 15. & 16. & Dioscorides lib. de simplici medicina, & Isid. lib. 17. Erymol. c. 7. & 8. & F. Patritius in lib. de instit. Reipub. lib. 7. titu. 5. & dicit plures esse vitales & necessarias Reipublicæ, maxime glandiferas: vt sunt quercus, ilex, fagus, esculus, suber, robur, & cærrus, de quibus Plin. d. lib. 16. c. 6. vbi ait: Glans optima in quercu, atq. gradissima. Fortius lignū quercus habet, & incorruptius, glās querna suam facit diffusam & grauiissimam, & ipsa glandium æquè dulcissima. Proximam huic cerream tradit Nigidius, nec ex alia solidiorem carnem, sed duram. Ligna suam angustam, nitidam, strigosam, ponderosam, fungosam carnem fieri esculo, robore, subere. Et ibi multum laudant quereum ex pluribus. Tum quia maioris potentie ignem efficit, eiusque pruna, magis cander, diutiusq. viget, & quercus carbo arariorum officinis idoneus est, & querneus cinis optimus est ad familiarē vsu, quoniam lixiuam meliorem facit, qua quidem linteamina conteruntur, & candidiora, nitidioraque redduntur.

Castaneam etiam optimè laudat F. Patritius propter eius vtilitatem in alimento quod præstat, & pecori & familiæ vniuersæ, & penè omnibus in rebus ædificijs vtilis, & ex ea amphora optima sunt, & vinaria oleariaque vasa omnia. hanc nostri temporis lignarij fabri arborum omnium Reginam appellant, quod singulis penè vsibus optima habeatur. Quocirca in nemore propter fructum, verum in Sylua materiaria propter lignum præcipua habenda est.

Porro differentias seu diuisiones generum in-

ter

ter arbores hic repeto. Nam arborum (teste Plin. d. li. 16. c. 19.) quædam omnino sunt siluestres, quæ dâ vrbana, mites verò, quæ fructu, aut aliqua dote, vmbra, aut officio humanis iuuat commode dicuntur vrbana.

Item Cato infelices vocat arbores infrugiferas. Plin. d. lib. c. 26. infelices existimat damnatas religione, quæ neque feruntur vnquam, neque fructum ferunt. veteres eas vocabant infelices, quæ sunt in tutela inferorum Deorum, vt quæ baccam nigram, nigrosque fructus ferunt. Felices verò putantur vitis, pomus, pyrus, prunus, ficus alba, quercus, æsculus, ilex, sapinus, fagus, corylus, sorbus, malus, cornus, lotos.

Item d. cap. 19. & duobus ca. seq. scribitur, quod arborum alijs decidunt folia, alijs sempiterna virent coma, & folia non decidunt, vt olea, lauro, palmæ, myrto, cupressu, pinis, hedera, rododaphnæ, abietis, larici, pinastro, iunipero, cedro, Terbintho, cubo, ilici, aquifolio, suberi, taxo, buxo, tamari.

Item eod. lib. c. 40. scribit Plin. cariem vetustatemque non sentiunt cupressus, cedrus, hebenus, lotos, buxus, taxus, iuniperus, oleaster, & olea. Textor in d. sua officina in c. arbores Deorum & Deorum. scribit nouem arbores, quæ fuerunt eis dicatæ, videlicet, populus, Herculi, Baccho hedera & vitis, Veneri myrtus, Apollini laurus, Ioui quercus & esculus, Mineræ oliua, Cybela pinus, & etiam Deo pastorum, qui dicitur Pan, Plutoni cupressus, de quibus meminit Plin. lib. 12. c. 1. Arboribus verò abundant fortunata Insula, India, Athlas mōs, Cyrene, Hircinia, Caucasus, & in Gallia Normannia.

Sed inter omnes alias arbores, quæ obtinet principatum, & quæ fuit electa in regem lignorum est Ramnus: quoniam, vt habetur Iudicum 9. Cōgregati sunt autem omnes viri Sichem, & vniuersæ familie vrbis Mello, abieruntque, & constituerunt Regem Abimelech iuxta quercum, quæ stabat in Sichem. Quod cum nunciatum esset loatham, iuit & stetit in vertice montis Garisim, eleuataque voce clamauit & dixit: Audite me viri Sichen, ita vt audiat vos dominus, Ierunt ligna, vt vngerent super se Regem, dixeruntque oliuæ, Impera nobis. Quæ respondit: Nūquid possum deferere pinguedinem meam qua & Dijs vtuntur, & homines, & venire, vt inter ligna promouear? Dixeruntque ligna ad arborem ficum, veni & super nos Regnū accipe. Quæ respondit eis: Nunquid possum deferere dulcedinem meam fructusque suauissimos, & ire, vt inter cætera ligna promouear? Locutaq. sunt ligna ad vitem, veni & impera nobis. Quæ respondit eis: Nunquam possum deferere vinū meum, quod lætificat Deum & homines, & inter ligna cætera promoueri? Dixeruntque omnia ligna ad Ramnum (pondera dictionē, Omnia, quæ nihil excludit) veni & impera super nos. Quæ re-

spondit eis: Si verè me Regem vobis constitutis, venite, & sub vmbra mea requiescite. veniunt ergo omnia ligna sub ramni vmbra, tanquam sub Rege eorum, vt ei obediant. ex quo concluditur, quod tanquam Rex extolli debet vltra omnia alia ligna.

De doctrina verò inter arborē & lignū, & quod veniat appellatione ligni, aut arboris, hic nò insisto; cū non sit p̄sentis speculationis: sed solum de excellentia illorum inter se & alias res, in quibus videtur lignum crucis Saluatoris nostri esse excellentius omni alia re mundi. Quoniam in ipso facta est redemptio nostra. vnde cantat Ecclesia: Nos autem gloriari oportet in cruce Domini nostri Iesu Christi: in quo est salus & resurrectio nostra, per quem saluati & liberati sumus. Ex quo plurimum laudatur ligna, ex quibus facta fuit crux Christi, quæ sunt quatuor, vt dicit Io. And. in cle. de sum. trin. & fide Cath. quæ hoc versu continentur:

Ligna crucis palma, cedrus, cypressus, oliua.

Cedrus enim fuit in stipite, palma in palo pef longum. Cypressus in ligno ex transuerso. Oliua in tabula super crucem loco quarti brachij. Et de laude crucis dixi ante in 1. par. in 38. confid. in pen. conclu. & amplè & deuotè scripsit Rabanus tam metricè quàm profaicè, & plura cantat sancta mater Ecclesia in diebus exaltationis & inuentionis sanctæ crucis, & die Veneris sancti, quæ omnes Catholici sciunt.

De ligno vitæ cuius excellentiæ erat, scribit Gabriel dist. 19. q. vnic. lib. 2. & Jacob. de Valeria Psal. 1. lib. Et erit tanquam lignum, quod plantatum est secus decursus aquarum, &c.

Lignum verò aloës, vt legitur in Plateario de simplici medicina. c. 2. est calidum, & siccum in secundo gradu. Et tria sunt genera ligni aloës, & illud quod reperitur in Insula quæ dicitur Cumea, est cunctis laudabilius, & melius, & ex eo cognoscitur quod pōderosum est in suo genere, & quod est pōdosum melius est, & quod aromaticum est, & subamari saporis, coloris subnigri, vel subruhi, & constructioni dentium non omnino resistens, dum autem masticator, cito odor odoriferus dicitur attingere cerebrum, & quodam modo replere. De alijs duobus generibus vide ibi, & de Sophisticatione illorum. Lignum verò aloës stomachū confortat, digestionem procurat, contra debilitatem cordis & cerebri, contra cardiacam passionē, & syncopen, contra retentionem menstruorum, & contra omnes passiones & debilitates cordis ex frigiditate prouenientes valet. Et vt breuiter concludantur omnes eius laudes, valde confortat omnia membra corporis debilitata. Et ibi scribitur vnum curiosum, quod est: pulueriza lignum aloës, & folia gariofi, & os de corde cerui, confice cum oleo, & inunge caput galli in die illa, & nocte non cantabit, vel tantum confectum cum oleo valet.

DDdd 2

Inter

Inter lignorum genera quaedam reperiuntur, quae igne corrumpi nequeunt, ut hebenus, quia accendi eam negat Fabianus. Itaque antiqui non satis cogitantes, ut aliqua res ignis iniuriam non paterentur, quae cum facile comburi potuerint in medijs ignibus illaesa manserint, inter mirabilia reputarunt. De quibus scribit Bap. Fulg. libr. 1. de dictis factisque memorabilibus. tit. de miraculis. c. de miris rebus, quae igne consumptae non fuerunt, in prin. ubi ait, tanquam rem miram antiqui scripserunt, in caeso Saliorum sacratio, omnia, quae in eo erant combusta fuisse, excepta Romuli virga. Item Serui Tullij, & Claudiae statuas in columes locis suis mansisse, templis in quibus erant incensis.

Nonagesima confid. de excellentia herbarum, & radicum ostendit. Primò Homerus apud Plin. lib. 15. gloriam herbarum Aegypto tribuit. Diodorus de Aegypto loquens: Terra, inquit, inculta relicta pecoti ad pastum, adeo exuberat herbis, ut oves bis anno pariant, bisque praebeant lanam. Eschilus apud Plin. Italiam herbarum potentia referam prodit.

De Aci fluuio Ouid. lib. 4. Fastrorum:

Præterit & ripas herbifer Aci tuas.

Epirus. Idem Ouid. libr. 8. Metamorph.

Miser apum, quanto maiores herbida tauros

Non habet Epirus.

Textor in sua officina in cap. herbarum diuersa nomina scribit 525. nomina herbarum secundum ordinem Alphabeti, sed non declarat naturam alicuius. Pli. verò lib. 19. 20. 21. 22. 23. 24. & 25. plures herbas, & excellentias illarum etiam in medicinis scribit. Et Dioscorides in lib. de simplici medicina, & Isido. lib. 17. Etym. c. 9. 10. & 11.

Multi plures herbas laudauerunt, ut Themison Medicus librum vnum de laude Plantaginis scripsit, tanquam inuentor, teste Plin. libr. 25. cap. 8.

Iuba Rex magno præconio exaltauit Euphorbijum per vnum volumen. ut ait Plin. eodem libr. cap. 7.

Erasistratus Lyfimachiam herbam scripsit, celebravit & eam multum laudauit, ut refert Plin. d. c. 7.

Anonymos herba ab Icesio Medico celebrata est. Musæus & Hesiodus Polion herbam multis verbis commendauerunt.

Phanias Physicus condidit laudes Vrticæ.

Antemish herba magnis laudibus celebrata est ab Asclepiade.

Dioscorides Artemisiam plurimum extollit lib. de simplici medicina, c. 52. & de ea loquitur Pli. lib. 25. ca. 7. & eam Macer matrem herbarum dicit. ut his versibus patet:

Herbarum matrem dedit Artemisia nomen,

Cuius Græcus sermo iustum puto ponere primo.

Huius opem fertur prior inuenisse Diana:

Artemis græco quæ dicitur, inde nomenq;

Herba tener, quia sic inuentrix dicitur eius.

Refert & Plin. eod. lib. ca. 4. quod laudatissima herbarum est (Homero teste) quam vocari à Dijs putent, Moly. ast inuentionem eius Mercurio assignat, contraque summa veneficia demonstrat, & ut ait, vidit effossam inter difficultates saxæ radice 30. pedes longe, ac ne sic quidem solide, sed abruptè, & ibi sequitur: Ab ea maxima auctoritas herba est, quæ Dodecateon vocant, omnium Deorum maiestatem commendantes. in aqua potam. omnibus morbis mederi tradunt. Folia eius septem lactucis similima exeunt lutea radice.

Inter herbas excellentes etiam potest adscribi Malua syluestris, cui grande folium est & radices albæ, quæ propter excellentiam effectus Aristalthea vocatur, quod Græci optimum dicunt. Nam folium Maluæ scorpionibus impositum torporè affert. Tradunt, si quis quotidie succi eius cyatum dimidium sorbeat, omnibus morbis cariturum. Ideo herba hæc omnimorbida dicitur. Constat parturientes folijs eius substratis celerius solui. Sed mox post partum reuocandam esse, ne vultu etiã sequatur. Semen eius, quæ vnicaulis est, aspersum cubili, audivitates foeminarum infinitum augere. Xenocrates scribit radicem ei si circa dætem qui doleat sapius pupugeri, desinet dolor. Hæc Plin. lib. 20. c. 21. ubi plura alia de vi & excellentia Maluæ scribit.

Inter herbas etiam sunt quæ laudentur ex folijs tantum. Vnde de herbarum differentia per folia, & quæ herbae toto anno floreat, vide Pli. lib. 21. ca. 17. Sed si legas omnes, qui de ijs scripserunt, non reperies quod sit herba in mundo, quæ maiorem utilitatem generi humano afferat ex folijs, quæ caulibus seu brassica: quia, ut dicit Macer: Caulis Romana Græcorum brassica lingua, quoniam fere totum genus humanum semper in comestione caulibus vititur, quam quibuscunque alijs herbis, præcipue folijs. Et etiam tempore famis pauperes (ut vidi) radicibus illius seu stipitibus herbae viuunt. Et de huius herbae laudibus scripsit Chrisippus Medicus volumen vnum, ut ait Pli. lib. 20. c. 9. & refert Dioscorides in lib. de simplici medicina. ca. 113. ubi plura salubria & laudanda referuntur. Cato (eodem teste) tradidit populum Romanum sexcentis fere annis medicina brassicæ usum fuisse. Nondum enim in vrbe conuenerant Medici, qui peregrina pigmenta secum attulissent: Sed eo tempore militares viri gloriosas cicatrices gratuito oleris curabant, vnde olerum vsus extitit illius ad salutem, dum illos pascit & sanat.

Narrat & Bap. Ful. in sua Collectanea de dictis factisque memorabilibus lib. 1. tit. de miraculis. c. de admirandis virtutibus herbis, quæ in Iudæa ad Macheruntã vrbem in valle, quæ Brabra dicitur, denominata à valle herba nascitur, quæ sanguinei coloris habet radices, & non est vltimum se fert, neque verò facile homi-

hominum manu conuelli potest, nisi cum mulieris sanguine, mēstruo, aut vrina attingatur. Aliter enim contrā volentem nititur, sed in contrarium retrahere videtur, neque tunc quidem, nisi eius vitæ periculo qui extirpare querit, diuelli potest, nisi si quis manu de ea radice gustauerit, aut circumfossa humo, ita ut parum se radice teneat, alligatus ei canis quod superest nitendo extirpet. Tunc enim in eandem omne periculum euellentis transit. Hac radice illi curari dicuntur quos immundi spiritus vexant, ita ut amplius eo malo non laborent.

Et idem in d. titu. refert, quod in Lycia regio est admiratione digna (quæ Ephestion dicitur) herbido florenteque solo, terra si effodiatur ignes euomit, quibus nulla in parte flores aut herbae adunantur, vel decorem suum amittunt, ut Seneca ad Lucillum scribit.

Inter herbas sunt quæ laudantur ex radicibus, ut Raphanus seu Radix, Rapa, Napus, Reubarbarum, & Reuponticum. De Raphano & eius laude scripsit Marcion Græcus, librum vnum, & est herba seu radix comestibilis, & satis nota, tam frequens & nobilis apud Delphos, quod fertur (ut ait Pli.) in templo Apollinis Delphici adeo ceteris herbis prælatum raphanus, ut ex auro diceretur, Beta ex argento, Rapum ex plumbo. Acquat in Germania infantum puerorum magnitudinem. In Aegypto Raphani sparguntur nitro, ubi sunt suauitate præcipui. Et de his etiam meminit Blondus libro octauo, de Roma triumphante: de raphano, & eius laudibus duplici scribit Plin. lib. 20. capit. 4. Et Dioscorides cap. 550. Plin. lib. 18. ca. 13. dat palmam rapis in Nursino agro nascentibus. Nursia verò vrbe antiqua in Vmbria regione, quæ ducatus Spoletanus dicitur, & inter cibos electissos & delicates ponuntur rapæ, apud Mantineam. Sed & rapæ seu napos Philippus princeps & dux Burgundionum nobilitauit, cum annis singulis ab agro Heduen. iuxta Abbatiam sancti Martini (ubi generositas præcipua) ad Flandriã vherentur. Et vidi in computis seu ratiocinijs receptum Heduen. Balliuatus expensas huiusmodi conductionis. Rapam etiam laudauit Diocles, qui librum vnum de laudibus rapæ fecit. Inter omnes tamen radices quæ laudem magis mereantur, & quæ sunt excellentiores, sunt reubarbarum, & reuponticum. Et dicitur reu. id est, radix, & barbarum, id est, barbarica, inde radix barbarica tantum est latine, quantum reubarbarum græcè, quod in solo Barbarico trans Danubium inuenitur. Sed secundum alios, rhastrunius à quo nomen medicamento notabili (ut Ammianus inquit) quod reum seu rha barbarum atque Ponticum vocatur, sed prima deriuatio est communior. Et quæ quidem radix est excellentissima propter eius mirabiles & excellentes effectus, quam medici inter alias extollunt, ita quod vix nunquam aut raro dant medicinam infirmis, quin aliqd de reubarbaro apponatur. & dicit Me-

sue, quod non est alicuius nocumēti, & datur omni tempore, & omni ætate, pueris, senibus; & prægnantibus, & est de elegantioribus & melioribus medicinis. Et quoddam est quod in Barbariæ regione inuenitur, ut in India, & in trāsmarinis partibus, & est laudabilis, & est calidum & siccum in secundo gradu. Aliud est ponticum, sic dictum, quia in Ponto Insula reperitur, vel quia habet ponticum saporem. Licet Mæ sue ponat tres species. Laudatur tamen magis ex eis quod est subnigrum declinans ad rubedinem, & quod graue est cum raritate sua non perforatum, & in quo in contracturis interitus habet quasi quasdam venulas distinctas, ubi inuenitur disgregatio ex rufo & glauco, & quæ est crocæ tincturæ. Quod autem nimis leue est, & perforatum, & interius minus solidum, & quasi lignum, & huiusmodi venas non habet, & interius est quasi nigrum & subalbidum, quod & masticatum non pungit (quia bonum masticatum pungit sicut crocus) non est eligendum, sed abijciendum. Et quæ est recens cognoscitur, quia non est adulteratum, quoniam est ratum, & minoris sipticitatis, & crocæ tincturæ. Adulteratum verò his contrariatur, & varietatē quam habere debet in fractura amittit: seruatur per tres annos. Et huius effectus & virtutes circa medicinas scribit Platearius, & aliquid vide in lib. sanitatis, tractatu de herbis. c. 389. & per Scribentes in medicina.

Nonagesima prima consideratio de lapidibus, qui sunt in multiplici differentia, tractat. Nam quidam sunt magis viles reipublicæ quam alij, quidam verò magis sunt ad speciem & decorem quam ad utilitatē. Et, ut inquit F. Patritius in lib. 7. de instit. reipub. tit. 6. Lapidinæ commoditatem vel maximam habent, ex quibus quadrata saxa, & sementum copiam comparatur, præcipue si molles lapides sunt aut mediocres. Nam duriores illi speciem potius præ se ferunt quam utilitatē, labore. plurimo indigent & ingenti impensa. Videmus namque marmorea ædificia vix longo æuo erigi, quæ verò latericia sunt, vel tenerioris lapidis, paruo tempore absoluuntur. Et inter ceteros lapides dicit Tophos esse viles, non modo propter mollicitatem, verum quia igni & tormentis bellicis non facile cedunt, & humorē minus admittunt, quam lapides reliqui. Et sequitur: Tophi species tres inueniuntur. Est enim vna rubea quæ mollior est, sed ubi imbribus ac sole obduruit, non inutilis habetur. Est & alia nigra, vel murini coloris, solidior & densior quæ inuenitur. His speciebus Picætes & Capani abundat. Tertiam habet Vmbri, quæ vel alba vel mellina est. hæc quam primū casta, facile dolabris æquatur, vel dentata ferra, more ligni secatur, sub dio tamen mensis, aliquot exposita, densior duriorque fit, & huiusmodi alba abundat Gallia in pluribus, ut in Turonia, in Tonarro, in Diuionensi agro, & Hed. iuxta castrum nouum vnde portæ huius ciuit. Heduenensis antiquæ adhuc extant factæ. Et ex

his albis apud nos & ferè in tota Burg. fiunt Imagines. Maxime ex illis de Tonarro seu Tornan. & Diuini agro.

Sunt & lapides marmorei, ex quibus ædificia excellentissima & sumptuosa construuntur, & sunt in multiplici differentia: sed inter omnia preciosissimum est viride Lacedæmonium, de quib. diffusè per Plin. lib. 36. vbi c. 7. de laude & excellentia & de generibus marmorum & c. 2. & 6. enodatur, quis primus in publicis operibus ostenderit, & quando in vsum marmoræ venerint. Et isti lapides propter opera & artificia quæ ex ijs fiunt excellentiores iudicantur. Cum vt plurimum soli principes & magnates illis vtantur in palatijs & theatris conficiendis, & hodie (vt & olim) in Templis ædificandis. De quibus meminit Plin. c. 5. & 7. supra alleg. Et vidi templa multum laudata, cum marmore adornentur, cum sit carius, & maiori pretio vendatur, ideo pretiosus fit. vnde ait Seneca in li. de quatuor virtutibus, dignitates reb. non ex opin. multorum, sed ex earum natura constitutas, & facit tex. in l. pretia rerum. ff. leg. Fal. vbi estimatio rerum fit, secundum quod de eis maior copia haberi non potest, propter raritatem illius rei. Contra dictum Catonis dicentis: Quod vile est carum, quod carum vile putato. quod intellige, vno tempore fore carum propter raritatem & defectum, vt satis etiam probat tex. in d. l. pretia. §. fi. & ibi glo.

Inter alios lapides mundi est quidam mirabilis altitudinis & amplitudinis Romanæ sustentatus à quatuor leonib. æreis, in quo scriptum est:

Si lapis es vnus, dic quas arte leuatus:

Si verò plures, dic vbi congeries.

Isid. lib. Etymo. 16. c. 3. de lapidibus vulgaribus scribit. & c. 4. de lapidib. insignioribus, & isti sunt vulg. præferendi. & in c. 5. de marmorib. quia sunt eximij lapides qui laudantur & commendantur à maculis, & coloribus, præcipuè viriditate. Marmorum colores, & genera innumerabilia reperiuntur, vt dicit Plin. d. li. 36. c. 7. Nec omnia è lapidicinis scinduntur, sed multa sub terra sparsa sunt. Lacedæmon. seu Lacon. marmor viride erat & cunctis hilarius omnium quam preciosissimum. Stat. in Syl. Hic dura Laconum saxa virent.

Aliud ophites à maculis serpentium quibus distinguitur, nomē accepit. & duo eius sunt genera, molle candidum, nigrum durum.

Aliud porphyrites ex Aegypto, quod est rubeū candidis interuenientib. punctis. Inuenit eadem Aegyptus in Aethiopia (quem basaltem vocant) ferrei coloris, & duricie, vnde ei nomen dedit.

Alabastrites verò, est candidior cæteris, intercinctus varijs coloribus, quem cauant ad vasa vnguentaria, quoniam optimè seruire ea incorrupta dicitur, vt ait Plin. d. lib. 36. c. 8. ex quo euangelici illius vnguenti nardi pistici pretiosi vasculum fuit, vt habetur Matth. 26. Marc. 14. & Luc. 7.

Quoddam enim album Parium dicitur, à Paro insulae Aegæi maris, & est laudabile. Plin. scribit d. li. c. 13. Aegyptium Labyrinthum in introitu lapideis è Paro columnis fuisse factum. Horatius. Vrit me Glycæra nitor, Splendentis Pario marmore purius.

Sunt & multa alia marmoris genera, quæ breuitatis causa omitto, de quibus Plin. in d. lib. 36. Isid. d. ca. 5. & Textor in sua officina. in verbo, Marmore.

Nouissimis annis repertum fuit marmor candidum ex reuelatione cuiusdam pauperis in agro Comēsi, vt ibi ædificaretur sacellum in honorem sacratissimæ Virg. Mariæ, & vt à multis audiui, qui viderunt locum, illud marmor est multum singulare & laudatissimum.

Apud nos in Gallia, sunt multa loca, in quibus reperta fuerunt marmora, mirabilis altitudinis & amplitudinis, maxime in agro Tornodonen. & in comitatu Burg. Apud Salinas est lapidicina marmorea, quæ non est mirandum, cum in Gallia lapides renascantur, vt est tex. Papi. iuriscon. in l. diuortio. §. si vir. ibi, quia nec in fructu est marmor, nisi talis sit vt lapis ibi renascatur, quales sunt in Gallia & in Asia. ff. sol. ma. Imò videtur quod etiam lapides habeat poros & meatus, vnde spirare possunt, & per quos nutrimentum deferatur, & sic crescere possint, quod satis apparere videtur ex ingenti bufoie in medio saxo inuento in Athonis arcè Veidunen. agri. Et etiam ex serpente viua, inuenta in medio petra scissa in Latio tempore Martini V. Pontificis, vt refert Bapt. Fulg. in sua collectanea de dictis factisq; memorabilibus. tit. de miraculis. c. de auibus animalibusq; alijs admirandis. Et, vt refert lib. ante citato. c. 18. Theophrastus, & Mutian. credunt esse aliquos lapides qui parlant.

Sed cum multa ferat Natura, quorum ratio nulla potest afferri, aut in obscuro lateat. Vnde inter alia singularia & excellentia in sua specie videntur. Inter hæc commemorabitur quod scribit Plin. d. li. 36. c. 5. circa principium, marmoreum lapidem factum in Paro Insula, in medio naturaliter sculptam Sileni (vt ab antiquis pingebatur) effigiem ostendisse. Silenus Bacchi nutritus fuit.

Albertus item Magnus affirmat, Venetijs sergis caput diademate ornatum vidisse in marmore naturaliter nullius artificis opera expressum, in quo frontis pars imperfecta videbatur.

De alio item capite huic simili, in vrbe Mantua viso suo tempore affirmat Baptista Fulg. in loco ante allegato. ca. de gemmis & lapidibus naturaliter sculptis.

Et item subscribitur, quod in agro Placen. suo tempore lapis Alabastrites inuentus est, in quo posteaquam ad leuitatem suam per artifices perductus fuit, inter claritatem obscuritatemq; quam lapis præ se fert, figura apparet mortui capitis humani.

Item

Item Bergomi, (vt idem refert) in maiori fano in porphirite lapide, qui ad Baptisteryj ornatu est positus, tanquam dicta serpens in orbem circumuoluta respicitur. Et in quadam parte Gallie est quidam magnus dominus, in cuius agro lapides, & arbores si scindantur, in quamcunq; partem verti possint, arma seu insignia illius domini apparent.

Nonagesima secunda confide. sit de gemmis, seu lapillis pretiosis, & quæ sit excellentior, maioris autoritatis, seu nobilior inter omnes. Plin. lib. 37. cap. 4. ait: Maximum in rebus humanis non solum inter Gemmas pretium habet Adamas. & eidem inter Gemmas primum locum autoritatis attribuit, ita inquit: Proximum apud nos Indicis Arabicisq; Margaritis pretium est. tertia autoritas Smaragdis perhibetur, vt ibi ipse Plin. scribit c. 5. & etiam refert G. Budæus in tracta. suo de Asse. & à d. cap. 4. vsque ad finem illius lib. scripsit Plin. ferè de omnibus gemmis secundum ordinem Alphabeti, & de naturis & virtutibus illarum: Et etiam Alber. Mag. & Dioscori. & in horto sanitaris in 5. tract. & per plures alios, ad quos te remitto. & etiam Nicolaus Perottus in 2. epigram. Martialis ferè omnes Gemmarum species enumerat, eas describendo secundum colores quibus magis assimilantur: vbi Chrysellum primum locum in nitore obtinet, & post Adamantem ponit Achatem sub specie albi coloris, & hoc, quia licet sit lapis niger, maxime tamen quidam probant, si habeat vitream perspicuitatem: teste Plin. d. lib. c. 10. vbi etiam ait olim fuisse in magna autoritate & nunc in nulla. & refert idem d. lib. 37. c. 1. Pyrrhum regem (qui aduersus Romanos bellum gessit) habuisse Gemmam, scilicet, Achatem, in qua nullo artifice, sed sponte natura sculpta, sed adeo tenuibus segmentis, vt picta viderentur nouem insignib. suis expressa, cum erant Musæ, cum Apollinis effigie media inter eas sedentis, & Citharā tenentis. Imeniam Coraulem tradit multis fulgentibusq; vt cōuenisse, quod regum amicitiam conciliare existimetur.

Inter Gemmas viridis coloris præcipuè commendatur Smaragdus cum sit pretiosior multis alijs, & omnium lapillorum visu iucundissimus, quoniam nihil omnino viridius comparatum illi viret, ita vt vicinum aerem sua viriditate figurare videatur. præterea solus gemmarum implet oculos, nec fatiat. Quin etiam fessa alia intentione acies aspectu Smaragdi recreatur: propterea sculptas gemmas has maxime viridi lenitate lassitudinē mulcent. testis Plin. d. li. 37. c. 5. Tradunt Ismeniam Coraulem Smaragdo 100. aureis denarijs emi iussisse, cū multas alioquin fulgentes gemmas haberet. Cumq; exijs comminuto pretio duo relati fuissent, ægre tulisse sanissq; in emptorem: quoniam male curatum existimabat, quod detrahitum esset gemmæ dignitati.

Gyges Rex Lydorum gemmam habuit tanta

virtutis in annulo, vt ea ad se versa videret quoscūque vellet, nemini conspicuus, vnde annuli beneficio omnia cōsequeretur ex animi voto. Et Nero Cæsar gladiat. pugnas in Smaragdo spectabat.

Inter gemmas verò colore rubeo Carbunculus rubicundissimus est, & huius color igneus est, & in tenebris & nocte magis quam die lucret, vt carbo. Nam die obscuratur, nocte verò & in obscuro tantum resulget, vt circa se noctem, quasi in diem vertat. & olim, vt fertur, in hac ciuita. Heduen. erat Carbunculus positus super Pyramidem adhuc extantem in superiori parte ciuitatis, vt lumen noctu effunderet per totam ciui. Et ex lib. de naturalibus rerum: Carbunculus est lapis omnium pretiosissimus atque carissimus. Et colore virtutibusque superat omnes gemmas ardentes. Sola enim habet omnes quæ in ipsis sunt virtutes, & est sigillum lapidum. potest imprimere figuram suam omni alij lapidi, & non è conuerso.

Laudatur & sub hoc colore hyacinthus rubeus, & corallium. Et mirum est, si verum sit, quod virtus hyacinthi est, quod qui portauerit secum ante sigillationē factam cum eo, sit tutus à fulgure, ita quod non cadat super eum.

Amethystus Indicus, inter purpureas gemmas tenet principatum, vt ait Plin. li. 37. c. 9. Magorum vanitas hanc gemmam ebrietati resistere promittit. Arnaldus tamen dicit, virtus Amethysti est contra ebrietatem, facitq; hominem vigilem, & intellectum bonum tribuit.

Saphirus autem inter gemmas cœrulei coloris excellentior est, & est magnæ excellentia, & virtutis. Primò ex similitudine coloris cui assimilatur qui est color cœli sereni. Cum ergo ille color sit supra hominem & supra omnes res mundi propter altitudinem cœli, quam dimensionare nemo potest. Ecclesiast. 1. Ideo videtur quod etiam ille color sit supra omnes alios, & sic ille lapis pretiosus sit supra alios: vnde ex quo tenet similitudinē coloris aeris seu sereni cœli designare videtur appetitum languentis animæ tendentis ad cœlestia, vt dicit Greg. lib. 18. moralium. c. 8. & dicit Helimandus. ideo quia Saphirus cœlo sereno similis est, castè portari vult. Gemmaq; gemmarū & lapis sanctus dicitur. Ideo in lib. de natura rerum habetur, quod qui portat hūc lapidem, expedit, quod summo studio castitatem seruet: quoniam tanto dicitur pretiosior & melior, quāto colori cœlesti est similior. Est enim gēma summè dura, hilaris, clara, & pura, vt pote similis cœlo serenissimo. vnde Arnald. Saphirus est gemma fulgens, quæ hominem reddit castum, mitem & humilem. Et dicitur lapis sanctus, quia ad sanctitatem & deuotionem homines disponit. vnde scribitur Exo. 28. quod Moyses ad præceptum domini vestem sanctā fecit Aaron summo Pontifici in gloriam & decorem, in qua inter diuersos lapides pretiosos, Saphirus connumeratur. Sic Ieremias Threnorū 4. Destructionē Ierusa-

Ierusalem, ruinam templi & sacerdotum recogitans, eorum pulchritudinem assimilauit Saphiro, dicens: Candidiores nazaraei eius niue, nidiiores lacte, rubicundiores ebore antiquo, saphiro pulchriores. delectabilis est, gratiosa, & pulchra. Excessum pariter habet valoris inter lapides pretiosos, ob quod sanctissimus Thobias spiritu eleuatus, videns excellentiam coelestis patriae, dicit, portas eius esse ex Saphiro aedificatas, vt scribitur Thob. 13. etiam Ioan. Apoc. 11. dicit. Fundamenta muri supernae ciuitatis esse ex lapidibus pretiosis, inter quos Saphirus adnumeratur. Saphirus etiam in sacris scripturis significare videtur aeternam gloriam, vt habetur Exod. 24. vbi Moyses, Aaron, Nadab, Abiu, & septuaginta de senioribus. Israel, Deum viderunt. Sub cuius pedibus erat quasi opus lapidis Saphirini, & quasi caelum cum serenum est. Pariter in Ezech. 10. cap. legitur, quod species gloriae domini, super Cherubin, erat quasi lapis Saphirus. Et ex his pluribus alijs multum laudantur arma Christianissimi Regis Franciae, in hoc, quod sunt in campo azureo, qui color est Saphirinus, vt ample commendat G. Benedicti in sua repetitione c. Rayn. in verbo, duas habens filias, numer. 13. 14. & 115. extra de testamentis. & ante eum per Ioannem Ludouicum Viualdum de monte regali: in libro de triumpho trium liliorum Franciae. & dixi ante in 5. par. in 31. consid.

Nonagesimatertia confide. sit de excellentia colorum. Nam vt lapides marmorei, ligna, gemmae, vestes, & multa ex praedictis laudantur ex diuersitate colorum, & ex coloribus, qui etiam multum commendantur in armorijs. de quibus in 1. par. in 61. concl. cum septem sequentibus conclusionibus 38. considera. Et etiam in picturis, de quibus in parte praecedente, in 44. consider. dictum est. Ideo de illis, & excellentia aliquorum scribendum est. Scitu dignum est, quod colorum (teste Isid. lib. 19. Etymo. c. 17. de color.) quidam nascuntur, vt sunt Sinopsis, Rubrica, Paritoniu, Melinum, Fretia, & Auripig. Ceteri vero finguntur, aut arte, aut permixtione, vt per eundem in d. c.

Item quidam sunt Colores, qui dicuntur natui seu naturales, vt sunt album & nigrum, vt habetur in l. si cui lana. §. proinde. ff. de legat. 3. Et inter hos duos colores naturales album, scilicet, & nigrum, sunt quinq; principales intermedij, scilicet, glaucus, puniceus, rubeus, purpureus, & viridis, quos ponit Bartholomaeus Anglici lib. 19. de proprietatibus. Et omnes colores praeter album & nigrum dicuntur versicolores, vt est text. in glo. in d. §. proinde.

Caelius vero li. 1. antiq. lect. c. 20. post Marsilium Ficinum lib. 3. cap. 19. de vita caelitus comparanda dicit, quod sunt ex Platonicis non ignobiles, qui tres esse vniuersales praecipuosque mundi colores arbitrentur, viridem, aureum, saphirinum, trib. caeli gratijs decoratos. Et viridem vtique Veneris

esse volunt, atq; item Lunae. Aureum Solis, ab Ioue tamen Veneris; non alienum. Saphirum vero Ioui Maximo dicantur praedicant: cui & Saphirus dicatur consecratus. Atque Saphirinum quidem mundi Sphaeris inserere, aurea vero Sphaeris ad ipsam caeli similitudinem addere sidera. Ipsam vero Vestem siue Cererem, id est, terram, viridi prorsum ex colore indumento. Et dicuntur isti duo colores natui, ex quo ex eorum natura magis tendunt ad albedinem vel nigredinem: hoc est, ad candidum vel obscurum, & qui nulla arte sed natura producuntur.

Qui dicantur colores albi, & quae gemmae tendant ad hunc colorem album, etiam qui dicantur colores obscuri, & quae Gemmae ad hunc accedant colorem, scribit diffusus Nicolaus Perottus in 2. epigramma. Martialis. & consequenter de alijs coloribus, ex quibus considerari potest excellentia: tam ex natura rerum quibus ipsi colores magis appropriantur seu assimilantur, quam ex communi reputatione, quae habetur inter colores, de quibus scripsi in conclusionibus, in principio huius considerationis allegatis: in quibus multum attenditur excellentia colorum, maxime eorum, qui communiter apponuntur in armis, & ex quibus ipsa saepe fiunt: prout colores rebus nobilioribus & dignioribus adaptari possunt, dicuntur & denominantur digniores. Et de adaptatione illorum videatur Perottus in loco praedicti. Deinde spectanda rerum natura quibus adaptari possunt, & ex his fiant laudes, & exaltationes armorum, secundum quod contingere potest: & si res sit in naturalibus potius quam in accidentalibus: Ex quo videtur quod Colores albi & nigri cum sint naturales, sint laudabiliores.

Et licet color niger videatur laudabilior & principalior, cum per nullum alium colorem possit transmutari, incorporari, seu confundi. Ipse autem omnes alios non solum transmutat, sed etiam (quod fortius est) extinguit, & confundit: vt iam dixi in d. 1. pa. in 17. conclusio 39. considerat. Color tamen albus & qui albedini proximè accedit, semper fuit plus laudatus, quia vt ait Arist. lib. de sensu & sensato. est origo aliorum colorum, & omnes ab illo dependent. Etiam quoniam omnes actus diuini tendentes ad bonum, qui perpediti possunt, semper fuerunt visi sub specie coloris albi seu candidi potius quam nigri.

Et color albus multum laudatus fuit à Deo: cum, vt habetur Exod. 16. appellauit domus Israel nomen cibi duplicis, quod erat quasi semen coriandri album, &c. Et habetur Apoc. transumptiue in c. si enim. vers. sin autem venio tibi. de poeni. d. 2. Habes pauca nomina in Sardis, qui non inquinauerunt vestimenta sua, & ambulabunt mecum in albis, quia digni sunt. Qui vicerit, sic vestietur vestimentis albis, & non delebo nomen eius de libro vitae, & confitebor nomen eius coram patre meo,

meo, & coram Angelis eius, & in fine. Suadeo tibi emere à me aurum ignitum probatum, vt locuples fias, & vestimentis albis induaris, vt non appareat confusio nuditatis tuae. & Apoc. 7. Vidi turbam magnam, quam dinumerare nemo poterat, ex omnibus gentibus, & tribubus, & populis, & linguis stantes ante thronum, & in conspectu agni, amicti stolis albis. Etiam habetur Matth. 17. Marc. 9. & Luc. 9. in transfiguratione domini resplenduit facies eius sicut sol, vestimenta autem eius facta sunt alba, sicut nix. Et habetur actuum primo, quod in ascensione domini, cum Christus ascenderet in Caelum, videntibus illis eleuatus est, & nubes suscepit eum ab oculis eorum. cumque intuerentur in caelum cuntem illum, ecce duo viri astiterunt iuxta illos in vestibus albis, qui & dixerunt: Viri Galilaei, &c. Et Mar. 16. Et introeuntes in monumentum, viderunt iuuenem sedentem in dextris, coopertum stola candida.

Sed quicquid dicatur, videtur, quod omnes ferre colores sint natui & naturales, sicut album & nigrum, cum omnes ipsi colores reperiantur naturaliter à terra proueniētes: quippe & viridis color, rubeus, glaucus, citrinus, caeruleus, & rosaceus, & alij ex terra procedunt, etiam in herbis, lapidibus, & arboribus.

Sed, vt à diuerticulo repetauis iter inceptum, sub colore albo continentur & alij, qui videntur esse specijs albedinis, & sub illo colore comprehenduntur, vt leucopus, & olorinus siue cygneus, & sandicinus.

Et colores albi quibus in pictura vtuntur, sunt Parethonium, Melinum, Cerusa, Erctria, Sandaraca: vt de his habetur per Isid. & Perot. in locis antedictis. Et in armorijs hic color designatur per argentum, in picturis vero per alias res.

Quomodo etiam colores referantur ad Planetas, vide Marsilium Ficinum lib. 3. de vita caelitus comparanda. c. 11. vbi etiam scribit qui colores sint potentes. Alio modo sumunt colores medici in corpore, quando faciunt differentiam inter colorem naturalem, & non naturalem, vt per Arnal. de Villa noua in suo speculo introductionum medicinalium. ca. 11. & ibi vide quomodo causantur in homine: sed cum haec sint extra propositum, ideo circa ea non insisto.

Color etiam obscurus, qui & niger dicitur, est natuius, & vt dicit Car. in clem. 1. in princ. de statu monacho. Inter ceteros est vilior, & magis fuscus, & ideo electus fuit à religione monach. ad denotandum mortificationem carnis, & tristem vitam, quam debent habere monachi nigri. Et dicitur niger à nube, quasi nubiger. Et vt dicit ibi, sunt tantum quatuor principales colores: Albus, scilicet, Niger, Citrinus, & Rubeus: & quod diuersitas colorum inducit diuersitatem effectuum. Clem. vltima. de regularibus.

Et aduertit quod hic color est leucopo, hoc est,

vili & vulgari albo contrarius, proprie pullus appellatur, quod pulli ouium ferè eo colore nascuntur, & sub hoc colore sunt qui dicuntur hispanus, beticus, impluiatus, suafus, Mutinensis, fuscus, ater, atracinus: Et hic color à pictoribus atramentum dicitur.

Color caesus dicitur, qui caeli speciem habet, et glaucus, & caeruleus, cum atilis, & cyaneus. pictores caerulei coloris diuersa genera habent. Quippe, in argenti metallis nascitur caeruleum, quod proprie limus est: optimum vocatur Atticum, quod nunc transmarinum dicunt, secundum marmorum siue lucidum vocant. Tertium Scyricum à Scyro Aegei insula. Affertur & Indicum ex India supra modum nigricans, & atramenti ferè tenens colorem. Itè & ex Germania quod Germanicum, siue lucidum nominant, vt refert Perottus, vbi supra, & quae gemmae sint huius coloris. Hic tamen color videtur potius esse priuatio aliorum colorum, quam sit color de per se, vt dicit Arist. in li. de sensu & sensato. Et de excellentia illius, dixi ante in 1. part. in 65. concl. 38. consid. Et inter alios colores est caeruleus, inter istos sub obscuritate dependens, qui comparatur Saphiro, ex quo hic color videtur esse laudandus in hac specie coloris Saphirini, vt hic ante dixi in prin. vbi laudauit colorem Saphirinum, & magis tendit ad nigrum quam ad album, de natura cuius Saphiri dixi etiam supra in praecedenti consid.

Diuersus est & alius color à praedictis qui viridis dicitur, & fit ex flore qui in legentibus, frequens arefcit, atq; oculos maxime recreare existimatur: à viriditate succi foliorum porri (quae summa est) Praefinus dicitur. Istius coloris praecipue sunt Smaragdi omnium lapillorum visu iucundissimi: quoniam nihil omnino viridius comparatum illis viret. Praeterea soli gemmarum implent oculos, nec fatiant. Quin etiam fessa alia in refectione acies visu Smaragdi recreantur, vt in consider. praecedenti scriptum est.

Et de huiusmodi colore viridi quomodo delectat visum, maxime Smaragdus, scripsit Isid. libr. Etymol. 16. c. de viridioribus gemmis. allegatur per Bar. Anglici in suo li. 19. de proprietatibus rerum, vbi ait, quod propter visum cerui & alia animalia agrestia virentia diligunt & frequentant. Ideo venatores se induunt communiter veste viridi, quia propter aspectum viroris, quem bestiae naturaliter diligunt, minus venatorum insidias expauescunt. Et ibi etiam dicit, quod iste color est medius inter rubeum & nigrum generatus, vt ibi videre potes de ratione praedictorum.

Alius etiam est color qui dicitur rubeus, qui est medius ab extremis nigredinis, & albedinis, & quae distans: ad cuius generationem concurrunt materiae perfectitas, ignei luminis claritas, & albedinis & nigredinis concursus mediocritas. Tamè propter igneam lucem partes mixti perspicuas dilatantem, & rectificatam ac subtiliantem maiorem habet in translucentia conformitatem cum al-

ho quam cum nigro. Non tamen ita videtur esse dignior aut nobilior sicut albu aut nigrum, cum fit accidēralis. Et præter antedictos, ceteri ferè omnes colores mixti sunt, & ex ruffo compositi, sed ita diuersi prout ruffum, aut intendunt atque accuunt, aut cum colore viridi miscent, aut nigro infuscant, aut virente sensum in albo illuminant.

Et istius coloris rubei multe sunt species, sed rubeus & ruffus generalia nomina sunt ad omnia, quæ quomodolibet rubent, & fuluus, flauus, rubidus, phœnicus, rutilus, luteus, spadicus, belnus, balaustrinus, coccinus, roseus, sinopsis, minium, & sunt colores sub rubeo dependentes.

Fuluus verò color est ex ruffo ac viridi mixtus, in alijs plus viridis, in alijs plus ruffi habens. Sic fuluam Aquilam & laspidem, fuluos galeros, fuluum aurum, arenam fuluam, fuluū leonem, & fuluum æs. Et huius rubri coloris inter gemmas sunt, Carbunculus, Corallius, Sardonix, Hematites, Hyacinthus, & plures alia: vt scribit Isidorus Etymologiarum lib. 16. c. de rubris gemmis.

Alius est color qui dicitur purpureus, qui nigrantis Rosæ splendore subluet. Ceterorum omnium colorum gratissimus, & tingendis vestibus maxime expetitus, à purpura dicitur. Purpura verò piscis est ex concharū genere, viuit annis septenis, habens nobilem illum succum ad tingēdas vestes in medijs faucibus: viuas conatur capere, quia florem illum morientes cum vita euomunt. Purpuras pisces habent Sigæum & Lectum Idæ promontoria, & teste Isido. li. Etymologiarum 19. c. de coloribus vestium. Purpura à puritate lucis vocatur, & in his regionibus gignitur eius materia, quas solis cursus illuminat propius & illustrat.

In Melibea vrbe Thesaliæ claruit vsus purpure, Lucretius lib. 2. Melibeaq; fulgens purpura, Thesalico concharum recta colore. Et Plin. ait in Laconia Purpuram optimam fieri cōsueuisse. Eridem de Carthag. loquens: Nuncomnis, inquit, nobilitas conchilio atq; purpura constat. vide infra in 96. confid. De isto etiam colore & alijs scribit Plin. lib. 33. c. 6. vbi laudat hunc colorem qui & conchilium, & murex dicitur.

Sub isto colore continentur. Violaceus, Iacynthinus, Amethystinus, qui in vini colore accedit: & sic denominatur à Gemma, quæ dicitur Amethystus: Itē Tyriathinus color sub isto colore purpureæ continetur, & etiam Molochinus, qui Maluæ flori similis sit, quasi Malachinus: De natura cuius Maluæ dixi hic ante in 90. confid. cum sit excellēs ex effectū.

Item color Cerinus à cere colore vocatur, sic & à mustella mustellinus, & à Meli colore, siue à Mello insula, vnde afferebatur Melinum pigmentum ipsam. Quidam tamen Melinum colorem volūt esse medium inter album & fuscum, qui Giluus dicitur. Et à croco croceus siue crocinus, qui etiam flāmeus dicitur. Et à cœli colore cœruleus, id est,

viridis cum nigro, qui & Glaucus siue cæsius dicitur, & etiam thalassicus.

Luteus verò color est diluitor rutilus, qualis est color auri, hinc viola eius coloris Luteola dicitur. Plin. li. 21. c. 8. Lutei video honorē antiquissimum in nuptialib. flameis totum fœminis concessum. Et sic olim solum vxores flaminū, hoc est, sacerdotum, flaminicæ dicitur assidue vtebatur velis auratis, seu ex auri colore tinctis, quibus non licebat face re diuortiu. Eodē modo postea tegebantur nuptæ flameis, hoc est, huiusmodi velis, vt ppetuò cum viro manerent. Luca. de Martia iterū nubente Catoni, *Lutea demissos velarunt flammae vultus.*

Hic color luteus in vulgari nostro dicitur lauce, & fit à pictorib. quibusdam terris, vel ex auripigmento, quod in Syria foditur in summa tellure auri colore, sed fragile, ad lapidum speculariū similitudinem. Ex quo Caius princeps (vt aurum facere tentaret) magnum pondus excoqui iussit, & vnde excellens aurum fecit. Sed ita parui ponderis, vt in detrimentum cederet, propter quod nemo postea idem tētare ausus est: quod hodie si nostri phantasticus, alchimistæ à suis fumosis figmentis desisterēt, exemplo huius, bene agerent, & rebus suis optimè consulere, cū in his plus detrimenti quam commodi sentiant. Hoc colore inter gemmas succini, hoc est, Ambri genus reperitur, & Topazij. Item, Chrysolitus aureo nitore trāflucens, & Aromatitidis quæ in Arabia gignitur, ita dicta, quod myrræ odorem habeat: & plures aliæ gemmæ, vt per Perotum in suo Cornucopiæ lib. in epigram. 2. Martialis & Isid. in suo Etymol. lib. 16. vbi scribit de gemmis secundum eorum colores, à c. 6. vsq; ad ca. 14. de pluribus generib. colorum vocabulisq; eorum Græcis, & Latinis, vide per Aulum Gellium lib. 2. c. 26. & post eum in Lazari Bayfij repeti. super l. vestis. ff. de auro, & argen. leg. c. 2.

Nonagesima quarta cōsid. sit de floribus odoriferis, seu (vt alij volunt) fruticibus. odoratis, seu herbis aromaticis, & vt viruq; cōplectar, flores, scilicet, & odores magis excellētes inter flores, & violas seu frutices odoriferos, scribūtur sequentes, Rosa, Liliū, Calta, Bacchar, Combretū, Lotos, Crocus, Hyacinthus, Abrotonum, Amaracus, Saliunca, Polion, Amethystus, Cyamō, Holochoyfos, Chrysitris, Origanum, Thymus, Conyza, Cyteus, Narcissus, Amaranthus, Epitymon, Oenāthe, Phrygma, Abrotonum, Rosmarinus, Anethum, Achantus, Anemona, Cherintha, Ligustrum, Vacinium, Cōuoluulus, Cyanus, Cyclaminus, Sisyribrū, Tymbrā, Satureia, Casia, Melilotos, Lyrium, & Lychnus: de quibus meminit Plin. lib. 21. & Isid. lib. 17. Etymol. c. 9. Sed quia tædiosum esset de singulis laudes referre, ideo laudes de paucis absoluemus, propter eorum excellentes effectus.

In primis de Lilio, quod sui natura (teste Plin. li. 21. cap. 5.) est nobilissimum, quo nulli florum celsitas maior, cuius flos fragat odore acutissimo, & est

& est candidissimus, nobilitate proximus Rosæ, & quadam cognatione vnguenti Olei, quod ab eo liliū appellatur. Est & liliū rubens, & etiam purpureum, sed apud nos raro videntur.

Liliū laudatissimū est in Antiochia & Laodicea Syria, mox in Phaselide, quartum locum obtinet in Italia nascens.

Susa, vrbs Persarum à Mēnone cōdita, nomen sumpsit à liliorū multitudine. Nam Persæ Susam vocant liliū.

Liliū multiplicem habet virtutem, ita quod eius radices virtute sua multis modis florē suam nobilitauere, secundum eundem Plin. eo. li. c. 19. Auicē. & physicos. Nam valent contra duritiā splenis, & neruorum, maxime sub prunis coctæ, & cum oleo roseo tritæ, vsuras sanant, & vulnera cicatrizant: & conferunt adustioni aquæ calidæ, cum sint exsiccatiue, mollitiuæ, abstersiuæ, & consolidant: valet quæ liliū incisionibus neruorum, & splenis apostemata maturat. Et, vt omnes testantur, liliū tumores resoluit, vlcera abstergit, dolores mitigat, venena depellit, puncturis confert, & stitcus eius cum melle decoctus veterib. vlcerib. medetur. Et oleum eius est resolutiuum, & aperitiuū. Conuenit enim dolori capitis, & distillatum in aurem, sedat eius dolorem, saniem, & immunditiā purgat liliū, & morsum serpentis curat, similiter eius folia vexationem serpentū curant: eiusq; radices contra serpentium ictus valent, confert & liliū puncturæ vermium (venenosorum) atque Scorpionis: & præterea semē eius potui datum ad serpentis morsum facit, vt scribunt Plin. Auicē. & Dioscor. Ideo ex effectibus ex eo prouenientib. constat ipsum liliū esse laudandum.

Quod etiam facit ad laudē armorū Franciæ, in quib. sunt tria lilia cœlitus demissa, De laude quorū scribit Io. Lud. Viual. in suo tract. de triumpho trium liliorum Franciæ. & G. Bened. in sua repet. c. Rayn. in verbo, duas habens filias. nu. 87. vsq; ad 100. numerum. extra de testamentis, & dixi supra in 5. par. in 31. confid.

Alius est flos odoriferus qui dicitur Rosmarinus, quem propter eius excellentiam, & effectus illius excellentes laudare decreui, quem Latini ab effectu herbam Salutare vocant, & teste Isid. lib. Etymol. 17. cap. 9. odorem thuris habet: vnde Libanotis dicitur Plin. Libanotis radicem habet Oluatri, nihil à thure differentem, cuius natura calida est, & sicca in tertio gradu, vt Serapio inquit. Propterea ad plures valet infirmitates, vt Rafis ait in 23. continētis. c. 694. autoritate Dioscoridis: & inter cætera dixit ibi, quod omnes species cum melle in oculis positæ acuum visum. Et vt scribit Arnal. de Villa noua in suo tract. de vino. Cum Anazare esset in Babylonia, accepit eū multa solitudine; & precum instantia à quodam antiquissimo medico Sarraceno virtutes rosis maris

ni: quas secretiora sibi quasi nōnulli narrare debet communicari retinebat. Et dicit, quod de vtilioribus operationibus eius est cum vino, deinde cum balneo: deinde cum fit ex eo lectu, quod est in effectu Balsami: deinde cum fit electuarium ex floribus eius, & aqua ardēti seu vitæ. Vinum quidem, quod de hoc fit more aliorū conficitur secundum modos descriptos in dicto tractatu. Habet mirabiles proprietates. Nam ipsum est vtile omnibus ægritudinibus frigidis, rectificat appetitum, & confortat sua aromaticitate qua anima dilatatur, & sua stipticitate qua substantia eius congregatur, fortificat omnia membra, neruos rectificat, & cum lauatur ex eo facies, reddit ipsam pulchrā. Et si lauetur ex eo caput, non cadent capilli, imò multiplicantur, & vsus eius cōseruat propriè ab Anthrace, hoc est carbone, & hmoi malis pustulis, cōsumit phlegma, & melancholiam, & cōfortat propriè substantiā cordis, & ex hoc faceret acquirere aut consequi iuuenescētiā, & fortè qui eo assiduauerit, nō putreficit corpus eius, & si sapius os lauetur, ex eo continuè odoriferū reddit. Cōfortat dētes, & gingiuas, & cancrū ex eo sape lotū sanat, & fistulæ, & huiusmodi vulnera ex eo sape lota sapius desiccantur, & rectificantur. Et quando quis ex longa infirmitate ægret, siue debilitatus panē assūm in eo vino madidum frequenterauerit comedere, rectificat appetitum, & confortat eius membrum debilitatū. Et ipsum quidem vinū temperatū, cum aqua pluuiali, & propriè decoctionis florum eius herbe, & assiduati bibere rectificat Phthysicos, & Etycos, & est probatū, & secretū: vt ibi dicit Arnal. Valet etiam dictū vinum in quotidiana liturgia, & quartana, in cardiacis, & ægritudinibus cordis, nauſea, & dissenterijs fluxibus. Itē, & quod de excellentioribus operibus eius est, quod est vicarius tyriacæ contra venenū, & venenosos cibos, & est potus propriè paralyticis, & tremulosis, & relaxatis neruis: confert podagræ perambulatiuæ, & mulieribus propriè humidæ complexionis, & rectificat earum matres, & prodest ad conceptum.

Fit & electuarium ex floribus eius, & melle distillato secundum quod fit rosatum, & est mirabilis vsus eius ad omnia prædicta: & fiant frusta ex illa herba, & floribus eius, & fiat Balneum vaporosum mediante calidorum, & est Balneum vitæ, & mors senectutis: quoniam assiduatio eius facit renouari (sicut Aquilam) iuuentutem vtentium eo, & est secretissimum, vt dicit ipse Arnaldus.

Fit & ex floribus eius oleum, quod gerit vicem Balsami, & est res arcana. Cuius magisterium, hoc est: Impletur amphora vitri floribus eius, & clauditur cum panno duplicato cerato, aut cum cera & coopertorio, ita quod non respiret, & sepeliatur in arena vsq; ad mediū, & maneat sic per mensē vnū vel plus: & flores dissoluantur in aquam, & separetur aqua illa pura ab impura, & ponatur ad solem per 40. dies, & inspissabitur aqua illa ad

modum olei siue Balsami, confortat cor & cerebrum, & ad totum corpus valet, confortat debilitatem neruorū, remouet sordes & maculas faciei; seruat iuuentutem, & patitur experientiam Balsami, quoniam gutta eius super aquam posita petit fundum & stabit. Et si ponatur in sero in oculum ieiuno, non tantum maculam & telam, sed omne malum sanat, si tribus vicibus iteretur. Amplius res experta est ab eo (vt dicit Arnal.) & visa, quod aqua vitæ siue ardēs facta de vino, in quo remollita fuerit dicta herba, curat phlegma salsum, scabiē, cancerum, & fistulam, quæ aliter sanari non possunt: & si reſederit dicta herba & florēs, & ex ea inungatur manus, vel membrum paralyticum frequēter ad calorem, rectificabitur, & quandoq; sanatur.

De Rosa verò, quæ ex floribus odoriferis primaria est, scribit Plin. lib. 21. ca. 4. Nascitur à spina siue rubo, & est iucundi odoris. vsus eius in coronis prope minus est, oleo maceratur & in vnguenta transit, per se medicas artes præbet. Emplastris atq; collyrijs imponitur mordaci subtilitate. Mensuram etiam in delitijs inungendis minimè noxia inter rosas. Plinius celebrat Prænestinam, Campanam, Mileſiã (cuius color ardētissimus sit) Trachiniam minus rubentem. Alabandicã viliorem albicantibus folijs. Viliſsimam verò pallidis non pluribus, vel minutissimam spinosam, quæ differunt multitudine foliorum, asperitate, leuore, colore, odore. Et ad minus habent quina folia vel numerosiora. Cyrenis verò odorifera est Rosa. Et in Gallia in oppido Prouin. dicta in partibus circumstantibus, prope Parisium, Bria, scilicet, vbi nascitur Rosa mirabiliter odoratissima longe quàm in tota Gallia, adeo quod venduntur satis caro pretio: & dominæ Parisienses, quæ sunt magistræ politiarū, eas seruant siccas in sacculis cū certis alijs odoramentis, & ponuntur in scrinijs & coſtris vbi sunt linteamina, mantilia, & similia: quæ postea redduntur mirabilis odoris, boni, & suauissimi. Imo etiã portatur dictæ rosæ ad longinquas partes, & vt scribit Panthaleon de Confluentia in sua sum. lacticiuorum. c. 11. secundi tractatus. Ipse portauit ad partes Pedemontanas, vbi videbatur pretioſa. Ad bonitatem istarum rosarum etiã influxus supercœlestis concurrere potest. Carthagine, Hispaniæ, hyeme quoque tota p̄cox refert & cœli tēperies. Quibusdam enim annis minus odorata puenit rosa: præterea magis omnibus locis sicca quàm humidis odoratior, teste Plin. li. 21. c. 7. Idcirco odoratiora in oriente confurgunt: quia teste Cælio. lib. 12. lectionum antiquarum c. 21. post philosophū, terra cum feruet atq; inurit, & ediderit principio, bene olet. Etenim quæ parce humido quendam in modum recaluerint odorata redduntur, humor enim calore concoqui potest.

Laudatur & rosa ex effectu eius magno, cum ex ea fiat vinum magni effectus, vt scribit Plin. lib. 14. ca. 16. vbi dicit, Inter flores sit vinum è Rosæ folijs

tufis, in linteoloque in mustum collatis cum portusculo, vt sistat 40. pondere denariorum in sextarios vicanos multos, nec ante tres menses vase aperto. Et de eo etiam facit mentionem Arnal. de Villa noua in tracta. suo de vino. vbi vinum aſtiuū dicit esse propriè rosatum, quod potest fieri cum musco de siccis rosis, sicut fit vinum Boraginatum, & fit leuius, citius & melius, & sufficit fecidum eum talis modus, scilicet, vt vino potissime rubeo supermittantur in amphora hora comestionis cū aqua rosata quantum placet in sapore & odore, & bibatur. Refrigerat enim cor, mēbra principalia confortat, custodit mēbra, ne dissoluantur eorum virtutes à calore; & dissoluta restantur: valet cōtra putrefactionem in febribus pestilentialibus. Ipsum etiam medicinale est, quoniam valet contra hyenteriam, disenteriam, & defectum contentiuæ: & temperatum cum aqua pluuiali confert vomitui & syncopi ex fumo colerico, & contra cardiacam quæ fit ex calefactione spiritalium: valet etiam contra diaphoresim, & assiduatio lauationis dentium cum eo confortat gingiuas, & os redolere facit, & bonum anhelitum: & lautio faciei cum eo facit carnem solidam & coloratam: & si distilletur gutta eius in oculis, acuit aciem oculorum: quoniam mundificat ratione vini, & confortat substantiam oculorum ratione rosarum.

Vsus verò succi rosæ (teste Plin. li. 21. c. 19.) fit ad aures, oris vlcera, gingiuas, tōssillas, gargarizatus: Stomachū, vuluas, sedis vitia, capitis dolores. In febre per se vel cū aceto somnos, nauſcas. Folia vruntur in calliblepharū (q̄ medicamentū est accomodatū vitijs oculorū, præsertim cum palpebræ coherescunt, & vlcera oculorū mala sunt curata) Et sicis semina asperguntur. Epiphoras quoq; (hoc est, morbū oculorum, quem vulgò lachrymā vocāt) aridis leniunt, flos somnū facit: inhihet fluxiones mulierū, maximè albas in posca. i. vino in torculari aquato potus. Et sanguinis excreatione. Stomachi quoq; dolores quātum in vini cyathis. Semen ijs optimū crocinum; ne anniculo vetustius, & in vmbra siccat. Nigrum inutile, dentium dolori illinitur, vti nam ciet, stomacho imponitur. Itē igni sacro non veteri, naribus subductū caput purgat, capita pota ventrem & sanguinem sistūt, vngues rosæ epiphoris salubres sunt. Vlcerum n. oculorum rosæ fordescunt, & præterquam in iſtius epiphora: ita vt arida cum pane imponatur. Folia quidem vitijs stomachi, rosionibus, & vitijs ventris & intestinorū, & præcordijs vtilissima vel illita. Cibo quoque lapati modo condiuntur. Cauendus quoq; in ijs situs celeriter inſidēs. Et aridis & p̄ssis aliquis vsus: Diapasmata, hoc est, inſpergimina, inde sunt ad sudores coercendos, ita vt à balneis inarescant, corpora diu frigida abluantur. Siluestris cum adipe vrsino alopecias mirificè emendat. Est autē Alopecia morbus in capite ex vitio humorum, qui fit cum profluuio capillorum. Et vnumquodque de

per

per se ex suo effectu sufficit ad laudandam rosam, & ad collaudandum illos qui habent rosam in armis, vt sunt illi de domo Vrsina, & in Anglia Reges, & in Burg. illi de domo de Vergey. Ideo nō mirum, si domus Vrsina Rosam accepit, cum sanet dolorem capitis cum adipe Vrsino. vnde Macer his versibus Rosam laudat:

*Dici flos florum nobis Rosæ iure videtur,
Quod specie cunctos præcedat, odoreq; flores.
Non tamen hac specie tantum nec odore iuuare
Non valet, ac varijs nos adiunat illa fidelis.
Eius sicca gradu vis est & frigida primo.*

Laudatur & Gariofilatum ex sua aromaticitate, quia si olfacitur, aperit opilaciones accidentes in cerebro, & naribus: ori stomachi confert: corroborat enim ipsum, atque cordi auxiliatur, & valet ad æmorrhoidas. Vnde Serapio in c. de berengemisch. dixit de eo, quod calidum est in fine secundi gradus, conferens stomacho frigidum, epati, & cordi, aufert cardiacam, quæ fit à melancholia, & phlegmate, tristitiã, & sollicitudinem, odoriferasque facit eruptiones: qui verò eo delectantur, ipsum potius olfaciant quam manducant. Reperiuntur & diuersi coloris: quæ dā enim rubea, quædam alba, & quædam violacea, quæ vulgò grisea dicuntur, & forte cineritia.

Laudanda est etiam Maiorana, quia secundum Rasm in 3. Almanforis. c. 21. propter aromaticitatem suam, caliditatem, & subtilitatem, conuenit omnibus agitudinibus frigidis, confortat cerebrum, & omnia membra, & ex qualitatibus suis virtutem habet dissoluenti, cōsumendi, & mundificandi. Et secundū Auic. in 2. can. c. 481. est subtilis, resolutiua, aperitiua cum fortitudine aperiens opilaciones cerebri, & cōferens hemicraneg, humiditati, & ventositate grossis, & dolori auris.

Laudula etiam laudari debet, licet sit herba omnibus nota, calidæ & sicca cōplexionis. Cuius flores etiam odorem suauem & bonum habent.

Violis honos est proximus (teste Plinio li. 21. c. 6.) scilicet, rosæ & lilio. eorum tria sunt genera, purpurea, alba, & lutea, seu mellina, quæ est palliduli coloris. Et quædam sunt fatiua, & alia syluestres, eodem teste. c. 19. Omnes fatæ vt olus, proxima sunt plantis. Ex ijs verò, quæ sponte opacis & macris locis proueniunt, purpureæ latiore folio statim ab radice carnosæ exeunt, solæque generalli vocabulo violæ flores vocantur. Sed fatiuis maxima autoritas luteis, vnde Barthol. li. de proprietatibus rerum. Viola propter violentiam odoris sic est nominata, vt dicit Isid. Herba quidem modica est viola in substantia. Cuius flos maximi est odoris: vnde odor eius cerebri calorem mitigat, & spiritus animales recreat, & confortat. Flores vernaes prius oriuntur, sic se citius manifestant: paruitatem eius in substantia, magnitudo odoris pariter, & virtutis notabiliter recompensat. Et dicitur, quod flos à proprietate eius, quæ est in eo,

quando bibitur cum aqua, confert squinantia, & Epilepsia quæ accidit pueris: & est illa, quæ vulgari dicitur mater puerorum, vt scribit Plin. d. c. 19. vbi ample de proprietate eius, & in horto sanitatis, tractatu de herbis. c. 492.

Omnium verò odoramentorum atque herbarū differentia est in colore & odore & succo. Odorato sapor raro vllinō amarus. E contrario dulcia raro odorata. Itaque & vina (ait Plin. li. 21. c. 7.) odoratiora multis, Silueſtria magis omnia fatiuis. Quorundam odor suauior è longinquo olet, cum in propinquo admotus hebetatur, vt violæ, rosa recens è longinquo olet, sicca propius. Et de istis ambiguitatibus in odorum ratione. Cur florum odores seu suffimentorum suauius è longinquo oleant, cum in propinquo alia herbam potius re doleant, alia fumum, dicit Cælius libr. 13. lect. antiq. c. 24. ex hac ratione procedere: quia natura odorum caloris vi constat, cum odorata omnia calida sint, & vt vnumquodque calidissimum est, ita & maximè leue. Proinde prouchi longius potest; ac sinceriores subuectare odorem suum à ceteris, cum foliorum odoribus, tum fumū: id est, vaporis aquei depuratum, adiunctumque, qui odorem affectari videtur, cum quo terreſtris quoq; prouehatur portiuncula, quæ odore celerius sensum afficiat. Nam in isto crassamento calidum inibi potentius agit, verum interſtitio longiore victa flaccescit, calore diminuto, quam obrem sensui ingeritur odor: materiæ defecatione. Quod verò amplius agitata odoramenta plenius afficiant, ratio euident: quoniam mora plus aëris, quam quieteſcentia replent. Quo nomine celerius odoris potestas sensum pertingit. Acris autem frigidis vincta, ante, minus, minusque odoramenta persentimus: quoniam hebescit, retunditurque; tūc aëris motus, quo inuehuntur. Etenim frigus consistere facit, & contrahit, de quo plenè Cælius eo. lib. 13. ca. 19. & ibi quærit, cur præcipuè odoribus capiantur, & delectentur homines. Odor verò teste Isid. lib. 18. Erymol. cap. 8. in prin. nihil aliud est quam aër contractus, vel fumosa exhalatio, vel vapor, vt veteribus placuit. Et odorum & florum generi magnus est vsus in medicina, vt ait Plin. d. libr. 21. cap. 18. Imò odor maximi est nutrimenti. Cum, vt ait Hippo. in suis aphorismis, bona cōseruatio generis humani est in humido, melior in vino, optima in odore, & scribitur Prouerb. 27. Vnguento & varijs odoribus delectatur cor. Propterea Cælius lib. lectio. antiqua. 13. cap. 21. quærit an odoribus suffici alimentum queat, vbi allegat Hippo. in lib. de alimento, dicentem: Quicumque citissima indigent adiectione, humidum remedium resumendis viribus optimum est, vbi autem adhuc ociose per odoratum: Pythagoricorum etiam sententia fuit, odores ad nutritionem cōferre, & virtutis notabiliter recompensat. Et dicitur, quod flos à proprietate eius, quæ est in eo,

EEcc 3 ferre

ferre sensus perdocet. Nam Plin. lib. 7. ca. 2. scribit ad extremos Indiae fines ab Oriente, circa Gangis fontem esse Astomatum gentem sine ore, corpore toto hirtam, quae frondium vestiatur lanugine, viuatque halitu tantum, & odore, quem naribus trahant. Nullum illis cibum, nullum esse potum. Tantum radicum, florumque odores varios siluestrium malorum, quae secum portant longiore itinere, ne desit olfactus. Grauiore paulo odore haud difficulter exanimari. Et ibi scribitur in calidis quibusdam Regionibus, ac plurimo passim odore fragrantibus multos gracili corpore, & imbecillo stomacho, quasi solis odoribus ali. Fortè quoniam ipsa natura loci, tum herbarum, & frugum, atque pomorum succos ferme totos redigit in odores, tum corporum humanorum humores illic resoluit in spiritum. Cum igitur vterque odor videlicet ac spiritus sit vapor quidam, & simile simili nutriatur: Nimirum, & spiritus, & spiritalis homo plurimum odoribus accipit alimentum. Spiritum verò odoribus nutrirum argumento est: quod vinum odore plenum subito spiritum recreat, quem caetera vix tandem possunt reficere, vnde Ouid. 1. de Ponto sic ait:

*Et iam deficiens sic ad tua verba reuixi,
Vt solet infuso vena redire mero.*

Et in confesso est, ex se vinum fomenti plurimum suggerere. ideo Auicena. dictum probatur, cum ait: Corpus quidem dulcedine, Spiritum verò quadam aromaticitate nutrirum. Tria verò spiritus animalis fomenta traduntur praecipua, Aër purus & luminosus. Odorum delectus, & Musice. & idem Caelius eo. lib. 13. c. 22. scribit miram utilitatem suffitionis, & ignes odoratus pestilentiae occurrere. Siquidem cum Aër, quo vitur plurimum, & in quo maxime versamur, non eadem semper sit ratione dispositus, nec idem seruet cōtemperamentum: sed nocturna densat humectatione, & proinde corpus premit & animam tristitiam inferat, veluti nebula circumfusam grauiore. Nam & medicæ artis scientissimi pestilenti affectione grauius grassante ignium crebritate malo occurrant, quod ijs rarefcere credatur aër. Id quod consequitur largius, si odoratiora vrantur ligna. Cuiusmodi est cupressus, iuniperus, picea. Sed & Agrona nobilem medendi scientiam me laudatum ferunt, quod Athenas magna pestilentiae visum infestante, affectorum plerisque salutem intulisset opem, accensis in proximo ignibus.

Nonagesima quinta consid. quod metallorum sit excellentius alio. Et videtur quod metallorum debuisse praeponi lapidibus & lignis: quoniam, vt habetur Esaiæ 60. Deus qui est remunerator in centuplo pro aere promittit Ecclesiae derelictae aurum, pro ferro argentum, pro lignis aes, & pro lapidibus ferrum: Sed hic interferui propter connexitatem ad praecedentia, sed id. verò libr. Erymo. 16. c. 16. dicit septem esse species metallorum.

aurum, scilicet, argentum, electrum, aes, stannum, plumbum, & quod domat omnia ferrum, ex quibus aurum, argentum, vt dicit Luc. de Pen. in rub. de metallarijs & metallis. lib. 11. allegat textum in authen. de consulib. §. hæc itaque. vers. spargere autem. ibi, argentum verò quod mox post aurum preciosissimum fiet. & ibi gloss. in verbo, post aurum, colla. 4. Et de auro & argento fit mentio in pluribus locis in iure. Nam est titulus de auro & argento legato. in infortiato.

Aurum verò quod nascitur & inuenitur in fluuio Phison, qui & Ganges dicitur in Regione terræ Euilath, hoc est, Indiae, est optimum. vt habetur Gen. 2. Quia, vt Plin. scribit lib. 23. c. 4. in prin. Nullum absolutius est aurum, quam inuentum fluminum ramentis, vtpote cursu ipso trituque perpolitum.

Aurum enim octo habet virtutes, quas describit Guilliel. Bened. in repet. c. Rayn. in verbo, duas habens filias. nu. 100. de testamentis. post Ioan. Lud. Viua. de monte regali in suo tracta. de pugna partis sensitiuæ art. de laudib. ac triumphis trium lilliorum Franciæ. q. 3.

Adde, quod etiam aurum denotat sapientiam, vt ait Caelius lib. antiq. lect. 4. c. 24. & argentum rerum naturalium notitiam. Et de his virtutibus vide ante in §. part. in §. 1. consid. vbi scripsi de excellentia armorum seu insigniorum Regum Franciæ, quæ sunt tria lilia aurea in campo azureo, & sufficiat, quod de iure ciuili aurum dicitur preciosissimum metallorum, deinde argentum. vt est text. in authentica. de consulibus, hic ante allegatus. Et de excellentia auri, & eius laudè amplissimè quam per alium videas per Matthæum Vegium in sua elegantissima & iucundissima disputatione, quam fecit de excellentia terræ, solis, & auri, & quod illorum sit excellentius, vbi concludit aurum excellere. dicit tamen Textor in suo cornucopiæ lib. in lit. P. in laude ciuitatis Parisien. Adrianum Imperatorem dixisse plus esse auri in rerum natura, quam reliquorum metallorum. Et quia Plin. amplissimè tractat de metallis, & iam sim tadio affectus ex prolixitate huius operis, te remitto ad eundem Plinium in lib. 33. naturalis historiae, vbi de omnibus scribit, maxime de auro & argento, & eorum excellentijs.

De argento tamen vnum hic non omittam re ferre, quod scribit Textor in loco ante citato. in verbo, aurum. quod in Augustudunorum, seu He duorum dioecesi pagus est Chitriacum nomine, frequentibus argentifodinis clarus, cuius rei testis est (vt ait) non auritus, sed oculatus. Cum in Corbignaco oppido (quod vnico milliari tantum distat) primaliterarum biberet rudimenta, iuit ibi lusum & spaciatum (vidit loca, in quibus est non parua fossarum multitudo.) Ego etiam accepi in dicto oppido prima literarum principia circa annum domini 1433. & tunc fuerunt inuentæ illæ argenti-

argentifodinae, & pluries causa recreationis me contuli ad dicta loca cum dominis Iacobo & Germano Perreaul socijs meis, de quibus etiam memoratur Textor: sed tunc eramus iuuenes, & etiam nobiscum aderant collegæ nobiles viri, domini Iac. & Claudius de Môte acuto fratres, sub ferula magistri Vincentij Gaigandi, qui fuit Gymnastarcha antecessor illius Verurelli, quem Textor dicit suo tempore fuisse præceptorem seu rectorem scholarum dicti oppidi Corbigniaci, vulgò San. Leonardi nūcupati, quæ pro certo loca (teste Textore) si haberet Italia, magis tumesceret, ac superbiret, quam sua Cerere gloriatur Sicilia.

Nonagesima sexta consid. sit de excellentia aliorum vestium, vt dicitur Exod. 28. & ad ornatum hominis. & vt dicit Luc. de Pen. in l. 2. C. de vestib. oloberis. lib. 11. licet scientia præclarissima sit in viro, nullus tamen sibi apud vulgus & optimates indoctos defertur honor sine vestium ornamento. iuxta illud:

*Vir bene vestitus pro vestibus esse peritus
Credatur à mille, quamuis idiotus sit ille.*

Si careas veste, nec sis vestitus honeste,

Nullus es laudis, quamuis sis omne quod audis.

Et non solum vestis est ornatum hominis, sed etiam est necessaria ad vitam, vnde habetur Ecclesiastici 29. Initium necessariae rei vitæ hominum est aqua, & panis, & vestimentum protegens turpitudinem. Vnde vestis, vidualia, & requies equipollent. l. si. §. 1. C. de his qui ad Ecclesias confugiunt. Et paria sunt aliquem esse in vin. ulis & sine vestibus, vt in publicum nudus exeat, aut exire cogatur. l. in eadem. §. 1. cum ibi notatis, in glo. vltima. ff. ex quibus causis maiores. Ex quo optimè trahitur in argumentum, quod sicut non possunt pro executione sententiæ capi ferri aratorij, boues, & instrumenta aratoria. l. executores. Co. quæ res pignori obligari possunt, vel non, vt dixi in præcedenti par. in §. 33. consid. Ita nec etiam vestimenta, ne alias videatur ipse debitor quodammodo in vinculis pro debito poni, quod non licet. l. ob as. C. de exacto. tributorum. lib. 10. l. 2. & vt dicit Lucas in rub. de militari veste. libr. 12. Hoc est verum in vestibus necessarijs, secus in his, quæ sunt ad ornatum & delectationem, vt enim ait Tullius lib. de oratore: Vestis depellendi frigoris causa primo reperta fuit, postea ad ornatum & corporis dignitatem haberi coepta est & vide quæ dicta sunt ante in secunda par. in §. 32. consid. & in 7. par. & in 44. considerat. Et quia ante ista parte scripsi de pluribus rebus necessarijs ad vitam hominis iuxta ordinem positum in dicto loco Ecclesiastici 29. Sequitur & restat nunc dicere de vestibus, quæ etiam sunt necessariae, vt dictum est. Et pro intellectu huius plura sunt genera vestium, vt scribit Caelius li. antiqua. lectio. 19. ca. 10. vbi ponit plura (quæ Graecis vocabulis appellantur) Textor verò clari-

us nomina vestium exprimit in sua officina, in ca. vestimentorum genera. vbi 140. vestimentorum genera, vel circa declarat, & plura laudat quæ dicit excellentia. vt de Abolla veste tragica, & grauium personarum, qua utebantur externi Reges. erat enim magni splendoris & precij.

Et de pluribus vestibus per Textorem declaratis, etiam meminit & scribit Lucas de Pen. in l. vnica. col. 3. C. nulli licere in frenis & equestrib. lib. 11. vbi ait, Quod saccus est vestis poenitentium. & etiam Cilicium. c. in capite. 50. d. Er stola dicitur cappa, vel superpellicium. c. nullus. 21. q. 4. dicitur autem stola à stolon, quod est longum & secundum Archid. & vulgò cotta fortè dicitur. Et talis vocatur aliàs vestis talaris, id est, talos cooperiens. c. pē. 23. d. & ibi Archi. & c. Episcopi. 21. q. 4. & est tunica, qua matronæ utebantur.

Et teste eodem Luca in d. l. vnica. Pallium est vestis preciosa, & birrus vestis vilis, c. si quis viro- rum. 30. d. de quo Pallio fit etiam mentio in l. itē quæritur. §. si fullo. & in l. in stratum. in si. ff. locati. & dicit Textor in dicto loco, quod vestimentum erat Græcis peculiare, & erat vestimentum Philosophicum.

De Penula etiam ibi facit mentionem Luc. & secundum eum est vestis vilis. l. Labeo. in medio. ff. de suppellectili legata. & est, vt ait gl. in l. pe. ff. de præscriptis verbis. genus vestis. & de ea notatur in c. si in adiutorium. 10. d. & ibi Archi. & Text. in loco ante dicto.

Est etiam vestis scenica, & citharædica. de quibus in l. vestis. ff. de verb. sign. & scenica & funebris, de quibus in l. sed & si quod. §. 2. ff. de vstr. de quibus non meminit Text. Item est vestis ancillararis, meretricia, & matronalis, quæ vocantur habitus. l. item apud. §. si quis virgines. ff. de iniurijs. de quibus non meminit Textor.

Item est vestis Interpolia, id est, vsitata, vt in l. Labeo. la. 2. ff. de contrahen. emptio.

De vestibus Sacerdotalibus vide Exodi 28. & ante in 1. par. in §. 38. consid. in §. concl.

Item Paludamentum est vestis consularis, qua utebatur Rex vel Imperator ad ostendendum bellum in proximo esse futurum, vt refert Lucas ibi, & autore Textore, Paludamentum hodie Cottam armorum vocamus, secundum Budæum in l. 1. §. 1. ff. de positi. Et dixi in d. 38. consider. in 7. conclusione.

Item prætexta est genus vestis, qua utebantur pueri nobiliores Romani, vt notatur in §. 1. in glo. prætextatum inst. de iniurijs. & l. 3. §. pen. ff. de liberis exhibendis. & de his & pluribus alijs, de quibus meminit Text. scribitur in l. vestis. ff. de auro & argento legato.

Item chlamis vestis est militaris facit text. in l. fortissimis. Co. de militari veste. lib. 12. & in cap. si quis post. l. 1. d. & vulgò mantellus dicitur, seu cappa. dixi in d. 38. consider. in 8. conclusio. Et videtur hodie

hodie esse dignior vestis. Cum in Rege per eam Regia potestas designatur, ut est tex. in c. plerunq. §. hos etiam. vers. item per Saulem 2. q. 7. & in ca. ut cognouerunt. vers. quomodo etiam charitatē non habebat, qui quarenti animam & c. de pœn. d. 2. de quibus Luc. in d. l. fortissimis (ubi tamen est corruptus in aliquibus allegationibus à me emendatis.) Et ibi dicit, secundum diuersitatem personarum vestes esse distinguendas. c. adeo. 23. q. 5. ca. fi. 4. d. & 21. q. 4. in summa. l. sed si accepto. ff. de iure fisci. Et qualis vestis, talia corde gerit, ca. accepti post de pœnitentia, d. 4. ut cultui vestiu actionis quoque ornamenta conueniant. c. rationis or do. c. diff.

De Toga etiam fit mentio in d. l. sed si. accepto. ff. de iure fisci. qua olim soli Romani utebantur. & de ea per Textor. nu. 129. Et toga vestis dicitur longa, quæ honorabilior est quàm breuis, ut dicit Iacobus Rebuffi in d. l. C. de vestibus oloberis. lib. 11. Hinc quia Aduocati longas vestes deferunt, Togatati dicuntur. si quis de togatis. & l. ne quis. Co. de Aduocatis diuersorum iudiciorum.

Et quomodo Phryges inuenerunt vestes ac facere. Et aurum in eis intexere inuenit Attalus rex Pergami in Asia. Et colores diuersos intexere Babylon celebrauit. Plurimis licijs texere (quæ polymita appellant) Alexandria instituit, Scutulis diuidere Gallia. author Plin. lib. 8. c. 48. Vestimento rum sunt omnia lanæ, vel lineæ, vel sericeæ, vel bombicina. Omnia item, aut virilia, aut puerilia, aut muliebria, aut communia. ut in l. vestis. de auro & argento lega.

Fuerunt & priuatæ quorundam vestes: Adam & Eua priuquam peccassent, debebant nudi: post peccatum texere folijs verenda. crudis pellibus iu meros amicti, ut scribitur Gene. 3. & dixi alibi in præcedenti parte. Ioannes Bapt. in eremo utebatur veste Camelorum setis contexta, scorteaque cingebat zona. Vnica fuit Christo vestis inconfutis, quæ nullo vsu detrita est: de qua dicitur Ioan. 19. Erat autem tunica inconfutis desuper contexta per totum. Pallium Bartholomæi per annos viginti, neque sordes vllas, neque vetustatem sensit. Iacobus Apostolus (qui à corporis similitudine frater Christi dictus est) lineo utebatur amiculo. Paulus primus eremita vestem habuit palma ceis contextam folijs. Mortui exuuias induit Antonius Abbas diebus solùm Festis. Maria Aegyptia consumptis vestibus nuda egit in eremo. & amplè de pluribus generibus vestimentorum scribit Textor in d. c. vestimentorum genera. & in ca. seq. vestes gētium proprias describit, cum ait: Pallium, Gabinium, Cassica Græcorum, Toga & prætexta Romanorum, Mistruga Sardorū, Bracæ & Bardocuculus Gallorum, Rhenones Germanorum, Aulea Britannorum, Strigium Hispanorum, Arisineum, Tyara, Cādys & Capiris Persarū, Cortheus Massiliensium, Myoton Armeniorum,

Dalmatica Dalmatarum, Peplum Troadum, & Cannaces Babyloniorum, & in c. seq. vestes quasdam memorabiles enumerat, s. vestem Antisthenis Sybaritæ, quæ vestem elaborauit, in qua variæ Deorum effigies erant depictæ. Hæc quotannis in Liciniæ Iunonis templo suspendi miraculi causa solebat. Athenienses magno precio eandem sibi compararunt.

Lollia Paulina tunicam habuit ex margaritis æstimatam quadringentis sestertijs.

Tarquinius Priscus aurea triumphauit tunica, testis Verrius apud Plinium.

Habuit Nero triclinaria Babylonica 400. mill. lib. empta. Hoc est, mappas & lectos triclinarios. Sylofen vestem habuit, quam cum Dario Hytstapisis filio dono dedisset, totam ab eo, & vrbem & insulam Samiorum in hostimentum muneris accepit, hoc est, æquamentum seu compensationē. Author Valerius de gratitudine.

Saxo grammaticus scribit Frontoni cuidam vestem fuisse, qua circummactus, nullo telorum acumine lædi poterat.

Et mirum est quod referam. Nam vidi Mediolani Matronam, quæ singulis diebus anni nonam & diuersam vestem induēbat, & sic 365. vestes habebat.

Vestes digniores & excellentiores testimonio Iuriconsultorum sunt illæ, quæ dicuntur oloberæ, auratæ, paraguaydæ, sericeæ, & murice tinctæ. Cum tales sint Principum, & prohibentur deferri à priuatis. l. 2. 3. & 4. C. de vestibus oloberis & auratis. lib. 11. Nisi ex concessione illius quibusdam ei ministratibus permittitur sit, ut ornatiores sint coram Principe, ut dicit Ioan. de Platea in d. leg. 2. post text. & glo. Si tamen vestes prohibitas eis deferre concesserit, potest auferre cum recedunt, ut refert ibi Luc. de Pen. argumento l. id vestimentum. ff. de peculio.

Et dicitur vestis olobera, vestis texta tota de optimo auro, quod in vulgari dicitur aurum foliatum, seu friliatum, & in iure obriziatum, ut in l. fi. C. de veteris numismatis potestate. eo. lib. 11. dicta ab olon, quod est totum, & beris, quod est aurum. Deaurata verò vestis est etiam totaliter de auro, sed non de foliato, sed alio modo deaurata, ut recamata vestis teste Io. de Pla. Paraguayda est vestis deaurata solum in gaydis, hoc est, fimbrijs. Paraganda, (ut aliqui dicunt) est ornamentum Pallij, vel vestis, quod vulgo friseum dicitur, & propriè apud nos vestis est ex serico alicuius coloris, in quo mixtum est in tinctura aurum, ut videm⁹ hodie de pannis velutis, seu ex serico, in quibus sunt aliqua signa mixta ex auro. Vestis verò tincta murice est sine auro: sed tincta colore muricis, vel cochilij, qui color preciosus est, ut aurum. d. l. 3. & 4. C. de vesti. oloberis. Et sunt Murices pisces, qui appellantur conchæ marinæ, alio nomine conchilia dicuntur, & si ferro præcendantur lachrymas purpu-

purpurei coloris emittunt, ex quo colore tingitur purpura, & est tincta valde preciosa: qua sol⁹ Princeps uti debet, & nullus alius, ut dicit Io. de Pla. in l. si quis nauiculam. C. de mutilegulis. lib. 11. & ibi Bar. dicit idem esse de tinctis alijs, qui illi assimilantur, ut est color qui fit de grano, seu cocco, qui si panno lanæ apponatur, Scarlata in vulgari nostro appellatur. Et sic de iure non licet priuato talia vestimenta deferre, absque licentia Principis. Cum sint Principibus reseruata, ut dictum est. Et tales vestes ex huiusmodi coloribus tinctæ dicuntur purpuræ, ex quo sunt ad decorem dignitatis Regalis. Cum, ut dicit Lucas de Penna in d. leg. 4. sed sunt insignia, quibus excellentia regalis ordinis ostenditur, & Sacramentum iustum figuratur, puta annulus, per quem designatur fides, Armilla per quam bona operatio. Sceptrum quo iustitia, Gladius quo vindicta. Purpura per quam reuerentia, & Diadema per quod gloria.

Lazarus Baysius in sua repet. dictæ l. vestis. ff. de auro & argento legato. scribit plures vestes excellentes, ut de toga picta, tunica, prætexta, & alijs. cap. 2. 3. & 10. & in cap. 7. ponit de vestibus aureis, maxime de paludamento auro. de quo antè dixi: sed Lazarus videre poteris in locis antè citatis, & in cap. 11. vbi amplè. Inter alias vestes triumphatiliū reperitur toga picta, & palmata tunica, ut Linius in 10. sēcti belli Punici docet his verbis. ibi: Massinissam primum Regem appellatum, eximijque ornatum laudibus, aurea corona, aurea patra, sella Curuli eburnæ, & scipione eburneo. toga picta, & palmata tunica donat. Addit vobis honorem, neque magnificentius quicquam Triumpho apud Romanos, neque triumphantibus ampliore in eo ornatus esse. quibus verbis annumerantur, quibus ornabantur Triumphantes, ut declarat Lazarus in dicto capit. 10. ante finem.

Et quia hinc ante dictum est, Omnia vestimenta esse, aut ex lanæ, lino, serico, aut bombicine, De singulis aliquid dicendum est. Et primò de lanæ, quæ dicitur prius vellus, quoniam prius lanæ ante contexturam vsu vellentur, ut habetur in d. l. 3. Cod. de vestibus oloberis. Et quid veniat appellatione lanæ. vide in l. si cui. §. lanæ. & §. 1. vbi Alber. & §. 3. & l. lana in prin. ff. de leg. 3. Et an veniat sericum. l. 1. C. quæ res vendi non possunt. Sed ad rem, plures sunt lanæ alijs præstantiores autore Textore. Nam Mileses Asia: fuit ciuitas, præstantia lanarum (quæ ibidem inficiebantur) memorabilis. Virg. libr. 3. Georgicorum.

Quamuis Milesia magno

Vellera murentur Tyrios imitata colores.

Et lib. 4.

Eam circum Milesia vellera Nympha
Carpebant.

In Canusio Apuliæ oppido, & Caledonia, seu Britannia fuit eximia lanarum bonitas.

Lingonicas lanas probat Martialis libro 2. dicens:

Lingonicis agendum tumeat tibi culcitra lanis.

Et etiam hodie in dioecesi Lingonenfi maxime in territorio Montis, vulgò *la montagna*. abundant optima lanæ, quibus lanificant & Campani, & Trecentenses, & Parisienses, & sunt excellentissima, quibus proxima sunt lanæ illius nostræ Prouinciæ; quæ vulgò Alcerum dicitur. Etiam in Gallia reperiuntur lanæ Bituricensis, quæ in nihilo discrepant, nec sunt inferiores ab Anglicanis.

Luceria vetus fuit Dauniorum oppidum, eius lanas probat Horat. lib. 3. carminium:

Te lanæ prope nobilem tonsæ Luceriam,
Non citharæ decens.

Plin. li. 26. commendat Galaticas, Tarentinas, Atticas, & Milesias, & lib. 8. de lanis, & ouibus loquens. Hispania, inquit, nigri velleris præcipuas habet Pollentia iuxta Alpes, Canusina rutili, quas Erythreas vocant. Item Betica, ut Canusium, suluas Tarentum. Et de his etiam meminit Lazarus in d. repetitio. leg. vestis cap. 2. in princip. vbi, & lanarum colores natiui ab eo memorantur quatuor præcipui: Albus in Apulia nobilis, ut ait Martialis:

Velleribus primis Apulia, Parma secundis:
Nobilis Alinum, tertia laudat opus.

Niger in Hisp. Pollentia, ut dixi: Rutilus, qui & à Martiale ruffus: Fuluus, & lana puliginis Taræ. Et de his coloribus, & alijs antè ista parte, in 97. consideratione.

De lanis verò & excellentia illorum videndum est, & mirabilia de lino scribit Plin. libr. 19. capit. 1. Sed prius scitu dignum est, quid lini appellatione veniat: pro quo recurre ad textum Iuris in lege si cui lana. §. linum. ff. de leg. 3. & ut scribit Textor, abundat Aegyptus lino tenuissimo. vnde Silius libro 3.

Et Pelusiaco filum componere lino.

Argumentum maximæ tenuitatis est, quod singula fila 365. filis constare dicuntur. cuiusmodi vifa sunt in Thorace Amasi Regis, qui Rhodi viscebatur, autore Plinio.

Aethiops, & Indi ex malis, Arabes ex cucurbitis, Asiatici ex genista lina demerunt. Est & sua gloria Cumanò in Campania, quo ad piscium capturam vtuntur eius vrbis incolæ.

Carbasinum linum apud Tarraconem reperiuntur, ex quo nautica vela conficiuntur, ex quo & Carbasus nomen habet.

Nascitur linum in desertis India: apud Cary-

FFF stum

sum Insulam tanta bonitate, & excellentia, vt mar-
garitarū adæquet precium. Serabis vrbs Hispanie
agrū habet nomine Spartariū a Sparto lini ge-
nere. Pli. quoq; scribit citiorem Hispaniam ha-
bere splendorem lini præcipuum.

Nos verò Hedui lina habemus excellentissima,
quæ ad nos vehuntur à Regione Parisiana, ex qui-
bus sunt telæ subtilissima, & splendidissima in
hac ciuitate, & quæ sunt magnæ æstimationis, o-
portunoque precio venduntur, & in his multum va-
cant mulieres nostræ ciuitatis, cuiuscunque ordi-
nis sint, vt norunt Lugdunen. quanta abundantia
huiusmodi telarum ex nostra ciuitate singulis an-
nis ad eos deferatur. Et inter telas Gallicæ laudan-
tur telæ huius nostræ ciuitatis. Etiam laudatur
preçiosissimum telæ genus Rhemensè, commu-
nicata alijs quoque Galliarum populis texturæ
gloria. Antonijs telam commendat Persicam,
dum ait:

Laudes Achaemias orientis gloria telas,

Molle aurum palis Græcia texe iuis.

Commendatur Aegyptia ob præcipuam lini
bonitatem, vt dixi, vel quod multis licijs (quæ
polymita dicuntur) texere docuerint. Lucanus.
lib. 10.

Vt mos est Pharijs miscendi licia telis.

Silius lib. 14.

*Quæ radio calat Babylon, vel murice picto,
Lata Tyros, quæq; Cætalictis variata per artem,
Auleis scribuntur acu, aut Memphis de tela.*

Serabis, vt dixi, vrbs Hispaniæ tela claruit.

Silius lib. 3.

*Atque altrix celsa mittebat Serabis arce,
Serabis, & telas Arabum spreuisse superbas,
Et Pelusiaco filum componere Nilo.*

Vt declarat Tex. in d. Cornucopiæ lib. in verb.
tela. De serico verò dicit Luc. de Pen. in d. 1. 3. C. de
vestibus oloberis, quod sericum dicitur, quia Se-
res populi Asiæ Scythicæ primi miserūt. vermicu-
li enim ibi nasci perhibentur, à quib. nasci circuin
arbores sila dicuntur tenuissima. Virg.

Vellerat, vt folijs depectant renua Seres.

Et Sidonius:

Affyrus gemmas, Ser vellerat, thura Sabæus.

Et hic vermis bombyx dicitur. Et solent mulie-
res huius ciuitatis habere tales vermes in domib.
quos ab initio veris enutrient, primò ex paruis
lactucis, deinde folijs mori, vti nutrimētò potius
eis conuenienti. Et in illis est mirabile argumen-
tum resurrectionis, cum etsi moriantur, tamen
ex semetipsis iterum renascuntur. Nam cum ad
longitudinem competentem deuenierint, & ad
albedinem conspicuam, tanquam saturati, ampli-
us non comedunt, sed ore filum emittunt, quo
se inuoluunt, & satis breui tempore tollendum est
ab eis aqua persusum, aliàs comedunt, & rodunt,
donec fecerint foramē, vt exire possint. Serico re-
moro, reperitur vermis corrugatus, & aliquor dies

non se mouet, deinde pellem emittit rugosam, &
apparet papilio, cōeunt simul, mas moritur, pari-
ter & scemella: sed prius emittit parua grana ad mo-
dum sinapis super folijs papiri ad hæc extensis, quæ
solent reseruari in loco frigido, & cum instat ver-
incipitque calefcere, emittunt in loco destina-
to paruos vermes, qui modo prius declarato tunc
nutriuntur, & ita bombyx regeneratur ex suo se-
mine, & noui hæc experimenta. cum mea cōiunx,
& filia singulis annis huiusmodi vermes educant,
ex quibus habent sericum, quod mixtum cum li-
no tenuissimo faciunt texere mappas & mantilia
multum excellentissima, linum quippe orditur,
sericum verò textitur. Vel bombyx dici potest au-
tore Textore, subtilissima tela, quam eiusdem no-
minis vermes in India conficiunt arancarum mo-
re. Reperitur autem apud Orōtem fluuium iuxta
Antiochiam laudatissima.

Plin. laudat bombycem Assyriam, qua viri fœ-
minis cesserunt, cum viros etiam nō pūderet has
vestes induere propter onera actiua. Intantum (si
quit ille) à lorica gestanda discesserunt mores, vt
oneri sint vestes.

Arabia, quam ab omnium deliciarum vbertate
felicem vocamus, bombyce quoque abundat,
Propert. lib. 11.

Nec si que Arabico luceat bombyce puella.

Hinc bombycinæ vestes vocantur mollissima.

Iuuenalis:

Cuius delicias & panniculus bombycinus vrit.

Italia etiam abundat optima bombyce, qua
Florentini, Veneti, Genueses, Mediolan. & Bri-
xiani optima & laudabilia conficiunt serica, vt vi-
di aliàs, cum assiderem Capitaneo iustitiæ Medio-
lani, & etiam Bononienfes, & habent magnas ro-
ras multum singulares ad extrahendum filum ex
glomo, & quib. netur.

In Gallia etiam est prouincia Turonensis, quæ
huiusmodi bombyce abundat, & ibi texuntur te-
læ serica. Et de his etiam scripsit Lazarus Bayfi in
d. repet. l. vestis ff. de auro & argento legato. c. 5. &
6. vbi multa ex prædictis ponit, quæ ab ante allega-
tis excerptis.

Nonagesima septima consideratione tracta-
tur de paruis rebus, quæ non sunt spernendæ,
imò etiam extollendæ. Multæ enim sunt res pa-
ui corporis, quæ rebus magnis proculdubio ante-
ponuntur, vt ait Beroaldus in oratione sua habi-
ta in enarratione Persij Poætæ Satyrici. hoc in pri-
mis gemmæ lapillique testantur. Quid enim est
minutius Carbunculis? Quid breuius Adaman-
te? Quid Hyacintho magis pusillum? Et nihil ta-
men his nobilius, præciosiusue reperitur. Scribit
enim Homerus Tydeum paruo fuisse corpuscu-
lo, in quo tamen anima esset maxima, & vires
amplissima. vnde decenter in Priapeis scriptum
est:

Vitior

Vitior Tides qui si quid credit Homero,

Ingenio pugna, corpore parvus erat.

Et à Papinio veridicè scribitur:

Maior in exiguo regnabat corpore virtus.

Et Xantippus Lacedæmonius, qui breui statu-
ra erat, ita laudatur à Sillio:

Exiguus vigor admirabile membris

Vindus, & magnos nifu qui vinceret artus.

Et vt inquit Beroaldus, licet curiosissimè cir-
cumspexerit, & diligentissimè pensauerit, om-
nes ferè res mundi magis virtute quàm magni-
tudine æstimandæ sunt. Nec quærendum est, quã
tus sit quisque, sed qualis: neque quam procerus,
sed quam probus, discretus, prouidus, & magnani-
mus. Accedit historia quam refert Baptistia Fulgo-
sus in sua collectanea de dictis factisque memora-
bilibus. lib. 3. c. de suis ipsius confidentia, vbi ait: Egda-
rus Rex Britannorum, cum Reges omnes, qui ei
parebant, in conuiuium adhibuisset, eique esset
relatum Rinandum Scotorum Regem, cum eum
statura pusillum in spexisset cum alijs, dixisse non
mediocriter se mirari, quod ipse alijque Reges vi-
ri fortes proceroque corpore, tam paruo homini
subiectos se esse faterentur. Nulla propterea dicta,
venatum dedaxit eum, dataque opera, vt solus cū
eo ab alijs separatus esset, Rinando alterum è duo-
bus gladijs, quos secum tulerat, obtulit, dixitque
fortitudinis eius periculum facere velle, vt sciret
an verbis in eo facta responderent. Quare Rinad.
vehementer tentus, erroris veniam petens, tan-
dem eam impetravit, cum Egdarus generoso fa-
cto, singularique virtutis suæ fiducia ostendisset,
virtute se & non sorte electum regnare, ci vt hoc
experiri posset, potestatis facta. Hinc dicit Bar. in l.
1. ff. de iurisdictione omnium iud. quare est, quod
Iureconsultus non dicit, quod officium ius dicen-
tis sit longissimum, & non latissimum: quia sapi-
entia non consistit in longitudine, & raro longus
inuenitur sapiens, quod non placuit Cyno, cum
esset longæ & grandis stature, & in ore vulgi est: mi-
ror magis magnos sapientes. Legitur Prover. 20.
ante finem: Quatuor sunt minima terræ, & ipsa
sunt sapientiora Sapientibus. Fornicæ, populus
infimus, qui præparat in messe cibum suum. Le-
pusculus, plebs inualida, qui collocat in petra cu-
bile suum. Regem locusta non habet, & egreditur
vniuersa per turmas suas. Stello manibus nititur,
& moratur in adibus Regis. Et dicit Luc. de Pen.
in l. chartulas. in prin. C. de conueniendis fisci de-
bitoribus. lib. 10. quod breues dicuntur cauti, id
est, cum cautela scripti, raro tamē vidi breues hu-
miles. Et vt ait Beroaldus loco antedicto, nunquã
quis laudauit librum ob id tantummodo, quod
magnus foret ac copiosus, nec orationem quis vn-
quam duxit iuculentam, propterea quod copiosa
esset aut verbosa, & enormis: nec quis Poëma ob
magnitudinem vnquam celebrauit: Imò contra
laudatur libelli, qui sunt disertis, eruditis, & doctis

simi compositi, eosq; absq; dubio anteposimus
maximis voluminibus, in quibus nulla sit erudi-
tio, vt de Persio ait, qui quanto minor est, tanto
elegantior est: quanto minus habet ponderis, tan-
to plus habet autoritatis.

Vnde Martialis ait:

Sapius in libro memoratur Persius vno,

Quàm leuis in tota Marsus Amazonide.

Et de eodem Quintil. dixit: Multum & verè glo-
riæ quamuis vno libro Persius meruit.

Et plures res modicæ & paruæ à pluribus lauda-
tæ fuerunt, & plures de modicis rebus opera scri-
pserunt. vt Synesius Cyrenensis de laudibus Cal-
uitij scripsit. Dion cognomento Chrysof. librum
de Gomæ laudibus, & multi alijs de paruis rebus
scripserunt, quos numer. 28. ponit Textor in sua
ost. c. qui de modicis rebus opera scripserunt. Sed
Cælius lib. anti. lect. 9. c. 56. taxare videtur ex senten-
tia Platonis homines plerisque, qui solent interdū
nimis quàm leuiculis rebus stulte operam impen-
dere seriam.

Nonagesima octaua confide. erit de Plaustris
sibi obuiantibus multis modis, & inuicem
inter se repugnantibus, cui est credendum in re-
trocedendo vel dando locum, & aliàs: & ista habet
magnam sequelam. Nam data paritate, Pedester
debet dare locum equestri, Quoniam facilius mo-
uetur Pedester, nisi esset in loco vbi facilius eque-
ster transiret, puta si in loco arcto, & parua via, &
esset retrocedendum in aqua, aut luto, aptius &
commodius est tunc, quod equester deferat pede-
stri. Cum non sit sibi incommodi transire per a-
quam, quod esset pedestri. Itē equester debet de-
ferre quadrigæ, cū facilius deferat, & retrocedat.
Et quadriga currui, quia vt plurimum quadriga
facilius & potius se voluit, quam currus, & ita de
huiusmodi. Intellige tamen semper (vt dixi) data
paritate. Etiam non oneratus deferre debet oner-
ato, hac ratione: quia facilius retrocedere potest,
& vtilius & honestius est sic fieri: & sit scriptum ab
Apostolo ad Galat. 6. Alter alterius onera portate,
vt vtilitas vniuscuiusque considerat, quæ mul-
tum attendenda est: Quoniam licet omnia subij-
ciantur legibus, ita quod etiam Principes secundū
leges viuere debent, vt l. digna vox. C. de leg. Tamē
vtilitati omnia parent & etiam leges, vt dicit Va-
lerius Maximus lib. 3. tit. de fiducia sui. c. sicur & il-
lud, ibi, legem vtilitati cedere coegit.

Si verò duo plaustra sibi obuauerint in aliquo
vico, vterque habet ius: & tantum vnum, quæcum
alter, vt dicit gl. in l. 2. §. 1. ff. ne quid in loco publi-
co vel itinere fiat. si tamen vnus præueniat siue
præoccupet locum intrando primo in via, potest
acclamare primo, & hoc cauti alius retrocedere
debet, quia posuit se in necessitate, cum videret
alium, vt dicit d. gloss. magna ibi, & Bart. Aliàs, vt
dicit gloss. est locus gratificationi. arg. l. ff. de re-
ligiosis & sumptibus funerum. vel forti. arg. l. c. in
tribus.

tribus. ff. de iudicij. Ita etiam dicit Bald. & post eum Sali. in l. per agrum. Co. de feruit. & aqua. Et idem Bar. in l. quo minus. in 5. q. ff. de fluminibus. Angelus etiam in l. fluminum. per illū tex. in prin. ff. de damno infecto. dicit, quod illi deferendum est, qui primò incepit in via venire. Et cum ante dictum est, quod est locus forti, an per hoc videatur fors præmissa? dic quod non, vt amplè notatur per do. meum lafonem in l. si duobus. C. communia. de legatis. & Fely. in cap. capitulum sanctæ Crucis. in fin. extra de rescriptis. vbi ponit de concursu duorum simul impetrantium, qui illorum præferatur: & de clausula, anteferri, quæ solet apponi per summos Pontifices in gratijs expectatiuis: quia aliàs literæ priores in data præferentur: vt ibi amplè per eum declaratur, in alijs locis in dict. cap. allegatis. Et quomodo etiam quandoque fors laudatur, scribit Lucas de Penna in leg. 2. Cod. quando & quibus quarta pars deberur. libro 10.

Et etiam scribit Fely. in eo loco de duabus collationibus eadem die factis per Papam de eodem beneficio, vel à Papa seu eius legato & ordinario secundum c. si à sede, de præben. in 6. vel ab Episcopo & eius ordinario. Sed vnum dicit singulare do. meus laf. in leg. 1. in 2. & 3. col. ff. sol. matr. quod instrumentum habens magis determinatum tempus, præferatur alteri. Ideo si in collatione facta per ordinarium sit apposta hora: In collatione verò facta per Papam, aut eius legatum non sit apposta hora, præferenda est collatio ordinaria, quia continet magis determinatum tempus: & ibi in dictis locis videri potest de duobus instrumentis eodem die confectis, quod illorum sit præferendum.

Et idem Fely. in d. c. capitulum. col. 17. ponit de duobus ad brabium pariter peruenientibus, & de duobus castrum intrantibus, stante statuto, quod qui primò intrauerit, habeat tale præmium: & de duobus simul eodem tempore natis, quis dicatur primogenitus. Et de duobus simul morientibus. & de duobus simul pacem frangentibus. Et sic quando est quæstio de concursu in casu, in quo concursus est dubius, & dubitatur quis præcedere debeat, vide Fely. in dicto loco. Quando verò sunt tres simul incedentes, vnus præcedere debet, & nō duo simul: quia communiter dicitur: quando tres incedunt, vnus præcedere debet.

Nonagelimanona confid. huius partis erit de prioritare temporis, videlicet, An qui prior est tempore, potior sit in iure. de qua amplè declarat Dynus & Ioan. Andr. in regula iuris. qui prior est tempore. de reg. iur. in 6. notatur in le. quoties vtriusque. ff. cod. titu. de reg. iur. Et in hac materia dico, quod illa prioritas datæ operatur in multis casibus.

Operatur enim primò in hypotheca, ita quod qui prior est tempore, potior est in iure. le. potior.

& l. creditor. ff. qui potiores in pignore habentur. & l. si fundum. C. eod.

Quod extendit primò, nō solum habere locum in hypotheca expressa, sed etiam in tacita: vnde sicut habens expressam hypothecam anteriorem præferatur posterioribus creditoribus habentibus tacitam vel expressam, ita etiam habens tacitam hypothecam anteriorem realiter præferatur posterioribus creditoribus, nō solum habentibus tacitam, sed etiam expressam: ita tenet Dynus in dicta regula iuris, qui prior. per l. 1. §. & vt plenius. C. de rei vxoria actione. & ibi hoc etiam sentit gloss. pro qua etiam opinione facit tex. in leg. 1. Cod. de precario. Nam rex. ibi loquitur de tacita hypotheca, & tamen ibi dicit, quod transit res in alij cum onere suæ obligationis. Facit in lege, vsucapio. & lege, pignori. C. de remissio. pigno. & l. si debitor. C. de distract. pignori. & l. 1. in si. C. debitorem venditionem pignorum nō debere, & lege, debitorem. C. de pignori. & lege, si quidem. Co. de donationibus inter virum & vxorem. & lege, si prædium. C. de cuiuslibet. Per quos tex. ita tenet Maria Sozi. in suo tractatu oblationum. lib. 12. Licet Bar. in l. 1. C. de priui. donis. versu. quare primò. videatur tenere contrarium. Sed vide dominum meum lafonem in §. item Seruiana. nu. 7. cum duob. sequentibus. in situ. de actionibus. vbi etiam ponit post Angelum ibi, in quibus casibus consistat tacita hypotheca.

Secundò extendit, quod non solum habet locum prædicta Regula in bonis iam quæsitis tempore hypothecæ, sed etiam habet locum in bonis post hypothecam quæsitis, vt dicit Bar. in le. si is qui. col. vlt. versu. vltimò quæro. ff. de iure fisci. singulariter Bald. in lege, hacedi. §. his illud versu. ibi, vt si qs. C. de secund. nup. & idem Bar. in consi. suo incip. Florētinus quidam doct. idem Bal. consi. suo 364. in 5. par. consil. & est casus in l. si. ff. qui potiores in pignore habentur.

Tertio extendit, vt non solum procedat si habeat ius ab illo qui præterdit ius in re secundo, sed etiam si habeat ius solum à re: quoniam ex tempore præferatur secundo præterdenti ab eodem ius in re. tex. est & ibi Bal. in l. 3. cum ex causa. ff. qui potiores in pignore habentur.

Quartò extendit, etiam habere locum in guarantee, quoniam etiam licet ipsa principalis prior tempore sit potior alijs, ita etiam guarantee, quæ est in ipso contractu secundum Bar. in l. cum vnus. in si. princi. ff. de bonis autorita. iudicij possidendis. & in l. si & iure. ff. qui potiores in pignore habentur. Ang. in l. si. C. eod.

Quintò extendit, vt non solum habeat locum in principali, sed etiam in accessorijs. facit tex. in leg. potior. §. si. de futura. ff. qui potiores in pignore habentur. & quod accessorium sequitur naturam sui principalis, facit regula principalis, de

de qua in regula accessorium: de regulis iur. in 6. ibi per Dynum.

Sextò, extendit etiam habere locum in hypotheca generali, quæ si sit prior tempore, præferatur etiam speciali. tex. & ibi Barto. in lege, generaliter. ff. qui potiores in pignore habentur. & l. si generaliter. C. eo. vbi Bal. Salic. & alij. Ideo dicit Luc. de Pen. in l. prædia. col. 5. versu. 10. inducitur. C. de locatione prædiorum ciuiliū, libr. 11. quod in obligatione generali potior est ille qui primò ad rem peruenit: si verò. ff. de peculio. l. inter eos, in princ. ff. de re iud.

Septimò, extendit etiam habere locum non solum in principali, sed etiam in omnibus aretagijs, quæ hodie sunt loco vsurarum. ita est tex. in l. Lucius. & ibi Bar. ff. qui potiores in pignore habentur. & Bald. in l. si generaliter. C. qui potiores in pignore habentur.

Octauò, extendit etiam si fiat nouatio obligationis cum expressa repetitione pignori, quia, etiam prior in tempore, est potior in iure. l. 3. in prin. & ibi Bart. ff. qui potiores in pignore habentur. clarius dicitur infra versu. 21.

Nonò, extendit habere tantum locum in pignore conuentionali & nō pratorio. Bar. in l. cum vnus. in prin. versu. venio ad secundum. ff. de bonis autoritate iudicij possidendis.

Decimò, extendit etiam in pignore pratorio, si concurrat cum conuentionali. l. 3. & ibi Bart. C. vt in possessionem legatorum. Ludo. Bologninus in l. fundus. ff. de annuis legatis. in interpretationib. & Bal. consilio suo 466. libr. 4. Et quomodo differat pratorium à conuentionali, vide Bar. Bal. Pan. & Alex. in l. 1. ff. de pig. actio. Fel. in c. cum aliquib. in prin. de re iudicata. do. meus lafonem in d. §. item Seruiana. nu. 7. in sit. de act.

Vndecimò, extendit etiam in pignore iudiciali cap. o in causam. iudicati, vt dicit Bar. in l. cū vnus. in fine principij. col. 6. versu. quid in pignore. ff. de bonis auto. iudicij possiden. vbi tenet, quod idem in iudiciali, quod in conuentionali, & in hoc ponit differentiam inter pratorium & iudiciale: & de iudiciali est tex. in l. si & iure. ff. qui potiores in pignore habentur.

Duodecimò, extendit etiam si prior in tempore habeat priuata scripturam cōtra creditorem habentem publicam. Bal. & Ang. in l. scripturas. C. qui potior in pig. habeat. Lanfianchus in c. quoniam contra in pe. col. extra de probationib. dummodo illa scriptura priuata sit munita subscriptione testium, vel probetur per testes, qui fuerint presentes, quando talis debitor scripsit talem scripturam.

Decimotertio, extendit etiam in priuato, qui est prior tempore, quia præferatur Reipub. posteriori. ita est tex. in l. si fundum pignori. C. qui potior in pig. hab. & ideo idem dicendum est in Ecclesia, cum Reipub. & Ecclesia pari passu ambulant. text.

in l. si. C. de sacros. Eccles. faciunt ea quæ dicit do. meus laf. in §. ex maleficijs. col. 9. in sit. de actio. vbi etiam æquiparat Ecclesiam minori & pupillo.

Decimoquartò, extendit etiam in priuato prior tempore qui præferatur fisco. tex. in l. si pignus. ff. qui potiores in pig. habe. & in l. fin. §. fin. ff. eod. & in l. si fundum. C. eod. & Bal. in l. 3. C. de remissio. pigno.

Decimoquintò, extendit etiam si posterior primo possederit rem hypothecatā, dummodo alius habeat anteriorem contractum. quia hoc casu dicitur prior in data. Ita tenet Philippus Francus in consi. suo 126. col. 2. in litera D. in 4. vol. Et sic hoc casu nō habet locum in hypotheca l. quoties. C. de rei vendi. & ibi do. meus laf. in 3. limit. quod intellige verum, quando à non domino datur pignus duobus: sed si à diuersis nō dominis, tunc secus. l. si non dominus. ff. qui potior. in pigno. habeat. dicam infra in 6. limitatione.

Decimo sextò, extendit, vt nō solum habeat locum in principali, sed etiam in re augmentata per alluionem. tex. est clarus in l. si fundus hypothecæ datus sit, deinde alluione maior factus est, totus obligatur. ff. de pign.

Decimo septimò, extendit, quod sicut prior tempore præferatur in hypotheca in re principali, ita etiam in melioramentis, tex. est in d. l. si fundus. §. 2. de pigno. quod intellige verum quando ille qui hypothecauit rem, est ille, qui fecit melioramenta, ita loquitur dictus §. 2. sed si alius fecit melioramenta, fortè alius ad quem res peruenit, non autem ille qui hypothecauit, tunc res non esset obligata cum melioramentis. lege in his C. de prædij & omnibus rebus nauiculariorū lib. 11. & ibi Barr. & cum sequitur Paul. in lege si conuenerit. 2. ff. de pign. actio. do. meus laf. in l. creditor. 1. ff. si cer. pe. Crederem hoc esse verum, si ipsa res hypothecata melioretur, secus si addatur aut adiungatur, puta quia de parua domo fiat magna per aduersionem loci, aut de parua manso in quo sunt certæ res primo obligatæ, quia si aliæ addentur manso, nō sunt hypothecata cum primis.

Decimo octauò, extendit, quod non solum habeat locum prædicta regula in principali hypotheca, in vsuris seu aretagijs & melioramentis, sed etiam in expensis factis in prosecutione hypothecæ principalis: Quoniam, cum expensæ sint accessoria ad rem principalem, sequuntur naturam sui principalis: quoniam accessorium sequitur naturam sui principalis. vulgata regula iuris in 6. facit lex eum principalis. ff. de regulis iuris. Crederem in hoc, quod expensæ impetrantis, quo ad mandata & expleta decreti seu subhastationis, præferantur omnibus quando fit executio in immobilibus per viam decreti, sed quo ad expensas processus quæ fiunt postea, donec omnes sint collocati pro hypotheca, secundum prioritatem & posterioritatem temporis, videntur tales expensæ non habere na.

bere naturam sui principalis nisi post omnes hypothecas reales priores in data, & hoc factum videtur, quod expense omnium sint collocandae, secundum quod collocata fuerunt principalia, & ita servatur in practica.

Decimonono, extenditur etiam si secundus in data sit rex vel Imperator, quoniam, ut dicit Bald. in l. si fundum. in princ. C. qui potiores in pignore habeantur, etiam priuatus, qui est prior in data, eodem praefertur in pignore conuentionali.

Vigesimo, extendit etiam habere locum in duabus dotibus, quia prior debet praeferi. l. assiduis. §. fin. C. eodem. qui potiores in pig. hab. & Dynus in dicta regula, qui prior.

Vigesimo primo, extendit, quod non solum habet locum illa regula in prima obligatione & conuentione hypothecae, sed etiam in obligatione nouante cum secundo creditore, cuius hypothecae nouatae prioritas iungitur cum prima, vult text. in l. 3. ff. qui potiores in pignore habeantur. dictum est ante, versi. 8.

Haec Regula superius posita & extensa, limitatur in pluribus casibus: quoniam, ut dicit textus in lege interdum, posterior creditor, potior est prior. ff. qui potiores in pignore habeantur.

Primo, non habet quando secundus seu posterior esset priuilegiatus, quia tunc etiam praefertur antiquiori & priori in hypotheca. l. Titius in prin. & ibi Bar. ff. eodem tit. qui potiores, &c. quod quidem ex pluribus limitationibus sequentibus declarabitur.

Secundo ergo, limitatur principaliter dicta regula in creditore, qui in rem conseruandam credit, veluti si naus fuit, & ad armadam eam vel reficiendam quis crediderit, ut dicit text. in d. l. interdum. ff. qui potiores in pignore habeantur. & ibi gl. si. in verbo, credidero. ponit tria priuilegia, quae in hoc habet creditor.

Primum, quia creditor talis in personalibus praefertur. l. creditor. i. & ibi doctores. ff. si cert. pet. l. si ventri. §. i. l. qui nauem. ff. de priuilegijs creditorum.

Secundum priuilegium est, quare sic refecta videtur tacite hypothecata. d. l. interdum. & l. i. ff. in quibus causis pignus vel hypotheca tacite contrahitur.

Tertium, quia praefertur talis in hypotheca illius, etiam alij creditori anteriori tempore, ut est text. in d. l. interdum. & ratio assignatur in l. seq. quae incipit, huius. in prin.

Aduerte tamen, quia ad hoc, ut praedicta habeant locum, duo copulatiue requiruntur. Vnum, quod pecunia expresse fuerit mutuata ad refectiorem rei. Aliud, quod res effectualiter fuerit refecta, quoniam hoc casu si non esset refecta, cessaret ratio. l. interdum. supra allegata. Et si fuerit refecta, & non ad hoc expresse mutuata, non habet locum praedicta lex. ut dicit dominus meus Iaf. in d. l. creditor.

1. ff. si cert. pet. qui ibi limitat d. l. interdum in vno casu, scilicet, si domus extat, aliam non gl. est ad hoc; quae est vltima & minima in l. i. ff. de cessione bonorum. Ista limitatio non mihi bene videtur sonare ad praedictam legem, cum non Entis, nullae sint qualitates. Ideo non est amplius questio de praedicatione in melioramentis. Sublimitatur ergo illa lex, ut procedat quatenus pecunia mutuata necesse fuit pro refectiōe aedificij, secus autem in eo pluri, quod fuit mutuatum vltra quam necessitas refectiōis exigeret, quia in illo plura cessat istud priuilegium, ut est optimum argumentum in l. si ad fin. ff. de exercitoria. Sublimitatur tertio, nisi fuerit mutuatum heretico in refectiōe seu refectiōnem, quia non habet priuilegium hypothecae, ut in simili dicit text. in auth. item priuilegium. C. de hereticis. Pan. in c. quia gaudemus. de hereticis. Quid autē de pecunia mutuata, ut fiat aedificiū de nouo, scribit dominus meus Iaf. in d. l. creditor. ideo cum ibi vide.

Tertio, principaliter limitatur praedicta principalis regula non habere locum, quando mutuum esset alicui ad effectum rerum conseruandarum, & in casu in quo alias res conseruari non potest, veluti si in cibaria nauarum fuerit creditum, sine quibus nauis salua venire non poterat. & idem si in merces obligatas crediderit, vel ut salue fiant, vel ut nauis exoluatur, potior erit, licet posterior sit, ita dicit text. in d. l. huius. ff. qui potiores in pignore habeantur. Intellige praedicta, dum modo expresse in hanc causam fuerit mutuatum, ut ante dictum est, & ideo dicit do. meus Iaf. in d. l. creditor, quod si mercator vendidit merces suas alij mercatori, & transferat dominium, & ille mercator promittit soluere in certis nundinis, postea auferat, & extent merces venditae, comparent alij creditores, mercator qui vendidit istas merces nullam habet priuilegium in illis mercibus, nec praefertur alijs creditoribus, quamuis extent dictae merces. textum habemus in l. quidam fundum. ff. de in rem verso. per quem textum ita determinat Dynus. Bar. & communiter doctores in lege, si cum dotem. §. si. ff. sol. mat. Bal. in l. si. C. comodati, & in l. eam cui. C. de actionibus & obligationibus. & in lege. in reb. col. 2. C. de iure dotium. Quamuis contrarium, & male, tenuerit idem Bal. in lege, pro debito. C. de bonis autoritate iudicis possidendis. Sed do. meus Iaf. in d. l. creditor. saluat Bald. vno casu, scilicet, quando pecunia fuisse expresse, & nominatim mutuata ad emendum tales merces, quae fuissent emptae, tunc tales merces censentur obligatae, & in illis praefertur omnibus creditoribus prioribus text. in l. qui in nauem extruendam. & ibi glo. magna approbata. ff. de priuilegijs creditorum. Imo plus mutans expresse ad emendum tales merces, habet tacitam hypothecam in illis mercibus. ita gl. magna in authen. quo iure. C. qui potiores in pigno. habeantur.

Quarto,

Quarto, principaliter praedicta regula principalis limitatur non habere locum in pignore praetorio, quia in tali prior tempore non est potior in iure, sed habens tale pignus praefertur alijs, etiam priorrem datam habentibus. ut ample declarat Bar. in lege, cum vnus. in prin. col. vltim. versic. venio ad secundum. ff. de bonis auto. iudicium possidendis.

Quinto, limita in poena in contractu apposita, quoniam licet prior in data quo ad hypothecam principalem praefertur; non tamen praefertur quo ad penam. Ita tenet Paulus in l. ideo condemnatus. per illum tex. ff. de compensatio. quae quidem decisio facit ad plures quaestiones. Nam multi habent hypothecam in pluribus rebus in patria Burgundiae ratione census, qui importat emendam, seu poenam ob defectum solutionis certo tempore sciendam. An sicut tales solentur ceteris creditoribus prioribus, in data principali & arretrajis, ut ante dictum est, etiam praeferi debeant in emenda? videtur ex illa decisione, quod non. Et ibi etiam Paulus ponit aliam decisionem quae est, quod licet fiscus habeat tacitam hypothecam in suis contractibus, ut l. fiscus. ff. de iure fisci. Tamen non habet in poenis. C. de poenis fiscalibus creditores praeferi. lib. decimo, & notatur in l. praescriptum, in verbo, hypothecas. ff. de pactis. Et sic licet receptores regij in balliuatibus aut senescallijs uti velint hac potestate, quod dicant Denarios regios esse priuilegiatos in regno, ita quod exequi faciant debitores realiter per captionem & detentionem obligatorum in carceribus: quod tamen illud non debet habere locum in poenis seu emendis adiudicatis fisco. Ex ordinatione tamen Regio si poena pecuniaria seu multa, vulgo emenda, adiudicata fuerit per balliuos aut alios iudices immediate subiectos supremis curijs, non excedat summam 25. librarum Turonen. poterit executioni mandari, dando cautionem per receptorem Regium, non obstantem appellatione ad superiorem interposita. Poena tamen seu Emenda inferiorum iudicium, etiam si sint Castellani aut praepositi regij, non possunt executioni mandari & exigi, si ab eis fuerit appellatum ad superiores iudices: prout nec etiam emenda dominorum subiectorum: & istud pluries dixi, licet saepe receptores castellaniarum regiarum voluerint facere contrarium, sed eis fuit denegatum, quoniam licet tales pecuniae sint Regiae seu regales, non tamen sunt priuilegiatae.

Sexto limita non habere locum in eo qui habet solum conuentionem de hypothecando: quoniam non praefertur illi qui habet hypothecam post promissionem factam, & ante ad implementum promissionis: quoniam praefertur qui credit pecuniam, & accepit hypothecam, ita est text. in l. potior. ff. qui potior. in pigno. habeantur.

Septimo limitatur, quando res aliqua datur in pignus a diuersis non dominis, quia praefertur ille, qui est possessor. text. est ad literam in l. si non do-

minus. & ibi Bart. ff. qui potiores in pignore habeantur.

Octaudo limita, non habere locum, quando secundus creditor offert priori debitum suum. text. est in l. i. & ibi Bald. C. qui potiores in pignore habeantur. l. fin. & plene notatur in glo. magna, quae est ad hoc magistralis. C. de his qui in priorum creditorum loco succedunt.

Nono, fallit in casu quo prior negat rem fuisse in bonis debitoris, quia conuictus de mendacio, posterior eidem praefertur, ut est text. authen. item possessor. C. qui potiores in pignore habeantur. Et hoc in odium mendacij, de quo plura per doctorem meum Iaf. in l. quod te. in l. i. & l. 2. col. ff. si cert. pet. per Felinum in c. ceterum. in 6. & 7. col. extra de iudicijs.

Decimo, fallit in re empta ex pecunia secundi creditoris: quia ille secundus praefertur, quando eidem est specialiter obligatus, ut est text. ad literam in l. licet. C. qui potior. in pigno. habe.

Vndecimo, limitatur non habere locum in actione personali. Bald. in l. i. C. poenis fiscalibus creditores praeferi. lib. 10.

Duodecimo, fallit in creditoribus Chirographarijs, qui licet sint priores in data, non praefertur creditoribus posterioribus habentibus publicam scripturam. l. cum tibi. & l. scripturas. vbi notatur. C. qui potior. in pigno. habeantur.

Decimotertio, fallit in creditoribus banchi, quoniam inter tales non inspicitur prioritas temporis in data, ita quod si sint plures qui deposuerint plures pecunias apud Banchum, & vnus exegerit suum debitum, non est inter alios communicandum, etiam si sint priores in data, nisi in casu in quo per violentiam exegerit, vel nisi debitor ei gratificatus fuerit, vel nisi bona tunc cum exigit, fuissent iam possessa aut impedita autoritate iustitiae, vel nisi superueniat priuilegiatus: quia tunc habenda est ratio eius. Et in casu, in quo nil adhuc est exactum praefertur is, qui ex deponentibus reperit depositum suum non esse consumptum, & ille ceteris praefertur propter ius dominij. Et si in uenerit consumptum, praefertur depositarij creditoribus, nisi aliquis ex eis vfuras acceperit. Quoniam hoc casu perdit priuilegium, & ceteris alijs creditoribus est similis. quod adhuc intelligit verum, nisi sit alius qui sit magis priuilegiatus depositario. Et si sint inter pares, cuilibet est satisfaciendum pro rata, prioritate temporis non attenda. Ita tenent & dicit Bald. & Sali. in l. superuacuum. C. depositi. vbi pro vnoquoque casu allegant iura: & vide Bar. in l. pup. ff. de his quae in fraud. credit.

Decimoquarto, limitatur praedicta regula principalis non habere locum in mobilibus. quo ad nos, secundum consuetudinem patriae ducatus Burgundiae descriptam in libro consuetudinum illius, in titulo, Des rentes vendues à rechar. articul. 3. Maxime, quando sunt posita & euacuata extra manum debitoris.

debitoris. Et istud ferè obseruatur in tota Gallia, de quo plenè ibi scripsi, ideo non insisto.

Decimoquinto, fallit in re empta ex pecunia pupilli per tutorem: quia hoc casu etiam si non sint specialiter obligata & hypothecata, tamen pupillus est in hoc priuilegiatus, & præfertur prioribus creditoribus, vt dicit text. & gl. in l. idemque est. ff. qui potiores in pignore habeantur. Et ideo videtur idem dicendum in ecclesia, cum minor seu pupillus & ecclesia pari passu ambulent, vt dicit & tenet dominus meus laso. in §. ex maleficijs. col. mihi 9. & secundum alios. num. 32. institut. de actio. nibus.

Decimo sexto, fallit in expensis funeralibus, que sunt ita priuilegiata, quod ante omnes creditores debent deduci, non habendo respectum ad prioritatem temporis. l. i. ff. de priuilegijs creditorum. & faciunt notata in l. scimus. §. in computatione. C. de iure delib. ubi per doctores dixi in commentarijs nostris super consuetudinibus ducatus Burgundia. ti. Des droits & appartenances à gens mariez. §. 9. in glo. & faitz funerals. & facit l. impensa funeris semper ex hereditate deducitur, quæ etiam omne creditum solet præcedere, cum bona soluendo non sint. quæ est l. pen. ff. de religiosis & sumpt. funerum.

Decimo septimo, fallit in casu in quo sunt creditores habentes hypothecam, etiam in priori quam expensa facta in infirmitate defuncti: quia illa expensa præfertur creditoribus, etiam habentibus priorem datam, text. est in l. in restituenda hereditate. Compensatio eius habebitur quod te in mortui infirmitatem, in sumptumque funeris bona fide ex proprio tuo matrimonio erogasse probaueris. C. de petitione hereditatis. & illum textum ad hoc ibi notat Bal. & facit text. in l. legatum. C. de religio. & sumptib. funerum. & dixi in consuetudinibus ducatus Burgundia in glossa allegata in præcedenti limitatione.

Decimo octauo, fallit etiam & limitatur in creditore qui est creditor confectione testamenti defuncti: quia præfertur omnibus alijs creditoribus anterioribus, etiam priorem hypothecam habentibus, & illa expensa ante omnia est deducenda, Bart. in leg. nō ignorat. C. de fructibus & litium expen. Anton. de Butr. in c. i. col. i. de probationibus dixi in dictis consuetudinibus loco ante allegato.

Decimo nono, fallit in muliere, quæ præfertur omnibus habentibus tacitam hypothecam, etiam in data prioribus. text. est in l. assiduis. C. qui potiores in pignore habeantur. Nunquid autem mulier sit potior fisco creditore, ponunt Bart. Bal. & Salyc. & ibi Alexan. in apostillis ad Bart. C. de priuilegijs fisci. & in l. satis. C. in quibus causis pignus tacite contrahitur. Et Angelus de Imola, & dom. meus laso in l. si marito. ff. solut. matrimonio.

Vigesimo, fallit in eo, de cuius pecunia militiamitur, l. fin. & in authen. quod obtrinet. C. de pig.

& hypothec. & gl. in l. idemque est. ff. qui potiores in pignore habeantur. Quod facit pro nostris aduocatis & practicis huius patriæ, qui emittunt officia & capiunt pecunias mutuo, ex quibus vt plurimum constituunt redditus: quia creditores deberent facere apponere in instrumentis, quod mutuati tales pecunias pro tali officio emendo: quia per hoc præferretur ceteris creditoribus, etiam anterioribus: quod non affirmo pro constanti, ideo cogita.

Vigesimo primo, fallit in fisco agente ex causa primipilli, quia præfertur omnibus creditoribus etiam habentibus expressam hypothecam in priori data. Imo etiam bona mulieris in subsidium sunt tacite obligata. text. & ibi notatur. in l. satis. C. in quibus causis pignus vel hypotheca tacite contrahitur. Dinus in regula. qui prior. de regulis iuris. in 6.

Vigesimo secundo, limitatur, nisi quando hypothecatur secundo creditori per debitorem de voluntate primi creditoris: quoniam in hoc casu secundi præfertur primo, text. est in l. creditor. la. §. si Titium. ff. qui potiores in pignore habeantur.

Pro 23. limitatione. Aduerte ad textum in l. prior. §. si hoc colonus. ff. qui potiores in pignore habeantur. quod in hoc nō inspicitur prioritas temporis ex obligatione rei ad effectum inducendi post hypothecam, sed ad tempus constitutionis hypothecæ: Quoniam, vt dicit textus, non ex conuentione prior obligatur, sed ex eo, quod inducta res est, quod posterius factum est.

Pro 24. fallentia. Aduerte etiã, quod hæc prioritas non habet locum, nisi inter contractus validos, quia, si vnus sit validus & alius inualidus, qui habet titulum validum, non tam potior quam etiam solus, vt est text. in l. 2. in fin. ff. qui potiores in pignore habeantur. Et facit regula, quoniam id quod nullum est, nullum operatur effectum. De qua amplè per do. meum laso. in l. 2. §. quod si in patris potestate. ff. sol. mar. & in l. causas. in fi. C. de transact. Eel. in c. extenore. col. 3. 4. & 5. extra de rescrip. & dicam aliquid infra.

Pro 25. limitatione. Aduerte ad l. 2. C. de pigno. quæ vult, quod specialis hypotheca prius est discutienda, quam generalis: quod habet specialem secundo, præfertur habenti specialem & generalem primo, quo ad illam generalem.

Sed aduerte, nunquid clausula quæ quotidie in instrumentis notariorum apponitur, quæ est, videlicet, quod specialitas generalitati non deroget, nec contra, tollat effectum illius legis. Ita quod hoc casu etiam habens generalem primo, præferatur secundo habenti tantum specialem. Credo quod sic: quoniam vt dicit Bart. in l. sed & si adijciatur. ff. pro socio. Species restringit genus ex præsumpta voluntate contrahentium, quod sequitur Alexan. consilio suo 8. colum. r. in 3. volum. vbi ait, quod vnum verbum speciale, alteri verbo generali inunctum, alterat illud genus. Cum ergo, ex expressa voluntate contrahentium, sit expresse declaratum, quod

quod generalitas non deroget specialitati: Ideo seruanda est eorum voluntas, quoniam contractus ex conuentione partium, legem accipiunt. l. i. §. si conueniat. ff. de positi. c. contractus. de reg. iur. in 6. & facit regula iuris, in toto iure generi per speciem derogatur. ff. de reg. iur. lib. 6. Ex quo licet apponatur generalitas, tamen quia ex voluntate contrahentium expresse disponitur, quod specialem deroget illi: Ideo seruanda est illa conuentio, cum illa regula habeat locum in contractibus, vt dicit Decius in dicta regula, in toto iure. & Dinus in dicta regula, generi per l. stipulationes commodissimi. ff. de verb. oblig. Et dicit istud tenere Ang. in consi. 160. & Fulgosium in consi. 215. per l. doli clausula. ff. eod. de verb. oblig.

Et si dicatur, quod isto modo partes tollerent legem superioris, & conuenient contra leges & decreta principum, scilicet, contra d. l. 2. C. de pigno. quod non est dicendum, vt dicit textus in lege iurisdictionum. §. prætor ait, pacta conuenta quæ neque de iure malo, neque aduersus leges, & facta erunt, seruanda. ff. de pactis. Ideo non videtur valere talis conuentio in casu, scilicet, in quo tertius haberet specialem, non specialiter ante hypothecam. Ita, quod prima generalitas non discussa, prima specialitas præfertur secunda specialitati in vim contractuentium in præiudicium tertij.

Ad hoc posset responderi, quod illud non habet locum in hoc casu, ex quo ante ius acquisitum tertio ex voluntate contrahentium ista generalitas alteratur per adiunctionem specialitatis, & illi generi derogatur, per illam specialitatem subsequentem, quæ magis clarè continetur in hac clausula, ita quod specialitas generalitati non deroget, nec contra, quàm si fuisset adiunctum aliquod verbum speciale generali, quo casu genus alteratur, multo fortius hoc casu. Et hoc maxime etiam quia talis clausula importat, quod generalitas saltem sit condicionalis, scilicet, eo casu quo specialis non sufficeret: quo casu primus ex vi illius clausulæ præferretur in illo casu in illa generalitate secundo creditori habenti specialem hypothecam contra d. l. 2. vt dicit Bart. ibi per l. qui generaliter. in fin. ff. qui potiores in pigno. hab. vbi videtur esse text. ad litteram pro hac clausula, ex qua decidit ille textus, quod ex conuentione potest fieri, quod habet generalem præferatur. Ideo multo magis hoc casu. Et aduerte, quia illa l. 2. C. de pignoribus. habet tantum locum in casu, in quo quis habet specialem in aliqua re, & generale postmodum pro eodem debito, quoniam hoc casu habens secundum specialem illi alia re comprehensa sub genera præfertur in generalitati: quod intellige vbi non esset illa clausula, secus verò, vbi primus haberet tantum generalem in omnibus, quia illa præfertur speciali posteriori, vt est text. ad litteram in l. si generaliter. C. qui potior. in pign. hab. Et nota ista, quæ quotidie eueniunt in practica.

Aduerte tamen ad vnum, an dici possit, quod hæc hypotheca generalis in emptione reddituum non sit bona, imò videtur reddere contractum usurarium; quædo emuntur annui redditus, si non sint expresse pro illo certa bona particularia obligata, prout videtur facere text. in extrauaganti. regimini. & 2. de emptione. vbi expresse consultus Papa Martinus V. & Calixtus 3. super huiusmodi contractibus: an essent validi, illos approbant in casu ibi proposito, scilicet, quando expresse in ipso contractu sunt certa bona venditorum obligata pro solutione dictorum reddituum, cum dicit text. extrauaganti Martini, bonis in ipso contractu tunc expressis pro ipsius annui census ex solutione in perpetuum obligatis. Et text. Calixti dicit. Recipe solita fuere illa lex domib. terris, agris, prædijs, possessionibus, & hereditatibus prædictis, qui in huiusmodi contractibus expressi fuerint prædictorum solutione reddituum, & censuum efficaciter obligantes in illorum vendentium fauorem: vbi videtur approbare contractus huiusmodi secundum expositionem eis factam, quæ erat facta in casu in quo bona erant specialiter, & expresse certa ad hoc obligata. Et ideo cum iste casus tangat animam, & non sit eadem ratio in generalitate quæ in specialitate, eo, quia in generalitate videtur solum partes habere respectum ad lucrum pecuniarium, & illa assignatio generalis sit tantum pro securitate debiti. Ideo videtur, quod sapiat usurariam prauitatem, hoc est, lucrum ex pecunia, quod est reprobaturum: & quia vt videri potest ex illo textu in d. extrauaganti regimini. illud, quod disposuit summus Pontifex, fuit: quoniam ita inuenit ex consilio peritorum qui decidebant contractus huiusmodi licitos: ideo cum tales dicat validos, intelligendum est tamen sanè secundum formam in principio illius extrauaganti datam, & secundum qualitates in præfatione appositas, quæ sunt tales, videlicet, quod sunt expresse certa bona in contractu, quæ sunt obligata pro solutione dictorum reddituum aut censuum: quia dictio huiusmodi, denotat similitudinem. l. denique. ff. de pignoribus, & etiam, vt sua dispositio sit conformis conclusioni doctorum, & Canonistarum, & Theologorum tenenda est in suo casu, scilicet, quando est certa res expresse obligata, prout ita tenent prædicti doctores maxime in redditibus de nouo constitutendis, vt per omnes in c. ciuitate. extra de usuris. & per Ambrosium de Vignate in repe. ca. salubriter. nu. 73. vbi ad nu. 81. eod. titu. de usuris. Laurentius de Rodolphis in tracta. de usuris. in 12. q. 1. par. vt etiam videtur tenere Ber. de Butr. in suo Rosario in 1. par. term. 27. in 2. par. illius. in litera B. 2. vbi ponit casum tantum in illo qui constituit redditum super aliquibus bonis, & dicit Henricus Gandensis in quolibetis, quolibeto 8. q. 12. quod emptio redditus perpetui siue ad vitam non est emptio, licet sic soleat appellari: quia extrema hu-

ius contractus per se sunt pecunia simul data, & per quotas recipienda, sed est purum mutuum. Si enim esset emptio & venditio, sed verè posset dici, quod pro pecunia emeretur redditus, oporteret interuenire alium contractum, imò duos contractus circa rem aliam, quæ per se nata est, esse extremum emptionis, & venditionis, vt res illa sicut fundus, vel mensura terræ contenta, primo pro pecunia ematur, & deinde pro aliqua quota pecuniæ annuatim, vel ad vitam, vel in perpetuum reuendatur, vel hereditariè concedatur, vel quota huiusmodi tali ematur, cui debetur iure venditionis; puta ei, qui fundum vel mensuram vendit, &c. Et huic opinioni videtur concordare Panorm. in disputa. 5. & Inno. in d. c. in ciuitate, vbi videntur tenere talem contractum esse illicitum, si fiat relatio in personam vendentis, & non super bonis illius, qui semper ponunt, quod fiat super certo fundo, vel super certa re. Et quoniam, vt dicit Angelus de Clauasio in sua summa. in verbo, vsura, vers. 78. quod ad hoc, vt talis contractus nõ sapiat vsuram: requiritur, quod redditus fiat de bonis, & super bonis: ideo non esset bonum si fieret relatio tantum ad personam, nec esset licitus contractus, imò vsurarius.

Ex quo dixi in casu emergenti, quod non habes immobilia si constituat redditum annuum, videtur fieri relatio redditus ad personam, vnde lucrum pecuniarium procedat, ex quo dicitur vsurarius. In quo etiam casu erat questio, de mutuo, ex quo dicebatur in contractu constitutionis redditus, quod fuerit constitutus, & venditus pro summa ceterum librarum Turonen. ex quibus receperat realiter vendens triginta, alias vero 70. libras soluerat emptor in duabus schedulis ipsius venditoris quibus constabat, quod dictus venditor tenebatur emptori ad dictam summam ex mutuo eidem facto: Ex quo cum constet de mutuo in parte, ille contractus dicitur vsurarius, saltem pro illa parte pro qua constat de mutuo, secundum quod in simili videtur tenere Io. de Turrecr. in c. 14. q. 3. & etiam quia redditus erat excessiuus, sed cum nihil ad propositum, aliter non insisto. Sed ad propositum vnde digressi sumus, quod vbi non est expressa certa res obligata pro solutione, sed generalis, quod talis contractus dicitur vsurarius: quia non est secundum dispositionem iuris approbantem tales contractus, quando, scilicet, habent certa bona expressè, hoc est, certitudinariè ad hoc obligata, quoniam generalitas redditus incertitudinem rei, secundum Bar. in l. 1. col. 2. de exceptio. vbi dicit, quod exceptio, quæ est generalis propter incertitudinem nihil releuat, quem sequitur do. meus las. in l. Titia textores. ff. de leg. 1. & ista generalitas non videtur habuisse respectum ad expressionem certorum bonorum, imò potius ad lucrum pecuniarium, & ad personam, & in illo maxime, qui nulla immobilia possidebat, ex quo videtur fieri relatio ad

personam, quæ magis reddunt contractum vsurarium, vt videtur tenere Panormitanus in d. disputatione, in 22. col. Quoniam hoc casu pecunia facit pecuniam, & etiam hoc casu constat, quod emptor vult pecuniam suam (quam mutuo dederat) afferre lucrum. Ideo indubitanter, cum fortè succedat, vsura est. ca. plerique. & seq. 14. qu. 3. & in plerisque locis vulgaribus post gl. & doct. in l. si. si tibi. ff. si cer. pet.

Operatur, & secundo prioritas temporis, seu data in titulis, quia prioritas tituli facit præsumptionem in possessore. Bal. in l. 3. vers. & sic nota. Co. de edicto diui Adriani toll. faciunt dicta per gl. & doct. in elicet causam. extra de probatio. Quod intellige, quando est traditio passionis in primo, & esset in secundo prioritas temporis, nihil operaretur. rex. est vulgaris in l. quoties. Cod. de rei vendic. & quia illam legem plenissimè legit dominus, meus las. ideo in hac materia aliter non insisto.

Si tamen sit dubium, præsumitur pro illo qui habet titulum à maiore, vt est text. in c. si à fede. de præbendis, in 6. quod intellige, si in collatione facta ab inferiore sit appolita hora, quoniam facit præsumere prioritatem, vt amplè tenet do. meus las. in l. 1. col. 2. ff. solu. matri. & dixi in præcedenti cons. in fin.

Tertio, operatur temporis prioritas in operum promissione: quoniam ille debet prius seruire, cui prius promissit, ita dicit text. in l. c. in operis. duobus simul locatis, conuenit priori conductori ante satisfieri. ff. locati. & ibi gl. ampla ad quam recurre, & ad doctores.

Quarto, operatur in præstantijs faciendis, seu reddendis, quoniam reddenda sunt secundum ordinem quo facta sunt, vt priori mutuatori prior reddatur, vt dicit Bal. in l. vnica. §. sed vt manifestetur. C. de cad. tollen.

Quinto, operatur in literis: quia literæ priores in data regulariter prævalent. notatur in c. capitulum. extra, de rescriptis. vbi Fely. col. 3. facit regulam quæ amplissimè ampliatur, & limitatur. Ideo ad eam recurre in materia beneficii, vbi sciendum est quod præferatur, an habens priorem titulum, an priores literas in data, an qui primo adeptus est possessionem.

Sexto, habet locum in electione, quia qui prior est in electione, debet primo poni. Bal. in l. constitutione. C. §. quibus. col. vlt. vers. not. hic de ordine.

Septimo, habet locum in appellatione: quia, quod primo appellat, primo agat. Spec. in tit. de reuocatione. §. 4. paulo post principium, & de incidēti questio. §. 1. vers. videmus, & c. 2. de ordine cognitionum.

Octaudo, habet locum in sessione, subscriptione, & responsione. rex. est & ibi Io. de Turrecr. in cap. Episcoporum. 74. d. & dixi antè in pluribus locis, & quomodo

quomodo illud sit intelligendum, maxime in 4. par. in 23. & 76. cons. fid.

Nonò, habet locum in promotione, quia prior tempore præfertur. c. episcopus. 18. d. & in d. 23. dist. dictum est.

Decimo, habet locum in possessione primo accepta inter duos habentes eundem titulum eodem tempore in beneficijs, vt est textus in c. si à fede, de præbendis. in 6. Et etiam in duobus habentibus diuersos titulos. Quia præfertur cui primo tradita est, text. est in l. quoties. C. de rei vendic. dicam in sequenti cons. vers. 14. habet locum.

Vndecimo, habet locum in prioritate scripturæ, seu literæ, quia primo scriptus præferendus est, vt est textus in l. quoties. ff. de vsur. & in l. generaliter. §. quis ergo. ff. de fideicommissa. liberta. & faciunt, quæ dicit do. meus las. in l. 2. §. prius. col. penul. ff. de vulg. & pupil. substitut. & Fel. in c. cum dilecta. extra de rescript. & consului in casu emergenti, quod ex quo in contractu erat scriptum, quod aliquis dabat rem ad censum in emphyteosim, ex quo primo dicebatur ad censum, talis contractus erat iudicandus censualis, & non emphyteoticus. Cum etiam, vt dicit do. meus las. in l. 2. ibi, octaudo quæro. C. de iure emphyteotico. In hoc facit ordo literæ, & hoc multis rationibus comprobauit in consilio meo incip. ex processu moto, & etiam de ordinibus literæ ante dixi in 1. part. 17. cons. fid.

Duodecimo, habet locum in concessione principis, quia prima præfertur: quoniam in principe variatio, & in constantia reprobat, cū in eo tantum in fonte iustitia debet esse constans voluntas, & principibus conuenit illud verbum. Semel locutus est Deus. Job. 23. & quod scripsi, scripsi, Io. 19. Ideo Princeps debet habere vnum calamus, & vnam strigiam: quia, vt scribitur Psalm. 88. Quæ procedunt de labijs meis, non faciam irrita. vnde debet esse immobilis, sicut lapis angularis, & sicut politus in celo. verba sunt Bal. cons. 279. incip. pridicentim consului libr. 3. Et ibi concludit, quod quando princeps, etiam motu proprio, reuocat illud, quod primus fecit, fingitur circumuētius, adeo quod contrarium probari non potest, & ita ampliari videtur, quod dicitur in c. cum olim, de re iudicata, & ideo tenet Romanus in cons. 218. incip. circa primam, quod secunda concessio Principis alteri facta contra primam, nõ valet. Ita etiam tenet Paul. in cons. 156. incip. viso, & examinato puncto. & in simili casu scribit Alex. cons. 3. in 5. vol. incip. ex his quæ in themate, & in cons. 23. incip. viso processu. col. 3. volum. 5. Luc. de Pen. ample tractat in l. prædia. C. de locat. præd. cui. vel fiska. lib. 11. ex multis rationibus positis. Alias vidi quod præfertur qui est magis diligens, qui dicitur, aut quod est possessor, aut quod habet literas concessionis sigillatas: alius non: quoniam sigillum in talibus multum operatur, dixi in comment.

nostris super consuetudinibus ducat. Burg. in conclusionem. in gloss. *Nous auons fait*, &c. Et si casus tibi occurrat, semper recurras ad Luc. de Pen. in eo loco, vbi arguit ad vtranque partem, & pro qualibet adducit triginta motiua, & tandem concludit.

Decimotertio, habet locum in præstatione iuramenti, quoniam primum iuramentum tollit secundum, vt est glo. notabilis in c. licet mulieres. de confessis. in 6. dicam infra in seq. cons. vers. 10. procedit. vbi scribitur secundum iuramentum præferri primo.

Decimoquarto, habet locum in sponsalibus. per verba de præfenti: quoniam prima derogant posterioribus. etiam copula carnali subsecuta in secundis, vt est text. in c. si inter virum, & mulierem, extra de sponsalibus. & matrimonijs, quod intellige verum, si prima sponsalia sint legitima, & debite sacra, alias non, vt ante hac par. in 36. cons. fid.

Centesima, & vltima cons. huius partis, vt à scripta denominetur, scilicet, de posterioribus. est talis, quod etiam quandoque posteriora derogant prioribus: quæ regula habet locum in multis, vt dicit do. meus las. in l. pacta nouissima. C. de pact. & in l. si mihi, & tibi. §. in legatis. ff. de legatis 1. & in l. duobus. §. idem Pomponius. in 1. & 5. col. ff. de iureiurand. & in l. si quis conductionis. in 1. notab. ff. de acqui. possess. in quibus locis plenè declarat vbi posteriora derogant primis, & hoc in multis casibus.

Primo, in pactis, vt est textus in dicta l. pacta nouissima, & in l. 1. §. fin. ff. de stipulat. seruorum, & in l. clari. & ibi Bal. C. de fideicommissis.

Secundo, procedit in vltima voluntate. l. 3. §. pe. ff. de adimendis legatis. & hoc in gloss. in verb. nuda. & in l. 4. illius tituli est text. & l. hac consultissima. §. si quis autem, & l. sancimus. §. fin. autem: C. de testamen. ca. cum Marthæ. extra, de celebratio. missarum. cap. fin. 12. qua. 2. glo. notabilis in verbo, reuocare, in c. 1. de constit. in 6. Adeo, quod in vltimo testamento semper inest tacite clausula, cassans & irritans omne aliud testamentum præcedens, & sic superflue ponitur illa clausula à notarijs, secundum Bal. in l. fin. in 5. q. C. de edicto diui Adriani tollendo. probat text. in d. l. sancimus, in verbo, ipso iure. & in §. pen. institu. quibus modis testamentum infirmatur.

Tertio, procedit in codicillis, quia vltimi tollunt priores contrarios. l. cum proponatur. vbi gl. fi. & Bar. C. de codicillis.

Quarto, adde idem esse in legatis, quia per secundum actum alienationis tollitur legatum prius factum. text. sunt, in l. nihil prohibet. & in l. rem legatam. ff. de adimendis vel transfer. legat. Imo etiam per actum secundum nullum, tollitur primum legatum validum, quod est singulare, vt de hoc est text. multum notabilis & singularis in l. legatum 2. §. pater hortos. ff. eod. quem non vidi vsq; nunc

ponderatum: licet sit tex. qui facit contrarium in l. si iure. ff. de legat. quem allegat pro contrario do. meus las. in l. naturaliter. §. nihil commune. col. 9. ff. de acquir. vel amitt. poss. cogita de solutione, & concordia illorum textuum.

Quinto, Procedit prædicta regula in contractibus. l. cum in plures. §. locator horrei. ff. locati. & d. l. i. §. si. ff. de stipula. seruatori. & l. clari. C. de fidei. commissio. Adeo, vt dicit idem Do. meus laso. in dictis locis, quod in contractibus non est necesse apponere illa verba, cessantes & irritantes omnem alium contractum præcedentem. Quia hoc tacite intelligitur, textus est quem Bald. ad hoc ibi reputat singularem in capit. primo, de transactionibus.

Sexto, Habet locum in sententia interlocutoria. l. quod iussit. ff. de re iudi. secus tamē est in definitiua, vt l. i. C. quando prouocare non est necesse, intelligendo, vt per Bart. & alios in l. nam & postea. §. si damnatur. ff. de iure iur. & per canonistas in c. cum inter monasterium. de re iudicata.

Septimo, Habet locum in constitutione procuratorum. l. si quis cum procuratorio. in fi. ff. de procuratoribus notatur in ca. non iniuste. & ibi Abb. in 4. notab. extra de procurat. facit text. in l. si quis eum. §. si. ff. eo. de procuratorib.

Octauo, Habet locum in constitutione vicario rum: quia per constitutionem secundi reuocatur primus, vt tenet Ioan. And. & post eum alij in cap. sua. de officio Vicarij. & in capit. primo. de officio Vicarij. in 6. & illa fuit opinio Calc. in cap. volentes. de officio legat. & ibi dom. Abba. in 3. notabili, vbi infert, quod per dationem secundi vicarij censetur primus reuocatus. Subdit tamen, quod contrarium credit de iure verius. de qua materia amplē per Ioannem de Selua in suo tractatu de beneficio in 2. par. in q. 14. vbi amplē & ibi tenet conclusiue, qd per dationem secundi non censetur primus reuocatus.

Nono, Procedit in rescriptis. capit. cæterum. & ibi notatur per Feli. & in capit. primo, de rescriptis.

Decimo, Procedit & habet locum in iuramento. l. duob. §. si. cum l. seq. ff. de iure iur. & facit text. in c. tua nos. extra, de iure iur. Hinc Do. meus las. in d. §. si. quærit de validitate glo. in c. licet mulieres de iure iur. in 6. quæ, cum sit satis declarata per eum ibi, & in l. non solum. §. morte. in 7. col. ff. de rito. o. per. nunc. & in §. item si quis postulante. col. 2. in fi. de act. & in authen. sacramenta puberum. coll. 14. C. si aduersus venditionem. & per Fel. amplē. in c. cum M. Fer. col. pen. extra de consti. & dixi in consuetudinibus ducatus Burg. in tit. *Des droitz & appartenances à gens mariez*. §. 16. in glo. *ne peult mettre hors*, ideo ad eos remittit.

Vndecimo, Procedit & habet locum in legibus. lege, sed & posteriores. ff. de legi. tex. & glo. in ca. in verbo, reuocare, de constit. in 6. Alexan. in consi.

222. in 4. vol. statim allegando.

Duodecimo, Procedit in statutis secundum Bar. in l. si certarum. §. fin. ff. de testamen. & in l. omnes populi. in vlti. q. tertia q. prin. ff. de iusti. & iur. Alexan. in consi. 58. incip. in præfenti causa. col. 1. in 4. vol. & d. consi. incip. vlti. puncto. col. 1. in 4. volum. vbi videtur dom. meus ab Alexan. accepisse ea quæ dicit in d. l. pacta nouissima, quem tamen tacuit, & Romanum consi. 57. incipiente, in causa præposita.

Decimotertio, Habet locum in consuetudine, nam vltima consuetudo si sit perfecta seu præscripta, derogat præcedentibus glo. in l. nemo alieno nomine. §. temporalis. & ibi Decius. ff. de reg. iur. quam glo. sequitur. Ant. de But. & Panor. in c. fin. extra de consuetud. vbi idem tenet Barbatia. col. 29. extollens illam glo. & pro ea allegat textum singularem in l. fin. C. de seruitu. & aqua.

Decimoquarto, Habet locum in possessione, quia vltima possessio simpliciter attenditur, vt dicit Bal. in c. 1. de feudi cognitione. col. 1. alle. notata per Ioan. And. in c. cum ecclesia, de ele. & Quidr. in consi. 313. incip. Thema questionis, circa finem vbi allegat tex. in c. cum Ecclesia sutrina. de causa possessionis, & proprietatis. & Feder. consi. 234. incip. super primo. in primo dubio. Cald. consi. 12. in tit. de iur. patr. Pan. in consi. 54. incip. videtur primo. col. 2. in 1. volum. & per Decium in duob. consilijs, quæ allegat in d. §. temporalis. Quod tamen non habet locum in casu ca. si a sede. de præb. in 6. & in casu leg. quoties. C. de rei vendica. vt dixi in præcedenti consi. in versu. 10. habet locum in possessione.

Decimoquinto, Habet locum in fama: quia vltima fama tollit priorem. l. si mater. & ibi glo. vltima. C. ne de statu defunctorum. Bar. in l. fin. C. si seruus, aut libertus ad decurionatum asp. fuerit. lib. 10. & in l. is potest. col. 10. ff. de acquir. hare. Bal. in l. sacrosancta. in fi. C. de sacrosanct. eccles. & in l. si. ff. de ferijs, & in c. cum inter R. seniore. de electio. Fel. in c. cum contingat. col. 2. extra de rescriptis.

Decimo sexto, Procedit quantum ad moram. Mora enim vltima nocet. l. illud. cum concordantijs. in glo. vltima allegatis. ff. de periculo & commodo rei vendita. l. seruum. §. sequitur. ff. de verb. oblig.

Decimo septimo, Habet locum, & procedit quando plures opiniones referuntur à lege, vel à glo. vlt. in dubio censetur approbari, alijs reiectis. Ita no. Bart. in l. bona fides. per illum text. ff. de positi. glo. vlti. in l. qui filium. §. Sabinus. ff. ad Trebellianum. Do. meus las. in d. l. pacta. plura alia ad hoc alle. vbi tamē dicit esse limitandū, nisi primò saperet æquitatē, secūda verò rigorē: quia tūc primū standum est alleg. Franci. Areti. in consi. 163. quod incipit, diligenter, & mature discussis. Hanc etiam

Hanc etiam limitationem sequitur idem do. meo las. in le. placuit. Cod. de iudicijs. & de hac materia sunt infinita consilia, & infinitæ dec. doctorum, quas apostillauit ad Bar. meum in d. l. bona fides.

18. Erit de clausulis. Nam do. meus las. in d. l. pacta. in fi. 2. col. quærit. quid de clausula, an vltima deroget primæ, an verò prima declarat sequentia. & in sequendo regulam antepositam credere vbi essent duæ clausulæ contrariæ, quæ non possent simul concordari, quod vltima derogaret primæ: sed vbi per primam potest secunda declarari, tunc attendenda est illa declaratio, vt satis faciunt ea, quæ dicit idem do. meus las. in d. l. pacta. Et in hoc esset etiam attendenda illa regula, quod quæ in præfationibus dicuntur, & sequen. repetita intelliguntur. de qua per Bar. in l. Titia. §. idem respondit. ff. de verbo. oblig. & in l. item quia. §. si. de pactis. & amplē habetur per Io. Ry. in dicta l. pacta nouissima. C. de pactis. vbi magis amplē tractatur, quam per alium.

Hinc sumpta occasione: quia materia se offert in casu contingente, quæritur, An si inter iuuenē & iuuenulam fuerint verba de matrimonio contrahendo inter se, & iuuenis dixerit bis puella: primò, videlicet, quod nullatenus faceret promissiones matrimoniales secum, nisi de consensu suorum parentum, scilicet, patris, & matris, propterea, quod alloquerentur patrem & matrem: deinde verò, & secundo dixerit eidem filia, quod non tractaret cum ea matrimonium, nisi de consensu suorum patris & matris, si postea faciunt inter se promissiones absque repetitione illorum verborum in præfentia testium, sub his verbis: Nonne verum sit quæ mihi promisistis: & dicat filia, quod sic, & in quantum opus est, adhuc de nouo promittit, & vos in maritum accipio, & vice versa: an illa verba præcedentia censentur repetita in promissionibus, postea per verba de præfenti inter eos factis, an verò absq; alia expressione & declaratione videantur ab illa prima intentione inter eos declarata. seu ab illis primis verbis recessisse.

Istam questionem tetigit do. meus las. in d. leg. pacta. col. vlt. vbi dixit, quod quando sit protestatio aut declaratio ante promissiones, quæ respicit de non contrahendo, in præfentia mulieris non contradicentis, quod talis protestatio seu declaratio impedit matrimonium futurum (nisi secuta fuerit copula carnalis, post dictas promissiones: ex quo etiam dicendum est, quod si ante nihil operatur) & dixit ita tenere doctores in ca. tua nos. extra de sponsalib. & matrimonijs. do. Anto. de But. in c. veniens. le. secund. cod. tit. de sponsalib. Panor. in c. per tuas. ad finem. extra de conditionib. appositis, vbi etiam dixit procedere in foro consciētia. Ita etiam tenet idem do. meus las. in l. non solum. §. morte. col. 7. ff. de noui operis nūciatione. allegans prædictos ita tenentes. Et ita etiam tenet amplissime do. Cardi. Alex. in d. c. tua nos. in fi. 4. col.

Ex quo illa protestatio seu declaratio fit antequam aliqua obligatio esset inter partes, ex quo declarauit illam obligationem velle esse in tali casu, s. sub consensu suorum patris & matris, hoc operatur, quod si post fiant promissiones, & sic contractus, quod intelligitur factus sub prima protestatione, seu declaratione, cum protestatio seu declaratio præcedens facta ex mutuo consensu partium euacuat omnem effectum obligationis. le. obligationum substantia. ff. de actionib. & obligationib. Eo etiam, quia clausula præcedens determinat, & declarat sequentia, vt dixit do. meus las. in d. l. pacta. col. 5. C. de pactis. Ex quo etiam conditio adiecta in præambulis, & præcedentibus, censetur, quod intelligitur repetita in sequentibus. facit d. l. item quia. §. si. (qui incipit) idem Iuliano placuit. ff. de pactis. & d. leg. Titia. §. idem respondit. ff. de verb. oblig. vbi plus dixit Bar. quod si dictum in præparatorijs fuit omisum in sequen. præsumitur error per l. si tibi liberum. ff. de actionibus empti. & le. si binarum. ff. de seruitutib. vrb. anorū prædiorum. q. probatur eo, quod constat illud, quod dictum & declaratum fuit in præcedentibus, & preparatorijs, seu præfationibus esse omisum in sequentibus. facit tex. in l. duos. & in l. aua. & ibi Bar. ff. de cond. & demon. & dixit Ang. in l. pacta. Co. de pactis. allegando Innoc. in cap. innotuit. de arbitris. quod contractus sequens declaratur ex contractu præambulo. & idem voluit Angel. in l. si quis cum aliter. ff. de verb. oblig. Et probatur per gl. primam in l. i. ff. de iudicijs. Faciunt quæ dixit Barbatia in consilio 12. colum. 4. & 6. in secundo volumine, vbi ait, quod præambula declarant sequentia, & eis insunt, & quæ dicunt Bal. & Salice. in l. per reuentionem. C. de vltis. vbi inquit. maximè Salic. quod quando fuit aliqd præambulū ad actū, si fiat actus sequens etiā ex intervallo, intelligitur præambulum repetitū, & sic actus præambuli præsumitur repetitus in actu sequente præfentim, (vt ait) cum quod dictū est in præcedentibus, fuit dictum ad præfationem actus, & maximè etiam quando continuatiuus, vel coniunctiuus est actus: & est identitas personarum, & rerum. Maximè etiam: quia protestatio facta fuit ex iusta causa fundata super iure diuino, vt habetur Numeri 30. vbi ex præcepto domini requiritur consensus patris, & matris in matrimonio puella. Super iure canonico. ca. aliter. 30. quæst. 5. cap. non omnis. ca. honorantur. & c. mulier. 32. qu. 2. Super iure ciuili. §. primo. inst. de nuptijs. & vt ait ibi tex. Hoc etiam ratio naturalis sua det, ex quo de honestate talis consensus, saltem requiritur, vt tenent omnes. quæ quidem honestas non potest infringi, cum sit vnus ex substantialibus legis, cum dicat textus in capit. erit autem lex. 4. distinctio. Quæ quidem causa etiam durat tempore actus, ex quo inuat protestatio, & impedit actum sequentem, vt dicit Felyn. in capit. cum M. Ferrarier. in 26. colum. versic. fallit quinto. extra

de constitutio. & intelligitur repetitio facta dicta l. auia. & l. Iulius Paulus. ff. de conditio. & demon-
stra. l. Scia. §. Caio. ff. de fundo instructo. & etiam
maximè, quando verba sunt prolata per verba tē-
dentia ad futurum tempus, de consensu vtriusq;
partis, vt tenet dominus meus Iason in dicta lege,
pacta. Cum ergo ex confessione dicti iuuenis con-
fiter, quod bis, & reiteratis vicibus dixerit eidem,
quod intendebat, quod dicta iuuenula alloque-
retur patrem suum, & matrem, & quod non in-
tendebat aliàs eidem facere promissiones. Cui p-
testationi non contradixit d. iuuenula, sed expref-
sè consensit, eo q̄ responderit, q̄ eos alloqui face-
ret, & sic acceptando factum acceptauit, & quali-
tatem, & sic mens vtriusq; fuit declarata. Et licet
postea in præsencia certorum testium dixerit eidē
iuuenula. *n' est il pas vray que vous m' ayez promis,
& ne promettez vous pas encoires de nouuel.* quod etiā
si proberur, quod filia dixerit, quod sic, illud tamē
intelligendum est, & intelligi debet sub repetitio-
ne præambulorum, quæ fuerunt cum beneplaci-
to, & voluntate suorum patris, & matris: & hoc in-
dubitanter credo esse verum, quod dicta filia par-
te contradicente, non tenetur vltius contrahe-
re matrimoniū cū dicto iuueno, ex quo maximè
est alteri matrimonialiter coniuncta, copula car-
nali secuta, ita etiam quod ex sua confessione est
repellendus ab actione, & prosecutione, quam fac-
cit contra eam, absque eo, quod vltius dicta fi-
lia teneatur procedere, cum sit quæstio tantum de
sponsalibus etiam per verba de præsenti, quæ ex
consensu partium sunt dissolubilia, vt tenet gl. in
c. ex publico. Et ibi Panorm. extra de conuersione
coniugatorum. Ergo in his præiudicabit confes-
sio, licet secus in matrimonio contracto, & copu-
la carnali consummato, q̄ nullo modo est disso-
lubile. c. lator. & c. consanguinei. extra de re iudi-
cata, & d. c. ex publico.

Imò tenetur iudex eum expellere visa propo-
sitione facta per eum, absque eo, quod expectet q̄
possit repelli excipiendo. Quoniam vt dicit Bal. in
l. mercalem. Co. de cond. ob tur. cau. qui excludit
se ipsum proponendo, non est necesse, quod exclu-
datur excipiendo, quia ex suo officio iudex debet
eum excludere. Et facit, quoniam ex quo, ex istis
deklarationibus & his, quæ proponendo allega-
uit, constat eum experiri sine actione, & sic debuit
per iudicem à limine iudicij repelli, etiam parte
non petente, vt tenet dominus Iacobinus de S.
Georg. in l. lecta. col. 13. ff. si cer. pet. & in l. vbi pa-
ctum. in 11. & 12. col. C. de pact. & in l. si vnus. §. pa-
ctus ne pereret. ff. de pactis. Et dom. meus Iason in
in d. l. vbi pactum. & in l. generaliter. ff. de verbo.
oblig. Alias tenetur patri ad interesse, vt ibi per e-
os consuluit in contingentia facti, vbi amplè di-
xi.

19. Erit de appellationibus, an per secundam vi-
deatur recessum à prima. vide Bar. & post eum do.

meum Ias. in l. e. cum procurator. §. si dominus. ff.
de noui ope. nunciatio. & ibi etiam, quid de nun-
ciatione noui operis, quid de interpellatione, &
quid de stipulatione. Et per eundem domin. me-
um Ias. in l. qui bis idem. ff. de verb. oblig. vbi faci-
unt distinctionem, An secunda fiat animo nouā-
di primam, An verò ex secunda sumatur idem ef-
fectus qui ex prima, Et etiam an fiat prosecutio
primæ, an secundæ: Quoniam proseguendo se-
cundam videtur recessum à prima. Et cum mate-
ria ibi amplè declarentur, non insisto. & aliàs am-
plè consului in casu emergenti de duabus obliga-
tionibus pro vna & eadem re, cum clausula, absq;
derogando primæ. Et de duobus præceptis factis
in vim mandati importantis in se clausulam, & in
casu oppositionis, refutationis aut dilationis, seu
refutatione facta post primum præceptum. Sed ex
refutatione facta post secundum præceptum de de-
sistendo, licet dictum fuerit, quod illud faciebat
renouando primum, tamen quia sumpsit causam
citationis à refutatione facta post secundum præ-
ceptum, non ex primo præcepto, dixi in contin-
gentia facti, quod tale primum præceptum nō pō-
tuit interrompere præscriptionem, eò, quia ex il-
lo non fuit secuta citatio, & aliter in his nō est im-
morandum: quia amplè in casu emergenti con-
sului.

20. Habet locum in presentatione facta per lai-
cum habentem ius patronatus in beneficio, quia
etiam vltimo presentatus præferendus est, cum pa-
tronus laicus variare possit accumulando, & secū-
da presentatio præfertur primæ. text. est. & ibi do-
cto. in cap. cum autem. extra de iure patr. & nota-
tur in c. quod autem. in glo. i. eod. titu. & per gl. &
doct. in clem. plures. de iure patro. Ita tenet Roch^o
de Curte, Præceptor meus in suo tracta. de iure pa-
tron. in verb. honorificum. in 9. q. vbi ponit diffe-
rentiam inter patronum laicum, & Ecclesiasticū,
& rationem diuersitatis, & ibi cōcludit Clericum
in presentatione variare non posse, laicum verò
sic.

21. Habet locum in postulatione, vbi licitum
est variare etiam Clerico: Quoniam in postula-
tione Clericus potest variare, & valet secunda po-
stulatio, quæ derogat primæ. text. in cap. bonæ. le.
secun. de postulatione Prælat. & ita tenet Rochus
in dicto loco. vers. secunda suboritur quæstio. vbi
allegat etiam gloss. hoc tenentem in cap. cum cau-
sis. de electio. & ibi Abb. dicit hanc esse commu-
nem.

22. Habet Regulam, Quod vbiunque licitū est
variare, semper vltimus actus derogat priori, &
est primo validior & excellentior, vt habemus in
leg. prætor ait. §. si aliquando. ff. de no. ope. nunc.
vbi qui primo recusauit satisfactionem, potest il-
lam acceptare, ita quod illa acceptatio secunda ha-
bet effectum. quod pluries dixi in casu, qui quoti-
die in practica apud nos euenire solet in materia
receden-

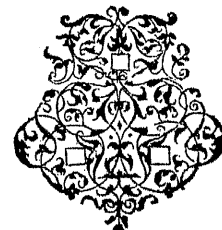
recedentiæ, vbi plures iusticiarij inferiores, pri-
mo denegant recipere satisfactionē & cautionem:
quo casu remittitur causa coram Balliuo & Iudice
superiore, alias non deberet remitti: sed causa co-
ram iudice loci terminari: quod licet fuerit recu-
sata satisfactio, & sic videtur ius esse quæsitum par-
ti, quod eam reuocarit coram Balliuo, tamen si
secundo acceptauerit cautionem, videtur quod
causa debet remitti coram iudice ordinario.

Et de huiusmodi variatione, quod quandoque
admittatur, & quando sit permissa, vide Bar. in l. si
sterilis. §. qui domū. ff. de act. emp. & do. meus. Ias.
in d. l. prætor ait. §. si aliquando. ff. de noui ope. nun.

vbi dicit, q̄ quotiescunq; variatio permittitur,
intelligitur, quod semel permittatur tantum, &
non plus.

Et aduerte, quod in consilijs necessarijs, non est
honestum, nec licitum variare: In consilijs ve-
rò voluntarijs secus, vt dicit Philippus Decius in
Regula Iuris. Nemo potest mutare consiliū suum
in alterius iniuriam. ff. de regu. iur. Et vt huic ope-
ri finem imponam, dicam cum Iudith. 8. Orate
pro me (lectores beneuoli) vt firmum faciat Deus
consilium meum in ijs quæ scripsi, in quib. si quid
boni dixerō, Deo omnipotenti sit laus, honor, &
gloria, in secula seculorum, Amen.

Duodecima & vltima partis Catalogi Gloria mundi, Finis.

IMPRESSVM FRANCOFVRTI AD
MOENVM, APVD GEORGIVM CORVINVM,
impensis Sigismundi Feyerabendi.

M. D. LXXIX.